

50 1/2

*Terra sub Augusto, sub mihi est Principe Pontus?
 Quis neget Imperium cuncta subire suum,*

D. PHILIPPO. IV.
HISPANIARVM, ET IN-
 diarum, Regi. Opt. Max:

D.D. JOANNES DE SOLORZANO
Pereira ex Equestri Militia Divi Iacobi
et in supremis Castellæ, et Indiarum,
Consilij. Senator.

EMBLEMATA

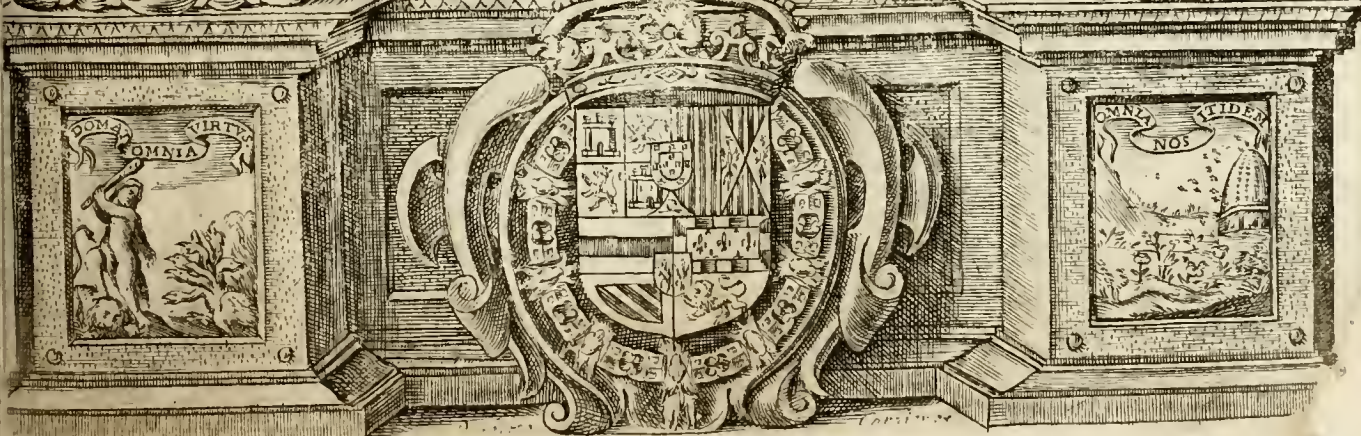
REGIO POLITICA

INCENTVRIAM VNAM REDACTA,

et laboriosis at que vtilibus com-
 mentarijs illustrata

D. E. C.

Cum Priuilegio in Typographia Domini, Garcia. Morras,
Matriti. 1633.

PHILLIPS
BANK

STATEMENT

1850

D. IOANNIS
DE SOLORZANO PEREIRA

I. V. D.

EXEQUESTRI MILITIA DIVI IACOBI,
ET IN REGIIS SUPREMISS CASTELLAE, ET
INDIARVM CONSILIIS ANTIQVISSIMI, ET
IAM EMERITI SENATORIS.

EMBLEMATA

CENTVM, REGIO POLITICA.

ÆNEIS LAMINIS AFFABRE
CAELATA, VIVIDISQVE, ET LIMATIS
carminibus explicita, & singularibus commentarijs
affatim illustrata.

QVIBVS, QVICQVID AD
REGVM INSTITVTIONEM, ET RECTAM
Reip. Administrationem conducere, & pertinere
videtur, summo studio differitur.

OPVS VEL IPSA VARIETATE, ET VTILITATE
Rerum, & Materiarum, quas continet, expetendum, & omnium
Facultatum Professoribus summopere
necessarium.

*Cum quadruplici Indice Absolutissimo. Primo, uniuscuiusque
Emblematis mentem complectente. Altero loca Sacra Scriptura.
Tertio, Leges, & Canones, quae citantur, & illustrantur, desig-
nante. Et quarto, copiosissimam rerum omnium, & senten-
tiarum sarraginem, qua in toto opere continentur,
ubertim Lectoribus effundente.*

DE SOLIMANO TERTIA

EXTRACTS FROM THE

EMBLEMA TA

GENYI, ANNE WYLLI

EMBLEMA TA

GENYI, ANNE WYLLI

EMBLEMA TA

GENYI, ANNE WYLLI

EMBLEMA TA

GENYI, ANNE WYLLI

EMBLEMA TA

GENYI, ANNE WYLLI

EMBLEMA TA

GENYI, ANNE WYLLI

EMBLEMA TA

GENYI, ANNE WYLLI

EMBLEMA TA

GENYI, ANNE WYLLI

EMBLEMA TA

CENSURA REVERENDI ADMODUM PATRIS
Andree Mendo, è Societate Iesu, in Regio Salmanticensi Collegio Theo-
logiæ Scholasticæ, & Sacræ Scripturæ Professoris, ac Sanctæ, &
Supremæ Inquisitionis Generalis Censo-
ris Dignissimi.

Centuriam hanc Emblematum Regio Politicorum, quam in lucem publicam parat eruditissimus, & præstantissimus Dominus D. Ioannes de Solorzano Pereira, Supremorum Castellæ, & Indiarum Senatuum meritis, & emeritus Consiliarius, meæ censuræ, seu potius commendationi, commisit Dominus D. Rodericus de Mandiã & Parga, huius Madridensis Curix Generalis Vicarius. Opus quidem suo Auctore dignum; ex disciplinarum omnium penitissimis fontibus haustum, ad egregias virtutes, quas in Regibus optat, excitat cunctos, penumque locupletem ministrat, ex qua singularum Facultatum Professores, instar Apum, suavisimos queant decerpere succos, ex quibus.

Liquentia mella.

Stipent, & dulci distendant nectare cellas.

Nullus, quod amplius desideraret habuit; Quippe dixerim cum Panegyriste Plinio: *Est hoc opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, & cum magna sui Auctoris laude diffusum.* Aut cum Sidonio rectius: *At, quod, Deus magne? Quantæque opus illud est, materia clausum, declaratione conspicuum, propositione obstratum, disputatione referatum, vernantis eloquij flore mollitum.* In cuius paginis vigilax lector inueniat veriora nomina Cælianarum, qua propriam de se sibi pariunt nuncupationem. Illic enim, & Grammatica diuidit, & Oratio declamat, & Arithmetica numerat, & Geometria metitur, & Musica ponderat, & Dialectica disputat, & Astrologia prænoscit, & Architectura struit, & Metrica modulatur. Vera hæc, sed non, quid sentiam, omninò depromunt. Meritò Petrus Rauennas addiderit: *Totius prudentiæ compendium in his litteris continetur. Si Republica regenda est, si prælia committenda sunt, si castra mutanda, si machina erigenda, si renouandi aggeres, si propugnacula facienda, si militia cultus, si reuerentia legum, si finitimarum gentium amicitia sunt seruanda, liber hic omnia erudit ad perfectum. In hoc prudens inuenit, unde sapientior fiat: ibi bellator reperit, unde animi virtute roboretur; inde Princeps accipit, quomodo populos sub equalitate componat; nec aliqua in mundo potest esse fortuna, quam huius libri non augeat gloriosa notitia.* Maius adhuc dicam; Author est huius libri Solorzanus. Hæc summa laudis: compendium commendationis. Et quis tantum virum, bono Reipublicæ natum, ignoret? Plenæ sunt Curix Regiæ, Supremi Senatus, Ecclesiasticæ infulæ, Purpuræ Sacræ, Virorum, qui olim illum in celeberrimo Salmanticensi Lyceo Magistrum, & Doctorem amarunt, eam exhibentes disciplinam, qua nunc populos regant, Hispaniam ornent, Orbem stupefaciant. Sed quia vnus non capiebar Orbis doctrinam Solorzani; vt in-

star Solis, vtrique Orbi irradiaret, Peruano Regno ius dixit Senator
 Limenfis, vbi ita Indorum naturam Regionum mores, Politicamque
 gubernandi rationem percullit, vt ea cuncta in tria satis ampla volu-
 mina redegerit, quæ sapientium omnium plausus probauit, pretiosio-
 raque centes thesauris ipsis, qui indè, huc aduehuntur. Postmodum in
 Hispaniam nostram, veluti postliminio reuersus, omnibus Regiæ Cu-
 riæ Senatibus nouum sua prudentia, eruditione, ac integritate dispen-
 sauit fulgorem, Potentissimo, Pio, Iusto Regi nostro Philippo Quar-
 to gratus, cæteris eximijs Senatoribus spectabilis, cunctisque supra in-
 uidiã charissimus. Hæc eius litteris, ac virtutibus debebantur, quibus
 gentilicam Nobilitatẽ, & Maiorum stemmata reddidit illustriora; nec
 adeò illa fulgurant in trium Militarium Ordinum Equestribus Insigni-
 bus, queis ipse, & Quatuor Liberi, à tanto Parente non degeneres, or-
 nantur, ac in egregijs eius animi dotibus. Indè sanè Clarior, indè Nobi-
 lior. Sed quia vereor, eius modestiam lacerari præconijs (ignorat nam-
 que patientiam animus, qui magnitudinis non ambit elogium) & quia
 res ipsæ sua granditate loquuntur, vocalisque operum taciturnitas
 fidem extorquebit, quæ forsitan vocis periclitaretur officio, cum
 sapientiam Authoris sola liceat æstimatione taxari. Ideò magna, bre-
 vi vlna, meritis, hoc opus aureo prælo, & ingenti præmio sentio dig-
 num. Madridi, in hoc Imperiali Collegio Societatis Iesu, quinto Ka-
 lendas Septembris Anno Christiano 1651.

Andreas Mendo.

L I C E N T I A O R D I N A R I I .

NOS El Doctor Don Rodrigo de Mandiaa i Parga, Consultor del
 Santo Oficio de la Inquisicion, Prior, i Señor en lo temporal del
 Priorato Real de Canonigos Reglares de la Orden de San Agustin de
 San Iuan de Caabeyro, Chantre, y Canonigo de la Santa Iglesia Me-
 tropolitana Apostolica de Santiago, i Vicario desta Villa de Madrid,
 i su Partido, &c. Por la presente, por lo que a Nos toca, damos licencia
 para que se pueda imprimir, i vender vn libro intitulado, *Emblemata*
Regio Politica, compuesto por el señor Doctor Don Iuan de Solorza-
 no Pereira, Cauallero del Abito de Santiago, de los Consejos Supre-
 mos de Castilla, i Indias, atento de la censura del Padre Andres Men-
 do, de la Cõpañia de Iesus, Nos consta no cõtiene cosa contra nuestra
 Santa Fè Catolica, y buenas costumbres. Dada en Madrid a 31. de
 Agosto, año de 1651.

Don Rodrigo de Mandiaa
y Parga.

Por su mandado,
Iuan Bautista Saenz Brauo.

ALIA CENSURA EX COMMISSIONE SUPREMI SENATVS,

*Reuerendissimi Patris Augustini de Castro, à Societate Iesu, Sanctæ ac Supreme Inquisitionis Qualificatoris, & Regij Concionatoris
meritissimi, ac facundissimi.*

Emblemata hæc Regio Politica, ab Illustrissimo D.D. Ioanne de Solorçano in centuriam vnâ redacta, & laboriosis, atque vtilibus commentarijs illustrata, diligens legi, attentusque observavi. Authoris nomen, operis commendatio est, nec vt creatur omnibus numeris absolutum, aliud præter Authoris nomen desideratur. Ex fecundo, & præcellenti ingenio, quam, nisi generosam prolem natam putemus: & licet alij partus tantum virum parentem probent; nullus tamen exprimit magis. Refert parentis, non vultum, sed animum, vt qui hunc perlegerit librum, facile in Authore dignoscatur, iudicij gravitatem, celsitudinem genij, ingenij acumen, temporum, & euentuum accuratissimam eruditionem, & reliqua litterarum ornamenta, quæ tanto viro, non solum ex nostris, sed ex exteris, simul plausus extorqueant. Felix otium, quod Hispaniæ decus, Authoris gloria, aliarum nationum æmulatio est. Non minus eminet Solorçano Hispania, quam suo Tacito Roma, nec leviori cultu nostrum futura venerabuntur tempora, quam Romanum suspexere præterita. Diversa descriptionis species, sed mens eadem, nisi inferior illa. Non pro ingenij arbitrio liberè suos exprimit sensus, sed antiquitate magistra, eventibus præcepta illustrat, iuxta illud Enclij: *Exponit censuræ sententiam suam quisque, quod eligit antiquitatis fulcris non tætur.* Nec ob id rationum mitiores vires sunt, imò validiores; adeo vt dicta antiquorum, & facta, authoritatem potius accipiant, quam conferant: Iure ergo ijs eruditus elucubrationibus publica editionis debetur lux, vt in Hispania, imò in toto Orbe, Regio Politica disciplina fulgeat. Hoc est meum iudicium.

Augustinus de Castro.

ALIA CENSURA CLARISSIMI, ET ERUDITISSIMI DOMINI

*D. Laurentij Ramirez de Prado, in Supremo Hispaniæ Senatu, & Sanctæ Cruciatæ, Dignissimi Consilij, & Inclytæ Militiæ D. vi
Iacobi, Equitis Purpurati.*

Magni, & Doctissimi VIRI, gloriosissimos, & assiduos Labores attollere, ac laudare, sinceri Affectus, & recti Iudicij Munus est. Vtrumque subire videar, dum OPVS hoc, auro contra æstimandum, verè EMBLEMA, seu pretiosum, & admirabile INSERTVM (Tiberio & admonente Cæsare) quo lucem videat; propter Publicam UTILITATEM, consultò dixerim.

Nullus Auctori, per otium Dies exit. Secefit (sic ait & Philosophus Hispanus) *non tantum ab Hominibus, sed etiam à Rebus; & primum à suis. Posterorum Negotium agit: illis ea, quibus possit iuvare conscribit. Qui enim nihil agere videntur, maiora agunt; HVMANA, DIVINAQUE simul tractant.* Ex quorum & Notitia, & IVSTI, atque INIVSTI Scientia IVRISPRVDENTIA constat. O quanta, & qualia de his Testimonia edidit! MVSAS colit & Severiores, & Liberales Artes in Arcem & ascendentes, & Vocantes, didicit, & docet, Amœniorum, Graviorumque mixtura tali, ut Facilitatem, in dicendo; Claritatem, in explicando; in pangendo suavitatem, Ipse Solus, f. Suppositivus Sibi Ipsi, manifestè ostendat. *Non g enim solus, Solus militat, qui in arce stat; VIRTUTE instruit Animos; INGENIO, SCRIPTO, CONSILIO.*

Proderit Omnibus; THEOLOGIS, IVRECONSULTIS, PHILOSOPHIS, ORATORIBVS, POLITICIS; denique Maximis PRINCIPIBVS. Sic *Voveo*, sic *Censeo*, sic Regij Supremi SENATVS Iussa adimpleo. In Musæo Nostrò Madridiensi, Pridie Idas Octob. Anno M. DC. LI.

*Licenc. D. Laurentius
Ramirez de Prado.*

A
In Suet. c. LXXI.

B
Epist. VIII.

C
Imperata Iustini-
anus in §. 1. Inst. de
iust. & iur. Ego in
Epist. ad Fratrem
in meo Pentecostarcho.

D
Mart. lib. IX. Epig.
XII.

E
Proverb. cap IX.
Metum Schedesina
num. XXXV. cap.
XIX.

F
Mart. lib. V. Epig.
XXV.

G
Senec. de Tranqui-
litate Anima, cap.
III.

SUMMA PRIVILEGII

Vlris superioribus censuris, caurum est Regis Nostri diplomate, nequis, intra decem metas, librum hunc, absque Auctoris permisso, Typis mandare, vel renundare possit, sub poenis Hispaniæ legibus adversus contra facientes indictis, & in eodem diplomate largius contentis. Quod expeditum fuit apud Divum Laurentium die trigesima mensi Octobris Anni M. DC. LI. Regis manu subscriptum, & à Martino de Villela, Regiæ Cameræ, ac Iustitiæ Secretario, signatum.

SUMMA DE LA TASSA.

TAssaron los Señores del Consejo Real este libro, intitulado, EMBLEMATA CENTVM REGIO POLITICA, a ocho maravedis cada pliego, como consta de su original, despachado en el oficio de Miguel Fernandez de Noriega, Escriuano de Camara del Rey nuestro Señor, su fecha en Madrid a ocho de Março de 1653 años. Tiene 211. pliegos sin principios, y tablas, que segun la dicha Tassa, montan 1688 maravedis.

FIDES CORRECTORIS.

VIdi hunc librum, qui EMBLEMATVM REGIO POLITICORVM titulum præfert, & cum suo Archæ typo contuli, & nihil peculiari nota dignum inveni, quod ei fideliter non respondeat, demtis his, quæ sequuntur mendis, quæ & ipsa minutiora sunt, quàm ut nostra indigeant animadversione.

Pag. 1. lin. 9. libitum, fuerit lege libitum fuerit. pag. 8. lin. 1. gestabam, lege gestabat. pag. 18. lib. 4. eradere, lege evadere. pag. 20. lib. 9. quæd cal eni inibus, lege quæd ea ab hominibus pag. 23 in margine, gncim, lege gncinis pag. 32 in versu, sive caves lege sive cares pag. 21. lin. 3. testatur, lege testatur. pag. 44. lin. 12. avomere, lege avomere. pag. 45. lin. ult. dele, ludere, quia est repetitum. pag. 63. li. 11. accipiendam esse lege accipiendum esse pag. 64. lin. 7. tormna, lege formula pag. 66. lin. 38. optinus, lege optimum. pag. 72. lin. 42. Ioannis, lege Ioannes. pag. 8. li. 40. hac in rem, lege hanc in rem. pag. 89. in marg. l. cum sit ars, lege cap. cum sit ars pag. 97. lin. ult. Medulla, lege Medella pag. 106. lin. 3. uilitatem, lege utilitatem. pag. 131. in marg. Iul. in. in Præ lege Iustinianus Imp. ibid. Silv. Ital. in Tuc. 6. lege Sil Ital. in Theb. 6. pag. 134. lin. antepenult. Petronius, lege Petronium pag. 149. in marg. l. dan us, lege l. can. num. pag. 150. lin. 33. pareret, lege parent. Et pag. 159. lin. 26. distillitorum, lege distillatorem. pag. 161. lin. 25. necessarius, lege necessarios, ibid. lin. 109. seu, lege ceu. pag. 163. lin. 31. septem parti, lege septem partiti pagin. 70. lin. 19. relatatu, lege relatu. ibid. lin. 21. preantur, lege precantur. Ibid. lin. 33. haud auter, lege haud aliter. ibid. ruli, lege nulla. pag. 174. lin. 19. valdi, lege valdè ibid. lin. 23. Calsiodorum, lege Calsiodorus pag. 107. lin. 13. temporis, lege temporis. ibid. lin. 56. fæcte, lege faze pag. 20. lin. 30. complectantur, lege complectentem. pagin. 224. lin. 31. febrium, lege febrim. pag. 234. lin. 11. Anacharijs, lege Anacharsis. pag. 247. lin. 32. parvæ, lege parve. pag. 261. lin. 10. Divum, lege Don. ibid. lin. 27. qui, lege quis. pag. 283. in marg. ve nitter, lege vomitu. pag. 288. lin. 30. coacinit, lege concinit. pag. 343. lin. 23. perf tur, lege perficitur. ibid. li. 32. Adveræ celare solēt, nudare secunda, lege Adversa nudare solent, celare secunda. pag. 344. lin. 21. solent, lege solet. pag. 351. li. 21. pc sient, lege posse, pag. 365. lin. 13. mutuare, lege mutare. pag. 367. li. 45. Herodoto, lege Herodoti. pag. 404. in vers. improbos, lege improbus. pag. 415. li. 26. getulas, lege getulis. ibid. capit, lege cepit. pag. 438. lin. 23. discussione, lege discensio. pag. 446. lin. 29. par, lege per. pagin. 478. lin. 24. transigit, lege transegit. pag. 480. li. 42. amicitias, lege amicitias pag. 497. li. 11. Miltriadem, lege Miltiadem. pag. 503. in marg. mil tar, lege n. uitarum. pag. 529. lin. 46. cōpelliunt, lege compellunt. pag. 447. lin. 20. quod iam, lege quod idem, pag. 576. lin. 36. Index, lege Iudex. pag. 578. lin. 44. Mardatas, lege Mandatas. pag. 586. in marg. & in text. Vernuleius, lege Venuleius. pag. 647. li. 30. quadratas, lege quadrata. pag. 710. in marg. iure maritum, lege inre manium. pag. 717. lin. 32. Calsiodoris, lege Calsiodorus pag. 719. in vers. A genus, lege Egenus pag. 747. lin. 23. pedisequias, lege pedisequas. pag. 761. lin. 21. Monestico, lege Monastico.

Doctor D. Franciscus Murcia
de la Llana.

D. PHILIPPO IV.

HISPANIARVM
ET INDIARVM REGI
OPT. MAX.

DOCTOR. D. IOANNES DE SOLORZANO
*Pereira, suæ Maiestatis, in Supremis Iustitiæ, &
Indiarum Consilijs, Senator.*

S. P. D.

INTER plura quidem Edicta sive Mandata, Rex Omnium Maxime, & Potentissime, quæ Augusta Maiestas Tua, varijs tēporibus, suis Omnium ordinum Senatoribus, ac Magistratibus, non minori Pietate, quàm Prudentia direxit, quò eisdem acrius ad Dei Cultum summo studio curandum, & Iustitiam equo libramine appendendam, attentiores efficeret. Illud caput extulit, quod initio anni M. DC. XLIII. ingruentium bellorum occasione, & ob iustas alias, & graves causas, imminentesque calamitates, quæ presentissimum Divini Numinis auxilium desiderabant, in Supremo Status Consilio viva voce proposuit, & alijs inscriptis transmitti mandavit. Eisdem ardentem Regij sui Pectoris zelum in Dei obsequium, & commune totius Hispanæ Monarchiæ bonum aperiens, ac tali ac tanto exemplo, vt ipsum ipsi, sua quisque pro parte, curarent, his verbis adhortans.

Los aprietos en que Nos hallamos, piden toda mi Persona, atencion, i cuidado para su remedio. I con este fin, he supplicado a Nuestro Señor, que me alumbre, i ayude con sus Au-

EPISTOLA DEDICATORIA.

xilios, para satisfacer a tan grande obligacion, i cumplir enteramente con su santa voluntad, i servicio, pues sabe, que esse es Mi deseo unico. I juntamente ordeno, i mando expresamente à esse Consejo, que lo que es de su parte me ayude à llevar esta carga, como lo espero de su zelo, i atencion.

§. I.

I le encargo en Primer lugar el cuidado, i vigilancia en evitar ofensas de Dios, i en que se guarde firmemente su Santa Ley, sin que por ningun caso de la tierra se dispense en la mas minima parte. Pues mas quiero perder mis Reinos juntos guardandola, que recobrar quanto se ha perdido, si ha de ser con riesgo de pisar la raya de los Divinos Preceptos.

§. II.

En segundo lugar os ordeno, que pongais grande atencion en la administracion de la Iusticia, sin mirar à respeto humano ninguno, ni dexar de executarla por fines particulares. Pues si en esto huviessse algun descuido, ademas de la quenta tan estrecha, que aveis de dar a Dios, os la tomare Yo tambien, i castigare con gran rigor à qualquiera que entendiere que no cumple con lo que debe à Dios, i à su Rey.

§. III.

En tercero lugar os mando con toda precission, que siempre me trateis Verdad lisamente, aunque os parezca que sea en cosa contra mi gusto; que aunque estoy cierto, que si Dios no me dexa de su mano, Yo no le tendre en nada, que sea contra lo que os digo, como Hombre puede ser que falte en algo. I para en este caso es, quando mas he menester, que mis Ministros me hablen claro, i no me dexen errar. I mirad, q̄ os pedire estrecha quenta à todos, si aviendo declarado Yo en esta forma mi voluntad, Vosotros no cumplis con ella.

§. IIII.

Tambien os mando, que se tenga gran cuidado en el Secreto. Porque sin el no se puede gobernar como se debe. I creo que ha avido poco cuidado en esto, i que se habla fuera de los Tribunales en los negocios, mas de lo que fuera razon.

§. V.

Fio de esse Consejo, que atenderà con cuidado a executar lo que inuiolablemente le ordeno. I que con el Amor que me tiene, i Zelo de Mi Servicio, obrarà de modo en Mi

EPISTOLA DEDICATORIA.

ayuda, que Yo, i Vosotros descarguemos nuestras consciencias, i se abra puerta al bien, i quietud de esta Monarchia. I espero en Nuestro Señor, que ha de usar de Misericordia con Nosotros, i que à Mi me ha de dar lugar para acertar a executar mis descos, i a Vosotros para aconsejarme lo mejor, i para cumplir enteramente con vuestras Obligaciones.

Quæ quidem Iussio, sive Exhortatio, ita Mihi Pia, Gravis, & Prudens visa fuit, Omniumque ferè Documentorum locupleti penu referta, quæ ad rectam, & Christianam cuiuslibet Regni administrationem conducere possint, ut statim calamum sumserim, ad eam extollendam, iustisque Encomijs, & Commentarijs ornandam; simulque omnibus ostendendum, quàm sit certum, ut Cor, ita & Labia Regum in manu Domini esse, atque adeò ab illis, ut benè Themistius scriptum reliquit, quamvis Platonis dogma minimè ore pronuntient, neque Aristotelis scripta pervolvant, nihilominus, quæ illi, atque alij Philosophi, post magnum studium senserunt, vel litteris tradiderunt, re ipsa atque factis enuntiarì, & comprobari, quin, & sæpe sapius exuperari. Veram simul reddentes Priscorum Philosophorum sententiã (quæ nulli iustius meliusve quam Tibi, aptari, Rex Maximè, potest.) Certis nimirum temporum Vicibus, Heroicas, ac Diuinas quãsdam Animas, ad Regnorum Prouinciarumque salutem, è cælo in terras labi. Nequerem nouam in hoc labore sumendo facere mihi videbar, cum apud priscos Iuriconsultos in more positum comperiamus, eiusmodi Orationes Imperatorum, qui suo tempore florebant, congruis commentationibus illustrare.

Quæ etiam ipsæ, vbi hoc honore dignæ videbantur, æreis, imo, & aureis interdum laminis, insculpi solebant, & in Curia figi, & singulis annis in Senatu publicè recitari. Iure quidem ac meritò, nam, ut cum Caf-

Themist. orat. 9.

Briffon. lib. 1. fel. antiq. cap. 16. Conrius, pag. 567. Kalin. & alij verb. O-ratio.

Lipf. in not. ad Tacit. 13. ann. pagin. 213.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Cassiod. lib. 3. Ep.
13. & lib. 6. Epi. 5.

Xiphil. in Alexan.
Sever.

Ego infr. Emb. 29.

Sueto. in August.
cap. 89.

siodoro loquar: *Omnia bona cumulat lingua diserta. Fa-
maque temporum de legitima, atque eloquenti iussione ge-
neratur, ut penè feriat a sit districtio, ubi pravalet Eloquen-
tia fortitudo.* Dexterè quippè Imperia posita, quasi præ-
mia suscipiuntur, & vetus fuit Populi Romani vox ad
Imperatorem Alexandrum Severum: *Omnes rectè fa-
ciunt omnia, quia tu rectè imperas.* Quod tunc maximè
locum habet, cum ab ipso iubente, prout in Te accidit,
disciplina incohat, qui semper optimus, & efficacis-
simus modus iubendi, & suadendi habitus fuit, ut ple-
nius alio loco probabo. Cæterum, cum per ipsum tem-
pus, quo Ego hanc scriptionem paraba, in manus meas
pervenisset elegans, & verè ad asciam dedolatus Liber
Documentorum, seu Idearum Politicarum, quem sub
diversis Symbolis Don Didacus Saavedra Fajardus in
lucem emisit, illumque meritò ab omnibus probari, &
laudari conspicerem, consultius mihi, Tuæque Maie-
stati, & reliquis Lectoribus gratius, futurum existima-
vi, quæ ad illam congesseram in Emblemata quædam
digerere, quæ Regij Tui Decreti monita, & alia ad in-
stituendum Bonum Principem necessaria, distinctis si-
militudinibus, exemplis, & figuris ostenderent, con-
gruisque Epigrammatis, & copiosis Commentarijs il-
lustrata, quid facere is, qui talis esse desiderat? quid con-
trà fugere debeat, non solum per aures demitterent,
sed quodammodo etiam ob oculos ponerent, atque
adèò potentius, & efficacius in eiusdem Animum pene-
trarent, ut in commune bonum se illis instruere, iuva-
reque posset. Quem esse Emblematum finem, omnes
qui de eorum regulis scripserunt, uno ore testantur, &
exemplo suo Augustus Cæsar edocuit, qui, Suetonio re-
ferente, in evolvēdis vtriusque linguæ Authoribus, ni-
hil æquè sectabatur, quàm præcepta, & exempla, publi-
cè, vel privatim salubria, eaque ad verbū excerpta, aut
ad domesticos, aut ad exercituum Provinciarumque

EPISTOLA DEDICATORIA.

Rectores, aut ad urbis Magistratus plerumq; mittebat. Hoc porro opus, nulli alij, quã Excelsæ Maiestati Tuæ dicari potuit, vel debuit, non tam quòd his Documentis Indigeat, qui illorum Magister esse conspicitur, & Me, ad ea proferenda, suis dictis, & factis instruxit, quam, ut eò vnde exierunt, remearent, & fluminum instar, quas ab Oceano capiunt aquas, Oceano redderent. Maximè cum ab eo Homine proficiscatur, qui se tot titulis Tibi obæratum agnoscit, & nihil vel studio, vel fortuna acquirere possit, quod humilis servus Tali, ac Tanto Domino iure non quærat, & re ipsa, & animo, alia longè maiora offerre non optet. Accedit his, quòd cum hic liber de Regibus, & cum Regibus agat, & quibus virtutibus ornari debeant, commonefaciat, nullum aptius Emblemata ad eas ostendendas, & suadendas eisdem proponere potui; quàm Augustæ Maiestatis Tuæ Serenissimum vultum, quem in eiusdè libri fronte hac de causa locare curavi, cum in Te vno, omnes quas in alijs optamus, veluti in proprio domicilio conquiescant, iunctisque manibus, Gratiarum instar, in commune totius Orbis bonum semper incedant. A quibus sigillatim referendis, & efferendis, abstineo, cū ita per totum ipsum splendeant, & supervacuis impendijs laborare videar, si solem certè facibus illustrare, vel intra Epistolæ Cancellos arctare, quòd latissimum dicendi Campum exposcit, & Me in id vel sponte currentè, cui, extantis dotibus, & virtutibus, primas meæ orationis partes adscribam, ancipitem reddat, non aliter, atque

-----*Rubra dubitat rimator arena,*

Quàm prius è varijs gemmam legat. Ardet Hyaspis,

Lucet Onyx, viridi radiat fulgore smaragdus,

In partes dubium varias, & singula circum

Illum agit harentem, spectandi immensa voluptas.

Nullum etiam pariter Tutelare Numen potentius, vel præsentius eidem libro, quàm eandem imaginem com-

EPISTOLA DEDICATORIA:

parare, quæ, ut ipsa præfert, totum ferè terrestrè globum sibi supponit, & ita longè latèque dominatur, ut omnes, huc usque cognitæ Monarchias, multis partibus superet, verum certumque reddēs, quod hyperbolicè de Romana cecinit Horatius dum dixit,

Horat. 4. Carm.
Od. 15.

*Per quas Latinum nomen, & Italæ
Crevere vires: fama que, & Imperi
Porrecta Maestas, ad ortum
Solis, ab Hesperio cubili.*

Claud. in 4. Conf.

*Claudianus,
Subdidit Oceanum Sceptra, & Margine Cæli
Clausit opes.*

Rutil. in Itiner.

*Et Rutilius Numatianus,
Voluitur ipse tibi, qui continet omnia Phæbus,
Equæ tuis ortus, in tua condit equos.*

Hugo Grothius. in
Poem. lib. 2. Syl-
var.

Et nuperus quidam Scriptor, qui longum, & elegans carmen, quo hoc ipsum ostendit, sic clausit:

Hesperijs Nemo Regnorum finibus exit, longiss; &c.

Ego 1. tom de In-
diar. iur. lib. 1. cap.
16. ex num. 42. ad
94.

Cæterum, quoniã de hoc argumẽto alibi pluribus egi, cohibere quoq; nunc in eodẽ calamum expedit, præsertim cum quò Celsiorem, & Augustiorẽ Maiestatem Tuã gloriã, & potentiã ostenderim, eò maiorẽ audaciæ nôrã incurrere possim, qui Tantum Regẽ ad eò tenui, & levidẽsi (quod aiunt) munere, audeã interpellare. Sed quẽ Tua terret Maestas, eximia, & omnibus nota Clementia, & Benignitas excitat, quæ sola Te ipsum ex Magno Maiorem reddere potuit. Et quòd in eiusmodi oblationibus, offerentis potius Animus, quàm oblatae rei pretium attendi debet. Vnde cum Lucano concludam.

Lucan. in Corm.
ad Pison.

Quod, si digna Tua minis est mea pagina laude,

At voluisse sat est: Animum non carmina iacto.

Et Deum Opt. Max. enixis, & supplicibus votis precari non desinam, ut Maiestatem Tuam, in commune Christiani Orbis bonum, per plures annos in columnam servet, & felicibus Auspicijs, tam bello, quàm Pace, secundet, & optata Viili Prole facundet.

LECTORI.

Escio an Te, Lector, vt solent alij, Candi-
dum vocem, cum iam, vel de suo tempo-
re, dicat Ovidius, *Candor in hoc aeuo, res inter mortua penè.*
Et in Nostro, sic se hodie mores homi-
num habeant, ut non solum omnes sapere, omnes cen-
sere velint, sed, quod magis dolendum est, vix aliquis
librum aliquem, laboris sui fructum, & testem, in lu-
cè armittere paret, quin iam alij, ad illum carpendum,
& mordendum, Aristarchi obeliscos intendant, &
Theonis dentes exacuant. Sed qualiscunq; sis, si Scrip-
tionis huius causam noscere cupis, eam ex Epistola ad
Potentissimum Regem Nostrom Dedicatoria discere
poteris: Si laborem, & utilitatem, hoc etiam Tibi ip-
sius libri lectio monstrabit, quem forte magis fructu,
quam fronte aut fronde beatum reperies. Cum ultra
Emblematum inventionem, Metricamque eorum ex-
positionem, quam Tibi æstimandam, & cum alijs hu-
ius generis conferendam, relinquo, peculiaribus Com-
mentarijs singula illustiare curaverim, in quibus quic-
quid ad vniuersum cuiusque thema, vel lemma ornandum,
& comprobandum in Sacris litteris Sanctum, in San-
ctis Patribus pium, in Philosophis serium, in Iure con-
sultis maturum, apud Oratores grave, in Annalibus
fidele, in Panegyristis plausibile, in Poëtis lepidum, in
Symbolicis, & Emblematicis figuratum inveni, eo
studio congepsi, vt argumenti veritatem, & utilitatem
Eloquentia commendet, & ipsa dicendi facundia simul
ab ipso argumento commendationem recipiat. Elo-
quentia, inquam, non vana, nec affectata, vel ab ipsa
sermonis obscuritate petita, sive, ut proprius dixerim,
Mimica, qualem hodie (heu dolor) multi sectantur;

Ovid. 2. de Ponto,
Eleg. 1.

EPISTOLA AD LECTOREM.

Sueton. in præfat.

Salvian. de gub.
Dei, in præf.

Tull. in orat. pro
Cecin. &

Sen. de tranq. viter
lib. 1. cap. 1.

Idem ad Lucill.
Epist. 115.

Horat. lib. 1, Saty.
2.

sed qualem materiae gravitas, & dignitas exigit, quæ non tam diferta, quam fortia desiderat; cum ad profectum, & bonam mentem in omnibus tendat, nec plausum quærat, vel reconditos verborum factores, vt alibi Suetonius scripsit, aut inania sæculorum ornamenta, sed salubria rerum emolumenta, & remedia magis quam lenocinia, quæ scilicet, vt in simili inquit Salvianus: *Non tam otiosorum auribus placeant, quam agrotorum mentibus prosint.* Quam etiam Doctrinam Tullius, licet Eloquentiæ parens, Philosophis tradit, inquit, se in eis, si eloquentiam adferant, non aspernaturum; si careant, non admodum efflagitaturum, & imprudentiam magnam, aut stultitiam singularem esse, in solo verborum amore versari, rem verò, & causam, & communem utilitatem relinquere. Et Seneca, qui non contentus vno in loco docuisse, melius esse res ipsas intueri, & harum causa loqui, ceterum rebus verba permittere, ut quæ duxerint, hæc inelaborata sequatur oratio. In alio, ad Lucilium scribens, generalius effatur, nõ oportere viros magnos, anxios esse, circa verba, & eorum compositionem, neque esse argumentum virile concinnitatem, in qua aliqui iuvenes, barba, & coma nitidi, & de capsula toti, totum opus ponere solent. Quod tamen ita accipiendum existimo, ut simul ab altero aliorum errore caveamus, qui putant, ex eiusmodi sententijs licentiam dari, inquinatè, barbarè, incultè, horridè loquendi, Modus enim in rebus omnibus est servandus, ne in illud Horatij impingamus, *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.* Et hoc est, quod Ego observare, & vitare curavi, modicè, & quod in rem præsentem sufficiat, orationi deserviens, & cætera, quæ pompam magis habeant, quam fructum, ex professo relinquens. Quod si fortè Zoilus aliquis adhuc oblatret, Me rem ab alijs multis actam, nunc agere, eandemque alienis potius, quam meis sen-

EPISTOLA AD LECTOREM.

tentijs, & documētis ornare, sileat precor, & sciat, tam
 vetus, quàm certum illud Comici esse, *Nil dictum, quod
 non dictum prius*, sed adhuc, vt benè Baldus, post Sene-
 cam, inquit, scientiam non esse occupatam, nec inven-
 ta inventuris obstare, vel illos inglorios manere, qui
 ab alijs semiperfecta, ad finem perducunt, vel ex alienis
 velleribus suam telam contexunt, vestemve, ut pol-
 limitarij solent, sericis, aureisve phrygionibus ornant.
 Sic enim Græcos Philosophos Poëtasque fecisse, latè
 Clemens Alexandrinus ostendit. Et Divus Hierony-
 mus, postquàm eodem modo Divum Cyprianum, La-
 ctantium, & Hilarium excusat, qui post Tertullianum
 ausi sunt, fermè per eandem lineam, scerram reciproca-
 re, sive eandem incudem tundere, ita, valdè nostræ in-
 tentioni coherenter, subiungit, *Stamina, & fila nonnun-
 quam ponunt priores, ut posteriores vestē inde conficiant*. D.
 etiam Augustinus, idem ipsum edocēs: *Vtile esse*, inquit,
*plures libros à pluribus, diverso stilo, etiam de eisdem qua-
 stionibus fieri, ut ad plurimos res ipsa perveniat, ad alios
 quidem sic, ad alios verò sic*. Et planè, licèt quæ alienis
 sententijs, & auctoritatibus adstruo, Ego eisdem nec
 visis, nec lectis, congruenter fortè, pro meo tenui cap-
 tu, dicere possem, sententiæ tamè Senecæ hærens, quid-
 quid ab alijs benè dictum est, meum facere potui, &
 quas Regibus, ac Principibus doctrinas suadere cupio,
 maius apud ipsos pondus habituras putare debui; si his
 veluti robustioribus pedamentis aut tibicinibus fulci-
 rentur, Macrobij consilium sequens, qui similem obie-
 ctionem, quàm sibi fieri posse prævidit, quòd aliorum
 auctoritates suis libris infereret, his verbis excusat: *At
 cum à veteribus dicta referimus, ipsorum Authorum dig-
 nitate defendimur*. Seneca etiam, licèt in quadam Epi-
 stola notare videatur eos, qui sub alijs moventur, &
 hoc Zeno dixit, hoc Cleantes, ingeminant, nihil de suo
 proferentes, dignum quod memoriæ mandetur, in ea-

Terent. in prolog.
 Eunuch. Erasmi. in
 hoc Adag. pagin.
 537.
 Senec. Epistol. 79.
 Bald. in proem. De
 cretal.

Clemens Alex. lib.
 6. Strom. cap. 1.
 D. Hier. in præfat.
 Epist. ad Hebr.

D. August. in q. de
 Trin. cap. 3.

Sen. Epist. 16.

Macrobi. 2. saturn.
 cap. 1.

Senec. Epist. 33.

Idem ibid. & Ep.
 45. & 80. & 84.

dem

EPISTOLA AD LECTOREM.

Ego in tractat. de
parricid. lib. 1. c.
13 & d. 1. tom. lib.
2. cap. 1. ex nu. 2.
ad 18. Novif. Pat.
Gabr de Henao, in
sua doctiss. Empi-
reologia, præloq.
8. ex num. 24.

Solin. in Epist. ad
Aucium.

Lips. in præfat. ad
suam Politicam.

Senec. Epist. 108.

Symmach. in Epi-
stolis.

dem tamen, & in alijs, ita priores sequi, & allegare per-
mittit, ut non Dominos, sed Duces nostros esse arbitre-
mur, & Apum imitatione, quidquid lectione collectum
est, stilus redigat in corpus, ut etiam si apparuerit unde
sumtum sit, aliud tamen esse, quàm unde sumtum est
appareat. In eandemq; Doctrinam, & Apum similitu-
dinē, plures alij consentiunt, quos alibi adduxi, & nunc
quia trivialis est, missos facere volo. Solinum addidisse
contentus, qui suum se Poly historum ex Antiquiorum
libris confarcinasse, his verbis excusat: *Quid enim pro-
prium nostrum esse possit, cum nihil omiserit Antiquitatis
diligentia, quod intactum ad hoc, usque aui permaneret.*
Et aptius adhuc Iustū Lipsiū, qui ita de Cētonibus hinc
atque illinc accersitis, ex quibus suam construxit Poli-
ticam, loquitur: *Quid utilius potui, quàm tot sententias in
unum conducere, pulchras, acres, & ita me salus amet, ad
salutem natus generis humani? Nam quod Ego eadem di-
carem; Eo quando mini eadem vis, aut fides: Ut in uno ali-
quo telo, aut gladio, multum interest à qua manu veniat:
sic in sententia, ut penetret, valdè facit robusta alicuius, &
receptæ auctoritatis pondus, at qui ea veteribus adest, &c.*
Quod urgentius, & præstantius, adhuc, in sententijs
carminebus comprehensis cōtingit, quibus, secundum
Senecam: *Magis animi feriuntur.* Idque in causa fuit, ut
Ego eis plurimum hoc in opere indulserim. Licere er-
go Mihi debuit, usurpasse communia, non aliena oc-
cupasse, & novè sapè dixisse non nova, eademque ve-
nustasse, & fideliter coaptasse, præsertim cum nullum
Authorem sua laude fraudaverim, semper eos, per quos
profecerim, fassus, & Symachi expromissione, sive
pollicitatione contentus, dum docuit, quodam pacto
societatem laudis affectare eum, qui aliena benedicta
congruenter enuntiat. Quare, & Luna, quamvis mu-
tuato à Sole splendore præfulgeat, quia tamen illo ap-
tè, & debitè utitur, æquè Magni Luminaris appellatio-

EPISTOLA AD LECTOREM

ne, ac Sol ipse in Sacra Pagina indigitatur. Quod autem mea hæc Emblemata, meis ipse commentationibus illustraverim, vitio quoque verti non poterit, nam idem omnes illorum Scriptores, tam Nostrates, quam Alienigenas, uno Alciato excepto, fecisse comperies, ut quæ carmine, vel lemma breviter insinuarunt, latius aperirent, eorumque mentem, & originem, sui que animi sensa, distinctius exponerent. Quod nemo melius, quam ipse Auctor præstare potest, ut in suis Paradoxis Cicero fecit, brevem, & occultum uniuscuiusque titulum, longa interpretatione patefaciens, & Ioannes Picus Mirandulæ Princeps, alia exëpla recensens, & eandem rationem adducens, cur suos ipse Sacros, & Heroicos Hymnos, omni quidē laude dignos, proprijs glossæmatis explanaverit. At, si rursus obijcias, nec mea ætate, conditione, vel professione hoc opus dignum videri, a quo fortè maiora tibi pollicebaris, & in quo fera hæc, & minùs feria industria, turpis ambitio videri potest, ut alibi in simili Plinius Iunior scripsit; Animadvertas precor, Me successivis horis ista curasse; & in graviorum studiorum veluti levamentum, quorum satietatē; aliorum interpositio depellere solet. Et vel hac excusatione cessante, hoc ipsum, quod minùs serium prima tibi fronte videtur, penitus inspectū (quod præfiscinè dixerim) Alcibiadis Silenum exhibiturum, cum plura introsum, quam putas, mysteria, & documenta contineat, quæ ad Dei Cultum, ad Principum Institutionem, & cuiuslibet bene moratæ Republicæ gubernationem conducant, omniumque fere disciplinarum concentum, quem Græci *Encyclopediam*, Quintilianus, & alij *Orbem Doctrinæ* vocare solent. Ita ut si velis singula Emblemata, locis Sacræ Scripturæ, Iurisconsultorum responsis, Philosophorum plasticis, Politicorumvè Aphorismis aptare, id facili negotio consequi possis, & pariter, ut cum Sidonio loquar, ad alia nomina Camæ-

Plinius Iun. lib. 3.
Epist. 1.

Quintil. lib. 1. inst.
orat.

Sidon. lib. 5. Epist.
2. ad Marmer.

EPISTOLA AD LECTOREM.

narum; quæ propriâ de se sibi pariunt nuncupationē.
 Bonâ ergo mente, quæ bono animo dicta sunt cape,
 quæ Tibi placuerint, cum minùs placitis pēsa, quæ vul-
 garia censueris, aditum ad selectiora, & reconditiora
 parare considera, & iuxta Divi Leonis Papæ sentētiam,
 meliùs esse doctos onerare iam notis, quàm rudes frau-
 dare discendis. Et denique, si in aliquo fortè errasse, vel
 minùs rectè sensisse compereris, fas esse longo inopere
 somnum obrepere, & ubi plura nitent in eo, non debe-
 re Lectorem paucis offendi maculis,

D. Leon. ferm. 5.
de Nativ. Domin.

Horat. in Art.
Poet.

-----*Quas aut in curia fecit,
 Aut humana parum cavit natura.*

Quod si adhuc livori tuo, magis quàm labori meo de-
 ferens, in mordendo, in carpendo persistas, hoc mihi
 nunc magis placebit, quod Tibi non placeam, modò
 Doctis, & probis non omninò displiceam, à Symma-
 cho doctus, fractum laboris esse, placere melioribus, &
 à Menandro,

Symmach. lib. 9.
Epist. 39.

*Vbi agere honesti insistis, aut quicquam boni,
 Propone spem menti bonam: certus Deum
 Conatibus iustis tuis fore adiuvam.*

Salvian. in Præf. ad
lib. de Gub. Dei.

Mens quippè boni studij, & pij voti, ut Salvianus dixit,
 etiamsi effectum non invenerit cæpti operis, habet ta-
 men pretium voluntatis. Vale.

DE DON GREGORIO DE TAPIA I SALCEDO,
*Caballero, i Fiscal del Orden de señor Sant-Iago,
à la Cbra, i Retrato del Autor.*

M V D I D   S O N E T O.

NO En lienzo de colores elocuente,
Ni en lamina de lineas animada,
Puede estar dignamente colocada,
De tu efigie lo illustre, i lo eminente.

Sol eres (Gran Solorzano) luciente,

I asi en la superficie mas dorada,

Rayos del Sol la mostraràn copiada,

A Oriente aora, si antes à Occidente.

Bastulo nuevo, Baldo mejorado,

Diste à otro Polo luz con gran decencia,

En que fuiste Maestro celebrado;

I aora del Egipto en la elocuencia

Sinbolica erudito, as ostentado,

Que eres Sinbolo i Tinbre de la Ciencia.

---

*Doctoris D. Francisci de Solorzano Pereira & Paniagua, Auctoris
filiij, & in Alma Seguntina Ecclesia Canonici, & Scholastici.
Ad Patrem Charissimum.*

Q U E R V L V M   E P I G R A M M A.

ESse licet soleat votum commune Parentum;

Annare in Natis Nomen, & Ora sua.

At Tu, Chare Parens, quamvis Tibi plurima Proles:

Æternus Libris vis magis esse Tuis.

Dumque cupis famam doctis protendere Chartis,

In Natis tantum linquitur invidia,

Aut lachryme, quales fudit cum parvulus olim

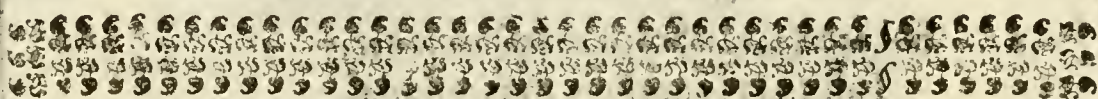
Vidit Alexander clara Trophæa Patris.

AD EVNDEM AMPLISSIMUM VIRVM,
quod etiam nunc senex, chartis impallescat.

DISTICHVM CHRONOLOGICVM.

SICCIne nVLLA qVies? Carpent nVLLa otla MVsa?
VItæ fILa tVæ teXVIt an ne Labor?

Anno M.DC.LII.

LICENC. D. DIDACI BOLERO ET CAXAL,
*in Regijs huius Curie Tribunalibus caesarum Patroni, & simul in
Supremo Sanctæ, & Generalis Inquisitionis Consilio, paupe-
perum, & Carceratorum Aduocati.*

IN LAVDEM OPERIS, ET AVTHORIS,
sibi multis titulis venerandi.

EPIGRAMMA.

AVthor in exhaustas magno cum Numine Divum,
Alterius postquam protulit Orbis opes.
Dum præclara parat patrio glossmata Iuri,
Doctus utroque foro, magnus utroque Polo.
Alciato similis, non vlli laude secundus,
Hoc Suadæ, & Phæbi nectare sparsit opus.
Principis exemplar reddunt Emblemata veri,
Quo possint mores, Regnaque iure Regi.
Imperio maius, legi est submittere culmen,
Ergo operi meritò cedere Sceptra queunt.
Si tulit is punctum qui miscuit vtile dulci,
Hic liber est, Ultra Plus nihil esse potest.

*Ad eiusdem operis, & Auctoris laudem, Reuerendi Ad-
modum Patris, Sanctæ Theologia Magistri, Fr. Ni-
cephori Sebasti Meliffeni, Ord. Ereem. Sancti
Patris Augustini.*

EPIGRAMMA.

DVM Solorzane tradis Centum Emblemata Regum,
Atque hos regnandi numera certa doces:
Par Tibi munus erit, paria hi Tibi dona rependent,
Per Te illi vivant, Tu per eos vigeas:
Et Te, Luciferò exortò, iam Regibus ultrà
Hesperus Hesperijs non metuendus erit.

---

*D. IOANNIS DE HENAO, IN LAUDEM D. D.
Ioannis de Solorzano Pereira.*

EPIGRAMMA.

PRincipis advigilas doctrinæ, & moribus Argus,
Qualiter, & Custos Ilidis ille vigil.
Centena ceu luce, micæ Emblemate Centum,
Queis vigor illius Luminis impar eat.
Sidera Aristoridæ proles Cyllenia clausit,
At tuæ nec tempus clausa videbit iners.
Tu te ipsum super astra levas, & vt Astrifer Argus
Indefectibili lumine Stella nites.

Aliud eiusdem in eundem.

NVllus ab Occiduis redijt te opulentior Indis,
Et nec congestit largius ullus opes:
Aureus Hispani relegis tua littora mundi,
Sed non vel Cresi, divitijsve Midæ.
Scilicet, & Phrygij, & Lydi dona aurea Regum
Pectora Magnanimi non tetigere viri.
Aureus ast nostras relegit Chryostomus oras,
Cui imitat auriloquis aurea lingua modis;
Hisce aurem Regum sic sacra Palatia diras,
Vt tibi iure Orbis plauserit illud ovans;
Per te Saturni redeunt, Solorzane, regna,
Nostraque Politicis aurea secla facis.

*D. IOANNIS DE SOLORZANO ARANDA,
Equitis Iacabat, in laudem D. D. Ioannis de Solor-
zano Pereira avunculi sui.*

QVI Indiacas olim ditavit legibus oras,
Dixit, & auriferis aurea iura plagis;
Non minus, ac Indum, nostrum fortunet ut Orbem,
Dogmata dat genio gemmea digna suo:
Ardua Politicus subit ecce Palatia Regum,
Atque animos loquitur, quos sacra Sceptra decent.
Moribus his gaudet Regalis purpura tingi,
Maior, & hinc ostro surgit honoris apex.
Ædipodionidæ Centeno Emblemate signat;
Queis magno Alciato se tulit usque parem.
Immortale tibi, Solorzane, præcino nomen;
Dum Regum steterint Sceptra, superstes eris.
Æternis animis hominum tua scripta perennant
Sculpta, velut firmis are, adamante, cedro.

*D. Ioannes de Solorzano Paniagua, Calatravensis Eques,
in Collegio maiori Salmantino, quod Archiepiscopi
vocant, purpuratus, optimi Parentis
optimo operi.*

NVnc mihi Castalio latices è fronte propina
Phæbe: iubet Patrius condere carmen amor.
Condere cogit amor, sed non fidente paratu,
Te, Pater, ut celebret, nostra Thalia venit.
Te frontis commendat honos, te gratia lingua,
Atque capax gemini Mens generosa Poli.
Tu Musis, primis etiam dilectus ab annis,
Nosti quas Elicon condat avarus opes.
Abdita mōx legum pandis arcana, diserto
Mōx calamo exornas iura verenda fori.
Inde suas dives tibi credidit India leges,
Credidit & leges tellus Ibera suas.
Nec tibi civiles satis est componere mores,
Vnus quem nequijt continuisse Polus.
Instruis Reges, populis qui iura dedisti,
Ingenuo maior Regibus inde tuo.
Nam tibi, cui desunt Sceptra, immortale parabit
Nomen, quo Reges instruis, istud opus.
Parcet livor edax illi, & per sæcula vives
Minos Iudicibus, Sæneca Principibus.

INDEX, ET SVMMARIVM EMBLEMATVM, ET LEMMATVM

Regio Politicorum, quæ in eis continentur,
& illustrantur.

EMBLEMA Primum.

Ex Dei mundum incubantis figura, cum Lemmate Totum

condens Totum complens quo, ex Dei incondendo Mundo Potentia, & divina in omnibus inter essentia, ipsum solum, summum eiusdem Mundi Imperium tenere, probatur. Pag. 1.

EMB. II. Ex historia Sybillæ Tiburtinæ, Augustum Cæsarem admonentis, Christum recens natum, solum & verum Mundi Dominum esse, & vocari posse, cum lemmate Deus solus Dominus, & copiosa relatione, & damnatione eorum, qui hoc nomen, & alios divinos Titulos affectarunt. Pag. 6.

EMB. III. Ex historia Salmonæ, Iovis sibi fulmina vindicantis, cum lemmate Superborum Principum Typus, & varijs locis, & exemplis divinæ punitionis, in eos, qui Dei potentiam superare, vel emulari ausi sunt. Pag. 16.

EMB. IV. Ex loco Plauti, Deum homines quasi pilas habere, dicentis, cum lemmate Reges Deus habet quasi pilas, & longa eius explicatione, aliorumque, quibus ho-

mo Ludibrium Dei appellatur, & varijs exemplis, quibus idem ostenditur, inter quæ notissimum de Rege Angliæ Carolo Stuardo, à suis capite plexo. Pag. 22.

EMB. V. Ex vitrea, & alata Fortuna pictura, cum lemmate Fortuna vitrea est, & utili, & copiosa Regum admonitione, quàm parum ei fidere debeant, & ne, illius aura prosperè flante, superbiant, sed Deo, qui verus Fortuna est auctor, se totos, suaque omnia tam bello, quàm pacem committant. Pag. 32.

EMB. VI. Ex Historia victi, vinctique Regis, Sesostri currum trahentis, cum lemmate Adversorum levamen, & lata eiusdem Historiæ, & aliorum similium relatione, & variorum locorum expensione, quibus Reges momentur, in adversa Fortuna, ex ipsius versatilis rotæ variatione, bono animo esse, & spem melioris habere. Pag. 45.

EMB. VII. Ex paxilli non benè parietibus hærentis, apud D. Cyprianum similitudine, cum lemmate Labitur, quod Deo benè non hæret, & luculentæ eius illustratione, & Re-

Index, & Summarium Emblematum.

gum admonitione, quod tunc fortunam constantem, & manentem sperare possint, cum Deo & virtutibus bene adhaerint, Pag. 51.

EMB. VIII. Ex Iovis pictura, cum titulo Optimus Maximus, quo ab Ethnicis donari solebat, & lemmate Optimus, ut Maximus, à Cicerone, Seneca, Plinio, & alijs mixtato; qui hinc Vanos, & superbos aliquorum Regum, & Imperatorum Titulos carpūt, & prius Optimos se suis gestis, & virtutibus ostendere debere docent, quam Maximi, aut Magni, appellationem admittere. Pluribus locis, & exemplis in huius Doctrinae comprobationem adductis. Pag. 63.

EMB. IX. Ex historia Rudolphi Imp. piè, & religiose Sacram Eucharistiam comitantis, cum lemmate Religionis Præmium, & Regum ad hoc exemplum sequendum, & Religionis curam habendam, exhortatione, & quantum in hoc Hispani, & Austriaci semper excelluerint ostensione. Pag. 70.

EMB. X. Ex alia historia eiusdem Rudolphi, Crucem pro Sceptro in sua inauguratione sumentis, cum lemmate Sceptrum Præstabile. Quod luculenter Ornatur, & in vera Crucis, & Christi Imitatione, & Pietatis, ac vere Religionis stricta observatione, verum, & securum Regum, & Regnorum Sceptrum Fulcrumque consistere, pluribus demonstratur. Multis etiam, in Crucis laudem, & glo-

riam, adductis, & expensis. Pagin. 78.

EMB. XI. Ex Mercurij caduceati, homines tanquam oves pascentis, & regentis figura, cum lemmate Hominū Regimen Deos poscit, & lata huius sententia illustratione, & quod Ars Regnandi, est Ars Artium, & Diciturum hominem poscit, & qualiter Reges suorum Populorum Pastores, Patres, & Medici esse debeant, vocarique soleant. Pag. 88.

EMB. XII. Ex lucerna ardentis similitudine, à Sacris, & Prophanis litteris sumta, cum lemmate Symbolum Regum, quo eorum officium significatur, & qualiter suis lucere debeant, & pro illis tuendis, & illuminandis ardere, & vitam impendere. Pluribus ad hoc probandum, & ornandum adductis, & cur olim ante Imperatores lucernam præferret, moris fuisse? Pag. 95.

EMB. XIII. Ex humani Capitis representatione, ad cuius similitudinem se habere in omnibus Principes debent, cum lemmate Officium Regis, officium Capitis, & copiosa, & laboriosa eius comprobatione, & illustratione. Pag. 101.

EMB. XIV. Ex Apophibegmate Henri IV. Galliarum Regis, Regum vitam officio Textoris assimilantis, cum lemmate Regum vita, quasi Textentis. Et curarum utriusque peculiari expensione, & comparatione, pluribus gradisci-

Index, & Summarium Emblematum.

motum Authorum testimonij locupletata. Pag. 110.

EMB. XV. Ex Pictura aculeata Regum Coronam, cum lemmate, Munus Inversa docebit. Quo significatur, quantis curis, & anxietatibus, Regum capita, & pectora subsint, ut pluribus locis, & exemplis ostenditur. Aliquibus etiam de Coronarum origine, & differentijs breuiter peroratis. Pag. 114.

EMB. XVI. Ex Luciani, & aliorum similitudine, qui Colossos exterius auratos, & mira arte fabricatos, interius autem spinis, clavis, & spartis plenos, Principibus comparant. Cum lemmate Splendor Regum Mendax, & multorum testimoniorum, & exemplorum relatione, quibus anxietas, & assidua cura, quae Regum semper praecordijs haerent, manifestantur. Pag. 120.

EMB. XVII. Ex Regum Persarum more, qui Cubicularium praesecerant, ut eos summo mane ad vigilandum, & negocia Regni curanda excitaret. Cum lemmate Regum Vigilia, & alijs multis, quae ad hanc indefinentem Regum curam, & in rebus omnibus vigilantiam, suadendam conducunt. Pag. 128.

EMB. XVIII. Ex simili Plutarchi, & aliorum, qui Reges segnes, & desidiosos, Tragædiarum Regibus comparant. Cum lemmate, In Reges desidiosos, & lata huius vitij execratione. Pag. 135.

EMB. XIX. Ex Moyseniorum more,

Reges, quos eligebant, compevitibus detinentium, male quæ multantiuum, si minus suum minus rectè peragerent. Cum lemmate Dilcite Iustitiam Moniti, & similium exemplorum relatione, & illius questionis resolutione, An, & quando Reges ob ignauiam, vel Tyrannidem, deponi possint? Et aliqua de excellentijs, & laudibus vitæ priuatae. Pag. 140.

EMB. XX. Ex simili damnosarum locustarum, quia Regem non habent. Et ex contrario, de utilitate, & bona gubernatione. Apum, quia illum habent, & maxime colunt. Cuius lemmate Ex lex Grex, vbi non est Rex. Et lata differtatione, de precissima Reëtoris in qualibet benè constituta Rep. necessitate. Pag. 147.

EMB. XXI. Ex Pictura Apollinis, secundum Callimachum Panaceam desuper ex crimibus in homines copluentis. Cum lemmate Sapientia Principis, salus Populis. Et accurata eiusdem illustratione, & Boni Principis descriptione, & quod Reges Boni, veluti Medici suorum existunt. Pag. 153.

EMB. XXII. Ex Nucea Arboris similitudine, quæ omnia sub se sata ledere dicitur, cuius lemmate Umbra mali Principis, & commemoratione damnorum, quæ à Tyrannis, & iniustis causantur, eorumque ex varijs Auctoibus descriptione. Pag. 160.

EMB. XXIII. Ex Solis Eclipsim patientis figuræ, & similitudine. Cum

Index, & Summarium Emblematum.

lemmate, Regis error Populis Exitialis, & eius comprobatione, collatis noxijs effectibus, quos Eclypsis, & Rex malus producere solent, & examine rationis, cur Deus, Regum peccata in eorū subditis plerēte soleat. Pag. 166.

EMB. XXIV. Ex Homeri Doctrina, tradentis, loqum ipsum, Reges ad benè gubernandum dirigere, & erudire. Cum lemmate, Deus, quos erigit, dirigit, & copiosa huius doctrinae ex Sacris, & profanis litteris, & exemplis, comprobatione. Et quòd non solum mentes, & corda Regum, verum, & salus, & corpora, in peculiari Dei tutela sint, & à pluribus Angelis custodiantur. Pag. 171.

EMB. XXV. Ex Lyncurgi ad Lacedaemonios exemplo, in duobus Canibus, ex eisdem parentibus natis, sed propter Educationis differentiam, diversos mores habentibus. Cum lemmate Educationis vis, & latissima huius documenti exhortatione, & illustratione; & quantum in omnibus hominibus, & maxime in Regibus, & Principibus, Bonam à teneris annis institutionem, & educationem curare oporteat. Pag. 177.

EMB. XXVI. Ex Palladis Icone, quā simul Armorum, & litterarum Deam Veteres faciebant, & effigiabant. Cum lemmate Armis, & litteris, & latissima dissertatione ad probandum, haec in Regibus, & Principibus amicè coniurare debe-

re, & quibus praecipue artibus, & quatenus à teneris imbui debeant. Reiecta barbara aliquorum sententia, qui eos illiteratos esse maluerunt, Et aliorum, qui per Magiam Divinatricem, & alias illicitas artes, futura perquire posse, docere videntur. Pag. 186.

EMB. XXVII. Ex Mercurij figura, qua truncis caduceatis manibus, & alatis pedibus, sola lingua potente, & intrinsecis locari solebat. Cum lemmate Eloquentia Principes ornat. Pluribus in huius Figurae explicationem, & Eloquentiae vim, & praestantiam, expensis, & quatenus Reges, & Principes deceat, in Audiētijs, quas praebent, aliquando ab stricto, & formulari verborum tenore discedere. Pagin. 200.

EMB. XXVIII. Ex Speculi ad Bonum Principem, iuxta Plutarchum, & alios, similitudine, qua latè illustratur. Cum lemmate Undique illæsus, & enixa Principum admonitione, ut sibi, & subditis, se ita speculum praebant, ut nec Musca calumnia eis insistere queat. Et quòd vel à leucibus maculis, & mendacijs, abstinere debent, & fidem, etiam hostibus datam, inviolatè servare, Pag. 211.

EMB. XXIX. Ex Virgis, quas Iacob circa canales aquarum posuisse in Genesi legitur, quarū colores Oves indidem conceptae sumebant. Cum lemmate Sceptrorum imitatio, Potentissima, & varia omnium

Index, & Summarium Emblematum.

litterarū, ad eius veritatem comprobendam recollectione. Vitamque, & mores Regum, veluti legem, & censuram populis esse, eoque Sanctius, Iustus, & Modestius in omnibus se habere debere. Adiectis etiam aliquibus de Re Vestitaria, & prolixitate, & crispatione Comarum, quæ hodie (heu) in nostram Hispaniā irrepit. Pag. 219.

EMB. XXX. Ex Iovis apud Lucianum subsanatione, quod in Pappilionum alis pingendis, & variandis, distineretur. Cum lemmate Magnus in Magnis. Quo, ex impudici huius Atheistæ stercore, aureum Dogma ad Reges admonendos colligitur, ut in curis, & occupationibus, tanto munere dignis, tempus consumant, eiusque iacturam omnibus graviores esse, cognoscant Pag. 227.

EMB. XXXI. Ex Achillis historia, & pictura, Armis intenti, & ornati. Musica tamen aliquando, sub Chironis disciplina, studiosè operam dantis. Cum lemmate, Sic misce gaudia curis, & seria disertatione de ludis, & oblectamentis, quæ Reges ad graviorum curarum levamen sumere possint? Et quæ etiam interdum suis populis concedere debeant? Vbi aliqua de Commodis. Pag. 233.

EMB. XXXII. Ex Alexandri Magni inter oblatas sibi Achillis, & Paridis Cytharas electione, illam tanquàm viri fortis avidè arripientis, hanc tanquàm effeminati,

respuentis, & dedignantis. Cum lemmate Virtutis Sonus, Principum Honos, & exacta commentatione, & commonitione, quod ea solùm exempla, quæ virtutem sonant, & accendunt, sequi debent & in Bivio virtutum, & vitiorum positi, ut Hercules Prodicus, illarum callem, & collem, licet arduum, arripere. Pag. 240.

EMB. XXXIII. Ex Fabula Aethalonis in ceruicem versi, & à suis canibus inter venandum miserè dilaniati. Cum varijs eiusdem fabulæ Mytologijs, & lemmate, In nimis venationi deditos, & exacta disquisitione vulgatæ quæstionis, An, & quomodo venationis studium licitum sit, & ei possint Reges, & Principes in seruire? Et cur viris Ecclesiasticis prohibeatur? Pag. 246.

EMB. XXXIV. Ex Herculis Clava, quam ut propriam, & à se confectam, pluris semper armis cateris fecit, quibus à varijs dijs donatus in fabullis traditur. Cum lemmate Propria virtus in Regibus commendatior, & accurata Nobilitatis disputatione, & quos effectus in posteris debeat in generare, & quantum peccent, qui eam suis moribus sedant, & cur sæpe Heroum Filij noxa esse dicantur? Pag. 252.

EMB. XXXV. Ex Sybaritarum historia, nimio suo luxu, & delicijs, sub ipsis equis, quos ad tibias saltare docuerant, miserè pereuntium. Cum lemmate Deliciæ nimix,

Index, & Summarium Emblematum.

Rempubliam perdunt. Et mul-
torum locorum, & exemplorum
ponderatione, quibus immodera-
tum omnis luxurie genus, non so-
lum in Venere, sed in cibo, potu,
stragulis, Vestibus, & similibus,
exiosum semper Regibus, & Reg-
nis fuisse detegitur. Pag. 162.

EMB. XXXVI. Ex Aselli marini pi-
ctura, & natura, qui solus ex om-
nibus animantibus cor in ventre
habere dicitur. Cum lemmate In
gluvis Regibus vituperabilis,
& inveciua in omnes, qui in ven-
tre, mensisque depalibus, suum stu-
dium, & felicitatem, Maiestatem-
de constituunt. Pag. 271.

EMB. XXXVII. Ex Bachi Piscura,
curru à Lynceibus, timidissimis ani-
malibus, abli, & accurata eius ex-
plicatione. Cum lemmate Vio-
lencia Principibus fugienda. La-
taque huius vitij in Regibus, &
quibusvis alijs detestatione, & qua-
liter accipiendi sint, qui vinum,
& ebrietatem nimis extollunt, cu-
ras solvere, & ingenium acuere,
dicunt. Pag. 280.

EMB. XXXVIII. Ex Maris, ventis
agitatis, lutum, & algam in littora
domentis, similitudine, qua Plu-
tarchus, & alij, colibendam Animi
iram insinuant, qua similes effe-
ctus in omnibus, & magis in Regi-
bus, & Principibus operatur. Cum
lemmate, Ira Animi lutum vo-
mit, & exacta huius vitij exami-
natione, & detestatione, & quod
Temulentie similis sit, & qualiter

temperari possit, & debeat. Pa-
gin. 291.

EMB. XXXIX. Ex Caligulae Impe-
ratoris effigie, cupido, & avaro
animo, & corpore super male con-
gestos aureorum, & thesaurorum
aceruos hilariter recubantis. Cum
lemmate In Avaros Principes,
& exacta Avaritie detestatione,
& quam sit in Regibus execran-
da, & quo pacto thesauros conge-
rere, & congestis uti, licite possint?
Pag. 298.

EMB. XL. Ex effigie, & historia Vr-
raca Castella Regina, que ob expi-
lata Templi Divi Isidori Legionen-
sis sacra vasa, & donaria, ex ani-
mis ad eiusdem Templi vavas
occubuit. Cum lemmate In Prin-
cipes, qui sacra convasant. Eo-
rundemque ex varijs exemplis,
& doctrinis admonitione, ut in Te-
pla, & pia opera libet ales, ab Ec-
clesia, & Ecclesiasticorum bonis, &
reditibus, quantum fieri possit ab-
sintant, & quas condiciones ser-
uare debeant, ubi urgens Regni
calamitas contrarium extorqueat?
Pag. 305.

EMB. XLI. Ex historia Tiberij II. Im-
peratoris Constantinopolitani, à
Deo ingenti thesauro ob Pietatem,
& Eleemosinas, quas pauperibus
largielatur, miraculose donati. Cū
lemmate Largus in Pauperes, &
Regum ad hanc virtutem exhor-
tatione, et quod nullos securiores
uberioresque thesauros congerere
possunt, Et quis modus in Eleemo-

Index, & Summarium Emblematum.

synis faciendis, & veris Pauperibus à fictis distinguendis, seruari debeat? Pag. 314.

EMB. XLII. Ex Solis, cum Plutarcho, similitudine, qui suum sic per Zodiacum cursum agit, & contrarium cælorum motum, quem in totum mutare non valet, aliquantulum tamen retardat. Cum lemmate, Sic regat Rex solum, ut Sol regit Polum. Et hinc sumta, & late illustrata Regum Admonitione, ut minùs probos etiam Populorum mores, quos uno ictu ad meliora flectere nequeunt, saltem aliquantulum temperent, & paulatim efficiant, ut lupatis parere condiscant. Pag. 320.

EMB. XLIII. Ex Symbolo Domini Ferdinandi Quinti, Regis Catholici; Incudis sub malleo patientis, eiusque ictus pro tempore tolerantis. Cum lemmate, Tempori cede, & eius exacta defensione, explicatione, & illustratione, simulque Patientie, & Tolerantie commendatione, & veteris illius questionis resolutione: An quando, & quomodo, in Regibus licita, & prudens videri possit, dissimulatio, & sui animi consilia, & motus in opportunum Tempus differre? Pag. 328.

EMB. XLIV. Ex Terentij, Platonis, Plutarchi, & aliorum similitudine, vitam Hominum ludo Tesserarum comparantium. Cum lemmate, Similitri casus ferendi, & corrigendi. Adductis pluribus lo-

cis, & exemplis, quæ in Regibus hanc Animi Fortitudinem, & Constantiam suadent, & eadem mediante, sæpè sæpiùs aduersæ Fortuna Victores, & Dominos reddunt. Pag. 336.

EMB. XLV. Ex Pictura Iovis, alios Deos ad mittenda perniciofa fulmina, secundum Senecam, in Consilium vocantis. Cum lemmate, Consulendum in Arduis. Et omnigena luteratura, ad Consilij petendi utilitatem, & necessitatem Regibus, & Principibus suadendam. Et quid hoc nihil eorundem Maiestatem imminuat, & qualiter à Gloriosis Hispaniæ Regibus, præceteris, observetur. Pagin. 346.

EMB. XLVI. Ex Iactu Anchoræ navis, prius Bolide maris fundo, ac firmo tentato. Cum lemmate, Firmis hærendum, & latissima Regum Admonitione, in bonis Consiliarijs, & Consilij eligendis, & cognoscendis, & securis, & firmis amplectendis. Et quibus excusis hæc sæpè perverti soleant, & de damnis Præcipitationis, & evocationis negotiorum à proprijs Senatibus, per quos cognosci, expediri, & consuli solent. Et quod bona consilia ex eventu, æstimari non debent, nec per schedulas secretas inquiri, cum plurimis alijs, quæ ad hanc Consiliorum tractationem spectant. Pag. 358.

EMB. XLVII. Ex Templi Consi, Con-

filiorum Dei, occulta, & opaca apud Romanos Ethnicos structura. Cum lemmate, Consilia Occultanda, & plurimis alijs, quæ ad summam huius Moniti utilitatem, & Secreti in omnibus, quæ gerunt, necessitatem, Regibus, & eorum Consiliarijs suadendam, & commendandam, conducunt, & præcipuè Secretarijs, de quorum munere aliqua perstringuntur. Pag. 371.

EMB. XLVIII. Ex Fornicis Pictura, & iuxta Senecam similitudine, & lemmate, Casura nisi invicem obstarent. Ad illius questionis resolutionem aptata, An, & quatenus Regibus, & Regnis expediat, Consiliarios, inter se oppositos, & ad-versantes, habere? Et qualiter hi in suffragijs ferendis se habere debeant, & in executione eorum, quæ iam, etiam contra animi sui sententiam, à maiori parte decreta fuerint? Et de iu-venibus ad consilia non temerè introducendis. Pag. 379.

EMB. XLIX. Ex Historia Cambysis, Præjpsis filium sagittantis, quod Pater ei verum consilium liberè dedit. Cum lemmate, In Principes Veri Ossiores, & accurata, omnimodaque litteratura illustrata, Regum exhortatione, ad veritatem amandam, quærendam, & gratis auribus suscipiendam, quæ maximè solet ab eorum Aulis exulare. Et qualiter Consiliarij, & Concionatores, liberè, sed

salva semper Regiæ Maiestatis reverentia, illam sequi, proferre, & præponere debeant. Pag. 390.

EMB. L. Ex Cervorum, & Turturum similitudine, qui instrumentis muscis deliniti, à Venatoribus facile capiuntur, & Adulatoribus aures esse obturandas, suo damno suadent. Cum lemmate, Adulatores fugiendi, & fugandi, & latissima, & litteratissima huius vitij descriptione, & detestatione, & quàm frequens, & nocivum in aulis, & auribus Regum, ac Principum esse soleat, atque adedò ab eisdem summa cura puniri fugique, ac fugari, & eliminari conveniat. Pagin. 404.

EMB. LI. Ex Locrensum instituto, neminem ad res novas populo proponendas, admittentium, nisi implicito ad collum laquedò, quo, si propositæ non placerent, suffocabatur. Cum lemmate, Novum omne cave, & lata, & accurata eiusdem illustratione, Regumque admonitione, de damnis, quæ ex novis institutis in Republica oriri solent, & quod non nisi ex magna causa ea permittere debeant, nec Decessorum suorum actiones, ut plures sapè faciunt, parvi pendere, aut revocare. Pag. 416.

EMB. LII. Ex Historia, & pictura Asini, qui Pistoia, Tribunal sellamque Magistratus propè meridiem insedit, & venturum ineptissimum

eiusdem urbis gubernatorem praesagivit. Cum lemmate In Principes, ineptos Iudices eligentes, & latissima dissertatione, Regumque Admonitione, de summa cura, quae in Bonis, & Aptis Consiliarijs, & Magistratibus eligendis, haberi debet, & de earundem electionum requisitis, turpibusque, & maxime venalis Ambicis, in eiusmodi officijs execratione, & quod indigenae exteris sint praeserendi. Pag. 425.

EMB. LIII. Ex Anaxagorae Philosophiam iam morientis, ad Periclem Regem, serdè enim consolantis, & honorantis, responso, Lucernam alat, qui luce opus habet. Quod pro lemmate sumitur, & latè illustratur, ad Reges morandos, quàm sit iustum, ut Consiliarios, & Magistratus, qui sibi prudenter, & fideliter inseruierunt, & eorum filios, honoribus, & muneribus prosequantur. Pagin. 439.

EMB. LIV. Ex Pictura Regiae Vestis, pluribus Oculis, Auribus, Manibusque polymita, iuxta mentem Themistij, qui latè explicatur. Cum lemmate, Administrum Principum, & copiosa accurataque Offensione, quàm sint, & fuerint his omnibus Principibus necessarij, dummodò intra sui se muneris metas cobibeant. Pag. 445.

EMB. LV. Ex Templi structura, quod per plures Portas, ad Numen interiorius cultum, a ditum praestat. Et Fontis, per canales plures, sym-

phas suas deliciosè fundentis. Cum lemmate, Poetae ad Principes plures. Et illius quaestionis dissertatione, An Regibus plures Administratos interiores, vel unum dumtaxat, habere conveniat? Et quod hic, semper, ac fieri possit, ex indigenis esse debeat. Pag. 455.

EMB. LVI. Ex Vallo efflorescente, & vitem, in cuius pedamentum positus fuerat, suis frondibus suffocante. Cum lemmate, In Tumidos Administratos, & exacta horum descriptione, & detestatione, & quàm sit frequens, ut sub diuitijs, & fortunis festinatè congestus, obruantur, & in spoliis, ubi ceciderint, cedant, qui elati, aliorum spolijs intumuerunt. Pag. 461.

EMB. LVII. Ex Fabula Ephialtes, nimis, propeque crescentis, & idè ruinam, & locis fulmen percipssi. Cù lemmate, Qui eminent, cadent. Et lata illius fabula, & huius veritatis illustratione, & comprobatione, & quàm sit certum, Summorum apud Reges Administrorum (quos Validos, vel Privados vocant) sortem, lubricam, & varijs periculis suppositam, esse. Pag. 461.

EMB. LVIII. Ex Antisthenis Apophthegmate, ad Reges tanquam ad caminum ignis accedendum esse monentis. Cum lemmate, Regum calor, quomodo suscipiendus? Et copiosa eius tractatione, & au-

reæ Mediocritatis, tam in hoc, quam in cæteris rebus, commendatione, & Adagij Proximus Iovi, proximus fulmini, & similia.
Pag. 479.

EMB. LIX. Ex Elephantis, unà cum arbore inquam reclinat, cadentis, similitudine. Cum lemmate Nolite confidere in Principibus. Eiusque ex Divinis, & humanis litteris adstructione, & quàm sit fallax, & fragilis Regum, & Potentiorum adhasio, comprobatione.
Pag. 487.

EMB. LX. Ex Ceruorum pictura, & natura, qui si aures demittunt, surdisimi, si arrigunt, audientissimi sunt. Cum lemmate Auris Boni, & Mali Principis, & accurata dissertatione illius questionis, qualiter Reges, & Principes, faciles, & gratas Aures suis subditis, sine Maieftatis contemptu, præstare debeant?
Pag. 492.

EMB. LXI. Ex Statera, & humani Capitis similitudine, à Petro Mattheo, & alijs prudenter excogitata. Cù lemmate, Statera Regum, & exacta illius questionis examinatione, An Reges, per se ipsos, subditorum causas audire, & iudicare conueniat, & qualiter utramque Aurem præbere, & utramque partem audire conueniat, & non faciles, nec credulos esse, vel suffurro nibus, sycophantis, & delatoribus indulgere. Et quòd iudicij Regum Deus veluti peculiariter adsit, & inde sæpè propè diuina esse soleant,

ut aliquibus Exemplis ostenditur.
Pag. 499.

EMB. LXII. Ex Mercurij alati, & petasati, Icone, & similitudine, quem, ut Deorum Nuntium, in continuo motu, & cursu esse debere, Antiquitas docuit. Cum lemmate Regis præsentia velox, & accurata illius questionis dissertatione, An oporteat, quòd Reges aliquando sui Regni provincias personaliter lustrent. Et quo modo hoc facere expediat, & quantum gaudij, hilaritatis, & utilitatis ex his visitationibus opportunè factis, Populi recipere soleant. Pag. 508.

EMB. LXIII. Ex Pithæi Regis Tribunali, cui Musarum Templum, siue Chorus, hærebat, ut iuris, & æquitatis singulare commercium ostenderet. Cum lemmate Regum Tribunal, & peculiari eorundem admonitione, qualiter, & quando possint, & debeant strictum iuris rigorem, æquitate mediante, lenire, & iustum ab iniquo secernere. Pagin. 516.

EMB. LXIV. Ex Virginali Iustitiæ Icone, velatis oculis, gladio, & bilance conspicua, leonemque frenatum regentis, & insidentis. Cum lemmate Omnibus æqua, & copiosa de eius picturis, & utilitatibus dissertatione, & Regum in ea æqualiter pauperibus, ac Potentioribus ministranda, obligatione, & admonitione, Pag. 523.

EMB. LXV. Ex Raneæ Egyptiæ pictura, & sumta ab Aliano simili-

liudine, dum, transversa in cre-
virga, se à crocodilis, & alijs va-
lidioribus piscibus liberat. Cum lem-
mate Iustitiæ Tutamen, & ex sa-
cris, & humanis litteris ostensione,
Virgæ, si ve Sceptri Regij, hoc præ-
cipuum munus esse debere, ut infir-
mos à Potentiorum iniurijs defen-
dat, & pauperes, viduas, pupillos,
miserabilesque personas, sub sua
protectione, & tuitione recipiat.

Pag. 533.

EMB. LXVI. Ex Pittaci Philosophi,
& Leonis Imperatoris Apophtheg-
matis, leges, mania, & oculos Civi-
tatum esse, dicentium. Cum lemma-
te Legum Mutia, Urbium mæ-
nia, & lata, & exacta Bonarum
legum laudatione, & Regum de
summa earum utilitate, & neces-
sitate commotione, & qualiter se
in eis ferendis, & observari fa-
ciendis, habere debeant. Pag. 541.

EMB. LXVII. Ex Magnetis natura,
ferreos ad se annulos attrahente,
ita tamen, ut qui longius distant,
segnius, & languidius adstringan-
tur. Cum lemma-
te, Languor le-
gum, & seria, ac vera Regum a-
nimadversione, quantum leges, &
si sanctè, & strictè pro lata, ipsis
absentibus, vel illarum implemen-
tum non curantibus, languent.
Proindeque oportere ad Indicas,
& remotas quasvis Provincias,
Selectissimos Magistratus manda-
re. Pag. 552.

EMB. LXVIII. Ex Aucupij, & fori
Iudicialis, iuxta nobile Apophteg-

ma Pij Secundi, comparatione, quæ
lata illustratur. Cum lemma-
te Legum, litiumque multitudo exi-
tialis, & huius Axiomatis copiosa
comprobatione, Regumque ad se-
candas brevandasque leges, &
lites, exhortatione, & peculiari
observatione, de origine, & pro-
gressu legum Hispaniæ, quæ iam
sua etiam mole laborant. Pagin.
559.

EMB. LXIX. Ex Trajani Impera-
toris, Præfæto sui Prætorij gladium
tradentis, celebri voce, Cæpe, si
rectè imperavero, pro Me, fina-
liter contra Me. Cum lemma-
te Pareto legi, quisquis legem tu-
leris, & accurata eius illustratio-
ne, ad Reges, & Principes admo-
nendos, nihil æquè ad legum obser-
vantiam, & vigorem conducere,
quàm si ipsi eisdem parcant, qui
soluti esse dicuntur, & qualiter hoc
vulgare pro-verbium accipi de-
beat. Pag. 572.

EMB. LXX. Ex Cervi Pictura, &
natura, suo anheliu serpentes à
suis latebris extrahentis, & occi-
dentis. Cum lemma-
te Nulla fraus
tuta latebris, & varijs testimo-
nijs, & exemplis reserta Regum, &
Principum Admonitione, ut deli-
ctæ, & delinquentes inquiri, & pu-
niri studeant, & facinorosis homi-
nibus, ubicumque latentibus, Rem-
publicam purgent. Pag. 579.

EMB. LXXI. Ex Fidicinis, Lyre cor-
dam prius studiosè temperantis, &
ad concentum cum ceteris redu-

centis, quàm rumpentis, & abij-
cientis, similitudine, à gra-
uissimis Auctoribus sumta, cum lem-
mate, Temperandum prius,
quàm puniendum, & gra-
ui Regum exhortatione, ut hoc, sem-
per ac fieri possit, sequantur, &
pro primis delictis in eos non se-
viant, quos sperare possint, ad
melio-rem frugem in posterum re-
dituros. Pag. 590.

EMB. LXXII. Ex Apum similitudi-
ne, quæ Fucos, ignavum pecus,
iteratò nocentes, acrius quàm pro
primis excessibus puniunt. Cum
lemmate Iterata culpa, gravius
punienda. Et seria Regum ad hoc
imitandum communi-
one, & qua-
liter se in Reos Maie-
statis habere
debeant. Pag. 597.

EMB. LXXIII. Ex Vedij Pollionis
historia, ab Augusto iuste reprehen-
si, quòd seruum, ob-
vas, fractum
muranis mandendum manda-
vit. Cum lemmate Noxæ sit aqua pu-
nitio, & lata eiusdem illustratio-
ne, & quòd pœna, nõ solum debent
respondere delictis, sed suos etiam
auctores, & solitam formam ina-
cerbitate non egredi. Et cur, &
quomodo in crimine Maie-
statis di-
vine, vel humane, hoc limitari
soleat. Pag. 601.

EMB. LXXIV. Ex Fascibus, quas
Romani Consules, ante se gestabãt,
securibus alligatas, & quid in hoc
iuxta Plutarchum, & alios inten-
derent. Cum lemmate, Cunctan-
dum in pœnis. Quòd latè, & ac-

curatè illustratur, ut Reges, & alij,
qui ius gladij habent, commonean-
tur, in supplicijs, maximè Capita-
libus, irrogandis, maturè procedi
debere. Additis aliquibus limita-
tionibus, & declarationibus huius
Regule. Pag. 611.

EMB. LXXV. Ex Iouis Fulminantis
Pictura, & secundum Senecam
doctrina, de ratione, & intentione,
quæ in fontibus puniendis haberi
debet, Cum lemmate Plus terren-
dum, quàm torrendum. Quòd
pluribus doctrinis, & exemplis or-
natur, præsertim illo Decimationis,
apud Romanos valde usitato. Et
qualiter Reges hæc imitari debẽt,
& ubi Multitudo, vel communitas
aliqua peccat, animad-
vertere. Pag. 622.

EMB. LXXVI. Ex Apum similitudi-
ne, quæ unguunt, & pungunt, &
Regem aculeo carentem habere di-
cuntur. Cum lemmate Pungat, &
ungat, & copiosa Clementiæ lau-
de, & commendatione, & quan-
tum in ea Reges eminere debeant,
misericordiæ plus quàm rigori tri-
buentes, & aliquando ob interces-
siones, & alias iustas causas, deli-
cta condonantes, pœnas ve mode-
rantes, aut commutantes, & om-
ni semper suppliciorum inferendo-
rum occasione carere cupientes.
Pag. 627.

EMB. LXXVII. Ex Herculis Pictu-
ra, æstrum, ignavum pecus, tota-
si suæ clava ferientis. Cum lem-
mate, Ignavia fugienda, & fu-

ganda, & accurata huius Picturæ
commentatione, & otij, & ignavia
detestatione, & quantum debeant
Reges, & Principes hoc vitium à
suis Regnis fugare, & subditos in
laboriosis, & Reip. utilibus operi-
bus exercere, & fictorum mendi-
cantium pauperum, ac Cingaror-
um, quos Gitanos dicimus, va-
gantia, & redundantia examina
coercere. Pag. 639.

EMB. LXXVIII. Ex Fontis, suis Lym-
phis omnia circum se posita ver-
nantis, florereque facientis, Pictu-
ra, & similitudine, ex quadam lege
Alfonsina desumpta. Cum lemmate
Sic præmijs omnia florent, &
exacta demonstratione, & Regum
Admonitione, quod præmia, & ho-
nores Rempublicam fecundant, &
secundant, & qualiter se in illis di-
stribuendis gerere debeant? Pa-
gin. 631.

EMB. LXXIX. Ex Pyramidis coro-
nata Pictura, cui hærens humilis ex
se vitis, in altum conscendit, & bo-
tros opimiores emittit. Cum lem-
mate, Docti homines Potentio-
rum adminiculis sublimandi,
& exactissima huius doctrinæ com-
probatione, & Regum Admonitio-
ne, ut bonis Artibus fauceant, nec
sui temporis ingenia, quia patria,
vel quia vitia, & recentia, despi-
ciant. Pag. 665.

EMB. LXXX. Ex Tentyritarū Pictu-
ra, & similitudine, qui pusiones ip-
si, Magnos Nili Crocodilos domant,
& frenant, & quò volunt dedu-

cunt. Cum lemmate Litterati Prin-
cipibus suspiciendi, quo Reges,
& Principes admonentur, ut si fa-
mæ gloriæque suæ in posterum con-
sulere velint, Historicos, Poetas,
& alios Litteratos homines susci-
pian, & suspiciant, eorumque pen-
nis, per ora virorum volitare pro-
curent. Pag. 677.

EMB. LXXXI. Ex cuiusdam Nu-
mismatis Constantini Imperatoris
Icône, quo, quanta Moneta véné-
ratio in esse debeat, ostendebatur,
Cum lemmate Monetæ probi-
tas, & veneratio, & enixa, & Lit-
terata Regum admonitione, ut hæc
semper maximè curent, & quas li-
bet fraudes, & mutationes Mone-
tarum præcaueant, & simul, ne
aurum, & argentum à suis Reg-
nis ab exteris extrahatur, & de-
damnis, quæ Hispania nostra ob in-
curiam, quam in his habuit, & ha-
bet, quotidie præsentit. Pag. 683.

EMB. LXXXII. Ex Apum Pictura,
& imitatione, quæ ita succum ad
mellificandum ex floribus sumunt,
ut eis nihil prorsus suæ veridita-
tis, & utilitatis exugant. Cum lem-
mate Tributa qualiter indicen-
da. Et utili, ex vurijs locis, &
exemplis, Regum Admonitione,
quantum oporteat, hæc in parte
Apes imitari, & subditos tondere,
ubi res postulat, non de glubere, &
necessitate cæsante, gravia tribu-
ta, quæ ipsa extorserit, allevare.
Pag. 694.

EMB. LXXXIII. Ex Principis Pictu-

ra à suis pro umbra, pro aere, pro fumo Tributum exigentis. Cum lemmate, In Principes inueta Tributa Imperantes, & exemplis, damnis, & execrationibus eorum, qui in hoc exceſerunt, & illius quaestionis resolutione. An Reges, sine sui Regni Consilio, & assensu nova, & gra-ua Tributa Populis indicere possint? Et an expediens uideri possit, legē Iuliam de uicesima hereditatum, aut aliàs similes, in usum reducere? Pag. 702.

EMB. LXXXIV. Ex serpentis similitudine, qui infantem, cuius sanguinem exugit, cauda in os demissa demulcet. Cum lemmate In crudeles Exactores, & Regum Admonitione, de damnis, & oppressionibus, quas subditi ob hoc genere hominum pati solent, quae ipsis Tributis duriores existunt, & qualiter de illis reformandis, & puniendis satagere debeant? Pagin. 711.

EMB. LXXXV. Ex Pictura Historiae Constantij Imperatoris, legatis suas diuitias in uassallis diuitibus ostendentis. Cum lemmate Regum uerus Thesaurus, & uera, & seria eorundem admonitione, ut intelligant, quod, & si in Principibus damnari non possit Thesaurorum ad bonum finem congestio, ueri tamē Thesauri in uassallis diuitibus, & benè se habentibus, & in ipsorum Principum Parsimonia, & redituum, & sumtuum

economia, & mensuratione consistere. Pag. 719.

EMB. LXXXVI. Ex Oceani, iuxta mentem Pacati, pictura, & similitudine, in quem, quae ab eo fluunt aqua, cum scenore refluunt. Cum lemmate Fluunt, & refluunt. Ad Reges admonendos, & exhortandos, ut in suos munifici, & liberales existant, cum in ipsorum tandem utilitatem redundet, quicquid in illos benignè contulerint. Pag. 726.

EMB. LXXXVII. Ex duorum Regum pro terra, ad è exiguo Sphaera puncto, digladiantium, Pictura, & sumta à Plinio, Seneca, & alijs sub sanatione. Cū lemmate In Reges pro terra puncto certantes, & exactissima huius uanitatis, uel uerius insanitatis, demonstratio- ne, & Regum exhortatione, ut eiusmodi bella, prorsus iniusta, & perniciosa, refugiant, & suis Regnis, terminisque contenti; in illorum recta administratione, conseruatione, atque unione laborent. Pag. 732.

EMB. LXXXVIII. Ex Gallorum Gallinaceorum, pro sola gloria inuidia, & inter se acriter contentantium, Pictura, & natura, quae laicè illustratur. Cum lemmate In gloriam pro sola gloria certamen. Et Regum omnium (sed praecipuè Gallorum) Admonitione, ut ab huiusmodi bellis, ad quae suapte natura feruntur, abstineant, & falsas, atque affectatas causas illo-

rum in gloriosos Hispania nostra Reges mōvendorum, pratexere desinant. Agnoscantque simul, nihil magis Reges dedecere, quàm aliorum rebellibus opitulari, cum potius veluti fratres esse debeant, & fraterna sese, & reciproca charitate inuare. Pag. 742.

EMB. LXXXIX. Ex Munere Ranae, Sagitta, Muris, & Avis, à Scythi. Datio per legatos delato; & eius explicatione, & ad dāna, miseriae, & calamitates, quæ bella generare solent, applicatione. Cum lemmate Belli damna; & copiosa eorum ostensione, & execratione, Regumque adhortatione, ut à bellis, quantum fieri possit, abstineant, & ubi excusare non valeant, in hostium prouincijs, potius quàm in proprijs exerceant. Pag. 753.

EMB. XC. Ex Maris, contrarijs Ventis concussi; similitudine; à Diuo Chrysostomo sumta; & ad damna; & concussiones, quas Populi ob Regum discordias, & bella patiuntur, aptata. Cum lemmate Regum bella Populos quassant, & dilucida eius comprobatione, pestis, & belli comparatione, & repetita Regum Admonitione, ut non nisi ex magna; & inexcusabili causa, suos subditos his damnis afficiant, & an, & quādo possint, eosdem, etiam inuitos; ad bellandum compellere? Pag. 762.

EMB. XCI. Ex Aquila, & Cybindi collustatione, quæ utrumque alijs in facilem prædam exponit. Cum

lemmate, Belli inter Finitimos Reges periculum, & enixa Catholicis, & Christianissimis suafione, ut internecina, quæ in segerunt bella, in Turcas, & Fidei hostes tandem conuertant, ne aliter (quòd Deus auertat) eisdem in prædam cedant. Et quàm sit turpe, & periculosum, cum eiusmodi hostibus, aduersus Christianos, sadius inire, vel se eis in protectionem, & clientelam committere. Pagin. 769.

EMB. XCII. Ex Apum Pictura, & natura, quæ talis esse fertur, ut nisi suo præeunte Rege, ad bella non exeant. Cum lemmate Rex bellis interstet, & exacta huius questionis dissertatione, An, & quo modo expediens sit, ut Reges Personaliter bellis intersint? Adductis pluribus locis, & exemplis, de bonis effectibus, quos in hoc, & in alijs, præsentia Principum operatur. Pag. 778.

EMB. XCIII. Ex Hispania Regum Aurei Velleris; siue Agni, stemmate, quod sub Leone torques scintillans circundat, de cuius origine, & significatione plura traduntur. Cum lemmate Parcere subiectis, & egregia Regum Admonitione; qualiter se cum deuictis, & supplicibus hostibus habere debeant? Pag. 786.

EMB. XCIV. Ex Pacis noua Pictura, quæ eius ubertatem felicitatemque plenissimè representat. Cum lemmate Pacis commoda, & En

Index, & Summarium Emblematum.

comia. Quod latè ex Divinis, & humanis litteris illustratur, ut Reges, & Principes ad eam optandam, & amplectendam, accedantur, ita tamen, ut non idè imparati sint, & Armorum curam prorsus omittant. Pag. 795.

EMB. XCV. Ex Urbis, mœnium vicce, armatis, & sibi sociatis, atque hærentibus viris, circumdata, ex Issæi Apophthegmate sumta similitudine. Cum lemmate, Concordia, quos unit, munit. Et lata huius virtutis ad Reges, & populos omnes commendatione, & obiter illius quæstionis resolutione, An urbes muris cingi, & Vallari conveniat. Pag. 802.

EMB. XCVI. Ex Templi Iani aperti Pictura, & Romanis ante illud vota fundentibus, Consule tamen interim militaria curante. Cum lemmate Orandum, & operandum. Et huius Moniti elaborata comprobatione. Ut Reges intelligant, Gratissimū esse Deo, si ei suas omnes actiones commendent: Ita tamen, ut ipsi, sua ex parte se iuvent, & humanis medijs, & auxilijs, Divinorum dignos efficiant. Pag. 808.

EMB. XCVII. Ex Equi, cursum oblatrantes canes non reinorantis, similitudine, aut mulieris, ova, ne quicquam gallinis glacidantibus, extrahentis. Cum lemmate Vulgi latratus spernendi. Quo Reges admonemus, ne ab exequendis benè pensatis actionibus, obcuras

vulgi voces desistant, de cuius precaci, & mutabili natura plura traduntur. Pag. 816.

EMB. XCVIII. Ex Similitudine Umbre, quæ semper eos comitatur, quos radij Solis illustrant. Cum lemmate, Virtus invidiam gignit, & superat. Quod latè exornatur, ad Reges, & Principes admonendos, ut invidentium, & calumniantium Sycaphantias, & iniurias, & libellos famosos contemnant, & sola sua virtute superari posse confidant. Pag. 821.

EMB. XCIX. Ex Cressi ad Cyrum Apophthegmate, quo, à Solone doctus, neminem ante obitum Beatum iudicari posse, commovuit. Cū lemmate, Beatus ante obitum nemo. Et lata huius historie, & ententia enarratione, & illius quæstionis dissertatione, An, & quomodo possit quis, de Magnatibus, & Potentatibus, qui adhuc vivunt, Historias, vel Panegyricos et vulgare? Pag. 830.

EMB. C. Ex Pictura Pantheonis, in Divi Laurentij Templo, apud Escoriali, in Sepulchrum Hispanie Regum novissimè, & pulcherrimè fabricati. Cum lemmate, Munimentum ex Monumento. Etultima ad Reges, & Principes Monitione, ex sua fragilitatis, & Mortalitatæ conditione desumpta, ad eosdem, dum vivunt, præmuniendos, & in recto virtutis tramite continendos.

FINIS.

PRÆTERMISSA.

POST hunc Librum typis excussum, ad manus meas pervenit Alter Julij Guilielmi Zingrefij, Centuriam pariter unam Emblematum Ethico Politicorum continens, quæ inter, tria, vel quatuor inveni, quæ præsertim cum à Nobis excogitatis conveniunt. Et in eorum, & aliorum notis, plura quidem loca, quæ per totum hoc nostrum opus spargi possent, & valde in eo tradita confirmare. Nos, cum iam manum (quod aiunt) de tabula levaverimus, & nimij potius, quàm parci, in eiusmodi allegationibus censeari vereamur, satis habemus hoc indicasse, & cum Poeta fateri, *Non omnia possumus omnes*. Doctorumque hominum esse, plura relinquere, quædam etiam ignorare; maxime in hoc argumento, in quo, qui omnia, quæ dici possent, congerere, & expendere vellet.

Ille pulveris Eritij, Syderiumque micantium

Subducatur numerum prius.

Vt alibi Catullus scripsit. Sed adhuc, si lubet, ad ea quæ Emblemate XII. & sequentibus de officio Regum, & Capitum, dixi, & quod suis, omnes sensus, omnem curam, impendere debeant. Adde Erasmus in similibus, rectè docentem: *Quod Sol in cæla, id Princeps in populo. Sol, oculus Mundi, Princeps, oculus multitudinis. Quod animus in homine, id Princeps in civitate, Animus sapit, Corpus obtemperat.*

Ad id, quod Emblemate XV. de Damoclis historia recensui, vide omninò Sidonium Apollinarem, lib. 2. Epist. 13. Eandem elegantissimè referentem, & Ammianum Marcell. Boethium, Polycratum, & alios, ibidem à Savarone relatos.

Ad Embl. XVI. ubi pluribus probo, Imperium nihil aliud esse debere, nisi curam salutis alienarum, populique custodiam. Adde Dionem Cassium, lib. 55. & tradita ab Stob. ferni. 44. & 52 & Plutarch. in lib. de doctrina Princip. sic inquentem: *Atque hic est Principis metus, & humanus, meo ingenerosus, ut his, quibus imperat, metuat, nequid se inscio ledantur, non aliter atque canes nocturni, ac laboriosam agentes in septis ovium custodiam: simul atque trusem audiunt feram, timent, non sibi, sed his quæ custodiunt.*

Ad Embl. XVII. ubi de Regum Vigilia. Adde insignæ Hannibalis exemplum, & carmen de eo apud Sil. Italicum, lib. 12.

—————*Vigil ille, nec ullam*

Ad requiem facilis, credensque abscedere vitæ,

Quod sopor eripiat tempus,

Et Agapetum Diaconum in parænet, ad Iustin. Imp. Ceu gubernator, ita vigilet Imperatoris oculatissimus intellectus, continens tutò æquitatis clavos, atque expellens fortiter impetuosos iniquitatis fluctus, ut ne Cymba mundana Reip. illidatur eis.

Ad Embl. XIX. ubi de Mossynæcorum more, in ignavis Regibus puniendis. Adde Ammian. Marcel. lib. 28. similem morem in Burgundijs, & Aegyptijs recensens, etiam si quid fortuito minus prosperum contigisset, his verbis. *Apud hos generali nomine Rex appellatur Hendinos, & ritu veteri, potestate deposita, removetur, si sub eo fortuna titubaverit belli, vel segetum copiam negaverit terra. Quemadmodum solent Aegyptij casus eiusmodi ad signare Rectoribus.*

Ad Embl. XX. num. 5. ubi cum Aristotele dixi, Homines multa ex brutis discere posse, vide quæ in eandem sententiam, ad ipsos verècundandos, tradit Seneca lib. 1. declam. cap. 19. Casiod. lib. 5. Epistol. 33. Iustin. Imp. in Novell. 90. in princ. & omninò carmina Menandri apud Stob. ferni. 96.

Ad Embl. XXVI. ubi eos notavi, qui Reges, præsertim illiteratos, exoptant, vide Muretum oratione 23. quæ adeò est elegans, & nervosa, ut vix putem, quemquam illam legere posse, quia singulari eruditionis amore accendatur.

Ad Embl. XXXII. ubi nimium Venationis studiù, & sumtum, in Regibus carpo. Adde nobile exemplum, & Fidorum Consulariorum circa hunc excessum animadversionem, apud Vasconcel. in anaceph. Reg. Portug. pag. 113. & seqq.

Ad illud Embl. XLVI. num. 38. Quòd bona ratio Status, à bona, & secunda conscientia dependet, vide omninò Giarbam conf. 1. per totum.

Ad Emb. XLIX. ubi de veritate ab Anis, & Auribus Principum exulante, conqueror, Adde Am. Marcel. lib. 27. ita signanter loquentem: *Hæc autem, & similia, altiore fastu quidam Principes agunt, quod antea emendandi secus cogitata, vel gesta, copiam negant: Inimicos loqui terrant amplitudine potestatis: nulla vacat quæstio pravitatum apud eos, qui, quod volunt, maximas putant esse virtutes.*

Ad illud Emblem. LXIX. num. 8. ubi cum D. Hieronymi. & alijs tetigi, Reges soli Deo peccare, cum humanis legibus quo ad coercitionem soluti sint, vidè bona loca Otthonis Frisingensis, Greg. Turonens. & aliorum, quæ in idem expendit Iust. Lips. 2. pol. cap. 1. & Hugo Grotius in sparsione florum ad Pandect. ad l. Princeps, D. de legibus.

Ad Emb. LXXVI. in quo Reges, Clementes, & legum poenas interdum ex æquitate moderantes, desidero, vide insignem locum Demosthenis, apud Cassan. in Catalog part. 5. consider. 6. Senec. lib. 2. de consolat. cap. 7. ibi: *Clementia liberum arbitrium habet, nec sub formula iudicat.* Erasmi. in Adagio, *Sub formula.* Et Am. Marcel. lib. 16. ibi: *Hactenus incusent iura Clementiam, sed Imperatorem mitissimi animi legibus præstare ceteris decet.*

Ad Emb. LXXIIX. qua parte probo, Cordatos Reges, præmiorum, & gratiarum largitionem per se, non per suos Administratos facere debere, ne aliter suam Maiestatem horum servam efficiant, vidè omnino Am. Marcel. lib. 18. ubi de Constantio Imp. loquens, qui se Eusebio, suo Cubiculario, nimis hac in parte submiserat, sic sarcastice loquitur, *Mercari complures nitebantur Eusebij favorem, cubiculi tunc præpositi, apud quem (si vera dici debent) multa Constantius potuit.*

Ad Emb. LXXIX. quo probo, Doctos à Potentioribus sublimari debere, Adde nobile apophthegma Sigismundi Regis Bohemice, quem, Nobilibus de hoc querentibus, respondisse ferunt: *At, Cur non Ego eos quoque proveham, quos natura provexit, & mirabilibus donis exornatos, supra alios collocavit.*

Ad Emb. XCIX. ubi ex Crespi exemplo probo, neminem ante obitum, felicem dici posse, vide Velleium Paterç, lib. 2. de Sylla post Plutarch. dicentem: *Felicem se appellare iussit. Quod quidem usurpasset iustissimè, si eundem, & vincendi, & vivendi finem habuisset.* Et Boeth. de Consol. lib. 1.

Quid me felicem totis in fastis amici?

Qui cecidit stabili non erat ille loco.

Et à pluribus adijciendis propter libri molem abstinco: *QUÆCUMQUE IN EO DICTA SUNT SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIE, ET CIVIS LIBET MELIUS SENTIENTIS CORRECTIONI SUBMITTENS.* Et cum Boethio lib. 3. de consol. metro 9. Deum precando, concludens.

*O qui perpetua Mundum ratione gubernas,
Da Pater angustam menti conscendere sedem;
Da fontem lustrare boni, da luce reperta
Inte conspicuos animi defigere visus.
Disijce terrenas nebulas, & pondera melis,
Atque tuo splendore mica; Tu namque serenum,
Tu requies tranquilla p̄s, Te cernere finis,
Principium, Vexor, Dux, Semita, Terminus idem.*

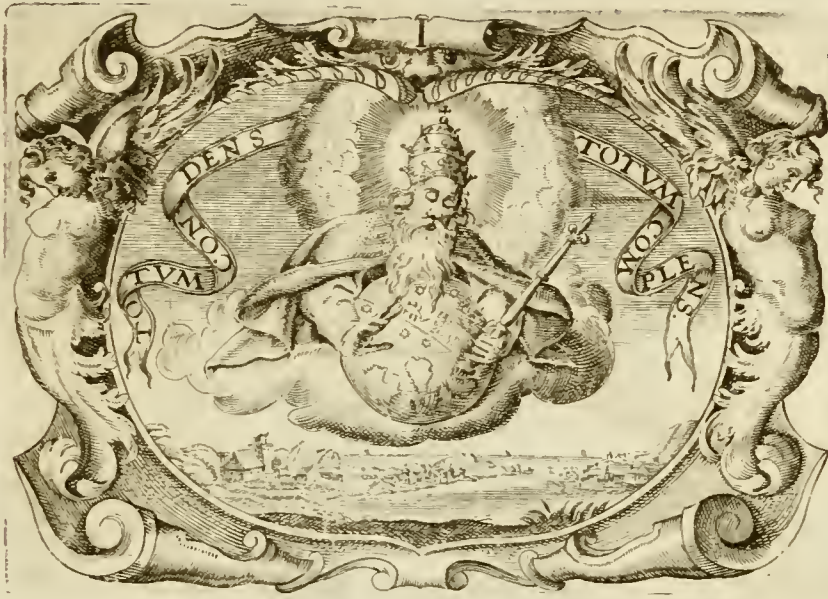
GLORIA TOTA DEO, QUI NOBIS HÆC OTIA FECIT.

Totum condens. Totum complens.

EMBLEMA I.

*Ex nihilo feci, totum impleo, cuncta gubernō.
 Meq̄, volente stetit; Meq̄, volente ruet.
 Cedite mortales, Dominans Ego solus in Orbe,
 Condere qui haud poterit, nec Dominator erit.*

COMMENTARIUS.

1

SVMMO sumo Principe principium, & hoc Emblemate eos, qui terræ præfunt, monitos velim, excelsis excelsiorem esse alium, ut Salomon dixit, & tunc demum stabilem sibi Dominationem figere, vel fingere posse, cum Maiestatem suam, iuxta Divi Augustini consilium, Maiestati Dei famulam fecerint, humiliq̄e & submisso corde cognoverint, se illius comparatione nihili pendi, qui ex nihilo eosdem ipsos, & totum hunc mundum, qui omnia continet, fecerit, & in nihilum, ubi sibi libitum, fuerit, reducere possit.

2 ET cuius unius (ut veterum Philosophorum sententia est) omnia

Ecclesiastes 5.7.

D. Aug. de Civit. Dei lib. 5. cap. 24.

A sunt,

sunt, & omnia unum, atque unius ut omnium causæ, utpotè omnium Patris, omnium Conditoris, Conservatoris, Custodis, Principij & finis, inde finibilis, interminabilis, immensi, incomprehensibilis. Quem sola iam Fides amplectitur, quando ratio, & natura, etiam Angelica, plerè non capit: cum ipsa omnia, quæ formavit, excedat, & totus ubique in eisdem rebus, quas formavit, fovendis, incubandisque consistat, cœlum & terram solus implens, ut apud Ieremiam habetur, lucemque, ut D. Paulus ait, habitans inaccessibilem, & tenebras ponens latibulum sui. Quo fit, ut & ipsum solum, tanquam verum, ac solū totius Mundi Regem, omnes Mundi Reges venerari, ac revereri debeant, cum ipsius solius sit totum Mundum implere, cuius & condere æqualis voluntas, ac potestas fuit.

Et hoc est, quod præfens (ut vides) Emblema designat, sub Dei Patris figura, super utrumque globum cœlestem, & terrestrem recubantis, & sibi utriusque veram dominationem ex præfatis titulis asserentis. Quos cum terreni Reges prætexere nequeant, par est ut cœlesti colla submittant, Æschylus illud in memoriam revocantes; *Omnia sunt definitè constituta, præterquam Dijs imperare; nullus enim liber est nisi Iupiter.* Horatij,

*Regum tumendorum in proprios greges,
Reges in ipsos Imperiam est Iovis,
Clari giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.*

Et Nabuchodonosoris exemplum veriti, qui, ut sacra recenset Historia, rebus secundis elatus, statuam sibi auream immentæ magnitudinis posuit, adorarique eam, ut divinam effigiem, præcepit, & lata in tres pueros Hebræos, Sidrach, Misach, & Abdenago, id facere averfantes, capitali sententia, in has voces blasphemias, & impias prorupit: *Quis est Deus, qui eripiat vos de manu mea?* Propter quod eidem, in solitudinem feritatemque damnato, ut D. Paulinus ait; *Luctuosa concretio capitis intonsi, in cubam leonis horruit, ut etiam corporis specie transiret in belluam, qui non solum à Regnis suis, sed etiam à sensibus exularet humanis, coma tristis leonem; uncis unguibus, vulturem, sensu, & pabulo, bovem referens, ne unius tantum belluæ similitudinem ferret in pœnis, qui multarum similis fuisset in meribus.*

Et ad hanc Dei Optimi Maximi potentiam, & in rebus omnibus præsentiam, sive, ut ita loquar, interessentiam, vel, ut Theologi dicunt, *Ubiqueitatem*, illud Genesis pertinet, *Spiritus Dei ferebatur super aquas*, ubi plures ex sanctis Patribus legunt, vel explicat, *Fovebat*, sive *Incubabat*, in gallinæ similitudinem, ova suo calore confovetis, & animantis. Cū & ipse Spiritus sanctus Deus sit, qui non loco continetur, nec distenditur, nec temporum mutationibus subiacet; sed est ubique præfens, ac totus, & ex ipso, & per ipsum, & in ipso sint omnia, ut à D. Paulo docemur, & multò ante à Regio Psalte dū canit, *Quò ibo à Spiritu tuo, & quò a facie tua fugiā? Si ascēdero in cœlū tu illic es; si descēdero ad infernū ades, si sumsero pœnas meas diluculo, & habitaverò in extremis maris: etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dexters tua.*

Ierem. cap. 23.

D. Paul. 1. Tim. 6.

Æschil. in Promethico ligato.

Horat. 3. Carmin. Od. 1.

Daniel. cap. 3.

S. Paulin. epist. 4. ad Sever. Sulp.

Genes. 1. ubi late Perer. Mariana, Delrius, Mersebius, & alij.

D. Paul. ad Rom. 13. 36.

David Psal. 138.

- 6 Divus etiam Augustinus, a quo & habuit S. Bonaventura, idem ipsum his verbis expressit: *Solus Deus totus oculus est, totus manus, totus pes est. Totus oculus est, quia omnia videt: totus est manus, quia omnia operatur: totus pes, quia ubique est: cum illum nullus circumscribat locus, & solus sit presens, etiam ijs, qui longè sunt a se.* Et iterum, non minùs ad rem nostram, initio suarum confessionum, sic habet: *Capiunt ne ergo te cælum & terra, quoniam tu implet ead. An implet, & restat, quoniam non te capiunt? Et quò refundis quicquid impleto cælo & terra restat ex te? An non opus habes, ut à quoquam continearis, qui continet omnia, quoniã quæ implet, continendo implet? Non enim vasa, quæ te plena sunt, stabili te faciunt, quia et si frangantur non effunderis.*
- 7 Et rursus, & adhuc melius ita inquit: *Substantialiter Deus ubique diffusus. Sed sic est Deus per cuncta diffusus, ut non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens, & sine onere continens mundum. Non tamem per spatia locorum quasi mole diffusa, ita ut in dimidio mundi corpore sit dividuus, & in alio dimidio dividuus, atque ita per totum totus. Sed in solo cælo totus, & in sola terra totus, & nullo contentus loco: sed in se ipso ubique totus.* Et postea: *Ited enim ubique esse dicitur, quia nulli parti rerum absens est. Ited totus, quia non parti rerum partem suam presentem præbet, & alteri parti alteram partem; æquales æqualibus, minori verò minorem, maioriq; maiorem: sed non solùm universitati creaturæ, verùm etiam cuilibet parti eius totus pariter adest, &c.*
- 8 Eadem propemodum idem Augustinus, Gregorius, Isidorus, Iustinus Martyr, Ambrosius, Clemens Alex. Arnobius, Tertullianus, Bernardus, & alij sancti Patres passim expendunt, dum omnem illam continendi rationem, qua Deus cuncta cõplectitur, videt ac fovet, exponunt. Quorum scriinia compilare opus non est, præsertim cum id iã diligenter præstiterint doctissimus Pet. Faber in singulari illo libro, cui *Dodecameron*, sive de Dei nomine, atque attributis titulû fecit, & Ioãnes Filescac in alio, in quo Deum esse centrum, & locum rerum omnium ostendit. Quibus addere licet Theodoretû Episcopû Cyri, huic causæ, Mundi per tot annorum curricula indefectibilem permanentiam, sic tribuens: *Deus gubernat hanc rerum universitatem conditor. Nes ut Faber discedit à navi extructa, relinquens eam navis gubernandam. Sed idè est & fabricator navis, & materia plantator, & gubernator clavum tenens; cuius rei testis est tot annorum conversio, & temporis diuturnitas, nihil omnino detrimenti huic navi asserens; sed eam salvam, atque integram, non modo primis hominibus, sed etiam universæ posteritati ostendens.* Et est etiam lectu dignus Iustus Lipsius, hæc eadem omnia elegantissimis verbis edifferens, quæ quoniam ego alibi retuli, hic non transcribo.
- 9 Neque mirum est Sanctos hos Patres, quibus lux Evangelicæ veritatis affulsit, hæc agnovisse, cum Ethnici etiam Scriptores, naturali tantum ratione ducti, idem ipsum fuerint assequuti. Inter quos nihil magis repetitum, aut decantatum invenies, quàm illud,
*A Iove principium, Iovis sunt omnia plena.
 Iuppiter est quæcumque vides, quæcumque moveris.*

D. Aug. sup. Psal. 120. S. Bonav. in Pharet. lib. 1. c. 1.

Idem Aug. epist. 57. ad Dardan.

Pet. Fab. in d. dec. cap. 4. Filescac. lib. 1. select. cap. 1.

Lips. de Constant. lib. 1. c. 13. & Ego 1. tom. de Indiar. gubern. lib. 2. c. 2. n. 1. qui eius verba refero.

Aratus in Phœnomenis, Virgil. in Pœlem.

Apul. in lib. de mū
do, ad finem.

Vnde Orpheus apud Apuleium sic cecinit:

*Iuppiter omnipotens, est primus & ultimus idem:
Iuppiter est caput, & medium, Iovis omnia munus.
Iuppiter est fundamen humi, ac stellantis Olympi,
Iuppiter & mas est, & fœmina nescia mortis;
Et pelagi radix, Sol, Luna, est Iuppiter ipse;
Omnipotens Rex est, Rei omnis Iuppiter ortus.*

Virg. 4. Georg.

Virgilius quoque Pythagoræ doctrinam sequutus, asserentis Deū esse immixtum elementis omnibus, & rebus visibilibus, etiā in apibus, alijsque animalibus, divinam hanc adfidentiam agnoscit, sic inquires,

*Esse apibus partem divinæ mentis, & haustus
Ætherios dixere. Deum namque ire per omnes
Terrasque tractusque maris, cœlumque profundum;
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum
Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.*

Idem Æneid. 6.

Et rursus habet,

*Principio cœlum, ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque Astra,
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agit at molem, & magno se corpore miscet.*

Eu. gub. de Peren.
Philosoph. lib. 1.
cap. 3.

Ob quæ loca Virgilium cum Davide comparat Eugubinus, & ad eadem respiciens Baptista Mantuanus, ita ait,

*Cuncta Deus replet: Deus est supra, Deus infra.
Ætherios Orbes habitat sub Sole, sub Aura,
Sub tellure latens, sub Dite, sub æquoris undis:
Omnia plena Deo.*

Mantuan. in carm.
de Deo.

Eademque carmina esse puto, quæ citantur à Catone, sive illo, quif- quis fuerit, qui Disticha, quæ Moralia vocantur, certè Catone digna, composuit. Dum in primo sic habet,

*Si Deus est Animus, nobis ut Carmina dicunt,
Hic tibi præcipuè sit pura mente colendus.*

Erasm. & Scalig.
in notis ad hæc Di-
stich. Pontan. in
bellarijs Articis, 2.
par. pag. 5 18.

In quo exponendo, licet non parùm Erasmus, Scaliger, & alij vexentur, facilis tamen mihi sensus esse videtur, si ad hanc Dei in rebus omnibus, & in nobis metipsis animationem, incubationemque respexisse dicamus, & coma illud, quod vulgò post verbum *Animus* ponitur, ad sequens *Nobis* transferatur, & ita legamus,

Si Deus est animus nobis, ut Carmina dicunt.

Seneca passim, sed
præsertim 2. nat.
quæst. cap. 45.

Seneca quoque, (ut innumeros alios præteream) multus passim est suis in libris in hoc argumento, & nihil aliud esse Naturâ docet, *Quàm Deus, & divina ratio, toti mundo partibusque eius indita, atque inserta. & se visua sustinens.* Et ad Lucilium scribens, in nulla re magis, quàm intra ipsum hominem, Deum existere, his verbis, perpetuò mente tenendis, observat; *Prope Deus est, mecum est, intus est. Ita dico Lucili, sacer intra nos spiritus seæet, bonorum malorumque nostrorum observator & custos. Hic prout à nobis tractatur, ita & nos tractat ipse: Bonus verò vir sine Deo nemo est, &c.*

Idem epist. 41. ad
Lucil. vide Lipf.
in Manud. dist. 19.
& in Physiolog. 3.

Ad quem locum nescio an respexerit Prudentius dum postquam

nos monuit, quo pacto singulis diebus mores nostros componere debeamus, ita subdit:

*Speculator adstat desuper
Qui nos diebus omnibus
Actusque nostros prospicit
A luce prima in vespereum.*

*Hic testis, hic est arbiter,
Hic intuetur quicquid est,
Humana quod mens concipit;
Hunc nemo fallit iudicem.*

Prud. in Hymn.
matut.

15 Illud certè scio, debere Nos Christianos homines pudore suffundi, cum apud Senecā, & alios Gentiles Authores, ad eò pia, ac Christiana documenta comperimus. Ideòque mihi succensendum nō esse, si in ijs commētarijs, multus fortè in illis referēdis delicatis aliquibus videar; nam ut præclare D. Augult. scripsit, *Ex eorū bene dictis, aut bene factis, acriores stimuli ad virtutem sumi possunt: cum subeat animo, quam turpe sit, non ea perspicere peccus Evangelica luce illustratum, quod perspectum est ijs, quibus sola naturæ scintilla prælucebat.*

D. Aug. lib. 2. de
Doctr. Christ.

16 Ex quibus apparet, non minùs verè, quam aptè, Empedoclem, & alios, Deum sphæram incomprehensibilem appellasse, cuius centrum ubique, circumferentia nusquam, nisi in se ipsa. Et Theophilum rectè dicere potuisse, verbum Græcum, THEOS, unde & Latinū DEVS, inde deductum, quòd apud ipsum res omnes suam securitatem, & custodiam asservent; non aliter, atque in suo centrò, tanquā in loco magis securo, magisque salutari, naturales, gravitate præditæ, continentur, atque servantur. Vel à currendo, quia Deus omnia movet, in operatione producit, nutrit, sua providentia disponit, gubernat, vegetat, & vivificat: singulisque rebus essentiam suā cōmunicat, atque, ut notrorum verbis utar, effendi modum & gradum largitur, simulque easdem conservat, & unamquamque illarum ad finem suum, sibi que cōgruum dirigit.

Theoph. lib. 1. ad
Autolycum.

17 Quæ omnia satis (ni fallor) nostri Emblematis themia, ac lema explicant, & illustrant. A quo non multum distat aliud Achillis Bochij, in quo Deum in orbem insulantē depingit, & hūc (pariter ac nos facimus) omnia complere, animare, & movere longo carmine explicat.

Achil. Boch. symb.
140. lib. 5.

18 Et post hæc scripta, idem ipsum pie, ac doctè insinuasse comperio Guillelmum Hesium è Societate Iesu, sub pictura cuiusdam circuli, in quo minor alius includitur, & simul tetragonus, hexagonus, & octagonus, quasi qui numeros omnes absolutè comprehendat, cū hac Epigraphæ, *Omnia in uno, & in omnibus unus;* & his carminibus quæ sequuntur:

Guiller. Hefs. lib.
1. emb. 1.

*Qui cuncta claudit, ambituque comprehendit,
Cunctis tenetur clausus, atque comprehensus.
Par semper, idem semper, unus est semper.
Summo tenentur cuncta, summus incunctis:
Sed ille, vel sic comprobatur immensus.
Summo teneri, qui recusat, inscriptus,
Summum nec ille continebit inscriptum.*

19 Discant nunc ergo Reges mortales, quanta inter ipsos, & immor-

David Psalm. 2.

caem, sit differentia, & iuxta Davidicum monitum: *Erasmii qui iudicatis terram, seruite Domino in timore; & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & percaitis de via iusta. Cum exarserit in brevi ira eius, Beati omnes, qui confidunt in eo.* Nec se ei nimio factu prætumidi, vel secundis rebus elati, aut adulatorum (quod fre quenter accidit) lenocinijs decepti, pares esse contendant, qui eisdem tanquam vas figuli confringere potest, & habet in vestimento, & in fœnore suo scriptum, *Rex Regum, & Dominus dominantium.* Et ad cuius vel solum nomen, omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum flecti debere Apostolus docet.

David d. Psalm. 2. vers. 9.

Apocal. 19. 16.

D. Paul. 2. ad Philip. 10.

Isai. 19. 16.

Quo enim ore, ut Isaias ait: *Lutum contra figulum superbiet, vel cogitabit? Et dicat opas factori suo, non fecisti me, & figmentum dicat fictori suo, non intelligis?* Vel qui ne muscam quidem creare potest, cum illo contendet, qui mundialem hanc machinam, tanta rerum diversitate constantem, ex nihilo condidit, & tanquam si nihil faciat, per tot sæculorum seriem, illasam, fartam tectamque, divina sua adfluentia, ac providentia conservat? Et de quo non minùs verè, quam piè, canere potuit D. Prosper Aquitanicus:

D. Prosp. in lib. de provid. Dei.

*Hic Auctore carens & tempore, permanet idem
Semper, & immensum, nec sæcula, nec loca claudunt.
Hic nullis mundi causis extantibus in se
Quicquid vellet habens, cum visum est, omnia solus
Condit ut voluit, formas numerosque modosque.
Et genera, & vitas statuens, & semina rebus.
Quicquid inest cœlo, quicquid terra marique,
Quicquid quocunque est in corpore, siue animatum,
Sive expers animæ, calida, humida, frigida, sicca,
Vno extant Auctore Deo: qui divite Verbo,
(Quod Deus est) rerum naturas, atque elementa
Protulit & summis Opifex intentus & imis, &c.*

Octav. Minut. foelic.

Sed audi precor Octavium Minutij foelicis, eleganter hac omnia referentem, & perpendentem, & ex mirabili cœli, & syderum motu, terra, per anni tempora mutatione, maris reciprocis æstibus, hominum, & animalium natura & varietate, hanc inenarrabilem Dei potentiam, providentiam, & in rebus omnibus inter essentiam colligentem, suamque orationem his verbis claudentem: *Quòd si ingressus aliquam domum, omnia excolta, disposita, orbata vidisses; utique præesse ei crederes Dominum, & illis bonis rebus multo esse meliorem. Ita in hac mundi domo, cum cœlum terramque perspicias, providentiam, ordinem, legem: crede esse universitatis Dominum, Parentemque, ipsis syderibus, & totius mundi partibus pulchriorem.*

Aufon. in Paneg. ad Gratian.

Eant igitur, aut pereant etiam, impudentissimi adultores, qui luteis, ac terrenis Principibus assentantes, parum se illos extollere censuerunt, nisi divinis quoque titulis, honoribus, & attributis donarent, ac demulcerent. Inter quos Aufonius, vel hanc, *Vbi questatem, quam folius Dei propriam esse ostendimus, suo Imperatori Gratiano his verbis tribuere veritus non fuit: Ades enim locis omnibus, nec*

- 23 nec iam miramur licentiam Poesarum, qui omnia Deo plena dixerant. Et, ut expressius, ita & absurdus, Mamertinus, qui in genethliaco ad Maximianum, & Diocletianum Imperatores, qui se Herculeos patrum fuerant nuncupari, sic dixit: *Itaque illud, quod de Iove cecinit Poeta Romanus, plena Iovis omnia esse, id scilicet animo contemplatus, quamquam ipse Iupiter summum cœli verticem teneat, supra nubila, supra vêtos sedens in luce perpetua, numen tamen eius ac mentem toto infusam esse mundo: id nunc Ego de utroque vestrum, ubicunque sitis, in unum licet Palatium concesseritis, divinitatem vestram ubique versari, omnesque terras, omnisque maria plena esse vestri. Quid enim mirum, si cum possit hic mundus Iovis esse plenus, possit & Herculis.* Mamertin. in Paganegyr.
- 24 Quanto modestius Agenlaus, cui cum Thasi templa, ac divinos honores decrevissent, utpotè Principi de ipsis optimè merito, sciscitatus est ab eorum legatis, qui hoc postulatum venerant, num ipsi potestatem haberent ex hominibus creandi Deos? Respondentibus se habere, dixit: *Vos ipsos primum Deos facite, tunc vobis credam, quòd me Deum facere poteritis.* Agesilaus in eius Apophtheg. apud Erafm.
- 25 Alexander etiam Magnus, etsi aliquando Deus haberi, ac salutare voluerit, habitumque Deorum assumeret, modeste tamen ob hanc divinitatis affectationem ab Olympiade matre taxatus fuit, ea eleganti epistola, que apud Agellium habetur. Ac præterea ipse, cum graviter in expugnatione cuiusdam urbis vulneratus, missionem sanguinis, & crescentem vulneris dolorè, inter Chirurgi manus præsentiret, quam falsam opinionem imbibisset, quamque dementer se ab adulatoribus decipi passus fuisset, his verbis expressit: *Omnes me predicant Iovis esse filium; sed vulnus hoc hominem esse me clamat.* Sive ut Plutarchus in eiusdem Alexandri apophthegmatis tradit: *Hic sanguis est non dijs, ut solitus manare beatiss.* Agel. lib. 13. noct. Attic. cap. 4. Plutarc. in vita Alex. Curtius lib. 8. cap. 20.
- 26 Recentior est, sed scitu non minus digna Canuti Anglorum Regis apud Polidorum Virgiliâ historia. Hic enim dum animi laxandi causa, haud procul à littore maris ambularet, & militum acclamationibus exceptus fuisset, quòd ad tantam Maiestatem fœlici successu adspirasset. Cum ab illis appellaretur Rex Regum omnium potentissimus, qui hominibus, qui terræ, qui mari latè imperitaret. Tum ille tacitus, animo ad Dei potentiam contemplandam erecto, ut suorum vanas ostentationes aliquo argumento coargueret, vestem exuit, atque ex ea globum fecit, super quo sedit quam proximè aquam, astu tunc fortè ex alto se incitante, ac inquit: *Vnda tibi iubeo, ut ne pedes meos tãgas: quæ ubi est fatus, cunctis admirantibus quatenus ista faceret, unda insurgens totum madefecit. Tunc ille retrò progressus: En (inquit) Principes, me Regem, & quidem omnium potentissimum vocatis, qui hanc parvulam undam meo imperio cohibere, vel remorari nequeo, nullus nempe mortalium est tali nomine dignus. Est Rex unus Pater Domini nostri Iesu Christi, cû quo ille regnat, cuius natu cuncta reguntur; hunc veneremur, hunc Regè appellamus, hunc Regum, hunc populorum omnium Dominum, hunc cœli, terræ, maris Rectore, non solum confiteamur, sed etiam profiteamur, præterea neminem.* Post hæc Vintoniam profectus, coro-

nam, quam gestabam, capiti simulachri Crucifixi, quod in Templo Apostolorum Petri & Pauli pendeat, suis manibus imposuit, nunquam posthac eiusmodi ornamento capitis usus insigni.

Pontan. in bellarijs
Atticis, 2. par. cap.
34. pag. 59.

CVI hutoria, aliam non minùs lepidam addere possumus, quam 27
ex incerto quodam Germano Authore apud Iacobum Pontanũ reperio; de quodam Principe, qui cum ad opes, potentiam, & magnificentiam suam toti mundo prodendam & ostentandam, sumtuosa quædam ædificia moliretur, quorum pars camerata, pars laqueatã, pars in excelsum, pars in longum longius producta, conspiciebatur, omnia summo artificio à summis Architectis, Pictoribus, & Magistris perfecta, & illustrissimè exornata. Et fortè morionem, seu fatuum multorum leporum sibi servientem interrogaret, ecquid placerent structura tam nobiles, ac fornices præsertim tam ampli, & columna tam insignes? Ab eo ad fenestram perductus fuit, & digito in cælum tenso: *Tate* (inquit) *Architectum incomparabilem existimas, & existimari, ac predicari cupis. Agedum, aspice, hic te longè superas. Verus nesum? In ambitu domus huius ad firmendam, & constabiliendam ædificationem, tu columnas tot supponere debuisti. Hic autem, in tanti operis immensitate, nullis columnarum fulcimentis indiguit. Hunc, Domine frater, hunc, inquam, Magistrum, & Architectum dici, & in eo gloriari patiare, tuæ molitiones, cum tua gloria, ad illius machinas, & gloriam, merissima sunt nuge.*

Sapient. 1.

Responsum quidem fatui, non fatuum; nam ut Sapiens docet: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis;* & vel quæ in operibus Dei minima sunt, omnem Regum potentiam, & sapientiam excedunt; & ut Tertullianus inquit, si vel minutiora animalia nemo imitari potest; qualia erunt maiora, quæ Deus, ac Dominus noister ornavit, & de quibus Regius Vates dicere potuit: *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius, annuntiat firmamentum.* Et Sapiens: *Puissimum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus.* 28

Tertull. adversus
Marcion.

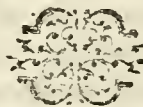
David Psalm. 18.
Sapient. 6. 8.

D. Aug. in lib. de
vera innocent. &
lib. 1. quart. q. 1.

Euclid. apud Max.
Tyrium, ferm. 21.
Salvian. lib. 1. de
provid.

Sed cum iuxta Divi Augustini doctrinam, super eminentia Deitatis, non solum usitati eloquij nostri, sed etiam intelligentiæ facultatem excedat, hic finio, quia de Deo, ut olim dixit Euclides, etiam verum dicere periculosum est: *Tantaque, & tam tremenda* (Salviano docente) *est Maiestatis sacra reverentia, ut non solum quæ contra Religionem dicuntur, horrere, sed etiam ipsa quæ pro Religione nos ipsi dicimus, cum grandi metu, ac disciplina dicere debeamus.* 29

(:.)

Deus solus Dominus.
EMBLEMA II.

*Aspice splendentem Puerum, radijsq; coruscum;
 Qui Phæbi nitidas lumine vincit opes.
 Quem Dominus monstrat Tyburis manus alma Sybillæ;
 Nam soli, & solus Rex tonat ille Poli:
 Principis aeterni reverentès cernite numen,
 Qui geritis multis sceptrà caduca modis.*

COMMENTARIUS.

REVERENTIAM differentiàmque, quàm inter im-
 mortalem, & mortales Reges, ex incomparabili di-
 vinarum operum magnitudine superiori Emblemate
 comprobavimus, cœleste quòque illud, & miraculo-
 sum Oraculum manifestat, quòd in presenti Graphi-
 cè designamus, gravissimorum Auctorum traditionè
 sequuti, qui proximè post Christi Domini, ac Servatoris nostri Na-
 tivitatem, Sybillam Tyburinam ad Augustum Cæsarem accessisse,
 eiùque ipsum eundem Christum Irìde, vel Solis radijs inclusum, cum
 sanctissima eius Gentrice ostendisse testantur, sub illo cœli tractu,
 quo postea Romæ, in perpetuam huius rei memoriam, Franciscanò-
 rum ædes hodie constructa reperitur, vulgòque, eandem ob causam,
 Sancta Maria de Ara-Cœli vocatur. Serioque illū admonuisse, quis,

Tertul. in Apolog. cap. 34. Oros. Antonin. Vergomès. Polid. Virgil. & alij apud Me 1. to. de Indiar. iur. lib. 2. c. 21. n. 58.

Mantuan. lib. 3.
Parzh. 1. post prin-
cip.

qualis, quantumque recens natus puer esset, ipsique dumtaxat iute, ac vere nominationem pariter, ac dominationem totius Orbis deberi, nullumque alium Cæsarem, Principemve, Domini vocem vicemque præsumere posse. ¶ Quam etiam historiam adeò eleganti carmine memorat Baptista Mantuanus, ut rem gratam Lectori me facturum arbitrer, si eius verba hisce meis Commentarijs adtexam, quæ sic habent;

*Hæc, cum divinos cultus, & sacra pararent
Augusto cum plebe Patres, citta Tyburis arcem
Liquit, & ingentes veniens ad Cæsaris alas,
Fulgent em nitido monstravit in æthere circum,
Irideque inclusam parva cum prole Parentem.
Atque manum tendens, vultuque ad sidera verso,
Ille puer Deus est, inquit; Tu desine Cæsar
Velle coli, Pueroque aras, ac templa relinque.
Ille regit cælos, atque immortalis Olympi
Possidet Imperium, & fatalia temperat æstra, &c.
Tu sceptrum mortale geris. Te Serica nondum
Regna, nec Æoa noverunt littora terra, &c.
Pone precor Cæsar fastus Auguste superbos,
Teque (licet trahes vastæ telluris habenas)
Esse sub immenso positum reminiscere summi
Principis Imperio: cui rerum æterna potestas.
Hæc ait, & patrios petijt sic fata Penates.*

Baron. in appar. ad
ann. n. 26.

Et licet Eminentissimus Cardinalis Cæsar Baronius, bono Christianæ Reip. natus, huic historiæ non multum deferat, quatenus Sybillam Tyburinam hoc signum Augusto ostendisse commemorat, cum hæc, & alia Sybillæ, multis ante illum sæculis decessissent, putat tamen ex ipsius libris Augustum hoc discere potuisse, in quibus cognoscendis, scrutandis, expurgandisque, nullus fuit, prout & in consulendo Apollinis oraculo, cui & templum in Palatio erexerat, & à quo, præmissio Hecatombes sacrificio, & de Oraculorum defectu interrogato; tale responsum (Suida, Nicephoro, & alijs multis referentibus) accepit:

*Me puer Hebraeus divos Deus ipse gubernans,
Cedere sede iubet, tristemque redire sub orbem.
Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.*

Idemque indicavit cælestis ille arcus Romæ tunc etiam repente Cælo sereno visus, Solem in modum circuli ambiens. Idemque Sol, intra tres circulos effulgens, quorum unus, corona spicarum ignita circumdabatur. Oleum trans Tiberim in taberna meritoria per integrum diem, sine intermissione, è terra, in modum fontis, erumpens, ac fluens, & plura alia prodigia, quæ ex Plinio, Suetonio, Seneca, Dione, Eusebio, Orofio, & alijs, idem Baronius enarrat.

Refert, post alios,
Thom. Bozins de
fig. Eccl. novissim.
Camer. 1. subcess.
cap. 59. pag. 266.

D. Tho. 3. p. q. 36.
Flav. Dext. art. 1.
Valdes de dign.
Reg. Hisp. c. 6. n. 4.
Tamañ. in suis no-
vantriquis lecton.
pag. 14.

Cui (in nostræ Hispaniæ laudem) addere possumus aliud, de tribus Solis in ea per ipsum tempus conspectis, qui postea paulatim in unum coaluerunt, quasi individua Trinitatis mysterium adumbrantes; ut D. Thomas, & Flavius Dexter testatur, & ab impugnationibus Patris Maldonati, benè Valdesius noster, & Tamañus defendunt.

- 5 Et quod de novo lucidissimoque Astro, seu Phœnomeno, in eadē Hispania sub idem ipsum tempus apparentē, in generali Chronico Alphonſi Regis, & Ioannis Vafæi historia narratur: Quod occasionem Auditori cuidam Neotherico præſtitit, opinandi, hanc ſtellam, illam eandem eſſe, quæ Magos Reges ad Chriſtum Dominū, ad huc in præſente vagrantem, adorandum direxit, quos & H. ſpanos fuiſſe, probare contendit.
- 6 Sed utcumque hoc de Tyburtina ſe habeat, illud planè apud omnes comperitum eſt, eundem Auguſtum ſub id temporis edicto vetuiſſe, ne quis ipſum DOMINVM appellaret, ita ut ne à liberis quidem, vel nepotibus ſuis, hoc vel ſeruo, vel ioco paſſus fuerit, ut Suetonius, Tertullianus, & alij teſtantur.
- 7 Quod & Tiberius continuavit, qui, ut ex eodem Suetonio, Dionē, & Tacito, tradit Baronius, in primis ſui Imperij annis adeo optimi Principis, & ab omni faſtu alieniſſimi, ſpecimen dedit, ut non tantum ſe Dominum dici vetuerit, id ſibi contumeliæ loco eſſe denuntians, ſed ne quæ ullum templum ſibi proprium extrui (licet hoc Hiſpani, præter alios, Iunianis ab eo precibus efflagitaverint) neque ſe in ullo alio loco coli paſſus fuerit: edicto etiam palam, ne quis privatus, neque urbs, ſtatuum poneret in iuſſu ſuo. Addideritque, nunquam id cōceſſurum, *Seque mortalem eſſe, & hominum officia fungi, ſatisque habere, ſi hanc Principem implere poſſet.* Quod, qua mente ab eo dictum fuerit, exponit Tacitus; & alij modeſtiam, multi quia diffideret, quidam ut de generis animi, interpretabantur.
- 8 Cæterum hæc modeſtatio, vel in his ipſis Imperatoribus parum durasſe videtur, cum poſtea Auguſtus, Imperio magis conſtabilito, ſibi atque urbi Romæ templum, apud Pergamum ſiſti non prohibuerit, ut Tacitus memorat, & Aras conſtitui, ad quas per ipſius genium, nomē vè iuraretur: de quibus agit Horatius dum inquit,
- Preſenti tibi maturos largimur honores,
Iurandaſque tuum per nomen ponimus Aras.*
- 9 Magiſque eos puniſſe legitur, qui per ſuum, quàm qui per divinum nomen peierarent. Inquiens nimirum, ut ille apud Tacitū dixit: *Deorum iniurias diſ curare eſſe: Principes vero Maiestatis ſuæ, periurio violata, vindices eſſe debere.* ¶ Neque ſolum Domini, verum & Dei appellationem gratanter admiſſerit, tam à Virgilio, dum de eo canit,
- O Melibæ, Deus nobis hæc omnia fecit:
Namque erit ille mihi ſemper Deus: illius Aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.*
- Quam ab Ovidio, ipſi divinitatem ſæpiſſimè concedente, non tã, ut arbitror, quod ſe exilij calamitate oppreſſum videret, quàm quod id iam in more Romano receptum, ac poſitum eſſet, ſic enim ait:
- Thuraque Caſaribus cum coniuge Caſare digna,
Diſ veris memori debita ferre manu.*
- Et alibi, *Sed prius impoſito ſanctis Altaribus igne,
Thura fer ad magnos vinaque pura Deos,
Quibus ante omnes Auguſti nomen adora.*
- Chronic. Alphonſi. par. 1. c. 107. Vafæus par. 1. hiſtor. Hiſp.
Ioan. Caramuel in tract. de inſigniſ Hiſp. pag. 36. Et Salazar Tom. I. Martyrol. Hiſp. die VI. Ianuar. fol. 74.
Matth. 2.
Suet. in Aug. c. 53.
Tertul. in Apolog. c. 34. ubi Pameliuſ & Cerda, plures alios adducunt.
Baroniana. Chriſt. 16. in ſua. latè Ioan. Fileſac. de idololatria politic. cap. 3. pag. 31.
Tacit. 15. annal.
Tacit. 4. annal.
Tacit. 4. annal.
Horat. epiſt. 1. lib. 2.
Tacit. ap. Briſſ. lib. 8. de form. pagina 509. vide l. 13. §. ſi quis, D. de iur. iur.
Virgil. Eclog. 1.
Ovid. 1. de Ponto, Eleg. 1.
Idem 3. de Ponto, Eleg. 1.

Idem 1. de Ponto,
Eleg. 1.

Et iterum,

*Nescit enim Caesar, quam vis Deus omnia no-uit,
Ultimus hic, qua sit conditione locus.
Magna tenent illud numen molimina rerum
Hæc est caelesti pectore cura minor.*

Idem 1. Trist.
Eleg. 3.

Quinimò & Iovem alibi facit eundem Augustum, sic inquit:
Si fas est homini cum Iove posse loqui.

Lucan. lib. 1.

Neronem quoque, vivum adhuc, Deum vocavit Lucanus,
*Quòd si non aliam venturo fata Neroni
Invenere viam, magnoque aterna parantur
Regna Deo.*

Dion Cas. lib. 57.
Briss. sup.

Et quamvis de Tiberio referat Dion Cassius, passum non fuisse
per Genium suum iurari, aut in discrimen iudiciumvè quemquam vo-
cari, hoc nomine, quòd per Genium suum peierasset, tandem tamen,
ut Tacitus narrat, Domini nomen admisit, & suas occupationes di-
vinas à pedarijs, & tremantibus, aut lenocinantibus Senatoribus ap-
pellari, licet de eisdem exclamare soleret, *O homines ad servitutem
paratos.*

Tacit. 3. Annal.

Suet. in Caio, c. 27.

Caius quoque Caligula, pleròque honesti ordinis, deformatos
prius stigmatum notis, ad metallum, & bestias condemnavit, quòd
nunquam per Genium suum deierassent, ut in eius vita Sueton. scribit.
Et postea Domitianus eò impudentiæ superbiæque processit, ut se,
non solum Dominum Deumque vocari permiserit, prout & iam an-
te ipsum vecors Caligula fecerat, verum (Suetonio testante) ipse,
cum epistolam dictaret, sic incepit, *Dominus Deusque noster ita iubet.*
Vnde institutum, ut ita à populo vocaretur, ut ostendit illud Martialis,
Edictum Domini Dei que nostri.

Sueton. in Domit.
cap. 13.

Mart. lib. 8. Epigr.
8. de Phalide.

Quod cum deinceps Trajanus, magis pius, meliusvè doctus, hor-
ruisset, idem Martialis, tempori serviens, ipsius in hoc modestiam ita
collaudat.

Idem Martialis. lib.
10. Epigr. 72.

*Frustra blanditiæ venitis ad me
Attritis miserabiles labellis:
Dicturus Dominum Deumque non sum.
Iam non est locus hac in urbe vobis, &c.
Non est hic Dominus, sed Imperator,
Sed iustissimus omnium Senator.
Hoc sub Principe, si sapis, ca-veto
Verbis, Roma, prioribus loquaris.*

Plin. Iun. in Pane-
gyr.

Plinius quoque Iunior eundem Trajanum ob hoc in suo eleganti Pa-
negyrico multum extollit, quòd *Sedem Principis obtinuerit, ne esset
Domino locus, diversaque natura esse sciverit Dominationem, & Princi-
patum; nec alijs esse Principem gratiorem, quam qui maximè Dominum
graventur.*

- 13 Et hunc morem sequuti prius omnes notæ melioris Imperatores, ut Balengerus, & alij docti Scriptores observant, solos Deos Dominos appellandos esse reputaverunt; sibi Principum, vel Imperatorum nomen reservantes, quod mitius, ac temperantius, quam Regum, ac Dominorum existimabant, ut insinuat B. Gregorius Magnus ad Phocam Imp. scribens, dum inquit, hoc interesse inter Reges Gentium, & Reipublicæ Imperatores, *Quod illi servorum Domini sint; Cæsares, liberorum.* Et Erasmus dum tradit: *Conditionis nomen Dominus est, non honoris, tyrannicum, non magnificum, barbaricum, non Romanum.*
- 14 Et ad hæc respicit Tertullianus, dum in suo Apologetico pluribus probat, Imperatorem hominem esse, non Deum, & tandem sic finit, *Si non de mendacio erubescit adulatio, eiusmodi hominem Deum appellans, timeat saltem de infulto. Maledictum est ante apotheosin Deum Cæsarem nuncupare.* Id est, ante obitum, & solemnem illam pompam, & regimolem, ac consecrationem, qua defuncti olim apud Romanos, Imperatores cremari, & inter Divos referri solebant: de qua cæteris luculentius Herodianus scripsit.
- 15 Quod tamen nullus, vel ex ipsis illis, qui magis pij, ac cordati habiti fuerunt, tandem re ipsa complevit, nec oblatas à suis, sibi (etiam in viros) blandientibus, divinas, vel dominicas appellationes effugit. Ecce enim Plinius, qui tantopere sui Trajani hæc in parte modestiam laudavit, eundem passim Dominum in epistolis vocat, & in ipso Panegyrico Deum, dum ait: *Sed licet Altariis pulvinaribus, & flamine colas, non alia magis Deum facis, & probas, quam quod ipse talis es.*
- 16 Idem quoque in Vespasiano, Antonino, Severo, & alijs modestissimis Imperatoribus in Digestorum, & Codicis libris singulari propè paginis denotatur. Et eò hæc stultitia processit, ut non mortuis tantum, verum etiam vivis, Deorum, ac Divorum nomina largirentur, & etiam in illis, qui postea ad meliorem frugem conversi, Christianam Religionem professi sunt, serenitatis, tranquillitatis, sanctitatis, devotionis, adorationisque vocabula, sacri affatus, æternales vultus, divina Oracula, cœlestes sanctiones, & alia similia deliramenta, usitatissima fuerint, in quibus recensendis, & ob stoliditatem, quam secum præferunt, succensendis, multus est Lactantius Firmianus, Coelius Rhodiginus, Guido Pancirolus, Ioannes Filescus, & alij, & non omittendus Erasmus, qui cum in suis Apophthegmatibus libro sexto, illud Tiberij, quod supra diximus, retulisset, qui ne à suis se Dominum vocari sinebat, hæc addidit, *Quanta modestia in tanto Principe. Nunc quidem nihil audire possunt, nisi sacras Mæiæstates, gratiosas Celsitudines, & Reverendissimas Dominationes.*
- 17 Et licet non ignorem, *Domini* vocem hodie tolerabilem esse, cum à dominatione & regimine privata cuiusque domus derivata, nõ improprie, aut iniuste ad eos quoque per imitationem traducatur, qui imperandi ius in civitate habent, & quibus populi subsunt, ut Paulus Busius, & noster Conanus animadvertunt. Idemque in voce *Divus* novissimus Ioannes Ferandus adversus Filescum contendat, dum modo hæc Deitas, sive divinitas, non tam ad Principum ipsorum per-

Buleng. de Imper. Roman. lib. 1. cap. 36. Forster. in tractat. de domin. c. 1. Rittershus ad epist. Plii. pag. 41. Lipt. in notis ad eund. Rader. & alij ad Mart. sup.

D. Greg. in epist. ad Phoc. Imp.

Erasm. in floribus.

Tertull. in Apol. lib. 2. c. 33. & seqq.

Herod. in Severo ex versione Ang. Polit. pag. mihi 351.

Plin. Jun. in lib. 10. epist. & in Paneg.

L. de precatio, D. ad l. Rhodiã, l. oratio, D. de spons. c. cum alijs ap. Kalin. in lex iur. ver. *Divus*

Lact. Rhod. & alij apud Me. 1. tom. de Ind. iur. lib. 2. c. 21. ex n. 53. Pancirol. lib. 1. var. lect. c. 2. Salmant. ad eund. de in tit. de Encausito, pag. 12. Filesc. 1. select. c. 4. & de idololat. polit. c. 1. & 2. Depster ad Roman. lib. 1. pag. 33. Cerda in ad vers. sac. c. 141. n. 473. Pontan. in bellar. Attic. 2. p. pag. 284.

Bus. 2. de Rep. c. 3. Conan. lib. 1. com. iur. cap. 5. n. 7.

Ferãd. de reliquijs in notis, pag. 538. & seq.

David. Psal. 81. v.
1. & 6. ubi Lorin.
& latè Ego in tra-
ctat. de munerib.
honor. n. 361. &
seqq.

Areopag. apud Fe-
ran. sup.

Cicer. lib. 2. de le-
gib. & in lib. de
univers.

Sap. 6. Proverb. 8.
16. Dan. 2. 12. & 4.
latè Ego d. 1. tom.
lib. 2. c. 2. ex n. 3.

Senec. lib. 2. nat.
quæst. cap. 42.

Senec. in Thyef.

Ovid. 4. Fast.

Horat. 3. carm.
Ode 6.

tonas, quam ad locum, seu gradum dignitatis, quem occupant, dirigatur, qui, eo rectè utentibus, omni vitæ sanctimonia, & Dei imitatione debet esse conspicuus. Quæ in sensu Regius Psaltes iudices Deorum nomine donat, dum dixit: *Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos iudicat.* Et paulò post: *Ego dixi Dij estis, & si ij excelsi omnes.* Et Dionysius Areopagita dictas appellationes excusans, sic inquit: *Sanctos verò & Reges, Dominosque ac Deos scripta divina appellat, gradus & ordines, qui in singulis primas obtinent, &c.*

Satius tamen tutiusque est, ut Pij, & Christiani Principes, vel ex-
plo, & documento nostri Emblematis moniti, ab eiusmodi verbis ab-
stineant, & quæ Dei sunt, Deo relinquentes, illum tantum verum pro-
prium rerum omnium Dominum, & moderatorem agnoscant, & Animum,
ut Dominum & Imperatorem, obedienti corpori à Deo præfectum,
ut vel Ethnicus Cicero scriptum reliquit. Ipsos verò vicariam, seu pre-
cariam dumtaxat Dominationem habere, ut in Sapientia, & Prover-
biorum libris, alijsque sacrae Paginae locis passim admonetur, quæ di-
cunt, *A Domino Imperium, A supremo potestas est data. Per me Reges reg-
nant, & legum conditores iusta decernunt. Deus mutat tempora & aetates,
transfert Regna, atque constituit. Dominatur excelsus in Regno hominum,
& cuicumque voluerit dabit illud.* Neque usquam mortalibus cum im-
mortali Deo æquari, ne dū contèdere licuisse. Cui, ut Sophocles dixit:

*Nunquam senectus atraque mors imminet;
Sed alia miscet Domitor aetas omnia.*

Quemque, Seneca perhibente, supra omnium hominum, etià Princi-
pum, capita, radijs armatum veteres confingebant, ut supra nos aliquid
timeremus, *Scirent que ij, quibus innocentia nisi metu non placet, in tanta
audacia scelerum aliquid esse, adversum quod nemo sibi satis potens videre-
tur.* Eosque, qui hodie in rerum culmine, sive cumulo essent, cras in
tumulo esse posse, atque ad eò omnem animi tumorem deponere de-
bere, ut idem Seneca in Tragedijs iterum monet, sic inquit:

*Vos quibus Rexor maris, atque terra
Ius dedit magnum pecis, atque vite,
Ponite in flatos tumidosque vultus,
Quicquid à vobis minor extimescit,
Maior hoc vobis Dominus minatur:
Omne sub Regno graviore Regnum est.*

Et Ovid. *Nil ita sublime est, supraque pericula tendit,
Non sit ut inferius suppositumque Deo.*

Quæ sanè terrena, ac temporalia hominum Regna, tantum abest, ut
quicquam de sua dignitate, vel duratione ob hanc, quam suademus, in
divinum, submissione diminuunt, ut potius hinc suam autoritatem,
consistentiam, atque incrementum petere debeant, ut de Romanis lo-
quens dixit Horatius, sic canens de Roma:

Dij te minorem quòd geris, imperas;

Hinc omne principium; huc refer exitum.

22 Et graviter monuit Valer. Max. inquit: *Sacris Imperia servire debere ita se humanarū rerū futura regimē existimantia, si divina potētia benē, atque constanter fuerint famulata.* Quem locum expendēs, & extendēs

Valer. Max. lib. 1. cap. 1. §. 9.

D. August. magis adhuc ad rem de qua agimus, inquit, Reges tū demū foelices dici posse: *Si iustē imperant: si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter sicut antitū, non extollūtur, sed se homines esse meminerunt: si suam potestātē ad Dei cultum maximē dilatandū Maiestati eius famulā faciunt: si Deū timent, diligunt, colunt. Si plura mant illud Regnū, ubi continent habere consortes: si tardius vindicant, facile ignoscunt. Si eandē vindictā pro necessitate regende tuendēq; Reip. non profaturandis inimiciorū odijs exerunt: si eandem veniā non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent. Si quod asperē coguntur plerumque decernere, misericordiā lenitate, & beneficiorū largitate compensent: si luxuria tanto est eis castigatior, quanto possit esse liberior: si malunt cupiditatibus pravis, quā quibuslibet gētibus imperare. Et si hęc omnia faciunt, non propter ardorē inanis glorię, sed propter charitatē felicitatis aternę Si pro suis peccatis, humilitatis, & miserationis*

D. Aug. lib. 1. de Civit. Dei, c. 24.

23 & orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligant. Hactenus Augustinus, cuius verba omnibus Regibus in memoria mandanda meritō Sapiens ille Rex Alphōsus apud Panormianū dicere solitus erat. Neque eorum oblitus videtur D. noster Rex Philippus II. qui Prudētis cogitōmē promeruit; cum vivēs has virtutes, quā in verō & Christiano Principe Augustinus requirit, ad unguē expleverit, & moriens, illa verba protulisse feratur: *Tu solus Dominus. Tu solus Altissimus:* quibus prolatis plām animā exhalavit, quam iam Purgatorij ignibus oborizatam, cœloque receptam, sunt qui ex aliquibus non contemnendis rationibus, ac revelationibus tradant.

Panorm. in lib. de dict. & fact. Reg. Alph. Neap.

24 Dispari à Iuliani Apostatę exitu, qui cum vivēs, in Christum Dominū, Christianosque omnes tumidē, ac temerē rebellasset, moriens, ex vulnere, quod in bello, quod contra Persas gerebat, accepit, cava manu sanguinem hausit, atque eum in cœlum, veluti Christum cōspiciens, coniecit, perinde, ac suę cędis causam in eū referre: & ita blasphemio ore vociferatus, *Vicisti Galilęe, vicisti, satirare Nazarene,* perfidum spiritum misit, ut Sozomentus, & alij commemorant.

Moura de incant. pag. 162. Euseb. Nieremb. in tract. de caus. malorum publ.

25 Ex quibus concluditur, solam Christum veram, & absolutum rerū omnium Dominum esse, & appellari mereri. Qui tamen pro maxima in gloriosam, atque immaculatam Virginem Matrem suam dilectione, idem ei nomen communicare voluisse videtur. Nam *Maria*, iuxta sententiam D. Hieronymi, sermone Syro *Domina* nuncupatur. Et ad hoc respiciens Arnoldus Carnotensis, sic ait: *Maria lingua Syriaca Domina dicitur. Christus Dominus, Maria Domina. Et licet ipsa se Christi profiteatur Ancillam; hoc servitutis genus, omni Regno sublimius esse intelligit: constituta quippē est, super omnem creaturam, & quicūque Iesu curvat genu, Matri quoque pronus supplicat, & filij gloriā cum*

Sozom. Eutrop. & alij apud Baron. ann. 363. n. 56. camer. 1. subc. c. 59.

D. Hier. in Matth. cap. 1.

Arnold. de laud. Virgin.

Matre, non tam communem iudico, quā eandem.

Superborum Principum Typus.

EMBLEMA III.

*Vibrantem radios Salmonea, Numina Divum
Mentitum, & Superi tela trifulca Iovis:
Non tulit Altitonans furtiva sorte tumentem,
In cineremq, adigit, Tartara in ima ruit.
Et dubitabis adhuc turgentia subdere magno
Colla Deo, quisquis Sceptra superba quatis?*

COMMENTARIVS.

D magis compescendam vanam terrenorum Principū gloriam, siue superbiam, opportunum duxi hanc ipsis Salmonei Regis Elidæ, siue fabulam, siue historiam, quam præfens Emblemata præfiguratur, ob oculos ponere. Qui, ut plures Auctores, & præsertim Hyginus, scribunt, Æoli filius fuit, Sisyphi frater, & in id stultitiæ processit, ut tonitrua, & fulmina Iovis imitari ausus, currum rotas æreis canthiis obmunitas, super pontem æneum, quem construxerat, agitaverit, & sedens in quadriga, immisissique in populum facibus, plures ex suis civibus neci dedit. Quousque, ob id a Iove fulmine ictus, temeritatis tumiditatisvè suæ iustam pœnam perfolvit. Et ut Hadrianus Iunius ex Symmacho, & alijs ostēdit, causam fecit Adagio *Salmoneus alter*, quod paramixæ specie usurpatur, de supra modum superbo, & elato. Nec desunt qui autument, quiddam

Higin. cap. 61. Iunius Adag. 1. cent. 2. Car. Steph. in dict. Poët. & alij passim.

Iunius inter Adag. Erasim. pag. 310.

Hieron. Magus lib. 1. Misc. cap. 1.

pyri pulveris simile, quo hodie in Bombardis utimur, adinvenisse, quo Iovis fulmen imitaretur.

2 Et hoc est, quod tangit Valer. Flacc. dū in sua Argonautica, inquit:

*Salmoncus nondum ille furens, cum fingeret alti
Quadrifida trabe tela Iovis.*

Valer. Flacc. lib. 1.
Argon.

Et latius prosequitur Virgilius, de eodem in inferno pœnas huius superbiae luente, sic canens:

Virgil. Æneid. 6.

*Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flamas Iovis, & sonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic in vectus equis, & lampada quatiens,
Per Graium populos, mediaque per Elidis urbem
Ibat o-vans, Divumque sibi poscebat honorem.
Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen,
Aere, & cornipedum cursu simularet equorum.
At Pater Omnipotens, densa inter nubila telum
Contorsit (non ille faces, nec fumea tadis
Lumina) præcipitemque immani turbine adegit.*

3 Quæ verba putat Petr. Crinitus mutuatum fuisse Virgilium ex alijs Sallustij, de Metelli Pij immodico luxu, atque libidine loquentis, & simili tonitruū imitatione. Quam & in Alladio, eodē supplicio, quo Salmoncus, affecto, refert, & fugillat Dionysius. Et in Chosroe Perfarum Rege, post alios, Cedrenus, latè memorans, qualiter in eiusdem Iovis æmulationem, machinā fixerit, in qua cœli effigies, Astrorūque conversiones, cum sceptrigeris Angelis adstantibus, admirabili spectaculo cernebantur: Tum imbres fluere, præmicare fulgura tronitrua mugire, ipse emmens in medio, quasi Deus humanus spectabat omnia. Anthemius quoque apud Agathiam, pariter fulgura, & tonitrua effingebat, excogitatis quibusdam collisionibus, complosionibusque rerum, quæ valde essent honoræ, atque ita inmanes quosdā fragores edebat, percillendo sensui aptissimos.

Petr. Crin. de hon.
discip. lib. 2. c. 10.

Dionys. 1. antiq.
Sabell. lib. 6. c. 9.
Cedren. pag. 338.

De hac machina
Regum Perfarum
Chryfolog. serm.
120. Cardan. de
subtil. in lib. de ar-
tibus:

Agath. lib. 5. Hist.

4 Solent enim Reges (ut ait Plutarchus) esse Deorū æmulatores, cū tamē vel Adagio doceri possent, cū illis pugnandū non esse, & etiā olim Theognides Græcè eandem sententiam hūc in sensum protulerit:

Plut. in lib. de trā-
quil.

Nulli cum superis homini contendere fas est.

Pro iure hanc litem, nemo probare volet.

Erasmi. in Adag. Cū
Dij non pugnādū,
pag. mihi 324.

Plut. in lib. ad Prin-
cip. in doc.

Solamque eam æmulationem laudabilem, ut idē ipse Plutarchus prudentissime docuit, quæ ad Dei imitationem: *Pro Sceptro Principi porrigit ius, & aequā ac rectā rationē tenendā, non Fulmen, non Tridentē, quo modo nonnulli se pingi, ac fingi iubentes, stultitiā suā invidia exposuerūt, dum affectant ea, quæ consequi nequeunt. Qui verò virtutem ipsius æmulantur, & honestate humanitateque ipsam referre conantur; hoc studio eorum delectatus, anget, suaque eos æquitate, iustitia, veritate, ac mansuetudine impertit, quibus nihil est divinius: nō ipsa perpetuitas, atque aternitas: non ob tempus vitæ beatus est Deus, sed virtutis Principatu.*

Plutarc. in vita
Pomp.

Haftenus Plutarchus, qui vel solus pro nostri Emblematis Cōmentario sufficere posset, maximè si aliam eiusedè doctrinam addiderimus, qua, non minùs prudenter, nos admonet, tunc demù Principes in Deos eradere posse, cū se Dijs humili, ut oportet, corde subdiderint. Exemplū in Magno illo Imperatore Gneo Pōpeio proponens, cuius virtutē, simul cū æquali modestia iunctā, post Pyratice belli lauream admirati olim Athenienses, istam in porta triumphī Epigraphem eius honori inscripserunt, *Quatenus te hominem esse nosti, eatenus es Deus.*

Christodor. lib. 5.
Epigr. Græc.

Dispari sanè à Iulij Cæsaris sui Antagonistæ ratione, cuius statuā in Zeusippi porticu, ita positā scribūt, ut dextra fulmē tenēs, aspectu torvo exultaret, quòd quasi Iovē aliū in Italia haberi se audiret. Quodfortè in causa fuit, ut qui fulmine gloriabatur, gladios postea vitare nequireret. Prout, Titanibus illis omisis, qui impetere cœlū tentarūt, in impio Domitiano contigit, qui, (ut iā diximus) sibi Dei appellationē assumpsit. In Diocletiano, comparī morte confecto, qui primus adorari se iussit. In Caligula, quòd Maestratē divinam sibi asserere cœpit, & Iovis nomē, & caput adrogavit; in Commodō, qui similiter statuæ, sive Colosso Herculis, proprio capite demto, suū imposuit. In Iuliano Apollata, impiè, ut suprā dixi, in Christum Dom. debacchante. In Cleopatra, quæ se Isis fingebat, sistrumque gestabat. In Cappaneo ab Euripide, & Statio Papinio æquè decantato, ac deplorato, dū se, vel invito Iove, Thebana mœnia in primis scansurū, urbemque pervasurū iactaret.

Sup. Embl. præc.

Sueton. in Calig.
cap. 22.

Herod. & Spart.
in Commodō.

Sup. Embl. 2.

De Cleop. Savaro.
ad Carm. Sidonij,
pag. 68.

Herod. lib. 6.

Herod. lib. 1. & ex
eo Fulgos. li. 9. c. 5

In Xerxe, qui Neptuno maris Deo cōpedes, ac flagella, & Soli tenebras minabatur. In Cyro, qui pari superbiā usus, Gyndē annē immēsiā magnitudinis, rapidūque, in trecentos ac sexaginta parvos alveos divisit, quòd in eo, cū ad Babylonicā expeditionē proficisceretur, eques Persā, unā cum equo, absorptus esset. Addens, se ita castigaturū diminuturumque esse annem, qui Equiti suo se pervium facere noluerat, ut etiam prægnans fœmina, sine labore eum traiectura esset.

Hier. Cigler. in Hē
xametris, & pluri-
bus exēplis relatis
Fulg. sup. Theatr.
vit. hum. pag. 258.
Petilius de Princ.
lib. 2. cap. 2.

Quibus & alijs relictis, sive ad Auctores reiectis, qui latiùs eorum deliria pariter, ac suspiria, ob divinas punitiones scribunt:

*Nam si sacrilegos repetens ab origine prima,
Omnia pœnarum percurrere nomina possem,
Ante diem clauso componet vesper Olympo.*

Fulgos. d. cap. 5.

Non possum nō Heliogabali peculiarē sermonem habere, qui currum conscendens, quem leones traherent, Cybelē se nominari iubebat; & Bacchū vocari, cū curru tygres iniungeret, cui, ut inquit Baptista Fulgosus, potādi studio similior videri poterat. Et tandē in id audaciæ, sive vēcordiæ, processit, ut omnes in toto terrarū orbe Religiones extinguere, seu abolere voluerit, ut Heliogabalus Deus unus ubique coleretur. Ob quæ scelera, Deos hominesq; ita irritavit, ut ab Equitibus suis, impetu in eū factō, occideretur, & quāto eos, qui ante Principatū gesserāt, violata Religione superavit: tāto ipse alijs despectior fuit, & in iatrinis interētus, ac per urbē primò, inde ad lupanar pedibus tractus, in Tiberim deiectus est, ut ex Lāpridio & Herodiano in eius vitā colligitur. Cui exēplo illud aliud Herodis Agrippæ, ex Iosepho & Eusebio, ut

signandum adicio, qui cum in publicum magno fastu, & apparatu ad ludos celebrandos processisset, à suis se tanquam Deum acclamari, & consalutari passus est. Et quia impiã hanc adulationem non represit, paulò post suspiciens, vidit supra caput suũ bubonem funi extento infidentem, moxque ut sensit hũc esse calamitatis nuntiũ, ex intimis præcordijs indoluit, conversusque in amicos oculis, *En ego (inquit) vestra appellatione Deus, vitam relinquere iubeor, fatali necessitate coarguente vestrum mendacium, & quem immortalẽ salutastis, mox efferetis.* Et hæc loquutus, paulò post crescente dolore discurtiatus, interiit.

Ioseph. de bell. Iudaic. cap. 7. Euseb. lib. 2. Hist. Eccles. cap. 10. Act. Apostol. c. 15. latè Samer. 3. subc. c. 18.

10 Huicque simile est, quod de Antiocho in Machabæorum historia refertur, cui cum præ timore mundus angustus videretur, & undis maris pararet leges imponere, in graves incidit plagas, ita ut de impij corpore vermes scaturierent, tetrumque sui foetore ferre non posset, & cũ hinc cœpisset in sui agnitionem venire, hæc in verba, licet serò, prorupit, *Iustum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire.*

Machab. 2. cap. 9.

11 Quod si obijcias, Angulum Cæsarem, (ut Suetonius narrat) Apollini nimis deditum, eius aliquando, & nomen, & habitũ præsumsisse, & ita ornatum, inter convivas discubuisse, & inter sex puellas, totidemque catamitos; alios Deos representantes, cœnate solitum esse. Qui tamen foelicem facilemque exitum, & qualem semper optaverat, septuagesimo & sexto ætatis anno sortitus fuit. Audi eundem Suetonium recensentem, hunc excessum summa tunc in civitate penuria, ac fame punitum. Acclamatumque esse postridie, frumentum omne Deos comedisse; & Cæsarem esse planè Apollinem, sed TORTOREM, quo cognomine is Deus quadã in parte urbis colebatur, & sine Auctore hos notissimos versus, hoc scelus & dedecus exprobrantes, in publicum prodijisse:

Suet. in Aug. c. 70.

*Cum primum istorum conduxit mensa choragum
Sexque Deos vidit Mallia, sexque Deas:
Impia dum Phæbi Cæsar mendacia ludit,
Dum nova Divorum cœnat adulteria:
Omnia se à terris tunc Numina declinarunt;
Fugit & auratus Iuppiter ipse thronos.*

Suet. sup. Erasmi. in Adag. *Apollo Tortor*, pag. mihi 161.

12 Quamobrem magis hac in parte invidendus imitandusque esse debet Philippus Macedonũ Rex, qui, Cœlio Rhodigino, post Ælianũ, narrante, cum aliquãdo ob partas victorias, & res foeliciter gestas, elatus, se supra fortunã, Deorum instar esse cogitaret. Intelligens postea, quid mali ex tanta superbia sibi immineret, uni ex aulicis pueris id muneris iniunxit, ut ad Solis exortum in suum cubiculum ingressus, inclamaret; *Rex memineris te non Deum, sed hominem esse, multis fragilitatibus, æramnis, ac malis obnoxium, & expositum.*

Rhod. lib. 19. cap. 33. Ælian. de var. hist. lib. 8. cap. 15.

13 Nec minori contentia, sed magis facetè idẽ insinuavit Antigonus ille fenex, de quo Plutarchus scribit, quod cum Hermodorus quidã in Poëmatibus suis Solis filiũ, Deũque ipsum prædicaret: *Nibil (inquit) in me eiusmodi agnoscit, qui lasanum meum portat.* Est autem lasanũ, vas, exonerando evacundoque ventri, vel vesicæ accommodatum.

Plutarc. in Apoph. tegm.

Ælian. lib. 9. c. 37.

Et in idem tendit similis faceta Anaxarchi, cognomēto Eudemo- 14
nis, qui, ut Ælianus refert, Alexandrum Magnum ridebat, quòd seip-
sum Deum faceret: cùm autem aliquando in morbum incidisset Ale-
xander, & ei Medicus sorbitionem pararet, ridens Anaxarchus, di-
xit: *At nostro Deo spes omnis in sorbitione posita est.* Nec minus fac-
cetè eundem irriserunt Lacedæmonij, dum à Græcis per litteras pe-
tentem, ut decreto suo ipsum Deum facerent, sic statuerunt: *Quo-
niam Alexander Deus esse vult, esto.* Hac voce stultam eius ambitionē
notantes, quòd ea hominibus petierit, quæ Natura ei largita non fue-
rat, & putaverit ab ijs posse creari Deos, qui ipsimet nihil aliud ef-
fēnt, quàm miseri mortales.

Ælian. lib. 12. c. 51
Athēn. 7. Dynno-
soph. Iunius in A-
dag. *Nihil ad Me-
dicorum arrogantiā*

Et de Menecratē Medico se Iovem mētiēte aliorumque Deo- 15
rum comitatum sibi asciscēti, & qualiter ob hoc à Philippo Macedo-
ne de risu, sannisque traductus fuerit, lepidam historiam idem Ælia-
nus, & Athenæus recensent.

Olaus in Attila,
Bonfinius c. 15.

Neque abest illud Regis Hunnorū Attilæ, ab Olao Magno, & alijs 16
relatū, qui licet trux esset, barbarus, & efferus, dū urbes Italiæ expug-
nat, diripit, ac vastat, Patavij, Marulli Calabri Poëtæ carnē de laudi-
bus suis conscriptum, in ignem conici iussit, quia licentia Poëtica ori-
ginem Attilæ ad Deos retulerat: arbitratus impudentem esse impudē-
tiam, quòd mortales homines se à Dijs immortalibus originē traxisse
confingerent.

Qui ergo nostrum Salmoneū, & Salmonei similes imitantur, pœnas 17
similes pertimescant. Tuque, verus, ac melior Iupiter, noster Omnipō-
tens Deus,

Fulmine qui terras terres, & culmina torres,

Fulmine fac subito talia monstra peti.

Maneatque Regum omnium, ac Principum mentibus insitum, tyrā- 18
nos, sacrilegos, piorū hominum persecutores, & cœlestis Numinis cō-
tentores, vel amulatores, etiam in hac vita scelerum suorū pœnas de-
disse, neque impunè superbiam poterviaque eorum fuisse, Et Tertul-
liani illud, ut elegantissimū, ita & certissimum esse: *Cœlum debellet Im-
perator, cœlum captivū triumpho suo invehat, cœlo mittat excubias, cœlo
vestigalia imponat, non potest. Ideò magnus est, quia cœlo minor est. &c.*

Tertul. in Apolog.
lib. 2. cap. 30.

Quod etiam elegantissimis his, quæ sequuntur, carminibus Nathan 19
Chytræus, à Philippo Camerario laudatus, comprehendit,

Nemo minas Domini, Maiestatemque tremendam

Contemsit frustra, quamvis vel maximus esset

Viribus, ingenio, eloquio; sceptrisque superbus

Cunctorum sub Sole hominum. Deus inclytus ipse

Est verè iustus index, vindexque malorum,

Iratus, buccisve cavis fastuque tumentum:

Cui nemo nimis est magnus, sapiensque, potensque;

Nemo nimis sanctus fidee pietatis in umbra, &c.

Nathan Chytræus
in Viatico itineris
extremis, ap. Phil.
Camer. 3. to. sub-
cef. cap. 3. in fin.

Quemadmodum, è contrariò, nullus fuit usquam, qui suæ in Deum 20

pietatis, humilitatis, & submissionis, tam in hac, quam in alia vita cumulatissima premia non fuerit consequutus. Vnde rectè Ambrosius Marlianus caput sui Theatri Politici, in quo hac de retractat, hoc Disticho claudit,

Marlian. in Theat. Polit. cap. 28.

Regi Calicolum vos flectite colla potentes:

Tunc dabit omnipotens Regia Sceptra diu.

Propter quod & Scriptura dicit, *Quanto magnus, humiliare in omnibus, & invenies coram Deo gratiam. Quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur.* Et D. Bernardus: *Bonus fundus Humilitas, in quo omne edificium spirituale constructum, crescit in templum Dei. Vis eius maior in maioribus, clarior in clarioribus. Quo enim celsior es ceteris, eò humilitate appare illustrior te ipso, &c.* Et eleganter in rem nostram Baptista Mantuanus:

Eccle. 3. 20. 21. D. Hier. epist. ad Celsantiam.

D. Bern. lib. 2. de confid. ad Eugen.

Mantuan. in carmin. cōtra superb.

*Scilicet omne Decum contra nitente superbum
Evanescit opus: sicut cum surgit in auras
Eruentantis aquæ fluctus, mox vertice presso,
Decidit, & spumas alto demergit in amne,
Atque humiles inter sine nomine præterit undas.*

Et aridet illud Prudentij, qui in triumpho humilitatis contra superbiam, illam introducit, exprobrantem victæ insolentiam suam, his verbis,

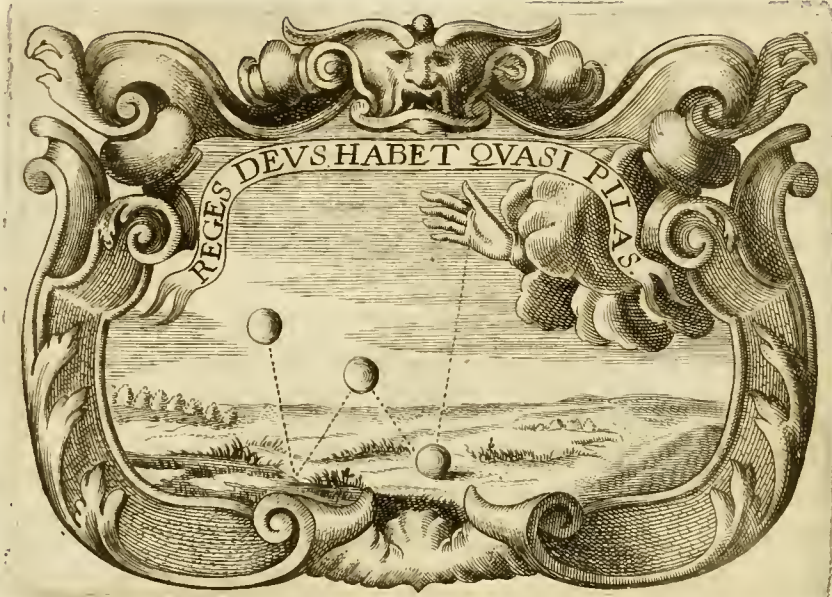
Prudēt. in triūph. humilit.

*Desine grande loqui, frangit Deus omne superbum:
Magna cadunt inflata crepant; tumefacta præmuntur.*

Reges Deus habet quasi Pilas.

EMBLEMA IV.

*Vis diuina pilam ludens iaculatur ab alto,
Et salit, & resilit: tollitur, atque cadit.
Tolleris in Cælum, Princeps, caue culmina praeceps.
Diuinis manibus si es pila, ludus eris.*

COMMENTARIVS.

IMMIDIS adhuc, & elatis Imperantium animis corrigendis, praesens huius Emblematis pharmacum exhibemus, quo, ut apparet, Diuina manus osteditur, lusoriam illam sphaerulam, quam *Pilam* dicimus, ex alto pro libito iaculantis. Quae suis met ictibus cadere, aut surgere solet. Quod ex Menandri pyxide sumimus, à quo habuit Plautus, sic inquit,

Enim verò Di nos quasi pilas homines habent.

Quod perinde est ac si diceret, *Versant nos, & ubi ipsis commodum est, malè habent:* ut Victorius, & Muretus observant. Quorum hic ultimus alibi, copiosè disputans de misera rerù humanarum conditione, Plautum hic respectù habuisse putat ad illud Platonis, quo homines quasi oblectamentum quoddam Deorum censuit, non aliter atque eius discipulus Aristoteles, dum ita hominem diffinivit, *Homo est fortuna ludus, inconstantiae imago, corruptionis speculum, & mortis spoliū.* Et Herodotus, quatenus inquit, *Omnino calamitosa res est Homo.*

Plaut. in capt. in Prologo.

Victor. lib. 23. var. lect. cap. 18. Muretus 16. cap. 15.

Idè Muret. lib. 1. de Rep. Platonis.

Arist. apud Stob. fer. 96.

Herod. lib. 1.

- 2 *Æolus quoque Phryx, ut Laërtius ait, interrogatus quid agere Jupiter? Respondit, Excelsa deprimat, depressa extollit.* Indicans, arbitrio, inò & ludibrio superni Numinis, res hominum sursum volvi revolvique. Et similiter Juvenalis, humilium exaltationem, fortunæ iocum appellat, sic inquit:
- Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quotiens voluit fortuna iocari.*
- 3 Et omnes fortunæ actus ludi nomine donans Horatius, his verbis:
- Fortuna nunquam perpetuò est bona.
Fortuna se volat a negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax;
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alij benigna.*
- 4 Et adhuc magis ad nostram pilam alludens, Pallas, quatenus dixit,
- Vita hominum ludus fortunæ est, & miser error,
Inter pauperiem navigat, inter opes.
Atque pilæ in morem nunc hos ad sidera tollit,
Elatos, & nunc Tartara ad ima iacit.*
- Et Boëtius, qui ita fortunam loquentem, & sui ludum confitentem inducit: *Hæc nostra vis est, hunc continuum ludum ludimus, rotam volubili orbe versamus; infra summis, summa infimis mutare gaudemus. Ascende si placet, sed ea lege ne uti cum ludicri mei ratio possit, descendere iniuriam putes. Antu mores ignerabas meos?*
- 5 Unde etiam à Salomone, *Deus in orbe terrarum ludere dicitur.* Quod his quoque verbis Ovidius expressit,
- Ludit in humanis diuina potentia rebus
Et certam præsens vix habet hora fidem:*
- Et Adagio occasionem præstitisse videtur, quo *Homo Dei ludibrium*, vocatur, & ut in eius explicatione inquit Hadrianus Iunius, *Fortuna iactatio significatur, quæ pilæ in modum, nunc euehit in altum, nunc solo allidit mortales*, prout & apositissimè dixit Ammianus Marcellinus, inquit: *Versabiles Fortunæ motus ludunt mortalitatem: nunc euehant quositam in sidera; nunc ad Cocyti profunda mergentes.* Et Portius Latro apud Senecam Patrem: *Aurum & argentum ludibria fortunæ, quæ inter iocum ipsis dominis veniunt:*
- 6 Quam sententiam, nescio quo iure, vel ratione Henricus Stephanus, detestabilem planè, atque execrandam appelleret, cum prædicis divinis, & humanis auctoritatibus fulciatur, & in eandem incidat illud D. Gregorij Nazianzeni,
- Ludus Homo (posita verum formidine dicam)
Numinis est, qualis luditur orbe frequens.*
- Vbi postea, cum larvis homines comparat, quibus in Comædijs ludetes, varias figuras repræsentamus; & tamen post mortem detractis,

Laërt. de vitis Phi.

Juven. satyr. 3.

Horat. li. 3. Od. 29

Pallas apud Natal. Com. in Mytol. pag. 340.

Boet. de consol. lib. 2. profa 2.

Proverb. 8. 31.

Ovid. lib. 4. de Pōto.

Iunius inter Adagia Erasmi. pag. 265 Marcell. lib. 14.

Port. Latro apud Senec. cōtr. 1. lib. 2.

Henric. Steph. in præfat. ad Gnem. Comic. Græc.

Nazianz. in carn. de hominis vilitate.

omnes æquales esse comperimur. Quod consonat cum Disticho illo ex Græco incerti Auctoris traducto:

*Scena est hæc vita, & mimus, vel ludere disce
Seria postponens, vel cruciare nimis.*

Sines. in orat. de provid.

Sinesius quoque, id ipsum, & quidem rectè dictum, absque aliqua hæsitatione his verbis affirmat: *Rectèque dictum mihi videtur, quòd homo ludibrium sit Dei, ludentis semper in rebus mortalium; & quasi aicã iacientis.*

7

Philost. in vitis Sophist.

Philostratus item in Scopeliano Sophista, loquens de eius patre, qui ex hæredato filio, coquum hæredem scripserat, subiicit: *Vt vel ex hoc factò intelligere possimus, homines, non Dei solùm, sed alterum quoque alterius esse ludibrium.*

8

Seneca lib. 5. de benef. cap. 8.

Et Seneca, his conveniens, & eadem Pilæ similitudine utens, quæ in hoc nostro Emblemate pingitur, sic habet: *Vt in orbe, ac pila nubi est immum, nihil summum, nihil extremum, nihil primum, quia motu ordo mutatur, & quæ sequebantur præcedunt, & quæ occidebant oriuntur, omnia quomodocumque ierint in idem revertuntur. Ita in homine existima fieri, cum illum in multa mutaveris, unus est.*

9

Ian. Douza lib. 1. rer. Oland.

Ianus etiam Douza ad idem alludens, hoc carmen scripsit:

*Non secus, atque pilas homines (Francus ne sit an Sax
Nil refert) raptor Noruegianus habet.*

10

Plin. lib. 7. cap. 56. Martial. & eius expositores, lib. 14. epigr. 45. & seqq. Souterius de ludis vet. lib. 3. c. 4. Pãtoja de aleator. ex pag. 71.

Et adhuc, magis in nostri Emblematis terminis, in doctis suis ad Plantum præcidancis, verba eius, quæ modò retulimus, non tam ad lusorias has pilas (de quarum ludo, differentijs, origine, & etymologia plura post Plinium, & Martialem, aliqui Recentiores scribunt) referenda esse putat, quàm ad viriles illas muliebresvè effigies (Pilas etiã vocatas) quæ ex lana, vel fæno fieri solebant, & ut Festus ait: *Compitalibus suspensaebantur in Compitis, quòd hanc diem festum esse Decurum inferorum, (quos vocant Lares) putarent. Quibus tot pilæ, quot capita servorum, tot effigies, quot essent liberi circa Compita habitantes, ponebantur, ut diviis parcerent, & essent bis pilis, vel simulacris contenti.*

11

Fest. de verb. sign. verb. Pila.

Hisc enim imaginibus nullius omnino pretij vestes circumponebantur, ac proinde scitè Plautus dicere potuit, Dijs, instar earũ, homines esse. Quo sensu pannosos homines, & parvæ æstimationis Pilas vocare solebant, ut Rhodiginus advertit, & ex illo Martialis in Laurum Epigrammate constat; ubi hunc, qui in florenti ætate magnus pilæ lusor fuerat, postquàm ea in gravescente, posse ludere desijt, *Primam Pilam factum esse* inquit, id est, ad nimiam paupertatem, & laceratã, ac pruinofam vestem redactum. Et iterum ex alio in Candidum, ubi de suã togæ lacerie loquens, sic ait:

Rhodig. lib. 16. cap. 11.

Mart. lib. 10. epigr. 36.

*At me, quæ passa est furias, & cornua tauri,
Noluerit dici quam prima pila suam.*

Idem lib. 2. epigr. 43.

Quo loci Pater Raderus advertit, has pilas, quæ in compitalibus, (ut ex Festo retuli) ponebantur; primas dictas fuisse; secundas verò,

12

quæ

quæ feris obijciebantur; quæ primulum è stramine fiebant, & apud Nos *Dominguejos* vocantur: (ex eo ut arbitror, quòd in Festis, ut cum Festo dixi, suspendi solebant: quamvis noster D. Sebastianus Covarruvias, hoc non animadvertens, aliam rationem minùs aptam comminiscatur.) Ad quas allusit idem Poëta, in primo ex carminibus suprà relatis, & expressius in libro de spectaculis, ubi ita loquitur de Rhinocerote, qui ursuni cornu extulit,

*Namque gravem gemino cornu sic extulit ursum,
Iactat ut impositas taurus in astra pilas.*

13 In cuius Epigrammatis Commentario, Noster semper laudandus Dom. D. Laurentius Ramirez de Prado, Regij supremi Senatus meritisissimus Consul, Mihi quæ ab incunte ætate unicè charus, adhuc Raderò melius, has primæ, vel secundæ pile appellaciones, seu distinctiones, inde sumi arbitratur, quòd tauri, pilis per ordinem in arena dispositis, irritabantur: & numerabantur effigies illæ laneæ secundùm locû, *Prima, Secunda, & Tertia*; & Prima, quæ ad primum impetum, & ardorem illum cornutum exponebatur, ut & aliæ sequentes, vilioribus pânis erant confictæ, & frequentius rubris, quo colore tauros excitari Seneca indicat, & noster Imperator Iustinianus in suis Imperialibus institutionibus, de eo loquens, qui panno rubro fugavit armentum.

14 Iuxta quæ, si de his pilis verba Plauti accipiamus, eorum sensus esse poterit, Deos habere homines sicut pilas, quæ tauris obijciuntur. Nam ut sibi benè visum est, eos ex divitibus pauperes reddunt, ex sanis infirmos, & varijs alijs laboribus, ærumnis, & calamitatibus impetunt, ac feriunt, quæ iucunda sunt tristibus (ut D. Basilus inquit) frequentissimè permiscentes.

15 Et tandem in eundem finem isthæ acceptio tendit ac nostra, de Pila lusoria, quam adhuc ad Plauti mentem magis arridere censemus, lusum enim humanarum rerum significare voluit, & cadentis, ac resurgentis felicitatis earum saltus, & mutationes. Quod, nullo alio simili propriùs exprimere potuit. Nec à nobis elegantioribus alijs verbis illustrari valebit, quàm illis Plinij Iunioris, ita disertè loquentis: *Hæc vicissitudines conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex adversis secunda nascantur; occultat utrorumque semina Deus, & plerumque bonorum malorumque causa, sub diversa specie latent.*

16 Quem imitatus Apuleius: *Nihil quicquam (inquit) bovini tam prosperè divinitus datum, quin ei tamen admixtum sit aliquid difficultatis: ut etiam in amplissima quoque lætitia; subsit quæpiam, vel parva querimonia, coniugatione quadã mellis & fellis.* Quod præstit occasionè Adagio, *Vbi uber, ibi tuber*, & vulgatum illud Ovidij certissimum reddit,

*Vsque adeò nulla est sincera voluptas,
Sollicitumque aliquid lætis intervenit.*

Et Plauti:

*Ita Dijs placitum, voluptati ut mæror comes consequatur;
Quin incommodi plus, malique illicò adsit, boni si quid obtigit.*

Covar. in Theaur. ling. Hispan. verb. *Dominguejo*.

Idem Martial. in lib. de spect. epigr. 22.

Dom. D. Laurent. Ramir. de Prado in not. ad Martial.

Senec. lib. 3. de ira cap. 30.

Iustin. in §. interdû, de oblig. quæ ex delict. ubi Cuiac. in notis alios allegat, & Rhod. d. c. 11. & Pæcorv. 1. obs. c. 38. vers. *Adamas*, & Covarr. quem vide d. verb. *Dominguejo*.

D. Basil. in Hexamer. hom. 2.

Plin. Iun. in Paneg. ad Trajan.

Apul. 4. flor. id.

Inter Adag. Erasmi. pag. 67. & 506.

Ovid. 7. Metam.

Plaut. in Amph.

- Senec. in Thyest. act. 3. Necnon Senecæ in Tragedia Thyestis, dum inquit:
*Nulla fors longa est: dolor, ac voluptas
 In vicem cedunt, brevior voluptas.
 Ina permutat brevis hora summis.*
- Idem Epist. 91. Et iterum in Epistolis docens: *Nullum tempus exceptū esse, in ipsis voluptatibus causas doloris oriri.*
 Quidquid enim hic brevis ævi degimus, infinitis calamitatibus propositum est; & quantumcumque ad terminum mortalitatis attingendum superest, non nisi inter peritura, aut pereuntia transigimus, omnis dies, omnis hora, quàm nihil simus, ostendit, & aliquo argumento recenti admonet, humanitatis oblitos; cum perpetuitatem incertorum præsumentes, respicere cogit ad certissimas vicissitudines. Ut alio eleganti Symbolo docuit Achilles Bocchius, duas illas urnas, dolorū unani, & bonorum alteram depingens, quas in Iovis limine stare, & in mundum effundi, Vetustas commentabatur; & solū Deū huius mixturæ expertem esse, sic inquit, cum lemate *Comes voluptatis dolor:*
 Et *Medio de fonte leporum surgit amari aliquid.*
- Achil. Bocc. sym. 8. & de his urnis, Erasmi in Adag. *Omnium rerū vicissitud.* pag. mihi 262.
- Ipsa dies pia nunc mater, nunc sæva nociva est;
 Namque aliquid semper miscet Saturnus amari.
 Hinc geminas prudens urnas in limine primo
 Stare Iovis, quondam pulchrè est commenta vetustas.
 Ex quibus una malis scatet; altera plena bonorum est,
 Unde agitant superi mortalia pectora, lætis
 Tristia miscentes. Ipsi latantur, & omni
 Aeternum marore carent, nulloque senescunt
 Tempore, sed stabili cursus circum athera lege
 Deproperare suos, nulloque fatiscere sæclo
 Hos iubet omnipotens summi regnator Olympi.*
- Et cum lex hæc omni hominum generi, absque ulla exceptione, vel distinctione, præscripta reperitur, ut ex superioribus patet, non est cur Reges, aut Principes se ab ea liberos, aut exemptos superbè, & ambitiosè præsumant; cum non solū homines sint, sed & aliorum hominum capita, & quo plus pollent, eò magis fortunæ casibus: & mutationibus sub sint. De qua scitè Tragicus dixit,
- Seneca in Tragæd.
- Quicquid in altum fortuna tulit,
 Ruitura levat.*
- Lucan. 1. Phars. Lucanus, *Invida fatorum series, summissque negatum.
 Stare diu, nimioque Graves sub pondere lapsus.*
- Tacit. 1. Annal. Et Tacitus, *Nihil ei magis subiectum, quàm onus cuncta regendi.* Qui idè (simul cum Suetonio) eodem ludibrii verbo, de quo agimus, Tiberiū hoc agnovisse commemorat, cum dicere solitus esset, *cuncta mortaliū incerta; quantòque magis aliquis adeptus foret, tantò magis expo-*

fitum esse ludibrio; & adriacet Seneca, eadem culmina *Lubrica* vocans, dum dixit,

*Stet quicumque volet potens
Aulæ culmine lubrico.*

Senec. in Thies.

Et Sidonius Apollinaris, præcipitij quoque adiektivum adiciens, his verbis: *Sententia tali nunquam ego assentior, ut fortunatos putē, qui Rei publicæ præcipitibus, ac lubricis culminibus insistant.* Et adhuc etiam apertissimè, & sub nomine etiam ludi, Æneas Sylvius, sic inquit: *Regna & opes, non magis possidentium sunt, quam cuiuscumque: sed ut in seculari ludo, nunc huc transeunt, nunc referuntur illuc. Sola virtus viventi, & mortuo, stabilis, & firma possessio.*

Sidon. lib. 2. epist. 13.

Æneas Sylv. ep. 414.

19 Idem quoque, suo exemplo, suisque verbis admonuit Zenon Imperator Constantinopolitanus apud Zonaram. Nam cum audita suorum strage, in castellum aufugeret, quod erat in edito tumulo situm, ingemiscens ob præsentium rerum calamitosum statum, in hæc verba prorupit: *Ni mirum Dei ludibrium est homo, quando quiaem & mihi ita illudere amat fortuna.*

Zonar. in Zenon. Itaurico.

20 Effectusque infiniti laboris longè miserabiliores aliorum Regum, & Imperatorum casus referre, atque etiam otiosi, cum de hoc integri libri scripti reperiantur, copiosamque telam novissimè Philippus Camerarius, & alij contexerint, & vel extraneis relictis, æquè nota, ac lachrymabilis sit apud nostros, Regis Ruderici Historia, a Mauris superati, Regno privati, & incerta adhuc morte perempti; Favillæ ab urio interveniendū occisi; Sanctij in obsidione Zamorēti iaculo a proditore Vellido transfossi; Ioannis Primi ob lapsum equi desiderati; Henrici I. apud Palentiam tegula faucij; Petri ab Henrico fratre post varios belli eventus in colluctatione necati; Sebastiani in Africana expeditione deperditi, duplicis in Francia Henrici nostris temporibus a suis, & inter suos, pugione petiti, & alterius in hastiludio lanceæ frustulo per oculum terebrati.

Ioan. Bocac. integ. lib. de casib. illust. viror. Camer. 2. tom. subcess. cap. 57. ubi alios recēset, & Theat. vitæ human. verb. *Fortuna*, & verb. *Cassius*. Filesc. 2. secc. in Euripo huius secali.

21 Calamum quoque in tragica & lamentabili historia Andronici Orientis Imperatoris extēdere possem, nisi iam illam, post Nicetam, latè Patres Drexelius, & Eusebius exarassent, & exornassent, elegantistylis referentes, qualiter tertio sui Imperij anno, ab Isaacio Angelo victus, mille colaphis, flagris, & tormētis discerptus fuit, & tot talibusque iniurijs, & ignominijs affectus, ut vix referri, ne dum pati potuisse videantur. Donec tandem ludicra ex alio corona, uno oculo excacatus, unaque manu deformis, curta insuper brevi que tunicellâ malè amictus, camelo averfus impositus fuit, eius cauda pro sceptro lavæ inferta, & sic per forum, triumphij forma, lenta que pompa, tummo populi ludibrio ad furcam perductus, ex qua pedibus suspensus fuit: eo tantum felix, quòd inter sexcenta mala, quæ perpeffus fuerat, se adeò patienter, & constanter gessit, ut lamentari, eiulare, aut fortunā accusare, auditus non sit. Illud tantum ingeminans, & ingemiscens, *Domine, miserere, Domine, miserere. Miser Andronice, quòd tant a ferre cogeris; Felix quòd patienter feras, & agnosca peccata sic esse expianda.*

Nicer. lib. 2. Drexel. tract. de æternit. confid. 5. Euseb. in Theop. politico, pag. 302. & sequentib.

Sed quorum in antiquis exemplis referendis immoror, cum sub ipsum tempus, quo hæc litteris mando, recens illud, & nullo sæculo visum, venturisque non minori admirationi, quam dolori futurum, contigerit, in Carolo Stuardo Rege Angliæ, huius nominis Primo, qui, quod Regiam dignitatem, eiusque iura vindicare curabat, à suis vassallis sub Parlamèti nomine coadunatis, primo aliquibus bellis, civilibus fufus, deinde ultimo captus, & in Londinum deductus, ibique, tanquam reus, arcta custodia tentus, & iudicialiter inquisitus, seu syndicatus, tandem, processu formato, exitiali sententia damnatus, & indigna carnificis manu capite plexus fuit, vel ipsis parricidis ad tantum facinus stupentibus, & cum ipsum, cuius caput truncabant, nudato (ut ferunt) capite reverentibus. Rarum sanè ludibriosæ in Reges Fortunæ, de qua agimus, & absque exemplo portentosum exemplum. Nisi quis fortè illud Agidis Lacedæmoniorum Regis in memoriam revocet, Ephororum iudicio, ut Plutarchus refert, strangulati, & quæ de eorundem Anglorum simili consuetudine in proprijs Regibus occidendis, ex Regni eiusdem historijs Gaguinus, Petrus Gregor. & novissimus Beierchinchius enarrant.

Plutarc. in Agide.

Gaguinus Histor. Frac. pag. mlii 58.
Petr. Greg. de Repub. lib. 26. cap. 6. num. 17. Theatr. vitæ ham. litt. A. pag. 433.

Senec. de tràquil. cap. ii.

Idem in Octavia.

Drexel. d. tract. de æternit. ubi suprâ.

I. si usus fructus, D. quib. mod. usus amitt. Rhod. lib. 14 c. 5. Pet. Fab. 1. f. mes. c. 8. & 9. Rævard. 2. coniect. c. 6. vide Senec. de cons. ad Poiyb. c. 20. & epist. 91. ubi elegantissimè agit de subito incêdio celebri Lugdunensis Coloniae.

Cæterum de hoc forsitan alio loco commodius, & copiosius agemus, nunc ad Thema nobis propositum redeuntes, satis habemus, vel solo hoc recenti, & infauisto exemplo manifestasse, quam varijs & inopinatis fortunæ ictibus Reges subiaceant, & quam verum illud Senecæ esse, hic casus ostendat, quod antea veluti hyperbolicè, aut declamatoriè dictum, putare possemus: *Quod Regnum est, uni non parata sit ruina, & proculcatio, & Dominus, & carnifex. Nec magnis ista intervallis divisa, sed hora momentum interest inter Solum, & aliena genua.* Quò & in suis Tragædijs multis locis alludit, & præsertim in Octavia (si hæc eius esse meream) dum canit, vel verius plorat:

*Regitur fati mortale genus,
Nec sibi quis quam spondere potest
Firmum & stabile; perque casus
Voluitur varios, semper nobis
Metuenda dies.*

Sed quid miremur hæc fortunæ ludibria, & varios Pila nostræ motus, ac salus in Regibus exerceri, cum idem in lapideis marmoreisque ædificijs, quantumvis fornicatis, contingat. Atque ita, ut eleganter Drexelius ait, septem orbis Miracula, aureum Neronis Palatiû, Diocleriani thermæ, Antoniniana balnea, Severi Septizoniû, Colossæum Iulij, Amphitheatrum Pompei, vix sui vestigium, & nomen in libris reliquerint. In urbibus quoque, inclytis licèt olim, ac ferè cum cælo certantibus, eandem vicissitudinem, ac mutationem agnoscimus. Babylonem, Troiam, Carthaginem, Romam, fuisse credimus, & vix hodie pars cadaveris superest, quæ nostris oculis fidè facere possit. Plures alias opulentissimas Pausanias in Arcadicis memorat, quas longum esset recensere, quarumque ortus & occasus nostris Iurisconsultis ansam præstiterunt, ut de earum morte, sive interitu fermo-

nem haberent. Quos præivit Ovidius dum dixit,

----- Sic omnia verti
 Cernimus, atque alias a sumere robora gentes,
 Concidere has: sic magna fuit censu virisque
 Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
 Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
 Et pro di-vitijs, tumulos ostendit a-vorum
 Clara fuit Sparta: Magna viguere Mycenæ,
 Necnon & Cecropis, necnon Amphionis arces.
 Vile solum Sparta est, altæ cecidere Mycenæ;
 Oedipodionæ quid sunt nisi nomina Thebæ?
 Quid Pandionæ restant nisi nomen Athenæ? &c.
 Si quæras Helicem & Burim Acheidos urbes,
 In-venies sub aquis, & adhuc ostendere nautæ
 Inclinata solent cum manibus oppida mersis.

Ovid. 15. Metam.

25 Idem quod in Regibus, in ædificijs, in urbibusque contingit, pari modo in ipsis Regnis, & Imperijs, atque in famigeratis illis quatuor mundi Monarchijs contigisse, & quotidie contingere videmus, cum eisdem casibus, icibus, saltibusque subiaceant, suosque periodos, & vicissitudines habeant, non tam ob circuitus, qui intra Lunam sunt, vel aliarum stellarum decreta, vanosvè, ac superfluos discursus, quos, post Aristotelem, & Ptolomeum, Peucerus, Munsterus, & alij Recentiores Politici facere solent, quàm quòd mortalia sint omnia opera mortalium, ut rectè Lactantius Firmianus animadvertit, & Deus illa pro libito, sive ludibrio suæ voluntatis, aut voluptatis, a què, ac cætera, mutare solet, & propter peccata, ac diversos dolos, aliasvè nobis occultas rationes, de gente in gentem transferre, ut pluribus sacræ Scripturæ locis docemur.

Arist. Ptolom. Peucer. Munst. Verulanus, & alij apud Vvaremū de fœder. lib. 1. ex pag. 1. Besold. de Period. Imper. Filefac. & noviss. Buxhorneum orat. 2.

26 Inter quas, illa satis sufficiens est, quòd cum sit omnium rerum auctor, & actor, æterna & provida mens, quæ coelorum perennes orbis, quæ syderum inæquales cursus, quæ elementorum alternas vices, quæ denique omnes res superas inferas creat, temperat, moderatur, atque gubernat, vel ad hanc potentiam ostendendam, tanquam omnium Dominus, Regna ab alijs auferre, & alijs dare pro libito potest, neque est qui ei possit imputare, si perierint Nationes, quas ipse fecit, ut Salomon docet, & latius Abulensis, Lorinus, & Iustus Lipsius animadvertunt.

Eccles. 10. 8. Sap. 10. Proverb. 13. Matth. 12. latè Ego de Ind. iur. 1. to. li. 2. cap. 13. ex n. 52. & cap. 2. ex n. 1.

27 Qui idem alio in loco, hoc ipsi naturæ rerum etiam attribuit, quibus veluti insitum est, ut vel ex eo ipso quòd creverint, retrocedant, sic inquit: *Magna Imperia limites suos habent, quòd cum venerunt, sistunt, retroeunt, raunt, atque ut ferro consumens quadam rabigo per naturam adgnata est; ligno exedens caries, aut teredo; sic animalibus, oppidis, Regnis, internæ, & suæ causa pereundi.* Quod sumere potuit ex Seneca, qui non minùs aptè ad rem, de qua agimus, ita habet: *Nihil privatim,*

Sap. n. 12. ubi Lorin. Abulens. sup. n. c. 21. & sup. Iosue c. 11. Lips. lib. 1. de Constât. c. 13.

Lips. epist. 31. ad Belgas, & d. lib. 1. de Constant. c. 15. & 16.

Senec. epist. 91.

nihil publicè stabile est: tam hominum, quàm urbium fata voluntur. Omnes quæ usquam rerum potiuntur urbes, quæque aliorum Imperiorum magna sunt decora, ubi fuerint aliquando quæretur. Enumerare omnes factorum vias longum est: hoc unum scio, omnia mortalium opera mortalitate damnata sunt, inter peritura vidimus. Sæpè maiori fortune locum fecit iniuria: multa ceciderunt, ut altius surgant.

Manil. 1. Astron.

Neque abest Manilius, qui omnia supradicta complexus, cuncta, quæ nobis magna, & duratura videntur, umbram somniumque esse, & excidij pœna iam ab ipso suo ortu damnata, sic eleganter admonuit.

Quot post excidium Troia sint eruta Regna?
 Quot capti populi? Quoties fortuna per orbem
 Seruitium Imperiumque tulit, variisque reuertit?
 Troianos Cineres in quantum oblita reseruit
 Imperium? Fatis Asia iam Græcia pressa est.
 Sæcula dinumerare piget, quotiesque recurrens
 Lustraret mundum vario Sol igneus Orbe.
 Omnia mortali mutantur lege creata,
 Nec se cognoscunt terræ vertentibus annis,
 Exutas variam faciem per sæcula gentes.

Lucret. lib. 2.

Lucretius quoque, eandem hanc Regnorum, & Monarchiarum mutationem, etsi nō pilæ ludo, de quo nos loquimur, similem faciat, Platonem tamen sequutus, ad alium alludit, apud Athenienses in Dianæ, seu Proserpinæ, atque etiam in Cereris sacris usitatissimum, qui faces accendebant ex ara, easque manibus gestantes, currebant, quàm poterant longissimè, & incitatissimè, & alijs statim tradebant. Et quorū faces extinctæ erant, quivè serius ad destinatum locum pervenerant, pro victis habebantur. Cuius ludi Pausanias, & alij plures mentionem fecerunt, & eius in his sacris instituendi causas aperiens Muretus, Lucretij autem verba sic habet,

Plato lib. 6. de legib.

Pausan. in Atticis, Statius 4. Sylvar. Perf. satyr. 5. Pantoja de ludis, c. 22. n. 22. Saaved. idea 19. pag. 123.

Muret. lib. 1. de Repub. Platon.

----- Sic rerum summa novatur
 Semper, & inter se mortales mutua virvunt.
 Augescunt alia gentes, alia minuuntur,
 Inque brevi spacio mutantur secla animantum,
 Et quasi Cursores vitæ lampada tradunt.

Iust. Lips. lib. 1. de Coust. c. 16. Ego, post eum, & alios, 1. tom. de Ind. iur. lib. 2. c. 2. ex n. 8.

De quo etiam graviter & philosophicè differit Iustus Lipsius, & veluti respiciens ad hos saltus & occasus huius, de qua agimus, pilæ, sic concludit: O mira, & nunquam comprehensa necessitatis lex: abeunt omnia in hunc nascendi pereundi que fatalem girum, & longævum aliquid in hac machina est, nihil æternum. Attolle, & circumfer mecum oculos, & vide rerum humanarum alternas vices, & ut in Oceano astus. Tu surge; Tu cade; Tu impera; Tu servi; Tu occultare; Tu emerge: & eat hic rerum in se remeantium orbis, quamdiu erit ipse Orbis. Germaniferi olim fuistis? Nunc mitescite ante plerosque populos Europæ. Brittani inculti, & inopes? Delicij. ac divitij Egyptios provocate, & Sybaritas. Græcia olim

floruit? Nunc iaceat; Italia Sceptra tenuit nunc seruiat. Vos Gotbi, vos Vandali, vos Fex barbarorum, prodite è latebris, & gentibus imperate per vices. Adeste etiam pelliti vos Scythæ, & potenti manu paulisper temperate habenas Asia atque Europa. Sed isti ipsi mox discedite, & sceptrū relinquite illi ad Oceanā genti. Fallor enim? an Solem nescio quē novi Imperij, surgentem video ab Occidente.

31 Haftenus Iustus Lipsius; cuius vaticiniū de Dominatione gentis ad Occidentem sitæ, de Hispanis intelligendum videtur, prout ipse expressius alibi indicat, inquiens: *Nescio quo providentia decreto, res, & vigor ab Oriente in Occasum eunt.* Et idem, multis ante Lipsium annis, vaticinatus videtur Michael Aitsingerus Austriacus, multa de Hispaniæ foelicitate præfagiens, & eousque progressuram, *Vt Antipodum fines concludat, Gallia cervices submittat, Britannia supplex classibus advolet, & Italia dextram ad ardua sceptrā porrigat.*

Lipsius de Magn. R. Imper. lib. 1. c. 3

Aitsing. in Leone Belgico in epistol. dedicat. pag. 2.

32 Quod, licet hoc quo ista scribimus tempore, sinistris aliquibus successibus, quæ peccata nostra promeruerunt, retardari videatur, non est cur vel à concepta spe cadere debeamus, aut Hispanæ nationis, & Monarchiæ æmuli superbire, eamque, ut faciunt, despiciere possint. Alternæ enim (ut vidimus) sunt vices rerum, atque ut canit Virgilius:

Virgil. Æneid. 11

*Multa diēs variusque labor mutabilis ævi
Retulit in melius multos: alterna revivens
Lusit, & insolido rursus Fortuna locavit.*

33 Quod, vel exemplo Francisci Gallorum Regis huius nominis Primi, tumidi nunc Galli, & immaturè canentes, discere possent, qui, ut graves Auctores enarrant, cum Matriti captus ab Augustissimo Imperatore, ac Rege nostro Carolo V. Max. detineretur, & in pariete symbolum, quo hic Cæsar utebatur, *Plus ultra*, scriptum legisset, subscripsit, *Hodie Tibi, cras Tibi.* Fortunæ vicissitudinem ostēdere volens, quæ gloriosa illa trophæa mutare, & ab alijs in alios (ut iam ostēdimus) transferre solet. Quod cum postea Imperator Pijssimus perlegisset, ut se mentem sui Antagonistæ percēpisse indicaret, hæc adiecit, *Fateor me hominem.* Sic noscens se bullam esse, quamvis Regia & Imperatoria Maiestate præfulgidum, & pilam, qua Deus ludit, ut in nostro Emblemate habetur: *Eximiamque gloriā sapius fortuna, quàm virtutis esse beneficium,* ut Quintus Curtius scriptum reliquit.

Mart. de trius in Adag. sacris, 2. to. Adag. 459. pagin: 576. Camerar. 3. tom. subcess. pag: 155.

Curt. lib. 8.

34 Sed tempus est iam, ut manum ab hac tabula (ut est in Adagio) tollamus, infinitum quippè esset, omnia quæ in hoc argumentum tendunt, velle congerere, *Quæ* (ut verbis Ammiani Marcellini utar) *si scire quis quam velit, quàm varia sint, & assidua, arenarum numerum idem iam despiciens, & montium pondera scrutari poterit.* Pulchrè enim Seneca docet, ac monet, maxima quæque bona folicita esse, nec ulli fortuna minus benè, quàm optimæ credendum, aliaque foelicitate, ad tuendā foelicitatem opus esse. Vnde prudens quilibet, ut prudenter idē Philosophus alibi ait: *Nihil imprævisum habere debet; in omnia præmi-*

Erasm. in Adag. pag. 502.

Amm. Marcel. in fin. lib. 22.

Senec. de brev. vitæ cap. 17.

Idem epist. 41.

*tendus est animus, cogitandumque, non quicquid solet,
sed quidquid potest fieri:*

Fortuna vitrea est.

EMBLEMA V.

*Aspicis ecce globos, queis prospera quæq; volutat,
 Queis Fortuna rotat tristia, læta simul.
 Sive tenes, metuas: pernicibus evolat alis.
 Sive caves fugito: vitrea, fracta ruit,
 Vitrea subiicitur quantis Fortuna periclis;
 Frangitur heu brevius, dum micat illa magis.
 O Fortunati, fragili ne credite vitro:
 Fidite virtuti, frangier ista nequit.*

COMMENTARIUS.

ERGAM porrò, & quoniam de fortunæ lusibus agere cœpi, omnes rursus Principes monitos velim, nunquam sibi maius periculum imminere, quàm cum cæca hæc & lubrica seu ludicra Dea, ipsos in maius altiusque fastigium extulerit. Non solum quia, ut Ovidius inquit,

*Pasibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
 Et manet in nullo firma tenaxque loco;
 Sed modo læta manet, & cultus modo sumit acerbos,
 Et tantum constans in levitate sua est.*

Ovid. lib. 5. de
 Tristibus.

- Cum quo Horatius, Seneca, & alij, de Regnis, & Regibus agentes, passim conveniunt, inquiringes: *Præcipites Regum casus Fortunam rotare.*
- 2 Verum quod suo favore, & splendore, eorum, quibus adridet, merces, atque oculos excæcat: & ita frequenter superbos, & insolentes reddere solet, ut meritò dicere potuerit Salomon: *Prosperitas stultorum perdet illos.* Laberius in Mimis,
- Fortuna quem nimium fovet, stultum facit.
Et Fortuna vix colit virtutem prospera.*
- Plinius, quod *ut hedera complexu arbores necat; ita Fortuna prospera, dum blanditur strangulat, & perdit.*
- 3 Et vel in Adagium transierit, *Fortuna reddit insolentes.* In cuius explicatione miror Erasimum sicco pede transisse, cum innumeris exemplis, & bonorum Auctorum testimonijs hoc comprobare, & illustrare posset, quæ copiosè aliqui Recentiores adducunt. Inter quæ, dignum relatu est illud Virgilij,
- Nescia mens hominum, fati sortisque futura.
Et servare modum, rebus sublata secundis.*
- Epitecti, *Fœlicitate, non secus ac ebrietate quadam, plus satis plenus imprudens, imprudentior efficitur.* Halicarnasæi: *Nimia fœlicitas homini est periculosa, & detrimentosa, hæc etenim multis insana superbiæ est causa.* Taciti: *Fœlicitas in malo ingenio avaritiam, superbiam, cæteraque occulta mala patfacit.* Et rursus sub Galbæ persona: *Secunda res acrioribus stimulis animum explorant, quia miseriæ tolerantur, fœlicitate corrumpimur.* Latinus Pacatus: *Nam eum in discretæ fœlicium pedissequa sit superbia, vix cui quam contigit, & abundare Fortuna, & indigere arrogantia.* Quem locum æmulatus Salvianus, *Pedissequa* (inquit) *non sibi honoris est superbia; & latius eandem sententiã alibi exprimens: Quotusquisque Sapientum est, quem secunda non mutant, cui non crescat cum prosperitate vitiositas: non una certè nec unius generis: & fœlix ille ambitionis successus ceteros sic aspernatur, ut sibi uni totum hoc Fortuna beneficium deberi, & in omnium oculos incurrere oportere, reliquis omnibus abdicatis, existimet.*
- 4 Quapropter D. Chrystomus rectissimè docuit, sæpè solere fœlices rerum successus maiora mala facere, quàm res adversas; & Guiciardinus cum vulgò dicere potuit: *Nimia fœlicitate homines maiorem hostem non habere: eã enim effrenatos, sui que præidentes, ad malum audaces, & propriij commodi novis rebus turbandi capidos facit.* Quod & Phædrus præclara fabula ostendit, cui titulus, *Quòd successus ad perniciem multos devocat.*
- 5 Quibus conveniens Hæctor Pintus, ait: *Quòd quemadmodum Luna non patitur eclipsim, nisi cum plena est; sic homines tunc maximè solent obscurari, cum se divitijs, & alijs Fortune bonis plenos conspiciunt.* Et D. Hieronymus explicans illud Davidis, qui de eisdem fœlicibus dixit, *Idè tenuit eos superbia, operati sunt iniquitate; addit, Per arrogantiam fœlicitatis, multiplicata iniquitate præmuntur.*

Senec. in Agam.
Horat. lib. 1. Od.
35.

Salom. Prov. 1. 32.

Laber. in Mimis.

Plin. lib. 16. c. 35.

Erasim. in Adagijs,
pag. mihi 584.

Mendoza t. rom.
Reg. pag. 148. &
seqq. Camer. 1. to.
successiv. pag. 247
Savar. ad Sidon.
pag. 273. & seq. Fi-
lef. 2. select. cap. 7.

Helicarn. lib. 8.

Tacit. in Annal.

Idem 1. Hist.

Pacatus in Paneg.
ad Theodos.

Salvian. in Epist. ad
Eucher.

Idè lib. 7. de gub.
Dei.

D. Chrysof. in Ps. 9.

Guiciard. lib. 14.
Hist.

Phæd. in Fabul.

Pint. in Ezech. c.
17.

D. Hier. sup. Psal.
72. n. 6.

D. Ambr. lib. 2. de
interp. in Iob c. 5.

- D. Ambr. lib. 2. de interp. in Iob c. 5. 6
 Mendoza 1. tom. in li. Reg. pag. 154
 Iob 21. 14. & 15.
 D. Aug. serm. 13. de verb. Dom. 7
 D. Bernard. lib. 2. de Confid. ad Eug.
 Idem Serm. 3. in Domin. Palmar.
 Cassiod. lib. 1. epi. stol. 4. 8
 Sidon. lib. 2. ep. 3.
 Idem in Epitaph. Aviti.
 Sym. lib. 8. epit. 1. 9
 Claud. in Paneg. Theod.
 Idem Paneg. 2. de laud. Stilic.
 D. Chrysol. serm. 136. 10
- Quod Divus etiam Ambrosius, his verbis expressit: *Magna illecebra delinquendi est rerum affluentia secundarum: supinat, extollit, oblivionem Auctoris infundit.* Vbi *Supinat* verbum, (ut benè quidam Modernus advertit) ideò positum est, quia qui rebus prosperè fluentibus, per superbiam eriguntur, iidem, per quandam ad divinum obsequium ignaviam, atque desidiam supinantur, præcipitanturque: vigescunt ad audenda mala; ad exequenda bona quodammodo flaccescunt. Denique eam in dementiam erumpunt, ut terrenæ fœlicitatis participes esse malint, quàm divinæ; hanc enim præ illa aspernantur, ac Deo dicunt, *Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus, quis est enim Omnipotens, ut serviamus ei?*
- Atque hinc descendit, quod D. Augustinus tradit, *Magnæ scilicet virtutis esse, cum fœlicitate luctari; magnæ fœlicitatis à fœlicitate nõ vinci.* Cum quo sentiens D. Bernardus, loquens de Davide, & Salomone, qui in hoc periclitati leguntur, sic habet, *Sapiens David, sapiens Salomon fuit: sed blandientibus nimis secundis rebus, alter ex parte, alter ex toto desipuit. Magnus, cui præsens fœlicitas, si arrisit, non irrisit.* Eam alibi rationem addens, quòd licet multos frangat adversitas, multo plures extollit prosperitas.
- Hancque virtutem seu magnanimitatem in suo Cassiodoro laudàs Rex Theodoricus, ita de eo sermocinatur, *Nullo quippè, ut plerisque moris erat, elatus favore Fortuna, in cœburnum se magna potestatis erexit.* Et Sidonius Apollinaris ad fœlicem scribens, amplissimæ dignitatis infulas consequutum, hoc præcipuè in eo extollit, quòd illis non fuerit in superbiam elatus, sic inquit: *Invenis tamen vir amicitiarum servantissimè, qualiter honorum tuorum crescat communionem fastigiũ, raroque genere exempli, altitudinem tuam humilitate sublimas.* Et in idè ipsum respiciens in Epitaphio Aviti, ita habet,
- Nec tamen ob summi culmen tumefactus honoris
 Erigitur, seque ipse alijs plus aestimat, imò
 Subiicitur Magnus, servat mediocria Summus.*
- In quò imitari videtur Symmachũ; quatenus alibi pariliter dixit, *Compertum habeo, quolibet honorum culmine animum tuũ non solere mutari;* & Claudianum, ita de suo Theodoro canentem;
- *Nec quæ comitatur honores
 Ausa tuam leviter tentare superbia mentem;
 Frons privata manet.*
- Et iterum laudans Stiliconem,
- *Nec prospera flatus
 Attollunt nimios: quin ipsa superbia longè
 Discessit, vitium rebus solemne secundis.*
- Divus quoque Petrus Chrysológus Adelphum Episcopum multis laudibus effert, & inter maximas eius virtutes, illam præcipuè numerandam inquit, *Quæ contempto obsequij sui fastu, despecta manifice*

domus reverentia, calcato etiam suæ fastigio potestatis, & obiecta opum, suarum interna conscientia, unde tumor maximus humanis dominatur in mentibus, ad vilissimas inopis se inclinavit angustias, ut suo pauperem cōtubernio sablimaret.

- 11 Omnes sanè iustissimè, quia, ut diximus, quemadmodum Tacito docente, *Difficile est servare ex sapientia modum*, ita, secundum Saliberientem, difficillimum, *Vt gradus honoris tumorem non pariat in animo imprudentis*; cum & prudentissimos interdum & sapientissimos supinare soleat, ut suo exemplo nos admonent Saul, qui cum esset parvulus in oculis suis, caput in tribubus Israël factus est, ut sacra Scriptura testatur. Cum verò magnus sibi videri cœpit, & de prosperis rerum successibus inaniter gloriari; debitam Deo obedientiam, & reverentiam denegavit. David, qui omnibus locis ac focus pulsus, Deum inquirebat: Sceptro & folio donatus, alienum thorum violavit. Salomon, qui dum ad supremum sapientiæ, potentia, & opulentia fastigium erigitur, in infimum quoddam cœcitatæ, & infirmitatis, atque impietatis barathrum se ipsum præcipitavit. Ioas, qui prosperis rerum successibus elatus, & adulatorijs suorum obsequijs delinitus, à prima illa divina legis observantia, quam sub Ioiada tenuerat, defecit, & parem se Deo facere voluit. Ozias, de quo eadem sacra Pagina inquit, *Quod cum roboratus esset, elevatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum*. Ezechias, qui de hostibus victor, de morbo sanatus, claris de cœlo prodigijs, magnam in spem erectus, sic intumuit, ut suas omnes divitias Babyloñijs Legatis inaniter ostentaret; maiorem fortassè in superbiam proditurus, nisi ab Isaia gravissimæ comminatione supplicij refrænaretur.
- 12 Longum quidem esset alios Israëlitiçi populi Reges recensere, qui blandientibus secundis rebus elati, in similem insaniam, imò qualibet infania deteriorem scelerum voraginem, corruerunt. Eademque fœlicitas, ut aliqua profana quoque exempla tangamus, in causa fuit Philippo Macedoni, Alexandro eius filio, Xerxi, & alijs quàm plurimis, ad Divinitatis honorem præsumendum. Caligula, in eam vecordiam deveniendi, ut Suetonio narrante, palam cum Iovis statua Homericis versibus loqueretur, ac plenam & fulgentem Lunam in amplexus invitaret. Neroni, ut iuxta eundem Suetonium, paulatim invalescentibus vitijs, ioculatoria, & latebras omiserit, nullaque disfunulandi cura, ad maiora palam eruperit, & se Deum faciens, vel reputans, amissis naufragio preciosissimis rebus, non dubitavit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos. Et Simonidi, ut Ælianus recenset, ad consulendum Pausania, nimia fœlicitate superbienti, ut meminerit se hominem esse, idest multis miserijs, & Fortunæ variationibus expositum. Quod cum Pausanias tunc contemisset, paulò post fame periens, verissimum esse agnovit, & magnis eiulatibus prædicavit.
- 13 Cum ergo (ut ex suprãdictis apparet) hoc toxicum Principibus viris, fœlicibus rerum eventibus, tanquam secundis à tergo auris promotis, Fortuna propinet, nullum aliud commodius, præsentiusvè an-

Tacit. in vita Agric. cap. 4.

Salisber. in Policr.

Reg. 1. c. 1. n. 17. & seqq.

Lib. 1. Reg. c. 11. à num. 2.

Lib. 3. Reg. c. 11. à num. 1.

Paralyp. 24. 27.

Paralyp. 26. 16.

Lib. 4. Reg. c. 20. num. 16.

Suet. in Caligul. cap. 22.

Idem in Nerone cap. 27. & 4.

Ælian. de var. hist. lib. 9. cap. 41.

Erasm. in Adag.
A irastia Nemeſis,
pag. 725. Giral. de
Dijs Gent. Syntag.
17. pag. 476. Nar.
Comes in Mytol.
pag. 1022.

Periand. apud Au-
ſon. in dict. ſept. Sa-
pient.

Ariſt. lib. 8. Ethic.

Curt. lib. 5.

Text. in Epithet.
verbo *Fortuna.*

Plin. in Procem. ad
Veſpaſian. Pauſ. in
Meſſenicis, Gyal.
Synt. 16.

Iunius Embl. 26.

Artem. de Som.
interp. lib. 2.

Lactant. lib. 8. div.
inſt. cap. 8. vide A-
dag. *Fortuna, ſive*
Hercolis cornu, in
ter Adagia Eraſm.
pag. 264.

Dion. Chryſoſt.
Orat. 63.

Pauſan. in Atticis.

Giral. d. Synt. 16.

ardotum illis exhibere potui, quam hoc, quod præſenti Emblemate delineavi, ex eiſdem Fortunæ inſtabilitatē ac fragilitate deſumpto, ut quos ipſa ſuo morſu ſuperbos, efferos, & rabidos fecerit, illius pilis pinnis que conſpectis, (ut in canibus accidit) ſanitatē mentis recipiant, cuiſcant que, quam ſultre, ob huius proſperos ſtatus ſuperbiaht, quæ eadem in Nemeſim ſive Rhannuſiam Deam mutari ſolet, quam Ethnici inſolentiæ, & arrogantia vindicem effingebant, quod ſpes immoderatas & vetet & puniat, ut Eraſmus, Giralduſ, & alij litteris prodiderunt. Quæ que occaſionem Periandro, uni ex ſep-tem Graciæ Sapientibus, dedit, ut diceret, *Si Fortuna iuvat, ca- veto tolli; ſi Fortuna tonat, ca veto mergi.* Ariſtoteli, ut doceret, *Quã- to maior Fortuna eſt, tanto minus ſecura.* Nec ſe ita cuiquam tradidit, ut licet manus porrigat, pinnas, quibus avolare conſuevit, comprehendi ſinat, ut pulchre Quintus Curtiuſ ſcripſit.

Hinc natum eſt, ut a veteribus Poëtis, & alijs Auſtoribus, Muta- 14
bilis, Lubrica, Velox, Dibia, Fugax, Ineluctabilis, Cœca, Acerba, Improba, Dura, Triculema, Verſuta, Inanis, Fallax, *Æſtuaria,* & mille alijs epithetis, inconfantiam eius denotantibus, donata fuerit, quæ apud Ravifiſum Tèxtorem videri poſſunt.

Nec paucioribus ſimulachris, Ideis ac Hieroglyphicis, in ea fin- 15
genda, vel pingenda, uti ſolerent. Nam ut Pliniuſ, Pauſanias, & alij recenſent, Bupaluſ Architectuſ & Platteſ in ſignis, Smyrneis Fortu- næ ſignum omnium vetuſtiſſimuſ finxit primuſ; capiti que polum im- poſuit; altera manu cornu Amaltheæ tenentem fecit; quaſi omnia ex ea pendere ſignificaret; licet Hadrianuſ Iuniuſ eiſdem Smyrneis (ne- ſcio qua de cauſa) non illam, ſed hanc figuram attribuât,

Stare loco neſcia certo Sor's lubrica, ſedes

Quærare docta no vas.

Hinc pedibus mutilam, & ſubnixam remige penna,

Smyrna Deam poſuit.

Artemidōruſ, cylindro tereti inſitentem, eandem Fortunam fin- 16
xit. Apud Cebeſtem Thebanum in Myſtica ſua tabula, ſuper rotundū lapidem ſedens, cœca & alata conſpicitur, & ſurda, atque inſana vo- catur. Alij, cum quibus Lactantiuſ, cum copiæ cornu, & navis guber- naculo eam deſignabant, ut qui opinarētur, & opes, & humana impe- ria largiri, ſive ut ait Liviuſ, in rebus omnibus dominari. Dion Chry- ſoſtomo, huic globo, & cornu, vel gubernaculo, novacula ſub pedibus additur, ad fœlicitatis præciſionem denotandam.

Fuit & in *Ægera* urbe Fortunæ ſimulachrum, geſtantis ſimiliter 17
Cornucopiæ, iuxta quod Cupido erat alatuſ. Qua re ſignificari pu- rat Pauſanias, ea etiam, quæ ad amorem pertinent, Fortuna, magis quàm pulchritudine, mortalibus ſuccedere. Alij eam velo adornatam, rotæ que volubili inſitentem effig. abant, à tergo larvatam, vultu- que torvo, fronte vero blandiente. Alij in equo velociffimo conſti- tuerunt, quam currentem, Fatum intento arcu inſequabatur, ſic eius inſtabilitatem pernicitatem que ſignificantem, & quod vi fati ſemper

peragerecur. Alij, ut inquit Giraldus, inter maris undam velificantes. Alij in faxi, aut montis cacumine venis expositam. Plerique rotam invidentem. Scythæ verò sine pedibus, ut manus tantum & pedes haberet, instar avium quas *Apodas* vocant, quod pedibus careant, ut Plinius scribit. Quinimo truncis quoque manibus aliquando confectam, Achilles Boetius commemorat, & huius picturæ significationem exponit. Romani, iuxta varias, quas ei indiderunt nomenclaturas, varias etiam eiusdem ideas commenti sunt, quas longum esset recensere.

- 18 Sed communius in illâ confenserunt, quam Pacuvius apud Cicero- nem in Rhetoricis, sequentibus Carminibus refert, quæ multum merito laudant Petrus Crinitus, & Ioannes Filescacus, ut potè in quibus venustè & eleganter, tota vis & potestas Fortunæ, eius quæ ludibram, de quo agimus, exprimitur:

*Fortunam insanam esse & brutam perhibent Philosophi,
Saxique adinstar globosi prædicant esse volubilem:
Quia quò saxum impulerit fors, eò cadere Fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem esse vocant, quia nihil cernat, quò se applicet.
Insanam autem aiunt, quia atrox, incerta, instabilisque sit.
Brutam, quia dignum, aut indignum nequeat inter noscere, &c.*

- 19 Apelles autem, contra omnium opinionem, illam sedentem finxit. Rogatus cur ita faceret? Quia (inquit) nunquam stetit, ut Stobæus, & alij recensent, & latius cæteris Pierius Valerianus, alia simul circa ipsius ideas, ac picturas adducens.

- 20 Nos verò in hac nostra, (ut vides) hæc ferè omnia complexi, globos alatis pedibus ac brachijs subponimus, rotam manui inferimus, & rotam ipsam vitream esse representamus, ut instabilitati fragilitatem præ alijs addamus; & Principes, qui eius splendore superbiunt, & efferuntur, quàm is sit fallax fugaxque, & facili collisioni subiectus, monitos faciamus. Præcipuam huius picturæ ansam ex illo Laberij Mimographi Senariolo defumentes:

Fortuna vitrea est, tum, cum splendet, frangitur.

Cui arridens Cicero: *O fallacem (inquit) hominum fragilemque Fortunam!* Et Seneca: *Nunquam in solido stetit superba felicitas: & ingentium Imperiorum magna fastigia, oblivione fragilitatis humanæ collapsa sunt.* Et iterum de splendore loquens: *Quid enim est, quod non Fortuna cum voluit, & florentissimo detrahat? Quod non eò magis agrediatur, & quatiat, quò speciosius fulget? Ac rursus apud eiusdem Senecæ Patrem Portius Latro, Omnis Fortuna blandientis speciosus cum periculo nititur, & sine causa semper fluit, & sine ratione destituit.*

- 21 Placidia quoque, Imperatorem Theodosium coniugem suum, eiusdem fragilitatis his verbis commonefecit: *Cogita te privatam hominem fuisse, atque nunc præcæteris ad Romanæ Reip. gubernacula ascitum, non ut superbires, sed te hominem cogitares, varijs, perinde ac subditi, fragilitatibus obnoxium.*

Girald. de Dijs Cæt. c. Syntag. 16.

Plin. lib. 20. c. 59.

Boetius Sym. 121.

Crinit. lib. 1. de hon. disc. c. 5. Filescac. 2. select. cap. 8. ad fin.

Stob. ferm. 130. Max. Tyrius ferm. 37. Pierius in suis Hieroglyph. lib. 39

Laber. in Mimis.

Cicer. 3. de Orat.

Sen. in Suaf. c. 37.

Idem Epist. 91.

Senec. Pater cõtr. 1.

Enseb. Zonar. & alij in Theod. Homobon. de stat. homi. pag. 380.

Lipsius in lib. 1. de
Constât. & in cēt.
3. ad Belg. epist. 21.

Et Iustus Lipsius, ad vitrum etiam alludens, ita habet, *Sic fors incerta vagatur, fertque refertque vices sortis humana. Vitrea Fortuna est, mutantur Regna, pereunt opes licet magna, occumbant amici, cognati liberi, debemur morti nos nostraque, solumque sepulchrum superest, inculpata vita, & vitio carens.* 22

Florent. Sconovius Embl. 60. pag. 178.

Næque abest Modernus Emblematarius, qui moris illius memnens, quo Triumphantibus Romæ Imperatoribus, à tergo servus cum flagello ponebatur, qui eos, ne in tanto Fortunæ splendore superbirent, homines esse adinonebat, & ut utriusque Fortunæ memores essent (de quo etiam præter innumeros alios, eleganter, & valdè ad rem nostram, agit Tertullianus) sic concludit, 23

Tertull. Apol. lib. 1. cap. 33.

*Fortunam reverenter habe; nam Vitrea tota est,
Cumque nihil statuis firmitus esse, ruit.*

Boissard. Embl. 46

Et Alter, qui neminem ei fidere debere, cum adè sit velox, ac fragilis, hoc carmine docet,

*Dum Nobis Fortuna favet, blanditur, & offert
Subsidium, nobis est metuenda magis.
Illiusque bonis, dum arridet læta, fruamur:
Hanc reperire quidem, non retinere licet.*

Plin. lib. 36. c. 25.

Quibus Ego addo, magis esse quàm vitream; nam referente Plinio didicimus, sub Tiberio Principe excogitatum vitri temperamentum, quo illud flexibile, & infractum redderetur, & totam officinam cum artifice eius abolitam, ne æris, argenti, auri metallis pretia detraherentur. Fortunam verò nullus usquam fuit, qui securam, & durabilem fabricare, vel sibi polliceri ausus fuerit. Nam etsi Romani, Athenienses, & alij, aliquando eam viscatam, vel aurèis catenulis, vel compedibus alligatam, atque irretitam habuerint, ne ab eis aufugere posset, ut ex Diodoro Siculo, & alijs Hadrianus Iunius observat, & Romani aliqui Imperatores illam AVGVSTAM, AVREAMQUE vocantes, quasi propriam, & hereditariam filijs suis reliquisse legantur, ut Spartianus, & Capitolinus commemorant, & in hunc morem respiciens Achilles Bochius, dum ait, 24

Iun. Embl. 11.

Spart. in Severo,
Capitol. in Anton.

Boch. Symb. 23. &
omnino Causin. in
Polist. Symbol. li.
2. c. 27. 28. 29.

*Augustis olim in Talamis Fortuna solebat
Poni ab Romuleis Aurea Principibus.*

Erasm. in Adag. *Om-
nium rerum vicif-
situdo est*, Cámer.
1. to. subcessi. pag.
247. Filesc. 2. se-
lect. c. 1. & seqq.
Drexelius in He-
liotrop. Pet. Dam.
opusc. 57. c. 7. & 8.
Senec. in Oedip.

Longè tamen verius est, hoc in adulationem eorundem Principum fuisse confectum, nullosque inter homines esse, in quos illa suam inconstantiam ac fragilitatem frequentius ac potentius ostendat, ut iam supra insinuavi, & innumeris propè testimonijs, & exemplis probare possem, nisi prolixus esse vererer, & de hoc argumento plurima passim apud plurimos reperiantur, quorum iam aliqua delibavi. Extetque elegans ac legi dignus Petri Damiani Tractatus, ubi luculenter de Scenica rerum humanarum varietate, & inconstantia, præsertim in Regibus, agit. 25

Quod etiam Seneca Tragicus non minùs benè ostendit, sic in-

Quisquam ne Regno gaudet? O fallax bonum,
 Quis tantum malorum, quam fronte blanda tegis?
 Ut alta ventos semper excipiunt iuga,
 Rupemque saxi vasta dirimentem freta,
 Quamvis quieti verberant fluctus maris:
 Imperia sic excelsa Fortuna subiacent.

Et iterum elegantissimè:

Quicumque Regno fudit, & magna potens
 Dominatur aula, nec leues metuit Deos,
 Animumque rebus credulum latius dedit:
 Me videat, & te Troia; non unquam tulit
 Documenta fors maiora, quam fragili loco
 Starent superbi; Columnen eversum occidit
 Pollentis Asia, cœlitum egregius labor, &c.
 Ego esse quicquam Sceptra, nisi vano putem
 Fulgore tectum nomen.

Idem in Troad. ;
 Act. 1.

27 Et hoc est, quod Ælianus, & alij meritò in illo Dionysij secundi
 reiponso commendant, cum quo, cum aliquando cõvenisset Philippus
 Amyntæ filius, & in diversos sermones incidissent: Philippus inter alia
 Dionysium rogavit, quomodo cum tantum Regnum à parente accep-
 sisset, non id defendisset, & conservasset? Isque respondens, ait: *Non
 mirum est, quoniam cum reliqua mihi pater omnia reliquisset, fortunam
 solam, qua ea paraverat, & tutatus fuerat, mihi non tradidit.*

Ælian. lib. 12. Brus-
 son. lib. 2. cap. 37.

28 In idem que tendunt Scipionis Africani lachrymæ, incendium à se
 captæ & eversæ Carthagini spectantis, simileque fatum in Romana
 urbe præfagientis, ac deplorantis, *Quia nulla Imperia perpetua sint.*
 Qua etiam consideratione, & exemplo Servius Sulpicius I. C. Mar-
 cum Tullium, in obitu filia Tullia mœstum, eleganter & graviter in
 quadam Epistola consolatur.

Valent. Forster.
 post alios, de hist.
 iur. civil. c. 1. n. 2.
 Serv. Sulpic. inter
 epist. fam. Cicer.
 lib. 4. epist. 5. om-
 nino legenda.

29 Et Coelius Rhodiginus, post Alexandrũ ab Alexandro, illud Plu-
 tarchi explicans, tradentis, apud Romanos, omnes qui nobilitate præ-
 starent, luncolas in calceis gestare solitos, sibi videri ait, in hoc insti-
 tuto, ad idem documentum, de quo loquimur, respexisse, quasi tacitis
 velut ambagibus commonerent; non inolescendum, nec prosperis re-
 rum successibus efferendos animos, inconstantia earũ semper memo-
 res, qua humana confltantur: cui argumentũ præbeat Luna, quæ pri-
 mò quidẽ ex obscuro prodeat, mox splendido refulgēs nitore, visenda
 confurgat facie. Sed cum iam clarissimam præferat candoris speciem,
 rursus confenscens, decrefcit, donec ratione quadam reciproca, in
 nihilum denuo redeat. Quam eandem explicationem apud Xiliandrũ,
 & alios reperio, licet de Rhodigino mentionem non fecerint.

Rhodig. lib. 20. c.
 28. Alexand. lib. 5.
 cap. 18. Plutarch.
 in quæst. Roman.
 q. 76. Minoes ad
 Alciat. Embl. 136.

30 Maneat ergo piorum ac prudentium Regum mentibus insitum, ca-
 ducis hifce ac fragilibus mundi bonis nequaquam inolescendum. Se-
 necæque illud memoria mandent:

Guill. Xiliand. in
 anim. ad quæst.
 Ro. Plut. pag. mihi
 133. Bunhorn. ibi-
 dẽ. & Maiol. in col-
 loq. de sum. bono,
 pag. mihi 804. n. 3.

Senec. Trag. 6.

----- *Quòque fortuna altius
Evexit, ac levavit humanas opes,
Hoc se magis suppressere fœlicem decet.*

Claudian. lib. 2. in
Ruffin.

Et Claudiani etiam, dum de miserabili Ruffini lapsu sermonē habens, hoc salutare monitum protulit,

*Desinat elatis quisquam confidere rebus,
Instabilesque Deos, ac lubrica numina discat, &c.*

Quod idē valet ac istud, quod Nos hoc nostro Emblemate insinua- 31
re conamur, nempē splendentis blandientisq̄e fortunæ tumiditati, ex
ipsius inconstantia, & vitrea fragilitate remedium esse petendū. Quo,
qui se præmunire nescit, magis in prospera, quàm in adversa perichta-
tur, ut satis ex suprädictis apparet, & Demetrii quoque Phalerei, mul-
tum apud Senecam decantati, celebri Apophthegmate comprobatur,
qui ob hanc rationem dicere solebat, *Sibi nihil eo videri infœlicius, cui
nihil unquam in vita accidisset adversi*. Severa namq̄e res est solidum
gaudium, proindeq̄e Deus sæpè, quos amat, probat, indurat, recog-
noscit, exercet: molles, & fortunatos istos, quibus parcere putatur, &
indulgere, venturis malis reservat; nec unquam sic satis cōfidere vult,
ut interim tristitia non præmeditentur.

Plut. in Demetr.

Estq̄e memorabile contra superbiam, & gestientem lætitiā, il- 32
lud exemplum Epaninondæ, qui postridie eius diei, quo fœliciter in
Leuctris pugnaverat, processit squalidus, & summissus: mirantibus, &
percontantibus quibusdam, numquid mali contigisset? Nihil (inquit)
sed heri sensi me bona fortuna delinitum, plus æquo mihi placuisse,
eius gaudij intemperantiam hodie castigo.

Plut. in Epaminō-
da.

Philippi quoque Regis, multis pariter bonis nuncijs allatis, nota 33
vox est, aliquod sibi infortunium non valdè magnum imprecantis.
Nota etiam Pauli Æmilij oratio apud Plutarchum, filiorum suorum
funeribus super fœlicem Persei victoriam mox consequutis. Nota Ze-
nonis, audito rerum suarum naufragio, sententia: *Iubet me Fortuna ex-
peditius philosophari*.

Plut. in vita Paul.
Æmil.Boët. lib. 1. de Cō-
sol. Prof. 4. & 8.

Sed quid plura conquirimus? Infinita sunt, & exempla, & argumen- 34
ta, quæ huc congeri possunt, & vel ex solo Boëtio depromi, qui sub
ipsius Philosophiæ persona latè in hoc discursu vagatur, & sine ex-
ceptione asserere audet, omnem bonam prorsus esse fortunam, neces-
sitateq̄e alterius subeundæ imposita, præoptare se difficilem, & ad-
versam; quòd in hac nulli unquam solatium defuerit, in altera multis
sanum deesse consilium animadvertisset, & pronum præceptq̄e in su-
perbiam, & acerbos, ac calamitosos casus excidium: *Illam enim (addens)
semper specie fœlicitatis, cum videtur blanda, mentitur: hæc semper vera
est, cum se instabilem mutatione demonstrat: illa fallit, hæc instruit; illa
mendacium specie bonorum mentes fruentium ligat, hæc cognitione fra-
gilis fœlicitatis absolvit. Itaque illam videas ventosam, fluentem, suiq̄e
semper ignaram: hanc sobriam, succinctamq̄e, & ipsius adversitatis exer-
citatione prudentem.*

Quæ cum ita se habeant stolidus erit, qui volventis huius rotæ im- 35

petum se retinere posse præsumferit : nam si manere incipit , fors esse desisset, & pariter cum effectu nomen amittet, quod ei à volubilitate inditum Divus Isidorus testatur, & Virgilius, Ovidius, Lactantius, & alij, qui in ea diffinienda, sive describenda latè versantur. Necnon & Monasticum illud: *Fortuna hora unius centum annorum evertit glorias.*

36 Quod, cum in rebus omnibus certissimum esse, quotidianis exemplis admoneamur, in Bellicis tamen ita frequens est, ut vel in Proverbium transferit:

Fortuna ubique, at plurimum in bello valet.

Fortuna belli semper ancipiti in loco est.

Quod post Livium, eleganter Erasmus, Iovianus Pontanus, Guiciardinus, & alij plures illustrant, & Nos alibi prosequemur. Interim adnotasse contenti, ea propter semper laudatos esse, & providè ac sapienter agere visos, (ut Xenophon pluribus probat) qui egregio aliquo parato opere, victorijsvè, ac triumphis pro voto potiti, sapius ancipitem hanc bellorum aleam tentare recusant, ut in D. Imperatore nostro Carolo V. Maximo, aliqui Scriptores considerant, dum se Mundo Fortunæque subducens, ad Sancti Iusti Hieronymianum Cœnobium, veluti in portum securissimum appulit, ibique Deo per annos aliquos vacans, tam in morte humilis, quàm in vita gloriosus, piã animam exhalavit; eiusdem fortè fortunæ mutationem, vel sentiens, vel cavens, ne tot ante partis victorijs officeret, quibus eam ita fœlicem expertus fuit, ut vel Famiano Strada testante, *A nullo ferè provocatus bello fuerit, quem non modo victum, sed (quòd rarò legitur) vincitum etiam, captivumque non viderit*, & hoc memorabili elogio donari meruerit,

Hessus, saxo, tuis capti, Gallusque triumphis:

Bis que tuum fugiens Solymanus inhorruit enses.

Nec minus iuste eo, quod de Palladio loquens extulit Claudianus his verbis:

*Despexit fremitus, & prætulit otia Regno,
Respuit incestum, quod vi, quod poscere ferro,
Post habita pietate solent. Non purpura primum
Inferior virtute fuit, meruitque repulsam
Obvia Maestas doluit Fortuna minorem
Se confessa viro. Magnum delata Potestas,
Maiorem contempta probat.*

37 Etenim ut benè Seneca sapè à nobis laudatus, & semper laudandus admonuit,

*Iniqua rarò maximis virtutibus
Fortuna parcit: nemo se tuto diu
Periculis offerre tam crebris potest,
Quem sæpè transit casus, aliquando invenit.*

D. Isidor. lib. 8. Erispurg. verb. *Fortuna*, Virgil. in carmin. de Fortuna, Ovid. in epist. ad Liviam, Lact. de fals. sap. lib. 3. c. 20.

Livius lib. 9. Iovian. Pötan. lib. 1. Hist. Erasmi. in Adag. *Omnium rerum vicissitudo*, pag. Guiciard. Ego inf. Embl.

Xenoph. lib. 6. de reb. Græc.

Lud. Dulcis in vita Carol. V. Sabel. in supplem. ad suas Eneades, lib. 29. & alij.

Strada lib. 1. de bello Belg.

Gasp. Gervat. in Pompa Ferd. pag. 29.

Claud. in Epithalam. Pallad. & Celerinæ.

Senec. in Hercule Furente.

Anton. à Guevara
in Epist. ad Gund.
de Corduba.

Quod & ipsum eloquens ille Mondogmentis Episcopus praetanti-³⁸
tissimo Duci Gundisalvo de Corduba, (qui ob tot egregia facinora,
partaque victorias, Magni sibi Cognomen promeruit, & Hispaniae
nostra gloriam mirum in modum auxit) in quadam Epistola ob oculos
posuit, cum iurus Italiae repetere vellet, eadem Hispania relicta, in-
quam se iam, veluti rude donatus, & tot triumphis clarus receperat, sic
scribens: *Pues siendo esto verdad, como lo es, no seria cordura, ni aun cosa
segura, tornar otra vez de nuevo à tentar la Fortuna, la qual con ninguno
se muestra tan maliciosa, i deblada, como con los que andan mucho tiempo
en la guerra; como se vio en H. nibal, que por quererla forçar, i luchar con
ella, vino à ser vencido de los Romanos, que èl avia muchas vezes vencido.
Los que han de tratar con la Fortuna, hanla de rogar, mas no forçar; hanla
de çir, mas no crecer; hanla de esperar, mas no de ella confiar; hanla de servir,
mas no enojar; hanla de conservar, mas no detentar: porque es de tan
mala condicion la Fortuna, que quando alaga, muerde, y quando se enoja,
biere, &c.*

Cortesiùs in car-
mine de laudibus
Matthiae Corvini.

Et hæc hæcenus de Fortuna dixisse, aut verius tetigisse sufficiat; nã si³⁹
omnia, quæ circa eã dicta sunt, vel dici possunt, comprehendere vellẽ,

*Littoreas citius aliquis numerabit arenas,
Parvæque per densum volitantia corpora mundum;
Et tenues per inane globos, quàm singula circum
Expeditam.*

Senec. de Conf. ad
Mart. cap. 16. & de
Tranq. cap. 9.

Cuius planè volubilitati & fragilitati, crebrisque procellis, quibus hu-⁴⁰
mana omnia disturbat, & impetit (ut Seneca ait) Sola sacra Virtutis
ac Prudentiæ anchora obici potest, ut in ultimo huius nostri Emble-
matis versu insinuamus,

Fidite virtuti, frangier ista nequit.

Boet. lib. 1. de Cõ-
sol. Metro 4.

Boet. sup. Prof. 6.

Et optimè prosequuntur Boetius, & alij, de quibus in Emblemate ab
isto secundo, latiorẽ sermonem inibo. Nunc (pio ut oportet) & Chri-
stiano animo, cum eodem Boetio protestans, Me, dum Pati ac Fortu-
næ vocibus utor (ut & plures non solum ex Ethnicis, verum ex Sanctis
etiam Patribus facere solent) non ob id ullam eis vim aut Divinita-
tem inesse putare, vel Mundum hunc temerarijs fortuitisque casibus
agitari. Verum etenim Deum operi suo Conditorẽ præsidere scio,
& humana omnia Divina eius providentia gubernari: nec unquã fue-
rit dies, quæ me ab hac sententiæ veritate depellat; aut in Epicureorũ
aliorumvè Gentilium errorem inducat, qui cœci ipsi, cœcam Fortu-
nam fixerunt ac crediderunt, varijs ipsam nominibus, templis, arif-
que colentes, & omnes ei nostrarum rerum casus, sive adversos, sive
prosperos tribuentes, cum causas, quibus Deus moveri solet, percipere
non valerent, & carneis oculis, tantum hæc terrena conspicerent,
& pensarent. Quod benè D. Augustinus, Basiliius Magnus, & alij sancti
Patres, Pijque Scriptores multis argumentis evincunt.

August. in lib. cõ-
tra Academ. & de
Civit. Dei, li. 18. &
19. & dicam infr.
Embl. VII.

Et nec plures ex ipsis Ethnicis latuit, cum id palã Platonicoꝝ Scho-⁴¹
la profiteretur, ut Epitectus, Seneca & alij passim suis scriptis osten-
dunt, & ante eos Orpheus, dum de suo Iove loquens, sic ait,

*Ipse malumque bonumque infert mortalibus, atque
Ærumnas tristes; deinde & lachrymabile bellum.*

Theognis apud Natalem Comitem, idem insinuans, his verbis:

*Iupiter hac illuc interdum pondera flectit,
Nunc dat divitias, nunc dat habere nihil.*

Et melius Palamon Comicus, ipsius Fortunæ simulachrum his verbis excindens:

*Fortuna non est ulla, quam dicunt, Dea.
Non est; sed unicuique si quid contigit,
Casuque fit, Fortuna à nobis dicitur.*

42 Et hoc pacto accipiendum est illud Manilij:

*Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaque per certos signantur tempora cursus
Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.*

Et Iuvenalis, dum præclare monet, stultè inter Deos collocatam fuisse Fortunam; nam si prudentia potius, quam temeritate quadam, & cœcitate mentis res humanæ gubernarentur, obliteraret penitus è mentibus hominum Fortunæ nomen: fieretque sibi quisque illa Fortuna, quam sibi parasset, neque magnopere vel de occulta potentia syderum, vel de Dei Clementia ac Providentia, vel de occultis naturæ causis quereremur. Cæterum quoniam homines multa ut plurimum agunt inconsideratè, & ut Horatius ait, propter suam insipientiam, vel stultitiam non patiuntur,

Iracunda Iovem ponere fulmina.

Quin potius hæc illorum mentibus infidet, sæpius illi admonendi sunt:

*Nullum numen abest, si sit prudentia, sed te
Nos facimus Fortuna deam, cœloque locamus.*

43 Neque existimo aliud sensisse Plinium: nam licèt de Fortunæ, in mundi rebus potestate, pluribus agat, ad Casarem Vespasianum scribens, id magis vulgi errore, quam veritate niti, satis demonstrat, dum inquit: *Toto mundo, & locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus Fortuna sola invocatur, & una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur: sola laudatur, sola arguitur, & cum convitijs colitur, volubilisque, à plerisque verò & cœca etiam existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorumque faatrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, sola utramque paginam facit, &c.*

44 Quo etiam sensu illud Salomonis accipi debet: *Vidi sub Sole, nec velocium esse cursum, nec Fortium bellum, nec Sapientium panem, nec Doctorum divitias, nec Artificum gratiam: sed tempus casumque in omnibus.* Et enim *sub Sole* se id vidisse inquit, quia homines ita communiter loqui, vel sentire solent. Supra Solem enim, ut benè D. Thomas exponit, longè se res aliter habet, nihilque est à casu, aut præter intentionem, & præscientiam divinæ voluntatis, potestatis, ac providentiæ, quæ omnia

Natal. Comes in
Mytolog. pag 341

Manil. lib. 4. Astro
nom.

Iuven. Satyr. 10.
iuncta expof. Nar.
Comit. in Mytol.
pag. 342.

Horat. 1. Carm.
Od. 3.

Iuvenal. ubi sup.

Plin. in Præf. de na
tur. hist. ad Vespaf.

Salom. Eccl. 9. 11.
D. Th. 1. p. q. 103.
art. 5. ad 1. & q. 5.
de ver. art. 5. Pine-
da in hunc locum
alias expositiones
adducens ex pag.
894.

ab omni æternitate præcivit, omnia labente ævo mōderatur, & in de-
stinatos certosque fines dirigit, dum sua cuique temporā, suas huma-
nis conatibus varietates præstituit, ut vel sic eius in memores, ab ino-
pinatis casibus, adversisque eventibus discant, suis viribus non nimium
tribuere, sibi que persuadeant, à divino nutu perdere omnia.

In quam etiam doctrinam tandem consentit Claudianus, licet an-
xium eum redderet, quod iniustos interdum, & improbos ad culmina
rerum crescere cerneret, cum in altum, inquit, ferantur,

Vt lapsu maiore ruant.

Et elegantius adhuc Ioannes Barclaius, concludens, fictionem Fortu-
næ in id ab hominibus adinventam, ut qui de Deo, Deique operibus,
qui omnium est Auctor, & Rector, obloqui pertimescerent, in hanc si-
ve favientem, si ve arridentem, dolentiæ invidentiæque suæ viriis ævo-
mere possent. Sciānt igitur Reges, se ita super homines esse, ut tamen
homines sint, & dum suæ fortunæ splendore superbiunt, illius rotas, &
vitream fragilitatem, vel ex nostro Emblemate discant, & adversus
adversos & inopinatos rerum humanarum successus, se, divini iudicij
ac providentiæ consideratione præmuniant, & ut graviter, ac philoso-
phicè, imò verò & Christianè, suum Lucillum Seneca in simili instruit,
illud frequenter, & sine querela inter singula damna dicant, & repe-
tant, *Deo aliter visum est : & quoties aliter quàm cogitabant, evenerit ;*

*Deus meliora : sic enim composito animo, nihil accidet : sic autem
componetur, si quid humanarum rerum varietas
possit, cogitaverint.*

(. . .)

Claud. lib. I. in
Ruffin.

Barclai. in Arge-
nid. lib. 4. ex pag.
mihi 701.

Senec. Epist. 98.

Adversorum Levamen.

EMBLEMA VI.

*Plaustra catenati referunt Sesoostria Reges,
 Tempa salutato cum petit alta choro.
 Ex vincis unus cum versus latior esset,
 Cur ita nunc ridet? Sic ait ipse Duci.
 Cerne volutatis radijs documenta rotarum,
 Æthera libat apex: iam ferit apsis humum:
 Regna rotant, Rex, Sceptra tenes, Ego vincula presso:
 Vincla tenere vales, & mihi Sceptra licent.*

COMMENTARIUS.

QUOD contrariorum (ut vulgò dici solet) eadem sit disciplina, idem ipsum Helleborum, quo Principum superbiam ex splendente lenocinanteque Fortuna ortam, purgare curavimus, ex eiusdem inconstantia, & fragilitate, velut ex meliori Antyciratractum, prodesse ipsis pariter poterit, ad sinistros illius casus leniendos ac tolerandos; cum aequè in adversis atque in prosperis mutabilis, & fragilis sit, & quemadmodum, quos diu tulit, tandem abiicit, & ubi iam summa est, ipsa in se ruit; ita, criminis sui pertæsa, quos valdè depresso extollere soleat, & multos, alterna revivens, ludere, ut iam supra cū Virgilio diximus, ludere, & rursus in solido collocare.

Arist. 7. top. cap. 1.
 l. 1. D. de ijs qui
 sunt sui, vel alien.
 iur.

Erasm. in Adag.
Naviger Antycirā

Sup. Embl.

Ex Virgil. Æn. 1 i.

Senec. in Thyest.

Qua de causa prudentissimè (ut solet) consulit Seneca:

*Nemo confidat nimium secundis, | A
Nemo desperet meliora lapsis.
Misceat hac illis, prohibet que Clotho
Stare Fortunam: rotat omne fatum.
Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat, &c.*

2

Erasin. in Adag.
pag. mili 261.

Et vel in Adagium transire meruerunt Hesiodi illa ac Theocriti
carmina, *Ipsa dies quandoque parens, quandoque no-verca,
Nunc pluit, & claro nunc Iuppiter æthere fulget.*

3

Sophoc. in Oedip.
Colon. ap. Erasim.
in Adag. *Omnium
rerum vicissitudo
est*, pag. 262.

Quibus consonans Sophocles, ubi de hac rerum omnium vicissitudi-
ne pluribus egit, sic concludit,
*Siquidem his statim, illis post pusillum temporis,
Iucunda quæ fuerant, amara & tristia, &
Ingrata dudum, grata sunt in vicem.*

Virgil. si is est, in
Carni. de Fortuna:

Et Virgilius in suo elegantî carmine de Fortuna, sic finiens:
*Nec quos clarificat, perpetuò fo-der,
Nec quos deseruit, perpetuò premit
Inconstans, fragilis, perfida, lubrica.*

Herod. li. 1. Diod.
Siculi lib. 1. cap. 4:
Pat. David in orbi-
ta prohib. cap. 18.

In huncque scopum, nostrum hoc Emblema collimat, sumtum ex
historia, quam de Sesoostri Egyptiorum Rege, septima post Merim
Sobole, Herodotus, & alij commemorant. Qui (ut in sacra Pagina ha-
betur) Salomone defuncto, Hierosolymam cepit, Asia magnam par-
tem, Thracas ac Scytas devicit, & in India ultra Gangem processit.
Adeò his victorijs tumidus, & elatus, ut se Regem Regum, & Domi-
num Dominorum appellaret, Regnoque impotenti insolens, eò fero-
cia, & superbia processerit, ut inter plures Reges, quos in vinculis de-
tinebat, annis singulis, quatuor pluresve fortiri iuberet, qui more ac
modo quadrigarum, ipsum, splendido, aureo, gemmatoque curru con-
fidentem ac triumphantem, per omnium ora in Templum, locavè
alia, quæ gestiens lustrare volebat, veçarent, ut & Lucanus osten-
dit, dum dixit:

4

Reg. 3. 14. 16.

Lucan. Pharf. 10.

*Venit ad Occasum Mundi que extrema Sesostris,
Qui Pharios currus Regum cervicibus egit.*

Quod cum crebrius fieret, accidit, ut celebri quadam die, quâ in Tem-
plum sacrificaturus pergebat, unus ex illis Regibus, oculis in rotam
conversis, assiduè, & hilariter eius volubilitatem intueretur. Quem cû
Sesostris de hilaritatis, risusque causa rogaret, & cur tam frequenter
oculos in rotam obvolveret? Respondisse ferunt, *Admiror, & cum stu-
pore atque alacritate rotam considero, dum tam instabili modo volvi, &
nunc quidem sublimia demittentem, rursus autem demissa sublimantem cõ-
spicio.* Quæ Responsio, & humanarum rerum, cuius Index erat, vicissi-
tudo, adeò ferocem atque superbum Sesostris animum movit, &

delinivit, ut deinceps ne Reges currum traherent, iusserit, & fortunæ inconstantiam suspectam ac despectam habere cœperit.

5 Quam historiam sunt qui Cyro Regi Persarum tribuant, eiq̃ue, quod ad superbiam spectat, plures alias Cresi, Cambyfis, Saporis, Tamberlani, & aliorum adducere possem, & forsan alio in loco adducemus, qui captos Reges sibi inservire fecerunt, pedibus proculcarūt, curribus pariter iunxerunt (quod frequentissimum fuisse Lipsius advertit) pro podio, seu scabello ad equos ascendendum, habuerunt; remigare cœgerunt, varijsq̃ue alijs supplicijs servitijsq̃ue affecerunt, & humiliarunt.

6 Quod verò ad documentum attinet, Sesostris per Regem vincum, ex rotæ similitudine præsitum, Paulus Diaconus, & Nicephorus referunt, eodem planè exemplo commemorato, Theodorum quendam delinisse Caianum Avarum, Hunnorum, & Sclavorum Regem, cum Thraciam infestaret. Idemq̃ue Paulus Diaconus, & alij, recentius aliud, sed non minùs memorandū, adducunt, de Gilimere Vandalorū in Africa Rege, qui cum à Belisario captus, cum coniuge, liberis, familiaq̃ue Regia, Constantinopolim ductus fuisset, ut ibi a Iustiniano Imperatore in triumphum ageretur, ubi ad ipsum perlatus, eum in Hypodromo in alta sede constitutum, populumq̃ue circumstantem contempexit, veluti iniquæ suæ sortis oblitus, in plenum, & cachinabilem risum defluxit, & illud Ecclesiastæ, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, submurmuravit. Cumq̃ue Iustinianus, & adstantes reliqui, eum, ob nimium dolorem, mente alienatum existimarent, & risus causam perconterentur? *Rideo* (inquit) *Fortuna vicissitudines, ut qui modò Rex fuerim, iam serviam, & alterius pedibus obvolvi, imò & eos osculari compellar.* Quo audito, Iustinianus, & humanæ vitæ conditionem ac mutabilitatem æstimans, & agnoscens, ipsum statim vinculis solvi iussit, & tandem, cum omnibus suis, in Galatia quædam loca habitare concessit.

7 Porus quoque Indorūm Rex, ut Plutarchus, & Quintus Curtius scribunt, cum ab Alexandro Magno, qui eum vicerat, rogatus fuisset, quid ipse victorem itatuere debere censeret? *Quod hic* (inquit) *dies tibi sua det, quo expertus es, quàm sit caduca felicitas.* Sic Regem submonens, ut modestè sua Fortuna uteretur, memor, idem sibi accidere posse. Cui similis est, sed vulgatiore, historia, quæ de Cresio & Cyro ab Herodoto, & alijs refertur, de quo alio loco latius agemus.

8 Et novior quidem, & magis ad rem nostram, illa, quæ apud Cedrenum legitur, de Ludovico II. Galliarum Rege, qui cum Sultanum Agarenorum bello cepisset, nec ille unquam rideret, promisit Rex præmium, referenti Sultanum risisse: post biennium fuit, qui risisse nuntiaret, & testibus adhibitis confirmaret. Et tunc Sultanus de risu causa rogatus? *Quia* (inquit) *rotas currus viderim, quarum partes nunc superne, nunc inferne ferebantur: inde animadverti, fieri etiam posse, ut qui nunc tuus iaceo, aliquando liber & Dominus possim evadere.*

9 Quam rem eventus comprobavit, eiusq̃ue veritatem ac frequentiam satis testantur, tot exemplorum, variorumq̃ue Auctorum testimonia,

Infr. Emblem. 99.
Theatr. Beierlin.
litt. R. pag. 330.

Lips. in notis ad
Panegir. Plin. pag.
mih. 43.

Paul. Diac. de reb.
Rom. lib. 17. Ni-
ceph. lib. 18. Hist.
Eccl. cap. 29.

Diacon. Evagr. Pro-
cop. & alij, apud
Camer. subc. lib.
cap. 12.

Eccles. 1.

Plutarch. in vit.
Alex. Curt. lib. 8.
cap. 25.

Infr. d. Embl. 99.

Cedren. & Suidas
apud Cau sin. in Po-
listore Symb. lib.
12. cap. 48.

Senec. lib. 6. de be-
nef. cap. 3. Philo in
lib. *quod Deus sit
immutat*, pag. 248

Valer. Max. lib. 6.
cap. 9. in fine.

Plaut. in captiv.

Juven. Satyr.

Manil. lib. 4. Astr.
in princip.

Erasm. in Adag. *Pi-
tana sum*, pag. mi-
hi 264.

Homer. ap. Erasmi.
in Adag. *Multa ro-
ta volvetur*, pag.
262.

quæ in superioribus (apud more, ex infinitis, quæ adduci poterant) præ-
libavimus. Et quæ latè, & philosophicè de parvi faciendis, ob hanc in-
stabilitatem, donis damnivè Fortunæ, differunt Seneca & Philo, &
magis adhuc in nostrum finem Valerius Maximus, qui postquam Sy-
phacis Africani Regis lapsum narravit, qui cum paulo ante inter Deos
connumeraretur, eo claritatis evectus, ut validissimorum populorum
tantum non arbiter victoriæ existeret, parvi temporis interiecta mo-
ra, catenatus à Lælio Legato ad Scipionem traductus est, sic subiunxit:
*Cuiusque dexteram Regio insidens solio, arroganti manu attigerat, ad
eius genua supplex procubuit. Caduca nimirum hæc & fragilia, puerilibus-
que consentanea crepundijs sunt, quæ vires, atque opes humana vocantur;
Affluunt subito, repente dilabuntur, nullo in loco, nulla in persona stabili-
bus nixa radicibus consistunt; sed incertissimo flatu Fortunæ, huc atque
illuc acta, quos in sublime extulerunt, improvise decursu destitutos; pro-
fundo cladium miserabiliter immergunt. Itaque neque existimari, neque
dici debent bona, quæ ut insidiorum malorum amaritudine desiderium sui
duplicent: propensiore favore primo delinitos, maiore postea malorum cu-
mulo opprimere solent.* Plautus etiam, veluti respiciens ad hanc Regem
in servos & captivos mutationem, de qua sermonem habemus, ita inquit:

Sed videri fortuna humana fingit, at et atque ut lubet.

Me, qui liber fueram, servum fecit, ex summo infimum.

Qui imperare insueveram, nunc alterius Imperio obsequor.

Juvenalis quoque, hoc totum ad Astrorum vim referens, ita loquitur,

----- *An ne aliud quam
Sydus, & occulti & miranda potentia Fati,
Servis Regna dabunt, captivis fata triumphos.*

Idem latè prosequitur Manilius, lectu dignissimus, qui Fato omnia 10
regi, & nihil in rebus humanis stabile esse, pluribus probare contendens,
inter alia sic ait,

*Tunc & opes, & Regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas; Artesque data, morsque creati;
Et vitia, & clades, damna, & compendia rerum.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamve suis in vitam prendere votis,
Aut fugere instantem, fors est sua cuique ferenda.*

Et in hoc respicientes Græci, Pitanaam urbem præ oculis habentes, 11
quam à Pelasgis in servitutem redactam, Erithræi in libertatem pri-
stinam vindicarunt, veluti pro Adagio dicere solebant, *Pitana sum.*
Quo, ut Zenodotus apud Erasmus indicat, eos significabant, qui in
extremas redacti calamitates, ab iisdem denuò in antiquam & deside-
ratam foelicitatem restituantur.

Sed cum de Rotarum exemplo, seu similitudine, nostrum Emblema 12
conficiatur, magis ei conveniet, illud Homeri,

Per multis volvetur adhuc Rota mota Caballis.

Quod proverbialiter etiam protulisse videtur, & in eundem scopum dicitur, perinde enim est ac si Magnus ille Poëta dixisset, Multum adhuc temporis ad triumphandum gloriandumvè de opere aliquo restare, multasque rerum, & semper rotantis Fortunæ mutationes timere, aut incidere posse; quia ut & Tibullus dixit:

Versatur celeri Fons levis Orberota.

Tibul. lib. 1. Eleg.

Et Ammianus Marcellinus: *Qui vis beatus versa rota Fortuna, ante vesperam potest esse miserrimus*, Et melius Seneca: *Nonne nunc quoque, (etiam parum sentitis) turbo quidam animos vestros rotat, & involvit; fugientes, petentesque eadem, & nunc in sublime allevatos, nunc in infima allisos rapit.*

Marcel. lib. 26.

Seneca de vita beata, cap. 28.

13 Et eodem simili utens D. Fulgentius, Ixionis fabulâ explicans, qui à Poëtis ad inferos, ob sua scelera detrusus, & illic totâ volubili alligatus, perpetuò volitari fingebatur, sic, rei de qua agimus valdè coherentè, scribit: *Qui quidem Ixion, parvo tempore scelere Regnum adeptus, de hoc Regno expulsus est. Unde eum ad rotam damnatum dicunt, quod omnis rota vertigo, qua superiora habet, modo deiciat. Ergo ostendere hic voluerunt, quod omnes, qui per arma atque violentiam Regnum affectant, subito eiectiones, subito elisiones sustineant, sicut Rota, qua stabile non habet aliquando cacumen.*

Fulgent. lib. 2. Mytolog.

14 Herodotus quoque commemorat, quod cum Cressus, in libera custodia apud Cyrum detentus, eum videret, magno ardore, & apparatu bellum adversus Reginam Scytharum Tomyrin instruente, his illi verbis comonefecit: *Si tibi esse videris immortalis, & eiusmodi exercitui præesse, nihil est opus, ut meam dicâ tibi sententiam: sin verò te quoque cognoscis hominè, & istis eiusmodi præesse, illud in primis discito: Humanarum rerum circum esse, qui rotatus, semper eosdem Fortunatos non finit.*

Herod. lib. 1.

15 Fuit quippè Rota semper apud Antiquos solum in stabilitatis rerum humanarum, & vel hac de causa Fortunæ applicata, ut in superiori Emblemate vidimus, & latius ostendunt, & illustrant Pierius Valerianus, & novissimus, & diligentissimus Aloisius Novarinus, qui integrum de hoc syntagma conscripsit, cuius scripta, sive scrinia suppellex nec libet, nec vacat. Præsertim cum ad instituti à Nobis sermonis probationem, prædicta sufficiunt, & illud evidentius reddat Ægyptiorum, & aliorum consuetudo, qui ut Plutarchus, Clemens Alexandrinus, & alij recensent, in Templorum adytis rotas constituere solebant, ut ad ea accedentes, huius variationis admonerentur, & se ad Dei voluntatè, tam in adversis, quam in prosperis accommodarent.

Pier. in Hierog. li. 39. fol. 288. & seq. Novarin. in elect. sacris, lib. 2. de circuit. sacro, cap. 4. & seq. ex pag. 176.

Plutarc. in Numa.

Clem. Alex. & alij apud Novar. sup.

16 Et huc etiam respexisse videatur Regius Psaltes, dum Deum precatur, ut superbos Reges, & suo infestos populo, *Ponat ut Rotas*. Et Rota illa mirabilis, quam in medio alterius Rotæ se vidisse Ezechiel Propheta pluribus memorat. Quod licet Sancti Patres diversimodè interpretentur, Apollinaris tamen, Policronius, & alij apud Praduram ibidem, de hoc mundanarum rerum circuitu, & perpetua vertigine explicant; in qua, ut in Rotis illis Ezechielis, spiritus vitæ esse dicitur, id est Domini, cum omnis earum motus ex ipsius voluntate dependeat, prout in deductione & reductione Populi Israel ad exilium contigit, quod per

Psal. 82. 14. ubi Lorin. plura ad rē nostram facientia congesit.

Ezech. cap. 1.

Prad. sup. Ezech. 1. to. pag. 23.

Iustin. Mart. apud Prad. ubi sup.

Iustin. Martyr. ap.
Prad. ubi sup.

Laert. in Pitt.

Genes. cap. 28.

Phil. lib. de somn.

Senec. Parer 2.
controv. cor. 1.

Livius lib. 45. &
Plut. in Paul. Æm.

Reg. 1. cap. 2:

Iob 12. 18.

Idem 36. 7.

easdem rotas significari Divus etiam Iustinus Martyr insinuat.

Quemadmodum & Mystica illa Scala Pithaci Mtilenei, Templo
dicata, nihil aliud denotabat, quam vitam hominum in perpetuo ascen-
su, & descensu versari, ut Diogenes Laertius scribit. Quod & ipsum in
illa alia Scala, quæ Jacob apparuisse in Genesi dicitur, pariter signifi-
catum fuisse, observat Philo Iudæus, sic inquires: *Res humana habent
naturalem quodammodo Scalam imaginem, propter cursum inaequalem incō-
stantemque. Hæc est via rerum humanarum, acclivis declivisque, incertis
obnoxia casibus.*

Discant igitur Reges, & Principes ex ijs Monitis & Exemplis, ne-
que in prosperis superbire, neque in adversis animo cadere, cum ita
parum Regnū à servitute, & servitute à Regno distare cognoscāt, &
hanc in humanis rebus omnibus, secundum Senecā Patrē, legem esse,
ut ad summū perducta, rursus ad infimum, velocius quidē quam ascen-
derint, relabantur, & lapsa, non minori velocitate in altum surgere
soleant.

Audiantque Paulum Æmilium Consulem Romanum, sic apud Li-
vium, post Perseum Macedonia Regem devictum, loquentem, filio-
que & milites suos admonentem: *Exemplum in signe cernitis mutatio-
nis rerum humanarum. Vobis hoc præcipue dico Iuvenes. Idcō in secundis
rebus nihil in quemquam superbe ac violenter consulere decet, nec præsentis
credere Fortuna, cum quid vesper ferat, incertum sit.* Nec non verba illa
Annæ, Samuelis Prophetæ matris: *Dominus pauperem facit, & ditat,
humiliat, & sublevat. Suscitatur de pulvere egenum, & de stercore elevat
pauperem, ut sedeat cum Principibus, & solium gloriæ teneat.*

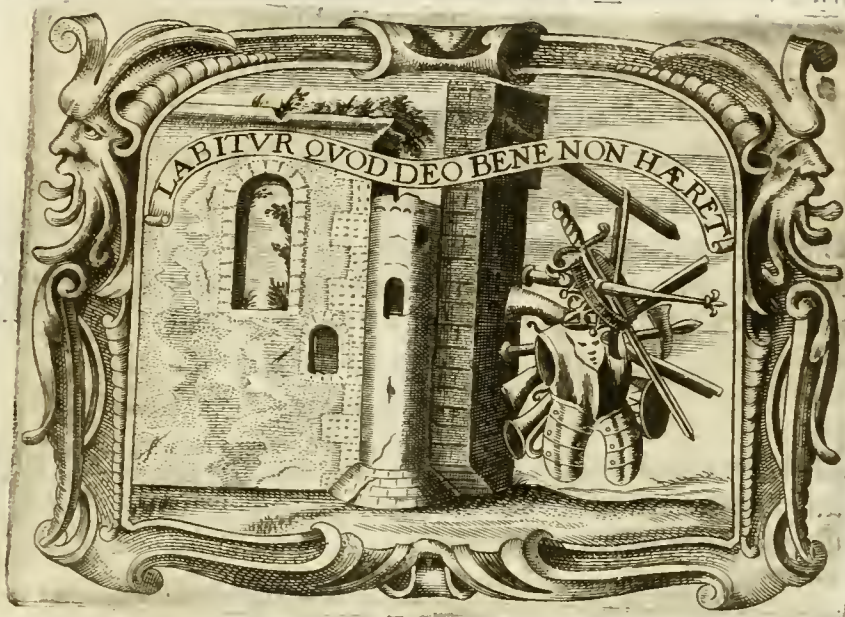
Iob quoque, qui & ipse Rex fuit, eosdem admonens Reges: *Deum
(inquit) balteos Regum dissolvere, & præcingere fune renes eorum.* Quod
(ut ibidem, post alios, Pineda Noster exponit) perinde est ac si dice-
ret, Deum liberare ac solvere solitum vinculis eos, quos Reges ac Ty-
ranni captivos detinent. Vicissimque, commutata sorte, ipsos Reges,
ac tyrannos in vincula conicere, funibusque constringere. Quod quā-
tum ad nostri Emblematis illustrationem conducatur, nemo non videt.

Præsertim si & illum alium eiusdem Iobi locum addamus, quo hæc
catenas, funes, & vincula, sceleratis Regibus elatisvè comminatur, & à
solio, quod eis velut in perpetuum Deus concedere visus fuerat, vel
ex his criminibus deturbandos. Sic nimirum inquires: *Deus Reges in
solio collocat in perpetuum, & illi eriguntur. Et si fuerint in catenis, &
vinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera eorum, & scelera eorū,
quia violenti fuerunt.* Usque adeo hic Dominus, quem, ut meliorem
ac certiolem Fortunam colere ac timere debemus, iuxta supra dedu-
cta, in tanta rerum humanarum, sursum ac deorsum euntium, mutatio-
ne, Nos ex solo ipsius nutu pendere, monitos voluit, & nihil privatim,
nihil publicè stabile esse, ac vel nullo extrinsecus impellente,
cladis sibi causam ipsam foelicitatem invenire,
maximè in illis qui ea intempe-
ranter utuntur.

Labitur, quod Deo non hæret.

EMBLEMA VII.

*Nobile cur valido labascit, ab assere pondus?
Hæserat haud post, scilicet, ille satis.
Sic Rex, qui Superis non totus adhæserit, ille
In præceptis se se, cunctaq; Regna dabit.*

COMMENTARIVS.

QUAM vanè & erroneè Romani aliqui Imperatores Fortunam Auream, & Augustam sibi adrogarint, eamque ut Propriam, Manentem, & Hereditariam, sive Translatitiam, filiis, successoribusque suis traderè, aut relinquere destinaverint, in superioribus tetigi. Nec minùs vecors fuisse videtur Servius Tullus, qui, ut Plutarchus memorat, sibi cum Fortuna Consuetudinem intercedere prædicabat, & per fenestram quandam in suum cubiculum ad se delabi. Ob quem tumorem in Capitolio: *Fortunam Primigeniam, & obsequentem dedicavit.* Aut idem ipse Plutarchus, qui Romanis blanditus, vel Maronianum illud fecutus, qui de eisdem ait,

*His ego nec metas rerum, nec tempora pono;
Imperium sine fine dedi.*

Fortunam inducit, iraiecto sive transmissio Tiberi, ad Palatium appropinquasse, alas deposuisse, talia exuisse, atque infideli & versatili illo globo, seu vestigia fallente pila, missa facta, ita Romam ingressam, quas

Spart. in Sever. Capitol. in Antonino Pio. Caussin. in Polit. Sym. lib. 2. c. 27. & 29. tetigi supra Embl. V.

Plutar. in lib. de fort. Rom. Dio lib. 58. Caussin. d. c. 27.

Idem Plut. supra, & Pier. in Hierogl. lib. 39. fol. mihi 288.

Virgil. Æneid. 1.

Causin. d. lib. 2. c.
28. pag. 86.

Iun. Embl. 11.

ostendentem, se inibi constanter permanfuram, neque aliò in posterũ avolaturam. Quod ipse etiam Romanus Populus sibi persuasisse, aut saltem præoptasse videtur, cum eandem Fortunam, nomine *Viscata*, coluerit, ut Nicolaus Causinus, post alios, recenset, quasi firma, constans, & visco glutinovè præpeditis alis, sibi esset; non secus atque, secundum illud disertum Hadriani Iunij Emblemã,

*Latoidem Cadmæa Tyros de vinxerat auro:
Gradivum tenuit compede sparta gravem:
Præpete prævarunt penna victoriam Athenæ,
Quisque suis votis cogit adesse Deum.*

Omnes tamen imprudentissimè, cum talis Icon, constantis & perpetuæ felicitatis, in humanis Imperijs, aut rebus, reperiri nunquam potuerit, nec possit; quippe quia, ut satis superq; in superioribus dixi:

*Fortuna cauponatur totam vitam;
Intemperans sortita ingenium.*

Ioan. Ovenus lib.
3. epigr. 82. *Felicitas.*

Felicitasque durabilis, ac perfecta, solum in cælo à Beatis possideatur, ut Modernus Epigrammaticarius Anglus hoc satis ingenioso Disticho significavit,

*Dic mihi, quæ in cælis extat vox integra, cuius
In terris tantum syllaba prima patet?*

Pacat. in Paneg. ad
Theodos.

In terta autem, ut cum Latino Pacato loquar: *Fugitiva successuum repentiorum voluptas, ut accipit, sic relinquit;* & citius quis eam reperire possit, quàm retinere.

Menand. ap. Min.
in Embl. Alciat.
119. pag. 445.

Quod ad eò verum esse censuit Menander in Senarijs, quos ex Greco Latinos fecit Claudius Minoes, ut neque bonam mentem, neque prudentiam, quicquam adversus Fortunam proficere, doceat. Cui & virtutem subiectam esse Ovidius, Seneca Tragicus, & alij ab eodem Minoe relati sentire videntur; & absolutius Alciatus, dum Brutũ, Romanæ libertatis vindicem, qui ob egregium hoc facinus quod tentavit, proprio gladio occubuit, sic loquentem inducit,

Ovid. lib. vlt. trist.
Eleg. 15. Senec. in
Hercul. Furente.

*Infelix virtus, & solis provida verbis,
Fortunam in rebus cur sequeris Dominam?*

Alciat. Embl. 119.

Flor. in ep. hist.
Rom. lib. 4. c. 6.

Quod sumsit ex Lucio Floro, qui eundem casum recensens, sic ait: *Quanto est efficacior Fortuna, quàm virtus; & quàm verum est, quod moriens efflavit, virtutem nihil aliud esse quàm verba.*

Homer. Euripid.
Cicero. & innume
ri alij ap. Stobæum
ser. 9. Iust. Lips. de
Const. lib. 1. c. 17.
& Delri. in not. ad
Senec. Trag. in Oc.
dip. pag. 36.
Sen. Trag. in Oct.
de quo sup. Emb. 5
Manil. lib. 4. Astr.
in Princ.

Et pro se habet Homeri, Euripidis, Ciceronis, Thaletis Milesij, Manilij, Taciti, Curtij, Aurelij Victoris, & aliorũ, quàm pluriũ Ethnicorum, Philosophorũ, & Scriptorum opinionẽ, qui tantum eidem Fortunæ, sive Fatorum necessitati deferre voluerunt, ut non solum virtutẽ, verum ne ipsum quidẽ Iovem, Fatum vincere, vel vitare posse, censerent: Quibus adfertiens Seneca Tragicus, in loco quem supra retulimus, Fatis Regi mortale genus testatur, & iterum alibi, sic habet,

Fatis agimur; cedite Fato;

Nec sollicita possunt curæ
Mutare rati stamina fusi:
Quicquid patimur mortale genus,
Quicquid facimus, venit ex alto,
Seruatque sua decreta colus
Lachesis, dura revoluta manu:
Omnia certo tramite vadunt,
Primusque dies dedit extremum, &c.

Et rursus ex eorundem Stoicorum, & Poëtarum Schola, ita Fatū diffinire ausus fuit: *Neceſſit atē rerū omnium, actionūque, quā nulla vis rūpit. Deū ipsum, & actiones omnes internas, & externas huic Fatū subiiciēs.*

6 Cæterum hic stolidus error, vel inter ipsos Ethnicos, Platonem, & plures alios habuit contradictores, quorū iudiciū fuit acrius, & auctoritas maior, ut benè Claudius Minoes animadvertit. Atque ad eò omnia unius, ac solius Dei Potentia, & Providentia Regi cognoverunt; Virtuti præ rebus cæteris primum locū assignantes, & *Fatum*, sive *Fortunā*, nihil esse aliud, quàm vana nomina, demonstrātes, quæ ut iā supra manifestavimus, hominū vulgus invenit, cum Divinam in omnibus assistentiam, & præordinationē calligantibus oculis cernere nō valerent.

7 Eademque sententia apud Christianos, qui Deū verum agnoscimus & reveremur, absque ulla hæsitacione teneri, & defendi debet, ut pluribus D. Augustinus, D. Gregorius, D. Isidorus, & Theologi omnes ostendunt, Mala ex peccato, Bona ex virtute, & Dei gratia oriri probantes, *Fatum*que ita diffinientes, ut sit *Inhærens rebus omnibus immobilitate divina providentia Decretum, quod singula suo ordine, loco, tempore, firmiter reddit.* Quare qui vana hæc nomina, & alia Ethnicorum auguria, aut Festivitates observant, Fidem Christianam, & Baptisinum prævaricare, & Dei iram graviter incurrere, æquè graviter à D. Augustino, & à Minutio Felice monemur, & adhuc gravius à D. Chrysostomo, his verbis pravam istā de Fato suggestionem meritò detestante, *Nullum tã malum dogma est, ut illud, quod de Fato, & Nativitatibus. Vbi enim blasphemia hæc impia, & pestifera hæc opinio, deceptis peccatoribus insita fuerit, persuadet, ut talia de Deo dicantur, quæ nec de demonibus oportebat: confunditur tota vita, dissolvuntur, & supervacua ostenduntur omnia, quæ vel à Deo, vel à Natura, vel à Prophetis, ad emendandos institutōsque mores invec̄ta sunt. Fitque perinde, sicut cum ager corpore, medicina indigens, persuadet Medicis Pharmaca parantibus, non esse sibi illis opus; ita ut nec morbo liberetur, sed expectet sibi per ignaviã socordiamque miserabilissimum interitum. An non ita loquitur Fatum, nemo utilia admonet, nemo admonentes audiat, frustra sunt leges & iudices, frustra disciplina & admonitiones, frustra supplicij timor, frustra dignitates, & honores, & præmia bona operantibus constituta, &c.*

9 Hæc cum ita se habeant, satis constare poterit, quanta cum ratione in hoc nostro Emblemate Christianos Principes commoneamus, ut Deo, unico veriorique Fato, inhærere procurent, ipsique tanquàm

Idem Senec. lib. 2. nat. quaest. cap. 36.

Minoes ad Alciat. d. Embl. 119. pag. 442.

D. August. lib. 5. de Civit. Dei, c. 9. D. Greg. in homil. Isid. s. etym. c. ult. Epiph. Theol. post D. Th. 1. p. q. 116. Boet. de Cons. lib. 4. profa 6. D. Th. in peculiari, opuscul. de Fato. Delri. ubi sup. & latè Lips. in notis ad Polit. & in lib. de una Religione, ubi se purgat ab obiectionibus contra eum factis, tanquã Stoicæ doctrinæ sectatorē.

D. Aug. in cap. non observetis 26. q. 7. Minut. Felix. in Votavio.

D. Chrysost. in ser. 5. de Fato.

firmitate & incontractabili muro, suas omnes actiones, & cogitationes affigant, securi, ita demum affixas, foelicem exitum habituras, & per longa sæcula, etiam invidente, vel reluctante Fato, sive Fortuna, mansuras. Quemadmodum ex adverso, quod hoc non innititur fulcro, vel bene affixo Divinae legis, ac voluntatis clavo, sive paxillo non sustinetur, suo pondere pessum ibit, vel antea quam pederere cœperit, collabascet.

Quam similitudinem ex D. Cypriano desumsi, qui de Principibus temporalibus loquens, ita ait: *Propterea quoque dum multi penant in eo, ipse Deo adherere debet, qui illum in Ducatum constituit. Qui ad portanda multorum onera illum veluti fortiolem solidavit. Paxillus, nisi bene fixus, firmiter alicui fortiori adhaerit, omne quod in eo pendet citò dilabitur, & ipse solutus à rigore suæ primitatis, cum omnibus ad terram dilabitur: sic & Princeps, nisi suo conditori pertinaciter adhaerit, & ipse, & omnis qui ei consentit, citò dilabitur.* Et in ea comprobanda & illustranda lato & eleganti (ut in reliquis solet) calamo se extendit, idē

D. Cyprian. In Deo solo haerendum, fidendum, & glorandum esse cōcludens, & inter alia Ieremiæ illud expendens: *Non gloriatur Sapient in sapientia sua, & non gloriatur Fortis in fortitudine sua, & non gloriatur Dives in divitijs suis: sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, scire, & nosse me, quia Ego sum Dominus, qui facio misericordiam, & iudicium, & iustitiā in terra: hec enim placent mihi, ait Dominus.*

Quod bene intelligens Regius Vates, non divitias expetit, non voluptates exquirat: non ea, quæ homines præclara, & expetēda iudicat, in aliquo numero ponit. Vnum tantum illius votum est, quo mirifice flagrat, quo bona omnia continentur, *Mibi* (inquiens) *sabere Deo bonum est.* Et meritò sanè; nam si secundum Divum Paulum: *Qui adherere Domino, unus spiritus est cum eo.* Quid aliud videtur David, quàm Divinitatem prædictis verbis appetere; ut Ossorius præclare considerat, cum qui uno spiritu continentur, idē esse quodammodo necesse sit, & eos qui hoc assequuntur, nec bellorum omnium furor turbare, nec fraudes & infidiæ parti decoris possessione depellere, neque terror ullus ab hominibus obiectus, infringere possit. Quin etiam cum cœlum tonuerit, & fulmina densa contorserit, terraque motibus conquassata defederit, univèrsaque natura incendio conflagraverit; illi, qui se totos in studium, & adhæsiōnem Christi contulerunt, & illius Crucem inflammatis animis amplexati sunt, erecti, & excelsi consistent, & alta mente laboris sui præmium cum summa iucunditate percipient. Si enim cœlum non potest ullo terræ motu de statu suo convelli, multo certè minùs poterit, qui supra cœlum in Deo, & cum Deo hæret, ulla cœli, aut terræ conversione, aut naturæ totius interitu, de statu suo demigrare.

Et hoc est, quod D. Augustinus admonuit, vanas Gentilium Philosophorum curas irridens, in quo summum bonum consisteret, disputatium, & tandem Christianè concludens: *Bonum nostrum, de quo inter Philosophos magna contentio est, nullum esse aliud, quàm illi coherere, cuius anima intellectualis, incorporea, si dici potest, amplexu, veris impletur, fecundaturque virtutibus.*

D. Cypri. in lib. de duodecim abus. gradu 9. cap. 6.

D. Cypri. lib. 3. test. acquirin. pag. mihi 377.

Ierem. c. 9. 23. 24.

David Psal. 72. 1.

D. Paul. ad Corint. 6. 17.

Hier. Ossor. in lib. 5. de vera sapient.

M. Varro, Lactan. lib. 3. cap. 8. Clem. Alex. lib. 2. Strom. c. 11. D. Aug. de Civit. Dei, lib. 18. & 19. & lib. 13. de Trinit. cap. 4.

Idem Aug. lib. 10. de Civit. Dei, c. 4. & vide qualiter summum bonum definiat, lib. 19. c. 3. & 4.

- 12 Ad quod tendere videtur illud etiam documentum, quod B. Theresia a Iesu, Hispaniæ nostræ fulgentissimum Sydus, suis sororibus præstitit, inquit: *Mirar bien quan presto se mudan las personas, i quan poco ai que fiar de ellas, i asise bien de Dios, que no se muda.* Vbi nuperus horum Aphorismorum Commentator, doctè & piè alia ad hunc illustrandum adducit.
- 13 Et mirè arridet illud Valerij Maximi, veluti ad nostrum Paxillum alludens: *Dominium rerum collabi solet, bona mens præfertur diuitijs, bone mentis usurpatio nulliū tristioris Fortunæ recipit incursum.* Philonis Iudæi acuta perpenso, quatenus postquam mysticam illam scalam, quam Iacob de cœlis pendentem vidit, instabilitatis rerum humanarū symbolum fecit, pergit ad declarandum, cur Deus summitati eiusdem scalæ innixus, in eodem textu dicatur? & ita valdè ad rem nostram apte, satisfacit: *Cum autem dicitur innixus scalæ, nemo intelligat Deum laborare, ut eam molem stabiliat; illud potius cogitet, his verbis significari, Deum esse robur, firmitatemque rerum, quibuscumque vult assignare, stabilitatem perpetuam: tantisper enim dum ab illo sustentantur, inconcussæ manent, atque integræ.*
- 14 Quod si exempla ad hoc magis confirmandum requirās, Davidem respice, qui sæpius ad Deum in periculis confugiens, toties ab eo consilium, & auxilium accepit. Asam Regem Iudæ, qui quandiu in Domino Deo spem suam ponebat, parva suorum manu Æthiopes usque ad interuersionem percussit, cum autem Dominum dereliquit, & à Benadad Rege Syriæ, contra Basam Regem Israël auxilium petijt, à Domino derelictus est. Quia, ut nostrum ostendit Emblemata, qui ei præcipuè, & benè non hæserit, frustra spem suam in viribus suis, aut in reliquis rebus Mundialibus collocabit. Quæ nihil, quod sit firmum præstare possunt, cum omnis earum status (vel testante Iustiniano Imperatore) in perpetuo motu, & agitatione consistat, & secundum D. Augustinum: *Næ presentia quidem dicenda sint presentia; nunquam stantia.*
- 15 Qui & idem Beatissimus Pater, non minùs ad rem nostram a libi inquit: *O Homo idid non viciisti, quia de tuo præsumisti, qui præsumit de viribus suis, antequam pugnet, prosternitur:* Cuius monitum sequens Alfonso Rex Aragonum Primus, sic apud Bartholomæum Facium, filiū suū Ferdinandum hoc ipso erudiens, his verbis inducitur: *Tum denique tibi militares artes profuturas scito; cum Deum tibi pietate, ac iustis factis reddideris propitium. Eum igitur, si vincere expetis, pura mente colito, spemque omnem victoria in eo reponito.*
- 16 Etenim iuxta Prophetæ Regis infalibilem aliam animadversionē, *Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorū, & reprobat consilia Principum.* Quinimò & secundum Iobum, qui & ipse Rex fuit, ubi in se, non in eo suas spes collocant, *Apprehendit Sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum dissipat. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum, quod cœperant.* Cui similis Isaia, *Conuertens (inquit) Sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.*
- 17 Et mirè concinens D. Chrysostomus, Psalmum illum explicans,

B. Theresia Document. 62.

P. Alfons. de Andrade sup. d. Docum. 1. tom. pag. 288. & seqq.

Valer. Max. lib. 4. cap. 4. in princip.

Philon Iudæus in lib. de somnijs, pagin. 409.

1. Reg. 28. 37. & 39.

2. Paralip. 1.

Iustin. in Auth. de nō alien. reb. Eccl. §. ut autem vide, Alban. Spinaf. in Polit. lib. 1. cap. 2.

D. Aug. serm. 29. de verb. Dom.

Idem de verb. Apostol.

Bart. Faccius lib. 1. Hist.

David Psal. 32. 10.

Iob. 5. 12. 13.

Isai. 44. 25.

D. Chrysoft. in
Pfal. 7. 2. 3.

quo David ita anxie & humiliter orat, ut eum liberet a persequentibus se, quia non est, qui redimat, neque qui salvum faciat, sic habet; *Collegit David exercitum, & multos secum habuit, quomodo ergo non est, qui redimat, neque qui salvum faciat? Quoniam ne universum quidem orbem terrarum, auxilij loco habet, nisi opem divinam fuerit assecutus: nec se esse ducit in solitudine, licet solus sit, si sit illius auxilij particeps.*

Marlian. in Th.
Polit. cap. 27.

Plura quidem alia, plures alij circa hoc argumentum adducunt, inter quos Ambrosius Marlianus caput, quo de eo agit, hoc Disticho claudit,

Principis ante oculos adsit divina Potestas;

Sic firmum Imperium, sic erit Alma quies.

Nos selectiora, nostroque Emblemati congruentiora tetigisse contenti, eò inde eius commentationem cœpimus, redeuntes, Fortuna quidem instabilitatem agnoscimus, & aliquando vetus illud Monostichum, iuxta captum humani iudicij, certum esse fatemur.

Fortuna cum virtute bellat perpetim.

Lucian. Dialog:
Virtus Dea, fol.
mij 381.

Quo & respiciens Lucianus in quodam Dialogo virtutem à Fortuna malè habitam, seu vapulantem inducit, laceramque ac mœrentem, ut quæ nec ad Iovis aspectum admitteretur.

Sed adhuc tamen certius esse ducimus & sentimus, & Christianos omnes Principes, & homines ducere, & sentire debere, admonemus, nunquam ei multum obesse posse Fortunam, qui sibi firmius in Virtute, Sapientia, ac Prudentia, quàm in ea ipsa, præsidium collocaverit, quique volentibus eius rotis Clavum hunc divinæ adhesionis, de quo loquimur, prudenter pariter ac potenter infixit. Hic etenim solus repertus est, qui eam sistere possit, & procellosam, naufragiumque minantem, veluti anchora quadam sacra compefcere.

Cic. 5. Tusc. Lact.
de fals. sap. cap. 28.

Quod, non Platonici tantum (ut diximus) Sectatores, verum & alij, plures ex Ethnicis, agnovisse quidem videntur, profitentes, (ut ex Cicerone & Lactantio constat) virtutem omnia, quæ in hominem cadere possunt, subtus se habere, eaque despicientem, casus humanos contemnere, culpaque omni carentem, nihil præter ipsam, ad se pertinere censere.

Lactant. de Opif.
Dei, in fin. c. 12.

Indeque inter varias, quas virtuti assignant diffinitiones, in eam tandem magis, eodem Lactantio testante, conveniunt, ut *Virtus sit, perferendorum malorum fortis, atque in viciis Patientia*: & quoniam fortitudo cæteris omnibus virtutibus excellit, factum est, ut omnes rectæ animi affectiones Virtutes appellentur, et si latiori nomine, quicquid vitio contrarium est, virtus quoque dicatur, & *Virtus, affectio seu voluntas recte & honestè faciendi*, secundum Aristotelem, & eundem Lactantium diffiniatur.

Arist. 7. Phis. c. 3.
& lib. 3. Eth. Lact.
lib. 6. divin. inst.

Menand. & So-
phoc. in Eriphile.

Et ad Primam illam, quam sectamur, diffinitionem, respiciens Menander, rectissime dixit,

Scutum maximum est Virtus mortalibus.

Actius in Thele-
pho.

Et Sophocles: *Virtutis autem sola constans perpetuaque possessio est.*
Actius: *Nam si à me Regnum Fortuna, atque opes eripere quiverit, at vir-*

cutein nequidit, Seneca Tragicus: *Fortuna enim ad tempus opes auferre, non animum potest*. Et expressius Paulus Silentarius, eam solam stabilem, & Fortunæ Victricem, his verbis ostendens:

Neque diuuis Fortunæ ele veris impetu;
Neque tuam flectat cura animi libertatem,
Omnis enim sub instabilibus vita subiicitur auris,
Huc & illuc frequenter exagitata:
Virtus autem firmum quid & immutabile, qua sola fretus;
Vndas audacter transeas huius vitæ.

Quam etiam eandem ob causam Antisthenes apud Laërtium; Armaturam esse dicebat, quæ detrahi non possit. Ensis enim & Clypeus excutiuntur, Sapiens autem ac virtute præditus, nunquam non armatus est, eoque vinci non potest.

24 Horatius quoque, & mille alij Poëta, eam, ob hanc causam, repulsæ nesciam; sibi que met, pulcherrimam mercedem appellant, & auræ popularis arbitrio exemptam, totque ac tantis extollunt laudibus; ut laboriosum sit eas in unum congerere velle. Sed quia valdè ad nostrum institutum conducit, audi eundem Horatium ita loquentem,

Non possidentem multa vocaveris
Rectè beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti
Duram que callet pauperiem pati,
Peiusque letho flagitium timet.
Non ille pro charis amicis,
Aut patria timidus perire.

Claudianum in Panegyrico quodam, idem ipsum eleganter his verbis docentem,

Ipsa quidem virtus pretium sibi, sola que latè
Fortunæ securâ nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausu petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis.
Diuitijs animosa suis, immota que cunctis
Casibus, exalta mortalia despicit arce, &c.

Silium Italicum, dum post alia de Virtute elegantissimè, & prudentissimè dicta, sic ait,

Mecum honor & laudes, & lato gloria vultu.
Et decus, & niveis victoria concolor alis.
Me cinctus lauro perducit ad astra triumphus;
Castâ mihi domus, & celso stant colle Penates.

25 Neque est silentio prætereundus Baptista Mantuanus; qui virtutem, quæ sola, ob sui bona ad hominibus expeti deberet, ab eisdem

Seneca in Medea.

Laert. lib. 6.

Horat. i. Carmin. Od. 2. Plaut. in Amph. idem Horat. lib. i. ep. 1. & 2. Ovid. de trist. & 2. de Ponto. & alij passim.

Horat. lib. 4. Carmin. Od. 94.

Claud. in Panegir. ad Mall. Theod. in princip.

Silius Italic. lib. 15.

Mantuan. in virtutis quarini.

se desertam graviter querentem inducit, & ita exorditur,
*Fortuna domitrix ego sum, scelerumque flagellum.
 Utque hominem tuear, Superumque intectare portem
 Incolumem, stygias omnes demolior artes, &c.
 Me labor assiduus & validam facit, socia frangunt,
 Et quoties opus est, armis exterrita nullis
 Congredior, vinci, & succumbere nescia, si quod
 Pondus ab adversis iniectum est casibus, æqua
 Mente fero. Hominem doceo, & varia s'que per artes
 Erudiciens paucis, Dijs immortalibus ipsi
 Per similem reddo: & tandem super athera tollo.*

Pelusiota lib. 2. ep.
265.

Eleganter etiam idem expressit Isidorus Pelusiota dum dixit: *Non* 26
*Aenea statua auro rutilans, ac coloribus nitens, non Olympica Corona, non
 opes, non pulchritudo, non robur, non Imperium, non Regnum, non aliud
 quidquam eorum, quæ magna esse videntur, magnum est expetendum. Tem-
 pori enim cedit, & extinguitur, atque in oblivionem abit. Sola autem vir-
 tus præclaram, & nunquam inter morituram gloriam obtinet, ut quæ, nec
 vetustati cedat, nec oblivione conteratur, nec marcescat; verum recentem
 semper, ac vegetam, ac florentem dignitatem habeat. Ac proinde prudenti-
 bus viris omnibus viribus enitendum est, ut eam adipiscantur.*

Recentiora sunt, sed rei nostræ valdè apta, & memoriæ mandari 27
 digna, hæc quæ sequuntur Poëta nostri sæculi carmina,

*Discite virtutem iuvenes: nam sola beatos
 Nos facit, & diæ non timet arma necis.
 Fortune minas, aut sævi spicula Fati.
 Quæque facit tremula curva senectæ manu:
 Imbibe virtutes, & inania gaudia sperne,
 Sunt animi comites, gaudia vera boni:
 Nec quemquam placidis aded complectitur ulnis
 Sors, ut non aliqua parte molesta premat.*

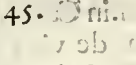
Livius lib. 4.

Iuven. Satyr. 10.

Senec. passim in
suis Epist. & præ-
cip. ep. 66. ad Luc.
& li. 1. de ira, in fi.

Et ob hanc causam Titus Livius negare non potuit, quin Fortuna 28
 virtutem sequatur. Et Iuvenalis, iam suprà relatus, Prudentiæ Sapien-
 tiæque numen supra Fortunam esse. Et Seneca licet Stoicæ sectæ ad-
 dictissimus affecla: *Nulla (inquit) possessio, nulla vis auri & argenti plu-
 ris quam virtus æstimanda est. Quia unum hominis bonum ipsa virtus est,
 quæ inter hanc Fortunam & illam superba incedit, cum magno usriusque
 contemptu. Quæ nulli non & vivo, & mortuo retalit gratiam, si illam bo-
 na sequutus est fide; & quemadmodum minuta lupina claritas Solis obscu-
 rat: sic dolores, mæstitias, iniurias, virtus magnitudine sua elidit, atque
 opprimit; nec magis ullâ portionem habent incœmeca cum in virtutē inci-
 derint, quàm in mari nimbis. Sola sublimis, & exœrsa virtus est, eaq; extol-
 lit hominem, & supra chara mortalibus collocat: nec ea quæ bona, nec ea
 quæ mala vocantur, aut cupit minus, aut expavescit.*

- 29 Cui mirè consonat illud aliud simile, quo ad hoc idem denotandū
 Erasmus usus est, inquit, quòd quemadmodum grando illisla tectis
 dissultat, magno quidem fragore, verum nulla noxa: sic insultus fortuna
 nihil potest in virum vera virtute sapientiaque munitum. De quo
 vel in Adagum pertransijt, *Sapiens dominabitur Astris, Sapiens Fortu-
 natus, Sapiens non eget, Sapiens à se ipso pendet, Sui cuique mores fortunã
 fingunt, Sapiens sua bona secum portat.* In quæ respiciens Epictetus: *Si-
 cut Iupiter (inquit) secum est atque agit, & in se acquiescit, fruiturque
 cogitationibus se dignis: sic & sapiens sibi ipsi sufficit, & secum esse potest,
 fruiturque puriore illa, & sublimiori meditatione, qua felicitate nulla
 Deo est proprior.* Erasm. in similib.
Idẽ in Adag. pag.
100.607.608.610
728:
Epictetus lib.1.
- 30 Quem, eandem etiam ob causam, solùm posse liberum dici, latè in
 suis Paradoxis Cicero probat, concludens, quòd cum libertas sit po-
 testas vivendi, ut velis, ille solus vivit, ut vult, qui recta sequitur, qui
 gaudet officio, cui vivendi via considerata atque provisa est, qui legi-
 bus quidem non propter metum paret, sed eas sequitur, atque colit,
 quòd id salutare maximè esse iudicet. Soli autem id contigit sapienti,
 ut nihil faciat invitus, nihil dolens, nihil coactus, ac proinde confiten-
 dum esse, nisi qui ita sit affectus, esse liberum neminem. Cicer. Paradox. 5.
- 31 Horatius etiam, nobilis eiusdem disciplinæ sectator, idem docet
 his verbis: Horat. lib.2. satyr.
7.
*Quisnam igitur liber? Sapiens, sibi qui imperiosus.
 Quem non pauperies, neque mors, neque vincula terrent.
 Responsum cupido, contemnere honores
 Fortis, & in se ipso totus teres, atque rotundus.
 Externi ne quid valeat per laeue morari,
 In quem manca ruit semper Fortuna.*
- 32 Et alio in loco Manentem se Fortunam laudare, & desiderare ostẽ-
 dit, cui tamen, si adhuc avolet, ex virtute presidium petit, sic inquit: Idem lib.3. Od.29
*Laudo manentem, si celeres quatit
 Pennas: resigno quæ dedit, & mea
 Virtute me in volvo, probamque
 Pauperiem sine dote quæro.*
- Alludens nimirum ad Romanorum morem, qui hanc demum Fortunã,
 cui Virtus, Prudentia, & Sapientia dominabatur, *Manentem* vocabant,
 & ut Giraldus, & Brissonius tradunt, illam virtuti super saxo cubico,
 hoc est quadrato, ad sidere fingeant, alis, talaribusque depositis, &
 globo, cui alias inniti consuevit. Quasi dicerent, nunquam, dum virtuti
 assidet perpetem esse. Girald. Sync. 16.
Brisl. de form. lib.
1. pag. 57.
- 33 Ad quam picturam alludere videtur Symbolum Eduardi III. Re-
 gis Angliæ apud Oest. Stradam, Fortunæ, rotam super globum orbis fe-
 rentis, cum lemmate, *Sapientia Fortunam.* Et Achilles Bochius in quo-
 dam ex suis Symbolis, cuius lemma, *Virtutis & felicitatis formula.*
 Neque abest Petrus Costalius, qui eandem ob causam Fortunam fur-
 ca suspensam, & Sapientiam solam dominantem, appingit, sic inquit: Strad. in Symb. fol.
45.
Boch. Sym. 127.
Costal. in Pegmat.
pag. 171.

*Aspice ut in nostris pendet Rhamnusia furcis,
Et recipit sceleri debita pensa suo.
Quaque olim (si Dijs placeat) confecit utramque
Paginam, apud Gallos ultima Fata luit.
Quid tibi Fortunæ curæ est rota mobilis? illi
Quid tecum est? Sapiens solus apud te habita.*

Boissard. Emb. 5 I.

Et Iacobus Boissardus, qui sedentem studijsque, & virtutibus incumbentem Sapientiam, à vorticosa Fortunæ cymba liberam & expertè facit, his verbis:

*Fortunæ dubia haud debetur Sapientia cymba.
Nec vanis fulta est indiga divitijs,
Sed cura vigili, & studio solerte parata,
In varia rerum cognitione sedet.*

Schoonchovius
Emb. 2.

Et Modernus alter Emblematarius, idem per effigiem aliâmi significat, cuiusdam Philosophi, sive Sapientis, pedibus Fortunam calcantis, catenaque alligantis, sub titulo, *Sapiens supra Fortunam*, & his carminibus,

*En quæ iura solet per universum
Cunctis dicere fors, hic illigatur:
Nimiram Sapientia recoctus;
Extra se nihil expetens bonorum;
Sortem sub pedibus premit superbam.*

Laert. lib. 6. in Antioch.

Stob. Serm. de Fortuna.

Quod sumere potuit ex illo Antisthenis, qui, referente Laërtio, assidue dicere solebat, Virtutem sibi sufficere ad foelicitatem, nec ulla re opus habere, nisi robore Socratico, vel potius Diogenis, qui ut Stobæus ait, cum Reges & divitias, terrenaque omnia despiceret, sibi Rex esse videbatur, & Fortunam intueri dicentem,

Tangere sed hunc rabiosum ego nequij canem:

Laert. in Socrat.

Valer. lib. 2. c. 9.

Tacit. 15. Annal.

Socratis certè animum triginta Tyranni infringere non potuerunt. Regulus luminibus in perpetuam vigiliam expansis, periculis undique imminentibus, catenis circum frementibus, non abscondidit virtutem, sed magis magisque exeruit, suosque gemitus sub tortore devoravit. Seneca (teste Tacito) exanguis iam fere in balneo, ubi iussu crudelis Neronis occubuit, se ipso Sapientiore ostendit, & Philosophicis recordationibus communiuit: *Vbi (inquens) magistra fortitudinis sapientia? Vbi exercitus adversus Fortunam animus? Prodeat illa disciplina, presentique firmitudine maiestatem ostendat suam, quæ animum adversus difficilia præparare, & eventura contemnere docuit.* Papinianus interrito vultu a Tyranno cæsus est, quia parricidij facilius committi, quam excusari respondit, & sic sexcenti alij, quibus in adversis hoc solatiun fuit, quod secunda mereri videbantur.

Spartian. in Carac.
Bertran. de vitis
I. C. in Papin.

Delapsa quippè cœlitus est, ac distractis inter ancipitia Mortalibus, subvenit illa verè Domitrix affectuum, vere rectorix ac reformatrix humani generis Virtus & Sapientia. Quæ magnum discipulis suis

arcanum evulgavit, posse aliquem inter infortunata foelicem esse, & si quid adversi cadat, non nisi laudibus suorum, ac virtutibus, materiem campumque prostrerni: cum secunda fortunatos, adversa magnos probent. Er qui his se praemununt, accidentia quaelibet, non aliter quam missa divinitus accipiant, & meliorem sui partem, Animum scilicet, qui extra imperium & sevitiam Fortunae est, in nostro hoc Dei paxillo figentes, celebrem illam vocem Sulponis, apud Senecani, semper in auribus habeant, urbe capta, nihil se perdisse dicentis, cum virtutem suam, & animi constantiam secum portaret. Adversus quam, ut idem Seneca subdit, hoc possunt calamitates, & damna, & iniuriae, quod adversus Solem nebula potest.

Senec. Epist. 9.

37 Quae etiam vox Severino Boethio in ore fuisse fertur, dum à Tyranno, sub quo tandem occubuit, in exilium actus, & multis, quibus abundabat, divitiis, exutus fuit. Eademque seipsum solatur in libro de Consolatione Philosophica, plura lectu digna in rem hanc in Meritis, & in Profis edisserens, & praecipue in quarto libri primi, ubi sic habet,

Boeth. de consol. Philosoph. lib. 1. Metro 4.

*Quisquis composito serenus aëvo
Fatum sub pedibus dedit superbum,
Fortunamque ruens utramque rectus
Invictum potuit retinere vultum.
Non illum rabies miraque Ponti,
Versum funditus excitantis aestum,
Nec ruptis quoties vagus caminis,
Torquet fumificos Vesuvus ignes,
Aut celsas soliti ferire turres
Ardentis vis fulminis movebit.*

*Quid tantum miseriferos Tyrannos
Mirantur sine viribus furentes:
Nec speres aliquid, nec extimescas,
Ex arma veris impotentis iram, &c.*

38

Hoc idem, ut relictis profanis exemplis, & testimonijs, Christianis etiam, ut verioribus, ita & securioribus communiamus, Iobum respice, ea, quam in Deum habebat Constantia, & Fide, inter ærumnas dicentem: *Scio quòd Redemptor meus v. vit, & in carne mea videbo Deum Salvatorem meum. Etiam si occiderit me Dominus, tamen sperabo in eum.* Davidem, qui etiam inter mille angustias, & pericula se positum irgemiscat, tandem eadem in Deum adhaesione, se victorem evasisse gloriatur. Septem Machabæos Fratres, eorumque Matrem, inter atrocissima tormenta eundem Dominum prædicantes. Ignatium, qui cum iam damnatus esset ad bestias, ardore patiendi, vincendi que, rugientes iam leones audiens, dicebat, *Frustrum Christi sum, & dentibus bestiarum molar, ut mundus panis Christi inveniar.* Divum Laurentium, qui, quomodo suam Fortunam calcarit, & evaserit victor, & iam in ipsa cra-

Iob. 13. 15. & 19. 25.

David Psal. 6.

Mach. cap. 7.

Euseb. lib. 3. c. 36.

Prudēt. in Peristephan. de D. Laur.

ucula positus, satis ostendunt, ac testantur eius verba, quæ vel ad Decium Imperatorem, vel ad Præfectum eius impium illum Olibrium dixit, & ab Aurelio Prudentio ita metricè referantur:

*Converte partem Corporis,
Satis crematam iugiter,
Et fac periculum quid tuus
Vulcanus ardens egerit.*

D. Paul. ad Philip. 4. 12. 13.

Sic hi, & alij, sua in Deum Fide, adhæsione, constantiaque monstrâtes, quàm sit verum illud Apostoli, quòd qui ita faciunt, *Omnia possunt, in eo, qui eos confortat.* Et quòd Nos in hoc nostro Emblemate insinuare conamur. Quòd nisi brevitati cõsuleremus, magis adhuc, ac magis

D. Hieron. in epist. ad Eph. c. 3. Aug. epist. 87. ad Felic. & Rust. & in Præfat. in Psal. 74. Salvian. lib. 1. de præv. id.

verbis Divi Hieronymi, Augustini, Salviani, & aliorum confirmari, & illustrari posset. Sed omnium vice, ac voce Divum Chrysostrómum de hac victoria Virtutis contra Fortunam, ita loquentem exaudi: *Virtus ubique lucet, & inexpugnabilis est: nihil eam impedire potest, non divitiæ, non paupertas, non principatus, non subiectio, non rerum præsentia, & administratio, non morbi, non ignominia: sed his omnibus in terra relictis, ad cælum ipsa pertingit. Dumtaxat sit Animus generosus, & nihil poterit strenuum ac solidum impedire. Annon per omnia ista efficaciter operati sunt Apostoli? per gloriam, & ignorantiam, per infamiam, & bonam famam? Istud demum est Athleta ad omnia accommodum esse, et enim talis quoque est Virtutis natura. Vnde scitè, & valdè in rē nostram, dicere potuit, ille qui dixit:*

Ioan. Ovens lib. 3. Epigr. 186.

Id est Sapia:

*Fata regunt Fatuos: Sapiens dominabitur Astris;
Non Fatum, at FATO se regit ipse suo:*

Optimus, ut Maximus.

EMBLEMA VIII.

*Optimus esse prius Rex Divum Iuppiter ambit,
Ut supra invidiam Maximus esse queat,
Qui Regnum, qui Sceptra tenes, qui subiicis Orbem,
Maximus esse ambis? Optimus esto prius.*

COMMENTARIUS.

QU M ergo à Deo, Virtuteque, Sapientia, & Prudentia solidum Regum Regnorumque stabilimentum dependeat, ut in superioribus vidimus. Par est, ut ipsi Reges, Divinis atque inflatis titulis ac nominibus delectatis, de quibus aliqua in secundo Commentario retulimus, illis se præcipue extollant atque gloriantur, quæ ex ipsa in Deum submissione, & in Virtutem propensione proficiunt. Laudatum Maiorum more retinentes, qui se Regna quæ habent, DEI GRATIA habere & possidere, testari soliti sunt. Quod non solum de Christianorum dominationibus, verum & de ijs, quæ apud Infideles sunt, accipiendam esse, doctè Dominicus Sotus animadvertit?

Etenim licet eisdem condonari propter consuetudinè possit, quod à victis Gentibus nomina sumant, prout Iustinianus Imperator, & alij fecerunt, & Ovidius ostendit, dum dixit:

*Si petat à victis, tot sumet nomina Cæsar,
Quot numero gentes maximus Orbis habet.*

Juxta illud Proverb. 8. Exod. 18. Deuter. 16. Reg. 1. 16. Sap. 6. Novel. Iust. 88. & alia ap. Me 1. tom. lib. 2. à num. 5.

Sotus de iustit. & iur. lib. 4. art. 1. q. 3. Iustin. in princip. inst. & alibi, latè Ego in d. 1. tom. lib. 1. cap. 16. n. 6 2. Ovid. 1. Fastor.

Am. Marcel. lib. 17. & 23. Chryfol. ferm. 120. Car dan. de subt. tit. de machinis.

Esther 13. & 16.

Camil. Borrell. de præst. Reg. Cath. cap. 46. n. 5.

Alex. & Tiraq. 2. Gen. c. 11. Ego 1. to. lib. 1. c. 16. n. 63

Bozius de sig. Ecl. lib. 11. c. 2. novissi- mē Hopingus de inr. insignium,

Maiol. tom. 4. col. 5. pag. mihi 337. & seqq.

Senec. lib. 1. de Clem. cap. 14.

Erasin. in Adag. Scarabeus Aquilā, pag. mihi 719.

Ioan. Oven. lib. u- nic. Epig. 104.

Senec. Epist. 59.

Briffon. de form. pag. 53.

Reliqua, quæ hanc moderationem excedunt, vel in Barbaris Princi- pibus execramur. Saporem, & alios Persarum Reges irridentes, qui, ut Marcellinus, Chryfologus, & alij Auctores scribunt, subiecta pedi- bus suis Sphæra, Solis in figura se conspiciendos dabant, syderumque participes, & fratres Solis ac Lunæ se, ipsi; nominabant, & ab alijs no- minari volebant. Artaxerxem, qui, ut habetur in libro Esther; edicta sua sub hac formula publicabat: *Rex Magnus Artaxerxes, ab India us- que ad Ethiopiam centum ac viginti Provinciarum Ducibus ac Princi- pibus, qui nostræ ditioni obediunt. Salutem.* Attilam, qui ita rescribebat; *Attila, Bedebutffilius, Nepos Magni Nembrothi, nutritus in Engaddi, Hunnorum, Menelorum, Gothorum, & Danorum, Dei Gratia, Rex, Ter- ror Mundi, & flagellum Dei.* Alijsque relictis, quæ apud alios videri po- terunt, nunc demum Turcas Imperatores; qui sexcentis simul delirijs; sexcentas paginas implent, prout Simon Maiolus latè commemorat:

Et ad eundem tumorem spectabant aliæ Imperatorum Romano- rum appellationes; qui (maximè post Imperium Constantinopolim translatum) se Optimos, Maximos, Magnos, Magnificos, Gloriosissi- mos, Clementissimos, Beatissimos, Christianissimos, Illustrissimos; Celfos, Invictos, Pios, Fœlices, Victores, & Triumphatores passim vocari sunt passim. Quos, iam olim, ob superbiam, quam in his appella- tionibus ostentabant, meritò notavit Seneca, inquit: *De nomine tan- tum Patriæ Parentura gloriari debere. Cetera enim agnomina honori da- ta sunt. Magnos, & Fœlices, & Augustos dicimus, & ambitiose Maiesta- ti quicquid potuimus titulorum congestimus.*

Et Senecam sequutus Erasmus, de quo rectè Anglus Epigramma- rius dicere potuit:

*Nunc desiderium desiderat Orbis Ærasmum
Cui soli licuit scribere, quod voluit.*

Adhuc magis pungentibus verbis, in eisdem invehitur Principes, qui non contenti Regum appellatione, quæ vel sola olim apud Romanos ad eò exosa, & invidiosa fuit, se Divos, Invictos, Augustos, Illustrissimos, quin & Serenissimos appellari patiuntur, cum belli tempestatibus, & infanis rerum motibus totum orbem concutiant.

Quæ Censura, etli à Satyrico viro profecta, iuste in eos Principes dirigi potest, qui proprijs virtutibus, egregijsque facinoribus, hæc quæ affectant, vel gratè audiunt cognomina, promereri non curant, & in illud incidunt, quòd elegantissimè Seneca hunc in modum notat, & reprehendit: *Non sumus modica adulatione contenti, quicquid in nos adu- latio sine pudore congestit, tanquam debitum prendimus. Optimos nos esse, Sapientissimos, affirmantibus assentimur, cum sciamus illos sapè mentiri. Adeòque indulgemus nobis, ut laudari velimus in id, cui contraria maxi- mè facimus.*

Et hinc ansam sumsi, præsentis Emblematis confingendi, ex Iovis, (quem Deorum Summum Patremque cæca Antiquitas coluit) ima- gine prompti, quem semper ac fingebant, pingebant, vel verbo tenus nominabant, OPTIMUM simul, & MAXIMUM inculpere, vel vo-

- care solebant. Iuxta ea, quæ latè & eruditè Barnabas Briffonius con-
 gessit. Sic cordatis, & benè moratis Regibus exemplum ac moni-
 mentum præclarissimum exhibentes, ne unquam ad cognomen *MA-*
XIMI, MAGNI, aliorumvè similium, sumendum accedant, quin prius
 Optimos se esse manifestaverint: cum hoc, vel in ipsa Iovis dignitate,
 sive deitate, præcedere, & veluti ad illud consequendum requiri, con-
 spiciant.
- 7 Idque, (ut Erasmus ait) esse proprium veri Principis indicet, ut
 quantum in ipso sit, nemini noceat, pro sit omnibus, sitque magis *OP-*
TIMVS, quàm *MAXIMVS*. Quàquã non alia ratione potest esse Ma-
 ximus, nisi ut sit quam Optimus, hoc est, in omnes beneficentissimus,
 seseque totum in populi sui commoditates impendens, & Regiis vir-
 tutibus, & actionibus undequaque condecoratus. Re enim vera in-
 ter omnes honoris titulos, ut idem Erasmus alibi animadvertit, hic
 reputabatur præcipuus, qui à virtute ipsa sumtus, non cuivis tribui so-
 lebat. Itaque Caius Scipio Nasica cum ob singularem animi probi-
 tatem eximium mereretur encomium, *OPTIMVS* à Senatu appella-
 tus est, ut Pomponius, & alij recensent.
- 8 Quod præclare etiam docuit Seneca, Livium reprehendens, qui
 aliter sentire videbatur, & sic inquit: *Hæc nomina Magnus, & Bonus*
separari non possunt. Magnum quippè aut Bonum erit, aut non Mag-
num: quia magnitudinem animi inconcussam intelligo, & introrsus soli-
dam, ab imo parem firmamque, qualis inesse malis ingenijs non potest.
- 9 Quod Ego, magis adhuc ostendere volens, in meo lemmate posui,
OPTIMVS, ut MAXIMVS: quasi hoc nomè ob illud mereatur. In Iovis
 autè figura hæc inscriptio subiecta est, *Iovis Optimus Maximus*; quo
 loci, Iovis nomen, non in genitivo, sed in nominativo ponitur. Nam
 à principio sic appellatus fuit, à juvando, licèt postea, adiuncto alte-
 ro vocabulo *Pater*, dictus sit *Iupiter*, quasi *Iovis-Pater*, sive *Iuvans-*
Pater, ut Robertus Stephanus, Calepinus, Demsterus, & alij Scripto-
 res observant, & Ego hic advertendum censeo, quia in hoc doctum a-
 lioqui virum hæsitasse conspexi.
- 10 Neque existimet aliquis, Me, cassa, plebeivè auctoritate, ad hoc
 Emblemata confingendum, perductum, cum facem prætulit Cicero,
 dum in suis libris de Natura Deorum, sic scriptum reliquit: *A Poetis*
dicitur Iupiter Divum, atque hominum Pater. A Maioribus autè nostris
OPTIMVS MAXIMVS. Et quidem ante OPTIMVS, id est, Beneficen-
tissimus, quàm MAXIMVS, quia maius est, certèq; gratius, prodesse om-
nibus, quàm opes magnas habere. Neque longè abest, quod alibi sic scrip-
 sit: *Quo circa te Capitoline, quem propter beneficia Populus Romanus*
OPTIMVM, propter vim MAXIMVM nominavit, &c. Quibus locis
 non relatis, eodem sensu, quo Nos, hæc eadem cognomina ponderat
 Dominicus Baudius in quadam oratione, sic inquit: *Non sine mente,*
& religiosa ratione, Iupiter, ante OPTIMVS appellatus, quàm MAXI-
MVS: nam & gratius est nomen pietatis, quàm potestatis, & usufructu-
sus iuvare multos, quàm opes magnas possidere.
- 11 Certum quippè est, Imperia pendere à virtutibus, quæ & ab ini-

Briffon. de form.
lib. 1. pag. 52.

Erasm. dict. Adag.
Scarabeus Aquil.

Idem in Adag. Op-
timus, pag. 194.

Pomp. J. C. in l. 2.
de origin. iur. &
Plin. li. 7. Nat. Hist.

Senec. lib. 1. de ira,
cap. 17. ad fin. cap.

Robert. & Calep.
verb. *Iovis*, latè
Dempster. ad Ro-
sin. lib. 2. c. 3. pag.
99.

Cic. de nat. Deor.
lib. 2. cap. 91.

Idem Cic. in orat.
3. pro domo sua.

Baudius in orat. ad
stud. tumult. pag.
565.

Thom. Bôzius in
tract. Imp. pend. à
virt.

Iustin. lib. i. in pr. 110, ut Iustinus ait, Reges ad fastigium huius Maiestatis provehebant, & tota via recti iudicij errare eos, ut idem Baudius subiungit, quibus solida Magnitudo videtur, timeris; & plus ad nocendum, quàm ad benè merendum imperitare. Nihil etenim est in suprema Fortuna maius, quàm posse, nihil melius quàm velle prodesse quàm plurimis, & longè latè que pomaria propagare benignitatis ac beneficentiæ. Nullaque dote, nullo genere virtutis Mortalitas proprius ad naturæ divinæ similitudinem accedit, quàm miserendo humanæ imbecillitatis, ignoscendo erroribus, obliviscendo iniurias, erigendo lapsos, salutem dando innocentibus, auxilium calamitosi, opem impotentibus solatium afflictis:

Horat. 3. carmin.
Od. 3.

*Hac arte Pollux & vagus Hercules
Innixus, arces attingit igneas
Quos inter Augustus recumbens,
Purpureo bibit ore nectar.*

Vt benè cecinit Romanæ Fidicen Lira; & non minùs benè Seneca Tragicus, inquiens:

Senec. in Medea.

----- *Hoc Reges habent
Magnificum & ingens, nulla quod rapiet dies,
Prodesse miseris, supplices fido lare
Protegere.*

Eccl. c. 45. 14.

Et melius adhuc Ecclesiasticus, dum ornamenta Moysis enumerans, qui ad Dei populum regendum electus fuerat, Coronam auream super Mithram eius apponit, *Expressam signofanctitatis, & gloria honoris, opus virtutis, & desiderio oculorum ornatam.*

12

Apulei. lib. i. Florid.

Alexander quoque Macedo, qui tot victorijs clarus, Magni sibi cognomen iustius cæteris, ut Apuleius iudicat, comparavit, & in cuius conspectu terra siluit, ut in libro Machabæorum habetur, cum iam à

13

Machab. i.

fato suo non procul abesset, & quem tot Regnorum hæredem habere vellet? rogatus fuisset; non certè Magnum, aut Maximum; sed qui

Plut. in Alex.

ex suis esset Optimus, nominavit, ut Plutarchus, & Curtius in eius vita recensent, & latè quidam Modernus Holandus illustrat, litem tamen

Curt. lib. 10. c. 7.

magnam ei movens, quòd, quem è suis Optimum crederet, non indicavit, & quid ad hoc nonien, quod in Regibus præcipuum est, cõsequendum, requireretur.

Buxhornius Zuc-
rius Embl. 10.

Ad Alexandri autem exemplum Trajanus Imperator, nullum certum statuerat nominare successorem, sed permittere Senatui, ut Optimus eligeret, ut Aelius Spartianus in eius vita commemorat. Et inter

14

Spartian. in Trajan.

Agessilai Apophthegmata legimus, quòd cum Persæ Reges suos

Plut. in Apoph.
Agessil.

MAGNOS appellare solerent, & Legati quidam coram ipso, sic eum à quo missi fuerant (veluti ad honorem, vel timorem eius augendum) vocitarent. Ille respondit, *At me maior nequaquam est, nisi iu-*

Xenoph. in Cyri
pæd. lib. 8.

stior ac temperantior fuerit. Ad illud forsitan Xenophontis alludens, qui de eisdem Persis scribit, quòd non censebant convenire cuiquam imperium, qui non melior esset ijs, quibus imperaret. Eumque demù

Principem Magni cognomento dignari, qui virtutibus, & rerum gestarum gloria reliquos superaret.

- 15 Plinius etiam Iunior in celebri suo illo ad Trajanum Cæsarem Panegyrico, ita graviter, & ad nostrum Emblemata coherenter, de his nominibus agit, & de meritis, quæ ea præcedere debent, ut placulum videri possit, ipsius verba ad litteram non referre, quæ ita se habent: *Iustus ne de causis S. P. Q. R. OPTIMI tibi nomen adiecit? Paratum id quidem, & in medio positum, novum tamen. Scias neminem antea meruisse, quod non erat excogitandum si quis meruisset. An satius fuit felicem vocare? Quod non moribus, sed fortuna datum est. Satius Magnum? cui plus invidia, quam pulchritudinis inest. Adoptavit te Optimus Princeps in suum, Senatus in OPTIMI nomen. Hoc tibi tam proprium, quam patrum: nec magis desinitè distinctèque designat, qui Trajanum, quam qui OPTIMUM appellat. Ut olim frugalitate Pisones, Sapientia Lelii; Pietate Metelli monstrabantur; quæ simul omnia uno isto nomine continentur: nec videri potest Optimus, nisi qui est omnibus Optimis, in sua cuiusque laude, præstantior. Meritò tibi ergo post cæteras appellationes, hæc est addita, ut maior. Minus est enim Imperatorem, & Cæsarem, & Augustum, quam omnibus Imperatoribus, & Cæsaribus, & Augustis, esse meliorem. Idcirco ille parens hominum Deorumque, OPTIMI prius, deinde MAXIMI nomine colitur: quo præclarior laus tua, quem non minus constat Optimum esse, quam Maximum. Asscutus es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut appareat, in bono Principe alienum, in malo falsum. Quod licet omnes postea usurpent, semper tamen agnoscitur ut tuum: Etenim ut nomine Augusti admonemur eius, cui primum dicatum est. Ita hæc Optimi appellatio, nunquam memoria hominum sine te recurret. Quotiesque posteri nostri Optimum aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur, quis meruerit vocari.*

- 16 Hactenus Plinius. Cuius vel sola transcriptio, pro huius Emblematis Commentario sufficere posset: nisi Imperatoris Alexandri Severi insignis hac in parte modestia, peculiarem quoque commemorationem exigeret. De quo Lampridius, & alij recensent, quod licet Antoninus Caracalla eius Antecessor, Magni cognomen, ambitu potius, quam meritis usurpasset, ipse tamen, vix annos sexdecim natus, cum à Senatu Imperator creatus, ob virtutis magnitudinem Patriæ Parentis, Antonini, & Magni cognomine decoraretur, nunquam in animum, ut hos acciperet honores, induxit. Oportere enim aiebat: *Ut res gesta maturiorque ætas ea nomina pararent, & præsertim Magni, cum id Alexander post magna gesta; Pompeius verò post magnos triumphos accepit.* Quo facto consequutus fuit, ut se Maiorè oblato Magnitudinis nomine demonstraret. Quemadmodum & Tibertius, dum referente Tacito, nomen *Patris Patriæ* à populo sæpius in gestum, repudiavit.

- 17 Nam licet secundum Senecam: *Magnitudo non possit surgere, quando incrementum maius non est.* Ille tamen, docente Symmacho, eandem maiorem facit, quem sublimitas parti honoris inclinat, quique in

Plin. in Paneg. circa finem.

Lamprid. in Alex. Severo, Fulgof. lib. 4. cap. 1. & alij passim.

Tacit. 1. Annal.

Senec. Epist. 67.

Symmac. in epist.

Lipf. in epistol. ad
Princip. in princip.
Polit.

summo fastigio (ut Iustus Lipsius alibi inquit) non magis Magnus, quàm bonus audire desiderat, & duas res diversissimas Potentiam ac Modestiam miscet : quæ quidem individua Comes Regum & Principum esse debet, procul à superbia, procul à fastu, & omni ambitionis turbine separata; ita ut in illis insignis hæc virtus potior sit, quàm Maiestas, eiusque Augusta sedes in ipsorum animis fundamentum ponat, & in amore ac reverentia subditorum. Per eam enim, ut inquit Cicero, pudor honestatis clarum, & stabilem comparat auctoritatem, ut potè quæ secundum Menandrum,

Promptuarium virtutis est Modestia sola.

Cic. lib. 1. Rhet.

Menander in Senarijs.

Eurip. in Medea.

Et secundum Euripidem,

Donum Pulcherrimum Deorum.

Tacit.

Et ita, iuxta aliam celebrem doctrinam Taciti, *Apud quos vis Imperij valet, hæc innania transmittuntur.* Et Monente doctissimo & novissimo Novarino, in magnos animos non cadit affectata iactatio, Nescit mens generosa fastum, nescit superbiam: his angustiis animus obsidetur, &

*In Imperio Magnus est, qui Magnum se nescit,
Et in Solio dignè sedet, qui modestiæ solium est.*

Novarin. in elect. sacris, lib. 2. de circ. sacro, cap. 4. ex cursu 8. in fine, pag. 194.

Quod tamen, (ut apparet) de ijs tantum accipi debet, qui sibi eiusmodi cognomina ambitiosè præsumunt, non de illis, quibus ob egregias virtutes, & animi dotes, quæ in ipsis splendent, etiam invitæ & reluctanter à populis condonantur, sive quos, ut verba Claudiani detorqueam:

*Invitos blandè vestigat, & ultro
Ambit Honor.*

Claudian. in Malij Theod. conf. in Pro.

Prout in Magno Rege, ac Domino nostro PHILIPPO QUARTO, quem Deus perennet, vix dum ab ephebis egresso, & nihil tale ambiente, aut cogitate, contigisse videmus, non tam ob incomparabilem latè patentis, ac potentis Monarchiæ, cuius hæres extitit, Dominationem, quàm ob ardentem Catholicæ Fidei, & Christianæ Religionis tuendæ, & propagandæ zelum, quem multis, & enixis Edictis, & Actionibus, etiam tunc in tenera illa ætate, manifestavit. In quibus enarrandis non pigrè, aut ingrattè extenderem calamum, nisi in eodè studio studioque iam plenè & egregiè laborasset ac defudasset D. Ioannes Antonius de Tapia & Robles, multis mihi nominibus charus, in peculiari tractatu *de Cognomine Magni*, quem foelicibus auspiciis, & veluti in arrhabonè aliarum lucubrationum luci dedit anno 1638.

D. Ioan. Anton. de Tapia & Robles.

Apertissimè probans, hanc, de qua loquimur, MAGNI appellationè, ferè semper, (etiam inter Ethnicos) Religionis, & Pietatis auctæ, vel observatæ, præmium fuisse, ut exèplo Magni Alexandri, & Magni Pompei ostendit Sabellicus, quorū hic à direptione Tèpli Ierosolymitani Militem prohibuit; ille, Summum Sacerdotem sibi obviā venientem, venerabundus excepit, ac velut Numen quoddam adoravit.

Sabel. lib. 3. Exem. cap. 2.

Et in Carolo Magno, qui etiam (ut Iustus Lipsius animadvertit) ad hanc MAGNITVDINEM ob Sacrorum tuitionē pervenit, & quia Mauros in Hispania fregit, ac comminuit, Saxones, Danos, Avars in triumphum, nec tuum, sed Christi, duxit, & lumen nostræ veritatis infudit. Idem quoque Imperatori Constantino MAGNI nomen parasse, idē Lipsius observat, & ita, post eius merita cōmemorata, concludit: *Hec omnia, cui accepto nisi Religioni, atque eius tutela referat.*

21 Vnde meritò idem MAGNI cognomen Pijssimo iuxta ac Potentissimo Regi nostro Orbis terrarum consensu collatum fuisse Gevartius quoque testatur, ut potè qui cœlesti præcellentium virtutum concursu, divinam Parentis sui Philippi III. Mansuetudinem, Clementiã, & Pietatem; Avi Philippi II. Prudentiam incomparabilem; Proavi, Imp. Cæs. Caroli V. Aug. Fortitudinem, & summam Fœlicitatem solus complectitur, & sub cuius auxilijs & auspicijs Cæsarea Austriacæ Domus Maiestas, quinimo & tota Christiana Religio, Barbarorum diluvio quodam oppressa, denuò in libertatem asserta respirat, & incōcussa persistit:

----- *Velut altus Olympi
Vertex, qui spatio Ventos hiemesque relinquit,
Perpetuum nulla temeratus nube serenum,
Celsior exurgit pluvijs, auditque ruentes
Sub pedibus nimbos, & rauca tronitrua calcat.*

Hoc ipsum Tapia Noster multis probat exemplis, & Carolus Scribanus, aureis verbis præfatur, addens Fidei & Religioni eiusdem Regis Nostri deberi, quòd Germania, & magna pars Europæ sub Hærico & Turcico non gemat Imperio: & ante ipsos Antonius Vasconcellus Lusitanus, eundem etiam MAGNUM appellans; & in eodem adhuc puero, & vix dum Regni habenas adeptus, easdem & alias Virtutes, & præclaras animi & corporis dotes exaggerans, & hoc metrico Elogio illas appositissimè comprehendens:

*Delicias præfert tua frons, tua mitis imago
Æmula syderibus lumina, labra, genæ:
Mellea vox dulci, quæ pectore funditur, undant
Vnde magis Siculis dulcia verba facis.
Gratius ingenium, quàm nectar dulce, liquorque
Ambrosia, diuini qui cibus esse solet
Talem Te mitis finxit clementia qualem
Supplicij timidus te reus esse cupit;
Quæcumque in summo poscuntur Principe dotes
Ars, natura Tibi, tum Deus ipse dedit
Plus in te haud posco tantum desidero Princeps
Tot bona sint populis ut diuturna Tuis.*

Lips. in Monit. Polit. lib. 1. c. 2. mon. 3.

Idē Lips. ubi sup.

Gervat. in lib. de introit. Ferdin. pagin. 31. & 32.

Claudian. de Msi. Theod. Cōsulatu.

Tapia ubi sup. Elog. 1. per totum.

Scriban. in Dedic. ad Christ. Pol.

Vasconcell. in Anaceph. Reg. Lusit. pag. 372.

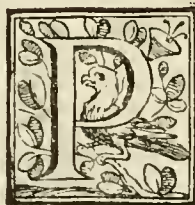
Religionis Præmium.

EMBLEMA IX.

*Cum Dux Austriacus tesqua veredo
 Venator premeret, fortè Sacerdos
 Gestans Ambrosiam Corporis Almi,
 Per campos properans, & pedesibat.
 Descendit, comitatur pede simplex,
 Cui prolem celebrem Mysta profatur.
 Supremo Domino, solvite Cultum;
 Crescet innumere Clara Propago.*

COMMENTARIUS.

PLETATIS, & Religionis curam, quam præ omnibus
 Regum animis instillare conamur, non parum vulga-
 tum illud, sed semper memoria tenendum, exemplum
 accendet, quod præsentem Emblemate ob oculos po-
 numus. Maxime Hispano Austriacis, & Austriaco His-
 panis, ad quos præcipue dirigitur, cum ab illustri, at-
 que Heroico Rudolpho Habsburgiorum Comite, eorundem Pro-
 genitore, sive, ut proprius loquar, Prototypo, sumatur; qui fluctuans
 per dissidia Imperium stabilivit, & Gentem Fatalem Regnis, Scep-
 trisque propagavit, ut præter innumeros alios ostendit Onuphrius Pan-
 vinus, sic inquitens:

Panvinus in Fastis.

Austriacam sobolem fundavit ritè Rudolphus.

Germine fœlici, & semine prolifico.

Bisquæ novem Imperij vixit fœliciter annos,

Et quater decies prælia victor obiit.

2 Is enim, ut plurimi passim Auctores recensent, & præsertim Franciscus Guillimanus, qui cæteris fidelius, & accuratius hanc Historiam inquisivit, & retulit, in suis Commentariis Habsburgiacis, sive de antiqua & vera origine domus Austriae, cum post insignem quandam victoriam partam, Habsburgum concessisset, otij impatiens, seu potius Divino natu, venatum cum aliquot nobilibus ijt. Ea in venatione alijs aliò sparsis, dum & ipse prædam quærir, aut præmit, tintinabuli sonitus ad aures accidit, qualis deferenda sacrosancta Synaxi esse solet. Cognoscendæ avidus rei, flexo equo, quò sonus ferebat, eò iter subitò vertit, breviqûe, torrentis in ripa Sacerdotem exuentem se offendit. Ex quo percontatus quid ita, & ijs locis esse? Cogit me, inquit, ex proximo amici valetudo compendia sectari, ne morbo superante, sacris destituto, & vitæ mortisque arbitro, secus de salute si eveniat, in me culpa inhæreat. Huc cum apuli, pontem avulsum repert, eo ad travadandum vestem pono. Quæ ubi Comes intellexit, repentè ab equò in genua procidit, Liberatorisque sui præsentis pacem, & gratiam precatus; Imò verò, ait, hunc à me equum accipè, & quod officium necessitasqûe monet, festinantius obi. Itaque Sacerdotem equo impositum, simul cum propinquo suo, qui pari pietate incensus, ardentem cereum, & campanæ crotalum defererebat, usque ad agroti domum, tanquam à pedibus franisque minister, deduxit. Et postea ad ædem Sacram, cui Sacerdos præsidebat, reduxit. Divinæqû rei officio finito, cum hic Comiti equum multa cum gratia, Religionisque, & humanitatis laude, restituere vellet. Absit Ego (inquit Comes) illum equum incendam, aut meorum alius, quem Dominum, & Conditorem meum gestasse certum habeo. Quod si ad eò præter opinionem, aut tua merita, hæc tibi à me venire censes, teque tali munere indignum, pios in usus adhibe. Illi nempè Ego dedi, & dicavi, à quo mihi honores, & opes, vita, & anima. Postero die cõtulit se Rodolphus ad Monasterium Fare, quod inter Tugurû, & Aquas situm, Lindemago adiacet, sanctimoniale propinquam, & ætate gravem invisurus. Quæ, ubi eum accepit, vultu sereniore, voce contenta, & futuri secura. At Tibi Ego, inquit, hesternæ luce Superos placatos, & benevolos denuntio, proque pietatis, & liberalitatis officio, rerum tibi, potterisque tuis, summum & supremum in terris honoris, & opulentia fastigiû adfirmo. Lata, fausta, incredibilia promitto. Perge, age uti inceperisti, viâ porrò insequere. Hætenus Guillimannus, qui hoc contigisse ait anno Domini M. CC. LXI. & postea subiungit, qualiter ille Sacerdos sua Commendatione Rudolphum ad Imperium consequendum iuvavit, & ipse sui famam & gloriam per totum orbem extendit.

3 Eandemque Historiam, licet in circumstantijs aliquibus varians, eleganti, quo cætera, stilo, oratione soluta scripsit Iustus Lipsius, in

Vimastad. Bozi, Lipsius, Claudius Clem. & alij apud Me 1. tom. de Ind. iur. lib. 1. c. 16. ex n. 52. Guillim. li. 6. c. 4. ex pag. 305. Roo Hist. Austr. pag. 49.

Lips. lib. 1. cap. 2. monit. 3.

Miræus in orat.
fun. Rudolph. II.
novissimè, erudi-
tiss. Jacob. Chiffe-
tius in vindicijs
Hispan. pag. 319.

luis monitis, & exemplis, & iterum ligata, iussu Serenissimorum Prin-
cipum Belgij Alberti, & Isabellæ, cum egregiam eius picturam in suo
Palatio collocarent, quæ, ut refert Aubertus Miræus, sic habet:

*Comes fuit Rodolphus olim Habsburgicus,
Cui, rure (iuxta rivulum qui excreverat)
Ferens ad agrum quempiam Eucharistiam,
Parochus fit obvius. Comes mox in pedes
Salit, suoque collocat Mystam loco.
Eunt simul, simul domos agri petunt,
Intrantque triste limen: ac istinc iter
Aliud legunt. Sed hic Equum vult reddere
Parochus, negat Comes: quin impium scelus,
Nefasque ducit. Ipse, scilicet premam
Ephiphion, quo vinctus est Cæli Deus?
Ait, pedesque conficit cæptam viam.
Fides inaudita; en Sybillina Sata
De stirpe Vates, Inclito Comiti canit
Æternum honorem. Hoc præmium pietas habet.*

Claud. Clem. in
Machia. iugulat.
Bozius integ. trac.
Imp. pend. à virt.
Marq. in Gubern.
Chr. lib. 10. Mar-
lian. in The. Pol.
Saaved. Emp. 26.
ex pag. 175.

Vnde iam satis liquet, Pietatis, & Religionis curam Imperiis non
obesse, ut impius Machiavellus docere videtur, quin pons ab ipsa, &
ortum, & progressum ac fulcimentum recipere, ut Pij alij Scriptorum
pluribus argumentis, & experimentis ostendunt. Sic Deo implente,
quod in libro primo Regum cap. 30. promissit, *Quicumque me glorifi-
caverit, glorificabo eum*, ut in nostro Rodolpho videmus, qui, ob huius
virtutis meritum, posteritatem suam Augustissimam reddidit, & quod
nihil alij ab orbe condito accidit, Romanum Imperium in eadem per
tercentos & plures annos continuat, ut præclare Thomas Bozius ani-
madvertit, & Deo annuente (fremant licet tantæ gloriæ æmuli) per
plura sæcula continuabit.

Bozius de sign. Ec-
cles. lib. 21. cap. 1.
pag. in parvis 126.

Maximè cum iam Hispano sanguini, non minùs Pio semper, & Re-
ligioso commixta, in eisdem ubique virtutibus perseveret, & præci-
puè in eiusdem sacrosanctæ Eucharistiæ devotione, & reverentia. Cu-
ius testimonium exhibent leges, quibus ipsi Austriaci Principes, No-
strique Catholici Hispaniarum Reges spondent, se illam, ubicunque
obviam, genibus flexis adoraturos, & quòcunque ierit associaturos,
absque ulla huius pij & debiti obsequij excusatione: *Por lodo, ni por
polvo, ni por otra cosa alguna.*

L. 62. tit. 4. p. 1. l.
3. tit. 1. lib. 1. Ord.
l. 2. tit. 1. lib. 1. Re-
cop.

Beyerl. in Theatr.
noviss. vitæ hum.
verb. *Eucharistia*,
pag. 451. & seqq.

Quarum implementum sæpè sæpius D. Carolus V. Imp. & D. Rex
Philippus II. & III. varijs in locis, & temporibus exhibuerunt, ut re-
colit Beyerlinchius; & quod magis est, Matrini ostendit Serenissima
nostra Regina D. Elisabetha Philippi II. dignissima, & charissima con-
iux, cuius pium factum prolixius narrat, & extollit Pater Ioannis Bo-
nifacius, & ex eo Matthæus Tympius. Nosque quotidie parem Pie-
tatem in Rege ac Domino Nostro Philippo IV. quem Deus sospitet,

Bonif. in lib. 3. de
Christ. puer. inst.
Tymp. in Th. hist.
2. pâr. pag. 62.

experimur; sed cum maiori omnium admiratione, & devotione, Martiri anno 1635. Nam cum ovantis more, equo infiliens, pretiosisque indutus vestibus, ob felicem cuiusdam belli eventum in Sacellum Divæ Virginis de Atocha, gratias acturus procederet, & fortè, Sacrosanctum Christi Corpus, quod ad agrotum deferebatur, obvium fieret, statim se ex equo in lutum magna celeritate demissit, & tunc (ut bene Claudius Clemens ait, hoc factum enarrans) Austriaco Hispanè, & Hispano Austriacè triumphare, sibi, & Hispanis, eadem Religione Inclytis, videbatur.

Claud. Clem. in Machiavel. iugul. pag. 37.

7 Quæ & ipsum postea permovit, ut in sui Palatij Sacello, eximium hunc thesaurum collocari, & debita veneratione iugiter observari, ac venerari curaverit, sicuti in doctis suis fragmentis Eucharisticis Vincentius Turturetus luculentius enarrat. Referens simul aliam notabilem Historiam Maximiliani Imperatoris Austriaci, huius nominis Primi, quem eiusdem Eucharistiæ devotio, & adoratio, ab instanti mortis periculo liberavit, dum aprum insequens, in altam & præruptam rupem conscendit, & omni humano auxilio destitutus remansit. Quam etiam latius Beyerlinchius commemorat, elegantia simul carmina referens, quibus Georgius Sabinus, & alij Germani Poëta, eam celebrarunt.

Turturet. in frag. Euch. sub hac occasione scriptis.

Beyerl. ubi supra pag. 443. & Nolter Euseb. Niriemb. in sua Corona Princ. invita Maximil.

8 Antiquius etiam, & non minùs nobile eiusdem Fidei, & devotionis erga sacram Eucharistiam exemplum, in Erchimbaldo de Borbam adicere possumus, quem Comitum, & eiusdem familiæ Austriacæ, vocat Câtipratanus, & alij, à quibus habuit Martinus Delrius. Qua meruit, ut post nepotis parricidium, zelo iustitiæ per actum, in ipsius os Sacrata Hostia, quam ei Parochus ob hoc piaculum denegabat, omnibus stupentibus advolaret.

Cantipr. in apob. lib. 2. c. 36. Cæsarius, & alij apud Mart. Delrium in discq. Magic. lib. 4. c. 4. q. 4. pag. 225.

9 Sed de hoc plura dicere superfedeo, cum tot ac tanta à citatis, & alijs Auctoris congerantur, & integer extet liber Caroli Philippi Hatronis Belgæ, Regi Nostro Potentissimo consecratus, sub titulo, *Pietas & Regnum*. Quo hoc Par, antea haud sociabile creditum, dissociari nunquam sine grandi Imperiorum calamitate pluribus exemplis, & argumentis evincit. Quæ vel ab ipsis etiam Ethnicis sumi possunt, quorum veteres, si Athæneo credimus, ita vaticinati leguntur:

Marlian. in Theat. Polit. c. 27. Adan Contzen lib. 1. Polit. c. 25. §. 13. Carol. Scrib. in Christi. pos. 1. p. cap. 19. P. And. Canonh. in Aph. Pol. ex pag. 799. Bozius integ. tract. Imp. pend. à virtutib. & alij passim.

Athæn. lib. 12.

Semper eris felix venerans gens numina Divum.

Donec plus superis fueris venerata virum quem,

Intima seditio tunc, & tibi prælia surgent.

10 Et Poëta alter differtissimus, Imperium sine Religionis cura, non magis stare, vel augeri posse, quàm hominum genus sine uxoris consortio, atque ob hanc causam Familiam Austriacam (de qua agimus) tot incrementa habuisse, & pro Armorum insignibus, albam fasciam in campo sanguineo gestasse, sic eleganter ostendit:

German. Poeta, cuius etiam memini in Meo 1. tom. de Ind. iur. lib. 1. cap. 16. n. 92. & 93.

Humanum cum Plasta genus sibi conderet, unum

Non vidit satis esse hominem, nisi iungeret illi

Consortem, sine qua nequeat consistere Regnum.

Quod Medus, quod Persa habuit, quod Græcus, & Inda.
 Romanus, genuit Matvors sine coniuge prolem.
 At Medus, sic Persa ruit, sic Græcus, & ipse
 Romanus. Deus imperium sine fine daturus,
 Connubio Marti coniunxit Religionem;
 Austriacamque habitare domum per sæcula iussit;
 Et spargere cum Sole simul sua Sceptra per Orbem.
 Candida Religio est, rubet alter sanguine coniux;
 Austriacæ hinc insigne domus cum sanguine candor.

Genebr. in Chron.
 lib. 4. ann. 1297.
 Bozi. de sig. Eccl.
 lib. 4. cap. 4. & de
 ruin. Gent. lib. 6.
 cap. 9. & alij apud
 Me i. tom. de Ind.
 iur. lib. 1. cap. 16.
 ex num. 88.

D. Hilar. apud Me
 ubi proximè n. 85.

Gervat. in lib. in-
 troit. Ferd. pag. 54.

Cuius; (quod magis notandum est) trophœa, eo tempore in Occi- II
 dente augeri cœperunt, quò in Oriente Turcarum Imperium sub Ot-
 tomanis radices agebat, ut Genebrardus & Bozius animadvertunt:
 quasi divina Providentia præveniente, ut detrimentum, quod per hanc
 Ottomanam familiam Catholica Fides, & sancta Romana Ecclesia
 passura erat, per illam refarciretur, quæ iuxta D. Hilarij doctrinam,
 etiam tunc stat, cum superari videtur. Quod idem, novissimus etiam
 Gervatius, nemine citato, his verbis observat: *Observatione dignissimè*
est, Augustam Austria domum, à Rodolpho Cesare, eo ipso tempore, commu-
ni Orbis Christiani bono, esse conditam, quo Ottomanica familia, damno pu-
blico emerfit. Eiusdemque Tyrannidi intra limites coercendæ, velut in cõ-
cussum propugnaculum divinitus obiectam esse.

Vnde meritò, tam frequens, quàm raucus, & subdolos Gallorum 12
 cantus excluditur, qui in suis semper falsis, & pro libito ac proprio
 Marte confictis Mercurijs Gallo Belgicis, & apud Balzacum, Du-
 furrierum, Gramondum, Anonimum Vindiciarium, & alios, clamare
 ac clarare non desinuat, eandem Augustissimam familiam Austriacæ,
 & Austriaco Hispanam, sub prætextu Pietatis, & Religionis, magis
 quàm re, & veritate, aliena occupare, & Romanum Imperium sibi hæ-
 reditarium reddere velle. Quapropter, Nostròs Reges appellare so-
 lent, *Catolicos de Estado*, sua conscientia alienas conscientias, & quidè
 Regum Cesarumque metientes, & sub his clamoribus, seu clangori-
 bus, reliquos alios Europæ Reges, & Dynastas in eorundem Austria-
 corum odium, & perniciem protervissimè concitantes. Cum tamen
 certius sit, eis eos invidere dumtaxat posse, & calumnijs, ac maledi-
 ctis laceßere, nunquam tamen, quicquid invidia rumpantur, fremant,
 frendeant, omnemque suam eloquentiam compositis convicijs evo-
 mant, consequuturos, quin Austriaci Principes apud Deum, qui pe-
 ctorum recessus latebrasque scrutatur, conscientiam suam probent, &
 etiam cum suarum opum iactura, & vitæ periculo, Religionem Ca-
 tholicam, à Majoribus acceptam, intimis præcordijs, & sine fuce se-
 ctari, & ubique terrarum propagare desistant; sola sibi Divinæ Maie-
 statis gloria, Populorumque salute proposita.

In quo argumento illustrando, & propugnando, multus est Nico- 13
 laus Vernuleius in eleganti Apologia, quam pro Augustissima ac Piè-
 tissima gente Austriaca typis mandavit anno 1635. ubi manifesta hu-

Vernul. in Apol.
 cap. 17.

ius zeli ac pietatis monumenta ex dictis, & gestis Alberti II. Friderici III. Maximiliani II. Caroli V. Philippi II. & III. & aliorum Austriacorum recenset, qui nihil eadem Pietate & Religione antiquius, tutius, præstantiusque duxerunt, & eam viventes, constantissimè demonstrarunt, & morientes, suis successoribus enixè commendaverunt.

14 Sed quid his testimoniis egemus, quæ etsi à talibus Principibus præstita, forsan Galliæ Sycophâtis, veluti in causâ propria, minùs stringent. Testetur idem ex eisdem Gilbertus Genebrardus, qui non contentus in sua Chronologia dixisse, Familiam Austriacam à Deo in Ottomanicæ oppositionem præelectam fuisse, ut supra retulimus, iterum alio in loco eiusdem Chronologiæ sic habet: *Quo anno bellum Hispaniæ perfectum est contra Mauros, eorum expeditio adversus Indos Occidentales cœpit, quasi Hispanorum opus sit, expugnare Infideles, & Paganos.* Erasmus in Panegyrico ad Philippum Primum, dum asserit: *Hispaniâ fatalem Fidei murum, & Christianæ Religionis unicum propugnaculum esse.* Lucius Marinæus Siculus, qui de eadem sic inquit: *Quare quidem meo iudicio in Orbe toto terrarum nulla gens est hodie Hispana (ut ita dicam) Christianior.* Ioannes Vasaus Belga, ita idem affirmans, *Fuit profectò Hispania Christianæ Religionis semper observantissima, & Fidem Catholicam, quæ semel imbuta, sincerissimè usque coluit, hæreticis infestissima.* Stanislaus Osius Cardinalis Barmienensis, inquit: *Nulli Regnum est hoc nostro infelici sæculo magis ab hæresibus intactum, quam sit, vel hoc solo nomine felicissimum Hispaniarum Regnum, cui propter hanc in Fide Catholicam constantiam, & eius tuendæ diligentiam, alias præterea multas felicitates Deus largitur.* Petrus Odofredus, his verbis: *Puniuntur suspecti hæresis in Religiosissimis Hispaniæ Regnis, vel hoc maximè hac tempestate triumphantibus, & singulari laude dignis quod nulla, non solum planè hæreses, verùm ne suspicio quidem, sine digna, vel momento, manet nota.*

Genebr. in Chron. lib. 4. pag. 705.

Marin. de reb. Hispan. lib. 5. c. de Hisp. sob.

Vasaus lib. 1. Chr. Hisp. cap. 9.

Osius lib. 3. ad. vers. Brent.

Odofr. in l. 2. C. de hæret.

15 Quod valdè consonat cum simili censura & laude Eminentissimi Cardinalis Baronij, ita loquentis: *Hoc planè laudis sibi vindicat semper Ecclesia Catholica in Hispania, ut non ab erroribus tantum, sed & à suspicionibus esse voluerit suos immunes. Quo factum est, ut hoc ipso nostro sæculo, cum longè latè que facibus hæreticorum orbis inflamaretur, ipsa illæsa perstiterit, accurrentibus summa celeritate Dei Ministris, si vel tenuem suspicionis scintillam, vel si non ignem, fumum saltem viderint, latentis ignis indicium. Ipso præcipuè Rege Catholico super omnes in opus naviter incumbente.*

Card. Baron. to. 7. ann. 563. n. 17. col. 713.

16 Quibus, ultra alia, quæ Ego alibi diligenter congesi, addere licet Thomam Bôzium, qui zelum propagandæ Fidei in nostris Regibus & gentibus sic extollit: *Nulla unquam gens, ex quo Adamus habuit liberos, tot nationes moribus ac ritibus dissimiles, ad unius Religionis cultum, vel earundem legum studium perduxit, ac Hispana. Vix enim quisquam enumerare possit gentium varietatem, moresque illarum, prorsus inter se dissidentes, quas Hispani sub Imperio suo miserunt. Et ad Christi venerationem perduxerunt, uniusque Dei cultum. Sunt in promptu historia, legat qui volet.*

Ego 1. tom. de Indiar. iur. lib. 2. cap. 25. ex n. 13. Bozi. de sig. Eccl. lib. 8. cap. 1.

Molan. in lib. de
Milit. Christ.

Pet. Galesin. in vi-
ta S. Did. Compl.
par. 1. c. 2. ap. Su-
riū tom. 6. die 12.
Novembr.

Mag. in Geog. tab.
3.

Cabrera lib. 8. cap.
20. ex pag. 580.
Porrenus de dict.
& fact. Philipp. II.
fol. 44.

Vernul. ubi sup.

Duploix, Author
Gallus; in vita Hē-
ric. IV.

Vernul. suprà, Mi-
raus ann. 1623.
Bellus in Laur.
Austr. lib. 6. ann.
1622. & lib. 7. ann.
1623. pag. 638. Ces-
ped. in Hist. Reg.
Philipp. IV. li. 2. c. 4.
& 8. Saaved. emp.
78. ex pag. 589. &
Tapia in lib. de los
Grandes, Elog. 1.

Cui assentiens Molanus, de D. Rege Nostro Philippo Secundo 17
verba faciens, ait: *Ita Rex verè omnibusque modis Magnus, fortunas om-
nes, viresque immensas à Deo acceptas, in debellandis Ecclesia hostibus nõ
inutiliter ostendit.* Et in universum de tota Hispaniæ gente agens, &
quàm sit, ac fuerit Fidei, quam semel ab Apostolis accepit, reuentif-
sima, Petrus Galesinus, qui omninò legendus erit, & breviori verbo-
rum compendio usus Ioannes Maginus, sic de Hispania hac in parte
contestans: *Sacra tamen præ cæteris venerantur, & Pietatem Christianã
summo percolunt.*

Quod si quis hos Testes, quàmvis ad eò graves, proletarios diiudi- 18
cet, audiat precor Pium V. Pontificem Maximum, qui eundem Phi-
lippum II. *Publica Pacis, & Ecclesia fulcrum,* appellavit. Gregorium
XIII. qui eius incolumitatem Reipublicæ Christianæ, vel idcirco ne-
cessariam iudicavit, *Quòd post hanc, non alius reperiri Philippus possit.*
Et Clementem VIII. qui in ea oratione, quam in Cardinalium Col-
legio post eius obitum habuit, magno cum luctu declaravit, quòd
*Rex ille plus solus in expellendis ab Ecclesia hæreticis expendit, quàm
omnes simul alij Christiani Reges.* Prout vel in solo Belgio eisdem Gal-
lis vicino, verificari potest, cuius Dominationem maluit ancipiti tor-
bellorum Fortunæ committere, quàm pati, ut in ea, ipso consentiente,
unus vel solus ex vassallis à Fidei Catholici unitate, & veritate de-
viaret, ut in ipsius vita eiusdem Scriptores commemorant.

Quinimò & in ipsam Franciam arma intulisse, opesque suas libe- 19
raliter exhausisse, ne Catholici illius Regni, ab Hugonotis opprime-
rentur, apertius est, quàm ut nostra egeat adprobatione. Atque idcir-
cò, ut Vernuleius addit, postea quàm ad Ecclesiæ sinum, abiurata hæ-
resi, Henricus IV. redijt, pace Vervini constituta, quas in Francia ci-
vitates & arces occuparat, libenter restituit. Et cum postea idem Hē-
ricus huius fœderis inimicior, vel sperior, anno M. D. XCV. eidem
Philippo bellum indiceret, nullum illi aliud responsum dedit, ut Du-
ploix testatur, quàm *Se, missis in Franciam hætenus auxilijs, Religionem
Catholicam stabilivisse, hæresimque debilitavisse; in posterum verò non de-
stiturum se quibuscunque viribus, Catholicos in Francia iuvare, & hære-
sim potenter impugnare.*

Eandem quoque intentionem, atque attentionem à Pijssimo Re- 20
ge nostro Philippo IV. in vallis Tellinæ occupatione, & restitutione
habitam fuisse, (quicquid Gradmondus contrarium improbè asserat)
ipse rei eventus manifestavit, & multis aliis rationibus & argumen-
tis apertissimum reddunt Vernuleius, Miræus, Iulius Bellus, Gundi- 21
falus de Cespedes, & omnium optimè ac novissimè noster D. Dida-
cus de Saavedra Fajardus in suis Ideis Politicis omni laude dignissi-
mis. Neque expedit, ut in re ad eò certa longius immoremur, cum vel
ipsius Galliæ Scriptores, illinc stent, & istinc dicant, & vel inviti ag-
noscere debeant, quàm pio, promptoque & liberali animo, ac valida
classe, idem Rex Noster anno 1625. Franco suppetias tulerit, ut rebel-
les, & hæreticos Rupellanos opprimeret.

Cui subventioni illius arduæ expeditionis victoria debetur, & alia- 21

rum, quæ eius causa postea in eodẽ Regno sunt partæ. Quamvis (quod certè æquè mirandum ac dolendum est) nec Claudius Marisotus, Iacobus Gutherus, Balduasar de Bias, & alij Galli Auctores, qui profla & vorfa oratione huius Rupellani triumphii historiam scribunt, & nimis extollunt, nec levem quidem Hispaniæ adeò opportunæ opitulationis mentionem fecerint, sibi solis totam hanc laurum, & Anglicæ classis fugam adrogantibus, quam certius est, ad nostræ conspectum, Duce eximio Dom. Federico Toletano, ab auxilio, quod Rupellanis præstare parabat, destitisse. Vnde tumor ac fastus Nationis Gallicæ colligi potest, & quàm certum sit Adagium, quod ex Plutarcho refert Erasmus, *Nemo benè merito bovem immolavit præter Pyrrhiam*, cū in reliquis frequentius Græci illi versiculi celebrari, verificarique soleant:

*Simul & misertum est, interijtque Gratia
Seruatus usque ingratus est, & immemor,
Post munus illicò consenscit Gratia.*

Sed non ideò poenitendum est gloriosum gloriosi Nostri Regis auxilium; nam quemadmodum, iuxta Ciceronis sententiam, *Omnes inmemorem beneficij oderunt*, ita, secundum aliam Senecæ, facientem collaudant, cui saluum ex illo, quod est optimum, manet, nempè fecisse, suoque exemplo docuisse, per se expetendam esse grati animi affectionem, ingrati per se fugiendam: nihilque æquè concordiam humani generis dissociare ac distrahere, quàm hoc vitium. Cum nullo alio commercio tuti simus, quàm, ubi mutuis iuvamur officijs, & contra subitas incursiones munitiores efficimur. *Fac nos (subdit) singulos; quid sumus? præda animalium & victima, ac vilissimus, & facillimus sanguis. Quoniam cæteris animalibus in tutelam sui, satis virium est. Quæcumque vaga nascuntur, & actura vitam se gregem, armata sunt: hominem imbecillitas cingit: non unguium vis, non dentium, terribilem cæteris facit, nudum & infirmum, societas munis. Duas res dedit, quæ illum obnoxium cæteris, validissimum facerent, rationem & societatem, &c.* Quod tandem vel ipso Gallos, Deo annuente, cognituros spero. Cum virtus in omnium animos lumen suum præmittat, & vel ipsis, qui eam non sequuntur innotescere soleat.

(*)

Marisot. hist. Maris, pag. 369. & seq. Guth. in Carm. de Rupel. rupta post tract. de iur. man. Bias in Sylvis Regiis, Sylva 1.

Erasm. in Adag. pag. 282. & iterum 390.

Erasm. sup. pag. 361.

Cicer. 2. Offic.

Senec. lib. 1. de benefic. cap. 10. & lib. 4. cap. 17. & 18.

Sceptrum Præstabile.

EMBLEMA X.

*Imperij Rudolphus ovans sumebat habenas
 Cingebatq; suum clara Corona caput.
 Hinc deerat Sceptrum, properant in Scepra Ministri;
 Ex Araq; Crucem fervidus ipse rapit.
 Hac Mosis gemmas protrudit virga sacratas:
 Quam benè cui Sceptrum Crux erit; ille reget.*

COMMENTARIUS.

Juven. Satyr. 4. in princip.

C. C. E iterum Rudolphus: *Et est mihi sæpè vocandus ad parteis.* Cum virtutes, quibus enituit, nunquam non Principibus usui & exemplo esse possint, & Deo ita placuisse videantur, ut in earum humanum præmium Augustæ (ut diximus) Domus Austriacæ extiterit Conditor, & præclaram hæctenus Comitum Habburgientium ramam, non solum firmaverit, sed ad Imperialem dignitatem, quam per tot sæcula conservat, evexerit.

Qui Honor (ut hoc obiter animadvertam) quodammodo Hispaniæ nostræ debetur, cum Rex eius Alfonso, cognomento Sapiens, prius in idem ipsum Imperium electus, & ascitus fuerit, & ob eiusdem demum renuntiationem, locus Rudolpho factus, ut Hieronymus Gebullerus, Vvolphangus Latzius, Michael Eitzingerus, Heuterus, Bel-

forestius, Rosierius, Guillemmanus, & alij historiae Augustæ, & Domus Austriacæ, Scriptores observant, & novissimè ille, qui librum melioris Liliæ Gallicæ, sive de vita Sancti Regis Ludovici, Italo sermone conscripsit, ubi sic habet: *Eccedè la dignità in Ridolfo Conte de Auspurg; beneficio da cui riscosse credito, poi che la grandezza de tanti Corone Imperiali come la pietà di Ridolfo ha meritato di mettere nella sua Augustissima Casa de Austria, sono venute ad essere honore de la descendèza de lo stesso Re Alfonso.*

3 Fuit autem (secundùm eisdem) Rudolphi electio facta in die Divi Michaelis III. kalend. Octob. anno Domini M. CC. LXXIII. & Coronatio apud Aquisgranum in die D. Lucæ eiusdem anni. In qua, ut post alios tradit Nicolaus Vernuleius, cum Imperij Diadema susciperet, Sceptrumque in promptu non esset, interim dum à Ministris apparabatur, Crucem ex aris arripiens, dignam se vocem edidit: *Hic Signum est, quo genus hominum, & Nos redempti sumus, hoc Ego Sceptro in omnes mihi, & meo Imperio infidos utar.* Quod semper, & passionem Christi, quæ in eo representatur, religiosissimè venerabatur; adeò, ut teste Cuspiniano, in sexta Feria, quæ dies est Veneris, Passioni Christi dicatus, cum hoste manum conferere consueverit, votumque Deo fecerit, si victoria contra Othocarum Bohemiæ Regem potiretur, se se in honorem Sanctæ Crucis, novum extructurum Cænobium, prout in signi, & ferè miraculosa victoria potitus, se reum voti agnoscens in Tulna Austriae oppido, Monialibus (quod hodie durat) sub titulo Sanctæ Crucis, & in eius honorem extrui fecit, & amplis donariis censibusque dotavit. Sic Nobis ad præsens Emblemata confingendum occasionem præstans; & Posteris suis, reliquisque Christianis Principibus exemplum, & documentum, ut intelligant, nullum Sceptrum excellentius, præstabiliusque esse posse, quàm quod in Cruce Christi firmatur, & ad veram eiusdem imitationem, & Religionem dirigitur.

4 Est etenim, & esse debet omnis Christi actio nostra institutio, omniumque Regiorum, & Consiliorum gubernaculum lex divina, ut benè monuit Divus Cyprianus, & iuxta doctrinam D. Paulini, Christus Christi que Cruce,

*Ipsa Pietas, ipsa Iustitia est.
Hic Veritatis lumen est, Vita Via;
Sol æquitatis, Fons bonorum, Flos Dei.
Et argumentum mutuum est
Pietatis esse Christianum, & impij,
Non esse Christo subditum.*

5 Quem locum referens Albanus Spinasatus addit, quod Socrati ferunt ab Indo quodam affirmatum, vix quemquam res humanas posse pernoscere, qui non aprimè coniunctam divinam quoque notionem, & venerationem habeat. Unde non in Sacris solum, sed & profanis in legibus habemus, infanos & helleborò dignos, censendos esse, qui non ritè divinis sunt initiati, & mancipati,

Vernul. in lib. de virtut. Dom. Austr. cap. 2.

Cuspin. in Rudolf.

D. Cypr. in epist.

D. Paulin. in Poemat. pag. mihi 471

Spinaf. in Polit. lib. 1. cap. 1.

*Quid enim tenere bonum, aut verum queant,
Qui non tenent summæ caput,
Veri bonique fomitem & fontem Deum,
Quem nemo nisi in Christo videt?*

Synesius in Orat.
de Regn.

Vel qui aureum illud præceptum Synesij rectè cum nostro Rudolpho non percipiunt, *Fretas primum subternatur fulcrum & crepido, cui firmiter insistat stabilis imago Imperij.*

Novella Theod.
& Valen. sub tit.
de Iudæis.

Idemque ipsum agnoscetes Theodosius & Valentinianus Imperatores, non solum sibi, verum & suis in Imperio successoribus, hoc vere Religionis tuendæ, & sequendæ præceptum, potius quam consiliû, his verbis iniungunt: *Inter ceteras sollicitudines, quas amor publicus per vigili cogitatione nobis induxit, præcipuam Imperatorie Maiestatis curam esse perspeximus vera Religionis indaginem, cuius si cultum tenere potuerimus, iter prosperitatis humanis aperimus inceptis. Quod usu longæ ætatis experti, piæ mentis arbitrio, ad posteros usque, perennitatis in re fundare decrevimus ceremonias sanctitatis, &c.* Qua cum lege, illa altera Constantij Imperatoris consentit, ubi ita signanter scriptum: *Gaudere, & gloriari ex Fide semper volumus, scientes magis Religionibus, quàm officijs, & labore corporis, & sudore, nostram Reipublicam contineri.* Neque abest alia Iustiniani, quæ in eodem studio sui Imperij munimentum constituit, sic inquit: *Nos omni providentia Curam Ecclesiarum gerimus, per quas, & Imperium nostram suscipi, & publicas res per clementiam Dei ac gratiam muniri existimamus.* Ad quas leges veluti respiciens Augustissimus & Religiosissimus Rex ac Dominus Noster Philippus IV. quem Deus in commune totius Christianæ Reip. bonum Nobis per plures annos in columen servet, in gravi ac pio illo Decreto cuius in Epistola Dedicatoria mentionem teci, dum suis Cõsiliariis, & Magistratibus delictorum punitionem, & Divinæ legis præcifam, & indispensabilem observationem iniunxit, illam protestationem, semper menti tenendam, & aureis litteris conscribendam, adiecit: *Pues mas quiero perder todos mis Reinos juntos, guardandola, que recobrar quanto se ha perdido, si ha de ser con riesgo de pisar la raya de los Divinos Preceptos.*

Const. Imp. in l. in
qualiber, C. de sa-
cro sanct. Eccles. in
Theod.

Iustin. Imp. in No-
vel. 42. de Episc. &
Cler.

Idem habetur in e-
pist. inter Claras,
sive l. 3. C. de sum.
Trin. & Fide Cath.

Sed quid miremur, si Christiani ita senserint vel censuerint Principes, cum & Ethnici, licet falsis Numinibus dediti, in eorundem quoque cultu, totam suam felicitatem collocasse legantur. Etenim sic de Græcis Aristoteles habet: *Deinde, quod & consentaneum sit, Deos immortales benevolentiores esse in eos, qui maxime illos colunt.* Et de Romanis Livius: *Omnia prospera eveniunt colentibus Deos, adversa, spernentibus.* Et melius Valerius Maximus, qui incrementa Imperij ipsorum, ob hanc Religionis, vel in parvis curam, contigisse, sic docet: *Non mirum igitur, si pro eo Imperio augendo custodiendoque pertinax Deorum indulgentia semper excubuit, quod tam scrupulosa cura, parvula quoque momenta Religionis examinare videretur.*

Arist. in lib. Rhet.
ad Alex. cap. 3.

Livius lib. 5. De-
cad. 1.

Valer. Max. lib. 1.
cap. 1. n. 8.

Halicarn. lib. 1.
ant. Rom.

Et apud Dionysium Halicarn. legimus, Pythium oraculum, Dardano Cõsulenti de urbis, quã condere parabat, auspiciis felicibus, respõdisse:

*In urbe quam conditis, Deo cultum incorruptum semper
Statues, & observantia coles; sacrisque chorisque.
Nam dum hæc veneranda in vestra regione fuerint
Dona lovis virginis coniugis tuæ, ista urbs tibi
Ficti inexpugnabilis in perpetuum omnes dies.*

9 Quod reapse semper impletum fuisse, Gentilium historiis omisis, qui vel Deam Vestam pro fulcimento Regnorū habebant, quod apud ipsos Religionis symbolū esset, ut ex Plu. archo & Servio colligitur; satis nobis Sacræ demonstrat, in quibus videmus, pro Deo, & vera Religione pugnantes, licet pauciores numero, nunquā non de suis hostibus gloriosos triumphos reportasse, ut in Abrahamo, Moysē, Iosue, Gedeone, Samuele, Davide, Ezechia, Iosia, & Machabæis animadvertere licet, quorū in libro hac de causa sic dicitur: *Manu quidē pugnātes, sed Dominū cordibus orātes prostraverūt nō minūs triginta quinq; millia.*

10 Quod in lege etiā Gratia contigisse, Magni Constantini victoriæ contra Maxentiū, Maximinum, Licinum, & alios ostendunt. In quarū prima, Crucis signum cœlitus sibi apparuisse, Eusebius, & alij apud Baronium testantur, hoc Elogio, repetitis vicibus ac vocibus addito, *In hoc signo vinces.* Magni etiam Theodosij, cuius insignis Pietas & Religio promeruit, ut parva manu ingētes Eugenij Gallorū Regis, aliorūque Barbarorum copias fugaverit, non tam suis auspiciis, quā ope & præsidio obortæ répestatis, ventis cōtra hostiū aciem validē favientibus, ut præter plures alios, eleganter Claudianus ita scriptū reliquit:

*Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit ad-versas acies, re-volutaque tela,
Vertit in authores, & turbine reppulit hastam:
O nimium dilectē Deo, cui surgit ab antris
Aeolus armatas hiemes, cui militat Æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.*

Hæc enim carmina de Theodosio, non de Honorio loqui, (ut aliqui perperam putant) benè, post D. Augustinum, Crinitus, & Baronius animadvertunt: licet verum sit, vel ipso Augustino testante, eundem etiam Honorium, qui planè Catholicus fuit, & Romano Pontifici addictissimus, cum pro eo dimicaret, supra centum millia hostium uno prælio prostrasse, & Regem cum filiis captum, & occisum vidisse.

11 De Theodosio quoq; Iuniore scribit Socrates, quod cum adversus Persas bellū gereret, Angeli, Dei iussu, pro eo dimicarūt, Saracenosq; turbarunt, & circiter centū millia, eorum in Euphrate submerferunt.

12 Possentque plura alia hac in ré exempla referre, quæ apud alios obvia sunt, nisi hæc de externis sufficerent, & tot tātaque interna nostra in Hispania legātur, in bellis, quæ *De las Navas de Tolosa, De Clavijo. De Simācas, Del Salado,* & aliis quā multis cōtra Mauros susceptis, & foelicissimè sub auspiciis D. Mariæ Virginis, & B. Patroni nostri Iacobi Zebedæi triūphatis; quæ satis aperiūt, quā verè D. Paul° dicere poterit, *Qui enim per Fidē devicerūt Regna, hi fortes facti sunt, castraverterū*

Plutarc. in l' b. de fort. Rom. Servis, & alij in illud Virgil. i. Æneid. *Girta fides, & Vesta.*

Machab. 15. 27.

Euseb. Zonar. Niceph. Tripart. & alij ap. Baron. ann. 312. pag. 68.

Claud in Paneg. Honorij.

Aug. de Civ. Dei, lib. 5. c. 36. Crinit. de Poet. Lat. c. 84. Baron. ann. 394. pag. 686.

D. August. d. lib. 5. cap. 23.

Socrat. lib. 7. Hist. Eccles. cap. 18.

Ioseph. Steph. in tract. de vni. Relig. c. 17. Marlian: Th. Poly. 29. & 30. & Ego de Ind. iur. tom. 1. lib. 2. c. 21. ex n. 4.

Mariana in Histor. Hispan. Saaved. in Id. Polit. ex pag. 175. & novissimè Noister Salazarius.

Marlian. in Th.
Pol. c. 29. & 30.

exterorum; & Ambrosius Marlianus, postquam hoc idem argumentū latè duobus capitibus presit, hinc illa distichis claudere:

*Principis aeterni sacros venerare Ministros,
Tunc tibi perpetuum cœlitus auxilium.
Qui colit Ecclesiam felici navigat aura,
At qui contemnit, tendit ad exitium.*

Iosue 13. & 20.

Quod non latuit Theodosium Magnum, qui parta victoria, de qua modo loquuti sumus, in morbum delapsus, cum filiis imperium distribueret, eos veram Pietatem colere hortabatur, constanter asseverans: *Haec & Pacem conservari, bellum extinguere, hostes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique constare.* Non secus atque Iosue, etiam mortis vicinus, suos, si in Dei Fide & Religione perseverarent: *Nullus (dicens) vobis resistere poterit, unus est vobis persequetur mille viros, quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit.*

Vernul. in Apol.
progen. Austr. c.
17. pag. 298.

In quorum imitationem Rex Noster D. Philippus I I. non minus Pius, quam Prudens, ut recolat Vernuleius, iam iam moriturus, hanc vocem ultimā, verèque Christianam pronunciaſſe perhibetur: *Vnum est, quod me meritò reficit, & cuius sola contemplatione moriens oblector, quòd in Catholica Fide, Maiorumque Religione; quòd in Catholica Ecclesia, quòd in Supremi Romani Pontificis obedientia morior, & conquiesco.* Quæ vox similis est clausulæ testamenti Ioannis Samoſci, Poloniæ Maximi Cancellarij, quam meritò valdè laudat Ioannes Vvoverus Antuerpiensis, & Ego omnium Catholicorum testamentis inferi cuperè, qui cum se in Fide & Ecclesia Catholica vixisse, morique, testatū facere velle, sic adiecit: *Ille nempe, illa, quæ non modo tot Regū, ac Principum, sed quòd longè præclarior est, omnium Sanctorū communis Mater; & in cuius gremio mori felicius est, quàm ab initio nasci, cum non nasci satius sit, quàm in hac non mori.*

Vvover. in defen-
sione Donarij Lip-
siani, in fine.

His ergo monitis & exēplis Principes animadvertant, quæ præmia Religiosos, & Christum sequentes, Christi que Crucem pro Sceptro habentes, in hoc, & in alio sæculo maneant: & ex adverso, quot damna, quot miseras, qui ab hac orbita discedunt, incurrant. Nam dū contra Religionem Catholicā, hæreses, & errores sequuntur, aut tutantur, sibi inobsequentes subditos experiuntur; colluviem, & inundationem Regnis suis invahi vident, leges suas, & iudicia contemni, ditiones suas turbari; & tumultus bellicos in se oriri.

Isaïæ 50. 12.

Neque ullo modo aures prabeant ijs, qui in materia Religiónis aliquam eisdem conniventiam, vel dissimulationem suadeant: nam cū hæc in aliis ferè omnibus humanis rebus crimine vacare non solet, in his certè, quæ ad cultum Divinū, tranquillitatēque, & incolumitatē Republicæ pertinent, summū, & in admittibile piaculum continet, & vel ipsis Regnis nocentissimū, quæ hoc medio pacari, vel conservari curantur. Cum Dei verbū deficere non possit, quo, Isaïæ ore, nos admonet: *Gentem, & Regnum, quod non servierit Deo, periturum, & quòd gentes solitudine vastabuntur.*

Ideoque procul amandari debet Bodinus, Vvaremundus, Vurm-

ferus,

ferus, & hæretici alij, qui passim suis scriptis docere, & vociferari non desinunt; diversitatem Religionum, & Conscientiarum, quam vocant; Libertatem, Græcè *Autonomiam*, in Regnis & Rebus publicis conducibilem, & permissibilem esse. Quos contra, non minus pie, quam eleganter, plures alij ex Catholicis declamant, & exclamant, præsertim Fabius Albergatus, Iustus Lipsius, se, dum alicubi contrarium dixit, excusans; Nicolaus Vernuleius, & Magister Marquez, Catholicam Fidē, & Sanctæ Ecclesiæ unitatem, & veritatem asserentes, multisque rationibus, & exemplis validè propugnantes.

18 Inter quæ digna notatu relatuque sunt illa, quæ ex historiis D. Ludovici Galliarum Regis, Godofredi Lotharingij, & Bullionis commemorat Lipsius. Et vice omnium esse potest pijsimum illud, & nobilissimum Caroli V. qui vel ipsi hæreticis aliisque referētib, apud Camillum Borrellū, cum sæpius in Germaniæ Conventibus super hac re habitis, de toleranda Autonomia rogatus fuisset, semper constanter respondit: *Decrevi omnino omnia Regna mea, Imperium, Potētat, Amicos meos, corpus & sanguinem, vitamque & animam meam exponere, quā talem licentiam dare, vel pati, ut pravum hoc inceptū proserpat ulterius.*

19 Et licet Andreas Knichen, & Martinus Magerus, de hac pace, quā ipsi *Religiosam* vocant, agentes, asserere videantur, Imperatorem Ferdinandum Primum, Caroli fratrem, hanc sibi tolerantia formulā divinitus in mentem datam, crebris sermonibus ante obitum usurpasse. Ego tamen id credere nolo, cum Austriacum Hispanumque sanguinē, sibi contrarium suggerentem, habuerit, & ignorare nō posset, indignū esse, Divinum cultum ad libertatem quoque vocari, quasi servitus sit, uno sensu, atque uno ritu Deum colere: qui sicut unus est, ita una Fides, & Religio esse debet.

20 Hocque præ oculis habuisse Sisebutum olim, & postea Ferdinandum & Elisabetham suos Progenitores, qui ob eandē causam Iudæorum fecem, in suis Regnis non permiserunt. Prout nec Maurorum reliquias ultimis hisce temporibus Pijsimus Rex Noster Philippus III. spreto divitiis, & aliis utilitatibus, quas ex eorundē toleratione consequēbantur, ut latius recolunt Auctores à Me alibi diligēter congeiti. Omnes sanè rectissimè cum eiusmodi in causis *Libertas* (ut alias dixit D. Ambrosius) *libertate perire solent*; nihilque aliud sit Religionēs plures habere, quā nullam omninō Religionem habere.

21 Vnde etiam Ethnicis hanc uniformitatem Religionis, vel primam ac vetustissimam legem Imperij faciunt, ut ex Cicerone, & aliis colligitur; & Mecænas, quem refert Dion Cassius, hoc consilium Augusto dedit: *Deum semper, & ubique cole, ut moribus Patriis receptum est. Ad eundem cultum alios compelle, Peregrinaram verò Religionum Auctores odio & supplicio prosequere.*

22 Quod consilium, in vim præcepti, in nostra Hispania Regibus iniunctum fuit in sexto Concilio Tolerano, iam inde ab anno Christi 638. ubi decernitur, ut quisquis succedentium temporū Regni apicē fortiretur, non ante Regiam Sedem conscenderet, quā inter reliqua conditionum sacramenta polliceretur, nullum se, non Catholicū, per-

Bodin. lib. 3. de Re pub. c. 7. Vvarem. in tractatu de fœder. Danæus lib. 2. Eth. Christi. cap. 7. Lips. in Polit. lib. 4. & alij apud Mager. de Advoc. arm. c. 16. n. 593.

Alberg. in Antibodino, Lips. lib. de una Relig. Marquez in Gub. Christiana. lib. 2. pag. 171. & seqq. latè Paramus de orig. Inq. lib. 2. tit. 3. c. 7. & Ego 2. de Ind. Guber. lib. 3. c. 26. n. 2.

Lips. in monit. & exemp. lib. 1. cap. 2. n. 2.

Borrell. de præst. Reg. Cath. cap. 42. num. 73.

Knichen de Sax. non prov. iur. c. 2. n. 89. Mager. de Adv. voc. arm. d. c. 16.

Ego 1. tom. de Ind. iur. lib. 2. c. 16. ex n. 112 & cap. 19. ex n. 92.

D. Ambr. lib. 2. ep. 7. Ego 2. to. lib. 1. c. 4. n. 122. & 123.

Cic. 2. de legib. Halicarn. lib. 2. Polib. lib. 6.

Dion. lib. 52.

missurum in tuo Regno degere. Si verò postquam ad Regni gubernacula accessisset, huius ipse temerator existeret promissi, esset anathema in cōspectu Sempiterni Dei, & pabulum efficeretur ignis æterni.

D. Leo epist. 26. & 31.

Quò & respiciens D. Leo Papa, tantum abesse ostendit à Regnorū quiete & salute, hanc in Religione relaxationem, ut potius eandē omninò turbet, atque pessundet. Prout in Germania, & aliis Provinciis; nostris (heu) calamitosis; peccaminosisque temporibus cōtigisse videmus, in quibus, ut graviter refert ac dolet Vvarsevicius, dum de Religione certatum, Regio; dum de coelo, terra amissa est.

Vvarserv. in paradig. pag. 9.

Opat. Milev. relat. & laudatus ab Ant. Fab. in Iurisp. Papinian. pag.

Nostri ergo Rudolphi exemplum Reges sequatur, illudque Optati Milevitani in memoriam revocantes, sciant, *Et Religionem in Republica, & Rempublicam in Religione esse oportere.* Et hanc quidem Catholicam, solam ac solidam, ut pluribus docet Lactantius Firmianus, sic inquires, & finiens: *Sola Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet: Hic est Fons Veritatis: Hoc est Domicilium Fidei; Hoc Templum Dei:*

Lactant. Firmian. in Cath. inslit.

quò si quis non intraverit, vel à quo si quis exiverit, à spe vitæ ac salutis alienus est. Quod sanè nullo alio meliori modo consequi, firmissimèque retinere valebunt, quàm si Christi Cruci hæreant, & innitantur, illamque pro Sceptro sui cultuinis, ut noster Rodolphus dixit, & fecit, semper habeant, & revereantur. Constantinū Imperatorem sequuti, qui in memoriā illius auxiliariis, sibi cœlitus (ut diximus) demonstratæ; eandem postea super suam Coronā apposuit, & militaribus vexillis, quæ *Labarà* dicta fuerunt, affigi mandavit, ut plures passim Auctores testantur, eorum formam, & nominis causam, latissimè describentes.

Lipsius de Cruce, lib. 3. c. 15. Bossius eod. tract. lib. 6. c. 13. Gyal. Dialog. 25. Roa. sing. locor. lib. 1. cap. 14. Noster Domin. D. Laur. de Prado in notis ad Luitpræd. & alij passim, & notissimè Hipping. de iure insig. cap. 17. ex n. 351.

Magnus quoque Theodosius bella initurus, nullum sibi ad hostium offensionem gladium, vel ad sui defensionem, scutum præstantius invenit, quàm si una in manu Crucē, in alia librum Evangeliorū portaret, propter quam Pietatē, & Religionē tot victorias promeruit, & quòd plus est, Divos Ioannem & Philippum Apostolos sibi apparatus, atque ob eandē in omnibus dirigentes, eo modo ac forma, quæ ex veteri numismate colligi potest, quam, & totum hoc, ultra alios, recenset Eminentissimus Cardinalis Baronius, quem pro multis citare sufficit.

Baron. ann. 394. num. 10.

In quorum Magnorum Principū imitationem, alij subinde Reges & Imperatores, tantum honoris, & reverentiæ Cruci tribuerunt, ut suas ipsi Coronas submiserint, multi que eadē pro Sceptro, etiam in triumphis, usi legantur, ut nostrū Rudolphū fecisse diximus, & alij suis Capitibus, & Imperatricū frontibus superposuerint, & in galeis, in clypeis, in diadematis, vestibus, purpura, Imperialibus globis, pectoribus, monetis, pluribusque aliis modis portaverint, seu insculpi fecerint, de quibus latè agunt Auctores, qui de ea scripserunt. Inter quos Iacobus Bossius ostendit, multis etiam ante Constantinum temporibus, in omnibus ferè Romanorum vexillis, & classibus, Crucis formā quodammodo adumbratam fuisse; & hinc haud mirandam esse eorundem foelicitatem, qua, licet causam ignorarent, tot mari, terraque victorias adepti fuerunt; atque orbem terrarum penè universum suo Imperio subegerunt.

Lipsius de Cruce; Gretser. & Bossius eod. tract. Thom. Bozius de sig. Ecc. Beyerling. in Th. lit. C. ex pag. 621. Marq. in Gubern. Christ. pag. 180. & 181. Camerar. 3. tom. subces. pag. 269. 274. & 275.

Quamobrem, de impij Iuliani Apostatæ iniquitatē, qui labarum

corruerat, Christi nomine, & Crucis imagine, quã Constantinus addiderat, sublata, meritò queritur D. Gregorius Nazianzenus, sic inquit: *Eoque aulaciã prorupit, ut adversus magnum vexillum illud præcepseretur, quod solvendorum laborum vim habet.*

Nazianz. in orat. cõtra Julian. Apostat.

29 Et ex adverso laudandus venit Iovinianus, qui eidem Apostata in Imperio successit, & Christianitatem renovavit, dũ pro symbolo sumit, *Scopus vite meae Christus*, ut Nicephorus, & Socrates, referunt. Et non minùs Convallus XLVII. Scotorum Rex, qui ut Leslæus refert, inter cætera suæ pietatis signa per illustria, ad amorem Christi Crucifixi suorum animis inferendum, eius Crucem in arcibus oppidisque collocandã, studiosè curavit, sibi què, quòcunque iret, illã ex argento affabrè factã, præferri voluit. Cui & equum ascensurus, osculũ suaviter imprimebat. Severo itè edicto prohibuit, nequis eã humi, ita ut pedibus teri, conculcarivè posset, aut fingere, aut pingere auderet.

Niceph. lib. 10. c. 39. Socrates lib. 3. cap. 22.

Leslæus hist. Scot. lib. 4.

30 Quod ultimum, Civili quoque iure, & Regio nostro Hispano stabilitum est. Primũ verò illud, de Cruce ante se deferenda, solũ in Romanis, & Metropolitanis Pontificibus mansit, & si antea, tam in nostra Hispania, quàm alibi, moris fuisset, Cruces ante Principes, & Imperatores deferre, & Sacros (quos vocabãt) eorũ in aliquas urbes advetus, Crucibus, & Reliquiis Sacris excipere, cũ Clero processionaliter procedente, ut latè Gretserus, & alij prosequuntur, & Guntherus fati insinuat, dũ de susceptione Friderici Imperatoris apud Heinenses agès, sic canit: ----- *Suo cum Præsule Clerus,*

L. unic. C. nemin. licere sig. salvat. 1. 5. tit. 28. part. 7. 1. 3. tit. 1. lib. 1. Recop.

Gruter. de Cruce, lib. 2. c. 31. Beierl. in Th. lit. C. pag. 640.

Gunth. in Ligur. lib.

*Vestibus ornati nitidis, pretiosa ferentes
Signa Crucis.*

31 Et expressius pijsima, & lectu dignissima Sanctio Regis Nostri Ioannis huius nominis Primi, ubi morè hunc deinceps aboleri, atque intercipi iubet, iustius sanctiusque esse censens, Reges ipsos prius in Ecclesiam ad Crucem venerandam procedere, quàm ab eadẽ Cruce præiri. In cuius sola gloria iuxta D. Pauli consilium, Christiani Reges gloriari debent. Quod Marcus Antonius Muretus, præter alia de laude & triumpho Crucis elegantissimè decantata, sic extulit:

L. 7. tit. 1. lib. 1. Recop.

D. Paul. ad Galat. 6. *Nos autem gloriari, &c.*

Muret. in Hymn. 5. Crucis.

*Gentes nulla quibus notitia est Dei,
Armis, Imperio, prole superbiant:
Nobis, quæis melior spiritus obtigit,
Sola est in Cruce gloria.*

31 Cuius etiã eximiã venerationẽ ostendere volentes Imperatores Constantinopolitani, ut ex Curopalata, & aliis Novarinus observat, semper atque in publicum procedebant, in dextra Crucẽ ferre cõsueverunt, in sinistra verò involucrũ quoddã mantili ligatum, quod *Nos Mortaja* vocamus. Probo hoc nexu Crucis in dextra, Regni verum, & proprium Sceptrũ, (ut nostrũ habet Emblemata) veri què Regis characterem ac notam significare volentes: Mantilis autem in sinistra, quòd cultor Crucis Imperator, rerum humanarum inconstantiam ob oculos habere debeat, humilemque animum induere, culminum instabili-

Curopol. de offic. mag. Ec. Constan. cap. 6. n. 36: Novarin. in elect. sacris, lib. 2. exc. 9. pag. 194.

tatem, mundanaeque gloriae vertiginem considerans, Crucem amans, Crucem ferens, sub Crucis vexillo militans, Christo Crucifixo vivens immorienſque.

Quod Gloriosis, & ſemper æquè Potentibus, ac Piiſ Hispaniæ noſtrae Regibus pluribus ſuadere neceſſarium non eſt, cum tanta ſemper in obſequiũ Crucis Religione ſaggraverint, eiufque imaginem à cælo demiffam pro ſtemmate, & pretioſiori Auri flamma, quàm illa, de qua Galli tantopere gloriantur, iam inde ab antiquis temporibus, & ante Chriſtũ natum portare cœperint; & ſapientius ſub glorioſis eiufdem Crucis apparitionibus Pelagiſ Infans, Inniciſ Arita, Garſiſ Eximeniſ, Alſonſus Magnus, Alſonſus Caſtuſ, Alſonſus Luſitanuſ, Iacobuſ Aragonēſiſ Primuſ, & præclari alij Hiſpanorũ exercituũ Duceſ, inſigneſ adverſuſ Mauroſ, & alioſ infideleſ, variuſ temporibuſ ac lociſ victoriſ conſequuti fuerint.

In quibuſ omnibuſ ſigillatim recenſendiſ, nõ gravatè immorarer, niſi id iã diligentiffimè præſtitiffet, & graviffimiuſ cõprobaffet Noſter Didacuſ Valdeſiuſ, & poſt eum noviffimiuſ Iacobuſ Boſſiuſ, ubi Crucis, quæ Eximenio, & Ariſtæ apparuit, formam appingit. Qua, ut tandem cum D. Ambroſio, & Iuſtino Martyre finiã, ſcinditur mare, terra colitur, cœlum regitur, homineſ conſervantur, & præcipuè Principatuſ oſtenditur; Principũque in rectaſ actioneſ animuſ gubernatur, ut noſter Rudolphuſ ſuo factõ ac dictõ noſ docuit, & ex Ifacci typo ſuper humerũ ligna, quibuſ immolãduſ erat portantiſ, hiſ elegãtiſſimiuſ verbis D. Auguſtiniſ expoſuit: *Quod verò Iſaac ipſe ſibi ad immolanãũ ligna detulit, & in hoc Chriſtuſ Dominuſ figuravit, qui ad locũ paſſionis Crucẽ ſuam ipſe portavit. De quo Myſterio multo ante dictũ fuerat per Prophetã, & erit inquit Principatuſ eiꝯ, ſuper humerũ eiꝯ. Tunc enim Chriſtuſ Principatuſ ſuper humerũ eiꝯ habuit, quando Crucẽ ſuam admirabili humilitate portavit. Non incongruè Crux Chriſti ſignificat Principatuſ; nam per ipſam & diaboluſ vincitur, & totuſ munduſ ad Chriſti notitiã, vel gratiã revocatur.*

Quõd re ipſa impletuſ videmuſ, cum iuxta D. Proſperi Aquitaniſ obſervationẽ in libro de vocatione Gentiuſ, quem aliqui eidem Auguſtino tribuunt: *Gratia Chriſti non fuerit contenta eoſdem limiteſ habere, quos Roma, cum multoſ iã populõſ Sceptro Crucis illa ſubdiderit, quõſ armiſ ſuiſ iſta non domuit, quæ tamen per Apoſtoliſ Sacerdotij Principatuſ, amplior facta eſt arce Religioniſ, quàm ſolio poteſtatiſ.* Quõd & iteruſ ipſe Proſper ultra plureſ alioſ, qui eandem conſiderationem faciũt, hiſ carminibuſ repetit:

Sedeſ Roma Petri, quæ Paſtoraliſ honoris

Facta caput Mundi, quicquid non poſſidet armiſ

Religione tenet.

Sit ergo primuſ & præcipuũ Reguſ documentuſ, & fundamentuſ Religionem colere, Crucem venerari, & in ipſa ſola gloriari, hoc enim, quicquid hæretici blaterent, eorũ gloriſ victoriſque non deprimiſ, ſed ſublimateſ, ut egregiſ & aureiſ planè verbis Divuſ Gre-

Vald. de dig. Reg.
Hiſp. cap. 15. ex n.
15. & c. 16. ex n. 4

Boſſiuſ de Cruce;
lib. 6. c. 15. ex pag.
651.

D. Ambr. de Cruc.
Chriſt. ſer. 56. Iuſt.
in Apol. 2. pro
Chriſtianiſ.

D. Proſp. de vocat.
Gent. lib. 2. c. 16.

Idem Proſp. lib. de
ingrat. Leo Papa,
Eucher. Iuſt. Mart.
Beda, Baron. & alij
apud Me 1. to.
lib. 1. c. 14. ex n. 25
& lib. 2. cap. 21. ex
num. 4.

gorius admonuit Davidem Regem coram Domini Arca saltantem, exaltans, & hanc pietatem præ omnibus illius triumphis valdè commendans.

D. Gregor. lib. 27. Moral. cap. 27.

36 Quo loco relato, doctè & piè, ad rem nostram, concludit Chilenfis Episcopus: *Nil tam Regale, perinde ac Religiosum esse.* Statim tamen prudentissimè admonens, ne Reges sibi blandiantur, quòd Christianã Fidem sequantur, atque defendant, vel etiam Christianissimorum, aut Catholicorum, Fidei Defensorum, titulo gaudeant, si & ipsi Christianè non vivant, Fidemque, quam profitentur, piis ac Christianis operibus atque actionibus comitentur. Alioqui incident in reprehensionè, quam idem D. Gregorius alio loco non minùs eleganter subiungit, sic inquit: *Sed esse quidam negligunt, quod dici gloriantur: insequuntur moribus quod credulitate venerantur. Quibus divino iudicio sæpè cõtigis, ut per hoc, quod nequiter vivunt, & illud perdant, quod salubriter credidit, & in illis illud Davidicum impleatur, Exinanite, exinanite Ierusalè usque ad fundamentum in ea, &c. Sicut enim supra fundamentum fabrica, sic super Fidem opera construuntur. Usque ad fundamentum ergo exinanissè, est, everso benè vivendi opere, etiam robur Fidei dissipasse.*

Episc. Chilenf. Villaroel in lib. Ind. c. 9. n. 12. pag. 324.

D. Gregor. lib. 25. Moral. cap. 10.

David Psal. 136. 7.

37 Cum quo loco mirè convenit ille alius D. Ambrosij, qui eodè exinaniendi verbo usus, Sacerdotes admonet, ut suscepti muneris memores, non in quod habent, operibus impleant, & actione potius, quam nomine demonstrent, ut hoc modo: *Nomen congruat actioni, actio respondeat nomini, ne sit nomen inane, & crimen immane.* Neque ablutit Casiodorus, dum in simili ait: *Sumisti nomẽ ex meritis: Custodi ut semper lateris veritate vocabuli. Nam cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposta, nimis absurdum est, portare nomen alienũ, & aliud dici, quàm possit in moribus inveniri.*

D. Ambr. in lib. de dignit. Sacerd. c. 3.

Casiod. lib. 8. epistol. 18. optime Pelusiota, lib. 4. epist. 34.

38 Vnde quod in nostro Emblemate dicimus, Regum præstabilius Sceptrum Christi crucem esse, non solum de ea accipiendum est (ut aliud agens dixit Maximus Tyrius) in qua passionis tempore Christus pependit; sed quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus cooptatur, & piæ vitæ propositum, secundum Evãgelij leges, tenet, & implet, in quò non solum Christi Crucem baiulare, sed ipsum Christum sequi de necessitate salutis iubemur. Et hæc verè est *Cruce*, quæ à D. Damasceno Clavis Paradisi vocatur, hæc infirmorum baculus, Pastorum virgã, convertentium manuductio, proficientium perfectio, animæ salus & corporis, omnium malorum averfio, omnium bonorum datrix, cæcorum Dux, pauperum consolatio, arbor resurrectionis, lignum vitæ æternæ, antiquique illius draconis, cuius virus totum humanum sanguinè infecit, elusio, & expiatio. Ut ita cum Prudentio insultare illi liceat:

Maxim. Tyr. in sermon. de Martyr.

Matth. 10. Luc. 14

Damasc. lib. 4. & Cas. Psal. 4.

Prudent. in Hym. de Cruce.

*O tortuose serpens
Qui mille per Meandros
Fraudesque flexuosas
Agit as quiet a corda.*

*Discede, Christus hic est,
Hic Christus est, liquesce:
Signum, quod ipse nosti,
Damnata tuam catervam.*

(✱)

Hominum Regimen Deos poscit.

EMBLEMA XI.

*Quis Grex? Sunt homines: Pastor? Cyllenius almus.
Hic pastus Numen postulat, atque decet.
Qui regit, & pascit Mortales, Numinis instar
Se gerat; haud aliter, qui regat, aptus erit.
Grex populus, Princeps Pastor, Sceptrumq; bacillus.
Rex ergo pascat, dirigat, atque regat.*

COMMENTARIVS.

ON sine causa Pietatis, Religionis, aliarumque Virtutum Satellitium in Regibus ac Principibus requiri, in superioribus insinuavimus; cū munus quod sustinent tale tantumque sit, ut vel Deos, vel Divinam quandam indolem, ad perfectum sui implementum desiderare, prudens Antiquitas admonuerit, Mercurium Populorū, Hominumque Pastorem faciens ac colens, ut in presenti Emblemate vides, cui & prudentiæ, atque eloquentiæ primatum deferebant, quemque alio nomine Cyllenium appellabant, à Cyllenio Arcadiæ monte, in quo Matiam à Iove compressam, Mercurium peperisse fabulabantur, ut præter alios Virgilius ostendit, dum ait:

*Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia,
Cyllenes, gelido conceptum vertice, fudit.*

Virgil. 8. Æneid.

Et

2 Et hoc est, quod Platonem Mythologicè scripsisse comperimus, cū dixit, fuisse tempus quoddam, quo homines à Diis regebantur; sicuti nunc pecudes ab hominibus, id est pastoribus, diriguntur. Quod perinde fuit ac si diceret, eos qui Regnorum gubernacula tenent, tanto privatis hominibus antecellere debere, quanto pastores ovibus, & bobus præstant, & non tam humanam, quàm cœlestem curam, & intelligentiam huic gregi regendo sufficere posse, ut his verbis magis expressit M. Antonius Muretus, qui licet Platonem non citet, ab eo tamen hanc doctrinam mutuasse videtur: *Oportet enim Principem omni virtute longè, ac multum supra usitatam consuetudinem excellere, ut quantum inter pastorem, & pecudes interest, tantumdem (si fieri potest) inter pastorem populi, & populum intersit.* Quod sentiens etiam, & uberius exponens Dion Chrysostomus, sic ait: *Cui enim maiori opus est prudentia, quàm qui rebus de maximis consultat? & cui exactiori iustitia, quàm ei, qui maior est legibus? Cui validiore fortitudine, quàm ei, sub quo omnia servantur? Cui modestia contentiore, quàm ei, cui omnia licent? Quem autem magis delectant virtutis facta, quàm eum, qui omnes homines sui ipsius animi spectatores, & testes habet, ut quidquid faciat latere non possit, non magis quàm Sol ingredi per tenebras. Omnia enim cetera illustrans, primum semetipsum ostendit.*

Plato lib. 6. de legib.

Muret. lib. var. lect. cap. 11.

Dion Chrysost. in orat. de Regn.

3 Et hinc factum est, quod Natalis Comes animadvertit, nimirum omnes Reges antiquitus IOVES appellatos fuisse, idque ea de causa, quod Iupiter is, qui primus ita fuit nominatus, præclara in Mortales beneficia, & in Athenienses præcipuè, contulit. Atque ut Cæsares omnes Romanorum Imperatores, ad primi Cæsaris auspiciū vocati fuerunt; ita Ioves, Reges omnes, ad Iovis Arcadis auspiciū dicti sunt ab antiquis.

Nat. Comes lib. 2. Myth. cap. 1.

4 Imò & generaliter, eadem ratione, non ipsi tantum, verum & Magistratus, qui eorum vices habent, Deorum nomine in sacris & profanis litteris donati sunt, ut ex Davidis Psalmo, & variis aliis locis Mastrillus, Amaya, & alij passim Scriptores observant.

David Ps. 81. *Deus stetit in Synagoga Deorum,* Mastrill. de Magistratibus, lib. 5. c. 3. n. 2. Amaya in I. prohibitū, C. de iurè fisc. ex n. 6. Ego de muner. honor. n. 177.

5 Magna quippè res semper habita fuit, ut rectè hominibus imperare possit vel sciat, qui homo est, ut benè Patricius in Proœmio suorum de Regno librorum animadvertit; ideòque prudentissimi quique viri, hoc officium Artem Artium, & Scientiarum Scientiam, & quidem summam, & omnium superiorem appellaverunt. Inter quos Menander eum verè esse, vel esse debere Principem, & Imperatorem scripsit, qui rectè disponere, rectèque iudicare valeret; & D. Chrysostomus in homilia 13. ad Corinth. ita habet: *Non modo dignitas est Imperium tenere, sed ars etiam, & quidem omnium præstantissima, & sublimissima.* Et noster Bobadilla, ex D. Thoma, & aliis: *El Arte y oficio de governar Republica, es la mayer Ciencia y Arte de todas las Artes, la mas dificultosa de aprender, i la mas peligrosa de executar.*

L. cùm sit ars, de ætat. & qual. ord. Sancta Maria in Pol. lib. 1. ex pag. 24. latè Barbofa in Pol. lib. 1. c. 3. ex n. 74.

6 Qui idem alibi, cum Ænea Sylvio, iustè miratur, agrū colere, gregem pascere, navim regere, texere, suere, ædificare, multos se ignorare fateri: Magistratum in urbibus regere, & se Regem gerere, gentibus ac nationibus imperare, quod est difficillimum, neminem sibi à natura

Bobad. lib. 1. c. 7. n. 1. ex Ænea Sylv. hist. Boh. c. 6.

Rhod. lib. 12. c. 1.
in fin. Girald. Sint.
11. pag. 294. Nat.
Com. in Myth. li.
5. cap. 5. pag. 443.
Hesiod. in Theog.

negatum dicere. Porro, quod Mercurio potius, quam alij ex fabulis Numinibus, ars hæc pascendi, & regendi homines, commendari dicatur, inde etiam fluxisse potuit, quod idem, & *Nomius*, id est Deus, & Pater Pastorum dicebatur, pastoriciamque artem sibi commendatam habebat, ut Cælius Rhodiginus, Lilius Giraldus, & Natalis Comes animadvertunt, Hesiodo præeunte, qui ex traductione Mombri- cij Mediolanensis, sic canit:

*Quid quod Mercurio Comes it, stabulisque Capellas,
Armentumque ferax; & oves augere putantur,
Ex modico multum, ex multo facit ille pusillum.*

Bocac. de claris o-
rat. lib. 12. cap. 26.
Rhodig. lib. 21. c.
16. Plin. lib. 26. c. 3

Cuius etiam Caduceus utrimque duos angues implicitos, & inter se adversos, (ut hic pingitur) habens, aptissimè ad Pastorum bacillum, quem nos *Cayado* dicimus, accommodatur, & ut Bocacius, & alij tradunt, signum erat rectæ rationis, perfectissimæque prudentiæ, & eloquentiæ prope divinæ; quæ, ut diximus in pascendis regendisque hominibus est necessaria. Ut omittam varios alios effectus, quos per hæc virgam Mercurium produxisse Poëta comminiscuntur: quorum nonnullos refert Virgilius sic canens:

*Tum Virgam capit: hac animas ille evocat Oreo
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit.
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila.*

Virg. Æneid. 4.

Prad. Ezech. 34.
23. Pineda in Iob
2. tom. pag. 541. &
in Eccl. pag. 798.
Santa Maria in Po-
lit. lib. 1. c. 4. & a-
lij, quos refert 1.
tom. lib. 2. cap. 23.
num. 144.

Pastoris autem nomen Regum, officium significare, nullumque aliud proprius aptari Regibus posse, ita apertum vulgatumque est, ut in eo comprobando immorari non debeamus, sola ad Pratum & Pinedam remissione contenti, qui multis sacris & profanis testimoniis id adstruunt, & ad Petrum Gregorium, qui signanter commemorat, Cyrum Regem dicere solitum, opera Regum & Pastorum maximam habere affinitatem: *Sicut enim ad Pastorem pertinet cura, ut pecora habeat lata: ita par est Regem cives, & subditos facere felices & opulentos, non quotidianis ex æthronibus infortunatos, & inopes: cum maximè proprium Regum sit, potius populo addere, quam minuire, potius subditis, quam sibi consulere.*

Petr. Greg. de Re-
pub. lib. 22. c. 13.
num. 5.

Funcius in Dyna-
stis Ægyptiorum.

Ac proinde Homerus, suum Agamemnonem *Poimena* laon sapissimè vocat, quod Pastorem divertorum populorum significat. Et Ægyptij, ut Funcius tradit, suos Reges *Hycsas*, id est *Pastores* appellarunt. Et Hebræi non tam à regendo, quam à pascendo, Regum nomē sua in lingua deducunt, ut benè Modernus quidam observat.

Caramuel de in-
fig. Hisp. pag. 124.

Plat. 6. de legibus,
Xenoph. in Cyp.
in prim.

Plato quoque, & eius discipulus Xenophon, multi sunt in eadem similitudine, & hic ultimus benè addit, difficiliorem adhuc, & duriorē esse hominum, quam pecudum pastum: *Cum sit homo animalium omnium in suum rectorem, & custodem ingratisimum: nullum siquidem aliud animal in pastorem suum seditiosum est, præter hominem, qui incensus semper in eos, qui sibi præesse, aut imperare querunt, insidias medita-*

tur; novisq̄ue rebus studet, eosq̄ue odio habet, quamvis nihil mali ab eis unquam perpeffus sit.

12 Divus etiam Gregorius Nazianzenus, omnibus, quos mihi videre contigit, luculentius, in eadem illustranda versatur, & simul cum Xenophonte cognoscit, maius adhuc studium in pascendis curandisque hominibus, & eorum animis, quam in regendis gregibus vel armentis requiri: *In his enim (inquit) satis videtur præsicare, loca inquirere aquosa & pascua, suosque greges ad pastum inducere, ab eodemque deducere, lupos arcere, & si quod forte pecus in morbum inciderit, inspicere. Homini autem cum difficile est, ut parendum sit scire; tum verò multo difficilius videtur, rectam hominibus imperandi rationem tenere, & eos ad virtutem, (maximè inter Christianos) allicere, cui tradenda nullus usquã pastor, aut armentarius studuit: nam & qua tandem sit istorum animantium virtus, quisvè illarum bonum propria, præferat voluptati.*

13 Sed planè licèt in his aliquod discrimen inter utrumque officium, Pastoris & Regis considerari queat, in eo tamen ex omnium mente conveniunt, quòd quemadmodum præcipua Pastoris cura eò tendere debet, ut ovibus suis magis quam sibi, & interdum etiam cum vitæ periculo, consulat, illud Christi Domini, qui simul fuit Pastor & Rex, acriter, & alacriter implès: *Ego sum Pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ, & animam meam pono pro ovibus meis; easque, ubi opus fuerit, tondeat, & non deglubeat, in quò boni Pastoris officium consistit, ut supra ex Cyro retulimus, & olim Tiberius dixisse narratur. Ita & Rex, æquè pro suis vassallis invigilet, sciatque ex eorum còmodis sua commoda provenire, & iuxta D. Chrystostomi documentũ, oportere Principem ob eorum magis, quam ob proprias dolere calamitates, atque illud Cassiodori memoria tenere: *Erit vestrum gaudium nostra quies, suave lucrum, si nesciat is incommodum, vestra enim securitas nosser ornatus est: & hoc verè gratant er accipimus, cum gaudia vos habere sentimus. Scimus enim pro remedijs nos datos esse cunctorum.**

14 Et hæc propter à Zacharias Propheta, qui gregem sibi traditum derelinquunt, non Pastores, aut Reges, sed idolum Pastoris, aut Regis, id est, inane ac phantasticum corpus Pastoris habentes, cognominantur. Et qui deglubent & excoriant, multis diris, ac Divinis comminationibus ab aliis Prophetis animadvertuntur. Ecce enim Isaias ait: *Ipsi Pastores ignoraverunt intelligentiam, omnes in viam declinaverunt; unusquisque ad avaritiam suam, à summo usque ad novissimum. Ezechiel: Propterea Pastores audite verbum Domini. Vivo Ego, dicit Dominus Deus, quia pro eo, quòd facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, eò quòd non esset Pastor, neque enim quaesierunt Pastores gregem meum, sed pascebant se metipsos, & gregem meum non pascebant. Et iterum: Ecce ego ipse super Pastores. Requiram gregem meum de manu illorum, & cessare faciam, ut ultra non pascant gregem meum; nec pascant amplius Pastores semetipsos, & liberabo gregem meum de ore eorum; & non erit ultra eis in escam dicit Dominus. Et per Ieremiam: *Væ Pastoribus qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuæ terræ. Ideò hæc dicit Dominus Deus Israel ad Pastores, qui pascunt populũ meũ**

D. Nazianz. in Apologet. pag. mihi 23.

Ioann. 10.

Sueton. in Tiber. Erasmi. in hoc Adagio, pag. 79.

D. Chrystost. epist. 29. ad Roman.

Cassiod. lib. 6. epistol. 24. & lib. 10. epist. 27.

Zachar. 11. 17.

Isaiæ 56.

Ezech. 34. 8.

Idem ibid. 10.

Ierem. 23. 1.

Herod. lib. 9.

Causin. in Polist.
lib. 4. cap. 35.Nemaufian. Eclo-
ga 5.

L. 19. tit. 1. par. 2.

D. Paul. 12. Cor.
15.Plut. in vita Agis
& Cleomen. in pr.Corset. de potest.
& excell. Reg. 13.
& 75. Terra-Rub.
contra rebell. fol.
16.

Arlst. lib. 3. Polit.

Senec. 1. de Clem.
cap. 14. latifs. Pe-
til. lib. 1. c. 22. &
seqq.Briffon. de formul.
pag. 252. & seqq.
Petil. de Princip.
mun. pag. 23.

Extat & apud Herodotum eiusdem curæ nobile monumentum in 51
Evenio quodam, qui cum in Apollonia custodiendis ovibus Soli fa-
cris prapositus esset, suaque incuria pateretur sexaginta à lupis de-
vorari, iudicio civitatis damnatus, & oculis orbatus fuit. Ex qua hi-
storia symbolum formari posse tradit Causinus ad indicandû, quanta
debeat esse Christianorum Principum, Prælatorumque vigilantia, qui
non modo lupos arcere, & oves alere debent, Sed etiam Senis Pasto-
ris apud Aurelium Nemesianum præceptum audire:

*Te quoque non pudeat cum seruis ovilia vises,
Si qua iacebit ovis partu resoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis. Natosque tepenti
Ferre sinus tremulos, & nondum stare probatos.*

Quò & respiciens Rex Noster Alphonsus cognomento Sapiens, 16
prudētissimè monet: *Que debe el Principe guardar mas la pro comunal,
que la suya misma, i que la riqueza de sus vassallos es como suya.* Et Divus
Paulus, in se ipso veluti designans hoc veri Regis & Pastoris officium,
de quo loquimur, inquit: *Ego autem libentissimè impendam, & impendar
ipse pro animabus vestris.* Et Plutarchus, eandem Pastorum obligatio-
nem expendens, hæc Sophoclis carmina de ipsis, & gregibus suis dici
solere, scriptum reliquit:

*Servimus his, qui iure nobis subiacent,
Ac mos gerendus sit his & tacentibus.*

Quæ similiter in Reges aptantur, quorum munus nihil aliud esse, 17
quàm honestam quandam servitutem inferius trademus, imò & miser-
rimam, secundum Corsetum, & Ioannem de Terra-Rubea, propter
labores, & in desinentem curam, quam pro Regni & vassallorum utili-
tatibus subire debent. Erga quos se etiam non ut Dominum, aut Ty-
rannum, sed ut Patrem familiam se Regem habere debere, Aristoteles
monuit, dum inquit: *Huc enim sunt omnia reducenda, ut ijs qui sub Imp-
riosunt, non Tyrannum, sed Patrem familias agere videatur, & rem non
quasi Dominus, sed quasi Procurator, & Præfectus administrare, & mo-
deratè vivere, nec quod nimium est sectari.*

Qua etiam Patris similitudine in eandem rem usus est Seneca, gra- 18
phicè, ut solet, boni Regis officium describens, & bonis parentibus
comparans, qui obiurgare liberos, nonnunquam blandè, nonnunquàm
minaciter solent, aliquando admonere etiam verberibus; sed tamen
semper eorum saluti consulentes, suaque post illos ponentes: *Quod ef-
ficat (inquit) ut Patris Patriæ nomine potius quàm vanis aliis titulis,
quos ambitiose Maiestati concessimus, ipsi Principes gloriari debeant.*

Et inde consuetudo inolevit, Reges, atque Imperatores hoc Patris 19
nomine, non secus ac Pastoris, de quo agimus, decorandi, & Briffonius
ex Suetonio tradit, & probat, antiquo more Principes, ubi inaugura-
bantur, ita salutari solitos fuisse: *Quod bonum faustumque sit Tibi &
Nobis, Populus te in Patrem suum, & Patriæ consalutat.* Vnde mode-
stiam Trajani celebrat Plinius, qui Senatam Patrem appellare soli-

tus, se tantum laboris ministrum esse dicebat. Et Claudianus Honorium sic monuit:

*Tu civem Patremque geras. Tu Consule cunctis,
Nec tibi, nec tua te moveant, sed publica vota.*

Quem locum ita in versus Iambicos, non minus elegantes Henricus Stephanus transtulit:

*Sic gerito civem, patrem ut interim geras;
Et omnibus fac consulas, sed non tibi:
Te publica damna moveant, sed non tua.*

20 Et Agasides apud Plutarchum, cuidam ab eo sciscitanti, quo pacto posset aliquis tuto imperare, nullo stupatus satellitio? Respondit, si sic imperet suis, quemadmodum pater imperat liberis. Quod dictum celebrans, & illustrans idem Plutarchus: *Nemo* (inquit) *plura dixit unquam minore compeatio*, & late in eo comprobando versatur.

21 Et utrumque munus, sive utramque appellationem Pastoris, & Patris comprehendens Camerarius in suis Emblematis, sic habet:

*Rex Bonus est Pastor populi, Tutor que, Pater que,
Nec sua, sed populi commodam sola cupit.*

22 Et concinit Achilles Bochius, Magistrum etiam navis, & Medicum Principibus convenire his ostendens carminibus:

*Cursus Secundus ut Magistro navium;
Medico salus: Summo Duci victoria,
Ita Moderatori in clypeo Reipublice
Primum omnium beata vita civium est
Proposita: ut opibus firma semper, copijs
Prædices, ampla gloria virtuteque
Honestas sit: Namque huius operis ter maximi
Inter homines, atque optimi, effector qui erit,
Hic ille erit Pastor Bonus, similis Deo,
Quo nemo non referre debet omnia.*

23 Cum quo Emblemate consonat aliud Battilij Labæi, sed ad nostri illustrationem prædicta tetigisse sufficiat, & præclarum illud Senecæ monumentum pro coronide addere, *Adverte Princeps Reipublicam non esse tuam, sed te Reip.* quo etiam (ut Tacitus inquit) Imperator Claudius Mitridatem instruxit: *Ut non dominationem & servos, sed Rectorem & civos cogitaret.*

24 Etenim secundum doctrinam Aristotelis, *Ut gubernatio Patrisfamilias est Regia quaedam potestas domi: ita Regia potestas est civitatis, & gentis unius, aut plurium, quasi domestica quaedam gubernatio.*

25 Quod sentiens etiam Themistius, postquam Imperatorem Valerem admonuit, non minus pulchram suam virgam esse debere, quam hanc nostri Mercurij auream ab Homero decantatam. Ira concludit, *Ob id merito Persæ Cyrum, patrem: Cambysem, Dominum: Darium Cau-*

Claud. in 4. Conf. Honorij.

Hēr. Steph. in Mus. monit. princ. carm. 2.

Plut. in Apophth. Ribadeneira de Princ. lib. 2. c. 19.

Camerar. Embl. 44. cent. 2.

Boch. symb. 4. pag. 13.

Battil. Emb. 119.

Senec. 1. de Clem.

Tacit. 12. Annal.

Arist. 3. Pol. c. 11.

Themist. orat. 5.

ponem nominabant. Facit vero Patrem civium, Iustitia, Iracundia Dominum, cauponem avaritia. Sola autem Divina est Patris appellatio. Nam hominum Parentem etiam Ioveni Poeta nominarunt, ex duabus reliquis, illa ferarum, haec mancipiorum est propria. Atque is demum proculdubio magnus ille Princeps est, cuius non claudicans, aut manca, sed integra est, atque absoluta pulchritudo.

Ut vel hinc Reges ac Principes discere possint, quam longè à Nutrimibus, & Nominibus sui muneris errèt, si cum subditis suis Dijs sint, vel esse debeant, ipsorum incolumitatem in calamitatem convertant: cum Medici, insidias struant, & salutis loco venena propinent: Pastores, in lupos degenerent, commissumque sibi gregem excoriant, perdant, aut maectent. Patres, hostes agant, & pro pane, & ovo (ut Divus Lucas inquit) nihil nisi Scorpionem suis porrigant filijs.

Etenim, ut cum Cassiodoro finiam: *Detestabilis est quidem omnis iniuria, & quicquid contra leges admittitur, iusta execratione damnatur: sed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilia provenire. Exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, & maius veatui pondus est, inopinata deceptio.* Quod etiam Rex noster Alfonso, sic vertisse, vel advertisse videtur: *E por esto dixeron los Sabios Antiguos, que en el Mundo no avia mayor pestilencia, que recibir ome daño de aquel en que se fia.* Quae lex similes habet alias, quae inde horrent iniurias nasci, unde iura nascuntur, & cum eis consonans Concilium Tridentinum, maximè nefarium esse inquit, ut inde iniuriae nascantur, unde iura desiderantur; & Innocentius III. id quod ad defensionis inventum est subsidium, ad depressionis dispendium retorqueri non debere. Quod his quoque verbis valde in rem nostram tendentibus, protulit Cassiodorus: *Defensorem te itaque nostra constituit auctoritas, ut nihil venale nihil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis.* Et vetus lex duodecim Tabularum ostendebat, per quam Patronus, Clienti fraudem faciens, sacer, & ignominiosus efficiebatur, ut Ego, post alios, alibi pluribus trado, & Virgilius insinuas se videtur, dum dixit graves in inferno poenas pati eos, quibus

Pulsatus vè Parens, & fraus innexa clienti.

Luc. 11. 12.

Cassiod. lib. 4. ep. 27.

L. 3. tit. 19. par. 2.

L. meminerint, C. unde vi, l. 1. in fin. C. de his qui ven. l. 16. C. de testam. cum alijs.

Trid. sess. 24. de re form. matr. c. 9.

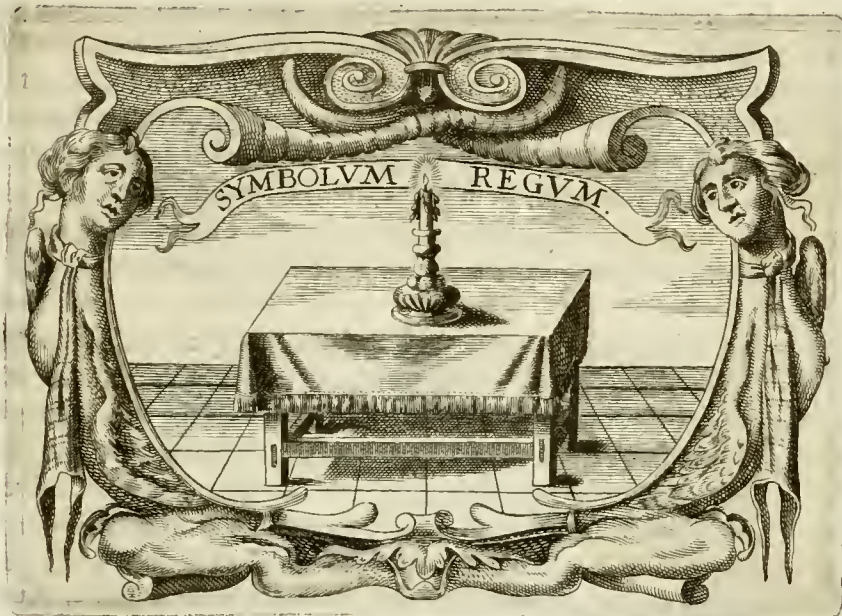
Innoc. III. in cap. poen. de poenis.

Cassiod. lib. 7. var. epist. 11.

Ego, post Gail. Borrellu, & alios plura ad hoc propositum congerens in Meo 2. to. de Ind. gubern. lib. 2. c. 24 n. 68. & seqq. Virgil. Æneid. 6.

Symbolum Regum.

EMBLEMA XII.

*Non sibi fax, alii s flammato vertice fulget.
 Luceat ut cunctis uritur atque perit.
 Esto Tibi atque aliis lucens, ardensq, lucerna
 Rex; aliis lucens, ardeat illa tibi.
 Totus in extremas solvi meditare favillas.
 Quæ te flamma urit, cætera lustrat, alit.*

COMMENTARIVS.

HANC eandem Iconem, quam nostro hoc Emblemate fingimus, præocupasse videri potest Hadrianus Iunius, dum pariter illam inter sua effigiat, atque proponit, simul tamen cum libro & horologio, lucernæ, & candelabri latera comitantibus. Hoc symbolo ostendere volens, vitam mortalium vigiliam esse, illudque dumtaxat tempus utiliter transigi, quod libris, & studiis impenditur. Sic enim eius carmina habent:

*In vigilare libris, studio metirier horas,
 Pars vitæ est Princeps: otia vita fugit.
 Fama vehit vigiles, sepelitque obliuio inertes:
 Hoc liber explicitus, clepsydra, lychnus habent.*

Hadr. Iun. Emb. 5.

Nos aliò tendimus, & superioribus monitis insipientes, non Patris tantum, verum & Lucernæ vicem officiumque sortiri, & subire debere Principes, hac pictura significamus, si commissi sibi à Deo muneris restam (ut par est) rationem reddere cupiant. Hæc enim apertissimū symbolum Principatus præfert. Accenditur quippè ut luceat omnibus, vel D. Matthæo testante, & dum omnium utilitati deservit, ipsa sensim absumitur, nullamque inde aliam sibi præsumit. Vnde in Sacris & profanis litteris nihil frequentius, quàm sub facis, vel lucernæ metaphora Principatum, & Principes denotare, eaque propter Davidi, & eius filiis, sub lucernæ nomine Regnum promitti videmus, & apud Iobani, *Lucernam extinguere*, idem valet, quòd Regnum cessare, aut lucē & foelicitatem, in qua quis versatus fuerat, tenebrescere: *Lux* (inquit) *obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna quæ super eum est, extinguetur.*

Est enim Princeps quasi lucerna Reipublicæ super candelabrum; id est, in Regia illa, & sublimi sede posita, in qua suspiciendus cæteris constituitur, ut errorum caliginem discuriat, & eximie prudentiæ lumen rebus obscurissimis impertiat, exemplo à Christo Domino, Rege ac Legifero nostro, desunt, qui nostram vicem miseratus, descendit de sinu Patris: *Illuminare ijs, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent, ad dirigendas pedes nostros in viam Pacis.* Vnde & lampas & gentium lux etiam ab Isaia appellatur. & quod magis est, adhuc in cœlesti Regno, quod totum est splendore collucens, idem Lucernæ nomen, & munus retinet, ut à D. Ioanne in Apocalypsi docemur, dum inquit: *Et civitas non eget Sole, neque Luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna eius est Agnus.*

Solis quoque nomen & munus, ac Civitatis supra montem posita Principibus aliisque Prælati idem Christus Dominus impertivit, dū dixit: *Vos estis Lux Mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita.* Sed tamen statim addit, lucem hanc vel lucernam, non esse sub modio abscondendam, sed super candelabrum collocandam: *Ut luceat omnibus, qui in domo sunt, & videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in Cælis est.* Quorsum enim idem Rex, & populi Princeps, Lux Mundi, & Sol quidam sit? nisi ut ipso exoriente, atque affulgente, dispareant tenebræ, homines ex pergisciscantur, excitati que *Exeant ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam*, ut alibi Psalmographus inquit. Vel quorsum Rex sit Civitas supra montem posita? nisi ut suos intra suos muros, suosque mores contineat, ut bene noster Pineda considerat.

Quem præivit Seneca, Solique, & aliis Planetariis syderibus Principes similes faciens, cæterum non in eo tantum, quòd nos suo splendore lætificent, foveantque, sed retrò semper in ortus suos revertentia, iuxta illud Claudiani:

----- *Quo vivat Machina motu,
Sydera cur septem retro vertantur in ortus.*

Nobis non sibi suos labores effectusque distribuant. Senecæ verba sic

Matth. 5. 15.

Reg 3. 11. 35. & 4. 8. 19. Psal. 17. 29. & 131. 16. ubi Lorin. latè Pined. in Iob cap. 1. pag. 10. & 11.

Iob cap. 1.

Lucæ 1. 79.

Isaia 49. 6. 62. 1.

Apoc. 21. 23.

Matth. 5. 14.

Psalmt. 103. 23.

Pineda in Iob, 1. to. pag. 38. in fine.

Claud. in Paneg. Mail. Theod.

Senec. de conf. ad Polib. cap. 26.

habent: *Cæsari quoque ipsi, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent: Omnium domos illius vigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius industria, omnium vacationem illius occupatio. Ex quo se Cæsar orbi terrarum dedicavit, sibi eripuit: & syderum modo, quæ irrequieta semper cursus suos explicant, nunquam illi licet, nec subsistere, nec quicquam suam facere, &c.*

6 Quem locum explicans Iustus Lipsius, ita non minus graviter, & ad rem nostram appositè inquit: *Sicut Sol ille non lucet modo, sed fovet, vegetat, animat: sic verus illam populorum Rector, in splendore suo commodat, & iuvat; Moderatori Republica (ait Cicero) beata civium vita proposita, ut ea sit opibus ampla, copiis locuples, virtute instructa.*

Lipsius in Præf. ad Paneg. Plinij, melius Dion Nicenus in orat. 3. de Regn.

7 Quod idem prorsus est, quòd in nostra Lucerna contingit, quæ alijs ardens & lucens, semetipsam consumit, & hoc tantum, excidium sive exitium suæ beneficentiæ consequitur. Verum illud Antigoni reddès, qui filiù de Regni cura admonens, nihil aliud (ut ait Plutarchus) Regnum esse præfatus est, quàm splendidam quandam servitutem, quomà non populus causa Gubernatoris, sed contra Gubernator, causa populi fit. Alludens, ut apparet, ad Socratis doctrinam apud Platonem, dum dixit: *Rex eligitur, non ut sui ipsius curam habeat, & se molliter curet, sed ut per ipsum, qui elegerant, bene beatèque vivant.*

Plut. in Apoph.

Plato in Polit.

8 Vnde & Synesius rectissimè dixit: *Regi omnia terra, aqua, aeris munera Deos dedisse. Regem verò usum earum rerum populo indulgissè, reservatis sibi pro communi felicitate curis & laboribus.* Hadrianiq̃ Imperatoris laudata illa vox: *Ita se Rempub. gesturum, ut sciret, rem populi, non suam esse.* Cui consentiens Ammianus Marcellinus, graviter pronuntiavit: *Imperium eorum esse salutis alienæ. Principes enim debent habere perspectum, se sibi minime natos esse, sed sui populi commodo, & utilitati.*

Synes. in orat. de Regno.

Hadrian. ap. Spartianum in eius vita.

Am. Marcell. lib. 29.

9 Et de Ludovico Crasso, Francorum Rege, narrat Paulus Æmilij, quòd triginta annis regnavit, & ne quid fortunato decessui decisset, cum fatalem sibi diem appetere sentiret, revocavit sibi filium Ludovicum Iuniorem Regem è Vasconia: coramq̃ hortatus est, obtestatusq̃, ut magis piè regnaret, quàm ipse fecisset, Religionem coleret, egentibus consuleret; orbis pupillisq̃ prospiceret: Paci, communiq̃ dignitati ac salutis inserviret; Regnum nihil aliud quàm Procurationem, Munusq̃ publicum existimaret; cuius, in vita administrati, reddendam esse rationem continuo post fata sciret, sedente in se Immortali Iudice; sua cuique facinori parata præsentis sempiternæq̃ mercedè: Quod etiam Divus Bernardus Eugenio Tertio Romano Pontifici his verbis scripsit: *Præes singulariter, ad quid? nunquid ut de subditis crescas? Nequaquam: sed potius ipsi de se Principem constituerunt Te, seu sibi, non Tibi.*

Paul. Æmil. hist. Franc. lib. 5.

D. Bern. in lib. de confid. ad Eugen.

10 Neque aliud ostendere voluerunt Græci; quij ut Eustathius tradit, ab Albano Spinafato relatus, inter varias appellationes, quas suis Regibus indiderunt, illos *Enachos* vocabant, quo nomine *Meddalla* significatur, quasi eisdem intima ac salubris subditorum in-

Spinaf. in Polit. li. 1. cap. 14. fol. 35:

Strada in Symbol.
Reg. pag. 27.

Camer. Embl. 37.
cent. 3.

Thom. Morus in
Vtopia, pag. mihi
117.

Herod. in Cōmo-
do, Rhodig. lib. 15
cap. 15. Alex. & ibi
latè Tiraq. 1. gen.
cap. 28. Ciropala-
tas de off. Eccl. Cō-
stant.

Corrip. lib. 2. n. 8.

Lips. ad Tacit. 1.
Annal. pag. mihi

Briff. de Inip. Perf.
pag. 82. & 163. &
feqq.

cumberet cura, & vel ex suis præcordiis, non secus ac suos pullos Pelecanus solet, eosdem, ubi opus esset, alere tenerentur. Quam & ipsam Aven, eandem ob causam, Regum quoque symbolum esse, non obscure indicavit Alfonso Rex noiter, huius nominis X. electus Romanorum Imperator, qui, ut Octavius Strada recoluit, eo uti solebat, adiecto hoc lemmate, *Pro Lege, & pro Grege,* & expressius adhuc Ioa-chimus Camerarius, peculiari ex eadem, in rem nostram, Emblemate cusso, & sic inquit.

*Sanguine vivificat Pelecanus pignora; sic Rex
Pro populo est vitæ prodigus ipse sua.*

Vtopiensis quoque hoc idem significare volebant, dum in sua illa Republica, seu perfectæ Republicæ Idea, sapientissimè à Thoma Moro conficta, & meritò à Budæo, & aliis, multis laudibus commendata, Principem quidem ipsum, non vestis, aut diadema, sed gestatus frumèti manipulus discernebat, ut & Pōtificis insigne erat, prælatus cereus, sic indicantes, vitæ lucem, atque alimoniam, subditos à suis Principibus expectare, vel ex eorum vita manūque pendere.

Qui, etiam apud Romanos, veluti in eiusdem numeris indicationem, nunquam foras exhibant, quin sibi ardens lampas præferretur, ut Herodianus, melius cæteris, & alij plures post eum Auctores observant, & in idem ipsum respiciens Cornipus Africanus, qui de Iustino Constantinopolitano Imperatore sermonem faciens, in ludos Circenses prodeunte, non solum huius moris, mentionem facit, verum & pariter ostendit, Casaris adventantis signum esse, quòd Cursores lucernas præferrent, easque in circo poni solitas, veluti Sacræ, & non violandæ Maiestatis indicium, eius verba, sic habent:

----- *Prænuntius ante
Signa dedit Cursor, posita de mœre lucerna.
Exoritur latum iucunda per agmina murmur.
Intentos oculos ad sedem vulgus herilem.
Extulit assurgens. Quoniam plebs lata videre
Fælicem Dominum, summo cupiebat amore.*

Perfarum quoque Regibus eundem ignem, eadem etiam ratione, prælatum, simul cum Solis imagine, & quantum hi Solem atque ignem venerarentur, pluribus ostendere possem, nisi id iam Lipsius, & Briffonius uberrimè præstitissent, & satis ex prælibatis ad mentem Nostri Emblematis conitet, cur Reges lucernæ ardenti, & super candelabrum positæ, similes fecerimus, & qualiter ipsi debeant in suos subditos propriæ lucis splendorem, & effectus emitte-re, usi potius, quàm urentes, & suæ dignitatis fulgore illuminantes, non excæcantes.

Eam quippè lucerna diffundit lucem, non quæ nimio splendore perstringat oculos, sed quæ discussis tenebris exhilaret; non quæ ex-

terreat animos, sed quæ recreet, & alliciat. Fulgor Solis aut hebetat, aut offundit aduersam oculorum aciem: Fulgur terret ac præstinguit. Saulum cædes Christianorum anhælantem, subito circumfulsit lux de cælo, attonitumque ac stupentem humi prostravit.

Actuum 9.

15 Cum Regina Esther Assuerum pro periclitante populo interpellatura adisset, nimio illius splendore territa ac exanimata corruit, quoniam aspectu terribilis erat, cumque elevasset faciem, ardentibus oculis furorem pectoris indicavit, sive ut alia littera habet, *Ecce oculi eius erant ardentes sicut ignis*. Idque in more prætumidi Principes habent, quo solent ardentes flammæ oculis eiaculari, ut prius aspectu terreat, quàm feriant mucrone, & illud Iobi sibi pro gloria ducunt: *Potestas & terror apud eum est, & super quem non surget lumen illius?*

Esther cap. 15. 10.

Tob 25. 2. 3.

16 Absit autem a bonis, quos optamus, Principibus, lux, quæ obvios quosque fulgore ipso perterre faciat, pavidosque ac trementes in tenebras latibulaque coniiciat: cum potius, ut rectè & graviter Seneca monuit: *Illius Principis magnitudo stabilis fundataque sit, quem omnes tam supra se esse, quàm pro se sciunt; cuius curam excubare pro salute singulorum, atque universorum quotidie experiuntur. Quo procedente, non tanquam malum aliquod, aut noxium animal è cubili prosilierit, diffugiunt: sed tanquam ad clarum ac beneficum sidus certatim advolant, obicere se pro illo musronibus insidiantium, paratissimi, & substernere corpora sua, si per stragem illi humanam, iter ad salutem struendum sit*. Et in Germanico Tacitus laudet, quòd esset, *Visuque & auditu iuxta venerabilis, cum magnitudinem, & gravitatem summa fortune retineret, invidiam & adrogantiam comitate in socios, & mansuetudine in hostes effugeret*. Scireque admodum dixerit Plinius Iunior: *Malè terrore veneratio acquiritur, longèque valentior est amor ad obtinendū quod velis, quàm timor*.

Senec. lib. 1. de Clem. cap. 3.

Lipf. in præf. ad Paneg. Plin.

Tacit. 2. Annal.

Plin. Iun. lib. 8. epist. ult.

17 Quia videlicet, iuxta Salomonis Proverbium: *Misericordia, & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius*; & hoc lenissimo suavissimoque benignitatis oleo, indies magis, magisque gliscit istius lucernæ, de qua agimus, flagrantissimus ignis, & ad exprimendum candore suo illum undique collucentem Deitatis Solem, propius accedit. Maximè, si qui in illa representantur Principes, current:

Proverb. 20. 28.

Horat. in Arte Poet.

Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem.

Et ita subditis prælucere, ut vitiorum fumus ex ipsa lucerna procedens, illam non horridam potius & obscuram, quàm splendentem, & utilem faciat, ut benè admonuit Divus Gregorius Nazianzenus, sic in suis Tetrastichis, inquiring:

Naziáz. in tetrast. pag. mihi 217.

*Caute veto queso, maximè vos Præsules,
Ne lumen omni prorsus orbem lumine,
Vitiisque tantum, non boni sitis Duces.
Si tale lumen, quantus est tandem nigror?*

Lucan. in Pharsal.

Illud identidem Lucani memoriæ mandantes:

Non sibi, sed toti genitos se credere mundo.

Et Codri ultimi Atheniensium Regis exemplum præ oculis habentes, qui cum didicisset Apollinis oraculo, Peloponensibus, acerrimis eorundem Atheniensium hostibus, victoriam triumphumque amplissimum in bello, quod inferre parabant, promissum fuisse, modò ipsum Codrum in eo non occiderent: Eum verò si occiderent, de Peloponensibus actum esse, eosque ab Atheniensibus subigendos; sordidum plebeiumque induens sibi amictum, spinarum fascem humeris suscepit, eoque sese in Peloponensium turmas intrusit; eosque non minus lingua, quam spinarum aculeis lacerans, id effecit, ut ab illis occideretur; suaque morte populi sui saluti consuluit, quem suo sanguine à Peloponensium servitute liberavit, & ab eodem, in tanti beneficij memoriam, pro Deo deinceps habitus fuit. Quam historiam post Ciceronem; Iustinum, Divum Augustinum; & alios, luculentius narrat Alfonsus Paleotus. Addens, in hoc Codro; Christum Servatorem; Salvatoremq; nostrum figuratum videri; qui cum Rex etiam esset, ac proinde Candor, & Splendor lucis aeternæ, ut eum Divus Paulus indiget, humanam carnem; & servilem habitum induere voluit, & spinis coronatum, se ultrò morti tradere, ut commendatum sibi gregem à peccatis redimeret: Quæ de causa illum, prout & Nos in nostro Principe facimus, Candelam amoris appellare solent plures ex Sancti Patribus, quæ semetipsam extinxit, ut Nos illuminaret; & ut in Ecclesiastico dicitur: *Quasi Stella matutina in medio nebulae,*
& *quasi Luna in diebus suis*, nobis suo exemplo, & actionibus præluceret.

(··)

Cicer. 1. Tusc. in fine; & de Finib. lib. 5; Iustin. lib. 2. D. Aug. de Civit. Dei, lib. 18. c. 19. Paleot. de figm. Christi, pag. 421.

D. Paul. ad Hebr. 1. 3.

S. Patres ap. Coccium & Lorichium in Thesaur. verb. *Christus.*

Eccles. 50. 6.

Officium Regis, officium Capitis.

EMBLEMA XIII.

*En Caput: hic Opifex sensus Natura locavit,
Et toto solus corpore tactus inest.
Sic Caput Imperij, Populi cui corpus obedit,
Gustat pro cunctis, inspicit, audit, olet,*

COMMENTARIUS.

HOC quoque Emblemate, quod prima fronte vulgatū videri poterit, qualis quantaque attentio, & prudētia in Regibus requiratur, nō ita vulgariter insinuamus. Neque enim radiatum Caput: ea tantū affingimus mēte, quōd Reges Principesque, quibus Deus Supremus rerum omnium Moderator & Arbitrator, vices suas in terris concessit, & Populorum habenas regendas commisit, eisdē populis præsint, & propter tantū muneris dignitatē, & eminentiā ipsorum Caput dicantur, & appellentur, quod frequentissimū est, & vel proverbialiter, pro omni eo usurpatū, quod est in re quavis præcipuū, sive ad quod unū reliqua omnia conferuntur. Quo etiā in sensu passim in Sacra Pagina David, & alij Reges in Caput gentium constitui dicuntur.

Sed illud præcipuē denotare intendimus, quōd quemadmodū Supremus Artifex Deus, humani corporis apicē Caput cōstituit, & in eo, quia reliquis mēbris dominaturū erat, sensuum sedem, & nervos collocavit, ex quibus cæteri vitam capiunt, unde Varro, & alij eiusdem nominis etymologiā deducunt, & Plato in Timeo illud *Divinissimū*;

Erasm. in Adag. *Caput est*, pag. mihi 10. & 11.

Deut. 28. 44. Reg. 2. 22. 44. Psal. 17. 44. *Constitu me in Caput gentium.*

M. Varro de ling. Lat. fung. in Etym. verb. *Caput*; Latant: de opificio Dei, cap. 12.

Pierius in Hierog.
lib. 3. c. 2. fol. mi-
hi 225.

Pineda in Ecclef.
pag. 242.

Ioann. Ouenus in
Epig. pag. mihi 113.

Petr. Matth. in nar-
rat. 1. par. Sancta-
Maria de Repub.
Christ. c. 4. ex pag.
35. Peril. de mun.
Princip. lib. 2. c. 1.
col. 1. Saavedra ex
pag. 130.

Senec. lib. 1. de
Clem. cap. 4.

D. Bern. de cōfid.
ad Eug. lib. 1.

Artemid. de som.
interp. lib. 2. c. 38.

Platonici ap. Pier.
ubi sup.

Ægid. de Princip.
lib. 1. 2. part.

Senec. epist. 114.

Ficin. ad Tim. Platon.
apud Canonh.
in Aph. Polit. 1. to.
pag. 451.

D. Ambrosius, *Imperialem Aulam* appellat; Pienus Valerianus *Deum*; Pineda *Noster*, *Symbolum Sapientiae*. Veteresque cum singulis corporis partibus singulos praeficerent Deos, & proinde genua misericordiae, dextram Fidei, frontem genio, aures memoriae, supercilia Iunoni, oculos Cupidini, renes & inguina Veneri, pectus Neptuno, talos & plantas Theidi, pedes Mercurio, dorsum Plutoni, consecrarent, solū Caput Iovi Opt. Max. sacrarunt, qui, sicut Caput, nervorum sensuūq; principium est, ita & ipse vitae auctor, & motus omnium rerū esse credebatur, quae omnia comprehendens Poëta Nuperus scitissimè dixit:

*In capite est ratio, & rationis quinque ministri,
Dirvinum in reliquo corpore penè nihil est.*

Pari quoque ratione, qui in mixto Reipublicae corpore ceteris gē-
tibus, tanquam membris, imperaturus praeficitur, humani capitis in-
star, illis vitam impendere, sensibus omnibus vigere, pro omnibus ac
prae omnibus videre, audire, olere, dolere, gustare, sentire, palpāre, &
denique totius corporis Receptor vigilantissimus esse debeat.

Quam similitudinem novissimè Petrus Matthaeus, P. Ioannes à Sā-
cta Maria, Marcus Antonius Petilius, & alij tetigisse videntur: &
ante eos Seneca in loco, quem statim adducam; & D. Bernardus, dum
inquit, quod, quam habet rationem coelum ad reliquum Mundum, eā
& Rex ad Rempubicam habere debet. Quod, idē valet, ac si diceret,
eandem rationem habere debere, quam Caput ad corpus, ut Artemi-
dorus Daldianus docuit, Platoniorum, ut apparet, sententiā sequen-
tus, qui tradunt, humanum caput ad mundi orbis similitudinem cō-
pactum, in eoque duos animae divinos circuitus interiocatos, esseque
membrum divinissimum, ac reliquorum omnino Princeps: reliqua, ut
capiti serviant, adiuncta.

Ægidius etiam Romanus ita eidem similitudini haeret, ut om-
nia pessum ire in Republica tradat, si eius Caput, & animus talis non
sit, ut reliquo corpori dominari valeat. Eius verba sic habent: *Quia
Principis officium ac munus est, ita Regnum gubernare ac praesidere, si-
cut corpori praesidet Animus. Qui autem sic se gerit, ut in ipso animus ia-
ceat, corpus autem principetur, praestantissimo optima administrationis
exemplari caret, & tyrannidis exemplum praestolat: nam corporis
in animum Principatus Tyrannis est, atque Tyrannidis exemplar. Qua
in doctrina, illam Senecae sequutus videtur, quae ostendit, Animo homi-
nis incolumi, cetera hominis in officio manere, parere, obtemperare, si ille
vacillat, nutare omnia.*

Sed audi precor Marsilium Ficinum, qui magis adhuc apertè, & ad
nostri Emblematis mentem, totum hoc Capitis humani, & Reipubli-
cae officium, excellentiaeque, quam requirit, rationem, sic eleganter
exponit: *Cum omnes homines, & specie sint aequales, & arbitrio liberi, ini-
quissimo nimirum animo servitutem ferunt, nisi forte qui dominantur,
quantū inferiores excedunt sublimitate, tantū eisdē aequentur humilitate,
ut longè magis Sapientia, quam fortuna excellere videantur. Naturā mē-
bris capite inferioribus solam dedit tangendi potentiam, solum verò caput*

omnium sensuum iuribus exornavit. Qua quidem in re homines ad manus se videtur, qui ceteris tanquam caput præesse conantur, tantam sapientia reliquos superare debere, quantum caput ipsum sensu membra omnia superat.

7 Et aliis relictis, quæ facilè esset in eiusdem similitudinis cõprobationem congerere; quoniam qui cum Regibus loquimur, documentis aliorum Regum magis ipsorû animos accendemus; præstat eisdem Alfonso Regis Nostri X. verba proponere, qui in suis septem partis legibus, non contentus sæpè sæpius hac similitudine uti, in quadã scitissimè exprimit, quibus de causis Reges sui Regni Caput dicatur. In alia, postquam ex Sanctorû Patrum auctoritate deduxit, Regẽ populi sui Cor, & Animam esse, ex quibus reliquis membris motus atque operatio, & vita cõtingit, ac proinde eidem parere & opitulari debere, hæc statim verba subnectit: *E naturalmente dixerõ los Sabios, que el Rei es Cabeça del Reino; que assi como de la Cabeça nacen los sentidos del cuerpo, bien assi por el mandamiento del Rei, que es Señor, i Cabeça de todos los del Reino, se deben mandar, i guiar, i aver un acuerdo con èl para le obedecer, i amparar, è guiar, è acrecentar el Reino, onde èl es el Alma, i Cabeça, i ellos los miembros, &c.*

L. 9. tit. 13. par. 2.

L. 5. tit. 1. par. 2.

8 Et rursus in alia, non minùs ad rem nostrã aptè, sic habet: *Semejança mui con razon pusieron los Sabios en dos maneras al Rei sobre su pueblo: la una à la Cabeça del ome, onde nacen los sentidos: la otra al Coraçõ, do es el anima de la vida. Ca assi como por los sentidos de la Cabeça se mandã todos los miembros del Cuerpo; otrosi todos los del Reino se mandan, è se guiã por el sèssõ del Rei, è por esso es llamado Cabeça del pueblo. Otrosi, como el Coraçõ està en medio del cuerpo, para dar vida igualmente à todos los miẽbros del: assi passo Dios al Rei en medio del pueblo, para dar igualdad, è justicia à todos comunalmente, porq̃ puedan vivir en paz. E por esta razon le pusieron este nombre los Antiguos, anima è Coraçõ del pueblo: è bien assi como todos los miembros del cuerpo guardan, è defienden à estos dos, otrosi el Pueblo es tenuto de guardar, & de defender al Rei, que es puesto à semejança de ellos, demas que es Señor natural, &c.*

L. 26. quæ est ult. tit. 13. par. 2.

9 Quas leges, licèt earum Glossographi parû aut nihil illustrent, Hieronymus tamen Zevallus, ipsarum mentionem faciens, dixit, ob celsitudinem etiã, Capiti in totum corpus Principatum concedi, inde quæ item Regibus assimilari, & dominationis symbolum & indicium esse, (quod & Pierius Valerianus observat.) Et quia quemadmodû caput oculis constat, sic Rex populo prospicere debeat, scire quæ, quòd in se est, obtutu res occultas præ ceteris rimari; Aquilæ Regiæ similis, quæ cum in aërem referatur, pisces in profundo maris introspicit.

Montal. & Greg. Lopez.

Zevall. de violen. gloss. 18. n. 60. & 61.

Pier. sup. fol. 225. 6

10 Sed melius, ad easdẽ leges veluti respiciens D. Thomas, sic habet: *Hoc igitur officium Rex se suscepisse cognoscat, ut sit in Regno, sicut in corpore anima, & sicut Deus in mundo: quæ si diligenter recogitet, ex altero in eo iustitie zelus accenditur, dum considerat se ad hoc positum, ut loco Dei iudicium in Regno exerceat: ex altero verò mansuetudinis & clementie lenitatem acquirat, dum reputat, singulos, qui suo subsunt regimini, sicut propria membra.*

D. Thom. de Regim. Princ. lib. cap.

Pineda in Iob cap.
29. vers. 15. n.4.
pag. 537.

Idem Pineda in Ec
cles. c. 10. vers. 17.
pag. 1036.

Homob. de stat.
hom. pag. 103.

Senec. in lib. de spi
rit. & anim.

D. Aug. lib. 83. q.

D. Greg. in lib. de
morib. Eccl.

D. Thom. 2.2. q.
47. art. 6.

L. 8. tit. 5. par. 2.

Noster quoque Ioannes Pineda, lectu dignissimus, illud Iobi expo-
nens, quo dixit: *Oculus fui caco, & pes claudo*, valdè ad rem nostram
subnotat, Principes in Scripturis, habere nomen ab elevando, non tã
quòd ipsi elevati sint, portenturque sublimes in humeris aliorum, quam
quòd ipsi elevent, portenturque aliorum onera super se, & licet caput
sint, ac suprema Reip. pars, ita tamen debeant intendere in singulorum,
etiam abiectionis popularium commoda, ut etiam oculi sint, at-
que pedes, ceteraque membra Reipublicæ necessaria. Non enim tan-
tum loci, & sedis præcellentis honorem habet Caput in humano cor-
pore, sui honoris gratia, sed potius propter totius corporis utilitatem,
& usum, ut melius influxum suum atque vim derivare inde possit in
universas totius corporis partes. Quare ita Princeps est Caput, ut sit
cor Reipublicæ, manus, pedes, qui totum Reipublicæ pondus sustineant,
& circumferant. Et rursus de donus contignatione cum Ecclesiaste
pertractans, non minus benè considerat, quod licet in ædificiis lapi-
deis, fundamentum infimum ea firma & stabilia reddere soleat: in Re-
publica tamen, tectum, & pars Regni suprema, inferiora omnia prote-
git, & suo complexu continet; hæc enim nituntur tecto, & contigna-
tioni. Et quamquam Principes suam etiam fundamenti rationem ob-
tineant, & orbem portare dicantur, quippè iidem qui sunt Capita po-
pulorum, sint etiam & pedes. Quia tamen parte tectis propter summi-
tatem assimilantur, ad eos spectat reliqua Regni facta ac tecta tueri,
seduloque dispicere, & inquirere, num tigna domus integra sint, &
ponderi, cui deserviunt, sufficiant.

Sed ut Emblematis nostri, & dietarum legum singulas partes magis
illustremus, quod in eis de Principatu Capitis dicitur, propter sententiam
omnium sedem inibi à natura locatam, ad Sapientiam & Prudentiam
pertinet, quæ in Principe, Reipublicæ quoque Capite, desideratur.
Deus quippè, ut ille dixit:

Hanc summa capitis fundavit in arce

Mandatricem operum, prospectricemque laborum.

Cunctorumque saluti, in ita edito loco constituit, ne cupido luxuria,
atque appetitus, & alia vitia, quæ in corpore infernas abdominis par-
tes tenent, publicam in ipsa, & cum ipsa, utilitatem perturbent.

Estque adeò in quolibet homine, sed præcipuè in Moderatore a-
liorum hominum, necessaria, ut Homerus ab Homobono relatus, eam
ceterarum virtutum aurigam faciat; Seneca, eius originem a coelo de-
ducat, & ita magnificet, ut ipsam vocare audeat: *Partem in homine Di-
vini Spiritus mensam*. D. Augustinus: *Aspectum, mentis, qui bonum ma-
lamque discernit, virtutes eligit, Deum diligit, & cognitionem rerum ap-
petendarum, & fugiendarum*. D. Gregorius: *Amorem sagaciter eligentem
ea, quibus adiuvatur, ab eis quibus impeditur*. D. Thomas: *Rectam ra-
tionem rerum agendarum, cuius præscripto omnes alie virtutes in suis
actibus continentur*. Et alia lex nostra partitæ: *Cordura es la primera de
las otras quatro virtudes, que diximos en la tercera lei ante de esta, que ha
el Rei mucho menester para vivir en este mundo bien derechamente. Ca*

esta faze ver las casax , è juzgarlas ciertamente segund son, è pueden ser , è obrar en ellas como debe, è non rebatosamente.

14 Vnde Aristoteles meritò docuit, Prudentiam esse propriam Principum virtutem, & solidum mentis nostræ ædificium, ea, & temperantia, fortitudine ac iustitia contineri. Et non minùs rectè Clytarchus dixisse narratur, quòd *Regem Prudentia non diadema efficit, mens enim est quæ imperat.* Xenophon quoque, Reges ac Principes illos dicebat esse, non qui Sceptra tenerent, vel à quibusvis essent delecti, vel forte, vi, aut fraudibus eò pervenissent; sed quotquot imperandi periti essent.

Aristot. 3. Polit. c. 7. ornat. pluribus Menoch. de arbit. casu 426.

Xenoph. in Cyripæd.

15 Et apud Plutarchū legimus, quòd cum quidā reprehendēdi animo Iphicratem interrogasset, quis esset? Cum neque arma, neque arcum, neque cætras ferentium in ordine censeretur. Respondit, cum se esse, qui hisce omnibus imperaret. Sic sentiens, pulchrius esse bonum prætare Ducem, quàm quemvis militem; & Imperatorem hac virtute præditū esse oportere, quæ sine, reliqua quæ hominibus pretiosa, pulchra, iucunda, laudabilia, utiliavè videntur, inutilia, damnosa, steriliaque sunt, & molestiam potius quàm laudem, vel gloriam possidentibus allatura.

Plutar. in Apot. & Lycostr. pag. 23 2.

16 Eaque propter Aurelius Victor, duo esse dixit, quæ ab egregiis Principibus expectentur; domi sanctitatem, in armis fortitudinem: utrobique autem Prudentiam, quæ aliarum directio est. Et inde Trajanum commendat, qui, quasi temperamento quodā, has virtutes miscuisse videretur, nisi qui cibo, vinoque paullulum deditus erat. Et nō minùs verè Iuvenalis, nullum Numen ab esse inquit, si Prudentia in nobis, & præsertim in Principibus, adsit. Quam in eisdem multum requirens Hermannus Kirchnerus, valdè dolet in paucissimis reperiri, & Marcus Prætorius sic illius effectus describit, & quàm sit Regnantibus necessaria concludit:

Aurel. Vict. in Epit. Imp. c. 13. de Trajano.

Inven. satyr. 10.

Kirchner. de off. & dignit. Cancell. lib. 1. cap. 13.

M. Prætor. in carmin. de Prud.

*Vt procul è specula, summa tælturre, ruentem
In patrias tæviolenter opes, vigil aspicit hostem,
Venturasque cavet clades, & publica damna:
Sic Ego prospicio casus longè ante futuros,
Multaque maturè discrimina, multa pericla,
Consilijs avertō bonis, & mente sagaci
Dirigo magnarum perplexa negotia rerum.
Ergo age qui populi fasces, & Sceptra gubernas,
Huc ades, & nostris faciles da vocibus aures.*

Idem. de virtut. bon. Princ. cap. 2. Berg. in prælect. de prud. Princ. neces. Ostor. de Reg. inst. & in lib. de Sapien.

Ægid. de Regim. princ. 2. p. li. 1. c. 9.

17 Et ut omittam Ioannem Idenium, Antonium Bergam, & alios, qui de Prudentiæ necessitate in Reipublicæ Capitibus latissimè peroraverunt, videndum præ omnibus moneo Ægidium Romanum, qui pluribus Principes instruit, quomodo Prudentes evadere possint, quantumque acquare in hac virtute paranda debeant insudare. Et Andræam Gaillium, qui magis adhuc scopum nostri Emblematis feriens, non solum unū caput, vel unius capitis sensus, sed plura, & plures in Prin-

And. Gail de pace pub. lib. 1. c. 3. n. 11

cipibus, Iani instar, desiderat, sic inquit: *Advigilare igitur, & gemitna fronte debet esse bonus Princeps, instar Iani antiquissimi Italiae Regis, ut prae terita noscat, & futura prospiciat. Haec enim ad Principis prudentiam solerti amque pertinet: nam ex prae teritis & praesentibus futura metienda sunt, & in minimis vigilandum, ne paulatim incidamus in maxima in commoda, quia res initio pusilla, crescunt in maius. Unde proverbio dicitur Minutulam pluviam imbrē facere; ad quod pulchre alludit Plautus in Menaeibus, Nunc in te cadunt folia, post cadent arbores.*

Alciat. Embl. 18.

Quo loco citare potuit nobile illud Alciati Emblema, quod sub Iani bifrontis figura in Prudentiae symbolum fecit, sic inquit:

*Iane bifrons, qui iam transactas, futuraeque calles,
Quique retro sannas, sicut & ante, vides:
Te tot cur oculis; cur fingunt vultibus? an quod
Circumspectum hominem forma fuisse docet?*

Macrob. 1. Saturn.
cap. 7.

Vbi bene Claudius Miroes ex Macrobio addit, hunc certe Regis optimi Typum esse, qui cum caeteris praesit, debet etiam prudentia aliisque virtutibus caeteros (ut & iam Nos supra diximus) antecedere, & ut Plautus ait, etiam in occipitio oculos habere. Neque alia ratione Aegyptios oculum in Scepro Regio in suis Hieroglyphicis designasse, quam ut in Principibus summisque Regibus, maxime Prudentiam, tanquam Reip. vigilantem, & prospicientem oculum esse, significarent. Et quod Sol in caelo, qui oculus Mundi dicitur, id Princeps in populo praestaret, & multitudinis oculus esset.

Plaut. in Aulularia.

Horus Apoll. in
Hierogl.Saaved. post alios,
in Id. Polit. pag.
497.

Quod adeo verum est, ut ubi Caput his sensibus, haec prudentia vigeret, & concreditum sibi munus perfecte, ut oportet, exerceret, populis tactus dumtaxat remaneat, ut in nostro Emblemate addimus, hoc est, parendi & exequendi imperata necessitas; neque expediens cordatis viris censeatur; ut multum is de suo iudicio, consiliove praestimat. Eaque propter Spartani, teste Plutarcho, litteras ad usum tantum discebant, reliqua omnis disciplina erat, ut populi bene parerent, & in pugna vincerent. In idemque respiciens Tacitus: *Vnum esse docuit Reipublicae Corpus, atque unius animo regendum.* Et Sallustius: *Patres valere decet consilio, populo supervacanea calliditas est.*

Plutarc. in Apoph.
Lacon.Tacit. 1. Annal.
Sallust. in Catilin.

Dio lib. 41.

Livius lib. 2. Sen.
de Ira, lib. 2. Hali-
carn. lib. 6. & alij,
apud Me in 2. to.
de Ind. gub. lib. 1.
c. 4. n. 78. & seqq.
Canone. in Aphor.
Polit. 1. tom. pag.
181. Delri. in Adag.
facr. 2. to. pag. 397.
Plut. in vita Agis,
& Cleon. in princ.

Et cum, vel Dione docente, Natura duas res, eademque salutes, humano generi comparaverit, ut alij cum imperio essent, alij ei subicerentur, nihilque sit, quae citra haec vel minimo queat spacio perdurare; iam apparet, quanta erit in Republica perturbatio, si membra capiti non obediant, sed potius capitis officium usurpare conentur, sic ipsum, seque ipsa, pariter pessundantes, non secus, atque inhumano contingeret corpore, si vel a suo capite discederent membra, vel ipsa inter se praescriptas sibi a Natura functiones non observarent, ut praclaro illo, satisque vulgato Apologo ventris, & reliquorum membrorum, docuit Menenius Agrippa, plebem a Patribus discedentem, eius vi in concordiam reducens, ut latius, post Livium, alij plures Scriptores recensent, totam Politicam in eo contineri dicentes.

Et alio, non ita obvio, & ad rem nostram magis spectante, Plutar-

chus,

chus, de dracone, cuius fabula refert, disidentem à capite caudam, vicissim postulavisse, ducere, neque perpetuò illud sequi. Accepto ducatu, cum ipsam vexatam fuisset, quòd stultè iter instituerat; tum caput lacerasse, quòd membrà cæca & furda sequi cogeret contra naturam: *Idemque cernimus (subdit) multis, qui Remp. gesserunt populariter, accidisse; cum enim multitudini temerè iactanti addixissent se, neque revocare post; neque sistere potuerunt confusionem.*

22 Et certè, semper hæc, & alia damna suboriri, si schisma in Politico Reipublicæ corpore interveniat, optimè noster Magister Marquez scriptum reliquit, inter alia D. Pauli locum expendens, quo monet: *Vt non sit schisma in corpore, sed id ipsum pro invicem sollicita sint membra.* Et quemadmodum omnes benè faciunt omnia, si is qui imperat rectè imperet, ut Populum Romanum Imperatori Alexandro Severo respondisse Xiphilinus commemorat: *Omnes rectè faciunt omnia, quia tu rectè imperas.* Sic ex a diverso, secundum Hieronymum Ossorium, si in Republica quilibet suum gradum non servat, officiumvè non facit, nihil rectè, nihilque ornate fieri potest, sed omnia perturbari, & commosceri necesse est.

23 *Tunc quippè (iuxta D. Thomæ doctrinam) est perfecta Civium Congregatio, quando quilibet in suo statu debitam habet dispositionem, & operationem: sic enim a officium est stabile, quando partes eius sunt benè sitæ. Sic de Politia contingit, quæ firmitatem habet, & perpetuitatem, quando unusquisque in suo gradu, sive officialis sit, sive subditus, debite operantur; ut suæ conditionis requirit actio, &c.*

24 Quod D. Thoma non citato, Ioannes Saresberiensis his etiã verbis non inelegantius expressit: *Tunc etenim totam Reipublicæ Corpus roboris sui integritate vigebit, tunc optima compositionis specie venusabitur, & elegantis pulchritudinis decorem induet, si singula locum teneant sortita decenter. Si fuerit officiorum non confusio, sed distributio. Hæc ita, si optimam vivendi ducem naturam sequimur. Sed nunc, quod Medicorum est promittunt fabri, Medici fabrilia tractant, & officium Præsidentis à venatoribus, & humilioribus officiis, aut etiam maleficiis mutuatur; & privatorum temeritas, aut disci plus ignorantia, se audet publicis officiis immiscere.*

25 Denique, quod in nostro Emblemate pangimus, & relatæ Nostrarum Partitarum leges prolixius enarrant, de mixti Corporis Regni cum suo Rege ac Capite unione, & qualiter, ad imitationem humani, unum corpus constituent, & se inter se mutuis officiis & auxiliis iuvare debeant, non minùs certum, quàm apertum est, & à Politicis omnibus ita passim probatum, & illustratum, ut supervacanei laboris censeferi possit, in eo retractando verba consumere. Sed adhuc illa Senecæ omitti non possunt, quibus tunc, tam Romini Imperij, quàm aliorum ruinam minatur: *Quando ab hac unitate discesserint, Populusque impositos sibi à suo capite frenos abruperit, vel aliquo casu discussos, reponi sibi passus non erit. Hæc unitas & hic maximi Imperij contextus, in partes multas disiliet: idemque huic urbi dominandi finis erit, qui & parendi fuerit. Idèd Principes Regesque, & quocunque alio nomine sunt tutores*

Marq. in Gubern. Christ. 1. par. pag. 173.

D. Paul. 1. ad Corinth. 12. 25.

Xiphil. in Alexad. Severo.

Ossor. lib. 1. de Reg. inst.

D. Thom. lib. 4. de Regim. Princip. cap. 23.

Sarisberiens. in Politic. lib. 1. c. 3. & lib. 5. c. 2. & seqq.

Seuec. lib. 1. de Clem. cap. 4.

status publici, non est mirum amari, ultra privatas etiam necessitudines. Nam si sanis hominibus publica privatis potiora sunt, sequitur utique, quod charior sit, in quem se Respublica convertit. Olim enim ita se induit Reip. Caesar, ut diduci alterum non possit, sine utriusque pernicie, nam ut illi viribus opus est, ita huic capite. Ille enim est vinculum per quod Respublica cohaeret, spiritus vitalis, quem haec tot millia trahunt, nihil ipsa per se futura, nisi onus & praeda, si mens illa Imperij subtrahatur:

Virg. 4. Georg. lo-
quens de Apibus.

----- Rege incolumi mens omnibus una
Amisso rupere Fidem.

Canonh. in Aphor.
Polit. 1. tom. pag.
213.

Petrus etiam Andraeus Canonherius, eandem similitudinem pre-
mens, inquit, quod sicut in corpore humano partes sunt sibi mutuo
auxilio, ac in primis caput protegunt, ac defendunt, quia ab eo singu-
larum salus dependet: sic in Republica cives Magistratum ac Prin-
cipum defensionem capere debent, & carmina haec ex quodam incer-
to Poeta subponit:

*Est corpus, quod in his viget inviolabile terris:
Robore membra valent, consilioque Caput.
Pescit opem pia membra Caput, nec membra recusant:
Mutuus hic demum consolidatur Amor.
Fit, fieri longo nequit ut quod tempore tandem,
Cur? Capitis curam nam Deus ipse gerit.
Quam benè dum Caput est saluum, salva omnia membra;
Ergo ut vivatis, membra fovete Caput.*

Morus in Epigr.
pag. mihi 212.

Et potuit etiam adducere elegantius adhuc Epigramma Piiissimi
ac eruditissimi Thomae Mori, qui de eodè argumento agès, sic habet:

*Totum est unus Homo Regnum, idque cohaeret amore,
Rex Caput est; Populus caetera membra facit.
Rex quot habet ci-ves (doler ergo perdere quemquam)
Tot numerat partes Corporis ipse sui:
Exponit populus sese pro Rege, putatque
Quilibet hunc proprii Corporis esse Caput:*

Alex. Sever. Imp.
in l. non tantū 25.
C. de appell. quam
è Græcotraduxit
Alciat. lib. 1. dif-
punct. cap. 16.

Atque hinc est, ut Bonus Princeps non solum subditorum calami-
tatem solari, sed illam, quoad fieri possit auferre ac resarcire debeat,
& Alexandri Severi Imperatoris celebrem illam legem sequutus: *Nō
minus in cura, eorum, qui reguntur, libertatem & utilitatem, quam obe-
dientiam, & benevolentiam habere.* Eosdem ipsos tanquam Caput to-
tis sensibus, totis nervis, ac consiliis invans, regens, ac dirigès, & Chri-
sti exemplo, in illorum doloribus, & languoribus Chirurgum ac Me-
dicum agens, qui, ut D. Chrysofost. inquit: *Pro natura melior quicquid, quam
qui vis Medicus, curator erat hominum mancorum ac membris captorum:
nam quæ arte corrigi requibant, solatio ipsa ac mira providentia usus, re-
creabat, siquidem, nec claudicationem, nec cecitatem illi ipsi sentiebant:
tanta in eos huius cura, & studium existebat, ut calamitatem ipsam mini-*

D. Chrysofost. super
Iob cap. 29.

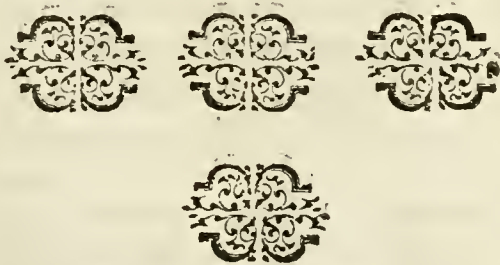
mè viderentur experti. Nostra autem aetatis homines, videntes etiam cæcos faciunt.

29 Quemadmodum alia ex parte Populus ipse, in suo Principe amando, protegendo, obediendo, & modis omnibus inserviando, nullum studium, nullumque officium omittere debet. Hoc enim pacto, ut rectè Marcus Antonius Petilius animadvertit, illud Salomonis implebitur, dum in unius hominis sapientia, totius civitatis sapientiam, & salutem positam dixit. Et hoc nodo (quem ipse Petilius Gordianum, seu Herculanum fuisse inquit, & a Rege Nostro Ferdinando Catholico in hunc sensum pro symbolo, aut insigni gestatum) omnis Reipublicæ nexus, foelixque & durabilis status continetur ac conservatur, dum sic Princeps Regnum, & Regnum Principi; Caput membris; membraque Capiti, mutuis officiis, & auxiliis se invicem vincunt, ac vincunt, & alij alijs opitulantur, ut veluti insolubile, ac difficile iudicatu sit, quis cui plus præstet, aut debeat, ut Græco quondam illo Epigramate notabatur, de Claudio, humeris cæci gestato, dum ille hunc suis oculis dirigebat, & hic illum sanis pedibus commodabat. Ex quo Alciatus sub lemate, *Mutuum auxilium*; hoc Emblemata formavit:

*Loripidem sublatum humeris fert lumine cæcus,
Et socij hæc oculis munera retribuit:
Quo caret alteruter, concors sic præstat uterque,
Et socij hæc oculis munera retribuit.*

30 Ex quibus & alijs Marquez noster concludit: *Que es meneſter que Rei, i Reino ſe traigan en ombros.* Et in idem tendens D. Chrysoſtomus addit, ex eodem Capitis officio; quod in Rege agnoſcimus dimanare, ut quemadmodum solum caput reliquorum artuum plagas luget, ita Rex; Caput gentium, pro ærumnis, & calamitatibus subditorum sibi hominum, torqueatur, misereatur, & lachrymetur, ut & D. Paulus se pro suis discipulis, & Ecclesiis, quarum Caput erat, fecisse testatur; & Cassiodorus de suo Theodorico passim prædicare conspicitur: Quibus addo colophonem ex Seneca, qui idem officium Capitis, non minus scitè, his verbis expressit: *A capite bona valetudo: inde omnia ve-*

geta sunt, atque erecta, aut languore demissa; prout animus eorum viget, aut marcescit. Et erunt cives, erunt socij, digni hac bonitate, & in totum orbem recti mores revertentur.

Petil. de mun. Princip. lib. 4. c. 3.

Eccles. 9. 15.

Alciat. Embl. 160.

D. Chrysoſt. epist. 29. ad Roman. Euseb. in Theop. pag. 551.

D. Paul. 2. Cor. 11. 29.

Cassiod. lib. 6. c. 11. 24. & lib. 10. ep. 17

Senec. de Clem. lib. 2. cap. 2.

Vita Regum, quasi Texentis.

EMBLEMA XIV.

*Stamina cur Celsæ dabimus texenda Coronæ.
Cur Regis manibus stamen secernit arundo?
Expediunt radios digiti, pedibusq; citatum
Ardet opus, doctosq; movet per fila lacertos.
Rex de amet Texentis opus, Regnoq; regendo
Brachia mens, oculus vigilent, quando omnia lustrat.*

COMMENTARIUS.

ENDI, texendique artem Palladem, alio nomine Minervam dictam, instituisse, vel ex Fastis Ovidij discere possumus, ubi ait:

*Pallade placata lanam mollire puella
Discant, & plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio percurrere telas
Erudit, & rarum pectine densat opus.*

Quæ, cum etiam Armorum, & Litterarum Dea nuncupetur, nemo mirabitur, si ut has, illam quoque artem Regibus applicemus.

Præsertim cum textoria operatio, ac simul telæ præcisio, non semel in Sacris Litteris vitæ hominis, brevitatiq; eius assimilatur; sic enim apud Isaiã legimus: *Præcisã est velut à texente vita mea, &c.* & apud Io-

bum:

Ovid. 3. Fast.

Isaiã 38. 12.

bum: *Dies mei velocius transferunt, quàm à Textente tela succiditur, & consumti sunt absque ulla spe.* Et appositè quidem, nam fila, quibus vita hominum textitur, torquent, nent, & præcindunt tres ille Parcæ, quas hac de causa Apuleius, *Textrices*, Alij Sorores lanificas, Deasque fatales appellarunt, humana vitæ stamina dispensantes; ut latè Lilius Giralduſ, & Natalis Comes ostendunt.

Iob 7. 6.

Apulei. in Afîn. att reo, lib. 6.

Giral. de Dijs gen. syntag. 1. Nat. Co mes in Mytholog. pag. 207. & seqq.

3 Nos, nostro hoc Emblemate, Reges Textoribus similes facimus, non tam ob ius vitæ, & necis, quod Parcarum instar in subditos habet, quàm ad Apothegma Christianissimi Galliarum Regis Henrici IV. respectum habentes, qui, ut Petrus Matthæus in suis narrationibus refert, sapius dicere solebat, Regis vitam & officium, eiusdem esse conditionis cum vita, & officio Textentis, quoniam uterque in ministerio sive opere suo, quod valdè est laboriosum, nimis attentus, & assiduus esse debet, utpotè quod omnem omninò hominem desideret. Simul quippè Textenti brachiis, & pedibus operandum est, oculis ad telam intendendum, totaque animi contentione de tot filis uno eodemque tempore curandum, unus enim rumpitur, alter alibi hæret, seu implicatur, & si forcipe utens, eandem fortè transversam agas, totam telam, quam fueras ortus, dissolves, & inutilem reddes.

Pet. Matth. in nar rat 1. par. pag. mi hi 65. & 66.

4 Quod post Possidonium describens Seneca, curare debere Textorem ait: *Quemadmodum alia torqueantur fila, alia ex molli solutoque ducantur: deinde quemadmodum tela suspensis ponderibus rectam siamen extendat, quemadmodum subtemen insertum, quod duritiam utrinque comprimētis trama remolliat, spata coire cogantur & iungi, quia, ut ait Ovidius:*

Senec. epist. 90. ad medium.

*Tela iugo iuncta est, stamen secernit arundo
Inseritur medium radiis subtemen acutis,
Percusso feriunt insecti pectine dentes.*

Ovid. 6. Metam.

5 Prout pariter in Regis vita munerque cōtingit, qui omnes sui Regni partes animo complecti, omnibusque author esse debet, ut alibi dixit Statius Papinius:

Omnia namque animo complexus, & omnibus Author.

Stat. in Epiced. Patricij.

Et in omnia oculorum aciem dirigere, simulque manus ac pedes admove-re opus est, & tota mente pluribus, eisdemque divisim emergentium negotiorum filis, divisim etiam intendere. Vnum puta filum in Hispaniam diducens, in Italiam alterum: alterum in Galliam, aut ulte-riores Indiarum provincias, non omiſsa interim cura eorum, quæ do-mi pace bello vè geruntur, aut disponuntur. Quorum si aliquod fortè rumpatur, summo studio, ut statim node-tur, alter vè eius loco adnecta-tur, curandum est, ne si secus fiat, vel tota tela rumpatur, vel minus ap-tè sibi cohæreat, & universus labor propter quamlibet incuriam fru-stretur, & finis, tot mediis curisque exoptatus, consequi nequeat. Exemplo Virgiliani Palinuri, qui in mari, non de die solum governa-bat, sed ipsa nocte:

Virg. Æncid. 4.

*----- Clavumque affixus, & hærens,
Nunquam amittebat, oculosque sub astra tenebat.*

Lucian. in Dialóg.
quom. hist. scrib.
& in Icaro menijs.

Quarum fanè rerum multiplicatam, & sæpè implicatam solitudinem, in suo Iove, licèt satyricè, aut ironicè pungit Lucianus, uno in loco dicens, qualiter nunc Equestrum Thracum terram aspiciat: nunc autem rursus ad Myfforum terram oculos deflectat; rursusque ad res Romanorum seorsum aspiciat, & statim in Persas se se convertat. Et in alio, quomodo det vota proponentibus, iurantibus, aut foedera ferentibus, operam; quomodo de auguriis ac divinationibus audiat, tumumque & orationes sacrificantium, remque divinam facientium, accipiat: rursusque omisis his, ventis & horis mandet, quæ facere debeant: *Hodie apud Scytas pluito, apud Lybes fulgurato, apud Gracos ringito. At Tu Borea spira in Lydia. Tu Note quiesce: Zepbirus Adriani undas concitet. Tum in Cappadociam grandinis mille modij dispergantur.*

Plin. Iun. li. 2. ep. 8.

Et feriora percurrentes, si, vel Plinius Iunior, privatus homo, & privatam adhuc vitam agens, ad nostram veluti textrinam respiciens, arctissimos negotiorum laqueos, quibus distinebatur, abrumperé cupiebat, si solvere negaretur: *Nam veteribus (inquit) negotiis nova accedunt, nec tamen priora peraguntur, tot nexibus, tot quasi catenis, maius indies occupationis agmen extenditur. Quid de Regibus ac Principibus multarum gentium dicere, aut sentire poterimus, in quibus, & de quibus, meritiò hac de causa dicere Seneca potuit, Magnam servitutem esse magnam fortunam, nec licere sibi quicquam arbitrio suo facere: Audienda, addens; sunt tot hominum millia, tot disponendi libelli, tantus rerum ex toto orbe accurrentium congestus, ut possit per ordinem suum Principis animo subiici, erigendus ipse es, ex quo se Casar orbi terrarum dedicavit, sibi eripuit, & syderum modo, quæ irrequieta semper, cursus suos explicant, nunquam illi licet, nec subsistere, nec quicquam suum facere, &c.*

Senec. de Consol.
ad Polyb. cap. 26.

Plin. in Paneg. ad
Trajan.

Cui loco (quem iam latius expendi in Emblematis duodecimi Commentario) mirè alter Plinij Iunioris arridet, qui suum Trajanum maximè vel ex eo commendat, quòd *velocissimi syderis more, omnia inviseret, omnia audiret, omnia curaret, & undecunque invocatum, statim, numen velut, adesset; instarque refectionis exstimator, mutationem laboris. Prout & in filio Theodosio Latinus Pacatus, eandemmet sententiam his verbis expendens: Gaudent profecto divina perpetuo motu, & iugitatione se vegetat eternitas: & quidquid homines vocamus laborem, vestra natura est. Ut indefessa vertigo cælum rotat, ut maria æstibus inquietasunt, & stare Sol nescit: ita tu Imperator, continuatis negotijs, & in se quodam orbe redeuntibus, semper exercitus es.*

Lamprid. in Iuliano.

Panorm. de dict.
& fact. Reg. Alfon.

Petil. de mun. Princip.
lib. 1. c. 32. in
fin. Lain. in Privat.
Christ. pag. 5 24.

In hæcque ipsas sedulas Principum attentiones, & assiduas occupationes respicit illud, quod Iulianus Imperator, amicis de Imperio gratulantibus, respondit, ut Lampridius commemorat: *Cæpit purpurea mors, & Parca violenta. Nihil me amplius affequitum puto, quàm ut occupatio inteream;* & Alfonsi Regis Neapolitani, & Aragonum Primi, qui referente Antonio Panormitano, quibusdam in Regibus multum laborem culpantibus, dixit: *Naturam Regibus manus non dedisse, ut eas prorsus otiosas esse siverent.* Cum potius certum sit, rectèque à Petilio & Lainez animadversum, nunquam debere Reges se ita dili-

- gentes, ac vigilantes putare, quin & diligentiores ac vigilatiores esse oporteat, si vel se ipsos inspeccet, vel populū, cuius meritis & necessitatibus, ut alibi Cicero ait, officia eorū licet sic magna vincuntur; & a quo, in harū curarum & sollicitudinū præmiū, ut iā supra ex Socrate, & alijs retulimus (& latè & elegāter Noiter Eusebius Nierēbergius profequitur) Principatum accipiunt, non ut sui ipsorum curam habeant.
- 10 Vnde Tacitus eos notat: *Qui hac Principatus premia putant, ut libido, ac voluptas penes ipsos sit: robur ac dedecus penes omnes.* Et Seneca docet, quod, ut quidam Sole & exercitatione, & cura, corporis diē ducunt, Athletisq̄ue utilissimum est, lacertos suos roburq̄ue, cui se unedicaverunt, maiore temporis parte nutrire: ita & illis, qui animum ad rerū civiliū certamen parant, in opere esse, non potest non esse longè pulcherrimū. Et cum utiles se efficere civibus, mortalibusq̄ue propositum habeant, simul & exerceantur, & proficiant, qui in medijs se officijs posuerunt, communia pro facultate administrantes.
- 11 Quam obligationem agnoscens Marcus Aurelius Imperator, ut Dio in eius vita recenset, nihil dicere solebat, nihil scribere, aut facere negligenter, sed attentionem Nostri Textoris veluti præoculis habens, vel in minimis rebus diem sæpè numero consumebat; quod existimaret, non decere Imperatorem temerè, & properè quicquam agere. Si quid enim prætermisisset, vel in minimis rebus, non putabat se in cæteris calumniam effugere posse.
- 12 Eandemq̄ue sentiens, & describens Rodericus Calagurritanus, durissimum officium Regis dixit: *Quoniam non vacat tempus Principi, satisfacturo fortune omnium, providentiq̄ue communi. Duorum, vel trium liberorum educatio occupat totum pectus paternum, licet amor illud capax faciat, & expandat curis. Quomodo tot millium capitum procuratio non innumeris curis Regium tanget pectus?*
- 13 Rex enim Pater orphanorum est, Sponsus viduarum, Deus pauperum, Satelles divitum, Oculus cæcorum, Manus mutilatorum, Supplementum necessitatum communium, Votum universorum, Amor omnium, Numen mortale. & in hoc primum æternum debet imitari, quod æternè curet, vigilet, amet, agat, id est, benè agat, benè texat, benè fila telæ Regni sui disponat & premat.
- 14 Vnde æquè atque in alijs sapienter (Panormitano testante) Alphonsus, Aragonum Rex, sæpè numero peroptabat, ut popularium suorum unusquisque Rex extitisset, quo demum illi, utpotè experti, cognoscerent Principum occupationes, & curas.
- 15 Discant igitur Reges quantum sit bonum publicum, cum ei summus honos hominum deditur, eiusq̄ue ponderi, ut cum Seneca loquar: *Non magis sibi caput incurvare licere, quàm illi, si quis modo est fabulis traditus, cuius humeris mundus innititur.*
- 16 Quod si fortè soli ipsorum humeri ad res tantas ferendas non sufficiant, nec tot nostræ telæ filis attendere possint, Fidelium hoc Ministrorum oculis, & manibus suppleant iuxta ea, quæ commodius infra dicemus.

Cicer. lib. 1. fam. epist. 8. & lib. 6. epist. 4.

Euseb. Nieremb. in Theopol lib. 1. par. 2. c. 2. ex pag. 329.

Tacit. 1. hist. c. 30.

Senec. de Tranq. cap. 3.

Dion, & Xiph. in M. Aurel.

Roder. Calagurr. lib. 1. Spec. cap. 2.

Euseb. ubi supra.

Panorm. lib. 3. de dict. & fact. Alph.

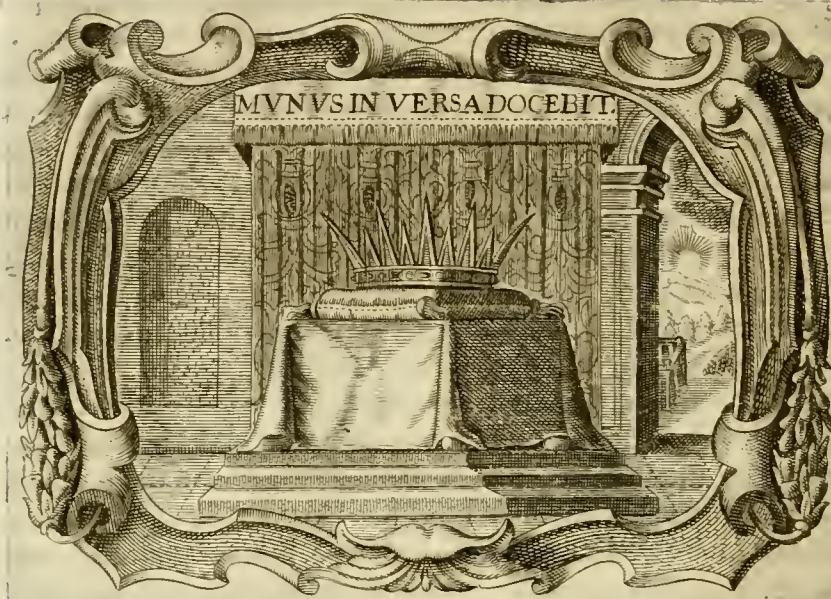
Senec. de Consol. ad Polyb. cap. 26.

Lucan. in carmin. ad Pison. ibi, *Sed non fessa labat.*

Infrà Embl. 54.

Munus inverfa docebit.

EMBLEMA XV.

*Regnorum custos, Regumq; insigne triumphis
Æthra repercusso durum mucrone fatigat;
Spicula summa situm renovent, Diademata acuto
Cuspide truncari cernes, capitique cruore
Membra infecta, suis telis stimulante Corona,
Sollicitare Animos, curaque animare prementi.
Tanta molis inest Regi Diadema coruscum.*

COMMENTARIUS.

Tertulian. in lib.
de Corona militis:

RISCIS Seculis observarunt Gentiles, Deorū suorum imaginibus Diademata, & Coronas imponere, ut Tertulian. refert, Pherecidis Poëtæ Tragici, & Diodori Siculi auctoritate suffultus, qui tradunt, Saturnū omnium primū, deinde verò Iovē post devictos Titanas, Corona redimitū fuisse. At postquā elatæ ac superbæ hominum mentes maiora de se ipsis animo cōcipere cœperūt, Reges ipsi, ac Supremi Principes primi extitere, qui honorē hunc, antea Dijs solis dari ab hominibus solitū, sibi adrogātes, aureas Coronas ipsi quoque, in anplitudinē Mæstatis, & gloriæ suæ arguētū gestare cœperūt; easdē prius in fasciæ modum tēporibus alligātes, quæ propriè *Diademata* dicebātur, posteaque eisdē fascijs varij generis seu formæ Coronas prætexentes; sed frequentius radiatas desuper ac spiculatas, ut ostenderēt, Principes radiatū Solē representare, sive ex ipsorum fulgē

ti Maestrate radios tanquã ex Sole procedere, ut latius ex scrinijs Alexandri Neapolitani, & aliorũ libris colligere licebit, & præcipuè ex Carolo Paschãlio, qui doctum librũ de Coronis scripsit, & Iacobo Bosfio, qui memorat, Davidẽ fuisse primũ apud Hebræos, qui Coronã ex capite Melchom Amonitarũ Idoli abstrahens, quæ aurei talẽti podo erat, ac gemmis pretiosissimis exulta, sumtuosissimã ac splendidissimã ex ea sibi Coronã construi curavit, subdens, an ob hoc facinus, aliquod peccatũ incurrerit? Nos, nostro hoc, ut vides, Emblemate, aculeatã cudimus, quod licet iã præoccupatũ à Ioanne Horoscio Covarruvia, & novissimo, nuperq; nobis (Heu) desideratissimo D. Didaco Saavedra Fajardo videri possit, dũ sub eiusdem Coronæ pictura, pariter illius orera commentãtur, in eo tamen differimus, quod illi Corona utcumq; depicta, illam fugiendam esse docere intendunt, ad vulgatum illud Anonymi apud Valerium Maximũ respicientes, qui ea considerans, Coronam humi fortè iacentem, vel sibi oblatam, tollere noluit, inquires: *Tollat te, qui te non novit*; qui fanè (ut benè quidã Modernus observat) vel ob hoc tale dictũ, præclaro nomine dignus erat.

Quo etiã usus videtur Antigonus, apud eundẽ Valerium, & Stobæũ: qui cũ Diadema Regiũ sibi traditum accepisset, prius quã capiti imponeret, dixisse fertur: *O nobile magis quã felicẽ pannum, quem si quis penitus cognoscat, quã multis sollicitudinibus, periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentẽ tollere vellet.* Quod fortè occasione fecit Adagio *Tollat te qui te non novit*; cuius, ex Quintiliano, & alijs mentione facit Erasmus, inquires, concinnè usurpari solere, si eum, cuius dolos iã nobis notos significamus, etiã cadentẽ, & in periculis positũ, erigere, vel iuvare nolimus, ne ab eodem iterum decipiamur. Horoscij autem Carmen ex quo hoc magis constat, sic habet:

*En el suelo tendida la Diadema,
Con un sentido mote, i elegante,
El que nõ te conoce, te le vante,
Vistosa, i de pro-vecho har à una Emblema:
La qual salio de la bondad estrema
De un Varon tan Entero, i tan Constante,
Que dixo, quando yã tenia delante,
I en sus manos la Insignia mas suprema:
O Venda mui mas noble que dichosa,
Si alguno por ventura conociesse,
Quã llena estàs de afan, i desconsuelo;
Viendote tan pesada, i trabajosa,
Aunque tendida, i à sus pies te viesse,
No te osaria le vantar del suelo.*

Saavedræ quoque Symbolum in idem recidit, ut ex eius Commẽtatione apparet, & ex præfixo lemmate, *Fallax bonum*, quod ut apparet, ad dictum Antigoni respicit, & simul ad illud Senecæ Tragicæ:

Alex. & Tiraq. 2. Genial. c. 19. Carol. Paschal. de Coronis, Bossius de Cruce lib. 6. c. 19. Horozc. Emble. lib. 1. ex pag. 95. Beyerl. verb. *Corona*, & de radijs agēs Caram. de insign. Hispaniæ, ex pag. 224.

Horozc. lib. 2. Emble. 33. pag. 65. Saavedr. in Ideis Polit. Empres. 20. pag. 127.

Valer. Max. lib. 7. cap. 2. Erasmi. in Apophth. lib. 6.

Ioan. Caramuelde insign. Hisp. pag. 131.

Valer. sup. Stobæ. ferm. 47.

Quintil. lib. 6.

Erasmi. in Adagijs pag. mihi 618.

Senec. in Oedipo.

----- O fallax bonum,
 Quantum malum fronte quam blanda tegis,
 Ut alta ventos semper excipiunt iuga:
 Imperia sic excelsa fortuna subiacent.

Strada in Symbol.
Reg.

Neque abest illud aliud Elisabethæ, Angliæ Reginæ, apud Octavium Stradam, quæ se ipsam stantē, Sceptro, & Diademate ornatam, & columnæ hærentē, pingi fecit, cum hac inscriptione: *Stanco Riposo, & Riposato affanno*. At verò Nos, licet ipsum idē argumentū premere destinemus, nullo alio ex dicto vel facto melius ac verius anxias & pungentes Regnantū curas colligi, vel detegi posse insinuare intēdimus, quàm vel ex ipsis radijs, sive spiculis, quibus suas Coronas ornare, ac circumdare solent, quæ sanè si inverterentur, eisdē magis pungērent, & vexarent, vel calcariū instar, ad susceptū munus attētius obeundū, animos adderent, atque hoc nimirū est, quòd adiecto lemmate significamus, *Munus inversa docebit*, Albani Spinasiati vestigijs hærentes, qui in suo Politismo, sic habet: *Nec immeritò Regum Coronas aculeatas, & spinosas effingunt, ceu tristificas, & anxiferas. Est enim Principatus cum summi laboris, & periculi, tum magna cautionis, & servitutis, &c.*

Spinasi. in Polit. lib.
I. cap. fin. fol. 36.Saaved. super pag.
121.

Et ob hanc causam, non sine causa, Saavedra noster dicere potuit, Diademata illa, sive fascias, de quibus diximus, Coronis subpositas fuisse, non tã ad Maiestatem denotandã, quàm ad tēpora confortãda, & veluti ab aculeis superminantibus, aut verius superminantibus, defendenda, & in hunc sensum illud Zachariæ explicat: *Ponite Cidarim mundã super Caput eius*. Quod æquè alijs Coronis aptari poterit, quæ non radiatæ, vel aculeatæ, sed veluti turritæ, seu turribus circumdatæ, olim à Regibus portari etiã solebant, in modū urbis mœnibus cinctæ, ut Fr. Ioannes à S. Maria, & alij recensent. Nam & his, ut ipsi quoque tradunt, nihil aliud designabatur, quàm Reges, totis humeris, toto vertice, Regni sui urbes ac molē sustinere debere, unde in libro Sapiētiæ dicitur: *In veste Poderis, quã habebat, summus Sacerdos, totus erat orbis terrarū;* & Portatores orbis à Iobo appellantur, dū inquit: *Deus cuius ira nemo resistere potest, & sub quo curvantur, qui portant orbē,* & à Græcis *Basilei*, quasi bases ac fundamentū sint, quibus sua Regna nitantur ac sustineantur. Quæ omnia, quàm validum ac confortatū caput requirant, quàmque anxios, & oneratos Reges efficiant, qui sub tanto pondere gemunt, nemo non videt. Et vel Moyse satis expressit, cum ad Deū à quo in Ducē ac Gubernatorem populi sui electus fuerat, sic dixit: *Cur afflixisti servum tuū? Cur imposuisti pondus universi populi huius super me. Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, aut genui eam, ut dicas mihi, Porta eos*. Cæterum, ut ex multis variorum Auctorum sententijs, & exemplis, quæ miseram hanc, duram & laboriosam

Zachar. 3. 5.

Sæcta Maria in Pol.
lit. Christi. pag. 19.
Pined. & alij katim
citandi.

Sapient. 18. 24.

Iob 9. 13. ubi latè
Pineda de hoc no-
mine, & de nomi-
ne *Basileus*, idē de
Reb. Salom. pag.
112.Moyse Num. 1. 1.
I.

Senec. in Thebaid.

dominandi sortem ostendunt, selectiora subnectam, à Seneca Tragico ordiar, qui non contentus, hoc bonum fallax, & subdolum appellasse in loco supra relato, in alio, nullam graviorē pœnam. In graviorum scelerum punitionem à Dijs dari posse, scriptum reliquit, sic Pollynicen, & Iocastam loquentes inducens:

Pollyn. ----- Sceleris & fraudis suæ

Pœnas nefandas frater & nullas ferat?

Iocaf. *Ne timeas, pœnas solvet, & quidem graves,
Regnabit, hæc est pœna.*

11 Rurfus idem alibi, & veluti de his spinis, Capita Regum pungentibus loquens, sic inquit: Idem Trag. 8. Agam.

O Regnorum magis fallax

Alia ex alijs dura fatigat,

Fortuna bonis, in præcipiti

Vexatq; animos non va tēpestas,

Dubioque nimis excelsa loco

Non sic Lybicus syrtibus aquor

Nunquã placida Sceptra quietē

Furit, alternos volvere flu-

Certam vè sui tenuere diem.

ctus.

12 Tiberius etiã Imperator, ut Tacitus refert, cum ab amicis rogaretur, ut Imperiũ susciperet, is illos increpitabat, ut ignaros, quanta bellua esset Imperiũ. Coactus tandẽ conquerebatur, sibi miseram, & onerosã imponi servitutẽ. Quo etiam nomine Regnũ donavit Seneca inquit: Tacit. 1. Annal.

Magnam servitutem esse magnam fortunam. Et Seleucus, sive ut alij tradunt, Antiochus, qui, ut post Stobæũ, tradit Erasmus, pariter ac Antigonus, de quo suprà, frequenter dicere solitus erat, paucis notum esse, Regum aut Magistratum quantæ sint curæ, alioqui nullum inventum iri, qui Regum Diadema humi proiectum tolleret.

Senec. de Const. ad Polyb. cap. 26.

Stob. serm. 46. Erasmus. lib. 6. Apop.

13 Quinimò ipse idem Antigonus, Macedonum Rex, ut apud Plutarchum, & Ælianũ comperimus, cum cerneret filium suũ, se violentiorẽ, & immodestiorẽ erga subditos gerere: *An non (inquit) novisti Fili, nostrum Regnum nobilem sive splendidam esse servitutẽ.* Quo ut Plutarch. subdit: *Nihil dici potuit cordatius. Nã Princeps non minus deservire cogitur Populo, quã populus Principi; nisi quod Princeps id facit cũ dignitate, alioqui revera mutua servitus est. Et qui id nõ approbat, is verè mihi videtur, neque Regẽ, neque civem nosse, sed tyrannicam vitã potius agere.* Plut. in Apoph. Ælian. lib. 2. de var. hist. Sancta Maria ubi sup. pag. 41.

14 Saturninus etiã Imperator, eadem Imperij curas, & onerosam laboriosamque servitutẽ agnoscens, cum à suis purpurã Imperatoriam indueretur: *Nescitis amici, nescitis (inquit) quid mali sit imperare. Gladij nostris impendent cervicibus, imminent hasta, timètur hostes, comites formidantur, non ad voluptatẽ cibis, non iter ad auctoritatẽ, non ad studium arma; de omnibus placere adinaton, id est, impossibile est. Senis bello inhabilis, Juvenis furiosus habetur. Nam quòd Imperatorem me cupitis, in mortis necessitatẽ me trahitis. Sed habeo solatium hoc mortis, solus perire non potero.* Vopiscus in Saturnino.

15 Quibus in verbis ob oculos habuisse videtur, illa quæ de Hierone Sicilia Tyranno Xenophon refert, in lato illo colloquio, quod cũ Simonide habuit, de privata vita Regiæ in omnibus præferenda; vel potiùs Damoclis historiã à Suida, & alijs relatã, qui cũ à Dionysio Tyranno Sicilia, cuius mēsa dapes & lautitiẽ nimis invadebat, sub Solio, in Regia mēsa federe iussus, & opiparẽ invitatus fuisset, ense tamẽ ex filo pendente, in eius caput directo, tantũ metũ horrorẽq; percepit, ut ex Solio effugere, & nihil de prædio sumere voluerit, sic à Xenophon. in vita Hieronis, sive de Regno.

Suid. in diction. verb. *Damocles.*

16 Dionysio edoctus, qualis esset Regũ lautities. Quò respicit illud Horat.

Orat. 3. carm. Od.
1.

*Distriētus ensis cui super impia Non acvium citharaēque cantus
Cervice pendet, nō Sicula Dapes Somniū reducēt; somnus agrestiū
Dulcem elaborarunt saporem. Lenis virorum, &c.*

Perf. Satyr. 3.

Et Persij: *Et magis auratis pendens laquearibus ensis,
Purpureas subter cervices terruit.*

Horosc. lib. 2.
Embl. fol. 671.

Et nostri Horoscij Emblema ex eadem historia desumptum, quod etiā inter sua collocavit Florentius Sconovius, cum lemmate, *In miseram Tyrannorum vitam*, sic inquit:

Sconov. Emb. 26.

*Miser Tyrannus, cuius ensis imminet
Dependulus cervicibus:
Medijs in undis arct, & plumæ leves
Non elaborant somnulum;
Mentis tumultus submovere turbidos;
Non gaze, nec licetor valet.*

His concinit Mapheus Poëta, easdem curas, & erumnas, quæ Reges tangunt, & angunt, his describens carminibus, valdè nostro Emblemati cohærentibus: 17

----- *Heu tristia Regni
Munera, quæ haud parvo constant, heu grandia rerum
Pondera, quæ nunquam placidam permittere quietem,
Nec requiem conferre queunt, Heu sortis acerba,
Et misera Regale decus, Magnoque timori
Suppositos Regum casus, paci que negatos.*

D. Chrysof. ad Phi-
lip. 5. homil. 66.

Et adhuc magis ad rem, & de Diademate, & Corona nostri Emblematis agens, D. Chrysofomus, sic non minùs verè, quàm elegàter scribens: *At nec Rex vitam curis solutã vivit: sed multis molestijs atque angoribus refertam. Non enim ad Diadema spectes, sed ad sollicitudinum procellam, unde illi tumultus maximus exoritur. Non ad purpurã, sed ad animam ipsã purpura nigriorem. Non equè Corona ligat caput, atque animum sollicitudo. Non ad satellitum numerum spectã, sed ad ægritudinum multitudinem: nullam enim privatam domum, tot caris abundantem reperias, quàm Regiam.* 18

Erasin. lib. 5:
Apophteg.

Quod benè sentiens, & in se ipso expertus Antiochus, ut Erasmus enarrat, cum à L. Scipione, ultra Taurum montem, submotis Imperij finibus; Asiam provinciã, vicinasque ei gentes amisisset, gratias egit Populo Romano, quòd magna parte curatum per eos liberatus esset. Intellexit quippè vir prudens, unius hominis animum, quamvis vigilantem, non posse tot negotijs parem esse, quot Regnum, præcipuè magnum, in se habet. 19

Plut. in lib. num-
feni sit Ger. Resp.

Et est etiã memoria dignum, ad easdè curas cognoscendas, & ex-agerandas, id quod Plutarchus de Philippo Macedonum Rege commemorat, qui cum in Regione amœna admodum, castra ponere parasset, nuntiareturque, illic fœnum iumentis deesse: *O Dii* (exclamavit) *qualis est hæc vita nostra, quàm etiã ad asinorum commoditatẽ institue-*

re cogimur. Quinimò ex sententia Alfonsi Regis Aragonum I. apud Antonium Panormitanum, peior Regum, quàm a sinorum vita iudicata fuit. Ei namque canantù, cum senex quidam importunus, & garrulus suis petitionibus obtreperet, hæc gravis querela excidit: *Melioris est conditionis asinos, quàm Reges. Illis enim parcat deminù cum pascuntur, his nemo.*

Panormit. de dict. & fact. Alfonsi.

20 Sed adhuc magis gravis fuit altera alterius eiusdem Regni Regis Pijsissimi Ioannis I. qui, ut ex Lucio Marineo Siculo refert Maiolus, in mortis articulo, hanc Imperiorum & Principatumum vanitatè, & infitas ei curas & sollicitudines passus, quas passus, miseròs eos esse exclamavit, qui ad Principatum aspirant, qui divitias opes, & nimios honores affectant, & post alia sic addidit: *Nam mihi misero, quid Regnum, quid honores, quid obsequia plurimorum contulerunt? Quid? Labores scilicet magnos, & multa corporis & animi pericula subivi, nec unquam etate longa potui mihi dies aliquot videre bonos. O me miserum, & infelicem, qui tam serò fallacem mandum cognosco. Qui vitam certè vix. ssem multò meliorem, si non Rex, sed agricultor fuissem.*

Marin. lib. 8. rer. hist. Maiol. tom. 2. Canicul. colloq. 7.

21 Vnde iam satis patet, ni fallor, quàm sit certum, & memoria dignum illud Senecæ verbum: *Speciosa & magna contra visentibus, cum ad pondus revocata sunt, fallunt.* Cum tot aculeis & spinis scateat Corona, quæ primo ad spectu florida esse videtur, & anxium adeò atque angustum sit Regale quodlibet Imperiale vè Diadema, quod vulgò sub Augusto nomine commendatur. Quapropter benè Incertus ille dixit, qui dixit:

Senec. epist. 66.

*Nolo caput cingat gemmanti fascia vitæ,
Aut oculo signet divite gemmâ manum.
Gemma gelu, Diadema cinis, flos perfidus ostrum;
Qui negat ornari, pulchrius ornat honos.*

Incert. ap. Caram. de insig. Hisp. pag. 230.

22 Et melius D. Augustinus, vel à Christo Domino ac Servatore Salvatòreque nostro, ob hoc ipsum, quod in mundi Regem eligebatur, Crucem pro Sceptro, & Spinas pro Diademate necessario portari debuisse, his elegantissimis verbis agnoscit: *Quod verò Isaac ipse sibi ad immolandum ligna detulit, & in hoc Christum Dominum figuravit, qui ad locum passionis Crucem suam portavit. De quo Mysterio multò ante dictum fuerat per Prophetam, & erit inquit Principatus eius super humerum eius: Tunc enim Christus Principatum super eius humerum habuit, quando Crucem suam admirabili humilitate portavit. Non incongruè Crux Christi significat Principatum; nam per ipsam & diabolus vincitur, & totus mundus ad Christi notitiam, vel gratiam revocatur.*

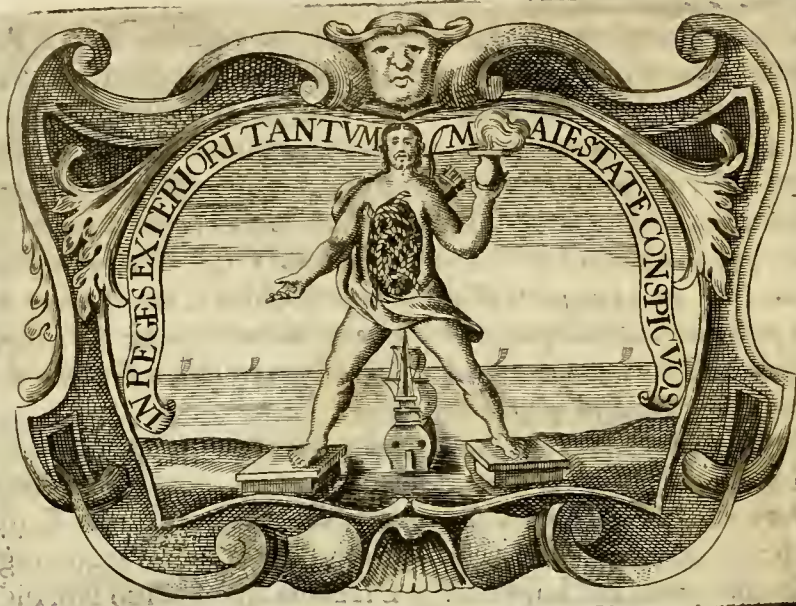
D. Aug. ferm. 71. de temp. tom. 20.

23 Ergo, ut tandem finiam, & hanc de Coronis commentationem, coronidis loco aureis Nazianzeni verbis exornè, & claudam: *Reges & Imperatores Purpuram vereamini. Cognoscite quantum id sit, quod vestra Fidei commissum est. Quantum circa vos Mysterium. Orbis universus manus vestrae subiectus est, Diademate parvo, atque exiguo panno retentus. Supera solius Dei sunt; infera autem vestra etiam sunt. Subditis vestris Deos vos præbet: liceat enim audacius aliquid dicere: cor Regis in manu Dei est. Hic Imperium vestrum sit, non autem in auro, & in exercitibus, &c.*

D. Nazianz. orat. 27

Splendor Mendax.

EMBLEMA XVI.

*Exterior nivea satiatur calce Colossus,
 Et laeve aurata fronte superbit opus;
 Cratitia sed enim circumstant pectora costa;
 Clavorumq; intus spicula seua rigent.
 Heu mendax Regum splendor, qui mille dolores,
 Mille sub aurato murice damna tegis.*

COMMENTARIVS.

Festus de verbos.
 sign. verb. Cura.

NON solum Regia Capita Corona, ut vidimus, angit, & quos fastigat, fatigat; sed idem etiam angor & labor, totus, in toto Principum corpore residet, si ipsi; ut debent, toti, suo muneri intendant, & totius Regni lætitiā, pacem, opulentiam; securitatem; & ut verbo dicam, vitam, mortemvè, ex sua cura pendere cognoscant. Hæc enim (Authore Festo) inde nomen sumsit, quod cor exedat, aut urat; & ita in præcordia intima penetrat, & interanea occupat, ut bonos, in his quæ bene agere debent, malos, propter eā quæ malè gesserunt, & bona quæ facere omiserunt, semper anxios, & sollicitos habeat.

Quod, ut ipsis magis magisque innotescat, superiori Emblemati, hoc, ex Colossi Forma Figuravè deducto, addere volui. Omisissique mul-

tis,

tis, quæ de harum Statuarum nomine, origine, mole, & ingenti magnitudine dicere possem, & apud Plinium, Vitruvium; & alios, qui latè de eis agunt, videre licebit; Lucianum referre contentus ero, qui mihi præcipuè ad illud configendum ansam præbuit, aptissimè, in uno ex suis Dialogis, Reges eidem Colossis æquiparans, quos quidem exterior magnitudo, splendor, & nitor, visendos, admirandos, & suspicendos hominibus facit, cum tamen interius ex crateribus, clavis, sudibus, spartis spinosisque alijs, & pungentibus fragmentis ac ramentis compacti sint. Eius verba sic habent: *At mei ipsius miser scēbat, qui prægrāribus illis Colossis viderer persimilis, quales vel Phidias, vel Miron, vel Praxiteles fabricatus est. Etenim illorum quisque, quò ad ea quæ foris apparent, Neptunus ipse est, aut Iupiter mirificè decorus, auro eboreque compactus; & aut fulmen, aut fulgur, aut tridentem fusciam dextra sustinent. Ceterum si immisso capite, quæ sunt intus inspicias; videbis veetes quosdam, paxillos, & clavos introrsus prominentes, neque non vimina cuneosque, & picem sublitam, & aliam id genus deformitatem intrinsicam inhabitantem. Omitto recensere formicarum, mustelarumque vim, quæ nonnunquam in eis manserunt. Huiusmodi quedam res nimirum Regnum quoque videtur. Quid primo loco tibi referam Mycille? Virum metus, curas mordaces, suspiciones, odium, quo Regem prosequuntur ij, qui cum illo vivunt, insidias, atque ob eam rem somnum rarum, & hunc quidem per tenuem, ac plenum multis insomniis, cogitationes perplexas, spes semper improbas? An ocij penuriam, & occupationes, iudicia, expeditiones; edicta, fœdera, consultationes? Quibus rebus fit, ut ne per somnum quidem aliqua res suavi frui liceat. Verum ut omnibus de rebus, solus dispiciat necesse est, milleque negotia sustineat; &c.*

3. Haecenus Lucianus, qui eandem similitudinem eiusque applicationem, vel mutuavit, vel certè mutuari potuit à Plutarcho, qui in libello, quem contra in eruditum Principem edidit, exteriori Colosso splendorem, & interiorem inanitatem, vacillantemque stabilitatem, elegantissimis verbis ostendit, quorum alio loco mentionem faciemus:

4. Erasmus etiã in suis similibus, licet nec Lucianum, nec Plutarchum citet; utrumque tamen sequens, & veluti ad nostrum Emblemata respiciens, ita in eodem argumento versatur: *Vt Colossi foris insignes. Deum aliquem representant, intus pleni luto, clavis, sordibus; ita Rex purpura, equis, auro, satellitio magnificus, in animo nihil habet præter sordidos affectus, & insciam. Statuæ magnitudine, moleque sua librantur, & consistunt; at Reges stulti, subvertuntur.*

5. Idemque in Idolis contingere, rectè Daniel Propheta Regem Nabuchodonosorum admonuit, sic inquit de Idolo Bel, quod adorare præceperat; *Nè erres; ò Rex, iste est enim intrinsecus luteus, forinsecus aureus.* Vbi benè Noster Gaspar Sanctius, stultos homines vana sæpè specie decipi inquit; & fucato splendore, qui alienus est, & artis lenocinio rebus interdum vilissimis inductus: Splendebant Idola ab externo cultu, quia inaurata, aut pretiosis integumentis inducta; cum tamen interius marmor esset, aut lignum, aut etiã lutum, & argilla vilis,

Plin. lib. 34. cap. 7.
Vitruvius lib. 2.
Plut. in vita Alex.
ubi de Colosso,
quem Dinocrates
ex monte Atho facere voluit.
Guillem. de Choul de
Dijs Gent. pag. 214

Lucian. in Dial. de somno, vel gallo.

Plut. de Princip. in erud. Nos infr. in Emblem. 26.

Erasm. in similib. fol. mihi 8.

Daniel. 14. 6.

ex qua Idolum conflabatur. Sic Reges, quos Purpura, quos Diadema, quos Maiestas, & exterior nitor verendos facit, lutei planè erunt, si luteum spiritum habeant, & minùs fœlices & invidendi censendi erunt, si spinas, clavosque, & assiduas curas, quibus interius constant, & assidue præmuntur, introspeciamus.

Senec. in Hercul.
Oeth.

Vnde Tragicus valdè in nostris terminis inquit:

*Cespes, Tyrrio mollior ostro
Solet impavidos ducere somnos:
Aurea rumpunt tecta quietem
Vigilesque trahit Purpura noctes.
O, si pateant pectora Ditur,
Quantis intus sublimis agit
Fortuna metus, Brutia Coro
Pulsans fretum mitior unda est.
Aurea miscet pocula sanguis.*

6

Boet. lib. 4. Met. 2.

Quem sequuntur Boëtius, ita inquit:

<i>Quos vides sedere celso</i>	<i>Detrahat si quis superbi</i>
<i>Sclij culm. in Reges,</i>	<i>Vani tegmina cultus,</i>
<i>Purpura claros nitente,</i>	<i>Iam videbis intus arctas</i>
<i>Septos tristibus armis:</i>	<i>Dominos ferre catenas.</i>

Quod fumerè potuit ex illo Euripidis:

*Vultu Tyrannis est quidem latissimo,
Intus dolores sed fovent gravissimos.*

Socrat. apud Sto-
bæum Serm. 46.

Et Socrates interrogatus, An Rex Perfarum fœlix esset, se id nescire respòdit, quia nunquam cum eo congressus erat, neque cognoscebat quali esset animo præditus. Quasi diceret, non à Diademate, non à vasis aureis, aut civitatibus, aut à terris, aut ab alijs hominibus, vel nominibus, fœlicitatem obvenire, metirivè debere, verum unicuique à se ipso, & sub ipsius interno animo.

Panvin. in vita A-
drian. IV. & Mar-
cel. II. Lycos. in
Apoph. pag. 694.

Et de Adriano IV. Romano Pontifice Onuphrius Panvinus, & Lycolthenes memorant, quòd aiebat: *Neminem esse miserabiliorem Romano Pontifice, conditione eius nullam miseriorem, totius eius vite latitiã, amaritudinem esse. Cathedram Romani Pontificis esse spinosam, iter undique confertum aculeis, pondus tanta molis, ut robustissimos premat, & confringat humeros. Et quòd horum verborum, post longum in prandio silentium, recordatus aliquando Marcellus II. Papa, manu mensam percussit, dixit: Non video, quomodo qui locum hunc altissimum tenent, salvari possint.*

7

Innoc. in cap. 1. de
off. deleg. in 6.

Quam etiam pungentem & urgentem in Romanis Pontificibus curam, non minùs graviter expressit Innocentius VIII. inquit: *Officij Nostri debitum, remedijs invigilat subditorum, quia dum eorum executimus onera, dum scandala removimus ab ipsis, nos in eorum quiete quiescimus, & fovemur in pace.* Et in reliquis Regibus, & Imperatoribus Seneca, in loco iam sæpè citato, ubi eos qui populis præfunt, non sibi,

8

Senec. de Consol.
ad Polyb. c. 26.

sed illis vivere ait, & pro cunctorum salute excubare debere.

9 Quod etiam adeò extulit Plinius Iunior, ut post Commemoratas sui Trajani graves, & laboriosas curas, & sollicitudines, eidem, vel flere posse, non licere, inquit, ut possit multos flentes audire, cum tamè lachrymæ soleant mœtus animus aliquod solamen concedere, iuxta illud Ovidij:

*Flesque meos casus, est quædam flere voluptas:
Expletur lachrymis egeriturque dolor.*

10 Eaque propter Sapientes, apud Ammianum Marcellinum, definiunt, *Imperium nihil aliud esse, quam curam salutis alienæ.* Eamque, veluti mutua lege, subditis à Principibus deberi, in compensatione honorum, & tributorum, quæ ipsis præstant, benè & eleganter (post alios plures, qui de eodem argumento egerunt) Doctus pariter ac Religiosus Pater Eusebius Noriemburgius novissimè his verbis observat: *Quid est, cur post tantam reverentiam, fidem, amorem, gratiam, onerosa sit Maiestas, & fortuna gravis? Magnum quid petitur, & grandius Regia magnitudine, cura salutis publicæ, commune bonum, felicitas hominũ, servitium Republicæ. Ad hoc tot honores, ad hoc tanta reverentia, ad hoc fides, ad hoc amor omnium, ad hoc Maiestas Regia; quòd serviat Regno. Grandior & honorificentior titulus Principis est, servum esse publicum, famulum omnium, mancipium Republicæ, satellitem singulorum. Ad hoc supra omnes evectus, ut pro omnibus sit. Cura illo onere, quo datur, accipiat fortunam; namque & stipendia sui famulatus à Republica accipit. Tributa quid sunt, nisi salaria Principum? Quibus, instar aliorum famulorum, remunerari laborem Regum iustum & fas est.*

11 Et quoniam spinosa eiusmodi curæ, de quibus loquimur, sunt veluti propria & inseparabilis sarcina Principatus, non ineptè Petilius considerat, solam rhamnum, quæ tota spinosa est, inter arbores, Regnum illis oblatum, acceptasse. Et Christum Dominum, licèt totus bonitas sit, ad sui tamen huc instructionem, spinea, quàm aurea Corona uti maluisse, ut ex ipso insigni, Regium Regibus stylum agnoscendum proponeret. Cui considerationi valdè consonant verba D. Chrysostomi, Augustini, & aliorum, quæ in Commentario præcedenti recolui, & suboscra illa D. Pauli, dum de eodem Christo, sic inquit: *Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex ijs, quæ passus est, obedientiam, & consummatus factus est, omnibus obtemperans.* Quibus, ut doctè P. Ioannes Velazquez animadvertit, vel ab ipso Dei Filio, qui omnia novit, eo ipso quo in Principem futuri sæculi eligebatur, hanc regulam, hanc regendi artem, veluti addiscendam insinuat Apostolus, sua nõ spectare commoda, nec sibi omnia velle, imò verò curis, laboribus, & doloribus premi, anxari, consumari, & sese tandem morti devovere, ut suis subditis esset causa salutis æternæ.

12 Atque hæc quidem de internis, & pungentibus curis eorum Regum, qui iuste, & legitime Regale Solium occupant, & occupatum pari iustitia Pietateque sublimant, tetigisse sufficiat. Nam si de alijs sermonem instituere velim, qui per Tyrannidem ad tantam Celsitudinem af-

Plin. in Paneg. ad Trajan.

Ovid. 4. de Tristib.

Ammian. Marc. lib. 30.

Euseb. in Thesp. 2. p. lib. 1. cap. 2. pag. 330. & 331.

Pet. de mun. Princip. lib. 7. c. 9. pag. 369.

D. Paul. ad Hebr. 5. 8.

Velazq. de Opt. Princ. pag. 366.

Plato lib. 9. de Re-
pub.

cenderunt, vel etiam legitime partâ, impiè, iniuste, & tyrannicè moderantur, vix poterit dici, quibus curis, quibus angoribus diu noctu- que afficiantur, & affligantur, & quanto certius propriis que in ipsis Luciani, & nostri Colossi Typus verificetur. Quod graviter ac pluri- bus docuit apud Platonem Socrates, in suis de Republica libris, in hanc Gnomem tandem omnia prius dicta reducens: *Est igitur, et si ali- cui haud videatur, is qui verè Tyrannus est, verè servus, maximè adula- tionis & servitutis, idemque adulator pessimorum: & re ipsa pauper ap- paret, si quis totam eius mentem possit inspicere, denique metus in omni vita plenus, agitationamque & angorum.*

Tacit. li. 6. Annal.
paulò post princ.

Ad quem locum, sive doctrinam, proculdubio respexit Cornelius Tacitus, dum de Tiberij tyrannide loquens, & qualiter facinora atque flagitia sua, ipse quoque in supplicium verterat; sic, ad rem nostram appositissimè ait: *Neque frustra præstantissimus Sapientiæ (id est Socrates) firmare solitus est, si recludantur Tyrannorum mentes, posse aspici laniatus, & ictus; quando ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. Quippè Tiberium non fortuna, non so- litudines protegebant, quin tormenta pectoris, suisque ipse pœnus fate- retur.*

Xenoph. in vita
Hieron.

Idem latius in suo Hierone prosequitur Xenophon, illum, qui fuit unus ex Triginta Siciliae Tyrannis, fatentem inducens, se victum, som- numque timere, quòd in his aliorum insidias vereretur; eademque ra- tione multorum satellitum, vel solum esse, reformidare; Pariterque spectacula, amores, & reliqua, quæ solent homines oblectare. Hinc tã- dem inferens, ex ijs omnibus rebus Reges multò minùs delectationis capere, quàm privatos homines, qui quidem vitam mediocrem agunt, ac multò plures, maioresque molestias sentire.

Idem Xenoph. in
Dionys.

Quæ etiam, & maiora alia in se expertus fuit Dionysius, alter eius- dem Siciliae Tyrannus, cuius quidem spinosum pectus, tot curis, tot livoribus ac vicibus scatebat, ut eodè Xenophonte, atque alijs nar- rantibus, vel de propria filia diffideret, & in conclavi, ut sibi insidian- tem, asservaret; lectum in quo dormiebat lata fossa circumdaret, capil- lum ac barbam carbone adureret, de filiabus non fidens, quibus pri- mum hoc officium tradiderat.

Diction. Histor.
verb. Mithridates

Nota quoque est Mithridatis Ponti Regis historia, quem ædem spinæ, intimis præcordijs hærentes, in parricidium coniugis, fororis, matris, fratrum, triumque filiorum, totidemque filiarum, adhuc im- puberum, adegerunt, & venenum metuens, ne eo, ut meruerat, necaretur, se, eo assiduè poto, præmunivit, & Martialis Epigrammati lo- cus fecit:

Martial. epigr. 118
lib. 5.

*Profecit Epoto Mithridates sæpè veneno,
Toxica ne possent sæva nocere sibi.*

Lamprid. in He-
liogabal.

Et ut plures alios omitram, Heliogabalum pro multis adduxisse sufficet, qui Lampridio narrante, suæ tyrannidis ac scelerum conscius, & quia sibi à Syris Sacerdotibus prædictum erat Biothanatum futu- rum, hoc est, violenta morte interiturum, ut etiam mors sua pretiosa

esset,

effet, & ad speciem luxuriæ, ut diceretur nemo sic perijsse, paraverat funes, blatta, & serico, & cocco in tortos; quibus si necesse esset, laqueo vitam finiret; paraverat & gladios aureos, quibus se occideret, si aliqua vis urgeret: paraverat & in cerauinis, & hiacynthi, & smaragdus venena, quibus se interimeret, si quid gravius immineret: fecerat & altissimam turrem, subtratis aureis, gemmatisque antea tabulis, ex qua se precipitaret.

18 Vt vel ex his discas, quam cæco verberare, ut Poëta ait, eiusmodi Tyranni feriantur, qui malum, quod subditis faciunt, semper expectant; quamque certum illud, quod de eisdem tradit Euripides:

*Tyrannidis verò perperam laudata;
Vultus quidem iucundus, interiora tristia sunt.*

Et Claudianus:

*Qui terret, plus ipse timet, sors ista tyrannis
Convenit. Invidiant claris, fortesque trucidant.
Muniti gladijs vident, septique venenis,
Ancipites habeant artes, trepidique minentur.*

19 Cum tamen longè ijs melius honestiusque fuisset, hos metus, hæcque spinas tot imminentium periculorum abiicere, Imperium sibi creditum benè & suaviter exercendo, & illud quod ipse idem Claudianus monet, quodque dignos Reges decet, præ oculis semper habendo:

*Sis pius in primis, nam cum vincamur in omni
Munere, sola Deos æquat clementia nobis.
Neu dubie suspectus agas: neu falsus amicis;
Rumorum te avidus: qui talia curat, inanes
Horrebit strepitus, nulla non anxius hora.
Non sic excubiæ, nec circumstantia pila;
Quam tutatur amor. Non extorquebis amari;
Hoc alterna fides, hoc simplex gratia donat.*

20 Etenim qui ita non vivit, qui ita non regnat, non vitijs, non casibus, non morti ipsi subiectus; & denique omne gaudium ex sua bona mente promens, Regis nomine dignus esse non potest, si Senecæ Tragico credimus, ita hoc serio graviterque docenti:

<i>Regnum non faciunt opes;</i>	<i>Quem non lancea militis,</i>
<i>Non vestis Tyriæ color;</i>	<i>Non rictus domuit Chalybs.</i>
<i>Non frontis nota Regiæ,</i>	<i>Qui tuto positus loco</i>
<i>Non auro nitidæ trabes.</i>	<i>Infra se videt omnia.</i>
<i>Rex est qui posuit metus;</i>	<i>Occurritque suo lubens</i>
<i>Et duri mala pectoris.</i>	<i>Fato, nec queritur mori:</i>
<i>Quem non ambitio impotens;</i>	<i>Rex est, qui metuit nihilo</i>
<i>Et nunquam stabilis favor</i>	<i>Hoc Regnū sibi quisque dat,</i>
<i>Vulgi precipitis movet.</i>	<i>Ec.</i>

Euripid. apud Camer in subcess. lib. 3. cap. 25.

Claud. in 4. Conf. Hon.

Claudian. supra.

Senec. in Thyest.

Delrius in notis ad
Senec. sup. I. tom.
pag. 383.

Quod perinde est ac si diceret, non posse liberis imperare, qui 21
non potest suis cupiditatibus modum ponere, libidines prius refræ-
nare, voluptates spernere, iracundiam tenere, coercere avaritiam, cæ-
terasque animi laves; & ut brevius dicam, qui illud eiusdem Senecæ
non observat: *Si vis exercere tibi utile, nulli autem grave Imperium, sub-
move vitia.*

Idemque ipsum Pentadius inter fragmenta Petronij, optimè quo- 22
que his verbis edocuit:

*Non est falleris, hæc beata, non est,
Fulgentes manibus videre gemmas;
Aut testudineo iacere lecto,
Aut pluma latus abdidisse molli,
Aut auro bibere, & cubare croceo:
Regales dapibus gravare mensas.
Et quicquid Lybico secatur arvo
non una positum tenere cella:
Sed nullo strepidum timere casus,
Nec vano populi favore tangi,
Et stricto nihil æstare ferro.
Hoc quisquis poterit; licebit illi
Fortunam moveat loco superbus.*

Claudian. ubi sup.

Et Claudianus, etiam iterum, non minus eleganter admonuit, sic 23
iniquis:

*Tu licet extremos latè dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent;
Si metuis, si præva cupis, si duceres ira,
Servitij patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges. Tunc omnia iure tenebis,
Cum poteris Rex esse tui. Proclivior usus
In peiora datur. Suadetque licentia luxum
Illecebrisque effræna favet; tunc vivere castè
Asperius, cum prompta Venus; tunc durius ira
Consultitur, cum pœna patet, sed comprime motus,
Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse licebit,
Occurrat, mentemque domet respectus honesti.*

Boët. lib. 3. Met. 5

Quibus ad stipulatur illud Boëtij, sic Tyrannos, de quibus loqui- 24
mur, admonens, qualiter debeant, & possint in veros Reges evadere,
& curas, quibus, ut dicimus, semper premuntur, à suis pectoribus, Co-
losi nostri similibus, remove:

*Qui se vult esse potentem,
Animos domet ille feroces,*

Nec victa libidine colla
 Fædis submittat habenis.
 Etenim licet Indica tellus
 Longè tua iura tremiscat,
 Et seruiat ultima Thule;
 Tamen atras pellere curas
 Miser asque fugare querelas
 Non posse, Potentia non est.

25 Et hoc qui non fecerit, sciat se veluti scopum ad universorū mortalium odium esse propositum, nec diu in Imperio stare posse, cum tandem, quas intrinsecus patitur furias, quicquid sibi plurimum caveat, extrinsecus sit passurus, illudque Iuvenalis certissimum exper-

Iuvenal. Satyr. 10.

*Ad generum Cereris sine cæde & vulnere pauci
 Descendunt Reges, & sicea morti Tyranni.*

26 Quod elegantissimis verbis, Plinius Iunior ostendit, adducens exemplū Domitiani, intra arcana cubilia fædosque recessus, in quos timore, & superbia, & odio hominum agebatur, occissi, & Trajani, qui inter medios cives tutus, & hilaris versabatur, & sic inquit: *Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam eius non cuælitate, sed amoris excubijs, non solitudine, & claustris, sed civium celebritate defenditur. Ecquid ergo discimus experimento, fidissimam esse custodiã Principis ipsius innocentiam. Hac arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere, frustra se terrore succinxerit, qui septus charitate non fuerit: armis enim arma irritantur.*

Plinius Iun. in Panegyri.

27 Idque ipsum de Nerone præfagit (& postea eventus edocuit) Seneca Tragicus, sive quisquis ille est, qui Octaviæ tragœdiam scripsit, hisce versiculis:

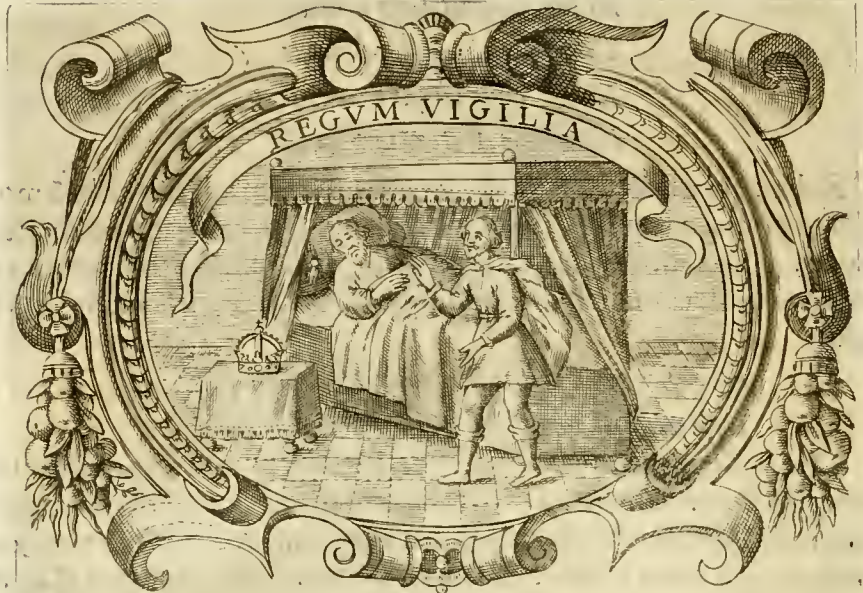
Seneca in Octav.

*Licet extruat marmoribus, & auro tégat
 Superbus aulam: limen armata Ducis
 Servent cohortes; mittat immensas opes
 Exhaustus orbis: supplices dextram petant
 Parthi cruentam; Regna diutius ferant.
 Veniet dies, tempusque, quo reddat suis
 Animam nocentem sceleribus, iugulum hostibus,
 Desertus, & destructus, & cunctis egens.*

Regum vigilia.

EMBLEMA XVII.

*Servus Achemenios ad publica munera Reges
Suscitat, ut primus mulserit ora sopor.
Quid iuvat, ò Princeps, pigra indulgere quieti?
Non regis, ut cesses, ut patiare regis.*

COMMENTARIUS.

QUAMVIS de indefinente Regum cura in suo munere exercendo, satis superque actum in superioribus videatur, adhuc tamen non abs re esse duxi, aliqua in presentiarum subnectere, de eximia vigilia, seu vigilia, quæ in ipsis desideratur, quò magis ad eam amplexendam expergiscantur. Quam veteres Aegyptij, ut Plutarchus refert, per oculum super Osiridis Sceptrum collocatū, significabāt. Sic insinuantes, Reges, oculorum aciem semper intentā, atque apertam habere debere; & Sceptro, quæ præviderunt, vel proppererunt, regere, & gubernare; & cum sint, veluti humani quidā Dij, ut eos Plato in suis Politicis vocat, indefinenter curare, ut omnium somnos sua vigilia tueatur.

Eadem etiam ratione alij apud Pierium Valerianum, Leonem eorum Regum symbolum, sive hieroglyphicum esse voluerunt, non tam quòd hic cæteris animalibus dominetur, quàm quòd natura, veluti hoc munus præfertiens, eum oculis acutissimis dotaverit (unde &

Plut. in lib. de Isid.
& Osirid,

Pier. in Hierogl.
lib. 1. pag. 2.

Græcis à videndi potentia nomen habuit) nec unquã omninò admi-
tat soporem, sicuti Manethon tradit, in libro, quem ad Herodotũ scrip-
psit. Quod tamen alijs per absurdum videtur, quibus Cœlius Rhodig.
assentit, ex Aristotelis doctrina probantibus, nullũ esse animal, cui per
petua vigilia sit. Cæterum in eo omnes pariter conveniunt, quòd leo
soporem parcissimum sumit, & tunc (ut Dorcades) apertis oculis cõ-
quiescit, fortè quia est ei oculus per magnus, & incumbens ipsi pellis,
sive palpebra, longè minor, quam ut oculum totum valeat obtegere.
Quod pariter in Regibus proprium esse debet, ut etiam cum dormiunt,
vigilare credantur.

Rhod. lib. 13. cap.
18.

3 Huic rationi aliam addit Pierius, nimirum, inter reliqua animan-
tia leonem solum esse, qui apertis oculis nascatur, indeque aptissimè
vigilantiam, quæ in Regibus requiritur, designare. Cuius etiam confi-
deratione habita, olim, præ templorum foribus tanquam eorum cu-
stos constituebatur, ut Orus Apollo his verbis ostendit: *Vigilantem, &*
sedulum hominem, & custodem, cum Ægyptij volunt ostendere, leonis ca-
pat pingunt, quoniam leo vigilans oculos claudit; eosdem cum dormit, a-
pertos habet: quod quidem custodiae atque excubiæ signum est. Vnde, &
non absque significatione, templorum claustris leones, qui sint custodum lo-
co, appinxerunt.

Pieriº lib. 1. pag. 2.

Orus in Hierog.
cap. 19.

4 Et ad hoc respexit Altiatus, dum vigilantiam & custodiã, per Gal-
lum in editiori templorum loco positum, & leonem ad eorũ fores ex-
cubantem, in uno ex suis doctis Emblematis significavit, sic inquit:

Alciat. Embl. 15.

Instantis quòd signa canens det Gallus Eoi,
Et revocet famulas ad nova pensa manus:
Turribus in sacris effingitur ærea pelvis,
Ad superos mentem, quòd revocet vigilem.
Est leo, sed custos, oculis quia dormit apertis,
Templorum idcirco ponitur antefores.

5 Saavedra quoque Noster, ex eadem hac leonis natura & pictura, a-
liud symbolum fecit, sub lemmate *Majestate securus*, nisi quod in eo,
magis Regum dissimulatione, quàm vigilantia edocet. Et Græci per
Noctuam, quam Palladi sacrarunt, eique adfidentem finxerunt, vigi-
lantia strenuo ac circumsperto Duci necessariã indicare voluerunt.
Vnde, teste Iustino, Hieroni Syracusanorum Regi, etiã num adolescẽ-
ti, & prima prælia incuti, Aquila in Clypeo, & Noctua in hasta cõse-
dit, quod ostentum, & consilio cautum, & manu promptum, Regemq;
futurum significavit. Et in numis Constantini Noctua cernitur, colum-
næ insidens. Adstant hasta, & clypeus, adiacente galea, cum inscriptio-
ne, *Principis Providentissimi Sapia. Vnde Schoonhovius hoc Em-*
blema confixit, sub titulo, Noctua Minervæ Sacra Nocte vigent sen-
sus. Hinc est, Sacrata Minervæ Noctua, quæ triplici lumine nocte videt.

Saaved. Emp. 45.
pag. 298.

Iustin. lib. 24.

Scoonh. Embl. 18.
pag. 52.

6 Frequentior quoque in eandem rem est, sed non contemnenda si-
militudo, ex grævis sumi solita, inter quas, quæ reliquarum Dux est,
noctua uno pede elato consistit, ac vigilat, in quo lapidem habet, ut

Strada in Symb.
Reg. pag. 47.

Petr. Sācta in sym-
Sol. pag. 277.

Scoonhov. Embl.
22. pag. 67.

Plin. lib. 10. c. 23.
Plut. in lib. de a-
nim. hist.

Curt. lib.

Crinit. lib. 19. c. 1.

Bartil. Embl. 31.

magis a sopore arceatur, & grex reliquus secūre somnum sub Ducis
fui vigilia tradūcere possit. Quo Symbolo, cum inscriptione, *Non dor-
miat qui custodit*, usus fertur Henricus Rex Angliæ VII. ut memorat
Octavius Strada, & postea Ferdinandus San-Severinus, Princeps Sa-
lerni, Magister Equitum Caroli V. ut refert Sylvester à Petrasancta,
cum hac, *Officium natura docet*. Nam ei studium, & exercitatio in na-
turam verterant, ut esset vigil. Et novissimè eodem utitur idem Flo-
rentius Scoonhovius in Emblemate, cui fecit titulum, *Typus Regum*,
his subiectis carminibus:

Excubias Dux sola gerit, pars cetera dormit

Tuta, nec infidos sperat ab hoste dolos:

Grus notat hac Regem vigilansem pro grege, qui si

Dormiat, incautum vastet ovile lupus.

Qui omnes hoc ex Plinio sumisse videntur, qui inter alia; quæ de
gruibus memorat, sic habet: *Excubias habent nocturnis temporibus. Ex-
cubitor lapillum pede sustinet, qui laxatus somno, & decidens, in diligen-
tiam coarguat. Cetera dormiunt, capite infra alam condito; alternis pe-
dibus insistentes. Dux recto prævidet collo, & prædicat*. Cui loco hæ-
rens, Ego quoque ex hoc typo Emblemā paraveram, his versibus lu-
dens:

Ecce grues rapidas, immersas membra sopore.

Solaque in excubias per vigil una tacet.

Te monet, o Princeps, retinens pede docta lapillum;

Per vigilem Regno convenit esse gruem.

Ceterum cum iam ab alijs præreptum cognoscerem; cordi fuit
aliud ex historia Magni Alexandri formare, de quo Q. Curtius, & alij
passim recensent, brachio extra lectum extento dormire solitum, cum
pila in manu super pelvim aheneam, ut cadente pila, sonitu expergifi-
ceretur, sicuti de grue excubitore diximus; & Petrus Crinitus de eodē
Alexandro, & de eius præceptore Aristotele, & de Iuliano Impera-
tore memorat, & qualiter noctem distribuebant. Sed tamen hoc quo-
que occupasse labrum Batillium; & inter sua Emblemata inferuisse
reperi, cum lemmate, *Vigilantia Ducis*, & his carminibus:

Turpe Duci totas somno perducere noctes,

Qui belli totum sustinet unus onus.

Sensit Alexander, quum ne violentia somni

Incautum opprimeret, languidior que quies,

Apposito iuxta super exercebat aheno,

Extentam globulo semi gravemque manum.

Qui daret elapsus sonitum, strepitusque sonoros,

Excussus stratis excuteret que sopor.

Quare tandem, hoc, quod vides, Emblema, ad idē insinuandum for-
mavi, ex Regum Persarum consuetudine sumtum; qui licet alias in

subditos sibi homines crudeliter imperarent, ut post alios Pontanus ostendit. Tamen Aristotele, Plutarcho, Briffonio, Coningo, & alijs referentibus, in more habuerunt, ut ab uno Cubiculariorum, summo mane ad thorum accedente, excitarentur, his verbis: *Surge Rex, & negotia cura, qua te curare voluit Mesorosnades, tuus Deus*, cognoscentes nimirum, hoc sibi ex suscepti muneris natura præcipuè observandum; & vel in proverbium illud Homeri transiisse, sic de suo Agamemnone verba facientis:

*Non decet ignavum tota producere somnum
Nocte virum, sub consilio, sub nomine cuius
Tot populi degunt. Cui rerum cura fidesque
Credita summarum.*

Pōtan. in bell. Art. 2. p. pag. 164.

Arist. lib. 1. Oecono. Plut. de doct. Arist. Briff. de Reg. Perf. Coning. in Theat. Polit. 2. p. pag. 127.

Homer. Illiad. 2.

10 Qui idem summus Poëta, eandem ob causam, passim in sua Illiade Iovem, quoniam Divum Princeps erat, vigilantem semper inducit, bellorumque eventus disponentem, & quo pacto res sint tractandæ, interim Dijs alijs somnum agentibus. Et hoc ipsum sentiēs Lucianus, has curas, & vigilias Regum latè prosequitur, & mutuaris prædictis Homeri versibus, de eodem Agamemnone ait:

*Quippè nec Atridem Agamemnona dulcis habebat
Somnus, multigenas versantem pectore curas.*

Lucian. in somnio, five de Gallo.

Silv. Ital. in Tuc. 6.

Ad quæ etiam alludit Silius Italicus, inquiens:

*Turpe Ducit totam somno traducere noctem,
O Rector Lybiæ vigili stant bella Magistro.*

11 Seneca quoque, sæpè iam in superioribus ad partes adductus: *Omnium domos Principis vigilia defendi debere, eiusque curam excubare pro salute universorum, nos admonet*. In cuius fortè imitationem Paulus I. C. de Præfectis vigillum agens, incendijsque extinguendis, quæ frequentius noctu contingunt, scriptum reliquit: *Salutem loci, nemini magis curare competere, quàm Domino loci, nec alium sufficere ei rei, quàm Casarem*. Prout Iustinianus à se ipso curatum testatur, dum dicit: *Se noctes ducere insomnes, ut postea quietem præparet*; & Plinius Iunior de suo Trajano, sic inquiens: *Inde tibi parcus, & brevis somnus, nullūque amore nostri angustius tempus, quàm quod sine nobis agis*.

Senec. ad Polib. c. 26. & lib. 1. de Clement. cap. 3.

Paul. in l. nam salutē, de offic. Præf. Vigil.

Iustin. in Præf. Nov. 3. in princ.

12 Sanctus quoque Iobus, qui verus typus bonorū Principum dicitur, se summo mane surrexisse, & in civitatis portis constituisse ait, ad suum populum curandum & iudicandū. Quo loci Olympiodorus, hanc debere esse præcipuā Principum curam his verbis ostendit: *Tanquā Princeps quidam, & Magister cæteris ad virtutem, sic nec somno, nec ebrietatibus indulgebat: sed charitate commotus, de mane in plateis residebat, tanquam lex, atque effigies civitatis propositus*.

Plin. in Paneg.

Iob. 29. 7.

13 Legum quoque Custodes Plato vult noctu furgere, & Socrates Gubernatores in somno capiendo continentem esse, ut possint & tardè dormire, & ante diluculum furgere, & vigilare si opus sit. Sicque Agefilaus somno non domino, sed rebus servienti, utebatur. Epami-

Plat. in lib. de leg.

Xenoph. in Agefil.

Herod. in Cōmodo.

Cic. in 2. Catilin.

D. Ambros. lib. 5.
Hexam.

Torres in Philos.
mor. Princ. pag.
408. & seqq.

Plin. in Præfat. ad
lib. de nat. hist. &
lib. 7. cap. 59. Ti-
raq. de pœn. tēp.
causa 5.

Cantic. 5. 2.

D. Paul. ad Ephes.
5. 16.

Idem ad Hebr. 13.
17.

Matth. 24. 43. 25.

13. 26. 41. Marc.

13. 33. Luc. 12. 37.

& 21. 36. Rom. 13

11. Corint. 1. 15.

34. & 2. Tim. 4. 5.

& 1. Pet. 4. 7. & 5.

8. & c.
Laert. lib. 3. in Pla-
tone

Plaut. in Rudent.

Erasm. in lib. de
instit. Princip.

nondas; Thebanis solutius compotantibus, solus vigil ac sobrius arma lustrabat, & Vlpianus Marcellus a Commodō Imperatore adversus Brittanos missus, Dux omnino vigilantissimus, quamquam somno alioqui resisteret natura, quò tamen magis id facere posset, inedia perfecerat. Iulianus Imperator nocte dimidiata semper exurgebat, & quoties voluit è vigilavit; & Georgius Castriotus Scandemberg, quo tempore Epirum cepit, duabus horis tantum per singulas noctes somno indulgisse fertur. Ciceroque de se ipso testatur, suo in consultiu semper vigilasse, & providisse, quemadmodum in rãtis, & tam absconditis insidijs salvus esse Romanus populus posset.

Et Divus Ambrosius, historiam anserum tangens, qui Capitolium ne à Gallis interciperetur, sua vigilia clangoreque servarunt: *Merito* (inquit) *illis debes Roma quòd regnas, Dii tui dormiebant, & vigilabant anseres, ideò illis diebus anseri sacrificas, non Iovi. Cedunt enim Dii vestri anseribus, à quibus sciūt se esse defesos, ne & ipsi ab hostibus caperentur.*

Rectissimè quidem omnes, cum in omnibus vitã nostra vigilia sit, quæ in ijs præcipuè viget, in quibus animus inquiet opere patitur, & illud Catonis monitum valeat:

Plus vigila semper, nec somno deditus esto:

Nam diuturna quies vitis alimenta ministrat.

Et ultra alia damna, quæ secum afferit, in quibus referendis latè Ludovicus Turrianus insitit, dormiens mortuo similis sit, & ut benè Plinius considerat, & alia adducens ille librorum helluo Tiraquellus, dimidiū & amplius vitæ somnus hominibus auferat.

At certè longè rectius, ubi de Principibus agimus, qui tot tantisque negotijs, & rebus animum intendere debent, & cum sui Regni Cor sint, pro toto Regno vigilare, & te ipsa illud Canticorum implere: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Redimentes tempus, quoniã dies mali sunt, ut alias Apostolus inquit, qui & ipse, hoc non tam in vim consilij quàm præcepti, omnibus iniungit, qui rationem sui muneris reddere debent, his verbis: *Ipsi autè per vigiliant, quasi rationem reddituri,* ut plura alia sacre Scripturæ loca missa faciã, quibus eadem hæc vigilia omnibus, qui alijs præpositi sunt, geminatissimè commendatur: *Nemo quippè dormiens ulla re dignus est,* ut apud Laërtium divinus Plato nos admonet. Cui veluti subscribens Plautus eandem sententiam aliquãto latius his verbis extendit: *Vigilare decet hominem; qui vult sua temporis persicere officia, nam qui dormiunt libenter, sine lucro, & cum malis quiescunt.*

Et de Principibus, & cum Principibus loquens Erasmus, idem ipsum sic eleganter commonefacit: *Non licet dormitabundum esse, qui clavo assidet; & in tantis rerum periculis fertit Princeps? Nullum mare tam graves tempestates habet unquam, quàm omne Regnum assidue. Semper itaque Principi vigilandum est, ne quid erret, qui non nisi pluri morum pernicie delinquit. Magnitudo navis, aut mercium pretia; aut veterum numerus, non facit elatiorem, bonum nauclerum, sed attentorem:*

*ita bonus Rex, quo pluribus imperat hoc vigilantior esse debet, non in-
lentior, non somnolentior.*

17 Et certè, quemadmodum apud Latinorum Poëtarum Principem,
dum Palinurus vigilans navim gubernabat,

----- *Clavumque affixus, & hærens
Nusquam amittebar, oculosque sub astra tenebat.*

Ipsa navis incolumis mansit; aſt verò tibi Lethæo ſoporiferoque ra-
mo conſperſus:

*Vix primos inopina quies laxaverat artus,
Et ſuper incumbens, cum puppis parte reſulſa,
Cumque gubernaculo, liquidas proiecit in undas
Præcipitem, ac ſocios nec quicquam voce vocantem.*

Sic pariter, in hac hominum navi, innumeræ animæ in occaſum tra-
hantur, niſi publicus ille Pulinurus èvigilet, ſciatque ex ſua cura to-
tius navis ſalutem pendere; &, vel brevi illo tempore, quo ſomnum
capit, corpus ſimul, & animum ad melius vigilandum gubernandum-
que diſponere, & Antipatrum aliquem ſubſtituere, qui pro ipſo
tunc temporis clavum Imperij teneat, ut de Philippo, Macædonum
Rege, Plutarchus commemorat, dum ſomnum, quem ſuſſerat, excu-
ſans: *Tuto (inquit) dormivi, quia Antipater pro me vigilat.* Idemque Phi-
lippus cum interdium dormiret, Græci que ad ſeres convenientes, illum
criminarentur: *Nolite admirari (inquit Parmenio, apud eundem Plu-
tarchum) ſi nunc Philippus dormit: nam quando vos dormiebatis, ille vi-
gilabat.*

Virgil. 6. Æneid.

Plutarch. in A-
pophthegin.

Idem Plut. ibidē.

18 His addo ita propriam, & regendi muneri veluti inſitam eſſe vigi-
liam, ut vel ex eius obſervatione Imperij Romani purpuram Veſpa-
ſiano prædixerit, auguratuſque fuerit Apollonius Tyaneus, ut Philo-
ſtratus in eius vita, his verbis ſcripſit: *Poſtridie, Aurora iam exorta, ve-
niens ad Regiam Apollonius, quidnam Rex ageret, ex ſatellitibus quaſi-
vit. Qui illum iam pridem surrexiſſe dixerunt, & tunc ſcribendis epiſto-
lis vacare, quo audito diſceſſit Apollonius, Damidi dicens, Vir impe-
rabit.*

Philoftr. de vita
Apol. lib. 5. cap. 1.
in princip.

19 Quod & ipſum Ethnici veteres denotarunt, dum Paſtorem (qua-
lem Regem eſſe iam diximus) Argo Centoclo comparabant, ut ſic
nunquam illum ita ſomno ſepelin debere ſignificarent, ut omnem
ſui gregis ſollicitudinem deponeret. Et Plato inter ſuas leges, hanc
omnibus quidem, ſed Principibus tamen cum primis ſalutarē, & ne-
ceſſariam, præſcripſit: *Quicumque vivere, & ſapere cupit, maxime
quam longiſſimo tempore vigilet, ſola ſanitatis commoditate ſervata: ad
hanc verò non multo opus eſt ſomno, ſi benè aſſueveris ſomnis: Magiſtra-
tus proſectò in urbibus noctu vigilantes, hoſtibus terroriſunt.*

Sup. Embl. II.

Plato lib. 3. de leg.

20 Et fanè, ex eodem etiã Platone narrat Plutarchus, apud Lacedæ-
monios graviſſimas cauſas ad nocturnam conuentum reiici ſolitas,
& Græcis noctem à *Berè ſapiendo*, nomen habere, quod exiſtimarent,
noctis vigilias ad conſiderandum, & conſultandum de rebus gravibus

Plutar. in Sympo-
ſiac. dec. 7. prob. 9

Plaut. in Epid.

aptissimas esse, nullam quæ acriorem, nullam altiore cogitationem, quàm nocturnam. Vnde Scopelianus Sophista, consortem Sapientiæ Dei noctem appellare solebat. Habet enim hominum mens in alto illo silentio, corporis sensibus iam feriatis, aliquid divinitatis, si se se intenderit ad rerum sublimium speculationem, & ut Plautus in Epidico ait:

*De die sapè stulti vidi sumus, contra noctu,
Licet Senatum in corde convocare Consiliarium.*

Plin. Iun. lib. 9.
epist. 36.

Cui assentiens Plin. Iunior: *Mirè (inquit) silentio, & tenebris animus alitur, ab ijs, quæ avocant, abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem quæ mens videns, cum non vident alia.*

Erasm. in Adag.
pag. mihi 129. &
199.

Quod fecit, ut in Adagium transferit, *Noctu urgenda consilia, & In Nocte consilium*, in quorum exornationem alia tradit Erasmus, quibus Hispana nostra conveniunt, *Dormir sobre el negocio, Consultar la Almohada*, de quo Ælianum legere poteris. Idemque Aristophanis sive Cleantis lucernam adeò nobilem reddidit, ut apud eundem Erasmus habetur, & Demosthenem præcæteris commendavit. Quem Cicero affirmat, seriò doluisse, si quando ab aruficibus antelucana victus esset industria. Et non est omittendum Iacobi Trentij rd Philippum Secundum nobile dictum, dum inter alia, qua Principibus & Magnatibus deesse consideravit, quamvis alioqui multa possideant, hoc unum esse dixit, quod nunquam Orientem Solem adspexerint, nec Autoræ & Matutini tempus suavissimos flatus, & salutare effectus experti sint.

Ælian. de var. hist.
lib. 3. cap. 11.

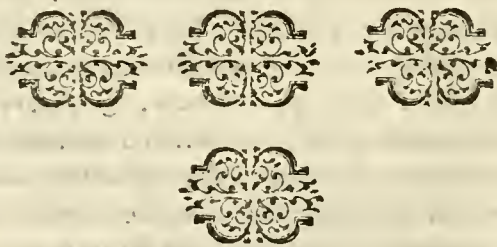
Eras. idē pag. 200.

Cicero. 4. Tuscul.

Ex quibus satis Principes cognoscere poterunt, quàm illi malè se gerant, qui vel somno nimis per totam noctem indulgent, vel eiusdem vigilias, non publicis, ut debent, curis intendunt, sed stupris, adulterijs, comestatinibus, alijsque vitijs, & oblectamentis: quibus Nero apud Petroniva Arbitrum integras noctes transegisse notatur; qui & ipse, illorum, non solum testis, verum confors, & Arbitrator fuit, ut latè Tacitus memorat.

Petron. in sat.

Tacit. lib. 16. Ann.

In Reges desides.

EMBLEMA XVIII.

*Rex agit in Scena frontem Diademate vinctus,
Et clamyde insignis Sceptra superba gerit:
Nil iubet, aut loquitur Tragici tenet inde Cothurni
Primas sed partes nuntius, aut famulus.
Regibus aptantur tot prisca ludicra Scenæ,
Qui nisi res agitent, nomen inane ferunt.*

COMMENTARIUS.

VM ergo, docente Seneca, *Officium sit imperare, non Regnum*; Regesque à Regendo dicantur, & unusquisque secundum etymologiam sui nominis vivere debeat, ut ex Sacris Canonibus Nicolaus Cusanus adnotavit, meritò post Aufonium, & Horatium Divus Isidorus scriptum reliquit, *tandiu quemlibet Regis nomen tenere, quamdiu rectè fecerit, & concreditum sibi à Deo munus impleverit. Quod idem valet, atque illud Divi Pauli: Qui presunt in solitudine presunt.* Hoc est, ut pro commissis sibi populis eos labores, curas, vigiliasque suscipiant, de quibus à deo latè in superioribus diximus, Sciantque magnam, quæ se poliere credunt Fortunam, non in licentiam, sed in patientiam vertere, & Nomen Numenve suum, non tam honoris, quam oneris esse, non foelicissimi, sed vigilantissimi-

Senec. epist. 90.

Nicol. de Cusa lib. 5. exc. pag. 412.

Auson. in Monof. Horat. lib. 1. epist. 1. Isidor. de sum. bono, cap. 98.

D. Paul. in epist. ad Rom. cap. 18. v. 8.

mi, non delicia, non otij, non superbia, non voluptatis, sed laboris, ac diligentia.

Et cuiusdam Dei Opt. Max. repræsentationis, quæ indefinenter in regendo gubernandoque orbe, quem condidit, exercetur, ut præclare Divus Augustinus, & Gregorius scribunt, & vel Horatius agnovit, dum canit:

*Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum: & urbes, regnaque tristia,
Divosque, mortalesque turbas
Imperio regit unus æquo.*

Quem Seneca Tragicus, Silius Italicus, & alij passim Poëtæ æmulari videntur, sed pius cæteris Boëtius, sic inquit:

*Sedet interea conditor altus
Rerumque regens floctit habenas,
Rex, & Dominus, Fons, & Origo,
Lex, & Sapiens, Arbiter Æqui,
Et quæ motu concitat ira,
Sistit retrahens, ac vaga firmat:
Nam nisi rectos revocans ortus
Flexos iterum cogat in orbes,
Quæ nunc stabiles continet ordo,
Dissipata suo fonte fatissent.*

Et virilem hanc, pro virili, in Regibus curam, & damna quæ plurimi eorum omnibus retro sæculis passi sunt, quod eam declinaverint, adeò latè plures ex sanctis Patribus, & omnes Historici, & Politici Scriptores exaggerant, ut improbus planè censeri possim, si in eis referendis, vel transferendis immorer. Quare contentus erò Plutarchi locum, & similitudinem eisdem ob oculos ponere, qui Reges desides sui que muneris, & conditionis oblitos, Tragicis comparat, quorum ne vox quidem ulla in veterum tragœdijs exaudiebatur, sed Sceptrum, & Diadema præferentes, inane nomen repræsentabant, & alij totius fabulæ Scenam agebant. Quam similitudinem hoc nostrum Emblema figurat, & Plutarcho non cirato, sibi sumsit Erasmus, addès, Græcè, tales Personas *Doriphoremata* dici, & Reges, ut & Nos facimus, hortans, ut ea, quæ verè sunt Regum, ac Principum agant. Et Pavoni, vel ob hanc causam Regnum a cæteris avibus denegatum, quod sua tantum pulchritudine, & inauratis plumis contentus, seu conchyliatis, & versicoloribus, omni que firmate solutoribus, ut eum graphicè Tertullianus depingit, nihil aliud præstare, aut gerere soleat.

Agathias quoque, veluti ad hoc nostrum figmentum alludens, æque prudenter hæc in verba prorupit: *Non ex purpura, seu quovis amiculo, & extrinsecus, quæ visuntur, alijs ornamentis, Regium nomen est cuiquã tribuendum; sed ei, qui a quietatem exerceat, nec decentia aspernetur, &*

D. Augus. lib. 5. de Trinit. c. 1. Greg. sup. Ezech. homil. 18. & lib. 2. Moral.

Horat. lib. 3. Od. 4

Senec. in Hippol. Silius lib. 6.

Boet. lib. 4. de Cōsol. met. 6.

D. Aug. li. 6. cōtra Faust. c. 22. D. Briggitta in suis Revelar. lib. 8. c. 16. latè Pineda in Iob cap. 29. ver. 5. Velazq. de Opt. Princ. ex pag. 374. Sancta-Maria in Pol. Chr. 1. p. c. 3. Saavedra Emp. 37. ex pag. 413. & omnino Ferdin. Perez de Guzm. en su Mar de historias, c. 172

Plutar. in vita Lyfand. & in moral.

Erasm. in siml. fol. mihi 4. in fin. & in Adagio *Tragicus Rex*, & in Adag. *Fos occipitio prior*

Tertull. in lib. de Pallio. c. 3. & in li. de Anim. cap. 33.

Agath. lib. 4. hist.

5 *cupiditates his solùm rebus emetiatur, quæ animi stabiliunt sapientiam.*
 Et fanè cum vel Cicerone monente: *Hæ sint virtutes Imperatoria,*
labor in negotijs, fortitudo in periculis, industria in agendo. Quas reliquæ
 comitantur, quia mirabili quodam nexu ac concentu se mutuò con-
 iungunt, ut optimè docuit Agellius, & ille Alter, qui dixit:

*Virtutes stabili sunt omnes fœdere nexæ,
 Altera que alterius diligit officium:
 Pectore constanti iunctis ad vincula dextris
 Mutua, præstunt, & moderata colunt.*

Cicer. in orat. pro lege Manil.

Agel. lib. 7. c. 6. & lib. 19. cap. 2.

Henr. Oraus Icone. 35. virtutes cæthenatæ.

6 Nescio equidem quo pacto Deo rationè sui muneris reddituri sunt Principes, qui ad hanc curâ non attendût. Nam etsi non ignorem, nec inficier, Auxiliares aliorum manus ad tot subeuntium iu Regnorum administratione negotiorum expeditionem valdè desiderari, ut alio loco dicemus, non ideò tamen, omnes qui benè sentiunt, omnimodâ ipforum desidiâ culpâre, & carpere desinunt. Cuius improba Siren, si vel à priuatis fugienda est, ut Satyricus monuit, iam apparet, quid de Regibus dicere sentireque debeamus, de quibus verè dixit Catullus:

*Otium Reges prius, & beatas
 Perdidit urbes.*

Infr. Embl. LIV.

Horat. lib. 2. sat. 3.

Catul. ad Lesbîa:

Et Philo Iudæus: *Qui fugit laborem, fugit fœlicitatem. A diverso, qui fortiter patienterque a fficultates tolerat, ad Beatitudinem properat.* Cui convenit Epigramma illud Incerti Auctoris, inter Virgilij opuscula ad textum, ubi de littera Pythagoræ agens, sic habet:

Phil. Iud lib. 3. de vita Moyf.

*Quisquis enim duros casus virtutis amore
 Vicerit, ille sibi laudem decusque parabit:
 At qui desidiâ luxumque sequetur inertem,
 Dum fugit oppositos in cauta mente labores,
 Turpis inopsque simul miserabile transiget ævum.*

7 Ac magis ad rem nostram, de Regibus loquens Divus Augustinus, cuius verba supra aliud agentes ad longum retulimus, qui tunc Reges se Regio nomine ac munere dignos ostendere, inquit: *Si iuste impèrent, & Imperij munia proprijs virtutibus exerceant, & ornent: & hæc omnia faciant, non propter ardorem inanis gloria, sed propter charitatem fœlicitatis æternæ.* Cui loco nunc alium, non minus ad Nostri Emblematis illustrationem conducentem, D. Chryfologi addimus, qui ita eosdem Reges ac Principes commonet: *Si à Deo Potestas omnis, à Deo Rex etiam dispensationis Regiæ adeptus est dignitatem; rationemque redditurus est, si in nullo creditæ Potestatis excesserit mensuram: si Rex iustitiam custodivit: si æquitatem tenuit; si potestatem moderatus est: si misericordiam non omisit: si tenuit sic poderis sui libram, ut in neutram partem inclinaret. Si omnium curam gessit, si civiū prostravit quietem: si sic temperavit sensum, ut neque militi sufficientia decederent, neque tributarius lassaretur.*

D. Aug. lib. 5. de civit. Dei, cap. 24. de quo sup. Emb. 2.

D. Chryfost. ser. 26

Cōcil. Tolet. 40.
n. 65. pag. 360.

Et hæc eadem commonitio gloriosissimis Hispaniæ nostræ Regibus traditur in Concilio Toletano X. ubi post multa, quæ de ipsis obediendis, observandis, conservandisque dicuntur, veluti in horum compensationem expolcit: *Vt moderati, & mites erga subiectos existētes, cum iustitia, & pietate populos à Deo sibi concreditos regant, bonamque vicissitudinem largitori Christo, qui eos constituit rependant, Regnantes cum humilitate, & cum studio bonæ actionis.*

Plut. in Moral.

His addere licet aliam præclaram Plutarchi similitudinem, in-
quentis, quod qui navem gubernant, aliena voce iussuque utuntur:
sed qui Rempublicam gubernant, in se ipsis sapientiam habere de-
bent, ut benè regere possint. Et elegantissima verba Petri Blesen-
sis à Nicolao Causino relata, dum exponit, cur suum Iovem Creten-
ses sine auribus pingerent, quæ sic habent: *Qui dat divitias terra a Re-
gibus aurum non postulat, vel argentum; sed ut audiant causam populi, &
arguant pro mansuetis terra.*

Blesens. apud Cau-
sin. in Polit. Sym-
bol. lib. 2. cap. 43.
pag. 95.

Basil. Imp. in inst.
ad Fil. cap. 10. Pa-
norm. de dict. &
fact. Reg. Alphōs.

Sed quoniam Reges aliorum Regum monitis, & exemplis magis
suaderi, & affici solent, simile documentum, eiusque spreto nocumen-
tum, in Basilij Imperatoris ad suum filium institutione, in Alphonfi
Regis Aragonum Primi, dictis, & factis in vita Ioannis Lusitani Se-
cundi, & in præclara Philippi Cominai Historia, & in alijs passim li-
bris legere poterunt, quæ Ego quia obvia sunt, & brevitati consulo,
silencio prætereo, solum quemdam novissimum Auctorem Gallum
adiecisse contentus, qui eandem nostri Emblematis imaginem, sive
similitudinem premens, hanc desidiā, quam exulare à Bonis, & Pru-
dentibus Regibus cupimus, Meroveis, antiquis, legitimis, & nobilissi-
mis eiusdem Galliæ Regibus incausa fuisse inquit, ut Regnum amitte-
rent, & vetustam seriem, translato in Capetos, & Pipinos Imperio,
novo sanguine conspurcarent, sic canens:

Resende in Vita
Ioann. II. Comin.
li. 3. pag. mihi 372.

Balth. de vias in
Sylvis Regijs, Syl-
va 1. pag. 11.

*Nil reliqui superest, qui solo nomine Reges
Vixerunt; quorum lasciva ignava quieti
Maestas famulans Meroveis abstulit ingens
Solemnes inter partum Diadema triumphos.*

Idem in Comm.
ex pag. 53.

Et postea in Commentarijs hoc idem pluribus alijs locis, & exem-
plis illustrat, Plutarchi, de quo agimus non omitens.

Gunther. in Ligur.
lib. 6. v. 7.

Quibus non incongruè illum alium Guntheri addere possumus,
qui suum Fredericum Imp. ob hanc curam in rebus agendis præcipuè
commendat, his verbis:

*Non tamen in tanta Princeps ignava quiete
Otia carpebat: credens hoc perdere tempus,
Quo nihil adiectum Regni proventibus esset:
Quamque alijs dederat Pacem sibi sponte negabat.*

Mantuan. de Ca-
lam. suor. temp.

Et extat apud Baptistam Mantuanum, elegantissima lectuque dig-
nissima Desidiæ descriptio, ubi postquam de damnis, quæ in corpore
generat, latissimè egit, sic de his quibus animum, & spiritum gravat,
prudentissimè loquitur:

Hæc fera ser-vilis, sanctæ fastidia vita
 Ingerit, & tardos ad clara negotia sensus
 Semifero languore premit, frigentia corda
 In-voluit gelido densæ velamine nubis:
 Nil nisi terrenis haustum de fecibus unquam
 Cogitat; Annales. Veterum, dubiamque futuri
 Temporis ignorat sortem; non ulla latentes
 Cernere naturas rerum, causasque tueri.
 Cura subit, subiecta oculis vix aspicit, ægrè
 Palpebras le-vat hærentes; humore tenaci
 Lumen habet: surdant aures, vox languida, sermo
 Barbarus, obscuro verba interclusa palato:
 Seminât infœlix lolium, frigen-sque papa-ver,
 Lethaisque rigat steriles humoribus hortos.
 Plumbea li-venti gestat connexa metallo
 Vincula, capti-vos hominis quibus alliget artus, &c.

Quæ fanè damna cum omnibus fugienda sint, iam apparet quid de
 Regibus sentire debeamus, qui pro omnibus agere, ut sæpè diximus,
 & satagere debent, & de quibus ubi se desidii & ignaviæ dedunt, nō
 minus verè dicere potuit Ludovicus Vives: *Principem in pluma &*
umbra, ut aiunt, assidue agentem, multa vitia necesse est circumstare, cum
voluptatum titillantium nutritrix sit culcitra, cui morbo multum adiciunt
secreta cubiculorum conclavia. Quo cum conveniunt alia, quæ apud
 Eruditissimum Nostm Patrem Ioannem Antonium Velazquez re-
 peries, dum latè discurrit & probat alios Mortales, si sibi solis,
 vivant, haud reprehendendos: Principes verò repre-
 hensione dignos esse, quia alijs
 nati, &c.

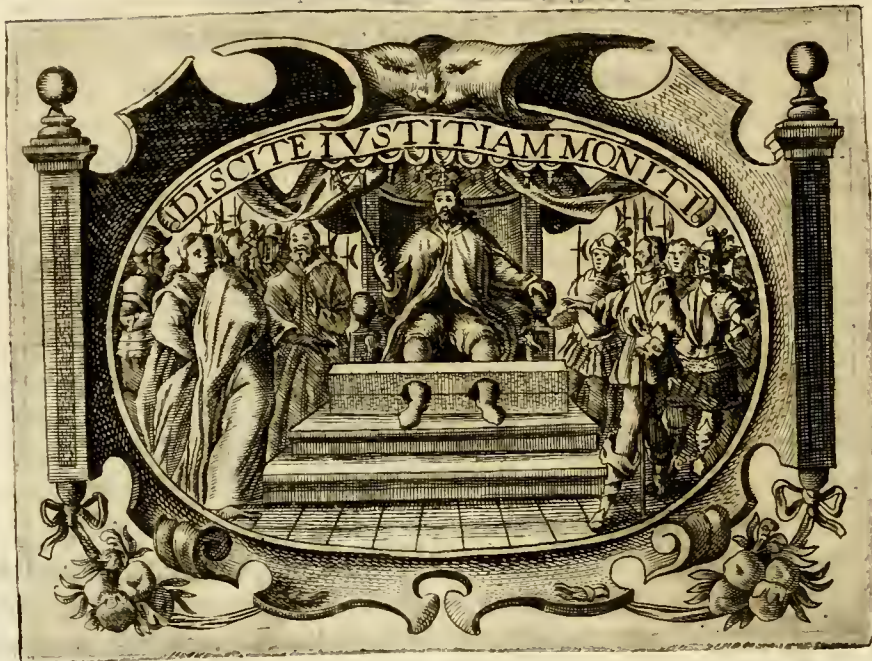
Ludov. Vives in
 epist. ad Henric.
 Reg. Angl. VIII.

P. Velazq. de Opt.
 Princip. pag. 346.

Discite Iustitiam Moniti.

EMBLEMA XIX.

*Qui in Populi Sceptrum, pariter qui in vincula ducti
Pœna quibus Duplex, nec satis una fuit
Discite Iustitiam moniti, quid parcere vobis
Intererit populum, vindice, teste Deo.*

COMMENTARIUS.

LICET desidia incuriaque Regnantium, tot tantisque maneat rationibus, exemplis, ac testimonijs damnata, tamen quia sæpè in aliquibus pullulat, & crebris denuò conspicitur vigere radicibus, stulti quoque acrioris vigorem exposcit, ut quoad fieri possit radicitus amputetur. Ideòque, ut eosdem sui muneris attetiores, & observantiores efficiam, hoc Emblema superioribus addo, quo ostenditur, quibus pœnis, ac damnis, qui contrarium fecerint, subiciantur, ex Mossynæicorum consuetudine sumtum, de quibus ita Pomponius Mela scriptum reliquit: *Mossynæci turrès ligneas subeunt, unde & illis nomen, quasi Turricolæ: Notis corpus omne persignant, propatulo vescuntur, promiscuè concumbunt, & palam Regem suffragio deligunt, vinculisque, & arctissima custodia tenent, atque ubi culpam præe imperando meruerit, inedia totius diei afficiunt.*

Idemque ex Stobæo Nicolaus Boæmus affirmat, & ante omnes Apollonius Rhodius, cuius Scholiastes Ephorum, & Nymphodorum

Pomon. Mela lib.
1. cap. vlt.

Nicol. Boæm. de
morib.

Apol. in Argonau.

Horo. Covar. in
Embl. lib. 2. fol. 20

ad idem allegat, & novissimè Noster de bonis litteris optimè meritus D. Ioseph Gundifalvus de Salas, Calatravenfis Militiæ dignissimus Eques, ex suprâ dictis contra Melam advertens, prædictam inediam, non unius tantum diei fuisse, sed ex eo ipso, quo Rex malè iudicando, aut alio quovis modo, rectam gubernationis orbitam excessisset, perpetua inedia usque ad mortem damnari solere.

3 Ut inde cognoscas, vel inter Barbaros, Regnum non solum splendidam servitutem fuisse, ut suprâ ex Antigoni dicto retulimus, verum & compeditam; Diademate ipso, non minus caput, quàm pedes arctate, & ultra poenam, quæ ipsum regnandi munus secum affert, aliam, & præsentissimam, pro incuria qualibet, comminante, ut illud nostrum carmen ostendit:

Pœna quibus duplex, nec satis una fuit.

4 Aqua Mossanycicorum consuetudine, non multum alia Trapobanensium distabat, qui, ut post Plinium, Alexander ab Alexandro, & alij recensent, Reges, se malè in Regni administratione gerentes, statim deserebant, & arcta custodia tenios, solos relinquebant, ita ut nemo deinceps ad eos accedere, vel cum eis colloqui posset. Quod operabatur, ut ipsi præ tristitia citò deficerent, cum iuxta Imp. Theodosij & Valentiniani constitutionem, nulla maior poena reperitur: *Quàm esse inter homines, & hominum carere suffragijs.*

5 Lenius quidem se habebant Ægyptij, sed tamen suo more ac modo, suorum Regum ignaviam inultam non sinebant. Nam eodem Alexandro, ex Diodoro Siculo, recensente, comperimus, eis in usu fuisse, defunctos Reges per eum qui proximam post ipsos tenebat dignitatem, antequam sepultura darentur, syndicari, in omnemque vitæ feriem, & ipsorum dicta factaque, & an fuerint fortissimè præliati, an segnes, & desides, inquiri, & ex alto suggestu in maximo omnium conventu perlegi, & recenseri: & si vitia prevalerent, honore funeris privari, atque in sepultum cadaver relinqui.

6 Armuzij planè crudeliores, qui, ut tradit Hieronymus Ossorius, quoties Regni Procuratoribus visum esset, Reges iure Regio liberius, quàm ipsi vellent, usos fuisse, oculis eos orbabant, & in ædibus Regijs, cum uxoribus, & liberis inclusos, custodiebant, omnia ad victum necessaria largè ministrantes, & ex Regia stirpè puerum aliquem diligentes, simili calamitati pro Tyrannico eorundem arbitrio subiectum: quod Alphonfus Albur quercus, cum quindecim Reges ita miserè affectos, reperiisset, in posterum abolere curavit.

7 Ephori quoque, ut Xenophon, Plutarchus, & alij litteris tradiderunt, eam sibi apud Lacedemonios, sive Spartanos potestatem, atque auctoritatem in Reges usurparunt, ut licèt primùm eorum Administrati essent, postea in ipsos ius vitæ ac necis exercuerint, & quoties pravè, aut segniter aliquid egisse censebāt, iudicialiter animadverterint. Vnde in morem pertransijt, ut accersentibus Regem Ephoris, semel atque iterum contradiceret, tertio vocantibus, surgere, & ad eorum tribunal pergere teneretur, & sic Agim, Optimum Regem, iudicaverunt, & strangularunt (ut iam suprâ recensui (similem nostri temporis

D. Ioseph. à Salas
in notis ad Melam.
pag. 279.

Plin. lib. 6. cap. 22.
Salic. cap. 56. vel
66. Mart. Capella
lib. 6. Alex. 3. Gen.
cap. 5.

I. hi qui ad sanctam,
C. de apostatis.

Alex. lib. 3. cap. 7.

Ossor. lib. 10. rer.
Eman.

Xenoph. in Re-
pub. Lacon. Plu-
tarch. in vita Agis
& Cleom. Stob.
serm. 42. de legib.
Alex. lib. 6. c. 24.
Iarè Nicol. Cragi⁹
de Repub. Laced.
lib. 2. cap. 4.

Sup. Embl. IV:

casum Regis Angliæ perpendens) quousque Cleomenes Leonidæ filius, hanc Ephorum tyrannidem sustulit, facti sui causam populo reddens.

Quæ omnia eo tendunt, ut qui celsum Regiæ Maiestatis locū ascendunt, sciant, quibus se addicant legibus, quæ onera, quæ supplicia ubique gentium, huic muneri insint, quid ab eis desiderent, atque exigant populi, qui ipsos in talem celsitudinem evexerunt, & non solum ut præsides, sed ut præsidium rerum ac fortunarum suarum constituerunt. Et quòd, cum secundum Hesiodum:

*Hac una Reges sint olim sine creatis,
Dicere ius populis, iniusta que tollere facta.*

Hesiod. in Theogon.

Cic. lib. 2. Off.

Cui adridens Cicero dixit: *Fraendæ iustitiæ causa olim bene moratos Reges constitutos.* Discant se iuris esse sequestros, boni & æqui arbitros, sponsores iustitiæ, Hymenæos pacis, Feciales fortunæ communis, subditorum suorum tutores non tollitores, & ut verbo dicam, & cum Virgilio dicam, ex quo lemma nostri Emblematis summi:

Discite iustitiam moniti, & non temnere Deos.

Virgil. 6. Æneid.

Petrarch. de rem. adv. fort. lib. 2. Dialog. 81.

Cuius versus in simili meminit Petrarcha, docens Reges, vel coactos, ad iustitiam suis ministrandam adigi posse, & Tyrannum alloquens ac malè moratum Regem, quem dolentem induxit, se ob hanc causam à Regno fuisse deiectum, ita eum solatur: *Spondè descendisses melius, optimè verò non ascendisses. Nunc qualitercumque descendisse, bonum, idè quia iustum, meliorque coacta iustitia, quàm voluntaria iniustitia. Audite impium Tyrannum apud inferos exclamantem. Discite iustitiã moniti. Audite & me apud superos exhortantem, discite iustitiam vel coacti: hæc enim tempestitiva hinc, utilisque nisi respuitur: illa ibi admonitio utique sera est, frustra enim discitur, quod fieri amplius non potest. Ponite verò iam tumentes animos, superbumque & ferox dominandi votum ponite, & si non prius, saltè post Tyrannidem amissam, & optandi, quod iam assequi non potest finem facite. Si nen iustitiæ, saltè verecundiæ hoc præstate, ut mutatis moribus, & novo habitu mentis assumpto, amissione divitiarum ditiores facti, quantum fortuna detrahitur, tantum animis addidisse videamini.*

Sabell. ex Livio, & alijs, lib. 8. Æne. 2.

Sigon. lib. 3. de Reg. Ital.

Aventin. lib. 4. Boior. Sigon. lib. 9 & alij. Sirip. rerum German. & Cuspinianus in vitalimp. Paul. Æmil. lib. 3. Aventin. 3. Annal. Ranulph. in Polyc. lib. 5. cap. 25.

Et hinc sapè, varijs seculis, varijsque in nationibus, contigisse videmus, desides atque ignavos Reges, vel iniuste aut tyrannicè in suis actionibus procedentes, divinis & humanis iudicijs Regnis, & Imperijs, etiam alioqui legitime partis, privatos atque exutos fuisse, ut Roma toties in Tarquino superbo, & alijs postmodum purpuratis, & adoratis Cæsaribus vidit. Constantinopolis in suis ferè omnibus, quorum vix per annum stabile Imperium fuit, & præsertim in Constantino Copronymo, quia in Sanctorum Imagines, & in Beatæ Virginis contumelias blasphemus erupit. Germania in Carolo IV. cognomine Crasso, Henrico IV. Venceslao Ignavo, & alijs, quorum historias latè in ipsorum Annalibus videre licebit. Francia in Carolo Simplici, atque Hilderico, quem ut ignavum Regem flocci facere cepit, nec à contumelijs temperans, ille umbraticum, ille pupparum,

alius

8

9

10

alius puerorum Regem cum appellabant. Anglia in Edovardo II. qui quoniam ignavissimus erat, ab uxore Isabella, & proceribus captus, Regno deiectus, & in carcere necatus fuit; substituto ei Edovardo III. ut Polydorus Virgilius enarrat: Hispania nostra in Ruderico, Sanctio Capello Lusitano, Labreto Navarro, & alijs, quorum nomenclaturam passim alij Auctores adducunt.

ii Sic Deo verum reddente, quod in Ecclesiastico pronuntiat, *Regnam à gente in gentem transferetur; propter iniustitias, & iniurias, & diversos dolos; & iterum apud D. Matthæum: Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti iustitiam.* Quas Domini voces ad omnes ignavos, impios, & iniquos valere, graviter D. Augustinus, & alij sancti Patres nos admonent; & ex Ethnicis idem ante ipsos presensit Demosthenes in Oratione Olynthiaca secunda; & Seneca Tragicus inquit:

----- *Vbi non est pudor,
Nec cura iuris, Sanctitas, Pietas, Fides,
Instabile Regnum est.*

ii Et est lectu dignus Salvianus, qui non contentus docuisse, peccatorum clamorem Deum velut invitum ad punitiones eiusmodi provocare, ut in Sodomia, & Gomorra contigisse videmus; iterum de gravissimis Afrorum peccatis scribens; ea Deum, quasi reluctantem ad illorum interuersionem, & Regni translationem movississe, his gravissimis verbis ostendit: *Et cum hæc omnia fierent, quid aliud talis populus agebat, nisi ut cum Deus eum perdere adhuc fortasse nollet; tamen ipsa exigeret, ut periret? Unde & quod Vandali ad Africam transferunt, non est divinæ severitati; sed Afrorum sceleri deputandum: gravi enim eos, antequam illuc pergerent, ac longa iniquitate traxerunt.*

iii Et ad hanc causam (non ad Astrorum vim, syderumque influxus) mutationes & declinationes Regnorum referendas esse, pie & docte, Noster elegantissimus Fr. Ioannes Marquez animadvertit; & Simon Maiolus in suo colloquio de bellorum eventibus, quem Andreas Canonherius sequitur, & transcribit, dum habet: *Cum ergo causas periodorum, & mutationum in Imperijs quaerimus; non procul vagemur animis; nec ad sidera evolemus, sed quid in Ecclesijs, politijs, & œconomijs fiat, consideremus: Si regnant in Ecclesia falsa, impia, fanatica, blasphemæ opinionones, aut idola; & conflantur inter se docentes: si in politijs impune grassantur tyrannides, seditiones, latrocinia, imposturae, fraudes; & licet cui libet, quodlibet: si dissident coniuges, & vagis ac prohibitis libidinibus contaminantur œconomia, & adulterantur familiae: non dubitemus impendere tristes, atroces, & propinquas pœnas.*

14 Iustus etiam Lipsius idem tradit, & Deum in Regnis; Regnorumque mutationibus, hæc supplicia exercere: *Præsertim si ij, qui peccant, velut digniora quam iam membra sunt, ut Reges, Principes, Magistratus.*

15 Quos, si sua Regna gubernare nesciant, nec ea defendere, vel perditam recuperare, vel iustitiam administrare, Regum nomine, & ius amittere, illisque curatorem dari posse; concors est Doctorum sententia.

Polyd. Virg. hist. Ang. lib. 18.

Cap. gradi, de sup. negl. Præl. plures Auctores ap. Me i. tom. de Ind. iur. lib. 2 cap. 13. n. 52. & seqq. & cap. 22. ex n. 55.

Ecc. 10. 8.

Matth. 21.

D. Aug. in c. si de rebus; & cap. quem admodum 23. q. 7. alij ap. Me d. cap. 13. ex n. 53.

Senec. in Tyesth. Act. 2. Scen. 1.

Salvian. lib. 1. de Provid. Dei.

Marq. in Gubern. Christ. lib. 2. c. 26. pag. 318.

Maiol. 3. to. coll. 2. Canonher. in Aphorism. i. to. pag. 641.

Lips. de Const. lib. 2. cap. 15.

Cap. Scelus 2. q. 1. Archid. in cap. Regum officium 23. q. 5. Innoc. per textum ibi in cap. prædi; de sup. negl. Greg. Lop. in l. 5. tit. 1. par. 2 Aviles in cap. 1. Prat. ver. Regimiento, fol. 15 num. 11. & 12.

aliquorum iurium auctoritate suffulta, quam securè ex Nostris Gregorius Lopez, & Avilesius referunt, & sequuntur.

Ita tamen intelligenda, ut nemo præsumat, hac de causa Nos insinuare velle, licitum esse populis, vel privatis, à suis Regibus, legitimè Regna possidentibus, rebellare, vel in eorum vitam, aut honorem aliquid machinari. Nam licèt aliud agens Seneca Tragicus dixerit:

----- *Victima haud ulla amplior*
Potest, magisque opima mactari lovi
Quàm Rex iniquus.

Hoc pessimi exempli esset, & multis Sacrae Scripturae locis repugnās, quibus Regibus, etiam malis & discolis, tanquam à Deo missis, obedire iubemur, & eorum Maiestatem tanquam Sacrosanctam colere ac venerari. Circa quod plura dicere superiedo, quoniam de hoc argu-

mento latissimè Guillelmus Barclaius scripsit, & post D. Thomam, Concilium Constantiense, Caietanum, Covarruviam, Gregoriū Lopez, Menchacant, Patrem Suarez, Patrem Marianam, Marquez, & plures alios, (quos Ego alibi diligenter recensui, qui contrarium asserere hæreticum esse inquit) Iacobus Gordonus, qui cū in sua Chronographia, necem illatam Regi Gallia Henrico III. à Monacho quodam, narraret, cui similis altera contigit in Henrico IV. ann. 1610. sic inquit: *Sed parce Lector quisquis es, facere non pissum, ut hoc malè feriat*

hominis, & iniqui percussoris facinus temerarium, vehementer non damnem. Scribant exterarum nationum homines, quæ velint: Ego nullo unquã divino vel humano iure permissum puto, subdito privato, aut cuivis personæ, his artibus in Principem insurgere, quamvis ille hæreticus foret, ne dum si legitimus, si Catholicus est, si Rex Christianissimus. In scelere nulla Religio est, & malis artibus Divinum Numen nunquam benè colitur.

Ioannes quoque Filesacus, Doctor Sorbonicus, non minùs doctus, quàm pius, lato calamo eandem sententiam probat. & illustrat in suis selectarum libris, & iterum in tractatu de Idololatria Politica, ubi ultra alia benè considerat, propter peccata populi sæpè contingere, ut Principes mali sint, ac proinde patienter ab eodem populo tolerari debere, & insignem locum D. Isidori ad hoc adducit, qui sic habet: *Reges quando boni sunt, muneris est Dei, quando verò mali, sceleris est populi. Secundum enim meritum plebium, disponitur vita Rectorum, testante Iob. cap. 34. Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Irascente enim Deo, talem Rectorem populi suscipiunt, qualem pro peccato meretur. Nonnunquam pro malitia plebium, etiam Reges mutantur, & qui ante videbantur esse boni, accepto Regno sunt iniqui.*

De eadem etiam re, plura tractat Petrus Gregorius, à Philippo Camerario transcriptus, ubi post alia ita concludit: *Obtemperandum quidem non est Principibus, si contra legem divinam aliquid imperent; sed non idèo contra Regiam potestatem, & Regem insurgere oportet. Et ut verè dicebat Livius, de subiectis contra Tyrannos, scutum magis, quàm gladius in eos sumendum esse. Scutum dicitur id omne, quod potest esse pro defensione: gladius pro invasione, & offensione accipitur.*

Senec. in Hercul. Fur.

D. Paul. ad Rom. 13. ad Tit. 3. D. Petr. 1. 2.

Barclai. in lib. de Regn. adverb. Monarchiomas.

Ego 1. tom. de Indiar. iur. lib. 2. cap. 14. n. 48. & seqq.

Gordon. in Chronograph. pag. 478.

Filesac. 1. select. c. 9. de Tyrann. ex pag. 125. lib. 2. c. 7. Regia Maiestas sacrosancta, ex pag. 236. & de Idol. Polit. per tot. præcipue, cap. 9. Populus obsequens.

D. Isid. lib. 3. Sent. cap. 48.

Petr. Greg. de Rep. lib. 16. cap. 7. Camer. in subcess. lib. 3. cap. 7. in fin.

19 Ad quod potuit allegare illud, quod Alexander apud Curtium peroravit, ostendere volens, multoties in subditos savitiæ, & crudelitatis Principum crimen refundi: *Regum Ducumque* (inquit) *clementia, non in ipsorum modò, sed etiam in illorù qui parent ingenijs sita est. Obsequio mitigantur imperia, ubi verò reverentia excessit animos, & summa imis confundimus, vi opus est, ut vim repellamus.*

Q. Curt. in vita A-
lex. lib. 8.

20 Sed quoniam ex his quos viderim, nemo, Concilij Toletani IV. meminit, quo impius hic ac pravus mos proprios Reges necandi, aut deponendi, qui fortè inter Gothos irrepserat, gravissimis verbis refertur & execratur, & severo anathematis mucrone damnatur; omninò verba eius perpetua observatione digna, legi debebunt, quæ quia longa sunt valdè, hic transcribere piget. Vbi post causas & rationes huius districtæ disciplinæ copiosè & eleganter commemoratas, semel, iterum, & tertio (ut geminatio maiorem & enixiorem decreti vim ac voluntatem ostenderet) sic statuit: *Quicumque igitur à nobis, vel totius Hispaniæ populis, qualibet coniuratione, vel studio sacramentam Fidei suæ, quod pro patriæ, gentisque Gothorum statu, vel conservatione Regiæ salutis pollicitus est, temeraverit, aut Regem necè attretaverit, aut potestate Regni exuerit, aut præsumptione Tyrannica Regni fastigium usurpaverit, Anathema sit in conspectu Dei Patris, Filij, Spiritus Sancti, Angelorum, Apostolorum, & Martyrum, atque ab Ecclesia Catholica, quam profanaverit periurio, efficiatur extraneus, & ab omni cœtu Christianorum alienus, cum omnibus impietatis suæ socijs, quia oportet, ut una pœna teneat obnoxios, quos similis error invenerit implicatos. Neque partem iustorum habeat, sed cum diabolo, & Angelis eius, æternis supplicijs condemnatur, una cum eis, qui eadem coniuratione nituntur; ut par pœna perditionis constringat, quos in perniciem prava societas copulat, &c.* Qui Canon in Concilio Toletano V. reperitur ac renovatur, simulq; decernitur, ut in omnibus Synodis peractis, publica voce pronuntietur.

Concil. Tolet. IV.
apud Loaisam,
pag. 357. & seqq.

Concil. Tolet. V.
cap. 7.

21 Et hæc quidem hastenus de munere Regio, in hærentibusque illi curis, oneribus, laboribus ac vigilijs. Quæ sanè efficiunt, ut carmen illud, in quo Iob Gigantes sub aquis gemere inquit, D. Gregorius de Principibus aptissimè explicet, qui his vigilijs, & angoribus sui muneris pressi, dolent, & gemunt. Quæ etiam animo recogitans Ottho huius nominis Imperator, dicere solebat: *Se magis mori velle, quàm imperare;*

Iob cap. 26. ubi D.
Gregor. cap. 27.

22 Eandemque vocem, alijs, ex intimo pectore excidere, Seneca refert, dum inquit: *Potentissimis, & in altum elatis hominibus excidere voces videbis, quibus otium optent, laudent, omnibus bonis præferant. Cupiunt interim ex illo fastigio si tãtò liceat descendere: nam ut nihil extra laceffat, aut quatiat, in se ipsa fortuna ruit.* Idem docet ipse Seneca, si ve eius Pater, dum in Thieste, ait:

Senec. de brevità.
vitæ cap. 4.

Senec. in Thiest.
Act. 2. in fine.

*Stet quicumque volet Potens
Aulæ culmine lubrico:
Me dulcis saturet quies.*

Obscuro positus loco
 Leni perfruar ocio:
 Nullis nota qui ritibus
 Ætas per tacitum fluat, &c.

Idem ibid. Act. 3.

Et iterum paulò post:

*Mibi crede falsis magna nominibus placent.
 Frustra timentur dura: dum excelsus steti,
 Nunquam pavere destiti, atque ipsum mei
 Ferrum timere lateris: O quantum bonum est,
 Obstare nulli, capere securas dapes;
 Humi iacentem scelera non intrant casam,
 Tutusque mensa capitur angusta cibus.
 Venenum in auro bibitur, expertus loquor.*

Athen. lib. 12.

Hæcque cogitationes de vita quieta etiam habuit Ptolomæus Philadelphus, teste Athenæo, qui cum podagra infestaretur, atque aliàs etiam vel solo Regni munere, se occupatum sentiret, conspiciens in prato otiantes, & ludentes sine ulla cura Ægyptios, & in arena projectos, in hunc modum exclamavit: *O miserum me, qui non unus de horum numero factus sum.* Quo dicto innuere voluit, privatorum vitam esse multò optimam & quietissimam, Regiæque præferendam, ut & etiam apud Nos suo exemplo ostendit Ramirus Aragonum Rex, dum Regnum relinquens, ad Monasticam vitam, à qua invitatus evocatus fuerat, repedavit, ut latius, post alios, Baptista Fulgosus enarrat.

Fulgos. lib. 1. tit. de Relig. cap.

Qua in re, quoniam à multis passim tractata, & illustrata, non est cur amplius immorer, & de ea extant alia elegantissima carmina Angelii Politiani, Iusti Lipsij, & Heresbachij, & Ego etiam aliqua non contemnenda congesi in syntagmate de muneribus honorarijs.

Senec. de vita beata, Petrar. de vita solitar. & de remed. utr. for. Dial. 95. Maiol. in colloq. Aula & Caula Camerar. 3. subcif. cap. 91. & 92. Polician. omninò legēdus, in Rustico, Lips. in 1. cēt. Epif. Miscel. Epif. 8. Heresb. de re rust. in princ. Natal Com. in sua Mytol. ex pag. 711. ubi de vita privata, & Musis dedita, & Filefac. in Euripo. c. 9. Ego ex n. 91. ad 99.

Sed omnium vice, aut loco videre sufficet nobile illud Encomium de ruris laudibus, quod Mapheus Barbarinus, postea Urbanus VIII. fœlicis recordationis P. R. scripsit, & inter eius Poëmata extat ex pagina 158. Qui & idem iam morti proximus aliud non minùs elegans exaravit. Quo villam, seu amœnum Turris novæ secessum, quem optabat, & cogitabat, eleganter describit, & post alia ait:

*Aprice collis an tuo lare excipi
 Mibi licebit, otioque perfrui?*

Senecæ illud, ut apparet, animo versans: *Magnam potentiam ambit in expertis, sed odit expertus.*

(* * *)

Senec. epist. ad Lucill.

Ex lex Grex, ubi non est Rex.

EMBLEMA XX.

*Disperdit sata pervolans locusta,
Regalem inscia ferre corrigentem.
At componit Apis favos tenaces,
Quin flori noceat: Regit quidem illam
Dux examinis: Ecce stat bilanci
Fausta, vel misera status Corona,
Absit munere, sive Rector adsit:
Si Grex dirigitur, regatvè se ipsum.*

COMMENTARIUS!

REGVM quidem nomen, ac munus, si ut oportet, qui illud possident, exequantur, iuxta ea, quae in superioribus observavimus, non in terris natum cogitatumvè, sed coelitus demissum videri, rectè Paulus Æmilus, & alij, post Homerum, Callimachumque considerant. Quod & Tacitus docuit, dñi inquit: *Principes enim Imperium à Deo habent; eosque instar Dei esse;* & appositè Tertullianus: *Inde est Imperator, unde & homo, antequam Imperator. In se potestas illi, unde & spiritus.*

2 Parens enim rerum Deus, cum genus humanum condidisset, summum quidem in illud Imperium, iusque penes se retinuit; sed ut mēte

Paul. Æmil. hist. Franc. lib. 8. Plato, Homerus, Callimach. & alij apud Lips. lib. 2. Polit. cap. 2.

Tacit. 3. Annal.

Tertul. in Apol.

in eum sublimes ferremur, ut illum cupidius quæreremus, ut spe, ut votis incederemus, idcirco in terris ipse passim degere, oculisque interea nostris observari noluit, Regesque instituit, qui eius vice munereque fungerentur, cum non aliter societas humana coniuncta, conspiransque teneri posset, nisi aliquod caput esset, quod sua Sapiencia, Fideque & auctoritate, iuris pudorem, legum reverentiam, bonorum præmium, malorum supplicium curaret, sceleratisque terror, potentiorebus frænum, humilioribus præsidium esset, & domi forisque suos in pace, & æquo libramine contineret.

Proverb. 10. 14.
ubi Salazar ex Nazianz. & alijs.

Vnde in Proverbijs Salomon, inquit: *Vbi non est Gubernator populus corrumpat*; quem locum pluribus Salazarius noster exornat. Et Niloxenus ille Sapiens, rogatus, quid inter mortales esset utilissimum? Respondit, REX: ad has, quas dixi, utilitates respiciens, & id esse proprium veri Principis indicans, ut quantum in ipso sit, nemini noceat, pro sit omnibus, seseque totum in populi sui commoditates impendat. Cuius dicti memor fuisse videtur. Natta dum dixit:

Nil Rege melius est bono mortalibus.

Natta li. 3. de Principe.

Et licet postea in alio fenariolo tradat:

Nil Rege peius est malo mortalibus.

Tacit. lib. 1. Hist.

Talis tamen ac tanta huius muneris necessitas est, ut Politicorum Princeps verè dicere potuerit: *Melius esse, sub malo Principe degere, quam sub nullo.*

D. Chrysofost. in homil. ad pop. Antioch.

Quod sequutus, aut imitatus videtur D. Chrysofostomus, inquit: *Præstat Regem Tyrannum habere, quam nullum.* Et pluribus ornat Eru- ditissimus noster D. Fr. Antonius Perez, ex Benedictino Monacho, postea Abulensis Episcopus, in Relectione quam typis mandavit, *De hominum præfectura*, docens, humanum genus, ipso communi omnium gentium iure ita distante, imperijs Regi, præstati que aliqua auctoritate & potestate moderari necesse esse, indeque infimæ notæ in Sacris Litteris haberi, qui Regibus non parent, & ingnum societatis Politicæ non patiuntur; & quod hac de causa dicuntur *Belial*, id est, inutiles, temerarij, & iugi ac disciplinæ expertes.

Ant. Perez in Laurea Salm. cert. 5. n. 20. pag. 273. Ego 1. tom. lib. 2. cap. 9 n. 66. Matth. Scholast. de vero, & Christian. Princip. lib. 1. cap. 1.

Et hoc nimirum est, quod nostrum hoc Emblema indicat, & figurat, argumento, & exemplo ex Apum, & locustarum natura non ineptè, ut arbitror, mutuato. Aristotele quippè docente: *Omnis ratio brutorum magnam refert vitæ humana similitudinem: magisque in minori genere, quam in maiore videre licet intelligentiæ rationem.*

Aristot. de Histor. anim. lib. 9. c. 7.

Proverb. 30. 27.

Ecce enim turmatim volantè grassantemque locustarum examen, vel agmen, de quibus Salomon in Proverbijs dixit: *Regem locusta non habet, & egreditur per turmas suas.* Et quavis in hoc inter se concordiam atque ordinem servant, ob id ipsum tamè quod Rege carent, totum illarum opus, & studium in pascuorum ac segetum damnum, & perniciè dirigitur, & convertitur, & ad nihil aliud valent, vel utiles sunt, quod naturæ humanæ conducant. Quin potius, ut Plinius inquit: *Deorum ira & pestis esse videntur. Namque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, ut aliæ alites credantur, Solemque obumbrant,*

Plin. lib. 11. c. 29.

solicite suspectantibus populis, ne suas operiant terras. Sufficiunt quippe vires, & tanquam parum sit maria transisse, immensos tractus permeant, diraque messibus contegunt nubes, multa contactu adurentes, omnia verò morsu erolentes, & fores quoque tectorum.

7 De qua etiam edaci locustarum, ut & murium pernicie; meminit Arnobius: *A locustis* (inquiens) *& muribus, omne genus excinditur, atque arroditur frugum.* Et Ius Civile in pluribus locis, in quibus de sterilitate, ob hoc damnum proveniente, agit, & an sit sufficiens ad petendam remissionem locati fundi mercedis, vel pensionis? Maiolus item, pluresque alij Auctores, de earum damnis latissimè agunt, & de exorcismis, quibus Ecclesia ad eas abigendas uti solet, & an futineri possit consuetudo, quæ in aliquibus provincijs percrebuit, ipsas, & similiter mures, processu prius formato, excommunicandi, & anathematis sententia feriendi, nisi à damni illatione desistant?

8 Unde & in Sacra Scriptura frequens est transeuntis militaris exercitus, cum locustarum examinibus comparatio, & quidem aptissima, cum & locustæ, quasdam veluti militum galeas in capite portent, quamobrem à Columella *Galeata* appellantur. Et exercitus, loca per quæ transitum faciunt, non secus ac locustæ vastare soleant; ut ex aliquarum legum serie, & bonorum Auctorum testimonijs latè & doctè Iacobus Rævardus, & Radulphus Formerius observant.

9 Et de locustis, quibus Divus Matthæus tradit Sanctum Ioannem Baptistam in Eremo pastum, est videndus Divus Isidorus Pelusota, qui non de his animantibus, scarabeis similibus, accipiendum putat: ut imperitè multi opinantur: *Sed de herbarum, plantarumve summatibus*, quod alijs discutiendum relinquitur.

10 Quæ tamen omnia, quàm se aliter in Apibus habeant, hoc etiam, ut vides, Emblemate denotamus. Nam quia Regem habent, cui parent, quemque gregatim sequuntur, ubi de suis alveis excedunt, nullum nocumentum fructibus, & frugibus inferunt, quas suis delibant rostris, & ex quibus sua mella conficiunt, & humano generi in pluribus commodant. Atque ideò cum à multis, in multis, passim operosus, laboriosus, ac fructuosus Apum grex laudari extollique soleat, in hoc tamen, quòd Regem habeant, illique mirum in modum pareant, & obediant, & pro eius salute tuenda propriam vitam exponant, præceteris commendantur, ut pulchris verbis, latè earum naturam scribens, Plinius ostendit; & pulchrius Virgilius, sic post alia scitu digna, quæ de eisdem commemorat, canens:

*Præterea Regem non sic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Observant: Rege incolumi mens omnibus una est:
Amisso ruperè fidem; constructaque mella
Diripuerè ipsa, & crates solvere favorum:*

Idem ipsum designat Claudianus, sic inquiens:

Arnob. lib. 1. l. excepto, C. de locat. lex conducto, §. si vis, l. si merces, §. vis maior, D. locat. ubi Bud. & Gothof.

Maiol. colloq. 5. & 7. Medic. de fort. casib. 2. p. q. 6 Carroc. de locato, tit. de remiss. merced. q. 2. Caslan. latissimè conf. 1. per tot. Durat. Cosiel. lib. 2. var. cap. 10. Noster D. Ioan. de Quinones in suo tract. de las lagostas, & Gaspar. Navarrus in tract. de superst. disp. 32.

Iudith 1. Jerem. 46. Amos 7. Nahu 3.

Colum. apud Salazar d. c. 30. vers. 27.

L. damnus, C. de locat. d. l. ex conducto, vers. *Idemque.* Rævar. lib. 3. coniect. c. 6. Radulf. Forn. lib. 1. coniect. cap. 29.

Pelusiot. epif. 132.

Plin. lib. 11. c. 17.

Virg. 4. Georg.

Claudian. in 4. Consul. Honor.

*Stridula ducturum pratis examina Regem
Nascentem, venerantur apes, & publica mellis
Iura petunt, traduntque favos.*

Seneca lib. 1. de
Clem. cap. 19.

Neque abest Seneca, qui vel ex hoc exemplo infert, quàm sit naturalis, & antiqua Regum inter homines constitutio: *Natura* (inquiens) *commenta est Regem, quoa & ex alijs animalibus licet cognoscere, & ex apibus, quarum regi amplissimum cubile est, medioque, & tutissimo loco. Mutis gregibus, aut maxima corpora praesunt, aut vehementissima: non praecedit armenta degener taurus: elephantorum gregem excelsissimus ducit. Idem in ovibus, in avibus, & alio genere congregum animantium, est videre.*

D. Ambros. 3. Hæ-
xam. c. 21. & 25:

Et quòd magis mirere, de eisdem apibus D. Ambrosius addit, quòd ipsæ se mulctant, & macant, si fortè suo Regi non obedierint, verba eius hæc sunt: *Apes illæ, quæ non obtemperaverint legibus Regis, poenitenti condemnatione se mulctant, & immoriuntur aculei sui vulnere: quod Persarum populi hodieque servare dicuntur, ut pro commissi pretio, in se propriae mortis exequantur sententiam. Non Indi, nõ populi Sarmatarum tantam quantam apes reverentiam devotionis observant. Amisso Rege fidem servandi muneris derelinquunt, atque ipse sua mella diripiunt, quòd is qui Principatum habuit muneris mortuus est.*

Geopon. de Apib.
lib. 11.

Ælian. lib. 15. de
hist. anim. c. 11.

Hoc etiam latè plures Auctores, & præcipuè Geoponicus, scripserunt, sed præstat Ælianum audire, qui ad Emblematis nostri intentum magis accedens, sic habet: *Quoad Rex vivit, tamdiu examen apum pace fruatur, omniq; ordinum perturbatione caret: fuci suis cellis libenter se continent, seniores suum locum habent, natu minores etiam suum. Rege extincto, omnia perturbantur.*

Ovid. 3. Fastor.

Vnde iam vel à mutis & minutis hisce animalculis discere possumus, quàm sit existentia, præsentiaque Regis in Republica hominum utilis, & necessaria, cum iuxta supra relata, & illud Ovidij:

Amisso dubiè Rege vagentur apes.

Seneca epist. 114:

Quod Seneca ad animum, sive caput humanum (cuius officium in Republica corpore Regem præstare supra probavi) sic elegantissimè transtulit: *Quo in columi cetera hominis manent in officio, pareret, obtemperant: si ille vacillat, nutant omnia.*

Sup. Embl. XIII.

Idè lib. 1. de Clem.
cap. 4.

Sup. d. Emb. XIII:

Et iterum, eodem apum exemplo, cum Virgilio utens, in alio loco, cuius iam supra verba retulimus, prudentissimè docens, non sine ratione populis urbibusque hunc esse consensum, sic protegendam amandique Reges, & se suaque iactandi, quocumque desideraverit Imperantis salus, cum hæc utilitas sui sit, suamque in ea incolumitatem ament: *Ille est enim vinculum per quod Respublica coheret, ille spiritus vitalis, quem hæc tot millia trahunt, nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa Imperij subtrahatur:*

----- *Rege incolumi mens omnibus una,
Amisso rupere fidem.*

Hic casus Romana pacis exitium erit, hic tanti fortunam populi in rui-

nas aget. Tandiu ab isto periculo aberit hic populus, quamdiu scierit ferre frenos. Quos si quando abruperit, vel aliquo casu discussos, reponi sibi passus non erit, hæc unitas, & hic maximi Imperij contextus in partes multas dissiliet: idemque huic urbi dominandi finis, qui parendi fuerit.

16 Et ut hoc ipsum non solùm exemplis, & doctrinis, sed experientia quoque, (quæ optima rerum magistra ab Aristotele dicitur) Persæ manifestarent, in more habuerunt, ut Suetonius, Stobæus, & alij testantur, Rege mortuo, per dies quinque (vel octo, ut Germanus tradit) permixta licentia, iudicijs, legibusque populum solvere, quibus destituti, incerto rerum ordine iactabantur, & ita cognoscebant, quanto tutius atque commodius sub legibus, & Regibus versarentur.

17 Neque in obscuro idem ipsum Sacræ Litteræ reliquerunt; in quibus multoties, ad exulceratissimum, valdèque calamitosum. Reipublicæ statum describendum, & lamentandum, nihil magis exprimitur, & defletur, quàm quòd in ea non sit Princeps, nec Dux, nec Doctor, nec Propheta, nec holocaustum, quasi his deficientibus, reliqua quoque deficere, & pessum ire necesse sit; hominesque tanquam feras vagari, qui cum suapte natura frequenter in multas feras degenerent, & ut cum Divo Chrystostoמו loquar, tanquam asini recalcitrèt; lasciviant ut tauri; tanquam equi post mulieres hinniant; ventri velut urfi indulgeant; & ut mulus carnem impinguent; & malam memoriam teneant, ut cameli; rapiant item ut lupi; ut serpentes irascantur; feriant, ut scorpiones; sint subdoli, ut vulpes, nequitiam verò tanquam aspides habeant; & ceu vipera venenum servant, & sicut ille malignus dæmon fratres impugnent, nullo aliò modo, quàm legum ac Regum freno in his vitijs temperari, & cõprimi possunt; eoque vel spreto, vel deficiente, in illa omnia facilè prolabantur.

18 Quia secundùm aliam eiusdem sancti Patris doctrinam: *Sicut si Gubernatorem à navi separaveris, scapham submersisti, & si Ducem ab exercitu abducas, victos hostibus tradidisti milites, ita si Principes, seu Magistratus de civitate abstuleris, feris irrationalibus magis irrationabilem degemus vitam inter nos mortales, & nos devorantes, pauperiorem potentior, mansuetiorem audacior.*

19 In quam eandem sententiam respiciens Habacuc, homines crudeles, & pauperes devorantes, piscibus & reptilibus comparat, apud quos hoc in usu: *Quia non habent Principem.* Et Isaias, civitatis miserum statum prius deplorat, quæ vel Principes non habet, vel infideles habet, socios furum, munera diligentes, sequentes retributiones, pupillis nõ indicantes, & ad quos viduarum causæ non ingrediuntur. At postea, cum horum malorum misertus Deus, eis medicamen adhibere dignatus fuit, subdit: *Et restitui iudices tuos, ut fuerunt prius, & Consiliarios tuos, sicut antiquitus: post hæc vocaberis Civitas iusti, urbs fidelis, &c.*

20 Qua utriusque temporis sive status civitatis collatione, satis aperte deficientium Principum damna, & presentium, suamque munus rectè gerentium, utilitatem, & necessitatem ostendit, neque aliter iustum, & fidelem Reipublicæ statum consistere posse, prout latius docet idem

Arist. 1. Metap. 1. & 2.

Suet. in Calig. c. 5. Selinus apud Stob. ferm. 42. Cerd. ad Virgil. super pag. 510. n. 7. Coning. in Polit. 2. p. cap. 2. pag. 14.

Paralip. 15. Daniel. 3. 28.

D. Chrystost. in homil. ad pop. Antioch.

Idem Chrystost. in Exod. hom. 6.

Habac. cap. 1. 13.

Isai. 1. 23. & seqq.

D. Chrysoft. super
Isai. cap. 16.

D. Chrysoftomus illum locum exponens, & sic inquit: *Veementissimi morbi signum est, & obliqua perversitatis, quando hi, quorum est ex officio mederi, inferunt morbos: Principum enim est licentiosam, & inconditam populi rebellionem comprimere, & in officio continere, ut ad legum formulam obsequentes reddant. Iam quando isti deprehenduntur primi in praevaricatione legum, quo nam pacto alij possunt esse Doctores? Et infra: Unde reliquam insuper medela speciem addidit, neque intempestivè, videlicet, administrationem, seu Praefecturam probatorum Principum, & Consiliariorum copiam, qui boni sint, & partes civitatis ad pristinam reddant sanitatem, dum obsequenter parent medicamentis, Medicisque adsunt quàm optimi. Beneficij non meioris loco habendū est, si contingat nancisci Principes bonos.*

Plin. Iun. in Paneg.
ad Trajan. in prin:

Quod ultimum Plinius Iunior, licet Ethnicus, etiam praesensit, dū dixit: *Quid praestabilius est, aut pulchrius Decrum donum, quàm castus, & sanctus, & Dijs simillimus Princeps? Ac si adhuc dubium fuisset sorte casuque Rectores terris, an aliquo numine darentur, Principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum, non enim occulta potestate factorū, sed ab Iove ipso coram, ac palam repertus, electus est.*

Thom. Morus in
Epigr.

Unde reiiciendus est Thomas Morus, qui postquam in examē vocavit, an Respublica melius per Regem, vel per Senatum regatur, prius quærendum definiendumque esse inquit, an tales Rectores habere expediat? Et cordatus loquutus videtur Baptista Mantuanus, qui valdè his quæ diximus cohaerenter, sic cecinit:

Mantuan. lib. i:
Sylva.

*Nil optare potest unquam Respublica peius
Rege malo: nil Rege bono praestantius, onnis
Dissipat omne bonum sine lege licentia Regum
Ut Boreas frondes, glacialis & hordea grando.
Libertas est summa bonis sub Principe iusto
Fœlices igitur populi, quos vivere Divi
Concedunt sub Rege pio.*

Velazq. de Opt.
Princip. lib. 3. an-
not. 10. ex pag. 356
Infr. Emblem.

Et ex hac doctrina descendit alia, quã prudentes quique Politici probant, nempe non nisi rarò, & ex magna causa debere Reges extra suū Regnum abesse ac peregrinari. De qua, quia pluribus egit P. Ioann. Antonius Velazquez, ad eum Lectorem remitto, & ad ea, quæ inferius adducā, & quæ plenè, & doctè Guillelmus Barclaius, Ioannes Baricabus, & alij, adversus Bucchananum, Brutum, Boucherium, & alios Monachomachos scripserunt:

Sapientia Principis, Salus Populis.

EMBLEMA XXI.

*Larga capillis cernis Apollinem
Vnda nat antem. Gramina dulcia
Funduntur: Affert hac ruina
Gentibus innumeris salutem.
Prudens Apollo Rex populi erit,
Pluant habena si Sapientia,
Effundent addictis profuse,
Et Panacea fluens, & aurum.*

COMMENTARIVS.

S talis ergo ac tanta est Regis cuiuslibet, etiam minus benè morati, utilitas & necessitas, ut in præcedenti Emblemate vidimus, satis iã liquere videtur, quanto erit utilior, qui Regio nomini, boni quoque, prudentis ac sapientis, sui que populi amantis, titulos & effectus adiungat. Quod, licet Scurra ille à Vopisco relatus, difficile iudicavit, dum dixit: *In uno annulo bonos Principes omnes, sculpi posse.* Sentiens, esse quidem magnum eorum numerum, sed in his per paucos bonos repertos fuisse. Adhuc tamen, qui à Deo in huiusmodi fastigium evehuntur, consternari non debent, sed pro virili conari, se

Vopisc. in Aurel.

dignos tanti muneris ministros exhibere, & maiorem gloriam ducere, si vel inter illos paucos numerari meruerint, & ab illa generali malorum regula excipi.

Callim. in hymnis,
vide Crujerium in
hortu virt. sive Cē
tur. quæst. Politic.
cap. ult.

Quò præfens hoc nostrū Emblema dirigitur, ex Callimacho, Græco Poëta, desumptum, qui in suis ad Apollinem hymnis, illum mirum in modum celebrat, quasi Panacæam hominibus de cœlo ex crinibus irrorantem, sic foelicem esse civitatem insinuans, ac veluti præsentissimo pharmaco ab omnibus dāmnis, & vitijs immunem, in quam ipsius Moderator & Rector, Apollinis instar, qui & Medicinæ, & omnigenæ Sapientiæ pater à veteribus colebatur, eiusmodi guttas, & salutare suæ gubernationis effectus emisit, & in commune bonum instillare curaverit.

Plin. lib. 25. cap. 3.
Dioscor. li. 3. c. 51.

Est autem Panacæa, sive Panax, herba quædam, cuius succus *Oppopanax* vocatur, a sanandis omnibus morbis, adeò ut vel ipso nomine omnium morborum remedia promittat, ut, post Plinium, tradit Dioscorides, qui eius folia admodum odorifera esse dicit, & ad eam alludens Virgilius, sic ait:

Virgil. lib. 12. Æn.

Ambrosios succos, & odoriferam Panacæam.

Lucan. lib. 9.
Pharf.

Et Lucanus:

Et Panacæa potens, & Thessalla Centaura.

Cerd. in d. loc.
Virgil.

Vnde & fibulæ aiunt, (ut doctè Cerda noster animadvertit) hæc herbam, & aliam *Lisson*, à Medulla dictam, filias fuisse *Æsculapij*, & *Aristinetus*, Medicum quendam, *Panacion* vocavit, subdens: *Suo verè nomine dignum Medicum.*

Aristinet. lib. 1.
Epistolar.

Quod etiam nomen Regibus dari solitum, quia sunt vel esse debent, veluti suæ Reipublicæ Medici, pluribus Sacræ Scripturæ, & Sæctorum locis Patres Pineda, & Sancta-Maria probant, & prosequuntur: quibus Patricius quoque Senensis arridet, Reges vocans, & faciens, *Universales Medicos suæ Reipublicæ*. Et hoc munus veluti agnoscens Claudius Drusus, quintus Romanorū Imperator, ut Suetonius in eius vita commemorat, uno die viginti edicta proposuit, quorum altero monebat, ut ubere vinearum proventu benè dolia picarentur; Altero, nihil æquè facere ad viperæ morsum, quàm taxi arboris succum.

Pined. de reb. Sal.
pag. 112. Sancta-
Mar. in Polit. Chr.
pag. 20. & seqq.
Patric. de Regn.
lib. 2. tit. 3.

Sueton. in Claud.
cap. 16.

Et cum nostra Panacæa ex Apollinis capillis plente, convenit, quod non dissimili ratione Antiqui fabulabantur, nempe Pallade, de Capite Iovis nascente, Rhodi magnam auri vim pluisse. Quò respicit illud Claudiani:

Claud. in 3. Paneg.
Stilic.

*Auratos Rhodijs imbres, nascente Minerva,
Indulsiſſe Iovem perhibent.*

Forcat. de Gall.
Imp. & Philosoph.
lib. 1.

Nam ubi nascitur Sapientia, & Prudentia, quæ per Minervam representatur, non possunt non populis opes, & animi, & corporis copiosè parari, ut valdè ad rem nostram Stephanus Forcatulus explicat.

Themist. orat. 9.
Sines. lib. 1. de Pro-
vid.

Quorum salus ita Deo est curæ, ut Themistio, & Synesio testantibus, non solum Panacæam, vel aurum, sed heroicas quasdam, ac divi-

nas animas certis temporum vicibus ad eorum bonum, & meliorem gubernationem è cælo in terras mittere soleat, quod & Ecclesiasticus sentit, dum dixit: *In manibus Dei Potestas terræ, & utilem Reñtore suscitabit in tempus super illam.*

Eccles. 10. 4.

7 Quinimò sæpè quoque legimus contigisse, Deum Opt. Max. Principes bonos, quos ad Regium culmen evexit, privilegio facultateque sanandi varios subditorum suorum morbos agridudinesque donasse, ut de Alexandro Magno, Octavio Augusto, Pyrrho, Vespasiano, Hadriano, & alijs, Stephanus Forcatulus, Didacus Valdesius, Andræ as Laurentius, Philippus Camerarius, & alij plures scribunt. Inde ad strumarum, sive charadum (vulgò *lamparones*) curationem descendentes, quam sibi Christianissimi Gallia Reges peculiarem esse volunt, cum tamen & Angli eandem habuerint, & gloriosissimi Hispani nostri habeant, simul cum charismate dæmones expellendi, ut latius, pluribus relatis, Ego alibi animadverti, & novissimè prosequitur Theodorus Hopingus, alia quoque subiungens, quæ ad hunc articulum pertinent, & perpetua nota digna esse videntur:

Forcat. ubi supra, pag. 125. Valdes de dig. Reg. Hisp. cap. 16. Laurët. in tractat. de curat. strum. Camer. 3. subcess. c. 42. Bias in Sylva Regia, & eius comment. & latè Hoping. statim citandus.

8 Nos nostri filium repetentes, in Rege bono Beneficum illud sydus consideramus, ad quod certatim (ut alibi cum Seneca diximus) populi advolant, & ex quo salutis ac lætitiæ causas urbes subditi que recipiunt, cuiusque conspectu, non aliter recreantur, quàm solent nautæ conspectis illis gemellis fratribus, qui cum navibus infederunt:

----- *Tumida æquora placant,
Collectasque fugant nubes, Solemque reducunt.*

Ego 1. tom. de Ind. gubern. lib. 2. c. 25 num. 30. & seqq. Theod. Hoping. de iure insign. cap. 18. §. 7. per totum, ex pag. 904.

9 Talem quidem suum Agamemnonem pingit, & laudat Homerus à Xenophonte perpensus, quòd non suam, sed suorum utilitatem feclicitatemque curaret. Talem suum Stiliconem Claudianus, dum inquit:

Seneca lib. 1. de Clem. cap. 3. Ego sup. Embl. XII. Xenophon. lib. 3. memorab. Socrat.

*Non sic virginibus flores, non frugibus imbres,
Prospera non fessis optantur flamina nautis,
Ut tuus aspectus populo: nec numine tanto
Litora fatidicas attollunt Delia lauros,
Venturi quoties effulsit Apollinis arcus.
Nec sic aurifero Paetoli fonte tumescit
Lydia, cum domitis apparuit E-vius Indis.*

Claudian. lib. 3. de laud. Stilic.

10 Quo circa non indigna est prudentum consideratione illa loquendi formula, quæ Fortunam publicam à Principe accersit, ipsiusque auspicio hominum fata metitur. Sic enim inter exquisitas laudes, quas Augusto sui tribuebant, sive verè, sive per adulationem, inquit Suetonius, quòd dicere solebant: *Per illum se vivere, per illum navigare, libertate atque fortunis per illum frui.*

Sueton. in Aug.

11 Quod & Virgilius de eodem loquens, latius exposuit atque expressit, sic inquit:

Virgil. Eclog. 4.

----- *Hoc ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo:*

Et postea:

At Tibi prima puer nullo munuscula cultu
 Errantes hæderas passim cum baccare tellus,
 Mistaque ridenti colocasia fundet acantho.
 Ipsa lacte domum referent distenta capellæ
 Vbera, nec magnos metuent armenta leones.
 Ipsa tibi blando fundent cunabula flores.
 Occidet & serpens, & fallax herba veneni
 Occidet, Assyrium vulgò nascetur amomum.
 Molli paulatim flavescet campus arista,
 Incultisque rubens pendebit sentibus uva,
 Et duræ quercus sudabunt roscida mella, &c.

Horat. Od. 5. lib. 4.

Quem sequutus Horatius, luculentius adhuc, eundem Augustum 12
 reducem in urbem desiderat, & bona perpendens, quæ illius adven-
 tus eidem urbi allatura erant, sic ait:

Lucem redde tuæ Dux bone patriæ.
 Instar veris enim vultus ubi tuus
 Affulsit, populo gratior it dies,
 Et Soles melius nitent, &c.
 Tutus bos etenim rura perambulat,
 Nutrit rura Ceres, almaque faustitas:
 Paccatum volitant per mare nautæ:
 Culpari metuit fides.
 Nullis polluitur casta domus stupris,
 Mos & lex maculosum edomuit nefas
 Laudantur simili prole puerperæ
 Culpam pœna premit Comes, &c.

Homer. in Odiss.
 Vide Saaved. in Id.
 Polit. Empref. 13.
 pag. 88. & Lips. in
 Monit. Polit. lib. 2
 cap. 9. de Iustitia,
 in princip.

Et uterque in hoc Homerum inuitatus videtur, qui hos, & similes 13
 alios bonos effectus ex bonis, & rectis Principibus promanare, his
 aperit verbis:

Sicut per celebris Regis, qui numina curat
 In multisque probisque viris iura æqua ministrat.
 Ipsa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
 Fert fruges, segetesque, & pomis arbor onusta est;
 Proveniunt pecudes, & suppeditat mare pisces;
 Ob rectum Imperium populi sors tota beata est.

Gomara Hist. Ind.
 part. 1.

Quod veluti agnoscentes Mexicani quondam Indi, alioqui Bar- 14
 bari, in suorum Regum, sive Motezumarum inauguratione, ut Go-
 mara refert, eos iurare cogebant, vassallos non opprimere, in bellis se
 fortiter gerere, Solem suum cursum splendoremque conservare fa-
 cturos, nubes pluerè, amnes fluere, terramque abundanter suos fru-

- fructus proferre, quasi hæc omnia ex Regibus pendeant, vel certè eisdem cœlitus concedantur, si iustè ac piè, ut debent, in commissio sibi se munere gerant.
- 15 Neque est mirum hoc Barbaris opinatum, cum Pacatus Drepanius, impio licèt palpo, ausus fuerit dicere, Deum participem esse Maie-
 statis Imperatoriæ, & insuper addat, non minus adulatoriè: *Illud dicã, quod intellexisse hominem, & dixisse fas est, talem esse debere Imperatorè, qui à Gentibus adoratur, cui toto orbe terrarum privata, vel publica vota redduntur, à quo petit navigatarus serenum, peregrinaturus reditum, pugnaturus auspicium.* Et iterum: *Nullam maiorem esse Principum felicitatem, quàm fecisse fœlicem, & intercessisse inopiã, & fortunam vicis, & dedisse homini novum fatum.* Leo etiam Imperator, interdum naturæ iniuriæ affectæ auxilium præstare Principes dixit, & Cassiodorus: *Sub clementia Boni Principis nihil constat licere fortuitis, quando sint-
 stros casus corrigunt, qui præstare prosperrimè consueverunt.*
- 16 Et sunt adhuc magis ad rem verba alia Ferdinandi Percij de Guzman, dum inquit: *Ca mi gruessã, i material opinion es esta, que ni buenos temporales, ni salud, no son tanto provechosos, i necessarios al Reino, como justo, i discreto Rei, porque es Principe de Paz, &c.*
- 17 Quod si, quis, qualivè esse debeât hic Princeps, quem BONVM vocamus, & optamus, inquiras? Eius perfectam Ideam Xenophon in suo Cyro, & Plutarchus in suo Agefilao scriptam reliquerunt; & Nos in antedictis fatis expressimus; legèdique erunt D. Thomas, Egidius Romanus, Lælius Cæchus, Cagnolus, Frachera, Ribadeneira, Ossorius, Bellarminus, Tympius, Matthæus Lopez Brabus, Marcus Antoni⁹ Petilius, Ioannes Antonius Velazquez, & innumeri alij, qui tum nostris, tum antiquis temporibus, de Regum officio, & institutione peculiare tractatus ediderunt.
- 18 Et sanè Veterum Philosophorum Apophthegmata, quæ hanc eandem quæstionem concernunt, & latè à Lycosthene, & Beyerlinchio congeruntur, eò tendunt, ut Bonum Principem faciant, sanctitas domi, in armis fortitudo, utrobiquè prudentia, in Iram, Venerem, propriosque alios affectus, imperium & temperatio; cauta credulitas, in cives proprios clementia & benevolentia, & ut verendus sit illis, magis quam metuendus; ita ut metuant non ipsum, sed pro ipso, patriæ legum usus & observatio, iustitiæ cultus, ab alienis abstinentia, & denique ut intelligat, Rempublicam non esse suam, sed se Reipublicæ, nec perpetuò in Imperio duraturum.
- 19 Sed quoniam nemo ex his, quos viderim, plenius aut melius Boni, Politici, ac Perfecti Principis partes, & epitheta, quàm Iulus Pollux ad Commodum Cæsarem scribens, exposuit, placet illius verba iuxta Erasmi Roterodami versionem, inserere, quæ sic habent. Regem laudato his titulis: *Pater, mitis, placidus, lenis, providus, æquus, humanus, magnanimus, liber, pecuniæ contentor, hand obnoxius affectibus, sibi ipsi imperans, dominans voluptatibus, ratione utens, acri iudicio, perspicax, circumspectus, valens consilio, iustus, sobrius, Numinum curã agens, hominam negotia curans, stabilis, firmus, infallibilis, magna cogitans, au-*

Drepan. in Paneg. ad Theod.

Leo Imp. in Nô- vel. de pœn.

Cassiodor. lib. 12. epist. 7.

Fern. Perez en sus Claros Varones, cap. fin. in fin. post hist. Reg. Ioan. 2.

Pined. de reb. Salom. pag. 112. & seqq.

Lycost. in Apoph. verb. *Princeps*, ex pag. 702. Beyerl. in The. eod. verb. pag. 618. & seq.

Iul. Pollux in O- nomast. pag.

laborate præditus, industrius, confector negotiorum, sollicitus pro his, quibus imperat, servator, promptus ad beneficentiam, lentus ad vindictam, certus, constans, inflexibilis, propensus ad iustitiam, semperque attentus ad id quod de Principe dictum est, libere in morem, facili aditu, comis congressu, commodus alloqui volentibus, blandus, expositus, curam agens suo parentium imperio, amans militum suorum, qui strenuè quidem bellum gerat, sed qui bellum non affectet, pacis amans, pacis conciliator, pacis tenax, appositus ad emendandos populi mores, qui Ducem agere norit ac Principem, qui leges salubres sciat cedere, notus ad bene merendum, divina specie. Sunt autem multa, quæ oratione dici possint, singulis vocabulis explicari non possint. Hactenus Iulius Pollux, cuius aurea verba ex metro carmine donata reperio apud Iodocum Damhouderium.

Damhoud.in pra-
xi crim.pag.70.

Sup. Embl. XVI.

Gunther.in Ligur.
lib.1.

Eisque Seneca Tragicus, & Claudianus mirè conveniunt, in locis a Me iam supra citatis. Dignus quoque est, ut silentio non involvatur Guntherus, qui sub occasione electionis Imperatoris Friderici I. sic habet:

Nobilitate viget, claroque hinc sanguine Reges,
Inde Duces contingit a vos: facundis dulcis,
Forma nitens, animusque sagax, manus imprigra, solteres
Consilijs, belloque ferox, et pace modestus,
Mente senex, atate puer, prudentia rerum,
Certus amor, robusta fides, constantia mentis
Nec frangenda malis, nec sustollenda secundis.
Laudis amans, largitor opum, crudelibus atrox,
Tranquillus placidis, iustis pius, asper iniquis,
Fortis ad instantes casus, prudensque futuri,
Præteritique memor, socijs bonus, impius hosti, &c.

Præcept. moral.
Sap. lib.2. Monit.

Et Moralis ille Civilisque Sapientiæ Præceptor dum inquit:

Qui cade gaudent, Regiamque rem putant
Sævitire, longè Regia errant via:
Cum sit verendo Rege dignius nihil,
Quam iuris, atque moris humani memor
Clemensque pectus. Inde Maiestas trahit
Sublime lumen. Nec magis potentiam
Vis ulla firmat, atque Parentum favor
Virtute partus; proximè itur ad Deum
Bonos beando; non habet maius bonum
Fortuna Regum, quam salutem plurimis,
Quod fas habent donare, quod lethi metu
Levare civis. Hæc adoreas, hic bonos
Præstat triumphis, omnibusque laureis, &c.

Extant etiam inter Monastica Throcaica à Iano Grutero edita, quæ-

dam seriè Alphabeti digesta, quæ optimi Regi conditiones exprimunt; quæ hic indicasse sufficiat, cum plus æquo proluxa videantur.

Sed quorsum ultra in salutandis effectibus probandis immoror, qui per bonos Principes populis impertiuntur, cum satis hoc vel ex sola Ecclesiastici doctrina firmetur, apud quem legimus: *Iudex Sapiens iudicabit populum suum, & Principatus sensati stabilis erit; & civitates inhabitabuntur per sensum Potentium.* Quo loci Religiosus pariter ac doctus Noster Pater Ioannes de Piña, plura alia Sacræ Scripturæ loca ad idem diligenter expendit, & est valdè suprà dictis cohærens illud Proverbiorum: *Rex iustus erigit terram; vir avarus destruet eam;* & quod in libro Sapientiæ dicitur: *Rex Sapiens stabilimentum populi est,* nimirum propter bonos effectus, qui ex honorum ac iustorum Regum administratione, & gubernatione resultant. De quibus etiam eruditè agit Pat. Ioannes Pineda, hinc multis Salomorem extollens, quod Sapientiam solam à Deo postulaverit, quasi hoc Donum ad benè & iustè administrandum Regnum sibi concessum, & subditos beatos reddendos, potissimum esse cognoscens: prout & Plato fecit, cū examinans suum illum perfectum Principem, gubernandæ civitati præfectum, Amatorem quidem civitatis illum requirit, in voluptatibus, doloribusque probatum, sincerum, incorruptum, & tanquam aurum in igne examine comprobatum: id tamen super omnia desiderans, ratumque haberi volens: *Optimum Philosophum,* id est *Sapientem* esse debere. Cuius doctrinam sequens, longaque oratione illustrans Themistius, postquam, veluti ad rorem Panacææ nostri Emblematis respiciens, Reges, quos Musæ respexerint, alumnos Iovis appellat, & ex illorum lingua suavissimum rorem distillarum in vassallos confirmat, non quidem illos ex corporis statura, orisvè pulchritudine, aut alijs modis risu dignis, quos aliqua nationes introduxerunt, probandos, eligendosvè esse concludit; sed ex Sapientia & Philosophia, quæ ipsa cum primis subditos præstantiores effectus communicat: & Reges præterea ipsos, magis quàm Tyara, & aureus Acinaces ornat, & magis securos, quàm lictores, satellites, speculatores, aut perpetuus quidam morientium militum numerus reddit.

Eccl. cap. 10. vers. 1. & seqq.

Pat. Piña sup. Eccl. pag. 528. to. 1. etholog. 114. per tot.

Proverb. 29. 4.

Sapient. 6. 26.

Pined. de reb. Salom. pag. 111. & seqq.

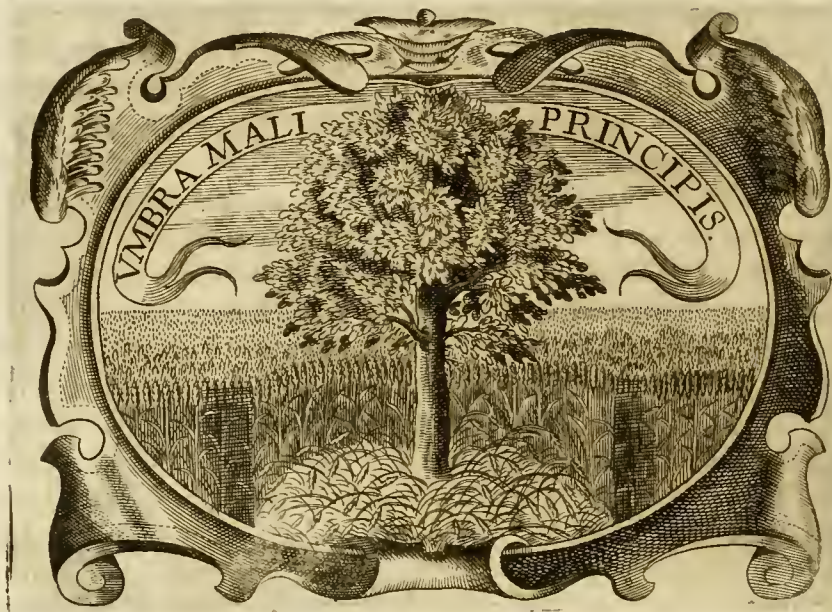
Plat. Dialog. 6. de Repub.

Themist. orat. 11 & 14.

Vmbra mali Principis.

EMBLEMA XXII.

*Exitiale malum, fera dum Nux explicat umbram,
Ager in afflicto stipite languet ager.
Ætherea Reges pariter virtute carentes,
Subiectis populis, ut Nucis umbra nocent.*

COMMENTARIUS.

TILITATES, bonosque boni, & Sapientis Regis effectus, quibus suum populum beat, latificat, & amplificat, ut in proximo Emblemate vidimus, malus, insipiens, & stultus ex aduerso, sua malitia, & insipientia corrumpit, & perdit, & quod ille stabilis, hic pessumdat. Quam doctrinam ex Ecclesiastico discere

Eccles. 10. 1. & 3.
Sap. 6. 12. 13. 26.

Prover. 29. 2. & 4.

Ifai. 3. 6.

Pined. de reb. Sa-
lom. pag. 112. col. 2

possimus, ubi unus alteri his contraponitur verbis: *Iudex Sapiens iudicabit populum suum, & Principatus sensati stabilis erit Rex insipiens perdet populum suum: & civitates inhabitabuntur per sensum Potentiam.* Et idem non minus aperte in Proverbijs docemur, ubi Salomon inquit: *In multiplicatione iustorum latabitur vulgus, cum impij sumserint Principatum, gemet populus. Rex iustus erigit terram: vir avarus destruit eam.* Quem etiam repetitis verbis Ruinam Populorū Ifaias appellat, cuius verba latius expendens Noster Pineda rectè concludit, quòd quemadmodū Sapientia Principis, Regni stabilitas, & basis existit; ita Ruina Regni ex Principis stultitia contingit.

2 Eademque contrarietas, & repugnantia in utriusque electione considerari potest; nam Boni Reges, ut supra tetigimus, ut exitium bonum ac donum concedi à Deo populis solent, mali autem in poenam & supplicium gravissimorum scelerum permittuntur, iuxta illud Iobi: *Fecit Deus regnare hypocritam propter iniquitatem populi* ubi subintelligitur, *Puniendam vel vindicandam*, ut Hugo Laurentius, & Archidiaconus animadvertunt, celebrem illum Textum Divi Hieronimi interpretantes, ubi iudices, & Principes iniquos, non per Dei arbitria dari, nos docet, sed prout nostra merita deponunt, & veluti per extortam à Deo voluntatem, non spontaneam, ut in Saule contigit, & in Nembroth, de quo in Genesi legitur, robustum venatorem coram Domino fuisse, quod interpretatur, id est, *Humium oppressor permittente Domino*, ut Ego alibi dixi, & plurium Sanctorum Patrum auctoritatibus comprobavi.

Job cap. 34.
Hug. Laur. & Archid. in c. coacter 18. q. 1.

Cap. his itaque 6. dist. Ego 1. to. lib. 2. cap. 11. n. 17.

3 Quò & respiciens Anterus Papa: *Ex merito* (inquit) *plebis, nonnunquam Episcopi depravantur, quatenus proclivius cadant, qui sequuntur. Capite languescente, cetera corporis membra insciuntur.* Cui similis est Divus Gregorius in Moralibus, ab Antonio Gorrutio relatus, & magis ad rem nostram faciens Divus Isidorus, sic inquit: *Reges quando boni sunt manoris est Dei, quando verò mali sceleris est populi.* Et Theodoretus dum ait: *Sicut civitates & Republicæ iustitiæ ministros, & carnifices alunt, quorum opera parricidas, latrones, & id genus facinorosos, iustissimo afficiunt supplicio; non quòd laudent, quæ sibi carnifices peragenda munia desumerunt, sed tamen ad necessarius usus eorum ministeria tolerant: ita præpotens Deus patitur Tyrannos esse, seu quosdam carnifices, ut per eos ab impijs, & sceleratis hominibus poenas exigat. Quos tamen non multò post, gravissimis addicat supplicijs, quia non ut Dei Ministri, sed suæ ipsius malignitati servientes, eiusmodi damna hominibus intulerunt.*

Anter. epist. unic. in cap. ex merito 6. q. 1.

Gorru. de provid. Dei, lib. 6. cap. 7.

D. Isidor. de sum. bon. lib. 3. cap. 48.

Theodor. lib. 6. de Cur. Græc. affect.

4 Atque his quidem consonant alia, quæ, ultra Sacrorum librorum in dictis locis Expositores, latè & doctè Ioannes Filescus, & Philippus Camerarius scribunt. Nos autem, ut noxiàm hanc & exitialem populis influentiam, malorum, & Tyrannorum Regum ac Principum insinuemus, præfens Emblemata cudimus, quo eosdem Nucæ arbori similes facimus, cuius umbra, secundùm Plinium, Theophrastum, & alios, ita malignantis naturæ est, ut humano capiti gravis admodum sit, & omnia, quæ subtus eam feruntur plantanturque, vitiet ac perdat, nec succrescere, virere, florereve patiatur. Quod in causa fuit, (ut probati linguæ Latinæ Auctores advertunt) ut à *Nocendo* Nuci nomen imponeretur, necnon, ut Veteres, hanc arborem procul à satis omnibus eliminarent, ne eis maciem perniciemque causaret, ut disertè, prætet alios, ostendit Ovidius, dum dixit:

Filesc. 1. select. tit. 9. de Tyrann. ex pag. 225. & de Idol. Pol. cap. fin. Camer. subces. lib. 3. ex pag. 71.

Plin. lib. 17. cap. 12
Theoph. lib. 2. c. 7. & lib. 3. c. 8. Varro lib. 1. Colum. lib. 3. cap. 10.

Rob. Steph. Calep. Fung. & alij vet. Nux.

Ovid. in Eleg. de nuce.

*Me, sata ne ledam, quoniam sata ledere dicor;
Imus in extrema margine fundus habet.*

Piña in Eccles. cap.
10. ver. 3. Etholog.
113. pag. 525.

Ierem. 1.

D. Chryfolog: ap:
Piñam ſup.

Xenoph. in Agefil.

Cominæus lib. 10.
ad finem.

Idem Comin. lib.
3. pag. 373.

Reg. lib. 1. cap. 18.

Et eadē ratione Sancti Patres, & alij graves Auſtores, impios, cru- 5
deles Tyrannosvè Principes ac Prælatos, qui, quos protegere debe-
rent, deſtruunt, vel iniurijs afficiūt, nuci & alijs arboribus, quæ viru-
lentam habent umbram, meritò comparare ſolent, ut Pater Ioan-
nes de Piña animadvertit, addens virgam illam vigilantem, quam
ſe vidiffe Ieremias refert, & illam aliam Aaronis ex nuce fuiſſe. Sed
apertius cæteris hac comparatione uſus fuit D. Petrus Chryſolo-
gus, ſic inquit: *Sicuti in fecunda arbor, ſi fuerit in vinea, dum fundit
mortiferam ſubiectis vitibus umbram, inimica non ſolum ſibi, ſed etiam
palmitibus ſit fecundis; ita etiam homo deſes, ignavus, ſi præſit populis,
non ſolum ſibi noxius, ſed multis, dum ſequentēs ſe, ſuo vitiat, & perdit
exemplo.*

Et plane ſic ſe res habet, ut ſemper, vel hac de cauſa, quòd pecca- 6
ta Principum, tanquam mala umbra ſubditis nocent, graviora, ſeve-
riusque punienda, quam privatorum, ab omnibus reputentur, ut præ-
clarè apud Xenophontem monuit Ageſilaus, privatorum hominum
errata modeſtè ferens, Principum verò maxima exiſtimans, iudi-
cansque ab illis pauca, ab his mala multa conſtitui. Quemadmodum
enim cum nauta errat, modicum affert navigantibus nocentum:
cum verò ipſe Gubernator, totius efficit navigij perniciem; ſic & in
civitatibus, ſi quis ex ſubditis peccet, non tam Republicam, quam
ſeipſum lædit, ſi verò ipſe Princeps, univerſæ infert Republicæ de-
trimentum.

Philipus quoque Cominæus multus eſt in damnis, quæ exceſ- 7
ſus & vitia Principum afferunt, deplorandis, ea præfertim de cauſa,
quòd nullus ſit, qui de eis quæſtionem habeat, vel accusationem in-
ſtituat, pœnaſvè irrogare poſſit, quod ſecus in privatis contingit.
Statim tamen hæc verba ſubiungit, quæ ob ſui pondus tranſcribe-
re volui: *Certè querimoniæ, & lacrymæ miſerorum hominum, quos
crudeliter vexarunt, item viduarum, & pupillorum gemitus atque
ſuſpiria, quos parentibus atque maritis inhumanè ſpoliarunt, brevi-
ter eorum, quos afflixaerunt, & fortunis omnibus denudarunt, lamenta-
tiones, atque plangor, erunt accusationis loco, quam illi coram Supre-
mo Dei Tribunali ſiſtent. Qui magnitudine ſcelerum offenſus; non ſem-
per concedit diuturniorem impunitatem, ſed illos aliquando verberat
præſentibus pœnis, ita quidem evidenter & clarè, ut dubitari non poſ-
ſit; ipſum eſſe iuſtiſſimum impietatis noſtræ ultorem, &c.* Et in alio
loco ſic habet: *Nulla igitur maiori clade populum Deus affligere poteſt,
quàm ſi Principem, & præficiat ſtolidus & imperitum: neque enim dici
poteſt, quàm multa hinc oriantur in commoda, &c.*

Sed de his alius ſe offeret opportunior dicendi locus, nunc ut ma- 8
lam mali Principis umbrā cognoſcamus ſatis erit verba Sacræ Scrip-
turæ referre, quibus Samuel illam deſcribit, ſic inquit: *Filios veſtros
tollet, & ponet in curribus ſuis, facietque ſibi Equites, & Præcurſores
quadrigarum ſuarum, & conſtituet ſibi Tribunos, & Centuriones, & A-
ratores agrorum ſuorum; meſſores ſegetum, & fabros armorum, & cur-
raꝝ ſuorum. Filias quoque veſtras faciet ſibi unguentarias, & focarias,*

& panificas. Agros quoque vestros & vineas, & vinea optima tollet, & dabit servis suis: sed & segetes vestras, & vinearum redditus addecimabit, ut det Eunuchis, & famulis suis. Servos etiam vestros, & ancillas, & iuvenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. Greges quoque vestros addecimabit: vosque eritis ei servi, & clamabitis in die illa à facie Regis vestri, quem elegistis vobis; & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.

9 Quo in loco, licet quidam malè feriatu Scriptòr, propriũ veri Regis typum, & ius contineri probare contendat, certius longè est, non nisi de Tyranno, & iniquo tractari, eiusque mores, & pravas actiones, & exactiones à Samuele describi, Israelitas redarguente, quòd ab eo sibi Regem dari petissent; qui more gentium & nationum sibi imperaret. Nam ubi mores, & proprietates Boni & Iusti Principis, & non à populo, sed à Deo electi, eadem Scriptura in Deuteronomio depingit, prædictis in omnibus contrariatur. Talemque esse debere inquit: *Vt populum non gravet, sed subleuet, neque uxores plurimas, neque argenti & auri immensa pondera habeat, sed legem Dei semper secum portet, atque custodiat, & discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba, & ceremonias eius, quæ in lege præcepta sunt. Nec elevetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram, vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, & filij eius super Israhel.*

10 Quam veriore sententiam, post plures alios, Petrus Gregorius, Magister Marquez, Basilus Pontius, & Alij plures benè defendunt, quos Ego alibi sequor. Eique favet, in Samuelis descriptione omnia contineri, quæ in descriptione Tyranni Aristoteles, Plutarchus, & alij Authores passim tradere solent, quorum copiosam nomenclaturam etiam apud Me videre licebit. Nimirum quòd omnia ad se attrahere cupiat, & alienis invidet, & inhiet, cum tamen contra is, qui iustè rectorque dominatur, magis subditorum commodis, quàm proprijs studeat, ut in superioribus diximus.

11 Vnde lex nostra Iuris Septem parti, Tyranni nomine donat, nõ tantum cum, qui Regni Solium violenter, & illegitimè occupat, verum & illum, qui legitimè occupatum, malè & iniustè regit & moderatur, & Regis à Samuele effigiat proprietates, aut verius perversitates observat; sic enim in ultima sui parte cõcludit: *Otrofi dezimos, que maguer alguno oviesse ganado Señorio del Reino, por alguna de las dichas razones, que diximos en la lei antes de esta, que si èl usasse mal de su poderio en las mancras que de suso diximos en esta lei, que le pueden dezir las gentes Tyrano, è tornarse el Señorio, que era derecho, en Torticero, assi como dixo Aristoteles en el libro que fabla del Regimiento de las Ciudades, è de los Reinos.*

12 Et hac propter meritò illa Thomæ Mori differentia inter Tyrannum, & Bonum Principem celebratur:

*Legitimus immanissimis
Rex hoc Tyrannis interest;
Servos Tyrannus, quos regit;
Rex, liberos putat suos.*

Vvaremũd. in tractat. de foederib. lib. 1. ex cap. 1.

Deur. 17. 14. & seq.

Petr. Greg. de reb. lib. 7. c. 19. Marq. in Gubern. Christ. pag. 87. Pontius in relect. 1. de mut. man. Ego 1. tom. lib. 8. c. 8. n. 23.

Ego d. 1. tom. lib. 2. cap. 12. n. 9.

L. 10. tit. 1. par. 2.

Aristot. 8. Æthic. cap. 10. D. Thom. de regim. Princip. lib. 1. cap. 1.

Thom. Morus inter sua carmina, pag. mihi 212.

Claud. in 4. Conf.
Honorij.

Et Claudianus, dum pium & iustum Principem instituit, in illud 13
elegans carmen prorupit:

*Tu civem, patremque geras, tu Consule cunctis,
Nec tibi, nec tua te moveant, sed publica vota:
Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse licebit
Occurrat, mentemque domet respectus donesti, &c.*

Idem de bello Gil-
donico.

Cum verò illum describere voluit, qui iniuste & tyrannice domi-
natur, nihil ex illis omisisse videtur, quæ in Samuelis descriptione
panduntur. Sic etenim inquit, de Gildone Tyranno, sub Africa pro-
popeia agens, qui in eadem provincia rebellarat, & Mascezelis fra-
tris sui filios necaverat:

Oros. lib. 7. cap. 56
Diac. lib. 13. Blöd.
lib. 1. Decad. 1.

----- Pars tertia mundi
*Vnius prædonis ager. Distantibus idem
Inter se vitijs cinctus. Quodcunque profunda
Traxit avaritia, luxu pcioire refundit.
Instat terribilis vitis, morientibus hæres,
Virginibus raptor, thalamis obscænis adulter.
Nulla quies: oritur, præda cessante, libido,
Divitibusque dies, & nox metuenda maritis.
Quisquis vel locuples, pulcra vel coniuge notus,
Crimine pulsatur falso: si crimina desunt,
Accitus conviva perit. Mors nulla refugit
Artificem. Varios succus spumasque requirit
Serpentum virides, & adhuc ignota nocercis
Gramina. Si quisquam vultu præsentia damnet
Liberiusve gemat, dapibus crudelis in ipsis
Emicat ad nutum stricto mucrone minister.
Fixus quisque thoro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaque pocula pallens
Haurit, & intentos capiti circumspicit enses.
Splendet Tartareo furialis mensa paratu,
Cæde madens, atrox gladio, suspecta veneno.
Vt vino calefacta Venus, tum se vitior ardet
Luxuries; mixtis redolent unguenta Coronis.
Crinitos inter famulos, pubemque canoram
Orbatas iubet ire nurus, nuperque peremtis
Arridere viris. Phalarim tormenta que flammæ
Profuit, & Siculi mugitus ferre invenci,
Quàm tales audire choros. Proturbat a vitia
Quemque domo, veteres detrudit rure colonos,
Exilijs dispersa feror, &c.*

His carminibus alia similia, & relatu non indigna, Regis mali, & insipientis paradigma describens; contexit Matthæus Agricola, quæ proligitatis vitæ & gratia hic inferere supersedeo, & ea Lector, si velit, apud Beyerlinchium legere poterit.

14 Sed quoniam nullus latius meliusque hanc Tyrannorum, & malorum Principum umbram, de qua agimus, & nocuos eius effectus expressit, quam Iulius Pollux, est re erit eius verba subnectere, in quibus, postquam virtutes, & epitheta cõnumeravit, quibus bonus Princeps laudari posset, quorum in præcedenti Emblemate memini, ad ea transiens, propter quæ malus vituperari possit, & debeat, sic habet: *Malum Principem vituperabis ad hunc modo: Tyrannicus, crudelis, efferus, violentus, occupator alieni, avidus pecuniarum: & quæ verbum est apud Platonem, pecuniarum cupiens, rapax, & quod dixit Homerus, populi devorator: superbus, elatus, difficilis aditu, incommodus ad conveniendum, durus ad congressum, incomis ad colloquium, malè iracundus, irritabilis, terribilis, turbulentus, voluptatum servus, intemperans, immoderatus, inconsideratus, inhumanus, iniustus, inconsultus, iniquus, impius, mente carens, levis, inconstans, & qui facilè decipiatur, malè facilis, inmitis, affectibus deditus, incorregibilis, contumeliosus, bellorum autor, gravis, molestus, incoercibilis, intolerabilis.*

15 Ad quæ quidem verba omnes Tyranni, & mali Principes definitiones reduci possunt, quæ varij Authores latè proponunt, & præsertim Stephanus Iunius Brutus, qui distincta officia, & proprietates Regum, & Tyrannorum peculiari commentatione prosequitur. Quod si Polluci, homini Ethnico, tam apertam, & sinceram veritatem apud Commodum Imperatorem, Ethnicum etiã, & viriosissimum, palam profiteri licuit, cur non, & Christianis Scriptõribus, & cum Christianis Principibus Sermonem habentibus, idem licere debet? Eisdemque ob oculos, utramque bonorum, & malorũ Regum effigiem (sicuti Nos facimus) ponere, ut videant; quæ sequi, quæ fugere debeant, & ex bonorum imitatione æternam sibi famam, ac gloriam, ex malorum perpetuum dedecus & pœnas manere, quas Tragicus eis comminatur in loco, cuius supra in fine Emblematis XVI. retulimus.

Beyerl. in Theatro verb. Rex, pag. 335. E.

Iul. Poll. in Onom.

Polianth. & Theatrum verb. Tyrannus, Canonh. in Aphor. 1. to. ex pag. 801. vbi prosequitur differentias Regis Boni, & Tyranni, & quæ damna hic, quæ commoda ille Reip. generet.

Senec. in Octav.

Ego sup. Embl. 16.

Regum error, Populis exitialis;

EMBLEMA XXIII,

*Errore prima cernite lampadis;
Dum lamosam deserit orbitam,
Mastos & affictos timere
Iam validam populos ruinam.
Est error alti quam male Principis
Infestus actis gentibus, illicet
Cernuntur in praeceps labare,
Dum Domini radij laborant.*

COMMENTARIUS.

Q UO magis cognosci queat, quam sit, inspiens, malus, vitiosusve Princeps, suis populis exitialis, superiori Emblemati praesens, velut auctarium subiticio, ex Solis Eclipsim patientis imagine, & similitudine sumtum. Quam licet iam alij praecipuisse videantur, eò tamen respexerunt, ut Principes vel ex eo à vitijs cohibeant, quia omnium censuræ patent, & tunc praecipue cum delinquant, plurimos sui habent spectatores, ut in Sole etiam per Eclipsim obscurato contingit, ut Plutarchus in moralibus, & Erasmus in suis similibus tradunt.

Nos verò in id tendimus, ut agnoscant, quod quemadmodum te-

nuis hic, & inculpatus, ac sæpè momentaneus Solis defectus, plures in rebus humanis perturbationes, bella, pestes, Regum Regnorumque miserabiles casus, & alias calamitates; occulto sensu naturæ præfagire, & per plures etiam annos influere solet, ut Plinius, Seneca, Virgilius, Manilius, & alij passim Auctores (huius rei causas, & exempla tradentes) ostendunt; ita Principum vicia, & excessus suis Regnis, imò & in universum reliquis alijs, maximum nocumentum, & exitiū proterere generareque solent.

3 Quam similitudinem, à Plutarcho prius rectè perpensam, Erasmus, (eo non relato) inter suas, his verbis scripsit: *Vti Solis defectus magnam mortalium perniciem trahit: ita Regis error, etiam levis, magnam tamen in rebus humanis gignit perturbationem.* Idemque ipsum alibi latius exposuit, sic inquit: *Quædammodum corpora cælestia, si vel paululum tumultuentur; aut à recto cursu deviant, non sine gravi rerum humanarū perniciæ id faciunt: id quod palam videmus in defectibus Solis ac Luna. Ita summi Principes, si quid aberrant ab honesto, aut si quid ambitione, ira, stultitiæve peccent, id protinus ingenti totius orbis malo faciunt. Nec enim ulla unquam eclypsis sic afflixit hominum genus, ut Iulij Pontificis, & Lodovici Gallorum Regis dissidium, quod nuper & vidimus, & scævimus. Et iterum: Nullus Cometes, nulla vis fatallis sic afficit res mortalium, ut vita Principis rapit ac transformat mores, & animos civium.*

4 Quam considerationem præ oculis habuisse videtur Cornelius Tacitus, dum Tiberium inducit filijs suis dicentem: *Ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempublicam pertineant.* Et Plinius Iunior, dum signatissimè dixit: *Vt que in corporibus, sic ex Imperio, gravissimus est morbus, qui à capite diffunditur.* Quod non tantum propter exemplum, verum & propter damna, quæ Respublica ex delictis Principū sentit, dictū mihi videtur. Etenim licet Divini & humani iuris regulæ doceant, ut peccata suos teneant Auctores, & nemo alterius odio prægravetur, sæpè sapius tamen contingit, ut ob Regum excessus Deus, iustis suis iudicijs, etiam populos puniat, ut multis Sacræ Scripturæ locis ostendit Osi sipientis Mendoza, in illo tandem Ozia delinens, ob cuius in peccatis usque ad mortem perseverantiam, Deus, toto tempore, quo ille Regnum tenuit, populum Israeliticum Prophetarum visionibus, & revelationibus, alijsque cœlestibus mysterijs, carere voluit, ut D. Chrysostomus & Hieronymus tradunt.

5 Quod egregiè declarans Iustinus Martyr, hac ratione ab iniusto defendit, quod sicut homo ex anima & corpore constituitur; ita Regnū ex Rege, & eis, qui reguntur, coagmentatur, & quemadmodum si homo manibus peccatum committens, tergo pœnas pendat, non iniquè, qui in eum animadvertit, agit: ita non iniuste Deus facit, Principum delicta, populi pœna coercens.

6 De quo & extat in Sacris Litteris aliud memorabile exemplum gravissimæ pestis, qua triduo septuaginta millia virorum perierunt, ob id quod David contra Mosaicæ legis edictum, Ioab Ducem populum Israel censere iussisset. Nec cessavit pestis, donec David Rex,

Plin. lib. 2. cap. 10. & 30. Senec. lib. 5. de benef. c. 6. Virgil. 1. Georg. Manil. 1. Astron. D. Ambros. & alij in Theat. verb. *Eclypsis.*

Plutarco. in Apoph. Erasm. in similib. fol. mihi 58.

Idem Erasm. in lib. de Regis insitut.

Tacit. 4. Annal. c. 8

Plin. Iun. lib. 4. ep. 22. in fine.

Ezech. 18.

Exod. 23.

L. sancimus, C. de poen. cap. non debet, de regul. iur. in 6. cum alijs.

Mend. in Proœm. ad lib. Reg. ann. 3. sect. 7. pag. 147.

D. Chrysostom. de verb. Isai. hom. 4. Hieron. ad Damasc. epist. 142.

Iust. Mart. q. 138. ad Orthod.

2. Reg. 24. Paralip. 1. 21. Ioseph. 7. antiq. 13.

Reg. 4. cap. 2.

Regum 3. cap. 18.

delicti sibi conscius, constructo in area Iebusæi altari, cilicium indutus, pronus cadens in terram, supplicem culpam deprecaretur. Ob scelera quoque Achab Regis & Iezabel, Israëlitæ trienniali fame afflictati sunt, & ab Elia Propheta audire meruerunt: *Non Ego is sum, qui conturbo Israel, sed Tu, & domus patris tui.*

Homer. in Iliad.

Et, si sacris licet miscere profana, similiter ob Agamemnonis culpam, solvit pœnas universus Græcorum exercitus, cum Apollo intulit ei pestem insignem; propter filiam Sacerdotis Chryseæ ab Rege violatam. Vnde veluti in Proverbium transijt illud Hesiodi:

Hesiod. in Ergis.

Principis iniusti gens omnis crimina præstat.

Sive ut alij vertunt:

Vt Populus luat pœnas ob scelera Regum.

Qui & alibi dixit:

*Sapè numero tota ciuitas luit noxam hominis mali,
Qui peccat, & perniciem in omnes machinatur.*

Horat. lib. 1. epist.
2. ad Lolium.

Quem sequutus Horatius, belli Troiani damna ob raptum Helenæ cum Homero describens, & qualiter propter discordias, & scelera Regum, tot Græci perierint, & tandem totum Ilium sive Troia, funditus exciderit, illud celebratissimum carmen effudit, quod etiam inter Adagia refertur:

Quidquid delirant Reges, plectuntur Achiui.

Erasm. in Adag.
pag. 730.

Homer. in Iliad.

Quorum etiam tota classis, eodẽ Homero tradente, naufragio periijt:

Vnius obnoxam, & furias Aiæcis Oilei.

Pausan. in Phoc.

Et Pausanias tradit, idem Miletis contigisse, ob libidinem & fœdos amores Histiaei Milesij; & Lidonibus, ob Philomeli Principis sui Delphicum sacrilegium. Thebani quoque cum multis malis affigerentur, & Creon eorum, Rex Tiresiam de causa consuleret, hoc apud Euripidem responsum legimus accepisse:

*Ægrotat hæc terra dudum, ò Creon, ex quo
Creauit liberos Laius in vitis Dijs,
Maritumque creauit matri infelicem Oedipum.*

Dion. in Cômmod.

Flagitiosæ item vitæ Commodi Imperatoris, Dion Cassius totam Romanam urbem pœnas tulisse, scriptum reliquit. Nam Capitolium fulmine ictum; una cum egregia Bibliotheca, maiorum cura parata, concrematum est: *Ædes quoque in proximo sitæ, eandem calamitatem sensere. Exortum est deinde aliud incendium, quo & ædes Vestæ, & Palatium, bonaque pars urbis exusta est, & solo æquata.*

Nicephor. lib. 10.
cap. 35. & 37.

Et Nicephorus memorat, quod cum Iulianus Apostata rerum potiretur, novis, & horrendis prodigijs totus orbis fuit diversis in locis exagitatus, terræmotibus, eluvionibus, exustionibus, monstris, ita ut ipsa rerum natura talem belluam abominari videretur.

Sed quid amplius in exemplis eiusmodi referendis immoror, cum eorum pleni sint libri, & Nostra Hispania illud Vvitiæ & Ruderici Regum, præter alia, suppeditet, ob quorum scelera, Diuinam Maiestatem ad vindictam gra uiter provocantia, terram iniquitate repletam,

& tandem à Mauris vastatam, & occupatam, Rodericus Toletanus, & alij passim Scriptores referunt & lachrymantur.

13 Quinimò & nostrum istud, quo hæc scribimus; tempus, satis (heu) idem ostendit; eiusdem Hispaniæ, & Galliæ florentibus antea populis, misère vastatis, conflictatis, & in solitudinem ferè redactis, ob supervacua & ambitiosa bella, quæ Reges, qui se Christianissimos vocant, à malis Consiliarijs seducti, vel verius obsessi, absque vlla iusta; vel fructuosa, causa attrahere ac movere voluerunt. Quorum damna iam vel ipsi idem Galli agnoscunt, desent, & execrantur; & Nos alio forsitan loco commodius recensebimus.

14 Interim, ad rem de qua agimus, Horatium adduxisse contenti, qui hanc punitionem populorum propter Maiorum delicta, licet ipsi eam non mereantur, his verbis exposuit:

*Delicta maiorum immeritus lues
Romane; donec templa refeceris,
Ædesque labantes Deorum, &
Fæda nigro simulacra fumo; &c.*

15 Vbi diligens eius Scholiastes Gualterus Chaborius in disquirenda similibus poenarum iustificatione vexatur, cum, ut iam tetigi, peccata suos debeant tenere Auctores, nec ulterius progredi supplicium, quam reperiatur commissum. Quæ difficultas adeò Theognidem preffit, ut vix ab ea se expedire potuerit. Sed tandem benè idem Chaborius resolvit, hoc ex Divino iudicio pendere; cuius inscrutabiles sensus ac motus humanum comprehendere nequit. Præsertim cum nunquam ita soli peccent delinquantvè Reges, quin plures ex suis, vel in eisdem, vel in alijs peccatis complices habeant, & saltim propter foecordiam puniri non possint, vel ex sola Dei voluntate; apud quem; (quod est multò admirandum magis) ne infans quidem unius diei immunis ac purus dici potest; neque iniustitiæ imputari, ut in libro Sapientiæ docemur: *Si perierint nationes, quas ipse fecit*, ubi rectè addit pius & eruditus Pater Ioannes Lorinus, cuius etiam alibi memini, *Posse iuste Deum gentes, quas ipse fecit, perdere cum mereantur: posse id ipsum quoque, licet nulla præcederent demerita, vel hoc nomine dumtaxat, quia dominum absolutum habet.* Quibus rationibus, si illam, quam supra ex Iustino Martyre adduxi, coniungas, satis Theognidis querela factum esse videtur.

16 Porro, quòd Reges in hoc Emblemate Soli similes fecerimus, probari illustrarique satis potest, ex his, quæ alio iam loco tradidimus, & noster Pineda notat in illud Iob, quo se summo manè egredi dixit, ad iudicandum populum in portis civitatis, inquiens, & probans Principes Solis instar suis populis esse, atque esse debere. Quod & expressius docuit Plutarchus, dum inquit: *Vt Deus in cælo pulcherrimum ac iucundissimum simulacrum constituit Solem: sic in Republica Principem, qui prudentia, iustitia, benignitate se erga omnes representat.* Et Agapetus Diaconus, qui similiter ait; quòd *Sicut Solis præfectò partes sunt, illustrare radijs orbem: Principum ita virtus est, egenorum misereri.* Porro

Roder. lib. 3. c. 16.
Marian. de rebus Hispan.

Extrat de hoc liber satis elegans, cui titulus: *Francia luctuosa.*

Infr. Embl. 90.

L. crimen, D. de poen. cum alijs supra relatis.

Sapient. 12. 12.

Lorin. d. loco Sap.
Ego 1. tom. del Ind.
iur. lib. 2. c. 2. n. 29.

Sup. Embl. XII.

Iob 29. 7. Pined. 2.
tom. pag. 529.

Plutar. in Moral.

*his clarior est Imperator, qui pius est, ille namque cedit succedenti nocti.
Hic autem rapacitati pravorum non concedit indulgere quicquam, sed lu-
mine veritatis iniquitatis occulta coarguit.*

Ælian. de var. hist.
lib. 14. cap. 11.

Et ad has pestes, aliaque damna, quæ vitiosi & errantes Principes 17
suis populis, ut Sol Eclipsim paciens, inferre solent, pertinet etiam
illud, quod Philiscus, prout Ælianus refert, ad Alexandrum aliquan-
do dixisse narratur: *Ad gloriam incumbere, verum ea cōditione ne sis pestis,
vel magnus aliquis morbus, sed pax & suavitas.* Quod eodem Æliano
docente, perinde fuit, ac si diceret, per vim & sævitiam expugnare ci-
uitates, populos excindere, pestilentiam esse; sanitatis verò, salutif-
que subditorum habere rationem, ea pacis, & boni lucentisque, & nō
obscurati Principis commoda esse.

Sup. Embl. XXI.
& XXII.

Diō Prusæus orat.
1. de Regno.

Quò ea etiam tendunt, quæ de differentia boni & mali Principis iā 18
suprà retulimus, & lata & eleganti oratione Diō Prusæus prosequitur,
Bonos Reges Iovis actiones & operationes imitari debere inquit,
& appellationibus gloriari, quæ omnes ad salutarem subditorum gu-
bernationem spectant: cum contra, qui secus se habent, eisdem æquè
damnosi, ac vituperabiles sint, & inconsulti Phaëtonis calamitates
populis inferant. Ad quod probandum, hæc Homeri carmina relatu
digna, perpendit:

*Qui crudelis & ipse est, & crudelia patrat
Huic omnes homines vivos mala multa precantur,
Quin etiam infamant illum post funera cuncti.
Et contra, quicumque est inculpabilis ipse,
Inculpabilia atque patrat, famam istius amplam
Multus terrigenas circumfert hospes ad omnes,
Atque virum inde bonum dicunt, laudantque frequentes.*

Schoonh. Emb. 71.

Extat quoque apud Florentium Schoonhovium Emblema quod- 19
dam, quo, ex eiusdem Homeri Cyclope exemplum mutuatus, *Regem
sine prudentia Regni pestem esse*, in lemmate ait, & his carminibus or-
nat,

*Privatus charo Polyphemus lumine, nullo
Consilio errantes iactat ubique manus:
Haud aufer Reges, ratio quos null a gubernat,
Omnia per-verso turbine semper agunt.*

Deus quos erigit, dirigit.

EMBLEMA XXIV.

Eru dit ingenuas Regnandi Iuppiter artes.

Murice conspicuos, quos propè stare vides.

Scilicet in domitas Regni, qui flexit habenas,

Regibus hic tantùm dogmata firma dabit.

Discite Regnantes summi Documenta Magistri,

Pergite quàm monstrant Regibus Astra viam.

COMMENTARIVS.

QUAMVIS admodò difficile & laboriosum Regum munus esse in superioribus diximus, non ideo tamen, quos Deus ad illud evexerit, animo cadere debent, sed quo maximè possint conari, se illo dignos efficere, quia ut benè monuit Salustius: *Vigilando, agendo, benè consulendo omnia eveniunt*. Et, quod præcipuum est, cor, actio, etque suas Deo reverenter submittere, qui peculiaribus semper donis, atque auxilijs hæc Magna culmina illustrat, & Principes quos erigit, dirigit; ubi ipsi ex se se obicem aliquem non opponunt. Verum enim est, quod vulgo iactatur.

Numerus adest iustis, & sortita facta secundat.

Et cum Principibus & Magistratibus loquens Sapiens, hoc ipsum

Salust. in Catil.
in princip.

Sapient. cap. 1.

admonuit, dum inquit: *Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis querite illum: quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum: apparet autem eis, qui fidem habent illum. Perversæ enim cogitationes separant à Deo: probata autem virtus corrigit insipientes: quoniam in malevolam animam non introibit Sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccati. Spiritus enim sanctus disciplina effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superveniente iniquitate, &c.*

Psal. 2. 12.

Ad eoque pronus & liberalis in hac disciplina, cœlestibusque auxilijs Regibus communicandis, est Deus, ut David, (qui & ipse Rex, & quidem præstantissimus fuit) eodẽ hortetur, ne rebelles sint lumini, ultro in illorũ oculos, & animos incurrenti: *Apprehendite (inquiens) disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Quali tota Regis, & Regni salus in eo consistat, ut Rex à Deo instillatas accipiat salutares gubernandi rationes, quæ deinde à Rege in populum deriventur, iuxta illud eiusdem Davidis: Notas fecit vias suas Moyse, filijs Israel voluntates suas.*

Psal. 102. 7.

Proverb. 21. 1.

Epist. inter claras,
C. de sum. Trinit.

Vnde & in Proverbijs habetur: *Sicut divisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini: quocumque voluerit inclinabit illud;* Quo, ut graves Authores exponunt, perinde est, ac si diceret, Docili, & Obedienti Regum cordi, Deum semper adfiteri, & quocumque expediens fuerit, illud inclinare, Sapientiaque divina affluenter implere, quæ in bonum populi, sicut divisiones aquarum redũdare debeat, & veluti fons quidam dulcis aquæ plenissimus, suorum subditorum animas irrigare, & ex illis herbescentem rerum omnium pulcherrimarum atque optimarum viriditatem elicere.

Salazar. in Prov. d.
cap. 1. Pineda de
reb Salom. cap. 6.
num. 6. pag. 99.

Quo in se Salomon cumulativè expertus fuit; nam quia hoc cor docile à Deo summis precibus postulavit, & eius de cœlo assitricem Sapientiam, in enixis illis, & repetitis ex totis præcordijs orationibus, quæ in Regum, & Sapientiæ libris reperiuntur, ita gratus Domino extitit, ut puer adhuc, infusam Sapientiam & intelligentiam, & Sancti Spiritus communicationem habere meruerit, qua dum in divina gratia perseveravit, omnes qui usquam fuerunt, futuri que sunt mũdi Reges excelluit, ut in eisdem libris habetur, & latè Ioannes Pineda prosequitur.

Reg. 3. 1. 9 Sapiet.
8. & 9.

Reg. 3. 13.

Pined. in Salom.
lib. 3. c. 8. 9. & seq.

Et ad divinam hanc Regum directionem respiciens, sumtaque simul occasione ex nova illa & fulgida stella, quæ tres illos Magos Sapientefque Reges ad adorandum Christum Dominum recens natum, in Bethlehemiticum præsepẽ deduxit, Ioannes Rex Gallia, huius nominis Primus, vt Claudius Paradinus, Octavius Strada, & Sylvester Petra-Sancta recensent, pro Symbolo eandem Stellam desumisit, fulgentes radios in supra stantem Regiam Coronam vibrantem seu dirigentem, circumposito lemmate, *Mostrant Regibus Astraviam, Sydereorumque Equitum novum Ordine instituit, idem ipsum symbolum pro insigni in galero gestantium, de quo etiam mentionem fecit* Auibertus Miraus.

Matth. 2.

Para din. pag. 20.
Strada in Symbol.
pag. 37. Petr. Sancta
pag. 395.Miræus de Ordin.
Equestrib. pag. 129

Et ad hanc Stellam alludit illa alia, quam Regibus benè se geren-

tibus Divus Ioannes Dominum promittere inquit, in illis verbis: *Dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & dabo illi stellam matutinam.* Necnon & illa Iulio Cæsari à Virgilio dicata, ob Cometem, qui se post eius mortem ostendit:

*Ecce Dionei processit Cæsaris Astrum:
Astrum quo segetes gauderent frugibus, & quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.*

Nosque in idem symbolum sic alibi Iustinus:

*Æthere quàm nitidum sydus præfulget amœnum,
Ignita certum cuspide semper adest:
Quare Polum Princeps, dumque hæres Astra repose,
Ipsa nec aufugiunt, en tibi sydus, age.*

Nec abest aliud Maximiliani Primi, Romanorum Imperatoris, ab eodem Strada relatum, qui cor, in medio laureati circuli pinxit, cum hac inscriptione: *In manu Dei Regis est;* ad locum Proverbiorum, cuius modo meminimus alludens, & qualiter illud dirigat, & quocumque voluerit inclinet.

8 Nunc autem, his relictis, ne rem ab alijs astatam, agere videamur, in eundem quidem scopum, sed diverso Emblemate intendentes, hoc, quod vides, confingimus, ex Homeri disciplina desumptum, quem patrem totius eruditionis Imperator Iustinianus appellat, qui gravissimè (ut omnia) Reges, & eos qui latè dominantur, Dei immortalis discipulos, & velut ex eius Iudo ad rerum administrationem prodeutes, facit, ut omnes intelligant, Principes, non tantum vocatu Dei, ad rerum publicarum gubernacula accedere: sed maximè omnium hominum ad curam, & providentiam maximi illius Numinis pertinere.

9 Neque ignoro Petrum Costalium eadem Icone in suis Pegmatis usum, sed in alium tamen finem, nempe quòd Deus proprius iudicaverit, quos ad amplissimæ dignitatis gradum evexit, ijs constantiæ, magnanimitatis, cæterarumque virtutum seminaria largiter conferre, ut ex subiectis eiusdem hisce versibus constat:

*Nescis in mentem magno quid venit Homero,
Discipulos Reges, dum putat esse Iovis.
An quòd eos nulli voluit virtute secundos,
Queis sunt à summo credita Regna Deo.*

10 Nos verò, licet hoc certum quoque esse agnoscamus, & cum dicto Cyri apud Plutarchum convenire, qui neminem imperare debere dicebat, qui subditis suis melior, & virtute præstantior non esset, Homeri tamen sensum commodius ad divinam Regum instructionem, & directionem, de qua agimus, referendum esse censemus, cum Dione, & Themistio, qui idem senserunt, & hac de causa illos Iovis alumnos, congerrones, & confabulones appellant. Quod Achilles quoque Bochius per Aquilam bicipitem Imperatori adstantem, & veluti

D. Ioã. Apoc. 2. 28.

Virgil. Eclog. 9.
v. 47.

Strad. pag. 18.

Homér. in Iliad.

Iustin. in Proœm.
Digest. §. fin.

Costal. in Peg. pag.
65.

Plutar. in Cyro.

Dion Pruf. orat. 1.
& 54. Themist. orat. 11.

Achil. Boch. Sym-
bol. 21. pag. 46.

eiusdem Iovis alitem, ei altero capite divinam, altero humanam mentem suggerentem, significavit, sub titulo, *Sapientia immortalis*; & de D. Carolo Nostro V. loquens, quod efficit, ut eius carmina gratius referre, audireque debeamus, quæ ita habent:

*Imperio Augustus, pietate Augustior alma es,
 Maior enim in te omni est Imperio Pietas.
 Quin etiam Imperio Augustum, & te Carole vincis,
 Qui Regis arbitrio fataque, teque tuo.
 Quid sibi vult insigne biceps Iovis armiger ales?
 An quia dat duplex Iuppiter Imperium?
 Inde animi humana, hinc mentis divina potestas,
 Quæ tibi quæ fuerint, sintque futura, patent.
 Iustitia hinc, animi & robur, prudentia, visque,
 Quæ docet humano quid sat in officio est.
 Talibus auspicijs duceris ad alta beatus
 Sydera, fructurus nectare, & ambrosia.*

Plut. in lib. ad Princip. in erud.

Et cum proposito à Nobis themate, aut lemmate mirè consonat illa alia eiusdem Homeri apud Plutarchum animadversio, dum Minocem Cretensium Regem, Iudicemque & Legislatorem valdè severum, Iovis Oaristam, id est discipulum facit: *Non enim* (inquit Plutarchus) *privatos homines, otiososvè, Deorum voluerunt esse discipulos, sed Reges, qui sapientiam, & virtutes animi consequuti, ea essent ad utilitatem omnium conversuri.* Idemque graviter exposuit Cassiodorum, dū sub Theodorici nomine, Magnatem quemdam ad eius aulam ac præsentiam evocans, sic concludit: *Desiderat enim aula nostra præsentiam bonorum: dum nescio quo pacto, quicquid Regali sapientia gratum esse cognoscitur, & divino iudicio comprobatur, quia ille, qui corda nostra regit, ipse etiam quid debeamus sentire concedit.*

Cassiod. lib. 7. form. 34.

Idem Cassiod. lib. 3. epist. 9.

Quod, idem ipse Auctor, alibi ad eò certum esse ostendit, ut etiam Regibus, adhuc pueris, huiusmodi præcocis Sapientiæ, & intelligentiæ Divina auspicia cœlitus instillentur, sic enim inquit, cum Tolonico viro Patricio loquens, quem Athalaricus Rex in suum Consilium promoverat, & vocaverat: *Licet ad Regendos populos ideneos efficiant, quos ad Augustum culmen divina provexerint, quando nec ætas impedit, ubi se se potentia cœlestis infudit, &c.* quo loci videtur illud Ovidij sequutus:

Ovid. lib. 1. de Arte amand.

*Cesaribus Virtus contigit ante dicm.
 Ingenium cœleste suis velocius annis
 Surgit, &c.*

Euseb. in Theop. par. 2. lib. 1. cap. 1. pag. 325. Isaiæ 45.

Quinimo, quod plus est, malis etiam & improbis Regibus cœlestia hæc auxilia solet Deus interdum communicare, vel ob id tantum, quòd Regium occupet Solium, ut benè Eusebius Noriembergius animadvertit, in id Isaiæ locum expendens, quo de Cyro loquens, alio-

qui auri & cruoris avido, Christum Domini cum appellat, & dextram eius apprehendisse inquit. Quod perinde est ac si diceret, amicè & fideliter eidem affuisse, & cœlestibus affatibus beasse. Ea que propter debere Reges in suo munere gerendo circumspetiores esse, benè monet Euphrades orator, ab eodem Eusebio relatus, quia cum eorū cor & animus in manu Dei, ut diximus, custodiatur, providendum est eis, quantum imminet periculi, si ad agendum aliquid, quod alienum sit à Deo ferantur, custodianteque se se Dei manu, tandem excidant, & occasionem præstent, ut ipsorum vel in agendo, vel in loquendo errores atque peccata, in incorruptam illius manum inscribantur.

Euphrad. orat. 3.
Euseb. sup. pag.
327. & seq.

14 Idemque efficit, ipso eodem Eusebio monente, ut quilibet hominum Rector ac caput, rem Sacrosanctam putare se debeat, nec magis adorari colique permittere, quam se coli, se suspicere, venerandum sibi. Tantumque credat excellere hominibus, quantum homines brutis. Artificem intelligat se communis boni, arbitrum fœlicitatis gentium, collegam fortunæ, spirantem divinitatis statuam, spiritum vitalem Reipublicæ, expressissimum & aureum simulacrum Numinis, Prodeum & Vicarium Divinæ Providentiæ; excubias generis humani, Angelum singulorum, iam multis Angelis suo excellentem munere.

15 Philippus etiam Cominæus, satis prudens Scriptor, agnoscit quidem nullum esse Principem tam prudentem, qui non aliquando, imò sæpè numero, erret, & labatur, si longior ei vita contingat, statim tamen addit, in remedium humanæ huius fragilitatis: *Deum in primis interpellandum atque rogandum, ut quod optimum est Nobis suggerat. Nam ab eo cuncta dependent, ut & Scripturæ testimonijs, & ipso rerum usu doceri potest.*

Cominæus lib. 8.
pag. mihi 563.

16 Quibus adicere possumus, non solum Consiliorum, rerumque agendarum directionem Divina largitate Regibus impertiri solere, verum ipsorum quoque vitam salutem ac protectionem ab eodem Deo summè curari, illosque veluti peculiari sua tutela clientelaque donare, ut ipse idem Homerus alijs carminibus apertè docuit, dum inquit:

Homeri Iliad. 1.

*Quin & Mulcibero fabros sacrare solemus,
Milite Mars gaudet, celeri tunicata Diana
Venatore; Lyra Phœbus, doctis que Poetis
Ex Iove sunt Reges, quo nihil divinius usquam.*

17 Et fabulosis his delirijs relictis, Deus ipse in persona Abrahami idē testatur, dicens: *Noli timere Abrahā, Ego Protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Et Regius Psaltes, dum de se ipso loquens, hanc Protectionem varijs in locis agnoscit, quibus plura alia addit Martinus Magerus, & miraculosa simul eiusdem exempla adducens Philippus Camer. Inter quæ notandū est illud Maximi nostri Cæsaris ac Regis Caroli V. quem Italus quidā, Romæ, ex summitate Panthei præcipitè agere cogitavit, quod tamē, deterritus maiestate, & auctoritate Cæsarea, vel verius Deo ipsum Imperatorem custodiante, facere destitit.

Genes. 15. 1.

David Ps. 26. 2. 32.
20. 58. 6. 70. 7.

Mager. de iure protect. cap. 3. ex n. 6.

Camer. 1. subcis.
cap. 30.

Lipf. in exemplis
Polit. c. 7. Strada
lib. 1. de bell. Belg.

18
Qui & idem, eadem protectione confissus, sæpè aliàs, tum maximè in bello Germanico ad Ingolstadtium (ut præter alios Iustus Lipsius, & Famianus Strada recensent) densissima glandium nube è percellenti castris ipsum circumvolante, nec locum, nec statum, nec vultum mutavit. Quin potius monentibus illum amicis, ut sibi, atque omnibus in se parceret, dixit: *Confiderent, neminem Imperatorem tormenti ictu percussisse.*

Panorm. de dict. &
fact. Reg. Alfons.
lib. 1.

19
Nec dissimilis fiducia in Alphonso I. Aragonum Rege, reperta fuit, Antonio Panormitano testante, dum impavidè librum Titi Livij, sibi ab hoste missum, accepit, aperuit, evoluit, & attentè perlegit, Medicis licèt, & alijs Aulicis, propter suspicionem latentis veneni, ne id faceret, instanter monentibus, illisque his verbis, quæ mirum in modum ad nostrum institutum respiciunt, respondens: *Regum quidem animas non privatorum libidini subiectas esse: sed sub Dei tutela & cura Sacras latasque agere.*

Erasin. in Apoph.
lib. 8.

20
Quæ sanè verba similia illis Vespasiani Imperatoris videntur, qui imperterritus, gladios obtulit duobus clarissimi Ordinis viris, quorù se insidijs appeti certo certius cognoverat, & inter illos medius confedit, tanquam provocans ad id quòd moliebantur. Illis autem percussis, & animi præsentiam admirantibus: *Videtur ne* (inquit, ut Erasmus tradit) *Principatum fato dari, frustra que tentari facinus, potiundi spe, vel amittendi metu.*

Sueton. in Domit.
cap.

21
Neque aliud sensit videtur Domitianus (aliòqui pessimus Imperator) dum Suetonio testante, Iovi custodi templum ingens, seque in sinu Dei sacra vit, quòd ipsum in seditione Vitelliana a furore hostium conservasset. Quod templum sumi posse pro symbolo ad significandum, *Auxilium divinum*, tradit Nicolaus Causinus, subiiciens, omnes quotquot sunt mortales, sed maximè Reges, in sinu Dei Parentis iacere, cuius providentia servantur, & locum præclarum Elephantis ad idem probandum adducens, cuius verba sic habent: *In terra optimum sanè ingenium præ cæteris animantibus homini datum est. Divinior autem inter homines Rex est, ut qui multum supra communem naturam emineat. Corpore reliquis non dissimilis, ut potè natus ex eadem materia; sed ab optimo Artifice factus, qui fabricavit ipsum, archetypo ex se sumto. Idcirco peculiari cura Reges, quasi Patres populi protegit.*

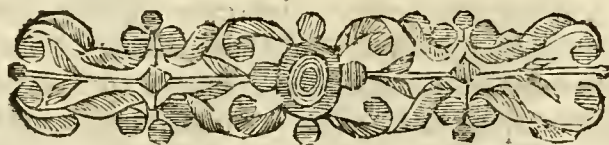
Causin. in Polyst.
Symb. lib. 2. c. 47.
pag. 97.

Ecphâtes in lib. de
Regn.

Daniel. cap. 10. ubi
omnes Patres D.
Thom. 1. p. q. 113.
art. 8. latè Becan.
tom. 5. p. 1. tract. 3.
de Angelis.

22
Imò & eisdem, ob hanc causam, duplicem Angelum custodem assignari, vel, ut alij volunt, tot, quot sunt Regna, vel Provinciæ sibi cõmissæ, Divus Thomas, post alios plures ex sanctis Patribus docet. In quibus recensendis immorarer, nisi iam hoc Christophorus Bessoldus, Simon Maiorius, Martinus Magerus, Camerarius, & Alij, diligenter præstitissent, qui, ubi opus fuerit, consuli poterunt.

Bessold. in dissert.
de Ang. Imp. Maiol.
colloq. de Angel. Mager.
d. c. 3. n. 16. Camerar. 3.
subcif. cap. 13.

Educationis vis.

EMBLEMA XXV.

*Regis Spartani videas canes;
Stirpe pari, munere dispari.
Hic doctus nemoris fuit;
Alter ferre fascces conscius exijt.
Tantum prima crepuscula
Vitæ haurire valent: Figite Principes
Rectam Infantibus indolem,
Disciplina est animorum melior parens.*

COMMENTARIUS.

QVAMVIS Principes iustè Regnantes, multum sibi de Divinis auspicijs & auxilijs promittere possint, & debeant, ut in præcedenti Emblemate vidimus; non idè tamen parentes, vel præceptores, quibus ipsorum cura in teneris annis incumbit, ab omni studio & diligentia desistere debent, quo, quavè eorundem mores animumque, iam etiam ab illa ætate, & primis, quod aiunt, incunabilis, Sceptro, ac Solio, quod eos manet, dignos atque idoneos efficiant, & Regijs monitis, salutaribusque præceptis ac documentis informant.

Etenim cum in omnibus quidem hominibus, tenella, & nova pue-

Plut. de educ. lib.
Xenoph. in Cy-
ripæd. lib. 1. cap. 3.
& seqq. Ioã. Casus
in Theſæcon. lib.
lib. 2. c. 2. Cardin.
Sadolet. in lib. de
educ. Ego, qui plu-
rimis alios cito 2.
tom. lib. 1. c. 26. ex
n. 63. & novissim^o
Schomborn. lib. 1.
Polit. c. 8. de edu-
catione.

Cap. ubi periculū,
de elect. lib. 6. l. 1.
§. sed etſi, D. de car-
bon. ed. cum alijs.

Ioã. Casus ubi sup.

Erasm. in lib. de in-
stit. Princ. ap. Ca-
nōher. in Aphorif.
1. tom. pag. 445.

Oſſor. de Reg. inst.
lib. 2. & 3. per tot.

Plut. in Lycurg. &
in Apoph. lacon.
Valer. Max. lib. 2.
cap. 6. Suid. verb.
Lycurg. Rhodig.
lib. 20. cap. 2. Eraſ-
mus lib. 1. Apoph.
& in Adag. *Annus
producit non ager,*
pag. mihi 219. ubi
quod educatio na-
turam vincit.

rorum ingenia, hanc severæ disciplinæ, & educationis curam legemq; desiderant, ut latissimè Plutarchus, & alij, qui de hoc peculiare tractatus scripserunt, edisserunt, ne aliter ætas ista, ceræ haud multū ab- similis, ardore voluptatis facillimè liqueſcat, citissimisq; passibus in malorum morum perniciem ac ruinam prolabatur.

In Principibus quidem, quò maior & excellentior eorum dignitas est, quoque nocentior esse poterit, si in malum degenerent, eò plus cautionis adhibere oportebit, ut passim iura nos admonent, & uno pariter ore Auctores omnes, qui de institutione Principum agunt. Inter quos Ioannes Casus rectissimè inquit, quòd si educatio in Principe negligatur, *Inſinita malorum monſtra uascuntur in civitate; licentia morum, iactura rerum, familiarum ruina, ſent in a vitiorum omnium, denique malorum quasi gebenna.*

Et Erasmus, eadem mala, quæ à neglecta bona eorundè educatione procedūt latius exaggerās, ita habet: *Quid enim boni efficere potest ille Princeps; qui ab ipsis statim incunabulis, stultissimis inscitur opinionibus, enutritur inter stultas mulierculas, adolescit inter lascivas puellas, inter collusores perditos, inter abiectissimos assentatores, & inter scurras, & mimos, inter combibones, & aleatores ac voluptatum architectos, iuxta stultos ac nequam, inter quos nihil audit, nihil discit, nihil imbibit nisi voluptates, delicias, fastum, arrogantiam, avaritiam, iracundiam, tyrannidem; atque in hac schola mox adhibetur ad Regni gubernacula.*

Hieronimus etiam Oſſorius multus & elegantissimus est in eadem bona educatione Regiorum Filiorum desideranda, & in sequioris malis, & ærumnis enumerandis, quæ eos, inquit, molles, languidos, alienæ virtutis invidos, stultos, crudeles, arrogantes, avaros, laboris impatientes, & ad omnem luxum ac libidinem proclives reddit. Et post alia concludit, quòd cum duæ virtutes, nimirum animi magnitudo, & pudoris ac modestiæ concinnitas, omnibus ingenuis hominibus sint necessariæ: *Neceſſe maximè erit, ut sic educentur Regum filij, ut fortissimi simul, atque modestissimi disciplina fiant: aliter enim omnia corrumpent, & que funditus interibunt.*

Et ad hanc vim & potestatem bonæ vel malæ à teneris animis institutionis, & educationis significandam, & Regum mentibus insinuandam, præsens hoc nostrum Emblema dirigitur, ex vulgata quidem, sed semper magni facienda, Lycurgi Spartanorum Regis, sive Legislatoris historia desumptum, quam Plutarchus, Valerius Maximus, Suidas, Coelius Rhodiginus, Erasmus, & alij suis scriptis referunt, & extollunt. Hic enim, cum inter alia documenta, quibus conatus fuit suos Lacedæmonios à moribus præsentibus ad temperationem vivendi rationem traducere, eosque virtutis & honesti studiosos reddere; eximiã hanc curam rectæ filiorum æducationis, ut valdè necessariam, pluribus commendasset, ad eos magis in hoc suadendos, & accendendos, duos educavit catulos, eodem patre matreque progenitos, quorum alterum passus est domi lautioribus vesci cibus, & ut addit Rhodiginus ore lucernas ferre, alterum educatum venatibus exercuit. Dein civibus suis ad hoc convocatis, am-

bos apud multitudinem in forum produxit, positusque illic spinis pit-
cium, & alij gulæ irritamentis, mox emisit leporem, quo fugiente, cū
uterque ex canibus ad assueta ferretur, lucernarius quidē ad escas ac-
cessit; at venaticus alter, & qui generosos spiritus alunt, laboribus in-
nutritus, leporem invasit, & cepit. Quo facto Lycurgus ad suos con-
versus: An non videtis, inquit, duos catulos cum eiudē sint generis,
tamen ob diversam educationem admodū dissimiles inter se evasisse,
plusque ad honestatem momenti habere exercitationem, quam natu-
ram. Proinde ne nobis quidē, ò cives nobilitas, quam miratur vulgus
hominum, ductumque ab Hercule genus profuerit, nisi ea gesserimus,
per quæ mortalium omnium ille nobilissimus & generosissimus eva-
sit, ac per omnē vitam, quæ honesta sunt, & discamus, & exerceamus.

Ad quam etiam historiam respiciens Battilius Labæus, post hæc
scripta a Me visus, aliud Emblemata similitudo huic nostro confinxit, & his
carminibus enucleavit:

*En quàm diversi, nati tiambo parentibus iisdem,
Diversa hinc animi dant documenta canes.
Venandi ad studium teneris formatus ab annis.
Immissam insequitur dum celer ille feram;
Hic alter contra deses nutritus in aula,
Proiectos rapido dum petit ore cibos.
Sic genus excolitur studijs, sic degener exit
In vitium incultæ nobilitatis honos.*

Battilius Labæus
Emb. 36.

Quod Lycurgi Apophthegma, secutus videtur Horatius, dum mo-
nuit: *Adolescentiam mentes asperioribus studijs esse formandas, quia
Quo semel est imbuta recens, servavit odorem
Testa diu.*

Horat. epist. 2. li. 3.

Et magis ad rem alibi inquit:

*----- Venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latavit in aula,
Militat in sylvis catulus.*

Idem Horat. quem
etiam vide lib. 3.
od. 2. ubi latet Cha-
botius.

Et quemadmodum tractanda est cera cum molissima est, & virga,
si curva sit, dum virga est, in eam formam flectenda, quam ei perpetuā
esse velimus, alioqui frangas citius, quàm corrigas, cum iam in pra-
vum induruerit. Quo respicit illud Ovidij, ex quo in rem nostram
Schoonhovius aliud Emblemata deduxit:

*Quæ præbet latas arbor spaciantibus umbras
Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus summa tellure revelli,
Nunc stat in immensum viribus acta suis.*

Ovid. in lib. de re-
med. amand. Sco-
honh. Embl. 46.
pag. 139.

Ad quod citare potuit Cassiodorum, eleganter idem ipsum his ver-
bis præferentem: *Leve sit opus, quod in teneris arboribus adhibetur. Nā
quæ nunc virgulta sunt, erunt, si negligentur, & roborata. Ista enim quæ*

Cassiod. lib. 5. epist.
38.

modo facili avulsione dirimuntur, postea vix securibus ieta succumbunt.

Ita præcipuus labor iam inde à teneris, liberorum correctioni, & rectè educationi impendendus est, hæc enim bona, bonos efficit; mala, malos, & si ferò adhibeatur, vitijs iam in naturam, & morem conversis, nihilum proficiemus, & ut ait Horatius:

Naturam expellas furca, tamen usque recurret.

Cum ex adverso nihil sit, quod non rudibus adhuc & vacuis animis imprimi possit, ut egregiè noster D. Didacus Saavedra, post alios a nimadvertit, pictoria tabella rasa, seu alba, ut dicunt parina, proposita, cū lemmate, *Ad omnia*, sic ostendens, institutione nō deficiente, pueros omniū esse capaces; verè que dicere potuisse Platonē: *Ex hoc posse cognosci animas immortales esse, atque divinas, quòd in pueris mobilia sunt ingenia, & ad percipiendū facilia.* Et Senecam: *Omnibus natura fundamenta dedit, semerque virtutum, omnes ad ista omnia nati sumus, cum irritator accessit, tunc illa animi bona, velut sopita excitantur.*

Quibus magis adhuc congruit illud Antisthenis apud Laertiū, qui cum filium cuiusdā suscepisset erudiendum, rogatus a parente, quibus rebus opus esset, libro, inquit, novo, novo stylo, nova tabella. Sic innuens, rudibus & vacuis adhuc ingenijs, ut ceræ vacuæ, & molli, & nec dum exarata, quidlibet faciliè imprimi posse.

Testatur hoc Seneca, sic aptissimè inquit: *Educatio maximā diligentia, plurimumque profuturam desiderat: facile est teneros adhuc annos componere, difficulter rescinduntur vitia, quæ nobiscum creverunt. Nihil magis facit irascundos, quam educatio mollis & blanda, idè unctis, quò plus indulgetur, pupillisque quò plus licet, eò corruptior est animus. Nō resistet offensis, cui nihil unquam negatum est, cui lacrymas sollicita semper mater absterfit.* Et iterum alibi: *Altius præcepta descendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus. Si præcepta nihil adiuvarent, omnis institutio tollenda est, ipsa natura contenti esse debemus. Erras si existimas nobiscum vitia nasci, supervenerunt, ingesta sunt.*

Testatur & Aristoteles, seriò monens, educatos rectè à parentibus, per sanctos & iustos mores, bonos meritò evaluos, & Plutarchus, qui non contentus plura circa hoc in libro de educatione liberorū dixisse, agens alibi de Themistocle, inquit: *Themistocles, quoniam adolescens feroci mutabilique ingenio videbatur, mirantibus mutatos mores, dicere solebat, asperos, & indomitos pullos, in bonos equos evadere, si quis illis adhibeat disciplinam, rectamque institutionem.*

Quibus consentiens Apuleius (ut interim plures alios mittā) asserit, hominem, nec perfectè bonum, nec malum nasci, sed utriusque femina ei à natura iudita, quæ institutione in hanc vel illam partē emicant. Et Erasmus huc refert Adagium, *Annus producit, non ager*, quasi recta à teneris institutio, ipsi naturæ, & genituræ præponderet, & illud He cubæ apud Euripidem expendit, & explicat:

*Rectè educari, scilicet non nullam habet
Rationem honesti.*

Et melius in similibus, educationem, agrorum culturæ comparat,

Horat. lib. 2. saty. 2.

Saaved. in Id. Pol. lit. pag. 3. Emp. 2.

Plat. de anim.

Senec. epist. 10.

Laert. lib. de vit. Philosoph. in Antisthen.

Senec. lib. 2. de irac. cap.

Idē Senec. de Cōfol. ad Helv. c. 16. & in epist. 94.

Arist. lib. 2. œconom.

Plut. in vita Them.

Apulei. in Apol. 1.

Erasm. in Adag. pag. 219.

Eurip. in Hecub.

quæ illi absit, omnia in eis fata necantur, & purgamenta pro frugibus pariunt, & alias etiã præclaras simul similitudines adiecit, quæ digna mihi visæ sunt, ut hic ad litteram inferantur, sic enim inquit: *Vt nõ satis soli bonitas, nisi accedat & cultus idoneus & semina: ita non sufficit ingenij felicitas, nisi accedat Doctõr, & institutor egregius, & præcepta idonea. Vt terra quo melior est natura, hoc magis corrumpitur, si negligatur: ita recta ingenia, nisi rectè excolantur, quo sunt fœliciora, hoc pluribus vitijs obducuntur. Est terra quadam asperior duriorque, quæ tamen culta protinus ferax reddatur: sic ingenia duriora natura, institutione mansuescunt. Nulla ferè est arbor, quæ non sterile sciat, ac tortuosa sit, si cultura desit. Ita nullum tam fœlix ingenium, quod non degeneret citra rectam educationem. Nullus equus rectè seffori pariet, nisi arte domitus. Ita nullũ ingenium non ferox, nisi præceptis cicuretur, & educatione. Nulla tam fera bellua, quæ non mansuescat cura. Ita nullum tam agreste ingenium, quod institutione non mitescat. Vt molli materiae facilè sigillus imprimitur, si dure sciat, non item: ita puerorum ingenia facilè quamvis recipiunt disciplinam, sin etate dure sciant, non item. Vt agricolæ vallos apponunt arbusculis, quo rectè crescant: ita qui instituit, addit monita, & præcepta ingenij salubria, ne devaricent in vitia.*

17 Sed quorsum in profanis hisce testimonijs adducendis distineor, cum nihil ferè sit in Sacris Litteris, & libris Sanctõrum Patrum, quod frequentius admoneamur. Ecce enim in Proverbijs habemus: *Ne subtrahas puero castigationem, cum percusseris eum virga non morietur. Tu virga percuties eam, & animam eius à sepulchro eripies.* Et iterum: *Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea.* Et in Ecclesiastico: *Filij tibi sunt? Erudi illos, & curva illos à pueritia illorum. Curva cervicem eius in iuventute, & tunde latera eius dum infans est; ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.*

Proverb. 23. 13. 14

Proverb. 22. 6.

Ecclef. 7. 21. & 30.
12. 13.

18 In quæ loca respiciens D. Hieronymus: *Non est (inquit) parvi apud Deum meriti, benè filios educare. Difficulter eraditur, quod nudi animi perbiberunt; lanarum conchilia, quis in pristinum candorem revocet.* Et D. Cyprianus dum ait: *Quid semel imbibimus, & difficulter deponimus: nec propositum nostrum facilè mutatur.* Qui & ipse alibi, quanta sit vis bonæ institutionis & disciplinæ, his verbis graviter exprimit: *Disciplina custos Spei, retinaculum Fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentũ bonæ indolis, magistra virtutis. Hunc sectari salubre est, a versari autem ac negligere, lethale.*

D. Hier. in epist. ad Salv. & in epist. ad Lætam 15.

D. Cyprian. lib. 2. epist. 1.

Idem de discip. & hab. virgin.

19 Quem sequutus D. Bernardus, non minùs appositè ait: *O quam compositum reddit omnem corporis statum, necnon & mentis habitum, disciplina? Cervicem submittit, ponit supercilium, componit vultũ, ligat oculos, caebinnos cohibet, moderatur linguam, frænatur gulam, sedat iram, format incessum.*

D. Bern. epist. 113.

20 Et hac propter Diodorus Siculus latissimè Charondæ Thuriorum Regis legem recenset, & laudat, dum iussit, liberos civium omnes, in ipso ludo, & in primis litterarum rudimentis, instituendos tradi, conductis ad id mercede, & a re publico præceptoribus. Perspexerat

Diodor. Sicul. lib. 12. quem ad longũ transcribit Camerarr. lib. 3. subcels. cap. 47. pag. 168.

namque multis iam pridem exemplis admonitus, plerisque vel optimo natos ingenio fore, qui rei familiaris angustia preſsi, dum privatim mercedem præceptoribus solvere non valerent, ob eam, singulari, & tam opportuna privarentur institutione.

Xenoph. in Cyrip.
lib. 3. cap. 7. & seq.

Xenophon quoque multus admodum est in referendo, & laudando hoc eodem studio apud Persas & Athenienses, Et Albanus Spinafatus commemorat, apud Lacedæmonios iure receptum fuisse, ut si præſens, iuniorem peccantem non reprehendisset, perinde ac si is deliquisset, plecteretur, & quisquis puerorum institutionem neglexisset, iurium civitatis expers esset. Et inde putat ortum habuisse leges Imperatorum Romanorum, quæ senioribus propinquis concedunt, auctoritate propria iuniores leviusculis, & minus capitalibus vitijs imbutos, coercere.

Spinaf. in Polit. lib.
2. c. 5. fol. 50. Cra-
gius de Rep. Laced.
pag. 128.

L. 1. & per tot. C.
de emendat. propin-
q.

Plato in lib. de Re-
pub.

Plato etiam, hæreditatem filijs relinquendam dixit, quæ non grâdinem, non vim, non ipsum denique Iovem extimescit, id est *Bonâ institutionem*. Turpe nimirum putans, rerum aliarum, ac præcipuè agrorum, & pecorum cultui invigilare, filijs autem, ut Crates aiebat, quibus hæc omnia relinquenda sunt, nihil prospicere. Hos enim Patres perinde agere aiebat Plutarchus, ac si quis de calceo sit sollicitus, pedè verò nihil curet. Quæ in re benè dicebat Isocrates, liberis, pudorem magis, quàm aurum esse relinquendum.

Plutar. in lib. de e-
duc. liber.

Cicer. 3. Tusc.

Et quia fortè hæc cura suo tempore exoleverat, meritò queritur Cicero de parentum, in re adeò utili & necessaria, negligentia, sic in-
quiens: *Nunc autem simul atque editi in lucem ac suscepti sumus, in omni continuo pravitate, & in summa omnium perverſitate verſamur, ut penè cum lacte nutritis errorem suæ sse videamur.*

Aristæas in lib. de
dictis lapt. interp.

Et apud Aristæam, (licet eius auctoritas à Julio Scaligero, & alijs in dubium vocetur) legimus; Ptolomæo Philadelpho Ægyptiorum Regi ex Septuaginta Interpretibus interroganti, quæ esset maxima negligentia? Illos respondisse: *Si quis non curat liberos, nec eos educando, quam diligentissimè format.* Quod dictum convenit cum illo Apostoli: *Qui suorum, & maximè domesticorum curam non habet, infidelis est, & infideli deterior.* Et illud referens Camerarius, cum Phavorino apud Agellium, & Michaelè Hospitalio, contra matres invehitur, quæ filios suos ipsæ proprio lacte non alunt, nec apud se domi educari patiuntur.

D. Paul. ad Tim. 5.

Camer. 3. subc. c.
51. in fin. Agel. lib.
12. c. 1. Hospital.
lib. 3. carm.

D. Nazianz. apud
Schoonh. ubi sup.

Idem etiam sentit, & reprehendit D. Gregorius Nazianzenus, eos, qui præstantissimam liberorum suorum partem, animum dico, securi in cultam relinquunt, non *Parentes* appellans, sed *luti parentes*; quemadmodum enim, ut est in Adagio, *Lutum non fit testa nisi tundatur*, sic homo non est homo, nisi disciplinis formetur, & ratio in eo promoveatur.

Erasin. in Adag.
pag. mihi 221.

Scoonh. Emb. 72.
Plin. lib. 8. c. 26.

Ambr. & alij apud
Pier. lib. 12. Petr.
Sanct. pag. 357.

Ad quod alludens Scoonhovius, ursam lingua lambentem, & expoliente. n. catulos, quos informes parit, ut ait Plinius, depingit, quæ & ipsa ob hanc causam à D. Ambrosio, & Pierio Valeriano, & Sylvestro, Petra-Sancta, Patrum, qui lingua filios erudiunt, symbolū esse solet, & ita ait:

En quanto studio rudes catellos
 Vrsa perpoliat, decentiorem
 Donec imprimat inger atque formam;
 Mortales meritò rubere discant,
 Qui, neglecto Animi nitore pulchri,
 In natis modo sunt luti parentes.

27 Extat quoque integer, & non malè dolatus Ambrosij de Morales discursus, quo Hispana nostra lingua, ipretam apud Nos hanc rectæ educationis filiorum curam, graviter dolet. Inter alia gravissimū supplicium expendens, quo Heli Sacerdos, & alioqui in se iustus, divinaque legis valdè zelator, propter neglectam bonā filiorum educationem, a Deo punitus fuit, & adiciens (quod valdè notandum, ac timèdum est) usque ad universale iudicium has pœnas pravæ educationis augeri, propter peccandi semina, quæ incuria in hoc nostra, vel pravo exemplo, in liberis postensque nostris relinquimus.

28 Et herclè, si hæc in quorumlibet puerorum educatione, & institutione ita se habent, satis iam (ut suprâ tetigi) patet, quid de Regum filijs, & destinatis ad Imperiū Principibus, dicere ac sentire debeamus, qui, ut indomiti equi, potestatem ad quam vocantur, in tempestatem vertent, nisi à tenera ætate lupatis parere discant, & rectæ sobriæque institutionis habentis coerciti, ex eius carceribus, ad Regiū, quod eos manet, stadiū decurrendum, exiliant. Hoc enim in vita mortalium ferè accidit, ut cum Imperio ipso licentia maior in dies fiat; & quò plus de Regijs ingenijs fidere licet, eò magis hæc cura & cultura ipsorum rudes adhuc animi egent. Platone namque testante: *Magna ingenia nisi rectè instituta, tantò deteriora evadunt, quantò in illis maiores igniculi extiterunt. Magna enim scelera, non ex vili natura, sed generoso ingenio, educatione corrupto, proficiscuntur.*

29 Et quàmvis cum eodem Platone, & Clemente Alexandrino concedamus, Deum, illorum, quos ad Imperium vocat, meliori luto solere præcordia fingere, & aurum in eorum generatione admiscere, sicuti & argentum in illis, qui auxilium & consilium ipsis latu-ri sint; & in agricolis cæterisque opificibus stannum, ferrum vel æs; ipsum tamen aurum, eadem etiam cultura polituraque eget, alioqui, ut Ennodius ait: *Fulvi nobilitatem metalli, nisi ad unguem manus ducat artificis, maternis penè hebetatur in tenebris; & si magistra politio non venissetur, nihil ei prodest sublimitas, quam vena concessit.*

30 Cuius doctrinæ veritatem, & necessitatem agnoscentes Persarum Reges, neminè, ut Philo Iudæus litteris tradidit; Regni habenas suscipere permitabant, qui prius cum Magis Sapiētibus familiariter versatus non fuisset, ipsorumque disciplinis imbutus. Quinimò, si Platoni credimus, cuius verba latè recēsent, & celebrant Petr. Crinitus, Brisson. Coningus, & alij, post eximiā curā in Regijs pueris recēs natis suscipiendis, & ad decimum usque quartū annum educandis, adhibebāt, ubi iam ad hanc ætatē pervenerāt, quatuor Præceptores ex unive- so

Moral. disc. 13.
 post opera Magi-
 stri Olivæ.

Reg. lib. 1. cap. 2.

Plato lib. 6. de Re-
 pub.

Plato 3. de Repub.
 pag. 417. Clem. A-
 lex. 5. Stron. c. 2.

Ennod. dict. 3. in
 Dedicat.

Philo in exp. De-
 cal. ad præc. 6. & 7.

Plato in lib. de ign.
 hom. Crinit. lib. 1.
 c. 2. Brisson. de Reg.
 Perf. lib. 1. pag. 79.
 Coning. in The.
 pol 2. p. c. 21. n. 10
 Salmutius ad Pan-
 cirol. 1. p. pag. 158.

Persia deligebant, qui cæteris omnibus virtute præstarent, videlicet, Sapientia, Iustitia, Temperantia, atque Fortitudine, ut ab unoquoque eorum summo studio separatim in unaquaque ex his virtutibus instruerentur. Et sapientiæ nomine Magiam comprehendebant, quæ à Zoroastre, Oromasi filio, profecta est, quæ, ut idem explicat Plato, nihil est aliud, quàm Deorum cultus. Qui mos etiam apud Ægyptios invaluit, ut Reges pueros, artes Magicas, tanquam studia sanctiora edocerent, ut Alexander ab Alexandro commemorat.

Alexād. 2. Genial.
cap. 25.

Et hinc ansam sumit Philippus Macedonum Rex, sibi congratulandi, Dijsque gratias agendi, nō tam, quòd Alexander sibi filius natus fuisset, quàm quòd eo tempore nasceretur, quo Aristotem præceptorem rectæque suæ institutionis & educationis auctorem sortiri, & dignus Macedonico Regno evadere posset, eaque de re elegantem ad ipsum Aristotelem epistolam exaravit, cuius Plutarchus, Agellius, Alianus, & alij peculiarem mentionem faciunt.

Plutar. Invit Alex.
Agel. lib. 9. cap. 3.

Ælian. de var. hist.
lib. 4. cap. 19.

Fulgos. lib. 2. c. 5.

Nec absimilis Pelei gloriatio, quòd Achillem filium haberet, qui se præcelleret, ut cui Chironem & Phœnicem præceptores magnis præmijs adhibuerat, ad laudem suam accedere arbitratus, quicquid ex filij recta institutione virtutis auctum fuisset.

Plaut. in Pseudolo.

Et sanè iustissimè, nam ut ait Plautus:

*Probum esse patrem oportet, qui gnatum suum
Esse probiorem; quàm ipse est postulat.*

Laert. lib. 5. de vit.
Phil. cap. 1.

Et ut apud Laërtium aiebat Aristoteles, Parentes, qui liberos suos rectè instituunt, honorabiliores sunt ijs, qui tantum genuerunt, quia ab his contingit vivere, ab illis autem benè vivere.

Plato in Hip. five
de mendac. Egode
parricid. pag. 131.
& 132. ubi plures
allego.

Quod etiam pro præceptoribus, & pædagogis, qui rectè hoc officio funguntur, colendis, honorandis, ac remunerandis Plato, & alij benè considerant, quorum dicta Ego alibi laxiori prosequor calamo. In quorum quidem electione quanta cura adhiberi debeat, optimè insinuavit Agasticles, cui, ut Plutarchus refert, cum quidam diceret, mirari se, quòd cum esset avidus discendi, non adiungeret sibi Philophanem Sophistam, eo tempore celebrem, & clarissimum; respondit prudenter, eorum se velle discipulum esse, quorum simul esset filius. Significans, non minus interesse, quos nactus sis parentes, quàm quos afficias, ut bonis moribus formeris.

Plutarc. in Apoph.

L. 4. tit. 7. par. 2.

Quod optimè etiam monuit Rex noster Alfonso X. de eadem Regum educatione agens, & ita, post alia lectu digna, concludens: *On de por todas estas razones deben los Reyes querer bien guardar sus hijos, è escoger tales Ayos, que sean de buen linage, è bien acoşumbrados, è sin mala jaña, è sanos, è de buen jesso, è sobre todo, que sean leales dereshamente, amando el pro del Reino, &c.*

Tacit. li. 12. Annal.

Quæ omnia cum in Seneca Agripina cognovisset, expertaque esset, eum institutioni Domitij Neronis filij sui, iam ad Imperium destinari, præfecit, *Ut eius pueritie (verbis Taciti loquor) tali & magistro pro adolesceret, & consilijs eiusdem ad spem dominationis uterentur.* In quo, ita bonæ electioni, & expectationi respondit eventus, ut primo

fui Imperij quinquennio, quo Seneca monitus paruit, optimum & laudatissimum Principem egerit, ut Suetonius, & alij, qui vitas Cæsarum scripserunt, testantur.

37 Audiendus quoque erit Claudianus, qui sui Honorij rectam educationem collaudans, & describens, sic ait:

*Reptasti per scuta puer, &c.
Mox ubi firmasti recto vestigia gressu,
Non tibi desidias molles, nec marcida luxu
Otia, nec somnos genitor permisit inertes;
Sed nova per duros instruxit membra labores.
Et cruda teneras exercuit indole vires:
Frigora sæva pati, gravibus non cedere nimbis.
Æstivum tolerare insar, transnare sonoras
Torrentum furias, adscensu vincere montes,
Planiciem cursu, valles, & concaeva saltu;
Nec non in clypeo vigiles perducere noctes.
In galea portare nives, nunc spicula cornu
Tendere, nunc glandes Balcari spargere funda.*

38 Et possem quidem plura de contrarijs effectibus bonæ vel præ educationis in Regum filijs exempla referre, nisi prolixus esse vererem, & Camerarius, & alij, me hoc labore levassent, sed pro omnibus illud sufficiet, quod de Venceslao & Boleslao, Regis Poloniæ filijs, elegantissimè narrat ultra alios Pater Drexelius, & querela, quam de malè institutis Principibus Philippus Cominæus his verbis proponit: *Qui sunt malè instituti Principes, quantum sit munus, quod acceperunt à Deo non intelligunt, & ipsorum familiares ne malam gratiam sibi concilient, dissimulant. Et ut ex omnibus fortè sit unus, qui fideliter admoneat, is tamen suæ sententiæ nullos habet approbatores, ac ferè fit, ut ridiculus habeatur.*

39 Et benè hoc damnum præ educationis agnoscens Dionysius Junior Siciliæ Tyrannus (ut Æmilius Probus recenset) cum Dionem sibi in Regno rivalem vereretur, nullam potiorem vindictam, securiorè vè sui Sceptri stabilitatem invenit, quam Dionis filium parvulū, quem in sua potestate habebat, sic educare, ut otio, vino, epulis, scortisque indulgendo, turpissimis imbueretur cupiditatibus, nullumque tempus sobrio relinqueretur. Quo effecit, ut quamquam postea Dion rerum potitus, filium à pristino victu deducere studeret, & ad id custodes apponeret, nihil proficeret, quin potius ille, usque eo commutatum vitæ statum ferre non potuit, ut se superiore parte ædium deiecerit, atque ita interierit.

(***)

Sueton. & alij in Nerone.

Claud. in 3. Conf. Honorij.

Camer. 3. subcif. cap. 51.

Drexel. in Trimeg. Beyerl. litt. I. pag. 147.
Comin. lib. 10. pag. mihi 660.

Probus in Dionys.

Armis, & Litteris.

EMBLEMA XXVI.

*Palladis hac Icon una est eademq̄, Minerva,
Nomina bina duplex munus habere dedit.
Vrbibus imposita est Graijs tutela tuendis,
Lancea quas firmans, ornat, ut arma, liber:
Res decus è forti accipiet sic publica magnum,
Litteris ornatur sed mage pacificis.*

COMMENTARIUS.

MANET ergo ex dictis in eo quod præcessit Emblemate, rectè & sollicitè educandos, & instituendos Principes esse. Quo verò intelligi possit, quibus in rebus institutio hæc præcipuè versari debeat, præsens subiicimus, ex Palladis imagine sumtuni, quæ eadem & armorum, & pariter scientiarum omniû Dea, sub Minervæ nomine, ab antiquis Ethnicis colebatur; cuique, hac de causa, urbium suatum præsidium & tutelam commendabant. Variè quidem illam pingentes & effigiantes, ut latè Lilius Giralduſ, & Natalis Comes observant, sed frequentius ita, ut hastam clypeo intimam una manu teneret, & librum in altera, subiectis interdum circa pedes dracone, & noctua, ut sic ostenderent, tum demum urbes incolumes esse posse, cum qui earum tutelæ & gubernationi præpositi

Girald. de Dijs
Gent. Syntagm. 11
Natal. in Mithol.
lib. 4. cap. 5.

sunt,

sunt, arma, ubi oportuerit, tractare didicerint, & ex litterarum studijs talem scientiam prudentiamque suis vigilijs, & lucubrationibus acquisierint, ut iustis, & locis ac temporibus cōsentaneis legibus ac præceptis, Palladis instar, subiectos sibi populos regere, & tam domi, quàm foris, tam in sago, quàm in toga, prudenter tutari moderarique valeant.

2 Etenim, ut cum Horatio (licet aliud agente) loquar:

----- *Alterius sic*
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.

Et cum in omnibus illud obtineat, quod Laertius Aristipo, & Plutarchus Agesilao tribuit, scilicet, ut in ijs potissimum adolescentes instituantur, quæ viris usui, & decori futura sint, satis apparet, eos, qui ad regendos populos erudiuntur; his potissimum artibus ac disciplinis debere intrui, quas præpositus nobis Palladis typus ostendit, & Iustinianus Cæsar expressit, dum dixit: *Imperatoriam Maiestatem non solum armis decorandam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus, & bellorum & pacis rectè possit gubernari, & Princeps Romanus, non solum in hostilibus prælijs victor existat, sed & per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat, & fiat tam iuris religiosissimus, quàm victis hostibus triumphator magnificus.*

3 Quæ verba ferè ad litteram transtulit lex nostra Partitæ, & quod in eis Iustinianus, quod erat armorum legibus tribuat, & è contrario, non per incuriam factum fuit, ut benè Accursius ibidem animadvertit, sed ut ostenderet, alterum alterius auxilio (ut iam tetigi) semper egere, & non minùs Principum robur, in rebus civilibus ac politicis, quam in bellicis & militaribus experiri. Non enim frustra prisca omnes Scriptores, ut Balduinus observat, universam administrandæ Reip. rationem in duplices artes secunere, Pacis videlicet, & Belli, quas in suo Augusto laudavit Horatius, dum dixit:

Res Italas armis tuteris, moribus ornes
Legibus emendes, &c.

Et in suo Hilperico Fortunatus Poëta, sic canens:

Legibus arma Regis, & leges dirigis armis,
Artis diversa sic simul iter.

4 Vnde vel in nostra Pallade arma, quæ induit, & hastam, quam manibus gerit, nihil aliud significare, quàm ingenij vim & promptitudinè, apud Martianum legimus:

Hasta etiam vibrans, penetrabile monstrat acumen.

Et (quod magis est) apud Ovidium, ipsum Martem, veluti Palladi invidentem, eadem hæc studia coniungere, sic enim habet:

Nunc primum studijs Pacis Deus utilis armis
Advocor, & gressus in nova castra fero.
Nec piget in cæptis, iuvat hac quoque parte morari.
Hoc solum ne se posse Minerva putet.

Horat. in Arte Poetic.

Laertius lib. 2. c. 8
Plutarc. in Apoph.
lacon. par. 1. mor.
pag. 379..

Iustinian. Imper. in
Procem. Instit. vi.
de inf. Enbl. 66.

Procem. 3. part.

Accurs. verb. *Ar-*
mis de Coratij, ex
l. 1. in princ. C. de
suffin.

Bald. d. Procem.
Instit. num. 10.

Horat. lib. 1. epif. 2

Martian. quem ci-
tat Salmat. ad Pan-
cirol. 1. p. pag. 292

Ovid. 3. Fastor.

Costal. in Peg. pag.
132.

Et apertus idem docet Petrus Costalius, sub eiusdem ferè quam nos pingimus figura, sic in eisdem terminis inquit:

Ius sibi vibranda Tritonia vendicat hasta,

Et iacit intrepida Norica tela manu:

Illa tamen solita est scriptis pallefcere chartis,

Et pluteum innocuis cedere verberibus.

Huic bene conveniunt veterum monumenta Sophorum,

Quem insit lata fors ditioe frui.

Perf. Satyr. 1.

Quo loci *Pluteum innocuis verberibus cedere*, ad illud satyrici respicit: *Nec pluteum cedit, nec demorsos sapit vugues*. Plutei quippè appellantur librorum, & tabularum signorumque repositoria, & tabula præterea ipsa, qua utuntur ij, qui aliquid meditantur, conscribuntvè, ut benè Robertus Stephanus, Calepinus, & Persij ac Iuvenalis interpretes docent.

Steph. & Calep. in verb. *Pluteus*, interp. Persij d. satyr. 1. & Iuven. satyr. 2.

Plat. lib. 5. de Rep. Cicer. epist. 1. ad Quint. Frat. Valer. Max. lib. 7. c. 1. Agap. ad Iustin. Cæsarè. Polyb. lib. 12. & alij apud nostru Bobad. in Polit. lib. 1. c. 9. n. 28.

Quod verò in ultimo Disticho continetur, ubi philosophandum esse Principibus, ait, ex celebri illo satifque vulgato Platonis seu Socratis monito sumtum videtur, quod Cicero, Valerius Maximus, & alij passim valdè commendant, dum docuit: *Tum demum beatum terrarum orbem futurum, cum aut Sapientes regnare, aut Reges sapere cepissent*, sive ut alij transferunt: *Cum vel Philosophi Regnum in civitatibus obtineant, vel ij, qui nunc Reges & Dynasta appellantur, verè & idoneè philosophentur*.

Synes. in orat. de Reg. adm. ad Arcadium, vel, ut alij volūt ad Theodos. Junior.

Quod argumentum latissimè prosequitur Musonius in oratione, *Quòd decet Principem philosophari*; & in eodem hærens Synesius, rectissime negat, in viribus solis foelicitatem Principis positam esse; eamque prædicat esse absolutam omnibus numeris eorum vitam, qui prudentiam potentia consociant. Quæ res coniunctæ, robur inexpugnabile conciliant, disiunctæ verò, invalidū & inutile, quando videlicet, aut robur prudentia sit destitutum, aut prudentia viribus defecta.

Addens, hoc Ægyptios significasse, dum Mercurij simulacrum simul constituebant, alterum iuventa florentis; alterum maturo senio venerandi, volentes innuere; cum qui rectè Rempublicam aut Regnum sit administraturus, coniunctam cum sapientia & prudentia fortitudinem habere debere, quasi alterum absque alterius ope inutile sit.

Iunius Emb. XIII.

Ex quo Symbolo Adrianus Iunius quoddam Emblema formavit, cuius lemma est, *Prudentia cum robore coniuncta*; & versus sic habent:

Viribus Cyllenius integris stat,

Iunctus cum senio gravi.

Robur invidium est, sapientia si

Firmes: qua sine concidet.

Horat. lib. 3. Od. 4

Qui cum illis Horatianis conveniunt:

Vis consilij expers mole ruit sua,

Vim temperatam Dij quoque provehunt

*In maius: ijdem odere vires
Omne nefas animo moventes.*

10 Quod sanè temperamentum, iuxta Ovidij sententiam, nulla melius via, quàm ex bonarum artium disciplina, & institutione paratur, cuius verba sunt hæc:

Ovid. 1. de Ponto, & de Arte amãdi.

*Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.*

Et iterum:

*Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est
Corpora mollescunt, asperitasque fugit.*

11 Et ut benè advertit Nicolaus de Cusa, quamvis sine litterarum studio Principes aliqua scire possint, res tamen difficiles, & grandes, nequaquam; cum scientia crescat per additamenta. Nam iuxta Quintiliani monitum: *Et si prudentia quosdam impetus à natura sumat, tamen perficienda doctrina est.*

Nicol. de Cusa in lib. Idiotæ de Sapientia.

12 Et cum ad eos spectet leges condere, civium commodis prospicere, legatos mittere, negotia gerere, fœdera inire, bellum iustis de causis gerere, quæ sunt pacis, & belli tractare, distinctiones morborum, & publicorum malorum remedia scire, & sexcenta alia, quæ facilius sensu concipi, quàm calamo exponi possunt, Rudis Princeps, & his disciplinis, velut acie oculorum orbatus, in mille errorum vias abducetur, ut ait Antonius Viperanus, primum quippè doctrina prudentiã gignit, atque ut experientia fenestras, sic eruditi homines sunt ipsa rerum scientia providentes.

Quintil. lib. 12. cap. 12.

13 Quod Polyphemi lumine privati exemplo Schoonhovius in Emblemã deduxit, cuius iam supra mentionem feci; & Plutarchus etiam idem ipsum explicat, similitudine à Colosso malè intus librato desumpta, inquit, tales esse in eruditos Duces ac Principes, qui quoniam sapientiæ, & prudentiæ necessarium pondus non habent, quantumvis magni & ampli exterius videantur, & gravitate vocis, torvitate vultus, ac morum truculentia, fugaque consuetudinis humanæ, maiestatem, & auctoritatem Imperij sibi videantur imitari, sæpè numero tamen vacillant, ac subvertantur. Etenim cum basi non rectè posita, sublimem superstruunt potestatem, simul cum ipso pondere nutant, & ad ruinam inclinãtur. Quod, (ut apparet) sequens Aneas Sylvius, inter Principem illiteratum, & marmoream statuam nihil interesse dicebat.

Viperan. in lib. de Rege & Regno, cap. 10.

Schoonh. Emb. 7 i quem retuli supra Embl. 23. in fine.
Plut. in lib. de fort. Princip.

Æn. Sylv. epist. 4.

14 Agnovisse etiam huius præclarè coniunctionis, & eruditionis necessitatem, & utilitatem videtur, Eduardus Rex Portugalliæ, qui Tinguin & Arcillam cepit, & ut recolit Octavius Strada, pro Symbolo lanceam sive hastam erectam sumit, cui serpens implicitus erat, cum hoc lœmmate, *Loco, & Tempore*, ut significaret, Principum animos armis & prudentia dotatos esse debere, omnemque Regnandi artem in hæc duo tempora, Belli nimirum ac Pacis, respicere, quæ in vita humana momenti plurimum habent, ut præter Iustinianum iam supra

Strada in Symbol. Reg. pag. 51.

Balduin. in dict.
Proem. Instit. n.
10. & 11. p. 7.

Strada sup. pag. 18
Petr. Sanct. p. 224.

citatum, Hoerates, Lucianus, Halicarnasus, Polybius, & alij testantur, quorum verba adducit, & ex Græco Latina facit, Balduinus, his gravissimis optimorum Auctorum sententijs, quæ apud eum videri poterunt, Iustini dicitur illustrans.

Quibus mirè item convenit Symbolum aliud, quod idem Strada 15 & Petra-Sancta, Friderico III. Romanorum Imperatori adscribunt, aperti nimirum libri, cui armatum humanum brachium, manu districtum gladium tenens, insistebat, hac Epigraphè addita, *Hic regit ille tuetur*, quasi ostendens, his duobus omnem Regni statum conservari, ut magis exprimunt alij, qui orbis terrestris globum, gladio transfixum, super similem codicem pingunt, hac inscriptione adiecta, *His nititur Orbis*, quæ videtur iam inde à Iulio Cæsare originem trahere, qui imaginem suam, mundi Sphæræ insistentem, insculpi fecit, una manu gladium, altera verò librum tenentem, & hoc titulo superaddito, *Ex utroque Cæsar*; tanquam iudicans, non minùs armis, quàm litteris, & prudentia, sibi aditum ad Imperium Romanum acquirendum, fecisse, & acquisitum conservasse. Nosque in Friderici Symbolū colimantes, sic alibi lusimus:

*En siferam spectate manum, quæ comprimit Orbem,
Attamen in solo nititur illa libro.
Ense valet Sophia, & Sophia protegit enses,
Hi feriunt, illos ista ferire docet.*

Saaved. Emp. 4.
pag. 25.

Et nuper in simile aliud nostri D. Didaci Saavedræ incidimus, qui 16 in eandem armorum & legum, seu litterarum conjunctionem intendens, tormenti bellici pictura utitur, quod vocamus, *Pieça de artilleria*, amuli, sive norma, quam Hispanè dicimus, *Esquadra*, ori eius ad mota, & hoc lemmate, *Non solum Armis*, ut significet, vanam quidem & nocivam interdum esse armorum potentiam, nisi & hæc scientiæ, & prudentiæ litterarumque cognitione dimetiatur ac temperetur, sciâtque Principes, qui rerum potantur, utrumque coniungere, & Alphonsum Aragonum Regem I. imitari, qui, Panormitano testante, dicere solebat, *Ex libris se arma, & armorum iura didicisse*. Et vel à Vegecio discant, nullum esse cui sapientia magis conveniat, quàm Principi, cuius doctrina omnibus prodesse subditis debet.

Panorm. de dict.
& fact. Alphonf.
lib. 1.

Vegec. de remilit.
in præf. ad Valent.
August.

Quam sententiã mirè invat Alphonfus Rex Noster, & pro lege 17 à potens tuis observari voluit, dum sanxit, ita eos institui debere, ut vel a se ipsis in rebus arduis optimum consilium capere valeant, nec consiliariorum pedisequi ac veluti servi esse cogantur, & statim subdens: *Acucioso debe el Rei ser en aprender los saberes, ca por ellos entender las cosas de Reyes, è sabra mejor obrar. Ca sin duda tan gran fecho como esse de reinar, i gobernar, non le podria ningun ome cumplir, à menos de buen entendimiento, è de gran sabiduria, onde el Rei que despreciasse de aprender los saberes, desprecia a Dios de quien vienen todos.*

L. 16. tit. 5. par. 2.

Liban. declam. 28
in fine

Themist. orat. 16.
& in alijs passim.

Hocque ipsum Libanius agnovit, qui his duabus præclaris artibus 18 potissimum civitates conservari, scriptum reliquit, Themistius, quatenus mutua inter Imperium & Philosophiam benevolentiam esse

ait, & cum qui alijs præest, non potestate solum regendi ac imperandi, sed dignitate, prudentia, sapientiaque subditis antecellere convenire. Divus Gregorius Nazianzenus, hoc præclarum monitum inter sua Tetrasticha inferens:

*Est fortè cæca tutior prudentia
Namque illa rerum est impetu tantum levis.
Hæc clarus: ac nihil litteris tibi sit prius,
Quas possidentes unicas opes habent.*

Quod perinde est ac si diceret, quòd quemadmodum navis in mari sapientiæ ac prudentiæ clavo regitur, atque ad portum appellitur, quia ut Titinius dixit:

Sapientia gubernator navim regit, non Valentia.

Sic mens prudentiæ clavo animam gubernans ac moderans, ad securum littu seam dirigit: & sola eruditio ei usmodi est, ut illam illi soli à quibus possidetur, sibi vindicare queant; atque hæc viventibus ad extremum usque sociam se præbeat, & vita discedentes comitatur.

19 Etenim, secundum Platonis sententiam, doctrina est laudis fundamentum, fons veræ foelicitatis, & ut laurus perpetuo viret, ita eruditionis fama non marcescit. Principemque (ut Æneas Sylvius præclare scriptum reliquit) non splendor suæ fortunæ, non vestes aureæ, aut ornatus crinium, & equorum propria pompa, ita honestabit, quantum ipsarum decor litterarum, & fama virtutum, quarum facies, si videri posset, pulchrior esset, quàm Lucifer, aut Hesperus, ut Aristoteles tradit.

20 Sed omisissis innumeris alijs sententijs, & Doctorum sive litteratorum Principum exemplis, quæ in hanc rem a Platone, Plutarcho, Stobæo, Valeriano, Torres, Tiraquelo, & novissimo Philippo Camerario latissimè recensentur, audi precor Erasmus, qui qualiter litteræ Principes ornent, his verbis scripsit: *Insani sunt, qui existimant Egregios Principes à nulla re magis abesse, quàm à libris, studioque Philosophia: perinde quasi hæc duo ex diametro inter se pugnent, sapere, & Principem agere; cum ita inter se cobæant, ut si alterum alteri adimas, nihil iam relinquant præter inanem Principis titulum. Genotaphiorum instar, quæ nomina tantum, & stemmata foris ostentant, cum intus vacua sint.*

21 Audi & Marcum Antonium Nattam, quem, inter plures alios, Canonherus ad idem allegat, non minùs præclare monentem: *Quod cum vera, & erudita litteræ ad quærendam laudem pectus instament, à dedecore retrahant: cum instruant scientia, arment eloquio; quisque, quòd in altiori fastigio positus, plurimorum commoda, & utilitatem speculari nescisse habet; & tueri, eò magis in illas incumbere debet, &c.*

22 Audi etiam & ex nostris strenuum illum, & nobilissimum Equitem D. Enecum Lopez de Mendoza, Santillanæ Marchionem, dum inquit: *La ciencia no embota el hierro de la lanza, ni haze floxa la espada en la mano del Cavallero.* Et Hieronymum Romanum æquè verè docentem: *Que la Sabiduria tiene el primer lugar en la casa de los Prin-*

Naziãz. in Tetrast.

Plato lib. 6. de Re-
pub.

Æn. Sylv. epist. 105

Plat. lib. 5. de Rep.
Plutar. in lib. quòd
Princ. Philosoph.
sit, & ubi de prin-
cip. in erudito Sto-
bæo Ser. 46. Valer.
lib. 7. c. 2. Torr. li.
6. Tiraq. de nobil.
c. 5. Camer. 1. to.
c. 2. per tot. è 3. to.
ex pag. 163. & 256.

Erasm. cõt. 8. ep. 4.

Natt. de do-
Princ. lib. 1. ap. Ca-
nonh. in Aplior. 1.
tom. pag. 449.

March. Sãtillan. in
Epist. Dedic. suorũ
Proverb.

Roman. in Prol. ad
Resp. Mundi.

cipes prudentes; i quando ella no assiste en los Palacios Reales, la prudencia falta, la justicia se estraga, las virtudes van en declinacion, los buenos estan puestas en olvido, i no ai cosa buena. Todo lo que se loea en los passados tuvo principio del saber. I quando huvo poca justicia, i tirania, robos, crueldades, fue por no tener en su compañia la sabiduria. Quod etiam non male expressit ille Poëta qui dixit:

Si humana iacet virtus, ut nulla salutis

Iudicio spes sit, Cossè, relicta tuo.

Quæ sit caussa, taces, dicam tibi, caussa malorum est,

Plena quòd in doctis omnia sunt dominis.

Lud. Poëta apud
Canonh. in Aphor.
pag. 302.

Sup. Embl. 21.

David. Psal. 2. 10.

Sap. c. 6. Eccl. cap.
10. & 24.

Reg. 3. c. 3. in fin.

D. Ambr. lib. 2. off.
cap. 8.

Act. Apost. c. 7. 22

Mirand. in comm.
ad suos Hymnos,
fol. 32.

Iunius 2. p. quæst.
poët. q. 10. Conin-
gus in The. pollt.
2. 10. cap. 21. pag.
151. Beyerlin. in
Theat. verb. *Ma-
gistratus*, pag. 164.
& seq.

Coel. Ychod. lib. 8
c. 1. Dubray. hist.
Bohem. lib. 18.

Aur. dict. in Con-
stantino, & Eutro-
pium.

Paul. Æmil. de
gest. Franc. lib. 10.

Sed otiosè quidem in profanis ad hoc sententijs, & testimonijs 23
adducendis immoror, cum sacræ Litteræ nihil nos frequentius admo-
neant, quàm sapientem, & eruditum esse debere, qui populis regen-
dis ac iudicandis præficatur, ut satis ostendunt loca iam à Nobis supra
perpensa David dū inquit: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iu-
dicatis terram; & Sapiens docens: Si deletamini sedibus, & Sceptris, o
Reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis.*

Et quia Salomon hanc eruditionem à Deo infusam habere me- 24
ruit, simul atque iudicium illud inter mulieres de filio disceptantes,
pronuntiavit, eam sibi circa populum gloriam auctoritatemque com-
paravit, ut de eo sacra Pagina dicat: *Audiuit itaque omnis Israel iudi-
cium, quod iudicavit Rex, & timuerunt Regem, videntes sapientiam esse
in eo, ad faciendum iudicium.* Quem locum pulchrè explicans D. Am-
brosius, inquit, ipsum Salomonem ita poposcisse sapientiam, ut daretur
sibi cor prudens audire & iudicare cum iustitia. Moyses quoque,
quia à Pharaone in Regni successorem destinabatur, eadem Scriptura
testante, eruditus fuit in omni sapientia Ægyptiorum, quod Philo
ita explicat, quasi fuisset instructus vel edoctus omnes artes liberales.
Quia apud Ægyptios idem & Reges, qui & sapientes fuere, adiecto
etiam Sacerdotio, unde illis appellatio *Termaximi* contigit, ut ultra
alios Ioannes Franciscus Picus Mirandulanus observat, longa ad-
iecta nomenclatura eorum, qui apud varias nationes, varijs facu-
lis, simul & armis, & literis operam dantes, magnum sibi nomen pa-
rarunt.

Quæ omnia satis ostendunt, quid sentire debeamus de illa quæstio- 25
ne, quam latè ad partes disputant Melchior Iunius, Reinhardus Kon-
ningus, & Beyerlinchius: *Vtrum scilicet opus sit Principibus litteras
discere?* Etenim licet Gothorum, & Bohemorum antiqua consuetudo
obiciatur, qui graviter vetuisse dicuntur Reges suos litteras discere,
quasi existimantes, illas longo ab fortitudine intervallo abesse, ac
magnanimitate: quin item effaminari potius animos, remollitosque
ad temeritatem dilabi. Et Licinius Imperator (Aurelio Victore tra-
dente) adeò infestus litteris fuerit, ut & virus, & pestem publicam eas-
dem, & præsertim forenses industrias, appellaret. Necnon etiã Phi-
lippus Francorum Rex filium suum alijs litteris imbui vetuerit, quàm
ijs, quæ ad subscribendas Regias epistolas, diplomatavè iufficerent;

ut & Ludovicus XI. cum Carolo VIII. filio suo se habuit, præcipiens; ne ullis alijs Latinis litteris erudiretur, quàm his: *Nescit regnare, qui nescit dissimulare.* Duplici nimirum de causa, altera, ne dum litterarium sectaretur otium, Regni negotia negligeret; altera, ne historiarum cognitione ad res agendas timidus redderetur, aliorum exempla potius intuens, quàm suo genio obsequens.

Policrat. de nugis; Curial. lib. 4. Sylv. epif. 4. Sansov. fol. 6. & 7. Camer. 3. to. pag. 185. & 142 & alij apud Bobad. in Polit. lib. 1. c. 10. num. 6.

26 Eiusmodi tamen Amusorum hominum voces, a sinina à Trajano Maximiliano I. & alijs cordatis Principibus dictæ sunt, maturius, ac rectius existimãtibus, illiteratos Reges esse quasi asinos coronatos, ut post Policraticum recēsent Aeneas Sylvius, Sansovinus, Camerarius, & alij. Quibus adridens Alfonso Rex Aragonum I. ut Antonius Panormitanus testatur, cum audiret Regem quendam Hispaniæ dixisse, non decere viros Principes scire litteras, bovis hanc esse vocem dixit, non hominis; & malle se privatum vivere, quàm eruditione carere. Et Vladislaus, Rex Vngariæ & Bohemiæ I. secundum Aeneã Sylviũ, quamvis adhuc puer, cum esset Romæ, dicebat, non videri sibi homines, qui litteras ignorarent. Quæ, eodem Sylvio apud nostrum Saavedram censente, plebeis hominibus argentum, nobilibus aurũ, Principibus, gemmæ pretiosissimæ sunt, & esse debent.

Panor. de dict. & fact. Alfons. lib. 4.

Sylv. hist. Bohem. lib. 3.

Saaved. Emp. 4. pag. 18.

27 De Pico quoque Mirandulano refert Petrus Crinitus, quòd dicere solitus erat, nullũ se animal videre in vita mortalium stultius atque insolentius, quàm divitem hominem, qui bonarum disciplinarum sit imperitus, à studijsque liberalibus abhorreat; quoniam divitiæ illæ impudicis voluptatibus atque desidiæ paratæ sunt, neque in usum hominum, aut aliquam vitæ utilitatem erogantur.

Crinit. lib. 7. c. ult. pag. 246.

28 Et de Romanis pariter legimus, quòd cũ de Imperatore eligendo, aliquando vel ipsi armati milites agerent, Tacitum, quia litteris impensè doctus ac deditus erat, uno ore (ut Vopiscus refert) Cæsare acclamarunt: *Quis, vociferantes, melius quàm litteratus imperabit.*

Vopisc. in Tacit.

29 Inter quos, plures etiam alios extitisse, qui magnã vitæ partẽ studijs, & litteris applicuerint, lato calamo Coningus recēset. Inter eos M. Antoniũ Philosophorũ memorans, qui tãtũ operis, & laboris studijs impendit, ut corpus afficeret, atq; in hoc solo, pueritia eius, iuxta Iuliũ Capitolinũ, reprehenderetur. Quod tãti fecit Athenagoras Philosophus Atheniensis, ut cũ Christianorũ causam apud ipsum & Cõmodũ agere instituisset, hac suæ legationis inscriptione usus sit: *Athenagora Atheniensis Philosophi Christiani legatio Imperatoriõ M. Aurelio, Antonio, & Aurelio Commodo, Armeniacis, Sarmaticis, quod autẽ Maximum Philosophis.* Cognoscẽs utiq; tã doctus, quàm facũdus homo, maioris esse gloriæ Philosophi nomẽ, quàm usurpatum à devictis Armeniis, & Sarmatis cognomentũ: idq; etiã illis gratius esse iure debere, ad quos verba faciebat, cupiebatq; sibi eos cõciliare honesta nũcupatione Philosophi.

Coning. d. cap. 21. pag. 154. & seqq.

Capitol. in M. Anton. Phil. vita.

30 Quantum autem in contraria filiorum institutione erraverint Gothi, Athalarici Italiæ Regis ab Amalafuentæ matris rectori disciplina per vim abstracti, miserabilis casus ostẽdit, quẽ latè Carolus Sigonius enarrat. Quantũ etiã Ludovicus XI. in Carolo filio à bonis litteris removẽdo, æquẽ signãter Philip. Cominaeus, diligens, & verus

Sigon. de Imp. Occid. lib. 17. post Suidam.

Cominæ. lib. 3. in princip.

Lipf. lib. 1. civil.
doct.

eorundem Regum adfecta, & historiographus memorat, cuius liber Enchiridium Principum, ut Lipsius ait, vocari meretur, referens quodamdam Carolus, huius malæ educationis causa, pertulerit, & certò statuum esse inquit: *Deum non condidisse Regna, ut gubernarentur ab hominibus ineptis, & stolidis, qui frivola quadam, & misera iactatione solent dicere, se, quòd usum litterarum nò habeant, suis familiaribus, & necessarijs omnem actionem committere, ac deinde nulla probabili adducta ratione cur ita loquantur, totos se se dedunt voluptatibus. Deumque nulla maiori clade populum affligere posse, quàm si Principem ei præsiciat stolidum, & imperitum, &c.*

Carrocet. de dict.
& fact. mem.

Ægidius quoque Carrocetus, eundem Ludovicum hac in parte notans & reprehendens, dignum quidem fuisse ait, qui metamorphosi Nabuchodonosoriana inferà mutaretur, ut rationis adminiculo, nec præsencia declinare, nec futura pericula prospicere posset. Expeditioneque Neapolitanà à Carolo temerè susceptà, præclaræ illius institutionis primùm fœtū, stultum Ludovici iudicium satis redarguisse; ut quod de Atheniensibus olim, tunc quoque de Gallis iactatum fuerit, imprudentiam illorum, divina providentia corrigi solere.

Bodin. lib. 3. de
Rep. c. 1. n. 139.

Quod si adhuc cum Bodino obiecerit quispiam, litterarum cognitionem Principibus sapissimè perniciosam existere, nisi benè à natura, melius etiam à virtutibus instructi, & informati sint, quia nihil tam in Principe metuendum, quàm multa rerum abditarum cognitio, cum scelere coniuncta, indeque Romanæ Reipublicæ detrimentosam magis quàm proficuam fuisse Tiberij, Claudij, & Neronis eruditionem. De quo ultimo hac propter dicere potuit Ausonius: *Neronis indolem non erudit Seneca, sed armavit sevitiam.*

Auson. in grat. act.
ad Gratian.

Huic obiectioni facilè respondebitur, hoc non ex verò usu artium, sed ex pravitate, & inclinatione naturæ instituendorum, sive iam institutorum, procedere, quia deteriores ut plurimum per doctrinam fiunt homines ad malum proclives, ut benè Gregorius Schombornerus, & Coningus animadvertunt. Nec ideo tamen à bonis disciplinis superfedendū, quæ etsi pro varietate subiectorum diversimodè operètur, tamè per se, & sua natura, mores quantūvis depravatos corrigere, & ingenium, licèt in malū propensum, excolere, & ad meliorem frugem reducere solent.

Schombor. 2. Pol.
cap. 31. Coning. d.
cap. 21. pag. 164.

L. Atilius 27. D.
de donat. vide etiã
l. 3. §. idem, D. ad
exhib.

Quod Atilius Regulus apud Papinianum nostrum ostendit, dum fatetur, se Nicostrati præceptoris sui eloquentia, & diligètia meliorem redditum fuisse, & pluribus ornat Scipio Gentilis, & in eisdem de quibus loquimur terminis, Cordatissimus Cominæus, qui, quamvis etiã verum esse agnoscat, quosdã Principes, qui ingenij satis habet, & cognitionis, plerūque propter ignaviam, & malitiã eis abuti, neque ad res honestas accommodare; doctrinamque, vel meliores reddere homines, vel deteriores, pro cuiusque natura, & inclinatione, statim tamen ita subdit: *Sed tamen verosimilius est, aliquè ea fieri meliorem. Nam quò quisque magis quid se deceat intelligit, eò vehementius ipsum neglecti pudet officij; & etiã si non omninò sibi temperet à maleficio, tamen ne planè modum excedat, cavet. Ac istud quidem usu compertum habeo. Multos enim novi, quos à pravis, & illandatis consilijs eruditio sola retraxit. Huc*

Gent. ad Apol.
Apul. not. 55.

Comin. lib. 10.
pag. 660.

etiam accedit metus divini Numinis, quanta enim sit peccati magnitudo, & quantopere Deus offendatur flagitijs, docti non paulò melius, quam homines imperiti cognoscant, &c.

35 Idemque ipsum sentit Vanozius, sic inquit: *Coloro che hanno biasimato le lettere, è detto male de buoni studi, erano ignorantì, è pieni di malitia: e nel persuadirlo à Principi, erano scelerati: si come erravano nel mezzo de dimostrarlo, con dire, che lo studio guasta il cervello. Perche trovando in uno, una buona, è natural dispositione, lo studio lo rende perfetto, è il buon naturale col buon accidentale, fa optima compositione.*

36 Quæ tamen omnia non eo animo à Me dicta esse existimet quispiã, quasi velim Principes omnibus artibus ac disciplinis penitus instrui, vel instructos, eisdem meditandis assiduè vacare, quod vel in privatis solet esse nocivum, & in eis planè absonum, & impossibile, quos fortunæ calculus mundi gubernaculis admovit, & tractandis Republicæ habenis præpositi sunt: sed id tantùm cum Erasmo, & Botero eos monitos velim, ne prorsus ab omnibus studijs & libris ceu noxijs abstineant, perinde quasi hoc denuò verè Regium sit, nihil omninò, vel scire, vel agere, præter aleam, venatus, moriones, & his etiam fordiores voluptates. Cum quibus enim amicis libentius confabulabitur cor datus & pius Princeps, quàm cum in ijs, qui & semper præto sunt, & sapiunt plurimum, & nihil loquuntur ad gratiam? aut quo melius otio, rerum gerendarum negotium temperabit, quàm si in optimis litteris per ætatem non segniter exerceatur, præsertim ijs, quæ ad egregium Principem gerendum, vel addunt stimulos, vel viã aperiant?

37 In quibus quidem recensendis, & peculiariter illustrandis, quia multi multa dixerunt, contentus ero, eis, post primas litteras (quas qui ignorant Idiotæ, & Analphabeti dicuntur) variarum, quàm maxime poterunt, linguarum peritiam, Logicæ, Rhetoricæ, Matheseos, Philosophiæ, Ethicæ, Politicæ, Jurisprudentiæ aliqualem cognitionem, & rerum militarium exactissimam, commendare. Quæ omnia facilius consequi poterunt, si præter multorum, bonorum tamen, librorum lectionem, Doctorum virorum interdum conversationem appetant, ex quibus, ut Coningus, & noster Saavedra considerant, multa sensim paulatimque haurire, & sine multo labore discere poterunt. Nam ut in Salomonis Proverbijs habetur: *Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit.*

38 Sed in nihilo magis proficient, quàm si se totos historijs legendis, recolendis, exempliisque earum, tum secundis, tum adversis, memoriæ mandandis, applicuerint: quantum enim aut ætati nostræ, aut ingenio deest, tantum præcedentium seculorum experientia, & historiæ cognitione supplemus. Quæ sciissimè à Marco Tullio definitur, vel describitur: *Testis temporum, lux veritatis, vita memoria, Magistra vita, & vetustatis nuntia.* Et à Nazianzeno: *Conglobata quedam ac velut vocævat a sapientia. Hominumque multorum mens in unam collecta.*

Testanteque etiam Cominæo: *Maximum monumentū adfert historia-rū cognitio, iuvenilibus annis percepta. Nā extant in ijs pulcherrima pi-*

Vanoz. in monit. Polit. vol. 2. mon. 1530. pag. 520.

Erasm. cæt. 8. epif. 44. & in præf. ad Sueton. Boter. de Polit. illustr. lib. 2. cap. 1.

Coning. d. cap. 21. pag. 161. Saavedra Empr. 4. Proverb. 1. 5.

Tullius lib. 2. de orat. Nazianz. ad Nicob.

Comin. lib. 3. pag. 371.

Etura, qua clarè demonstrant, quid in rebus presentibus facere, quid etiam fugere debeamus.

Crinit. lib. 1. cap. 1

Cum quo consonans Petrus Crinitus: *Nemini dubium est (inquit) vitam ipsam mort alium fieri multo prudentiorem, & cultiorem, ex rerum historiarumque observatione. Sed ea præcipuè sunt pluris æstimanda, qua ad usum magis ipsum, & vita rationem conducunt: sicut exempla Antiquitatis sunt, ex quibus ita homines subinde sunt prudentiores, ut qui optimè antiquitatem calleat, is a què & presentia intelligit, & futura subinde prospicit.* 39

Arist. Rhet. cap. 5.
Livius lib. 1.

Et ea nihil ad res civiles, & publicas deliberationes, utilius esse, optimè etiam Aristoteles, Livius, & alij plures Auctores docuerunt, quos Ioannes Bodinus, Iustus Lipsius, & noster Regius Chronographus Ludovicus Cabrera recentent, in peculiaribus libris, quos de modo & methodo legendi, & scribendi historias typis mandarunt, & latè Baptista Fulgus, sive P. Iustus Gaillardus in præfatione libri factorum, & dictorum memorabilium. 40

Bodin. & Cabre.
Lipf. lib. 1. civil.
doct. cap. 8. & 9.
& in monit. & e-
xemp. Polit. c. 8.

Vt interim non omittam Alphonsum Regem Aragonum I. qui cū Capuæ ægrotaret, ut Panormitanus enarrat, Quinti Curtij historiarum lectione delectatus, vi morbi superata, sanitatem adeptus: *Valeat (dixit) Avicena, valeat Hippocrates, & vivat Curtius restitutor sanitatis.* 41

Panor. lib. de dict.
& fact. Alphonf. I.
Lycosth. post eum
in Apoph. pag. 344

Et Nicetam Coniatem, qui ita de eadem scripsit: *Quamobrem, haud ab re liber viventium appellabitur historia, rerumque gestarum descriptio tuba clangor, quo iam olim mortui, velut è sepulchris excitati, in medium producuntur.* 42

Plutar. in Paul. Æ-
mil. Victor. lib. 38.
var. lect. cap 5.

Cum Plutarcho etiam Petrus Victorius enarrat, Lucium Paulum Æmilium, qui devicit Persem Regem Macedonum, in ornanda vita sua, & omni virtute expolienda, diligentissimè solitum, tanquam in speculum, inspicere in historiam, atque ita studiosè semper conatum esse imitari virtutes, & præclara facta eorum, qui illic laudati forent. Quod in Regibus potentius operari, quàm si illorum statuas, picturasvè intuerentur, his verbis Sallustius edocuit: *Scilicèt non aream illam, neque figuram, tantam vim à se habere; sed memoriam rerum gestarum eam famam in egregijs viris in pectore crescere.* 43

Sallust. in Jugurt.

Vannoc. tom. 1.
monit. Pol. n. 493.

In quibus locis recensendis ideò immorari volui, quòd viderim iniustè hanc occupationem à Bonifacio Vannoio taxari, & veluti inutilem ac periculosam censerì; usque adeò nihil est boni, vel optimi, quod non in malam partem à quo quam verti possit, si eo minus licitè ac prudenter utatur. 44

Claudian. in 4. cõf.
Honor.

Sed ut videas, quantum in hoc à communi prudentium omnium opinione disentiatur, si præcitati Auctores ad historię utilitatem suadendam, & defendendam non sufficiunt, quàm sit maxima illius vis, vel ex Claudiani carminibus discere poteris, apud quem pater Honorij Imperatoris, filium ad evolvendas historias, tanquam studiũ magnis semper Principibus dignum, his verbis, non solum hortari, verum & impellere quoque videtur: 45

Interea Musis, animus dum mollior, inthes,
 Et, quæ mox imitere, legas: nec desinat unquam
 Tecum grata loqui, tecum Romana, vetustas.
 Antiquos evolue Duces, assuesce futura
 Militiæ. Latium retro te confer in ævum.
 Libertas quaesita placet? Mirabere Brutum:
 Perfidiam damnas? Metij satiabere pœnis.
 Triste rigor ninius? Torquati despue mores.
 Mors impensa bonum? Decios venerare ruentes,
 Vel solus quid fortis agat? te ponte soluto
 Oppositus Cocles, Mucij te fama docebit.
 Quid mora perficiat? Fabius: quid rebus in arctis
 Dux gerat? ostendet Gallorum strage Camillus.
 Discitur hinc nullos meritis obsistere casus.
 Prorogat æternam feritas tibi Punica famam:
 Regule, successus superant ad-versa Catonis.
 Discitur hinc quantum paupertas sobria possit:
 Pauper erat Curius, Pyrrhi cum sperneret aurum;
 Sordida Serranus flexit Dictator aratra.
 Lustrata liſtore casæ, fascesque salignis
 Postibus affixi, collectæ Consule messes:
 Et sulcata diu trabeato rura colono,
 Hac genitor præcepta dabat, &c.

46 Nec dissimilis fuit cura Basilij Imperatoris, idem filio suo Leoni
 his verbis enixè commendantis: *Per veteres historias ire ne recusa. Ibi
 enim reperies sine labore, quæ alij cum labore collegerunt; & quæ illinc
 haurias, & bonorum virtutes, & improborum vitia: Varias humane vitæ
 mutationes, & rerum in ea conversiones: Mundi huius instabilitatem, &
 Imperiorum præcipites casus, & ut verbo complectar, malorum facinorû
 pœnas, & bonorum præmia: quorum illa fugies, ne divina iustitia manus
 incidat; hæc amplecteris ut præmia, quæ ea comitantur, potiaris.*

Basil. Imp. in cap.
 Parænet. cap. 56.

47 Vnde & historia meritò hoc Encomio à Neotherico quodam do-
 natur:

*Illæ ego quæ gestis præsum custodia rebus,
 Digerò quod caveas, quodque sequaris iter;
 Priscaque ne veteris vanescat gloria secli.
 Vivida defensant quæ monumenta, damus.
 Et sua virtuti per me sunt præmia, rursus
 Impia famosis defero facta notis.
 Eloquor, & summi quantum iactentur, & imi:
 Eloquor, & cæcæ fasque, nefasque Deæ.*

Hoc cōvenit cum
diffinitione Thu-
cyd.histor. Pelop.
lib.1.

*Quod maius Theatrum circusque capaciore, aut qua
Doctior humanas scena referre vices?
Me sine, quis prudens? Vnde experientia maior?
Qui me adiji tandem non mage doctus eat?
Omnis enim nostro pendet prudentia sensu,
Riteque nil, nostra qui caret arte, sapit.*

Pineda de reb. Sa-
lom.lib.3.cap.17.

His locis alia ex sacra Pagina, & sanctis Patribus eruditè petita
P.Ioannes Pineda addit, tradens, quàm Historiæ peritissimus Salo-
mon fuerit, & non minùs doctè, elegantissimus Pater Carolus Scri-
banus, & novissimus Pater Ioannes Antonius Velazquez, pluribus
probans, quàm sit utilis in Principe Historiarum cognitio, sacrarum
præsertim, & deinde illarum, in quibus Regum Prædecessorum, & Pa-
rentum suorum facta, dictaque conscripta sunt. Quod hæ, ut ad ipsum
proximè pertineant, ita illius animum acrius ad imitationem urgeât,
& ardentius inflament.

Scriban .in Christ.
Polit. pag. 177. &
seqq.

P. Velazq. de Opt.
Princ.lib.3.adnot.
4.pag.334.

Quæ omnia acutus, & Modernus Epigrammaticarius Anglus hoc
quoque carmine docuit:

Oven. lib.2. Epig.
167. Cōsonat illud
Comici: Optimū
& tutissimum est
ex alijs discere tibi
quod ex usus, &c.

*Historias versando peritus id absque periculo,
Quod docti damnis experiuntur, habet:
Nec tam multa gravis rerum experientia longo
Tempore, quàm parvo te docet Historia.*

Idem Velazq. ubi
sup. annot.9. pag.
354.
Proverb.16.10.

Quinimò secundum eundem Patrem Velazquez, non solum in ijs,
quas retulimus scientijs, & disciplinis, instructus esse debet, verum si
sonum litteralem Salomonis attendamus, Divinatrici quoque incū-
bere, & in expediendis negotijs veluti præfagam mentem habere. Sic
enim in Proverbijs habet: *Divinatio in labijs Regis, in iudicio non er-
rabit os eius.*

Cic.de divin.lib.1

Quod valdè iuvat Ciceronis locus, licèt à prædicto Auctore non
relatus, ubi inquit: *Olim Reges præstantissimi, augurijs, & prædictioni-
bus claruerunt: & se suosque liberos, ijs disciplinis erudiri curaverunt.
Quid Asia Rex Priamus, non ne & Helenam, & Cassandram filiam divi-
nantes habebat? Quid Polybum Corinthium, nonnè Homerus, & alijs mul-
ta, & filio ad Troiam proficiscenti, mortem prædixisse commemorat? Ut
enim sapere, sic divinare Regale ducebant, ut testis est nostra civitas, in
qua & Reges Augures: & postea privati, eodem Sacerdotio præditi, Rem-
publicam Religionum auctoritate rexerunt.*

Plin.lib.3.cap.1.
Philo lib. de spe-
cul.legib.
Pined.sup.pag.129

Et ad eò observantur Reges Persarum, & alij Orientales, ut prop-
ter Astronomiæ, & Iudiciariæ studium, diceretur Magia imperare, ut,
Plinius & Philo litteris tradiderunt. Et ipse quoque Salomon As-
trogologiæ iudiciariæ valdè peritus fuit, ut Pineda multis edisserit.

Constant. Imp. in
l.nemo 5.C.de ma-
lef. & Mathem.

Absit tamen, ut Christianis Principibus divinatrices artes, quæ ad
Magiam, aut Astrologiam Iudiciariam pertinent, vel inter prohibi-
tas ab Imperatore Constantio recensentur, modo aliquò suadeamus,
nihil enim est, quod Deum magis offendat, qui sibi soli futurorū cog-
nitionem servare voluit, ut apud D.Lucam docuit, & in Saulis puni-

D.Luc.in Act. A-
post.cap.1.v.7.

tionem propter consultam Phithoniam, & per Necromantiam evocatum Samuelis spiritum indicavit; rectè enim Dionysius Cato, quamvis Gentilis, admonuit,

*Quid Deus intendat, noli perquirere sorte,
Quid statuatur de te, sine te deliberat ipse.*

54 Et ille Proverbiorum locus, ut ipse Pat. Velazquez, post Salazarium, & alios animadvertit, varias habet expositiones, inter quas illæ verissimæ & aptissimæ sunt, quòd nullo modo ad artem divinatricem respiciat, sed Deum veluti certa & infallibilia reddere solere iudicia, quæ iusti Reges iustè & consultè pronuntiant, Salomon doceat; vel ea prudentia ac consilio eos præcellere debere, ut quidquid de ipsorum labijs procedat, in publicis negotijs expediendis, veluti ex præfaga mente proficisci videatur. Quo sensu Rex Athalaricus apud Cassiodorum de avo suo Theodorico dixisse comperitur: *Iudicijs suis etiam futura prædicebat.*

55 Hoc enim esse proprium scientiæ, & prudentiæ, ex præteritis futura prædicere, ipse Salomon dixit, sic in libro Sapientiæ scribens, *Si multitudinem sapientiæ desiderat quis, scit præterita, & de futuris æstimat.* Et Nos supra de Prudentiæ effectibus agentes, cum Marco Pretorio, & alijs terigimus.

56 Et de gravi errore ac peccato Regum, qui aliter sentientes, Magos & Ariolos consulunt, aliqua nuper Noster Saavedra notavit, & ante eum plura Instus Lipsius, & And. Canonherius, Camerarius, & Ioannes Filefacus, qui inter alia illud Taciti adducit: *Quæ fato manent, quamvis signis: at a non mutantur.* Et Aurelij Victoris: *Arduum fatalia divertere, eoque futuri notionem superfluum.* Quibus consonans Quintus Curtius: *Eludant licèt (inquit) quibus fortè & temerè humana negotia volvi, atque persuasum est, è quidem æterna Constitutione crediderim, neque causarum latentium; & multo ante destinatarum, suum quemque ordinem immutabili lege percurrere.* Et Apuleius: *Nec consilio prudentis,*

vel remedio sagacis, divina providentiæ fatalis dispositio subverti, vel reformari potest.

(*:*)

1. Reg. 28.

Cato in dist. lib. 2.

Velazq. sup. Salaz. in Proverb. 1. tom. col. 1339.

Cassiod. lib. 8. epistol. 13.

Salom. Sap. 8. 8.

Sup. Embl. 7. & 13.

Saaved. Empr. 4. pag. 31.

Lips. in mon. Polit. lib. 1. c. 5. q. ult. pag. 175. Canonher. in Aphor. Polit. ex pag. 479. Camer. 1. to. pag. 266. & Filefac. 2. select. tract. 1. c. 9. pag. 53

Tacit. 17. Annal.

Curt. lib. 5.

Apulei. 9. Miles.

Eloquentia Principes ornat.

EMBLEMA XXVII.

*Truncum conspiciens Atlantis forte nepotem
Hermam, quo & vultu terra Pelasga colit.
Quæ tibi cum manibus virgam, pedibusq; cothurnos
Alitibus, dixi, sustulit ira Deum?
Ille mihi, dum lingua manet, quid cætera curem,
Præcunctis unum Regibus Eloquium.*

COMMENTARIUS.

IS artibus & disciplinis, quibus ornari Principes di-
ximus, nunc Eloquentiæ curam & studium adiungi-
mus, quæ copiosè loquens sapientia à quibusdam de-
finiri appellari vè solet. Ab alijs, virtus, qua voluntas
mentem & linguam regit, ut vera, recta, Deo grata,
& hominibus salutaria perspicuè & ornatè dicat.

Cicer. in lib. de o-
rat. quem retulit
Cassiod. lib. 6. epi-
stol. 5.

Vnde eandem Euripides *Reginam* vocavit, & Ennius, *Flexanimâ*,
& Cicero, postquam pluribus de eiusdè laudibus & utilitatibus egit,
constanter statuit, Perfecti Oratoris moderatione & sapientia, non
solum ipsius dignitatem, sed & privatorum plurimorum, & universæ
Reipublicæ salutem maximè contineri, nihilque præstabilius esse,
quàm posse dicendo, tenere hominum cœtus, mentes allicere, volun-
tates impellere quò velis, unde autem velis, deducere.

3 Et Hesiodus tanti eam fecit, ut præceteris disciplinis exquiri debere, his carminibus, è Græco ita Latinè redditus, doceat

*Quid disciplinis dignum ut est in cæteris
Sudamus, atque singulas inquirimus?
Ac non magis suadelam, quæ Mortalibus
Regina sola est, examussum exquiritur.
Datoque pretio discitur, quo, quæ velit
Ea quisque persuadere possit, & assequi.*

4 Et fanè iustissimè, cū eodè Cicerone testante, nemo sit qui nesciat, initio genus humanum in montibus ac sylvis dissipatum, prudentium consilijs compulsum, & dissertorum oratione delinitum, se oppidis mœnibusque sepsisse. Quod Veteres, vulgatis illis Amphionis, Orphei, & aliorum fabulis, qui sui cantus & liræ modulamine animalia, aves, pisces, arbores, quin & petras ad se attrahebant, & infernos carceres referabant, denotare voluerunt, ut signanter Horatius, & post eum omnes Mytologici tradunt, quos latè noster Bobadilla congestit, & ultra eos Petrus Costalius, Orphei Chelym pro eloquétia aperte defumens, dum in suo Pegmate dixit:

*En ut Treicius numeris, & carmine Vates
Permo vet aurata barbara saxa cheli;
Vique arbuta tenet cantu, platanisque sequentes,
Et ciet insolitis per via monstra sonis;
Circa homines tantum retinet facundia nomen,
In sua ut in vitos vota disertus agat.
Condidit hic hominum cœtus, & mœnia primus
Artifici posuit non violata manu.*

5 Sed ut hanc vim sive virtutem eloquentiæ omnibus quidem hominibus utilem, Regibus tamen cæterisque Magistratibus, qui Rempublicam gerunt, cum primis necessariam significarent, varijs quidem Hieroglyphicis ad hoc usi comperuntur, quæ apud Pierium Valerianum, & Nicolaum Causinum videri poterunt, & novum quoddam, iudicio meo satis prolixum, prolixius comminiscitur & explicat Camerarius.

6 In illud tamen frequentius itum fuit, ut Ogmium illum Herculem figurarent, quem etiam Gallicum appellarunt, necnon & Tyrrinthium, quod in Tyrrinthia urbe, Argis vicina, nutritus. Cultu illum consueto effingentes, seniori schemate, hilari tamen vultu, consertos hominum cœtus auribus vincetos trahentem, tenuissimis quibusdam catenulis auro electroque per quam affabrè factis, quas, linguæ extimæ insertas, moderabatur, & auditores nullo modo resistentes, dulci verborum illicio, in quamcumque vellet partem facile deducentem. Vitro festinantes omnes, & laxatis funiculis etiam antevertere studentes, perinde quasi graviter laturi, si dulcibus illis vinculis solverentur.

Cicer. d. lib. de orat.

Horat. in arte, Higin. Palef. Nat. Comes, & alij apud Bobad. in Polit. li. 1. c. 1. n. 3. & Ego in 2. to. lib. 1. c. 23. ex num. 5.

Costal. in Pegmat. pag. 315.

Pier. lib. 16. 20. & 26. Causin. de eloq. sacra, & in Polyst. sym. lib. 2. c. 2. & 7.

Camerar. subcis. to. 3. c. 83. pag. 227

Lucian. in Hercule Gallico, & in Iove Tragædo.

Budæus ad Pand. in l. 1. de serv. corrup.

Erasin. in Adag. pag. 234.

Nat. Com. in Mythol. lib. 5. cap. 5. pag. 441. Camer. 1. subc. c. 63. pag. 228.

Alciat. Emb. 180.

Ovid. met. 13.

Boch. Symb. 43. pag. 92.

Nat. Com. in Mythol. lib. 5. cap. 5. pag. 441.

Synes. in Dione.

Gyrald. Syntag. 9. in princ. Phornut. in lib. denat. Deor. Natal. in Mythol. pag.

Horat. lib. 1. carm. Odæ 13.

Quam figuram latè proponit, & exponit, atque ad rem de qua agimus accommodatissimè applicat Lucianus, & Budæus, ex eaque Erasimus in Adagium transfisse ait: *Ab aure revinctos ducit*, proverbiali specie, in invictæ eloquentiæ hominem, qui quò velit linguæ lenocinio auditores rapere, & traducere possit. Idem quoque ipsum doctè Natalis Comes, & Camerarius animadvertunt; sed nemo præstantius, quàm præstans noster Emblematariorum Antesignanus Alciatus, hinc Emblema desumens ad probandum, eloquentiam fortitudinæ præstantiorem esse, ut & alibi dixit Ovidius:

----- *Quidque facundia possit,*

Tunc patuit; fortisque viri tulit arma disertus.

Et rem totam his elegantissimis carminibus explicans:

Arcum leova tenet, rigidam fert dextera clavam

Contegit & Nemees corpora nuda leo.

Herculis hæc igitur facies? Non convenit illud

Quòd vetus, & senio tempora cana gerit.

Quidquod lingua illi leovibus traiecta catenis

Quæis fissa facileis allicit arte viros?

An ne quòd Alciden lingua, non robore Galli

Præstant em populis iura dedisse ferunt?

Cedunt arma toga, & quamvis durissima corda

Eloquio pollens ad sua vota trahit.

Hactenus Alciatus, cuius planè immemor fuisse videtur Achilles Bochius, dum post tantum virum, eandem picturam inter sua symbola ponit, & pluribus carminibus illustrare conatur. Quam, si fas esset cum Alciato contendere, non ineptè Nos etiam quondam sic, Otiantes, aperire conati sumus:

Comprimit auratis Tyrinthius ecce catenis

Gentes, & vocali, quas trahit ille, iugo.

Armifonos superat bombos facundia, dulci

Eloquio Princeps Regna superba domat:

Vincitur sed enim populus pretiosius ore,

Vincitur etsi aliàs fortius ille manu.

Nunc verò, ut alia, non minùs aptiori, & non ita vulgari, eandem eloquentiæ vim denotemus, hanc, quam in præfixo Emblemate vides, ex Mercurij Icone desumptam, excogitavimus, cui etiam veteres, ut Natalis Comes scribit, eandem catenam Herculis tribuerunt, quæque Hermam etiam logium, id est, disertum, ut Synesius, Giraldus, & alij inquit, appellitarunt, eloquentiæque Patrem, seu Præsidentem esse dixerunt, ut & Horatius, dum canit:

Mercuri facunde Nepos Atlantis, &c.

Et truncum manibus ac pedibus in trivijs, compitijs, & gymnasijs solo ore aperto, exponere solebant, ut significarent, Principes viros, elo-

91 quentia præstantes, nullo manuum aut pedum officio indigere, sed lingua tantum, & in eis illud Euripidis certissimum reddi:

Cuncta sermo conficit, quæcunque ferrum efficere possit hostium.

10 Qua de causa, & Cyllenij nomen accepit, si Eustathio, Festo, Brodæo, & alijs fidem habemus, quod Græcè virum mancum, & pedibus truncum significat, quasi his non egeret, qui eloquentiæ Deus erat, & ipsa sola omnia præstare posset, in quibus conficiendis solent alij totis membris atque artibus defudare. Testante quippè etiam Michaele Verino:

Nil tam difficile est, quod non persuadeat, & non

Efficiat docti lingua diserta viri:

Ancipiti eloquium longè penetrantius ense,

Hoc rabiem motam sedat, & arma movet.

11 Qua etiam ratione, secundum Pierium Valerianum, Ianum, similiter ac Harmam, figurare solebant, quòd sola sua prudentia omnia, quæ vellet, consequi poterat.

Et in eiusdem eloquentiæ significationem idem Mercurius Deorum Caduceator dictus fuit, quasi dissidijs componendis nemo aptior, quam qui ei præesset, inveniretur. Ipsaque virga, qua in his legationibus utebatur, CADUCEVM vocata, à *cadensio* nimirum, quòd eloquentia contentiones, & bella cadere faciat, ut post alios Calepinus observat. Cui & angues impliciti, ut nihil esse, quod nõ eloquentiæ cū prudentia iuncta, subiiciatur, significarent, ut Boccacius animadvertit, & post Pliniana D. Isidorus, sic inquit: *Mercurius virgam tenet, quæ serpentes dividit, id est venena. Nam bellantes, & dissidentes interpretum oratione sedantur.*

12 Quibus addo Phornutum, qui signanter hinc factum fuisse dicit, ut linguae, victimarum loco, eiusdem Mercurij honori olim consecrarentur. Et Atheniensium consuetudinem, qui Agellio referente, Oratores, *Demagogos* vocabant, quasi populi ductores, & qui eloquentia sua illius motus sedarent, & quòd vellent impellerent, ut de Publico Valerio, Menenio Agrippa, & pluribus alijs Valerius Maximus narrat. Et graviter Virgilius, in gravi, & eloquenti Sene, sua oratione, & auctoritate seditionem populi comprimente, his verbis exposuit:

Ac veluti in magno populo cum sæpè coorta est

Seditio, sævitque animis ignobile vulgus,

Iamque fasces & saxa volant, furor arma ministrat

Tum pietate gravem ac meritis, si fortè virum quem

Conspexere, silent, arrectisque auribus adstant,

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet, &c.

Quod etiam Xenophon, & Volaterranus in Hietone memorant contigisse, qui licèt ex Duce, Siciliae Tyrannus factus fuisset, orta tamen domi seditione, inermis in forum prodijt, blandaque oratione populum in officio continuit.

Fustat. ad Homer.
Festus verb. *Cyllenius*, Brodæ. Epig.
1. Ferdin. Perez de Guzm. ad Ioann. Menam, copla

Verin. in carm. de eloquent.

Pier. lib. 32.

Calep. verb. *Caduceum*.

Boccac. de Dijs Gent. lib. 12. c. 26.

Plin. lib. 29. cap. 3.
Isid. lib. 8. etym. c. 11.

Phornut. de natur. Deorum.

Agel. lib. 33. c. 13.

Valer. Maxim. lib. 8. cap. 9. Beyer. in. lit. M. pag. 166.

Virgil. Æneid. 7.

Xenoph. in Hier. Volaterr. lib. 16.

- Plut. in Pyrr. Vere enim ut ait sapientia nihil est pretiosius: fulgore eloquentiæ cum sapientia coniunctæ, nihil admirabilius, quia sola Pyrrhus, qui multos annos de Imperio cum Romanis certavit, dicere solitus erat, Cyneam legatum suum, qui erat eloquentissimus, plures sibi urbes eloquentia & consilio comparasse, quam ipse suis armis domuisset. Et Polian. lib. 4. Polianus de Philippo Macædonum Rege similiter narrat, non minores res oratione, quam prælio confecisse; & quod magis sibi placebat, si quam verbis adeptus esset victoriam, quam si quos armis in potestatem redegisset. Horum enim partem sibi milites vindicare dicebat, illam verò ad suam unius gloriam pertinere.
- Proverb. 21. 22. Quò & spectans Salomon dixit: *Civitatem fortium ascendit sapiens, & destruxit robur fiducia eius.* Et Marcus Tullius: *Eloquentia multæ urbes sunt confitutæ, & plurima bella restincta.*
- Tull. lib. 1. Rhet. Et cum Sapientes Athenienses post longam disceptationem nihil inter homines difficilius esse definiisse legamus, quam eorundem hominum dissentientes animos conciliare, aliosque ad sui votum allicere; idque, ut vidimus, sola eloquentia, & dicendi (quam appellant) arte, præstetur, planum planè redditur, hanc, nullis magis, quam Regibus ac Magistratibus convenire, qui subditorum suorum non minus animis, quam corporibus imperitandis, & in vota ac desideria sua iustè flecendis, præcipua cura atque studio incumbere debent. Ut enim hominis decus, omnium confessione, est ingenium: sic ingenij ipsius lumen est eloquentia.
- Ioseph. de Rusticis in Præf. ad vitam Papin. Qua quidem quantum plures Reges profecerint, & quanta qualiaque profecerint, pluribus Cicero, & alij passim Scriptores ostendunt. Ego paucis contentus eundem Ciceronem iterum advoco, qui in libro quarto de finibus, eloquentiam, maximum esse Principum ornamentum statuit, & Aristotelem, qui cum Alexandro Magno in sua Rhetorica loquens, ipsum seriò monet, valdè indignam rem esse, si Princeps splendidis vestibus se ornet præ alijs hominibus, & interim non cogitet de ornatu orationis, quæ magis propria est hominum, quam ulla vestis. Et Alexander ipse, cum Philippo patre apud Dionem Prusæum loquens, hoc verè esse Regium agnoscens, sic dixit: *Rhetoricæ quidem opus est Regi; nam tu frequenter rescribere cogeris, & contradicere Demostheni Rhetori valdè vehementi, & impostori, atque alijs quoque, qui Athenis Remp. administrant.*
- Cicer. lib. 1. de orat. Causin. de eloquent. lib. 1. cap. 5. Petil. lib. 9. cap. 53. Midend. in quaest. Polit. verb. *Rhetorica*, Beyerin. ubi sup. Camer. 3. to. cap. 63.
- Dion Prus. orat. 2. de Regno. Quem præiisse videtur Hesiodus, dum in Theogonia de Calliope, quæ eloquentiæ, & Rhetoricæ ac vocis suavitate præesse credebatur, scribit, eam Regum Comitæ esse, sic inquit:
- Hesiod. in Theog. *Quæ Reges etiam comitatur ritè reverendos;
Maximi honorarint gnata quæcunque Tonantis,
Regibus exaltis, & amico lumine natum,
Spectarint.*
- Homer. Illiad. 1. Homerus quoque Phœnicè introducit, se veluti gloriantè, quòd in præceptorè seu pædagogū Achillis electus fuisset, cumque non minori cura eloquentia, & bonis artibus, quam militaribus rebus imbuerit,

----- Comes, atque Magister

*Sum datus, ut præcepta tibi rerumque bonarum
Verborumque darem, rebusque ut fortis agendis
Esses, & verbis posses Orator haberi.*

19 Et rursus apud Causinum, suis temporibus iam inter Reges satis eloquentiæ studium in concionibus invaluisse demonstrat, dum Heroes illos antiquos ob linguæ facultatem multis laudibus effert, elegantiam Agamemnonis, artificiosam Menalai in suis discursibus brevitate, melissam Nestoris suavitatem, Vlyssis copiam, & ingeniosam Paridis facundiam extollens.

Causin. d. lib. 1. de eloq. cap. 5.

20 Quod etiam in prisca illis Romanorum Imperatoribus æquè curæ ac laudi fuisse Tacitus memorat, dum in Nerone, puero adhuc, populum succensuisse scribit, quod præscriptam à Seneca orationem primo suo in Senatum ingressu, verbotenus recitasset. *Nam Dictator* (inquit) *Cæsar summis oratoribus æmulus, Augusto prompta ac profuens, quæ diceret Principem eloquentia fuit. Tiberius artem quoque colebat, quæ verba expenderet: nec in Claudio quoties meditata diceret, elegantiam requireres. Etiam Cæsar turbata mens, vim dicendi non corrumpit, &c.*

Tacit. Annal. 12.

21 Dion etiam Cæsius Hadrianum in utramque linguam impensè eruditum ostendit, Vopiscus, erectam Numeriano inter Oratores statuan, testatur; & Pomponius Lætus, Constantinum non fuisse eloquentiæ expertem memorat, quamvis fuerit armorum studiosissimus. Alijsque omisis, Aufonius Gallus suum Gratianum ab eadem eloquentia commendans, sic habet: *Et aliqua de Oratoris virtutibus tuis dicerem, nisi vererer mihi gratificari. Nō enim Sulpitius acrior in concionibus, nec maioris Græchi commendabilior modestia fuit, nec Patris tui gravior auctoritas. Qui tenor vocis cum incitata pronuncias; quæ inflexio cum remissa; quæ temperatio cum utraque dispensus. Quis oratorum læta facundius, facundia cultius, pugnancia densius, densatæ glomeratius, aut dixit, aut quod est liberum, cogitavit? &c.*

Dion in Hadr.

Vopisc. in Num.

Pompon. Lat. in Constantino.

Aufon. in Paneg. ad Gratian.

22 Quas suorum Principum orationes, ubi pari rerum pondere, ac verborum fulgore, in Senatu recitabantur, tanti facere solebant Romani, ut non contenti eas auribus percepisse, laminis æreis atque argenteis inciderent, & singulis annis publicè in Senatu legi, repetique iuberent, ut ex Dione Xiphilino, Tacito, Plinio Iuniore in Panegyrico ad Trajanum, & alijs, doctè animadversum reliquit Iustus Lipsius. Cui addo, nostros quoque Iurifconsultos, statim in easdem peculiaris commentationes, sive glossæmata elaborare solitos fuisse, ut passim in Digestorum libris habetur, & peculiariter Brissonus, Kalinus, & alij prosequuntur, qui de verbis iuris scripserunt, & Ioan. Bosinus, dum de Romanorum antiquitatibus agit, & Antonius Concius, quandam sui Regis Henrici similem orationem commendans, atque commentans.

Lips. ad Tacit. lib. 13. Annal. nota 11. pag. mihi 213. & seqq. Briss. & Kalin. ver. Orationes, Rosin. lib. 1. cap. 16. Concius ad edict. Hēr. de Claud. matrim. pag. mihi 567. & seqq. Ego in Epist. Dedic. huius libri, de graviss. Regis nostri oratione sermonem faciens.

23 Cæsiodorus quoque, quanta fuerit sub Regibus Gotthis harum elegantium orationum æstimatio, quamvis iam tunc non per ora Prin

Cæsiodor. lib. 6. epist. 5.

cipum, sed Quæstorum suorum voce pronunciantur. His verbis ostendit: Namque Oratoris est proprium, graviter, & ornate dicere, ut possit animos iudicium commovere; quanto facundior debet esse, qui ore Principis populos noscitur admonere, ut recta diligant, perversa contemnant, bonos sine sine laudent, pessimos vehementer accusent. Ut penè feriat a sit distri-ctio, ubi prævalet eloquentia fortitudo. Et alibi: Habes magna que dicas, si & tu simili oratione resplendeas. Fama temporum de legitima, atque eloquenti iussione generatur. Omnia siquidem bona cumulat lingua diserta, & quod à nobis præcipitur gratia dielantis ornatur.

Idem lib. 8. ep. 13.

Valer. Maxim. lib. 8. c. 9. Petrarc. rer. mem. li. 2. pag. 415

Boch. Symb. 94. pag. 200.

Huiusque virtutis vis tanta fuit in Pericle, ut secundum Valerium Maximum, & alios, liberis Athenarum cervicibus iugum servitutis eloquentia sua imposuerit. Ex quo Achilles Bochius occasione sumit formandi symbolum, ad ostendendum, Eloquentiæ vim posse unam omnia, quod his ornavit carminibus:

Fulgurat ecce, tonatque, & miscet cuncta Pericles
 Virutilans perterritus, & penetrabile fulmen:
 Utque imitata ipsum fulmen bomba trisulcum
 Munitas arces, immensa repagula, tures,
 Oppida, & horribili evertit concussa fragore
 Menia lata solo. Non illi cominus audent
 Sistere se fortes turme, ingentescunt manipuli.
 Non clypei, non ulla queunt obsistere tela;
 Denique cuncta ruit peditumque equitumque per auras
 Horrendum dictu glomeratos disiecit artus:
 Absterretque adeo aerias displosa volucres
 Quum boas, & penitus conceptos e vomit ignes;
 Sic oratoris summi admiranda facultas,
 Cum se se ipse refert totum à caelestibus illis
 Rebus ad humanas, excelsus omnia certè, &
 Magnificentius eloquitur, sentitque motetque
 Fortius, ut valeat prorsum nil sistere contra,
 Igni vomo fatuos propulsans ore sophistas.

Et Pisistratus dicendo tantum valuit, ut ei iidem Athenienses Regium Imperium oratione capti permitterent, cum tamen ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur. Sed alterius (ut Valerius inquit) salubriores erant conciones, alterius disertiores, quo evenit, ut alioqui prudentissima civitas, libertati servitutem præferret.

Valer. Max. & Petrarc. ubi sup. Volaterr. lib. 18. Petr. Greg. de Rep. lib. 17. cap. 2. n. 9.

Petrarc. d. pag. 414.

Marcus etiam Tullius, & ex eo Petrarcha (quod magis mireris) enarrant: Hegesiam quendam Cyrenaicum fuisse tam penetrabilis, ac præpotentis eloquij, ut illo, vitæ huius exponente, simul & deplorante, miserias, plurimi audientium vitam spontè relinquerent. Mirum prorsus, & inauditum, & natura ipsa valentius orationis genus,

quod

27 quod & vita odium, & desiderium mortis ingereret.
Sed & ipse Marcus Tullius adeò in hac dicendi facultate ceteros superavit, ut Princeps Paterque Romanæ eloquentiæ dici mereretur, eique viventi Iulius Cæsar (ut Camerarius refert) hoc diploma securitatis simul, & honoris ergò concefferit: *Marcum Tullium Ciceronem ob eius eximiam virtutem, & egregias animi dotes, per universum orbem terrarum saluum esse iubeo.* Et crudeliter ab Antonio necato, eximius Poëta Cornelius Severus his elegantissimis, & relatu dignis carminibus parentaverit, quæ meritò à Petro Crinito, post Annæum Senecam commendantur.

Camer. 3. subcif.
cap. 63.

Petr. Crinit. lib. I.
cap. 8.

*Oraque magnanimum spirantia penè virorum
In rostris iacuere suis. Sed enim abstulit omnes
Tanquam sola foret rapti Ciceronis imago:
Tunc redeunt animis ingentia Consulis acta,
Iurataque manus, deprensaque fœdera noxæ,
Patriciumque nefas: est nunc & pœna Cethegi,
Disiectusque redit votis Catilina nefandis.
Quid favor aut cœtus, pleni quid honoribus anni
Profuerint? Sacris ex acta quid artibus etas?
Abstulit una dies ævi decus, istaque luctu
Conticuit Latiae tristis facundia linguæ:
Vnica sollicitis quondam tutela, salusque.
Egregium semper patriæ caput: ille Senatus
Vindex, ille fori, legum, ritusque togæque
Publica vox sævis æternum obmutuit armis:
Informes vultus, sparsamque cruore nefando
Canicem, sacrasque manus, operumque ministras
Tantum, pedibus cuius proiecta superbis
Proculcavit ovens: nec lubrica fata, Deosque
Respexit: nullo luet hæc Antonius ævo:
Hoc neque in Æmatio mitis victoria Perse,
Nec te dire Syphax, non fecit in hoste Philippo:
Inque triumphato ludibria cuncta Iugurtha
Affuerat; nostræ cadens ferus Annibal iræ
Membra tamen Stygias tulit inviolata sub umbras.*

28 Sed ut ad Reges redeamus, & eloquentiæ in eis utilitatem, & necessitatem firmioribus adhuc sacræ Scriptionis tibicinibus robaremus, Moysen respice, qui cum à Deo legationis ad Pharaonem munere, & Hebraici populi regimine donaretur, hanc excusationem opposuit: *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudius tertius: & ex quo loquutus es ad servum tuum, impeditioris & rudioris linguæ sum.* Nec prius ab hac excusatione destitit, quàm ei Dominus Aaronem fra-

Exod. 4. 10,

trem,

Cicer. lib. 3. de Oratore.

Sapient. 7. 19.

Pined. de reb. Salomon. lib. 3. cap. 12. ex pag. 118.

Eccles. 9. 24.

Delr. in Adag. sacr. 2. tom. pag. 508. Adag. 384.

Proverb. 15. 2.

Cassiod. lib. 10. epist. 6.

Suet. in Nero, c. 15.

Sidon. in Paneg. Maior. ad fin.

Cassiod. lib. 6. epist. 5. inform. quaestur.

rem, quem eloquentem esse sciebat, comitem adiungeret. Sic iudicans, hoc valdè Regibus convenire, atque, ut Cicero ait, nullam sapientiam esse perfectam, quae oratione illustri, insignique verborum luce destituatur.

Salomon etiam de se testatur, simul cum sapientia ad populum regendum, quam a Deo ita enixè expostulavit, eloquentiam quoque expetiisse, & consequutum esse, sic enim habet: *Mibi dedit Deus dicere ex sententia, & presumere digna horum quae mihi dantur.* In quo locò explicando, & exornando, quoniam Pat. Pineda diligenter se habuit, ad alium Ecclesiastici transeo, ubi docemur: *In manu artificum opera laudabuntur, & Princeps populi in sapientia sermonis sui.* Quod perinde est ac si diceret, quòd quemadmodum Phidiam, aut Polycletem, suae eximiae picturae, aut sculpturae commendant, & ipse illis, & illae ipsi conciliant aestimationem: Sic Princeps propter eloquentiam, sibi eam conciliat, & parit, ut ibidem omnes Antiqui, & Moderni Expositores animadvertunt. Et ultra eos Delrius, sacrum illud Adagium similiter explicans, *Opera laudant auctorem.* Quapropter & in Proverbij habetur: *Lingua Sapientium ornat scientiam, & os fatuorum ebullit stultitiam;* hoc est, ornatam, gratam, iucundam reddi scientiam per eloquentiam.

Expioratum enim est, quantum ad scientiae & facultatis cuiuslibet ornatum praestet lingua Doctoris, ut placeat, vel displiceat auditoribus. Et eloqui benè, idem est, quòd operari, ut iam supra ex Cassiodoro, & alijs probatum reliquimus. Qui & ipse Cassiodorus alibi Theodadum Regem hoc idem agnoscentem, & predicantem his verbis inducit: *Nam inter ceteras artes oratoriam sic diligimus, ut eam ornamentum omnium litterarum esse fateamur. Quicquid enim in qualibet disciplina consopitur, ab ista sub decore profertur. Reperiat quamvis magna Philosophus, quid proderit sentire, si laudabiliter non possit extollere? Naturale est invenire, sed facundius decenter asserere.*

Quae omnia ansam mihi praebent, advocandam in dubium consuetudinem, quae iam ab anterioribus saeculis inolevit, & in nostris, tam à Romanis Pontificibus, quam à Magnis quibusque Regibus, quasi ipsorum Maiestati dignitatiue decentior, & convenientior, indicatur, pauca nimirum per se loquendi, & vel ex scripto, vel per ministros, quos ad id deputatos habent, & antiquitus *Quaestores* vocabantur, rescripta edictave sua proferendi; & exterarum etiam nationum legatis, & legationibus respondendi. De quo more agit Suetonius in Nerone, Sidonius dum inquit:

----- *Cuius dignatur ab ore
Caesar in orbe loqui, licet & Quaestore differto
Polleat.*

Et expressius Cassiodorus dum eiusmodi quaesturae formulam tradens, sub sui Principis persona loquens: *Quaesturam* (inquit) *toto corde recipimus, quam nostra lingua vocem esse censemus, &c.* Quibus in locis Guiller. Fornerius, & Hier. Savaro alia diligenter adducunt, & post eos

P. Ioannes Pineda. Etenim si ipsi ex se apri sint ad animi sui conceptus idoneè, suaviter, eloquenterque enuntiandos, longè magis in ijs quæ iubent, enuntiant, vel respondent, operabuntur, & proprius dicere poterunt, quod se sentire cognoscunt. Neque in hoc quicquam ipsorum auctoritati detrahatur, cum hæc eloquentiæ vis in eisdem (ut vidimus) tantopere laudetur, & commendetur.

Pined. de reb. Salom. lib. 3. c. 9. pag. 111.

32 Et sanè ex nostræ Hispaniæ annalibus satis discere possumus, eius Sceptri tenentes, pari lingua ac manu suos subditos gubernasse, quousque, cum ad D. D. Philippum I. & Carolum V. pervenisset, cum linguam nostram non satis callerent, alieno ore loqui cœperunt; vel strictis conceptisque quibusdam formulis instructi, in audientijs publicis utebantur, & supplices sibi homines, & libellos expediebant, ut Sandovalius, & alij illius temporis Scriptores enarrat. Quod non semper ab alijs observari debet, quibus & fandi, & intelligendi peritiã Deus cōcedere voluit, & ut res postulaverit eloqui, interrogare, replicare, & pleniorẽ eiusdem notitiam mutuis colloquutionibus consequi possunt.

33 Nam ut apud Stobæum Musonius aiebat: *Hoc maximè Regium est, nõ secus oratione colloquentes, quàm armis hostes vincere*; Et ut benè Saavedra noster animadvertit: *Vn Principe que ha menester que otro hable por è', mas es estatua de la Magestad, que Principe*. Et Salomon, nihil Regiæ dignitati officere, quin potius multum proficere reputabat, & maiorem sibi venerationem apud populum concitare, si ipsum proprio ore loquentem audiret, sic enim de se sub Sapientiæ nomine, scriptum reliquit: *In conspectu Potentium admirabilis ero, & facies Principum mirabuntur me. Tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermosin ante me plura, manus ori suo imponent.*

Srob. ferm. 147.

Saaved. Empref. 4. pag. 31.

Sapient. 8. 12.

34 Et hæc doctrina alteri neutiquam cōtradicit, quæ in Regibus verborum parsimoniam commendat, (quam Tacitus: *Imperatoriam brevitatem* appellat) & ut quæ necessario, & opportuno tempore proferruntur, nimis attentè pensatèque dicantur, ut pluribus sacra Scripturæ locis Pat. Ioannes Antonius Velazquez ostendit, & apertius lex nostra Partitæ, dum monet: *Eporende todo ome, è mayormente el Rei se debe mucho guardar en su palabra, de manera que sea acatada, è pensada, ante que la diga. Ca desbues que sale de la boca, non puede ome fazer que nõ sea dicha*. Et alibi: *Ca el mucho hablar haze envilecer las palabras, facile desabrír las puridades; è si èi non fuere ome de gran sesso, por las sus palabras entenderan los omes la mengua que ha del. Ca bien assi como el canto quebrado se conoce por su sueno, otro si el sesso del ome es conocido por la palabra*. Quam comparationem sumsit ex illo Persij:

Tacit. lib. 1. Hist.

P. Velazq. de Opt. Princip. lib. 2. annot. 19. expag 304

L. 1. tit. 4. par. 2.

L. 5. d. tit. 4. par. 2.

Pers. satyr. 3.

----- Sonat vitium percussa maligne
Respondet viridi non coëta fidelia limo.

Saaved. Empr. 11. pag. 72.

Plin. Iun. lib. 5. ep. 20.

Sidon. lib. 7. epist. 2. lib. 9. epist. 9. D. Isidor. lib. 10. etym.

Et ex ea nobile quoddam symbolum in hanc rem dictus D. Didac. Saavedra formavit, ubi alia ad idem allegat.

35 Nos enim cum Iulio Candido apud Plinium Iuniorem, & alijs, loquentiam seu loquacitatem ab eloquentia distinguimus, & illã, quia

Proverb. 10. 19.

Nevizan. in sylva;
4. par. n. 17.Erasmi. li. 4. apoph.
pag. mihi 306.D. Aug. lib. 3. contra
Crescon. c. 1.Sup. in Epist. De-
dicat.Cassiod. lib. 10. e-
pist. 4.Cicer. in Prolog.
Rhet.

in multiloquio consistit, fatuam, periculosam, & Regibus haud dubiè indignam esse fatemur, ut Salomon idem nos admonet, inquiens: *In multiloquio non deerit peccatum, qui autem moderatur labia sua prudentissimus est.* Eloquentiam verò, cum brevitate coniungi posse agnoscimus, brevique sermoni multum prudentiæ, ut ait Sophocles, inesse posse, & hanc, eiusque usum in nostro Rege desideramus, non ignari orationis prolixitatem multa mala secum afferre solere, quæ benè Ioannes Nevizanus expendit, brevem autem prudentemque sermonem, ut Origenes tradit, libentius, & attentius audiri, & melius memoria commendari.

Vnde legimus Phocionem apud Atheniensium concilium verba facturum, maiori studio cogitare solitum fuisse, quid orationi detraxeretur, quàm quid in ea dicturus esset. Quod referens, & laudans Erasmus: *Alii (inquit) solliciti sunt, ut quàm plurima dicant, quo videantur disertis: illi diversa erat cura, nimirum ut quæ ad rem faciebant, verbis quàm paucissimis complecteretur, & sententiose breviloquentia consuleret.*

Et profectò, cum nihil aliud eloquentia omnis sit, quàm ars benè dicendi: nemo quidem benè dicet, nisi qui quædam taceat, & cum miserum sit loqui non posse, peius tamen loqui, ubi tacere oportet, summæ verò fœlicitatis, sed quæ paucis contingit, ex prudentiæ rationisque ductu, & benè loqui posse, & benè tacere.

Quod melius adhuc edocuit Divus Augustinus, dictum Proverbiorum locum exponens, ostendensque, non multam ibi eloquentiam, sed multiloquium reprehendi: *Multiloquium autem est (inquit) superflua loquutio, vitium scilicet loquendi amore contractum. Plerumque autem loqui amant, etiam qui nesciunt quid loquantur, vel quomodo loquantur.*

Cæterum de hoc hæc tetigisse sufficiat, & exempli loco Regis nostri Potentissimi orationem, de qua supra diximus, multa paucis cõpletatem. Nunc ne me aliquis, dum brevitate laudo; longum vel loquacem appellet, contentus ero hanc commentationem Cassiodori verbis finire, qui Amalafuentam Italiæ Reginam laudans, ac veluti in exemplar bonorum Regum proponens, inter alia, quæ in ea eximie commendat, hoc extollit, quod esset, *In tractatibus acuta, sed ad loquendum summa moderatione gravissima; & paucis verbis sensum claudere infinitum, & summa facilitate componeret, quod ab alijs nunc sub longa deliberatione formatur.* Semperque tam in Regibus, quàm in quibusvis privatis hominibus illud Ciceronis certissimum erit: *Eloquentia sermonis copia sine ratione, & sapientia nocet aliquando, raro aut nunquam prodest. Sapientia verò sine eloquentia, prodest semper; nunquam obest.*

Vndique illæsus.

EMBLEMA XXIIIX.

*Quàm purum,quàm læve micat,quàm candicat altè
Hoc speculum,quo nec sistere musca potest.
Sis tibi Rex speculum, tua sit crystallina-vita,
Non aderit nebulo, si tibi nœvus abest.*

COMMENTARIVS.

DICET fortasse aliquis, multa Nos in bono nostro Principe benè educando atque instituendo require-re; sed si munus cui destinatur attendat, videbit profectò, in quolibet, tametsi multis polleat, plura desiderari, & ita in cunctis præstare debere, tanquàm si uniuersa ad singula reduxisset. Verum reddens illud, quod falsò, & per lanocinationem, de suo Stilicone dixit Claudianus:

----- *Et quæ sparguntur in omnes,
In te mixta fluunt, & quæ diuersa beatos
Efficiunt, collecta tenes.*

Et talem se ostendens, ut iuxta Cyri, & Alphonfi Regis Apophthegmata, non solùm imperio & dignitate, verùm virtutibus, & omnibus artibus Regno gerendo necessarijs, suis subditis præstet, tantoque his melior & sapientior existat, quanto, loco, & honoribus

Claud. de laudib.
Stilic. lib. 1.

Cyr. apud Plut. in
Apoph. Alph. apud
Panorm. lib. 4.

Pierius lib. 26. fol. 190. & seq. Pötan. in bellar. Att. 2. p. pag. 199. & plura de speculis, & eius usu, & symbolis Merfin. in Genesi. ex pag. 510.

Plut. in Moral. & apud Lycotthen. in similib. pag. 52.

Virg. in descript. viri boni, post eius opera, quam alij Aufonio Gallo tribuunt.

Horat. lib. 2. ferm. 7.

Strad. in Symbol. pag. 55.

Nazianz. in Apol. pag. 24.

Pier. lib. 42. fol. 307.

Apulei. Apol. 1. Senec. lib. 1. natur. quæst. cap. ult.

antecellit. Atque (ut verbo dicam) tam sibi, quam suis, tersum adeo & lævigatum se speculum exhibens, ut ne muscæ quidem (quæ apud Ægyptios, & alios semper improbitatis, impudentiæ, & pertinaciæ symbolum fuerunt) & earum similes nebulones, momi, zoili, ac fycophantæ, in eo pedem figere possint, nec quisdquam reperire, quod iure cenferi notarivè mereatur.

Et hoc est quod præsentî Emblemate designamus, ex Plutarchi penu deprompto, qui eâdem comparatione utitur ad probandum, aliquos in tristibus tantum, & adversis hærerè, quam Nos melius eò deducimus, ut probemus, bonos & candidos Principes, improborum calumnijs non subiacerè.

Aqua non abest Virgilius, dum in viro bono, quem elegantissimè describit, inter alia exigit, ut sit,

*Securus, mundi instar habens, teres atque rotundus;
Externa ne quid labis per lævia sidat.*

Cui simile est illud Horatij de viro sapiente:

*Fortis, & in se ipso totus teres atque rotundus
Externi ne quid valeat per læve morari, &c.*

Et in eandem ipsam respexisse videtur Ludovicus Vngariæ, & Boemiæ Rex, de quo in suis symbolis narrat Strada, quòd pro Symbolo Speculum fumsit, cum lemate: *Vndique illæsus*, ut denotaret, animi sui candorem, sive lævorem, nihilque sibi conscium esse, ob quod ab æmulis vel invidis morderetur.

Divus etiam Gregorius Nazianzenus Christianum gubernatorem esse vult, tanquam argentum, vel aurum undique versatum, & in quibuscunque temporibus ac rebus probatum, nullaque ex parte adulterinum quicquam sonare, aut are ad mixtum; nihilque vilioris materiæ, & dignæ ardentiorè igne in se ipso ferre.

Et quidem nihil magis Regibus ac Principibus convenit, quam ut sibi ipsis speculum sint, hoc est se ipsos in se ipsis frequenter inspiciant, & contemplantur, tanquam in speculo, atque ita se noscant, & ut cum Virgilio, sive Aufonio iterum loquar:

*----- Iusto trutinæ se examine pensent;
Ne quid hiet, ne quid protuberet, angulus æquis
Partibus ut coeat, nihil ut deliret amussis:
Sit solidum quodcunque subest, nec inania subitus
Indicet admotus digitis pellentibus ictus.*

Vnde Pierius Valerianus ait, esse quosdam, qui speculum explorationis signum esse velint, propterea quòd & navi, & rugæ, & unius cuiusque color, & alia quæ forent incognita, indice speculo deprehenduntur. Et Socrates, nihil adeo, quam speculi usum discipulis suis comédasse dicitur, utpotè in quo boni bona sua intueri æstimareque possent, & deformes deformia cognoscere, ea emédare curaret, ut latius Apulei exponit: quæ prævit Senec. sic post alia de eisdem speculis inquit: *Specu-*

lum in quod adspicimus, datum nobis à natura fuit, non ut pilos è supercilij, aut barba velleremus, non ut faciem inficeremus coloribus, non ut rugas traheremus; sed ut nos metipfos notemus, moresque illius intuitu, in melius formemus, prout antiquos illo usus fuisse cognovimus, &c.

8 Et in idem tendit fabula Faerni, de monito patris, cum formoso filio, & deformi filia loquentis; & ita consulentis:

Faern. Fabul. 47.

Quotidie speculo vos uti volo,
Tu formam ne corrumpas nequitia mali;
Tu faciem ut istam moribus vincas bonis.

Neque aliud docent Monastica illa iambica, eorundem speculorum usum ita graviter describentia:

Inventa sunt specula, ipse homo ut se nosceret:
Intuere specula; te ipsum quid deceat speculum docet.
Qui speculum sanè intuetur, officij meminit sui.

9 Accedit his alia non minùs congrua speculi cum Principe comparandi ratio, videlicèt, quòd talem se suis exhibere debeat, & ea vitæ luce candoreque nitere, ut illis se tanquam purissimum speculù præbeat, quod semper absque ulla macula contueantur, & in quod pariter respicientes, ipsi suos motus moresque componant. Quod vel ad eosdem Principes tersiores, modestiores, continentioresque reddendos, plurimum sanè operari debet. Eòque tendit illud David: *Oculi ser vorum in manibus dominorum suorum.* Zacharia: *Super lapidem unum septem oculi.*

Pfalm. 122. 2.

Zachar. 3. 9.

10 Et expressiùs Alfonso Rex Noster, quatenus in una ex suis legibus inquit: *Porque los omes tomen exemplo de ellos, delo que les ven fazer: è por esto dixeron por ellos, que son como espejo en que los omes ven su semejança de apostura, ò de enatieza.* Et in alia, eosdem exhortans ad bonum hoc exemplum subditis suis præstandum, sic habet: *Eotross para mantener bien su pueblo, dandole buenos exemplos, para que fagan bien; ca non podria èl conocer à Dios, nin lo sabria temer, nin anar, nin otro si bien guardar su coracon, nin sus palabras, nin sus obras, nin bien mantener su pueblo, si es costumbres, è maneras buenas non oviesse.* Quæ ultima verba mutuata videntur ex illis Senecæ: *Si vis tibi omnia subiicere, subiicete rationi: multos reges, si ratio te rexerit: ab illa discas quid, & quemadmodum aggredi debeas.*

L. 4. tit. 5. par. 2.

L. 6. eod. titulo, & part.

Senec. epist. 37.

11 Et proprius, ad speculi representationem de qua loquimur, alludens Evagrius, ita loquitur: *Imperator non ex eo quòd alijs imperat, spectari debet, sed ex eo, quòd se ipsum ita regere, & moderari potest, ut nullù absurdum voluptatis genus sinat in animum irrepere, sed ita invictum se ab intemperantia præset, ut vita eius sit tanquam imago virtutis, quàm imitentur subiecti eius, & ad virtutem erudiantur.* Et Paulus Manutius dum habet: *Est enim ita more comparatum, ut in eorum qui imperant vitam, ij qui parent, veluti in speculum intuentes, dicta simul & facta diligenter animadvertat: inde oritur cupiditas imitandi, inde fit, ut aut virtutes emanent, aut vitia deriventur.*

Evagr. lib. 3. hist. Eccles. cap. 1.

Paul. Manut. lib. 11.

Iuven. satyr. 8.

Antiquior his Iuvenalis, hanc quoque temperantiam in magnis
Potestatibus, vel ob id, quod omnium oculis patent, ita suadet, 12

*Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.
Secretum dicitis ullum
Esse putas, homines taceant, iumenta loquentur.*

Senec. in Thyest.

Et Seneca Tragicus nullum domus Regiæ vitium in occulto esse posse, sic ait:

Pellucet omne Regiæ vitium domus.

Ovidius ad Liviã.

Et Ovidius elegantissimè, Liviã, vel ex hac causa ad probos mores servandos suadens, sic inquit:

*Imposuit te alto fortuna, locumque tenere
Iussit honoratum Liviã, perfer onus,
Ad te oculos auresque trahis, tua facta notamus,
Nec vox missa potest Principis ore regi,
Alta mane, supraque tuos exurge dolores,
In fragilemque animum quo potest usque tene.*

Plutarc. in mor. in lib. de Polit.

Plutarchus etiam idem ostendit, hac eleganti similitudine utens: 13

Quemadmodum majori solent haberi de decori, nota in facie, quam in reliquo corpore, sic etiam minima Principum errata notantur. Qua ipso non relato, usum comperio Erasmus, & Arnoldum Ferronum, ut & illa Solis Seneca, de Nerone agens in hunc modum: Tibi non magis, quam Soli, latere contingit. Multa contra te lux est: omnium in ista cõversi sunt oculi. Prodire te putas? Oriris. Loqui non potes, nisi ut vocem tuam, quæ ubique sunt gentes excipiant.

Erasm. in simil. fol. 1. Ferron. de gest. Franc. lib. 3.

Senec. lib. 1. de Clem. cap. 5.

Quem imitatus videtur Plinius Junior, sic scribens: *Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur: Principum verò non modo domus, sed cubicula ipsa intimosque recessus recludit, omniaque arcana noscenda famæ proponit atque explicat. Casiodorus inquit: Non patitur claritas illa committere, quod possit mobilis turba nescire. Et non minus elegantè Claudianus, Honorium Imperatorem sic Patris nomine instruens: 14*

Plin. Iun. in Paneg. ad Trajan.

Casiodor. lib. 3. epist. 11.

Claudian. in 4. Conf. Honor.

*Hoc te præterea crebro sermone monebo
Vt te totius medio telluris in orbe
Vi vere cognoscas: cunctis tua gentibus esse
Facta palam: nec posse dari Regalibus usquam
Secretum vitij: nam lux altissima fati
Occultum nihil esse sinit, latebraeque per omnes
Intrat, & abstrusos explorat fama recessus, &c.*

Gunth. in Ligur.

Et breviter eo versu complexus fuit Guntherus:

Abscondat Solem, qui vult abscondere Reges.

Sarisb. in Policrat. lib. 3. cap. 12.

Erasm. in Adag. pag. 118.

Quibus locis similia alia addit elegantè de hoc tractans Ioannes Sarisberiensis, & Erasmus, docens, ea, occasionem Adagio fecisse: 15

Regum casus omnes norunt. Et Philippus Camerarius, hinc merito colligens, debere Principes, non sceleribus, sed virtutibus, & bono exemplo immortale nomen sibi parare. Teste enim D. Gregorio: Summus locus bene regitur, cui is qui praest, vitijs potius quam subditis dominatur.

Camerar. 3. subcis. cap. 7. & cap. 66.

D. Greg. lib. 26. Moral.

Quintil. in Milit. Mariano.

Sallust. in Catilin.

16 Et cum secundum supra relatos, & Quintilianum, quò ad altiorem quique honorum gradum extenditur, magis in exemplum spectantibus pateat, hoc efficere debet, ut minus sibi quam privatis licere cognoscat, ut praclare hæc omnia iungens, monuit Sallustius, dum dixit: *Qui magno Imperio praediti in excelsa aetate agunt, eorumque facta cuncti mortales noverè; ita maxima fortuna, minima licentia est.*

17 Et Ego hic commoneandum censui, ut turpem illam vocem turpiù, & depravatorum Principum procul à honorum, & Christianorum aulis amandemus, qui Regiam & Imperatoriam Maiestatem in eo consistere putant, ut nullo iusti vel iniusti, fandi vel nefandi discrimine habito, id omne sibi licitum, quod libitum, arbitrentur, & voluntatem, voluptatemvè suam cum potestate metiantur. Quæ vox iam olim Caligulae, & Neroni, ut Suetonius ait, excidisse videtur; sentientibus, *Omnia sibi in omnes licere; & liberiùs Iuliae, Caracallae novercae, cuius complexus cum ille ardere coepisset, & sola honesti ratione contineretur, optareque sibi licitos esse, significaret, illa in verecundè, Spartiano teste, respondit: Si libet licet, an nescis te Imperatorem, & leges dare, non accipere; prout & in simili, Cambysi, incestas fororis nuptias concupienti, à Satrapis Persarum responsum fuisse, Herodotus commemorat. Vnde Meinmius apud Sallustium pronuntiat: Impunè quidlibet facere, id est Regem esse. Et Calpurnius Flaccus, Regis orationem esse dixit, Libuit, & licuit. Et Seneca Tragicus sub Tyranni persona, Precario regnari, ubi ea tantum quæ iusta sunt, Regnantibus licent. Et Philippus Augustus, Francorum Rex, Principibus nonnullis id sibi persuasum ait: Vt quodlibet licet, quod liceat possint, quod possint audeant, quod audeant, faciant.*

Sueton. in Calig. c. & in Neron. cap. 37.

Spart. in Caracalla, latè Crint. lib. 6. cap. 5.

Herod. lib. 2.

Sallust. in Jugurtin. cap. 31.

Philip. in epist. ad Card. apud Filcf. de Idololat. Polit. cap. 2. pag. 15.

18 Eiusmodi etenim, & similes voces, Tyrannorum potius, quam iustorum Principum sunt, quos Nos sibi, & suis speculum esse debere, & dicimus, & op'amus. Certè enim his, non solum nò debet licere, quod lubet, verum ne id quidem quod licet, nisi & simul honestum sit, ut aliud agens inquit Iureconsultus, & in ipsis de quibus loquimur terminis Seneca Tragicus inquit:

I. C. in l. non omne, de reg. iur. cum simil.

Senec. in Troad. Act. 2.

Claud. in 4. Conf. Honor.

Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.

Et eleganter Claudianus, semper praeculis habendus:

----- Sed comprime motus,

Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse licebit

Occurrat, mentemque domet, respectus honesti.

19 Et re vera, ille verus est Rex, seque hoc nomine, & titulo verè dignum ostendit, cui (ut modò cum Sallustio dixi) *In maxima Imperio minima licentia est; & non detestandas illas voces, quas retuli, sequitur, sed Senecæ illas: Minimum debet licere, cui nimium licet. Tantum quantum vult potest, qui se nisi quod debet, non putat posse. Multa Tibi non li-*

Senec. Tragic. in Troad. Alter epif. 91. & de Consol. ad Polyb. cap. 26.

Plin. Iun. in Paneg.
ad Trajan.

ent, quæ pumilibus, & in angulo iacentibus licent. Plinij Iunioris: *Fælicitatis est, quantum velis posse. Magnitudinis est velle quantum possis.* Et Iuvenalis, rectè docentis, nihil esse violentius Aure Tyranni, cui illud semper in promptu:

Iuvenal. Saryr. 4.

Sic volo sic iubeo, sit pro ratione voluntas.

Erasm. in Adag.
Scarab. Aquitam;
pag. 719.

Cum potius vel Erasmo (ultra plurimos alios) monente, iustorum Principum, ut & Philosophorum, propria virtus, & laus esse debeat: *Moderari affectibus, ac rationis ductum in omnibus sequi.* Quod qui ignorat, Rex verus verè dici non poterit, iuxta Claudiani, & aliorum documenta, quæ iam alio loco recensui, & in hoc commodè repeti possunt.

Sup. Emb. XVI.

Etenim in hac de se ipsis victoria, tota Regum virtus, & commendatio consistit, & rectè idcirco dixit, ille qui dixit:

Fortior est qui se, quàm qui fortissima vincit

Mænia, nec virtus altior ire potest.

Plato lib. 1. de leg.

Et Plato, dum ait: *Omniū victoriarum hanc esse tum primam, tum propriam.* A quo habuit Horatius, quatenus uno loco inquit:

Horat. li. 2. Od. 2.

Latius regnes, a vidum domandou

Spiritum, quàm si Lybiam remotis

Gadibus iungas. Suterque Pænis

Seruiat uni.

Idē epist. 2. lib. 1.

Et in alio,

----- *Animum rege, qui nisi parat,*

Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.

Plaut. in Trinummo.

Mens quippè est ad cuius præscriptum dirigendæ sunt functiones animi. Quo nomine sapius voluntas capitur, ut & Plautus ostendit: *Tusi animum vscisi, petius, quàm animus te, est quod gaudeas.*

Curtius lib. 4. Camerar. lib. 3. c. 69. pag. 251.

Et hæc victoria, in oculorum continentia erga filias Darij, eximia pulchritudine virgines, quas captivas tenebat, magis Alexandrum Magnum, testante Curtio, quàm reliquæ commendavit, ut & Scipionem Africanum similis alia, cum Indibilis sponsa, de qua latius Valeritius Maximus agit, & Plutarchus, eiusdem per totam vitam eximiam in se ipso vincendo continentiam, & fortitudinem laudans.

Valer. lib. 4. c. 3. §. 1. Livius lib. 16. Gellius 6. cap. 8.

Debent quippè, qui speculum de quo agimus representant, omni prorsus quantumvis levi macula carere, & undique se illæfos præstare, taliq; candore excellere, ut ne in minutissimis quidem ab eo, Regiaq; Mæstatis, ac dignitatis decore degenerent, & omnino etiam in rebus minimis à mendacio vacent. Nam ut in Proverbijs habetur: *Non decent stultum verba composita: nec Principem labium mentiens.*

Plut. in Polit.

Proverb. 16. 7.

Quod etiam monuit Rex noster Alfonsus X. dum in quadam ex suis septem Partitis legibus ait: *Otro si los Reyes que tienen el lugar de Dios en la tierra, è à quien pertenece de guardar mucho la verdad, deben parar mientes, que no seàn contra ella, diciendo palabras mentirosas.* Et Basilius Imperator sic Leonem filium commonefaciens: *Maximi pen-*

L. 3. tit. 4. par. 2.

Basil. Imp. in exh. ad fil. cap. 29.

dito, & veracem te esse, & veraces homines in familiaritatem tuam admittere; ita enim & firmus, & constans in omnibus factis, & dictis existimaberis, ac veram, & non suspectam tuorum erga te benevolentiam retinebis. Si autem in mendacij, & vanitatis suspicionem veneris, indigna facere Imperatoria maiestate, qua aususes, convinceris; efficiasque, ut subiecti semper formidolosi, rerumque omnium incerti, & titubantes vacillent.

25 Divus etiam Thomas multus est in hoc Mendacij vitio Principibus dissuadendo, quod Aristoteles servorum vitium esse dixit. Illudque ideò generosis & ingenuis Principibus; ut venenum fugiendum, & ut adulterinam monerem: *Nam Princeps (inquit) mendax, parvi valoris est, & cum non velit unum de denarijs suis esse falsum, se hoc uno denario viliorē videtur habere, si se ipsum falsum, & mendacem exhibeat.*

26 Quod ideò in præsentiarum punire volui, quoniam multos nostri temporis Politicos video, qui Platonis, & Xenophontis sententiam sequuti, Deum quidem, quia nemine eget, mendacio quoque nō egeant dicant. Principibus verò viris, cum pluribus egeant, aliquando non solum permissum, verum & necessarium mendacium esse videri, quatenus ad bonum commune dirigitur. Hæc enim doctrina procul a Christianis Principibus esse debet, quorum norma Christus est, qui, ut Divus Ioannes Apostolus inquit, veritas appellatur, & legem suā in veritatis base constituit.

27 Vnde illam, tanquam erroneam, merito pluribus rationibus & argumentis Ioannes Marquæz exagitat, & novissimus Noster Saavedra, docens, simulationem aliquando, mendacium verò apertum, nunquam Reges decere. Quod & ad ipsorum Regum legatos extendit D. Christophorus de Benavente & Benavides, Comes del Fontanar, (nobis, heu, hoc quo hæc scribimus tempore, fatis ereptus) & Ego multus alibi adstruo, ex Divo Augustino, & alijs copiose probans, notu licere cuiquam, etiam pro totius mundi salute mentiri. Indorumque sapientibus, Persis, & alijs, ita insitum fuisse videtur, ut nihil æquè, ac mendacium punierint, & ter de eo convictos, ad nullum Republicæ munus admittendos censuerint, ut Xenophon, Diodorus Siculus, Philostratus, & alij testantur.

28 Et ex his etiam colligi potest, quid sentire debeamus de nefario illo Lyfandri dicto, quo docere solitus erat, ut Plutarc. commemorat, Reges & Imperatores non teneri ad fidem datam, vel promissionem etiam iureiurando munitam, observandam; si id sibi expediens non fuerit, & ut pueros astragalus, vel taxilis, ita eos, quibus cum eiusmodi fœdera fœrunt, iuramentis eludere posse. Nam licet huic errorem Machiavellus etiam nostris temporibus suscitaverit, & in eundem (quod magis est) Hieronymus Ossorius incidere videatur, dum consultit, posse Principes sæpè, pro Regni sui salute conservanda mentiri, & fidem datam violare, ne dum fidei gloriam querunt, nomen sapientiæ, & sanitatis amittant. Contrarium tamen certius, & receptius est, ut pluribus Petrus Surdus, & Vincentius Cabotius, post alios

D. Thom. de Regim. Princ. lib.

Aristot. li. 4. Æth.

Plato lib. 2. & 5. de Rep. Xenoph. lib. 4. de dict. & fact. Socrat.

Ioan. 14. 6. & in epist. 1. cap. 5. 6.

Marq. in Gubern. Christ. lib. 1. c. 14. & lib. 2. cap. 7.

Saaved Emp. 43. ex pag. 285.

Benav. in advert. Princ. & legat. cap. 21. per totum.

Ego 1. to. lib. 2. c. 14. num. 15.

Xenoph. in Cyrip. lib. 3. Diodor. li. 3. c. 10. Philof. lib. 2. Arrian. lib. 3. Heraclid. de polit. lib. 1.

Plut. & Probus in vita Lyfand. Tull. 1. Off.

Ossor. de Reg. inst. lib. 1. in fin.

Surd. multis relatis decis. 234. per tot. Cabot. 2. disp. c. 13. & seqq. Vvarem de fœderib. lib. 2. ex n. 165.

ostendunt. Nihil enim est quod in Principibus magis eminere debeat, quam dictorum promissorumque constantia, & veritas, ac fides etiam hostibus data, & nudo verbo promissa, quod apud eos tantum valere debere, quantum in alijs ius iurandum Alfonso Aragonū Rex dixisse narratur.

Cuius dictum commentans Aeneas Sylvius addit, animo Principes, non alia quavis arte obstringi posse, & graviter dolet, hodie certiora esse meretricum, quam Regum promissa. Et Georgius Acacius refert D. Imper. Carolum Quintum similiter dixisse, fidem à terris exulantem, apud Imperatores hospitium invenire debere. Sed præstat Guntheri carmen subnectere, qui Fidericum Primum Imperatorem inducit, in hæc verba populo, qui ab eo quasdam pactiones iurari petebat, respondentem:

Iuramenta petis: Regem iurare minori

Turpe reor: Nudo ius, & reverentia verbo

Regis inesse solet; quo vis iuramine maior.

Non decet in labijs versari lubrica Regis,

Non decet ore sacro mendacia cudere Regem:

Sancta & plena suo sunt Regia pondere verba,

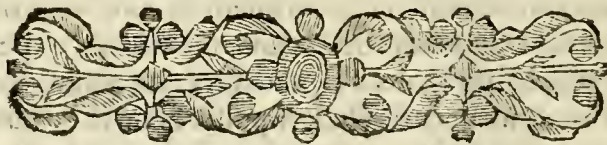
Dicta semel nullum patiuntur iure recursum.

Ergo quod instigas iurando iure pacisci,

Pone metum curæ, vel non iuratus habebos, &c.

In idemque tendunt vulgatæ illæ, & quotidie in Tribunalibus perfonantes Baldi sententiæ, quod Principibus maximè conveniunt verba illa, quæ de Deo in Sacra Pagina proferuntur, semel loquutus est Deus, quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita: & quod Princeps debet habere unum calamum, & unam linguam, & esse immobilis in promissis, & verbis oris sui, instar lapidis angularis, vel sicut Polus in Cœlo. Quas referens, & illustrans Rolandus à Valle æquè asseveranter concludit: *Fidem fallere gravibus grave esse, gravioribus gravius, & viris exemplaribus gravissimum; idèdque in Regibus, & Principibus plus quàm gravissimum.*

(***)

Panor. de dict. & fact. Alfons. lib. 1. & ibi Sylv. in Ad-dit.

Acacius de privil. iur. civil. lib. 3. c. 8.

Gunt. in Ligu-rino lib. 3. fol. 81.

Bald. cõf. 327. li. 1.

Roland. conf. 2. n. 150. lib. 1. & conf. 1. n. 34. lib. 2.

Sceptrorum imitatio potentissima.

EMBLEMA XXIX.

*Discolor ut pecudi virga obversata sub undis
Vellere sit soboles versicolore facit.
Sic quibus imbueris Regalia Sceptra, colores
Imbuet exemplum plebs meditata Ducis.*

COMMENTARIUS.

HOC Emblemata superioris auctarium vel confectarium esse poterit. Nam cum Principem non solum sibi, verum & suis, speculum esse debere dixerimus, eundem nunc, ut magis purum, tersum atque illæsum se illis præbere studeat, vel ex eo admonemus, quod nihil potentius efficaciusque ad subditorum mores dirigendos, & componendos, quam vita & exemplum ipsorum Principum reperiat. Nam ut Tullius ait: *Studiosè plerique facta Principum imitantur.* Et iuxta Livij sententiam: *Ipsi se homines, in Regis, velut unici exempli mores formant.*

Sumitur autem ex historia Genesis, ubi cum Iacob cum Laban focerò desortendi, sibi que sumendis maculosis ovium partibus pepigisset, & alijs focero relinquendis, virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis sumit, easque ex parte decorticavit, detractisque corticibus, in ijs quæ spoliata fuerunt, candor apparuit; illa verò quæ integra fuerant, virida permanserunt, atque in hunc modum

Tull. i. Offic.

Livius

Genes. 30. 34. & seqq.

color effectus est varius. Posuitque eas in canalibus ubi effundebatur aqua, ut cum venissent, greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent. Factumque est, ut in ipso calore coitus, oves intuerentur virgas, & parerent maculosa, & varia, & diverso colore respersa. Quemadmodum è contrario, nigra in totum, vel alba, quæ in contemplatione virgarum in totum albarum, vel nigrarum concepta erant.

Valles de sacra
Philos. cap. 11.
Perer. Merfer. &
alij in d. loc. Gen.
Levinus de occ.
nat. mirac. lib. 4.
A'ciat. inl. quæret,
de verbor. signif.
Theat. verb. *Iuagi*
natio, Camerar. 1.
subcif. cap. 54. Pet.
Mex. in Sylv. var.
lect. 2. par. cap. 8.

Pint. in Ezech.
cap. 17.

Noriemb. in Theo
pol. tom. 2. par. 2.
lib. 3. pag. 566.

Ierem. 2.

David Psalm. 109.

Clem. Alex. 1. Poe-
dag. cap. 7.
Numer. 17.

Prudentius.

Infr. Embl. 65.

Cabrer. de metu,
lib. 2. c. 15. ex n. 4.

Claud. in 4. Conf.
Honor.

Quod, licet quantum ad historiam pertinet, ex naturali Philosophia fundari possit, quæ docet, quam efficax sit imaginandi vis in tempore conceptionis, tam in mulieribus, quam in pecudibus, de qua multi multas rationes, & exempla passim adducunt, & præsertim D. Hieronymus, de pulchris inde nostræ Hispaniæ equis & equabus sermonem habens.

Quoad Mysticum tamen sensum, cum varias ille locus habeat applicationes, eam Ego ad præfens Emblema formandum delegi, quam doctissimus Hector Pintus his verbis proponit: *Quemadmodum qualis erat color virgarum Iacob, talis erat color pecorum, quæ nascebantur ex ovibus in aspectu virgarum concipientibus. Quales sunt Regis actiones, tales solent subditi cogitationes concipere. Iacob est Princeps, virgæ sunt eius opera, oves subditi, conceptus, cogitationes.* Eandemque, Pinto non citato, his verbis clausit noster Pat. Eusebius Noriembergius: *Sceptra mihi videntur sicut Iacobi virgæ, pro ipsarum colore induent mores subditi.*

Cui Ego addo in sacra Pagina sapè virgam pro Sceptro sumi solere, iuxta illud Ieremiæ: *Virgam vigilantem ego video;* ubi D. Hieronymus inquit, Septuaginta Interpretes pro virga, Sceptrum, sive baculum transfuisse. Idemque sensus ab omnibus interpretibus datur verbis David: *Virgam virtutis suæ emit tet Dominus ex Sion,* & alijs, quæ expendit Clemens Alexandrinus, & similiter virgis, quas Deus accipere iussit Principes duodecim tribuum, quando eas divisit. Quas omnes & amygdalinas fuisse constat, ut & illas Iacobi, easque cum virga Aaron reponi in tabernaculo iussas. Neque abest Prudentius dum cecinit:

Regnum per omne iussus

Sacram tenere virgam.

Et alij, quos alibi, de virgis Magistratum loquentes, adducemus; & ad saturitatem noster D. Antonius Cabrerus congestit.

Porrò ad efficaciam exempli, & imitationis Regum in populis sibi subiectis: & quòd magis ipsorum facta, quam leges, & edicta in componendis, & corrigendis subditorum moribus operentur, quia locus communis, & vulgarissimus est, contentus ero ex multis, quæ ad eius illustrationem adducere possem, selectiora aliqua recensere. Initium à Claudiani carminibus sumens, quæ licet notissima sint, ob sui elegantiam omitti non possunt:

In commune iubes si quid, censes vè tenendum

Primus iussa subi; tunc obseruantior equi

*Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Authorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum; nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita Regentis
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.*

Qui ultimus versus, iam in Adagium transiisse videtur, ut constat ex nova eorum collectione, ubi similia sunt: *Sic Reges faciunt. Novus Rex nova lex. Theramenes coturnus; Dum caput dolet cetera membra dolent.*

In quorum expositione Erasmus, Cognatus, & alij, plura notarunt.

7 A quibus non longè absunt illa, quæ in sacra Pagina habentur: *Secundùm iudicem populi, sic & ministri eius; & qualis Rector est civitatis, tales & inhabitantes in ea. Princeps qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet impios,* quibus in locis Expositores alia notarunt.

8 Et fuit nobilis, & antiqua doctrina Platonis, dum monuit: *Plerumque accidit, ut ij qui subsunt, mores eorum exprimant, sub quorum Imperio degunt.* In qua tamen, illud *Plerumque*, Ego tollendum censerem. Nam non plerumque, sed semper hoc contingere solet, ut Herodianus testatur; & D. Chrysofost. inquit: *Solet enim civium multitudo suorum Principum mores tanquam exemplar aliquod intueri, & ad illorum rationes se se effingere.* Et Cassiodorus, dum non minùs graviter, quàm audacter scripsit: *Publici decoris mater est mens Regentis; & quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum. Facilius est quippè (si dicere fas est) errare Naturam, quàm dissimilem sui Princeps possit formare Rempublicam.*

9 Vnde Trajanus pro symbolo habuisse dicitur, *Qualis Rex, talis Grex.* Et de eodem agens, Plinius Junior, hanc censuram perpetuam, & indefinentem vocavit, sic inquit: *Nam vita Principis censura est, eaque perpetua. Ad hanc dirigimur, ad hanc componimur. Non tam imperio nobis est, quàm exemplo. Flexibiles quantumque in partem ducimur à Principe, atque ut ita dicam sequaces sumus, huic enim ceteri, huic probati esse cupimus, quod frustra speraverunt dissimiles: eoque obsequij continuatione pervenimus, ut propè omnes homines unius moribus vivamus.* Et Martialis Aulæ naturam, his verbis:

*Nemo suos, hæc est aule natura potentis;
Sed domini mores, Cæsarianus, habet.*

10 Claudianus quoque eleganti comparatione usus, ducum mores, castra, non minus, quàm lituos, sequi, sic ait:

*Scilicet in vulgus manant exempla Regentium
Utque Ducum lituos, sic mores castra sequuntur.*

Et Sidonius laudans Maiorianum:

----- *Sic agmina voce
Exigis, exemploque levas, primusque labores*

Erasm. & Cognat. in Adag. pag. mihi 518.

Eccles. cap. 10. v. 2

Prover. 29. 12.

Plat. lib. 8. de Rep.

Herodian. lib. 4.

D. Chrysofost. de Sacerd. serm. 3. c. 14.

Cassiodor. lib. 3. epist. 12.

Plin. Jun. in Paneg. ad Trajan.

Mart. li. 9. epig. 81

Claudian. lib. 1. de laud. Stil.

Sidon. Apollin. carm. 5.

*Aggrederis quoscurque iubes: tunc cetera paret
Turba lubens, seruit proprijs cum legibus auctor.*

Verrin. in Distich.

Quos sequens, siue imitari volens, Michael Verrinus hoc, inter alia sua, Distichum exaravit:

*Sistudia & mores populi cognoscere curas?
Res facilis: vitam Principis inspicias.*

Oven. in Monost.
72.

Quod etiam eisdem verbis positum invenio inter Monosticha Ethica Ioannis Oveni, emphaticèque Galli hoc proverbio claudere solent:

*Les suites è les provinces,
Sui vent les moeurs de leus Princes.*

Pint. in Ezech.
cap. 20.

Et Hector Pintus hac comparatione egregiè declarat: *Quemadmodum mare, praesertim Mediterraneum, aer em imitatur, ut si aer est tranquillus, viget maris tranquillitas, si procellosus, est etiam mare procellis exagitatum: sic populus Regem plerumque sequitur: si Princeps est iustus, colunt subditi iustitiam; si verò est sceleribus coopertus, ipsa scelera amplectuntur. Meritò igitur fuit à viris sapientibus observatum, esse populum Principis umbram. Cui adridet alia Erasmi, qui ait: Nulla vis fatalis, nullus Cometes sic afficit res mortalium, ut vita Principum rapit ac transformat mores & animos civium.*

Erasmi. de Princ.
insit.Paterc. in hist. Ro.
de Aug. Cæs.

Vt vel sic appareat, quàm sit verum id, quod Velleius Paterculus tradit, Principem scilicet optimum, cives suos rectè facere, faciendo docere, cumque sit Imperio maximus, exemplo maiorem esse. Vnde inquit Panormitanus Alfonso Aragonis Regem dicere solitum: *Magnum quidem esse adversus hostem se Ducem Principem exhibere: sed & illud maximum, ad omnem virtutem suis civibus Ducem esse.* Et illum Regulam suorum civium meritò appellavit Plutarchus, his verbis elegantissimis utens: *Oportet, ut quemadmodum amussis, cum planè re-cta, & minime perversa fabricata est, reliqua quibus admoventur, & applicatur dirigit: similiter quoque Principem, ubi primum didicerit imperare sibi ipsi, & animum suum rectè instituerit, & mores habuerit bene compositos, ita demum subditos regere. Neque enim cadentis est currere; aut incomposit componere, aut parere nescij est imperare.*

Panorm. lib. 4.

Idem Plut. in lib.
de præc. coniug.

Cicer. lib. 3. de leg.

Et alibi, ob hanc sequelam, & imitationem, inquit, quòd Reges, si musicà ament, multos efficiēt musicos, si litteras, litteratos, si athletas, exercitationibus corporis deditos. Et Cicero, vel ex hac ratione hortatur Principes, ut à vitijs abstineant, quia non solum sibi, (ut in privatis contingit) verum & toti Reipublicæ peccant, dum in eam propria sua vitia infundunt, per multosque sui imitatores habent, & plus exemplo, quàm peccato nocent.

Nazianz. in Apo-
log. pag. mihi 24.

Quem locum imitatus D. Gregorius Nazianzenus, in Christianis gubernatoribus puram vitam requirit: *Sin minus (inquit) tanto maius erit malum, quanto pluribus praesuerit, si quidem maior est, quæ ad plures manat, quàm quæ in uno vertitur improbitas. Non enim tam facile vel pannus indelebilem tincturam, vel tetrum suavemve odorem res proprius*

adnotæ recipiunt; neque tam citò perniciosus aliquis vapor in aerem diffunditur, diffususque adhaerescit animantibus (quod sanè pestilentia est & dicitur) quàm solet Principum vitijs infici tota civitas. Et quidem multò facilius vitijs, quàm virtutibus, hoc enim maxime superior est probitate improbitas, & hoc ego in primis molestè fero, quòd video, vitium quiddè multos habere imitatores, & sectatores, nec quicquam esse tam facile, quàm improbum fieri, vel nullo impellente; virtutis verò acquirenda studiosos esse per paucos, ac difficulter admodum posse quemquam ad eam pervenire, etiam si multi sint, qui trahant, atque invitent.

16 Quod ultimum, optimè etiam præfensit Seneca, dum dixit: *Citò nequitia subrepat, virtus difficilis inventu est, etiam sine magistro vitia discuntur.* Iuvenalis:

*Quoniam faciles imitandis
Turpibus ac pravis omnes sumus.*

Et latius exposuit D. Hieronimus inquiens: *Prolivis enim est malorum emulatio, & quorum virtutes affici nequeas, citò imitaris vitia; Quid mirum? Vitium profectò presentibus utens voluptatibus, facile ad se allicit pleròsque, virtus autem laboriosa atque ardua incedens via, paucos admodum habet sectatores.*

17 Huic rationi illa etiam accedit, quòd vel ad conciliandam suis legibus, iussis, & edictis auctoritatem, & vigorem, necesse est, ut Princeps, quæ iubet & sancit, prius opere compleat, & à se ipso disciplinam incohet; nam alias, ut Claudianus insinuat in loco supra relato, friget iussa, quantumvis egregia, quæ in iubentibus virtutum societate destituuntur, & ut præclare inquit Plautus:

Qui alterum incusat vitij, cum ipsum se intueri necessum est.

Et Seneca:

Rex velit honesta, nemo non hæc eadem volet.

18 Vnde & Tertullianus, non minùs rectè: *Oportet (inquit) commendationem alicuius rei adortos, ipsos prius in administratione eius rei deprehendi, ne dicta, factis deficientibus erubescant.* Et Cassiodorus; tum sapè, tum in formula Rectoris provinciæ, illum monet, ut sit vitæ còtinens, ut in alios iudex esse possit, & signanter subiungit: *Prima aqutitas est à se Præsules incohare, ut debeant criminosi metuere, quem nequeunt similem reperire. Nullas enim in se culpas timet reus; quas habere respexerit Cognitorem: quando agentem malè, nisi bonis moribus non àstimat displicere. Suos actus nullus damnat in altero, quia natura est humani animi, ut nãtatur potius vindicare, quod se cognoverit admisisse, &c.*

19 Et iterum ad Senatum Romanum scribens, sub nomine Theodorici Regis, sic habet: *Facilis enim recti persuasor est innocens iudex, sub cuius prædicabili conversatione pudet mores probabiles non habere. Quis enim vereatur scelus, cuius in suggestu gremij complicem videt? In cassum personam ficta sceleritatis inducit, cum avarus pecunie ambitum dissuadet, cum legibus parendum censet iniustus. Non habet distributionis gremium, cui auctoritatem libera conscientia non ministrat, quoniam excels*

Senec. lib. 3. natur. quaest. in fine.

Iuven. satyr. 14.

D. Hieron. in epist. ad Latam.

Claudian. ubi sup.

Plaut. in Truc.

Senec. in Thyest. 1. Scen. 1.

Tertull. de paciēt. lib. 1.

Cassiodor. lib. 6. epist. 21.

Idem lib. 1. epist. 4.

- sus tunc sunt in formidine, cum creduntur iudicibus displicere.*
- Idē lib. II. epif. 8. Et alibi, adhuc magis ad rem de qua agimus, & qualiter vel Rex 20
 ipse in se continentiam exhibere debeat, ut eam possit suis militibus
 imperare, ita loquitur: *Offendimus in vobis, Deo iuvante, continentiam,
 ut eam militibus sine pudore imperare possimus. Non enim potest auctori-
 tatem habere sermo, qui non iuvatur: exemplo: dum iniquum sit bona pra-
 cipere, & talia non fecisse.*
- Quintil. in decla- In quam etiam sententiam tendens Quintilianus; verissimè, & gra- 21
 mation. vifsimè dixit: *Tacitā hanc legem, hanc conditionem Principum esse, ut
 quicquid faciant praecipere videantur.* Et Latinus Pacatus suum Theo-
 Pacat. in Paneg. ad dosium laudans, quòd nimium luxum in Imperio introductum, parsim-
 Theodos. monia suae exēplo moderatus fuerit, hoc, plus longè legum minis
 efecisse inquit, neminemque molestè ferre potuisse, ad Principis se-
 met modum coërceri, additque: *H. n. certatim in omnes luxuriae pu-
 dor, parsimoniae cursus inolevit, & quiescentibus legum minis, subjicit
 quandoque privatim sui poenitentia. Sic est enim, sic est: exasperat homi-
 nes imperata correctio: blandissime iubetur exemplo.*
- Clem. Alexād. lib. Vnde Clemens Alexandrinus eum, qui legem, quam tulit, implet, 22
 1. Strom. *Legem animatam, & armatam vocavit.* Et Theodoretus elegantissi-
 mè: *Legislatoris (inquit) exemplum, officiosa legis praecipio est; lex quae
 obedituris friget in charta, imitatoris exemplo calet in opere.*
- Theodoret. Cum quibus convenit novissimum, sed venustissimum Oveni Epi- 23
 Oven. lib. univ. gramma ad Iacobum Angliae Regem:
 Epig. 113. pag. 113
*O quanta exempli generoso in Principe vis est;
 Tu vitando vetas, tu faciendo inbes
 Princeps principium motus: Rex regula vitae
 Circumfert caelum sydera, Rex populum.*
- Lips. 2. Polit. cap. Plura alia loca & exempla ad hoc idem suadendum & illustrandum 24
 Imp. insp. Princip. Iustus Lipsius, & alij passim Scriptores allegant, sed ego suprā dictis
 fig. 6 2. n. 8. Piña in contentus, Tacitum addo, qui postquam Imperatorem Vespasianum
 Eccles. 1. tom. pag. propter sobrium vivendi rationem à se introductam, auctorem sobrie-
 122. & 525. Pined. tatis appellavit, hanc egregiam doctrinam addit: *Obsequium inde in
 in Iob. 1. tom. pag. Principem, & amulandi amor, validior quàm poena ex legibus, & metus.*
 39. Torres in Phil. Et D. Ambrosium, qui ait, Valentinianum iuniorem, Romanos ado-
 mor. Princip. lib. 3 lescentes, qui quandam scenicam ob pulchritudinem deperibant,
 cap. 14. & 15. Aca- ea ad se venire iussa, & despecta potius quàm adspēta, sua continen-
 cius de privil. iur. tia refranasse, & mandato, ab illa abstinendi, maiorem vim praesti-
 lib. 3. c. 8. Camer. tisse.
 1. to. subcis. c. 66.
- Tacit. Ann. 3. c. 55. Estat quoque inter Sanazari Poëmata Epigramma quoddam ad 25
 Federicum Neapolitanum Regem, quo, quàm potens sit hoc iubendi
 D. Ambr. in Conc. genus, ita dilucidè comprehendit:
 funeb. de Valent. Iun.
 Sanazar. in Epigr.
*Editto nuper cum tu, Rex magne, caeteres,
 Audaci ne quis stringeret arma manus:
 Deposuisse tuum vel primus diceris ensē,
 Et monstrasse palam prius inermē latus;*

*Quid maius populis ve tuis, Federice, vel urbi
Accidere huic nostra per tua dona potest?
Post domitos hostes, inter tot commoda pacis,
Contigit exemplis vivere posse tuis.
Publica nimirum res tunc sibi constat, & æquum
Imperium, cum Rex, quod iubet ipse facit.*

26 Certè etenim tum in alijs, tum maximè in rebus ad corporis habitum, ac vestitum pertinentibus, hæc Regum, de qua agimus imitatio, potentissima esse solet. Adeò, ut Diodorus Siculus scribat, Ætiopibus morem fuisse, ut si quando Rex aliqua corporis parte ex quavis causa debilitaretur, domestici omnes sponte sua eandem partem debilitarent. Turpe enim existimabant, Rege claudo, non omnes eius amicos claudos esse, cum verè si: amicitia ex rebus adversis amicorù dolere, latari secundis.

Diodor. Sicul. lib. 4. Bibliot.

27 Quod & ipsum in comarum sive capillorù tonsione, in Germania, ad imitationem Philippi Boni Ducis Burgundiæ, in Gallia ad Regis Francisci I. in Anglia ad Regis Henrici VIII. Ioannes Bodinus, & Philippus Camerarius contigisse commemorant. Nam licèt aliàs hæc, ut & aliæ plures nationes, comam alere in more habuerint, & de eius prolixitate gaudere, ut idem Camerarius observat, & ante eum latè Hadrianus Iunius, Antonius Hottomanus, Alexander ab Alexandro, Lælius Bisciola, & plures alij, quos Ego alibi diligenter congessi, ubi tamen prædicti Reges eam, ob capitis gravedinem, vel alijs de causis deposuerunt, subditi statim similem morem sequuti sunt, prout & in nostra Hispania observatum fuit, ad imitationem invicti Cæsaris Caroli V. quousque viginti ab hunc annis paulatim contraria consuetudo, ex Gallis ad Nostros translata, serpere cœpit.

Bodin. lib. 4. de Re pub. c. 6. Camer. subsec. cent. 2. cap. 40. & cent. 3. c. 96

Iun. & Hottom. in tract. de Coma Alex. & Tiraq. lib. 5. c. 18. Bisciol. lib. 7. subsec. cap. 5. Ego 2. tom. lib. 1. c. 24. num. 32.

28 Quam quidem Ego non prorsus improbarem, si intra debita moderationis metas contineretur. Nec enim ignoro quantum decoris & ornatus coma reliquo corpori addat, ut plures pluribus prosequuntur. Inter quos D. Ambrosius numeratur, dum dixit: *Comam reverendam esse in senibus, venerabilem in Sacerdotibus, decoram in adolescentibus, comam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo stæcescit.* Post quàm tamen eò res processit, ut oneris sit, quod honoris esse deberet, & in capillamenti prolixitate, crispatione, & circinatione, tota quasi dignitas & cura, non à Nobilibus tantùm viris, verùm & à plebeis & mechanicis hominibus constitui cœpit, iustè sanè eiusmodi excessus, & abusus à Me, & doctis alijs cordatisque viris reprehendi potuit.

Iun. & Hott. sup. Lips. ad Tacit. cap. 14. & plures alij apud Me sup. d. cap. n. 33. & D. Ant. Cambreros in tract. de Metu lib. 2. cap. 28 per tot.

D. Ambros. lib. 5. Hexam.

Ego sup. ex n. 37. Navarrete in discurs. polit. 14. Acuña in notis ad decret. pag. 173. & 174. Alf. Carrança in lib. cōtra los malos trajes. p. 2. per tot. & alij.

29 Et à D. etiam Ambrosio, qui alioqui comam laudavit, reprehensus reperitur, quatenus inquit: *Quam deformem autem virum facere opera muliebria? Ergo pariant, ergo parturiant, qui crispant comam ut femina, & tamen ille velantur, isti bellantur. Verum habeant excusationem, qui patrios usus sequuntur, sed tamen barbaros, ut Persæ, ut Gothi, ut Armenij: maior quidem est natura, quàm patria. Quem locum quidam*

D. Ambr. cap. 22. Deuter. epistol. ad Iræu.

noſtri tēporis Vates non inueniſſe egregio hoc Epigrammate adum-
braſſe videtur:

Si vir, ubi virtus? Nemo ſine viribus eſt vir.

Si vir, ubi virtus maſcula digna viro?

Non vir: ſed virus populi, exitiumque iuventa,

Cur te ſæmuncum non pūdet eſſe marem?

Cur calamiftrator diſcis criſpare capillos?

Viribus indocilis, bellica ad arma rudis.

Pone enſem iam, ſume colum, trabe pollice fuſum

Non ſexu, ſed virtus efficit eſſe virum.

Extat etiam in eiufdem vitij deteſtationem mirabile factum Go-
defridi, Ambianenſis Epifcopi, apud Laurentium Landmeterum, &
non minus notabile dictum in Actis Sancti Sebaſtiani. Ad cuius re-
formationem iuxta noſtri Emblematis monitum, nullum potentius,
preſentiuſvè edictum reperiri poterit, quàm Regis, Procerumque au-
læ Regiæ exemplum, ut ex ſuperioribus patet.

Quod etiam, quàm potens eſſe ſoleat in ijs, quæ ad materiam Reli-
gionis ſpectant, adeò, ut meritò in Adagium tranſire poterit, quòd
Cuius Regio eſt, eius eſt Religio, ſive quòd Religio eſt ſequela iurifdi-
ctiõnis, pluribus Ego alibi etiã proſequor; & ſi quid eſt, quod addere
liceat; videre poteris Sozomenum & Theodoretũ, qui quantũ hac in
re Arcadij & Honorij exemplum præſtiterit, latè commemorant. Et
Sanctus Ioannes Damascenus, poſt Plutarchum in Numa, qui huius
exemplo docet, *Quòd homines ad Religionem facillimè Principis ductu
poſſunt emoliri, atque traduci.* Ut quondam Gallia vidit in ſuo Clodo-
væo, uxoris meritis & monitis ad capeſſendam Chriſtianam Fidẽ con-
verſo, ut Robertus Gaguinus, & alij illius Regni Scriptores enarrant;
& Polonia in Iabellone Lituaniæ Rege, qui referente Cromero anno
milleſimo trecentefimo octuageſimo ſecundo, cũ eſſet Gentilis, & ap-
peteret coniugium Heduvigis Regiæ Poloniæ, quæ Chriſtiana erat,
promiſſit, ſe pariter, & fratres, & gentem ſuam omnem Chriſtianis
myſterijs initiari. Et conditionibus acceptis, ipſe baptizatus fuit, &
in Baptiſmo Vladislai nomen accepit; & ſtatim populus tanta con-
tentione Baptiſmum appetebat, quòd cum immenſi laboris eſſet, ſin-
gulos ſacro fonte tingere, nobilioribus tantũ hic honor habitus, re-
liquum verò vulgus turmatim diſtributum, luſtrali aqua, ſive ſacra à
Sacerdotibus conſperſum eſt, unumque pro tunc nomen cuique tur-
mæ, tam virorum, quàm mulierum inditum. De qua Baptiſmi
forma, quid ſentiendum Ego alijs rela-
tus ediffero.

Landmet. de ver.
Cler. lib. 1. part. 1.
c. 6. Ego ſup. n. 44.

Ego 2. to. lib. 1. c.
26. ex n. 38.

Sozom. lib. 8. c. 1.
Theodor. li. 5. c. 29
Damaſc. in hiſtor.
Barlaham, cap. 33.

Cromer. lib. 15.
pag. 355.

Ego d. lib. 1. c. 26.
num. 39.

Magnus in Magnis.

EMBLEMA XXX.

*Quam vanè Astrorum Divumq̄, papilio Regem
Occupat, huic alas dum penecillus agit.
Ingentes animos, dignas Iove concipe curas,
Vnde ingens Princeps, quem leviora premunt?*

COMMENTARIVS.

QU M ergo tot sint ac tanta, quæ Reges ac Principes
anxios, & sollicitos reddere possint, si dignitati suæ,
& orbis expectationi, ut oportet, respondere deside-
rent, eò impensius eisdem enitendum est, ut ipso-
rum animus Reipublicæ potius commodis, quàm vo-
luptatibus studeat, & in serijs curis, ac laboribus oc-
cupatus, omni nimio lusu luxuq̄ se posito, nihil iucundius, nihil vo-
luptuosius sibi habeat, ac ducat, quàm illius tranquillitatem, quàm
civium mores, quàm legum auctoritatem. Hæc meditari, hæc procur-
rare, hæc tueri, eorundem sit alea, lusus, venatus, & amores, qui Nu-
minis vice inter homines sunt, ad quorum nutum, ut alibi inquit
Seneca, tot hominum millia stringunt ferrum, & in mortem ruunt,
à quorum providentiâ pendent tot urbes, tot regna, & quibus,
hoc privilegium inter alia fortuna concessit, ut quodcuique mor-
taliū datum velit, eorum ore pronuntiet, & ex eorum respon-
sis lætitiæ causas populi urbisq̄ concipiant. Vnde secundum

Seneca lib. 1. de
Clem. cap. 3.

Idem de Constans-
tia, cap. 8.

Momus Alberti
Florent. lib. 1. Lu-
cian. in simili in Ca-
ro Menip.

Lactant. lib. 1. de
falsa relig. cap. 9.
Rhodig. lib. 6. cap.
17. lib. 9. c. 19. cir-
ca fin. & lib. 21. c.
33. Suidas verb. *Lu-
cian.* Baron. ann.
Christ. 171.

Philos. in vita A-
poll. lib. 2. cap. 4.

Causin. in Polisth.
fymb. lib. 2. c. 4.

Theod. lib. 6.
Græc. affect.

Tertul. in lib. con-
tra Martion. tetigi
sup. Emb. 1. ad fin.

eundem Senecam, Fortunæ manus esse dicuntur.

Quod, ut ipsis Principibus insinuemus, hoc Emblema præfigimus, quod *Magnos in Magnis* occupari debere demonstrat, sumtum ex Momi, ad Luciani imitationem, mordacitate, qui, ut plures tradunt, cum vanos suos Deos irrisset, quos de lusa Gentilium Antiquitas coluit, & quod magis dolendum est, in Christum etiam Dominum, ac Servatorem nostrum impio & blasphemio ore bacchatus fuisset, propter quod à canibus discerpitus ac dilaniatus interiit, ut Lactantius Firmianus, Suidas, Cœlius Rhodiginus, Baronius, & alij litteris tradunt, in quodam Dialogo Iovem induxisse fertur, Papilionum alas, (quos vulgò *Mariposas* vocamus) summo studio deaurantem ac depingentem, alijs interim negotijs ac curis valere iussis, & in illum ironice, *O Magnus in Magnis*, exclamat. Sic nobis ansam tribuens, ad Principes commonendos, ut à nugis abstineant, & quos pluribus titulis ornavit fortuna, eo magis contendant, dignis loco munere curis occupationibusque sedulam operam exhibere, cum vel in suo illo Deo, nebulo ille, & malè feriatu Sophista, sive Atheista, ob studium sive vacationem, quam ijs contrariam existimavit, ab hac, quam dixi, subfannatione non abstinerit.

Cui similis fuisse videtur Apollonius Thianus, tanto opere celebratus, cum, referente Philostrato, cum Damide disputaret, cur Iupiter quandoque, distractis ab invicem nubibus, in eisdem videatur, non solum delineare, verum & pingere centauros, hircones, cervos, lupos etiam, aut equos, & eiusmodi alia, quasi pictoris officio fungatur hic Deus, volatilique curru quandoque relicto, quo delatus divina humanaque gubernat, huiusmodi ludibria depingens, sedeat, sicut pueri in arena pingere solent? Quo ex loco Nicolaus Causinus aliud Symbolum, nostro in omnibus simile, delineavit, de eodem Iove, hos hircones, & Centauros, ita (ut diximus) in nubibus pingente, cum lemate, *Princeps in nugis occupatus*.

Absit tamen ut existimet quispiam, Nos in vero, summo, ac maximo, quem colimus, Deo, hæc opera, quæ nobis inutilia vel frivola primo ad spectum videri possunt, ullatenus succensere; nam in eorum quolibet, quantumvis contemptibili, summam eius omnipotentiam agnoscimus; nec quidquam, ob horum curam, utilioribus alijs detrahi profitemur, Theodoretæ sententiæ adherentes, dum ait, quod qui Deum accusant, quod animalcula, ut pulices, & pediculos formaverit, similes esse videntur his, qui picturæ ignari, id accusant, quod pictor renidentes colores ubique non adhibuerit, cum tamen ille congruos singulis distribuerit locis. Nec aliter faciunt, ac si quis propterea tragœdiâ accuset, quod Heroes cuncti non sint, qui in ea loqui indicantur, sed quod aliqui in ea, vel famulitij ordinis, vel agrorum colonus, vel inruditus, infimæque notæ loquatur.

A quo non procul abest Tertullianus, qui in eisdem animalculis Dei omnipotentiam agnoscens, ita elegantissimè loquitur: *Animalia minutiora maximus Artifex de industria ingenijs, aut viribus ampliavit. Imitare, si potes, apis ædificia, formicæ stabula, arrangea*

retia, bombycis stamina. Sustine, si potes, illas ipsas lectuli, & tegetis tui bestias, cantharidis venena, musca spicula, culicis & tubam, & lanceam. Qualia erunt maiora, cum tam modicis, aut invaris, aut le-deris; ut nec in modicis despicias Creatorem. Postremò te tibi circumfer, intus ac foris considera hominem, placebit tibi, vel hoc opus Dei nostri, quod tuus Dominus ille Deus melior adornavit, propter quem in hac paupertina elementa de tertio caelo descendere laboravit; cuius causa in hac cellula Creatoris crucifixus est, &c. Accinitque Salvianus, prudenter monens, ne in his, aut alijs, quae de causa à Deo fiant requiramus: Homo (inquit) sum, non intelligo secreta Dei, investigare non audeo, & ideo etiam attentare reformido. Quia & hoc ipsum genus quasi sacrilega temeritatis est, si plus scire cupias, quam sinaris, &c.

Salvian. lib. 3. de gub. Dei.

6 Quod igitur hoc nostro Emblemate intendimus est, aurum, ut est in proverbio, ex Momi vel Luciani stercore colligere, & vel hoc exemplo (ut dixi) Principes, ne in similem reprehensionem incidant, admonere. Etenim, si in quovis privato homine, iuxta Ciceronis sententiam: Quod in rebus honestis, & cogitatione dignis, opera curaque ponetur, id solum iure laudabitur. Cui concinens Aeschiles dixit: Ne in ijs labores temerè, quae nihil inveniunt. Plinius: Nam diligentiam in supervacuis affectare, nostrum non est. Phaedrus: Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria. Et Ecclesiasticus: In supervacuis rebus noli scrutari, multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curiosus.

Cognat. inter proverb. Erasmi, pag. mihi 402.

Cic. 1. de offic.

Aesch. apud Clem. Alex. lib. 5. Strom. in princip.

Plin. in Proem. lib. 17.

Phaedr. li. 1. fab. 16 Eccles. 3. 24.

7 Vnde in Adagium transijt: Satius esse otiosum esse, quam nihil agere, hoc est, quam inaniter vexari, difficiles nugae habere, & quod ait Seneca: Ingenium inter irrita exercere, & disputationibus nihil pro futuris otium terere. Et similiter: Aranearum telas texere, pro eo quod est, in refrivola nulliusque frugis infinitum, atque anxium capere laborem. Quod ad disputationes dialecticas, saepius inanes, ex Zenone accommodavit Erasmus, & eis non relatis, novissimus Schoonhovius, de hoc peculiare Emblemata confingens adversus Sophistas. Necnon & illud: Milium terebrare, sive perforare; quod in eos dicitur, qui in re difficili, sed prorsus inutili laborant, atque etiam aliud: Magnus versator in re pusilla, ex Eudamide apophthegmate sumtum in musicum quemdam, qui foeliciter cecinisse videbatur: Quod existimaret, operosam esse scientiam, sed nihil afferentem utilitatis; quia ut bene ille alter:

Erasmi in Adag. Nihil agere, pag. mihi 323. & 336.

Seneca de brev. vit. cap. 13. & in epist. 117.

Erasmi ubi supra pag. 323.

Schoonh. Emb. 64

Erasmi sup. pag. 324.

Idem pag. 348.

Turpe est difficiles habere nugae,
Et stultus labor est ineptiarum.

8 Quid in Regibus, & Principibus hac in parte dicere, sentire vè debemus? qui ut alibi ex Seneca, & alijs retulimus, cum pra omnibus sint, pro omnibus esse debent, & pro salute singulorum, atque univerforum curare, & excubare. Qui sunt imago & exemplar Dei in terris, rerum moderatores, & arbitri. In quorum manu posita opes, dignitates, vita omnium nostrum, & de quibus Dominus apud Isaiam dicit, Princeps verò, ea quae digna sunt Principe cogitabit, &

Sup. Embl. 12. & seqq.

Isai. 32. 8.

Erasin. epist. 23.
cent. 10.

ipse super Duces stabit. Et Erasmus: Verum Regibus, si sapiunt, non vacat ludere: quodque in privatis hominibus luxus, & nequitia est, in Principe imbecitas est.

Xenoph. de dict.
& fact. Socrat. li. 3.

Audiendus est quoque Xenophon, qui de eisdem Principibus agens, etiam cum tesseriis ludunt, luxui, iocis, risui, histrionibus, morionibus, & alijs voluptatibus, rebusvè minus serijs, & necessarijs, quamvis artificiosis, se dedunt, otiosos esse inquit, quamvis videantur aliquid facere, qui talibus vacant; liceret enim illis meliora facere, talibus dimissis. Ut & de illis iudicavit Ælianus, qui quadrigas fecerunt, quæ sub muscæ ala possent abscondi: & in sesamo distichon elegeium litteris aureis inscripserunt: *Quorum sanè (inquit) neutrum rosa sententia, nemo prudens, & virtutum studiosus laudibus predicabit, quid enim hæc aliud sunt, quàm temporis vana perditio?*

Ælian. de var. hist.
lib. 1. cap. 17.

Quis enim otiosum non fuisse dicit Homerum, dum murium, & ranarum prælia, tanto studio sub Batrachomyomachix nomine elucubravit, Virgilium de Culice ita serio canentem, Synesium de laudibus Calvitij commentantem, ipsum quoque perfidum Lucianum muscæ encomium pangentem, Antonium Maioragium, Lutum, & Anonimum Batavum, Asinum laudantes, quamvis Staius Papinius similes nugæ excusare videatur.

Staius Papin. in
præf. suor. carm.

Et ut de Regibus & Imperatoribus agam, nemo non novit, quàm probrosum Neroni fuerit, Imperij curas relinquere, & muscæ, cihtaræ, ac ludis theatralibus interservire, in quibus, Suetonio teste, vocem illam audire meruit, *Vides ut citbaræ adus digito orbem temperet.* Domitiano, & Commodò, nimia sagittandi peritia, & studium, de quo idem Suetonius, & alij mira commemorant, & qualiter se solerent in solario ad muscas ballista, vel stili acie confingendas, recludere. Quod etiam sagittandi studium, ut nimium, in Gratiano (in melioris aliqui indolis Imperatore) Cedrenus notavit, & quod eius tela aliqui mente prædita esse dixerunt. Ut & in Heliogabalo Lampridius, quod servis suis araneas per totam Romam diligenter congerere iusserit, quibus congestis, & ad decem librarum millia deperitis, vel ex hoc colligi posse dixit, quanta esset urbis Romanæ magnitudo.

Suet. in Neron.

Idem in Domitiano, & Eutrop. lib. 9. c. 3. Erasim. in Adag. *Ne muscas quidem*, Surd. & Herod. in Commod. Sabell. lib. 5. en. 6. & lib. 10. exemp. cap. 11.

Cedren. in Gratiano. Lâprid. in Heliog.

Alvar. Gom. epist. 8.

Marian. hist. Hisp. lib. 22. Guzmã en el Mar de histor. cap. 172. Saavedra Embl. 71. pag. 543

Pluribusque alijs relictis, quamvis Muscæ, & Poësis studium in se laudabile sit, pariter tamen ac in Nerone, vitio verti meruit Domino Regi nostro Ioanni Secundo, quod licet hæc egregiè calleret (adeo ut multa poëmatia Ioannis de Mena peritissimè emendasse legamus in epistolis Archiatri sui Alvari Gomecij de Ciudad Real) eis tamen plus iusto vacabat, & animum impendebat, Regni curas & habenas, imò & se ipsum totum, aliorum gubernationi relinquens, ut Ioannes Mariana, & alij testantur.

Plut. in Apoph.

Arist. lib. 8. Polit. cap. 2. & 7.

Et certè, ut Cato Maior apud Plutarchum edocuit, sapissimè contingit, ut qui in rebus eiusmodi ludicris & nugatorijs, serijs sunt, in serijs deficient, vel ridiculi habeantur, & secundum doctrinam Aristotelis, vile exercitium putandum est, & ars, & disciplina, quæcumque, corpus, aut animam, aut mentem liberi hominis ad usum,

& opera virtutis inuicem reddens. Hæcque tria ad disciplinam spectari oportet, ut medium teneatur, ut fieri possit, ut deceat. Nemo autem iuste dicere poterit Regibus ac Principibus decens esse, quod proprium & præcipuum sui muneris est, & esse debet, omittere, & in rebus vel disciplinis minus utilibus tempus terere.

13 Cuius iacturam præ omnibus fugiendam esse, cum rerum omnium in humana vita utilissimum sit, merito passim gravissimi quique Philosophi tradiderunt. Inter quos Seneca, ita signanter, ad Lucillū scribens, effatur: *Ita fac ergo, mi Lucile, vindica te tibi, & tempus, quod ad huc aut auferebatur, aut surripiebatur, aut excidebat, collige, & serua. Persuade tibi hoc sic esse, ut scribo, quedam tempora surripiuntur nobis, que tam subducuntur, quedam efflaunt, turpissima tamen est iactura, que per negligentiam fit. Et si volueris attendere, magna pars vite elabatur malè agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus, &c.*

M. Varro, Plutar. in Pericle, & in Antonio, Theoph. ap. Laer. lib. 5. Lipsius cent. 3. ad Belus, ep. 49. Petrar. dial. 15.

Senec. epist. 1. ad Lucil. quem etiã vide in lib. de brev. vitæ.

14 Et hoc Monitum, ultra ea, quæ supra retulimus, præclare Regibus tradidit Rex noster Alphonsus X. in quadam ex suis legibus, ubi postquam oblectandi animi gratia, & labores ferios hilarius capeffendi, ludos aliquos, venatum, musicæque delicias eisdem permisit, hæc verba subiungit: *Equien de otra guisa usasse de estos placeres, recibiria ende grandes pesares en logar de placeres, è tornar sebia como en manera de tafureria, que es cosa de que vien en muchos daños, è muchos males, è pesa mucho à Dios, è a los omes, porque es contra toda bondad. E porende el Rei que non sopiese de estas cosas bien usar, segun de suso diximos, sin el pecado de la mala estanza, que le ende vernia, seguirlebia aun de ello gran daño, que en vileceria su fecho, dexando las cosas mayores, i buenas por las viles.*

L. ult. tit. 5. par. 2.

15 Quam legem præ oculis habuisse videtur Philippus Cominæus, dū Reges taxans, qui per ignaviam, & ocium muneris suo deficiunt, & in calamitatem aliquam incidunt, sic prosequitur: *Qui verò ita se comparant, ut maximam temporis partem ferijs occupationibus, reliquum autem liberalibus, & honestis oblectationibus impendant, magnam illi sanè laudem merentur, & ò felicem populum, cui talem contingit habere Principem.*

Comin. lib. 10. hist.

16 Et in idem tendit, secundum Stephanum Guazzum, à Camerario relatum, reprehensio Philippi Regis Macedoniae erga Alexandrum filium benè canentem, non enim tam in Musicae vituperium processit, quàm quòd Alexander huic studio nimium intentus, quasi Musicam profiteri videretur, & minus curare ostenderet, quæ sibi quàm maxime convenirent.

Guazz. de civil. conv. lib. 2. Camer. cent. 3. cap. 98. in fin.

17 Quod etiam congruit cum Quæstori illius viri exemplo, qui à Domitiano Consiliariorum ordini exemptus fuit, quòd nimio gesticulandi, saltandi que studio teneretur, ut in eius vita Suetonius scripsit.

Sueton. in Domitiano, cap. 8.

18 Planè ubi res, quæ in se primo ad spectu parvæ videntur, ad maiorum graviorumque curam conducunt, & diriguntur, non est notandus, sed laudandus Princeps, qui de eis etiam sollicitus est, damnato errore Euripidis apud Plutarchum, dum dixit, quod *Vt Deus Rex mundi magna curat, parva relinquens fortuna, ita Princeps nõ nisi in gra*

Plut. in Apoph. Erasmi. in simil.

Lycosth. in sim.
pag. 109.

D. Damascen. lib.
2. de imag.

D. Hieron. in epif.

Liban. declam. 29.

Tacit. 13. Annal.

Plut. in Paul. Æm.

Cassiodor. lib. 1.
epist. 43.

Idē eod. lib. ep. 45.

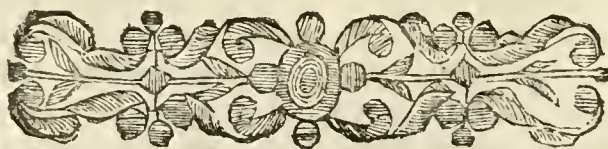
Rota in vita Beet.
Beyerlinch. lit. M.
pag. 339.

vibus, & aravis negotijs exerceri debet. Nam ut benè advertit Cōradus Lycosthenes, Euripides hīc, ut homo Ethnicus loquutus fuit, etenim Christiani Deum omnia curare credimus, & fatemur, & ad eius imitationem Principes etiam in parvis sollicitos esse debere, ubi ex illis ad maiora proceditur. Rectissimè enim à Damasceno docemur: *Parvi enim parva non sunt, ex quibus magna proveniunt.*

Quam etiam sententiam D. Hieronymus ita scriptam reliquit: *Non sunt tanquam parva contemnenda ea, sine quibus magna constare nō possunt.* Et in eandem consentiens Libanius: *Optimi quique (inquit) Magistratus arbitrantur, accuratam in parvis diligentiam, maiorum esse conservationem.* Et Tacitus: *Magnarum rerum curas non dissimulatos, qui animum etiam levissimis adverterent.*

Quibus addere licet celebratissimum illud Pauli Æmilij Apophthegma, qui testante Plutarcho, dicere solebat: *Fiusdem esse ingenij, & aciem, & convivium instruere.* Et Cassiodorum, qui Præfectum quendam Theodorici Regis, hoc nomine laudat, quod *Eiusdem Regis curas sermonis suavitate deliniret, & tanta se animi puritate clarificavit, ut cum apud Nos mereretur aulicas dignitates, spectaculorum ordinatione, letissimam sibi inslitiam vindicaret.*

Qui & idem in alia Epistola sub nōmine eiusdem Theodorici ad Boëtium Severinum scripsit, ut horologia duo ad se destinaret, Burgundionum Domino transmittenda, addens, plerumque res parvas plus solere præstare, quàm magnæ possunt obtinere divitiæ. Frequenter enim, quod arma explere nequeunt, oblectamina suavitatis imponunt: *Sit ergo (inquiens) pro Republica, & cum ludere videmur. Nam idè voluptuosa quarimus, ut per ipsa seriis compleamus.* Et eundem Boëtium eximie commendans, quod cum multa esset eruditione saginatus, & in ferijs rebus omnibus admirandus, hoc tamen ei impedimēto non fuerit, ut artes, & disciplinas, quas exercēt vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaverit. Et quascunque fœcunda Græcia per singulos viros edidit, ipso uno auctore, patrio sermone Roma susceperit, dum faciebat aquas ex imò surgentes, præcipientes cadere, ignem ponderibus currere: organa extraneis vocibus insonare, urbes munire, maria siccare, metalla mugire, Diomedis in æregnes buccinare, Æneos angues insibilare, aves dulcem emittere cātilenam, & cœlum sic imitari, ut Solem fecerit in Archimedis Sphæra decurrere. De quibus rebus præter Cassiodorū, Georgius Martianus, Rota, & Beyerlinchius latiùs scribunt, & Nos hīc ob eandem admirationem memoriam facere volumus.

Sic Misce gaudia curis.

EMBLEMA XXXI.

*Quid caput hic galea? Ferro quid pectora mollis
Asperat? Et pugnam, & citharedus erit;
Fœmineas ne crede manus: nam monstrat Achilles,
Ut liceat bello substituisse chelym.
Viribus adiiciunt præfractis otia robur;
Nec satis ad pugnas irrequieta manus.*

COMMENTARIUS.

ANEAT igitur firmum & stabile, quod in superiori Emblemate diximus, præcipuas nimirum Regum & Principum curas, & occupationes, Regias ac serias, & tali tantoque munere dignas esse debere, & aliud esse Sceptrum, aliud plectrum, ut Stratonicus Ptolomæo Regi dixisse narratur.

Sed non tamen ideò existimet quispiam, Nos ita profus his semper curis ac laboribus intentos eisdem requirere, vel ita tetricos, & austeros, ut non aliquando serijs ludrica possint intermiscere, atque illud Catunculi monitum sequi.

*Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut possis quemvis animo perferre laborem:*

Eraf. lib. 6. Apoph.

Dionys. Cato in dist. lib. 3.

- Horat. lib. 4. Od. 12. *Quod & idem Horatius probat, dum dixit:*
Misce stultitiam consilij brevem.
Dulce est desipere ad tempus.
- Eccles. 10. 1. Et Ecclesiastes inquires: *Pretiosior est sapientia & gloria, parva & ad tempus stultitia.*
- Erasm. in hoc Adag. pag. Scimus quippè ita comparatum esse humanum ingenium, ut non minùs interdum ludum & oblectamentum aliquod, quàm negotium sibi quærat, & vel in Adagium transiisse: *Locandum est, ut seria agas*, quia iuxta vulgatum illud Ovidij,
- Ovid. epist. 4. *Quod caret alterna requie durabile non est,*
Hæc reparat vires fessa que membra leuat.
- Anachar. ap. Laer. Et ut dicebat Anacharijs, animus hominis arcui similis est, qui nisi honestis recreationibus remittatur, frāgitur, vel mollescit. Ad quod alludens idem Ovidius dixit:
- Ovid. ubi suprā. *Arcus & arma tuæ tibi sunt imitanda Dianæ,*
Si nunquam cesses tendere mollis erit.
- Herodot. lib. 2. Eodemque exemplo Amasis Ægyptiorum Rex, sibi lusus aliquos obtreçantibus, satis fecit, ut Herodotus commemorat. Et Divus etiam Ioannes Evangelista, adolescenti, qui eum irridebat, quòd aliquando cum perdice ludere soleret, ut ex alijs Baptista Fulgosijs recoluit.
- Eulgos. lib. 8. c. 3. Et idem innuit lex nostra Partitæ, dum inquit: *Cada cosa que alguna vezada non fuelga, non puede mucho durar.*
- L. 2. tit. 5. par. 2. Neque abest Plato, quatenus docet: *Nostram omnem vitam in remissionem atque studium esse divisam*; & eius discipulus Aristoteles, qui *Inter negotia magis ludis esse utendum* (inquit) *nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem desiderat, & idè simul mentem & corpus laboribus fatigare non convenire, quoniam hi labores contrariarum rerum efficientes sunt; labor enim corporis, menti est impedimentum, mentis autè corpori.*
- Cicer. lib. 1. de orat. Quod adè verum & necessarium reputavit Cicero, ut dicat, sibi liberum non videri, qui non aliquando nihil agit; hoc est, ut Erasmus tradit in Adagio, quod ex hoc dicto collegit, qui non interdum sibi vacat, otio indulget, & ab operibus cessat. Nam secundum Senecam: *Ut fertilibus agris non est imperandum, citò enim exhauriet illos nunquã intermissa fecunditas, ita animorum impetus assiduus labor franget vires recipient paululum recreati. Nascitur ex assiduitate laboris animorũ quædam hebetatio, & languor.*
- Erasm. in Adag. pag. 549.
- Senec. de tranq. vit. cap. 15. Et nihil est, quod hæc nõ conterat, & exedat, si opportuna quies, & laxatio nõ immisceatur, ut verissimè & scitissimè canit Ovidius (iterũ nobis ad partes vocandus) sic inquires:
- Ovid. lib. 1. de Põto, Eleg. 5. *Cernis ut in duris, (et quid bove firminus) arvis*
Fortia taurorum corpora frangat opus;
Quæ nunquam vacuo solita est cessare novali,
Fruetibus assiduis lassæ senescit humus;
Oceidet, ad Circi si quis certamina semper

Non intermissis cursibus ibit equus,
 Firma sit illa licet, solvetur in aequore navis,
 Que nunquam liquidis sicca carebit aquis.
 Me quoque debilitat series immensa laborum,
 Ante meum tempus cogor & esse senex.
 Otia corpus alunt, animus quoque pascitur istis,
 Immodicus contra carpit utrumque labor.

8 Ad quorum carminum imitationem Natalis Comes hæc edidit:

Nam labor assiduus fertur domitare leones;
 Hinc iubet alternæ luci succedere noctem
 Natura alma Parens, servandis provida rebus.
 Hinc & Atlanteos humeros recreasse labantes,
 Dicitur Alcides, tenuit cum pondera mundi, &c.

Nat. Com. in Myt.
 pag. 711.

9 Et plurimis alijs relictis, quæ obvia sunt, & à Valerio Maximo, Coelio Rhodig. no, & alijs collecta, uno ore docentibus: *Otium industria subnecti debere, non quo evanescit virtus, sed quo recreatur*; audi præcor Cassiodorum, qui hanc rerum intermissionem & mutationem hominibus connaturalem esse his verbis ostendit: *Nemo dubitat, homines sua varietate recreari, quia in continuatione rerum magnum mentibus constat esse fastidium. Dulcedo mellis si assiduè sumatur horrescit: serena ipsa quamvis magnopere desiderentur, iugiter adeptæ sordescunt. Non immeritò, quòd cum sit homo commutabilis, natura sua desiderat habere qualitates. Qui & ipse alibi, magis adhuc ad rem, de qua agimus, inquit: Reges Republica consulere, etiam cum ludere videntur. Nam idè voluptuosa sequuntur, ut per ipsa seria compleantur.*

Valer. lib. 8. cap. 8.
 Rhodig. lib. 1. c. 1.
 Alciat. & Minoes
 in princ. Emblem.
 Cassan. in Præf. ad
 Catal. glor. mund.
 Matienz. in proce.
 Dial. relat.

Cassiod. li. 7. epist.
 36.

Idè lib. 1. epist. 45.

10 Et ubi hæc insuper non habentur, illis, intra debitæ moderationis terminos licitè & honestè vacare permittit, quia non videtur ab officio, & labore ei iniuncto, recedere, qui se aptiorem & habiliorum ad ipsum exercendum reddit. Vegetæ quippè, & strenuæ mentes, quò plus recessus sumunt, hoc vehementiores impetus edunt, ut in salino fountis videmus contingere, cuius, ut alibi dixit Statius:

Stat. in Sylvis.

----- Vires instillat alitque
 Tempestiva quies, maior post otia virtus.

11 Ex quo simili, symbolum sumit noster D. Didacus Saavedra Fajardus, ad hoc ipsum monitum, de quo agimus, suadendum; ubi illud Aristorelis citat: *Otium enim tum ad virtutes ingenerandas, tum ad civilia munera obunda, requiritur.* Et citare etiam potuit Ciceronem, eandem sententiam his verbis tradentem: *Homines quamvis in rebus turbidis, tamen si modo homines sunt, interdum animis relaxantur, ne ex nimia restrictione tristitia generetur.*

Saaved. in Id. Pol.
 symb. 72. pag. 549.

Arist. 7. Pol. cap. 9.

Cic. 2. Phil.

12 Nos autem, nostro hoc (ut apparet) Emblemate, idem non minùs congruenter (ni fallimur) insinuamus, Achillem armatum, simul tamè cytharæ, sub Chironis Centauri disciplina, deditum, depingentes.

Val. Max. lib. 8. c.
 8. de otio laudato,
 post Hom. Iliad. 9

Quod ex verbis Valerij Maximi sumimus, qui Homerum sequens, & referens, ita inquit: *Homerus quoque ingenij cœlestis vates, non aliter sensit, vehementissimis Achillis manibus canoras fides aptando, ut earum militare robar, leni pacis studio relaxaret.* Quo quidem in studio, herbifque salutiferis cognoscendis, & in multis alijs artibus, quibus polluit, à Peleo patre, & Thetide matre, Chironem Centaurum, qui easdem apprimè callebat, in præceptorem, & veluti pœdagogum accepit, quem hic quoque hac de causâ depingimus, ut latè ultra Homerum, Ovidius, Statius Papinius, & alij commemorant, simul etiam tradentes, qualiter Achilles Agamemnoni iratus, & ob amissam Briseidam tristis, animi dolorem cytharâ pulsu, & cantu musicæ deliniret.

Homer. in Iliad.
Ovid. 2. & 6. Memorph.
Stat. 2. Achilleid.
latè Nat. Comes in
Mythol. lib. 4. cap.
12. pag. 377.

Ælian. lib. 14. c. 23

Natal. ubi sup. lib.
9. c. 12. pag. 1001.

Quibus Ælianus, eandem sive historiam, sive fabulâ tangens, hæc addit: *Videtur autem mihi Achilles etiam in Iliade cum accinit cytharâ, veterumque res gestas cantando sibi ipsi in memoriam accersit, furorem & indignationem sopire. Etenim cum esset musicus, ex spolijs hosti ereptis, primam arripuit cytharam.*

Sed & ultra ferocis Achillis exemplum, quem Natalis Comes addit à Chirone non lacte, sed leonum visceribus, aprorumque, & urforum medullis enutritum, passim suppetunt alia clarissimorum, doctissimorumque virorum, & Principum, qui similibus oblectamentis, modestisque facetijs, animorum vigorem recreare, & sic ad honestos labores se alacriores reddere consueverunt. Nam Pythagoram legimus, cytharâ quoque, ut Achilles, se excitare solitum, ubi evigilasset; quo scilicet esset ad functiones obeundas, & diuturna munia expeditionis; & cum somnum peteret, rursus testudine mentem leniebat, quò affectus redderet sedatior. Cato vino laxabat animum curis publicis fatigatum. Cum pueris Socrates, Seneca teste, ludere non erubescibat, & quidem in arundine equitando, ut Valer. Maximus addit.

Senec. de Tranq.
anim. c. 15. ad fin.

Xenoph. de dict.
& fact. Socrat.
Stob. serm. 28.

Cic. in lib. de orat.
Valer. d. lib. 8. c. 8.
Erasim. in Adag.
Conchas legere.

Horat. lib. 2. saty. 1

Cuius & illud dictum laudatur: *Otium possessionum omnium optimum esse.* Otium autem sensit, non ignaviam, sed à tumultuosis negotijs, & cupiditatibus, animi tranquillitatem vitiantibus, remissionem.

De Scipione quoque, & Lælio, post Ciceronem, idè Valerius Maximus, & alij passim enarrant, qualiter rerum publicarum cura defessi, conchas, & umbilicos ad Caietam & Lucrinum legere, & ad omnem animi remissionem ludumque descendere consueverunt. Quo respicit Horatianum illud:

*Quin ubi se à vulgo & scena in secreta remorant
Virtus Scipiada, & mitis sapientia Lælij,
Nugari cum illo, & discinctis ludere, donec
Decoqueretur olus soliti.*

Qui idem Scipio dicere etiam solebat: *Se nunquã minus otiosum, quàm cum esset otiosus, nunquam minus solum, quàm cum esset solus.* Innuens nimirum, se tunc vel recreatione, vel meditatione, ad res serias & graves disponere, & præparare, & eiusmodi otium non otiosum, sed negotiosum (ut supra diximus) esse censendum. Cum contra, ut prudenter dixit Ennius ab Agellio laudatus:

Ennius apud Agel.
lib. 19. cap. 10.

Otium qui nescit uti plus negotij habet,
Quàm cum est negotium in negotio.

- 17 De quo loco, & alijs ad otij detestationem pertinentibus, alibi fufsius agemus, nunc ad Augustum Cæsarem transeuntes, qui licet laudatissimus fuerit Imperator, alex aliquando indulgebat, ut Suetonius refert, notabilem eius ad Tiberium epistolam addens, de modo, quo se hoc in ludo habere toleret, ut hilaritatem, & animi sui liberalitatem ostenderet, qua etiam intentione & imitatione Prudentissimum Regem nostrum Philippum II. eidem ludo indulgisse, Paschasius Iustus est Auctor.
- Infr. Embl. 77.
Suet. in Aug. c. 71.
Paschas. lib. 1. de alexa.
- 18 Ipse etiam Tiberius, ut Tacitus narrat, quamvis Imperio, & Imperij artibus attentissimus, hoc se & alijs ludis oblectari solebat, & magnus ille Agesilaus ab Aliano, & alijs memoratur, cum Infante filio arundinem equitasse, postquam diuturnam operam publicis rebus multa cum laude impendisset. Unde emanavit illud Horatij.
- Tacit. lib. 6. Annal.
Ælian. lib. 12. c. 15.
Horat. li. 2. saty. 3.
- Ludere par impar, equitare in arundine longa.*
- 19 Et sunt sexcenta alia similia antiquorum, & recentiorum exempla, quæ Alexander ab Alexandro, Franciscus Petrarcha, & alij recensent. Quibus addere licet Marcum Antonium Philosophum Imperatorem, qui Imperij mole, & Philosophiæ studiorum assiduitate defatigatus, animum iam lassum, aut pila, aut pictura recreabat. Altera enim corpus exercebat; altera, immutato cogitandi genere, una cum corpore, ut Fulgosus tradit, spiritum renovabat. Prout & Alexander ille, re licet, & nomine Severus, qui ut Lampridius, & Cuspiantius scribunt, facundia Græca excellens, musicæ valdè deditus erat, lyraque, tibia, & organo ac tuba canere, ad graviorum curarum intermissionem solitus fuit, sed post Imperium adeptum, nunquã alio conscio, nisi pueris suis testibus.
- Alex. lib. 3. cap. 21
Petra. lib. 1. rer. mem. c. 1. de otio, noviss. Souterius de ludis, lib. 3. cap. 1. & 3. Theat. verb. Ludus, & verb. Ludrica.
Fulg. lib. 8. cap. 3.
Lampr. & Cusp. in Alex. Severo.
- 20 Quod etiam de Rege ac Domino nostro Philippo IV. quem Deus sospitet, Saavedra, testatur. Quem tamen scimus, & experimur, nunquam ita huic, vel alijs oblectamentis intendere, ut maiores curas a se abdicet, ut idem Auctor alibi de Dom. Rege Ferdinando Catholico, post Marianam, & alios, scriptum reliquit, & ab omnibus cordatis Regibus observari debere in quadam ex suis legibus præcepit. Rex Alfonso X. ubi postquam de musica, & alijs permisis delectationibus egit, inquit: *Emazuer, que cada una de estas fuesse fallada para bien, con todo esso non debe ome de ellas usar, sino en el tiempo que conviene, è demanera que aya pro, è non daño. E mas conviene esto a los Reyes, que à los otros ome, ca ellos deben fazer las cosas muy ordenadamente, è con razon.*
- Saaved. Emp. 6. pag. 37.
Idem Empr. 72. pag. 552.
L. 21. tit. 5. par. 2.
- 21 Musicam porro fuisse, & esse decentissimum, & præsentissimum Regum oblectamentum, & aliarum curarum levamen, satis ab Ecclesiastico suademur, dum dixit: *Vinum & musica latificant cor, & super utraque dilectio sapientia.* Atque aded à magnis viris, & Principibus plurimi habitam, pluribus testimonijs, & exemplis, Policraticus, Camerarius, & Beyerlinchius ostendunt; & extat elegantissimum eius
- Policr. de nug. curial. lib. 1. c. 6. & li. 8. c. 12. Camer. 1. subc. c. 16. & lib. 3. c. 97. pag. 365. Beyerl. in The. verb. Musica.

Cassiodor. lib. 2.
epist. 40.

Eoban. Hefsius in
Epigramm.

encomium Cassiodori in Epistola, quam sub Theodorici Regis nomine ad Boëtium scripsit, rogans, ut cytharedum deligat, quem ad Regem Francorum mittere possit. Sed præstat versus Eobani Hefsi in laudem veræ tempestivæque musicæ subtexere, qui ita habent:

Quem non blanda iurant varij modulamina cantus,

Huic iecur, & renes ægraque corda stupent:

Nam nihil humanas tanta dulcedine mentes

Afficit, ac melicæ nobile vocis opus.

Tange lyram digitis, animi dolor omnis abibit,

Dulcisonum refocet, tristia corda melos.

Quod etiam non malè expressit ille, quisquis fuit, qui musicam, de se ipsa, his carminibus loquentem induxit:

Vinco, flecto, rego, cantu, dulcedine, plectro,

Dira, cruenta, feros, tartara, monstra, viros:

Languentes relevo, morituros excito, mæstos

Erigo, pallentes munio, vinco Deos.

Causin. in Polistor.
symb. lib. 5. c. 32.

Quibus tamen non obstantibus, Henricus Magnus Gallia Rex, ut Causinus narrat, dicebat, nihil vetare quominus Regum liberi, musicorum audirent acroamata: musicam autem discere, aut fidibus canere volebat; cum præsertim hæc ars, nihil ijs præterquam ad amatorias illecebras sit pro futura. Pessimum documentum, & quod perversa naturæ contagione, celeris irrepuerit animo, quam magistri præceptis egeat. Regum quidem propria in pace instrumenta, sceptrum esse, & manum iustitiæ, in bello gladium: hæc ijsdem regiè tractanda, hæc utroque tempore usurpanda prædicabat. Prudentiæ, iustitiæ, fortitudinis, cæterarumque virtutum temperiem, Regiam planè cantilenam esse, musicis legum numeris illigatam, quam quisque quadripartito solus canere posset. Cum quo consonat illud Gelonis apud Plutarchum, qui, in convivio, cum lyra circumferretur, cæteri que ordine canerent, (nam id apud Græcos honestum habebatur) equum iussit adduci in convivium, facilèque, ac leviter in illum insilijt, significans, hoc esse regalius, quam lyra canere.

Plutarc. in Lacon.

D. Chrysoft. in homil. 4. ad popul. Antioch.

Cæterum, ut ad rem redeamus, non solùm licitum ducimus, Principes sub hac, quam diximus, moderatione, animum demulcere, & Regias curas atque anxietates paulisper deponere, verùm & ipsis, quos regunt, populis, aliquando otuari, & feriari permittere debent, & ludos, ac festivitates publicas, quibus oblectentur, & exhilarentur, cōcedere, & citharedum imitari, qui neque nervum intendit, ne abrumpat, nec remittit ultra modum, ne harmoniæ concentum lædat. Vel Deum potius, qui, ut D. Chrysoctomus ait: *Nec in remissione continua, nec in longa tribulatione nostram constituit animam, secundum suam prudentiam utramque faciens. Non sinit nos continua potiri remissione, ne segniores fiamus: non autem rursus sinit in continua versari tribulatione, ne concidamus, ne vè desperemus.*

Quod monitum, iuris gentium non malè appellari potest, cum

nulla fuerit gens, quæ suo modo moreque aliquos ludos non instituerit, ut post alios novissimè Bullengerus, Souzerius, Pantoja, Meursius, Beyerlinchius, & alij demonstrant, & graviter ostendit Seneca eodem, dum modo moderati sint, commendans, nam frequens usus omne animi pondus eripiet, addensque, *Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publicè coegerentur, tanquam necessarium laboribus interponentes temperamentum.*

26 Quod & plures leges Romani iuris ostendunt, iubentes, ut populis læritia red datur; & non tam in Regibus voluntarium, quam necessarium, docet Casiodorus, dum post multa relatu digna de ludis Circensibus, & alijs, eorumque laude & utilitate, sic finit. *Hæc nos fovemus necessitate populorum imminantium, quibus votum est ad talia convenire, dum cogitationes serias delectantur abicere. Paucos enim ratio capit, & raros probabilis oblectat intentio; & ad illud potius turba ducitur, quod ad curarum remissionem constat inventum. Expedit interdum desipere, ut populi possimus desiderata gaudia continere.*

27 Qui sanè locus, & alia, quæ supra retulimus, satis cōducūt ad resolutionem quæstionis, tum sæpè alias, tum maximè his diebus in examen magno studio vocatæ, an Comœdiæ, & theatrales, quas vocamus repræsentationes, populis (ut fieri assolet) concedendæ, vel in totum à Republica exterminandæ sint? Certe enim, licet Christianis moribus magis cōveniat, eiusmodi oblectationem interdiceret, propter excessus, abusus, & peccata, quæ inde oriri cognoscimus, in quibus referendis, & exaggerandis latè Mendoza, & alij calamum extenderunt. Adhuc tamen plures rationes pro illius continuatione, (si abusus reformetur, & aliæ cautiones adhibeantur) existunt, de quibus alibi se se Nobis offeret opportunior dicendi locus, & interim videnda erunt, quæ non in eruditè nostri D. Franciscus de Amaya, & D. Didacus de Saavedra de hoc argumento, post alios à se relatos, litteris prodiderunt.

Bulleng. Meurs. Sout. Pantoja in tractat. de ludis Theat. Beyerlin. verb. Ludus. Senec. de Trāquil. cap. 3. & 15.

L. unic. C. de majum. l. 2. cod. tit. in Theo. l. 4. C. de pagan. l. 1. & 5. C. de spectac. Casiodor. lib. 3. epist. 51.

Mendoz. quodlibeticis. Amaya lib. 3. observ. c. 5. n. 67. & seqq. Saaved. Imp. 73. pag. 553. & 554.

Virtutis sonus, Principum honos.

EMBLEMA XXXII.

*Fertur Achilleam Paridis lyra ad arma ruentem
Quondam Pelleum praeposuisse Ducem:
Scilicet illa suis Venerem moderatur in hortis,
Hæc rabidi furias Martis, & arma canit.
Si elegisse datur forsàn solatia, Princeps,
Semper Achilleam dicito malo lyram.*

COMMENTARIVS.

EMBLEMA hoc ad maiorem antecedentis explicationem dirigitur, Principesque hortatur & admonet, ut vel in ipsis ludicris rebus, & ad remissionem animi comparatis, semper honestum, & decorum attendant, & virtutis publicique ac communis boni viam eligentes, à vitijs abstineant, & in bivio positi, bona potius, quàm turpia, & probrosa aliorum exempla sibi imitanda proponant.

Ælian. li. 9. de var. hist. cap. 38. Stob. ferm. 7. Lycost. in Apoph. pag. 305.

Sumiturque ex historia Alexandri Magni, cuius Ælianus, & alij mentionem fecerunt. Qui cum Ilium venisset, & omnia studiosè contempleretur, quidam Troum ei lyram Paridis ostendit. At ille: *Pluris* (inquit) *hæc, lyram Achillis facerem, si eam mihi ostendere posses.* Desiderabat nimirum fortissimi Ducis instrumentum, quo usus erat in præ-

tantium, bellatorum laudibus celebrandis, non effeminati, qui nihil aliud, quam infames amores, & adulterijs accommodata carmina, cecinit, & foeminis captandis demulcendisque convenientia.

3 Fuit enim Magnus hic Imperator, summus in omnibus Achillis imitator, cuius & sepulchrū videre gestijt, multisque floribus, coronis, & unguentis, Plutarcho testante, donavit, & quod Homerum rerum suarum laudatorem habuerit, invidit. Magni enim momenti res est, ut Authōr quidam hæc memorans addit, vel intueri vestigia saltem, vel cineres, aut saxæas moles eorum oculis contemplari, quorū virtutes, & res gestæ olim tantæ fuerunt, ut in hodiernum usque diem mille verborum elogijs decantentur, disciplinæque ad eò, & exemplo sint alijs.

Plut. in vit. Alex.

4 Quod nulli foelicius, quam Achilli contigisse videtur, cum eius nomen posteris ad strenuos bellatores, & insigni fortitudine homines, pertransierit, & quicquid præclarum extat, excelso est animo, ingeniumvè nobilitatem toto corporis filo moribusque præferat, proverbiali figura, *Achilleum spirare dicatur*, ut post Agellium, & alios, tradit Erasmus, & Martialis Commentatores in illud

Agel. lib. 2. cap. 11.
Erasm. in Adag.
pag. 90. & 258. & seqq.

Laudat Achilleos, sed sine sine pedes.

Martialis lib. 2.
Epigr. 14.

5 Esse autem hanc Alexandri Magni inter has duas cytharas electionem, eius ingenio spirituque dignissimā, illud quoque confirmat, quod Dio Pruseasis, live Chrysofomus, eundem, Philippo patri respondisse narrat, cum ab ipso sciscitaretur, cur tanto opere librorū Homeri lectione delectaretur? Respondit enim, quod non quævis Poësis Regē deceret, cū parum habeant utilitatis, voluptatis plurimum, & nihil in eorum lectura proficere possitis, qui præstare velit cunctis, atque imperitare: *Homeri autem* (inquit) *Poesim solum video ingenium esse, & magnificam, & verè Regiam. Cui animam advertere decet eum, & iram, qui maxime quidem imperaturus sit omnibus, & futurus, ut idem Homerus ait, Pastor populorum.*

Dio Prus. in Orat.
de Regno,

6 Similis quoque Alexandro Cæsar Augustus, ut Niphilinus cōmemorat, cum per Alexandriam iter faceret, & ei Alexandrini ostendissent corpus Alexandri Magni, illud summa veneratione, & admiratione suspexit, & contrestavit, sed cum Alexandrini ultra procedere vellet, ad ostendendum etiam corpora Ptolomæorum, hoc recusavit, inquiens: *Regem cupivi, non mortuos videre.* Apim quoque adire noluit, quod se Deos adorare, non bovem, consueisse diceret.

Xphil. in Aug.

7 Nec valdè differt aliud Caroli VI. Francorum Regis exemplum, à Roberto Gaguino relatū, qui cum esset Molduni, ubi armamentum patris erat, & magna suppellectilis pars: Paterque, oblata illi corona, & calside, quam mallet? interrogaret, calsidē optavit, sic bellici spiritus, quem postmodum detexit, specimen præbens, & arma Regno, Regni que divitijs anteponens.

Gaguin. hist. Frac.
pag. mihi 168.

8 Sed antiquius his, & ad Bivium Virtutis, & Voluptatis, de quo agimus, magis aptum exemplum ex Prodicio Hercule sumi potest, sic dicto ex eo, quod Prodicus Philosophus omnium primus hanc de eo fabulam commentus fuerit, ut Philostratus, Themistius, & Iulius ce-

Philost. lib. 6. c. 5.
Themist. in orat.
de Amicitia, Tyrius disser. 4.

Forcat. de Gall.
Imp. & Phil. lib. 1.

Cicer.
Xenoph. lib. 2. me
mor.

Costal. Pegm. fol.
42.

Schoonh. Emb. 35
pag. 108.

teris Maximus Tyrius scribunt, nimirum, quòd vix ab Ephebis egres-
sus, sed viriles iam tamen animos gerens, duplici in via consistens,
Virtutem, & Voluptatem sibi obversantes habuit, diverso quidem
vultu, vestitu, ac sermone; utramque, ut ipsam sequeretur varijs ratio-
nibus, sive orationibus persuadentem. Quibus tamen auditis, spretis
Voluptatis còmodis, & illecebris, Virtutem arduosque eius labores
sequi maluit, ut qui Iovis filius, & præclaræ indolis esset, quamvis
Stephanus Forcatulus hoc ipsum de Ægyptio, sive Gallico suo Her-
cule, Osride parente factò, accipiendum esse, probare contendat. Cui
tamen prædicti Authores adversantur, ac præterea Cicero & Xeno-
phò. Nisi quòd hi, colloquia Virtutis, & Voluptatis, quæ Prodicus ef-
finxit, omittunt, & solum scribant, Herculem in solitudines exiisse,
atque ibi sedentem, diu secum multumque dubitasse, cum duas cerne-
ret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset.
Et in hoc bivio ita còstitutum, amoenam primo, ac sterculis confestim
perituris, voluptatis viam neglexisse, & alteram clivofam, atque as-
peram prima fronte elegisse, quia ad mirificas delicias, & perennes
perduceret. Quem dicendi fingendi que modum sequutus videtur Pe-
trus Costalius, ex eo unum ex suis Pegmaus formans, & his versibus
ornans:

*Dum vitam primum ingreditur Tyrinthius heros,
Valdè animi pendens, constitit in trivio,
Hic via se partes coram findebat in ambas,
Quæ dubij excruciant fortia corda Ducis.
Vna Voluptatis longo latissima calle,
Alter a Virtutis, margine clausa brevis:
Sed pius Alcides, nulli virtute secundus,
Arctum Virtutis se dedit in gremium.
Scilicet hæc ista est, sineuntis semita vitæ:
Nam Virtus hominem sola beare potest.*

Ad Prodicum autem figmentum respexit novissimus Schoonhovius
in quodam Emblemate ex eo constructo, cuius lema est, *Lubricum in-
ventutis*, eiusque carmina in se habent:

*Dum tener, & nondum fundarat in orbe columnas,
Monstraque delebat Amphitrioniades
Apparent illi Virtus hinc, inde Voluptas,
Et studet in partes flectere quæque suas.
Blanda Voluptatis, Virtutis dura videtur
Semitæ, dum primo limine quamque notat.
Hanc tamen in vitæ subiens, certamine mentis,
Ad superos tandem vi sibi stravit iter.
Alcidæ similes homines sunt, dum levis ætas,
Et peragit cursus cæca inventa suos;*

*Felix qui rectum potuit servare tenorem
Integer, & nullo crimine tactus obit.*

11 In eandem quoque sententiam tendit divina Iyra Maphæi Cardinalis Barbarini (postea Urbanus VIII. Pontifex Opt. Max.) præstantius omnibus, Virtutis, & Voluptatis rationes, quibus Herculem ad se attrahere contendebant, exponens, cuius verba brevitati consulens non transcribo, sicut nec alia Siliij Italici, quorum supra mentionem feci, qui quod Prodicus de Hercule finxit, ad Scipionem Iuvenē trāsferens, deliberantem an post patris, patriuque obitum bellī Punici in Hispanijs curam contra Hasdrubalem suscepturus esset, Virtutem, & Voluptatem ad eum accedentes, invicemque confligentes, inducit.

Card. Barbarin. in Od. ad Frac. Card. Barbar pag.

Silius Italic. li. 15. vide sup. Emb. 7.

12 Semper etenim, vel Hesiodo testante:

*Virtutem posuere Dij sudore parandam,
Arduus est ad eam longumque per ardua callis:*

Hesiod. in operib. Pined. Menand. & alij, ap. Cabociū in Horat. lib. 1. satyr. 9. pag. 106.

Sive ut alter dixit:

Ardua per præcepta gloria vadit iter.

Quod & ipse Salvator Servatorque noster Christus Dominus apud Matthæum monuit, dum dixit: *Contendite intrare per angustam portā, quia lata porta est, & speciosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam, quā angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inventiant eam.*

Matth. 13. 7. & seq.

13 Sed hic tamen labor honoris, & gloriæ præmio, quod eius. affectus manet, ubertim reponderatur; ut Romani ostendere voluerūt, Virtutis & Honoris templis in edita rupe à Marco Marcello extructis, sibi que ita mutuò coniunctis, ut ad Honoris, non nisi per Virtutis templū ingredi fas esset. Vnde Symmachus: *Benè & sapienter Maiores nostri (inquit) ades Honoris, atque Virtutis gemellas iunctim locarunt: commēti ibi esse præmia honoris, ubi sunt merita virtutis.* Et latius D. Augustinus sic loquens. *Via virtus est, quæ nitimur tanquam ad possessionis finem, id est ad gloriā, honorem, imperium. Hoc insitum habuisse Romanos, etiam Deorum apud ipsos ades indicant, quas coniunctissimas constituerunt, Virtutis & Honoris, pro Dijs habentes, quæ dantur à Deo. Gloriā ergo, honorem & imperium, quæ sibi exoptabant, & quò bonis artibus pervenire nitebantur boni, non debet sequi virtus; sed ipsa virtutem. Neque enim vera virtus est, nisi quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius non est, &c.*

Symmac. lib. 1. ep. 20. vide etiā Alex. ab Alex. lib. 4. c. 16

D. Aug. de civitat. Dei, lib. 5. cap. 12.

14 Eandem quoque significationem, & monitionem, quòd per angusta ad angusta per rumpatur, mandato & exemplo suo Deus Nos apud Michæam, & D. Paulum edocuit, & Antiqui hoc ipsum biviū, de quo agimus: in littera Pythagore. Y. insinuari tradiderūt, ut eleganter ostendit Virgilius, hoc carmine eam describens, quod licet vulgatum sit, absque piaculo hic omitti non potest, & sic habet:

Michæ. 2. 13. D. Paul. Ephes. 1. 18. & 19. 20. 1. Pet. 3. v. ult.

*Littera Pythagore discrimine secta bicorni,
Humana vitæ speciem præferre videtur.*

Virg. in Append.

Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
 Difficilemque aditum primum spectantibus offert:
 Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
 Molle ostentat iter in via lata, sed ultima meta
 Præcipitat captos, volvitque per ardua saxa.
 Quisquis enim duros casus virtutis amore
 Vicerit, ille sibi laudem decusque parabit.
 At qui desiliam luxumque sequetur inertem
 Dum fugit oppositos incauta mente labores,
 Turpis inopsque simul, miserabile transiget ævum.

Perf. satyr. 3.

Perfius quoque eadem similitudine utitur, instruens nobilem adolescentem, ut circa litterarum studia se sedulum præstet, eumque à virtute commendat, his versibus:

Et tibi quæ Samios diduxit littera ramos,
 Surgentem dextro monstrabit limite callem.

Lactant. lib. 6. de
 vero cultu, c. 3.

Et apertius Lactantius Firmianus, in hunc modum: *Dicunt humana vitæ cursum. Y. litteræ esse similem, quod unusquisque hominum, cum primum adolescentiæ limen attigerit, & in eum locum venerit, partes ubi se via findit in ambas, hæreat nutabundus, & nesciat inquam se partem potius inclinet. Si Ducem nactus fuerit, qui dirigat ad meliora titubantem, honestam ac copiosam vitam disputant peracturum, si verò Doctorem feugalitatis non invenerit, in sinistram viam, quæ melioris speciem metiatur, incedere, id est, luxuria, inertiaque se tradere, &c.*

Oræus Icone 27.

Ipsumque idem bivium exponens Henricus Oræus sub Icone Her- 16
 culis Prodiçi, & lematè, *Intrate per angusta*, sic habet:

Per duros casus dextrum petit ardua Callem
 Virtus, & tandem laudis honore beat.
 Tramite sed lævo crudeles itur ad umbras,
 Omni vincit ubi gaudia parte malum.

Horat. lib. 1. epist.
 2. ad Liliam.

Ornarique adhuc magis potest Vlyssis exemplo, qui, ut Hora- 17
 tius canit, prudentia, & virtute sua aspera multa pertulit, & obturatis ad Sirenium voces auribus, & Circes pocula labijs, tandem foelix evasit:

Quæ si cum socijs stultus cupidusque bibisset,
 Sub domina meretrice fuisset, turpis & excors
 Vixisset canis immundus, & amica luto sus.

Ovid. lib. 1. Fast.

Et egregijs Ovidij carminibus, qui eorum foelicitatem, & beatitatem, qui sciunt reprobare malum, & eligere bonum, hoc est vitij, & voluptatibus res suas habere iussis, rectum & exactum vitæ iter agnoscere, & arripere, & per mundanas hæc vanitates, ad eas virtutes tendere, quibus omnem vitam tueri possint, sic canit:

*Fœlices anima, quibus hæc cognoscere primum,
 Inque domos superas ascendere cura fuit:
 Credibile est illos pariter vitisq; iocisq;que
 Alius humanis exercuisse caput.
 Non Venus, aut Vinum sublimia pectora fregit
 Officiumque fori, militiaque labor;
 Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco
 Magnarum vè fames sollicita vit opum;
 Sic petitur cælum, &c.*

18

Cum è contratio, vitiorum, ac voluptatum nigra sit cauda, ut est in proverbio, lachrymabilis exitus, & certissimus comes, dolor, ac poenitentia, ut rectè agnovit Plautus, dum dixit:

*Ita comparatum est in ætate hominum,
 Ita Dijs placitum, voluptati ut inæror Comes consequatur.*

Et Boëtius sic inquit:

*Habet hæc voluptas omnis
 Stimulis agit fruentes.
 Apiumque par volantum,
 Vbi grata mella fudit,
 Fugit, & nimis tenaci
 Ferit icæta corda morsu.*

Quam sententiam adhuc gravius oratione libera idem Auctor ibidem expressit, & Divus Augustinus exclamans: *O voluptates, quam faciles aditus habetis, dum suadetis, quam verò difficiles habetis exitus: dum suadetis inungitis, sed postquam suaseritis, usque ad mortem animæ pungitis.* Unde rectè monet Horatius, cum quo huic commetationi finem inponam,

Sperne voluptates nocet emia dolore voluptas.

Erasin. in Adag. pag. 516. & 415.

Plaut. in Amphit.

Boet. lib. 3. Mct. 7.

D. Aug. de contr. cord. cap. 4.

Horat. lib. 1. epist. 1. ad Lolium.

In Nimis deditos Venationi.

EMBLEMA XXXIII.

*Vides ut artus turba canum secet
Actæoneos ; corripit improbum vulgus
Dolosum cervum, & odit
Quos malè nutrit ille morsus.
Disperdit altos immoderatio
Diana Reges ; tempus, opes, salus
Hinc dilabuntur. Nimum omne cave.*

COMMENTARIUS.

VM Regibus, virisque Principibus laxandi animi causa aliquas oblectationes permitti dixerimus, è re esse videtur, ut quid de venatione sentiamus, paucis pertractemus. Et herclè negari non potest, quin hæc, præcæteris, à prudentissimis gravissimisque Scriptoribus, non solum Regibus concedatur, verùm & summopere commendetur, utpotè in qua, ultra aninu laxationem, corpus quoque exerceatur, & ad surgendum diluculo, frigoraque & calores, aliosque labores perferendum, consuefiat, & bellorum præliorumque progymnasma quoddam, in ea representetur, quorum disciplina, & scientia, nullis magis, quàm Regibus est necessaria.

2 Quæ omnia, & alia, quæ huc spectant, latissimè prosequitur Xenophon, Dux & Philosophus præstantissimus, in elegantissimo libello, quem de venatione composuit, & in sua Cyripœdia, addens, his de causis Persarum Regibus hoc venationis studium gratissimum, & usitatissimum fuisse.

3 Divinus quoque Plato illud Heroicum esse inquit, & vel lege fanciri debere, ne quis ullibi eodem prohibeatur, his verbis: *Sola & quidè optima venatio est quadrupedū, quæ equis, & canibus, & corporis viribus peragitur. Quibus enim Heroica fortitudo curæ est, ij quadrupedes omnes cursu, volucris, telisque manu propria, venando, superare debent. Lex autem ita statuitur, sacros hos Venatores ubicunque, & quando venari voluerint, nemo prohibeto.*

4 Iulius Pollux, Platonis (ut apparet) pedisequa, venationem pariter vocat: *Studium Heroicum Regiumque, & ad corporis animique bonâ constitutionem conferens, ac tam placidæ fortitudinis, quàm militaris audaciæ specimen.* Et Olaus Magnus, eisdem vestigijs insistens, côm memorat, Viriatum Lusitanū, cum pastor esset, militarem disciplinâ ex sola venatione didicisse, cui operam dedit; & à venatoribus (inquit) Dux factus, cum nulla generis, aut maiorum commédatione clarus esset, universum Hispaniæ exercitum magna cum laude contra Romanos integro decennio duxit.

5 Horatius etiam ad Lollium scribens, & de venatione loquens, eximie laudat: -----

*Pulmenta laboribus eruta
Romanis solemnè viris, opus utile famæ,
Vitæque & membris.*

Ovidius Veneris se dandæ remediū in eadem constituit, inquit: -----

*Vel tu venandi studium cole, sæpè recessit
Turpiter à Phæbi vitæ sorore Venus.*

Ad quod alludens Schoonhovius (Ovidio tamen non citato) Emblemata fecit, sub titulo, *Labor amoris domitor*, his subiectis carminibus: -----

*Omnia parva puer Veneris iustissima proles,
Telorum duro cum premis Imperio;
Sola Diana tamen vestri vim despicit arcus,
Dum sequitur fortes fortior illa feras:
Otia si tollas perijt vesana libido,
Quam labor assiduus, duraque vita domat.*

Et Staius Papinius Achillem illum bellatorum maximum, venatione à Chirone didicisse tradit, eiusque armorum præludia, & venationes recensens, sic ait: -----

*Quid nunc tibi prælia dicam
Sylvarum, & vacuos sævo iam murmure saltus?
Nunquam ille imbelles Offsea per a-via lynces
Sectari, aut timido passus me cuspide damas
Sternere, sed tristes turbare cubilibus ursos*

Xenoph. in Cyripœd. lib. 1. & in .i. de venatio. de qua etiã scripserūt alij quos refero. Tiraq. de nobil. cap. 37. num. 143.

Plato de legibus, dial. 7. in fin. Vide Saaved. Êmpref. 3. pag. 24. & latè Cerd. 9. Æneid. vers. 605. & plures alios apud D. Ant. Cabrereros in tract. de metu, lib. 2. c. 37. ex n. 2. Scöborner. li. 3. polit. c. 46

Iul. Poll. in onom. ad Commod. Cæs. lib. 5.

Olaus lib. 18. c. 42.

Horat. li. 1. epif. 18

Ovid. de remed. amor. lib. 1.

Schonh. Embl. 31.

Stat. Papin. lib. 1. Achilleid.

*Fulmineosque suos, & sicubi maxima tygris,
Aut subducta iugis foeta spelunca leanae.
Ipse sedens vasto facta expectabat ab antro:
Si sparsus multo remearem sanguine, nec me
Ante, nisi inspectis admisisit ad oscula telis.*

Tiraq. de uobil. c.
37. ex num. 138.
Theat. verb. *Vena-*
tio, ex pag. 17.

L. 20. tit. 5. par. 2.

His plura alia testimonia, Regumque, & Imperatorum exempla addi possunt, qui nimis venationi dediti fuerunt, & plenè à Tiraquel-
6
lo, & alijs commemorantur. Sed nobis superiora tengisse sufficiat, & celebrem nostri septem Partiti iuris Constitutionem, quæ de his venationis utilitatibus agens, illa sique veluti in compendium reducens, ita inquit: *E para esto, una de las cosas que fallaron los sabios, que mas tiene pro, es la caza, de qualquier manera que sea, ca ella ayuda mucho à n. è guar los pensamientos, è la saña, Lo que es mas menester al Rei que à otro ome. E sin todo a questo dà salud, ca el trabajo que en ello toma, si es con mesura, haze comer, è dormir bien, que es la mayor cosa de la vida del ome. E poren- de los Antiguos tovieron que conviene esto mucho à los Reyes, mas que à otros omes, por alegrar su vida, è su salud. E porque la caza es arte, è sabiduria de guerrear, è de vencer, de lo que los Reyes deben ser macho sabidores, &c.*

Plin. Iun. lib. 1. e-
pist. 6.

Cui legi suffragatur Plinius Iunior, nisi quòd venationem, non ad
7
minorandas sedandasvè cogitationes, sed ad ipsas excitandas, utilem facit. Sic enim scribit: *Nam & sylva solitudo, ipsumque illud tempus quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt.*

Plato d. Dialog. 7.

Sed licèt hæc ita se habeant, & solido veritatis fundamento nitantur, ita tamen intelligenda, & temperanda sunt, ut venationis studiũ
8
& oblectatio, non tam à Regibus, & Principibus (quibus cum precipuè loquimur) in officium, frequensvè exercitium, sed in aliorum laborum curarumque levamen, raro, & sine magno in hanc rem sumtu, & apparatu sumatur, ut & de reliquis alijs animi laxamentis in superioribus diximus. Alioqui enim, non laudabilis, sed vituperabilis erit, illiusque exercitium in exitium tendet, damnosumque esse incipiet, quod in ordine ad meliorem negotiorum expeditionem permittebatur, ut ipsi iidem Auctores agnoscunt, quos pro venatione citavi, præsertim Plato, sic inquit: *Venationem legislator, & laudare, & vituperare debet, ad iuvenum labores, & studia respectu habito. Eamque que animos iuvenum meliores reddit, laudare: que contra vituperare. Et dicta lex nostra Regia, quæ post verba supra relata, subiungit: Pero no debe meter en esto tanta cosa, que mengue en lo que ha de cumplir, nin use tanto de ella, que le embargue los otros fechos.*

Petrar. derem. utr.
fort. lib. 1. dial. 32.
Patrit. de Regn. li.
3. c. 6. Amirat. Ar-
nifæus Scõborner.
& plures alij apud
Ascaff. in tract. de
arario, pag. 653. &
898. quem vide, &
Seb. Medic. intrac.
de venat. 1. p. q. 41
& seqq. & Iunium
orat. 8. de venat. &
Cabrerus d. c. 37.

Idemque ipsum Franc. Petrarca, & omnes Politici docent, & Nos
9
præsenti Emblemate designamus, & insinuamus, sub Actæonis fabula à proprijs canibus inter venandũ occissi, quam pupugisse sufficiet, utpotè pueris (quod aiunt) & tonsoribus notam, & ab Ovidio, & alijs plenissimè decantatam. Neque obijciat aliquis Nos actum agere, cum de eadem Alciatus iam aliud Emblema formasse reperiat. Nam licèt in pictura nobiscum consentiat, in Mythologia tamen, &

Ovid. 3. Metam.
Eurip. in Bachid.
Apollod. lib. 2.
Alciat. Embl. 52.

applicatione differimus. Ille enim hac fabula receptatores ficariorū, latronum & parasitorum significari innuit, qui tandem ab eis devorantur, & consumuntur, Phavorinum nimirum apud Stobæum, & alios Auctores ibidem à Claudio Minoe relatos, sequuntur, qui eandem explicationem, sive applicationē tradiderunt, ut & alij alias plures, quas Natalis Comes lato calamo retulit.

10 Nos verò planiorem hanc sequimur, & exprimimus, quæ multis itidem placuit, ut scilicet ad Venatores referatur, qui tempus & salutem in venando absument, ut ille alter Horatij:

----- *Manet sub Iove frigidus*
Venator, teneræ coniugis immemor:
Ceu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.

Vel Thomæ Mori:

Venator defessa thoro quum membra reponit:
Mens tamen ad sylvas, & sua lustra redit.

Aut etiam in venandi luxu, inutili admodum, & sumtuoso, suas opes miserè dilapidant. Hi enim à canibus, quos aluerunt, ut & noster Actæon à suis, tandem, ultione divina, quasi membratim dilaniantur, & devorantur. Eòque iustius ac gravius illi, qui hanc ob causam iustiores, & graviores curas, atque occupationes, honestasque alias actiones sibi iniunctas, in super habent, & omnem temporis usuram in aucupijs, & venationibus terunt.

11 Quo etiam sentiendi modo huius fabulæ moralitatē exponit Cognatus, & ante eum Policraticus, sive Ioannes Salisberienfis, sic inquit: *Dux Thebanus visa nuditate illius, quam in sylvis semper coluerat, cum ab errore pedem sui revocarent affectus, sub humano sensu se in bestiam obstupuit transformatum; cervisque conformis, cum domesticos canes voce, & vultu miteretur abigere, vitio prave consuetudinis, totius substantiæ suæ dispendio, eorundem moribus patuit.*

12 Novissimus etiam Antonius Burgundia, eodem sensu, eandem fabulam explicat, & ad nudæ Dianæ conspectum Actæonem statim in cervum verti, & à suis canibus dilaniari, nihil aliud significare ait, quàm venatores, qui nudum præda nemus, multa cincti indagine visitant, mora nulla, quasi feram inter feras indui, & studio venationis, ac sumptibus, hinc inde distractos, totos absumi.

13 Ut omittam plura vitæ pericula, atque discrimina, in quæ temerarij, & inconsulti venatores incidere solent, quæ respiciens Xenophō, suum Cyrum, huic studio valdè deditum, monet, ne ad urfos ac leones, pardos, a prosvè appropinquaret, qui olim complures homines dilaniarunt. Et adhuc Cyrus ipse, cervum insequens, non tam propter eius feritatem, quàm quòd nullam locorum rationem habuit, equo cadente, cecidit, & eius propèmodum cervices contrafactæ sunt.

14 Idem consilium Venus apud Ovidiū Adonidi puero, quem deperibat, quique venatione nimis delectabatur, his verbis dedit:

Stobæus serm. 12.
 Anul^o in picta Poë
 si. Minoes ad Al-
 ciat. pag. 227.

Nat. Com. in My-
 thol. lib. 4. cap. 24.
 pag. 673.

Orat. lib. 1. od. 1.

Thom. Morus in
 carminib.

Cognat. lib. 2. nar-
 rat ex Ovid. Me-
 tamorph.

Policr. decur. nug.
 lib. 1. cap. 4.

Burgund. in lapide
 Lydio mūdi, cap.
 33. pag. 95.

Xenoph. in Cyri-
 pæd. lib. 1.

Ovid. lib. 10. Me-
 tamorphos.

*Hos tu, charè mihi, cumque his, genus omne ferarum,
Quod non terga fugæ, sed pugna pectora præbet,
Effuge, ne virtus tua sit damnosa duobus.*

Et postea latè referens Hippomenis, & Atalantæ fabulam, & qua- 14
re, & qualiter in leonem & leonam conversi fuerint, & ut ab his, &
alijs atrocioribus, & pugnacibus belluis sibi caveret, addit, eun-
dem Adonidem post discessum veneris ista monita, vel oblitum, vel
non curantem, aprum à canibus excitum audacter aggressum, iaculo
transfixisse, eiusque morsu interiisse. Nafonis verba sic habent:

*Illa quidem monuit, iunctisque per aera cygnis
Carpit iter: sed stat monitis contraria virtus.
Fortè suem latebris vestigia certa secuti,
Exci-verè canes, sylvisque exire parantem
Fixerat obliquo veniens Cinyreius ictu.
Protinus excussit pando venabula rostro
Sanguine tincta suo: trepidumque & tuta petentem
Trux aper insequitur: totosque sub inguine dentes
Abdidit, & sulva moribundum stravit arena.*

Cabrerus d. c. 37.
num. 25.

His addi potest alia aliorum Mythologia apud nostrum Cabrerū, 15
qui Actæonis cornua ob uxorem à Procis stupratam, dum ipse, eius
oblitus, nimis venationi indulgebat, processisse, his carminibus pro-
dunt:

*Actæon plerosque canes fit pauper alendo,
Coniugis oblitus, cui caret igne focus.
Per ne mus ipse feras sequitur: nuptamque procaces:
Namque cicur passa est, sæpè rogata capi.
Fama malum pernix fabellæ præbuit ansam
En miser Actæon corniger esca canum.
Texet nupta domi, bos ruri, asinusque laborem,
Ite sepulcrales, vos procul ite canes.*

Fulgos. lib. 9. c. 12.
Rhodig. lib. 23. c.
2. Theat. verb. *Ve-
natio*, pag. 23. & 24
Oræ⁹ in virid. Hie
ron. Glyph. Maiol.
in colloq. de plan-
tis, in princip.

Mariana de rebus
Hispan. lib. 7. c. 3.
ad finem.

Sed quid fabulas loquimur, cum historiæ similibus casibus passim 16
scateant, quos plenè Baptista Fulgosus, & alij cōmemorant, & Nos su-
prà Emblemate IX. Maximilianum Cæsaris in prærupta rupe periculū,
ob venandi studium tetigerimus. Et nostrum Favilam Regem Pelagij
filium, ab urso necatum, & in gloriè sepultum legamus, quòd vena-
tioni, relictis alijs regni curis, nimis deditus esset, ut his verbis, valdè
nostri Emblematis monito conducentibus, Ioannes Mariana recen-
set: *Pelagij filius Favila à patris obitu Regnum, nemine repugnante obti-
nuit. Regnavit duobus annis, infœlici exitu, & morum levitate magis
nobilis, quàm clarus. Venationi enim nimio plus deditus, cum tantum bel-
li esset in manibus, novumque Regnum imbecillitate magis hostium & per-
turbatione, quàm nostrorum virtute staret: Reipublicæ curam negligere
visus, privataque voluptates rebus communibus potiores arbitrari, ab*

- urso, quem inter venandum avidius insequatur, dilaniatus est, nulla neque vitæ neque mortis gloria, &c.*
- 17 Prout etiam Neroni vitio versum fuit, ut Suetonius tradit, quòd non tantum piscatui, venationibus, & aucupijs deditissimus fuerit, sed quòd etiam aureis ad id rebus, & prodigo nimis, ac sumtuoso apparatu fuerit usus, & Adriano, alioqui inter bonos Imperatores numerato, apud Suetonium, Dionem, & Cuspinianum, quòd venandi studio, ad insaniam, & periculum tenebatur: nam inter venandum distracto humero, & crus penè confregit, & insidiæ ipsi sunt structæ. Fatentur tamen ijdem Auctores, illum, ob hanc causam, nihil eorum neglexisse, quod ad administrandam Rempublicam, & Imperij commoda pertineret, prout & de Rege nostro Ferdinando Catholico, post Marianam, Saavedra testatur, inquit: *Que era tan aprovechado en los divertimientos, que en ellos no perdía de vista los negocios. Porque quando salía à caça, tenía los oídos atentos à los despachos que le leía un Secretario, i los ojos al vuelo de las garças.*
- 18 Intempestivum etiam venandi studium taxat in Vero Imperatore Capitolinus, & in Leone Decimo, Romano Pontifice, Paulus Jovius. Et Antonius Panormitanus, de suo Rege Alphonso Aragonum Primo commemorat, quòd *Venatione uti solebat, cum aliquando relaxare animum à negotijs vellet, qua non solum adolescentes, sed grandiores etiam natu, militia labores tolerare pulcherrimè discunt. Vbi Æneas Silvius in notis, de Imperatore Alberto, sic protulit: Venatum virilem esse, saltationem muliebrem, seque voluptate quavis alia carere posse, venatione non posse.*
- 19 Vnde iam satis liquet, quomodo, & ad quem finem venationi danda sit opera, & quicquid ab eo discedit, vel excedit, merito viri nomen mereri, & in gravem reprehensionem Ioannis Sarisberienensis incidere, qui semiferos esse, & Centauros eos redolere ait, qui nimis venationibus oblectantur, & post plura in huius excessus deestationem latissimè tradita, regulas quasdam metasvè constituit, quas intra hoc studium contineri debeat, acquiescendo mandato Comici, *Ne quid nimis*, ut & Nos in nostro carmine dicimus. Nam & secundum Horatium:
- Insani sapiens nomen feret, æquus iniqui,
Ultra quàm satis est, virtutem si petat ipsam.
Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*
- Et, ut idem ait, si quis immoderatè:
- Gaudet equis canibusque, & aprici gramine campi,
Vtilium tardus provisor, prodigus æris,*
- In illud alterius incidet à Burgundia relatum:
- Imprudens capitur dum captat hiantia Cancer
Ostrea: sylvarum prædo, ita præda canum est.*
- 20 Et sanè illud certum est, ut latè probat Sarisberienensis, venationem

Sueton. in Neron. cap.

Sueton. Tranquil. Dio Cas. & Cuspinian. in Hadr.

Saaved. Empr. 72. pag. 552.

Capit. in vero Imper.

Jovius lib. 4. hist. Leonis X.

Panor. lib. 4.

Sarisb. in Policrat. lib. 1. c. 4. per tot. omnino legendus.

Terent. in Andr. Eras. in hoc Adag. pag. 507.

Horat. lib. 1. epist. 6. & lib. 1. satyr. 1.

Idem in Arte Poet.

Burgund. ubi infr.

Sarisb. ubi sup.

Toto tit. de sagittarijs, & ballist. ubi Abaunza cap. Eian 85. dist. cap. quoruñdam 1. dist. 34.

Corfus lib. 2. in dag. c. 14. & plures alij apud Cabreròs de metu lib. 2. cap. 37. ex n. 21. Matth. 15. 26.

Conc. Matiscon. c. 13. Baron. 5. to. ann. 588.

Munst. lib. 2. Confog. Marlian. in Theat. Polit. pag. 257. Poliant. verb. *Eleemosyna*, col. 935. in fine.

Minoes ad Alciat. Embl. 52. fol. 227.

Cicer. 3. offic.

Burgūd. in Lapid. Lydio mūdi, pag. 94. de venandi studio.

nulli ex sanctis Patribus, neque ex benè moratis Regibus placuisse, & hæc est causa, cur in iure Canonico in totum Episcopis, & Clericis prohibita sit, licèt in piscatione non ita; cuius differentia rationem, post alios, reddens Rainaldus Corfus, inquit: *Venationem fieri cum maiore sumptu, bestiasque comedere, quod Christi pauperes alere deberet, contra illud Evangelij. Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus. Ex quo vel apud ipsos Poetas omninò profanos, datus est locus fabulae Aëleonis, qui à suis canibus propterea dicitur fuisse dilaceratus.*

Ad quod potuit allegare notanda verba Concilij Matisconensis à Cardinali Baronio benè perpenfa, & exemplum illius Episcopi Venatoris, qui à diabolo in lacum ob hanc causam immiffus; ibique suffocatus fuit, quod apud Rigaltium in vita Caroli Magni legitur. Sed pius est, & ad monendos Reges accommodatius illud, quod Munsterus, & alij de Amedeo Sabandia Duce recensent, qui rogatus à quibusdam Oratoribus, qui apud eum aderant, an etiam haberet canes venaticos? annuit, & postero die ad eos videndos redire iussit. Cumque rediissent, Amedeus è pergula à latere ædium ingentem mendicorum multitudinem eis ostendit, una discumbentium. Atque hi sunt, inquit, canes mei, quos alo quotidie, quibusque cœlestem gloriam me spero venaturum.

Ob eamque causam Claudius Minoes piè in eos invehit, qui erogant invictum canum, quod commodius possent egenis, & pauperiè pressis conferre, & ante eum Cicero, eos quali prodigos his verbis reprehendit: *Prodigi, qui epulis, & viscerationibus, & gladiatœ munneribus, ludorum venationumque apparatu, pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam, aut brevem, aut nullam sunt omninò relicturi.* Et est videndus novissimus Antonius Burgundia, qui pluribus eandem venatorum stultitiam ridet, & ex dicto cancri & ostrea carmine

suprà relato, symbolum sumit, & lepidam historiam addit, de quodam Lunatico Mediolanense, Equitem nimis venationi deditum, irridente.

Propria virtus in Regibus commendatur.

EMBLEMA XXXIV.

*Dat clypeum Pallas : curvat mihi Delius arcum
 Ensis Mercurij, munit honore latus.
 Clava tamen mihi sola decus: Gentilia dona
 Abnuo, nam est maior gloria parta manu.
 Nec sic Principibus plausus blanditur avitus,
 Atque suo plaudit robore natus honor.*

COMMENTARIUS.

DOTIBVS ac virtutibus, quas in Regibus requiri re-
 tulimus, non parum splendoris adiiicient fumosæ fa-
 mosæque Maiorum suorum imagines, retroque ab
 Heroicis Principibus per longa temporum curricu-
 la derivata propago. Semper quippè apud omnes gē-
 tes, Turcica excepta, Nobilitas in omnibus, sed præ-
 cipuè in Regibus commendari solet, eoque maior, quo antiquior, (ut
 latè Tiraquellus, & alij tradunt) existimari. Sive quòd Parentum vir-
 tutes egregiaque facinora præclaros quosdam, & generosos impetus
 ad æmulandam eorum laudem posteris ingenerant: sive quòd Augu-
 sta illa priscaque nobilitas, insito naturæ præiudicio, auctoritatem
 existimationis Principibus apud populos conciliat ac parit.

Quia fortes fortibus solent creari iuxta vulgatum illud Horatij,

De hoc Turcarum
 more latè Bellon.
 Genomanēs. lib. 2.
 obs. cap. 95. Came-
 rar. 3. to. pag. 157.

Tiraq. de nobil. c.
 19. per tot. Alciat.
 & Minoes Embl.
 136. Turturet. de
 nobil. cap. 9.

Orat. od. 4. lib. 4.

Cassiod. lib. 2. epist. 15.	& secundum Cassiodorum origo nescit deficere, quæ consuevit radicitus pullulare; ferturque curtu perenni fontium venâ vitalis, & hâc consuetudinem sustinent cuncta manantia, ut sapor, qui concessus est origini, nisi per accidentia fuerit fortè vitiat, nesciat rivulis abnegari. Quod iterum hiis verbis repetijt: <i>Laudabilis vena servat originem, & fideliter posteris tradit, quæ in se gloriosa transmissione promeruit.</i> Et rursus: <i>Rerum causa semper in semine sunt, fructus editus prodit auctores, & quicquid à divinitate meremur, de felici prole colligitur.</i>
Idem lib. 3. epist. 12.	
Idem lib. 9. epist. 23.	
D. Hieron. epist.	Cui consonans D. Hieronymus, de Nebridij filijs sermonem habens: <i>Scintilla (inquit) paterni vigoris lucet in filijs, & similitudo mori per speculum carnis erumpens, ingentes animos angusto in corpore versat.</i>
Arist. 1. Polit. c. 4.	Et his antiquior Aristoteles, ex communi placito docet, sicut ex hominibus hominem, ex bestia bestiam, sic ex bonis bonum generari, parque esse, ut meliores ij, qui ex melioribus, iudicentur.
Proverb. 17. 6. Eccles. 10. 17.	Vnde in Proverbijis Salomon dixit: <i>Gloria filiorum patres eorum.</i> Et Ecclesiastes: <i>Beata terra cuius Rex nobilis est.</i> Quem locum, & si plures ad Regem proprijs factis, & virtutibus nobilem, referant. Alij tamen, ut Glossa Interlinearis, Vivianus, & Montanus à Pineda nostro ibidem relati, non aliam videntur eo loco nobilitatem agnoscere, quam ex præclaro genere, stirpeque Regia, ut sit omni ex parte foelix provincia, Princeps
Pined. in Eccles. pag. 1028. Vivian. ibidem.	<p style="text-align: center;"><i>In qua, deducta numerans à stirpe vetustos Iactat avos, mores cui casti, & candida corda.</i></p>
Stadius 5. Sylvar.	Quod & efficit, ut antiqua Rhetorum disciplina sit, ab avis & atavis, & omni retrò nobilitate ornare quem laudant, ut ramorum sterilitatem radix foecunda compenset, & quod in fructu non teneas, mireris in trunco. Quam sequens Stadius Papinius, laudes Crispini sic exorditur:
Claudian. de laud. Serenæ.	<p style="text-align: center;"><i>Non te series in honora parentum Obscurum proavis, & prisca lucis egentem, Plebeia de stirpe tulit. Sed præcedente tuorum Agmine.</i></p>
Idem in 4. Conf. Honorij.	Et Claudianus Serenam efferens, ait: <p style="text-align: center;"><i>Quod si nobilitas cunctis exordia pendit Laudibus, atque omnes redeunt in semina causa, Quis venerabilior sanguis, quæ maior origo Quàm Regalis erit? Non te privata dedere Limina, nec tantum poterat contingere nomen Angustis laribus. Patruo te Principe celsam Belli potens illustrat avos, &c.</i></p>
	Et iterum de Honorio agens: <p style="text-align: center;"><i>Haud indigna coli, nec nuper cognita Marti Vlpiæ progenies. Et quæ diademata mundo</i></p>

*Sparfit Ibera domus: nec tantam cilior aula
Promeruit seriem gentis. Cunabula fovit
Oceanus. Terra dominos pelagique futuros,
Immensa decuit rerum de Principe nasci.*

6 In hocque respiciens Rex noster Alfonsus X. inter alia, pro quibus se Deo gratias agere debere, commemorat, hoc cum primùm recenset: *Eotrossi, la mui grande merced que nos Dios fizo, en querer que vniessemos del linage onde venimos, è el lugar en que nos puso, faziendonos Señor de tan buenas gentes, &c.* Quo loci Glossa subnotat, donum maximum Dei esse, nasci ex nobilissima progenie, & ad id probandum aliqua iura perpendit, & Nos, l. c. et plura possemus, ea, ut in re non minus certa, quam trita, cumulare super sedemus.

7 Ad Nostri Emblematis propositum accedentes, quod eò tendit, ut Principes, qui se hoc nomine dignos reddere gestunt, commoneamus, iustissimum quidem esse, nobilitatis Gentilitiæ donum plurimum facere; cæterum cum hoc ipsorum proprium non sit, sed ut Diogenes dixit à Fortuna concessum, longè pluris virtutes proprias assumare debere, rebusque per se ipsos præclare gestis eniti, ut non solum se maioribus, in quibus gloriatur, dignos efficiant; sed si fieri potest, valdè præstantes, ita ut lucem istam Nobilitatis, inde usque à primo familiæ capite diffusam, & ex uno in alterum perpetua quadam seriè deinceps derivatam, semperque nitentem, quali per manus posteris traditam, ipsi splendidiorem suis successibus derelinquant. Herculem, quem hic pingimus imitantes, qui, ut Apollodorus, & alij litteris produnt, tamen ob egregias eius virtutes, corporisque, & animi doctes, ab Apolline arcu, & sagittis, a Mercurio gladio, sive acynace, & à Minerva scuto donatus fuisset, hæc quidem munera magnè pendit, cæterum Clavam, quam ipse proprijs manibus efformavit, temper potioreni preciosioreni que, habuit ac duxit. Eaque ad labores omnes, quos subiit, aggrediendos, & superandos, usus fuit, quos mirabili verborum compèditio, ultra alios, ex Aufonio post Virgil. & alios, sic audi:

Prima Cleonei tolerata arumna leonis.

Proxima Lernaam ferro, & face contudit hydrain.

Mox Erymantheum vis tertia perculit aprum.

Æripedis quarto tulit aurea cornua cervi.

Stymphalidas pepulit volucres discrimine quinto,

Threiciam sexto spoliavit Amazona balteo.

Septima in Augæis stabulis impensa laboris.

Octava expulso numeratur adorea tauro.

In Diomedeis victoria nona quadrigis.

Gerione extincto decimam dat Iberia palmam.

Vndecimum mala Hesperidum distracta triumphum,

Cerberus extremi suprema est meta laboris.

Alfons. Rex in Proem. Partit.

Gregor. Lop. dict. Proem. verb. *Del image.*

L. I. & I Senator, C. de dig. lib. 12. l. Senatoris filiū, D. de Senat. cū alijs.

Diogen. ap. Laert.

Apollod. lib. 2. de natura Deor.

Virgil. in Append.

Aufon. epigr. 139. & alij apud Vinet. in eius notis.

Macrob. 5. Saturn.
Erasin. in Adag.
pag. mi hi 168.

Pausan. lib. 2. Nat.
Comes lib. 7. My-
tol. cap. 1. pag. 694

Nat. Comes ubi
proximè.

Virgil. 2. Georg.

Plutarc. in Romul.

Saaved. Empref.
67. pag. 650.

Ovid. in epist. ad
Pison.

Juven. satyr. 8.
per tot.

Horat. 1. ferm.
satyr. 6.

Tiraq. de nobil.
cap. 4 per tot.

Idem eod. cap. n. 5
Eurip. in Dycet.

Vnde & factum est, quod semper cum Clava ipsa, & leonis exuvijs, Hercules depingatur, propriumque ipsius, & non alterius, ea decer-
tare, legamus, sicut & solius Iovis, fulmina contorquere, ut Macro-
bius animadvertit, & post eum Adagiographus, sic vetus Proverbiū
exponens, *Clavam extorques Herculi.*

Quam etiam Clavam, fama est, eundem Herculem, post partam è
Gigantibus victoriam, Mercurio, cognomento Polygio, consecrasse,
eamque Pausanias, & alij, ex Oleastro fuisse dicunt, & repullulasse,
actisque radicibus, insignem arborem factam fuisse. Quod, ut addit
Natalis Comes, forte posset mirabile non videri, quippe cum dicat
Virgilius oleas, vel ficas pullulare:

Quin & radicibus sectis (mirabile dictu)

Truditur è sicco radix oleagine ligno.

Et Romuli venabulum ab eo in aprum contortum, in Palatino mon-
te radices etiam egisse, apud Plutarchum legamus, ex quo Noster
Saavedra aliud Emblema desumpsit:

Neque longè ab hoc facto Herculis abest, Lysippi in Apellis pi-
cturam reprehensio, qua Alexandrum Magnum Iovis radios manibus
veluti iaculantem, peritissimè delineavit, dixisse enim fertur multo
prudentiorem fuisse, si eundem proprio gladio hastaque figurasset, cū
his ille victorias gloriaque comparavit, quibus Magui, cognomen
promeruit, & in templum famæ sibi aditum referavit.

Certum quippè, æquè ac vulgatum est, aliena laudare, qui genus
laudat suum, propriaque virtute decere, non solum sanguine niti, mi-
serumque esse alienæ incumbere famæ. Nam ut rectè monuit Ovi-
dius:

----- Quid imaginibus, quid ac vitis, sulta triumphis

Atria, quid pleni numero. Consule fasti

Profuerint si vita labat? Perit omnis in illo

Gentis honos, cuius laus est in origine sola.

Cui similis Iuvenalis latè & eleganter hoc assumtum per integram
fatyram prosequens, inquit:

Tota licet veteres exornent undique ceræ

Atria: nobilitas sola est atque unica virtus.

Et post alia:

Malo tibi pater sit Thersites, dum modo tuis

Pelida similis, Vulcaniaque arma capeffas,

Quam te Thersite similem producat Achilles.

Horatius quoque ad Mæcenatem scribens, eidem hæret sententiæ,
& plures alij, quos Tiraquellus copiosè, suo more, recenset. Et inter
eos Cicero, in integra illa epistola, quam contra Sallustium scripsit,
qui eum contentim novum hominem, & ignobilem Arpinatem vo-
carat. Quem tamen Ciceronem, ipse idem Tiraquellus nobilissimum
fuisse, & à Tullo Rege originem trahere, probare contendit, quod

quia

quia paradoxum videtur, hic adnotandum existimavi. In superiorum confirmationem Euripidem addens, sic inquentem:

*Pauca quidem de nobilitate possum honestè dicere,
Vir enim bonus mihi nobilis videtur.*

*Sed qui non est iustus, quamvis patre præstantiori natus
Quam ipse Iupiter sit, mihi ignobilis videtur.*

*Namque ab animo strenuos,
Iustosque, quamvis orti ex seruis sient,
Stirpe ante ire vulgò nobiles puto.*

Et Plinium Iuniorem, qui ita habet: *Mirè cupio ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum, nisi imagines habeant.*

13 Nam ut non minùs benè docet Apulcius: *Si laudas aliquè quia generosus est, parentes eius laudas: si verò quia dives, fortunè hoc debet. Sed si eum laudas, quia bonis moribus, & artibus doctus est, & valdè eruditus, quantum homini licet, tunc ipsum virum laudas, quia nec à patre hereditarium, nec à te mutabile, nec à corpore caducum. Quod forte sumfit ex Senecà, ita in eandem sententiam inquentem: Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus. Nemo in nostram gloriam vixit: nec quod ante nos fuit, nostrum est, animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione supra fortunam licet surgere.*

14 Et secundum Philostratum, ad Maiorum gloriam confugere, corum est, qui propriæ laudis iacturam fecerunt, quod & sensit, & elegantius expressit nobilis Poëta noster Ioannes de Mena, qui iute optimo à Francisco Tarrafa inter celeberrimos sui temporis numeratur, dum in quodam ex suis Hispanis Rithmis, sic inquit:

*De mi gran tiniebla ofusca,
Las leyes de gentileza,
Quien no haze la nobleza,
I en sus passados la busca.
I quien de sangre corusca
Se socorre, i haze falla,
Que es qual quien ubas no hallas
I anda cogendo rebusca.*

15 Et Rex Alfonsus Aragonum I. qui, ut narrat Panormitanus, cum illum quidam maximè à nobilitate laudaret, quod scilicèt esset Rex, Regis filius, Regis nepos, Regis frater. Rex, hominem interpellans, dixit, nihil esse quod in vita minùs ipse duceret, laudem enim illam nō suam, sed Maiorum suorum esse, seque magis optare à proprijs ornamentis, si quæ haberet, quàm à mortuis iam patribus collaudari.

16 Plutarchus etiam de Antigono Secundo Imperatore commemorat, adolescenti cuidam, qui patrem habuerat fortem, quamquam ipse non admodum videbatur bonus miles; postulanti, ut pro patris meritis stipendiū solveretur, respondisse: *At Ego adolescens, non ob patrias, sed ob proprias cuiusque viri virtutes mercedem, & munera dare soleo.*

Euripid. in Dyct.

Plin. Iun. lib. 5.
epist. 17.

Apulei. de Socrat.

Senec. epist. 44.

Philostr. de vit. So
phist. in Dionys.

Ioan. de Mena in
suis Rithm.
Tarrafa de Regib.
Hispan. in Ioã. II.

Panorm. de dict.
& fact. Alf. lib. 2.

Plutarc. in Apoph.

Plut. in Thim.

Etenim, ut præclare monuit idem Plutarchus, in id præfertim recordatio, & gloriatio nobilitatis à maioribus tractæ tendere debet, ut in nobis velut ignem accendat, ad eorum virtutes imitandas, & ut posteri, tanquam in speculo, vitam suam ad eas ornent, atque componant. Quod monitum in sacra Machabæorū histōria MATHATHIAS moriens, filijs suis his verbis commendasse narratur: *Mementote operum Patrum, quæ fecerunt in generationibus suis: & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum*; alijsque sacre Scripturæ locis insigniter ornat P. Iōannes Antonius Velazquez.

Machab. 1. 2. 52.

Velazq. de Opt. Princ. pag. 334. & seqq.

Plin. lib. 31. natur. hist. c. 3. & de his atrijs latè Lips. 1. elect. cap. 29.

Et Plinius, ad ipsum refert causam, cur Romani in suarum domorū atrijs, maiorū statuas ponere consuevissent, sic elegantissimè inquit: *Eratque hæc stimulatio summa & ingens, exprobrantibus tectis quotidie imbellem Dominum intrare in alienum triumphum.*

Valer. Max. lib. 5. cap. 8. exemp. 3.

Quod Valerius etiam Māximus, de Mānlio Torquato loquens, apertissime tradit, & uterque à Sallustio sumere potuit, qui ita habet: *Sæpe audiui Quintum Maximum, P. Scipionem, præterea civitatis præclaros viros, solitos ita dicere, cum Maiorum imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum ad virtutem accendi: scilicet non ceram illam, neque figuram, tantam vim in se habere, sed memoriam rerum gestarum, eam flammam egregijs viris in pectore crescere, neque prius sedari, quam virtus eorum famam atque gloriam adæquaverit.*

Sallust. in Jugurt.

Ovid. 1. Fastor.

Eodemque animo Ovidius Augustum Cæsarem consulit; ut eadem ceras inspiciat, & numeret, inquit:

*Perlege dispositas generosa per atria ceras
Contigerant nulli nomina tanta viro.*

Senec. 1. controv. cap. 6.

Et Seneca hæc omnia elegantissimè complexus, hæc in verba prorupit: *Quidam avitas paternasque imagines flagitijs obruerunt; quidam ignobiles nati, fecere posteris genus. In illis non servasse quod acceperant, maximum dedecus: in his quod nemo dederat fecisse, laudabile. Si possent homines sibi sortem fecere nascendi, nemo esset humilis, nemo egens, unusquisque fœlicem domum invaderet. Sed quamdiu non sumus, natura nos regit, & in quemcunque vult casum nos mittit. Hinc sumus æstimandi, cum sumus nostri. Quis fuit Marius? &c.*

D. Nazianzenus orat. 18.

Divus quoque Gregorius Nazianzenus, tunc demum duplici nobilitate aliquem condecorari posse ait, cum ingenitæ, propriam opponit, & veluti cum suis maioribus contendens, non solum eorū mērita & laudes æquare, verum & longo, si potest, intervallo superare conatur. Eius verba sic habent: *Qui nobili loco natus est, probitatem morum generis splendori opponet, atque ex adverso spectandam producet. Ita duplici nomine clarus erit, nempe & maiorum imaginibus, & propria virtute, ac privatim inspectus.* Et Anglus Epigrammatarius hunc ingeniosum annulum pro Equitibus fecit:

Ovenus li. 1. epig. 33.

*Nobilitas aurum, virtus tua gemma sit: usque
Versetur digitis Annulus iste tuis.*

Causin. in Polyft. symb. lib. 5. c. 78.

Idemque docet Causinus, ex Dione Chrysofostomo referēs, apud The-

banos familiam quandā Spartanorum fuisse, qui, hæreditario quodā iure, lanceæ speciem, corpore a natura iniustam, gererēt, qua qui care- rent, pro spuris & illegitimis habebantur: addensque hoc stigma eis- dem ad virtutis Maiorum incitamentum proficere debuisse. Erasmus quoque, illos Silenos Alcibiadis, in his verificari posse inquit, qui ge- neris claritate gloriantur: *Nam si nihil (inquit) accedat aliud, ridiculum prorsus est, & inane nomen Semideus habetur, qui sanguinis seriem ad Co- drum Atheniensem, aut ad Brutum Troianum (qui baud scio an unquā na- tus fuerit) aut ad fabulosum Herculem referre possit, & obscurus est, qui sibi litteris & virtutis famā paravit? Illustris est, cuius tritavus in bello strenuum præstitit homicidam: & plebeius est; atque imaginibus caret, qui bonis animi profuit Orbi? &c.*

Erasm. in Adag. Si- leni, pag. 654.

22 De qua etiam colluctatione Saavedra noster aliud Emblemā, sym- bolumvè formavit, sumta ex duabus purpuris simul iunctis simili tudi- ne, quarum certissimum iudiciū, ut est in Adagio, ex collatione nasci- tur, & Principem nostrū commonefaciens, quos sibi ex suis gloriosis Progenitoribus imitādos, vel excedendos proponere debeat. Casio- doro quippè testante: *Similitudinem suorum felix vena custodit; quan- do pudet delinquere, quia similia nequit in suo genere reperire.*

Saaved. Empr. 16. pag. 103.

Erasm. in Adag. *Pur- pura iuxta purpu- ram*, pag. 430. Vo- pisc. in Aureliano.

23 Et ut Rex noster Alfonso X. rectissimè præcipit, de nostræ Hispa- niæ Nobilibus agens, quos *Fidalgos* vocamus: *Porende son mas encarga- dos de fazer bien, è de guardar se de yerro, è de mal estança. Ca non tan sola- mente quando lo fazen reciben daño, è verguêça ellos mismos, mas aquellos onde ellos vienem. Ca pues el linage façe que los omes ayan la Nobleza assi como herencia, deben mucho guardar los que han derecho en ella, que non la dañen, nin menguê, è non debe querer el Fidalgo, que èl aya de ser de tã mala ventura, que lo que en los otros començò, è heredò, mengue, ò recabe en èl. Esto es quando èl menguasse en lo que los otros acrecentaron.*

Casiod. lib. 3. e- pist.

Alfonf. Rex in l. 2. & 3. tit. 21. par. 2.

24 Quæ quidem verba absque dubio præ oculis habuit Ioannes de Mena, iterum à nobis, & semper cum elogio, citandus, ita ea oratione ligata, sive copulata, transcribens:

Ioan. de Mena ubi supra,

<i>Pues por aquesta ocasion</i>	<i>Quieres saber el provecho</i>
<i>Al buen linage conviene</i>	<i>Que de Nobleza se figa,</i>
<i>Que muestre quien es, do vienè,</i>	<i>Es contrato que te obliga</i>
<i>Con obras de presuncion.</i>	<i>A ser bueno de Derecho.</i>
<i>I que reciba ambicion</i>	<i>Si no responde tu becho,</i>
<i>De la su progenie antigua,</i>	<i>Ni tus vlcios tu no domas,</i>
<i>Esta razon lo testigua,</i>	<i>Lo que tu por honra tomas</i>
<i>Pues tu no buyes razon.</i>	<i>Se convierte en tu despecho.</i>

25 Quod sanè ipsūm, mirè consonat verbis Valerij Maximi, dum pa- riter monuit: *Generosissimarum imaginum scetus, in aliquod de voluti de- decus, acceptam à maioribus lucem in tenebras convertunt.* Necnō etiam cum celebri illa Marij apud Salustiū oratione, qua Maiorum gloriam posteris quasi lumē esse inquit, & neque bona eorū, neque mala in oc- culto esse pati. Indeque, quanto vita, Maiorum præclarior, tātō postē- riorum socordiam flagitiosiore esse, si ab illorum virtute degenerēt; Quod argumentum, & veram Nobilitatis originem, ita latè & elegā-

Valer. Max. lib. 3. cap. 8.

Salust. in Iugurt:

ter in tota illa oratione prolequitur, ut eius sola lectio pro integro huius Emblematis commentario sufficere possit.

Plaut. in Trinum.

Sed adhuc in superpondium aliam Lysitelis apud Comicum subiicere libet, ubi quendam Iuvenem reprehendens, quòd amore captus famam sibi à Maioribus traditam, suis flagitijs perderet, atque honori posterorum suorum vindex fieret, eadem hac, de qua agimus, consideratione, ad meliorem frugem reducere tentat, sic inquires.

*Tibi pater atque avus facilem fecit, & planam viam
Ad querendum honorem. Tu fecisti ut difficilis foret,
Culpa maximè & desidia, tuis & stultis moribus
Præoptavisti amorem tuum, ut virtuti præponeres
Nunc te hoc pacto credis posse obtegere errata.
Capesis virtutem animo, & corde expelle desidiam
Is est honos homini pudico meminisse officium suum, &c.*

Idem in Mercat.

Idemque ita alibi ait: *Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo, suapte culpa à genere capiunt genus, ingenium improbant.*

Cassiod. li. 9. epif.
22.

Athalaricus etiam Rex apud Cassiodotum, Paulinum Consulem eodem maiorum exemplo his verbis ad virtutem hortatur: *Hec Nos exèpla summonendo semper accendunt: quia magnus verecundia stimulus est, laus parentum: dum illis non patimur esse impares, quos gaudemus Auctores.*

Ennod. in vita S.
Antonij.

Et non minori elegantia Ennodius Ticinensis Episcopus, de D. Antonio agens, veram eius nobilitatem in eo constituit, quòd maximam, quam à maioribus acceperat, suis virtutibus superavit, sic inquires: *Qui quavis de splendore natalium conscientia iubar hausserit; tamen fulgore stirpis præcipue morum radijs obumbravit, vincens æccore sanguinis ingenij claritate, dum coruscantem generis sui lampadem, ætenu serenitate transcendit, & factus est victor seminatris sui, per quod plerosque mortalium nascendo superavit, &c.*

Cicer. in orat. in
Pison.

Ex quibus fit, quòd cum sola Virtus gloriam pariat, Heroum filij Reges & Principes, ad hanc præcipue contendere debent, posteris suis laudes cumulatiores reddere procurantes, quas ipsi à Maioribus acceperunt, nequæ de sola eorum fama, sanguine, fumosisvè imaginibus confidentes, aut præsumentes, ut ipsorum nihil præter colorem simile habeant, ut bene, Pisonem accusans, Cicero dixit. Quod quia multi secus faciunt, & desidia tibicines, nequitiaque velamenta inde desumunt, unde incitamenta virtutum fumerè debuissent, parum animadvertentes non illum qui succedit esse Principem, sed qui ita se gerit, ut non tam ex Principe, quam Principatui natus videatur, frequenter contingere solet, ut in eis Horatianum illud verificetur:

Horat. 3. car. od. 6.

*Ætas parentum peior avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosorem.*

Erasm. in Adag.
pag. mih. 162.

Et Adagio locus fiat, *Heroum filij noxa.*

Idem quippe Aristoteles, ex quo supra, ex bonis bonos generari solere retulimus, statim subiugit: *At hoc natura quidem sæpe efficere vult,*

non tamen potest. Et hoc ita certum esse Aelius Spartianus existimat, ut ausus fuerit affirmare, *Neminem propè magnorum virorum, utilem filium reliquisse.* Multis exemplis declarans, ita ferè usu venisse, ut viri seu virtute, seu litteris, seu fortunæ indulgentia insignes, aut nullos omninò liberos habuerint, aut tales reliquerint, ut magis ex usu rerù humanarum fuerit, si absque liberis decelissent.

Spartian.in Sever.

31 Quod, quasi quadam vi factorum contingere Demosthenes dixit. Alij autem alias Physicas, naturalesque rationes, simul cum exemplis comminiscuntur, quorum copiosam nomenclaturam ad Tiraquellum, Chabotium, & novissimum & ultra ætatem eruditum Divû Hieronymum Altamiranum remittimus, pro Coronide eos, qui Gentilitia nobilitate tument, pariterque qui ea carent, ad Senecam relegantes, qui, post Platonem, omnes homines, si ad primam originem revocentur, ex Dijs esse ait, & *Nullum Regem non ex servis esse oriundum, nullum non servum ex Regibus. Omnia ista longa varietas miscet. Erigamus itaque animos, & quidquid in medio sordidi iacet transiliamus, expectat nos in summo magna nobilitas.*

Tiraq.de poen.tēper.causa 51. n.44
Chaborius ad Horat.lib.4.od.4.pagin.339. Altamir.de filijs official. li.1.cap.6.ex n.120.

Senec. epistol.44. quem omninò lege.

32 Quot illustres olim fuere familiæ, quarum hodie, vel memoria ipsa obscura est? Confusa nempè, (ut novissimus Antonius à Burgundia prudentissimè ait) in tanta vetustate sunt omnia, & perplexi successuum rivuli, quibus ad quoslibet, hæc clari sanguinis unda profluxit. Vnde rectè dixit ille qui dixit:

Burgundia in mūdi lapis lidio, c.9. pag.32.

Turbidus ille, hic clarus, & una est omnium origo.

Optimus est sanguis, qui sanus, cetera nuga.

Et Divus Hieronymus ad Celantiam scribens, postquam apud Deū, & in Christiana Religione, omnes æquales esse docuit, & solidam nobilitatem in Virtute consistere, nec interesse qua qui conditione natus sit, cum omnes in Christo æqualiter renascamur, sic subdit:

Nam etsi obliviscamur, quia ex uno omnes generati sumus.

Saltem id semper meminisse debemus, quia per unum omnes regeneramur.

(* * *)

Deliciae nimiae Rempublicam perdunt.

EMBLEMA XXXV.

*Ecce Sybarita, gens deliciosa, choreas
Ad numerum docuit ducere prorsus equos.
Non latet hostiles ars ingeniosa phalanges,
Quoque sono Sonipes saltet, & hostis habet.
Protulit en sonitum, saltant de more iugales,
Abiicit & Dominum quisque per arva suum.
Exue delicias, Veneri ne crede fugaci,
Non Marti, at Morti proderit ista Venus.*

COMMENTARIUS.

Horat. lib. i. epist.
i. ad Mecænat.

Lactant. lib. 6. c. 5.

RECLARE, ut solet reliqua, monet Horatius:

*Virtus est vitium fugere, & sapientia prima
Stultitia caruisse.*

Quem nimis laudans Lactantius Firmianus. *Virtutem esse* (inquit) *quod non est vitium, bonum, quod non est malum, sapientiam, quod non est stultitia, coercere iracundiam, cupiditatem domare, libinem reprimere, denique non peccare.*

Vnde cum in Regibus Heroicisque Principibus, virtutum omnium satellitium, mirabilem nexum, suavemque concentum desideraverimus, è re est, ut de vitijs, à quibus cavere debent, aliqua subtexamus.

Et in primis immoderatas delicias, ac vivendi luxum, tam in se, quam in
 nis quos regunt populis, cohibendum esse consulimus, quo nomine, nō
 solum excessum in re Venerea, qui proprius & strictius *luxuria* appel-
 latur, sed in vestitu etiam, epulis, unctionibus, aliisque delicijs cōpre-
 hendimus, quas ut compendio congeram, D. Gregorium Nazianzenū
 allegare sufficiet, qui Christianum populum instruens, qualiter festū
 Natalis Dominici diem celebrare deberet, nō ea quæ ad infirmitatē
 pertinent, sed quæ ad sanitatem, non ea quæ sunt formationis, sed quæ
 reformationis, peragere monet; idque, inquit, ea ratione assequemur:
*Nempè si non adium vestibula coronemus, nō constituamus choros, nō exor-
 nemus plateas, nō oculos pascamus, non aures permulceamus tibiae sonis,
 non effeminemus odoratum, nō lenocinemur gustui, nō deserviamus tactui,
 proclivibus ad vitium vijs, & aditibus peccati, non vestibus emolliamur
 mollibus, ac circumfluentibus, & quarum pulcherrima quæque est maxime
 inutilis, non gemmarum fulgore, non auri splendore, non colorum fucis, qui
 naturalem emenciantur pulchritudinē, & contra imaginem sunt reperti,
 non comesationibus, & ebrietatibus, quibus scio cubilia & impudicitias
 connexa esse, quandoquidā malorum præceptorum mala sunt disciplina, vel
 potius pravorum seminum prava segetes, non altos sternamus toros vœtri,
 ea, quæ ad delicias attinent, extruentes, non vina odorū suavitatem fragran-
 tia, non fucolas coquorum conditiones, non pretiosas unguentorum compo-
 sitiones in honore habeamus, non terra, & mare honoratū nobis stercus lar-
 giantur, sic enim ego honorare didici delicias; nō contendamus alter alterū
 intemperantia superare: intemperantia enim, mea quidem sentētia, dici po-
 test, quicquid est supervacaneū, ac minus necessarium, præsertim cū esuriant
 atque egeant alij, ex eodem luto, eademque temperatione facti, &c.*

His enim qui immoderatē se dedunt, suamque voluptatem, & fol-
 licitatem in rebus eiusmodi collocant, non tam Reges, ac Principes
 dici merentur, quàm

----- *Epicuri de grege porci.*

Vt Horatius ait, qui divinam curam, & providentiam, in rebus hu-
 manis negabant, & civilem administrationē, indignam sapientē cōse-
 bant, summum bonum in voluptate collocantes, spemque futuræ vitæ
 procaciter irridentes:

*Sit tantum bene genio calenti,
 Convictus satur, ebriaque mensa;
 Sint blanda veneres, ioci salisque.
 Sit Bacchus pater, & mater voluptas.
 Sit venter Deus, & Rhamnusia errans.*

Quorū perniciosa sectam quisquis sequutus fuit, vel in posterum
 sequi voluerit, haud dubiè & sibi, & suis præsentissimas calamitates
 adduxit, & adducet, ut pluribus exemplis probare possē, quibus
 varij Auctores varijs in locis suas paginas implent. Sed præstat vi-
 ce omnium, hæc, quod de Sybaritis, eorumque internecione, præ-
 senti Emblemate designamus, Mundi Proceribus ob oculos pone-
 re, & iuxta probatorum Scriptorum relationem breviter explicare.

D. Nazianz. in o-
 rat. de natali Dom.
 pag. mihi 129.

Horat. lib. i. epist.
 ad Tibul.

Poëta ap. Theatr.
 vitæ hum. litt. E.
 pag. 92.

Theatr. verb. *Lux-
 uria*, & verb. *Volup-
 tatis*, latè Scoborn.
 lib. 7. Polit. cap. 9.
 Ascalf de arario,
 pag. 900. & seqq.
 qui alios adducit.

Herod. lib. 5. Ste-
phan. de urbibus,
Plin. lib. 3. cap. 11.

Suid. verb. *Sybari-
ta.*

Erasm. & Iunius in
Adagijs pag. 378.
416. 460. 465. 470
475. 747. 761.

Aphthon. in princ.
suor. progym.

Ovid. in lib. de Tri-
stib. ad Aug. Mar-
tial. lib. 12. epig. 97

Athæn. lib. 12.

Ælian. de var. hist.
lib. 9.

Plin. lib. 3. cap. 42.
Athæn. lib. 12. c. 6.
Suid. verb. *Syba-
ris*, Tyrius ferm. 3
de volup. Politian.
lib. 1. Miscel. c. 15.
post African. in Ces-
tis, Camer. 1. sub-
ces. c. 30. & lib. 2.
cap. 30.

Hi enim a Sybari urbe sic dicti (quam Herodotus libro quinto Cro-
toni vicinam facit, Stephanus in Italia constituit, atque postea Thu-
rion appellatam) in voluptatum omnium; ac deliciarum architectura
operosissimi fuerunt, & adeo ventri, Veneri, corporis cultui, otio, plu-
mæ, choreis, musicæ, convivij, & alijs vitijs, & blanditijs, adhuc his
peioribus, dediti, ut Suida, & alijs testantibus, quicquid effeminatum,
quicquid molle, quicquid accuratum, aut ambitiosa luxuria paratum
esset, id vulgò *Sybariticum* diceretur, & *Sybariffare*, pro molliter in-
cedere, loqui, scribere, aut lauta & opipara mensa uti; ut ex pluribus
Adagijs constare poterit, quæ in Erasmi, & Iunij Chiliadibus conti-
nentur.

Quibus & aliud de *Sybariticis fabulis*, ex Aphthonio addere licebit, 5
quæ illis *Æsopi* similes erant, at aniles, & patum pudicæ, ut Suidas
trahit, propter nimium luxum, & libidinem Sybaritarum, apud quos
nugæ, ac obscœnæ voluptates in pretio; frugalitas odio fuit. Vnde
Ovidius:

Nec qui composuit nuper Sybaritida fugit:

Et Martialis:

*Musæi patricissimos libellos;
Qui certant Sybariticis libellis.*

Tantaque eis mollicies, ut fodientem spectare non possent, nec ullū
opificium in civitate admitterent, (ut Athenæus testatur) quod cum
streptu exerceretur, atque adeò ne gallum quidem gallinaceum, ne
quid esset, quod illis somnum interrumpere. Et ut unus ex illis, Smin-
darides dictus, Æliano testante; quodam tempore in rotarum folijs
decumbens, somnumque in ijs carpens, expergetactus dixerit, se tu-
bera ex nimia lecti duricie in se habere.

Inter quas delicias, eam tandem invenerunt, & exercuerunt, quæ 6
ipsis ultimum excidium attulit, ut post Plinium, Athenæum, Suidas, &
Maxinius Tyrius, & post Africanum, elegantius cæteris, Angelus Po-
litianus, & novissimus Camerarius litteris tradiderunt. Equos enim
in convivia introducebant, ita institutos, ut audito tibiarum cantu, sta-
tim se tollerent arreptos, & pedibus ipsis prioribus, vice manuum, ges-
tus quosdam, chironomiam, motusque ederent ad numeros saltatorios.
At enim tibicen quidam ex ipsis, ab eisdem cõtumelia affectus, trans-
fugit ad Crothoniatis hostes, paulò ante prælio superatos à Sybari-
tis: Et quod è Republica foret illorum, pollicitus fuit, (si fidem mo-
dò habeant) sua opera Sybaritarum cunctorum equites in ipsorum ven-
tuos potestatem. Credita res, & belli Dux creatus à Crotoniatis tibi-
ceni, convocat omnes quotquot eiusdem forent in urbe artis, arti-
ficium modulamentumque eis indicat, atque ut visum tempus, pro-
cedere in hostem iubet. Sed enim Sybaritæ fastu præturgidi, quòd
equitatu superabant, eunt contra, prælium conferunt. Hi autem re-
pentè dato signo tibicines uniuersi conspirant. Ecce tibi igitur con-
festim, modulamine agnito, cantuque illo vernaculo, tollant, erigunt-
que semet in pedes equi Sybaritarum, fessoribus excusis, & quod tri-

7 pudium domi didicerant, etiã in acie exhibent. Ita capti omnes equi-
res, sed humi iacentes, omnes equi, sed tripudia repræsentantes.

7 Cui historiæ adstipulatur, & Strabo, qui Sybaritas omni sua fœlici-
tate propter delicias luxumque septuaginta solis diebus fuisse nar-
rat à Crotoniatis exturbatos, sic verum nostri Emblematis thema
lemmãque reddentes: *Delicia nimia Rempublicam perdunt.*

8 Quod non illis dumtaxat contigisse videmus, cum similia ferimè e-
xempla de Cardianis, & Capuanis, Colophonijs, & Bachiadis, simili
astu victis, & ob nimium luxum, nimiasque delicias, à suis adversarijs
deletis, Athenæus, & alij Scriptorès commemorent. Et de Sardanapa-
lo legamus, apud Iustinum; & alios, quod postquam Assyriorum
Monarchia per 1300. annos durasset, hic apud eos postremus regna-
vit, vir muliere corruptior, & omni luxui, ac luxuriæ perditè deditus:
quem videre cum agrè obtinisset Arbaces, seu Arbactas, Præfectus
militum eius, & eum inter scortorum greges purpuram colorem
invenisset, & muliebri habitu, mollitia corporis, & lascivia eas oculo-
rum anteeuntem, pensaque inter virgines dividentem; indignatus,
coniuratione facta cum militibus, eum obsessum sustulit, & Imperiũ
in Medos transtulit, eo tantæ lasciviæ præmio huic misero derelicto,
ut quoties effeminatum, & molliissimum hominẽ, adeoque stupris, &
segnitie perditissimum significare volumus; Adagij loco *Sardanapa-
lum* dicamus, & ut teste Plutarcho, Cicerone, & alijs, sepulchro eius
hos versus incidi meruerit:

*Hac habeo, quæ edi, quaque exaturata libido
Hauit. At illa iacent multa & præclara relictæ.*

9 Quod epitaphium bovis magis quam Regis sepulchro dignũ, me-
rito Cicero, post Aristotelem, dicere potuit, & Henricus Oraus ex
hac historia hoc monitum sumere:

*Sit Cereri Bacchoque modus. Venerique petulcæ.
Luxus iners omnis fons & origo mali est.
Hoc docet exemplo Rex Sardanapalus abundè,
Qui se cum Regno perdidit, atque suos.*

10 Sed quid barbara, & exotica exempla commemoro, cum de Ro-
manis, rerum dominis genteque togata, ipsi iidem eorum Scriptorès
fateantur, pessum ire cœpisse, ubi prosperis victorijs elati, & ditati,
à parsimonia veterum discesserunt, & Asiaticum luxum; aliarumque
devictarum gentium delicias, in suam Republicam invexerunt. Inter
quos Iuvenalis, id canens, vel lugens per integram satyram; sic fi-
nit:

*Nunc patimur longa pacis mala: leuior armis
Luxuria incubuit, vitamque ulciscitur urbem;
Nullum crimen abest, facinusque libidinis, ex quo
Paupertas Romania perijt: Hinc fluxit ad Istros
Et Sybaris colles, &c.*

Strabo lib. 6.
Geograph. pag.
263.

Athæn. d. lib. 12. c.
6. Camerar. d. cap.
30. 2. to. pag. 126.
& 127.

Iustin. lib. 1. Suid.
verb. *Sardanapa-
lus*, O. of. lib. 1. c.
19. Arhe. lib. 12. c.
12. Diodor. Sicul.
lib. 2. cap. 7.

Erasm. in Adagijs;
pag. mlii 409. &
467.

Plutarc. orat. i. de
Alex. Fort. Cic. 5.
Tuscul. Erasmi. d.
pag. 409. Rhodig:
lib. 9. cap. 11.

Cicer. ubi proxim:

Oraus Icone 54:

Livius, Plutarch:
& alij apud Erasmi:
vers. *Asiaticus*, D.
Augustin. *Luxus*
Pet fol. 1. temef.
pag. 94. Ego 2. to.
lib. 1. c. 16. ex n. 67

Iuven. satyr. 6. per
tot.

*Prima peregrinos obscæna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt sæcula luxu.*

Luc Flor. epitom.
hitor. Rom. li. 3.

Et Lucius Florus sic inquit: *Quæ enim res alia furoribus civiles peperit, quàm nimia felicitas? Syria primum nos victa corripit: mox Asiatica Pergameni Regis hæreditas. Illa opes atque divitæ afflixere sæculi mores, mensamque vitæ suis quasi sentinam, Rempublicam pessum dede-
runt.*

Ovid. 2. Fast. eleg.
Propert. lib. 3. e-
leg. 2. Lucan. 1.
Pharsal Petron. in
fatyr. ibi: *Orbem iã
totum.*
Sil. Ital. lib. 15.

Idem æquè graviter ac dolenter Ovidius, Propertius, Lucanus, Pe- II
tronius, & alij Poëtæ passim deplorant. Inter quos Silius Italicus:

----- *Inde aspice latè
Florentes quasdam luxus, quas verterit urbes.
Quippè nec ira Deum tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola nocet animis illapsa voluptas.*

Claud. de laud. Sti
ic. lib. 3.

Et Claudianus plurimum Regnorum ob hanc causam excidium ita re-
censens:

----- *Nam cætera Regna
Luxuries vitæ, & odijque superbia vertit,
Sic malè sublimes fregit Spartanus Athenas
Atque item Thebis cecidit, sic Medus ademit
Assyrio, Medoque tulit moderamina Perse;
Subiecit Persen Macedo, cessurus & ipse
Romanis, hæc augurij sunt mata Sybillæ.*

Salvian. de provid.
Dei, lib. 7.

Quod & Hispaniæ nostræ contigisse a Vandalis ob eundem luxum 12
vastatæ, satis ostendit, & luget Salvianus; & postea à Mauris, sub Ro-
derico, Archiepiscopus Toletanus, inquit, hanc cladem subiijit:
*Quoniam humani generis inimicus seminavit in potestate superbiam, in
Religione accidiam, in pace discordiam, in abundantia luxuriam, in so-
lertia ignaviam, &c.*

Arch. Tolet. lib. 3.
cap. 16. cuius & Po-
lyb. verba vide a-
pud Me 1. to. pag.
751.

Nec desunt, qui nostris (heu) etiam temporibus doceant, ac doleant, 13
in eandem propter accessionem Indiarum, & divitias, quæ ex ijs af-
portantur, similem luxum irrepsisse; atque ad eò plus damni, quàm cõ-
modi, ex hac accessione sibi parasse, ita ut in ipsa Propertiana illa
carmine impleri videantur:

Trajan. Boecal cõ
tur. 2. raggual. 90.
Capellon. lib. 3. c.
fin. Saaved in ideis
polit. ex pag. 528.

*Certa quidem tantis causa est manifesta ruinis,
Luxuriæ nimium libera facta via est.
Inda cæcis aurum mittit formica metallis,
Et venit è rubro concha Erycina Salo.
Et Tyros Ostrinos præbet Cadmæa colores,
Cinnamon, & multi pastor odoris Arabs.*

Propert. li. 3. eleg. 2

Laert. lib. 7. cap. 1.

Et alijs omissis, hanc cladem fuisse, futuramque esse communem 14
& inevitabilem, omnibus urbibus, ac Regnis nimio luxui indulgenti-
bus, Pythagoras apud Laertium admonuit, inquit: *In civitates pri-
mum irrepsisse delicias, mox saturitatem, deinde violentiã, postremo exi-*

tium. Cuius doctrinam sequuti Aristoteles, & M. Tullius, idem axioma generale fecerunt; & apertius Seneca, hanc inter præcipuas, & frequentiores causas connumerans, ob quas florentissima etiam urbes, & potentissima Imperia ad interitum vergunt: *Alias (inquit) defruct bella, alias defidiu, paxque ad inerciam versa, consumet, & magnis opibus exitiosa res luxus.*

Arist. 5. pol. c. 4. & 8. Cicer. 2. off.

Senec. epist. 71.

15 Quod, si in Monarchijs ita contingere solet, satis Monarchæ ipsi, summiq; Dynastæ prospicere poterunt, quantum sibi damni ex eisdem vitijs immineat, qui iuxta illud Agæfilai monitum, quod, secundum Plutarchum, assidue in ore habere solebat: *Non mollitate delicijs, sed temperantia, ac fortitudine privati debent hominibus antecellere.* Et tunc demum se Reges, ac liberos reputare, cum eiusmodi delicijs, ac voluptatibus dominantur, ut cum Seneca, Claudiano, Boetio, & alijs alio loco probavi, & præclare docuit D. Augustinus, cuius soluta verba D. Prosper eius discipulus, ita ligavit:

Plutar. in Apoph. Lacon. ubi de Agæfilao. Snp. Embl. 16.

D. Aug. apud D. Prosper. epig. 53.

*Solus peccator malè servit, qui licet amplo
Utatur Regno, sat miser est servus.
Cum mens carnali nimium dominante Tyranno,
Tot servit Sceptris dedita, quot vitijs.*

16 Unde & Cicero, omnes leves, omnes cupidos, omnes luxui, & luxuriæ deditos, omnes denique improbos, etiam si in amplissima familia nati sint, servos esse concludit, & Seneca graviter in eodem argumento discurrens: *Qui sectatur (inquit) voluptatem, omnia postponit, & primam libertatem negligit, ac pro ventre pendit, nec voluptates sibi emit, sed se voluptatibus vendit, &c.*

Cicero Parad. 5.

Senec. de vit. beat. cap. 14. & 15.

17 Quorû vestigijs inhærens nuperus quidam Emblematarius, sub Sardanapali typo, inter scorta fila ducentis, miserrimam servitutem esse ostendit, servire voluptati, sic inquitens:

Schoonhov. Emb. 8. pag. 25.

*Imbelli digito dum carpis fila, columque,
Fœmineos inter Sardanapale greges;
Servus es infamis, quid enim servilius illo,
Quem premit Imperijs fœda libido suis?*

18 Hadrianus etiam Iunius eidem monito inserviens, aliud Emblemata formavit, subfigura hominis in lecto cum scorto recumbentis, opiparæque convivantis, quem Gloria averfata relinquit, & perniciousis alis ab eius domo discedit, sub hoc lemma e, *Venter, pluma, Venus laudem fugienda sequenti,* & his quæ sequuntur carminibus:

Hadrian. Inn. Emblem. 52.

*Quò fugiti va ruis, quem de a versata relinquis
Gloria clara virum?
Desero suffultum pluma, Venerisque ministrum,
Mancipiumque gulæ.*

Addens, Inertiam, Gulam, Venerem, tres esse capitales veræ laudis, ac honestis omnis hostes, tres exitiales pestes. Hasque nimirum esse pellaces illas Sirenes, quibus sapientiæ adumbrator, Vlysses aures

obstruxerat. Has veras Gorgones, torporem menti industriæque conciliantes; has ipsissimas Harpyias, animorum pabuli de peculatrices, quæ patria, hoc est mentis, bona comedunt, ratione exuunt, animique lumen excæcant.

Quod vel Hercules exemplum fati nobis ostendit, cuius æream gloriam, cæloque tenus tot laboribus, & virtutibus sublimatam, luxus in Lydia, & cæcus amor Omphales deturpavit. Cui inermi, leonis pellem concessit, & clava pro colo relicta, inter pedissequas eius, foemineo habitu indutus, ut alter Sardanapalus, sedentariam artem exercuit, & Adagio *Hercules in Lydia*, originem præbuit, de quo post Aristotelem, & Tertullianum, Erasmus, & Natalis Comes mentionem fecerunt; & ut Ovidius, ita de eo canere potuerit, effecit:

Non pudet Alcidem victricem mille laborum,

Rasilibus calathis imposuisse manum.

Crassaque robusto deducis pollice fila,

Æqua formosa pensa rependis heræ.

Diceris infelix scutica tremefactus habenis,

Ante pedes Domine pertimuisse minas.

Hannibalem quoque, & eius exercitum, tot victorijs adversus Romanos gloriosum, Capania, luxuria illecebrisque suis complexa, vincendum militi præbuit, Illaque (ut ultra alios Valerius Maximus tradit) vigilantissimum Ducem, illa exercitum acerrimum, dapibus largis, abundantanti vino, unguentorum fragrantia, Veneris usu lasciviore, ad somnum, & delicias evocavit: ac tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cum Seplasia, & Albana castra esse cœperunt. Vnde valdè ad rem, de qua agimus statim subiungit: *Quid autem his vitijs scdus? Quid etiam damnosius? Quibus virtus atteritur: victoria languescunt: sopita gloria in infamiam convertitur: animique pariter & corporis vires expugnantur: ut nescias ab hostibus ne, an ab illis capi perniciosus habendum sit.*

Quo etiam exemplo utens in eandem rem Seneca, inter alia ita monet: *Id agere debemus, ut irritamenta vitiorum, quam longissimè profugiamus. Indurandus est animus, & à blandimentis voluptatum proculdubio abstrahendus. Vim Hannibalis byberna solverunt, & indomitum illum nivibus atque Alpibus virum, enervaverunt fomenta Campania. Debellande sunt in primis voluptates, quasæva quoque ad se ingenia rapuerunt.*

His facillè plura alia addere possem, quæ similem exitum in luxu simili generarunt, & ab Athenæo, Camerario, & alijs plenissimè recensentur; sed sufficiat illud Heliogabali tetigisse, qui ultra alia, quæ referri honestè non possunt, eo vecordia luxuriæque processit, ut teste Lampridio, in Colle Quirinali mulierum Senatulum fecerit, cui ipse præsidebat, & in quo ridicula quædam Senatus consulta de legibus matronalibus facta sunt: Quo respiciens Petrus Costal. in Pegma formavit, sub titulo, *Senatus Heliogabali*, & his carminibus:

B. A. D. 107. 2. N. 1.

no. 2. 10. D.

17. 10. 2. 10. 10.

Arist. & Tertul. a. 1.
pud Erasm. in Adag. pag. 466. Nat. Comes in Mythol. pag. 709.

Ovid. in Deianira.

Valer. Max. lib. 9. cap. 1.

Senec. epist. 51. ad Lucil.

Athen. lib. 12. c. 19
Camer. 1. to. c. 19.
& 20. & 2. to. sub-
ces. c. 30. Crinitus
li. 24. c. 12. Theat.
verb. *Luxus*, &
verb. *Voluptas*, &
litt. I. pag. 77. &
seqq.

Lamprid. in Heliogab.
Petr. Costal. in
Pegmat. pag. 1.

*Qui decreta vides muliebribus edita iussis,
Totaque fœmineos per fora stare greges:
Hæc Phœnix quondam posuit monumenta Sacerdos,
Inter conscriptos addita scorta Patres.*

Et non contentus pessimus hic Imperator totam vitam exquisitis luxurijs, delicijs, ac lascivijs deturpasse, etiam in morte, quam pro eis meruit, atque prævidit, ut ea pretiosa, & ad speciem luxuriæ esset, illa instrumenta paraverat, quæ iam, aliud agens, suprâ recensui. Sed tandem hoc quoque solatio privatus, à Prætorianis in eum conspirantibus, in latrinis inventus, & immersus, multis pugionibus transfossus, interiit, sic non minus obscœnam, & spurcam mortem, quàm vitâ fortitus, & illud Claudiani, exemplo suo, certissimum reddens:

*Luxuries per dulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitrijs, hebetat caligine sensus.
Membraque Circeis effeminat acrius herbis.
Blanda quidem vultu, sed qua non tetrior ulla.
Interiorius fucata genas, & amicta dolosis
Illecebris, torvos auro circumlimit hydros,
Illa voluptatum multos intexuit hamos.*

Sup. Embl. 16.

Claudian. de laud.
Stilic. lib. 2.

23 A quibus quidem nulli magis, quàm Reges & Principes cavere debent, cum hæc vitia magna & excelsa fastigia præcipuè impetere soleant, ita ut meritò de ijs Tragicus dixerit:

*Quisquis secundis rebus exultat nimis,
Pluitque luxu semper insolita appetens.
Huic illa magna dura fortuna Comes
Subit libido, non placent suata dapes.
Non tecta sani moris, aut vilis cibus.
Cur in penates varius tenues subit
Hæc delicatas eligens pestis domos?
Cur sancta parvis inhabitat in tectis Venus
Mediumque sanos vulgus affectus tenet,
Et se coercent modica? Contra divites,
Regnoque sulti, plura quàm fas est petunt?
Quod non potest, vult posse, qui nimium potest.*

Senec. Tragic. in
Hippoly. act. 1.

24 Et plus exemplo, quàm peccato noceant, nisi omni studio laborét, omnem luxum ac luxuriam in se cohibere, & Rempublicam suam similibus moribus, ac virtutibus venustare, & splendidam facere, potius quàm opulentia, ædificijs, alijsque delicijs, quæ pestifero sui abusu, omnium, ut dixi, malorum altrices existunt. Quod egregiè monuit Divus Augustinus, sic inquit: *Perversa, & adversa corda mortalium fœlices res humanas putant, cum Rectorum splendor attenditur, & labe*

D. Aug. epist. 5.

non attenditur animorum: cum theatrorum moles extruuntur, & effodiuntur fundamenta virtutum: cum gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiae deridentur: cum ex his quae divitibus abundant, luxuriantur histriones, & necessaria vix habent pauperes: Cum Deus, qui doctrinae suae publicis vocibus, contra hoc malum publicum clamat, ab impijs blasphematur.

Tacit. 3. Annal.

Et sanè licèt Tiberius Imperator, ut Tacitus memorat, ausus non fuerit, sumtuarias leges, quæ oblivione, vel contemptu abolitæ, securiorem luxum fecerunt, suis edictis renovare, & in pristinam observationem reducere. Satius esse ducens, omittere potius prævalida & adulta vitia, quàm hoc assequi, ut palam fieret, quibus delictis impar esset. Ipse tamen Tacitus statim subiungit, exempla ad hoc validiora esse, quam leges, & sub Vespasiano, quia adstrictum morem observabat, & antiquo ipse cultu victuque utebatur, totum populum in eius obsequium, & æmulationem à luxu in vestibus, epulis, & rebus cæteris abstinuisset. Et Latinus Pacatus idem de suo Theodosio ita eleganter, & ad rem nostram aptè, recenset, ut pro Commentario nostri Emblematis sufficere posset, tradens qualiter hic Imperator moderatam luxum in omnibus servaverit, & ad sui exemplum omnè Romanum orbem deduxerit, qui perditè nimis ad omnia immoderata (ibidem miro verborum splendore expressa) transferat, & tandè conclusè: *Sic est enim, sic est, exasperat homines imperata correctio: blandissimè iubetur exemplo.*

Pacat. in Panegy. Theodos.

Agell. lib. II. c. 2.

Sed adhuc, veluti superpondium, Agellium adiicio, qui priscis Romanis omnem lautiores luxum, & vestitum ornatiorum, vitio versus esse tradit, & hunc excessum *Elegantia*, eosque qui in his excederent, *Elegantes*, vituperij causa appellatos, licèt postea hæ voces pro amœniore ingenio, & locutione usurpatæ fuerint.

Burgund. in Mundi lapide Lydio, cap. 15. ex pag. 59.

Et novissimum Antonium Burgundiam, qui ad luxum & varietatem vestimentorum nostri temporis, tam in viris, quàm in fœminis respiciens, eundem eleganter describit, & reprehendit, & infamem gloriam esse probat, in his gloriari, & ab exteris (ut quotidie facimus) nationibus, in Patriæ nostræ perniciem, & effœmationem, tot novas, & plerumque indecoras togarum, laciniarum, horacum, fœmoralium, & caligarum formas advocare. Quod maximè in fœminarum vestibus dolendum & deplorandum est, quæ iam tam manifestis hiatibus uberum, & scapularum, carnes prostituunt, ut macelli ianuam censeas, aut certò prostibuli, in hac sola nuditate gloriantes, & hyemis frigora non timentes, cum sic ignem spirent, sic urant acrius, & incautos, dum retibus, tot plicis complicitibus implicatis, has partes adornant, velut ex insidijs gravius feriunt. Sed hæc his, qui clavum Reipublicæ tenent, iudicanda & emendanda relinquo, qui ignorare non possunt, mutationem habitus morum ruinas trahere, aut iam inclinatos mores sequi, & benè Tacitum admonuisse: *Sexum natura invalidum deserit, & exponi suo luxu cupiditatibus*

Tacit. 3. Annal. vide Carrancã, Patonetu & Careagam in lib. contra los malos trages.

alienis, non licere.

(:)

In gluvies in Regibus vituperabilis.

EMBLEMA XXXVI.

*In ventris spacio cor sibi condidit
Infœlix Asinus, qui mare permeat.
At culpans homines, quos gula deprimit;
Vecordes vocitem nunc sine pectore,
Venter, non animus, si suus imperat.*

COMMENTARIUS.

QVAMVIS quæ superius, de immoderato luxu in omnibus à Regibus excusando, retulimus, nimix quoque edacitatis, & lautarum splendorumque mensarum, dapaliumque cœnarum, frequens studium comprehendat. Adhuc tamè, quò magis vitium hoc ab eorum animis arceamus, aliqua in præfenti separatim in eius detestatione addere destinamus, quoniã in eo præcipuè excedere plurimi solent, ita ut vel in proverbium trãsserit, hunc maximè luxum *Regalem* appellare, & *Mensas Regales*, quæ extractissimæ, lautissimæ, apparatusque sunt, inxta illud Virgilij,

*At domus interior Regali splendida luxu
Instruitur:*

Et iterum:

Virgil. i. Æneid.

Idem 6. Æncid.

*Aurea fulcra toris, apuleque ante ora parata,
Regifico luxu.*

Plaut. in Perf.

Vbi noster Cerda plura notavit, & Lanibinus, Taubmanus, & alij in illud Plauti: *Basilicè agite Eleutheria, Basilico accipere victu.*

Cum tamen, qui rectè sentiunt, & se tanto munere dignos reddere volunt, longè magis Regium censere, & habere debeant, sobrietatem ac frugalitatem amplecti, sanctamque illam & elegantem sententiam Socratis sequi, quæ docet: *Edendum esse, ut vivamus, non autem vivendum, ut edamus;* quam exemplo Catonis, & aliorum, Aurelius, Alexander, & Alij commendant.

Aurel. Alex. in discurs. polit. ad vitã Imp. Alex. Severi, pag. 126. & seqq. Masc. de ærario, pag. 194.

Hac enim una & eadem ratione, bonæ valetudini ac rei familiari consulitur, libidinis fomes extinguitur, & nedum Reges, verum & ceteri ratione præditi homines, a reliquis animantibus separantur, quæ, ut Sallustius ait, natura prona, atque ventri indulgentia finxit.

Sallust. in princ. Catil.

Regium quippè Diadema, eiusque dignitas & splendor, non in ventre, mensarumve pompa, ut apud Lampridium dixit olim Alexander Severus, sed in mente stare præstareque debet, & in frugalitate potius, quàm in ingluvie, quæ secundum Festum Pompeium, a Gula nomen accepit, & *Ingluviosos*, nimis edaces appellari fecit. Quos etiam Glutos, Gûlones, Gumias, Helluones, Epulones, Lurcones, Manducos, Mansutios, Phagones, & similibus alijs nominibus, non tam vocare, quàm infamare Romani Græcique solebant, ut Erasmus tradit in Adagio *Manducus*.

Lamprid. in Alex. Severo.

Festus de verbor. figa. hoc in verbo.

Erasm. in Adagijs, pag. mihi 148.

Alciat. Embl. 90.

Et Alciatus *Curculiones* appellat, quasi vermi, qui frumentum arrodit, quem nos *Gorgojo* dicimus, similes sunt, Emblema quoddam in eos effingens, subiectis his, quæ sequuntur carminibus:

*Curculione Gruis, tumida vir pingitur alvo,
Qui Laron, aut manibus gestat Onocrotalum.
Talis forma fuit Dionysi, & talis Apici.
Et Gula quos celebres deliciofa facit.*

Ant. Burgund. in lapid. Lydio, cap. 11. & 13. & plenius Senec. epist. 95. quem vide.

Quam similiter reprehendens novissimus Burgundia, symbolum fecit, quo tantam famem nihil aliud esse, quàm Vermium penum ostendit, & enumeratis exquisitis ientaculorum seu eduliorum formis, quibus hodie culinæ fumant, & Principum ac Potentiorum mensæ instrui solent, in nihil aliud hæc proficere tradit, quàm ut parsimonix fructus profundantur, & quod stultius est, qui ita saginantur, sibi tremulas naps, lippientes oculos, purulentas gingivas, vacillantes dentes, crateratos pedes, graveolentem spiritum, pectori phthisin, hydropem ventri, mortem corpori, infernum animæ, immodicis sumptibus ambient, & comparent, ut è cadavere suo vermes & producant uberius, & lautius educant.

Arist. de hist. anim. lib. 8. cap. 5. Plin. lib. 17. c. 16. Athenæ. lib. 7. c. 31 latè Gesner. in lib. de piscib. pag. 84. qui aliter sentit.

Nos, & si debitam quidem lautitiam, & munditiam Regias mensas decere fateamur, excessivam tamen crapulam, & in gluviam ab eisdem exulare debere, depicto (ut vides) Assello, marino pisce, suadere conamur, qui, ut Aristoteles, Plinius, & alij tradunt, solus inter reliqua

terrestria, a quatuor animalia cor in ventre habere comperitur. Unde Simon Maiolus, eandem historiam recolens, apertissime inferit, tales esse homines, qui abiectis virtutibus, omne studium ventri adhibent.

Maiol. colloq. de piscib. pag. milii 197.

8 Quod luculentius ante ipsum dixerat Clemens Alexandrinus, dum post plura, in detestationem nimiam, & exquisitam guloliam, exactissime perorata, illum Paralypomenon locum expendens, in quo legitur, qualiter David in sua civitate, in medio tabernaculo Sanctam Arcam collocans, facta omnibus, qui eius ditioni parebant lætitia, coram Domino distribuit omnibus copiis Israël, a viro usque ad mulierem, unicuique rotam panis, & panem subcineritium, & laganum ex farina, sic subdit: *Hoc est sufficiens nutrimentum Israeliticum: Gentile autem quod est, superfluum. Qui autem eo utitur, nunquam ut sit sapiens laboraverit, ut qui mentem in ventre infoderit, admodum similis pisci qui onos, hoc est Assellus dicitur, quem quidem dicit Aristoteles solum ex omnibus animalibus habere cor in ventre. Hunc Epicharmus Comicus Eutrapelon vocat, hoc est, qui discedit à communi ventris consuetudine. Tales sunt isti homines, qui in ventrem crediderunt. Quorum Deus ventris est, & gloria ignominia ipsorum, qui quæ sunt terrena cogitant, eis non bona præceperit Apostolus, dicens: Quorum finis est interitus. Quem quidem interitum, de æterna damnatione explicat ibidem Gærianus Herverus, diligens Clementis Paraphrastes, & reliqui Patres, qui dictum Apostoli locum exponunt.*

Clem. Alex. in Pædagog. c. 1. in fin.

1. Paralyp. 16.

9 Quibus Ego addo, ad temporalem etiam referri posse, cum certum sit, ut iam supra cum Seneca, & Burgundia commonui, ex crapula, & ebrietate, aliisque eiusmodi libinosis corporis voluptatibus, plures morbos, perpetuosque dolores generari solere, ut idem Clemens subnectit, & æque certum quod a Medicis traditur, & à Philippo Camerario, & alijs passim, ac veluti proverbij vice refertur, plures nempe esse, quos ingluviens, ac crapula perimit, quam quos ensis, & inedia.

D. Paul. ad Philip. 3. 19.

Camer. 7. subcess. c. 94. & to. 3. c. 34. Alcaff. de arario, pag. 892 Erasmi. in Adag. pag. 468.

10 Quod cum illo Ciceronis consentit, dum ait, vitium ventris, & gutturis, non solum ætatem minuere, sed etiam auferre, & cum Horatio, qui sic pulchre in satyris cecinit:

Cicer. in orat. pro M. Cælio.

*Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque secum
Afferat, in primis valeas bene; nam varia res
Ut noceant homini credas, memor illius esca,
Quæ simplex olim tibi sederit. At simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis.
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita; vides ut pallidus omnis
Cæna desurgat dubia, quin corpus onustum
Hesternis vitijs, animum quoque prægravat unda,
Atque affigit humo divina particulum auræ.*

Horat. satyr. 2. lib. 2. l. 115. Lud. Corrar. in tract. de vitæ sobr. commed. Less. in hygiæ. & Canonher. in Aphorism. 1. to pag. 48. & seqq.

11 Neque aliud indicare voluit Anacharsis Scythæ, cum statuis, atque imaginibus suis inscribi iussit, linguæ, ventri, & pudendis temperandum. Quoniam hæc maximorum malorum cause esse solent, & homines brutis similes reddere.

Ascap. ubi sup.

Ovid. 1. Metam. 12
 Que vel iola rano ab incontinentiam, & frugalitatem nostram excitare deberec, ne corda ventri (ut noster assellus) subdamus, vel proni, illi interviamus, quibus Deus os sublime dedit:

----- Cælumque videre
 Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

D. Ambros. lib. 6. 13
 Hexam. cap. 3.
 Camer. in Embl. cent. 1.
 Vt benè monuit D. Ambrosius, sic inquit: *At tu respice corporis tui formam, & speciem celsi vigoris assumes: si sola animalia prona pascuntur, cur te in edendo sternis ipse, quem natura non stravit? Cur eo delectaris, in quo natura iniuria est? &c.* quem legisse videtur Ioachimus Cameraarius, dum in uno ex suis Emblematis, cui titulus, *Nescit gula modum*, sic ait:

Qui plenas lautasque dapes sectatur, & ambit,
 Hunc similem brutis, vel superare reor.

Plin. lib. 26. cap. 8. 14
 Et in idem tendit elegans illa, non minus quàm vera accusatio, qua Plinius ventrem, & in eo etiam nimis ventri, & gulæ deditos, his verbis protequitur: *Plurimū negotij hominibus a vobis exhibet, cuius causa maior pars mortalium vobis. Alias enim cibos non transmittit, alias non continet, alias non capit, alias non conficit. E. que mores venerunt, ut homo maxime cibo pereat. Pessimam corporis vas, instat, ut creditor, & sepius die appellat. Huius gratia præcipue avaritiæ expetitur, huic luxuria cõditur, huic navigatur ad Phasin, huic profundi vada exquiruntur. Nemo utilitatem eius existimat Consumationis sceleritate. Ergo numerosissima est circa hanc medicata opera.*

Pacat. in Panegyri. ad Theodos. 15
 Quo in loco, quod de navigatione ad Phasin memorat Plinius, ad denotandam eorum luxuriam, ac prodigalitatem dirigitur, quorum gulæ, ut Pacatus ait, angustus erat Romanus orbis, neque appositas dapes sapore, sed fumtu assumabat, illis demum cibus ac quietes, quos extremus Oriens, aut positus extra Romanū Colchus Imperium, aut famosa naufragijs maria misissent.

Clem. Alex. ubi suprà. 16
 Quod Clemens etiam Alexandrinus copiosè prosequitur, & persequitur, inquit: *Atque mihi quidem venit in mentem eorum morbi misereri: ipsos autem non pudet suas decantare delicias, cumque sunt in fracto Siculo, murares anxio, & sollicito animo perquirentes, & Mæadri anguilas, & qui in Melo sunt bxdos, & qui in Syatbo mugiles, Pæoni conchas, & Abydena Ostrea, nec Manas que sunt in Lypara prætermittentes, nec rapum Mantinicum, nec betas que sunt apud Ascræis, & pectines Methymæis exquirentes, & soleas Atticas, & turdos Daphnios, & Caricas Chelidonias, propter quas infœlix Persa cum quingentis mille millibus in Græciam est profectus. Phisidias aves præterea coementes; Attagenas Agyptias, Medicum pavonem. Hæc condimentis immutantes, ij qui sunt gula dediti, obsonijs inbiant, quacunque tellus, & profunda Ponti, immè saque alit latitudo aeris, in gluviei sue ea comparantes.*

Lucan. 4. Pharf. 17
 In idemque tendunt illa Lucani carmina:
 ----- O prodiga rerum
 Luxuries: nunquam parvo contenta paratu.

*Et quæditorum terra pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, & lauta gloria mensæ, &c.*

Iuvenalis, qui latè per duas ferme satyras in eodem argumento vagatur, & inter alia inquit:

*Intereà gustus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretijs obstantibus, interius si
Attendas, magis illa iuvant; quæ pluris emuntur.
Ab miseri; quos nosse iuvat, quid Phasidis ales
Distet ab hyberna Rhodopes grue: quis magis anser
Extra ferat, cur Tuscus aper generosior Umbro?
Lubrica quæ recubent conchyliamollius alga.*

Et, ut alios præteream, Petronius, qui postquã de mutatione, seu perversione Romani Imperij, ob nimium in rebus omnibus luxum, exactissimè cecinit, ita de Romanorum gula scriptum reliquit;

*Ingeniosa gula est, Siculo scarus æquore mersus,
Ad mensam virvus perducitur, inque Lucrinis
Eruta littoribus, vendunt conchyliam cœnas,
Vt renovent per damna famem. Iam Phasidos unda
Orbata est avibus: mutoque in littore tantum
Solæ desertis adspirant frondibus auræ.*

17 Quod verò de fœditate consumationis, quarumlibet etiam lautissimarum epularum, subiicit Plinius, idem ipsum est, quod Divus Nazianzenus expressit, eandem, *Honoratum stercus* appellans. Honoratum quidem (ut eius Interpres explicat) ob summum studium, pretium, & lautitiam, quo ab initio expetuntur, comparantur, & condiuntur; stercus verò, quia ubi fuerint digestæ, in stercus excernuntur.

18 Ut vel hinc cognoscere possimus, quid dicendum sentiendumque sit de Dionysijs, Apicijs, Asinijs, Pollionibus, Mœcenatibus, Nomentanis, Galonijs, Æsopis, Clodijs, Albinis, & similibus alijs, qui in exquisitis cibus quærendis, & absumendis, omnem suæ vitæ curam, & fœlicitatem collocabant, divitiarumque omnes suas expendebant. Quorû, & aliorum insignium Gulonum, & Phagonum, copiosum Catalogum Athenæus, Plinius, & alij Scriptorum fecerunt.

19 Certè Seneca inter has, quas hi delicias, & voluptates reputabant, non tam vitam beatam consequi, quàm sibi parentare, meritò censuit, & sepulchrales epulas funereasque parare, cum non tam convivari, quàm iusta sibi facere viderentur. Eandemque insaniam in Asinio Celere consulari viro reprehendit Macrobius, quòd nullum unum septem millibus nummum mercatus est, & eo quidem tempore, quo Plinius negat facile nullum repertum, qui duas pondo libras excederet, licèt hodie longè maioris ponderis reperiantur; ut Iuvenalis etiam ostendit, similem excessum in Crispino, & alijs suis in satyris taxans:

Iuven. satyr. 1. & 4
& 9.

Petron. in satyr. in
carm. de bello ci-
vit.

D. Nazianz. in orat.
de nati. Dom. pag.
milu 130.

Athæ. lib. 1. cap. 3.
Plin. lib. 9. cap. 17.
Theat. verb. Gula.
Pontan. in bellar.
2. to. pag. 177. &
seqq.

Senec. de vit. beat.
cap. 11. & epist. 12.
& 122.

Macrobi. li. 3. c. 16

Plin. lib. 9. cap. 17.

Iuven. satyr.

----- Mullum sex millibus emir,
Æquantem sanè paribus sestertia libris.

Sueton. in Caio
Iul. Cæsar. c. 38.

Sed, ut qui cum Regibus agimus, Regum etiam & Imperatorum exemplis utamur; quis Iulij Cætaris illud convivium non novit, & reprehendit, quo, ut Suetonius ait, plus dicitur erogasse, quàm integro anno totius ærarij Romani reditus pendere potuissent? Quis Antonij & Cleopatrx luxuriosas pariter, ac prodigas, & ad æmulationem lautissimas cœnas, in quarum una, margarita illa à Cleopatra uno hausta absorpta est, quæ sine contentione centies sestertium valorem superavit, ut a Plutarcho, Macrobio, & alijs refertur.

Plutarc. in Anton.
Macrobi lib. 3. Saturn. cap. 17.

Suet. in Ner. c.

Nero quoque Imperator, Suetonio testante, & succensente, epulas è medio die ad mediam noctem protraherat, tanto quidem sumtu & apparatu, ut cuius & illa fuit vox secundùm eundem Suetonium: *Divitiarum & pecuniæ fructum, non alium reputare, quàm profusionem: sordidos & deparcos esse, quibus ratio expensarum constaret; prælautos verè que magnificos, qui abuterentur, & perderent.*

Idem ibid. cap. 30.

Sueton. in Vittel.
cap. 13. Dio lib. 65
in princip.

Deteriorque hoc Vittellius, eodem Suetonio, & Dione referentibus, totum sui Principatus tempus ebrietati, & comessationibus impendit, idque adeò immodico sumtu, ut si diutius vixisset, mensarum pretio Romani Imperij opes abligurisset. Maximè cum eà quæ voraverat, statim vomere cõsueffet, quò avidius novis se epulis traderet, (heu cœli terræque pudor) in hoc, ut Causinus, ex Olao recenset, animal quod *Gulo*, dicitur, se similem faciens, quod voracissimum est, & ubi corpus nimio cibo, inftar tympani extensum sentit, angustias, inter petras, vel arbores quærit, ubi se restringens, quod voraverat, egerat, ut statim ad cadavera redeat.

Causin. in Polist.
sym. lib. 3. cap. 56.
pag. 385. ex Olao
Mag. lib. 18. c. 5.

Sabel. lib. 5. Enea.
7. Alex. lib. 5. Gen.
cap. 20.

Ælius quoque Severus, Geta, Victorianus, & alij Antiquiores, & Iuniores Cæsares, in hoc perditissimi, & luxuriosissimi fuisse perhibentur, & omnium in eodem vitio, ut & in alijs, pessimus, Heliogabalus, adeò, ut referente Lampridio, vulgò dictus sit *Apicinus*, & miras novaque inventiones ad augendas conviviorum expensas excogitaverit, amaveritque sibi pretia maiora dici earum rerum, quæ mentæ parabantur, orexin in convivio hanc esse asserens.

Lampr. in Heliog.

D. Paul. ad Eph. 5.
18 Aug. Dom. 1. in
Quadrag. ferm. 1.
Hier. epist. 22. ad
Eusthoc.

Cû ergo hi, & his similes Reges, & Cæsares, qui se ventri & ab domini manciparunt, ita malè semper apud omnes audierint, satis Prudentes, & Christiani Principes cognoscere possunt, contraria sibi via, si gloriam humanam, & divinam cupiunt, gradiendum esse, & virtutes, & bonam mentem, ad quas contendere debent, non in comensationibus, & comotationibus, quæ luxuriæ aliorumque vitiorum, & malorum genitrices sunt, ut D. Paulus, Augustinus, & Hieronymus docent, sed in parsimonia, & frugalitate consistere, quam & Natura nos admonet, quæ, ut Lucanus ait: *Parvo est contenta paratu.*

Lucan. lib. 4.

Ovid. de Arte amand. lib. 2.

Et hanc primæ ætatis homines adeò sectabantur, ut glandibus tantùm, herbisque contenti, lætissimam vitam transigerent, eoque meliorem, ac sulubriorem, quò frugaliorem, ut Ovidius cecinit, inquires:

Tunc quoque cum Solem nondum prohibebat & imbrem

Tegula, sed quercus tecta cibumque dabat.

Sylva domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes.

Et rursus in Metamorphosi:

Contenti cibus nullo cogente creatis,

Arbut eos fœtus montanaque fraga legebant.

Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,

Et que deciderant patula locvis arbore glandes.

26 Concinit his Petronius, qui Deum hominibus necessaria omnia, si his contenti esse velint, promptè subministrasse, & reliqua ad gulã pertinere, ita elegantissimè protulit:

Omnia que miseras pessunt finire querelas

In promptu voluit candidus esse Deus.

Vile olus, & duris hærentia mora rubetis,

Pugnantis stomachi composuere famem.

Flumine vicino stultus sitit, & riget Euro,

Cum calidus tepido consonat igne rogos.

Lex armata sedet circum fera limina nupte,

Nil metuit licito fusa puella toro:

Quod satiare potest Di-ces natura ministrat,

Quod docet in frenis gloria sine caret.

27 Quod & apud priscos, & benè moratos Romanos in usu fuisse Valerius Maximus his dignis relatu verbis, memorat, & extollit: *Nã maximis viris prandere, & cœnare in pro patulo, verecundia non erat. Nec sanè ulla epulas habebant, quas populi oculis subiicere, erubescerët. Erant ad cò continentia attenti, ut frequentior apud eos pulti usus, quã panis esset. Hæc ad humana mentis astus leniendos cum aliqua usus ratione excogitata, ceterum salubritatem suam industria certissimo, ac fidelissimo munimento tuebantur. Bonæque valetudinis eorum, quasi quedam mater erat frugalitas, inimica luxuriosis epulis, & aliena nimia vini abundantia, & ab immoderato Veneris usu aversa.*

28 Eundem quoque morè, eisdem prope rationibus à Christianis omnibus in primitiva Ecclesia observatum, ex Tertulliano, & Minutio Fœlice fatis apparet. Et licèt in Persarum Regibus splendorum mæsarum luxus in usu fuerit, Cyrus tamè adeò sobrius fuisse perhibetur, ut iter faciens, cum ab hospite rogaretur, quid in cœnã apparare deberet? Panem solum responderit, sperare enim se iuxta fontem limpidum cœnaturum.

29 Et quod magis mirere, Seneca, licèt valdè dives ac præpotens fuerit, abstinentia, ceu voluntariã quadã paupertate se se munit, ut laborati luxus discrimina vitaret, & magnas inter opes inopiam amans, non contentus docuisse, quòd qui habet aquam & placentam potest cum Iove de fœlicitate contendere, ad minima se se redigens, spontè nascentibus, & aqua victitavit. Quod licèt Tacitus tradat, ab eo factum, ne dolis ingruentium pateret, & venenum sibi aliquo-

Idem 1. Metam.

Petron. in fragm.

Valer. Max. lib. 2
cap. 5. §. 5.

Tertull. in Apol.
cap. 36. Minut. in
Octav.

Ammian. Marc. li.
21. Erasim. lib. 8 A-
poph. pag. 698.

Senec. epist. 18. &
110.

Tacit. 15. Annal.

Seuec. epist. 108.

res Neronis iustu propinatim effugeret. Idem tamen tertio in quadā ex suis epistolis narrat, Attali Philosophi oratione audita, in vitia, in errores, in mala vitæ perorantis, sibi, certa animi inductione, hanc ab-
 titinentiæ legem indixisse, inde ostreis boletisque in omnem vitam re-
 nuntiasse; inde in omnem vitam unguento abstunisse, quoniã optimus
 odor in corpore, est nullus. Inde vino stomachũ caruisse, inde in om-
 nem vitam balneum fugisse. Decoquere corpus, atque exinanire su-
 doribus; inuile simul deliciarumque credidisse.

Inter epist. Mund.
 Procerædit. Ve-
 net. pag. 215.

Platonis quoque elegãs aliã circumfertur epistola, ad propinquos
 Dionysij Siciliae Tyranni, qua Syracularum mentarum luxuriam; &
 lauitem, quæ a multis beata ferebatur, nullo modo sibi placuisse in-
 quit: *Nec bis quem in die satum fieri. Qui & pro miraculo tuis Græcis*
 hoc annũtiavit, ut ex Plutarcho Loricus scribit, & alijs relatis Frã-
 ciscus Patricius, & Camerarius, pluribus simul ostendentes, nullam
 voraginẽ, nullum barathrum esse, quod magis absorbeat, magis præci-
 pitet rem, quam gula, quæ quò melius prandẽt, melius cenare studet:
 nullasque diuitias tam amplas, nullam supellectilem tam præclaram,
 nullas opes tam magnas, quæ paruo tẽpore in ventrẽ nõ demergãtur.

Lorich. de iustit.
 Princ. pag. 237.

Patric. de Rep. lib.
 5. tit. 8. Camerar.
 cent. 2. c. 30. pag.
 183.

Quo circa videre debent Principes, illique cum primis, qui Christo
 nomen dederunt, quanta cura & diligentia hac in parte debeant ior-
 bria, aciem, & modestiam amplecti, quæ sibi, vel ab Ethnicis, tantopere
 commendatur, & firmitiori Syracidis testimonio, quo inquit: *Va t b i or-
 ra cuius Rex puer est, & cuius Princeps manẽ comedit. Beata terra cui-
 us Rex nobilis est, & cuius Princeps vescuntur in tempore suo ad refi-
 cendam, & non ad luxuriam.*

Eccles. 10. 16. 17.

L. 2. tit. 5. par. 2.

Quem locum in vim legis successoribus suis reliquit Rex noster Al-
 fonfus X. sic inquit: *En tiempo conueniente debe el Rei comer, & beber,
 cada que lo pudiere fazer, assi que non sea temprano, nin tarde. E nõtrasi, que
 non coma sinon quando oviere sabor, & de tales cosas, que le tengan recio, & sa-
 no, & non embarguen el entendimiento. E esto, que ge lo den bien adobado, &
 apuestamente: ca segun dixeron los Sabios, el comer fue puesto para veuir,
 & non el veuir para el comer. E aun dixeron, que una de las noblezas que el
 Rei debe haber en si, es, de gobernar se bien, & apuestamente, & à su pro. E esto
 dixo el Rei Salomon: Bienaventurada es la tierra que ha noble Rei por
 Señor, & los Mayorales della comen en las sazones que deben, mas por man-
 tenimiento de sus cuerpos, que por otra subexania. E de los que contra esto
 fazen, dixo: Ai de la tierra de que el Rei es niño, & los Mayorales della co-
 men de mañana. E semejança de niño pefo, porque los niños mas codician
 comer, que otra cosa, &c.*

Er. feb. in Theo-
 politic. pag. 559.

Cui legi simile est monitum, quod & ante ipsam Rex Castellæ Sã-
 tius Crassus filio iuo dedisse legatur, in quodam libro antiquo, cuius
 verba refert, & merito laudat Doctus Noster pariter, ac Religiosus
 Eusebius Norimbergius, se in hunc modum habentia: *Para miente à
 todas aquellas cosas que son malas i feas, i lixofas, i dañosas para la carne; i
 fallarás q̄ todas son malas para el alma. Mala costumbre para el cuerpo es
 comer, & beber lixofamente, & mas de lo q̄ debes; ca assi como esto es malo pa-
 ra el cuerpo, bien assi es malo peccao para el alma, &c.*

34

Et sanè, ut tandem finiam, semper oportebit, ut Princeps, qui sibi, & suis iustè ac prudenter dominari voluerit, in se & in illis eiusmodi ærumniferos gulæ excessus summo studio compescere curet, & ad salutare illud D. Augustini documentum animum advertat: *Carnis ita habenda est cura, ut ne ferociat. Semper, atque semper caro nostra subiecta sit animæ, & sicut ancilla famuletur domino suo. Ne praebeamus vires illicitas corpori nostro, ne committat bellum adversus spiritum nostrum; sed semper sit subiecta caro, ut obtemperet iussis spiritus sui, neque incrassari permittamus ancillam, ne contemnat dominam suam.* Rectè enim Prudentius:

D. Aug. de salut. docum. cap. 25.

*Parcis victibus expedita corda,
Infusum melius Deum receptant.
Hoc pactus animæ est, saporque verus.*

Prudent. in hymno post Cibum.

35

Quod etiam potentissimum præstantissimumque remedium esse, ad vulgi seditiones comprimendas, Heraclitus Philosophus nobili illo apophtegmate docuit, quod ab Erasmo, & alijs refertur. Quadam enim exorta, rogatus, ut apud populum sententiam diceret, quo pacto civitas redigi posset in concordiam, concenso suggesto, popocit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ insperisit, mox de Glechone admiscuit, id est vel pulegij sylvestris, vel leguminis genus. Dein epoto calice discessit, nec verbum addidit. Hoc pacto innuens, ita demum civitatem carituram seditionibus, si repudiatis delicijs, parvo contenti esse assuescerent. In quo Heraclitus suo respondit nomini, nam *Schotinus* dictus est, id est *Tenebriofus*. Cui compar Epictetus Cynicæ Sectæ Philosophus, ut post Agellium, & alios, Erasmus recenset, universa Philosophorum dogmata, quæ ad humanæ vitæ pertineant fœlicitatem, quæque tot voluminibus vix ceteri explicant, duobus verbis absolurè complexus est, quæ iam proverbij vice celebratur. *SVSTINE, & ABSTINE.* Quorum altero monemur, ut adversa fortiter toleremus: Altero, ut ab his, de quibus loquimur, superfluis edulijs, & condimentis, & à reliquis illicitis voluptatibus tempuremus.

Erasm. lib. 8. Apoph. tangit Alciat. Embl. 16. & ibi Brocens. & Minoes.

36

Agell. lib. 17. c. 19. Erasmi. in Adag. pag. 748.

(* ** *)

Vinolentia Principibus fugienda.

EMBLEMA XXXVII.

*Quem pugnata colit, semen Iovis, India Bacchum,
En raptum Lynces, signa timoris, agunt,
Spernite, quos magnos finxit natura, Lycaum,
Spernite, qui brutis ducitur, atque metu.*

COMMENTARIUS.

Plin. lib. 14. cap. 22
D. Basil. in orat. de
ebrietat. Clem. A-
lex. lib. 2. Poedag.
c. 1. Max. Tyrius
serm. de ebriet. Ca-
mer. 1. to. subces.
c. 93. & 94. Tiraq.
de poen. tēp. caus.
& plures alij apud
Me 2. to. li. 1. cap.
24. ex n. 69. Canō-
her. in Aphor. 1.
tom. pag. 785.

Eustat. apud Rho-
dig. lib. 7. cap. 15.
col. 303.

QVAMVIS ciborum frugalitas, quam Regibus alijs-
que Principibus tantopere commendavimus, potus
quoque immoderati detestationem in se contineat;
adhuc tamen è re esse arbitror, speciatim aliqua de
hoc vitio in præfenti subnectere, quod superiore qui-
dem gravius, & cellis fastigijs sædus, & indignius
existimamus. Et omissis pluribus, quæ de ebrietate, & ebrietatis dam-
nis, Plinius, D. Basilus, Clemens Alexandrinus, novissimus Came-
rarius, & plurimi alij copiosè a Tiraquello, Canonhero, & à Me ali-
bi relati, dixerunt, sola certè nostri huius Emblematis effigies ad eam
dissuadendam sufficere possit.

In qua Bacchum vides, vini auctorem sive repertorem ab Ethnicis
reputatum, & secundum Eustathium, & Rhodiginum, ab incondito
ululatu sic dictum, quo furentes Bacchæ, sive Menades, eius pedisse-
quæ, personabant, qui thyrsum gestans, & pampinis redimitus, curru
à Lynceibus agitur, animalibus suapte natura præceteris timidissimis,

laborem fugitantibus, voluptatem appetentibus, prorsusque molli-
bus, & ignavis.

3 Quo veteres, ut Carolus Paschalis ait, significare voluerunt, ni-
mio vino epoto, homines naturalem suam ferociam ac versutiam a-
mittere, pavidos, ac meticulosos reddi, & in similes belluas, ignavum
atque inerme germen, degenerare. Quos infania proximo intervallo
sequitur, simul & corpus enervans, & animi viribus illudens.

4 Quæ sanæ ratio in Lyncibus Bacchi currui iungendis, congruētior
mihi videtur alia Geörgij Kech, qui tradit Lynces, & Tygres Bacchi
currum trahere fingi, quia ex omnibus animalibus, hæc tantum ubas
comedant; & alia Natalis Comitris, qui addit, à Pardis quoque & Pā-
theris eundem currum agi solere, & ex harum ferarum ingenio & im-
manitate denotatum fuisse, vinum immodicè bibentibus, ipsarum na-
turam imprimere, eosque furiosos efficere.

5 Nam etsi non ignorem ab Aristotele, & alijs tradi solere, vinum,
iocundos, audaces, furiosos, feroces, atque insanos homines reddere,
instar atræ bilis, eaque propter, ipsum Bacchum cornutum pingi, &
appellari, à multis solitum fuisse, & à Tygris & Pantheris comitari
circumque agi, frequentior tamen Lyncum pictura fuit, ut Ovidius
ostendit, dum inquit:

----- Tu bi iugum pictis insignia franis
Colla premis Lyncum, Bacchæ satyrique sequuntur
Quique senex ferula titubantes ebrius artus
Sustinet, &c.

Et iterum:

Ipse racemiferis frontem circumdatus uvæ
Pampineis agit velitam frondibus hastam
Quem circa Tygres, simulachraque inania Lyncum
Pictarumque iacent fera corpora Pantherarum.

6 Et adhuc tamen certius est, per nimium vini haustum corpus animū-
que languescere, hebetari, & debilitari. Vnde & *Temetum* dictum es-
se vinum aliqui aiunt, quod nimirum mentem tentet ac labefactet, &
denique membra. Quò respexit Virgilius, inquit:

Tentatura pedes solum victuraque lingua.

Et alibi:

*Vt Venus enervat vires, sic copia Bacchi.
Et tentat gressus, debilitatque pedes.*

Et Seneca Tragicus dum ait:

*Nonne rubescit Bacchus effusos tener
Sparnisse crines, nec manu molli leuem
Vibrasse thyrsus, cum parum forti gradu
Auro decor syrma barbaricum trahit.*

7 Quibus assentit Eobanus Hessus in pulchro suo carmine de ebrie-
tate, sic inquit:

Paschal. in lib. de
virtut. & vitijs, c.
de ebriet.

Georg. Kech in
Mythol. fab. c. 10.

Natal. in Mythol.
li. 5. c. 13. pag. 507.

Arist. in hist. nat.
Horat. lib. 2. od. 19
ubi latè Torrent.
& Cabot. & pleni
ex Giral. & alijs Ca-
merar. d. c. 93. per
tot.

Ovid. 4. Metam.

Idem lib. 3.

Rob. Steph. n. Ca-
lep. & Fung. hoc
verbo.

Virgil. 2. Georg.

Idem in carm. de
vino & venere.

Senec. in Hercul.
furente.

*Turpe malum, quo non aliud damnosius ullum,
 Debilitate manet, viresque extirpat eundo.
 Parva metu primo, mox se se attollit in artus,
 Ingrediturque caput, sensusque obnubilat omnes.*

Ecclef. 31. vers. 39.
40.

Et apertius idem docet Ecclesiasticus his verbis: *Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animae vinum multum potatum. Ebrietatis animositas impudentis offensio, minorans virtutem, & faciens ulnera.* Et D. Basilius apud Maximum Tyriū, qui interrogatus quid esset ebrietas? Respondit: *Ebrietas est demon sponte admissus in animos per voluntatem, mater malitiæ, impugnatio virtutis, ex forti timidum facit.*

8

Paschal. suprâ.

Quod non est mirum si in hominibus accidat, cum Paschalis referat, simios etiam, nimio vini haustu, versutiam, & Elephantes robur amittere, & Laguna, Tauros ferocissimos, eo inebriatos, ita mansuetos reddi, ut vel à pueris, & virgunculis se tractari, alligari, & quò velint, duci permittant, & in hunc modum in multis Hispaniæ partibus ad Ecclesiam in D. Marci vespere duci solere.

9

Laguna sup. Diocor. c. 119. fol. 450

Prout & hodie frequentius usurpatur in oppido de las Brozas, ubi tamen multi, non vini virtutem, sed vim divinam, in eiusdē Sancti honorem, agnoscunt, sub cuius vocatione Taurus venire iubetur. Mihiq̄ fidem fecit vir quidam gravissimus, Regiūsq̄ Consiliarius, qui huic spectaculo nuper interfuit, absque ulla vini propinatione, aliove fūco, vocatum Taurum, vocationi paruisse, & relicto aliorum grege, & pastus uberrimo pabulo, Vesperis, & Missæ, solemnique processioni, quæ ibidem in D. Marci honorem peragitur, mansuetissimū interfuisse. Quod tamen, quia superstitionem redolet, & miraculum neutiquam necessarium requirit, docti alij & pij viri in posterum abolendum censent, & ita per Pontificium diploma Clementis VII. F. R. ad instantiam Episcopi Civitatis, decretum fuisse commemorant, quamvis adhuc dicti populi accolæ in more veteri perseverent.

10

Moura de incantatione, sect. 1. cap. 1 n. 14 & sect. 2. c. 2. n. 13. Ant Perez in Laurea Salmant. cert. 7. expof. cap. 1. n. 21.

Videant ergo Reges, qui præcipuè ex animi & corporis fortitudine gloriari commendariq̄ solent, & debent, quàm sit indignum, radiata capita Baccho submittere, vinoq̄ inebriari, in quo non solum est luxuria, ut Apostolus dixit, sed timiditas, & ignavia, viriumq̄ mentis, & corporis enervatio, & ut benè addit Franciscus Patritius, Regiarum omnium virtutum obscuratio, quantumvis ille maxime sint, ut in Maguo illo Alexandro contigisse narrat Plutarchus, addens, quàm perditè infami huic vitio deditus fuerit, & notanda certamina, ac præmia, quæ suis in cœnis plus potantibus indicebat. In quarum una ipse idem, charissimum sibi ac fidelissimum Clitum inter pocula transfodit, & postea sobrius factus, facinore, quod patraverat, intellecto, præ dolore (ut latè & eleganter Quintus Curtius enarrat) se ipsum occidere voluit.

11

D. Paul. ad Ephes. 5. 18.

Patritius de Reg. inst. tit. 26.

Plutar. invit. Alex.

Q. Curt. lib. 8. c. 3.

August. ad sacras Virgin.

Et tandem vino suffocatus interijt. Vnde de eo dixit Augustinus: *Innumerabiles quidem iugum dominationis diu recusantes, vinolentia in*

12

- alienum redegit arbitrium. Alexander omnium victor, a vino victus est. Et ante eum Seneca: *Alexandrum, qui tot itinera, tot praelia, tot hyems; per qua victa temporum ac locorum difficultate, transierat, tot flumina ex ignoto cadentia, atque maria tutum dimiserunt, intemperantia bibendi, & ille Herculaneus ac facilis Scyphus summersit. Quasi diceret: Et qui avia passado tantos rios, i tantos mares, se vino à abogar en una taça de vino.*
- 13 Idem vitium Mithridatem Ponticum obscuravit. Idem Antonium Triumvirum, qui ad vomitum usque in conspectu Quiritum bibebat. Vitellium, qui ad perdenda vina natus dicebatur; Maximum qui sæpè uno die totam amphoram vini bibisse memoratur. Bonosum, qui tantum mingebat, quantum bibebat, qui cum laqueo gulam sibi fregisset, penderetque, non hominem, sed amphoram pendere dicebant. Dionysium Iuniorum Siciliae Tyrannum, qui nonaginta dies continuos bibere poterat.
- 14 Et relictis his, & similibus alijs Imperij, imò & naturæ, opprobrijs, insignibusque Biberonibus, de quibus Alexander ab Alexandro, Bruno Seydelius, Philippus Camerarius, & multi alij multa dixerunt, Tiberius Imperator, ita à Tacito, & alijs prudentiæ titulo commendatus; adeò vino deditus fuit, ut Suetonio in eius vita restante, in castris, tyro etiam, propter nimiam eius aviditatem, pro Tiberius, Biberius, pro Cladius, Calidius, pro Nero, Mero, vocatus fuerit.
- 15 Et quòd magis mirere, Trajanus, quem bonorum, imò & Sanctorum Imperatorum typum, Plinius Iunior, & alij passim facere voluit, eò etiam nomine male audire, ut Dio, & Spartianus commemorant, quòd se nimio vino ingurgitaret, indeque utrique Veneri, alijque vitijs indulgeret, quæ laus eidem Hieronymus Cardanus exprobat, licet eum ab ebrietate Lipsius excusare conetur, inquit, ad diluendas curas, id ab eo, ut & ab alijs magnis viris, de quibus Seneca scribit, iustissimè factum, & ex Eutropio addens, quod hoc vitium, quo, ut & pater eius adoptivus Nerva, tangebatur, prudentia molliverat, curari verans iussa post longiores epulas.
- 16 Planè Commodi, sive Incomodi, Romani etiam Imperatoris, in hoc, ut & in alijs vitijs, excessus, ab scribendo refugit manus, ut beatus Baptista Fulgosus animadvertit, inter alia recensens, quòd cum nimia crapula, nimioque coitu, gustum omnem amisisset, ad id furoris devenit, ut humanum stercus cibus immisceret, eosque irrideret, qui eam mixturam abhorrent. Irrisorem duos, nudos, synapi totum perfusos corpus, in mensam in patinis ferri iussit, quos itatim muneribus locupletavit. Iulianum quoque urbis Praefectum, multis spectantibus, nudum saltare coegit, omnes, ut ipse erat, amentes haberi cupiens.
- 17 Nec solum Romanos Imperatores hæc pestis infecit; nam & Graecorum plures tenuisse legimus. Inter quos de Zenone tradit Nicephorus, quòd flagitiosissimus fuit, & cum ex ebrietate sensum omnem amisisset, in tumultum coniectus fuit, & postquam per sobrietatem ad seipsum redijt, in ipso monumento exclamavit, vitam se solum, non etiam Imperium perere, paratumque esse cuius, iure iurando inter-

Senec. epist. 28.

De hoc vomitum
Ant. vide omnino
Cicer. orat. in Ant.
Triumv.Alex. lib. 6. cap. 20
Bruno lib. 3 de e-
briet. Camer. 1. to.
pag. 444.

Suet. in Tib. c. 42.

Dio in Traj. Spart.
in Had.Cardan. in Apolo-
gia pro Nerone.Lips. in nor. ad Pa-
neg. Plin pag. milu
97.Senec de Tranq.
vit. c. p. ult.Fulgos. lib. 9. c. 1.
fol. 310. & 311. ex
Herod. & Lamp.
in vita Commod.Niceph. iib. 18.
cap. 24.

posito, eo cedere. Neminum tamen illum, illa dicentem, miseratum fuisse, propterea quod coniux Ariadna id prohibuisset, quæ eum valde odio habebat.

De Germanis plura dicere possem, cum hoc vitium sit veluti illi nationi cognatum; sed solum Venceslaum Imperatorem in medium producam, qui, ut Aeneas Silvius, & Camerarius narrant, vini tam avidus fuit, ut tametsi Bohemiæ, Hungariæ, adeo quæ Italiae vina haberet generosissima; Fustembergêsis tamen vini Rhenani aliquot cadês à celebri civitate Germaniæ Norimbergensi effragitant, quam etiam hac propter à fide, & iuramento, quo sibi devincta erat, absolvit. Crebro quæ sermone usurpare solebat, si se diripiendis Italiae urbibus fors præsentem dedisset, cæterarum rerum prædam militibus impartiturû, vini tantum apud se spolijs reservatis.

Neque est prætereundum, quod de Huldrico de Nova inter Bohemiæ proceres facile Principe, idem Aeneas tradit, qui liberos suos quam primum ablactatos noverat, ad usum vini fortioris exercebat, eam huius facti rationem reddens, ut liberi sui cum adoleverint, amareque vina cœperint, securi; quantum voluissent, bibere possent, neque vino caperentur.

Et de alio Henrico Goricie Comite, qui filijs suis antequam pueritiam excederent, etiam reluctans; vinum ingerebat; illud quæ evomentibus prolem suam esse negabat, sic eos ad vini haustum explorans, sicut aquila pulos ad Solis radios:

Vel quos nascentes explora iurgite Rheus.

Cum ergo adeo damnosum ac probrosus in omnibus, sed præcipue in Regibus, hoc vitium ebrietatis existat, merito in Proverbijis Salomon dixit: *Noli Regibus, o Samuel, noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas, & ne forte bibant, & obliviscantur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis*: & in Ecclesiastico, misera iudicatur terra, cuius Principes mane comedunt, & bibunt; ut beata è contrario illa, ubi hoc suo tempore faciunt, & ad reficiendû, non ad luxuriandum. Et hanc ob causam Solon legem tulisse fertur apud Laertium, ut ebrius Magistratus occideretur.

Et Aegyptijs, referente Alexandro, omnis remulencia in Regibus capitalis fuit, certa eis ad bibendum designata mensura. Et hoc erat adeo observatum, ut cuilibet privato liceret Regem occidere ob hoc crimen, & qui id faceret, in honore erat. Quod & apud Persas obtinuit, ut Athenæus prodit, nisi quod hi, semel in anno, ut se inebriare possent, suis Regibus permittabant.

Et alijs relictis, apud nos Hispanos, ita per legem patriam Alfonsi X. Regibus commendatur, ut in hac sola, ea omnia, quæ supra retulimus, veluti in compendium redigi videantur, ita enim se habet: *Edel beber, dezimos, que es una de las cosas del mundo, de que el Rei se debe mucho guardar, porque esto non se debe fazer, sinon en las sazones que fuere menester al cuerpo, è aun entonces mui mesuradamente. Ca mucho, seria cosa sin razon, que aquel à quien Dios dio poder sobre todos los omes que son en su señorio, que dexa al vino apoderar de si. Ca el beber, que es sobejano, sa-*

Aeneas Sylv. in notis ad Panorm. lib. 2. cap. 17.

Idem Aen. Silvius ubi sup. lib. 1. c. 41

Claudian. Proverb. 31. 4. & 5

Eccles. 10. 17. vide Scomborn. lib. 2. cap. 17. in princ.

Laert. in Solone.

Alex. ab Alex. & eius Addit. Tiraq. lib. 3. cap. 11. pag. 336. Strabo lib. 15.

Athenæ. lib. 10. cap. 11.

L. 2. tit. 5. par. 2.

ca al ome de las cosas que le conviene, è fazele fazer las que son desaguas-
das. E por esta razon usaban los Antiguos, que non dieffen vino à los Re-
yes fasta que fuesen de edad; è aun entonce mesuradamente, è templado. E
esto fazian porque el vino ha gran poder, è es cosa que obra contra toda
bondad. Ca èl faze à los omes desconocer à Dios, è à si mismos, è descubrir
las poridades, è mudar los juizios, è cambiar los pleitos, è sacarlos de justi-
cia, è de derecho. E aun sin todo esto, enflaquece el cuerpo del ome, è mengua-
le el fesso, è fazele caer en muchas enfermedades, è morir mas aña que de-
bia. Onde los Reyes que esto non catassen, darlesye Dios en este mando por
pena muchas enfermedades, è pesares, è en el otro fazerlesye como aquellos
que toman vida de bestias, è dexan la de los omes.

24 Quæ omnia satis etiam ex Platonis comprobantur doctrina, qui
sub Custodis nomine, ut sapè solet, de supremo Principe loquens, ita
habet: *Ab ebrietate itaque omnibus diximus abstinendum: sed tamen cum
alij, tum maximè Custodi non conceditur, ut ebrietate gravatus, ubi terra-
rum sit nesciat. Nempè ridiculum esset, Custode indigere custodem. De his
vero quid dicemus? Athletæ quidem hi viri sunt, & maximi quidem cer-
taminis. Ergo dedecet ebrietas hos bellicosos Athletas, quos veiat canes in
somnia esse oportet, & acutissimè videre, atque audire.*

Plato de Republ.
Dial. 3.

25 Neque id idem latuit Basilium Imperatorem, dum inter capita
quædam exhortatoria, quæ Leoni filio dictavit, de luxu & ebrietate,
sic scribit: *Refuge comestiones, in quibus indulgetur poculis, ebrietas
enim inimica est prudentia. Vbi enim mens à vino opprimitur, idem conti-
git Principi, quòd imperitis aurigis, qui cum regere currum nesciant, &
se ac suos equos huc, atque illuc circum agunt, & spectatoribus magnos ri-
sus excitant, ac denique in præcipitia feruntur.*

Basil. Imp. in ex-
hort. ad filiū, c. 25.
quæ exat in 5. to.
Bibliot. SS. PP.

26 Quibus non obstabit si dixeris, multos de Vini laudibus, & utilita-
tibus multa dixisse, quos in unum Petrus Andreas Canonherius, &
Prosper Rendela novissimè contrahunt. Inter quas Anacreon, illud
ad fopiendas ærumnas valdè conducere inquit, quem & Horatius se-
quitur, inquit:

Canonh. de vino;
& vini virtut. Rē-
del. de vindem. &
vino.

*Siccis omnia nam dura Deus proposuit, neque
Mortales aliter diffugiunt sollicitudines.*

Horat. lib. i. carm.
od. 18.

Et alibi, addens, ad excitandum ingenium, & scribenda carmina mul-
tum prodesse, &

Idem lib. i. epist.
ad Mecænat.

*Nulla placere diu, nec vivere carmina posse,
Quæ scribuntur aqua potoribus.*

Quod etiam de se Martialis profitetur, dum dixit:

*Possum nil ego sobrius; bibenti
Succurrent mihi quindecim Poetæ.*

Martial. lib. 11.
epigr. 7.

Et sequi videtur Alciatus in illo Emblemate, quo, ut ostendat vino
prudentiam augeri, Bacchum Palladi iungit, eodemque patre geni-
tos fuisse perpendit, & his carminibus utitur:

Alciat. Embl. 23.

Hæc Bacchus Pater, & Pallas communiter ambo

*Templa tenent, soboles utraque vera Iovis.
Hæc caput, ille femur solvit: Huic usus oli-
væ
Debitus, invenit primus at ille merum.
Iunguntur merito: quod si qui abstemius odit
Vina, Dea nullum sentiet auxilium.*

Hadrian. Iun. Em-
blem. 34.

Cuius hærens vestigijs Hadrianus Iunius, aliud de eodem Baccho 28
alato formavit, cum lemmate, *Vinum ingenij fomes; & his versibus:*

*Vviserum Bromium, volucrem, sed præpete penna,
Quid tacite posuistis Amyclæ;
Tollit humo ingenium Bacchus, mentem erigit altam;
Pegaseaque velut vehit ala.*

Eccles. 31. 15. 16.
17.

Etenim licet hæc vera esse posse concedamus, intelligenda planè 29
sunt, de mero moderatè temperatèque sumto, quodque ingeniū ex-
hilaret, non obnubilet, & mentis animique vigorè acuat, potius quam
terat, & obruat. Qui potandi modus etiam ab Ecclesiastico permitti-
tur, & laudatur, quatenus inquit: *Vinum in iucunditatem creatum est, &
non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ, & corporis vinum inmodera-
tè potatum. Sanitas est animæ & corporis sobrius potus.* Et idem docet

D. Paul. ad Tim. 1.
5.

D. Paulus, dum Timothæo consulit, ut moderato vino utatur propter
stomachum, & lex Particæ, quam supra retulimus, quæ solum, etiam
Regibus, ebrium, & superfluum potum prohibet, non sobrium, & mē-
suratum. In quo etiam comprobando, & defendendo, latè expaciatur
Clemens Alexandrinus, & in eius notis Gentianus Herverus. & Di-
vus etiam Augustinus, Manem reprehendens, qui in totum (ut postea
Muselmanus, sive Mahoma) à vino abstinendum dicebat, & illud, ut
fel draconis calumniabatur. Plutarchus quoque, & plures alij à Ca-
merario relati, modicam crapulam laudant.

Clem. Alex. lib. 2.
Pædagog. cap. 3.

D. Aug. in lib. de
Hæres.

Plutar. in sympos.
Camer. 3. to pag.
441.

Laert. lib. 1. cap. 9.

Et Anacharsis apud Laertium, eidem hærens sententiæ, rectè dice- 30
bat, vitem ferre tres brotos, primum voluptatis, alterum ebrietatis,
tertium molestiæ. Quod dictum Apuleius celebre vocat, & sic expli-
cat: *Prima Cratera ad Sitim pertinet; Secunda ad Hilaritatem; Tertia ad
Voluptatem; Quarta ad Insaniam.*

Cap. quâdo 9 diff.
44. gloss. in cap. 1.
de homic. verb. *Tæ
peritè*, & in dict. 1.
Part. verb. *Mesura
damente.*

Vnde fortè decreta Canonica profluxerunt, quæ Episcopis, alijs 31
quæ Presbyteris, ter tantum in refectioem, inter prandendum, vel
coenandum, bibere iubent. Quod licet non præceptivè intelligendū
sit, atque adeò ad mortale peccatum non obliget, iuxta ea, quæ Ab-
bas, & Alij notarunt, satis tamen indicat, quanta in Sacerdotibus so-
brietas requiritur: quibus lex Levitici omninò vinum bibere prohi-
bebat. Cuius eam rationem ibidem reddidit Caietan. *Vt in Sacerdote
ad suum officium exercendum daretur bona dispositio.*

Abb. in cap. crapu-
la, n. 2. de vira, &
hon. Cler. Gutier.
lib. 2. Canonh. c. 4.
n. 53. Acuña d. c.
quando, n. 3.

Neque ab his dissentit Horatius; nam licet in locis supra rela- 32
tis, & in alijs, multum Baccho deferre videatur, in alio tamen ijs,
qui gratijs sacrificant, tres tantum cyathos haurire permittit, quam-
vis Musarum cultoribus, host est Poëtis, novenum concedat sic di-
cens:

*Qui Musas amat impares,
Ternas ter Cyathos attonitus petet
Vates. Tres prohibet supra,
Rixarum metuens, tangere gratia.*

Horat. li. 3. carm.
od. 19.

33 Et alibi apertè fatetur, immoderatam crapulam ad omnia omnibus noxiam esse, & plurimis damnis occasionem præstare, sic in-
quiens:

*Nequis modici transfiliat muncra Liberi,
Centaurea monet cum Laphitis rixa super mero
Debellata: Monet Sithonijs non lenis E-vius;
Cum fas atque nefas exiguo sine libidinum
Discernunt a vidi.*

Idem Horat. lib. 1.
carm. od. 18.

34 Quinimo & à Poëtis, cæterisque scientiarum professoribus, prudentiæ à amatoribus, parcè sumèdum, ille idem Alciatus, cuius supra Emblemata in contrarium adduxi, in sequentibus explicat, Olivam, Minervæ arborem, uvarum racemis implicitam, pingens, & ita lo-
quens:

Alciat. Embl. 24.

*Quid me vexatis rami? Sum Palladis arbor
Auferte hinc botros, Virgo fugit Bromium.*

35 Et rursus, statuum Bacchi imberbis, nudi, cornu, i, fistulaque ac tym-
pano concinentis, eius mysteria dialogismo elegantissimo explicat, qui lectu dignissimus est, inter alia eandem temperationem his car-
minibus probans:

Idem Alciat. Emb.
25.

*Hoc doceo, nostro quòd abusus munere, sumit
Cornua, & insanus mollia sistræ quatit.
Hinc sapit hic, liquidis, qui nos benè diluit undis:
Qui non ardenti torret ab igne iecur.
Stes intra heminas. nam qui procedere tendit
Ultra, alacer, sed mox ebrius inde furit.*

36 Alter quoque recentior Emblematarius, Alciatum, & Iunium sequutus, Bacchum alatum, alato etiam Pegaso iunctum depingit, ut sic ostendat, vinum ingenium acuere; sed hoc cum temperatione, de qua loquimur, intelligendum, hoc carmine ostendit:

Schoonhov. Embl.
19.

*Pegasus & Bacchus tabula iunguntur in una,
Huic latus, huic sacrum circuit ala caput:
Mens humana calens modico persusa licet,
Surgit, & ignatiam deserit ales humum.*

37 Quin ipse quoque Iunius, idem ipsum satis aptè sub Emblemate Vpupæ, quæ ebrietatem cavens, adianti ramo se munit, his verbis cõ-
monefecit:

Iunius Embl. 15.

*Pampineis cristatus Epops, vide, ut æger ab uvis,
Munit adianti se virente ramulo,*

*Se Sophia monitis mens, serua affectibus, armat:
Temetique vires frangit abstinentia.*

Idem Iunius cent.
3. prov. 1.

Et iterum in Adagijs, ex Polemone tradit, tantum ab esse quod 38
vina Musis, & Sapientiae conducant, quod potius Athenienses sobria,
sive abstemia omnino sacra, Memoriae, Musis, Nymphisque (quae Sa-
cro sancta illis erant nomina) offerenda esse putaverint, nullo vini usus
sic eius meraciore potu memoriam obnubilari, ingenij aciem obtun-
di, virginitatis secreta tentari, demonstratione symbolica osten-
dentes.

Costal. in Pegm. 1.

Qua similiter utens Petrus Costalius, Bacchum inter Iudices se- 39
dentem effigians, nimium errandi periculum, in eo valde obsessis,
sic explicat:

*Bacche Pater, Iudex, Apiana insignis in urva
Patritios inter diuincrate senes:
Disce coronatis modice crateribus uti,
Non est in multo mens bene docta mero.*

Proper. lib. 3. eleg.
4.

Et Propertius, insignis quidem ipse Poeta, & inter Elegiacos Co- 40
riphaeus, non solum non iuari Musam Lyaeo, sed imò illo hebetari,
satis ostendit, dum inquit:

Me iuvat, & multo mentem vincire Lyaeo.

Quod, ut eius Commentator advertit, perinde valet, ac dicere, indul-
gere genio, & nonnunquam ad ebrietatem, usque pervenire, quod
ubi fit, mens vincitur mero, quo tanquam vinculo impedita, requirit fa-
tis officium suum facere; unde & in proverbium abiit apud Plinium,
Plin. lib. 23. cap. 1. *Vino Sapientiam obumbrari.* Impedit enim curam vigoremque animi,
Erasin. in Adagijs, pag. 458. ad procinctam tendentibus, & alia plura damna, & incommoda ge-
nerat, quae supra retulimus, & idem ipse Propertius alibi indicat, lae
Idem lib. 2. eleg. 33. in vinum, vini que inventorem invehens, sic inquit:

*Ab pereat quicumque primus meracas reperit utras;
Corrupt que bonas nectare primus aquas, &c.*

Nicol. Ruding. in
Epigram.

Cui Recentior alter Poeta coccinit, non minus disertè alijs An- 41
tiquioribus supra relatis, Bacchi effigiem depingens, & eius damna
his carminibus detegens:

*Bacchus cur puer est? Pueri facit omnia ritu.
Cur vagus? haud casti frana pudoris habet.
Cur nudus? nihil est, quod non legus ille re-velet.
Cur ferus? iratis addere calcare amat.
Cur liber? stolidam nescit compescere linguam.
Corniger est? Animos ebria vina parant.
Cur secum satyros habet? igne libidinis ardet.
Cur tygres? rabida plus feritate nocet.
At cur pantheras? vinum facit esse proter vos.*

Cur Bacchas? molles ducit amatque choros.

Cur Nymphas? mites scit mitior esse per artes.

Cur Vates? Phæbo fertilis ille suo est.

40 Et in eisdem immoderati Bacchi, sive ebrietatis vitijs, & nocivis operationibus expendendis, ultra Divum Basilium, & alios supra relatos, valde etiam acris, & elegans est Divus Augustinus, Ebrietatem definiens, Flagitiorum omnium matrem, culparum materiam, radicem criminum, originem vitiorum, turbationem capitis, subversionem sensus, tempestatem linguæ, procellam corporis, naufragium castitatis, amissionem temporis, insaniam voluntatis, ignominiosum languorem, turpitudinem morum, dedecus vitæ, honestatis infamiam, animæ corruptelam. Et in alio loco adhuc superadiiciens, quod ebriosus, si vinum sorbet, ab illo absorbetur: Deo fit abominabilis; ab Angelis despicitur: ab hominibus deridetur: ab omnibus confunditur, conculcatur ab omnibus: confundit naturam, amittit gratiam, perdit gloriâ, incurrit damnationem æternam.

41 Vnde passim in sacra Pagina, & ab ipsis adeo divina luce destitutis Ethnicis, quæ meliori luto finxit præcordia Titan, hocce flagitium probrosum iudicari, & gravissimè damnari legimus. Et damnandus & reiiciendus pariter est Matthias Bernegerius, & alij, quos ipse recenset, dum in quæstionem vocare audent, *An habenda probrosa sit ebrietas?* Et illam futilibus, & affectatis quibusdam rationibus aliquando permittunt. Nisi fortè eos excuset, quod Germani ipsi, Germanorum hæc in parte antiquam consuetudinem, se immodico vino ingurgitandi, recineant; ita ut dubium sit amplius bibant, quam evomant, atque profundant? Quod tamen nihil ipsorum prudentiæ, studijs, cordatis consilijs detrahère, officere vè gloriâmur. Illud Taciti proferentes: *Deliberant dum fringere nequeunt, constituunt dum errare non possunt.* Quo solo vade, aut præde, eisdem in Apollinis consistorio, suarum, quas vocant, *Sottocoparum*, continuationem permissam fuisse, veniuntè Trajanus Boccalinus confingit.

42 His alia in detestationem, & exprobrationem eorum dicere destinarum:

*Quos mox à vino iuvat indulgere Tabaco,
Eque tubo genitas, haurire, & reddere nubes.*

Sed cum de Regibus, & Principibus agam, opus esse non arbitror, spurcum hoc vitium illis dissuadere, quod vel in infimæ plebis hominibus, ipsi, (si quid in me est iudicij) prohibere deberent, sive hæc pestilens herba in pulvere naribus, sive in fumo gutturi propinetur, ut latius alibi, pluribus in eandem sententiam relatis, disserui, adducto præclaro carmine Ioannis Barclai, quo illam peritissimè, & penitissimè describit, & execratur, & præter alia plura sic habet:

Planta nocens, ò lethifero planta horrida fumo,

D. Aug. in serm. ad
sacras Virgin.

Idem Aug. in lib.
de poenit.

Dent. 21. 20. Pro-
verb. 20. 1. & 31. 4
Isai. 5. 11. Luc. 21.
34. ad Rom. 13. 13
1. ad Corint. 6. 10.
Galat. 5. 21.

Berneg. ad Tacit.
de mor. Germ. q.
118.

Tacit. de mor.
Germ.

Boccalin. cent. 2
ragu. 29 vide etiã
Ovenū li. 1. Epigr.
18. & Berneg. ubi
sup. q. 15.

Ego 2. to. de Ind.
gub. lib. 1. c. 8. ex
n. 23. Vveston. in
Theat. vit. civil. li.
3. c. 29. Euseb. No-
riemb. de histor.
natur. lib. 15. c. 65.

Barclai. in Satyr.
par. 2. circa fin.

Quam bona diversis natura dimoverat oris:

Quis te, planta nocens, tristi vectare carina

Instituit demens, nostrisque ostendere terris: &c.

Quis sordes facinusque tuum, dirisque vapores

Explicet, & sædo surgentia nubila fumo?

Planta nocens, ò lethifero planta horrida fumo.

Verùm, ut tandem huic Commentationi finem imponam, si quis sanctam, & bonam ebrietatem requirat, illam apud Divum Augustinum designatam reperiet, dum illud Davidis illustrat: *Inpinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians, quàm præclarus est. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Sin autem sobrietatis commendationem, ut sic ebrietati opposita, illius fructus, & huius fluctus magis appareant, eundem quoque Augustinum legere poterit, his illam verbis graphicè prædicatam, & extollentem: Sobrietas est castitas sensus, & mentis, & membrorum omnium corporis; tutela castitatis, pudicitiae munimen, pudori proxima, amicitiae pacisque serva, honestati semper coniuncta, criminum vitiorumque omnium fugatrix, recti iudicij, memoriae, recordationisque inseparabilis amica, secretorum custos, arcani velamen, lectionum, & doctrinae capax, studiorum, & artium bonarum discipula pariter, & magistra, ingeniorum instituendorum peditequa, bonae famae semper avida, in cognitionibus salubris, atque utilia cansans, virtutis singulare auxilium, cuncta cum ratione disponens, in congregatione honestorum se ipsam semper ingerens. Sobrietas temeritatem fugit, pericula cuncta declinat, mutuis officijs obtemperat, superbiam deestatur, domum familiamque cum moderatione gubernat, fidem sibi committentibus servat, omnes causas virtutes, & omnes laudum tituli semper eam concupiscunt, quia sine ipsa ornari, aut piacere non possunt.

(.)

Ira animi lutum vomit.

EMBLEMA XXXIIX.

*Cum mare quassatum ventis crispatur in aestus
Proiicit ad ripas mobilis unda lutum.*

*Comprime, Rex, fluctus animi, quos excitat ira,
Si furis incautus, quod latet ecce lutum.*

COMMENTARIUS.

REMVLENTIÆ vitio, de quo egimus, æquale, vel maius illud quoque est, quod nunc execrandum suscipimus, & procul pariter à Regijs animis esse debere, insinuare desideramus. Iræ nimirum, siue iracundiæ, quæ, ut & ebrietas: *Furor brevis*, ab Horatio, & alijs passim cognominatur, & corpus, animum, ac mentem, potentius sæpè quàm illa, turbare, vincereque, & vincere solet; & ut cum Carunculo loquar, impedire: *Ne possis cernere verum.*

Vnde quemadmodum Plato discipulos suos admonere solebat, ut se ebrios in speculo contemplarentur. Sic enim fore, ut dum faciem suam furibundam, & frænetico similem; intuerentur, in posterum ab ebrietatis vitio abhorrent: ita & Plutarchus scribit, ad iram dâmandam, & in posterum cohibendam, non parum prodesse, ut quis, dū est iratus, se in speculo inspiciat. Etenim videre tunc se ipsum contra naturam affectum, & conturbatum vultu, non potest non efficere, ut deinceps temperatior ac sedatior esse procuret.

Horat. lib. 1. epist.
2. Seneca Philem.
Cassiod. & alij ap.
Tiraquel: de pæn.
tēp. caus. 1. per tot:

Caro in Distich.
lib. 1.

Plato apud Fulgos.
lib. 7. cap. 2.

Plutarc. in Dialog.
de cohib. ira.

Ovid. lib. 3. de Arte amand.

Quo monitum prius ab Ouidio traditum fuit, Palladis simul exemplo utente, quæ tibi abiecit, quando se in fonte, inflatis buccis, vulgus deformati, earum occasione conspexit:

*Pertinet ad faciem rapidos compescere mœres,
Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument ira, nigrescunt sanguine vena,
Lumina Gorgoneosæ vius angue micant.
Iprocul hinc dixit, non est mihi tibia tanti,
Ut vidit vultus Pallas in amne suos:
Vos quoque si media speculum spectetis in ira,
Cognoscet faciem vix satis ulla suam.*

Perf setyr. 3. in fin.

Hanc quoque animi affectionem, seu commotionem, satis eleganter describit, & reprehendit Perlius, sic inquit:

*Nunc face supposita fer vescit sanguis, & ira
Scintillant oculi: dicis facis que quod ipse
Non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes.*

D. Chrysoft. hom. 25. in Ioan.

Et melius adhuc Divus Chryostomus, tradens, iram, vehementem ignem esse, omnia consumentem: *Quippè quæ corpus corrumpit, animam conquinat, tristitiam offert, turpis visus, quod si iratus se ipsum intueri possit, nulla altera indigeret admonitione. Nil enim irato turpius. Ebrietas quædam ira, vel potius ebrietate gravior, & damone miserabilior.*

Incertus Poeta in Theat. litt. A. pag. 169.

Et quod ebrietatis speciem præbeat, nec sobrius, qui eam patitur dici mereatur, satis etiam appositè descripsit ille, qui dixit:

*Ebrietas à me procul est, hoc dicis in horas.
Nec nimio est unquam mens mea mota mero.
Quid tum; si pectus tenet in saturata cupido?
Ira si ratio dat tua vincta locum?
Si le vibus causis alios incessis, erisne
Sobrius, exigui sis licet ipse meri?
Sobrius esse potest ratio quem deserit omnis?
Nec madida ebrietas, nec mihi sicca placet.*

Plutarc. in Moral. D. Greg. in homil.

Et consonat illud, quod post Plutarchum D. Gregorius admonuit, iratum hominem mari fluctibus agitato similem faciens, quod lutum, algam, spumam, & aliàs sordes in litus emittit, prout & iratus animi lutum vomit, & hac æstuantis spiritus commotione (ut & in ebrijs contingit) non facienda facit, non aperienda detegit, amaraque, & contumeliosa verba in alios effundit, quæ primum ipsum à quo dicuntur inquinant, & famæ labem aspergunt.

Boet. de Consol. lib. 1. met. 7.

Ex qua similitudine hoc, quod vides, Emblema deduximus, cui eleganter etiã suffragatur Boëtius, hunc, & alios similes depravati animi affectus, eidem, ventis turbato, & cœnoso mari, his verbis equiparâs,

*Si mare volvens turbidus Auster,
Vitrea dudum, parque serenis*

Vnda diebus, mox resoluto
 Sordida cœno, visibus obstat.
 Tu quoque si vis lumine claro
 Cernere verum, tramite recto.
 Carpere callem, gaudia pelle,
 Pelle timorem, spemque fugato,
 Nec dolor adsit, nubila mens est,
 Vinetaque franis, hæc nbi regnanti.

7 Quem Plautus, & Iuvenalis, non dissimili ratione fermentum appellarunt, & Adagio *Infermento iacere*, originem fecerunt, sic haud dubiè insinuantes, quod quemadmodum fermentum totam massam corrumpit, ita & ira omnes virtutes accidas reddit, iratosque furiosos, tam in gestu, ac vultu, quàm in dictis & factis similes efficit. Vnde elegantissimè Seneca: *Vt furentium* (inquit) *certa indicia sunt audax, & minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus, inquietæ manus, color versus, crebra, & vehementius acta suspiria: ita irascentium eadem signa sunt, flagrant, & micant oculi, multus ore toto rubor ex æstuan- te ab intimis præcordijs sanguine, labia quatuntur, dentes comprimuntur, horrent, ac subrigent capilli, spiritus coactus, ac stridens, articulorum se ipsos torquentium sonus, gemitusque, & parum explanatis vocibus sermo præruptus, &c.*

Plaut. in Mercat. Act. 5. Scen. 3. Iuven. satyr. 3. vers. 188. Erasm. in Adagio. pag. 426.

Senec. lib. 1. de ira, cuius meminit Causin. de eloq. sacra, lib. 4. cap. 49. pag. 168.

8 Eandemque corporis, & animi commotionem, ac concussionem præ ira, quæ fervente Canicula in hominibus accendi solet, describès Manilius, sic ait:

*Irarumque dabit fluctus, odiumque metumque
 Totius vulgi. Præcurrunt verba loquentis,
 Os est ante animum, nec magnis concita causis
 Corda micant, & lingua rapit, latratque loquendo.
 Morsibus in crebris, dentes in voce relinquit
 Ardescit vitium vitio, viresque ministrat
 Bacchus, & in flammis sævas ex suscitatur iras.*

Manil. lib. 5. Astr.

9 Silius etiam Italicus Hannibalem pingens, in Flaminium Consulè, ob Sychæi mortem acriter minitantem, eisdem iræ affectus, & effectus ira exprimit:

*Sic memorans torquet fumantem ex ore vaporem,
 Iraque anhelatum proturbat pectore murmur:
 Ut multo accensis feruore exuberat ignis
 Clausus, ubi exusto liquor indignatur aheno.*

Silius lib. 5. bell. Punici, ad fin.

10 Nec minùs scitè Claudianus, eiusdem iræ in humano corpore sedem, atque operationem exponens:

*Quippè Opifex veritus confundere sacra profanis,
 Distribuit partes animæ sedesque removit.*

Claud. in 4. Conf. Honor.

*Iram sanguinei regio sub pectore cordis
 Protegit imbutam flammis, a vidamque nocendi,
 Præcipitemque sui. Rabie succensa tumescit,
 Contrahitur tepe facta metu; cumque omnia secum
 Duceret, & requiem membris vesana negaret,
 Invenit pulmonis opem, madidumque furenti
 Præbuit, ut tumida ruerent in mollia fibra.*

Rectissimè quidem, & verissimè omnes, quoniam ira inexpugnabilis invicta que est, mentem alienans, speciesque morbi humani, quo infra hominis speciem homo deicitur, & ex homine brutum quodammodo redditur. Quoniam qui ea vexantur, vel a nemine lacesiti, vehementissimè irascuntur, altè vociferantur, in obvios irruunt, & seipso, aut alios cadunt, & ut cerebri, vel cordis vitio laborant, vel una, aut altera bili occupantur, effervet sanguis, visus corrumpitur, ut unū videntes, duo propter spiritus motum iudicent vidisse, agitantur, inflammantur, & succenduntur, & tanquam dementes quandoque redduntur.

Aristot. ap. Stob.
 ferm. 20. de ira.

Vnde Aristoteles apud Stobæum iracundiam ita diffinit, ut sit *Perturbatio ferina, dura & violenta potentia, cadum causa, calamitatis socia, iactura de decorisque concitatrix, pecuniarum perniciēs, & perditionis origo.* Et ut Alciatus in suo Emblemate addit, ad nostri veluti lutum alludens:

Alciat. Embl. 63.

*Lutea cum surgit bilis, crudescit, & atro
 Felle dolor; furias excitat indomitas.*

Sup. Embl 8.

Quod sanè, quamvis alia deficerent, Reges, ut valdè ab hoc vitio caverent, excitare deberet, qui sibi præcæteris hominibus Serenitatis, Tranquillitatis, Mansuetudinis, Magnanimitatis, & similes alios Titulos arrogat, quos alio in loco recentiu, quibus dignus esse non potest, nisi qui, ut cum Claudiano loquar:

Claud. ubi sup.

Rex sui esse poterit, hisque se dare tumultus.

Horat. lib. 1. epist. 2

Et Horatianū illud impleverit, & ob oculos semper habuerit:

*Ira furor brevis est, animum Rege, qui nisi paret,
 Imperat, hunc frænis, hunc tu compeſce carenis.*

Cicer. in epist. ad
 Quint. Fratr.

Certè Cicero, hac de causa, iracundiam in Principe, acerbiteratemque naturæ, cum deformem, tum etiam periculofam esse ait, multa enim iniuste peragit, & præcipit. Et Sallustius, & si in privatis, qui demissi in obscuro vitam agunt, minus noxiam esse iracundiã concedat, quoniam si quid eius causa delinquant, pauci sciunt, fama atque fortuna eorū pares sunt. Secus tamen se rem habere inquit in ijs: *Qui magno Imperio præditi, in excelsa etatem agunt: eorum facta curæ mortales non vere. Ita in maxima fortuna minima licentiã est: neque studere, neque odisse, sed minimè irasci debet. Quæ apud alios iracundia dicitur, ea in Imperio superbia, atque crudelitas appellatur, &c.*

Sallust. in Catilin
 ubi de Cæsaris oratione.

- 14 Seneca quoque, non Regiæ potentia, sed potius impotentia tribuit: *Sine sine concupiscere, sine modo irasci*, quod perinde est, ac si diceret, Regiæ dignitati contradicere, eum qui alijs dominatur, sibi dominari non posse, nec sui animi inflatos ira fluctus compescere, cum Ovidio testante:
- Quò quisque est maior, magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.*
- 15 Et Iosephus Iudæus, eandem ob causam, Reges admonet, ut iram magno animo comprimant, cui vulgares homines in magnis iuxta, ac parvis succumbere solent.
- 16 Vnde & Cassiodorus huius moderationis virtutem inter Regales collocat, inquit: *Hæc est Regalis proculdubio virtus, celerius necessaria sentire, & tardius in verba prorumpere. Nescit enim pœnitēda loqui, qui proferenda prius suo tradidit examini.* Et alibi: *Furentes iusta non sentiunt, quia dum commoti animo in vindictam se viunt, rerum temperantiã non requirunt.*
- 17 Et relictis alijs, quæ hanc in ré ex Seneca, Plutarcho, & alijs uberimè peti possunt, omitti non debet Franciscus Patricius, qui quanta sit iracundiæ culpa, Regibus, vel ex eo pensandum relinquit: *Quòd per illam sapientia perditur, ut quid, quovè ordine sit agendum, omnino nesciatur, quia nimirum intelligentia lucem ira subtrahit, cum mentem promovendo confundit. Per iram iustitia relinquitur, quia dum perturbata mēs iudicium sine ratione exasperat, omne quod furor suggerit rectum patat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, quia qui se ex humana ratione nõ temperat, necesse est, ut bestialiter vivat. Per iram mansuetudo amittitur; per iram concordia rumpitur; per iram lux veritatis amittitur, quia cum menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suæ cogitationis abscondit. Per iram Spiritus Sancti splendor excutitur, qui super humilem, & quietum requiescere dicitur, &c.*
- 18 Quæ omnia haud quaquam lacuerunt Alfonso Decimum, Regē nostrum, septem Partiti iuris compilatorem, cum tribus in legibus in enarranda iræ natura, diffinitione, ac damnis, latè perflitat, & in suis successoribus iniungendo, ut ab ijs, quantum fieri possit, abstineant præcæteris alijs hominibus: *Porque son puestos en lugar de Dios para cumplir la justicia. Esto non podrian hazer acabadamente, si de la ira non se guardassen. E porque debe el Rei sofrirse ea la saña fasta que le sea passada; è quando lo fiziere, seguirse eha grã pro, ca podra escoger la verdad, è fazer cõ derecho lo que fiziere. E porque la ira del Rei es mas fuerte, è mas dañosa q̃ la de los otros omes, porque la puede mas adna complir; è porende debe ser mas apercibido, quando la oviere, en saberla sofrir.*
- 19 Quarum quidem legum doctrina, ultra suprâ relata, Iobum, Salomonē, & plura alia Sacræ Scripturæ testimonia pro se habet, quibus admonemur, ne nos ab ira possideri, superarivè sinamus, Regesque præsertim, quorum indignatio *Nuntius mortis* vocatur, ideòque à sapienti viro placari debere, consulitur. Vbi Sancti Patres, & alij Expositores plura diffundunt.

Senec. contr. 42.

Ovid. lib. 3. de Trist. eleg 5.

Ioseph. de bell. Iudaico.

Cassiod. lib. 10. epist. 4. ad fin.

Idē lib. 4. epist. 10.

Senec. in li. de ira, Pluc. in Dial. de cohib. ira, Saavedra Emp. 5. ex pag. 50

Patric. de Reg. lib. 4.

L. 9. 10. & 11. tit. 5. par. 2.

Iob. 36. 18. Prover. 18. 14. & 16. 14. Ecclef. 7. 10. Matt. 5. 22. Ephes. 2. 6. 31 Coloss. 3. 8. 1. Timoth. 2. 8. Iacob. 1. 19.

Cicē. lib. 1. epif. 1
ad Quinct. Frat.
quem valdē cōmē
dat Pet. Viēt. lib. 2.
var. lect. cap. 22.

Sed nūquam est oblivioni mandanda celebris illa Ciceronis ad Quinctum Fratrem epistola, quam Franciscus Hotomanus suis notis illustravit, & ita laudat, ut dicat, in ea, omnibus Provinciarum gubernatoribus præclaram quandam Imperij rectè administrandi normam ac regulam præscripsisse videri. Etenim cum Quinctum fratrem, natura ad iracundiam pronū esse cognosceret, sicque animo incitari, ut ab omnibus eius desideraretur humanitas, ipsum, & in ipso omnes Principes, ac Magistratus, his verbis alloquitur: *Nihil est tā deforme, quàm ad summum Imperium etiam acerbitatem natura adiungere; quare, cum in eam rationem vite nos non tam cupiditas quædam gloria, quàm res ipsa, ac fortuna deduxit, ut sempiternus sermo hominum de nobis futurus sit: caveamus quantum efficere, & consequi possimus, ne quod in nobis insigne vitium fuisse dicatur. Neque Ego hoc nunc contendo, quod fortasse cum in omni natura, tum iam in nostrâ etate difficile est, mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, id subito evellere. Sed te illud admoneo, ut si hoc plene vitare non potes, quod ante occupatur animus ab iracundia, quàm providere ratio potuit, ne occuparetur, te ante compares, quotidièque meditare, resistendum esse iracundiæ: cumque ea maximè animum moveat, tum tibi esse diligentissimè linguam continendam: quæ quidem tibi virtus, non interdum minor videtur, quàm omninò non irasci: nam illud nō solum est gravitatis, sed nonnunquam etiam lenitudinis: moderari verò & animo, & orationi, cum sis iratus, aut etiam tacere, & tenere in sua potestate motum animi, & dolorem, & si non est perfecta sapientiæ, tamen nō est mediocris ingenij, &c.*

Ælian. lib. 12. de
var. histor.

Quæ etiam monita suadere volens Aristoteles Alexandro Magno, illumque ira excaescentem placare, elegantem ad eum epistolam scripsit, quæ apud Ælianum extat, docens inter alia, excaescentiã & iram, non in meliores, sed in pares existere solere, illi verò neminè esse parem. In quo tamen parum profecit, cum Magnus hic alioquin Imperator, hoc vitio plures alias virtutes, ac victorias deturpaverit, ut Valerius Maximus notat, cum ira percitus Lysimachum leoni obiecerit, Clytū hasta transfoderit, & Callistenem mori iusserit.

Valer. lib. 9. cap. 3.

Fulgos. lib. 9. c. 3.
de ira & odio.
Theatr. verb. *Ira*,
Camer. 1. centur.
cap. 55.

Cui exemplo, plura alia similia aliorum Principum ira flagrantium, eiusque causa multa iniusta, & perniciofa facientium, ultra ipsum Valerium, Baptista Fulgosus, Beyerlinchius, & alij subiungunt. Inter quæ, omiffa Theodosij irati in Theffalonicēs strage, de qua latius alio loco dicemus, notandū est illud Clotharij, Gallorū Regis, qui Gualtherum Iuetoti dominum, sibi que antea in cubiculo ministrantem, falsis respersum criminibus, ira percitus, inauditum, seque ad eius pedes in templo, ea die qua Ecclesia Christi Redemptoris mortem celebrat, cum litteris Virgilij Pontificis provolventem, præter modum furore correptus, eum manu sua crudeliter occidit. Quamobrè acerbè à Pōtifice reprehensus, cum præterea etiã eum conscientia (id quod persape in ira contingit) torqueret, ut pro tanto crimine, quantum fieri poterat, satisfaceret, sicuti nimia ira atq; superbia palàm deliquerat, ita etiam palàm, atque humiliter corrigere errorem voluit, Gualtherumque, & eius hæredes, ac posteros, item Iuetoti urbem, atq; agrū,

Cap. cū apud Theffalonicam, l. si vindicari, C. de poen. D Aug. lib. 5. de Civit. Dei, c. 26. Sozomen. hist. Eccl. lib. 7. cap. 14.

ab omni Gallici Regni Imperio, ac servitute liberavit, quo in iure & privilegio etiam hodie sub Regni appellatione perdurat, ut præter Fulgofum, latiùs Robertus Guaguinus, Paulus Amilius, & alij Francicarum rerum Scriptores enarrant.

Fulgos. d. c. 3. pag. 322. Gaguin. Amilius, & alij in vita Clotarij I.

23 Quæ cum ita se habeant, & ira, ex hac, de qua egimus, animi turbatione, & commotione procedat, meritò Rex noster Alfonsus consulit, *Que procure el Rei sofrirse en su saña*. Nam secundùm Senecæ, aliorumque doctrinã, maximum eius remedium est dilatio, ut primus eius fervor relanguescat, & caligo quæ premit mentē, aut residat, aut minùs densa sit. Quædã enim ex ijs, quæ nos præcipites ferunt, hora, non tantùm dies, emolliet, quædã ex toto evanescet. Quod, statim Seneca Platonis exemplo probat, à servi flagellatione, quia se iratum senserat, abstinentis. Sed congruentius est illud Athenodori Philosophi, à quo profectiorem parate, cum Augustus Cæsar petijisset, ut aliquod sibi monumentum tanto viro dignum, relinqueret; ille subiecit: *Cum fueris iratus, nihil dixeris fecerisvè, prius, quàm Græcarum litterarum XXIV. nomina apud te recensueris*. Sic, ut Plutarchus refert, edocēs, ubi laxatæ affectibus iræ habenæ fuerint, mox veluti succisis poplitibus, impetum illum compescendum, antequam quid dicatur, vel statuatur, & hac vel tantilla mora, ebullientis animi æstus subsidere solere, prout non minùs benè monuit Statius Papinins, dum dixit:

L. 10. tit. 5. par. 2.

Senec. lib. 3. de ira cap. 12.

----- *Ne fræna animo permitte calenti.*

Da spacium tenuemque moram: malè cuncta ministrat Impetus.

Plutar in Apopht.

Fulgos. lib. 7. c. 2.

Iunius In Embl. 25

pag. 149. in Appèd.

Papin. 8. Thebaid.

25 In hac autè temperatione Regibus suadenda, multa quoque prudentia, & tēperatione opus est, quia sæpè videmus eos esse Regū animos, ut quanquã iniqui, tamen flecti nolint, iuxta illud Tragici in Medæa:

Senec. in Med.

Difficile quàm sit animum ab ira flectere

Iam concitatum, quàmque Regale hoc putet,

Sceptris superbas quisquis admoovit manus,

Quà cæpit ire, Regia didici meâ.

26 Vnde qui cum illis versantur, Pythagoricū illud observare debēt, *Gladio ignem ne fodio*; quo præcepto annuit, potentem ira percitum, non esse severius reprehendendum, ut Laertius, & alij apud Erasmus testantur, propterea quòd flamma, quò magis exagitur, hoc magis, atque magis invalescit. Vnde prudentis erit, tempus, & conditionem illius, quem monere velit, attendere, & opportunè, blandè, & reverenter ferocientem lenire, & ad meliorem, ac saniorē mentē reducere. Semper quippè tam in hoc, quàm in alijs illud Ovidij observare debemus,

Eras. in Adag. pag. 439.

Boissard. Emblein. 27. quē vide

Ovid. de Remed. amor. lib. 1.

Temporibus medicina valet, data tempore profunt,

Et data non apto tempore vicia nocent.

Quin etiam accendas vitia irritesque verando

Temporibus si non aggrediare suis.

In Avaros Principes.

EMBLEMA XXXIX.

*Quid recubas Cæsar. nummorum nixus acervis?
Aureus ad requiem lectus, acerbus erit.
Et licet indormias congestis undique saccis,
Fundere si nescis, semper egenus eris.*

COMMENTARIUS.

Arist. 4. Ethic. c. 1.
Cicer. in Tuscul.
q. 4. D. Aug. lib. 3.
de lib. arbit. D. Th.
& Theol. omnes
post eum in 1. p. q.
63. art. 2. & 2. 2. q.
118. art. 1.

Valer. Max. lib. 9.
cap. 4. de avar. in
princip.

Sallust. in Catillin.
Crinit. ex eo lib. 1.
c. 17. & Chrysofost.
hom. 11. sup. epist.
D. Paul. ad Rom.

SATIS superque, nisi fallor, ex supra dictis apparet, quantum oporteat hæc, de quibus egimus, vitia a Regum, & Principum animis exulare; sed adhuc tamen parum profecisse videbimur, nisi ab alio etiam summo studio cavere debere commoneamus, quod per anthonomasiam *Vitium vitiosissimū* appellatur, Avaritia nimirum, quæ secundum Aristotelem, Ciceronem, & Alios, rectè sentientes, animæ aviditas definitur, ob quam omnifariam cogendarum opum crescit appetitus, & insatiabilis, atque inhonesta cupiditas.

Hæc enim, ut præclarè inquit Valerius Maximus, latentium est indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ avidissima vorago, nec habendi fructu foelix, & cupiditate quærendi miserissima. Et secundum Sallustium: *Bellua fera, immanis, & intoleranda, quæ quò tendit, agros fana, atque domos vastat, divina cum humanis permiscet: neque exercitus, neque mania obstant, quominus visua penetret: fama, pudicitia, liberis, pa-*

tria, atque parentibus cunctos mortales spoliat, quasi materia omnium malorum existit, fidem, probitatem, ceterasque bonas artes subvertit, proque his superbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit: pecuniæque studium habet, quam nemo sapiens concupivit; ea quasi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effeminat: semper infinita, & insatiabilis est, neque copia, neque inopia minuitur.

3 Circa quem locum, merito à Phavorino apud Agellium in quaestione vocatur, cur Sallustius corpus hominis avaritia effeminari dixerit? cum multos videre iit pecuniæ cupidos, & eosdem tamen esse corpore vegeto ac valenti? Et tandem concludit, aut nullam huius dicti rationem reddi posse, aut solam illam, quòd avaritia summa, omnes hominis partes, affectionesque occupet, & sic ad incuriam usque corporis grassetur, ut per illam unam, neque virtutis, neque virium, neque corporis, neque animi cura adsit, tum denique is verè dici potest effeminato esse, & animo, & corpore, qui neque se se, neque aliud curet, nisi pecuniam.

4 Quò & tendit D. Augustinus, sic inquit: *Insatiabilis est sola avaritia divitum, semper rapit atque nunquam satiat, nec Deum timet, nec hominem reveretur, nec patri parcit, nec hominem cognoscit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem servat. Viduam opprimit, pupillum invadit, liberos in servitutem revocat, testimonium falsum profert, res mortui occupantur, & qui faciunt non moriuntur? quæ est illa animarum insania, amare vitam, appetere mortem, acquirere aurum, & perdere cælum, &c.*

5 Unde dimanat, in omnium ore veluti in confesso esse, avaritiam omnia vitia in se habere, ut docuit Cato in carmine de moribus ab eodem Agellio relatus. Apollodorus, inquit, caput omnium malorum esse, Bion, vitiorum Metropolim, D. Paulus, omnium malorum radicem, & idolorum servitutem, Syracides, qui avaro nihil scelestius esse, scriptum reliquit, D. Augustinus, qui inferno omnia devoranti similem esse inquit, quoniam avarus vellet nullum hominem esse, ut omnia solus possideret, & elegantissimè Cassiodorus, sic inquit: *Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur, quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque maleficas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis, & per dulcedinem superat, quos amara deceptione captivat.*

6 Quibus etiam connivens Seneca inquit: *Neminem pecunia divitem fecit, imò contra, nulli non maiorem sui cupiditatem incussit. Quæris quæ sit huius rei causa? plus cupit habere posse, qui plus habet.*

7 Et Isidorus Pelusiota, non solùm similem temulentia avaritiam facit, verùm & detestabiliorem: nam et si utrumque vitium à turpi, & absurda cupiditate procedat, siquidem & qui vini avidus est, quòd plures calices hauserit, eò plures appetit: & qui pecuniarum amore tenetur, quòd plura collegerit, eò magis fornacem cupiditatis accendit: in illo tamen naturalis ratio reperitur, vinum quippè cum fervidum, & ardens sit, ac naturalem siccitatem augeat, ebrijs sitim accersit: in avaro autem, qua de causa plura semper appetat, nulla ratio reperiri

Agel. lib. 3. cap. i.

D. Aug. de verb. Domini.

Idem Agel. lib. 11: cap. 2.

D. Paul. 1. ad Tim: 1.

Eccles. 10. 9.

D. August. inferm. tom. 10.

Cassiod. lib. 12. epist. 1.

Senec. epist. 119: ad finem.

Isid. Pelus. lib. 3. epist. 412.

potest, cum potius, quo ampliores opes consecutus est, tum demum maximè in paupertate versetur, & inexplicabilem hunc morbum, atque ænigmati similem faciat; quod cum curatur ingravescit, ac per excogitatum remedium atrocius redditur.

Ad quod etiam alludens Apuleius: *Pauperem me (inquit) vis, prius avarum esse doceas necesse est.* Quoniam huic, ut vetus verbum docet, *Tam deest quod habet, quàm quod non habet.* Et iuxta illud Horatii:

Quærit, & inventis miser abstinet, ac timet uti.

Et alibi:

----- *Congestis undique succis
Indormis inbians, & tanquam parcere sacris
Cogeris, aut pietis tanquam gaudere tabellis.*

Quare Ovidius avaros hydropicis comparat, inquit:

*Creverunt & opes, & opum furiosa libido,
Et cum possideant plurima, plura petunt.
Sic quibus intumuit suffussa venter ab unda,
Quo plus sunt potæ; plus sitiuntur aqua.*

Et Petronius elegantissimè Tantalo, his verbis:

*Non bibit inter aquas, poma, aut pendentia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia cernens,
Qui timet, & sicco concoquit ore famem.*

Quod in cauta est, ut multa & varia a veteribus, & recentioribus Auctoribus contra Avaritiam scripta sint, tantum scelus (ut & Petrus Crinitus notar) magnis quidem convitijs, & insectationibus execrantibus. Nos autem, ut eiusdem aviditatem, ac fœditatem, ultra alios, manifestemus, ex Caligulæ Cæsaris, quod in hoc Emblemate cernis exemplo, nostrum Principem admonitum cupimus. Ille enim, sui sæculi monstrum, sive portentum, post alia vitia, quæ vix credi, referri vè possunt, ad avaritiam, & rapinas conversus, multis ac nefarijs modis, novisq; & inauditis vectigalibus, ærarium suum implere curavit, de quibus in eius vita Suetonius scribit, & Nos alibi mentionem faciemus: coactaque ex ijs ingenti pecunia, ut idem Suetonius scribit, eius contrectandæ cupidine incensus, sæpè super immensos aureorum acerbos, patentissimo diffusos loco, nudis pedibus spaciabatur, & aliquandiu toto, ac nudo corpore, grunientium porcorum instar, volutabatur. Quem etiam casum referi Baptista Fulgosus, & meritò ingentem hanc, & inexplabilem avaritiam detestatur, quæ in tanto Imperio, tantum Principem excætaum, in eam vilitatem abiectionemque deduxerit. Et eundem credo notare voluisse Guntherū, dum in suo Ligurino, sic canit:

*Quanto Romanus studio cupidissimus æra
Congerit, & magno vigilans incumbit acerbo, &c.*

Certè enim cum sit in privatis etiam hominibus hoc vitium præter

Apul. Apol. i.

Horat. in Arte Poëtica.

Idem lib. i. satyr. i.

Ovid. lib. i. Fastor.

Petron. in satyr.

Crinit. lib. i. c. 17.

Infr. Embl. 83.

Sueton. in Calig. cap. 42.

Fulgos. lib. 9. c. 4. fol. 324.

Gunther. in Ligur. lib. 3.

8

9

10

11

cætera omnia (ut diximus) vitiosissimum, facile considerari potest, quàm sit in Principibus nefandum, atque multandum, quidvè de eorum dignitate & Imperio sperari possit, qui ad aurum, & divitias cogerendis animum semper intendunt. Cum ipsorum præcipua virtus, & laus esse debeat, de liberalitate, uti proprio Regum munere, gloriari, scireque, ut cum Casiodoro loquar, illud bonis Principibus crescere, quod benigna possunt largitate præstare.

Casiodor. lib. 3. epist. 29.

Crinit. ubi sup. ex Volcario Gallicam in Avid. Cas.

Tull. 2. offic. & in orat. pro Milone, Bobad. in Polit. li. 2. cap. 12. ex nu. 1. Greg. Lopez post Abb & Bald in l. 4 tit. 3. par. 2. verb. *ambiciat*, & quod divitiæ potius nocent, quàm profitit avari, Mendoza in 1 tom. Reg. ex pag. 150.

Patr. de Rep lib. 4.

Guich. in Hipponè Polit.

Thom. Morus in carm. pag. mihi

Juven. satyr. 6.

L. 4. tit. 3. par. 2.

12 Pro qua doctrina Petrus Crinitus celebrem illam Avidij Casij epistolam laudat, genero suo scribentis: *Miseram, atque infœlicem eam esse Rempublicam, quæ nimis divites divitiarumque cupidos Principe patitur.* Quod forè sumit ex Marco Tullio, qui prius docuit: *Nulum est tetrius vitium, quàm avaritia, præsertim in Principibus, & Rempublicam gubernantibus: habere enim quæstui Rempublicam, non minus turpe est, sed sceleratum etiam, & nefarium.*

13 In quam sententiam tendit illa alia Francisci Patritij, inquentis: *Avaritia magis ijs qui gubernant parit odium, quàm cætera, & virtutes omnes enervat, & obscuriores reddit, & sæpe imperia evertit.* Guichiar dini: *Avaritia in Principe, modis omnibus scædior est, & detestabilior, quàm in privato.*

14 Et quia plures Reges hoc vitio ducuntur, & miserè miseri concedit sibi Regna convassant, atque pessundant, in quaestionem vocavit Thomas Morus, an melius ea per Senatam, quàm per Reges gubernarentur? aitque:

*Rex Cupidus longo populum corroserit ævo:
Si Consul malus est, spes melioris adest.
Nec me nota movet, quæ pastam fabula muscam
Ferre iubet, subeat ne malè pransa locum.
Fallitur, expleri Regem, qui credit avarum,
Nunquam hæc non vaciam mittet hirudo cutem:*

15 Et Juvenalis, idem vitium in Præsidibus ad regendas provincias missis, agnoscens, ut ab eò abstineant, per integram satyram adhortatur, inter alia sic inquit:

*Expectata diu tandem provincia cum te
Rectorem accipiet, pone iræ fræna modumque,
Pone & avaritia: miserere inopum sociorum, &c.*

16 Sed nullibi hoc melius cautum expressumque reperies, quàm in nostri Alfonsi Regis X. sanctione, sic cum Regibus, de Regibusque loquente: *Riquezas grandes ademas, non debe e. Rei cobdiciar, para tenerias guardadas, è non obrar bien con ellas. Ca naturalmente el que para esto las cobdicia, non puede ser que non faga grandes yerros para averlas: lo que non conviene al Rei en ninguna manera. E aun los Santos, è los Sabios se acordaron en esto, que la cobdicia es mui mala cosa. Assi que dixeron por ella, que es madre, è raz de todos los males. E aun dixeron mas, que el hombre que cobdicia grandes tesuros allegar, para non obrar bien cõ ellos, maguer los aya, non es ende señor, mas siervo, pues que la cobdicia faze que*

non pueri ujar de ellos de manera que se sñe bien. E à tal como à este llama Avariento, que es gran pecado mortal quanto à Dios, è gran mal estanza al mundo. Ca si todo ome yerra que esto faze, quanto mas Rei, à quien Dios darà pena porque obrò mal, e escasamente de los bienes que è se ayo.

Deuter. c. 17. 17.

Camerar. 1. tom. c. 46. Theat. verb. Avaritia, & verb. Tyranni uaritate, Aschaff. de avario, pag. 507. & seqq. & 751. Athenæ. lib. 12. in princip.

Sueton. in Vespas. cap. 16.

Baron. ann. 582. n. 2. pag. mihi 850.

Halicar. in eip. vita.

Sueton. in Domit. cap. 12.

Ovid. 1. Fastor.

Vnde in Deuteronomio legitur, Regem non debere auri, & argenti immensa pendera habere, & omnibus sæculis notati sunt, & recordes habiti Reges, & Imperatores, qui hoc vitio maximè laborarunt, quorum cõpiolum Catalogum Camerarius, Beyerlanckius, & alij fecerunt. Planè Crassus, Crassusque, vel eo solo perijisse dicuntur, & Perfarum Reges Athenæus, ex Care Mitylenæo, recenset, & succenset, quòd non nisi inter conclavia multo auro, argento, alijsque pretiosis gemmis onusta dormirent, ut in nostro Caligula vidimus, eaque cervical Regium appellabant.

Vespasianus quoque, licèt alijs virtutibus clarus, ob nimiam avaritiæ labem, ut Suetonius narrat, infestus fuit, rapacissimos quippè homines de industria solitus erat ad amplissimas functiones promovere, ut locupletiores, mox condemnaret, ita ut ijs vulgò pro spongijs uti diceretur, quos quasi & siccos madefaceret, & humentes exprimeret. Reprehendentique filio Tito, quòd etiam urina vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit ad nares, itentàs num odore offenderetur? & illo negante, ex lotio illam corrogari esse dixit.

Eadem insatiabilis cupiditas in Nerone, Galba, in Commodò, Caracalla, Didio Iuliano, Phoca, Anastasio, & alijs Imperatoribus passim ab Auctoribus recensetur, & de Iuliano II. Historia Miscella apud Baronium enarrat, initio Imperij sui bonum fuisse, post ita avarum, pauperum contemptorem, Senatorum, & aliorum spoliatorem, ut arcas iuberet ferreas fieri, in quibus quacumque rapiebat auri talenta, congregaret.

Sed præ alijs speciali nota dignum videtur Domitiani exemplũ, quoniam huic, quod de Caligula commentamur, simile est, hic enim (in hoc ut & in alijs pessimis Imperator) Dionysio Halicarnaseo testante, ita vanam voluptatem in divitijs ponebat, ut in aureis suis pro voluptate ambulare solitus esset, & iuxta Suetonium, nihil pensi haberet, quin omnimodo bona vivorum, & mortuorum usquequaque depredaretur.

Quod in eo magis mirandum fuit, cum secundum eosdem Actores, in rebus alijs valdè prodigus, ac profusus fuisse legatur. Quamvis nõ ignorem, hoc esse proprium Principum avarorum, opes cupere, & cumulare, ut easdem in res non necessarias, aut inhonestas profundant. Avaritia enim nemini benefacit, sed cum defraudatione sui, & aliorũ, quacumque ratione, seu honesta, seu inhonesta, cupit opes congerere, quas simili modo statim exhauriat, & abliguriat, illud verum reddens, quod de Romanis lachrymatur Ovidius:

*Querere ut absument, absunta requirere certant,
Atque ipsæ civijs sunt alimenta cives.*

22 Et Petronij, qui de eisdem sic habet:

*Orbem iam totum Victor Romanus habebat,
 Quà mare, quàm terræ, quàm sydus currit utrumque;
 Nec satiatius erat, grævibus freta pulsa Carinis
 Iam peragrabantur. Si quis sinus abditus ultra
 Si qua foret tellus, quæ fulvum mitteret aurum
 Hostis erat, fatisque in tristia bella paratis;
 Quærebantur opes, non vulgò nota placebant
 Gaudia, non usu plebeio trita voluptas.
 Assyria concham laudabat miles in unda,
 Quæsitus tellure nitor certa verat ostro.
 Hinc Numidæ crustas, illinc novæ vellera Seres,
 Atque Arabum populus sua despolia verat aræva, &c.*

23 Quod nemo alius magis ostendit, quàm idem hic Caligula, de quo agimus: nã, teste Suetonio, vicies septies centena millia H. S. hoc est DC. LXXV. tonas auri, uno anno profudit, quadragenis in punctum festertijs aleã lufit, id est denis aureorũ millibus in singula puncta, non in singulos alex casus, ut ex eodem Suetonio Rhodiginus advertit; & lascivia Venerèque perditus, nunquã nisi in odoribus lavabatur, citreòque ligno naves ædificabat, ornatis auro gemmisque earum puppibus, in eis quoque odoratas arbores, atque herbas plantabat, & viridaria porticibus, atque triclinijs auratis circumsepta construebat, quibus navibus circũ campaniæ littora, inter sonos, cantusque, atque scorta, navigabat. In convivijs aureo pane, aureisque piscibus, in verorum similitudinẽ expressis, mensas instruebat. Pulmenta, quibus excitari stomachus solet, detritis maceratisque margaritis, conficiebat, tanquam alia nulla Romani consumendi Imperij ratio offerretur.

24 Vt & Cleopatram fecisse legimus, cuius prodigalitas tanta fuit, ut unionẽ bis mille aureis æstimatam, semel poculo iniecerit, & uno impete exhausèrit. Alioqui adeò avara, ut narrante Iosepho, ob alieni appetentiam, nihil sibi illicitum putaret, fratremque & sororẽ ob hanc causam veneno sustulerit, & Marcum Antoniuũ suo amore irretierit, eumque continuo sollicitaverit, ut alijs ablata; ipsi largiretur. Pecuniarum etiam, ubicumque spes affulgeret, neque templum, neque sepulchrum, neque asyllum ullum unquam violare dubitavit, modo ad illã redirent spolio quaesita, vel sacrilegio: miscebatque sacra profanis, fas nefas, ut augeretur lucris, vel iniquissimis. Ad summum nihil satis erat mulieri sumtuosa, & voluptatibus dedita, cuius cupiditates vix totius orbis opibus possent expleri. Parè in Heliogabalo avaritiam, vel stultitiã Lápridius, & Sabellicus memorat, cũ nihil nõ ad congerèdas divitias tètaret, eo solo animo, ut ipsas statim profunderet, adeò ut naves illis onustas, sæpè iocans, ob hanc tantum causam in mare demerserit. Testatus, fore, ut si sibi filius nasceretur, tutorem illi daret, qui cogeret eum eadem facere, seque sui heredem esse velle.

Sueton, in Calig.
 Pontan. de magnific. cap. 3.

Cœl. Rhodig. lib.
 20. c. 24. ex Suer.

Plin. lib. 9. cap. 35.
 ubi de hoc unionẽ
 Ioseph. lib. 15. antiq.
 cap. 4.

Lampr. in Heliog.
 Sabellic. lib. 6. En. 7.

Sallust. in orat. ad
C. Cæs. derep. ord.

Cominæus lib. 2.

Morus in Vtop.
lib. 1.

Camer. 2. to. suc-
ces. cap. 73. ex pa-
gin. 288.

D. Thom. lib. 2. de
regimi. Princ. cap.
7. in fin. Greg. Lo-
pez in l. 4. tit. 3.
par. 2.

Idem D. Thom. &
Theolog. in 1. 2. q.
105. artic. 1. ad 2.
D. Antonin. Na-
var. Bobad. & plu-
res alij apud Me 2.
to. lib. 1. cap. 15. n.
52. Saaved. in Po-
lit. ex pag. 521.

Cæsiod. lib. 1. ep.
19.
Infr. Embl. 82.

D. Cypr. de discip.
virg. pag. mihi 229

Sed hæc & similia hominum monstra, ita graviter duplici iniqui-²⁶
tate peccantium, non tam ad imitationem, quam ad cautionem bonis
Principibus ob oculos ponimus. Quorum præcipua virtus in modera-
tione, & parsimonia, tam acquirendarum, quam erogandarum pecu-
niarum consistit, quarum studium, aut tollendum, aut, quoad res feret,
minuendum, rectissime monet Sallustius, inquit: *Aliter, neque pri-
vatam rem, neque publicam, neque domi, neque militia regi posse.*

Vnde Veneris Capitale esse, si quis referat de congerendo the-²⁷
sauro Cominæus scriptum reliquit, & Thomas Morus in sua Vtopia
refert, electum Regem iurare compelli, nunquam se uno tempore su-
pra mille auri pondo in thesauris habiturum, aut argenti, quantum
eius auri pretium æquet. Quod institutum Philippus Camerarius pro-
bare videtur, & cum eo locus Deuteronomij in præ relatus concor-
dat, ubi Regem non debere habere immensa auri, & argenti pōdera
apertè deciditur, quod tamè rectè D. Thomas exponit, quando Rex
hoc velle habere ad ostentationem, sive fastum Regalem, secus autè
si ad Regni subventionem, cui ex multis causis thesaurus est necessa-
rius, ut ibi ex alio loco Sallustij deditur.

Cui doctrinæ Ego quoque, alia adducens, post alios alibi assen-²⁸
rior, dummodò eiusmodi thesauri; cum gravi damno & iniurijs vas-
fallorum non congregentur, vel ubi congregati fuerint, passim, &
sine causa in res voluptuosas, & Regno minus utiles (ut multoties fie-
ri solet) neutiquam profundantur.

Nam licet verè dicere potuerit Cæsiodorus: *Indigentiam iuste à*²⁹
Principibus fugiendum esse, quæ suadet excessus, dum perniciofa res est in
Imperante tenuitas; æquè etiam certum est, veras divitias & thesau-
ros Regum, in subditorum levamine, & hilaritate consistere, ut alio
loco dicemus, & verè divitem (ut in hoc diximus) qui ut Bion sapiens
consuluit, non patitur se à divitijs possideri, sed ipse earum substan-
tiani possidet.

Non enim illas habere decet, ut ijs perpetuò, ut alter Caligula, in-³⁰
cubes, sed ut ijs scias pro necessitatibus uti, & Divi Cypriani (cum
quò me ab hac expediam commentatione) monitū serves, ita elegan-
ter inquentis: *Locupletem te dicis, & divitem, & utendum putas ijs; quæ*
possidere te Deus voluit. Utere, sed ad res salutare, utere, sed ad bonas
artes; utere, sed ad illa, quæ Deus præcepit, quæ Dominus ostendit. Divi-
tem te sentiant pauperes, locupletem sentiant indigentes. Patrimonium
tuum Deo fœnera, Christum ciba; Ut ad Domini præmia venire contingat,
multorum precibus exora. Nam delinquis & hoc ipso in Deum, si ad
hoc tibi ab illo divitias datas credis, ut illis non

salubriter perfruaris.

(***)

In Principes qui Sacra convasant.

EMBLEMA XLI.

*Quando superbi spolio triumphi
Regina redit lata sacrilego
Vrraca. Sacro pressa sub onere,
Vestibulo ipso mortua cecidit.
Parcant Reges opibus sacris,
Ne succumbant oneri gravius.*

COMMENTARIUS.

VRPIS atque execrabilis Principum Avaritia, quam ita acriter superiori Emblemate profligavimus, turpior haud dubiè, & execrabilior erit, si ob immanem cogendarum opum aviditatem, nec Templis parcant, nec à sacratis eisdem rebus, ac vasis abstinant.

In quibus contra adificandis, dotandis, largiendis, augendis, ac conservandis, Pij omnes & benè morati Reges præcipuum suum studium, & curam collocare deberent. Scientes, vel scire debentes, hoc Deo gratissimum esse, sibi que in lucrum fœnusque cumulatissimum, & Regnorum fulcrum firmissimum cedere, quod in his liberaliter erogaverint, ut pluribus testimonijs & exemplis passim Sancti Patres ostendunt, & Regius ille Psalter agnovit, qui, ut in libris

Bibliot. vet. Pat. lib. 3. pag. 1. D. Th. de Regim. Princ. lib. 2. c. 16. Durād. Bellarm. Germon. Castan. & alij, ap. Me 2. tom. lib. 2. cap. 23. n. 3. & 4. Beyerlin. in Theat. lit. R. pag. 50. & seqq. & lit. L. vers. Liberalitas in v̄. pla.

Lib. 3. Reg. c. 9.

Regum habetur, nefas existimavit, se in domo cedrina habitare, Arcam autem Dei in Tabernaculis linteis manere. Quare & Templum Domino construere decrevit, & cum hoc filius eius Salomon perfecisset, illud à Domino sanctificatum fuisse, inibique in sempiternum corde, atque oculis ad futurum, audire meruit, Thronique Regij super Israel in se ac suis posteris durationem, donec in eiusdem Domini cultu, & caeremonijs pari pietate perseveraret.

Valer. Max. lib. 1. tit. 1 de Relig. per totum.

Neque hoc ipsum, vel ipsos Ethnicos latuit, cum de suis Romanis Valerius Maximus memoret, Imperij sui stabilitatem ac foelicitatem ex eo lem fonte fluxisse, & expressius Minutius Foelix in suo Octavio, sic inquit: *Sic eorum potestas & auctoritas totum orbis ambitum occupavit: sic Imperium suum ultra Solis vias, & Oceani limites propagavit. Dum exercent in armis virtutem religiosam, dum urbem muniant sacrorum Religionibus.*

Minut. Foelix in Octav.

Iustin. Novell. 42. de Episc. & Cler.

Eaque propter Iustinianus Imperator, in quadam Novellae scriptum reliquit: *Nos omni providentia curam Ecclesiarum gerimus, per quas & Imperium nostrum sustineri, & publicas res per clementiam Dei ac gratiam, muniri existimamus.* Et in alia, in rebus sanctissimis Ecclesias donandis, optimam mensuram esse inquit: *Donatarum rerum immensitatem, nihilque causari Imperatorem debere, ne meliora det, cui dedit Deus plurima habere, & multorum Dominum esse.*

Idem Novell. 7. c. 2. § sancimus, & in Auth. de non alienand. reb. Eccl. §. si minus.

L. 1. tit. 5. lib. 1. fori legum, quæ est hodie l. 5. tit. 2. lib. 1. Recop.

Quæ verba nescio an viderit, certè tamen imitatus videtur Rex noster Alfonsus, huius nominis VII. dum legem quandam condens, qua Regibus, & omnibus Christianis præcælam rerum Ecclesijs donatarum conservationem iniunxit, hanc huius moniti, sive præceptionem adnectit: *Si nos somos tenudos de dar galardón de los bienes deste mundo, à los que nos sirven, mayormente debemos dar à Nuestro Señor, à Salvador Iesu Christo de los bienes tēporales, por salud de nuestras animas. De quien avemos la vida en este mundo, i todos los otros bienes, que en él tenemos; i esperamos aver galardón, i vida perdurable en el otro. I no solamente lo debemos dar, mas aun guardar lo que es dado. Por ende mandamos, que todas cosas que son, ò fuerē dadas à las Iglesias por los Reyes, ò per otros Fieles Christianos, de cosas que áben ser dadas derechamente, se an siempre guardadas, è firmadas en poder de la Iglesia.*

L. 2. & 3. d. tit. 5. Fori, quæ est l. 6. d. tit. 1. lib. 1. Rec.

Et in idem tendit lex alia eiusdem Regis, quæ, quomodo ab Episcopis alijsque Prælati Ecclesiasticis hæc conservatio fieri debeat præscribens, sic exorditur: *Porque somos tenudos de honrar la Santa Madre Iglesia sobre todas las cosas del mundo, porque en ella avemos grande esperanza, que quanto la guardaremos, i la mantuviéremos en sus franquezas, i libertades, que avemos por ello galardón de Dios nuestro Señor à los cuerpos, i à las animas en vida, i en muerte. Por ende queremos mostrar como se guarden en todo tiempo las cosas de las Iglesias, &c.*

Lib. 7. Capitul. Reg. Franc. c. 104.

Neque aliud voluisseque videntur Christianissimi Franciæ Reges, cum inter pia alia ipsorum capitularia, hoc, ad rem de qua agimus, valdè conducens, ita conceptum legamus: *Novimus multos Reges, & Reges eorum propterea cecidisse, quia Ecclesias spoliaverunt, ab-*

Regnerunt, alienarunt, vel diripuerunt, Episcopisque, & Sacerdotibus, atque, quod magis est, Ecclesijs eorum abstulerunt; & pugnantibus dederunt, Quapropter nec fortes in bello, nec in fide stabiles fuerunt: nec victores extiterunt; sed terga, multi vulnerati, & plures interfecti, venterunt. Regnaque & regiones, & quod peius est, Regna ecclesia perdidderunt, atque proprijs hereditatibus caruerunt, & haecenus carent. Quae omnia vitantes, nec talia facere, nec consentire, nec Infantibus, aut successoribus nostris exemplum dare volumus, sed quantum valeamus & possumus, adiuncto Leonis Papa, & omnium Episcoporum, quorum consilio usi hoc egimus, spiritu, nostro spiritui, per Deum, & omnium Sanctorum merita prohibemus, contestamurque, ne talia faciant; vel facere volentibus consentiant; sed Aliatores, & Defensores, atque sublimatores Ecclesiarum, & cunctorum servorum Dei, pro viribus existant, ne in foveam, in quam praedicti Reges, & Regna ceciderunt, cadant, aut in profundum, quod absit, inferni demergantur, &c.

8 Haecenus dictum Capitulare, cuius Auctor Carolus Magnus fuisse perhibetur, qui, quod suis successoribus commendavit, ita opere praestitit, ut plures Ecclesias construxisse dotasseque legatur, & omnium tuitioni Fideique Catholicae, exaltationi, ac propagationi ita incubuisse, ut vel ob haec potissimum, MAGNI dum vixit cognomentum, & post obitum, in Sanctorum numerum referri, promeritus fuerit, ut praeter alios Iustus Lipsius, & novissimus noster D. Ioan. de Tapia & Robles animadverunt.

9 Quibus memorandum illud eiusdem Pij Caesaris Apophtegma addere licet, quod Egumarthus, & alij recensent, dum Leonida Quafatori momenti, quod nimium in res sacras, & artes liberales expendere, prudenter respondit: *Si felix diu esse cupis, ne sis in Deum, res divinas, & artes liberales parvus, atque sordidus, quae profecto si non crescunt, alia omnia decrescunt.*

10 Haecque eadem Pietas in gloriosis Hispaniae nostrae Regibus ita fervide semper exarsit, ut vel exteris Auctoribus testantibus, laudantibus, & mirantibus, nulli ab orbe condito usquam regnaverint, qui tunc in Hispania, tum in Indijs, & alijs sui late patetis Imperij ditionibus, tot Cathedrales Coenobialesque Ecclesias erexerint, construxerint, & amplissimis redditibus, pretiosisque donarijs dotaverint, & locupletaverint. Ita ut Neothericus quidam Scriptor in te sciteque in pia hac, & liberalem erogationem, illa Claudiani carmina, paucis mutatis, detorqueat: ----- *Si solveret ignis*

*Quas dedit inmanes sacra in stipendia gazas;
Argenti potuere lacus, & flumina fundi.*

11 Solaque extitisse narratur Vrraca Regina, quae ab hac pietate, (licet sub obtentu ingruentium bellorum) desciscens, anno M.C.XXXVI. Sancti Isidori in Legionensi urbe ditissimum fanum spoliare decrevit, caeteris contingere sacros thesauros reformidantibus: Quae tamen, multa, quae propria manu abstulerat, secum portans, dum Templo egreditur, mortua ruptis visceribus concidit, & manifesta Nu-

Lipf. in monit. polit. lib. 1. c. 2. post Marin. Sicul. de rebus Hisp. lib. 11. Robles en el Trarado delos Grandes, Elog. 10. fol. 35. & in notis fol. 86.

Eguin. in vita Caroli Magni, Paul. Aemil. Ioan. Serran. & alij Boccer. de util. Academ. cap. 35.

Ioan. Bocer. Thomas Bozz. Borell. Miraus, & alij apud Me d. 2. tom. lib. 3. c. 4. ex n. 6. vide Saavedram in Idejs Polit. ex pag. 170.

Claudian. lib. 3. de laud. Stilic. Gervat. in lib. de introit. Infant. Card. pag. 112.

Marian. lib. 10. c. 8. in fin. Garibai li. 12. cap. 2. Sandov. in vita Alf. VII. c. 15. Castillo lib. 4. disc. 5. pag. 230. Fulgos. lib. 1. c. 3. de ipreta Religio. fol. 14. Theat. lit. I. pag. 92. & 110. Saaved. ubi proxim. pag. 171.

Zurita li. 1. Annal. c. 49.

Tacit. 3. Annal.

Capitol. in Gord.

Eras. in Adag. pag. 341. Alciat. 6. parerg. c. 3. Rhodig. lib. 14. c. 2. l. 4. D. de ijs qui not. inf. Alex. 3. Gen. c. 9. Corraf. 4. Misc. c. 24. Roa lib. 6. c. 9.

Iuven. satyr. 6.

Fulgos. & Theatr. ubi sup. idē Theat. lit. A. pag. 301. Aimoinus de gestis Franc. lib. 3. c. 70. pag. 131. Saavedra ubi sup. pag. 171.

Petr. Costal. in Pegm. pag. 39. post Ioseph. lib. 14. c. 13. & Sabell. lib. 7. enc. 6.

minis læsi vindicta, illico animam exhalavit. Quam lamentabilem historiam plenius Ioannes Mariana, Garibaius, Sandovalius, Iulianus del Castillo, Baptista Fulgosus, Theatrum vitæ humanæ, novissimus noster Saavedra, & alij passim rerum Hispanicarum Scriptores enarrant, licet Hieronymus Zurita, miserandam ipsam Reginam, non inibi, sed Saldaniæ, ex partu turpis conceptus, in æternum Hispaniæ dedecus, obijisse commemoret.

Egoque ex ea hoc, quod vides, Emblema, construxi, parum veritas aliquorum censuram, qui fortè obiciunt, magis decuisse Hispanum Scriptorem, impium hoc factum vel negare, vel silentio contegere, quàm æneis laminis, & semper loquentibus typis manifestare. Nam rem adeò notam, à tot retro Scriptoribus litteris traditam, & a Recentioribus repetitam, hand quaquam verendum fuit hisce nostris Commentarijs notiozem fieri posse. Et ut fieret, semper Ego cum Tacito, *Præcipuum munus annalium reor, ne virtutes, aut vitia sileantur, utque pravus diæti factisque ex posteritate, & infamia metus sit.* Et cum Iulio Capitolino, ea in historia poni debere, quæ aut fugienda sint, aut sequenda. Et qui Regibus nostris in hoc Pietatis studium spontè currentibus, frigidam, ut est in proverbio, suffundere paro, nullum potentius exemplum, quàm domesticum proponere potui, ut sciant:

*Premia quanta bonos manant, quàm fulmine iusto,
Et Capito, & Tutor ruerint, damnante Senatu,
Pyrata Cilicum.*

Vt in simili Iuvenalis scripsit. Et Ælianus dum docuit, nonnulla memoriæ prodenda, non ut ad imitationem eorum inducamur, sed ut fugere, & declinare possimus.

Possentque huic divinæ punitionis exemplo, plurima alia similia varijs sæculis visa, subnectere, nisi iam hoc alij lato calamo præstitissent, & pro multis sufficere possent, quæ in sacra Pagina de Manasse, Amone, Nabuchodonosoro, Seleuco, Heliodoro, Antiocho Epiphani, & alijs, ob Templi Hierosolymitani tentatam expilationem, commemorantur. Cui etiam sunt, qui acceptas ingentes à Marco Craffo in se, & in filijs, apud Parthos clades, referendas existiment, quoniam prius, cum Syriam esset ingressus, Ierosolymam florentem opibus venit, ubi ea quæ Orientis Reges à multis sæculis in Templo Domini consecraverant, quibusque Pompeius Magnus, tantarum nationum victor, pepercerat, diripuit.

Sed quid mirum, si Deus pro sacro sibi Templo, expilatisque eius thesauris, has vindictas exercuerit, cum etiam pro vindicandis Gentilium fanis, similes ultiones exercuisse legamus, quoniam etsi à Dei veri culta aberrabant, tamen quia divinam venerationem sapiebant, Deus verus hæc miracula operabatur; ut in Auro illo contigit, quod Tolosanum dictum fuit, & apud omnes possessores infautum, quia à Tectosagis ex Delphico Templo ablatum, & in Tolosam translatum; unde & Adagio originem fecit, quo *Tolosanum aurum*

lumere consuevimus, pro re qualibet possidentibus intœlici, ut laius ex Agellio, Strabone, & alijs Erasmus enarrat.

15 Quibus addo, non solum Dijs sacratas in Templis divitias, verum & publicas, aut privatas, in eisdem præsidij, vel maioris tuitionis causa depositas, attrectare, grave piaculum olim reputari solere. Unde audax, & temerarium factum Iulij Cæsaris, qui primus illas suis militibus rapere concessit, ab Appiano notatur, & luculentius a Lucano, sic, non tam canente, quam deplorante:

----- Tunc conditus in ò

Erui tur Templo, multis intactus ab annis

Romani census Populi, quem Punica bella,

Quem dedere Perses, quem victi præda Philippi.

Quicquid, parcorum mores ser vastis a vorum, &c.

Ereritur, tristi spoliatur templa rapina:

Pauperior que fuit, tunc primum Cæsare Roma.

16 Sed ut ad propria, & proximiora Christianorum exempla deveniam, habe precor, & cave illud Léonis IV. Imperatoris Constantinopolitani, qui Sigiberto, & alijs testantibus, quum summo flagrare genimarum amore, nec ex profano conquisitis expleri posset, ex Sophiæ Sacrario abstulit coronam gemmis onustam, à Mauricio, sive Heraclio olim Deo Opt. Max. dedicatam: cavillo usus, Christum, cuius templum illud esset, pauperiem non gemmas probasse. Cumque illam sacrilego, & nefario capiti imposuisset, sic se augustiorem fieri ratus, pœna brevi sequuta fuit; caput quippe sacrilegio pollutum, carbunculo intumuit, quo nomine erat & gemma, quæ in Corona pretiosior aestimabatur, paucisque diebus, ardentissima febre subsequuta, vi morbi consumitus, iustas sui sceleris pœnas luit, & nefarius impius spiritum exhalavit.

17 Similis audacia Isaacij Angeli Græcorum etiam Imperatoris, in profanandis sacris vasis, & è Templo avullis, mensis suis adhibendis, non dissimiles pœnas tulit, ut latius Nicetas enarrat.

18 Et de Frederico II. Germanorū Imperatore plurimi referunt, Petrum de Vineis, Secretarium suum, levissima de causa oculis privari iussisse, cumque postea Pontificem Paulum III. bello laceffere in animum induxisset, pœnitentia motum, Petrique prudentia egentem, illum in secretiorem Consiliarium sibi adscivisse. Ille ultionem sceleris in se admisi meditatus, cum de medijs ad bellum istud sustinendum rogaretur: Mihi, inquit, consulissimum videtur, Ecclesiam proprio are expugnare. Placuit Imperatori sententia, & spoliatis suis vasis, & proventibus Ecclesijs, exercitum comparavit. Quo facto, adiit Imperatorem nefarius Consiliarius: *Et nunc (inquit) iniuriam, abs te mihi iniuste illatam, ultus sum. Tu tibi hominum, odia comparasti. Ego te coram Deo reum effeci meo consilio, cuius templa tam impie es depredatus, omnia tibi deinceps indeterius cadent; quod & ipse eventus comprobavit.*

Agell. lib. 3. cap. 9.
Strab. lib. 4. Sabell.
lib. 8. en. 5. Eofin.
lib. 4. dec. 1. Erasmi.
in Adag. pag.

Appian. lib. 2. bell.
civil. Lucan. lib. 3.
Pharsal.

Sigibert. Cedr. &
alii apud Cusp. in
huius Leonis vita;
Paul Diac. lib. 23.
Blondus Decad. 2.
lib. 1.

Nicet. lib. 3.

Poggi^o in Iacetijs.
Beyerlin. in Apcp.
Christ. pag. 57 r. &
in Theat. liter. I.
pag. 109. & lit. V.
pag. 145.

Barland. in histor.
Comit. Flad. pag.

De Carolo quoque Brabantiae Duce, Barlandus scribit, foelicissimi- 19
auspicijs pluribus in bellis victore fuisse, interim dum ab Ecclesiae
rebus manus abstinuit; postea tamen, omni favore Numinis destitu-
tum, nunquam foeliciter cum hoste pugnasse, quod eodem tempore
Clerum gravissimis exactiombus oneraverit.

Petr. Lop. de Ayala
in hist. Pet. ann.
19. fol. 112.

Et in historia Regis D. Petri Castellae, a Petro Lupecio de Ayala 20
litteris tradita, referitur, quod cum infelix hic Rex, Maurum sibi ami-
cum, & in Astrologia valde peritum, de infesta & violenta morte,
quam iam alij eidem praefagierant, forte consulere, ille absque ullo du-
bio futuram fore respondit, ea ratione reddita: *Porque tomas los algos
de las Iglesias, i casas de oracion, i que te non vence conciencia.*

Roder. lib. 7. c. 3.
fortalitium Fidei,
fol. 325.

Quod etiam, non minus severa, licet aliquantulum sera, divini Nu- 21
minis vindicta, in se expertus fuit Alfonso VII. Aragonum Rex, no-
strae Vrracae, de qua loquimur, aequè infelix maritus. Nam ut Rode-
ricus Archiepiscopus Tolocanus, & alij recensent, cum Castellae Reg-
num, ut dotale Reginae a se repudiatae, retinere vellet, civili bello oc-
casione dedit. Inopiaque stipendiorum, ad Sanctuaria manum immisit,
& thesauros auri & argenti, pretiosiorumque lapidum, quos Regum,
& Reginarum devotio dedicaverat, manu sacrilega usurpavit, & etiam
possessiones, oblatas a Regibus, confiscavit. Et in praesens quidem
victor evasit, sed postea a Sarracenis victus, disparuit, alijs caelum, &
plebeio more tumultatum, alijs, praee ignominiae dolore, in coenobio
inclusum, asserentibus.

Villaroel in lib.
Iudic. pag. 241. n.
11.

Ex quo fatis cognoscere possumus, ex Sacrorum Templorum ex- 22
pilatione, Regnorum catus, Populorumque ruinas contingere. E con-
trario autem, ubi a militibus secura est sacra supellex, omnia prosperè
evenire, annumque, caelo propitio, teriliorem existere, ut beatus, post
alios, Chilensis Episcopus D. Fr. Gaspar a Villaroel scriptum reliquit,
Alarici Gothorum Regis ex Paulo Oroscio exemplum subtexens, qui,
barbaris licet & efferus, in Romae devastatione, a D. Petri Apostoli
Sacratijs diripiendis abstinuit, & ob hoc summam sibi laudem para-
vit, hymnisque Deo Romanis ac barbaris concinens, quod irrup-
tio civitatis erat, festum civitatis fuit, recedenteque exercitu locuple-
te, Romani inopes non manserunt.

Oros. lib. 7. c. 39.

Marian. de rebus
Hisp. lib. 13. cap. 7
Saaved. ubi supra
pag. 171.

De Ferdinando etiam Rege inter nostros huius nominis Tertio, qui 23
Sancti nomen promeruit, Mariana recenset, quod cum ad continuan-
dam Hispalensis urbis obsidionem pecunia deficeret, multi que ei, ut
in Templorum gazas manum miceret, suaderent, pie, & cordate res-
pondit: *Mas me prometo yo de las oraciones, i sacrificios de los Sacerdotes,
q de sus riquezas.* Quam pietatem, & in Deo fiduciam, statim caelitus
renumeratam vidit, sequenti die eadem urbe potitus, & gloriosum
triumphum, devictis hostibus, consequutus.

Zurita lib. 1. annal.
Arag. c. 25. fol. mi-
hi 27.

Et de Sanctio Aragonum Rege pluribus enarrat Zurita, omnino 24
legendus, qualiter ob usurpatos Ecclesiae redditus, poenitentiam publi-
cam egerit, satisfactione praemissa, licet ad illos usurpandos, urgenti-
bus iustorum bellorum necessitatibus coactus fuerit.

Caeterum manum de tabula levare iam expedit, nam hic commenta- 25

rius nullum unquam narrationum finem inveniet, si omnia in eū, quæ hac in parte pro Pijs; & contra impios dicenda se offerunt, congerere vellem, & dicta satis superque sufficere possunt, ut nostri (heu) tēporis calamitosum periculosumq; statum dolere pariter, ac vereri possimus, in quo furentibus, etiam inter Christianos, bellis, hæretici, qui eisdem mixti commilitant, nihil non impium, & execrabile in Ecclesias, & sacratas Deo vestes, vasa, gazasque committunt, ne ipsis quidem Pyxidibus, quibus magnum & venerandū Sacrosanctæ Eucharistiæ Pignus reconditur, temperantes, ita ut meritò in eos Heroicus quidam Poëta dicere potuerit:

*Regius eversas Vates à gentibus Aras
Flevit Indumæas: sed quis penetratia Divum
Sacriloga vastata manu, Templique ruinas
Congeriemque sacram, nostri non defleat ævi?
Quis Sanctos adytis ipsos efferre nepotes
Christi adum, Christi non indignetur honores.*

26 Sed hæc quidē impietas, licet aliquādo impunita remanere videatur, postmodum sæva, nec valdè serà divini Numinis vindicta rependitur, & de ea dicere possumus, quod Ælianus Delphicum Oraculum contra Sybaritas ob aliam similem prædixisse, his verbis enarrat:

*Non immortales hoc Dii patientur inultum:
Si quis enim prudens scelerata mente profectum
Committat facinus, gravis hunc propè pœna sequetur,
Non exorabit, neque si genus ab Iove summo
Duceret: ipse suo collo, collisque nepotum
Hoc luet, & generi cumulativè damna ferentur.*

27 Quæ tamē omnia de ijs Principibus intelligi volumus, qui per avaritiam, & nulla, aut non satis gravi necessitate premente, propria manu & autoritate, hos Ecclesiæ Thesaurus convasant, & in profanos usus sacrilega præsumptione converant: Etenim si ita urgens casus emergat, ut non aliter, quàm hoc rerum Ecclesiasticarū subūdio, Reges & sibi, & suis Regnis, ac vassallis succurre possint, unque hoc eis ab Ecclesiasticis denegandū non est, ut exemplo Ase, Ioas, & Ezechia Sacra Pagina admonet, ubi Lyranus, & Abulensis, alijq; Expositores, quatuor ad hoc cōditiones exposcunt. Prima, ut prius Rex sui ærarij, atq; etiā patrimonij vires excutiat. Secūda, ut nō absq; Prælatorū Ecclesiasticorū ad sensu in Sacra manū inuciat. Tertia, ut vasa aurea, vel argentea, quæ sacro Altaris Mysterio, aut etiā ministerio, proximè deservierūt, prius cōsentur, quam Regijs Quæstoribus attrectari sinantur. Quarta, ut Rex, qui se eiusmodi bonis invare prætentit, tantum dē in genere suo, se, quò citius potuerit, redditurū, sub idonea cautione, seu fideiussione promittat. Ad quas quidē cōditiones respexisse videtur docti suæ ætatis Theologi, & Iuris-Prudētes, qui in Curijs Regijs Metimnæ Cāpensī congregatis anno 1475. ut Ioan. Mariana, & alij cō

Ioann. Bochius in Theat. Crud. hæret. nostri temp.

Ælian. lib. 3. c. 43.

Lib. 3. Reg. c. 15. lib. 5. c. 12. lib. 4. cap. 18. ubi Lyran. & Abulens. Monzon in Spec. Princ.

Mariana in Histor. Hisp. lib. 24. cap. 8 Saaved qui alia exempla adducit d. pag. 171. & seqq.

memorant Catholicis Regibus Ferdinando & Elifaberhæ cōtra Alfonso Portugalliæ Regem, bellum parantibus, sub eisdem dictam subventionem licitam esse decreverunt.

Quod & antea tempore, Domini Regis Iōannis II. in Curijs Burgenſibus anno 1429. & iterum in Zamorensibus anno 1432: tractatum etiam, & reſolutum fuiſſe, ſatis indicat lex Novæ Collectionis; quæ ex eis, ut apparet deſumpta, ſic habet: *La plata, i bienes de las Igleſias, el Rei no lo puede, ni debe tomar; pero ſi acaciere tiempo de guerra, ò de gran menester, que el Rei pueda tomar la tal plata, con tanto, que despues la reſtituya enteramente, ſin alguna diminucion à las Igleſias.*

L.9.tit.2.li.1.Recop. circa quã uitra Azeved. ibidẽ, vide Greg. Lop. in l.14.tit.22. par. 1. Bobad. in Politic. lib.2. c.18. n.319.

Beda in Marcus cap. quod non eſt licitũ, de reg. iur. Valer. Max. lib.7. tit. de neceſſit.

D. Ambr. lib.2. de offic. cap. 28. relatũ in aurũ 12. q. 2

D. Hier. in epiſt. ad Nepotian. de vit. Cleric. relatas in gloria Episcopii, d. cauſ. 12. q. 2.

Perſ. ſatyr. 2.

Ann. Rober. lib.2. rer. iudic. cap. 2. in 1. par.

Patric. de Regno, lib.9 c.18. Rãgol. in 1. Reg. cap. 19. Marq. in gub. Chr. lib.2. c.16 fol 123 Vazq. de reddit. Eccl. c. 1. §. 3. dub. 3. Contz. li. 6. Pol. c. 62. Suar. in de fenſ. Fidei lib. 4. c. 17. & ſeq. R. einof. in deſenſ. Pat. Eccl. c. §. 4.

Certum quippè eſt, neceſſitatẽ licitum facere, quòd in lege aliàs illicitum eſſet, ut ex Beda in quadam Decretali docemur, bonaquẽ omnia (ut vel in proverbium abiit) ea premente, communia reddi; neque tunc eſſe, cur Eccleſiã, vel Eccleſiaſtici de eiufmodi ſubventionibus queri poſſint, cum æquẽ in ipſorum, ac laicorum tuitionẽ proficiant, ex quibus ſimul Regni, vel Republicæ corpus conſtatur. Et non minũs vulgare, quàm verum ſit illud D. Ambroſij documentum: *Aurum Eccleſia habet, non ut ſeruet, ſed ut erogat, & ſubveniat in neceſſitatibus. Quid opus eſt cuſtoãre, quod nihil adiuvat? An ignoratũs quantum auri, atque argenti de Templo Domini Aſſyriũ ſuſtulerunt? Nonnẽ melius conſtat Sacerdos, propter alimoniam pauperum, ſi alias ſubſidia deſint, quàm ſacrilegũs contaminata aſportet hoſtis? melius fuerat, ut vaſa viventium ſervares, quàm metallorum, &c.*

Similis eſt in eadem ſententia Divus Hieronymus, inquiens, gloriam Episcoporum eſſe, inopiã pauperum providere, & ignominiam Sacerdotis proprijs ſtudere divitijs, ſatiũſque eſſe privatis, & publicis neceſſitatibus ſubvenire, quàm Templorum parietes marmore nitere, auro ſplendere laquearia, & geminis Altare diſtingui.

Qui fanẽ locus Noſ ad illam quaſtionem vocabat, an expediẽs ſit, vel fuerit, Eccleſias, & Eccleſiaſticos pluribus divitijs, & redditibus abundare? In qua negantem ſententiam Bodinus, Cunerus, & alij paſſim ex ſectarijs defendunt, illud Perſij inter alia commemorantes,

Discite Pontifices in ſacro quid facit aurum?

Et Annaus Robertus plura in id ipſum loca ſanctorum Patrum diligenter expendit. Aientem verò Patricius, Rangolius, Marq̄uez, Vazquez, Contzen, Suarez, & Catholici omnes nervoſè propugnant, & ipſe idem Annaus Robertus non minũs ſtrenuẽ in eius deſenſione, in emergenti quadam Carthuſianorum cauſa, ſe habet.

Omnes tamen ſub eã cautione, ne eiufmodi divitiã, & Republicæ & ipſis Eccleſiaſticiſ, præſertim Monachis, danioſa potius, quam utiles ſint, ſeque earum, non tam Dominos, quàm Oeconomos, & Fideles diſpenſatores eſſe ſciant. Adeòque id omne quod decenti Tẽplorum cultui, & ipſorum ſuſtentationi ſupererit, in alimoniam pauperum erogent, & alijs urgentibus Republicæ utilitatibus hilariter offerant.

33 Alioqui malè poterunt, divitijs iuffarcinati, Christum pauperem sequi, & Divi Prosperi consilium spernere videbuntur, qui eos qui Deo militat ex toto corde, divitias fugere debere commonuit: *Quas qui habere volunt, sine labore non quarunt, sine difficultate non inveniunt, sine cura non servant, sine anxia delectatione non possident.*

D Prosper de vita contemp. lib. 2. c. 12

34 Sapèque illud esse verissimum experiemur, quod iam suo tempore prævidit Divus Hieronymus, & nostro longè magis aptatur: *Sunt ditiores Monachi, quàm fuerant seculares, possident opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerant, & sustinet eos Ecclesia divites, quos tenuit mundus antea mendicos. Tratus in paupere domo, & in tugurio rusticano, qui vix millio, & cibario pane rugientem saturare vatre poteram, nunc simillam, & mella fastidio.*

D Hier. in epistol. ad Heliodor.

35 Ac planè, quamvis negari quoque non possit Templorum nobiles fabricas, pretiosioresque ornatus commendari debere, quia ut Divus Bernardus inquit, & Tridentinum diffinit, carnalis populi devotio, quia spiritualibus non potest, corporalibus solet ornamentis excitari, adhuc tamen memoria dignum semper existimavi illud Bonifacii Episcopi, & Martyris Apophthegma, qui dicere solebat: *Olim Sacerdotes aurei; utebantur calicibus ligneis: nunc lignei Sacerdotes, utuntur calicibus aureis.* Quod referens quidam nostri temporis satis pius & doctus Scriptor, aliud simile se audisse inquit de Templis recentibus, & antiquis prædicari: *Quondam erant Christianorum Tempia obscura, & corda lucida: nunc Tempia sunt lucida, corda vero obscura.*

D. Bern. in Apol. ad Guill. in fine, Trid. sess. 22 c. 5. Fr. Mart. de la Vera lib. de instit. Eccl. c. 24. §. 15.

Pat Jacob. Pötan. in bellar. Atticis, 2. par. pag. 389.

36 Ac certè secundum Eruditissimi & Eminentissimi Cardinalis Bellarmini censuram; tametsi hæc Templorum, & ornamentorum Magnificentia, in structis, & dotatis à Principibus notari non possit; in Monachis tamen iam dudum à Divo Bernardo notata comperitur; & in S. Brigittæ Revelationibus legimus, Magis placere Deo cor humile in humili Ecclesia, quàm alti muri, in quibus corpora sunt intra, & corda ab extra. Atque ideò non debere arcas auro, atque argento implere propter ædificia, quia non profuit Salomoni ædificasse tam sumtuosa ædificia, ex quo neglexit cum diligere propter quem ædificabantur. Idemque ipsum super Templorum; & ædificiorum splendore, & ornatu, quem Regulares plerique affectant, & sollicitè conquirunt, cenluerunt Patres Concilij Viennensis, cuius Canon, de hoc agens in Clementina quadam refertur;

Bellarm. 2. to. contro. lib. 3. cap. 6.

D. Bern. in Apol. ad Mon. Cluniac.

S. Brigitt. lib. 3. c. 18. circa fin.

Clem. exivi de Paradiso, de verbor. sign. §. volumus.

ad quam, quia omnibus obvia est;

Lectorem remitto.

(***)

Largus in Pauperes.

EMBLEMA XLI.

*Pauperibus largus Princeps, quem vellicat uxor,
 Fortè Crucem lapidi vidit inesse domi:
 Syderibus dignum lapidem tellure revelli
 Iussit, ubi argenti Copia subter erat.
 Quod miseris donat dives, Deus ipse rependit;
 Colligit ac veluti semina iacta solo.*

COMMENTARIUS.

D. Hier. epist. 2. ad
 Nepotian. relatus
 in c. gloria 12. q. 2.

Iustin. in l. cū mul-
 ta, C. de bon. qua-
 liber.

Theolog. in 4. sent.
 dist. 15. D. Th. &
 reliqui 2. 2. q. 31.
 art. 1.

David Psal. 114.

NON solum in Tempa Templorūque Ministros, Re-
 galis Munificentia debet sua fræna laxare, sed & in
 Pauperes etiam, qui Ecclesiæ columnæ à Divo Hie-
 ronymo vocitantur. Vt enim Imperialis fortuna, Ius-
 tiniano monete, cæteras supereminet aliàs; ita oportet
 Principales in hac erogatione liberalitates cul-
 men habere præcipuum. Quæ Græco nomine *Eleemolyna*, quasi *Mise-
 ricordia* dicitur; & secundum Theologos diffiniri solet: *Opus in quo
 datur aliquid indigentibus, propter Deum.* Qui ipse verus Regum omniū
 Doctor, & Ductor, Fons est & Auctor omnium bonorum, omnibus
 benè faciens, & de quo Regius Vates scripsit: *Oculi omnium in te spe-
 rant Domine, & Tu das illis escam in tempore opportuno. Aperis Tu
 manum tuam, & implet omne animal benedictione.*

2 Unde in sacra Pagina Sancti illi Reges, ac Principes Dei Ecclesie Nutritij, Ioseph, David, Iosaphat, & Ionas, qui in hac virtute excelluerunt, plurimum commendantur; & Abdias, qui centum Prophetas pascebat, ut in libro Regum habetur. Meritoque D. Augustinus; & Lactantius Firmianus impium illud Stoicorum dogma exilio damnant; qui Misericordiam inter animi morbos annumerabant, & inter vitia, eleemosynam facere recensebant.

1. Regum 18.

D. Aug. to. 1. lib. 1.
de morib. Eccles.
Cath. Lactan. lib.
6. divin. inst. c. 11:

3 E quorum iesta esse videtur ille, qui apud Plautum dixit:

Malè meretur, qui mendico dat, quòd edat, aut quòd bibat.

Nam & illud quòd dat, perdit, & illi producit vitam ad miseriam.

Plaut. in Trinum.
Act. 2. Scen. 2.

Et ille Lacon apud Plutarchum, qui mendico ab eo stipem petenti. *Si darem (inquit) tibi, eò magis mendicares: Nam huius tuæ deformitati causam præbuit, is, qui primus tibi dedit, eaque te ignavum reddidit.* Immitis quidem, & inhumana sententia:

Plutar. in Apophth.
Lacon.

Proverb. 15. 27.
16. 6 21. 3.

4 Quanto Salomon melius, qui per misericordiam, & fidem, iniquitatem redimi, & peccata purgari docet, & hoc magis Domino placere, quam victimæ. Ecclesiasticus inquit: *Pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio, & benedictio tua;* & Christus Dominus, ac Præceptor noster, qui nobis misericordes esse, & dare eleemosynam iubet, & amicos facere de mammona iniquitatis, ut cum defecerimus, recipiat nos in æterna tabernacula: Et D. Ambrosius egregie eos, qui omnia sibi vendicant, & nihil cum pauperibus communicant, his verbis reprehendens: *Quosque extenditis divites insanas cupiditates? Numquid soli habitabitis super terram? Cur esticitis consortem naturæ, & vindicatis possessionem naturæ? In commune omnibus, divitiis atque pauperibus, terra fundata est, cur vobis ius proprium soli divites arrogatis? Nescit natura divites, quæ pauperes omnes generavit: nudos facit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra; quos edidit, nescit fines possessionum sepulchro includere, &c.*

Eccles. 7. 33.

Luc. 6. 36. 16. 9.

D. Ambr. in lib. de
Naburthe cap. 1.

5 Quod Monitum, cum Regibus dirigatur, plurimorum quoque Regum, & Imperatorum exemplis suadere possem, qui in eius excelluerunt observatione, quorum copiosum Catalogum novissimus Beyerlinchius nobis exhibuit: sed placuit, præsens Emblemata ex illo Tiberij Secundi; Imperatoris Constantinopolitani, formare, qui, ut post Eutropium, plurimi Auctores scribunt, ita copiose bona pauperibus erogabat, ut ob hoc sæpius ab Imperatrice coniuge obiurgaretur. Cui ille, ne turbare, ut respondit, Deumque fisco uberrimè provisorum; cui, ut Salomon dixit: *Qui miseretur pauperi, fructuatur.* Accidit autem, quòd altera die per Aulam Regiam deambulans, marmoreum vidit lapidem, signo Crucis sculptum, pedibus conculcari, quod cum nefas esse censisset, & ut irreligiosum a Theodosio, & Valentiniano Imp: peculiari sanctione prohibitum, illum protinus erui, tollique præcepit; sub quo tamen alius, & deinde tertius, eodem signo signatus, apparuit. Quibus tandem eodem modo elevari mandatis, mox inastinabilem thesaurum, supra mille auri centenaria habentem, invenit, ex quo pauperibus, adhuc abundantius, ut consueverat, subministravit. Et in hu-

Beyerlin. in Thea.
litt. E. ex pag. 68.
& lit. L. ex pag. 90
ad 94.

Eutrop. lib. 17. rerum Rom. Greg.
Turon. lib. 5. c. 20
Paul. Diac. in hist.
Long. lib. 6. c. 3;
Aimoin. de gest.
Franc. lib. 6. c. 19.
Baron. to. 7. pag.
851. Camer. 1. to.
cap. 63. & 2. c. 73.

Prover. 19.

L. univ. C. ut nemini liceat sign. Salvar. Christi, &c.

ius ardenus charitatis præmium, alium postmodum, ingentio-
re a Narsete quondam in quadam urbe Italiae reconditum, fete quodam
manifestante, adinvenit, ex quo etiam ipse hilari erogatione dispen-
savit egenis.

Marlian. in Theat.
Polit. cap. 25. ex
pag. 256.

Quam historiam, simulque alias, quibus virtus eadem suadetur, re-
censet etiam Ambrosius Marlianus, & ex ipsis hoc pium anxioma de-
ducit:

Nes sis ipse miser, miseris succurre disce:

Di-ces opum est inopi, qui dare no-uit opem.

Proverb. 3.

Hoc est enim quod Deus, qui nec falli, nec fallere potest, eleemosy-
narijs promittit, dum in Proverbijs ore Salomonis enuntiat: *Honora
Dominum de tua substantia, & de primitijs frugum tuarum da pauperi-
bus, & implebuntur frumento borrea tua, & vino torcularia redunda-
bunt.*

D. Chrysof. in Ge-
nes. hom. 27.

Ad quem locum, & alia similia, quæ de centuplicato eiusdem ero-
gationis fœnore agunt, respiciens D. Chrysofomus: *Qui facultatem
(inquit) tribuit pauperi, ipse est qui beneficio fruitur, centupla nempe sæ-
neratione recipiens. Sicut enim qui seminat, cum iacit granum, non per-
ditum credit, sed multiplicandum expectat in messe; ita qui eleemosynam
seminat, non amittit panem suam, sed multiplicat etiam in hac vita.*

D. Ambr. in ferm.
de miser. & in I.
Timoth. 6.

Nec minùs piè, & eleganter Divus Ambrosius, illum verè esse divi-
tem docuit: *Qui in Deo dives est: qui misericordia opulentior, quam di-
vitijs, facultates suas cum pauperibus dividit: qui locupletem, dando, ma-
gis quàm habendo, se ostendit. Qui ad hoc se meminit habere divitias, ut
fœneretur Deo, pascat Christum, vestiatur Dominum: qui patrimonium
suum non ingrato heredi quarit relinquere; sed per pauperes illud Christo
desiderat commendare: qui divitias cælo magis, quàm mundo commēdat;
qui desiderat potior esse opere, quàm suæ substantiæ facultate: qui thesau-
ros ad superna transmittit, qui ad hoc vivit, ut operetur; qui ad hoc ope-
ratur, ut in æternum vivere mereatur: qui viduarum casibus flētitur, &
pupillorum miseria commovetur. Hoc nitamur, ut bonis factis divites si-
mus, & his terrenis copijs, spirituales divitias acquiramus. Semine-
mus in terris, ut metamus in cælis, ubi thesaurus collocatur æternus.*

Avētin. lib. 1. ann.
Boior. Sabell. ex
Turp. lib. 8. enc. 8.

Sed quia nec omnia, nec obvia nostris, huius commentarijs inferere
volumus, omisis alijs Sanctorum Patrum, quæ in hoc ipsum ten-
dunt sententijs, & passim apud varios Auctores reperuntur, satis hu-
ius charitatis fervorem, & præmia divina, quæ eum manent, Reges,
ex Carolo Magnò, qui & ipse Rex, & Imperator magnificus extitit,
discere possunt, qui non contentus duodecim pauperes quottidia-
no pastu prope suam mensam habere, præter alia, quæ eis liberaliter
largiri solebat, auream quoque mensam, item tres argenteas præ-
tiosissimas vendi, & eisdem per suos Archifflamines distribui man-
davit.

Ionvil. in vit. Lud.
cap. 84.

Satis ex Divo Ludovico Francorum Rege, qui, ut in eius vita Iō-
vilus enarrat, quocumque locorum se conferebat, centum & viginti
pauperes, & tempore quadragesimæ duplicato numero, per singulos

dies cibus Regijs alebat. Melius hos sumtus in eos, quàm in luxum, ut alij solent, conferri inquit, & hac ratione opes & Regnum stabiliri.

10 De Zenone quoque Constantinopolitano Imperatore refert Baronius, revelante Virgine Dei Genitrice propter eleemosynarum erogationem, divinam vindictam, quam pro violento stupro meruerat, evasisse.

Baron. to. 6. ann. Chr. 474. ex Prat. spirit. fol. 175.

11 In Osualdo etiam Anglorum Rege (testante Beda, & ipso Anglo) eadem adeò virtus enituit, ut cum die sancto Paschæ, cum Aldano Episcopo confedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus Regalibus epulis refertus, iamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intravit subito minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicavit Regi, quia multitudo pauperum undequaque adveniens maxima, per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynæ à Rege. Qui mox, dapes sibi appositas, deferri pauperibus iussit; sed & discum argenteum confringi, atque iisdem minutatim dividi præcepit. Quo viso, Pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram eius, & ait: *Nunquam in veterascat tam larga in dando manus.* Quod & iuxta votum benedictionis eius provenit. Nam cum interfecto, eo in pugna, manus cum brachio à cætero essent corpore resectæ, contigit, ut hætenus incorruptæ perdurent. Denique in urbe Regia, quæ à Regina quadam *Debba* cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in Ecclesia Sancti Petri servantur, ac digno à civibus honore venerantur.

Beda lib. 3. histor. Angl. cap. 6.

12 Ad quod exemplum, & ad illud aliud, quod de Amedeo Sabaudia Duce Christi pauperes loco canum venaticorum largiter exhibente, cuius iam supra mentionem feci, commodè aptari possunt carmina Claudiani, quibus Probum Consulem ob eandem virtutem ita merito laudat, & posteritari commendat:

Sup. Emb. 32. in fine.

*Hic non divitias nigrantibus abdidit antris
Nec tenebris damnavit opes: sed largior umbre,
Sue verat innumeras hominum ditare catervas,
Quippè velut denso currentia munerum nimbo,
Cernere semper erat populos undare Penates:
Assiduos intrare inopes, remeare beatos.
Præcepta illa manus fluvios superabat Iberos,
Aurea dona vomens, &c.*

Claud. in Cons. Prob.

13 Sint ergo Principes in egenos omnes, & pauperes admodum liberales. Credant hunc maiorem Regijs titulis esse *Pauperum Patrem*, & ut Theodosius, & Valentinianus rescripserunt. Nulla professione virtutis, nullaque re alia potius homines Deo, quàm prona hac liberalitate coniungi: *Nam cum beneficiorum fontibus genus amplificetur humanum, divinam benevolentiam nobis credimus obligari, unde spes tota vicissitudinis expectetur.*

Theodos. & Valent. in Novell. de bon. Decur.

14 Quod si Thesauros, & nunquam deficientes gazas congerere avêt, nullam sibi negotiationem quaestuosiore, nullumvè ampliorem se-

Pet. Raven. in quodam serm.

curioremque thesaurum comparare posse, hac, etiam prodiga, in pauperes effusione cognoscant. De quibus Petrus Ravennas merito dicere potuit: *Manus pauperis est g. zophilacium Christi: quidquid pauper accipit Christus acceptat. Da ergo pauperi terram, ut accipias Regnum: da micam, ut accipias totum: da pauperi, ut detur tibi: quia quicquid pauperi dederis, tu habebis: quod pauperi non dederis, habebit alter.*

Martial. lib. 5. Epigramm.

Quod ad Ethnici Martialis mentem respicere videtur, qui idem de qualibet liberali erogatione in amicos facta, ita eleganter scripsit:

Callidus effracta nummos fur auferet arca,

Prosternet patrios impia flamma lares.

Debitor usuram pariter sortemque negabit

Non reddet sterilis semina iacta seges.

Dispensatorem fallax spoliabit amica;

Mercibus extructas obruet undar ates.

Extra fortunam est, quicquid donatur amicis

Quas dederis, solas semper habebis opes.

Poeta ap. Ribad. in vita S. Francisc. Borgiæ. lib. 1. c. 11

Vnde Poeta alter æquè prudenter de pauperibus dixit:

Quisquis enim cupide non expendenda recondit,

Qua nulli tribuit, pauperibus rapuit.

Tacit. lib. 4. histor. Vlpian. I. C. in l. 1. §. in causa, D. de quaestio.

Ast verò si Reges ad comparandos, & alendos exercitus egere pecunijs obicias, in quibus Reipublicæ nervos, & gentium quietem consistere, Politici clamant, Audi quid hac etiam in parte pauperum subsidia præstare, Clemens Alexandrinus edoceat: *Coge tibi exercitum inermem, ad bella ineptum, fundendi sanguinis nescium, sine iracundia, sine sordibus; senes pietate præstantes, pupillos Deo charos, viduas mansuetudine armatas, viros charitate ornatos. Tales compara tuis divitijs & corpori, & anima satelites, quorum Dux est Deus, propter quos & navis submergenda sit levior, solis gubernata Sanctorum orationibus, & morbus fervens domatur, manuum impositione fugatus: & latronum aggressio te armatur, pijs precibus spoliata, & vis demonum frangitur rigidis iussionibus, agnoscens re ipsa quid valeat. Omnes hi milites & tuti custodes, nemo otiosus, nemo inutilis, &c.*

Clem. Alex. in orat. nuper inventa de divitibus apud Euseb. in Theopoli. pag. 540.

Et hæc quidem de elemosyna, & eius effectibus terigisse sufficiat, quique plures alios desideret, peculiare tractatus, qui de ea extant, adire poterit. Nos ut huic nostro Commentario colophonem addamus, illud opportunè subiungendum, sive submonendum esse censemus, nimirum, in hac, ut & in alijs virtutibus, Regum prudentiam, eorumque, qui ipsorum nomine elemosynas dispensare solent, desiderari. Neque enim aqua lance plebeis debent, & nobilibus pauperibus subvenire, ut D. Thomas. & alij resolvunt. Maturiusque senibus, quos si fortè mane quaesieris, non subsistent, quàm iuvenibus succurrendum est. Puellarum quoque virginum, præsertim orphanarum, matrimonia, eiusmodi largitionibus competenti modo, & tempore factis, ita sunt disponenda, ut pericula, quæ earum sexus ætasque pati potest, celeriter evitentur, cum constet, quantum in his damni soleat ex cunctatio-

D. Thom. & alij in 2. 2. q. 32. art. 9. latè Tiraq. de nobil. c. 20. n. 154. & Ego in 2. to. de Ind. guber. lib. 2. cap. 7. ex num. 58.

18 ne cautari. Et hoc planè est, quod præclarè, ut reliqua, D. Ambrosius admonuit, dùm inquit, perfectam liberalitatem fide, causa, loco, tempore commendari, alijsque circumstantijs, quas apud Gratianum legere poteris.

D. Ambros. 1. off. relatus in c. consideranda & in cap. pasce, 86. dist.

19 Adde, ipsas quodque eleemosynas Regum profundas, nocivas esse posse, si non tam pauperes iuvent, quam faciant, hoc est, si subditi, eis inescati, vel adumbratam mendicitatem profiteantur, vel quam proprijs laboribus officijs, atque artificijs depellere possent, ignavi ac socordes sub hac confidentia patiantur. Qua consideratione Tiberius Imperator Hortalum Hortensij nepotem, qui inopiae suae subsidia poscebat, his apud Tacitum verbis absque ulla largitione reiecit: *Si quantum pauperum est, venire huc, & petere pecunias ceperint, singuli nunquam exsatiabuntur, Respublica deficiet, languescet atque industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia expectabant, sibi ignavi, nobis graves.*

Tacit. li. 2. Annal.

20 Quae etiam ratio Imp. Gratianum, Valentinianum, & Theodosium movisse videtur, ad mendicantes validos inquirendos, & vel servos, vel perpetuos colonos illorum faciendos, qui accusassent ignavam illam, & ociosam mendicitatem. Et Iustinianum, ad peculiarem Quaestorem creandum, qui de hoc delicto cognosceret.

L. 1. C. de medic. valid. lib. 11.

Iustin. Novell. 80. de Quaestore.

21 Quibus antiquior Plato, nullos in sua Republica mendicos esse etiam patitur, vultque eos à Magistratu expelli, quos mendicitati dare operam viderit. Quod de eis, qui illam affectant, & ociosi ac vagantes vitam transigunt, accipiendum est, de quorum inquisitione, & punitione alio loco commodius agemus.

Plato lib. 9. de legib.

Infr. Embl. 77. ubi de otiosis.

22 Et certè Adrianus Imperator, licet, Spartiano referente, valdè pius, & misericors in pauperes fuerit, ad Servianum tamè Alexandriae Aegyptiae Praefectum scribens, ut apud Flavianum Vopiscum habetur, de Ecclesia primitivae Christianis, qui in ea urbe degebant, commendat, quòd nemo ibi otiosus vivere sineretur: *Alij (inquit) vitrum constant, ab alijs charta conficitur: alijs lymphiones sunt: omnes certè cuiuscunque artis, & videntur, & habentur. Podagrosi quòd agant habent: habent caeci quòd faciunt, ne chiragrici quidem apud eos otiosi vivunt. Vnus illis Deus est, hunc Christiani, hunc Iudaei, hunc omnes venerantur & gentes, &c.*

Spartian. in Adria. cap. 22. Sabell. lib. 4. enead. 7.

Vopisc. in Saturn. pag. mihi 245.

23 Quod sanè, si ut oportet, & sapè tractatum est, in nostra nunc Republica servaretur, legitimique pauperes, à sophisticis distinguerentur, iuxta eorum distinctionem, quam benè Alexius Venegas scripsit, hi illorum panem non ederent, nec ubique vagantium pauperum examina cerneremus, quorum plures, ut Glossa quaedam ait, iustius corrigi debent, quam subveniri. Ideòque Adriani epistolae consonas Venegas (licet eam non viderit) in quibus ministerijs, caeci, mæci, claudi, utiliter occupari, & simul Republicae deservire possint, sibi que ne cessaria ad victum parare, satis luculenter exponit. De quo etiam Dominicus

Alex. Venegas in lib. de different. libr. fol. 155.

Gloss. in Rubr. de mend. valid. c. non omnis 5. q. 5. c. 1. 80. dist.

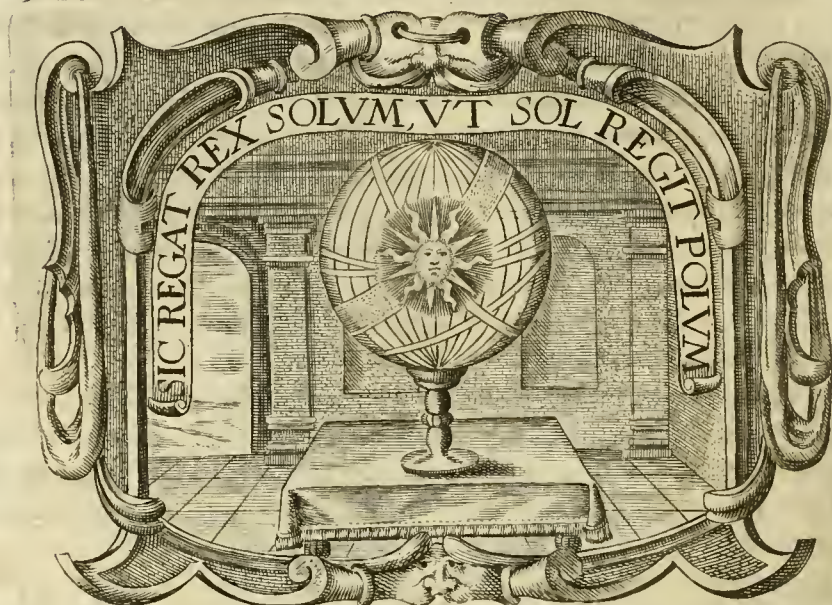
Dom. Sotus in caus. pauper. Herrera in su. Albergue de pobres, Navarrete in discurs. polit. cap. 9.

Soto, & alij, peculiare, alios tractatus elaborarunt; Vanè tamen omnes, cum nunquam ea, qua oportuit cura, de eorum executione actum sit.

(. .)

Sic Regat Rex solum, ut Sol Regit Polum.

EMBLEMA XLII.

*En Phaetontiacus licet ardor nifus in aethram,
Non superi penitus comprimit axis onus.
Sic prudens regimen populum non comprimat usque,
Ast alio incedens impete, tardet eum.*

COMMENTARIUS.

NON fatis est Principem, alijs in speculum & regimē datum, ijs virtutibus splendere, vitijsvē carere, quae in praecedentibus exposuimus, nisi haec omnia prudentia temperet, quae rerum expetandarum scientia communiter diffinitur, sive, ut ex Macrobio, & alijs Lelsius, & Chavalus scribūt: *Virtus intellectus, dirigens ad rationis normam universa quae cogitat, quaeque agit, & per quam in omni negotio occurrente novimus, quid honestum, quid turpe, vel illicitum sit.*

Huius enim virtutis tanta est praeminētia, ut ei primus inter alias locus à veteribus datus fuerit, utpotē quae inter omnes suum effectū exerat, ut nihil praeter rectum, laudabile, temporique conveniens facere doceat, ut iam alio loco insinuavi, plura in eius commendationem adducens, & latē Petrus Andreas Canonherius, & alij plurimi prosequantur, eam ita praecise in quolibet Principe requirentes, ut veluti proprium, ac praecipuum ipsius character esse debeat, & secundum

Macrob. lib. 1. de somn. Scip. cap. 8. Lelsius de iust. & iur. lib. 1. cap. 1. & 2. Chaval. de perf. prud. lib. 1. cap. 1.

Sup. Embl. 13.

Canonher. in Aph. 1. pag. 455. & seq. Khirner. & alij, quos ipse refert Lels. & Chaval. sup. Theat. verb. *Prudentia.*

dum Dionem Chrysostomum, latius ab Eusebio Nierimbergio relatum, non minus impossibile videatur, Regem sine prudentia imperare posse, quam lumine luscum ad res lōgo intervallo distantes visu perungere: aut si quis dicat, eum, qui cū adstātibus, ita ut ipsum exaudiāt, loqui non potest; totis populis & castris loqui posse, ut exaudiatur.

Dion Chryf in orat. de Regn. Euseb. in Theop. pag. 417. & seqq.

3 Eandemque ob causam apud Aegyptios Mercurij gemini simulachrum sic effectum conspiciebatur, ut alterum senili esset vultu venerandum, alterum florente iuventa generosum, ut significarent, Principem cum animi prudentia, vires habere debere coniunctas. Quod ex Sinesio sumens Hadrianus Iunius hoc Emblemata confecit, sub lemmate, *Prudentia cum robore coniuncta:*

Sines. in orat. de Regno, Iunius Embl. 13.

*Viribus Cillenius integris stat; Robur in-victum est, sapientia si
Iunius cum senio gravi Firmes: qua sine, concidet.*

4 Sed hæc porro virtus, cū semper maximo studio à Regibus quæri, coli; exerceri que debeat, tunc præsertim eisdem necessaria summopere erit, cum turbati, malè vè ià ab antiquo morati Regni, habenas suscipiunt, quas nisi prudenter, ac tēperatè regant, & flectant, ita ut paulatim illud ad meliorè frugem statū que reducant, effrænè forsitan, & in peiora ruentē populū experientur, vel nova imperia tentantē, & tādē agnoscent, uno impetu de uno extremo ad aliud traduci nō posse, neque præcipitanter, & incōsideratè, sed *Peletentim*, ut in Proverbio dicitur, sensim atque cunctanter, eiusmodi negotia aggredi, gerique debere, illudque Titinij verissimum esse:

Erasm. in hoc Adag. pag. 680.

Sapientia Gubernator navim regit, non Valentia.

Titin. ap. Noniū, & Erasim. pag. 764.

5 Necnō & vetus Adagium, quo *Lentè festinantū* esse docemur. De quo Altiatus nobile illud Emblemata confecit, *Pro Principibus subditorum incolumitatem procurantibus*; ut iam alio loco recolui. Et quo (ut benè Erasimus observat plurima notatu digna ad eius illustrationem adducens) in tanto proverbiorū numero, nullū est aliud perinde dignū, quod omnibus incidatur columnis: quod pro Templorum omnium foribus describatur, & quidē aureis notis: quod in Principalium aula-rum valvis depingatur, quod Primatiū insculpatur anulis, quod Regijs in sceptris exprimatur: denique, quod omnibus ubique monumētis repræsentetur, propagetur, celebretur: ut quod rātopere expediat semper cuiusque observari animo; quod nusquā non occurrat oculis, nulli quidem mortalium non maximo futurum usui, præcipuè tamen Principibus, & ijs, quibus, ut verbis dicam Homericis:

Altiat. Embl. 143. vide sup. Emb. 13.

Erasim. in Adagio *Festina lente*, pag. mihi 240. & seqq.

Commissi populi, ac tam multa negotia cura.

6 Hoc, ut nos, Nostris (quibus cū loquimur) suadeamus, præsens Emblemata ob oculos ponimus, in quo, ut vides, Solē repræsentamus, suum cursum per Sphærae circulū, qui Zodiacus dicitur, peragentē. Cuius, concors est omnium Astrologorum sententia, non recto per cœlum meatu ferri, sed obliquo, leni atq; moderato, ut ita Orbis universi machinam æquabili temperie calefaciat; & quamvis non solum in diversum, sed & in adversum Cœlorum motum, suos dirigit gradus, illum tamen non usquequaque impedit, sed aliquantisper retardat.

Plutarch. in vita
Phocion in Prooc.

Quam quidem similitudinē ex locupletissima Plutarchi pœnu depromimus; qui, ubi eandem Mathematicorū disciplinā eleganter exposuit, ipsam (ut & Nos facimus) ad Reipublicæ regimen transfert, sic inquit: *In Republica item nimis directus, & per omnia populi voluntati reluctans, ingratus est tenor, & rigidus, ut contra lubricus, & proclivis, qui peccantes sequitur, cum eò videas inclinare populum, &c. Qua temperatura mundum quoque perbibent Deum regere, non violentia, sed lepore & ratione inducendō leniens necessitatem.*

Gasp. Ensl. in nuc.
hist. pol. 2. p. c. de
Consilio, & Cōsil.

Hanc Plutarchi doctrinam Platoni tribuit Gaspar Ensl, & eam Regijs Consiliarijs adaptat, quos ait pari modo Regum suorum effrænes abruptosvè motus retardare debere.

Plutarc. in moral.
Erasm. in similib.
fol. 4.

Idem quoque Plutarchus, & eo non relato, Erasmus, aliam ad hunc eundem finem similitudinem ex arboribus sumunt, inquentes, quod *Quemadmodum periculosum est, annosas arbores, quæ iam latè sparsere radices, revellere loco, & aliò transportare. ita Rempublicam, longo tempore suis in veteratis institutis, ad aliam vitæ rationem traducere non licet citra maximos rerum motus.*

Erasm. in similib.
fol. 5.

Neque abest aliud simile, quod ab ijs, qui equos domāt, potest desumi, qui primùm blandiuntur, ac mollissimè tractāt, ut assuescāt, fræno, quo exéplo, sic populū lenitate subeundū, Erasmus animadvertit. Apud quē plura etiā alia huc spectantia leguntur, dū illud Adagium explicat, quod nos *Scēna servire* admonet, id est, tēpori, & rebus præsentibus accommodare. Sed ne à Solis orbita, quam premere cœpimus, recedamus, vocari quoque rursus ad partes potest idē ipse Plutarchus, qui alibi, nō minis scitè, in Principibus oportere inquit, ut ratio, atque sapientia sua gravitate cōpescat reprimatq; potentiā illorū, qui facilè uno ictu coerceri non possunt: ut quæ Solē imitentur, qui ad summam evehctus altitudinem in partibus Septentrionalibus, lentissimè movetur, tarditate suum cursum rectum efficiens.

Idem in hoc Adagio. pag 637.

Plutar. in lib. ad
Princ. in doct.

Sed quid in creaturarum exemplis recensendis immoror, cū Deus ipse, summus earundem Creator, & Governator, eadem prudentia, & providentia in rebus magnis, atque arduis disponendis, & exequēdis utatur. Attingens à fine usque ad finem fortiter, & disponens omnia suaviter, ut in libro Sapientiæ docemur, & rhetoricè, ultra plures alios, Ioannes Boterus prosequitur, anni tempora, inter alia, exempli gratia, perpendens, quæ, ordinante Deo, ex Aestate ad Hyemē deducuntur; tedita tamen, ut hinc Veris, inde Autumni benignitas interveniat, ne de uno extremo in aliud cum hominum damno sine hac temperatione prolaberentur. Quod benè agnovit Virgilius dum cecinit.

Sapient. 8.

Boter. in relation.
univers. lib. 2. in
princip.

Virgil. 2. Georg.

*Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
Sinon tanta quies inter frigusque caloremque
Iret, & exciperet cæli indulgentia terras.*

Boët. de Consol.
lib. 2. met. 8. in fin.

Atque adeò sic planè verissimè alibi exclamat Boëtius

*O fœlix hominum genus,
Si vestros animos amor,
Quo cælum regitur, regat.*

Quia nemo, ut benè quidam Neothericus monet, sibi imperâdi genus firmum, stabile, diuturnum spōdere aufit, quod non divini simulacrū gerat, & cœli ordinis armoniam, ei velut correspondendo, repræsentet, cum ad disciplinam mundi superioris, ista inferioris ordinata sit, & iuxta D. Cypriani monitum: *Aquissimum sit, ut quemadmodū ad divinum Imperium de terrenis mutuamur exemplum; sic cœlestis Imperij similitudine terrena metiamur.* Et in hoc Solis, de quo agere cœpimus dicere cū Poëta possimus: --- *Solem quis dicere falsum*

Audeat.

10 Cuius exemplar, quoniã Cato imitari nescivit, ab eodē Plutarcho iustè reprehēdi meruit, quòd cum esset eo ingenio, ijsque moribus, ut seipsum mutare, & ut Sallustij verbis utar, naturã versare, minimè posset, nō modò suæ Reipublicæ nihil profuit, quã profus voluit ad suos mores attrahere; sed potius valdè obfuit, & in Cōsultatu repulsam tulit, & de eo Cicero sic in quadã epistola scribere potuit: *Nam Catonem nostrū non tu amas plus quàm Ego; sed tamen ille optimo animo utens, & summa fide, nocet interdū Reipublicæ, dicit enim tanquam in Platonis Politia, non tanquã in Romuli face sententiã. Cum tamen non minùs sit probanda medicina, que sanat agras Reipublicæ partes, quàm que exsecet.*

11 Cui mirè conveniens Aristoteles optimè docuit, non solum Rempublicam, quæ optima sit, considerari debere, sed etiam que constitui possit, quæque facilior, & cunctis civitatibus communior habeatur. Et alibi rursus, Ancipitem, & periculosam nimis esse mutationē, quæ subito, & cum quadam violentia suscipitur, faciliorem autē, quæ sensim, & paulatim declinando fit.

12 Est enim rebus in omnibus modus adhibendus, nec de extremo ad extremum transitus nisi per media faciendus, & quemadmodum medici in veteratos corporis morbos, paulatim expellunt, & corpus expurgant, atque reficiunt; ita qui Rempublicam curant, velle non debent eam, uno ictu, aliò à quo longissimè aberat, fracto eius impetu, traducere, sed Horatianum illud pensare:

Est quodam prodire tenus, si non datur ultra.

3 Et iuxta personarum, temporum, & locorum qualitatem prudenter curare, commissam provinciam ex mala meliorē, & postea ex meliori optimam (si possit) efficere, eosdēque rursus medicosimitari, qui, ut benè monet Canonherius, naturæ morborū se se accommodant, humores qui sunt educendi, educunt; quartanã ex contumaci superboq; humore genitam, non purgant, quia id sine totius corporis cōsultione efficere nō possunt. Quod, ne Pilatū quidē (alioqui pessimum iudicē) latuit; nã ut Iosephus enarrat, cū statuas Cæsaris in Tēplo Ierosolymitano collocari iussisset, videns tamen populi pertinaciã, qua citius mortem oppetere, quam statuas in Tēplo servare volebat, cessit ei, atque statuas deposuit, quamquam armato exercitu, ad hanc rem instructo, potuisset simul omnes, qui parere nolebant, facilè trucidare.

5 Sic & magnus ille Moyses, quamvis à Deo legis tabulas accepisset, eas confringere fatius duxit, quàm populo edicere, cuius mentem

Theod. Grafvinc. in tractat. de iure Maiest. pag. 67. & 68.

D. Cypr. de idol. vanit.

Plutarch. in dict. Proëm. ad vit. Phocionis, vers. *Hæc Catoni.*

Cicer. ad Attic. lib. 2. epist. 1.

Arist. 4. polit. 1.

Idē 6. polit. c.

Horat. lib. 1. epist. 1. ad Mecæn.

Canonher. in Aphor. pag. 498.

Ioseph. lib. 18. antiq. cap. 4.

Exod. cap. 32.

Dion. lib. 62.

a legum observantia, & executione tunc temporis prorsus alienam cognovit, cum eundem vitulum adorantem invenerat. Et de Augusto valdè ad rem nostram Dion Cassius scribit: *Non omnia statim uti decretum erat executus est, veritus ne parum succederet, si simul homines transferre, & invertere vellet, sed quædam in tempore disponens, quædam reiecit in tempus.*

Tacit. 3. Annal.

Tiberius quoque apud Tacitum, licèt imperandi artè fatis calluerit, cum de renovandis sumtuarijs legibus in laxato iam populo tractaretur, Patribus videndū proposuit, an non potius esset omittere adulta, & prævalida vitia, quam illud assequi, ut palam fiat, quibus flagitijs illi qui imperant, pares esse non possint. Et alibi, ausus nō fuit, permisos dudum ab Augusto ludos in posterum prohibere, ne populum per tot annos molliter habitum, ad duriora vertere videretur.

Idem 1. Annal.

Tacit. lib. 1. hist.

Est quippè Populis semper aliquid condonandum, dum (ut idem Tacitus ait) nec totam servitutem, nec totam libertatem pati possunt.

Saaved. Empr. 46. in fin. pag. 312. vide eundè ex pag. 281. ad 284.

Et ut nuperus noster Politicus optimè monet: *Quando se puede tener algun daño, ó inconveniente notable, es gran destreza ael Principe, gobernar al pueblo con su mesma ricnda, i ir al passo de su ignorancia.*

Plutarc. in precep. polit. & apud Canonher. ubi supra, pag. 497.

Quod prius Plutarchus his verbis edocuit: *Qui in administrandis rebus ita versantur, ut ad salutem publicumque commodum, velut ad metā aliquam, sua consilia dirigant, non nihil interdum civium gratia, & voluntati concesserint, nec singula, velut ad filum redacta, & elint severitate potius & vi, quàm mansuetudine & humanitate conficere, hi mihi planè videntur sapientissimè secundarum rerum viam incedere.*

Cicer. lib. 1. famil. epist. 9.

Cui consonat illud Ciceronis: *Cum Populum persuaderi posse diffidimus, cogi fas esse non arbitramur.* Et Natalis Comitit, sic inquentis: *Nā certè quidem aliquando concedendæ sunt urbibus quædam impunitates, quod & illa servantur, & reliquæ invitentur illarum exemplis ad accipiendum imperium, obviata spe humanitatis, & clementia, ut enim quædam concedenda convalescentibus corporibus, aut nauseantibus, non quia salubria sint, sed quia per hæc sibi videantur quodammodò recreari: sic malè affectis civitatibus, quædam concedentur utiliter, ut alacres postmodum sint ad cætera munia exequenda.*

Pacat. in Paneg. Theodof.

Et hinc fluxit celebris illa Magni Theodosij apud suum Panegyristen laudatio, ac commendatio, dum inquit: *Non contentus ipse vitia reiecisse, alienis vitijs corrigendis, curam adiecit: idque moderatè, ut suadere potius honesta, quàm cogere videreris.*

Cassiod. li. 3. epist. 51. ad fin. cuius etiam memini sup. Embl. 31. in fin.

Cassiodorus quoque eleganter, ac prudenter ostendit, suum Regē Theodoricum populis ludos Circenses indulisse, & præmijs victores aurigas remunerasse, etiam si cognosceret in illis ab honestis moribus aliquantum excedi, sic finiens: *Hæc nos fovemus necessitate populorum imminentium, quibus votum est ad talia convenire; dum cogitationes serias delectantur abiciere. Quapropter largiamur expensas: non semper ex iudicio demus. Expedit interdum desipere, ut populi possimus desiderata gaudia cōtinere.* Planè etenim, ut egregiè scripsit Muretus, si qui equis, elephantis, camelis, alijsque animalibus præfunt, observant diligenter, quibus illi rebus oblectentur, & mulceantur, summoque studio

Muret. lib. 2. in Tact.

illa persequuntur, hæc vitant; quò magis idem faciendum est ijs, qui homines regunt.

20 Quam Regendi, Regnandi que artem Galba parum intelligens, vel observans, militarem que disciplinam, alios que corruptos Reipublicæ mores, quibus Neronis tempore Populus assueverat, uno impetu ad prisecam observationem reducere volens, paucis mensibus, ut Tacitus, & Suetonius tradunt, tenuit Imperium, maior que privato visus, dum privatus fuit, & dignus Imperio, si non imperasset.

Tacit. lib. 1. hist. Sueton. in Galb.

21 Idem que Pertinaci contigisse, Spartianus commemorat, dum simili studio laxationes sub Imperio Commodi avidè à Populo Romano receptas, simul atque eiusdem Imperij habenas suscepit, emendare curavit, oblitus illius moniti Lucani:

Spartian. in Pertin.

Lucan. lib. 8.

----- *Mutissima fors est
Regnorum sub Rege novo.*

Et doctrinæ Philosophi præclare tradentis: *Non minus negotij esse Reipublicam emendare, quam ab initio constituere.*

Atist. lib. 4. Polit. c. 1. vide Saavedra Emp. 59. pag 440.

22 Quæ quidem Gentilium monita & exempla, pluribus alijs, & superioribus Sanctæ Nostræ Almæ, & Catholicæ Ecclesiæ firmitatem accipiunt, cum suis primitivis temporibus, quorû vestigia hucusque perdurant, Ethnicorû, qui ad eam transibant superstitiones, & festivitates; multoties, in eorum solatiû retinuit, causam tamen earû immutans, ac veluti sacris ritibus expians, & in Religionis nostræ meliorè observationem traducens, sic Barbaricæ feritatis ritus, quos in totum evellere non poterat, sensim amputans, vel, ut Sol Emblematis nostri, retardans, ut de Cereorû, Equestrinûque ludorû, & alijs similibus festivitatibus, Baronius, & alij passim animadvertunt, & ante eos Vetus Breviariû, à Fr. Ioanne Pontano relatû, cuius verba sic habent: *Prospiciens Ecclesia, quòd non de facili eos à tali consuetudine revocaret, cogit àlo tractavit, ut observantia sic maneret, sed potiore nomine militaret.*

Baron. in Martyr. 2. die Febr. & 1. Aug. Durad. Bèzō D. Lau. Ramir. de Prado. & alij apud Me 2. tom. lib. 1. c. 24. n. 27. & seqq.

Vet. Breviar. apud Pont. in Monarc. Hisp. lib. 3. c. 13. pag. 91.

23 Et idem, de Anglis recenter ad fidem conversis loquens, D. Gregorius Magnus consuluit, monens, ut propria fana, & immolationes animalium, quibus antea utebantur, illis relinquerentur, dum tamen hæc in cultum veri Dei convertere suadeatur, & hanc, rei de qua agimus, aptissimam rationem subiiciens: *Nam duris mentibus simul omnia abscindere, impossibile esse non dubium est: quia is qui summum locum ascendere nititur, gradibus, vel passibus, non autem saltibus elevatur.*

D. Gregor. lib. 10. Reg. epist. 71. Acosta de proc. Ind. Sal. lib. 3. cap. ult.

24 Quod & ipsum in reliquis, quæ ad meliorem recens converforum tractationem, & allevationem spectant, caveri debere, idem Gregorius & Isidorus his quæ sequuntur verbis pro regula tradunt: *Primordia converforum blandis resovendi sunt modis, ne si ab asperitate incipiât, exterriti, ad priores lapsus recurrant. Qui enim conversum sine lenitate erudit, exasperare potius, quam corrigere novit.*

D. Gregor. lib. 24. Moral. c. 7. D. Isidor. lib. 2. sent. c. 8. Ego 1. tom. lib. 3. cap. 8. n. 7.

25 Idem que prorsus est, quod nunc Nostris Principibus suademus, non quidem ea mente, ut vitijs indulgeant, sive conniveant, cum potius semper illis excindendis, & puniendis, vigili admodum cura interdere debeant, ut alio loco dicemus, sed ut discant, ea quæ altis fulta

Infr. Embl. 62.

radicibus, uno impete avelli, atque extirpari citra grave periculum nequeunt, sensim, & pedetentim ijs, quibus possint modis, retardare, & labefactare, eorumque fomenta, ne uberius & ulterius serpent, sed ut illis viduata exarescant & cadant, paulatim extinguere. Nam ut præclare monet Ovidius:

Ovid. 1. Trist. 1.

Judicis officium est, ut res ita tempora rerum

Quarere: quasito tempore tutus eris.

Idem 4. Trist. eleg. 6.

Quòd si, eodem ipso Ovidio æquè verè, atque eleganter tradente, Tempus omnia perficit, ac maturat, & cuncta potest tacito pede lapsa vetustas:

Tempore ruricola patiens fit taurus aratri,

Præbet & in curvo colla premenda iugo:

Tempore paret equus lentis animosus habenis,

Et placido duros accipit ore lupos.

Tempore Pœnorum compescitur ira leonum,

Nec feritas animo, quæ fuit ante, manet;

Quæque sui iussis obtemperat Inda magistri

Bellua: servitium tempore victa, subit:

Tempus ut extentis tumeat facit uva racemis,

Vixque merum capiant grana quod intus habent.

Tempus & in canas semen producit aristas,

Et ne sint tristi poma sapore facit.

Hoc tenuat dentem terram renovantis aratri,

Hoc rigidos silices, hoc adamantæ terit.

Hoc etiam sævas paulatim mitigat iras;

Hoc minuit luctus mæstaque corda levat.

Eximit ipsa dies omnes de corpore mendas,

Quodque fuit vitium, desinit esse mora.

Nihil sane est, cur non pariter de hominibus speremus, flecti etiã tandem, & ad meliorem frugem reduci posse, si frænis leniter motis regantur, & dirigantur, opportunisque medijs, atque temporibus, dura licet ipsorum cervix placido iugo subdetur, ut benè aliud agens Simon Maiolus scripsit, & in nostri Emblematis terminis Plinius Junior, in uno ex suis Epigrammatis, inquiens:

Maiol. colloq. 2. pag. 55. & seqq.

Plin. Jun. in Epigr.

Sic hominum ingenia flecti Duci que per artes;

Non rigidas, doctæ a mobilitate dæcet.

Quintil. li. 12. c. 11

Docente quippè Quintiliano: *Brevis est institutio vsta honestæ, beatæque si credas. Natura enim nos ad mentem optimam genuit, adedque discernere meliora volentibus promptum est, ut verè intuenti, mirum sit illud magis, malos esse tam multos.*

Idem lib. 9. cap. 4.

Et rursus, adhuc melius, & ad rē de qua agimus accōmodatius, expendens, quomodo homines hac ratione & temperatione ducti, casus

pro domibus, pellium tegmina pro vestibus, montes ac sylvas pro urbibus commutaverint, sic statim subiecit: *Quæ porro ars statim fiat? Quid non cultu mitescit? Cur vites coercemus manu? Cur eas fodimus? Rubos arvis excidimus? Terra & hæc generat. Mansuefacimus animalia? Indomita nascuntur. Verùm id est maximè naturale, quod fieri natura optime patitur.*

29 Quod verò Regibus in hoc nostro Emblemate Solem imitandum proposuerimus, ex eiusdem Plutarchi disciplina desumitur, qui nullum aliud præstantius exemplar invenit, quo Regum dignitas, & officium manifestetur, ut iam supra aliud agens ostendi, & pluribus prosequitur Ægidius Romanus. Nos hæc retigisse contèti, ad alia properamus, ab Anacleto Papa commoniti, quod supervacuis laborat impendijs, qui Solem certat facibus adjuvare. Adhuc tamen Dionem Nizenum addentes: qui eleganter admodum supremum Principem cum Sole componit, ac subdit: *Sol facit, & discernit horas, anni que tempora, auget, & minuit omnia animantia, plantas alit, & fructibus ac folijs convertit: suppeditat suavissimum ac pulcherrimum spectaculum nempe lucem, & hæc omnia non gravatur, gratis impartiri. Et in æstate proprius ad nostram habitationem accedit, ut omnia nutriat, omnia que perficiat.* Cuius similitudinis accommodationem, licet ipse Dion tanquam apertam, & perspicuam omittat, benè tamen eam explicat, & prosequitur noster Quirinus Salazarius, inquires; quod sicut Sol accedens, aut recedens, quatuor anni tempora absolvit; & quidem cum accedit, mitissimas illas placidasque tempestates efficit, scilicet ver, atque æstatem, quibus omnia florent, & plantæ fructu, frondibusque onerantur. Idem autem cum decedit, duas alias tristes, horridasque, autumnum scilicet atque brumam causat, quibus omnia glaciæ tabescunt, & plantæ fructu frondibusque orbata dehinc stantur. Sic etiam cum Princeps adest, & tanquam Sol instat imminetque Reipublicæ, aut Regno, illud sanè, arboris proceræ in mœsem, fœcundatur, fœlixque & fortunatum est: cæterum cum recedit, aut omninò abest, omnia in contrarium existunt. Quod etiam pariter eveniet, nisi temperatè, & opportunè, ut nostrum monet Emblemate suum peragat cursum, suosque radios emittat, & attentè consideret,

----- *Civēs positos sub lege novella,
Quæ leniter poterant, vix posse durè pati.*

Plutarch. in mora-
lib.

Sup. En. bl. 23. ad
fin. & Emb. 12.

Ægid. Roman. in
tract. de Regimin.
Princip.

Anaclet. in c. si om-
nia 6. q. 1. glos. ver.
Plenitudine, in Ex-
travag. ad onus, de
elect. Ioan. XXII.

Dion Nizen. in o-
rat. 3. de Regno.

Salaz. in Proverb.
cap. 11. vers. 14. n.
65. col. 991.

Tempori cede.

EMBLEMA XLIII.

*Malleus iste, vides, dura quem incude gerebat
 Ferdinandus honos gloriaq̄, Hesperia.
 Ostendit quandoq̄, pati, quandoq̄, redire
 Ultiores scelerum, iure petente, Duces.
 Omnia tempus habent, habet & sua tempora Tempus,
 Cuncta nec ulcisci, nec simulare decet.*

COMMENTARIUS.

ARVM fecisse sive profecisse videbimur, dum Prudentiam tanquam aliarum virtutum Reatricem Principibus commendavimus, nisi eisdem Patientiam quoque, & Tolerantiam in rebus, & temporibus sibi minus lætis, ac placidis commendemus. Est enim Patientia, iuxta Lactantij Firmiani definitionem, virtus, qua, cum agnitione divinæ voluntatis, providentiæ, sapientiæ, bonitatis, iustitiæ, maiestatisque, Deo nos subiicimus, ad placidè ferendam quamvis afflictionem, crucemvè ab ipso nobis impositam.

Tantiq̄ apud ipsum Deum meriti, ut secundum Tertullianum, & eius æmulatorem D. Cyprianum, illum velut debitorem habeat, & idoneum sequestrem nostrarum iniuriarum, & vindictarum efficiat, nullisque non virtutibus se Comitè præbeat. Quod agnos-

Lactant. lib. 5. inst.
 cap. 23.

Tertull. in lib. de
 patient. cap. 15. D.
 Cyprian. de bono
 patient. Cassian.
 collat. 12. cap. 6. &
 collat. 14.

cens (fortè ab eisdem edoctus) Aurelius Prudentius, sic habet:

*Omnibus una Comes Virtutibus associatur,
Auxiliumque suum fortis Patientia præstat.
Nulla anceps luctamen inicit Virtute sine ista:
Virtus nam Vidua est, quam non patientia firmat.*

3 Eaque propter, nihil antiquius, nihil usitatus reperitur apud omnes Philosophos, & Auctores, qui vel de moribus, vel de rebus politicis scripserunt, quàm tempus rerum agendarum noscendum esse, adverso cedendum, ventique contrarij flaminibus non restandum; sed patienter ferendum, quod vitari non potest, & etiam inter mala tempora (ut alibi Sidonius dixit) spem bonam, bonaque vota servanda. Verè quippè Comicus dixit: *Fortiter malum qui patitur, idem post patitur bonum;* & Babrias:

*Fer fortiter, quicquid tibi ferunt fata,
Nec tergi versare; haud enim effugis fata.*

4 Omnis etenim ira, (ut cum Seneca loquar) omnis indignatio crescit in dolorem, & tormentum sui, nullumque ingum est, quod non arctius premat refractarium, quàm spontè sequentem. Quare benè monuit Horatius:

*Durum, sed levius fit patientia,
Quicquid corrigere est nefas.*

Eamque solam de fortuna triumphare, non minùs scitè dixit ille, qui dixit: *Nobile vincendi genus est patientia, vincit*

Qui patitur, si vis vincere, discite pati.

Cui & alter arridet, qui idem, post Ovidium, consulens, inquit:

*Perfer, & obdura; Patientia plurima mollit,
Quæ nequit humanum corrigere ingenium.*

5 Quod planè, cum nullis non hominibus usui esse possit, & debeat, Regum tamen ac Principum animis altius figendum est; quò altioribus ipsi, & arctioribus casibus subsunt, & de plurimè salute, qui ex ipforum prudentia, & patientia pendent, periclitantur. Quos, & se se pariter, in perniciem deducunt, nisi tempori & loco actiones suas omnes congruenter adaptent, severitatem comitate leniant, lætitiã tristitiã moderentur, prosperos, & adversos casus victrici animi æqualitate suscipiant, quod vitare pro tempore non possunt, patienter ferant, quòd nec ulcisci, nec vindicare, dissimulent, brevem stultitiã, ut Horatius monet, consilijs suis misceant, in qua opportunè simulanda Dionysius Cato summam prudentiam constituit, inquiens:

*Insipiens esto, cum tempus postulat, aut res.
Stultitiã simulare loco, prudentia summa est.*

6 Et denique polypi mentem, iuxta vetus Adagium, obtineant, de quo Theognis, & Clearchus dixerunt:

Prudent. in Psychom.

Erasm. plurib⁹ relatis in his Adagijs, & Canonher. in Aphorism. Polit. 1. to. pag. 541. & seq.

Sidon. Apoll. lib. 3. epist. 4.

Plaut. in Asinaria.

Babrius extradic. Rittershusij in Etym. mag. ap. Camer. 3. to. pag. 217

Senec. epist. 85.

Horat. 1. car. od. 24.

Oræus Icone 61.

Schoonhov. Emb. 62. post Ovid. 3. amor.

Horat. lib. 4. od. 12. eccl. 10.

Cato in præc. moral. lib. 2.

Erasm. in hoc Adag. pag.

*Polypi ingenio mihi sis nate Amphiloche heros,
Ut tenet populo, quemcunque accesseris apres.*

Salaz. in Prov. c.
11. n. 63. col. 997.

Quod perinde valet ac dicere, ut Noster Salazarius animadvertit, Principem, non unius formæ virum, sed multiplicem, ac multiformem esse oportere, Protheique similem, quem ideò fortè fabulæ narrant, varias formas inducere, & assumere solitum; nam cum Ægypti Rex esset, ad singulorum mores se se effingens, varium se quoddammodo, & multiplicem exhibebat.

Horus in symb.

Vnde Protheum optimi Principis exemplar esse, docuit Horus Apollo. Idemque de Tharando Scythiæ fera dicere possumus, quam Phile Græcus Poëta non postremi nominis à Ioanne Filefaco relatus, & alij apud Causinum enarrant, in colores mille pilos suos convertere.

Filefac. lib. 2. se.
lect. c. 6. pag. 35.
Causin in Polistor.
Sym. lib. 7. c. 110.

Hadrianus autem Iunius, ut eundem patiendò, prudenterque cedendo, victorem evadere ostendat, validam ornū pingit, quæ, quia vi ventorum obfistere nititur, ab eadem sternitur: cum contra arundo, alioqui fragilis, quia ei se submittere novit, infracta permaneat, & sic inquit:

*Vis Boreæ obnixas violento turbine sternit
Ornos; arundo in fracta eandem despuat.
Fit victor patiens animus cedendo furori;
Insiste, Victor, hanc viam, & re, & nomine.*

Iun. Embl. 43.

Bochi⁹ symb. 136.
Saaved. Empr. 16.
pag. 345. post Ci-
cer. quamvide lib.
1. epist. pen. ad Lē-
tal. & Gasp. Ensl in
nucl. pol. pag. 213.

Achilles Bochius, noster Saavedra, & alij, Cicerone præeunte, & in illud Phocylidis collimantes:

*Temporibus semper cautus seruire memento;
Nec refrare velis ad-versus flamina venti.*

Virgil. Æneid. 5.
vers. 19.

Navis utuntur symbolo, cuius prudens rector, vel gubernator, si vi tēpestatis compulsus, eam rectà in portum appellere nequit, vel carbasa contrahit, vel mutata velificatione, ventis obediens, & se pro tempore committens, id efficit, ut mox, eis cessantibus, quò voluit possit feliciter pervenire; illud reapse, quod alibi Æneas apud Virgilius dixit opere complens:

*Mutati transversa fremunt, & vespere ab atro
Consurgunt venti, atque in nubem cogitura aer.
Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
Sufficimus, superat quoniam fortuna, sequamur,
Quoque vocat vertamus iter.*

Senec. apud lib. 3.
Polit. c. 5.

Et magis ad rem nostram Seneca, inquiens: Sapiens non uno semper it gradu, sed una via, nec se in aliquibus mutat, sed potius aptat, & ut verbo dicam, non cursum eundem tenet, sed portum.

Strad. in Symb.
pag. 17.

Quo etiam symbolo, ad idem significandum, Venceslaus Romanorum Imperator usus fuit, Octaviano Strada recensente, cum lem-mate *Tempestati parendum*. Nosque illud ipsum inter hæc nostra infe-

rere destinavimus, sub his quæ sequuntur carminibus, licet postea, quia vulgatum, & ab alijs occupatum, prætermittendum esse censuimus:

Cernis ut iratis agitentur carbasa ventis,

Oppugnatrices cum ciet Euris aquas.

Cernis ut insana plus concrepitante procella,

Auscultet navis iussa se vera Noti:

Si vult submissus sibi, Rex, ut obediat orbis,

Vt Tempestati pareat ipse decet.

11 Dionysius etiam Batillius eandem doctrinam sub adamantis simbolo tradit, qui constans & infractus, ad quoslibet mallei & incudis ferrei ictus quantumvis graves, persistit: nec secari, nec cædi, vel teri potest, nec ignis viribus incalescit, unde & nomen ab hac indomita vi apud Græcos accepit, & hæc carmina statim subiungit, Reges, pariter ac Nos facimus, ad eandem patientiam, & constantiam hortantia:

Adversa usque licet Regem fortuna laceffat,

Vsque licet suas intonet illa minas,

Obnixus contra, non cedere, sustinet ille

Cladibus obdurat fortior, atque suis.

Virtute ipse sua se se involvensque, recentes

Inviectus vires sufficit ipse sibi:

Qualis, non Adamas ullo contunditur ictu,

Vique sua ferri duritiem superat.

12 Nos autem, in eundem scopum tendentes, proprius, atque aptius, ni fallimur, hoc, quod vides, imminentis super immotam ac validam incudem, mallei figmentum proponimus, quo usus fertur Catholicus ille, & gloriosus æquè, ac prudens Rex Noster D. Ferdinandus, huius nominis V. qui verè Hispaniam Hispaniæ reddidit, & aditum ad latè patentem ac potentem eiusdem Monarchiam suis Posteris referavit. Hoc simbolo ostendere volens, paratum quidem se esse, duris quibusque & adversis temporum, hostium, civiumvè suorum ictibus perferendis, & opportunè dissimulandis: sed pariter quoque ad eodem retundendos, & vindicandos, non solum dum mallei ictus, vel ex ipsa percussione duræ, ac constans incudis retaliantur, sed etiã postea, ubi & ipsa in malleum converti, sive mallei vices exercere commodè possit.

13 Quod planè symbolum, licet quidam ex Nostris semel atque iterum improbet, & Christiano Principe, & per anthonomasiam Catholico, indignum censeat, quia quamvis Patiëntia in adversis laudabilis sit, simulatio tamen, vindictæque desiderium, & comminatio, Dei legi repugnat, qui eam sibi, iustam licet, relinqui debere præcepit, & ut supra cum Tertulliano diximus, se veluti sequestrem iniuriarum nostrarum constituit.

14 Adhuc tamen licet in privatis sanctius consultiusque sit, illatas iniurias oblivisci, & etiam si occasio ferat, non retaliare, ad quod Mo-

Batilius Embl. 29.

Ioann. Horof. Covar. in Embl. lib. 1. fol. 45. & 61.

Deut. 32. ad Rom. 12.

Seb. Covar. cent. 3
Embl. 78.

nitum tuadendum, eodem hoc nostro symbolo usum reperio Sebastianum Covarruvias, cum lemmate, *Sustine, & abstine*, & versibus qui hanc patientiam, & abstinenciam commendant in Rege, Regioque munere iuste defendi potest, cui semper incumbit Coronæ, Maiestatisque suæ dignitatem, & iura facta tecta que tueri, excessus delictaque subditorum punire, & citra ullum odium, atque iram (in quibus dumtaxat eiusmodi actionum peccatum versari potest) quæ tempori parens distul erit, vel dissimulaverit, postmodum, occasione oblata, ultore gladio persequi, & per legitimos tramites vindicare.

Quod, tantum abest, ut in se peccatum contineat, quod potius, qui ita commissi sibi Regni habenas non temperant, in peccatum imprudentiæ, socordiæ, & negligentiae incidere videantur, & vel primum, ac præcipuum omnium Politicorum Sapientiumque virorum Monitum ignorare, quod (ut supra diximus, & graviter, ultra innumeros alios, docet, ac repetit Cicero) *Tempori cedere* consulit.

Cicer. lib. 4. fam.
epist. 9 & lib. 12.
ad Attic. epist. pen.
& lib 5. de finib.

Quod Pindarus in omni re fastidium obtinere merito dixit; & Herodotus, inquiens:

Pindar. in Pythijs.

Observato modum, nam rebus in omnibus illud

Lucan. ad Pison.

Optimum erit, si quis tempus observa verit aptum.

Necnon & Lucanus, sic ad Calphurnium Pisonem scribens:

Temporibus servare debet, qui tempora certis

Ponderibus pensavit, cum si bella vocabunt,

Miles erit: si Pax, posita toga, gestiet armis.

Hunc fora pacatum, bellantem castra decebunt.

Eccles. s. 6.

Hisque longè certior testis sive Magister Salomon, absolutè diffiniens: *Omni negotio tempus est, & opportunitas*; & quod magis est, Deus ipse Opt. Max. qui cum nihil non videat, nihil tamen videnti sæpè similis est, & opportuno tempore supplicij tarditatem gravitate compensat; sic Principes, ut Erasmus dixit, edocens, nihil ignorare, multa dissimulare debere, & iuxta vetus, & vulgatum illud Lyfandri apud Plutarchum Apophthegma, quod iam in Adagiū pertransijt: *Si leonina pellis non satis sit, vulpinam induere.*

Erasm. in similib.
fol. mihi 58.

Plut. in vit. Lyfan.
Eras. in Adag. pag.
mihi 350. Saaved.
Empr. 43. ex pag.
285.

Planè Romani apud Tacitum, validam & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contradiceret, tempori cedentes, saluti consulébant, Qui & ipse alibi docet: *Omnia scire, non omnia persequi, parvis peccatis veniam, magnis severitatem accommodare, nec pœna semper, sed sapius pœnitentia contentum, & utcumque dissimulare, Ducis boni Imperatoriam virtutem esse.*

Tacit. 11. Annal.

Idem in vit. Agric.
cap. 39.

Et ei assentiens Polybius: *Cum Reipublicæ (inquit) vires non patiuntur aleam belli amplius tentari, maturè, & prudenter cum hostibus, vel per se, vel per socios defœdere agendum, prius quàm iâ hostes ipsi penitus nosse possint, dissimulato, & prudenter celato ruinæ nostræ metu. Et iterum: Optimi Principis officium esse, non solum resistendi, sed cedendi tempora prospicere.*

Polyb. de re milit.
lib. 10.

Idem Polyb. lib. 3.
hïstor.

Hisque expressius, & ad convincendum Horoscium Covarru

- viam validius, D. Iidorus: *Plerumque (inquit) Princeps iustus etiam malorum errores dissimulare voluit, non quod iniquitati eorum consentiat, sed quod aptum tempus correctionis expectet, quando eorum vitia, vel emendare valeat, vel corrigere.*
- 21 Divus etiam Chrysostronius de eadem agens, sic ait: *Permittimus, quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenum cohibere non possumus.*
- 22 Platonius quoque Philo Iudæus, idem ipsum his verbis dilucidius expressit: *Nam rerum civilium administratio, res est multimoda, & varia, multas mutationes recipiens personarum, rerum causarum, sequestrorum proprietates, locorum diversitates, & temporum. Sicut Medicus non uno ad omnes morbos utitur remedio, ac nec in uno quidem morbo, si is variet: sed observans intensiones, remissiones causarum mutationes multa ad salutem variat, nunc hoc, nunc illud experiens: sic opinor, & Reip. moderator debet esse multiformis, & multiplex, alius in pace, alius in bello: aliter se paucis, aliter se multis opponens adversariis: contra paucos constanter agens, multos verò siccens persuasionibus, &c.*
- 23 Et Papius Massonius, turbulentissimis temporibus certum esse agnoscit, pleraque à Regibus fieri, præter ordinem fasque, quæ tantè inviti faciant, similes rectoribus navium, quos tempestas sæpè à vicino portu, in remotissimos scopulos nolentes rapit.
- 24 Cui simili, aliud, è re etiam nautica sumtum, addere possumus, ex D. Cyrillo, sic apud Gratianum in decretis loquente: *Dispensationes rerum cogunt nonnunquam parum quidem quosdam à debito foras exire, ut manus aliquid lucrifaciant. Sicut enim ij, qui mare navigant, tempestate urgente, navique periclitante, anxietati quedam exonerant, ut cætera salva permaneant: ita & Nos, cum non habemus salvandorum omnium negotiorum penitus certitudinem, despiciamus ex his que etiam, ne cunctorum patiamur dispendia.*
- 25 Vnde plurimi Reges, vel in hac sola temporis observatione, & ut res postulat, motuum animi sui cauta, & prudenti dissimulatione, totum Regnandi Regendique officium, & artificium constituerunt, ut de Gallæ Regibus Ludovico II. & Carolo VIII. Paulus Æmilius, & alij illius Regni Scriptores commemorant, dum filijs suis quicquam Latine scire prohibuisse dicuntur, præter hoc unum, *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.*
- 26 Quod & ipsum Sigismundus Romanorum Imperator significare voluit, pro symbolo, ut Strada refert, mundi terrestri globum gestans, cum Imperiali diademate super imposito, & hoc lemmate, *Nescit regnare, qui nescit dissimulare.* Idemque Friderico VI. Imperatori sæpè in ore fuisse Beyerlinchius est Auctor, qui dictum Apophthegma hoc carmine claudit:
- Qui Regnare volunt, multis dormire, sagaci
Multaque consilio dissimulare solent.*
- Et iam hoc in Adagium pertransijt, prout & illud *Non reget, qui non teget*; ubi eorum Expositores plura alia in ipsorum confirmationem adducunt, & solira eruditione utens Petrus Faber, de quo meritò Ia-

D. Isid. 3. sent. cap. 50.

D. Chrysostr. in Home.

Philo Iud. in lib. de Ioseph.

Masson. lib. 2. an. Franc.

D. Cyrill. relatus à Gratiano in c. dispensationes 1. q. 7.

Paul. Æmil. lib. 10.

Strad. in symbol. Reg. pag. 17.

Beyerl. in Apoph. Christ.

Erasmi. in his Adagijs, & latè Callist. Remirez in tract. de lege Regia.

Petr. Fab. lib. 3. semest. ex pag. 181.

- Salom. Proverb. 12. 16.
- Senec. in Medea.
- Stob. serm. 20.
- Boissard. Emb. 21.
- Pined. & Plut. ap. Eras. in Adag. Polyp. mentē obtine, pag. 344.
- Joan. Oven. lib. 1. epigr. 92.
- Tiraq. de retr. lig. in Præf. n. 72. Marquez in gub. Chr. lib. 1. c. 14. §. 1. & lib. 2. c. 7. Vvestonius in Theat. vitæ civil. lib. 4. c. 12. Raynard. in tr. de æquivoc. Canoh. in Aphor. polit. 1. to pag. 838. Cõt. lib. 3. polit. c. 4. §. 4. & seqq. Drexel. de mēdaci lingua, c. 6. §. 1. & seqq. Zipæus in iudice, li. 3. c. 17. Marsalaer in legato li. 1. c. 39. Berneger. ad Tacit. Agric. q. 182. Saaved. in Id. pol. pag. 45. 119. 149. 285. cum multis seqq. Fontaner. in legat. c. 8. 21. & 22.
1. Reg. 10. in fin.
2. Reg. 3. 13. & 20.
- Sallust in Catilin. Dio lib. 37.
- cobus Cuiacius dicere potuit, vere ad asciam factum esse, quicquid dedolavit ille faber.
- Cum Salomone concludens, Fatui atque imprudentis esse, statim iram suam indicare: callidi autem ac verituti dissimulare iniuriã, quæ ex Christiana charitate alioqui remitti non debuerit, & in opportunũ tempus illius ultionem differre, aut iudicibus certè perpendendam committere. Nam, ut Seneca Tragicus inquit:
- Professa perdunt odia vindictæ locum.*
- Et ut apud Stobæum tradit Aristoteles, qui imprudenter iniurias ulciscitur, eas exaggerat.
- Et hanc Regnandi doctrinam iustam, & utilem esse, dolo fraudeque cessante, insinuare volens Ioannes Iacobus Boissardus, Emblema quoddam confinxit, de Prudentia, serpentem in dextera, & larvam in sinistra tenente, insinuare volens, nullum Prudentem esse posse, qui tempori & loco has larvas non adaptaverit, & illud Pindari præ oculis non habuerit:
- Proque loco nunc hunc fieri, nunc convenit illum.*
- Boissardi carmina hæc sunt, de Prudentia loquentis:
- Quod gerit hæc larvam, non est ut fallat: at illa
Aptat personam casibus atque locis.
Læta est & tristis, quoties occasio poscit:
Temporibus vultus commodat illa suos.*
- Extat etiam apud Ioannem Ovenum optimum Epigramma, & ad rem nostram valdè conducens, in quo sic habet:
- Dissimula, simula quoties occasio poscit,
Moribus ut morem, temporibusque geras.
Temporibus qui ritè sapis, servire memento
Omnibus, ut tempus serviat omne tibi.*
- In eandemque sententiam, post longam disputationem de iusta, vel iniusta simulatione præhabitam, Tiraquellus, Marquez, Vvestonius, Raynardus, Canonherius, Contzen, Drexelius, Zipæus, Marsalaer, Matthias Bernegerius, latèque Saavedra Noster, & Comes Fontanarius, omnino legendi, conveniunt, pluribus alijs Sacræ Scripturæ, & bonorum Auctorum testimonijs, & exemplis adductis. Quæ inter, illud Saulis omitti non potest, qui ut in libro Regum habetur, cū filij Behal cum contemnerent, nec consueta munera largirentur, prudenter, & iustè se audire dissimulabat, in tempus opportunum vindictam reservans. Preut similiter in alijs casibus à Ioabo & Absalone factum, ex eisdem sacris Litteris intelligimus.
- Et in Romanis historijs satis nobilis est illa à Cicerone, Sallustio, & Dione relata, de dissimulatione supplicij Marci Crassi, ob nimiam eius potentiam, & divitias, licèt inter socios Catilinariæ coniurationis delatus fuerit, delatore ipso in vincula coniecto, ut simularet Senarus, calumniosæ eius delationi fidem habitam non fuisse.

32 Tiberius etiā & Vocula apud Iacitū, eadem dissimulatione prudenter usi leguntur; & de Nerone quoq; idē Tacitus narrat, tenuioribus, qui sibi canenti, cytharamq; in theatro pulsanti, non plausuerant: *Statim irrogata supplicia, Adversas illustres, dissimulatum ad praesens, & mox redditum odium.* Quod & Philippus Pulcher in seditiosos è Parisiensibus aliquot, post dissimulationem, animadversione, à Roberto Gaguino, & Girardo fecisse commemoratur. Et Carolus VIII. dū rebellantes in Francia Huguenotos, quibus cornivere visus fuerat, postea, data occasione, feverè ubique occidi, puniūque mādavit. Cuius factū, ut refert Petr. Faber, Parisinus Praeses, publica oratione habitata, ea ratione nō solū excusavit, sed commēdavit; quòd à Ludovico XI. eius avo illud didicerit: *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.*

34 Ex Nostris quoque Hispaniae Regibus plura eiusdē dissimulationis exempla produci possunt, quae post Marianā Saavedra Noster recenset, sed pro multis illud Ranimiri tenuisse sufficiat, qui, ut praeter Nostros, Colleenutius recenset, ex Monacho, dispensante Pontifice, Rex Aragonum factus, cum ab aliquibus ex sui Regni proceribus ob equitandi & bellandi imperitiam irrisus fuisset, conceptam ex hac iniuria indignationem, patienter primò dissimulavit, & postea, Mauris devictis, irrisoribus sub alio praetextu in Olsam vocatus, undecim ex primarijs illorum securi percussit, hoc Hispanum Adagium submurmurans, *Nosabe la Vulpeja con quien trebeja.*

35 Arnoldus etiam Ferronus, & ex eo Camerarius, invictum nostrum Regem & Imperatorem D. Carolū V. cum Francisco I. Galliarū Rege praestantissimo eius Antagonista latè comparant, seu componunt, & in illo nostro, hanc calliditatem, & dissimulationem, sive suarum passionum occultationem extollunt: hunc autem apertiore, & clariorem esse concludunt. Quae quidem omnia satis ostendunt, nihil planè esse, quod in D. nostro Ferdinando Catholico, & eius, de quo agimus, Symbolo, hac in parte notari possit, cum iusta & prudēs dissimulatio a nullo non Authore laudetur. Hancque, Mariana, & alijs testantibus, ipsi eidem Catholico Regi Ioannes Aragoniae Rex II. eius pater, summopere commendaverit, ad capiendam possessionē Regni Castellae properanti, ratione matrimonij, quod cum Domina Nostra Elisabetha, Catholica Regina, contraxerat, seriò eundē admonens, ut tempori necessitatiq; cederet, & interim dū in Regio solio firmiter confederet, amicitiam Marchionis de Villena, Archiepiscopi Tolletani D. Alfonsi Carrillo, & aliorum Regni, tunc superbentium Procerum, captare vel simulare curaret. Quod & ipse, salva Maiestatis Regiae reputatione, summa prudentia, & dexteritate peregit, nobisque, cessante (ut saepe diximus) dolo malo, illud Iuvenalis in Regnātibus aequè iustum, ac tutum esse manifestavit:

----- *Melior qui semper & omni
Nocte diuque potest alienum sumere vultum.*

* 8 *
* 8 *

Tacit. 1. Annal. idē lib. 4. Histor.

Tacit. li. 16. Annal.

Gaguin. lib. 7. fol. 118. Girard. li. 14.

Petr. Fab. d. lib. 3. semest. c. 13. pag. 181. ad fin.

Saaved. ubi supra pag. 563.

Colleenut histor. Neap. lib. 1.

Ferron. in an. Frā. pag. 170 Camer. 3. to. subcess. pag. 90.

Mariana in Histor. Hisp. Saaved. pag. 219.

Iuvenal. satyr. 3. Similis Claudian. 1. in Rufin. ibi, *Edi dicit, &c.*

Sinistri casus ferendi, & corrigendi.

EMBLEMA XLIV.

*Tessera dum sortem removet, non lusor in iram
Ardet: sed doctus providet arte lucrum.
Aspera quando tibi, Princeps, Fortuna resistat,
Non vi, non Iris, arte caveto mala.*

COMMENTARIUS.

HIS Prudētia, Patientia, & opportuna Dissimulatio-
nis dotibus, ac virtutibus, quibus nostrum optantius
Principem splendere, at finis, ac pedisequa est, esseq;
semper debet, FORTITVDO, quæ à Cicerone, Ani-
mi affectio definitur, in adeūdo periculo, labore do-
loreq; patiendo, & contemnendo & sinistris fortunæ
casibus, non solum magnanimiter perferendis, verum, & resitendis,
ac corrigendis.

Cuius vestigijs inharens Seneca, eandem, contemtricem timen-
dorum appellat, terribiliaque, & sub iugum libertatem nostram mit-
tentia, despicientem, provocantem atque frangentem. Et Hora-
tius, illum demum esse iustum, & sapientem virum inquit, qui

*Rebus angustis animosus atque
Fortis apparet: sapienter idem
Contrahit vento nimium secundo,
Turgida vela.*

Cleer. de invent.
& 1. offic. & in
Tasculan.

Senec. epist. 89.

Horat. lib. 2. od.
10. idem cod. lib.
od. 3.

- Et cuius solidam mentem, nec fulminantis magna Iovis manus cōcu-
tuat, & *Si fractus illabatur orbis,
Impavidum seriant ruinae.*
- 3 Monente quippe Virgilio:
Superanda omnis fortuna ferendo est.
- Quem sequutus Martialis, dixit:
Fortiter ille facit, qui miser esse potest.
- Et Menander: *Non omninò concedendum est malis, sed resistendum: si mi-
nus sursum, atque deorsum vita nostra impinget, ac pervertetur.*
- Et ut rectè Bias apud Maximū Tyrium admonet, is demum infortu-
natus est, qui infortunium suū æquo animo ferre non potest, quia se-
cundū Pyttacum Mitylenæum, Prudentiū virorum est, ne quid mali
fiat cavere: fortium autem, id quod factum est, moderatè ferre.
- 4 Unde emanavit lepidum illud Plauti diæterium: *Animus æquus
arumarum condimentum est*, & in suis præceptis moralibus Catuncu-
lus prudentissimè monuit:
*Rebus in adversis animum submittere noli,
Spem retine: spes una hominem nec morte relinquit.*
- Quem prævit Apollodorus apud Henricum Stephanum, inquitens:
*In miseris nullis labascere convenit,
Meliora sed sperare semper ad fore.*
- 5 Et Tacitus consulit, maiori animo tolerari debere adversa quàm
relinqui: *Fortes & strenuos etià contra Fortunam spei insistere, timidos &
ignos ad deliberationē formidine properare.* Iosephus etià, idē puicūc
docuit, dum dixit, quòd *quemadmodum ineptorū est, secunda fortuna ni-
mium efferi; ita mollium est, adversa deici, & terreri; facilis enim est in
utramque mutatio.* Quod infirmo ingenio tribuens Ægesipus sic ha-
bet: *Infirmitas ingenij est lapsus aliquo summis rei diffidere, cum exiguis mo-
mentis subito inclinentur omnia, quæ in bello geruntur.*
- 6 Et magis adhuc idem exaggerans Sidonius Appollinar. certū esse ait:
*Non minus vitiorū, quàm hostium esse captivū, qui non etià inter mala tē-
pora, bona vota servaverit.* Et Natalis Comes, non contentus quodam
loco dixisse, stulti esse, parumq; futura prospicientis, in utraq; fortuna
pro arbitrio ventorū impelli, in alio sic habet: *Fortuna non est cedendū,
quæ sæpè iudicio, & ingenio superatur. Quippè cum in tractandis negotijs,
non rarò incognita, & prius occulta via se patefaciāt, quæ mox ad opta-
tū exitū ipsa negotia perducunt.* In idem quoque tendit illud Sigismū-
di Imperatoris Apophthegma ab Ænea Sylvio relatū, qui rogatus,
quem virum Regno dignum aptumq; existimaret? Eum, respondit,
quem neque secundæ res extollerent, neque adversæ deprimerent:
- 7 Possēmq; facilè plura alia gravissimorū Auctorum documēta in
eiusdē Thematis comprobationem expendere, quæ apud eos obvia
sunt, qui peculiare libros de Fortitudine, Constantia, Patientia, &
Magnanimitate elaboraverūt. Sed prædicta tetigisse sufficiat, iunctis
alijs supra alio loco relatis, ut nostri intelligant Principes, sibi præ-

Idem Horat. lib. 3.
od. 3.Virgil. Æneid. 5.
v. 710.Mart. lib. 11. epigr.
57.

Menād. in Adolph.

Max. Tyr. ser. 18.

Pittac. apud Stob.
serm. 18.

Dion. Cato lib. 2.

Apoll. ap. Stéph. in
Gnomis vet. Poët.
pag. 54.

Tacit. 2. Hist.

Ioseph. apud Tyr.
serm. 18.Ægesip. lib. 4. de
bell. Hierōf. c. 2.

Sidon. lib. 3. epist. 4.

Nat. Com. lib. 14.
hist.

Idem lib. 3.

Æn. Sylv. ad Com.
de dict. Reg. Alf.
lib. 4.Iovian. Pontano,
Polianth. Cardan.
& Theat. in his
verb. Lipsi de Cō-
stāt. & alijs passim.

Sup. Embl. VI.

- Senec. lib. 1. de Clement. & lib. de Provid. cap. 4. Idem in Oedip. cæteris has virtutes esse admodum necessarias, cum docente Seneca: *Magnam fortunam, Magnus animus deceat, Prospera in plebē, ac vilia ingenia deveniant: ac calamitates terroresque mortalium sub iugū mittere, proprium magni viri sit.* Qui & ipse in Tragœdijs scriptum reliquit:
- *Regium hoc ipsum reor,
Adversa capere. Quòque sit dubius magis
Status, & cadentis Imperij moles labat,
Hoc stare certo pressius fortem gradu.
Haud est virile terga Fortunæ dare.*
- Prover. 14. 17. Quod nisi faciāt: *Impatientes, operabuntur stultitiam*, ut in suis Proverbijs Salomō inquit, & concredita sibi Regna facile pessumdabūt:
- Tit. Livius dec. 4. lib. 7. *Quorum Maiestas* (iuxta nobilem illam, & semper menti figendā, Livij sententiā) *difficilius à summo fastigio ad mediū detrahatur, quam à medijs ad ima precipitatur.* Et hoc haud dubiè excidiū timere poterit, si eorū Rectoribus valētior omni fortuna animus desit, qui, quæ casus offert, in prudentiam, vertere sciat, & eminentius cēseat, quòd ipsos probēt adversa constantes, quam si celarent secunda foelices. Nam ut bene etiā dixit Natalis Comes: *Inclinatam ac prope cadentem Fortunam, omnia adversa urgent, & impellunt, nisi prudentia succurratur, quæ una plurimum impedit, vel retardat adversa, & infestæ fortune cursum.*
- Nat. Com. lib. 11. Histoi. Ac fanè, ut magni est animi rebus secundis non efferri; ita nō minoris, adversis non succumbere, & in utraque fortuna eundem esse. Quapropter Virgilius, qui nihil in toto suo opere molitur ineptè, Sybyllam, Delphico furore bacchantam, Enææ consulentem inducit:
- Virg. 6. Æneid. *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito,
Quàm tua te Fortuna sinet.*
- Cerd. & Pont. post Eras. in Adag. *Palmā ferre*, pag. 706. Quò loci, rectè eius Expolitores animadvertunt, ad Palmæ arboris naturā peritissimè respexisse, quæ ut Plutarchus, Agellius, & alij plurimi tradunt, cum ingenio fortium virorum convenit, atque adeò virilis & constantis animi Symbolū extat, quoniam licèt ipsam super imposito pondere graviter premas, non deorsum defleat, sed iursum adversus illud resurgit, recurvatur ac nititur, premitur, non opprimitur, perinde quasi oneri, vim facienti, resistens.
- Plut. sympos. lib. 8. Agel. lib. 3. c. 7. Pierius in Hierogl. Vnde Alcianus Emblema deduxit, quo obdurandum adversus urgentia suadet, sic inquit:
- Alciat. Embl. 36. & Camer. cent. 1. Embl. 58. sub Acantho herba, quæ similiter expressa resurgit. *Nititur in pondus Palma, & consurgit in arcum;
Quò magis & premitur, hoc magis tollit onus;
Fert & odoratas, bellaria dulcia, glandes,
Queis mensas inter primus habetur honos.
I puer, & reptans ramis has collige: mentis
Qui constantis erit, præmia digna feret.*
- Virgil. Æneid. 6. & 10. Idem quoque Virgilius semel & iterum pugnantes, fortes, & in periculis constantes, atque imperterritos Duces extollere volēs, rupis in pelagositæ similitudine utitur:

----- Magno veniente fragore
 Qua se se multis circum latrantibus undis,
 Mole tenet: scopuli ne quicquam, & spumea circum
 Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga:
 Obvia ventorum furijs expositaque ponto,
 Vim cunctam atque minas perfert caelique marisque
 Ipsa immota manet.

13 Quam similitudinē ad eos, qui constanti animo in Fide Catholica perseverant, deducit D. Cyprianus, omninò legendus & iuvenibus, ut voluptatū fluctibus obsistere discant, aptat Hadr. Iulius, proverbialēque esse docet Macrobius, & à Cicerone, & alijs plurimis usurpatam. A quibus illam mutuatus Boissardus, hoc Emblemata formavit:

Vt Pelagi medijs rupes in fluctibus extans
 Æstum commoti fert benè firma sali:
 Sic vitæ qui forti animo est, ac mente, procellas,
 Propositaque etiam morte, pericla feret.

D. Cyprian. lib. 1. epist. 3.

Iunius Embl. 58.

Macrobius lib. 6. c. 5

Boissard. Emb. 48.

14 Horatius autem, eandem in Romanis fortitudinem laudās, & quòd adversis rebus, & afflictis pressi, magis excreverent, ac ditescerent, illic comparatione utitur, quæ iētibus, & ramis amputatis, magis frōdescit, crescitque, ita elegantissimè inquit:

Duris ut Ilex tonsa bipennibus,
 Nigra feraci frondis in Algido,
 Per damna per cades ab ipso
 Ducit opes animumque ferro, &c.

Horat. lib. 4. carm. od. 4.

Ex quo Ioachimus Camerarius in eandem rem hoc Emblemata deduxit, cum lemmate, *Per damna, per cades.*

Ioachim. Camer. cent. 1. Emb. 25.

Cladibus augetur virtus animosa: Bipenni
 Sic Ilex vires tonsa subinde capit.

15 Agellius, ab Aethlarū, qui Pancraciastæ vocantur, imitatione, prudētes admonet viros, ut quemadmodum illi ante pugna, & in pugna, adversus quoslibet contrariorum iētus se præparant, ac præmuniunt: ita hi, contra Fortunæ verbera, contraque insidias iniquorum, mentē, & animū præparent, ne qua in re adversa, aut repentina, imparati improtektivè modo aliquo reperiantur.

Agel. lib. 13. c. 26.

81 Hector verò Pintus, ut Principes in rebus adversis omni perturbatione vacare debere doceat, in regione aeris altiore nullā esse nubē, infraque turbines, & tonitrua generari considerat: proindeque oportere, sedatō eos animo esse, tolerarique aliquando in obscuris hominibus perturbationes eiusmodi posse, in Principibus verò omninò intolerabiles esse, maximè cum ipsi se, ut alio loco retulimus, Tranquillitatis, ac Serenitatis titulis ornent.

Pint. in Isai. cap. 48

Sup. Embl. 8.

Achilles Bochius, eandem constantiam suadere volens, fœminam pro symbolo pingit, hastæ insistentem, & scutum illud Palladis, *Ægi-*

Boch. symb. 9. pag. 22.

da dictum, sinistra manu obversantem, his quæ sequuntur carminibus subter adiectis:

*Stat lato inde fessa Comes Constantia vultu,
Indomitum munita fero latus ense, tenetque
Ægida Lemniaca sudat am incude: nec ulla
Pertinet insidias, nullis dat terga periclis:
Sed cunctis immota malis, animosaque semper
Rebus in aduersis, pugnaci praelia dextra
Exercet, validaque ferox confidit in hasta.
Hac Duce, per varios casus longosque labores
Æneas olim fatis iactatus iniquis,
Italiam profugus Laviniaque Regna petiuit.
Hac Duce Gorgoneos angues Danaeus Heros,
Nec minus Alcides tot monstra ingentia fudit.
Non hic Lernæi timuit fera colla Draconis,
Non sævi Diomedis equos, non dira Leonis
Ora Molorchei, validi nec cornua Tauri,
Quin stygijs est ausus penetrare in Regna Tonantis,
Et trahere ad superas captivum Cerberon auras.*

D. Sebast. Covarr.
cent. 1. Embl. 39.

Noſter D. Sebastianus Covarruvias, eandem doctrinã, depicto militari aculeo, vulgò *Abrojo* designat, qui sic formatur, ut quomodo cunque cadat, unum cuspidem habeat erectum, cum lemmate, *Stabit ut cunque cadat*, & his carminibus:

<i>El hombre de leal, i sano pecho,</i>	<i>Como quiera que caiga, cae derecho,</i>
<i>Que vive sin cuidado, i sin rezelo</i>	<i>Con una punta señalando al Cielo,</i>
<i>De no faltar jamas en dicho, ò becho,</i>	<i>Qual del Abrojo militar constante,</i>
<i>Por todo quãto puede darle el suelo,</i>	<i>Poniendo en todo trãce à Dios delãte.</i>

Strada in symbol.
pag. 47. Gabr. Simeon. in suis symbol. pag. 177.

Bolonia denique Valesia Hærici VIII. Angliæ Regis uxor, ut prodit Octavius de Strada, (licet Gabriel Simeonis cuidã Franciæ Regi-
næ hoc symbolum tribuat) Astrum gestabat in medio circuli, quæ anguis formabat, graphice delineatum, cum lemmate, *Fato prudentia maior*, ut significaret, in viros Principes, ac Prudentes, nihil licere fortuitis; *Quando* (ut alias inquit Cæsiodorus) *sinistros casus corrigunt, qui prestare prosperimè consueverunt.*

Cæsiod. lib. 12.
epist. 17.

Iunius Embl. 14. in
notis, pag. 90.

Et Hadrianus Iunius in hoc ipsum respiciens, cõsulit, Monarcharũ
Regumque Fortunas, figurã quadratã appositè comparari; esseque
apertissimum symbolum constantis animi viri, qualem depingit Q. Catullum Cicero, quem neque periculi tempestas, neque honoris cura
potuit unquam de suo cursu, aut spe, aut metu dimovere. Et iterũ Prin-
cipes similes quercui antiquæ, & validis radicibus fultæ, esse vult, ut
etiam si de gradu sint exacti, novercantis Fortunæ ludibrio, non patia-
tur tamen generosos illos spiritus ita frangi, aut pessundari pro cæca
fortis libidine, ut quicquam avitõ Progenitorum suorũ stemmatè in-

Idem Embl. 28. in
com. pag. 111.

dignum admittant, quomodo Gilerim Regem Vandalorum fecisse Propicius commemorat.

19 Nos autem, ut eandem disciplinam significatiori Emblemate propalemus, Regijque animis insinuemus, hoc, quod vides, ex Ludo Tesserarum Palamedis tabula sumto, quæ nos dicimus, *El juego de las Tablas*, eidem ob oculos ponimus. In quo prudens lusor se ad talorû iactus patienter accommodat, & infœlices in melius reponit, anem pro Fortuna adhibens, vimque aleæ malè faventis frangens, aut dexterè saltem temperans, & emolliens, ut latius, plura circa hûc lusum eumulantantes, Daniel Souterius, & noster D. Petrus Pantoja, post alios, quos referunt, prosequuntur, & satis, eadem hac ipsa similitudine utens, Terentianus ille Mitio, cum Demea loquens, his verbis ostendit:

*Placet tibi factum Mitio? Mit. Non si queam
Mutare: nunc cum nequeo, æquo animo fero.
Ita vita est hominum, quasi cum ludas tesseris;
Si illud, quod est maximè opus, iactu non cadit;
Illud quod cecidit sorte, id arte ut corrigas.*

20 Qua etiã, ad rem de qua agimus, usus fuit Plato, Gubernatores in suis libris de Republica monens, ad id quod fors tulerit, res suas aptare debere, ut in talorû iactu lusores facere solent. Et à Platone edoctus Plutarchus, postquam ex tràquillitate animi per prudentiã parta, optimã, & iucundissimã hominû vitã reddi commonefecit, & illa subtexuit carmina: *Negotijs irasci prorsus abstinere.*

*Nihil movetur, sed si quæ delata sunt
Tibi, commodè tractes, prorsus fœlix eris.*

Sic addit: *Quippè cum aleæ ludo comparavit vitam nostram Plato; in qua optandum, ut commodissima factas, & iacta aleæ ijs, quæ ceciderunt, rectè utendum. In bis iactus in manu non est nostra. At æquo animo ea, quæ tulit Fortuna excipere, & assignare cuique locum, in quo, quod ceciderit, profit quàm plurimum, & quàm minimè offendat incommodum eos, quibus delatum est: id si sapimus, muneris est nostri, &c.*

21 Platonem quoque, & Plutarchum in compendium redigens Erasmus, ita habet: *Plato confert hominis vitam ludo tesserarum. Quod iactu cadat, non est in nobis situm: at quod cecidit rectè disponere, in nobis est. sic eventus in nobis non est; quod obvenit, id in bonum vertere, nostri muneris est. Et iterum: Quemadmodum quod in tesseris cecidit, id arte & ratione quàm optimè disponendû; ita quod in vita accidit, in optimã creaturã partè.*

22 Quod & ipsum Basilus Imperator Leonem filium præclarè commonefecit, dum postquam eum docuit Regum, & Imperatorum sortem, rotæ, de qua supra diximus, similem esse, sic subiunxit: *Quapropter neque secuntis rebus extollere, neque adversi deicere; sed utraque in Fortuna constans esto, & in variabilis, unum hoc tibi proponens semper benefacere, cetera Deo Committe. Neque cum secunda Fortuna uteris, metu adversa à superba electione retrahere, neque etiam cum adversa spe melioris à præcipite deiectione relevare. Hic enim exigui animi est, & non*

Souter. in suo Palamede lib. 1. c. 15
23. & 24. Pantoja de Alcatorib. pag.

Terent. in Adelph. Act 4. Scen. 7. de quo etiam ad rem nos meminit, Marquez in gub. Chr. lib. 1. ex pag. 84.

Plato de Repub.

Plutarch. in lib. de Tranq. & seren. an. pag. mihi 80.

Erasm. in similib. fol. mihi 33. & 37.

Basil. Imp. in exh. ad fil. cap. 38.

Sup. Embl. 5. & 6.

Regia virtute subnixi, & quod futurum est, videri nequit.

Batill. Embl. 12.

Et Dionysius Battilius, in hoc ipsum respiciens, ex eodem tessera-²³
rum ludo Emblema confecit, vitam hominis ei similem esse inquit,
his verbis: *Iudice nempe Deo, sortis sic alea nostra*

Talorum ut lusu, tessera missa, cadit.

Vt numerorum ergo, vita sic quosque tueri

Corrigere, qua datur arte, decet.

Gunther. in Ligur.
lib. 1.

Quem praevit Guntherus, quendam Romani Imperij Electorem²⁴
inducens, socios hortantem, ut amissi Chunradi Imperatoris vicem,
& dolorem, alio, qui eius virtutes imitari, aut superare posset, electo,
temperarent, & sic loquens:

Nunc igitur (velut cum luditur alea) prudens

Si qua malè acciderint, se a lusor corrigit arte.

Sic nos humana lusit quos alea sortis,

Consilio, fati casum properemus iniqui

Corrigere, & tanto solatia ferre dolori, &c.

Helioid. in hist. Æ-
thiop. pag. mihi
353.

Neque ab his valdè distat Heliiodori sententia, qua docuit: *Prudē-²⁵*
tium esse, etiam parum prosperos casus, quatenus fieri potest in melius con-
vertere, & multum momenti intermissum unum diem, aut alterum a sa-
lutem afferre, qui prosperos casus præbere solet, quos nullis consilijs homi-

Petrasanct. in sym-
bol. lib. 1. pag. 60.

nes consequi potuissent. Et pictura tesserae super alveolum eiusdem Indi²⁶
talarij, cū Epigraphè, *Semper iactatus, semper erectus.* Quam Sylvester
Petrasancta proponit, ut ostendat, ita viros sapientes stare debere, de-
esseq; in eis ruinae locū; iactari à Fortuna posse, deiici nō posse. Quod
& ante ipsum præoccupavit eximius apud Nos vir D. D. Laur. Ramir.
de Prado, manum depingens, talum eundē iactans, cum lemmate, *Vt-*
cumque, & hoc Disticho, illius sensum magis perspicuum reddente:

Dextro si ve cadit, a dextro sen tessera iactu,

Consilijs paret casus uterque minor.

D. Laur. de Prad.
in Tesser. legal. in
initio.

Vt sic appareat, Prudentes omnes Præstantesq; viros hoc solum²⁷
remediū savientis Fortunæ morbis, ac ærumnis adinvenisse, nimirū,
ut animo neutiquā consternamur, sed mente, ac ratione benè compo-
sita, ingruentia mala, aut præcavere, & declinare curemus, vel accepta
corrigere, & ad minimū redigere; aut, si ne hoc quidem nobis cōtin-
gat, fortis; patienti ac generoso animo, quod evenerit toleremus. Nā
ut aureis verbis Boëtius scripsit, cum semel nascendo Fortunæ iugo
colla submitramus, Dominæ moribus oportet obtemperare, neque ei
leges præscribere, sed ab eadem accipere debemus, ipsiusq; flaribus
promoveri, vel sicut ij faciunt, qui arvis semina credunt, feraces inter
se annos, sterilesq; pensare.

Boët. lib. 2. de Cō.
fol. prof. 1. post Se-
nec. in lib. de vita
beata, cap. 15.

Senec. epist. 107.
ad Lucil.

Seneca etiam, idem motum tradens, & ornans, & omnes homines²⁸
generaliter hortans, ut sine querela mortalitatis tributa pendamus, &
Deum, quo Auctore omnia proveniunt, sine murmuratione comite-
mur, adeò piè, & Christianè loquitur, ut eum referens Camerarius di-
cere audeat, à D. Paulo imbutum fuisse, cuius valdè familiarem fuis-

Camer. 2. subc. c.
53. pag. 228.

se, multi opinantur. Et tandem paulo post, sequitur Ciceronis exemplum, ita precatur, & Regibus, & Imperatoribus reliquisque Mortalibus precandum inquit:

*Duc me Parens, Caelique dominator Poli,
Quodcumque placuit: nulla parendi mora est:
Assum impiger, fac nolle comitabor gemens;
Ducunt volentem fata, volentem trahunt:
Malusque patiar, quod pati licuit bono.*

29 Qua constantiae fortitudinisque virtute egregium Ducem adversam Fortunam superare, eiusque leges infringere posse, Livius sub exemplo Leonidae ostendit, & apertius Valerius Maximus sic inquires: *Nibil aliud est in adversitatibus animi conservare robur, nisi efficere, ut Fortuna sevens, versecundia ducta, eo quod te deseruerit, in adiutorium tuum praesuo pudore convertatur.*

30 Vnde & Pyrrhus, vel ut alij volunt Cyneas eius Legatus, cum Romanorum constantiam, & diligentiam cerneret, in novis militum copijs instaurandis, post ingentem cladem paulo ante, eodem Pyrrho, victore, susceptam, illorum anicitiam exoptasse narratur, illos, qui in adversis animo non caderent, invencibiles iudicans, & sibi videri inquiringens, adversus Lernæam hydram pugnare.

31 Ac planè, qui hoc modo de Fortuna triumphant, maiorem gloriam palmamque merentur, quam si nunquam adversis eius ictibus impetiti essent. Nam ut Apostolus docuit: *Virtus in infirmitate perficitur*, notumque est illud Ovidij:

*Quae latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
Apparet virtus, arguiturque malis,
Scilicet adversis probitas exercita rebus,
Tristi materiam tempore laudis habet.*

32 Quod & Adagio causam dedit: *Virtutis occasio calamitas*; & Horatio ut diceret:

----- *Ingenium res
Adversa celare solent, nudare secunda.*

Claudio: *Explorant adversa viros, perque aspera duro
Nititur ad laudem virtus interrita clipeo.*

Ioachimo Cameratio sub Myrrhae, pictura, vel symbolo:

*Maior in adversis virtutis gloria vera est,
Vberior ventis Myrrha agitata fluit.*

33 Necnon Plinio, ut suum Trajanum extollens, sic de eo dicere potuerit: *Nam cum omnia ubique secunda merearis, non ne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiam campumque prosterne; cum secunda felices, adversa magnos probent.* Quod, ut ibi Iustus Lipsius animadvertit, ex Seneca mutuatus videtur, qui in toto illo suo verè aureo libello de Providentia, latè hoc argumentum prosequitur, & tandem concludit, *Magnus est vir: sed unde scio, si tibi For-*

Livius lib. 5. de bello Maced.

Valer. Max. lib. 3. cap. 7. §. 10.

Plutar. in Pyrrho, Erasmi in Adag. *Hydrum secas*, Patrit. de Reg. inst. lib. 10. tit. 10.

D. Paul. Cor. 12. 9.

Ovid. 5. trist. eleg. 5.

Erasmi in Adag. pag. 567.

Horat. lib. 2. saty. 8.

Claudian.

Camer. centur. 1. Embl. 11.

Plin. Iun. in Paneg. ad Trajan.

Lips. in notis ad Paneg. Plin.

Senec. de Provid. cap. 2. & 4.

tuna non dat facultatem exhibendæ virtutis. Marcet sine adversario virtus, tunc apparet quanta sit, quantum valeat polleatque, cum quid possit patientia ostendit, &c.

Cassiodor. lib. 12. epist. 15.

Cessat enim (ut aliàs Cassiodorus scripsit) nautarum in tranquillitate peritia, nec nomen præstat artificio, nisi fuerit vis magna periculi. Quod haud dubiè ex Plinio Iuniore habuit, qui ita in quadam epistola inquit: *Sunt enim maximè mirabilia, quæ maximè insperata, maximè periculosa, quæ grandi sunt subiecta discrimini. Idèò nequaquam par Gubernatoris est virtus, cum placido, & cum turbato mari vebitur; tunc admirante nullo, illaudatus, in glorius subit portum; at cum strident funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus, & Dijs maris proximus.*

Petra sancta in symbol. lib. 1. pag. 59.

Et ad hanc laudem & gloriam, quam Regij, ac Magnanimi viri cõsequi solent, dum se æquè patientes, ac prudentes in adversitatibus habent, non ineptè alludit ille, qui Mare ventis exagitatum pro Symbolo sumsit, cum tunc eius undæ, quò magis perturbari videntur, eò magis extollantur, & veluti in cœlum, turbationis ac patientiæ suæ præmium petitiuræ, conscendant. Quod & ipsum, docente Seneca, mirè solet hoc spectaculo delectari, & bonos viros, ut confirmentur, cõcutere, simul tamen vires impertiens, quibus cõfussioni obsistere possint, ut in arboribus contingere solent; quarum *Nulla est (inquit) solida nec fortis, nisi in quam frequens ventus incurfat, ipsa enim vexatione constringitur, & radices certius figit. Fragiles sunt, quæ in aprica valle creverunt.*

Senec. d. lib. de provid. per tot. præcipuè d. cap. 4.

D. Chrysof. hom. 73. in Genes.

Qua etiam comparatione D. Chrysof. in eandem rem utitur, & ex illa Ioachimus Camerarius hoc Emblema deduxit: . . .

Ioach. Camerar. cent. 1. Embl. 17.

*Ventorum aduersis solidatur flatibus arbor:
A cruce, & à precibus mens pia robur habet.*

Addens ex Sophocle, virorum fortium peccus nunquam languescere, & ex Pericle apud Thucydidem; eos optimos viros esse; qui in calamitatibus animo non tristantur; sed re ipsa & operibus maximè obsistunt.

Saaved. in Ideis pol. lit. pag. 115. 224. 231. 245.

Noster quoque nuperus politissimus Politicus Saavedra, in eandem rem plura in locis pluribus tradit, & Lunæ similitudine utens, quæ etiã ubi Solis radijs deficitur, ei terga non verit, sed in ipsum potius alacrior respiciens, ab eodem iterum plenitudinem sui splendoris expectat, sic addit: *Tenga pues el Principe siempre fixo su Cetro, mirando à la virtud en la Fortuna prospera i adversa, porque en premio de su constancia el mismo Sol divino, que õ por castigo, õ por exercicio del merito, permitio su menguante, no retirará de todo punto su luz, i bolverá a acrecentar cõ ella su grandeza.*

Cicer. 3. Tusc. & 1. de off. Agell. lib. 2. cap. 2.

Huius autem constantiæ, & æquanimitatis nobile exemplū, Cicero, nobis in magno illo Philosopho Socrate scriptum reliquit, qui semper hilari ac lato vultu in adversis rebus, ut in prosperis extitit. Idèque, in Tito Annio Milone commendat, in gravi, ac difficili tempore vultum semper eundem, & vocem, & orationem stabilem, non muta-

Cicer. in orat. pro Milone.

tam; eiusque in fractum & excelsum animum laudat. Livius quoque inter præcipuas Scipionis laudes enumerat, quod tamen in Hispaniensi bello plura fuerit adversa perpessus, nullum tamen ei unquam ferox verbum exciderit.

Livius lib. 49.

39 Et Cato Minor, ita in eadē virtute resplendit, ut recensente Plutarcho, etiam à Cæsare victus, se tanquam illius victorem haberet. Qui & idem apud Lucanum, à Labieno rogatus, ut de sua Fortuna Oraculam Hammonis consuleret, ita respondit:

Plut. in Cat. min.

Lucan. lib. 9.

*Quid queri Labienē iubes? an liber in armis
Occubuisse velim, potius quā regna videre?
An sit vita nihil, sed longa afferat etas?
An noceat vis ulla bono? Fortunaque perdat
Opposita virtute minas? Laudanda, que velle
Sit satis, & nunquam successu crescat honestum?
Scimus, & hoc nobis non alius inferet Hammon, &c.*

40 Nostrum etiam Regem Alfonso VI. ab eadem Tolerantia nostri Auctores valdè commendant. Quam quia Vitia non habuit, in impia verba & facta prorupisse narratur. Deo eiusque Vicario reverentia, & obedientia detracta.

Saavedra pag. 245.
Roder. lib. 3. c. 15.
Ribad. in Princip.
Christ. lib. 2. c. 15.
Marian. lib. 6. cap.
19. M. Montan. li.
1. cap. 4.

41 Similemque animi deiectionem, & consternationem in Carolo Burgundiæ Duce acriter reprehendit Cominæus, quod ad Gransoniū re infelicitè gesta, contristatus, in ægrotudinem incidit, solitariūque relinqui voluit, & per hanc morbum ei plurimum mentis, & ingenij decessit. Subijcitque idem Scriptor: *In hoc rerum statu, primum esse, ut ad Deum confugiamus, & peccatis veniam precemur: alterum, ut ex amicis, quibus plurimum fidimus, nos patefaciamus totos: & animi vulnus, quo affligimur, denudemus.*

Comin. lib. 7. pag.
mibi 536.

42 Cui ego aliud etiam pharmacum ex Seneca addo, scilicet, ut qui in multis magnisque versantur, animum quoque ad multas ac magnas Fortunæ vicissitudines paratum habeant: *Tela quippè prævisi minus feriunt, vimque aufert presentibus malis, qui futura prospexit, & necesse est levius ad animum pervenire, destituta cupiditatis dolorem, cui successum non utique promiseris. Gravis ipsa Fortuna est, quibus est repentina: facile sustinere eam potest, qui semper expectat.*

Senec. de Consol.
ad Marc. c. 9. & de
Tranq. anim. c. 13.

43 Quod & Cato non ineleganter hoc Disticho clausit:

Cato in Distich.
lib. 2.

*Prospice, qui veniunt, hos casus esse ferendos,
Nam levius sævit, qui quid prævideris ante.*

Atque hæc hætenus de nostro Tesserarum ludo dixisse sufficiat, longè tamen diverso fine, quo ei Vitellium Cæsare incubuisse Philostratus narrat, inquiens, quod tesseriis ludere nunquam cessabat, semper timens ne talorum iactus ipsum falleret, & inter ludum de maximis Imperij rebus, utcunque fors tulerit, disponebat. Soli enim Iovis tali

Philost. de vita A-
pollon. lib. 5.

semper foeliciter cadunt, ut verus habet Adagium, de

Erasm. in hoc A-
dag. pag. 99.

cuius sensu & usu Erasimum consu-
lere poteris.

Consulendum in arduis.

EMBLEMA XLV.

*Consilio meliore viget Saturnius Heros,
Fulmina dum vibrat, non nisi ducta Dijs.
Sic Regni cui fama Polo conscripserit arcem,
Consulat & doctos, dum parat alta, viros.*

COMMENTARIVS.

Aufon. in griphio ternario.

Synes. in orat. de Rega.

Pet. Greg. de Rep. lib. 24. c. 7. Contz. lib. 7. pol. c. 13. Cochier in thesa. Aphorif. polit. c. 23. Marq. lib. 2. c. 18. Navarrete disc. 1. à pag. 25. Bobadil. in Polit. lib. 2. c. 6. ex n. 6. plenè Ego 1. tō. lib. 3. c. 2. ex n. 4. & 2. tō. lib. 4. c. 9. ex n. 38.

NOTVM est Sphingem, triforme monstrum, facie puellari, alis volucris, & pedibus leoninis, à priscis fuisse confictam. Vnde illud Aufonij:

*Terruit Aoniam volucris, Leo, Virgo, triformis
Sphinx; Volucris pennis, pedibus Fera, fronte Puella.*

Qua figura Egyptij (docente, præter plures alios, Synesio) conjunctionem virtutum Fortitudinis, & Prudentiæ volebant significare, dum ferina species robur repræsentabat, humana prudentiam, & volucris, hæc per se non sufficere, nisi & ingenium & consilium adsit, quod sciat harum virtutum operationem pro tempore locoque dirigere, & veluti manus, atque alas his, quæ exequi convenit administrare.

Quapropter Prudentiæ & Fortitudinis Montis, de quibus egimus, præsens hoc, quod ad necessitatem exquirendi summendique in rebus arduis Consilium, spectat, Regibus, ac Principibus proponi suaderis; oportere, necessariū existimavimus. Qui ut omnes uno ore Po-

litici tradunt, ne prudentiæ quidem nomine digni erunt, si hac præcipua huius virtutis parte, quæ in appetitu acquisitivo alienorum iudiciorum consistit, destituantur, & de seipsis ita præsumant, ut ne agnoscant quidem, non minùs certum, quam vulgatum illud Taciti esse: *Principem sua scientia non posse cuncta complecti: nec unius mentem esse tanta molis capacem.* Cui mirè Livius aridet, dum dixit: *Si de sua unius sententia omnia geret, superbam hunc iudicabo magis quàm sapientem, universamque Rempublicam temeritate sua perdet.*

Tacit. 1. & 4. Annal.

Livius lib. 44.

3 Et Casiodorus, de prudentia, de qua nos loquimur, agens, & sic elegantissimè & verissimè inquires: *Magna est enim infinitaque Prudentia, quam nemo sic assequitur, ut eam non necessariè, & per alios quærere videatur.* Et iterum sub Athalarici Regis persona, Patricium rebus bellicis præficientis, eique litteratum Consiliarium associantis: *Perfectionem necessariam rerum completam esse iudicamus, si quemadmodum eligendo virum magnificum Patricium, armata Resp. parti providemus, ita & de sociando ei litterarum peritissimo, consulamus. Decet enim tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur: & de generali securitate sollicito, talis associandus fuit, qui parem in suis studiis non haberet.*

Casiod. li. 8. epist. 9

4 Dicitur autem, secundùm Festum, non à consulendo consilium, nã potius nomen hoc, illi verbo originem præbuit, sed à *Consilio*, quòd scilicet in unam sententiam plures mentes, seu plurium rationes, consaliant, id est, simul saliant, & quasi ad unum concentum conveniant. Et cum ad privata dirigitur commoda, definiri potest, *Inquisitio eius quod in rebus proprijs sit utile ad optatum finem consequendum.* Vbi verò de Regijs publicisque negocijs tractatur, quoniam hoc sæpè solet per plurimos expediri, à Politicis communiter definitur: *Selectorum virorum legitima congregatio, si ve cætus, qui Principis suo, quomodo Respublica belli seu pacis tempore administranda sit, consulunt.*

Festus hoc verbo, & Fung. in etym. ibid.

Cic. lib. 1. Rhetor. D. Tho. 2. 2. q. 52. art. 2. Damascen. lib. 3. cap. 33.

Bodin. l. 6. 3. de Re pub. c. 1. Hip. à Col lib. de Consil. fol. 217. Ceriol. eodẽ tract. c. 1. Coning. in Theat. polit. 2. par. c. 26. n. 2.

5 Quanta autem eius utilitas, & necessitas sit, frustra nostram probationem desiderabit; cum vel Aristotele docente didicerimus: *Consiliari, eorum quæ inter homines, divinissimum esse: & tam ex sacris, quàm ex profanis litteris in Proverbium abierit: Quis sapiens est, audit consilia. Consilium in omni præat negotio. Consilium custodiet te. Ibi salus ubi multa consilia. Multitudo sapientium sanitas est orbi terrarum. Post factum non pœnitebit, qui ante factum consulit. Ante omnem actum consilium stabile, & consilium rem sacram esse.*

Arist. in Rhet. ad Alex. Salust. in orat. ad Cæsar. Sap. 6. 26. Prover. 2. 11. & 12. Eccles. 32. Eralm. in Adag. Res sacra Consilium, pag. 128.

6 Et adeò verum etiam delusa falforum Deorum cultu Gentilitas censuit, ut licet non ignoraret, Deum alienis consilijs non indigere, magnum suum adhuc Iovem, quem aliorum Præsidentem patremque faciebant, & Archiceraunum, vel Argiceraunum vocabant, hoc est Fulminatorem, & Tonantem, quòd soli ipsi potestas iaculandi in homines fulmina, terrasque eis terrendi, ac torrendi, concessa fuisset, ut ex Cicerone, & alijs, latè tradit Lilius Giraldu, & Commentatores in illud Horatij:

Giral. de Dijs Gæt. sÿnt 2 pag. 78. Picrius fol. 324.

Horat. 3. carm. od. 3. latè & optimè noster D. Did. Salcedo Coronel in Notis ad Gongor. 2. tom. 2. par. pag. 454.

Nec fulminantis magna Iovis manus.

Et Virgilij:

Virgil. i. Georg.

*Ipse Pater medio nimborum, in nocte corusca
Fulmina molitur dextra.*

Adhuc tamen eam sibi legem imponere voluisse diceret, quod tamenetsi leviora, sive læta & pacata fulmina, solus emitteret, & aliquantulum nociva, duodecim Dijs in consilium vocatis. Nunquam tamen eadem ipsa perniciofa, & ad puniendos homines, vastandumvè, aut mutandū privatū publicūvè rerum statum, iacularetur, quin prius omnes Deos, quos Superiores, & Involatos, sive Consentes dicebant, (quorum nomina Rosinus, & Dempsterus recensent) ad hoc supplicium exercendum vocaret, atque consuleret.

Rosin. & Dempst.
lib. 2. ant. Roman.
cap. 3. cx pag. 47.

Senec. lib. 2. natur.
quæst. cap. 43.

Quod recolens Seneca, & si figmentum esse cognoscat, Mythologicè tamen in id tendere tradit: *Quia Iovem, id est, Regem, prodesse etiā solum oportet, nocere non, nisi cum pluribus visum est. Discant hoc ij, quicumque magnam potentiam inter homines adepti sunt, sine consilio nec fulmen quidem mitti: advocent, considerent multorum sententias, placita temperent, & hoc sibi proponant, ubi aliquid percuti debet, ne Iovi quidem suam satis esse consilium.*

Petr. Matth. in suis
narrat. lib. 3.

Saaved. in Id. pol.
pag. 418.

Euseb. Nierēb. in
Theoph. pag. 552.

idem Gnom. 40.
sub tit. *Difficulter
se viendam.*

Qui planè locus nostro huic Emblemati ansam iustissimè præbuit, est enim dignus, ut non solum æneis, verum & aureis laminis insculpatur. Et licet hoc simili, tanto Auctore celato, abj. usi fuerint, Nosterque Eusebius Noriembergius, ad ipsum alludens, in suis Gnomoglyphicis dixerit:

Inconsulta caret iaculari fulmina, sævus

Nec nisi consilio fulgurat Altipotens.

Et Balthasar de Vias in suis Sylvis elegantissimè:

In superos bellum cum coniurata Gigantum

Turba tulit, cælisque metum iam Taurus, & Othrys,

Et super ingestis in ferret montibus Oete.

Non Trinacrinis sudata tronitrua flammis

Vibravit sine lege Tonans, quibus Ossa superbis

Pressa iugis, ferus Enceladus, Pangæaque saxa,

Corruerentque minæ; non omnes solus in iras

Irruit, & vana fugit molimina Pblegræ;

Consuluit Superos, & Maestate volenti,

Quod plures sensere probat, &c.

Balth Bias sylvælo
in princ.

Horat. in Arte Poe
tic. antè fin.

Cum tamen pulchri nulla unquam fatietas sit, & pictura, ut Horatius ait:

Iudicis argutum quæ non formidat acumen,

Hæc placuit semel, hæc decies repetita placebit.

Puto me rem gratam lectoribus facere, dum illud ipsum dilucidius huicce meis commentarijs intersero, Ethnici Senecæ doctrinam certiore, & piorem efficiens, si relictis fabulis attendamus, Deum nostrum verum, & Omniscium, quamvis ad Mundi, & aliarum creatura-

rum formationem, de te, & per te solus loquutus atque operatus a Moyse dicatur, homo:

*Sanctius his animal, mentisque capacius alia,
Deerat adhuc, & quod dominari inter cætera posset.*

Ad quem formandum, ubi te accingere voluit, in plurali numero dixit: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*; quasi alios, ut Rupertus ait, ad tanti operis excellentiam consultans, atque deliberans. Qui à Rabinis Angeli fuisse perhibentur, quorum tamen deliramenta reiiciens D. Chrystostomus, Apostolicas constitutiones sequutus, unigenium ipsius Dei Filium, Patri aequalem secundum substantiam, consultatum sive associatum fuisse inquit, qui à D. Ioanne Magni Consilij Angelus appellatur. Et alij Sancti Patres, Spiritum quoque Sanctum adiungunt, ut Collegas suæ potentia, & divinitatis nimirum coæquales; & sic eo loci mysterium Sanctæ Trinitatis indicari restantur.

12 Ipse quoque Christus solus, quem nihil fugit, licet non egeret consilio, illud tamen petere præ se tulit, quando Apostolos suos: *Uade emimus panes?* rogavit.

13 Addo & Salomonem, licet cœlitus infusam sapientiam habere meruerit, ut in libro Regum habetur, adhuc tamen a sinistra sibi, & prudentes Consiliarios habuisse, & habere desiderasse, ut pluribus ostendit Ioanes Pineda.

14 Ut omittã, quæ Lorin^o, Coningus, & alij de Iulio Cæsare, Augusto, Tiberio, Nerva, Adriano, Marco Antonio, Alexandro Severo, & alijs Romanis Imperatoribus tradunt, qui licet in se laudatissimi & prudentissimi fuerint, quò tamen magis sapientia abundarunt, eò minus sibi tribuerunt, pluribus Consiliarijs, ijsque egregijs, & disertissimis in rebus bellicis, vel civilibus, iuxta earum qualitatem, adhibitis, eisque tantum deferentes, ut iudicium proprium eorum iudicio subponerent.

15 A quibus non abfuit Assuerus, de quo sacra Pagina inquit: *Interrogavit Sapientes, qui ex more Regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio.* Darius, qui tot Zopiros, hoc est, Prudentes fidosque Consiliarios sibi exoptabat, quot grana insunt Punico malo, & Homerus, qui Agamemnonem Regem inducit, unum Nestorem, ob præclaram in consilij prudentiam, decem Aiaci similibus præferentem. Et iterum eidem suadet, hanc Consiliatricem virtutem Regijs Sceptris esse coniunctam, sive connatam, sic inquit:

*Atrida Danaum fortissime, Rex Agamemnon,
A te principium sermonis sumam, & in te
Desinere est animus; quoniam tu pluribus unus
Imperitas, populosque Regis. Tibi Sceptra ferenda
Iupiter ipse dedit, qui nobis omnibus esses
Consilij Dux, & rebus; quapropter & ipsum
Te decet, & multos audire, & dicere multa,*

Genes. 1.

Ovid. 1. Metam.

Genes. 1. 26.

Ruper. lib. 1. in Genes. cap. 1.

D Chrysof. hom. 8 in Genes. post D. Clem. lib. 5. conf. Apost. c. 6. & lib. 8 cap. 12. Apocal. cap.

Basil. Theodor. Cyril. & alij apud Delr. sup. Genes. c. 1. pag. 69. n. 101.

Ioan. 6. 5. 6.

Reg. 3. 3.

Pineda de reb. Salom. li. 3. c. 9. pag. 111. Antimach. lib. 1. Theor. 1.

Lorin. Sap. 6. 26. Coning. in Theat. polit. 2. p. cap. 26. pag. 185. Beyrlin. verb. Consilij. pag. 404. H. Saaved. in Id. polit. pag. 402.

Esther. cap. 1. 13.

Homer. Illiad. 7.

*Cedere deinde locum Verba opportuna volenti
Dicere, & utilibus pensare negotia dictis,
Et quæ sunt meliora sequi, nec fidere soli
Ipse tibi.*

Dion. Halic. lib. 2.

Ad quem fortè locum respiciens Dionysius Halicarnaseus: *Reges* (inquit) *olim, & quot quot à patre traditum Regnum accepissent, & quos ipsa plebs sibi Principes constituisse, Consilium habuisse, quos ex optimatibus constabat, ut Homerus, & antiquissimi Poetæ testantur. Neque, ut nostro seculo, Regum prisorum dominatum fuisse nimium sui iuris, neque ab unius sententia pependisse.*

Theod. & Valent.
AA. in l. humanū,
C. de legib. Petr.
Fab. 1. semest. cap.
fin. pag. 199. & seq.
An. Rob. 2. rer. in-
dic. cap. 11.

Quod Theodosius & Valentinianus Augusti, humanum etiam esse censuerunt, eam sibi ultro legem imponentes, ut nulla in posterum ab eorum Clementia promulgaretur, quæ prius à gloriosissimo cœtu Palatij Procerum, Patrumque conscriptorū, tractata, & approbata nō fuisset, hanc rationem reddentes: *Bene enim cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad Beatitudinem nostri Imperij, & ad nostram gloriam redundare.*

Vopisc. in Probo.

Claud. in vj. Conf.
Honor.

In quo Probum Imperatorem sequuti videntur, qui Flavio Vopisco testante, leges quascunque ederet, proprijs Senatus-Consultis consecrari voluit. Quem morem iam Claudiani tempore veterem fuisse, ex ipsius versibus patet, in quibus de Honorio agens, sic inquit:

Briss. Calin. & alij
de verb. inr. verb.
Pragmatica, Mor-
naci⁹ in not. ad C.
pag. 3. Mat. Steph.
ad Novel. 105. n. 8

*Hic est ille puer, qui nunc ad rostra Quirites
Evocat, & solio sultus genitoris eburno
Gestarum Patribus causas ex ordine rerum
Eventusque refert: veterumque exempla secutus
Digerit Imperij sub iudice facta Senatu.*

L. omniū, C. de te-
stam. l. pen. C. de
ijs quæ ut indign.
c. 1. de constit. cū
alijs.

Et hæc nimirum leges, sanctiones Pragmaticæ dicebantur, ut Brissonius, & alij observant, inde fortè deducto vocabulo, quod Pragmaticis, sive viris rerum forensium peritis, in Consilium vocatis, publicarentur. Quorum item frequens ac provida in rebus gravibus consultatio occasionem præbuit, ut ipsi Imperatores, alijque cordati Reges & Principes, qui hanc formam in expediendis suis negotijs observant, omnia iura in sui pectoris scrinio habere dicantur, habita scilicet contemplatione, peritissimorum Consiliariorum, quos secū semper habere solent, & debent, ut Abbas Panormitanus, & alij passim Doctores animadvertunt.

Panorm. in cap. tū
ex litteris de in-
teg. rest. & alij ap.
Me ipsum 1. tom.
lib. 2. c. 24. n. 97. &
in trac. de præced.
num. 6.

Quod quidem, nullibi gentium maiori studio curatum legimus, quam in nostræ Hispaniæ Regnis, gloriosissimis ipsius Regibus, pariter Potentibus, ac Catholicis, per varias Senatuum classes, amplissimi sui Imperij negotia omnia, tã belli, quàm pacis, distribuentibus, ita ut nihil sit grave, quod non prius cū selectissimis omniū ordinum viris pro rerum conditione communicent, consulantque, & iuxta eorundem consultationes expediant.

Cõt. lib. 7. polit.
c. 13. §. 12. Paleot.
de Sac. Consist. cõ-
sult. pag. 273. Bor-
rel. de præst. Reg.
Cath. c. 66. Navar-
ret. in disc. polit. c.
2. & 3. Ego d. 1. to.
lib. 3. c. 2. ex n. 1 &
2. to. lib. 6. c. 12. D.
Iosèp. Vela disser.
3. num. 27.

Qua in re latius calanum excurrere sinerem, nisi iam id ab alijs tã nostris, quàm exteris Scriptoribus distinctè tractatum, & plenè lau-

datum supraque omnem Romanorum indultiam iudicatum, am-
madvertere. Qui tamen meminisse potuerunt Concilij Tolerani IV.
ubi hoc, non solum in vim moniti, sed præcepti, eisdem nostris Regi-
bus his verbis iniungitur: *Ne quisquam vestrum solus in causis capitum,
aut rerum sententiam ferat: sed consensu publico, cum rectoribus ex iudi-
cio manifesto delinquentium culpa pateat; servata vobis in offensis nã-
suetudine, ut non severitate magis in illis, quàm indulgentia polleatis: ut
cum omnia hæc, Auctore Deo, pio à vobis moderamine conservantur, &
Reges in populis, & populi in Regibus, & Deus in utrisque letetur, &c.*

Concil. Toler. III.
apud Loaisam,
pag.

22 Et Theodorici Gothorum nostrorum Regis, apud Cassiodorum,
ita rescribens: *Deliberationis nostræ consilium, virorum prudentium
requirit obsequium, ut utilitatis publicæ ratio, sapientum ministerio cõ-
pleatur.*

Cassiod. li. 2. ep. 6.

23 Quod Rex Sapiens Alfonso inter suas septem Partitas leges ma-
gistratiter extulit, inquit cum Seneca: *Que uno de los fessos que ome
mejor puede aver, es ac consejarse sobre todos los fechos que quiere fazer,
ante que los comience.* Et postquam huius sententiæ rationes reddidit,
& boni Consilij, ac Consiliani munus partesque descripsit, & cur ocu-
lis comparentur, sic finit: *Onde en todas guisas ha menester que el Rei aya
buenos Consejeros, è sean sus amigos, è omes de grand fesso, è de gran poridad.*

L. 5. tit. 9. par. 2.

24 Et iterum alia in lege sic habet: *El señorio no quiere compañero, ni lo
ha menester, como quiera que en todas guisas conviene que aya omes buenos,
è sabidores, que le aconsejen, è le ayuden.* Et in alia: *Onde si todo ome debe
trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe fazer el Rei.*

L. 1. cod. tit. 9. p. 2

L. 2. cod. tit. & par.

25 Cuius doctrinæ æquè conscius Alfonso XI. in Curijs Matritensi-
bus dixit: *Digna accion es de la Real magnificencia, tener s. gun. s. lo abta
costumbre Varones de Consejo cerca de si, i ordenar todas las cosas por sus
consejos; porque si todo ome debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas
lo debe fazer el Rei.* Et Aragonius Rex D. Ioannes II. apud Marianam,
morti iam proximus, Catholicis Hispaniæ Regibus suis filijs hoc Mo-
nitum, veluti in amoris pignus, pretiosumque legatum, reliquit: *Que
ninguna cosa hiziesen sin consejo de Varones virtuosos, i prudentes.*

Cortes de Madrid
apud Saavedra in
Id. polit. pag. 402.

Marian. hist. Hisp.
lib. 23.

26 Prudentissimè quidem omnes, nam, ut præter suprà relatos Neo-
thericus quidam scribit:

Bias in sylv. 10.
pag. 315.

----- Regia Virtus

*Sit quamvis satis ipsa sibi, tamen insitus error
Rebus inest, qui sæpè vias obcludit ad illa,
Quæ ratio faciendâ iubet, nec sufficit una
Mens operi, seu nostra velit suadere voluntas,
Quod sentit, seu sit melius se credere multis,
Consilio fit res, indigestosque laborum
Ordinat eventus maturi cura Senatus.
Quid Sceptrum nisi pondus iners, & vanus avaræ
Maestatis honos, si non cum lege regatur
Consilij, teneantque Patrum decreta secures?*

*Non Reges diadema facit, trabeaque madentes
 Murice; fida facit consultis curia rebus:
 Et licet agnoscas, quam sit tranquilla potentis
 Vis animi, certusque tuis tractatibus ordo,
 Sufficiasque, tibi tamen inconsulta potestas
 Nil per agit, paretque lubens, quibus optima sensit
 Pars melior; nulloque levis terrore moveri,
 Nec nova mirari facilis, constantius haeres,
 Et rata fixa iubes, nec te tua sola voluntas,
 Quamvis aqua, trahit, consultantemque veretur,
 Quem sibi praefecit, &c.*

Vnde Hebraeis idem sonat *Consilium*, quod *Fundamentum*, ut bene 27

Lorin. in Sapient.
cap 6. vers. 2. pag.
167.

Lorinus considerat. Ruat quippè necesse est, omnis sine consilio Respublica, omniumque suffragio damnatus fuit Cæsar, quòd nec in dictatura, nec in Consulatu, consilio Senatus usus. Nero, qui Senatum capitaliter oderat, & Hiero Siciliae Tyrannus, qui testante Livio, nulla de re convocavit, vel consuluit publicum Consilium.

Livi⁹ lib. 4. 2. bell.
Punici.

In quibus quidem referendis, idcirco paulò longius, quam res ipsa 28

Machiav. in tract.
de Princip. cap. 23.
Bodin 3. de Rep.
cap. 1. & alij apud
Berneg. in q. 52. ad
Tacit. de morib.
earm. ubi de hoc
disputare audent.

(meo iudicio) deposcit, insistere volui, ut facilius impij Machiavelli, sui que sectatoris Ioannis Bodini, impia & vaxcordia Theoremata cõvincantur, qui minimè necessarium, quin potius superfluum, & rebus gerendis impedimentosum, auli sunt affirmare, Supremos Principes, his Parastis, Adiutoribus, sive Consultoribus indigere. Nam si sapiens est, inquit, ex ipsius Principis mente ac prudentia, bona, & opportuna consilia nasci debent: sin autem insipiens, ei faciliè consilia, quantumvis recta, & salutaria dari suaderivè non possint, cum eiusmodi genus hominum, de se plus multò, quam de cæteris fidat, atque præsumat, & æquè suorum, atque exterorum fidem suspectam habeat, illudque Comici certum esse demonstrat.

Terent. in Adelph.

*Homine imperito nunquam quidquam iniustius,
 Qui nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.*

Senec. epist. 9.

Et Senecæ: *Omnia sultitia laborat fastidio sui: nisi sapienti sua non placent.*

Antimach. lib. 1.
Theo. 1. Coning.
2. part. c. 26 Anar.
Rey in tract. de Cõ
fil. & Consult. dif-
curs. 1.

Hæc etenim absurda perversaque dogmata, fatis iam ab alijs con- 29
victa reperuntur, & vel tacentibus omnibus, se ipsa faciliè produnt, intelligendoque faciunt, ut eorum Assertores nihil intelligere videantur. Etenim si prudens sapiensque Princeps contingat, eo sapientior & prudentior erit, si (ut iam supra diximus) de se omnia nō præsumat, & illud Ecclesiastici observet: *Audiendo sapiens, sapientior erit;* & Euripidis, *Rex sapiens sapientium commercio, agnoscatque cum Hieronymo Offorio, uno tantum ingenio cuncta, quæ sunt Regibus excogitata, provideri, aut unius oculis omnia, quæ sunt in Republica diligenter specularanda, cerni, comprehendi, & ad destinatum exitum perducere non posse. Cogitationesque quorumlibet, etiam cordatissimorum ho-*

Eccles. 1. 5.

Offor. de Regis
institut.

minum, ut Salomon docuit, consilijs roborari gubernaculis, bella esse tractanda; & è contrario dissipari, ubi hæc à pluribus non petuntur, nec frustra ex Euripidis disciplina Adagium fluxisse: *Vir unus haud videt omnia, unus vir nullus vir.*

Proverb. 15. 22.
20. 18. 24. 6.

Eraf. in hoc Adag.
pag. 115.

30 Quod, cum ad varios usus deflecti possit, ad nullum commodius, quam ad iudicium in rebus arduis haud quaquam uni soli committendum, vel deferendum; cum vel iure ipso docente discamus, perfectissimam veritatem per plurium oculos facilius inveniri, ac securius manifestari, & ne locum quidem insidijs relinquere in ijs, quæ multis sunt oculis spectata, multis insinuata sensibus, multis insuper in tuto locata manibus.

Cap. prudentiã 21.
de off. deleg. l. fin.
C. de fidei. l. hac
cõsultissima, in fine,
C. qui testum.
facere poss. cū alijs.

31 Addo & Homerum, apud quem Diomedes ab Agamemnone missus, ut Troianorũ castra exploraret, sibi sociũ expotuit Vlyssiem, sic in-
quiens: *Si modo consilij comitem sociumque laboris,*

Homer. Illiad. 10.
vers. 223.

*Des aliquem, nam maior adest, & plena duobus
Pectoris, atque animi præstantia, &c.
At qui solus erit, si forte quid utile rebus
Cogitet, inveniatque, animo persape labanti
Deficit, & timidum fugit omnis consilij vis.*

Ex quo monito, sive exemplo Alciatus nobile illud Emblemata con-
struxit, quo unum nihil, duos plurimum, se ita mutua iuvantes, possem
his elegantissimis ostendit carminibus:

Alciat. Embl. 41.

*Laerte genitum, genitum quoque Tydeos unã
Hac cera expressit Zenalis apta manus:
Viribus hic præstat, hic pollet acumine mentis,
Nec tamen alterius non eget alter ope.
Cum duo coniuncti veniunt, victoria certa est.
Solam mens hominem, dextra vè desituit.*

Et ex Nostro Celada: *Illum præstare in arte gubernandi, & ceteris Sa-
pientiore esse, cui est cor audiens, & cor dosile, non cui inest ferreum inge-
nium, & pertinax ratio.*

Celada in 1. Iudit.
num 68.

32 Vnde Valerius Maximus, de Xerxe sermonẽ faciens, cuius, inquit, nomen superbiam, & impotentiam indicabat, meritò in dubiũ vocat, insolentius ne, an imprudentius se habuerit, cum Græciæ indicturus bellum, adhibitis Asiæ Principibus, dixit: *Ne videar meo tantum modo usus consilio, vos contraxi, ceterum mementote parendum magis vobis, quam suadendum.*

Valer. Max. lib. 9.
cap. 5. 9. 12.

33 Ad id autem quod subditur, de difficultate recti consilij imperitis, ac ferocientibus Regibus suadendi, fateor quidem aliquos ea vel philautia, vel metis inopia esse, ut sua sententia omnia agere velint, & propria sapientiæ opinione excæcati, illud Senecæ verum reddant,

Senec. in Medæa.

*Sceptra superbas quisquis admovit manus,
Quã cœpit ire, Regia didici mea.*

- Idem in Hyppol. Et iterum: *Nec me fugit, quàm durus, & veri insolens,
Ad recta flecti Regius nolit tumor.*
- Ammian. Marc. lib. 14. Solent enim sæpè, ut Ammianus Marcellinus scribit, manum inie-
stantibus fatis, heberari sensus hominum, & obtundi, & Deus, Reges,
quos punire vult, in manu pessimi sui consilij sæpè relinquit, de quo
pluribus Philippus Camerarius novissimè differit, & Ovidius egit
dum dixit:
- Camer. cēt. 1. sub-
cess. c. 1. & 3. c. 20.
- Ovid. lib. 4. de Pō-
to, Eleg. 12. *Crede mihi miseros prudentia prima relinquit,
Et sensus cum re, consiliumque fugit.*
- Tacit. 15. Annal. Cæterum Nos non de monstris eiusmodi agimus, sed cum Regi- 34
bus, & de Regibus loquimur, qui vel hoc nomine digni sunt, vel se eo-
dem, quo meliori possunt modo, dignos reddere volunt. Hoc est, pru-
dentium, sapientiumque virorum consilij utendo, quamvis ipsi per
se, non summè prudentes, sagaces, & rerum agendarum experientijs
suffulti, reperiantur.
- Sidon. lib. 5. epif. 1. Quippè ut Sidonius ait: *Satis eminet ingenij proprij meritis, qui fue-
rit fautor alieni;* ac secundùm Q. Curtiū: *Natura mortalium hoc quoque
nomine prava, & sinistra dici potest, quod in suo quisque negotio hebetior
est, quàm in alieno. Turbida sunt consilia eorum, qui sibi suadent.*
- Curtius lib. 8. Et hoc consulendū studium est vinculum, per quod Respublica co- 35
hæret; hoc spiritus ille vitalis (Senecæ verbis utor) quem tot millia
trahunt, nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa Imperij
subtrahatur. Heliodoque docente:
- Senec. li. 1. de Cle-
ment. cap. 4.
- Hesiod. in Ergis. *Optimus hic, se se, qui novit cuncta, magistro
Prospiciens rerum fines: meliora sequutus.
Dignum laude virum parentem recta monenti
Credemus; ille tamen, qui non sibi consulit, & qui
Alterius præcepta fugit, vir inutilis ille est.*
- Tit. Liv. lib. 22. Quod Titus etiam Livius sub persona Fabij sic dixit: *Sæpè Ego au- 36
divi, Milites, Primum eum esse virum, qui ipse consulat, quid in rem sit;
secundùm eum, qui bene monenti obediat. Qui nec ipse consulere, nec alte-
ri parere scit, extremi esse ingenij.* Et valdè ad rem nostram Themistius
Constantinum Imperatorem ad hanc virtutem petendi consilij, & pa-
rendi rectè consultantibus hortans, nullam magis Regiam ex Zeno-
nis doctrina esse inquit, adducto dicto Hesiodi carmine, & ita subiun-
gens: *Neque enim fieri potest, ut Imperator unus, etiam si maximè divinus
existat, tot curis præfectus, in omnibus, quod expediat, æsequatur. Cete-
rum si illud, quod dico, parendi obsequendique in se munus habeat, corrogare
à multis poterit, quæ multitudo negotiorū omnia à se habere nō permittit:*
- Themist. orat. 6. *Pluribus inter se rem consultare paratis,
Huic pare, melior cui stat sententia menti.*
- Cuspin. in Inst. 11. Qua in ultima classe fuisse legitur Iustinianus II. dum sexdecim na- 37
tus annos, ut narrat Cuspinianus, Imperium adeptus, proprijs consi-
lijs illud regere voluit, & maxima in commoda Romano nomini at-

tulit. Neque enim frustra Casiodorus scripsit: *Hoc est profectò difficultimum regnandi genus, exercere Iuvenem in suis sensibus Principatum; rarum omninò bonum est Dominum triumphare de moribus, & hoc consequi in florida etate, ad quod vix creditur cana prudentia pervenire.*

Casiod. lib. 11. epist. 1.

38 Eademque Stultitia à Nicephoro Gregora in Andronico Iuniore notata fuit, qui pariter nullius consilium admittebat, sui unius sententiæ, & scientiæ insistens. Et Sigibertum Angliæ Regem, ut Polidorus narrat, ac Baiacethem Turcarum Regem, ut Chalcocondylas, in perniciem deduxit. Ioannes quoque Magnus, de Boruildo Suenonū Rege commemorat, navali expeditione infeliciter gesta, in hæc verba prorupisse: *Enim verò nimis diu oblitus sum Procerum meorum cõsilia audire, cuius oblivionis pœnas nunc do.*

Gregora lib. 11.

Polyd. lib. 4.

Chalcocond. lib. 3

Ioan. Magn. lib. 2.

39 Cum ex adverso, plures alios Reges extitisse legamus, qui licet nõ adeò essent prudentes, tamen consilijs agnati alicuius, aut virorū probitate & prudentiâ illustrium, fœlicissimè gubernaverint, quorum copiosam nomenclaturam Anti-Machiavellus, & alij nobis exhibuerūt, & pro multis doceri potest, vel ex solo exemplo Ioas, qui, ut sacra Pagina perhibet, & si septem solum modo annorum esset, cum regnare cœpit, interim tamen egregiè Regnū administravit, quia Ioiadæ summi Sacerdotis, aliorumque optimatum Consilijs usus est, ijsque obtēperavit.

Anti-Mach. d. lib. 1. c. 1. And. Rey, & alij apud Coning. d. c. 26. pag. 187.

Lib. 4. Reg. c. 11.

Pet. Greg. de Rep.

lib. 26. c. 5. n. 5.

40 Idemque, Annales Romani, de primis annis Imperij Neronis scribunt, dū Senecæ ac Burrhi monitis paruit: de Gordiano undecim annos nato, ad Imperium evecto, & Miththei foci consilijs adiuto. De Theodosio Arcadij filio, sub mammis adhuc existente, Imperij hærede relicto, & Isdigetis Regis Persarum curæ à patre commisso.

41 Et qui voluerit copiosum Catalogum aliorum omnium nationum Regum, in tenera etate sub proborum curatorum, ac Consiliariorum directione Regna sua fœliciter moderantium, adire poterit, atque aperire refertissimam penū doctissimi nostri, & mihi à primis ferè incunabulis dilectissimi D. Ioan. Baptistæ Valenzuelæ Velazquez, post varios dignitatum gradus, propria virtute, & litteris partos, in Salmaticensem Episcopatum evecti, inibi que (heu) nuper defuncti, ubi ex nostris Hispaniæ Regibus Alfonso Aragoniū, & Iacobū I. recenset, & Alfonso IV. & VIII. Henricū I. & III. Ferdinādū IV. Alfonso XI. & Ioannē II. in quo observando, educādo, eiusque Regno benè administrando, summa fides & prudentia Ferdinandi Infantis patris eius enituit.

Dom. Valēz. cõf. 198. ex num. 7. vol. 2. vide etiam D. Ioseph. Velam dissertat. 3. ex n. 12. & Greg. Lopez in l. 3. tit. 25. par. 2.

42 Meminisseque etiam potuit Invidiosissimi Nostri Regis Imperatoris Caroli V. Maximi, qui anno xvij. regnare cœpit, & D. D. Philippi IV. nunc Dei benignitate regnantis, qui nondum completo xvj. tanti Imperij habenas assumpsit, & cum gloriosæ memoriæ D. Philippus III. eius Pater, in extremis constitutus esset, & Proceres Consilij Status convenirent, ut quid in Regni moderatione agendum esset, discuterent, aulam, ubi convenerant, ingressus, illis dixisse fertur: *Que no se embaracassen en tales platicas, que si Dios se sirviesset*

Perez de Lara in Compend. vit. ho. min. cap. 16. n. 11.

de llevar de esta vida al Rei su Padre, i Señor, èl quedaba por Rei, i ellos harian lo que èl les mandasse.

Fernand. Perez de Guzm. en su Mar de histor. cap. 128. fol. 51.

Eiusdemque doctrinæ veritatem agnovit, & exemplo Regis nostri Henrici III. comprobavit Ferdinãdus Perez de Guzman, inquis, quòd licèt hic Rex, ob corporis ægritudinem, nec valdè præstantem mentis habitudinem, minùs idoneus ad tanti Regni gubernationem videri potuit, adhuc tamen: *Alcançò discrecion para conecer, i elegir buenas personas para el su Consejo: lo qual no es pequeña virtud para el Principe; è assi con tales maneras tenia su hazienda bien ordenada, i el Reino pacifico, i sosegado. E que a los Reyes menos sefso, i esfuero les basta para regir, que à otros hombres, porque de muchos sabios pueden aver consejo, è su poder es tan grande, espcialmente de los Reyes de Castilla, que con poca hombridad que tengan, seran mui temidos, tanto, que ellos ayan ende su presuncion, i no se dexen gobernar de otros.*

Panorm. lib. 2. de dict. & fact. Reg. Alfons.

Neque his obstare quis putet Apophtegma illud sapientissimi Regis Alfonsi Aragonum I. ab Antonio Panormitano relatum, quatenus dicere solitus erat: *Absurdum esse Reges ab alijs Regi, & Duces ab alijs duci.* His quippè verbis, haud quaquam Consiliorũ, & Consiliariorum utilitatem, necessitatemque negavit, quæ nihil de Regia dignitate, ac Maiestate diminuit, cum Reges non cogat; sed dirigat, ipsiisque postea, auditis, pensatisque omnibus, liberum sit, quod optimum factu videbitur facere: *Dum (Cassiodoro testante) omnibus utile est iudicium Principis sequi, & ipse facit propria, qui gratanter suscipit aliena.* Et ut alibi Valentinianus, & Theodosius Augusti rescribunt: *Non minùs plenam gratiam mereatur, qui præstanda suggestit, quàm qui suggesta concedat. unum providi iudicis est, alterum magnificentia principalis.* Quibus modernus quidam Scriptor adridet, sic inquires: *Nec quicquam præter à gloriæ Principum decedit, quod res benè gerant aliorũ consilij: cum summi etiam gubernatores in magnis tempestatibus sæpè à vèctoribus admoneantur.*

Cassiod. l. b. s. epistol. 11.

Valent. & Theod. in Novell.

Ioan. Boch. in hist. in Angur. Alberti & Isabell. pag. 277

Quod ergo Alfonsus notare voluit, ad nimiam aliquorum Principum & Magnatum animi demissionem, sive submissionem dirigitur, qui cum Imperij, & Principatus titulum sibi vendicent, alieno tantùm consilio, etiã nolentes, reguntur, & à se omnes prorsus Imperij curas abiiciunt, quod quantum Regio munerì noceat ac detrahat, iam alio loco probavimus.

Sup. Embl. 18.

Vel in alios Principes tendit, qui cum in ipsi Senatoriũ, sive Consiliariorum cœtibus præsent, nihil ex proprio Marte dignum Regijs sensibus proferunt. Cum tamen iuxta Taciti aliorumque monumentũ: *Ratio & consilium sint propria Ducis artes.* Et qui summum occupant locum, summa ope niti debeant, cæteris, ut in alijs, ita & in loquendi, consulèdi, prævidendi, ac providendi dexteritate, ac maturitate præcellere. Vnde Agefilaus apud Stobæum percontatus, quid Ducem belli præcipuè exornaret? Respondit: *Adversus hostes audacia, & in oblata opportunitate ratio & consilium.*

Tacit. lib. 3. hist. & alij apud Cepol. in tract. de Imp. milit. deligen. in prin.

Stob. serm. 1.

Sap. 8. 10. & seqq.

Et Rex, Regum omnium sapientissimus, Salomon, inter alias causas ob quas valdè enixè sapientiam optasse, & à Deo postulasse,

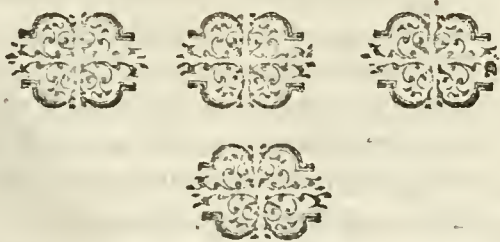
commemoratur, hanc in primis proponit, ut inter suos Consiliarios inferendis rogandisque suffragijs acutus; & admirabilis appareret, sic etenim inquit: *Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorem apud seniores iuvenis: & acutus inveniar in iudicio, & in conspectu Potentiam admirabilis ero, & facies Principum mirabuntur me: tacentem me sustinebant, & loquentem me respicient, & sermone inantem me plura, manus ori suo imponent, &c.*

47. Quod si quis adhuc urgeat, eundem Alfonso, apud eundem Panormitanum, hanc consiliandi sedulitatem parvi pendisse videri, dum dixit: *Regum Consiliarios, aut Reges esse, aut Regum animos habere oportere.* Sic indicans, plurima interdum Consiliarijs privatisque hominibus pro suo capiti convenire videri, quæ Reges non deceant, nec nisi Regio spiritu elatis, atque inflatis mentibus dignè possint deliberari. Quod satis ostendit Alexander Magnus, qui, ut Quintus Curtius, Valerius Maximus, & alij recensent, cum Parmenio in Consilium vocatus, super reddendis Dario uxore, & duabus filiabus, quas captivas habebat, triginta millibus auri talentis, quæ pro illis offerebatur, acceptis, dixisset, se, si Alexander esset, conditione, quæ offerebatur usurum: ille, cui ingrata hæc oratio fuit, statim respondit: *Et ego uterer, si Parmenio essem, & pecuniam quàm gloriam malle; nunc Alexander, de paupertate securus sum, & me non mercatorem memini, sed Regem, captivos si placet reddi, honestius dono dabimus, quàm pretio remittemus.*

8. Hoc quidem veritati doctrinæ, quam adstruimus, non repugnat, nam cum sit difficile, ut semper Reges Regibus consulere possint, ad privatos eundem est, inter quos, plures, omnibus sæculis reperti sunt, qui recta consilia suis Regibus præbuerunt, Regiosque spiritus imbibuerunt, etsi ipsi Reges non essent: *Intelligendi quippè natura (ut Symmachus præclare in quadam epistola inquit) indulgentius patet; alioqui præclara rerum paucis probarentur, si boni cuiusque sensus, etiam ad impares non veniret.*

9. Nec minùs rectè à Livio Salinatore traditum fuit, neminem fidelius dare posse consilium, quàm eum, qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturum fuisset: quem locum Erasmus adducere potuit, dum illud Adagium commentatur: *Suade, o quod ipse facturus essem, ex illo Calypsi carmine sumtum:*

*Sentio, suadeboque tibi, quibus haud graver uti
Ipsa, mihi similis si quando occurreret usus.*

Panorm. lib. 1. ubi vide etiã Æn. Sylv. in notis.

Curtius lib. 4. c. 26
Valer li. 6. c. 4. §. 3.
Plutarc. in vita Alex. & in Apoph. lib. 6. c. 1. Arrian. lib. 2.

Symmach. in epistolis.

Tit. Livius lib. 7. decad. 7.

Eraf. in hoc Adag. pag. 128.

Firmis hærendum.

EMBLEMA XLVI.

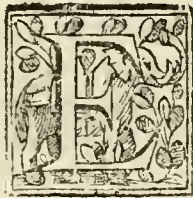

*Immersam ponto firmat gravis Anchora puppim,
Et Bolis æquoreum nautica tentat iter.
Ut Regni fluctus superet benè tuta carina,
Anchora ius sistat: Consiliumq; Bolis.*

COMMENTARIUS.

Ioã. Magn. Barth. Philippus, Han. à Collibus, Freder. Ceriola, Kochier, & D. Laur. Ramir. de Prado in eius notis, Gasp. Ensl. Coning. Capanus, & Brantius de Senat. & alij passim.

L. quisquis, C. ad leg. lul. Maies. 9. filius fam. Inslit. quib. mod. ius pat. l. 7. tit. 1. p. 4. late Alex. 4. Gen. c. 11. ubi Tiraq. & Ego de mun. honor. ex n. 343. Claud. in Eutrop. lib. 2.

TSI Affatim de Cõsilij utilitate, & necessitate dixisse videamur, argumenti gravitas exigit, ut manum ab hac tabula nõ levemus, prius quàm lineas aliquas de eiusdem qualitatibus deducamus. Nõ quia velim longam hac de re tractationem inire, quam ab alijs præoccupatam esse cognosco; sed ut melius intelligant

Principes, parũ se in petendis, exquirendisq; consilij proficere, nisi prius ad hoc munus viros virtute præstantes, sapientes, prudentes, varijsq; rerum experiētijs dotatos, sibiq; super omnia fidos, & amicos selegerint, & evexerint, qui dubijs in casibus sciant, iustum ab iniquo, utile à noxio secernere, cõsilia rebus, locis, tẽporibus ac personis aptare, firmis hære, & tales denique se præstare, ut nõ solũ Patriæ, verũ & ipsorũ Principũ Patres, imò & Partes esse, ac vocari mereantur, ut in multis legibus dicitur, quibus cõvenit illud Claudiani:

----- Genitorq; vocatur
Principis, & famulum dignatur Regia Patrem.

Corippi: *Conscripti Patres, nostri pars magna Senatus.*

Corip. lib. 2.

2 Et de eisdem Boni Consiliarij partibus agens, Lusitanus Tullius Hieronymus Ostorius, sic inquit: *In primis necesse est, ut Regis Consiliarij sint maximo ingenio præditi, bonis artibus exculti, longo rerum usu periti, in historijs diligentissimè versati, neque presentia tantum sagaciter odorantes, sed longè in posterum, quod ut ille futurum Reipublicæ sit, cōiectura providentes.* Istud est quippè sapere, ut Demeas apud Comicū dixit:

Ostor. de Regis instit. lib. 7.

*Non quod ante pedes modo est, videre,
Sed etiam illa, quæ futura sunt, prospicere.*

Terent. in Adelph.

3 Iustus etiam Lipsius Consiliariorum veluti definitionē tradens, eos demum hoc nomine dignos docet: *Qui fidei, rerum hominumque periti, salutaria suggerunt Principi, sive bello, sive pace.*

Lipf. lib. 3. polit. cap. 4.

4 Et Thomas Balasius de Fidelitate subditorum, erga suos Reges scribens, hanc in primis in Consiliarijs requirit: *Qui sunt eorum quasi anima, quasi mens, quasi ratio, quasi voluntas. Unde necessarium est, & affectu in Regem bono esse, & in se ipsis divites rerū rationibus, ac prudentia.*

BalASF. d. tract. c. 9. ex pag. 61.

5 Et valdè ad rem nostram Noster Alfonsus Rex, qui in quadam ex suis septem Partitis legibus sic scripsit: *Este Consejo ha de tomar con omes, que ayan en si dos cosas. La primera, que sean sus amigos. La segunda, que sean bien entendidos, è de buen seso. C. si tales non fueren, poderle à ende venir gran peligro, &c.*

L. 5. tit. 9. par. 2.

6 Unde apud Tertullianū legimus, inter præcipua Romani Populi vota, illud fuisse, ut suis Principibus Prudens, ac Fidelis Senatus contingeret: *Precamur (inquit) Imperatoribus vitam prolixam, exercitus fortes, Senatum fidelem, hæc Caesaris vota sunt;* quia re vera, ut scitissimum, ita & certissimum est illud Lampridij: *Meliorē esse Rempublicā, & prope tutiorem, in qua Princeps malus est, ea, in qua sunt Amici Principis mali. Siquidem unus malus potest à pluribus corrigi; multi autem mali non possunt ab uno, quamvis bene, ulla ratione superari;* prout & Homulus Trajano respondit, cum ab eo audijset, Domitianum pessimū fuisse Imperatorem, amicos tamen & Consiliarios optimos habuisse.

Tertul. in Apolog. cap. 30.

7 Quòd in causa fuit, ut Diocletianus, Imperio relicto, ad privatā vitam secesserit, & in ea, ut Flavius Vopiscus memorat, dicere solet, nihil difficilius, quàm benè imperare: *Colligunt quippè se quatuor, vel quinque, atque unum concilium ad decipiendum Imperatorē capiunt. Dicunt quod probandū sit; Imperator qui domi clausus est, vera non novit: cogitur hoc tantum facere, quòd illi loquuntur. Facit Iudices, quos fieri non oportet, amovet à Republica, quos debeat retinere. Quid multa? Bonus, Cautus, Optimus venditur Imperator.* Et ut ex adverso, Sigismundus Imperator (Ænea Sylvio referēte) Beatos esse in terris diceret Reges, si exclusis superbis, viros māfuetudinis & misericordiæ cultores, in Curia Assessores, & Consiliarios haberent, quod & prius Vespasianus apud Philostratum exoptavit, cum scribat: *A Dijs ipsum exoptasse, ut & sapientum Imperator esset, & vicissim sapientibus parceret.*

Lamprid. in Alex. Sever. Fulgos. lib. 7. c. 2. idem dictū tribuit Mar. Max. Cuspinian. in Consulib. vide Gasp. Ensl. in Nucleo hist. polit. pag. 247

Vopisc. in Aureliano, Erasmus lib. 6. Apoph.

8 Quales quondam Romanos Senatores fuisse, satis, post Sallustiū, ostendit D. Augustinus, qui Catonem ita loquentem inducit: *Nolite*

Æn. Sylv. de gestis Sigism. Imp.

Philostrat. lib.

Salust. in Catilin. D. Aug. l. b. 5. de civit. Dei. c. 12.

existimare Maiores nostros armis Rempublicam ex parva magnam fecisse: sed alia fuere, quae illos magnos fecerunt, quae nobis nulla sunt. domi industria, foris iustum Imperium, animus in consulendo liber, neque libidini, neque delicto obnoxius.

Et constare poterit, vel ex arctissima formula iuramenti, quod ipsi iidem Senatores emittebant, dum Curiam intrantes, charitate privata abiecta, publicam induebant, & ut latius Camerarius refert, Deos hominesque obtestabantur, se neque gratiae, neque odio, neque muneribus iudicium, consultumve suum servare passuros, neque privatis commodis, aut affectibus sententiam suam addicturos: sed tantum communi utilitati patriae, atque Reipublicae pro viribus prospecturos, non aliter, atque is fecit, qui usquam Senator laudatissimus extitit.

Quod spectat, Beyerlinchio testante atque recensente, vetus ille Rythmus, & comprehensa in illo monitio.

*O Consultores, rectos assumite mores;
Publica privatis praeponite commoda gratis,
Ne damnet vestras Animas divina Potestas.*

Neque aliud nos commonere voluit Sallustius, dum se, tota vita, legendo, audiendo, atque experiendo, comperisse testatur: *Omnia Regna, Civitates, Nationes, usque id prosperum Imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt. Vbi cumque gratia, timor, voluptas ea corrumpere, post paulo imminuta opes, deinde ademptum Imperium, postremo servitus imposita est.*

Quod ipsum Monitum satis etiam comprobat Tullius, sic inquit: *Qui cuncta agunt Consilio, reguntur sapientia, & quicquid ordine, & regimine caret, latos non habet exitus.* Verè enim verum est, tam toga, quam bello, plura prudentia & consilio, quam armis, & viribus feliciter contigisse, ut Agathias scriptum reliquit, post Tacitum, qui sic habet: *Pleraque in summa fortuna, auspicijs & consilijs, quam telis & manibus geri.* Quod ortum ab illo Euripidis habuit:

Mens una sapiens, plurimum vincit manus.

Et certioribus testimonijs Sacrae Scripturae docetur, in qua legimus: *Melior est Sapientia, quam vires. Melior est Sapientia, quam arma bellica;* quibus insistens Alciatus, idem suo Emblemate designavit, sub figura Bellerophonis chimæram superantis, & his carminibus:

*Bellerophon ut fortis eques superare chimæram,
Et Lycij potuit sternere monstra soli:
Sic tu Pegaseis vultus petis aethera pennis,
Consilioque animi, monstra superba domas.*

Possentque in eiusdem doctrinae comprobationem, plura omnium seculorum exempla referre, nisi iam essent ab alijs Auctoribus luculenter congesta, & novissimè à Nostro D. Didaco de Saavedra, qui ad hoc idem magis ac magis demonstrandum, inter sua Symbola, duo excussit. Quorum in uno ingeniosam ad levandos lapides rotam, Vulcani Lemnij ferrarijs fabricis contraponit: in altero, navim depin-

Camer. i. par. sub-
cif. cap. 32.

Beyerlin. in Thea.
verb. *Consilium*,
pag 403.

Sallust. in orat. 2.
ad Casarè de Rep.
ordin.

Tull. 2. offic.

Agath. lib. 2. hist.

Tacit. 2. An. c. 26.

Sap. 6. i. Eccl. 9. 18

Alciat. Embl. 14.

Beyerlin. in Thea.
verb. *Consilium*,
pag 403. & seqq.

Saaved. Empr. 84.
ex pag. 632. & Em
pref. 63. ex pag.
478. vide Erasmi in
Adag. *Anchoris
duabus fultus;* &
*Bonnum est duabus
niti anchoris,* pag.
627. & 628.

git, validis duabus ad puppim ac proram ancioris religatam, sic at antiquis significatum inquit, in Consilijs sumendis, rei gerendæ initium, sive ingressum expendere non sufficere, nisi & finis etiam, progressus, & egressus, sive exitus inspiciatur.

16 Quod sumit ex Cicerone, qui ad suum Tyronem scribens, Græcorum parantiam, sive proverbium citat, de *Prora, & puppi, quo summam consilij nostri* (inquit) *significamus, propterea quod à prora & puppi, tanquam à capite & calce, pendeat tota navis*; licet Erasmus (meo iudicio rectius) hoc Adagio, cuiuslibet rei integrum corpus, sive integram inspectionem, & considerationem eius, in quo totius negotij cardo vertitur, significari tradat, & pluribus alijs locis relatis evincat.

Cicer. lib ult. fam. epist.

Erasm. in Adag. *Prora & puppis*, pag. 9.

17 Nos autem insinuare volentes, in eisdem Consilijs, firmis solidisque rationibus innitendum, nihilque absque prævia, gravi, & matura rei vel causæ, de qua consulitur, inquisitione, cognitione, exactaque circumstantiarum omnium pensatione, deliberandum, præfens Emblemata Nostri Regibus ob oculos ponimus. Quo, ut apparet, navis depingitur, quam dum providi expertique Naucleri, adversus procellosi maris fluctus salvam ac securam reddere gestiunt, prius ipsius maris fundum, sive altitudinem, semel & iterum, iactabulide, explorant, & ubi firmum locum reperiunt, anchoras iaciunt. Quod ab illis Orientalibus Dymnosophistis, suo tempore omnium mortalium prudentissimis iudicatis, mutuavimus, quorû Legati, ut Philostratus memorat, loco Mercurialis Caducei, anguibus complicati, quo alij communiter pro insigni sui muneris uti solebant, unde & Caduceatores dici consueverunt, anchoram auream manu gerebant, propterea quod omnia coercet, sive prius prudenter tentat, firmisque & securis inheret, quod maximè Legatis, in negotijs sibi iunctis, expediendis, incumbit.

Philostr. in vita Apoll. lib. 3. c. 3. pag. 117.

Paschal. de leg. lib. 1. cap. 5. Alber. Cētis. lib. 1. c. 18. Marfalaer. li. 1. disert. 25.

Ioan. Horosc. Covarr. in Embl. lib. 1. c. 12. in princip. D. Christ. à Benavète in suis advers. c. 3. pag. 36.

18 Vnde confirmari vel potius novo sensu illustrari potest illud Alciati, qui in Regibus, eiusdem Anchoræ insigne, officiumque desiderat, eidem Delphinum involutum depingens, & sic inquit:

Alcial. Embl. 143.

Titani quoties conturbant æquora fratres,

Tum miseros nautas anchora iacta iuvat:

Hanc pius erga homines Delphin complectitur, imis

Tutius ut possit figier illa vadis.

Quam decet hæc memores gestare insignia Reges,

Anchora quod nautis, se populo esse suo.

Et adhuc magis aptè ipsorum Regum Consiliarijs attribui, de quibus, ex Platone, & Græcorum sententijs, in Proverbium abiit, *Res Sacra Consultor. Consilium res Sacra*. Quod Suidas apud Erasmum, dictum, dicendumque indicat, ubi deliberatur de rebus periculosis, ut simile videatur illi: *Sacram Anchoram iacere, seu solvere*, quo significare solemus, ad extrema præsidia confugere, translatum à nautis, qui validissimam anchoram, *Sacram* vocant, eamque tum demum mittunt, cum extremo discrimine se laborare præsentiant.

Plat. in Theag. sive de Sapient. & in epist. ad Perdicam.

Erasm. d. Adagijs, pag. 128.

Idè Erasm. in hoc Adag. pag. 229.

Boet. de Cōsol. lib. 1. prof. 3. vide Fiselac. 2. select. tit. 1 cap. 2.

Senec. de Cōsol. ad Polyb. cap. 28.

Sallust. in Catilin.

Tacit. lib. 1. Annal. cap. 33.

Livius decad. 3. lib. 2.

Camerar. 3. to. c. 23. & 1. tom. c. ex pag. 240. Beyer linc. in Theat. ver. Consiliū, pag. 420. & litt. 1. pag. 374. & litt. N. pag. 20.

Claudian. de bell. Gildon.

Soph. in Oed. Tyr.

Eras. in his Adag. pag. 239. & 240. vide sup. Emb. 42.

Tull. in Cat. maio.

Plutarch. de Isid. & Osirid. Suid. & alij apud Eras. in Adag. Festinalētē, pag. 241.

Et planè cum omnium hominum vita non solum navigatio, ve-¹⁹
rum & naufragium sit, in quo, ut Boëtius ait, circumdantibus agita-
mur procellis, & verum esse illud Senecæ experimur: *In hoc profundum
inquietumque proiecti mare, alternis aestibus reciprocum, & modò alle-
vans nos subitis incrementis, modò maioribus damnis deserens, assiduè que
iacans, nunquam stabili consistimus loco, pendemus, & fluctuamur, & al-
ter in alterum allidimur, & aliquando naufragium facimus, sæpè time-
mus; si hac, de qua loquimur, sacra recti Consilij anchora defituamur,*
nihil erit quod nos, tot subiectos periculis, defendere possit.

Quapropter benè monuit Sallustius: *Prius quàm quid incipiamus*²⁰
consultò, & ubi maturè consuluerimus, factò opus esse. Et Mimographus:
Deliberandum esse diu, quod semel statuendum sit. Quod perinde est ac si
dicerent, non nisi iacta bolide, & benè pensatis omnibus, in rebus ar-
duis quicquam resolvi, & executioni mandari debere. Quia ut Tacit-
us docet: *Scelera impetu, bona consilia mora valescunt.* Et secundum
Livium: *Omnia non properanti clara certaque sunt, festinatio improvida
est, & caeca; nullisque nõ seculis præcipitantes præcipientes egit, & plu-
ribus damnis, atque ærumnis affecit.*

In quorum exemplis referendis multi sunt, Camerarius, Beyerlin-²¹
chius, & alij, quibus valdè consonat Claudianus, dum perfectum Du-
cem describens, sic inquit:

----- Ductor que placebat,
Non qui præcipiti traheret simul omnia casu,
Sed qui maturo, vel lata, vel aspera rerum
Consilio momenta regens, nec tristibus impar,
Nec pro successu tumidus, spaciumque morandi,
Vincendi que modum, mutatis nosset habenis.

Et fatis notum est Sophoclis illud:

Periculosa est præopera prudentia.

Et iuxta Publij Mimum: *Deliberare utilia moram tutissimam esse.*

Quod occasionem fecit Adagijs, quibus *Lentè festinandum, & ni-*²²
mium properantes serius absolvere, admonemur. In quorum expositio-
ne Erasmus plura congescit, & uberrimum copiosæ orationis quasi
fluvium emisit. Inter quæ illud de cunctatione Quinti Fabij Maxi-
mi, quæ in re bellica plus multo Romanis profuit, quàm præceps M.
Minutij temeritas. Vnde præclarè Ennius apud M. Tullium dicere
potuit:

*Vnus homo nobis cunctando restituit rem:
Non ponebat enim rumores ante salutem.*

Atque, ut à nostra Anchora non abscedamus, hoc idem Ægyptij²³
per illam, in medio circuli à Delphino obtorto corpore circumple-
xam, significabant. Anchora quippè, quoniam navim remoratur, alli-
gat, & sistit, tarditatem indicabat. Delphinus, quòd hoc nullum ani-
mal celerius, aut impetu perniciose, velocitatem exprimebat, quibus
scitè connexis, colligebatur, semper lentè festinandum esse, sed tamè

ita, (prout & Nos in nostris Consiliarijs requirimus) ut prudentissimi Taciti monitum observent, & interdum sciant: *Nullum cunctationi locum esse in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum, nec cunctatione opus, ubi perniciosior sit quies, quam te meritas.*

Tacit. 1. hist. prosequitur Saavedra Empr. 80. ex pag. 597.

24 Rerum quippè & temporum casus efficiunt, ut qui nimium festinat, incitato gradu ad exitium tendat: qui diutius moratur, aut commodum suum, aut salutem intermittat, ut benè concludit Nicolaus Bernegerus, post huius quæstionis disputationem, *Probanda ne sit in consultando cunctatio?* In celeritate etenim temeritatem, in mora consilij inopiam cavere debemus. Quia ut rectè etiam quidam nuperus Auctor animadvertit: *Qui moratur cum res poscit, iam festinat, qui festinat cum oportet, satis diu moratus est. Qui moratur ubi festinandum erat, currentem fortunam tarditate sua sistit, qui festinat, ubi morandum est, in malo suo commoratur. Unde in utroque temperamentum, & prudentiam sequi debemus. Temperamentum, ne in uno peccemus, dum alterum declinamus: Prudentiam, ut quid eorum factò opus sit, videamus.*

Berneg. ad Tacit. de morib. German. quæst. 54.

Zuerius Boxhorn. Embl. 14. pag. 104

25 Et hoc ipsum est, quod prius Seneca monuit, sic inquiens: *Consilia rebus aptantur, res nostræ feruntur, inò voluntur: ergo consilium sub die nasci debet; & hoc quoque tardum est nimis, sub manu quod aiunt nascatur.* Idemque Demosthenes docuit, tradens: *Tempestivè, si res non sit subita, deliberandum, & sicut Imperatoris est præire exercitui: sic benè consulti viri, ipsis negotijs, & prout illa exegerint festinare, vel maturare.*

Senec. epist. 72.

Demost. Phil. 1.

26 Qua ratione M. Curij Dentati festinationem, *Prævenienti periculi causa*, excusavit Valerius Maximus, & in hoc omnes convenire eruditè Alciatus insinuavit, excussò Emblemate, à suprâ dicto Anchoræ, & Delphini non valdè remoto, quo Remora piscis sagittæ complicatus depingitur, cum Epigraphè, *Maturandum*, & his, quæ sequuntur carminibus:

Valer. Max. lib. 6. cap. 3. §. 4.

*Maturare iubent properè, & cunctarier omnes,
Ne nimium præceps, nec mora longa nimis.
Hoc tibi declaret connexum Echeneide telum:
Hæc tarda est, volitant spicula missa manu.*

Cui similis Ioachimus Camerarius, sub Mori arboris symbolo, quæ nimis tardè suos fructus emittere, & cunctando proficere solet, hoc carmen apposuit:

*Festinare nocet, nocet & cunctatio sæpè:
Tempore quæque suo qui facit, ille sapit.*

27 Planè ubi res quæ in consultationem deducitur valdè non urget, nemo verius illud Taciti esse negabit: *Duces, providendo, consultando, cunctatione sæpius, quam temeritate prodesse.* Quia iuxta Herodoti sententiam: *Festinare quod vis negotium gignit errores, unde maxima detrimenta exoriri solent: at in cunctando, bona insunt, quæ si non statim talia videantur, in tempore bona quis esse reperiat.*

Tacit. lib. 3. hist.

Herodot. lib. 7.

28 Vnde Damocritus Aetolorum Prætor apud Livium dixit: *Rem*

Livius lib.

magni discriminis consilijs, nullam esse tam inimicam, quam celeritatem: celerem enim penitentiam, sed eandem seram, & inutilem sequi: cum precipitata raptim consilia, neque revocari, neque in integrum restitui possint.

Enricius Cordus.
in Poëm. pag. 220.

Et quidam, utinam ita Catholicus ac bonus Poeta, præcipitantiam 29
fatis exactè hoc carmine delineavit:

*Dicite vos, quoniam me non videt illa, nec audit,
Quæ prope stat pronis semi caduca rotis?
Nonnè vides titulum? Lege, Præcipitantia fertur;
Moria quam Genitrix Impete patre tulit.
Cur habet obductum cæco velamine vultum?
Quidque quòd ad-versas obstruit auriculas?
Non circumspècta est, nec provida, surdaque nullum
Consilium admittit, det licèt ipse Solon.
Quis tu, quæque tibi socia, & quæ denique causa est
Pone quod adstrictos vos Dea fune tenet?
Error Ego, adstanti nomen Metanæa sorori,
Nos secum Comites, quò ruit illa, trahit.*

Ar. st. 6. Ethic c. 9.
Plato in Protag. in
princip.

Et hac de causa semper mihi damnosæ, & reformatione dignæ visæ 30
fuerunt nostri temporis consultationes, ad quas solent sæpè Senatores vocari, absque prævia rerum, de quibus agendum sit cognitione, & statim de suis sententijs rogari, & ex tempore ad deliberandum compelli. Hoc enim nihil est aliud, quam Consiliorum naturam temerare, quæ iuxta Antiquorum monitum, tarditatem exposcunt, ipsosque suffragantes, licèt alioqui prudentissimi, & peritissimi sint, in erroris præcipitium inducere, & quod sæpè accidit, in eisdem perseverantiam, cum multi eo sint ingenio, ut quod semel, etiam imparati, protulerint, postmodum (cognito licèt errore) defendere velint. Quod quia graviter & prudenter præsentit, & admonuit Thomas Morus, ipsius hinc verba, sic se habentia, inferere placet: *Non debent consultationes proponi, & statim resolvi; sed in sequentem Senatuum differenda sunt; ne quis, dum quod in buccam venerit temerè effutierit, ea potius excogitet postea, quibus decreta tueatur sua, quam quæ e Reip. usu sunt, malitque salutis publicæ, quam opinionis de se iacturam facere, per verso quidem ac præpostero pudore, ne initio parum prospexisse videatur, cui prospiciendum initio fuit, ut consulto potius, quam citò, oqueretur.*

Thom. Mor. in Re
pub. Anglic. lib. 2.
tit. de Magistratib.

Paleot. de Sacri Cō
sist. consult. par. 4.
q. 5. per totam.

Idemque ipsum, non minori prudentia, de consultationibus sacri 31
Consistorij Cardinalium agens, tradit Eminentissimus Paleotus (nisi ubi ea emergunt negotia, quæ ullam vix moram patiantur, atque de illis statim constitui necesse sit) pluribus ad hoc probandum locis, & Pontificijs civilibusque Decretis, & constitutionibus ponderatis. Inter quæ illud Calixti Papæ apud Gratianum, qui dicere solebat: *Nos tempore indigemus, ut aliquid maturè agamus; non præcipitemus consilia, & opera nostra, neque eorum ordinem corrumpamus.* Unde dici

Grat. in cap pōde-
ret, 50. dist.

32 solet gladiatorum esse, non Senatorum, capere in arena consiliun.

Et potuit etiam adducere memorabile exemplum Imperatoris Alexandri Severi, de quo Lampridius recenset, nullam unquam sacra-
viffe constitutionem, nisi adhibitis prius in consiliū viginti Iuris-Pe-
ritis, alijsque viris disertissimis, non minū quinquaginta: *Dato etiam
spatio ad inquirendum cogitandumque, prius quā dicerent, ne in cogi-
tati dicere cogerentur de rebus in gētibus.* In hoc enim, ut & in alijs, Na-
turam imitari debemus, quæ iuxta illud Lucretij:

----- Nil edere magnum
Spectandumque solet, longo nisi tempore adultum.

33 Et hercle, qui vel hac, vel alijs de causis, in erroneis suffragijs perfi-
sunt, illud Seneca ignorare, contemnere videntur, dicens: *Non
esse levitatem à cognito, & damnato errore discedere, nec se mutare sap. v-
tem, sed aptare, dum ut portum veritatis, in quem tendit, assiqui possit,
neglecto proprio, sanius consilium amplectitur; vel dum fatetur se nescire,
quod nescit, & sine mendacio candorem ostendit.*

34 Porro, ut iam ad alia transeamus, qui sacra ista recti sanique consi-
lij Anchora, de qua loquimur, se, vel alios, opportunè iuvare, & in tu-
to ponere voluerit, privatis utilitatibus affectibusque postpositis, quæ
ut rectè Livius docuit, plurimū semper offecere, officientque publicis
consilij, quia ut non minū etiam rectè Tacitus dixit: *Pessimum veri-
affectus, & iudicij venenum, sua cuique utilitas.* Antequam labyrinthū,
de quo extricando deliberant, ingrediatur, exitum inspicere debent,
& media, quæ adoptatum finem conducant, ac perducant, prudenter
disponere, is enim demum, qui ad hunc attendit, benè cœpit, benè
progressus est, ut scitè quidam nuper, depicto labyrinthi Emblemate,
monuit, & scitiū longè Cornelius Tacitus, cuius hac in parte doctri-
nam, omnes qui consulunt, & consulantur, memoriæ quidem mandare
deberent, eaque sic habet: *Omnes, qui magnarum rerum consilia susci-
piunt, estimare debent; an quod introatur Republica utile, ipsis glorio-
sum, aut promptum effectu, aut certè non arduum sit. Simul ipse, qui sus-
det, considerandus est, adiciat ne consilio periculū suum: & si fortuna cœp-
tis affuerit, cui summum decus acquiratur.* Cui loco alia similia addi-
cit Ioannes à Chokier, sed omisit insignem illum Innocentij III.
Pontificis Maximi, qui in omni negotio tria præcipuè attendenda
duxit, & dixit: *Quid liceat secundum equitatem, quid deceat secundum
bonestatem, & quid expediat secundum utilitatem.*

35 Quod Monitum, pro Bolide suorum Consiliorum Christianis Prin-
cipibus haberi debere censeo, cum iuxta aliud Ciceronis: *Fundamen-
tum perpetue commendationis iustitia sit, sine qua nihil potest esse lauda-
bile.* Et in eo fati illud D. Cypriani Martyris exprimatur, qui *Legem
divinam omnium Consiliorum gubernaculum esse docuit.* Aqua quidquid,
vel in minimo deviat, nec licitum, nec honestum, neque expediens
unquam esse poterit, & tandem cum fortietur exitum, quem Livius
(licet Ethnicus) consilij callidis comminatur: *Consilia callida, & au-
dacia prima specie lata sunt, tractatu dura, eventu tristia.* Quod fenciēs

Erasm. in Adag.
pag 638.

Lamprid. in Alex.
Severo.

Lucret. de nat.
rer.

Senec. ap. Canon
her. 1. tom. Apho-
rism. pag. 285. & a-
pud Lipsi. 3. polit.
cap. 5.

Livius lib. 22.

Tacit. 1. histor.

Buxhorn. Emb. 14

Tacit. lib. 2. histor.
Saaved. pag. 480.

ChoKier in Thef.
pol. lib. 4. c. 5. n. 6.

Innoc. Pōr. in cap.
magna devoto.

Cicer. 3. offic.

D. Cypr. epist.

Livius lib. 35.

D. Aug. epif. 124.	D. Augustinus : <i>Non esse Christianum censendum</i> (inquit) <i>qui non, salva Religione & pietate Rempublicam administrat.</i> Univerſè enim, vel Plinio Iuniore docente, verum est : <i>Nihil ritè, nihilque providenter homines, sine Deorum immortalium ope, auxilio, honore, auspiciari.</i>	36
Plin. in Paneg. ad Trajan. in princ.	Quod latiùs Iustus Lipsius illustrat, & ante eum Albanus Spinafatus, nihil boni illis consilijs inesse posse, quæ divinis præceptis non innituntur, his, inter alia, carminibus probans:	
Lipf. 3. polit. c. 5.	<p style="text-align: center;"><i>Quid enim tenere bonum, aut verum queant, Qui non tenent summa caput Veri bonique fomitem, ac fontem Deum, Quem nemo nisi in Christo videt.</i></p>	
Spinafat. in Polit. lib. 1. cap. 1.	Et agnovisse Romani, & aliæ Nationes videntur, quibus, ut Alexander ab Alexandro, & alij litteris produnt, in more fuit, nunquam Senatam cogere, nec publicis consultationibus operam dare, quin prius sacra præmitterent, & Dijs ex more litarent.	37
Alex. 4. Gen. c. 11. Sneton. in August. Stob. serm. 42.	Idemque, piè pariter ac prudenter, admonuisse videtur Ioannes Boterus, dum dixit: <i>Quòd debent Principes cavere, & iubere, ut nihil prius decidatur in Consilio Status, quin prius visum ac discussum fuerit in alio Consilio Conscientia.</i> Quod, quàm enixè Religiosissimus Rex Noster curare, & optare videatur, satis ostendunt verba Decreti, cuius in Epistola Dedicatoria meminimus, quodque veluti scopum nostrarum Commentationum præfiximus, dum à suis Consiliarijs exigit & requirit: <i>Que tengan gran cuidado i vigilancia en que se guarde firmemente la santa Lei de Dios en todos sus Consejos, sin que por ningun caso de la tierra se dispense en la mas minima parte; pues mas quiero perder todos mis Reinos juntos guardandola, que recobrar quanto se ha perdido, si ha de ser con riesgo de pisar la raya de los divinos preceptos.</i>	38
Boter. de Ratione Status lib. 2. c. pen.	Et hoc quidem, ubi in sumendis Consilij præcedit, satis suo muneri Principes fecisse censendi sunt, & sub sacris firmisque Anchoris suam Navem religasse, tametsi sapè (ut est in Adagio) illarum iactum Deus antevertere, vel prævertere soleat, & adhuc desævientis fortunæ æsturrumpi contingat, & de salute periclitari. Quæ Plauto testante: <i>Centum doctum hominum consilia sola hæc evincit Dea.</i> Et secundum Paterculum: <i>Profectò inevitabilis fatorum vis consilia corrumpit, efficitque (quod miserimum est) ut quod accidit, id etiam meritò accidisse videatur, & casus in culpam transeat.</i> Quod prius etiam dixit Sallustius his verbis: <i>Sæpè prava magis, quàm bona consilia prosperè eveniunt, quia plerasque res fortunæ ex libidine sua agit.</i> Et Petronius: <i>Non multum oportet consilio credere, quia suam habet fortuna rationem.</i>	39
Erasmus in Adag. Anchora iactum Deus prævertit, pag. 271. & in Adag. Anchora rupta, pag. 380.	Et idem vulgò olim Atheniensibus tributum fuisse, satis indicat Aristophanis versus:	40
Plaut. in Pseud.	<p style="text-align: center;"><i>Est sermo quidam ductus à maioribus, Fatua licet statuamus, & recordia, In melius at amen omnia nobis cedere.</i></p>	
Vellei. Paterc. li. 2.	Quorum meminit Erasmus explicans Adagium quod inde sumtum	
Sallust. in orat. ad Cæsar.		
Petron. in satyr.		
Aristoph. in cationatricib.		
Eras. in hoc Adag. pag. 265. Alex. 4. Gen. cap. 11.		

videtur: *At beniensis in consulta temeritas; & Iacobus Maria Campanacius, lepidam historiam recensens, de quodam Veneto, cum altero Gennente, de suarum Rerum publicarum amplificatione certante.*

Præter quàm quòd his non obstantibus, certius est, & frequentius, recta sanæque consilia à Deo non tantùm probari, verùm & iuari solere. Hæcque in pretio, & in laude esse, & si iustis suis iudicijs, vel alijs de causis, optato, prudenterque præviso ac proviso fine, frustrantur: scitè enim dixit Apuleius: *Omnibus bonis in rebus conatus in laude, effectus in casu est.* Et apud Cornelium Tacitum: *Suetonio Paulino cautâ potius cum ratione consilia, quàm prospera ex casu placebant; satis cito incipere victoriam ratus, ubi provisum fuerit, ne vinceretur.*

Atque hoc nimirum est, quod Ovidius, vel pueris notus, docuit, dum edixit:

*Exitus acta probat, careat successibus opto,
Quisquis ab eventu facta probanda putat.*

Et inter ærumnas mortalium meritò connumeravit Boëtius, sic inquiring: *Hic etiam nostris malis cumulus accedit, quod æstimatio plurimorum, non rerum merita, sed fortuna spectat eventum; eaque tantum iudicat esse provisâ, quæ felicitas commendavit. Quò sit ut existimatio bona, prima omnium deserat infœlices.* Vnde & Tacitus dixit: *Vulgi morem esse fortuita ad culpam trahere.* Et Heliodorus: *Solent enim sæpè homines ad rationem eorum quæ accidunt, accommodare animum.*

Quod non minùs iniquum, quàm usu receptum Plinius Junior sic retulit: *Est omninò iniquum, sed usu receptum, quòd honesta consilia, vel turpia, prout malè, aut prosperè cedunt, ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta, modo diligentia, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen recipiunt. Quò & rendit illud Euripidis: Et res secunda sunt, eandem putamus sapere. Pindari: Voti compotes, & quibus aridet fortuna sapere videntur omnium iudicio. Ciceronis: Hic plerumque facimus, ut Consilia eventu ponderemus: & cui bene quod processerit, multum illum providisse; cui secus, nihil sensit dicamus.*

Cum tamen hoc (ut iam dixi) absurdum sit, prout & Sidonius Apollinaris agnovit, sic inquiring: *Siquidem prudentibus; cordicitus institutum est, vitare fortuita: sicut itidem absurdum est, si cœptis audacibus adversetur eventus, consurgere in querimonias, & in consultarum dispositionum culpabiles exitus, ad infamanda casuum in certa convertere.* Et etiam valdè aptè Illustrissimus, & multis nominibus laudandus Dom. D. Ioannes de Palafox & Mendoza, nunc pro meritis Tlaxcallensis Episcopus, his verbis, relatu dignissimis: *Porque la piedra donde ba de tocar la Censura Política los acaccimientos publicos, no han de ser los successos, sino los acuerdos. Ies Maxima llana, i mui natural, que à prudentes medios corresponden ordinariamente mui felizes fines; i que si los primeros fueron bien governados, disculpa tienen, como quiera que sucedan los segundos, quæ consonat cum alijs similibus Herodoto.*

Et ad hæc eadem respiciens Seneca, ea, qua solet, prudentia scriptur

Campanac. in hist. mot. Gen. pag. 8.

Apulei. 4. Florid. à quo habuit Cominæ lib. 5. hist.

Tacit. lib. 2. histor. cap. 25.

Ovid. in epist. Philidi, latè Ensl. in Nucleo pag. 232. & seq. Tiraq. què vi de de pœn. temp. caus. 52. ex num. 9 Barbatia, qui plura adducit, col. 46.

Boët de consol. lib. 1. prof 4.

Tacit. 4. Annal. Heliod. in hist. Æthiop. pag. mihi 402.

Plin. Junior lib. 5. epist. ult.

Eurip.

Pind: olymp. 5.

Cicer. pro Rabirio

Sidon. lib. 4. ep. 6.

D. Ioan. Palafox. in Relat. succes. ann. 1638. pag. 4.

Herodot. lib. 7. quem vide.

Senec. li. de benef.

reliquit: *Laus enim Imperatori, etiam victo, & Duci redditur, si & prudentia, & industria, & fortitudo muneribus suis functa est.*

Canonher. in Aphorism. polit. tom. 1. pag. 274.

Et Petrus Andreas Canonherius idem ad Medicum applicat, qui licet minimè morbum depulerit, non est imperitus censendus, si modo nihil pratermiserit, quo morbum expelleret, & secundum artem omnia fecerit. Quod prius Quintilianus, ab eo non visus, aut certè non citatus, his verbis scripserat: *Nam & Medicus sanitatem agri petit, si tamen, aut valetudinis vi, aut intemperantia agri, aliove quo casu, summa non contigit, dum ipse omnia secundum rationem fecerit, medicina sine non excidit.*

Quintil. lib. 2. inst. cap. 17.

Cicer. Philip. 11.

Maneat ergo illud Ciceronis in corde: *In recta sententia, ne victa quidem causa vituperanda est, nunquamque mentem ex exitu a stimari debere, quia secundum Senecam Patrem: Omnia honesta opera voluntas incubat, occasio perficit. Sapè honorata virtus est, etiam ubi eam fœlit exitus. Scelera quoque, quamvis citra exitum subsederunt, puniuntur. nec infelix virtus amittit gloriæ titulum: nec gloriam virtutis intercipit fortuna felicitas.*

Senec. Pater declam. 6. lib. 4.

Cuiac. 15. obser. c. 25. Brant. de Senat. lib. 1. cap. 24.

Quem locum egregiè Doctissimus Cuiacius, novissimusque Ioan. Brantius illustrant, & premere videtur Apuleius, quatenus postquam dixit, bonos conatus in laude esse, quamvis eis non respondeat effectus, eadem argumentatione utitur à sceleribus ducta, & ita concludit: *Ergo sicut ad pœnam sufficit meditari puniendam, sic & ad laudem satis est conari predicanda.*

Apulei. 4. Florid. ad finem.

Quis addo, non solum rectum consilium, etiam effectu vacuum, laudari debere; verùm & erroneum excusandum, & exculpandum, si modò quis bona mente, & ex animi sui sententia, citra ullum dolum, vel fraudem in eo proferendo se habeat. Nam cum in omnibus, cuiusvis hominis sit errare, adeò ut Petronius meritò dixerit: *Nemo nostrum non peccat, homines sumus non dii.* Hoc maximè inferendis rebus in arduis consilijs, sapè contingit, quod Clemens Alexandrinus ad ignorantiam similitudinis, & dissimilitudinis referre videtur. Eaque propter Mecenas Augustò consuluit: *Mentem Senatorum, qui ei adersant, considerare oportere, non autem aberrationem castigare.* Et Darius apud Q. Curtium, cum à suis rogaretur, ut quosdam Græcos milites, qui sibi minùs sanum, (ut eis videbatur) consilium dederant, circumdatos exercitu toto, telis obrueret, ita respondit: *Neminem stolidum consilium capite luere debere, de futuros, qui suaderent, si suscipere periculum esset. Denique, ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variasque sententias dicere: nec tamen melioris Fidei haberi, qui prudentius suaserit, &c.*

Petron. in satyr.

Clem. Alex. lib. 6. Strom. cap.

Plut. & alij in vita Mecænat. Gaspar. Ensl. in Nucl. pag. 232.

Curt. lib. 13. c. 13.

Et in idem tendit Papinianus noster, dum docuit: *Fraudis interpretationem semper in iure civili, non ex eventu dumtaxat, sed ex consilio quoque desiderari.* Quod perinde est ac si diceret, non eventum, sed intentum in consilijs fraudi esse, & qui absque fraudandi animo errorè consulit, ex hoc capite damnandum non esse.

Papin. in l. fraudis 79. D. de reg. iur.

Comin. lib. 8. pag. 563.

Maximè cum in Bellicis, Politicisque negotijs, de quibus sermonem habemus, Cominæo, satis experto teste, docente: *Certo constat, nullum esse Principem tam prudentem, qui non erret, & labatur aliquando,*

imò sæpè numero, si longior ei vita contingat, ut ex illorum actionibus, ac Consilij, si verè perscriberentur omnia, facile iudicari possèt, omnes profecto omnium temporum Senatores, ac viros præstantes, qui vel fuerunt aliquando, vel hodie sunt, errarunt, & sæpè errare possunt, atque labi.

52 Ex quibus præceptis Scriptores Politici illud aliud Monitum colligunt, quod Arcanum dogma vocat Lipsius, à Radero laudatus, nèpè *Vt Principes sine discrimine audiant, & nec bona quidem consilia præmij, asficient, ne quis, spe adipsiendi, à vero deflectat, & præter animi mentè, & ad gratiam loquatur. Nec mala supplicij, ne desint, qui suadeant, si malè suasisse periculū sit;* quòd qualiter accipi debeat, alio in loco dicemus.

Lipf. & alij ap. Rader. ad Curtiū ubi sup. pag. 66.

Infrà Embl. 53.

53 Prædictis etiam adicio, cautum & prudentem Principem, non ex Consulentiū numero, & dignitate, cōsilia asfirmare debere, sed ex rationibus, quibus illa nituntur. Nam ubi numerantur non ponderantur sententiæ, sæpè, ut docet Cicero, accidit, quòd melior pars à maiori vincatur, & ut vetus Proverbiū monet: *Sæpè est etiā holior, vel stultus,* (ut Erasmus legendum contēdit) *valdè opportuna loquutus, & sub sortido pallio sapientia, summaque ingenia in occulto iaceant.*

Agel 2. noct. Att. c. 6. Eras in Adag. pag. 274.

54 Quò etiam respicit illud Iustiniani Imperatoris: *Set neque ex multitudine auct. ram, quid melius & æquius est iudicatur: cū possit unius forsari & deterioris sentētia, & multos, & maiores aliqua in parte superare.*

Iustin. in l. 2. verf. Sed neque, C. de vet. iur. enuc.

55 Et Apologus de Noctua à Dione Chrysofthomo Æsopo tributus; & quòd Agellius ex Æschine, & Plutarchus, & Cragius apud Sparta nos contigisse commemorant, proba sententia, ab improbo cive prolata, per probum alium repeti iussa.

Dio Chrysof. orat. 72.

56 Ad do, & finio, non minus curare prudentem Principem oportere, quòd ubi negotia Regni sui gubernationem, atque administrationem tangentia, per distinctas Senatuum, ac Senatorum classes aulicè distribuit (ut in nostra Hispania presentissimè, & providentissimè factū esse retulimus) unicuique Senatui, vel Tribunali causas, quæ ad illud spectant, relinquat, atque remittat. Ita ut singuli Ministri suis officijs consueto tempore, & modo fungantur, nec nisi rarò, & ex magna causa, alij aliorum actionibus misceantur, & privatis sessionibus, quas *Iuntas* dicunt, negotia, quæ proprios habent Iudices terminentur, hoc enim sæpè plus damni, quam utilitatis afferre solet, cum propter conveniendi difficultatem, negotiorum expeditionè retardet, & sæpè, ne dicam semper, eorū intelligentiā turbet, propter adlectos adiectosvè, qui ea tanquàm novi destituuntur, & veluti in alium orbem se putant esse perlatos.

Agell. lib. 18. c. 3. Plur in præc. p. polit. latè Nicol. Cragius de Rep. Laced. lib. 3. instit. 6. pag. 203.

Alex. III. in c. novit, de ijs, quæ fiūt à Prælat.

L. humilioribus, C. de suscep. & arcan. lib. 10.

7 Vnde Alexander III. Pont. Max. Episcopos reprehendit, qui suæ Ecclesiæ membris, sive Canonicis, omisis, aliorum cōsilio in eius negotijs utuntur: *Cū n id non sit dubium, & honestati, & sanctorum Patrū institutionibus contraire.* Et Imperatores Honorius & Theodosius publicam auctoritatem vacillare dicunt, si Curiales, Susceptores, vel Arcarij, humilioribus, aut extraordinarijs oneribus occupentur.

Luc. de Pen. in d. l. humilioribus, & in l. omnes, C. de decur. post n. 40. Paleot. Ponte, Mastrill. & alij ap Me 2. to. lib. 2. c. 10. ex n. 51. ad 54. & in pol. Ind. lib. 5. c. 13 pag. 881.

8 Quibus in locis, & in alijs, alia à Doctoribus subnotantur, expressè docentibus, & dolentibus: *Imuria asfici iudices, quando de spectantibus ad eorum officium, alij consuluntur, & quòd per has extraordinarias*

confessiones, seu delegationes, tristitia maxima afficiuntur populi, Tribunalia exauctorantur, omniaque tandem confunduntur, & subvertuntur, & in grave Reipublica detrimentum expeditiones causarum in immensum protrahi solent.

Ioan. à Sanct. Mar.
in Polit. Christ. c.
13. Pedraza eu su
Secretario del Rey
disc. 3. fol. 25. Bar-
bosa in lib. de Bre-
ved. de despachos,
cap. 10.

Indeque pius, & prudens satis, Politicus noster Ioannes à Sancta-Maria, quem alij Recentiores sequuntur, sentiens damnum, quod apud nos ex eiusmodi coadunationibus oriebatur, & quotidie magis increbescebat, in eas invehitur, & tandem concludit: *Escon sen los Reyes de todas maneras las juntas, que se han introducido para cada negocio.*

Mastrill. de Magi-
strat. lib. 5. cap. 6.
num. 161.

Quæ quidem damna, cum in Regno Neapolitano experiri cœpta fuissent, Regia scheda, Mastrillo referente, anno 1608. ad Comitem Beneventanum, ea tempestate Proregem, directâ fuit, iubens, ut in posterum ab his extraordinarijs causarum expeditionibus abstineret; quas etiam nunc demum Gloriosus & Prudens Rex, ac Dom. Noster Philippus IV. ex eisdem rationibus aboleri, & exuiare decrevit.

Cicer. 3. de legib.
Ant. August. & alij
ad leges P. D. verb.
Gabinia tabellaria
& Gruchius de Co-
mitijs Roman.

Prout & pariter, cum hisce nostris temporibus ex Decreto Regio observari cœpisset, ut in rebus arduis, & gravibus, illisque præsertim, quæ ad consultationes Candidatorum Ecclesiasticarum seculariumvè dignitatum, aut aliorum officiorum pertinerent, per schedulas secretas, propria exaratas manu, sigilloque obsignatas, unusquisque ex Consultantibus suffragium suum ad Principem mitteret: ea fortè ratione, quòd existimatum fuerit, maiorem per hunc modum in suffragando libertatem inesse, quoniam ubi voce proponebantur, contingere sæpè solebat, ut alij aliorum respectibus, mutuisque inter se pætitionibus, aut postulationibus ducerentur, & iurgijs, atque discordijs occasio præstaretur, prout in simili ex simili quoque ratione, Romæ olim cautum fuisse comperimus lege *Gabinia*, hinc *Tabellaria* dicta, quòd de suffragijs in electione Magistratum per tabellas ferendis, edita fuisset, de qua Cicero, & alij mentionem fecerunt, quam suo tēpore renovatam memorat Plinius Iunior.

Plin. Iun. lib. 3. ep.
20.

Posteà tamen, hoc quoque abolitum fuit, & mos antiquus servari iussus, publicè nimirum hac in re suffragandi, & nomen, ac merita eius, quem quisque dignum censeret, ex animi sui sententia, proprio ore proferendi. Quoniam experientia compertum fuit, plura per secretam illam votandi formam damna, & inconvenientia oriri cœpisse, usque ad eò certum est Sallustianum illud: *Omnia mala exempla à bonis initijs orsa, nihilque ita sanctum, quòd hominum fraudare non possit audacia.* Quæ, ut etiam Horatius ait: *Sit spes fallendi, miscabit sacra profanis.* Vnde idem ipse Plinius Iunior, tametsi sua ætate ad tacita suffragia, quasi ad remedium, decursum esse referat: *Veneri tamen (ait) ne procedente tempore, ex ipso remedio vitia nascantur. Est enim periculum ne tacitis suffragijs impudentia irrepat: nam quoto cuique eadem honestatis cura secretò, quæ palam? Multi famam, conscientiam pauci verentur.*

Sallust. in Catillin.

Horat. epist. 16.
lib. 1.

Plin. Iun. d. ep. 20.

(❖ ❖ ❖)

Consilia occultanda.

EMBLEMA XLVII.

*Quis latet absconsus? Consus. Cur Tempia teguntur
Sylvis? Consulitur: Consiliumq; parat.
Ardua tunc vobis, Reges, felicia cedent,
Adsunt cum Consi, Consiliumq; latet.*

COMMENTARIUS.

X prædictis igitur maneat, optimū illum & emendatissimum Principem cēseri debere, qui licet ea potestate fungatur, quā Pambasileam Aristoteles vocat, nihil illi detrahi putat, neq; vim Maiestatis infringi, cuncta ad Senatū vocando, ut malè olim Tiberius apud Tacitū sensisse videtur, ratus nō aliter Imperij rationē cōstare posse, quā si uni reddatur. Cum potius se suis incrementis maiorem ostendat, si ipsum ad hoc sublimitas tāti Honoris inclinēt, & iuxta novissimi Aurelij Alexandri monitū, præter alios, quos iā suprà retuli, sciat, vix esse, ut probè suis partibus fungi possit, quāvis Reipublicæ gerendæ artifex consummatissimus sit, nisi sibi diligentissimos & anxie peritos rerū omniū Consiliarios asciscat. Quibus ætas, prudētia, rectè acta vita, & constāter per multos annos administrata Respublica, rerum omniū summam cognitionē tribuerit, & in quibus viva Regis Corona, vivū Sceptrū repræsentetur, illisq; Regij verticis ornata sublimitas, vivos Maiestatis suæ radios iaculetur, Regnū temperet, &

Tacit. i. Annal. vi.
de Saaved. Empr.
57. pag. 413.

Aurèl. Alexand. in
Axiom. Polit. c. 11

sicut spiritus sanguinē fert, ac animat, quo & caput, & omnia corporis membra, pro re ac tēpore, suis quæque officijs perfungantur: ita Consiliatorū virtute, Rex imperando, subditi obtemperando, cōveniant.

Cæterum quoniã satis nō est, recta sanaque consilia exquirere, vel proferre, nisi quod in illis deliberatur, adoptatū finem perveniat, hocque nihil frequentius impedire solet, quàm si nec dum executioni mandata, propalari contingat, meritò nunc superioribus addendum censemus, neminem verum bonumque Consiliarium esse posse, qui non & Bonus sit Secretarius, hoc est, Consiliorum arcana, ita silentij claustris, & re pagulis contegat, & obfirmet, ut Angeronam sibi matrem, & Harpocratem patrem existimet:

Aut sua Sigalion Ægyptius oscula signet.

Sæpè enim, ut Balasius inquit: *Qui Regis consilia protulit, Regē detulit, & prodidit, & perdidit interdū.* Et Maximo Valerio docente: *Taciturnitas est optimū, atque tutissimum rerū administrandarum vinculū.*

Et iuxta aliã æquẽ veram Vegetij sententiam: *Nulla (in rebus præsertim bellicis) sunt meliora consilia, quàm quæ ignoraverit adversarius.*

Quia hostiū nota consilia, etiã prudentissima, sunt inutilia, ut Titus Livius animadvertit, hinc inferens, exploratoribus, qui ea verè referūt,

magna præmia dari debere. Et secundū Ioannem Magnū, in Cōsilijs quærendis vigilantia opus est; in custodiendis, atque occultadis, taciturnitate, quæ Consiliorū est quasi thesaurus. Frustra enim quæras, nisi invēta, & cogitara filētio tuearis, ne ab inimicis præripi, aut perverti possint. Et ideò in hac observatione eximiam curã adhibuisse legūtur Iasson, Pyrrhus, Aratus, & Quintus Metellus Macedonicus.

De quo Plinius, & Plutarchus recensent, quòd cum omnia proprio & subito consilio ageret: amico cuidam roganti, quidnã acturus esset? *Tunicam* (inquit) *meam exuerẽ, si eam consilium meum scire existimarem.*

Cui similis, apud eundem Plutarchum, Antigonus, Philippo filio, multis præsentibus percontanti, ac dicenti, quãdo castra movebimus? *Quid* (inquit) *num metuis, ne solus tubam non audias?* Notans adolescentis imperitiam, qui hoc patrem, multis præsentibus, interrogaret, cum in bello celanda sint Principum consilia: & quoties castra movenda sunt, omnibus tuba det signum.

Dion etiã est Auctor, Tiberiū Cæsarem, cum aliquando apud eum quispiam percontaretur, quid causæ esset, cur sua Consilia minimè committeret ijs, quibus tutò fidere poterat? respondisse: *Aut nulli, aut paucis cognitū esse oportere Principis consilium.*

Nec enim debent arcana, de quibus tam in bello, quàm in toga consultitur, alijs, quàm ipsis Consultoribus, cæterisque, quos scire convenit, innotescere, ne videantur, ut Terentius alibi dixit:

----- Fieri hæc itidem ut in Comædijs,

Omnia omnes ubi resciscunt: Hic, quos par fuerit resciscere

Sciant: quos non autē scire æquum est, neque resciscant, neq; sciāt.

Quod quidem utilissimū documentum iã olim satis Romanis innotuit, qui Festo Pompeio, & alijs testantibus, inter alia insignia militaria, Minotaurum gestabant, quæ Dedalus, ut fabulæ narrāt, labyrinthi

Ausonius epif. 25.
ad Paulin. vide Eras-
m. in his Adag.
pag. 677.

Balasius de fidel.
subd. c. 9. pag. 65.

Valer. lib. 2. cap. 2.

Veget. de re milit.
lib. 3. c. 26. & lib. 2.
cap. 7.

Livius lib 9.

Latè de his & alijs
Theat. vitæ hum.
lit. A. pag. 709.

Plin. de vir. illust.
cap. 61. Plut. in A-
poph.

Plutar. in Apoph.
Rhodig. lib. 13. c. 5

Diò Cas. in Tiber.

Terent. in Hecyra
Act. 5. Scen. 4.

Fest. verb. *Vexilla*
Veget. lib. 3. c. 6.
n. 4. Fracheta de
rat. st. & bell. dif.
46. Ovid. 8. Met.
& 2. de Arte.

latebris, & amagibus claudit, sic indicare volentes, non minus occulta Ducū Principūque consilia esse debere. Vnde Alciatus hoc Emblemata deduxit: *Limine quod cæco, obscura & caligine monstrum*

*Gnostiæ clausit Dedalus in latebris:
Depictum Romana phalanx in prælia gestat,
Semi-viroque nitent signa superba bove:
Nosque monent, debere Ducum secreta latere
Consilia. Auctori cognita techna nocet.*

Eisdem etiam Romanis Divæ Angeronæ simulacrum, ore obligato obliquoque, silentij symbolum erat, ut post Plinium, alij passim Auctores testantur. Licet alij Angeroniam dictam tradant, quod angorum, atque animorum sollicitudines propitiata depellat: vel quod Pop. Romanus morbo, qui *Angina* dicitur, prævio voto, sit liberatus.

Eruditus quoque alter Hieroglyphicorū Scriptor tradit, idē ipsū veteres significare voluisse, dū Plutonē pingebant galeatum, & Proserpinā rapientem: tum quod subterranea, quorū deus dicitur Pluto, lateant abconditaque sint: tum quia raptus ciam fiunt; tum denique, quod cū in capite consilij sedes esse putetur, galea illud tegens, apicē consiliorum occultationem significet.

Achilles Bochius symbolum aliud ad idē ostendū sculpsit, Alexandri Magni effigie depicta, qui & anulo signatorio Hephæstionis os clausit, sic illi silentiū indicens, ne secretum litterarum matris suæ Olympiæ contra Antipatrum valdè sibi dilectum, quas ei legere permiserat, revelaret, cuius carmina apud ipsum legenda relinquo.

Jacobus à Bruck, ad significandū consilia iam hosti patētia, inutilia esse, & nova alta quæri debere, Emblemata cōfinxit ex igne domui iam admoto, & sursum flammam mittente, quem quis frustra occultare cōtendit, & his carminibus:

*Ignem iam ardentem frustra occultare laboras,
Lumine quem prodit fama corusca suo.
Frustra consilium exequeris Dux, quod patet hosti,
Hoc preme. Sed tenta calliditate novum.*

Noster etiā sæpè laudatus D. Didacus Saavedra, ut idē ostendat, alveariū, quo sedula & operosa apes solent mellificare, depingit, adiecto lemæte, *Nulli patet*, indeque deducens, non minus Principes consilia sua celare debere, quam apes mellis operationē, quā nemo hætenus plenè cognitā habere potuit, etsi aliqui vitreis alveis, vel ut Plinius ait: *Cornu laternæ translucentis*, eam spectare contenderint.

Nos autem, in idem tendentes, hac, quam cernis, Templi in abdito positi, & densis ramis arborum obumbrati, pictura, utimur, ad antiquū nimirum Romanorum morem alludentes, qui cum nullam Rempublicam in columen, orbatam publico consilio crederent, ut Pacuvius Calabius apud Titum Livium edocuit, peculiarem Deum habebant, *CONSVM* appellatum, qui Consiliorum Deus putabatur. Cui Romæ Templum in ipso circo valdè tectum constituerunt, & alibi in

Alciat. Embl. 12.

Plin. lib. 3. c. 5. Macrobr. 3. Satur. c. 9. Lips. 3. antiq. lect. c. 1. Farnet. in Apoph. Polit. tit. 23. c. 15. Eras. in Adag. Angerona os cohibeat, pag. 677.

Pier. Valer. lib. 1. Hierogl.

Achil. Boch. symb. 119. pag. 250.

Saaved. Empr. 62. ex pag. 471.

Plinius lib. 11. cap. 16. legēdus ex c. 5.

Livius lib. 23. in princip.

Rosin. & Dempst.
lib. 2. Theatr. vit.
hum. liter. E. pag.
374. Herod. 2. rer.
iud. tit. 8. c. 8. Mā-
tua in Polym. c. 11

D. Aug. de civ. Dei
lib. 2. c. 17. & ibi
Lud. Vives.

Theatr. lit. S. pag.
477.
Arnob. lib. 3. pag.
mihi 143.

Tertul. in lib. de
Spect. cap. 5.

Idem ibid. cap. 8.

Valer. Max. lib. 2.
cap. 2.

Pet. Fab. 3. semest.
c. 2. pag. 25. & c. 3.

L. si quis 39. §. trāf
fugæ, D. de poen.
l. cuius dolo, ad
leg. Jul. Maieft. l.
quicumque, C. de
op. pub.

Diod. Sic. li. 1. c. 6.

Marcellin. lib. 21.

Q. Curt. li. 5. c. 19.

opacis, & dēsis lucis sylvisque compactum, ei que Festa Equestris certaminis *Consualia* dicta, magna celebritate annis singulis peragebant, ut latè post alios Rosinus, & Dempsterus scribūt, hoc veluti ænigmatē denotantes, Consiliorum tractationem, & resolutionem, in secreto & abscondito, quousque executioni mandētur, esse debere; sive, ut ait Ludovicus Vives, D. Augustini locum, de his Consi Aris agentem, exponens, quoniam Consilium, non sacra modo res est, quæ vel ex hoc, citra ingens piaculū violari revelarivè non poterat; sed occulta quoque esse debet, ne aliàs suo fructu, atque effectu destituatur.

Et ad hunc Deum respiciens, præter alios, Arnobius, & vanitatem Gentilium subfamās, qui de eo valdè fidebant, ita inquit: *Salutaria & fida consilia nostris suggeris cogitationibus Consus: & in contrarios exitus cur assidue vertitur placitorum inopinata mutatio?*

Tertullianus quoque, de eodem, illiusque in circo reconditis aris, sic ait: *Et nunc Ara Conso illi in Circo de fossis est ad primas metas, sub terra, cum inscriptione huiusmodi, Consus Consilio.* Et iterum: *Consus, ut diximus, Deus, apud metas sub terra delitescit.* Quibus in locis Pamelius, & Cerda latè & doctè, quæ iste, metæ essent, declarant, & de eisdem Aris sub terra conditis, & quo tempore aperiri solerent, & cur Equestribus certaminibus donarentur, ex Varrone, Halicarnasæo, & Plutarcho fati ostendunt.

Enim verò, non Romani tantum peculiarem, secretumque, vel Secretarium Deum, suis Consilij præfecere, de quibus Valerius etiam scripsit: *Fidum eis fuisse & altum Reipublicæ pectus Curia, silentijque salubritate munitum, & vallatum undique. Cuius limen intrantes, abiecta privata charitate, publicam induebant;* sed & Carthaginenses, eorum æmuli, pari modo Astartem suam deam, varijs titulis ac nominibus cultam, inter alia *Consiliariam* appellabant, numen ei Minervæ quoque forsitan tribuentes, ut ex Apuleio & Appiano, Petrus Faber animadvertit, latè se se in eiusdem deæ officijs diffundens.

Nullaque fuit Natio, quæ cum in omnibus secreta, præcipuè ad commune bonum pertinentia, revelare, turpe graviterque puniendum censuerit, in Consiliarijs & Senatoribus id ipsum turpius, graviorique supplicio dignius esse, non duxerit; unde verè Quintilianus dicere potuit, non prodere secreta, primam fuisse sapientiā in primis illis mentium morumque Rectoribus. Ecce enim *Egyptij*, Diodoro Siculo teste, acerba, sed utili lege sanxerunt, ijs abscondi linguam, qui Reipublicæ arcana, quæ tecta esse oporteret, alicui detexissent, aut belli Consilia hostibus indicarent: ne posthac linguæ licentia Reipublicæ obessent.

Et apud Persas, ut Ammianus Marcellinus commemorat, nemo Consiliorū cōsciens esse permittebatur, præter Optimates taciturnos, & fidos: apud quos silentij quoque numen in Regum arcanis celādis, ita colebatur, ut secundum Q. Curtium: *Non metus, non opes vocem eliciat, qua prodantur occulta: verus enim disciplina Regum, silentium vite periculo sanxerat. Linguam gravius castigari, quàm ullum probrum: nec magnam rem sustineri posse putant ab eo, cui tacere grave sit; quod homini*

facillimum natura esse voluerit; quod videtur convenire cum illo Horatii, dum inquit:

*Fingere qui non visa potest, commissa tacere,
Qui nequit, hic niger est, hunc tu Romane ca. veto.*

Horat. satyr. 4. lib. 1.

21 Areopagitæ quoque, ex quibus delectus Atheniensium Senatus constabat, cum in multis alijs excelluerint, quæ de eis copiosè Isocrates & Lucianus scribunt. Ita hac silentij virtute emicuerunt, ut vel Proverbio causam dederint: *Areopagita taciturnior, vel subticentior*. Quod ex Alciphrone, & alijs, Budeus, Erasmus, & Brasicanus comminiscuntur. Addentes, extare hodie apud Vespthalos, reliquias huius generis Iudicum, qui vulgò *Certi* dicuntur. In quorum ordinem, qui admittuntur, magna religione silentium promittunt, est enim ratio quædam deprehendendi crimina, quam nullus præter illos Iuratos intelligit.

Isocrat. in Areop. Lucian. in Anarcharia.

Budeus, Erasim. & Brasic. in hoc Adag. pag. 675. & 677.

22 Serenissima etiam Venetorum Respublica, ita constanter, & prudenter eandem legem servavit, & servat, ut licet plurima alia, ex quibus valdè commendari possit, obtineat, quæ latè, præter alios, Trajanus Boccalinus recenset, in hoc tamen (ipso laudante, & admirante) resplendat, quòd cum eius Senatus ducentis quinquaginta, aut etià pluribus Senatoribus constet, nunquam ab eorum aliquo, antiquis, & recentibus seculis, secretum earum rerum, quæ inibi tractantur, & resolvuntur, propalatum esse legamus.

Boccalin. cent. 1. raggual. 5.

23 Et multis alijs relictis, quæ apud multos de eiusdem secreti commendatione, pœnisque revelantium, reperiuntur, peculiari observatione dignum videtur, quod Egidius Bossius de Francisco Beilono Montisferrateni Senatore commemorat, inquit, in urbe Cassalijs capite plexum, ob id, quòd sententiam ultimi supplicij, qua reus quidam damnatus extiterat, ante eius pronuntiationem manifestavit.

Simac. de Repub. lib. 7. cap. 12. & 14. Decian. Menoch. Farin. & alij apud Valencuel. consil. 162. Oñor. de Reg. inst. lib. 8. Narb. in l. 82. tit. 5. lib. 2. Recop. Menoc. conf. 107. per tot. & de arbit. cas. 537. Bobad. lib. 2. c. 5. Mastrill. de Magistr. lib. 2. c. 2. ex n. 116. Cabreris de metu pag. 421. Ego in Polit. pag.

24 Neque Hispani Nostri Regni plures leges omitti possunt, quæ varijs temporibus, sub gravibus pœnis, eandem secreti observantiam in Senatoribus, Auditoribus, cæterisque Ministris Regijs exposcunt, eosdemque in officij ingressu peculiare ius iurandum super ea subire compellunt, & transgressionem, eodem ac fordium, peculatus, reputandarumvè crimen, probari posse constituunt.

25 Sed quoniam de intimis Consiliarijs sermonem habemus, eis illam celebrem Alfonso Regis X. intimari quoque debere censemus, quæ postquam multa de Consilio, & Consiliarijs differuit, hoc Nostri Emblematis Monitum his verbis comprehendit: *Quando algunos se quierã acostar à ellos por saber las poridades del Rei, que las sepan bien encerrar, è guardar, que las non descubran. Cx el que descubre poridad de otro en cosa q non debe, haze mal en dos maneras. La una à si mismo, porque se demuestra de poco sesso, è por falso. E la otra, por el daño que puede ende venir à aquel à quien mestura. E si en todo mal Consejero ai esto; quanto mas en los Consejeros del Rei, que hà de consejar en las grãies cosas, de que podria venir muy grand daño à toda su tierra, quando mal lo consejassen, ò quando descubriesen su poridad. Onde en todas guisas ha menester, que el Rei aya buenos Consejeros, è sean sus amigos, è omes de grand sesso, è de gran poridad, &c.*

L. 5. & 8. tit. 9. l. fin. tit. 13. p. 2. l. fin. tit. 19. p. 3. l. 5. tit. 4. l. 82. tit. 5. lib. 2. Recop.

L. 5. tit. 9. par. 2.

Quam legem, & similes, ad eò utiles, & necessarias, in usum, & stri- 26
ctiorem observationem reducere volens Rex & Dominus Noster
Pijsissimus, & Potentissimus, in Decreto, cuius iam sæpè memini, il-
lud, inter cætera, cavit: *Tambien os mando, que se tenga gran cuidado en
el secreto, porque sin èl no se puede gobernar como se debe. I creo que ha avi-
do poco cuidado en esto, i que se habla fuera de los Tribunales mas de lo que
conviene.*

Proverb. c. 11. 13.

Etenim, ut in Proverbijs Salomon ait: *Qui ambulat fraudulentè re- 27
velat arcana, qui autem fidelis est animi, celat amici consilia.* Quæ iux-
ta Isocratis documentum, non minus fideliter custodiri debent, quàm
pecunia deposita, & veluti in arca reponi. Vnde & *Arcani* nomen,
pro quolibet secreto, quod custodiri & occultari debet, à Græcis &
Latinis ductum videri potest. Et apud Hebræos (quod ad rem nos-
tram magis conducit) eadem voce, ut Pineda noster animadvertit:
*Secretum, aut arcanum, qua Consilium, aut Concilium significatur, quòd
in Concilijs arcana tractentur, & consilia non nisi secreto, summaque pru-
dentia, & fidelitate capi, & iniri debeant.* In idemque tendit illud Livij
de Nabide Lacedæmoniorum Tyranno verba facientis, à Iano Gru-
tero laudatum, & explicatum: *Arcana Regum ipsi produnt Satellites;*
Quod non de Regijs custodibus, sed de Regijs Consiliarijs accipien-
dum esse, ipse idem Gruterus pluribus probat.

Isocrat. ad Demo-
nic.

Pineda in Iob cap.
15. v. 8. n. 3. pag.
699.

Gruter. in Flori
leg. 2. cap. pag. 248

Ut vel hinc discant, qui Consiliarij vocantur, quanta eos tacendi, 28
observandique secreti necessitas maneat, cum ipsum nomen hanc
ipsis obligationem imponat, & æquè parem, aut certè maiorem, ijs,
qui in eisdem Consilijs adsistunt, & *Secretarij*, eadem ratione vocan-
tur. Validum quippè est, atque efficax argumentum, quod ab etymo-
logia vocabuli sumitur, & quemadmodum qui Reipublicæ non con-
sulit, non erit Consul, ita qui Consilij secreta non servat, se Consi-
liarij, vel Secretarij, & nomine, & munere indignum efficiet.

L. 2. §. appellata,
D. si cert. pet. cum
alijs apud Velasc.
in axiom. iur. litt.
A. num. 421.

Quod omnibus retrò sæculis tanti habitum fuit, ut in sacra Pagi- 29
na, inter primos exoptimatibus, qui Davidi, & Salomoni adsidebāt,
eorum Notarij, sive Secretarij connumerentur, & apud Titum Li-
vium legamus Porcenæ Regis scribam cum ipso adsedisse, pari que fe-
rè ornatu multa egisse, unde, hoc errore deceptus Scævola, illum pro
Rege obruncavit.

Reg. 1. 7. & 2. 8.

Cuiac. in Parat. c.
de Primic. & No-
tar. lib. 12. Zas. in
l. 2. de orig. iur. Pā-
cir. in not. utr. Im-
per. lib. 1. c. 2. Cas-
tan. in Catal. 4. par.
cōsid. 29. Langlæo
lib. 7. c. 14. & 19.
Greg. Lop. in l. 7.
tit. 9. p. 2. & alij plu-
res ap. Mastrill. de
Magistrat. li. 5. 12.
Pedraza in tractat.
del Secret. del Rei,
Saavedr. Emp. 56.
ex pag. 408.
Cassiod. li. 1. ep. 4.

Quod, & varia nomina, & honores, quibus donari ornari que sole- 30
bant intimi Regum Cancellarij, Notarij, sive Secretarij, alia que,
quæ ad eorum officium, & dignitatem spectant, quoniam doctè à Cu-
iacio, Zasio, Pancirolo, Cassaneo, Langlæo, & alijs tractata sunt, il-
lud nunc dumtaxat adijciam, hæc omnia, ex hac, de qua agimus, Con-
siliorum secretorumque Imperialium, vel Regalium communicatione,
ac fidei observatione premanasse, quod semper maximi habi-
tum fuit.

Vnde Theodoricus Rex apud Cassiodorum, agens de eiusdem 31
Cassiodori progenitoribus, qui apud Valentinianum Imperatorem
Tribuni, & Notarij laudabiliter gesserant dignitatem: *Honor* (inquit)
qui tunc dabatur ægregijs: dum ad Imperiale secretum tales constet eli-

gi, in quibus reprehensionis vitium nequeat inveniri.

32 Et alibi latius, formulam Notariorum scribens, sic habet: *Non est dubium ornare subiectos Principis secretum, dum nullis aestimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati. Publicum est; quidem omne quod agimus: sed multa non sunt ante scienda, nisi cum fuerint, Deo auxiliante, perfecta. Quae tanto plus debent occuli, quanto amplius desiderantur agnosci. Regis Consilium solos decet scire gravissimos, limitari debent armaria, quae continent monumenta chartarum, ut quando ab ipsis aliqua instructio queritur, tunc loquantur. Totum autem dissimulare debent, quasi nesciant scientes: Nam sollicitis inquisitoribus saepe & vultu proditur, quod tacetur. Assit innocentia, quae cuncta commendat, quia in placida mente Regia decenter debent verba reponi.*

Idem lib. 6. for. 16.

33 Haecenus Cassiodorus, cuius verba cum Secretarijs loquentia, ad Consiliarios quoque, & reliquos, quibus Principes sua secreta committunt, referri possunt, qui scire, ut diximus, debent, ne nutu quidem ea esse vulganda, & quae ne ipsi, de quibus tantum fidentur, intra sui pectoris claustra obserare continereque potuerunt, longè minùs ab alijs, quibus ea quolibet modo communicaverint, continenda occultandave esse. Nam etsi cum Tacito fatear, in nostra potestate esse tacere, Aristotele tamen docente comperio, paucos esse, qui valeant linguae suae semper frænum iniicere, & vel timori, vel amori, naturali levitati, aut facilitati, alijsvè affectibus hac in parte aliquid non indulgeant.

Tacit. in Agricol.

34 Vnde summus ille Philosophus apud Laëttium, rogatus, quid in vita foret difficillimum? Respondit: *Tacere non dicenda.* Iterumque rogatus à quodam, quis arcanum sermonem continere posset? Respondit: *Qui carbonem quoque ignitum lingua retinere potest.* Et Philippides Atheniensis, Plutarcho narrante, cum Lyfimacho Regi ob virtutem charus, ac per quàm familiaris esset, cum ei Rex dixisset, Numquid rerum suarum expeteret? Incunctanter respondit: *Solum, ò Rex, ne arcanorum tuorum quicquam mihi credas.*

Laert. lib. 1. cap. 1.
Max. Tyr. ser. 20.
Ant. in Meliss. par.
1. ser. 73. Plut. in
Lyfim.

35 Euripides etiam, vel ut alij (secundùm Erasmus) Demosthenes, hanc arcanorum observationem, non sibi parum gloriosam ostendit, cum cuidam grave olentiam oris opprobranti, responderit: *Multa nimirum in illo occulta computruerunt,* significans, se posse arcana continere; solent enim res in occulto congestae computrescere.

Eras. lib. 8. Apoph.

36 Sed praestat elegantissima Petronij carmina, non valdè alijs nota subtexere, qui sub fabula Midæ, de qua plenius egit Ovidius, hanc continendi secreti difficultatem, & damna, quae in Palatijs Regum ex eius solent propalatione contingere, sic peritissimè, ac penitissimè decantavit:

Petron. Arbitr. in
Epigram.

Ovid. lib. 11. Met.

*Nam citius flamas mortales ore tenebunt,
Quàm secreta tegant: quicquid dimittis in aula,
Effluit, & subitis rumoribus oppida pulsat.
Nec satis est vulgasse fidem: simulatius exit
Proditionis opus, famamque onerare laborat.*

*Sic commissa ferens a viduus referare Minister,
Fodit humum, Regisque latentes prodidit aures.
Excepit nam terra sonos, calami que loquentes
Invenere Midam, qualem narra verat index.*

Burg. in lib. de vi-
tiji linguæ, Embl.
1. & 2.

Eandem in continenda lingua difficultatem, pluribus ostendit Antonius à Burgundia, in doctis suis de linguæ vitiji Emblematis, inter quæ primum & secundum depicta torquilla, & anguilla, quæ laqueos piscantis effugit, sic habent:

*Torquillam anguinea linguosam cuspide, nullus
Hætenus edomuit aucupis astus, a vem:
Altera Torquilla soror, Echius filia, lingua est:
Hanc quoque, vel studio nemo, vel arte domat.
Eruptit manibus, erepit lubrica vinculis
Anguilla, & Davi facta magistra, fugit.
Quid tibi cum Davo? tua ride. Te tua lingua
Dentibus, & labris, & prece vincita, fugit.*

Tacit. lib. 1. Ann.
vide Saaved. Emp.
62. pag. 472.

Quod maximè in illis contingere solet, qui nimis uxori, sive suis uxoribus dediti, illarum illecebris deliniti, magno suo, & Reipublicæ malo, eisdem arcana revelant, ut Maximus fecisse apud Tacitum legitur, cum tamen à Michea Propheta discere possint: *Ab ea que dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui*; à Marco Catone, poenitentiam, si unquam secretum aliquod mulieri credidisset. A Prætextato puerro artem, & thecnas quibus in eiusmodi casibus illas fallere valeant.

Mich. 7. 5.

Plut. in lib. de Garrulit.

Cui casui, alium lepidiorem quem Plurarchus recenset, adnecterem, nisi prolixitatem vererer, & ad cognoscendam mulierum loquacitatem & garrulitatem, ultra innumera alia, quæ Tiraquellus copiosè congescit, illud Plauti sufficiat, dum Eunomiam Megadori fororè, sic loquentem inducit:

Tiraq. in l. 9. conu.
ex num. 33.

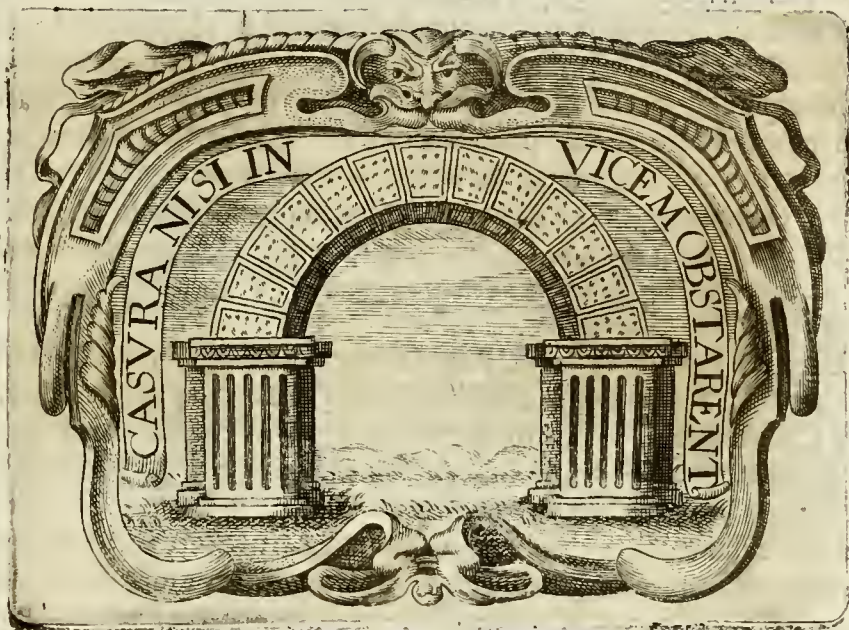
*Quamquam haud falsa sum, nos odiosas haberi:
Nam multum loquaces omnes meritò habemur.
Nec mutam profecto repertam ullam esse
Hodie dicunt mulierem ullo saculo.*

Casura nisi invicem obstarent.

EMBLEMA XLVIII.

*Aspice ut adverso firmetur marmore fornix;
 Concilietq, unus concamerata lapis.
 Saxosam cohibet molem concordia discors,
 Et Clavi immensum comprimit absis onus.
 Sint plures sensus, modò dirigat una voluntas,
 Et Regni moles firmior absis erit.*

COMMENTARIUS.

1 **V**erumenimverò, quoniam de Consilijs, & Consiliarijs agere cœpimus, è re erit, ut aliqua circa illam quæstionem subdamus, an magis expediens Regi, & Republicæ, cui deserviunt, & consulunt, esse possit, ipsos inter se diversis, aut interdum contrarijs opinionibus & rationibus in sententijs suffragijsque ferendis dissidere, aut in unum, sine aliquo discrimine, facile convenire?

2 In qua quidem, si Bodinum consulimus, parum dubitationis habere videbitur, cum hic (qua solet temeritate) status rationem Christianæ Religionis regulis præferens, non solum in iudicijs, verum & in animis, intimisque præcordijs, Regum Consiliarios sibi invicem æmulos, & oppositos esse velit, idque vel ab ipsis Regibus curandum suadeat, ut hoc pacto alij aliorum delationem timentes, nihil audeant

Bodin. lib. 4. de
 Repub. cap. 5.

Berneger. in q. 122
ad Tacit. de mori-
bus Germanor.

Marq. in Gubern.
Christ. lib. 1. c. 27.
pag. 171. & seqq.
vide Lips. 6. Polit.
c. 3. & Iuniū q. Po-
lit. 25. Saaved. Em-
pres. 89. pag. 663.
Arist. 5. polit. c. 8.
Dio lib. 52.

Plin. Iun. lib. 2. ep.
5.

L. rerū mixtura,
D. de usucap.

Bald. in cap. cūm
causam, ante n. 1.
de probat. Pacian.
eod. tract. lib. 1. c.
14 n. 5. & 6.

L. item si unus 19.
§. principaliter, D.
de arbit. 1. quia po-
terat 4. D. ad Tre-
bell.
Perf. fatyr. 5.

Terent. in Phorm.
Act. 2. Scen. 3.

Eraf. in hoc Adag.
pag. mihi 31.

Cicer. 1. offic.

Polybius.

Plin. Iun. lib. 1.
epit. 20.

moliri, vel machinari, quod eorum saluti, auctoritati, vel utilitati pos-
sit esse contrarium. Quo & tendit similis disputatio Nicolai Berne-
geri: *Num sit è Republica, factionibus, & discordijs intestinis subditos a-
gitari?*

Cæterum hæc opinio, quæ futilibus quibusdam rationibus, & ex-
emplis innitur, satis alijs verioribus, & solidioribus ab Aristotele, D.
Thoma, Philippo Comineo, & alijs, petitis, a nostro eloquentissimo
M. Marquez convincitur, & exploditur, & novissime, eo non relato,
non minori studio, à D. Didaco Saavedra damnatur. Estque Aristote-
lis præcepto omnino contraria: *Nobilium contentiones, & partes, etiã
legibus prohibere conari, & Mæcenatis, qui, ut memorat Dio, Augusto
consuluit: Optimū verò inimicitias omnes, & ambitiosa certamina prorsus
excindere, atque adeo nec nomina nova, aut aliquid ex quo oriri dis-
cordia possit illis permittere.*

Et quod Nos nunc in questionem vocamus, non quidem ad ani-
morum, sed ad iudiciorum dissensionem dirigitur. Quæ tantum abest,
ut in Conciliatorū Senatorumvè coetibus possit esse damnosa, quod
potius, licet in cæteris omnibus, (ut alias Plinius Iunior scripsit) uni-
versitatem varietas ipsa commendet.

Et ut in humano corpore, ex multis membris sibi invicem coherē-
tibus, sit perfectum corpus, & in melodijs, ex tono, & semitono, mul-
tisque alijs consonantijs, constat Armonia, sive quædam essentia, quæ
est integritas ex proprijs suis partibus benè constans, ut alibi Baldus,
agens de probationibus, magistraliter docuit; ita hominum in opinā-
do, & circa eandem rem differendo, ac deliberando diversitas, ipsam
naturam humanam non vitiat, neque corrumpit, quin verius ornat, ac
fulcit, & nativis veluti coloribus exprimit: cum in ea, vel nostris Iure-
Consultis agnoscentibus & testantibus, connaturalis sit hominum ad
differendum facilitas, & ut cum Persio loquar:

*Mille hominum species, & rerum discolor usus,
Velle suum cuique est: nec voto vivitur uno.*

Quo & Terentianum illud veriverbium, iam in Adagium transla-
tum, spectat: *Quot homines tot sententia, suus cuique mos;* cum è tribus
advocatis, quos Demipho cōsulebat, primum aientem, secundum ne-
gantem inducit, & tertium tempus ad deliberandum petentem.

Et elegantissime Cicero, benè considerans, hanc varietatem iudi-
ciorum, corporis dissimilitudinibus respondere, rarus est enim, qui al-
terius referat faciem, vel vocis sonum, addo & inscribendo eandem
formam obtineat, licet hæc omnia eisdem membris, & instrumentis
constent ac peragantur. Cuius verba sunt hæc: *Ut in corporibus magna
dissimilitudines sunt, alios enim videmus velocitate ad cursum, alios viri-
bus ad luctandum valere: itemque infirmis, alijs dignitatem inesse, alijs
venustatem: sic in animis existunt etiam maiores varietates.*

Cui consonans Polybius ait: *Vsque adeò natura hominum, non solum
corpora, verò nec tam animos dissimiles finxit.* Et multum ad rem, de qua
agimus, Plinius Iunior, sic inquit: *Varia sunt hominum iudicia, varia*

voluntates: inde qui eandem causam simul audierunt, sæpè diversum, interdum idem, sed ex diversis animi motibus, sentiunt.

9 Neque aliud sensit Horatius, dum non minori veritate, quàm gravitate, sub de centissima hac allegoria scriptum reliquit:

Horat. lib. 2. epist. 2. ad Florum.

*Denique non omnes eadem mirantur amantiq̃ue;
Carmine tu gaudes: hic delectatur Iambis,
Ille Bioncis sermonibus, & sale nigro.
Tres mihi convivæ prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod iubet alter,
Quod petis, id sanè est in visum accidumq̃ue duobus.*

10 Idem quoque Horatius, primam omnium Odam huius argumento sententiæ conscripsit: *Alijs studijs alios duci. Alijs alia cordi esse.* Hucque etiam alluisse videtur Divus Paulus Apostolus, cum admonet, ut ad præcludendam æmulationem, sinamus unumquemque suo sensu abundare; & Ioannes Sambucus, vel ad mortuos, sub lepida quadam anus Fabela, hoc ipsum in Emblemate quodam extendit, cuius hæc sunt carmina:

Idem lib. 1. carn. Od. 1.
D. Paul. ad Rom. 14. 15.
Sambuc. in Embl. pag. mihi 63.

*Quædam anus in sacrum portabat crania collem,
Ossibus humanis ne inquinatur honos.
Sed titubans ægris pedibus, cum verticem adiret,
Concidit, ac varium crania versat iter:
Illa videns labi diversè cuncta retrorsum,
Quodque adèd discors semita ferretonus.
Quòd mirum si tot sensus, quot in orbe figura
Sunt, ait, in visis? num ossibus una via est?*

11 Quapropter Cestius Orator apud Senecã, cum ei cliens quidam omnia in sermone concederet, ille iam longa assentatione fastidiatus: *Dic (ait) contra, ut duo esse videamur.* Et idem iterum docuit: *Tot ambubius mundi concordiam ex discordibus constare. Non vides quàm contraria inter se elementa sint? Gravida & levissima sunt, frigida & calida, humida, & sicca.*

Senec. in declamatione.
Idem lib. 7. natur. quæst. cap. 27.

12 Et alibi, ut ostendat hanc contrarietatem Reipublicæ non officere, sed potius vel ea ipsa fulciri, & in debito contineri, eleganti comparatione utitur, operis fornicati, cuius structuram diversi, simulq̃ue adversi, lapides firmant, & quæ, si in unum tenderent, pessum iret, quia sibi obstant invicem, sustentatur, verba eius hæc sunt: *Evitas nostra lapidum fornicationi simillima est, quæ casura, nisi invicem obstarent, hoc ipso continetur.*

Idem epist. 97.

13 Ex quo loco, & picturam, & lemma præsentis Emblematis (ut ex eo apparet) deduximus. Nam licet hæc similitudo possit etiam Regibus & Regnis aptari, quorum æmulatione solet sæpè Deus libertati subditorum consulere, vel ne ad externa bella properent, impedire,

Saaved. Empr. 95.
& pag. 698.

Comin. lib. 10. pa-
gin. mihi 658.

Mager. de advoc.
armat.

Eras. in hoc Adag.
pag. 430. vide Saa-
ved. Empr. 16. ex
pag. 103.

Quintill. lib. 12.
init. orat.

Sup. Embl 45.

Herod. lib. 7.

Philost. lib. 4. c. 2.

Ifocrat. in otatio-
ne de pace.

ut Nicephorus Callistus insinuat, cuius verba, & aliqua exempla in idem tendentia, Noster Saavedra recenset, & concinunt alia Cominaei, docentis, & diffusè probantis: *In rebus humanis ita comparatum esse, ut nullus ferè sit populus, cui non amulum, & adversarium aliquem Deus excitavit.* Et vulgatum illud Politicorum Adagium latè à Martino Magero exornatum: *Mutuus metus facit societatem fidelem:* proprius tamen dissentientibus iudicijs, de quibus loquimur, convenit, quorum varietas, & contrarietas Rempublicam sustinet, efficitque, ut qui illis imperant Principes, & Gubernatores, auditis expensisque rationibus ad partes adductis, quamvis ipsi ex se se valdè ingenio non præsent, quid melius, quid utilius, & rei gerendæ aptius, cognoscere queant.

Certissimum quippè iudicium ex collatione nascitur, & ut est in Adagio: *Purpura iuxta purpuram diiudicanda est;* quodque perorante aliquo, probandum, ac sequendum videri potuit, sæpè evanescit, & moritur, (ut in simili Quintilianus scripsit) *Comparationis sequentis meliorisque orationis, ut lana tincta fuso, citra purpuras placet, at si contuleris, etiam lucerna conspectu melioris obruitur.*

Vnde Homerus, cuius supra iam memini, Nestorem inducit, Agamemnoni suadentem:

----- *Audire multos, & dicere multa,
Et quæ sunt meliora sequi.*

Et Artabanus apud Herodotum sic Xerxem alloquitur: *Rex, nisi diversa inter se sententia dicantur, non potest quis eligere meliorem, sed necesse habet ea, quæ dicta est, uti: At cum plures dicta sunt, licet tanquam aurum purum deligere, quod per se discerni cum nequeat, comparatum cum altero discerni potest.*

Apollonius quoque Thianæus, referente Philostrato, in eiusmodi discordia, concordiam ad salutem civitatis valdè conducentem, his verbis constituit, atque commendat: *Album quidem & nigrum unum fieri idem nunquam possant, neque amarum dulci rectè commiscetur. Concordia verò, quandoque dissentiens, salutem civitatibus affert. Quod autem dico, tale quid est. Seditio, quæ ad gladios mutuasque plagas civis ducit, à Civitatibus exterminanda penitus est, civitas enim pace, puero- rum alumna, & viris indiget, à quibus & verba & actiones prodeunt. Mutua autem Civium emulatio, pro communi civitatis bono, seu quod alius alio melius sententiam dicat, aut Magistratum rectius gerat, aut præclarior legatione fungatur, aut etiam splendida construat ædificia, aut in aliquo huiusmodi excellat, talis inquam contentio, aut emulatio, civitati plurimum confert, licet inter se civis pro communi bono faciat dissidere.* Idem docuit Ifocrates, inquiens: *Quis fieri potest, ut ulli vel de præteritis rectè iudicent, vel de futuris prudenter deliberent, nisi contrarias inter se rationes conferant, & æquos utrisque auditores se præbeant?*

In quo tamen, ea, inter Consiliarios, cæterosque qui in similibus cœtibus, ac negotijs suffragantur, cautio observanda est, ut licet in sententijs differant, animo tamen & voluntate cohæreant: nam quam-

vis secundum Ciceronem: *Vetus illa est lex iustitia, veraque amicitia, ut idem amici semper velint, neque sit ullam certius amicitiae vinculum, quam consensus, & societas Consiliorum.* Hoc tamen, ubi de privatis ipsorum rebus agitur, intelligi debet, ubi verò Reipublicæ salus, vel quid aliud, quod eius gubernationem, rectamvè iustitiæ administrationem concernat, in questionem, ac consilium deducitur, sentiendi opinandi que diversitas, & libertas, etiam inter amicos permiffa est, cum hæc voluntati nihil officiat, vel adverfetur, quæ potius in omnibus eadem est, cum in eundem finem, hoc est commune bonum, tendat & dirigatur, licet in medijs variare contingat.

Cic. in orat. pro Gn. Planco.

9 Quod ipse idem Cicero de se apertè testatur, ubi in Senatu à sententijs Quinti Fusij Caleni sibi amicissimi dissidere solebat: *Amicitiam (inquiens) non minuebat perpetua dissensio, & magis cum causa, quam cum homine dissidebam.* Idemque, alio loco, sibi cum Iulio Cæsare contigisse commemorat, his verbis: *Postea quàm sum penitus in Republicam ingressus, ita dissensi ab illo, ut in disiunctione sententiæ, coniuncti tamen amicitia maneremus.* Quod etiam inter Lucium Lentulum, & Marcum Catonem sæpè accidisse in Tusculanis enarrat: *Nulla tamen usquam inter eos visa concertatione.*

Cic. Phil. 10. & 11.

10 Et Cornelius Tacitus idem de Marco Apro testatur, concludens: *Hanc esse eiusmodi sermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre.* Et de Vitellio ab Helvidio dissentiente, inquit: *Nihil novi accidisse quòd duo Senatores in Republica dissentirent, solitum se etiam; Trasse contradicere.* Plutarchus quoque, eidem sententiæ adhærens, Senatus Principem monet: *Vt si qui ex suis Consiliarijs alicubi dissentire, ac discrepare videntur, hos amicè & placidè, velut muscum ad modum, atque concinnitatem reducere curet: non iracundè, duriter, atque per contumeliam adoriri.* Quibus locis, & exéplis, plura alia Catonis, Phocionis, Solonis, Pisistrati, Tiberij Grachi, Octavij Tribuni, & universæ Academicorum sectæ, quæ hanc in sentiendo libertatem profitebatur, ad nauseam usque Ianus Langleius congestit.

Idè Cicer. in orat. de provin. Coful.

Idem 3. Tusc.

Tacit. in Dialog. de Oratorib.

Idè 2. hist. cap. 91. Plutar. in Polit.

21 Nobis satis sit, prædicta ad nostri Emblematis explicationem, & comprobationem tetigisse. Simul tamen cum Plinio Iuniore, & Sidonio Apollinari, eos Consiliarios notantes, qui nisi quod ipsi dicunt, ac probant, nihil rectum putant, eaque philantia ducuntur, ut Narcissum imitantes, meritò vulgari illo Alciati Emblemate comprehendi videantur:

Laglei. li. 7. serm. c. 6. Iunius d. q. p. lit. 25.

Plin. lib. 1. epist. 20. & Sidon. in. epist.

Alciati. Embl. 69.

*Quòd nimium tua forma tibi Narcisse placebat,
In florem, & noti est versa stuporis olus.*

*Ingenij est marcor cladesque Philantia, doctos
Quæ pessum plures datque deditque viros.*

*Qui veterum abiecta methodo, nova dogmata querunt,
Nilque suas præter tradere phantasias.*

22 Quibus peiores adhuc sunt, qui dū alijs infensi, vel æmuli existunt, ob hanc solam causam à rectis eorum suffragijs desciscunt, & ne illorum existimationem augeant, etiam cum propriæ periculo simultatè

- Plutar. in Lyfand. affectant, ut Agefilaus apud Plutarchum, cum Lyfandri ſententijs ſe habere ſolebat, & de Drance, Turno inſenſo, canit Poëta:
- Virgil. Æneid. 11. *Tum Drances idem inſenſus, quem gloria Turni, Obliqua invidia, ſtimuliſque agitabat amaris, Surgit, & bis onerat diſtis, atque aggerat iras.*
- Tacit. 15. Annal. Et de Cæſonio Peto Cornelius Tacitus, qui *Ne alienæ ſententiæ indigere videretur, in adverſa, & deteriora tranſibat*; & melius alibi de Lacone loquens, qui erat *Conſilij, quamvis egregij, quod non ipſe afferret, inimicus, & adverſus peritos pervicax*.
- Idem l' b. 1. histor. cap. 26. Cum tamen ij, qui vero & candido Reipublicæ iuvādæ, ſuique muneris benè fungendi zelo ducuntur, putare debeant, ſibi non minorem laudem in probandis ſequendisque rectis aliorum ſententijs manere, quàm in ſuis proferendis, ſi melioribus ſolidioribusque rationibus inſtantur, ut graviter dixit Herodotus ſub perſona Artabani, his verbis: *Apud me Rex, tantundem valet benè ſentire per ſe, & alteri bonam dicenti ſententiã accedere*. Quod & Cicero de ſe, & univerſa Academicorum ſchola ſcriptum reliquit, & Horatius, qui eiufdẽ ſectæ fuiſſe videtur, ſic inquit:
- Herod. lib. 7.
- Cicer. lib. de finib. & in Procem. 2. & 4. Tuſcul.
- Horat. lib. 1. ep. 1. *Quid verum, atque decens curo & rogo, & omnis in hoc ſum. Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter? Nullius addictus iurare in verba magiſtri, Quò me cunque rapit tempeſtas, deſeror hoſpes.*
- Festus verb. *Pedarium*, Agel. lib. 3. c. 18. Rolin. lib. 7. c. 5. Funger. in Etym. ver. *Pedaris*. Laber. in Mimis. Planè etenim, ut demiſſi animi praviſque ſeu parvi iudicij ſemper habitum fuit, aliorum ſuffragijs, vel ob ignorantiam, vel ob timorem, aut adulationem, oculis (quod aiunt) clauſis, hæreere, eoſque Senatores, qui ſe ita gerebant, Antiqui, ut Feſtus, & alij tradunt, *Pedarios*, *Agipedes*ve vocabant, ad quos Laberianus ille Mimus ſpectat, *Caput ſine lingua, Pedaria ſententiã eſt*.
- Sidon. lib. 5. ep. 1. Ita quoque nobilis & ingenui, veras ſolidasque rerum, quas in Cõſilium vocari contigerit, ſententias, & deliberationes, etiam ab alijs prolatas, laudare, & amplecti, & ubi res poſuſerit communire: *Nam (ut rectè Sidonius Apollinaris ſcripſit) ſatis eminet ingenij proprij meritis, qui fuerit fautor alieni. Magnumque hoc eſt, & litterarum viro convenientiſſimum, cum ſtudijs ipſe maximis polleas, ea in alijs etiam minima complecti, ex quo ipſo cum latiſſima tibi gloria reponeretur*.
- L. 18. & 33. tit. 2. lib. 2. Recop. Quò Noſtri Hiſpani Regni leges ſpectant, qua tantùm abeſt, ut priorum rectas ſententias ſequi, ijs qui poſt illos ſuam dicturi ſunt, vitio vel probro vertant, ut potius ſummopere laudent, ubeatque: *Que ſi les pareciere bien lo dicho, ſe lleguen à ello; i ſi quiſieren alegar de nuevo algunas razones, las puedan dezir ſin repetir los unos las razones i motivos que los otros huvieren dicho*. Hocque ad utilitatem publicam pertinere, benè advertit Laurentius Grimaldus, ſic inquit: *Vile eſt Reipublicæ inſipientum & proborum Senatorum ſententias pedibus ire: contingit enim ut omnium idem ſit ſenſus, eademque de re aliqua volantas; loquacitat iſque fugiẽda cauſa, melius eſt adhærere alij, quàm ſexquiſella*.
- Grim. de opt. Sen.

7 *libus verbis diem conterere.* Nolter etiam Septimacensis Episcopus, ea ferè omnia, quæ hucusque diximus, veluti in Epilogum congerens: *Non debent (inquit) iudices pertinacibus argumentis adversus collegas contendere, neque disputare nimium. Nihil tamen prohibet contrarias diversasque sententias dicere, ac leni disputatione comiter modestèque veritatem inquirere.* Et Castellus de Bobadilla, vel in decurionibus Civitatum, sermonis prolixitatem, & repetitionem eorum, quæ iam ab alijs expensa fuerunt, meritò notat, addens, melius prudentiusque esse, ut in eorum sententias pedibus transeant, nec tempus vanis istis repetitionibus terant.

Septimac. de Rep. lib. 7. cap. 12.

Bobad. lib. 3. Polit. cap. 7. n. 40.

8 Quod item vitium, in omnium iudicum confessibus valdè novicivum esse, & causarum, quæ in eisdem expediri debèt, retardativum, Iacobus Rebuffus his, relatu dignis, verbis ostendit, & damnat: *Ergo citò à iudicibus decidi poterit, nisi reperirentur quidam inflati iudices, qui suas opiniones protraherent ad montem ventosum, ut ibi videantur docti in gloria, quibus debent Capita resistere: nam plures causa deciderentur, si brevi quilibet suam exprimeret sententiam: vel si omnes sequantur relatoris sententiam, quòd omnes sic acquiescerent: si verò alterius sententiæ essent, quòd illi contradicerent, & postea Præses hoc conciliaret.*

Rebuff. ad leges Gallic. tit. de supplicat. nu. 80. fol. 308.

9 Neque enim Sapientia in multiloquio consistit, cum potius iuxta Xisti Philosophi sententiam: *Brevi sit in sermonibus sapiens, indicium imperitiæ sit longa narratio;* & ab Ecclesiaste doceamur, quòd *Stultus verba multiplicat.*

Xistus Philosoph. Eccles. c. 10. v. 14.

10 Vnde Hispanum nomen, *Loco*, quasi *Loquax*, à loquacitate nimia absque dubio mihi dictum videtur, quicquid Covarruvias hæreat, & alias etymologias comminiscatur. Et tales orationes in *Æmiliano* carpsit Apuleius, quæ *Rebus staccant, strepitu vigent;* & in Serapione Seneca, inquiens, solitum esse magno cursu verba convolvere, quæ nõ effunderet, sed premeret, & urgeret: plurà etiam statim subiungens, quibus Multiloquium cum stultitia, & quadam perfrictæ frontis impudentia coniungit; ad quod etiam tendit argutum illud Nicolstrati:

D Seb. Covarr. in Thesau. ling. Hisp. verb. *Loco*.

Apulei. Apolog. 1.

Senec. epist. 40.

Nicolstratus.

*Si continuò, & multa, celeriterque loqui,
Signum esset prudentiæ, tum hirundines
Dicerentur multò sapientiores nobis.*

31 Et hac propter, Petro Gregorio, & Ioanne Brantio, post Cicero- nem, testantibus, tria hæc iussa Romano Senatori præcipuè indicta fuisse leguntur: *Vt adsit, ut loco dicat, ut modò dicat,* id est, ne sit infinitus: nam brevitatis non modò Senatoris, sed etiam Oratoris magna laus est in sententiis: illa que oratio utilissima censetur, qua non solum quod opus est dicitur, sed etiam quod non opus est, non dicitur. Nam ut in Proverbijs habetur: *Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.* Quod Iustus Lipsius his verbis explicuit: *Vt corpore tenues, veste sedilantant; sic qui ingenij, aut sapientiæ inopes, diffundunt se in verbis.* Et Nolter Pineda his: *Itaque inania sapientiæ pectora, sicut vacua vascula, multum crepitant, & sono retinnunt.*

Cicer. 3. de legib. Pet. Greg. sint g. iur. 3. p. lib. 47. c. 25. n. 15. Brant. in Senat. lib. 2. c. 17.

Proverb. 14.

Lips. inst. epistol. cap. 7.

Pineda in Eccles. ubi sup pag. 1008.

Quintil. vel Tacit.
in Dialog. de claris
Orator. cap. 41.

Et ut valdè ad rem nostram Quintilianus, sive ut alij malunt, Cornelius Tacitus, in Dialogo de claris oratoribus, dixit: *Quid opus est longis in Senatus sententijs, cum optimi citò consentiant? Quid multis apud Populum concionibus, cum de Republica non imperiti, & multi deliberet, sed sapientissimus & unus.*

Ioan. Arboreus relatus à Deltio in Adag. sacr. tom. 2. pag. 245.

Quod planè cum semper, tum maximè à Consiliarijs observari debet, ubi coram Principibus adsident, & perorant, quibus certum est, ut benè Ioannes Arboreus animadvertit: *Lingua parcimoniam summopere placere, loquacitatem vehementius displicere, & ut verba volitantia distractis pennis intra sepimentum cohibeantur, ac demum oratio non in ore, sed in pectore nascatur.*

Agell. lib. 4. c. 10.
Budæus in annot.
ad l. fin. D. de Senator.

Cum eo tamen falis, (ut dicitur) grano, nisi causæ gravitas longiorem orationem exoptulet, tunc enim, Agellio, & Budæo testantibus, permissum Senatoribus fuit, liberè ac latè, quid ex animi sui sententia factu optimum ducerent, perorare. Et ut cum Plinio Iunior loquar: *Non minus non servat modum, qui infra rem, quàm qui supra: qui adstrictius, quàm qui effusus dixit. Et prævaricatio est transire dicenda, prævaricatio etiam cursim & leviter attingere, quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda: nam plerisque longiore tractatu vis quædam & pondus accedit; ut quæ corpori ferrum, sic oratio animo, non citius magis, quàm mora imprimitur.*

Plin. Iun. li. 1. epist. 20. ad Corn. Tacit.

Quintil. lib. 4. c. 2.

Nos igitur, cum Quintiliano, brevitatem in eo ponimus, non ut minus, sed ne plus dicatur, quàm oportet: & in optimo Consiliario, ut & in optimo Scriptore, iuxta eundem Plinium Iunior: *Primum officium esse existimamus, ut titulum suum legat, & identidem interroget se, quid cœperit scribere, sciatque, si materia immoratur, non esse longum, longissimum, si aliquid accersit, atque attrahit. Quem locum premere, seu potius exprimere magis videtur Divus Hieronymus Pelusiotæ, sic inquit: Vera brevitatis cum perspicuitate coniuncta, non in argumentorum prætermissione, sed in earum rerum, quæ ad institutam materiam nihil opis conferunt, reiectione, sita est. Ut enim ea, quæ ab orationis argumento aliena sunt ponere, supervacuum est: ita etiam eorum, quæ ad ipsius confirmationem aliquid momenti afferunt, nihil omittere necesse est. Quo circa, netu quoque si in pugnacem, atque argumentatricem orationem insidas, prolixitatem accuses: deum illud cogita, non aliter id, quod querebatur, perspicuè declarare potuisse, nisi longo verborum ambitu uteretur.*

Plin. Iun. lib. 5. epist. 6.

Pelusiot. lib. 2. epist. 57. ex translatione Jacob. Bilij.

Ex quibus omnibus satis probatum relinquatur, Consiliariorum in suis sententijs varietate, aut etiam contrarietate, non perverti Rempublicam, sed iuvari, dum pari omnes studio, atque animo ad illius commune bonum citra fraudem, & damnatam perniciosamq; æmulationem intendant. Quod etiam ipsum contingere, consequi que solere, Politici tradunt, dum ad consilium iuvenes cum senibus, ægmatici cum colericis, animosi & præcipites cum cautis, & cunctatoribus commiscètur: nam pariter ex eiusmodi mixtura salutaria consilia in utilitatem corporis totius Reipublicæ sæpè resultant, dum alij aliorum ardorem cohibent, vel frigiditatem teperaciunt, sicut & in

Marquez lib. 1. c. 5. §. 2. pag. 26. Saaved. emp. 30. pag. 204. & seqq.

humano videmus contingere, cuius perfecta salus ex contrarijs etiam humoribus constat. Alij namque alios temperant, & ex dissidentibus extremis in medium coitur, quod solet in rebus omnibus tutissimum esse.

6 Quam eandem sententiam Florentius Schoonhovius, de picto Horologio, cuius perfecta gubernatio ex rotis in contrarium tendentibus provenit, sic inquit:

*Vt orbium diversus in contraria
Nisus, coercet providum motum rotæ;
Sic & senectæ providens cunctatio
Calidos inventæ frenat ausus, & regit.
Idcirco Princeps eligit sibi senes
Ad consulendum; iuniores comparet
Ad exequendum iussa prudentum senum.*

Schoonc. Embl.
7. pag. 22.

17 Absit autem, ut plures iuvenes negotijs gravibus, tam bellicis, quam civilibus admisceamus; nam præcox eorum ætas, præcocia quoque, & minùs salutaria consilia proferre, probareque solet, quæ quantum damni semper attulerint, latè pluribus exemplis Philippus Camerarius, & alij demonstrant; & vel solus Roboami calus ostendit, qui quoniam iuvenum consilium sequutus, ut Sacra Pagina narrat, populum tributis levare noluit; sed in tyrannicam illam vocem prorupit: *Meorum digitorum minimus, crassior est, quam patris mei medius corporis truncus: si pater scuticis in vos animadvertit, ego scorpionibus in vos animadvertam.* Regno exutis miserè perijt.

Camer. cæt. 3. cap.
23. & 24.

Reg. 3. 12.
Plin. lun. lib. 3. ep.
1.

38 Est quippè ætas, ut Plautus ait, condimentum sapientiæ, & iuxta Plinium Iuniorem: *Sola ex senectute prudentia.* Unde Romani, ut Valerius Maximus inquit, iuvenum manu, senum autem consilio, imperium suum ad altissimum Maiestatis fastigium evexerunt. Quod & Ovidius, probans, hac ex causa Senatus, & Senatorum nomen ortu fuisse, his verbis scribit:

Valer Max.

Ovid. lib. 5. Fast.

*Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis epus iuvenes animosaque bella gerebant,
Et pro dijs aderant in statione suis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
Consilio Patriæ sepè ferebat opem.
Nec nisi post annos patuit tunc Curia seros,
Nomen & ætatis mite Senatus habet:
Iura dabat populo senior, finitæque certis
Legibus est ætas, unde petatur honor.*

39 Quem anteivit Cicero inquiens consilium, & rationem in eiusmodi congressibus desiderari: *Quæ nisi essent in senibus, non summum Consilium, maiores nostri appellassent Senatum, & statim illud ex Nævij*

Cic. in Caton.
maior. sive de senect. cap. 6.

Sallust. in Catil.

Simac. de Repub. lib. 7. c. 7. & 8. Menoch. de arbit. cas. 540. Mastrill. de Magistr. lib. 2. c. 5. Marquez lib. 1. c. 5. Bobad. lib. 1. c. 7. Brantius de Senat. lib. 1. c. 26. Narbona de etatib. hom. ex pag. 337. Langlei. in semestrib. lib. 7. c. 10. ex pag. 368. Ego de munerib. honor. ex nu. 356.

Cassiod. lib. 9. epif. 7. Plin. Jun. li. 6. epif. 13.

Erasm. in his Adag. pag. 165. & 327. Briff. de formul. pag. 484. L. 4. tit. 5. lib. 2. Recop. Paleot. de sacr. Constit. 5. p. q. 9. vers. Hic igitur, Franc. Marc. Rovitus, & alij apud Me in Polit. lib. 5. c. 8. pag. 820.

Tacit. lib. 1. hist.

Agell. lib. 1. c. 13.

Cap. bene quidem 96. dist. cap. no. placuit 16. q. 7.

Cassiod. lib. 2. ep. 6. Plin. lib. 1. epif. 20.

Ludo subiciens; Cedo qui vestram Rempublicam tantam amissis tam cito Proventabant Oratores novi, stulti, adolescentuli. Cui consonans Sallustius: *Delecti* (inquit) quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum erat, Republica consulebant, hi vel etate, vel cura similitudine, Patres appellabantur.

Et pluribus omisis, quæ circa hanc rem à Simanca, Menochio, & alijs latè tradita sunt, illud ex Cassiodoro addere licet, iuvenes senibus mixtos, senes in Senibus esse debere, & senum mores, ut illis benè consonent, sumere. Eius verba sunt hæc: *Quid sit maturitatis, quid prudentia in ordinis ipsius aestimatione cognoscis, cuius primæva germina, mox cum adoleverint, Patres vocantur. Adolescentia illic incubat à maturitate consilij: tractant Iuvenes cum modestia senium: ubi morum pondus in flore permittitur, quod vix alibi cana etate generatur.*

Porro, licet interim dum de rebus ad Consilium Senatuvè deductis, confertur, vel deliberatur, utilis, ut diximus, & laudabilis sit opinionum in suffragando diversitas, ubi tamen calatis, quod aiunt, Comitij, de negotio transactum fuerit, iam non amplius suffragari, nec refragari licebit, sed potius ab omnibus humero uno, eorum executio & observatio curanda erit, quod à maiori fuerit parte, licet non uno ore, deliberatum, ut graviter Plinius Iunior admonuit, Senatium Romanum hac in parte *Mirificum* appellans, quod in cuiusdam Varenii causa, hi etiam Senatores, qui contra eum senserant, pro eo censuerunt, sic inquit: *Senatus ipse mirificus; nam illi quoque, qui prius negarant Varenio, quæ petebat, eadem danda, postquam erant data, cesserunt. Singulos enim integrare dissentire fas esse, peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum.*

Quo vetus illa iudiciorum formula pertinet, *Actum est, vel Actum agere;* quæ res semel iam tractatas, & decisas, retrahere vetatur. Et nobilis Regni nostri lex quedam, quæ iubet, ut sententijs à maiori Senatorum parte prolatis, ceteri se quoque subscribant, qui in contraria fuerunt, propter rationes ibidem expressas, de quarum stylo, & praxi latè Paleotus, & alij tractarunt.

Alioqui (ut qua solet prudentia Tacitus inquit:) *Si ubi iubeantur, singulis querere liceat, pereunte obsequio, etiam Imperium intercedit.* Quod Agellius etiam his verbis edocuit: *Corrumpitur atque dissolvitur omne officium imperandi, si quis ad id, quod facere iussus est, non obsequio debito, sed consilio non considerato respondeat.* Cum quibus consonat Symmachi Papæ repetita locutio: *Quos obsequendi necessitas manet, non auctoritas imperandi, aut consulendi.* Et Cassiodori: *Deliberationis nostræ consilium, virorum prudentium requirit obsequium: ut utilitatis publicæ ratio, sapientium ministerio compleatur.*

Non tamen negaverim, eiusmodi in casibus, prudenter facturum Principem, qui executionem rei deliberatæ, illis potius, quam alijs commiserit, qui pro eâ consuluerunt, cum ceteris paribus, sperare possit, promptius & alacrius hos illam curaturos, vel ex eo, quod præter publicam utilitatem, suffragium suum foelici exitu comprobari desiderant: *Sua enim quisque inventioni favet,* ut Plinius Iunior dixit. Et

quemadmodum nulla res est facilis, quam invitus facias, aut in vita Minerva, & iuxta sententiam Senecæ: *Malè exacta ingenia respondent: ita ex adverso, hilarius capisimus, & facilius, ac promtius exequimur, quod voto, ac dictamini nostro cohæret. Quam sententiam novissimè Saavedra noiter his verbis exposuit: Es más necesario, que los que han de executar las ordenes, las aprueben. Porque quien las contradixo, ó no las juzgò por convenientes, ò hallò difficultad en ellas, ni se aplicará como conviene, ni se le dará mucho que se yarren. Et Ministro que las aconsejó, será mejor executor, porque tiene empeñada su reputación en el acierto.*

Seneca apud Eras. in Adag. in vita Minerva pag. 151.

Saaved Empr. 64. in fin. pag. 487.

45 Denique, hucusque dictis addendum censeo, quòd ut concedamus aliquo casu, vel respectu, Principibus utile, vel expediens esse posse, Consiliarios, vel alios, qui ei deserviunt Ministros, sibi invicem amulantes, vel adversantes habere; nunquam tamen ullatenus expedire, ut vel iidem sibi eosdem suspectos habeant, vel ab alijs, nisi ex bene fundatis rationibus, atque indicijs, in suspicionem deducti permittant, ut passim multi graves Auctores animadvertunt. Namque etsi non negem, nimiam confidentiam periculosam esse solere, a què, aut magis nocivum, & periculosum erit, si Princeps de nullis confidat, cum multorum auxilijs, consilijs, & manibus egeat, quorum animos, vel ob hanc suspicionem à se alieniores efficiet, ut rectè Ioannes Mariana, hoc vitium in Rege Ferdinando Legionensi notans, his verbis ostendit: *Ferdinandus aliorum criminationibus aures accommodando, Procerum studia alienavit, natura suspiciosus, qui morbus, nisi ratione coerceatur, in perniciem vertitur.*

Ioã. Ard. in d. cap. novit, Pote de potest. Proreg. tit. de delegat. n. 18. ubi allegat Avēdañ. & alios, & in tract. de abund. civit. §. 1. n. 24. Rebuff. in trac. de evocat. caus. q. 6. num. 57.

Mariana de rebus Hiip. lib. 11. c. 5.

46 Vnde elegantissimè & prudentissimè Cassiodorus, Principem laudat, qui facile nihil sequitis de suis Ministris præsumit, & eosdem, vel ex hac confidentia, ad fidelius obsequium, & ministerium impellit. *Nulla vos (inquit) inepta suspiciones, nulla timoris umbra deterreat. Habetis Principem, qui pietatis studio, optet in vobis invenire quod aili-gat. Quod etiam prius ex Theophrasto monuit Seneca, inquiens: Ante amicitiam iudicandum esse; post amicitiam credendum. Malè faciunt, qui charissimarum conscientiam reformidant: cautum te velim, suspicacem nolim: nam multi fallere docuerunt, dum timent falli, & alijs ius peccandi, suspicando fecerunt.* Et qui plura alia circa hunc articulum velit, poterit Saavedram Nostrum, de eo luculenter agentem, & plura exempla cumulantem, adire; Nobis, hæc ab illo prætermissa, tetigisse iufficiat;

Cassiodor. lib. 10. epist. 14.

Senec. epist. 3.

Saaved. empr. 51. ex pag. 364. ad 373

(****)

In Principes veri ossores.

EMBLEMA XLIX.

*En Præjaspidis, furentis arcæ
Regis, procubuit tenellus infans.
Multo tunc etiam madens Lyao,
Obiectum sibi vendicat Tyrannus
Per patrem vitium, hoc sati cruore.
Regi est optima veritas amara.*

COMMENTARIUS.

MMENSI prope laboris esset, si omnia, quæ in bonis Consilijs, & Consiliarijs Principū requiruntur, peculiari commætatione persequi vellēt. Sed quamvis alia apud alios legēda relinquam, illud præterire nō possum, parum vel nihil utrosque hac in parte proficere, ni si Cōsiliarij in suis suffragijs veritatem semper præ oculis habeant, omnibus affectibus ante ponant, & qua decet libertate proferant, & defendant, proculque, ut alibi Tacitus inquit, ab ira, à metu, adulationibus, vel æmulationibus absint: & Principes, quibus consulunt, pariter, eandē ab eisdem audire desiderent, nulloque animi motu, imò nec nutu, suffragantium libertatem impediunt, quin potius, ut Isocrates monet, Nicocleni: *Fideles existiment eos nō qui quidquid, aut dicant, aut faciant, laudent; sed qui delicta liberè accusent.*

Tacit. I. Annal.

Isocrat. ad Nicoc.

2 Est enim Veritas, ut Philosophi finiunt: *Rerum quæ divinitus sub
nimum cadunt, qualitas essentialis, & rei ad intellectum adequatio, iusti-
tia annexa.* Et hac propter candorem amat, latebras odit, fucos hor-
rescit, aditus patentes quærit, libera est, servire nescit, aliena umbra
tegi non vult, suo lumine delectatur, cum servili ignavoque hominū
genere commerciū non habet, solis liberis, & speculātibus præstō est.

3 Eamque tanti Pythagoras fecit, ut *Æliano* teste, dicere solitus es-
set: *Duo divinitus hominibus data esse longè pulcherrima: veritatem am-
plecti, & alijs benefacere; & addebat, utrumque cum Deorum immortalium
operibus comparari posse, sive Deo similes homines facere.*

4 Quod neque alios Ethnicos latuit, qui, ut *Lilius Giraldu* scribit,
illam Deam existimabant, & sub Græco *Alethie*, nomine, virtutis ma-
trem effingebant, Saturni, sive temporis, imò & ipsius Iovis Olympi-
ci filiam faciebant, peculiaribusque aris, & simulacris, illius iustitiam,
& necessitatem significantibus, colere, ac donare solebant.

5 Cuius sanè amor, cultus, & observatio Principibus viris, eorum-
que Consiliarijs præcæteris convenit, vel ex eo, quòd maiori cæteris
dignitate præfulgent, vel quòd hac virtute submota, & in puteo, ubi
eam *Democritus*, & ex eo *Lactantius*, latere dixit, relicta, nihil ex tā-
ti muneris debito præstare ullatenus possint.

6 Quod satis expressit vetus illa pictura, quæ, ut ex *Diodoro Bap-
tista Leo* recenset, in Sepulchro *Simandij* quondam insculpta, & in-
venta fuit; Iudicem nimirum, & Præmaturum conventum represen-
tans, sacris indumentis vestitus, ex quorum collo ad pectus pende-
bat suspensa veritas, clausis subnutans oculis, forma quidem pul-
cherrima, cultu tamen simplici, licet splendido, & qui stellarum
fulgorē imitari videretur, prout & *Hippocrates* eam alibi depinxisse
conspicitur.

7 Ad quod *Ægyptij* quoque alludebant, dum simili modo, ut *Æ-
lianus* inquit, summus Sacerdos, qui & *Suprenus* erat Iudex, gesta-
bat collo appensam imaginem ex Saphiro, quæ appellabatur *Veritas*,
aptissimè expressam, ac delineatam. Et *Hebraei*, dum in Summi sui
Sacerdotis Rationali, quod tot tantisque lapidibus, & mysterijs
plenum fuisse, in sacra Pagina legimus, nobilis gemma in medio pe-
ctore portabatur, cui hæc verba à Deo inscribi sunt iussa; *Vrim*, &
Tummin, quæ Latinè *Doctrinam*, & *Veritatem* significant, sic no-
bis indicare volentes (ut latè ex sanctis Patribus *Cornelius à Lapi-
de* probat, & explicat) tum in corde, tum in ore Summorum
Principum, ac Magistratum veritatem esse debere, ipsisque in-
terpretationem, & tutelam veritatis publicæ, id est, iustitiæ conve-
nire.

8 Quæ secundum *Agefilaum*, à *Plutarcho* relatum, multò magis
Rempublicam commendat, quàm fortitudo; cuiusque tanta vis est,
ut verè *Cicero* de ea dicere poterit. *O magna vis veritatis, que con-
tra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraque fides homi-
num insidias facile se ipsa defendat, multorum improbitate depressa emer-
gat, & in defensionem innocentium interclusa respiret.*

Arist. 2. *Metaph.*
Cicer. in *Rhet.* D.
Thom. 2. 2. q. 109.

Ælian. lib. 12. de
var. histor. cap. 59.
Stob. ferm. 11. *Ma-
xim.* Tyr. ferm. 8.
hoc *Demostheni*
tribuit.

Girald. de *Dijs*
Gent. synt. 1. pag.
26.

Lactant. 3. inst. c.
28. alij apud *Erasm.*
in *Adag.* *Veritas in*
profundo, pag. 453.

Bapt. Leo lib. 7.
Girald. d. pag. 26.

Hippocr. in epist.
ad *Philopamen.*

Ælian. lib. 14. c. 34

Exod. c. 28. 30. &
seqq.

Cornel à Lapid.
in d. c. 28. *Exod.*

Plut. in *Apoph.*
Agefil.

Cicer. in orat. pro
M. Cœl. & in orat.
pro *Cluen.* & in
epist.

Esdra. lib. 3. c. 3. & 4

Et in Esdra libro legamus trium Iuvenum corporis Regis Darij custodum, super re, quæ fortior, & magis invicta esset, certamé, in quo tertius tandem victor evasit, qui pro veritate pugnans, ostendit, cam vino, Rege, & muliere, esse longè fortiorem, quia *Manet & invalescit in aeternum, & vivit, & obtinet in secula seculorum. Neque est apud eam accipere personas, neque differentias: sed quæ iusta sunt facit omnibus, iustis, ac malignis, & omnes benignantur in operibus eius. Et non est in iudicio eius iniquum, sed fortitudo, & Regnum, & potestas, & maiestas omnium avorum. Benedictus Deus veritatis.*

Arrianus de rebus Alex.

Vnde meritò Arrianus scripsit: *Non debet Rex erga subditos suos, alius quàm verax esse: neque quisquam subditorum aliter affectus esse debet, quàm ut Regem veracem esse credat.*

Proverb. 29.

Verè quæ Salomon dixit: *Princeps qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet impios.*

Proverb. 3.

Ideò quæ Deum alibi orat, ut vanitatem & verba mendacij longè faceret ab ipso.

Aristæas c. 19. Misdendorp. ex eo in q. Polit. pag. 149.

Et in Aristæa libro refertur, quòd cum Ptolomæus Philadelphus Ægyptiorum Rex, à septuaginta duobus Sacrae Scripturae Interpretibus, quos in unum congesserat, inter alia quæsiisset, quomodo veritatem coleret, & diligeret? Hoc ab illis responsum accepit: *Si statuas, quod magnum dedecus omnibus hominibus sit mentiri: multò quæ maiorem notam Regibus inurat: nam quando potestatem habent, quod volunt faciendi, cuius rei gratia mentientur deinde, si etiam consideres, quod Deus veritatis amator existit.*

Ammian. Marcel. lib. 22. in Codice Lindenberg. pag. 239.

De Iuliano etiam Imperatore (impio quamvis & sacrilego Principe) Ammianus Marcellinus enarrat, quod levitatem agnoscens cõmotioris ingenij sui, Præfectis proximisque suis permisit, ut fidenter ei vera consulerent, & impetus suos aliorum tendentes, ad quæ decebat, monitu opportuno frangerent. Et Isocrates, Nicoclem Regem hortatur, ut adeò per omnem vitam veri amator, & observator appareat, ut suis dictis potius habeatur fides, quàm cæterorum iurando.

Isocrat. in orat. Pa-ranet. ad Nicoc.

Sup. Embl. 28. in fine.

Quod dictum ornari potest ex alijs, quæ iam alio in loco retulimus, & longè præstantius ex Potentissimi, ac Præstantissimi Regis, ac Domini nostri Philippi IV. verbis, in laudato illo Decreto prolatis, cuius iam sæpè mentionem fecimus, ubi se huius doctrinae eximium Monitorem, atque Amatorem ostendens, eandem suis Consiliarijs his enixis verbis commendavit: *En tercer lugar os mando con toda precision, que siempre me trateis verdad lisamente, aunque os parezca que sea en cosa contra mi gusto; que aunque esfoi cierto, que si Dios no me dexa de su mano, Yo no le tendré en nada, que sea contra lo que os digo, como hombre puede ser que falte en algo. I para este caso es, quando mas he menester q mis Ministros me hablen claro, i no me dexen errar, &c.*

Cæterum quoniam nimia multorum Regum potentia in impotentiam superbiamvè conversa, ita ab hac Veritatis observatione & dilectione, qua potissimum splendere debebant, omni tempore deviavit, ut nulla magis virtus ab eorum aulis exulet, nullosque maiori odio persequi soleant, quàm eos, qui veritatem amantes, veri aliquid, suis

vitijs, delicijs, iudicijsvè contrarium, ipforum auribus fuggerunt. Vnde hanc lucem Duce[m]q[ue] omnium bonarum actionum, longè à suis Palatijs fugarunt, meritò summus quidam ex ipsis Principibus dicere potuit:

*Fugit Potentum limina Veritas,
Quanquam salutis nuntia.*

15 Et Seneca, eorum in summa opulentiæ huius eximie virtutis indigentiam, & damna quæ inde proveniunt, his verbis misereri, dignis quidem, ut ne dum æneis, sed aureis litteris inscribantur: *Omnia sane exclusit opulenta sælicitas; monstrabo tibi, cuius rei inopia labore[m] magna fastigia, quid omnia possidentibus desit. Scilicet ille, qui verum dicat, & hominem inter mentientes stupentem, ipsaque consuetudine pro re ceteris blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductum, vindicet à consensu concentuq[ue] falforum. Non vides quemadmodum illos in præcep[s] agat extincta libertas, & fides in obsequium servile submissa, dum nemo ex animi sui sententia suadet, & suadetq[ue], sed a ludandi certamen est, & unum amicorum omnium officium, una contentio, quis blandissimè fallat? Ignorare vires suas, & dum se tam magnos quàm audiunt credunt, attraxere supervacua, & in discrimen omnium per ventura bella: utilem & necessariam rupere concordiam: secuti iram, quam nemo revocabat, multorum sanguinem hauserunt, fufuri novissimè suum, dum vindicant inexplorata pro certis, st: Etique non minus existimant turpe, quàm vinci, & perpetua credunt, quæ in summum perducta, maximè nutant. Argentia super se, ac suos Regna fregerunt, neque intellexerunt, in illa scena, & vanis & citò defluentibus bonis refulgente, ex eo tempore ipsos nihil non adversi expectare debuisse, ex quo nihil veri audire potuerunt.*

16 Hactenus Seneca, qui pro multis sufficere poterit, qui ad eandem Veritatis ab aulis Principum exulatis, atque eiulantis, comprobationem, adduci facile possent. Sed non est o[m]ittendus Galenus, cuius insignem locum nostro Eusebio Noriembergio debere me fateor, qui cum hominum mores, & humores ex eorundem actionibus, atque occupationibus dignoscendos coniectandovè esse, ostendere vellet, illos minimè veraces iudicari posse inquit: *Qui apprimè Potentium, aut etiam Principum, ac Tyrannorum aedes frequentat. Obsequia quippè istius modi, mendacium sequi consuevit, quisquis enim huiusce generis vitam sibi sequendam proposuit, non solum non verax esse consuevit, sed etiam omnem malitiam habere necessario, &c.*

17 Quod sensit etiam Ludovicus XI. Francorum Rex, quem ferunt, aliquando dixisse, se sua in aula rebus omnibus, una excepta, abundare, interrogatusq[ue], quæ illa? *Veritatem esse*, respondit. Ioannes Sariberiensis, dum ait: *Inter omnia quæ viris solent obesse Principibus, nihil perniciosius esse arbitror, quàm quòd eis fortuna blandiētis illecebra aspectum subtrahit veritatis.* Et Epigrammaticus Anglus, qui non minus scitè Regum statum ob hunc veritatis defectum hoc carmine aperuit:

*Dum non vult alter, timet alter dicere verum
Regibus. O miserum Regis in orbe statum.*

Maff. Barbarin. postea Urban. VIII. Pont. Max. in suis carmin.

Senec. de benefic. lib. 6. c. 30. refert & extollit Lips in Polit. lib. 3. cap. 5. in notis.

Galen. in Method. ap. Euseb. in Theopolit. 2. par. lib. 2. cap. 7. pag. 441.

Patric. de histor. Dial. 5. Beyerlin. in Apoph. Christ.

Sariberiens. in Policrat. lib. 3 cap. 6.

Oven. lib. 2 epigr. 132.

Herod. lib. 3. Cri-
nit. lib. 6. c. 2. Ful-
gol. lib. 9. c. 5. fol.
327. Theat. lit. V.
pag. Camer.
cent. 1. c. 90. pag.
421.
Senec. lib. 3. de Ira
cap. 14.

Nos autem, ut Christianos, cum quibus loquimur, Reges, Verita- 18
tis, quæ Christum refert, amantissimos efficiamus, & damna, quæ ex
odio, vel despectu adeò necessariæ Regiæque virtutis proveniunt,
velut in speculo, sub aliorum exemplis, representemus, hoc Emble-
ma intuendum proponimus, ex Cambysis Persarum Regis, & Præ-
jaspis, ei charissimi, historia deductum, quam post Herodotum, Petrus
Crunitus, & Alij, latè recensent, & Seneca ita graviter perstrinxit, ut
ipsius verbis illam exponere valdè conducere existimem, quæ sic ha-
bent: *Cambysen Regem nimis deditum vino, Præjaspes, unus ex charissi-
mis, monebat, ut parcius biberet: turpem esse dicens ebrietatem in Rege,
quem oculi omnium auresque sequerentur. Ad hoc ille: ut scias, inquit,
quemadmodum nunquam excidam mihi, approbabo iam, & oculos post vi-
num in officio esse, & manus. Bibit deinde liberalius, quàm aliàs, capaci-
bus scyphis: & iam gravis, & temulentus, obiurgatoris sui filium proce-
dere ultra limen iubet, alleuat aq̄ue super caput sinistra manu stare. Tunc
intendit arcum, & ipsum cor adolescentis (id enim se petere dixerat) figit,
recisoque pectore, bareus in ipso corde spiculum ostendit, ac respiciens patrē,
ansatis certam haberet manum? At ille negavit Apollinem potuisse cer-
tius dimittere, &c.*

Pergit statim Seneca, hunc Regem cruentum appellans, & dignū, 19
in quem omnium suorum arcus verterentur, cum odio veritatis tan
immane facinus perpetraverit: sed nec minùs Præjaspem reprehen-
dens, quòd eius rei laudator fuerit, quam si in amanda, ut cœpit, veri-
tate persisteret, increpare debuisset, etiam si in se alterum eiusdem
Regis iactum, & certiozem manum revocaret.

Senec. d. lib. 3.
cap. 15.

Herod. lib. 1. pag.
mihi 68.

Accessit hic itaque ad eorum numerum, qui suis cladibus ostende- 20
runt, quanti constarent Regum amicis bona consilia, à quibus id to-
tum facillè potest effici, quod illis libitum sit. Et ad eundem, idem Se-
neca Harpagum refert, cui Astyages filium epulandum apposuit, &
subinde quæsiit, an placeret conduura? Illiusque caput iussit afferri,
licèt Herodotus aliam fuisse huius tragædiæ causam comminifca-
tur.

Curt. lib. 8. c. 16.
Arrian. lib. 4.
Valer. lib. 7. cap. 2.
& lib. 9. cap. 3.

Senec. lib. 6. natur.
quæst. cap. 23.

Planè Callisthenes Philosophus, Alexandro Magno familiaris, ob 21
hanc ipsam, de qua loquimur, periit; nam illum Alexander, quia nun-
quam assentantium accommodatus ingenio erat, & liberè adoratio-
nis Persicæ morem interpellavit, conurationis conficium esse crimi-
natus, truncatis membris, abscisisque auribus ac naso, labijsque de-
formatum, cum cane in cavea clausum, circumferri iussit, diuque tor-
tum, ut Quintus Curtius, & Alij, latius recenset, tandem ne cavit.
Quam crudelitatem ita exaggerat Seneca, ut omnibus Alexandri glo-
rijs, atque victorijs officere, his elegantissimis verbis scribat: *Hoc est
Alexandri crimen æternum, quod nulla virtus, nulla bellorum felicitas
redimet. Nam quotiens quis dixerit, Occidit Persarum multa millia, op-
ponetur, & Callisthenem. Quoties dictum fuerit, occidit Darium, penes
quem tunc magnum Regnum erat: opponetur, & Callisthenem. Quotiens
dictum erit omnia Oceano tenuis vicit; ipsum quoque tentavit novis clas-
sibus, & Imperium ex angulis Thraciæ usque ad Orientis terminos protu-*

lit: dicitur, sed Callisthenem occidit. Omnia licet antiqua documenta, Regumque exempla transferit, ex his, quae fecit, nihil tam magnū erit, quā scelus Callisthenes.

22 Idem quoque Alexander, Clitum, etiam temulentus, spiculo traiecit, quod in convivio quodam liberius in Persicos amores invecus fuit, & Casandri caput vehementer ad parietem contudit, quod cum barbaros venerabundos illum salutantes conspexisset, ut in libertate innutritus Græca, atque ad huiusmodi spectaculi hætenus insolens, in cachinum effusus est.

Curtius lib. 8. c. 2.
Plutarc. in Alex.

23 De Philoxeno quoque Poëta Lyrico memorat Suidas, quod cum aliquando apud Dionysium Tyrannum ageret, tragoediaeque eius, in quibus ille ambitiosissimus erat, minime laudaret, in latonias cōiectus fuit, indeque Tarentum aufugit. Dionysio vero, cum per litteras revocare conanti, hoc tantum monosyllabo *Non* sapius iterato, respondit.

Suid. verb. *Philoxenus* Giral. hist. Poët. lib. 9.

24 Similibus exemplis Veritatis Principibus exossæ, & punitæ, Sacrae Litteræ scatent, in Saule occidente Prophetas, Iosaphat adversus Michæam excandescente, Esaia in duas partes dissecto, Ieremia lapidibus obruto, Amos veete per tempora transfixo, & in Herode, Divū Ioannem Baptistam ob reprehensum incestum decapitante. Sicque etiam Darius Charidemum, Philippus Macedo Aratum, Ægyptius Philadelphus Sotadem, Perseus Eucum, & Eudemum suo arario præfectos, Caius Silanum, & Macronem, Adrianus Apollodorum nobilem Architectum, Caracalla Papinianum, omnium Iuris-consultorum facillè Principem, Theodoricus Gotthorum Rex, Severinū Boëtium, & Symmachum eius socerum, Sigibertus Occidentalium Saxonum in Anglia Rex, Cumbranam, Selymus Turcarum Imperator, Chendemum Bassam, & alij alios, diversis temporibus varijs supplicij affecerunt, de quibus, qui copiosam velit nomenclaturam, Camerarium, Arnisaum, Schombornerum, Beyerlinchium, & Saavedram nostrum adire poterit.

Paralip. cap. 24. 3.
Reg. 22. Matth. 14. Marc. 6.

M. Marul. lib. 4. cap. 4.

Camerar. cent. 1. cap. 90. fol. 421. & cent. 3. c. 56. Arnif. lib. 1. doct. Polit. cap. 15. fol. 355. Schomb. lib. 3. Polit. c. 24. Beyerlin. in Theat. verb. *Reprehensio*, pag. 311. Saaved. Empr. 48. pag. 318; & seqq.

25 Dum modo interim insignem illum Angliæ Cancellarium Thomam Morum non prætereamus, qui, quod adversus Henrici IX. nova & perversa in Anglia dogmata, pro Fide Catholica, Romanæ Sedis veneratione, & contra interdictum, incestuosumque Annæ Bole-næ matrimonium, pugnavit, post longi carceris tadium, cum nec promissis, nec uxoris liberorumque blanditijs, à sententia removeri posset, tandem capite plexus fuit, ut latius Cardinalis Capuanus in eius vita recenset, & Epitaphium, quo à Ioanne Secundo Hagiensi donatus fuit, dignum quidem, ut hisce nostris lucubrationibus inferatur:

Iovius in Elog. hom. Doct. Surlus in hist. sui Temp. Ribad. in Schism. Ang.

Quis iacet hic? Truncus, cuius caput ense recisum est?

Quæ nat in terro sanguine canicies?

Hinc iste ille Thomas Morus: sic fata rependit

Tristia multa bonis, & bona multa malis.

Quæ circumstant Diva lugubre cada-ver?

Divæ tenax veri, Sancta, Fides, Nemesis,

*Quarum prima fuit causa, & fuit altera mortis,
Vlrix iniuste Tertia cadis erit.*

Provetb. 16. 14.
& 19. 2.

Prava hæc igitur & vesana malè moratorum Principum consuetudo, qui, ut quidam dixit, plus sapè, ne dicam semper, Placentiam solent, quàm Veronam amare, & cum Salomone monente: *Consilium audire deberent, suscipere disciplinam, labia iusta habere, eosque, qui recta loquuntur, diligere*, illos potius odio habent, & supplicijs afficiunt, effecit, ut hæc pretiosa gemma careant, quæ præcipuè eorum tempora ornare poterat, & debebat, & ut pauci sint, qui nudam eis veritatem, quam minùs gratanter audituros verentur, sine fuce & lenocinatione proponere audeant.

Senec. lib. 6. de beneficiis. c. 32. in fin.

Adeo, ut Seneca tradat, vel ipsum Augustum Cæsarem (quem tantopere doluisse Agrippæ & Mecænatis mortem, qui ei vera suggererant consilia, Suetonius scribit) forsitan si diutius vixissent, aequali cæteris, de quibus egimus, exitu, mulctaturû: *Non est (inquit) quod existimemus Agrippam & Mecænata solitos illi vera dicere, qui si vixissent, inter dissimulantes fuissent. Regalis ingenij mos est, in presentium contumeliam amissa laudare, & bis virtutem dare vera dicendi, à quibus audiendi periculum non est.*

Suet. in Aug. c. 66.

Iob. 21.

Vnde fortè Sanctus Iobus, dum se ad loquendum & disputandum cum Regibus præparabat, tot se cautionibus communivit: *Audite, quaeso, sermones meos, & agite pœnitentiam, sustinete me, & Ego loquar, & post, mea, si videbitur, verba ridete, &c.* Et Moyse, dum loqui ad populum iussus fuit, nullam excusationem adhibuit, ubi verò ad Ægyptium Regem Pharaonem cum legatione mandatur, se in circumcisum labijs esse proponit, & à Pharaone vocem suam exaudiri non posse causatur.

Exod. cap. 6. 31.

3. Reg. 22. 4. 8.
Daniel. 4.

Et ipsum idem in causa fuisse videtur, ut Michæas Regi Achab, Elisæus Banadabo, Daniel Nabuchodonosoro, & si à Deo electi probatiqûe Prophetae essent, non nisi post longam moram, variumqûe circuitum, veritatem manifestaverint, sciebant enim eam esse Principum conditionem, ut quamvis vera sibi nuntiarî, poscere videantur: *Videntibus tamen (ut Isaias ait) dicunt, nolite videre, & aspicientibus nolite aspicere quæ recta sunt, loquimini mihi placentia.*

Esaïæ 30. 8.

Athenæ. lib. 5.

Quod non lauit Agathonem dum apud Athenæum, ab alio Rege similiter rogatus sententiam dicere, prius eiusdè animum ita tentavit:

Si vera dicam tibi voluptati haud ero;

Si sim voluptati, haud tibi vera dixerò.

Herod. lib. 7.

Et Demaratum, apud Herodotum, qui cum à Xerxe in expeditione contra Græcos sententiam dicere iussus esset: *Vtra (inquit) apud te, Rex atar, veritate ne, an iucunditate?*

Plutarc. in Solon.

Qua de causa Plutarchus, Solonè Crasso dixisse narrat: *Cum Principibus, aut mihi licè, aut iucundè agendum;* & ita malè etiam Chr. st. ari Principes ob hoc vitium apud Paganos audierunt, ut Martinus Delrius, post Michaelem Palacium, recenscat, quòd cum Monachus quidam Martyrij amore succensus ad Soldanum abiret. Ab hoc rogatus:

Delrius in Adag. 2. tom. pag. 508.

- Quorsum venisset? Respondit: Ut mortem inveniam, veritatem tibi predicando. Tunc Soldanus: Ito ad Principes tuos, predica illis veritatem, & mortem, quam apud me quaris, apud illos invenies.*
- 32 Quod ipsum sentiens, & dolens Petrus Gregorius Tholosanus, eorum conditionem deplorat, quod multos ministros habeant, qui ijs omnium ferculorum copiam ad mensam afferunt, nullus autem sit, qui ferculum veritatis afferre audeat.
- 33 Cuius planè defectum, & indigentiam, eorum plures tandem agnovisse comperimus. Cum de Gordiano Imperatore apud Capitolinum legamus, Mifsithæo focero per epistolam questum fuisse, quod hoc adiumento careret: *Miserumque esse Imperatorem, apud quem veraretur, qui cum ipse publicè ambulare non possit, necesse est ut audiat, & vel audita, vel à plurimis roborata confirmet.* Hancque sententiam, *Princeps miser, quem latet veritas,* pro symbolo deinceps gestasse, Sylvester à Petrasancta recenset.
- 34 Et Constantinus Magnus, ut huic morbo succurreret, legem tulit, qua precibus & præmijs subditos invitavit, ut verè ac liberè quicquid vel à se, vel à suis Palatinis malè gestum sentirent, eidem indicarent; *Ipsè (inquiens) me vindicabo de eo, qui me usque ad hoc tempus simulata integritate deceperit: illum autem qui hoc prodiderit, & comprobaverit, & dignitatibus & rebus augebo: ita mihi summa Divinitas semper propitia sit, & incolumem præset, ut cupio, sælicissima & florente Republica.*
- 35 Carolus quoque Octavus, Gallia Rex, ut Annales illius Regni testantur, pridie quam inoreretur, cubicularium suum interrogasse dicitur: *Qui fieret, quod tam pauci Reges Sanctorum numero adscriberentur?* Eoque tacenti, respondit: *Quia paucos penes se habent, qui vera dicant.*
- 36 Et de Antiocho refert Plutarchus, & alij, quod cum in venatione à suis aberrasset, & in casam pauperum quorundam, quibus ignotus erat, introisset, intercanandum ab eisdem, iniecta Regis mentione, audijse, quod inter cætera quidem probus erat, sed pleraque functiones mandabat amicis, ipse ad eorum facta connivens. Tum, quod immodico venandi studio, frequenter necessaria negligeret. Quod ipse suis satellitibus, diluculo adventantibus, enarravit, purpurâ, simul cum diademate allata, testatus: *Ex quo hæc insignia indui, veri primum vera de me ipso audiui.* Nam ut Plutarchus subdit: *Hoc ferè studium est his, qui vivunt in aulis Principum, ne quid nisi blandum auribus audiant.*
- 37 Ex qua fortè historia, alij quoque Principes, quos Camerarius, & alij recensent, ansam sumserunt, simulato habitu, se plebeis coetibus immiscendi, & vel a simplicissimis hominibus, quid de eis sentiret populus eruendi, quasi, *Gloria sit Regum investigare sermoem,* ut in Proverbijs Salomon inquit, id est, ut aliqui exponunt, ea, quæ de ipsis populus dicit, vel sentit, inquirere.
- 38 Quod Noricus quidam Dux, cuius nomen non exprimitur, sæpè fecisse legitur, ut Georgius Sabinus in quodam ex suis carminibus narrat, quod propter eius elegantiam, & quia valdè ad rem nostram conducit, hic inferere libet, & ita se habet:

Pet. Greg. lib. 24. de Rep. cap. 5. Coning. in Thef. Pol. 2. p. c. 30. n. 49.

Iul. Capitolin. in Gordian.

Petrasanct. de symbol. heroic. lib. 6. pag. 183.

L. 4. lib. 9. tit. de accusat. in Codice Theodos.

Annal. Franc. Daroult. in Catechesi.

Plut. in Apophth. Saaved. id Id. Pol. pag. 200.

Camer. cent. 1. c. 90. pag. 418. Thea. verb. Veritas, pag. 84. Saaved. in Id. Polit. pag. 327.

Proverb. 25. 2.

Georg. Sabin. in suis Poem.

Sapè rudes inter mutata veste colonos,
 Noricus agricola Dux faciebat opus.
 Nunc pascebat oves, nunc gramina falce secabat,
 Vomere proscindens, nunc subigebat humum.
 Et simul illato de se sermone rogabat
 Plurima, nempe quibus moribus ipse foret?
 Iustus an exigeret pœnas à fontibus ultor?
 Debita conferret præmia num ne bonis?
 Quærenti verò causam cur Regibus ortus
 Princeps, agricolam se simularet, ait.
 Me in-vat è rudibus cognoscere vera colonis,
 Servit adulatrici auribus aula meis.

Et hoc fanè medium ad veritatem inquirendam, (licèt rarò exequendum) sanius mihi videtur eo, quo alij uti solent, susurronibus, & delatoribus gratas aures præstando, vel, ut Gallus Cæsar, Marcellino referente, fecisse legitur, homines quosdam ignotòs, vilitate ipsa parum cavendos, per provincias dimittendo, ut rumores, qui de Principe sparguntur, colligant, & quidquid noscere possint, vel audire, ad eos latenter deferant. Quod de Mida etiam Rege aliqui, ut Erasmus memorat, tradunt, & quoniam per hos corycæos, vel subauscultatores, omnia audiebat, & sciebat, occasionem dedisse fabulæ: *Vt. asini aurículas habere diceretur.*

Has quippè inquisitiones iustissimè damnat Ioannes Filescus, Tacito, & Plinio Iuniore relatis, & præclaris illis Senecæ verbis: *Teterrimam vitium auscultatio, & publicorum, secretorumque inquisitio, & multarum rerum scientia, quæ nec tutò narrantur, nec tutò audiuntur.*

Quo in numero Ego Pasquillorum (quos vocant) sive famosorum libellorum detestabilem usum habendum esse censeo, licèt non desint graves aliqui Politici Auctores, qui illum defendant, utilemquè esse iudicent (plura simul de Pasquilli, sive Pasquini nomine, & antiquitate tradentes) ut vel hoc saltem modò veritas ad Principum aures nuda perveniat, & quæ in se ipsis emendatione digna notari cognoverint, in posterum reforment, atque ut est apud Demosthenem,

Calumniantium maledicta bonis factis diluant.

Addentes, quòd ut habet in monitis Baudius:

Lex nulla pœnis sobrios sales premit,

Dum ne qualabes inferatur integris.

Et ex Suida, & alijs, veterem fuisse apud Alexandrinos, Athenienses, & alias nationes morem, fabulas in plaustris agere à iuvenibus, ore fece collito, ne possent agnosci, qui plaustris, sive curribus vecti, totam urbem peragrabant, & ubi vellent stantes, magna licentia in obvium quemque dicitur iaciebant, veraque de eo, non falsa convicia de plastro canebant; prius enim operam dabant, ut accuratè probra

Amm. Marcellin.
lib. 14.

Eras. in Adag. *Midas Aurículas asini*, pag. 299. & in Adag. *Multa Regum aures*, pag. 158

Io. Filesc. 2. select. c. 6. pag. 34. Tacit. Annal. 4. Plin. Iun. in Paneg. Senec. de Tranq. cap. 12.

Lamb. Danæ lib. 4. Eth. Christ. Camerar. cent. 1. cap. 66. pag. 296. Besfol in Thest. pract. verb. *Pasquillus*, pag. 679. Beyerlin. in Apoph. Christ. & in Theat. verb. *Pasquillus*, Saavedra in Id. Pol. pag. 93. & seqq.

Suid. in hist. Aristophan. in Neb. Luciah. in Iove Tragœd.

civium exquirerent, hæcque incorruptè proferrent, ut ob hoc omnes improbitatem averfarentur. Vnde Erasmus deduxit originem Adagij, *De Plauſtro loqui*, quòd libertas harum comœdiarũ eõsque progressa fuit, ut nõ solùm civium Primates, verùm etiam Deos nominatum taxaret.

Eraf. in hoc Adag. pag. 449.

3 Etenim, eiusmodi, ad invèta ad veritatem de se, vel de alijs, Principibus ingerendam, & mali exempli sunt, & periculis plena, quæ latè ab Ecclesiastico recensentur, atque ut cum D. Bernardo loquar: *Hanc velim generalè tibi constituas regulam, ut omnem, qui palàm veretur dicere, suspectum habeas.*

Eccles. 28. 15. & seqq. D. Bernard.

4 Eaque propter melius facturos Principes arbitror, si illud Persij monitum fervent, *Nè te quasi veris extra*, quin potiùs se ipsos intra se ipsos noscentes, & concutientes, ut veteri, & cœlitus misso circumferatur Adagio, Senecam audiant, monentem: *Intus te ipsum considera, non qualis sis alijs credas, plerumque boni inepti, & inertes vocantur: tibi contingat iste de risus. Equo animo audienda sunt Imperatorum cõvicia, & ad honesta vadenti, contemnendus est iste contemtus.* Et tandè intelligant, veritatem esse, quæ eos Regia dignitate dignos reddere possit, & tã in se, quam in suis Aulicis, & Contiliarijs, hanc ament, hanc quærant, & ita vivant, ut nihil de vulgi rumoribus, vel tumoribus vereantur, ut Drusus ille quondam Tribunus, qui Architecto pollicèti se ita illi domum fabricaturũ, ut nulla ex parte ab alijs conspici posset, Paterculo narrante, respondit: *Tu verò si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quicquid agam ab omnibus prospici possit.*

Pers. satyr. 1.

Erafm. in Adag. *Noscete ipsum*. pag. 506. Horat. lib. 1. satyr. 3. ibi: *Dentes que te ipsum concute, &c.* Senec. epist. 77.

5 Nullam quippè maiore iacturam facere possunt, quam si Heroicæ huic virtuti liberũ ad se undecunque aditum intereludant, & dũ Alethiã sibi comitem respuunt Mœthanaeam eius loco fortiantur, & cum Sapiente clamare incipiant: *Ergo erravimus à via veritatis, & iustitia lumen non illuxit nobis, & Sol intelligentiæ non est ortus nobis.*

Velle. Patercul. lib. 2.

6 Quod præsertim, dũ de publicis negotijs consulũt, & in Senatu, vel inter Senatores deliberant, fugere debent, cum horũ prima lex sit, ut alibi Tacitus inquit: *Licere Patribus quoties insententiæ accepissent, quæ vellent exprimere, relationemque in ea postulare, & in Senatu, etiam de rebus levibus cum libertate loqui, iudiciumque animi citra damnũ affectus proferre.* Ideòque Homerus Diomedè Agamemnoni dicentè inducit:

Sapient. 5.

Tacit. lib. 13. Ann. & in Dial. de Oratore.

Homer. Illiad. 7.

*Atrida, si verba tibi nunc stulta loquenti,
Acrius insistam, ne bilem traxeris ullam:
Prima etenim lex est, in cœtu quemque loquentem,
Dicere quæ libeat, tum libera verba profari.*

Et M. Tullius inquit: *In omnibus consultationibus, neque gratiam spectandam, neque odia existimo; sed eam unumquemque dicere sententiã debere, quam ipse optimam censeat.*

7 Vnde & illa Octavij Augusti laus apud Suetonium, quòd ipsi in Senatu verba facienti, dictum fuit, *Non intellexi*; & ab alio, *Contradicerem tibi, si locum haberem.* Et quòd interdum ob immodicas altercationes disceptantium, è Curia per iram se proripienti, quidam inges-

Suet. in Oct. c. 54.

serunt, *Licere oportere Senatoribus de Republica loqui.* Quibus ille respondit: *Suum quemque iudicium habere.* Neque ideò libertas, aut contumacia cuiquam fraudi fuit.

Ælian. lib. 12. de
var. histor. cap. 52.

Et apud omnes benè sentientes, Perfatum illa lex huic contraria, ut iniqua, & stulta damnata fuit, quæ, ut Ælianus, post alios Historicos, memorat, flagris cædi iubebat eos, qui in consilijs aliquid Regis voluntati contrarium dixissent. Et Domitiani Tyrannis, & intolerantia, sub cuius Imperio in rogandis sententijs nemo, Plinio Iuniore restante, loqui vel hiscere audebat, præter miseros illos, qui primi interrogantur, ita ut unus ille solus diceret, censeret, mandaret, quod sequerentur omnes.

Plin. in Panegir.

Vbi enim liberas esse oportet Consultorum sententias, omnis metus, atque respectus exulare debet, alioqui frustra quæras, ac deliberes, præsertim apud Principem, in cuius propensionem, vel metu cessante, plerumque sententiæ Consiliariorum inclinant, ut copiosissimè Ianus Gruterus ostendit, & Quintus Curtius insinuat, dum de Darij Consiliarijs sermonem habens: *Diu (inquit) nemo quid sensiret ausus est dicere, incerta Regis voluntate;* & nebulo ille Gn. Pilo apud Tacitum, qui coram Tiberio suffragium laturus, non erubuit vestigia morientis libertatis manifestare, sic orsus: *Quo loco censebis Casar? Si primus; habebo quod sequar; si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam.*

Gruter. in notis ad
Tacit. ann. 1.

Q. Curtius lib. 3.

Tacit. 1. Annal.

Qua de causa, vel ipse idem Tiberius, quamvis tyrannidis amicus, hoc adulationis studium in primarijs Republicæ Romanæ viris detestabatur, adeòque indignè ferebat, ut referente eodem Tacito: *Quoties curia egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui solitus esset, o Homines, ad servitutem paratos, si ve d togata mancipia: scilicet etiã illum, qui libertatem publicam nollet, tam prosecta servientium patientia tadebat.* Ipseque idem Tacitus, Nervæ, & Trajani tempora, ex rara foelicitate laudat: *Quòd in illis, & sentire, quæ velis, & quæ sentias dicere licuit.*

Idem Tacit. 3. Ann.

Idem lib. 1. hist. in
princip.

Plin. in Panegyr.

Ad eademque ipsa respiciens Plinius Iunior, & Domitiani temporibus contraponens, Trajanum extollit, sub quo, inquit: *Interrogavit quisque quod placuit; dissentire, & secedere, & copiam iudicij sui Republicæ facere, tutum fuit. Consulto omnes, atque etiam dinumerati sumus, vicit quæ sententia non prima, sed melior.* Et iterum alio in loco, eadem contrapositione utens, sub Domitiano se *Curiam trepidam, & elinguem vidisse (ait) cum dicere quod velles periculosum; quod nolles, miserum esset. Quum Senatus, aut ad otium summum, aut ad summum nefas vocaretur, & modò ludibrio, modò dolori retentus, nunquam seria, tristia sæpè censeret, Breve tempus (scilicet sub Trajano) nam tanto brevius omnè quòt foelicitus, quo libet scire quid soimus, libet exercere quod sumus.*

Idem Plin. lib. 8.
epist. 14. ad Arist.

Cassiod. lib. 8.
epist. 9.

Cassiodorus quoque, sub Athalarici nomine, Tolonicum laudat, quòd cum ipsius avo à Consilijs fuisset, sæpè in illis ei contrarius existebat, & ipsum pariter avum, quòd hoc patienter tolerabat. Eius verba sunt hæc: *Amasti in audiendo patientiam, in suggestione veritatem; sæpè quæ ad teum falsò pervenerant, recti studio corrigebas, & quòd rarum*

confidentia genus est, interdum resistebas contra vota Principis, sed pro opinione Rectoris. Patiebatur enim invictus ille prelijs, pro sua fama superari, & dulcis erat iusto Principi, rationabilis contrarietas obsequijs.

53 Possentque facile plura alia tū Principum, tum Senatorū hanc libertatem, & veritatem in dicendis sententijs amantium, timentium, vel impredientiū, exempla referre, nisi longè multa, vel ex solo Tacito colligi possent, & iam plura ad saturitatem à Iano Langlæo congesta reperiantur. Inter quæ illud Crispi Senatoris, à Iuvenali merito reprehensi, qui ad longam usque senectutem pervenit, nunquam quicquam, (ut & hodie multi, proph dolor facere solent) etiam cōtra animi sui sententiam proferre audens, nisi quod Principibus gratum, & sibi expediens esse censeret, Iuvenalis verba sunt hæc:

----- Venit & Crispi iucunda senectus
 Ille igitur nunquam direxit brachia contra
 Torrentem: nec civis erat, qui liberè posset
 Verba animi proferre, & vitam impendere vero.
 Sic multas hiemes, atque octogesima vidit
 Solstitia, his armis, illa quoque tutus in aula.

4 Longè planè aliter ac M. Cato apud Suetonium, Scævola apud Briffonium, Valerius Messalla apud Tacitum, Q. Capitolinus apud Liviū, quos nec Iulij Cæsaris, nec Syllæ, nec Tiberij, nec Populi graves comminationes perducere potuerūt, ut in his quæ ad Rempublicā pertinerent, consilio nisi suo uterentur, vel cum periculo offensionis, Quibus non possum non Helvidium Priscum aducere, summè ob cōstantiam in eiusdem veritatis, & libertatis ardore, quam Græci *Parresiam* dicunt, à Cornelio Tacito, & Plinio Iuniore laudatum, & tandè à Vespasiano interfici iussum, licèt statim, irritò tamen voto, ut Suetonius narrat, illū servare voluerit. Inter cuius hac de causa altercationes, notabilis, & scitu digna est illa, quæ ab Arriano his verbis refertur, *Hic, cum ad eū Imperator Vespasianus dixisset, ne in Senatū amplius veniret. Penes te est, respondit, ne me Senatorem patiaris, quamdiu autē me loco non moves, est in Curiam mihi veniendū. Age, at ingressus taceret, ait Imperator. Ne me roga, & tacebo. At est mihi rogandum; & mihi dicendū, quod putavero rectum. Verūm si dixeris, occidam te. Quando ego dixi me mortalem esse? Tu tuum facies, Ego meum. Tuum est occidere, meum mori, non tremem. Tuum relegare, meum exire non tristem.*

5 Hæc iste immortalis Heros, cui pares, licèt paucos reperiam, plurimos opto, qui vel hoc exemplo discant: *Nulla magis omnibus displicere, quàm qua sic fiant, tanquam omnibus placeant;* ut Plinius Iunior, hac de re agens, subiecit. Et melius esse pro veritate pati supplicium, quàm pro adulatione recipere beneficium, atque, ut Ecclesiasticus monet: *Non esse verbum retinendum in tempore salutis, neque abscondendam Sapientiam in decore suo.*

6 Inde Sapiens ille Rex Aragonum Alfonso, referente Pasornitano, illos sibi, Consiliarios charitimos esse dicebat, qui eum nō magis timerent, quàm Deum. Et Fridericus Imperator, Beyerlinchio, & alijs

Langlæus lib. 7.
 semett. cap. 6.

Iuven. satyr. 4.

Suet. in Jul. Cæs.
 c. 14. Briff. 2. antiq.
 c. 1. Tacit. 1. Annal.
 Livius lib. 3

Tacit. lib. 16. Ann.
 & init. lib. 4. Hist.
 Iuven. satyr. 5. Plin.
 Iun. lib. 4. epist. 21.

Sueton. in Vespas.
 cap. 13.

Arrian. in discert.
 Epict. lib. 1. c. 11.

Plin. Iun. in Paneg.

C. nemo peritorū
 81. 11. q. 3. Ego 2.
 to. lib. 4. c. 12. ex
 n. 30.
 Eccles. cap. 4.
 Panorm. lib. 3.
 Beyerlin. in Apoph.
 pag. 158. Camer.
 2. cent. pag. 202.

Paleot. de sacro
Consult. 3. p. q. 7.
pag. 128.

Plin. Iun. epist. 9.
lib. 2.

D. Aug. lib. 10. Cō
fess. c. 23. Salaz. in
Proverb. c. 8. n. 28
c. 16. n. 56. & c. 10
ex n. 69.

Curt. lib. 3. c. 24.

Seneca epist. 94.

Tacit. 4. Annal.

Schild. exerc. in
xv. ann. Tacit.
pag. 92. Plin. in Pa-
neg. ad Trajan.

Tacit. in Agricola.

Idem 14. Annal.

Idem 4. Annal.

Idem Ann. 6.

Philost. de vitis So-
phist. lib. 2.

narrantibus, valdè exoptasse fertur, ut sui Consiliarij in ingressu Pa-
latij simulationem, & dissimulationem deponerent: Et Cardinalis
Paleotus hoc praestari debere docet, & multis testimonijs illustrat; e-
tiam si Consiliarius sciat, se in sua sententia solum permansurum.

Præsertim cum experientia ostendat, & rectissimè à Plinio Iunio-
re tradatur, quòd *Licet fides in presentia, quibus resistit, offendere videa-
tur, deinde illis ipsis suspicitur, laudaturque.* Odium quippè, quod ve-
ritas parit, non est durabile, cum non tam partus, quam abortus sit, ut
D. Augustinus a nostro Salazario laudatus, & explicatus, sapientissi-
mè docuit, apud quem plura, qui velit, de vi, & effectibus veritatis
legere poterit.

Quam tamen (ut iam receptui hac in cōmentatione canamus) pru-
dentes Senatores, & Consiliarij, ceterique, qui in Regum aulis mini-
strant, ita eis proponere, suadereque debent, ne nimia libertate, aut
dicacitate, quos flectere nituntur, infringant, atque aures, & animos,
quos lenire cupiunt, exasperent. Hephæstionem imitantes, de quo Q.
Curtius enarrat, ita Magno Alexandro charissimum fuisse, ut liberta-
tis in eo admonendo alius ius non haberet: *Quod tamen ita usurpabat,
ut magis à Rege permissum, quàm vindicatum ab eo videretur.*

Exasperat enim libera, aut immodèsta correctio, & ut Seneca con-
sultit: *Liberius emendare, non admonere, sed offendere est, nec tantum vidè-
dum est, an quòd dicitur verum sit? Sed etiam, an veri patiens, cui dicitur?*
Cui consonans Tacitus inquit: *Contumacius loqui, non est tutum apud
aures superbas, & offensionis promiores.*

Hincque sunt, qui existimant, orationes Panegyricas Principibus
factas, ut leniter nimirum in eorum animos veritas influeret, & sub
laudum, gratiarumvè agendarum pretextu, eis ob oculos recognos-
cendum proponeretur, quid orbis à tam sublimibus dignitatibus
expectaret. Non est enim, ut præclarè Tacitus monet: *Contumacia,
neque inani iactatione libertatis, fama fatumque provocandum, quin po-
tius, ut statim sub soceri sui Agricolaë exemplo demonstrat: Scire de-
bent, quibus moris illicita mirari, posse etiam sub malis Principibus mag-
nos viros esse: obsequiumque, ac modestiam, si industria, ac vigor adsint, eò
laudis excedere, quòd plerique per abrupta, sed in nullum rei post usum, am-
bitiosa morte inclaruerunt.*

Certè enim apud eundem Tacitum Pæto Thræscæ rigida honesta-
tis exactio: *Qua curæ adulationes transmisit, sibi causam periculi fe-
cit, & exitium Senatui, ceteris initium libertatis non præbuit.* Pruden-
tiusque, eodem Auctore testante; M. Lepidus, & Lucius Piso se ha-
buisse videntur. Quorum ille: *Pleraque absævis adulationibus aliorum
in melius deflexit, neque tamen temperamentis egebat, cum æquabili au-
thoritate, & gratia apud Tiberium viguerit.* Ille, *Nullius servilis sen-
tentia spontè auctor, quoties necessitas ingrueret, sapienter modera-
batur.*

Vnde Philostratus Dionis orationes ex eo valdè commēdat, quòd
quoties impotentes, ac insolentes Respublicas increpat, neque cōtu-
meliosus, neque importunus videtur, sed perindè earū, ac equorū fero-

ciam freno potius, quam flagello competere. Et Divus Ioan. e Chrysoftomus inquit: *Admonitiones laudat, unibus temperanda sunt: nam hoc modo in bonam partem accipiuntur, cum eos, quos monemus, ad se ipsorum imitationem provocamus.*

D. Chrysoft. hom. 8. ad Philipp.

8 Divus quoque Iidorus Pelusiota fati longani scripsit epistolam de modo incorrigendis Principibus adhibendo, quam divini verbi concionatoribus legendam suadeo, qui aliquando illum imprudenter, ne dicam impudenter, excedunt, & quos sanare intendebant, deteriores efficiunt, ut bene Chilensis Episcopus animadvertit, post plures alios, qui de eodem ministerio agentes, idem pluribus probant, quos in unum Ego alibi non sine diligentia congesi, & leges Partitarum, quæ Episcopos in hoc parum cautos: *Feridiores de palabra*, hoc est, *Percussiones*, sive *Percussores in verbis*, appellant. Quorum imprudentiam novissimè, & eruditissimè carpit Noster Nyssenus. Inter alia, has Principum reprehensiones Pillulis Capitalibus similes faciens, quæ aurata præberi agrotantibus debent, & aromatibus abundare, & locum Divi Chrysoftomi eleganter expendens, qui de Samuelis concione ad populum, postquam Saulem in Regem unxerat, sermonem faciens, idè inquit: *Se ipsum in ea Saulem purgare voluisse, non ut plausum, & gloriam captaret, sed quia Regem creaturus erat, sub purgationis specie cum erudire voluit, ut lenem se, ac placidum præbeat.* Habent quippè Reges guttam, sive podagram in aure, ut idem Auctor ex Cluniacensi subiungit. Idèdque blandè remedia, quæ ad hunc morbum curandum destinantur, adhiberi debent. Ita tamen, ut remedia sint, & non lenocinia, quibus frequentius Auræ Regum abundant, ut in sequenti commentatione dicemus; & Petrus Blesensis sic eleganter scriptum reliquit: *Frequentè in Palatijs conversantur, qui mollibus, & delicatis auribus Principum etiam in turpibus blando lenocinantur applausu. Ponentes cervicalia sub capite, & plumaria sub omni cubitu manus. Vix invenitur in Curijs, qui non vendat oleum, qui caput peccatoris oleo non impinguet.*

D. Pelus. lib. 4. epist. 145.

Villaroel in Iudic. c. 18. n. 9. pag. 620.

Ego 2. tom. lib. 3. c. 27. ex n. 62.

Fr. Did. Nyssen. in lib. 4. de laud. Ioã. Evang. c. 7. ex pag. 127.

D. Chrysof. in 2. ad Corint. 11. homil. 24.

1. Reg. 12.

Blesens. epist. 113.

(***)

Adulatores fugiendi.

EMBLEMA L.

*Impiger aetherea Cervus fugit ocyor aura,
 Ocyor atque Noto, Turturis ala secat.
 At capitur Cervus, capitur quoq; ab aucupe Turtur,
 Dulci sonos capiens stultus uterque dolos.
 Te capit, ò Princeps, Te fascinat improbos ille,
 Blandicijs pleno gutture dulce sonans.*

COMMENTARIUS.

VI veritatem adeò cupiendam, atque amandam Principibus dixi, satis simul dixisse videri poterò, quo studio Adulationem, ei omninò contrariam, fugere debeant, & tam in suis Consiliarijs, quàm in cæteris Aulicis, insectari. Cæterùm quoniam hæc lues in ima eorum præcordia frequenter obrepit, & fallaci laude seducit, arbitror è re esse, si ex multis quæ de eius cautione, & detestatione à multis passim tradita sunt, aliqua subtexuerim, quibus longè procul à suis Palatijs eliminandã suadeam, ubi magis quàm alibi cõmorari, vel ipsum ipsius nomen ostendit, quòd secundùm aliquos, non tam ab *Adlaudando*, quàm ab *Adauladando* sumtum videtur, quòd in Aulis perversum hoc assentationis, & lenocinationis vitium exerceri, ac dominari potissimè soleat, & nocentiore effectus producere.

Vnde illud Alciati:

Plut. de dignit. adulat. Senec. lib. 8. epif. 3. Rob. ferm. 12. Sarisb. in Rollicrat. li. 3. Bruffon. lib. 5. c. 9. Theatr. verb. *Adulatio*, Fiesac. de idol. polit. c. 2. & alij passim.

Alciat. Embl. 35.

Regia quem morem Principis omnis habet.

Et quod in Proverbij Salomon dixit: *Stellio nititur manibus, & moratur in domibus Regum.* Quo symbolo, ut post Expositores ibidem, Noster Saavedra Fajardus observat, Adulatores exprimere voluit, qui huic animali similes sunt, (de cuius natura multa Aristoteles, & Plinius scribunt) circa aularum quippe fores, & forium cardines versari consuevit, coloremque & pellem facile mutat, varijsque alijs doli technisque utitur, quæ Jurisconsultis causam dederunt, ut dolum fraudatoriumque omnne crimen, quod proprium nomen non haberet, stellionatum appellarent.

Idem quoque de eisdem Adulatoribus Tacitus sentit, dum inquit: *Iis omnia Principi honesta, atque inhonesta laudare, moris esse, cumque ipsorum potius fortuna, quam cum ipsis loqui, ita compositos, ut ex eventu rerum adversa abnuant, vel prospera agnoscant, veri copiam non faciunt, sed suspensa, & quod lucantur inclinatura, respondeant.* Et ut Seianus faciebat: *Spes ac vota sua, non prius ad Deos, quam ad Principum aures sese conferre testentur.* Plinius Iunior, dum aureum sub suo Trajano sæculum, cum superioribus comparans, ita inquit: *Lam etiam, & in privatorum animis exoleverat priscum mortaliu bonum Amicitia. Cuius in locum migraverant assentationes, blanditiæ, & peior odio amoris simulatio. Etenim in Principum domo nomen tantum amicitie inane irrisumque manebat.*

Et Q. Curtius, eos Perpetuum Regum malum appellans, quorum opes sæpius assentatio, quam hostis eventus. Velleius Paterculus inquit: *Semper magne fortune comes est adulatio.* Nicetas, quod Aule in perniciem suam eos alunt; laudatores malorum, honorum iustitiam simulantes. Constantinus Imperator, qui, Aurelio Victore, & Nicephoro Callixto testantibus: *Spadonum, atque assentatorum in Principum aulis tantus erat hostis, ut eos tineas atque sorices Palatii appellare crebro solitus esset.* Et Rex Aragonum Alfonsus I. qui ut refert Panormitanus: *Adulatores Pestem Principum appellare consuevit, & varijs interdum poenis, & cruciatibus affecit.* Et cæteris adhuc melius Polybius, sic inquit: *Novus quippe modus calumnie inventus est, non vituperando, sed laudando, fama ac commodis hominum insidiari. Quod vitium in aulis Principum ortum, usque adeo inolevit, ut ea loca, tanquam proprias quasdam sedes, sibi videatur elegiss.* Et Petrus Blesensis dum ait: *Illi soli ad Magnatum gratiam admittuntur, qui palpant blanditijs, & aures fama bibulas calice Babylonis inebriant. Ampliant eos beneficijs, quos torquere debuerant, & a præsumptione adalandi supplicijs deterrere.*

A quibus non dissentiens Themistius, ut idem Nicephorus narrat, cum videret Ioviani Romanorum Imperatoris Aulam assentatoribus refertam esse, perfacete atque luculenter illos irridens: *Ex moribus deprehendi (ait) purpuram ipsos magis quam Deum colere: nec aliqua re ab Euripo differre, nunc huc, nunc illuc, atque in contrarium ad eod momentum refluxente.*

Quod dictum Socrates, Imperatori Iuliano tribuisse comperitur. Et cum eo convenit aliud Regis Alfonsi Aragonij apud Panormitanum, qui interrogatus, quos sibi fidos Consiliarios putaret, eos ref-

Proverb. 30. 28.

Saaved Empr. 48. ex pag. 322. quem etiam vide pag. 306.

Arist. de hist. anim. Plin. lib. 30. c. 10.

L. 4. & per tot. D. & C. de crimi. stellionat.

Tacit. 2. & 11. ann. & hist. 2. & 3.

Idem Tacit. 4. Ann.

Plin. Iun. in Paneg.

Q Curt. lib. 8.

Patere. lib. 2.

Nicet. in Andron. lib 7.

Aurel Vict. in Constant Nicephor. in hist. Eccl. lib. 8. c. 5

Panorm. de dict. & fact. Alf. I. lib. 1.

Polyb. in suis hist.

Blesens. epist. 77.

Niceph. lib. 10.

cap. 42.

Socr. in hist. Eccl. lib. 3. cap. 21.

Panorm. de dict. Alfons. lib. 2.

pondit: *Qui non ipsum magis, quàm Deum timerent.*

Multus quoque, & satis elegans in describendis palponum simulationibus, & adulationibus est Iuvenalis per integrâ fatyram, præcipuè dum inquit:

*Quid quod adulandi gens peritissima laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici;
Nocte dicque potest alienum sumere vulvum,
Concutitur, flet, si lachrymas conspexit amici,
Si dixerit astuo, sudat.*

De quorum etiam ridiculis hac de causa figmentis, & commentis, plurima, satis Lectori iucunda, congescit Athaneus infinita lectionis scriptor. Sed omnes excessit perfidus ille Ecebolius Sophista, qui, ut Socrates narrat, regnante Constantino, ut gratior esset Imperatori, iungi voluit, inserique commercio Christianorû. Postea regnante Iuliano Apostata, aplausit huius impietati, rursusque palam hoitis factus Christianorum, adiuvit sævitiam adversus eos. Sequutus Iovinianus, hunc ut placaret iratum, redijt ad Christianos, Religionum speciem semper ad tempora & dōminos accommodans.

Et propter gravia damna, quæ ex eiusmodi adulationibus oriuntur, meritò Ovidius dicere potuit:

Impia sub dulci melle venena latent.

Seneca: *Habet suum venenum blanda oratio.* Salomō: *Meliora sunt amici verbera, quàm inimici blandimētā; meliora sunt vulnere diligentis, quàm fraudulenta oscula blandientis.* Isaias: *Popule meus, qui te beatum dicūt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Ecclesiasticus: *Melius est à sapiente corripī, quàm stultorum adulationibus decipi.*

Eoque progreditur D. Hieronymus, ut esse hostes, & scintillas diaboli dicat: & plus nocere linguâ adulatoris, quàm gladium prosequutoris. Quos Anaxilas apud Athenæū, & alios, *Vermes divitum* appellare solebat, Diogenes Cynicus, sive ut alij malūt, Anusthenes, corvos, & corvis peiores, quoniã hi morticina tantum modò confectantur, illi, etiã num vivos bonosque laniatu pestifero ex carnificare non desināt. Bion quoque, apud Laërtium, & Plutarchum, interrogatus, quod esset animal omnium maximè noxium? *Si de feris* (inquit) *percontaris, Tyrānus, si de vitibus, aut cicuribus, Adulator.*

Hucque respiciens Iacobus Billius, sic habet:

*Non inter cicures palpone nocentior ulla est
Bellua; nec qua plus gignat in orbe mali.
Vix etenim est ullus, cui non per verba propinet,
Quæ magis sunt ipso dulcia melle, necem.
Ac licet extincto corvus se corpore pascat,
Corporibus vivis abstinet ille tamen.
Sævior at contra palpo, nec parcat adentis:
Ac vivos blandis morsibus usque petit.*

Iuven. fatyr. 3.

Athenæ. lib. 6.

Socrat. lib. 3. hist.

Eccles. cap. 11.

Ovid. 2. Trist.

Senec. in proverb.

Proverb. cap. 27.
v. 6.

Isai. 3. 12.

Eccles. 7. 6.

D. Hier. Proverb.
1. & sup. Psalm.

Athenæ. Theop. &
alij apud Rhodig.
lib. 20. cap. 32.

Laert. lib. 5. cap. 1.

Brusson. lib. 1. c. 7.

Idem Laert. lib. 1.
c. 6. & Plutarc. in
Aphoph.

Billius in An. thol.
sacra.

Cuius similitudinis vis gravior, certiorque reddetur, si animadvertamus, apud Græcos valdè quoque corvorum, & adulatorum nomē simile esse, cum ille *Corax* iste *Colax* vocetur.

13 Sunt etiam qui Canibus, Scorpionibus, Apibus, Harpijs, Hyenis, Lupis, Lolligini pisci, & alijs animalibus satis, appositè eisdem adultores similes faciant, & appositissimè Auctor Anthologiæ messoribus comparat, qui aristas, quas una manu cordi ac pectori applicare videntur; altera, admota falce, succidunt.

14 Noster autem Alciatus, qui cæteris Emblematicijs palmā præripuisse videtur, sub Chamaleontis illos figura depingit, de cuius naturalè Plinius scribit, & similes in utrifque mores his carminibus exprimit,

*Semper hiat, semper tenuem, qua vescitur, auram
Reciprocatur Chamæleon:*

Et mutat faciem, & varios sumitque colores,

Præter rubrum, vel candidum:

Sic & adulator populari vescitur aura,

Hiansque cuncta devorat;

Et solùm mores imitatur Principis atros,

Albi, & pudici nescius.

15 Ad quam similitudinem Polypus quoque pertinere videtur, qui ut Plinius, & alij scribunt, persequētibus piscatoribus se se petris affigit, & cuicumque petra adhæserit, eius colorē corpore imitatur, ne apprehendi queat, & què demergere parat, amplectitur: unde adultores, & homines sua natura versatiles, qui que iuxta illud Pindari:

Proque loco nunc hunc fieri, nunc expedit illum.

Polypos appellari, & Polypi mentem ob itinere dici, pluribus, in his Adagijs, Erasmus confirmat, qui allegare potuit Philem, Græcum Poëtam non extremi nominis, à Ioanne Filefacio relatum, qui Tharadrum, Scythiæ feram, in colores mille pilos suos convertere, tradit, prout & Aulicos, de quibus loquimur, dum rem suam facere cupiunt, præstare videmus.

16 Quos etiam pulchrè Plutarchus simiæ comparavit; hæc enim cum nesciat domū tueri, ut canis: arare, ut bos: onera deferre, ut asinus: omnium tamen actiones imitatur, ut recreet. Sic adulator, cū in rebus ferijs nesciat esse ufui, voluptatum minister est. Qua cōparatione prius usus fuit Aristophanes, simias vocans eos, qui plebi assentantur, & obsecundant, & Græco verbo idem significare, *Simiari*, quod *Fallere* indicans.

17 Hincque item Hadrianus Iunius, ostendere volēs, Adulatores Reipublicæ graves, & ab ea puniendos expellendosque esse, leonem pingit, simiam unguibus dissecantem, his subiectis carminibus:

Vt leo, quem ceci vis lancinat efferat morbi,

Sentit opem, si simium edat, citam:

Palponem, & dirum sycophantam, qui eiicit aula,

Rex, viru Regnum vacat gravi.

Alciat. Embl. 53.

Plin. lib. 8. cap. 33.

Plin. lib. 9. cap. 29.

Lucian. in serm.

Menal. & Protei.

Erasm. in Adag.

pag. 81. & pag. 344

Filefac. 2. selectar.

tract. 1. c. 6. pag. 35

Plutarc. in moral.

Aristoph. in Com.

Iunius Embl. 22.

Ioachim. Camet.
cent. 2. Embl. 8.

Quod etiam Ioachimus Camerarius brevius hoc Disticho clausit:

*Ipsè sui est morbi Medicus leo. Vos quoque Reges,
Assentatores pellite spontè malos.*

Plin.

Ælian. de var. hist.
lib. 1. c. 9. & de a
nimal. lib. 5. c. 39.
Philo Strat. in vita
Apollon.

Est quippè a Plinio, Eliano, & alijs Aucto- 18
ribus, quartana, ut solent, febrì ægrotantibus, nullum potentius præsen-
tiusque remedium esse, quàm si similijs vescantur, & earum se sanguine
proluant. Vnde dicti Auctores aptè deducunt, Principes, ad leonis
imitationem, à morbis, quos in eorum Palatijs impostores, assenta-
tores, & parasiti causare solent, dum semper ad gratiam loquuntur, &
eorum auribus insidiantur; nullo melius modo sanari posse, quàm si
tales pestes aulis exturbent, & ut alter Augias, stabulum repurgent,
& cum Hercule, ac Constantino, horum Monstrorum domitores dici
mereantur.

Zuer. Embl. 4.

Marcus Zuerius Boxhornius novissimè, ut Aulà videamus, Sphin- 19
gem triforme monstrum, in altero Emblemate cudit, cum lemmate,
Et unus, & omnia. Sic insinuans, in Principum aulis, homines esse, qui
ad omnia se componunt, & instar Protei, se in eas omnes formas mu-
tant, quas sibi expedire cognoscunt. Quod invenio etiam apud Iustū
Reifembergium, cum hoc Disticho:

*Monstrum horrendum, informe, ingens, sed fronte coruscum,
Sphinx, aulae semper desidet ante fores.*

Reifemb. in Embl.
Polit. 15. pag. 33.

Burgund. in ling.
vitijs, pag. 45. Em-
blem. 22.

Antonius à Burgundia aliud excogitavit; de Nympha Echo, ad 20
voces hominis respondente, & hæc carmina subdit,

Quæris adulatrix, an tecum sentiat Echo?

Crede: Dea iurat in tua verba labor.

Dic Plaudo, hæc Laudo, dic Abhorreo, & Horreo reddet

Mima. Stupes? Omnis hoc parasitus habet.

Idem quoque Auctor, Alciati vestigijs insistentis; sub pictura Cha- 21
mæleontis, sic habet:

Hæc fera, candoris quæ nescia, cætera nullam

Non abit in speciem, te, parasite, notat.

Excipe candorem, sis omnibus omnia. Rectè:

Omnia si verè es omnibus, & nebulo es.

Idem Embl. 19.
pag. 137.

Idè Embl. 21. pag.
141. ex Gesnero.

Et iterum, pingens Crocodilum, cuius gingivas trochilus avis blā- 22
dè demulcet, & interim hydrus per ipsius fauces ad intima penetrans,
viscera morfu dilaniat, ita inquit:

Dum mulcet trochilus, subit hydrus & ilia vastans,

Rodit in explet a te, Crocodile, fame.

Mulcet adulator? scelerum subit hydrus, & acri

Dilanians morfu viscera, fert animam.

Schoonh. Emb. 39.
pag. 120.
Plin. lib. 8. cap. 25.

Florentius Schoonhovius sub pictura eiusdem Crocodili, qui, ut 23
Plinius ait, Nil animal, terra pariter, ac flumine infestum, quem dila-
cerare statuit, insequentè fugit, fugientem sequitur, & ut facilius ho-
minem fallat, eo conspecto, lachrymas solet emittere. Vnde in Ada-

gio est, *Crocodili lacrymæ*; diffidendum ab his Aulicis palponibus moner, & vel nihil illis credendum, vel suspectos habendos, nec enim frustra Tragicus exclamavit,

O vita fallax abditos sensus geris.

Et Mimographus dixit;

Malus, ubi se bonum fingit, tunc est pessimus.

Horoscus Covarruvias Mercurium pingit, Argum, licet centoculum, siro modulamine dormire facientem, ut ei posset vaccam fufurari, ait que, sub hac fabula adulatores intelligi, qui suis blandimentis Principum oculos & mentes excæcant:

*Que al mas despierto engaña de ligero,
El dulce son del falso lisongero.*

Subdit que ex Xenophonte, Sirenum cantus apud Homerum, Mythologicè de eisdem adulationibus accipiendos.

Ego verò ex multis quæ possem, hoc, quod cernis, Emblema selegi, cæteris (iudicio meo) ad rem, de qua agimus, congruentius, ex naturali turturum aliarumque avium, & cervorum proprietate deductum, quos quasque, ex Plinio, & alijs Auctoribus notum est, ab aucupibus, & venatoribus, fistulis, & alijs instrumentis musicis, ita in fatuari, ut volatum, ac cursum obliviscantur, & facili negotio se capi & cõprehendi sinant; prout & illis contingit, qui se blandis adulatorum vocibus, dolosifque concentibus deliniri mulcerique patiuntur. Quod inter sua Hieroglyphica iam pridem Pierius Valerianus inseruit, & ante eum satis insinuavit Dionysius Cato, in uno ex suis Distichis dicēs:

*Noli homines blando nimium sermone probare,
Fistula dulce canit, volucrum dum decipit auceps.*

Et ille, qui id ipsum, sub leoninis, quos vocant, versibus ita complexus fuit,

*Non benè creduntur, nimium qui blanda loquuntur,
Decipiuntur aves, per cantus sæpè suarves.*

Et de Cervis agens, aliud Emblema formavit Iacobus Bruchius, cervum depingens, veloci suo cursu uti nitentem, frustra iam tamen, ac tardè, pedibus, ac manibus illaqueatis. Carmina, quibus illud donavit, hæc sunt:

*Fide, vide tutò cui possis fidere: sæpè
Nomen amicitie magna pericla tulit.
Insidias fugeret cervus, ni sponte dedisset
Stringendos, vocis captus amore, pedes.*

Pastinacas quoque, Murænas, Paguros, Thrissos, & alios pisces, eodem astu, ac cantu facilè à piscatoribus capi, latè Alianus recenset, à quo habuit Nicolaus Causinus, hinc inferens, tales esse, qui se blandis adulatorum vocibus commodant, ridendoque in exitium ruunt, & quod ait Satyricus,

Non unquam reputant, quanti sibi gaudia consent.

Eraf. in hoc Adag. pag.

Senec.

Pub. Syr^o in Mim.

Horosc. Embl. 13. lib. 2. fol. 25.

Xenoph. de fact. & dict. lib. 6.

Plin. lib. 8. cap. 32.

Pier. lib. 53.

Cat. in Distic. li. 1.

BrucK. in symb. 27.

Alian. lib. 1. de anim. c. 39. & lib. 6. c. 31. & 32.

Causin. in Polisth. symb. lib. 8. c. 60. pag. 463.

Planè in serpentibus, & aspidibus idem contingit, sed hæc quia prudentiores sunt in sua generatione, ne cantibus & veneficijs hominum illaqueentur, extremo caudæ suas aures obturant, & naturali instinctu, suam conservationem edocet, se adversus incantatores præmuniunt, ut Regius Psaltes his verbis ostendit: *Furor illius secundum similitudinem serpentis: sicut aspididis surda, & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Quo loci eas surdas appellat, non quòd natura sint surdæ; sed quòd feco, quo dixi, modo surdas efficiant.

Quem pariter Reges ceterique Magnates servare debent, vel longè a suis auribus, atque oculis omne assentatorum, palponum, ac paratorum genus ablegare. Alioqui enim, velint, nolint, horum incantationibus subiacent, quas ob humanæ naturæ fragilitatem cæcumque amorem sui, pauci sunt qui non gratanter accipiant, & illud Senecæ documentum verissimum esse proprijs periculis experiantur: *Citò nobis placemus, si invenimus, qui nos bonos viros dicant, qui prudentes, qui sanctos. Non sumus modicè laudatione contenti; quidquid in nos adulatio sine pudore congescit; tanquam debitum prendimus, optimos nos esse, & sanctissimos affirmantibus assintimur; cum sciamus sæpè illos mentiri. Adeòque indulgemus nobis, ut laudari velimus in id, cui contraria maximè facimus. Et iterùm: Habent hoc in se naturale blanditiæ, etiam cum reiiciuntur placent, sæpè excluse, novissimè recipiuntur.*

Senec. epist. 60.

Idem lib. 4. natur. quaest.

D Hieron. epist. ad Celant.

Quæ loca nescio an viderit; sed certè satis premit Divus Hieronymus, sive, ut alij putant Paulinus, in illa epistola, quæ ad Celantiam inscribitur, inquit: *Adulatorum quoque assentationes, & nota blandimenta fallacia, velut quasdam pestes anime fuge. Nihil est, quòd tam facile corrumpat mentes hominum; nihil quòd tam dulci, & molli vulnere animam feriat. Unde & quidam Sapiens ait, verba adulatorum mollia, feriunt autem interiora ventris. &c. Quæ est tanta levitas animi, quæ tanta vanitas, relicta propria conscientia, alienam opinionem sequi, & quidem fictam, atque simulatam? Rapiunt falsa laudationis, gaudere ad circumventionem suam, & illusionem pro beneficio accipere. Rufusque alio in loco sic habet: Naturali ducimur malo, adulatoribus nostris libenter favemus, & quamquam nos respondeamus indignos, & calidus rabor ora perfundet, tamen ad laudem suam intrinsicè anima letatur.*

Idem Hier. in epist. 22. ad Eustoch.

Salom. Prover. 1. 10.

Atque hoc planè est quod Salomon consulit, inquit: *Si te lactaverint peccatores, non acquiesces eis;* quod secundum Bedam, & alios Expositores, idem est, ac si diceret, non esse acquiescendum Adulatoribus, qui nos ad mala perpetranda suis blandimentis pelliciunt, & commissa, favoribus, & laudibus prosequuntur. Quibus præfisse videtur Divus Gregorius Magnus, eandem expositionem his verbis, valdè ad rem nostram conducentibus, sequens, & ornans: *Hinc fit, ut incessanter crescat culpa favoribus nutrita: curari enim vulnus negligitur, quòd dignum laudibus videtur. Unde benè per Salomonem dicitur, si te lactaverint peccatores, &c. Peccatores enim lactant, cum vel perpetranda mala blandimentis ingerant, vel perpetrata favoribus extolunt.*

D. Gregor. lib. 4. Moral. cap. 25.

32 In eandem sententiam, postquam plura contra adulationem in tuo illo elegantissimo Centone Policratici, Ioannes Sarisberienſis Carnotensis Episcopus cumulavit, sic loquitur: *Populum qui sibi credat habent assentatores, qui de se magis aliena lingua acquiescunt, quam propria iudicio conscientia, dum se ipsum quilibet extra se querit, & nassi dedignatur, quam sit sibi curta suppellex. Nil enim quod credere de se non possit cum laudatur, non modo Dijs aequa potestas, sed quaecunque anima de fermento superbia intumescit.*

Policrat. lib. 3. c. 4.

33 Suum quoque calculum supra dictis adiiicit Casiodorus, dum inquit: *Adulatio blanda omnibus applaudit, omnibus salve dicit. Prodigos vocat liberales; avaros, parcos, & sapientes: lascivos, curiales; garrulos, affabiles; obstinatos, constantes; pigros, maturos, & graves. Haec sagitta leviter volat, & citò insigitur.* Et Petrus Bleſensis, sic inquit: *Illud etiam apud Palatinos plurimum promovet conditionis adulatoriae sortem, quod etsi non omnes laudem appetant, nemo tamen renuit, aut contemnit oblatam.*

Casiod.

Bleſens. epist. 77.

34 Neque omitti potest Petrus Ravenas, qui Palatia Principum, & adulationis damna plenius adhuc describens, haec in verba prorupit: *Eliminat à Palatijs adulatio veritatem. Illi soli in Magistratum gratia admittuntur, qui palpant blanditijs, & aures fama bibulas calice Babylonis inebriant. Bene cum Magnatibus ageretur, si scirent inter adulationem, & laudem distinguere; sed caeca laudis ambitio, plus credens alijs de se ipso, quam sibi, utrumque decipit indistinctè; Amplians eos beneficijs, quos torquere debuerant, & a presumptione adulandi supplicijs terrere. Mordacissimus detractor in absentia nihil principuliter proponit, nisi quod placere existimat. Verba oris eius iniquitas & dolus: cum enim sal correctionis in omni sacrificio acceptetur à Domino, mel in omni sacrificio reprobat.*

Petr. Ravenas in quadam epistola.

5 Et relictis innumeris alijs, quae de cognoscenda, cavenda, & detestanda Adulatorum aliorumque Aulicorum conditione, & quam sit, ac semper fuerit frequens, damnosa & antiqua haec in omnibus Palatijs Principum pestis, ultra Policraticum omninò legendum, novissimè, & latissimè Canonherius, Lipsius, Filescus, Schildius, Buxhornius, & alij passim adducunt, audiant illi, vice ac voce omnium precor, Marcum Prætorium, his eisdem carminibus admonentem:

Policrat. de Curn^o lib. 3 per tot. Canonher. in Aphor. Polit. ex pag. 853. ad 874. Lipsius in monit. polit. Filesc. 2. selectar. in Eurip. fac. cap. 6. & seqq. & de Idol. pol per tot. Schild. ad Tacit. exercit. 5. Buxhor. Embl. 4. Camer. 1. rom. iubeif. cap. 87.

*Sit procul à nostri generosa Principis aula
Mollis adulator, veri simulatòr, & arte
Palponum instructus; fictos qui sumere vultus
Albaeque de nigris, deque albis nigra vicissim
Verborum phaleris, & fando reddere norit.
Hoc hominum exitiale genus, quam saepè ruinas
Regibus, & Regnis peperit clademque supremam.
Has tibi rechnas, latebroſi has pectoris artes
Indagans noster Princeps, fraudisque doli que
Iam gnarus, faciles non det gnathonibus aures,*

M. Prætorius de Princip. prud. lib. 2.

*Nec temerè hunc credat, sibi qui blanditur, amicum,
Qui semel astuta te voce sefellerit, idem
Fallendi fuerit quoties occasio fallat.*

Dio Chrysof. orat. 3. de Regn.

Quod si fortè proletarios monitores dedignentur, & classici, aut Basilicos ambient, audiant Dionem Chrysofomum, qui adulatorum eiusmodi per similes esse contendit ijs, qui probam moneram adulterare, vel falsum testimonium dicere solent, quos tot leges severissimè damnant.

Curt. lib. 8. cap. 20
optimè Senec. lib. 8. epist. 3.

Audiant Alexandrum Magnum, qui cū ab assentatoribus seductus, se Deum existimaret, tandem gravi vulnere saucius, eorum imposturam agnoscens, in hæc verba, referente Curtio, prorupit: *Se quidem Iovis filium dici, sed corporis ægri vitia sentire.* Sive ut Plutarchus ait, versum Homeri usurpans, cuius librum sibi familiarissimum habuit:

Plutarch. in vita Alexand.

Hic sanguis non dijs, ut solitus manare beatiss.

Homer. Iliad. 5.

Audiant Iulianum Imperatorem, aulae peritissimum, dicentem: *Eo qui simulatione aulica laudant, maiore odio prosequi, quam inimicissimo, Principisque naturam optimam à proximis depravari.* Siquidem teste Seneca, malignus comes, quamvis cordato, & simplici, rubiginem suã affricat.

Iulian. Imp. in Misopog.
Senec. epist. 7.

Vopisc. in Aurel.

Audiant Flavium Vopiscum querentem, quæ res quidem malos Principes faciat? sibi que respondentem: *Iam primum nimia licentia, deinde rerum copia; Amici præterea improbi, satellites detestandi, Eunuchi avarissimi, Aulici, vel stulti, vel detestabiles, & (quod negari non potest) rerum publicarum ignorantia.*

Maffeus Barbar. in suis carmin.

Audiât denique summa, quibus scribimus, Culmina, Urbanū VIII. Pont. Max. qui pro meritis ad summum dignitatum culmen ascendit, & hæc ferè, quæ diximus, omnia, hoc elegantissimo carmine, veluti in compendium redegit:

*Cui sensa mentis providus abdita
Rex credat? aut quos ca verit? omnium,
Sincera, seu fallax, eodem
Obsequio tegitur voluntas.
Fugit Potentum limina veritas
Quamquam salutis nuntia: nauseam
Invisa proritat, vel iram,
Sæpè magis inuat hostis hostem.
Ictus sagitta Rex Macedo, videt
Non esse prolem se Iovis. Irrita
Xerxem tumentem spe, trecentis
Thermopylae cobibent Sarissis.
Docentque fractum clade, quid Aulici
Sint verba plausus. Ut nocet, ut placet*

*Stillans Adulatrix latenti
Lingua factos madidos veneno.
Hæc in theatri pulvere barbarum
Infecit atro sanguine Commodum,
Probrisque sædavit Neronem,
Perdidit illecebris utrumque.
Artes nocendi mille regit dolis
Imbuta. Quis tam lynceus aspicit
Quid vitet? Intentus canentis
Mercurij numeris sopore.
Centena claudent lumina, sensibus
Abreptus, aures dum vacuas melos
Demulcet, exemplum percussus
Exitij gratæ præbet Argus.*

Quæ cum ita se habeant, par est ut Principes, tot testimonijs, & exemplis moniti, atque muniti, tandem agnoscant, bonum quidem esse laudari, sed præstantius, esse laudabiles; *Pessimumque* (ut Tacitus inquit) *inimicorum genus, adulatoriè laudantes*; quorum blandam orationem, non ex animo proficiscentem, sed ad gratiam compositam, Diogenes apud Laertium, melleum laqueum vocare solebat. Neque eo, ut nostri Emblematis aves, & cervi, irretiantur, sed irritentur potius, & exasperentur, ubi dolosum senserint melos, ut leopardus facere solet, de quo quidam post Gesnerum novissimè dixit:

Efferat hanc crebro vox quoque blanda feram.

Et, ut *Aeneas Sylvius Sigismundum Imperatorem* fecisse commemorat, dum uni ex suis Proceribus, se supra modum laudanti, & *Dijis similem esse dicenti, alapam infixit*; querentiq; illi: *Cur me cedis? Cur tu me mordes?* Imperator respondit.

A quo non absimilis, *inventus, & in omnibus Maximus, noster Carolus V. cum per Lutetiam transiens, honorificentissimè exceptus, & in publica concione valdè laudatus esset, oratoris benevolentiam rependit, laudes verò sibi tributas, non tanquàm veras, sed tanquàm commonitorias, qualis ipse esse deberet, prudenter & humanè, se suscipere dixit.*

Ac planè quia pauci ex Regibus eo sunt ingenio, ut vera audire soleant, vel cupiant, veluti in proverbium illud *Carneadis* abiit: *Nihil ab eis rectè disci, præter artem equitatis*; propterea quòd solus equus, quoniam Principis, aut plebei discrimen non sentit, adulari nescit, & à se omnem sessorem excutit, qui benè eius dorso insidere non noverit. Quòd haud dubiè respexit *Alciatus*, dum nobili suo Emblemate *Adulari nescientes*, per ferocem equum, & ei insidentem hominem signat, his subiectis carminibus:

Scire cupis dominos toties cur Thessalis ora

Tacit. in Agric.

Laert. lib. 6.

Gesner. de quadr. & Burgund. in vitijs ling Emb. 33. pag. 73.

Æn. Sylv. in notis ad Panoim. lib. 1.

Cithræus, & alij in vita eiusd. Caroli.

Plut. de dignosc. adul. Minoes ad Alciat. Emb. 33.

Alciat. Embl. 35.

*Mutet, & ut varios quærat habere Duces?
Nescit adulari, cuiquam vè obtrudere palpum:
Regia quem morem Principis omnis habet.
Sed veluti ingenuus sonipes, dorso excutit omnem,
Qui moderari ipsum nesciat Hippocomon.
Nec se vire tamen Domino fas: ultio sola est,
Dura ferum ut iubeat ferre lupata magis.*

Stob. ferm. 46.

Panorm. lib. 3.

Erasm. cent. 7.
epist. 12.

Et ob eandem etiam causam Demetrius Phalereus apud Stobæum, 46
Ptolomæum Regem hortatur, ut libros de Regno scriptos, emeret, ac
legeret; & Rex Aragonius Alfonsus apud Panormitanum, optimos
Consiliarios, & quibus magis delectaretur, *Mortuos* esse dicebat, de
eisdem nimirum libris intelligens, quia adulari nesciunt, & sine me-
tu, sine gratia, sine fūco, omnia quæ ab illis audire, vel discere volu-
mus, fideliter & candidè nobis aperiunt, & ut benè in quadam episto-
la addit Erasmus: *Arcana ipsi sua celant nunquam, commissa summa cum
fide continent, nihil foras, quæ liberius inter familiares solemus, renun-
tiant: vocati præstò sunt, in vocati non ingerunt se se: iussi loquuntur, in-
iussi tacent: loquuntur quæ voles, quantum voles, quod voles: nihil assen-
tantur, fingunt nihil, nihil dissimulant: vitia tua tibi liberè indicant, ne-
mini obtrectant, aut incundi dicunt, aut salutaria, secundis in rebus mo-
derantur, consolantur in affl. Etis, cum fortuna minimè variantur: in om-
nia pericula te sequuntur: ad extremos usque rogos perdurant, nihil ipsis
inter illos candidius.*

Cato lib. 1.

Verus quoque liber erit, se ipsum inspicere, & illud Catunculi me- 47
minisse,

*Cum quis te laudat iudex tuus esse memento,
Plus alijs de te, quam tu tibi credere noli.*

Cicer. in Lælio,
sive de amicis.

Nam, ut præclare Cicero docet: *Assentatio quamvis perniciofa sit, nocere tamen nemini potest, nisi ei, qui eam recipit, eaque delectatur. Ita fit, ut is assentatoribus patet aures suas maximè, qui ipse sibi assentatur, & se maximè ipse delectat.*

Procop. in Gothic.
lib. 1. fol. 167. Ca-
merar. 3. succisiv.
cap. 56.

Cæterùm quoniam Regiæ domus, non minùs Delatoribus, quàm 48
Adulatoribus, frequentissimè patent, & æquè, aut sæpè gravius, illi,
quàm hi, Regibus & Reipublicæ damnosi esse solent, pariter quoque
curare debent, ut hæc hominù vitia procul à suis auribus, & aulis eli-
minent, qui nulla necessitudine cogère, suis commodis, vel odijs, aut
invidijs deservientes, ex optimorum calamitate sua incrementa ve-
nantur, & falsa pro veris facundè, & artificiosè suggerentes, & suadē-
tes, tot excellentes, & divina virtute viros, invidiæ Principum, quasi
victimas, obiecerunt, ut multis alijs omisissis, in Boëtio, & Symmacho
eius socero, sub Theodorico Gothorum Rege contigisse ex Procopio,
& alijs, latè Camerarius recenset. Addens qualiter Symmachi
spectrum, eidem Theodorico apparuerit, eiuque minantibus oculis,
& monstrofa visione territus, succubuerit.

Horum Delatorum sub Tiberio, Domitiano, & alijs Romanis Imperatoribus, dolos, artes, imposturas, & damna hinc passim exorta, graviter in suis Annalibus Tacitus refert & dolet: *Genus hominum publico exitio repertum; & pœnis quidem nunquam satis coercitum*, quodâ in loco eos vocans: & in alio, *Exitabile, & vel ad primores Senatus, cū communi bonorum omnium confusione, & in timidatione protersum*. Et iterum in vita Agricolaë, tradens, quod sub anterioribus Principibus per has inquisitiones, & loquēdi, & audiēdi commerciū ademtū erat.

Tacit. 4. & 6. Ann. & alibi passim.

Et sanè actum esset ob hanc luem de magnitudine Romana, nisi Trajanus, laudatissimus Princeps, eius damna præsentiens, hoc intestinum malum excinderet, exemploque suo cæteris, qui laudabiles esse cupiunt, exemplum relinqueret, delatotes veluti piaculares publicæ sollicitudinis victimas, in bonorum omnium exultationem, supra sanguinem noxiorum, ad lenta supplicia, gravioresque pœnas duci deberent. Quod factum referens & extollens Plinius Iunior, sic inquit: *Congesti sunt delatores in navigia raptim conquistata, ac tempestatibus dediti, abirent, fugerentque vastatas delationibus terras, ac si quem fluctus, & procellæ scopulis reserpassent, hic nuda saxa, & in hospitale littus excolet, ageret duram & anxiam vitam, relictaque post tergum totius humani generis securitate, mœreret.*

Idem in Agricol. in Præfat.

Plin. Iun. in Paneg.

Trajanum in eodem supplicio Titus prævit, ut Suetonius in eius vita commemorat, & ad hunc, vel ad illum respicit Martialis in suo Amphitheatro dum inquit:

Suet. in Tito, c. 8.

*Tërba gra-vis paci, placidaque inimica quieti,
Quæ semper miseras sollicitabat opes;
Traducta est Getulas (alij legunt Gyaris) nec cæpit arena
nocentes,
Et delator habet, quod dabat exsilium:
Exulat. Ausonia profugus delator ab urbe,
Impensis utinam Principis annumeret.*

Martial. in Amph. epigr. 4.

Verùm quoniam de his Delatoribus eorumque apud varios Principes præmijs, vel pœnis alij plura dixerunt, hæc tetigisse contenti, ad alia transitum facimus, interim tamen duo alia Batilij Emblemata, Adulatores pingentia ac pungentia, & post hæc scripta reperta, super addentes. Quorum primum ex lupi scalpentis assellum, quem devorare parat, effigie formavit. Alterum verò ad nostrum Cervum alludens, & hoc Disticho claudens:

Alex. Tiraq. Menoch. Dempster. Osuald. Cuiac. Petr. Greg. & alij ap. Amaiam in Rubr. C. de delat. lib. 10.

Batil. Embl. 117. & 118.

*Talis blanda iubant quem, & dulcia verba morantur
Assentatoris captus ab arte perit.*

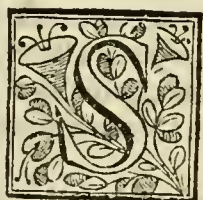
Novum omne cave.

EMBLEMA LI.

*Non nisi pendente laqueo de gutture profert
Locrensi populo, qui nova iura dabat.
Funis vitam adimit, Patribus nisi dicta placerent,
Præmia sed pariunt, dicta probata, viro.
O si funis adest, si nex, si pœna fuisset,
Quàm minor arbitrijs sedula turba novis.*

COMMENTARIUS.

VSPECTOS quoque, non minùs quàm Adulatores, vel Delatores, cuiuslibet fortis, ac conditionis homines habere Principes debent, qui facillè sibi constituta Maiorum, quidpiamvè aliud, ad communem Reipublicæ statum spectans, vel novis oneribus populum gravans, mutandum, innovandum, sive introducendum, suadent. Nam & hi solent sæpè sub specie recti decipere, gratiora, quàm veriora suggerere, & sub publicæ utilitatis prætextu, privatis suis commodis inhiare, Horatianumque illud, re ipsa, verissimum reddere:

Horat. lib. 2. sat. 3.

----- *Postquàm omnis res sua Ianum
Ad medium fracta est, aliena negotia curant,
Excussi proprijs.*

Vel Plautini Parasiti:

*Sed curiosi sunt hinc quàm plures mali,
Alienas res qui curant studio maximo;
Quibus ipsis nulla res est, quam procurant sua,
Et curiosus nemo est, quin sit male-volus.*

Plaut. in Strich. Act. 2. Scen. 1.

2 Hos vulgò *Arbitristas*, vocare solemus, quorū naturam, ingenium, & imposturas, ultra alios, paucis noster Ioan. Marquez satis eleganter perstringit, inquiens à Palatijs eliminari debere, quia sapè solent vana, iniusta, indecentia, vel effectū praxique impossibilia, ac semper perniciofa, sub exiguo pramio proponere; illisque respondendū esse, quod in simili, alijs, qui magnos thesauros, parva accepta mercede, se detecturos pollicentur, Ennius apud Ciceronem scripsit,

Marq. in gub. Chr. lib. 1. c. 16. pag. 95.

*Magnas di-vitias promittunt, & dragma petunt,
Ex ijs di-vitijs sibi deducant dragma, reddant cætera.*

Enn. apud Cicer. lib. 1. de divin. in fine.

3 Nos, eandem doctrinam æqua lance in cæteris suscipiendā, pari que studio suspectandam esse, consulimus, cordatumque quemlibet Principē, lento gradu, cautoque admodū iudicio, in his consilijs admittendis, vel exequendis progredi debere, monemus, quæ quicquam ex antiquis innovat. Pro quibus, in dubio utilitatis ac rectitudinis præsumptionem extare, graviter Politicorū omnium gravis ille Magister Tacitus docuit, dum dixit: *Super omnibus negotijs melius, at que rectius olim provisam, & qua convertuntur, in deterius mutari.*

Tacit. lib. 14. Ann. vide Lips. in polit. lib. 4. c. 9. & lib. 6. cap. 3.

Thucyd. li. 3. Cleoni tribuit Lycosthenes in Apoph. pag. 442. Dio Cass. lib. 52.

4 Vnde Thucydides, eā Rempubicā, quæ malis quidē, sed immotis legibus utitur, præstantiorē illa esse inquit, quæ bonis quidē, sed tamē mobilibus, & incōstantibus. Et Dio Cassi⁹ memorat, Augustū Cæsare ita Senatū Romanū exhortatum fuisse: *Postas semel leges constanter servate, nec ullā earū immutate: nā quæ in suo statu eadēq; semper manēt, & si non nihil vitiosa, utiliora tamen sunt ijs, quæ per innovationē, vel meliora*

Cassiod. li. 2. epif. 4

5 *indicantur.* Cassiodorus quoque, sub Theoderici Regis persona, sic in quadā epistola inquit: *Delectamur vetustatis invento, & sequi regulas constitutas libenter amplectimur, quia locus subreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter cōstituta servantur.* In idemque ipsum tendit frequens illa apud nostros Iuris Consultos animadversio: *Nil facile ex solemnibus immutandum, vel quæ interpretationem certam semper habuerunt, & in rebus novis statuendis evidentem utilitatem esse debere,*

L. et si nihil, D. de reg. iur. l. minimè, D. de legib. l. in rebus, de cōst. Princ. l. fin. cit. fin. part. 7. Ego plurimos refero in Alleg. de præced. n. 18. & 2. to. lib. 1. c. 4. ex n. 73. & lib. 2. cap. 30. ex n. 99.

6 *ut recedatur ab eo iure, quod diu æquum visum est.* Quibus sexcēta alia similia cōgerere possē, quæ passim apud alios, tã Leguleios, quã Politicos obviam sunt. Inter quos Bald. à Menoch. latè illustratus, hinc infert, quod *Omnia novitas mala præsumitur.* Ancharran. quod *Novitates semper pariunt discordias, idō odiosæ, & per consequens nō favendū eis.* Nevizanus, qui, *Has, filias diaboli vocat, & quod iudices, ne intrent in infernū, non debent placere eorum dominis, super novitatibus inducendis.*

Bald. d. l. in rebus. Menoc. li. 3. præf. 122. n. 116. lib. 5. præf. 32. ex n. 2. Ancharr. conf. 157. num. 8.

7 Sed omitti nō potest Tertullianus, ea, qua soler alia, gravitate, ac maturitate, nos docens: *Novum omne, & incognitum quod est, suspectū est.* Et D. Thomas, qui non contentus, quodā loco dixisse, nō solūm evidētem, sed evidētissimā, maximāque utilitatem esse debere, quæ nos ad

Neviz. conf. 11. n. 3. Morot resp. 9. ex n. 21. Valenç. cōf. 114. num. 28. 146. n. 47. 184. n. 6

8

Tertull. de præscr. D. Thom. 1. 2. q. 9. art. 1.

Idem d. q. 9. art. 2.

L. 18. tit. 1. par. 1.

L. testamenta 18.
C. de testam.Symmach. lib. 10.
epist. 54.

Idē lib. 10. ep. 47.

D. Aug. epist. 118.

Dio lib. 51.

Cassiod. lib. 12.
epist. 25.Lucian. var. hist.
lib. 1. fol. mihi 125.D. Th. 1. 2. q. 97.
art. 2.Balduin. in §. sed na
turalia, n. 24. & 25.
Inst. de iur. nat.Pet. Greg. de Rep.
lib. 5. c. 1. n. 20.

Arist. 6. pol. cap. 6.

Canonh. in Aph. 1.
to. pag. 690. & seq.Koch. Simanc. Pa
liarg. Amirat. Va
lenç. & alij pluresapud Me 2. to. de
Ind. gub. lib. 1. c. 4ex n. 73. & lib. 2. c.
30. ex n. 99. Cōtz.

4. polit. c. 25. §. 9.

& 13. noviss. Saa
ved. in Id. pol. pag.139. Euseb. in Theo
pol. pag. 466. Cau
fin. in Polist. li. 12.cap. 33. ex Pauf. in
Lacon.Plato in Dialogo
de Iusto.

res novas tentandas, & admittendas, suadeat, in alio, sic elegātissimè ait: *Lex non est mutanda, quoties experientia quippiam melius affert, ni tantum sit bonū, ut mala infinita novatio vincat.* Quæ verba sumta videntur ex lege quadā nostri Regis Alfonsi X. quæ pariter leges solvi mutarivè prohibuit, nisi *La sobejania, i asperedumbre del mal, q̄ de ellas se experimenta, aventaje una gran partida la bondad del bien, q̄ podia esperar se de su observancia.* Et in idem respiciens alia Imp. Arcadij, & Honorij, *Morem fidelissima vetustatis* retineri præcepit.

Eiusque solius argumentatione, & veneratione Symmachus, (quāvis impiè) eisdē Augustos ad tolerandā Ethnicorum iam cadentem Religionē hortatur, dū inquit: *Servanda est tot sæculis Fides, & sequēdi sunt nobis parentes, qui se quuti sunt sæliciter suos, &c. videro quale sit, quòd instituendū putetur, sera tamen, & contumeliosa est emēdatio senectutis.* Et iterum: *Institam divinis sensibus vestris ore iustitiā, ne adversum divi Gratiani definitionē, adversus rescripta tot Principum, novū hoc inducatis exemplum.* Nititurque hoc doctrina in damnis, quæ Respublica ferè semper, ex novarum legum, consuetudinū, aliarumvè rerum mutationibus, & innovationibus patitur. Quod in causa fuit, ut Cornelius Gallus rectissimè dixerit:

Eventus varios res nova semper habet:

Et signāter D. August. docere potuerit: *Ipsa mutatio consuetudinis, etiā quæ adinvat utilitate, novitate perturbat.* Et Mecænas ad Augustum apud Dionē: *Optimum esse ne nova quidem nomina in Rep. permittere.*

Quibus consentiens Cassiodorus: *Plerumque (inquit) solliciti sunt, qui mutatos rerū ordines intuentur, quia sæpè protendunt aliqua, quæ cōsuetudini probantur adversa.* Lucianus: *Sed ut videtur, sæpè numero mutatio in melius, maiorem malorum consuevit esse principium.*

Et D. Thomas: *Lex (inquit) non est mutanda, quoties experientia quippiā melius affert, ni tantum sit bonū, ut mala infinita novatio vincat.* Balduinus: *Periculosa est quidē omnis in Republica legum mutatio. Nam eam sequitur repentina quæstā, & morum & vitæ mutatio.* Petr. Gregorius: *Sæpè cōtingit in Republica, neglecta paulatim quædā immutatio, quæ si nō curetur, & emendetur, ad corruptionem, & interitum faciliè eam perducit, sit enim forma immutatio, & hinc sequitur eius, quod erat, destructio.*

Vnde inter omnes Politicos, & Iuris Consultos, nihil communius, Aristotele præeunte, receptū est, quàm Novitates, & Novatores cavendas, cavendosque esse, docere, & longo tēpore consuetis, etiam si deteriora sint, persistendum, quia minùs molesta inusuetis esse solent: Quod Nicolaus Causinus non malè significari posse inquit, per citharam Timothæi Milesij Musici, quam, Pausama testante, Lacedæmonij ad Sciadem suspenderunt, eundem multantes, quòd septem lyræ fidibus, quatuor addidisset. Hac veluti parabola significantes: *Nihil in Republica novandum,* ut Plato præmonuit, eisdem mentionem faciens, & sic inquit: *Novam ne musicæ formam introducamus, omnino cavendum: in quo periculum summum est, nunquam enim musici numeri immutantur, sine legibus civitatis, ijque e maximis.* De qua historia latiùs post Boëriū meminerūt Lilius Giraldus,

& Philippus Camerarius, Lacedæmoniorū de hac re decretū ad literam referentes, licet Plutarchus, & alij à nostro Bobadilla laudati, hunc Mūsicum, à Lacedæmonijs exulare iussum, *Frinem* appellent; & duas tantū chordas antiquis citharis addidisse tradant.

Lil Girald. in hist. Poët dial. 9. Cam. 1. subc. c. 18. in fi.

15 Nos verò, aptius, ni fallimur, de eisdē Novitatis periculis sub hoc, quod vides, Emblemate, nostrū Principem commonemus, ex Locrentium more defuncto, qui, ut post Demosthenē, plures alij passim Auctores enarrant, ad deterrendos ab incēpto Novatores, statuerunt, ne quis novam legem, novumvè aliquod institutum ad populū ferret, nisi prius inferto in laqueum collo, illud palā exponeret, ut si populo placeret, Auctore laudato, & remunerato, reciperetur, sin minus, confestim stricto laqueo suffocaretur, temeritatīque & inconsultæ innovationis pœnam acciperet.

Plutare. in Agide. Bobadil. plura alia cōtra novitates adducēs in polit. lib. 1. c. 13. n. 1. & melius c. 5. n. 9. & 10.

16 Qui sanè mos, a Persarū lege non multum discedit, qua, ut *Ælianus* commemorat, receptū fuit, ut si quis de rebus novis, ambiguisvè, atq; obscuris Consiliū Regi dare vellet, super aureo latere staret, atque si bona salubriaque in mediū cōsuluisse videretur, latere, in cōsiliij præmiū, accepto, discederet; sin verò contrariū, flagris asperrimè cederetur. Erat quippè apud eosdē Persas sancitū, ut in historia Danielis refertur: *Ne mutari ullo modo possit ullū edictum, aut lex, quā Rex Persarū condidisset*; licet ipsi omninò eisdem legibus planè soluti essent, ut iuris Perfici prudentes Cambysi apud Herodotum respondisse leguntur.

Demosth. in orat. cōr. Timocrat. Balduin. & Aldrobād. in d. §. sed naturalia, Conan. lib. 1. c. 9 n. 2. Spinellia politismē, lib. 2. c. 12. Matheaz. de via, & rat. iur. li. 1. c. 23

17 Cretenses quoque, ad eò Novitatis damna exhorrebant, ut inter primas ad Deū preces, illam haberent, ne nova aliqua consuetudo in ipsorum civitatem irreperet. Et Alexander ab Alexandro recenset, apud *Æginetas* cautum, ut qui novæ condendæ legis causam daret, invisus omnibus, & execrabilis fieret. Sicque & apud Indos, si quis aliquid perniciosus invenisset, nisi protinus remedio succurreret, morte plecti solere.

Ælian. de var. hist. lib. 12. c. 12. vide Conin. in th. pol. 2. p. pag. 241. Briff. lib. 1. de Reg. Perf. pag. 24. Dan. cap. 6. Herod. lib. 3. Briff. sup. pag. 22. Alex. 6. Gen. c. 14.

18 Tantiq̄ue hoc ad Reipublicæ salutem, & conservationem expedire putavit Lycurgus, ut, Plutarcho, & Suida referentibus, cum Lacedæmonijs leges, quas illis utiles esse putavit, dedisset, rogaturus, ut aiūt, Apollinem de alijs quibusdam, iure iurando eosdem Lacedæmonios adegit, ne quā ex ijs, quæ iā sancitæ essent, abrogarēt, donec ipse rediisset. Qui cū iurassent, audito Oraculo, fœnicem fore urbem, si leges ipsius retineret: nō revertendum sibi censuit, conservationēque illarū propriæ vitæ anteponeus, voluntario exilio in Cretam, sive, ut legunt alij, *Cryssam*, abiens, sibi ipsi manus attulit, cineresque suos in mare proiici iussit, ne fortè illis in patriā relatis, cives se sacramento solutos arbitrari possent, saluberrimasque leges abrogari prætenderent.

Plutar. in Lycurg. & Suid. ex eo, verbo *Lycurgus*.

19 Quam historiā *Alexius* etiā *Venegas*, non malè doctus suæ tempestatis Scriptor, litteris prodidit, addens tamen (nescio quibus motu rationibus) non in Cretam, vel *Cryssam*, sed in Vasconiā nostræ Hispaniæ, quam nunc *Vizcayam* dicimus, Lycurgum adventasse, eiq̄ue genti linguam Laconicam communicasse, quæ est illa, qua hodie utitur, & ex Laconia Vasconiæ nomen accepit.

Alex. Vanegas in Com. Comœdiæ Samarides.

20 Sed non minùs notabilis, & ad rem nostram conducens, illa mihi vi-

Muller. in hist. Sep-
tēt fol. 31. Besfold.
in disert. de Mo-
narch. c. 5. pag. 24.

Bened. XI. in Ex-
travag. 1. de privil.
in princip.

Celest. III. in cap.
quod dilectio, in
fin. de confang. &
affin. vide etiā tex.
in cap. si quis ne-
fciat, dist. 11.

Greg. Pap. in cap. si
ca 4. 25. q. 5.

Decian. cōf. 25 ex
n. 41. ad 48. vol. 1.
Ofasc. decif. 139.
n. 11. Georg. alleg.
15. ex n. 12. ad 16.
Ego 2. to. lib. 2. c.
27. ex n. 76. & lib.
4. c. 9. ex n. 35.

Aimoin. de gest.
Franc. lib. 4. c. 30.
Briff. de form. lib.
7. pag. 772.

D. Greg. li. 5. epif.
12. ad Montan. re-
latus in cap. iustitię
25. q. 1.

Neviz. in Sylva
nup. pag. 395. nu.
154.

Eraf. in hoc Adag.
pag. 518.

Sup. Embl. 29. per
totum.

Pet. Greg. de Rep.
lib. 7. c. 19. num. 3.
pag 484.

detur, quam ex Mullero Besfoldus enarrat, inquit, in Libonia rusticos, ac agrestes homines nobilium misera mancipia esse, & si vel diurnum laboris pensum dominis non solvant, vel alio modo eosdem irriterent, miserimè vapulare. Quos cum Poloniae Rex Stephanus, anno 1582. vocari, ac significari iussisset, durè se illorū conditionis misereri, ideòque velle eos à plagis, & verberibus vindicare, ac si peccaverint, mitissimam deinceps multam imponere: ei Rustici, antiquas se cōsuetudines mutari nolle, omniaque dura malle perpeti, responderunt, quàm novitatem aliquam introduci.

Neque silentio involvi possunt Pontificiæ sanctiones, quarū una huius doctrinæ hanc reddit rationē: *Nec mirum, quia plerumque parvitas novitates discordiā, præsertim dum ab eo, quod diu æquū visum est, per novā constitutionem receditur, nec quare recedatur utilitas evidens, vel alia causa subest.* Et altera: *In hac causa (inquit) cōsultius duximus, multitudinē, & observatæ consuetudini deferendum, quàm aliud in dissensionem, & scandalum populi statuendum, quadam adhibita novitate.*

Ideòque, omnibus semper sæculis, & apud Nationes omnes, improbata est frequens illa novorum Regum, ac Principū consuetudo, qui vix Imperij habenas adepti, se solos sapere putant, & arcem tetigisse Minervæ, facilèque à suorum prædecessorū legibus, stylo, modovè procedendi, discedunt, eorū gesta contemntes, mutantes, aut innovantes. Quos hac de causa Gregorius Papā, non Constructores, sed Everfores appellat, & pluribus Tiberius Decianus reprehendit, adiiciens post Baldum: *Quod successor Principis, contraveniens factis Antecessoris, dicitur contravenire sibi ipsi, ex quo semper est unum Imperium, & ab alijs spectet successoribus, quod ipse Prædecessori suo præstitit.*

Quam Talionis comminationem, iam dudū Dagobertus Rex Frācorum, referente Aimoino, & Briffonio, filijs suis his verbis, notatu dignis, scriptam reliquit: *Deinde reveremini me Patrem vestrum, qui rogare malo, cum passim iubere, ut statuta nostra in convulsa servetis, sicut i vestra à successoribus vestris servare voletis. Profectò scientes, quod si à nobis sancita contemtu habueritis (quod non arbitror) pari modo & vestra à posteris contemntur decreta.* Et hoc iustitiæ rationem postulare D. Gregorius, his quoque verbis ad Montanū scripsit: *Iustitiæ, ac rationis ordo suadet, ut qui sua à successoribus desiderat mandata servari, decessoris sui proculdubio voluntatem, & statuta custodiat.*

Pluribusque Ioannes Nevizanus ostendit, inquit, ob frequentē Principū consuetudinē, in his sanctissimis documentis violandis, effectum, ut veluti in Adagiū transierit, *Novitas Regis inducere novitatē legis.* Quod idē valet, atque illud, *Novus Rex, nova lex.* Quod in Erasmi chiliadibus reperitur, & in hunc sensum, in eo iudicio, accipi debet, licet Erasmus ipse in aliū referat, & non tam de scripta lege, quàm de moribus Regū intelligat, ad quos populi statim accommodantur, quiq; sæpè efficacius subditorum animos, quàm leges ipsæ movere solent, iuxta ea, quæ latè in commentario alterius Emblematis adnotavi.

Cæterum pro mea expositione, ultra Auctores suprā relatos, stare etiam videtur Petrus Gregorius, qui hanc consuetudinē, de qua lo-

quimur, & eius damna, his verbis proponit: *Deinde, ut experientia docuit, semper cum novo Rege, nova lex sequitur, novi Magistratus, novi amici, nova consilia, novi inimici, nova vestimenta, novus motus vivendi: in summa omnia innovantur, nec alia interdum de causa, quàm ut sui memoriam ex innovatione relinquunt: quod non solum singulis, sed etiam corpori Republicæ maxime damnosum est. Nam fœdera cessant, armantur vicini, confœderati invadunt, prædantur fortiores eos, qui debiliores sunt, &c.*

27 Neque abest Noster Saavedra, qui cum quodam in loco plura de damnis multiplicandarum, aut innovandarum legum dixisset, in altero ita sermone suum Principem admonet: *Procure el Principe acomodar sus acciones al estilo del País, i al que observaron sus Antecessores; porque aun las virtudes nuevas del sucesor, no conocidas en el Antecessor, ò en la Provincia, las tiene por vicios el pueblo, i las aborrece.*

28 Quod & ipsum, valdè à Prætoribus civitatum curari, & observari debere, satis doctè admonet, ex eisdem rationibus, Bobadilla, apud quem alia loca reperies, & præcipuè verba Francisci Patritij, quæ sic habent: *Civitas statim diligant, contentique eo, nihil moliantur, nihilque cogitent, quod alienum novumque sit, sed eam viam ire pergant, quam Maiores instituerunt, quæque aliorum vestigijs attrita sit: Novarum enim rerum studium sæpius Remp. labefactare solet, quàm eam aliqua ex parte meliorem reddere.*

29 Porro cum in omnibus, ut diximus, suspecta, periculosa, & quantum fieri possit, vitanda Novitas sit, tum maxime id Christiani Principes in rebus ad Religionem pertinentibus, curare debent, non solum ubi opinionum varietas, aut conscientiarum, quam vocant, libertas, in rebus ad Fidem Catholicam pertinentibus, & ab Ecclesia iam dudum ventilatis, ac definitis, intenditur, quod, quam sit damnosum, & execrandum, iam supra alio loco retulimus; verum etiam, ubi de novorum Sanctorum, & Reliquiarum veneratione tractatur, aut de novis Monachorum cœtib, collegijs, atque institutis introducendis, vel rebus quibuslibet alijs, quæ receptum, & antiquum Ecclesiæ cultum innovent, ut piè pariter, ac graviter in sacris Canonibus edocemur.

30 Re enim vera, sola Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic est Fons veritatis, hoc est Domicilium Fidei, hoc Templum Dei. Quò si quis non intraverit, vel à quo, si quis exiverit, à spe vitæ, ac salutis aternæ alienus erit, ut Lactantius Firmianus eisdem prope modum verbis scripsit. Nec aliter quies, ac felicitas rerum publicarum, iuxta D. Leonis Papæ certissimum documentum, acquiri cõservarique potest; nisi quæ ad Divinam Confessionem, Fidem, & Doctrinam Catholicam pertinent, politica quoque, ac secularis Potestas sollicitè tueatur, & à quibuslibet Novationibus hac in parte defendat, & Novatores in omnibus caveat, & insectetur.

31 Quo nomine ipsa Ecclesia, multis iam ab hinc annis Sectarios appellat, sic, valdè ad rem nostram, indicans, quàm sit omnis Novitas perniciofa, cum nullum aliud vocabulum, quo eos magis notare, & exprimere posset, invenerit. Adversus quos facit illud Ciceronis: *Morre Masorum, quæ essent Religiones, tenendas; & vetus ille versus, quo*

Saaved. in Id. pol. pag. 139. & 441.

Bobad. in Polit. lib. 1. cap. 5. n. 9.

Patric. de Repub. lib. 3. cap. 1.

Sup. Embl. 10.

Text & gloss. opt. in c. fin. de Relig. dom. & in c. unic. eod. tit. in 6. Par. Ribad. invita S. Ignat. lib. 2. cap. 17. Sim de Rep. lib. 4. cap. 10. & seqq.

Lactan. lib. 4. inst. cap. ult.

D. Leo epist. 26. & 31.

Cicer. 2. de legib.

Delr. in Adag. fact.
2. tom. pag. 242.

Proverb. 22. 20.

Lirinens. in lib. ad-
vers. proph. hæref.
novit.

Innoc. in cap. non
debet, de cõsang.
& affinit. Procem.
Clement. vers. *Vix*
aliquid.

Symmach. lib. 10.

Iuret. ad Sym. lib.
2.

Claudian.

Livius lib. 34. Ego
de parricid. lib. 1.
cap. 5. pag. 16. &
latius in 2. to. li. 2.
cap. 30. ex n. 63.

Agel. lib. 20. c. 1.

Iustin. in l. 2. C. de
veter. iur. enucl.
vers. *Quia in eo.*

Martian. Imper. in
Novell. tit. 5.

L. 11. tit. 1. par. 1.

Peluf. lib. 2. ep. 46.

Livius olim, ut Delrius tradit, solebat pro simbolo uti:

Moribus antiquis res stat Romana virisque.

Et proprius quod in Proverbijs habetur: *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos possuerunt Patres tui.*

Quem locum in eos contorsit Vincentius Lirinensis, sic appositis simè inquitens: *Quæ cum ita sint, iterum, atque iterum eadem mecum revolvens, ac reputans, mirari satis nequeo, tantam quorundam hominum vesaniam, tantam excecata mentis impietatem, tantam postremo errandi libidinem, ut contenti non sint tradita semel, & accepta antiquitus credendi regula, sed nova ac nova in diem quarant, semperque aliud gestiant Religioni addere, mutare, detrabere. Quasi non cœleste dogma sit, quod semel revelatum esse sufficit, sed terrena institutio, quæ aliter perfici, nisi assidua emendatione, inò potius reprehensione non possit, cum ardivina clament oracula, Ne transferas terminos, quos posuerunt patres tui.*

Cæterùm licèt hæc verissima sint, semperque Novitas timeri caveri que debeat, ut ex suprãdictis apparet, non tamen ita strictè hoc accipi volumus, quin exigente id temporum rerumque ratione, vel evidentis utilitatis consideratione, (ut iam suprã ex doctrina nostrorum Jurisconsultorum tengimus) iustum & licitum sit, aliquid ex Maiorum legibus, aut moribus innovare. Nam, ut Innocentius III. edixit non debet irreprehensibile iudicari, si secundùm varietatem temporum, statuta quandoque prædictis ex causis variantur humana.

Et quamvis Symmachus dixerit: *Leges in commune bonum procedentes, nunquam occasum pati;* verius tamen est, consenescere eas, lan- uere interdum, & mori, ut ex optimis Auctoribus docet Franciscus Iuretus, & apertè Claudianus dum dixit:

----- *Priscamque resumunt*
Caniciem leges, emendanturque vetustæ
Acceduntque novæ.

Vnde apud Livium Lucius Valerius de lege Oppia abroganda agens: *Quemadmodum (inquit) ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causa in æternum latae sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam, aut usus coarguit, aut status aliquis Reip. in utilem fecit; sic quas tempora aliqua desiderarunt leges, mortales, ut ita dicam, & temporibus ipsis mutabiles esse video.*

Quod & Sextus Cecilus I. C. apud Agellium non inficiatur, & ab antiqua Profapia, hoc est ipsorum Maiorum, ac Iurisprudentium disciplina descendere, graviter Imperator Iustinianus testatur. Quem sequutus Martianus: *Equali (inquit) in utroque æquitas est, vel promulgare quæ iusta sunt, vel antiquare quæ gravia.* Et Rex noster Alfonsus: *Emendar sus leyes, quando ent endiere, ò le mostraren raxon, porque lo deba hazer.* Et Isidorus Pelusiota sic inquitens: *Non grave, ac sceleratū est aliquid innovare, cū utilitas novitati adiuncta est. Nō enim noxia & utilia vetustate perpenduntur, verū id explorandū est, an in antiquioribus vitium inveniat, an contra in recentioribus virtus reperiat.*

36 Cum quibus sentiens Thomas Morus, inter alia, quibus suum Principem instruit, illud est, ut non solum inutiles, vel damnosæ leges emēdet: Sed & abrogatas consuetudine, haud temerè revocet, præsertim quæ diu desitæ, nunquam desideratæ sunt.

Thom. Morus in Utopia, lib. 1. pag. mihi 42.

37 Certè enim, cum secundùm eundem Iustinianum, omnis noster status sub perpetua mutatione consistat, ipsius temporis vicissitudo, cui temper parendum esse, omnium sapientum Apophthegmata nos docent, ut supra latè tradidimus, has quoque interdum legum, ut & aliarum rerum mutationes, & innovationes expostulat: Neque erubescendum est (eodem Iustiniano docente) si quid melius etiam eorum, quæ ipsi priores diximus, ad inveniamus, hoc sancire, & competentem prioribus imponere correctionem.

Iustin. Imp. in Authent. de nō alien. §. ut autem lex.

Sup. Embl. 43.

Iustin. in Auth. de nuptijs, §. nos autè

38 Politici quæ, iuxta doctrinam Canonherij, facere debent, quod Medici, qui contraria remedia morbis adhibent, quando priora nihil profecisse cognoscunt. Quod etiam Michael Hospitalius, his quæ sequuntur carminibus eleganter expressit:

Canonh. in Aphor. pol. 1. to. pag. 5:9

Hospit. lib. 1. carmin. cuius & aliorum in simili memini Ego in 2. to. lib. 2. c. 30. n. 63. & seqq.

*Quam melius Medici, qui quo nihil ante priora
Profecisse vident, adhibent contraria, leges
Decepti medicas, artemque valere iubentes:
Hoc nos illa modo, nuper quæ cepimus arma
Ponere ne pudeat, hominesque errata fateri,
Et magis apta malis, quæ sunt medicamina nostris
Querere.*

39 Quibus addo, quòd licèt suprà ex Tacito docuerimus, super omnibus negotijs melius olim ab Antiquis videri provisum, hoc tamen nō impedire, quin tempus, quod sapientissimum esse dixit Thales Milesius, quia omnia invenit, quod quæ, ut est in Adagio, Omnia revelat, aliquid, quod sit utile & laudabile nobis inveniendum, atque exequendum reservet, ut idem ipse Tacitus Claudium Imperatorem in Senatu perorasse commemorat, dum de alienigenis in plenum civitatis Romanæ ius cooptandis, tractaretur, his verbis: Omnia Patres Conscripsi, quæ nunc vetustissima credantur, nova fuisse. Piebei Magistratus post Patricios, Latini post plebeios, cæterarum Italia gentium post Latinos. In vetera scet hoc quoque, & quod hodie exemplis tuemur, inter exemplum erit. Et alibi, inquitens: Neq̄ omnia apud priores meliora; sed nostra quoque ætas multa laudis, & artium imitanda posteris tradidit.

Thales ap. Laert. lib. 1. cap. 1.

Erasm. pag. 362. ex Tertul. in Apolog. & alijs, Ego 1. to. lib. 1. c. 12. n. 11. & seqq. Bobad. d. lib. 1. cap. 5. n. 9.

Tacit. lib. 11. Ann.

Idē 3. Ann. c. 55.

40 Quæ verba, ut Lipsius ibidem animadvertit, haud disparibus sanè alijs Synesius Cyrenensis Episcopus sic expressit: Multas rerum utilium tempus invenit, aut correxit. Non omnia ad exempla fiunt, & singula quæ facta sunt, initium semel habuerunt. Demus & Nos principium meliori consuetudini. Et similiter licèt brevius Tertullianus: Omnis res anterior posteriori normam præmissit; & alij plures, quos & multa sacræ Scripturæ exempla in eandem sententiam adduxit

Lips. in notis ad Tacit. pag. mihi 177.

Synes. epist. 57.

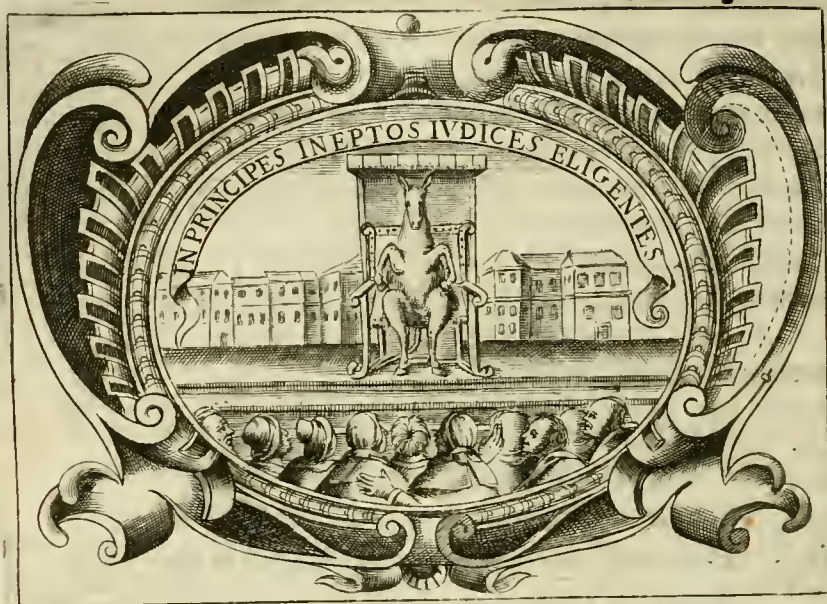
Tert. adv. Marc. 1. cap. 9.

M Ant. Perez in Penth. de Fide Act. Apost. pag. 58.

M. Fr. Antonius Perez, meritisissimus Abulensis Episcopus.

In Principes, ineptos Iudices eligentes.

EMBLEMA LII.

*Indice pro stulto Pistoria sedit assellus,
Dicere, vel nullus ius, vel uterque potest:
Si pudet, in-vigilet Princeps, populisq; remittat
Rectores, quales convenit esse viris.*

COMMENTARIUS.

Um ergo iam satis ex supra dictis cluceat, quanto pere Principes, si boni, ut oportet, esse desiderent, bonis quoque Consilijs; Consiliarijs, ac Magistratibus egeant, par est, ut eisdem de summa cura, & sollicitudine, quam in eorum delectu habere debent, tantisper admoneamus; ut sic illud Cassiodori verum efficiant: *Pompa meritorum est Regale iudicium, quia nescimus ista nisi dignis impendere, ut illud magis aestimemus elegisse, quod cunctos dignum est approbare: Nam quibus fas est de cunctis optimos querere, videntur semper meritos elegisse.*

Qui idem alibi, hoc in honorem ipsius Principis cedere, non minori verborum pondere, sic effatur: *Ad ornatum Palatij nostri credimus pertinere, aptas dignitatibus personas eligere: quia de claritate servientium crescit fama dominorum. Tales enim provebere Principem decet, ut quoties Procerem suum fuerit dignatus aspicere, toties se cognoscat reeta iudicia habuisse.* Et iterum: *Necessarium probatur esse: Reipub. personas*

Cassiodor. lib. 1.
epist. 12. & 43.

Idem lib. 4. epist. 3

Idem lib. 3. epist. 25

dignitatibus aptas eligere, ut cui iustitia committitur, maxima scientia decoretur, & bonis moribus ornetur; alioqui inefficax est ab homine exigere, quod agnoscat non habere, & confidenter petitur, quod inesse sentitur.

3 Firmiusque testimonium Regius in eandem rem nobis exhibet Psaltes, qui suos se oculos ad fideles terrae habere dicebat, ut secum in via immaculata sederent, sibi que ministrarent, quod perinde est ac si diceret, nullam non vigilantiam & diligentiam in bonis iudicibus, & Magistratibus populis praeponendis, adhibuisse.

David Psalm. 100. ubi Lorin. & alij.

4 Salomon quoque eius filius, tamen infusam coelitus scientiam habere meruerit, nihil prius a Deo postulandum censuit, quam probos doctosque sibi comites, & consiliarios concedi, quorum ope Regnum sibi commissum, recte gubernare valeret, & hanc sapientiam assidricem suam vocat, & habere desiderat, ut latius noster Ioannes Pineda considerat, & iuris civilis testimonijs illustrat.

Pineda in Salom. lib. 3. cap. 6. & 9.

5 Unde Iustinianus Imperator, & post eum Politici passim, & iuridicæ facultatis Auctores, multi sunt in eadem cura Regibus, ac Principibus commendanda, & in dotibus sapientiae, prudentiae, experientiae, ceterarumque virtutum, quae communitur in eiusmodi Consiliarijs, ac Magistratibus requiruntur, quas novissimè ad epitomè rededit Ioannes Maria Campana, & ante ipsum plenè & luculenter Rex Noster Alfonsus X. ab eadem vigilantia & diligentia, quam Reges in hac parte habere debent, exordiens, & sic inquit: *Acuciosamente, è con gran femencia debe ser catado, que aquellos que fueren escogidos para ser Iuezes, ò Adelantados, que sean quales diximos en la segunda Partida de este libro. Pero si tales en todo non los pudieren fallar, que ayan en si alomenos estas cosas; que sean leales, è amadores de su Rei, è de buena fama; è sin malà codicia, è que ayan sabiduria para judgar los pleitos derechamente, por su saber, ò por uso de luengo tiempo. E que sean mansos, è de buena palabra à los que vinieren ante ellos à juicio, è sobre todo que teman à Dios, &c.*

Iustin. Imp. in Authent. ut iud. sine quoque suffrag. §. eos, & §. ideoque, Matienç. Iunius; Bobad. Mastrill. Borrell. & alij ap. Me 2. to. lib. 4. c. 4 n. 2. Zipæ in tract. de iud. & Magist. Brantius de Senat. lib. 1. cap. 4.

Campana in tract. de requisit in iud. creat. L. 3. tit. 4. p. 3. L. 18. & 22. tit. 9. p. 2. ubi Gre. Lop.

6 Neque placet, quod quidam dicunt, & frequenter (proh dolor) in praxim deducunt, incognitos eligentes, eorumque sufficientiam in ipsis negotijs detegi, & informari posse sperantes. Hos enim satis redarguit D. Bernardus, dum æquè prudenter atque eleganter scripsit: *In Monasteria admitti posse homines (pe proficiendi: officia verò bonos facilius recipere; quam facere. Et hac propter ad ea viros probatos oportere deligi, non probandos.*

D. Bernard de confid. ad Eug. lib. 4. cap. 5.

7 Quod sensit etiam Imperator Iustinianus, dum praecedens bonitatis testimonium requirit, his verbis: *Quis enim non diligat eum, & bonestate compleri magna putet, si nostro decreto, iudicioque tui culminis ad cingulum veniet, testimonium quidem habens, quia sit optimus.* Nec longè abest Tacitus inquit: *Melius est officijs, & administrationibus non peccaturos praeficere, quam damnare cum peccaverint;* & magis in terminis Cassiodorus statim latius referendus, qui in primo propectu cunctationem, requirit: *Dum multi fallunt Principis animum, cui semper votum est praestitisse.* Et Ennodius sic inquit: *Expertis bonos debetur*

Iustin. d. Auth. §. eos.

Tacit. in Agric.

Cassiod. lib. 8. epistol. 22. Ennod. dict. 5.

ingenijs: vix mediocre cultum exigunt non probati. Illa sunt vera præconia, quæ longus suber elicit, blandimentum est, nõ iudicium; quotiens laborem gloria ingesta præcesserit, &c.

Tacit. 4. Ann. Brantius in Senatore, lib. 2. cap. 4.

Maximè cum sint multi, qui vel valdè experti & probati: *Acribus inijtjs, in curioso tamen sine, se in his muneribus habent, ut verbis Taciti utar, quæ benè Ioannes Brantius illustrat. Et certum fit, iuxta Boëtij sententiam, quòd, Collata improbis dignitas, non modò non efficit dignos, sed prodit potius & ostentat indignos. Cuius rei statim elegantem hanc rationem adsignat: Si ipsis dignitatibus, ac potestatibus inesset aliud quid naturalis, ac proprij boni, nunquam pessimis provenirent: neque enim sibi solent adversa sociari. Ita cum pestimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse, quæ se pessimis herere patiantur.*

Boët. lib. 2. cõsol. profa 6.

Idem Boet. lib. 3. profa 4.

Et alio loco: *Non ea vis est Magistratibus, ut utentium mentibus virtutes inserant, vitia depellant. At qui non fugare, sed illustrare potius nequitiam solent, nec possumus ob honores, reverètia dignos iudicare, quos ipsis honoribus iudicamus indignos.*

Salv. lib. 4. de provident.

Quod effecit, ut meritò dicere potuerit Salvianus: *Quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto?* D. Bernardus: *Non tu de illis es, qui dignitates virtutes putas.* Et antea Publius Syrus Mimographus:

D. Bernar. lib. 2. de cõfid. ad Eug. c. 7.

Loco ignominie est, apud indignum dignitas.

Simac. de rep. lib. 2. c. 12. n. 18. Bobad. in polit. lib. 2. cap. 1. n. 12.

Et noster Septimacensis Episcopus, à Bobadilla relatus, de Hispaniæ Tribunalibus condolere: *Tot Iudices, tot Tribunalia ubique à Pijssimis nostris Regibus crecta reperiri, & adhuc minorem curam iustitiæ, & Republicæ esse.*

Blesens. epist. 25. vi de Meipsum 2 to. lib. 3. c. 8. n. 25. An. Sylv. epist. 10.

Et generaliter Petrus Blesensis: *Officium officialium esse hodie iura confundere, lites suscitare, transactiones rescindere, dilationes innectere, suppressere veritatem, fovere mendacium, questum sequi, equitatem vendere, inhiare actionibus, versutias concinnare, &c.*

Et Aeneas Sylvius, sic in quadam epistola ad Portugalliæ Dorem Lupum scribens: *Vtinam omnibus Principibus idem animus esset; nõ sic omnes ignoratiæ plena forent provincia; nec summi Magistratus propter iniustitiam Officialium deturbarentur; atque dignitas ab Officiali, non verò Officialis propter dignitatem illustraretur.*

Abb. in cap. bonæ, elz. de postul. prel. plures, apud Mastrill. lib. 2. cap. 1. n. 68. & seqq.

Quapropter iustè docuisse videtur Abbas Panormitanus, communiter ab alijs receptus: *Quod eligentes non salvant conscientiam suam, eligendo illum, cuius plenam non habent notitiam. Meritòque à Persio notantur, qui imperitis officia Reip. conferunt, dum ait:*

Perf. satyr. 5.

*Non Pratoris erat stultis dare tenuia rerum
Officia, atque usum rapida permittere vitæ:
Sambucam citius caloni apta veris alto;
Diluis eleborum, certo compscere puncto
Nescius examen: Vetat hoc natura medendi.
Nævem si pòscat sibi per oratus arator*

Luciferi rudis, exclamet Melicerta perijisse
Frontem de rebus, &c.

14 Accedit his, quòd quemadmodum ubi eiusmodi dignitates, & officia dignis creduntur, digni quoque, & boni omnes exhilarantur, quia ut Cassiodorus ait: *Quicquid digno creditur, omnibus pro voto collatum esse sentitur.* Cui convenit illud Imperatoris Iustiniani: *Nam universis redditur, quod pro voto omnium, primatibus indulgetur.* Plinij Iunioris: *Omnium quae merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quam ad similes redunt.* Isocratis: *Omnes boni & docti, eos, qui praestantibus doctrina honorem habent, non magis laudant, & honorantur, quam si in ipsos omnia collata fuissent.* Ita ex adverso, vel Agathia docente: *Ani morum vis hebetatur, cum Reipublicae dignitates a ijs conferri sentiunt, nec honoribus extolluntur, quos laborasse conspiciant.*

Cassiod. lib. 4. epist. 4.
Iustin. in l. restituenda, C. de advocat. divers. indic.

Plin. in Paneg. ad Trajan.

Isocrat. ad Phil. ep. 4.
Agath. lib. 5. hist.

15 Et vel ipsae eadem dignitates indignis collatae vilescunt, ac decorantur, ut à D. Hieronymo traditur, dum ita ad Pammachium scribit: *Quamvis clarus honor, vilescit in turba, & apud viros bonos indignior fit ipsa dignitas, quam multi indigni possident.* Ut sic non miremur Catullum ob hanc causam mortem optasse, dum in Nonium Strumam his versibus stylum stringit:

D. Hier. in epist. ad Pammach.

Catull. Epigr. 53.

*Quid est, Catulle, quid moraris emori?
Sella in Curuli Struma Nonius sedet.
Per consulatum peierat Vatinius,
Quid est, Catulle, quid moraris emori?*

16 In eadem etiam querimonia multus est Petrus Costalius, dolens Bacchum, non solum in templis, ut apud Indos olim, verum hodie apud Nos in pluribus Tribunalibus positum esse, & praesidem agere, & hoc scitissimo carmine in similes Iudices, & eorum Electores insurgens:

Petr. Costal. in Pegm. pag. 102.

*Pampineis Lenae Pater redimite corollis,
Fascia cui longum cingit odora caput:
Cui philtera intextae praecingunt tempora vitte.
Inficit & rubeas uva Falerna genas;
Cuique gravi exundat pendens abdomine venter
Iureque latitiae diceris esse dator:
Quae te adlegerunt nostris suffragia rostris?
Quae tibi in orchestra fata dedere locum?
Quae vota in nostrum te conscripsere Senatum?
Vnde tibi latus clavus, & unde toga?
Te iurata latent Sancti consulta Senatus,
Te legum & iuris Pagina sacra fugit:
Quid distent nosticellis Chiaena Falernis;
Ergo tibi vitae sit status ille tuae.
An te Patricium Regina pecunia fecit?*

*Illa Magistratus una creare potest.
 Nostri quoque ignavis subsellia complet onagris,
 Et queritur Populus iura deesse sibi:
 Ecce igitur stomachans, rubricam tendit Apelles,
 Ne sutor soleas egrediare tuas.*

Filefac. lib. 2. selec
tract. 1. c. 4. pag. 26

Aurel. Victor. in
Vespas.

Amnian. lib. 28.

Idem lib. 27.

L. si cōstat, de ap-
pellat. c. 2. de elec-
t. c. 1. quæ sint Rega-
lia, cur latè adu-
ctis à Me de mun.
honorat. n. 131. &
seqq. Erasmi. in A-
dag. pag. 182.

Panorm de dict. &
fact. Alf. lib. 1. c. 6.
sive Æn. Sylv. in
not. ad eum. Pe-
tr. Gregor. de Re-
pub. li. 10. c. 6. n. 16

Horus, & alij apud
Pier. lib. 12. hiero-
gly. c. 1. fol. mihi
18.

Eras. in hoc Adag.
pag. 174.

Bobad. lib. 1. c. 6.
& 7. Pineda in Ec-
cles. pag. 1015. Ma-
tiens in Dial. relat.
3. p. c. 7. Cur. Phi-
lip. 1. p. c. 2. Iunius
q. polit. c. 18. & 82

Ioannes quoque Filefacus de hoc argumento eruditè pertractans, 17
ex Aurelio Victore commemorat, Præfecti Prætorio dignitatè Con-
stantini Magni avo viluisse, propter indignitatem eorum, qui illam
gefferant. Et ex Ammiano Marcellino, scopas, quibus nobilitatis Cu-
ria mundabatur, florere visas, & istud non aliud portendisse, quàm
indignos, & sordidos homines extollendos.

Sed adhuc magis memorandum fuit aliud portentum, quod Pisto- 18
rij in Hetruria contigisse, idem ipse Ammianus enarrat, dum in ea ur-
be Asinus, ipso meridie, Tribunal conscendit, & sellam Magistratui
deputari solitam, plenis clunibus occupavit. Quod, augurium fuisse
inquit, indignæ promotionis cuiusdam pistoris, qui paulò post ean-
dem in urbem, atque provinciam, ad Praturam electus, & mandatus
fuit.

Quo ex Portento, utpotè, iudicio meo, ad rem de qua tractamus 19
appositissimo, nostrum hoc, quod vides, Emblema formavimus, rati,
Principes, quibus Deus hanc supremam creandorum Magistratum
potestatem concessit, & à quibus eorum dignitas, auctoritas, & iuris-
dictio, tanquàm à fonte dimanat, ut passim iura nos docent, vel ex eo
admoneri posse, quo studio, qua cura, se in eorū electione habere de-
beant, & ubi ineptos deligunt, se Asinos deligere planè, ac plenè
cognoscant, vel Boves in civitate ponere, ut est in Adagio, quo Eras-
mus eos significari inquit: *Qui præter meritum evolvuntur ad summos
honores, &c.*

Nam si Alfonso Rex ipse Neapolis I. de ipsis Regibus, Panormi- 20
no referente, dicere veritus non fuit: *Regem illiteratum, esse Asinum
coronatum*, satis apparet, multò magis id iudicibus, qui prudentia, &
iuris scientia carent, aptari, neque aliud ad stultos Magistratus orna-
mentum propiùs, quàm asinas Midæ auriculas pertinere.

Asinus quippè, ut ex Ægyptiorum litteris Horus Apollo, & Pie- 21
rius Valerianus testantur, in fabulis, & in hieroglyphicis, pro imperi-
tissima persona ponitur, & in argumentum fatuitatis, atque demen-
tiæ semper habetur, atque ideo, homo rerum omnium ignarus, per as-
selli caput significatur. Græcisque, & Latinis Auctoribus Adagium
illud usitatissimum est, *Asinus ad lyram*, in eos, ut Erasmus inquit, ia-
ctari solitum, qui propter imperitiam nullo sunt iudicio, crassisque
auribus; illius testamentum, ex Marco Varrone, & Agellio, satis nota-
bile citans, qui filios sibi natos, vel nascituros, *Si Asini ad Lyrã* essent,
exheredavit.

Et planè non facilè exprimi possunt damna, quæ Regibus, ac Prin- 22
cipibus ipsis, eorumque vassallis, & populis generantur, ubi ignoran-
tes, improbivè, aut petulantes Consiliarij, & Magistratus, atque etiã

inexpertis, & ex Tyrunculis eliguntur, quæ latius apud alios legenda lugendaque relinquo, certè Iamblicus apud Stobæum, nullum maius malum Reipublicæ contingere posse inquit; & Cicero, plus nocivos esse, quàm hostes, pluribus probat, eam reddens rationem, quòd omnes omnium facultates positæ sint in potestate iudicantium, nemoque quicquam se obtinere dicere poterit, cum ad iudicandum datur iudex nequam & levis.

Iamb. apud Stob. ferm. 44.

Cic. orat. 4. in Verrem.

23 Et alibi, dolens, *Quòd eiusmodi in provincias homines mittimus, ut etiam si ab hoste defendant, tamen ipsorum adventus in urbes faciorum, non multum ab hostili expugnatione differant.* Ad quem locum quasi respiciens D. Isidorus: *Gravius (inquit) lacerantur pauperes à pravis iudicibus, quàm à cruentissimis hostibus: nullus enim pravo tam cupidus in alienis, quàm Iudex iniquus in suis.*

Idem pro lege Manil. col. 4.

D. Isidor. lib. 3. de sum. bon.

24 Et eandem similitudinem præoccupavit Amos Propheta, sic inquit: *Quia cognovi multa scelera vestra, & fortia peccata vestra, hostes iusti, accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta.* Et latè profequitur Ioannes Sarisberiensis, restè etiam addens, tales Magistratus gravius, atque insolentius peccare, quàm fures: *Quis fur (inquit) et timens furatur: hi autem delinquant conspenter. Fur laqueos legis timet, hi quicquid fecerint, legem putant. Lex furem deterret ab illicitis; hi ad illicitum malitiæ suæ compendium, legem trahunt.*

Amos 5.

Sarisb. in Policr. lib. 6. cap. 1.

25 Quod, quàm sit durum, & acerbum, satis apparet, cum nulla spes ultra salutis restare videatur, quâdo ab ijs venena porriguntur, a quibus erat antidotum sperandum. Vel contra legum & Sancti Concilij Tridentini decreta, iniuriæ nascuntur, unde iura iuriumque ac legum custodia, & observatio desiderabatur. Quod omnium malorum extremum appellavit Cæsiodorus, sic inquit: *Detestabilis est quidem omnis iniuria, & quicquid contra leges admittitur, iusta execratione damnatur; sed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilia provenire. Exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, & maius reatui ponitur, inopinata deceptio.* Et Alfonso Rex noster, & Legislator, maiorem mundi pestem, his verbis: *È por esto dixeron los Sabios antiguos, que en el mundo no a via mayor pestilencia, que recibir ome daño de aquel en que se fia.*

L. meminerint, C. unde vi, l. 1. in fin. C. de his qui ver. at. cap. penult. de pœn. Trid. sess. 24. de reform. Matr. c. 9. 1. t. Valenç. conf. 161. n. 85. & conf. 163. n. 140. Cæsiodor. lib. 4. epist. 27.

L. 3. tit. 19. par. 2.

26 Omnes sanè rectissimi, cum ubi Magistratus tales, qui suo respondeant muneri, deliguntur, creber Provincialium fermo sit, ut Sidonius Apollinaris scripsit: *Annus bonum de magnis non tam fructibus, quàm Potestatibus existimandum,* quam sententiam auream appellat, doctus & diligens eiusdem Sidonij Scholiastes Ioannes Savaro, dignamque, ut pro foribus Capitoliorum scriberetur, cum Kalendis Ianuarijs Magistratus, Scabini, & Defensores civitatum nominantur. In quibus, ob eandem spectationem, moris erat, ut ipsi anno, ex electis Consulibus, Cõsularibus factis nomen daretur, quasi (ut post Boetium Cæsiodorus scribit) *Fœlix à Consule summat annus auspicium, portaque dierum tali nomine dicatus annus, tempus introeat, faveatque relique parti fortuna Principis;* ubi fortè, non minùs aptè legi posset, *Prin-*

Sid. Apollin. lib. 3. ep. 6. in fine, & Boet. de cõsol. Philosoph. lib. 1.

Boet. lib. 1. de cõs. Cæsiod. lib. 2. ep. 1.

- Quis addo, in eisdem kalendis, ubi Principes nomina eorum, quos ex candidatis in Consules designabant, populo proponebant, ab eodem populo valida voce *Bonos, vel Optimos* acclamari solitos esse, ut Plinius Iunior insinuat, cum de Trajano in eius Panegyrico dixit: *Faciebas ergo, cum diceres Optimos, nec ipsorum modò vita à te, sed iudicium Senatus comprobabatur, ornarique se, nò illos magis, quos laudabas, letabatur.* Quo loci Iustus Lipsius, hunc ritum, ab alijs inobservatum, adnotavit, & ex eo alteri Senecæ lucem intulit; ubi ait: *Itaque verbo illo, quasi publico usus es, & sic Amicos dixisti, quomodo omnes Candidatos viros Bonos dicimus.*
- Indeque fluit, ut ad eiusmodi Honores, dum à Regibus conferuntur, non ineptè transferre possimus illud Psalmographi, *Honor Regis, iudicium diligit*: & Solonis Trochaicum: *Non erunt honores unquam fortuiti muneris*; sicut alij alias tradant expositiones. Maximè cum iure cautum legamus, quòd, *Disputare de Principali iudicio non oportet. Sacrilegij enim instar est dubitare, an is dignus sit, quem elegerit Imperator.* Quod D. Ioannes Chrysostomus his verbis imitari videtur: *Neque enim Rege suffragio suo aliquem eligente, aut honorem alicui apud omnes præconio suo decernente, sustinebit subditorum quisquam contradicere.* Et solùm eo casu, quo notoriè de electi malitia, vel de sinistra & subreptitia eligentis informatione constat, limitandum esse, Auctores, qui de hoc tractant articulo, notavere.
- Cum ergo in hac Magistratum electione, simul cum Regni salute ipsorum quoque Regum, ac Principum existimatio periclitetur, & iuxta Heliodori sententiam: *Magna negotia, magnos apparatus desiderant*; par est, ut ipsi per se, quantum maximè fieri possit, vel per prudentes, ac fidos Administratos, ad has electiones consultandas selectos, magnam etiam diligentiam adhibeant, nullumque non lapidem in probis, aptis, litteratis, & undequaque dignis, deligendis Magistratibus moveant, quos ante acta vita, litterarum gradus, atque progressus, quos splendens Collegiorum Maiorum ignis, in sanguine, in moribus, in studijs, ad obrusam examinaverit, vel expertum, subactumque in Regijs Tribunalibus, forensibusque actionibus ingenium iudiciumque, commendet. Nam si, ut debent, quærantur, qui his officijs, ac ministerijs dignè præstare possint, deesse nunquam poterunt, ut aliàs, de Episcopis agens, dixit D. Gregorius.
- Ad Lydium quoque lapidem communis inter viros bonos, ac Deum timentes famæ & existimationis, promovendorum merita tangere oportebit, ut Lipsius animadvertit, rectè enim Plinius Iunior admonuit: *Tales nos crede, qualis fama cuiusquam est: singuli enim decipere, & decipi possunt, nemo omnes, neminem omnes sefallerant.* Quod & Tacitus censuit, quodam in loco inquit: *Huius semper errat fama, aliquando eligit.* Et in alio, sub persona Galbæ Imperatoris, *Si velis eligere, consensu monstratur.*
- Neque sperni debet illud insignis Castellæ Præsidis, & Episcopi Segovienfis D. Didaci Covarruvias examen, qui, ut Bobadilla noster enarrat, eiusmodi honorum Candidatos ad convivium, data ope-

ra, vocare cōsueverat, inibi que varios sermones, & quaestiones admittens, eorum prudentiam, scientiam, ac modestiam pertentare.

32 Pariter quoque hac in parte laudari, & imitari debet Ferdinandi Primi Neapolitani Regis exemplum, qui, ut Matthæus de Afflicis, & alij recensent: *Hæbat libellum nominum, & cognominum virorum bona opinionis, secundum diversitatem officiorum, & sic ipse magis dignos eligebat, prævia secreta inquisitione.*

33 Quod si non novus talis Candidatus in ordinem veniat, sed de eius promotione ad superius Tribunal agatur, qualiter se in minoribus gesserit, quodque sui specimen præbuerit, investigare oportebit, cum Evangelica veritate docente: *Qui in modico fidelis repertus fuit, super magna constitui debeat.* Et de suo Trajano dixerit Plinius, nihil apud eum magis prodesse Candidatis ad sequentes honores: *Quam peractos optimè Magistratus. Magistratusque Magistratu, honore honore petendum esse.*

34 Cui consonans Cassiodorus, quendam laudans, qui se hoc modo ad maiora paraverat, inquit: *Quia enim de priore senserimus præmio, secundæ dignitatis declarimus augmento. Nisi sunt tibi fascis ex fascibus, & naturam retinentes fœtus arborei, pullulaverant iterum decenter abscissi.*

35 Vnde passim in iure monemur, ut gradatim hæc munera conferantur, & data meritorum paritate, minoribus honoribus functi, ad maiora conscendant. Neque quemquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui laborum assiduitas, & stipendiorum prolixitas iuffragatur. Et in hoc omnem cuiuslibet bene constitutæ Reip. gubernationem, addo & ipsorum munerum maiorem aestimationem consistere, sapienter docuit Aristoteles, inquiens: *Omnis conservandæ Reip. ratio est, neminem ornare supra modum: sed exiguos potius, & diuturnos honores tribuere, quàm celeriter magnos. His enim talibus deteriores fiunt, & ferre secundam fortunam non possunt.*

Et elegantissimè Cassiodorus, huius documenti rationem sic præstans: *Dignitas, Patres Conscripti, dum ad incognitum venit, donum est: cum ad expertum compensatio meritorum: quorum alter debitor iudicij, alter obnoxius est favori. His enim aestimatione subvehimus, alios gratia promovemus, & ad omnes indulgentiæ vias nostræ se relaxat humanitas.* Et alibi: *Securus celsa conscendit, qui se in paulò minoribus approavit, & certo procedit vestigio, qui gradatim desiderio potitur accepto. &c. Qui & ipse idè, Patrius creatus, de eo vehementer lætatur, Quod non fragili facilitate fortunæ, ad apicem fœderum repentini successibus evolavit, sed ut crescere virtutes solent, ad fastigium præconiij conscendit gradibus dignitatum.* Et iterum Cyprianum laudans, ad Patriatus dignitatè, post plures alias, evectum: *Si favore (inquit) vestro dignus est, qui vel semel Regale potuit impetrare iudicium, quid P. C. vir magnificus merebitur Cyprianus, qui vobis toties gratior debet effici, quoties à nobis dignitates acceperit. De primo deniq; propectu potest esse cunctatio, dum mali fallant Principis animum, quando facile est illudere, cui semper votam est præstitisse. Hæc est certa gloria, hæc indubitata sententia, frequenter potuiss*

Afflic. in constit. Neap. lib. 2. rub. 5. f. l. 17. n. 3. Viscontus in concl. iur. verb. *hex*, Casill. to. 7. controv. cap. 41. num. 19.

Luca 19. 17.

Plin in Paneg.

Cassiod. li. 1. ep. 12

L. ut gradatim, l. honor, § gerendorum, D. de muner. & hon. l. fin. C. de Tyrone l. 1. C. ut omn. iud. l. 23. tit. 21. p. 2. l. 17. tit. 13. l. 6. tit. 22. ead. per. cū alijs apud Me in tractat. de muner. don. n. 54. & seqq. text. omnino legendus, in Lult. vers. *Ilud*, C. de princi. lib. 12.

Arist. lib. 3 de Rep. cap. 8.

Cassiod. lib. 1. ep. 13.

Idem lib. 8. ep. 13

Idem lib. 1. ep. 3. & 4.

Idem Cassiod. lib. 8. ep. 22,

mereri, per quod homines constat ornari. Hos etiam intrare nostram curiam decet, qui ad primos honores non expendunt meritum suum, sed cum magna susceperint, iterum maiora promerentur. Ornant quoque tales ei nostra iudicia gloriam, bene prius electus creditur, qui saepius approbatur, &c.

Livius lib. 32.

Et hoc est adeò verum, ut vel apud Livium legamus, hac sola ratione, Plebis Romanæ Tribunos repugnasse, ne Titus Quintius Flaminus veluti per saltum ex quæstura ad Consulatum traniret, sic omnia turbari causantes: *Iam ædilitatem (inquit) præturamque fastidiri, nec per honorum gradus documentum sui dantes, nobiles homines tendere ad Consulatum, sed transcendendo media, summa imis continuare.*

Tacit. Ann. 3.

Et Cornelius Tacitus, nimiam hanc & præporam ambitionem, Brutidium, alioqui benè meritum, dum ad suprema non gradibus, sed saltibus elevari gestiebat, præcipitem egisse, his verbis ostendit: *Brutidium, artibus honestis copiosum, & si rectum iter perageret, ad clarissima quæque iturum, festinatio extimulabat, dum æquales, te in superiores, postremo suasinet ipse spes anteire parat, quod multos etiam bonos pessumdedit, qui spretis, quæ tarda, cum securitate, præmatura, vel cum exitio properant.*

L. 6. lib. 1. tit. 1.
Cod. Theodof.

Sed præstat severissimam Imp. Gratiani, Valentiniani, & Theodosij legem subicere, quæ hos increpans saltus, sic habet: *Nihil est tam iniuriolosum in conservandis, & custodiendis gradibus dignitatis, quam usurpationis ambitio. Perit enim omnis prærogativa meritorum, si absque respectu, & contemplatione, vel qualitate etiam provectionis emerita, custodiendi, honoris locus præsumitur potius quam tenetur: ut aut posterioribus eripiat id, quod est debitum, aut inferioribus proficit, quod videtur in debitum.*

Plin. in Panegy.

Ac planè, verè Plinius in Panegyrico adferit, utile, ac salutare esse Præsidibus provinciarum, hanc habere fiduciam, paratum esse industriæ sanctitati quæ suæ maximum præmium, iudicium Principis, suffragium Principis. Addit quæ ante Trajani Imperium, si quis quid benefecisset, Cæsarem nescisse, aut si scisset, testimonium non reddidisse: *Ita eadem illa (inquit) negligentia, seu malignitas Principum, cum malè consultis impunitatem: rectè factis nullum præmium polliceretur, nec illos à crimine, & sorde, nec hos deterrebat à laude. At nunc, si benè aliquis provinciam rexerit, huic quæ ista virtute dignitas offertur: patet enim omnibus honoris, & gloriæ campus.*

Arist. 5. polit. latè
Bobad. lib. 1. c. 4.
per tot. & Capanà
de requis. elect. n.
85. & seqq.

Caveant autem qui his muneribus impertiendis invigilant, ut non nisi rarò, & ex magna causa ob solum Natalium splendorem, ea Nobilibus viris distribuant. Nam etsi non negem, cæteris paribus, imò & aliqua etiam inæqualitate existente, iustum esse, ut nobilitati plurimum deferatur, pro qua & ipsa, rerum benè gerendarum præfuntionem extare Aristoteles, & plures alij à Bobadilla relati, constanter docuerunt. Hoc tamen, ut ipsi iidem adiiciunt, ita accipi debet, si eadem Nobilitas, cum necessarijs alijs partibus, & artibus ad gerendum Magistratum, sit coniuncta, nec omninò virtute destituta reperiat.

Iuven. satyr. 8.

Alioqui nemo ambiget: *Miserum esse (ut Iuvenalis ait) aliorum in-*

cumbere famæ; atque ut Velleius Paterculus tradit: *Optimum quemque nobilissimum esse*; & in cuiuscumque animo virtus insit, ei plurimum esse tribuendum. Quemadmodum, iuxta ipsius Aristotelis doctrinam, & exemplum, si tibicinem, aut organicum querere iuberemur, non nobilem, aut divitem quereremus, cū sola nobilitas, atque opes, nihil omnino iuvent ad rectè, & ex arte canendum; sed eum quidem, qui illa arte excelleret, & organorum posset exhibere præstantiam: quæ prævit ipsius Magister Plato: *Non ideo (inquiens) Magistratum alicui dabitur, quia dives est, aut huiusmodi quicquā possideat, aut robore magnitudinē, vel generis claritatem; sed ei, qui positus legibus parebit maximè, & hac re ceteris sciens, in civitate præstabit.*

13 Hincque de Tiberio, antequam Principatum initio laudabilem, in deterius verteret, apud Tacitum legimus: *Sic in mandandis honoribus nobilitatem maiorem, militiaque claritudinem spectasse, ut simul in promovendo, inlustres domi artes inspiceret, sicque satis constaret, non alios potiores fuisse*; & conducunt verba Apulei, quorum supra in alio Emblemate memini.

14 Eadem quoque attentione, & sedulitate in cavēdis nimis ambitiosis, & minis honestis, ac legitimis medijs ad eiusmodi dignitates aspirantibus, procedere oportebit, qui sursum, deorsum, rursus, prorsus, ut benè Filefacus animadvertit, omnia versant, ut aliquo in pretio, tanquam rerū omnium periti, ac proinde civilibus officijs digni, habeantur; quosque, ut cum M. Varrone subdit: *Tāta invasit cupiuitas bonerū, ut vel cœlum ruere, dummodo Magistratum adipiscantur, exoptent.* Cui tamen imperitissimi, ut plurimum esse soleant, & de illis de quibus Socrates apud Platonē conquerebatur, ad plebeias, & vulgares artes solere semper omnes suam imperitiam fateri, in quibus peccasse non tanti est, ad Rempublicam verò, in qua gerenda periculossimè peccatur, se omnes aptos, ac peritos esse præsumere.

45 Etenim vel ob solam hæc nimiam ambitionē, se ipsis muneribus indignos efficiunt, iuxta eiusdem Platonis ex Socrate documentum, qui civiles honores hominibus, Imperij minimè cupidis, concedendos esse concludit, & multa imposta, si laborem administrationis detrectent, cogendos, ac compellendos: *Turpeque sibi videri, ut quis ad eam, vel sua sponte accederet, vel non coactus veniret, quamvis re vera non sua causa faceret, sed pro incolumitate civium: quod semper relictus esset suspicandi locus, se dignitatem, nō aliorum utilitatē respicere.* Quod Galbā re ipsa exercuisse Trāquillus scribit, & in suis Trajanis, & Theodosijs Plinij, & Pacatus valdè collaudat, & in Alexādro Severo Lāpridius, inquit: *Invitos, non ambientes in Rempublicam collocandos esse: dicitabat.*

46 Idemq; votum Symmachi urbis Præfecti fuisse videtur, dum in suis epistolis dixit: *Melius urbi nostræ in posterū consulētis, si eligatis invitos, nullosque avidius trahatis, quàm nihil desiderantes.* Et Martiani Imperatoris, qui ad res privatas, vel publicas sincerissimè gubernādas, homines invitos cogendos statuit. Quippè inquit: *Fœliorissimā fore Rempublicam, si a nolentibus, & actus publicos recusantibus, gubernaretur.*

Et in hoc tendunt plurima Civilia & Canonica iura, quæ docent,

Patere apud Lips. lib. 3. polit. c. 10.

Arist. lib. 3. polit. c. 15. Pōte de potest. Proreg. tit. de election. off. §. 5. n. 9.

Tacit. 4. Ann. 1.

Apulei. in lib. de Deo Socrat. Vide sup. Embl. 34. Marquez lib. 1. c. 5. §. 2. pag. 25 Bobad. lib. 1. cap. 7. & 8.

Filefac. 2. sel. tract. 1. cap. 4. in fin.

Plat. Alcib. 1. ornat Bobad. lib. 1. c. 6. n. 1. & seq. Brāt: de Senat. lib. 1. c. 8.

Plat. lib. 1. & 7. de Rep.

Suet. in Galb. c. 15.

Lampr. in Alex. Severo. Symmac. lib. 3. ep. 81. & 10. epist. 30.

Mart. Imp. in novell. tit. 1.

L. contra publicā,
C. de re mil. lib. 12
l. fancimus, C. ad
leg. Iul. rep. c. mi-
ramur; in fin. dist.
61. c. fancimus 17.
q. 7.
Plin. Iun. lib. 5. epi-
stol. 15.
Claudian. lib. 3. de
laud. Stilic.

Idem in Cōf. Māl.
Theod. in princ.

Sallust. in Catilin.
Bobnd. lib. 2. c. 7.
num. 15.

Tacit. 1. ann. ad fin.
& 15. n. 9.

Brāt. in senect. lib.
1. c. 11. & 20. Ego
2. tom. lib. 4. c. 4.
n. 15. & seqq.

Curt. lib. 3.

Plin. Iun. lib.
epist.

Virgil. 3. Georg.

quòd *Honoris augmentum non ambitione, sed labore ad anumquemq; con-
venit devenire, & quòd notari ambitus solent, quos probitatis documenta
non adjuvant.* Necnò & bonorum Auctorū testimonia, quæ ultrò obla-
tos Magistratus, hac de causa pluris esse faciendos inquit. Quale est
illud Plinij Iunioris de Cornuti Tertulli, ad *Emiliae viæ curā promo-
tionē, latantis: Quòd sit licet, sicut est ab omni ambitione longè remotus,
debèt tamen ei incundus esse honor ultrò datus.* Et Claudiani, Stiliconem
laudantis, quòd sola fuerit virtute ad supremos Magistratus, nò solum
vocatus, sed coactus:

*Ipsa Tibi trabeas ultrò dedit, ipsa Curulem
Obtulit. Hæc ultrò fastos ornare coegit.*

Qui idem repetit, de Manlij Theodori Consulatu sermonem habens,
docensque, quòd virtutem, ut in summo hoc viro contigit:

----- *In vitam blandè vestigat, & ultrò
Ambit honor.*

Et generalius Claudius Mamertinus, hoc veluti requisitū in eiusmodi
electionibus ad meliorē ipsarum exitum postulat: *Vt otiosis, atque
alia curantibus, Provincia, Præfectura, fasces, sella curulis, atque insignia omnia
Magistratum deferantur.* Nam ambitio, ut Sallustius inquit,
à nostro Bobadilla laudatus: *Multos mortales falsos fieri subegit, magis-
que vultum, quam ingenium bonum habere.* Eorumque vitia, ut præclare
Tacitus addit, *Quò maiori dum præsent bonitatis imagine obteguntur, eò
in insensius flagitium post Magistratum adeptum erumpunt, datumque
est non raro exemplum præcavendi, quomodo flagitijs commaculatos, sic
specie bonarum artium falsos.*

Quod tamen nò ita amarè & strictè accipi volo, ut ob modicā ambi-
tionē per legitimos tramites ductā, usquequaque reprehēdi excludivè
debere censeā illos, qui suis litteris, & virtutibus nixi, & confissi; se
cognoscendos eligentibus præbēt, & Reipublicæ muneribus offerūt.
Sæpè quippè aliàs, ut prudenter Ioan. Brantius animadvertit, summa
ingenia in occulto laterent, ut Plautus in captivis dicebat, & iuxta il-
lud Senecæ Tragici: *Nullis nota Quiritibus
Ætas per tacitum flueret.*

Neque enim ita nunc benè agitur cū rebus humanis, ut virtutis &
scientiæ fores ad præmia pulsentur, unde licitū est, licitè vias tentare,
quibus se quisque possit tollere humo, & suæ fortunæ faber esse, à qua
virtus derelicta ac deserta, suum locū, atque dignitatem tueri vix po-
test. Quis enim neget, ut dicebat Q. Curtius: *Eximiam quoque gloriam
sepius fortunæ, quam virtutis esse beneficium.* Et iuxta illud Plinij Iunio-
ris: *Nulli cuiquam tam elarium statim ingenitū esse, ut possit emergere, nisi
illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat.*

Qua de causa Virgilius summi sui ingenij vires agnoscēs, turpe nò
duxit, his modis viam ad illud propalandum sternere, & liberè potuit
ac sine iactantiæ vitio, de se in suis Georgicis decantare:

----- *Tentanda via est, qua me quoque possim*

*Tollere humos, victor que virum colitare per ora.
Primus ego in patriam (mecum, modo vita superfit)
Aonio rediens, deducam vertice Musas.
Primus Idumeas referam tibi Mantua palmas.*

Illeque ipse Plato, qui adeo rigide in ambiciosos se habet, doctis & honestis viris permittit, ultrò se ad Reip. gubernationem inferre, tanquam ad rem necessariam, cum neque melioribus, neque similibus eam committi videant, atque experiantur. Et Isaias Propheta eodem forte charitatis zelo per motus, querenti Deo, quem ad populum mitteret? & quis ibi nobis? *Esse ego, mitte me;* ultrò & incunctanter respondit, non pertimescens de discrimine vitæ, quod sibi ex ea legatione ad eadem nuncinebat; quod, ut Hieronymus Regius, ultra plures alios, interpretatur, non tam fuit ultrò legationem expetere, sed à Deo sibi oblata non repugnater accipere, & in rem adeo necessariam, suum ministerium offerre, promptamque, ac paratam obedientiam, purgatis iam antea ferro candenti labijs, manifestare.

Atque apud Senecam legimus, sub Caij Caesaris Imperio, Mirmillonem vixisse, qui cum se forte ad Reipublicæ munera aptum agnosceret, & nihilominus ad ea raro vocari, *Quam bella atas perit,* exclamare solebat, quasi dolens, virtuti suæ occasiones, quibus posset emtescere, non contingere.

Planè, ubi se eò extendit & profert Ambitionis excessus, ut pecunia quis eiusmodi officia retare audeat, quæ scire debuit sola esse virtute paranda, cum hæc, ut Horatius ait, Repulsæ nescia sordidæ, incotaminatis honoribus gaudeat; procul erit ab eorundem consecutione mandandus. Nã et si in ijs, quæ directè iustitiæ administrationem nõ cõcernunt, qualia sunt Tabellionatus, Decurionatus, & similia, publicis necessitatibus suadentibus, tum in Hispania nostra, tum alibi, receptum iam sit, in nundinationem posse deduci, ex cõsilio D. Thomæ ad Ducisã Brabatiæ remisso, de cuius veritate, praxi, & intelligentia plurimi plurima tradiderunt, quos in unum Ego alibi cõgessi, qua sola allegatione contentus nunc ero. Non tamẽ defunt, qui vel in his contrarium tueatur, & receptæ praxis damna cõmemorent, ut cõstat ex peculiari tractatu ab insigni suæ tempestatis Theologo Fr. Francisco à Victoria hac de re anno 1552. typis excusso. Et in reliquis, quibus iudicandi munus, iustitiæque populis dicendæ, & administrandæ ex sua natura cohæret, concors omnium benè sentientium doctrina est, omnem venalitatem turpisque lucri questum, in eorum electione, & distributione exulare debere, reprobata Commodi, Zenonis, Anasthasij, & aliorum Imperatorum ac Regum, prava in contrarium introductione, qui ex his venditionibus, ut Suidas, & alij referunt, in gentem pecuniarum vim corrogasse leguntur.

Quam, licet Bodinus, & alij, urgentibus publici æranij necessitatibus, defendi posse prætendat, & Gallia hodieque passim observet, in qua sunt, qui referant, Ludovicum XII. ex officiorum venditione triginta milliones librarum percepisse, eamque consuetudinem imprudenter ne dicam impudenter à criminatione Modernus quidam excusare

Plato de Republ. dial. 1.

Isai. cap. 6. & 8.

Regiò in Latrobio sive de apper Episcop. fol. 15. & seq.

Senec. de provid. cap. 4.

Horat. 3. car. od. 2

D. Tho. in opusc. ad Ducis Brab. latinis. Bobad. Mastrell. Borrel Diana, & alij apud Me 2. tom. lib. 5. cap. un. n. 101. & in Polit. li. 6. c. 13. pag. 594

Innumeri ap. Me, ubi sup. Gasp. Ensl de consil. 2. part. pag. 28. & 29. Bodin. lib. 5. c. 4. pag. 854. Ammir. lib. 3. in Tacit. discurs. 8. Menoch. cas. 401. latè Ascaff. de ærar. ord. 188. 777. & 1359.

Suid. relatus à Cõtio in notis ad Authent. ut iud. sine quoq. suffrag.

Bodin. de Rep. lib. 6. c. 2. fol. 1010. & alij ap. Ascaff. sup.

Borer. lib. 2. histor. Dern. cap. 1. apud Ascaff. ord. 1359.

Euphor. five Bar-
claius de Iconib.
anim. c. 3. ubi de
Gallia, pag. mihi
394.

Hot. in Frac. Gall.
cap. 27. Benedict.
verb. *Duas habes,*
n. 55. Corraf. in l.
un. n. 14. de offic.
Conf. Petr. Greg.
lib. 25. synt. c. 1 r.
n. 7. lib. 36. c. 29. n.
20. & lib. 9. de Re-
pub. c. 1. n. 35.

Filefac. i. select. tit.
dignitas venalis.
Salvian. lib. 4. de
provid.
Ascalf. dict. ordin.
539.
Pet. Matth. in hist.
mortis Henr. IV.
Thuan. lib. 132. ad
ann. 1604.

Lampr. in Alex.
Severo.

Alex. Cassan. in a-
xiom. polit. ad A-
lex. Sever. cap. 15.
pag. 90.

tenter ex eo: *Quod satius videatur, professo pretio, dignitates à Principe, molem publicam subeunte, proponi, quam avaris purpuratorum (hoc est consultantium): suffragijs, in prædam concedere, qui ubi hac publica licitatio non est, obtrudunt Regibus candidatos, quos sibi munere charissimos fecerint, & quod à domino impetrant, deinde clientibus vendunt,*

Planum tamen est, vel omnes recti iudicij eiusdè Gallix Auctores contrarium sentire, damnaque huius corruptelæ flebiliter deplorare, ut & nuper Ioannes Filefacus latissimè fecit, in tractatu integro, què in detestationem venalium dignitatum scripsit; & Ioannes Savaro in altero de iure annui, quo Regi suo consuluit, parum è re, & dignitate Regni esse, si annua prætitatio tolleretur, nisi abrogaretur ipsa honorù emtio, & virtuti restitneretur, quod dudum pecunia, & ambitio ipsi rapuerunt. Exemplum etiam proferens Divi Ludovici Regis, qui id præstitit, ad gubernacula Reip. admotus.

Et prisca antea sæculis Salvianus, & ipse Gallus, his verbis eandè venalitatè execratur: *Quid est aliud dignitas sublimium, quàm proscriptio civitatù? Aut quid aliud quorundã, quos taceo Præfectura, quàm prædæ? Ad hoc honor à paucis emitur, ut cunctorum vastatione solvatur, &c.*

Quinimò & ipse Ludovicus XII. hoc tandem animadvertisse dicitur, eiusmodi mercatores officiorum, quod emissent aversione, sigillatim vendere solitos, inquitens. Et Henricus IV. ipsius etiã Gallix Rex, qui Petro Matthæo, & Augusto Thuano testatibus, serio hanc turpissimam Magistratuù nundinationem expendit: *Duplicia tributa à subditis exigere queritans, unum pro Rege, alterum pro officialibus; sed prius per posterius fieri intolerabile, vixque caveri posse, ut Rex, & subditi, simul non spolientur.* Nam præter quàm quòd experientia docet, huic quaestuarix venalitati turpiter prostitutas iacere dignitates ipsas iudiciales, etiam plebeculæ despicabiles, nullumque tam vilem cerdonem, vel coquum esse, qui non speret, se, filiumvè suum, etiam Senatorem, vel Præsidentem Parlamenti fieri posse, si pecunias undecumque corrosas adnumerare valeat. Quid est, quod miser populus non patitur ab his, qui non virtute parva, sed numulis emta dignitate superbiunt? dum pro uno aureo, quod Principi pendunt, infinitas revendendi carius iustitiam subditis occasiones architectantur.

Quod præoculis habens Alexander Severus, inter optimos ex Romanis Imperatoribus nõ immeritò computatus, nunquã Magistratuù nundinationè, ut Lampridius memorat, permittere voluit: *Honorè iuris (inquitens) & gladij nunquã vendi passus est, dicens, necesse est, ut qui emit vendat. Ego non patiar mercatores Potestati, quos si patiar, damnare non possum. Erubescio enim punire illum hominem, qui emit, & vendit.*

Quem locum latè, & eruditè illustrans Alexander Cassaneus, qui etiam ex Gallis esse conspicitur, alia ei similia congescit, inter quæ illud Salviani Mafsiliensis Episcopi, sic inquentis: *Nulla maior pauperum colorum est depopulatio, quàm Potestas, ad hoc enim emitur honor à paucis, ut cunctorum vastatione solvatur. Quo quid esse iniquius, quid indignius potest. Reddunt miseri dignitatum pretia, quæ non emunt: commerciam nesciunt, solutionem sciunt.*

Esseque usitatissimum, ac veluti gentium iure permissum, ut quocumque quis emit vendere possit, & soleat, ante Alexandrum Severum, de eadem licitatione officiorum agens, satis insinuavit Aristoteles, inquit: *Qui Magistratus emerint, hos quæstibus assuescere probabile est, cum summi imperia sint assequuti.* Senecaque dixit his verbis: *Nam Provincias spoliari, & nummarium tribunal, audita utrinque licitatione, alteri addici, non mirum: quoniam quæ emeris vendere, gentium ius est.* Et Cicero Verræ accusans, & sic inquit: *Te autem Prætor, quis Censor, aut legem metuerit, qua non tenetur: quoniam creatus lege non erat. aut animadversionem tuam, cum idem quod abs te emerat, vendidisset.* Unde velut in Adagium versus ille transiit:

Vendere iure potuit, emerat ipse prius:

Quod miror ab Adagiographis prætermisum.

Eademque ratio movit Iustinianum, & alios Imperatores, ut tantopere curaverint, Iudices, cæterosque Magistratus, sine quoquo suffragio, ullavè largitione, ad iustitiæ Tribunal accedere: *Consideravi enim, inquit, quod licet quæstus immodicus imminuitur Imperio, at tamen nostri subiecti incrementum maximum percipient, si indemnes a iudicibus conferentur: & Imperium, & Fiscus abundabit, utens vassallis locupletibus.* Et post alia: *Nullo eos præsumente cum fiducia redarguere, cum illi repente e emisse cingula pronuntient.*

Quas Novellas leges, illa famigerata Theodosij, & Valentiniani Imp. præcessit, quæ *Sanctimus* (inquit) *eiusmodi viros ad provincias regendas accedere, qui ad honoris insignia, non ambitione, vel pretio, sed probata vitæ, & amplitudinis tuæ solent testimonio promoveri.* Quæ supervenit ad tollendam aliam, quæ temporibus Honorij, & ipsius Theodosij, quasi in summa fisci inopia, honores pretio addici permiserat, ea tamen lege, ut quis propria pecunia eos emeret, non etiã ut liceret in rem eam mutuam accipere. Certè enim Honorius, velut invitus, hanc licentiam concessit, nam eum contrarium semper optasse Claudianus sic, de hoc ipsum laudans, scripsit:

*Trudit avaritiam, cuius sævisima nutrix
Ambitio, quæ vestibulis, foribusque potentum
Excubat, & pretijs commercia poscit honorum.*

Quem etiam eundem ambitum, bella civilia inter Romanos peperisse, & tantæ urbi lethalem fuisse, his versibus luget verius, quàm canit, Lucanus:

*Hinc rapti pretio fasces, sectorque favoris
Ipse sui populus, lethalisque ambitus urbi,
Annua venali referens certamina Campo.*

Supradictis illa quoque accedit ratio, quæ vel cæteris deficientibus satis urgens insigni Magistro Aragonio videtur, nimirum, quod cum Regibus à subditis, ob Magistratum constitutionem, & iustitiæ administrationem tributa pendantur, ut præter alios graviter docuit Caf-

Alex. Sever. c. 15.
pag. 90.

Arist. 2 polit. c. 9.

Senec. 1. de benef.
cap. 9.

Cicer. 4. in Verr.

Iustin. Novell. 8. in
princip. & Novell.
86. c. 3. Idè Iustin.
in l. 1. in princ. C.
de off. Præf. Afric.
cū multis alijs ap.
Med. to 2. lib. 4. c.
4. n. 14. & seqq.

L. sanctimus, C. ad
leg. lul. rep. Caronizate
apud Gratian. in cap. sancti-
mus.
L. pen. C. si cert.
petat.

Claudian. in Conf.
Honor.

Lucan. 1. Pharf.

Aragon 2. 2. q. 63.
art. 2. fol. 325.

Cassiod. li. 6. ep. 24

Iodorus, inquit: *Tributa nobis annua devotione persolvitis; sed nos maiore vicissitudine decoras vobis reddimus dignitates: ut vos ab incurstantium pravitate defendant, qui nostris iussionibus obsecundant, &c.* Eis gratis illam prestare debent, quod haud quaquam efficient, si ab ijs, quos huic muneri praeficiunt, pecunias exigant, & sic tacite subditos ipsos eorundem rapacitati tributarios efficiant. In quo maius sacrilegium, quam in venditione Praebendarum committi, Petrus Blesensis doctis argumentis evincit, post alia sic finiens: *Princeps ipse doceat venerationem iuris, donans Tribunalia, non vendens, quid mirum si vendant Iudices iura, si ipse Rex vendidit iudicia.*

Blesenf. relatus à P. Eusebio Noriëb. in Theopolit. 2. p. lib. 3. cap. 3.

Molin. de primog. lib. 2. cap. 5. n. 50. Marq. in gub. Chr. lib. 1. c. 11. §. 4. Mastrill. Ant. Velazq. Zapata, Acuña, & plures alij ap. Me 2. tom. lib. 3. c. 7. n. 8. & lib. 3. c. 15. n. 66 & lib. 4. c. 12. num. 31.

Marq. sup. lib. 1. c. 5. §. 4. fol. 128.

D. Greg. epif. 110.

Idem epist. 114.

Et contra venalita-
tem officiorum, vide
alia loca apud Sala-
zariū in Proverb.
2. tom. col. 950.

Celada in Iudith.
cap. 3. §. 3. n. 8.

Ego 2. tom. lib. 3.
cap. 19. & rursus
lib. 4. c. 4. n. 50. ubi
plures allego, &
inf. Embl. 55. in fin.

Potest etiam denique altera ratio subiungi, quod cum in hac Officialium, seu Magistratum, de qua agimus, electione, in Regum Personis, ut saltem dignum eligant, in alijs, qui eis ad hoc consulunt, & assistunt, ut digniorem proponant, sub peccati reatu, probati quique Auctores requirant, cum cautionibus, & temperamentis, quæ late & doctè Ludovicus Molina, M. Marquez, & alij plena manu à Me alibi laudati, tradiderunt, satis apparet, hoc requisitum ullo modo servari non posse, cum absque prævia aliqua consultatione, quæ ut idem Marquez benè subiunxit, has electiones securiores facere solet, illi eliguntur, & promoventur, qui plus in licitatione pretij contulerint, quod satis prævidit, & his verbis scriptum reliquit D. Gregor. *Quid per hoc aliud agitur, nisi ut nulla de actu probatio, nulla sollicitudo de moribus, nulla sit de vita discussione, sed ille solummodo dignus, qui pretium discussit, aestimetur.* Et iterum alio in loco: *Vbi non merita, sed pecunia suffragatur, restat, ut nihil sibi probitas, nihil sibi deferat industria, sed totum auri profanus amor obtineat.*

In quibus quidem referendis, paulò latius calamum currere passus sum, quod his iniquissimis ob peccata nostra, & ingruentia bella, temporibus, non desunt aliqui, qui hoc congerendarum pecuniarum medium proponant. Quibus, faxit Deus, ne Reges nostri unquam piæ aures accommodet; sed gloriosis Antecessorum suorum vestigijs insistant, apud quos, ut inquit P. Celada, antiquissimi, & laudatissimi moris fuit, ut meritis mercetur hæc munera, & ut quos in Magistratus eligunt, integritate muneris redimant honoris impensas. An autem iustum, vel expediens videri possit, quod Reges & Principes extraneos à suis Regnis homines, in consilia tua secretiora, tam Belli, quam Togæ recipiant, vel eisdem publica Magistratum, & Administrationis iustitiæ munia, naturalibus neglectis, permittant, quaestio est, quæ frequenter solet ab omnibus Iuridicis & Politicis Scriptoribus agitari, & quæ, si altius repetenda, & retractanda esset, integrum caput, imò & volumen expostularet. Caterum quoniam alibi, omnes ferè, qui de ea agunt, plenè congesti, & quid in ea sentiam, sufficienter aperui, hac nunc remissione contentus, huic commentationi, quæ iam sua mole laborat, sine impono.

(* ❁ *)

Lucernam alat, qui luce opus habet.

EMBLEMA LIII.

*Instaurat rutilum radiato in lampade lychnum,
 Quem iuvat exilis sedula cura foci.
 Sic Populi qui Rector amat radiare Ministros,
 Præmia, quæ accendant lumina clara, dabit.
 Namq̄, ut ab infusa splendescit Pallade flamma,
 Præmia iustitiam continuata fovent.*

COMMENTARIUS.

EADEM ratio, quæ bonos & fidos Cõsiliarios, ac Magistratus Regibus Principibusque commendat, æquo postulat iure, ut quos tales experti fuerint, summo in honore habeant, & iustis præmijs ac muneribus prosequantur. Nam licet Iustus Lipsius, velut arcanum dogma suggerens, sentire videatur, bona consilia præmijs afficienda non esse, ne quis spe illa adipiscendi à vero desectat, & ad Principis consulentis gratiam loquatur, vel superbia tumere incipiat, dum se placere præsumit, ut iam supra in alio Emblemate tetigi. Reliqui tamè Politici, quos Reinhardus Coningus refert, & sequitur, in cõtraria sũt opinione, vel illã Lipsij rectè limitãdã existimant, ut licet in continenti, & ob singula suasa & cõsilia, remunerari non debeant, ne illa venalia habere videantur, & mercedẽ expectare pro eo,

Lipf. lib. 3. polit. c. 8. num. 11.

Sup. Embl. 46.

KecKerman. Althus. And. Rei, & alij apud Coning. in Th. pol. 2. par. cap. 32. pag. 242.

Iul. Paul. in l. ult.
de codic. ob-
cauf. cum simi-
l. 48. tit. 14. par. 5.

quod gratis, & ex suscepti officij obligatione facere tenentur, contra Iuris Consulti Pauli responsum: Postmodum tamen, summo studio, ac vigilantia de ipsis, quos sibi, longo temporis tractu, benè, ac fideliter inservisse ac consuluisse compertiunt, honorandis, amplificandis, ac locupletandis, curare Principes oportere, ut hoc pacto eosdem in fide, & officio constantiores, atque alacriores efficiant, & alios ad parem gratiam promerendam accendant.

Cassiod. li. 2. ep. 16
Infr. Embl. 72.

Nutriunt quippe (ut Cassiodorus ait, & in alio loco latius dicemus) *præmiorum exempla virtutes: nec quisquam est, qui non ad morum summam nitatur ascendere, quando remuneratum non relinquitur, quod conscientia teste laudatur.* Et secundum Claudianum:

Claudian. de laud.
Stilic. lib. 2.

----- *Egregios invitant præmia mores,
Hinc prisca redeunt artes, sælicibus inde
Ingeniis aperitur iter, despectæque Musæ
Colla levant.*

Dio Cass. in Aug.
lib. 52.

Quam sententiam satis probat, apertèque confirmat Mæcenatis ad Augustum Cæsarem monitum, quod a Dione Cassio his verbis in eius vita refertur: *Eos qui rectam sententiam, probamque dicent, & lauda, & honora, illorum enim inventis benè audies, &c.*

L. 18. in fin. tit. 9.
p. 2. & in l. 5 in fin.
eiusd. tit. & part.

Eandemque animadversionem, veluti in vim legis, à suis successoribus servari voluit Rex noster Alfonso X. nam postquam in una ex suis septem Partis accuratè disposuit, quas partes boni Iudices, & Magistratus habere, & quomodo se in his officijs gerere debeant, sic subiungit: *Equando los Iuezes tales fueren, debeios el Rei amar, è farse mucho en ellos, è fazerles mucho bien, è honra. Equando de otra guisa lo fiziesen, deben aver pena, segun el yerro que fuere.* Cui legi consonat illa alia Zenonis Imperatoris, dum inquit: *Qui enim suis consilijs, suisque vigilijs pro toto orbe terrarum diu noctuque laborant, quare non habeant dignam sua prerogativa fortunam.*

L. ult. C. de quad.
præscript. in fin.

Cassiod. li. 1. ep. 42

Et magis in terminis Cassiodorus, qui frequens est, in hac cura Principibus insinuanda. Nam in quadam epistola, inquit: *Remuneratio meritorum iustum dominantis prodit Imperium, apud quem parire nescit, quod quempiam laborasse contigerit.* Et in alia, postquam eandem sententiam repetijt, & Athlètarum Circensiumque æquorum exemplo commendavit, iustius hoc multò in Magistratibus probè ferventibus, & consulentibus, observari debere, his explicat verbis, sic bonum Magistratum depingens, ut piaculum duxerim ea hic ad litteram non transferre: *Quod si ita est, dignum videtur hoc homini reduere, qui per honesta cognoscitur obsequia placuisse. Per tot enim actionum lubricos casus, fixum tenuisti militiæ probatæ vestigium; & quod rarè in serviente provenit, permutatio iudicium nunquam circa te variavit affectum. Nec erat in te alieni iudicij quisquam invidus, cum etiam decessorum suorum ordinationibus redderetur adversus. Placere siquidem meruisti cunctis, cum semper diligenda custodis, silentium in secretis, in actibus onibus efficaciam, in observationis labore frequentiam: & quod rarum continentia bonum rebrâ hominum vitia fecerunt, cum multis præberes officia, nulli tuam*

Idē lib. 2. epist. 28.

operam venditabas. Vocabulum Principis nulla sorte maculasti, servans dignitatem nominis, exercitatione virtutis. Rursus in alia sic habet: S. Olympici currus agitator rapit premia post labores: si ferarum certamen inhonestum, velociter solet coronare victores; quam celeritatem remunerationis merebitur, à quo laudabiliter militia Sacramenta peraguntur, &c. Et denique signanter in alia: Benè (inquit) antiqua moderatione provisum est, ut laboris sui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundant, ne quis haberetur præteritus, qui probabili fuerat actione laudandus, &c.

Idē lib. II. epist. 35.

Idem eod. lib. II. epist. 37.

6 Possēque faciliè plura alia loca in eiusdem rei comprobationem adducere, cum nihil magis certū, magisque rationi consentaneum sit, quam ut ijs, à quibus fidelis actus exigitur, compensatio debeat imminuta præstari, & passim nostra iura proclament, virtutum præmia tribui Magistratibus merentibus convenire, iustissimosque & vigilantissimos Indices statuis posse imaginibusque donari: Et publicis acclamationibus collaudari, ut honoris eis auctiores deferantur processus; tamen si hæc propriè solis Principibus Romana solum antiquitas reservare, ut latè Iustus Lipsius observat.

L. & virtutum, C. de statuis, & imag. I. in fustissimos, C. de off. rect. provinc.

7 Quem acclamationum honorem, etiam post depositam administrationem conservari, his verbis Imp. Arcadius & Honorius statuerunt: Qui ex quaesura honore, aut officiali magisterio, aut comitiva utriusque ararum nostrorum, attonito splendore vigerunt, acclamatione excipiuntur solita, nec prætereantur ut incogniti. Circa cuius legis, explicationem, & illustrationem plura notatu digna Ego alibi commentus sum, post D. Sebastianum de Medina Cavallerum, qui circa eandem peculiarem repetitionem scripsit.

Lips. lib. 2. elector. cap. 10.

L. unic. C. de quaestoribus. lib. 12.

Ego in tract. de muner. honor. n. 289. & seqq.

8 Sed nihil mihi magis notatu dignum, vel quod strictius possit Principum animos ad hanc curam adhibendam cogere, visum, quam Anaxagoræ Clazomenij Philosophi dictum & exemplū, quod hoc nostrū (quod vides) Emblemata designat. Magnus enim hic vir, qui tempore Periclis Atheniensium Principis vixit, cuius & præceptor fuit, insignisque, & præclarus in contemplanda rerum natura habitus, ad eum ut fatale totius Græciæ exitum prædixisse dicatur; cum eidem Pericli in administranda Republica, atque in alijs rebus, magno adiumento fuisset; in gravescēteque iam ætate, ab eodem Pericle, alijs negotijs intento, irremuneratus ac veluti oblitus, negligenter, inedia vitam finire decreverat. Quod cum tandem rescisisset Pericles, ad Philosophi ades accurrit, precibusque ac lachrymis conatus est, illum ab instituto revocare, idque sui ipsius causa, magis quam Anaxagore. Cui ille, iam moribundus, atque animam agens, resecta facie, digitoque ad lucernam, quæ paupertinum tuguriolum illustrabat, intento: O (inquit) Pericles, & quibus lucerna est opus, infundunt oleum. Sic illi, amici, fidi que subadiuvæ, ac Consiliarij neglectum exprobrans, unde non vulgarem capiebat utilitatem. Scitum est namque eos, qui ob usum qualemcumque lucerna egent, illam abstergere, infusoque oleo cibare debere, ut & agrum, quibus eius fructu est opus, stercoreare:

Plutar. in Pericle,
Laërti^o de vit. Phi-
lofophor. in Ana-
xar.

Eraf. in Adag. pag.
269. & melius pag.
281.

M. Varro lib. 5. de
ling. Latin. Festus
verb. *Fontinalia*,
ubi Scalig. in notis,
& Rosin. de antiq.
Rom. lib. 4. cap. 14
pag. mihi 315.

Costal. in Pegm.
pag. 187.

Plin. lib. 7. cap. 30.
Alexād. lib. 1. Gen.
cap. 27.

Æl. Lāp. in Alex.
Sever. l. 4. C. de lo-
ca. l. 4. C. de contr.
fip. Aurel. Casan.
in axiom. pol. Ale-
xād. Sever. c. 12.

Spart. in Aurelio.

Aurel. Cassan. ubi
sup. vide Petil. qui
hæc nomina fidis
confiliarijs donari
solita, pluribus pro-
bat.

Cassiod. li. 9. epif. 8

Que historia a Plutarcho, Diogene Laërtio, & alijs latius refer-
tur, tantique præclarum illud prudensque morientis Philosophi do-
cumentum habitum est, ut vel iam ex tunc apud Græcos, & Latinos,
(ut Erasmus notat) in Adagium transferit: *Lucerna qui indigent, oleum
affundunt, sive lucernam alat, qui luce opus habet.*

Estque ei similis alia, quæ ex antiquo Romanorum more desumi
potest, dum iuxta M. Varronem, & alios, singulis annis sacra quædam,
Fontinalia dicta, solenni ritu peragere solebant, fontes & puteos co-
rollis, floreisque fertis honorantes, quasi dicerent: *Aquam hausisti, pu-
teum corona, & præmium, atque honorem ijs à quibus boni aliquid ca-
pimus, rependendum, significarent.*

Quod fati etiam novit, & exemplo suo comprobavit Dionysius
Syracusorum Tyrannus, qui licet præter ceteros crudelis, & inexora-
bilis fuisse dicatur, tantum tamen honoris, & iudicij Platoni, ad se in
consilium venire iusso, detulisse fertur, ut illi navem vittatam miserit,
aurato curru in civitatem receperit, eumque summis muneribus, & in-
credibili liberalitate honoraverit. Ex quo exemplo Petrus Costalius
Pegma deduxit, quo viros doctos, & Reipublicæ utiles, honorari de-
bere, his verbis edocuit:

Aspice ut eximius niveis ad templa quadrigis,

Ante hac non solito pergat honore Plato.

Ecce Syracusæ Princeps immanis in ora

Vittatam mittit (Regia dona) ratem.

Heu quanta est linguæ, quanta est præstantia cordis

Cogat, ut in frenos ponere colla duces.

Pompeius quoque Magnus hoc honore Possidonium Philosophū
Stoicum affectit, ut ad illius domum venturus, lictores, demissis fasci-
bus, ut Plinius narrat, ad stare imperaret. Et Alexander Severus Vi-
pianum Iuris Consultū, cuius opera in gubernanda Republica pluri-
mum usus est, non solum honoribus, ac pecunijs immensè ditavit, ve-
rùm & Patris, atque Amici nomine illum indigitare dignatus est,
Quemadmodum & Marcus Aurelius, testante Spartiano, suum Ma-
gistrum, & fidum Consiliarium Ferentinum, cui & statuam in Senatu
ipso poni mandavit, & Marcus & Verus Volusium Merianum, & alios
Iuris Consultos, supremique sui confessus assessores. Præclaro hoc a-
micitiæ nomine nexum indicantes, in quo duo veluti extrema à se in-
vicem longis spacijs disidentia, *Subditus, & Princeps*, admirabili cō-
fortione uniuntur, & in mutuos affectus, ille iusti & rationalis ob-
sequij, hic gratioris benevolentia, unicè conspirant. Adeo Regium
est, & esse debet, honoribus & beneficijs prosequi, per quos sibi salu-
taria ad Regium munus rectè exercendum consilia ministrantur, vel
rectis prudentibusque iudicijs Respublica æquo libramine tempe-
ratur.

Vnde Cassiodorus, hoc, Principale propositum vocat, & quasi sco-
pum, ad quem Regnantes oculorum suorum aciem dirigere debeat:
Principalis (inquens) propositi esse debet, beneficos labores palma remu-

nerationis ornare, ut vicissitudine, qua proveci gaudent, de pedes mordeantur, sibi que imputare possint, quod cleverissimis temporibus, iudicij Principalis premia non merentur.

- 14 Et Siracides in Ecclesiastico, in duobus cor suum contristari, scriptum reliquit: *Vir bellator desiciens per inopiam, & vir sensatus contemptus.* Horatio quippè monente:

----- Aut virtus nomen inane est,
Aut decus, & pretium rectè petit experiens vir.

- 15 Quod pluribus alijs antiquioribus exemplis relictis, nullus magis suo testatum reddidit; quàm Lescus Albus Polonorum Rex, qui, ut Cromerus tradit, & in nostri Emblematis terminis Petrus Gregorius recoluit, cum à Polonorum legatis ad tanti Regni solum sub ea lege vocatus esset, ut Gorovicium Ravitum Palatinum Sendomirientem, cuius opera, fidesque consilijs, multis retrò annis utiliter usus fuerat, procul à se amandaret: Ipseque Gorovicus multis rationibus Lescu, ut oblatam conditionem acciperet, hortaretur: nec propter se unum feniculum, & pauculos, atque eos incertos dies vitæ suæ, in aliam familiam transire Principatum sineret. Adhuc tamen ille, vel hac oratione magis commotus, conditionem magno animo repudiavit, illi còque legatis respondit, non tanti se facere Principatum, ut eius adipiscendi gratia, tam fidum Consiliarium perderet, ac proderet, immentemque, Magistratu simul, & patria eiceret.

- 16 Sunt enim, ut subdit Petrus Gregorius, Consultores fidi, veluti canes, qui præsidio sunt adversus lupos ovibus, quibus submotis, vagantur in incerto Principes, & multorum fallacis, & deceptionibus exponuntur; & ut Africanus Rex ille Micipsa apud Sallustium dixit: *Nò exercitus, neque thesauri præsidia Regum sunt, verùm amici.*

- 17 Quod & præclare docuit Cyrus apud Xenophontem, inquiens: *Non aureum istud sceptrum est, quod Regnum custodit, sed copia amicorum ea Regibus sceptrum verissimum, tutissimumque.* Et Cicero, illud Agamemnonis adducens, quem tradit Homerus, plures sibi Nestores, hoc est fidos & prudentes Consiliarios, contingere, quàm plures Aiaces, delideasse.

- 18 Quapropter expedit, ut eorum fides, ac virtus, qui in hoc excellere viti fuerint, præmijs, & honoribus cumuletur, ut Clisthenes Sicilia Tyrannus, vel cum eo Consiliario fecit; qui sibi liberè, sed verè, ac prudenter triumphum contradixit, quo facto, & populi gratiam Tyrannus magis adeptus fuit, simulque effecit, ut reliqui Còsiliarij deinceps libere, atque ex animi sui sententia suffragarentur. Cuius h. storix noster Saavedra in terminis meminit, hoc axioma constituens: *Premie el Principe con demostraciones publicas a los que ingenuamente le dixeren verdades.* Et ex Mariana addens, Lusitaniæ Regem Ioannem Secundum, quibusdam, vacantem quandam dignitatem ambiētibus, respòdisse, se eā in pectore iā prius Còsiliario ita fido, sibi que utili reservasse, qui nunquam ei adulatoriè vel ad placitum consulebat, sed id potius, quod sibi ac Regno magis expedire censeret.

Eccles. 26. 26.

Horat. lib. I. epif. 2

Crom. in hist. pol. lib. 7. Pet. Gregor. de Rep. lib. 24. c. 3. num. 6.

Petr. Greg. d. c. 3. in fine.

Sallust. in Jugurt.

Xenoph. in Cyri. poed. lib. 8.

Cicer. de senect.

Saaved. in Id. Pol. Emp. 48. pag. 329.

Hocque adeò est verum, & Regum semper ac Principū animis infi- 19
gendum, ut nedum ipsos benemeritos Magistratus, & Consiliarios,
dum vivunt, premijs, & honoribus prosequi debeant, verū & in ip-
sorum filijs eadem continuare, & in parentum muneribus, & officijs,
si se illis dignos, atque idoneos ostenderint, cæteris antepone-
re, quæ admodum multis iuribus statuitur, & à pluribus Auctoribus Iuridicis,
& Politicis illustratur, quos Ego alibi in unum congepsi, & plena ac
docta manu novissimus D. Hieronymus Altamiranus in copioso tra-
ctatu, quem de hoc solo articulo typis mandavit.

L. unie. C. de filijs
oficial. l. 5. tit. 10.
lib. 5. Recop. Iarè
Tiraq. Fulvius Cō-
stantius, Menoch.
Marquez, Pet Fab.
& plures alij apud
Me 2. to. lib. 2. c.
30. ex n. 36.

Senec. lib. 4. de be-
nef. cap. 30.

Cassiod. li. 2. ep. 2.

Idē lib. 9. epist. 23.

Ossor. de Reg. in-
stit. lib. 1. pag. 184.

Eccl. 46. 11. & seq.

Sup. Emb. 34. in fi.

Butgund. in Lap.
Lyd. c. 33. Nuñez
in quaest. polit. cō-
tra Senec. q. 1.

Quibus adridens Seneca, etiam ad inertes filios, pro suo modo, re- 20
munerationis obligationem extendit: *Hoc enim (inquit) debemus vir-
tutibus, ut non presentes solum illas, sed etiam ablatas è conspectu cola-
mus, & qui egregijs maioribus ortus est, qualiscumque sit, sub umbra suo-
rum lateat, & ut loca sordida repercussa Solis illustrantur, ita inertes,
maiorum suorum luce resplendeant.*

Et adhuc magis ad rem nostram Cassiodorus, sub Theoderici Go- 21
thorum Regis persona, sic loquens: *Non enim relinqui inglorios patri-
mur, qui generis claritate prædicantur. Currat quinimò honorum gratia
per parentes. Sub Imperio boni Principis omnium Fortuna proficiat: nam
quis desperet augmentum, ubi est in amore donum, & præstare propositum.*
Et iterum inueniens: *Quid P. C. de vobis iudicemus expendite, cum ad sum-
maram culmina dignitatum germinis vestri viros, quos nunquam vidi-
mus, eligamus; non fastidio negligentia, sed honorabili præsumptione natu-
ra: Idemque ipsum monitum Hieronymus Ossorius Regi, quem insti-
tuit, valde commendat, his verbis: Illorum virtutem, & abitis premijs
afficies, & eorum memoriam à quibus generati sunt, grata voluntate pro-
sequeris.*

Et hoc est, quod in Ecclesiastico dicitur, ossa bonorum Iudicum de 22
loco suo, id est de cinere pullulare, & in eis gloriam illorum perma-
nere, nimirum, quod in locum Parentum substitui debeant, & quasi
novi Fenices ex eorum cineribus renascantur. Quod tamen, quantum
ad Magistratum continuationem, ita accipi debet, si se proprijs li-
teris, ac virtutibus illorum capaces ostenderint, quod non infrequen-
ter fecus contingere solet, ut iam supra tetigi, & pluribus exemplis il-
lustrant novissimus Antonius Burgundia, & D. Alfonso Nuñez de
Castro. Alioqui in alijs rebus munerari, sive honorari debebunt, &
eis obtici poterit nobile illud Antigoni Secundi apud Plutarchum
apophthegma, qui adolescēti cuidam, qui patrem habuerat fortem,
quamquam ipse non ad modum videbatur bonus miles, postulanti, ut
patris sapientia ac merito, stipendium solveretur, respondit: *At
ego adolescens, non ob patrias, sed ob proprias cuiusque
viri virtutes, mercedem, & munera
dare soleo.*

Administri Principum.

EMBLEMA LIV.

*En tibi plura gerit, quàm lumina prae-
buit Argos,
Rex; Aures totidem, quin totidemq₃ manus.
Hac opus Imperio, fidis supplenda Ministris,
Regi hi sunt aures, lumina clara, manus.*

COMMENTARIUS.

VIDEOR mihi in praefatis satis superque honorum Con-
siliariorum, Consiliariorum, ac Magistratuum necessi-
tatem, qualitatem, atque auctoritatem, Principibus
commendasse. Sed adhuc ex inspectione praesentis
Emblematis commendatiorem efficiam. Quo, dum
Regem, tot simul oculis, auribus, ac manibus variega-
tum, exhibeo, satis ostendo, non posse solis suis sensibus cuncta com-
plecti, ut iam supra ex Tacito, & alijs probatum relinquo, neque magis,
quam unum hominem operari, ut noster Rex Alfonso, alios Re-
ges admonuit, dum dixit: *El Emperador, del Rei, maguer sean grandes
Señores, non puede fazer cada uno de ellos mas que un ome.* Arque ideò,
sine aliquo suae dignitatis dedecore, fidis Consiliarijs, ac Magistrati-
bus, quinimò intimis quoque, sibi que fidissimis, & amicissimis Aulicis
Administris uti debere, qui ei suos quoque oculos, aures, & manus
ad explendum tantum ministerium fideliter, ac gnaviter commo-
dent.

Tacit. 1. & 4. Ann.
& Nos sup. Embl.

45.

L. 12. tit. 1. par. 2.

Themisth inorat. 3. de amicitia, pag. 67.	Cui pictura ansam præbuit Themisthios, maximi inter Græcos Philosophos, & Oratores sui temporis habitus, ut Georgius Rhenmus, & Pater Peravius in Commentarijs ad eundem latè testantur. Hic enim, in quadam oratione, disputare incipiens, quomodo in eunda, & conservanda sit inter homines amicitia, quàmque eisdem, & maxime viris Principibus, sit necessaria, & cuiusmodi amicos deligere, ac diligere oporteat, sic habet: <i>Cumque vel privato homini, qui huius possessionis (scilicet amicitia) compos factus sit, plurimum ex eo iucrosæ licitatis accesserit, multò tamen plus ei accesserit, cui & multis civitatibus, & amplissimæ regioni imperare contigerit. Cui enim audienda multa sunt, & videnda multa, multorumque simul capeffenda cura est, huic pauca admodum aures duæ fuerint, aut oculi duo, unumque corpus, & unus animus: si amicitia sibi opes quaeserit, videbit persapè, audietque; minime etiam in consinio posita, & longinqua, Vatum, ac divinorum instar, cognoscet, ac pluribus, que admodum aij faciant, simul interesse poterit, &c.</i>	2
Idè Themist. orat. 17. pag 444.	Quo in loco Themisthios, Aristotelem sequutus videtur, qui similiter docuit, Principes ac Reges, ex his fideis Amicis, & Administris: <i>Nunc quoque multos sibi oculos, multas aures, multas item manus, atque pedes facere; & utrumque imitatus Synesius Cirenensium Episcopus, eadem ratione Arcadium Imperatorem admonuit: Posse Principes omnium oculis cernere, & omnium auribus audire, & omnium denique Consilij, unum tendentibus consultari.</i>	3
Arist. 1 polit. 12.	Hieronymus etiam Orosius, eisdem vestigijs, ut apparet, licet neminem citet, in hærens, sic habet: <i>Quo pacto uno tantùm ingenio, cuncta, que sunt Regibus exagitanda, provideri, unius oculis, omnia que sunt in Republica speculanda cerni, aut unius auribus, omnia postulata, & querela audiri, aut unius manibus effici, aut ad effectum destinatum perducipossunt?</i> Et apud Aristophanem reperio, Pseudatarbam Regis oculum appellari, quòd par eum cognosceret quid ageretur.	4
Synes. in orat. de Reg. ad Arcad. post princip.	Ac planè, antiqui Cretenses, ut Pictorius, & alij scripserunt, quamvis suum Iovem sine auribus pingerent, hoc anigmate significantes, Principem virum, & omnibus latè dominantem, audire neminem addecere, sed ex se omnia consequi, & id demum persequi, quod dicat rationis examen, & iustitiæ nulquam praeflorata integritas. Eundem tamen tribus oculis depingebant, quasi ius, & pluribus indigentem, ut posset cælum, terram, ac mare, quorum erat Dominus, perlustrare.	5
Oros. lib. 6 de Reg. instit.	Quin & Romani, suum Ianum, quoniam & superum, & inferum, ut Ovidius ait, Ianitor habebatur, & futura, & præsentia prospiciebat, non bifrontem tantùm, sed multoties quadrifontem, sive quadriformem, confinxerunt, ut præter plures alios D. Augustinus, & Lilius Giraldus observant; quasi tot formis, vel rostris, totque oculis indigeret, qui universa climata sua maiestate complexus, in quatuor orbis partes erat eodem tempore conspiciendus.	6
Aristoph. in Achar nenlib.	In cuius forè imitationem, Hebræorum Rex Manasses, ut Eusebius Pamphilius ex Maneti annalibus tradit, & in Sacra etiam Historia refertur, post interfectum Isaiam Prophetam, statuam sibi quincuplici ornatam facie ponere iussit, quo maior in eo prudentia, pro-	7
Pict. in Mytol. pag. 10. Rhodigin. li. 10 c. 3. Casaub. ad Athen. lib. 19.		
Ovid. in Fastis li. 1		
D. Aug. de civ. Dei lib 7. c. 8. Giral. de Dijs Gent. synt. 4. pag. 149. Euseb. de præp. Evang.		

videntia ac Maestas designaretur. Neque abest illa alia Lacedæmoniorum pictura, qui, ut Sosibius apud Zenodotum scribit, Apollinem, licet alioqui Sapientiæ Præsidentem Deum, cum quatuor auribus; totidemque manibus effigiabant, quod ijs, apud Ampelas pugnantibus; ea se figura visendum ostenderit.

Cui Causinus, ex Petro Bembo, similem aliam, de quibusdam Barbaris addit, qui coronas è culmo pictas, gestare solent, septem quasi auriculis intextas, & utriusque Apodosim; sive significationem eam esse inquit: *Viro prudenti res quam plurimas audiendas, manus deinde non segniter admovendas, prudentiæque partem, docilitatem esse, qua aliorum consilia libenter audimus, mox prudentibus sententijs, ponderata, si modo expediant; exequimur. Nihil enim aures sine manibus prosunt.*

Huc quoque referri satis aptè potest vetus Adagium, *Multa Regum aures atque oculi*; quod ex Luciano, & alijs observat Erasmus, quamvis hic; non ad Regum Administratos, sed ad Exploratores, seu Auscultatores referat, quos Reges, præsertim Tyranni, per provincias dispositos habent, quibusque velut auribus, ad cognoscenda, quæ de se dicuntur, uti solent, ut & Midas consueverat, qui ob hoc asini aures habuisse narratur; ut iam suprâ in alio Emblemate tetigi.

Conducit etiam ad nostrum, non parum, aliud simile D. Didaci Saavedra Fajardi, dum Sceptrum pinxit, pluribus oculis adornatum, cum lemmate, *His prævide, & provide*, ad eosdem nimirum, de quibus loquimur Consiliarios, & intimos Amicos, atque Administratos alludens. Quos item, ut apud Honorium reperio, Rex noster Ferdinandus Quintus, cognomento Catholicus, dicere solebat: *Que son como Antojos à los Reyes, que les aclaran, ò alargan la vista. Pero que es desdichado el Rei que por si no la tiene bastante, i necessita de tales Antojos.*

Sed verius oculorum appellatione illos donavit eiusdem Ferdinandi Sapiens Antecessor Alfonsus, ad Aristotelis doctrinam respiciens, cuius suprâ meminimus, & postquam dotes ac partes boni & fidelis Consiliarij, atque Administrati plenè recensuit, sic inquit: *E puso semejança de los Consejeros al ojo, por tres razones: La primera, porque las cosas que ve de lueño, antes las cata bien, que las conozca. La segunda, que llora con los pesares, è rie con los placeres. La tercera, que cierra, quando siente alguna cosa que quiere llegar à èl, para atañer à lo que està dentro. E tales debenser los Consejeros al Rei, &c.*

Quo etiam nomine Persarum Reges suos Satrapas, sive Primores Administratos; ac Consiliarios appellatarunt, ut Suidas inquit, Regisque oculi dicebantur, ut per quos Rex omnes spectaret, sicut Regis aures Delatores, per quos omnia, quæ ab uno quoque gerebatur audire solebat.

Quod sumtum ex Xenophonte videtur, qui hinc factum esse inquit, ut vulgò iactaretur, Persarum Reges multos oculos, & multas aures habere, prout & latius Doctissimus Briffonius prosequitur; & pluribus ornat, inter alia Apulei locum adducens, qui in libro de mundo, aulæ Persicæ factum ex Aristotele describens, sic ait: *Sed inter*

Zenod. centur. 4.
Adag. 54.

Bemb. in hist. Ven.
Causin. in Polit. li.
2. c. 9. pag. 72.

Erasm. in Adag.
pag. mihi 158.

Sup. Embl. 49.

Saaved. Emp. 55.

Honor. in Theatr.
polit. in relat. Histp.

L. 5. tit. 9. par. 2:

Suid. apud Dionys.
Gothof. in notis ad
Novel. Leon. 19.
pag. mihi 712.

Xenoph. in Cyrip.
lib. 4.
Briff. de Reg. Pers.
lib. 1. pag. 125.

eos Aures Regia, & Imperatoris oculi, quidam homines vocabantur: per quæ officiorum genera, Rex ille ab hominibus Deus esse credebatur, cum omnia, quæ ubicunque gererentur, ille Otacustarum delatione discerebat.

Ovid. epist. 16.

Vnde vulgatus ille Ovidij versus, quo dixit:

An nescis longas Regibus esse manus?

Melius forsitan diceret, non longas, sed plures, & quidem non modò manus, sed oculos etiam, atque aures: nam quot sunt in Repub. Magistratus, tot sunt manus, oculi, & aures Principis, quibus omnia, quæ ad populi sui utilitatem necessaria, & utilia sunt, ut diximus, perficit, intuetur, intelligit.

Quæ cum ita se habeant, nihil planè est, cur Reges, ac Principes fugilemus, qui sæpè vel semper, ultra publicos, ac communes alios Consiliarios, ac Magistratus, quorum oculis auribus, ac manibus cō-crediti sibi Regni manus exercent, aliquem præterea, aut aliquos, ex suis Aulicis in intimis habeant, cuius, quorumvè labore, industria, prudentia, ac consilio, pariter, ubi res postulat, uti possint, Monarchiæq; suæ gravem molem melius sustinere, & latè potens, ac patens Imperium facilius intueri, & foelicius moderari,

Lucan. ad Pison.
Iuven. satyr. 3.

Vt non fessa labat sibi pondere ceruix.

Et velut alter Atlas, qui ut Virgilius canit,

Virg. 6. Æneid,

Axem humero torquet, stellis ardentibus aptum.

Eundem interdum axem, in eiusmodi Amicorum humeros, ut & ille in Herculis, reclinare.

Hoc enim in illis dumtaxat reprehendi, ac succenseri potest, qui Regni curas, atque habenas à se penitus amoveant, & alijs committunt, & ignaviæ, ac locordiæ dediti, sola exteriori Regum purpura, seu figura contenti, vitam agunt; quos contra, plura iam, supra in alio Emblemate dixi, & novissimè Alexander Cassaneus, & Philippus Camerarius plurima tradunt.

Sup. Embl. 18. A.
lex. Cass. in axiom.
polit. c. 10. pag. 69
& seqq. Camerar.
cent. 1. cap 90.
Erasm. in Adag.
*Multa manus red-
dunt onus, Levius*
pag. 116.
Idè in hoc Adag.
pag. 92.
Homer. Illiad. 4.

Non autem in his, de quibus nunc loquimur, quique alienas, ut dicimus, manus, in id solum quærunt, ut onus sibi iniunctum, sicut est in Adagio levius reddere possint, & alterius Adagij memores, quo *Vnus vir, nullus vir*, esse dicitur, Agamemnonem imitantur, qui apud Homerum, alios in consortium Regni, ad eius curas sublevandas, his verbis compellat:

Adsitis Comites, multorum industria namque

Plus pollet quàm paucorum.

Eurip. in Phæmifs.

Cui concinens Euripides inquit:

Vir unus autem nemo cuncta dispicit.

Heraclid.

Et Heraclides,

Invalida pugna est, unica tantum manus.

Tull. 1. offic.

Quam doctrinam, innumeris quidem possem testimonijs, & auctoritatibus comprobare, si illud Tulij sufficiens non esset, quo docet, *Omnis ratio, & institutio vitæ, adiumenta hominum desiderat.* Et Aristotelis inquentis: *Quòd ut quisque maximè opibus, Principatu & potestate*

Arist. lib. 3. Ethic.

excellit, ita Amicis, & fidelibus Consultarijs maximè indiget. Plutarchi, idem magis his comparationibus suadentis: *Gubernator optimos querit nautas, architectas doctissimos querit ministros: ita Princeps eos assecat Amicos, qui ad Rempublicam administrandam maximè sint idonei.*

Plutar. in Moral.

o Quod etiam agnoscens Tacitus, Tiberium, ubi primùm post Augusti exitum Imperium accepit, sic loquentem inducit: *Et ille variè dicebat de magnitudine Imperij, sua modestia, solam D. Augusti mentem tanta molis capace: se in partem curarum ab illo vocatum, experiundo didicisse, quàm arduum, quàm subiectum fortunæ, regendi cuncta onus, proinde in civitate tot illustribus viris subnixæ, non ad unum omnia deferrent; plures facilius munia. Reip. sociatis laboribus executuros.*

Tacit. 1. & 12. Annal.

1 Et Cassiodorus, in hoc maturitatem prudentium Regum consistere, his verbis edocet: *Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi Reges, inde meliores existimati, quod soli omnia non presumerent. Cui similis Blondus: Cooptet (inquit) sibi Imperator collegas, & socios, quibus cum de incumbentibus deliberet.*

Cassiod. lib. 8. epist. 9.

Blond. de Roman. triumph. lib. 7.

2 Sed præstat, ut omnium vice ac voce, nostrum Regem Alfonso X. iterum in scenam producamus, qui postquam, ut superius retuli, dixit, Imperatores ac Reges, quamvis in se Magni; aut Maximi sint, unius solius tamen hominis præstare operam posse, statim, veluti in huius defectus supplementum, subdit: *E por esso fue menester que oviesse en su Corte omes honrados que le sirviessen, è de quien se governassen las gentes, è toviessen sus lugares en aquellas cosas, que ellos oviesse de ver por mandado dellos.* Quod & antea his quoque verbis, non minùs graviter admonuerat: *Eotro si debe aver omes sabidores, è entendidos, è leales; è verdaderos, que le ayuden, è le sirvan de fecho, en aquellas cosas que son menester para su Consejo, è para fazer justicia, è derecho à la gente. Ca el solo non podria ver, nin librar todas las cosas, porque ha menester por fuerza ayuda de otros; en quien se fie, que cumplan en su lugar, usando del poder que del reciben, en aquellas cosas que èl non podria por si cumplir.*

Dict. l. 12. tit. 2. par. 2.

L. 3. vers. E otro si eod. tit. & part.

3 Et est quidem in eandem rem aliud præclarissimum testimonium, & ad nostrum Emblemata valdè conducens, quod ex Historicis, de hoc etiam nostro argumento agens, narrat Alexander Cassaneus, Ioannis Augusti Orientis Imperatoris. Hic enim cum in venatione esset improvise teli ictu ita vulneratus, ut ex consilio Medicorum acceperit, non aliàs præsentissimam mortem se effugere posse, quàm si manus, cui altius sagitta venenata inhæserat, præcideretur, eorum monitis nullo modo parere; aut acquiescere voluit; quin constanti pertinacia in voluntariam mortem concedere maluit, quàm pati, ut tam commodo instrumento careret. Distitans, unam manum non suffecturam tanti Imperij habens, cui ne duæ quidem, & integræ, ad commodam administrationem sufficient; nec etiam unus animus, quantumlibet suprâ humanam mentem capax, ut tot sibi invicem succedentium curarum agminibus commodè vacet, ut iam alibi ex Seneca, & alijs manifestavimus.

Alex. Cassan. in axiom. polit. Alex. Severi c. 11. pag. 74.

Sup. Embl. 12. & seqq.

24 Sic igitur vita hominum est, sic Regna, & Imperia, vel ideò quòd

magna sint, ea strictiori lege se habēt, ut mutuo auxilio invicē egeāt, neque ullus possit hac nascendi prerogativa censerī, ut aliorū succedaneas operas nō requirat. Ac propterea Phidias Iovi, quē anulo incluserat, *Antarcis*, nomen impesuit, quasi solius Dei Opt. Max. sit proprium, sua contentum beatitudine, nihil extra se quærere, neque aliorum adiumentis egere, neque id humanæ cōditioni ullatenus cōvenire, cū vel de ipso eodem Iove ausus fuerit Seneca dicere, quoties aliquid graviter agi, aut percuti debet, ne ei quidem satis suū esse consilium.

Quod si quis adhuc, testimonijs nō contentus, exēpla requirat, *Evū* ²⁵ *omne videat*, ut præclare scripsit Velleius Paterculus, meritō a Iusto Lipsio laudatus, *Rarōque eminentes viros, non magnis Adiutoribus ad gubernandū fortunā suam usos, reperiet: certos magna negotia magnis adiutoribus indigere.* Sic enim in Sacris Litteris Moyses, licet à Domino ad sui populi gubernationem electus, eodem Domino iubente, senes in suum adiutorium adscivit, eiusque manus ab Aarone, & Hur in monte sustentabātur, dum populus contra Amalechitas bellū agebat. David Ioabum; Salomon Zabud, Pharao Iosephum, Assuerus Amanem, & Mardocheum, Darius Danielē in intimis habuerunt.

Et in profanis, scitū est, quantū Alexander Parmenioni detulerit, & oprimos quosque ex Romanis Imperatoribus, ubi primū sui Imperij magnitudinē cognoscere cœperunt, imbecillitatis suæ conscientia permotos; libēter alios ad sollicitudinum curarumque, ac secretorum consiliorū partem vocasse, ut Iulius Cæsar, Quintum Pædum, Cornelium Balbū, & Oppium; Augustus Mæcenatē, Agrippam & Taurū; Tiberius, Seianū; Nero, dum boni Principis specimē præbuit, Senecā, & Burrum; Vespasianus, Mutianū; Adrianus, Salvium, & Neratū Iurisconsultos; Caracalla, celeberrimū Papinianum, Alexander Severus, Ulpianum, & Paulum, Gordianus Misiteū, Honorius Stiliconē, Valentinianus, Sallustium: qui, ut refert Zonaras, cum ab Imperatore peteret, ut pronavata in eius electione opera, præfecturæ quaungebatur, molestijs liberaretur: *Edixit* (inquit ille) *tantam mihi rerum morē impoluisse, ut eas tu ne attingeres quidem.* Et sic alij alios, varijs tēporibus, & in varijs regionibus, & nationibus, quorū qui copiosam nomenclaturā habere voluerit, peculiare doctosque tractatus, quos de eiusmodi Administris scripserunt Lipsius, Sancta Maria, Marquez, Scribanus, Ioan. Ant. Velazquez, Navarretus, Crucius, Lainez, Malvezzius, Beyerlinch, Simon Maiol. & passim alij, legere poterit, & noviss. Ioannē Schildium, qui addit, & cohortes Amicorum apud Trāquillum, & cohortes interioris admisionis apud Senecam reperiri.

Noster quoque D. Didacus de Saavedra doctē fatis & prudēter in hoc argumento versatur, & in bonorum Administratorum qualitatibus exponendis, & aliquos refert, qui apud Reges nostros, antiquis, & modernis tēporibus, plurimum gratiæ, & auctoritatis habuerunt, quos cōsultō silentio prætereo. Non tamē leges nostræ Recopilationis, quæ, eiusmodi interiorum Administratorū, sub hoc nomine *de Privados*, mentionem faciunt, & antiquum fuisse ostendunt, nimia potestate, & indulgentia Principum, quibus adhærebant, sepē abuti solitos esse, cum

Seneca & Nos ex eo latè sup. Embl. 45.

Vellei. Patere. lib. 2. apud Lips. in polit. lib. 3. cap. 2.

Num. 11. Exod. 17

Zonar. tom. 3. Annal. Lycosth. in Apophth. pag. milii 376.

Lips. 3. polit. c. 10. Sæcta Mar. in Rep. Christ. li. 2. Marq. in Gub. Chr. lib. 1. c. 17. Scrib. in pol. Christ. lib. 7. c. fin. Velazq. in pleno tract. de Opt. Prin. admin. Navarrete in discurs. polit. ad fin. Cruz in dan. aul. Lainez in Priv. Christ. Beyerlin. in Theat. verb. *Conf. liarij.* Schild. in exercit. ad Tacit. pag. 94. & seqq. Saaved. in Id. Pol. Emp. 49. & 57.

L. 22. tit. 5. lib. 3. l. 15. tit. 10. lib. 5. l. 7. tit. 10. lib. 9. Recopil. quas ponderat Vela distert. 3. n. 21. fol. 22.

statuant, ne illis officia publica commendentur, moderarique posse donationes eisdem à Regibus factas, & à conductionibus Regalium redituum ob eandem causam arceri debere.

Et certè si usquã vel uspiam hæc Administorũ delectio in aliquibus Regibus, & Regnis admitti, ac permitti debuit, nullibi quidẽ iustius, & necessarius, quam in vasta hac nostrorum Catholicorũ Regum Monarchia, quæ disunctissimas terras, immensaquæ spatia percurrit, Orientem, & Occidentem prospicit, totquæ diversi oris, ac moris nationibus præsidet, ut sola ipsorum mens, sit licet divina, tantis curis par esse non possit, aut opportunè succurrere, & liceat nobis verius quàm Claudiano, de illa profari,

----- *Quæ brachia centum,
Quis Briareus, alijs numero crescente lacertis
Tot simul obiectis possit configere rebus? &c.*

----- *Quot nube soporis
Immunes oculi, per tot discurrere partes.
Tot loca sufficerent, & tam longinqua tueri?*

Accedit his, quod cum secundum Manilium, & alios, cognata sint quædam cælorum astra vel signa,

Quæ iungant animos, & amica sorte ferantur.

Ac propterea, naturali quadam compassione, homines alijs soleant, magis quàm alijs inclinari, sitque inter eos, ut Cicero tradit, quidam quasi consensus, quæ Græci vocant *Sympathiam*, nõ possumus, nec debemus iustè naturalem hunc affectum, vel propensionem in Principibus mirari, vel succensere, nec velle, ut ab amicitia commodis exulèt, qua, ut idem Cicero inquit, excepta sapientia, nihil melius à Dijs immortalibus datum est, & per quam solatium præcipuum vitæ consequimur, quod D. Ambrosius in eo constituit: *Vi habeas, cui pectus tuam aperias, cui arcana communices, cui secreta sui pectoris committas, ut colles tibi fidelem virum, qui in prosperis gratuletur tibi, in tristibus compatiatur, in persecutionibus adhortetur: facilis vox, & communis, tuus sum totus, sed paucioris est effectus.* Quod benè sensit Tacitus, valdè in his Aulicis materijs expertus, dũ dixit: *Fato quodam ac sorte nascèdi, ut cætera, ita Principum inclinatio in eos, offensio in illos est.* Quem referens Iustus Lipsius, apertè fateretur, *Aulica hæc Comitia affectu dirigi.* Cuius quidem, nulla sapè causa, præter hanc inclinationẽ solet intervenire, vel certè inquiri non debet, sed cæco obsequio pro eo stare, ac præsumere, quem Princeps in intimum amicum elegerit, & gratiæ ac sollicitudinis suæ participem fecerit.

Vnde præclarè dixit ille qui dixit: *Regum gratiam mereri, donum fortuna est;* & Marcus Terentius apud Tacitũ, cum de excusanda stricta, quæ sibi obiectabatur cum Serano familiaritate, tunc cum Tiberio dilectissimus, & præ cæteris gratissimus extitit, prudenter excepit: *Non est nostrum æstimare, quem supra cæteros, & quibus causis extollas, Tibi summum rerum iudicium Dii dedere, nobis obsequij gloria relicta est.*

Claudian. lib. 1. de laud. Stilic.

Manil. 2. Astron.

Cicer. lib. 3. de nat. Deor.

Cicer. lib. de amicit. D. Aug. ep. 45.

D. Ambr. de offic. lib. 3.

Tacit. 4. Annal. vide etiã Saaved. d. Emp. 49. pag. 355.

Lips. lib. 3. polit. cap. 10. in fin.

Tacit. 6. Annal.

Curt. lib. 7. cap. 1.

A quo non valdè abest, quod in simili Amyntas Alexandro Magno apud Curtiũ respondit, cum ei amicitia Philotæ, & Parmenionis obiceretur, inquit, Regem ipsum effecisse, ut eos coleret, quos ille prius ad summum, & intimum suæ gratiæ culmen evexerat.

Fer. Gomez epist. 13.

Et est scitu ac relatu dignum, quod de Rege nostro Ioanne II. eius Archiatrus Ferdinandus Gomez de Ciudad-Real, in quadam ex suis Epistolis memorat, nēpè, nobili illi huius Regis Primori administro, D. Alvaro de Luna, ante ultimum processum, quo tandè capitali sententia damnatus fuit, alium formatũ fuisse, eoquē iussu Alvaro fuisse, ne intra decem & octo menses Regem alloqui, vel eius se præsentia ullo modo listere posset. Indicibus nimirum existimantibus, huius temporis absentiam operaturam, ut Rex summam, quam circa eũ habebat, & in rebus omnibus demonstrabat, dilectionem, amitteret. Sed subdit statim Medicus, quod re ipsa comprobavit eventus: *Pero si me Fifica no mimsura mal el motu de la arteria graciosa del Rei, para con el Condestable, mas querencia le tiene absente, que faz à faz.*

Proverb. 21. 1.
Sup. Embl. 24.

Quod tamen non efficit, quin piè quoque existimare possimus, hanc gratiam ex divina potissimum dependere, cum Deus, quos ad Regale fastigiũ erigit, dirigere in his Primorum Administorum electionibus, ut & in cæteris, soleat, & ut in Proverbis habetur, & latè supra in alia commentatione probavimus, *Cor Regis in manu Domini, quocumque voluerit inclinabit illud.* Quò fortè respexit Alfonso Rex Aragonum, huius nominis Primus, dum referente Antonio Panornitano, & Petro Crinito, audacter dicere solitus erat: *Regis animos minime privati cuiusquam arbitrio regi.*

Panorm. lib. 1.
Crinit. lib. 17. c. 9.

Cassiod. lib. 1. ep. 3

Idem d. lib. 1. epist. 43.

Et Cassiodorus, qui non contētus sæpè generaliter repetiisse, quòd qui à Rege provehitur præcipuus, & plenus meritis æstimatur, & pōpam mentorum esse Regale iudicium, alibi de Artemidoro agens, quē Theodoricus Rex, licèt extraneus esset, urbis præfectura donavit, & sibi in intimum Amicum, sive Admissioalem, delegit: *Nullum esse maius meritum inquit, quàm gratiam invenisse Regnantium.*

Cæterum quoniam eo loci eleganter, quæ in eiusmodi Primis Administoris requirantur, exponit, non erit ab re, tantisper in eius verbis recensendis immorari, ut cum dignum hoc munere, & honore describimus, ad eius exemplũ cæteros incitemus. Sic igitur ait, post alia, quæ de eius patria, nobilitate, ac moribus enarravit: *Qui super hanc eximiã fidem, solatia nobis sua confabulationis adiecit: ut asperas nonnunquã Reip. curas, quas emergentium rerum necessitate suscipimus, sermonis suavitate deliniret: blandus alloquio supplicantium fidelis patronus, accusare nesciēs, commendare præsumens. Qui tanta se animi puritate clarificavit, ut cum apud nos mereretur aulicas dignitates, spectaculorum ordinatione latissimam sibi militiam vendicaret. Quatenus sub specie voluptatis liberè videretur velle servire. A laboribus quidem temperans, sed in nulla se nobis parte dissocians. Regalem quin etiam mensam cõviva geniatu amavit, ibi se nobis studens iungere, ubi certissimum est nos posse gaudere. Sed quid ultra de eius moribus est dicendum, cui ad perfectam probationem sufficit, quod amorem nostrum iugiter habere promeruit. Non est maius meritum,*

quàm

quàm gratiam invenisse Regnantium, nam quibus fas est de cunctis opti-
mos querere, videatur semper meritos elegisse, &c.

5 Extat etiam alia eiusdem Cassiodori, & sub eiusdem Regis Theo-
doricæ nomine, ad Honoratum epistola, quem Quaestorem loco fratris
eius constituebat, qui *Decoratus* appellabatur. In qua, non minùs ele-
ganter, quàm prudenter, hoc officium Primorum Administratorum, de
quo sermonè habemus, describere videtur, ideòque æquè digna, ut
nostræ huius commentationis ornamentum existat. Decorati igitur iam
defuncti memoriam, & laudes recolens, sic prosequitur: *Tali igitur ho-
mine decoratus evaluit* (malè legere, *omine*, vel *nomine*) *evaluit inquam,
ac se honoribus Palatinis, iudicio nostro laudatus immiscuit: dignitatem su-
mens, quam solemus dare prudentibus. Hoc planè suprà ceteros adipsiscens,
quod id potuit emergere post electos. Sub genij nostri luce intrepidus quidem,
sed reverenter astabat, opportunè tacitus, necessariè copiosus, curarum no-
strarum eximium levamen: & cū potestatis nostræ gratia ditaretur, mo-
rum magis laude contentus, mediocribus se potius exæquabat. Vivit apud
Nos recordatio honorum, quia fides hominis nescit cū morte deficere. Secreta
nostra, quasi oblivisceretur, occulit; iussa, quasi scriberet, per ordinè reti-
nuit: sine avaritia serviens, & gratiã nostrã summa cupiditate perquirès.*

Cassiod. lib. 5. epi-
stol. 37

7 Quantum verò fides in his qui gratissimum Regalis presentie, ac
favoris pondus sustinent, requiratur, idem etiam Auctor alibi Cypria-
nã, sacrarum largitionum electum Comitem, laudans, his non minùs ele-
gantibus, & notatu dignis verbis edisserit: *Accesit meritis tuis cunctis
laudibus pretiosior fides. Quam divina diligunt, mortalia venerantur. Nã
inter mundi fluctuantes procellas, unde se humana fragilitas contineret, si
nostris actibus mentis firmitas non adesset? Hæc inter socios amicitiam ser-
vat: hæc dominis pura integritate famulatur: hæc supernæ Maiestatì re-
verentiam piæ credulitatis impendit. Et si beneficiũ tantæ rei latius quæ-
ras, incommutabilis Fidei est omne, quod benè vivitur. Meruisti hæc tenus,
ut honorum fastigia crederemus, age nunc, ut tibi gratia nostræ celsiora ni-
bilominus conferamus.*

Idem Cassiod. d.
lib. 5. epist. 40.

8 Maneat igitur ex præfatis, quòd cum nullus unquam fuerit, neque
esse possit Princeps, qui sine Administris suum regat Imperium, ut &
præter suprã dictos, benè etiã Albericus Gentilis, & Fredericus Mar-
salaer, de legatis agentes, observant. Neque his succensendum esse, si
non minimam rectionis eiusdem Imperij partem suis humeris subeant,
dū modo tales se præbeant, quales eos Cassiodorus, & reliqui Aucto-
res prælibati delineant, famulos non dominos præstent, illudque Vir-
gilij de Mæcenate in simili Fortuna constituto, præ oculis habeant,

Gentil de legation.
in Epist. Dedicat.
Marsal. eod. tract.
lib. 1. cap. 1.

Virg. ad Mæcen.

*Omnia cum possis tanto cum charus Amico,
Te sentit nemo posse nocere tamen.*

Et cū Plinio Ianiore iudicent: *Pulebrũ, & magna laude dignũ, Amicitia
Principis in hoc uti, quantumque gratia valeat, aliorum honoribus experiri.*

Plin. Iun. lib. 1.
epist. 17.

9 Neque itè Principibus, quòd talibus Administris, veluti oculis, au-
ribus, ac manibus, in Emblemate nostro figuratis, utantur, dummodò
in eorum delectione, & dilectione modum adhibeant, discantque ex

Plin. in Paneg.

eodem Plinio: *Præcipuū opus Principum esse Amicos parare; eosque, qui omni profus fastu, omni ambitu, omni tumore, ac superbia, omni denique vitio careāt, in suarū curarum, ac sollicitudinum partem, ac levamentum admittant; improbos, & maximè, qui celata se se malitia insinuare conantur, à tanto munere arceant: sapè enim in speciem sana & venusta membra intus saniem tegunt, luemque ac labem per universum corpus derivant.*

Marsalaer. d. c. 1.
Coning. in Theatr.
polit. 2. p. pag. 387
Saaved. d. Empr.
49. pag. 338. & seq.

Ac sanè, quemadmodum eiusmodi Administrorum fœlix solertia, nunc pars, nunc origo, & interdum cumulus publicæ salutis esse solet, ut Marsalaerus animadvertit, & pluribus exemplis Coningus, & Saavedra noster ostendunt. Ita contra, socordia, nequitia, infœlicitas, ea progignunt mala, ultra quæ malum nullum sit; & in subditorum detrimentum, imò & rotius Regni interimentū tendere soleant. Sed quoniam huius rei tractatio integra volumina exigit, & a multis, nostris hifce tēporibus, plurimis libris donata, & illustrata conspicitur: hæc nūcnobis de ea, pro nostri Emblematis cōmētatione, tetigisse sufficiat.

Vide pro omnibus
P. P. Velazq. & Lai
nez de Opt. Princ.
admin.

Eam optimis, & nō vulgaris verbis Ferdinandi Pulgarij claudētes, qui de Regis nostri Enrici IV. animi dotibus ac moribus agens, ita ait:

Pulgar en sus Cal-
ros Varones, c. 1.
fol. 3.

Es ciertamente se debe considerar, que comoquier que no sea ageno de los hōbres, tener aficion à unos mas q̄ à otros. Pero especialmente los Reyes, que estan en el miradero de todos, tanto menor licencia tienen de errar, quanto mas señalados, i mirados son que los otros. Mayormēte en las cosas de la justicia, de la qual tambien deben usar, mostrando su aficion templada al que lo mereciere, como en todas las otras cosas. Porque de mostrarse los Reyes aficionados sin templança, è no à quien, ni como, ni por lo q̄ lo deben ser, nacen muchas vezes las embidias, do se siguen las desobediencias, è vienē las guerras, è otros inconvenientes, que à este Rei acacieron, &c.

Barclai. in Arge-
nid. lib. 1.

Addo & alia verba notatu digna Ioannis Barclai, qui lepida, & fabulosa suæ Argenidis narrationi, serias graves, & veras sententias intermiscens, quid de ijs Administris iudicet, quos Nos *Privados*, seu *Validos* vocare consuevimus, eleganter exponit, & iniustum esse pluribus probans, quòd Reges velimus ab Amicorum consortio exules facere, quòd, ut supra dixi, natura omnibus hominibus indidit, plebeiā invidiā reprehendit, quæ in omnes delævijt, qui Principum amicitijs illustres sunt, ipsiſque Regibus hac de causa ob loqui audent, & tandē sic finit, Timocleam loquentem inducens: *Nunquam placuit tã iniquæ obtreſtationis audacia, quæ quamquàm publica obtreſtationis larva contegitur, plus infani tumoris tamen habet, quàm solida pietatis. Plurimi enim Regibus irascuntur, non quòd aliquos gratia sua subcūt; sed quòd sibi gradus non pateat. Et in gratiosis, quos tam acerbè devovēt, haud rarò nihil magis, quàm ipsa fœlicitas displicet. Certè, ut ex domesticis nonnullos eligimus, ac velut adoptamus nostras in curas, fidemque eorum familiaritate, & muneribus, tam pensamus, quàm sollicitamus in futurum. Ita ni Princeps sibi quaesierit vicariam opem, iisdemque rationibus aluerit, non*

sufficiet publicis laboribus, non me Castor, vel si firmiores nostro

Atlante cervices, incumbentibus negotijs

apponat, &c.

Portæ ad Principes plures.

EMBLEMA LV.

*Numen ut invisas, Fani plura ostia parent.
 Numen ut allicias, plurimus actor adest.
 Ergo Ministrorum populo sint ostia plura,
 Regale ut Numen quisquis adire queat.
 Non uno Princeps fundat moderamine rivos,
 Vtilius varia munera parte fluent.*

COMMENTARIUS.

PATET ergo Principes Administris egere; illud verò non ita patet, an uni tantum debeant summam suæ gratiæ, pectoris, ac curarum impendere, vel melius, atque utilius sibi & suis subditis sit, plures æquali loco, ac munere, pro faciliori emergentiũ negotiorum expeditione, suo lateri sociare? Nam sunt qui putent, commodius esse, unum tantum, de quo maximè fidant, eligere, ac præficere, quem reliqui, veluti Principalis aulæ atque auræ Præfinitivũ agnoscant, & revereantur, eundem que suis consilijs, & obsequijs juvare, nõ æmulari, vel ad gratiæ, quod vocat intimũ, & præmiorũ officiorũq; distributionem aspirare, præsumat. Alioqui, aiunt, nõ aliter Imperij ratio constare poterit, quàm si uni reddatur, ut aliàs Tiberius apud Tacitum dixisse comperitur. Ipsi que inter se æqualis gratiæ, aut ponderis Administris, mutuis invidijs,

Saaved. Empr. 49.
pag. 338.

Tacit. i. Annal. c. 7

& emulationibus exardescunt, & magis de obsidendo, quàm de obsequendo Principe, cui inservire, & morem gerere debent, curam agent.

Erasm. in his Adag. pag. 423. & 424.

Seneca in epist.

D. Basil. in serm. de invidia.

Tacit. 2. histor.

Idem 5. Ann. c. 1.

Sup. Embl. 18.

Tacit. & alij, de quib. sup. Emb. 45.

Plin. Jun. in Paneg.

Polit. quidã apud Canonh. in Aphor. polit. tom. 1. pag. 257.

Jovian. Pontan. in lib. de Princ. off.

Scitum est enim, & iam inter Adagia relatum, mundum non capere duos Soles, nec unum arbutum duos erithacos, domumve unam, duos canes alere posse. Et ut ait Seneca, *In vicino versatur invidia, simplicius longè posita miramur.* Quod, inter nullos magis experiri, quàm inter eos, qui artificij eiusdem, vel officij, vel operis existunt, universim dixit D. Basilus, & in specie de Aulicis tractans Tacitus, sic inquit: *Recentem aliorum videlicet felicitatem agris oculis inspicere, modumque fortuna à nullis magis exigere, quàm quos in equo videre.*

Ego verò, & si hæc urgere concedam, ubi talis est Princeps, qui se ignaviæ dedat, & suis Administris omninò submittat, eiusdem Taciti doctrinam spernens, qui magna Imperia ignavia non contineri, prudenter admonuit: cum tamen de eo sermonem non habeam, què ubi ita se ignaviter gerit, nec Principis nomine dignum esse probavi; sed de eo, qui Imperij auxilium, non exilium, in Administratorum oculis, auribus, ac manibus querit, ut in superiori Emblemate vidimus, Magis ad hunc finem conducere arbitror, si duos pluresvè, prout Imperij moles, & rerum gerendarum cumulus postulaverit, pari, quoad fieri possit, gratia, dignitate, ac potestate penes se habeat, ut priscis temporibus Iulium, Augustum, aliosque Romanos Cæsares, & Imperatores fecisse retulimus, & nostris, in D. Carolo V. & Prudentissimo eius filio Philippo II. vidimus contigisse. Quod non obscure Tacitus indicat, dum plurali numero loquitur, ubi Principes monet, ut *Alios incurarum partem assumant;* & Plinius Junior dum præcipuum Principis munus esse inquit, *Amicos parare:*

Idemque ipsum præcedentis Emblematis nostri Regis figura designat, tot oculis, auribus, ac manibus variègata, & Templi structura, quam in hoc exhibemus, non una, sed pluribus, ut vides, portis, ac foribus, exteriori sui parte conspicua, quo veteres, tam Ethnici, quàm Christiani, significare voluerunt, Deum adoraturis, atque exoraturis, aditus plures patere oportere, & totidem exitus, per quos facilius vota desideriaque sua divino Numini exponere valeant, & multiplicatis, quod dici solet, intercessoribus (ipso tamen dumtaxat largiente) gratiarum suarum fluentia, veluti limphati fontis rivuli, per canales varios, in supplices diriventur, ut etiam in hac pictura patescit.

Quam similitudinem ex insigni quodam Politico sumsi, quem Petrus Andreas Canonherius transcribit, & sic habet: *Observa in te, quod in ædificij Templorum, quæ non unum; sed plures introitus ad se habent, Deum ipsum, non unum, sed plures mediatores habentem. Principibus idem ego consulerem, qui dum uni se tradunt, fiunt ex Regibus clientes, & vassalli: dum plures mediatores, & aditus ad se habent, præterquam quod imitantur Deum (summa securitas & felicitas) divinitores fiunt, & veteriores Reges apparent.*

A quo non multum abest Iovianus Pontanus, dum dixit; *Vt malè actum esset cum genere humano, si uni se Deus, aut paucis à modum, pra-*

beret exorandus: eodem modo malè, cum Principum Regumque familiari-
bus, si in tanta multitudine, uni, aut paucis admodum, locus fidesque sit.

Pro qua sententia expressus videtur ille Xenophontis locus, quo
Persarum Regibus multos fuisse Satrapas inquiring, id ea ratione cõ-
mendat: *Quòd si quis putet unum tantum oculum ex petendum esse Regi,*
cum egregiè falli certum est, unus enim & pauca videat, & pauca audiat.
Esset que alijs Ministris quasi negligentia quadam, & segne indicium otii,
si id uni solum alicui demandatum fuisset officium. Præterea, quem subditi
cognoscerent, illum esse oculum, aut aurem Regiam, scirent hunc cavend-
um esse, neque quispiam illi committendam, quòd omninò præter rem
Principis foret.

Xenoph. lib. 4. Cy-
ripced.

Neque hoc tandem negare potuit Politicus ille noster, qui contra-
riæ opinionis assertor, esse videtur, cum alibi dicat, Principem non
quidem multos, eos tamen apud se Administros, & Consiliarios ha-
bere debere, qui Regni gubernationi sufficiant: *Mostrandose indifere-*
nte con ellos, sin dexarse llevar de solo el parecer de uno, porque no verà tã-
to como por todos.

Saaved. Empr. 55.
pag. 400.

Quod nervosius adhuc, longoque rerum usu expertus, præmonuit
Philippus Cominæus, sic inquiring: *Principes apud se plures habeant*
Consiliarios, neque uni omnia committant, sed equali ferè loco omnes ha-
beat. Si enim ab uno, vel ab altero, Princeps totus pendeat, cæteri post il-
lum sententiam suam vix dicere audebunt, &c. Quo cum sentiens Ferdi-
handus Pulgarius, huic rationi aliam adiicit: *Que con los apartamien-*
tos que los Reyes hazen, è la grande aficion que sin justa causa muestran à
unos mas que à otros, i las excessivas adivas que les dan, suelen provocar
à odio, i del odio nacen malos pensamientos, i peores obras.

Comin. lib. pag.
mhi

Pulgar en sus Cla-
ros Varones, lib. 1.
cap. 3.

Neque obiecerit quispiam, Principum gratiam, aut auctoritatem
pluribus communicatam imitari, ipsisque negotijs, per plures divi-
sis, confusionem causari. Nam quòd ad gratiam attinet, non ita im-
pertendam censemus, ut sui numerositate vilescat, ut aliàs D. Hie-
ronymus dixit, cum ad paucos illam, eisdemque dignissimos, & un-
dequaque probatissimos, contrahamus.

D. Hieron. in epist.
ad Pamach. c. 1. de
privil.

Quod verò de auctoritate, ipsorumvè negotiorum expeditione
subiicitur, nihil ponderis habet. Quoniam ut præclare Erasmus, post
Plutarchum, in similibus inquit: *Non est infirmior manus, quòd in digi-*
tos sit dissecta, sed ad operandum agilior, eodemque modo Reipublica munia
& negotia multis communicata, plenius faciliusque expediuntur, & con-
ficiuntur.

Plutarc. in moral.
Eraf. in simil. fol.
2. Dadræus in locis
Com. verb. Reg-
nus. fol. 440.

Ac quemadmodum navis Gubernator, quædam suis manibus fa-
cit, quædam per alios: & aliquando alijs ad clavum admisis, ipse in
proram demigrat; sic in Republica, non debet unus occupare omnia,
sed alijs vicissim dare locum, rectius enim fient, quæ multorum ma-
nibus peraguntur.

Quòd si Principibus Administri usum indulgemus, quòd nõ solet
una unius hominis mens Regni molis esse capax, ut sæpè retulimus,
ubi ad unum tantum Administram tota eadem moles transfertur, ne-
mo erit qui neget, idem periculum imminere: & verum esset quòd

Cassiod. lib. 11.
epist. 24.

Herod. lib. 2. sive
in Euterpe.

Exod. 18.

L. nemo, & I. fin.
C. de aless. cū mul-
tis alijs apud Me-
de mun. honorar.
n. 71. pag. 30. & 11
novissimè Saaved.
Empr. 52. ex pag.
378.

Dio. lib. 53.

Plutarc. in polit.

Offor. de Reg. inst.
lib. 1.

Cassiod. lib. 9. epist.
21. in fin. Iuven.
satyr. 7.

Idem lib. 6. epist. 7
in fin.

Patrit. lib. 5. de Re-
pub.

Nyssen. in vita S.
Ioan. Evang. lib. 2.
cap. 9. ex pag. 67.

Canonh. in Aphor.
tom. 1. pag. 255. &
seqq. Natal. Com.
lib. 18. hist.

Arist. 5. pol. c. 11.

Cassiodorus admonuit: *Vni incautè creditur, quod est à plurimis afferendum.* Et Herodotus de Ægyptijs scribit, Medicinam apud eos in hūc modum esse distributam, ut singulorum morborum sint medici, non plurium. Alij enim sunt oculorum, alij capitis, alij dentium, alij morborum aliorum.

Quapropter in Exodo legimus, Iertrone[m] Moyfi genero consuluisse, ad Reip. Hebræe commodiorem gubernationem, *Partito onus tuū in plures, & erit Dominus tecum.* Et concors est, & fuit semper Politica, & Iuridicæ facultatis proloquium, uni soli homini plura simili munia iniungenda nō esse. Quod Mecanatem etiam, in oratione ad Augustum apud Dionem, habet auctorem, dum dixit: *Præstat per multos publica negotia administrari: ut & complures hinc emolumentum sentiāt, & experientiam rerum gerendarum consequantur.* Et magis strinxit Plutarchus, inquit: *Quod in publicis muneribus, qui plus uno fungi cupit, & plura onera subire non dubitat, oneribus ipsis, cum magna Reip. pernicie succumbit.*

Hieronymus Offorius, eò amplius rem diducit, ut existimet, nō solum per unum solum, verum nec per paucos, Republicæ negotijs, & incolumitati prospici posse, his verbis: *Quia fieri non potest, ut unus aliquis, aut etiam pauci quidam, quantumvis excellentes, & consilio præstantes, mole[m] Regni sustineant. Nam negotiorum multitudo mentis caliginem ijs obducit, qui in se nimium recipiunt; quia neque ingenij, neque etiam satis temporis habere possunt, ut res idoneè considerent omnes.*

Et Cassiodorus, post Iuvenalem, pectora nostra duas curas nō admittere inquit, nec ingenium duabus curis occupari debere. Et iterum: *Duarum dignitatum gloriosam quidem, sed & laboriosam esse custodiam.* Franciscus quoque Patritius, Rempublicam navi hac de causa rectissimè comparat, quæ non unico nauta, sed plurimorum manibus indiget, cuius similitudinem iuvat illud D. Petri, qui, ubi iubente Domino, rete in mare laxavit, & plenum piscibus sensit, socios ad illud extrahendum vocavit, quo loci auxilium, & plures manus, in gravibus & ponderosis negotijs queri debere, omnes Sacri Interpretes commentantur. Inter quos novissimus, & eruditissimus noster Nyssenus, alijs in rem eandem doctè congestis, inquit, quod qui contrarium faciunt Dynastæ, & multa uni tantum committunt, non præstant suis *Despacho, sino Despecho.*

Et Petrus Andreas Canonherius, cum Natali Comite, sentit, quod sicut variæ in Republica sunt res, quæ tractantur, & multæ, quæ eodem tempore debent expediri: sic diversi debent esse rerum publicarum Consiliarij, quia nemo ad omnia est idoneus, nec in quibuslibet sapit: *Sunt enim (inquit) alijs belligerendi, alijs ferendarum legum, civiliumque controversiarum Consiliarij apud Reges, alijs Gubernandorum statuum, cū præclarum sit in uno, ne dum in his omnibus excellere, neque quisquam det bonum consilium, nisi de rebus benè cognitis.*

Sed nemo, rei de qua agimus, aptius, & coherentius loquutus est, quam Aristoteles, qui præcipuum documentum Monarchicæ dominationis mendæ, in eo constituit, ne uni tantum ex privatis, totius Im-

perij confidentia præstetur. Eius verba sunt hæc: *Communis verò custodia omnis dominationis unius est, neminem unum præ cæteris magnum facere, sed plures, nam se invicem custodient: quòd si quem extollere oporteat, non tamen eum, qui sit moribus audax, nam huiusmodi homines aptissimi sunt ad invadendum circa res omnes, si verò cuiusquam potentia minuenta est, modicè, ac non uno simul impetu omnis potestas est auferenda:*

8 Aristotelis doctrinam, licèt eum non referat, sequitur Petrus Gregorius, addens, *Quòd peccant Principes, qui habent summam potestatem, dum præposituras, aut magistratus plures uni concedunt, qui unius onera vix sustinere potest.* Et postèa huius abusus incòmoda sigillatim enarrat. Quæ etiam Italo sermone tangit Ioannes Guidiccionus in quadam epistola, inquit: *Il favorir un solo, è un permettergli, che si usurpi l' ufficio del padrone, che diventi insolente, come fano i servidori nella settimana licentia de favori, è un permetter che si occupi il campo al Principe di usar liberalità, è magnificenza a secondo il suo discreto giudicio:*

Pctr. Greg. lib. 4.
de Repub. cap. 6.

Guidiccion. in epi-
st. pist.

19 Sed quoniam nemo hæc, & alia damna, quæ hac ex causa proveniunt, & quotidie experimur, de unius præ cæteris in Republica auctoritate luculentius scripsit, quàm Auctor de fundamentis dominationis, deque instrumentis regnandi, placet eius verba hic ad litteram transportare, maximè cum etiam ad cognoscendos frequentes eiusmodi Aulicorum Administrorum mores valdè conducant. Quæ sic se habent: *Nam statim, atque unum ex istis anteponit, & palam sibi chariorem proficitur, compagnem, & vim Principatus dissolvit. Consiliarios, quibus circumdatur, disgregat, armorum suorum potentiam debilitat, iustitia æqualitatem immutat, & sese incautum in quadam artificiorum, & astuum retia coniecit, plus minùs vè periculosa, prout qui Principis favore potitur, plus minùs vè ingentes spiritus gerit. Principatus compages & unio pluribus modis dissolvitur: sed omnium periculosissimus est, quoties Princeps summe rerum deliberandarum, aliquem totius benevolentia, & insoliti favoris ergo præficit. Nam tunc in eo Principatu porta quædam aperitur, per quam externus quilibet Princeps, modo consuetis artibus uti voluerit, ingredi poterit. Verùm absque dubio per eandem portam spes subditorum omnium intrabunt, recipientque per manus ea beneficia, quæ, nullo interiecto medio, ab ipsius Principis bonitate, atque electione recognoscenda fuerant, &c.*

Auct. apud Canō-
her. ubi sup. pag.
256. & seqq.

20 Porrò, ut gradum ad alia faciamus, illud animadvertere oportet, hunc, vel hos Administros, quem, quosvè sibi Princeps adsciverit, non temerè ex alienigenis sive exteris esse debere, ut & iam supra in alijs etiam Consiliarijs, & Magistratibus tetigi, non solum ea ratione, quæ Iustus Lipsius assignat, ex vulgari illo Ciceronis veriloquio petita: *Ad consilium de Republica dandum, caput esse, nosse Rempublicam;* sed ea potius, quòd ubi Peregrius aliquis in eiusmodi honoribus adipiscendis, ipsis civibus & indigenis prælatus est, non modò invidiam, sed & odium plurimorum sibi; & ei qui eum elegerit, concitabit. Ac quamquam de ipsa Republica benemeritis, & suis præclarè factis ad eam pervenerit dignitatem, nihilominùs tamen cives ipsi, qui vel sua, vel maiorum virtute, & industria, Rempublicam invisisse dicuntur, istud

Sup. Embl. 52. in
fine.

Lips 3. pol. cap. 4.

Cicer. 2. de orat.

Prover. 10. 9. 10.
Ecclef. 8. 21.

Ego latissimè 20.
lib. 3. cap. 19. ex n.
4. & lib. 4. c. 4. n.
50. & seqq. & sup.
Embl. 52. in fine,
Danæ. Lauterbac.
& Richter. ap. Co-
ning. 2. tom. Thea.
polit. c. 33. Cāpana
de elect. Magist.
num. & Filefac. 1.
select. tract. 1. c. 3.
ad fin. Kirchner.
polit. disp. 7. Ber-
neg. in quest. 159.
ad Tacit.
Deuter. 17. 15.
Filefac. de idol.
polit. c. 2. ex pag.
24.
Blesensis epist. 84.
108. 113. & 150.

Ego d. lib. 4. cap. 4.
num. 42. & seqq.

Berneg. ubi sup. q.
56. ex Lips. in not.
ad 3. pol. cap. 5.

D. Bern. quam vi-
de lib. 1. ad Eugen.
cap. 5.

æquo animo pati non poterunt. Ut omittam alia pericula, quæ de exterorum consilijs, & auxilijs vereri possumus, quæ in causa fuerunt, ut in Proverbijs, & in Ecclesiastico, ab eis cavendum, nos Salomon, & Syracides moneant; necnon propriæ nationi iniuriam, gravèque notam inuri videri, quasi quòd indigenis benè merètibus, & ad hæc munia sufficientibus, careat, cum ad exteros deferantur. Quibus, & alijs rationibus, multisque exemplis similium electionum, quæ damna gravissima pepererunt, non solum hos, de quibus nunc loquimur, Administratos, verum & reliquos Magistratos, ex Regnicolis quæri debere, multis passim utriusque iuris communis, & Hispani nostri dispositionibus, cautum reperitur, & Auctorum doctrinis suffultum, quas in unum Ego alibi diligenter congesti, & novissimè tractant Lambertus Danaus, Lauterbachius, Richter, Coningus, Campana, Kirchnerus, Filefacus, & Nicolaus Bernegerus, qui altè, & aptè de hac re loquentem Iustum Lipsium adducit in notis ad librum Terium Politicorum, cap. 4. pag. 260. ubi ait, quòd, ut in quam domum vespillones veniunt, signum est funeris: sic Republicæ labentis, ad quam fulciendam adhibentur peregrini: hinc enim livor, questus, & aversio quedam animorum, cum indigenæ plus alienis tribui, credique vident. Quod & ipsi populo Dei præceptum esse, ex Deuteronomio cognoscimus, dum de Rege creando his verbis edicit: *Eam constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit, de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.*

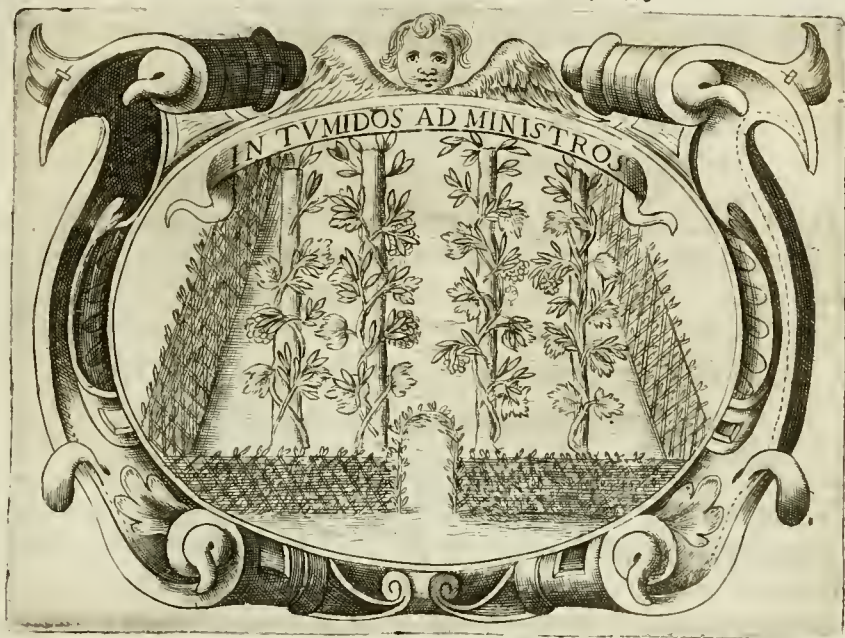
Apud Filefacum alibi, etiam in questionem deducitur, an Ecclesiasticis viris, & tutum sit, & suo ordini consentaneum, in Aulis Regum versari, & hæc Primorum Administratorum munia, ut sæpè solent plures, ambire, & obire? Et quamvis cum Petro Blesensi, hoc non esse usquequaque damnandum, docere videatur, fortè quia eo tempore scripsit, quo Eminentiss. Cardinalis Armandus Rochileus Gallicani Regni clavum, ipsiusque simul, & aliorum cladem moderabatur, & moliebatur, satis tamen ostendit, non benè sacras infulas cum aulicis moribus, & occupationibus convenire; nec habitare cum ranis, quæ sunt in penenibus Regum, & inter Aulicos simulachrum Religionis adumbratè prætere.

Idemque periculum, aut etiam gravius, illis Ecclesiasticis imminere, qui forensibus actionibus, & civilibus Magistratibus deserviunt, latè post plures alios, quos Ego alibi refero, idem Auctor scriptum reliquit, & novissimè etiam Bernegerus pertractat, cum Iusto Lipsio concludens, quòd etsi ad publica consilia Sacerdotes etiam admitti possint, rarenter tamen, & extra ordinem id fieri debet, tunc videlicet cum de rebus planè serijs, & gravibus agitur. Alioqui talibus se passim ex officio ingerentes, contra se habent D. Bernardum, qui hæc infima & terrena, terrenis Iudicibus, & Principibus relinquenda esse ab Ecclesiasticis, tradit, quippè qui sint in potioribus occupati.

(*)

In Tumidos Administros.

EMBLEMA LVI.

*Figitur, ut vitis sustentet pondera, vallis,
Ille tamen florens, germina sæpè premit.
Non aliter Regis florens admissus in Aulam;
Tollit opes, debens ferre Minister opem.*

COMMENTARIVS.

QU M ergo Administorū munus & cura, quam ita necessariam Principibus esse probavimus, eò tēdere debeat, ut ipsos iuuet, non ut ipsis iubeat, famulos, non dominos suorum dominorum efficiat, & ut iuxta Senecæ monitum, illorum rationes administrent, tam abstinenter, quàm alienas; tam diligenter, quàm suas; tam religiosè, quàm publicas, atque ab omni turpis, aut excessivi lucri studio manus cohibeant, quod corrumpit omnia, & perrumpit, ita ut dicere potuerit D. Leo Papa: *Amori pecuniæ vilis est omnis affectio, nullumque est in eo corde iustitia vestigium, in quo avaritia fecit habitaculum.*

Senec. de brevitate vitæ, cap. 18.

D. Leo Pap. serm. 9. de Passione.

Meritò eisdem præfens Emblemata ob oculos ponimus, ex vallo, ad vitis allevationem, & sustentationem adiuncto, qui interdum radices agere, ac revirescere solet, suisque luxuriantibus frondibus, vitæ ipsam suppressere, & suffocare, in cuius subsidium, & pedamentum positus fuerat; ut & tumidi isti, nimisque florentes, & potētes Administri

Scoonhov. Embl.
14. pag. 42.

Principes ipsos, quorum levamen & iuvamen præstare debuerunt.

Quam quidem picturam, sub hedera, populum cui adhaeserat, exsiccante, post hæc scripta, apud Noveilum alium Emblematarium inveni, in eum tamen finem, ut ingratos notet, & reprehendat, ut eius Epigraphes, & subiecta carmina indicant, quæ sic habent:

*Serpentes hedera nequeunt consistere per se,
Sed duce populeo stemmate, summa petunt.
Et tamen hoc vita tandem complexibus orbant,
Obsequijs vinci mens malè grata nequit.*

Hanc enim hedera naturam esse, ut arboris vires absumat, sine cuius fulcro humi serperet, & pedibus conculcanda maneret, benè præter Plinium, & alios, expressit Laberius, eandem vetustati hominum similem faciens, his verbis:

*Vt hedera semper vires arboreas necat,
Ita me vetustatas complexu annorum enecat,
Sepulchris similis, nil nisi nomen retineo.*

Plin. lib. 16. c. 44.
Laberius Poeta.

Iun. Embl. 14. in
notis, pag. 91.

Vnde, valdè ad thema nostrum, inquit Hadrianus Iunius, quòd cum quidam vir Aulicus pro symbolo gestaret Pyramidem, cui implexa hedera in altum surgebat, sic ostendere volens, se sui Principis gratia virere, quidam ad creandam ei invidiam, aliò eius sensum detortens; velut qui circumfessum tenuerit Galliarum Regem, & hedera instar circumplicatum, ne quis ad eum pateret aditus sine ipsius assensu.

Nos verò aliorum tendimus, & sub vite, quam vallus efflorescens aridam reddit, similem ambitioforum Admistrorum erga suos Principes operationem, aptius, ut fallimur, insinuamus, Plutarchi in moralibus, a quo habuit Erasmus, vestigijs hærentes, qui ita ait: *Non quævis arbor patitur complectentem se vitem: sed quedam præfocant eam, & extinguunt: ita ambitiosi quidam, ob invidiam, ipsos, quos fulciunt premunt, ne quando emergant, eoque tandem insolentia deveniant, ut per quos profecerunt, & quibus omnia incrementa sua, vitam denique ipsam debent, eos de statu suo deticiant.*

Plutarch. in polit.
Erasm. in simil. fol.
mihi 2.

Senec. epist. 42.

Quam etiam improbitatem, elegantissimè Seneca, sub serpentis comparatione demonstrat, quæ hominem perimit, cuius calore, cum frigore rigeret, vires accepit: *Vt multorum crudelitas, & ambitio & luxuria facere solet, quorum latent vitia, dum imbecilla sunt, vel fortune favore deficiuntur, non minus tamen quàm serpens ausura, cum illis vires sua placuerint, & subita, & magna potentia impotenter uti poterint.*

Idem epist. 72.

Possunt etiam in aviditate cumularum opum, canibus comparari, de quibus idem Seneca, non minùs differtè, sic ait: *Vidisti aliquando canem in ssa à domino frustra panis, aut carnis, aperto ore captantem. Quidquid excepit protinus integrum devorat, & semper ad spem futuribiat. Idem evenit his, quidquid expectantibus fortuna proiecit, id sine ulla voluptate demittunt, statim ad rapinam alterius erecti, & atleti, &c.*

Sunt qui & eosdem Harpijs similes faciant, quas (sic à rapiendo dicuntur)

dictas) fabulæ veterum confinxerunt, aures urforum, corpora vulturû, faciem virginum habuisse, alataſque etiam, & humanis brachijs, ac pedibus, sed unguibus monſtroſis, quibus pretioſas quaſque dapes, quæ Phinei Regis menſis parabantur, rapaciter involabant, & quæ relinquēbant, ita tetro & fœdo excremento inquinabant, ut fœtor omnino perferri non poſſet. Vnde & Canes Iovis, ac rapaces dæmones, eas Poëtæ vocarunt, & Virgilius de ijs dicere potuit:

*Triftius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla
Peſtis, & ira Deum, ſtygijs ſe ſe extulit undis.
Virginei volucrum vultus: ſædiſſima ventris
Proluvies: uncaque manus, & pallida ſemper
Ora fame, &c.*

Et Rutilius Numatianus, Gallus, vir Conſularis:

*Harpyæ, quarum diſcerpitur unguibus orbis,
Quæ pede glutineo, quæ tetigere trabunt.*

Ac verè, ſic ſæpè ſe res habet, ut iuxta Claudiani ſententiam,
*Aſperius nihil ſit, humili cum ſurgit in altum,
Cuncta ferit, dum cuncta timet; deſervit in omnes,
Ut ſe poſſe putet, nec bellua tetrior ulla eſt,
Quam ſervi rabies in libera colla ruentis.*

Quod & ipſum obſervavit Sextus Aurelius Victor, ſic inquiens: *Qui- bus rebus, quantum ingenium eſt, compertum habeo, humillimos queſque, maxime ubi alta acceſſerunt, ſuperbia atque ambitione immodicos eſſe.*

Et ſecundùm Ariſtotelem: *Qui in aſſuetudine fortuna, virium, opum, & amicorum, aliorumque talium, conſtituti ſunt, regi, atque obedire, neque volunt, neque norunt;* certum quin potius illud alterius noſtri, res aulicas ſuo periculo fatiſ docti Politici, efficiunt: *No ai amor en la tierra de coſa alguna, que aſſi altere, ni ſuspenda, ni encienda, ni arrebate el animo humano, como el mandar, i acrecentar el mando.*

Quod fatiſ ſuo exemplo, Seiani, Ruffini, Eutropij, & alij plures antiquorum, & noſtrorum ſæculorum intimi Regum Adminitri, ſeu Regalium domorum Megiſtanes, nobis oſtenderunt: *Dum ſæpè (ut bene Modernus quidam ſcriptum reliquit) poteſtate ad ſuperbiam abuſi, invidia primùm, mox odio ſui locum fecere. Et quos in levamentum oneris Principes aſciverant, ij ſæpè ſupra Principes ſe ſe tulere, precandaque moeſtia fuit, ut contenti plus quàm privatiſ opibus eſſent, nec Heros ſuos in poteſtate habere conarentur. Ex quo pulchrum ſibi duxerunt, ſupra Rempublicam ſtare, & lubricam hanc Aulæ hiſtroniæ exercere: artibus debinc patritijs, & nulla moderatione votorum, aſpem dominationis ſunt erecti. Ergo qui ultra ſortem ſuam in ampliſſimis, & clariſſimis rebus verſabantur, adduci non potuerunt, ut fortunam, cui tantum licuerat, revereretur, ſed ſpe improbiore, ipſorum ſæpè Regum dominium affectarunt.*

Nec abeſt Modernior adhuc alter Scriptor, qui eos, qui talia audent, proditionis crimine notat, cum idem ſit Regibus, ac Regnis ſubdolis artibus præpotiri, & ex Amicorum munere, ac nomine, ad Re-

Natal Comes latè lib. 7. Mythol. c. 6.

Virgil. 3. Æneid.

Numatian. in Itinerar.

Claudian. lib. 1. in Eutrop.

Sext. Aurel. in Cæſar. par. 2.

Ariſt. 4. polit. 1. 1.

Ioann. Schild. in exercit. ad Tacit. pag. 98.

D. Franc. Quebed. in libell. poſth. iocoto, ſed lectu digno, de la fortuna coſeſſio.

Virg. 2. Georg. ex
quo Embl. 13. Zue
rij.

gia adorationis, numen velle conscendere, cuius benignissimi syderis influentijs contenti esse deberent, & tunc demum se crescere posse, si se se dominorum suorum fidei tutelæque committant.

----- *Sicut Parnasia laurus*

Parva, sub ingenti matris se subiicit umbra.

Et ab hac aura uberes incrementorum proventus sperent, sic se illis maiores ostentantes, dum ipsos sublimitas parti honoris inclinat.

Cassiod. lib. 5.
epist. 44.

Quia, ut signanter monuit Cassiodorus: *sic est in Principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse iactantia.*

Idē lib. 4. epist. 4.

Vnde & ipse, sub nomine Theodorici Regis, quendam Senarium, ex eius intimis, ab eadem humilitate his verbis commendat: *Sed hæc amplius commendabat humilitas, quæ tam clara, quam rara est. Novum est enim sub amore Principis custodire modestiam: quia gaudia semper animos inquietant, modus enim rarè latis rebus impeditur, qui magis in tristibus invenitur.*

Senec. Trag. 6.

Quod, cum illo Senecæ Tragici convenit;

----- *Quo fortuna altius*

Ex dext ac levavit humanas opes,

Hoc se suppressere magis felicem decet.

Erasm. in lib. de
inst. Princip.

Et optimo simili, ex Sole desumpto, eosdē Proceres, de quibus loquimur, idem ipsum suadet Erasmus, sic inquit: *Sol cum est altissimè proventus in Zodiaco, tum tardissimi motus est: ita quò fortuna te subvexerit altius, hoc oportet animo leniori, minusque feroci esse.*

Plin. in Paneg.

Accedit his optimum Consilium, quod magnis istis Satrapis præstant verba Plinij Iunioris, dum in suo Panegyrico inquit, quòd *Quæ admodum corpora, quamlibet ardua, & excelsa, procerioribus admoda decrescunt, ita cives, quamvis in altissima dignitate se constitutos videant, intelligere debent; collatione fastigij Imperatorij, se quasi de primi, quantoque proprius ad magnitudinem Imperatoriam ascenderint, tantum etià à sua descendisse videri.*

Io. Filefac. 2. selec.
tract. 1. c. 3. pag. 12

Cuius loci mentionem ad rem nostram faciens Ioannes Filefacus, fungos planè ac pepones ambitiosos Aulicos, cuiuscumque sint fortis, appellat, qui hæc non cogitent, quin potius voti sui, ac desiderij compotes facti, quasi cælum vertice tangant, cæteros omnes longè infra se collocatos esse arbitrantur, excelsum fastum & volatum aquilæ imitantes, quam elegantissimè Apuleius describit, se nubium tenuis altissimè sublimantem, cuius tamen tam elati, tam excelsi, vel ambitiosi volatus, sæpè solet eventus frustrari, ut & in flamma ex stipulæ exorta, iuxta eundem Apuleium, contingit: *Claro crepitu, largo fulgore, cito incremento, sed materia levi, caduco incendio, nullis reliquijs.* Nescio enim quo malo generis humani, ut Tacitus docet: *Fælicitate corrumpimur; & ut latius Pacatus inquit: In discretâ fælicitum pedisse qua superbia est, ac vix cuiquam contigit, & abundare fortuna, & indigere arrogantia.*

Apulei. 1. florid.

Tacit. 1. histor.

Pacat. in Paneg. ad
Theodof.

Salvian. epist. 2.

Quem sequutus Salvianus, eandem superbiam uno in loco, *Pedisse-*

quam plerumque novi honoris appellat. Et in alio sic habet: *Quotus quisque sapientum est, quem secunda non mutant, cui non crescat, cum prosperitate vitiositas; non una certè, nec unius generis, & felix ille ambitionis successus, ceteros sic aspernatur, ut sibi uni totum hoc beneficium Fortune deberi, & in omnium oculos incurrere oportere, reliquis omnibus abdicatis, existimet.*

Cum animadvertere tumidi isti, & elati deberent, quàm longè melius sibi consulere, si illud Ecclesiastici monitum observarent: *Rectorem te posuerunt, noli extolli. Esto in illis quasi unus ex ipsis*, & ita moderatè se gereret, ut nullum omninò invidiæ icium, neque ab alijs suæ conditionis Proceribus, neque à popularibus pertimescerent. Quibus ut Rhetor Gallus apud Senecam, Patrem dixit: *Invidiosum est unum hominem toties optare omnes honores intercipere*; vel, ut bene addit Arnobius: *Suas eminere tantummodò velle fortunas, aliorum res premi, & in contemptu humilitatis calcari.*

Festinati quippè tam honorum, quàm opum cunuli, eadem festinatione diminui solent, & in novissimo benedictione carere, ut à Salomone docemur. Neque quisquam extat, ex multis, qui post Lipsium de eiusmodi Administorum documentis seu monitis scripserunt, qui eisdem ferè non consular, esse, ut Tacitus in Agricola dixit: *Id sibi maxime formidolosum, privati hominis nomen supra Principes attolli.* Et ne dominis suis æquari, ne dum eosdem excedere, aut suppressere velint, Lunæque vicem, & officium obire contenti, omne gloriæ, & actionum suarum lumen, in illos, tanquam in Solem refundant, sibi que adversa, illis prospera tribuant.

Hoc enim Regum conditionem exposcere, rectè *Emilius Probus* animadvertit; & non minùs rectè *Marcus Zucrius Boxhornius* sic inquit: *Ut sub maioris umbra enata, & tenella adhuc arbor se deleat, ita Principes usurpandi, qui suos infra id etiam esse volunt, quos sunt, & habent. Nam magnitudinis suæ debere putant, sua quemque vel ignorare, vel non profiteri. Non faciendæ hic omnia, quæ potes, & celanda, quæ iam fecisti; tuum est debere, etiam cum solvisti. Dives est, qui Principi suo debet: inops verò, & miser, qui satis fecisse videri vult, & satis facit. Maiorem Principem cogita, quam est, & te ipso te minorem. Fortunam eius, & tuam cogita. Illa tibi tanta sit, ut nec obstringi queat, nec expleri. Tua autem talis, ut respondere non possit, & si possit, atque responderit, non respondisse videatur.*

Quibus satis simile est Apophthegma illud *Roderici Gómez de Sylva*, quod suis narrationibus *Petrus Matthæus* inseruit: *No ai Principe de tan grande animo, que al cabo no tenga zelo de la mucha autoridad de sus privados.* Quod efficere debet, ut cauti & prudentes Administri parcè de rebus à te, vel bello, vel toga bene gestis, corà suis Principibus loqui debeant; vel totum illud quantumcunque sit, illorum, non propriæ gloriæ assignent, atque attribuant, ut latius consulit, & prosequitur *Nicolaus Bernegerus*; optima exempla *Germanici*, *Agrippæ*, & aliorum expendens.

Addo, quòd etsi verè *Martialis* dicere potuerit;

Idem epist. 7.

Eccles. 32. 1.

Senec. lib. 1. contr. 1.

Arnob. lib. 1.

Proverb. 20. 21. & 23. 17.

Lips. lib. 3. polit. c. fin. Marq. in Gub. Christ. lib. 2. c. 31.

Velazq. de optim. Princ. admin. & no vis. Saaved. Emp. 50. ex pag. 343. & pag. 241. 338. & seqq. & 413. Cespedes, quem omninò vide in vita Philip. IV. lib. 1. cap. 3.

Prob. in Datane.

Zucrius Embl. 13.

Prob. in Datane.

Zucrius Embl. 13.

Petr. Matth. lib. 6. pag. mihi 231.

Berneg. ad Tacit. q. 69.

Mart. lib. 5. epigr. 43.

Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Tacit. in Agric.

Et Tacitus: *Difficile esse, continere ex sapientia modum.* Adhuc prudens, & cordatus Regum Amicus, & Administer, ipsis in hoc etiam cedere debet, aut ita temperanter suis consilijs deferre, ut illa ab eisdem imbibisse, percepisseque videatur, ne si secus faciat, ab eorum gratia, & animis excidat, ut Lusitanus ille Ludovicus Sylveira, Emanueli Regi alioqui gratissimus, praesensit, & suis filijs patefecit, tunc cum per suam imprudentiam agnovit, in cuiusdam epistolae exaratione, sibi à Rege commissa (quam simul & ipse Rex seorsim scribendam susceperat) illum superasse, sic enim illis dixisse Petrus Matthaeus, ultra alios, enarrat: *Buscianzi Fortuna sigli volti, non si è più sicura nella Corte per me. Il Re per mia imprudenza ha conosciuto boggi, che yo sò più dilui.*

Petr. Matth. in sua histor. Franc. lib. 3. pag. mihi in Italae traductione 173.

Et planè, quisquis ex Summatibus hanc orbitam suam apud Principes gratiae, & acceptionis excesserit, & intra suam se nescierit Fortunam cum moderatione debita continere, aut in quarendas nimias opes, opem, opus, operamvè converterit, quam illis amicè, & fideliter praestare, munus ipsum, suis impositum humeris, postulabat, semper in ancipiti, & lubrico, quem occupat, loco, vereri debet, ne vel invidorum tacitis cohortationibus, vel suo ipso ipsorum Principum ingenio, ac naturali inconstantia, eorum gratia excidat.

Filefac. 2. tom. select. tract. 1. cap. 8. pag. 47.

Quos tandem pudet ac poenitet, ut benè Filefacus animadvertit, quos in immensum supra ceteros extulerint, quasi Imperij confortes habere: cum neque Aquila Trochilum, alio nomine Regaliolum, teste Plinio, sibi æquari patiatur. Cui addi potest nobile Regis nostri D. Philippi Secundi Apophtegma, ad quem cum sui aucupes magno cum iubilo accipitrem ferrent, qui nuper, intervolum, Aquilam Regiam, post acrem pugnam vicerat, & occiderat, illum statim truncari capite iussit, eam reddens rationem, quod nemo suo se capiti ne dum superiorem, verum ne æqualem quidem praestare deberet.

Plin. lib. 1. cap. 74.

Did. Porrenus de dict. & fact. Philip. II.

Dio lib. 54.

Extat quòque apud Dionem, in eandem rem, insigne aliud Mæcenatis ad Augustum consilium, cui, cum Agrippa ad supremum potentiae fastigium evehus fuisset: *Agrippa (inquit) aut gener tuus fiat, aut occidatur necesse est.* Et vulgatum Taciti oraculum, hac in parte non minus certum illis:

Tacit. 3. Annal.

Pythia quae tripode ex Phœbilauroque profatur.

Aulici nimirum cuiusque summi, *Fato, potentiam raro sempiternam. An satias capit, aut Principes cum omnia tribuerint, aut Summates, cum iam nihil reliquum est, quod cupiant.*

Tacit. 14. Annal.

Tacit. 14. Annal.

Sic certè Mæcenas Augusti, & Crispus, Sallustij ex sorore nepos, Tiberij gratia excidit. Et Seneca, sub Nerone, obiectam sibi tot opum congestarum calumniam, sive invidiam, qua dicebatur, vel ipsum Principem superare, his verbis apud Tacitum diluere; sive excusare curavit: *Vna defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui: sed uter-*

que mensuram implevimus. Et tu quantum Princeps tribuere Amico posses, & Ego quantum Amicus à Principe accipere. Cetera invidiam augent, quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet. Quæ quidem defensio, & opum ei cum lubentia resignaturum oblatio, et si tunc Neroni, velato blanditijs odio, grata esse visa fuerit, postea tamen, (ipso latius narrante Tacito) eidem Senecæ propriæ opes immensæque, ac pariter invisæ divitiæ, exitium attulerunt.

Tacit. 15. Annal.

Est enim hoc Principibus quasi fatale, ut charissima sibi Capita, quotiens potentia & opibus ad timendum Dominanti fastigium ereperunt, ea deprimant, & submoveant, & vel obtestantium vocibus lacefsiti, vel conglomeratarum divitiarum cupiditate pellecti, facilius in eos animadvertant, ipsas tandem divitiæ, quas illi ex publicis, ac privatis facultatibus corrogaverant exfugentes.

Quam in rem plurima ex antiquis, & aliqua non contemnenda ex nostris huius temporibus adducere possem, nisi de his posteritati potius, quæ semper incorruptius iudicat, arbitrandum existimarem, & vel de Vespasiano Suetonius enarrat; procuratorum rapacissimamque ad ampliora officia ex industria promovere solitum fuisse, quò locupletiores, mox condemnaret. Quò haud dubiè Alciatus noster respexit in nobili illo Emblemate, cuius lemma, *Quod non capit Christus, rapit Fiscus*, ex quadam Decretali desumptum, his subiectis carminibus,

Vide Gund. Cespedes in hist. Philip. IV. lib. 1. c. 3. & 4.

Sueton. in Vespas. cap. 16.

Alciat. Embl. 147.

Cap. maiores 17. 9. 7.

*Exprimit humentes, quas iam madefecerat ante
Spongiolas, cupidi Principis arda manus.
Provehit ad summum fures, quos deinde coercet,
Vertat ut in Fiscum, quæ male parta, suum.*

Quamobrem prudenter Canonherius, congestis innumeris aliorum Politicorum Aphorismis, Aulicos admonet, ne ad tantam gloriam, tantæque divitiæ confurgere velint, ut possint ex odium, ac invidiam sibi constare; Ac quemadmodum satius est Athletis de plenitudine habitus remitti, quam illum continuo augeri; sic Aulicos in minori periculo esse, quando illis de gratia dimittitur, quam quando ad eius fastigium, quod præcipitio semper est vicinum, pervenitur.

Canonh. in Aphor. polit. 1. tom. pag. 577. & seqq.

Certè Pittacus ille Mytileneus, qui è septem Sapientum numero est habitus, Emilio Probo, præter alios, narrante, cum ei Mytilenei multa millia iugerum agri muneri darent: *Nolite rogo vos (inquit) mihi dare, quod multi invidiant, plures etiam concupiscant. Quare ex istis nolo amplius quam centum iugera, quæ & meam animi equitatè, & vestram voluntatem indicent: nam parva munerà diutina, locupletia, non propria esse consueverunt.*

Æmil. Prob. in Thrasibulo.

Simili moderatione usus videtur Pallas, Claudij Cæsaris libertus, ei que supra omnes dilectus, & rei suæ familiari præpositus, ut Tacitus memorat. Cui cum Senatus, Cæsari blandiens, ob singularem fidem & industriam, præclaraque in Republicam merita, ornamenta prætoris, & sestertium centies quinquaginta præstari decrevisset, honorè accepit, pecuniam tamen, etiam ipso Cæsare, & Senatu valdè urgen-

Tacit. 12. Annal.

Plin. Iun. lib. 7. epi-
stol. 29. & lib. 8.
epist. 6. ad Mōtan.

Arist. 3. polit. c. 9.
Filefac. dict. cap. 8.
pag. 47.

Sup. Embl. 18.

Polib. lib. 5.

Q. Curt. lib. 7. c. 8.

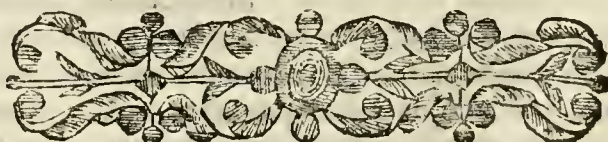
Anc. à Burgund. in
Embl. de vitijs lin-
guæ, 1. par. Embl.
37. pag. 81.

te, accipere recusavit, & id in monumento suo inscriptum reliquit, quod Plinius Iunior suo tempore in via Tiburtina repertum commemorat. Duabus tamen epistolis graviter stoliditatem, vel humilitatem Senatus, & Cæsaris dolēs, & reprehēdens, quòd cū servili & fastidioso mancipio, nulliusque in Rempublicam meriti, pro deferendis ac cumulandis præmijs, & honoribus decertarent, quibus ornari veteres illi Scipiones, Marij, Sillæ, Pompei, magni ducerent, quorum laudes, inspectis Senatus-Consulti verbis, infra Pallantis laudes iacebunt.

Quas epistolas, lectu quidem, & memoria dignissimas iudico, cum vel ex illis appareat, quibus fraudibus, quibus periculis, nimia aliquorum Administrorum elatio subiaceat; quæ, etiam ubi dignis cōfertur, ita suspecta Aristoteli fuit, ut quaestionem moveat, quid de eo statuendum sit, qui in aliqua Republica præ reliquis, virtute, dignitate, opibus emineat, & de pluribus memoret, qui ubi Oligarchicè, aut Democraticè gubernabantur, ob hanc solam causam ostracismo (quod erat exilij genus) præstantiores nonnullos cives in exilium egerunt. Quod licet ipse tandem non probet in eiusmodi Rebus publicis, cum potius optimis legibus, & institutis temperatas ac stabilitas, deceat, cives virtute præstantes extollere, idque earum scopo, hoc est communi, & publico bono, convenientissimum existat: in Monarchijs tamen, & Regnis, ubi ex unius nutu, & arbitrio omnes subditi pendunt, attentiores curam desiderat, cum multi sæpè reperti sint, qui Regum, vel ætate, vel facilitate abusi, se supra eosdem extollere, & erigere audeant.

Quorum plura exempla passim Historiæ recēsent, & illustrius nullum est eo, quod de Rege Antiocho Magno Polibius enarrat, Hermeam, quem vehementer ornavit; cum uxore, & liberis occidente, quòd auctoritate, quam habebat nimis insolenter uteretur; cuius tamen vindicta, cæteros similia audentes comprimere poterit, & pariter nostri Emblematis monumentū. Nam etsi vallis supra vitem aliquando floreat ei tamen statim falx imminet, quæ in eius tendit excidiū, frendetque quæ fronduit, verum illud Q. Curtij reddens: *Arbores magnas diu increfcere, una hora extirpari*; & simul ac cecidit, eundem carpendum omnibus exhibet, ut benè quidam alio Emblemate, licet aliud agens, ostendit, sub arboris lapsæ pictura, cuius ramos plures ad motis falcibus scindunt, & his carminibus,

*Fit spoliū quæcumque cadit; nemo unus honori
Parcit; at obtritā carpere nolle, probrum est.
Sic agitur; quisquis cadit & levis impete culpæ;
Ilicet obloquijs carpitur, ut cecidit.*

Qui eminent, cadunt.

EMBLEMA LVII.

*Mensibus alternis vastissimus Ephialtes
Crevit in immenso corpore semipede.
Iam novus in terris nubes excedit Olympus.
Sed perit hic, regio flammea fortè premit.
Cui Fortuna favet, caveat se extollere in auras,
Cum videat fluxu cuncta perire suo.*

COMMENTARIUS.

Vemadmodum certum est, ab omni ævo Reges & Principes Administris, seu Adminiculis usos fuisse, ut ex Paterculo, & alijs in superioribus vidimus: ita pariter aliquos extitisse, qui ad summum favoris gratiæq; Principum ipsorum evecti, ocyus quam ascenderint, non descenderint, & in se, quam sit verum illud Lucani effatum experti non sint,

----- Summisque negatum,

Stare diu, nimioque graves sub pondere lapsus.

Quod fatorum malignitati tribuere videtur eiusdem Lucani avus Seneca, inquiens: *Fati maligna perpetuaque in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum, velocius quidem, quam ascenderunt*

Paterc. lib. 2. vide sup. Embl. 54.

Luc. 1. Phæf.

Senec. in Prol. declam.

- Tacit. 3. Annal. *relabantur.* Necnon & Tacitus, dum scripsit: *Fato potentiam raro sempiternam.* Et communi ipsius mortalium naturæ legi, Thucydides, docens: *Natura comparatum est, ut nihil in ea perpetuum sit, & omnia quæ crescunt, decrescant.*
- Thucyd lib. 2.
- Ecclef. 14. 19. Quod etiam Syracides censuit, dum monuit, *Alia generantur, & alia deiiciuntur: sic generatio carnis, & sanguinis alia finitur, & alia nascitur, &c.* Et Seneca, quatenus uno in loco ait: *Quod fortuito obvenit, instabile est: quo altius surrexerit, vergit pronius in occasum.* Et in alijs: *Mortale est omne mortaliū bonum; Mortalia eminent, cadunt, deteruntur, crescunt exbauriuntur, implentur, quicquid ad summam venit, ad exitū propè est. Sic ingenia, quo illustriora breviora sunt. Indicium est imminentis exitij, maturitas, & appetit finis, ubi incrementa consumta sunt.*
- Senec. de brevit. vitæ, cap. 17.
- Idem epist. 67. 98. & de consolat. ad Martiam, cap. 23.
- Senec. in Oct. Cuius doctrinæ meminit itidem in Octavia, quando inquit:
*Quid me potens fortuna, fallaci mihi
 Blandita vultu, sorte contentum mea,
 Altè extulisti, gravius ut ruerem, edita
 Receptus arce, totque perciperem metus? &c.*
- Idem in Troad. Et rursus in Troade,
 ----- *Quòque fortuna altius
 Evexit ac levavit humanas opes,
 Hoc se magis suppressere facilem decet,
 Vanosque casus tremere.*
- Claud. de sepul. Claudianus inquires,
Magna repente ruunt, summa cadenti subitò.
- Idē epigr. ad Hadr. vide Menchac. in præf. contr. illuf. ex num. 99. Et iterum latius, & elegantius,
*In brevibus nunquam se se probat Aeolus undis.
 Nec capit angustus Boreæ certamina collis.
 Alpes ille quatit, Rodopæaque culmina quassat,
 Incumbit nunquam coelestis flamma salictò;
 Nec parvi frutices iram meruere Tonantis,
 Argentes quercus, annosas fulminat ornos.*
- Senec. 2. cont. 1. Neque eam ignoravit Portius Latro, dum apud eundem Senecam, inquit: *Omni fortuna blandientis speciosus cum periculo nititur, & sine causa sapè fluit, & sine ratione desituit.*
 Quæ loca, & plura alia, quæ facilè in eandem ré adduci, & expendi possent, Adagijs locum fecere, *Summis negatum stare; Eminent, cadunt; Crescunt, deteruntur;* quæ apud Erasmus pluribus illustrata reperies, qui tamen celebrem illum Laberianum Mimum, valdè ad rem hanc conducentem, omisit,
- Erasm. in Adag. pag. 715. & seq.
- Laber. in Mimis.
*Summum ad gradum cum claritatis veneris,
 Consistes agrè, & cum ascendas decides;
 Cecidi ego; cadet qui sequitur.*

Stulti igitur sunt, qui stabile esse censent, quod in lubrico situm est, & qui Aulæ auris, & rebus ex animi sententia fluentibus, ambitiosè, plenè que, ac planè excæcati, multa moliri & aggredi tentant, quæ si tantillum diiudicaret, & supradicta, ut oportebat, expendere, ab ijs agendis pertinacissimè abstinere deberent, ut benè Ioannes Filescus animadvertit, illud Taciti superioribus addens, *Nullam potentiam nimiam, unquã satis fidam fuisse.* Et Latini Pacati: *Fugitiva successuum repentinorum voluptas, ut accipit, sic relinquit.*

Nec desunt alij, qui hoc idem Consilium fati congruètib; similitudinibus, & Emblematis, eisdem Aulicis citò crescentibus, & fatalis decrementi, quod ipsos manet, oblitis, proponant, & suadere conentur. Ecce enim Plutarchus, betas, & cucurbitas adducit, quæ quia citò crescunt, & in altum confurgunt, diuturna nō sunt. Quod in reliquis alijs plantis, & animalibus commune esse, pluribus Camerarius ostendit.

Pterius Valerianus, & ex eo Florentius Schoonhovius, Crocodilū depingunt, qui ex ovo minimis in ijs erumpens, citò magnum incrementum capit, & quamdiu vivit crescit, ut Plinius scribit, sic homines indicans, qui ex humili loco, ad summas dignitates emergunt. In eo tamen dissimilis, quòd hi, ubi ad fastigia pervenerint, ad ima tendant. Vnde Schoonhovius:

*Quos quos ex humili salire cernes
Ad fastigia dignitatis altæ,
Crocodilo habeas pares, ab ovo
Qui crescit minimo, brevi stupendus,
Parte hac dissimiles tamen vocabis,
Quod hic perpetuò augeatur, illi
In summo positi ruunt ad imum.*

Melius adhuc Solon à nostro Tiraquelo laudatus, qui eosdem Aulicos, qui apud Reges in pretio sunt, calculis similes esse dicebat, quibus in exponendis rationibus utimur; ut enim illi interdum maiorem numerum, interdum minorem significant: ita & Reges, horum quemque, prout libitum fuerit, aliquando illustrem, & inclytum, aliquando obscurum habere, & ignobilem solent. Cuius, similitudinis meminit etiam Pater Nicolaus Causinus, nisi quòd hic, non Soloni, sed Oronti eam attribuit.

Et in alio Capite, idem fortè ipsum Reges olim Gothios ostendere voluisse inquit, dum, referente Olao Magno, ab ijs, quos in Aulicos eligebant, iuramentum fidelitatis prius suscipiebant, strictum gladiū, vel pugionem per cuspidem Principis manu eis præstando, sic indicantes, vel ipsa Principum dona lubrica esse, & periculosa, ut quæ adversum mucronem intentent accipienti.

Ioannes etiam Filescus, ex Apophthegmatis M. Antonini Imperatoris Philosophi, Aulam Principum, novæ comparat, cuius nomen tragicum est, ut Ennodius Ticinensis aiebat; nec non & scenæ per similem facit, in qua omnia magnam partem ficta, & simulata, fides

Filesc. 2. selectar. tract. 1. c. 7. pag. 42

Tacit. 2. hist.

Plutarch. in Iacobi. ubi agit de Theopompo.

Camer. 3. subcess. c. 23. ex pag. 79. Pōtan. in bellar. 2. to.

Pier. li. 29. fol. 207 Schooh. Emb. 45. pag. 137.

Plin. lib. 8. cap. 25.

Tiraq. de Nobil. c. 6. n. 2.

Causin. in Polist. symb. lib. 4. c. 41.

Idem lib. 5. c. 39. pag. 246.

Olaus lib. 8. c. 7.

Filesc. ubi sup. c. 8. pag. 45. & seqq.

Ennod. contr. 2.

fluxa & sublesta, amicitia vacillans & dubia, concordia fucata & re-
cta, & ita omnia parumdurantia, ut qui Imperatoris seu Regis perfo-
nam sustinuerit, deposito cothurno, ubi ad statum redierit suum, ex
templo miser appareat, repenteque exortus, repentino, quasi soliti-
alis herba, occidat, & illud Petronij, verum esse omninò demòlret,

Petron. in carmin.

*Grex agit in Scena Mimum. Pater ille vocatur,
Filius hic, nomen divitis ille tenet.
Mox ubi ridendas inclusit pagina partes,
Vera redit facies, dissimulata perit.*

Covarr. centur. 1.
Embl. 44.

Noster, & nò ob id contemnendus D. Sebastianus Covarruvias, eandem
doctrinam ostendere volens, & hos qui in aula & aura Principum eve-
hantur, casui ex ipsa elevatione damnari, aquilam pinxit, testudinem
in æthera unguibus efferentem, cum lemmate, *Vt lapsu graviore ruat,*
& hoc carmine:

*Tà cuidò la Tortuga que tenia
Alas para volar, quando lleuada
En las uñas del Aguila, subia
Por la region del aire; i la cuiada.
Tiene en desprecio quanto abaxo via,
Con un tan gran favor de si olvidada,
I pensando en el Cielo ser estrella,
La suelta sobre un risco, do se estrella.*

Ego verò, hæc quidem adinventæ collaudans, aliud, quod in præ-
senti Emblemate vides, non minùs ad designandum nimis citò cres-
centes Aulicos, suaque proceritate tumentes, & fatalem eorum, ac fa-
cilem casum, conducere arbitror, ex Ephialtis nimirum fabula sum-
tum, qui, & Ottus eius frater, ut Homerus, Apollodorus, Plutarchus,
Hyginus, & alij fabulatur, Aloëi, & Iphimedie filie Neptuni filij fue-
runt, singulisque mensibus novem digitis, sive, ut alij tradunt, singulis
annis latitudine cubitum, longitudine ulnam crescebant, & ubi no-
num annum explevere, ita immania corpora adepti fuerunt, ut bellum
Iovi inferre non erubuerint. Quin etiam Ephialtes, Iunonem, Ottus
autem, Dianam sibi conjugem deposcebant, Martemque in vincula
coniecerunt; montes ad hoc montibus subiungentes. Quosque, ut plu-
res tradunt, fulmine de cælo icti, in inferosque demeriti, superbie suæ
pœnas dederunt: vel ut alij, nimia sua proceritate nubes transgressi,
aëra per liquidum evanuerunt, vel cœlesti igni, cui iam proximi erant,
consumti sunt. Neque enim Philostrato accedo, qui eos se se ad invi-
cem proprijs telis confixisse recenset, Dianæ astu, quæ in cervam muta-
ta, per eorum medium exiit. Ad quam fabulam respexit Virgilius,
cum Æneam infernos Manes percurrentem inducit, sic canens:

Homer. Illiad. 5.
Apollodor. lib. 5.
Plutarc. in lib. de
exilio, Hygin. li. 1.

Philost. in heroic.

Virg. 6. Æneid.

*Hic & Aloidas geminos immania vidi
Corpora, quæ manibus magnum conscendere cælum
Aggressi, superisque Iovem detrudere regnis.*

Et iterum in Culice:

*Nam victus sedet, immanis serpentibus Ottus
De vinculis, maestum procul aspiciens Ephialtem.*

Et Claudianus, his versibus:

*Quid mirum si Regna labor immania vexat?
Cum Gemini fratres, genuit quos asper Aloëus
Matrem subdiderint vinculis, & in astra negatas,
Tentarint munire vias, steteritque re-vulsis
Penè tribus scopulis, cælesti machina cælo.*

Eademque occasionem præstitit Ammiano Marcellino, ut diceret: *Grandiaque incedens, tanquam Ottus & Ephialtes*. Quod speciem habet Adagij, ut Adrianus Iunius, & Cerda noster observant, in vecordes, & superbos homines usurpari solitum, qui maiora viribus aggrediuntur, & debitas suæ temeritatis pœnas accipiunt.

Et ad rem ipsam, de qua agimus, eandem fabulam accommodans Perrus Matthæus in una ex suis narrationibus, prudentissimè inquit, hinc commoneri posse tumidos Administratos, qui nimis citò, properè-que ac prosperè gratia suorum Regum elati, non solum supra cæteros Aulicos, ac Regni Proceres se se extollere volunt, verum & ipsi Regibus, quibus parere deberent, bellum indicere, & quodanimodo imperare conantur. Namque vel ipso suo tumore rumpuntur, vel altitudine ignescunt, aut evanescent, neque minus citum, celeremque sibi occasum, ac decrementum parant, quam in crescendo, & conscendendo fœlicitatem habuerunt.

Quod & ipsi Ethnici in eisdem Gigantibus, de quibus loqui cœpimus, insinuabant; nam relicta longiori disputatione, an Gigantes ullo tempore fuerint, vel esse potuerint? de qua plures agunt, quos Ego alibi latè congesi, illud planè constar, ipsos, quos veteres confinxerunt, tortuosis pedibus, & in draconum volumina desinentibus, formatos fuisse, ut sic intelligeremus, nihil eos rectum, aut sublime cogitasse, aut effecisse, cum detorti eorum pedes ad inferna demergantur, & simul ipsorum impietas, ac promptus & facilis casus denotaretur, ut post Vectum Prætextatum Macrobius animadvertit, & post Macrobius Petrus Crinitus, adiciens ex Lampridio, hac propter Commodum, eos ipsos homines, qui pedibus debiles forent, nec ambulare admodum possent, in Gigantum effigies formatos, sic, ut quasi dracones effingerent, deinde sagittis eisdem conficere solitum.

Et certè ita semper se res habuit, ut qui ex his Aulicis suapte natura superbiunt, quò proprius cœlum gratiæ principalis attingunt, eò nocentiores suæ potentiæ influentias immittant, ut sub scorpionis signi figura noster nuper Saavedra Fajardus benè commonuit. Idque ipsum efficiat, ut pronius ex sua altitudine prolabantur, quippè quia secundum Calcondylam: *Solet numen plerumque fastuosos deprimere, & ad humilem fortunam deiicere*. Et secundum Plutarchum, *Ut desidua stellas subito extinguuntur, ita quos Fortuna subito in summa provexit, re-*

Claudian. de bell. Gotic.

Ammian. Marcell. lib. 22.

Iunius hodie inter Adagia Erasmi pag. 668. & Cerda ad Virgil. sup.

Pet. Matth. narrat. lib. 3.

Ego de Indiar. iur. to. 1. lib. 1. c. 2. ex n. 11. & cap. 10. ex n. 54. Carrança de partu, c. 17. ex n. 49. Ionsonus de naturæ constantia, cap.

Crinit. lib. 2. c. 11.

Saaved. Empr. 52. pag. 374.

Calcondyl. lib. 1.

Plutar. in Moral.

D. Prosp. in lib. de provid. vide Sidonium & Savaronē in eius notis, lib. 2. epist. 13.

Nevizan. in Sylva nupt. lib. 4. pag. 396. n. 155.

Senec. in Thies.

Senec. post Horat. lib. 2. carm. od. 10. ubi vide Chabociū

Tacit. 1. & 13. Annal.

Sidon. lib. 2. ep. 13

Lipf. lib. 3. polit. cap. fin.

D Aug. 8. Confess. cap. 6.

Sarisber. in Policr. lib. 1. cap. 1. & seq. Maiol. in colloq. de aula & caula, Canonher. ex multis to. 1. Aph. pag. 853. & seqq. Bochiū symb. 124. pag. 263.

Lucian. & ex eo Camerar. 3. tom. subces. c. 91. pag. 343. & seqq. ubi etiā ex Busbequio alia adducit, de aula pictura, & periculis.

pente corruere solent. Vnde meritò D. Prosper Aquitanicus eos ridet, quibus

Fælices dici mos est, quos blanda Potestas

In summos apices tumidorum evexit honorum.

Cum potius miseri appellari deberent, quippè queis (ut iam in superioribus diximus) ab invidia, à calumnia, à Principum in constantia, à magnis negotijs, quæ gerunt, quæ ut ex alijs tradit Nevizanus, sine magnis periculis, & subditorum odio, & querelis fieri, & tractari impossibile est, & denique (ut hæc & alia multa deficerent) vel ab ipsa crescendi, & surgendi natura, decrescendi, & cadendi fatale periculū imminet.

Idemque ipsum admonuit Seneca, lubrica inde hæc Aularum culmina vocans,

Stet quicumque volet potens

Aulæ culmine lubrico, &c.

Et alibi inquit: *Lubrici sunt humanorum gradus ascensuum, tremulus vertex, borrendum præcipitium, agrè conscenditur ad eminentem statum, anxie ibi consistitur, graviter inde, & repente descenditur: nam & sæpius ventis agitur ingens pinus, & celsæ graviore casu decidunt turres, quanto securior aurea fuerit mediocritas.* Cornelius Tacitus, fluxa, & instabilia eadem appellans: *Nibil rerum mortalium, tam instabile, & fluxum est, quàm potentia non suavi nixa.* Et iterum incetta & lubrica, *Cuncta mortalium incetta, quantoque plus adeptus quis fuerit, tanto se magis in lubrico esse.* Et Sidonius Apollinaris, præcipitij etiam epiteton addēs: *Sed sententia tali nunquam ego assentior, ut fortunatos putem, qui Reip. præcipitibus, ac lubricis culminibus insistunt. Nam dici non potest, quantum per horas fert in hac vita miseriarum, vita infelicitium istorum, &c.*

Ex quorum, & aliorum doctrina Iustus Lipsius, causas, quas pupugimus, huius instabilitatis recensens, sic exorditur, *O Boni, lubrica vestra vita, & via est, qui in Aula versamini: in qua, ut verè vir Sanctus dixit Perpericula pervenitur ad grandius periculum.*

Et hanc esse veluti priorem, potioem, & certioem Aularum, & Aulicorum conditionem, ac plagam, inter plurimas alias, quæ de eis latissimè Ioannes Sarisberienis, Simon Maiolus, Aula Tyrocinium, Achilles Bochiū, omninò legendus, & Canonherius recensent, satis ostendit Lucianus, sequentibus his coloribus illas rectè depingens: *Vestibulum sublime, & inauratum, abruptum, lubricum, ita ut plerumque, qui se ad summum pervenisse putant, præcipites, cervice fracta, deiciantur. Intus opulentiæ ostentatio, spes fallax, ambitio, æmulatio, invidia, detrectatio, fumi, adulatorum multa manus, pauca corda, crapula, luxus, corruptiones, avaritia, eaque omnia speciosis fucis teguntur. Denique, ut paucis dicam, Aulica vita, splendida est miseria.*

Et exemplo suo varijs temporibus, & sub varijs omnium Nationum Principibus, satis manifestarunt Amanus, Hermeas, Parmenio, Philotas, Seianus, Narcissus, Tigellinus, Perennis, Cleander, Plautianus, Thurinus, Ruffinus, Ablabius, Eutropius, Silico, Narses, Beli-

farius, Aëtius, Boëtius, Symmachus, Thomas Bølleus, Thomas Morus, Abrahamus, & innumeri alij, qui non solum ex supremæ gratiæ Principum suorum culminibus exciderunt, verum varijs supplicij affecti, strage & exitio suo, splendenti, quæ eis imposuit foelicitati, proprio sanguine litaverunt, ut latius Ioannes Boccacius, Philippus Camerarius, Enechelius, Canonherius, Nevizanus, Bessoldus, & alij plures Auctores passim commemorant, Bironium etiam Ducem, Ancraum, Buquingamum, Vvaldesteunium, sive Freislandum, & alios aducentes, quorum recentior est memoria, quàm ut possit inter obliterata nesciri.

21 Prout neque apud Nos D. Ruderici Lopez Davalos, Castellæ Comestabilis, sub D. Rege Henrico III. post fideliam, & strenuam ei navatam operam, miserabilis lapsus. Et miserabilior, toti quæ orbi valde notus & decantatus; D. Alvari de Luna, qui eidem Ruderico apud D. Ioannem II. Henrici filium in onere & honore successit, & tandem, ut nostri & exteri Scriptores recensent, & lamentantur; ab eodem Rege, cui ita acceptus & charus per tot annos extiterat, & gnauiter, ac fideliter inservierat, ob vanas fortè magis quàm veras populivoces, & aliorum Aulicorum invidiam, Pintiaë plecti capite iustus fuit.

22 Quam historiam, præter alios, enarras Ferdinandus Gomez de Ciudad-Real, eiusdem Regis Archiatrus, inquit, Alvaro extincto, Regis gratiam occupasse, D. Ioannem Alfonsum de Robles, qui tamen paulo post, eisdem calumnijs impetitus, ab ea quoque excidit, & in carcerem coniectus fuit, & hæc notatu digna verba subiungit: *Este gran Mar del Valer, è privar, è malas querencias, que mas amplo es que el de Finis terra, no puede estar sin motu. Porende atiendan los sublimados, qual serà el tercero cuerpo que lançará de si, despues del Condestable; è Iuan Alonso.*

23 Quibus quidem verbis, dum mari, marisque fluctibus, inconstantia gratiæ Principum comparat, Plinium Iuniorum imitari videtur, qui de eadem agens, sic dixit: *Quod tam infidum mare, quàm blanditiæ Principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos quàm propitios habere.*

24 Vnde & Aufonio, quem in hoc Filefacus adducit, satis audacter istud excidit,

Et semper fictæ Principum amicitia.

Michael quæ Hospitalius, benè in aulicis rebus edoctus, exempla aliquorum, quos in Francia excidisse viderat, memorans, sic suum clausit Poëma,

*Tam favor, & studium populi, tam gratia Regum
Mobilis & fluxa est: tam lubricus omnis honorum,
Est Gradus, & comitem secum trahit ille ruinam.*

25 Et Modernus quidam, latius idem argumentum persequens, inquit: *Nihil rerum mortalium, tam instabile, ac fluxum est, quàm alieno quod beneficio tenes. Magna mobilitate sunt animi Regnantium: tollunt*

Bocac. de Princip. Laps. Camerar 3. subces. c. 56. & 57. ubi refert varios casus ex Capellonio Enechel. in Sciano, Canonh. in Aphor. pol. pag 575 Nevizan. in sylv. nupt. pag. 356. Bessol. in Synop. polit. lib. 2. c. 8. n. 7. Maiol. in colloq. de aula, Saaved. Empr. 50. pag. 343. Cespedes in Phil. 4. lib. 1. c. 3.

Chron. Ioann. II. Chron. eiusdè Alvari, Mariana lib. 22. cap. 12. & 13. Lambert. in Theat. Reg. Hisp. pag. 89. Theat. vitæ humilit. F. pag. 234. Æn. Sylv. in Europ. c. 47. Fer. Gom. epif. 14.

Plin. in Paneg.

Aufon. edyl. 3. Filefac. d. c. 8. pag. 47

Hospit. in carm. ad amicos, in princ.

Ioã. Schil. in exerc. ad Tacit. pag. 107.

in altum, & prope ex aequo dignatione suam partiuntur: At ubi res postulat, subinde ad se se redeunt, & non iam alterius rebus consulunt, sed suam ipsi fortunam in consilio habent. Vbi impares se se publicis odijs conspiciuntur, perire satius ducunt Administros suos, ac veluti succidendas victimas ad exitium dedi, quam ut amittenda periculo dominationis agitentur. Hinc quos ad summa favor aula protulerat, qui diu membra, ac partes aliena potentia fuerant, eorum gratia viguit, auctoritas firmit, donec intra modum steterit, id est in publicum minus iniuriosi, minusque ingrati exiit. Quò si inflatam, & ex subita felicitate suspiciosam arrogantiam reprimere nesci veruit, vel illi ipsi, qui produxerat eos, pœnas pependerunt, vel successorum ultioni relictæ, ac reservati fuerant.

Lil. Girald. de Dijs
Gent. tyntagm. 1.
Causin. in polit.
symbol. lib. 2. c. 25

Hincque venustissimè Apelles, à Lilio Giraldo, & Causino valdè 26
laudatus Favorem Aulicum à fortuna discriminatum, his coloribus pinxit:

Pictor Apellæa qui pingis ab arte Favorem,
Vnde illi generis semina, nota parum?
Hic genitum Forma, Fortunæ hic dicit alumnum,
Casu ille, ille animi dotibus esse satum,
Qui Comes assiduus lateri? Assentatio. Et ecquæ
Ponè subit lentis passibus? Invidia.
Ecqui circumstant? Opulentia, Fastus, Honores.
Leges, & scelerum sæpè Libido parens.
Cur facis aligerum? fortunæ elatus ab aura
Ad volat alta, imo nescius esse gradu.
Quare oculis captum pingis? non novit amicos
Improbis ex humili cum petit alta loco:
Quid rotula insistit? Fortunam imitatur, & infert
Se socium, instabiles quæ tulit illa pedes.
Cur timet, atque extra se se ambitiosius effert?
Occidere animos fata secunda solent.

In tali igitur ac tanta Aulæ inconstantia, rerumque sursum ac deorsum euntium versatione, vel lapsum timeat, quisquis se se in altum extolli videt, aut ambit, ut sic vires illius aliquatenus frangat, 27

Nam minus ferit, quicquid prævideris ante.

Senec. de consol.
ad Mart. c. 9. in fi.

Vel Laberianum Mimum, summè à Seneca laudatum, quamvis è populo esset, edoctus,

Claudian. lib. 2. in
Ruff.

Cui vis potest accidere, quod cuiquam potest.

Tot aliorum exemplis expergetactus, suo capiti consulat, & ut cum Claudiano loquar, in simili Ruffini casu verè & graviter perorante,

Desinat elatis quisquam confidere rebus,
Instabilesque Deos, & lubrica numina discat,
Illa manus, quæ sceptrâ sibi gestanda parabat,

Cuius se toties submisit ad oscula supplex
 Nobilitas, inhumata diu, miseroque re-vulsa
 Corpore, feralem quæstum post fata poposcit.
 Aspiciat, ne quis nimium sublat a secundis
 Colla gerat, tri-vijs calcandus spargitur ecce,
 Qui sibi Pyramides, qui non cedentia templis
 Ornatura suos struxerat culmina manes.
 Et qui Sydonio velari credidit ostro,
 Nudus pascit a-ves: iacet en; qui possidet orbem,
 Exigua telluris inops, & pulvere raro
 Per partes tegitur, nusquam, totiesque sepultus.

28 Præfertim cum iuxta Boërij Severini sententiam: *Fœlicissimi cuius-
 que delicatissimus sensus sit; nullusque tam composita fœlicitatis; ut non
 aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur.* Quod ipsius præcipi-
 tium magis accelerat: nec non illud, quod aptissimè Quintilianus cõ-
 siderat: *Iniquissimam scilicet magnorum meritorum conditionem esse, cum
 si quicquid non fuerit adiectum, de prioribus pereat, & pessimo exemplo,
 gratiã præteritis auferant reliqua, quæ cessare contigerit.* Et Tacitus dũ
 docuit: *Arduum valdè & subiectum Fortunæ esse onus cuncta regendi;*
 quod hi, de quibus agimus Administrj, subire solent, non prius, iuxta
 Horarij, aliud agentis monumentum, tentantes,

Boet. consol. 2.
 prof. 4.

Quintil. in declam.

Tacit. 1. Annal.

Horat. in Arte.

----- *Quid ferre recusent.*

Quid valeant humeri.

29 Quapropter Seneca ad Lucillum scribens, meritò dixit: *Magnam
 potentiam ambit in expertis, sed odit expertus.* Et Alter: *Magna res magnis
 abstinuisse fuit.* Eorumque, & aliorum doctrinis hærentes Gaspar Ensl,
 & Ioannes Filefacus, cæteri que Politici, ijs, qui tam altè provehun-
 tur, communiter consulunt, ut fortuna sua non modestè tantum utan-
 tur, sed etiam ubi impares se viderint, invidiæ se maturè subducant,
 ne tandem à summis honoribus, ad extrema dedecora deturbentur,
 ut multis, tam in superiori, quàm in nostra ætate contigisse vide-
 mus.

Senec. ad Luciliũ.

Albinob de obit.
 Mæcen.

Ensl de Consil. &
 Consiliar. Filefac.
 ubi sup. c. 7. pag.
 43.

30 Quod ipse idem Seneca propè divinè, ut Filefacus ait, multos ex
 eisdem Aulicis exoptare solere, inquit, licèt pauci sint, qui illud ope-
 re compleant. Eius verba sunt hæc: *Potentissimis, & in altum subla-
 tis hominibus extidere, voces videbis, quibus otium optent, laudent, omni-
 bus bonis suis præferant. Cupiunt interim ex illo fastigio suo, si tutò li-
 ceat, descendere. Nam ut nihil extra laceffit, aut quatiat, in se ipsa For-
 tuna ruit.*

Senec. de brevit.
 vit. cap. 4.

31 Quibus tamen, si satis mentis ratio constaret, nihil obstare deberet,
 ut agnoscerent, melius sibi consultum, si nec nihil esse vellent, nec
 omnia, & aurea vitæ mediocritate contenti, Ovidij monitum se-
 querentur,

Ovid. 3. de trist.
 eleg. 4.

Vsibus edocto, si quicquam credis amico

*Vive tibi, & longè nomina magna fuge,
Tu quoque formida nimium sublimia semper.*

Senec. in Octav.

Aut ipsius Senecæ Tragicæ, qui post illa carmina, quæ supra ex eius Octavia retulimus, sentiens fortè se ipsum Neronis compedibus, negotijsque aulicis præpeditum, hæc subdidit,

*Melius latebam procul ab invidia malis,
Remotus inter Corsici rupes maris,
Vbi liber animus, & sui iuris mihi
Semper vacabat studia recolecti mea.*

Lips. lectu dignus
in Mutis erratibus,
pag. 68. & seqq.Sup. Embl. 19. in
fine.

Senec. epist. 55.

Quibus plura alia adiungere possem, quæ de laudibus, & commodis vitæ privatæ, & solitariae D. Nazianzenus, Petrarca, Palitjanus, Nat. Comes, Inst. Lipsius, Heresbachius, Maiol. Camerar. Filescus, Barberinus, & alij passim Auctores comminiscuntur, quos supra alio loco recensui, ultra quos Plinius Junior in Panegyrico, inter sui Trajani laudes illam commédât, quòd fœlici eius tempore, non esset iam consideratus & sapiens, qui ætatem in tenebris agit. Quo loci Iustus Lipsius, alium Senecæ, de Vatia, qui sub improbis Principibus latere scivit, adducit. Etenim *Ob hoc unum* (inquit) *fœlix habebatur. Nam quoties aliquos Asiæ Galli amicitia, aut Sciani odium, deinde amor, miserant; exclamabant omnes, ò Vatia, solus scis vivere.*

Claudian. epigr. 6.
quod valdè laudat
Moretus lib. 17.
var. cap. 8.

Extat etiam inter Epigrammata Claudiani, celebre illud Senis Veronensis, qui parvo rure cõtentus, nunquã proximam urbẽ intraverat, quod dignum censeo, ut huic commentationi colophonẽ imponat:

*Fœlix qui proprijs avum transigit in arvis
Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem:*

*Qui baculo nitens, in qua reptavit arena,
Unius numerat sæcula longa case.*

*Illum non vario traxit Fortuna tumultu,
Nec bibit ignotas mobilis hospes aquas.*

Non freta mercator timuit, non classica miles:

Non rauci lites pertulit ille fori.

Indocilis rerum, vicina nescius urbis,

Aspectu fruitor liberiore poli.

Frugibus alternis, non Consule computat annum:

Autumnum pomis, ver sibi flore notat, &c.

Proxima cui nigris Verona remotior Indis,

Benacumque putat litora rubra lacum,

Sed tamen indomita vires, firmisque lacertis

Ætas robustum tertia novit avum.

Erret, & extremos alter scrutetur Iberos,

Plus habet hic vitæ, plus habet ille viæ.

(***)

Regum calor quomodo suscipiendus?

EMBLEMA LIIX.

*Ergo recede parum; nam proximus ignis adurit;
Si procul abscedas hæud calor ullus adest.
Est ignis Princeps; urit si proximus audes,
Frigebisq; procul; cautus utrumque cave.*

COMMENTARIVS.

QUAE de Primorum Administratorum casibus & periculis in præcedentibus exposuimus, postulare videntur, ut paucis eisdem ne nimis excelsa hæc culmina ambiant; si stabiles & securi degere velint, commoneamus: sed mediocri fortunâ in aula & aura Principum, quibus inserviunt, potiri contenti, sic illorum lucem ac calorem suscipiant, & suspiciant, ut Lunæ instar, quicquid gloriæ & claritatis habuerint, illis tanquam Soli refundant; neque, ut Tacitus alibi dixit: *Ad famam suam gessis exultent, sed ad auctorem & auctorem, ut Ministri, fortunam referant.*

Veteraniquæ illius consilium sequantur, qui, ut Seneca refert, interrogatus: *Quomodo rarissimam rem in aula, SENECTVTEM, consequutus fuisset? iniurias ferendo, & gratias agendo, respondit.* Quibus si, ut iam dixi, animi moderatione, atque in æquales comitatem, in populares benignitatem, addere studuerint, forsitan in adepta foelicitate durabunt.

Tacit. in Agric. vi. de simile consiliū apud Ioā. Laurēt. in Poliant. verb. Resp. col. 2408.

Senec. lib. i. de ira.

Senec. in Præf. lib.
4. nat. quaest.

Apul. Apol. 2.

Ovid. de remed.
amand. lib. 1. & 2.
Metam.

Lucret. lib. 6.

Horat. lib. 2. od. 1.

Verin. in Distich.

Erasm. in Adag.
pag mihi 631.

Plutar. in Moral.

Suid. apud Erasmi.
sup.

Ovid. 3. trist. eleg.
4.

Alias, ut cordatissimè idem Seneca monuit, *Cum omnia caverint, per ornamenta sua feriantur*. Et sui capitis discrimine agnoscent, quam verè dixerit Apuleius: *Ingentia gubernacula, facilius mergunt, quam regunt*. Eòque sibi maius periculum, quò altius emerferint, imminere, ut etiam ex superioribus patet, & monuit Ovidius, dum inquit:

*Livor summa petit, perflant altissima venti:
Summa petunt dextra fulmina missa Iovis.*

Lucretius:

*Altaque cur plerumque petit loca, plurimamque plus
Montibus in summis vestigia cernimus ignis.*

Horatius:

*Sapius ventis agitatur ingens
Pinis, & celsæ graviora casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.*

Et Michael Verinus ad rem nostram magis accedens,

*Quò magis est abies proceras, & vertitur Euris:
Culmina, non valles, fulmina torta petunt.
Quò maior civis, maior solet esse ruina,
Magnaque livorem gloria sepè parit.*

Indeque Veteres, ob hoc ipsum periculù, quod ijs imminet, qui immediatè cum Regibus, ac Principibus conversantur, quorum gratia ingratisima, infida, & parùm stabilis, ut vidimus, esse solet, Adagio locum fecerunt: *Proximus Iovi, proximus fulmini*, vel *Procul à Iove, procul à fulmine*, quo, ut post Diogenianum, tradit Erasmus, significarunt, non esse ambiendum, neque appetendum Præpotentium commercium, quibus quod libuit licet, quique vel Iolo nutu eos, quos extulerunt, deprimere possunt, & solent, & illud Plutarchi verum efficere, quòd quemadmodum invulnere prius apparet sanguis, quàm plaga, & quemadmodum prius emicat fulgur, quàm tronitrus audiatur: ita apud Principes ferme omneis, prius erumpit condemnatio, quàm probatio, & perijt Delatus, prius quàm coarguatur.

Cui Adagio simile est illud aliud à Suida relatum, *Maiorem vitato virum*. Et ad utrumque respexisse videtur Ovidius, dum dixit:

*Vive tibi, quantumque potes praelustria vita,
Sævum praelustri fulmen ab arce venit.*

*Nam quamquam soli possunt prodesse Potentes,
Non profunt, potius plurimum obesse solent.*

Et alius, quisquis fiet Veterum, in Catalectis,

*Vive, & amicitias Regum fuge, pauca monebas,
Maximus hic scopulus, non tamen unus erat:
Vive, & amicitias nimio splendore nitentes,
Et quicquid colitur perspicuum fugito.
In gentes Dominos, & famæ nomina clara,*

Illustrique graves nobilitate domos

De vita, ex alto magna ruina venit.

Et his, ut apparet, vestigijs insitens, licet nihil horum alleget, Nonster sapè laudatus, D. Didacus Saavedra, symbolum quærere volens, quo Aulicos, de quibus agimus, imminentium sibi discriminum admoneret, nullum aptius invenit, quàm Montis, sua summitate cœlū veluti pertingentis, cui desuper fulmen minatur, cum hoc lemmate, *Iovi & fulmini*, in cuius expositione eruditissimè quidem, & prudentissimè in illis admonendis, instruendisq̄ue versatur.

Saavedr. Emp. 50.
ex pag. 342.

Vnde & necis Iulij Cæsaris præfagium fuit fulmen, quod paulò ante, eius statnam cōtrivit, & D. Alvari à Luna, de quo suprà loquuti sumus, aliud, teste Gomez de Ciudad-Real, quo magnificum & opulentū, quod Ascalonæ habebat Palatium, ita conflagravit, ut per tres integros dies ab octingentis hominibus extinguere non potuerit.

Fern. Gom. de Ciudad-Real in epist.

Nec deest alter Emblematarius, qui id ipsum ostendere voluit, ferocientem sonipedem pingēs, cuius prolixam caudā homo humi tollere curat, & pro præmio, gravi calcis ictu percutitur, ad fabulā nimirum Æsopi de hoc agentem alludens, quam sub Epigraphe, *Abstinentium à potentioribus*, his versibus explicat,

Schoonh. Emb. 58.
pag. 171.

*Conqueritur sonipes longæ depondere caudæ,
Utque levet quem vis voce precante rogat.
Dum rudis hanc tollit, ferratis calcibus ictus
Concidit, & pretium triste laboris habet.
In Magnis non tuta fides, prælustria vitæ,
Vive tibi, & paribus iungere te studeas;
Nam miserum est tali socio se iungere, de quo,
Si noceat, nunquam sit tibi posse queri.*

Et iterum, pingens hominem ex proceræ admodum arboris summitate cadentem, cum lemmate, *Medio tutissimus ibis*, & his carminibus,

Idem Schoonhov.
Embl. 12.

*In medio fueram tutus, dum scandere summa
Nitor, in ad-versum culmine deiicior.*

His antiquior Ovidius, aliud quoque, nec minùs aptum, nobis Emblemata exhibet, Dædalum simul, & Icarum eleganter describens, quorum uterque alienis quidem, hoc est mutuatis è cera alis, per aëra volare cœpit. At ille, quia se in medio continuit, salvus evasit: hic verò, quia superbè in altum conscendere, & Solē ipsum contingere voluit, liquatis eiusdem ardore pennis, miserabiliter occidit, Icaroq̄ue mari corpus nomenq̄ue reliquit. Ovidij carmina hæc sunt, post alia quibus exactè hanc fabulam enarravit,

Ovid. 3. trist. eleg.
4.

*Quid fuit ut tutas agitare Dædalus alas?
Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempè quòd hic altè, demissius ille volabat,
Nam pennas ambo non habuere suas.*

*Crede mihi, benè qui latuit, benè vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.*

Hugo lib. 2. de anima.

Est quippè superbia vitium, quod quò se erigit magis, eò sibi maiorem lapsum disponit, ut his Hugonis verbis manifestatur: *Cetera vitia solas illas virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur, ut luxuria pudicitiam: sola verò superbia contra cunctas animi virtutes se erigit, & quasi generalis pestifer morbus omnes corrumpit, &c.*

Mart. Deir. in Ad. g. sacr. 2. tom. pag. 506.

Doctissimus etiã, & Religiosissimus Pater Martinus Delrius alio simili utitur, à piraustris, sive papilionibus sumto, qui igni adeò accedere gestiunt, ut ipsius ardore imprudentis ambitionis pœnas accipiãt: non secùs atque Aulici isti, ad vanum hunc fulgorem favoris humani advolantes, & se sponte excacãtes, ut Democritus ille Philosophus, qui teste apud Agellium Laberio,

Agell. lib. 10. c. 17.

----- *Clypeum*
*Constituit contra exortum Hyperionis, oculos
Effodere ut posset splendore aereo, ita radijs
Solis aciem effodit luminis, malis benè
Essè ne videret civibus.*

Stob. ser 43. Ant. in Melissa, part. 2. ser. 1. Lycosth. in Apoph. pag. mihi 695. Delr. ubi sup. pag. 507. Richter. in Axiom. polit. & Beyerl. in Apoph. pag. 186. Plutarch. hoc tribuunt.

Nos autem in præsentem, quod vides, Emblemate, æstuantis camini comparatione, & imagine utimur, cui, qui propius accedit, cõburitur, qui nimis procul existit, calefactionis commodis caret, qui verò se in mediocritate constituit, illis salubriter gaudet ac fruitur. Qua usum olim reperio ad hoc idem significandum Antisthenem, vel ut alij tradunt, Diogenem, qui, ut Stobæus, & alij enarrãt, interrogati, quomodo quis cū Potentioribus sublimioribusq; Principibus se habere deberet? *Perinde at que igni illis utendum responderunt, non nimium propè, ne comburamur: neque nimium procul, ne rigeamus, & non calefiamus.*

Covar. centur. 7. Embl. 29.

Et licèt posthæc scripta invenerim D. Sebast. à Covarruvias hoc eodè Emblemate usum, cū titulo, *Nec propè, nec longius*; illud tamen aliorum detorquet, nimirũ, ne viri cū fœminis nimis propè, vel longè nimis agant, & conversentur, quod quàm sit alienũ ab Antisthenis instituto, cuius nũc Nos vestigijs hæremus, nemo non videt. Magisq; ad illud accedere videtur Iacobus à Bruck, qui canè depingens, flammam, ad quas proximè accesserat, veluti ore vorantè, hæc carmina subdidit, *Ne accedas propius, qui blandis utere verbis,*

Iacob. Bruck Embl. 33.

*Cum splendet Domini gratia larga tui.
Flamma vorax veluti depascitur omne quod adstat,
Id quoque contingat ne tibi Gnãtho, cave.*

Quod prudentissimum documentum Ianus Gruterus hoc Monosticho Trochaico clausit,

Flamma admota propius, urit: at remota illuminat.

Eccles. 9. 18. & seqq.

Et Syracides quoque comprobat, inquit: *Longè ab esto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis timorem mortis, & si accesseris ad illũ, noli aliquid committere, ne fortè auferat vitam tuam.* Commu

monem mortis scitō, quoniam in medio laqueorum ingredieris. Quo indicat, levissimam esse Principum offensionem, eamque cum maximo cōiunctam periculo, cum levissimis de causis irasci soleant, & quos prope se, & in summis habebant, facili negotio in ima detrudere. Quo, nihil esse verius, nihil usu Regnorum omnium exploratius, nihil in annalibus contestatius, satis in superiori commentario probatum reliquimus, & vel solo Philotæ exemplo apud Curtium ostendi potest, quem cum Alexander Magnus ex familiaribus, & præcipuis amicis unū haberet, arcano eiusdem consilio capite damnatū, pridie Regia excepit cœna, & familiari colloquio, magna benevolentia simulatione.

Curt. lib. 6.

Idemque consilium, quisquis bene sibi consulere voluerit, ab Horatio discere poterit, dum monet:

Horat. lib. 1. epist. ad Lolium.

*Dulcis in expertis cultura potentis amici,
Expertus metuet.*

Et à Plinio Iuniorē, qui de calamitosīs Domitiani temporibus agens, iam sub suo Trajano in serenū redactis, ait: *Savissimum illum carnificem, & optimi cuiusque spoliatorem, stragibus amicorum, & in proximitate quemque ex suis iactō fulmine atflasse.*

Plin. Iun. in Paneg.

Callisthenem quoque hac de causa admonuit Aristoteles, ut cum Alexandro, aut raro loqueretur, aut iocunda, quod quia observare nescivit, miserè ab eo cruciatus, ut iam alibi dixi, deperijt.

Sup Embl. 49.

Et Plutarchus memorat, quod cum apud Cræsum moneret Æsopus fabularum Scriptor: *Cum Regibus, aut quàm minimè, aut quàm iucundissimè colloquendum.* Solon hoc dictum hunc in modum retorfit, *Nō per Iovem, imò potius, aut quàm minimè, aut quàm optimè.* Quæ duo sibi contraria monita Ianus Gruterus his Monōstichis clausit:

Plutarc. in Solon. Erasim. ubi sup. pagin. 631.

*Aut Regem non alloquere, aut alloquere sua viter;
Aut cum Rege nihil loquendum est, aut loquenda veritas.*

Extat etiam in rem hanc elegantissimum Thomæ Mori, fortè iam suā fortunam præfagientis, Epigramma, in quemdam, qui se nimis de Regis gratia, facilique ad eū aditū & colloquio, iactare solebat, quod sic habet: *Sapè mihi iactas faciles te ad Principis aures*

Thom. Morus in Epigram. pag. mihi 229.

Liberè, & arbitrio ludere sapè tuo.

Sic inter domitos sine noxa sapè leones

Luditur, at noxa non sine sapè metu.

Infremit incerta crebra indignatio causa,

Et subitò mors est, qui modo ludus erat.

Tuta tibi non est, ut sit securā voluptas:

Magna tibi est, mihi sit, dummodo certa, minor.

Quod consilium in se ipso idem Morus in praxim bene & doctè deduxit: nam ut Thomas Stapletonius in eius vita recenset, cum Episcopus Rossensis ei ad summum Angliæ Cancellariatum evecto, statum, & ordinem in Aula gratulatus esset: *In aulam (ait) invitus veni, & in eadem nō minùs malè hæreo, quàm quisquā equit adī insolens, hæret in sella:*

Stapleton, in vita Mori, cap. 7.

Lucan. lib. 8.

Meminerat nimirum, ut erat lectionis magnæ, illius Lucani:

----- *Exeat Aula*
Qui vult esse pius, virtus, & summa potestas
Non cocunt, &c.

Cominæus lib.

Et insignis Politicus Philippus Cominæus, quemdam Franciæ Cō-
 nestabulum notans, qui imprudenter, sui Principis favore elatus, ferè
 iâ hoc spectasse credebatur, ut ab illo timeretur, sic, sub hac occasio-
 ne, illos qui Principum negotia tractât, sui officij commonefacit: *Mi-*
bi, si quis esset apud aliquem Principem amicus, aut propinquus: huic sua-
ferim, ita se comparet, ut diligatur, non autem ut mesuatur. Nã qui diver-
sam rationem ingrediuntur, ut periculum tandem, & calamitatem eva-
dant, fieri non potest, eiusque rei multa proferre liceat documenta, non ex
Galijs modo, verum etiam ex Hispanijs, & Arglia. Ferè autem fit, ut qui
bonam & fidelem operam præstiterunt, arbitrentur sibi aliquanto plus
quàm alijs licere. Principes contrà longè aliter sentiunt, & æquius esse du-
cunt, ut qui se ipsorum clientela, & ministerio tradiderunt, officio fungan-
tur. Memini, quo tempore in hanc sententiam Rex mecum loqueretur, (&
suum nominabat Authorem) affirmans, fieri aliquando, ut egregiæ opera
minus liberaliter remunerentur, idque non tam ingratitude Principum,
quàm eorum, qui præstiterunt operam, vitio: dum elati quadam confiden-
tia propter rem benè administratam, insolenter, & protervè multa fa-
ciunt. Aiebat præterea, fœliciter agi, sua quidem sententia, cum eo, cui
nullo suo magno merito Princeps benefacit, & ut quis beneficio sit obstri-
ctus Principi, id multo præstare, quàm ut Princeps clienti, aut famulo ali-
cui suo multum debeat. Eoque ingenio se esse dicebat, ut qui sibi ob aliquam
beneficentiam deberent, eos plus diligeret, quàm alios, quibus debere se ali-
quid ipse putaret. Tam est difficile in omni genere vitæ, accommodare se, &
ita gerere, ne quid errès. Magnum igitur est Dei beneficium, valere sensu
communi, & iudicio naturali.

Eccles. 13. 12. &
seqq.

Hactenus Cominæus, cui, si quid est, quod hac in parte addere li-
 ceat, illud planè erit, quod ab Ecclesiastico traditur, his verbis nec
 nimiam, nec valdè remotam ad Principes accessionem, de qua nos lo-
 quimur, & aulæ pericula commoneute: *Advocatus à Potentiore dis-*
cede: ex hoc enim magis te advocabit. Ne improbus sis, ne impingaris: &
ne longè sis ab eo, ne eas in oblivionem. Ne retineas ex æquo loqui cum
illo: nec credas multis verbis illius, ex multa enim loquela tentabit te,
& subridens interrogavit te de absconditis tuis. Immitis animus illius
conservabit verba tua, & non parcat de malitia, & de vinculis dare ti-
bi, & attende diligenter auditui tuo, quoniã cum subversione tua ambulas.

Cassiod. lib. 8.
epist. 10.Idem lib. 5. epist.
25. & lib. 10. ep. 13

Quo in loco Expositores alia adducunt, quibus ad nauseam usque
 nostri Emblematis thema illustrari potest, sed mihi aptissimum vide-
 tur illud Cassiodori, quo agnoscit, quòd *Licet omnia Regum obsequia*
sub cautela peragenda sunt; illic tanto timoris amplius requiritur, quan-
to proximus plus habetur. Sic nimix sublimitatis seu proximitatis peri-
culum indicans. Cum tamè alio loco idem apertè fateatur, Quod penè
similis est mortuo, qui à suo dominante nescitur. Nec sub aliquo honore vi-

vit, quem Regis sui notitia non defenavit, quia certè munus est videre Principem. In quo nec nimis procul à Principū oculis & notitia esse oportere demonstrat.

2 Sic ostendens, tam in hoc, quam in alijs, ut Cicero dixit ex mente veteris Academiæ, *Virtutes omnes esse quandam medietatem moderatam.* Modumque, iuxta Penulum Plauti, *In omnibus rebus optimum esse habitu, nimiaque omnia nimium exhibere negotium hominibus ex sese.* Quia secundum Gregorij Theologi consilium,

Omnia summa nocent, sed moderata iuvant.

Quam in rem plura in Adagijs Erasmi, & aliorum videri poterunt.

3 Sed nihil ad rem nostram concinnius, quam Apollodori carmina apud Henricum Stephanum, quæ, ex eiusdem translatione, sic habent,

*Habent per ampla dona Fortune metum,
Periculoque non carent prælustria:
Nec ulla celsa tuta sunt mortalibus,
Quæ evertere, vel invidia, vel tempus solet,
Fælicitatis culmen, ubi quis attigit.
At tutior mediocritas in omnibus,
Neque mente deprimente se ad humum ninis,
Neque contra in altum se efferente superbius.
Namque minus alto si quis è gradu cadat,
Cclabitur facile eius infortunium:
Ingentis at molis ruina ingens erit.
Nam rebus obstat invidia prælustribus,
Subvertit & fortuna quos evertit.*

4 Pulchrum etiam Mediocritatis encomium extat apud Horatium, sic incipiens, & thema nostrum acu veluti pungens,

*Rectius vi-ves Licini, neque altum
Semper urgendo, neque dum procellas
Cautius horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.
Auream quisquis Mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius Aula, &c.*

25 Testatur etiam hoc ipsum & Naso, dum Phœbum inducit Phaëtōtem filium admonentem, ne depressius altiusvè currum agat, ne aut terras, aut coelum comburat, sed inquit,

*----- Medio tutissimus ibis
Inter utrumque tene.*

Et iterum de Dædalo agens, simili admonitione volatum filij Icarj coërcentis,

Cicer. in Bruto, cap. 40.

Plaut. in Penu.

Nazianz. 3. sent.

Erasm. in Adag. pag. 506. cū seqq.

Henr. Steph. in Gnomis, pag. 57.

Horat. li. 2. cd. 10.

Ovid. 2. Metam.

Idē lib. 8. Metam. & li. 8. de art. amā.

*Instruit & natum: medioque ut limite curras
Icare ait, moneo: ne si demissior ibis,
Vnda grauet pennas: si celsior, ignis adurat.
Inter utrumque vola.*

Senec. in Hercul.
Oeteo.

Ex quibus etiam fabulis, non minus venuste enarratis, idem documentum Seneca Tragicus eleganter deducit, hoc Epiphonema statim subiungens,

*Quicquid excessit modum,
Pendet instabili loco.*

Idem Oedip. act. 4

Et antea ex navigantium inflatis valde velis, aliam sumens comparisonem, sic dixerat,

*Fata si liceat mihi
Fingere arbitrio meo,
Temperem Zephiro levi
Vela: ne pressa graui
Spiritu antennae tremant.
Lene, sed modicum fluens
Aura, nec vergens latus,
Ducat intrepidam ratem,
Tuta me media vebat
Vita decurrente via.*

Ovid. 3. Trist.
eleg. 4.

Vtitur etiam & Naso eadem comparatione, sic inquit:

*Effugit Hybernas demissa antenna procellas,
Lataque plus parvis vela timoris habent, &c.
Dum Tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
Hac mea per placidas Cymba cucurrit iter.*

Lucian. de imagin.

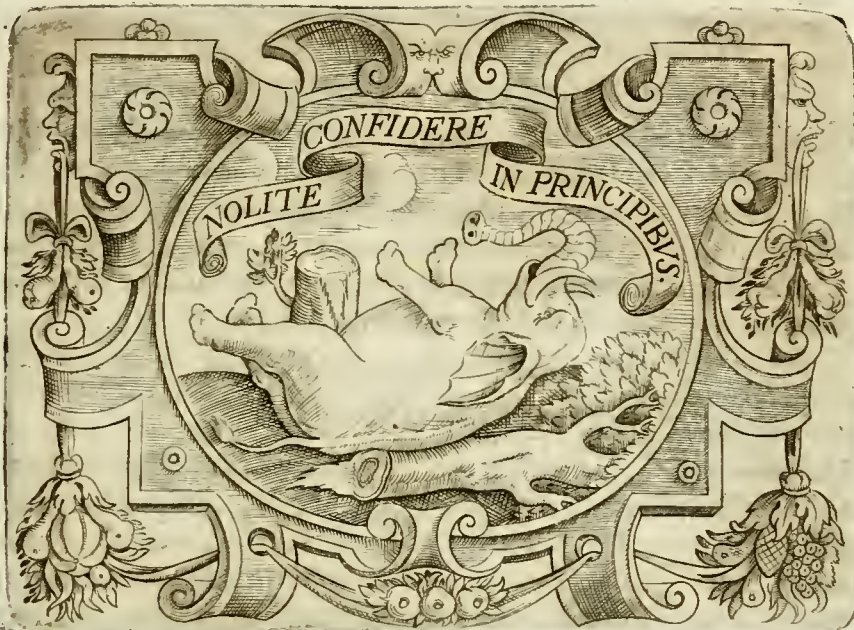
Et in his, & praedicta Icaris fabula indicari scribit Lucianus, omnibus actionibus Mediocritatem adhibendam, ne, dum nimis alta petimus, decidamus; vel dum terrenis cogitationibus inhaeremus, nunquam attollamur.

(***)

Nolite confidere in Principibus.

EMBLEMA LIX.

*Arboris ad truncos Elephantis carnea mōtes
 Applicat, ut releuet nocturno membra sopore.
 Proh miserum; quippe arbor erat præcisa latenter
 Arte Venatoris; fulcro ceciditq; cadente:
 Sic capitur, dum stare nequit, mansuescere discens.
 Discite Mortales nullis hæere Potentum
 Truncis; deficient, cadit isq; cadentibus ipsis;
 Imminet heu casus; spes omnis in arbore fallax.*

COMMENTARIUS.

QVAM lubricum, quantisque casibus obnoxium sit cū Magnis, & in magnis versari, summumque in Aulis Regijs fastigium obtinere, satis in superioribus demonstravimus, hoc autem Emblemate adumbrare conamur, vel alijs periculis deficientibus, parum his Principum, aliorumque potentiorum fulcris, adhesionibus, & favoribus esse fidendum, cum ubi illi ceciderint, & qui ipsis hæserint, prolabantur, & à mortalibus, & suapte natura caducis, nihil non mortale, fluxum, & caducum sperare fas sit.

Quod satis dilucidè Regius Psaltes admonet dicens, *Nolite confidere in principibus; in filijs hominum, in quibus non est salus.* Quod &

David Psal. 145. 3.

Pfal. 59. 13. 107. 13
127. 8. 9. 70. 1.

Ierem. 17. 5.

in alijs locis sæpè repetijt; & Ieremias ita constanter, ut *Maledictum cum esse hominem dicat, qui cõfidit in homine, & à Domino recedit cor eius;* & pluribus ornant Sancti Patres ibidem a Lorino, & Cornelio à Lapide adducti. Inter quos Apollodorus Græcè; sed in hunc sensum, sic eandem sententiam expressit,

*Nunquam Principibus cum animis confidens fueris
Neque mortalium filijs, unde lumen nunquam est.*

D. Cypri. pag. mihi
377.

Sup. Embl. 7. Fir-
mis hærendum.

Ierem. d. c. 17. 6.

Indeque in Deo solo fiduciam totam nostrã collocari deberi, pluribus ostendit D. Cyprianus, cuius, & aliorum verba alio in loco retulimus. Huiusque vanæ, & caducæ de Principibus confidentiæ, aptissimum symbolum Ieremias in myricibus ponit, arbusculis nimirũ parvis & infructiferis, simul etiam & aridis, quia nihil de cœlesti pluvia participant, in qua sperare debuerant. Vnde & illud Ovidij,

Ovid.

*Si quis idem speret laturas poma myricas,
Speret, & è medio flumine mella petat.*

Dan. 4. 10. 11.

Daniel autem, Principes, & sub eorum umbra de gentes Aulicos, proceræ ac frõdole arbori comparat, quæ simul atque à domino succidi iubetur, omnes pariter sub ea delitescentes, illius commodis viduantur. Sic etenim inquit: *Vigil & Sanctus de cœlo descendit, & fortiter clamat. Succidite arborem, & præcidite ramos eius, excutite folia eius, & dispergite fructus eius, fugiant bestie, quæ subter eam sunt, & volucres de ramis illius.*

Iacob. Billius in
Antholog.

Iacobus autem Billius eos, qui humanis rebus fidunt, naufraganti similes facit, qui maris algas manibus prendit, cum solidis miti deberet, sic inquit:

*Ab sapit is, pressus qui fluctibus arripit algam,
Nec solidis nixus littora tuta petit?
Haud magis ille sapit, qui vitæ in fluctibus huius
Præponit solidis fluxa, miser que perit,
Ut fugias igitur tanti discrimina pontis,
Nec caput ista minax obruat unda tuum,
Spemque, fidemque, agapemque tene, fluxa omnia linquens;
Has nihil in tabulas ulla procella potest.*

Nazianz. ferm. 62.

Et D. Gregorius Nazianzenus, illis, qui labentibus fluminum undis confidunt, hoc carmine,

*Fidere quæ veniunt rebus, fugiuntque vicissim;
Flumini est rapidis fidere semper aquis.*

Ovid. lib. 1. Trist.
eleg.

Extat etiam apud Ovidium elegans à Sole sumpta similitudo, quidam licet umbras procreat, & comites habet, deficiens verò, vel obnubilatus, eis penitus destituitur. Carmina eius hæc sunt:

*Vt que Comes radios per Solis euntibus umbra est,
Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit.*

*Mobile sic sequitur Fortuna lumina vulgus,
Quæ simul inducta nube teguntur, abijt.*

Ioachimus autem Camerarius aliam ex cancris, aut ostreis sumit, quas scimus ad motum Lunæ crescere, vel decrefcere, & ita habet,

*Crescente adcreſco Luna: decreſco minuta,
Aula num. melius pingitur effigies?*

Camer. in ſymb.
cent. 4. Embl. 51.

7 Nos verò, quò proprius, quàm ſoleat hæc confidentia Aulicos fallere, commoneamus, Elephantem, ut vides, depingimus, cui arbor ipſa, quam in tanti corporis ſubſidium, & reclinamentum elegit, caſus cauſa eſſe ſolet, illumque occidendum, vel prædandum, venatoribus dare. Eſt quippè apud Ariſtotelem, Plinium, Elianum, D. Ambroſiũ, & reliquos, qui de hiſtoria animalium ſcripſerunt, quos in unum Conradus Geſnerus diligenter congeſſit, communis traditio; ea eſſe Elephantem natura, & corporis ſtructura, ut genua flexere non valeat, cruribus nimirum continuo ſolidiſſimoque oſſe compactis, ſine nodis articuliſque, quibus veluti columnis tanta poſſet membrorum moles falciri. Vnde ſi cadant, ſurgere non poſſunt, & hinc eſt, quò dormientes non recumbunt, ſed deſeſſi, magnis arboribus ſe applicant; quod Venatores obſervant, & illas penè ſuccidunt, ut innixæ eis belluæ, illis cadentibus, cadant, & ſic eas capere poſſint. Quod & ipſum in Alce, eadem ratione quòd eius ſuffragines, ut & Elephãtis, flexi nequeunt, contingere, diſſertè Solinus enarrat.

Geſ. er. de quadru
ped. li. 1. pag. 379.

8 Et licet non ignorem Cœlium Rhodiginum, ex aliorum authoritate, hoc eſſe vanum, docere, quia flexibiles articulos habent, & ut alia beſtiæ, cum libet crura ſeclant, & erigunt. Quod & hodie quotidiana & oculari experientia à Luſitanis compertum eſſe, qui regiones Orientales frequentarunt, & immanes has beſtias manibus palpant, latè oſtendit Fr. Gaſpar de San Bernardo. Adhuc tamen priſcos illos Scriptores ſequutus, non dubitavi, iuxta eorum mentem hoc Emblemata formare, maxime cum iam, quod ipſi ſenſerunt, veluti in Adagium tranſierit, & homo, *Genibus Elephantinis*, inde is appellari ſoleat, qui ſuperbus eſt, & vix Deum, ne dicam homines, ullo honore, ne aperti capitis, aut genuflexi, afficere dignetur, ut Bovillius inter Adagia Eraſmi ſcriptum reliquit, quod prius etiam ex Egyptiorum doctrina Pierius Valerianus recenſuit.

Solin. in Polyſth.
cap. 23.

Rhodig. lib. 4. c. 12

Fr. Gaſp. de S. Ber-
nard. in itiner. Ind.
cap. 15.

Adag. Eraſm. pag.
mih. 69.

Pier. in Hierogl.
lib. 2. pag. 17.

9 Nec mirum eſt, ſi Antiqui, quibus ingens hoc animal parum tunc temporis innotuerat, in aliquibus aberraverint, cum & Martialis, & Plinius illud cornutum efficiant, quod nullo aliò modo ſalvari poteſt, niſi pro cornubus præ magnos illos dentes ex ore prodeũtes, acceperint, ex quibus ebur conficitur, ut latè Philippus Camerarius, & Martialis Commentatores obſervant, plura item valdè notanda de huius animalis intellectu, & docilitate tradentes. In quibus etiam recenſendis multus eſt, & omninò legendus Pierius Crinitus, Acoſta, & Juſtus Lipſius, quos præ alijs legere non pigebit.

Plin. lib. 18. cap. 1.
Martial. lib. ſpect.
epigr. 18.

Camer. ceſt. 1. ſub
ceſt. c. 25. & cent. 2
cap. 96.

Pier. d. lib. 2. Cri-
nit. lib. 5. c. 13. A-
coſta de aromat.

10 Prout neque ad noſtri Emblematis intentum comprobandum, & illuſtrandum, Aphoriſmum illum, quem ſuis Monialibus Sancta illa

Lipſ. cent. 1. epiſt.
miſcel. epiſt. 50.

Avisos de Sãta Teresa, cap. 11.

P. Andrad. sobre los Avisos de Sãta Teresa, 1. to. pag. 288. & seqq.

D. August. ferm. 29. de verbis Dñi.

Pat. Pintus in sua Philomelia, sive novella de Amico. pag. 6.

Camer. 3. subcess. cap. 56. & 57.

Cominae. lib. 10.

Cic. ad Attic. epist. 9. lib. 14.

Passerat. in Præf. ad Curculion.

Panorm. lib. 1. de dict. & fact. Alf.

Symmach. li. 1. epist. 26.

Senec. epist. 9.

virgo Therefia de Iesu sedulo repetebat, ut in eius operibus legitur, *Mirar bien quan presto se mudan las personas, i quan poco as que fjar de ellas, i asirse bien con Dios, que no se muda.* In cuius commentatione alia ad rem eandem conducentia Religiosus & Pius Pater Alfonsus de Andrade congesit, & præfertim illud D. Augustini, dum docuit: *Quanta tibi loquitur mundus, quanta post dorsum strepit, ut retrò respicias, id est, ut in rebus presentibus, nec presentibus (non enim discedenda sunt presentia, nunquam stantia) spem tuam ponas.*

Etenim, ut omnium sæculorum exempla demonstrant, & in nostro non semel experti sumus, rari, aut nulli sunt Regum ex primoribus Administris, qui illis deficientibus non ceciderint, simulque secum plures alios, qui ab eisdem pendebant, in fortunam similem traxerint. Nescio enim quo pacto, aut fato, qui Antecessoribus grati sunt, ferè semper successoribus displicent, atque ita sub sinistra huius primi mobilis volubilitate, necesse est, ut omnia, quæ ad dexteram consistebant, deniciantur, & suis votis expectationibusque frustrentur.

Quod alio non in eleganti simili, Modernus quidam Auctor his etiã elegantibus verbis edocuit: *An non vidisti puerum testam de istore legere, iactatione fluctuũ lavigatam, quam deinde in infus maris superferè iactat reclinat? Hac dum planius undarum dorsum radit, levi impetu lapsa, emicat crebrius, & summis emergens fluctibus, saltu subleuatur assiduo, donec priore impulsu defituta mergatur. Sic nobiscum fortuna ludit, qui quamvis emicemus diutius, mergimur tandem, favore evanescente, quo ab his undis resilere viji.*

Addo his reliquas, quæ huiusmodi Potentium casus comitantur calamitates, quæ melius mente concipi, quàm calamo exprimi possunt, & benè à Philippo Camerario delineantur: inter quas non levis est illa, quòd statim ac de sublimi statu ceciderint, vel ab illis se deferi, & sæpè (quod magis dolendum est) insidiari atque impeti vident, quibus maximè, dum in illo vigerant, profecerunt. *Sic enim (ut Cominatus inquit) comparatum est in rebus humanis, ut quorum augefcere videmus potentiam, eos magis observemus, quàm illos, qui in supremo gradu positi, amplius progredi non possint.*

Suntque plurimi, ut mures, qui ædes ruinosas trimestri spatio antequàm corruant, deferunt, & in tutiora migrant, ut vel Cicero, de suis agens, scripsit. Quemadmodum & parasiti, ut faceret Passeratius ait, eos deferunt, quos res deferit: sicut pediculi moribundos, vel ut Alfonsus Aragonius Rex, Panormitano referente, dicere solebat, sicut pisces, aut aves marinæ, quæ navim sequuntur, & simul ac prædam aliquam bolumvè ceperunt, disparent.

Eaque propter præclare dicebat Symmachus, parum fidendum esse de his, qui Principes, & Principibus proximos, comitantur: *Quia comitatus (inquit) hic frontes hominum aperit, mentes tegit.* Et melius Seneca, eorumdem amicitias, *Temporarias* appellans, *ita enim utilitatis gratia comparatæ sunt, ut florentes amicorum turba circumfedeat, circa everfos ingens solitudo sit, & inde amici fugiant, ubi probantur.* Hac re tot nefaria exempla sunt, aliorum metu relinquentium, aliorum metu prudentium.

16 Expertus fuit hanc solitudinem Apelles Philippi Macedoniae Regis intimus Administer, qui, latius referente Polybio, cum ad eum invitandum, prout antea in more habebat, magno Ducum, militum, amicorum, & clientum comitatu perrexisset, ubi ab Admissionalibus detentus, Regis gratia excidisse coniectum fuit, ab eisdem omnino desertus, cum paucis familiaribus se in hospitium recepit. Idem Ferdinando Tolerano, Duci Albano apud nostrum D. Philippum Secundum, contigisse Ioannes Filescus commemorat, & de Franciae Conestablio Momoransi apud Franciscum Primum, & Comite de Essex, & de Locestria apud Isabellam Angliae Reginam, D. Ioannes Vitrianus. Addens, cuidam ex his ita lapsis Admissio, alium, sive sero, si ve per iocum dixisse, ut statim a cubiculo suo discederet, quod vel solo habitu infestum reddebat, usque adeo verum est illud vulgatum carmen,

*Cum fueris felix multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.*

Et aliud Petronij, similiter inquentis,

*Cum fortuna manet, vultum servatis amici,
Cum cecidit, turpi vertitis ora fuga.*

17 Quod nemo magis expertus fuit, quam Rex noster Catholicus Ferdinandus V. qui ubi Eltabertha coniuge mortua, Castellae & Legionis Regnis Philippo genero celsit, ab omnibus eorundem Regnorum Proceribus, & Aulicis derelictus fuit, in novum Principem confluentibus, & Adagio illi locum facientibus, quod ex Plutarcho, & alijs tradit, & illustrat Erasmus, *Piures adorant Solem Orientem, quam Occidentem.*

18 Cum tamen, qui verae, sanctae, laudabilisque amicitiae, & gratitudinis legibus obsecundant, Heliotropium florem imitari debeant, quae non solum, ut Plinius tradit, semper in eam spectat partem, qua Sol clarus, & rutilans vergit, & eo condito florem contrahit, unde Constantinus Imperator Aulicorum similitudinem a Nicephoro Calisto valde laudatam, desumpsit, & Camillus Camilli, Ruscellus, & alij diversa symbola deduxerunt; sed quod magis mirandum, & a stimandum est, etiam sub nubilo tempore eandem proprietatem, & virtutem conservat.

19 Unde Ego in Aulicos, qui secus faciunt, peculiare Emblemata paraveram, quod tamen, quia ab alijs ferè occupatum inveni, omittendum censui, & eius carmina sic se habebant,

*Ecce non solum Clivie nitentes
Expetit Phæbi radios, sed usque
Languidos dudum, nebulosi amictus
Solis adorat.*

*At secus Regum sequitur favorem
Aula, dum tantum nitidi rubescunt
Principes, quod si nebulis premantur,
Tergora verunt.*

Polyb. lib. 5. histor.

Filesc. 2. ro. select. trac. 1. c. 8 pag. 50.

D. Ioan. Vitrian. in schol. ad Comites 1. p. cap. 71. litt. B. pag. 297.

Petron. in fragm.

Erasm. in Adag. pag. mihi 47.

Plin. lib. 2. cap. 41. & lib. 18. c. 27.

Niceph. lib. 8. hist. Eccles. cap. 14.

Camill. Camill. in symb. pag. 63. 2. p. ut cel. pag. 216. Sebast. Covar. ceter. 2. Embl. 12.

Auris boni, aut mali Regis.

EMBLEMA LX.

*Demissas Cervi strepitus non fertur ad aures,
Hastamen arrectas, vel levis aura ferit.
Regius ecce typus, nam dum fas iusq; gubernant,
Audiant ut miseros vox satis una fuit:
Sin minus Astrea vilis reverentia Regi,
Tunc inopes ventis irrita verba dabunt.*

COMMENTARIUS.

QVAMVIS Reges, ac Principes bonis Consiliarijs, atque Administris stipatos esse oportere, pluraque illorum manibus, oculis, atque auribus expedire posse, in superioribus dixerimus, hoc tamen non efficit, ut suas ita obturare debeant, ut balantum commissa rum sibi ovium voces penitus audire, eisq; opportunè per se se, prout res poposcerit, providere recusent, quod ut facilius commodiusq; eisdem suadeam, aliqua nunc Emblemata, Regium munus expectantia, ac pariter excitantia, ipsorum oculis exhibere, operæpretium existimavi.

Quorum hoc, quod vides, ex Cervorum natura, ac proprietate defumitur, quam talem esse indicat Plinius, ut cum aures erexerint, acerrimi sint auditus, cum remiserint, omninò surdi remaneant. Sub quo

Plin. lib. 8. cap. 32.

Typo Plutarchus, & qui ab eo desumpsit Eraimus, & Ioanes Dadrus, Principes significari aiunt, qui si quid est, quod placeat, id procul etiã percipiunt, si quid secus, quantumvis clames, non intelligunt.

Plutarc. in Moral. Eraim. in simil. fol. mihi 64. & Dadr. in locis Com. fol. 508.

3 Ego verò, etsi hanc applicationem non improbem, eò, nisi fallor cõmodius, eundem typum detorqueo, ut bonum Principem, rectè que suo officio fungentem, in Cervo, dum arrectis stat auribus, consideremus, malum autem, in eo, qui illas habet demissas, & ad clamores, & querelas suorum subditorum clausas, & obcuratas. Etenim, vel divina Sapientia docente, nihil est, quod magis ad Regum officium spectet, quam hæc in audiendo patientia, ideòque præcepta, quæ eis iniungit, ab hoc, tanquam præcipuo, sic exorditur: *Audite ergo Reges, & intelligite, Discite Iudices finum terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placebitis vobis in turbis nationum, quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogavit opera vestra, & cogitationes scrutabitur.*

Sap. cap. 6. 2. & seqq.

4 Et Salomon idem agnoscens, ubi se Regē constitui vidit, non dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum suorum a Deo postulavit, sed cor docile, hoc est audiens ac sapiens, quasi pars sapientiæ in audiendo consistat. De qua etiam Syracides inquit: *Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam, et si dilexeris audire, sapiens eris.*

Reg. 3. 3. 9 & seqq.

Eccles. 6. 34.

5 Absalon etiam eius frater, ut in libris Regum habetur, ut populum ad se attraheret, facilem & gratam omnibus se alloqui volentibus aurem exhibiturum, ubi Rex factus esset, pollicebatur. Sic enim Sacer Textus scribit: *Dicebat que Absalon: Videntur mihi sermones tui boni, & iusti, sed non est qui te audiat, constitutus à Rege. Quis me constituat iudicem super terram, ut ad me veniant omnes qui habent negotium, & iustè iudicem.*

Reg. 2. 15.

6 Et D. Thomas, ex Platonis, & Macrobij sententia, docilitatem posuit inter partes prudentiæ: nec subditis dumtaxat necessariam esse, verùm & Regibus, ac maioribus Magistratibus. Quos, hac de causa, nostro, & Italo sermone, *Auditores* vocare solemus, sic vel ex ipso nomine, præcipuam sui muneris partem significantes. Ad quam respiciens Moyles in Deuteronomio, postquam Iudices populo cõstituit, eis præcepit, dicens: *Audite illos, & quod iustum est iudicate, si ve civis sit ille, si ve peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis; ut magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est.*

D. Tho. 2. 2. q. 49. art. 3. & ibid. ad 3. Macro. de somn. Scip. lib. 1. c. 8.

Deuter. cap. 1. 16.

7 Neque hoc latuit Ciceronem; dum sic Quinctum fratrem Ciliciæ Proconsulatam gerentem admonuit: *Facillimos esse aditus ad te, patere aures tuas querelis omnium; nullius inopiam, ac solitudinem, non modo ullo populari accessu, ac tribunali, sed ne domo quidem tua, & cubiculo ex clusum tuo. Toto denique imperio nihil crudele, nihil acerbum, at que omnia plena clementiæ, mansuetudinis, humanitatis.* Et Senecam, qui hinc inferens, magnam esse servitutem, magnam Regum, & Imperatorum fortunam: *Audienda sunt illis (inquit) tot hominum milia, tot disponendi libelli, tantus rerum ex toto orbe accurreantium congestus, ut possit per ordinem suum Principis Maximi officium geri.*

Cicer. in epist. ad Q. Fratrem.

Senec. de Consol. ad Polyb. c. 26.

Plin. Iun. lib. 6. epist.
tol. 2. ad Arrian.

Et Plinium Iuniorem, qui non contentus de se dixisse, quòd quoties Iudicis munere fungebatur, quantum quis plurimum temporis postulabat, ut in sua causa audiretur, æquè ei dabat: *Etenim temerariū (inquit) existimo, divinare, quàm spatiosa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cuius modum ignores: præsertim cum primum Religioni sue iudex patientiam debeat, quæ pars magna iustitiæ est.* In alio loco, magis ad rem nostram, suum Trajanum, & in eo quemlibet bonum Principem, de eadem in audiendo patientia, his verbis commendat: *Tu tamen copiam tui non ut imputes, facis. Heret lateri tuo quisquis accessit, suamque sermonis suus cuique pudor, non tua superbia facit. Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora: Adeunt statim, dimittuntur statim; tandemque Principis fores exclusa negotiantium turba nõ obfidet.* Quod forsitan in Seiani, & aliorum contrapositionem scripsit, qui se adeò difficilem in dandis audientijs præstabat, ut Tacitus dixerit, *Iamtoribus eius innotescere, pro magnifico habebatur.*

8

Idem in Paneg. ad
Trajan.

Tacit. 5. Annual.

Cassiod. li. 8. ep. 9.

Idē lib. 11. epist. 33.

Sup. Embl. 54.

Causin. in Polist.
lib. 2. c. 43 pag. 95.

Hadr. Iun. Embl.
48.

Cassiodorus quoque Tolonicum virum Patritium, Regio sanguine ortum, & Athalarici Regis dilectissimum Administrum, collaudans, inter alia extollit, quòd *Nullos responsis ludebat ambigus, ama veritate in audiendo patientiam, & in suggestione veritatem.* Et iterum, in quolibet bono Rectore illud desiderat, ut se adire, à seque audiri volentes, *Nec anxiosa mora suspendat, nec cruciabili dilatione fatiget.*

9

Et quamvis Cretenses suum Iovem auribus carentem depinxerint, ut alio loco tetigimus, quod rectè cadere in Principem surdum, aut Iudicem querelas non audientem, Nicolaus Causinus autumat, alia planè erat talis picturæ significatio, in idque tendebat, non ut Deorum, ac Principum summum suis aures negare debere, docerent, sed ne, qui Iovem referunt Principes, servas alijs commodarent, hoc est alieno arbitrio in omnibus regerentur, & ab alijs possideri videantur, ut benè explicat Hadrianus Iunius in peculiari Emblemate, quod ex hac pictura deduxit, sic inquit:

10

Sublimem Iovis statuam patula aure carentem

Sacrarat Minoia Creta:

Principis est, Regnum dextra moderantis habena,

Servam ne cui commodet aurem.

Alioqui nemo sanus, in sano Principe, hanc, ut diximus, faciendi sui populis copiam, eoque benignè audiendi obligationem inficiari poterit. Hoc enim magnum per se crimen esset; nam ut ait vir pius æquè ac doctus Petrus Blefensis: *Qui dat divitias terræ, ab eis aurum non postulat, vel argentum, sed ut audiant causam populi, & arguant pro mansuetis terræ.*

11

Petr. Blefens. apud
Causin. sup.

Nat. Com. in My-
tol. lib. 2. c. 1. pag.
111.

Vnde Lacedæmonij, ut tradit Natalis Comes, eidem Iovi, quoad diligentiam administrandi, quatuor aures iniunxerunt, & aquilam attribuerunt, propter perspicacitatem: *Quibus tamen sensibus (ut idem subiungit) plerique Principes non ad rectam administrationem, sed ad avaritiam, & cumulandas opes, extorquendasque subditis, acerrimè utuntur: quibus & aquila ob rapacitatem meritò tributa est, & perspicacitas*

12

- 13 *ob exploratores, ingeniososque consultores imponendorum tributorum.*
 Quod & ipsum vel paupercula illa anus apud Plurarchū satis ostendit, quæ cum Philippum Macedonum Regem sapius, ut illam audiret, instaret, & in hac flagitatione frequenter obstreperet, Regi, se excusanti sibi ocium non esse, liberè inclamavit: *Vel audi, vel ne Rex quidē esse velis.* Cuius tam veram, quàm liberam vocem admiratus Philippus, non illi solum aures defixus præbuit, verum etiam alios confestim diligenter audivit. Quod & Adriano Imperatori, & Demetrio Poliorceto, ad bellum properantibus, contigisse, alij Auctores scribunt.
- 14 A quibus non abest illud Titi Imp. qui, ut narrat Suetonius, neminem à Cæsaris præsentia, aut colloquio, tristem discedere oportere, respondere solebat. Et Rodolphi Austriacæ stirpis primæ quasi radicis, qui, ut post alios Lipsius recoluit, cum frequentior ad eum foret populi concursus, & satellitium quosdam humilioris fortunæ ad se affectantes, submovere adverteret, non sine stomacho edixit: *Per Deum (ipsa eius verba sunt) finite homines ad me venire. Non enim ideò ad Imperium vocatus sum, ut in arcula includar.* Meminerat quippè Pius Imperator, Regem Regum, dum inter homines degeret, discipulos increpasse, quod parvulos, id est humiles, & abiectos à se removerent, talibusque inquebat esse Regnum cælorum.
- 15 De Divo quoque Ioanne Eleemosynario, Patriarcha Ierosolymitano, commemorat Surius, omnium alloquio patentes fores, atque aures semper habuisse, valdèque contristatum, quod quadam die querelis popularium excipiendis paratus, nemo ad eum accessisset. Non minori fanè laude in hoc dignus; quàm Titus apud Quirites, qui se illam diem perdidisse, dicere solitus erat, in qua aliquod in aliquem beneficium non contulisset, quam vocem memorabilem meritoque laudatam, Suetonius appellat.
- 16 In Pium etiam II. Pont. Max. Antonio Campana, & Laurentio Beyerlinchio referentibus, novimus, quod cum ad eum senex, verbis supra modum profusus, petendi quippiam gratia accessisset, eumque, quia profusorem, quidam de adstantibus increparet, verè Pius Pontifex, omnia illum ab initio repetere imperavit, vultuque severius in altum contra admonitorem retorto, *Nescis (ait) ex quo Pontificatum in ij, alijs vivere me oportere, non mihi.* Rarum exemplum humanitatis, quod merito eius successores amulari debebunt.
- 17 Hincque damnanda venit aliquorum Regum consuetudo, qui se raro vel nunquam suis populis videndos, ne dum alloquendos, exhibebant, censentes nimirum, hoc modo eorum Maiestatem venerabiliorem reddi, quæ contra, ex nimia familiaritate, ut est in Adagio, vilescere, & contemptum parere posset, ut de Persarum Regibus Briffonius, post alios, latè recenset, & Iosephus, Arraxerxis peculiarem mentionem faciens, qui legem tulerat, ut nemo ex domesticis invocatus eum accederet, si quis contra faceret, capite plecteretur, nisi Rex virga aurea, quam manutenebat, illi parcere denotasset. Quod fuit in causa, ut Esther Regina, quæ ob gentis suæ periculum invocata ad eum

Plutar. in Apophth.
 Sertian. in Adria. Sabel. lib. 7. Enead. 4. Fulg. lib. 3. c. 2.
 Sueton. in Tito cap. 8.
 Lips. in Monit. polit. lib. 2. mon. 7. & in epist. Proem. ad notas in Paneg. Plinij.
 Surius in eius vit. tom. 1.
 Suet. in Tit. d. c. 8.
 Ant. Camp. in vit. Pij II. Beyerlinch. in Apophth. Christ.
 Eras. in hoc Adag. pag. 147. Calistrat. I. C. in l. observandū, D. de off. Praef.
 Briff. de Reg. Pers. lib. 1. pag. 135. & seqq.
 Ioseph. lib. 11. ant. lud. cap. 6.
 Esther 5.

venerat, metu exanimata concideret, quousque Rex porrecta virga, ei salutem spondit.

Trigaultius, Pint^o,
Mêdoça, Roman.
& alij Scriptores
de reb. Sinarum.

Strab. & Ptolom.
relati à Balthaf. de
Vias in notis ad
Sylvam 10 pag.
332. nota 6.

Sinis quoque nimiam sui occultationem pro Maiestate fuisse, & hodie etiam esse, Auctores, qui de illis scribunt, enarrant. Et quod magis mirere, apud Strabonem & Ptolomæum legimus; crudeli more pro throno hydram Aneam habuisse, cuius ventrem subibant, aucturi legatos, ut illis horrendæ Maiestatis plena vipera metum inferret. Quod Balthasar de Bias, (antiquos Gallia Merovæos reprehendens, qui se etiam populis visendos non exhibebant, & Regem suum, ut clementius, atque humanius se cum suis gerat, commonefaciēs) his carminibus eleganter exprelsit,

*Absit Sinarum Maieestas horrida gentis,
Regalem Vastæ serpentis in Ilia sedem
Quæ facit, & nocuæ dat barbara iura sub hydræ
Visceribus, squallentque fero responsa veneno,
Dum Rex & serpens fera confunditur alvo,
Ipsaque sub rigido natura sepulta Chelydro
Horruit effantem per tristia toxica Regem.*

Pet. Cieza hist. Pe-
ruan. c. 94. Beyer
linc. in Theat. litt.
C. pag. 303.

De Bornei etiam Regibus, quorum ditio in una ex Insulis, quas Maluchas vocamus, existit, Petrus Cieza, & ex eo Beyer linchius recenseret, non aliter quemquam, siue indigenam, siue exterum, Regem alloqui posse, quàm per Aulicos, diversis stationibus positos, oratione transmissa, quorum qui Regi proximus erat, is per arundinem longam perforatam, illi, quæ ab alijs acceperat, referebat.

Callistr. in d. l. ob-
servandū, in princ.
de offic. Præsid. l. 8
tit. 4. par. 3.

Sed hi truces & barbari mores, magis ut fugiantur, quàm ut iniretur, sciendi sunt. Prudentes etenim Principes observare debebunt, ita se in adeundo & audiendo faciles præbere, ut contemni se non patiantur. Quod omnibus etiam ius reddentibus, rectè Iuris-Consultus Callistratus consultit, & latè noster Bobadilla prosequitur. Tantùmque abest, ut humanitas Regiam Maiestatem infringat, ut potius in hac illius incrementum Plinius Junior constituat, hoc pacto in suo Panegyrico inquit: *Cui nihil ad auzendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si semper se submittat, securus magnitudinis suæ. Et certè non ab ullo periculo fortuna Principum longius abest, quàm humilitatis. Cui similis Calsiodorus, ita ait: Nam cum Rex satisfacit, qualibet dura dissolvit: quia sic est in Principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse iactantia.*

Bobad. lib. 2. c. 5.

Plin. in Paneg.

Calsiodor. lib. 5.
epist. 44.

Et Pacatus, de eadem facilitate, ac humanitate suum Theodosium commendans, Creber (inquit) egressu, expectantibus populis te fateris, nec videri modo pateris, sed facilis avari, è proximo accipis vota tuorum. Principes nonnulli Maiestatem Regiam imminui, & vulgari putabunt; nisi eos intra repositum Palatinae aulis inclusos, tanquam aliquod Vestale secretum, veneratio occulta consulisset, nisi intra domesticam umbram iacentes, sollicitudo provisa, & silentia latè conciliata vallassent, &c. Et prius Cicero, Pompeium Magnum, suum in Consulatu collegam, de

Cicer. pro lege
Manil.

- quo sic tanquam testis oculatus scribit: *Item verò ita facilis ad eum privatorum aditus, tam libera querimonia de aliorum iniurijs esse dicitur.*
- 22 Nemoque hoc melius, quam Hadrianus Imperator edocuit, qui ut Spartianus refert, *Hos detestari solebat, qui hanc facilitatis, & humanitatis voluptatem, ipsi inviderent, hoc colore, quòd dicerent, Principis Modestatem esse observandam.* Spartian. in Hadr.
- 23 Xenophon quoque in suo Agefilao, eandem facilitatem extollit, addens, non solum se gratum ad euntibus praestitisse, verum & ut adirent ultro ac semper invitasse, *Semper (inquit) ut expectaretur efficebat, impensèque gaudebat, cum desiderijs adeuntium satisfactum esse crederet.* Xenophon. in vit. Agefil.
- 24 Emilius Probus commendat Miltriadem, quòd in eo esset mira comitas, ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus pateret. Suetonius Octavium, quòd *Promiscuis salutationibus admitteret & plebem, tanta comitate ad euntium desideria excipiens, ut quemadmodò corripuerit, quòd sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto si ipem.* Prob. in Miltiad. Suet. in Oct. c. 53.
- 25 Et Plutarchus de Caio Mario commemorat, post triumphatum Orientem, reversum Romam, prope forum aedes edificasse: *Sive ut ipse ferebat, quòd sui cultores, atque studiosos longius se comitari, ac molestia affici nullo: sive quòd putaret, hanc occasionem sibi dari, ut à pluribus etiam alijs limina eius frequentarentur.* Plutar. in Mario.
- 26 Tacitus quoque Germanicum laudat, *Quòd aspectu & auditu iuxta venerabilior efficeretur.* Et Vononem, quem Parthis Regem imposuerat Tiberius, quòd apud eum *Prosti aditus, obvia comitas, ignota Parthis virtutes: Quemadmodum ex adverso, dolorem populi propter Tiberij & Seiani, in audiendis popularibus, moras, & difficultates, exaggerat.* Tacit. 11. Annal. Idem Annal. 2.
- 27 Quas etiam in Caligula multis verbis notat & reprehendit Philon Indæus, qui ad ipsum legatus missus illas expertus fuerat. Et Pausania exitio fuisse, Thucidides his verbis commemorat, *Aditu difficilem se praebebat, & iracundia ad eò gravi in omnes pariter utebatur, ut nullus posset accedere. Quamobrem etiam potissimum socij ad Atheniensium partes transferant.* Necnon & Denietrio Phaleræo, ut inquit Plutarchus, *qui libellos supplices respiciens, seditionis causam praebebat.* Et Hieronymo Siculo Regi, sive Tyranno, de quo ita Livius scriptum reliquit, *Contemptus omnium hominum, superbe aures, contumeliosa dicta, aditus non alienis modo, sed tutoribus etiam difficiles.* Philon. in legat. ad Caium. Thucid. lib. 1. pag. mihi 51. Plutarc. in Demet. Livius lib. 24.
- 28 Quapropter D. Nazianzenus valdè in Iuliano Imp. notavit, quòd saepe ad se accedentes, & alloqui volentes, ita mulcètabat, palam pugno eos feriens, calcibusque impetens, ut præclare secum, actum putarent, quòd atrocius aliquid minimè passi essent. Et Synesius Cyrenensis Episcopus acuitatè morem hunc difficillimum Admissionum perstringit, quem barbarum, & insolentem appellat, doletque pestem talem fummo in pretio & studio habitam, temporum successioni traditam fuisse. Nazianz. orat. 4. in Iulian. Synes. in orat. de Regno ad Arcad.
- 29 Quod etiam novissimè praestat Ioannes Filescus, benè quidem subiungens cum Emilio Probo, *Comitatem non sine severitate, neque gravitatem sine facilitate spectandam esse, ut sic hac in re, quod de alia Martialis scripsit, à Principibus observetur,* Ioan. Filesc. in li. de idolol. polit. cap. 3 ex pag. 33. Martialis lib. 1. epigr. 58.

Illud quod medium est, atque inter utrumque probamus.

Et ita sibi & publicis curis, exclusis aduentium turbis, vacare, & consulere possint, ut eisdem admittendis, & audiendis aliquas horas accommodent; & Admissionalium, sive Ostiariorū furias, iniuriasque cohibeant, quos acerbè & asperè Ioannes Sarisberienensis, & Petrus Blesensis insectantur, & Cerbero, qui inferi portas custodire fingitur, crudeliores appellant.

Sarisber. lib. 5. Pollic. c. 10. Blesens. epist. 4.

Sup. Emblem. 27. ad fin.

Marq. lib. 2. c. 38. pag. 581. Sāct. Maria in Polit. Christian. cap. 18. & 19. Pined. in Salom. pag. 367. & seqq. Velazq. de optim. Princip.

Claud. in Eutrop. lib. 2.

Qualiter autem se in his Audientijs, & cum negotiantibus habere Principes in suis responsionibus debeant, aliqua supra in alio Emblemate dixi, & qui velit plura, nostros Ioannem Marquez, Sanctam-Mariam, Pinedam, Velazquez, & Saavedram legere poterit.

Ego hic finio, Claudiani carmina pro coronide addens, in quibus, dum vulgum inducit, nihil non magnum & laudabile de Eutropio, recens ad Patriatum honorem eucto, sibi promittentem, hanc virtutem, de qua loquimur, & alias, quæ in bono Principe concurrere debent, sic mirificè canit,

----- *Nihil est, quod non in pectore magnum
Concipit Eutropius, semper nova, grandia semper
Diligit, & celeri degustat singula sensu,
Nil timet à tergo: vigilantibus undique curis
Nocte dieque pater: lenis, facilisque moveri
Supplicibus, mediaque tamen, mollissimus ira:
Nil negat, & se se vel non poscentibus offert;
Quodlibet ingenio subigit, traditque fruendum,
Quicquid amas dabit illa manus, communiter omni
Fungitur officio, gaudetque potentia flecti:
Hoc quoque consilijs peperit, meritoque laborum
Accipit, & trabeas argute præmia dextra.*

Senec. de brev. vitæ. cap. 2.

Basil. Imp. in Monit. ad filium, c. 51.

Et contra aliquos, qui queruntur, sibi nō omnibus horis Principū aditum, & auditum vacare, videndus est Seneca, qui dementissimam eorum indignationem appellat: *Cum bonus Princeps nunquam sibi vacet, & aliquas horas habere debeat, quas alijs curis impendat.* Quibus tamen servatis, iterum, atque iterum Principes moneo, ut se in adeundo, & audiendo suis faciles præbeant, ut & Basilius Imperator filio consuluit. Addens, *Non enim tantum valet pecunie copia, ad rescindendum animam dolentem, quantum blanda & lenis oratio Principis. Ea via est, ad conciliandum tibi citra ullos sumtus omnium benevolentiam, qui ex eo te Patrem patriæ, potius quam Dominum prædicabunt.*

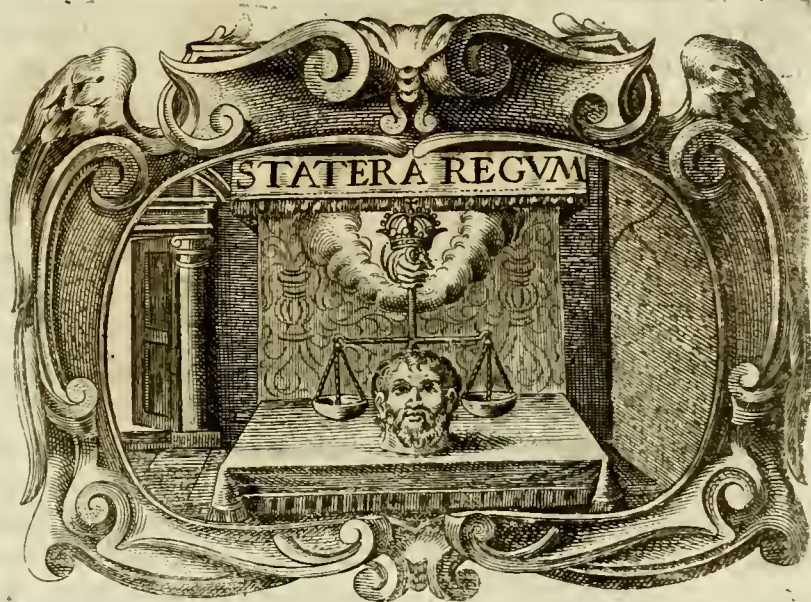
(:)

Statera Regum.

EMBLEMA LXII.

*Ferrea discordes inter stat virga bilances,
 Iudicis officio pondus utrumque notans.
 Sic mens ipsa Hominis geminas interiacet aures,
 Audiat ut causas, iudiciumq̄, ferat.
 Supremus Index, culpet ne protinus ullum,
 Quin duplici primo consulat aure duos.*

COMMENTARIUS.

QVOD diximus, Reges, faciles in audiendis subditorū precibus, & querelis, esse debere, non ita accipi volumus, ut in eis etiam credendis faciles sint, vel statim adversus eos, quos malos putant, excandescant, aut cum calamitosis illacrimetur, id enim vel in ordinarijs Iudicijs, quorum animi motum vultus detegit, meritò reprehendit Callistratus I. C.

Quibus etiam, & quibuslibet hominibus, qui cordati videri volunt, nimia credulitas ita vitio data fuit, ut vel ab Ecclesiast. doceamur, eos qui citò credunt, leves esse corde, ab Ovidio, stulti vocentur, & in Adagium, tam apud Iuris-Consultos, quàm apud alios Authores transierit, *Nemini fidendum, nilvè temerè esse credendum.* Credulitatem nimiam esse matrem deceptionum, sibiq̄ & suæ facilitati imputare

Callist. in l. obser-
vandum 19. de of-
fic. Praesid. Bobad.
in Polit. lib. 2. c. 5.

Eccles. 19.

Ovid. 2. Amor.

L. 1. §. 1. D. de eo
per quem fact. er.
ubi gloss. alia inra
alleg. Erasmi. in his
Adag. pag. 179. &
584.

Tiraq. de retract. convent. §. 4. gloss. 6. n. 7 & de poen. temp. caus. 51. ex n. 26. Sylva nupt. lib. 4. ex n. 55. Aurpach. singul. alleg. cap. 49. Matien. in dial. relat. 3. p. cap. 13. n. 8. & 9.

Cicer. li. 2. epist. ad Att. epist. ult. & in lib. de petit. Cōsul.

Altiat. Embl. 16. & lib. 4. parerg. c. 8.

Marcel. lib. 16.

Idem lib. 18.

L. fin. C. de accus.

Boetius de cōsol. lib. 1. prosa 4. ubi Bernart. pag. 227. Eccles. 28. 15. & seqq.

L. 2. & 8. tit. 13. p. 2. Bobad. in polit. li. 2. c. 13. n. 61. & lib. 5. c. 1. n. 75. Riminald. conf. 303. n. 18. lib. 3. D. Bernar. lib. 2. ad Eugen. col. fin. Erasim. in Apop. lar. c. 110. relat. à Greg. Lop. d. 1. 2. gloss. 2.

debere, qui in aliquo, ob suam credulitatem læsus fuerit. De quo plura dicere possem, nisi iam ferè omnia Tiraquellus, & alij plenè congeissent, & pro omnibus sufficere posset, vetus illa Epicharmi cānena a Cicerone iteratò citata, adeòque laudata, ut in ea nervos, atque artus sapientiæ consistere dixerit, *Eslo sobrius, & memineris virum qui sic sapiat, non oportere esse credulum.*

Ex qua Altiatus præclarum illud Emblema, sub oculatæ manus pictura, depromit:

Ne credas, ne (Epicharmus ait) non sobrius esto;

Hi ner in humana membraque mentis erunt;

Ecce oculata manus, credens id quod videt. Ecce

Pulegium, antiquæ sobrietatis olus,

Quo turbam ostenso sedaverit Heracitus,

Mulserit, & tumida seditione gravem.

Vnde Ammianus Marcellinus nimiam hanc in credendo facilitatè in Constantino Cæsare damnat, nihil perniciosius esse docens, quam quòd aures in omne patentes Príncipe habeat. Et è contrario Iulianum eius patruelem præclaro elogio, & acroamate laudat, inquam, eum personarum iudeclinabilem, iusti iniustique fuisse distinctorem. Addito & documenti vice exemplo laudabili, quo Cephidio Oratori reum quendam accusanti, & inter alia dicenti, neminem quemquā nocentem fore, si negare sufficeret, sapienter ex tempore subiecit: *Esquis tandem innocens erit, si accusare sufficiet?*

A quo non multum abest celebris illa Imp. Honorij, & Theodosij constitutio, quæ sanxit, ut quicumque in discrimen capitis accersitur, non statim reus, qui accusari potuit existimetur; ne subiectam innocentiam feriamus. Vbi Glossa illud Boëtij adducit: *Hoc tantum dixerim, ultimam esse aduersæ fortune sarcinam, quòd dum miseris aliquod crimen instigatur, quæ perferunt, meruisse creduntur.*

Et non minùs congruenter posset adducere, illud, quod de susurronibus, & lingua terna vitanda, Syracides monuit, dum dixit: *Susurro, & bilinguis, maledictus, multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & disperfit illos de gente in gentem, civitates muratas divitum destruxit, & domus Magnatorum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissolvit.* Quo loci Cornelius à Lapide, & alij, latius hæc damna perpendunt; & susurronem eum esse definiunt, *Qui secretò detrahit alteri, itaque illi amicum offensum reddit, ac ex amicis efficit inimicos.* Qui qualiter fugiendi, & plectendi sint, præsertim ubi Regibus detrahunt, vel eos suis calumnijs se ducere tentant, benè in nostris Partitarum legibus, & à Castillo de Bobadilla tractatur.

Et certè D. Bernardus non facilè ausus est definire, quid horum damnabilius sit, detrahere, an detrahentem audire? Lacon autem quidam, apud Erasimum, cuidam, qui calumnias in eum ab alijs iactatas, facillè audire, & amplecti solebat: *Desine (inquit) aduersum me præbere aures,* lentiens nimirum, non solùm eos vituperio dignos, qui calum-

niantur alios, verum etiam, qui calumniantibus aecommodant aures. Iniuriæ quippè genus est; adversus nihil malè merentem, audire maledicam linguam: non enim essent maledici, si nullum invenirent auctorem.

Quod, ut Nos nostris Regibus, ac Principibus suadeamus, hoc Emblemata præfigimus, ex humano Capite sumtum, in quo mentis sedem, inter duas aures, natura collocavit, sic veluti præcipiens, ut hæc nihil credant, vel pendant, quod prius non fuerit mentis statera libratum, sive iusto trutinæ pensatum examine, & examusim, quod aium, consideratum, ut alibi dixit Virgilius:

*Ne quid hiet, ne quid protuberet angulus, æquis
Partibus ut coeant, ne quid deliret à missis.*

Quod non parum cõvenit cum illo Epirecti Philosophi ab Stobæo & Natta relato, qui dicere solebat, nihil in iudicante prius esse debere, quàm ut ex æquo omnibus præsit, & sicut vera trutina, neque à bona, & concinna corrigitur, neque per falsam examinatur: sic etiã iustus Index, neque à iustis castigetur, neque apud iniustos iudicetur.

Sed & adhuc magis ex Petri Matthæi comparatione desumsi, qui in suis historiæ Gallicæ narrationibus, postquam propensos in quandam partem iudicum animos retulit, mox, inquit, audita altera, in diversam sententiam inclinare cœpisse, ad bilanciis modum. Addit quæ, hanc cõparationem illis longè magis probandam, qui sciunt, in lingua Sacra Aurem, & Bilancem, uno eodemque vocabulo exprimi, & significari. Quasi ita designet, Mentem Humanam intra duas aures esse debere, quemadmodum & trutina, sive Libra in medio duarum pelvium, quibus pondera subponuntur, foramen habet, intra quod Bilancis lingua consistit, ad quam est examinatio, alijque æquamentum, alij libramentum, alij æquilibrium vocant.

Et translata pro iudicio hæc de causâ usurpari solet, iuxta illud Horatii,

----- In Trutina ponetur eadem.

Et Ciceronis, *Ad ea probanda, quæ non artificis, sed populari quadã trutina examinantur.* Et magis ad rem nostram Persij, qui illum qui se ad Reip. negotia parat, se in illis expediendis, hæc Libra uti debere, sic inquit,

*Hoc putò non iustum est, illud malè rectius istud,
Scis etenim iustus gemina suspendere lance
Ancipitis Libræ, rectum discernis, ubi inter
Curva subit, vel cum fallit pede regula Varo, &c.*

Vnde & in Proverbijis Salomon dixit: *Pondus & pondus; mensura & mensura, utriusque abominabile est apud Deum.* Et Venerabilis Beda: *Qui aliter pauperis, aliter audit causam potètis, statera utique librat iniqua.* Et Innocent. IV. Pont. Max. sub eodem stateræ symbolo gravissimè omnes commonet iudices, *Ut in causarum processibus, nihil vindicet odiù, vel favor usurpet, timor exulet, præmiù, aut expectatio præmiij, iustitiã nõ evertat; sed stateram gestent in manibus, lances appendat æquo libramine, ut in omnibus, quæ in causis agèda fuerint, præ oculis habeat solù Deù, &c.*

Virgil. sive Aufon. in carmin. de viro bono.

Stob. serm. 9. Nat. in serm. de iudice incorrup.

Petr. Matth. in addit. ad suas narrat pag. mihi 69. in Italica translatione.

Horat. 2. serm. 1. satyr. 3.

Cicer. 1. de orat.

Pers. satyr. 4.

Proverb. 20. 10.

Beda in Proverb. cap. 11.

Innoc. IV. in cap. 1 de sent. & re iud. lib. 6.

L. 2. tit. 13. par. 2.

Eras. in hoc Adag.
pag. 432. ex Agell.
lib. 2. cap. 17.Plutar. invita Alex.
Anton. in Melissā,
par. 2. ferm. 53.Plutarc. in Apoph.
Horosc. lib. 2. Em-
blem. 10. fol. 19.
Ærod. rer. iud. lib.
10. tit. 1. c. 2. fol.
389.

Senec. in Medea.

Cicer. lib. 1. de le-
gib.L. 1. D. de req. reis,
c. 1. de ordin. cog-
nit. cum simil.L. 2. de siccar. Ego
latè de parric. lib.
2. c. 8. ex pag. 141.

Tertul. in Apolog.

D. August. lib. 1. de
civit. Dei, cap.

Salvian. lib. 8.

Cic. 2. in Verrem.

Curt. lib. 8.

Tacit. 1. hist. c. 6.

Quam etiam humanæ mentis, inter duas aures collocationem, non malè expressit Alfonso Rex noster, sic in una ex suis legibus dicens: *Oír, es el segundo sentido, que ba el Alma sentidora. E este puso Dios señaladamente dentro en las orejas, &c.* Et vetus Adagium, *Ad Aurem referre;* quod ex Agellio, & alijs collegit Erasmus, inquires, tunc usurpari, cū de re aliqua aures nostras consulimus.

Et Emblematis nostri scopū magis adhuc feriens Alexander Magnus, qui ut Plutarchus, & alij commemorant, cum de Iudicijs capitalibus iudicaturus esset, manū alteri auri, dum diceret accusator, admove, illamque occludere solitus erat. Interrogatusque, cur id faceret? respondebat, reo ut alterā integram, & intactā à calumnijs reservaret.

Neque valdè ab eadem attentione, quam Reges in his audientijs præstare debent, Philippi, eiusdè Alexandri patris, exemplū abscedit, qui Macheram, ab eo, ad eundè ipsum appellantem, quod dormitabū- dus illum damnasset; licèt primo iratus accepisset, postea, errore dere- cto, litis damno privatim rependit, hoc ingenioso commēto, sic dam- natum à damno eximens, ut Regiam tamen in iudicando auctoritatē non proderet, ut latius refert Plutarchus, & Ioannes Horoscus Co- varruvias, qui ex hoc quoddam Emblema, nostro valdè cohærens, ef- finxit; & Petrus Ærodius, qui eleganter damna iudiciorum, quæ ex sola fiunt auditione, commemorat.

Re enim vera, verū est, semperq; fuit, & erit, Senecæ Tragici illud,

*Qui statuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licèt statuerit, haud æquus est.*

Et quamvis Cicero dicere videatur, concessum olim Romanis Dicta- toribus fuisse, ut quæ vellent civium indicta causa occidere possent; contrarium tamen veteri duodecim Tabularum lege cavebatur, quæ neminè inauditum, & indemnatum, incognita indictaque causa, occidi iubebat, quā nostra civilia, & canonica iura pluribus in locis ita cōfir- mant, ut ne parētibus quidē, quibus ius vitæ & necis in proprios libe- ros olim datū fuit, eos inaudita causa occidere liceret, iuxta cōmunē responsi I. C. Ulpiani interpretationē, de qua Ego alibi pluribus egi.

Eoque respexit Tertullianus, dum dixit: *Non licere indefensos, & in- auditos omninò damnare.* D. Augustinus, inquires: *Vos appello leges iudi- cesque Romani, nempè post patrat a facinora, nec quemquam scelestum in- demnatum voluistis occidi.* Et Salvianus Mafiliensis Episcopus: *Interfici indemnatum quemcunque hominem, etiam duodecim Tabularum decreta vetuerunt.*

Ipseque idem Cicero, qui Dictatoribus, quam dixi, potestatem cō- celsit, alio in loco Verrem accusans, inter cætera, quæ ei obiicit crimina, illud vel primū ponit. Quod honesti, atque integerrimi absentes, rei facti, in dicta causa damnati, atque eieci fuerint. Et Q. Curtius de Callisthene loquens, nullius cædem maiorem Alexandro invidiam excitasse scribit, *Quam quòd virum optimis moribus artibusque præditū, non tantum occiderit, sed etiam torserit, in dicta quidem causa.* Idēque de Galba agens Tacitus notat, inquires, sub eo, etiā veros fontes de cri-

non quod de suo Theodosio Pacatus: *At nos ter hic, omnibus spectandus offertur, nec magis communem hunc diem, at que Solem, quam nostrum Imperatorem videre licet.*

Pacat. in Paneg. ad Theodos.

50 Ac planè, etsi de alijs iudicijs nostræ trutinæ perpensionem sperare possimus, adhuc tamen de Regum iudicijs plus longè sperare debemus, quibus Deus, ubi hoc munus exercent, præsentissimum auxiliū promissit, dum dixit: *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me Principes imperant, & Potentes decernunt iustitiam. Ego sapientia habito in consilio, & eruditus in tersum cogitationibus. Rex qui sedet in solio dissipat omne malum intuitu suo. Divinatio in labijs Regum, in iudicio non errabit os eius.* Quibus locis alia doctissimè adicit P. Ioan. Ant. Velazquez, præsertim illud Isaia, apud quem Deus primum Principem, què populo suo constituere destinabat, sic instruxisse, & adornasse, narratur: *Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus Sapientia, & intellectus, Spiritus Consilij, & Fortitudinis, Spiritus Scientia, & Pietatis.*

Proverb. 8. 13. 15. 16. & 20. 8. & 16. 10.

Velazq. de Opt. Princ. lib. 3. annot. 8. ex pag. 315.

Isai. 11. 3.

51 Vnde ultra supra adductum Salomonis adhuc pueri cœlitus veluti derivatum iudicium, alia similia exempla passim nobis historiae suppeditant, quibus planum redditur, Deum, Regum iudicantium mères divinæ suæ sapientiæ radijs illustrare solere. Quale est illud, Salomonis simile, quod de Rege illo Thraciæ Ariofarne Diodorus Siculus narrat, apud quem, cum duo filij de hæreditate patris litigarent, quorum unus ex adulterio natus ferebatur, neque quis eorum hic esset, certis argumentis constare posset, ex humari patris cadaver iussit, seque ei hæreditatem addicturum, qui proximè ad cor mortui, in scopū positi, sagitam infingeret, quam conditionem adulterinus avidè acceptavit, naturalis verò & legitimus, ita factum exhorruit, ut oculos averteret, seque magis hæreditate carere velle dixerit, quam tam immane facinus perpetrare, unde se illa dignum ostendit. Iudicatum est enim, (ut in alio simili casu Valer. Maximus inquit) rerum naturam non recipere, ut verus filius, etiam mortuo patri, vulnus posset infligere.

Vide aliqua exempla apud Vitrianū in notis ad Cominæum, 1. to. pag.

Diod. Sicul. lib. 20

Valer. lib. 3. cap. 1. §. 13.

52 Extrat & memorandum aliud iudicium Philippi Pulchri Francorū Regis, apud Cæsarium Heisterbachensem, & Eusebium Norimbergensem, quo, cuiusdam Præpositi, qui vineam viduæ per dolum ademerat, testesque falsos ad venditionem probandam, induxerat, fraudè detexit, & revocata suorum Scabinorum in Præpositi favorem sententia, illum merita morte multavit. Et aliud memoria dignum Galbæ, & Imperatoris Rodolphi Austrij, apud Iustum Lipsium. Danielis quoque exemplum pro multis sufficere, quem Deus, quia publicis negotijs exponere volebat, ea luce spirituque donavit, ut arduam illam Susannæ, & seniorum causam aperire, & terminare valeret. Mihi que in corde, & in votis est, si Deus annuerit, de his, & similibus prope divinis Regum iudicijs, integrum tractatum conficere, interim hæc retigisse iuvabit.

Euseb. ex Cæsar. in Stromat. lib. 5. cap. 24. pag. 137.

Lipf. in Monit. pol. lib. 2. cap. 11. mon. 3.

Daniel. 13. 45.

(***)

Regis præsentia velox.

EMBLEMA LXII.

*Sunt alæ? Sunt. Quodnam munus? Nuntius adsum.
 Divorum: feror hinc inde, manere vector.
 Regibus impendo pennas, ut Regna revisant,
 Non si penna illis, pœna erit ulla suis.*

COMMENTARIUS.

VIDIMVS quanta qualiaque bona ex gratis, & as-
 siduis Regum in subditos sibi populos Audiētis proficiscantur, & quàm sit earum præbendarum obligatio Regio muneri iuncta. Sed hæc tamen non usque-
 quaque sufficit, aut efficit, quin ipsi etiam iidem, ubi commodè possint, emergentiumque, & occurrentiū negotiorum nexus permiserit, per sui Regni Provincias ultro divagentur, proprijsque oculis illas lustrent, & illustrent, Maiestatis suæ radijs foveant simul & faveant, omniaque, quæ ad meliorem ipsarum statum conducere censuerint, præsentī, ac prudenti inspectione, & interventione disponant.

Tam enim scitum, quàm certum est illud Horatij,

*Segnius irritant animos demissa per aures,
 Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus, & quæ
 Ipse sibi tradit spectator.*

Horat. in Arte
 Poet.

Et Plauti, *Qui audiunt, audita dicunt, qui vident, pianè sciunt*. Unde Thales Milesius olim interrogatus, quantum à mendacio distaret veritas? Quantum, inquit, oculi ab auribus, sentiens, ea demum esse indubitatae fidei, quæ hominum oculis contuentur, non quæ auribus percipiuntur.

Et Ephorus quidam apud Polybium, solitus dicere fertur, si possibile fuisset, rebus ipsis omnibus adesse, eam experientiã reliquis præstantiorem longè futuram. Sic indicans, certiora esse, quæ oculis visa sunt, quam quæ auribus ab alijs percepta. Cum enim duo homini iuxta naturam sint velut organa quædam, quibus omnia percipit, & scrutatur, auditus scilicet, & visus, certior tamen hic est, & propius ad inquisitionem rerum accedit. Ideòque apud Tacitum Gallus dicere ausus fuit: *Nihil satis illustre, aut ex dignitate Populi Romani, nisi coram, & sub oculis Cesaris: eòque conventum Italia, & ad fluentis provincias, præsentia eius servanda.*

Quod munus, hac de causa, valdè utile, & necessarium omnibus Regibus, & Principibus esse, varijs argumentis, & testimonijs Politicorum omnes evincunt, reque ad utramque partem graviter disputata, tandem in affirmativam eloquens noster Fr. Ioannes Marquez inclinatur, sub ea tamen cautione, ne inde graves sumtus & expensæ populis generentur. Idemque novissimè sentit D. Did. Saavedra Fajardus, & sub symbolo Solis declarat, cum lemmate, *Rebus adest*, hoc fulgentissimum sydus Principibus imitandum proponens, quod irrequietum semper, ut alibi cum Seneca, & Lipsio diximus, cursus suos explicat, & iuxta illud Virgilij,

----- *Terrarum flammis opera omnia lustrat.*

Et non lucet modo, sed fovet, vegetat, atque animat.

Qua comparatione usus etiam videtur Plinius Junior, dum suum Trajanum commendat, quòd *Velocissimæ sideris more, omnia inviseret, omnia audiret*. Ipsamque latius extendit Petrus Matthæus, & pluribus ornant eruditissimi Patres Ioannes Antonius Velazquez, & Ioannes Pineda, & ante eos Ægidius Romanus qui addit, nonnunquam etiam sapientem Regem Regiam Maiestatem pannolis vestibus occultare debere, sicut & Sol lucem suam nubibus occultit, atque inter vulgus se se miscere, ut transgressores liberius agentes deprehendat, ac de sui apud vulgares hominis fama, & existimatione edoceat.

Nos verò, ut vides, præsentem hoc Emblemate eandem doctrinam, ex caduceata persataque, & simul alata Mercurij Icone desumimus. Quem, quia propter eloquentiam, suadæque medullam, Deorum Nuntium, atque Interpretem veteres, (ut latius alibi diximus) confingebant, alas eius talaribus, & capiti persatum, etiam alatum, subposuerunt, sic indicare volentes, eum, qui Deorum legatus existit, (quo etiam nomine omnes qui alios regere, & dirigere debent, ut Apostolus docet, significantur) semper in procinctu, ac veluti in itinere esse debere, ut ubi opus sua præsentia fuerit, non solum ocyus occurrant, sed & velocius, quasi volantes, accelerent. Qua de causa Mercurius, quasi *Mediuscurrens*, sive *Medicurryus* Arnobio appel-

Thal. apud Erasmi. lib. Apoph. 8.

Polyb. lib. 22. Lycosth. in Apoph. verb. *Visus*.

Tacit. 2. Ann. c. 35

Bobad. lib. 2 c. 16. n. 14. Contzē lib. 7 polit. c. 9. per tot. Canonher. & alij, 1. tom. pag. 275. Petilius lib. 4. c. 8. & 57. Timpi⁹ insp. Princ. sing. 14. Velazq. de opt. Pr. ec. pag. 356. & seqq. Marq in gub Chr. lib. 2. pag. 151.

Saaved. Empr. 86. pag. 643.

Sup. Emb. 12. Virg. 4. Æneid. Plin. in Paneg.

Pet. Matth. in narrat. 2. p. pag. miki 95.

Ioan. Ant. Velazq. ubi sup. p. 359. n. 4 Pined. in Salom. pag. 366. cū Ægid. Rom.

Sup. Emb. 27.

Paul. 2. Cor. 5. 20. & ad I phes. 6. 20.

Arnob. lib. 6.

Arnob. sup. D. August. de Civ. Dei, Fulgēt. Minut. Apul. & alij ap. Cerda pag. 423.

Virgil. 4. Æneid.

Ovid. in epist. Parid.

Idem 5. Factor.

Plaut. in Prolog. Amphit.

Sidon. in Paneg. ad Avit.

Plaut. ubi sup.

Cicer. in epist.

Suet. in August.

Tit. C. de curs. public. lib. 12.

Ego 2. tom. lib. 1. cap. 12. ex n. 16. ad 31. Dempster. ad Rosin. lib. 7. c. ult.

Iuven. satyr. 4.

Horos. Covar. lib. 1. Embl. fol. 27.

Vide D. Sebast. Covarr. verb. *Muzetas*.

Nazianz. epist. 34. vide similē locum

D. Bernar. in serm. de trib. ord. apud Velazq. ubi supra pag. 461. & Tridētin. fest. 24. cap. 3. de reform. & Me ipsum 2. tom. lib. 3. cap. 13.

latur, & Alati, Alipedis, ac Pinnulati apud Poetas, & graves alios Auctores, quos noster Cerda congestit, nomen accepit.

Vnde illud Virgilij,

----- *Et primū pedibus talaria nēdit
Aurea, quæ sublimem alis, si ve aquora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.*

Ovidij, *Constitit ante oculos actus velocibus alis,
Atlantis Magni Pleionisq̄ue Nepos.*

Et iterū, *Pacis & Armorum superis imisq̄ue Deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter.*

Plauti, *Ego has habebō hic usque in petaso pinnulas.*

Et Sidonij: *Nunc plantis, nunc fronte volat.*

Solutūque ipse Petasus apud Romanos, itinerantium, sive peregrinantium insigne fuit, ut Plautus ubiq̄ue addocet, qui peregrē euntibus, ac venientibus petasum aprat, Cicero in epistolis, qui describens Tabellarios iturientes, Pegasos vocat, petasatosq̄ue eos venire ait, & comites expectare: & Suetonius, qui ob hoc in Augusto quasi insolens notat, quod Solis etiam hyberni impatiens, domi quoque nō nisi petasatus sub divo spaciaretur.

Ideōque Cursores, qui equis publicis vehebantur, de quibus in Codice agitur, ad Mercurij similitudinem, & quod velociorem sui muneris obligationem perciperent, pinnulatis etiam petasis ab Imperatore Ælio Vero donati fuerunt, & varijs Ventorum nominibus appellati, ut ex Dione Cassio, Halicarnaseo, Plutarcho, Spartiano, & alijs late post plures alios, quorum alibi copiosam mentionem feci, Dempsterus observat, & Iuvenalis Commentatores in illud,

Anxia præcipiti, venisset epistola penna.

Indeque promanasse, ut Christiani Episcopi petaso, ad Mercurialis similitudinem fabricato, & filaminatis borulis uti soleāt, benè quidam ex nostris animadvertit, quia cum Apostolorum, Gentiumque Pastorum, & Doctorum munus exerceant, in continua veluti peregrinatione esse debent, ideōque etiam, illis scapulis insigniuntur, quas *Muzetas* vocamus, quæ peregrinorum chlamydi, quæ *Esclavina* dicitur adaptatur, ut sic sui veluti præcipui muneris, quod in visitandis, seduloque divini verbi pabulo suis ovibus gresciendis consistit, admo-
neantur.

Quod ut libentius, & attentius obeant, non possum non eisdē verba D. Gregorij Nazianzeni ob oculos ponere, quæ etiam pariter ad nostri Emblematis thema valdè conducunt, ubi sic quendam Episcopum excitat, qui locorum circuitu, & itinerum laboribus, ab hoc munere per se explendo, deterrebat: *Locorum circuitu angeris, tibique instabilis esse videris, quemadmodum signa, quæ aquis feruntur. Absit, vir eximie, absit, ut ita affectus sis: illorum enim cursus coactus est, tuus autem circuitus Deo gratus, & acceptus. Fixumque tibi ac stabile est, multis prodesse, quamvis loco minime fixus sis. Nisi verò quis Solem accuset, quia*

in orbem currit, radios fundens, atque omnibus rebus, quas obit, vitam afferens: aut etiam inerrantes stellas laudans, Planetas accuset, quorum error, ipse quoque compositus est, atque continuus.

12 Porro, ut de Nostris loquamur Regibus, quamvis eis non nisi raro & ex magna causa suadendum sit, ut alienas, & longè positas Regiones invisant, ut benè ostendit & probat Doctissimus P. Ioannes Ant. Velazquez (ubi, quas expeditiones; & peregrinationes D. Noster Imp. Carolus V. extra Hispaniam fecit, enumerat) intra suas verò, interdum sui copiam facere debere, idque multum convenire, negari non potest, cum Apollonius Tyaneus apud Philostratum, in ea opinione fuerit, quòd *Dij non semper in eodem loco permanerent, sed nunc ad Æthiopes, nunc ad Olympum, nunc ad Athum proficiscerentur, & universas gentes perambulando transirent, atque lustrarent.*

Velazq. sup. pag. 357.

Philostr. in vita Apoll. lib. 4. cap. 13. in fine.

3 Et vel in Sacra Pagina studium, quod in hoc posuit Iosaphat Rex, valdè laudetur, per se ipsum Regna sua perlustrando, omnesque sibi subditos ad pietatem instruendo, constitutis per singula loca integerrimis iudicibus, qui nihil magis, quàm iustitiam colerent. Et similiter in Iosepho, dum Pharaonis in Ægypto vices gerebat, de quo idem Sacer Textus enarrat, quòd egressus ad terram Ægypti, omnes eius regiones circumvit, & officiosè, quæ illis esse duxit opportuna, providit.

Paralip. 19. 4.

Ioseph. lib. 9. ant. cap. 1.

Genes. 41. 46. Philo in lib. de Ioseph.

4 Et in hoc respicere quidam Neothericus putat, Dei iussum ad Abrahamum: *Surge, & perambula terram in longitudine, & in latitudine sua; quasi multum referret, ut terram nosceret, quam ei Dominus fruentium possidendamque donabat.*

Episc. Villaroël in lib. Iudic. pag. 351. n. 6.

Genes. 23. 17.

5 Quod in Romanis Principibus, veluti pro præcepto præscripsit Tacitus, inquit: *Principibus adeunda sæpius longinqua Imperij; & hanc curam in Germanico valdè commendans. Prout & in Hadriano Dio Calsius; & in Trajano Plinius Iunior, quem supra retulimus, qui bonos effectus huius visitationis, his verbis exposuit: O veri Principis, atque etiam Consulis; reconciliare amulas civitates, tumentesque populos non Imperio magis quàm ratione compefcere, intercedere iniquitatibus Magistratum, infectumque reddere, quidquid fieri non oportuerit. Postremò velocissimi syderis more, omnia invisere, omnia audire, & undecumque invocatum statim, veluti Numen adesse, & assistere.*

Tacit. 3. Annal.

Dio in Hadrian. & Spartian.

Plin. Iun. in Paneg.

Virgilius quoque Augustum Cæsarem laudat, quòd etiam,

Virg. 4. Georg. in fine.

----- Dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello: victor que volentes
Per populos dat iura: viamque affectat Olympo.

Et Suetonius, Tiberium à populo notatum inquit, & Proverbio Græco *Callippidem* vocatum, quod hanc curam deserens, post adeptum Imperium extra Romam, aut loca Romæ valdè propinqua, pedem porta non extulit, quamvis provincias quoque, & exercitus revisurum se sæpè pronuntiasset, & propè quot annis profectionem prepararet, vehiculis comprehensis, comitatibus per municipia, & colonias dispositis. In quo sequutus videtur Collumelæ Consilium, dum monuit,

Suet. in Tib. c. 38.

Erasm. in hoc Adag. pag. 682.

Collumel. de re rust. lib. 2.

ut Dominus, si possit, agrum suum exerceat, & inspiciat, *Et frequentius se venturum, quam sit venturus denuntiet, sub hoc enim metu villicus cœ familia erit in officio.*

Patric. de Repub.
lib. 5. cap. 5.

Plato in Minoe.

Synes. in orat. de
Regn.

Basil. Imp. in mo-
nit. ad filium.

Cassiod. li. 9. epist.
2.

Symmach. lib. 9.
epist. 1.

Pet. Matth. in nar-
rat. 2. pag. mihi 97.

L. 22. tit. 9. par. 2.
l. 5. & ult. tit. 6. lib.
3. Recop. cū alijs,
de sumtis ex Auth.
de collator. §. iube
mus.

Marian. lib. 13. c. 1

Bobad. lib. 2. c. 16.

n. 14. & lib. 5. c. 9

& 10. Aviles in c.

6. Præt. verb. *Visi-*

tar. Ego 2. to. lib. 4

c. 8. n. 1. & seqq. &

c. 10. ex n. 29. Sal-

ced. ad leg. Recop.

ex pag. 166. vide

etiã Altamir in in-

regr. trac. de viit.

Perfarum quoque Regibus solemne olim fuisse obire ditionē un-
versam, eamque lustrare veterum instituto, & exquirere, quid opem
Regiam desideraret, ex Herodoto Franciscus Patritius recenset, &
Plato, id etiam fecisse Minoem Cretensium Regem scribit, opera
Rhadamanti, & Taloenis, & quidem in anno ter, deferendo paga-
rim æreas legum tabulas, ut ita custodiæ earum omnes populi, & Ma-
gistratus intenderent.

Extat quoque in hanc rem præclarum Synesij monitum ad Impe-
ratorem Arcadium, quo docet, qualiter in perlustrandis exercitijs,
& civitatibus, vicissim sui copiam Princeps facere debeat, & Basilij
Imperatoris ad Leonem filium, tradentis, in magnam perniciem labi,
quæ non inspecta, neglectim à Principibus prætereuntur. Et Calsio-
dorus, sub Athalarici Regis persona rectissimè inquit, Rempublicam
non esse unius civitatis curam, sed totius Regni provisam custodiam,
indeque sic statim subinfert: *Quapropter, qui Reip. statum, & generale
cupit stare fastigium, ad universa debet esse sollicitus, quia non est solus in
corpore, nisi quam & membra potuerint obtinere; minùs enim habere neces-
se est, cui aliquid perit. Et idè diversarum civitatum pervigil nos cura
sollicitat, ne permissa longius mala, nostra possint gravare Palatia.*

Symmachus quoque non minùs apertè & eleganter idem osten-
dit, dum dixit: *Interest enim serenissimorum temporum gloria, ut sicut
omnibus in hac vita possitis, ac locatis, commanis est cœli spiritus, lux dici-
ita clementiam maximi nostri Principis sentiant & vota, & fata cun-
ctorum.*

Et ommissis alijs, prudenter eandem sententiam premit Petr. Mat-
thæus, qui postquam Solis comparationem adducens, hanc suarum
Regionum sollicitam lustrationem Principibus commendavit, sic cõ-
cludit: *Emalè à un popolo, quando il suo Rè non parte da un luogo, che non
getta gli occhi se non sopra à quello che hà d' intorno, remettendo à Prin-
cipi è governatore il pensiero dell' altre Provincie: Debbono alcuna volta
visitar le parte piu lontane del loro Imperio, è far conoscere per la cura che
hanno del loro gregge, che sono vera mente Pastori de popoli.*

A quibus non absunt Hispaniæ nostræ legum monita, & Regum
exempla. Nam de Rege Ferdinando III. scribit Mariana, vix dum
nuptijs contractis, lustrandi Regni studio novam nuptiam per præci-
puas Legionis & Castellæ urbes circumduxisse. Et ultra frequentes
provinciarum visitationes, quæ in multis ex dictis legibus à supremis
eorum Rectoribus, quos *Adelantados* vocant, & ab alijs inferioribus
Ministris fieri iubentur, de quibus noster Bobadilla, & alijs, plura scrip-
serunt, tres earum rationes his verbis tradentes: *Otrofi debe andar por
la tierra por tres razones. La primera, por escarmentar los malfecbores.
La segunda, por fazer alcancar derecho à los omes. La tercera, para aper-
cebir al Rei del estado de la tierra.* Ipsi quoque met Reges hanc utilita-
tem, & necessitatem recognoscetes, se ipsos huic oneri obligare, ac

subdere voluerunt, peculiari lege ad Alfonso huius nominis XI. Era 1367. lata, posteaque a suis successoribus renovata, quæ sic habet, *Os viene al Rey, que anda por todas sus tierras, i señorios, usando de justicia, i aquella administrando, i que anda con él el Consejo, i Alcaldes, i los otros Oficiales con la menos gente que pudieren, para saber el estado de los hechos de las ciudades, i villas, i lugares, i para punir, i castigar los delinquentes, i malhechores, i procurar como el Reino viva en paz, i sosiego.*

3 Et quia in hoc munere exequendo olim valdè frequentes esse solebant, secumque dictos Consiliarios, & Alcaldes portabant, ortum fuisse arbitror, ut hi *Alcaldes del Rastro* dicerentur, id est, de Regis itinerantis comitatu, sive sequela, licèt D. Sebastianus à Covarruvias aliam huius vocis etymologiam comminiscatur.

4 Eademque de causa Reges Antiqui, fixam in aliqua urbe curiam, & habitationem habere non solebant, ut benè noster Saavedra considerat, sed per Regnum, ut res poposcerat ferebantur, interdumque, cum exiguo comitatu, in vindictam aliquorum criminum personaliter prosiliabant, ut de Rege Alfonso VII. in Gallectum Infancionem, & Ferdinando Catholico in Monleonensem Regulum procedente, & alijs similibus, post Marianâ idem Saavedra commemorat. Eiusdemque Catholici Regis Coniux Elisabetha, suû peragrans Regnum, Mariana, & eodem Saavedra testante, plures paucis diebus Hispani lites decidit, vel abscidit, quàm multis retrò annis Magistratus ab ipsa positi diremissent.

5 Et herclè, ultra prædictas rationes, quæ hanc in Regibus functionem suadent, vel illa sola eos movere posset, quæ ex ingenti gaudio, & alacritate deducitur, qua Regni urbes & Populi afficiuntur, ubi suorum se Principum aspectu refoveri cognoscunt. Vnde de Augusto Cæsare scripsit Paterculus, *Quòd orbi terrarum, presentia sua bona circumfererat.* De Nerone Tacitus, quòd egressum eius ex urbe omnium gentium ordines ægrè ferrent, *Sueti adversus fortuita aspectu Principis refoveri.* De Iuliano Marcellinus, quòd Populus *communiter remedium arumarum in eius locabat adventi, salutarem quandam geniam adfulsisse conclamans, nec sequius arbitrata.* Et de Marco Antonio Philosopho, & Vero Imperatoribus, Capitolinus, quòd gravissimam Tiberis inundationem, famemque inde ortam, *Sua cura & presentia temperarunt.*

6 Cerrè enim, ut *Principis est virtus maxima nosse suos.* Ita, ut Cassiodorus inquit: *Munus est, videre Principem;* cuius oculi lætitia, & commodis pluribus Populū afficiunt, & præsentia magno civibus constat, vel ad cohibendos effrenes seditiosorum impetus, vel retundendos, ubi nati sint, ut benè Alexander Cassianus animadvertit, hæc carmina allegans,

*Vt conturbati placidum caput extulit undis
Neptunus, totumque videt, totoque videtur
Regnator ponto, sævisera murmura venti
Demittunt, nullasque movent in frontibus alas:*

L. 3. titul. 1. lib. 2.
Ordin. qua est hodie l. 5. tit. 2. lib. 2.
Recop.

Covar. in Thesaur. ling. Hispan. verb. *Rastro.*

Saaved. ubi sup. pag. 643.

Idè Empr. 22. pag. 146. & 147.

Idem ex Marian. pag. 142. Emp. 21.

Paterc. hist. Aug. 1. to. pag. 30.

Tacit. 15. Annal. cap. 36.

Marcel. lib. 15.

Capit. in Marc. & Vero.

Cassiod. lib. 10. epist. 13.

Alex. Cassian. in Axiom. polit. c. 10. pag. 70.

Senec. de Clemēt.
lib. 1. cap. 3.

Et ubi Rex sibi subditorum amorem, atque ardorem promeruit, eo in publicum procedente, aut in aliquam urbem intrante, ut gravissimè Seneca dixit: *Non tanquam malum, & noxium animal è cubili profilierit, diffugiunt; seu tanquam ad clarum, & beneficum sidus certatim advolant, obicere se pro illo mucronibus insistantium paratissimi, & substernere corpora sua, si per stragem illi humanam, iter ad salutem sternendum sit.*

Quod quidem satis ostendit Roma, ubi primùm Trajanum excepit, cuius iugularem lætitiain his elegantissimis verbis eius Panegyrites expressit: *Ergo non ætas quemquam, non v. letudo, non sexus retardavit, quom. nus oculos in solito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare iuvenes, mirari senes. Egri quoque, neglecto medicinam imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque prorepere. Iade a. ij se satis vixisse te viso, te recepto; a ij, nunc magis esse vivendum predicabant. Fœminas etiam tunc fœcunditatis suæ maxime voluptas subjicit, cum carnerent, cui Principi civis, cui Imperatori milites peperissent. Videres referata te cœta, ac laborantia, ac ne eum quietam vacantem locum, qui non nisi suspensum, & instabile vestigium caperet; oppletas undæque vias, angustumque tramitem relictum tibi; a. acrem hinc atque inæ populum, ubique par gaudium, paremque clamorem. Tam æquabilis ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta est, quàm omnibus venisti: quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac prope in singulos gradus avar. cœta est. &c.*

Hactenus Plinius, quem æmulatus Mamertinus Diocletiani, & Maximiani ingressum in Mediolanensem urbem describens, pariter sic effatur: *Vi verò limine egressi, per mediam urbem simul vehemini, te cœta ipsa se (ut audio) penè commoverunt, omnibus viris, fœminis, parvulis, senibus, aut perfores in publicum proruentibus, aut per superiora a. lumina numentibus. Ciamare omnes præ gaudio iam sine mesu vestri, & palam manu demonstrare, vides Diocletianum, Maximianum quæ? Vides? Ambo sunt, pariter sunt. Quàm iuncti sedent? quàm concorditer colloquuntur? quàm citò transeunt. Nemo studio suo par fuit oculis ad intuendum, dumque vos alterna cupiditate mirantur, neutram satis videre potuerunt, &c.*

Quibus alludit illud, quod sub Theodorici Regis persona Cassiodorus ad Gothos per Picenum, & Samium constitutos, scripsit: *Quamvis munificentia nostra sit hominibus ubique gratissima, multo tamen acceptiora credimus, quæ nostri præsentia conferuntur. Quia maiora de cõspectu Principis Populi sentiunt, quàm de largitate beneficia consequuntur. Nã penè similis est mortuo, qui à suo Dominante nescitur: nec sub aliquo bonore vivit, quem Regis sui notitia non defendit.*

Quæ loca imitari volens Præstantissimus D. D. Laurentius Ramirez de Prado, Regius Senator dignissimus, & non minùs de bonis literis, quàm de bonis omnibus benemeritus, in inscriptione, quàm fecit, ex cura sibi mandata, pro fœlicissimo, & Augustissimo Augustissimæ D. D. Marianæ Austriacæ Hispaniarum Reginae, in hanc suam Madridensem Urbem, ac curiam ingressu xv. die mensis Novemb. ann. M. DC. XL. IX. qua quidem nullam gratiorem, augustiorem, & splendidiorem nullam

usquam illuxisse, omnes, qui ea trui, beatique potamus, comestamus, inter alia sic habet, *Tectis referis, ac instabile vestigio laborantibus. Atque satis se vixisse praticantibus, alijs magis natus esse vivendum.*

3 Sed opus non est, ut ad hanc hilaritatem comprobendam, quam Populi ex tuorum Principum compedtu recipiunt, ad Panegyrica recurramus, cum extet expressa Imppp. Gratiani, Valentimani, & Theodosij constitutio, qua docent, eisdem populos inhiantes, Imperatorum vultus excipere solitos, in illis verbis: *Si sacros vultus inhiantibus forte populis inferimus;* & adventus eorum, publica que latitiae nunciatoribus, magna dona conferre, qua ibi limitanda sanxerunt. Per *Sacros enim vultus*, ut in eodem textu Doctores communiter notant, ingressus Principum in aliquam sui Imperij urbem significatur. Et in hunc sensum illum accepit, magno que cum audientium plausu explicavit, & illustravit in Salmanticensi Academia insignis ille in eadem iuris civilis Primarius. Et Coriphaeus D. D. Gabriel Henriquez, mihi semper colendus, ac venerandus Praceptor, dum Pius pariter, ac gloriosus Dominus, ac Dominus Noster Rex Philippus III. anno M. DC. IV. illam gaudentem inviseret, & simul Salmanticensem urbem, ut & alias sui Regni, una cum Lermensium Duce, & alijs Regni Proceribus perlustraret. Sumta que hinc occasione, huius quaestionis, de qua nunc agimus, disputanda, ansam arripuit.

L. unica, C. publicae latitiae, lib. 12.

4 Et licet non ignorem, Cuiacium, & alios, magis frequenter, Textum illum, non de ipsorum Principum adventu, explicare solere, sed de imaginibus eorundem, in Numismatibus, vel alio modo, effigiatis, quas ad populos mittere consueverant, & ab eisdem, ut Nizana Synodus, & alia iura indicant, magna cum letitia, cereis, & incensis excipiebantur; hoc tamen nihil nostrae intentioni repugnat, quin potius eam vehementius iuvat, atque corroborat. Nam si tali tantaque letitia Populi in solis imaginibus Principum excipendis afficiebatur, satis apparet, quanto maiori gaudio perfunderentur, ubi ipsi se personaliter conspiciendos praestabant, & exhibebant.

Synod Nyzen. c. 2 vide l. final. C. de vet. nu. potest. & Pancirol. in notit. cap. 24.

5 Quos, praeterea etiam Clero, & signo Crucis recipi solitos, Guntherus, ultra alios, ostendit, agens de Frider. I. Imper. in Papiam ingressu, & sic inquit:

Gunth. in Ligur. lib. 3.

*Menia victor adit: non est tractabile sensu,
Eloquio meo, quae gaudia, quantus ab urbe
Occursus Populi, quo scilicet ordine castus
Antistes, latusque suo cum Praesule Clerus,
Vestibus ornati nitidis, pretiosa ferentes
Signa Crucis, textusque sacros, thuris, vè vaporem
Prodierint, &c.*

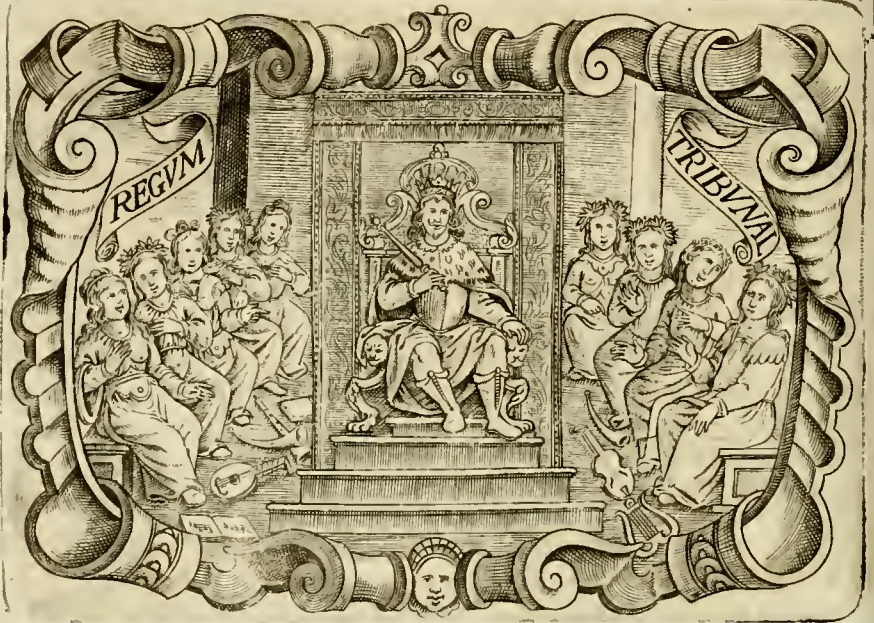
Qui etiam mos in nostra invaluit Hispania, quousque à Rege Ioanne I. in quadam lege sublatus fuit, quae hodie in Nova compilatione habetur, in qua plura congesti.

L. 7. tit. 1. lib. 1. Recop.

(* * *)

Regum Tribunal.

EMBLEMA LXIII.

*Iste Athenæ Moderator Aula,
 Provide circum proprium Tribunal,
 Conscias dulcis Sophiæ volebat
 Pingere Musas.
 Nempè ubi leges placido geruntur
 Ore, sunt docto decorata cultus
 Sceptra: dum Reges Sophiæ sororum
 Iura maritant.*

COMMENTARIUS.

Bart. in l. præfenti,
 per text. ibi, C. de
 ijs qui ad Ecclef.
 Bald. in l. ex hoc
 iure, n. 1. de iust. &
 iur. Borrel. de præ-
 stant. Reg. Cathol.
 cap. 3. n. 89.

Cic. lib. 3. de legib.

VDIRE igitur Reges suos subditos debent, & interdum, ut vidimus, de ipsorum causis, & querelis cognoscere, & iudicare. Regiè tamen semper, hoc est, nec nimia severitatis gloriam affectantes, nec ita legum formulis, ac præceptis adstricti, ut aliquando, si res poposcerit, non possint communes illarum tramites transilire, & ex bono & æquo, quod sibi, tempori, & rationi congruentius visum fuerit, statuere.

Nam Rex bonus melior censeri, & appellari solet, quàm bona lex, ut post Bartolum, Baldum, & alios, Camillus Borrellus observat, si-ve lex viva, ac loquens, ut Cicero dixit. Ipsaæque leges, etiam alijs

inferioribus Magistratibus, ne dum Regibus iudicantibus, *Capiunt ut iure regantur*, licuti Catunculus monuit, hoc est boni & æqui consideratione habita, in quo iuris ars, siue scientia, ac definitio secundum Vlpianum consistit. Quò & alludēs Iulius Paulus, docuit: *In omnibus, maxime tamen in iure, equitatem esse spectandam*. Et alibi: *Non oportere ius civile calumniari, neque verba eius captare, sed qua mentis quidquid dicatur, animadvertere convenire*. Et Constantinus Imperator inquitens: *Placuit in omnibus rebus præcipuam esse equitatis, quàm stricti iuris rationem*.

Et in idem tendit illud Menandri: *Leges per quam egregia res sunt, sed is, qui legibus utitur nimium exactè, Sycophanta videtur*. Et vetus illud: *Summum ius summa iniuria, siue summa crux, summavè malitia*, quod, ut Cicero inquit, factum est iam tritum sermone proverbium in cuius expositione alios Erasmus allegat, quibus Rex quoque noster Alfonso opitulatur, in una ex suis legibus sanciens: *Entender se deben las leyes bien, è lerechamente, tomando siempre verdadera entendimiento dellas, à la mas sana parte, è mas provechosa*.

Et quamvis hoc non ita facile in alijs Magistratibus concedamus, in Regibus tamen, ut dixi, in dubium vocari non potest, ut sensit Cicero dum scripsit, Populo, & Senatui permissum esse, non autem Iudicibus, a verbis legis recedere. Et magis ad rem nostram Symmachus inquitens: *Alia est conditio Magistratuum, quorum corruptæ videntur esse sententiæ, si sint legibus mitiores: alia Divorum Principum potestas, quo decet acrimoniam severi iuris inserere*. Et Constantinus Imperator apertè sanciens: *Inter equitatem, iurisque interpositam interpretationem, Nobis Solis oportet, & licet inspicere*.

Cum enim legum condendarum potestatem sibi dūtaxat Principes reservaverint, earum etiam interpretandarum, atque ex bono & æquo temperandarum licentiam penes se ipsos esse voluerūt, ut multis iuribus edocemur, & eruditè Guillelmus Budaus, & alij Auctores observant, simul etiã differentes, in quo Bonum & æquum versari, seu consistere videatur. Ideòque Suetonius Tranquillus multùm commendat Claudium Imperatorem, quia, *Non semper præscripta legum sequutus, duritiam lenitatemque multarum ex bono & æquo, perinde ut affurebatur, moderari solebat*.

Habet quippè æquitas mixturam quandam rigoris & benignitatis, cuius causa non ineptè, *Media* appellari solet, quasi quod in mediocritate consistat, ut doctè ex Aristotele, Statio, & alijs Cuiacius animadvertit. Et à D. Cypriano, quem ipse non citat, diffinitur: *Iustitia, misericordie dulcedine temperata, siue rationalis modus, qui tam misericordiam, quàm rigorem contineat*. Quem plures alij sequuntur, quos latè recensent Albertus Bolognetus, Hortensius Cavalcantus, & Guillelmus Maranus, in peculiaribus commentarijs, quos de iure & æquitate vulgarunt, & doctè ex nostris Ferdinandus Mendocça, & Antonius de Quinranadueñas, quos pro multis allegasse sufficiet, docentes, *Quòd æquitas est moderatio iuris, ab humanitate profiscens, & quòd æquissimū est, id recedere potius à iustitia: & quòd iustissimum est, parū esse æquum*.

L. respiciendū, D. de penis.

Vlpian. in l. 1. vers. *lus est*, D. de iustit. & iur.

L. in omnibus 90. D. de reg. iur.

L. ad exhibendum 19. D. ad exhib. l. placuit. C. de iud. Men. in Androgy.

Cicer. 1. offic.

Erasim. ex Terent. Collum. & alijs in Adag. pag. 619.

L. 13 tit. 1. par. 1. Cicer. in orat. pro Ligario.

Symm. li. 10. cp. 63 Const. imp. in l. 1. C. de legib.

L. ult. C. de legib. l. 2. vers. *Si quid vè*, C. de vet. iur. l. ordine 15. ad mun. l. 14. tit. 1. p. 1.

Eudē. in d. l. 1. vers. *lus. de iust. & iur.* Conan. 1. com. & 11. Altat. 1. p. c. 30 Corraf lib. 2. miscel. c. 18. Donel. 1. com. c. 13. & Ant. Fab. in iuris Pap. tit. 1. prin. 2. illat. 8. R. hodie lib. 7. c. 22.

Sueton. in Claud. cap. 14.

Cuiac. in recit. ad d. l. 1. de iustit. & iur. pag. 92.

Bolognet. Maranus, & Cavale.

Mendocç. disp. de pact lib. 1. c. 3. ex n. 9. Quintanad. de iurisd. lib. 2. tit. 1. ex num. 10.

Pausan. in Corint.
pag. 713.

Causin. de eloq.
fac. li. 1. c. 5. pag. 5.

Ego sup. Embl. 26.
& 27.

Erasm. Alex. Duar.
Faber, & alij apud
Me lib. 2. de parric.
c. 1. Amil. Ferret.
in Præf. suor. oper.
Mercer li. 1. opin.
c. 4. Suffrid. inorat.
de præf. leg. Rom.
Castilla in præf. ad
opera Vellei. de
Guevar. Parlad. in
ep. ad filios, post
lib. 2. quorid. no-
vifs. D. Laur. de
Prado in Schedias-
mate huius arg. &
Saavedr Emp. 6.
cuius lemma, *Pol-
litoribus ornatur.*

Spinaf. in Policif.
lib. 2. c. 1. in fin.

Symmach. lib. 10.
epist. 52.

Horat. 1. ferm. sa-
tyr. 3.

Tullius apud Va-
lençuel. cõf. 64. n.
78. ubi alia Grut.

Vlpian. in l. aut fa-
ctæ, §. sed hæc, D.
de pœn. §. atrox,
Inst. de iniurijs, l. 1.
tit. 16. p. 2. latè Fa-
rin. 1. crim. q. 15.
ex n. 64 & q. 115.
à n. 13. & Bobad. in
Polit. lib. 2. c. 4. ex
n. 10.

Quint. lib. 6. c. 1.

Et hoc idem est, quod ultra ab illis adducta, præfens nostrum Emblema insinuare contendit, in quo Regium excelsumque Tribunal exhibemus, cui a latere novem adsident Musæ, suis quæque instrumētis ornatae, ad Pithæi nimirum Atheniensem, sive Træceniorum Regis, Thesei avi materni, mentem respicientes, qui, ut præter alios refert Pausanias, non modò ius, ut eius dignitatem decebat, constanter dixit, sed & artem dicendi docuit, & librum Rhetoricum posteris reliquit. Ex quo, & eius monumentis cernebatur Tribunal ex albo marmore, tribus sellis iudicarijs insigne, cui proximum adharebat Templum Musarum, ut iuris, & æquitatis, humaniorumque artiũ singulare commercium ostenderet, & Musas, Iudiciorum severitatem suis concentibus demulcere, delinireque debere, significaret.

Etenim, licet P. Nicol. Causinus hoc veluti ænigmatè Pitheum indicare voluisse tradat, Rhetorices humanarumque litterarum scientiam ius profitentibus, & dicentibus valdè necessariam esse. Quod quidem in se etiam verissimum est, ut plures pluribus probant, & Ego alibi retigi, proprius tamen ad hanc, quam dixi, rigoris & æquitatis moderationem, & modulationem, ubi causa eam pariat, respexisse arbitror.

Nam ut præclare quondam Solipater dixit, *Gratia qua iustitiam transgrediuntur, ne gratia quidem dici merentur: Amicas autem iustitiae, nemo recesserit ulterò, qui modò non ex quercu, aut petra natus sit;* quia ut D. Augustinus ait: *Nimiam iustitia incurrit peccatum; temperata iustitia facit perfectos. Salsitudinem correctionis amor Christi temperet, & dilectionem proximorum sal iustitia condiat.*

Quod simile videtur Androchis sententia, qui, ut Spinafatus refert, dicere solebat, *Ut sale condiendis piscibus, ita lege quadam condiendis legibus opus esse.* Et Symmachi, aientis, *Hinc persapè esse causarum rationem, sive fortunam, ut in controversijs, alius iure, alius æquitate superior sit; tuncque labante consilio, deliberatione, n. cognitoris ad oraculum clementiae principalis occurrere.*

Nec mirum est, si noster hic Pithæus, assistrices sibi Musas in suis Iudicijs ob prædictam causam desideraverit, cum adeò sit difficile, iustum ab iniquo discernere, ut Horatius non fuerit veritus dicere,

*Tempora si fastosque velis evolvere mundi,
Nec natura potest iusto secernere iniquum.*

Et Marcus Tullius Sulpicium Oratorem valdè commendat, quòd nusquam ius ab æquitate seiunxit. Cum enim in cuiuslibet causæ trinatione, ut alias Vlpianus I. C. scriptum reliquit, Personarum, rerum, locorum, ac temporum, qualitatis, quantitatis, & eventus, aliarumque occurrentium circumstantiarum, diligens consideratio haberi debeat, cui & Quintilianus adsentit, dum inquit: *Atroctas crescit ex his, quid factum sit, à quo, quo animo, quo loco, quo tempore, quo modo; ne circumstantia solent sapè se se ita invicem implicare, ut iudicantes incipites reddant, in rigorem ne an in æquitatem, & misericor-*

diam propendeant, & iusti regulam in Lesbiam converiât, quæ plû
bea erat, & ubi recta defervire non poterat, ad rei, quæ metienda erat,
formam, deflectebatur, iuxta illud Aristotelis, quòd Adagiographus,
de hoc agens, ita ex Græco in Latinum convertit: *Siquidem infini-
ta rei, infinita item regula. Quomòdum plumbea Lesbiae edificatio-
nis regula: ad lapidis enim figuram transmovetur, neque manet re-
gula.*

Arist. lib. 5. moral.
Eras. in Adag. Les-
bia regula, pag. mi
hi 431.

2 Vnde meritò à Sapientiâ docemur, *Scire iustitiam, esse radicem im-
mortalitatis.* Et Origenes, nihil aliud esse Deum, quàm viventem ius-
titiam, perhibuit. Quasi hæc solus infallibilis eius administer esse pos-
sit, sequutus ut apparet, & Spinasatus observât, Diadocum Proclû,
qui iustitiam ipsam Iovis dici filiam interpretatur. Quòd Nomothe-
tes, ac Iuris author, & velut Princeps sit, & Moderator universorum:
vel Plutarchum, qui, eandem ob causam, hanc iuris dicundi potesta-
tem, non solum artem appellat, sed omnium etiam aliarum artium
maximam, ac velut Reginam, laudans, inter plures alios testes, cla-
rissimum Pindarum, qui Aristotechnem Deum appellavit, ceu veræ
iustitiæ artificem, quòd diffinire potissimum norit, quid, quando, &
quousque sit iniquorum quisque plectendus, vel iuris scripti rigor, pro
personarum, rerum, locorum, ac temporum circumstantijs, ut iam di-
ximus, aliquantulum relaxandus.

Sapient. 15. 3.

Spinafat. ubi sup.

Plutarch.

3 Quæ vel solæ auctoritates, ut plures aliæ deficerent, satis esse pos-
sent, ad convincendum errorem, sive malignitatem, & parum synce-
rum iudicium Angeli Thij, & Iacobi Zavarellæ, qui Iuris-prudentiâ,
nec artem esse, nec scientiæ nomine dignam, affirmare sunt ausi. Quo-
rum sequutus delirium Petrus Andreas Canonherius, eò impuden-
tiâ processit, ut Iuris-Consultos, sive Iuris-Peritos, nec Sapientes,
nec Peritos, nec Prudentes, & ad Rempublicam administrandam ido-
neos esse posse, dicere non erubeat. Quorum tamen nimiam desto-
machationem, peculiaribus hæc de re editis libris, Christophorus He-
mius, Ioachimus Hopperus, Ioannes Corrasius, Angelus Matthæa-
cius, Petrus Gilchenius, eruditissimus Antonius Faber, & alij passim
exagitant, & manifestis rationibus, & argumentis explodunt.

Ang. Thius, & Za-
barel. contra 1. c.

Canonh. in Aphor.
polit. 1. to. pag. 12.
32. 92. 104. & 108.

Ant. Fab. in Iuris-
prud. Pap. scienti-
per tot. præcipue
tit. 1. illat. 5. ex
pag. 8.

4 Est enim ars, & quidem tum divina, tum verè Regia, ut suprâ re-
tulimus, cum Deus, ut noster Eusebius optimè inquit, Reges suo lo-
co Iuris sequestres constituerit, Arbitros boni & æqui, Sponso iusti-
tiæ, Hymeneos pacis, Feciales fortunæ communis, Custodes æquita-
tis tuendæ inter suos; præcipuumque ipsorum opus æquitas sit, ut gra-
phicè etiam nostrum hoc Emblemata designat.

Euseb. in Theopol.
lib. 3. c. 1. pag. 489.
& seqq.

Costal. in pegmat.
pag. 12.

Sophoc. in Oed.
Colonæo.

Themist. orat. 11.

Plutar. in com. ad
Princ. in doct. Ar-
rian. & Curt. in vi-
ta Alex. Rhodig.
lib. 8. cap. 1.

15 Et aliud simile Petri Costalij, de Dea Themide, quæ & ipsa, iusti-
tia cum æquitate temperata, à veteribus Ethnicis dicebatur, Iovisque
folio, universalis mundi rectoris, asistricem fabulabatur, ut præter
plures alios Sophocles ostendit, dum dixit,

Vetusta si Iovi adsidet modo æquitas.

Larèque prosequitur Themistius, omninò legèdus, & insinuavit Ana-
xarchus, dum, licèt perversè, & lenocinanter, ut præter alios tradit
Plutarchus, Alexandrum Magnum, se ob Cliti necem discrutiantem,

Schoonh. Emb. 55.
pag. 163.

his verbis solabatur: *Nescis assessorē Iovis Deorumque, Iustitiam, & Fas esse, quo quicquid actum ab Dominante fuerit, id ius, & fas sit.* Et idem ipsum novissimè Florentius Schoonhovius insinuavit in alio Emblemate, inquitens:

*Cur Iovis Adsextrix Themis est? quod iusta putanda,
Quæ divina Dei mens ratacunque velit.*

Themist. d. orat.
11.

Quibus addo, de Musis, & præcipuè Calliope, Regum iudicijs assistentibus, Hesiodum, à Themistio etiam valdè laudatum, & illustratum, ita canentem,

*Nam comitem sese venerandis Regibus infert,
Quem Musa coluere Iovis magni inclyta proles,
Et Reges videre ortum Iovis inter alumnos.
Huic linguam dulci profundunt rore, simulque
Sua via destillant huic verba ex ore, proinde
Hunc Populi ritè moderantem iura tuentur.*

Claudian. in præf.
lib. 3. Stilic.

Et quidem iustè administrationi iustitiæ Musas sociari, iudicare debemus, cum eadem in reliquarum virtutum exercitio comites optarentur, ut satis ostendit illud Claudiani,

*Gaudet enim virtus testes sibi iungere Musas:
Carmen amat, quisquis carmine digna gerit.*

Plutar. in Apoph.
Lacon.

Vnde & illis Lacedæmonij, ut Plutarchus inquit, ante præliorum discrimen sacrificabant, & Alexander ante Persicam expeditionem, Arriano narrante, Musarum honori solemnes ludos constituit, Herculesque tot victorijs, ac virtutibus celebratus, Musagetis nomine donatus fuit, quòd ipsarum, quas sibi semper comites exoptavit, pariter honorem & defensionem suscepit, ut res, quæ mutuis operibus, & præmijs iuvare, ornarique deberent, sicuti latius ex Eumenio in oratione de reparandis scholis, Lilius Giraldus scripsit, Fulvij Nobilioris simul historiam adducens, qui eadem de causa Romæ in circo Flaminio ædem Herculis Musarum ex pecunia censoria fecit, quæ omnia Dionysius Batillius hoc Emblemate denotavit,

Arrian. lib. 1.

Giral. de Dijs Gët.
synt. 10. pag. 318.

Batill. Embl. 46.

*Templa hic cum Musis (prisci monumenta Quiritis)
Musarum Alcides Duxque Comesque tenet,
Tam benè conveniunt, ille huius nomine tuta,
Clarus hic illarum vocis, & artis ope.*

Bodin. in dæmon.
man. lib. 3. cap. 4.

Porro, ut filium Emblematis nostri iterum capeffamus, semper in iudicantium, & Regum maximè, Tribunalibus, divinum quippiam interesse, vel, ut intersit, oportere, præsumtum fuit, cuius suffragamine, iustum ab iniusto, æquum ab iniquo discernere possent, & congrua emergentibus causis iudicia proferre. Vnde apud Hebræos traditum legimus, Angelos ad hunc effectum in illis assistere solitos. Quod ab Ægyptijs sumsisse videntur, qui, ob eandem præsumtionem, in eisdem Tribunalibus, ultra Iudicum subsellia, alia vacua relinquebant, & venturis in hoc auxilium Angelis, reservabant, hoc veluti urba-

no hospitio, vel officio, opem, quam ex ipsis sibi spondebant, remunerantes.

19 Et M. Varro apud Agellium, in libro quem appellavit ipse, *Isagogicum, de officio Senatus habendi*, exactè docet, Romæ, more maiorum, iusta Senatus consulta fieri non posse, nisi in Templis ad hoc per Augures prius ritè sacratis, ac constitutis, inibi què, antequàm Senatus haberi inciperet, immolare hostiam, auspicari què debere. Cui mori postea Cæsar Augustus, quò lecti probati què Senatores, & religiosus, & minori molestia Senatorio munere fungerentur, referente Suetonio, addidit, ut prius quàm consideret quispiam, thure ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur. Iovi què, Politorio dicto, in Senatus vestibulo aliam peculiarem dicavit, in qua ingredienti privatos affectus, ac similitates deponerent.

Agell. lib. 14. c. 7.

Sueton. in August. apud Beyerlin. in Theat. litt. E. pag. 362.

20 Quam, se quoque æmulaturum, ac constructurum, si tempore Romanorum vixisset Alfonso I. Aragonum Rex, ut Panormitanus narrat, dicere solitus erat, & hodie Senatum Venetum reapse observare Beyerlinchius recenset, addens, idem ipsum insinuare voluisse, qui Ratisbonensi Curia hanc inscriptionem in tabula marmorea præfixerunt,

Panorm. lib. 3. de de dict & fals. Alfonso. cap. 2.

Beyerlin. in Theat. litt. C. pag. 403.

*Quisquis Senator curiam officij causa ingrederis,
Ante hoc ostium privatos affectus abiicito,
Iram, vim, odium, amicitiam, adulationem.
Reipublicæ personam, & curam subiicito.
Nam ut alijs æquus, aut iniquus fueris,
Ita quoque Dei iudicium expectabis, & suslinebis.*

21 Et ad hæc auspicia, & suprema (in quibus frequentius agnoscuntur) Principum Tribunalia, boni, & æqui inspectionem, & amplexionem pertinere, facultatem què à stricto, ac summo iure sæpè deflectendi, quoties æquiritatis, & humanitatis, vel utilitatis ratio aliud postulat, optimè, ultra supra relatos Petrus Herodius profequitur. Atheniensium exemplum adducens, quibus cum lex esset, ut qui civium Megara se ad exules contulissent, quibus nullum cum civibus commercium esse placuerat, ijs capitale esset, & Polyevitus ab Areopagitis ob huius legis transgressionem damnatus esset, quia factum non negaret, sed se idè illuc contulisse diceret, ut Nicoclem, cui mater sua nupta esset inviseret, & quia ibi exulabat, consolaretur: quis enim eam causam non perpetuò obtenderet? Adhuc tamen Populus ex æquo & bono eum absolvi iussit, quem iudicavit miseratione, ac pietate magis Megaram venisse, quàm dolo malo, consilij què cum exulibus adversus Rempublicam capiendi, participandivè causa.

Ærod. lib. 10. tit. 1. cap. 1. fol. 389. ex Dinarcho contra Demosthen.

22 Platonem quoque ob similem causam Charmader accusavit, quòd vi tempestatis compulsus, Æginam venisset, quod omnibus Atheniensibus prohibitum erat, & tamen ex bono & æquo liberatus fuit, non tam quòd invitus appulisset, quàm quòd lex illa de Homini-bus scripta erat, Plato verò inter Philosophos esset, qui super homines sunt.

Xenop.^h. lib. 7. rer. Græc. 1. Cic. de in ven. Appian. in Syria, Probus in Epam.

Valer. lib. 8. cap. 1. §. 1. & eod. cap. in 2. par. §. 2.

Idem eod. cap. §. 6.

Plutarch. in Cicer. vide eiusdem orat. pro Q. Ligario.

Balth. Porren^o lib. 1. de dict. & fact. Philip. II. cap. 4.

L. 3. in fin. tir. 32. par. 7. l. 1. cod. tit. & par.

Infr. Embl. 76.

Thebanus etiam Epaminondas, ut Xenophon, & alij litteris prodiderunt, cum capitis accusatus esset, quod ad dicendam causam evocatus, non parum esset, postea audita eius excusatione, quod tunc pro Republica adversus Lacedæmonios militaret, inspectisque eius meritis, quæ longè hanc inobedientiam excessisse videbantur, ius, æquo & bono, lex, gratiæ, & honesto cessit, & ipse à suis civibus capite puniendus, absolutus fuit.

Cui iudicio simile aliud in absolutione M. Horatij ob interfectum fratrem, quia intempestivè occisi mariti mortem lugebat, Valerius Maximus recolat. Alia etiam de duobus parricidis ex bono & æquo comperendinatis adiciens, qui iusto dolore impulsæ, in tantum facinus proruperunt. Et aliud, adhuc notabilius, Lucij Pisonis, qui cum ob graves & intolerabiles iniurias socijs illatas, prope damnatus esset, quia tamen prostratus humi, ad pedes iudicum osculandos, os suum cæno replevit, hoc conspectu totam quaestionem (sive ut alij legendum putant *Comotionem*) à severitate ad mansuetudinem transiit: quia satis iam graves eum pœnas socijs dedisse arbitrati sunt, huc deductum necessitatis, ut abiicere se tam suppliciter, aut attollere tam deformiter cogeretur.

Nec abest valdè illud Iulij Cæsaris, in absolvendo Quinto Ligario, quem mente primùm sua, ut refert Plutarchus, iam dudum tanquam improbum hominem, notoriumque sibi hostem, damnatum habebat, sola Ciceronis oratione permoti, qua ipsum mirificè varijsque affectibus, ad humanitatis, clementiæ, ac misericordiæ suæ specimen præbendum suavit, miraque in dicendo gratia coegit.

Eisdemque virtutibus utens Prudentissimus Rex noster D. Philippus Secundus, filium cuiusdam mulieris ob homicidium iustè damnatum, matri concedi iussit, ipsius oratione, & lachrymosis precibus, ac maiorum meritis delinitus. Etenim ut cum verbis nostræ legis Partitæ concludam: *Comoquier que los Reyes deben ser firmes, è mandar cumplir la justicia: pero pueden, è deben à las vegadas usar de estas tres bondades, assi como de misericordia, è de merced, è de gracia; quam indulgentiam Solis Regibus, permitti, in alia lege deciditur.*

Omnibus Æqua.

EMBLEMA LXIV.

*Et iacet absque iuba Leo. Frenaturq̄, superba
Archiferi cervix, non meminitq̄, sui?
Nosco manum iustam, quæ humiles pariterq̄, potentes
Frenat, & equali pondere librat ovans.
Hic Rex, hic Princeps, ut ameris lumina fige,
Frenatur vulgus, si Leo fræna capit.*

COMMENTARIUS.

PER GAM porrò, & qui gloriam Regum, quibus hæc scribo, in omnibus opto, præcipuam eius parandæ viâ paucis hac commentatione demonstrare conabor; rectam nimirum & æqualem omnibus iustitiæ administrationem eisdem summè commendâs, de qua merito Tullius dicere potuit: *Fundamentum perpetuæ commendationis, & famæ iustitia est, sine qua nihil potest esse laudabile, & qui veram gloriam adipisci vult, iustitia fungatur officijs.* Quem sequutus D. Gregorius: *Summam (inquit) in Regibus bonum est iustitiam colere, & suavisque iura servare.* Et his certior, & antiquior testis Salomon: *Iustitia elevat gentem, & miseros populos iniuria facit.* Et Isaias: *Ecce in iustitia regnabit Rex, & Principes eius præerunt.*

Etenim, cum secundum eundem D. Gregorium in quatuor virtutibus, Temperantia, scilicet, Prudentia, Fortitudine, & Iustitia, tota bo-

Tull. 3. offic.

D. Gregor. lib. 7. epist. 20.

Proverb. 14. 34.

Isai. 31.

D. Greg. 2. Moral. Zevall de violent. gloss. 17. n. 24. & Guil. le Roille in tract. de iust. & in iust.

Hesiod. in Theog.
Arist. 5. Eth. D. Th.
& Theol. omnes in
2. 2. q. 58. art. 3. &
in 4. dist. 46.

D. Th. & alij ubi
sup. Cassan. in Ca
tal. 5. par. conf. 5.

Lipf. 1. pol. c. 10.
& 11. & in mon.
Polit. lib. 1. c. 9. Spi
nat. lib. 1. c. 7. &
innumeri alij apud
Canonher. 1 tom.
Aphorifin. ex pag.
198. Syv. nupt. li.
5. ex n. 76. & alij
passim.

Proem. Partit. 3.
tit. 1. De iusticia,
latif. Damhouder.
in prelud. ad prax.
iur. civil. & in c. 11

Gregor. Lop. dict.
Proem. verb. Ius
ticia.

D. Aug. lib. 4. de
Civ. Dei, cap.

Tull. 1. de offic. &
lib. 1. de somn. Sci
pion.
Claud. de Consul.
Mal. Theod.

Prætor. lib. 1. de
Princip. salut. ad
ministr.

ni operis structura confurgat, ex eisque laudari Reges maximè soleat, ultima hæc, iuxta vulgatum Hesiodi carmen, ab Aristotele, D. Thoma, & alijs eximie probatum, virtutes reliquas in se se continet, ipsaque sublata, nihil aliæ proficiunt, quin potius cingulum, sive vinculum societatis humanæ, quo per eandem arctamur, atque constringimur, rumpi ac dissolvi necesse est, ut multis multi Auctores passim ostendunt, quorum scrinia compilare velle, immensi, & supervacanei laboris esset.

Maximè cum hæc omnia apud Nos satis comprobet lex quædam septem Partiti iuris, quæ inquit: *Iusticia es una de las cosas por que mejor, è mas endereçadamente se mantiene el mundo. E es assi como fuente onde manan todos los demas derechos. E non solamente ha logar la iusticia en los pleitos que son entre los demandadores, è los demandados en suizio: mas aun entre todas las otras cosas que avienen entre los omes, quier se fagan por obra, ò se digan por palabra.* Vbi eius Glossographus, post alia, quæ de iustitiæ laudibus ex D. Ambrosio, & alijs adduxit, benè cum D. Augustino concludit, *Ei remota, nihil aliud esse Regna, quam latrocinia.* Et cum M. Tullio, tantam eius vim esse, *Ut ne illi, qui maleficio & scelere pascuntur, sine aliqua eius particula vivere possint: nam & Princeps latronum, nisi equaliter prædam dispartiat, aut interficietur à socijs, aut relinquetur.*

Multisque alijs omisis, quæ de eximia hac virtute, & eius necessitate, & utilitate facilè congerere possem, satis erit Claudianum, aliqua ex ipsis perstringentem, adducere, dum inquit:

*Esse sed iniustum fateor, quodcumque negatur
Iustitiæ: Tu prima hominem sylvestribus antris
Elicis, & sædo detergis sæcula victu.*

*Te propter colimus leges, animosque ferarum
Exuimus: nitidis quisquis te sensibus hausit,
Irruet intrepidus flammis, hiberna secabit
Æquora, confertos hostes superabit in armis.
Ille vel Æthiopum plus vijs solabitur æstus:
Illum trans Scythiam vernus comitabitur aer.*

Et multò plura M. Prætorium, ita eleganter canentem,

*Me sine ci-vilis frigent commercia vitæ;
Me sine nulla domus, Respublica nulla senectam
Ferre, nec ulla diu possint consistere Regna:
Inque Deum Pietas sine me, nulla, inque propinquos
Nulla fides: sine me quanta est prudentia Regum,
Stultitia est larvata, furorque Heroica virtus.
Me sine Mortales cultos dediscere mores
Et vitam, atque animos induiti rursus agrestum*

*In sylvas migrare volent, stabula alta ferarum,
Et quondam proavis habitata re-visere lustra.*

6 Relatu quoque digna videntur alterius Moderni de re eadē carmina, & ad Reges ad hanc virtutem exhortandos, maximè conducētia, quæ sic habent:

*Cum Deus immensam libra vit in aere molem,
Confusumque chaos, di-visaque corpora rerum
Ad concors sociavit opus, profecit in orbe
Iustitiam, stabili terras quæ lege ligaret;
Illa vices rerum, indigestaque semina certis
Ordinibus constare iubet: moderamine iusto
Æqua probat, damnatque nefas, hac sceptrata tuetur,
Hæc aufert, Regesque facit, &c.*

7 Qua de causa veteres Ethnici, ut Opheus & Demosthenes apud Naxalem Comitem indicant, ut luminam huius virtutis necessitatem in his qui Republicæ præfunt, significarent, in throno ipsius Iovis, quem veluti Deorum Deum, & Regum Regem venerabantur, Eunoimiam adhibere figebant, qua bonam legem, live iustitiam, ut nomen ostendit, significabant, alio nomine eandem *Æquitatem* appellantes, eique Pudorem comitem facientes, quasi his te motis, Mundum gubernare nequiret. In ipsa autem effigienda varij admodum fuisse reperuntur.

8 Nam Chrysippus in libro de Honesto, ab Agellio relatus, eius imaginem fieri solitam inquit, forma atque filo virginali; aspectu vehementi, & formidabili: luminibus oculorum acris, neque humilis, neque a. rocis, sed reverendæ cuiusdam tristitiæ dignitatis. Quæ tamen Prætura, ut idem Agellus tradit, delicatioribus quibusdam Philolophis levitæ magis, quam iustitiæ, merito visa fuit. Pausanias autem in arce Clypteli depictam inveniri tradit, sub formosæ mulieris forma, quæ al. eram fœda facie, sinistra obtristatam, collo trahit, dextera fuisse cedit, quasi iniuriam male muletans.

9 N g dius verò Figulus, de cuius doctrina & scriptis plura Agellius observat, illam in Zodiaco, inter Libræ, & Leonis cœlestia signa, sedentem constituit, quasi Dea iam illa, quæ duobus his signis ornari solebat, hominibus propter sua vitia, fraudesque relictis, ad superos convolarit. Quò respiciens Petrus Costalius, Pegma primum ex suis sub eadem figura, his versibus adiectis, effinxit;

*Vab qui inculcatis audes sperare querelis
Iustitiam atherei linquere regna Poli.
Illi si misero sedes ascribitur orbi,
Et clari ante oculos Arctophylacis abit:
Quæ locus ad Libram, & radiantis membra Leonis
Finitur, & duplici dividit astra sinu.*

Balthaf. de Vias in sylva 5. pag. 172.

Orph. in Dæd. Col. Dem. in ora. in Aristogit. Nar. Comes in Mytol. pag. 92. & 120.

Agell. lib. 14. c. 4.

Pausan. ap. Girald. de Dijs Gent. synt. 1. pag. 27.

Agell. lib. 19. c. 14.

Costal. peg. 1. vide etiam aliud simile Batillij Enb. 190.

*Huius nostrorum sordes, & supra, Deorum
Moverunt iusta debita sceptrā manu.*

Lil. Giral. syntag.
1. pag. 27.

Lilius porrò Giralduſ, vulgarem quidem fatetur, ſed magis ad rē, communem illam picturam, ab omnibus ferè iam Pictoribus uſurpatam, dum ſub virginis forma iuſtitiam effigiant, cum examine lancis, vel ſtatera, ſecuriumque, aut virgarum faſcibus. Vidiffeque, & ſibi placuiſſe ait, qui illam, nudam virginem effigiant, quadratum ſuper lapidem ſedentem, & æquatam manu altera bilancem tenentem: exertum altera ſub ala enſem quodammodo occultentem.

Clem. Alex. lib. 6.
Strom. cap. Virtutem facit quadratā

Alex. 3. Gen. c. 5.
Pier. li. 35. Plutar.
in lib. de Iſid. & O.
lirid. Stob. ſerni.
44.

Alexander autem ab Alexandro, & Pierius Valerianus, poſt Plutarchum, & Stobæum, quod ſuprà relati Auctores ſub his iuſtitia Iconibus ſignificare voluerunt, in quadam alia Thebanorum effigie non minùs congruenter indicari docent, qui, ut oſtenderent, iuſtitiam incorruptam eſſe debere, & neque pretio, nec prece, ullavè alia hominum gratia flexibilem, aut variabilem, Iudices pro Tribunali ſedentes ſine manibus, eis verò adſidentem Principem, ſive Præſidem, ſine oculis effigiarunt. Quam picturam latè laudavit, & illustravit Noſter Altiatus in oratione, quam de laudibus iuris civilis ſcripſit, nec eo cōtentus, inter ſua Emblemata eandem inferuit, ſub lemmate, *In Senatū boni Principis*, & hoc elegantiffimo Dialogiſmo:

*Effigies manibus truncæ ante altaria Divum
Hinc reſident, quarum lumine capta prior.
Signa Potestatis ſummæ, ſanctique Senatus
Thebanis fuerant iſta reperta Viris.
Cur reſident? quia mente graves decet eſſe quietæ
Iuridicos, animo nec variare loci.
Cur ſine ſunt manibus? Capiant ne xenia, nec ſe
Pollicitis flecti, muneribus vè ſinant.
Cæcus at eſt Princeps, quòd Solis auribus, abſque
Affectu, conſtans iuſſa Senatus agit.*

Ign. Alban. ap. Canonher. 1. to. pag. 436. & Langiū in Poliant. verb. Iuſt. col. 1499.

Et hæc planè omnia ob oculos habuiſſe videtur Ignatius Albanus, dum veram iuſtitiam à falſa diſcernit, & hoc item Dialogiſmo deſcribit,

*Quæ Dea? Iuſtitia. Et cur tor volumine? Flecti
Nescia ſum lachrymis, nec prece, nec pretio.
Quod genus? à ſuperis. Genitor quis? Iupiter. Ex qua
Matre? Fide. Nutrix quæ tuæ? pauperies.
Quis gremio infantem fovit? prudentia. Quonam
Freta duce ignoſcis crimina? Iudicio.
Cur gladium tuæ Dextra gerit, cur læva bilancem?
Ponderat hæc cauſas: percutit ille reos.
Quid rari adſiſtunt? quod copia rara bonorum eſt.
Quæ comes adſidua eſt? candida ſimplicitas.*

Aurium aperta tibi cur altera, & altera clausa est?

Hæc surda iniustis; panditur illa bonis.

Paupere cur semper vultu? Iustissimus esse,

Qui cupit, exiguas semper habebit spes.

Pierio etiam Valeriano testante, veteres, Euphratem fluvium iustitiæ symbolum esse voluerunt, quia quemadmodum per illum, fecunditas, & fructuū abundantia intelligebatur: ita ex nulla virtute, quàm ex iustitia, opimiores lætioresque fructus colligantur. Hinc Ceres legifera Poëtis, eademque Astrea, hinc tellus ipsa iustissima, ac ipse iustitiæ simulacrum perhibetur.

Nos autem præfenti hoc, quod cernis, Emblemate, virginalem habitum, libram, & gladium, oculorumque velamen a cæteris mutuati, ipsam frænato subactoque leoni insidentem depingimus, eiusdem Pierij Valeriani vestigia sequuti, qui inventam suo tempore Monetam picturæ eiusmodi tradit, sive quia iustitia, ut inquit D. Augustinus, ipsum, qui eam sequitur, imperterritum tanquam Leonem facit, unde in Proverbijs habetur, *Iustus quasi Leo confidens, absque terrore erit.* Quod in causa fuit, ut Herculem, quem Amatorem iustitiæ dixerunt, semper Leonis exuvijs vestitum confingerent. Sive, ut Ego addo, ut præter huius virtutis integritatem, & inflexibilitatem, quæ in virginali habitu, libra, gladio, & cæcitate, ut scripsit Proclus, denotabantur, dū Leonis tergo premit, frænatumque illum, quolibet ducit, atque diducit, significarent, iustitiæ vires in omnes tam validos, quàm invalidos, tam nobiles, quàm plebeios, tam humiles, ac debiles, quam potètes, æquæ lance Imperium potestatemque suam exercere debere. Unde ex eadem Moneta Leonisque pictura, symbolum aliud deduxit Causinus, cum lemmate, *Feroces domat iustitia, & illis Orphei carminibus,*

Semper frangis enim omnes

Quicumque tuum non subierunt iugum.

Ne in aliter eam exercentes, illud Iuvenalis intorqueri possit,

Dat veniam corvis; vexat censura columbas.

Aut iuxta vulgatum dichterium Anacharsidis araneorum telis similes esse, quas validiora animalia prærumpunt, solùmque parva, & imbecilliora, suis laqueis irretiunt. Quod inter sua Pegmata sic Petrus Costalius (Diogeni tamen tribuens) his verbis expressit:

Dum volat, elata telas dirumpit Arachnes

Oestron, & impavidè mollia pensa terit.

Sed capitur tenuis macilento corpore musca,

Nec fugit arguta retia ducta manu.

Sic pauper posita sortes vix effugit urna,

Sed dives rupto vimine tutus abit.

Et Florentius Schoonhovius inter sua Emblemata istis,

Araneorum tela magnis rumpitur

Muscis, minores strangulat;

Pier. lib. 21. fol. mi
hi 154.

Pier lib. 1.
Suar. de Salazar in
antiq Gadit. lib. 2.
cap. 3. pag. 164.

D. August. in serm.

Proverb. 28.

Proclus apud Rho
digin. lib. 23. c. 16.

Causin. in Polist.
syn. b. lib. 2. c. 48.

Orph. in hym. Ju-
stitia.

Iuven. satyr. 2.

Plutarc. in vita So-
lon Laert. in Ana-
charf.

Costal. in pegm.
pag 43.

Schoonh. Embl.
68. pag. 201.

Rei potentes Iudicium sententiam
 Odore ducunt munerum;
 Qui nil habet quo torqueat leges, miser
 In pelle pauper plectitur.

Ioan. de Mena co-
 pla 84.

Addo & Nostrum Ioannem de Mena, qui eandem comparationē sic Hispano idiomate non minū venustè scriptam reliquit,

Como las telas que dan las Arañas
 Las leyes presentes no sean, ni tales,
 Que prenden los flacos & viles animales,
 I muestran en ellos sus languidas sañas.
 Las bestias mayores, que son mas esrañas,
 Passan por todo, rompiendo la tela;
 Assi que no obra & virtud la cautela,
 Sino contra pobres, i flacas compañas.

Atque hoc nimirum est, quod Nos, hoc nostro, Clavum Reipublicæ tenentibus suadere conamur, ut eius lemma demonstrat: nam nihil magis curare debent, qui iuris faciendi, vel dicendi ius habent, quàm personarum acceptionem excludere; pares causas, pari lege transigere, & potentes, ac humiles æquali trutina, prout eiusdem iuris ratio suggererit, ponderare. In quo præcipuum iustitiæ officium vigoremque consistere, eleganter Cicero in Topicis insinuavit, inquiens: *Valeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat.* Et Iulius Paulus I. C. dū docuit: *In omnibus, maximè tamè in iure, æquitas spectanda est.*

L. in omnibus, D.
 de rer. iur.

Rævard. in d. l. in
 omnibus.

Sup. Embl. præce-
 denti.

Senec. epist. 30.

Bed. in Proverb.
 cap. 11.

Lactant. lib. 5. di-
 vin. inst. c. 15.

Quibus in locis, non sine ratione Iacobus Rævardus *Æquitas* is verbum, non tam pro stricti iuris temperamento, seu Epicheia, de qua supra plura congestimus, accipiendum; sed pro æqualitate, sive æqualitate, in administranda iustitia, quæ iniquitas dicitur, si alio modo distribuatur, iuxta illud Senecæ: *Prima pars æquitatis est æqualitas.* Et Venerabilis Bedæ: *Nam personam Iudicis exiit, quæ quisquis amicum induit, & qui aliter causam pauperis, aliter causam potentis, aliter sodalis, & aliter audit ignoti, ita ut utique librat iniqua.* Cui mirè convenit illud Lactantij Firmiani, sic valdè ad Emblematis nostri, & Rævardi mentem aientis: *Deus qui homines generat, & inspirat, omnes æquos, id est pares esse voluit. Vbi enim non sunt universi pares, æquitas non est, & excludit inæqualitas ipsa iustitiam.*

Tullius 2. Tuscul.

Quam doctrinam haurire potuit ex M. Tullio, qui eos, qui in puniendis vindicandisque sceleribus, pœnifvè constituendis, ob respectum & distinctionem personarum à legum præscripto discedunt, ex supra effata ratione, his verbis obiurgat: *Nam si æquitas illa est, quæ omnia recta, atque inflexibilia exigit. Si ea est iuris ratio, ut neque inflexibile gratia, neque adulterari pecunia possit, videatur sære iudicantium religioni maximè consentaneum, in sententijs ferendis æqualitatem servare, eundemque semper ad iudicia vultū afferre, quem in Socrate omni vita fuisse accepimus.*

Et in eandem respiciens Psalmographus, multas benedictiones Regibus coelitus concedi demonstrat, qui sciunt, *Iudicare populum in iustitia, & pauperes in iudicio; & simul efficiunt, ut Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam. Iudicantes pauperes populi, salvos facientes filios pauperum, & humiliantes calumniatorem.* Quod, ut huius loci Expositores advertunt, nihil aliud designat, quam iustitiam pauperibus aequè, ac potentibus, & elevatis parè esse debere. Sic enim & Moyses, postquam Deum descripsit, *Deum esse Deorum, & Dominum dominantium, Deum magnū, & potentem, & terribilem, qui personam non accipiat, & munera;* statim subdit: *Facit iudicium pupillo & viduae, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum;* quasi in hac virtute potètes cum humilibus exaequandi, omnis iudicij, etiam divini, vigor, & disciplina consistat, ipsaque, & leges ex quibus descendit, tunc praecipuè suū ministerium exerceat, cum leones frænant, ut nostrum Emblemata praefert, & in altero Psalmo idem David cecinit, inquit: *In campo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.*

Psal. 71. per tot.

Caictan. Lorin. & alij ibid.

Deuter. 10. 17. 18.

Psal. 31. 9.

Sunt enim leges frænium potentium, ut noster Saavedra latè prosequitur, & Nos infra latiùs dicemus, & ut ait Ovidius:

Saaved. Emp. 21. pag. 134. Nos inf. Emb. 66.

Ovid. 3. Pastor.

*Inde latae leges, ne fortior omnia posset
Cæptaque sunt purè tradita sacra coli.
Exuitur feritas, armisque potentius æquum est,
Et cum civæ pudet conseruisse manus.*

Cui similis est Euripides, dum inquit:

Eurip. in supplic.

*Nihil est civitate praestantius, quàm leges;
Rectè posita: nam est inferioris homo sortis,
Et qui ditior est, æquale ius experiuntur:
Vincit autem minor maiorem si iustam causam habet.*

Quod aequè ac Nos per domiti, frænati, & à iustitia infessi leonis figuram representamus, Hadrianus etiam Iunius in alio suo Emblemate non ineptè significavit, per Sceptrum, cui Ciconia superstat, Hippopotami immanis fluviatilisque Nili equi tergo infixū, sic docens, iustitiæ, & aequitatis Sceptro impios, quos Hippopotamus designat, esse domandos, impietatemque & superbiã Potentiū coërcendã, & gladio vindice castigandã, atque medio tollendã, non secus quàm à Ciconijs solet serpentium genus occidi, & devorari. Eius verba sic habent,

Iunius Emb. 17.

*Hostis colubris ales insidet Sceptro,
Substrata quod Niloi Equi premit terga.
Domat superbos, impiosque proculcat
Sceptrum aequitatis, noxiosque consumit.*

Et in idem tendunt vetera illa Adagia, *Rex Iupiter omnibus idem, Aequal lance, Idè Aetij quod Titij, & Tenedia securis, sive bipennis,* in quibus Erasmus plura notavit. Et Imperatoris Iustiniani Novellæ, quæ Iudices in ingressu officij *hanc aequalitatè utriusque parti in iudicijs civilibus, & criminalibus, & in publica disciplina iurare compelliunt, nemine*

Iustin. Novell. ius iur. quod praest. ab his, & in Novell. 24. de praef. Psidia.

que maleficorū revereri, & si de Potentioribus sit. Neque his se submittere, qui nullam de se utilitatem, at bene nefarias de se occasiones præbere possunt; sed per omnia ius tueantur, & ad leges respiciant.

Saaved. Empr. 22.
ex pag. 148.

Tacit. 3. Annal.

Apulei. in lib. de
Philos.

Livius lib. 38. vide
Filefac. 2. select.
pag. 14.

Ioan. Mena copla
81.

Quod si deficiat, totius Reipublicæ excidium, & Regnātis periculū vereri posse, pluribus Saavedra noster ostendit, *Minuūtur quippè iura, quoties gliscit potestas; ut aliàs Tacitus dixit: Et si prohibita impunè trās-cenderis, neque metus ultra nec pudor est.* Unde Apuleius Medicinā Reipublicæ hanc iustitiæ æqualem libram appellat; & Titus Livius rectissimè monuit: *Neminem unum civem tantum eminere debere, ut legibus interrogari non possit: nihil tam æquandæ libertatis esse, quam potentissimum quemque dicere causam.*

Quod Ioannes etiam Mena Regi nostro Ioanni II. his verbis cōsu-

Init, *A vos pertenece tal orden de dar,
Rei excelente, i mi gran Señor,
A si como Principe Legislador
La vida politica siempre zelar:
Porque pudicicia se pueda guardar,
Y tomen las gentes seguros los sueños,
Punir à los Grandes, como à los pequeños,
A quien no perdona, no le perdonar.*

Vbi doctus eius Commentator Ferdinandus Perez de Guzmā, alio nomine Pintianus, sic habet: *El buen Rei, ò Principe que quiere guardar rectamente la justicia, a si ha de moderar la execucion de las leyes, que no tengan mas rigor en los pequeños, que en los grandes; è como dizè en el Pro-verbio vulgar, no quiebre la soga por lo mas delgado.* Et Octaviani Augusti exemplum adducit, què Suetonius inquit: *Amicos ita magnos & potentes in civitate esse voluit, ut tamen pari iure essent, quo ceteri, legibusque iudiciarijs æquè tenerentur.* Adiciens statim, qualiter se habuerit in causa Asprenatis Nonij, arctius ei iuncti, & beneficij accusati.

Sueton. in August.
cap. 56.

Saaved. Empr. 22.
pag. 149.

Beyerl. in Apoph.
Christ. pag.

Cui simile est, quod de Nostro Ferdinādo V. Rege Catholico adversus Marchionem de Priego graviter procedente, quod quendam a se delegatum Iudicem carceraverat, post Marianam Saavedra cōmemorat. Et quod ex annalibus Francorum, de Ludovico XII. tradit Beyerlinchius, inquiens, quod cū Subpræfectum Aurelianensem, quo cū familiariter fuerat usus, sapè ante Regni adeptionē à delictis, de quibus accusatus fuerat, exemisset, postea Rex factus, eundem illa reitèrantem, capite damnavit. Admirantibusque nonnullis, respondit, *Contenti privati pro amico, Regnum adeptus, leges tueri debio.*

Sup. Embl. 9.

Sigon. de Imp. Oc-
cid. lib. 19. an. 543.

Erchimbaldi quoque de Borban, nepotem, quod quendam puellam stupraverat, propria manu ob iustitiæ zelum occidentis, notabilis est historia, & divino miraculo comprobata, cuius iam suprā mentionem feci. Nec minùs notabilis, & ad rem nostram pertinens, alia Totilæ Gothorum Regis, aliàs crudelis, & barbari, qui Sigonio latè narrante, cum rogaretur, ut cuidam ex suis intimis parceret, qui virgini stuprum intulerat, respondit: *Eiusdem ingenij esse, delicto se obstringe*

re, & delictorum supplicia impedire, omninoque necessarium esse, aut illius poenas dare, aut Gothorum Rempublicam intrare, cui Deus in illa propitius factus fuit, postquam Theodatus cepit iustitiam deserere, & aequitatem de vitis posse habere.

2) Quod Barbari Regis dictum & factum, mihi aurem velle, & admonuit, ut silentio illud aliud non involvam, quod de Luliano Rege Alfonso Enriquez, huius nominis I. in Nobiliario Infantis D. Petri recolitur, dum inextrimis agens, filio, Regni heredi, hoc monitum praestitit: *El hazed siempre justicia, è guardada en ella piedada aguisada. Cap. un. dia dexaredes de hazer justicia un palmo, luego otro dia se apartara de una brazada, è de tu coraçon.* Rectissimè, & verissimè quidem, nam qui à iuris discedunt regulis, & semel à recto tramite prudentiae, & aequitatis declinant, modò hac, modò illac fluctuare necesse est, & ut potest Velleium Paterculum benè Natalis Comes observat: *Non ibi conspiciunt exempla, unde ceperunt, sed quemlibet in tenuem recepta tramitè latissimè vaganti, sibi licentiam sumunt, & ubi semel à rectis de viatum est, in præceptis itur.*

3) Cui consilio simile est illud aliud, quod Noster Eusebius Norimbergus refert sanctissimam foeminam Hadelgardin Philippo Flandriae Comiti hæc in verba dedisse: *Attende fili Dei, ut puro oculo iustitia in Deum, velut Aquila in Solem aspicias, & ut absque proprietate voluntatis tuae, iudicia tua iusta sint.* Et notandum illud responsum Cardinalis D. Ioannis de Tavera, Hispaniarum Generalis Inquisitoris, cui cum à Carolo V. iniunctum fuisset, ut se cum reo quodam, què valdè Imperator diligebat, benignè haberet, isque hoc Imperatori pollicitus, postea non adimpletset. Ab eo, de fide non servata reprehensus, sic libere respondisse narratur: *Quando me puse à juzgar, fui cò animo de cumplir la. Pero visto el processo, hallè q̄ no podia, sin saltar à Dios, i à su justitia, verdad, i así tuve por mejor perder el respeto à V. Magestad, q̄ à la divina.*

1) Iovius quoque refert, vetus atque perpetuum Turcaum institutum esse, ut intranti templum supplicandi causa Imperatori, Telis manus aditus occurrat, claraque voce pronuntiet, ut meminisse velit, Imperium, quod virtute bellica, & iustitia paratum fuit, non aliter, quam eisdem artibus, conservari, propagarique oportere.

2) Respublica namque, ut iam diximus, & ex D. Augustino, & alijs benè observat Cassianus, sine hac aequalitate iustitiae regi non potest, cum per eam mali terreantur, & boni conserventur; & ut ait Lipsius: *Nulla re quaecunque Resp. magis florebit, aut floruit, quàm rigida & remota iustitia: nulla re magis flavescet, & deficiet, quàm illa tali. Hæc felicitas Regnorum, & statusum, interna, & externa. Interna quidem, nam quis nescit scelera, & flagitia per eam removeri, virtutes promoveri: externa, quia agri via, & maria frequentantur, & securitas ubique ac tranquillitas regnat.*

3) Tantæque potentiae sit, ut per eam iuste damnati, vel pereuntes ipsam agnoscant, & alacriter moriantur, ut de latrone in cruce pendente Divus Lucas scribit, dum dixit: *Et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus.* Et de Spartano quodam ab Ephoris damnato, Plutarchus,

Conde don Pedro in suo Nobiliario, apud Euseb. in lib. de la causa de los males publicos cap. 2.

Patercul. lib. 2. Natal. Comes lib. 26. hist.

Euseb. in Theop. 2. par. lib. 3. cap. 1. pag. 489.

Histor. Card. Taveræ de Salazar de Mendoça.

Iovius lib. 2. in Baccete.

D. August. lib. 7. de Civ. Dei. Cassianus ad cons. Burg. tit. 1. de iust. in princ. ex n. 14. Lipsius in polit. lib. 2. c. 9.

Luc. 23. 41. Plutar. in Laco.

Bocch. sym. 18.
pag. 41.

Ovid. epist. 5.

Lucian. in Timon.
Eurip. in Bacchis.
Soph. in elect. Se-
nec. in Medea in
fine.

Sup. Embl. 34.

Tiraq. de nobil. c.
20. ex n. 104. & de
pœn. temp. caus.
31. Covarr. 2. var.
c. 9. Ioan. Garc. de
nobil. glos. 1. ex n.
14. Menoch de ar-
bit. cas. Canō-
her. 1. to. pag. 730.
Ego 2. tom. lib. 1.
c. 27. ex n. 31.

Hospit. in carmin.
ad Amic.

& Achilles Bocchius, qui ex eius historia quoddam symbolum sum-
sit, & insinuavit Ovidius, inquit:

*Leniter, ex merito quidquid patiare ferendum est,
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.*

Quemadmodum ex aduerso, ubi gravia scelera inulta relinquun-
tur, non solum in Reges & Magistratus culpa refunditur, verum & in
ipsa Numina erigi, & inveli Ethnicorum mentes solebant, & de eo-
rumdem existentia ancipites reddi; ut omissis impij Luciani in suum
Iovem subfannationibus, Cadmus apud Euripidem, Electra apud So-
phoclem, & Iason apud Senecam Tragicum fecit, qui ubi Medeam
vidit, post tot scelera, & parricidia, impunè per aera volantem, sic
doluit,

*Per alta vade spacia sublimis ætheris:
Testare nullos esse, quæ veheris, Deos.*

Quod autem hucusque de Potentioribus & Nobilioribus æquo iu-
re cum humilibus & plebeis puniendis, iudicandisque prælibavimus,
eò quidem tendit, ut inulta eorum scelera esse non patiantur, cum vel
ex hoc ipso quod Nobiles sint, graviora censeri debeant, ut iam alio
loco præmonui. Non autem ut negemus, in ipsis plectendis, & coër-
cendis, diversam interdum rationem haberi debere, maximè ubi de
pœnis corporalibus agitur, iuxta elegantes doctrinas, & distinctiones,
quas in hoc articulo, post Antiquiores alios, latè, & doctè Tiraque-
lus, Covarruvias, Ioannes Garcia, & Iacobus Menochius adducunt,
crimina designantes, in quibus Nobilitatis privilegium amittitur, &
Nobiles, ut in Francia fit, nobilioribus, sive altioribus furcis suspendi
debent.

Sed magis ad rem, de qua agimus, Michaël Hospitalius, postquam
latè exposuit, & valdè doluit Nobilium Galliaë superbiam, elationè,
ferociam, & gravia alia scelera, & excessus de quibus gloriari, & im-
punes relinqui solent, Regem suum, ut in illos gladio ultore confur-
gat, his verbis excitasse comperitur,

*Quin Tu, quando illi monitis parere recusant,
Perpetuas leges, & formidabile nomen
Imperij, cippos, & tetri carceris umbram
Horridus intentas? pœnamque à gente reposcis
Immani, & scelerum plena, legumque soluta
Iudicijque metu: si cædibus omnia complet,
Si prædas abigit, si peierat, & maledictis
Incessit superos, & nomina magna Deorum:
Nec misera plebis, vulgi que ignobilis esse
Per magnos iurare Deos: proprium decus illud
Nobilium, quibus est Dijs proxima penè potestas;
Hæc vitæ ratio est, his se distinguere signis, &c.*

(****)

Pauperum Tutamen.

EMBLEMA LXV.

Rana piscis aquas secat fluentes
 Nili; qui, ut fugiat vorantis oris
 Varum, seu Cocrodilon amne magnos,
 Transversam locat in suis labellis
 Virgam, qua rigidos cavet potentes.
 Semper iustitia tegat pusillos,
 Varo non pede, non reflexa Virga.

COMMENTARIUS.

TSI videri possim abūdè satis de iustitiæ necessitate,
 & æqualitate in superioribus differuisse, nunquam ta-
 men tot, ac tanta de eximiæ huius virtutis commēda-
 tione dicentur, quin plura dicenda supersint. Cum se-
 cundūm D. Cyprianum: *Iustitia Regis, pax sit populo-*
rum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentū gen-
cis, cura langorum, gaudium hominum, temperies aeris, serenitas maris,
terra fecunditas, solatium pauperum, hereditas filiorum, & sibi met ipsi
spes futura beatitudinis. Tantiq̄ue eam faciat Clemēs Alexandrinus,
 ut dicat, *Viri iusti animam, imaginem valdè divinam, & Deo similem esse,*
in qua per præceptorum obedientiam adificatur, & collocatur Dux mor-
talium, & immortalium omnium: Rexque & genitor omnium, honorum re

D. Cypr. in lib. de
 12. abusio.

Clem. Alex. lib. 7.
 Strom.

Verus lex, & præscriptum, & Verbum Eternum, qui & privatim singulis, & communiter omnibus est unus servator.

Rhodig. lib. 18.
cap. 31.

Philostr. in vita A-
poll. lib. 4. cap. 13.
pag. mihi 200.

Aristot. in Rhet.
ad Alex.

Ifai. cap. 32.

D. Ambros. de Pa-
rad. cap. 3.

Cassiod. li. 9. ep. 2.

Quapropter ex Indis, qui Pedalij vocabantur, ut ex Stobæo Rhodiginus scribit, nil ferè in sacrificijs aliud à Dijs immortalibus exposcebant, quàm iustitiàm: arbitrati omnium planè cõmpotes se futuros, si eam modò unã fuissent consequuti. Et secundùm Philostratũ, Apollonius ille Tyaneus, quem ipse, & alij tantùm extollunt, his demũ precibus ad Deorum aras accedens, uti solebat: *Vt iustitia apud homines valeat, & leges non solvantur, utque sapientes pauperes sint, ceteri verò sine fraude ditentur.*

Meritoque Aristoteles dicere potuit: *Iustitia Regnantis utilior est subiectis, quam fertilitas temporum.* Et Isaias: *Opus quidem iustitia pax, & cultus iustitia, silentium, & securitas.* D. Ambrosius: *Nulla virtutũ videtur latiores habere fructus, quàm a iustis, atque iustitia, quæ magis alijs, quàm sibi prodest, & utilitates suas negligit, communia emolumenta proponens.* Et Cassiodorus, arbori eam comparãs, quæ reddit in superficie, quod continetur in radice, ita concludere: *Sic Regnũ iure dicitur integerrimũ, si nusquam fuerit imminutum. Hoc fieri potest, cum undique submovetur effrenata licentia, nec datur ausus menti malignæ, sub abominabili libertate peccare.*

Iob cap. 24.

Amos cap. 2.

Pfal. 9. 14. & Psal.
10. 5.

Psal. 40. 2.

Proverb. 14. 21.

Exod. 22. 22. 23.

Quod fanè, cum in omnibus eiusdẽ virtutis effectibus, & operationibus verissimum sit, tunc tamen dubio procul magis respõdet, ubi in orphanorũ, viduarum, egenorum, tenuiorum, aliarumque miserabiliũ personarum, à Potentiorum oppressiõibus, & iniurijs defendendis vindicandisquẽ versatur. Quò enim hæc facilius, ac frequẽtius, propter humilem, & abiectam sui status conditionem, ab hominibus conculcatur, expilantur, & opprimuntur, eò graviores apud Deũ ipsarum iniuriarũ censentur, ut Iobus insinuavit, cum dixit: *Oppresserunt pariter mansuetos terræ, & vineã eius, quẽ vs; oppresserunt, vindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore, quos imbres montiũ rigant, & non habentes velamen, amplexantur lapides. Vim fecerunt depradantes pupillos, & vulgum pauperum spolia verũt. Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurentibus tulerũt spicas, &c.* Et Amos, apud quem Dominus Israelis improbitatẽ execratur: *Pro eò quod vendiderit pro argento iustũ, & pauperẽ pro calceamento, qui conterunt super pulverem terræ capita pauperum, & viam humiliũ declinant.*

Atque adeò, ipse idem Dominus, non contẽtus easdem miserabiles Personas sub peculiari sua protectione recipere, iuxta illud Davidicum, *Tibi derelictus est pauper, & orphano tu eris adiutor. Oculi eius in pauperem respiciunt: palpebræ eius interrogant filios hominum.* Illas Regibus, ac Principibus ceterisquẽ, qui eiusdẽ vice hominibus præsumunt, & iustitiarũ administrandæ officio funguntur, summo operè commendavit, cum dixit: *Beatus qui intelligit super Egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.* Et iterum: *Qui despicit proximum suum peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit.* Et expressius in Exodo, inquit: *Vidua & pupillo non nocebitis, si laeseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus;*

6. Et apud Iſaiam, dum præcipit, *Quærite iudicium, subvenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam.* Et ſtatim, de Principibus, qui fecerunt ſe in hoc habent, ſermonem inſtituens, & de gravibus, quæ eos manent ſupplicij, ita inquit: *Principes tui infideles, ſocij furam, omnes diligunt munera, ſequantur retributiones. Pupillo non iudicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus, &c.*
- 6 Unde ipſorum Principum præcipuum ſtudium ex munere ſuo in hanc curam, & protectionem incûbere debere, pluribus Sacræ Scripturæ locis doctiſſimè, & diligentiſſimè oſtendit Pat. Ioann. Antonius Velazquez, quem pro multis allegaſſe ſufficiet. Et ante eum apertè idem docuit D. Hieronymus, inquiens: *Regum officium proprium eſt, faſere iudicium, atque inſtitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſis: & peregrinis, pupilliſque, & viduis, quiſacilius opprimuntur à potentibus, præbere auxilium.* Quem locum Gratianus in ſua Canonum rapsodia inſertum reliquit, alium ſimilem addens ex D. Anſelmo, qui pariter docuit: *Administratores planè ſecularium dignitatum à Eccleſiarum tuitionem, pupillorum, ac viduarum protectionem, rapaciumque refranationem conſtitutos ſe eſſe, proculdubio intelligere debere, & hoc facere negligentis, poſt ſecundam & tertiam admonitionem omni communionem uſque ad condignam ſatiffactionem privari poſſe.*
- 7 Quos prævit Plato, ſcribens, Deos, ab ijs maximè coli: *Qui orbitatis pupillorum ſenſum, & curam habent.* Ariſtoteles docens, *Reges cuſtodie deſenſionis que cauſa conſtitutos, ut & locupletes prohibeant iniuria, & inopem multitudinem contra locupletum iniurias tueantur.* Et Seneca Tragicus addens, non ſolum obligationem, verùm & magnificentiam ipſorum Regum in hoc conſiſtere, inquiens,
- Hoc Reges habent
Magnificum & ingens, nulla quod rapiet dies,
Prodeſſe miſeris, ſupplices ſido lare
Protegere.
- 8 Caſſiodorus etiam elegantiffimè, ſub Theodorici Regis perſona Præfectum Prætorio inſtruens, ſic habet: *Inter glorioſas Reip. curas, quas perpeti cogitatione, Deo auxiliante, revolvimus, cordi noſtro eſt levamen humilium: ut contra potentiam ſuperborum, noſtræ pietatis erigimus obſtaculum, nec liceat aliquid apud nos audaciæ, cuius eſt propoſiti ſuperba calcare.* Et iterùm: *Perſona tua refugium ſit oppreſſo, infirmo deſenſio, præſidium aliqua calamitate conſuſo. Sic enim proprie noſtros cancellos agitis, ſi læſorum impia clauſtra ſolveatis.*
- 9 Et ad hanc nimirum imbecillium à potentioribus deſenſionem, & protectionem, veteres alludebant, iuxta Maioli, & aliorum obſervationem, dum in eorum inauguratione, non ſolum ſcutum eis tribuebant, verùm & ſuper ipſum ſcutum impoſitos, in altum ſemel & iterum elevabant (qui mos hodie etiam in Cantabria obſervatur) ut ſic intelligerent, ſe ſubditis, præſertim infirmis, tanquàm ſcutum præponi, cuius nomen *Mogem* in lingua Hebræa, ut Martinus Magerus addit, pro ipſa protectione uſurpari ſolet.

Iſai. 1. 17.

Idem ibid. 23.

P. Velazq. de opt. Princ. lib. 4. adnot. 7. ex pag. 444.

D. Hieron. ſup. Ierem. cap. 22.

Gratian. in cap. Regum officij, & in cap. adminiſtratores 23. q. 5.

Plato 11. de legib.

Ariſt. 5. pol. c. 10.

Senec Trag. in Medea, Act. 2.

Caſſiodor. lib. 3. epilt. 20.

Idem lib. 12. ep. 1. in fin.

Maiol. tom. 5. Canic. col. 5. Hoppiug. diſſ. de iur. protect. §. 12. ad litt. B. & Magerus ſtatim citad^o. Paul. Diac. li. 23. loquès de Imp. Conſtantin. Mager. de advoc. armat. cap. 3. n. 79.

Psal. 10. 14.

Lorin. in Psal. 9. 14
pag. 188. col. 2.Ælian. de var. hist.
lib. 1. c. 3. & iterū
de hist. anim. lib. 3.
cap. 68.Sup. Emb. 29. & in
2. tom. de Ind. iur.
lib. 4. cap. 5. n. 3.Oppian. & Ho-
mer. quorum loca
adducit Muretus
lib. 2. var. c. 9.Erasm. pag. 67. Ju-
nius cēt. 2. Adag. 9Altiat. Embl. 169.
cui simile aliud D.
Sebast. Covar. cēt.
1. Emb. 88. cū lem-
mate ex Bapt. Mā-
tuan. desumpto *Ma-
iora minoribus ob-
sunt.*M. Varr. in Menip.
apud Non. Marc.
quem locum emē
dat Muret. ubi sup.Marcial. lib.
Embl.

Marc. Palingen.

Adrianns quoque Sextus Pont. Max. ubi ad Petri Sedem conscēdit, illud Psalmographi, *Tibi derelictus est pauper*, pro symbolo sumsit, ut Lorinus recentet, nescio an, ut novi muneris præcipuam hanc esse obligationem ostenderet? vel divinum auxilium, quod in se expertus fuerat, ex textoris pauperrimi filio, in excelsam adeo dignitatem evectus.

Ego verò, ut eandem, Principibus, vel ex animalium ratione carentium, disciplina suadeam, hoc, quod cernis, Emblema formavi, Ranam, Nili fluvij notum piscem, depingens, qui, ut Ælianus semel & iterum prodidit, ubi se à Varis, & Hydris, seu Cocrodis, lōgè maioribus, & potentioribus eiusdem amnis piscibus, in escam impeti videt, peculiari quadam sapientia veluti præditus, subito demordet frustum arundinis, & id obliquum ore greus, fortiterque tenens, pro viribus non remittit, quò fit, ut varus, Ranam cum ipsa virga arundinis, deglutire non valeat, non enim tantam amplitudinem os eius habet, quantum illa protenditur, atque ita tali commento auxilioque suffultus, ab illorum robore liber evadit.

Quod planè nihil aliud ostendit, quam per solum sobriumque iustitiæ tutamen, & Regium Sceptrum, quod per virgam representatur, ut iam alibi, post alios latius scripsi, tenues, & humiles à potentiorum, & robustiorum iniurijs, calumnijs, & invasionibus defendi, & liberari debere.

Etenim hoc nisi adsit, quemadmodum in piscibus, & alijs terrestribus & volatilibus animantibus accidit, ut inermes & debiles in prædâ & escam potentiorum cedant, ut Oppianus in suis halæuticis, sive piscatorijs, & Homerus in sua Iliade cecinit, ex quo nata sunt Adagia, *Piscium vita, & Pisces magni parvulos comedunt*; circa quorum explicationem plura alia Erasmus, & Adrianus Iunius adducunt, & Claudius Minoes, & Brocensis in illud Emblema Altiati, quod ex hac consideratione formavit, sic elegantissimè inquit:

*Pisciculos aurata rapit medio æquore Sardus,
Nisugiant pavida, summa marisque petant,
Astibi sunt mergis, fulicisque voracibus esca
Heu intuta manens undique debilitas.*

Ita & inter homines, semota iustitia, idem sæpè, (aut semper potius) continget, ut M. Varro benè ostendit, dum dixit;

*Natura humanis omnia sunt paria.
Qui pote, plus urget, pisces ut sæpè minores
Parvus comest, ut aves enecat accipiter.*

Et Marcialis sic inquit:

*Dente timetur aper, defendunt cornua cervum;
Imbelles damæ quid nisi præda sumus?*

Vnde scitè Marcellus Palingenius, hanc esse naturalem Mundi Tyrannidem, his verbis scripsit:

Heu mundus totus quaedam est natura Tyrannis;

Debilibus robusta nocent, & grandia parvis.

Et valdè ad rem nostram D. Ambrosius: *Avaritia potentiorum, subiecti ubique inferiores sunt. Quò quisque infirmior, eò præda patet, minor apud illos, esca maioris est.* Et D. Basilius ad piscium, de qua agimus, naturam alludens, & egregiè addens, quod supplicium potentiores, qui humiliores deglutiunt, expectet, sic inquit: *Sunt nonnulli pisces, qui se invicem comedunt, atque inter eos minor cedit in escam maiori; quod si aliquando accidat, ut is qui minore superior sit, ab alio se maiore comprehendatur, uterque ille ab ultimo victore absorbetur. Quid queso non aliter, ò miseri mortales facimus, cum nobis minùs potentes subiugamus? Quid queso ab extremo pisce differt is, qui improba divitiarum cupiditate pauperem opprimit; sed ditior alius hunc comprehendens, utrumque pariter devorat. Vide, amabo, ne te idem finis, qui pisces maneat, qui aut bumo, aut nassa, aut rete ad extremum capiuntur.*

D. Ambr. lib. 5. Hexam. cap 5.

D. Basil. homil. 7. in Hexam.

15 Iuvenalis quoque venustè hanc imbecillium fortem describens, & qualiter haberi à potentioribus soleant, post alia sic ait:

Iuven satyr 3. circa finem.

-----
*Libertas pauperis hæc est,
 Pulsatus rogat, & pugnis concisus adorat,
 Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.*

Et non minùs rectè Salvianus, ad eandem respiciens, & quàm sint expositi alienæ rapacitati: *Quotus quisque (inquit) iuxta divitem pauper, aut intactus, aut tutus est?*

Salvian. lib. 4. de provid.

Idemque ipsum, præter quotidianum experimentum, Syracidis cõprobatum sententia, dicentis: *Venatio Leonis, onager in eremo: sic pascua divitum sunt pauperes.* Et Iacobi: *Divites per potentiã opprimunt vos.* Sapiens quoque, divitum & avarorum hæc verba esse inquit: *Opprimamus pauperem iustum, & non parcamus viduæ, nec veterano.* Et de eisdem Iob dixit: *Subverterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terra.*

Eccles. 13. 23.

D. Iacob. 2. 6.

Sapient. 2. 10.

Iob. 24. 4.

16 Et hoc leonum aliarumque ferarum in modum, usque ad pellis & ossium comminutionem, facere solitos, totum pauperum sanguinem exugentes, satis etiam ostendit & dolet Micheas, sic lugens: *Comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriaverunt, & ossa eorum confregerunt, & comederunt sicut in lebetè, & quasi carnem in medio olla.* David, gladios & cultros addens, quibus hæc excoriatio fieri solet: *Gladium evaginaverunt peccatores: intenderunt arcum suum, ut deiiciant pauperem, & inopem, ut trucident rectos corde.* Et non minùs signanter Salomon, inquit: *Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebra eius in alta surrecta: generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.* Quibus in locis Salazarius noster, & alij eorum Expositores, plura ad ipsorum illustrationem, & hanc potentiorum, & divitum cõfuetudinem in devorandis infirmis humilibus, & pauperibus, denotãdam adducunt.

Micheas 3. 3.

David. Psal. 36. 14.

Proverb. 30. 14.

17 Sed omitti non potest illud D. Ambrosij, qui postquàm Achahab

D. Amb. to. I. c. I. de Nabut.

luxuriam, five avaritiam, in deprædatione pauperis Nabuthi vineæ exaggeravit: *Quis enim divitum (addit) non quotidie concupiscit aliena? Quis oppulentiſſimorum non exturbare contendit: ægellulo suo pauperem, atque inopem avit: ruris eliminare finibus? Non igitur unus Achab natus est, sed, quod peius est, quotidie Achab nascitur, & nunquam huius sæculo moritur; si unus occidat, affurgunt plurimi, plures qui rapiant, quàm qui amittant. Non unus Nabuth pauper occisus est, quotiæ Nabuth sternitur, quotidie pauper occiditur.*

Cap. ubi periculū,
de elect. lib. 6.

Ex quibus effluxit, quòd cum iuxta regulas iuris, ubi maius damnū timetur, ibi cautius agendum sit, resque eisdem causis, quibus nascuntur, dissolvi soleant, meritò iusti quilibet ac benè morati Reges ac Principes, tutamen, & auxilium pauperum, aliarumque miserabilium personarum, in se recipere, & potentium iniurijs, Potentiores ipsi resistere, obviareque voluerint, & suæ cognitioni, atque examini reservare, ut constat ex famigerata illa Imperatoris Constantini constitutione, qua sanxit, *Quod si pupilli, vel vidue, alijque fortuna iniuria miserabiles iudicium Imperialis Serenitatis oraverint, præsertim cum alicuius potentiam perhorrescunt, cogantur adversarij Imperiali examini sui copiam facere.*

Const. Imper. in l.
unic. C. quando
Imp. inter pup. &
vidua, &c.

Quod privilegium, *Curia casum* vocare vulgò solemus, eoque Gallos, & alias Nationes uti, pluribus relatis, doctissimus Noster Didacus Covarruvias, & alij Moderniores passim observant, & Hispanis legibus expressè cautum reperitur, cum in una legamus, immediatè Regium Tribunal interpellari, impetrarique posse: *Por pleito que demandasse buerfano, ò me pobre, ò miu cuitado, contra algun poderoso, de que non pudieſſe tan bien alcançar derecho por el fuero de la tierra.* Et in alia, hoc præcipuè Regij muneris esse, in hac verba: *Viudas, ò buerfanos si ovieren alcadas, ò otros pleitos porque ayen de venir à la Corte del Rei, èl los debe judgar. E esto es, porque mazuer el Rei es tenudo de guardar todos los de su tierra, señaladamente lo debe fazer à estos, porque son assi como desamparados, è mas sin consejo que los otros.*

Covarr. lib. pract.
cap. 6. Carras. de
casib. curiæ, cap. 1.
Alvarez de privil.
miserab. pers. ex c.
1. & alij passim.

L. 5. tit. 3. par. 7.

L. 20. tit. 23. ead.
part. 3.

Quibus legibus, ultra alia, quæ Doctores, qui ea commentantur, adducunt, mirè convenit Theodorici Regis apud Casiodorum Rescriptum, dum ait: *Cordi nobis est cunctos in commune protegere, sed eos maximè, quos sibi novimus defuisse. Sic enim æquitatis libra servabitur, si auxilium largiamur imparibus, & metum nostri pro parvulis, insolentibus opponamus.* Vbi notanda sunt illa verba, *Æquitatis libra servabitur*, quæ indicant, è Principis munere, & Maiestate esse, sua Potentia æqualitatem inter impares facere, & ad sui iudicij trutinam inferiorū, à potentioribus oppressorum, causas attrahere. In quo, ut idem Auctor alibi inquit: *Gratificatio non potest esse suspecta, Regnantis quippè sententia iudicium de solis actibus sumit, nec blandiri dignatur animus, dominij potestate munitus.*

Casiod. lib. 1.
epist. 8.

Idem lib. 1. epist. 3.

Idem lib. 4. epist. 9.

Et iterum, ad rem nostram ad hunc congruentius, *Innocentia professio est, nostram elegisse presentiam: ubi nec violentiæ locus datur, nec avaritia vitia formidantur: ubi & innocentia profugium, & calumniatores ius possunt invenire districtum.*

- 22 Et in hoc ipsum tendit Philo Iudeus, quatenus Moyus historiam referens, qui ut in Exodo habetur, causas quasdam Israelitici populi, cuius gubernationi à Deo præfectus fuerat, alijs delegabat; Maiores verò sibi iudicandas reservare solebat, *Maiora (inquit) iusto negotia, non ut quidam existimant, controversias, que inter claros, divites, potentesque incidunt; sed quoties privati, egeni, obscuri, premuntur à Potentioribus, cum nulla præsidij spes est, nisi in iudice.* Phil. in li. de creat. princip.
Exod. 18. 25.
- 23 Similis quoque est Philoni D. Bernardus, dum Eugenium Pontificem monens, in tot emergentium in tanto munere causarum, quas alijs committere, & quas suæ cognitioni reservare deberet, sic, post alia, concludit, *Causa vidue intret ad te, causa pauperis, & eius, qui non habet, quod det: alijs alias multas poteris committere terminandas.* Vterque sanè rectissimè, quia ut nostrum ostendit Emblemata, & Cassiodorus eleganter scripsit: *Fortuna minor Principem querit, quia in vituperationem nostram corrumpit, quibus se publica vota subducunt.* Et quid quid iniustum à Potentioribus pauperes patiuntur, super Principes cadit, & ipsorum culpæ, ac negligentia adscribitur, & in illos querelæ illæ converti possunt, quibus Habacuc cælum pulsavit, dum dixit: *Quare respicis super iniqui agentes, & taces, de vorante impio iustiores se? & facies hominis quasi piscis maris, & quasi reptile non habens Principem.* D. Bernar. lib. 1. de confid. ad Eugen. cap. 10.
Cassiod. li. 1. ep. 8.
Habac. cap. 1. 13.
- 24 Quòd haud dubiè ad piscium, de quibus agimus, & diximus, naturam respicit, inter quos infirmiores maiorum prædæ patent, & in escam deserviunt, & ita in Regibus necessarium est, ut Regius Vates, vel de ipso Deo loquens, ob hanc causam ab omnibus terræ gentibus adorandum canat, *Quia liberavit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adiutor. Parcet pauperi, & inopi, & animas pauperum salvas faciet. Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram ipso.* Psal. 71. 11. 12.
D. Bern. epist. 95. cap. gloria Epit. cop. 71. 12. q. 2.
- 25 Ad quem locum respiciens Divus Bernardus, ex hoc quendam Eboracensem Archiepiscopum laudat: *Quia maxime claruit in eo zelus iustitie, eminuit, & invaluit Sacerdotis vigor, in defensionibus videlicet pauperum, & pauperum, quibus non erat adiutor.* Et alia similia tradentes Magerus, & Scombornerus, alijsque Politici, addunt, & pluribus probant, Deum, florentissimam opibus, & victorijs efficere eorum Principum Rempublicam, qui tenuium, & miserabilium curam habent, & patrocinium suscipiunt. Quod Ego etiam, de Indis fovendis, & favendis agens, quibus nulli miserabiliores esse possunt, latissimè prosequor, post Petrum Gregorium, Martham, Bobadillam, & alios concludens, ex supra dictis rationibus, spoliationem, & oppressionem miserabilium personarum, mixti fori esse. Mager. de advoc. arm. c. 3. n. 98. & seqq. Scoborn. lib. 6. pol. c. 10. Saav. Emp. 57. pag. 420.
Ego 2. tom. lib. 1. cap. 27. ex n. 17.
- 26 Et nunc addo Divum Augustinum, tum Principes, tum illos, qui iudicandi officio funguntur, adhortantem: *Vos autem Iudices, qui præestis, iustissimè iudicate, nihil in iudicio inique agatis, nec munera super innocentes accipiatis. Non ad personas attendatis, nec res alienas rapaci fronte accipiatis, ac diripiatis, quia de vestris, quidvè super noctem agatur, nescitis. Pauperem vel advenam nullatenus in iudicio opprimatis, ti-* Pet. Greg. in c. cōquerente, de offic. ord. Marth. de iurisd. 2. p. c. 21. Bobadill. lib. 2. c. 17. n. 10. & seqq. Vela in c. 1. off. ord. lib. 6. n. 9.
D. August. de rect. Cathol. Cor. fef.

mentes illud, quod veritas dicit, quia in quo iudicaveritis, iudicamini; & quam mensuram mensi fueritis, metietur vobis, cavete ne de vobis. Prophetam dicat, Vob, qui potentes estis in hoc mundo, qui iustificatis impium pro munere, & iniustitiam iusti aufertis ab eo, Vob qui dicitis bonum malum, & malum bonum. Labia vestra loquuntur mendacia; manus vestre plene sunt iniquitate, facta est vobis veritas in oblivionem, & iustitia fugit à vobis.

Extat quoque condemnatoria sententia in Iudices, qui à legum præscripto, aut æquali iustitiæ lance in iudicio recedunt, à Leone & Alexandro Imperatoribus lata, quam Iacobus Menochius in principio sui tractatus de Arbitrarijs iudicium quæstionibus, & causis, præfixit, & digna mihi visa est, ut hunc etiam nostrum honoret, & simul Iudices oneret, qui tot animadversiones despiciunt. Illa autem sic habet: *Existimo equidem eorum neminem, qui iudiciario fungitur munere, eò unquam stuporis, aut inscitia prorupturum, ut aliter, quàm ex præscripto legum iudicium sententiam vè ferre audeat. Quod si quis in tantam evaserit dementiam, reus peractus, eas dependet pœnas, qua legibus sunt irrogatæ. Sin fortè nos effugerit, pervigilem tamen atque insomnem oculum, cui nihil non quantumlibet occultum sit, patere poterit. Tametsi id ipsum imprecationibus quoque dirisque execrationibus stabilire, ac firmare, non ab re alienum censuimus. Inveniat itaque iste & Deum, & cœlestes omnes, atque incorporeas potestates sibi nunquam non adversantes. Immaturè ab hac vita excidat potius, quàm excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis. Ipsius ætiam fundamenta ignis tandem devoret, & posteritas eò redigetur inopia, ut panem ostiatim quaeritet. Atque hæc iure sanè optimo, propterea quòd leges, quas liberimas esse oportuit, servas quodammodo atque captivas effecit, scelerum, pravorumque iudiciorum.*

Legum munia, Urbium mœnia.

EMBLEMA LXVI.

*Cingit in abruptos oculata cuspide muros
Vallorum artifici texta corona manus
Lex oculus; lex vallum fit, sine legibus ergo
Victima, Captivus, Fabula, Cæcus eris.
Urbibus & Regnis leges custodia firma,
Dum Reges recte munia perficiunt.*

COMMENTARIUS.

NON satis est iustitiam, rectamque, & æqualem eius ad
ministrationem, & distributionem Principibus sualis-
te, nisi pariter sciant, sui quoque muneris esse, iustas,
sanctas, temporique, locis, & rationi cõformes leges
suis populis ferre, & semel latis iugiter observare. In
his enim ipsius iustitiæ libra, norma, regulavè confi-
sta, tacta que sunt (ut D. Isidorus ait) ut earum metu humana coër-
ceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis im-
probis, formidato supplicio, refranetur nocendi facultas. Vel iuxta
Marcianum l. C. ad compositionem communem civitatis, secundum
quam omnes decet vivere, qui in civitate sunt. Postquam, ut Sallu-
stius, & Tacitus inquirunt, à veterum Mortalium, & priscorum Roma-
norum sanctis moribus desciverunt, apud quos ius bonumque non le-

D. Isidor. 7. etym. cap. 20.

L. 2. D. de legib.

Sallust. in Catil. c. 9. Tacit. 3. annal. cap. 26. vide Berneg. q. 113.

Ovid. 1. Metam.

Marq. ingub. Chr. lib. 1. c. 17. §. 2. pagina. 101. & seqq. Iun. q. 86. Borrell. de præf. Reg. Cat. c. 3. n. 86. Coning. in Theat. pol. 2. p. c. 2. ex pag. 11. Berneger. q. 112. larè Salas de legib. disp. 6. sect. 2. pag. 100. Saaved. Empr. 21. ex pag. 134. Petit. de Princ. lib. 3. c. 9. pag. 226.

Suet. in Calig. c. 15

Beroal. Casaubon. & Scalig. in notis Hotton. 3. obs. c. 10. Carræa de par tu, pag. 122.

Simanc. Côtz. Me noch. Mastril. Valenç. & alij, quos refero, & sequor 2. to. lib. 4. c. 12. n. 55. & seqq.

Arist. 1. pol. c. 12.

Idem 4. pol. 4.

Cicer. in orat. pro Cluent. & in orat. pro Cecin.

Mart. in d. l. 2. D. de legib.

Oræus Icone 11.

gibus magis, quam natura valebat. Et nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine pœna, aut coërcitionibus agebant: neque præmijs opus erat, cum honesta suo pte ingenio peterentur: & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. Quod & Ovidius, Sæculum Aureum describens, his carminibus eleganter expressit,

*Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo
Sponte sua sine lege fidum rectumque colebat:
Pœna metusque aberant, nec vincla minantia collo,
Aere ligabantur, nec supplex turba timebat
Iudicis ora sui, sederant sine iudice tuti.*

Etenim, licet nõ defuerint aliqui ex Politicis, quos Mag. Marquez, Melchior Iunius, Camillus Borrellus, Reinhardus Coningus, novissimus Bernegerus, & alij recēsent, qui ausi fuerint existimare, in civili hominum societate legibus scriptis opus non esse, sed omnia prudentium Gubernatorum arbitrio committi debere, qui ex temporum, locorum, personarumque circumstantijs, & differentijs, secundum naturalis rationis iudicium, quid in re qualibet probandum, & admitendum, quidvè reprobandum, ac prohibendum, deliberent, & ex bono & a quo lites, ac controversias hominum, dirimant. Quo fortè respexit Caligula, qui Suetonio teste, sæpè iactavit, *Se scientia Iuris. Consultorum omnem quasi usum aboliturum, effecturumque, ne quid respondere possent præter Equum, sive Eum, aut Ecum, ut alij legere malunt.*

Contraria sententia, tam prædictis Auctoribus, quam multis alijs magis probatur, longè rectius cēsentibus, & docentibus, nunquam quibusvis Magistratibus, quantumvis gravibus, similem libertatem, seu facultatem concedi oportere, quin potius legum præscriptis vinciri debere, præstareque, iuxta doctrinam Aristotelis: *Eas dominari, quam unum quempiam ex civibus. Qui enim legem imperare iubet, is Deum iubet imperare; qui verò hominem, belluam adiungit.* Qui & ipse alibi etiam docuit, *Nullam esse Rempublicam, ubi leges non tenent Imperium.*

Quem sequutus Cicero, post plura, quæ de earundem commendatione differuit, seriò affirmat, *In illis Republica nervos, libertatis fundamentum, fontem æquitatis, mentem, animum, consilium, sententiamque civitatis consistere; eumque, qui ius civile contemnendum putet, vincula revellere, non modò Iudiciorum, sed etiam utilitatis, vitæque communis.* Et Demosthenes, & Chrysippus à Martiano I. C. relati, post alia multa, ob quæ oporteat legibus omnes homines obedire, illud confiderant, quòd *Lex sit inventio quædam, & donum Dei, decretum autem hominum sapientium, ac proinde, ut omnium divinarum, atque humanarum Reginam, & bonis, & malis præsidere oportere, & ducem esse, iustorumque, & iniustorum regulam, præceptricem quidam faciendorum, prohibetricem autem non faciendorum.*

Ad quam item obedientiam respiciens Henricus Oræus hoc Emblema formavit, sub titulo, *Obedientia holocaustate potior.*

*Nempè Magistratum subiectum legibus esse,
 Prompta mente Ducum iustaque iussa sequi:
 Sponteque mandato, & patienter munere fungi,
 Conveniunt patriæ civibus ista bonis.*

Et Salviaus elegantissimè Nobis leges Antidotum esse inquit, qui bus est vitiositas venenum, & sanare nos posse legis antidotum, quos occidunt venena vitiorum, id est, si legi non obedientes, ei recalcitre mus. Vbi eius Scholiastes Livium ad idem allegat, & hoc verfu Salviani sententiam donat,

Antidotum lex est, vitiosaque vita venenum.

6 Hocque in causa fuisse videtur, ut & Legislatores ipsi, vel Dij ab Ethnicis appellari solerent, vel Deorum certè numero, ac loco habiti fuerint, ut latè Cœlius Rhodiginus ostendit, & Virgilius de Saturno, qui primus Italiæ populis leges dedit, sic canens:

*Saturni gentem haud vinclo, nec legibus equam,
 Sponte sua veterisque Dei se more tenentem.
 Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
 Is genus in docile, & dispersum montibus altis
 Composuit, legesque dedit.*

7 Ceres quoque, tanquam Dea legifera, seu quæ prima, ut triticum, ita & leges hominibus dederit, apud Poetas passim, & alios Auctores celebratur, inter quos Ovidius sic habet,

*Prima Ceres unco glebam dimovit aratro,
 Prima dedit fruges, alimenta que mitia terris.
 Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.*

Et Virgilius:

*----- Mactant lectas de more bidentes
 Legiferæ Cereri.*

Vbi Servius, post Diodorum, & Plinium, docet, hanc ob causam ei sacra Thesmophoria, id est *legiferalia*, fuisse dicata, hocque idè confirmatum: *Quia ante inventam frumentum à Cerere, passim homines sine legibus vagabantur, quæ feritas interrupta est, invento usu frumentorū, postquam ex agrorum discretionem nata sunt iura.* Et consonat Cicero, qui, Cereri Proserpinam eius filiam utriusque inventionis sociam faciens, sic inquit: *Ab his istia vitæ, & victus, legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exempla, hominibus, & civitatibus data, ac dispersita esse dicuntur.*

3 Ut sic interim omittam Mercurium, qui Thebis, Herculem, qui Celtis, Zoroastrum, qui Persis, Minoem, qui Cretensibus leges dederunt. De quo ultimo narrat Plato, novem annos in antro latuisse, ut illas meditari, & divino Numini Iovis patris sui acceptas ferre posset, quo in annorum numero Marsilius Ficinus novem Angelorum Hierarchias denotari ait, per quas Deus solet leges hominibus communicare. Quod & agnovisse videntur alij Legislatores, qui ut vari

Salvianus lib. 4. de
 gub. Dei, post prin
 cip. ubi Rittershus.

Rhodig. lib. 18.
 cap. 19.
 Virg. 8. Æneid.

Ovid. 5. Metam.

Virgil. Æneid. 4.

Serv. ad Virg. sup.
 Diod. lib. 6. Plin.
 lib. 7.

Cicer. act. 6. in Ver
 rem.

Plato 1. de legib.
 & in Minoe Diod.
 lib. 1. c. 5.

Ficinus in Plat. sup.

Herodot. li. 1. Plauto, & Diodor. sup. Valer. Max. lib. 2. Cicer. 2. de legib. Ælian. de var. hist. lib. 2. Halicarn. lib. 2. Livius lib. 1. Plutarch. in Num. lat. 2. 1. c. 22. Rhodig. d. c. 19. Glosia verb. *Divino*, in l. fin. C. de long. tēp. præscrip. Spinalat. in Polit. fol. 5. & 6. Quesada q. 16. n. 2

Pet. Greg. de Rep. lib. 10. c. 5. Contz. 1. Polit. c. 23. & li. 5. c. 1. & seqq. Siman. lib. 4. de rep. c. 18. & lib. 9. c. 7. Phil. Camer. 3. sub ces. c. 44. ex pag. 152. Ritherf. ad Novel. ex pag. 120 Alphab. curiositat. 2. p. fol. 105. Lips. in monitis politic. lib. 2. cap. 10. Saaved. Emp. 21.

Plutarc. in Apoph. Laert. in Pittac. li. 1. cap. 5. L. 2. de orig. iur. l. 1. de bon. poss. secund. tab. l. 1. C. de frum urb. cōst. Plin. lib. 34. cap. 9. Horat. in Art. Poetic. latē Beyerl. in Theatr. litt. L. ex pag. 60. Ovid. 1. Metam.

Plaut. in Trinum.

Salas de legib. disp. 1. sect. 1. Funget. in etymol. verb. *Lex*, Eyerl. sup. pag. 70. Leo Imp. Nov. 19

Auctores recensent, leges quas tulerunt, à varijs se Numinibus accepisse, suadere conati sunt, ut Zaleucus Locrensiū Legislator, qui se Magistra Minerva uti dicebat, Lycurgus, qui Lacedæmonios legibus instituens circa primam Olympiadem, leges suas ad Delphicū Apollinem retulit, ut & Charondas Carthaginensium Legislator in Saturnum, Zamolxis Scytharum in Vestā. Solon, qui postea Athenis leges ferens, eas quoque Palladis insignijt auctoritate: Numma Romanis, qui *Ageriam* Nympham sibi ad aurem instillasse cōfinxit. Quod nec perfidus & spurcus Mahumedes omisit, in Gabrielem Angelum referens leges, quas suis Arabibus dedit, ut latiùs in libro de eius doctrina refertur.

Et ad hanc consuetudinem non ineptè allusit ille, qui dixit,

Cecropio Pallas distat pia iura Soloni.

Quæ dat Amicleo Phæbus Apollo viro.

Quas dedit Idæis leges Gortynius Heros

Acceptas patri retulit ipse suo, &c.

His facilè plura alia addere possem, quæ passim ab alijs Politicis 10 Scriptoribus de earundem legum utilitate, & necessitate verbis amplissimis proferuntur, inter quos Dio Chrysostomus, qui latissimam de eis orationem scripsit, sic incipit: *Lex autem est àux vita, & civitatū præfectus communis, negotiorumque iusta regula, iuxta quam quicquid dirigere oportet eodem modo: sin minus parva erit & cura. Hans qui observant, salvi permanent: qui autem transgrediuntur, prius quidem se ipsos perdunt, deinde & alijs se se exemplum, & imitamen iniquitatis atque violentiæ exhibent, &c.*

Sed omitti non potest nobile, licèt vulgatum Apophtegma Pittaci 11 Mitylenæi, à Plutarcho, & alijs relatum, qui à Cresso interrogatus, quod esset maximum Imperium? Respondit, *Varij ligni*. Leges sub hoc ænigmate denotās, quæ olim in dolatis lignis, seu tabulis, aliquādo etiam æreis, aut lapideis, scribi, ac proponi solebant, ut ab omnibus legi, ac conspici possent, ut ex multis iuribus constat, & apertè post Plinium docet Horatius, dum dixit:

----- *Fuit hæc sapientia quondam,*

Publica privatis secernere, sacra profanis:

Oppida moliri, leges incidere ligno.

Ovidius supra citatus, *Ære ligabantur*. Et venustissimè Plautus, sic questus: *Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam;*

En misera etiam ad parietes sunt fixæ clavibus ferreis,

Vbi malos mores affigi, nimio fuerat æquius.

Vnde & ipsas leges, non tolùm à ligando, verùm & à legendo, hoc 12 nomen sumere potuisse, plures existimant, quos latē Ioannes de Salas, Ioannes Fungerus, & alij recensent. Tantiq̃ue eas fecit Imperator Leo, ut *Oculos Republicæ*, his verbis appellitaverit, *Nam qui leges Republicæ oculos esse dixerit, in profectò, mea sententia, illas ita vocans, nihil indecens pronuntiasverit. Quemadmodum enim res maximè necessaria*

est animali non titubans oculus, ita & Republice legum æquus, & rectus status.

13

Ex quibus simul iunctis Pitacci, & Leonis dictionibus, Nos, ad significandam, & suadendam legum virtutem, utilitatem, & necessitatem, præfens, quod cernis, Emblemata formavimus, urbem nimirum depingentes, robustis lignorum palis, oculos in cuspide habentibus, undique vallatam & circumseptam, qui vulgò *Etrusca* dicuntur, & etiam *Valuertes*, à vallis, quibus castracungi, muniri, ac defendi solebant, sic appellati, ut ex hoc intelligi possit, nullum validius, ac præstantius munimentum, & fundamentum ad ipsarum urbium tutamen, & conservationem excogitari posse, quàm bonarum legum prudens mentibus civium infixio, earundemque exacta, & providens observatio.

Quo quidem symbolo, (ni Nos nostra fallit opinio) aptius & congruentius supra fatum intentum designamus, quàm illo alio Pierius, qui coronam, legum indicium dici, tradit, propterea quòd certis est vinculis complicata, quibus vita nostra veluti religata coërcetur. Et iugum etiam, aut frenum (quo Noster quoque Saavedra novissimè utitur) quòd his vita hominum, alioqui lascivientium, iuxta Regij Vatis monita, subiugetur, & constringatur; & Poëtæ qui dixit:

Nosti? Equus est populus, tu infessor, frænaque leges.

Etenim, quòd leges potiora, & validiora urbium mania esse dicamus, ultra Pittaci Apophthegma supra relatum, simili alio Agefilai, & Pompei Magni fulcitur, qui in legibus etiam, magis quàm in hastis, & gladijs, civiumque fortitudine earundem urbium securitatem, & defensionem positam esse responderunt. Heracliti, qui Laërtio narrante, dicebat, cives non minùs oportere pugnare pro legibus, quàm pro manibus: *Quòd absque legibus nullo pacto possit esse civitas in columis, absque manibus possit.* Quibus coherens Solon, percontatus, quo pacto salva posset esse Republica? respondit, ut Maximus Tyrius recenset, si cives quidem Magistratui obediant; Magistratus autè legibus. Sentiens sic sapientissimus vir, eam civitatem conservari nequaquam posse, ubi ex utraque parte legum neglectus sit.

14

Vnde & Salomon in Proverbijis, viros iustitiam, ac leges amantes, & observantes, in turri fortissima, quæ est nomen Domini, defendi, & exaltari, nos docuit, & veteres, Cererem ipsam, quam supra legiferam, & frugiferam diximus, Turritam depingebant, quali urbes & homines his muneribus coëgerit in unum, & ad sociabilem, securam, & rationabilem vitam reducerit. Summusque Poëtarum Virgilius, Iovem inducens, de *Æneæ* foelicitate vaticinantem, sic fatur:

*Bellum ingens geret Italia, populosque feroces
Contundet, moresque viris, & mania ponet.*

Legum, ut vides, ac morum, primo loco mentionem faciens, ut sic ostendat, harum quoque lationem, & rigidam observationem, manijis anteriorem, & utiliore in urbibus esse, ut benè Modernus quidam animadvertit, & Plantina illa virgo, quæ dixit,

Pier. lib. 41. fol. 304.

Idem Pier. lib. 48. Saaved. Emp. 21.

Pfal. 31.9 & 2.3.

Coning. 2. p. c. 16. pag. 117.

Laert. lib. 9 cap. 1. Pet. Greg. de Rep. lib. 10. c. 2. n. 3.

Max. Tyr. ser. 50. Ant. in Melissa p. 1. serm. 67. Stob. serm. 41.

Proverb. 18.

Giral. de Dijs Gër. syntagni. 14.

Virg. *Æneid.* 1. vers. 267.

Ioan. Caramuel de insign. Hispaniæ, pag. 207.

Plaut. in Perfa act.

4.

*Oppidum si incola bene sunt morati, pulchrè munitum arbitror, &c.
Hac nisi aderunt centuplex murus rebus servandis parum est.*

L. 3. tit. 10. par. 2.

Et ne perambages ambulare videamur, eandem vallorum nostri Emblematis, & legum comparationem, expressè observavit Alfonso Rex noster, in quadam ex suis legibus, sic cum Aristotele inquiring: *Edize, que el Reino es como buerta; è el pueblo como arboles, è el Rei es Señor de ella, è los oficiales del Rei (que ban de juzgar, è ban de ser ayudadores à complir la justicia) son como labradores; los ricos omes, è los Cavalleros, son como à soldados para guardarla; è las leyes, è los fueros, è los derechos, son como valladar que la cerca; è los Luezes, è justicias, como paredes, è setos, porque se anparen, que non entre ninguno à fazer daño, &c.*

Sup. Embl. 54.

Orus lib. 4.

Quod autem in vallorum apicibus, veluti pro cono, oculos addiderimus, ultra Leonis Novelliam, quæ leges oculis æquat, seu similes facit, non solum ad Magistratus respicimus, qui leges vivæ, & videntes, ac proinde oculi Reipub. dici solent, ut supra in alio Emblemate diximus, sed etiam ad Ægyptiorum mysterium, qui ut post Diodorum Siculum Orus Apollo in suis Hieroglyphicis tradit, per oculum pictum, Deum demonstrabant, sive legum iustitiæque servatorem, unde & in Sceptris suorum Regum, post Osirim, oculum imponebant, sic Regum & legum vigilantiam, & moderationem, ut ex Plutarcho Causinus refert, significantes, qui oculo vident, Sceptro regunt, quæ præviderunt, & cum, ut ait Plato, suis popularibus veluti Dij sint, rectè eisdem prospicere debent.

Plut. de Isid. & Osirid. Causin. in Polisth. Syn. lib. 2. c. 68.

Valer. lib. 7 cap. 2. §. 8. Laert. in vita Thal. & Cic. 2. off.

Quod, ut Valerius Maximus inquit, mirificè etiam expressit Thales Milesius: *Nam interrogatus, an facta hominum Deus fallerent? Nec cogitata inquit. Ut non solum manus, sed etiam mentes puras habere vellemus; cum secretis cogitationibus nostris celeste numen adesse credidisset.*

Arist. 1. pol. 3. & 7. 14.

Et planè, cum secundum doctrinam Aristotelis, omnis hominum vita in duotempora, belli nempe & pacis distribuatur, non minus in hoc legum cura, quam armorum in illo præsidium, his, qui Rempublicam salvam, satiam tectamque esse volunt, necessaria est, quod & Justinianus Imperator, vel pueris notus, edocuit, dum Imperatoriam, inquit, Maiestatem, non solum armis decoratam, sed etiam legibus armatam esse oportere, ut utrumque tempus, & bellorum, & pacis rectè possit gubernari, de quo loco iam aliqua supra in alio recolui. Et de Tertiæ partitæ Procæmio, quod cum eo in omnibus consonat, ubi Glossator Gregorius, ita in nostris terminis inquit: *Fundamentum civitatis, magis stat in legibus, quam in lapidibus, & muris l. 2. §. & postea, & ibi Baldus de orig. iur.*

Iust. Imp. in Procc. Instit. in princ.

Sup. Embl. 26.

Gregor. Lopez in Procc. p. 3. verb. De leyes.

Cic. 1. off. & late Camerar. 1. to. sub ces. cap. 2.

Et nunc Ciceronem addicio, post longam disputationem aientem, Lacedæmoniorum Imperium, multò plus Lycurgi legibus, & disciplinæ debere, quam aut Pausaniæ, aut Lyfandri rebus gestis; quorum tamen virtute magnopere illud dilatatum putabatur, *Pævi enim (inquit) sunt foris arma, nisi sit consilium domi, neque mino-*

rem utilitatem adferunt, qui togata Republica praesunt, quam qui bella gerunt.

- 19 Quam sententiã Ciceronis æmulatus Valerius Maximus, sic dixit: *Quia enim prodest foris esse strenuũ si domi malè vivitur? Expugnentur licet urbes, corripiantur gentes, Regnis iniciantur manus, nisi foro & curia officium, ac verecundia sua constiterit, partarum rerum aequatus cælo cumulus, sedem stabilem non habebit.* Valer. lib. 2. cap. 9 de cens. fever. in princ.
- 20 Et post Demosthenem, qui latè in eodem argumento discurret, in idem tendit Seneca Tragicus inquitens,
----- *Vbi non est pudor,
Nec cura iuris, sanctitas, pietas, fides,
Instabile Regnum est.* Demost. orat. O. lint. 2.
Senec. in Thyeste, Act. 1. Scen. 1.
- Et Cassiodorus, sub nomine Theodorici Regis, sic inquitens: *Delectamur iure Romano vivere, quos armis cupimus vendicare: nec minor nobis cura est rerum moralium, quam potest esse bellorum. Quid enim proficit barbaros removisse confisos, nisi vivatur ex legibus. Et iterum: Propositi nostri est, ut provincias nobis Deo auxiliante subiecerit, sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus, quia semper auget Principes observata iustitia. Et quantum probabili institutione vivitur, tantum proceribus aggregatur. Quod iam ipsum esse videtur, ac illud D. Ambrosij: In cassum contra exteriores inimicorum campos bellum geritur, si intra urbis mœnia ius insubian habetur. Et Accursij, dum leges, & legiones duo mundi brachia appellavit.* Cassiodor. lib. 3. epist. 43.
Idem lib. 4. epist. 12.
D. Ambrosius.
- 21 Civitatis quippè legibus cõservatis, salva quoque populi dominatio est, ut Æschines dicebat, contra verò illis deficientibus, vel parvi factis, Rempubicã non esse Rempubicã, nec Regna diutius consistere, nec inter homines & belluas aliquam differentiam esse, quia idè præstant, quod clavus in rota, rectè post Platonẽ Plutarchus scripsit. Sarrisque Perfarum Reges cognovissè videntur, qui, ut iam supra in alio Emblemate tetigi, post aliquot dies à mortuo Rege, populum legibus solutum esse sinebãt, ut ex damnis tunc occasione laxationis eiusmodi contingentibus, in posterum disceret, melius esse earum vinculis compedi, & libertatem libertate nimia perire solere. Neque enim sublata libertate leges, neque sublatis legibus potest esse vera libertas. Accurs. in l. 1. in princ. C. de iustin. Cod. confirmi.
- 22 Et plenius Themistius, tradens, Lycurgum, de quo modo loquuti sumus, post leges Spartanis datas, Delphos adem Apollinis ingredientem, à Pythia Deum compellatum fuisse; huncque honorem, non tam ei exhibitum ab oraculo, ob victorias, & alias res præclare ab eodem Lycurgo gestas, quas ibi latè commemorat; sed quòd iustitiam, simul cum clementia iunctam, amaverit, suisque factis exhiberit, & cum Spartanam Rempubicam, sine ullis legibus perturbatissimam, & bellorum tumultibus refertam accepisset, subinde eam pacè, atque optimis legibus undequaque repleverit. Æschin. in Theophon.
Plat. 1. de leg. Plutar. contra Colot.
Sup. Embl. 20.
- 23 Veteres quoque post Chrylipum, ut eandem legum necessitatem,

Costal. peg. 1.

non minùs quàm armorum, Reipublicæ conducere demonstrarēt, iustitiæ simulachrum in fœmina exhibebant, quæ dextra mamma puellum unum, sinistra alterū collaſtabat, sic in Republica belli, ac togæ, sive legum, duplex præſidium requiri significantes. Vnde Petr. Costalius primum ex suis Pegmatis finxit, ita inquit,

*Quæ Dea, quæ binos gemino foœvet ubere fœtus,
Et pia sollicitæ munera matris obit?*

Iustitia est, penso charæ persunœta parentis:

Dextra foœvet bellum, mamma sinistra togam.

Cicer. pro Milone.
Senec. in Herc. fu-
rent. Valer. lib. 5.
c. 2. Aiala de iure
belli, lib. 2. cap. 5.
n. 7. Ego 1. to. li. 3.
c. 6. n. 44. & seqq.

Et statim adneſcit, quòd quamquã vetus fuerit Ciceronis, multo-
rumquæ aliorum sententia, leges, & iustitię universæ seminaria, inter
arma conquiescere; atque ubi in tonuerit clâssicum, præstârissima illa
pacis legum, & togæ studia de manibus excuti, illud tamen reliquum
esse, militiæ vincula suas quoque leges desiderare, & in utroque tem-
pore multum earum præstantiam excellere. Cum neque inter latro-
nes, semotis illis, societas, ut supra diximus, consistere possit, & ut cor-
pora nostra sine mente, sic civitas sine lege, suis partibus & nervis, ac
sanguine, & membris uti non valeat.

Rhodig. lib. 18. c.
19.

Quamobrem Plutarchus à Cœlio Rhodigino laudatus: *In civita-
tibus* (inquit) *alia ad bonestatem pertinet, quæam & ad necessitatē. Ho-
nestorum verò omnium illud maximum est Eunomia, id est legum bonitas;
necessariorum autem Euporia, id est rerum affluentia.*

Solon. apud Spina-
sat. li. 1. polit. c. 4.

In quod recidit, & illud Solonis, ab Albano Spinasato relati,

*Quàm legum improbitas urbes offendere solet,
Tam paria concinnaquæ facit Eunomia cuncta.*

Et Ioviani Pontani prudentissimè inquentis, facilè nos cognoscere
posse, quantum utilitatis afferat legum observantia, & obedientia: Si
cõsideremus, in qua Republica, nec Magistratibus, nec legibus honor habe-
tur, eam diu salvã esse non posse, quando salus tranquillitasquæ civitatis in-
servandis legibus sita est omnis. Quare quæ observantia esse potest, ubi &
vitia in pretio sunt, & Magistratus contemnuntur? Quorum contemptus
civilium omnium malorum origo & fomes est, &c.

Gunter. in Ligur.
lib. 1.

Id quod Romulus etiam ostendere voluit, dum ita acriter in Remū
fratrē animadvertit, non tam quòd urbis muros lapideos transfiliisset,
quàm leges de eis non trãfiliendis datas, quæ ut diximus, potiora, &
securiora urbium mœnia esse iudicantur. Ad quod tendunt carmina
Guntheri, ita in suo Ligurino loquentis,

*Audierat fortasse puer generosus, ut olim
Ille suæ primus Regnator Romulus urbis,
Conditor Imperij, teneras infringere leges,
Atque humiles ausum saltu transfilit: ere fossas,
Iusserat ultrici fratrem succumbere morti,
Dum cupit æterni fundamina ponere Regni.*

Cassiodor.

Est quoque in eandem rem menti semper tenenda Cassiodori sen-

28 retentia; quæ in hac obedientia legum, nunquam in excessu peccari inquit, & hoc axiomâ illud, *Ne quia nimis, toto orbe famosum, locum habere, Sed enim esse necessaria, ut sedula non sufficiat, sed nimia omnino exagatur.* Qui & ipse alibi, veluti ad sepimentum Emblematis nostri recipiens, quod ex legibus fecimus, in eodem etiam civitatum & civium plenam securitatem consistere, sic ostendit, *Non sit Novitas novicia, quæ proba est: quia enim potest esse feliciter, quàm homines de solis legibus considerare, & casus reliquos non timere? Iura publica certissima sunt humana. Vita solatia, infirmorum auxilia, potentum frenâ. Amate, unde & securitas venit, & conscientia proficit.* Et rursus: *Hinc est, quæ legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu. Qui enim à bellica confusione pax tranquilla distabit, si per vim litigia terminentur.* Quod etiam prius dixisse comperio Imperatores Honorium & Theodosium, vel Indæos ipsos, & alienæ Religionis homines, sub hac tutela his verbis constituentis: *Idcirco tamen iudiciorum rigor, iurisque publici tutela videtur in medio constituta, ne quisquam sibi ipsi permissere valeat ultionem.*

Idem lib. 3. epist. 17.

Idem lib. 4. epist. 10. cocorcat l. nemo.

L. nullus, C. de Iur. cæcis.

29 Et ut iam me ab ijs expediã, contentus ero Matthæi Scholastici verba referre, qui æquè, ac Nos diximus, inquit: *Sunt enim leges muri, & fundamenta civitatum, in quibus bonos quæ auctissimè detinent, malos arcet, & ijs appropinquare non sinunt. In his salus honorum, in his consilia civitatis, in his pacis præsidia continentur. Quod si amus, quod si excedimus, quod dormimus, ac denique quod securi vitam agimus, id totum est legum defensionis et tribuendæ. Quæ nisi sceleratorum hominum libidines, & avaritiã cobiberent, non mulieres pudicas, non agros, non domos, non vitam tuam haberemus, &c.*

Scholast. de vero & Christ. Princip. lib. 1. c. 2. pag. 6.

30 Vnde prudenter admodum Aurelius Alexander Papiniani responsum, quo legem definiens inter alia inquit: *Communem civitatis sponsonem esse, ita explicat, ut his verbis demonstrare voluerit, legis beneficio omnes esse securos, ut tranquillitatis publicæ certum præsidium ei debeat accepto ferri; quasi fideiussorio nomine salutem civium in suam fidem recipiat, & in omnibus, quæ contra æquitatē in tot humanis erroribus fiunt, defensionis suæ munimentum spondeat. Ad illam quippe provocant, qui premuntur iniurijs; in legum quieto sinu beatus tranquillitatis publicæ status acquiescit. In eius tutela ipsa æquitas, cæterarum domina virtutum moratur, atque inde operam suam sublevandis hominum calamitatibus repromittit. Itaque illa demum civitas rectè constituta esse censetur, quæ optimis legibus, tanquam fundamentis firmissimis in spem certissimæ salutis assurgit.*

Alex. Aurel. in Alexim. p. 1. pag. 92.

L. 1. D. de legib.

I Quæ cum ita se habeant, & ex bona ac provida legumulatione, & observatione ita uberes fructus in Republica colligantur, id vel ipsum efficere debet, ut Reges ac Principes summo opere curent, maturum consilium in illis promulgandis adhibere. Nam erroneæ, & in consilia plus dani afferunt, quam homines occidere, ut graviter Petr. Gregorius observat. Claras quoque & breves esse curare debent, & quæ inbeant, non disputent, quod facilius ab imperitis teneantur, & velut emissæ divinitus oracula sint, ut Seneca inquit, statim adiciens, *Nihil videtur mihi frigidius, nihil ineptius, quàm lex cum prologo.*

Petr. Greg. de Rep. pub. lib. 10. cap. 5. n. 18.

Senec. epist. 95.

Infr. Embl. 68.

L. neque leges, cū
seqq. D. de legib.
consonat l. 1. tit. 3.
par-7.

Arist. 3. polit. c. 7.
in fin.

Senec. epist. 22.

Sup. Embl. 51.

Dist. Embl. 51. &
in 2. to. lib. 2. c. 30.
ex n. 99.

L. fin in fin. C. de
modo multar. Bur
gos de Paz, Co
chier, Caliist. Ra
mir. Perot. Valēz.
& alij apud Me d.
2. to. lib. 4. c. 12. n.
72. vide latè Beyer
linch. verb. *Leges*,
pag. 61. & seqq. do
ctē, & copiosè D.
Ioan. Matienz. in
tract. de mutat. le
gum.

Doct. sup. tit. D &
C. de legib. Velaz.
de opt. Princ. li. 4.
annot. 2. Pet. Gre
gor. d. c. 5. Saaved.
d. Empr. 21. Matie
zus ubi sup.
Nat. Com. lib. 27.
hist.

Necnon item, ne ad cō sint multæ, ut sua numerositate laborēt. Nā 32
& hoc ipsarum contemptum, oblivionem, & quod sæpè accidit, cōtra
ditionem, ac perplexitatē inducit. Malè que se habere myticū Reipu
blicæ corpus ostendit, ut infrà latius dicemus. Et cum impossibile sit,
ita leges scribere, ut omnes casus, vel articulos, qui quādo que accide
rint, cōprehendere possint, ut benè Iulianus I. C. prævidit, satius est,
ut idem indicat, eas in pauca contrahere, & iusti Dominatoris, vel pru
dentis Iudicis determinationi, futuros casus relinquere, quàm dū om
nes prævenire singulis legibus volumus, omnes pariter ea undè mul
titudine, aut cōtrarietate cōfundere, & obscurare. Quā doctrinā Iulia
nus ab Aristole sumfisse videtur, expressè monēte: *Nihil ad eò, ut leges
positas, debere dominari, eas verò iustas esse, quæ ad Reip. speciem fuerint ac
commodata. Illi autē, qui eidem Reip. præst, sive unus hic sit, sive plures,
debere in his potestatem habere, in quibus leges expressè cavere non possunt,
ex eo, quia non faciliè sit, generalis sermone singulos casus comprehendere.*

Neque ab ea discrepat Seneca, rectissimè docens, quid fieri soleat, 3
aut quid oporteat, in universum, & mandari posse & scribi, & tale cō
siliium, non tantum absentibus, sed etiam posteris dari: *Quadam verò
(inquit) non nisi à præsentē monstrantur. Non potest Medicus per epistolas
cibi, aut balnei tempus eligere, vena tangenda est: vetus proverbium est, gla
diatorem in arena capere consilium. Aliquid adversarij vultus, aliquid ma
nus mota, aliquid ipsa inclinatio corporis intuentem monet, &c.*

In semel etiā latis legibus conservandis, magnam quoque cautionē
adhiberi debere, satis iam supra probatū reliquimus, illud, inter alia
Cleonis, sive Thucydidis adducentes, qui multò meliorem statum ci
vitatē esse dicebant, quæ licet deterioribus, firmis tamen legibus
utitur, quàm illius, quæ bonis quidem, sed irritis, aut facili mutationi
subiectis. Quod, etiam si alia plura damna deficerēt, quæ inde subse
qui solent, de quibus alibi dixi, vel ob solam notam variationis, & in
constantia (valdè quidē in Principibus, & Senatoribus, quorum cō
silio eiusmodi leges fiunt, vituperabilis, & erubescēdæ) semper ac fie
ri potest, excusari debet, ut pluribus plures ostendunt, quos alio etiam
in loco recessit. Et his nostris calamitosi temporibus repetere oport
tebit, in quibus leges ephimeras vidimus, & prius sæpè in populum la
tas, quàm an populus eas ferre posset, vel tempori aptæ, atque effectu
& executione promptæ essent, diligenter inspectum fuisset.

De quibus omnibus, qui plura velit, adire poterit plenissima scri
nia Patrum Francisci Suarez, Ioannis de Salas, Antonij Velazquez,
& aliorū, qui peculiariter de legibus scripserūt. Mihi ad huius Emble
matis illustrationem hæc tetigisse sufficiat, & colophonis loco ad lit
teram Natalis Comitē verba referre, qui inter alias cōditiones legis,
eius immutabilitatem, sive perpetuitatem desiderat, interim dum in
totum ratio iustitiæ, eius constituendæ, non defecerit, & statim val
dè cohærenter ad id quod modò de erubescēda legū facili varietate
pupugimus, sic signatissimè inquit: *Cum lex sit unicum fundamentū Re
rum publicarum, turpe est, & puerile in Regno delirare, Ebriosorūque mo
re, modò huc, modò illuc fluctuare, aut sapius tanquam ab inferis mortuum*

legem per præconem revocare frequentibus promulgationibus. Sed conve-
nit legem ab initio ante promulgationem diligenter consideratam, mox
fieri civibus contubernalem, non minus in animis, & consuetudine ci-
vium, quam in libris publicis stabilitam. Est enim clarissimum mala in-
stitutæ civitatis indicium, si leges sæpè repetantur, quod certè non fie-
ret, si à Sapiensibus latæ essent priores, ac semel latæ iuberentur, ut con-
venit, servari, &c.

36 Nullam porro meliorem normam in legibus ferendis sequi posse,
quàm si Christi legem in omnibus, quoad fieri possit, observemus, &
imitemur, piè satis & doctè Alexius Salamanca tribus libris, Dialo-
gicè profequitur, in quorū Calce, hæc non contemnenda carmina in-
venies,

Alex. Salamanc. in
Dialog. de Rep.
Christ.

Fatidicis quicunque libris, & legibus almis
Instructus, pretiosum à tibi excludere nosti:
Cur prætermisso Christo, qui est vivus aquæ fons
Tot tibi cisternas veteres aperire laboras.
Quarum nec una quidem vitales continet undas?
Ne precor usque ad cœles leges mirere Lycurgi,
Nec tam antiqua tibi placeant præcepta Solonis.
Non Numa Pompilius, nec docti iura Platonis
Occurrant, quæ cuncta carent munimine vitæ.
Verùm si legum tibi conditor est quis amandus,
Legislatorem verum tibi dilige Christum;
Lex Christi leges alias; gens ipsius omnes
Religione alios populos præcellit, &c.

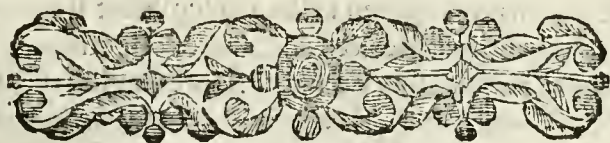
Quibus, & illa D. Paulini convenire videntur,

D. Paulin. in carm.

Quid enim tenere bonum, aut verum queant,
Qui non tenent summa caput
Veri bonique fomitem, & fontem Deum,
Quem nemo nisi in Christo videt?

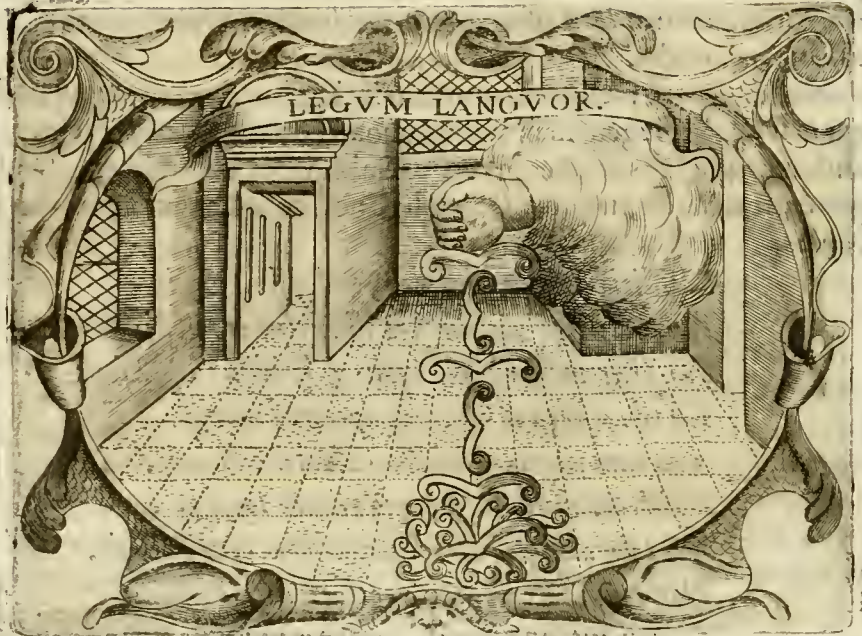
Quæ referens Albanus Spinafatus concludit, non in sacris solùm, sed
& publicis in legibus haberi, insanos & helleborosos censendos esse
Legislatores, qui non rectè divinis sunt initiati, & ab his sua
auspicantur edicta, quæ sine vera Religio-
ne labascant.

Spinafat. in Poli-
tism. lib. 1. c. 1. & 2

Legum Languor.

EMBLEMA LXVII,

*Ferrens arcano trahitur Magnetis amore
Annulus; inde alium protinus ipse trahit.
Tertius hunc sequitur; longo sic ordine plures,
Quique magis distant, hos trahit ipse minus.
Sic ius languescet, ruet observantia legum,
Quò magis abfuerint Principis ora Pij.*

COMMENTARIVS.

Pomp. I. C. in l. 2.
§. post originē, de
orig. iur.

PROCLARE docuit Póponius Iuris-Consultus, parum esse iura & leges in civitatibus inveniri, nisi sint qui iura reddere possint. Quod licet ad Magistratus respiciat, Nos nunc, non minus verè & congruenter, ad Reges & Principes trahimus, illos iterum, atq; iterum admonentes, parum se fecisse putare debere, si iustarum salutariūque legum mœnibus, seu vallibus, sua seperint Regna, nisi simul eorundem sedulos se custodes, & excubitores ostendant.

Paul. in l. 3. de offic. Praef. Vigil. vi.
de Gail. de pac. public. lib. 1. c. 1. & 4.
Colum. lib. 12.

Nam ut & in alijs, Augustus Cæsar, testante Paulo I. C. *Salutē Reipublicæ tueri, nulli magis credidit convenire, nec aliū sufficere ei rei, quàm Cæsarem*, ita hoc præcipuè de legum tutela, ac custodia credere debent, quæ ut Columela inquit, in benè moratis civitatibus, earum primoribus, atque optimatibus semper fuit reservata, & nisi Rex iuret

ipsum quod iubet, suoque calore, ac vigore foveat, & teneatur, nil leges sine moribus vanæ proficiunt, ut alibi dixit Horatius, nulloque delictum crimine languentes & pereuntes, pravi mores, ut Plautus ait, eas in suam potestatem perducunt, & in civitate dominabuntur.

3 Vnde merito Petr. Andr. Canonherius dicere potuit, quod quemadmodum nihil differt habere pharmaca, & remedia, & ijs nolle aegros uti: sic paria sunt, non habere leges, & in civitate non servari, adducens in rem hanc Ioannis Lautembarchij Emblemata, sive Epigrammata, quod sic habet,

Vt sine pistillo frustra campana movetur,

Inque cavis semper turribus æra silent.

Esse super vacuas sic leges nemo negabit,

Has nisi præcipiat Rector habere locum.

Verus is Imperij nervus, punire nocentes,

Et conferre pari præmia lance bonis.

4 Quod & ipsum, & quam sit vera, & necessaria hæc legis ad Regem, & Regis ad legem reciprocatio, nuperus Poëta Anglus, ingeniosius adhuc hoc carmine claudit,

Lex sine Rege, velut lumen sine Sole fuisset:

Rex sine lege, velut Sol sine luce foret.

Grex Regem primo legit, Rex cum grege legem

Condidit: hinc legem Rex regit, atque gregem.

5 Et evidentius ex sacris Litteris fit, in quibus simul atque Rex Regni sui solium ascendebat, Deuteronomium legis accipere, secumque habere, omnibusque diebus vitæ suæ legere iubeatur, & ut ex Rabiorum Synedrjjs, Mariana Saa, Ioannes Drusius, Villalpandus, & alij, post Lyram, observant, duplicatum quidem illud, ut unum in archivjjs reponeret, alterum, litterarum, & membranarum subtilitate ita concinnum, ut enchyridionis vel amuleti instar, facile secum foras prodiens, semper portare, & vel brachio appendere, commodè posset. Vnde & in Paralypomeno legimus, ordinante Ioaiada Pontifice, Ioas filium Ochozæ, septennem adhuc, ut regnaret, eductum fuisse, ei que diadema impostum, & legem tenendam in manibus datam, sicque Regem constitutum fuisse.

6 Qui nos & in Pontificum, Imperatorum, ac Regum inaugurationibus ubique, etiam hodie servatur, dum legum exactam observationem pro virili iurare coguntur, quasi qui earundem, ut & auctores, ita & acerrimi vindicæ esse debeant. Quo tendens Horatius, dum diu absentem a Roma Cæsarem Augustum, reducere optat, inter bonos alios effectus, quos Urbis auspiciam, ac potentiam allaturos spondet, languentium eius absentia legum vires, & securum quietumque cuiusvis sortis hominum statum enumerat, sic scribens,

Sic desiderijs ista fidelibus

Quærit Patria Cæsarem.

Horat. lib. 3. od. 24.

Plant. in Trinum.

Canonher. in Aph. pol. to. 1. pag. 499.

Ioan. Lautembarch.

Oven. lib. 3. epigr. 36. pag. 67.

Deuter. 17. 18.

Marian. Saa, Drusius, & Lyra in d. c. 17. Villalp. in Ezech. tom. 3. c. 18.

Paralyp. 1. 23.

Horat. lib. 4. od. 5.

Tutus bos enim rura perambulat:
 Nutrit rura Ceres almaque faustitas:
 Paccatum volitant per mare navite.
 Culpari metuit fides.

Nu lis polluitur casta domus stupris:
 Mos, & lex maculosum edomuit nefas:
 Laudantur simili prole puerpera:
 Culpam pœna premit Comes, &c.

Sueton. in Octav.
 cap. 37.

Quod magnus hic Vates, securius de hoc Principe sibi promittere potuit, de quo Tranquillus scribit, in se, non solum legum tutelam, quod Imperatoris proprium munus erat, recepisse, verum & morum, quod ad censoriam severitatē spectare solebat, hocque regimen æquè perpetuum, quamquam sine censuræ honore, & nomine peregisse.

L. 6. in fin. tit. 1.
 par. 2.

L. 5. eod. tit. &
 partit.

Quam eandem curam in omnibus Principibus, si boni ut oportet, esse percipiant, omnes passim Politici Scriptores commendant, sed pro multis Alfonso Regem nostrum allegasse sufficere, qui non contentus in quadam ex suis legibus Regem regulæ comparasse, per quæ omnia, quæ à legibus deviant, cognosci, emendari, & dirigi debent; in alia, eundem cordi humano similem faciens, sic habet: *Ellos Santos dixeron, que el Rei es puesto en la tierra en lugar de Dios, para complir la justicia, è dar à cada uno su Derecho. E por ende lo llamaron Coraçon, è Alma del pueblo. Ca assi como yaze el Alma en el coraçon del ome, è por ella vive el Cuerpo, è se mantiene, assi en el Rei yaze la Justicia, que es vida, è mantenimiento del pueblo de su señorio. Quæ verba imitari videtur Sanctus Thomas, dum dixit: Hoc igitur officium Rex se suscepisse cognoscat, ut sit in Regno, sicut in corpore anima, & sicut Deus in mundo. Quæ si diligenter recogitet, ex altero in eo iustitiæ zelus accenditur, dum considerat se ad hoc positum, ut loco Dei iudicium in Regno exercent, ex altero vero, mansuetudinis, & clementiæ lenitatem acquirat, dum reputat, singulos qui suo subsunt regimini, sicut propria membra. Et utraq; satis indicant, quàm verè quidam ex nostris dicere poterit,*

D. Thom. de regim.
 Princip. lib. 1.
 cap. 12.

Iul. de Almedar.
 in hist. D. Ioan. de
 Sahag. cant. 3. pag.
 73.

Ninguna lei tiene estima,
 Quando no la esfuerça el Rei;
 Que es como muerta la lei,
 Quando su Rei no la anima.

Petil. de Princ. lib.
 2. cap. 4. pag. 56.

Et Marcus Antonius Petilius, post plures alios ex Politicis admonere, Principibus in medio Regni sui habitandum, quò omnibus æquè præsto sint, suoque calore necessarium vigorem impertiri legibus valeant. Adducens similiter cordis comparisonem, quod propè ventrem medio in corpore natura locavit, ut membris omnibus commodius succurrere possit. Et posset etiam aliam ex Sole desumere, qui nunquam ita ad unum, vel alterum Polum accedit, ut Zodiaci sui mediam viam excedat. Vnde illud Claudiani,

Claud. in 6. Cōsul.
 Honor.

----- *Medium non deserit unquam
Cæli Phebus iter, radijs tamen omnia lustrat.*

Et Tiberij apud Tacitum: *Cui immotum fixumque semper fuit, Roma nō excedere, unde in omnia regimen, nec omittere caput rerum, neque se, nec Rempublicam in casum dare.*

Tacit. 1. & 3. Ann.

10

Certè enim, quò longius corporis membra à cordis calore, & vitalibus actionibus distant, eò magis frigori, & alijs passionibus subiacent. Idemque ipsum in legibus experimur, quas dubitabile non est, languidius se habere, minùsque efficaciter observari, in provincijs à Regijs oculis, ac brachijs longè distantibus. Nam licet pro viribus current (prout & ipsorum munus exposcit, & D. Thomas, & alij suadent) æquam de longinquis, ac de propinquis, curam habere, cum omnium æquè patres existant; & Ovidius alibi dixerit,

D. Thom. 1. p. q. 203. & in 1. 2. q. 112. art. 4. & late Patil. d. lib. 2. c. 3.

An nescis longas Regibus esse manus?

Ovidius.

Quod, ut Erasmus tradit, iam in Adagium pertransijt, & prius ab Herodoto traditum fuit, inquit: *Etenim Potentia Regis supra hominem est, & manus prelonga.* Adhuc tamen nunquam tantum efficere poterunt, ut iussa sua, ipsis longè distantibus, non frigescant, aut in totum cordis calore destituta, frustrentur, ac viribus careant. Quamvis apud Hegesipum Titus Imperator ita nimis sibi deferens ad Iudæos scripsisse legatur, *Nunquam ita occupati sumus, ut absentes simus orbi terrarum: nam & absentes adsumus, & longè positis propius assistimus.* Vique anima in corpore omnia membra vivificat sua, sic Romana providetia omnibus Imperij partibus adest, & totum Orbem Romanum tanquam presentens gubernat: nam si singulis animis illa vis divina regendi corporis virtutem dedit, quanto magis Romano vigori, quo quasi unum totius Imperij nostri corpus animatur, tuendi eius vitalem quandam substantiam subministrabit?

Erasm. in Adag. pag. 205.

Herod. in Vran.

Hegesip. de excid. Hieros. lib. 5. c. 46.

11

Atque hoc est, quod Nos presenti hoc Emblemate significare cõtendimus, dum Magnetem lapidem pinguis, mira, occultaque adhuc, sua natura, & proprietate, (inter plures alias, quas de eo varij Auctores scribunt) annulum ferreum ad se trahentem, & suspendentem, qui & ipse, quasi ab eodem lapide virtutem accipiat, alium etiam suspendit, & sic tertius quartum, & deinceps; ita tamen, ut qui longius distant, segnius stringantur, & tandem in remotioribus, primi mobilis vis omninò deficiat. Quod se vidisse, & cum primùm vidit, vehementer inhorruisse, Div. Augustinus testatur: *Quis enim (inquit) istam vim lapidis non superet, quæ illi non solum inerat, verùm etiam per tot suspensa transibat, & invisibilibus ea vinculis subligabat.*

Plin. lib. 36. c. 16. Maiol. in colloq. de lapidibus. Cæsius de mineral. c. de Magnete. Ios-ton in Thaumato-graph. class. 4. c. 15. pag. 156.

D. Aug. lib. 25. de civit. Dei, cap. 4.

12

Philo quoque Iudæus probare intendens, homines hodie minores, & exiliores antiquioribus nasci, quia iam à sua primæva natura longius abscedunt, his relatu dignis verbis, eandem proprietatem Magnetis describit: *Quemadmodum in magnete, qui è ferreis annulis ipsum tangit, hæret tenacissimè: qui verò hunc deinceps, minùs, pendet tamen, & tertius à secundo, & quartus à tertio, & quintus à quarto, & alij ab alijs per longam seriem, una vi trahente, continuèque, sed non eodem modo, sem-*

Phil. ia lib. de mund. opif.

per enim, quod longius absunt à principio, laxantur, eo quod remittatur vis attractoria, nec iam pariter astringere valeat: ita quoque & humano generi accidisse videtur, per singula tempora succedentibus exiliis & corporis, & animi viribus, ac qualitatibus, &c. Hanc Philonis sententiam, eandem similitudinem elegantissimis verbis exponens, Divus quoque Ambrosius probare videtur, & alij etiam Patres, quos plenè Ioannes Filescus adducit.

Ego verò, licet non ignorè, plures alios negare, mundum in aliqua sui parte senescere, & perpetuam eius esse, semperque fuisse, naturæ constantiam asseverare, hac disputatione relicta, quod ipsi circa eam de vi Magnetis expendunt, longè certius, ac firmitus in legibus, de quibus nunc loquor, affirmo, experientia edoctus, tum ipsas, tum quælibet alia mandata Regia, remissius, atque languidius in regionibus à suo Magnete, vel Magnate distantibus observari. Quod satis prudenter animadvertit Adam Contzen, huius rei causam inferioribus Magistratibus tribuens, qui leges, & Reges in illis minùs verentur, quia de eorum excessibus non ita facilis aditus accusatoribus patet, vel quia extrema negliguntur.

Et statim inter alia exempla, quod in Indijs Orientalibus & Occidentalibus experti sumus, recenset, in quibus non legum, nec Regum incuriæ, sed distantie longæ, & gubernatorum sævitie, avaritiæ, & ambitioni tribuendum est, quicquid à iustis illorum mandatis, & provisionibus deviavit. Quod & ipsum non minori verborum pondere prius etiam observarunt Petrus Maffei, & alij, quos Ego, de hoc articulo plenius cæteris agens, in meis de Indiarum iure libris recolui, inter quos Iosephus Acofta, eandem doctrinam, & eius causam his elegantissimis verbis exposuit: *Nam cum remotissimæ Regiones hæ sint, Caputque huius universæ Reipublicæ, sive Regiam, sive Pontificiam Majestatem expectes, longissimè dissitum, licentia ac libidinis Præfectorum campus latè patens ostenditur; ut quicquid collibeat, licere sibi etiam opinentur. Quod enim longè distat, quasi nihil ad se pertineat, facile temeritas humana contemnit. Hinc seditiosa consilia, tumultus etiam, atque ad eò totius Reipub. perturbatio. Remedium verò oppidò serum, atque incertum. Itaque ut Medici pulmonum, si egrotare cæperint, curandorum, per difficilem esse rationem docent, quòd ad traducendum eò usque medicamentum, longa & valde clausa via sit per Rhomachum, ut pharmaci vis iam debilitata perveniat, aut ne perveniat quidem: ita planè longinquitas suprema potentia, atque auctoritatis, huius Reipub. agritudini levanda, remedia opportuna vix plerumque expectare permittit. Quamobrem quicquid in rebus Indicis à Præfectis peccatur, sine emendatione peccabitur.*

Et iterum, specificè agens de iniurijs, quæ miseris Indijs fieri solent, quas exteri tantum nobis exprobrant, id non legum, Regumve culpæ, sed huic potius distantie, & nequitie magis hominum, quam administrationis vitio vertendum esse, sic ait: *Quamvis enim rectè, & sapienter constituta Respublica, quamvis æquis legibus temperata, facile improborum temeritate violatur, cum sit nihil, quod non bu-*

D. Ambr. epist. 42.

Filesc. li. 2. select.

in Eurip. Sæculi, cap. 1.

Colum. in præf. ad lib. de re. rust. Ios. ton. integro tract. de nat. const. Bec. can. de origin. Antwerp. lib. 2.

Contzen lib. 7. c. 7

§. 5. in princ. pag.

536.

Petr. Maffei. li. 12.

hist. Ind. pag. 393.

& Ego 1. tom. lib.

3. c. 6. ex n. 38. &

2. tom. lib. 4. c. 12.

n. 58.

Acofta de proc.

Ind. salute, lib. 3.

cap. 4. pag. 290.

Idem Acofta d. lib.

3. cap. 5.

mana peruersitas, si relinquatur sibi, convertat in peius.

16 Potestque eadem hæc doctrina iuari ex eleganti alio simili for-
cipum, hoc est *Tixeris*, quibus ad fecandum aliquid utimur. Quas, ut
res ipsa docet, & ex Francisco Maurolico, & alijs Novarinus animad-
vertit, quò propius ad clavum medium, qui eas tenet ac regit, aliquid
apprehendunt, eò fortius, ac facilius illud dissecant, quò verò longius,
remissius operantur.

17 Atque hinc descendit gravis difficultas, quam in magnis, vastif-
que, & dissipatis Imperijs tuendis, & gubernandis, Divus Augusti-
nus, Sanctus Thomas, & plures alij cordati Auctores passim expen-
dunt, & Gymnosophista ille Alexandrum Magnum tacitè docuit,
eum super aridam bubalam pellem ambulare faciens, quæ pedibus
una in ora calcata, ac compressa, aliunde in altum surgebat, nec ul-
quam constitit firma, quousque ille tandem mediam pedibus pres-
sit, ut latius post Diodorum Siculum, alij recensent. Idemque alia
non minùs apta similitudine ostendit Erasmus; sic inquit: *Vt naves
quædam maiores sunt, quàm ut gubernari possint; ita difficillimum est, di-
tionem ultra modum latam, feliciter gubernare. Id verò multò difficilius,
si ditionis portiones, longis intervallis distractæ sint.*

18 Simulque etiam eadem hæc ratio suo iure exoptulat, ut quò latioribus
Princeps, remotioribusque provincijs imperitet, eò maiori, ac
vigilantiori cura, de omnibus tam præsentibus, quàm longè moranti-
bus cogitet, & à Sapiente sapientiam doctus intelligat, quòd *Cogitare
de illa, sensus est consumatus, & qui vigilaverit propter illam securus erit.
Quia cura disciplina dilectio est; & dilectio custodia legum illius est. Custo-
ditio autem legum, consumatio incorruptionis est, incorruptio autem facit
esse proximum Deo.*

19 Et hoc facilius certiusque consequetur, si nõ quosvis de fœce Rei-
publicæ homines, ut plerumque fieri assolet, ad regendas easdem re-
motas provincias mittat, sive præficiat; sed quò in ijs maiores exces-
sus, & legum transgressus timeri possunt, eò in eisdem selectiores, ac
probatiores Proreges, Gubernatores, ac Magistratus constituat, ut
graviter Valentinianus, Theodosius, & Arcadius Imppp. sanxerunt,
itatuentes: *Per omnes provincias, & regiones, in quibus fera & periculi
sui nescia latronum ferret insania, probatissimos quosque, atque districtis-
simos defensores esse mittendos, qui adsint discipline, & quotidianis acti-
bus præsent, &c.*

20 Et adhuc magis ad rem nostram Cassiodorus, dum formulam Re-
ctoris provinciæ scribens, sic incipit: *Omninò providè decrevit Anti-
quitas, Iudices ad provincias mitti, ne pesset ad Nos veniendo mediocri-
tas ingravari. Quis enim latronum ferret audaciam, si longè positam cog-
nosceret disciplinam? Absolutè poterat vis permissa crassari, si conquereus
tardius crederetur audiri, &c.* Et statim, formulam Comitivæ Syracu-
sanæ civitatis subiiciens: *Maiori (inquit) cura tractanda sunt, unde in-
iuria plus timetur. De proximis vota causantium sustinemus: inde au-
tem ultro requirimus, unde ad nos difficile venire posse sentimus. Non
enim de Sicilia querelas volumus venire, sed laudes: quia gravatur apud*

Novarin. in Phisio
log. art. 9762. pag.
574.
D. Augus. de civit.
Dei, lib. 4. c. 15. D.
Thom. de reg. Prin-
cip. lib. 2. c. fin. latè
Cañan. 5. p. cõsid.
37. Pelag. de plact.
Eccl. art. 62. concl.
6. Madera de ex-
cel. Hisp. c. 9. fol.
61. Soro de iust. &
iur. lib. 4. q. 4 art. 2
Diod. Sicul. lib. 17.
Plut. in Apoph.
Eustath. Illiad. 1.
par. 15.
Erasmi. cent. 9. ep.
95.

Sap. 6. 16. & seqq.

L. 3. C. tit. 11. lib.
1. Cod. Theod.

Cassiod. lib. 6. epist.
21.

Idem eodem lib.
epist. 22.

nos actio Praesulis, si eam tam longinqua p[er]querint accusare. petito-
res. Falsus enim doctor esse non creditur, ubi tanti laboris iedia iubeun-
tur.

Idē lib. 4. epist. 16.
& lib. 7. epist. 4.

Quod & adhuc longè magis esse observandum, ubi redem Regio-
nes non solum sunt remotæ, sed recens partæ, vel in hostium confi-
nijs positæ, idem met Calsiodorus sic in alijs locis edocuit; *Provin-*
cijs novis lectissimum semper gubernatorem esse mittendum, ut eius matur-
itate consilij, titubantium possint corda firmari. Novitatem quippè solli-
citam, praesentes convenit habere Rectores. ut quemadmodum ferris vitæ
formatus urdo, sic currat instituta de votio. Multum his creditur, quibus
confinales populi deputantur, quia non est tale pacatis regionibus ius dice-
re, ubi non tantum bella, quantum vitia suspecta sunt, nec solum vox pra-
conis insonat, sed tubarum crepitus frequenter insultat.

Ego 2. tom. lib. 4.
c. 2. 4. & 9. ex n. 15

Acosta de procur
Ind Sal. lib. 3. c. 4.
pag. 288. & seqq.

Quæ loca, & alia Ego expendi, dum de eximia cura, quæ, his om-
nibus de causis, haberi debet, in lectissimis, & probatissimis, Præto-
ribus, Auditoribus, & Proregibus ad remotissimas, & vastissimas In-
diarum Occidentalium provincias demandandis, sermonem institui,
ubi ad idem probandum alios etiam Auctores allego, & præcipuè
prudentissimum, Indicarumque rerum experientissimum, Iosephum
Acostam, pluribus hoc rationibus suadentem, & Romanorum exem-
plo, qui ad similes Provincias, non nisi lectissimos, atque integerr-
imos viros mittendos censerent, quippè qui egregiè nossent, quos ani-
mos faceret reineritatis dilata vindicta, utque soleat à reliquo gre-
ge seiunctus, vel ipse bos efferari, & non solum in patrijs legibus, ac
moribus observandis, & suadendis Gubernatorem eiusmodi sedu-
lum, & attentum esse debere, verum & in novis, novaque regi-
oni ap-
tis, ubi oportuerit, promulgandis, quod in alijs rebus publicis, ac ci-
vitatibus ex multa antiquitate fundatis, & constitutis, non ita est ne-
cessarium, cum illarum moderatores adiumenta plurima eademque
maxima habeant, quibus etiam non sinuntur errare. Ex quibus satis
apparet temper leges, & præsertim in remotis provincijs, non
solum languidas, verum, ut & Plato dixit, absque
probatissimis Magistratibus
mortuas esse.

Plat. de Repub.
Dial. 6.

(:.)

Legum, litiumque multitudo, exitialis.

EMBLEMA LXIIX.

*Vt volucres campis solitus pradarier Auceps,
Subdola cum visco retia fraude tegit:
Sic fora sunt Campi, pratensaq; retia leges,
Queis Rabulae miseros illaqueare solent.
Hos abige, ò Princeps: leges, litesq; secentur,
Si salvas volucres Plebis habere cupis.*

COMMENTARIVS.

AD Decorem verò, & meliorem custodiam, & observantiam legum, quas adeò utiles, & necessarias in Republica diximus, curare Principes debent, ne (ut suprà etiam tetigi) ita sint multæ, ut vel sui numerositate vilescant, vel confusionem, & litium, ac iurgiorum semina subditis pariant. Planè enim inter omnes constat, nullum prope rebus publicis maius exitium legum multitudine, ac varietate afferri posse; & ut Tacitus dixit, non nisi in corruptissima Rep. plurimas esse leges.

Et cum secundùm Imperatorem Iustinianum, quod medicina morbis, id præbeant iura negotijs, & ad hominum medicinam instituantur; medicinæque aphorismis, seu regulis regi soleant, (ut pluribus Petrus Canonh erius ostendit) inibi multos esse morbos manifestabunt,

Sup. Embl. 66.

Tacit. 4. Annal.

Iustin. in Auth. hæc
constit. innov.

Canonh. in Aphor.
pol. ex pag. 517.

Demosth. ad Lep-
tinem.

iuxta veteris dictum Arceilai, ubi plures Medicos, pluraque pharmaca viderimus.

Saaved. Empr. 21.
pag. 138.

Quapropter Solon, unam legem unicuique ne gotio satis esse dicebat, & Aristoteles, à Nostro Saavedra laudatus, paucas, & de rebus gravibus ferri oportere, reliqua verò Iudicium arbitrio remitti. Et Deus apud Oseam, se suo populo in scelerum punitionem, plures leges daturum, his verbis comminatur: *Quia multiplicavisti Ephraim altaria ad peccandum, facta sunt ei ara in delictum, scribam ei multiplices leges meas, quæ velut alienæ computatæ sunt.* Congi quoque Rex, alioqui Barbarus, ut Damaritius enarrat, ubi primum à Lusitanis aditus fuit oblatum, valdeque ab ipsis laudatum, ingens suarum legum volumen evolvit, & ubi ita multas esse conspexit, procul illud à se reiecit, inquit, impossibile esse, tot leges ab hominibus observari.

Osee 8. 11.

Quod etiam sensit, & non inveniuste Anglus Epigrammaticus irrisit, sic inquit:

Pet. Damariz diri.
4. fol. 299.

*Concedimus leges, quam multas, quam propè nullas.
Nam si servatur nulla, quid ulla valet?
Vt leges serventur, adhuc lex unica fiat:
Hæc citò facta foret lex; citò fracta foret.*

Ioã. Oven. li. unic.
epigr. 254. pag. mi
hi 136.

Genes. 2. 17.

Idem etiam nobis satis Deus indicavit, dum nostris Protoplastis in Paradiso unicam dumtaxat legem, *De non comedendo de arbore vitæ* constituit. Et Servator, Salvatorque Noster Christus Dominus, qui totam legem suam, & naturæ, hoc solo præcepto conclusit: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris.* Quod quidem pro multis sufficere putavit, & pro foribus Palatii sui iussit perferri. Imp. Alexander Severus, ut Lampridius in eius vita recenset. Neque omissum fuit à Nostris Iuris Consultis, qui ex eo illum Titulum confecerunt: *Quod quisque iuris in alium statuerit, ipse eodem iure utatur.* Circa cuius illustrationem, plura Doctores ibidem, & novissimè Camerarius adducit. Leges etiã Moyse à Deo datæ, decem tantum fuerunt, quæ & ipsæ ad duas reducuntur, *De Deo nimirum colendo, & proximo amando,* & duabus lapideis tabulis facillè insculpi potuerunt, ut in Exodi libro latius habetur.

Matth. 7. 12. Luc.
6. 31.

Legibus quoque admodum paucis, & brevibus, quæ duodecim tabulis eboreis scriptæ fuerunt, corpus totius Romani iuris, ut ait Livius olim absolvebatur. Quas meritò ius veteris appellavit Caius I. C. & primas leges, quæ Romanis aliquam Rempublicam constituerint Imperator Iustinianus. Easque vel ob hanc ipsam paucitatem, & brevitatem, ita apud Marcum Tullium Crassus extollit, ut dicere audeat, in illis, totam civilem scientiam, descriptis omnibus civitatis utilitatibus ac partibus, contineri, & statim subiiciat, *Fremant omnes licet, dicam quod sentio, bibulos becas mherere omnium Philosophorum unus mihi videtur duodecim Tabularum libellus, si quis legum fontis, & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate superare.*

Lampr. in Alexãd.
Severo.

Et quoniam hæc postea, succedentibus temporibus, Decemvirali-
bus interpretationibus, Consulibus legibus, Plebiscitis, Senatus Con-

Camer. 1. to. subc.
cap. 98.

Exod. cap. 20.

Caius in l. 1. D. de
pet. hered.

Iustin. Imp. Nov.
21.

Tull. lib. 1. de orat.
tradit alia B. Iuvin.

in Præfat. ad eisdẽ
leg. n. 8. & in Pro-

leg. iur. civit. & Pe-
tr. Suffrid. Leovar.

in orat. de præstãt.
leg. Roman. quic-

quid eas Carpat
Plavorin. apud A-

geil. lib. 20. c. 10.

ful-

fulis, Prætorum edictis, Prudentum responsis, & libris, & demum Principum rescriptis; & constitutionibus, in eam multitudinem excreverunt, quam Pomponius I. C. & alij, qui de historia Iuris civilis scribunt, late commemorat, laborare sua mole coeperunt, & potius Rempublicam lædere, quam iuvare, ita ut omnino nova compositione, ac reformatione opus habere viderentur. De qua facienda, iam tunc suo tempore Caius Iulius Cæsar cogitavit, ut in eius vita Suetonius enarrat, & Crassus apud Tullium fatetur, legalem scientiam admodum esse, oportereq; ius civile in artem aliquam redigi, quæ ipsum in certa digereret genera, & deinde, eorum generum, quasi quædam membra dispertiret, tum propriam cuiusque vim definitione declararet.

8 Cornelius etiam Tacitus testatur, tantos suo tempore aliarum super alias acervatarum legum cumulos fuisse, ut omnem propemodum æquiritatis splendorem sua multitudine obruerent. Caligula quoque totum hoc ius abolere voluit, ut Suetonius refert, & ex solo arbitrio suo occurrentium negotiorum dubitationes decidere. Adrianus, & Marcinus omnia rescripta veterum Principum tollere, ut Spartianus, & Capitolinus scribunt, ut iure, non rescriptis ageretur.

9 Et tandem Iustinianus Imperator, hæc omnia in eam rapsodiam redegit, quæ hodie in Digestorum, & Codicis voluminibus circumferuntur, ut ipse latius recenset. Quam, licet multi laudent, plures vituperant, & illud omnibus in confesso est, lites non minuisse, sed auxisse, præsertim postquam per Lotharium Saxonem Imperatorem, Irnerij suasionem, luce donata, eiusdem, & aliorum barbarorum glossis, & interpretationibus obscurari potius coepit, quam illustrari, ut graviter Hottomanus conqueritur, & ex Nostri Ioannes Parladorius, qui bene notavit, quod si libri hanc in re editi, alij super alios ponerentur, Babylonicam turrim altitudine superarent. Cui Ego addo, hinc in his, doctrinarum, & sententiarum, ut in illa, linguarum confusionem exortam esse.

10 Quam pariter, post Romani Imperij declinationem, experta est Gallia, & alia Regna, & Nationes, quæ licet se ab eodem Imperio exemptas esse gloriantur, eiusdem tamen legibus, ultra proprias, ac patrias alias, quas in plurimum habent, regi, iudicarique, ac gubernari voluerunt. Inter quas Nostra alma Mater HISPANIA, quæ si Straboni fides habetur, iam tunc cum ille scripsit, qui Augusti temporibus proximus fuit, sex ante annorum millibus peculiare leges habebat, (quod qualiter intelligendum sit, Florianus de Ocampo prosequitur) postea ab Abide Rege, qui fuit vigesimus septimus post Thubalé, ante Christi adventum anno 1105, alias universales accepit, quæ toti multitudini deserviret, & unicuique populo privatas, ac velut municipales, quibus Regi commodius posset, septem Cancellariis in septem Hispaniæ populis constitutis, ut idem Florianus, & diligens Garibaius litteris produnt.

11 Quousque tandem Gothorum Regibus eadem Hispania potitis, quorum primus Athaulfus fuisse narratur, anno Domini 414, sive ut alij malunt 410, vel 424, procedente tempore, Euricus, qui ex eisdem Regibus Gothicis septimus in ordine fuisse perhibetur, & regnare coepit anno 470, vel secundum Tarrapham 483, novas leges suis Gothicis conscripsit,

Pomp. in l. 2. de orig. iur. ubi Zals, Everlin. & alij, Aymar. & Forster de hist. iur. civil. Balduin. & Suffrid. sup. & alij passim.

Suet. in Caio, & Balduin. in proleg. pag. 43.

Tull. d. lib. 1. de orat.

Tacit. 3. ann. c. 25.

Suet. in Calig. c. 34.

Spartian. in Adria. Capit. in Macrin.

Iust. Imp. in Proce. Dig. & Inst. l. 1. C.

de nov. Cod. l. 1. & 2. C. de vet. iur. en.

latè Politian. d. lib. 4. epist. 9.

Donel. Osuald. Prat. Vacon. & alij

quos refert Matthæac. de via & rat.

iur. lib. 1. c. 27. & Pichar. in prælud.

ad 4. lib. Inst. n. 3.

Hott. in ep. proë. ad fend.

Parlad. in epist. ad filios.

Strab. lib. 3. in princip. post Berof. lib. 5.

Florian. in Chron. Gër. Hisp. lib. 1. c. 9.

Tamai. de Varg. ad Luitpr. fol. 98.

Madera de excell. Hisp. fol. 60. & 61.

Marienc. de leg. mut. c. 17. in prin.

Florian. li. 1. c. 15.

Garib. lib. 4. c. 30.

Tarraph. de Regib. Hisp. in Eurico.

Basilius in Chron. ann. 410. Garib. li. 8. c. 2. Marian. hist.

Hisp. lib. 5. c. 6.

Ruder. lib. 2. hist. Hisp. c. 10. & 14. D. Iud. in Chron. lib. 2. c. 26. Burgēf. in Anaceph. c. 16. Palentin. 2. p. c. 9. Bassæus 1. tom. an. 483. Morales li. 11. c. 35. Garibai lib. 8. c. 11. Marian. de rebus Hisp. lib. 5. cap. 13. Matiēç. de mutat. leg. d. c. 17. fol. 98. Villadieg. latè in Proc. fori iud. D. Sebas. Covar. in thes. ling. Hisp. ver. *Fuerojuzgo*, fol. 417.

Moral. lib. 12. c. 20 & 61. Mariana ubi sup. lib. 6. c. 18.

Rud. Tolet. lib. 5. rer. Hisp. c. 13. Marian. lib. 8. c. 9. & alij ex sup. citatis.

Marian. lib. 9. c. 7. Matiēç. d. fol. 99.

Cartag. in Procem. sui Doctrinalis de los Cavalleros.

Garib. lib. 11. c. 21.

Mich. de Herrer. in Chron. Alph. Sapientis, cap. 5.

quas deinde Leovigildus ampliavit, & auxit, superfluasq; resecavit, ut Rudericus Archiepisc. Toletanus, & alij Hispanicarum rerū Auctores scribunt, & denique Sisenādus ann. 634. Concilij IV. Toletani approbatione, & D. Isidori Archiepisc. ordinatione, in unum volumen cōgessit, quod *Forum Iudicum* nominari voluit, quasi eo solo sui Regni Iudices in causis decidendis usuros ostenderet. Quē tamen anno 666. sive incuria temporū, sive bellorum tumultibus terē obliteratū, mutatis correctisque aliquibus legibus, & alijs additis, Recensu inthus Rex in usum revocavit, & demum Egica anno 693. non minori cura, additis mutatisque multis, coactoque ad hoc Cōcilio Toletano XVI. in quo sexaginta Episcopi, & quinque Abbates intervenerunt, denuò roboravit, ut plenius referunt Morales, & Mariana, eos reprehendentes, qui hunc Forum cum alio confundunt, qui dictus fuit, *El fuero de Leon*, & non iniuste notantes, quā brevi temporis spacio Hispaniæ leges bis punice passæ fuerint.

Quas iterum cum Vvitizæ Regis impietas, Ruderici vesania, & calamitas, quæ in Hispaniam Mauros deduxit, in omnibus profanassent, & obliterassent, postmodum, ea recuperari cœpta, Vveremundus II. Asturum Rex, mortuo Sanctio patruo, & Remiro consobrino, iure factus (tradente eodem Archiepiscopo Toletano, & alijs) anno 982. revirescere fecit, & liberaliter confirmavit, Sanctorumq; etiam Patrum canonicas sanctiones in rectam causarum decisionem servari præcepit. Sanctius autem post Ramirum, omnes has Gothorum leges penitus abolevit, si Mariana fidem habemus, & Barcinonem, reliquatque Europæ provincias sequutus, Iustinianeos Codices, modò quo Lotharius eos contexnerat, anno 1068. in foro servari strictissime præcepit.

Post quem nihilominus, his, ut apparet, legibus in super habitis, aliæ Secobricæ latæ fuerunt, & iudicandi per facinora, sive exēpla, per duellū, aut per arbitriū, pravi mores inducti, quos irrationabiles, & *Desaguisados* Rex Alfonso appellat in Procemio sui fori, quē ad eos tollendos, & averruncandos edi curavit, qui vulgò dicitur, *El Fuero de las leyes*; & alio nomine, *El Fuero Castellano*, fortè ut ad illum alterū respectus haberetur, quē Legionensibus antea datū, supra retulimus. Hūc Forū hodie præmanibus habemus, cum cōmento Doctoris, suo tēpore celeberrimi, Alfonsi Diaz de Mōtalvo, priusque (ut ipse refert) alijs scholijs illustraverat Vincentius quidam, Episcopus Palentinus.

Quis verò fuerit Rex ille Alfonso, qui illum compilavit? In dubiū vocari potest, quoniam Alfonso à Cartagena insinuare videtur, Sextum huius nominis fuisse, qui Toletanam urbem à Mauris recuperavit. Quod tamen probari non potest, quoniam hic solū quosdam foros pro Toletanis civibus, & incolis edidit, ut in eius Chronicis legitur, & latè, eos ad litteram referens, Garibaus animadvertit. Neque magis audiendus est Alter Scriptor, qui Alfonso Octavum, eiusdem Compilationis Auctore facit, anno sui Regni Octavo, & Christi 1260. hoc enim nulla quoque ratione temporis serie, vel auctoritate probatur. Quare certius est, ad Alfonso Nonum referri debere, ut in eiusdem fori initio Montalvus insinuat, quem sequitur Hugo Celsus,

& apertè testantur Reges Catholici Ferdinandus, & Elisabeth, in suo Ordinamenti Proœmio, ubi sic inquit: *I porque despues de la muy loable, i provechosa ordenança, i copilacion de las leyes de las siete Partidas, fechas, i ordenadas por el Señor Rei don Alonso Nono, de loable memoria: el qual avia antes fecho el Fuero Castellano, que se llama de Leyes.* In quo tamen advertendum est, eundem hunc Regem, Sapientem alio nomine dictum, secundum veriorum aliorum supputationem, non fuisse Nonum, sed Decimum huius nominis, quam Ludovicus Molina, & alij sequuntur. Quem etiam Undecimum Garibaius iuxta suum computum facit, huius varietatis rationem adducens, quem quoad hoc pro multis allegare sufficere.

15 Qui & ipse Rex, cum experiundo cognosset, huius fori leges sufficientes non fuisse, quia potius illarum occasione plures lites, ac dubitationes enatas, alias statim vulgavit, quæ dictæ sunt *Del Esfio*; & hodie cum peculiari glossemate D. Christophori à Pace circumferuntur, ut ipse in earundem Proœmio demonstrat. Et cum rursus, ne haec quoque sufficere intellexisset, in animum induxit, magnum illud opus, à Magno Patre suo Ferdinando Tertio, qui Hispalim cœpit, & Sancti cognomen promeruit (ut ipse refert) desideratum, serio aggredi. Et Iustiniani Imperatoris vestigia sequutus, non solum ius civile Romanorum, verum & Sacrorum Canonum sanctiones, reliquasque antecedentes Hispaniæ leges, quas observatione dignas existimavit, in auream illam Epitomè sub aptis titulis redegit, & concinavit, quæ quia in septem libros dividitur, *Septem Partita* vocatur, multis præterea Sanctorum Patrum, & Veterum Philosophorum sententijs refertam, & illustratam. In qua quidem absolvenda, doctissimorum illius ætatis Iuris-Consultorum opera usus, septem integros annos consumpsit, & tandem bona quidem scæva, non solum in illius Barbari adhuc sæculi, verum & futurorum miraculum, illam vulgavit, anno à Christi Domini Incarnatione 1260.

16 Quod sanè opus, licet non magni pendere videatur Rheuat. Choppinus, & simul etiam leges Visigothorū, quasi solā amulatione Iustiniani Codicis referant. Certius est, illum in multis excedere, & summo perè laudabile omnibus rectè sentientibus visum esse, ut latè Noster D. Greg. Madera prosequitur, post Covarruviã, Greg. Lopez, & alios, qui summum eius studium, & utilitatem extollunt, licet non inficientur, Auctoris intentum fuisse, leges suas, ex alijs sumere, & ubi contrarium non expressit, iuris Civilis, & Canonici rationibus se in omnibus conformare, ut idem Covarruvias, & alij restantur. Adde etiam cum Ludovico Molina, in dubijs, eodem iure inspecto, questionibus, Azonis opiniones sequuntur videri. Quod in causa fuit, ut aliqui existimaverint, Azonem ipsum eidem componendis inter fuisse, quod falsum esse, benè idem Molina demonstrat, subiungens, coniectari licere, aliquem ex Azonis discipulis eidem collectioni operam navasse, vel clarissimos eiusdem temporis Iuris-Consultos, quibus mandata fuit, Azonis sententias, tanquam solidiores sequutos.

17 Hos porrò Iuris-Consultos, ut ego addo, non erit absurdum, ut duode

Hugo Celsus in repert. verb. *A. fuso*, verb. *Fuero*, fol. 171. & verbo *Leyes*, fol. 239. Olan. in præf. suarum Antin. n. 2.

Molin. in præf. ad lib. de primog. n. 21. Chronic. eiusd. Reg. c. 9. Tarrapha de Regib. Hisp. in Alphonf. X.

Garib. lib. 13. c. 7.

Paz in Proœm. ad leg. Styl. n. 72. Martièz. d. c. 17. fol. 10

Proœm. leg. Part. Molin. ubi sup. Garib. d. c. 7. & cap. 9.

Proœm. Par. Môt. & Greg. Lop. ibid. Chro. eiusd. Regis fol. 86. Garib. d. li. 13. c. 9. pag. 202. Humada ad Greg. Lop. pag. 1. Choppin. de dem. Frac. li. 2. c. 15. n. 5

Madera de excell. Hisp. c. 7. §. 2. Covar. in 4. Decret. c. 6. §. 4. n. 3. Greg. in repet. verb. *Leyes Partita*.

Idè Rex in Proœ. Part. Covar. lib. 1. var. c. 14. n. 5. Gregor. in l. 10. tit. 5. p. 6. gl. 10. Gutier. 2. canon. c. 5. n. 70. Mier. de maior. 1. p. q. 1. n. 74. Sanch. de matr. li. 3. disp. 4. 1. n. 8. Parlad. 3. to. diff. 24. n. 7.

Molin. lib. 3. c. 7. n. 23. & 24.

Garib. lib. 13. c. 4.
in fin. pag. 190. &
cap. 9. pag. 202. &
seqq.

Taraph. in Alph.
10.

Iustin. Imp. in Au-
thent.

Vlpian. in l. 4. de
præscr. verb.

Cartag. in præfact.
doctrinalis, Mon-
talv. in repert. ver.
Leges Regni, fol.
66 & verb. *Forus*,
fol. 49. Celsus in re-
pert. eisdē verbis.

L. fin. Tauri.

Garib. lib. 13. c. 9.
pag. 202. & seqq.

cum illos Cōsiliarios fuisse existimemus, quos Primus Sāctus Rex Fer-
dinandus eiusdem Alfonso Pater, pro sui Regni gubernatione paulò
ante delegerat, à quo initiū habuit Regius Senatus Castellæ, qui ho-
die ita fulgere conspicitur, ut Garibaius observat, inter quos forsitan
ille Garsias enituit, quē Tarapha, Alphonsi ætate floruisse testatur,
fuisseque luculentissimum legum explanatorem, & super Decretales
egregium opus composuisse.

Cæterum cū humana natura novas quotidie, ut Iustinianus ait, for-
mas edere properet, & ex novis legibus nova dubia emergere, & plu-
ra negotia, quā vocabula esse soleāt, ut alibi Vlpianus scripuit, egre-
gium etiā hoc septē Partitarum opus, efficere non potuit, quin eiusdē
Alfonsi successores, novas alias leges, & foros promulgari oportere
censuerint, inter quos Alfonso XI. qui Tarifam expugnavit, illas Cō-
pluti Era 1389. edidit, quæ vulgò *Las leyes, ó fuero de Alcalá* vocari
solent, & Petrus huius filius, anno 1394. peculiarem illi, & satis no-
tandum Forū, qui dicitur, *Ei de los hijos de algo*, & sic alij succedentibus
tēporibus, plures alias leges, ac pragmaticas sanctiones, quas Alfonso
à Cartagena, Montalvus, & Hugo Celsus latè commemorant. Quo-
tandem usque, sub fœlici Imperio Regum Catholicorū Ferdinandi &
Elisabethæ, anno 1491. prolatae sunt illæ, quæ dicuntur *El Quattro de
las Alcaualas*, & anno 1499. aliæ ad lites breviadas, & forum iudicia-
lem pertinentes, quæ sunt dictæ *Las de Madrid*.

Et hæc statim, & aliæ, Regum Antecedentium, quæ Reipublicæ uti-
les esse visæ sunt, in Novum ordinamentum sub congruis titulis collo-
catæ, de eorundem mandato, curante dicto egregio Doctore Mon-
talvo, ut ipse in eiusdem Ordinamenti præfatione testatur, quod pos-
teà à Salmanticensi Doctore Didaco Perrecio peculiari glossemate
donatum fuit.

Post quod opus, cum dubia plura circa earundem legum intelligē-
tiam & praxim, & materiam Maioratum, exorra fuissent, ijdem ipsi
Reges Toleti agentes, post maturum doctissimorum virorum consi-
lium, alias leges edendas statuerunt, quæ quia ipsis morte interceptis,
ut in ultima ipsarum narratur, Tauri à Domina Regina Ioanna eorun-
dem filia, & Regni hærede publicatæ sunt, anno 1505. Taurinæ sunt
appellatæ, & a pluribus eruditis Doctoribus peculiaribus commen-
tarijs donatæ.

Et demum eadem ipsæ, & plures aliæ, quæ sub eadē Regina, Caro-
lo V. Maximo, & Philippo II. eius filio, & nepote, subsequētibus annis
latæ fuerant, eiusdē Philippi iussu, in novā aliā Collectionē, subla-
tis superfluis, & abolitis legibus, quæ in antiquis habebantur, redactæ
fuerunt, anno 1566. eximiū hoc opus incipiente Lic. Petro Alfonso de
Alcocer, prosequente Lic. Escudero, & deniq; perficiente Lic. Bartho-
lomæo de Atienza, ut in Præfatione eiusdē Collectionis habetur, &
Garibaius enarrat. Quæ & ipsa Compilatio, nunc demum, anno 1640.
de mandato gloriosissimi, & Potētissimi Regis, ac Domini Nōstri D.
Philippi IV. quem Deus incolumem servet, novis typis, & pluri-
bus legibus additis, quæ post priorem promulgatæ fuerunt, excussa

conspicitur, eandem editionē, & additionem strenuè curantibus, strenuis, Doctis, & Nobilibus Viris D. D. Lic. Iosepho Gonzalez, & D. Ferd. Pizarro, Regijs Consiliarijs dignissimis, ut in pragmatica eidē editioni præfixa refertur, mihiq; eius commentandi studio mandato, in quo si Deus cœptis votisque fuerit, fortè nec oleū, nec operam perdidisse videbimur. Ut nec nunc quidem, in hoc legū Hispanicarum progressu ab origine, & subcerta temporū serie, adeo latè enarrando, cum id, ita distinctè, à nullo alio factum esse comperiā, & in re, de qua agimus, satis ostendat, quantum hoc eximium Regnū sub tali, ac tanta suarum legum, & pragmaticarū mole labore, & laboraverit.

4 Præsertim cum ultra eas, Iustinianicis quoque plurimum deferat, & in scholis legi, ac disci, & in foro allegari permittat, ut ex quadam lege Tauri, iam in Novam Compilationem reducta, colligitur. Quæ tamen, (licet Pinelus, & alij contrarium perperam sentiant) non ita accipi debet, quasi in vim legis apud Nos civilia illa Romanorū iura allegari possint, hoc enim aliqualem subordinationem Regum nostrorū erga Romanum Imperiū præferret, quam semper agnoscere detrectarunt, sed solum tanquā Doctorum, & Sapientium hominū documenta, ut eadem lex ostendit, & prudenter Gregorius Lopez, & alij animadvertunt, & pariter in Francia ex eadem ratione observari, quedam Decretalis, Baldus, Boërius, & alij Auctores ostendunt. Quod adeo verum est, ut signanter tradiderit Oldradus, quem alij sequuntur, antiqua Hispaniæ lege, capitis reum esse, qui in litium causarumque decisionibus Imperiales leges adduceret, licet hoc hodie ita spretum, & obliteratum videatur, ut nullas frequentius fora, & palatia Principum personent, & sæpè plus eis, imò & aliarum Rotarū decisionibus, & communibus Auctorum variorum doctrinis, & opinionibus, quam patrijs nostris legibus à multis Advocatis, & Iudicibus deferri soleat, cum tamen non nisi in harū defectum, aut supplementū dicta lex Taurina adeas recurri permittat. Quod merito notat, & reprehendit, atque ad vanum Advocatorum memoriæ ostentationem refert D. Gregorius Lopez Madera, Regius Consiliarius meritisissimus.

5 Eorumque facundiam, alioqui ab Imperatoribus Leone, & Anthemio valdè laudatam, necnon eam legum, quam retulimus, multitudinem, tot lites in Republica generasse, ex quibus in eadem tot, ac tanta damna sentiuntur, passim omnes, qui bene sentiunt, agnoscūt, & in eis refecandis, cordatos quoslibet ac Prudētes Reges, ac Principes summum studium collocare debere, omnia iura proclamant, quæ cū Ego alibi latissimè recensuerim, nunc pro multis allegare contentus ero nobilem legem Regis nostri Ioannis Liam ab anno 1386. editam, quæ nec legum multitudo, nec malitia hominum ita excreverat, in qua præcipit: *Los Oidores deben pensar quantos mueras se pueden catar, i quantas leyes se pueden hazer, para acortar los pleitos, i escusar malicias, i deben fazer dello relacion al Rei, para que el faga las dichas leyes, i las mande guardar, porque cumple al bien de su Reino.*

6 Cuius legis Ego licentia usus, si quid in me est iudicij, quod sentio quàm sit exiguum, ultra plura alia, quæ in hanc rem Petr. Gregorius,

L. 1. Tauri, quæ est hodie l. 2. tit. 1. lib. 2. Recop.

Pinel. in Rubr. de bon. mal. 2. p. n. 12 Ant. Gom. Cifuc. & Burg. de Paz in d. l. 1. Taur.

Greg. per text. ibi in l. 6. tit. 4. par. 3. glōf. 2. Cab. Vazq. in l. 2. tom. 2. disp. 153. c. 2. n. 15. Mader. de excel. Hisp. c. 7. §. 2. fol. 62.

Cap super specula de privil. Bald. in l. nemo, C. de sent. Puteus de syndic. verb. Testis, Boer. de auct. Mag. Cōf. & in Præf. ad glōf. leg. Longob. vers. Licet in hoc.

Oldrad. cōf. 69. n. 6. Gregor. Lop. & Mader. sup. Palac. in c. per vestras, in introd. n. 19. Martha de iurisd. 1. p. c. 26. n. 70. & c. 28. ex n. 7.

Mader. ubi supra fol. 63.

L: Advocati. C. de advoc. divers. iud. latè Bæz. de inop. deb. c. 16. ex n. 148

L. properandū. C. de iudic. c. finē litibus, de dolo & cōtum. Ego latè, post plures, quos refero 1. to. lib. 3. c. 3. ex n. 7. & 2. to. lib. 2. c. 29. n. 82.

L. 7. tit. 1. lib. 2. no vā Recop. li. 1. ti. 4. li. 4. eiud. Recop.

Petr. Greg. de Re pub. lib. 18. cap. 5.

Bobad. in Polit. li.
3. cap. 14. ex n. 27.
& 84 Navarret. in
discurs. pol. 40. Ze
vall tom. 4. in ex-
hort. ad Advoc. ex
n. 27. Larrea disp.
4. ex n. 8. Salgado
de reten. Bull. 2. p.
c. 3. ex n. 14. & no-
vissimè Saaved.
Emp. 21. & omni-
nò Boccalin. cent.
1. reg. 7 2.
Plato. lib. 5. de le-
gibus.
Strab. lib. 6.

Lipf. in monit. po-
lit. lib. 2. c. 10.

Quintil. lib. 7. c. 6.
ad fin.

Pet. Costal. in Peg-
mat. pag. 255.

Oven. lib. 2. epigr.
60. pag. 58.

Eraf. in Adag. pag.
479. & seqq.

Bobadilla, Navarretus, Zevallus, & alij comminiscuntur, non in novis legibus condendis, sed in tot ac tantis, ita varijs, & sapè contrarijs, contrahendis, & ad brevissimum, quoad fieri possit, numerum reducendis, hoc remedium consistere arbutor. Nam quemadmodum tam scitum, quam certum est illud, quod quidam ex Comicis dixit:

Orator improbus lues est legibus.

Ita pariter negari non potest, ex earundem legum multiplicatione, easdem lites suscitari solere, & damna, quæ excusari nituntur, augeri, ut præter ea, quæ iam supra adducta, & ponderata relinquo, vel Platone docente monemur, dum dixit, quod *Vbi plurima leges, ibi & lites, itemque mores improbi; & concordiam nunquam inter amantes civis servari posse, ubi mutua multa lites iudiciales sunt, sed ubi brevissima, & paucissima.* Et celebri alio Strabonis documento, qui referens Zaleucū illum Thurijs olim paucas, & simplices leges dedisse; sed sequutos, alias, per subtilitatem, & nimiam curam addidisse; ex quo factum sit, ut celebres magis, quam boni redderentur, sic addit: *Bonis enim vis legibus, non qui ijs omnes scophantias, aut calumnias cavent, & excludunt, sed qui simpliciter litiis firmiter inhaerent.*

Quod dogma *Oraculum* vocat, & auri eis litteris signandum esse dicit Iustus Lipsius, integrum caput, quod de legibus scripsit, sic brevias, *Eas nec multas, nec itè lites, probari.* Neque aliud videtur tenuisse Quintilianus, qui postquam dixit, legem omnem, aut tribuere, aut adimere, aut punire, aut iubere, aut vetare, aut permittere, statim adiecit, quod *Litem habet, aut propter se ipsam, aut propter alteram,* propter dubia nimirum, quæ ex ipsis resultant, & captivolis hominibus scripti, & voluntatis statum ambiguum reddunt. *Aegyptij quoque litium immortalitatem designare volentes, quam plerumque legum multitudo, & obscuritas causat, anguè despingebant, qui multiplici flexu se ita cōvolvunt, ut eius finis, vel extricatio vix cognoscatur: quod Hieroglyphicū aptè in rem nostrum deduxit Petrus Costalius, in uno ex suis Pegmans inquiring: Vol-vitur inter se se, rursusque re-vertitur ad se*

Serpens, nec finis flexibus esse potest:

Hæc species expressa Fori est, hæc forma Senatus,

Dum nequit heu minimis litibus esse modus;

Quumque putas finem tantis instare querelis,

Auditur tibi lis, quæ fuit una, duplex.

Vbi idem Auctor merito in iudices invehitur; qui has dilationes patiuntur. Parumque Christianum esse inquit, iustitiam, quam iura omnia liberaliter, & in procinctu reddi voluerunt, ijs apud nos angustijs esse, ut neque gratis, neque pecunia, neque labore, tibi eā parare possis.

Et in idem tendit illud Ioannis Oveni:

Lis genuit leges; legum lis filia; vi-vi

Non sine lite solet, nec sine lege potest.

Adagium, *Lis litem ferit, & Noxa Noxam parit,* quæ ex Phocylide; Suida; & alijs deducit, & illustrat Erasmus. Et celebre Apoph-

theigma. *Enca Sylvi* politica *Pij Secundi*, felicis recordationis, qui ut *Platina* commemorat, solitus erat, *Iudicium & leges veteris vocare, forum aream, litigatores aves. Aucupes* vero, earum *Patrocos, & Iudices*. Sic prudenter ostendens, ex quibus lites oriri soleat, & quomodo his homines illaqueati, alijs in prædam cedat, & libertate ac propria vita, & substantia priventur.

29 Quo ex dicto, præfens Emblemata formavimus, & litium causas, & damna ob oculos Principibus ponimus, easdemque ut refecare, vel breviate sagant, admonemus, quas pestem præsentissimam, & bello peiorem in Republica esse, merito tradit, & pluribus probat *Marcus Antonius Petilius*, eandem curam Regibus inter præcipuas iniungens, & novissimus *Stephanus Nathen*, qui iustitiam in litibus vulnerari, probare contendens, plurima de earum damnis, dispendijs, & peccatis adducit, & inter alia, cuiusdam *Idiotæ* scitissimum dictum, qui illas *Pulvinar diaboli* appellavit, utpotè, qui prius homines ad ruinas, & discordias instigat, ac illis postea iudicio contententibus, actis cōscriptis infidet, & conquiescit, veluti iam certus, & securus damuorū, graviumque peccatorum, quæ partes hinc inde litigantes committunt, dum mutuis expensis, dissidijs, odio & rancore inter se concertant, & vivunt. Unde in *Ecclesiastico* dicitur: *Abstine a lite, & minues peccata*; Et *Imp. Iustinianus*, *Sapè lites materiam criminibus creare noscuntur*. *Themistocles*que apud *Ælianum* dixit, *Quod si duas sibi monstrarentur via, una que ad Tribunal, altera, que ad inferos tenderet, libentius malò banc, quam illam ingrederetur*.

30 Et quemadmodum à *Iuris-Consultis*, prudentes, & verecundi illi homines appellantur, qui lites fugere, & execrari solent: ita ex adverso, litigatores, viros malos appellari, & nihil esse tam simile adibus demoniorum, quam litigare, *Redoanus*, post alios, observat, qui latissime probant, ex eisdem litibus *Iudices* inquietari, *Republicam* lædi, partes expensis vexari, materiam criminibus aperiri, flagellum Dei, & veluti scopulos esse; ad quos plerique fortunarum suarum naufragium faciunt. Quod non latuit *Ciceronem*, dum pluribus exaggerat, *Solicitudinem, & periculum litium*. *Senecam* à *Baldo* relatum, qui prudentissime dixit: *Cum pari contendere, anceps est, cum superiore furiosum; cum inferiore sordidum*. *Martialem*, qui uno in loco eas, *Amaras* appellat, & in alio, iuste miserum & dementem eum vocat, qui in illis, sub dubia victoria spe, vitam atque opes consumit, sic inquit:

Lis te bis decimæ numerantem frigora brumæ

Conterit una tribus, Gargiliane, foris.

Ab miser, & demens; viginti litigat annis

Quisquam, cui vincis, Gargiliane, licet?

Quod *Donitius Ræderus*, & alij, ita etiam explicare solent, quasi diceret *Martialis*, prudentiorem quidem eum esse, qui in suum inducit animum liti cedere, & se victum fateri, quam eam ad tot annos ducendo, amittere, aut quamvis vincat, plus ferè in tam longo litigio impedisse, quam postea victor accipiat.

Platina in eius vita

Petil. de numer. Princ. lib. 9. c. 11. & seqq.

Nathen in *iustitia vuln. par. 2. tit. 2. cap. 1.*

Eccles. 23. 10.

Ælian. de var. hist. lib. 9. cap.

L. properandum, C. de iudic

*Cap. 2. de verb. signif. lib. 6. l. 4. D. de alien. iud. l. 3. §. tamen, de arb. l. servus 9. de oblig. & a l. 1. C. de novo Cod. latè Cotta verb. *Lites citè*, & *Sylv. nupt. lib. 6. ex n. 8.**

Redoan. de sym. 2. p. c. 31. à n. 9. latè Pena in l. litibus, C. de agric. Tiraq. de retr. lib. 1. §. 8. glos. 7. ex n. 20. & Scacc de appell. q. 15. ex num. 188. & 243. Forner. in l. 143. de verb. sign.

Cicer. pro Cluent. Bald. conf. 218. n. 1. lib. 3.

Mart. lib. 12. epig. 69. & lib. 7. ep. 64. Consonat Oventus

epigr. 67. pag. 226.

Lis pædet tibi polle: Semel tibi pædere præstat,

Quam pendere diu: solve, solutus eris.

Proverb. 20. 3.	<p>Quam expositionem, licet ipsi nihil in eius confirmationem adducant, mirè illud Salomonis corroborat, <i>Honor est homini, qui separat se à contentione, omnes autem stulti miscentur contumeliosis</i>; ubi Salazarius optima verba Musonij apud Stobæum in idem expendit, & est expressius, & nobilius multò Christi Domini documentum, dum apud D. Matthæum ita consuluit, <i>Et ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei, & pallium</i>. Et iterum apud Lucam: <i>Et ab eo, qui auferit tibi vestimentum, etiam tunicam noli probare</i>. Quod planè consilium, non solum ad spirituale commodum respicit, verum & ad temporale etiam, cum si quis litem, quamvis iniuste sibi moram prosequi velit, cum pallio, quod ab ipso exigitur, tunicam etiam in litigij expensis amittet, & ab Aucupibus nostri Emblematis, si fortè vivus, omnibus tamen privus abit. Unde præclare Terentius dixit:</p>
Terent. in Phorm. 2. scen. 2.	<p><i>Etsi facta mihi iniuria est, verum tamen Potius quam lites sceler, minas quinque accipe.</i></p>
Mart. lib. 2. epigr. 13.	<p>Et idem Martialis Sextum hortatur, ut quod verè debet, vero magis creditori statim solvere velit, quam illud ipsum, & plus, in litigio iniusto consumere, & dum unum creditorem vult subterfugere, plures habere, simul hanc de qua querimur Iudicum & Advocatorum rapacitatem his verbis insinuans,</p>
Ovenus lib. unic. epigr. 80. pag. mih. 108.	<p><i>Et Iudex petit, & petit Patronus. Solvas censeo Sexte creditori.</i></p> <p>Quod æmulari volens Modernus Anglus, non minus ingeniosè sic in litigiosum debitorem scripsit,</p>
Idem Ovenus.	<p><i>Quæ tua nequitia est, quod debes non mihi solvas; Solvas Causidico: quæ tua stultitia est.</i></p> <p>Et iterum, alludens ad id quod vulgò olim & hodie circumferri consuevit, non esse victorem, cui iura favent, sed cui iudex; & idem in eorum tantum, & Advocatorum, ac Procuratorum certum commodum cedere, sic habet:</p>
Petron. in satyr.	<p><i>Certa tibi lex est, lis est incerta clienti; Tu lucri, damni certus & ille sui.</i></p> <p>Consonans nimirum cum illo Petronij,</p>
Plin. lib. 7. cap. 32. Tholos. de Repub. lib. 1. cap. 6. n. 14. Brusslon. ex Scob. lib. 3. c. 27.	<p><i>Ergo iudicium nihil est, nisi publica merces, Atque eques in causa qui sedet, emta probat.</i></p> <p>Et cum sententia Chilonis, inter septem Sapientes relati, quondam Delphis, ut post Plinium, Tholosanus, & alij referunt, consecrata, nèpè <i>Comitem aris alieni, atque litis, esse miseriam</i>. Soloique hos, quos dixi, ex litibus vivere, & ditari consueffe. De quibus cecinit Poeta,</p>
Nevizan. in sylv. nupt. lib. 6. ex n. 8.	<p><i>Ære Patrocinium vendunt, producere causas, Et lites pendere diu, vindemia quædam est.</i></p> <p>Ad quæ etiam damna respiciens Nevizanus, ultra alia, quæ in eorum detestationem adducit, Iudices hortatur, ut partes ad concordiam suadere potius, quam ad litigandum studeant, & in memoriam</p>

notabile illud munimentum revocat, quod scriptum esse inquit in lapide marmoreo penes scalas, per quas ascenditur Palatiū Broleti Mediolani, *Quod in controversijs causarum, corporales inimicitiae oriuntur, fit amissio expensarum, labor animi exercetur, corpus quotidie fatigatur, multa, & inbonesta crimina deinde consequuntur, bona, & utilia opera postponantur, & qui saepe credunt obtinere, frequentius succumbunt; & si obtinent, computatis laboribus & expensis, nihil acquirunt. Quod eleganter etiam dixit Cassiodorus, Iudices admonens, ut his damnis & expensis modum adhibeant, his verbis: Præterea convectionibus se gravari omnimodis ingemiscunt: ut ad iudicium deducendi, penè tanta videantur amittere, quanta vix probantur additi dispendia sustinere. Vocatio enim Iudicis spes iustitiae debet esse, non mulctæ: nam ipse Iudex suspectus redditur, ante cuius audientiam gravamina sentiuntur.*

Cassiodor. lib. 9. epist. 19.

35 Et Salva Bonorum (quos plures esse non dubito) existimatione, idem Cassiodorus, malorum Iudicum, Advocatorum, & aliorum, qui ex litibus vivunt, imposturas, ita describens: *Hi sunt, qui causas protendant adhibiti, impediunt prætermissi, fastidiunt admoniti, obliviscuntur locupletati. Hi sunt, qui emunt lites, vendunt intercessiones, deputant arbitros, dictata convellunt, attrahunt litigatores, protrahunt audiendos, per plicas inextricabiles retrahunt transigentes, &c. Cui similis Rodericus Zamorensis Episcopus: Vbi Advocatorum (inquit) turba strepit, ibi litium anfractibus tota civitas ardet, nec domus aliqua à litigio vacat; de pace non cogitant, qui cum bello lucrantur, alienas cupiunt controversas, & propinquorum causas exagitat, qui suas non litigat, &c. Noster Baeza, qui & ipse Advocatus fuit, & fori malitias optimè calluit, inquit, quòd indocti, & iniqui advocati, canibus quàm hominibus proprios, per fas & nefas lucellum parant, patrocinium enim non æquitate, sed pecunia metiuntur, & sunt publicis latronibus nocentiores, impunè enim, & cum imperitæ plebis laude, in medio foro latrocinantur. Alter Baeza Theologus, docens: Hanc esse communem in forensibus hominibus malitiam, quæ omnia ferè iudicia, & tribunalia pervadit, ubi causa protrahuntur, dilatantur in summum incommodum litigantium, & ut Officiales, & Ministri iustitiæ, auctiores inde prædas faciant.*

Cassiod. sup. Psal. 73. v. 10.

Roder. Zamor. in spec. vitæ, cap. 18.

Baeza de inop. debit. cap. 16. n. 147.

Baeza Theol. sup. Luc. cap. 18. to. 4. de iud. iniq.

36 Vnde eiusmodi homines Ludovicus XII. Galliarum Rex, Paulo Emilio testante, Sutorum artificium sibi vindicare dicebat, quia quòd futuri proprium est, aliam dentibus producere, hoc etiam illis in dilatandis litibus, Prudentumque responsis, & Caesarum legibus. Et Apuleius, eosdem, *Forenses rabulas, togatosque vulturios* appellavit, quòd litigantes soleant eviscerare. Ex quo dicto Schoonhovius in malos Caulidicos, hoc Emblemata formavit:

Æmil. in eius vita.

Apule. de asin. aur. lib. 10. vige eundem Apol. 1. & Erasim. in Adag. *Mulieres Reipub. petis*, pag. 382. Ascaff de Ærario, pag. 921.

Schoonh. Emb. 34

*Forenses Rabulas vocavit ille
Togatos benè vultures; sed illud
Inter hos tamen interest, & illos,
Quod cadavera vultures morentur,
Hi vivis quoque detrahant cruorem.*

Martial lib. 10 e-
pigr. 57. & lib. 2. e-
pigr. 90.

Auson. Edyll. 2.

Beyerl. verb. *Lit*,
pag. 222.

Plin. lib. 6. cap. 22.

Illesc. in histor.
Pontif. Gomar.
histor. Ind. 2 par.
Herrer. decad. 2.
lib. 2. c. 4. pag. 43.
& alij apud Me 2-
tom. lib. 4. c. 3. n. 1
& 2.

Ordin. ad Nun.
Guzman. dat. Ma-
trit. 5. April. ann.
1528. & alia apud
Herrer. ubi sup.

Boccalin. cēt. 1. c.
79. pag. 387. vide
Iust. Lips. in Polit.
lib. 2. cap. de insti-
tia, in fin. Cotareū
de iur. & off. mil.
cap. 9. Carrança de
partu, c. 2. n. 243.
pag. 122. & Delriū
in notis ad Seneca
Tragœd. 2. tom.
pag. 230. Colum.
de re rust. in præf

Lips. d. lib. 2. c. 10.
Peril. lib. 5. c. 11. &
segg & lib. 9. c. 11.
& segg. Natthen.
2. p. tit. 2. cap. 1. &
segg.
Illesc. in hist. Pont
2. par.

Hier. Paul. in præc.
Cancel. fol. 54.
Ioan. Borer. de rat.
stat. lib. 1. cap.

Esque propter illi semper laudati, & foelicissimi habiti sunt, qui se-
nanquam litibus implicarunt, ut semel & iterum de se ipso testatur
Marcialis, dum dixit: *Lit nunquam, Toga rara. Sit nox cum somno; & se-
ne lite dies.* Et Ausonius Gallus, qui Patrē suum ita loquentē inducit:

*Litibus abstinui, non auxi, non minui rem:
Iudice me nullus, sed neque teste perit.*

Quo Disticho, ut Beyerlinchius refert, Abrahami Ortelij peritissimi
Cosmographi tumulum, in Epitaphij Mnemosynō, Iustus Lipsius co-
honestavit.

Eademque ratione Plinius, cum Trapobanem insulā, & Antichto-
num gentem foelicissimam describeret, dixit, apud eas, neque fures,
neque lites ullas esse. Quod etiam in detectis a se Occidentalibus In-
diarum Regionibus Christophorus Columbus, & alij ex primis eati-
conquistitoribus summoperē desiderasse, Gundesalvus Hilescas, Go-
mara, Antonius de Herrera, & alij Auctores enarrant, idcōque instā-
ter à Catholicis Regibus exposulasse, ne ullo modo ad eas Advocati,
& causarum Procuratores transire permitterentur, ut sic damna
iurgiaque cessarent, quæ ex eorundem colluviē in Hispania, & alijs
Nationibus experiebantur. Quod eis, aliquibus Regijs ordinationi-
bus concessum fuit, easque valdē ab Apolline in Patnafo approba-
tas, laudatasque esse, lepide recenset Trajanus Boccalinus, plura alia
de eisdem damnis expendens. Institutum tamen Lacedæmoniorum
omittens, qui, ut Nicol. Cragius commemorat; Oratores nullos esse
in sua Republica sinebant, & orationem omninō paucis comprehendi
iuebant.

Quæ etiam in causa fuerunt, ut iam suo tempore Columella con-
queri potuerit, atrociniū Advocatorum, pro nocentibus, & inno-
centibus advocantium, permitti intra mœnia, & in ipso foro; & Se-
neca dicere: *Iuridici, velut canes acerrimi, non nisi oblato cibo mansues-
cunt.* Et alibi: *Hæc tot millia ad forum prima luce properantium, quam
turpes lites, quanto turpiores advocatos habens.*

Et ut multi Prudentes, Principes, & alij cordatissimi viri, tum
in nostra Hispania, tum in Gallia, & alibi, de legibus rescandis,
& in Epitomen redigendis, simulque de breviandis litibus, Advoca-
torumque, & Procuratorum technis, & protelationibus coliben-
dis, varijs temporibus cogitaverint, ut præter Iustinianum, & supra
relatos, Vespasianus, Carolus Nonus Rex Gallia, Alfonso Arago-
num I. & alij, quos latē Iustus Lipsius, Marcus Antonius Petilius, &
Stephan. Natthenus commemorat. Exemplum Turcarum simul addu-
cetes, apud quos lites omnes, sive civiles, sive criminales, eodem ferē
die, quo in iudicium deferuntur, terminari solent, ut & in Æthiopia,
sub Potentissimo illo Principe, quem Prete Ioannem vulgō voca-
mus, ubi nullis scriptis legibus Respublica regitur, & lites ex bono, &
æquo brevissimē deciduntur.

Sunt quoque lecta admodum digna, quæ circa hoc idem desiderium
Hieronymus Paulus, post alios à se relatos, & Ioannes Borerus feri-
bunt.

bunt. Et melius adhuc Philippus Commaus, loquens de Ludovico Gallie Rege XI. quem inquit: *Voluisse per omnem Galliam leges, & consuetudines omnes ad eandem normam conscriptas, in volumen aliquod redigi patrio sermone, ad evitandas fraudes, & expilationes Advocatorum, quæ maiores profectò sunt in Gallia, quàm in quavis alia regione, quæ mihi nota sit. Atque hoc ipsum tota ferè nobilitas liquido testari potest. Quod si longior ei vita contigisset, nec incommoda fuisset usus valetudine, magno quodam beneficio Galliam affecisset, quam sanè plus, quàm è suis maioribus ullus alius afflixerat.*

42 Idem etiam in voto fuisse videtur Henrico Regi eiusdem Gallie huius nominis III. cuius iussu magnus ille I. C. Barnabas Briffonius ius omne Romanum, & Gallicum in unum volumen Codicemvè redigit, quem Henricianum vocavit, qui tamen receptus non fuit, quoniam ante eius confirmationem, tam iubens, quàm exequens, horribili fato à rebus humanis exempti fuerunt, ut latius Antonius Mornacius recenset, licet hic Codex postea sub nomine Henrici, eiusdem Gallie Regis IV. curante Thoma Cormerio Alenconio, typis mandatus esse videatur Lugduni ann. 1602. & dignus quidem sit, ut in ipsius imitationem similis alius in Hispania Nostra tentetur. Quod tempore Regis, ac Domini nostri Pijssimi Philippi III. instanter petijt, & multis rationibus fieri debete suasit Licentiatas Lupus de Daza, non male docto libello ad hoc exarato, in quo qualiter innumera leges de contractibus, Testamentis, & Maioribus agètes, ad paucissimas easque brevissimas reduci possint, adhibitis exemplis ostendit.

Mornacius ad Codic. pag. 3.

43 Eademque rerum Forensium experientia, in quibus per tot annos Doctissimus Antonius Faber versatus fuit, & communis querela delictum, & criminalium, & civilium diuturnitate, quæ litigantes tot anfractibus vexat, ac tot sumtibus fatigatos miserè afficit, illum coegit, ut à Principibus, alijsque Legislatoribus, qui lites execrantur, & bono publico favere desiderant, summis votis exposceret, ut in eas rescandandas, & breviandas omnem curam, & industriam adhibeant, quadraginta articulos, sive cautiones, quibus hoc consequi possit, satis prudenter adducens. His Articulis addi poterunt alij, qui magis ad rem conducere, videbuntur, neque de salute desperandum, tamen si morbus adeò altas radices egisse videatur. Nam ut præclare Seneca uno in loco dixit: *Multa non audemus, quia difficilia, quæ quidem ideo sunt difficilia, quia non audemus.* Et in alio: *Mali Medici est, desperare, ne curet. Idem in his, quorum animus affectus, facere debet, cui credita salus omnium est. Non citò spem proicere, nec mortifera signa pronunciare. Lucretur cum vitijs, resistat, alijsque morbum suum exprobrat, quosdam molli curatione decipiat, citius meliusque sanatur ijs remedijs.*

Lupus de Daza in libello de Crysi, sive iudicio legum, quæ penes me habeo M.S.

Ant. Fab. in Cod. Fabr. 2. tom. lib. 9. tit. 22. ex pag. 598. ad 603.

Senec. epist. 104.

Idem lib. 1. de clement. cap.

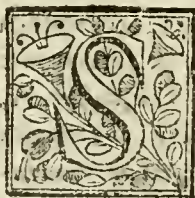
Pareto legi, quisquis legem tuleris.

EMBLEMA LXIX.

*Principis Ausonii, Princeps Pratorius arma
Digna Trajano voce notata capit,
Hoc, si fas servem, pro Nobis utere ferro,
Sin minus in Nostrum praelia stringe caput.
Firmitus haud aliter, Princeps, sacra iura parabis,
Quam dum te subdis legibus ipse tuis.*

COMMENTARIUS.

ATIS superque de legum necessitate, & utilitate dixisse videmur, sed adhuc non ociose adicere possumus, Reges & Principes, qui strictiorem earundem observantiam in subditis exoptarint, nihil urgentius, & efficacius ad hoc consequendum edicere, vel efficere posse, quam si se ipsos illis subdiderint, & in maxima libertate, minimam licentiam ostenderint. Certè enim certè sic est, exasperat homines imperata correctio, blandissimè iubetur exemplo, & ut verbis Claudiani loquat,

----- Tunc observantior equi
Fit Populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi.

Claudian. in 4.
Coas. Honor.

Quem

Quem sequi etiam videtur Sidon. Apollin. dum dixit:

----- *Cetera tunc paret,*

Turba libens, servit proprijs, quia legibus author.

Et Sanazarius:

Publica nimirum salus tunc sibi constat, & æquum

Imperium, cum Rex, quod iubet, ipse facit.

De quo, tametsi plura congefferim suprâ, ubi Principem sui populi speculum feci, & Sceptorû imitationem potentissimâ esse dixi. Nûc tamen præcisius circa legum observationem insistens, præfens Emblemata cudendum, atque edendum, sive addendum, è re esse censui, quod ex historia Trajani Imperatoris, inter Romanos celebratissimi, sumitur, quam post Dionem Cassium Nizæum, & Xiphilinum, alij plures Auctores enarrant, qui inquirunt, quòd cum Præfecto Prætorio gladium traderet, quo accingi eum moris erat, illum strinxit, & nudatum tenens, sic dixit: *Cape istum, et si rectè impera vero, pro me, si aliter, contra me eo ad interitum utere.* Quamvis alij dicant, quòd id dixit Licinio Suræ, quem quidam, ut Cæsaris insidiatorem, indicaverant.

Et ad hanc historiam absque dubio respexit Plinius Junior in Panegyrico eiusdem Imperatoris, dum inquit: *Ego etiam in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam Præfecti manum armavi.* Quo loci, merito Iustus Lipsius in notis, miratur, factû ad eòd insignis, & immortale, verbis ita paucis tactum fuisse; cum campum præstaret, in quo tantus Orationator, qui minora diducit, exultare posset; nec deceret tam aureâ vocem, & sensum, tam arido, & proprio stylo tantùm stringi.

De more autem tradendi gladij Præfecto Prætorio, & quid per hanc traditionem significaretur, qui plura voluerit, Adrianum Turnebum, & Petrum Fabrum legere poterit, & Doctiss. Savaronem in illud Sidonij,

Ipsi etiam strictum commiserat Vlpium Ensem.

Et plenius cæteris Nostrum D. Gasparum Coroneliû D. Iacobi Equitem, in suis doctis Scholijs ad Gongoram, circa illum versum,

Quando à la pompa succedia el decoro

En Estoque desnudo, en Palio de oro.

Quibus addo Olanum Magnum, signanter tradentem, Fidei integritatem in externis Regijs Anlis Gothiæ, & Suetiæ, nunquam meritos esse, nisi qui strictum gladium, vel pugionem, per cuspidem, Principis manu, & munere, Fidelitatis iuramento præstito, suscepissent, ne capulo sumto, ipsum gladium retorqueât, in viscera porrigentis. Quam consuetudinem notans Nicol. Caussin, duos, inquit, sensus admittere posse: vel enim Fidem erga Principes commendat, vel ipsa Principum dona lubrica, & periculosa ostendit, ut quæ adversum mucronè, & pro munere pœnam, intentent accipienti.

Porrò, ut ad Trajani vocem redeamus, ex ea symbolum sumsit Iacobus Stuartus Scotiæ Rex, ut tradit Octavius de Strada intento in

Sidon. carm. 5.

Sanazar. in Epigr. ad Feder. Neapol. Regē.

Sup. Embl. 28. & 29.

Dio & Xiph. in vita Trajan. Nicephor. lib. 3. Eccl. hist. c. 23. Aurel. Vict. Zonar. & alij.

Plin. in Paneg.

Iust. Lips. in notis ad Paneg. Plin. vide etiam Pet. Fab. 1. serm. cap. 3.

Turneb. lib. 12. adv. c. 6. Petr. Fab. 1. semest. c. 3. Savar. ad Sid. carm. 5.

D. Garf. Coron. ad Gong. 3. tom. pag. 442. Olaus lib. 8. cap. 7.

Caussin. in Polyf. sym. lib. 5. c. 39.

Strada in Symb. pag. 50.

L. dignavox, C. de legibus.

D. Isidor. 3. sent. c. 53. relatos à Grat a. in cap. 2. dist. 9 Guther. in Ligurino, lib. 8. Pittac. apud Aufon. in dicta Sapient. Vide Adag. Cedro dignum.

Plin. in Paneg.

L. Princeps 31. D. de legib.

Harmen. 1. §. 48. Cuiac. 15. obs. 30. Corraf. 2. misc. 25. Ant. Auguf. de legib. c. 18. Mēdoç. de pact. c. 5. ex n. 28. & alij apud Cened. in Collect. ad Decretal. 167. n. 5. novifs. Berneger. ad Tacitum, q. 52.

Sup. Embl. 28.

Senec. in Troad. Beyerl. litt. V. pag. 221. & seqq.

Cicer. in orat. pro Rab.

Canonh. in Aphor. Pol. 1. to. pag. 402. & seqq.

Symmach. in orat. pro vet. Dcor. cultu.

Casiod. li. 1. ep. 12

Idē lib. 10. epif. 16

Regiam Coronam mucronis cuspide, cum lemmate, *Prome, si meritor in me.* Et valdè ei cōvenit vulgatio alia, sed semper memoria tenēda Imperatorum Theodosij, & Valentiniāni, qui peculiari lege sanxerunt, *Dignam esse vocem Maieſtate Regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri.* Ad dè de auctoritate iuris nostra (inquiunt) pendet auctoritas; & re vera maius imperio est, *submittere legibus Principatum;* & Oraculo presentis edicti, quod nobis licere non patimur, alijs indicamus. Quam legem paraphrasticè exponit D. Isidorus, & hoc carmine ligavit Guntherus,

*Nam nihil, ut verum fatear, magis esse decorum,
Aut Regale putò, quàm legis iure solutum,
Spontè tamen legi se supponere Regem.*

Suantaque videtur ex Pittaci Oraculo, quod pro lemmate nostri Emblematis fiximus, *Pareto legi, quisquis legem sanxeris.* Ipsamque auro, & cedro dignam vocat Dionysius Gothofredus ibidem. Et ad dè similem aliam in nostro eodem Trajano Plinius Iunior exaggerat, dū sedente Consule, ipse stans, in leges iuravit, ut se stupere ad hoc factum fateatur, & nulla non predicatione dignum, *Fecisse Principem, quòd privatam, Imperatorem, quòd sub Imperatore, & simili Religione ipsam se legibus Casarem subiecisse, quas nemo Principi scripsit, & non esse Principem supra leges, sed leges supra Principem, nihilque amplius sibi licere voluisse, quàm privatis.*

Etenim, quod alibi generalius ab Ulpiano scriptum comperimus, *Principem legibus solutum esse* ad solas pœnales, vel caducarias, vel quod attinet ad coërcivam earum vim restringi debet, ut omnes, qui benè sentiunt, intelligunt: nam si naturalem rationè inspiciamus, & vim, qua ipsa dictante, dirigimur, aut honestatem, quæ in Principibus, quòd ceteris maioribus, eò etiam maior desideratur, semper tyrannicum illud, *Licèt, si libet* horrere, & fugere debent, ut iam latè supra commonefeci, & hoc pulchrius, & Regium cum Tragico reputare,

Minimum decet licere, cui minimum licet.

Et cum Cicerone meminisse, *Non solum quantum sibi commissum, sed etiam quatenus permissum sit;* nec non illud alterius Græci Poëtæ,

Non fas Potentes posse, fieri quod nefas.

Cui rationi plures alias ex divino, naturali, & civili iure petitas, Ferdinandus Menchaca, Franciscus Suarez, Pbilippus Hoënonius, Gregorius de Valencia, Andreas Fachineus, Dominicus Sotus, Gabriel Vazquez, & alij Auctores adducunt, quorum dicta sigillatim Petrus Canonherius expendit.

Vnde & Symmachus, cum Imperatore Theodosio sermonem habens, illud certè multò elegantius esse dixit, *Principem legibus solutum non esse, sed videri, plusque apud eum iustitiam, quàm licentiam valere;* quod etiam Casiodorus his verbis sub personā Theodorici Regis exposuit: *Et quamquam potestati nostra, Deo favente, subiaceat omne quod volumus, voluntatem tamen nostram de rationis instimur, ut illud magis*

estimemur elegisse, quod cunctos dignum est approbare. Et iterum: Cum omnia possimus, sola credimus licere nobis laudanda. In idemque tendit alia iura quæ docent, Decere Maieſtatem Imperatoris; eas ſeruari leges, quibus ipſe ſolutus eſſe videatur. Salvaque Maieſtatis reverentia, non deſignari ſibi cum privatis ius eſſe commune, nihilque amplius licere bonis Principibus, niſi quod liceat privatis. Et Latinus Pacatus, qui merito Theodoſium commendans, quod illam, quam tulit ſanctiorem, opere ipſo veram reddiderit, ſic ait: *Quid tua intererat te Principem fieri, qui futurus eras in Imperatore privatus? Idem es, qui fuiſti, & tantum tibi per te licet, quantum per leges licebat. Vnum tibi præſtitit Principatus, ut certum haberemus omnes, etiam ſub Imperatoribus alijs vixiſſe te legibus tuis. Nam qui nihil facit licenter cum poteſt, nunquam voluit.*

Quos præiens Plutarchus, ſic, non minus eleganter, quam ſapienter ſcripſit, *Quis ergo imperabit Principi? Lex omnium Regina, & mortalium, & immortalium. Non ea foris ſcripta in libris, aut ſignis ſculpta; ſed viva ipſius corde inſita ratio, & ſemper cum eo habitans, & conviviens.* Et Laſtantius Firmianus ex Cicerone, idem his verbis edocuit: *Eſt quidem vera lex, recta ratio, natura congruens, diſfuſa in omnes, conſtans, ſempiterna, qua vocet ad officium iubendo, vetando à fraude deterreat. Neque verò, aut per Senatum, aut per populum; ſolvi hac lege peſſumus.* Quod idem valet atque illud, quod alij tradere ſolent, nimirum, quoad Deum, qui Reges in ipſos Imperium habet, nullam eos exemptionem habere, ei que peccare, & ſuorum exceſſuum rationem, & pœnam daturus, ut M. Antoninus apud Xiphilinum dixiſſe comperitur. Et D. Hieronymus de Davide loquens graviter docuit, ſic illius Pſalmum exponens, *Tibi ſoli peccavi.* Ad quod Anglus etiam Poëta alluſit, dum dixit ſub lemma eiuſdem Pſalmi,

Subditus in legem peccat, Regem que Deum que:

Rex peccat ſoli (Rex quia nempe) Deo.

Et quantum hoc ad movendos ſubditos ad eandem legum obſervationem expediat, optimè docuit Seneca, antiquorum Regum, aut verius Philoſophorum, ſimul que Legislatorum ſapientiam, & continentiam referens, & collaudans, in quibus pro ſummo erat Optimus, neque poterat potentior eſſe niſi melior: *Tantum enim (inquit) quantum vult poteſt, qui ſe niſi quod debet, non putat poſſe, & officium erat imperare, non Regnum.* Et idem ſentiens Caſſiodorus, & quod ex iubentis exemplo iuſſorum extemplo auctoritas comparatur, Theodorici Regem inducit, navigationi ita conſulentem, ut etiam in prædijs Regalibus abſcindantur ligna neceſſaria fabricandis apta dromonibus, hanc rationem adiiciens: *Volumus enim hoc exemplum à noſtris prædijs incobare, ut nulli gravis ſit iuſſio, qua conſtringit & Principem.* Et alio in loco inquit: *Opto meis benè, ſed quod poſſit eſſe commune, quia magna iniuſtitia genus eſt, aliud ſibi Iudicem velle, quam poteſt generalitas ſuſtinere.*

Quibus testimonijs alia eruditè adiicit Dionyſius Gothofredus omninò legendus. Et eis addi poſſunt exempla Zaleuci Locrenſis,

Idem lib. 10. epif. 16.

L. ex imperfecto 23. de leg. 3. & C. de teſtam. §. ſi. Inſt. quib. mod. teſt. inf. cum alijs.

L. ult. C. Theod. de appell. Novell. Anthem. de bon. vacantib.

Pacat. in Paneg. ad Theod.

Plutarc. ad Princ. in doct. cap. 3.

Laſtant. lib. 6. di. vin. inſt. c. 8 ex Cicer. lib. 3. de Rep.

Xiphilin. in M. Antonin.

Ioan. Oven. lib. 3. epigr. 51. pag. 70.

Senec. epif. 90.

Caſſiodor. lib. 5. epif. 18.

Idē lib. 12. epif. 15

Gothofr. in not. ad Novel. luſt. 105. c. 4. Colum. pag. mi hi 412. & ſeqq.

Diodor. lib. 12.
 Valer. lib. 6. cap. 5.
 Rhodig. lib. 18. c.
 19. Torres in Phi-
 losoph. Princ. lib. 3
 cap. 14. & 15.

Carroc. de dict.
 mem.

Phil. Iud. in lib. de
 Iudice.

Cassiod. li. 1. epist.
 4. lib. 6. epist. 21. &
 lib. 11. epist. 8. vide
 sup. Emb. 29. Bri-
 tan. ad Suet. pag.
 mihi 223 & Tiraq.
 de pœn. rēp. cauf.
 31. ex n. 38.

Camer. 1. subces.
 cap. 88. pag. 413.

Panormit. lib. 5. de
 reb. Alfonf.

Cassiodor. lib. 10.
 epist. 5.

Idē lib. 12. epist. 1.

Ego 2 to lib. 4. c. 9
 n. 28. & 29.

D. Prosp. lib. 1. de
 vita contēp. c. 20.

se, filiumque timental, ut sua legi pareret, oculo orbantis, Carol. dæ Thu-
 riensium Legislatoris, & Dioclis Syracusij, ob similem causam se ip-
 sum interfeceris; uxoris Lycurgi ab eodem damnatae, quia adversus
 legem deliquerat, quam eius vir fecerat, ne mulieres in testo myste-
 riorum curru veherentur. Manlij Torquati, filij morte militarem dis-
 ciplinam sibi illo antiquiorem, & chariorem esse ostendentis, & alia
 quæ Diodorus Siculus, Valerius Maximus, & alij Auctores lauius
 enarrant.

Nec omittere possumus memorabilem consuetudinem Imperato-
 ris Caroli Magni, qui ut Ægidius Carrocetus scribit, gladij capulo,
 cui insignia sua inerant, edicta signabat. Eiusdem enim esse dicebat, &
 confirmare, & defendere leges. Et insignia verba Philonis Hebræi,
 qui egregie inquit: *Absurdum enim fuerit, eos in culpa habere, qui iura
 præscribunt alijs: quandoquidem ab his potissimum exemplum vitæ pe-
 tendum, sicut enim ignis, quacunque adiuventur calefaciens, ipse primùm
 innata sibi vi calet; nix contra, suapte natura frigida, infrigidat & alia:
 sic iudex ipse debet esse plenus iustitia, si alijs ius administraturus est, à
 quo ceu fonte premanant fluent a dulcia legum, & potabilia srientibus
 iustitiam.*

Quibus verbis mirè conveniunt alia Cassiodori, & aliorum, quæ
 plenus supra transcripsi, & Philippi Camerarij doctrina ab alijs Au-
 ctoribus insinuata, qui licet Democratiam non probent, Regem tamē
 Monarcham, ita astrictum legibus esse volunt, ut Rex sit lex loquens,
 lex verò Rex mutus, id est, ut Rex & Populus communicato consilio
 communiter statuunt, & pro viribus observare, & conservare studeāt,
 quod ad omnium salutem communiter faciat. Prout & suo dicto ostēdit
 Alfonso Aragonus, cui teste Panormitano frequens in ore erat:
*Ineptè agunt Principes, qui alijs honestè beatèque vivendi leges propo-
 nunt; ipsi verò nibilo temperatiores melioresvè se præbent.*

Quod quidem ad eò est verum, & necessarium, ut non solum in se,
 verum & in suis domesticis, & necessarijs eandem observationem le-
 gum, & morum integritatem, ob easdē rationes curare Principes de-
 beant, ut idem Cassiodorus sub persona Theodadi Regis graviter
 monuit, sic inquitens: *A Domesticis inchoare volumus disciplinam, ut re-
 liquos pudeat errare, quando nostris cognoscitur excedendi licentiam non
 præbere.* Qui & ipse, eidem monito insistens, luculētius adhuc, sic alibi
 loquitur, *Per milites suos Index intelligitur: & sicut discipuli Magistri
 scientiam produunt, sic nos obsequentium mores aperiunt. Præceptis non pu-
 tatur observasse moderato; avarus non advertitur continenti; stultus pru-
 dentibus serviss: non creditur. Periclitamur fateor in actionibus vestris, si
 vos mala intentione tractetis, & quod nulli accidit vestrum, alienum vi-
 tium, nostrum celebratur opprobrium.*

Quo fit, ut qui clavum Reipublicæ tenent, in utroque foro pro fa-
 ctis, & dictis suorum domesticorum regulariter teneantur, ut ex Cice-
 rone, pluribusque alijs Politicis, & Iuridicis Auctoribus, latè alio lo-
 co probavi; & optimè D. Prosperus Aquitanicus docuit, sic inquitens:
Superior sanctè vivere debet propter exemplum, certus, quod ei nihil sua

*iustitia suffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur. Et quid e-
proderit, non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato?*

15

Extatque in huius doctrinae comprobationem, & magnæ, quæ ex eadem relultat utilitatis demonstrationem, optimum exemplum, quod, post alios, Iustus Lipsius adducit, de Iustino Curapalate Imperatore Bizantij, qui cum quemdam ex suis, Præfectum Prætorio, cum plena potestate in certum tempus constituisset, intra quod se urbis enormia scelera exterminaturum promissit, & primus ex eiusmodi delinquentibus, quidam ex illustribus, & valdè ipsi Imperatori graciosus Senator accusaretur, dum ipsius capturam gestit, illum apud Imperatorem convivantem reperijt; cui hæc libera verba profatus fuit: *Imperator iuri dicundo Præfecturam à te habeo: & ab ipso te auxilium, & præsidium meritis sperabam. Nunc quid? Video his oculis homines palam iniurios, & legum non fractores solum, sed spretores, aut insultores, in tua domo, gratia, mensa esse, itaque signa hæc tibi habe irrita potestatis, Ego abduco.* Quibus auditis Imperator, mirari, & excitari cœpit. Et Tu verò (inquit) quod es, esto: & ius tuum, vel in me, quid mi meos? exerce. *Duc si peccavi, sequor: duc si quis alius, & sequetur, aut trahetur.* Quo accepto responso, Præfectus iam animo erectior, oculos & manus in illum Senatorem coniecit, per apparitores renitentem etiam trahit, atque in iudicio convictum, damnatumque, primùm verbis afficit, tum & grandi pecunia mulctat. Hic ictus, qui tam validum illum concusserat, multos terruit; & in paucis diebus vim & vitâ iniustitia recepit.

6

Par quoque reatitudo in legibus servâdis iustitiaque etiam in suos familiares administrâda, in Augusto Cæsare, Ludovico Gallie Rege, Erchimbaldo, & alijs enituit, quorum exempla suprâ recensui. Et eximia in hoc, Nostri Trajani virtus, tantum ei gloriæ, atque honoris paravit, ut de eo, inter plures alias laudes, dicere eximius eius Panegyristes potuerit, Senatorem sub ipso, non ut antea, *In Curiam ad certam adulationem, sed ad usum, munusque iustitiæ, veritatisque convenisse.* Et Martialis, eundem zelum, eademque ferè Plinij verba, celebri illo Epigrammate immortalitati sacrare, quod suprâ in secundo Emblemate retuli, ibi: *Sed iustissimus omnium Senator.*

7

Vnde in electione, & acclamatione sequentium Imperatorum Deos precabantur, ut illos Trajano similes faceret, inquirentes: *Augusto felicior, & Trajano probosior.* Et Aurelius Victor, ab Eminentiss. Baronio citatus, solum Theodosium Magnum eo meliorem ausus fuit affirmare. Tantumque eidem, ob eandem iustitiæ & legum observantiam, aliqui tribuunt, ut Divum Ioannem Damascenum sequuti, seriò dicant; & ab aliorum impugnationibus defendere contentur, precibus intensissimis Divi Gregorij Magni ab inferis liberatum, & in cœlum translatum fuisse. Quod qualiter contingere poterit, & intelligendum sit, ne Catholicæ Fidei repugnet, integro, satisque erudito libello Fr. Alfonsus Ciaconius Dominicanus prosequitur, & laudatis in eandem rem D. Antonino, Cano, Soto, Egidio Romano, Navarro, Aléxi, Revelationibus SS. Brigitæ & Mathildis, Bellarmino,

Lips. in monit. & exemp. lib. 2. c. 10 de legib. pag. mihi 205.

Sup. Embl. 63.

Plin. in Paneg.

Mart. lib. 10. epig. 72.

Sup. Emb. 2. n. 12.

Aurel. Victor. in Theodos. Baron. an. 395. pag. 727.

D. Damascen. in orat. pro fidel. defunct. & alij apud Larreâ decis. Granatens. ult. 3. p. n. 67 ubi plures pro & contra congestis, Navar. de orat. ex pag. 495 & Mour. de incant. ex pag. 18. & 125.

Alf. Ciacon in opusc. de anim. Trajani.

Benzon. de anno
iubil. lib. 2. cap. 45.
pag. 272. & in trac.
de fuga temp. pest.

Ioann. Diac. in vita
D. Greg. li. 2. c. 44.

Hieron. Cardan. in
Apologia pro Ne-
rone.

Tacit. li. 1. hist. c. 1.

Aurel. Vict. in Tra-
jano.

Buxhor. orat. 4.

& Enriquez, & alijs, tradit Rutilius Benzonius, qui omninò legendus erit.

Et quamvis Ioannes Diaconus affirmet, Ecclesiam Romanam nūquam hanc historiam recepisse, multosque non credere illam orationem, in qua narratur D. Damasceni esse, extantque Auctores nonnulli, qui eidem Trajano gravia vitia ebrietatis, Sodomix, impietatis, & crudelitatis in Christianos, & alia obiiciant, quibus suas virtutes spurcavit, & tali tamque singulari favore, & privilegio se indignum reddere potuit. Satis tamen ad accendendum zelum iustitiæ, & vigoris legum, in Christianis Principibus sufficit, quòd vel in impio, tot adeò graves Auctores eius salvationem ob hanc virtutem propugnent. De cuius etiam laudibus Tacitus securiorem, uberioremque materiam senectuti suæ se reposuisse testatur; rara temporum foelicitate, ubi sentire quæ velis, & quæ sentias, dicere licebat. Quod tamen opus, ut & alia eiusdem Auctoris, iniuria ætatis nobis invidit, sed in eius solatium Plinium, qui pro multis valet, habemus, & Eutropium, & Sextum Aurelium Victorem, qui de eo quoad hanc virtutem, de qua agimus, sic scripsit: *Trajanus iustitia, ac iuris humani, divinique, tam repertor novi, quam inveterati custos fuit.* Et extat novissimè in eiusdem laudem non in elegans oratio. M. Zuerij Buxhornij, quam qui de eo plura velit legere poterit; ubi, inter plura alia, sic de eo, quoad hanc iustitiæ virtutem, de qua modo agimus scriptum reliquit: *Prima ætate vigilas, & cetera belli munia pari semper animi constantia exsequebatur, ut parere prius disceret, quàm imperare. Mandatas sibi provincias pari iustitia continuit, maior privato, dum privatus fuit, & omnium consensu capax Imperij nisi imperasset. Paruit tandem Imperium accepit, non tam ut imperaret, quàm ut decus & maiestatem Republicæ tueretur, &c. In qua administranda bonorum (quod præcipuum Imperij instrumentum) consilijs utebatur. Non quòd eorum industria egeret, sed quòd ita infamam, & Republicam videretur. Fecit ut auctoritas Senatui, obsequium civibus, omnibus fiducia rediret. Habebant boni innocentia vindicem. Inveniebant in illo mali, quòd sequerentur. Iusta in omnibus iudicia explevit, nihil factum, quo cuiusquam salus læderetur.*

Sub eoque, ut olim procacitatis petulantiaque, tunc modestia, & virtutis certamen erat, &c.

Nulla fraus tuta latebris.

EMBLEMA LXX.

*Sit licet obstruso Coluber conclusus in antro,
Cervus anhelanti detrahit ore neci.
Iudicis en munus: nullis delicta latebris
Tuta sinat: virus detegat arte latens.*

COMMENTARIUS.

AD iustitiæ legumque vigorem, quem ex Regum cura, & sollicitudine p̄dere, in superioribus diximus, illud quoque ducimus pertinere, ut per se, & vigilantes alios Iudices, & Quæstores, in facinorosos inquirent, populumque suum ab ea fece hominum, cuiuscumque sint sortis, expurgent, qui nō solūm peccatis, sed exemplis nocent, nullisque favoribus, nullisvè latebris, aut subterfugijs, eorū gravia flagitia inulta prorepere sinant.

Nam si contra illos iubentur insurgere leges, & armari debere iura, ipsa iura proclamant, quemadmodum vir Sanctus est lex viva, quæ vitæ modum, & rationem præscribit, & Sacræ Scripturæ præcepta cōtinet, ut graviter Augustinus, Gregorius, & Philo Iudæus advertunt. Sic etiam sceleratus, affectus debitis suæ iniquitatis supplicijs, lex itē viva est, quæ alijs peccatorum gravitatem ostendit, monetque, ut ab illis quā longissimè absistant; ut optimè insinuavit Maro dum Phlegiam in medijs tormentis inducit, ita, tanquam si lex viva foret, cæteros suo exemplo monentem:

L. cū vir, C. de adulter. l. cōgruit, de off. Præsid. cū alijs.

D. August. lib. de meno. 45. tom. 4. Gregor. homil. 10. sup. Ezech. Phil. in lib. de Abrah.

Virgil. 6. Æneid.

----- Phlegyasque miserrimus omnes
Admonet, & magna testatur voce per umbras,
Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos.

Herod. lib. 1.

Quod & ipsum Cambyses apud Herodotum ostendit, dum filium, ad iudicandum, in sella ex patris sui pelle contacta, qui fordidè se in eodem munere habuerat, confedere præcepit, ut sic, ex hac veluti lege doceretur, quem modum in iudicando tenere deberet.

Lucian. in Minoc.

Et licet Softratus ab impio & Atheo Luciano introductus, in quodã dialogo summa contentione à Minoc impetrare conetur, eorū quæ turpiter, & flagitiosè egerit, non iure à se pœnã expeti, quòd ea facinora, necessitate fati, & propter antecedentes causas, non ex animo gesserit. Hic tamen error meritò ab alijs exploditur, & præsertim Seneca, eis respondente, qui ob hanc Fati causam, nec virtuti, nec Philosophiæ operam dandã arbitrabãtur, quæ enim cõtra ius & leges facta sunt, futura sanè erãt, cum evenerint, sed tamè à volûtate facta sunt.

Costal. in pegm. pag. 174. & Seneca epist. 16.

L. Imperatores, D. de iure Fisci, l. 2 D. quodvi, aut clã, princ. Inst. de obligat. quæ ex delict. ubi DD. & alij ap. Pinel. in Auth. nisi tricennale, n. 30. & Molin. de primog. lib. 4. n. 11. Ego 2. tom. lib. 2. cap. 25. n. 72.

Vnde rectè Nostri nos docent Iuris-Consulti, se ipsum voluntariè pœnã subdere, qui deliquit, & quasi in pœnam quodammodò contrahere, & consentire. Et quamvis Aristoteles has obligationes, quæ ex delictis oriuntur: *Præter animi sententiam evenientes*, appellet, id ita accipi debet, non quòd sine voluntate, vel etiam sine dolo admittantur, sed quòd in contractibus voluntatem mutuã spectamus, quæ propter futuram obligationem intervenit: at nemo ideò deliquisse præsumitur, ut se obligaret, nec ea mens fuit delinquētis, sed lucri capiēdi, vel dani inferendi. Ideòque res ipsa, & exitus spectatur, & obligatio ex re, id est, ex ipso maleficio procedit, ut Iustinianus interpretatur. Quod, qui sciēs pœna ei impostam perpetrat, in ipsum, & in ipsam sponte, & deliberatè consentit.

Arist. 5. Ethic.

D. princ. de oblig. quæ ex delict. cap. nō est cuiquam, c. meritò 5. q. 1.

Nec minori ratione explodendi quoque, & longè amandandi sunt illi, qui negant, Principibus, vel Iudicibus, in facinorosos inquirere convenire, & ex officio, parte non petente, ad eorum punitionem procedere, futilibus quibusdã rationibus moti, quas Canonherius adducit, & Turcarū exēplo, qui hunc morē servare dicuntur; necnō & Medici, qui non debet nisi accersitus, morbos inquirere. Etenim, ut benè idem Auctor subiungit, licet hoc in minutis delictis admitti possit, in quorū inquisitione Iudices aliqui nimis importuni esse solēt, & magis ad avaritiam, quàm ad inorum emendationem intendunt; in gravibus autem, quomodocumque ad eorum notitiam pervenerint, sui officij ratio desiderat, ut nullum non lapidem moveant, in facinorosis investigandis, & competentibus supplicijs afficiendis, quorum excessus, atque flagitia, non solùm privatis, qui ex eisdem in damno & iniuria versantur, officiant, verùm & universam Rempublicam gravant, & Maiestatem, atque Auctoritatem Principum, quibus subsunt; quodammodo lædunt, ut signanter Paulus Iuris-Consultus scripsit, & Agellius, & alij, qui causas, & rationes ob quas delicta puniri debeant, & soleant, latius examinant; & optimè etiam Calsiodorus, dum ait: *Iniuria quidem nostra est lessa iustitia: quia violationes earum*

Canonh. in Aphor. Polit. tom. 1. pag. 379.

L. licitatio, §. quod illicitè D. de publ. l. si à reo; §. fin. de fideiuss. l. capitali, §. famosos, D. de pœn. Agel. lib. 6. c. 14. Alex. 3. Gen. c. 5. Ego, cum alijs, 2. tom. lib. 4. cap. 5. n. 6. Rhodig. lib. 11. cap. 3.

rerum meritò ad nos trahimus, quas amamus. Unde illud maxime multum esse non patimur, quod in contemptum nostræ iussionis cõstat, adm. sum, &c.

Et in noitri Emblematis terminis, ultra plura alia, quæ supra contra Reges, & Iudices delides in administranda iustitia congesti, eleganter Vlpianus I. C. sic inquit: *Congruit bono, & gravi Præsidi curare, ut pacata, atque quieta provincia sit, quam regit. Quod non difficile obtinebit, si sollicitè agat, ut malis hominibus provincia careat, eosque conquirat. Nam & sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, conquirere debet, & prout quisque deliquerit in eum animadvertere. Receptatoresque corru coercere, sine quibus latro diutius latere non potest. Quo loci, ut illud obiter animadvertam, Eminentiss. Cardin. Baronius, sub verbo illo, *Sacrilegos*, Vlpianum, qui fuit Christianorum acerrimus hostis, eisdem Christianos intelligere voluisse, inquit. Quos, & alibi, *Impostores* vocavit, iuxta veram lecturam, & eiusdem nominis significationem, quæ Alciatus, Duarenus, & alij recensent.*

Et ad eandem curam respiciens Paulus I. C. illam Præsibus cõtra quoslibet in Principum mandatis iniungi, his verbis ostendit: *Nam & in mandatis Principum est, ut curet is, qui provincia præsist, malis hominibus purgare provinciam, nec distinguitur unde sint.* Noster quoque Rex Sapiens Alfonsus, in quadam ex suis legibus, hoc esse proprium Regum munus, sic disertè demonstrat: *E ataje los malos del Reino, con la espada de la justicia, è arranque los Torticeros, echandolos de la tierra, porque no fagan daño en ella.*

Possemque facilè plura alia testimonia in hoc idem tendentia cõgerere, quorù plurima ex Marco Mantua, Velleio Guevara, Bobadilla, Lanceloto Conrado, & Zipæo, si velit, Lector petere poterit. Sed pro multis addidisse sufficiet reconditum illud Tertulliani, qui Trajani famigeratum rescriptum recensens, & taxans, quo ad Plinij Iunioris epistolam respondens, edixit, in posterum inquirendos Christianos non esse, accusatos verò & oblatos puniendos esse, de quo etiã latius Paulus Orosius, & Eusebius scribunt, sic ait: *Osententiam necessitate confusum. Negat inquirendos innocentes, & mandat puniendos ut nocentes: parcat, & sevit, dissimulat, & animadvertit. Quid te ipsum censura circumvenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non inquiris, cur non & absolvis? Latronibus vestigandis per universas provincias militaris statio sortitur. In reos Miestatis, & publicos hostes, omnis homo miles est, solum Christianum inquiri non licet, offerri licet: quasi aliud aetura esset inquisitione, quàm oblatio? &c.*

Ex quo satis apparet, quàm sit & fuerit semper constans, & certum in quoslibet criminosos, & facinorosos homines, etiam ex officio inquiri debere, cum gravis hic Auctor, Trajanum, vel ex hac ratione meritò carpat, quòd Christianos, quos sceleratos putabat, & puniri iubebat, inquiri vetaret. Sed audi etiam Cassiodorum ita hãc in omnibus iudicibus obligationem exponentem: *Sit Iudicibus vigor ex legibus. Subsellia non desinant iura malis moribus intonare, timeat latro iudicium, quod semper expavit. Adulter gremium iudicis intremiscat. Falsarius vocem præconis exhorreat. Fur fora non rideat, quia tunc liber*

Sup Embl. 19.

Vlpian. in l. congruit 13. de offic. Præsidi.

Baron. in Martyrologio die 1. Ianuar.

L. 1. vers. *Non cavem*, D. de var. & extr. cognit.

Alciat. 8. perer. c. 23. Duaren. de fac. Eccl. ministr. lib. 2.

c. 14. vers. *Tertius gradus*, Turrian. in Const. Apost.

Paul. I. C. in l. Præsides 3. de off. Præs.

L. 2. tit. 10. par. 3.

Mantua Sing. 603.

Velleius in d. l. de off. Præsidi. Bobad. lib. 2. c. 13. per tot. Lancel. in Temp. Iud. lib. 1. cap. 7. n. 16 Zip. de Iud. & Magistr. lib. 3. c. 9.

Tert. in Apolog.

Plin. Iun. lib. 10. in epist. Traj. 110.

Oros. & Euseb. lib. 3.

Cassiod. li. 12. epist. 5.

tas gaudet, si talia non latentur, &c. Nullus opprimat indigentem, invade: te per vasa, insequimini persequentes.

Pier. li. 17. pag. 126
& alij ap. Bobad.
sup.

Plin. lib. 10. c. 23.
Plut. in lib. de Isid.
& Osirid. & alij ap.
Camer. 3. sub.
cif. c. 66. Causin.
in Polistor. lib. 6. c.
40. & 41. & Me in
tract. de parric. lib.
2. pag. 111.

Virg. 2. Georg.

Iunius Emb. 17. cu
ius meminì supra
Embl. 64. Saaved.
Empr. 25.

Eandemque pervigilem, & indefinentem hac in parte Regum, & aliorum Gubernatorum curam, veteres per Ciconiam ex alia turri campos specularantem ut Pierius, post alios, tradit, denotare solebant, eò quòd hæc avis, alioqui pietatis, gratitudinis, iustitiæ, & aliarum virtutum cultrix, in lacertos, colubros, noxiaque quævis alia, & venenata animalia, ex alto oculorum aciem intendat, & proprio volatu, simul atque illa conspexerit, in ipsorum exitium exterminiumque feratur. Qua de causa, ut Plinius, Plutarchus, & alij latè recensent, apud Thessalos, & alias ubique nationes, nefas Ciconias occidere visum fuit. Quam eiusmodi aviù naturam, pungit Virgilius, dum dicit:

----- *Cum verè rubenti*

Candida venit ac vis longis in-visa colubris.

Vbi Servius, Cerda, & alij eius Expolitores plura notarunt, ex eadèque, ultra Pierium, peculiaria symbola, sive Emblemata, in re de qua agimus, formarunt Adrianus Iunius, cuius iam alto loco carmina delibavi, & novissimus Noster D. Didacus Saavedra, Egoque hoc etià quandoque, sub his versibus comprehendebam:

*Maligna viro corpora perforat
Ictu tenaci docta Ciconia,
Horrenda ne extent impunita
Monstra, per vagatura sæva.
Ergo potentes excute sordidos
Rex ipse, Regnis pessima moribus
Impura spargentes, iniquos,
Fimbis euiciaque Regni.*

Nunc verò, quia minùs vulgare visum est, sed æqualis potentiæ, ad idem significandum, Regesque, ac Principes commonendos, ut alma civili iustitia delinquentes coërceant, & illecebram veniæ, & impunitatis spem à Rep exterminet; civitatesque, ac populos, ceu Herculeæ clava, Lernæis nocentium monstris expurgent, hoc, quod vides Cervi symbolo, seu similitudine utimur, cuius natura talis est, ut sic de eo Plinius scribat, *Est ijs cum serpente pugna, vestigant cavernas, nariumque spiritu attrahunt renitentes. Idem singulare abigendis serpentibus odor adusto cervino cornu.* Quam eandem naturam, seu proprietatem, melius adhuc exposuit Ælianus his verbis: *Mutuo in se odio omne serpentium Cervorumque genus flagrat inexpiabili. Serpentem Cervus longè latèque inquirens, tandem in illius vestigia, longis flexionibus apparentia, iucundè pervenit, nariumque ad cavernam ad motis, ad pugnam, pugnare volentè ipsum, profert. Serpens extracta in altum tollit collum, & crepitu dentium horribilis est, & acerba sibila anbelat: contra Cervus, ridenti similis, è vestigio inaniter pugnantem, & Cervi collum, & crura circumpliantem, in sexcenta frustra lacerat, &c.*

Plin. lib. 8. cap. 32.

Ælian. de histor. a.
nim. lib. 6. c. 11.

Et ad hoc respiciens, sive alludens Carolus XI. Valestus Franco-

rum Rex XXVI. Octavio Strada narrante, eodem nostro Emblemate, & lemmate utebatur, suam vigilantiam in perquirendis, & puniendis sibi invisis, suæ vè Republicæ noxijs hominibus, eo significare præ tendens.

Strada in Symbol. pag. mihi 41.

13 Et quoniam in Elephanto eadem quoque proprietas invenitur, & nunquam, ut plures tradunt, poplitem flectit, eundem etiam, pro simbolo iusti, & vigilantis Regis, ac Gubernatoris sumi solere. Petrus Matthæus in suis narrationibus prodit. Pantheræ quoque similem naturam, & significationem Boni Principis, Bartholomæus Anglicus, & Petrus Bercorius attribuunt, quoniam cum cætera animalia ad se ob mirabilem pulchritudinem attrahat, sola venenata, vel fugat, vel enecat. Quod in causa esse, ut nobilissima Lucensis Respublica eandem pro inimicis habeat, novissimus Lælius Altogradus latè prosequitur.

Pet. Matth. in narrat.

Anglic. post Philolog de Genuin. rer. propr. li. 18. c. 80. Bercor. in reduct. mor. lib. 10. c. 79. num. 4.

14 Et quidem, licet inficiari nequeamus, nullam unquam Rempublicam fuisse, nec esse posse, quæ peccaminosis, & sceleratis hominibus careat, quia ut Tacitus dixit: *Vitia erunt, donec homines*; & iuxta Senecæ traditionem, *Hoc maiores nostri questi sunt, hoc posteri nostri querentur, eversos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas, & in omne nefas ruere*. Mali enim semper ad mixti bonis, vel in sanctissimis familijs fuisse leguntur, ut pluribus Sacræ Scripturæ exemplis Erasmus observat. In eo tamen Boni Principis, ac vigilantis Gubernatoris præcipuum munus, iuge studium, & solers cura consistere debet, ut vel ob hoc ipsum, magis in exquirendis, & puniendis fontibus fatagat, quò plures eos esse cognoverit, ut disertè Claudius Saturninus scripsit. Atque, ut præclare Symmachus dixit: *Tantum denud legibus severitatis addiciat, quantum flagitia creverunt*. Horatianum illud observans,

Altograd. in epist. dedic. ad sua Consilia. Tacit. 4. Annal.

Senec. lib. 1. de benef. cap. 10.

Erasm. cent. 3. epist. 41.

Saturn. in l. aut facta 16. §. fn. D. de poen.

Symm. lib. 2. ep. 13

*Non possis oculo, quantum contendere lynceus,
Non tamen idcirco contempnas lippus inungi:
Nec, quia desperes in victi membra Glyconis,
Nodosa corpus nolis prohibere chiragra;
Est quodam prodire tenus, si non datur ultra.*

Horat. lib. 1. epist. 1. ad Mæcenatem.

15 Vnde D. Paulus Regem, quem Dei Ministrum esse definit, vindicem quoque in iram esse debere ait, contra eos qui malè agunt. Et D. Petro, quoniam in Ecclesiæ Principem parabatur, ut alteri nostri Emblematis cervo, in mentis excessu, Sindon illa de cælo serpentibus plena comparuit, vocemque præcipientem audivit: *Surge Petre, occide, & manduca*. Et per Oseam Prophetam Dominus se graviter Principes castigaturum minatur: *Qui peccata populi comedunt, & ad iniquitatem eorum, sublevant animas eorum*. Quo loci D. Hieronymus, tunc devorare inquit, cum ea non arguunt, & conniventia patrum scele- rum, novis occasionein concedunt.

D. Paul. ad Rom. 3. 4.

Act. Apost. 10. 13.

Oseæ 4. 8.

16 Docente quippè Cassiodoro: *Malum cum perseverat augetur, & remediabile bonum est in peccatum, accelerata correctio; quando & hoc pietatis genus est, coercere infantiam criminis, ne invenescat augmen-*

Cassiod. lib. 3. epist. 14. & lib. 5. epist. 39

Idem lib. 12. epist.
5.

us. Qui & ipse alibi, nō minū eleganter, hanc inquirendorum, & puniendorum gravium criminum necessitatem, & utilitatem, his verbis expressit: *Sit Iudicibus vigor ex legibus. Subsellia non desinant iura malis moribus intonare. Timeat latro iudicium, quod semper expavit; Adulter gremium Iudicis intremiscat; Falsarius vocem præconis exhorreat, Furfora non rideat. Quia tunc libertas gaudet, si talia non latentur. Nullus opprimat indigentem: invadite pervasores: insequimini persequentes: est vobis competens pugna civilis. Omnia pacata vos redditis, si duces scelerum comprimatis.*

D. Cypr. epist. 2.
Amob. lib. 7.

Neque aliud sensit D. Cyprian. dum dixit: *Consensere iura peccatis, & cœpit publicum esse, quod illicitum est.* Arnobius: *Crescit multitudo peccantium, cum redimendi spes datur, & facile itur ad culpas, ubi est venalis ignoscentium gratia.* D. Chrysofomus inquit: *Semper scelera dum non rescantur, incrementum, & in multitudinem facinorum profilitur, quoties secuta impunitate peccatur.* Gravius adhuc, post D. Augustinū, D. Gregorius à Gratiano relatus, inquit: *Si ea de quibus vehementer Deus offenditur, insequi, vel ulcisci differimus, ad transcendendum utique divinitatis patientiam provocamus: Et Imperatores Honorius, & Theodosius, qui apparitores, criminosos fugientes, subsequi iubent, & latitantes, pro qualitate peccati, sententia damnari, hanc rationem reddentes: Veniam enim salibus non permittimus, nec indulgentijs crimina suble-*

D. Chrysof. ferm.
de Abfalon.

D. Aug. & Gregor.
apud Gratian. in c.
si ca, 50. 23. q. 4.

L. si apparitores,
C. de cohort.

L. per omnes 3. C.
de defenf. civit. lib.
1. tit. 11. C. Theod.
Ælian. de var. hist.
lib. 14. c. 27.

Idem quoque Theodosius, dum alibi, per omnes regiones, in quibus fera, & periculi sui nescia, latronum fervet insania, probatissimos quosque, atque districtissimos defensores mitri præcepit, qui adsint disciplinæ, & quotidianis actibus præsent, eos tales esse debere addit, *Qui non sinant crimina impunitate coalescere, & removeant patrocina, quæ favorem reis, & auxilium scelerosis impertiendo, maturati scelera fecerunt.*

Salvian. de provid.
Dei, lib. 7.

Est enim tam verum, quam vulgatum illud Salviani, dum dixit: *Potestas quippè maxima, & potentissima, quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari; in cuius enim potestate est prohibere, si non prohibet, ea profectò iubet agi, quæ non prohibet adimpleri.* Cui loco similis est ille Senecæ: *Qui non vetat peccare, cū possit, iubet.* Et Ego alia notatu digna, quæ delicta inquiri & puniri suadent, alibi latè congesti, & post Me D. Antonius Cabrerus in eadem re se non segniter habuit.

Senec. in Hercul.
furent.

Ego in tract. de par.
ric. lib. 1. c. 1. & 2.
& 2. to lib. 4. c. 5.
n. 6. & seqq. Cabre
ra in tract. de Tripl.
c. 1.

Et nunc addo D. Gregor. qui Ieremiæ locum expendens, qui cum primū in populi delictis tacuerit, quod se minimè audiri conspexit; postea tamē cum crescentia mala cerneret, in eodē silentio non permansit, & sic subdit: *Inflammanur quippè corda iustorum, cū non correpta conspiciunt acta malorum: eorumque culpa se participes credunt, quod in iniquitates crescere silendo permittunt.* Et Petrum Gregorium, æquè prudenter tradentem, quod sicut corporis singularia contemta, tendunt ad morbos, & morbi non curati ad interitum: sic contingit in Republica neglecta paulatim quedam immutatio, quæ si non cusetur, & emendetur, ad corruptionem & interitum facile eam perducit.

D. Greg li 32. Mo
ral. c. 5. in illud le-
rem 20. 9.

Pet. Greg. de Rep.
lib. 2. c. 1. in princ.

21

Quamobrem ab omnibus laudata semper fuit sententia Demosthenis, dum dixit: *Nullus est usus civitatis, quæ nervos, ac vires adversus sceleratos, & iniurios non habet. Neque Reipublica in qua venia, & amicorum preces plus valent, quàm leges.* Taciti, qui hanc præcipuè curam obtinere debere Principem inquit, & addit, *Hæc amissa, funditus Reipublicam trahet.* Senecæ, qui uno in loco tradit, *Scævam clementiam, sive bonitatem, esse gravibus delictis ignoscere, nullamque pinguiorum victimam mactari Deo posse, quàm hominem sceleratum: & in alio, veluti ad nostrum cervum respiciens, severa magis quàm rabida voce, & non cum ira, sed cum iustitiæ administrande zelo, in malefactorum procedendum esse, sic dicit: Et cum cervicem noxio præcisi imperabo, & cum parricidam in suam culleo, & cum mittam in supplicium militare, & cum Tarpeio proditorem hostem publicum imponam, sine ira, eo vultu animoque ero, quo serpentes, & animalia venenata percutio, &c.* Horatij, qui frustra nos de nostris malis, ærumnis, ac miserijs conqueri docet, si culpas supplicij non cohibeamus, & malos mores legibus iustis, ac sanctis imperare patimur, sic inquit:

*Virtutem in columen odimus,
Sublatam ex oculis querimus invidi.
Quid tristes querimonia,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vanæ proficiunt, &c?*

22

Et relicti alijs plurimis, quæ ab alijs plurimis peti possunt, D. Ambrosij, ita feriò docentis: *Vbi impius interficitur, Christus infunditur, ubi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur.* Etenim, ut apud Agellium Sextus Cecilius dicebat: *Acerbitas ulciscendi maleficij, bene atque cautè vivendi disciplina est.* Et secundum doctrinam Pythagoræ: *Qui malos non puniunt, velle videntur bonis iniuriam inferre.* Quod & Sallustius bene novit, cum dixit: *Ne ignoscendo malis, bonos perditum eamus.* Et D. Ambrosius: *Ne Noeentes absolvendo, Innocentes tradamus exitio.* Necnon etiam nostri Iure-Consulti, qui his de causis maxime conducere inquirunt, ne delicta maneant impunita, suppliciaque in emendationem, ac terrorem hominum inducta esse.

23

Quibus consonat M. Tullius, crudeles in Patriam appellans Iudices, qui facinorosis hominibus delicta condonantes, eos, & alios, ad similia, vel maiora audendum, movere videntur. Et Seneca, inquit: *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur.* Et alijs omisis Justinianus Imperator, ita Capadociæ Proconsulem instruens: *Atrocitas crimina acerbè punito, ut paucorum hominum supplicio, omnes reliquos continuò castiges. Neque enim inhumanitas hæc, sed potius summa quedam humanitas est, cum multi paucorum animadversione salvantur.* Et non in elegantius Ioannes Pontifex Max. qui compescendam esse docet malorum audaciam: *Vt saltem pœna formidine retrahantur à noxijs; sicque boni, sectando virtutem meliores effecti, non cogantur cum illis perire.*

Demosth. in orat. de fals. legatione.

Tacit. 3. Annal.

Senec. lib. 2. de benef. cap. 14.

Idem lib. 1. de ira, c. 16. pag. mihi 546

Horat. lib. 3. carm. od. 24.

Nevizan. in sylv. nupt. 1. li. 1. à n. 71. Bened. in cap. Rainūt. verb. *Mortuo*, el 1. Ego d. trac. de parric. c. 1. & 2 lib. 1. Petil. lib. 7. c. 9. Tymp in sp. Princ. fol. 827.

D. Ambr. lib. 2. de Parad.

Agell lib. 20. c. 1.

Pithag. ap. Laert. in eius vita.

Sallust. in Catil.

L. ita vulneratus, ad leg. Aquil. 1. si poen. 1. capitalia, §. famosos, D. de poen.

Tull. in Catil. & in Pison.

Senec. lib. 1. de ira, cap. fin. ad fin.

In Extrav. de poen.

Quod etiam in delictis, quæ levia videntur, curandum cavendum-²⁴
 que esse, his, non minùs elegantibus verbis, D. Hieron. docuit: *Prodest
 ad cautionem etiam minima pro maximis cavere; tantò enim facilius ab-
 tinemus à quocumque delicto, quantò illud magis metuimus. Nec citò ad
 masora progreditur, qui etiam parva formidat. Et sanè nescio an possimus
 leve aliquod peccatum dicere, quod in Dei contemptum admittitur, Est que
 ille prudentissimus, qui non tam considerat, quòd iussum sit, quàm illum
 qui iusserit: nec quantitatem Imperij, sed Imperantis cogitat dignitatem.*

Annal. Franc. in S.
Ludov.

Quæ omnia exemplo suo Ludovicus cognomine Sanctus, Gallia-²⁵
 rum Rex, cæteris Regibus satis indicavit, cum, ut Franciæ Annales re-
 censent, revocari iussit gratiam cuiusdam criminis, quam inadverten-
 ter concefferat, ubi Deo, pro more, preces fundens, in versiculum illū
 Davidici Psalmi incidit: *Beati, qui faciunt iustitiam in omni tempore.*
 Memorabili edita sententia: *Principem, qui potest punire crimen, ne que
 punit, non minùs coram Deo reum esse, quàm si ipse perpetrasset.* Et Ma-
 ximilianus Imp. huius nominis I. apud Camerarium, quem referunt,
 loca destinata ad supplicia fontium, venerabundum, hoc solempni di-
 cto, *Salve iustitia*, præterire solitum.

Psal. 106.

Camerar. medit.
hisor. cap. 76.

Extat quoque in eandem rem memorabile factum Friderici, etiam²⁶
 Imperatoris Germani, & huius nominis I. ad cuius pedes, in ipso suæ
 inaugurationis puncto, cum delinquens quidam, qui eum, privatam
 adhuc, graviter offenderat, provolveretur, & supplex admodum, ac
 lachrymabundus veniam expostularet, eamque adstantes omnes Præ-
 lati, & Proceres concedi rogarent, adhuc tamen eam firmata men-
 te negavit; & Guntherus hoc factum referens, & laudans, ita de eo
 scribit: *Ne ve gravi Proceres quererentur fortè repulsa,*

Gunther. in Ligu-
rino, five de fact.
Frider. lib. 1.

*Non odio miseri, sed stricti iuris amore,
 Exemplique loco, se se fecisse, patenter
 Afferuit, factique sui vir providus omnem
 Sustulit invidiam, documentaque fortia sanxit.
 Forsitan hæc alij culpent, Ego nobile factum
 Laudo viri, dignumque voco gestare potenti
 Sceptra manu, qui sic animum pietate repressa
 Continuit, cunctisque sui documenta vigoris,
 Certa dedit. Plus sapè nocet patientia Regis,
 Quam rigor. Illa nocet paucis: hæc incitat omnes,
 Dum se ferre suos putant impunè reatus.*

Neque ab hac cura, & obligatione, quam ita propriã & præcissam²⁷
 in Regibus, & Gubernatoribus facimus, eosdem faciliè excusare debe-
 bit, quòd nocentes aufugerint, vel ita se absconderint, ut faciles invē-
 tu non sint, aut in occulto deliquerint, quod aliquando efficere solet,
 ut à meritis supplicij evadant, iuxta illud Aurelij Prudentij,

Prudēt. lib. 2. Ego
2. tom. lib. 1. c. 14.
n. 82.

Lex armata sedet, sed nescit crimen opertum.

Quoniam adhuc in his perquirendis, & à quibusvis latebris, vel pro-

prio anheltu, & in dore extrahendis, contendere debet, ut nostri Emblematis lemma, & Cervus ostendit, & Vlpianus, dum inquit: *In Receptatores quoque animas vertendam, sine quibus latro diutius latere non potest.* Et quemadmodum Regum longæ sunt manus, ut iam alibi dixi, ita & pedes, adeo ut vel in Adagium apud Nos transferat: *Que el coche del Rei alcançala las liebres.* Et Nicetas dicere ausus fuerit: *Nihil esse, quin ab Imperatoribus emendari queat. Nec ullum peccatum, quod vires eorum superet.* Quicquid Tiberius apud Tacitum contrarium insinuare videatur, dum dixit: *Nescio an susurus fuerim, omittere potius prævalida, & adueta vitia, quam hoc assequi, ut palam fieret, quibus flagitijs impares essemus.*

Vlpian. in d. l. congruit.

Sup. Embl. 54.

Nicetas.

Tacit. 3. Annal.

28 Et cum Niceta convenit Cassiodorus, inquiens: *Nihil esse, quod latere Principem sollicitum possit.* Et iterum: *Nam licet hæc sub profunda caligine videantur geri, nullus tamen actus est, qui possit abscondi.* Agapetus Diaconus, Soli Principem, hac in parte, his verbis similem & maiorem faciens: *Solis profectò partes sunt, illustrare radijs orbem: Principis verò virtus est, egenorum misereri: porro his clarior est Imperator, qui pius est. Ille namque cedit succedenti nocti, hic autem rapacitati pravorum non concedit indulgere quicquam, sed lumine veritatis iniquitatis oculis coarguit.* Et Guntherus docens, quod si Principes tales se se in hac cura, quales convenit, præstent, nemo erit, qui se ab eorum calore abscondere possit, his carminibus:

Cassiod. li. 5. epist. 2

Idem lib. 7. epist. 7.

Agap. de offic. Principis.

Gunther. in Ligur. lib. 5. pag. 107.

*Scilicet hanc in se Maestas Regia iusti
Vim terroris habet: procul an propè, præsidè, vel absens.
Semper terribilis, semper metuenda, suoque
Plena vigore manet, nullique impune premenda
Creditur, & semper cunctis, & ubique timetur.*

Et si ad hoc ipsum comprobandum exempla requiras, ea, quæ supra de nostris Regibus Alfonso VII. Ferdinando V. & alijs, malefactoribus querentibus, adducta sunt, repetere poteris, estque ad suadendam hanc Principibus curam, & bonos effectus, qui ex ea sperari possunt, manifestandos, optimum exemplum in Regno Angliæ, quod, post illius Scriptores, novissimè Barclayus, & Camerarius late recentent, ubi iam nulli hodie lupi reperiuntur, etsi olim mulus scateret, qui ovium greges graviter infestare solebant, eò quod diligentia antiquorum, propius præmissis, & aliquorum delictorum impunitate, illis, qui eos indagassent, & vel ex latebris, & antris remotissimis extraxissent, & interfecissent, totum tam pervicacis feræ genus extinxit.

Sup. Embl. 61. & 62.

Barclai. in Iconib. nation. c. 4. Camerari. cent. 1. cap. 28. pag. 141. Per Matt. in suis narrat. 2. p. narrat. 5. pag. 111. 175.

29 Neque existimet aliquis, ob flagitiosorum hominum punitionem, & internecionem, etiam si plures esse contingat, viris & viribus Republicam carituram; nam potius tali fece purgata, magis augetur, atque florescit, ut in vite illicite contingit, quæ superfluis, & vitiosis sarmentis, aut frondibus viduata, ab ipso ferro, & ab ipsa vi, vitæ capit, & foecundior existit, ut elegenter dixit Horatius, sic canens:

Horat. lib. 4. od. 4.

Duris ut ilex tonsa bipennibus

*Nigræ feraci frondis in Algido
Per damna percaedes ab ipso
Ducit opes animumque ferro.*

Et D. Bernardus, qui eodem simili in simili utens, non unam putationem, sed plures, & continuas, ad extirpanda in nobis vitia, requirit, sic inquit: *Credite mihi, & putata repullulant, & effugata redeunt, & reaccendantur extincta, & sopita denuò excitantur. Parum est ergo semel putasse: sæpè putandum est, imò si fieri potest, semper, quia semper quod putari oporteat, si non dissimulas, invenis.*

Ælian. lib. 1. de
var. hist. cap. 34.

Extatque apud Ælianum Rhaconis cuiusdam Persæ exemplum 30
aptissimum, relatuque dignissimum, qui cum malè morigeratum filiū ad Artaxerxē puniendum adduceret, morteque mulctari debere contenderet, Rexque excipiēs, ab eo quæreret, an ferre posset, ut filius in ipsius conspectu vita privaretur? Se posse respondit, & addidit: *Quam in hortulo nascentium lactucarum surculos amaros defringo, & amputo, tantum abest, ut dolorem ex eo mater ipsorum lactuca patiat, ut etiam magis efflorescat, item magnitudine, & dulcedine plus augetur. Ad eundem modum Ego, ò Rex, cum videro eum, qui meam familiam lædit, & viduum fratrum dilapidat, vitam amittere, & à suis in ipsos iniurijs prohiberi; etiam ipse amplificabor, & reliquos mei generis similiter mecum prosperam fortunam agere conspiciam.* Quibus auditis, inquit Ælianus, Rhaconem ab Artaxerxe collaudatum, & in Collegium suorum Iudicum cooptatū, quod diceret, cum qui tam severè, & iustè, de proprijs liberis audebat pronuntiare, omninò etiam in alienis criminibus incorruptum, & sincerum Iudicem se præstaturum. Adolescentem autè præsentem culpa liberasse, gravissimam mortem interminatus, si in posterum in crimine deprehenderetur.

L. mariti, §. hoc
quinguennium, de
adulter. l. querela
12. C. de falsis, cū
alijs apud Cuiac.
dedivers. præscrip.
c. 24. & lib. 4. ob.
cap. 14.

L. ult. D. de parric.
ubi Gothof. & Cuiac.
ubi sup.

Ego in tractat. de
parric. cap. fin. per
totum.

Tiraq. de poen. rē-
per. caus. 29. M.
Mantua in gloss. 1.
par. cap. 33.

Suet. in Domit.
cap. 8.

L. si diutino 25. D.
de poen.

Planè si delicta valdè antiqua esse proponantur, & quæ iam ferè 31
propter reorum absentiam, vel etiam ludicum conviventiam, hominum memoriam exceßerint, aut propter reorum multitudinem, durū, vel difficilè esse videatur, in omnes animadvertere velle, prudentis Principis, & Gubernatoris erit, oblivionem oblivioni superinducere, quam *Amnesiam* appellant, & dissimulationem, magis quàm intempestivam severitatem affectare, legum regulis, ac præceptis adherens, quæ in multis criminibus post quinquennium; in omnibus, post vicennium, inquiri non patiuntur, adè ut & parricidium hac præscriptione excludi Cuiacius, & Gothofredus existimēt, quamvis Paulus I. C. *Eorum qui parricidij teneri possunt, semper accusationem permitti*, scriptum reliquerit, quod an sit verum? Ego latius alibi disputavi.

Quam in rem plura suo more Tiraquellus, & Farinacius adducunt, 32
inter quæ illud Livij, narrantis, qualiter M. Duillius Tribunus plebis edixerit, vetera peccata, iam obliterata, non esse repetenda, & Domitiani, qui Tranquillo auctore, antiqua etiam Vestalium incesta à Patre Vespasiano Titoque fratre neglecta, arbitrariè punienda relinquit. Soletque ad hoc probandum nobile Modestini I. C. responsum citari, quo docuit: *Si diutino tempore aliquis in reatū fuerit, aliquatenus*

pœna eius subleuanda erit. Sic etiam constitutum est, non eodem modo puniendos eos esse, qui longo tempore in reatu agunt, quo eos, qui in recenti sententiam recipiunt.

33 Qui tamen Textus, iuxta veriolem eius explicationem, quam post doctissimum Budæum iam omnes Recentiores agnoscunt, non tam ad pœnæ temperamentum ob temporis præscriptionem spectat, quam propter delinquentis diutinum reatum, id est Carceris custodiã, & squallorem, sordidã vestem, & alias plures miseras, & calanitates, quas rei in vinculis tenti, interim dum iudicium pendet, perpeti solêt, qui status, *Reatus* nomine designatur, ut Messalla primus omnium apud Quintilianum ostendit, & Suetonius de Augusto Cæsare tradês, diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus, nihil aliud, quam voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuisse, ut si quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ subiret; & expressius Martialis, sic ad Candidum scribens,

*Si det iniqua tibi tristem fortuna reatum
Squalidus hærebo, pallidior que reo, &c.*

Vbi eius Expositores alia loca notarunt, quæ simul ad illustrandum Vernuleium I. C. conducere poterunt, qui de hac sordida reorum, affirmumque eorum veste, & conditione accipi debet.

34 Carceris autem miseras, & arumnas ita graviter, & strictè apud Theodosium Imperatorem, cognomento Magnum, Libanius Sophista repræsentavit, ut eundem lachrymari coegerit; & Cassiodorus, qui carcerem vocat, *Cellam gemituum, tristitia domum, locum perpetua nocte cæcatum. In qua non unum tormentum sustinet reus, qui antequam incurrat necis exitus, à superis probatur absesus. Primum pector ille, collega catenarum abominabili mæore discruciat, auditum alieni gemitus, & lamenta conturbant, gustum ieiunia longa debilitant, tactum pondera præmentia defatigant: lumina diutius tenebris obtusa torpescant. Non est unum clausis exitum, multifaria morte perimitur, qui carceris squalore torquetur.* Quam etiam in rem alij congerunt alia, & Ego non ingrattè hæc pungere volvi, ut simul Pios Principes monitos reddam, suarum esse partium, ut in facinorosos animadvertere, ita de vincis, &

carceratis curam habere; cum Vlpiano docente, *Carcer non ad puniendos, sed ad continendos homines haberi debeat.*

Budæus in not. ad Pand. d. l. si diutino, Tiraq. sup. n. 7. Corraf. 2. misc. c. 20. Cortus 1. indag. c. 19. Edu. Caldeira 3. var. c. 7.

Quintil. lib. 8. c. 3.

Sueton. in August. cap. 32.

Martial. li. 2. epig. 24.

Vernul. in l. Veti sordid. in 39. D. de iniurijs.

Libanius in Orat. de vincis, novis. à Jacob. Gothof. luce donata.

Cassiod. lib. 11. in fin. inform. indulg. vide etiam similit locum Calpur. Flac. apud Me lib. 1. de parric. cap. fin.

Text & DD. in l. omnes 23. C. de pœn. Gomez de delict An. Rober. 1. rer. iud. c. 10. Valerçuel. conf. 164. n. 66.

L. 8. §. solent, de pœn. Cuiac. l. 34. obs. c. 14. hist. for. Rom. lib. 3. c. 14.

Temperandum, prius quàm puniendum.

EMBLEMA LXXI.

*En Fidicen Citharam promptam modulatur ad aurem,
Nec tamen abrumpit, vox licet una cadat.
Sis Fidicen Princeps, nec quando dissonat ulla
Chorda, statim rumpas, sed modulare prius:
Corrige defectus: lapsis concede vicissim
Ut surgant; Regni sic citharedus eris.*

COMMENTARIVS.

ET SI adeò vigiles, ac sollicitos in requirendis, & puniendis fontibus, Principes esse debere, in eo, quod præcessit Emblemate, dixerimus, non tamen ideo intendimus, eos ita in iram accendere, ut pro primis excessibus, ac delictis, quæ summam in se malitiam non habeant, ad ultima supplicia profiliant, extremisvè remedijs utantur, ubi admonèdo, corrigendo, vel temperando, illos, qui à virtutis via in aliquo deflectere visi fuerint, leviori freno, ad meliorem frugem reducere possunt.

Planè enim cum Reges suæ Reipublicæ Medicos esse, supra à Nobis, post alios, traditum sit, medicinæ præceptis obsequi debent, quæ ut Petrus Canonherius latè post Hyppocratem tradit, non nisi in extremis morbis ad extrema remedia deveniunt, illudque Ovidij ad unguem observant,

Sup. Embl. 11. & 21.

Canonh. in Aphor. Polit. 1. tom. pag. 584.

*Omnia prius tentanda sunt, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.*

Quod post Platonem, & alios, eleganter Clemens Alexandrinus, à me alibi translatus, scripsit, inquit, legem non nisi adversus eos, qui iam immedicabiles videntur, & ad extremam iniustitiam provehuntur, ad refecationem, & occisionem procedere. Et non minus eleganter Poëta quidam, cuius latum carmen eò tendit, ut probet, quòd quemadmodum medici, ubi salubribus herbis uti possunt, ad ferrum & unctionem non veniunt, nec pharmacis turbulentis eorum viscera dilacerant: ita Principes & Iudices, donec mitioribus remedijs vitia emendare possunt. Eius verba sunt hæc:

*Ergo truces animos gerere, immansuetaque corda,
Caraque subacta sacre in viscera plebis
Turpe ferumque putes, nec Rege, aut Principe dignum.
Artis Apollineæ multo seu clarus ab usu,
Diversis diversa valeant medicamina morbis,
Nec cunctis Aloen succis admiscet amaram,
Nec semper tetra colocynthide temperat haustus,
Ægra nec immiti ferro mox membra recidit:
Sed donec succis herbisque salubribus ullus
Est locus, & morbo super est spes ulla medendi:
Non flamma, aut ferro lacerat crudeliter artus,
Sed desperato tantum putrentia tabo
Membra secat: ne fortè gravis contagio serpat
Longius, & sanas vitiatas partibus addat:
Haud aliter gladium sine cæde & sanguine gestat
Maxima dos Regum est miti Clementia fronte,
Solaque mortales Dis immortalibus æquat, &c.*

4 Eandem quoque similitudinem graviter premit Natalis Comes. Neque longè abest Seneca, dum sic signatissimè docuit: *Ita legū Præsidem, ei vitatisque Rectorem decet, quantum potest verbis, & his mollibus, ingenia curare. Transeat deinde ad tristiore orationem, qua moneat ad hoc & exprobrat: novissimè ad pœnas, & has leves & revocabiles recurat. Corrigendus est itaque qui peccat, & admonitione, & vi, & molliter, & asperè, meliorque tam sibi, quam alijs faciendus; non sine castigatione, sed sine ira. Quis enim ei, cui medetur, irascitur.*

5 Eadem quoque scansiones hac in re observari debere D. Augustinus insinuat, inquit: *Paratus debet esse homo iustus, & pius patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos optat: ut potius numerus crescat honorum, non ut pari malitia se quisque numero addat malorum.* Et D. Chrysofomus, qui explicans illud D. Pauli: *Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, eiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris.* Sic sapienter

Ovid. 1. Metam.

Plat lib. 9 de legib.
Clem. Alex. lib. 1.
Strom. Fgo de par
tic. lib. 1. c. 1. pag. 3

Poëta vidèd. apud
Canonh. sup. pag.
496.

Natal. Comes lib.
14 histor.

Senec. lib. 1. de ira.
cap. 5.

D. Aug. in serm. de
puer. Centurion.

D. Chrysof. sup.
Paul. ad Galat. 6.

Prover. 29. vers. 1.

subiungit: *Non dixit punite, aut condemnate, sed instruite, vel instaurete, id est monitis ad salutem adducite*; quia, ut Salomon, iuxta Septuaginta Interpretum versionem, edocuit, *Melior vir correptionum, viro lura cervicis, repente enim ardente eo, non est medela*. Quod, ut ibidem noster Salazarius animadvertit, perinde est, ac si diceret, longè meliorem esse ad coercendos aliorum mores virū corripientem benignè, ac leniter, quàm properè ex ira & indignatione, pro quovis excessu ad acerbam punitionem temerè procedentem.

Cicer. in orat. pro Cluent.

Cicero etiam, prudentissimè à Maioribus observatum tradit, ne in omnes milites universim pro qualibet fuga, aut desertione animadverteretur: *Quia potest quidem postea, & miles esse melior, & vir bonus, & civis utilis*; & ut Lupus noster, nunquam satis laudatus, scripsit:

*El Can de buena lei, de buena raza,
Si non cazare oi, mañana caza.*

Cassiod. li. 4. epist. 29.

Et Theodoricus Rex, apud Cassiodorum, Præfectum urbis instruens: *Sibi cordi esse (inquit) post primam culpam nõ statim desiderare vindictã, ad admonitionem potius iussa convertimus: ne sit nostra Æsiris: Et: o nimis, quam lenis patientia non precedat*.

Petra. Sãct. in sym bol. lib. 6. pag. 221.

Et hoc fortè est, quod Clemens VIII. fœlicis recordationis Pont. Max. significare voluit, dum Sylvestro Petra. Sanctia tradente, gladium, lituum sacrum, sive baculum Pastoralem, & lyram in medio eorum pro symbolo accepit, addiciens lemmatis loco, *Nihil ille reliquit*; ut significaret, se omnem tulisse punctum, cum ex Religione, ac iustitia, paterna directione, que per baculum significatur, & rigore iustitiæ, quam gladius designat, veluti ex gravi & acuto foro, temperare gratam regiminis sibi cœlitus commissi harmoniam desiderasset.

Eras. in simil. fol. 2.

Plut. in Moral.

Quint. declam. 184.

D. Chrysof.

Sarisber. in Policr. lib. 4. cap. 8.

Nos autem, ea pictura, quam præfens Emblema exhibet, idem ipsum apertius significamus, citharedum, vel lyricinam ob oculos nostris Principibus proponentes, qui prius quàm musici instrumenti chordam aliquam abiciat, vel rumpat, illam blandè, ac sensim digito, & aure tendit, & temperat, & paulatim ad optatum cum alijs concentum reducere curat. Ut sic, vel hoc exemplo communiti, idem in subditis corrigendis, & temperandis imitari contentur. Quam similitudinem inter suas recensuit Erasmus, eam à Plutarcho mutuatus, & antea, ipsa quoque usum Quintilianum reperio, & D. Chrysostemum, qui ex eadem Musicæ disciplina, sic se habere debere eos, qui alijs præfunt, ostendit, *Vt neque nervum ita intendant, ut rumpant, neque remittant ultra modum, ne harmonia concentum ladant*. Et Ioan. Sarisberiensis, qui eandem exactius cæteris profecquitur, & Trajanum Imperatorem ea usum scribit. Dicebat enim, infantum esse, hac chordarum tensione magis quam ruptura, non procurare ubi harmoniam, quemadmodum si quis oculos habens lippientes, eos malit effodere, quàm curare. Unguesque, si aciores fuerint, resecandos esse, non avellendos.

D. Sebast. Covarr. in Thef. verb. Harp. p. 2, fol. 462.

Fuit enim semper lyra, cuiuscumque illam finxeris formæ, sed præfertim ea, quàm nos vulgò *Harpam* vocamus (quòd ut Covarruvias ait, raptim tactis per digitos chordis pulsetur) humanæ vitæ aptissimi-

num hieroglyphicum, iuxta Pierij Valeriani doctrinam, & aptius, Republicæ moderationis, in qua, ut in lyra, unusquisque ex subditis suum locū tenet decenter sortitus, & ex omnibus, licet diversæ proportionis, & soni, qui illam congruè temperare, ac pulsare didicerit Princeps, melodiam, & suavem quandam harmoniam, & consonantiā elicere poterit. Quod optimè noster Saavedra novissimè in quodam ex suis symbolis docet, & latè prosequitur, lyram eandem depingens, cum lemmate, *Majora minoribus consonant*, eo admonens Reges, qualiter se cū diversis vassallis, & populis, quibus dominantur, gerere debeant; sicuti Nos nunc, qui aliorum (ut apparet) tendimus, qualiter prius eos corrigere, & dirigere, quàm abiicere, vel disrumpere.

Pier. lib. 47. fol. 348.

Saaved. Empr 61. ex pag. 464. & vide omnino Plut. r. in tractat. de Reb. public. pag. milii 109.

Claudian. in Mal. Theod.

Tacit. 13. Annal.

Idem in Agric.

Senec. lib. 1. de clement. cap. 14.

D. Chrysoft. in homil. ad popul. Antioch.

L. 3. tit. 1. par. 1.

----- Peragit tranquilla potestas,
Quod violenta nequit, mandataque fortius urget.

Et ut Tacitus inquit: *In tempore visus remedijs delicta accenduntur*; unde ipso etiam monente: *Parvis peccatis veniam dare Principem convenit, magnis severitatem commodare, nec pœna semper, sed sapius pœnitentiæ contentum, omnia scire, non omnia exequi*. Et non solum nostri Emblematis lyricinam imitari, sed, ut cum Seneca loquar, officium suum idem esse, quod bonorum parentum putare: *Qui obiurgare liberos nonnunquam blandè, nonnunquam minaciter solent, aliquando admonere etiam verberibus. Numquid aliquis sanus filium ad primam offensam exhiberet? Nisi magna, & multa inturia patientiam eviderint, nisi plus est quod timeat, quàm quod damnet, non accedit ad decretorium silium. Multa ante tentat, quibus dubiam in dalem, & peiore loco iam positam revocet: simul deplorata est, ultima experitur. Nemo ad supplicia exigenda pervenit, nisi qui remedia consumpsit. Hoc quod parenti, etiam Principi faciendum est, quæ appellavimus Patrem Patriæ, non adulatione vana adducti.*

Quinimò in eandem rem, humanos Reges, ac Iudices, divini imitatores esse oportere, D. Chrysostonius his verbis hortatur: *Iudices cum latrones cœperint, & sacrilegos, non quomodo ipsos reddant meliores considerant; sed quomodo ab ipsis peccatorum pœnas exigant. Deus autem contrà, cum aliquem reperit peccantem, non considerat quomodo summat supplicium, sed quomodo ipsum erigat, & meliorem faciat, & in futurum inexpugnabilem. Itaque & Iudex pariter & Medicus, & Magister est Deus. Etenim tanquam Iudex examinat, & tanquam Medicus corrigit, & tanquam Magister docet, prævaricatos in omnem disciplinam inducens.*

Ad ipsum quoque nostri Emblematis documentum, & temperamentum respicit celebris quædam lex Regis Nostri Alfonsi X. ubi postquam præmijs & pœnis cōtineri in officio homines docuit, utrumque attentè, & prudenter temperari debere, sic subdidit: *Por esso ovo y menester temperamiento, assi como fazer bien do conviene, è como, è quando: è et rosi en saber refrenar el mal, è tollerlo, è escaamentarlo en los tiempos, è en las sazones que es menester, catando los fechos quales son, è quien los fazen, è de que manera, è en quales lugares.*

Origen. hom. 4. in
lib. Iud.

Et illud, quod tradit Origenes, explicans victorias, quas de Philisthæis Aod portavit in gladio, & Sanguar in vomere aratri, sexcentos eorum percutiens, ut in Iudicū libro narratur, inquit enim ex hoc significari, posse fieri, ut Ecclesie Iudex non semper gladium proferat in correctionem delinquentium; *Sed imitetur Agricoltam, velut aratro sulcans animam nostram terram; & sapius elementi monitione rescindens, ut aptet eam suscipiendis seminibus.*

D. Græg. hom. 21:
sup. Ez ech:

Neque aliud sensit D. Gregorius, loquens de temperamento Prælati in subditis castigandis, in hæc verba: *Tanta debet esse discretio Prælati, ut nec disciplina nimia, nec ipsa quoque misericordia sit remissa: ne si inordinate culpa dimittitur; is, qui est culpabilis, in reatu gravius adstringatur. Et rursus si culpa immoderate retinetur, tanto qui corrigitur deterior fiat; quanto erga se nihil benignitatis gratia agi considerat. Exhibenda itaque est pravis asperitas in ostensione; charitas in mente; ut & dura ostensio delinquentem coerceat, & charitatis custodia mercedem mansuetudinis non amittat.*

Gratian. in c. licet
1. & 2. c. discipli-
na, c. vera iustitia,
cum alijs, 45. dist.
latè Luc. de Penn.
in I. r. C. de cler.
lib. 12. & Valenz.
conf. 164. ex n. 72.

Idem quoque Sanctus; & Leo Papa, sæpè eandem doctrinam repetunt, & magis esse expectandos, & corripiendos delinquentes, quam illico puniendos: *Plurique apud corrigendos agere debere benevolentiam, quam severitatem, plus cohortationem, quam comminationem, plus charitatem, quam potestatem, pluribus alijs locis ostendunt, quæ quia apud Gratianum, & alios obvia sunt, peculiariter referre non est necesse. Sicuti neque illa Ecclesiastici, & Evangelij loca, de fraterna correctione, gradibusque eius agentia, que integro tractatu Bernardinus Arevalentis prosequitur. Et signanter Concilium Tridentinū, Episcopos monens, qualiter se in suorum subditorum correctione habere debeant, & statim subiiciens: Cum sæpè plus erga corrigendos agat benevolentia, quam austeritas; plus exhortatio, quam comminatio, plus charitas, quam potestas. Sin autem ob delicti gravitatem virga opus sit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia iudicium; cum lenitate severitas adhibenda est. Ut sine asperitate disciplina populis salutaris, ac necessaria conservetur, & qui correcti fuerint emendantur, aut si respicere noluerint, ceteri, salubri in eos animadversionis exemplo, à vitijs deterreantur. Cum sit diligentis, & p̄ simul Pastoris officium, morbis ovium levia primùm adhibere fomenta, post, ubi morbi gravitas ita postulet, ad graviora & acriora remedia descendere: sin autè ne ea quidem proficiant, illis submovendis ceteras saltè oves contagionis periculo liberare.*

Eccles. 19. Matth.
18. Trident. sess.
13. de reform.

Eraf. lib. 3. Apoph:

Quibus etiam illud Demonaxcis addi potest, qui ut Erasimus in suis Apophthegm. tradit, subinde suadebat, non facile irascendū hominibus, si delinquerēt; sed potius corrigenda esse vitia, Medicorū exēplo, qui nō indignantur agrotis, sed morbum sanant, Apollonius quoque apud eundem dicere solitus erat, quod quisquis erga levia errata, vehementius, quam par est, irascitur, delinquentem non finit inter culpam extremam, & mediocrem quid intersit dignoscere.

Lud. Vives de cō-
cord. & discord.
lib 3. Seneca latè
hanc Cinnæ hitto-
riam referēs, lib. 1.
de clemen. c. 9.

Et Ludovicus Vives, post Senecam, & alios, de Augusto Casare narrat, hoc prudentiæ, & clementiæ temperamento in corripendis, & expectandis plurimis, quos tanquam sibi infestos perdere potuit, sibi

eosdē ex hostibus amicos fecisse, ut Domitios, Mesallas, Asinius, Cicerones, Cocceios, Sallustios, Duellios, & postremò Lucium Cinnā, qui ipsum Cæsarem sacrificantem adoriri statuerat, & ad aras seu victimam quandam immolare. Huic enim, ad se vocato, quæ comperisset ostendit; Tacenti, & manifestò suum scelus fatenti, ei vitam, fortunas, dignitatem, & alia in civitate præclara dixit se donare, ut ex eo die inciperet inter eos amicitia; quod ita adeptus fuit, ut eundem dum vixit, fidelissimum amicissimūque expertus, & à moriente ex asse hæres scriptus fuerit. Latinus etiā Pacatus in Theodosio Magno clementiam commendat, qua Maximum Tyrannum, affectati Imperij reum, tanti que delicti, & mendacij, quo illud patrauerat, proprio ore, præsentē, & interrogante eodem Imperatore, cōfessum, adhuc dimittere voluit, nisi populus illum ad supplicium rapuisset. Et Nazarius idem valdē commendat in Constantino Augusto, his verbis: *Quod erat consentaneum clementia tue, experiebaris remedia molliora, ut quod leniri, quam refecare malles, mitior medicina sanaret.*

Lar. Pacat. in Panegir. ad Theodof.

18 Parem quoque clementiam, & prudentiam Maximilianus I. in corrigendo, & contegendo cuiusdā sui Aulici furto observavit, cuius facti lepidam narrationē latē Camerarius, & Pontanus recensent. Possentque Progenitorum, & successorum eiusdem Imperatoris, Austriaeque familiæ, plura alia exempla referre, nisi iā ea Gerardus de Roo, & Nicolaus Vernuleus præoccupassent, maluisse Magnos hos Principes inquietantes, beneficijs indulgentiaque, quam severioribus remedijs, subditorum suorum ingenia experiri. Et hinc potentes esse, quia leviora, quam acriora consilia malunt, & apud eos, culpam confiteri, est veniam impetrare.

Camer. i. tom. sub cif. cap. 65. Pötan. in bellar. Attic. 2. p. cap. 29. pag. 53.

Gerar. de Roo lib. 5. in Austr. pag. 187 Vern. de virt. gēt. Austr. cap. 4.

9 Quod Rex noster Potētissimus, & Benignissimus D. Philippus IV. quē Deus incolumen servet, novo quodam & heroico exēplo novissimē etiā manifestavit, cuius vel sola insinuatio pro relatione sufficiet, & insigne documentū posteris erit, ut mitius delicta eorū accipiāt, qui aliās moribus, & vitæ integritate summa claruerunt, aut maiorū suorū egregijs meritis illustrati, spem melioris frugis in posterum præbent, quāvis in aliquo fortē fortuna peccaverint, & à recto virtutis, proprijev sanguinis tramite, deviasse cōperti sint. Memores doctrinæ Simonidis, apud Stobæū, qui neminē profus esse dixit, qui aliquādo in aliquod malū, vel crimen non prolabatur. Et contra naturā penē esse, ut quis sine peccato aliquo vitā tranfigat, vel, ut est in Adagio, *Sine crimine vivat, aut omnibus horis sapiat.* Prout & nostra etiā Canonica & Civilia iura demonstrāt, hinc nō solum permittentia, verum & suadētia, primis peccatis facilius veniam indulgeri debere, & ex ante actæ vitæ indole, sequentis emendationem coniectari sperarique posse.

Erasm. in Adag. pag. 263.

C. unum oratoriū, §. nomine, 25. dist. ubi gloss. l. nō omnes, in princip. ubi DD. de re milit.

0 Qua de re plura, ad nausēam usque Tiraq. congestis. Inter alia exēpla, illud Ciceronis adducens, qui se Consulē C. Pisonem defendisse gloriatur, quia Consul fortis, constansque fuerat, & relatis alijs, ob id ipsum quoque absolutis, subiungit: *Semper graves, & sapientes Iudices in rebus iudicandis, quid utilitas civitatis, quid communis salus, quid Reipublica tempora poscerent, cogitaverunt.*

Tiraq. de pœn. tēper. caus. 49. & 51. Cicer. in orat. pro Flacco.

Quintil. declam.
310.
Idem lib. 7. inst. o-
rat. cap. de qualitat.

Tull. 1. Rhetor. ad
Heren.

Muret. lib. 4. var.
cap. ult.

Petr. Herod. lib. 9.
rer. iud. tit. 5. c. 2.

Cassiod.

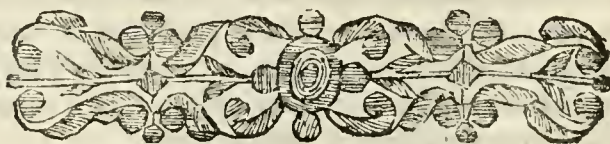
Valenc. conf. 164.
num. 62.

Docente enim Quintiliano: *Quaecumque crimen donari meritis, donari virtuti potest.* Et inde, ut ipse idem alibi tradit, communiter apud Oratores locus ille receptus fuit, quem *Deprecationem* vocant, quo *In Senatu, & apud populum, apud Principem, & ubicunque Iuris elementia est, uti solent. In qua plurimum valent ex ipso, qui reus est, haec tria in vita precedente, si innocens, si bene meritus, si spes in futurum innocenter vitari, & in aliquo usui futuri.*

Et ante Quintilianū Tullius, sive Cornificius, aut quisquis ille fuit, qui Rhetoricorum ad Herennium libros vulgavit: *Deprecatio est (ait) cum peccasse, & consultò reus fecisse confitetur: & tamen postulat, ut sui misereatur. Hoc in iudicio non potest ferè usu venire, nisi quando pro eo dimimus, cuius multa recta esse constat. Et iterum: Deprecatione. (inquit) utemur, cum fatebimur nos peccasse: neque id imprudenter, aut fortuito, aut necessario fecisse dicemus: & tamen ignosci nobis postulamus. Hic ignoscendi ratio quaritur ex his locis. Si plura, aut maiora officia, quam maleficia videbuntur constare: si qua virtus, aut Nobilitas erit, in eo qui supplicavit: si qua spes erit usui futura, si sine supplicio discesserit: si ille supplex, mansuetus, & misericors in potestatibus ostendatur fuisse.*

Harumque rerum omnium ponderationem Persæ, ad eò necessariam in Principibus iudicarunt, ut etiam reo non petente, nec deprecante, peculiari lege apud eos caveretur, ut cum quis in iudicio argueretur, delictum aliquod perpetrasse, non tamen statim condemnaretur, sed prius ex iudicantis officio, inquiriretur diligentissimè in omnem illius vitam, inireturque ratio, plura ne turpius, & flagitiosè, an bene laudabiliterque gessisset. Tum, si vincebat turpium numerus, condemnabatur, sin præponderabantur honestis turpia, absolvebatur. Cogitabant enim non esse, ut paulò ante retulimus, humanarum virium, rectum cursum perpetuò tenere; habendosque pro bonis viris eos, non qui nunquam peccarent, sed qui sapius honestè agerent. Quam legem refert, & eximiè laudat M. Antonius Muretus, dignissimam censens, ut ab omnibus cognoscatur, & exequatur. Et Petrus Herodius, exempla Arbazis erga Blesim, & Darij circa Sandozem, ob hanc computationem, & veluti Lyrae nostri Emblematis temperationem, adducens. Ad quam referendum quoque est illud Cassiodori, ita sub persona sui Regis Theodorici, reliquos admonentis: *Quapropter casibus asperis, præstandum est sub iustitie laude moderamen: ut nec vindictam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam.* Et doctrina Nostri Salmanticensis Episcopi Valencuelæ, quod pœnali legi non derogatur, ignoscendo ei, qui multum alias meruisse, & servisse comperitur.

(* * *)

Iterata culpa, gravius punienda.

EMBLEMA LXXII.

*Lacerat Apis prædura stimulans cuspide
Fucum, qui cellis mella segnis arripit:
Nec sinit acris geminare culpam, duraq;
Spicula retorquet. Clarus ensis ferrea
Sollicitet arma; iterata telis crimina
Reges fatigent. Sordet accincta Pietas.*

COMMENTARIVS.

A sanè est humanæ naturæ conditio, ut quemadmodû in virtutibus nemo repenti fit summus, neque ad eas nisi de gradu in gradum, ac veluti per scalas ascenditur, ut Regius admonet Psaltes, inquiens: *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* Et Laurent. Iustinianus, demonstrans, nullû, nisi ex ordinato progressu, ad perfectionem cuiuscunque artis attingere valere, necnon & illa Proverbialis sententia, quæ docuit, *Nemo primo quoque die fit doctus*, quam Ioannes Girardus hoc disticho expressit:

*An non est vulgò (quod verum est) audio dici,
Primo quoque die nemo Magister erit?*

Ita quoque in vitijs, per eosdè gradus in deteriora prolabimur, ne-

Psalm. 80. 8.

Laur. Iustin. lib. de
obed. cap. 27.

Eraf. in hoc Adag.
pag. 203.

Psal. 41. v. 8.

Eras. in Adag.
pag. 481.

Æschil. in supplic.

Delr. in Adag. sacr.
2. tom. pag. 46.D. Naz. in laud.
vitæ solit.Eras. in Adag.
pag. 295.Cap. semel, de re
gul. iur. in 6. Tiraq.
de poen. tēp. caus.
51. ex n. 156. & plu-
res alij apud Alvar
Velas. in axiom.
iur. litt. M. n. 29.

Iuven. satyr. 2.

Quintil. si is est, in
uecliam. cui titulus
*Paries palmatus.*Cap. cum non ab
homine, de iudic.Cassiod. li. 2. epist.
14. & lib. 4. ep. 29.

que eo quo cœperunt consistere solent, sed ubi semel aberrare cœpi-
mus, in præceptis inuis, abyssusque abyssum invocat, ut ab eodē etiā Re-
gio Vate docemur, cuius doctrina pariter in Adagium pertransijt, ut
ex Erasmi collectaneis apparet. Et licet vulgo usurpari soleat, ad de-
notandum calamitatem, aliam semper vocare calamitatem. Quod a-
lij *Malorum Hyaram* dixerunt, & cum illo Æschyli convenit,

*Malorum agmen huc fluminis instar irruit,
Damni profundum pelagus non navigabile.*

Adhuc tamen, ut bene pius & doctus Martinus Delrius animadvertit,
de effrenatis etiam peccatoribus illud usurpare possumus, qui ex uno
scelere ruunt in aliud. Et iuxta D. Naz. anzem sententiā: *Citius quis*
exigui vitij magnā hauserit copiam, quam paulatim immensa virtutis: quid-
dem & mellis, vel modicum absinthii: suam illico impertit amaritudinem:
mel autē, ne si laplo quidem amplius fuerit, suam absinthio impartiat dul-
cedinē: & parvus lapillus avulsus, flumen universum declivia in loca tra-
xerit: reprimere verò, aut retrahere vix possit, vel firmis: ma munitione ac
moles. Unde occasione alij Adagio præstant, *Semel malus semper pra-*
sumitur malus, quod, ultra Erasimum, plurimis iuris utriusque locis, &
Auctorū doctrinis probari, & illustrari potest, latè a Tiraq. & alijs cō-
gestis. Sed melius, & ad rem nostrā aptius ex Cicerone in orat. pro Plu-
bio Sylla, ubi *Omibus* (inquit) *in rebus iudices, quæ graviores maiore; q;*
sunt, quid quisque voluerit, cogitaverit, admiserit, non ex crimine, sed ex
moribus eius qui arguitur, est ponderandū: neque enim potest quisquis no-
strum subito fingi: nec cuiusque repente vita mutari, aut natura converti.
Nemo repente fit summus, nemo repente turpissimus. Quæ ultima verba a
Cicerone mutuatus videtur Iuvenalis, dum similiter dixit:

*Nemo repente fit turpissimus: accipiente
Paulatim, qui longa domi redimicula linunt.*

Eisq̄ue concinnens Quintilianus, quemdam parricidij impetum, vel
ex sola hac consideratione liberandum intendit; quod nō potuerit ad
tam immane factus pervenire, qui nunquā in alijs, etiam minoribus,
deliquisse compertus fuit; eius verba sic habēt: *Quis enim peravit, quid*
flagitiosè, quia imp. è fecerit, per quæ se parriciam scelerata promiserit? Inno-
cētia per gradus certos ab homine disceat, & ne in maximis trepidet auda-
cia, dsu in minoribus colligit. Nemo inde cœpit, quod incredibile est percesse

Quo fit, ut licet in præcedenti Emblemate iuste dicere potuerimus,
primis aliquando sceleribus veniā concedi posse, ubi tamen, quæ fue-
rant vitia, mores fiunt, & ex delinquentis natura, aut conditione colligunt;
ex alijs in alia prorumpere solitum, tunc veniæ locus esse nō de-
beat, neque expectari, ut in profundum malorum deducatur, ut aliàs
quædam Decretalis scripsit: *Quando* (ut bene inquit Cassiodorus) *ge-*
nus pretatis est in illos diffringere, qui contra naturæ legumvè ordinem,
sceleratis se docentur actionibus miscuisse; nec venia debeat habere locum,
qui delinquit admonitus.

Sordet enim accincta Pietas, quæ enormibus, vel iteratis sceleribus
parcit, & qui in primis ignoscendis, laudē mereri potuit, si repetus cō-

niveat, ignoscendo malis, bonos perditū ibit, & seipsum, totāque Rē-
publicam, sub hac impunitate in discrimen deducet. Monēte quippē,
ultra plures alios, Arnulpho Episcopo Lexovienti: *Sicut disciplina cau-*
telam, sic insolentem pronior indulgentia creat audaciam; & in augmenta
facinorum profilitur, quoties secuta impunitate peccatur. Metus enim
supplicij, scelerosos in officio continet: quo amoto, aut negligentius
obito, increfcit ferocia, & sceleratē agendi libido. Verissimēque Ci-
cero dixit, *Maximam esse illecebram peccandi, impunitatis spem.*

Arnulf. in epist. ad
Alex. Pap. fol. 47.

8 Vnde, qui talis esse cōpertus fuerit, ut præclarē Synesius Cyrenē-
sis Episcopus tradidit: *Tanquam membrum incurabile recidendum à no-*
bis: ut ne societate etiam quod sanum est, corrumpatur; nam labes propaga-
tur & serpit, & qui tangit sceleratum, etiam contagionem sentit. Et ean-
dem ob rem, non absque ratione, ut Plutarchus memorat, Lacedæ-
monij cuiusdam Apophthegma laudatur, apud quem cum Charillus
Rex summis laudibus efferretur: *Quomodo (inquit) bonus est, qui ne in*
malos quidem acerbus sit?

Cicer. in orat. pro
Milone.

Synes. epist. 58.

Plutarc. in Apoph.
Lacon.

9 Quam disciplinam Hadrianus Iunius, post Suidā, egregio Emble-
mate insinuavit, geminas muscipulas pingēs, quibus inclusæ sint feles;
Murium idē agmine liberē choreas coram ipsis circumquaque ducē-
te, sub lēmate, *Impunitas ferocia parēs; & his quæ sequūtur carminibus:*

Iun. Embl. 4.

Insultant parvula hinc natio musculi,

Clausis muscipula carcere felibus.

Sublatoque metu fortē periculi

Crescit tunc animus degeneri insolens.

10 Ego verō idem intentum premens, & quā sit iustum, & conveniēs
repeitis peccatis non connivere, Regibus, ac cæteris, qui Reipublicæ
clavum tenent, insinuare desiderans, præfenti hoc, quod vides, Emble-
mate, Apes aculeatas propono, fucos acriter à suis arcentes præsepi-
bus, ut Magnus inquit Poëta. Quarū talis esse fertur natura, ut ignavū
hoc pecus, quod suis operosis mellificijs plurimū nocet, pro primo fur-
to mellis, leniter expellere contētæ sint, mox autē cum clementia nō
succedit, ad ipsum sine alia venia interficiendū, procedāt. Quod Plin.
latis ostendit, dum inquit: *Certum esse tardantes fucos ab apibus sine cle-*
mentia puniri, & interfici.

Virgil. 4. Georg.

Plin. lib. 11. cap. 11
& 17.

11 Sed apertius Ælianus, cuius integrum caput de hac re agens, quo-
niam valdē ad nostrā conducit, transcribere libet, & sic habet: *Fucus,*
qui inter apes nascitur, de die inter mellarias cellas abditus manet, nocte
verō, cum apes dormire observaverit, eorum opera invadit, vastatque al-
veos. Hoc illæ cum intellexerunt, plurimæ enim apium dormiunt, nempe
desesse, pauca verō excubant. Cum viderint furem, verberant eum modicè
& leniter, expelluntque alis, & in exilium proiciunt. Iste verō non ob id
corrigitur, sua natura piger, & vorax est, duobus malis præditus intra fa-
vos se abscondit. Ut verō ad passionem apes profecta sunt, ille rursus opus
invadens, quod suum est facit, confertit se melle, & depopulatur thesauros
dulceis apum. Eæ ex passione redeuntes, cum ei occurrerint, non amplius
leniter eum verberant, neque tanquam essent eum in exilium eiecturæ, sed

Ælian. lib. hist.
abim. mihi 16. c.
32. pag. 520. & seq.

asperè aculeis invadentes, percutiunt latronem: nec amplius mulctatur increpationibus, sed voracitatis, & gula nimia pœnas vita persolvit. Apianrij hæc dicunt, & mihi persuadent.

Demosth. adv. Andro-
tion.

Pet. Matth. histor.
Frâc. lib. 6. narrat.
4. pag. mihi 2. par-
tis 156.

D. Greg in explan.
4. Psal. poenit.

Curt. lib. 6. c. 15.

Plutar. in præcept.
polit. pag. mihi 39

Hæc cum Apes faciant, hæc cum Fuci patiâtur, satis mihi expressisse videor, quid prudentes Reges facere, quid vè iterato peccantes perpeti debeant, quibus præcedens venia, sive abolitio, nō denuò peccādi incentivum, sed cautius sanctiusque vivendi monumentum præstare debuit. Nam secundum Demosthenem: *Non utique quia sæpè peccatū est, propterea vetera peccata novis nunc cumianda sunt. Quem locū Petrus Matthæus adducit, referens exemplum Ducis de Biron sub Henrico IV. Galliarum Rege proditoris convicti, & damnati, & sic, secundum traductionē Italicam, inquit: Doveva il perdono condurlo al pentimento, è non haveva à precipitarsi à nuove infedeltà, che non potrebono, ne remittersi, ne perdonarsi, per haver multo fallato, senza pena. Non si devono continuare i mancamenti, l'ultimo paga tutti precedenti.*

Quod iuvat id, quod in simili de quolibet peccatore in peccata iam antea confessa, & per absolutionem remissa, recidivante, piè & signatè D. Gregorius admonuit, sic inquit: *Illorum sacrificium Deus non accipit, qui iachrymis quæ in se compunctiōnis abluūt, sed iisdem, à quibus ante mundati videntur, peccatorum maculis, in id ipsum revertentes, sordescunt. De talibus enim scriptum est, qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuū, qui per pœnitentiā mundatur à peccato: quæ si cōtingit, eadem qua punierat iterando peccata committere, nihil contulisse videtur adhibita satisfactiōnis lavatio, quæ maculavit in honestis iterata facinoris turpitudine, &c.* Quibus addo, talia interdum delicta cōtingere posse, ut nulla, quantumvis generali abolitio, comprehēdi debeant, & pro primo quoque facto asperū & abscissum Principis cuiuslibet, etiā valdè pij iudicium, & supplicium expostulent, ut Nicomachus apud Curtium de Philotæ in Alexandrum coniuratione agens, eidem Alexandro his verbis iusalit: *Ille enim semper insidiari tibi poterit. Tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Neque est quod existimes eum, qui tantū facinus ausus est, venia posse mutari. Scit eos qui misericordiam consumserunt, amplius sperare non posse. Quædam beneficia odimus. Meruisse mortē confiteri pudet, superest ut malit videri iniuriam accepisse, quàm vitam.*

Et in hoc tendēs Plutarchus, in primis, vel parvis delictis, sive querelis, Reges & Magistratus digladiantiū in palestris more, manus facijs devinctas habere desiderat, quo non evadat in gravius malū certamē, sed plagam infligat mollē & lenem, in iteratis, vel atrocioribus, atrocem quoque percussionē suadet. Prout & Calsiodorus, qui comitē Provinciæ instruens, qualiter concessa sibi gladij potestate uti debeat, sic elegātissimè, & ad id, de quo agimus aptissimè, loquitur: *Scito puniendi remediū datum tibi pro salute cunctorum. Arma ista iuris sunt nō furoris. Hæc ostentatio nimirum est cōtra noxios instituta, ut plus terror corrigat, quàm pœna consumat. Claudantur nexibus catenarū, quos levitū criminū pulsat invidia. Signa tua Abactores timeant, fures pavecant, latrones perhorreant. Innocentia tantum lata respiciat, dum sibi auxilia venisse credit, qua legum disciplina transmisit, &c.*

Noxæ sit æqua punitio.

EMBLEMA LXXIII.

*Et ne ob vas fractum servum demergis in undas
Pollion? O dignè Cesaris ira flagrat.
Sit servus quamvis, hominem tamen esse memento,
Et culpis pœnas esse decere pares.*

COMMENTARIUS.

M T S I pœnas à fontibus exigi tot rationes, exempla, ac testimonia suadeât, quot in superioribus vidimus, eadem tamen simul exposcunt, ut delictis commensurentur, & illicitè facta competenti, non super excedente vindicta, puniantur, nec ulterius progrediatur supplicium, quàm reperiatur commissum. Vnde & Moyse inter alias Deuteronomij leges, illam reliquit: *Pro mensura delicti erit plagarum modus.* Eandemque in iusto Dei iudicio observari D. Ioan. ostendit, in sua Apocalypsi, sic inquit: *Quantum glorificavit se, & in delicijs suis, tantum date illi tormentum, & lætium.*

Et Horatius, Stoicorum delirium reprehendens, qui omnia peccata æqualia esse contendebant, postquàm hoc multis rationibus impugnavit, inde deducit, eorum etiam supplicia inæqualia esse debere, aiens:

*Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas,
Nec sanctica dignum, horribili sedere flagello.*

L. licitatio, §. quod illicitè, D. de publ. l. sancimus, C. de pœn. cum multis alijs apud Velsc. in axiom. lit. P.

L. respiciendū 11. D. de pœn.

Deuter. 25.

Apocal. 18.

Horat lib. 1. saty. 3 & de hoc paradoxo vide Cicer. parad. 4. & Berneg. ad Tacit. q. 61.

Ovidius in Trist.

Seneca lib. 1. de
clement. c. 14. in
fine.

Idem in Hercul.
Furent.

Mench. quest. ill.
c. 8. n. 51. & c. 24.
n. 17. Menoch. de
arbitr. lib. 1. q. 90.
n. 38. Farin. in pra-
xi, q. 4. n. 10. & q.
17. n. 9. & alij plu-
res ap. Velasc. ubi
sup.

Tull. lib. 3. de le-
gib.

Ego de Parric. lib.
1. c. 20. pag. 87.
Phil. Iud. in lib. de
proccm. & poen.

Guill. Forn. 1. fel.
cap. 15.

Toto tit. quod quis
que iur. 1. qui crimi-
nen, C. qui arcuf.
poss. cū alijs apud
Velasc. d. litter. P.
num. 241.

Aristot. 5. Ethic. &
Lāgl. 7. semest. 15.

Ovid. lib. 1. de art.
amand. Ælian. de
var. hist. lib. 13. c.
24. Valer. Max. li.
8 c. 6.

Iud. 1. Esther 7.

Sen. in proccm. lib.
10. contr. Quintil.
declam. 9.

Cassiod. li. 9. ep. 9.

Sup. Embl. 70.

Ovidius quoque, & si se deliquisse nō inficiaretur, excessum tamē pu-
nitionis ex eadem hac ratione deprecabatur, dum in Tristibus inquit:

Tutius exilium, paulòque quietius oro,

Vt par delicto sit mea poena suo.

Et Seneca, hoc ad eò certum esse inquit: *Vt propè sit, quòd iniquè pu-
niat, qui (nimis). Quod perinde est, ac si diceret, videri iniuste, & sine
causa punire, qui modum excedit, potest enim æquitas esse in causa;
iniquitas in modo, arque excessu. Vnde & in Tragœdijs sic habet:*

Iudex futurus, sanguine humano abstine:

Quicumque regnas, scelera taxantur modo

Maiore nostra.

Extantque in eiusdem moniti comprobationem, innumera alia Iu-
ris-Consultorum, & bonorum Auctorum testimonia, quæ nunc missa
faciamus, cum apud Menchacam, Menochium, Farinacium, & alios vi-
deri possint, M. Tullium pro multis adduxisse contenti, qui non so-
lùm noxiæ parem esse poenam oportere, nos docuit, verum & illud
etiam curandum: *Vt in suo quis vitio pleciatur, & vis capite, & avaritia
multa, honoris cupiditas ignominia, & parentum, id est, natura violatio,
naturalium omnium bonorum privatione sanciat. Cuius loci Ego de
Parricidijs loquens, mentionem feci, & simul alterius Philonis Iudæi,
qui sic habet: In ipsi sunt Nomotheta, qui non aquas pro dignitate cuius-
que flagitij animadversione statuunt, qui vi pecuniam, vulnere infamiam,
cæli exilium, furto vincula munitantur.*

Quasi disparia illa, dissentaneaque suppliciorum genera, benæ mo-
rata, atque instituta civitati parum convenient, ut doctè Guillelmus
Fornierius animadvertit, & Nostri passim Iuris-Consulti, quibus nul-
lum frequentius esse solet proloquium, quàm *In eo quem puniri debere,
in quo deliquit. Sumtum, ut apparet, ex illo Rhadamantis iudicio,
quod post Aristotelem valdè laudat, & ornat Ianus Lāglæus, qui Ta-
lionis legem induxit, censens nimirum, quod*

Si quod quisque fecit, idem patiatur & ipse,

Id inslum fiet denique iudicium.

Cuius in Perillo, & alijs exempla, Profanæ nos passim litteræ do-
cēt, & Sacræ in Adonibezecho, & Amano. Et eorundē iustitiā extol-
lens Seneca, sic ait: *Sunt Dij immortales lenti quidem, sed certi vindices
generis humani, & magna exempla in caput inveniuntur regerunt: ut
iustissima patiendi vice, quod quisque alieno excogitavit supplicio, sæpè ex-
cipiat suo. Et adhuc magis ad rem, quam intendimus, Quintilianus, his
verbis: Quid æquius excogitari, quid iustius potest? Grassatus aliquis est
ferro, præbeat ipse cervices. Miscuit noxium virus: refundatur in suum
facinus auctorem. Oculos rapuit, effodit, reddat de sua cecitate solatium.
Cassiodorus: Poena ista peccati est, ut unusquisque in se recipere possit,
quod in alios protervus exercuit. Quibus & alia adrident, quæ supra
aliud agentes commenti sumus.*

Et in utramque proportionem, seu commensurationem respiciens,

Natalis Comes, sic prudentissime ex Medicorum imitatione, & cum omnium Politicorum Schola concludens: Nam profectò gravibus erroribus gravia supplicia conveniunt, levibus levia. Nam sicut gravissimis molestissimisque morbis, levissima pharmaca non conveniunt, quòd ea magis irriterent, quam mitigent vim morbi; sic levia supplicia, si gravissimis sceleribus iniungantur, sit impunitus quaedam, & quasi licentia ad eadem flagitia, cum scelestos faciant cautiores, & non timidiores. Singravia pharmaca levissimis morbis adhibeantur, universi corporis salus in magnum discrimen, ac periculum iniicitur. Quod ipsum sit in civitatibus agitandibus, & in omni Republica. Impunitas enim sit licentia scelerum: er. delictas impellit cives ad res novas, & defectionem.

7 Natali consonans Guiciardinus, per quam perniciosum esse inquit: *Fertorem medicinam adhibere, quàm aut morbi natura, aut aegroti vires ferre possint.* Et Petrus Andreas Canonherus, Aphorismo Hippocratus harena, similiter docet, *Quòd quemadmodum diæta, victus tenuis, & exquisitus, morbis, ubi non conveniunt, sunt periculosa, & molesta: sic pœna, quæ delictis non conformantur, & quibus non conveniunt instigantur, sunt civibus perniciosi.*

8 Quam doctrinam, ut nostris Nos Regibus insinuemus, aptè, ut arbitror, præsentis Emblematis Iconem eidem conspiciendam proponamus, quæ historiam Vedij Pollionis à Dione, Plinio, & alijs, litteris traditam representat, apud quem cum Augustus Cæsar cœnaret, & servus forte crystallinum vas confregisset, sævientis Vedij iussu, murenarum pabulo damnatus, in Vivarium earum perferebatur. Is, cum ducentarum manus effugisset, se ad Augusti pedes provolvit, id unam petens, ut alio mortis genere periret; hoc enim tum durissimùm, tum eo tempore mitatissimùm erat, cum in more esset, elum, ac piscinas murenarum in delicijs habere, ipsarumque, ut pinguiores, ac suaviores essent, humana carne, dominis spectantibus, pascere, ut latius Horatii, & Iuvenalis Expositores, & alij Auctores enarrant. Augustus autem, ut mortis causam, genitque intellexit, & pro tam exiguo delicto, tam gravem pœnam indici. Solvi servum iussit, virgulaque omnia Pollionis Chrystallina confregit, vivariaque everti mandavit, sic indicans, illam Pollionis levitiam sibi admodum displ.uisse.

9 Quam damnati conditio nò excusabat: nam etsi servos mortuis, & pecudibus, alijsque rebus, quas in mancipio, ac libero uso nostro habemus, aliquando Aristoteles, & Iuris-Consulti connumerent, homines tamen esse, meminisse debemus, ut in nostro carmine dicimus, illud Catonis sequuti,

*Cum fueris servos proprios mercatus in usus,
Et famulos dicas, homines tamen esse memento.*

Atque adeò maior dominorum in eos aseptas D. Imper. Antonini Constitutione graviter coërectur, illa ratione addita, quòd expedat Re. p. ne re sua quis malè utatur, quam latè Corrafius, & Balduinus illustrant, & melius omnibus Seneca, qui ad hanc naturæ inter servos, & dominos paritatem respiciens, & inde Pollionis, de quo loquimur

Nat. Com. lib. 14. hist.

Guiciar. lib. 1. hist.

Canonher. 1. tom. Aphorif. pag. 582.

Dio in Aug. Plin. lib. 9. c. 23. Zonar. 2. to. Annal. fol. 68 plenius ceteris; rinit de hon. discip. lib. 6. c. 10. pag. m. hi. 215.

Cabot Lamb. & alij in Horat. lib. 2. saty. 8. & in Iuven. satyr. 5. Salm. ad Pancir. 1. to. pag. 262.

Arist. 1. pol. lib. 2. § 1. ad leg. Aquil. l. quod attinet, de reg. iur. cum alijs, apud Mager. de ad. voc. arm. c. 11. n. 57. & Ant. Fab. in Iurisprud. pag. 85.

Cato in Distic. li. 3.

§. sed & maior, in. lit. de ijs qui sunt sui.

Corraf. 1. misc. c. 20. Balduin. in leg. 12. tab.

Senec. lib. 1. de cle-
ment. cap. 18.

Plato in dialog. 6.
de legib.

Macrob. 1. Satur.
cap. 11.
Berneg. in quaest.
135. ad Facit.

Idem ibidem.

Sup. Embl. 63.

Mart. I. C. in l. res-
piciendum 11. D.
de poen.

Herm. in l. pen.
D de poen.

Cap. in poenis 49.
de reg. iur. in 6.

Tiraq. in l. si un-
quã, verb. Rever-
tatur, n. 246.

Altiat. in l. potesta-
tis, verb. de verbor.
sign. Cabot. 2. dif-
put. c. 6. Caldera
lib. 3. var. c. 4.

Cassiod. li. 1. epist.
30. & li. 7. epist. 8.
in fin. vide Tulde-
nus in addition. ad
prax. crim. Dam-
houd. c. 11. pag. 19
Idem Cassiod. lib.
1. epist. 37.

crudelitatem valdè succensens, sic elegantissimè inquit: *Servis ad sta-
tuam licet confugere, cum in servum omnia liceant, est aliquid quod in ho-
minem licere, commune ius animantium vetet: quia eiusdem natura est, cu-
ius tu. Quis non Vedium Pollionem peius oderat, quàm servi sui, quòd mu-
ranas sanguine humano saginabat, & eos qui se aliquid offenderant, in vi-
varium, (quid aliud quàm serpentibus) obici iubebat? O hominem mille
mortibus dignum, si vè de vorandos servos obiciebat muranis, quas esurus
erat, si vè in hoc tantum illas aiebat, ut sic aleret, &c.* Et poteris etiam
Platonem adire, qui multò etiam minùs quàm æqualibus, iniurias ser-
vis inferre permittit. Macrobius qui eos æstimandos tradit, & sub
peculiari Dei tutela constitutos esse, inquit, & novissimum Berneger-
um alia tradentem, dum illam quaestionem examinat, *An impunè ser-
vus occidi possit?*

Ex quibus apparet, quòd cum etiã erga servum prerio paratum, de-
formem hanc maleficij, & supplicij conditionem, clementissimus Au-
gustus, & cordatissimus Philosophus exhorruerint, multò iustius in
plectendis liberis, & ingenuis hominibus, eandem inæqualitatem, &
crudelitatem in Principibus, & cæteris, qui iuri dicundo præsumunt, no-
tare, & execrari debemus: *Quorum (ut idem Seneca inquit) non tra-
dita ipsis servitus sit, sed tutela.*

Maximè cum eisdem serio iura, & omnes qui rectè sentiunt Au-
ctores, non solum permittant, verùm & suadeant, vel potiùs iu-
beant, ut etiam à poenis per leges ipsas delictis impositis, semper
ac fieri possit, aliquid detrahant, nedum ut acriùs, & severiùs, quam
ipsa, aut criminis qualitas exposcit, statuunt. Quam in rem, ultra plu-
ra alia, quæ supra de iustitia ex æquitare, ac benignitate temperantia
à Principibus dixi, signanter, cum omnibus iudicibus loquens, ita
Martianus I. C. scribit: *Respicendum est iudicanti, ne quid aut durius,
aut remissius consiliet, quàm causa deposcit: nec enim aut severitatis, aut
clementie gloria affectanda est, sed perperno iudicio, prout quæque res ex-
postulat, statuendum. Planè in levioribus causis proniores ad lenitatem
iudices esse debent, in gravioribus poenis severitatem legum cum aliquo re-
peramento benignitatis subsequi.* Cui conformis Hermogenianus: *Inter-
pretatione (inquit) legum poena mollienda sunt, potiùs, quàm exaspe-
randa; & Summus Pontifex: In poenis benignior est semper interpretatio
facienda.*

Quibus iuribus copiosè, more suo, plura alia Tiraquellus adiecit,
& ad eò in hanc partem Altiatus, & alij Iuris Scriptores inclinant, ut
hac de causa omnes poenas hodie arbitrarias esse contendunt, & inde
Imperium, quod in illis irrogandis Iudices exercent, *Merum fuisse*
*appellatum, quasi ex hac temperatione, quæ illis ex benignitate per-
mittitur, scriptarum legum rigore, ac tenore solvantur. Quod licèt*
*difficultate non vacet, & certum sit (ut Cassiodori verbis utar) Impæ-
nitendam esse ultionem quæ de legibus venit, quando crudele nihil offert,*
qui sequitur leges; ubi tamen causæ aliqua delictum circumstant, quæ
benignitatem suadeant, durè faciet quilibet, qui ad eam animi sui
motum non inclinaverit, cum eodem ipso Cassiodoro docente: Pro-

- clivior ad misericordiam via bonis semper mentibus pateat.* Et Ilocrates Nicoclem monuerit: *Vt mitis esset, pœnasque irrogaret, commissis mōnōres.*
- 13 Sin autem non solū benigniorem, quam sequi potuit, legis temperationem, vel interpretationem non amplectatur, sed ipsa lege ferocior, & amarior, ipsius pœnas, & condignam delicto animadversionem absque ulla iusta causa extendere velit, & Pollutionem nostri Emblematis imitari, tunc non solū durum, verū & iniquum, & crudelē appellare poterimus. Nam cum secundū Senecæ finitiones, *Clementia sit temperantia animi in potestate ulciscenae, vel lenitas, seu inclinatio animi superioris ad lenitatem, adversus inferiorem, in constituendis pœnis.* Qui hac virtute relicta, easdem pœnas, quas lenire potuit, & debuit, exasperat, in contrarium vitium crudelitatis prolabitur, quæ secundum eundem, *Nihil aliud est, quam atrocitas animi in exigendis pœnis.* Unde statim benè, & valdè ad rem nostram faciens, concludit: *I. los ergo crudeles vocabo, qui puniendi causam habent, modū non habent. Sicut in Phalari, quem aiunt, non quidem in hominēs innocentes, sed super humanum, ac probabilem modum lævissē.*
- 14 Quod & ipsū egregiè quoque insinuavit Aristoteles, periculosiorem, & peccabiliorem esse ostendens accisionem animi ad crudelitatem, quam ad clementiam, seu lenitatem, & æquè prudenter Plutarchus, inquirens, severos nimis, asperos, atque inexorabiles, & crudeles in exigendis a fontibus pœnis Principes, aut Gubernatores, nemini unquam cedentes, nihil ulli condonantes, morosum, ac difficilem populum efficere solere. Assuefaciunt quippè illum, & inducunt, ut pertinaciter, ac contumeliosè renitatur, atque repugnet; ideoque melius esse, ut in leniorem partem, vel si fieri potest, in liberationem inclinet.
- 15 Quod, exemplo, & dicto suo, Pittacus ille Mytilenæus, qui inter septem Græciæ Sapientes numerari promeruit, satis manifestavit. Nam, ut Laërtius narrat, cum Tyrrenidum eius filium Cumis in tonstrina sedentem, faber quidam ærarius impacta securi occidisset, & Cumani ei hominem vinctum pro suo arbitrio puniendum, misissent. Ille, cognita causa, hominem dimisit, dicens: *Ignoscentiam potiorē esse pœnitentiā, sive ut alij tradunt, Melius esse ignoscere, quàm punire.*
- 16 De Claudio quoque Imperatore refert Suetonius, non semper præscripta legum sequutum, duritiem lenitatemvè mulctarum ex bono & æquo moderatum esse, & testante Capitolino, is Antonino Imperatori mos erat, ut omnia crimina minori supplicio, quàm legibus plecti solent, puniret. Quod quia fecus fecit Tiberius, & in plures Senatores, & Romanos cives, fontes, & infontes sapè, suprā culpam, & modum excaudit; Suetonio tradente, *Lutum sanguine maceratum, appeilatus fuit.* Vt & Sylla, ob similes crudelitates, *Morus farina variegatus.* Et Caligula: *Humani generis monstrum;* quod læpè detestandam illam vocem reperere solebat, *Oderint, dum metuant;* & optare etiam, Populum Romanum unam habere tantū cervicem, ut uno ictu omnes interficere simul posset.

Ilocrat. in Parenat. ad Nicocl.

Senec. de Clemēt. lib. 2. cap. 3.

Arist. 2. Ethic.

Plut. in Politic.

Laërt. lib. 1.

Sueton. in Claud. cap. 14.

Capitol. in Anton.

Sueton. in Tib. c. Eras. in hoc. Adag. pag. 153.

Sueton. in Calig. Fulgof lib. 3. c. 1.

Valer. Max. lib.
cap. 2. Camerar.
1. subc. cap. 75. &
3. c. 22. Beyerlin.
in Theat. verb. *Cru-*
delitas, & verbo
Inhumanitas.

Briffon. de form.
pag. 822. Boxhor.
Embl. 13. pag. 114

Seneca de ira lib. 1
cap. 9. & 10.

Martial. lib. 7. epi-
gram. 36.

Alex. 3. Gen. c. 5.
ubi Tiraq. Briffon.
lib. 5. de formul.
Rader. ad Mart. in
hoc epigr.

Decius conf. 175.

Cæsar, & alij apud
Me 2. tom. lib. 4.
cap. 5. n. fin.

Ant. à Guevar. in
epist. 1. part. pag.
mihi 96.

Bobad. in Polit. li.
2. c. 21. ex n. 100.
& ex n. 137.

Vt interim omittam, alia hodie quoque ignominiosa, aliorum no-¹⁷
mina, quorum à Valerio Maximo, & alijs multimodis est celebrata,
& execrata feritas, & crudelitas, monstra monstrosissima, luctus, pes-
tes, totarum gentium vastitates. Qui tandem & miserrimè vixerunt,
& miserrimè mortui sunt, & dum aliorum sanguine se explere nò po-
tuerunt, suo satiati sunt, & cum illis execrationibus, ut plurimum, un-
co tracti, quas ex Romanorum vocibus Briffonius, & novissimus Zue-
rius Boxhornius recensent: *Parricida cadaver unco trabatur, qui om-
nes occidit; unco trabatur, qui omnem aetatem occidit; unco trabatur, qui
utramque sexum occidit; unco trabatur, &c.*

In quorum numerum meritò Seneca Gn. Pisonem refert, qui ira¹⁸
percitus, sub prætextu militaris disciplinæ, ut infra latiùs exponam,
tres milites crudeliter occidi iussit, quibus iustè parcere debuerat, ex-
cogitavitque quemadmodum tria crimina faceret, quia nullum inve-
nerat. Cui & addi potest crudelis ille Quæstor Vitellij, vel Domitiani,
qui his, quos secum ducebat carnificibus, signum dederat, ut quo-
ties nasum emungeret, hominem aliquem interficerent. De quo lepi-
dè sic Martialis scribit, ostendens hoc signum, in locum antiqui *Theta*
subrogatum videri, quo veteres in reorum ad mortè condemnatione
uti solebant, ut Alexander, Briffonius, & alij latiùs demonstrant.

Nosti mortiferum Quæstoris, Castrice, signum?

Est operæ pretium discere Theta no-vum.

Exprimeret quoties rorantem frigore nasum,

Lethalem iuguli iusserat esse notam:

Turpis ab in-viso pendeat stiria naso,

Cum fletet madida fauce December atrox.

Collegæ tenuere manus: quid plura requiris?

Emungi misero, Castrice, non licuit.

Quod ad erudiendos, lenioresque reddendos, novos quosdam, &¹⁹
valdè rigidos criminum Quæstores proficiet, qui non aliter commis-
sum sibi munus benè exequi putant, neque ad maiores Magistratus
viam sternere posse, quàm si iustè, vel iniustè reorum sanguine cruen-
tentur, & apud Superiores severitatis famam, & nomen adipiscantur.
Immemores doctrinæ Philippi Decij, qui prudentissimè ait, apud su-
premas Curias maiorem honorem ex absoluteione, si id causæ merita
tulerint, quàm ex dura & iniqua condemnatione consequuturos. Et
alterius sententiæ Cæsarum Dictatoris, qui *Miserum esse instrumentum
senectutis dicebat, recordationem crudelitatis.*

Sed quoniam apud nullum Auctorem hanc istorum Quæstorum²⁰
communem vecordiam melius expressam legisse memini, quàm apud
eloquentem illum suæ tempestatis Mondogniensem Episcopum D.
Fr. Antonium à Guevara, placet eius verba nostris hisce commenta-
rijs inferere, maximè cum à Nostro Politio Bobadilla omissa fuerint,
licèt alia in eandem rem satis aptè congefferit. Ille igitur, Magnatem
quemdam instruens, qualiter se in Regimine sui status habere debe-

ret, post alia sic habet: *Guardaos de luezes mancebas, locos, osados, temerarios, i sanguinolentos: los quales à fin que suene en la Corte su fama, i les den allí una vara, hazen mil crueldades en vuestra tierra, i daràn mil enojos à vuestra persona, por manera, que à las vezes ai mas que remediar en los desatinos que ellos hazen, que no en los excessos que los vassallos cometè. Miento si no me acontecio en Arevalo, siendo yo Guardian, con un luez nuevo, è inexperto, al qual como yo riñese; porque era tan furioso, i cruel, èl me respondió estas palabras: Andad, Cuerdo de Dios, Padre Guardian, que nunca dà el Rei vara de justicia, sino al que de cabeças, i pies, i manos haze pepitoria. I dixo mas: Vos Padre Guardian, ganais de comer à predicar, i yo lo tengo de ganar à ahorcar; i por Nuestra Señora de Guadalupe, precio mas poner un pie, ò una mano en la picota, que ser señor de Ventosilla. Como yo cì nombrar à Ventosilla, repliquè esta palabra: A la mi verdad señor Alcalde, justamente os pertenece el señorío de la Ventosa, porque vos no cabriades en Ventosilla, &c.*

21 Cæterum, ut ulterius pergimus, ille quoque Princeps, Gubernator, vel Magistratus, excessus, & crudelitatis nota in puniendis criminibus non vacabit, qui novas, & insolitas exacerbationum suppliciorum formas, nisi in raris, & gravissimis sceleribus, adhibuerit; cum poena laeui, pro plebeis, & gladij ac capitis, pro nobilibus, contenti esse debeant. Quam ultimam, semper decentissimum mortis genus habitum fuisse, ultra plures alios, bene Cælius Rhodiginus animadvertit. Et prior, apud Christianos, in locum Crucis, propter eius venerationem successit, ut plenius apud Covarruviam, Cuiacium, Lipsium, Ravardam, & alios videre licebit, qui inde Tribonianum in quodam Callistrati responso, loco *Crucis*, furca figendos latrones reposuit.

22 Nam licet non ignorem cognitum quoque fuisse Romanis, & aliquando etiam Hispanis nostris legibus, & historijs, culleum, vivicomburium, rotas, quadrigas, scaphas, sagittas, lapidationes, deiectiones è saxo, ad bestias damnationem, crates, aeneos tauros, molestas tunicas, vivorum ad mortuos alligationem, & sexcenta alia suppliciorum genera, quæ vel dictu horrorem incutiunt, quæ sigillatim Alexander ab Alexandro, doctissimus Petrus Faber, & alij recensent, & protequantur, ab Aulis tamen & Auribus Christianis eorum usus abesse debet, & ià exulasse comperitur, cum vel in parricidis, obduratis hæreticis, & publicis viarum dirrinatoribus, etsi culleus, ignis, & sagitta pro forma adhiberi soleant, prius tamen fontes laqueo strangulari videamus, ut alibi latius ostendi, & propter desperationis periculum, reliquis supplicijs raro, nisi iam mortui, subdantur, quæ longis cruciatibus, & morosis doloribus vitam adimunt.

23 Nam ut ait Valer. Max. etiam in delictis militaribus loquens, *Non excarnificari milites, sed vel castigari, vel puniri oportet.* Et ut piè Seneca inquit: *Acerbissima crudelitas est, quæ trahit poenam: & misericordia genus est cito occidere, quia tormentum, ultimum finem sui secum affert, quod antecedit tempus, maxima venturi supplicij pars est.* Quod intelligens Tiberius, ut Suetonius tradit: *Mori volentibus, vim adhibebat vendi: nam mortem leve supplicium putabat, & precanti cuiusdam poena*

Rhodig. lib. 3. cap. 23. Baron. in Martyrolog. pag. Pet. Fab. omnino legendus; 1. semest. cap. 4.

Covarr. 2. var. c. 9. n. 7. Cuiac 16. obs. c. 1. & in notis ad Paul. lib. 5. tit. 17. Lips. 3. de Cruce, cap. 7. L. Capitalium, § famosos, D. de poen.

Alex. & Tiraq. 3. Gen. c. 5. Pet. Fab. 1. semest. cap. 18. Rhodig. lib. 10. c. 5. Ladius de Repub. Rom. lib. 4. cap. 8. Camer. 1. subcess. c. 87 Theat. vitæ hum. verb. *Supplicium.*

Ego in tract. de parricid. lib. 1. cap. 23. pag. 98. & 99.

Valer. Max. lib. 2. c. 2. ubi de Afric. poster. Senec. lib. 2. de benef.

Suet. in Tib. c. 61.

Aimoin. de gestis
Fræc. lib. 5. cap. 51.
pag. 363. Gaguin.
in ead. histor.

instiuritate, respondit: mendum tecum in gratiam redij. Planè talis po-²⁴
test delicti gravitas esse, ut in eius punitione summa sit misericordia,
nullâ reorum misericordiam habere, & ad novas & exquisitas mortis
pœnas procedere, ut Aimoinus refert Ludovicum Gallia Regem fe-
cisse, in vindicanda Caroli Comitis Flandriæ, Danorû Regis filij, pro-
ditoria occisione, dum unum ex proditoribus, nomine Burchardum,
aita rota superligatum, corvorum, & alitum rapacitati expositum, de-
super oculis defossum, & tota facie dilaceratum, inferius sagittis, &
lanceis, & iaculis millies perforatum, miserrimè interfici iussit, & in-
terfectum in cloacam proiici. Alterum autem, nomine Bertoldû, fur-
cis vivum, & nudum, cum ferocissimo cane suspendi, qui, quoties ex in-
feriori parte percutiebatur, in reum iram retorquens, totam faciem
eius morficando devorabat. Aliquando etiam in eam (quod horribile
dictu est) stercorebar: sicque miseram vitam, miserior miserrimo, mor-
te perpetua terminavit.

Pet. Matth. in suis
narrat. 4. p. Gual-
ther. in Chronog.
pag. 317.

Recentiorque est exemplaris vindicta nostro saculo in Gallia de²⁵
Petro Ravilaco Engolis mensi, pro atrocissimo parricidio in Mag-
num illius Regni Regem Henricum IV. diabolica suggestione patrum,
die 14. Maij ann. 1610. dum censente Senatu, Parisijs, in plateam
supplicio destinatum, ductus fuit, ibique in tabulato, ut Petrus Mat-
thæus, Iacobus Gualterus, & alij latius enarrant, forcipibus candenti-
bus in mammis, brachijs, femoribus, ac suris iniustus. Manus dexte-
ra, parricidij cultrum tenens, igne sulphureo combusta: in partes for-
cipibus iniustas, plumbum liquefactum, oleum fervens, resina accen-
sa, ceraque simul cum sulphure liquefacta, iniecta. Quibus peractis,
corpus eius à quatuor equis distractum etiam fuit, membra cum cor-
pore igne consumta, in cineresque redacta, cineres ipsi in ventum
disperiti; bona eius fisco Regio adiecta, domus natalitia disturba-
ta. Pater, ac mater in exilium mandati, frares denique, ac sorores
iussi, ne eiusmodi nomine deinceps utantur. Sed in his, ut & in
reliquis omnibus, tempori, & causæ servire debemus, & illud Poë-
tæ sequi,

Horat. lib. 1. serm.
satyr. 1.

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines;
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

L. crimen 26. D. de
poen. similis l. 2. §.
nullum patris, de
decurion. l. 9. tit.
31. par. 7. Gratian.
dist. 56. per tot.

L. sancimus, C. de
pœnis.

Illud quoque ex eadem nostri Emblematis disciplina observare²⁶
debemus, quod regulariter, quemadmodum pœna delicti modum ex-
cedere non debet, ita neque ad alias personas, ultra ipsum qui deli-
quit, secundum iustitiæ rationem extendi. Quod seridò docuit Calli-
stratus inquitens: *Crimen paternum, vel pœna paterna nullam maculam
filio infligere potest. Namque unusquisque ex suo admissio sorti subicitur,
neque ex alieno crimine successor constituitur, idque etiam Divi Fratres
Hieropolitanis rescripserunt.* Et idem ipsum ad alias personas porri-
gentes, declaravit Arcadius, & Honorius Augusti, generali lege fan-
cientes: *Ibi esse pœnam ubi cœnoxia est. Propinquos, notos, familiares pro-
cul à calumnia submoveri, quos reos sceleris societas non fecerit. Peccataq;
suos tenere debere auctores, nec ulterius progredi metû, quàm reperiatur*

- 27 *commiffum*. Cui fimiles alia, quas latiffime Pannacius adducit, neque filium pro patre, neque patrem pro filio, uxorem pro marito, vel maritum pro uxore, ne dum in criminalibus, verum ne in civilibus quidem, teneri permittunt. Quod Calsiodorus etiam iniquum appellans, errorem eorum, qui contrarium sentiunt, vel faciunt, gravibus hifce verbis notavit: *His multò acerbiora tangentes, alienis debitis ad folutionem alios trahi, folamque caufam probabilem videri, fi aliqua debitori potuit in civitate coniungi. O iniquum perfuafionis errorem! Dividuntur caufe germanis, filius obligationibus paternis, fi non fit heres, exuitur. Vxor maritalibus debitis, nifi per fuffeptionis vincula non tenetur: & audacia ad folutionem trahit extraneos, cum abfolvant iura coniunctos.* Et iterum: *Omne facinus auctores folos infequitur, & novo infelicitatis evenitu, fit de decus proprium, scelus alienum.*
- 28 Vnde & Libanius Niobem inducit, graviter Dianæ, & Apollinis crudelitatem exaggerantem, quòd propter delictum ab ipfa commiffum, in eius liberos tela torffiffent. Sic etenim inquit: *O excessam! ò fevitiam! Non erat corpus mibi, qua loquuta fueram, qua iniquè egeram? Nonnè fic a quo, & iuffo confultum fuiffet, cum fupplicium fceleri inferretur? Iam verò ò Dÿ, & leges, & iura, improba quidem eft mater: liberi autem noxia carent. Et fuperaff quidem mater, occubuerunt verò liberi, ita quo peccantes? Quis commerit? &c.*
- 29 Et licèt hoc, in criminæ laefe Maieftatis divinæ, vel humanæ limitari foieat, ubi aliqua iura, filios, quamvis paterni fceleris confeij non fuerint, aliquibus pœnis afficere foient, id tamen ad folas pœnas civiles reffringitur, puta privationem honorum, bonorum, vel fuffeptionis, propter peculiare caufas & rationes, quas ipfemet iura, & innumeri Auctores, tam Theologi, quàm Iuridici, & Politici, qui de eorum tractant explicatione, confiderant, quos Ego latè in alijs locis congelfi. Illam magis probans, & illuftrans, quòd ad continèdos in officio patres, nihil potuit efficacius excogitari, quam eos filiorum quoque fupplicij comminatione terrere, quòd pro ingenito naturæ amore, magis quàm proprium sentire foient.
- 30 Quam fatis expreffit Cicero, valdè a Cœlio Rhodigino, & alijs laudatus, dum ait: *Nec vero me fugis, quàm fit acerbum parentum fcclera filiorum pœnis Livi: fed hoc praeclarè legibus comparatum eft, ut charitas liberorum, amiciores parentes Reipub. redderet.* Et Tertullianus non minùs eleganter, de Deo loquens, qui patrum delicta à filijs aliquando exigere folet, & fic inquit: *Duritia populi talia remedia compulerat, ut vel pofteritatibus fuis refpicientes, legi divina obedirent, quis enim non magis filiorum falutem, quàm fuam curat.*
- 31 Et adhuc plures, & fatis graves Auctores reperio, qui hac, & alijs rationibus non obffantibus, prædicta iura, etiam dum folas civiles pœnas infligunt, aperto ore iniquas, & iniuffas effe, afferere audent, & per novioreff Arcadij, & Honorij conffitutionem, quam iam adduxi, correcta. Eòque audaciæ procedit Pater Gabriel Vazquez, poft Covarruviam, & alios, ut de eiffdem fermonem habens, veritus non fuerit dicere, Arcadium, & Honorium Imperatores fful-

Tit. ne ux. proma
rit. & ne filius pro
pat. Novel. 52. l. 28
134. Farin. q. 24. n.
15. & feqq.

Calsiod. li. 4. ep. 10

Idè lib. 2. epiff. 11.

Libani⁹ in Niobe.

Cap. cum fecundū
leges, de hærea. li.
6. l. quifquis, & fi
lijs vero, C. ad leg.
lul. Mai. cū funil.

Ego de parric. li. 2.

c. 10. pag. 156. & 2.

to. de ind. gub. li. 1

c. 14. ex n. 71. ubi

Tiraq. Covar. Pet.

Fab. Pet. Greg. Si-

man. Rocult. For-

ner. & alios allego,

quibus novifs. M.

Marq. D. Art. Fe-

loagā, & Hier. Al-

tamin. adicio.

L. illi quidem, D.

quod met. cauf. 9.

fin. Inff. de noxal.

Cicer. epiff. 12. ad

Bruth. Rhed. li. 14.

c. 12. Tiraq. in l. ii

inequā, ver. *Dona-*

tione, n. 333. latè

Pet. Fab. li. 3. fem.

cap. 8.

Tertul. lib. 2. ad-

verf. Mart.

Budæ. in l. i. D. ad

leg. lul. Mai. Igne⁹

in l. ult. ad Syllan.

Corraf. in l. qui libe-

ros, n. 62. de ritu

nupt. Mercer. li. 2.

opin. c. 14. Alf à Ca-

ffro li. 2. de iuff. ha-

ret. pun. c. 2.

Vazq. in l. 2. q. 83.

c. 9. in fin. Covarr.

lib. 1. var. c. 8. n. 1.

Steph. Menc. ch. in

Polit. lib. 2. c. 12.

Cap. sine culpa, ubi loã. And. Pech. & alij, de reg. iur. inc. d. l. crimen, cū similib. glos. celebris in sum. 1. q. 4.

Feloaga in disp. de crim. Maiest. ex n. 28.

Duaren. in tit. ad leg. lul. Maiest. c. 3 Corius in l. 7. eod. tit. Gentil. de con. iurat. pag. 91. Feloaga ubi sup. ex num 30.

Pet. Matt. ubi sup.

Q. Curt. lib. 6.

Cic. in Pison. Sen. lib. 2. contr. 5. Rebuff. in l. 40. §. æquè, de verb. sign. Ego d. 2. tom. lib. 1. c. 14. n. 75. & 76.

tè loquutos esse, dum dicunt, dictis filijs : *Se vitam Imperatoria specialiter lenitate concedere.* Cum nullum in hoc lenitatis specimen exhibere potuerint, quoniam de ratione & rigore iustitiæ, ut probatum reliquimus, id ipsum facere tenebantur, ne quisquam sine culpa, etiam si adsit causa, duris, & corporalibus pœnis iustè affigi possit.

Quod tamen, ultra alias solutiones, quas latè, & eruditè novissimè D: Antonius Feloaga congessit; ita Ego excusari posse censeo, si animadvertamus Principes illos, non de illa temperantia, & lenitate gloriari; quòd existimarent, se de iure idem facere non teneri, cum Auctores fuerint alterius constitutionis supra relatæ, quæ peccata suos debere tenere Auctores adeò graviter, & generaliter declaravit; sed ob id tantùm, quòd de factò, cum possent, & delicti enormitas quodammodo postularet, in liberos proditorum, mortis etiam supplicium non exercuerint, prout multialij Imperatores nimis benigni & temperati exercuisse leguntur, quos latè Duaremus, Contiùs, Scipio Gentilis, & idem Feloaga recensent. Et Petrus Matthæus, qui post narratam dictam eadem parricidiale Henrici Quarti, & parricidæ horrendum supplicium, addit Parisiensem curiam benè sensisse, flagitiorum quantumvis enormium pœnam, delinquentis personam non egredi, in parentes tamen illius, eo, quo diximus modo deliberasse, & in nominis eiusdem abolitionem, quamvis pro simili crimine pœna usque ad nonam generationem solet extendi, & apud Suizzos moris hodieque sit, totam proditoris parentelam delere, & exterminare, convenientius iudicantes, unam familiam, quàm totam Rempubliam perdere, cuius accolæ, metu huius supplicij, à perpetrandis eiusmodi criminibus absterrentur.

Quod & apud Macedones lege sancitum, Curtius ostendit, loquens de Philotæ propinquis, qui huius legis metu sibi manus adegerant, vel fugam in vastas solitudines, & devios montes capefferant. Addeque prædictis, non ineptè *lenitatis* nomen, actioni, quam etiam iustitia ex postulabat, Imperatores indere potuisse, cum non sit novum æquum pro iusto sumere, ut cum Cicerone & Seneca Ego alibi ostendi, & etiam Petrus Rebuffus observat.

Cunctandum in pœnis.

EMBLEMA LXXIV.

*Vindex Roma suos vincit cum fasce secures,
 Consulat ut laxans, conscia facta reis.
 Cui Diadema micat, caveat puniverit ira
 Ense minax quemquam præcipitat a suo.*

COMMENTARIVS.

DÆCLARE, ut solet, Seneca docuit, quòd quemadmodum Propè est, ut iniquè puniat, qui nimis: ita propè, ut libenter damnare videatur, qui citò. Quamobrem superiori Emblemati, quò pœnarum excessum Regibus, & Principibus, reliquisque qui gladij ius habent, fugiendum esse suavisimus, hoc, quod sequitur, addendum censuimus, ut eosdem moneamus, pari quoque studio, & temperatione in prævio delictorum examine, uti oportere, omnemque animi motum sedare, & iræ concitationem, & præcipitationem frænare, antequàm ad sumendum de noxijs supplicium accedant.

Est enim Præcipitatio noverca iustitiæ, ut latè Sebastianus Vantius, & Stephanus Natthenus ostendunt, & ira, brevis furor, qui impedit, ne animus verum cernere possit, ut pluribus in superioribus comprobavi, utriusque vitij plura etiam damna commemorans. Quæ cum semper in magnum Reipublicæ, & Rectorum eiusdem, incommodum

Senec. de Clemēt.
lib. 1. c. 14. in fin.

Vant. de nullitate,
ob præcipitat.
Natth. in iust. vulne.
pag. 137. & 944
Sup. Emb. 38. & 46

Iul. Caf. & post eū
Iuven. faryr. 6.

*Nulla unquam de
morte hominis eū
Etatio longa est.*

Cassiod. li. 4. epif.
10.

Oven. in Monoft.
epingt. 1. epigr. 29
& 2. epigr. 4.

Pfalm. 6.

Proverb. 27.

Cicer. in epist. ad
Q. Frat. cuius ver-
ba posui sup. Emb.
38.

Sup. Embl. 61.

Democ. apud Ant.
in Melif. in ferm.
de inc. iud.

Macrobian. apud Ca-
mer. 1. subces.
c. 93. pag. 436.

Egnat. lib. 2. exēp.

Alex. lib. 1. c. 27.

Plutarch. in probl.
Roman. pag. mlii
628. Petr. Greg. 3.
par. synt. lib. 47. c.
14. n. 7.

& periculum tendant; tunc præfertim in maximum cedent, ubi de iudicijs criminalibus, vitæque & statu hominum agitur: de quorum salute nullam cunctationem longam esse Iulius Cæsar dicere solitus erat. Etenim, ut Cassiodorus inquit: *Iniquum sæpè nimis est, quod deletur iratum, & furentes iusta non sentiunt; quia dum commoti animo in vindictam sæviunt, rerum temperantiam non requirunt.* Scitèque admodum Modernus Epigrammatarius scripsit:

*Qui temerè, & præceps rabidas exarsit in iras,
Excedet semper limina iustitiæ,
Iudicium præceps, insani iudicis instar,
Omnia nec longis dicentienda moris.*

Vnde Regius Vates, vel in Deo postulat, ut ipsum in furore suo nõ arguat, neque in ira corripiat; & in Proverbijs Salomon inquit: *Ira non habet misericordiam, neque erumpens furor.* Et Cicero, cum Quintū Fratrem natura iracundum cognosceret, eundem Ciliciæ Proconsulē factum, magno verborum, & sententiarum pondere, quantum hoc vitium iudicantibus noceat, pluribus admonet.

Quibus accedunt aliæ, quæ supra alio loco de utraque parte serio in iudicijs audienda, retulimus, & nobile apophthegma Democriti, qui optimum esse eum Iudicem dicebat, qui citò intelligit, & lentè iudicat. Et alterum esse benevolentia, alterum diligentia exquisita. Atque item aiebat, nihil inconsideratè agendum in iudicio, sed prius deliberandum, ne aliquid amplius quàm liceat, dicatur, nevé quid nisi lentè, ac cunctanter pronuntietur. Ita autem pronuntiatum, accuratè exequendum, nec ad gratiam immutandum, nam inconstas, & levis temerario deterior est.

Hanc quoque disciplinam secundum Macrobiū, à Camerario relatum, superstitiosa Ethnicorum antiquitas in Thyrso Bachi significare voluit, cuius hastæ mucro, hedera lambente protegebatur, quo indicare volebant, vinculo quodam patientiæ obligandos impetus furoris. Habet enim hedera obligandi, vincienti que naturam, vini verò calor ad furorem homines propellit.

Neque valdè abest, aut indignum relatu est, quod Baptista Egnatius de Venetis agens, scribit, nimirum ante eorum Ducem non deferri ensē districtum, & evaginatum, ut ante alios Reges in more est; sed vagina aurea penè relictum, ut nec celeritatem ad ulciscenda crimina præmaturam significant, nec sui arbitrij esse totam Rempublicam, sed subsequenti Senatorij ordinis summam potestatem.

Ego verò idem Monitum in præsentiarum ex fascibus, quas vides, in Romanorum licitorum manibus securibus alligatis, de summo, quæ ante Consules, & alios maiores Magistratus deferri solebant, eodem modo, & numero, quo Alexander ab Alexandro recenset, ut hoc symbolo, (ut Plutarchus scribit) testatum facerent, animadversionem Magistratum in puniendis criminibus, minimè properam, aut dissolutam esse oportere, sed salutari mora, consilijque maturita-

te temperandam. Dum enim à licetoribus vincula fascium resolvuntur, patet receptus ad portum pœnitentiæ, licet amplius deliberare, daturque aliquod interstitium ad emendationem sententiæ durioris.

8 Huic rationi aliam idem Plutarchus subiungit, nempe in eiusmodi fascium ad secures colligatione, ostendere voluisse, leves noxias levioribus remedijs, profligata verò facinora, non aliter quàm igni & ferro expiari posse; virgisque obiurgandos, qui non erant ab omni spe salutis derelicti: secures autem malis insanabilibus admovendas. Et licet Alexander ab Alexandro hanc ultimam solam adducat, probare vè videatur, prior tamen illa magis à plurimis Auctoribus premitur, & ad rem nostram eandem ipsam inter sua symbola, seu Emblemata Clarissimus ille Heros D. Ioannes à Borgia, & D. Ioannes Horoscus Covarruvias repta sentarunt, hicque illam non ineleganter hoc rithmate explicat, & applicat:

*El que tiene poder, tenga templança,
Dexe passar la ira, que es un fuego,
No quiera del castigo hazer vengança,
Ni quiera lo que manda se haga luego.
Entereza será, que no mudança,
Dex arse con tener del justo ruego,
Que à muchos las segures fueron dadas,
Mas no sin causa las traían atadas.*

9 Egoque, licet aetum agere recusaverim, eandem, ut huic monito valde aptam, omittere nolui, nam quod pulchrum est, ut Horatius ait, etiam sæpius, & à multis repetitum placere debet, maximè si quæ communia videri possunt, noviter adstruantur. Rectè enim scripsit Hippocrates: *Scientia datum acopus esse, invenire aliquid earum, quæ nondum inventa sunt, similiter & semiperfecta ad finem perducere, & abolvere.*

10 Et revera dubitari non potest, vel tenuem illam moram dissolvendarum fascium, securium rigoreni sæpè comprimere potuisse, cum ira furor brevis, ut diximus definiatur, & non minùs breviter, quàm nascitur, deponi soleat, torrentis rapidi instar, qui ita citò præterit, ac intumuit. Quod Athenodorus ille Sapiens edocuit, dum Cæsari Augusto fuasit, ut cum se iratum agnosceret, non prius in verba, vel facta prorumperet, quàm viginti quatuor Alphabeti Græci litteras recitasset. Idemque etiam Livium Philosophum Imperatori Theodosio Magno fuasisse (qui plures, quibus micuit, virtutes, hoc iræ vitio deturpare solebat) apud Sextum Aurelium, & Paulum Diaconum legimus, & satis expresse Statius Papinius similiter hoc carmine admonens,

*----- Ne fræna animo permitte calenti
Da spacium tenuemque moram, malè cuncta ministrat
Impetus.*

Alex. lib. 3. cap. 5.

Valenc. in monit.
pag. 95. & col. 164
n. 88. Dom. Baud.
in suis orat. pag.
561. Saaved. Emp.
23. pag. 158.

D. Ioann. à Borgia
Empr. 7 2.
Horosc. Embl. 3 2.
pag. 64.

Horat. in Arte Poë
tica.

Hip. in lib. de Arte.

Plut. in Apophth.
Fulgol. lib. 7. c. 2.

Sex. Aurel. & Paul.
Diacon. in Theod.

Stat. li. 8. Thebaid.

Hadr. Iun. in Append. Embl. pag. 149.

Et Hadrianus Iunius, quoddam fingens Emblemata, leonis, in caudâ piscis desinentis, quo affectus temperandos significari inquit, cum leo iratum hominem referat, & piscis ob naturalem suam frigiditatem, & blanditiem, iræ temperamentum; atque adeo, hac contrariorum mixtione, doceamur, revocandos esse velut iniecto frano, & coercendos affectus; & ubi laxatæ eisdem habenæ fuerint, mox velut succisis poplitibus, illorum impetum compescendum, Iunij carmen sic habet:

*Fulvam qui in caudam piscis leo desinit atrox
Insigne est gentis, Carole docte, tua.
Temperiem monet hic valido dandam esse furori,
Æstuet, at mox ut concidat ira brevis.*

Claud. in 2. Paneg. Stilicon.

Quod non valdè ab illo alio Claudiani ab esse videtur, dum Stiliconi pariter consultit, ut nunquam iratus ad puniendum accedat, his verbis:

*----- Vt fontibus ultro
Ignovisse velis, de penas ocys iram
Quam moveas, precibus nunquam implicabilis obstes:
Obvia prosternas, prostrataque more leonum
Despicias.*

L. 10. tit. 5. par. 2.

Extatque apud Nos lex quædam Alfonsi Regis huius nominis Decimi, idem suis successoribus iniungens, his verbis: *Debe el Res sofrirse en la saña, fasta que sea passada: è quando lo fiziere, seguirse le ha gran pro, que podra escoger la verdad, è fazer con derecho lo que fiziere.*

Amm. Marcel. lib. 29. pag. apud Lindemb. 421.

Quinimò in his Iudicijs Capitalibus, de quibus loquimur, non solum tenuem moram, sed longam cunctationem requiri, ultra illud Iulij Cæsaris Apophthegma, quod supra pupugimus, serò admoret Ammianus Marcellinus, sic inquit: *De vita, & spiritu hominis, qui pars mundi est, & animantium numerum complet, laturus sententiam, diu multum cunctari oportet, nec precipiti studio, ubi irrevocabile factum est agitari;* quem sequens Cassiodor. Provinciæ Comitum instruens, sic habet: *Cunctator esse debet, qui iudicat de salute. Alia sententia potest corrigi, de vita transactum, non patitur immutari.*

Cassiod. lib. II. form. I.

Plutarc. in Lacon.

Et in idem tendit illud aliud Apophthegma Alcamenis apud Plutarchum, qui sciscitanti cuidam, quamobrem apud Lacedæmonios plures dies fumerent, ad cognoscendum in causis capitalibus? & si quis fuerit absolutus, nihilominus obnoxius sit legi? *Idè (inquit) pluribus diebus cognoscunt, quoniam si in capitis discrimine erraverint, non est corrigendi consilij potestas. Oportet autem à causa liberatum obnoxium manere legibus. Quo fit, ut secundum eandem legem liceat aliquid rectius de eo statuere. Hoc temperamento provisum est, ne vel occidatur innocens, vel effugiat nocens, qui quamvis errore Iudicum sit absolutus, potest eadem lege denuò conveniri, pœnasque dare legibus.*

16 Et in idem tendens D. Chrysoſt. ſive quiſquis ille eſt, qui homiliã in D. Matthæum ſcripſit: *Iuſtius eſt (inquit) iniuſtum iuſſe, (id eſt, ſententia Iudicis evadere) quàm iuſtam iniuſtè perire; quia et ſi reus ſemel evaſerit, demum poteſt puniri: innocens autem ſi ſemel perierit, iam non poteſt revo- cari.* Et incertus Panegyriſtes ad Conſtantinum Auguſt. eius hac in parte prudentiam providentiamque commendãs: *Vita enim hominum diu parta, ſemper ſervanda eſt, ſi liceat. Ideò que erant reparabilia: conſta- ſt, quòd redivivum nec erat, ſervaviſti.*

17 Planè enim, ſicut in militaribus rebus illud Lamachi Athenienſis, vel Scipionis Romani acroama celebrari ſolet, *Non licere in bello bis peccare, turpemque eſſe vocem Ducis dicentis non put aram;* quoniã damnum quod in illis committitur, immedicabile indicatur, ita æquè turpis in iudicantibus cenſeri debet, ſi ubi de vita, fanguine, & ſpiritu hominis agitur, quem Deus omnium creatarum rerum Principem fecit, per iram, aut præcipitantiam erraverint, & in re tam ardua, tanti- que momenti, & in qua bis peccare non licet, debitam conſiderationem, & comperendinationem non adhibuerint, & primo, quod aiunt, pedatu, ad illam horrendi carminis legem proſilierint, *I licetor, deliga ad palum, manus adſtringito, caput obnubito, arbori inſœlici reſte ſuſpen- dito, vel honoris cauſa caput amputato.*

18 Quò enim gravior eſſe debuerit animadverſio, eò lentius, & cau- tius ad illam inſigendam procedi debet, ut benè Caſſiodorus ad- monuit, ſic inquiens: *Homicidij ſœelus legum iubemus auctõrate reſe- cari, ſed quanto vehementior pœna eſt, tanto eius rei debet inqueſitio plus haberi, ne amore vindictæ innocentes videantur vita pericula ſuſtinere.* Qui & ipſe alibi, vel de puniendis latronibus agens, qualiter Præ- fectus Vigilum ſe in illis damnandis habere debeat, ſic ſtatuit: *Sed quamvis nomen odioſiſſimum furum generalis perſequatur aſſenſus, ta- men quia de effuſione humani ſanguinis agitur, nihil ſubitum, aut inde- liberatum iubemus aſſumi. Modeſtiam ſequere, qui damnas audaciam: continentiam dilige, qui furti condempnas. Ad geſta perducti, audiantur a- liquid pro ſalute dicẽturi. Quoniam quicquid non diſcutitur, iuſtitia nõ pu- tatur. Convictis verò, atque confeſſis, qua ſunt decreta ſerventur, quando crudele nihil efficit, qui ſequitur leges.*

19 Hoc etiam documentum inſinuare voluiſſe videtur Iulius Cæſar, qui de ſe ipſo dicere ſolitus erat: *Ego ſum lentus ad condemnandum, ſed multo lentior admittendum.* Tiberius Imperator, quo regnante Se- natus-Confultum factum eſt, ne ſententiæ capitalis ante diem deci- mum ad ararium perferrentur, idque vitæ ſpaciũ condempnatis in- dulgebat. Quamvis ut Tacitus inquit, magis ad inanem clementiæ famam aucupandam, quàm ullum ob uſum. Nam talis eius natura, & crudelitas erat, ut nec Senatui libertas ad pœnitendum eſſet, nec ipſe interiectu temporis mitigaretur.

20 Nero quoque, prius quàm in tetram immanemque belluam dege- neraret, oblatam ſibi ad obſignandum chartam, qua duo facinoroſi, & atrocinijs infames, capitis ſupplicio ad dicebantur, invitus eam accepiffe traditur, ac diu multumque cunctatus, tandemque libello

Plutarc. in Apoph. Reg. & Imp. cap. de Lamacho, Valer. Max. lib. 7. c. 2 ubi de Scipione, Æneas Sylv. lib. 1. epist. 131. Bobad. lib. 4. c. 2. n. 31.

Genes. 2. Ovid. 1. met. 1. in pecudũ, D. de uſur. l. vetus, de uſur. l. 6. §. fin. de acq. rer. dom. §. in peculũ, Inſtit. de rer. diviſ.

Briffon. de for- mul. li. 5. pag. 537.

Caſſiod. li. 5. ep. 39

Idem lib. 7. epist. 8

Iulij Cæſ. Apoph- tegma.

Tacit. 3. ann. Suet. in Tiber. c. 75. Diõ Caſs. lib. 57.

Senec. lib. 2. de
Clement. cap. 1.

Domin. Baud. in
orat. ad studios tu
multuantes, pag.
560.

Baron. tom. 4. An-
nal. Cuiac lib. 5. ob-
serv. c. 9 & lib. 20.
c. 32. Covar. 2. va-
riar. c. 8. & in reg.
peccatum, 1. p. in
princ. n. 5. Menoc.
de arbitr. cas. 372.

L. 13. C. de poen. in
Theodof. & 20.
cod. tit. in iust. cap.
cum apud Theffa-
lonicâ 69. 1. 1. q. 3.
ubi tamē solum vi-
ginti dies præscri-
bantur.

Quintil. sen. decl.
303. & 313.

Idem declam. 305

Calpurn. decl. 25.

Sid. lib. 1. epist. 6.

Cuiac. ubi suprâ,
Lips. in not. ad Tac-
cit. 3. ann. Herod.
in not. ad d. decl.
Quint. Sava. in d.
epist. Sidon. pag 57
& 58. Tapia in lib.
de los Grandes, in
not. fol. 32.

Claudian. in Mal.
Theod.

De hoc fact. Pro-
lom. Ælian lib. 14
de var. hist. c. 43.

De Oth. Sigon. li. 7
de Reg. Ital. Lips.
in monit. & exēpt.
lib. 2. cap. 9.

nomen suscipit, vocemque illam effatus est; quam miris Seneca laudibus in cœlum extollit, *Vellem nescire litteras*. Quæ exempla, ut rectè, eisdem in similitudens, Dominicus Baudius advertit, quò à crudelissimis Tyrannis profecta sunt, cum tamen iustè, ac salubriter gesta constitutavè fuerint, eò maiorem vim ad suadendos Christianos, & benè moratos Principes habere debent.

Quibus pariter imitandum Christianum alterum, & nò minùs Pietate, ac Religione, quam gestarum rerum gloria Magni cognomen adeptum Theodosium, proponere possumus, qui, ut latissimè Sozomenus, Ruffinus, Zonaras, & alij a Baronto, Cuiacio, Covarruvias, & Menochio citati; recensent, cum in Theffalonicenses iratus, quòd quemdam, à se missum Magistratum, occiderant, graviter sævissset, & plura hominum millia, fontium, & infantium, morte damnasset, postea ira deposita, & libera, ac severa Divi Ambrosij correptione admonitus, Ecclesia que ingressu prohibitus, cum suum errorem, sive furorem agnosceret, ne vel ipse, vel posterì sui in similem excessum prolaberentur, nobilem illam sanctionem constituit, quæ hodie in Theodosiano, & Iustiniano Codice extat, & in Gratiani quoque decreto inserta conspicitur, quæ ita se habet: *Si vindicari in aliquos severius, contra nostram consuetudinem, pro causa intutu sufferimus, nolimus statim eos, aut subire poenam, aut excipere sententiam: sed per dies triginta super statum eorum, & forma suspensa sit. Reus sanè excipiat, vinciatque custodia, & exculij solertibus vigilanter observet.*

Adeòque iustum, hoc in iumentis supplicijs temporis interstitium visum est, ut apud Quintilianum senorem eiusdem tricendij repetita mentio in aliquibus declamationibus extet, & in quadam, reum, ita Iudicem exorantem, inducat: *Omne iniustum supplicium est, quod non est exactum secundum legem; da igitur ius mihi quo perire debuerim*. Et Calpurnius Flaccus in alia, sic tradat: *Pœna raptoris in diem tricessimum differatur*. Quæ loca, & illud aliud Sidonij Apollinaris, quo inquit: *Ex vetere Senatus-Consulto Tiberiano XXX. aierum vitam post sententiam trahit*. Qualiter accipi debeant, ne cum dicta Theodosij constitutione pugnent, ubi hoc se novè constituisse demonstrat, qui in his hæsitaverit, Cuiacium, Lipsium, Savaronem, Petrum Herodium, & nostrum D. Ioannem Antonium de Tapia, & Robles legere poterit.

Nos ulterius pergentes, hinc ad iustam laudem descendimus, quàm Claudianus Mallo Theodoro tribuit, quòd cunctanter, & deposita ira, iudicabat, sic inquitens:

*Quin etiam fontes expulsa corrigis ira,
Et placidus delicta domas. Dijs proximus ille est,
Quem ratio non ira movet, qui facta rependens,
Consilio punire potest.*

Pariterque ex adverso, ad notandam Ptolemæi Ægyptiorum Regis incuriam, qui inter ludendum de fontibus iudicabat, & prout iactus ceciderat, per iram duci iubebat in fontes, & lucro delinuitus, absolvebat nocentes. Othonis III. Imperatoris imprudentem festina-

tionem, in damnando Comite Mutinensi, ob tentatam Augustæ pudicitiam, quod postea falsum apparuit. Clotharij Regis Galliæ rabem, qua propria manu Iuetotum occidit, & tandem sero, constita eius innocentia, pœnituit, aliorumque similium, crudeliter æquè, ac præcipitanter iniusta iudicia exequentium, quorum longam nomenclaturam Camerarius & Beyerlinchius scribunt.

25 Et præ omnibus notandus, & dandus venit Gneius ille Piso Romanus Cōsul, cui, (Seneca latius narrante) cū placeret pro constantia rigor, iratus, quemdā militē, tanquā alterius occissorē, capite plectū iussit, qui cū a Centurione ad patibulū duceretur, is qui occisus ferebatur, forcè comparuit, & quoniam Centurio, rem gratam Pisoni factū ratus, cum iā de rei innocētia constaret, supplicij executionem suspēdens, utrumque magno castrorum gaudio, & concursu ante illum reduxit, furens Piso, ut idem Seneca subdit, Tribunal conscendit, excogitantēque quemadmodum tria crimina faceret, ubi nullum invenerat, tam duos illos milites, quā Centurionem, ad mortem sub hac crudeli forma damnavit: *Te duci iubeo, quia damnatus es: Te, quia causa damnationis commilitonis fuisti: Te, quia iussus occidere, Imperatori non paruisi.*

26 Hæc enim, & similia monstra iratus, & præceps iudicantium animus producere solet, quos a vera rerum cognitione fallax præsumptio seducit, & vanis sæpè indicijs, vel falsis delationibus motos, incerta pro certis sequi suadet. Non animadvertentes, quod secundum eundem Senecam, magno quidem, sed certo tamen, & benè informato animo de rebus magnis iudicandum est: *Alioqui videbitur illarum vitium, quod nostrum est: sic quædam rectissima, cum in aquam demersa sunt, speciem curvi præfract: que visentibus reddūt, animus noster ad vera percipienda calligat,* quod etiam Petronius sic dixit:

Fallunt nos oculi, & agique sensus

Oppressa ratione mentiuntur.

Nam turris prope quæ quadratas surgit,

Attritis procul angulis rotatur.

27 Cuius loci, Seneca non relato, licet ad aliū finem, noster Saavedra meminisse videtur. Et mihi semper elegantissimus visus est, ad suadendos Iudices, ne ex solis indicijs, quantumvis vehementia videantur, ad pœnas, præsertim capitales, exequendas, procedant, nec temerè, quæ dumtaxat probabilia sunt, pro necessarijs accipiant, & incerta pro certis, dubia pro compertis. Cum sæpè accidisse videamus, ut ex his damnati, postea, detecta veritate, innocentes reperti sint, ut apud Livium Turni Hordoni casus ostendit, proditiōnis damnati, quod magnam armorum vim domi habuisse compertus fuit, quæ tamē Tarquinius Superbus, corruptis servis, & nihil tale cogitante Hordonio, clam in eius domum immitti fecerat. Et alter apud Paridem de Puteo, cuiusdam mulieris ob homicidium suspensæ, quod mortuo, eadem paulò ante minatam, probatum fuit, quem tamen eventus ostendit, non ab ipsa, sed ab altero eiusdem inimico occisum fuisse, paulo

De Iuetoto Fgo
sup. Fmb 38. ex
Fulgot. & alijs.

Camer. 3 subces.
ex pag. 128. Beyer
lib. c. litt. I pag. 406
& 415. & litt. N.
pag. 20.

Senec. lib. 1. de ira
cap. 10.

Senec. lib. 10. epif.
72.

Petron. in fragm.

Saaved Emp. 46.
pag. 302.

Paris de Puteo de
Syndic. verb. *Tor-*
tura, c. 6. n. 3. fol.
mihi 318.

post hoc illo fatente, cum ex alia causa captus, ad supplicium deduceretur.

Prout & in Martiano accidit, qui postea Romanus existit Imperator, alterius homicidij accusato, quod ut Evagrius, & Nicephorus referunt, hominem quem in via ab alijs occisum repererat, Christiana pietate sepulturæ tradere destinabat; & in D. Athanasio, de Arsenij morte impetito, qui tamen statim vivus apparuit, & ab inimicis Athanasij absconditum fuisse constitit, ut latius Ruffinus commemorat. Quibus casibus, similes alios, in pari negotio, quod Parisijs contigit anno 1600. Annæum Robertū in Parlamento adduxisse, Petrus Matthæus in suis narrationibus refert, & latè, & eleganter hanc indiciorū materiam, ultra cæteros qui de ea ex professo scripserunt, elucidans, Bernardus Argentæus.

Petr. Matth. lib. 3. narrat. 1.

Argent. ad cōsuet. Bituric. tit. de præsumt. excol. 158. ad 164.

Canonh. in Aphor. polit. 1. tom. pag. 429. Sesse decis. Arag. 111. to. 1. Merfen. in Genes. pag. 1440.

Iovius in elogijs, c. de Bartolo.

Qui nec illi indicio, sanguinis coram occiflore, ex occisi cadavere profluentis, multum fidendum esse concludit, quamvis de eius veritate, & oculata experientia Marsilius, Puteus, Nevizanus, Hieronymus Magius, & alij, quos ipse citat, plura tradiderint, & his plenius Petrus Andræas Canonherius, Iosephus Sesse, & Mar. Merfem^o, quos legere non pigebit.

Quæ omnia contra Bartolum faciūt, de quo scribit Paulus Iovius, severitatem suprâ æquum in torquendis iudicandisque, noxijs exercuisse, cum rerum capitaliū iudicij præfesset. Adeò ut reum furti, nec ritè confessum, & infontem, præcipiti sententia supplicio affecerit. Hincque propter invidiam conspectum hominū fugisse, in rus se conferens, & totum litteris abdens.

Petr. Balsac. in lib. de Princip.

Curt. lib. 6.

Et Petrum Balsacum, novissimum Auðorem Gallum, qui, ut Cardinali Rochileu blandiretur, qui totam Galliam Nobilium sanguine madefecit, scribere ausus fuit, ob tenuem quamlibet suspicionē, inò & somnium prodicionis, quod mentes Principum vexare contingat, licitum illis esse adversus subditos capitalia supplicia exercere. Quod fortè ex illo Curtij desumpsit, inquentis: *In suo quemque periculo magnum animum habere oportet; cum de salute Regis timetur, creduli esse debemus, vana quoque deferentes admittere.*

Petr. Matth. in narrat. 2. par. narrat. 2 pag. in Italis 106.

Sed hoc verum esse potest, quoad cautionem, & inquisitionem, & ut salus Principis in tuto ponatur, in qua subditi omnes periclitantur, non autem ut rei inauditi, vel non ritè inquisiti, puniri possint, ut benè ostendit Petr. Matthæus, sic in una ex suis narrationibus, inquiens: *Non bisogna credere niente di leggere, per che la calunnia è così sottile, che penetra nel mezzo de le piu innocente attioni. Ma dove si concerne la salute dello stato, le cose piu dubbiose non de bono essere ne riciete, ne sprezzate. Debboni convertire le opinioni in credenze, le favole in verita, le apparenze in sicurezza, bi fogna credere tutto, è ascoltare quelli stessi che referisco no cose che paiono vane, è che il tempo scopre false, &c.*

Cicer. in orat. pro Rosc. Amer.

Etenim quò eiusmodi delicta graviorem animadversionem requirunt, eò plenior examinationem, & probationem, ut suprâ cum Cassiodoro dixi, desiderant, & ut de parricidio agens Cicero dixit: *Quò minus est credibile nisi ostendatur, eò magis est, si convincitur eindi-*

- candum. Vnde & illa querela Tertulliani, quod soli Christiani inauariti, & indefensi damnarentur a Romanis, quorum aduersus alios nocentes ea erat lenitas, atque æquitas, ut ne in confessos quidem homicidas, sacrilegos, vel incestos, vel publicos hostes, contenti essent ad pronuntiandum, nisi & consequenter qualitatem etiam facti, locum, modum, tempus, conscios, & socios exigèrent. Et laus clementiæ Cæsaris Augusti apud Suetonium Tranquillum, eò quòd *Manifesti parricidij reum, ne culleo infueretur, (quòd non nisi confessi afficiebantur hac pœna) ita interrogaverit, certè patrem tuum non occidisti?*
- 34 Acre vera etiam si suprãdicta deficerent, vel ex eo lentè, & cunctanter in noxijs puniendis, Iudices omnes, & maximè Reges, ac Principes, procedere deberent, ne cum voluntate, ac voluptate punire videantur, ut iam ex Seneca diximus, quam tantum ab eorum mente, munere, ac dignitate ab esse oportet, ut vel cum iustè in flagitiosos suæ severitatis gladium diripiunt, id quasi coacti & iniuri, & cum summo dolore facere debeant, ut optimè eisdem monuit, idem Seneca inquit: *Constituit bonos mores civitati Princeps, & vitia eius sceleratus compeçit, si patiens eorum est, non tanquam probet, sed tanquam inditus, & cum magno tormento ad castigandum veniat.*
- 35 Quem locum respexisse videtur Antonius Faber, dum relato eodem Seneca inquit: *Veram iustitiam illam esse, qua debitam crimini pœnam, quantumlibet iustam, non sine intimo Iudicis dolore irrogat.* Christophorus Bessoldus inquit: *Ferina rabies est, sanguine, ac vulneribus gaudere, & supplicia non nisi dolenter, & commiserante animo decernere.* Et ante eos Claudianus his versibus:
- Qui fruitur pœna ferus est, legumque videtur
Vindictam præstare sibi, cum viscera felle
Canduerint, ardet stimulis, feriturque nocendi
Prodigus, signarus causæ.*
- Et Ovidius:
- Sit piger ad pœnas Princeps ad præmia velox;
Quique doleat quoties cogitur esse ferox.*
- 36 Et in idem tendit notabile apophthegma Biantis à Plutarcho relatum, qui damnaturus hominem ad mortem lachrymatus est, & interroganti, quare fletet, cum penes illum esset abolvere, & condemnare? Respondisse fertur: *Isò se lugere, quia necessarium erat, natura condolere, & legibus suffragari.*
- 37 Eiusmodi enim lachrymæ, ut benè Fulvius Pacianus animadvertit, non intrant in prohibitionem Callistrati I. C. aliàs Iudices admonentis: *Ne motum animi sui vultu detegant, neque cum calamitosis collachrymentur;* hoc enim eos respicit, qui commiseratione ducti, vera iudicia pervertunt. Squalentisque, ac pallidi rei, magis quàm defuncti crudeliter interemti, dolore afficiuntur, quam misericordiam meritò ineptam, & iniustam elegantibus verbis Annæus Robertus, omninò legendus, appellat. Non autem eos, qui iustitiam servantes, natura

Tertul in Apolog. cap. 1. & 2.

Suet. in Aug. c. 33. Ego de parric. lib. 2. c. 17. pag. 188.

Senec. 1. de Clem. cap. 22.

Ant. Fabr. in Iuris-Prud. Pap. titul. 2. princip. 3. illat. 7. in fin. pag. 45.

Bessold. de arcan. rer. pub. c. 1. n. 9.

Claudi n. in Consul. Mallij.

Ovid. 1. de Ponto eleg. 3.

Plutarc. in Apoph. Biantis.

Pacian. de prob. lib. 2. c. 44. n. 92.

L. observandum, de offic. Præs. id.

Ann. Rober. lib. 1. rer. iud. c. 10.

condolent, & peccata non peccatores odio habent; cum scriptum sit, quod vera iustitia compassionem habet.

Sed hæc tamen, quæ hucusque diximus, & tot rationibus, & auctoritatibus communiuimus, non excludunt, quin aliquibus in casibus ordo sit, ordinem non seruire, & prius ad punitionem, quàm ad exactam & plenam processus formationem, siue fulminationem devenire. Cuius doctrinæ exempla nobis in latrone manifesto, factioneque cruenta Vlpianus I. C. reliquit, & in alijs iustis causis, quæ moram non recipiant: *Tunc enim* (inquit) *non pœne festinatione, sed præueniendi periculi causa, punire permittitur, deinde scribere.* Est enim sæpè, ut Sallustius, & Tacitus aiunt, periculosior quies quam temeritas, talisque conditionis aliqua crimina, ut nisi celeriter compescantur, fero iudicia implores, ut in seditionibus contingere solet, & in alijs pluribus casibus, de quibus aliqua dixi supra, ubi de consilijs maturandis, aut festinandis differui, & integrum tractatum novissimè Marius Burgius scripsit, cui *De modo procedendi ex abrupto*, titulum fecit.

Extatque apud Ælianum, Agefilai edictum, quo Reipublicæ consulens, sanxit, ut in dicta causa, ad mortis supplicium raperentur, qui noctu sub impressione Thebanorum coalitionem fecissent. Quod, idem Ælianus valdè probat, sic inquit: *Ego vero illos potius, quam laude dignos iudico, qui nascentibus malis semper occurrunt, & ea, prius quàm virium aliqua sit accessio facta, delent, & extinguunt.*

Quod convenit cum nostrarum legum regulis, admonentibus, *Non esse expectandum donec insula ruat, & melius esse in tempore occurrere, quàm post vulneratam causam remedium querere, aut reparationem negotij semel interfecti postulare.* Et cum vulgato illo carmine Ovidij,

Principijs obsta serò medicina paratur,

Cum mala per longas convaluere moras.

Illisque Adagijs: *Satius est initio mederi, quàm fini, Serò venisti, Serò supiunt Phryges, Serò vidit iustitiam;* in quorum scholijs plura alia Erasmus congestit, inter quæ illud Theognis,

Pharmaca nascenti sunt adhibenda malo.

Et Persij:

Elleborum frustra cum iam cutis ægra tumebit,

Poscentes videas, venienti occurrere morbo.

Quibus addere licet Calsiodorum, præclare mouentem: *Difficultatem querelarum submoveri, dum in ipsis cunabulis scelera commissa rescantur.* Nazianzenum, a què prudenter inquentem, *Miserum est serum consilium capere, ac tum damni sensu officii, cum nulla ratione acceptum incommodum sarciri potest.* Præsertim cum secundùm Tacitum: *Natura infirmitatis humanæ tardiora sint remedia, quàm mala.* Et secundùm Nazarium: *Facilior, & multò proclivior ledendi, quàm comedendi semper sit via, vulnerare integrum, quàm sauciato mederi, dissipare rapta, quàm diuisa componere.*

Et quia in rebus bellicis, hæc frequentius, & urgentius contingere

L. si quis filio 6. §. hi autè, vers. *Quid ta. nen.* D. de iniust. rupt.

Salust. in Catil. in princ. Tacit. lib. 1. hist. Ego sup. Embl. 4. 6.

Ælian. lib. 14. de var. hist. cap. 27.

L. 1. C. quando liceat unicuique, l. 1. C. unde vi, in Theodof. cū alijs apud Me 1. to. lib. 3. c. 1. n. 9. & 2. to. lib. 1. cap. 4. n. 38. Vellef. in axion. iur. litt. M. n. 54.

Ovid. de remed. amor. lib. 2.

Persius satyr. 3.

Calsiod. li. 5. ep. 15

Nazianz. in orat. ad Sanct. Lun.

Tacit. in Agric.

Nazar. in Pahegiad. Casl. Coniant.

38

39

40

41

42

solent, merito in militibus quoque delictis eadem forma procedendi celeriter, & ex abrupto, (quod nos dicimus, *Breve, i sumariamente*) recepta est. Adeo ut feriatas etiam diebus à noxijs supplicia pendantur, ut post Vlpianum I. C. Julius Ferretus, Claudius Coteranus, Balthasar de Ayala, Petrus Faber, & alij, qui de re militari agunt, plenius animadvertunt. Quibus antiquior Valerius Maximus, post Narratam Pauli Emiliij saxitiam, qui Perse Rege superato, exterarum gentium transfugas elephantis proterendos subtravit, utilissimum hoc exemplum appellat, hanc statim ratione subiungens, *Aspero enim & absq̃ castigationis genere, militaris disciplina indiget: quia vires armis constant, quæ ubi à recto tenore desciverunt, oppressura sunt, nisi opprimantur.*

43 Planè tam in his, quàm in alijs gravioribus delictis, illud inter omnes receptum est, damnatis iam reis, aut manifesta probatione convictis, ultionem differendam non esse, ut Imperator Constantius statuit, ea ratione reddita: *Quod facultas supplicandi, vel quibusdam malignis artibus pœnas evitandi, etiam criminosis patet; quod & apud Nos Alfonso lex sanxit, statuens: Es el juicio fuesse dado sobre algun pleito de escarmiento de justicia, de muerte, ò de perdimiento de miembro, debese luego cumplir, &c.*

44 Valetque in hoc, ut & in reliquis alijs vulgatam illud semper tamen menti tenendum, & observandum Sallustij monitum: *Prius quàm incipias consulito, & ubi consulueris maturè, factò opus est: ita utrumque per se indigens, alterum alterius auxilio viget; & nobile apophthegma Dom. Imperatoris, ac Regis nostri Caroli Quinti, à Saavedra relatum: Que la Tardança era Alma del Consejo, i la Celeridad de la Execucion, i juntas ambas la quinta essencia de un Principe prudente.* Maximè, cum vel ipsi rei cum iam se capitis damnatos intelligunt, & absque ulla spe veniæ, ultimam supra caput suum horam stare, illam properari deliderent, ut elegantissimis verbis scripsit Pacatus, post alia, sic inquit: *Hinc reorum usque ad damnationem metus, postea attonitus stupor, & ex desperatione securitas, & ad locum supplicij voluntaria, carnifice non trabente, properatio.*

L. divus, D. de ferijs, Ferret. in tract. de re milit. tit. de iust. & pœn. n. 78. Coter. lib. 3. cap. 6. & 8. Ayala lib. 3. c. 8. Fab. 1. semest. c. 18. Caball. resol. crim. c. 294. n. 262

Valer Max. lib. 2. tit. 7. §. 14.

L. cum reis 18. C. de pœn. las. in l. de bitoribus, ex n. 15. D. de re iud. Abb. in cap. 1. col. 12. de mut. petit.

L. 5. tit. 27. p. 3. ubi Greg. Lop. verb. *Luego.* Sallust. in Catill.

Saaved. Empr. 64. pag. 488.

Pacat. in Paneg. ad Theodos.

Plus terrendum,quàm torrendum.

EMBLEMA LXXV.

*Proh Tronitū; gemit orbis iners; metus implicat omnes,
Iuppiter at terret, non nimis ipse nocet.
Ignisvomo, Princeps, sceleratos fulmine terre;
Ingens sit tronitus; sit tamen ira levis.*

COMMENTARIUS.

HOC quoque Emblemata, quod nunc superioribus ad-
dimus, ex fulminantis, ut vides, Iovis imagine sumtū,
tatis ostendit, quàm coactè, vel Deus ipse ad homines
puniendos accedat; cum igne ad hoc ministeriū utatur,
cuius natura est (ut Seneca benè considerat) in ver-
ticem surgere, & si nihil illum prohibeat, ascendere;
atque adeò non nisi invitus, & impellentis necessitate succusus, in
contrarium agitur, & ubi est aliquid, quod eum ferat deorsum, & ab
impetu suo avertat, id non natura, sed servitus eius fit.

Eiusdem etiam coactionis, specimen aliud nobis exhibuit Salvia-
nus, dum tractat, qualiter Deus ad puniendā Sodomā, & Gomorrhā
peccata non prius descenderit, quàm grandis, & multiplicatus peccā-
tium clamor ad eum in cœlum ascenderet, divinasque eius cæderet
aures, sic addens: *Et verò clamor, & grandis clamor est, quādo pietas Dei
peccatorum clamoribus vincitur, ut peccantes punire cogatur. Offendit
ergo Dominus, quā invitus puniat etiam gravissimos peccatores, dūcēs,*

Senec. nat. quæst.
lib. 2. cap. 24.

Salvian. lib. 1. de
provid. Dei.

quòd clamor Sionorum à se ascenderit; hoc est, misericordia mea mihi suadet, ut parcam: sed tamen peccatorum clamor cogit, ut puniam.

3 Sed ultra hoc documentum, aliud, præstantius adhuc, ex eadem figura, & fulminis natura fumerè possumus, nimirum, vel tunc cum ad illud contorquendum, ac iaculandum Magni Tonantis Iovis exarserit ira, ea se habere in tanta severitate clementia, ut non nisi uno, vel altero, & sapissimè nullo mortali percusso, universus orbis expaveat, & in suo quisque capite timeat, quod in alieno dira illa iaculatio fuerit operata. Quod nihil aliud est, quàm docere, inferiores Principes, ad hanc superioris imitationem, in fontibus puniendis se habere debere, & paucorum supplicio, atque exitio, ita reliquos terrefacere, ut alienum spectando, suum discant, & à perpetrands sceleribus, quæ ita acriter plecti viderint, absterreantur.

4 Quem dicendi docendique modum ex refertissima eiusdem Senecæ pœau, ut & alia plura depromimus, ita monentis: *Vt fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu; sic animadversiones Magnarum Potestatum, terrent latius, quàm nocent: non sine causa, non enim quantum fecerit, sed quantum facturus sit cogitatur, qui omnia potest.* Qui & ipse alibi, hac de causa, hoc Fulminis supplicium *Monitorium* aptissimè vocat. *Quasi eo doceamur, quid cavendum sit, ipsiusque casus metum donet. Nemo enim unquam Fulmen timuit, nisi qui effugit.*

Senec. lib. 1. de Clement. cap. 8.

Idem lib. 2. nat. c. 49. & cap. ult.

5 Quò & respiciens Statius Papinius sic habet:

----- *Attonitum, & venturi fulminis idum*
Horrentem, tonitru tantum lenique procella
Contentus monuisse senem.

Stati^o lib. 3. sylvar. sylv. 3. de lachr. Herufci.

Et apertius Claudianus, magis que ad rem nostram, ipammet Senecæ doctrinam hoc carmine donans, dum Stiliconis prudentiam, & clementiam in plectendis noxijs extollere voluit:

Claud. lib. 2. de laud. Stilic.

----- *Hac ipse Magistra,*
Das veniam victis. Hac exhortante calores
Horrificos, & quæ nunquam nocitura timentur
Iurgia, contentus solo terrore, coerces;
Ætherei Patris exemplo, qui cuncta sonoro
Concutiens tronitu, Cyclosum spicula differt
In scopulos, & monstra maris, nostrique cruoris
Parcus, in Octais exercet fulmina. sylvis.

Neque procul abest Plinius Iunior, qui semel, & iterum refert, qualiter sub Domitiani Tyrannide, proscriptis suis amicis, illorum stragibus, torque circa ipsum tactis fulminibus ambustis, extimuerit, sibi que impendere idem exitium, certis quibusdam notis auguraretur.

Plin. in Paneg.

5 Omnes sanè rectissimè, cum certum & notum sit, inter alias causas, quæ à criminosis vindictam sumi suadent, quas iam suprâ ex Agellio, & alijs tetigimus, illam cum primis à legislatoribus expeti, ut poena ad paucos, terror autem ad plures perveniat, & qui pessimo suo exē

Sup. Embl. 70.

Senec. lib. 1. de Cle
meat c. 22. Ioann.
Pont. in Extrav. de
pœn.
Rhodig lib. 6. c. 14.
Ego latè de parric.
lib. 1. c. 1. & 2.

L. Capitaliū, §. fa-
mosos, l. aut facta,
§. fin. D. de pœn.
Anth. ut nul. iud.
collat. 9.
Quintil. decl. 274.
Plat. lib. 9. delegib.

Curtius lib. 7. c. 13
ubi vide Raderum
pag. 437.

Machab. 2. 13.

L. 5. tit. 27. p. 3.

L. fin. tit. 31. par. 7.

Saaved. Empr. 22.
pag. 152.

L. omne delictū,
§. qui in acie. D. de
re milit. iuncta ex
pos. Pet. Fab. 1. fe-
mes. c. 18. pag. 113

plō cæteris nocuerunt, exemplari quoque punitione pereuntes, alijs
melioris frugis sectandæ disciplinam præbeant, ne cogantur cum il-
lis perire, ut post eundem Senecam, Ioannes Pontifex tradit, & latè,
& cruditè Cœlius Rhodiginus, ostendens, apud Terentium, & alios,
hac de causa, severiores eiusmodi Ananadversiones *Exempla* vocari,
quæ eadem Græci *Paradigmata* dicunt.

Ac proinde Callistratus I. C. pluribus placuisse docet: *Famosos la-
trones, in ijs locis ubi grassati sunt, surca figendos, ut illorum conspectu alijs
ab ijsdem facinoribus deterreantur.* Quod fortè defumfit ex Quintillia-
no, in quadam ex suis declamationibus, sic perorante: *Quoties crucifi-
gimus noxios, celeberrima eliguntur via, ubi plurimi commoveri hoc me-
tu possint. Omnis enim pœna, non tam ad delictum pertinet, quàm ad exē-
plum.* Vel ex Platone, ita optimos cuiusque Reip. Gubernatores ad-
monente: *Quos insanabiles legislator eff. senserit, ultimo supplicio hos af-
ficiet: nam hoc exemplo à peccato cæteri deterrentur, & improbis homi-
nibus civitas ipsa mundatur;* vel meliùs ex Quinto Curtio, qui Bessum
ex Bactris Ecbatana ab Alexandro Magno duci iussum memorat, ob
interfectum Darium pœnas capite perfoluturum, *Ut eo in loco, que Da-
rium ipse occiderat, necaretur.* Cui historia, & exemplo simile est, & il-
lud Andronici, qui, ut in libro secunde Machabæorū habetur, ab An-
tiocho Epiphane Antiochiæ trucidari iussus est, eodem loco, ubi Oniā
sanctissimum Hebræorum Pontificem interfecerat.

Et idem non minùs rectè, & apertè docuit Rex Noster Alfonso
in quadam ex suis legibus sanciens, Capitales de fontibus pœnas, sta-
tim post sententiam esse exequendas, & quidem, *De dia, concejrazen-
te ante los omes, è non de noche à furto.* Hanc rei nostræ aptissimam ra-
tionem subtexens: *Ca la justicia non tan solamente debe ser cumplida en
los omes, por los yerros que fazen; mas aun porque los que la vieren, to-
men ende miedo, è escarmiento para guardarse de fazer cosa, porque merez-
can recibir otro tal.* Quod & in alia his verbis repetijt: *Paladinamente
debe ser fecha la justicia de aquellos, que ovieren fecho porque deban morir,
porque los otros que lo vieren, è lo oysren, reciban ende miedo, è escarmien-
to, diciendo el Alcalde, è el Pregonero ante las gentes, los yerros porque los
matan.*

Est enim valdè damnosum, & ipsis Principibus indecorū, meticulo-
sè & clanculariè ad fumèda supplicia, nisi rarò, & ex magna causa, pro-
cedere, ut benè nuperus Noster Saavedra, considerat, quamvis harū
legum mentionem non fecerit. Nec aliter Arriani I. C. qua do-
cuit, eum qui in acie priòr fugam fecit, spectantibus militibus, propter
exemplum, capite puniendum esse; quo loci, illa verba: *Spectantibus
militibus,* non ad fugam, sed ad pœnam referri debent, & eo modo,
quò Nos, post doctissimum Petrum Fabrum, facinus, interpungi.

Et in hoc nostri Emblematis monitum, & exemplum, respicientes
Romani, ubi a pluribus, in rebus militaribus, vel in alijs, peccatum
fuisset, illud pervetustum supplicium introduxerunt, quod *Decimatio-
nem* appellarunt, & in id, tanquam hoc Iovis fulmen, tendebat, ut me-
tus, & horror omnibus iniiceretur, pœna verò ad paucos perveniret.

De qua cum latè, ultra Diodorum, Plutarchum, Polybium, Suetonium, & Antiquiores alios, Tiraquellus, Lipsius, Petrus Faber, & alij ex nostri iuris Doctores commentati fuerint, contentus ero Ciceronem adducere, qui ipsam, eiusque causam, & rationem graphicè his verbis describit: *Statuerunt Maiores nostri, ut si a multis esset flagitium rei militaris admissum, forte in quosdam animadverteretur, ut metas videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret. Nam miles qui locum non tenuit, qui hostium impetum, vimque pertinuit, potest quidem postea & miles esse melior, & vir bonus, & civis utilis. Quare ne in bellam propter hostium metum delinqueret, amplior ei mortis supplicij metus est à Maioribus constitutus: ne autem nimium multi pœnam capitis subiret, idcirco illa sortibus comparata est, &c.*

11 Extat quoque huius supplicij, & metus, quem cæteris incutiebatur, nobilis memoria apud Tacitum, inquentem: *Apronius, suis acie fugatis à Tacfarinate, magis dedecore suorum, quàm gloria hostis anxius, raro ea tempestate, & è veteri memoria facinore, decimum quemque ignominiose cohortis, sorte ductos fuisse negat. Tantumque ea severitate profectum, ut vexillum veteranorum, non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias vicerint.* Appianus etiam Alexandrinus, loquens de Cæsare, qui eadem animadversione, ob similem culpam, sive ignaviam, usus fuit: *Legionibus (inquit) decimatis, quòd male pugassent, effecit, ut magis ipse, quàm hostis timeretur.*

12 Et teste Capitolino, alij postea Imperatores, ut se clementiores ostenderent, loco decimationis, vicesimabant, aut centesimabant; & ut ait Sidonius Apollinaris, nihil huiusmodi sortitio, cum universi delinquerunt, iniuriæ habere videbatur, cum potius iniquitas, quæ in plurium morte considerari posset, fortis æquitate dispergeretur. Quia, quia L. Sulla uti noluit, sed quatuor legiones contrariæ partis fidem suam sequutas, in campo Martio, ne quicquam fallacis dextræ misericordiam implorantes, obtruncari iussit, quarum lamentabiles quiritatus trepidæ civitatis aures receperunt; lacerata ferro corpora Tiberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis evehere coactus est, meritò à Valerio Maximo, Livio, & Plutarcho, eximie crudelis reputatus fuit.

13 Est enim tam tritum, quàm certum, mitius agendum esse cum multitudo deliquit, aliquidque severitati detrahendum, cum non huius aut illius periculum, sed multorum iacet strages, magisque tunc monendo, quàm minando agi debere, ut pluribus Sanctorum Patrum auctoritatibus Gratianus in suo Decreto passim ostendit, quas in unum Tiraquellus, & Farinacius congefserunt, vulgarem illum versum citantes,

Per Populum multum, crimen pertransit inultum.

Quem iuvat Nolter Seneca inquit: *In singulos severitas Imperatoris diffringitur: At necessaria venia est, ubi totus deseruit exercitus. Nam licet non tollat culpam, neque iram sapientis, turba peccantium; intelligit quàm iniquum sit, & periculosum irasci publico vitio.*

Tiraq. de pœn. cau. ca. 47. Lips. de mil. Rom. dial. 18 lib. 5 Fab. 1. Semest. c. 18. Petr. Greg. 19. synt. cap. 10. n. 12. Herod. lib. 10. tit. 7. Coteræus de re milit. lib. 3. c. 8. & alij passim.

Cicer. in orat. pro Cluent.

Tacit. 3. annal.

Appian. lib. 1. de bell. civil. in fin.

Capitol. in Macrin. no.

Sidon. Apollin. in epistol.

Valer. lib. 9. cap. 2. §. 1. Liv. lib. 98.

Plut. in vita Sullæ.

Gratian. in c. constitueretur 50. dist. cap. ordinationes; cum multis seqq. 23. q. 4. Tiraq. de pœn. temp. caus. 47. & Farin. causa

Senec. lib. 2. de ira, cap. 10.

Plutarc. in Scipio.
Afric.

Plutarchus etiam memorat, quòd cum Scipione Africano agrotante, orta esset inter milites magna seditio, rem ipsam Scipio ad consilium retulit, cuius maxima pars, in eos, à quibus initium tumultus ortus erat, animadvertendum censuit. Sic enim fieri posse, ut poena ad paucos, exemplum ad multos perveniret.

Plato lib. ult. de
legib.

Quod consilium, Platonis legi hæsisse videtur, qua sanxit, si plures ex civitate proprio consilio, sine autoritate communi pacem invenerint, aut bellum moverint, huius rei auctores tantum morte puniendos, nulla aliorum mentione facta, quasi hi tandem id impune daturi essent. Quam, exemplo etiam suo, ut latè Tiraquellus recolit, Athenienses apud Thucydidem, Alexander Magnus apud Arrianum, & Curtium, Scipio apud Livium, Titus apud Iosephum, & Aegesippum, comprobant, multitudini parcentes, in seditionumque Auctores tantum processisse contenti, & illum Aphorismum ingenitantes, *Vnius hominis animadversionem usque ad faciem promovendam, multitudinis verò usque ad ventem, & verbo tenus, ac per correptionem.*

Sandoval en su Ca
rolea lib. 5. §. 1. fol.
191. & lib. 8. §. 9.
fol. 400.

Idque sæpius ubique praxi receptum videmus, & in Hispania nostra in illis invaluit, qui D. Caroli Quinti temporibus seditiones excitarum, vulgò dictas *Las comunidades*, quarum historiam, ultra alios, lato sermone Sandovalus scripsit, & in alijs, *De Fuente Ovejuna*, qui cum coacta popularium manu, suum occidissent Commendatarium, anno 1476. mille licet tormentis de necis auctore quaesiti, nullam aliam vocem emisserunt, quam *Fuente Ovejuna lo bizo*, unde & impuniti relictis sunt, & hoc verbum apud nos in Adagium pertransiit, ut apud D. Sebast. Covarr. videre licebit.

Seb. Covar. in The
saur ling Hispan.
verb. *Presente*, fol.
416.

Planè si multitudo in tuo scelere perseveret, aut quod commissum delictum foedissimum, & gravissimum sit, tunc totam quoque puniri posse, & deleri solere, ex generali cataclysmi, & Sodomorum a Deo facta castigatione, & illa Moyse, propter peccatum idololatriæ viginti duo milia hominum occidentis, satis apparet, & laus profequitur Tiraquellus. Et semper in hoc, ut in alijs, illud Ovidij locum habebit:

*Judicis officium est, ut res ita tempora rerum
Quærent, quas ito tempore tutus erit.*

Pungat, & ungat.

EMBLEMA LXXVI.

*Non modo Cecropio dulcescit sedula succo,
Sed vindex etiam gestat acumen Apes.
Nec nimium dulcis, nimia aut sit cuspi de Princeps,
Vngere plus debet, pungere sæpè licet.*

COMMENTARIUS.

VIDIMVS quidem quantum expediat pœnas à nocentibus exigi, & quo studio, ac modo in illis irrogandis, & exequendis se habere cordati, & temperati Principes debeant. Quibus adhuc, ultimum hoc monitum, (quod vel primū esse debuit) in re adeò gravi, & seria proponendum esse cœsemus, ut iuxta consiliū D. Gregorij, mentibus figant: *Miscendam lenitatem cum severitate, faciendumque quoddam ex utroque temperamētum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur.*

Hoc est enim vinum cum lacte bibere, ut in Canticis dicitur, & Petr. Blesensis exponit: *Severitatem exercere cum mansuetudine; & neque huius, neque illius gloriam affectare, ut prudenter Marcianus I. C. edocuit: Sed perpenso iudicio, prout res queque expostulat, statuere, & etiam in gravioribus pœnis severitatem legum, cum aliquo temperamento benignitatis subsequi.*

Cuius legis, & aliarū suprà in simili memini, & est digna relatu alia Nostri Regis Alfonsi, dum inquit: *Ca comoquier que la justicia es mu-*

D. Gregor. lib. 2. in Iob.

Cantic. 5. 1.

Blesens. in opusc.

L. respiciendum, D. de pœnis.

Sup. Embl. 53.

L. 2. tit. 10. par. 2.

*buena cosa es si, è de que debe el Rei siempre usar; con todo esso fazese mihi
craet, quando à las vegadas no es templada con misericordia.*

Pfalm. 100.

Et hoc est, quòd vel in Deo requirit, extollitque Regius Pfaltes, dum canit: *Misericordiam, & iudicium cantabo tibi, Domine.* Super què versum totam ferè structuram sui operis operosissimi, omniq̃ laude dignissimi, *D. Optimo Principe Eruditiss. & Religiosiss. Pat. Ioannes Antonius Velazquez, Societatis Iesu fulgētissimus radius, aedificavit.*

Senec. lib. 2. de Clement. cap. 3. & 7.

Seneca quoque, Clementiam diffiniens, in eadem lententia est, illam tandem inclinationem, & moderationem animi esse inquiring, liberum arbitrium habentem, aliquidque ex merita, ac debita poena leniter ex æquo, & bono remittentem. Quæ non tam severitati, ut imperiti putant, contraria est, cum nulla virtus vitii contraria sit, quam crudelitati, quæ nihil est aliud, quam atrocitas animi in exigēdis poenis. Plutarchus etiam, eidem notioni subscribens, inquit, quòd *Qui in administrandis rebus versantur, secundarum rerum viam tunc incerta videbuntur, quando non singula ad finem reducere volunt, nec severitate potius, & vi, quam mansuetudine, & humanitate conficere.*

Plutare. in tractat. de admin. Reip.

Ægid. Rom. lib. 3. par. 2. c. 29.

Et Ægidius Romanus, de re eadem Magistraliter agens, severitatem, & clementiam, æquitatem, & rigorem, nec sibi, nec iustitiæ contradicere probat; nam humani actus propter varias circumstantias, nō possunt unā regula metiri, & adeò lex, quæ nihil aliud quam regula est, non debet esse ferrea, & omnino inflexibilis, sed potius plumbea,

L. 1. D. de legib.

ut Philosophus in Ethicis docet, ac proinde ex varijs circumstantijs, quæ lex definire non potuit, oportet nonnunquam, recto arbitrio, vel clementia uti, vel severitate, dummodo semper fiat, non excedēdo merita iustitiæ. Quæ quidem, ut benè dixit Soti pater in quadam epistola, in iudicijs, quæ versantur circa contractus, omnino non noscit gratiarum genus; in his autem, quæ circa delicta vertantur, mansuetudine, & humanam nō recusat executionē. Alioqui enim ut D. I. eo prudenter scripsit, sicut remedia ad sanitatem inducendā parata, aliquando corporibus nocēt; ita dū Principes *Domini, & favire, magis, quam dō*

Arist. Eth. 5. c. 10.

fulere subditis querunt, quæd pro visum est ad concordiam, tæst ad nexā.

D. Leo Pap. epist. 82. apud Gratian. 10. cap. licet, el 2. dist. 45.

In eodē etiam huius mixturæ Severitatis, & Clementiæ argumento Noster Bobadilla, & Politici omnes Auctores latè vagantur. Et sunt qui illam per equum hieroglyphicè significare velint, quem qui regit, una manu frontem tãgit, ac mulcet, ne severitate nimia resulet; altera virgā tenet, qua pertinaciã eius expugnat. Ita subditos habendos esse docēt, ut simul Principes suos amare possint, & revereri. Amare ob lenitatem, revereri ob severitatem. Quod fiet, si aut haec illam, aut illa hanc non corumpat; si lenitas Maiestatem, severitas, quod æquum est, non excedat.

Bobad. in Polit. li. 2. c. 3. & 4. Aldr. de relig. discip. p. 2. Marlian. in Th. pol. c. 5. Simancas, & alij apud Valencuel. col. 1. 4.

Buxhorn. Embl. 12. pag. 99. sub lemmate, *Interdum que.* Saaved. Emyp. 35. pag. 252. sub lemmate, *Conbalo, con tenor.*

Crosc. lib. 3. Emb. 30. fol. 161.

D. Ioannes Horoscus Covarruvias idem ipsum indicavit, excusso symbolo Mali Granati, in quo simul acre cum dulci solet inesse, quoniam fuisse Regem Nostrum D. Henricum huius nominis IV. cōmemorat, ut per mixtionē utriusque saporis denotaret, qualis Princeps esse debeat, ita ut neque in supplicijs excedat, neque in necessaria correctione deficiat, quoniam ex illo odium, ex hoc autem sibi con-

temtum poterit comparare. Rithmicum eius carmen, quo hoc non ineleganter, expresit, sic habet:

No debe ser cruel, ò justiciero
 (Que dizen) si lo es en demasia,
 El Rei, que para serlo verdadero,
 Huye de lo que suena à tirania.
 Tampoco es bien perdone de ligero,
 Lo que de veras castigar debria;
 Que no en valde es crecida, i coronada
 La fruta de agro i dulce sazónada.

9 Ioannes etiam Maior similitudine ozimi utitur, quod cum per se fragrantissimum sit, si tractetur asperius, summum foetorem spirat, & ita inquit: *Ozimon est fragrans, si leni pollice tractes,*

*Plus æquo pressum, ceu grave virus olet:
 Asperitas semper peccat, sed gratia rarò
 Hic ius est, ubi ius, qui moderetur erit.*

Ioan. Maior Poëta apud Schomborn. lib. 6. pol. cap. 35. pag. mihi 492.

10 Ego verò in eandem rem, in præsentem (quod, Lector, vides) Emblemate, Apem Apesvè pingo, quæ natura quidem sua dulcorem habent, & haud dubiè amant, cum ad eò sedulæ, & operosæ, ut magnus cecinit Vates,

----- *Iiquentia mella
 Stipent, & dulci distendant nebtare favos.*

Sed non id eò minùs, coniugatione quadã mellis & fellis, (ut Apulei verbis, licet aliud agentis, utat) suos etiam habet aculeos, quibus, ubi oportet, utuntur, & infesta sibi animalia graviter pungunt.

Virgil. 4. Georg.

11 Eòque libentius hoc symbolo utor, quòd Olao Magno testante, apud nostros verustissimos Gothos, Apis Regem significabat, qui ut idem Olaus inquit: *Moderatorem populorum oportet, cum iustitia aculeo clementia mel habere commixtum.* Quod, eisdem propè verbis, Ægyptios hieroglyphicis suis litteris indicasse, Ammianus Marcellinus scribit, ut ostenderet: *Moderatori rerum, cum incunditate, aculeos quoque in nasei debere.*

Apulei. 4. Flori. i.

Olaus li. 1. de Gët. sept. cap. ult.

Amm. Marcel. lib. 17.

12 Et non latuit doctissimum Pierium Valerianum, cum Apum Hieroglyphica ab hoc exordiat, docens, Apem solã ex animalibus, hominum more, Regem habere, quem universum apum agmen consecratur, æquè, atque homines, Regi obtemperantes, de quo Ego etiã superius pluribus egi. Rex verò, vel aculeo caret, vel ad offensionem minimè exerit: *Quæ quidem (inquit) præcipua est in Rege virtus, qui in obeundis vitæ officijs, non magis iustitia aculeum, quàm dulcem mellis clementiã ostentare debeat.*

Pier. lib. 26. cap. 1. fol. mihi 185.

Sup. Embl. 20.

13 Quod, licet illum non laudet, ex Seneca summissè Pierius videtur, qui post narratam hanc apum Regio politicam disciplinam, ita subiungit: *Iracundissima, ac pro corporis captu pugnacissima, sunt apes, & aculeos in vulnere relinquunt. Rex ipse sine aculeo est, noluit illum natura,*

Senec. lib. 1. de Clem. cap. 19.

nec scævum esse, nec ultionem magno constaturam petere: telumque detraxit, & iram eius inermem reliquit. Exemplar hoc magnis Regibus ingens est. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores, cum tanto hominum moderatior esse animus debeat, quanto vehementius nocet. Utinam quidem homini eadem lex esset, & ira cum telo suo frangeretur; nec sapius nocere liceret, quam semel, nec alienis viribus exercere odia, facile enim lassaretur furor, si per se sibi satisfaceret, & si mortis periculo vim suam effunderet, &c.

Arist. de hist. anim.
lib. 5. c. 22. Ælian.
lib. 1. c. ult. & li. 5.
c. 15. D. Batil. hom.
8. Euseb. de prepar.
Evang. lib. 2. & alij
relati à Brodæo 4.
misc. c. 10. & Pet.
Fab. lib. 3. semestr.
c. 13. pag. 180. &
seq.

Glycas in Annal.
par. 1.

Altiat. Embl. 148.

Petrasanct. in sym
bol. lib. 1. pag. 34.

Eisdem vestigijs insistent cæteri, qui de Apum natura scripserunt, & licet variè sentiant circa Regis earum aculeum, & utrum illum habeat, vel non? in eo tamen cum Aristotele omnes conveniunt, quòd nunquam illum exerit, suis apibus vindictam reliquissè contentus, ac proinde existimatum, seu vulgò traditù, aculeo carere. Et ad hoc respiciens, & multum in nostri Emblematis terminis loquens, Michael Glycas, sic habet: *Stimulo quidem Rex Apum præditus est, verùm ad vindictam eo non utitur. Sunt hæc leges quædã non scriptæ, sed ab ipsa profecta natura, ut qui maximis Imperijs possunt, ad puniendù tardi sint.*

Et Altiatus, dum prædictis assentiens, hoc Emblema formavit, quòd & Petrasanctus refert, Ferdinandum Medicum Hetruriæ Magnum Ducem pro symbolo usum, cum lemmatè, *Maiestate tantùm:*

*Vesparum quòd nulla unquam Rex spicula figet;
Quòdque alijs duplo corpore maior erit;
Arguet Imperium clemens; moderataque Regna,
Sanctaque Iudicibus credita iura bonis.*

Vbi Claudius Minoes, post relatam Senecæ locum, quem Nos etiam supra inferuimus: *Hoc (inquit) optimo Principi propositum esse, ut inter alias virtutes, quibus opus habet ad suæ Reip. administrationem, nihil animi moderatione habeat antiquius. Etenim eius auctoritas, & agendi facultas, etiam si maior sit, quàm in alijs, minimè tamen se vire debet, ijsque quibus præest, terrificum se præbere. Nam inter virtutes, quæ Principem maximè decent, clementia est.*

Saaved. Empr. 22.
pag. 153. & seqq.

Idem Empr. 42.
pag. 280.

Horat. in Arte: *Omne tullit punctum, qui miscuit, utile dulci.*

Tacit. lib. 1. hist.
cap. 16.

Chron. Gothor. in
Vvamba.

Noster quoque Saavedra, uno in loco multus, & satis elegans est in docendo, quomodo oporteat has duas virtutes Iustitiã, & Misericordiam coniungere, & temperare. Et in alio ex eisdem nostris Apibus aratro iunctis, illumque trahentibus, & ad Urbani VIII. Pontif. Max. fœlicis recordationis insignia alludere volens, hoc veluti symbolò totam Regnandi Artem Veteres significare voluisse aptissimè tradit, quæ, iuxta carmen Horatij, in miscendo utilibus dulcia consistit, & in populo, suavi interdum fræno, duris etiam interdù lupatis, regèdo; & coercendo, qui ut alibi Tacitus dixit: *Nec totam servitutem pati potest, nec totam libertatem.* Et hanc fortassis in Regibus mellis, & fellis, mansuetudinis, & severitatis coniunctionem, cœlum desuper denotasse; dū in unctiōe, & in auguratione Nostri Gothorum Regis Vvambæ; ut ipsorum Chronicon memorat, Apis ex eius capite exire, & in cœlum evolare, conspecta fuit, quasi eius piam, & rectam gubernationem significans, quàm postea Hispania experta fuit.

Petronius quoque Arbiter, ad eandem nostrarum Apum naturam respiciens, inquit: *Apes idèd pungunt, quia ubicumque dulce est, ibi & ac- cium invenies.* Quod convenit cum illo Claudiani:

*Non quisquam fruitur Veris odoribus
Hibleis lutebris, nec spoliat favos,
Si fronti caveat, si timeat rubos.
Armat spina rosas, mella legunt Apes.*

Petron. in satyr.
Claudian. in nupt.
Honorij.

18 Habemus etiam in eandem rem Imperatoris Friderici I: cogno- mento Anobarbi testimonium, qui unum ex suis feudalibus capiu- lis sic exorditur, *Imperialis clementia serenitas mansueta, eam semper in subditis suis miserationem favoris, & gratia habere consuevit, ut quam- vis stricta severitate excessuum delicta debeas, & possit corrigere, magis tamen studeat, propria tranquillitate pacis, & pijs affectibus misericordia, Romanum Imperium regere, rebellium insolentiam ad debitam fidem, & debita devotionis obsequium revocare, &c.*

Cap. i. de pace cō- stant. in usib. feud.

19 Cuius dicti mentem videtur sequutus Natalis Comes, dum de eis- dem Perduellibus agens, quamvis hoc delictum, præsertim à Nobili- bus commissum, gravissimum esse agnoscat, adhuc tamen in eo pu- niendo, eandem mixturam lenitatis, & severitatis habendum esse in- quit, notabiliter addens: *Quod si in alterutram partem peccantū sit, mo- dō ne sit extremum, præstat per nimiam clementiam, quam per crudelitatem peccare.* Verisimè quidem, & prudentissimè, & ex Senecæ disciplina desumptum, qui agnoscens modum in hoc fervari debere, addit, quòd, *Quia difficile est temperamentum, quidquid æquo plus futurum est, in par- tem humaniorem præponderet, id est in clementiam:*

Natal. Comes lib. 19. hist.

20 Qua nihil laudabilius, nil magnis, & præclaris viris dignius grati- vè esse posse Cicero tradit, quamque tanti fecit Petronius, ut dica:

-----
*O Maxima rerum
Et meritò Pietas homini tutissima Virtus.*

Senec. i. de Cle- ment. c. 2. in fin.

Cicer. i. off. c. & in o at. pro Ligario.

Petron. in fragm.

Et Claudianus, ut veritus non fuerit affirmare, per solam hanc virtu- rem Dijs homines exæquari, sic inter alia Honorij Cæsaris Patrem, filium instruentem inducens:

*Sis Pius in primis nam cum vincamur in omni
Munere, sola Deos æquat Clementia nobis.*

Claudian. in Con- sul. Honor.

21 Nihil enim aliud in Deo splendidius emicat, cum Davidicum car- men intonet: *Misericordia eius, super omnia opera eius.* Et hoc esse sum- mum maximumque eius bonum rectissimè Oleaster ex illo Exodi lo- co deducit, ubi cum Deus Moyse se illi omne bonum suum ostensurū pollicitus fuisset, ubi ad eius conspectum accessit, sic Moyse exclamavit: *Dominator Domine Deus, misericors, & clemens, patiens, ac mul- ta miserationis;* quasi in his præcipuè virtutibus omnia eius Bonum consistat.

Psal. 144. 9.

Oloaf. Exod. 34. 6.

22 Quod nec latuit Ciceronem, qui in famigerata illa oratione quo Cæsarem ad ignoscendū Quinto Ligario maximo eius, & invito val-

Cicer. in orat. pro Ligario.

de inimico coëgit, sic inter plura alia, quæ Misericordiæ virtutem extollunt, peroravit: *Noli obsecro dubitare C. Caesar, similem illi gloria laudem, quam sapissimè quærere. Nihil est enim tam populare, quam Bonitas: nulla de virtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior Misericordia est. Homines enim ad Deos nulla re proprius accedunt, quam salute hominibus danda. Nihil habet, nec fortuna tua maius, quam ut possis, nec natura tua melius, quam ut velis conservare quam plurimos.*

Pausan. lib. 1.

Athenienses quoque, referente Pausania, peculiarem Aram in medio foro eidem virtuti posuerunt, iudicantes nimirum, hoc numen magna habere in tota hominum vita, & casuum varietate, momenta. Quam Aram elegantissimis carminibus descripsit Status, inter alia inquires, quod eam,

Status Papin. lib. 12. Thebaid.

*Et miseri fecere sacram: sine supplice nunquam
Illa nullo: nulla damnavit vota repulsa.
Auditi quicumque rogant, noctesque diesque
Ire datum, & solis numen placare querelis, &c.*

Act. 17. 23. & 24.

Eandemque illam esse, quam *Ignoto Deo* veteres posuisse in Actis Apostolorum refertur, laudatissimus Noster D. Laurentius Ramirez de Prado, ultra alios existimat. Quem sequutus videtur æquè semper laudandus Eusebius Noriemburgius, qui Statij premens vestigia, dum intendit; *Fœlicissimum quemque aliorum misereri debere*, sic habet,

Doctiss. D. D. Laurent. Ramirez de Prado in Pentecont. cap. 16. Euseb. Noriemb. Gnom. 107.

*Numinis ignoti vacuis frustratur in Aris
Tota superstitio.*

*Non ibus, non flamen, sanguis, libamen, acerra
Victima non opus est.*

*Corde datur puro tantum litare querelis
Atque pijs lachrymis.*

Senec. Pontan. & alij, qui de Clem. Scrips. Lag. Grut. & Beyerlin. cod. verb. Girald. de Dijs gent. pag. 33. Valenc. conf. 164. Camer. 3. subcess. c. 22. Lipf. in Polit. lib. 2. cap. 12. & in monit. lib. 2. c. 12. & 13. Velazq. de opt. Princip. lib. 1. per totum. Senec. in Octav.

Sed improbus & vanus videri possem, si omnia quæ de clementia, & eius laudibus, præstantibusque effectibus, à præstantissimis alijs Scriptoribus passim perpena, & congesta reperiuntur, repetere vellem. Quare calamum cohibeo, & omnium loco, Senecam Tragicum in Octavia sic suum Neronem monentem, his versibus, merito aureis à Lipfio vocatis, adduco:

*Pulchrum eminere est inter illustres viros
Consulere patriæ; parcere afflictis, serâ
Cede abstinere, tempus atque iræ dare
Orbi quietem, saculo pacem suo
Hæc summa virus, petitur hæc calum via.*

Lipf. apud Caram. in insign. Hispan. pag. 191.

Quibus admodum dignissimè possunt alij, qui sub nomine eiusdem Lipfij, Senecæ hac in parte æmuli, circumferuntur, & sic habent:

*Qui cede gaudent, Regiamque rem putant
Se viri, longè è Regia exerrant via:*

Cum sit verendo Rege dignius nihil,
 Quam iuris, atque moris humani memor
 Clemensque pectus; inde Maestas trahit
 Sublime lumen. Nec magis potentiam
 Vis ulla firmat, atque parentum favor
 Virtute partus: proximè itur ad Deos
 Bonos beando, non habet maius bonum
 Fortuna Regum, quam salutem plurimis,
 Quod fas habent; donare; quod lethi metu
 Levare cives. Hæc adorea, hic honos
 Præstat triumphis, omnibusque laureis.
 ----- Non Feretrio Iovi
 Suspensa opimos sic honestant inelytos
 Arma Duces, nec hostis occisi decus;
 Ut illa servans limen Augustæ domus
 Corona, quæ pro cive servato datur.

27 Nec omittendum censeo Cassiodorum, qui formulam indulgentiæ, quam Paschalibus Sacris Principes concedere solent, describēs, totus est in huius virtutis laudibus & encomijs: *Eique cæteras omnes honorabiliter cedere inquit, quando eam humano generi salutiferam esse cognoscunt, & parcenaofacit, ut Parca tollantur.* Quod & iterum repetens, tantum ei deferri posse concedit, ut pro clementia exercenda, à iustitia liceat aliquando aliquatenus deviare, eius verba sunt hæc: *Inclinari precibus nostra novit humanitas; nec pro affectu Pietatis fines potest iustitiæ custodire. Benigni quippè Principis est, ad clementiæ commodum transilire terminos æquitatis, quando sola est Misericordia, cui omnes virtutes honorabiliter cedere non recusant.*

Cassiod. lib. i. i. ep. fin.

28 Vnde Salomon, qui Regum omnium sapientissimus fuit, præcipuū Regum tutamen in sublimi hac virtute constituit, inquiens: *Misericordia, & veritas custodiant Regem, & roboratur clementia thronus eius.* Et Seneca, eidem sententiæ, tanquam si illam legisset, cohærens: *Non est opus (ait) struere in altum editas arces, nec in ad census arduos colles enunire, nec latera montium abscondere, multiplicibusque muris, turribusque sepire: saluum Regem in aperto Clementia præstabit: unum est inexpugnabile munimentum, amor civium, &c.*

Idem lib. 2. epist. 9

Proverb. 20.

Senec. lib. de Clement. c. 19. videntur etiã cap. 3. 9. 10. & 11.

29 Neque ab his abscedit Imperatoris Alexandri Severi apophthegma apud Alium Lampridium, qui aliquibus, eius Mansuetudinem culpantibus, quod dicerent, molliorem sibi, & contentibiliorem Imperij potestatem hac de causa fecisse, *At (inquit) securiorem, & diuturniorem.* Etenim iuxta Dionys. Halicarn. prudentissimum documentum, illud est, & semper erit: *Optimum, & firmissimum Imperium, quod subditos beneficijs magis, quam supplicij in officio contineat: illi enim benevolentia, huic metus est contra. Quicquid timetur id necessitate naturali exosum omnibus.* Vulcatius quoque Gallicanus aperto ore fatetur:

Lamprid. in Alex. Sever. c. 20.

Dion. Halic. lib. 6.

Vulcat in Avid. Cassio cap. 11.

Vopise. in Aurel.
cap. 44.

Nihil esse, quod Imperatores magis commendat gentibus, quam clementia.
Et Flavius Vopiscus refert, Aurelianum Casarem, alijs licet titulis commendabilem, à multis, nec inter bonos, nec inter malos Principes positum fuisse: *Quòd ei clementia, Imperatorum Dos Prima defuerit.* Et inter alia capitula, quibus Basilus Imperator suum filium instruxit, unum integrum, & lectu dignum extat, quo eum Dei exemplo ad hanc clementiæ virtutem hortatur, & se in fontes misericorditer habendū, iustitiæ que humanitatem admiscendam, ea reddita ratione, quòd, *Vi omnis corporis, umbra est semper comes, ita semper hominem peccatum consequitur: natura enim humana valdè ad labendum est proclivis, & ad cadendum prona, &c.*

Cicer in orat. pro
M. Marcel.

Vnde scitum, & certum est, quod vulgò iactari solet, non minùs turpia esse Principi multa supplicia, quàm medico multa funera, & illos qui se hoc nomine dignos reddere volunt, valdè lætari gloriarique debere, si suo tempore nulla flagitia fuerint, quæ graviolem animadversionem exposcant, ut Cicero de Marco Marcello scripsit: *Gladium* (inquiens) *vacuum in urbe non vidimus.* Seneca de Nerone, antequam in pestem, & lanienam humani generis mutaretur, referens, eū multo gaudio perfundi, *Quod conditum in d. constric. m. apud se ferrum fuisse. Summa parsimonia etiam vilissimi sanguinis. Nullamque se toto orbe stillam cruoris humani misisse.* Et Plinius Iunior, de se ipso loquens, sibi que gratans, quòd dum Bythinæ Proconsulem egit, nullum emerfit facinus, quod capite puniri deberet.

Senec de Clemēt.
lib. 1. c. 1. & c. 11.

Plin. Iun. lib. 10. in
epist. ad Trajan.

Claudia. in 4. Cōf.
Honor.

Honorium quoque Imperatorem hac etiam de causa nimis commendat & extollit Claudianus hoc carmine:

*Nullæ Nobilium cedes, non crimina vulgò
Texuntur. Patria mæstus non traditur exsul.
Non infælices tabulæ, non hasta reflexas
Vendit opes, a vidusque emtor non voce citatur,
Nec tua priuatis crescant araria damnis.*

Cassiod. lib. 6. ep.
24.

Lipf. in monit. &
exemp. lib. 2. c. 12.

Panorm. lib. 2. de
eius dict. & fact. c.

47. & seqq. Cochier in Thef. Po-
lit. cap. 5. ex n. 18.

Timp in spec. Prin-
cip cent. 1 fig. 32.

n. 37 Scriban. in Po-
lit. Christ. cap. 6. in
Princip.

Marlian. in Th. po-
lit. c. 3. Camer. 3.

to pag 77. & seqq.
& pag 207. Eyer-
lin. verb. 2. 2. 11.

Homob. de stat. ho-
min.

Et Cassiodorus, in bono populo optat, ut Iudex quærat causas, & non inueniat, & statim ita concludit: *Quia utrumque laudabile est, ut bonus populus Iudicem benignum faciat, & mansuetus Iudex gratissimum populum a quabili ratione componat.*

Suntque notatu digna eximix huius virtutis, temperatæque in dictæ, non solum pro delictis in alios, verum & in se ipsos commissis, exempla, Moylis, Davidis, Periclis, Philippi Macedonis, Marci Marcelli, ac Bibuli, Iulij Cæsaris, Octaviani, Vespasiani, Titi, Caroli Magni, Cazimiri, Ludovici XII. Gallix Regis, & Alphonfi Aragonum I. quæ eleganter Lipsius enarrat. Quorum hic ultimus rogatus: *Cur erga omnes, etiam malos, ita lenis esset?* Respondit: *Quia bonos iustitia conciliat; malos clementia. Nec debere Reges, tanquam ursos, & leones regnare: nam hominum clementia, belluarum feritas est propria.*

Quibus exemplis alia Marlianus, Camerarius, Homoborus, & Beyerliachi adiciunt, & Ego illud Lycurgi, apud Plutarchum in eius vita valdè laudatum, omittendum non censeo, qui ad eò miti, & pla-

cato ingenio fuit, ut eum, qui sibi in concione oculum effoderat, cum lapidibus obruere vellēt Lacedæmonij, servaverit, atque à supplicio vindicavit, & quod magis est, in domum suam adductum, ita informavit, ac mansuetum reddidit, ut pro nefario cive, bonum illum virum efficeret. Quod factum referens, & valdè extollens Themistius, hæc addit: *Præclare enim istud Rex ille noverat, non referenda iniuria bonum Principem, sed benè merèdo, ijs, à quibus lacepsitus foret, superiorem videri oportere. Virtutis quippè hæc victoria est, vindicta verò potestatis.*

Themist. orat. 5.
pag. 136.

34 Idem ipse Themistius (cuius & Baronius cum laude meminit) summam Theodosij Magni Imp. lenitatem exaggerans, quòd ad illam nō volens tantum, verum & volans properaret, sic tradit: *Cum nos omnes malorum tolerantiam, ac clementiam admiremur, Tu ipsius improbas tarditatem. Atque hoc illius est proprium, qui molestè ferat, se venia sceleris, animadversionem non prævenisse.*

Idem eadem orat.
Baron. ann. 388.
n. 43.

35 Quod & ipsum, meliùs ad huc, in eodem Imp. retulit, & extulit D. Ambrosius, ita inquit: *Beneficium se putabat accepisse Augustæ memoria Theodosius, cum rogaretur ignoscere; & tunc propior erat veniæ, cum commissio maior irascuntia. Prærogativa ignoscendi erat indignatum fuisse, & optabatur in eo, quod in alijs timebatur, ut irasceret. Hoc erat remedium reorum, quoniam cum haberet super omnes potestatem, quasi parens postulare malebat, quàm quasi Iudex punire. Sæpè trementes vidimus, quos obiurgabat, & convictos sceleris, cum desperassent, solutos crimine. Vincere enim volebat, non plectere. Equitatis Iudex, non pœnæ arbiter, qui nunquam veniam contenti regeret.*

D. Ambr. in orat.
in obit. Theoder.

36 Hoc quæ vel tunc potissimè ostendit, cum Maximum, falsis codicillis se Imperij consortem mentitum, affectatæque Tyrannidis reum, bello superatum, & ante se adductum, proprioque ore crimen confessum (quia omni sævius questionè est à Principe interrogari) adhuc absolvere voluit, nisi furens, ac commotus Populus, illum ad supplicium illicò rapuisset. Quod factum, ad eò eleganter recenset, & extollit Latinus Pacatus, ut non pigeat hic illius verba subnectere: *Ad primam tuam vocem nefario pectori excussa confessio est; nec cunctari saltè, aut misit are potuit, quin consilium omne nudaret: se videlicet favoris tui obtendisse prætextum, quòd aliter non potuisset allicere militum societates, nisi se auctoramenti tui finxisset auctorem. Et post hanc Tu vocem, non illum in cruce tolli, non culleo insui, non discerpi in frustra iussisti. Nō posse illam tantè mendacij linguam radicitus erui præcepisti, cum eorum parte vitalium, quorum fuerat locuta commentum. Quin iam cæperas de eius morte dubitare, & deieceras oculos, & vultum rubore suffuderas, & cum misericordia loquebaris. Sed benè est, quòd non omnia potes. Tui Te vindicant, & invitum. Rapitur ergo ex oculis, & ne quid licere posset clementiæ, inter innumeras manus fertur ad mortem. Ecce iterum Imperator averteris, & illam Tyranni exitus relationem gravaris. Iam iam esto securus: geram clementiæ tuæ morem, quod noluisi videre, non au dies.*

Latin. Pac. in Pa-
neg. ad Theod.

37 Pluribusque alijs relictis, meritò quoque laudari poterit insignis clementia Regis nostri Alfonsi XI. Mauro parentis, qui ipsum in Al-

Marian. hist. Hisp.
lib. 16. c. 10.
Lambert in Thea.
Reg. Hisp. pag. 83.
Sylv. in notis ad
Panor. lib. 2. c. 43.

Lamorm. in lib. de
virt. Ferd. II. Vernul.
de virt. Gent. Ault.
c. 6. n. 5.

Emil. Prob. in
Thraſib. Decian. 3.
crim. c. 35. P. Gre-
gor. 3 2. ſyntagn.
c. 82. ex n. 22. Cat-
tal. & Maſtr. in tra-
ctat. de indult. q. 1.
n. 14. & in præſ. ad
fin.
Senec. de Clemēt.
lib. 1. c. 19.

Cassiod. lib. 3. epi-
ſtol. 46.

Alfonſ. Rex in tit.
32. par. 7.

Pat. Suar. 5. de le-
gib. cap. 11. n. 9. E-
min. Card. de Lu-
go de iuſt. & iure,
diſp. 37. n. 92. Ti-
raq. de pœn. tēp.
cauſ. 17. Maſtrill.
decif. 205. ex n. 35.
Carol. Marāt. reſp.
43. n. 89. par. 2.

geciræ obſidione pro ea liberanda occidere voluit, ut latiùs Mariana recoluit, & Friderici III. Imp. Auſtriaci; qui ut Aeneas Sylvius enarrat, nimiam eius manſuetudinem incuſantibus, reſpondit: *Se, cum ad Deum funderet preces, miſericordiam eius, non iuſtitiam expoſtulare; ac proinde eandem in ſuos ſubditos exercere curare.* Qua etiam virtute Ferdinandum II. & totam familiam Auſtriacam emicuiſſe, Lamormainus & Vernuleius pluribus probant, & Regium egregiumque eiùſdē germen Rex, ac Dominus Noſter Philippus IV. oſtendit, ſub quo plura delicta cum ſumma pietate punita, vel in totum obiuſtas, vel publicas gaudij cauſas indulta, ſupra omnes eius Anteceſſores experti ſumus, & ſæpè perduellibus ſibi ſubditis, quos armis perdere poſſet, oblivionis illam legem obtuliſſe, quàm Thraſibulus invenit; & Græci *Amneſtiam* vocarunt, de qua ultra alios Humaniores Auctores, ex noſtris Iuris-Peritis, plura Tiberius Decianus, Petrus Gregorius, Aloyſius Catalanus, & eius Additionator Maſtrillus adducunt.

Omnes ſanè rectiſſimè, cum ſecundùm Senecam: *Excogitare nemo quisquam poterit, quod magis decorum Regenti ſit, quàm Clementis: quocumque modò is, & quosumque iure præpoſitus cæteris erit, eò ſcilicèt formoſius id eſſe, magnificentiusque ſatebimur, quò in maiori præſtabitur poteſtate, quam non oportet noxiam eſſe, ſi ad naturam legem componitur.* Et Caſſiodoro docente: *Materia ſit gloria Principalis delinquentis reatus: quia niſi culparum occaſiones emergerent, locum Pietas non haberet. Quid enim ſalubris ordinatio gerat, ſi inorum probitas cunèda componat. Avida ſiccitas madentis pluviæ beneficium exoptat, ſalutiferis medentium manibus, niſi infirma valetudo non indiget.*

Quæ omnia ſatis aperiunt, iuſtè Regem Noſtrum Alfonſum X. ſuis in legibus, poſt Titulum de pœnis, alium ſubtexuiſſe, cui nomen *De los Perdonos*, inditum fuit; cuius Proœmium ſic exorditur: *Miſericordia es merced, è gracia, que ſeñaladamente deben haber en ſi los Emperadores, è los Reyes, è los otros grandes Señores, que ban de judgar, è de mantener las tierras, &c.* Statim in ſequentibus legibus addens, & explicans cauſas antecedentium meritorum, publicæ lætitiæ, inſignis virtutis bellicæ, vel ſcientiarum, & alias, quæ eoſdem Reges ad leniendas, vel indulgendas pœnas inducere poſſunt, inter quas illam ſignanter proponit: *Quando el Rei perdonos à alguno por ruego de algun Prelado, ò de Rico ome, ò de otra alguna honrada perſona.*

Cuius peculiarem mentionem ideò facere volui, quoniam de ea quoque multi graves Auctores pertractant, & his proximis annis in quaſtionem deducta fuit, ſub occaſione homicidij cuiuſdam Præfecti Militaris, ab illuſtri, & ſtrenuo Iuvene Marchione de Cuſſano patrati, pro cuius indulgentia Beatiſſ. Pater, ac D. N. INNOCENTIUS X. Rom. Pontifex, & alij Eccleſiæ, & Italiæ Proceres, enixas ad Regem Noſtrum Piſſimum, & Potentiſſimum litteras dederant, ad inſtantiam Nobiliſſimi, & Eruditiſſimi D. D. Garcia de Barnuevo & Peralta, eiùſdem Marchionis Patris. Qui etiam pro filio, doctum fatiſ, & omni litteratura reſertum libellum, ſuper hoc articulo, & clementiæ commendatione, ſcribere cœperat. Quem tamen immatura rei mors,

in carcere adhuc tenti, frustravit, & effectum quem dictæ commendatoriae litteræ operari possent, in ambiguo reliquit.

41 In quibus quidem exaudiendis, necnon in cæteris causis perpendendis, quæ a regulis iustitiæ sub prætextu clementiæ, ac misericordiæ deflectere videantur, & asperitatem pœnæ lenitate mollire, merito Seneca, quantumvis eiusdem clementiæ vehementissimus, & disertissimus Eucomiastes, summam adhibendam esse prudentiam, ac moderationem præcepit: *Quæ sanabilia ingenia distinguere à deploratis sciat. Nec promiscuam, ac vulgarem clementiam habere oportere, nec abscisam: nam tam omnibus ignoscere crudelitas est, quàm nulli, atque adeò modum, & temperamentum esse tenendum.*

Senec. de Clemēt. lib. 1. c. 2. in fin. vide Bobad. lib. 2. c. 2. ex n. 55.

42 Quod Cæsiodorus etiam admonuit his verbis: *Quapropter casibus asperis præstandum est sub iustitiæ laude moderamen: ut nec vindictam simamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam.* Et D. Augustinus sic inquires: *Omnis qui iustè iudicat, statèram in manu gestat. In utroque penso iustitiam, & misericordiam portat: sed per iustitiam reddit peccati sententiam, per misericordiam peccati temperat pœnam, ut iusto libramine, quædam per æquitatem corrigat, quædam verò per miserationem indulgeat.* Qui & idem Divus pariter, se mirabiliter gerit in ea quæstione extricanda, an iustum, & decens videri possit, Episcopos apud seculares Iudices pro fontibus intercere, cum hoc videatur iustitiæ regulis adversari, quæ eisdem pro suis peccatis puniri debere, requirunt.

Cæsiod. li. 3. ep. 46

D. Aug. in Enchir. cap. 75.

Idem Aug. 2. tom. epist. 132.

43 Et hoc est quod veteres Ethnici ostendere voluerunt, dum Minervam prudentiæ Deam (ut iam suprâ tradidimus) indicanti de hominum criminibus Iovi, assistoricem esse dixerunt, & quod Henricus Stephanus his versibus comprehendit:

Sup. Embl. 63.

Henr. Stephan. in Musa ornatrice Principum.

*Dici se verum turpe non est Principi,
Præsidio & ipsa iustitia sapissimè
Se veritatis indiget, si vult suam
Auctoritatem, si tueri ius suum:
Sed diligenter caveat hic Princeps velim,
Tantum se verus ne videatur dum sibi,
Crudelis iudicetur omnium,
Ad facta quædam tetra dum dilabitur,
Et ipsa gaudet qualibus crudelitas.*

44 Noster etiam Saavedra idem documentum satis eleganter proponit, exemplisque Regum Nostrorum Petri, Ioannis II. Henrici IV. & aliorum, illustrat, quorum alijs nimia severitas, alijs nimia clementia & indulgentia plurimum damni attulit. Atque ideò ita vni consulendum admonet, ne altera offendatur, & deseratur, & cum illo Torquati Tassi suum claudit discursum:

Saaved. Empr. 22. pag. 153.

Sigon. de Reg. Ital. cuius verba refero sup. Embl. 64.

Surius to. 3. lib. 8. cap. 49.

*Cade ogni Regno, è ruinoso è senza
La base del Timor ogni clemenza.*

Ego huic etiam meo, ne nimius esse videar, finem imponam, Toti- 45
 læ apud Sigoniam exemplum addens, qui nullis precibus flecti voluit,
 ut stupratori cuiusdam virginis parceret, inquires, idem esse eiusmodi
 delicta condonare, ac committere. Et Sancti Dunstani, Angliæ Ar-
 chiefcopi, apud Surium, qui cum quosdam facinorosos clericos vel-
 let punire, pro quibus Rex precabatur, ad Christi crucifixi imaginem
 se convertit, & ab ea, ut illos puniret, viva voce monitus fuit, qua au-
 dita, Rex in sua intercessione cessavit.

Ego de Ind. guber.
 2. tom. lib. 1. c. 14.
 ex n. 5. & cap. 16.
 ex n. 34.

Diodor. Sicul. lib.
 3. c. 2. & lib. 1. c. 5.
 Morus in Utopia
 lib. 1. pag. 25. &
 lib. 2. pag. 115.

Trigaul de reb. ti-
 nar. lib. 2. Pintus
 fol. 129.

Balduin. in § servi
 autem, de iure per
 son. & in § pœnæ
 servusqq. mod. ius
 patr. potest.

Vasconcel. in ana-
 ceph. c. 16. n. 9.

L. 8. tit. 11. lib. 6.
 l. 10. tit. 28. lib. 8.
 Reccp.

Camer. 3. to. cap.
 22. in fine.

Et illam questionem supra dictis subiiciens, an magis è Republica 46
 esse possit, delinquentium vitæ, & sanguini parcere, eisdemque pro
 delicti modo in metallum, tritemes, salinas, calcariam, aliavè opera
 publica damnare, quibus in commune bonum deserviant, & ipsi simul
 debitas suis noxijs pœnas exsolvant? Et planè apud Romanos hoc
 sæpè in usu fuisse, pluribus alibi docui; & Diodorus Siculus latè re-
 censet, Ægyptios Reges, damnatos omnes, atque ex hostibus cap-
 tos, servitijs eiusmodi mancipasse. Et Thomas Morus in illa suæ benè
 formatae Reipublicæ Idea, quam nomine Utopiæ donavit, eundem
 Utopiensibus morem esse tradens, illum valdè probat, & Romano-
 rum exemplo confirmat. De Sinentibus quoque, ad Tartariæ muros
 reficiendos, capitales reos damnare solitis, idem, Pat. Trigaul-
 tius, & Pintus litteris produnt, & de multis alijs Nationibus Bal-
 duinus.

Quibus veluti assentiens Rex ille Lusitanus Ioannes II. inter suos 47
 Prudentissimi nomen promeritus, Vasconcello, ultra alios, testante:
*Quoties in causarum capitalium tribunali aderat, Senatoribus identi-
 dem mandabat, ut reos summa cum parsimonia condemnarent, quippè
 quod vir quilibet difficulter, ac non nisi magnis sumptibus educaretur. In
 sulas sibi esse multas, quas colere, & habitare, maius opera pretium foret,
 ibi exulare posse.*

Idem quoque Patrijs nostris quibusdam legibus, circa commutan- 48
 das in servitium tritemium, aliàs pœnas capitis, admonemur. Quas
 peculiari suo decreto Pijssimus Rex Noster renovavit, & observari
 mandavit. Cui pro ingenita clementia illud Anastasij Imperatoris
 convenire videtur: qui cuidam Asiæ Præfecto scribenti, quoddam ip-
 sius mandatum, circa coërcendam quorundam licentiam, sine multo
 sanguine exequi non posse, ita rescripisse narratur: *Non velle se, quid-
 quam procedere omnium, quamvis res magna, & memorabilis
 sit, si quidem sanguinis una gutta effundi
 debeat.*

Ignavia fugienda, & fuganda.

EMBLEMA LXXVII.

*Quavis ignavum toto ictu percutit O Estrum?
Hercules ipse potens, otia clava ferit.
Otia, blanditia, procul este; ignavia cedat;
Ut Clavum teneas, Rex, tibi Clava datur.*

COMMENTARIUS.

CVM de Regum, ac Principum cura in exquirendis, & extirpandis gravioribus criminibus dixerimus, non abs re erit, si eosdem illorum seminarium pari quoque studio indagare, & extirpare debere, commoneamus: *Quando* (ut benè docet Casiodorus) *& hoc pietatis genus est, coercere infantiam criminis, ne iuvenescat augmentis.* Et iuxta aliud Libanij monitum, iam suprâ ad aliud adductum, *Optimi quique Magistratus arbitrentur, accuratam etiam in parvis diligentiam, maiorum esse conservationem.* Cui adsciens Divus Hieronymus, æquè prudenter animadvertit: *Non esse tanquàm parva contemnenda ea, ex quibus magna proveniunt, prodesseque ad cautionem etiam minima pro maximis cavere. Tantò enim faciliùs abstinemus à quocunque delicto, quantò illud magis metuimus: nec citò ad maiora progreditur, qui etiam parva formidat.*

Hoc porrò vitiorum seminarium, hancque graviorum criminum infantiam, non iniuste, aut ineptè in civium otio, & ignavia constitui-

Casiodor. lib. 5.
epist. 39.

Liban. declam. 39.
de quo, & alijs vide sup. Embl. 30.

D. Hier. in epist. ad
Celant. Damasc.
lib. 2. de imagin.

mus, eorundemque remedium in illa fuganda, & compescenda, reperiri proponimus, cum hoc ipsa hominum natura satis ostendat, qui cum in vitia proclives simus, citius quis in otio degens, magnorum vitiorum hauserit copiam, quam paululum immensa virtutis; nihilque sit, quod nos frequentius, divinae, & humanae litterae doceant.

Vnde praeter ea, quae de Regam desidia supra retulimus, de quibusvis otiosis in Ecclesiastico legimus: *Multum malitia docuit otiositas*, quod cum illo Menandri convenit:

Quam multa Mortalibus otium facit mala.

Et Ezechiel, eidem otio Sodomae iniquitates, & abominaciones attribuit, & Hesiodus à Plutarcho laudatus, nihil quicquam flagitiorum esse dixit, quod non ab ignavia, tanquam ex fonte, originem habeat.

Magnus quoque Cato apud Columellam, *Homines* (inquit) *nihil agendo, malè agere discunt*. Et D. Bernardus: *Otium cogitationum, & tentationum malarum esse incentivum*. Ovidius, idem ipsum adulteria, stupra, & Cupidinis faces accendere, his, vulgatis quidem, sed memoria dignis carminibus, prodir,

Queritur, Aegisthus quare sit factus adulter?

In proutu causa est, desidiosus erat.

Otia si tollas periere Cupidinis arcus,

Contentaque iacent, & sine luce faces.

Et Seneca Tragicus istis:

Vis magna mentis, blandus atque animi calor

Amor est, iurventa gignitur luxu, otio

Nutritur, inter lata fortuna bona.

Quem si fovere, atque alere desistas, cadit.

Brevique vires perdit eximetas suas.

Quae premens Achilles Bochius, retrum Cupidinem pingit, in otiosum sua tela contorquentem, & post alia sic finit,

Vrentes pariunt semper lenta otia amores;

Vnde est mors vivens irrequieta quies.

Divinus etiam Plato, habitum quidem corporis desidia, & otio dissolvi docet, exercitationibus autem ali, & augeri: & similiter animi, institutione, & meditatione vegetari, quae si tollas, hebescit, & vel id quod ante didicerat, obliviscitur. Quod & Plinius probat, inquit, oportere inquietum hominis animum opere pasci, non minus quam corpus cibo & porione sustentari.

Estque adeo vera haec doctrina, ut vel iam in Adagium transferit, *Otia dant vitia*, ubi Erasmus in eius comprobationem, & otij detestationem, ultra alios, qui in eodem argumento versantur, plura congestit. Et in idem tendit illud Verini,

----- Pariturque labore

Virtutis robur, corrumpunt otia corpus:

Sup. Embl. 13.

Ecclef. 33. 29.

Ezech. 16.

Hesiod. lib. 2. op.
& diar. Plutarc. in
vita in Caton. In
fine.

Colum. de re rust.
lib. 11.

D. Bernard. de vita
Christian.

Ovid. lib. 1. de re-
med. amor.

Senec. in Octav.

Boch. symb. 7.
pag. 19.

Plato in Theaeth.

Plin. in praef. nat.
hisor.

Eraf. pag. 550. Pet.
Greg. de Rep. lib.

23. c. 7. Rhodigin.
lib. 11. c. 1. & 3. Ca-

mer. cent. 1. c. 15.
Delrius, Maiolus,

Bobad. & alij apud
Me 2. to. lib. 1. c. 4.

ex n. 131.

Verin. in dist. lib. 1

Et Divi Nazianzeni:

*Otia luxuriant, quod agas tu semper habeto,
Ut tibi mens erret irrequieta minus.*

Nazianz. 3. sent.

Et his Antiquioris Sallustij, qui florentem Reip. Romanæ statum, cui ad Occasum ab Ortu Solis omnia domita armis patebant, otij, atque divitiarum affluentia, quæ prima mortales purant, labi cœpisse, deplorat.

Sallust. lib. 1. hist.

8 Ac proinde Scipio Africanus apud Plutarchum dicere solebat, dandum potius esse negotium Populo Romano, quam otium faciendum:

Plutar. in eius vita

Hæc enim puto (inquiens) otij abundantia, illorum animis in sevit omnia

vitia, maximèque perfidiã, qua nōt antur à Demosthene in Olynthiaca. Idē

Idē in vita Alex.

etiam Plutarchus recenset, quod Magnus Alexander dicebat, maximè servile esse, delicatam, mollem, & otiosam degere vitam. Contrà verò maximè Regium laborare. Adversus pravam Thracum consuetudinem, qui summæ ducebant laudi otiosum esse; sed summo dedecori cultorem esse terræ. Rectissimè quidem omnes, nihil enim æquè

Cassiod. lib. 1. epistol. 39. in fine.

animum, aut corpus obtundit, quàm torpida quadã remissio, ut Cas-

9 siodorus, ultra plures alios, his verbis edocuit: *Natura siquidem humana, sicut duris laboribus instruitur, ita per otia torpentia fatuatur.*

Eaque de causa, multi illam, post Ovidium, agro similem faciunt:

Ovid. 5. Trist. eleg. 12.

nam sicut hic, si aratro non sulcatur, spinas, & lolia producit, ita mens humana, quæ non exercetur, vitiorum spiritus edit:

*Fertilis assiduo si non renovetur aratro,
Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.*

10 Alij, idem, exemplo ab ipso cœlo sumto, demonstrant, quod si aspicias, in continuo motu est, ideòque nulli mutationi obnoxium: quem-

admodum, & exercitatione corpus roboratur, nimia quies noxia vis-

cera obstruit; venas putrido sanguine implet, & quadam veluti tor-

pedine lædit, pluraque alia damna producit; quæ elegantissimo car-

mine Baptista Mantuanus latè recenset, segnitiam inter Megeræ so-

11 cias nutritam inquiens. Cuius carmina hic non gravanter infererem, nisi iam suprâ eorundem renorem transcripissim.

Mantuan. lib. 1. de calam. suor temp. vide carmina sup. Embl. 18. ad fin.

Idem Ovidius, qua solet facilitate, aliud simile ex aquarum natura

Ovid. 1. de Ponto

defumit, sic inquiens:

*Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus?
Ut capiant vitium ni moveantur aquæ?*

Quod ad eò verum est, ut Mare Mortuum, quia nullis agitatur undis,

noxijis vaporibus continuo aerem inficiat; sicut & qui otio, veluti se-

12 pulsus est, vitiorum fœtidos eructat vapores, qui ipsam animam, ex

augusto detrudunt folio, & cano suo contaminant.

Quam similitudinem plurimum illud Senecæ iuvat, qui tradit, ip-

Senec. lib. 3. natul. quæst. cap. 19:

Et hinc omnes, qui rerum naturalium causas perscrutantur, eas om-

Petrasant. in sym-
bol. lib. 6. pag. 267

nino aquas, quæ in continuo sunt motu, salubriores, & limpidiores, & clariores esse concludunt. Vnde & Sylvester Petrasancta commemorat, quod Guido Ferrarius Cardinalis, puteum continuis tubulis ad hauriendam ex eo aquam, agitatam (quem Nos, *Noriam* dicimus) pro simbolo sumsit, cum lemma, *Motu clarior*, parem ipse de se claritatem pollicitus, si amici haurirent crebro illius liberalitatem. Quod longè aptius; ad rem de qua agimus, accommodari potuit, ut & Ego aliquando sub hoc carmine feci, Principes commoneo, ne Militares, vel Togatos viros in otio marcescere patiantur, quos, alioqui bonos, ipso exercitio meliores efficient;

*Nunquam multi iugi putei corrumpitur unda,
Quam velit assidue vertere cura frequens.
Turba Ministrorum varijs exercita curis,
Sic incorruptis, munia reddet, aquis.*

Barclai. in Argen.
lib. 4. pag. mihi 18

Et sensit etiam in nostris terminis Ioannes Barclayus, sic inquit: *Salubriores fieri aquas putant, ubi ex puteis assidue hauris, quæ, si cessas, aliquo veterno emoriuntur. Haud disparis fati vires, & animi vulgi sunt, ipsa laboris assiduitate crudescunt, & ignaviam odere, otio corrumpuntur.*

Senec. lib. 6. de be-
nef.

Quod Seneca tunc maiori studio urgendum iniungendumque suadet, cum minus de his, quibus imperatur, confidimus, sic inquit: *Quoties parum fiducia est in ijs, quibus imperas, amplius est exigendum, quam satis est, ut praestetur quantum satis est.* Et hæc omnia elegantissimis

Pacat. in Paneg. ad
Theod. fol. 4.

verbis complexus videtur Latinus Pacatus, dum Magni Theodosij bellicos, & togatos labores, ac sudores extollens, prædictis exemplis ad eorundem continuationem sic adhortatur: *Gaudent profecto divina perpetuo motu, & iugi agitatione se vegetat aternitas, & quicquid homines vocamus laborem, illius natura est. Ut indefessa vertigo cælum rotat; ut maria æstibus inquietasunt, & stare Sol nescit, ita tu Imperator continuatis negotijs, & in se quodam orbe redeantibus, semper exercitus es, & ne contraheres corporis veternum. studes, cuiuscemodi opera insidiantem, otij tersisse rubiginem, &c.*

Eras. in siml. fol. 3.

Extat quoque apud Erasmus in eandem rem aliud aptissimum simile, de Ferro, quo, si non utaris, obducitur rubigine, usu autem splendet; ut & in animis, & corporibus hominum accidit, in quibus languescit virtus ac vigor, nisi negotijs, ac laboribus exerceas, contrahit, si in his opportunè tractâdis exercearis. Quod simile, etsi Erasmus nihil alleget, à Marco Catone sumtum videtur, qui, ut Agellius litteris prodit, dicere solitus erat: *Vitam humanam propè uti ferrum esse. Ferrum si exerceas, conteritur; si non exerceas, tamen rubigo interficit. Item homines exercendo videmus conteri. Si nihil exerceas, inertia, atque torpedo, plus detrimenti facit, quam exercitatio.*

Agell. lib. 11. c. 2.
in fin.

Ovid. 1. de Ponto,
5. 1.

Quod idem prorsus est, atque illud Ovidij,

*Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis,
Inmodicus contra carpit utrumque labor.*

Mant. Parth. lib. 1.

Et Baptistæ Mantuani,

*Calcar erit segni, pigros rubigine sensus
Otia corrodiunt, sopitaque pectora torpor
Noxius obliquat; ferrum si transit in usus
Afsiduo splendore micat, vultuque nitenti,
Audet ad argenti decus aspirare superbum,
At si longa quies ierit, fuscatur, & atram
Veritur in scabiem, celerique absumitur ævo.*

Et Moderni Epigrammatarij Angli, dum inquit:

*Ingenium studio, si non acuatur, hebescit;
Vt telum, afsiduam cos nisi præstet opem.
Ingenium studijs alitur, teritur quoque, sicut
Tela terendo acuit cos, acuendo terit.*

17 Ioan. Stobæus, ex Socratis doctrina, eandem ipsam, de qua agimus, nobili Emblemate, Amaltheæ cornu depicto, ostendere nititur, quatenus ipsius Amaltheæ nomen illum significat, qui minimè *Multibon*, id est, dissolutus, sed gnavus, & operarius esset; huncque bona omnia consequatur. Per cornu verò bovis, quod animal est laboriosissimū, virum operarium innui. Botros autem, & similia in cornu esse, quoniam omnia quorum egenus, in agricultura seu labore insunt; quamobrem gestantes ipsum, bonus genius, bonaque fortuna introducuntur.

Oven. lib. 3. Epig. 153.

Stob. serm. 54. de Agricult. pag. mibi 369.

18 Altiatus etiam, in otiosos, aliud excussit Emblemata, ex illo Pythagoræ præcepto desumptum, quo super charicem, id est mensuram diarij victus, non esse insidendum, dicebat, his subiectis carminibus, quæ ab eodem in Parergis, latius exponuntur,

Altiat. Embl. 81.

Idē lib. 1. Parerg. cap. 17.

*Quisquis incers, abeat, nam in charnice figere sedem,
Nos prohibent Samij dogmata sancta senis.
Surge igitur, duroque manus assuesce labori.
Det tibi dimensos crasina ut hora cibos.*

19 Et aliud Labæus Batillius, ad illud Salomonis alludens, quo pigros, & ignavos ad fornicas amandat, ut vel earum exemplo à venoso inerti que sopore desistant; cuius carmina hæc sunt:

Batillius Embl. 14.

Proverb. 6. 6.

*Tu qui desidiam colis, atque ut in otia natus,
Ignavis votis tempora cuncta trabis.
Aspice, formica latis quando agmina campis
Sub tectum afsidua grana reperta vehunt.
Scilicet haud ignara hyemis tristisque senectæ,
Sub tectum afsidua grana reperta vehunt.*

20 Similia quoque alia apud Boissardum, & Oraum, & Iacobum Catium reperiuntur, que tanti mihi non sunt, ut hic inferenda videantur. Florentius autem Schoonhovius, aliquanto melius, idem argumentū premit, Dianam venationi intentam depingens, quam frustra Cupido à tergo sequens, suis telis impetere tentat, & sub lemmate, *Labor Amoris dormitor*, hoc sic explicat, & applicat:

Boissard. Emb. 25.
Oraus Emb. 29. & seqq. Catius Embl. 36.

Schoonh. Emb. 35.

Omnia parve puer, Veneris iustissima proles,
 Telorum duro cum premis Imperio.
 Sola Diana tamen, vestri vim despicit arcus,
 Dum sequitur fortes, fortior illa feras:
 Otia si tollas, perijt vesana libido,
 Quam labor assiduus, duraque vita domat.

Theſaur. rer. Ind.
 lib. 1. cap. 8.

Præstare quoque poterunt alterius Emblematis vicē, Monotapen-
 sis Regis insignia, qui, ut in thesauro rerum Indicarum habetur, exiguū
 ligonem cum manubrio eburneo, & binis sagittis gestabat. Ligone
 subditos ad terram colendam adhortās; Altera que sagittarum desig-
 nans, habere se potestatem otiosos, rebelles, ac nefarios comprimendi;
 Altera, arma sibi ad inimicorum impetum reprimendum, ac propul-
 sandum suppeterē.

Poete apud Erasmi.
 in Adag. Herculei
 labores, pag. 330.

Nos vero, præter omnes, & ut arbitror, non ineptius, eandem otij
 propter gravia damna, quæ ubique parit, propulsationem, ea, qua Le-
 ctor vides, pictura, Herculis, æstrum clava toto impetu persequentis,
 insinuamus. Antiquitatis vestigia sequuti, quæ tantum virum, & quæ,
 ut Poëta canunt: *Duri celebrant labores*. In hoc tam vili animalculo
 exagitando, totis viribus, ac nervis contendere finxit, ut ostende-
 ret, virtuti laboribus assuetæ, atque comparatæ, nihil odiosius esse,
 perniciosiusvè iudicari, quàm otium. Herculemque, quem *Alexica-*
con, id est, *Malorum depulsores*, vocarunt, in hoc ignavia vitio abi-
 gendo, gnavum admodum fuisse. Quod per æstrum significatur,
 vulgò *el Moscardon*:

Virgil. 3. Georg.

*Asper, ac erba sonans, quo tota exterrita sylvis
 Diffugiunt armenta.*

Colum. lib. 9. c. 14

Quod secundum Columellam, in extremis partibus favorum nas-
 citur, amplioris magnitudinis, quàm sint apes cæteræ, easque nō solum
 in melle conficiendo non iuvat, sed potius fugat, & exagitat, & otio-
 sus, & iners favos, quos ipsæ tanta arte, tanta sedulitate conficiunt,
 depopulatur. Vnde per hoc infecti genus otium significatur, ut supra
 in alio Emblemate terigi, post Virgilium, dum ait:

Sup. Embl. 72.

Virgil. 4. Georg.

Ignatum fucos pecus à præsepibus arcent.

Plutar. in Mercat.

Cui cōgruit illud Plauti, ubi homines segnes, & qui ad paratā ab alijs
 mensam, nihil ipsi adducentes, accedunt, muscas, his verbis vocavit:

*Musca est meus pater: nil potest clam illum haberi;
 Nec sacrum, nec tam profanum quicquam est, quin ibi illuc adsit.*

Solin. Plin. Alex.
 & alij apud Giral.
 synt. 1. & in Her-
 cule, pag. 557. in fi.

Vnde & *Magus* Hercules dictus fuit, quasi muscarum ossor, vel de-
 pulsor. Et teste Solino, & alijs à Giraldo relatis, Romæ in celebri il-
 lo fori Boarij templo, quod Virgilius *Aram Maximam* vocat, Herculi
 dicato, muscæ nunquam intrare audebāt, quasi ab eiusdem clava per-
 terrefactæ, quæ præ ipsius templi foribus dependebat. His plura alia
 facile addere possem, quæ ex Græcorum fabulis de odio Herculis in
 muscas, & cicadas, Natalis Comes adducit.

Natal. lib. 7. Mi-
 thol. c. 1. pag. 694.

- 25 Et de ignavia per fucos designatione, Hesiodus, & alij ab Erasmo, & Adriano Junio suis in Adagijs relati, verbo *Fucus*, & ab Eruditiss. nostro Lud. Cerda in illud Virgilij:
- Immunisque sedens aliena ad pabula fucus,
Aut asper crâbrô imparibus se immiscuit armis.*
- 26 Nunc satis, vel ex dictis colligitur, qualem quantamque curâ, & operam, in otiosis puniendis, & ad laborem excitandis, ad Herculis imitationem, summos quosque Republicæ Præfectos adhibere oporteat. Quibus etiam, præter Hercule, exemplum præstare, facereque præferre poterunt Athenienses, apud quos Athæneo, Petro Gregorio, Heigio, & alijs testantibus, scimus, otij, atque inertia publicam accusationem fuisse; eiusque rei Cleanthem, & Menedemum Philosophos coram Areopagitis causam dixisse. Singulis quippe annis, cives, coram illorum se sistebant iudicio, rationem reddituri, cui arti quis se dedisset, quo questu vitam toleraret. Ita enim existimabat sapientissimus populus; vitam in actione consistere, ignavumque pecus à civitatis sua penetrabilibus arceri debere.
- 27 Quæ etiam lex, secundum Philostratum, India Brachmanis Philosophis, sive Gymnosophistis, in usu erat, apud quos, in pransus foras ad opus extrudebatur, qui nihil utilis operæ, vel parètib, vel suis rebus necessaria, cur pranderet, adduceret. Eandemque (referente Herodoto) prius Rex Aegyptiorum Amalis constituerat, fanciens, ut singuli, quotannis apud Naumarchos, id est, cuiuscumque Præfecturæ Præsides, profiteretur, unde viverent, qui autem hoc non faceret, hinc pœna extremum supplicium esset. Quæ cum lege, illa Corinthiorum conveniebat, quæ Athenæus ex Diphilo in Mercatore disertissimis carminibus refert, & digna quidem est, ut in omni bene constituta Republica præficeretur, & genus hoc mortalium ex urbibus, velut purgamina eiciatur.
- 28 Ad quorû amulationem Solon, teste Laërtio, & Iulio Polluce, hominem otiosum, ter deprehensum, infamia notari voluit, cuiusque, ipsum accusare volenti, obnoxium esse. Et Draco severius, si Plutarcho credimus, morte mulçabat eos, qui absque utili aliquo officio, vel exercitio vitam traducerent. Et Lycurgus leges tulit, quibus iuventutem ab otio ad laborem, ad venandum, currendum, natandum, esuriendum, sitiendum, algendum, aestuandum, instigaret, quibus rebus Venus, & alia vitia (ut iam diximus) exulant, ac sedantur. Et Plato, adhuc magis in rem nostram, & eadem fucorum similitudine utens, ita in suis libris de Republica cavet: *Otiosi fucis ac aleatis similes sunt, & in quacunque fuerint civitate, eam turbant, quemadmodum pituita, ac bilis corpus: quos oportet bonum Medicum, & legum fundatorem non minus, quam solertem agricultorem, è minus præcavere, primum quidem ne orientur in civitate, quod si orientur, ut cum ipsis suis protinus excidantur.*
- 29 Parthi quoque, more recepto, observarunt, ne quis die exorto, ante liberis victu præberet, quàm cursus, iaculadique certamine suscepto, sudore circum capita defuso, permadissent. Sicut, iuxta Alexandrum

Erasm. & Junius in Adag. *Fucus*, pag. 273. & 288. & 301.

Cerda in 4. Georg.

Anthen. lib. 4. c. Petr. Greg. lib. 39. syntag. cap. 6. Pet. Heig. lib. 2. quæst. c. 27. per tot Alex. Caslan. in axiom. polit. pag. 73. ubi non minus de vita, & morib. civium, quàm de Fide, inquiri oportere tradit.

Philostr. in vita Apol. lib.

Herod. in Euterp. in fin.

Athenæ. lib. 6. c. 2.

Laert. in vita Solon. Polux in Onom. lib. 8.

Plut. in Solone.

Plato lib. 8. de Republ.

Alex. lib. 2. Gen.
cap. 25.

D. Bernar. in epist.
ad Rustic.

Camer. 1. to. cap.
15. & seqq. & 2. to.
cap. 32. & 33.

Pet. Crinit. lib. 1.
cap. 12.

Senec. epist. 82.

Paschal. in dict. cō
tra otium.

ab Alexandro, apud Baleares insulas, matres, infantes pueros ab ipsis vitæ incunabulis, his disciplinis educabant, ut nisi oblatum cibū funda peterent prius, cibo vesci prohiberentur. Et secundum D. Bernardū, Ægyptiorum monasteria hunc tenebant morem, ut nullū absque opere, & labore susciperent, non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salvationem: *Nam sicut in terra (inquit) inculta nascuntur vepres, & in aqua immota vermes; ita in anima otiosa mala cogitationes proveniunt.* Atque ut his me expediam, & qui otiosos insector, otiosus non videar, in omnibus congerendis, quæ contra eos ab alijs tradita sunt, nulla quidem fuit, vel est Natio, (si Thracas fortè; ac Sybaritas excipias) quæ peculiaribus legibus, & animadversionibus hoc ignaviæ vitium, ut aliorū graviorum incentivū, non fuerit prosequuta, & extra ordinem coercuerit, ut latissimè Philip. Camerarius ostendit, & antè eū Petrus Crinitus, elegantissimam Pici Mirandulani orationem contra otiosos adducens. Qui, inquit, ubi desides ignavi, & officitantes vitam transigunt, non herclè magis vivunt, quam stolidæ pecudes, & meræ belluæ; neque enim vivunt, sed spiritum trahunt, sicut pecudes solent.

Quò & tendit Senecæ illud, *Otium sine litteris mors est, & vivi hominis sepultura.* Et elegans in otiosos dictatum Caroli Pachelij, ubi inquit, quòd *Otium generositate det erit, omne acumen hebetat, ingenium obscurat, memoriam debilitat, cuiuslibet bonæ rei peritiam abolet, omnia semina virtutis extinguit. Et quò blandius est vitium, eò hominum vitæ infestius exurgit, estque omnis nequitie stabulum, omnium criminum pabulum, impurissimumque impudicorum hominum volutabrum.*

Quod ultimum, mirè cōvenit, cum Diphili carmine supra præfato, dum in otiosis necesse esse ait:

----- *Aut noctibus*

*Abigere prædam, aut fodere muros ædium,
Aut hæc patrantum iungier commercio,
Aut in foro agere sycophantam, aut perfidum
Præbere testem, &c.*

Sallust. in Catill.

Et cum illo Sallustij: *Gloriam, honorem, Imperium, bonus, & ignavus æquè sibi exoptant: sed ille vera via nititur, hoc est virtute tendit ad virtutes. Hinc ignavo, quia bonæ artes, & mores desunt, dolis atque fallacijs, id est simulatione, & fustitate contendit.*

L. quidam ignaviæ
26. C. de Decurio.
lib. 10. l. 1. & per
tot. C. de mendic.
valid. ubi DD. alia
iura adducunt.

Romani quoque, omnium gentium cor datissimi habitū, plures leges in otiosos & ignavos tulerunt, etiā ubi sub religionis prætextu, se a publicis laboribus, & curialibus functionibus abstraherent, & præsertim cum ostiatim, corpore sani, & validi, mendicabant. Quas Iustinianus Imp. pluribus Novellis sanctionibus renovans, & peculiare Quæstiones ad eos inquirēdos, & puniēdos constituēs, eiusmodi otiosos, peregrinos, & vagos meritò *Terra onus* appellat, & cuiuscunq; conditionis sint, procul ab urbibus abigi, & alijs pœnis coerceri præcepit, & velint nolint, ad laborandum, in ministerijs, & operibus Republicæ utilibus, & necessarijs, compelli: *In quibus valeant simul quidem laborare, simul*

Iustin. in novel. 80
& novel. 113. ubi
Balduin. Gothofr.
& Rithershus.

autem ali, & seque[m] ita ad meliorem vitam traducere, quia mens inertis otio dedita, haud sanè quicquam bonorum peperit.

33 Easdemque sanctiones, summo quidem studio cōstitutas, in patrijs nostris Hispaniæ legibus reperiemus, sed proh dolor, valdè segniter observatas, cum nullibi terrarum plures otiosi vagantes, & ignavi homines esse sinantur, quos vulgò *Araganes* vocare solemus, ex verbo (ut puto) Græco *Araga*, quod inertiam, vel desidiam significat, ut Cuiacius, & alij docuerunt, quanvis Noster D. Sebastianus Covarruvias aliàs etymologias communicatur.

L. 4. tit. 20. p. 2. l. 1. & 2. tit. 4. lib. 2. & tit. 14. lib. 8. Ordin. l. 1. tit. 12. lib. 1. l. 2. tit. 11. lib. 8.

Cuiac, & alij de verb. feud. lib. ver. *Araga*.

34 Nullibi que etiam spissiora mendicantiū examina populos vexent, mentitis plerumque, ac simulatis agritudinis causis, & alijs subdolis technis, & fraudibus utentium, quas, plures Auctores latè recensent, plures simul cautiones adducentes, quibus ingens hoc malum, vel in totum, vel saltem pro maiori parte mederi posset. Quæ licet aliquoties tentata sint, nunquam tamen ita plenè, ac constanter in praxim deductæ, ut antiqui huius, & Reip. ossibus hærentis morbi, qualitas, ac gravitas exposcebat. De quo valdè queritur Alfonso Venegas, qui centum fermè ab hinc annis scripsit, latè in hoc argumento discurrens, & pluribus monstrans, nullum esse pauperem ex ijs, qui ad corrogandas eleemosynas per urbes vagantur, qui aliquod ministerium pro suo modo, ac captu exercere non valeat, ex cuius mercede, sive stipendio, victum sibi necessarium singulis diebus comparare possit. Quod etiã pari prudentia, atque elegantia, Ludovicus Vives prosequitur, eiusmodi vagantes pauperes, seu validos mendicantes, fucis nostri Emblematis similes esse inquit, qui alienis laboribus fruuntur.

Covar. in Thesaur. ling. Castell. verb. *Aragan*, fol. 82.

Aleman. in suo Guzmanulo à Gaspar Ensl in Iarium converso, Camer. 1. tom. c. 16. Doct. Herrera in su Alvergue de los pobres, & alij.

Veneg. in libro cui titul. *Diferencia de libros*, pag.

35 Extatque apud Flavium Vopiscū notabilis quædã epistola Hadriani Imperatoris, ad Servianū Consulē missa, in qua referens, qualiter Alexandrini Christiani per D. Petrum instituti, civilem vitam traducerent, inter alia tradit, & laudat, quod nemo apud eos viveret otiosus, etiã si cæci podagrici, vel alias luxati essent, cuius verba, cū alijs, Cornelij Taciti de Hortalo loquentis, quæ huc transferri possunt, suprã in alio cōmniētario reposui. Quod Nos æquè (ut dixi) in pauperibus sequi, & imitari, debemus, & pudere, quod hoc etiam consilium, vel Peruanos Reges Incas, alioqui barbaros, nō latuerit, ut latius Garcilassus Inca in eorundē historia, post Acostã, & Valeram recenset, & alia in eandem rem lectu digna congerens noster Politicus Pet. Ferd. Navarrete, qui de damnis ex hac pauperū, & vagantiū hominū collusione, & permissione, integrum, & satis doctum discursum scripsit, & Homericæ carminis meminit, quo hoc genus fucorum ita perstringit,

Vives lib. 2. de sublevatione pauper.

Vopisc. in Saturnino.

Sup. Embl. 41.

Garcil. hist. Incar. part. 2.

Navarret. in disc. polit. c. 9. ex pag.

67. Hom. Odyf. 1.

*Hic quia nequit ijs assuevit, adire laborem
Non vult, & timida populi petit ostia voce,
Ut replere suam queat insatiabilis alvum.*

36 Nec minori sanè cura in abigenda, proculq; à Repub. nostra amandanda illa aliorū hominū fece, & face procedere oportet, quos vulgò *Gitanos* dicimus, qui turmatim etiã & otiosi pererrant, & nullibi nō nocēt, cū nullibi cōquiescāt, nec alicui officio, vel ministerio, quod in pu

Beccanus in Her-
math. lib. 1. ad fin.
Delri^o lib. 4. disqui-
sit. Magic. c. 3. q. 6.
Corduba in Didac-
cal. li. 1. c. 50. Quilg
non. In syntagm. de
los Gitanos, Came-
rar. 1. tom. cap. 17.
Mager. de advoc.
arm. c. 8. n. 77. &
seqq. Bessold. in
Thesau. prac. verb.
Zigeiner. pag. 962.
Petr. Greg. lib. 34.
syntag. c. 16. n. ult.
Suri^o an. Chr. 1572
fol. 844. Covarr. in
Thes. ling. Hispan.
verb. *Gitanos*, fol.
438.
Cervant. in Novel.
de la Gitanilla.
Sup. Embl. 31.
Horat. 2. carm.
ode 16.
Catull. ad Lesbiã.
Ossor. li. 1. de Reg.
inst.
Cicer. in Læl. & 1.
de offic.
Cyr. Theodor. in
amicit. exulan.

blicū commodet, domi bellivè, suum animū, vel operas applicēt. Hos
exteri, *Cyngaros* etiam appellant, & varias de eorum origine, & pere-
grinandi causis, rationes comminiscuntur, falsas tamen & ridiculas
omnes, cum, ut benè sentiunt Goropius Beccanus, Martinus Delrius,
D. Didacus à Corduba, D. Ioannes Quignonius, Camerarius, Mage-
rus, Bessoldus, Surius, Petr. Gregorius, D. Sebastianus Covarruvias, &
alij, ipsaque experientia fatis ostendit, nihil aliud sint, quam manipu-
lus furum, & colluvies pessima otiosorum, ac fraudulentorum homi-
num, ex varijs nationibus non ita remotis, sed vicinis, inò & ex ipsis
nostris; qui extra civitates, in agris, in trivijs tentoria erigentes, pro-
ditionibus, latrocinijs, deceptionibus, & permutationibus, atque ex
chyromantica, quam fingunt, divinatione, homines oblectant, & his,
& alijs fraudibus, atque imposturis eleemosynas corrogant, victumq;
sibi mendicant, quas si plenius quis cognoscere cupiat lepidam satis
Novellam Michaelis de Cervantes legere poterit.

Ac planè, licèt otiosi aliquando liceat, ut alacrius statim laborem
repetamus, ut iam suprà plenè disserui, istudque otium laudasse, & ex-
optasse videatur Horatius, dum cecinit,

Otium di-vos rogat in patienti, &c.

Afsiduum tamè otium, ut ibidem benè observat, & distinguit Cabotius,
nemo sanus Princeps subditis suis permittere debet, quod, ut Catul-
lus ad Lesbiam scribens, inquit: *Reges prius, & beatas perdidit urbes,*
utpotè quæ, secundum Hieronymi Ossorij doctrinam, non aliter gu-
bernari conservarique possunt, quàm si quilibet ex ipsarum accolis
suum gradum servet, suumque officium faciat.

In quo Cicero naturalem illam hominum societatem consistere di-
xit, quæ efficit, & exigit: *Vt a'ij alijs prodesse debeamus, & obmuness uti-
litates in medium afferre, mutatione officiorum, dando, accipiendo, tum
artibus, tum opera, tum facultatibus.* Quod Cyrus Theodoricus his
versibus exulit,

*Homines sociantur per me artibus suis;
Nam quærit ecce fullo calcearium,
Equitum Magistro gratus est fræni faber.
Agrum colenti, mechanicus coniungitur,
Bre-viter habeto, qualibet ars cuilibet.
Piscator omnis indiget re rustica,
Eget piscatore, rura qui colit;
Ille panes dans, ipse pisces accipit;
Sic omnis opifex quærit alterius opem,
Hic denique modus civitates promovet.*

Et quia hoc studium à pluribus Regibus, & Regnis spretum fuit, se,
& simul ipsa, pessum dedere, hostileque iugum pati coeperūt, qui antea
dum laboribus domesticis, & militaribus assueverant, potentes quos-
libet alios hostes & duces vincere, vincire, & in triumphum agere so-
liti erant, ut iam suprà, adductis Sybaritarum, Romanorum, Cartha-

ginensium sub Anibale post Cannensem victoriam, Nostrorūque, heu, Hispanorum, & aliarum nationum exemplis fusè monstravi, & prudenter docuit Scipio Africanus, dum apud Livium ita Masinissam cōpellat: *Non est crede mihi tantum ab hostibus armatis etati nostra periculi, quantum à circumfusis undique voluptatibus. Qui eas sua temperantia frenavit, ac domuit, multò maius decus, maioremque victoriam sibi peperit, quàm nos Syphace victo habemus.* Cui mirè consonat Honorij ad filium monitum, apud Claudianum, quod sic habet:

----- *Multis damnosa fuere
Gaudia; dispersi pereunt, somnoque soluti;
Non tibi Regificis tentoria larga redundant
Delicijs, ne vè imbelles ad signa ministros
Luxuries armata trahat, &c.*

40 Indeque omnes Militares & Politici Scriptorum, & si bella nō urgeant, bellicis tamen laboribus ludisque agonalibus, exercendos esse populos docent, ne ignavia & luxurie torpescant, & cum opus fuerit, nihil præter mollitiem, & libidines detegant. Nam ut præclare inquit Vegetius: *Romanis ad reliquas alias Nationes subigendas, adversus omnia profuit, Tyronem solertem eligere, ius, ut ita dixerim, armorum docere, disciplinam quotidiano exercitio roborare, quacunque evenire in acie, atque in prælijs possent, omnia in campestri meditatione prænoscere, severè in desides vincticare. Scientia enim rei bellica dimicandi nutrit audaciã. Nemo facere metuit, quod se benè didicisse confidit. Etenim in certamine bellorum exercitata paucitas, ad victoriam promptior est: rudis, & in docta multitudo, exposita semper ad cadem.*

41 Re enim vera, ut D. Hieronymus inquit: *Corpus assuetum tunica, lorica onus non sustinet, caput opertum linteo, galeam recusat, mollem otio manum, durus exasperat capulus.* Et ante eum Seneca: *Cuius pedes inter fomenta subinde mutata tepuerunt, cuius canationes subditus, & parietibus circumfusus calor temperavit, hunc levis aura non sine periculo stringit.* Ac proinde, ut idem subdit Vegetius: *Aptiorem armis iudicabant rusticam plebem, quæ sub Divo, & in labore nutritur, solis patiens, umbra negligens, balnearum nescia, deliciarū ignara, simplicis animi, parvo contenta, duratis ad omnem laborum tolerantiam membris: cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre, consuetudo de rure est. Nescio enim, quomodo minus timet mortem, qui minus deliciarum novit in vita.*

42 Calsiodorus quoque, non inelegantius, eiusdem præviæ in militibus disciplinæ, & exercitationis necessitatem agnoscit, dum inquit: *Ars enim bellandi si non præluditur, cum necessaria fuerit non habetur. Discat miles in otio, quod proficere possit in bello. Animos subito ad arma nō erigunt, nisi qui se ad ea idoneos, præmissa exercitatione confidunt, &c. Primordia cuncta pavida sunt: & aliter timiditas non tollitur, nisi cum rebus necessarijs novitas abrogatur.*

43 Curent igitur Principes prudentes, ut benè monet Annibal Scortus, Taciti verbis inhærens, primum ne ipsi, otio, vilissimo domino se mancipent: deinde ne Ministri, & illi, quorum strenua opera præcipuè

Livius lib. 10. decad. 3.

Claud. in 4. Conf. Honor.

Veget. de re milit. lib. 1. cap. 1.

D. Hier. epist. 1.

Senec. de div. provid. cap. 6.

Idem Veget. dict. lib. 1. cap. 3.

Calsiod. li. 1. ep. 40

Scot. in Tacit. lib. 2. hist.

Pædionæus od. 6.

utuntur; illud arripiant, & denique, ut in subditos omnes similis cura perveniat, alioqui Regnum cum dedecore amittent, vel imminuent, & varijs periculis vitam exponent, & quam sit certum experientur, quod dixit ille, qui dixit:

*Præclara vendunt bona laboribus Dii,
Nunquam inertem laus sequitur virum.*

Pacat. in Paneg.
pag. 4.

Vnde Prisci illi Romani, tanti laborem faciebant, ut de ijs Latinus Pacatus ita scribere potuerit: *Sic agrestes Curij, sic veteres Coruncani, sic nomina reverenda, Fabricij; cum inducia bella suspendebant, inter aratra vivebant, & ne virtus quiete languesceret, depositis in gremio Capitolini Iovis laureis, triumphales viri rusticabantur. Inde est quod accepimus datos serentibus fasces, & missas cum Curulibus suis per rura palmatas, quod agricolas Consulares, pastoresque Trabeatos, & Dictatores inter umentia vestitos, &c.*

Livius lib. 4. D. August. de civit. Dei, lib. 4. c. 16. Rosin. antiq. Rom. lib. 2. c. 18. pag. 180. Camer. 3. tom. c. 50. pag. 178.

Idemque ipsum magis adhuc ostendere voluerunt, dum Agenoriâ, quæ ad agendum excitaret. Stimulam, quæ ad industriam ultro stimularet: Strenuam, quæ faceret strenuum, intra urbem, tanquã Deas, coluerunt, & sacra illis publica constituerunt. Quietem verò Deam, et si Pacis sociam, ac Fœlicitatis agnoscerent, publicè suscipere noluerunt, sed ei extra urbem portamque Collinam, in via Labricana, ut ex Livio, D. Augustinus, & alij memorant, fanum ædificarunt, sic indicantes, in benè constituta civitate, nullum omninò otium, nullam, etiam alioqui optabilem, quietem, coli per mitivè debere; sed egregios, atque strenuos cives, ex alijs laboribus ad alios assuescendos, disponendosque esse, ut Appius Claudius, Valerio Maximo referente, apertè docebat, crebrò dicere solitus: *Negotium Populo Romano, melius, quam otium committi: Non quòd ignoraret, quàm iucundus tranquillitatis status esset, sed quòd animadverteret, præpotentia Imperia agitatione rerum ad virtutem capeffendam excitari, nimiam quietem in desideriam resolvì. Et sanè negotium nomine horridum, civitatis nostræ mores in suo statu continuit, blande appellationis quies, plurimis vitij resperfit.*

Valer. Max. lib. 7. tit. 1.

De Sedentario autem studioforum otio, & quod hoc reprehensionem non mereatur, cum mentem & ingenium potius acuat, quàm hebetet, sub cotis Emblemate non malè Noster D. Sebast. Covarruvias hoc adiecto carmine docuit:

Covarr. Embl. 19. cent. 2.

*Aquesta hambre de saber rabiosa
(Tan natural al hombre) nos incita
A no passar en torpe vida ociosa
El tiempo, cuya estima es infinita:
I la especulacion es una cosa,
Que à las potencias naturales quita,
I suspende sus actos, quando calma
En la contemplacion traspuesta el alma.*

(* * *)

Sic Præmijs omnia florent.

EMBLEMA LXXIIX.

*Fons salit irriguus. Crescunt flos, semina, planta,
Vernantes properat prodiga limpha dies.
Præmia sæcudent Animos, reverentia recti
Orbi aderit: Virtus semina grata dabit.*

COMMENTARIUS.

1

ON minùs scitum, quàm tritum est illud Aristotelis monitum, quod duobus veluti polis, sive cardinibus cuiuslibet benè constitutæ Reipublicæ gubernationem moveri, civesque bonos effici, & in officio contineri docuit, pœnis videlicet adversus eos qui malè agerent, & præmijs, rectè se gerentibus, statutis. Cui adridens Antisthenes, his sublatis, omnem Rempublicam pessum ituram dicebat; & Vlpianus, præcipuum officium Legislatoris in eo consistere, ut bonos, non solùm metu pœnarum, sed etiam præmiorum exhortatione efficere cupiat. Quippè quia iuxta illud vulgatù Horatij,

*Oderunt peccare mali formidine pœnæ,
Oderunt peccare boni virtutis amore.*

2

Democritus quoque à Plinio laudatus, duos tantùm esse Deos constituebat *Pœnam*, & *Beneficium*, quæ etiam pro Dijs apud Assyrios colebantur. Et Cicero de suis Romanis agens, scriptum reliquit, *Summum*

Arist. 1. Ethic. c. 5.

Antisth. ap. Laërt. lib. 6.

Vlpian. in l. 1. D. de inst. & iur.

Horat. lib. 1. & 16.

Plin. lib. 2. cap. 7.

Cicer. pro Cluent.

Idem lib. 3. de nat.
Deor.

Dio Pruf. orat. 3.
pertot.

Nat. Com. in My-
thol. li. 7. in priac.

Simac. de Rep. lib.
9. c. 20. & 22. Bo-
bad. in Polit. lib. 1.
c. 5. n. 8. & lib. 4. c.
2. nu. 66. Saaved.
Emp. 23. & plures
alij apud Me 2. to.
lib. 2. c. 1. ex n. 57.
c. 30. n. 32. & 76. &
lib. 3. c. 19. n. 39.

L. 3. tit. 1. p. 1. adfi.

Ego sup. Embl. 53.
L. 2. tit. 27. p. 2.

Cassiodor. lib. 9.
epist. 22.

Liban. declam. 3. 1.

Senec. de benefic.
lib. 1.

Admirat. li. 2. diff.
polit. c. 7. in fin.

Cicer. 1. Tuscul.

Eraf. in hoc Adag.
pag. 743.

Liv. decad. 3. lib.

Plut. in vita Cæs.

reclè factis *Maiores nostri premium, plura peccatis pericula esse volue-
runt; & alibi, nullam civitatem, nullum Imperium, nullam denique na-
tione potentem, ac diuturnam esse posse, quæ non æqualiter curet,
ut à flagitijs retrahantur animi mortalium, & simul etiam ad virtute-
m, & præclara facinora, gloria, præmijs, & honoribus propositis,
incitentur.*

Quem locum, licet Ciceronem non laudet, egregiè prosequitur
Natalis Comes, post Dionem Prusseum, qui longissimam de hoc ar-
gumento orationem scripsit, & alijs similibus adductis, Simancas, &
cæteri Politici Scriptores passim illustrant, & lex nostra Partita his
verbis adumbrat: *È con estas dos cosas se endereça el mundo, faziendo bien
à los que bien faxen, è dando pena, è escarmiento a los que lo merecen, &c.*

Idemque Nobis viam aperit & sternit, ut quoniam in superioribus
adeò latè de cura & studio Principum in fontibus plectendis tracta-
vimus, nunc etiam eandem, in benemerentibus de se, ac Republica re-
munerandis, adhibere debere, commoneamus, ultra ea, quæ iam supra
decoonestandis bonis Consiliarijs, & Magistratibus scripta reliqui-
mus. Nam ut valdè ad rem nostram Rex Noster Alfonso X. in qua-
dam ex suis legibus inquit: *La justicia no es tan solamente en escarmen-
tar los males; mas aun en dar galardón por los bienes: è demas desto, naze
tambien otro pro, ca dà voluntad à los buenos, para ser todavia mejores, è
à los malos para emendarse.*

Quod etiam agnoscens Cassiodorus: *In discreti (inquit) hominum
moras confusisque vagarentur, si aut culpa formidinem, aut virtus præmiū
non haberet.* Et Libanius scribens: *Equum non esse improbitatem casti-
gare, & probitatem negligere, neque ex dimidio tantum, quod iustum est fa-
cere, maioremque ex hoc, quam ex illo utilitatem in bonam publicam re-
dundare.*

Rectissimè quidem omnes, quia ut præmonuit Seneca, ut iniusti iu-
diciis est, negligentem non corripere; ita & benè agentem non remun-
nerare. Quoniam honores, & præmia ad insignia quæque facinora mi-
rificè, velut stimulis, homines impellunt, faciuntque ut difficilia, & pe-
riculosa, & ardua omnia, levia, & plana, & facilia videantur, sicut è
contrario, ubi fores occlusæ sunt virtutibus, illæ necessario vitijs, &
sceleribus patent, & vel spontè ad præclara quæque in studio, & sta-
dio virtutis currentes, & anhelantes, infrigidantur. Et ut ait Scipio:
Admiratus: *Ad deteriora homines invitantur, sunt videlicet eo argu-
mento, quod si bona opera non remanerantur; ergo neque mala pu-
nentur.*

Vnde idem Cicero: *Honos (inquit) alit artes, omnesque accenditur
ad studia gloria.* Cuius dictum ita verum visum est, ut inter Adagia nu-
merari meruerit, ubi Erasmus alia similia congescit, omisso tamen Li-
vio, non minus verè quàm eleganter inquitente: *È impendi laborem, as-
periculum, una: emolumentum, atque bonos sequeretur, nihil non aggressi-
ros homines, si magnis conatibus, magna præmia proponantur. Magnos
animos, magnis honoribus fieri.* Et Plutarcho, qui de præmijs militari-
bus agens, sic habet: *Spiritus militares, animique ardores Dux ipse exci-*

tat atque alit, quando honores, & aona largiens ostendit, se non sui luxus, aut voluptatis gratia, bello divitias parare; nec illas opes, seu cōmunia virtutis prēmia apud se recondi, sed in hoc tantum ipsum esse divitem, ut militibus prēmia dare valeat.

8 Plinius quoque Iunior, eximiè suum laudat Trajanum, quòd *Non pœnis malorum, sed bonorum prēmijs bonos fecerit, iuventutemque accenderit, & animos erexerit ad amulandum, quod laudari videbat. Nec fuit quisquam, quem non hæc cogitatio subiret; cum sciret, quidquid à quoque in provincijs benè fieret, omnia Imperatorem re scire, & bonis omnibus, quasitas virtute dignitates, offerri, honorisque, & gloria campum patere.*

Plin. in Panegy r. cap. 70.

9 Et pluribus alijs relictis, nullus magis hanc premiorum efficaciam, & necessitatem, pro omnibus Republicæ functionibus, expressit, & sapius, curam, quam Principes in illis distribuendis habere debent, repetijt, quam Cæsiodorus. Nam in quadam epistola dixit: *Nutriunt prēmiorum exempla virtutes. Neque quisquam est, qui non ad morum summa nitatur ascendere, quando irremuneratum non relinquitur, quod conscientia teste laudatur. Et in alia, Principalis propositi esse debet, honestos labores palma remunerationis ornare, ut vicissitudine, qua provec̄ti gaudent, desides mordeantur, sibi que imputare possint, quod clementissimis temporibus, iudicij. Principalis prēmia non merentur. Et rursus in alia: Certantes (inquit) in stadio numerosior corona glorificat: Olympicos currus frequens palma nobilitat: sic vel in rebus levibus gloriosior efficitur, cui frequenter prēmia referuntur. Et denique in alia, hunc premiorum honorem, adeò necessarium Romanis visum commemorat, ut nec strenuè laborantibus animalibus negaretur, sic inquiens: *Tribuenda est iustis laboribus compensatio prēmiorum, quia exprobrata militia creditur, quæ irremunerata transitur. Asibletam populis palma designat esse victorem. Sudores bellicos. Civica corona testatur. Expectant etiam equos prēmiasua: & tanta iustitiæ vis est, ut nec illis tardius detur laboris pretium, qui sentire non poterant denegatum. Quod si ita est, dignum hoc homini reddere, qui per honesta cognoscitur studio placuisse.**

Cæsiod. li. 2. ep. 16

Idē lib. 9. epist. 8.

Idē lib. 8. epist. 22.

Idē lib. 2. epist. 28.

10 Cuius doctrinæ rationem idem ipse Cæsiodorus alibi expressit, inquiens, quòd *Quamvis proprio fruatur honore, quod est natura laudabile; nec desint probata conscientia fasces, cum generant animo dignitates; adhuc tamen non potest credi virtus, quæ sequestratur à premio. Quod valdè convenit cum præclaro illo apophthegmate Catonis apud Plutarchum, dum dixit: *Iuventuti auferri studium honoris, quoties virtus prēmijs videatur, quia ea vulgò non habetur virtus, cui non emolumentum, & honos ancillantur.**

Idem lib. 1. epist. 3

Plutarç. in Apoph.

Horat. lib. 1. epist. 2

II Certèque, ut Horatius graviter monuit,

----- *Aut virtus nomen inane est,*

Aut decus & pretium rectè petit experiens vir.

D. Paul. 1. Cor.

Nam ut Apostolus inquit: *Qui arat, in spe debet arare; & qui triturat, in spe fructus percipiendi.* Et licèt dici soleat, ipsam sibi virtutem pulcherrimam esse mercedem, nemo tamen, ut rectè Iuvenalis cecinit, *Illam amplectitur, prēmia si tollas, quod sumerè potuit*

Iuven. satyr. 10.

- Ovid. li. 2. de Pöt. ex Ouidio, qui idem ipsum his admonuit carminibus,
*Non tamen invenies multis de millibus unum,
 Virtutem pretium qui putet esse sui.
 Ipse decor recti facti, si premia desint,
 Non movet, & gratis pœnitet esse probum.*
- Ennod. dict. 22. Et ab utroque, præter alios, Enodius, sic inquit: *Qui tollit sudoris
 premium, frangit studia dimicandi. Tolle opem præda, tu'issi vota certaminis. Nescio quàm iustus dolor de amissa laboris fruge nascatur. Et iterum:*
Si tollantur virtutis præmia, quem laborasse non pudeat?
 Quibus Publianus ille confonat Mimus,
Cum vitia profunt, peccat qui rectè facit.
- Xenoph. in œcon. lib. Et Xenophontis in Oeconomicis doctrina, monentis, quòd *Magna
 imminet bonis desperatio, cum ab ignavis se præmijs discretos non aspiciunt;
 & qui se periculis, & laboribus obiciunt, cum subterfugientibus pari ratione haberi.*
- Eurip. in Hercul. *Quæ eadem esse videtur atque illa Euripidis, ita loquentis: In hoc
 pereunt multa Respublica, cum qui bonus & strenuus est vir, nihil plus
 quàm ignavus fert præmij. Necnon & Taciti, dum dixit: Si nocentem innocens
 inque idem exitus manet, acrioris viri est, merito perire. Et Ecclesiastici, qui ubi benemerentes præmijs dignis fraudari videbat, se intimum
 dolorem capere, his verbis expressit: In duobus contristatum est cor meum, vir bellator deficiens per inopiam; & vir sensatus contentus.*
- Tacit. lib. 1. hist. *Indeque Virtuti, & Benemeritis iniuriam inferri, quando in moriones
 adulatores, malarumque artium homines, quis magis munificus est, quàm in bonos egentes, eruditos, virtutibusque insignes, Cochierus,
 Boterus, & alij Politici clamant, & exemplis illustrent. Et hanc præmiorum in benemerentes remunerationem, & distributionem, omnibus
 quidem hominibus, & præsertim Regibus, non solum civili, verùm & naturali lege, ac ratione, imò & instinctu quodam iniuncta esse, passim iura nostra proclamant, & Alexander ab Alexandro post
 gravem dissertationem ostendit; & ante eum Seneca, sic ad Lucilium scribens: *Credimus nihil esse grato animo honestius. Omnes hoc urbes, omnes
 hoc etiam ex barbaris regionibus gentes clamant, in tanta iudiciorum diversitate, deferendam bene merentibus gratiam, omnes uno ore affirmant, in hoc disconsors turba consentit.* Et Cassiodorus, qui aperto ore in eadem
 cura dominantium iustitiam ostendi docuit, his verbis: *Remuneratio meritorum iustam Dominantis prodit. Imperium, apud quem perire nescit, quod quempiam laborasse contigerit.**
- Eccles. cap. 26. *Et Rex Nolter Alfonsus, non solum à iusto, & ab honesto, verùm
 & à pulchro, hanc dispensationem in Regibus ita commendans: *Fermosa gracia es la que el Rei haze por merecimiento de servicio, que aya alguno fecho, ò por bondad que aya en si, &c.* Vbi eiusdem legis Glossographus, sic notanter scribit: *Pulchra est ista lex, & meritò dicit pulchra gratiã, quæ fit in remuneratione servitorum, cùm tunc non dicatur contra ias, sed potius secundum iuris dispositionem. Vnde tanquàm beneficium est latissime interpretanda, & in dubio non præsumitur personalis, sed realis.**
- Coch. lib. 2. Thea. pol. cap. 3. per tot.
 Boter. lib. 7. de illust. st. c. s. heres 6. de erud. Princip. cap. 16.
 L. 1. de iust. & iur. l. & virtutū, C. de stat. & imag. l. sed si lege, §. consuluit, de pet. hæ. l. si pignore, D. de furt. Alex. 5. gen. c. 1. Valenç. conf. 82. n. 34.
- Senec. epist. 28. ad Lucil.
 Cassiodor. lib. 1. epist. 42.
 L. 57. tit. 18. par. 3.
- Greg. Lop. in d. l. gloss. 1.

12

13

14

15 Cuius obligationis, eximiaeque utilitatis, quæ ex ea in commune bonum resultabat, evidens testimonium, ac veluti symbolum, antiquæ Græcorum urbes nobis exhibuerunt, quæ, ut Vitruvius, & Dio Chrysofostomus referunt, vel in ludicris rebus, nobilibus Athleticis, qui Olympiæ, Pythiæ, Isthmiæ, Næmæavè vicissent, ita magnos honores constituebant, uti non modo in conventu stantes, cum palma & corona ferrent laudes; sed etiam cum in suas civitates reverterentur, cum victoria triumphantes, quadrigis in mænia, & in patrias invehere solebant, è reque publica, perpetua vita constitutis vectigalibus frui. Romani, qui (ut Carolus Paschalius, post alios recenset) tot Civicas, Murales, Navales, Obsidionalesque coronas, & varia alia præmiorum genera, publicasque Imperatorum laudationes, pro strenuè fortiterque in bello pugnantibus excogitarunt, & denique triumphum, quo nihil unquam mortales oculi viderunt augustius,

*Vt qui fortis erat, sit felicissimus idem;
Et læti phaleris omnes, & torquibus omnes.*

Carthaginenses, qui pro expeditionum numero, rotidem aureis annulis suos milites exornabant, Nostrique antiqui Hispani, circa quorum sepulchra tot columellas erigi moris fuit, quot quisque hostes neci dedisset.

16 Extantque apud D. Petr. Chryfologum aliæ in eandem rem fatis aptæ similitudines, dum inquit, quod quemadmodum agricola fructus uberes, & exsatiatas epulas cantat, ut imminenti vomeris laborem non sentiat, & sudorem: nautaque portus meditatur & lucra, ne undarum ruinas, ne maris discrimina pertimescat: sic miles, ne vulnera metuat, nec gladios perhorrescat, prædas personat, & triumphos.

17 Ianus etiam Boissardus Emblemata, quo demonstrat Honorem esse præmium virtutis, & ad eam valde homines excitare, tradere volens, armatum hominem pingit, quem virtus palma donat, & fama corona, hæc carmina subdens:

*Laudatos quoties Sapiens admittit honores,
Præmia virtuti debita iure petit.
Nutrit Honos artes, & Virtus crescit honore:
Laudibus, & dignum fit sine honore nihil.*

18 Achilles autem Bochius, ad docendum, quod *Honos onus levat*: belli Ducem suam phalangem præeuntē, & in armatos hostes irruentē, depingit, eiusque labores præmij, & honoris spe levari, sic inquit:

*Iidem labores, haud graves
Sunt Imperatori æquè, & militi,
Quod ipse Honor magis levæ
Semper labores Imperatorum facit.*

19 Et apud Octavium de Strada, & Sylvestrum Petrasanctam aliud symbolum Pij III. Rom. Pont. felicitis recordationis reperio, quo, ad-

Vitruv. lib. 1. cap. 1. Dio Chryfost. orat. 9.

Paschal. de Coron. & in tract. de legato cap. 87.

Iuven. satyr. 16.

D. Chrysol. ferm. 118.

Boissard. Embl. 7. pag. 15.

Achil. Boch. sym. 16. pag. 38.

Strad. in symb. pag. 11. Petrasanct. lib. 6. pag. 220.

huc magis ad nostri intentum alludens, manum formavit, simul oleæ ramum, ac flagellum gestantem, cum lemmate, *Pœna, & præmium*, quasi his duobus se subditos gubernaturum indicaret, & ab illis sciscitaretur, utram vellent sortem promereri?

Camer. centur. 4.
Embl. 69.
Strada pag. 38.

Horosc. lib. 3. Em-
blem. 30. fol. 161.

Arist. lib. 5. de hist.
anim. c. 19. D. Th.
in 4. meteor. Al-
ber. Magn. lib. 25.
de animal.

Saaved. Empr. 23.
pag. 154. vide Eu-
seb. in Theopol.
pag. 535.

Idem Empref. 40.
pag. 266. vide etiã
ad hoc Euseb. in
Theop. pag. 535.

L. 3. tit. 10. par. 2.
vide sup. Emb. 66.

Hesiod. in Theog.

Cic. de nat. deor.
Plut. de plac. Phi-
los. c. 3. Vitruv. li.
2. cap. 2. Anson. in
Lud. sep. sapien. la-
tè Tiraq. de nobil.
cap. 31. n. 586.
D. Isid. lib. 13. ety-
mol. cap. 12.

A quo non longè abfuit illud Francisci I. Galliarum Regis Christianissimi, qui, ut idem prodit Strada, Salamandram medijs flammis incumbentem gestabat, cum his litteris, *Nutrisco, & extinguo*: quibus, ut ait D. Ioann. Horoscus, significare voluit, sibi, sicut igni, & nutriendi, & extinguendi, hoc est, præmiandi, & puniendi voluntatem facultatemque esse. Quod tamè ipse Horoscus non satis probat, quia falsum est, (licèt communiter traditum) Salamandram igni nutriri, licèt illum aliquatenus sufferat, ut Aristoteles, & alij verius litteris tradunt.

Noster novissimus Saavedra, docere intendens, quanta sit vis præmiorum, etiam in se parum ponderis, præter vulgi opinionem, habentium, ad hominum animos ad præclara quæque facinora permovendos, torquem prætexit, ex quo D. Jacobi gladius, Gentilitiæ apud Nos nobilitatis stemma, dependet, cum hac inscriptione, *Pretium virtutis*, in cuius commentatione, & in alio, quo montem pingit, aquas scaturientem, cum hac, *Qua tribuunt, tribuit*, plura documenta circa honorum, & præmiorum distributionem doctè & prudèter congestit.

Nos verò, nihil aliorum ad inventionibus detrahentes, & uberes fructus, quos Reges, ac Principes ex eadem, opportunè, & iustè merentibus, pro meritis facta, colligere possunt, denotare volentes, hunc quem cernis fontem, suis rivulis prata irrigantem, omniaque affatim vernantem, florereque facientem, spectandum, atque imitandum proponimus, Regiumque hoc dogma à Rege nostro Alfonso X. qui Sapientis nomen promeruit, mutuamur, qui in quadam ex suis legibus, cuius iam supra in alio proposito memini, Aristotelis vestigijs in hæres, Regnum horto simile facit, cuius Dominus Rex est, subditi arbores, iudices, & alij officiales laboratores, leges vallum & sepimentum, & postea sic inquit: *Etrofi, segund esta razon dixo, que debe el Rei fazer en su Reino, Primeramente faziendo bien à cada vno, segun lo mereciere. Ca esto es assi como la agua, que faz crecer todas las cosas, è de si, adelante los buenos, faziendolos bien, è honra, è taje los malos del Reino con la espada de la justicia, è arranque los torsiceros, echandolos de la tierra, porque non fagan daño en ella, &c.*

Quo simili nullum potuit aliud aptius excogitari, cum Hesiodus aquam rerum initium statuerit, & elementis omnibus antiquiorem, & post Ciceronem, & alios, valdè ab Aufonio laudetur:

*Milesius Thales, aquam qui Principem
Rebus creandis dixit.*

De qua etiam Divus Isidorus sic eleganter scribit: *Aqua effusa omnium nascentium in terra causa sunt, fruges gignunt, arbores, frutices, herbasque producunt, sordes detergunt, peccata abluunt, potum cunctis animalibus tribuunt.*

- 24 Indeque existimare possumus, Salomonē, cor Regis, quod in manu Domini esse dixit, quia quocumque voluerit inclinabit illud, aquarum divisionibus comparasse, quasi eius Pietas, & Beneficentia si, vel esse debeat, velut fons dulcis aquæ plenissimus, a Deo accipēs utilitates saluatares gubernandi rationes, suorumque subditorū animas pluribus muneribus irrigās, & sic ex illis eliciens herbecentē rerū omnium pulcherrimarum, atque optimarum viriditatem, ne alias, si fons hic communis arefcat, populus etiam aridus squallidūque recedat.
- 25 Cassiodoro quippè benè monente, *Beneficia sunt, quæ Regna sublimant, & libertatis Dominus iugiter potest crescere si sibi subiectus studeat ampliare. Quia in ævum vivit, quod Munificentia Principalis inausferit, nihilque est tam egregium, quam fecisset felicitem, & eod usque per ætare, quod erectus superat attingisse. Qui & ipse alibi, velut ad nostri Emblematis fontem, & libertatem ex eo provenienteam, respiciens, sic habet: Quis nesciat nostrum esse commodum supplicantis ad quæsum? Et illud Bonis Principibus crescere, quod benigna possunt largitate præferre? Hæc sunt enim Regia dona, quod semina sparsa, in segetem coalescunt: in unum coniecta, deperunt.*
- 26 Quibus in locis Senecam sequi, vel imitari videtur, qui inquit: *Hic privilegium, inter alia, Regibus à Natura concessam. Nam quodcumque Mortalium fortuna datum velit, eorum ore pronuntiat, & ex eorum responsis latitæ causas Populi, urbesque concipiunt. Et Latium Pacatum, qui in hoc ipso, maiorem Principum felicitatem consistere, sic scriptum reliquit: Nulla maior est Principis felicitas, quam fecisset felicitem, & intercessisset inopia, & fortunam vicisse, & dedisse homini novum fatum.*
- 27 Unde est, quod idem ipse Seneca, *Beneficum sydus*, Principem vocat, quod cum recondito linguæ sacræ sermone consonat, eoldem Principes *Nebitum* nominante, quod Christus Dominus apud Divum Lucam *Beneficos* exposuit, *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos Benefici vocantur*, quasi Benigni, liberales, atque munifici, & Dei in terris imagines, ac vices gerentes, qui secundum plures, ut tradit Ioannes Fungerus, à *Danao* nomen accepit, & adeo hac nuncupatione gloriatur, ut iuxta D. Chrysostrum: *Licet multi qui donant, præcipiant ne alijs dicant, ne gratia uni facta, multos exciet petaces: ipse contra clamat, & quæ alijs dat, prædicet, ut alijs rursus petendi à se occasionem præbeat, danao enim maiores ostendit divitias, dives in, & super eum invocantes.*
- 28 Quod etiam his verbis expressit Divus Hieronymus: *Deus semper largitur, semper donator est; non mihi sufficit quod semel dedit, nisi semper det. Peto ut accipiam, & cum accepero rursus peto, avarus sum ad accipiendum Dei beneficia. Nec ille deficit in dando ipsa, nec Egosior in accipiendo, quanto plus bibo, tanto plus sitio, &c.* Et adeo certum esse agnoscit Ovidius, ut vel in hoc ipso suorum Numinum essentiam, & cultum ipsi sibi tribui solitum doceat, & earum exemplo Reges ad dandum, ac beneficiendum suadeat, sic inquit:

Proverb. 21. 1.

Cassiod. li. 3. ep. 11

Idē eod. li. epist. 29

Senec. iā sup. citat.

Pacat. in Paneg. ad Theod.

Senec. de Clemēt. lib. 1. cap. 3.

Lucæ 22. 25.

Funger. etym. ver. D. us.

D. Chrysostr. hom. in Genes.

D. Hier. cont. Pelag.

Ovid. 2. de Ponto, eleg. 9.

Regia crede in ibi res est succurrere lapsis,
 Convenit & tanto quantus es ipse viro
 Hoc tecum commune dijs, quod utrique rogati,
 Supplicibus vestris ferre soletis opem.
 Nam quid erit quare solito dignemur honore.
 Numina, si demas velle invocare Deos?
 Iuppiter oranti surdas si præbeat aures,
 Victimam pro templo cur cadet alta Iovis: &c.
 Utilitas igitur magnos hominesque Deosque
 Efficit auxilijs quoque favente suis.

Ac proinde rectè videtur docuisse Chilensis Episcopus: *Tunc Principem populi Dominum esse, cum Beneficus fuerit, & illum à Deo esse, qui liberalis existit.* Et doctiss. P. Ioan. Ant. Velazquez inquires latèque comprobans: *Beneficentiam proprium Principum characterem esse, & ut deberet, etiam quæ sponte tribuunt, existiment.*

Idemque sentiens Rex noster Alfonso X. gloriatur, se in suis legibus Septem partitis specialè Titulum de Præmijs, quæ Hispanè dicimus *Galardones* collocasse, quamvis in alijs iuris libris, sive rapsodijs non reperiat, quasi ostendès, hanc curam, præcisam, & præcipuam in Regibus esse debere, ut nisi in remunerandis benemerentibus creverint, nihil se præstitisse putent, ut alias in donationibus à quibuslibet Nobilibus factis, summus Pontifex D. Gregorius scripsit, & de Imperiali liberalitate loquens Imperator Iustinianus, inquires: *Oportere eà culmen habere præcipuum, & optimam mensuram esse donatarum rerum immensitatem; & ante eum Sallustius, docens, Minus flagitiosum esse Principem armis, quam munificentia vinci.* Seneca in epistola ad Opium, scribens: *Melius beneficijs Imperium custodiri, quam armis.*

Quia ut Sapienter ait Coriphæus Græcorum Oratorum Isocrates: *Tatissima Regum custodia non turribus, propugnaculis, manibus, satellitibus, aut armis continetur, sed amicorum præsidijs, civium benevolentia, propriaque virtute, quibus quidem opibus Regna & Imperia non modò servari, verum etiam in dies augeri, atque propagari.*

Et hoc est, quod latè Ego, post Tiraquellum, & alios plurimos, alibi dixi, eiusmodi nèpè Principum largitiones frano non subiacere, & plenissimè, ac cumulativissimè præstandas, accipiendæque esse, reiecta Matthæi de Afflictis, Pineli, atque aliorum sententia, qui de rigore iuris Principes ad eas faciendas non teneri, ausi sunt affirmare, ea ducti ratione, quòd subditi ac vassalli hæc servitia, ut & similia obsequia, suis dominis debeant exhibere. Certius est namque, nihil esse, quod magis ad Regum officium pertineat, quàm in his remunerationibus se valdè liberales ostendere, & non solum iuxta servitij meritum acriter, & strictè eas compensare, atque arbitrari, ut in pluribus iuris communis, & Regij nostri locis habetur, & plenè Menochius, & alij passim scribunt; verum & ultra illius ponderationem, præmiorum trutinam onerare.

Quia (ut præclarè inquit Casiodorus) *Maiora nos deset dare, quam*

Chilens. Episc. in lib. Iud. pag. 328. & 374.

P. Velazq. de opt. Princ. lib. 3. annot. 14. & seqq.

L. 3. in fin. tit. 1. p. 1. iuncto tit. 27. de los galardones, p. 2.

D. Greg. lib. 12. ep. 7. relatus in cap. 1. de donation.

L. cum multa, ff. de bon. quæ liber. Auth. de non alien. reb. Eccles. §. 2. Sallust. in Iugurth.

Senec. epist. ad Op. Isocr. ad Nicocl.

Ego 2. tom. lib. 2. cap. 10. ex n. 61. & cap. 30. ex n. 20.

L. Artilius, de donat. c. cum in officijs, ubi DD. de testam. l. 2. & fin. tit. 27. p. 2. ubi Greg. Menoch. casu 88. ex n. 51. Valèquiel. cõf. 82. Ego d. cap. 30 ex n. 21.

Casiod. li. 1. ep. 36

29

30

31

32

33

ab accipientibus accepisse videmur: Hæc æqualitas æquitas non est; sed pars nostra iustissime pensat, cum reddendo plus fuerit onerata. Et rursus: Non præiudicat iuri publico personalis exceptio: quia beneficia lem esse Principem licet, nec intra regulas constituti potest munificentiæ Regalis arctari. Ita levis coercetur gravissimis institutis, impatiens ambitio iure frenatur; Clementia non habet legem, nec debet sub angustiis terminis benigna sequi, quem decet iure laudari. Quam etiam sententiam eleganter sequens & exprimens Carolus Scribanus, post alia quæ doctè & prudenter ad Principum liberalitatem excitandam scripsit, sic habet: *Danda verò in primis opera Regi, ne beneficijs vincatur. Turpe Regem beneficijs vinci, Regiumque ditare magis, quam ditescere, & magis addere, quàm adimere, &c.* Et iterum & magis adhuc ad nostrum intentum: *Et verò nullius amore & benevolentia Principem vinci, omnes vincere, nihilque irremuneratum transire, proximum Deo est, & habet aliquid in se divinum nolle beneficentiæ, aut liberalitate vinci; obstrictosque omnes beneficentiæ tenere, nulli esse. Et ultra etiam beneficentiæ fortunare plurimos, beareque inrogatis beneficijs. Hinc quisquis verè Princeps est, Deum sequitur, obsequium omne, non ut ex pari inter pares, sed dupla semper remuneratione reponet, ut nihil ulli debeat, sed Principi etiam post obsequia debeat, quisquis illa præstitit, &c.*

Idem lib. 2. ep. 30.

Scrib. in pol lib. 1. cap. 5. pag. 49.

Idē c. 12. pag. 105.

34 Quod etiam à privatis summo studio curari debere Cicero tradidit, inquit, debere agros fertiles imitari, qui multò plus reddunt, quam acceperunt. Et Alexander ab Alexandro graviter docuit, ad hoc Gratiarum picturam expendens, & post alia sic notabiliter inquit: *Nec tantùm eadem mensura, sed multo maiori, si potest, beneficium remunerari, & benè cumulatam gratiam referre decet, nec vocare ad calcalos expensorum, & acceptorum. Ideò non immeritò Gratias, unà a versam, duasque nos aspicientes, Veteres effluxere, quia geminata Gratia, & cumulata ad nos redire debet.*

Cicer. lib. 1. offic.

Scrib. in polit Chr. lib. 2. cap. 3. p. 105.

Alex. 5. gen. c. 1.

35 Et in hoc inquit Cælius Rodiginus, summum fastigium facinorum Alexandri Magni constituisse, & de Pyrrho Epirotarum Rege, tradit Plutarchus, quòd erat *Valè alacris & promptus ad rependendam gratiam.* Et Antonius Panormitanus, Alfonso Primum Aragoniæ Regem ex eo etiam multum extollit, quòd *A nemine unquam gratitudinis & officiose vinci passus fuerit.* Quod etiam nobili Apophthegmate significare voluit, Ludovicus XI. Galliarum Rex, dum, Cominæo testante, dicere solitus erat: *Fœliciter agi, sua quidem sententia, cum eo, cui nullo suo magno meritiò Princeps benefacit: & ut quis beneficium sit obstrictus Principi, id multò præstare, quàm ut Princeps clienti, aut famulo alicui suo multum debeat. Eoque se ingento esse, ut qui sibi ob aliquam beneficentiæ deberent, eos plus diligeret, quàm alios, quibus debere se aliqui d' ipse putaret.*

Rhodig. lib. 7. c. 28

Plutar. in vita Pyrrhi.

Panorm. de dict. & fact. Alf. lib. 1.

Comin. lib. 5. pag. mihl 450. & seq.

36 Extat quoque apud Guntherum notabile Friderici I. Imperatoris exemplum, qui in plebeium quendam, qui singulari certamine inermis fortissimum armatum hostem superavit, adèd magnos honores deferre voluit, ut vel ipsum eos accipere puduerit, his relatum carminibus:

Gunther. in Ligur. lib. 2. ex v. 602.

Cui Rex ob facinus præclarum, præmia laudis
 Digna referre volens, titulos, & nomen equestre,
 Armaque, cornipidesque feros, cultusque nitentes,
 Largiturus erat: pudit consurgere tantum
 Plebeium, generisque sui transcendere fines,
 Et sub fortuna potius remanere priori
 Credidit, acceptis largis à Principe donis.

Iamblic. in epist.
 ad Dijs colium.

Et non est silentio pretereundus Iamblicus, qui eandem Principū 37
 in suis largitionibus liberalitatē, etiam cum excessu, sic eleganter cō-
 mendat: *Inter omnia Principum opera plurimi facio, & admiror magna-
 nimitatem, & magnificentiam, & maximè cum benemerēdo de hominibus,
 non exactis, & avaris rationibus utuntur, neque parcunt in largitioni-
 bus, nec tanquam in lance, ac trutina equalia pro equalibus commutant;
 sed gratias ingenuè proferunt, non tantum ex vase fundentes illas (ut Poe-
 tæ canunt) nec alijs huiusmodi organis inclusas, sed nudas, intactas, & sine
 velamentis externis continuas, sibi que coherentes benigniter, ac benevo-
 lè porrigunt, ut decet, & gratiosum est. Huiusmodi enim gratiarum decus
 meritò Coronam Imperij appellaverim.*

Tiraq. de nobil. c.
 37. ex n. 44. & in l.
 si unquam, verb.
 Donatione, ex n.
 8. Rimin. in §. 1. de
 donat. ex n. 1220.
 Ego d. cap. 30. ex
 n. 26. Beyetlinc. in
 Theat. verb. *Præ-
 mium*, & verb. *Li-
 beralitas*, Canonh.
 in Aphor. pol. to.
 1. pag. 778.

Possemque sexcenta alia exempla aliorum Principum in eiusmodi 38
 remunerationibus valdè excedentium, facili negotio congerere, quæ
 apud Tiraquellum, Riminaldum, Cochierum, Beyerlinchium, & alios
 reperiuntur. Sed sufficiant pro omnibus, quæ de Augusta Familia Au-
 striaca, & Hispana Monarchia Tiberius Decianus, & Adan Contzen
 lato sermone recensent, in nullis alijs usquam, hanc curam remune-
 randi benemeritos, & effundendi opes, ad subditos ad præclara qua-
 que excitandos, magis viguisse, & splenduisse, tradentes, & ex ad-
 verso Turcas, sive Othomanides reprobantes, qui nulla virtuti præ-
 mia rependere norunt: sed inficitia, pauperie, & servitio tot populos
 premunt. Cum Principum proprium sit, & esse debeat, ut parva, ac
 modica se concedere putent, etiam si multa magna que largiantur, ut
 aliàs signanter dixit Acursius, loquens de quadam donatione Eccle-
 siæ à Comitissa Matilda multorum terræ ingerum facta, quam ipsa ni-
 hilominus in suo testamento modicam appellavit.

Accurs. in l. sed et
 si, §. pen. verb. *Mo-
 dica*, D. de iudic.

Vnde meritò ab eisdem & alijs Auctoribus passim, concluditur, 39
 nullas donationes à Principibus factas, præsertim in remuneratione
 servitiorum immensas videri debere. Et Contzen docet, Prin-
 cipum non minorem errorem esse, benè merentibus nullam, aut mal-
 lam gratiam reddere. Et Ioannes Bodinus, Principem instruens, quo
 pacto se gerere debeat, inter multa alia præcepta, quæ ad Imperium
 retinendum utilissima tradi possunt, nihil tam necessarium esse in-
 quit: *Quàm ut illum omnes, quantum fieri poterit, amore, ac benevolen-
 tia, nullus odio prosequatur. Illud autem omnium optimè consequetur, si
 pœna, ac præmia pro meritis cuiusque decreta sint. Et quoniam gratiosis-
 sima sunt præmia, pœna verò odiosissima, Principē oportet, ut ametur, &
 colatur, omnia præmia tribuere, Magistratus in quâ, Imperia, Sacerdotia,*

Contz. 3. pol. c. 8.
 §. 1. in fin.

Bodin. lib. 4. de
 Repub. cap. 6.

1. curaciones, munera, beneficia, restitutiones; pœnam verò irrogare nemini, sed Magistratibus integerrimis, ac prudentissimis permittere pœnarum irrogationem, &c.

40. Quod ultimum, nempe, ut Principes sibi præmiorum distributionem reservent, & pœnalia, atque odiosa iudicia per alios exercent, communiter etiam ab alijs Politicis præcipi solet. Primum verò, quod in eisdem largam & uberem præmiorum compensationem requirit, ita latè & favorabiliter ampliari debere, omnes uno ore proclamant, ut non solum primam eorum largitionem, verùm & conservationem, & incrementum, etiam in posterum, curare teneantur, sibi quæ iniuriâ fieri censeant, si quis quolibet modo ipsorum liberalitates imminuat, vel astuta interpretatione defraudet.

41. Nam ut eleganter, etiam de privatis loquens, Seneca tradit, *Parum est deesse, fovenda sunt beneficia, & cui initio ratio non fuisset præstandi beneficij, aliquid ei præstamus, ob id quia præstitimus.* Cui adridet illud Martialis,

----- Nam stare, aut crescere debent
Munera.

Et Plinij Iunioris: *Beneficia subvertas antiquiora, nisi illa posterioribus curules; & speciatim de Principibus loquens Calsiodorus, sub Regis Theodorici persona, sic inquit: Nec tamen benignitas nostra una remuneratione contenta, honores geminat, augmenta procurat, & eo studio dona reparat, quasi debeas omne quod præstat. Et iterùm: Amamus nostra beneficia geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium, magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia nostra gratia suscipere meruerunt. Novis enim iudicium impenditur, favor autem semel præstitis exhibetur.* Et rursus: *Mutilari certè non debet, quod laborantibus datur; sed à quo fidelis ætus exigitur, compensatio imminuta præstetur. Providete itaque, ut quod benemeritis impendimus, in corrupto munere consequantur.*

42. Cum quo loco consonat Imperator Anasthasius, qui per absurdum, perque temerarium esse inquit, liberalitatem Imperialis Pietatis, astuta interpretatione, non in augmentum anteriorum privilegiorum, sed diminutionem convertere. Et celebris doctrina Rotæ, & aliorum, quos Menochius refert, & sequitur, qui valdè conforme intentioni, & voluntati Principis, qui dignitatè concessit, esse inquit, quod illi perpetuò assistant eius prærogativæ, & honores. Et alia non minùs celebris, & nota digna cuiusdam Glossæ Juris-Canonici, quæ infames eos esse inquit, qui Regales Imperialesvè largitiones & favores intercipere audent.

43. Quibus Ego signanter adicio, hoc apud Hispanos & Gallos, vel ipsum nomen *Galardon*, sive *Guiderdon*, quo hæc præmia significantur, satis ostendere, cum secundùm D. Sebastianum à Covarruvias, utriusque nomen à verbo *Gardare* originem trahat, quod in utraque lingua, conservare, defendere, ac protegere valet, & semel concessum beneficium factum tectumque tueri.

Senec. lib. 4. de benef. cap.

Martial. li. 9. epig. 71.

Plin. Iun. lib. 1. epist. 4.

Calsiod. li. 1. ep. 12

Idem lib. 2. epist. 2

Idem lib. 1. epist. 10

L. fin. verf. Cū per absurdum, C. de præp. ag. in reb. lib. 12.

Rot. sac. Palac. de cif. 70. num. 4. Me noch. lib. 3. præf. 103.

Glos. in cap. olim, verb. *Aliter*, de verb. signif. Ego in Polit. pag. 223. col. 2.

Covar. in Theaur. verb. *Galardon*, fol. 422.

Et ex his descendit, eiusmodi Regias largitiones in remuneratio- 44
nem servitorum factas, non tantum temporales, & personales esse
debere (maximè si ipsa servitia perpetuam causam habent) sed rea-
les etiam, atque perpetuas, ut alibi latè probavi. Simulque etiam val-
dè commendari, ac laudari debere Potentissimi Regis, ad Domi-
ni Nostri Philippi Quarti, quem Deus sospitet, nuperum pijsimum,
prudētissimumque decretum, quo aboleri, & ab Aula & Praxi ex-
sulare iussit Regestum, quod præcedentibus annis introduci cœperat,
in quo omnes omninò gratiæ, ac liberalitates, in quemlibet privatum
à Regia Maiestate concessæ, litteris memoriæque mandabantur, ne-
que antea quis, eisdè, quovis tempore, qualibetq; ratione donatus, ad
alias denuò petendas admittebatur, quam ex dicto Regesto de prius
impetratis, testimonium authenticum exhiberet, ut ita constare
posset, an sufficienter remuneratus existeret. Hoc enim, ex supra
relatis, Regiæ dignitati, ac conditioni dedecens visum fuit, quæ
hanc (ut diximus) trutinam respuit, & tunc magis suum munus exer-
cet, cum antiquiora beneficia posterioribus cumulat.

Ac planè longè Regalius esset, quod Principes, ad Romano- 45
rum similitudinem, libros alios, sive laterculos, aut matriculas for-
mari iubèrent, in quibus curiosi, aut stationarij, ad hoc deputa-
ti, adnotarent, quid quisquam ex subditis quovis loco, ac tempo-
re, laude, & remuneratione dignum egisset, ut ipsi Reges, ac Prin-
cipes eisdem assiduè perlectis, illorum promptam notitiam habere
possent, & vel secum (etiam partibus non petentibus) attentè dispi-
cerent, an eosdem aliqua competenti largitione donassent. Quos li-
bros *Matrices Beneficiariorum*, & *Curiosorum* Tertullianus appel-
lat, & de eis ibidem Pamelius, & Cerda, alijque, quos alibi retuli, plu-
ra notarunt.

Et per similem alium Assuerus, Persarum Rex, licèt centum vi- 46
ginti septem provincijs dominaretur, in cognitionem, & memo-
riam servitorum Mardochei devenit, illumque plurimis honori-
bus decoravit, valdè dolens, se id multò antè non fecisse, ut in li-
bro Esther Sacra Scriptura commemorat: quod factum commen-
dans, & illustrans elegantissimus Carolus Scribanus, Reges mo-
neret: *Vt Assuerum velint imitari, ut Mardocheos inveniant.* Sic quo-
que Imperator Alexander Severus, teste Lampridio: *Descriptum*
habebat quid cui præstitisset, & si quos sciret, vel nihil petisse, vel
non multum, unde sumtus suos auferent, vocabat eos, & dicebat: quid
est cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? pete ne privatus de me
queraris.

Vespasianus etiã, Panormitano tradēte, diem perijsse dicebat, quo 47
nullum beneficium in aliquem collocasset. Et Iacobus Bornitius, qui
integrum tractatum de Præmijs scripsit, alios Politicos citat, qui e-
iusmodi Catalogum benemeritorum, Principes ante oculos habere
debere, commonefaciunt. Cui addo Rebuffum, qui connumeratis offi-
cijs, quæ hodie in Gallia venduntur, inquit, unum vacare, quod reli-
quis præstantius, & necessarius est, nempe, quod Antiquis *Memoriale*,

sive

Ego d. 2. tom. lib.
2. cap.

Tertull. in lib. de
fuga, ubi Pamel. &
Cerda.

Ego d. 2. to. lib. 2.
cap. 7. ex num. 35.
post Turneb. Ræ-
vard. Pancir. & a-
lios.

Esther cap. 6.

Scrib. in Pol. Chr.
lib. 2. c. 3. pag. 105.

Lamprid. in Alex.
Sever. cap.

Panormit. de dict.
Alfon. lib. 2. c. 16.

Bornit. lib. 1. de
præm. c. 4. pag. 42

Rebuff. ad leg. Gal-
lic. tit. de mercat.
gloss. 14 pag. 450.

live à Memoria vocabatur. Hi enim (inquit) conscribebant eos, qui vel scientia, bello, aut alibi, pulchrè, ac cum laude se gessissent, eosque Imperatori commemorabant, ut ex hoc præmijs dignis afficerentur. Sed hodie ij, qui præclara gesserunt facinora, contemuntur, & quidem stolidi multoties evebuntur. Excitetur cum effectu hoc officium, & omnia se benè habebunt.

48 Et secundùm eofdè Politicos, sibi persuasum omnes cordati Principes habere debent, prudentissimùm illud Xenophontis consilium, docentis: *Nullam mercem vilius Regibus constare, quàm eam, quæ spe præmiorum à subditis emitur.* Maximè cum multoties, (ut benè noster Saavedra considerat) absque ulla Regij ærarij diminutione ea præstare possint & soleant, honorum quibusdam titulis, aut insignijs exco- gitatis, quæ subditis auro, atque argento pretiosiora sint, ut Romanis in more fuisse comperimus, apud quos, Seneca, præter alios, testante: *Imperator aliquando torquibus, murali, & civica donat: quid habet per se corona pretiosum, quid prætexta, quid fasces, quid tribunal & currus? Nihil horum honor est, sed honoris insigne.* Vnde Arminius apud Tacitū videns Flavium fratrem, qui Romanorum castra sequebatur, in præmium oculi inter pugnandum amissi, torque & corona donatum. *Vilia tanti servitij præmia irrississe,* narratur.

49 Quibus exemplis similia alia aliarum nationum latissimè Bornitins, Paschalius, & novissimus Hoppingus congerunt, & expendunt, Et Henricus Kiccius, qui peculiarem tractatum de iure aureorum annullorum scripsit. Sed nulla ullibi illustriora notari possunt, quàm quæ nostra Hispania iam pridem in Militarium Ordinum torquibus & insignibus in usum deduxit, de quorum origine & institutis Aubertus Miræus præter plures alios scripsit. Quorum adipiscendorum gratia nihil præclarum est, quod tam belli, quàm togæ homines non ag- grediantur.

50 Ideòque prudenter idem Saavedra subiungit, valdè Reges nostros in eis elargiendis parcos & attentos esse debere: *Ne honor cui debent excellentiora committi, sui facilitate, aut numerositate vilescat,* ut alibi Leo Pontifex dixit; & Divus Hieronymus sic ad Pamachium scribens: *Quamvis clarus honos vilescit in turba, & apud viros bonos indignior sit ipsa dignitas, quàm multi indigni possident.* Quod in causa fuit, ut ille alter Equestris nobilissimus Ordo, qui dictus fuit *De la Vanda*, à Dom. Rege Alfonso XI. institutus, & suis initijs plurimi habitus, cuius constitutiones Episcopus Mondogniensis latè recenset, brevi tempore interciderit, & in usu esse desierit, ut refert Salazar de Mèdoça, parilem casum in reliquis, nisi cautius procedatur his verbis comminans: *Instituyò la Orden de la Vanda, i dio'la à muchos Cavalleros principales. Vno à darse à gente tan baxa, que se deñava de traella la de biens; i así se acabò en tiempo del Rei don Enrique IV. Tenga Dios de su mano las Ordenes Militares, i librelas de çançadillas, que les puedè armar ruines Ministros para deslucillas.*

51 Sed hæc tamen omnia, quæ de Regum in subditos liberalitate, & munificencia hucusque adèd lato sermone retulimus, ita accipi vo-

Marq. in gub. Chr. lib. 2. c. 3. §. 2. pag. 16. Saaved. Empr. 58. ex pag. 425.

Xenoph. in Tyran.

Saaved. ubi sup. & iterum Empr. 23. ex pag. 155.

Senec. de benef. lib. 1.

Tacit. lib. 2. Ann.

Bornit. in tract. de præm. Pasch. de Coronis Hoping. in tract. de iure insign.

Miræus in tract. de orig. Equest. Ord.

Saaved. ubi supra.

Leo Pap. in cap. 1. de privil.

D. Hier. in epistol. ad Pamach.

D. Ant. de Guevar. in epist.

Salaz. de Mendoc. de dignit. Hisp. c. 4. in princ. fol. 87.

Senec. lib. 2. de be-
nef. c. 15. & 16. &
lib. 3. cap.
Lipf. lib. 2. Polit.
cap. 17.
Max. Tyr. ser. 8.
L. 18. tit. 5. par. 2.

Bochius symb. 67.
pag. 144. Horosc.
in Emblem. Berne-
ger. ad Tacit. q. 76
Saaved. pag. 154.
273. & 583. Navar-
ret. discurs. 23.
Camer. 3. subcels.
pag. 157. & 169.
Ego 2. tom. lib. 2.
c. 7. ex num. 69. c.
1. ubi gloss. de off.
cust.
Salvian. 2. ad Eccl.
Cathol.

lumus, ut profusionis, & prodigalitatibus vitium, quod prædictæ virtuti opponi, & officere solet, nequaquam probare videamur. Hoc enim Senecæ præceptis, & alijs, quæ benè congestis Lipsius, repugnat, id vel in Alexandro Magno acriter reprehendentis, & benignitatem benignitate tolli docentis. *Refert enim (inquit) cui, quando, quare, ubi, donetur, sine quibus facti ratio non constat.* Vnde & Democritus apud Maximum Tyrium, cum cerneret quendam, quibuslibet promte, ac inconsideratè largientem: *Malè (inquit) sit tibi, qui gratias virgines, effecisti meretrices.* Et Rex Noster Alfonso Sapiens, id ipsum agnoscens, sic habet: *Mus bien està la liberalidad à todo ome poderoso, è señaladamente al Rei, quando usa de ella en tiempo que conviene, è como debe. Ca el que da mas de lo que puede, no es franco, mas es gastador, è demas avrà por fuerça à tomar lo ageno, quando lo suyo non le cumpliere. Esi de la una parte ganare amigos por lo que les diere, de la otra serleban enemigos à quien lo tomare.*

Sicut & illa distributio, quæ uni, vel paucis præstat, quod per plures divisum, eosdem remuneratos, ac beatos efficere potuisset, & ob unius, vel alterius compendium cæterorum dispendium inducit. Quem minùs prudentem excessum pluribus symbolis, & bonorum Auctorum locis Bochius, Horoscus, Navarretus, Camerarius, & novissimus Bernegerus, & Saavedra notarunt, & Zuerius Buxhonnus in Emblemate 3. *Nec semel, nec simul,* & Ego alibi latè prosequutus sum, Indiarum Proreges instruens, qualiter se in huiusmodi honorum, & præmiorum remuneratione habere debeant, & inter alia celebrem Iuris-Canonici locum expendens, qui docet, qualiter custos Ecclesiæ, in eius lampadibus accendendis, se habere debeat, ubi glossa singulariter notat: *Quòd ita exceditur modus in eo, quod est amplius, sicut in eo quod est minus.* Quibus nihil est, quod nunc signanter addere possim, nisi locum Salviani, ita loquentis: *Vbi unus accipit, quod universi, si par est mensura, maior invidia est. Quo fit ut licèt ipsum accipiat, plus debere videatur. Quia magis fit unus obnoxius, qui videtur omnibus comparatus.*

Sic Docti à Potentibus sublimandi.

EMBLEMA LXXIX.

*Iam propero cæptura gradu fastigia vitis,
 — Appetit ætherea culmina Pyramidis:
 Nec renuit radiatus apex servire lacertis
 Fructiferi rami, dum sua musta levat.
 Non secus Imperij culmen sublatus in altum,
 Doctrinæ vites sustinet, atque fovet.*

COMMENTARIUS.

1

T si in eo quod præcessit Emblemate satis ostenderimus, quàm sit, esseque debeat muneris Dominantium, de se ac Republica benemerentes largis præmijs afficere, suæque liberalitate, & benignitate iuvare, ut simul hi iustam sui laboris mercedem accipiant, & alios ad similem promerendam accendant. Adhuc tamen operam perdere non videbimur, si hanc curam in favendis fovendisque eruditis & litteratis hominibus, alijsque bonis artibus præditis:

----- *Quibus arte benigna,
 Et meliori luto finxit præcordia Titan.*

Præcipuo studio impendi debere, eisdem Princibus in hoc sytagmate suadeamus.

2

Est enim certissimum, nihil esse, quod magis ad ipsorum fastigium

Iun. Embl. 11. ad
Sambacum.

gloriamque pertineat, quam earundem artium professores sub suam protectionem recipere, honoribus decorare, præmiisque competentibus enutrire, & ita sibi & ipsis immortalem, atque immarcescentem apud posteros laudem famamque comparare. Accendimur quippe omnes ad studia gloria, sive ut loquar cum Hadriano Iunio:

Gloria debetur studiis, atque affecta merces.

Honorsque alit artes, ut iam supra ex Cicerone, & alijs retulimus, excellensque cuiusque indolis esca præmium est, potentiorumque favor, quem si tollas, paucos reperias, qui tamen si suapte natura ad studiorum summa nitantur ascendere, se humo tollere possint, & sui ingenij lucem in proprium, & commune simul bonum diffundere, & propagare.

Tertullianus.

Plin. lib. 6. epist. 23.

Claudian. lib. 2. de
laud. Stilic.

Etenim Tertulliano teste: *Nullum certum opes est mercedis incerta.* Et rectè Plinius Iunior, huic nostro monito hærens, scriptum reliquit: *Nulli cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat.* Et Claudianus:

----- *Egregios invitant præmia mores,
Hinc prisca redeunt artes, sælicibus inde
Ingenijs aperitur iter, despectaque Musa
Colla levant.*

Lips. epistol. 73. in
Cent. ad Germ. &
Gall.

Ovid. 3. de Ponto.

Lucan. in carm. ad
Pison.

Mart. lib. 3. epigr.
56.

Steph. & Calepin.
verb. *Mecenas.*

Et Iustus Lipsius, eleganti similitudine usus: *Et navis (inquit) in malacia hæret, sic ingenium in suo languore, cui melior aura non aspirat.* Quos præiens Ovidius, sic canit:

*Scribentem iuvat ipse fautor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens pectore ferret opus.*

Et Lucanus: *Ipse per Ausonias Ænea carmina gentes
Qui sonat, ingenti qui nomine pulsat Olympum
Meoniumque senem Romano provocat ore,
Forsitan illius nemoris latuisset in umbra,
Quod canit, & sterili tantum cantasset a vena
Ignotus populis, si Mecenate careret.*

Martialis ad eundem Mecanatem alludens, cuius in Virgilium, Horatium, & magnos alios Poetas, & Scriptores ingens munificentia effecit, ut eius nomen hodieque, vel uti in Adagium, pro insigni quolibet bonorum studiorum fautore transferit, ut Carolus Stephanus, & Calepinus advertunt, sic verè & eleganter scripsit,

*Temporibus nostris atas cum cedat a vorum,
Creverit & maior cum Duce Roma suo.
Ingenium sacri miraris abesse Maronis,
Nec quemquam tanta bella sonare tuba.
Sint Mecenates non deerunt, Flacce, Marones;
Virgiliumque tibi, vel tua rura dabunt, &c.*

5 Et idem Ovidius, veterum Romanorum studium erga Poëtas extollens, & recentiorum incuriam in eisdem iuvandis incusans, sic ait: Ovid. lib. 3. de arte amand.

*Cura Ducum fuerant olim, Regumque, Poetæ
Præmiaque antiqui magna tulere chori:
Sanctaque Maiestas, & erat venerabile nomen
Vatibus, & largæ sæpè dabantur opes,
Ennius emeruit Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni, Scipio Magne, tibi.
Nunc hederæ sine honore iacent, operataque doctis
Cura vigil Musis, nomen inertis habet.*

6 Et de eisdem, suo quoque tempore contentis, agens Iuvenalis ita inquit: Iuven. satyr. 7.
*Quis tibi Mecenas? quis nunc erit, aut Proculeius,
Aut Fabius? quis Cotta iterum? quis Lentulus alter?
Tunc par ingenio pretium: nunc utile multis
Pallere, & toto vinum nescire Decembri.*

7 Et his recentior Erasmus, multus est passim in eadem studiorum studioforumque cura Principibus commendanda, ut quo possint proficiant, & foelicia ingenia suis opibus iuvent, quæ nullibi inquit, non dexterrima reperientur, si his pedamentis non destituantur. Mecanatemque habeant, qui suppeditet otium qui addat animum, qui tueatur adversus excetram invidiæ, quæ non aliter, quam umbra corpus, sequitur eruditionis gloriam. Denique ad cuius iudicium suas erigant vires, cui suas confecerent vigilias. Additque, ideò prudentem Antiquitatem Musis virginibus suum Apollinem præfecisse. Et quòd adhuc durius habeantur bonæ litteræ, in causa esse, quòd frigeant Mecanates, & regnent meliorum litterarum hostes, nam ut honos alit artes, ita genus vitæ fordidum, nullus studiorum comes, nullus æmulus, nemo mirator, nemo fautor, nullus honos, nulla præmia, etiam ex diligentissimo ignavissimum reddunt studiosum. Erasmi. epist. 29. & 71. cent. 7. & in Adag. Ne vos quidem pereat, pag. 705. & in l. ad Thesalon.

8 Idem quoque sentiens Symmachianus Afer, arduas ac præruptas Parnasi rupes sola hac Optimatum ope, facillè scandi posse, his verbis ostendit: *Quòd circa biugam ingeniorum illam rupem senticosa asperitudine protulimus, scandi haud proclivem. At enim si eruditi aderant Principes, Optimates; ecce scansiles, instar graduum, illi scopuli. Aliter si ineruditi, si inbenefici, nã, & illi scopuli sunt, & obsistunt.* Symmach. ad vers. Marcionem.

9 Et Altiatus, post Diogenem, Demosthenè, & alios, quos eius Expositores adducunt, divites huiusmodi ac Potentes Viros carpere volens, qui in parasitos, scurras, moriones, fatuos, & alios similes homines, doctis & studiosis relictis, suas divitias profundunt, elegans illud cussit Emblemata, ficus in altis rupibus sitæ, cuius fructus solis ineptis, & nocivis avibus in escam cedunt, sub lemmate, *Luxuriosorum opes, & his carminibus:* Altia. Embl. 73.

*Rupibus aereis, summi que crepedine saxi,
Immites fructus ficus acerba parit.*

Quos ceruici comedunt, quos devorat improba cornix.

Qui nihil humanae commoditatis habent.

Sic Fatuorum opibus, parasiti & scorta fruuntur,
Et nulla iustos utilitate iuvant.

Petr. Costalius in
pegn. pag. 329.

Petrus etiam Costalius, pariter docere volens, quod *Honos alit Artes*, hoc Pegmate utitur, ex Cigni natura desumpto,

Non canit assueta Cycnus vocalis in unda

Ni Zephyri spiret mollior aura sibi.

Classica proposito sapientia crescit honore,

Speratoque alitur docta Minerva lucro.

Sic tua Mecenas circumstetit aura Maronem,

Et cepit Clario gratior esse Deo.

Modern. ap. Thea.
vitae hum. litter. P.
pag. 500.

Quod Modernus Alter hoc Disticho clausit,

Dulci sonum mollis Zephyrus demulcet olorem,

Et Vatium stimulat pectora diuēs honos.

Philost. lib. 1. Icon.
Nazianz. in epist. ad
Celeusium.

Et ante illos Philostratus, & Nazianzenus, de eadem Cycni natura loquentes, latius adnotarunt. Et Plutarchus, eandem ferè similitudinem premens, sic habet: *Vt enim fragum copiam bonae temperies, & tenuitas aeris gignit: ita artium, & bonorum ingeniorum incrementa, benignitas, honor, & clementia Regis efficit: & contra, Principum invidia, sordēs, aut studium contendendi, omnia ista extinguit, & perdidit.*

Plutarc. in orat. de
fort. Alex.

Camerar. cent. 4.
Embl. 51. Gellius
lib. 20. c. 7.

Quo loco relato, Ioachimus Camerarius aliud simile adducit, ex Luna, quae, ut tradit Lucillius apud Gellium alit ostrea, & implet echinos, & inde, inquit ad rem nostram, aliud Emblema formari posse, *Crescente auctresca Luna, decreSCO minuta,*

Aula num melius pingitur effigies?

Erasm. in simil.
pag. 50.

Et Erasmus in id ipsum respiciens, inquit, quod cum Asinus sit omninò Musicę indoctus, ex ossibus tamè eius optimae fiunt tibiae, ut ait Aesopos apud Plutarchum. Ita divites quidam, ipsi indocti, tamen pecunia suppeditant ingenium studiosis. Ex quo simili (Erasmo non citato) Florentius Schoonhovius hoc Emblema confinxit, asinum dissectis cruribus resupinum depingens, & tibicinem sub arbore, tibia, quam ex eius ossio fecerat, dexterrimè modulantem;

Sunt Asini cantare rudes, tamen ossa ministrant,

Quae fistulis aptissima,

Sic quibus res est ampla domi, tenues studiosos

Opibus inuare conuenit.

Schoonh. Emb. 65
pag. 194.

D. Sebast. Covarr.
Embl. 13. cent. 2.

Dignum quoque relatu est Emblema aliud D. Sebast. Covarruuiæ, quo sub pictura molendini pneumatici, sive alati, quod vocamus, *Deviento*, cum lemmate, *Si flauerit*, ita valdè ad rem nostram appositè inquit:

Virtud, letras, ingenio, entendimiento,

Ibuenas partes, pero con pobreza,

Si nõ reciben de quien puede aliento,
 Haciendoles favor con su largueza,
 Es un molino, que llamas de viento,
 Puesto en lo alto de una fortaleza,
 Que quando el aire calma, está parado,
 I su artificio desaprovechado.

14 Ego verò, eandem disciplinã, hac vitis, qua vitor, figura aptius insinuari posse existimo, quæ validæ alicui arbõri, vel Pyramidi innixa, in altum se, suosque fructus botrosvè sustollit, & uberiores, dulcioreſque prognerat. Quòd fulcimen, levamen, vel iuvamen si deficeret, per terram folijs sparsa iaceret, & ab omnibus calcata, inutilis redderetur. Vnde, post Columellam, Tertullianus, hanc esse vitis & hederæ naturam inquit: *Vt malint parietibus in debi textili spira, quàm humi teri voluntaria iniuria.* Eandemque Nos in doctis quibusque, & studiosis viris consideramus, qui si Potentioribus placere hæereque mereantur, atque illorum ope opibusvè iuari, ex solo in Solem Solumque confurgent, & uberrimos sui ingenij fœtus producent, gravioreſque, & honoratiores apud omnes existent. Prout & Iustus Lipsius, eadem similitudine usus, his verbis expressit: *Vt vitis iacet, nec fructum fert, nisi ad stipitem, aut arborem applicita, vix etiam litterati, nisi gratia & favore Magnorum subnixi.* Et Ioachimus Camerarius his, vitem humi stratum pingens, quia ulmum, cui adhæresceret, non habebat, cū lemmate, *Ovis indiga,*

*Stratus humi palmes, absentem sterileſcit ob ulmum,
 Indiget alterius quilibet auxilio.*

15 Est autem Pyramis, ad Reges significandos, aptissimum symbolũ, tum propter sui stabilitatem, magnitudinem, atque excellentiam, de quibus mira Plinius scribit, eas otiosam atque stultam Regũ Ægyptiorum pecuniæ ostentationem appellans: tum quòd ipsi Ægyptij, Reges suos, qui mortales reliquos gloria præcessissent, metis & Pyramidibus, quæ sepulchris eorum superponerentur, honorare cõsueverunt, ex quatuor vastissimorum angulorum lateribus ab imò in acumen desinentibus, in ignis speciem, unde & illis nomen inditum fuit, tanta interdum opera, & maiestate, ut inter septem orbis miracula haberi meruerint, ut præter Solinum, Strabonem, Ammianum Marcellinum, & alios, refert Pierius Valerianus. Addens ex Nazianzeno, & alijs, non deesse, qui existiment, Pyramides eas in Ægypto celebriores, à Iosepho Hebræo exadificatas, ut frumenti conditoria essent.

16 Extatque apud Hadrianum Iunium Emblema aliud, ubi hoc illustrat, nostro valdè consimile, nisi quòd generalius Reges, tanquam pyramides, suis opibus, atque adminiculis invalidam plebeculam, ac minoris conditionis hominum status, fulcimento, & ornamento esse debere admonuit, ut eius verba demonstrat, quæ sic habent,

Colum. de re rust. lib. 1. c. 6. Tertull. in lib. de anima, cap. 19.

Lipstus cent. 2. ad Belg. epist. 13.

Plin. lib. 36. c. 12.

Pier. lib. 39. fol. 291. & lib. 60. fol. 439.

Iunius Embl. 14.

*Pyramides Pharium monumenta perennia Regum,
Errantibus circumligat hœdera sequax brachijs.
Regum opibus firmis plebs sustentatur egenas,
Mentisque constans firmitas vivet perenniter.*

Quod longè verius, & commodius dixisset, si ad litteratorum levamè suum Emblema (ut Nos in nostro facimus) contraxisset, & præsertim ad Poëtas, qui à Persio, & alijs, *Hœdera sequaces* dicuntur, quòd ea, si mul cum lauro, coronari solerent, ut latè eiusdè Persij explanatores, & alij passim Auctores ostendunt.

Omnes in eo pariter conveniètes, quod præter suprà relatos à Seneca Tragico dicitur: 17

*Ingenia melius recta se in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.*

Et hoc studium sublevandorum studiosorum Principibus viris votivum esse debere, ad Herculis imitationè, quem Vereres, ut iam alibi tetigi, tot victorijs clarum, Musagetem etiam indigerunt, quasi Musarum ductorem, litteratorumque Tutorem, sic (ut rectè Caufinus tradit) indicare volentes, latere Musas in tutela bellicæ virtutis, & sub Principum virorum auspicijs incundius florere.

Vnde eos ad hanc curam merito excitavit Poëta, sic canens: 18

*Pieridem, Heroes, doctos, & amate Poetas,
Aurea nec superent munera Pieridas.
Carmine purpurea est Nisi coma, carmina ni sinit,
Ex humeris Pelopis non nituisset ebur.
Quem referent Musæ vivet, dum robor a Tellus,
Dum cælum stellas, dum vehet amnis aquas.*

Et Batilius Lebeus ad nostrum intentum respiciens, & Herculis Musagetis fabulas premens, sic habet:

*Templa hic cum Musis, prisca monumenta Quiritis
Musarum Alcides duxque comæque tenet.
Tam benè conveniunt, illa huius numine tubæ
Clarus hic illarum vocis, & artis ope.*

In cuius Emblematis commētatio latius in hoc argumento discurret.

Et summè semper laudata est Cræsi in Pandarū, Policratis in Anacreontem, Lysandri in Chersillum, Augusti & Mecænatiss in Virgiliū, & Horatium, M. Catonis in Ennium eximia liberalitas, & sic aliorum in alios, tum Poëtas, tum studiosos, & litteratos viros comitas & benignitas, quorum ingentem Catalogum novissimè, ultra plures alios, Camerarius, & Beyerlinchius conscripserunt. 19

Et de Alexandro Magno, ultra honores Homero habitos, narrat, post alios Conradus Geinerus, Aristoteli, ob libros de historia animalium, quos eius iussu elucubravit, octingenta talenta auri dono dedisse, quæ, ut ipse Gesnerus supputat, quadringentis octoginta Coro- 20

Perf. satyr. 1. Horat. od. 1. & 36. lib. 1. & epist. 3. lib. 2. ubi eorum expos. & Altat. Emblem. 204. ubi Minoes.

Senec. in Hyppol.

Sup. Emblem. 63.

Caufin. in Polist. sym. lib. 2. cap. 31.

Poeta apud Caufinum ubi proximè

Batil. Embl. 46.

Camerar. 1. subcis. cap. 4. tom. 2. c. 55 & 56. & to. 3. pag. 170. & pag. 243. Theat. lit. P. pag. 427.

Gesner. in præf. ad lib. de quadrup.

natorum millibus aestimantur. Additque, quod si hodie viveret Alexander, intelligeret profectò, & miraretur, inter innumera eius Reg-
opera, nullius merito tantam ad posteros gloriam, & famam ipsius
transmissam, quantam ex hoc unò apud vulgus hominum contemto
opere.

21 Oppianus quoque Anacerbèsis, Poëta longè doctissimus, eodem
Gesnero, & Volaterrano testantibus, cum M. Antonino Imperatori
opus suum de Piscibus, & de Venatione dedicasset, ultra patris exul-
tantis in urbem restitutionem, quam ipse dumtaxat exposulavit, pro
quolibet versu aureum numum accepit, quo dono exhilaratus, poë-
mata sua aureis litteris exaravit; ut merito aurea appellètur, sunt au-
tem utriusque poëmatij carmina quinquies mille & octingenta.

Gesner. sup. Vola-
ter. lib. 18. antrop.

22 Et Martialis, Prisci, sui Patroni; erga te beneficentiam collaudans,
qualiter ea excitatus, tuis in carminibus studiisque profecerit; hoc E-
pigrammate luculenter ostendit,

Martial. lib. 12. Epi-
gramm.

Quod Flacco, Varioque fuit, summoque Maroni

Mecenas atavis Regibus ortus eques:

Gentibus & populis hoc te mihi Prisce Terenti

Fama fuisse loquax, chartaque dicet anus.

Tu facis ingenium, Tu si quid posse videmur,

Tu das ingenue munera pigritiæ.

23 Eademque de causa divinus ille Plato ab Eliano relatus, Hippar-
chum ipsius discipulum, P. Sistrati filium, summis laudibus effert, quod
ultra honores Homeri carminibus habitos, misit etiam ad Anacreon-
tem quinque remorum navim, ut ad se veniret; Simonidi verò Ceo
summa cum diligentia adhæsit, semperque secum habuit, magnis mu-
neribus & mercede persuasum. Omnemque operam navavit eruditis
doctisque viris; & voluit sua auctoritate præire Atheniensibus ad stu-
dia litterarum, & præstantioribus, atque melioribus ipsis imperare co-
nabatur. Nemini enim sapientiam invideri par esse censebat, quippe
cum esset vir bonus & integer.

Ælian. de var. hist.
lib. 8. cap. 2.

24 Plurimisque alijs omisis, hæc ipsa in litteratos propensio, valdè in
Leone Imperatore resplenduit, cum in una ex suis Novellis dixisse
legamus: *Vtinim meis temporibus eveniat stipendia militum in Doctores*
artium ab sumi. Et in Athalarico, Gothorum Rege, cum de eo referat
Cassiodorus, quanto studio curaverit, ut Grammaticis, Rhetoribus;
necnon iuris Expositoribus in urbe Romana salaria competentia, &
sine ulla diminutione, aut mora præberentur; eam rationem adiciens,
Quòd manifestum sit præmium artes nutrire, nec cogi debere de alieno pen-
dere fastidio, cui piaculum est, vel horarum aliquo vacasse momento. Et
quòd si Principes opes suis Scenicis pro populi oblectatione largiuntur, &
ea studiosissime consequuntur, qui ad eò necessarij non habentur, quanto ma-
gis illis sine dilatione præbenda sunt, per quos & honesti mores proveniunt,
& Palatio Regio facunda nutriuntur ingenia:

Leo Imp. Novel.

Cassiod. li. 9. ep. 21

25 Apud Crantzium quoque notabilem historiam habemus de Hiar-
ne mediocris fortunæ homine, sed singularis ingenij, qui Daniae Reg-

Crantz. hist. Daniae
lib. 1. c. 33.

no donatus fuit, ob id tantum, quod in laudem Frontonis Regis prædefuncti; elegans Epitaphium scripsit lingua vernacula, quod Saxo Grammaticus in Latinam ita transfudit,

*Frontonem Dani, quem longum vivere vellet,
Per sua defunctum rura tulere diu,
Principis hic summi tumulatum cespite corpus,
Æthere sub liquido nuda recondit humus.*

Vitruv. lib. 1. in princip.

Vitruvius etiam se valdè mirari scriptum reliquit, cur Græcorum maiores in Olympicis ludis vincentibus, ita magnos honores constituerint: *Scriptoribus vero non eosdem, etiamque maiores tribuerint, quorum prudentia tanta munera privatim publicèque hominibus preparat, quorumque quotidiana præcepta, perpetuis industrijs, & laboribus culta, infinitas utilitates, a vo perpetuo, non solum suis civibus, sed etiam omnibus gentibus præstant, institutèque civitatibus humanitatis mores, æquæ iura, leges, quibus absentibus, nulla potest civitas inolevisse.*

Veget. de re milit. in prolog. lib. 1.

Et Flavius Vegetius idem agnoscens, sic suos libros de re militari exorditur, quos ad Valentinianum Augustum direxit: *Antiquis temporibus mos fuit, bonarum artium studia mandare litteris, atque in libros redacta offerre Principibus. Quia neque rectè aliquid incubatur, nisi post Deumnaverit Imperator: neque quemquam magis decet, vel meliora scire, vel plura, quam Principem, cuius doctrina omnibus potest prodesse subiectis. Quod Octavium Augustum, ac bonos debinc Principes libèter habuisse, frequentibus declaratur exemplis. Sic Regnantium testimonijs crevit eloquentia, dum non culpatur audacia.*

Cuspinian. in Maxim. 1. pag. 486. num. 16.

Indeq̃ Cuspinianus, meritò laudat Maximiliani Primi Imperatoris Regium apophthegma, quo pronuntiavit, se nullos homines plus amare, nullis maiorem charitatem, & reverentiam debere, quam viris doctis; eosque non subesse, sed præesse alijs oportere. Quo cum sentiens Rex Noster Alfonsus X. idem ipsum in vim legis observandum suis posteris tradidit, sic in una ex suis Septem Partitis statuens: *Buenos deben honrar à los Maestros de los grandes saberes: ca por ellos se fazen muchos de omes buenos, è por cuyo consejo se mantienen, è se enderecan muchos Reynos, è los grandes señores, &c.*

Barclay. lib. 1. Argen. pag. 96. & seq.

Elegans quoque hac de re disertatio apud Ioannem Barclayum in sua Argenide reperitur, ubi pluribus probat, sine scelere & periculo contumeliosè haberi non posse eximios viros; sed & genus inhumanitatis noxiosissimum esse, non illos extollere, & præmijs sollicitare de publico, quacunquẽ in arte excellere reperiantur. Errareque & peccare graviter Principes, qui cum in res ludicras, & voluptuosas, & in tot vilissimos homines, tantum auri profundant, nunc perversam rationem instituunt, ut in multis gentibus prope sit ad egregij animi indicium arceri à Regijs, aut in illis iacere: *Aded (inquit) timida, aut barbara felicius vitia amant exarmare virtutem; quasi ea potiores futuri sint, si egenam, aut neglectam superbi calcaverint.*

Petron. in satyr.

Quam querelam prius lepidè satis expressit Petronius Arbiter Poetam non humillimi spiritus inducens, à quo cum quæsitum esset,

cur tam malè vellet: us incederet? propter hoc ipsum inquit: *Amor regni neminem unquam divitem fecit:*

*Qui pelago credit, magno se sænore tollit,
Qui pugnās, & castra petit præcingitur auro,
Vitis adulator picto iacet ebrius ostro;
Et qui sollicitat nuptas, ad præmia peccat.
Sola ruinosis horret facundia pannis,
Atque inopi lingua desertas invocat artes.*

Id est: itaque quæcunque ratione possunt litterarum amatores, ut videantur illi quoque infra pecuniã positi, nescio quomodo bonæ mentis soror est paupertas. Quem locum pangens Iustus Lipsius, in uno queritur, raram esse coniunctionem virtutis, & fortunæ, præsertim in modesto, & sapiente, & bonæ mentis. Et in alio ita inquit: Bienni aliquot, & buccones, ad culmina honorum veniunt: meliora & altiora ingenia arcentur. Ita avum est, paucos nuda virtus, aut doctrina evexit.

Lips. de admirad. lib. 2. cap. 15. & in ceteris ad German. & Galios, epist. 51.

Et ut benè Ioannes Filescus animadvertit (multiplices causas sterilitatis ingeniorum expendens) iam olim & toties audita sunt huiusmodi aliorum Poëtarum querelæ. Sic enim Statius Papinius dolet suo tempore vilem honorem studijs habitum; & Ovidius cum inquit:

*Dulcis erat mercede labor, tempusque secutum est,
Quod subito gratæ frangeret artis opus.*

Et Calpurnius Flaccus exinde consulens,

*Frangere puer calamos, & inanes desere Musas,
Quid enim tibi fistula reddit
Quo tutere famem? Certè mea carmina nemo
Præter quàm scopulis ventosa remurmurat Echo.*

Quem sequutus Martialis, Flaccum hortatur, ut Musis relictis, foris alia vè artes lucrosas feceretur, hanc rationem subtexens,

*Præter aquas Helicon, &serta, lyrasque Deorum
Nil habet, & magnum semper Inane sophos.
Quid tibi cum Cyrrha? Quid cum Permesidos unda?
Romanum propius divitiisque forum est.
Illic æra sonant, at circumpulpita nostra,
Et steriles cathedras basia sola crepant.*

Et Faustus Andrelinus, sic inquit:

*Dispareant latia steriles mea castra camæna
Dispareat fallax nomen Apollo tuum
Invidia amicis properat, nil Phæbe propinas:
Nil mihi dat Helicon, Pegasus unda nihil,
Coccina fers humeris, & serica quæque satelles,
Et Pathicus, Leno, Pharmacopola, Coccus*

Filesc. 2. select. in syntag. de Script. c. 5. ex pag. 352.

Statius Epiced. in Patr. Ovid. 6. Fast. Calpur. Eclog. 4.

Mart. lib. 1. epigr. 77.

Andr. lib. 1. Poem.

*Horum est quicquid nunc auditur in orbe monete,
Nil aliud Vates, quam bene dixit, habet.*

Ariost. cant. 33.
Stanz. 23.

Est alijs relictis, Ludovicus Ariostus sic eundem dolorem expressit, 33

*Si, por gran colpa de i signori avari,
Che lascian mendicar i sacri ingegni,
Che la virtu premendo, & essaltando
I vitij, caccian le buon arte in vando.*

Lup. à Vega in Ie-
rusal. cant. 1.

Et non inelegantius noster nunquam pro meritis laudatus Lupus à Ve- 34
ga, suum Poëma *De la Ierusalem*, sub eadem querela, sic exordiens:

*Bien se que vengo à tiempo, que no esperan
La virtud, i trabajo premio alguno:
Pocos estiman, muchos vituperan,
Cifnes son todos, sin cantar ninguno.*

Idem cant. ult. inf.

Et rursus sic finiens:

*Yo solo de la embidia perseguido
Estrangero en mi Patria, i desterrado,
A Ovidio en esto solo parecido,
Aunque por las estrañas siempre honrado:
De sola mi verdad favorecido,
I del mortal poder desengañado,
Dexo estas lineas barbaras, i viles
A los pinceles que vendran sutiles.
Que mal puede volar en larga suma,
Si à cuidados domesticos atiende,
De todo bien desamparada pluma,
Yo me disculpo, i el poder me entiende:
No porque tanto de volar presuma,
Pero por ver lo que la piedra ofende;
Mas que puede esperar de su montaña,
Ingenio que camina por España?*

Altiat. Embl. 120.

Quo loci ad vulgatum illud Altiati Emblema respexit, quod sub 35
pueri figura confinxit, in altum dexteri ingenij alis volare conan-
tis, nisi illum grave pondus alteri manui alligatum deorsum depri-
meret, cum his carminibus:

*Dextra tenet lapidem, manus altera sustinet alas;
Ut me pluma levat, sic grave mergit onus.
Ingenio poteram superas volitare per arces
Me nisi paupertas invida deprimeret.*

Boissard. Emb. 10.

Cum quo consonat aliud Boissardi, quod ita se habet:

*Haud facile emergunt, qui paupertate præmuntur:
Quos retinet tanquam compede tetra fames
Immodicis opibus virtus ne gaudet: at illa
Degeneri sordet subruta pauperie.*

36 Est enim certissimum paupertatem, ut comitem, ita & novercam bonorum ingeniorum, excellentiumque artium, & litterarum esse solere, quæ animum, tum ab alijs curis, tum maximè ab hac rei familiaris, vacuum, liberumque desiderant, ut præsentit Ennius, dum dixit: *Multi aliquid adventant, quorum paupertas obscurat nomina;* & expressiùs Dionysius Halicarnasæus, inquiens: *Nihil generosum sapere potest, qui quotidiani vicibus penuria urgetur.* Et eleganter Iuvenalis sic canes:

Ennius

Halicarn. lib. 4.

Iuven. satyr. 7.

*Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi. Minimè cantare sub antro
Pierio, Thyrsus, vè potest contingere sæva
Paupertas, atque eris imops, quo nocte dieque
Corpus eget: satur est cum dicit Horatius Ohe.
Quod si Virgilio puer, & tolerabile desit
Hospitium, caderent omnes à crinibus hydri;
Surda nihil generet græve buccina, &c.*

37 Unde & Horatius Iulij Flori ingenium valdè commendans, eum monet, ut has curas relinquat, ut ad famæ templum ascendere possit, his verbis:

Horat. lib. i. epif. 3

----- *Ipsè quid audes?
Quæ circum volitas agilis thyma? Non tibi parvum,
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum;
Seu linguam causis acuis, seu civica iura
Respondere paras: seu condidis amabile carmen:
Prima fereshederæ vidtricis præmia: quod si
Frigida curarum fomenta relinquere posses,
Quò te cælestis sapientia duceret, ires.*

Et rursus in Arte Poëtica docet, neminè corrogandis, augendisve pecunijs intentum, quicquã in Poësi pulchrû perficere posse, inquiens:

Idem in Arte Poet.

----- *At hæc animos ærugo & cura peculi
Cum semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posselinenda cædro, & læviservanda cupressor.*

38 Plinius quoque Iunior, ad Canium Ruffum scribès, dolet, quòd intentione rei familiaris obeunda, crebris excursionibus ab studijs avocetur; monetque ipsum his verbis: *Quin Tu (tempus est enim) buviles, & sordidas curas alijs mandas? Et ipse te in alto isto; pinguique secessu studijs adseris? Hic sit negotium tuum, hoc otium, hic labor, hæc quietus: in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid, & excede, quod sit perpetuò tuum: nã reliqua rerum tuarum post te aliam, atque aliù domi*

Plin. Iun. lib. i. ep. 3.

nam fortientur: hoc nunquam tuum desinet esse, si semel coeperit.

Cassiod. lib. 9. epist.
21. in fin.

Et Cassiodorus, postquam sub Athalarici Regis persona, salaria ex publico imminuta præstari debere, præcepit, inde factum esse concludit, ut *Cesset nunc illa satyris Doctoribus querulis usurpata sententia, quia duabus curis ingenium non debet occupari. Ecce iam habere tolerabile probantur hospitium; unde nunc merito, uni sollicitudini iugiter exberentes, toto vigore animi ad bonarum artium studia transferantur.*

39

Symmach. lib. 1.
epist. 73.

Discant igitur Principes, inter præcipuos thesauros suos ea repone-
re, quæ in alendos, & sublevandos homines, eminentioribus studijs, disciplinis, & alijs, quibusvis artificijs præditos, erogaverint (neque enim vulgares Musas, studiavè inutilia, vel ad negotiorum usum minus apta ingenia, ad hæc præmia accersio.) Sciâtque, vel à Symmacho docti, *Bonas artes honore nutriri, atque hoc specimen esse florentis Reip. ut disciplinarum professoribus præmia opulenta pendentur.* Multosque reperiri, ut benè Ioannes Barclaius considerat, qui publicæ prudentiæ, ac providentiæ sunt apti, qui tamen, quia non queruntur, neque beneficijs eiusmodi sublevantur, in occulto latent, aut in privatis curis cõfenescentes, non usu, non negotijs lævigantur.

40

Barclai. in Argen.
lib. 1. pag. 100.

In magnum fanè Republicæ detrimentum, cui nulla potest alia maior calamitas contingere, quàm si strenuis militaribus Ducibus, eruditivè, ac prudètibz Togatis Gubernatoribus, vel Scriptoribus, aut Doctoribus careat, quorum defectum sub finem mundi maiorem esse futurum, quidam vaticinantur, & utinã nostris temporibus in nostra Hispania hanc plagam minus frequenter experiremur; maioriq; curæ esset, in deficientium locum haberi magnorum animorum seminarium, atque delectum, quos nullũ tempus, nulla Regio non gigneret, si modo sint, qui foveant, & provehant, cum vel docente Iuvenali:

41

Ascaff. & relati ab
eo in lib. de ærar.
pag.

----- *Experientia constet,*
Summos posse viros, magnaque exempla duros,
Vervecum in patria, crassoque sub aere nasci.

Cassiod. lib. 8.
epist. 13.

Et ut Cassiodorus inquit: *Non sint inparia tempora nostra transactis. Hibemus sequaces, amulosque priscorum.* Quod prius etiam Tacitus his verbis admonuit: *Neque omnia apud priores meliora; sed nostra quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris tulit.*

Tacit. 3. Annal. &
1. hist.

Plato in Hýppia.

Et hæc simul etiam contra eos notare oportebit, qui solum antiquos Scriptores & Artifices laudare, & æstimare solent, & ut Plato ait, semper recentioribus præferre consueverunt, quæ si tassa & effata natura, nihil iam laudabile pariat. Quos contra iustissimè stomachatur Horatius cum dixit:

42

Horat. in Arte Poet.
Plin. Iun. lib.
epist. 16. & lib. 6.
epist. 21. Sidon. lib.
6. epist. 8.

Indignor quicquam reprehendi, non quia crassè,
Illepide vè dictum putetur, sed quia nuper...

Filefac. lib. 2. selec.
tract. ult. de multipl.
Script. gener. Ego 2. to. in epist.
ad Lectorem.

Et de his, & de alijs, qui similiter solum externos Auctores mirantur, & indigenas parvi faciunt, plura dicere possem, nisi iam alibi à Me post Filefacum, & alios tradita essent.

Litterati Principibus suspiciendi.

EMBLEMA LXXX.

*Quis Crocodilos flumine nantes
Edomat audax, insidet acer?
Parva, levis gens Tentyrita.
En cave Princeps sis Crocodilus,
Omnibus horror, quippe paratur
Penna volans, & Natio docta
Vilis, & acris, qua domet ausus;
Tollere famam quisque valebit.*

COMMENTARIVS.

Idimus, & abundè satis (ni fallor) adstruximus, quàm sit, esse que debeat Regali Fastigio cohaerens, eruditorum, quavisvè alia utili arte eminentium hominù cura, & competès pro cuiusque meritis honor & sublevatio. Nunc verò eò nostrù sermonè dirigimus, ut nò minùs apertè Principibus ostendamus, eandem curà, non solùm ad se pertinere, verùm valdè quoque suæ dignitati, atque existimationi conducere, si gloriam ament, & famæ, nominisque sui laudem, & nullo unquam factulo interituram memoriam subditis, & exteris, præsentibus & posteris, relinquere velint.

Quo in studio flagrare debere Aristoteles monuit, dum dixit: *Velut pecunijs excellere Tyrannicum est; honoribus verò magis Regium.* Seneca docens: *Debere Principes multa etiam fama dare.* Et melius Tacitus, Arist. 5. Pol. c. 10. Senec. de Clem. lib. 1. cap. 15.

Tacit. 4. Annal.

Polyb. in sua hist.

tus, inquit: *Principum sortis, præcipua rerum ad famam dirigenda. Ceteraque illis factis adesse, unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam.* Et Polybius, Principes in hoc ab aliorum hominum conditione his verbis distinguens: *Argentum quidem & pecunia est communis omnium possessio; at honestum, & ex eo laus & gloria, Deorum est, aut eorum, qui à Dijs proximi censentur.*

Comperit enim, & omnium faculorum exemplis notatum, nihil tam obscurare, & delere posse Principum gloriam, nihilque citius memoriam nominis ipsorum extinguere, & sepelire, aut etiam odiosos, & detestandos posteris reddere, quam quòd viros doctrina, & virtute præditos reiecerint, aut neglexerint. Contra verò, nullum illustrius Nobilitatis insigne, nullam clariorem tubam, ad laudes illorum ubique celebrandas, excogitari posse, quam ingeniosorum, & doctorum hominum amorem honoremque mereri, & eorum scriptis cum laudum præconijs æternitati commendari; rerumque à se præclare gestarum gloriam litteratorum magis, quam famæ pennis extendere, & ut olim de Ennio dictum fuit: *Arsiduos volitare per ora virorum.*

Veget. 2. de re milit. cap.
Senec. declam. 262.

Præclare quippè dixit Vegetius: *Vnius atatis esse quæ fortiter fiunt, quæ verò pro utilitate publica scribuntur aeterna manere.* Et ante eum Seneca: *Non annorum numero, seque spatio atatis terminari fortium hominum vitam, sed laudis, & famæ, perpetuaque posteritatis immortalitate.* Quæ non aliter, quam Historicum, aliorumque celeberrimorum Scriptorum monumentis consequi potest, quorum præcipuum officium, ut Tacitus inquit, in suis Annalibus esse debet: *Ne virtutes sileantur, utque pravè dictis factisque ex posteritate, & infamia metus sit.*

Tacit. 3. Annal.

Pindar. in Nemæis
Od. 4. & 7.

Vnde verè dicere potuit Pindarus, magnas corporis vires, magnasque animi virtutes ab hymnis, & laudationibus Historicorum, & Poëtarum destitutas, densis tenebris circumfundi: *Sermoneque factis divitiis vivere, quem cum Charitum favore lingua è mète extulerit profunda.* Quem secutus perpetuus eius laudator, & imitator Horatius, integrâ Odam in hoc effectu Poëtici muneris laudando consumit, & multos exemplis adductis concludit:

Horat. Od. 8. li. 4.

*Dignum laude virum Musa vetat mori,
Cælo Musa beat, &c.*

Idem eod. lib. Od.
9.

Et statim in sequenti sic graviter cecinit:

*Vixere fortes ante Agamemnona
Multi, sed omnes illachrymabiles
Vrgentur, ignotique longa
Noctè, carent quia Vate sacro:
Paulum sepultæ distat inertie
Celata virtus.*

Ovid. lib. 4. de
Pont. eleg. 8.

Et apertius Ovidius, inde deducens, nullam rem aptiorem, optatioremve Principibus contingere posse, quam bonum Poëtam, qui eorù nomen, ac famam ab iniurijs temporis vindicet, his versibus:

Nec tamen officio Vatum per carmina facto,
Principibus res est aptior ulla viris.

Carmina Vestrarum peragunt præconia laudum,
Ne vè sic actorum fama caduca cadent.

Carminè fit vivax virtus, ex persque sepulchri,
Notitiam seræ posteritatis habet.

Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas,
Nullaque res maius tempore robur habet.

Scripta ferunt annos, scriptis Agamemnona nosti,
Et quisquis contra vel simul arma tulit.

Quis Thebas, septemque Duces sine carmine nosset,
Et quicquid posthæc, quicquid & ante fuit, &c.

In eandem sententiam conveniens Tibullus, sic habet,

Quem referent Musæ vivet, dum robor a tellus,
Dum cælum stellas, dum vehet amnis aquas.

Et Lucanus hoc carmine,

O Sacer, & magnus Vatum labor, omnia fato
Eripis, & populis donas mort alibus ævum.

Alijsque relictis, Iacobus Boissardus idē ipsum Emblematicè ostēdere volens, Ducem una ex parte pingit, militaribus spolijs onustū, & ex altera Scriptorē, eius egregia facta, admoto ad librum calamo, quasi exarantem, cum hoc lemmate, *Quæ scriptorum monumentis mandata sunt, æterna redduntur*, & his carminibus:

Egregijs frustra virtus se bellica gestis
Inflat, & ad laudes nititur ire suas.

Ni scriptis vulgata eius sit fama per orbem,
Et fiat radijs clarior historia.

Florentius autem Schoonhovius, sub lemmate, *Vivitur ingenio*, hinc figuram mortis, Regum Coronas calcantis, inde librum, roseis sertis redimitum, quem serpens circumdat, exculsit, hæc carmina subdens;

Regna cadunt, urbes pereunt, nec quæ fuit olim
Roma manet, præter nomen inane nihil.

Sola tamen rerum, doctis quæ sita libellis,
Effugiunt struatos fama decusque rogos.

Quos omnes excedit Seneca, hoc ipsum documentū pluribus exemplis, & rationibus ornans, & inter alia illis Virgilij carminibus, quibus duobus memoriam æternam promissit, & præstitit,

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet ævo:
Dum domus Æneæ Capitoli immo vile saxum
Accolet, Imperiumque Pater Romanus habebit.

Tibul. lib. i. eleg. 4

Lucan. lib. 9.

Boissard. Emb. i. r.

Schoonh. Embl. 29
pag. 89.

Seneca, omnino
legendus, epist. 21.

Tacit. 4. Annal.

Sidon. lib. 5. ep. 8.

Eraf. in simili fol.
mihi 53. in fin.Plin. lib. 6. cap. 25.
& lib. 28. c. 3. Soli-
lin. cap. 34 Senec.
lib. 4. nat. quæst. c.
2. Strab. lib. 17. Ma-
iol. colloq. de fer-
pen. pag. mihi 172.
& seqq.

Virg. 5. Æneid.

Curtius lib. 8.

Camer. 2. subcef.
cap. 12. 13. & 86.Schoonh. Emb. 15.
pag. 45.Camer. in symbol.
cent. 4. Embl. 14.Burg. in vitijs ling.
Embl. 32. pag. 71.

Nos vero, Reges, ac Principes notare, simulque admonere volentes, qui eiusmodi viros, de quibus loquimur, quos suscipere, ac suspicere debebant, despiciere, ac contemnere solent, & parvi facere gloriam, quam ex eorum scriptis consequi poterant, existimantes, ut alibi Tacitus inquit: *Præsentis potentia extingui posse sequentis ævi memoriam.* Et parum animadvertentes: *Improbiorum probra* (Sidonio Apollinari docente) *æquæ ut præconia bonorum, immortalia manere*, præfens hoc Emblema formavimus, ex Crocodilo, ut apparet, à pusione, sive Pygæro Tentirita domito, atque frenato; quo simili, in eandem rem, de qua agimus, his verbis Erasimum usum fuisse comperio, *Crocodilus, invidiosum alioqui, & perniciosum animal, tamen Tentyrinas adeo metuit, ut ad eorum vocem etiam expavescat: ita Tyranni, cum omnes contemnant, tamen eruditorem litteras subtimeant.*

Quod sumtum est ex horum hominum natura, & in frenandis Crocodilus genio, sive ingenio, de quibus Plinius, quem sequuntur Solinus, Seneca, Strabo, & alij à Simone Maiolo relati, sic scribit: *Tentyrina insulam in Nilo habitant, statura parvi, qui soli Crocodilos congruere audent. Flumini innatant, dorsoque, equitantium modo, impositi, brantiibus resupino capite ad morsum, addita in os clava, dextra ac leva tenentes, extrema eius utrimque, ut freas in terram agunt captivos, ac voce etiam sola territas, cogunt evonere recentia corpora ad sepulturam. Itaque uni ei insula Crocodili non adnatant, ulsatuque eius generis hominum, ut Psyllorum serpentes fugantur.*

Amare igitur, vel timere Scriptores Principes debent, qui etsi leves alioqui, ac contemibiles primo ad spectu videri possint, *Immaniacete, & ingentes Crocodilos*, ut alibi ait Virgilius, domare frenareque valent, & quò velint ipsorum famam postentati traducere; usque adeò verum est illud Q. Curtij, quo, aliud agens, præmonuit: *Nihil tam firmum tamque stabile esse, cui aliquod periculum non sit, etiam ab invalido; cum & leo sulicem, muscamque pertimescat, aliquandoque minimarum avium pabulum, sit, & ferrum rubigo consumat.*

Quibus exemplis alia plura addit Philippus Camerarius, & ex illo leonis, quem culex infestat, Emblema confecit Schoonhovius, sub titulo; *A minimis quoque sibi timendum*, & his carminibus:

*En ego qui terror cunctis incedo per orbem,
Soliis culicis spicula dira tremo;
Nervis confide tuis, nam parvula quæque
Dum minime credis, quo perimamur habent.*

Et ex Xiphia, alioqui valido & formidabili pisce, qui solet ab exiguo œstro, sive asylo necari, Ioach. Camerarius sic inquit:

*Piscibus ipse alij sum formidabilis hostis,
Mox hostis miserè me necat exiguus.*

Et magis ad rem nostram Antonius à Burgundia aliud, in quo Elephantem pingit, ad muris adventum graviter concitatum, & ita habet,

Carnea quem tanto moles petit impete ? murem.

Cur ita? Pygmao pexuit ungue feram.

O pudor: & tantas, res tantula, cogit in iras?

Sic agitur: mordax hoc quoque lingua docet.

16 Indeque Salomon eosdem Principes monet, ut de fama & bono nomine curent. Quod inquit: *Melius est, quam divitiæ multæ, & super aarum & argentum gratia bona.* Ad hanc nimirum posteritatis curam, quam habere debent, respiciens, ut ibi Salazarius noster, præter alios, animadvertit, & bonam civium, & Scriptorum gratiam, & commendationem, pro qua consequenda aurum & argentum spernere, aut etiã in eosdem Scriptores liberaliter expendere debent.

Proverb. 22. 1.

17 Quod etiam consilium Iseocrates Nicochi, vel primum dedisse comperimus, in oratione, qua illum ad Regnandum instruxit; inquit, quod Regibus donatur, callidissimè vèdi. Illud verò munus pulcherrimum, ac utilissimum eosdem reputare debere, quod ex præclaris Sapientium, atque eruditorum Virorum admonitionibus, & laudationibus consequuntur. Quod dictum Faustus Andrelinus celebris Poëta, his versibus locupletavit,

Isoerat. in orat. de Reg. ad Nicochi. in princip.

Faust. Andrelin. lib. 1. carm.

Magnanimo qui dat Regi, vel rura, vel aurum,

Argentum, mensas, coccina, vasa, domos,

Dat cupidè Curio, Crasso, parvaque potenti

Munera Fabricio, perniciofa Mide:

Non aurum cupiunt, præclara sed laudis honores,

Et decus, & clari nomina clara Duces.

Carmina qui Regi, Regum fert munera, vitam

Carmina post vitæ tempora Caesar habet.

Carminè defunctus magnus nunc vivit Achilles:

Semper & Alcides carminè vivus erit

Vos, quibus æternæ facimus vaga murmur a fama,

Digna decet largi dona dedisse manu.

Exiguo, reliqua quæ dantur, tempore restant,

Quæ data sunt Vati, munera semper habes.

18 Quod benè agnovisse videntur multi antiquorum, & recentiorum temporum Heroes, qui hac de causa celebres Historicos, aut Poëtas magno in pretio apud se habuerunt, pecunijs, muneribusque & honoribus, salarijs, statuis coronis, templis, sepulchris, alijsque varijs modis condecorarunt, quorum copiosam narrationem, qui velit, apud Theatrum vitæ humanæ Beyerlinchij reperiet: sed omnium loco Magnum illum Alexandrum Macedonem exhibere sufficet, qui cum se totum ad Achillis exemplar componere cuperet, & longo postea intervallo superaverit, hoc uno illum se foeliciorè & fortunaciorem fuisse dixit, ut Plutarchus, & alij passim litteris produnt, quod immortalis Homeri carmine celebratus, per totum terrarum orbem innotuisset,

Theatr. lit. A. pag. 689. lit. G. pag. 105. lit. H. pag. 72. lit. P. pag. 496. & seq. & lit. S. pag. 315.

Plutar. in Alex.

Plin. Iun. lib. 6.
epist. 17.

fic indicans, ut aliud agens Plinius Iunior scripsit: *Se hoc uno monimēto homines quantumvis claros, & rerum gestarum gloria conspicuos à mortalitate asserere possit; nam cetera fragilia, & caduca, non minùs quàm ipsi homines, occidunt, desinuntque.*

Plutar. in Apophth.
Laconic.

Idemque ipsam, æquè signanter Eudamidas apud eundem Plutarchum ostendit, dū rogatus à quodam, quam ob causam Lacedæmonij, priùs quàm inirent prælium, Musis immolarent, cum nihil illis videretur cum Marte esse commercij? *Vt rebus (inquit) fortiter gestis, cōtingat honesta commendatio.* Et Alexander Severus apud Lampridium, qui ita haber: *Sed amavit litteratos homines: vehementer etiam reformidans, ne quid de se asperum scriberent.* Et Plinius Iunior, qui iā suo tempore hūc

Lamprid. in Alex.
Severo.

Plin. Iun. lib. 3.
epist. 21.

morem antiquum fuisse, his verbis ostendit: *Fuit moris antiqui, eos, qui vel singulorum laudes, vel urbium scripsissent, aut honoribus, aut pecunia ornare: nostris verò tēporibus, ut alia speciosa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desimus facere laudanda, laudari quoque inceptū putamus.* Et Antiquioribus alijs omisissis, elegans quoque est in eodē

Ariost. in Orland.
Fur. cant. 35. stanz.
22. & seqq.

argumento exornādo Ludov. Ariostus, Principes laudans, qui Scriptorū; & dignorū Poëtarū pennis (quos raros esse inquit) se suaq; facta à Lethæis undis eripiunt. Contrā eos vituperans, & intellectu à Deo privatos inquit: *Che de la Poesia gli ha fatto schivo, &c.*

Barclai. in Argen.
lib. 1. pag. 101. quē
lege.

Quod in Rithmis sequentibus, omninò legendis, varijs exēplis demonstrat, & in eandē sententiam consentiens Ioan. Barclaius, parum esse ait, in Principē ullum, velut in uno cœlo omniū virtutū stellas cōvenisse, nisi nobiles Scriptores meritis, fortisq; fuerit, qui eandem posteris calamo tradant, & ultra mortalium sortem extendant.

D. Comes de la Roca
in lib. de vita D.
Pet. Reg.

Quæ quidē omnia secus longè illis Principibus contigisse videmus, qui Heroicos Poëtas, gravesq; & eloquentes Scriptores & Historiographos sibi gratos, beneficijsq; devinctos, habere non curarunt, eorū in aliquo læserunt, vel contempserunt, cum exinde maximā sui nominis gloriæq; iacturam apud posteros reportaverint, totq; cōspersi maculis fuerint, ut vix ad eas abluendas totus veritatis in contrariū se habētis Oceanus sufficere possit, ut in nostro Rege D. Petro accidit, de cuius vitijs & sævitijs plus, quam debuit, hac de causa eius Historiographus Petrus Lupecius ab Ayala vulgavit, ut nuper Dom. Comes de la Roca, multis titulis clarus, docto in rem hanc libello demonstrat; & in Paulo II. Pontifice Maximo, quem nimis Platina ab eodem malè tractatus, suis scriptis lacepsit.

Fest. Avienus de
sitū Orbis.

Eadēque causa Laurentiū Vallam permovit, non solūm cōtra aliū Pontificē, verū & contra ipsam demū Ecclesiam Romanā, & donationē eidem à Constantino Imp. factam, improbè debachandi, ut latius Eminentissim. Cardinal. Bellarm. & August. Stheucus eandē accerrimè defendentes, enarrant. Vique adeò certū est, vel pusillos Tētyrytas nostros, quibus Dei munere legēda scribere datum est, etiam à magnis Principibus timeri suspiciq; debere, cū & ex ira, vel favore dividant mortalibus Fata, & suis scriptis famam, infamiamvè perennem reddant, quia, ut Festus Avienus inquit: *Musis in termina vita*

Fest. Avien. in descript.
Orb. Filiuc.
2. select. pag. 343.

Permanet, & memori laus semper pulvis est ovo.

Monetæ Probitas, & Veneratio.

EMBLEMA LXXXI.

En Constantini Nummos homo pronus adorat.

An quia sit Numen nummulus iste sibi?

Numinis aeterni an quia pars non parva Moneta

Mutari obsistit, iam quod adoret habet?

COMMENTARIUS.

NON sufficit Republicæ curam clavumque tenentibus, subditorum animos præmiorum, & beneficiorum, de quibus egimus, gratia & liberalitate demulcire, nisi eisdem bonam probamque Monetam constituât, materia, ut post Paulum I. C. alij plures tradunt, electa, cuius publica, ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantiratis subveniat, & forma publica percusa, usum dominiumque, non tam ex substantia præbeat, quam ex quantitate, neque ultra merx utrumque sit, sed alterum pretium vocetur. Quod Paulus ab Aristotele sumsit, eandem doctrinam, & numerorum cudendorum causam, & originem plenius adhuc tradente. In quo etiam argumento Plinius de Romanis agens, & Budæus, Tiracquellus, Covarruvias, & alij, de Hebræis, Græcis, & alijs Nationibus, latè versantur.

Omnes ubique pariter asserentes, hanc curam probæ Monetæ populis impertiendæ, adeò propriam Principum esse, & esse debere, ut

L. 1. de cõtr. empt. l. si ita 42. de fideiuss & latè omnes, qui de re Numaria scripserunt, quos vide apud Larreã 1. 10. discept. c. 12. ex n. 2. Marquez in gub. Christ. lib. 2. cap. ult.

Arist. 1. Pol. c. 9.

Plin. lib. 33. cap. 1. & 3. Entrop. lib. 2. Bud. in notis ad d. l. 1. Tiraq. de retr. lign. §. 1. glos. 20. n. 20. Covar. de veter. num. collatio. Forcat. dial. 48. Basil. Pont. relect. expos. de monet. Marquez in gub. Chr. lib. 2. cap. 39.

Frider. Imp. inc. r.
 r. quæ fiat Regalia,
 ubi latè DD. Sixtin. de reg. lib. 2
 c. 7. Harritus & Beifold. in dissert.
 de iur. Maieft. Budel. de Monet. li. r.
 c. 28. & alij ap. Larreâ d. c. 12. ex n. 6.
 & Knichen. in Enciclop. c. 16. ex n. 71.
 & in trac. de fâxum non provoc. iure, ex n. 349.

L. 1. & 2. C. de falſa Monet. l. pen. C. eod. in Theod. Vela, & alij in trac. de delict. c. de falſa mon. iuncta l. nō tātum, D. de appell.

Isid. 6. etym. c. 17. Corr. 3. miſc. c. 13 n. 3. Fung. & alij verb. *Moneta*.

Iul. Firm. in lib. de divin. Giral. ſynt. r. pag. 37.

D. Isid. d. lib. r. c. 47. D. Epiph. in lib. de pond. in ſin. Fung. verb. *Numus*.

L. unic. C. pub. lætic. D. Matth. c. 21. Caſiod. lib. 6. ep. 7. & lib. 7. ep. 32. la rē Arnif. de iur. Maieft. c. 26.

Suet. in Caligul.

D. Aug. de Civit. Dei, lib. 4. c. 19. Giral. ſynt. 1. pag. 37

Iuven. ſatyr. 1.

Menand. ap. Stob. in orat. de Plurilaud. Giral. ubi ſup.

vel ob hoc, ad eos tantum, qui ſuperiorem non agnoſcunt, hæc facultas, poteſtasque pertineat, & inter præcipua ipſorum Regalia dinumeretur, ut poſt Imperatorem Fridericum, Sixtinus; & alij, qui de Regalibus agunt, latiſſimè proſequuntur.

Eidemque Moneta, ita in publicum conſtituta, talis, tantaque auctoritas, & veneratione inſit, ut quælibet ipſius adulteratio, corroſio, reprobatio, vel immutatio, inter capitalia, imò & graviora læſæ Maieſtatis crimina cenſeatur. Ideoque, conſcij etiam huiuſmodi ſcleris, intercluſa provocandi, alioqui favorabili, & ſemper conceſſa facultate, variorum Cæſarum legibus puniantur.

Quod fortè occaſionem nomini præſtitit, ſi D. Iſidoro, & alijs Græmaticis, quos Ioannes Corraſius, & Fungus referunt, fidem habemus, quali Moneta à monendo dicatur, quod moneat, ne quid fraudis in materia, vel pondere fiat, & veluti divinum quid veneratione, ſuſcipi, ac ſuſpici debeat. Ad imitationem Iunonis, quam *Monetam* etiam Romani veteres appellarunt, ut Iulius Firmicus, & alij recensent, quod ex arce Templi commoverit Pop. Rom. cum terremotus factus eſſet, ut ſue plena procuratio fieret.

Vnde etiam & Numi nomen accepit, non ſolum à *Nomo*, quod legem Græcis ſignificat, vel à Numa Pompilio, qui primus apud Romanos Numos cudiffe, ſuoque nomine, & imagine inſigniffe perhibetur, ut vulgò Grammatici tradunt; ſed potiùs, quia Numinis cuiuſdam (ut dixi) venerationem habebat, ſive quia Principes vultus ſuos, quos ſacros, vel æternales vocabant, numis frequenter imprimere ſolebant, ut in quadam Codicis Iuſtiniani lege, & expreſſius apud D. Matthæum, & Caſiodorum habetur, quare & Moneta à Suetonio Iconium vocatur.

Sive, quod magis arbitror, quia Pecunia apud omnes gentes, & maximè apud Romanos, pro Dea habita fuit, ei que ſe homines, ut Pecunioſi eſſent, commendare ſolebant, *Æſculum*que, & *Argentum* Deos venerabantur, ut ex D. Auguſtino, & alijs Giralduſ animadvertit, Iuvenalem ſimul expendens, & exponens, qui contrarium inſinuare videtur, dum dixit:

----- *Et ſi ſuaveſta Pecunia templo
 Nondum habitas; nullas numorum ereximus aras.*

Cum tamen idem, in antecedentibus carminibus, divitiarum Maieſtatem inter Romanos ſanctiſſimam fuiſſe dixerit, & Pecuniæ effectus latiſſimè, & ſcitiſſimè commendaverit.

Quos, & ante eum, Menander ab Stobæo relatus, & à Giraldo trãſlatuſ, hiſ elegantiſſimis Senariolis, in quadam fabula retulit.

*Epicharmus dixit hoſ quidem Deoſ,
 Ventos, ſolem, terram, ignem, ſtellaſ, aquam:
 Ego utileſ verò Deoſ eſſe arbitror
 Noſtroſ, & Argentum, & Aurum maximè
 Iſtoſ quidem ſi dediceſ tua in domo*

*Quidquid voles roges, tibi omnia aderunt;
Ager, domus, seruique, & Argyromata,
Testes, amici, iudices, tantum dato,
Ipsos habebis, vel ministrantes Deos.*

8 Cui, alijs omiſſis, noviffimus Epigrammatarius adridet, ita, non minus lepidè, eandem numorum Deiratem, & à Numine tractam etymologiam complectens, Oven. lib. 2. epigr. 110.

An ne Numen vocant, Criticique Numisma Latini,

Quod Nomon Argi-vi, quodque Nomisma vocant?

An quia, Numme potens, numerata pecunia vulgò

Diceris, à numero tu quoque nomen habes?

An ne, Deam quia te, Regina pecunia, mundus

Æſtimat, & nummo Numen inesse putat?

9 Eisdemque confonans Hesiodus, Pecuniam esse animam mortalibus, Hesiod. in Ergis.

dixit, & alij plures, quos Budelius, & Noster Menchaca, & noviffimus D. Ioannes de Larrea recensent, eandem Deam, & Reginam cuncto- Budel. de re num. lib. 1. c. 3. Menoc. in præf. cõrr. illust. n. 77. & seqq. Larrea d. c. 12. ex n. 62 ubi vide bona verba Lorini. Petron. in Saryric.

Quisquis habet numos, securam augeat aura,

Fortunamque suo temperet arbitrio.

Vxorem ducat Danaen, ipsumque licebit,

Acrisium iubeat credere, quod Danaen

Carmina componat, declamet, concrepet omneis,

Et peragat caussas, sitque Catone prior.

Iuris-Consultus Paret, Non Paret, habeto,

Atque esto quidquid Servius & Labeo.

Multa loquor; quid vis numis presentibus opta,

Et veniet. Clausum possidet arca Iovem.

10 Quapropter Salomon, inter antiqua, & præcipua Hebræorū Adagia, illud collocavit, Pecunia obediunt omnia, quod tam cæteris Nationibus in ore fuisse, quàm nunc etiam omnibus est in usu, luculenter Ecclef. c. 10. v. 19.

Erasmus, Delrius, & Pineda, idem ipsum Adagium illustrantes, ostendunt. Et Apollinis Pythij Oraculum, qui Philippo Macedoni consulenti de victoria, respondit: *Argenteis hastis pugna, & omnia vinces.* Eras. in hoc Adag. pag. 521. Delrius 2. tom. pag. 438. Pined. in Ecclesiast. d. c. 19. v. 19.

De quo etiam idem Erasmus aliud Adagium deduxit, addens, & simul Delrius, huc fortè alluisse Verris, rapacissimi hominis, dictum Eras. sup. pag. 522.

apud M. Tullium: *Nihil tam sanctum, quod non violari, nihil tam manitum, quod non expugnari pecunia possit.* Tull. 2. in Verr.

11 Quod veteres ostendere volentes, Danaes fabulam confinexerunt, ab Acrisio patre munitissima turri inclusæ, quàm tamen Iupiter in imbrem aureum conversus, & per tegulas in puellæ gremium se se dimittens, gravidam fecit. Quàm ultra Horarium, & Petronium modò relatum; Paulus Silentarius hoc lepidò Epigrammate explicat: Horat. 3. carmin. od. 16. quem lege.

*Aureus in cæcas penetravit denique rimas,
Et Danaes duros Iupiter in thalamos
Fabula sic inquit, me iudice: ferrea clausura
Aurum perrumpit, duraque vincla domat.
Aurum omnes vinctes infregit, & arguit artem
Clavis, & inflexit torva supercilia.
Sic Danae devicta fuit, non ullus amator
Aurum cui fuerit, supplicet hic Veneri.*

Henr. Stephan. in
præf. ad sent. Co-
mic. Græc.

Philemon quoque Comicus apud Henric. Stephanum, in eiusdem
thematis comprobatione, Amaltheæ cornu ex se omnes fructus evo-
mens, non bovinum, sed aureum, vel argenteum pingendum esse inquit,
quod ex his metallis omnia bona promanent. Sic etenim habet:

*An cornu Amaltheæ fuisse existimas,
Ut pingitur pictoribus, cornu bovis?
Argentum erat, quod possidere si queas,
Mox cuncta præsto, nutum fuerint ad tuum
Testes, Amici, socij, item quæ prædia.*

Iunius inter Adag.
Erasin. pag. 264.

Quorum carminum etiam meminit Hadrianus Iunius in Adagio *Her-
culis cornu*, illud in eundem sensum exponens, & plura simul de Amal-
theæ cornu litteris tradens.

Dio lib. 43. Livius
lib. 32.

Sunt etiã, qui hoc ipsum veluti Emblematicè significare voluisse,
Romanos existimant, dum in non paucis è priscis numis, fulmen pro
nota insculptum reperitur, quasi pecunia fulmini comparetur. Quod
etiam, & quidem aureum, Aquilas, quas iidem Romani pro suarum le-
gionum signo gestabant, unguibus tenere, Dion, & Livius (fortè ex
eadem tatione) testantur, cum pecunia belli fulmen, & nervus à De-
mosthene vocitetur.

Demost. in Olynt.

Baril. Embl. 202.

Neque abludit aliud Emblema Batilij, ex illo Apollinis ad Phi-
lippum Macedonem oraculo sumtum, in quo hominem pingit, au-
rea ballista munitissimæ urbis portas evertere, vel aperire conan-
tem, & sic habet:

*Et stabiles Aurum portas, & clausura revellit,
Hæc Ballista sacram devicit una fidem:
Aurato cornu multas non irritus urbes
Pulsatas, Macedo sic sibi sæpè tulit.*

L. 1. & 2. C. de
fals. monet.

Ego verò, non solum Monetarum potestatem, sed & auctoritatē
& venerationem, quam habere debent, Principibus inde re, & suadere
pratendens, nullum aptius Emblema excudi posse existimo, quàm
hoc, quod nunc ob oculos pono, ex Constantini Magni Imperatoris
Numismate sumtum. Hic enim non contentus severissimas illas æquē
ac saluberrimas leges, quæ in Iustiniani Codice reperiuntur, contra
Monetæ adulteratores promulgasse, sic quoque effigiem suam numis
insculpi voluit, ut hominis flexis genibus Deum invocantis, in cœlū-

que panfis manibus contuentis, speciem præferret, ut latius in eius vita Eusebius enarrat. Quo exemplo, sive figura, licet pietatem eius detegi, idem Eusebius existimet, Harnifæus tamen significare, & admonere voluisse, inquit, quanta veneratione Moneta haberi deberet, quam vel ipse pronus adorabat, vel expansis ad cœlum manibus, ut pro salute populi cederet, precabatur.

16 Unde ipse hic idem Magnus Imperator, Monetas, suas, alibi vocat, ut Maiestatem Imperialem illis inesse demonstrat: & Casiodorus, in earum veneratione cunctorum salutem consistere, loquens cum Comite sacrarum largitionum (cuius erat missilia Principis nomine Kalendaris Ianuarijs invulgus spargere) his verbis ostendit: *Verum hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallis usualibus imponatur, Monetamque facis de nostris temporibus futura secula commone. O magna inventa Prudentum! ò laudabilia instituta Maiorum, ut & imago Principum subditos videatur pascere per commercium, quorum consilia invigilare non desinunt pro salute cunctorum!*

17 Et iterum, sic appositè inquit: *tamen omninò Moneta debet integritas queri, ubi & vultus noster imprimitur, & generalis utilitas invenitur. Quid nam erit tutum, si in nostra peccatur effigie, quam subiectus corde venerari debet, manus sacrilega violare festinat? Sit mundum, quod ad formam nostræ serenitatis adducitur. Claritas Regia nihil admittit infectum. Nam si vultus cuiuslibet sincero colore depingitur, multò iustius met allorum puritate principalis gratia custoditur. Aurisflamma nulla iniuria permixtionis albescat. Argenti color gratia candoris arrideat, aris rubor in nativâ qualitate permaneat, &c.*

18 Qua eadem in cura adeò etiam invigilarunt Romani, ut ad eiusdè monetæ auctoritatem; & probitatem conservandam, Romæ, in ædè tantùm Iunonis Monetæ eam percuti sinerèt, præfectis in hoc opus æris, auri, argentiq̃ue ficatoribus, quos Triumviros Monetales vocarunt, ut post nostrum I. C. Pomponium, & alios, qui de Romanorum Magistratibus scripserunt, benè Bernardus Vvaltherus, & Ioann. Bodinus observant. Addentes, in Francia quoque, & in Anglia, eadem de causa, non alibi, quàm intra ipsorum Regum Palatia Monetarum cusionè permitti, ubi eundem etiam Triumviratum Monetale hodièq̃ue vigore ex Arrestis Paponij satis apparet.

19 Prout & in clarissima, prudentissimaq̃ue Venetorum Republica, de cuius hac in parte cura, ita valdè ad rem nostram Gaspar Contarenius scribit, *De Præfectis Monetæ nihil est quod plura dicamus. Eius Magistratus illa cura est, ne argentum, aut aurum imperfectius, aut impurius cudatur, quàm lex statuit: ne vè numi sint minores pondere, quàm lex iubet, quod sanctissimè apud Nos servatum fuit, quàm obrem maximo in pretio apud omnes nationes barbaras, ne dum apud Christianos, Veneti nummi semper fuerunt, hodièque sunt.*

20 Apud Turcas quoque, eandem rei numariæ curam, & quòd nemini numorum cudendorum potestatem faciant, Bónfinius, Leunclaius, & alij agnoscunt, & laudant, quos Arnoldus Clapmarius, & noster D. Ioannes de Larrea recensent. Et ultra eos Scipio Gentilis, & Herin-

Euseb. in vita Cōst.

Harnif. de iur. Maieft. d. cap. 7. n. 5.

L. 2. C. de fals. monet. l. si quis numum, eod. tit. in Cod. Theod.

Casiod. li. 6. ep. 7.

Idem lib. 7. ep. 32

Pomp. in l. 2. D. de orig. iur. §. deinde cum eilet.

Vvalt. 2. misc. c. 6. Bodin. de Repub. lib. 6. cap. 3.

Papon. lib. 4. tit. 9. pag. 126.

Contar. lib. 4. de Rep. Venet. fol. 70

Clapmar. de arc. rer. pub. c. 16. Larrea d. c. 12. n. 36.

Scip. Gent. ad d. c. 1. quæ sint reg. §. 3. Hering. de Molèd. q. 1. n. 14 pag. 6.

Berneger. in quaes.
ad Tacit. de mori-
bus Germ. q. 19.

gius, addentes, quòd si quando Turcici Imperatores, aliquos in Reges Principesvè constituunt, aut in fidem clientelamvè suam recipiunt, duo hæc semper excipere solent: *Monetas, & preces publicas, pro salute Principis.* Et idem in Imperio Germano hodie observari, tradit novissimus Nicolaus Bernegerus, electis ponderatoribus, probatoribusque Monetarum, quos veteres *Zigistaras* appellarunt, quibus cura rei monetariæ, iustitiamque commissa, in dictis eam ad rem binis quotannis diebus, Kalendis nimirum Maij, & Octobris.

Et Ego hic peculiari observatione hoc notare volui, ut almæ nostræ Hispaniæ incuriam hac in parte succenseam, quam cum Deus quasi Dominam Arbitramque, sive dispensatricem auri, argenti, aliarumque totius orbis divitiarum effecerit, ut iam in huius libri præfatione retulimus, atque adeò cæterorum Regnorum numismata ex suis pendere deberent, nullibi tamen minor huius rei cura conspicitur, neque Magistratus aliqui, Monetalesvè Triumviri constituti reperiuntur, qui auro, argento, ærivè probè conflando cudendoque præsent, & ne quid detrimenti ex adulteratione propriæ Monetæ, vel extraneæ illatione, sive investitione Respub. capiat, sedulo curent.

Quod in causa fuit, ut hisce nostris calamitosis temporibus cuprea sive area ferè obruti simus, & in ea, argenteaque etiam, & aurea, tot mutationes, & variationes, augmenta, & diminutiones experti, plurimis circa eas, & quidem sæpè ephimeris legibus, seu pragmaticis latis, ut nec marinus apud Græcos Proteus, vel apud Latinos Vertumnus, tot, ut alibi Propertius ait, in uno corpore formas acceperint, & plus ex his damni, quam ex hostium bellis, & telis acceperimus, ita ut vel exteri Scriptores nostram hac in parte incuriam, ne dicam incitiam, notare potuerint. Inter quos eloquentissimus Carolus Scribarus: *Sænescire (ait) quomodo inter tot magna ingenia, tot selecta Regia Consilia, huic malo obviam itum non sit. Nisi quis credat Potentiam & Prudentiã iuxta stabulare non posse, ut credas refractarios, & indomitos equos, quos unum equile non capiat.*

Cum tamen apud omnes non minùs notum, quam certum sit, florētissima Regina, vel ob hanc tantum causam non solum cæsi, verum pessum ivisse, ut multis exemplis ab omni Antiquitate petitis plures passim Auctores ostendunt. Et signanter Noster Ioannes Mariana, de Rege nostro Alfonso X. agens, qui vilioris materiæ monetas suis populis dedit, & damna quæ hanc mutationem consequuta sint (veluti ea quæ nos experti sumus) enarrans, sic habens: *Immutata pecunia dolor urebat, unde visior annona charitas est consequuta. Id malum novo incommodo, sum remedium quaeretur, cumulatam. Rerum venalium pretia à Rege taxata sunt, unde suprema annona difficultas existit, rerum dominis eo pretio vendere recusantibus. Sic maiorem plerumque perniciem afferunt, quæ sapientissimè in salutem excogitata suff: videbantur.*

Similem quoque casum in Gallia contigisse narrat Robertus Gauguinus, cum Philippus Valesius Monetæ æstimationem auxit, ita ut quæ unius denarij erat, quinque denariorum parvo post tempore haberetur: *Hæc enim (inquit) res annona charitatem importavit, ita ut*

Proper. lib. 4. eleg.
Erasim. in Adag.
Proteo mutabilior

Auct. Gallo Polit.
apud Caranzam de
monet. 3. p. cap. 5.
Maced. in Manifest.
Lusitan. Scriban.
in Polit. Chr. lib. 1.
cap. 24.

Tymp. in sp. Prin-
cip. Pontius in re-
lect. de Monet.
Theat. vit. human.
eod. verb. Saaved.
in id. Pol. pag. 458.
& 530. & 535. &
alij apud Larream
discep. 12. ex n. 49

Marian. de rebus
Hisp. lib. 13. c. 11.

Gaguin. hist. Fræc.
li. 8. pag. mihi 143.

tristici sextarius LXXVI. aena verò septuaginta solidis venirent. Et alios plures cumulant Keckermanus, Oresmius, & Biel, prudentissimos quoque viros iudicare tradentes, magnorum mutationum in Rebus publicis præfagia esse, in solitam quamlibet Monetæ mutationem, seu depravationem, aut augmentationem; utpotè, quæ subiectos ipsos ad defectionem impellat, & extraneos, in eorundem Regnorum, quantumvis florentissimorum, subversionem alliciat. Ac quasi ex Oraculo prodijisse Bodini sententiam, docentis, non modò corrupti Monetam, sed ne mutari quidem posse, sine incommodo civitatis: quoniam mutatio pretij, aut materiæ numismatum, census etiani, ac bonorum cuiusque dubitationem affert. Quo fit, ut nemo quantum in bonis habeat, constituere possit: incerta sunt pacta conventa, incerti redditus, vectigalia, tributa; denique poenæ ipsæ ac præmia, quæ à legibus, & iudicibus irrogantur. Postrremo ærarij opes, ac multa, tum in publicis, tum in privatis rebus rationibusque, dubia, ac suspensa fore necesse est.

Keckerm. 1. pol. cap. 2. Oresm. & Biel in trac. de Monet. Alcaff. de ærario pag 217.

Bodin. de Repub. lib. 6. c. 3.

25 Quod etiam ante eos explicuit Cassiodorus, his verbis: *Additur, quod Venalitas cuncta dissolvitur, si vitualia metalla vitiantur: quando necesse est respui, quod in mercimonijs corruptam videtur offerri. Quis ergo patiatur unius esse commodam, dispendia scelestæ cunctorum, ut detestabile vitium venire possit ad pretium?*

Cassiod. li. 7. epist. 32.

26 Et ut verè sentit Matthæus Lop. Bravo, qui cum hæ Monetarum mutationes in Hispania nostra contigerunt, scripsit: *Nec mercium (inquit) in istis alijsq; pecuniarijs in deterius mutationibus, proderit taxatio: malo enim (ut Hispania historia, experientiaque docuit) remedium exitialis. Omnis namque mercies suas recusabit vendere mercator. Unde maior caritas, inopia, & seditionis properatio.* Et Christophorus Bessoldus, post plura alia, quæ in eandem rē doctè congerit, addens, non solum Monetam rerum pretia secū trahere, rebusque omnibus, velut animam, ut inquit D. August. inesse, verum, quod plus est, ex eiusdē bono, vel malo habitu, morum quoque civilium, bonum, aut malum statum manifestari. Atque ad eò meritò Poëtam quendam dicere potuisse,

Bravus de regen. rat. lib. 3.

Bessold. de iur. Majest. thes. 54. & in tract. de ærar. c. 6.

Et quoniam mala sunt secula, Moneta mala est:

Tempora si mala sunt, malam esse Monetam necesse est.

Et Alterum, qui magis adhuc ad nostram querimoniam accedit, & ad Ovidij carmina alludit,

Ovid. 1. Metam.

Discitur ex nummis, quàm se mala tempora mutant.

Omniaque in peius deteriora ruant.

Aurei erant quondam numi, fuit aurea et ætas;

Nummi nunc sunt cuprea massa mali.

Cuprea nunc ætat hominum est, nunc cuprea proles,

Inque dies fiet post scelerata magis,

Retulit ut Naso veraci carmine doctus.

27 Unde scitissimè Plautus nihil nequius numis novis excogitari posse, docuit, dum dixit:

*Nam nunc novæ quæ prodeunt Comædia,
Multò sunt nequiores, quàm Numi novi.*

Innoc. III in cap.
quâto, de iur. iur.

D. Larrea disc. 12.
n. 43. & 65.

Marq. ingub. Chr.
lib. 2. cap. ult. §. 2.
ex pag. 223.

Bodiu de Repub.
lib. 6. cap. 3.

Bessold. de arar.
cap. 7. Ascass. dict.
pag. 217.

Belluga in specul.
Princip. ann. 1245.
& 1336. Marquez
ubi sup. pag. 224.
& in rubr. 36. §. gra
ve damnuni, n. 10.
in fin. vide Carrã
zã de monet. pag.
364.

Ioan. Andr. d. cap.
quanto, n. 2.

Vvarem. de substi-
dijs, c. 5. n. 37.

Pragens. apud Hé-
ringium statim ci-
tandum.

Hering in tract. de
Molendin q. 1. n.
14. pag. 6 & seqq.

Et ab Innocentio III: Pontifice Maximo, Rex Aragonum Petrus Se-
cundus, graviter increpatur, quòd irrequisito populo, legitima Mone-
ta murata, reprobam aliam induxerit, seque hanc non alteraturum iu-
raverit, & per eiusmodi actus grave scandalum suo in populo genera-
verit. Additque, iuramentum illud iniquitatis vinculum, si ei standum
esset, fore futurum, Consiliariosque, qui ei huius facti auctores fue-
runt, non Consiliarios, sed Deceptores appellat. Circa quem Tex-
tum plura novissimè quidam ex Nostriis satis doctè congestis, post
eloquentissimum Ioannem Marquez, qui copiosum de Principum po-
testate circa Monetarum mutationem syntagma conscripsit, & Ioan.
Bodinus, qui Reges Aragonum, more à Maioribus accepto, cū Imperi-
rij sacris initiantur, iurare solitos inquit, se antiquæ Monetæ leges
minimè violaturos, prout & Reges Navarra, non nisi semel, si illius
Regni historię, quam Bessoldus, & Ascassus referunt, fides habetur.
Quamvis, quod ad Aragones pertinet, verius sit, hoc iusurandum
post casum dicti Textus introduci cœpisse, ut latius de tota eius histo-
ria agens, tradit Petr. Belluga, addens, *Cæne ne consulas Principi Moneta
mutationem in damnum populi, quia non eris Consiliarius, sed Deceptor.*
Quod gravius adhuc pramonuit Ioannes Andreas, sub eiusdem Tex-
tus occasione inquit: *Quod multi tales hodie reperiuntur Consiliarij,
qui Deceptores ibi appellantur, & tantum nituntur ad danda consilia pro
extorsione pecunia, & quod lex dicat, expellendos esse eiusmodi Consilia-
rios, aliosque idoneos introducendos.*

Qui sanè si tales se ostendere cupiunt, vulgatum Distichum præ-
oculis semper habere debent, 28

*Vna Fides: Ponderus: Mensura: Moneta sit una,
Et status illæsus totius orbis erit.*

Et nobile apophthegma cuiusdam Landgravij Hassiæ ab Vvaremun-
do Erembergio relatum, qui auctoritatem Principis, & cognosci, &
retineri hisce tribus notis dicere solitus erat, *Tuto itinere, Fide promissis,
& proba Moneta.*

Et in idem tendit gravis de cōtrario in Bohemia usu querela Cos-
mę Pragensis, inter alia referentis, Carolum Magnum, cum filium suū
Pipinum, post se in solium sublimandum disponderet, eum terribili cū
sacramento constrinxisse, ne in Regno suo subdola, & prava taxatio
ponderis, aut Monetæ fieret. Et ita subiungit: *Certè nulla clades, nulla
pestilentia, nec mortalitas; nec hostes, totam terram rapinis incendijque
devastantes, magis populo Dei nocerent, quàm frequens mutatio, & frau-
dulenta peioratio nummi. Quæ pestis, aut quæ infernalis Erynnis inclemē-
tius spoliat, perdit, attenuat Christioulos, quàm fraus in nummo berilis?*
Similem querelam in eodem Regno Bohemiæ sub Rege Ioanne, ex
Dubravio recenset Heringius. Addens ex Auctore & Chronici Aulæ
Regis ex cuprea numorum materia, & corrupta eorum forma, impedi-
ri omnium rerum venalium fora,

Nam qui vis sutor his nummis dixit abutor,
 Et dixit sartor, ex his nummis nimis arctor.
 Conqueritur Pistor, meus omnis quaestus in his tor
 Pet nummis. Tristis etiam fit Faber in istis
 Denarijs parvis. Luit hoc Villanus in arvis
 Artificum turba clamant super hoc, & in urbe,
 Optant deleta, citò quod sit iniqua Moneta.
 Nemo stat exceptus, qui non damnus sit adeptus.
 Per talem fraudem; si cessat, tunc cane laudem.

30 Quod si nostra tempestate observatum fuisset, tot ærumnas sub
 ærolis, ac dolosis Monetis non patiremur, nec sensim in Hispaniam
 nostram nefandum illud Politici cuiusdam dogma prorepisset, qui
 numum nuper cudi suavit, cum hac inscriptione, *Moneta pro tempo-*
re, quasi seculum nostrum ita pravum sit, ut vel in numis nulla fides,
 nulla probæ materiæ quantitas, vel qualitas attendi soleat. Quod
 perinde est, ac si doceret, ipsum omnem statum, quem hoc modo
 sublevare aliqui Principibus consulunt, de suo statu deturbari o-
 portere, & Christianos Governatores Antonini Caracallæ pessimo-
 mos mores induere, cui, Xiphilino, & Dione Cassio testantibus, tum,
 cætera omnia, tum numus adulterinus erat, & pro argento aurovè,
 plumbum inargentatum, & aſ inauratum civibus dabat. Ant Hippia
 Atheniensis, cuius factum Aristoteles refert, & taxat, dum omnem
 numum, qui tum Athenis in usu erat, Adocimon, hoc est improbum
 esse iussit, vilique eius pretio constituto, omnem ad se pecuniam de
 ferri imperavit, quam iterum longè plus elocavit ijs, qui eandem
 alio signo cudere vellent.

Aristot. in Oeco-
nom.

31 Planè enim, licèt negare, nec possim, nec velim, omnem ferè
 numorum substantiam, non tam ex suæ materiæ ponderisvè aestima-
 tione, quàm ex Principum credentium iussu, atque arbitrio pende-
 re, ut magis communiter omnes, qui de re numaria agunt, post
 Martianum Iuris-Consultum docere videntur. Hoc tamen arbitrium,
 iuris, ac rationis regulis temperatum esse debere, ijdem ipsi Scrip-
 tores. Et alij patim edocent, graviter illos peccare tradentes, si
 absque gravissima, & urgentissima causa, monetam, quam pro-
 bam, & legitimam suis populis dare debent, proprijs lucris inten-
 ti, vero suo valore, aut pondere fraudent. Quod ultra alios Magis-
 ter Marquez his verbis testatum reliquit: *Porque es obligacion de los*
Principes, como de fidedores de la fies publica, conservar la moneda en su pe-
so legitimo, como el Papa Inocencio Tercero escribio al Rei don Pedro el
Segundo de Aragon. I fue la causa, porque el Rei don Pedro el Quarto
confiscò los Estados del Rei de Mallorca, que pretendia era su vassallo, por
averla baxado de lei. I el Poeta Dante llama al Rei Filipo el Bello de Frã
cia Mozederofalso, porque èl fue el primero que en Francia esta quecicio la
moneda de plata, la mitad de la lei, con grandes alteraciones de sus subditos,
è escandalos de los estrangeras, &c.

Martian. in lib. de
 alle, Tullus rubr.
 36. Petr. Greg. lib.
 1. de Rep. c. 1. n.
 31 Harnis. cū mul-
 tis d. c. 7. Molin.
 ro. 2. disp. 101. &
 plures apud Lar-
 ream.

Marquez ubi sup.
 Harniseo d. cap. 7.
 Timp. in spec. Prin-
 cip. 2. par. sig. 23.
 Marian. lib. 3. de
 Reg. inst. cap. 5. &
 plures alij ap. Lar-
 ream disp. 12. n. 38
 & 40.

- Polien. lib. 6. strag. 32
 Iteo autem dixi: *Sine gravissima, & urgentissima causa*; quoniam ubi hæc ingruit, cū omnes leges excludat, Monetales quoque tandem, quamdiu ipsa perstiterit, sibi obsequentes habebit, ut Leuconis exemplo Polienus ostendit, qui cum pecunijs indigeret, ut hostibus resistere posset, iussit omnem ad se Monetam deferri, aliudque ei signum impresit, duplicatoque pretio valere præcepit, dimidiam sic partem dominis reddens, & alteram dimidiam sibi lucratus.
- Plin. lib. 33. cap. 3. 33
 Cui exemplo, simile aliud de Romanis, in bello primo Punico pecuniarum defectu laborantibus, Plinius latè recenset, & in idem tendit, quod de libra Septimana Martialis interpretes tradunt, & aliam mutationes, numorumque ex plumbo, corio, papyro, alijsque vilissimis materijs cussiones, quas sub nostris Regibus Ioanne I. & Henrico II. & alijs ubique Principibus, ex causis similibus factas, Covarruvias, & alij a Novissimo Larrea congesti commemorant.
- Mart. lib. 4. epigr. 89. & lib. 8. ep. 71.
 Et hæc quidem, pro illis suadenda cura & solitudine probæ Monetæ dixisse sufficiat, dummodo illud veluti superpondium addamus, hanc quoque parum proficere, nisi æquè solerter caveant, atque provideant, ne eiusmodi monetæ, quodlibetvè aurum, argentum, resvè alia, quæ pretiosa censeri possit, extra sui Regni terminos exportetur, atque extrahatur. Quod cum nullibi non peculiaribus legibus sanciat, quæ enamiubent subtili ingenio hæc omnia, si fieri possit, a barbaris erui, & ad nos deduci debere, nullibi tamen legimus, quam in nostra Hispania observatur, cuius calles, ut alibi plenus ostendi, argento auro, pretiosisque lapillis, ac gemmis sterni possent, si talem in retinendo, qualem in acquirendo diligentiam & vigilantiam adhiberemus.
- Covar. de numismat. c. 7. n. 5. Har. nis. d. c. 7. n. 7. Bes. sold. de iur. maiest. pag. 202. Larrea disp. 1. 1. pag. 168.
 L. 2. C. de cōmer. l. 1. & per tot. C. quæ res export. l. 1. & per tot. tit. 18 lib. 6. Recop.
 Ego in Polit. lib. 6. cap. 1.
 Turneb. lib. 14. c. 21. Iul. Scalig. exercit. 9. Salmuth. ad Pancirol. titul. de Novo Orbe, ex pag. 26.
 Barclay. de Leonib. Nationib. cap. 7.
 Acoſta, Maluēda, Garcilass. Maiol. Beyerl. & alij ap. Me d. Polit. cap. 1. & in 1. tom. lib. 5. c. 1. n. 12.
 Cicer. in orat. pro Flacc.
 Alfonſ. Carranz. in tract. de monet. 3. par. cap. 4. 34
 Neque enim ferendi credendivè sunt Turnebus, & Iulius Scaliger, qui divitias ad nos ex Orbe Novo transvectas, flocci nauicque faciūt, aut Satyricus ille Barclayus, qui dicere ausus fuit, quod Hispani, *Suæ ararij famam, opulentia Indica nomine, & ingentibus præterea verbis, canit, & industria fraude sustentant*, cum contrarium uniuersus Orbis testetur, qui ferè totus ex eiusmodi divitijs dependet, & plures alij Fidei probatoris Auctores, qui in illis recensendis immorantur, & vel ex sola Po. osienti Argenti fodina, ex prima eius detectione, ad hæc nostra tempora plus mille millionum extractos esse commemorant.
- Planè Cicero, Flacci edictum commendans, quo vetuit, ne ex omnibus provincijs Populo Romano subiectis, aurum in Ierosolymam deferretur, similes leges omni laude dignas, his verbis ostendit: *Quis est Iudices, qui hoc non verè laudare possit; exportari aurum non oportere, tum se, è antea Senatus, tum me Consule sepiſsimè indicavit.* Quem locum quidam ex Nostris expendens, hoc solum à Nostris ignoratum, vel neglectum, prudentissimè, & penitissimè dolet, cum tot nostræ substantiæ sanguisugas patiamur, & post detectionem Novi Orbis, in extraneas provincias; & quod magis dolendum est, ut plurimum hosticas, mille quingenti, & quod excurrit, milliones exportati dinumerentur. Vnde ob eandem hæc in parte incuriam effectum est, ut vulnera relictis nostris facta patiamur, & cuprea vilique moneta obruti

aurea, argenteaque careamus, & inter medias propriaeque divitias mendicemus, non secus, atque in medijs aquis, ac pomis fuisse, & esurisse Tantalum Vereres fabulantur.

37 Qua miseria, nullam maiorem inveniri posse, Salomon edocuit, dū dixit: *Vir cui dedit Deus divitias, & substantiam, & homo extraneus voravit illud, miseria magna est.* Eamque Nobis velut exprobrans, aut subannans Prudentissimus ille Francorum Rex Henricus, huius nominis Quartus, ut Petrus Matthæus in suis narrationibus memorat, cum in eius præsentia Hispanicæ divitiæ a quodam nimis extollerentur, & quod Pistoletæ, & Regales numi Hispanici ubique ferè præter rerum constituerent, reliquis monetis quasi ferias agentibus, respondisse narratur: *Hispanica Moneta domi significat abundantiam, foris indigentiam, & necessitatem. Hispani ad nos veniunt, Nos non proficiscimur in illos, neque nobis donant suas pecunias, sed debent Nobis veluti suis creditoribus, & plus quatuor milliones auri quotannis ab eisdem vilissimis nostri Regni mercibus expiscamur.*

Eccles. 6. v. 2.

Petr. Matth. in nar.
rat. Thom. Lanti^o
in Orat. cõt. Hiip.

38 Quod expertissimi & callidissimi Principis dictum Nos cautiore, & attentiores in nostris divitijs retinendis reddere deberet, ne proprio nostro gladio ab inimicis Hispanæ Monarchiæ iugulari videamur, & duplici damno affici, dum illud ipsum quod extrahi patimur, in Nos ipsos statim converti sentimus. Docente quippè Vegetio: *In omnibus præijs, expeditionis conditio talis est, ut quicquid tibi prodest, adversario noceat; quod illum adiuvat, tibi semper officiat.* Et secundam aliam Xenophontis sententiam: *Ab hostibus parva abundantia, non solum comæatum, sed immortalē gloriam apud omnes mortales parere solet.*

Veget. lib. 3. de re
milit. cap. 21.

Xenoph. de gest.
Græc. lib. 5.

39 Sed nimirum, ut de eadem nostra incuria in Monetis cudendis, & probis retinendis, loquens, Scribanus observat, magna ferè Regna, vel ipsa magnitudine sua ad nescio quæ improvida labuntur, quasi sub ingenti mole fatiscant genua, *Atque ita (inquit) cum orbem præ universam auro, argento, gemmis lassent Hispani, Regnum ipsi suam ære fatigant ignobili, & pro auro, argenteque, æs illis ab hoste cusum est. Aut fors dicendum, semper abundantiam contumeliosam fuisse in se ipsam: evenire que nunc hoc apud Hispanos in auro, ut mirum videri possit, cur non vincetos in ergastulis habeant auro, & divitijs improbos onerent, tanto locupletiores, quanto nocentiores. Nam quid ego aliud dicam? Aurum video totam præ Hispania exulare, æs imperare. Quando cara mihi tellus, discussis opulentia tenebris lucem intubere? Quando agro corpori remedia admovebis? Habes Regem qualem ne voto assequare maiorem, amantem tui, publicique amantem boni, Audi Vota Mea*

Scriban. in Cath.
Christ. lib. 1. c. 24.

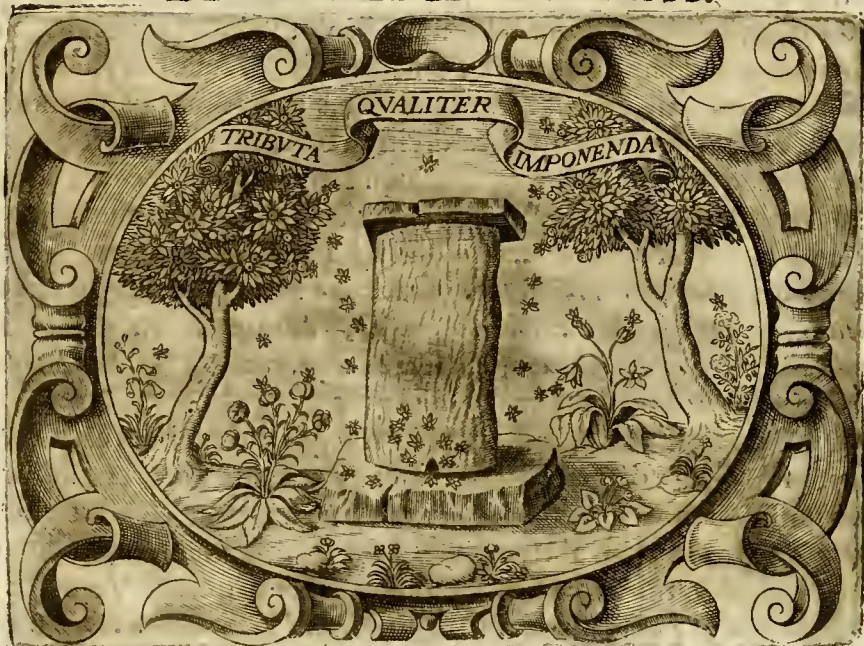
Deus, audi Bnorum omnium.

(✻ ❁ ✻)

Tributa qualiter imponenda.

EMBLEMA LXXXII.

*Non carpo florem, sed succum exhaurio tantum:
Siccine mel fingo, Flos tamen ecce manet.
Sic succum è Regno (flos est) decerpit Reges,
Ut flos non pereat, duret amarus adhuc.*

COMMENTARIUS.

PROBÆ Monetæ curam, quam ad eò in superiore syn-
tagmate Regibus, ac Principibus commendavimus,
illa etiam subsequi debet, quæ in imperandis, tempe-
randisque tributis versatur, ubi urgens occasio, com-
munisvè totius Regni utilitas, illa à subditis corroga-
ri suadet. Nam etsi negari non possit, hæc iustis legi-
timisque Principibus, ubi iustè & legitimè indicuntur, à vassallis præ-
stari debere, utpotè in quibus totius Reipublicæ nervi consistant, ut
passim in Theologorum, Iurisprudentum, & Politicorum libris habe-
tur, quos alibi plena manu congesti.

Quò respiciens Cicero, ea, *Ornamenta Pacis, & subsidia Belli est, in-
quit, dandamque operam, ut omnes intelligant, si salvi esse velint, tributa
esse conferenda, & necessitati parendum.* Et Tacitus: *Neque quies gen-
tium sine armis, neque arma sine stipendijs, neque stipendia sine tributis
haberi queunt.* Et alibi: *Dissolutionem Imperij doce, si fructus quibus
Respublica sustinetur, diminuuntur.* Cum quibus D. Chrysothomus, &

L. 1. § in causis, de
questionib. Lipsi^o,
Pet. Greg. Marq.
Contzen, Bobad.
& alij, quos Ego
cogessi 2. to lib. 1.
cap. 13. ex n. 23. &
c. 18. ex n. 3.

Cic. pro lege Ma-
nil & lib. 2. off.

Tacit. lib. 4. hist.

D. Chryf. hom. 23.

- Cassiodorus, omninò legendi, conveniunt, & Rex Noster Alfonso Decimus, qui in suis Septem Partitis legibus habet, *Serguisada cosa, que Pechos, i Tributos se paguen al Rei en señal del Reconocimiento del Señorio. E fueronles otorgadas estas cosas porque ovieffen con que se mantovieffen bonrazamente en sus despensas, è con que pudieffen amparar sus tierras, è reinados, i guerrear contra los enemigos de la Fè, è porque pudieffen escusar sus pueblos de echarles muchos pechos, è agravamentos.* Omnes quippè in Crassianum illud, à Plutarcho relatum, conspirant, *Nullam auri vim satis esse Principi, cui sit alendus exercitus.*
- 3 Adhuc tamen iidem ipsi Principes curare summopere debent, ne sub his, aut alijs quibuslibet titulis, ultra quàm necessitas exigit, populos gravent, suavè utilitati, aut cupiditati, potius quàm communi saluti prospiciant, medicinamque ipso morbo duriolem efficiant; sed leviori quidem, & suaviori modo, quo possint, has subditis præstationes indicant, atque ita eorum substantiam exugant, ut eisdem ad alias, ubi res poposcerit, habiles & idoneos inveniant. Monente quippè prudentissimo Seneca: *Magni animi est, magna contemere: Prudentis est mediocria malle, quàm nimia, ista enim utilia sunt, illa quod superfluant, nocent. Sic segetem nimia sternit ubertas, sis ad maturitatem nõ pervenit nimia fecunditas.*
- 4 Quàm doctrinam Cassiodorus, æquè prudenter de tributis agens, his verbis expressit: *Sed à Nobis, qui Fisci utilitatem stabili volumus diuturnitate consistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas: ne augmento suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immantiter visa est accrevisse.* Et rursus inquit: *Illud amplius nostris utilitatibus applicamus, quod misericordie humanitate concedimus, Regnantis enim facultas tunc sit ditior cùm remittit, & asquirit nobiles thesauros fama, neglecta vilitate pecunie.*
- 5 In eandemque collinans D. Gregorius Pontifex Magnus, ad Constantiam Augustiam Constantinopolitanam scribens, eamque rogans, ut marito Italiæ oppressionem, & miseriam ob multa, & varia tributa; quæ pendere cogebatur, repræsenteret, sic habet: *Sed ego suggero ad hoc, ut etsi minores expensæ in Italia tribuantur, à suo tamen imperio oppressorum lacrymas compefcat. Nam & idcirco fortassè tanta expensæ in hac terra minùs ad utilitatem proficiunt, quia cum peccati aliqua admixtione colliguntur; præcipiant ergo serenissimi Domini, nihil cum peccato colligi: nam scio, quia etsi parum attribuitur Reipublicæ utilitatibus, ex eo multam Resp. adiuvarit. Quod etsi fortassè contingat, expensis minoribus minùs adiuvari, melius est tamen temporaliter nos non vivere, quàm vos ad aternam vitam obstaculum aliquod invenire.*
- 6 Iustinianus quoque Imperator, sibi gratulans, quod venalia suffragia pro eligendis Iudicibus compefuerit: *Consideravimus enim (inquit) quia licèt questus immodicus imminuatur Imperio, at tamè nostri subiecti incrementum maximum percipient, si indemnes à Iudicibus conserventur; & Imperium & Fiscus abundabit, utens subiectis locupletibus.*
- 7 Cuius dictum Rex Noster Alfonso in quadam suarum lege tran-

Cassiod. lib. 12. epist. 16.

L. 6. tit. 24. l. 6. & 11. in fin. tit. 28. par. 3.

Plut. in vita Eras. Thom. Mor. in V. top. pag. mihi 31.

Senec. epist. 39.

Cassiod. lib. 4. epist. 38.

Idè lib. 1. epist. 16.

D. Greg. in Reg. lib. 4. epist. 32. quæ & alios refert Bobad. in polit. lib. 5. cap. 5. n. 11.

Iust. Imp. in Auth. ut iud. sine quoq. suffr. §. cogitatio, collat. 2.

L. 14. tit. 5. par. 2.

L. 2. tit. 10. par. 2.

scriptic. Et in alia, postquam alios modos recensuit, quibus Rex vasallos suos ab alijs tutari, & defendere debet, hunc, rei de qua agimus appositissimum, subdit: *Otrofi los debe guardar en tres maneras: La primera, de si mismo, non les faziendo cosa de aguisada, lo que non querria que otros les fiziessem. Ni tomando de ellos tanto en el tiempo que lo pudieffe escusar, q̄ despues non se pudieffe ayudar de ellos, quando los ovieffe menester.*

Maxim. Tyr. ser. 13.

Hinc quoque fluxit, & à Maximo Tyrio, & alijs; summè semper commendata fuit Alexandri Magni sententia: *O litorem se odio habere dicentis, qui herbas radicibus excideret, sive extirparet.* Et vulgatiores illa, semperque bonorum Principum menti figenda, quam, Suetonio

Sueton. in Tiber. cap. 13.

testante, Tiberius Imperator, aut reperit, aut usurpavit. Is enim admonitus ab amicis, ut provincialibus augeret tributa: *Boni & prudentis Pastoris esse respondit, Tondere pecus non deglubere.* Quæ vox, ut Erasmus animadvertit, ad eò posteris placuit, ut iam in Adagium transierit, hodieque vulgò celebrata duret: ubi quis durior, aut instantior exactor existit, quasi conveniat lana contentum esse; est enim, deglubere, detrahare pellem, tractum à rusticis, qui deglubere vocant, siliquam, aut folliculum excutere, & granum sua nudare tunica. Ton-

Erasm. in Adag. pag. 79.

dent igitur, qui ita spoliant, ut sortem relinquunt, unde res possit crescere: deglubunt, qui nihil reliqui faciunt. Nam lana detonsa re nascitur, cute verò detracta, nihil est, quod deinceps possis auferre.

Costal. in Pegm. pag. 267.

Ex quo dieterio Petrus Costalius unum ex suis Pegmatis finxit, & ad rem, quam tractamus, applicuit, sub pictura opilionis ovè tondentis, cum lemmate, *Moderatio in subditos*, & his carminibus:

*Cui dedit Vpilio Simas tondere capellas,
Ab cruciat miseris terga cruenta modis.
Quem tenet Herculei mastum præstatio vossi,
Inque uno duplex iugere murus obit:
Parvo multa querens instare tributa novatis,
Sapè grave immenso deserit ære solum.*

Plura statim in Principes & Magistratus obiciens, qui cum commissam sibi plebem ab aliorum iniurijs, insidijs, cæde, concussione, & vi armata liberare deberent, ius unicuique tribuere, & perditorum civium conatus nefarios à bonorum cervicibus depellere, potestatem dignitatemque suam ad eorum perniciem convertunt, provincias spoliant, omnia habent vana, fervorum dimissiones faciunt ad diripiendas villas, vicinos sedibus expellunt, & denique nihil aliud agunt, quam ut rem suam pleniorum efficiant.

Saaved. in id. Pol. symb. 67. pag. 505.

Nuperus etiam Noster Symbolarius, eandem doctrinam suadere Principibus volens, arborem pingit, cui puratoria falx imminet, cum hac Epigraphè, *Poda, No corta*, sic indicans, non dilaniandos, aut dilacerandos pro tributis populos esse, sed putandos, leviterque, ac leniter in superfluis, non in humanæ vitæ profus necessarijs, ea imponi oportere, & tandem concludens, quòd *La suavidad en la imposicion, i subrança de un Tributo, obliga à la Concesion de otros.* Cui mirè Horatianum illud adridet, qui vim vitæ vitam esse ait,

Horat. lib. 4. od. 4.

----- Ab ipso

Ducit opes, animumque ferro.

Et Nostrorum Catholicorum Regum lex quædam, quæ iubet: *Que los arboles de los montes no se corten por pie, salvo por rama, i dexado en ellos borce i pendon, por donde puedan tornar à criar.*

L.7. tit.7. lib.7.
Recop.

12 Ego autem, ut novo alio symbolo, emblemate, sive similitudine, hoc idem ostendam, & monëam, Apes, quas vides, varijs floribus, ac frugibus insidentes, depingo; quarum eam esse naturam Plinius, & alij Scriptores testantur, ita succum ad flavos suos, ac mellificos favos conficiendos; ex illis exugere, ut nihil ipsorum utilitati viriditative detrahant, quin potius dominos cæreis suis; ac melificis operis ditiores efficiant, & plerumque, ut Erasmus in similibus addit, etiam ex spinis asperrimis mel suavissimum, ac clarissimum colligant.

Plin. lib. 11. cap. 8.

Erasm. in similib.

13 Quam mirabilem tenuis huius animalculi proprietatem, Ioannes Boterus ita eleganter Italis rithmis expressit, & ad notandos malos Principes, & bonos ad similem virtutem excitandos, accommodavit, ut piaculum esse duxerim eius carmina meis hinc commentationibus non intexere, quæ sic habent;

Boter. in Primavera,
cant. 5. stanz. 4. i
& seqq.

L' Ape è fornita di tal providenza;
E di circospettion si nobil piena,
Che si procaccia l' util proprio, senza
Cb' altri ne senta detrimento, ò pena:
Tragge dall' herbe, è fior la quinta essenza;
E resta all' herbe è fior lor forza; è lena,
Succhia ella il mel; è à te riman; con tutto
Il suo vigor, e sua bellezza, il frutto.

Imparin quinci quelli, che non fanno
Cosa operar; che gra-vi altrui non sia:
Ne par lor de far ben; se non fan danno;
Se non fanno al vicin lor tra-versa;
Se col pie sù la pancia altrui non vanno;
Se non usano è forza è tirannia.

Razza importuna; barbara; per-versa;
Degnad' esser da gli huomini dispersa;
Imitil' ape che fa lo dolce mele,
E la cera nudrice del bel lume;
Senza dannegiar punto le tue mele
O l' herbe, ò i fiori onde il buon succo assume;
Senza far cosa onde tu ti querele;
Per che il giardin ò l' horto si consume
Fa in somma agitamente il fatto suo,
Non però recca danno alcuno al tuo:

Quod

Marq. Ingab. Chr. lib. 1. c. 16. §. 3. Bobadilla lib. 5. cap. 5 per tot. Velazq. de opt. Princ. lib. 3. à n. 12. & 13. & lib. 4. à n. 5. Villaroel in lib. Iudic. c. 13. n. 14. Saaved. dict. Empr. 67. Lopez Bravo de reg. rat. lib. 3. fol. 31.

Ierem. 23. 1.

Iob. 27. 16. & seq.

Proverb. 22. 16.

D. Basil. in orat. de avarit. & homil. 7. in Hexam. vide integrum locū sup. Embl. 65.

Abulēf. sup. Matt. cap. 22.

Xenoph. in lib. de laud. Agesil.

Philost. in vita Apoll. lib. 5. c. 13.

Cassiod. lib. 12. epist. 13.

Quod Monitum latè ornari posset ex ijs, quæ doctè, ultra alios, Politissimi nostri Politici Marquez, Bravus, Bobadilla, Ioan. Ant. Velazquez, Chilensis Episcopus, & novissimus Saavedra litteris tradit, animadvertentes, Optimum Principem, & suorum amantem, solum æqua, & legitima tributa & vestigalia à suis vassallis exigere, eaque introducta esse, non ut ipse augeatur, sed ut Populus defendatur; putareque debere, tunc maximè suum negotium agere, cum publicum agit, & regnantem ditare, aut depauperare, quicquid cives ditat, vel depauperat.

Quod, vel ipsis tacentibus, satis passim Pagina divina proclamat, apud Ieremiam Principes, deglabentes populos suos, his verbis comminans: *Vae Pastoribus, qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus: idèd hæc dicit Dominus Deus Israel ad Pastores, qui pascunt populum meum.* Et apud Iobum inquires, parum ipsis divitias, quæ hoc modo comportaverint, pro futuras, & quod *Cum aperierint oculos suos, nihil invenient, sed iustus vestitur illis; & argentum innocens dividet.* Quod etiam Salomon in Proverbijs edocuit, dum dixit: *Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit.*

In quæ loca respiciens D. Basilus, eos qui ita se habent, piscibus similat, qui se invicem commedunt, & tandem maior ab ultimo victore absorbetur. Et Abulensis, post D. Chrysostrum, inquit, vocem illam Christi Domini: *Redde quæ sunt Cæsaris Cæsari;* de illis quidem Tributis accipienda esse, quæ in nullo Pietati nocent, *Quis si aliquid tale fuerit, non adhuc Cæsaris est, sed diaboli.*

Xenophon etiam, licet divinis præceptis non institutus, Agesilaum monentem inducit: *Vt plurimis eos bonis cumulet, qui sub Imperio suo constituti sunt.* Et Apollonius apud Philostratum, Vespasiano Augusto consuluit, ut eas divitias magni dumtaxat faceret: *Non quæ in occulto reposita iacent, quid enim hæc ab arena cumulo differunt? Nec ea, quæ ex collatione tributorum à gementibus hominibus proveniant. Atrum enim sordidumque putandum est aurum, quod ex lacrymis oritur, divitijs autem optimè supra omnes Reges uteris, si eas egentibus communicaveris, divitibus autem permiseris, ut facultatibus suis tuto frui possint.*

Cassiodorus quoque, ultra loca, quæ iam ex eo adducta relinquo, multus est in eodem documento præstando, & Principibus suadendo, ut vel ob hoc ipsum, quod divitiarum augmenta procurant, parcè illas à subditis colligant, sic enim in quadam epistola inquit, Principes increpans, qui subditos, quos pascere deberent, exhauriunt: *Pudeat (inquit) illis tollere, quibus iubentur offerre. Ultra omnes crudelitates est, divitem fieri velle de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra; horreantur damnosa compendia: nullus audeat inde tollere, quod potest collecta dispergere. Addendo perdidit, qui retinendo collegerit; & pauperem potius ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit, ubi Ego egentium legi debere, contenderim, licet Fornerius, & Broffaus cum vulgari lectione pertranseant.*

- 19 Et rursus in alia, ob eandem rationem incrementi, quod queritur, moderationem, de qua agimus, adhiberi debere, his verbis insinuat. *Cremata fiscalium Tributorum iustissimo sunt pensanda iudicio: quia servientium imminutio est, huius illationis accessio, quantumque pars illa proficit, tantum se has firmitati subducit, ideoque excludenda est dispendiosa semper enormitas. Nolimus enim tale aliquid indici, quod sit necesse removeri.* Idē lib. 4. epist. 38.
- 20 Quod & ipsum Sanctus Epiphanius Theodorico Regi pro Ligurū Tributis imminuendis consuluit, cuius verba, Ennodio referente, sic habent: *Liguribus tuis largire, quod preferas, tribue, quod reponas: tutu- rorum quaestus est temporalis indulgentia. Boni Principis est, cum virtu- tibus amare famam, &c.* Ennod. in vita S. Epiphani.
- 21 Relictūque alijs, quæ in rem hanc expendi facilè possent, dignum est, ut silentio non involvatur, celebre illud Vlpiani I. C. responsum, ubi consultit, antiquitus constituta & consueta munera, & onera, in pro- vincijs servari debere: *Ne sine discrimine, & frequenter bis Provinciales oppressi, simul & viris, & viribus Republica destituatur.* Quo loci verbum illud, *Viris*, non solum eò tendit, quòd cives, tributis gravibus onerati, deficere vel aufugere solent, & quòd multoties evenit, & Neapoli, atque alibi hinc nostris temporibus contigisse vidimus, in defectiones & seditiones prærumpere, ut multis ab omni æta. e peti- tus exemplis Aschaffus, & Beyerlinchius ostendunt, & Monostichum inquit: *Propter exactam Tributum plurima est rebellio.* Sed in illud etiam, quòd parentes a generandis, & procreandis liberis abstinere, ubi se immoderatis tributis gravatos, vel gravandos esse conticipiunt. Sic enim Seneca, de hac foelicitate sub bono Principe agens: *Tulere (inquit) foemina filios cupiunt, ut publicis malis indicta sterilitas recludatur.* Vlpian. in l. & qui originem, §. Praefes, D. de muner. & honor.
- 22 Et Plinius Iunior, postquam saepè & valdè suum Trajanum lauda- vit, quòd non solum in tributis suo tempore constituendis parcissi- mus fuerit, verum & ab alijs retrò Principibus constituta, remissent, nihil referre iniquitatis existimans, exigi, quod deberi non oportue- rit, an constituere ut in posterum debeat, hinc factum esse inquit: *Ut foeminas etiam tunc, foecunditatis sua maxima voluptas subiret, cum cernerent, cui Principi cives, cui Imperatori milites peperissent.* Aschaff. de aerar. in Indice, verb. *Sti- tiones*, Theat. vite human. lit. T. pag. 113.
- 23 Et expressius adhuc Nazarius, de simili Constantini liberalitate, seu benignitate agens, & ita subiiciens: *Septem millia capitum remissi- sti, quarum amplius partem nostrorum censuum. Remissione ista viginti quinque millibus dedisti vires, dedisti opes, dedisti salutem. Nam tunc li- beri parentes suos chariores habent, & mariti coniuges non gravatè tuentur, & parentes adultorum non poenitet filiorum, quorum onera sibi remis- salatantur.* Senec. epist.
- 24 Similes laudationes ob eorundem Tributorū levamen apud The- mistium de Theodosio, Eumenium de Constantino, Mamertinum de Maximiano, Aufonium de Gratiano, & alios passim Panegyricas legere licet, & in omnium historijs hæc eadem lenitas in Alexandro Magno, Tiberio, Pericle, & alijs Principibus, quos Beyerlinchius Plin. Iun. in Paneg. Nazar. in Paneg. Constant. Beyerl. in Theat. lit T. pag. 214.

- Pet. Greg. lib. 3. de Rep. cap. 6. n. 35. & 36.
- Sabellic. lib. 4. Enead. 6.
- Chron. Regis Ioā. Primo, cap. 4.
- Iust. Imp. in l. un. C. de cau. toll.
- Cassiod. li 6. epif. 23. & 24. lib. 3. ep. 35. & 41.
- Corras de iuris arte, l. p. c. 23. Gaill. 2. pract. cap. 56. ex num. 3. Baron. to. 4. ann. 393. n. 37. & seq.
- L. 23. de annon & trib. in C. Theod.
- L. 7. & 13. C. de bon. profc. in Theod. Baron. ubi sup.
- Psal. 11.
- Isaia 1.
- Ægid. Gonzal. in Chron. Henr. III. c. 5. pag. 9. Bobad. in politic. lib. 5. c. 5. num. 10.
- congerit, commendatur. Inter quos Nerva Coccius, ut recolit Petr Gregorius, Civibus Romanis cum magna laborarent egestate, non tantum agros ad sublevandam penuriam distribuit, sed vestes suas proprias, vasa argentea, atque aurea, reliquamque suppellectilem vendidit, atque alijs summa benevolentia erogavit. Et secundum Sabellicum Marcus Antoninus Imperator, Philosophus dictus, cum conficiendo bello pecunia deficerent, omnia aurea vasa, argentea, crystallina & Myrrhina, cum omni principali suppellectili, ornatuque coniugis, publicè vendidit, ne tributa imperando, civitatibus, aut provincijs gravis esset.
- De Ioanne quoque Rege Nostro, huius nominis Primo, eius narrat Historia, quod cum a quibusdam ex suis Ministris suaderetur, ut grave quoddam tributum, pro conficiendo bello, vassallis iniungeret, iratus respondit: *No me aconsejais tal, que lo que es bien de mis vassallos, es de mi servicio, i lo demas, mas en daño mio, que dellos.* Quæ verba ab Imperatore Iustiniāno mutuata videntur, in quadam ex suis legibus edicente: *Sed quod communiter omnibus proæst, hoc rei p. v. s. a. n. s. t. r. e. u. t. i. l. i. t. a. t. i. p. r. e. f. e. r. e. n. d. u. m. e. s. s. e. n. s. e. n. s. u. m. n. o. s. t. r. a. m. e. s. s. e. p. r. o. p. r. i. u. m. s. u. b. i. e. c. t. o. r. ũ. c. o. m. m. o. d. u. m. i. m. p. e. r. i. a. l. i. t. e. r. e. x. i. s. t. i. m. a. n. t. e. s.*
- Quibus verbis alia similia passim Cassiodorus in suis formulis refert, vassallorum quietem, & lucrum, propriam messem, ac gaudium Principum esse inquit, eorumque gloriam in populorum salute consistere, & opinionem ex subiectorum securitate disseminari. Et qui velit plura, Corrasium, & Gaillum legere poterit. Et memorabile factum Theodosij Imperatoris apud Baronium, qui adversus Eugenium bellum gesturus, anno Imperij sui Undecimo, non solum ab inferendis novis tributis abstinuit, sed recens, indictum à Prefecto Prætorio Taciano ante biennium Consule, novo dato rescripto, omnino remisit, ut in quadam lege, quæ in eius Codice extat, habetur. Et, quod plus est, omnia principum bona, quæ Fiscis nomine singulis quibusque idem Tarianus eripuit, vel ipsis reis, vel ipsorum filijs, aut coniunctis restitui mandavit, gemino ea de re dato rescripto, quod in eodem etiam Codice reperitur. Quibus ex factis magnam excitasse admirationem, laudemque sibi parasse, Baronius scribit. Statim valde in rem nostram, hæc verba subiungens: *Hæc rogo, attendant, qui in bellico apparatu non largiti tenibus, & elemosynis preces pauperum sibi conciliant, sed eorum luctu, & acerbioribus exactiōibus, & clamoribus Deus contra se provocant, & in sensum pentus reddunt, secundum illud David licentis, Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Cum interdum contingat, ea ipsos subditos pati à suis Principibus, quæ nec ab hostibus forent aliquando experturi. Unde accidit, ut quantumlibet belli iusta causa præcesserit, illud tamen triste Dominus effari cogatur, indignans. Heu consolabor super hostibus meis. Cui scilicet cogatur (ut ita dicam) Deus invitus in suos arma convertere, quæ in hostes exasuerat iustus zelus.*
- Quò etiam tendit nobile illud Apophthegma Nostri Regis Henrici III. meritò à Docto, & Pio Viro Ægidio Gundifalvo Davila,

qui nuper eius historiam edidit, commendatum, quatenus quibuidam consuetibus, ut ad Regios reditus augendos, & belli sumtus faciendos, novum quoddam vectigal vassallis imponeret, Regiè egregiè que respondit: *No me lo aconsejais, que temo mas las lagrimas, i maldiciones de mis pueblos, que las armas de mis enemigos.*

28 Ac planè, qui se veros Reges, hoc est Populorum Patres, & Pastores ostendere volunt, illud etiam curare summopere debent, ut si forte urgens aliqua causa, gravia & insueta Tributa subditis imponi suaserit, eadem causa cessante, tollantur, & quod bellorum calamitas introduxit, Pacis lenitas sopiat, ut alibi Iustinianus Imperator, Caducarias leges abrogans, dixit, & latè prosequitur Tiraquellus, hanc necessitati legem imponens, licèt alio, qui legibus carere dicatur, ut eius causa cessante, cesset quoque, quod ob eam itatutum, aut introductum est: quia ut præclare Innocent. Papa, idem ipsum edocens, subiungit, *Quod pro remedio statutum fuit, constat primitus non fuisse. A iudicè est ordo legitimus, aliud quod usurpatio ad præsens fieri tempus impellit.* Et ut ait Dionysius Halicarnaseus: *Quicquid necessitas pro tempore, vel privatis, vel civitatibus affert, tantisper duret, donec cesset ea necessitas.*

29 Qua de re cum plura alia Vasquius, Molina, Klock, Cochier, & alij, quos novissimus Aschaffenburgius adducit, comminiscantur, contentus ero laudabilem huius rei consuetudinem Gallorum referre, quorum Reges, ut Cochier tradit, solemne iuramentum præstare solent, quo diserte cavent, se tributa ob necessitatem ingruentem imposita, remissuros, ut primum hanc cessare compertum fuerit. Quod Philippum Longum, Philippum Valesium; Henricum IV. & alios, re ipsa confirmasse, iidem Auctores testantur, licèt hoc ita malè a pluribus observari soleat, nunquam quod semel assumerunt, remittentibus, ut benè ex Alcibiade Marquez dicere potuerit, eos speluncis leonum similes esse, alludens ad illud Horatij:

Olim quod vulpes agrotò cautà leonì.

Respondit, referam, quia me vestigia terrent,

Omnia in adversum spectantia, nulla retrorsum.

30 Et extat notabilis Novella Tiberij II. Imperatoris, qua suis Populis futurorum tributorum relevationem, & præteritorum indulgentiam pro quarta parte concedens, ad hoc se in memoriam & honorem Passionis, ac Resurrectionis Dominicæ, & exemplum Ægyptiacæ servitutis, motum fuisse rescribit, & ex iustitia, & benignitate: *Quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam recurrit, & debitorum incommoitate egentes subditos liberat.* Vnde ibidem benè Interpretes adnotant, hanc, de qua loquimur, relevationem Tributorum, ex Principum iustitia procedere, & vel hac deficiente, ex sola Benignitate, sive Philantrophia, hoc est, subditorum amore, ad illorum moderationem suaderi debere, ne nimium gravati deficiant. Nam ut vetus Monostichum monet,

Reges boni minuunt tributa, augent mali.

(***)

Iustin. in l. unic. in princ. C. de cauc. toll.

Tiraq. de ces. caus. 1. p. n. 184.

Innoc PP. in cap. quod pro rone dio 1. q. 7.

Dion. Halicar. li. 8

Vasq. de Mèchac. de succ. prog. in præf. n. 68 Molin. tom. 3 disput. 68.

Kloc. Cochier & alij apud Ate. ff. de arar. pag. 208. & 823. Cabrer. de metu lib. 2. c. 23. n. 30

Cochier in Thef. pol. lib. 2. c. 10. fol. 95. Ate. ff. ubi sup. & iterum pag. 586

Marq. lib. 1. c. 30. pag. 105.

Horat. li. 1. epig. 1.

Tib. Imp. Novell. 163 de relevat. trib.

Cuiac. Joachim. & Matth. Steph. in d. Novell.

In Principes insueta Tributa imponentes.

EMBLEMA LXXXIII.

*Crudelis Princeps, Sceptrum curtendis in umbram
Arberis? Et nummos cur Tibi solvit inops?
An iuvat, umbra fugax solvat nunc ista tributum?
Cum sit at ipsa nihil, quid dabit? Ecce nihil.
Vincit Avaritia imperium; quod si fugit umbra,
Non fugit, Imperij si sit Avara manus.*

COMMENTARIUS.

Plin. In Paneg. ad
Trajan.

VI moderatum in Tributis Principem cupimus, satis à multis, & præsertim gravibus, & insolitis, abstinere debere manifestamus. Sed quoniam, ut habet in suo Panegyrico Plinius, nunciam Principibus defuerunt, qui fronte gravi, & tristi si percilio, utilitatibus Fiscii contumaciter adsint, & omnia subditorum bona ipsis subiacere susurrent, eò miseros subditos adigentes, ut novis, ijsque gravissimis indictionibus oppressi, veteres se persolvere posse desperent, & ad vetera tributa deficient, non videbor oleum & operâ perdere, si in prava hac doctrina convincenda, & compescenda, & improba eiusmodi hominum face, aut verius face, à Palatijs eliminanda, aliquantisper immerer.

Cerrò enim certius est, eos qui hoc audent, vel audiunt, non tam

Christianum sæculum sapere, quam illud Domitiani, de quo idem Plinius subiungit, exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum, immensa possessione circumvenisse, & unius oculis flumina, fontes, maria defervisse, nihilque esse, quod non suum videret; atque adeò iam spoliarium civium, cruentarumque prædarum receptaculum effectum fuisse. Ita ut de eodem dicere potuerit Iuvenalis,

*Quicquid conspicuum pulchrumque ex aequore toto
Res fisci est, ubicunque natat.*

Iuven. satyr. 4.

3 Bonis quippè, Christianisque Principibus, magis preces, quam prædæ subditorum placere debet, & ut D. Chrysothomus monuit, *Ob ulorum magis, quam ob proprias dolere calamitates*. Secumque semper illud Senecæ reputare: *Nullum ornamentum Principis jussu dignius, pulchriusque esse, quam illa corona ob cives servatos*. Scireque (ut cum Cassiodoro loquar) se pro remedio datos esse cunctorum, proprium gaudium ducere subditorum quietem, ornatum, illorum securitatem, tuave lucrum, si nesciant incommodum, & hoc verè gratanter accipere, cum eos gaudia habere præsentent. Regisque nostri Alfonsi X. oraculum, non minùs istis, cordi defigere, *Debeo trofi guardar mas la pro comunal de su pueblo, que la suya misma*.

D. Chrysoth. epist. 23. ad Roman.

Senec. lib. 1. de Cleni. cap. 26.

Cassiod. li 6. epist. 24. lib. 10. epist. 27. & alibi passim.

L. 9. tit. 1. par. 2.

4 Et longè à se Commodianos istos amandare, qui illud purius splendidiusque credunt aurum, *Quod* (ut ait Pacatus) *deserunt dolentes, quod hominum lacryma, non annuum aquæ abluerint*; etenim si capite plectitur, qui Principis Monetam vitiaverit, quanto dignior est eo supplicio, qui Principis ingenium in re adeò gravi feræque corrupit.

Pacat. in Paneg. ad Theod.

5 Illa namque sententia, quæ temere, & per palpum, in contrarium obici solet, ex quadam Imperatoris Iustiniani constitutione desumpta: *Quod omnia Principis esse intelligantur*, inter plures alias expositiones, quas eidem Pinelus, Covarruvias, Sarinentus, Antonius Rescius, & alij passim Auctores assignant, illam, ab Accursio ibidem traditâ, verissimam recipit, ut quod ad Protectionem, vel Iurisdictionem attinet, accipi debeat; nam in reliquo, non dedignantur Pij. Modestique Principes, iura sua communia sibi esse cum privatis, & unumquæque verum, & proprium rerum legitimè acquiratarum dominum, liberumque moderatorem haberi.

L. benè à Zenone, C. de quod. præscript.

Pinel. in rubr. de restit. 1. p. c. 2. n. 25. Covar. 3. var. c. 6. n. 8. Rescius. 1. mem. c. 3. n. 8. Sarm. 1. lect. c. 20. n. 8. & alij ap. Alfan. coll. 4. & Alcaff. ord. 5. 4. Castill. 2. contr. cap. 28.

L. in re mandata, C. mand. l. in traditione D. de pact. c. u. simil.

Arist. 5. pol. c. 11.

6 Quæ traditio pro se habet Aristotelem, qui huc omnia Principi reducenda esse, prudentissimè docuit, ut ijs, qui sub Imperio sunt, non Tyrannum, sed Patrem familias, aut Regem agere videatur, & Reipublicam, non quasi Dominus, sed quasi procurator, & præfectus administret, moderatèque vivat, nec quod nimium est sectetur.

Senec. lib. 7. de benefic. c. 5. & 6. Cuiac. lib. 15. observ. cap. 30.

7 Sed apertius adhuc eidem favet Seneca, meritò à Cuiacio laudatus, dum dixit: *Sub optimo Rege, omnia Rex Imperio possidet, singuli dominio. Nam cum Regio more cuncta conscientia possideat, singularum autem rerum in unumquemque proprietates sit sparsa, & accipere munus, & debere, & emere, & conducere potest. Caesar omnia habet, fiscus eius privata tantum, ac sua. Et universa in Imperio eius sunt, in patrimonio propria.*

Quid

Quid eius sit, quid non sit, sine diminutione Imperij queritur: namque quod tanquam alienum abiudicatur, aliter illius est, &c.

Gunther. in Lygar. lib. 3.

Quo etiam tendens Guntherus, Fridericum Aeneobarbum Imperatorem sic loquentem inducit:

*In vigilent opibus cupidi, mihi sola potestas
Sufficit, & cunctis dare iura potentia terris.
Quicquid habet locuples, quicquid custodit avarus,
Quicquid in occultis abscondit terra cavernis,
Iure quidem nostrum est, populo concedimus usum,
Rege figuratam, Regis patet esse Monetam,
Caesaris & domino, sub Caesare fulget imago.*

Tertull. in lib. de idololatr. cap. 25.

D. Gregor. lib. 1. Reg. c. 10 in exp. 4.

Vvarem. in tract. de Feder. lib. 1. ex cap. 1.

Deuter. 17. 14.

Ego 1. to. lib. 3. c. 8 n. 22. & seqq. & sup. Embl. 22.

Claud. in 4. Conf. Honor.

Plin lib. 12. cap.

Cuiac. lib. 10. obf. c. 7. Pet. Greg. lib.

22. syntagm. c. 12. & de Rep. lib. 3. c.

4. & 5. & lib. 6. c. 13. n. 8. Heigius 2.

par. q. 40. n. 155. Clapm. de arcant.

c. 24. Eremberg. de sub. Reg. pag.

61. Acaff. de rar. ord. 17. 826. &

886. Cabrerus de metu lib. 2. c. 23.

Cromerus de reb. Polon. lib. 23.

Erasm. in Adag. Homo Billa, pag.

712. Spart. in Pescen. Nig.

D. Chrysoft.

Dio & Xiph. & Suet. in Vesp.

Erasm. in Adag. pag. 79.

Et ante eum Tertullianus, illam adulatorum ferocium, Caesarem omnium dominum appellantium, sic eludit, *Quid erit Dei, si omnia sunt Caesaris?* & D. Gregorius Regis descriptionem enarrans, quae in Sacra Pagina legitur, ei quae plenum ius in personas, & bona subditorum tribuere videtur, non ad historiam praecipit inquit (ut male nuper malus quidam Auctor probare contendit) sed ut ostendatur, quid acturi sint Reges reprobi, quid vitaturi sint boni, de quibus ex adverso in Deuteronomio plena extat narratio, ut Ego etiam pluribus relatis alio loco differui.

Nunc eosdem Reges, ut ab immoderatis & insuetis tributis abstineant, Honorij Patrem imitandum proponens, qui apud Claudianum filium hortatur,

Impia continui cessent augmenta tributi.

Et idem ipsum praesenti Emblemate admonens, ex Romanorum aliorumque exemplo, ac pictura desumpto, qui, ut post Plinium, Cuiacius, Petrus Gregorius, & alij Auctores dolenter enarrant, eò avaritiae sive crudelitatis processerunt; ut ordinarijs praestationibus non contenti, pro arborum umbra, pro aëre, pro fumo à suis subditis vestigal exegerint; cum tamen nihil in rebus humanis inanius fumo ac umbra reperitur, quae esse tantum videntur, cum nihil sint. Quare Eschillus, & Pindarus apud Erasnum, hominis vanitatem, sive inanitatē exaggerare volentes, umbram, & quidem fumi, esse dixerunt. Et tyrannica illa vox Pescenij Nigri ab Spartiano damnatur: *Vos terras vestras leviri censitione vultis, Ego vero etiam aërem vestrum censere vellem.* Et D. Chrysoftomus eandem plagam suo saeculo taxans: *Vt pecunias (inquit) congeramus, elementa liberè vendimus, via vestigales sunt, aer venalis est, Decumani Portitores orbem tenent.*

Sed neque ex fumo solum, verum & ex fimo sive stercore, ab alijs tributum exactum legimus, & notum est Vespasiani urinarium vestigal apud Dionem, & Xiphilinum. Qui etiam de stipibus, quas mendicci corrogabant, partem habere voluit, & Adagio locum fecit: *Lucri bonus est odor ex re: qualibet;* ut latius in eius explicatione tradit Erasmus. Quinimò pro natis, pro denatis, pro baptisterijs, pro coniugijs, aut divortijs, pro canibus, pro mulis, pro caudis iumentorum, pro le-

nomibus, pro prostribus, pro barba, & coma prolixiori linenda (quod ad eas, quas hodie, heu, videmus, & vocamus *Guedejas*, aptari potest) pro faucibus, pro comœdijs, alijsque ludis publicis, pro funambulis, pro litibus, pro tegulis, pro lateribus, pro singulis focus, aut fenestris, pro sugrundijs, & proiectis, pro arborum ramis in cœlum exurgentibus, vel in Regias vias propendētibus, & pro alijs similibus rebus, quæ vix mente concipi, nedum verbis exprimi possunt, à varijs Occidētis, & Orientis Imperatoribus tributa imperata reperiuntur, ultra ea, quæ iam in ordinariam præstationem transierunt. Inter quæ & illud sigillatæ Papyri, quod nuper à Batavis renovatū, ut Beyerlinchius observat, ad Hispaniam nostram migravit, & olim Græcis etiam cognitum, ut Afcassus tradit, Chartaticum dicebatur.

Beyerl. in Theatr. verb. *Vedigal*, pag. 15. Afcass. de arar. pag. 18. Eras. in hoc Adag. pag. 77 & 78.

12 Quò respiciēs Erasmus, vetus illud Adagiū illustrans, *A morte Tributum exigere*, quo notabantur, qui per fas, nefasque divitias undecūque congerere satagunt, solita sua dicendi libertate usus: *Nunc eò pressisse* (inquit) *habendi rabiem, ut nihil sit usquam in rerum natura, neque sacrum, neque prophanū, unde non aliquid scœnoris extundatur*. Et statim variorum tributorum, exactionumque, & exactorū species, ac damna commemorat. Quæ, & dolentius adhuc Mafsiliensis Episcopus Salvianus integro Commētario persequitur, & Romanorū Rempubicā, vel iam mortuā, vel certè ultimum agere spiritum, tributorumque vinculis, quasi prædonū manibus, strangulari, pauperesque necari, collachrymatur. Quod etiam suo tempore ingemuit Boëtius, sic inquit: *Provincialium fortunas publicis vœtigalibus pessundari, non aliter quàm qui patiebantur indolui*. Vbi benè Ioan. Bernartius in notis, advertit, non tam Boëtium ob tributorum impositionem stomachari, quæ scite debuit ad Reipublicæ quietem & utamen, ut iā dixi, omninò requiri, sed solūm provincialiū fortunas publicis & insolitis vœtigalibus pessundari, meritòque odio haberi debere, *Homines cū senis manibus, genere Geryonæio*, qui ut Comicus iocatur, rem auferunt cum pulvisculo.

Salvian. de provid. Dei, lib. 4. per tot.

Boët. lib. 1. prof. 4.

L. illicitas, D. de off. Præs. tot. tit. C. vœtig. nov. i. n. non posse, Ego latè 2. tom. lib. 1. cap. 1 ex n. 21.

13 Qua de causa nihil magis in iure cautum videmus, quàm ut novæ & illicitæ, gravesque præstationes, & exactiones prohibeantur, ac reprimantur, ut alibi fusiùs ostēdo. Et severissimè, simulque sanctissimè, Romani Pontifices, inter atrocissimos casus Sedi Apostolicæ reservatos, illud semper numerandum, putarunt, cum Domini Christiani, populorum sibi subditorum cervices, vel novis pensionum oneribus premunt, vel auctioribus cumulant. Semperque Pij quilibet cordati que Principes, Imperatoris Iustiniani documentum sequentes: *Illa agere, & querere debent, quæ utilitatem suis subiectis introducendo, omni eos onere liberent, & omni damno extrinsecus illato, citra publicum censum, & iustam legitimamque collationem*.

Bulla Cœn. Dom. ann. 1568. cap. 4. Sylvest. verb. *Gabella*, Navar. in Manual. c. 27. n. 58.

Auth. ut iud. sine quoq. suffr. in princip. l. unic. C. ne oper. acoll. lib. 10. Ego latè d. lib. 1. cap. 18. ez n. 70.

14 Certè enim, ut Casiodorus addit, *Servientium imminutio est, novarum illationum accessio, quantumque pars nova proficit, tantum se vetus fermitate subducit*. Cui similis Symmachus eandem attentionem Constantio Imperatori consuluit, eam reddens rationem, *Quod si exigantur insolita, consueti forsè cessabunt*. Et Divus Gregorius: *Auditu intolerandū appellat*, duplicium tributorum exactionē, quàm

Casiod. li. 4. cp. 38 Symmac. lib. 10. epist.

D. Greg. lib. 9. Regum cap. 1.

Plutarch. in Ant.

Erasin. de Reg. in-
fuit.Tertul. in Apolog.
lib. 2. cap. 13.Ribaden. in Princ.
Christ. lib. 2. c. 10.
Marq. in gub. Chr.
lib. 1. pag. 204.Bodin. de Repub.
lib. 6. c. 2. Polidor.
Virg. in hist. Angl.
Pet. Gregor. lib. 2.
synt. c. 3. Theat. vi-
tæ hum. verb. *Tri-
butum*, pag. 214.L. 6. tit. 7. lib. 6. Re-
cop. Corset. de po-
rest. Reg. q. 49. n. 3
Marq. ubi sup. &
cap. 16. pag. 83. &
seqq. Bobad. lib. 1.
c. 5. n. 3. qui alios
adducit, Cabrerus
de met. d. c. 23. n.
49. plenius ceteris
Larrea alleg. Fisc.
1. p. alleg. 59. ex n.
10. Ascaff. de arar.
pag. 542.Barclai. in Argen.
lib. 4. Ponti. Lips.
Navarret. Diana,
& alij ap. Cabrer.
sup. n. 49. pag. 361
Theatr. vitæ hum.
verb. *Tributum*,
pag. 214.

exigenti Antonio, liberè Hybicum respondisse, tradit Plutarchus: *Si vis duas collectas, da duas messes.* Nec minori libertate, quàm veritate, Erasmus, de instituendis Regibus agens, sic habet: *Qui suos tantùm curant, quatenus expedit proprijs commoditatibus, ò non alio loco cives suos habent, quàm vulgus hominum equos, & asinos: nã hos quoque curant illi, sed omnem curationem suis, non illorum usibus metiuntur. Ceterùm, qui rapacitate deglubunt populum, aut crudelitate laniant, aut per ambitionem suam periculis omnibus obiciunt, peiore loco cives habent liberos, quàm vulgus emta iumenta, aut lanista sua mancipia.* Quod, ubi civium capita censebantur, captivitatibus genus quoddã sapere, graviter Tertullianus his verbis ostendit: *Sed enim agri tributo onusti, viliores hominum capita stipendio censa ignobiliora: nam hæc sunt nota captivitatis.*

Et hoc agnoscēs D. Ludovicus, verè inter Reges Gallos Christianissimi appellatione dignus, testamento suo Philippū hæredem, ac filiū rectè hæc in verba monuisse, ultra illius Regni Scriptores, Ribadeneira noster, & Marquez enarrat: *Fili mi, ante omnia in eam curam incūbe, ut Deum cultu & amore prosequaris: Animosis pio & humano erga nēdicos, & arumnosos homines, illisque pro viribus opē feras: iustas tui Regni leges observes, ne subditis tuis tributa imperes, aut imponas onera, nisi necessitas urgeat, te quæ manifesta utilitas Regni compellat, id quæ nõ ultrò, sed gravi de causa facias, si secus faxis, non Rex, sed Tyrannus habebis.*

Indeq̃ (pluribus alijs, quæ in rem hanc adduci possent, ad plures alios, qui de ea ex professo agunt, remissis) apud omnes iã ferè nationes invaluit, ne nova gravioraq̃ Tributa, nisi ex totius Regni cōsensu comitaliter congregati, a Regibus imponantur, ut de Gallis, Anglis, Germanis, Belgis, & alijs, Bodinus, & alij Auctores scribunt, & in nostra Hispania iam diu moris fuisse lex Regia testatur, circa cuius illustrationem & praxim, multa Marquez, Bobadilla, D. Ioannes de Larrea, & alij congegesserunt. Quod licet an expediens sit? in quæstionem vocet, & difertè ad partes disputet Ioan. Barclaius, suisq̃ Argentinis, & Polarchi fabulis, sive ludis, plura seria commiscens, adulatoriè in Regiam inclinet, quasi Solum repugnet, ei soli liberum in hoc arbitrium non dari, & imperij nervos, id est ærarium, in potestate populi esse, cum bellorum causæ, & momenta, in quæ diriguntur, à Regia tantùm dependeant, & sæpè huiusmodi convocationes, & comperendinationes pati non possint. Certius tamen & securius est, Populorū quoque assensum requirere, qui nunquam solet Regibus iusta petentibus denegari, & requisitus, eosdem populos ad quærenda & eroganda nova vectigalia promptiores reddit, securioresq̃, Regium animum non in privatum luxum, aut commodum, sed in communem omnium utilitatem intendere. Alioquin (ut vel ipse Barclaius considerat) quis diuturnam, & publicam pacem speret, si quæ Rex adimit civibus, facit sua, quæ relinquit, adhuc habet cum illis communia? vel quid hoste victore acerbius expectare populi possent, si in explebilem aliquorum Regum voraginem, pro ipsorum solo arbitrio explere cogantur, qui Erisichonis famem habentes, semper vacui, erectisq̃ in nova, ac futura tributa votis, egere se dicunt.

Et hoc nimirum est, quod queritur Calsiodorus, Tributa sapè sub colore alicuius publicæ utilitatis, aut necessitatis Indici, cum tamè nulla exinde infurgat promissa constructio, addens, *Nimis enim absurdum est, spondere munitiones, & dare populis execrabiles vastitates.*

Calsiod. li. 9. ep. 14

20 Pro qua sententia, omisis alijs, quæ Nostri Marquez, Bobadilla, Mendoça, Larrea, & Saavedra laxiori calamo tradunt, advocare quoque ad partes possumus clarissimum, & morum Regionum, & Nationum omnium expertissimum Historicum Philippum Cominaxum, à Mariana laudatum, qui ferò docet, *Principes ius nullum habere onus aliquod imponendi in vico populo.* Caroli VIII. Galliarum Regis, cui ipse à seceris infervijt, hac in parte excessum reprehendens, & subdens, se legisse exemplar testamenti Mahometi, eadem tempestate Turcarum Imperatoris potentissimi, & prudentissimi: *In quo, inter alia, dolcebat ei plurimum, quod extra ordinem suis provincijs imperasset pecuniam.*

Bobadill. ubi sup.
Marquez lib. 1. c. 16 & 29. Mēdoç. in lib. 1. Reg. c. 17. v. 4. Larrea ubi supra, Saaved. in Id. Polit. pag. 508.

21 Et quidem, cum ubi de indicendis novis vectigalibus agitur, non solum eorum quantitas, sed qualitas, atque æqualitas, & exactionis facilitas inspicere debeat, quia ut Calsiodorus ait: *Idonei damna vix sentiunt, tenues autè levi dispendio vulnerantur: quando vel medicri iniuria totum videtur amittere, qui exiguum cognoscitur possidere.* Melius hæc omnia per plures Regni Proceres, aut Syndicos, quàm per solos Principis irruantur, & quid admitti, quid reiici debeat, maturiori iudicio deliberatur: ut his proximis annis in Salaria per singulas domos distributione, & nuper in toties tentata, semperque suspecta, & ampliata, super farinam pensitatione, contigisse videmus.

Cominaxus lib. 10. pag. mihi 657. Marian. de mut. mon. cap. 2.

22 Et nunc cum hæc litteris mando, in repellenda cuiusdam ex his, quos *Arbitrissas* dicimus, & ad suggerenda nova tributa profiliunt, propositione, legem rogari suadentis, qua ex omnium defunctorum hereditatibus, pro patrimonio viribus, Fisco Regio, necessariò, ad instar legatorum, quæ vocamus *Las mandas forçosas*, aliquid relinquere, vel præstari deberet. Ea ratione addita, quod hoc Tributi genus mortuis nihil detraxerit, vel noceret, nec superstites valde gravaret, quibus obveniens sibi in reliquo lucrum, & multoties imperatum, partis alterius detractio nem tolerabilem reddere poterat. Cuius Propositionis examen cum mihi ab Augustissimo pariterque Pijssimo Rege, ac Domino nostro mandatum fuisset, minime dignam esse consului, ut à tali tantaque Majestate probari, & executioni commendari deberet.

Calsiod. lib. 7. epistol. 14. in fin.

23 Nam etsi de alijs similibus statutis apud Turcas mentionem faciat Petr. Greg. Apud Perusiam, & Mantuam, aliasque urbes, Angelus, Cyriacus, Ascassus, & alij; & apud Batavos, Beyerlinck. addens, nihil non ab ipsis molitum, ut inusta sue rebellionis mole sustinere valeant: Nec longè ab eisdem abesse videatur illud, quod Augustus Cæsar à Iulio excogitatum dixit, & exhausto ærario Romanis indixit, lege illa lata, quæ *Iulia de viceesima* dicta fuit, quoniã de omnibus hereditatibus, & donationibus causa mortis, viceesima pars in ærarium deferri iuebatur, exceptis proximis cognatis, & pauperibus personis, ut ex Dione, & alijs latius Ant. August. & alij passim Scriptores recensent, & præcipuè Plin. Iun. qui de eadem latè in suo ad Trajan. Panegyric. agens, sic inquit: *His vigesi-*

Petr. Greg. 3. synt. c. 12. n. 7. Angel. in l. omnium, D. de usu fr. Cyriac. lib. 1. cõtrov. c. 94. n. 30. & c. 95. & seqq. Eyerl. in Thea. verb. *Vigesimal*, pag. 14. Bernit. de re dit. ærar. lib. 9. c. 1. & 2. Ascass. de ærar. pagin. 934.

Dio lib. 55. Anton. August. de legib. ex pag. 208. Cuiac. 5. obs. c. 16. & li. 9. c. 24. Pet. Greg. d. c. 12. n. 6. Lips. de adm. magnif. lib. 2. c. 4. & alij ap. Argellum de acq. poss. q. 1. art. 1.

ma reperta est, Tributum tolerabile, & facile, heredibus dumtaxat extraneis, domesticis grave, &c.

Altiat. lib. 3. dis-
punct. c. 6. vide-
tiam Rhodig. lib.
26. c. 14. in fin.

Aufon. Gall. in Pa-
neg. ad Trajan.

Hanc tamen legem; ob plures, quæ in eius executione, atque ex-
24
tione ingruiebant difficultates & crudelitates, valdè postea Nerva
Cocceus, Trajanus, Adrianus, Antoninus Philosophus, & alij Impe-
ratores reitinxerunt, & limitarunt, & tandem, si Altiato credimus, à
Gratiano Imperatore in totum abolita fuit. Certè enim hoc indica-
re videntur Aufonij verba, eidem Imperatori ob hanc remissionem
gratias agentis. Quæ quidem relatu mihi digna videntur, ut Pij quilibet
Reges ad finitias graviorum tributorum indulgentias excitentur,
si laudes similes mereri, & audire desiderant: *Neque verò (inquit) unū
aliquod bonum uno die præstas, sed indulgentias seculares per singula ho-
rarum momenta multiplicas. Vel illud unum cuiusmodi est, de condonatis
residuis tributorum? quod tu quidem cumulatâ bonitate fecisti. Quis un-
quam Imperatorum hoc provincijs suis, aut ubertore te indulgentia dedit,
aut certiore securitate propexis, aut prudentia consultiore munivit. Fe-
cerat & Trajanus olim, sed partibus retentis non habebat tantam obie-
ctationem concessi debiti portio, quâta suberat amaritudo servati. Et An-
toninus indulserat, sed Imperij non beneficijs successor invidit, quæ ex docu-
mentis tabulisque populi condonata repetivit. Tu argumenta omnia flagi-
tandi, publicitus arde re iussisti. Viaere in suis quæque foris omnes civita-
tes confligationem salubris incendiij, ardebant stipules fraudum veterum,
ardebant seminaria futurarum. Iam se cum pulvere favilla miscuerat, in
nubibus fumus involverat, & adhuc obnoxij in paginis cœrematis ductus
apicum, & festertiorum notas cum lubentia de ratione cernebant, quod
meminerant legi, legi p̄ss̄ verentes. Quid indulgentius te, quia potest esse
consultius? Quæ bona præstas, effis ne caduca sint: quæ mala admis, prof-
pisis ne possint esse recidiva, &c.*

Iustin. in l. ult. C.
de edicto D. Ha-
drian. tollend.

Bodin. lib. 6. de Ré-
pub. c. 2. per l. uni-
ca, C. de imp. lucr.
descript. lib. 10.

Sturm. ferm. 3. de
bell. Tur. ex fol.
147.
Lips. in notis ad
Paneg. Plinij.

Et siue hic, siue alius Imperator fuerit, qui huius legis omnimodâ
25
abrogationem, vel abolitionem induxerit, certè illud constat, tempo-
re Imperatoris Iustiniani, propter in numeras, quas pariebat litres, &
difficultates, ab aula penitus recessisse, sic enim ipse in quadam (ex
suis celebrioribus) sanctione præfatur: *Edicto D. Hadriani, quod sub
occasione vicissimæ partis hereditatis introductum est, cum multis am-
bigibus, & difficultatibus, & indiscretis narrationibus penitus quiescē-
te, quia & vicissimæ hereditatis ex nostra recessit Republica, &c.*

Hoc quæ apud omnes in confesso est, licet Ioannes Bodinus, cu-
26
iusdam legis auctoritate motus, existinet, vicissimariam illam; à no-
viõribus Imperatoribus, quamvis sub diversis nominibus renova-
ram, & Ioannes Sturmus tradat, non usquequaque illud tributi ge-
nus damnari debere. Quod expressius adhuc censer Iustus Lip-
sius Plinij locum supra adductum illustrans, sic inquit: *Tolerabi-
le, quid nē? Cum gaudio enim semper fructuque iunctum Et ubi largi-
ter, sævè impinatò acquirebas, quid acerbi aliquid detrabi? Mi-
bi sævè mirum, hodie, cum tam multa quæruatur, odiosa magis, fru-
ctiosa vinis, hoc tam promptum, & obvium usque adhuc negle-
ctum.*

27 Parum quidem animadvertentes, quantis litibus, & difficultatibus ſubiaceret, quamque, & morientibus, & ſuperſtitibus grave eſſet, ſub prætextu partis fiſco applicandæ, omnes ſuas facultates intercipi, ad diſiſionem, & calculum revocari, exactorum, hoc eſt, prædatorum iniurijs exponi, plurimiſque alij tricis, contentionibus, & diſcordijs, quas, ut alibi Papinianus ſcripſit, materia communionis, ne dum cum fiſco, verum & inter propinquos, & fratres excitare ſolet. Quæ quidem omnia efficiebant, ut non eſſet tanta in lucro delato voluptas, ſive oblectatio, quanta in parte, quæ ſubtrahebatur, amaritudo, ut Auſonius ſuprà relatus pupugiffe videtur.

28 Et apertius inſinuarunt Imp. Theodoſius, & Valentinianus, quatenus de alia ſimili lege tractantes, quæ ex Curialium bonis partem quarram à Curia percipi decernebat, ob prædictas, inquit, difficultates: *Ab hæredibus ſua quoque iura præcipitari, dum participibus reliſtarum opum nocere cupiunt, Naturale quippè vitium eſt negligi, quæ communiter poſſidetur, utque ſe nihil habere, qui non totum habeat, arbitretur. Denique ſuam quoque partem corrumpi patiatur, dum invidet aliena.* Et ſtatim aliam rationem ſubiiciunt, quæ pariter rei, de qua agimus convenit, quòd ſcilicèt, ſub hac occaſione, neceſſarium erat, ſecreta patrimoniorum, & ſuſpectum æs alienum pandere, quod etiã iure cavendum eſſe docemur: *Quid enim* (inquit) *tam durum, tamque inhumanum eſt, quàm publicatione, pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & invidia exponere divitias.*

29 Accedit his, bonis, iuſtiſque Principibus, ſemper eiufmodi leges exoſas fuiſſe, atque eſſe debere, quæ ex luſtuofis ſubditorum caſibus, aut morientium facultatibus lucrum ſectantur. Indeque Papiam etiam Popæam, & alias Caducarias, tandem ſublatas, ut latè Juſtinianus enarrat, & docto, terſoſque admodum commentario, què in lucè de eiſdem edere parat, proſequitur Dom. D. Franciſcus Ramos dei Manzano, noſtri temporis I. C. veteribus non inferior, & poſt Primariam in Salmanticenſi Licæo Iuris Civilis Anteceſſionem, & honorificas aliarum dignitatum inſulas, nuper pro meritis, communi omnium plaufu, ad Supremum Caſtellæ Senatuum evectus. Quo fit, ut à legibus abrogatis, & antiquatis, nec exemplum, nec argumentum ſumerè liceat, & ut huc aprè tranſferri poſſit. Iambus ille, qui monet:

Omſſa ne Rex revocet viſigalia.

30 Cui iuſtè Regnanti, illud ſolum compendium placere debet, quod ſimul & licitum & honeſtum, ac decorum videri poſſit, non autè alienis bonis, aut hæreditatibus invidere, quas, etiã ultro oblatas, Auguſtus, & Domitianus antequàm pravus eſſe inciperet, ab ignotis hominibus, maximè liberos habentibus, ut Suetonius refert, accipere reſuſarunt. Idemque de Adriano Imperatore memorat Spartianus; & de Elio Pertinace Iulius Capitolinus, profeſſum fuiſſe, inquiens: *Senulam hæreditatem, quæ aut adulatione alicuius delata eſſet, aut lite perplexa, ut legitimi hæredes, & ſucceſſores privarentur admiſſarū. Adidiſſeque, S. C. hæc verba: Sanctius eſt P. C. in opem Remp. obtinere, quàm ad divitarum cumulum per diſcrimina, atque dedecoris ſaſtigia pervenire.*

Papin. in l. cum pater 79. D. de leg. 2. Savaro ad Sicon. pag. 223. Tiraque. de primog. q. 4. n. 17. Bobad. in Polit. lib. 1. c. 1. n. 19.

L. 2. C. quando & quibus, lib. 10.

L. ult. C. de alim. pup. præſtand.

L. 1. C. de naufr. lib. 11.

L. unie. C. de caduc. tollend.

L. filius 11. D. de condit. inſt. l. nepos, de verb. ſign. cum alijs.

Suet. in Auguſto, c. ult. & in Domit. cap. 9.

Spartian. in Adriano.

Capitolin. in Pertin. cap. 7.

L. pen. D. de hæz. inf. §. fin. Instit. quib. mod. test. infirm.

Bodin. d. lib. 6. de Rep. c. 2.

L. Cùm ratio, D. de bon. dam. l. in suis, de liber. & posth. cum simil. cap. fin. 17. q. 4. Text. optimus, & omninò videndus in l. unica, C. de impon. lucrat. descript. lib. 10.

L. 1. C. de sacrof. Eccles. l. verbis legis, D. de verb. signif. l. 3. D. de test.

Suet. in Calig. c. 38 N. Betsius de pact. fam. c. ult. fol. 732

Cicer. Phil. 2.

L. qui duos, §. ult. D. de man. test. cū alijs, apud Tiraq. de const. 3. p. lim. 2. n. 12. Altiat. 2. parerg. c. 44. & Cost. 1. select. c. 14.

Erasm. in his Adagijs pag. 77. & 738

Guth. in tract. de iure maritum, per tot. præcipuè lib. 2. cap. 4.

Ad quam orationem respicientes Paulus I. C. & Iustinianus Imperator, contrarium facere invidiosum esse inquit, & contra bonorum Principum sectam, qui licet legibus soluti sint, tamen legibus vivunt. Quibus in locis Dionys. Gothofredus, post Baldum, notavit: *Plura privatis permitti, quam Principi. Principem, magis quam alium, abstinere debere ab illicitis, & illa verba aureis litteris scribenda.* Et Ioannes Bodinus, ex eisdem intelligi, inquit: *Principum non esse, quibus dignitas maximè cara esse debet, ab omnibus omnia legata capere.*

Valeat ergo, qui coacta, etiã liberis & domesticis hæredibus existentibus, sancienda, atque introducenda suadet, quibus Parètes omnia ex voto parant, & in quibus continuatio dominij, ut civilia iura testantur, eò rem perducit, ut nulla videatur hæreditas fuisse, & magis debiti solutio, quam muneris oblatio comprobatur.

Valeat iterum, qui in testamentis, quorum dispositiones omni iure liberæ esse iubentur, coactionem relinquendorum Principi legatorum, inducere tentat, & Catholicum Regem similem deestando Caligulæ facere, qui, ut tradit Suetonius, eorum testamenta rescindebat, nullavè esse dicebat, qui sibi in eis aliquod legatum non reliquissent; aut Marco Antonio, quem Cicero graviter de eodem iussu, ac metu provincialibus illato, apud Populi Romani Senatam accusat.

Nec præstat, quòd hic suggestor, quasi Moniti sui basim, aut fundamentum adducit, hoc nimirum tributi genus centeri non posse: *Pues carga en los muertos, i a luvia à los vivos.* Nam qui moriens hæc legata relinquere cogitur, adhuc vivus est, cum etiam ultimus ille articulus moriendi, vitæ potius, quam mortu a Iuris Consulibus tribuatur, & nihil fore, cum huic oneri se tunc subiectum agnoverit, ingratus duriusvè ei contingere poterit. Hæres quoque, qui ad solvendum adigitur, vivus est, & quàm amarè hanc præstationem subeat, supra retulimus.

Vt omittam absurdum esse, sub eo colore levia tributa dicere, aut reputare, quòd à Mortuis exigantur, cum imò ad eorum duritiem, & crudelitatem exaggerandam, vel in Adagiũ transferit, *A mortuo Tributum exigere, sive A defunctis, ve Ægal au ferre.* Quod Erasmus ibidem, illi cognatum esse inquit, quod *Farinas à statuis quoque possere,* mandabat, & utrumque in Tyrannos dirigi, qui ne mortuis quidem parcebant, quorum magnam fuisse apud veteres Religionem, & immunitatem, apud omnes constat, & latè Iacobus Gutherus profequitur. Ex quibus, & alijs rationibus, quas brevitati consulens silentio prætereo, dicta Propositio huius novi Tributi à Potentissimo

Rege nostro admissa non fuit. Idem mecum, uno ore,
Regio iustitiæ Seratu censente.

(***)

In Cruceles Exactores,

EMBLEMA LXXXIV.

*Pestifer ut pueris venas populetur, acutam
Caudam, blanditus, mittit in ora Draco.
Mammillam reputans, lentè deluditur infans,
Et tacitum blandè cernitur ire virus.
Dulcia Rex, animos demulcens, munera poscat;
Displicet exactor: grata tributa placent.*

COMMENTARIUS.

GLORIOSIS quidem Regibus, quales Nostros optamus, gratiosiora debent esse præconia, quàm Tributa, ut præclare Cassiodorus admonuit: *Quia stipendium, & Tyrannis impenditur, laudis autem prædicatione, non nisi bonis Principibus indulgetur.* Vnde non solum in illis imponendis, & moderandis, ea circumspectione, & temperatione uti debent, quam in superioribus insinuavimus, verum & in omnino necessarijs, & iustè indictis, à subditis exigendis, qua maiori possint cura, & studio procedere.

Cassiod. lib. 9.
epist. 25.

Certum quippè est, tributa alioqui per se gravia, Exactorum pluralitate, & immanitate graviora reddi, miseramque plebem exinanire, & sæpè ad desperationem inducere, ac proinde fortè in Sacra lingua Tributum *Mas* appellatur, à verbo *Mabas*, quod, ut docent,

S. Alreus ferm. 10.
in Isai.

qui eam callent, liquefactum quem esse designant. Exugit enim tributum, & liquefacit tributarios, & non solum pellem, verum & sanguinem extrahit, ut S. Alreus præsentit, explicans illud Isaia: *Tunc Luna convertetur in sanguinem*, sic inquit: *Tunc Luna convertetur in sanguinem, quando manus Principum plena fuerint exactionibus, & veftigalibus, populo quasi præda abutentes.*

Mich. cap. 7.

Cui ad stipulatur illud Micheæ: *Malum manuum suarum dicunt boni Princeps postulat, & Iudex in reddendo est, & Magnus loquutus est desiderium anime sue, & conturbaverunt eam.* Et apertius, in igne dictum, ac miraculum B. Francisci de Paula, novi, parentum nostrorum memoria, Thaumaturgi, quod vitæ eius Auctores recensent. Is enim, cum Neapolim veniens, honorificè à Ludovico XI. Galliarum Rege susceptus esset, ab eodem rogatus fuit, ut permitteret construi in civitate sua Monasterium Ordinis sui. Cui respondit Sanctus: *Melius esset, ut pro salute sua restitueres bona aliena, quam tam magnas faceres elemosinas.* Rex verba hæc ægrè & indignè accipiens, dixit: Et putas ne me possidere aliquid malè questum? Respondit Sanctus, & dixit, quòd per alienum intelligebat, impositiones, & tributa, gravesque tributorum exactiones, quibus populum opprimebat, quòd sanguinem ipsius fugebat, qui clamabant, & postulabant vindictam à Domino. Et cum iussisset sibi afferri aureum numum, illumque fregisset, statim ex eo multæ guttæ sanguinis processerunt. Rex tam celebre miraculum videns, emendationem promissit.

Chapetus, Gonnus,
Montoia, &
alij.

Delr. in Adag. sacr.
1. tom. Adag. 718.
pag. 310.

Accedit his Docti pariter, ac Religiosi Patris Martini Delrij subnotatio, qui in Sacra Pagina Tyranos aptè *Mafforetas*, id est *Emmentores* vocari docet, qui plus æquo mulgendo, & emungendo, etiam sanguinem subditorum eliciunt: verè hirudines, cutem non missuræ, ut alibi inquit Horatius, donec sanguine replentur; unde & hæc *Sanguisuga*, dici, vulgò (Plinio testante) cœperunt; & homines nimis cupidos denotare, ut Saa noster scriptum reliquit, sic exponens, quod de *Sanguisugis filiabus* in Proverbijs Salomon tradit, & inquit: *Sanguisuga sunt duæ filie, quæ semper clamant, da, da, prabe, prabe, offer, offer, nec unquam, eisi multa dederis, exsatiantur.*

Horat. in Arte Poetica.
Plin. lib. 8. cap. 10.

Saa in Prover. 30.
15.

Pacat. in Paneg. ad
Theodos.

Cuius Tyrannicæ inexplebilisque aviditatis, seu profundi maris, quod ingestas opes absorbeat, nullam meliorem descriptionem reperiri posse arbitror, ea, quam Latinus Pacatus Maximus Tyranni hac in parte crudelitatem recensens, his elegantissimis verbis designat, *Spes inter hæc nulla prædonis explendi, nec enim, ut natura fert, copiam facietas sequi batur: crescebat in dies habendi fames, & parandi rabiem, parta irritabant. Ut ægorum sitim potius accedit, ut ignis arentibus non obruitur, sed augetur: ita coactæ publicæ egestate divitiæ, aviditatem ieiunamentis acuebant. Stabat ipse purpuratus ad lanceas, & momenta ponderum nutusque trutinæ pallens, atque inbiens exigebat. Comportabantur interim spolia provinciarum, exuvia exulum, bona peremptorum. Hæc aurum matronarum manibus extractum, illic raptæ pupillorum cervicibus bullæ, isthuc dominorum cruore perffusum appendebatur argentum. Numerari ubique pecuniæ, fisci repleti, æra cumulari, vasa concidi: cui vis ut*

intuenti, non Imperatoris domicilium, sed latronis receptaculum videretur, &c. & nullas horum reliquias, nulla fragmenta, vel sero victa fastidio, illa communis vorago redimebat.

6 Eandem quoque, quam Nos curam, lata, & eleganti oratione suadere intendit, D. Gregorius Nazianzenus, in cuius notis bene, & valde ad rem, Elias Cretenis sic habet: *Tributa satis per se gravia, ne per avaritiam, & duritiam nostram graviora reddamus: neque mœroris pœnã ob infractum Dei præceptum nobis constitutum augeamus; vitam scilicet hominum, qui nobis genere, & natura sociati sunt, insatiabili nostra cupiditate calamitosam reddentes.*

Nazianz. orat. 9.

7 Cæsiodorus etiam, sub nomine Theodorici Regis, abusus, qui circa exactiones publicas in Hispania nostra fiebant, singillatim refert, summumque inter mortales crimen esse agnoscit, *Vitas hominum vaga presumptione populari, & levium occasione causarum, subire multos interitum, sicque mala pace, quasi ludo corruere, quanti dix potuissent cadere sub necessitate bellorum. Genusque evidentis esse præda, pro illius voluntate dare, qui ad suum commodum amplius festinat exigere. Nihilque tam nefarium, quam præsumtoribus licere, in ipsa etiam trutinæ qualitate peccare, ut quod est iustitiã propriè datam, hoc per fraudes noscatur esse corruptum.* Et rursus, Unversos Provinciales Iudices monens, ut tributarios ab exactorum venalitate, & iniurijs securos efficiant, sic habet: *In honorum est enim omne quod cogitur: nec offerentis habet gratiam, qui damnis suis perducitur ad tributum. Ille solus ager delectabilis est domino, in quo supervenire non timetur exactor: Absit à nostris temporibus detestabilis, & fugienda versutia. Possessor nihil aliud, nisi quod publico debetur exsolvat. Semper metuat intus præsumtio. Quid enim acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amissit? Manus commodum non queratis, quàm si nihil venitis. Illa tantùm sequenda sunt lucra, que potest lætus possessor offerre, & miles solenniter securus accipere. Et denique alijs*

Cæsiod. lib. 5. epist. 39.

Idem lib. 11. epist. 7

in locis, non minori prudentia, scriptum reliquit: *Tributa non debere à tristibus exigere, per quos Tributarios, ipsi Principes acquiserant, & sine querela suscipi debere onus impositum, quod longis temporibus constat esse portandum. Illumque verè censum Principum esse, quem lætus gratoque animo possessor exsolvit. Quod sumere potuit ex Pindaro, qui pariter: Illud lucrum gratissimum dixit, si quis ex volentis adibus ferat.*

Idem lib. 4. epist. 36. & lib. 1. ep. 15. & 16.

Pind. in Pythijs hymno.

8 Ad quam item Doctrinam indicandam, & suadendam, nostrum hoc Nos Emblemata dirigimus, pupum, ut vides, sive infantulum depingentes, quem simul serpens ambit, & lambit, & dum eius emungit sanguinem, caudam fugendam ipsius ori admovent, ut Plinius, & alij testantur. Sic virus pro viribus temperans, & crudeles morsus leniores efficiens. Ac velut Principes admonens, ut ubi tributis parcere nequeant, sic saltim subditorum substantiam exugant, ut, quibus fieri modis possit, minus illis incommodent, ac mutuatis ab Ovidio verbis precantes exaudiat,

Plin. & alij ap. Goneru lib. 5. de Angue.

Ovid. 5. Trist. eleg. 3.

*Quod petimus pœna est, nec enim miser esse recuso;
Sed precor ut possim tutior esse miser.*

Chilens. Episc. D. Gasp. Villaroel in lib. Iudic. c. 28. v. 29. pag. 628.

Cicer. lib. 5. ad Attic. ep. 16.

Ego 2. tom. lib. 1. c. 2. ex n. 48. & lib. 5. c. unico, Exod. 12. lob. 3. & 39. Isai. 3. & Luc. 12.

Brav^s de Reg. Var. lib. 3. fol. 35. Isai. 3. 12. & 15.

L. nemo, C. de exact. trib. lib. 10. ubi alia tradit no. ster Amaia, & Ægid. c. 20. ex n. 63.

D. Aug. ferm. 50. de tempore.

Puñte in Monarc. Hisp. lib. 2. cap. 29. pag. 291.

D. Chrysoft. hom. 31. in Matth.

Salvian. de provid. Dei, lib. 4. & 5.

Nam ut Chilensis Episcopus, eodem simili usus, scribit: *Infœlices ij admodum sunt, quibus negatur, mori dulciter, & perire suaviter.*

Quod sanè tunc demum consequi poterunt, cum sedulo curaverint, & nullum non lapidem moverint, ut in eisdem tributis exigendis omnes excessus fraudesque reprimantur, vexationes & concussiones vitentur, & reliqua damna caveantur, quæ durius graviusque, quam ipsa tributa vassallos exulcerant, & depauperant, & sæpè ad fugiendum, vel rebellandum inducunt; ut iam olim agnovit M. Tullius sic ad Atticum amicum scribens: *Provincia in perpetuum redduntur deserta, miseri homines, & efferati, ne dicam desperati, exhaustis facultatibus per nimias exactiones.*

Certum est quippè, & plurimis locis Divinarum, & humanarum literarum, quæ alibi congesti, testatum, nihil Exactorum, ac Publicanorum crudelitibus durius, fraudibus, & concussionibus impudentius, reperiri solere, qui, ut quidam ex nostris benè considerat, simul ac huic se ministerio præpositos vident, præde se præponi arbitrantur. Vnde gravis illa Domini apud Isaiam querela, *Populum meum exactores sui spoliaverunt, quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis? Vos enim depasisti vineam, & rapina pauperis in domo vestra.*

Et nobilis iuxta ac pia Imperatoris Constantini Pragmatica sanctio, qua necesse habuit, eorundem vexationes compescere, quoniam pro tributis exigendis, non solum carcere, sed plumbatis etiam verbis, ac ponderibus utebantur, alijsque supplicijs, quæ ab insolentia huiusmodi iratorum perversorum, & raptorum hominum procedebant: statuens, ut deinceps, qui solutionem indictorum Canonum detrectarèt, libera tantum custodia detineri, & in bonis exigi possent, signanterque hæc verba subiungens: *Qua facultate præbita, omnes fore credimus proniores ad solvenda ea, quæ ad nostri usum exercitus, pro communi salute poscuntur.*

Divus etiam Augustinus, suo tempore has crudelitates durare, & veluti legibus permitti sic docet, & dolet: *Publicanorum autem studia & exercitatio, impudentia, ac crudelitatis plena sunt: quasi nota illiberalis, turpis quedam mercatura, imò rapina lege seculari concessa.* Indeque eorum Telonia, sive *Aduanas, Portas Mortis*, dici posse Pontanus noster scripsit: *Porque alli perece la vida del passagero, con las molestias que recibe, i el Alma del Aduanero con las injusticias que haze.* Et D. Chrysostr. in easdem insolentias respiciens, & in excessivum iuxta, ac nocivum horum hominum numerum, qui his exactionibus præpositi erant, ab eisdem orbem teneri sic dixit: *Decumani & Portitores Orbem tenent.*

Quod nostris (heu) temporibus Hispania nostra satis indoluit, dum constitit sexaginta mille, & plures homines in tributorum exactionibus occupari, eorumque manibus spoliari, & strangulari se sensit, & à Pijssimo Rege nostro tanti mali remedium exposulavit. Cum Salviano identidem ingemiscens: *Rempublicam, vel iam mortuam, vel certè extremè agere spiritum, ea parte, quæ adhuc vivere videbatur, sub his*

tributorum vinculis, & de prædatoribus mori, ab eisdemque pauperes encari. Quid enim possunt aliud velle miseri, qui assiduum, in d. continuum exactio- num patiuntur excidium, domos suas deserunt, ne in ipsis torqueantur; exilia petunt, ne supplicia sustineant, ad hostes fugiunt, ut vim exactio- nis evadant. Et cum Petro Ravenate: Ministerialium siquidem tanta est multitudo, quanta est locustarum, ut istis recedentibus, alij succedant, quod ex parte fuerit devoratum, alij devorent exitialiter, & consumant, &c.

Raven. in quadam
epistola.

14 Et has extorsiones locum fecisse Adagio *Tributis potiora*, Eras- mus, post Suidam, & Zenodotum scribit; inde natum opinans, *Quod, qui Principum nomine tributum exigunt, ferè plus extorquet, quam par est: & Principes sic petunt, ut ab in vitis rapiant, ni dent, quod petitur.* Parum animadvertentes, quanto latiora & lætiora compendia conse- qui possent, si eadem à latus, & lætis (ut diximus) vassallis exposce- rent, ut Cassiodorus elegantissimè dixit, Tyberini urbis Romæ Por- titoris Formulam tradens, eumque, qualiter se cum mercatoribus il- luc adventantibus habere deberet, his verbis erudiens: *Eximia ergo res tibi committitur, si moderatè peragatur. Tu copiam facies, dum ingre- dientes iuste tractaveris. Avara manus portum claudit, meritò enim illa mercatores cuncti refugiunt, quæ sibi dispendiosa esse cognoscunt. Quapro- pter adversus ibi ventus est, immoderata præsumptio; nam placidum mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat. Vnusquisque pro solennitate cõ- monitus, offerat voluntarium munus; xenia sunt enim ista, non debita. A paucis accipit, qui nimium querit; & sibi ipsi mittit vitæ munera, qui moderatur oblata.*

Eras. in hoc Adag.
pag. 457.

Cassiod. lib. 7.
form. 9.

15 Et rursus, siliquatici præstationem indulgens, & hanc exactorum duritiam exhorrens, qui etiam à naufragis illam extorquere non desinunt: *Portus (inquiens) nostros navis veniens non pavecat, ut certum nautis possit esse refugium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quam solent nudare naufragia. Quia crudelitatis genus est, ultra naufragium velle deservire, & illos ad dispen- dia cogere, quibus probantur inopem vitæ immensa pericula celsiss.* Et in alia epistola sub Theodorici Regis nomine iubens, ut illicitæ quædã exactiones cessarent, quæ in Apulia; & Calabria contra negotiatores publicos fieri attentabantur, sic habet: *Nullius compendijs debeat inur iniustus: nec ad animum nostræ Pietatis perveniunt, quæ probitatis gra- tia deserantur. Respublica siquidem iure semper æquitatis augetur, & cū temperantia diligitur, velociter profutura succedunt. Quapropter benefi- cia nostra erga negotiatores, qui nostris titulis necessarij semprobantur, fasite custodiri, ne genus hominum, quod vivit lucris, ad necem possit per- venire dispendijs.*

Idem lib. 4. epist.
7. & 19.

Idem lib. 2. epist. 26.

16 Quæ loca Ego sæpè in supremo Indiarum Senatu, dum ibi Consi- liarij munere fungerer, pro suadendis levioribus à negotiantibus Indi- cis exactio- nibus, allegavi, non dubitans hoc pacto longè maius in- crementum Fisci viribus annis singulis accessurum; Indicosque hos p. sces, ut ille Evangelicus apud Matthæum, staterem in ore allaturos, mercèsque omnes, aurum, argentum, & facultates suas, absque ullo

Matth. 17. 26.

dolo, ac fraude in actis, live regeitis publicis professuros, quas quia se eviscerari sentiunt, abscondunt, & saepe (quod magis dolendum est) ad Nationes hosticas transferunt.

D. Chryf. de poen. Achab, s. Laurët. ap. Iuret. in Syni. li. 5. epist. 62. Amaia in d. l. nemo, n. 7. Bullëg. lib. 9. de Imp. c. 3. pag. 693.

D. Frac. Ramos in novis. anal. c. ad l. de precatio, ex pag. 31. Tacit. 13. Annal. ad finem. Barclai. in Argen. lib. 3.

Lipf. in not. ad Tacit. 1. Ann. litt. K. Amaia in Rubr. de exact. trib. n. fin. Villar. in lud. pag. 488. ubi Me allegat. L. omnes, C. de an. & trib. l. 1. & seqq. C. de exact. trib. l. 1. C. de dis. cuss. li. 10. Novel. Majorian. tit. 4. de indulg. reliq. Tiberij 61. de præsid. provinc. l. 5. & seqq. tit. 14. lib. 6. Recop. Pet. Greg. de Rep. lib. 3. c. 9. Contz. lib. 8. c. 7. n. 4. & alij ap. Me d. lib. 1. c. 20. per tot. & c. 18. ex n. 59. Bobad. d. li. 5. c. 5. ex n.

Tacit. 1. histor. Herod. lib. 9. Plut. in vitâ Temist. Ego d. c. 20. n. 52.

Et possem quidem plura de violentijs, & insolentijs Exactorum, & Publicanorum referre, nisi iam eos, easque vivis coloribus depinxisset. D. Chrysofom. & Laurentius Mediolanensis Episcopus, quorum verba, post Iurem, & Bullengerum, Amaia noster recenset, & novissimè Dom. Ioannes Franciscus Ramos del Manzano, Regij Fisci in Senatu Mediolanensi Patrois dignissimus, & Paternæ eruditionis imitator acerrimus. Tacitus quoque de Neronis temporibus loquens, satis illas expressit, dum dixit: *Temperandas planè Publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querela tolerata, novis acerbis atibus ad invidiam verterent.*

Et Ioannes Barclaius, postquam plura de Tributis, & Portorijs differuit, & qualiter eorum Redemptores vitari, & pauperes ab eorum exactione liberari deberent, tandem prudentissimè contulit: *Ne imi Quæstores exigendis à populo tributis præficiantur, nec ipsi prævatorum limina circumveant, nec missis libelloribus pignora capiant, & oppidanos divexent, sed ipsorum concivium hoc munus sit, qui ex suo corpore eligant, per quos ea pecunia cogatur, & sic humanius exacta, per singula oppida ad Prætorum suum, vel in Regium ararium feratur.*

Certum est enim, & rectè a Iusto Lipsio, Amaya, & Episcopi Chileni notatum, hoc munus quondam apud Romanos valdè nobile fuisse, nec nisi nobilibus, probis, ac probatis hominibus dari solitum. Quod quia sine delectu in infimæ conditionis homines postea pertransiit, non solum minus nobile, sed & invisum & exotum omnibus factum fuit, cum omnis Reipublicæ succus, qui ferè totus in tributa convertitur, per iniquas ipsorum exactiones, & depraedationes radicatus succidatur.

Quas etiam referunt, & summo studio optimi quique Imperatores, & gloriosi pariter, ac Catholici Hispaniæ nostræ Reges, plurimis in id legibus laus, competei curarunt, & Politici omnes, & Iudici Auctores singulis propè paginis execrantur, benevolentiam Darij, Cyri; Alexandri Magni, Tiberij, Perichis, & aliorum Principum ob hanc curam eximie laudantes, & ex adversò divinâ Manuelis Comneni, Basilisci, & aliorum punitionem referentes, qui per se, vel per suos in gravandis, vexandis, & deglubendis subditis excesserunt, illos, ut suos, ut expilent, habentes, & tanquam alienos, ut perdant, existimantes, ut sentè Othoneni Imperatorem de æmulo suo dixisse, Tacitus memorat: *Et subiectos nos habuit tanquam suos, & viles tanquam alienos.*

Neque enim interdum sufficit, quòd Rex revera, & ad iustam causam, tributis indigeat, nisi & subditi in ea sorte & statu se habeant, ut ad illa exsolvenda sufficiant. Quod Andronicos Temistocli respondisse, Herodorus & Plutarchus scribunt. Nam cum hic ab eis ingenrem auri quantitatem exposceret, diceretque ad eam exigendam, duos de deos secum afferre, nempe suasionem, & violentiam. Respon-

derunt, se quoque duos summos Deos in sui favorem habere, qui illos defenderent, nimirum summam paupertatem, & summam ei obtemperandi impossibilitatem.

- 22 Et de Tryzo tyranno narrat *Ælianus*, quòd cum suos, varijs oneribus prægravatos, nec loqui, nec mutire permitteret, tandem in lachrymas proruperunt, quas etiam cum cohibere tentaret, & oculis à natura tributam libertatem eripere, tandem ab eisdem, ex lachrymis in iram accensis, discerptus fuit. Misericors enim, ut benè dixit *Ovidius*,

Ælian. lib. 14. c. 22

----- *Est quædam flere voluptas,
Expletur lachrymis, egeritur que dolor.*

Ovid. 4. Trist.

- 23 Cui consonans *Latinus Pacatus*, & similem crudelitatem *Maximi*, alterius Tyranni, recensens, sic ait: *Serenos ergo natus mentibus vultus induebamus, & ad illorum vices, qui degustato Sarcorum granum succo, feruntur in morte ridere, imitabamur læta merentes. Est aliquod calamitatum delinimentum, dedisse lachrymas malis, & pectus laxasse suspensis, & nulla maior est pœna, quam esse miserum, nec videri, &c.*

Pacat. in Panegy. ad Theodos.

- 24 Quamvis *Dionysius Senior*, magis risum, quam lachrymas populi timuisse hac in parte videatur. De eo quippe narrat *Plutarchus*, à *Syracusanis* pecunias exegisse: deinde cum videre illos lamentantes, obsecrantes, ac negantes se habere quod darent, indixisse alteram exactionem, idque iterum, ac tertio fecisse. At postquam maiorem summam imperasset, audivit illos in foro ambulantes ridere, & scommata in Regem iacere, iussit præfectos ab exigendo quiescere. Iam enim, inquires, nihil habent, cum nos contempunt.

Plut. in Apophth.

- 25 Caveant igitur Principes, ne dum nimium emungunt fortiter, sanguinem eliciant, ut scito *Hebreorum* circumfertur adagio, & vel monente *Seneca* discant, ægram vitam non sustinere, cum liceat innoxium, atque ob hoc securum, salutare potentia ius, lætis omnibus, tractare. Errat enim, si quis existimat tutum esse ibi Regem, ubi nihil à Rege tutum est. Securitas securitate mutua paciscenæ est. Et recta imperandi disciplina est, ut *Cassiodorus* ait: *Amare quod multis expedit. Quoniam Respublica multum soliditatis accipit, si Tributorum facultas illeß. confiterit; qua dum iusto redeunte censu reficitur, status sui firmissimo iobore continetur.*

Erasm. in Adag. pag 510.

Senec lib 1. de Clem. cap. 19.

Cassiod. lib. 9 ep. 9. & lib. 12. ep. 16.

- 26 Vnde signanter *Erasmus* inter varias illius Adagij expositiones, quod *Dimidium plus toto* esse docet, in Reges quoque applicari posse tradit, qui si iuste & prudenter regnare desiderant, scire debent, dimidium totius sibi satis esse, totum autem auferre Tyrannicum. In huius sententiæ comprobationem elegantia quædam *Hesiodi* carmina referens, & *Darij* apud *Plutarchum* historiam, qui cum Præfectos provinciarum ad se accersitos, percontactus esset, nùm gravia essent tributa? Atque illi respondissent, esse mediocria: iussit de singulis dimidium pendere, iudicans esse satius, dimidium accipere cum benevolentia provincialium, quam totum cum odio suo-

Erasm. pag 509.

Hesiod. in oper. lib. 1.

Claudian. Sessel.
de Gall. rep. lib. 1.

Theat. verb. Tribu-
tam, pag. 213.

Virg. Eglog. 3.

D. Sebast. Covarr.
cent. 1. Embl. 14.

rum. Quod valdè etiam commendat Claudius Sesselius, omninò le-
gendus, & multis bellorum, seditionum, defectionumque casibus re-
latis, qui hoc ex fonte derivati fluxerunt, & magnas clades in va-
ria Regna, & populos induxerunt, Beyerlinchius, & alij. Quibus adii-
ci possunt ea, quæ contra immoderata, & inusitata tributa imponen-
tes, & exigentes, sive exfugentes in superioribus diximus, & illud
Virgilij,

Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Ex quo, hoc relatu quidem dignum Emblema, in eandem rem, de
qua agimus, Noster D. Sebastianus Covarruvias deduxit:

*Goza el Pastor la lana, leche, i queso
De la ovejuela mansa, i aunque cria
Su tierno corderito, no por esso
La dexa de ordeñar lo que solia:
Suele à vezes perderse en el exceso
Quien pudo conseruarse en mediania:
Dexe à la madre el jugo, al hijo leche,
Si quiere que el esquilmo le aproveche.*

Qui enim nimium emungunt, vel emulgent, sanguinem eliciunt, ut
iam etiam suprà tetigi, & in Hebræorum proverbijis habetur, & in
Hispano, *Ordeñar basta el Tabefe*, id est, usque ad sanguinis, lactis lo-
co, ex ovibus extractionem. Sub quo nomine tempore D. Fernan-
di V. Regis Catholici, Pastoriciæ quædam nœniæ, similia tributa do-
lentes, ac deplorantes, editæ fuerunt, vulgò dictæ *Las Coplas del Ta-
befe*, quæ licèt paucis innotuerint, possunt quidem cum illis, quæ vul-
gò circumferuntur, & de *Mingo Revulgo* appellantur, non immeritò
decertare. Fuit enim Tributum res omni seculo deplorata, nec tam
populi illorum communes causas, quàm propria damna attendere so-
lent. Quod efficere debet, ut Principes vigilantius curare debeant ne
fiat vexatio, cui est imposta contributio, ut piè pariter, ac prudenter
Chilensis Episcopus monet, inter alia illud Christi Domini expen-
dens, qui pro se, & suis tributum Cæsari soluturus non ex ven-
tre, sed ex ore piscis staterem detrahi iussit.

Erasm. in Adag.
pag. 510.

Chilens. Episc. in
Iudic, pag. 620.

Matth. 17. 26.

Regum verus Theſaurus.

EMBLEMA LXXXV.

*Dum vectigali parcit Constantius auro,
 Vacabat impolita dote Regia:
 Ille tamen multis humilem exprobrantibus Aulam,
 Opes videre praecepit clientium.
 Scilicet in tumida Populi est securius arca
 Pij reposita saepe Gaza Principis.
 Non inopum dives Sapiens vult esse; sed optat
 Aegenus urbis Rector esse divitis.*

COMMENTARIUS.

I T SI ex supra dictis satis liquere possit, quid de Regum, ac Principum munere circa imperanda, & exigenda tributa, & vectigalia censeamus. Adhuc eisdem monitos volumus, tunc se maiori divitiarum cumulo potituros, cum minus ex suis a vassallis emunxerint, & intelligere coeperint, nullum esse arctius firmandi, & augendi Principatus vinculum, quam Amor subditorum, Regiaque dignitati non expedire, imperium in mendicos exercere, sed in opulentos potius, atque foelices.

2 Quod ipsum sensisse magni & erecti animi viros M. Curium, & Q. Fabricium, Valerius Maximus, & alij Historici produnt, dum devi-

Valer. Max. lib. 4. c. 3. §. 4. & 5. Cic. in Caton. Athen. lib. 1. Plutar. in Apoph. Gellius lib. 1 cap. 14.

etis Samnitibus, eorumque pedibus magnum auri pondus suppliciter obvolventibus, nihil inde auferre volentes, hilariter, & liberaliter responderunt: *Malle se imperare diuitibus, quam diuites esse; seque ipsos locupletes facere, non multa possidere, sed paucis desiderare.* Ad quod respiciens Guntherus, suum Fridericum Primum ita commendat:

*Non surgit oculis inserta pecunia nostris:
Nec multis opibus, sed laude venimus onusti:
Non est Theutonico cumulat a pecunia cordi,
Nec sibi quarit opes; sed pulchrae laudis honores
Non habet ille suum, sed habentibus imperat, aurum.*

Ex quorum exemplo Thomas Morus æquè piè, ac prudenter in sua Utopia consuluit, Regum non modò honorem, sed securitatem quoque, & opulentiam, in populi magis opibus sitam esse, quàm suis; consiliaque contraria omnia, Regibus, & inhonesta esse, & perniciofa. Cum profectò unum aliquem voluptate, ac delicijs fluere, gementibus undique, ac lamentantibus alijs, hoc non sit Regni, sed carceris esse custodem.

Et Nos etiam, eidem hæretes Doctrinæ, pariter profitemur, quòd etsi in Regibus damnari non possit, iustis, ac permisis modis, ac medijs, patrimonia sua, & Fiscales redditus adaugere, & Thesauros pro virili congerere, unde & expeditionibus bellicis, & alijs Regni necessitatibus, & utilitatibus consulant, in quo, post D. Thomam, omnes ferè Theologi, & Politici Auctores conveniunt, quos latè Petr. Gregorius, Bobadilla, Marquez, Antonius Perez, Mauclerus, & alij recensent, quorum Ego alibi plenè commemini, quibus nunc novissimum Nostrum Saavedra adicio.

Adhuc tamen gnaros eosdem Reges esse oportere, veras ipsorum divitias, certosque & securos thesauros, in subditorum levamine, & hilaritate consistere, illisque benè se habentibus, & divitibus existentibus, Reges, Regiumque Fiscum, omnes eorum opes promptas & cumulatas habere: expilatis autem, vel spoliatis, quasi succis quarundam virium nervis, reliqua labi, ut multorum iurium auctoritate docemur; & præcipuè in illa Iustiniani Novella, qua *Abundare Fiscum scripsit, ubi vassallis locupletibus utitur.*

In quæ respicit celebre illud axioma Baldi, dum dixit: *Nam Thesaurus Principum non est Fiscus, sed subditi benè se habentes.* Quod prius Alfonsus Rex noster, Aristotelis, & Iustiniani vestigia premens, his extulit verbis: *El mejor tesoro que el Rei ha, è el que mas tarde se pierde, es el pueblo, quando bien es guardado; è entonces son el Reino, è la Camara del Emperador, è del Rei, ricos, è abundados, quando sus vassallos son ricos, è su tierra abonada.*

Vnde laudatum, & illud, quod quidam longimano Artaxerxi, Ælianus autem Ptolomæo Philadelpho Ægyptiorum Regi consignat: *Magis Regnum esse addere, quàm auferre, & vitare, quàm distercere.* Et præclarum Isocratus monitum ad Nicoclem, dum dixit: *Argumentum tibi sit Imperij rectè bonèque administrati, cū videris eos, quibus præes,*

Gunther. in Ligur.
lib. 3.

Morus in Utopia,
lib. 1. ex pag. 40.

D. Th. lib. 2. de re.
gim. Princ. Bobad.
lib. 2. c. 12. n. 70. &
lib. 5. c. 5. ex n. 2.
Pet. Greg. de Rep.
lib. 2. c. 9. Marq. in
gub. Christ. lib. 1.
c. 3. Perez in Laur.
Salmant. pag. 277.
& 284. Maucl. de
Monarc. Gall. lib.
2. 3. p. c. 11. Ego 2.
tom. lib. 1. c. 13. n.
29. & 30. Saaved.
in Id. Polit. ex pag.
522.
L. 2. C. de om. agr.
desert. lib. 11. l. cū
ratio, §. si verò, de
bon. dam. Auth. ut
Iud. sine quib. suff.
§. cogitatio, collat.
2.
Bald. conf. 410. n.
5. lib. 5. & Ego latè
2. tom. lib. 1. c. 15.
n. 53. & seqq.
L. 14. tit. 5. par. 2.

Ælian. lib. 13. var.
hist. cap. 13.

Isocr. ad Nicoel.

- sua diligentia curaque, locupletiores, & ditiores factos; nā pecus pingue pastori prodest, ut pluribus Admiratus illustrat.*
- 8 Quibus etiam adridens Constantius Chlorus Magni Constantini Pater, ut ab Eutropio, & alijs refertur, utilitati, ac commodis provincialium, & privatorum semper studuit, ac sicut quondam Cyrus dixit, se thesauros sibi parare, dum amicos divites redderet; ita ille semper habuit in ore: *Melius esse opes publicas à privatis haberi, quam intra unum ararium ociosè, & absque ullo reditu possideri.* Quod apophthegma, licet nunquam sibi probari potuisse, Richershusius scribat, bene tamen intellectum, satis probabile, & laudabile est. Et cum eo conlonat aliud Alfonsi Regis Neapolitani apud Antonium Panormitanum, qui factis & verbis ostendere, & dicere solitus erat: *Regum in primis officium, & studium esse, populos suos locupletes efficere; Popularibus enim ditioribus factis, nec utique Reges futuros pauperes.*
- 9 Eòque (idem sentiens) procedit Thomas Morus, ut Macarensum legem fingat, & probet, apud quos Rex, nunquam se uno tempore supra mille auri pondo in thesauris habere, iurare cogebatur. Ad datque, *quòd si aliquis Rex, ad id aut contentus esset, aut invisus suis, ut aliter eos continere in officio non possit, nisi contumelijs, compilatione, & sectione grassetur, eosque redigat ad mendicitatem: praestiterit illi profecto Regno abdicare, quamvis bis retinere artibus, quibus quamquam imperij nomen retineat, certè amittit Maiestatem, &c.*
- 10 Certum est enim, & pluribus locis, & exemplis à Maiolo, Contzen, & alijs contestatum, modicas divitias iustè quæsitas, multis iniustè partis præferri debere, & lucra iusta ubique tuta esse, etiam in naufragio, iniusta verò, neque domi, quod Cæsius aptissimè in suo Emblemate dixit,
- Per scelus immensas, quid opes cumulare iuvabit?
Turpiter è manibus res malè parta fluit.*
- Et melius Iob, uno in loco, sic inquit: *Divitias, quas devoravit, evomet: & de ventre eius extrahet eas Deus.* Et in alio: *Si comportaverit quasi terram argentum, & sicut lutum præparaverit vestimenta, præparabit quidem, sed iustus vestietur illis, & argentum innocens dividet.* Iustis alijs, quæ Ego alibi retuli.
- 11 Indeque Cæsius, ex Principum in subditos beneficentia, illorum incrementum deduxit: *Beneficia (inquit) sunt, quæ Regna sublimant, & libertatis dominus iugiter potest crescere, si subiectos sibi studeat ampliare. Et rarò utramque, & sub admiratione perfectum, ut fiscus cresceret, & privata utilitas nulla damna perferret.*
- 12 Prout & Trajanus agnovit, dum Eutropio, & Sexto Aurelio tradentibus, Fiscum lienem, siye splenem appellabat, quòd eo crescente, reliqua membra tabescerent. Hanc enim esse lienis naturam, ut si auctior & tumidior sit, tabem & maciem cæteris partibus humani corporis inferat, Aristoteles, & Galenus animadvertunt, & egregio in rem nostram Emblemate, ex eadem similitudine deducto, Altiatus sic inquit:

Scip. Admirat. in disc. ad Tacit. pag. 85.

Eutrop. lib. 10. c. 1
Polid. Virg. histor. Angl. lib. 1. Ribadeneira, qui alia tradit de Princip. Chr. lib. 2. c. 10.

Ritershus. ad Salvia. pag. 21.

Panor. lib. 4. c. 42.

Morus in Vtop. pag. 41. & 42.

Maiol. to. 1. coll. 19. pag. 430. Cötzen lib. 8. polit. c. 6

Cæsius Embl. 49.

Iob. cap. 20.

Idem cap. 27.

Ego 2. tom. lib. 1. c. 5. n. 10. & seqq.

Cæsius. lib. 3. epist. 11.

Eutrop. & Aurel. in vita Constantij, seu Iuliani.

Arist. in Probl. Galen. lib. 4. de usu par. cap. 15.

Altiat. Embl. 146. & lib. 8. parerg. cap. 6.

*Humani quod splen est corporis, in Populi re
Hoc Cæsar Fiscum dixit esse suum.
Splene aucto, reliqui tabescunt corporis artus.
Fisco aucto, arguitur civica pauperies.*

Ego autem dum subditorum opulentiam verum Theaurum Principum esse, eisdem ostendere cupio, nullum aptius exemplum invenio, quàm quòd præsens Emblema designat, Principibus quotidie ob oculos ponendum, velut quandam optimi Principatus ideam, ex Constantij Imperatoris historia desumptum, qui inter Bonos censeri meruisset, nisi Regno suo, alioqui minimè malo, malum fastigium imposuisset, orthodoxorù persecutor existens, & Gregorij Capadocis contra D. Athanasium defensor, & confirmator.

Is igitur, qui suos, veri patris amore imperans, non ut subditos, sed ut filios in omnibus habuit, Eusebio latè in eius vita narrante, cum Diocletianus illi per Legatos suos paupertatem exprobraret, ei quæ obiiiceret, quod cum subditis parceret, nihil in thesauris reconditum haberet, eisdem Legatos apud se commorari iussit, locupletioribusquæ suæ ditionis civibus convocatis, ipsis inopiæ suæ causâ exposuit, quod maluerit benevolentiam benignitate sua collectam, & firmatam, quàm ipsorum thesauros, imperio severiore extortos, possidere. Nunc verò illorum sibi opus esse studio, gratia, opibus, & fide. Quibus exceptis, illi, sine cunctatione, lætus animis, hilari quæ vultu, ararium eius auro & argento compleverunt, & amore, erga Principem clementissimum mirifico, magno quæ inter se ardore concertaverunt. Constantius itaque, cum Legatis opes suas inspiciendas ostendisset, Diocletiano renuntiari quod viderant, iussit, & quæ ratione tantus thesaurus, tam subito collectus esset. Subindicans, Principis ararium tutissimum esse, & firmissimum, subditorum animos benevolos, & Regi nunquam de futuros eorum thesauros, modò ei studium, a minor, & fides populi sui non desit. Benignus autem Imperator, post discessum Legatorum pecunias allatas civibus suis restituit, obsequio illorum multis verbis collaudato. Magno quæ in posterum reliquis Principibus exemplari relicto, illum verè, ut Synesius dixit, Regem vocari posse, qui magis subditorum animis, quàm corporibus imperat, & tunc ditiores esse, iuxta aliam Cæsiodori sententiam: *Cum tributa dimittit, & acquirit nobiles thesauros fame, neglecta vilitate pecunia.*

Quod & ipsum, & si passim multis, multi ex Politicis prosequantur ornari adhuc magis, ultra ab eisdem tradita, & à Nobis supra relata, ex illo Mæcenatis consilio ad Augustum Cæsare poterit, quod his verbis Dion Cæsius recensuit: *Statuas tibi neque aureas, neque argenteas fieri unquam sine; nam non modò magnis sumtibus eæ constants, sed insidijs etiam oportuna, ac parum diuturna sunt. Benefaciendo autem tibi statuas in ipsis hominum animis, nulli interitui obnoxias, effice.*

Et ex quadam Tiberij Novella, quæ de tollendis suffragijs iudicium agens, licet ex hoc Fiscus non parum utilitatis amitteret, eius rationem

Euseb. in vita Constantij.

Synes. in orat. de Regn.

Cæsiod. lib. 1. epist. 16.

Admirat. in Tacit. lib. 15. disc. 7. Pet.

Greg. lib. 3. de Re-pub. c. 6. n. 35. &

36. Velazq. de opt. Princ. pag. 365. &

seqq. Marquez lib. 1. cap. 16. pag. 94.

Contz. lib. 8. cap. 9 & 13. Saa pag. 522.

Dion Cæs. lib. 52. pag. 489.

Tiber. Imp. Nov. vel. 161. c. 2.

eiſmodi ſanciendæ legis adducit: *Quod pluris à Nobis ſit, ſubditorum opulentiæ & medelæ, quàm redditus, quæ ex iude inferuntur imperio, &c.* Sic indicans, optimum quælibet Principem debere commoda ſubditorum ſuis commodis. antepone- re, prout Capitolinus Marcum Antonini Imperatorem feciſſe recenſet, ſcribens, eum, *In cauſis compendij fiſco- nuzquam ſeviſſe.*

Iul. Capitol. in vita Anton.

17 Quò & ſpectat nobile illud Modeſtini reſpòſum à Doctoribus varijs interpretationibus illuſtratum: *Non puto delinquere eum, qui in dubijs quaſtionibus contra fiſcū facile reſponderit.* Et laus illa Plinij de ſuo Trajano: *Quæ præcipue tua gloria eſt, ſapè viciſſur Fiſcus, cuius nunquã mala cauſa eſt, niſi ſub bono Principe.* Quem imitans Caſſiodorus, ſua ſub nomine Theodorigi Regis ad Marcellum fiſci ſui advocatum ſcripſit: *Non quoties ſuperes, ſed quæmadmodū vincas inquirectus. Illa enim verã lucra iudicamus, quæ integritate ſuffragante percipimus. Equit etẽ nobis placiturus intendo. Non quaras de poteſtate noſtra, ſed de iure victorias, quando laudabilius à parte Fiſci perditur, cum iuſtitia non habetur. Nam ſi dominus vincas, oppreſſionis invidia eſt, equitas verò creditur, ſi ſupplitem ſuperare contingat. Non ergo parvo periculo cauſas dicimus; quando tunc fama noſtra proſiſit, cum ſe commoditas, iniuſta ſubiicit.*

L. non puto, D. de iure fiſci, Covarr.

Plin in Panegir. ad Trajan.

Caſſiod. lib. 1. epil. 22.

18 Neque eſt omiſſe adus Salvianus, qui antiquã ſub pauperibus Magiſtratus foelicitatem Reipublicæ recolens, a aperto ore infaniã appellat, putare, illis qui ei præſunt ſuprà modū auctis, privatòrum ſtati non interciderè. Eius verba hæc ſunt: *Itaque tunc illi paupères Magiſtratus opulẽtam Reipublicam habebant: nunc autẽ divitis poteſtas pauperem facit eſſe Reipublicam. Et quæ rogo infania eſt, aut quæ cecitas, ut egeſtuofa, aut mendicante Republica, divitias poſſe credant flare pri- vatas.*

Salvian. de guber. Dei, lib. 1. poſt prin- cip.

19 Divinus quoque Plato abſque Temperantia & Iuſtitia portus, na- valia, mœnia, tributaque & vectigalia Principum, nugas appellat. Et qui eis verè, ac benè conſultum volunt, optimum vectigal, certòſque Theſauros in ipſorum parſimonia conſtituunt, ut præclarè Cicero ſcriptum reliquit, cuius ſentẽtia iam à Cognato inter Adagia refertur. Similemque haber illam Dionis Caſij Mæcenatem ita Auguſtum monuiſſe, dicentis: *Divitiæ magna, non tam multa accipiendò, quàm non multos ſumtus faciendo, colliguntur; & Senecæ, qui ſine hac virtute nul- las opes ſufficere docet, ea autem media, omnes fatiſ patere, & poſſe ipſam paupertatem, in divitias ſe, advocata frugalitate, convertere. Statim ſic prudentiſſimè addens: *Aſſueſcimus à nobis removere pompã, & uſu rerum ornamenta metiri. Cibus famem domet; potio ſitim; libido, quã necesse eſt ſtuat. Diſcimus membris noſtris, inniti, cultum victurumque non ad nova exempla componere, ſed ut Maiorum ſuadent mores: diſca- mus continentiam augere, luxuriam coercere, gulam temperare, iracun- diam lenire, paupertatem aquis oculis aſpicere, frugalitatem colere, etiã ſe nos pudebit deſiderijs naturalibus parva parata remedia adhibere; ſpes effrenatus, & animum in futura eminentem, velut ſub vinculis habere, id agere, ut divitias à nobis potiùs, quàm à fortuna petamus.**

Plato in Gorgia.

Lipſ. in Polit. lib. 4. cap. 11. Contz. lib. 1. cap. 9. & 13. Bo- bad. lib. 5. c. 5. n. 10. Saavedra ex pag. 534. Navarret. dif- cur. pol. fel. 160.

Cicer. lib. 4. de Re- pub. & in Parad.

Adag. Eraſm. pag. 269.

Dion Caſ. lib. 52. Senec. de tràquil. vit. c. 9.

Ego 1. tom. lib. 2. cap. 23. n. 144. & 2. to. cap. 15. n. 56. & ſeqq. & c. 16. ex num. 72.

Et ultra alia quæ Ego in rem eandem alibi adduxi, digna ſunt ut ſi-

Lamprid. in Alex.
Sever.

Freher. de re nu-
mar. lib. 1. ad fin.
Bessold. de ærario
cap. 2. n. 1.

L. 18. tit. 5. par. 2.

Marian. de Reg.
inst. lib. 3. c. 7. Bo-
bad. d. cap. 3. n. 10.
Navarr. fol. 160.
Saavedr. pag. 334.
Bravo de Rege &
Regen. rat. lib. 2.
Barclai. in Argen.
lib. 4. vers. *Hæc ga-
za.*

Cicer. lib. 4. de Re
pub. Senec. de cō-
sol. ad Helv. c. 9. in
fine.

Sup. Embl. 35.
Dio & Xiphil. in
Carac.

Richt. in œcon.
axiom. 78. 83. 122
& seqq. Guiciard.
lib. 12. hist. Castell.
de off. Reg. lib. 3.
c. 10. Ascaff. de æ-
rario, pag. 195. Ta-
cit. 2. anal. ibi: *Ac
velut perfrangere
ærariū; quod si am-
bitione exhauseri-
mus, per scelera sup-
plendum erit.*

Suet. in Calig. cap.
37. & seqq. Rho-
dig. lib. 2. c. 24.

Sueton. in Neron.
cap. 30.

lencio non involvantur verba, quæ de Alexandro Severo Imp. in eius
vita Lampridius commemorat: *Malus pupillus est Imperator, qui ex
visceribus provinciarum homines Reip. inutiles aleret.* Et extat apud
Marquardum Freherum, & Christophorum Bessoldum cuiusdam ve-
teris Philosophi Anonymi ad Theodosium Augustum eiusque filios
monitio, qua expeditissimam augendi census rationem, in detra-
hendis sumptibus, & inhibendis largitionibus consistere docet: *Nam
si largitio immoderata servanda profuderit, opum defectibilitas nul-
lo vetustatis more poterit iam necessitatibus subvenire, & afflictæ pau-
pertas, in varios scelerum conatus accensa, nullam reverentiam Iuris, aut
Pietatis, affectum præ oculis habens, vindictam suam malis artibus com-
mendabit.* Quæ verba transtulisse in sermonem Hispanum videtur Rex
Noster Alfonsus X. in quadam ex suis legibus inquiring: *El Principe q̄
es derramador, viene comunmente à ser Robador, i Vsurpador violento de
las haciendas ajenas, derramandolas tal vez en mercedes desmesuradas, i
por ventura non por virtud, sino por asçion, ò viciosos servicios merecidas.*

Idemque propemodum noster Mariana, Bobadilla, Navarretus, 21
Bravus, Barclaius, Saavedra, & alij considerant, Principes, qui neque
modum, neque finem expensarum habent, dolijs perforatis æquipa-
rantes, quæ nihil retinent, licet in ea multum liquoris infundas. Vt in
Caligula contigit, qui paucis sui Imperij annis septuaginta septem.
Milliones in rebus superfluis absumsit, & in Nerone, qui quinquaginta
quinque in parasitos, lenones, & delatores distribuit, & in Iulio Cæ-
sare, de quo Cicero, & latius Seneca referunt, in sola una cœna plus
pecuniarum prodigaliter expendisse, quàm totum Romanum Impe-
rium multis annis ex tributis pendere posset. Vt interim Heliogaba-
lum, & alios præteream, de quibus iam supra mentionē me fecisse re-
cordor, & infandam illam Caracallæ vocem, qui, ut Dion Nizæus, &
Xiphilinus in eius vita commemorant, à Iulia matre graviter obiurga-
tus, quod in gentem illam pecuniam, quam per fas, & nefas à subditis
exegerat, profunderet, gladium evaginatum ostendens: *Bono (inquit)
animo esto mater; Nobis, quambis hunc habebimus, nulla unquam deerit
pecunia.*

Semper quippè Principē prodigum sequitur egestas, egestatemque 22
extremā tyrannis, cui est adnexa rapacitas, & iniustorum tributorum
excogitatio, ut sic per scelera suppleat, quod ambitione & largitioni-
bus exhausserunt, ut bene, post Tacitū, Richterius, Guiciardinus, & alij
considerant, & ille idem pestis mundi Caligula demonstravit, cui per-
suasum erat, aut frugi hominem, aut Cæsarem esse oportere; & tandē
exhaustus, atque egens, ad rapinas animum convertit, vario, exquisi-
tissimoque calumniarum, & auctiorum, vectigaliumque genere, ut
Suetonius, & Rhodiginus tradunt, excogitato.

Et similiter Nero, qui, eodem Suetonio teste, divitiarum, & pecu- 23
niæ fructum, non alium reputabat, quàm profusionem: fordidos, &
deparcos esse, quibus ratio expensarum constaret, prælauros, verèque
magnificos, qui abuterentur, & perderent, & ubi nec largiendi, nec
absumendi modum tenuit, primùm quidem thesauros antiquissimæ

gazæ, cuius ſibi ſpeni, ſed vanam, fecerat eques Romanus, in veſtigavit; poſt, ſtipendia militum, & commoda, veteranorum protrahi, ac differri neceſſe fuit, mox calumnijs rapiniſque animum adtendit: tandem nulli officium delegavit, ut non adiceret: *Scis quid mihi opus ſit, & hoc agamus, ne quis quicquam habeat.*

24 Huc Vitellij, Domitiani, Commodi, Baſſiani, Heliogabali, aliorumque Romanorum Principum exempla conii cere poſſem, & ex Græcis, Monomachi, Michaëlis, aliaque recentiorum Principum, quæ alij Auctores adducunt. Sed hæc tetigiſſe ſufficiat, ut aſſertioni Emblematis noſtri ſua conſtet auctoritas, & Boni, ac Chriſtiani Principes tandem intelligant, nõ in decore, ac pompa, & profuſionibus Imperium eſſe, ut olim dixit Alexander Severus apud Lampridium. Sed in eo potius, ut his ſemper ſervatis, quæ ipſorum Maieſtatem apud exteros, & ſubditos venerabilem reddant, eò omnes ſuas referant curas, ut ſupervacuis ſumtibus detractis, modus vectigalibus ſir, & privatae publicæque expenſæ Regijs cenſibus admetiantur, ut in qualibet œconomia obſervari debere Ariſtoteles conſulit, & in Regia, gravibus verbis Mariana noſter admonuit. Ne dum ſuperfluis ſtudent, in neceſſarijs deficient, & Reſpublica maioribus malis implicetur, quæ nimis deliciæ, & immoderatus luxus prognerant, ut iam factis in ſuperioribus docui.

25 Et hoc tunc quidẽ maiori nota dignũ videri debere, cum Regna, vel Imperia eò redacta ſunt, ut cuiſmodi ſuperfluos ſumtus pati nõ poſſint, æquẽ prudenter, ac dolenter inſinuavit Salvianus, ita de ſui ſæculi calamitatibus queſtus: *Calamitas enim ſiſci, & mendicitas iam Romani ararij non ſinit, ut ubique in res nugatorias perditẽ præfundantur expenſæ. Percant adhuc quamlibet multa, & quaſi in cœnum proiciantur; ſed tamen perire iam tanta non poterunt, quia non ſunt tanta que percant. Et res probat, quanta prodigere vellemus, ſi opulenti eſſemus, & ſplendidi, cum prodigamus tanta mendici.*

26 Eaque propter communis eſt Theologorum poſt D. Thomam traditio, qui peccare Principes docent, dum pecunias, præſertim ex tributis congeſtas, & in publicos alios belli togavẽ uſus neceſſarias, in alios voluptarios abſumunt; aut in operũ ex ædificatione, quæ potius aliquam vanitatis habent oſtentionem, quam Reipublicæ aliquam adferant utilitatem, aut commoditatem. Quæ omnia prudenter ſenſiſſe videtur Rex Neapolitanus Alfonſus, qui, Panormitano teſtante, dicere ſolitus erat: *Regibus, qui pro reditu ſumtus metiuntur, omnia cedere bona, amari à civibus, non merui. Cives ipſos à ſuſpicionem novorum munerum levatos, agere alacres, ſuaque bona oſtentare, ac denique Principum vitam expetere votis ſupplicijque.* Et in idem tendit illud Horatij:

Sirectẽ fruëris, non eſt ut copia maior

Ab Iove donari poſſit tibi.

Quod ſic vulgari apud Nos proverbio transferri videtur,

A deſpenſa concertada,

Non puede faltarle nada:

Bobad. d. c. 5. n. 10
Aſcaſt pag. 195. &
ſeq. Theat. vit. hu-
man. verb. *Prædi-
galitas.*

Lamprid. in vita
Alex Sever.

Ariſt. lib. 3. œcon.
à princip.

Marian. d. lib. 2. c.
7. Beſſold. de çrar.
cap. 2.
Sup. Embl. 35. &
ſeqq.

Salvian. lib. 6. de
provid. Dei.

D. Thom. de reg.
Princ. lib. 1. cap. 7.
& 1. 2. q. 105. art. 3
ad 2. & plures alij
apud Me d. c. 15.
n. 52. Aſcaſt qui a-
lios citat, de arar.
ordin. 478. & ſeq.

Panorm. de dict.
Alfonſ. lib. 3. c. 16.

Horat. lib. 1. ep. 12

Fluunt, & refluxunt.

EMBLEMA LXXXVI.

*Dat Neptunus aquas, remeantes accipit ipsas:
 Nunquam dona premunt, urna dat, urna capit.
 Non sit Avara Manus Regis, sed munera fundat;
 Altera nam capiet, qua dedit una Manus.*

COMMENTARIVS.

Beneficiales in suos, esse Principes oportere, nec eorum liberalitatē angustis terminis circumscribi, quos decet sine fine laudari, rectē Cassiodorus admonuit. Et alij passim Auctores adeò in eisdem liberalitatem (etiam cum excessu) commendant, ut hanc virtutem potissimam ipsorum dotem, proprièque, ac verè Regiam appellent. De qua tamen, cum iam suprā aliqua dixerimus, & plura congerere velle, ubi suppetunt tanta superfluat, eò dumtaxat nunc Nostrum sermonem intendimus, ut illis magis ac magis suadeamus, ut se in tributis moderandis, atque etiam, ubi res tulerit, dimittēdis, subiectisq̄ue sibi populis, omnibus quibus possint modis, iuvādis, & confovendis, largiter habeant, & in suum animum inducant, illud amplius proprijs utilitatibus applicari, quod hac in parte misericordī humanitate concesserint.

Et auream illam Iustiniani Imperatoris Novellā oraculi loco memoratē describant, qua signanter edixit: *Principi aurum contemnerē præstat Fortuna fastigium, & licet ipsum, divinis effigiandum typis,*

Cassiod. li. 3. epist.
30.

Sup. Embl. 7 8.

Iustin. Novell.
collat. 4.

Bonitas, Prudentia, Potestas deceant; ultra has duas Bonitas sit. Bene velit ultra quam sit, ultra quam potest, ipsam Potentiam, & omnes Regias dotes misericordia supergressis.

3 Quibus verbis similia sunt illa; Dionis Chryostomus, sic loquens: Regnare se putat, non sui unius magis, quam omnium hominum gratia: bene est, quod beneficia conferens, magis letatur, quam quibus collata sunt, & unius huius voluptatis est insatiabilis. Nam cetera quidem Regni officia existimat necessaria, unum vero Beneficentia facinus, esse voluntarium & foelix.

4 Et merito Foelix, cum, Cicerone teste, qui liberalitate utuntur, benevolentiam sibi concilient, & quod apertissimum est ad quiete vivendum, charitatem, Meliusque, ex sententia Senecæ, Beneficentia imperium custodiatur, quam armis, sintque hæc dona Principum, ut etiam Demosthenes dixit, *Servitutis subditorum auctoramenta*; decumanumque fœnus, quod in eosdem ipsos cumulatissime refert, quicquid in suos plena, & benigna manu disseminarint.

5 Quod Publius Syrus bene agnovit, dum dixit:
Beneficium sæpe dare, docere est reddere.

Et Planudes inquit: *Benefacere plenum est bonarum expectationum*; nec sequitur Gabriel Pachymerus, ob eandem considerationem, Beneficentiam, in exhaustam opulentiam appellans; & Theodoricus Rex apud Cæsiodorū, dum dixit: *Quis vesiat nostrū esse Commodum supplicantis acquestum? & illud Bonis Principibus crescere, quod benigna possunt largitate prestare? Optamus ergo munera multis collata di videre, ut possint ubique nostra beneficia pullulare.* Et idem ipsum documentum premens Themistius apud Stobæum: *Vir (inquit) bonus, qui gentis alienius aut civitatis Imperium suscepit, non propter fiscum, & dona capit, aut a deditibus comparandi causa, similis est homini, qui pretiosum aliquod depositum accepit. Nimirum hic, quod datur non retinendi, aut sibi vindicandi, gratia sumit, sed ut custodiat, & integrum reddat ei, qui deposuit, quandoquaque reperierit: ita Principem quoque, non ob questum privatum, sed ob salutem custodiaeque subditorum omnia facere oportet, ut ipsos, quo ad efficere potest, illatos, & in foelici statu ei, qui credidit, restituat.*

6 Sed nullus adhuc melius hoc, & luculentius, quam Latinus Pacatus edocuit; qui postquam dixit, nullam causam aliena concupiscendi, in Principibus excusabilem esse, cum quantum ubique est habeant, sic subiungit: *Quin ego, si fas plūmque mort alibus aestimare cœlestia, nullam maiorem crediderim esse Principum foelicitatem, quam fecisse foelicem, & intercessisse inopia, & fortunam vicisse, & dedisse homini novum fatum. Itaque Imperatori propriam Miseriam aestimanti, non tam id suum videri debet, quod abstulit, quam quod dedit. Nam cum intra ipsum volvantur omnia, & ut ille qui cuncta ambit Oceanus, quas suggerit aquas terris, recipit è terris: ita quicquid in cives manat à Principe, redundat in Principem. Et rei, & Fame bene consultit munificus Imperator: lucratur enim gloriam, cam det pecuniam reversur atq.*

Dio Chrysof. in orat. 1. de Regu.

Cic. 2. de finib.

Senec. & alij apud Me sup Emb. 78. pag 658. Demosthenes.

Syrus in Maximis. Philosoph.

Planud. in dict.

Pachym. 4 hist.

Cæsiod. lib. 3. epist. 29.

Themist. ap. Stob. serm. 46.

Latin. Pacat. in Paneg. ad Theodos.

Ecclef. 1. 7.

Qui fanè locus illum Ecclesiastes respicit: *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, unde exeunt, flumina revertuntur.*

Quod non ineleganter Arias Montanus sic extulit,

Flumina cuncta mare extensum, camposque liquenteis,

Vnde exorta prius, repetunt, laticesque reponunt.

Et ansam mihi præbuit præsentis Emblematis effigiandi: quod etiam sola ipsius relatione satis illustrari videtur, nisi maior cum alijs illud etiam aliud simile addere, ex terra deductum, quæ vapores, quos nubibus præstat, largiori imbre ab eisdem restitutos, imbibit, aut lucernæ, quæ etiam si alijs suum lumen impertiat, nihil ex proprio dimittit. Quo symbolo, post Ennium, novissimè in rem nostram Noster Saavedra Reges ad munera, & honores in suos distribuendos accendit, adiiciens: *Que los manantiales naturales; siempre dan, i siempre tienen que dar, i que es inexhausto el dote del honor en los Principes, por mas liberales que sean.* Sic vel ipsis elementis, hæc, prima veluti elementa benè moratorum Regum esse debere, suo exemplo docentibus.

In quæ tendunt etiam carmina Guntheri, sic sub persona Imperatoris Friderici I. loquentis,

Quò mihi dicuntur? Cuique que potissima Reges,

Ac Populi crebris non cessant mittere donis.

Semper habet veteres, semper videt aula recentes

Vndique legatos, & ab omni Principe missos;

Semper ab ignotis veniunt nova munera terris.

Munera magnorum læta, atque ultronea Regum,

Vt dans plus gaudeat accipiente, &c.

Et Cleomenis, ac Ptolemæi Egyptiorum Regum exemplum, qui, ut ait Alexander ab Alexandro, adeo benefici erga suos populos extiterunt, ut inde sibi Beneficorum nomen comparaverint, Evergetesque ab hac virtute (quod idem valet) dici meruerint. Parem quoque laudem ob Tributorum moderationem, aut remissionem Cyrus, Darius, Alexander Magnus, Mithridates, Periander, Vitellius, Titus, Antonius, & alij plures Reges acquisierunt, quorum longum Catalogum Beyerlinchius exhibuit. Necnon & aliorum, qui eximia liberalitate subditos sibi populos largo commeatu, re frumentaria, missilibus, congiarijs, varijsque alijs donis, & muneribus refecerunt, & devixerunt, ex quibus sæpè, ut Seneca ait, tantum homines ferre solebant, quantum in capita promissum esset.

Inter quos Adrianus Imperator ita excelluit, ut ei à Populo Romano ob hæc causam Numismata cuderentur, in quibus una ex parte liberalitas effigiatur, largiter è cornucopiæ numos effundens, cum inscriptione, *Liberalitas Augusta*; & ex altera, eadem liberalitas, stans ante Imperatorem in iugestu sedentem, ex eodemque cornu rivos aureos in sinum civium pariter effundens, cum inscriptione, *Locupletator orbis terrarum.*

Sed præstat in eiusdem virtutis exemplum, & commendationem

ni deo pidi o m i
s g p o i s b . i . 1 4 0

id i a n e b . s . 2 1 0

Saaved. symb. 58.
ex pag. 425. vide
etiã eundẽ symb.
40. ex pag. 266. sub
lemnate, *Quatri
bunt; tribuit.*

Gunther. in Ligur.
lib. 3. pag. 81.

lib. 1. pag. 101.

lib. 1. pag. 101.

lib. 1. pag. 101.

lib. 1. pag. 101.

Alex. 2. gen. c. 11.

Beyerlin. in Theat.
verb. *Tributum*,
pag. 214. & verb.
Liberalitas, pag.
84. 121. 126. 129.
& litt. C. pag. 482.

Senec.

Spartian. in Adria.
Adolphus Ovo de
numism. pag. 155.
& 158.

Claudiani carmina recensere, quibus cum Probum in pluribus, in hoc tamē præcipuè collaudat, quòd nihil suis negare, & se se ac sua ultro, vel non poscentibus, offerre soleret; sic inquit:

*Hic non divitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnavit opes, sed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare catervas;
Quippè velut denso currentia munera nimbo.
Cernere semper erat Populis, undare Penates,
Assiduòs intrare inopes, remeare beatos
Præceptis illa manus fluxivos superabat Iberos.
Aurea dona vomens.*

13 Cui Imperatori similis; aut superior extitit Cimon Miltiadis filius Atheniensis, qui ut præter Aristotelem, Plutarchum, Theophrastum, & Æmilium Probum, ex Theopompo Athenæus enarrat; in agris & hortis suis, qui fructus custodirent; nullos esse permisit: ut è civibus, qui vellent, ingressi, fructus legerent: & si quid egerent, quod in suis possessionibus proveniret, alportarent ut collibuisse. Præterea domum suam omnibus ille communem exhibebat, parata semper frugali cœna, quæ multis hominibus satis esset; ut ténus fortunæ cives, & inopes accederent, & ingressi cœnarent. Illis etiam facebat, qui quotidie ab eo quicquam poscerent, & cum per civitatem ambularet, duo vel tres adolescentuli eum comitari solebant cum minutulis nummulis, quibus imperabat, si quis obvius egeret, ei stipem erogarent.

14 Euni quoque tradunt, mortuis sepeliendis pecuniam contulisse; ac sæpè cum è civibus aliquem malè vestitum aspiceret, adolescentum cuiquam ex ijs, qui sequebantur mandavisse, ut suam cum eo vestem commutaret. Quod Probus his verbis recenset: *Sæpè eum aliquem offensum fortuna, videret inivis benè vestitum, suum amiculum dedit. Nulli fides eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit, multos locupletavit.*

15 Pisistratum quoque, scribit idem Athenæus, Cimonem sibi in prædictis exemplum posuisse, verum magnitudine virtutis multis eum partibus superasse. Et Iovianus Pontanus, post Xenophontem, memoriæ mandavit, Cyrum Perfarum Regem, Regno positum, nullum in suos liberalitatis genus prætermisisse, non pecunias, sed amicos, quibus ipse plurimum contulisset divitiarum, suos esse thesauros dicere solitum.

16 Cui similis Dionysius Senior apud Plutarchum, cum ad filium ingressus, conspexisset vasculorum aureorum, & argenteorum magnam vim, exclamans: *Non est (inquit) in te Regius animus, qui his poculis, qua à me tam multa accepisti, neminem tibi amicum feceris;* sentiens absque civium benevolentia Regnum, nec parari, nec retineri, benevolentiam verò maximè liberalitate conciliari, per quam ut ait Patricius, multa plerumque Reges agunt, quæ vi, & armis nequaquam asse-

Claudian. in Probi Panegyri.

Athenæ. lib. 12.
c. 2. lib. 2.

Æmil. Prob. in Cimonæ.

Athenæus.
Pōtan. de Princip.

Plutarc. in Apoph.

Patric. lib. 2. de Regn.

Proverb. 22.9.

querentur. Quod cum illo Proverbiorum mirificè convenit: *Victoriã, & bonorem adquiret, qui dat munera: animam autem aufert accipientiã.*

Cassiod. lib. 1. epist.

Cassiodori dum inquit: *Plerumque res parvæ plus prevalent prestare, quàm magna possint obtinere divitiæ.* Et non minùs eleganter Ennodius, his verbis: *Et hæc claritas dominorum inserta natalibus, ut culmina sua dignatione subliment, Vultis quasi æquales tractare famulos, ut ab ipsa vobis per amorem conditione plus debeant.*

45.

Ennod. lib. 4. epist.

10.

Sup. Embl. 78.

In quo tamen, ut & in alijs liberalibus largitionibus, quæ à Principibus solent in suos Aulicos, vel alios homines privatos conferri, de quibus iam supra meminimus, illud semper observandum esse censemus, ne hæc in populares Beneficentia, teneraria prodigalitate nomen incurrat, & luxuriantes Caligulas, Neronès, & alios similes faciat, qui totas Imperij vires aliquando in ludis, & congiarijs civibus exhibendis absumebant, quos deinde pluribus rapinis, & vix excogitatis fraudibus, atque exactionibus exoriabant. Monente, quippè Cassiodoro; *Commodum debet esse cum modis. Nam si mensuram æquale tatis excesserit, vim sui nominis non habebit.* Et sapienter, ut solet, Seneca: *Sunt (inquit) virtutibus vitia constata, & perditis quoque, ab turpibus, rebus similitudo est. Sic mentitur prodigus liberalitas; cum plurimum interst, utrum quis dare sciat, an servare nesciat. Multi sunt, qui non donant, sed pronciunt. Non ego voco liberalem, pecuniã suã iratum.*

Cassiod. li. 9. epist.

19.

Senec. epist. 120.

Xenoph. in Cyr. poed. lib. 7.

Circa quas tamen tam in publicum, quàm in privatum commodum Principum largitiones, illud tandem coronidis loco ipsos admonitos velim, ut earundem hilaritatem, celeritate prestandi, auctiorem, reddere curent, & hoc pacto, recipientes, sibi magis gratos, & devinctos efficiant. Nam etsi non ignorem Xenophontis doctrinam suo Cyro suãdentis, tanto plus subditis ad ferre latitiã eiusmodi dona, quanto maiore labore præcedente ad ea consequenda pervenerint. Quod & fortè ferit Athalaricus Rex, dum apud Cassiodorum scripsit: *Habet hoc enim humana conditio, ut celerius adepta fastidio sint: dum omne pretiosum vilescit oblatum, & contra dulcius accipitur, quod sub aliqua dilatione præstatur.* Certius tamen est, semper atque rerum status, personarumvè conditio similes præstationes exposculet, hand quaquam comperendinari debere, quod vel idem Cassiodorus agnovit, dum dixit: *Omne siquidem datum celeritatis causa transit ad beneficium, & quod debitò redditur, tali gratia munus putatur.* Et iterum: *Apud conscientiam nostram lesionis genus est pro futura tardare: nec possumus estimare iucundum, quod ingratus fuerit dilacione suspensum. Differri nõ patitur merita fideliam, ut ad studia bonorum actuum provocemus vota cunctiorum. Hæc est enim bona desideria suspendere, quod illicita perpetrare, &c.* Cu. loco consonant alia, quæ Ego alibi adduxi, præsertim Aufonianum illud,

Cassiod. lib. 9.

epist. 24.

Idem lib. 3. ep. 40.

& lib. 11. epist. 21.

& lib. 12. epist. 3.

Ego 2. tom. de Ind.

iur. lib. 7. c. 7. n. 81.

& seqq.

Aufon. epig. 82.

Si benè quid facias, facias citò: nam citò factum

Gratum erit, ingratum gratia tarda facit,

Quem prævit Ovidius similiter inquitens:

Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.

Ovid. 3. Pont. 4.

Et Seneca, qui in plurisque Aulicis hoc vitium notat; & reprehendit, ambitione prava differendi promissa, de minor sit. rogantium turba, non bene existimantes illud esse verissimum, quod ille Comicus dixit: *Tantum te gratia demere, quantum mora adicitis.* Quod argumentum latè, suum Trajanum commendans; prosequitur Plinius, suum Iulianum Mamertinus; suum Gratianum Ausonius, suum Theodosium Pacatus, & pluribus similibus locis ex Martiali, Apuleio, Symmacho, & alijs, petitis, eruditè illustravit Ianus Gruterus, inde lique re deducens, quàm iustè Libertus Tiberij instet apud hescio quem in aula potentem, his versibus:

*Brevitatis nostræ premium ut reddas peto
 Quod es pollicitus: exhibe votis fidem:
 Nam vita morti propior est cotidie:
 Et hoc minus veniet ad me muneris
 Quo plus consumet temporis dilatio.
 Si citò rem perages, usus fiet longior,
 Fruar diutius, si celerius cæpero.
 Languentis ævi dum sunt aliqua reliquia;
 Auxilio locus est: olim scio debilem
 Frustra adiuvare bonitas nitetur tua.
 Cum iam desierit esse beneficium utile,
 Et mors vicina flagitabit debitum;*

Quod adhuc magis premens D. Gregorius Nazianzenus: *Nemo quidem (inquit) misericordiam officium interrumpat. Ne dixeris, rediens redi; & crastino die dabo tibi: ne quid inter propositum beneficium intercedat. Una enim Beneficentia est, quæ moram non admittit, &c.*

Senecæ lib. 2. de beneficiis. cap. 5. quem c. maino vide.

Plin. Iun. in Paneg. cap. 91.

Gauter. in Florilog. to. 3. ex pag. 756. ad 769.

Nazan. orat. 16.

In Reges pro Terræ puncto certantes.

EMBLEMA LXXXVII.

*O quota est Mundi Globus iste terra
Pars! O brevis sanè mica mundialis
Machina! Claudens patula invidendo
Corpora puncto.*

*Quid face, & ferro rapitis Tyranni
Tam levem prædam: Petite altiozem
Cælum habet terras; Homines habemus
Æthera centrum.*

COMMENTARIUS.

NON satis est Principes in his quæ Domi, Pa-
cisque tẽpore agere debent, ut in superioribus fecimus, admo-
nuisse; nisi & eisdem qualiter se in bellicis rebus, &
quod dicunt in sago, gerere debeant, pari cura, & dis-
ciplina ex gravissimorum quoque Scriptorum pen-
tralibus commoneamus. Hoc etenim est, quod Imper-
ratoriam Maiestatem utroque tempore laudabilem reddit, ut iam su-
prà ex Iustiniani, & aliorum verbis fusè probavimus.

Et quamvis sint plures, qui post Aufonium Gallum, hanc togæ, ac
fagi æquè valentem, ac scientem copulam raram appellant,

Consilijs, belloque bonus, quæ copula rara est.

Sup. Embl. 26.

Aufon. Gall. epist.

7.

Qui-

Quibus adfertiens Sallustius, scripsit, *Difficillimum in primis est, & praelio strenuum esse, & bonum consilio.* Et Claudianus post Homerum:

Sallust. in Jugurt.

----- *Nunquam sinceræ bonorum.*

Claud. de laud. Stilicon. lib. 1.

*Sors ulli concessa viro. Quem vultus honestat,
Dedecorant mores: Animus quem pulchrior ornat,
Corpus destituit. Bellis insignior ille,
Sed pacem sædat vitis. Hic publica fœlix,
Sed privata minus. Partitim singula quemque
Nobilitant, hunc forma decens, hunc robur in armis;
Hunc rigor, hunc pietas, illum solertia iuris,
Hunc soboles castique tori, &c.*

3 Reges tamen, qui ad summa nascuntur, in summa quæque, & rara etiam, contendere debent, &, ut idem Claudianus subdit, pro virili curare, ut quæ *Sparguntur in omnes,*

Idem eod. lib. 1.

*In se mixta fluant, & quæ diuisa beatos
Efficiunt, collecta teneant.*

Alcibiadem Mecænati iungentes; quorum ille malus pace, bello bonus, hic ex aduerso, bello malus, pace & consilio bonus fuisse perhibetur, aut verius Malium Theodorum imitantes, de quo idem ipse Claudianus sic cecinit;

Plut. in Alcib. & in Mecæn.

Claud. de Malij Theod. Conf.

----- *Similem, quem pertulit ætas;
Consilio vel Marte virum.*

Et laudatissimum Trajanum, quem Plinius Iunior, ab eadem copula, his verbis extollit: *Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace. Alius toga, quem non & arma honestarunt. Illi quæ sita domi gloria, non in publico; hic in publico partam, domi perdidit. At Principi nostro quanta concordia, quantusque concertus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit? &c.*

Plin. Iun. in Panegyry. ad Trajan.

4 Lucanus quoque, siue quisquis ille est, qui Panegyricum ad Pisonem scripsit, ita ipsum ab eadem coniunctione collaudat:

Lucan. ad Pison.

*Nos quoque pacata Pisonem laude nitentem
Ex æquamus a vis: Nec enim si bella quierunt;
Occidit & virtus; licet exercere togatæ
Munera militiæ.*

Et quidem rectissimè omnes. Nam ut verbis Horatij utar, *Alterius sic, altera poscit operam res, & coniurat amicè.*

Horat. in Art. Poetica.

Et qui utramque coniungere despexerit Princeps, licet cœlo partarum rerum cumulum æquet, sedem adhuc stabilem, ut Valerius inquit Maximus, non habebit.

Valer. lib. 2 cap. 9. de Conf. Sever.

5 Sed illum tamen, si Prudens, si Christianus, si laudabilis esse velit, bella quidem scientem, non sitientem optamus, & hanc primam bellicandi rationem discere, & altè animo suo figere cupimus, ut, quo fieri in maximè possit, bellum excuset, neque inani levivè famæ gloria,

aut

aut famis suos limites protendendi, ut Raptor ille quondam orbis terrarum Alexander Macedo, ambitiosè ad illud inferendum procedat, sed ubi res poposcerit protegendi, & maturo consilio graves iniurias, quibus se lacessitum senserit, vindicandi, ut Ilocrates Nicoclem monet his verbis: *Bellicosus es, scientia rei militaris, sed apparatu pacificus, nihil præterius & æquum vindicando.*

Tull. lib. 1. offic.

Certè enim certum est, quod præclare M. Tullius scripsit in id tantum suscipienda esse bella, ut sine iniuria in pace vivatur, & secundum D. Augustini sententiam: *Apud veros Dei cultores illa tantum bella peccata esse, quæ non cupiditate, aut crudelitate, sed pacis studio gerantur, ut mali coercerentur, & boni subleventur, & non esse delictum militare, sed propter prædam militare peccatum esse. Pacem habere, voluntatis est, Bellum autem debet esse necessitatis. Non enim Pax queritur, ut bellum exerceatur, sed bellum geritur ut pax acquiratur.*

D. Aug. in lib. de verb. Dom. ferm. 19. relatus in cap. apud veros, & in c. militare noli 23. q. 1.

Terent. in Comœd.

Quod etiam tendit Terentianum illud,

Omnia prius experiri verbis, quam Armis sapientem decet.

Cicer. ubi sup.

Ciceronis: *Nam cum duo sint genera disceptandi, unum per disceptationem, alterum per vim: cum quo illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiori.* Et Alciati Emblema hoc Disticho clausum:

*Arma proculiaceant: fas sit tunc sumerè bellum
Quando aliter Pacis non potes arte frui.*

Alciati. Emb. 177.

Cassiod. lib. 3. epist. 1.

Et Cassiodori præclarum documentum, quo monuit, *Tunc utile solum esse ad arma concurrere, cum locum apud adversarium iustitia non potest invenire.* Quod ex Aristotele sumtum videtur, aiente: *Neesse esse arma domi necessario posita in armentario ijs, qui Reipublicæ præsumunt, tum propter eos, qui detrectant Imperium, tum propter externos, qui iniuriam conantur inferre.* At verò, secundum eundem D. Augustinum: *Inferre bella finitimis, & inde in cetera procedere, & populos sibi non molestos, sola Regni cupiditate conterere, quid aliud quam grande latrocinium nominandum est?*

Arist. 7. pol. 9.

D. Aug. de civit. Dei, lib. 4. c. 6.

Morus in lib. Epigram.

Ac proinde semper celebratum fuit nobile illud Thomæ Mori Angli Martyris Epigramma, quo vesanam istam omnium ferè Regum in pluribus Regnis appetendis, & invadendis ambitionem, meritò carpit; cum vix, aut ne vix quidem ullus repertus fuerit, qui vel unum tantum rectè gubernate valuerit. Ad eò ut verè scurra ille apud Vopiscum dicere visus sit: *Omnes bonos Principes uno annullo perscribi depingivè posse.* Mori carmen sic habet:

*Regibus è multis Regnum cui sufficit unum,
Vix quidem unus erit, si tamen unus erit.
Regibus è multis Regnum benè qui regat unum,
Vix quidem unus erit, si tamen unus erit.*

Vopisc. in Aurel.

Eras. in hoc Adag. pag. 638.

Similem querelam latè prosequitur Erasmius, eisdem Principibus consulens, ut Spartam, quam nati fuerint, ornare ac meliorem reddere curent, & hanc sententiã passim in eorum aulis inscribi oportere.

Dolensque, quod cum eorum munus sit, & esse debeat, Reip. commodis providere, publicam tueri libertatem, alere pacem, excludere, quam minimo suorum exitio, maleficia, dare operam ut integros & sanctos habeant Magistratus, Regnumque, quod sortiti fuerint, parvum licet, splendidum citra aliorum detrimētum, & sine Finitimorum vexatione, sua sapientia, virtute, ac diligentia ornatus reddere, celebrius, & locupletius. In id tamen omnes ferè iam devenerunt, ut neglecta, quæ contigit ditione, foris agant, alijs inhient imperijs, suos in summum adducant discrimen, funditusque exhauriant, seque pariter, & universam fortunam, alex belli subiciant, ut unum, aut alterum oppidulum suis finibus addant.

10 Idem, non minùs verè, quàm dissertè alio repetit loco, inquit: *Se arbitrari, felices fore Respublicas, si Principes sanè Christianèque instituti, simul atque susceperint Regnum, pariter & animum Regno dignum suscipiant, publicis commodis metiantur consilia omnia, ab omni tyrannidis specie velut à peste qualdam abhorreant, ac pro se quisque certet, quod sortitus est Regni, non amplius, sed melius successorì tradere. Omnesque pariter adiantur, ne bellum ullam sit, potius quàm ut bello vincant, neque sit ullis opus copijs, magis quàm ut his rebus sint instructi: pacis artibus magni videri studeant, quæ consilij animique viribus constant.*

Idem in præfat. ad Sueron.

11 Et herclè, hanc fuisse, esseque debere præcipuam Regum curam, prima quoque & antiqua ipsorum creandorum ratio satis ostendit, quæ secundùm Iustinum in id tendebat, ut fines imperij tueri magis, quàm proferre satagerent, & intra suam cuique patriam Regna finiebantur. Quousque primus omnium Ninus Rex Assyriorum, veterem, & quasi avitum morem, nova Imperij cupidine mutavit, inutilitque bella finitimis: & rudes adhuc ad resistendum populos, ad Lybiæ terminos usque perdomuit.

Iustin. lib. 1. hist.

12 Quod etiam D. Isidorus in suis originibus repetit, licet Cassiodorus, ad Belum, huius Nini patrem, belli initium, & nomen, & ferri inventionem reducat, cui tantùm sequentia sæcula detulerunt, ut Sceptra tenentes, iuxta Livium, Tacitum, & Sallustium, omnia virorum fortium, id æquius, quod validius existiment, maximam gloriam in maximo Imperio, & in profunda eius, & divitiarum libidine, ponere cœperint, suaque retinere, privatae domus, de alienis certare Regiam laudem esse censuerint.

D. Isid. lib. 18. etymol. cap. 1.

Cassiod. lib. 1. epist. 30.

Tacit. 15. Annal. c. 1. Sallust. in Catil.

13 Superbia nimirùm tumentes, quàm, ut ait D. Thomas, Regnantium opulencia produxit. Cui secundùm D. Bernardum, invidia comes est, quæ dum sola aliquid esse, sola regnare appetit, rivalem ferre nõ potest, & foras charitatem, & iustitiam expellens, in bella prorumpit, & ut Ovidius ait, elegantissimam eius prosopographiam scribens:

D. Tho. 2. 2. q. 36.

D. Bernar. serm. 13 in Psalm. 15.

Ovid. 2. Metam.

*Nec fruitur somno; vigilantibus excita curis,
Sed videt ingratos, in tabescitque videndo,
Successus hominum; carpitque & carpitur unà,
Suppliciumque suum est.*

14 Cui malo magis in dies magisque serpenti, ultra ea, quæ post plu

Berneg. ad Tacit.
demcc. Germ. q. 2

res alios ex Politicis, novissimus Bernegerus expendit, dum Ego cupio, ut capio, me delam aliquam exhibere, nihil proprius habui, quàm hoc Emblemate duos istos, quos vides, Reges, pro terrestri globi imperio dimicantes, eisdem Regibus ob oculos ponere, qui eundem ipsum, quem possidere tantopere cupiunt, mutuo mucrone transverberant, nihil pensi habentes, quod etiam si toto illo potiri possent, quod nulli unquam contigit, nec contingere poterit, adhuc tamen agnoscere deberent, nihil planè, vel ut plurimum granum Lynapis, adeptos se esse, respectu ætherei, ac cœlestis, in quem tutius satiusque esset, ut totis corporis, atque animi viribus, & indefinendis cogitationibus niterentur.

Plin. lib. 2. c. 68.

Quod ex Plinio desumsi, qui postquam terreni globi dimensionem graphicè delineavit, eiusque exiguitatem exiguiorem esse ostendit, illis detractis partibus, quæ mari, fluminibus, incultisque montibus, aut paludibus, & varijs alijs de causis desertæ inhabitabilesq; redduntur, ita concludit: *Hæ tot portiones terra, in è verò, ut plures tradidere, Mundi punctus (neque enim est aliud terra in universo) hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes; hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tu multuatur humanum genus, hic insauramus bella, etiam civilia, mutuisque cadibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores transeam, hæc in qua contemimus pellimus, furtoque vicini cespitem nostro solo affodimus, ut qui latissimè rura metatus fuerit, ultraque fines exegerit accolæ, quata terrarum parte gaudeat? Vel cum ad mensuram avaritiæ suæ propagaverit, quàm tandem portione eius defunctus obtineat?*

15

Senec. in præf. ad
lib. nat. quæst.

Plinium in eadem cōsideratione præiisse videtur Senecâ, inde animos à terrestribus & caducis, nobis que ad tempus tantum concessis; ad cœlestia æternaque erigens, & statim in rem nostram ita subiciens: *Hoc est illud Punctum, quod inter tot gentes ferro, & igni dividitur. O quàm ridiculi sunt mortalium termini: ultra I. rum Dacus non exeat, Strimo Thracas includat. Punctum est istud in quo navigatis, in quo bellatis, in quo Regna disponitis: minima, etiam, cum illis utrinque Oceanus occurrat. Sursum ingentia spacia sunt, in quorum possessionem animus admittitur, &c.*

16

Idem lib. 6. de be-
nef. cap. 3.

Qui & ipse alibi, vel ob id etiam, ita partam potentiam, & opulentiam, parùm appetendùm esse, quòd fortunæ imperio subiaceat, & in perpetuo penè fluxu sit, his elegantissimis verbis ostendit: *Omnia ista, quæ vos tumidos, & supra humana elatos, obvisci cogunt nostræ fragilitatis; quæ ferreis claustris armati, quæ ex alieno sanguine raptæ, vestro defenditis; propter quæ classes cræntaturæ maria dedecit, propter quæ cessatis urbes, ignari quantum telorum in adversæ fortuna comparis: propter quæ ruptis toties affinitatis, amicitia, collegij & dederibus, inter contententes duos terrarum orbis elisus est. Non sunt vestra, in depositi causa sunt, iam tamque ad alium Dominum spectantia, aut hostis illa, aut hostilis animi successor invadet.*

17

Macrob. in somn.
Scip.

Cum Plinio quoque, & Seneca sentit Macrobius, omnem habitabilem terram extentæ chlamydî similem faciens, quò eius exiguitatē

18

manifestaret, cum chlamys, secundum Budaum, & alios, proprie vestem militarem, pallio brevior, significet. Et melius ac pius Boetius, ex eadem exiguitate Reges aliosque privatos irridens, qui toto, quod aiunt, caelo aberrantes, caeli speciosa, spaciofaque culmina non attendunt, & deviam a recto cynosuram imaginantes, ad minutula haec, & caduca Mundi Regna, suam aeternam, vel aciem, tantis laboribus, ac conatibus dirigunt; & familiare habent, ut quarum rerum minor est fructus, earum & cupiditas, & delectatio sit maior.

Bud. Baifig.

Boet.

19

Sed nemo melius Plinij mentem, & Emblematis nostri intentum expressit, quam ille, vnam ita pius atque elegans, vates, qui dixit:

*Percipias rerum sit quantula portio, verbis
Quam Nos magnificis in Regna superba secamus.
Partimur ferro, & mercamur sanguine fuso,
Ducimus exigua gleba de parte triumphos.
Illa etenim moles, per se spectata seorsim,
Magna quidem, si cum stellati regimine caeli
Componas, puncti instar erit, vel seminis, unde
Candidit innumeros Senior Gargetius Orbes, &c.
O Pudor, o solidi praecipua Vesania voti:
Quantula pars rerum est, in qua se gloria tollit;
Iras remit, metus exanimat, dolor urit, egestas
Cogit opes ferro, insidijs, flamma, atque veneno?
Scilicet & trepido fer vent humana tumultu.*

20

Vnde anam quoque sumpsit vetus Socratis apophthegma, quo ridendi semper a dijs homines dixit, cum vana haec cupiditatum inspicunt. Et merito Schoonhovius in quodam Emblemate de eisdem ob haec crepundia rixantibus, ita dicere potuit.

Plut. in apoph.

Schoonhov. Embl.
27.

*Rixantur pueri, si quis lapides nuce ve
Auferat, & semper ob vicqueque stupent;
Nos etiam pueri, qui donec vita superstes,
Propter opes luttas digladiamur humi.*

21

Quos etiam Talpis, non ineptius, similes facere possumus, non solum ob caecitatem huic animali connaturalem, qua Adagio *Talpa caecior*, locum fecit. Verum ea etiam de causa, ut historiae naturalis Auctores observant, quod terra semper inhians, praedolore eius, quod sibi excavandum, vel occupandum restat, emori solet. Prout his quoque Regibus accidit, qui nihil se possidere putant, nisi quod alij possident, suum quomodolibet faciant, nulla iusti, vel iniusti ratione habita, sui cordis aviditatem, vel toto ipso orbe minimè satiantes, cum tamen ipsum ipsorum cor (ut bene quidam Politicus dixit) vel ad falconem satiandum sufficiens non sit.

Erasm. in hoc Ad.
pag. 111. ex Plin.
& alijs.

Anton. Perez epist.
fol. 38.

22

Cuius inexplebilis aviditatis exemplum Alexander fati exhibuit, qui puer adhuc cum plures esse mundos, Anaxagoram differen-

Iuven. Satyr. 10.
Ego. 1. tom. de In
diar. Iur. lib. 1. c. 4
n. 4.

Oven. lib. 2. Epig.
78.

Tacit. in Agricol.
& ibi Lipsius in
notis.

Petr. in Satyr. ibi
Orbem iam totū,
ēpe.

Sip. Emb. 39.

Guevar. in horol.
Princ. lib. 3. c. 3. &
14. & 31. August.
de civit. Dei lib. 4.
c. 6. Cypr. epist. ad
donatum.

Claudia. in Stilic.
lib. 3.

D. Tho. de regim.
Princ. lib. 2. c. fin.
Pelagia. de planct.
ecclē art. 62. conc.

2. Cassian. in Catal.
5. p. confid. 37. So
to de iust. & iur.

lib. 4. q. 4. artic. 2.
Boter. de rat. stat.
lib. 1. Richterius in
Axiom. hist. 128.

& in econo. 203.
Grūt. Bocalin. Ad
miratus, Parut. &

plures alij apud
Befold. in dis. de
incem. Imper. c.

3. novif. N. Saav.
Emp. ex pag. 435.
Livius lib. 23. Stra
bon. lib. 7.

Lucan. 1. Phar.

tem, audiret & se nondum unius Dominum, seu prædonem factum vi
deret, illachrimavit, & causam Iuvenali præbuit, ut sic de eo dicere
potuerit.

*Vnus Pelleo Iuveni non sufficit Orbis,
Aestuat infelix angusto limite mundi,
Vt Gyara clausus scopulis, parvæque Seripho.*

Et alteri.

*Vnus Pelleo Iuveni non sufficit Orbis,
O Iuvenis, mundo mens tibi maior erat.
Vni Pellaus Iuvenis non sufficit Orbi,
Magnus Alexander, sed tamen Orbe minor.*

Aliud quoque non minus nobile, in Romanis, eiusdem Alexandri
in orbis direptione, & vastatione imitatoribus, & successoribus, Cor
nelius Tacitus, sub Britannii Ducis persona, ad eum eleganti oratione
commemorat, ut Iustus Lipsius, illam suis notis illustrans, dicere au
deat, sensu suo, nullam aliam pulchriorem, prudentiorem, disertio
rem, argutiorem in omni Romana lingua reperiri posse, quæ in id tandem
tendit, ut nihil illorum aviditati tutum, iniviumve fuisse, iure, vel iniu
ria, demonstrat.

Prout & insigni carmine ostendit Petronius, quod iam supra in alio
Emblemate rituli, & in hoc aptius transferri potest, notans tot bella,
ad solam gulam, & exitialem luxum profecisse, & post D. Augustinū,
& Cyprianum, Noster D. Antonius de Guevara, ingentia damna, &
scelera huius Tyrannicæ direptionis graviter questus, & omnibus, qui
eis utuntur, divinum iudicium minatus, quod nunquam inultas, aut du
rabiles eiusmodi occupationes esse permittit, & talionis legem feve
rè in alienorum raptores exercet, ut in mutatione, & lapsu quatuor
Antiquarum Monarchiarum vidimus contigisse. Etenim ut præter
alios habet Claudianus.

*Sic malè sublimes fregit spartanus Athenas,
Atque idem Thebis cecidit. Sic Medus ademit
Assyrio; Medoque tulit moderamina Perses
Subiecit Persen Macedo, cessurus, & ipse
Romanis, &c.*

Qua de causa Politici omnes Auctores, & qui piè, ac prudentè
Principibus cōsulant, mediocrem Imperij magnitudinem magis op
tabilem, & durabilem monent, nec tam eos inspiciere debere, quous
que suos fines extendere possint, quàm utrum, & qualiter, tum anti
quos, tum noviter partos, iuste gubernare valeant.

Teste enim Lucano, suorum Romanorum exemplo per docto.

*In se magna ruunt, lætisque hunc Numina rebus,
Crescendi posuere modum.*

- Et ut Albutius apud Senecam Rhetorem, inquit, *Aliquis etiam magnitudinis modus esse debet. Non procedit ultra spacia sua cælum, Maria intra terminos suos nõ agitur, quicquid ad summum venit, incremento non relinquit locum.* Alter etiam Seneca, melius adhuc, alio loco sic habet. *O quàm magnis homines erroribus tenentur, qui ius dominandi transmare cupiant mittere felicitissimosque se iudicant, si multas Provincias obtinent, & novas veteribus adiungant ignari, quod sit illud ingens, paratumque Regnum. Imperare sibi, maximum imperium est, &c.*
- 34 Quod consilium, Valerio, & Iustino tradentibus, ita Scipionis Africani Iunioris animo sedit, ut Romæ censorem agens, solenne carmen ex publicis tabulis emendari præceperit, quo Dij immortales rogari solebāt, ut populi Romani res meliores, amplioresque facerent; satis esse inquiens, quod precaretur, ut bonas, ac magnas, quas iam possidebat, perpetuò incolumes conservarent. Prudenterque sentiens, ut subdit Valerius, *Tunc incrementum Romano Imperio petendam fuisse, cum intra septimum lapidem triumphi queiebantur: maiorem autem totius orbis terrarum partem possidenti, ut avidum esset quicquam ultrò appetere, ita abundè felix, si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret.*
- 35 Idem quoque sensisse, & exëplo suo docuisse videtur Alcadas Duodecimus Rex Babyloniorum, qui (ut Berofus, & alij testantur) otium, & tranquillitatem vitæ sequutus, stultum esse dicebat, multis fatigari laboribus, & varijs implicari curis, amplificandi Regni causa; quoniam ea res, ad nullam hominum salutem, & utilitatem, sed ad detrimentum potius, servitutemque pertineret. Et de Philippo Macedonum Rege Plutarchus commemorat, quod in palastra prolapsus, quum surgens in pulvere vidisset corporis vestigiũ, *Pape,* inquit, *ut minimã terræ partem natura sortiti, orbẽ appetimus uniuersum.* Quod dictũ, si animo filij eius hæssisset, angustias eiusdem Orbis, ut modò diximus, nõ doleat.
- 36 Digna etiam relatu est Antiochi hac in parte animi moderatio, cuius post Ciceronem, Valerius Maxim. meminit, qui ultra Taurũ montẽ Imperij finibus summotus, cum Asiam Provinciã, vicinasque ei gentes amisisset, gratias agere Pop. Rom. nõ dissimulatè tulit, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis Regni terminis uteretur.
- 37 Habemus etiam eiusdem doctrinæ locupletissimum assertorẽ. D. Augustinum, qui consideratis iniustitijs, & iniquitatibus, quæ in acquirendis novis ditioribus interueniunt, & difficultatibus, expensis, ac laboribus, qui in eis conservandis, & gubernandis se se offerunt, dubitat. *Ne fortè non pertineat ad bonos viros, gaudere de Regni latitudine, felicioresque res humanas fore futuras, si omnia regna parua essent, concordia vicinitate letantia.* Idẽ in sua Utopia Thomas Morus, & in sua Argenide Ioannes Barclaius, fictis quidem, sed prudenter adstructis historijs, & exemplis ostendunt, damna, quæ ex plurimũ Regnorum cumulatione sequi solèt, considerãtes, nõ solũ ubi per bella, verũ, & ubi per matrimonia, aut alijs legitimis titulis acquirũtur. Et Erasmus, optimo simili usus, *ut naues,* inquit, *quædã maiores sũt, quã ut gubernari possint; ita difficillimũ est, ditionẽ ultra modũ latã, feliciter gubernare. Id verò multò difficilius, si ditionis portiones lãgis interuallis distincta sint.*

Seneca in Suafor.

Idem Senec. epist. 113. in fine.

Valer. lib. 4. c. 1. §. 10. Iustin. lib. 25.

Valer. Maxim. ubi sup.

Berof. Methast. Ca siodor. Iorn. & alij

Plut. in apopt.

Cicer. in orat. pro Deiot. Valer. dict. lib. 4. c. 1. in fine, Plut. in vit. Scip.

D. Aug. lib. 4. de ci uit. Dei c. 15.

Thomas Morus in Vtop. lib. 1. fo. 36.

Barcla. in Argen. lib. 4. pag. 979.

Erasm. cent. 9. ep. 95.

- Panorm. dedist & fact. Reg. Alf. li. 4. cap. 30. 38
 Alphonfus quoque Primus Neap. Rex, apud Antonium Panormitanum aiebat, olim (ut fabulantur Poeta) inter Iouem, Neptunum, & Plutonem omnium rerum partitionem trifariam esse factam, & horum unumquemque sua sorte contentum esse, nec occupare aliena: Inter homines, neminem sua portione contentum, nec ullam partitionem esse stabilem, sed omniū Principū ambitionem, & regnandi nūquam fatiendam libidinem, semper, quo iure quave in iniuria, novas ditio- nes ante partis adijciat, sedulo cogitare.
- Paruta in discurs. Politicis. 39
 Et Paulus Paruta de sua Veneta Republica agens, unam hanc assignat causam, cur diu ea salva, ac florens steterit, nempe quia ditio- ni potius suæ conservandæ studuit, quàm ampliandæ. In quo omnes qui benè sentiunt, ut maiorem difficultatem, ita quoque maiorem laudem constituunt, illud, quod alicubi dixit Livius, sequentes, *Excellentibus ingenijs citius defuerit ars, qua civem regant, quam qua superent hostes,* & Lucius Florus, *difficilius est provincias retinere, quam facere.* Et Augustus Cæsar apud Plurarchum, qui audiens, quòd Alexander natus annos triginta duos, postquàm plerasque mundi regiones peragra- rat, dubitasset, quid in reliquum vitæ tempus esset factururus, demiraba- tur, si Alexander non iudicasset, maius opus benè gubernare partum Imperium, quàm amplam ditio- nem comparasse.
- Livius. 40
 Planè Rodulphus I. Imperator Austriacæ Augustissimæ Familiæ dignissimus Plastes, Nicolao Reusnero testante, cuidā monenti Reg- ni pomœria ampliaret, prudenter respondit: *Melius est benè imperare, quàm Imperium ampliare,* quia iuxta illud vulgatum Ovidij,
Non minor est virtus quàm querere, parta tueri.
Casus inest illic, hic subest artis opus.
- Lucius Florus. 41
 Et ut ait Sallustius, *Maius dedecus est parta amittere, quàm omninò non paravisse.* Quibus aditens Calsiodorus, sic habet: *Non minor in con- servandis rebus, quàm in invenien- dis ashibenda cautela est, quia de Initijs practicatio debetur invento, de custo- ditis autè acquiritur laudata per- fectio.*
- Plut. in apoph. Rom. 41
 Et in nostris terminis insignis quidam Politicus, benè Principes docet, quòd ambitio laudibilis & optima est, benè gubernare provin- cias suas, non cum sanguine & periculo occupare ea, quæ sunt aliorū. Et alter Italo sermone, sic eundem suadet: *Che la severbia ambition loro, Sfogassero nel far acquisto de la segnalata gloria di ben governar, i popoli che Dio ha conceduti loro, non con lo empio mezzo de gl' incendij, de- lle rapine, & del' effusion di copia grande di sanguine humano, affectar gli stati altrui.*
- Reusner. in Rodulph. 42
 Ut omittam punitionem Divinam, quàm non rarò, qui se- cus faciunt, perpeti solent, nempe, ut dum alienis invident, propria perditum eant. Quod satis Cures Prezeningorum Princeps apud Livium, & Strabonem admonuit, dum in cranio Suerislai à se ob hanc causam interrecti, quo ad potandum uti consuevit, has litteras posuit: *Hic quaerendo aliena, propria amissit.* Et in idem tendit sapiens illa Ora- tio Demosthenis contra Aristogitonem, & cuiusdam Scythæ apud Quintum Curtium; quibus ostenditur, multos sapè numero dum ma-
- Ovid. & alij plur. ap. Me 2. tom. lib. 2. c. 30. n. 78. & sequent. 42
 Sallust. in Jugurt. 42
 Calsiod. lib. 5. ep. 25. 42
 La Nove discurs. Pol. 7. 42
 Traj. Boccalin. cẽ- tur. 2. Rag. 6. 42
 Livius lib. 23. 42
 Strab. lib. 7. 42
 Curtius lib. 7. c. 8. 42

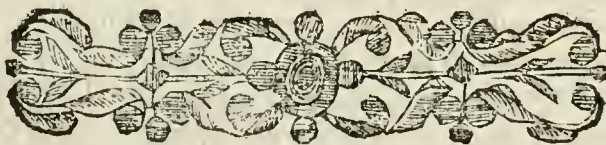
iora concupiverunt, ea quoque, quæ iam obtinebant, amisisse, & ex culmine ad quod contendebant, una cum ipsis ramis, quos apprehenderant, decidisse. Quibus conveniens Dionis. Halicarnas. turpe esse ducebat: *Viro Principi, ob rerum alienarum cupiditatem bellum non necessarium sustinere, in quo se & suas fortunas in periculum sit aducturus.* Et Procopius: *Id longè esse præstantius, sua ut quisque securè possideat, quam dum aliena nimis appetit, de necessarijs admodum rebus periclitetur.* Certè enim certum est, quod à Valerio Maximo docemur, eam demum potentiam tutam esse, quæ viribus suis modum imponit; & à Cornelio Tacito, quanto plus aliquis adeptus sit, tanto magis in lubrico esse. Quæ in rem plura alia adijcere superfedeo, quæ hanc nostram assertionem illustrare possent, quoniam apud magnum illū Lipsium, Amiratū, Bodinum, Boterum, Keckermanum, & novissimum Nicolaum Bernegerum, videri poterunt.

43

Ergo, ut verbis Sapientiæ concludam, *Præbete aures vos, qui continetis multitudinem, & placetis vobis in turbis Nationum;* Et quibus Dei munere datum est, plura simul Regna & ditiones iustis & legitimis titulis obtinere, ut in gloriosis Hispaniæ nostræ Regibus contigisse videmus, & Phil. Mainoldus, Borrellus, Zipæus, & alij latius ostendunt, eas maiori cura, prudentia & dexteritate gubernare contentur, ita ut conservari, & coalescere, & si fieri possit eisdem linguis, legibus, ac moribus temperari, mutuisque inter se nexibus copulari, atque ubi res poposcerit, aliæ alijs auxilium præbere.

44

Quod per unionis medium coniequi solet, cuius latam utilemque materiam plures Auctores doctè pertractant, simul notantes, in nostra Hispaniæ Monarchia diversis temporibus diversos tractatus intervenisse circa unionem Comitatus Flandriæ, Regni Aragoniæ, Lusitanæ, & aliorum, quæ in ipsam incorporata sunt. Quod si (ut oportuit) peractum fuisset, aliquibus difficultatibus, quæ hanc utilissimam resolutionem retardarunt, spreto, vel superato, fortè dâna & defectiones, quas hodie patimur, non lugeremus. Etenim ut benè post Polybium & alios, de simili unione agens, tradit Alber. Gentilis, impossibilia quæ videntur, tempore facillima redduntur: nec ulla re utili abstinendum est, propter apparentem difficultatem, & quàm multa fieri non posse, priusquam facta sunt, iudicantur.

Dion. Halic. lib. 8.

Procop. lib. 2. de bello Goth.

Valer. Max. lib. 4. c. 1.

Tacit. 1. an. c. 72.

Bernerg. ex Lips. & alijs, q. 189.

Sap. 6. 3.

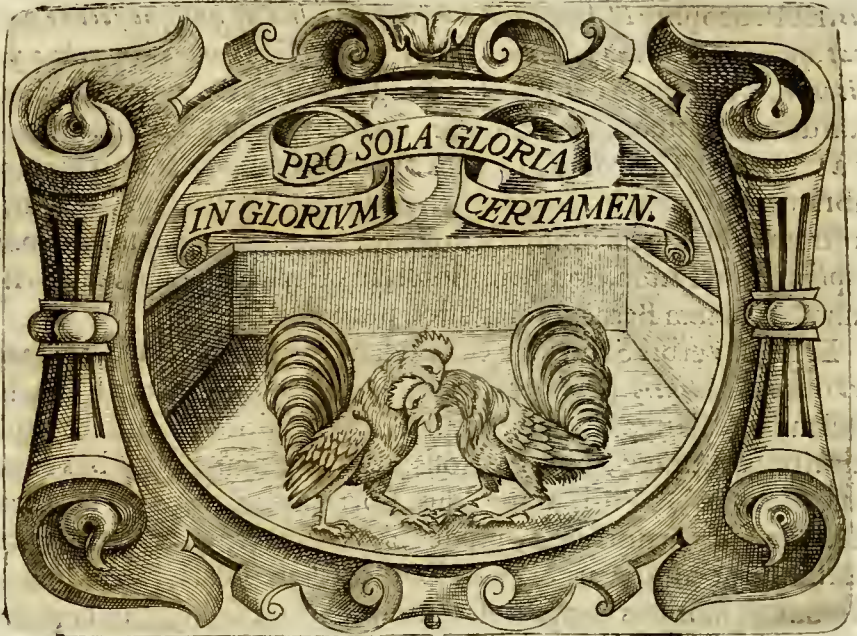
Mainol. de ti. Reg. Phil. Borrel. de præst. Reg. Cath. Zipæus de Magist. pag. 428.

Bod. Gasp. Facius, Harnif. & alij, apud Besoldum de increment. Imp. c. 5. per tot. Zipæus contra Casan. libr. 1. c. 8. & seqq. Connestagius in hist. Regn. Portug.

Alb. Gent. in disp. de unione Britan. & Scotiæ, Polyb. lib. 11. Plin. libr. 7. c. 1. Senec. ep. 104. Ego 2. t. lib. 1. c. 16. n. 55. & 56.

Inglorium, pro sola Gloria Certamen.

EMBLEMA LXXIII.

*In Fastum cristata micat gens murice caro
Tincta, nec in plumas, lex iubet, armaruant.
Sic tumidi Reges, Maiestatisque superba,
Prælia conglomerant, bellaque fastus agit.
Iura vetant, fovet ira globos: est crista corona,
Rexque refert Gallum, dum furor arma regit.*

COMMENTARIUS.

Tacit. 4. an.

Bodin. in meth.
hist. cap. 6.

Camer. 1. subces. c.
78. Beierlinc. verb.
Bellum, pag. 115.
& verb. Præda,
pag. 567. & seq.

T Si verum sit Taciti documentum, Principibus insatiabiliter parandam prosperam sui memoriam, & præcipua rerum ad famam dirigenda: Rectèque Bodinus, ex sententia Aristotelis, Principem instituentum puret, ut solida veraque laude pascatur, in eaque sensim adolescat, qui si gloria (inquit) non erit contentus, in tyrannum evadet. Hancque ipsam famam & gloriam multi ex eisdem Regibus & Principibus sibi solam ex bellis, quæ fortiter feliciterque gesserunt, sumere & reservare voluerint, ut Dentati, Æmilij, Catonis, Themistoclis, & aliorum insignium Ducum, seu Imperatorum exemplis Philippus Camerarius & Beierlinchius observant, inter quos Regem nostrum Alphonsum. IX. enumerat, qui nihil præter victoriæ gloriâ in partitione immensæ prædæ celebris belli, quod vocant *de las Navas de Tolosa*, sumere voluit.

2 Hoc tamen de fama & gloria, quæ ex prælijs iuste legitimeque initis, aut susceptis, & fortiter debellatis, comparari solet, accipi debet: Nam si superbè atque ambitiosè, ob solam levem hanc gloriæ auram & cupiditatem, Princeps in bellum erumpat, seque ac suos tumidè, ac temerè incertæ Martis alex committat, & si suis votis Fortuna respondeat, totumque orbem suo Imperio subijciat, inglorius potiùs, quàm gloriosus evadet, & non tam victoris, quàm raptoris, prædonis, vel latronis nomine vivus & mortuus donandus exisset, ut omisis Cressi, Miltiadis, Themistoclis, Syllæ, ac Marij, Pompei ac Cæsaris, Tamberlanis, & aliorum exemplis, quibus *stimulos dedit annula virtus*, & sola sua ambitione inanique gloria ducti, tot bellis universum Orbem proprio, & alieno sanguine cruentarunt, Alexander Magnus omnium vice ac voce testari poterit, qui multis alioqui virtutibus clarus, ob hoc vitiù à Demetrio Pyrata latro vocatus fuit, ut post alios D. Augustinus enarrat, & benè sensit Poeta, qui de eo sic dixit:

*Illic Pellaï proles vesana Philippi
Felix prædo iacet: totum spargenda per orbem
Membra viri posuere adytis.*

A Seneca: *Furiosus iuvenis*, & à Lucano: *Terrarum fatale malum: fulmenq; quod ipsum percuteret populos pariter, & Sydas iniquum gētibus*, Et recentior Alter, ipse fame famem hoc Epigramate ridens, sic canat?

*Magnus Alexander, Prædo clarissimus Orbis,
Exitio vivens, ludibrio moriens:
Perdere quem nequijt Mars armis, Bacchus inermis
Perdidit, immixto cum Stygis amne mero.
Fama dira famem extingui hac sine, cruoris
Hoc sine extingui debuit atra sitis.*

3 Quòd ad eò est verum, ut etiam Iesus Nave, dum mandato domini Cananaeos, Amalechitas, aliosque populos Palestinae debellabat, ab ijs, qui Domini præceptum ignorarunt, eodè latronis nomine donatus extiterit, si Procopio fidem habemus, qui testatur se in Mauritania, Africae regione vidisse quasdam columnas hisce litteris insculptas, *Nos Maarusij, qui fugimus à facie Iesus Latronis, filij Nave, &c.*

4 Est enim certum, benè moratos cordatosque Reges, non tam ab armis, quàm ab animis & virtutibus, & ab omnium rerum, quas gerere parant, ac præcipuè bellorum, iustificatione, & moderatione, gloriæ lauream, & posteritati commendabilem sui nominis memoriam expetere debere, & ut Tacitus, inquit, *Modestia famam, quæ neque summis mortalium spernenda est, & a dijs estimatur.*

5 Undè Tragicus præclare, ut solet, admonuit, per has tantum Scandiones ad gloriæ famæq; Templum eundem esse, cuius Carmen iam supra produxi. Idemque post Sallustium, effrænam hanc cupidinem in Alexandro, Cyro, Dario atque ad eò in Romanis ipsis vituperat, & Iacobus Fontanus barbaram illam, barbari Solimani Turcæ orationem, qui post Rhodum insulam debellatam, & Hierosolymitanos

Lucan. 1. Pharf.

D. August. li. 4. de Civ. Dei, cap. 5.

Senec. 1. de benef. c. 13. & Epist. 94. Lucan. libr. 10. v. 21.

Procop. in vita Belisarij, & ex eo Besold. de increm. Imper. per. cap. 3. pag. 20. & 21.

Tacit. 5. an. Senec. in Octav. Sup. Emb. 76. pag. 632.

Sallust. in fragm. Sen. ep. 94. ad fin.

Equites, qui ea potiebantur, eisdem liberis, & intactis fortunis abire iussis, hæc in verba prorupit: *Haud enim bellagero, ut divitias & opes comparem: sed ad gloriam, famam, immortalitatem, prelationem Imperij tendo. Est enim Regis, sanguine Regum orti, proprium, rapere atq; invadere aliena, non quidem avaritia, sed gloriosa cupidine dominandi, cui cum obstat vicinus, armis, & vi eum tollere satis habeo.*

Jacob. Pontan. de bello Rhod. lib. 2. in fin.

L. 3. tit. 3. p. 2.

D. Bernar. in ferm. ad milit temp. c. 1. D. Aug. epist. 194. Ego plures adducens to. 1. de Ind. Iur. lib. 2. c. 4. n. 42 & lib. 3. c. 2. n. 23. Luc. 7. Pharf. Præper. lib. 5. Eleg. 6.

Livius lib. 21.

Claud. in 4. conf. Honor.

L. 2. tit. 23. p. 2.

Plin. lib. 10. c. 21.

Et Alfonsus quoque Rex Noster, ita in quadam ex suis legibus habet: *Sobe janas bonras, è sin pro, non debe el Rey codiciar en su coraçon, ante se debe mucho guardar de ellas, porque lo que es además, non puede durar, è perdiendose, è menguando; torna en desbonra. E la bonra, que es desta guisa, siempre viene dafio de ella al que la sigue, nasciendole ende trabajos, è costas grandes, è sin razon, menoscabandole lo que tiene, por lo al que codicia aver.*

Et omnes, qui de Bellorum materia pertractant, non aliter in ea prorupendū edocent, quàm si prius legitimè discussa fuerit causa pugnandi, quæ, ut D. Bernardus, inquit, ubi bona est, pugnae exitus malus esse non potest. Cum quò convenit illud Lucani,

Causa iubet superos melior sperare secundos.

Propertij.

*Frangit & attollit vires in milite causa,
Que nisi iusta subest, excutit arma pudor.*

Et melius Livij, sic appositè commententis: *Plerumque eventus belli, velut æquus Iudex, unde ius stabat, ei victoriam dedit: quamvis iustitia Belli, non ab exitu, sed à causa venanda est.*

Digna quoque relatu sunt Claudiani in eandem rem Carmina, quæ sic habent,

*Exstruite immanes scopulos, attollite turres;
Cingite vos fluvij, vastas opponite sylvas.
Non dabitis murum sceleri: qui vindicat, ibit.
Omnia subsident meliori per via cause.*

Et verba planè aurea Regis Nostri Alfonsi X. sic in una ex suis legibus perorantis: *Mover guerra es cosa en que deben mucho parar mientes los que la quieren fazer, ante que la comiencen, porque la fagan con razon, è con derecho, cà desto vienen grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende à los que assi la fazen. El segundo, porque ellos se esfuerçan mas en si mismos, por el derecho que tienen. El tercero, porque los que lo oyen, si son amigos, ayudandos de mejor voluntad, y si enemigos, rezelanse mas de ellos, &c.*

Quod consilium, iniustorumque, & ob solam inanis gloriæ aucupationem, susceptorum Bellorum detestationem, Nos pariter Principibus suadere cupientes, & aliquo Emblemate spectandum proponere, hoc, Lector, quod vides, commenti sumus, ex duorum gallorum gallinaceorum, inter se acriter decertantium, representatione deductum, quos Plinius, & alij plures Auctores scribunt; natura sua pugnacissimos, ac ferocissimos esse, proximeque gloriam sentire; & ea sola per-

citios, dimicatione inter se se Imperium, & Regnum uniuscuique domus acquirere; veluti idè agnata tela cruribus suis intelligentes Neque finem sapè commorientibus; quod si Palma congerit, statim in victoria canere, seque ipsos Principes testari, victos, occultam silentes, agrèquè servitium pati. Qua de causa, idem Plinius, Tanagraeos, Medicos, & Calcidicos Gallos extollit, quòd ad bella tantum, & assidua praelia nati videantur; & Pergami omnibus annis spectaculum Gallorum, ceu Gladiatorum, publicè edi affirmat.

Pan. ubi sup.

11 Quin & Athenienses etiam, legem posuisse, ut Galli gallinacei quorundam annis in theatro certamen inirent, ex Eliano & alijs didicimus, eam huius legis causam reddentibus, quòd cum Themistocles exercitum adversus Barbaros educeret, summa ex Gallis, quos pugnantes vidit, occasione, militum suorum animis virtutis incitamentum adiecit, cum ostenderet, eos, non pro Patria, neque pro Penatibus, neque pro Maiorum Sepulchris, uxorbuseve, aut liberis, id incommodè aggressos, sed ea tantum de causa, ne vincerentur, nolle alterum alteri cedere, solamque victoriæ gloriam, pro maximo acris, & cruentæ pugnæ præmio reputare.

Ælian. de var. hist. li 2. c. 31. Alex lib. 9 gen. c. 13. Rhodig lib 17 c. 32 & lib 9 c. 3. Pier. lib. 4 pag. 223. Eras. in Adag Gallos insultat. pag. 692.

12 Ita etiam ferunt, Sossiam Iphierati Duci animos adiecisse, cum gallinaceos coram gallinis, pennis, & rostro dimicantes, ei præmonstrasset. Romæ quoque olim idem spectaculum moris fuisse, & inde veluti origine ducta, hodie quoque pluribus Italiæ locis, & in Gallia, Flandriâ, Angliâ, Hispaniâque nostra, sæpe, sed præcipuè Bachanahum tempore, exhiberi, post Lucianum, & Herodianum, Beroaldus, Boerius, & novissimus Daniel Souterus recensent, & qualiter in Angliâ, magna pecunia sponsiones per Gallorum dominos super ipsorum concertationibus fiant, Doctor Laguna oculus testis scribit.

Beroald. ad Suet. in Oct. c. 64. Boer. decif. 30 n. 6. Ego de parricid. lib. 1. c. 16. p. 71. Scriver in Palam sive de Ludis lib. 3. c. 6.

13 Quibus accedens, magis adhuc in rem nostram Iacobus Brukius sub eadem Gallorum pugnantium figura ob leves causas incertam bellorum aleam, & certa damna, quæ secum semper portant, tentanda non esse, hoc carmine, sive Emblemate monuit:

Laguna ad Dioscorid lib 2. c. 43.

*Sæpius ex parvis oritur contentio rebus,
Magna solet cædes hinc quoque cruda sequi,
O sedas hominum mentes quæ vilia propter,
Insecta aeternam pectora felle gerunt.*

Bruch Emb. bellico 2.

Pierius ubi sup.

Et Pierius Valerianus hinc colligit, gallinæ, pugnantium pro gloria antiquissimum hieroglyphicum esse, & omnium pugnacissimos Rhodon insulam habuisse: seque multoties his pugnis oblectatum. Quod repetens Camerarius, lepidam narrationem cuiusdam pugnæ duorum gallinaceorum ex Petro Quenquerano recenset, & cum eodem Valeriano subiungit ex Iulio Africano, hanc pugnacitatem ex lapide in eorundem gallorum ventre reperiri solito, satis ostendi, quem qui in ore, aut brachio gestant, maius robur virtutemque ad pugnandum recipere, creditum est.

Camer. 2. subcess. c. 89. Quenquer. de laud. provinc. lib. 2.

14 In eademque respicientes Spartani, ut ex Plutarcho, doctè Nicolaus Cragius observat, pro cruentis victorijs Gallum immolabant.

Plutarc. de inst. Lacon. Cragius de Rep. Laudem. lib. 3 inst. 15. p. 216.

Horos. lib. 1. Emb.
fol. 48.

Pier & Camer. ubi
sup.

Apul. lib. 2.

Virg. 9. Aeneid.

Cedren. libr. hist.
Aimoin. lib. 4. c. 18
Balth. de Vias in
Syl. Regia. pag. 38.

Pet. Belois in suis
origin. cap. 11. Mi-
raus, de orig ordi-
n. milit. 2. p. ubi
de Symbol. pag.
58. & 59.

Pollux in Ono-
mast.
Erasim. in Adagijs,
pag. 650. 9. est &
aliud, inst. de dona-
tion.

D. Paulin. in poem.
pag. mihi 471. Ego
sup. Emblem. 10. in
princip.

De titulo Iusti,
quod sibi sumit
Lud. XIII. vide
Vias in Sylva Re-
gia prima.
Herod. lib. 3.

bovem autem pro consilio industriave partis. Et Samotrachæ in bello ituri, ut Horoscus commemorat, vexilla sua duobus gallis decurrantibus insignibant, sic indicare volentes, quem ipsi in eodem bello vigorem, ac virtutem habituri essent. Idemque Romani, secundum Pierium & alios, licet præscito religiosoque more, post Feciales ad hostes, pro suis rebus repetendis, legatos, & non exauditos, hastam, belli signum, in hostium fines conijcere tolerent; posterioribus tamen sæculis, non hastam, sed gallinaceum proiecerunt.

Quod & ipsum in causa esse videtur, ut & olim & hodie, ad imitationem cristarum, quæ in eisdem gallis, ipsum muricem colore vinctes, in Coronæ formam splendent (quos hac de causa *Cristatam cohortem* Apuleius appellat) militum galeæ in cono cristatæ, plumisque ornatae, gestari cœperint, ut passim, vel ex antiquis numismatibus constat, & ex militum Perfarum exemplo, qui Galli nuncupabantur à Caribus, ob conos quibus galeas ornatas habebant, latè Virgilij Expofitores in illud eiusdem observant:

*Tum galeam Messapi habilem, cristisque decoram
Induit &c.*

Qui mos, ita Gallorum Regibus placuit, ut Cædreno, Aimoino, & alijs testantibus, Cristati appellati fuerint, propterea quod cū prælio decertarent, nodatum capillitium in galeam, quasi cristam, erigerent, idque insigne in prælijs haberent. Quibus & ipsis, ira hæc Gallorum Pugnacitas placuisse videtur, ut Petrus Belois, Aubertus Myraus, & alij testentur, Equestrem ordinem instituisse, sub titulo Galli gallinacei, quod eum Martis pullum Aristophanes, & Euchenus, Imperij symbolum esse doceat, & in Augurali disciplina victoriæ signum sit, ex rationibus & exemplis supra relatis. Dardanique secundum Pollucem, in magnum Pugnacitatis decus, ut & Gallo Franci, sibi pro insigni suorum numismatum antiquitus usurpaverint.

Quæ omnia notare volui, ut facilius omnes intelligant, quàm sit certum illud vulgatum,

Conveniunt rebus nomina sæpè suis.

Cum hæc Gallorum gallinaceorum natura, pro sola gloria pugnandi, rivalemve non ferendi, Gallis etiam Regibus, & gentibus cum ipso nomine veluti connata, & antiquissima sit, & à Maioribus in posteros efferaciori semper rabie pertransiens, magisque ei deferre soleant, quàm titulis Christianissimorum, aut Iustissimorum, quibus simul gloriantur, & re ipsa magis gaudere & splendere deberent.

Quo enim modo Christianissimi dici poterunt, qui Christum non imitantur? qui ut iam supra cum Divo Paulino dixi:

*Ipsa Pietas est, ipsa iustitia,
Sol equitatis, Fons bonorum, Flos Dei.*

Aut Iusti? qui alienas Regiones ambiunt, & inani gloria augendi nominis ducti, nihil eis ad aliud egentes, invadunt, & ferociter deprædantur, cum iuxta celebre illud Herodoti apoprhema: *Qui iustus est*

- 19 Non alienam regionem affectat, sed sua est contentus; nec homines à quibus nihil lacepsitus est, in servitutem redigit.
- 19 Cui ad rider illud aliud Antigoni Macedonum Ducis à Plutarcho relatum; qui Sophistæ cuidam, horum de iustitia scriptum, eidem offerenti, *Desipis, inquit, qui cum me videas alienas urbes armis vexantem, tamen apud me de iustitia differis.* Est quippe iustitiæ proprium, ut ex Carneade tradit Lactantius, *alienum non attingere, & ut Plato ait, non potest opus iustitiæ censeris, nocere amico, vel alteri cuiquam, sed contrarij eius iniuri.*
- 20 Et hunc quidem morem, sive, ut proprius loquar, humorem, tumoremve Gallorum, Omnes sanè Auctores, qui de moribus, sive iconibus Nationum scripserunt, aperte notarunt, hisque antiquior, & ipse Gallus, Salvianus, his verbis succedet: *Penè inextate nullus intrepidus, nullus potest esse securus, Exturbas possessionibus suis vicinos tuos, habitatione, ac facultate proximos tuos. Numquid, ut scriptum est, super terram solus habitabis? Hoc quippe est, quod non poteris obtinere, quamlibet enim cuncta pervadas, vicinum semper invenies. Respice quasi alios, quos velis nolis & ipse suspicis. Respice alios, quos velis nolis ipse miraris, &c.*
- 21 Alijsque testimonijs & exemplis omisis, pro multis Ludovici XI. eorundem Francorum Regis sufficere poterit, qui etiam si agnosceret, & frequenter, ut Camerarius tradit, iactare toleret, *Dedecus, & detrimentum esse comites, ac velut pedisequias bellorum superbe temereque susceptorum,* animo tamen elatus & iniquus, totam vitam, sub infelici fortuna, in eisdem transegit, & occasionem præstitit Philippo Cominæo, prudentissimo eiusdem historiographo, ut de ipso sic dicere potuerit, *Statuendum est igitur, fortunam, quam nihil est mutabilius, ei fuisse planè adversariam. Sed re vera nihil aliud est fortuna, quam signum tantum Poeticum, quin potius ita iudicandum est, iratum ei fuisse Deum, & graviter offensum. Et si de consilijs arcanis fas esset ulli homini pronuntiare, dicerem, illum excitate iram Dei adversum se, hac una re potissimum, quod per omnem vitam mente & animo totus in hoc fuerat, ut perpetuum bellum aleret. Nam in eo positam esse putabat sue dignitatis materiam, ac veluti segetem.*
- 22 Eundem gloriæ avidum, & æque bellicosum spiritum, Patrum nostrorum memoria, in Francisco I. experientia monstravit, ipsumque tandem ad Ticinum, victum & captum die XXV. Feb. anni MDXXV. atque in Hispaniam deductum, Inviçissimi, ac gloriosissimi Caroli V. Imp. Regisque nostri, cuius æmulatione semper exarsit, mancipem fecit, & proprio exemplo perdocuit, quanto damno, ac discrimini eiusmodi bella subiaceant. De quo casu, quoniam etsi notissimo, ab aliquibus Scriptoribus Gallis (quæ ipsorum est calliditas) in dubium vocatur, qui plura testimonia voluerit, Quignonium nostrum legere poterit, & Beierlinchium, qui addit, captivitatis annui, hoc tunc numerali versu comprehensum fuisse.

Captus erat Gallus Coevnt CVM rVre Cohortes.

Nostrium quoque sæculum eadem lues, ne dicam rabies, veluti in Gallis crista Regiæ adnexa, & à Patribus in Filios cum sanguine derivata, graviter vexat, & labefacit, Galliamque ipsam, & Hispaniam nostram (heu dolor) in solitudinem redigit, nullo iusti, vel iniusti, decori, vel indecori discrimine habito, sed sola naturali inter has Nationes antipathia, de qua integrum librum Modernus quidam Auctor scripsit, vel ob antiquam crescentis Hispanicæ Monarchiæ invidiam, & æmulationem, quàm Galli quoquo possint modo extenuare, ac comprimere tentant, non solum aperto Marte belligerantes, sed bellum etiam, quod dicitur, cauponantes, & ei subiectas provincias varijs dolis, & artibus in defectionem & rebellionem Nostri Regis gloriosissimi pellicientes, statimque sub Protectionis titulo in eandem occupationem, sive aucupationem advolantes, & verè Galli, Gallorum more, ubi tale quidpiam pro voto (etiam sub longè maiori ipsorum damno & strage) contigerit, quasi iam de tota Hispania triumphum egerint, magnis cantibus intonantes, & sibi invicem gratulantes.

D. Carol. Garcia de opposit. Gall. & Hisp.

Marifotus in hist. Marif. pag. 379. & seqq.

Ant. Dadin. Alte. Serra: de ducib. & comitib. Gall. lib. 3. c. 19. pag. 270.

Cassiod. libr. 1. ep. 22.
Tacit. 2. ann. vide
Erasim. cent. 4. ep. 92.

Saaved. emp. 90. pag. 668.

Sup. Emb. 5.

Ecce enim quidam ex illis, Portugalliæ defectionem, & Ruscionis acquisitionem, ut Gallorum triumphum extollit, & iam per partes ad ipsos devenisse, inquit: *Quod olim, aut amicum, aut subditum Gallis veteribus fuit, reliqua Hispania nutante.* Et Alter, rerum vices, & fortunæ ludos expendens, glebamque hodie esse, ubi quondam Troia fuit, sic clangit, aut crocitur: *Cum hac scribo, in Potestas Hispanica, que ab ævo de Orbis Imperio certabat, modò de salute desperat, hinc Lusitaniam, inde Catalaniam avulsam ingemit, nutantem Italiam, reserata claustra Iberia, æternos natura obices perruptos.*

In quibus planè mihi videntur in mustaceo laureolâ quærere, cū ingloria sit gloria eiusmodi artibus acquisita, nec, ut aliud agens Cassiodorus scripsit: *Quoties, quis superet, sed quem ac moaui vincat inquiramus,* iuxta illud Taciti: *Non fraude, neque occultos, sed palam & armati Pop. Romanum hostes suos ulciscit.* Cuius loci in rem de qua agimus, noster nuper meminit Saavedra, sic subdens: *Indignacione de un Principe, vencer al otro con el veneno, i no con la espada. Por infamia lo tuvieron los Romanos, como oy los Españoles, no auiedo jamas usado de tales artes cõtra sus enemigos, antes los hã asistido, &c.* Quibus signâter prudens illa Oratio Camilli, apud Plutarchum adijci potest. Qui cum Faliscorum pueri à suo magistro, mira fraude, in castra ipsius pertracti essent, *gravis* (inquit) *res Bellum, & qua multis iniustis, multisq; violentis factis conficitur. Et tamen apud bonos viros habentur etiam belli quædam leges, neque tantopere victoria expetenda est, ut non fugienda sint officia, que per scelus & maliciam offeruntur. Magnam enim Imperatorem sua virtutis, non alienæ improbitatis fiducia convenit bellum gerere.*

Præterquàm quòd, imperia ita parva, non possunt esse diuturna, quin potius ante descendere, quàm conscendere soleant, & ipsos qui nunc prosperis (ut sibi videtur) rerum suarum successibus tument, vice versa in adversos, quos alijs cupiunt, vel inferunt, deturbare, ut iam supra aliud agens pluribus dixi, & benè prosequitur Iustus Lipsius,

aptissimè colligens, in secundis nemo confidat, in adversis, nec diffidat, alterna vices sunt rerum &

Sic vagans aliàs ad alium transit infortunium:

27 Hocque iam Galli in se ipsis experiuntur & dolent, gravissima damna, quæ inanium horum bellorum occasione passî sunt, integro & fatis docto, pioque libello collachrymantes, cui titulus *La Francia allorosa*, & internas atque intestinas subditorum suorum defectiones, & seditiones, quas in nostros seminare, & fovere curarunt, iusto Dei iudicio, nunc cum hæc prælo commitimus, graviter patientes, quamque sit verum illud Ovidij tandem recognoscentes,

-----*Vtque reliquit,*

Sic linquendus erit, legem enim sibi dixerat ipse.

Et Cæsiodori, *Pœna iusta peccati est, ut unusquisque in se recipere possit, quod in alterum protervus exercuit,*

28 Re enim vera, Reges, qui aliorum perduellibus favent, subditos sibi homines ad idem facinus provocant; & inter nullos magis, quam inter eos observari oporteret, ut quod in uniuscuiusque Maiestatem admittitur crimen, quasi in omnium iniuriam factum, ab omnibus vindicetur, illudque Menandri præ oculis, & præ manibus habeatur.

*Iniuriarum si improbis auctoribus
Reponeremus ultionem singuli;
Nobis putantes fieri, quod sit alteri,
Inter nos iuncti conspiratis viribus;
Non prævaleret innocentie impetus.
Audax malorum, qui custoditi undique,
Iussique pœnas quas merentur pendere,
Aut nulli penitus essent, aut pauci admodum,*

29 Vnde meritò Saavedra noster, in nostris terminis dicere potuit: *Su causa haze el Principe, que no consiente en la Dignidad del otro la defeccion, ò inobediencia, ni en su persona la traicion.* Cognatio quippe illa, quam, Vlpiano docente, inter omnes homines Natura constituit, & alterum alteri insidiari nefas esse suadet, longè fortiori vinculo Reges adstringit, qui vel ex formulis iam inde ab heroicis temporibus ductis, se invicem, *Fratres* appellare solebant, ut pluribus Bignonius ostendit, & apertè Cæsiodorus, ita appositè, ad rem de qua agimus, loquens, & vivis veluti coloribus Reges, & tempora nostra depingens, eosdemque ad Pacem adhortans, ut piaculum duxerim, eius verba hic ad litteram non inferere, quæ sic habent: *Ad id inter Reges aservatis iura, Divina coalescere voluerunt, ut per eorum placabilem animum, proveniat quies optata populorum. Hoc enim sacrum est, quod nulla permittitur commotione violari. Nam quibus obsidibus habeatur fides, si non credatur affectibus? Sociantur proximitate Domini, ut Nationes diversa simili debeant voluntate gloriari, & quasi per alveos quosdam con-*

Lips. in Polit. libr. 5. c. 18. & in manud. ad Stoic. Philosoph. lib. 3.

Ovid. 13. Metam.

Cæsiod. lib. 9. ep. 2

Menād. in comæd.

Saaved. Emp. 90. pag. 668.

L. ut vim. D. de iust. & iure, l. non tantum, D. de ap. pel.

Bignon. in not. ad Marculfum, pag. 464:

Cæsiod. lib. 3. ep. 4

cordia adunata se possint gentium vota coniungere. Quæ cum ita sint, miramur animos vestros sic causis mediocribus excitatos, ut cum filio nostro Alarico Rege durissimum subire velitis conflictum: ut multi qui vos metuent, de vestra concertatione latentur. Ambo estis summæ gentium Reges, ambo atate florentes. Non leviter Regna vestra quassatis; si data partibus libertate confligitis. Virtus vestra Patria non fiat inopinata calamitas, quia grandis invidia est Regum in causis levibus gravis ruina populorum. Dicant liberè, dicam affectuose, quod sentio, impatiens sensus est ad primam legationem protinus arma movere. A parentibus, quod queritur, electis iudicibus expetatur. Nam inter tales viros, & illos gratum est dare, quos medios volueritis efficere, &c.

Sen. lib. 2. contr. 1.

Neque minùs in eandem rem illa alia Senecæ conducunt: *Quæ tanta vos fert ira, cum una strops, idemque sanguis sitis? Vel quæ furia in mutuum sanguinem egere? Nam neque feris inter se bella sunt, nec si ferent, eadem homines decerent, placidum proximumque Divino genus.*

Elzivirius in epist. præfixa ad Monarch. Thom. Cæspan. Arroius, & Cassianus.

Anon. in vind. Gallic. cap. 19 ex pag. 169.

Saaved. Empr. 75. ex pag. 573.

Quod verò supra tetigimus, nimirum ex invidia, vel zelotypia crescentis Hispanæ potentia, ac Monarchiæ, hæc Gallorum bella procedere, quam ipsi, Reges Nostros gloriosissimos universalem facere vel le, queruntur, seque solos & unicos totius mundi Arbitros constituere, ut plures Auctores præteream, qui id apertè restantur, & præsertim Anonimum illum, qui vindicias Gallicas adversus Armacanum vulgavit. Et Nostrum Politissimum Saavedram, qui de his Francorum æmulationibus, & rebus optimè agit. Satis ipse idem Christianiss. Rex Ludovicus XIII. in eo proclamato manifestum effecit, quod anno 1635. ad excusanda eadem bella, per totum Orbem sparsit, ubi hanc veluti primam & præcipuam causam proponit: *Que la España no ha cessado del injusto deseo, que ha cõservado siempre, de usurpar los estados de sus vezinos, para establecer esta universal Monarchia, à que ella aspira.*

Zipæus advers. Cassian. lib. 3. c. 7. & seqq.

Quod tamen, salva tantæ Maiestatis reverentia, quàm se aliter habeat, plene plures Auctores ostendunt, qui dicto Proclamati responderunt, & præcipuè Franciscus Zipæus, multis testimonijs, & exemplis, antiquis, & recentibus probans, nihil multis ab annis à Nostrijs Regibus possideri, quòd ad ipsos hæreditario iure, vel alijs legitimis titulis non pervenerit, semperque summo studio pacem optasse, filijsque à parentibus commendatam fuisse, eiusque consequendæ, aut cõservandæ causa, plures urbes & ditiones, iusto bello occupatas, veteribus Dominis restituisse, propriarumque iniustas occupationes, & detractiones tolerasse. Cum Franci, ex adverso, nihil non moliantur, ut undequaque, quo iure, quave iniuria, suos fines extendant, & ut supra dixi, quod proprijs viribus consequi nequeunt, secretis vel apertis Suecorum, Batavorum, aliorumque hæreticorum, perduelliumve subsidijs, mutuisque foederibus obtinere conentur. Quod & pueri sciunt, & qui nondum arelavantur, ipsisque Francis, ita graviter exprobrat Francus, & ipse Auctor Armacanus, sive quis quis ille est, qui de Gallico Marte librum scripsit, ut superfluum planè videri possit, in his iniurijs dolendis, vel recensendis immorari.

Marf. Gallic. lib. 1. 1. c. 39. & seqq.

33 Tantumque a veritate abest ille alter, qui de affectata universalis Monarchia prætextitur titulus, ut potius Prudentes pariter, ac Potentes Hispaniæ nostræ Reges, sæpè sapius oblatam, sibi occasionem illius Indipiscendæ, & Galliæ Regnum subvertendi, vel in plures rivulos divertendi, quod vulgò dicimus *Acantonarle*, eam, proprio imperio contenti, si verint ac sciverint præterlabi. Quamvis Nicephori, & aliorum Politicorum Dogma non ignoraverint, qui rerum gerendarum occasionem summa cum diligentia aucupandam monent, quæ si aufugiat, aquilæ instar in altum ærem advolat, eosque, qui se persequuntur, deridet, neque ut ad eos redeat, in animum inducit.

Niceph. lib. 16. c. 12. late Canonher. in aph. pol. tom. 1. pag. 249. Lips. lib. 5. pol. cap. 16. Pat. David in in-reg. tractat. de occas. arrep. & neglect. D. Valenz. in discurs. stat. & bell. part. 1. consider. 3 ex n. 8. Zipæus ubi sup.

34 De qua Regum Hispaniæ hac in parte continètia, & mirabili temperantia, pluribus etiam agit Franciscus Zipæus, addens, quòd sicubi partes suas pro Romani Imperij iuribus defendendis, vel Augustissimæ domus Austriacæ dignitate tuenda, alijsve Dynastis protegendis, interposuerunt, id utique Iustis de causis, & ab omni proflus ambitione, affectato ve in totum Orbem arbitrio remotis, operati sunt.

Thom. Camp. in Monarch. Hispan. c. 2. & seqq.

35 Thomas etiam Campanella, cuius libellus *de Monarchia Hispania*, hanc zelotypiam extens indidit, idem latius ostendit, & invictum illum, & Magnanimum Imperatorem Regemque Nostrum Carolum V. reprehendit, quòd Mundi Dominus esse delierit, quia oblati sibi à Fortuna occasionibus, uti noluit, vel nescivit, cui tamen bene Fr. Ioannes Salazarius responder.

Salaz. in Pol. Hisp. propos. 11. §. 5.

36 Et novissimè Nicolaus Vernuleius, in certamine Oratorum super illa quæstione, utri de Ecclesia Romana magis meriti sint, Franciæ, an Hispaniæ Reges? sic Oratorem Pontificium, post alia, in horum favorem, & defensionem loquentem inducit. *Video invidiam, & metum in anem animadverto. Invidia est Hispanica potentia incrementum non ferre, quòd aut natura iure hereditatis adfert, aut affinitas conciliat. Nihil enim hodie Catholicus Rex in tanta tot Regnorum amplitudine possidet, quòd ipse, aut eius maiores Austriaci, armis usurparint. Illi, iura sequuti hereditates adierunt, & successoribus suis reliquerant. Illi, oblatas per affinitatem regiones occupaverunt, & in illis hodie ius dicit, qui legitimus est hæres. Metus est, & inanis sanè metus, iniuriam ab eo formidare, qui neminem iniuria lacepsit, nullius Regni pacem perturbat, suos fines tantum tuetur, & hostem, præter Religionis Catholice hostes, non habet. Nullius provincias invadit, & si quæ illi in manibus sunt arma, in hereticos convertit, qui aut imperium impiè perturbant, aut in Belgio avitum eius patrimonium, & receptam à maioribus Religionem evertere contendunt, &c.*

Vernul. in cert. oratorum, orat. 3.

37 Hoc per se se adeò certum, & contestatum, certius adhuc, & contestatius redditur, si Henrici Regis Nostri huius nominis IIII. dictum & factum recolamus, qui Ioanne Bapt. Lambertino præter alios testante, cum Catalani, qui Ioanni Aragonum Regi rebellaverant, eum exorarent, ut eos subditos acceptaret, recusavit, & incredibili temperantia regnandi, aviditati modum adhibuit, tam opportuna Regni sui amplificandi facultate sprete, à multis Regibus magnopere exoptata.

Lamber. in Thea. Reg. Hisp. pag. 91.

Viper. in oratio.
fun. Carol. V. Chy-
treus in Chronic.
Sax. lib. 19.

Fr. Prud. Sand. in
vita Car. V. lib. 14
§. 6. pag. mlii 722.

Pörrinus de dict.
& fact. Philip. II.

Livius lib. 4.

Grotius de iure
belli lib. 2. c. 1. &
22. Zippus sup. lib.
3. c. 7. & 9. & in tra-
ctat. de Magist. lib.
4. c. 7.

Tacit. 15. an.

De iniecto quoque Carolo V. Max. Viperanus, Chytreus, & alij
commemorant, vivum, & morientem semper in ore habuisse, nūquam
nisi invitum, coactumque bella se suscepisse, illata verò sibi fortiter
propulsasse, & quòd si vel universam Galliam occupare, sibi continge-
ret, eandem tamen ultro Francisco I. rivali suo restitueret, modò id
exiguum, quòd suam erat, tutò sibi per ipsum possidere liceret. Quòd
evidentius adhuc ostendit, cum inter ipsum, & eundem Franciscum
Madridij de pacis conditionibus, ipsoque Francisco liberè dimitten-
do, transigeretur. Is enim, ut Sandovalius recenset, Imperatori, tan-
quam iam amico, & confocero proposuit, ut communi Marte Roma-
num Pontificem, & Rempublicam Venetum adorirentur, & compilā-
rent, neminemque in Mundo restare, qui adversus duos, ita Potentes
Reges arma sumere posset. Cui propositioni Cæsar Noster, semper
Magnus, aut Maximus, & tūc seipso Maior, & Augustior, hæc in verba
respondit: *Ya Hermano avéis visto, quan niño era yo, quando Nuestro Se-
ñor me hizo merced de tantos, y tan grandes estados, i como despues açà
me ha dado vitoria de mis enemigos. I siendo esto assi, se è cierto, que no ten-
go voluntad de buscar enemigos, ni alqarme con lo ageno I en lo que dezis,
que el Papa es bullisioso, i los Venecianos amigos de Turcos, bien sabess
quan pocos les debo, i que en nada se han mostrado afcionados a mis cosas,
i como han sido mas vuestros, que míos. Mas esto no obstante, me parece, que
si en algo ellos se atrevieren contra la Fee, i contra Nosotros, serà bien
avisarlos, mas no destrairlos. I si no quisieren reformarse, ni vos, ni yo naci-
mos para ser verdugos del Papa, i Venecianos, &c.*

Haud ab similis vox, & naturæ conditio in Prudentissimo eiusdem
Caroli Filio, Philippo II. resplendit, cum inter insignia alia eiusdem
apophthegmata, illud narretur, quòd ad Georgium de Baeza i Haro,
Taurinentem Prætozem scripsit, *Pongo a Dios por testigo, que nunca
movi guerra para ganar mas Reinos, sino para conseruar eslos en Reli-
gion.*

Valeant ergo, qui affectatam à Regibus Nostis universalem Mo-
narchiam, in tantorum bellorum, ac malorum prætextum assumunt.
Videantque simul, quàm iniustus sit metus, aut verius invidia, quæ ex
nimia eorundem Potentia descendit, & ut ait Livius suadere solet,
Ne magna imperia diuturna esse sinantur. Cum hæc Potentia nulli ul-
quam nocuerit, & quamvis aliquem colorem habere posset, adhuc ta-
men, ut Hugo Grotius inquit (licèt rebus nostris parum affectus) ad
inferenda ad eò gravia, & damnosa bella sufficiens non esset. Faxit-
que tandem Misericors Deus, in cuius manu Regum cor est, ut duo
hi, tot vicinitatis, affinitatis, & Christianitatis titulis iuncti, iunctis
quoque animis, & armis in communem hostem illa còvertant, & inter
se ad pacatiora consilia suasi, inconditos hos rerum tumultus in læ-
tiores exitum transferant, & à Tacito discant, quòd etsi

*Cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior
sit : at quaesita ferro, per brevis
possessio est.*

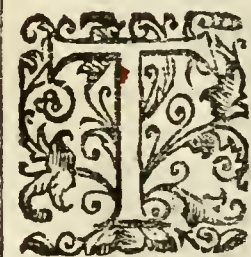
Belli Damna.

EMBLEMA LXXXIX,

*Dario quadruplex est missum munus ab hoste,
 Rana; Sagitta simul Caspia, Mus, & Avis.
 Rana sitim, Cuspisque palam fera praelia signat,
 Fames muri inerat, Bellicus astus avi.
 Sanguineum Reges procul hinc heu sistite Martem,
 Fraudibus en geritur; vi quoque, Fame, Siti.*

COMMENTARIUS.

I OT Sunt quidem, & talia damna, & pericula, quæ bella semper secum asportant, ut non solum à præsumptuosis, & voluntarijs, de quibus in superioribus egimus, verum & à iustis, & necessarijs abstinere Pij, & Cordati quique Principes debeant, si aliæ sint viæ, quibus, de causis, quæ bella indici suadent, transigi possit. Nam ut cum Tacito, & alijs Politicis alibi dixi, remedia non debent ipsis morbis, quorum medicina prætenditur, asperiora periculosiorave esse, & secundum Senecam, *Abominandum remediij genus est, sanitatem debere morbo.*

Tacit. 3. annal. ego post alios 2. tom. lib. 1. c. 30. n. 110. & seqq. Admixtus ad Tacit. lib. 3. discurs. 2.

Senec. lib. 1. de ira c. 12. in fine.

Samuel. II. vers.
Interp.

Fung. in etym. lit.
B. pag. 125. Chavaf.
de perf. prud. lib.
2. c. 3. §. 1.

Festus verb. Bellū.

Cic. I. offic.

Cassiod. lib. I. ep.
30.

2
Huicque præfertim Bellorum, qui in se nullum, non morbum, nul-
lam non luem clademque continet. Vnde in sacris literis bellum vo-
catur, *Milchemeth*, quasi ubi homines se invicem cedendo, devorant, &
absumunt, & in Latinis, secundum communem Grammaticorum opi-
nionem à Fungero relata, per antiphrasim, quasi minimè bellum,
nuncupatur, sicuti & Parca, quia nemini parcunt, sive ut Festus ait, à
belluis, quòd belluarum perpetua dissensio sit, cui adridet Cicero in-
quiens. *Temerè in acie versari, & manu cum hoste conflagere, immane
quiddam, & belluarum simile est.* Et Cassiodorus, qui licet Etymon à
Belo Rege deducat, qui ferreum gladium primus produxit, illud ta-
men appellat. *Consilium atrox, crudele præsidium, & ferinam certatio-
nem. Nam etsi datum est illi prius inermem facile vincere, tamen crimi-
ni applicandum est, quòd inde posteritas potuit interire. Non enim erant
prius armata certamina: sed pugnis se quamlibet fervida laceſſebat inten-
tio, unde & Pugna nomen accepit.*

In idemque ipsum respiciens Tibullus, sic inquit.

3
*Quis fuit horrendos primus qui protulit enses?
Quàm ferus, ac verè ferreus ille fuit,
Tunc cedes hominum, generi, tunc prælia nata,
Tunc brevior dira mortis aperta via est, &c.
At nihil ille miser meruit, nos ad mala nostra
Vertimus in sævas, quod dedit ille, feras,
Quis furor est atram bellis accersere mortem?
Imminet, & tacito clam venit illa pede.*

Petron. in Satyr.
in carm. de bello
civilis.

4
Et Petronius Arbiter, ita belli damna depingit, ut dum illud geri-
tur, Deos, Pacem, Iustitiam, & Concordiam terras deserere dicat, &
quod illarum loco.

----- *Sedes Erebi, quæ rupta de hiscit,
Emergit latè Ditis chorus, horrida Erynnis,
Et Bellona minax, facibusque armata Megera,
Letumque, insidiæque, & lurida mortis imago,
Quas inter Furor abruptis, ceu liber, habenis,
Sanguineum latè tollit caput, oraque mille
Vulneribus confosa, cruenta casside velat,
Hæret detritus lævæ Martius umbo,
Innumerabilibus telis gravis, atque flagranti
Stipite dextra minax terris incendia portat.*

Mich. Hosp. lib. 5.
poem. in epist. ad
Card. Lotharen.

5
Michael etiam Hospitalius multus est in eorundem damnorum de-
clamatione, sed ita verus, & elegans, ut carmina eius præterire non
possim, quæ sic habent.

Bella docent homines peccare, metumque Deorum
 Excipiunt, pœnas, infernaque Tartara rident,
 Hi quorum solis fiducia nititur armis,
 Proposita esse bonis in cœlo præmia rident,
 Tolle metum legum, rigidi legumque Ministri,
 Emicat, & nullo retinetur sica pudore,
 Imbellem, timidumque Valentior exuit armis,
 Et vita, zonaque: fugit dispersa, relictis
 Rustica plebs Laribus, dense, quæ proxima sylva,
 In cæcas penitus latebras, altosque recessus:
 Adde colonorum subiecta incendia tectis,
 Adde etiam captas eversis manibus urbes,
 Tempia Deum deiecta solo, casosque parentes
 Natorum ante oculos; uatos ante ora parentum:
 Abductas matrum gremio, sine more puellas,
 Stupra maritarum, diuos, hominesque vocantum
 Ne quicquam auxilio, sed inanes lenta querelas
 Sæpius ira Deum longinquos reicit in annos,
 At neque victorem sexus, nec commouet atas,
 Supplicis, aut lachrymæ genua ante superba uoluit;
 Nullos ille Deos, nulla aut delubra ueretur;
 Quem uerò fortuna ducem, non prospera uertit?
 Quem non ante bonum, quam uis animique potentem
 Altius euegit rapidis uictoria pennis?
 Ut se contineat dextro Io uenatus: At illi
 Sunt tamen arbitrio comitum facienda suorum,
 Multa cupit seruis, quæ dissimulare Magister
 Cogitur: & tandem fiet dux milite peior,
 Hos addunt animos uictoribus arma, &c.
 Quid nostros homines templis, arisque Deorum
 Abstinuisset manus argento credis, & auro?
 Ac mihi de nostris sermo est, nam scimus, & illos
 Tempia Sacerdotum calido fœdasse cruore,
 Ossaque iam uita functorum exacta sepulchris
 Proiecisse solo plumbili uentis amore.

6 Hac quoque de causa, his antiquior Homerus, ausus est ita in Mar-
 tem invehere.

Hom. Iliad. 5.

Idem Iliad. 22.

Tu Diuos inter longè es teterrimus omnes,
 Nam tibi rixa placet, bellumque, & prælia dirà.

*Alioque in loco sic habet,
Occisos gladio natos, natasque nefandis
Abreptas manibus, violata cubilia, raptos,
Illisosque solo pueros, supra impia passas,
Abductasque nurus, aut damna illata scelestis.
Argi cum manibus.*

Pindar. in Hiporthem.

Erasm. in hoc Adagio, pag. 295.

Canonh. in aphor. Polit. 1. tom. pag. 555. & seqq. Ego 1. tom. lib. 3. c. 6. n. 42. novissimè Nathen iniustitia vulnerat ex pag. 35.

Ego d 1. tom. lib. 2. c. 6. n. 49. & cap. 19. n. 36. & 37. novissimè Berneger. in quaest. ad Tacit. de morib. Germa. q. 7 8. ubi post alios Politicos disputat, an bellū, cum honestate conveniat?

Ovid. 3. de Ponto. eleg. 7.

Tacit. 1. hist.

Oræus Icon. 5. & 6.

Et Pindarus, *Dulce bellum in expertis*, duntaxat esse posse meritò cecinit. Cuius sententia iam in Adagium transivit, in cuius illustratione Erasmus, & in Pacis querimonia, ita plenè, ac differè hanc materiam prosequitur, ut ne spicilegium, quidem alijs reliquisse videatur, quamvis plures alij sint etiam, qui eandem retractant, quorum fragmenta Petrus Andreas Canonherius congesit, & Ego alio loco copiosam nomenclaturam.

Vbi etiam plures allego, qui his fortè rationibus ducti, Manichæorum antiquam hæresim renovarunt, & dicere, ac docere ausi sunt, ut illam ob causam Principibus Christianis licere, etiam adversus Turcas, Hæreticos, & alios Fidei Hostes, bellum inferre. Quod licèt ab alijs pluribus meritò reiectum, & damnatum existat, verius, & rectius existimantibus, eiusmodi hostes bello, etiam nulla monitione præcedente, impeti posse, & alios (quamvis Christiani sint) si legitime causæ ad illud indicendum existant; satis tamen detegit, quanta cum ratione, & cautione vires, aut virus belli tentari diffundique debeant, quod in se adeò exitialia, & periculosa continet damna, ut melius sit sæpè ægritudinem pati, quam adeò amarum pharmacum experiri.

Nam ut Ovidianum Distichum monet,

*Curando fieri quædam maiora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.*

Et secundum Tacitum,

Nonnullis morbis unicuique remedium est, remedia omittere.

Quæ damna Henricus Oræus duabus Iconibus denotat, currum Martis depingens, quem Furia præcipitem agunt, & universa mala sequuntur, sub hoc lemmate.

Cuncta vorat Bellum vastoque absumit biatu.

Et his carminibus,

*Heu mala quot bellum comitantur, quanta sequuntur
Currum, ubi vindictæ flagra furoris agunt,
Perditio certa est: agitur crudelibus armis
Rixæ, blasphemans lingua, Famesque Comes.*

Ego verò, ut eadem Regum, ac Principum oculis aliquo Emblemate observanda, simulque averfanda proponam, nullum præfenti aptius efficaciusve excogitari posse existimavi, quod ex nobili illa Darij

Perfarum Regis historia defumitur, ab Herodoto, & alijs latè rejata, Cui, bellum Scytharum Regibus Scopasi, Taxaci, & Indathyrso facienti, rerumque omnium inopia, cum suo exercitu laboranti, tres illi Reges Caduceatores, munerum loco Avem, Murem, Ranam, & quinque Sagittas afferentes, miserunt. Quorum significationem Persæ, in varias coniectiones sententiasque divisi, satis non perceperunt, quousque infelici belli eventu perdocti, tandem intellexerunt, Scytas non tam dona, quàm damna, mixtasque illo munere minas, Persis mandasse. Ac si apertius dicerent (ut Petrus de la Seine eruditè profequitur) Insidijs, Famine, & Siti, hoc est omnium rerum penuria, se se illos debellaturos. Hæcque, si ad eosdem consiliandos non satis essent, aperto Marte, & Sagittarum copia facile confecturos.

Herod. lib. 4. Athēnæus lib. 8. Clem. Alex. lib. 5. Strom.

Pet. de la Seine in Nepenthe. 1. part. pag. 6. & seqq.

10 Nam ut idem Auctor pluribus ex pluribus probat, per Aves *Aegyptij*, & alij Hieroglyphicorum Scriptores, astus, insidias, seu bellorum stratagemata denotabant. Per Murem, famem domuumque, & urbium subversionem. Per Ranam, sitim, quia Amphibium hoc animal, licet frequentius in aquis degat; semper aquas sitiat, nec vel maximè potis, sariari possit. Vnde proverbio locus, *Rana aquam infundere*. Et denique per Sagittas, cruorem stragemque hominum, quæ per has in prælijs, non minùs quàm per gladios, atque hastas, intelligi solet, quarum loco Scythijs sagittas in usu fuisse scitissimum est. His aptissimis symbolis omnia planè damna, omnesque plagas, quas bella secum semper adducunt, significantes, Famem nimirum, Sitim, & Mortem stragemque hominum, quibus Pestis quoque frequenter fociari solet, ac pedisequa esse, iuxta illud Hesiodi.

Erasm. in Adag. pag. 12. & 97.

Plut. in apoph.

Hesiod. in oper. lib. 1.

Iuppiter his cælo clades immisit ab alto

Famem Pestemque,

Et bractæactum nos Monostichum Moderni Epigrammatarij,

Bell. famem, pestemque famem mortalibus affert:

Estigitur bellum peius utroque malum.

Ovenus lib. 1. Epigram. 118.

11 Quas plagas, sanguineum Bellonæ flagellum appellat Lucanus,

Sanguineum velut quatiens Bellona flagellum.

Et eleganti carmine descripsit Virgilius, sic inquires.

Quippe ubi fas versum, atque nefas: tot bella per Orbem;

Tam multa scelerum facies: non ullus aratro

Dignus honos, squallem abductis arva colentis,

Et curvæ rigidos falces constantur in enses.

Lucan. lib. 7.

Virg. 1. Georg.

12 Et ad eas fortè alludere voluerunt Carthaginenses, qui cum viderent Romanos, Dracones, & serpentes pro insignibus militarium vexillorum gestare solitos, quasi omnia essent devoraturi: Ipsi, in suis, locustas posuerunt, quæ pariter ac mures, segetes vastant, famem inducunt, atque etiam, ut Plinius ait, cum serpentibus pugnant, ipsosque interficere solent.

Plin. lib. 11. c. 89.

Sallust. in Catilin.
relatus à D. Aug.
lib. 1. de civit. Dei
c. 5.

Sallustius etiam, quem ad hoc transcribens, nobilitatæ veritatis historicum D. Augustinus appellat, Cæsarem inducit, in oratione, quam in senatu de Catilinæ coniuratione habuit, ita de damnis belli loquentem. *Rapi Virgines, pueros, divells liberos parentum complexu, matres familiarum pati, quæ victoribus collibuisse, fana, atque domos spoliari, cadem & incendia fieri. Postremò armis, cadaveribus, cruore atque luctu omnia compleri.*

13

Erasim. in d. Adagio dulce bellum in expertis, & in pacis querimonia.

Et pluribus alijs relictis, quæ de Bellorum damnis, & calamitatibus obvia apud omnes ferè Auctores habentur, sufficiat pro multis, Erasmus adire, qui postquam ea, non minùs verè, quàm eleganter, & dolèter ostendit, finem, exitum, aut eventù belli, quatumvis feliciter gesti, tandem esse inquit, perditionem, vastitatem, inopiam famem, & turpissimam malorum Læxnam, ut victus fleat, & victor doleat. Abacta armenta, protritæ segetes, trucidatos colonos, exustas villas, excisas urbes, adempta bona omnia, omnia adhuc plena metu, omnia sanguine repètia, omnia plena consternationis, luctus, querelarù, lamentorù, constupratas Virgines, vim passas honestas Matronas, iuventutem ad servitutè abreptà, factos orphanos, ac viduas. Nihil enim tam turpe, nihil tam crudele, nihil tam horrendum, aut immane, quod non effrenis militum petulantia dedignare aulit. Quippe quia, ut Lucanus ait,

14

Lucan. lib. 10.

*Nulla fides pietasve viris, qui castra sequuntur,
Vernalisque manus, ibi fas ubi plurima merces.*

Anu. Fran. in Lud.
XII. pascua.

Vnde Ludovicus XII. Gallia Rex, ut eius Annales referunt, dicere solebat, *Plebem & rusticos esse pascua tyrannorum, & militum: tyrannos autè, et milites pascua esse diabolorum.* Et Ferdinàdus Davalos Piscarie Marchio, ut refert Paulus Iovius, *Nihil ijs, qui in bello versantur esse difficilius, quàm Martem simul & Christum pari disciplina co'uissè, quando mos bellicus, in hac corrupta militiæ, à iustitia, & Religione penitus aversus esse videretur.*

15

Paul. Iovius in vita
March. de Pesc.
lib. 2.

Cassiod. lib. 1. ep.
12.

Quod etiam prius docuisse videtur Cassiodorus, sic elegantissimè inquitens. *Militaribus officijs affecti, civilitatè premere dicuntur armati, & eb' hoc iustitiæ parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt: dum nescio quo pacto assidue dimiscantibus difficilè est morum custodire mensuram.*

16

Videant ergo Principes, quorum munus est iustitiam diligere, leges servare, delicta compescere, sicarios, homicidas, latrones sacrilegos, adulteros, & sceleratos alios homines procul à suis Regnis eliminare, præcipuamque suam felicitatem in felici, ac pacata imperij sui gubernatione constituere, quomodo hæc consequi poterunt, ubi bellis deserviunt, aut deserviunt, quæ omnium prædictorum scelerum genera docent, & ex quibus omnis impietatis sentina dimanat?

17

Sup. Emb. 66.

Quòd si, si piè iustèque regnantibus, nulla melior maiorve corona optari debet, quàm illa, quæ ob civem servatum contingit, ut in superioribus dixi, videant iterum, quàm longè ab ea consequenda consistant, qui se suosque cives tot mortibus, tot stragibus, cladibus, & calamitatibus, pro levibus sæpe rebus, exponunt.

18

19 Certè Antoninus Pius Imperator apud Capitolinum, *Malle se, dixit, unum civem servare, quàm mille hostes perdere*, quod alij prius à Scipione Africano dictum scribunt, & de Michaelè Græcorum Imperatore Cedrenus enarrat, quòd cum à Leone Armenio, Orientalium Copiarum Duce, Imperio spoliatus fuisset, licèt illud armis recuperare posset, ut erat pacis studiosus, suorum quendam ad Leonem cum diademate, purpura, & calceis coccineis (qui imperij insignia erant) misit, Imperio se ei cedere indicans, *Quid vel vitam amittere, quàm guttulam unam Christiani sanguinis effundere mallet*. Quæ etiam ratio, Surio, & alijs narrantibus, alium Hiberniæ Regem permovit, fratri spolianti fasces remittere, quamvis à Sancto Malachia Episcopo instigaretur, Regnum, quo per iniuriam pulsus erat, per vim recipere, respondens, *Nolle se pro terreno suo honore, humanum sanguinem effundere, qui contra ipsum de terra ad Dominum proclamaret*.

Cedren. in Michi.

Sur. in vita S. Malachia, Beyer. in apophth. Christia.

20 Accedit his, valdè semper in bellorum initijs cunctandum, & confulendum, vel ex eo, quòd iuxta Sallustij celebre documentum, à Paulo etiam Emilio usurpatum. *Omne bellum sumitur facile, cæterum egerimè desinit, nec cuius potestate initium, eius & finis est, incipere cui vis, etiam ignaro, licet, depeni, cum victores velint*. Multotiesque contingat, ut nec ipse Princeps, qui bellum cœpit, ab eius damnis, & iniurijs, nedum alienos, verùm ne suos quidem possit milites cohibere. Nam Seneca Tragædo testante:

Sallust. in iugurt. Paul. Æmil. de gestis Fran. lib. 1.

Sen. in Herc. fur.

*Arma non servant modum,
Nec temperari facile, nec reprimi potest;
Strictus ensis ira, Bella deletat cruor.*

21 Ac quemadmodum, Polybio dicente, qui igne immisso Sylvam incenderit, eventum reliquum arbitrio suo moderari non potest; sed ignis quocunque impetus fert, pabulum quærit, & in ipsum incendij auctorem sæpè convertitur: ita exorta bellorum incendia, non facile restringuntur, & ferè semper ex uno malo consilio inito, longi temporis bella, & Orbis mutationes sequuntur, & qui patriam incendit, cum illa conflagrante conflagrat, pereunteque perit.

Polyb. lib. 10. hist.

22 Ut omittam, ad eò Martis aleam ancipitem esse, ut qui se victorem sperat, sæpè victus evadat, fortuna semper, sed in bellis præcipuè (quid quid Onofander contrarium sentire videatur) dominante, suosque Euripos sive accessus, & recessus indesinenter agente, ad eò ut nullam quis maiorem vincendi spem habere possit, quàm quia victus, iam fuerit, & alter perdendi, quia iam nuper victor evaserit. Quod argumentum benè quidam Modernus Emblematarius illustrat, puerulos talis ludentes depingens, cum lemmate *Anceps alea Martis*, & satis expressit Virgilius dum dixit:

Onofander in præfat. sui stratagetici quem refert Berneger. in q. 150. ad Tacit. An in bello sit aliquod fortunæ momentum?

*Non me quicumque es inulto
Victor, nec longum letabere, te quoque fata
Prospectant paria, atque eadem mox arma tenebis:*

Buxhorn. Zucerus Emb. 1.

Virg. Æncid. 10.

Homer. in Iliad.

Homerus:

*Communis Mars est, & interfectorem interficit.*Pacat. in Paneg. ad
Theod.Et Latinus Pacatus sic inquit, *Victoria non alia ratione pennata fingitur, nisi quia indicat, quod hominum cum fortuna euntium, non cursus sit, sed volatus.*

23

Ægesip. lib. 5. de
excid. Hier. c. 30.Nec sequitur Ægesippus his verbis: *O varia, atque incerta bellorum alea, quæ sicut iactu quodam, potius quam virtute, plerumque inopinatis ludit eventibus, sufficiens novos exitus. Namque & hic iactus sunt, non tesserarum quidem, sed sagittarum telorumque plurium, lapidum quoque, quibus sæpè victor sternitur alieno vulnere, & cum aliena spolia rapit, ipse despoliatur.* Et Agathias, *quis ignorat belli vicissitudines, non certa necessitate accidere, nec eos, qui nunc fortè falluntur, eandem semper sortiri fortunam? sed aliter longè, ut pleraque evenire, siquidem compertum est, ad victos sæpè redire victoriam, & calamitosos plerumque fortuna iuvare.* Et Nicetas Coniates. *Multa sunt belli vices, tesserae instar voluntur res mortalium: nunc his nunc illis favet victoria.*

24

Agathias:

Nicetus in an. Bal
duin. pag. 661.

Quòd intelligentes Athenienses, eandem victoriam, quam ut deam colebant, involucrum, alijsque orbam, & fano, & statua decorarunt sic existimantes, perennem ipsis forè deæ præsentiam, negatis illi alijs, quibus avolare solebat, quemadmodum Tyrij Apollinem, & Lacedæmonij Martem, quos sibi tutelares optabant, simili de causa, ut Diodorus Siculus, & Pausanias referunt, aureis catenulis alligabant. Unde Adrianus Iunius ansam sumpsit huius Emblematis confingendi.

25

Diod. lib. 17. Pau-
san. in Lacon.
Iun. Embl. 11.*Latoidem Cadmea Tyros de-vinxerat auro
Gradium tenuit compede Sparta gravem,
Præpete privarunt penna Victoriam Athena,
Quisque suis votis cogit ad esse Deum.*Onofand. c. 4. Stra-
reg. Leo Imper. in
Tactic.Vanè quidem, & ridicule omnes, cum nulla ex his catenulis sperari victoriæ permansio, aut securitas possit; & ut aliquam aliquando belligerantes sibi promittere valeant, ea, ut Onofander, & Leo Imperator prudenter scribunt, ex iusta bellandi causa, maturaque prius consilio perpensa, & ex Dei Auxilio, supplicibus votis, & orationibus præcedentibus (ut infra latius dicemus) auspicianda sit. Hic enim solus, ut Regius vates cecinit, *Rex magnus super omnem terram, subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.* Et secundum D. Augustin. *quando pugnatur spectat, & partem, quam inspicit iustam, ibi dat palmam.* Unde & Salvianus dicere potuit: *Ited Deus infirmis hostibus cuncto tradidit, ut ostenderet scilicet, non vires valere, sed causam.*

26

Psalm. 146.

D. August. ep. 194

Salvian.

Quòd vel ipsi Athenienses, licet victoriæ alas ad emerint, sæpè sepius experti sunt, magno suo malo cæteris Nationibus indicantes, nullam Rempublicam instabiliorem esse, quam quæ sepius arma tentaverit. Quoties enim in extremum discrimen Athenæ venerunt? à Persis exusta, à Lacedæmonijs oppressæ, ac manibus spoliata. A Philippo

27

fracta, ab altero Philippo afflictæ: à Munda cæ occisæ, & alylia tandem prope modum deletæ. Quin & Bellatrix illa Roma, quæ se Gentium omnium domitricem, & triumphatricem iactavit, à Tatio capta est, à Porfena obfessa, à Gallis incensa, à Pyrrho territa, ab Annibale concussa, suis denique civilibus armis dilacerata.

28 Vnde Iacobus Bruch, armatam manum pingens, quæ armatum suis spinis hystricem tangit, & angit, quo symbolo, Bruchio non viso, vel non citato Saavedra Noster in alium finem usus fuit, hoc Emblemata composuit.

Bruch. in Emb. 2. p. Emb. 19.

Saaved. Emp. 59.

*Nulla potens armis Respublica floruit unquam,
Armis alterius quin superata foret.*

*Armatum Armatas timeat, nec robore ferri,
Se efferat, in tuta sorte pericla latent.*

29 Maneat ergo, bellum non esse facile suscipiendum, nec certam pacem sperata victoria permutandam. Et de nulla re magis, aut crebrius deliberandum esse, quam de bello, in quo bis peccare non licet, & ad quod Princeps vix descendere debet, etiam inevitabili necessitate per motus, nisi omnibus alijs primo remedijs tentatis, & frustra consumptis. Cum nullum sit tam felix bellum, quo non potior iniqua pax sit, si sumptus, si discrimina, & reliqua damna, quæ ex illo provenire ostendimus, perpendamus, quæ verè satis hoc Monastico claudite ille qui dixit:

Tot mala sunt Bello, rutilio quot sidera cælo.

30 Et prudentem quemque Principem monent, ut de iure suo citius decedat, quam de summa periclitetur, & ut tantam fortunæ plagæ levi lateris inflexione declinet.

31 Vtrum autem, quo ca u bellum excusari non potest, magis expediat, illud intra proprias provincias suscipere, vel in alijs, & hostilibus exercere? latè ad utramque partem ab omnibus ferè Politicis disputatur, & elegantem de hac questione dissertationem Nicolaus Vernuleius scripsit. Frequentiusque in hanc ultimam iri solet, cui & Ego cum Nostro Saavedra calculum fero, si id occasio permiserit, & in bellum indicentis, vel susipientis voluntate consistat. Hac enim ratione, damna ipsius belli, quæ ad eò lato sermone retulimus, in hostica, ut plurimum, transferuntur, & bellum inferens suos, milites ad vigilandum, & fortiter dum candum magis adstringit. Quam in rem cum plura testimonia, & divinarum, atque humanarum Historiarum exempla, supra citati Auctores adducant, contentus ero illud Romanorum expendere. De quibus Cicero sic scripsit. *Fuit proprium Populi Romani, longè à domo bellare, & propugnaculis Imperij, sociorum fortunas, non sua tecta defendere.* Vnde & Polybij monitum fluxit,

Bellum in hostile solum transferre, quantum possumus, debemus. Nam ea ratione magis terretur hostis, & ad sua tutanda revocatur.

(§ * §)

lul Ferret. Agric. Sadolet filiare Iunius scrib Ayala. Menochius Marquez, & alij apud Quignoniu in adit ad citert 5. Vernul. fol. 141. & seqq.

Saaved emp. 92. pag 675.

Cicer. pro lege manilia.

Polyb. lib. 1. hist.

Regum bella populos quassant.

EMBLEMA XC.

*Ecce Notus, Boreasque furunt: Gravis imminet irā,
Iamque in bella ruunt: Iste flat, ille reflat.
Quid faciat pelagus, ventis quatiemibus undas?
Turbatur præceps: hinc furor, inde pavor.
Rex Aura imperij: Populus mare: praelia sævi
Dum Reges miscent, Plebs furit, audet, biat.*

COMMENTARIUS.

S I de Belli damnis Lernaïsq; faucibus, aut faci-
bus, satis dixisse videri possim, & pauciora dicere
conveniret, si Deus pacata Nobis tempora largire-
tur: cum tamen, proh dolor, per tot annorum curri-
cula inter Christianos, et affines Principes unum
bellum alterum trahat, & illorum finis, nec dum ap-
pareat, non verebor pluscula adhuc alia in eorum de-
testationem subnectere, & cum Poëta canente concinere.

*Bella necant homines, faciunt sine honoribus Aras;
Vrbis & agrorum depopulantur opes.
Ab pereat tanti fuerit, qui criminis auctor,
Tristiaque humanus misit ad arma manus.*

2 Deumque, & ipsos simul Principes exorare, ut inter eos cesset Dominandi libido, nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, et si quæ similia his sunt, quæ in bellis iure culpantur, & ad pacatiorem mentem, & saniora consilia redacti, cognoscere incipiant, quietem suavissimam Populi, & tranquillam dispositionem regionum, ut benè Cassiodorus admonuit, præcipuam gloriam, & eximium præconium esse Regnantium. Sequæ pro remedio, salute, & conservatione, non pro strage, & interfectione datos esse cunctorum.

D. Aug. epist. 207. in c. quid culpatur 23. q. 1.

Cassiod. lib. 5. ep. 39 & lib. 2. ep. 29. & lib. 6. ep. 23.

3 Indeque Herculem, & præclaros olim Heroas, atque Imperatores *Gallinæi* cognomento, quòd *Servatorem* significat, ut Plutarchus, & alij tradunt, esse gloriatos. Cuius se nullatenus dignos reddere poterunt, qui, ut cum Seneca loquar, *Vbi se tam Magnos, quàm audiunt, credunt, astrabunt superæcua, & indiscrimen omnium perventura bella,* & se ipsos, ac suos pariter, tot damnis, periculis, atque ærumnis exponunt. Scientes, vel scire debentes, quòd (secundùm antiquum Homeri carmen, ab Aristophane, & Polybio laudatum) prorsus est.

Plutarch. in Coriol. Pindar. Od. 20. ubi de Hercule Iustia. lib. 38. ubi de Seleuco Procop lib. 11. de bell. Pers. ubi de Iustiano.

*Indignus legum auxilio, Laribusque, Tribuque,
Qui Populos inter civilia suscitât arma.*

Senec. lib. 6. de benef. c. 30.

4 Et secundùm Ciceronem, *Nec privatos fasos, nec publicas leges, nec libertatis iura chara habere potest, quem discordia, quem cætes civium, quem bellum cruentum deletat, eumque ex numero hominum eijciendum, & ex finibus humana natura exterminandum.* Nec sine causa Poetas finxisse, bellum ab inferis per Furias immitti, quod tantum malorum agmen secum trahit, & quicquid est veræ Religionis, quicquid bonarum legum, quicquid civilis disciplina, quicquid proborum morum, quicquid honestarum artium, militari licentia corrumpit, & Christianorum vires opesque, plaudentibus, è diverso, nostræ Fidei hostibus, labefactat.

Hom. 9 Iliad. Aristoph. in dramate de pace Polyb. lib. 12.

Cicer. Philip. 13.

5 Vnde hos Aula Martis affeclas, & savientis discordiæ effectus, atque flagella, pulchre describit post Virgilium Statius Papinius, sic inquit.

Virgil. 1. 6. 7 & 8. Æneid. stat. Theb. 7.

----- *Primis salit impetus ardens.
E fribus, cæcumque nefas: occultisque ensibus adstant,
Insidia, & nunquam tenens discordia ferrum.
Innumeris strepit Aula minis. Tristissima Virtus,
Stat medio, lætusque furor, vultuque cruento
Mors armata sedet,*

6 Et pulcherris Petronius Arbiter in Saryrico, Bellonæ, flagellum, & Discordiæ facem attribuens, quibus Orbem, dum bellis concutitur, direxant, vestant, & populantur, his verbis.

Petron. in Satyr. in carm. de bel. civil.

*Intremuere tubæ, ac scisso discordia crine,
Extulit ad superos stigmum caput, huius in ore,*

*Concretus sanguis contusaque lumina flebant:
Stabant irati scabra rubigine dentes,
Tabo lingua fluens, obsessa Draconibus ora,
Atque intertorto laceratam pectore vestem,
Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra, &c:
Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.*

Aristid. apud Gy-
rald. de dijs gent.
pag. 32.

Nicephor. lib. 9.
c. 43. & alij in vita
Theodof. Mag.

Ioachim. Camer.
cent. 1. Embl. 33.

Plin. lib. 16. c. 40.
Sen. lib. 2. nat. q.
c. 22. Lucret. lib. 5

D. Chryf. hom. 2.
oper. imperf.

Oseas 3. 7.

Horat. lib. 1. ep. 1.
ad Col.

Erasm. in Adag.
pag. 730.

Reg. 2. 24. Paralip.
1. c. 21. Ioseph. 7.
antiq. c. 13.

Sup. in Com. Em-
blem. 23.

Aristides etiam à Lilio Giraldo relatus, eisdem fermè verbis discordiam, & seditionem describit. Et si qua est fides historijs, sub Theodosio Imperatore, Antiochiæ, nocte, præcedente diem, quo ibi seditio mota fuit, populo concitato contra Imperatorem, spectrum mulieris visum est, magnitudine inusitatum, & aspectu horrendum, quod quidè in sublimi per civitatis plateas discurrens, aërem flagello horrifono verberabat, *ut quemadmodum ad iram feras incitant ij, qui operam suam ad huiusmodi spectacula navant, ita hanc seditionem, demonum insidijs, Genius aliquis malus commovissè videri posset.*

Quæ sanè mala cum frequentius ob Principum dissidia, & confli-
ctationes, in suos populos deriventur, sæpeque accidat, ut maxima
illorum pars ad eos redeat, ad quos nihil pertinet bellum, quibusque
invitis, & abominantibus illud geritur, præclara mihi ad hoc deno-
tandum, ac dehortandum similitudo visa est ea, quam Ioachimus Camerarius excogitavit, & in Emblema deduxit, ex duobus lignis, sive baculis lauri, vel hederæ quorum, iuxta Plinium, & alios, hæc est natura, ut inter se collisis, ignis eliciatur, & se mutuò succendant, cum lem-
mate, *vim ex vi.* Et hoc Disticho.

*Damna dat, atque facit vis vi collisa Potentum,
Razorum attritu, ut flamma resultat edax.*

Sed nec minùs hæc, quàm præsens hoc nostrum Emblema figurat, ex contrarijs ventis, suis furiosis, ac vehementibus flatibus, mare, aliàs quietum, & placidum perturbantibus, eiusque undas, malfidasque carinas, nihil tale commeritas, sursum ac deorsum diris tempestatibus agitantibus. Cui facem D. Chrysofostomus præbuit, qui in quâdam homelia sic habet. *Quemadmodum certantibus ventis mare concutitur, sic Regibus adversantibus sibi, populus Regni vexatur, & Oseas dum dixit: Ventum seminabunt, & turbinem metent.*

Etenim, ut in corpore humano capitis morbi, & dolores reliqua
membra conturbant, sic in mixto Reipublica, Principum commotio-
nes, & contentiones, totum Regnum afficiunt, & quàm verum sit illud
Carmen ostendunt.

Quicquid delirant Reges plebsuratur Achivi.

Quod Horatius ex Homeri Odissæa desumpsit, & iam in Adagium
verum, pluribus illustrat Erasmus, inquiens, cuiuslibet peccati, vel
erroris à Regibus admisi, eorum subditos pœnas pati, luere, ac susti-
nere, & exemplum Davidis, & Agamenonis adducens de quibus su-
pra mentionem feci.

11 Huiusque rei rationem elegantem tradit Iustinus Martyr a P. Fracisco de Mendoga, & à me supra alio in loco relatus, & memorabile exemplum Rodericus Archiepiscopus Toletanus, in miserabili totius Hispaniæ nostræ calamitate, quam ob Ruderici Regis sui in consultas actiones, & enormia alia scelera passa fuit, ipsamque, *Bello miserabiliter consumato, fletu madidam, ululatu clamorantem, advenis hospitam, civibus peregrinam, nudatam incolis, orbatam filijs, confusam barbaris, infectam sanguine, stupidam vulnere, & suorum solatio desolatam effecit.*

D Iustin. orat 128
ad Orthod. Mend.
in annot. proam.
d. 1. lib. Reg. an.
7. l. c. 7. in fin. ego
d. Emb. 23.

Rod. Tol. lib. 3. c.
21.

12 Et in hoc ipsum respiciens Cassiodorus. Duos Reges inter se certare gestientes, hac ratione, inter alias, ad Pacem hortatur. *Non leviter Regna vestra quassatis, si data partibus libertate configitis. Virtus vestra patria non fiat inopinata calamitas: quia grandis invidia est Regum in causis levibus gravis ruina populorum.*

Cassiod. lib. 3. ep.
4.

13 Et Andreas Canonherius, post plures alios Auctores relatos, qui has Bellorum clades, & subditorum damna ob Regum dissidia, & conflictationes referunt, & exaggerant, prudenter considerat, quòd quemadmodum pestis, quàm Deus (vt Erasmus ait) nostris offensus criminibus, noxio syderum influxu, & temporum alteratione, sub concavo Orbis Lunæ excitat, est omnium morborum teterrimus, quia latius grassatur, civitates, & provincias depopulatur, in universo orbe, hominum atque armentorum stragem miserabilem edit, ac gravissima vitæ politicæ incommoda affert: nam à Sacerdotibus sacra munia deseruntur, ab artificibus artes, opera, ac gymnasia puerorum intermittuntur; parentibus, affinibus, ac propinquis mutua auxilia denegantur, matrimoniorum accessus, congressus, colloquutiones interdiciuntur, civitates à civibus relinquuntur, commercia conquiescunt, suppellex à latronibus diripitur, rerum convectiones tolluntur, vetera nec venduntur, nec emuntur, carceres recluduntur, omniaque metu, timore, mærore conturbantur. Sic bellum est omnium morborum Politicorum perniciosissimum: nihilque crudelius, truculentius, ac molestius est in rerum natura impio, ac scelesto bello. Nam furiosi, ac truculenti milites templa expilant, nobilissimas familias ad miserandam deducunt egestatem, proterunt segetes, vina ac cervisias spargunt, rusticorum suppellectilem flammis absumunt, divina inexpiabili scelere pollunt, familiares ingulant, & in eos, quos tueri, ac tegere deberent, quovis immanissimo hoste crudelius debacchantur, agros depopulantur, in armenta, ac pecudes sævunt, arbores succidunt, vineas proculcant, puellas vitiant, domos libidinibus, contumelijs, opprobrijs, ac iniurijs implent, mulieres rapiunt, vel contaminant, pavimenta puerorum, ac innocentium sanguine natant, parietibus, ac columnis non parcunt, urbes suffocant, vastant, diripiunt, ac funditus evertunt, civitates tectis denundant, terrores, minas denuntiant, ac omnibus pericula intendunt, res humanas sursum, ac deorsum miscunt, omnibusque rebus igne, & ferro vastitatem inferunt. Tandem Bellum universum statum politicum corrumpit, perturbat, ac omnium scelerum, flagitio

Canonher. 1. tom.
pag. 553.

Erasm. d. Adag.
pag. 730.

rum maleficiorum, ac delictorum genera homines docet.

Saaved. Emp. 74.
pag. 568.

L. I. tit. 23. p. 2.

Plut. in apoph.
Strad. de bell.
Belg. lib. 1.
Curt. lib. 9.

Cic. pro Milon.

Valer. Max. lib. 3.
c. 2.

Tacit. 1. Annal.

Ennod in vita Epi-
phan. c. 48.

Vlp. in l. ex cōdu-
cto 16. vers. *si ve-
ro*. D. locat.

Ravar. 3. coniect.
c. 6. Forn. 1. quot.
c. 29.

Nevizan. in sylv.
nup. lib. 4. ex nu.
136. Damhoud. in
prax. crimin. pag.
105. in fin. & pag.
137. & seqq. ubi ad-
ducit carmina de
laude bonorū mi-
litum, & detesta-
tione malorum.

Valer. Max. lib. 2.
c. 2.

Hospital. lib. 5.
poem. in epilt. ad
Ducem Loth.

14
His addi possunt similia ferè verba, quæ de eorundem bellorum
damnis, & detestatione Noster Saavedra novissimè cōgerit, inquit,
quòd, *Conellas se descompone el orden, i armonia de la Republica: la Re-
ligion se muda: la Iusticia se perturba: las leyes obedecen: la amistad, i pa-
rentesco se confunden: las artes se olvidan: la cultura se pierde: el comer-
cio se retira: las ciudades se destruyen, i los dominios se alteran. I que por
esto el Rey don Alonso llamò a la guerra, estrañamiento de paz, è movimien-
to de las cosas quedas, è destruimiento de las compuestas.*

15
Atque hoc planè est, quod apud Plutarchum dixit Archidamus,
*Bellum non querit diffinita, & Recentior alter, Bellum Latuta non ha-
bet*, quippe quia, ut Quintus Curtius inquit, *etiam natura iura in con-
trarium mutat, & secundum vulgatum illud, sed semper memoria te-
nendum, Ciceronis, Silent leges inter arma, nec se expectari iubent, cum
ei qui expectare velit, antè iniusta pœna luenda sit, quàm iusta repeten-
da.* Quem sequutus Valerius Maximus, eandem sententiam his verbis
expressit. *Inter armorum, namque strepitum, verba iuris civilis exaudiri
non possunt, & Tacitus his. In pace causa, & merita spectantur: ubi bel-
lum ingruit, innocentes, ac innoxij, iuxta cadunt.* Emodius quoque sic.
Præijs temperantiam nullus annectit, statuta sunt dimicantium, quidquid
16
non licet, nunc licere.

Quodque peius est, & magis dolendum, huiusmodi calamitates nõ
solum per incursum, excessumve hostium, verum & ab ipsis nostris mi-
litibus generantur, quorum petulantia, effrenataeque libidini, & rapa-
citati, nihil non subiacet, ubi semel in numeros sunt relati, Sive ner
agant, sive in rusticorum vicis, & oppidis hospitentur, vel instati vis ca-
stra metentur, ut Vlpianus I. C. insinuat, de hac lascivia mentionem fa-
ciens, & latè Ravardus, & Radulphus Fornerius prosequuntur, & an-
te eos Ioan. Nevizanus, plura de his damnis, & sumpta, eorum causa,
aliquoties ab oppidanis vindicta, recensens, Aurelianique, Tamberla-
ni, & aliorum Imperatorum severitatem, ad hanc licentiam cohiben-
dam, renovari desiderans, & laxatam, luxatamque valdè, in hoc, ut in
alijs, militarem disciplinam, quæ secundum Valerium Maximum. *Af-
pero, & abscisso castigationis genere indiget.* In usum reduci percipiens.

17
Quibus accedit, Rusticanos, his quotidie damnis, & iniurijs oppres-
sos, & facultatibus, sæpè etiam filiabus, & uxoribus spoliatos, suis re-
lictis paupertinis domunculis, peiores ipsis militibus fieri, & ira perci-
tos, ad similia, vel maiora scelera perpetranda, desperatos accendi, ut
benè oboluit, & eleganti carmine doluit Michael Hospitalius, sic in-
quiens.

----- *Quid autem*
Quid miser ille bonis prorsus spoliatus, ac vito
Pulsus agro? Miseros unà cum coniunge natos,
Exilij secum comites agit, utque Leana,
Cui sub rupe carva parvi stabulantur alumni
Fertur acerba minans pecori, pecorisque magistris,

*Haud secus ille suos cernens perisse labores,
Exhaustam cellam, & vacua horrea frugibus, omne
Instrumentum agri, & villa cum bobus ademptum,
Nihil ad eò superesse, famem quo pellere possit:
Nec tam mente suum reputans, quàm coniugis, atque
Natorum exitium, subito capit arma furorè,
Non assueti prius. Quicumque fit ob-vius illi,
Notus, an ignotus refert nihil, hostis, amicus,
Sternit, & in fontem spoliat, nudumque relinquit,
Agresti ingenio, nihil importunius usquam est.*

17 Vt omittam, incertum, saepeque, aut semper potius, ex utraque parte cruentum, & lachrymosum bellorum exitum, à Regibus confictantibus initorum, qui tandem docet, magno omnium malo in illa prorumpi, cum victi, & victores æqualem Martem mortemque perpeti soleant, & in pari fermè, damno, & calamitate manere, ut Græcum illud veri verbum ostendit. *Qui vivit perijt, plorant qui succubere.* Quod inter sua Adagia reposuit Erasmus, exemplum in pugna apud Chero-neam inter Athenienses, & Thebanos commissa, proponens, in qua omnes pariter perierunt, & in bello Troiano, per tot annos, pro quadam mala muliercula gesto, quod non minùs exitiosum Græcis victoribus, quàm Troianis victis fuisse, illius Scriptores post Homerum enarrant. Quod & ipsum, pluribus alijs relictis, in memorabili illo prælio Ravenatensi, tempore Iulij II. Roman. Pontificis anno 1512. contigisse, ultra alios refert Julius Ferretus, se eius oculatum testem fuisse inquit, & triginta, aut plura hominum millia utrimque succubuisse, ita ut licet Galli se victores mansisse iactaverint, gravem, quàm passifuerunt, iacturam luculque sentire, & dolere non desinant. Ad-ditque, quod magis mirere, occisorum corpora, qui pro Ecclesiæ parte pugnarunt, sursum versa, & coelum veluti à pertis oculis spectantia, reperta fuisse, Gallorum autem, & aliorum adversæ factionis, deorsum iacentia, & miserando aspectu, æternas, quas iam patiebantur pœnas, veluti denotantia.

Erasm. in Adag:
pag. 706.

Ferret. de bello,
pag. 151. refert et-
iam hoc excidium
Saaved. Emp. pag.

18 Est & aliud Proverbiù, *Testa collisa testa*, quod idem Erasmus usurpari solere inquit, cum duo utriusque malo consistantur, ut inter bel-ligerantes cõtingit. Cum non nunquam pereat uterque: aut certè neu-ter, absque gravissimo damno discedat. Ex quo simili, eo non relato, Dionysius Batillius hoc, valdè ad nostrum conducens, Emblemata con-fecit, pictis duabus testa ceis ollis in flumine nantibus, & se se mutuo impetu collidentibus.

Erasm. dicta pag.
706.

Batill. Emb. 25.

*Dum paribus lutea, concurrunt viribus olla,
In varias partes utraque quassa perit.
Hunc finem inveniunt belli sapissimè Reges,
Cum victo victor sorte caditque pari.*

19 Neque abest optimum, etiam simile ex Plinij pœnu desumptum, di-

Plin. lib. 8. c. 12.

micationis inter Draconem, & Elephantem, cum esse finem tradentis, ut ille hunc circumflexus cruribus ambiat, & venenatis moribus perimat; hic autem victus, corruens, suo immani pondere complexum draconem elidat, sic utroque æqualiter pereunte, nobisque exemplū præstante, eundem exitum sæpè numero has, de quibus agimus, Regum inter se belligerantium conflictationes habere solere, dum alijs in alios furentibus, seque invicem lacescentibus, victis ac victoribus finis æquè immaturus contingat, utraque partè perimente, & intereunte, damnūque mutuis stragibus dante, ac pariter accipiēte. Quod etiam Batillius in Emblema, Plinio non laudato, dēduxit, & his versibus concinavit.

*Qualis ubi cauda spatiesi corporis hostem est
Complexus, nodis implicuitque Draco:
Iam se victorem credit, simul ipse ruentis
Mole feræ pressus terga caputque perit:
Sic pereunt Nostri per mutua vulnera civēs,
Victoresque simul victi, & utriusque cadunt.*

Et in eisdem bellorum damnis referēdis, & deplorandis multus est quoque Paulus Orosius, ea, Dei flagella ob peccata hominum vocans. Multus etiā Tertullianus, qui tamē considerat, aliquādo à Deo tanquā scopas, & quidem asperrimas ad purgandū mundum immitti, cui multoties homines onerosi sumus, & vix nobis elementa sufficiūt, & hæc in verba concludens. *Re vera lues, & fames, & bella, & voragine civitatū, pro remedio deputanda; æquā tonsura infollescentis generis humani, &c.*

Quæ omnia eò tendunt, ut Christiani Principes, quantum fieri possit, à bellis abstineant, quæ in se tot damna, & incommoda, tum ipsorū, tum præcipuè populorum suorum continent, sciāntque, iuxta Cassiodori consilium. *Moderationem providam esse, quæ gentes servat, & tunc solum utile ad arma concurrere, cum locum apud adversarium insititia, non potest invenire.* Deoque rationem de subditis reddituros, quos bellis non necessarijs diripendos, concutiendos, vel perimendos obiecerint, ut pluribus omnes utriusque Scholę, quos latè alibi citavi demonstrant, & notandis, ac tremendis planè verbis in revelatione quadam Divæ Brigittæ, omninò legenda, & iam à Nostro pio, & docto Eusebio Noriembergio relata, continetur, ubi Reges comminatur, qui tot dānis, & malis subditos vexant, *quia non curant quot millia moriantur, dum tamen ipsi possint superbiam suam dilatare, &c.*

An autem, & quando, possit Princeps subditos sibi homines (etiam invitos) ad bella compellere, & periculo mortis exponere? alibi pluribus relatis, exposui, & Vtopiensium morem, peregrinos cōducentium, ex Thoma Moro recolui. Pluraque de hoc argumento dicere super se deo, quoniam de illo integrum fatisque dolatum, & multò pumice expolitum librum edere parat D. D. Ioan. Suarius de Mendoza Indici, apud Hispalenses Prætorij meritisimus Consul, & mihi multis ab hinc annis ob omnigenam eruditionem, & avidam selectorum librorum exquirendorum, & legendorum curam, plurimi habitus.

Batill. Embl. 16. Ta
cit. 1. an. *Permittit
alijs, ac postremūm
sibi invenire.*

Orosius lib. 1. c. 1.
Tertullian. in lib.
de anima.

Cassiodor. lib. 3.
epist. 1.

D. Thom. Sotus,
Vict. Valenc. Mo-
lin. Cynus, Bellin.
Greg. Lop. Cova.
& alij apud Me.
2. tom. nu. 1. c. 15.
n. 61. & seqq.

Brigit. lib 8. c. 56.
Euseb. in Theopol.
pag. 33 8.

Ego 2. tom. lib. 1.
c. 13. n. 62. & seqq.
ubi plures adduco
& Thom. Morum
in utop. lib. 2. & vi
de etiā Pet. Greg.
lib. 11. de Rep. c. 3.
Lips. 5. Polit. c. 9.
Berneg. ad Tacit.
q. 72.

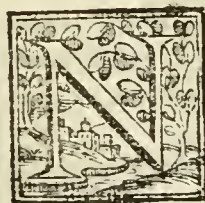
Belli inter finitimos Reges periculum.

EMBLEMA XCI,

*Ecce hic Cybindum pugnans Iovis implicat ales;
Complicat ille sinus: pulsat uterque solum.
Interea venator adest, ac presit, & illi,
Cernunt, quando minus pertimere, necem.
Sic vicina duo miscet cum praelia Reges,
Hostibus externis illicò præda cadent.*

COMMENTARIUS.

NON Solùm hæc, quæ diximus mala, bella progene-
rant, verùm, & Reges inter quos exercentur, præser-
tim Christianos, & finitimos, attritis invicem viribus,
externis, & infidelibus in prædam exponunt, eosque
sibi formidabiles reddunt, quibus ipsi, mutuò se iuvan-
tes, formidini essent. Nulla enim quamvis minima Na-
tio citò potest ab adversarijs deleri, nisi prius proprijs se ipsam simul-
tatis extenuaverit, nihilque civilibus, & intestinis odijs, & prælijs
ad invitandos ditandosque hostes efficacius existit.

Sunt quippe multi, qui, ut Aristophanes ait, dum quieti sunt stag-
na, nullas anguillas venari, piscarive possunt, sed cœnũ ubi hæc, & illac
subverterint, magnam faciunt capturam; vel vulturum instar, alienas
simultates, & calamitates expectant, & spectant, & ex occisorum

Aristoph. in equit.

Schoond. Embl. 4.
pag. 13.

cadaveribus suum uterum implent. Quo simili usus Florentius Schoon-
hoviushoc Emblema composuit.

*In sua vitrici dum servit viscera ferro
Patria, & innocuo terra cruore rubet,
Vultur adest subitò, defuncta cadavera pascens,
Quodque alijs damno est, hinc sibi lucra petit:
Grassari quòtuta queat ad munia opesque,
Civica deposcit praelia seditio.*

Tacit. de mor. Ger-
min.

Satisque hoc novit, & docuit Tacitus, omnium Politicorum antefig-
nanus, inquit, *Nibil hostibus prestare maius fortunam posse, quàm ad-
versariorum discordiam; & Vegetius monens, sapientis Ducis esse, discor-
diarum causas inter hostes diffeminare.* Neque idem ipsum latuit Sallu-
stium, qui non contentus celebrem, illam sententiam protulisse, quæ
iam loco Adagij usurpatur, *Concordia res parvæ crescunt, discordia ma-
xima dilabuntur,* de sua Romana Repub. veluti vaticinans, dixit, tunc
exteris in prædam cessuram, cum ipsa in se ipsam intestinis bellis sæ-
vierit, sic inquit. *Ego sic existimo, quoniam omnia orta intereunt, quæ
tempestate urbi Romana fatum excidij adventarit, cives cum civibus ma-
nus conferturos. Ita defessos, atque exangues, Regi prædæ futuros. Ali-
ter non orbis terrarum, neque cuncta gentes conglobata, movere, aut con-
tundere queant hoc imperium.*

Veget. de re milit.
lib. 3. c. 10.

Sallust. in Catilin.
Erasin. in Adag. p.
124.

Lucan. 1. Pharf.

Quod cum postea re ipsa contigerit, & Romani, relictis hostibus, in
sua viscera ferrum convertere cœpissent, & ut Lucanus canit, vel lu-
get.

*Cognatas acies, infestisque obvia signis
Signa, pares aquilas, & pila minanti apilis.*

Statim præcipiti cursu imperium in improprium mutarunt, & gen-
tibus, quibus antea dominabantur, patere, & parere, sæpèque sapius,
vitrici olim lauro deposito, herbam manusque dare coacti fuerunt.

Isai. 19.

Apud Isaiam quoque, hac via, sive plaga, se Egyptios percussurum,
& deleturum Dominus comminatur, *Et concurrere faciam Egyptios
adversus Egyptios: & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra
amicum suum, civitas adversus civitatem, Regnum adversus Regnum. Et
dirumpetur spiritus Egypti in visceribus eius, & consilium eius præci-
pitabo.*

Alciat. Emb. 125.

Extantque plura alia antiqua recentioraque exempla apud plures
alios, qui de hoc argumento pertractant. Quod Alciatus, ex Gobria
apologo, depicta colluctatione leæ, & apri, quàm vultur arbori, in-
fidens, spectat, hoc Emblemate designavit.

*Cum serviruerent in mutua vulnera telis,
Vngue Leæna ferox, dente timendus aper;
Occurrit vultur spectatum, & prandia captat;
Gloria victoris, præda futura sua est.*

7 Schoonhovius etiam; ultra illud, quod supra retulimus, & in hoc Alriati recidit, aliud addidit, ad eiusdem discordiæ effectum significandum, quod sic habet.

Schoonh. Emble. 69.

*Præda duos inter fuit olim splendida sturnos,
Hanc erat auxilio nactus uterque suo.
Di-vider e hanc tentant, oritur discordia præceps,
Quæ socios trahit ad bella gerenda animos:
Milvus hæc spectans, trepidantibus ad-volat alis,
Cumque sua præda victor utrumque rapit:
Scilicet est hosti facilis victoria, quando
Discordes populi civica bella movent.*

8 Ego verò, ex Erasmi similibus, & Adagijs, hoc, quod vides Lector, deduxi, Cybindum cum Aquila pugnantem depingens, qua in pugna dum se invicem alis; & unguibus validè implicat, volandi facultatem amittit, & in terram lapsi, pastoribus, vel aucupibus facilem, & gratam exhibet prædam. Est autem Cybindus, quem alij Cymum, alij Cymindum, vel Cymendem appellant, ut post Aristotelem, & alios Geinerus scribit, avis, interdum raro appatens, quia non clarè videt, nigro colore, accipitris magnitudine, forma longa ac tenui, quæ noctu venatur, ut aquila; & cum ea bellum gerit internecinum, eoque modo, quo dixi, coherentes, sæpè numero prædi solent. Unde Erasmus aptè subne-
*Ita fit aliquoties, ut dum mutuum inter se odium exercent Principes,
utrique subvertantur, tertio quoque invadente.*

Erasm. in simil. fol. 66 & in Adag. Scalar. Aquil. p. 719.

Aristot. de hist. animal. lib. 9. cap. 12. Geiner. de avib. p. 48.

9 Quod Claudius Minoes, magno suo malo Christianos Principes expertos fuisse, tradit, cum inter se decertantes, Solimanum Turcam, quasi spectatorem habuerunt, qui statim in Germaniam irrumpens, ingenti totius Christianæ Reip. calamitate, suam non parum ditionem adauxit. Eòque respexisse putat Alciatum in Emblemate supra relato, licet illius eudendi causam non aperuerit. Quam tamen Georgius Sabinus, qui eodem tempore vixit, sub simili alio Emblemate, hoc hexasticho prosequutus est.

Minoes ad Alciat. d. Emb. 125.

Georg. Sabin. apud Min. ubi sup.

*Mutua discordes faciebant prælia turdi,
Acris, & alitibus pugna duobus erat.
Vidit ut amborum prædo certamina visus,
Unguibus, & rostro dilania vit aves.
Sic modò dum faciunt discordes prælia Reges,
Turcicus Europæ diripit hostis opes.*

10 Et est valdè communis, & frequens apud varios Auctores hic idem dolor, & de Christianis Principibus querimonia, quibus inter se, ut cum Lucano loquar.

Lucan. 1. Pharf. in princ.

*Bellageri placuit, nullos habitura triumphos.
Quæ quidem, si iunctis viribus in Turcas, & alios infideles, hæreticos ve converterent.*

*Vnde venit Titan, & nox ubi sidera condit,
Quaque dies medius flagrantibus aestuat horis,
Et quæ Bruma rigens, & nescia vere remitti,
Astringit Scythicum glaciali frigore pontum:
Subiungat iam Seres, iam barbarus iisset Araxes,
Et gens si qua iacet nascentis conscia Nili.*

Bart. facius lib. 103
histor.

Indeque, ut piè, & prudenter inquit Bartholomæus Facius, triumphos, ac nomen sempiternum, veramque, solidam, & constantem omnium opinione gloriam cōsequi possent, quàm in se habet bellū, quod contra Barbaras gentes, contra Religionis nostræ hostes atrocissimos suscipitur, ac geritur; in quo qui interficitur, magnum pietatis locum apud Deum immortalem sibi vindicat.

Alia similia monita habentur in pluribus orationibus suavorijs ad bellum contra Turcas suscipiendum, quas in unum volumen redegit Grosianus Typographus anno 1603, ubi inter alias emicat illa Baptistæ Mantuani, carminibus scripta, quæ sic exorditur.

*O malè consultæ gentes, cognomine tantùm
Christiana, scelerum altrices, fraudumque magistræ:
Oblitæ commune bonum: fremit undique Martors,
Et coniurati Reges Orientis, & Austri,
Ac Boreæ, contra Vestrum Regemque Deumque,
Et vos arma magis tentare domestica vultis,
Baccharique intra Vestros, sine fine, Penates?
O Christi concussa domus: iam plurima in isto
Secula agis barathro, &c.*

Cui concinens alter, qui idem argumentum tractavit, Christū precatur, ut in Christianis Principibus nova pectora fingat, atq; refingat.

*Cum vitijs quæ bella gerant iustissima, quæque
A recto caveant deflectere tramite vitæ,
Heu, quàm miseros densissima turba malorum
Circumstat, quàm Turca ferox, atque efferus hostis,
Vsq; ab Hiperboreis progressus milite campis
Imminet (heu) nostris cervicibus, omnia bello
Infestans tristi, & suriali concitus aestro,
Christi adum rabidè iugulum, per viscera pascens.*

Sed, & melius adhuc Franciscus Franchinus homo Italus, nominatim de Christianissimis, & Catholicis Galliæ, & Hispaniæ nostræ Regibus agens, ad quos præcipuè Nos nostra hæc commenta dirigimus, sequentibus carminibus in eandem confederationem hortatur, quæ apud Claudium Minoem habentur, cæterum quia valdè ad nostram thesim conducunt, hic omitti non possunt.

Minoës ad Emb.
Alciat. 125.

Gallia cui parer, cui parer bellica tellus,
Iam conferre manum Marte furente parant.
Tamque animis, & tam concurrunt fortibus armis,
Turbidus, ut iam iam sanguine Sabis eat.
Et tamen amborum cervicibus imminet hostis
Thracius, in pharetris acer, & acer equis,
Qui maius nil mente petit, nil voce precatur,
Quam simul ut pugnent hi duo Marte pari,
Sperat enim nostris confractis viribus, omnem
Europam parvo posse labore premi,
Ne, Reges, ne tantæ animis discordibus iræ,
Ne gerite hostili bella petita prece,
Illius in vires, & pectora vertite ferrum,
Sternere qui telis audet utrumque suis.
Roma rogat, Paulusque rogat, datque arma, dat aurum
Paulus, & ad tantæ præmia laudis opem,
Tu Deus, ex alto qui prospicis omnia cælo,
Quique vides maneat quanta ruina tuos.
Consule militibus sacris, & consule templis:
His ducibus prohibe bella cruenta geri,
Hi pietate graves, duo sunt lumina pacis,
Hi duo sunt belli fulmina magne Pater,
Infer te medium, liquidis da nubibus Imbres,
Fac rapidum tumidis flumen inundet aquis:
E castris ambosque iube discedere ab armis,
Coge domum arripotens alter & alter eat:
Seque putet neuter victum, sed iactet uterque
Victorem Populis se redijse suis.

15 Quod si adhuc Gallia externis monitoribus non acquiescit, audiat precor Gallum Petrum Costalium, qui in uno ex suis Pegmatis, sub felici Nocturæ auspicio, cum Turcis bellandum ab eisdem Regibus, ita in carmine inquit.

Oppida collatis invadite Turcica signis
Reges: vos etenim summa trophæa manent:
Cernite sperati presagia certa triumphi.
Vobis à dextera Noctura venit avis,

16 Et postea in commentario subiungit. Non esse ferendum vetus illud, & iustum Christianæ Fidei patrimonium, nobisque à Maioribus hæreditarium, hominum nefariorum audacia violari, & diripi, quibus non

Orationes pro hoc à Turcis quotidie fieri refert Carolus Garfius in lib. de opposit. Gall. & Hisp. in præfat. & vide alia de utilit. huius cōfederatio nis apud Honor. in Treat. Politic. 2. p. fol. 26. & 27. & Vvaremum. in tractat. de fœderibus pag. 55.

Costal. in Pegmat. pag. 225.

tantum cum Religione nostra (hanc enim, vel ipsa natura oderunt) sed cum reliquis virtutibus perpetua semper dimicatio fuit: qui veterem illam Graciam, sapientia, & humanitatis omnis theatrum, qui florentissimas Asia civitates, in quibus primum clara voce, & incredibili constantia de Religione Christi decreta praescripta sunt, tanto studio, & admirabili censione honorum omnium, qui Christianorum Conventus frequentes Oriente toto funditus deleverunt, hi tandem nostrorum hominum patientia abuti passint, horum scelus, & impietas in oculis, in auribus, in lateribus Regum, & Principum versari permittatur.

Ac plane cum tam Hispaniae, quam Franciae Reges se Hierosolymitani Regni legitimos successores, iam dudum esse contendant, ut ex traditis à Borrello, Cassiano, & alijs colligi potest, praclare quoque monet Franciscus Zipaeus, longè melius futurum fore, de eo recuperando, & glorioso Christi Domini Sepulchro nobis asserendo, quam devacuo, & nudo nomine decertare.

Quibus accedit, Christianissimos etiam Galliae Reges gloriari solere, se Imperij Constantinopolitani titulo ab Alexandro VI. Roman. Pontif. fuisse donatos, ut Cassianus tradit, & Bzovius insinuat, quod si verum est, longè etiam utilius, & gloriosius ipsis existeret, in eisdem Turcas arma movere, ibique, invidente, impedienteve nemine, sed potius plaudentibus omnibus, amplissimum illud imperium iniuste Christianis ereptum, Christianissimae Coronae suae non solum verbo, sed re ipsa, ingenitis sibi bellicis ardoribus, aggregare.

Maximè cum ex traditione Ioachimi Abbatis, & aliorum, sibi promissum supra Lunam Imperium Liliorumque suorum efflorescentiam augurentur, indeque omen sumere soleant, se Turcas, & Hottomanos subiugaturos, ut serìò Balthasar de Vias scriptum reliquit, & in una ex suis Sylvis his carminibus innuit.

*Ac nisi me fallant, quae pendent omina fufis,
Iam fessa casura manu, vix Thracia Pheba,
Bis quater in Turcas ostendet cornua lustris,
Cum bellum furiaeque truces, & tristis Erynnis
Auferet Hottomanæ Byzantia nomina genti.*

Sed vereor ne se hac, quam iactant, divina promissione indignos reddiderint, eive obicem opposuerint, dum pessimum Francisci I. exemplum sequuti, cum ipsis Turcis, quos delere debuerant, dexteras iungunt, execrandisque foederibus adversus gloriosos Hispaniae nostrae Reges, & alios Christianos Principes mutuam fidem, atque opem obstringunt, sub tremendo, & nefario illo iureiurando, cuius turpissimam formulam Busquerius, Surius, Colluraffus, & alij ad litteram referunt, & Ego hic transcribere nolo, quia vel ad solam eius lectionem, vel auditionem coeli (ut ijdem Auctores piè referunt) obstupescunt, subdentes, plures eiusdem Francisci subditos, eo intelle-

Borrel. de praestât.
Reg. Cathol. n. 46.
ex n. 23. Cassan. de
iurib. Sall. lib. 2. c.
5.

Zip. contra Cassan.
pag. 360.

Cassan. sup. p. 263.
Bzovius ann. 1495

Ioach. Abbas sup.
Isai. c. 3.

Vias in Sylva ult.
pag. 419. in glossâ.
& in carm. p. 381.

Phillip. Busquerius
Francisc. in orat.
de terra Sancta, Su-
rius an. 544. Col-
luraffi in Diuingan-
nis politicis.

17

18

19

20

cto, exhorruisse; ac rebellasse, & Antonium Pratum, Magnum eius Cancellarium, illud sigillare noluisse, apertè professum, sigillum in hanc usum sibi conceditum non esse; & se prius mortuum fuisse optare, quam infandam hanc actionem videre, & in tempora adeo infelicia, & deplorata vitam protrahere. Quod tandem idem ipse Franciscus serio, serò licèt, agnovit, dum in extremis agens, ut ipsius Gallix Scriptores, & alij passim litteris produnt, ob impium hoc scelus altum ingemuit, & ferè divinæ miserationis desperatus; occubuit.

21 Est enim, & esse debet apud omnes Catholicos, & Orthodoxos Principes, hæc Regula cum primis servanda, Christianisque pectoribus insculpenda, ne se ullo modo Turcarum, infidelium, hæreticorum, aliorumve Fidei hostium actionibus, vel communicationibus misceant, aut eorum ope, & auxilio in suis bellis utantur, maxime ubi contra alios Christianos praliandum est, nisi id iustitia belli, & præcisæ defensionis necessitas velut ab invitis extorqueat, ut post Oldradum, & Speculatorem, omnes utriusque censuræ Auctores statuunt, quos Ego alibi latè congesti, post Osascura, qui de hoc articulo peculiarem disputationem scripsit, quàm post suas decisiones Pedemontanas attextuit, & idem, ex Politicis Cochierus, Brancalafus, Bessoldus, Marquez, Armacanus, & alij sentiunt, & pluribus rationibus, exemplis, & testimonijs Sacræ Scripturæ, & Piorum Auctorum comprobant.

22 Quicquid Hugo Grotius, Ioannes Vvumserus, & alij hæretici, aliquas in hoc extensiones admittant, quos, ut deficerent alia, vel illud Anaxandridis apud Athenæum convincere posset, qui Ægyptiorum societatem, & commilitium, ob hanc solam diversæ Religionis, diversorumque Deorum causam, cultumque, his carminibus detestavit, ex translatione Casauboni.

*Vobis cum Ego militare nequeo:
Nec concordēs mores nostri sunt,
Nec leges, sed ab invicem dissident plurimum;
Tu bovem adoras, illum Ego dijs sacrifico:
Maximum esse numen anguillam putas,
Obsonium verò nos multò lautissimum:
A suilla tu abstines, ego verò præcipuè
Illam appeto, Canem veneraris, ego verberò
Sicubi offendam vorantem obsonium,
Sacerdotes hinc omnibus esse partibus integros
Leges sci verunt: apud vos, ut constat, omnes sunt delibati,
Tu selem si malè habentem videris,
Ploras: Ego autem occisum maxima cum voluptate excerio,
Araneo, muri apud vos maxima dignitas est, apud me nulla.*

Sleidan. lib. 15.
Scomb. 4. Polit. c. 36. Mager. de advocat. arm. c. 7. n. 122. Vvumser. exercit. 8. c. 6. pag. 350 Saaved. Emp. 93. pag. 683.

Ego 1. tom. lib. 3. c. 4. n. 20. & seqq.

Coch. in thes. Polit. lib. 2. Brancalafus in arte regnam lib. 3. pag. 52. Bessol. de foeder. c. 4. Marq. in Gubern. Christ. lib. 2. pag. 311. Armac. in Marte Gallico lib. 2. per tot. Mager & Vvumser. ubi sup.

Grot. de iure belli lib. 2. Vvumser. sup. Athen. lib. 7. c. 17.

- Saaved. Emp. 93. ex pag. 681. 23
- Machab. 2.
- Idem Emp. 90. ex pag. 665. 24
- Tacit. in vita Agri col.
- Idem Saav. Emp. 92. ex pag. 676. 25
- Lipf. 5. Polit. c. 9. Mager. de advoc. armata, c. 7. n. 144 & seqq. Berneger. ad Tacit. q. 73. & 206.
- Sigon. de Reg. it. lib. 8.
- Aristophanes' in vesp. ad fin.
- Mindan. de mand. Cameral. lib. 2. c. 20. 26
- 27

His alia etiam adijci poterunt, quæ doctè in eandem rem novissimus Saavedra Noster animadvertit, pluribus probans, irritos semper, & infaustos exitus eos omnes habuisse, qui fœdera cum in fidelibus incunt, illorumve suppetias ad bellandum expetunt, & asciscunt: & sæpè contingere, ut vel à paucioribus superentur, vel ab infidelibus ipsis, quos in auxilium vocarunt, miserabiliter opprimantur, Ut in Constantinopolitanis Paleologis vidimus, & in Iuda Machabeo sacra illius historia testatur.

Idem, ipse idem Auctor, integro alio Emblemate de illis ostendit, qui cum iunctis viribus inexpugnabiles essent, invicem inter se debellantes, vel mutuum sibi auxilium contra validiorem hostem non exhibentes, ei tandem in prædam cedunt, quod Tacitus optimo exemplo de Brittanis agens, demonstrat, quibus rari fuisse inquit, duabus tribusve civitatibus convenum, ad commune periculum propulsandum, *Atque ita, dum singuli pugnant, universi vincuntur.*

Eandem etiam calamitatem eos experiri solere, qui se Potentioribus, & præsertim infidelibus, protegendos committunt, ab eodem Auctore disertè tractatur, & pluribus illustratur, & plenius adhuc à Iusto Lipsio, Martino Magero, & Nicolao Bernegero, qui omnia aliorum dicta, & exempla, circa hanc propositionem recolerunt, nihil antiquis, & recentioribus sæculis frequentius fuisse concludentes, quàm clientes occasione susceptæ alienæ protectionis, libertatem amittere, ex liberis clientes, ex clientibus servos effectos fuisse, & in peiorem sæpè, ac duriolem conditionem, & statum deductos. Et ad hanc periculorum plenam Protectionis aleam respicere venustum illum Aesopæum apologum, de quo pulchrè Sigonius, sic inquitens.

*Accipitrem milui pulsurum bella, columba
Accipiunt Regem, Rex magis hoste nocet.
Incipiunt de Rege queri, quia sanius esset,
Milui bell: pati, quàm sine Marte meri.*

In idem quelendit proverbialis Aristophanis versiculus, *Fesellit ridicula vitem, sive, Decepit ipse vineâ palus suam*, quem plenius intelliges, si quæ iam supra in alio Embl. diximus, consulueris.

Et hæc etiam considerans Fridericus Mindanus, prudenter statuit, tutissimum cuiusque Reipub. patrocinium esse, recte agere, ins & iustitiam administrare, cum vicinis, cuiuscunque illi conditionis sint, pacem, & amicitiam colere, & si quæ contentiones moveantur, placidè eas citissimèque æquissimis medijs componere.

Quod ipsa est, quod & Ego ipse, Catholicos, & Christianissimos Reges, qui pro tempore regnant, iterum atque iterum hortor (quando mihi nihil aliud præter vota nunc superest) ut maturis consilijs ancipitem tot bellorum fortunam excusent, & quos Deus in aequali potentia reliquorum in tota Europa Principum Arbitros fecit, omniumque deribitores esse voluit, divulsos adhuc animos paulatim coalescere fi-

nant, *Coeant in fœdera dextra*, iunctisque viribus, contra Turcas, aliosve infideles, aut hereticos, arma convertant, & vel exemplo nostri Emblematis moniti, eis in prædam cedere caveant, antiquisque dissidijs, similitatibus æmulationibusve depositis, aut compositis, ferocientes inter se se notus, atque spiritus comprimant, quos

Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat.

28 Quum etiam preceationem, æquali pietate, ac verborum elegantia Mapheus Cardinalis Barbarinus, postea Urbani VIII. Pontif. Maxim. ad Divum Ludovicum Gallia Regem emisit, sic inquit:

Mapheus Cardin. Od. in D. Ludov. pag. 86.

*Nunc, o verticis incola
Cœlestis, audi quas preces decorum
Pallida vultum
Religio merens lacrymis tibi fundit obortis.
In-victæ Rex, en Gallia;
Iuncta est rursus Iberia
Sanguinis vinculis: Animos & Arma
Fac iungant arctum fœdus. Heu: quot conficit
Europa se discors in oris?
Squalet Punica tellus:
Te de-vincta vocat Gracia compede,
Iordanes vocat, & sacrum
Christi sepulchrum vindicem moratur.*

Neque quispiam miretur, quod toties hoc votum inculceni, cum eius, nec dum impleti damna sentiamus, & ut Salvianus, inquit: *Melius sit plus probare aliquid, quàm necesse est, quàm minus forsitan, quàm negotio debeatur.*

Salvian. de Gub. Dei lib. 1. pag. 37.

Rex Bellis interfit.

EMBLEMA XCII.

*Arma cident Reges debellatura Tyrannos,
Sed populus tectis, Rege manente, manet:
Ut longe a tectis Apis ingeniosa recedat,
Ipse prior Princeps cerea castramoves.*

COMMENTARIUS.

Onofand. in Strate
gi c. 4. Ferret. de re
mil. pag. 15. n. 30.
Canonh. in Tacit.
lib. 1. pag. 199. Ca-
stella. de ofic. Reg.
lib. 2. c. 32. Iunius
q. 72. Pet. Greg. de
Rep. lib. 2. c. 4. nu.
3. Rich. axiom.
Pol. 424. Stephan.
Mench. lib. 3. c.
11. Boter. de rat.
stat. lib. 3. pag. 57.
Velazq. de optim.
Princip. pag. 508.
Contzen. lib. 10. c.
23. Vernul. disert.
4. Saaved. Emp. 86
ex pag. 644. Con-
ning. in Theat. Po-
lit. 3. p. c. 12. Berne-
ger. ad Tacit. q. 70.

AT Scio inter Politicos disceptatum, an expediens
conueniens uisit, Reges, & Principes penes quos re-
rum summa uersatur, bellis offensiuis, uel defensiuis,
quæ extra, uel intra Regnum inferri, suscipiue conti-
gerit, personaliter interesse? Et in utramque partem,
tot rationibus, testimonijs, & exemplis certari, ut

Thesis hæc possit inter problematicas recenser.

Cæterum siquid in me est iudicij (quod exiguum esse cognosco) ut
nec semper, nec facillè, nec temerè se huic discrimini debere exponere
censeo, præsertim hoc tempore, ubi tot sulfureis ad præliandum ma-
chinis, & tormētis excogitatis, uigor uirtusque militaris, etiam Heroi-
cis pectoribus insita, glandis ictu prostrernitur, & Regius qui uis ardor à
gregario quouis milite solet extingui, ut nuper in Adolpho Sueco-
rum Principe uidimus, quem in orbis imperium, siue flagellum, ut Ale-
xander, & Attila, natum, plures augurabantur. Ita uerecundandum,

atque

atque erubescendum in Regibus ipsis existimo, si hoc onus, & munus, quod est veluti Regali dignitati connatum, semper absque gravi, & urgenti causa alienis humeris superponant, & ingruentibus bellis, maximè ubi intra proprias proximalve provincias geruntur, se acriter, & alacriter non accingant, Ducesque, & Imperatores suis se exercitiis præsentent, diademateque deposito, galea ornati, qua manu sceptrum domi, eadem gladium bello sustineant.

3 Reges enim olim Duces in bellis fuisse, & ob hanc causam creari cœpisse, præclare Aristoteles docet, & Regum Sacer liber nobis ostendit, ubi cum Israeliticus Pöpus Regem, sibi à Deo per Samuelem præfici postulavit, his verbis voti sui rationem exposuit. *Rex enim erit super nos, & erimus nos quoque, sicut omnes gentes, & indicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* Quorum desiderio cum Deus annuisset, Samueli præcepit, ut Saulem in Regem eligeret, inquit, *Voges enim Ducem super Israel*, sic indicans, hoc præcipuum eius officium, & exercitium esse debere, quo quidem cum utitur, & ut Divus Chrysoströmus inquit, quando in campis iens, vultu & honore ultimus, periculis primus, onustus ferro, gravis armis, pro patria, pro civibus, pro libertate, pro vita omnium premit hostem, discrimina dispicit, contemnit vulnera; Gloriosior est, quam quando indutus purpura, diademate decoratus, aspersus auro, in sublime solium conscendit, & togata pompæ deservit.

4 Et in hanc sententiam, sub prædictis cautionibus, & ea etiam, ut Rex pugnae periculis se non exponat, sed pugnantibus proximus, tutum feligat locum, ex quo eos sua præsentia, & calore ad præliandum accendere, & consilio iuvare possit, omnes ferè Auctores conveniunt. Inter quos Dionysius Carthusianus, totum hoc prudentium consiliarium iudicio relinquendum concludit, & dato, quòd expedire resolvant, oportere Principem bello personaliter interesse. *A Duce exercitus, & fortioribus, fidelioribus, ac peritioribus militibus, ac pugnatoribus tantò diligentius, ac robustius esse custodiendum, ac protegendum, quantò eius ruina esset communitati nocentior. Ipsumque etiam Principem debere, sui animi altitudinem temperare, atque ab immoderata se refrenare audacia, ne periculis se ingerat incautè, maximè propter bonum commune attendens, quòd pellis sua non sit durior aliorum, aut spissior, sed frequenter tenerior.*

5 Petrus autem Gregorius, post longam eiusdem quæstionis examinationem, sic habet. *Arbitraret tamen conducere Reipublicæ in præliis in quibus de universo Principatu contenditur, non longè ab exercitu Principes esse debere, ut omnia quæ ad bellum necessaria sunt, & ad imperandum facilius exequi possint: & unde possint, si malè cum exercitu agatur, tuto in securiora, iterum pugnaturi, se recipere.* Et novissimus Alexander Cassaneus, postquam pluribus docuit, multum honori, multum dignitati suæ detrahare Principem, qui omnia per alios agit, & abdicata cura rerum suarum, apud alios ius potestatis suæ sequestro ponit, inani tantum nomine retento, ita de eiusdem cura, & interessentia in rebus bellicis habet. *Vt non deceat Principem instar gregarij mili*

Arist. 3. Politic. c. 11.

1. Reg. 8. 10.

1. Reg. 9. 16.

D. Chrysostr. hom. 5. de feriæ. Palsio. apud Velazq. sup. pag. 510.

Dion. Carthuf. de vita & regim. Princ. cip. lib. 3. cap. 50. pag. 733.

Petr. Greg. de Re- pub. lib. 11. c. 15. nu. 5. Berneger. d. q. 193. quem vide.

Alexan. Cassan. in axiom. Polit. cap. 10. pag. 71.

tis manu semper decertare cum hoste, si bellum immineret: ita procul ab exercitu suo degere non expedit. Ne quantum securitatis sua concedit, tantum fama, & exillimationi sua detrahat. Et statim suum Regem Ludovicum XIII. vâldè, etiam in tenera ætate, hoc documentum observantem, collaudans, addit ex Poeta:

-----
*Sic cunctos vera iuvabit
 Gloria, nec duritanto sub teste labores.*

Egoque dum cupio Emblemate aliquo hanc doctrinam adumbrare, mente, Scacorum sive latrunculorum tabulam, Palamedæamolim dictam, conceperam, in qua, ut Pölidorus Virgilius, & alij considerant, tota militaris disciplina describitur, Regesque ad pugnâ, bene à suis munitos, & constipatos exire videmus, cumque Imperatoris nomine condonari, qui superior evasit, Regemque adversæ partis omnibus suis militibus spoliavit, ipsumque ad incitas redegit, hoc est ad eum locum, ut amplius cieri, moverique nequeat, quem nos *Scaccus mat-tum* vocamus. Unde & Proverbio locus, *Ad incitas*, vel *ad incita* redigere, pro ad extremas metas compellere, & aliquem in summam desperationem adducere.

Sed postea magis placuit hoc, quod nunc figuratum exhibeo, ab Apibus sumptum, quarum ea est natura, ut nunquam in bellum prodeant, nisi suo Rege præcedente, ut Plinius, Ælianus, M. Varro, Xenophon, & alij plures Auctores testantur, & pulchrè Virgilius, qui hunc morem, & amorem Apum in suo Rege sequendo, & tutando, sic celebrat.

*Tum trepida, inter se coeunt, pennisque coruscant,
 Spiculaque exaccunt rostris, aptantque lacertos,
 Et circa Regem, atque ipsa prætoria densæ
 Miscentur, magnisque vocant clamoribus hostem,
 Præterea Regem non sic Aegyptus, & ingens
 Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes;
 Observant. Rege incolumi mens omnibus una est,
 Amisso, rupere fidem, constructaque mella
 Diripuere ipsæ, & crates solvere favorum:
 Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
 Circumstant fræmitu densæ, stipantque frequentes,
 Et sæpè attollunt humeris, & corpora bello
 Obiectant, pulchramque petunt per vulnere mortem.*

Divus quoque Basilii, adhuc cæteris Clarius, sic habet, *Natura lex est apibus innata, Fratres dilectissimi, ut nisi Rex prius agmen præcedat, ab alvearibus nusquam discedant.* Et Pierius Valerianus inquit, eos, qui populos Regi suo obsequentes, illumve sequentes, ostendere volunt, examen apum proponere consuevisse, *Siquidem is foras non procedit, nisi migraturo examine, cumque procedit, totum examen*

Polid. Virgil. de invent. rer. lib. 2. c. 13. Proc. apud Souteriâ de ludis lib. 1. c. 22. Covarr. in Theat. ling. Hisp. verb. *Axedrez.*

Erasm. in hoc adagio pag. 383. Souter. d. c. 22.

Plin. lib. capit. 17. Ælian. lib. 5. c. 11. Varr. lib. 3. Xenophon. in Cyr. præd. lib. 5.

Virg. 4. Georg.

D. Basil. in homil. de S. Gord. Martyre.

Pier. lib. 26. fol. mihi 185.

*circa eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur reliquo tem-
pere.*

9 Et quidem, licet Israelitæ periculo Davidis commo-
deinceps ad bellum exiret peculiari legē sanciverint, ut in libro Re-
gum habeatur, & præter alios Sabellicus memorat. Idemque, ut Ce-
drenus narrat, Chaganus Perfarum Rex suis successoribus statuerit,
dedecoris impatiens, dum se à Tiberio superatum, & malè habitum
vidit, quibus exemplis alia Beyerlinchius adiungit, negari tamen non
potest, Regum præsentiam plurimum in bellis conducere, tum ad ac-
cendendum militum animos, tum ad alia multa, quæ eis præsentibus
facilius consuluntur, & resolvuntur, & ad pudorem cæteris incutien-
dum, qui ipsos se eiusmodi periculis offerentes, non comitantur.

Reg. 2. 21. 17. Sa-
belli. lib. 9. Enead. 1

Theat. vit human.
lit. B. pag. 77.

10 Vnde adeò frequens apud varios Auctores Alexandri, Cæsaris, Ca-
tonis, Trajani, Titi, Constantini, Theodosij, & aliorum Imperatorum
ob similem ardorem bellicum commendatio, (ut nostros Reges Fer-
dinandos, Alfonsos, Sanctios, Carolosque præteream) & suasio Xe-
nophonis in Hipparchico ad Reges, *Videant equitatem Principem, &
fossis transfilientem.* Claudianus etiam Honorij Imperatoris patrem
inducens, filio præcepta dantem, qualiter se ad bella parare deberet,
post alia, hanc in illis præsentiam, cæterisque militibus exemplarem
virtutem, & tolerantiam, his carminibus persuadet.

Claud. in 4. Con-
sul. Hon.

*Inventis vitere cibus, solabere partes
Æquali sudore tuas, si collis iniquus;
Primus ini, Sylvam si cedere provocat usus,
Ne pudeat sumpta quercum stravisse bipenni,
Calcatur si pigra palus, tuus ante profundum
Prætentet sonipes, stercios tu protere curru,
Herentes glacie, liquidos tu scinde natatu,
Nunc eques in medias equitum te consere turmas,
Nunc pedes assistas pediti, tum protinus ibunt
Tesocio tum conspicuus gratusque geretur,
Sub te teste labor.*

11 Claudiano similis Sidonius Apollinaris, idem in Maioriano Impe-
ratore commendat, inquiens.

Sidon. in Panegy.
Maioriani.

*----- Sic agmina voce
Erigis, exemploque levas, primusque labores
Aggrederis quoscunque iubes: Tum cætera parat
Turbæ libens, servit proprijs, cum legibus auctor.*

12 Estque ita vera, ut communis, apud varios Auctores hæc sententia,
tam in militaribus, quàm in reliquis ministerijs, officijs, & exercitijs,
subditos sui Regis præsentia, ac conspectu mirum in modum excita-
ri. Quintus enim Calaber sic habet, *Longè melius viri in opus incum-*

Q. Calab. lib. 12.

bunt,

P. in. Iun. in Paneg. *buant, cum Reges, in eorum spectu habent.* Et Plinius Junior in subditis sui Trajani hanc felicitatem commendat, his verbis. *Felices illos, quorum fides, & industria non per interuentios, & interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis probantur.*

Livius dec. 2. lib. Annibal quoque apud Tit. Livium, hac consideratione, ita suos milites adhortatur. *Nemo vestrum est, cuius non idem Ego virtutis spectator, & testis, notata temporibus locisque referre possim decora.* Et apud

Ammian. lib. 26. Ammianum Marcellinum signifer quidam Iulianum Imperatorem alloquens, idem ostendit, dum dixit. *I pravius, ut faustus antesignanus, & fortis experieris, quid miles sub conspectu bellico iudicioris, testisque individuis gerendorum, modo adsit supremum Numen, his rebus efficiet excitatus*

Ioseph. de Bell. lud. lib. 7. c. 15. Flavius item Iosephus, valde in rem nostram, Imperatorem etiam non militantem, sed solum spectantem, suos milites animosiores reddere, de Tiro in obsidione Hierosolymitana loquens, si docet. *Cum autem ipse quoque in armis esset, unaque descendere statuisset, amici eum propter periculi magnitudinem, ducumque dicta continuerunt: plus enim operis eum, in Antoniana praesidentem, militum certamini facturum esse dixerant, quam si periculum subisset.* Omnes enim forte sub oculis Imperatoris optimos bellatores, & iterum melius. *Romani hortabatur consuetudo vincendi, & quia vinci non assueverant.* Ante omnia vero Titus, semper, ubique praesens. Nam & inertia, spectante atque opitulante Cesare, gravissimum facinus videbatur, & ei qui bene decertasset, testis aderat, qui rependeret premium. *Præterea fructus erat, vel cognosci soluta Principi virum fortem: idcirco multorum maior viribus alacritas demonstrata est.*

Idem lib. 6. c. 8.

Cassiod. lib. 10. epist. 31. Et Cassiodorus, Vitigem Regem suos Gothos, hac consideratione hortantem, sic inducit. *Amare novimus viros fortes, qui sæpe bella per regimus. Additur, quod unicuique virtutum vestrarum testis assiso.* Ab alio enim mihi non est opus facta vestra narrari, quia omnia vobiscum laboribus sociatus agnovi.

Sines. in orat. de Regno pag. 13. & 14. Meliusque adhuc Synesius Cyrenensis Episcopus, Homerum allegat, qui quendam ex dijs, Graecorum certamini praesentem inducens, iceptri percussione implebat militantes Iuvenes, eorumque accendebat animos.

Robore forti

Maiori pugna furerent, & Martis amore

Pes infra, supraque manus, iam sponte cientur.

Et subdit, hoc planè facturum Imperatorem, si nominatim suos appelleret, & vel eum qui classici clangore non movebitur, ad gloriae studium inflammaturum. *Nemo enim (inquit) est, qui non coram Rege strenuè laborem velit suscipere, & quis nam sanguini pepercerit, qui se à Rege audierit commendatum?*

Quibus accedit, ex Regis in bellis praesentia, non solum suorum militum animos instigari, verum & hostium, ex adverso, ita consternari solere, ut solus hic nuntius ad eos debellandos, sufficeret, ita enim

apud Arrianum, Memnon Rhodius monuit, *Non esse cum periculo con-
surgendum cum Macædonibus, qui & peditatu superiores essent, & presen-
tem haberent Alexandrum, ipsi verò Darium absentem.* Et Constantini
Panegyristes, ad primum (inquit) aspectum Maiestatis tuæ, primum-
que impetum totius tui victoris exercitus, hostes territi, fugatique.
Quem sequutus Constantius apud Ammianum, in simili ait, *Ita pavore
torpescunt, ut nec oculorum vestrorum vibrata lucis ardorem, nec bar-
ricum sonum perferant primum.*

Arrian. lib. 1.

Nazar. in Panegir.
const.

Ammia. lib. 21.

18 Et Latinus Pacatus, de suo Theodosio agens, adversus Maximum
Tyrannum sibi rebellem castra mouente, sic habet. *Et quidem Impe-
rator Auguste, ad offerendam Rempublicam, usurpandamque victoriam
successisset, in bella, vel solùm, venire. Nam si olim domini adversus rebel-
les servos dimicaturi, flagra in aciem detulerunt, tantaque vis conscien-
tia fuit, ut ab inermibus verterentur armati, & qui obtulerant morti-
bus pectora, darent terga verberibus: nonne tu quoque, legionibus ociosis,
rem totam visus egisses? An sustinere te coram, & solum oculorum tuorum
ferre coniectum, ille quondam domus tuæ negligentissimus vernula, mensu-
larumque servilium statarius lixa potuisset? &c.*

Pacat. in Panegir.
ad Theod.

19 Vnde, referente Plutarcho, Antigonus, hos, & alios effectus, quos
presentia Principum in bellis operatur, agnoscens, cum Navale olim
prælium contra Ptolemæi duces pararet, Gubernatori classis suæ tre-
pidanti, & multitudinem hostilium navium causanti, respondit, *Ma ve-
rò ipsum presentem, cum quot comparas?*

Plutarc. in apoph.
Antigon.

20 Et Petrus Andræas Canonherius rectissimè animadvertit, quòd
quemadmodum medici suo aspectu vires ægrotis adaugent, omnem-
que timorem, quem illi ex morbo conceperant, excutiunt: sic Princi-
pum aspectu, milites, & tribuni metum exuunt, viresque hostium ma-
ximas contemnunt. Adducitque in huius Aphorismi comprobatio-
nem Natalis Comitæ verba, qui referens historiam belli Germanici
anno 1546. ab invictissimo Cæsare Nostro Carolo V. Maxim. contra
Saxonix Ducem, Lantgravium Assiæ, & alios Protestantes feliciter
acti, sic habet. *Cæsar interea recognoscit, ut Albanus copias instruxerat,
ipse armatus in equo, nunc ante suam turmā consistit, nunc Germanos, nunc
Italos, nunc Hispanos, ut sint forti animo hortatur, qui mira virtute ho-
stium conatus, cum viderent adesse Cæsarem contemnebant. Plurimi enim
refert indifficultatibus summi Imperatoris presentia, qui verò est Ani-
ma exercitus, & robur militum: neque aliud est, quod possit tantopere
ad gloriam, & ad honoris desiderium milites excitare, quàm si cognove-
rint, non in obscuro loco rem agi, sed in conspectu ipsius Principis, & uni-
versi exercitus, inque multorum populorum presentia.*

Canon. in aphor.
Pol. 1. tom. p. 275.

21 Et verè, cum Deus, quos ad Solij Maiestatem evexit, peculiaribus
auspicijs, & auxilijs prosequi soleat, ut latè novissimus Ioannes Hen-
ricus Boeclerus integro de his auspicijs edito tractatu demonstrat,
quòd & respiciens Tacitus dixit, *Solere populos adversum fortuita aspe-
ctu Principum refoveri,* & Crispinus apud Stobæum, *Regis vel solus sa-
pè aspectus sufficit.* In auspiciata quodammodo ea prælia censerì pote-
runt, quæ ipsis absentibus committuntur, ut idem Boeclerus ex Mace-

Boecl. in tract. de
ausp. Reg.

Tacit. 15. ann. quæ
illustrat latè Ian.
Gruterus.

Stob. serm. 146.

Boecl. sup. pag. 30
ex Iustin. lib. 7. c. 2

donum exemplo, à Iustino relato, deducit, qui cum ab Illyrijs prælio pulsi fuissent, Rege suo in cunis prolato, & ponè aciem posito, acrius certamen repetivere; tanquam idèd antea victi fuissent, quòd bellantibus, sibi Regis sui auspicia de fuissent. *Conferio itaque prælio (dicam verbis Iustini) magna cede Illyrios fuere, ostenderuntque hostibus suis, priore bello Regem Macedonibus, non virtutem & fuisse.*

Plutarch. in Eumene.

Patric. de Rep. lib. 9. tit. 2. pag. 570. Aymon. de gest. Franc. c. 2. Æmil. lib. 3.

Tripart. 3. p. lib. 5. c. 8. pag. 672.

L. 6. tit. 19. part. 2.

Gregor. Lop. d. l. verb. Non fuisse.

Herod. lib. 6.

Curt. lib. 9. c. 10. Arrian. lib. 12. Plutarch. in Alex. Diodor. pag. 566. Galterus, qui hanc historia heroico Carmine prosequitur. apud Rader. pag. 592.

Polian. lib. 2.

Iovius lib. 34. hist.

Cui exemplo, simile aliud de Eumene ægrotante, à suis lectica in prælium deducto, Plutarchus enarrat, & post Aymonium Franciscus Patricius, Clotharium Francorum Regem recens natum, Fredegundis matris ubera iugentem, ipsa hortante, in bello contra Childebertum in exercitus fronte delatum, & gloriosa obinde victoria positum. Et in historia Tripartita, de quodam Rege Angliæ refertur, quòd cum anno 467. contra Saxones, ipso graviter ægrotante, pugnandum esset, suosque ob id valdè animo consternatos audiret, semi mortuum se in prælium deferri iussit, insignique victoria positus, Regium honorem saluti postponi debere iactavit.

Quod peculiari animadversione mihi dignum videtur, pro lege quædam Nostri Regis Altonsi X. quæ Reges bellis inter esse debere deciderit, *Excepto si acciderit, que el Rey non fuisse en aquella batalla, por ser mudo, ò por enfermedad manifesta que oviesse, ò por que sus vassallos nõ se lo consentiesen por ninguna guisa, por guardarle de peligro.* Quo loci, eiusdem legis Glossographus, post Egesipum, cohaerenter ijs, quæ iam diximus, adnotavit, *quòd licèt intersit Regem adesse bello, ut eo presente pugnantium audacia magis augeatur, non tamen certamini se faciliter ingerat, nam in milite unus fors est, in Imperatore periculum uniuerso sumo.*

Quod & iterum Nos admonemus; nam licèt de Spartani Herodotus scribat, Reges eorum primos in expeditionibus, & postremos in reditu fuisse, semper quidem rem magnam esse fatemur, & Reipub. periculosam, caput obiectare periculis, quo salus omnium stat, aut cadit; temperamentumque fortitudinis in Principibus cupimus, & ut ita modum impetus teneant, ut nihil acrius, quàm consideratius prætentent. Nam sapè honestæ rerum causæ temeritate nimia perniciosos exitus consequuntur. Vnde meritò Alexander Magnus à Curtio, & alijs notatur, dum se in Oxidracarum oppidum saltu coniecit, à quo multis vulneribus faucius, vix eripi potuit. Et Polienus narrat, Clearchum Cyro consilium dedisse, ne ipse se in periculum offerret, sed inspectorem se pugnae gereret. Pugnantem enim, manibus nihil magnum effecturum, si verò quid damni acciperet, omnia relicturum ijs, quos secum haberet.

Extatque, relictis alijs, nobilis Historia Maximi Nostri Regis, & Imperatoris Caroli V. qui, ut Iovius refert, cum Tunetum ob idens, se primum scâsioni urbis offerre pararet, ab Alfonso Vastio, pen's quem eius factionis militare imperium esse voluerat, ad mediam aciem, ubi erant vexilla, retrocedere iussus fuit, ne fortuitò incidentis pile casu, ipsius salus, ex qua omnium fortuna pendebat, inexpressibile discrimen subiret. Cui Cæsar paruit, confestim se ad signa recipiens, & re id ti-

meret, subdens, *Quando Augustorum Caesarum nemo unquam tormenti violentia concidisset, & adijcere potuit illud Sallustij, In bello, quanto si bi quisque minus parcat: tanto magis tutus est, & Q. Curtij, sub persona Alexandri dicentis, & docentis, plures Reges à suis domi, quàm in bello ab hostibus interemtos.*

Sallust. in Iugurt.
Curt. lib. 9. c. 12.

26

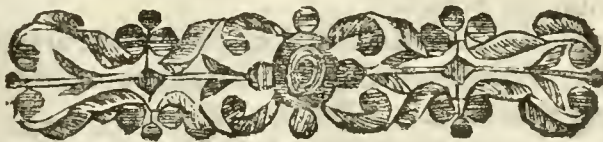
Pluraque alia, quæ in hanc rem congerere poteram, silentio prætereo, lectorem tamen admonens, ut ubi hæc quæstio, occasione oblata, rerumque & temporum serie exigente, agitanda fuerit, præclaras duas orationes præ oculis habeat, quæ de eadem, ad utramque partem, apud Nostrum Ioannem Marianam habentur, dum memorat, qualiter de ea disceptatum fuit, tempore D. Ferdinandi V. Regis Catholici, dum, an ipsum in Italiam trajcere oporteret, ad Neapolitanum bellum conficiendum, consulebatur. Vbi, licet negantem opinionem prævaluisse recenseat, plerisque tamen magis placuisse inquit, liberam cuiusdam Episcopi consultationem, qui vivis rationibus, *Regum præcipuum manus in bellis ducendis consistere per oravit, difficultatesque & pericula, quæ ex adverso obijciebantur, sperni debere, cum nihil pulchrum, vel arduum natura his care voluerit. Commodius bella à Regibus, quàm à Ducibus (sint illi quicumque) geri. Regem ad bellum euntem, sives quoslibet, summos, medios, infimos comitari. Pecuniam in stipendium, bellicos commeatus, ac cætera necessaria, Rege præsentem promptius expediri. Enatis difficultatibus facilius, ac prudentius occurrere. Benevolentiam, & ardorem militum sub Regis oculis potentius consiliari, & inflammari. Hæc via Romanos, eadem egregios alios Reges, & Imperatores sibi gloriam parasse, orbique Imperij iugum imposuisse, quod vaud quaquam consequerentur, si domi, delicijs indulgentes, res bellicas per vicarios administrassent. Quod si durum tamen videretur, Regem interesse bello, incertæ præliorum sorti caput, & salutem obijcere, proximum saltem bello locum incubare debere, ex quo, Regio aspectu, gentem recreare, & belli apparatus diligentius disponere posse.*

Mariana de rebus Hispan. lib. 27. c. 15.

27

Quæ sanè rationes eadem propè sunt, ac illæ, quas in hac commentatione retulimus, & similem consultationem, & resolutionem sub Prudentissimo Nostro Rege Philippi II. ubi se ad Lusitani Regni expugnationem accinxit, Connestagius, & Cabrera latè commemorant, eandemque modo gloriosissimum Regem Nostrem Philippum IV. quem Deus perennet, sequutum vidimus, dum ad Cataloniae expeditiones, & debellationes nunc Cæsaraugustæ, nunc apud Fragam, vel Leriadam, ut occasio postulat, commoratur, & calor sui effectus præstantissimos experitur.

Connest. de obt. Portug. lib. 5.
Cabrera in histor. Philip. II. lib. 12. p. 1098.

Parcere subiectis.

EMBLEMA XCIII.

*Cernis, ut Hellei rutillet nitor aureus agni,
 Ut comes horrissono fulguret ore leo?
 Sic est. Audaces contundere, parcere victis,
 Hæc sunt quæ Regum pectora signa decent.*

COMMENTARIVS.

Thucid.lib.i.

DRÆCLARE Mihi dixisse videtur Thucydides, dum modestiam constituit, in bellis non inferendis, ubi nulla iniuria afficimur, iustitiam, in eis paci antefereendis, cum iniuria afficimur: hac autem repressa, post bellum pacem faciendam esse, nec aut successu in bellis elatos plures appetere, nec pati iniurias mollitie, & amore ocij. Nam cum bella, ut diximus, eò dirigi debeant, ut in Pace esse possimus, qui hanc, superato iam adversario, cõsequi potest, quidquid ulterius in eum sævierit, à iusto, licito, & necessario, in iniustum, crudele, voluntariumque defecerit.

Quod in cuiuslibet, etiam hostis, cæde, vitari debere, satis indicavit Cyrus, Chryfantam collaudans, quòd hostem interfecturus, iã elatum in cædem gladium revocasset. Eo quòd receptui canere audisset. Et Romani, caventes, ne vel ipsum hostem alij lacerarent, quàm qui

Sup. Emb.

2 Sacramento teneantur, sic, ut Rhodiginus tradit, præmonstrare volentes, ne hostem, quidem interfici oportere, ni summa, & ea legitima, necessitas adigat.

Rhodig. lib. 11. c. 18. Ego de Parric. lib. 2. c. 2. p. 110.

3 Idemque ipsum sentiens Agesilaus, hoc potissimum Principibus ediscendum docebat, *Imperatoris officium esse, erga rebellantes, audacia, erga subiectos, benevolentia uti*, quod referens Plutarchus, addit, *Neque enim verè victor est, qui iracundia, vindictam flagitanti, frenum nescit imponere*, & egregiè Timoleon; apud Æmilium Probum, eam ducendam esse præclaram victoriam predicabat, ex qua plus sit clementiæ, quàm crudelitatis, sic indicans, clementiam propriam victoris virtutem esse debere, fallique, & errare graviter eos, qui, ut cum Seneca loquar, *Potentiam putant, in exitia gentium serpere, & inijcere cæcis ignem, aratrum vetustis urbibus inducere. Felicitas illa, multis salutem dare, & ad vitam ab ipsa morte revocare, & mereri clementia civitatem. Nullum ornamentum Principis fastigio dignius pulchriusque est, quàm illa Corona ob cives servatos. Non hostilia arma detracta victis, nõ currus Barbarorum sanguine cruenti, non parta bello spolia. Hæc divina potentia est, gregatim ac publicè servare: multos autem occidere, & indiscretos, incendiij, ac ruina potentia est.*

Plut. in apoph. Arcefil.

Æmil. Prob. in Timol.

Senec. lib. 1. de clement. c. vlt.

4 Hocque adeò verum est, ut ipsi etiam Romani, alioqui bellicosissimi, & quorum aviditati totus orbis sufficiens non videbatur, hanc sibi artem, hocve Encomium, *Parcendi subiectis*, præ alijs omnibus usurpaverint, & in maximam suam laudem cedere duxerint, ut de eis prædicat Poëta dum dixit.

Virg. 6. Æneid.

*Excudent alij spirantia mollius æra,
Credo equidem, viros ducent de marmore vultus:
Orabunt causas melius: cælique meatus
Describent radio, & surgentia Sydera dicent:
Tu Regere Imperio populos Romane memento;
Hæ tibi erunt artes, Pacique imponere nomen,
Parcere subiectis, & debellare superbos.*

5 Quo & alludens Sulpicia illa, quæ Domitiani temporibus floruit, in suo Satyrico dixit.

----- *Duo sunt, quibus extulit ingens
Roma caput, virtus Belli, & sapientia Pacis.*

Et apud Livium, legati Carthaginenses, de eodem populo Romano loquentes, *Plus penè parcendo victis, quàm vincendo, imperium auxisse.* Propertius quoque, eandem in eisdem Romanis virtutem commendans, sic canit.

Livius lib. 30.

Prop. lib. 3. eleg. 21.

*Nam quantum ferro, tantum pietate potentes
Stamus, vitrices temperat illa manus,*

Sic enim legendum est, non *Ira*, ut in vulgatis codicibus, sicuti docti eiusdem Propertij Commentatores advertunt.

Plin. lib. 15 c. 29.

Senec. lib. de Cle-
ment.Cicer. pro fig. &
pro Marcello.Horat. in Carn. se-
cul.

Et testante Plinio, hæc eadem virtus effecit, ut Posthumius Tubertus, qui de Sabinis triumphans, primus omnium ovans urbem ingressus est, quoniã rem leniter, sine cruore gesserat, myrto victricis Veneris coronatus incederet. Caius quoque Cæsar apud Senecam commendatur, quòd bellum, aliorum pace mollius, gessisset, & à Cicerone, quòd in eius victorijs, nemo nisi armatus occiderit: illasque præliorum exitu terminaverit, & quos cives necavit, eos vis Martis perculit, non ira victoris. Et de eius successore Augusto, idem prædicat Horatius, sic inquit.

*Imperat, bellans prior, iacentem
Lenis in hostem.*

Quo significare voluit, illum superiorem pugnacissimis fuisse, & lenem in humiles, & iacentes. Trajanus quoque de se ipso, in sermone Cæsarum, ita dixit, *Subiectis mansuetus, hostibus formidolosus præ cæteris extiti.*

Quod altiores, etiam radices habere videtur: nam Romani, originis, & imperij sui primordia ad Venerem referebant. Unde, & hanc præcipuis honoribus prosequerantur, & Victricis nomine colere gaudebant; peculiaribusque numismatibus sub hoc titulo ornabant, quoties ita bellum contigerat, ut insani Martis furores, eius interventio ne lenirentur, quod se maximè semper optare significabant. Eaque propter Rutilius Numatianus vir Consularis, in suo Itinerario, sic Romanam affatur.

*Auctores generis Venerem Martemque fatemur,
Æneadum Matrem, Romulidumque Patrem.
Mitigat armatas Victrix clementia vires:
Convenit n mores nomen utrumque tuos.
Hinc tibi certandi bona, parcendique voluptas,
Quos timuit, superat, quos supera vit, amat.*

Tacit. 4. an. Curt.
lib. 4. c. 15.Sen. de clem. lib.
1. c. 21.

Et à Tacito, & Curtio Romana clementia, Romana Mansuetudo, quasi propria, & peculiaris virtus, ipsorum Romanorum indigetatur, eandemque eximium Deorum munus esse Seneca inquit, & valdè ad rem de qua agimus subijcit, ea animosè uti debere, qui dandi auferendique vitam potens est, in his præsertim, quos scit tuo fastigio aliquando obtitisse, & vel solo hoc arbitrio ultionem implese, perfecisseque quantum veræ poenæ satis erat. *Perdidit enim vitam, qui dedit: & quisquis ex alto ad inimici pedes abiectus, alteram de capite suo Regiamque sententiam expectavit, in servatoris sui gloriam videt, plusque eius nomini conferet incolumis, quàm si ex oculis ablatum esset. Assiduum enim spectaculum aliena virtutis est, in triumpho citò transisset. Si verò Regnum quoque suum tuto relinquere apud eum potuit, reponique eo, unde deciderat, ingenti incremento surgit laus eius, qui contentus fuit ex Rege victo, nihil præter gloriam querere. Quod etiam in causa fuisse, cur Ro-*

nam spolia hostium, templis dicata, non renovarent, Plutarchus scribit, hanc rationem inter alias adducens, *Quòd licitum illis visum non fuisse, memoriam contentionum cum hostibus iam victis renovare.*

Plutarc. in quæst. Rom. q. 36.

Hanc porro virtutem, quam in omnibus Regibus eminere cupimus, eisdem insinuare, præsentis Emblematis inspectione conamur, ex ipsi nostrorum Hispano Austriacorum Regum insignibus, stemmatisque deprompti. Qui, & si vetus aliorum mos fuerit, suis in clypeis, ad suam potentiam, vel ferociam denotandam, dracones, leones, tygres, urfos, aquilas, & quævis alia terrificæ animalia depingere, ut de scuto Agamenonis post Homerum tradit Alciatus, & vel de illo Palladis, & Egida vocato, magnus vates, his verbis.

Alcia. Emb. 57.

*Ægidaque horrificam turbata Palladis arma,
Certatim serpentum squamis auroque polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore Diva
Gorgoniam, defecto vertentem lumina collo.*

Virg. 8. Æneid.

Ipsi tamen, Torque, ut vides, aureo, scintillantibus silicibus compacto, ex quo Aureus Agnus dependet, suum leonem circumdant.

Hac coniunctione (ut credibile est, & iam alij subolfecerunt) veluti designantes, suis se hostibus duris, & rebelibus, bella, ungues, flammæque comminari, simul autem in Agno, mansuetudinem, & placabilitatem, quam præ se ferre in eisdem, etiam iusto bello subactos, si resipuerint, in votis, & animis habent. Er, ut omnes sciant desiderantes, sibi, non minus, quam Romanis, illud elogium convenire.

Caramuel de insign. Hispan. p. 85. & 233.

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Verosque, & legitimos hæredes successoresque esse, non solum statuum, & ditionum, sed & mansuetudinis, & benignitatis Magni, illius quondam Herois Philippi, cognomento, Boni, Ducis Burgundiæ, & imperij Belgici Cõditoris, qui ut Cominæus, Hervetus Miræus, & alij plures scribunt, equestrem militarem Ordinem, sub nomine, & insigni huius Aurei Velleris instituit anno 1439. ad vellus illud aliud Gedeonis respiciens, de quo Sacra Pagina meminit, ut piè Saavedra Noster contendit, vel, ut cæteri Auctores communius existimant, ad fabulosum Colchide absconditum, circa Pontum Helleum, quod Iason, & focij eius, Argonautæ dicti, post varios labores, navigationesque repererunt, de quibus eleganti carmine Valerius Flaccus scripsit, & veluti in vaticinium, quòd gloriosissimi Reges Nostri, tanti Ducis progenies, & posthuma proles, velut novi Iasones, superato invictis classibus Oceano, ditissimas Novi Orbis Regiones detecturi, & subacturi essent, unde non unicum, & tantoperè à Priscis expetitum, deauratum vellus reportaretur; sed quot annis in exhaustæ opulentæ thesauri in Iberiam adveharentur, iuxta illud Virgilij.

Comin. lib. 7. Her. ver. lib. 4. rer. Burgund. Minæus de ord. equest. pag. 134. Iud. 6. 37. Saav. Emp. 35. p. 259.

Virg. Eclog. 4.

*Alter erit tunc Typhis, & altera que vehat Argos
Delectos Heroas.*

Senec. in Medæa
act. 2. vers. 374.

Et Senecæ Tragici.

----- *Venient annis*
Secula feris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Typhisque novos
Detegat orbis, nec sit terris
Ultima Thule.

Oven. lib. 2. Epig.
64. pag. 39.

Quod vaticinium Ioannes Ovenus Anglus hoc elegantissimo Epigrammate clausit, valdè ad rem nostram accommodato.

Dux Burgundorum, vetus ut fert fama, Philippus,
Ordinis Aurati Velleris Autor erat,
Auriferos cuius nunc hæres possidet Indos:
Non igitur fuit hic Ordo, sed Augurium.

Et non minùs disertè Ioannes Iacobus Chiffletius Eques, Regis Nostri, ac Serenissimi Principis Ferdinandi Archiatrus, qui connumeratis ducibus, qui in deteçãoe, & subieçãoe Orbis Novi emicuerunt, sic dixit.

Ecce alios Proceres: en altera quæ vebit Argo
Heroas, gentis sydera clara sua,
Quæis ducibus subnixâ domus Burgunda superbas
Orbe novo domito, retulit exuvias.

Plin. lib. 3. c. 16.

Senec. lib. 1. de clem.
ment.

Heliodor. lib. 9.
Ætiop. hist. Æth.

Ovid. lib. 3. de tri-
stib. eleg. 5.

Tiraq. de nobil. c.
37. n. 127.

Quibus addere licet, nō solū in Agno, verū & in Leone, eandem lenitudinem, & clementiam in humiles, & prostratos significari: nam ut de eo Plinius, & alij passim scribunt. *Illi tantūm ex feris clementia in supplices, prostratis parcit, & ubi sævit, in viros prius, quàm in feminas fremit: in infantes non nisi magna fame.* Vnde Lucanus nobilem leonis iram appellat, & elegantissimè, & prudentissimè Seneca, ad leniendos Regum animos in iam victos, & debellatos (circa quod noster etiā sermo versatur) eadem leonis similitudine utitur, inquiring. *Ferarum nec generosarum quidem præmordere, & urgere proiectos. Elephantæ leonisque transeunt quem impulerunt; ignobilis bestia pertinacia est: non decet Regem sæva, nec inexorabilis ira,* & Heliodorus supplices hostes, hanc clementiā, vel ab invitis extorquere, sic ait. *Indicet enim quodammodò, & imperat præstantibus viris clementiam subiectus hostis.*

Et pariter Ovidius, dum intendit probare, quò quis nobilior est, eo clementiorem, mansuetiorem, & placabiliorem in victos, imbelles, prostratosque, aut profligatos inimicos esse debere; ita ut secundum Tiraquellum, non aliunde magis, quàm ex hac virtute nobilitas hominum cognoscatur, aut ex contraria natura ignobilitas. Ovidij carmina hæc sunt.

Quò quisque est maior, magis est placabilis iræ,
Et faciles motus mens generosa capit.

81 Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
 Pugna suum finem, cum cadit hostis, habet.
 At lupus, & turpes instant morientibus ursi,
 Et quaecumque minor nobilitate fera est.

16 Ovidio similis Claudianus, eodem leonis exemplo urens, postquam clementiae laudem, & praestantiam exposuit, hanc in Stiliconis pectore sedem posuisse, hosque qui sequuntur effectus producere, ei lenocinans, dixit.

Claud. lib. 2. de laud. Stilicon.

Hæc docet ut pœnis hominum, vel sanguine pasci
 Turpe ferumque putes: ut ferrum Marte cruentum,
 Sic cum pace premas, ut non infensus alendis
 Materiam præstes odijs: ut fontibus ultrò
 Ignorasse velis: deponas ocius iram,
 Quam morueas; precibus nunquam implacabilis obstes,
 Obviam prosternas, prostrataque more leonum
 Despicias; alacres ardent qui frangere tauros,
 Transiliunt prædas humiles. Hac ipse magistra,
 Das veniam victis: hac exhortante calores
 Horrificos, & quæ nunquam nocitura timentur
 Iurgia, contentus solo terrore, coerces.

Ex quibus noster Don Sebastianus Covarruvias hoc Emblema deduxit, cum lemmate, satis est prostrasse.

D lib. Covar. cent. 1. Emb. 99.

El Leon generoso nunca daña
 Al hombre, que en el suelo se ha tendido,
 I ansi usa con el de aquesta maña
 Quien por pies escaparse no ha perdido:
 El suerte vencedor pierde su saña,
 Si se dà su enemigo por vencido,
 I el perdonar aumenta fama, i gloria;
 I haze ilustre, i clara la victoria.

17 Quæ quidem omnia fati nostri Emblematis proprietatem, & moniti, quò dirigitur, veritatem ostendunt. Quam ipse idem Claudianus non minori elegancia prosequitur, Honorij Imperatoris Patrem, ob hanc parcendi hostibus virtutem, ita collaudans.

Idem Claud. in 4. conf. Honorij.

----- Non insultare iacenti
 Malebat, mitis precibus, pietatis abundans,
 Pœnæ parcus erat: Paci non intulit iram
 Post acies, odijs idem qui terminus armis,
 Profuit hoc vincente capi, multosque subactos
 Aspera latura commenda vere catena.

Proper. lib. 2. eleg.
16.

Et Propertius de Augusto Cesare, qui debellato Antonio, & Cleo- 18
patra, bello finem imposuit, & arma recondidit, & Iani templū clausit,
pace terra, marique parta, sic inquit.

*Cesaris hac virtus, & gloria Cesaris hac est,
Illa, qua vicit, condidit arma manu.*

Stat. lib. 8. Theb.

Et Stautus generaliter monens.

-----
*Si decidit hostis,
Ire super satis est, vitamque relinquere victo.*

Tacit. 12. an. rela-
tus à Saav. Emp.
96. pag. 708.

Cui illud Taciti ad stipulatur, *Quanta per vicacia in hostem, tanta bene-
ficentia adversus supplices utendum.* Et Cassiodori, qui postquam Theo-
doricum Regem induxit, Francorum Regi de victoria gratulantem,
eundem eadem sic, ut ea moderatè utatur suadentem proponit. *In ta-
libus causis accipe frequenter expertum. Illa mihi feliciter bella prove-
niant, qua moderato sine peracta sunt. Is enim vincit assidue, qui novit
omnia temperare: dum iucunda prosperitas illis potius blanditur, qui au-
sferitate nimia, non rigescunt, &c.*

Cassiodor. lib. 1. 2.
ep. 41. quera etiā
vide lib. 3. ep. 43.
in fine.

Senec. in Troad.

Est enim sapè victoria Fortunæ potius munus, quàm virtutis, aut 19
sapientia, ea verò moderatè temperanterque uti, non nisi ex propria
virtute, ac sapientia procedit. Ideòque Seneca Tragicus dixit:

*Noscere hoc primum decet,
Quid facere victor debeat, victus pati.*

D. Valer. hom. 13.
de bono pace.

Et Divus Valerianus, *V. tra felicitatem esse victorie, inimicum saluum
fecisse, & iniuriam vindicasse, nescireque sine dabo irasci, qui dabit et mi-
sereri.* Meritòque Ælianus Philippum Macedonem laudat, quòd cum
in Cheronea fudisset Athenienses, licèt fortuna euectus, tamen appe-
titū rationi subdidit, neq; cõtumeliosè, aut intèperanter aliquid fecit.

Ælian. de var. hist.
lib. 8. c. 15. iustit.
lib. 7.

Bayerlinc. eos re-
fert in Theat. verb.
Crudelitas, p. 122
Schoonhorn. lib. 6
Pol. c. 35. latè Ca-
merarius tom. 3. c.
26.

Et pari commendatione à varijs Auctoribus donatur Alexander, 20
eiudem Philippi filius, quòd se, cum devictis Dario, & Poro, humani-
ter habuit, Cyrus quòd superatum Crassum clementer tractavit, Pau-
lus Æmilus, quòd Persem benignè suscepit, & Aurelianus, qui, nar-
rante Vopisco, cum urbem Tyrum obsideret, iuravit, necanem quidem
militares gladios evasurum, si urbem expugnaret: illa autem capta, cū
ad crudelitatem improbi exacerent, canes ad unum maetari iussit, &
ita iusiurandum extolvit.

Nazar. in Panegir.
Const.

Nazarius etiam Constantini Magni mansuetudinem prædicat, quòd 21
*Victoria licentiam sine prælij terminavit. Gladios, ne in eorum quidem san-
guine distringi passus est, quos ad supplicia posebat.* Et de Constantio

Sigon. lib. 5. Imp.
Occid.

tradit Sigonius, quod magna strage victo ad Mersam Pannoniæ Mag-
nento tyrano, & xxxm. casis, cum prima luce, tumulo conscenso, subie-
ctam planitiem, & præter fluètem amnem referit, ut cadaveribus conspe-
xisset, illa crymavit, non tam victoriæ lætitia, quàm caesorum dolore
permotus: atque universos sine discrimine sepeliri, qui verò spirabāt,
curari præcepit. Et Magnus Theodosius eximie à Divo Ambrosio,
Augustino, & Baronio ob eandem virtutem extollitur, qua ita emi-
nuit, ut in neminem post victorias, privatas inimicitias valere permis-

D. Amb. in orat. fu-
neb. de Theod. D.
Aug. lib. 5. de civ.
Dei, c. 26. Baron.
an. 388. n. 65. & 66
& an. 394. n. 18. &
19.

ferit,

ferit, & Pacatus de eo hæc verba proferre poterit. *Victoria victor, omnem cum armis iram deposuisti, ut ceciderit nemo post bellum. Vide Imp- rator, quid hac clementia consequutus sis: fecisti, ut nemo sibi victus, te vi- ctore videatur.* Quibus verbis similia sunt alia Cassiodori, qui sub Theo- dorici Regis persona sic habet. *Aliorum fortè Regū prælia, captarū civi- tatum, aut prædas appetunt, aut ruinas: Nsbis propositum est, Deo iuvan- te, sic vincere, ut subiecti se doleant, nostrum dominium tardius acquisisse.* Et Claudiani ab eadem virtute sic Honorij Patrem laudantis,

-----
*Paci non intulit iram
 Post aciem, odijs idem qui terminus armis.*

22 Alia quoque in eandem rem exempla copiosè Iustus Lipsius addu- cit, & præsertim illa Alfonſi Regis Aragonum I. cuius & facta, & di- cta, secundum Bartholomæum Facium, & Antonium Panormitanum, eò præcipuè tendebant, ut doceret, *Victoriam fortuna munus esse, cle- mentiam suam ipsius, qui clemens esse deberet. Itaque unumquemque mal- le ex clementia, quàm ex victoria laudem adipisci. Nec se aliud data pa- cis pretium existimasse, quàm hostes genibus advolutos, à se pacem pe- tiisse, & se pacem dedisse. Præstantis Regis esse victis ignoscere, & sapientis, integra, quàm eversa civitati dominari velle, plurisque se huius benigni- tatis opinione, potius quàm armis in suam potestatem adduxisse, ut in Casetæ obſidione monstravit.*

23 Que præclara axiomata suis notis illustrans Aeneas Sylvius, ad- dit, Fredericum Imperatorem, victis in Hungaria Guncienſibus dixisse. *Magnum actum est opus, nunc autem maius restat, ut scilicet vincamus nos metipsos, atque avaritiæ, & ulciscendi cupiditati frenos imponamus.* Et de Segismundo, quòd obiurgatus, cur fugatos hostes non inſeque- retur, & comprehensos occideret? *Satis (inquit) vicit, qui hostes fuga- vit, Tibi utile videtur inimicum occidere, neque enim mortuus bellum ex- citat: at ego, & inimicum occido, dum parco, & amicum facio, dum ex- tollo.*

24 Sed quoniam omnia exempla, quæ se ad huius virtutis commen- dationem Nobis offerunt, recensere, nec licet, nec vacat, sufficiat pro multis inclitum Noſtrum Cæsarem Carolum V. Principibus cæteris spectandum, & imitandum proponere, qui cum à nullo ferè, bello pro- vocatus fuerit, quem non modo victum, sed, quod rarò legitur, etiam vincum, captivumque non viderit, eadem tamen felicitate, qua hostes suos in potestatem redegerat, ea clementia ijs ignovit: ut in venia con- cessa Ioanni Friderico Saxonix Ducis à se debellato, & ad mortem damnato, ad suasionem Ducis Brandenburgici, Camerarius, post alios Auctores, recoluit, & potentius patentiusque, in dimittendo Francis- co I. Christianissimo Galliarum Rege, postquam illum Madridij cap- tivum deduxerat, licèt non defuissent multi, qui contrarium suaderèt, & in gloriam Hispanix cedere dicerent, ipsiusque Imperatoris æviter- nata memoriam, tanti Regis cineres intra ipsam manere, & honorifi- centissimo sepulchro reconditos postens conspiciendos proponere. Quibus ipse constanter respondit, tanti facti memoriam, nullo re-

Pacat in Panegir. Theo.

Cassiod. lib. 3. ep. 43.

Lips. in mor. & excm. lib. 2. c. 12.

Facius lib. 4. & 7. hist. Panormit de dict. & fact. Af. lib. 1. c. 28 lib. 3. c. 29. lib. 2. c. 57.

Æne. Sylv. in no- tis ad Panorm. lib. 3. c. 36.

Camer. 3. sub c. 26 ad finem Theran. lib. 3. par. 3. Strada lib. 1 belli Belg.

Sandov. in hist. Ca- rol. V. Ant. de Gue- vara in epistol. vbi Carol Imper. hor- tat, ut secum Fran- cisco benigniter ha- beat.

poris cursu posse deleri, sicut nec suæ, in eo laxando, clementiæ, & liberalitatis commendationem.

Thuan. lib. 21. hist.

Quam agnoscens Iacobus Thuanus, Gallus licet Scriptor, huic pietati, & mansuetudini, quæ in hoc Principe semper enituit, omnia ferme, quæ bello, vel pace fecit, referri debere fateatur. Et in eandem hoc nobile Epigramma Iuliani in Flandria in adventum D. Philippi, eius Filij, positum fuisse, ex Ioanne Calvero Stella Camerarius transcribit.

25

Camera. 1. succes.
c. 79. pag. 364.

*Quis te victorem dicat, qui vinceris ipse,
In victus victo Casar ab hoste tuo?
Si veniam victus petit hostis, protinus illi
Parcis, & errati te meminisse piget.
Non te hostis Casar, sed te clementia vincit,
Et ratio, cum sis victor, & ipse tui.
Vincere laus ingens hostes, & parcere victis,
Gloria sed se se vincere maior erit.*

Ind. 7.

Quod si ijs ex eplis illa sacre Paginae obiecerit quispiam, quibus Gedeon, superatos Madianitas persequitur, & quinque Regum capita, non truncata solum, verum & pedibus populi calcari, leguntur, sciat id speciali Dei precepto fuisse peractum, propter rationes quas huius historiae Expositores advertunt. Vel forte tales hos fuisse hostes, de quibus nihil melius in posterum, eis parcendo, consequi posset. Quo calu licitum, & decens esse in illos sævire, Politici docent, quia secundum eorum Principem Tacitum. *Is favore bellum meritò creditur, qui hostem, quem semel deiere potuit, sapius velut è manibus dimissit.* Quod etiam Livius his elegantissimis verbis edocuit, *Sunt quippe belli, sicut pacis iura, & iustum est bellum, & in bello vindicta, quibus necessaria: & pia arma, quibus nulla, nisi in armis relinquatur spes, qui enim cum potest belli semina non extinguit, rursus se in anceps ipsorum periculum revocat.*

26

Tacit. 4. an.

Livius lib. 5.

Gunth. lib. 2. ver.
476. & seqq.

Idem que licere Guntherus ostendit, quoties oblata sepius hostibus venia, vel illam admittere nolunt, vel admissa abutuntur, & peiores evadunt, sic enim de Federico I. Imperatore adversus Ligures ob hanc causam sæviente, scriptum reliquit.

27

*Tum verò, ut iustam se se collegit in iram,
Regia Nobilitas, & tandem sæva coactus
Venit in arma furor: non iam servare laborat
Ingratos, veniam ve ultra spernentibus offert:
Iam toties revocasse pudet, monituque salubri
Invitasse reos ad dulcia munera civis,
Ut leo qui dudum placido mansueverat usu,
At si perstiterit damnatus, & improbus hostis
Involat, & laceros frangit crudeliter artus,
Sic suppressa diu generosi Principis ira
Exarsit, rapuitque novum mens alta furorem.*

Pacis commoda.

EMBLEMA XCIV.

*Ignē solvantur, Dominator Arma,
Dulcis in Pacem pyra conflet enses;
Tela candescant, sciat hasta flammam,
Umbo favillam.
Ut rogi sparsus cinis arva, & urbes
Vberes reddat: placidos lacertos
Virga protendat: locuples nitefcāt
Copia cornu.*

COMMENTARIUS.

QVM De damnis Belli plura dicta iam sint, & plurima semper dicenda, ac dolenda supersint, par est ut nunc de Pacis commodis aliqua subiungamus, quam veteres, Aristotele præcunte, velut belli præmium mercedemque duxerunt, & vel ob hanc solam causam finemque bellandum, ut in pace vivamus, & negotia suscipiamus, & in otio esse possimus.

Vnde Isaias, illam complementum omnium bonorum agnoscit, quæ Deus hominibus præstare potest, sic inquit, *Domine dabis pacem*

Arist. 10. eth. c. 7.

Isai. 26. 12.

nobis

Idem c. 32. 18.

nobis, omnia enim opera nostra operatus es nobis, qui & ipse alibi eandem, pulchram, fidam, & in requie opulentam appellat, his verbis. *Et sedebit populus meus in plebritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.* Cui adridet illud Virgilij.

Virg. Aencid. 11.

Nulla salus belli, Pacem te poscimus omnes.

Silius lib. 10.

E: Siliij Italici, sic eam meritò commendantis.

----- Pax optima rerum
*Quas homini novisse datum est: Pax una triumphis
 Innumeris potior. Pax custodire salutem,
 Et ci-ves ser-vare potest, &c.*

Lucan. lib. 1.

Eandemque in votis habens Lucanus, sic inquit.

----- Pax missa per orbem
Ferrea belligeri compestcat limina Iani.

Ovid. 1. fast.

Et Ovidius.

*Frondebis Aetiæ comptos redimita capillos,
 Pax ades, & toto mitis in orbe mane.
 Dum desunt hostes, desit quoque causa triumphis:
 Tum ducibus bello gloria maior erit.
 Solagerat miles, quibus arma coerceat arma:
 Canteturque fera, nil nisi pompa, tuba.*

D Aug. lib. 19. de civit Dei c. 11.

E Divus Augustinus tanti ipsam facit, ut uno in loco dicat: *Tantum est Pacis bonum, ut etiam in rebus terrenis, atque mortalibus, nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremò melius possit inveniri.* Et in alio, ita eam diffiniat, atque commendet. *Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium caritatis. Hæc est, quæ similitates tollit, bella compestcit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat, eundem est placida, nescit extolli, nescit inflari: Hanc qui acceperit teneat, qui perdidit repreat, qui amiserit exquirat, &c.*

Idem de verb. dom.

Quo cum fentiens Divus Basilus sic habet. *Quantum sit bonum Pacis, quid dicere opus, ac viros Pacis filios? Nihil etenim, ita Christianorum proprium, atque pacem conciliare.* Et Cassiodorus, in hoc gratiam gloriamque præcipuam Regum extolli, & servari scriptum, reliquit. *Si iniquitate Pacis populum dirigant, & iniustitiæ vigore conservent. Hæc enim est bonarum artium mater decora. Hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores extollit, & tantarum rerum ignarus cognoscitur, quæ eam minimè, quasi sentitur.* Et iterum. *Decet Regalis apicis curiam generalitatis custodire concordiam, quæ ad laudem Regnantis trahitur, si ab omnibus Pax ametur. Quid est enim quod Principem melius prædicet, quam quietus populus concors Senatus, & tota Respublica morum honestate vestita?*

Cassiod. lib. 1. ep.

Idem lib. 1. ep. 23.

7 Extat quoque apud nobilem Poëtam Prudentium elegans Pacis descriptio, & comendatio, sic ordiens.

*Pax plenum virtutis opus, Pax summa laborum,
Pax belli exacti pretium est, pretiumque pericli
Sydera pace vigent, consistunt terrea pace;
Nil placidum est sine Pace Deo; nec munus ad Aram,
Cum cupias offerre probat, si turbida fratrem
Mens, impacati sub pectoris oderit antro.*

8 Plurimaque similia eiusdem commoda, & encomia apud Erasmum, & alios reperiri poterunt, qui de eis peculiariter scripserunt. Quibus relictis, ut ad eius picturas, & Emblemata trāseamus, antiqua quidem, & relatu digna est illa Atheniensium, quæ Pacis simulachrum, ita effingebat, ut pulchrum Plutum manu gestaret, quasi hoc symbolo ostendens (ut post Pausaniam tradit Lilius Giralduus) non ex bello, sed ex Pace, divitias, & opes comparari.

9 Neque aliud insinuabant alij, qui Pacem, cum triticeis spicis effigiabant, & interdum etiam, cum oliva, cum lauro, & nonnumquam, cum rosa coronatam, ut in aliquibus nummis veteribus vidimus. Alij quoque circumferuntur, sub Claudio, & Vespasiano Imperatoribus elegantissimè cussi, in quibus Pax habitu victoriæ alata, seu victoria Pacifera, conspicitur, anguem subiectum Caduceo compescens, cum inscriptione, *Paci Augustæ*. Quibus, ut Pierius Valerianus, Antonius Augustinus, & Adolphus Occo præsentiant, nihil aliud, quàm bellum significatur, eoque prudenter oppresso, & calcato, Pacem orbi condonari, & omnia ubique abundanter feliciterque virere.

10 A quibus non longè abiens Alciasus, ut Pacem, Pacisque bonos, & uberes foetus, sive effectus denotaret, tria successivè Emblemata finxit, quæ etsi omnibus obvia sint, propter sui pulchritudinem hic omitti non possent, nisi brevitati consulereamus. In primo elephantem pingens, qui & si olim in bellis deservire soleret, pace tamen stante.

*Cæsareos currus ad pia templa vehit.
Proiectisque armis, munia pacis obit.*

In secundo galeam, intra quam apes suavissimos mellis favos veluti in alveario consiciunt. In tertio spicarum corollas, vitis palmitibus circumplexas, & Alciones in tuto marmore, tranquillove mari, nidificantes, suosque pullos confoventes. Sic insinuans, optimi Principis officium in id incumbere penitus debere, ut populum in suis regionibus, & provincijs, necessario proventu instructis, foveat, & tuteatur; habitum primum ratione tempestatum, earumque calamitatum, quæ solent in dies accidere: sin atque ventos remittere, & tandem procellas ebullientes hostium conquiescere, ut securius in pace postea vivatur.

11 Adrianus quoque Iunius, ostendere volens ex Pace rerum omnium opulentiam procedere, illam, Plutum (de quo supra) dextra tenentem depingit, & sinistra cornucopiæ gestantem, his subiectis carminibus.

Prudentius Psichomach. 7.

Erasm. in Pacisque rimonia. Ludo. V. 1 ves in lib. Itocra in orat. de Pace. Ludov. Viv. in aureo lib. de Conc. & Discord. D. Aug. lib. 19. de civit. Dei c. 11. & 12. latè Sotus in epist. D. Paul. ad Roman. Corset. in singulari tracta. de privileg. Pacis, & Damhoud. in prax. crim. ex pag. 142. Textor in c. ficina, verbo, *Pax*.

Girald. de dijs gēt. pag. 30. Pausan. in Atticis, & in Boeoticis.

Pier. lib. 15. c. 46. August. Dialo. 11. Occo in numis. veter. latè Gervatius contra Tristanum in lib. Infant. Cardin. ex pag. 124.

Altiat. Embl. 176. & duobus seqq.

Iunius Emb. 6.

*Aureolum dextra gestat Pax Attica Plutum,
 Læva tenet cornu plenum ubere copia,
 Gliccit opum satias, & rerum copia lata,
 Pax ubi, Marte triumphato, viget aurea.*

Battil. Embl. 217.
 & 218.

Extant etiam, apud Battilium duo alia non contemnenda Emblemata, ex Mercurij Caduceo, & oliva Minervæ desumpta, quibus Pacis vota, bonaque describit, eique studere præstare, quàm bello, suadet. Et Ianus Iacobus Boifardus, idem ostendere volens, sic pingit, & inquit.

12

Boifard. Emb. 26.

*Pace vigent Artes: Aras Pax thure reparat,
 Pax Cererem, & Bacchum promovet, atque fovet.
 Filia Pax Iovis est, & divum munera nobis
 Dispensat: placida Pace beatus homo est.*

Reifenberg. Emb.
 Pol. 5.

Iustus autem Reifenbergius, eisdem vestigijs insistens, sic habet.

*Ecce gerit spicam, molli redimita corona,
 Plaudite vos pueri, plaudite vosque senes.*

Ipach. Camerar.
 cent. 1. Embl. 14.

Et Ioachimus Camerarius sub oleæ arboris pictura, eandem commendans sic.

*Dure faceffe ligo, valida procul este bippenes,
 Frondeat aternos Pacis alumna dies.*

Est enim olea arbor Palladi dicata, Pacisque symbolum. Vnde & Pacis arborem Sidonius eam nominat, & quia semper viret, & singularem utilitatem hominibus præstat, neque incidi, neque evelli ullo modo par est; de eiusque origine bellissima est apud Servium in primo Georgicorum narratio.

Saaved. Emp. 74.
 & 99.

Noster etiam novissimus Saavedra, de eisdem votis, & bonis Pacis eruditè, ac prudenter pertractans, hastam humi fixam proponit, quam fæcunda vitis, plena botris, complectitur. Et iterum leonem mortuum, in cuius ore, tanquam in alveolo, apes mellificant, quod in idem recidit, cum Galea Alciati supra relata, cuius ipse mentionem omisit.

13

Orosius in Embl.
 lib. 1. fol. 38. in fin.
 David Psalm. 45.

Ego verò in præsentem Emblemate, veluti in compendium omnia supra adducta reducens, Pacem (ut vides) spicis, & oliva coronatam, & ex sinu cornucopiæ fundentem, exhibeo, simulque, dextra, Mercurij caduceum tenentem, læva autem, accensam facem, qua congestam diversorum armorum pyram accendit, ut sic vetera quoque Trajani, & aliorum Imperatorum Numismata denotem, quibus sub hoc actu, & habitu (ut tradit Orosius Covarruvias) Pacem pingere moris fuit. Quasi Davidicum illud legissent, *Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igne.*

14

Virg. 1. Georg.

Etenim, sicut bellis imminentibus, semper invaluit, falces, vomeres ligones, & alia agriculturæ instrumenta in gladios, enses cæsides, & scuta convertere, & prorsus ipsam agriculturam deserere, iuxta illud Virgilij.

15

Quippe ubi fas versus, atque nefas: tot bella per Orbem,
Tam multæ scelerum facies: non ullus aratro
Dignus honor, squalent abductis arva colonis:
Et curvæ rigidum falces conflantur in enses.

Et iterum.

Vomeris huc, & falcis honor; huc omnis aratri
Cessit amor, recoquunt patrijs fornacibus enses.

Idem 7. Æneid.

Ovidij.

Bella diu tenuere vires, erat aptior ensis
Vomere, cedebat taurus arator equo:
Sarcula cessabant, versique in pila ligones;
Factaque de rastro pondere cassis erat.

Ouid. 1. Fast.

16 Ita è contrario, tempore Pacis, gladij in vomeres, & ligones, enses, & lanceæ in falces confari, & curvari dicuntur, iuxta illud Davidis modo relatam, & expressius Isaia, qui cum tempus Pacis venturum significare vellet, quo Deus tandem populum suum beare dignaretur, sic loquitur. *Et indicabit gentes, & arguet populos multos, & conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces; non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.*

Isai. 2. 4.

17 Quod & ipsum, paucis immutatis, apud Michæam habetur. Neque aliud sensit Martialis, dum dixit de Falce.

Mich. 4. 3.

Pax me certa Ducis placidos curvavit in usus,
Agricolæ nunc sum, militis ante fui.

Martial. in apophoretis.

Et Claudianus, dum signa partæ Pacis commemorans, canit.

Non iam delectus miseri, nec falce per agros
Depositæ, iaculum bibrans ignobile messor:
Non tentat clypeum proiectis sumere rastro.

Claud. de bello Getico.

18 Sidonius quoque de ocio veteranorum scribens. *In eorum, inquit, effatis manibus enses rubiginosus sero ligone mutari.* Qui locus, licet ibidem diligens Sidonij Scholiastes Savarus, id non animadvertat, elegantissimus est ad intelligendam, & illustrandam constitutionem Imperatorum Gratiani, Valentiniani, & Theodosij, quæ vetat, *Veteranos milites, otio donatos, tela in usum vomeris, ligonisque convertere.*

Sidon. lib. 1. ep. 6.

19 Et ad eandem Pacis notam alludens Cassiodorus populares monens, ut quietè vivant, & indictas pro bono publico præstationes, grantanter exsolvant. *Accipiant (ait) ferrû, sed unde agros excolant: sumant cuspides, boum stimulos, non furoris.*

L. fin. C. de mancip. & Colon. lib. 11.

Cassiod. lib. 2. ep. 5.

20 Nemoque ex Antiquis, & Modernis Poetis, & scriptoribus extat, qui Paci uberem hanc, quam pingimus, fructuum, & rerum omnium abundantiam, non tribuat, ut præter supra relatos, ostendit Tibullus,

Tibul. lib. eleg.

quasi

quasi nostrum Emblema respiciens, & Pacem hoc carmine vocans.

*Interea Pax Alma veni, spicamque teneto,
Profluat, & pomis candidus ante sinus.*

Menand. apud Hēric. Stephan. in Gnom. Græc. Poetarum.

Et melius Menander, qui eiusdem utilitatem exaggerans, hac hyperbole utitur.

*Alit colonum Pax, & in saxis benè;
At bellum, noxium in ipso campo quoque.*

Senec. in Medea.

Et de nostro Cornucopiæ expressè mentionem faciens Seneca Tragicus, sic inquit.

----- *Et asperi
Martis sanguineas, quæ cohibet manus,
Quæ dat belligeris fœdera gentibus,
Et cornu retinet diuitem copiam,
Donetur tenera inerior hostia.*

D-Hilar. in lib. de Trinit.

Divus etiam Hilarius, sic appositisimè, inquit. *Ibi aurea florent secula, quando misericordia, & veritas obviaverunt sibi. Iustitia, & Pax osculantur se sibi: veritas de terra oritur, & iustitia de cælo prospicit: ubi Dominus dat benignitatem, & terra dat fructus suos.*

Ravif. Text. in offic. pag.

Sed quoniam nemo plenius Pacis bona, & commoda, quàm Ravif. Textor exposuit, libet hic eius carmina recensere, quæ etiam ad nostri Emblematis illustrationem valdè conducunt, & sic habent.

*Pax cœlesti bonum, sacris altaria flammis,
Atque tepescentes suscitât igne focos.
Pax hominum genitrix. Pax est custodia rerum,
Pax aperit iuri, iustitiæque forum.
Nulla quies homini, nulla est sine Pace voluptas,
Nullus amor, nullum religionis opus.
Pax urbes, Pax regna ligat, Pax congregat orbem.
Fiat ut ex multis urbibus una domus.
Sæcula Pax renovat, Pax aurea tempora confert,
Et mores prisca simplicitatis habet.
Ingenuæ redeunt Artes, Academica florent
Ocia, Castalia sollicitantur aquæ.
Pax facit innocuos saltus, remorumque recessus
Tutus it, & tutas advenâ portat opes.
Pax Cererem campis, & mittere collibus uvas
Efficat, armosè dividit arva bove.
Gramina Pace virent, præpingua pascua, latum
Luxuriat multa fertilitate pecus.*

Pax uehit auratas peregrina per aquora merces,
 Et steriles ponti, non finit esse riuas.
 Pax hilares mensas facit, & con-*vi*uia passim,
 Et recreat molli tristia corda mero.
 Pax aperit thalamos, Hymenæaque carmina cantat,
 Excitat, & resides non finit esse lyras.
 Pro gladijs lances gerit, & pro casside scuta,
 Et sua Palladia tempora fronde ligat.
 Gestit, & ad superos agili uolat ardua saltu,
 Et uocat ad festos agmina longa dies.

22 Sed qui tantopere Pacem extollimus, & optamus, non ideo tamen Principibus nostris, ut eam imparati, & exarmati desiderent, suademus. Scimus enim quantam cladem Hispaniæ nostræ Vvitizæ, & Ruderici ob hanc causam ignavia vecordiaque parauerit, & prudentissimum esse Vegetij Aphorismum, monentis, *Ergo qui desiderat pacem præparet bellum*, & Manlij Capitolini, apud Liviū dicentis, *Ostendite modo bellum, Pacem habebitis, uideant vos paratos ad vim, ius ipsi remittent*, nec non & illud Thucycidis, inquitentis, *Pax, bello magis confirmatur, otium uero semper belli metum, & periculum coniunctum habet*, quam in rem plura alia, prudenter satis Noster Saavedra perpendit.

Veget. lib. 3. in Prolog.

Thucyd. lib. 1.

23 Quod igitur cupimus, quod monemus, eò duntaxat tendit, ut Pacis commodis patèfactis, eius amorem Christianorum Regum animis infigamus, quo incensi, à belli damnis abstineant, honestisque fæderibus, de antiquis iurgijs, & quæstionibus trāsfigant, & tandem templum Iani, tot iam lustris referatum, fida perpetuaque concordia concludant, sciantque, quamlibet pacem, quolibet bello meliorem esse, & iuxta Martiani Imperatoris dictærium, *Stultum, Paci bellum præferre*. Faxitque Deus, ut hic Nobis citò dies illucescat.

Saaved. Emp. 98. ex pag. 719.

 Supero concitus ab axe;
 Tunc geminas Pax Alma tibi sacrabimus aras,
 Ante pedes cadet alba tuos, tibi grata columba.

Concordia quos unit, munit,

EMBLEMA XCV.

*Quos urbis muros? Validam quam cerno coronam?
 Non lapis accingit, mœnia viva vides.
 Sunt cives, quos unit Amor: Concordia firmat,
 Non urbs muniri fortius ulla potest.
 Inconcussa manet gens, atque ignara pericli,
 Cui Pax est scutum, murus ahenus Amor.*

COMMENTARIVS.

CONCORDIA, Quæ diverforum cordium affectus, & voluntates in unum coniungit, unde & nomen accepit, pacem quidem generat, vel à pace generatur: nunquam enim in mutua bella prorumpent, qui eodem animo, intentioneque sociantur. Nec externa timere poterunt Principes, qui confines terminos habent. Si vires simul, & animos iungant, suoque exemplo, suos, in æqualem conjunctionem, & defensionem permoveant, legem videlicet, ordinemque naturæ sequentes, quæ omnia distinxit, simul atque constrinxit, totamque hanc rerum molem, mundum unum ex pluribus rebus efficit, & ut ait Nazarius, & alij, Concordiam, fundamentum, ac radicem orij, bonorum civilium seminarium, quietis publicæ, ac civita-

Nazar. in Panegir.
 ad Constant. Paschal. in legato, c.
 53. Petr. Grego de
 de Rep. lib. 23. c.
 3. n. 13.

- rum segetem, & almam Pacis nutricem esse voluit, & illud bonum, sine quo nemo novit sua bona.
- 2 Quod fortè indicat illud libri Iob, *Potestas & terror apud eum, qui facit concordiam in sublimibus suis*, quasi habere potestatem faciendi concordiam, aut comparandi pacem, sit, omnium bonorum aggregatione potiri. Et benè agnoscentes sapientissimi omnium Athenienses, ut Paulus Orosius scribit, etiam suis malis satis docti, cunctaque, vel bona, vel etiam mala, quæ foris geruntur, internis esse radicata, & emissa principijs, domi absterfere odia, & foris bella prefferunt. Et Paulus Æmilius scitissimè monuit, *Nullam prevalitam armis gentem, inter se consentientem, vinci ab externo hoste, quamvis feroci, opibusque præstantissimo, posse.*
- 3 Idemque, præclarius quoque, ante ipsum docuit, Sallustius, Micipsam, ita suos filios admonentem, inducens. *Regnum vobis trado, firmum, si boni eritis, si mali, imbecillum: nam concordia parva res crescunt, discordia maxima dilabuntur.* Quam orationem Severus quoque Imperator moriens, ut Dion memorat, legendam suis liberis misit, cum animadverteret inter ipsos, iam tum, odij favillas scintillare.
- 4 Et de Sciluro Scythæ, Plutarchus, & Stobæus enarrant, quòd triginta liberos masculos habens, cum esset moriturus, fasciculum iaculorum singulis porrexerat, iussitque rumpere. Id cum singuli recusassent, eo quòd videretur impossibile, ipse singula iacula exemit, atque ita facilè omnia confregit; filios his verbis admonens, *Si concordantes eritis, validi invictique manebitis; contra, si dissidijs, & seditione distrabimini, imbecilles eritis, & expugnati facies.*
- 5 Quo exemplo, in expilanda equi cauda Sertorius usus esse narratur, & sunt plures, qui ad eandem Concordiæ vim, & utilitatem ostendendam Tyrreni, & Scyri lapidis Insulæ Cycladicæ, similitudine utantur, cuius, secundum Plinium, & Aristotelem, ea est natura, ut dum est integer, quamvis grandis, in aquas projectus, fluctuet, & nater, comminutus, in partes ve divisus, pessum eat, atque consolidat; inde inferentes, sic homines, cuiuscumque sint fortis, concordia sustineri, discordia verò pessundari,
- 6 Quod etiam Aristides Sophista, & Dion Prusæus, latissimis, & elegantissimis orationibus de Còcordia habitis, prosequuntur, & Prudentius, non minùs eleganter, hoc carmine designavit.

Iob c. 25. 2.
 Paul. Oros. lib. 2. c. 17. in fin.
 Æmil. lib. 1. de Gest. Franc.
 Sallust. in Iugur.
 Dion Nizeus, & Xiphil. in Severo.
 Plutarc. in apophth. Stob. ferm. 82.
 Plin. lib. 2. c. 106. & lib. 26. cap. 17. Arist. de nat. c. 12.
 Prudent. Psychom. 7.

*Publica sed requies, privatis rure foroque
 Constat amicitijs. Scissura domestica turbat
 Rem populi. Titubatque foris, quod dissidet intus:
 Ergo cave viri, ne sit sententia discors
 Sensibus in vestris; ne secta exotica tectis,
 Nascatur conflata odijs, quia scissa voluntas
 Confundit varijs arcana biformia fibris,*

*Quod sapimus coniungat amor: quod vivimus, uno
Conspiret studio, nil dissociabile firmum est.*

Alciat. Emb. 38.

Alciatus etiam, quàm sit utilis, & necessaria huius documenti cog-
nitio ostendere volens, tria Emblemata successivè, ad illud suaden-
dum, excussit. Quorum Primum ex Cornicibus (quæ concordiaæ sym-
bolum præbent) Regium sceptrum comitantibus, ac velut sustinen-
tibus, sumit, ut significaret, Principibus, & Regibus hanc unam, &
primam esse curam debere, ut inter se populosque suos concordiam
tutentur, omnesque bellorum, motuum, & seditionum causas præ-
cidant, si suum statum tranquillum, & securum esse velint. Secundum,
ex duobus Romanis ducibus, post mutua bella in concordiam, & mu-
tua foedera, prorectis constrictisque ultrò citroque dexteris, cœntri-
bus, quod signum concordiaæ esse, benè ibidem ipsius Commentato-
res, & alij passim Auctores observant.

7

Vt quos tungit amor, iungat & ipsa Manus.

Idem Emb. 40.

Iustin. lib. 44. ad
fin. Pier. Valerian.
lib. 38. c. de trici-
pito. Natal. Co-
mes lib. mythos.
c.

Tertium, quod ad rem nostram magis conducit, sub Gerionis figu-
ra, quem Veterum fabulæ tricorporem, aut tricipitem colungebant,
non quòd revera hoc habitu esset, sed ut Iustinus, & alij plurimi tra-
dunt, quia tres fratres huius nominis erant, tanto amore, tanta-
que fide coniuncti, & ea se concordia, mutuisque auxilijs iuvantes,
ut unica ipsis anima, & voluntas esse videretur. Talisque exinde vi-
gor, ut vel Herculi in eluctabiles se præstiterint, nec nisi separati vin-
ci, ac superari potuerint, hoc pacto subindicantes, hanc virtutem ef-
se potissimum Regum Regnorumque munimentum. Alciati carmen
sic habet.

*Tergeminos inter fuerat concordia fratres,
Tanta simul pietas mutua, & unus amor:
Invicti humanis, ut viribus ampla tenerent
Regna, uno dicti nomine Geriones.*

Batill. Emb. 188.

Batillius Labæus, ex illo Sciluri supra relato, in eandem rem, hoc Em-
blema composuit, sublemmate *Concordia irsuperabilis.*

8

*Singula que minime infringas hastilia nisu,
Non toto inflectas robore nexa simul.
Robore tam firmo stat firma potentia concors,
Tam facile infringi dissociata potest.*

Sic enim, ut Philosophi loquuntur, *Vniusa virtus, valentior est se ipsa
dispersa.*

Pier. Valer. lib. 47

Saaved. Emp. 61.
ex pag. 464.

Pierius etiam Valerianus inquit, Romanos Veteres, per Lyrae hie-
roglyphicum concordiam figurasse. Quo eodem symbolo, illo non ci-
tato, noster Saavedra novissimè utitur, sub Epigraphe, *De maiora mino-
ribus consonant*, plura quidem satis prudenter considerans harmonia,
& consonantia, quæ in omni concordia, & benè ordinata civitate, vel
Monarchia desideratur.

10 Et ante ipsos idem insinuasse videtur Petrus Costalvus, ad eandem vim concordia, illud Amphionis transferens, Thebanam urbem sui plestri modulis construentis, sic inquit.

*Musicus Amphion citharam dum pectine pulsat
Septifores Thebas condidit ad numerum,
Praestitit hoc concors modulatae gratia cordae
Manibus, ut populum cogeret ille ferum:
Sic divina statum Concordia continet urbis,
Et ligat unanimi barbara corda fide.*

11 In quorum illustrationem Ego Cassiodorum adijcio Lyrae, vel cytharae ad inventionem commemorantem, & nihil efficacius inventum fuisse inquentem, ad promovendos animos, quam concavae cytharae blanda resolutio, hincque existimare licere, cordae appellationem fluxisse, quod facile corda moveat. *Vbi tanta est, inquit, vocum collecta sub diversitate concordia, ut vicina corda pulsata, alteram faciat sponte eontrem scere, quam nullum contigit attigisse. Tanta enim vis est convenientia, ut rem in sensualem sponte se movere faciat, quia eius sociam consistat agitatam. Hinc diversa veniunt, sine lingua voces: hinc varijs sonis efficitur, quidam suavissimus chorus, illa acuta, nimiatensone, ista gravis, aliqua laxitate, haec media, tergo blandissime temperato. Ut homines se ad tantam perducere, non praevalcant unitatem, in quantum ad socialem convenientiam ratione carentia pervenerunt, &c.*

12 Don Sebastianus Covarruvias, post Divum Gregorium, Iobi similitudine utitur, de demone ita loquente, *Corpus illius, quasi scuta sustinuit, coniectum squamis se prementibus, uni una coniungitur, &c.* & lorricam, his squamis fabrefactam, depingit, quarum unione, quemadmodum draco suum corpus tegit, ne citius ullius penetretur iaculatione, ita milites armari solent, ut securius adversariorum ictus recipere, ac retundere possint, aitque valde intentioni nostri Emblematis coherentem, eadem unione exercitus invencibiles reddi. Covarruviae Rithmus sic habet, sub lemate, *Vna uni coniungit.*

*Imita la loriga à la escamosa
Piel de serpiente, de conchuelas llena,
Que junta una con otra, es poderosa
A resistir el golpe muy sin pena,
I la esquadra de gente belicosa
Estando unida en todo trance es buena,
Hermosa vista haze, aunque terrible,
I para todo trance es invencible:*

13 A Covarruvia parum discrepans Saavedra, ad eandem concordiae virtutem iterum designandum, & quod ei omnia cedunt, constipatam cuneatamve Romanorum militum manum commentus est, quibus in more erat, ut Lipsius ostendit suis se scutis, vel clypeis

Costal. in Pegm.
pag. 312.

Cassiodor. lib. 2.
epist. 40.

Seb. Covar. cent.
2. Emb. 35. p. 135.
D. Gregor. lib. 33.
Moral. c. 31.
Iob 41.

Saaved. Emp. 89.
ex pag. 659.

unitis, ita contegere, ut hostium muros tutò conscendere, sive scandere possent.

Nos autem, nihil his aliorum ad inventionibus detrahentes, & quàm sit utilis, atque insuperabilis Concordia, suadere conantes, præfenti Emblemate utimur, pulchra urbe depicta, quàm moeniũ loco, armati adunatique cives, alij alijs hærentes, circumdant, & strenuo hoc robore, & munimine, in expugnabilem reddunt. Quod ex illo celebrato Iſæi Sophistæ apophthegmate concinavimus, qui, narrante Philostrato, cum Lacedæmonij periclitarentur, ac de civitate manibus cingenda, consultarent, Homericum carmen recitavit.

Scutum hæret scuto, Galea galea, atque viro vir.

Et adiecit, *Sic mihi staret Lacedæmonij, & muri cincti simus.*

Cui similis Ageſilaus, ut Plutarchus, & Erasmus recensent, à quodam percontatus, quam ob causam Sparta manibus non cingeretur, ostendit cives armatos, & unanimes, *Hi*, inquit, *sunt Spartana civitatis mania*, sic docens, Respublicas nullo munimento tutiores esse, quàm civium consentientium virtute. Et iterum similiter, cum alius hoc ipsum interrogasset, *Civitatem non saxis lignisve, sed pro vallibus, & manibus, incolentium virtute maniri oportere*, respondit, *quos si iungit Concordia, nullus potest esse murus inexpugnabilior.*

Recentior quoque, sed relatu digna in eandem rem videtur cuiusdam Comitum Neoburgensis historia apud Beyerlinchium, qui cum hanc urbem denuo, & pulcherrimam condidisset, ad eamque visendam Imperatorem invitasset, hic ea summè laudata iubiunxit, solum notari posse, quòd i muris cincti non esset. Cui Comes sequenti die se muratam ostensurum, pollicitus est; cumque ad hoc Imperator rideret, classicum tangi iussit, & cives suos armatos, iuxta ordinem sibi, iam antea traditum stationes sibi concreditas, iuxta militaria instituta occupare, totam villam circumvallantes. Quod cum dicto citius impletum esset, Imperatori dixit, ea sua esse mania, quod ipse hilariter congratulatus admisit.

Ad illumque Homeri versum, ille alter Virgili, videtur alludere.

Concurrunt, hæret pedi pes, densusque viro vir.

Vbi Servius, Pontanus, & Cerda plura alia similia loca notarunt. Et Plutarchus de Antigono Asiæ Rege scriptum reliquit, amicis suadentibus, ut si Athenas caperet, validis illam præsidijs communiret, ne quando deficeret, summaque cura, ut totius Græciæ basin custodiret, respondisse, se semper in hac fuisse sententia, ut crederet, nullum esse Regni præsidium firmitus, quàm civium benevolentiam, atque concordiam.

Quam etiam per plures angues circumvolutos significari, Pierius Valerianus, post Plinium, considerat, addens, inde factum videri, ut Caduceus in Pacis argumentum, circumdata anguium effigie formatus fuerit. Extatque apud Sylvestrum Petra sanctam symbolum

Philost. de vit. Philosoph. lib. 1. pag. 514. Petr. Gregor. lib. 2. de Rep. c. 2. n. 4. Caramuel qui hoc dictu mistæ, carminibus celebrat in lib de insig. Hisp. pag. 193.

Plutarc. in Apoph. Ageſ. & Erasmi. lib. 1.

Beyerlinch. in The. verb. urbs. & aliud simile lit. P. p. 779.

Virg. Æncid. 10.

Plutarc. in Apoph.

Pier. lib. 15.

Petr. sanct. lib.

14

15

16

17

18

lum aliud Caroli Friderici, Lulie Clivie montium Ducis, qui iparta in clypæo civium corda gestabat, cum duplici Epigraphe, altera Latina, *Hic murus abeneus esto*, altera Italica, cuius erat sensus, *Benevolentia est optimum præsidium*, sic ostendens, hac certè multò securiorem reddi Principem, quàm muris, & arcibus communis. Et novissimè Ioannes Ovenus, luxæ Britanniæ i. m. les vires hoc Disticho clausit.

*Anglorum portæ sunt portus, mania classes,
Castra aquor, Valli corpora, corda Duces.*

19 Quæ omnia pro illorum opinione conducunt, qui urbes manibus esse cingendas negarunt, quas ita munitas (ut Plutarchus tradit) Licurgus, Panchoidas, & Agis, mulierum præsidium, conclave, sive gynecium, appellare solebant, & expertem muri eam urbem dici non posse, quam virorum non laterum corona armaret. Cum quibus, etsi ipse non sentiam, Petrum Gregorium, & alios sequutus, qui earum munitionem necessariam esse, pluribus arguuntis evincunt, & inde urbes ab vrbo aratri, quo mania delineari solebant, oppida ab hac muro- rum oppositione, seu mutua ope, quæ alia alijs præstare solent, dicta considerant, negare tamen non possum, tutiorem validioremque earumdem, & cuiuslibet Regis Regni- que defensionem, ab hac civium, & Regnorum concordia, mutuoque interse nexu, & unione, peti, & sperari debere.

20 Etenim, ut in Proverbijs Salomon dixit, *Frater, qui adiuvatur à fratre, quasi civitas firma*, ubi Septuaginta Interpretes legunt, *Frater à fratre adiutus, quasi urbs munita, & excelsa, invalescit autem, tanquàm fundatum Regnum*, verè enim, ut Isocrates ad Nicoclem, & Plautus, à Me alibi relati, dixerunt in civium concordia, & bonis moribus firma urbium mania consistunt.

21 Nec minùs verè, ex eadem concordia, oratione Valerij Maximi inter Senatum, & Plebem Romanam stabilita, non solum urbem manibus roboratam, sed *Urbem urbi iunctam*, alter Valerius scripsit. Et apud Cornelium Tacitum Britanni leguntur, legationibus, & fœderibus omnium suarum civitatum vires excivisse, ut Romanis resistere possent, *Docti commune periculum concordia propulsandum*. Quem locum Lipsius illustrans, verba hæc aurea appellat, & omnibus iimbibenda, alia similia Hermocratus Siracufani ex Thucydide referens. Vnde & Adagium fluxit, *Concordia fulciuntur opes, etsiam exigua*, quod Erasmus ex illo Homeri carmine sumtum existimat. *Coniuncti pollèt, etiam vehementer inertes*. Et poruit etiam allegare Horatium, ita hoc verum esse testantem.

*Felices ter, & amplius,
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulsus querimonijs,
Suprema citius solvet amor die.*

Oven. lib. 2. epig. 40.

Plutar. in apoph. Lacon.

Pet. Greg. lib. 2. de Rep. c. 2. l. pupillus §. Oppidum de verb. signific. D. Isidor. lib. etym. cap. Ego 2. tom. lib. 1. c. 13 n. 14 novissimè Berneger in q. ad Tacit. de mor. German. q. 82.

Proverb. 18. 19. ubi vide Salazarium.

Isocrat. ad Nicoc. Plaut. in Persact. 4. Ego 2. tom. lib. 2. c. 2. n. 69.

Valer. M. x. lib. 8. c. 9. in princip.

Tacit. in Agricola.

Lips. ad Tacit. sup. nota 42. Thucyd. lib. 4.

Erasm. in Adag p. 124.

Hom. Iliad. 1. Horat. 1. Carm. Od. 13.

Orandum, & operandum.

EMBLEMA XCVI.

*Quod Templum? Iani, quæ gens? Romana, quid orat?
 Omne bonum: quid agit? Comprimit omne nefas.
 Vota iuvant, credenda tamen non omnia votis,
 Rem gere consilio, corripe tela manu.
 Audentes Deus ipse iuvat, iuvat inclyta Regis
 Dextera. Tu laudi consule, teque iuva.*

COMMENTARIVS.

Plato in Thim.

Valer. Maxim. lib.
1. c. 1. in princip.Cicer. lib. 7. de di-
vin. Livius lib. 6.
Decad. 1. Auct. ad
Heren. in princip.
Curt. lib. 3. Boet.
de consolat. lib. 3.
P. Faber in Dode-
cam. c. 1. in princ.

DIVINVS ille Plato, in minimis etiam rebus, divinum
 semper præsidium implorari auspiciarique debere, scri-
 ptum reliquit, & Romani prisco instituto, ut Valerius
 Maximus tradit, *Rebus divinis operam dabant, cum ali-
 quid commendandum esset, precatatione: cum exposcendum,
 voto: cum solvendum, gratulatione: cum inquirendum,
 vel extis, vel sortibus, impetrito: cum solemniter peragendum, sacrifi-
 cio.*

Quod institutum Cicero, Livius, Auctor ad Herenium, Curtius,
 Boetius Severinus, & alij à Petro Fabro diligenter relati, commen-
 dant. Sed nemo melius Plinio Iuniore, qui celebrem illam Panegyrim

Trajano dictam, sic exorditur. *Benè ac sapienter P. C. Maiores instituerunt, ut quemadmodum rerum agendarum, ita dicendi initium à preceationibus caperetur: quod nihil ritè, nihilque providenter homines, sine Deorum immortalium ope, consilio, honore, suspicarentur.*

- 3 Eundem quoque morem apud Grecos viguisse, satis ostendit Xenophon, dum admonet Cyrum, *Conari, omne opus cum dijs aggredi, quia dij non secus rebus civilibus, quàm bellicis præiunt, ac dominantur.* Nullaque est Natio, quæ non id ipsum, quantumvis barbara, noverit, & veluti in Adagium illud Virg. *lij carmen traduxerit.*

Ab Iove principium Musæ, Iovis omnia plena.

Vbi Cerda noster plurima similia loca commemorat.

- 4 Sed hoc quidem cum semper, tum præcipuè in bellis consulendis, ineundis, ac conferendis, præcedere debet, ut Onosander, *Elas Reulnerus, & alij rei militaris Auctores animadvertunt, in quibus, quò maius periculum vertitur, eò diligentius, & devotius Deus est exorandus, ex cuius nutu omnia, & maximè bellorum exitus pendent, & ut passim Sacre littera docent, exercituum, & bellorum Dominus appellatur, & fortitudinem præbet ijs, qui corde perfectò credunt in eum, Et non ijs, qui incurribus, in equis, aut in multitudine gentis confidunt, sed qui in eius nomine spem repositam habent, victoriam concedere solet.*

- 5 Vnde, quemadmodum audax semper, & execrabilis habita fuit vox illa Aiæcis, Capanei, & Mecentij, apud Sophoclem, Statium, & Virgilium, de suis viribus, ita confidentium, ut dicerent.

Dextra mihi Deus, & telum, quod missile libro,

Virtus mihi Numen, & ensis

Quem teneo.

- 6 Ita longè cordatior alia Titi Imperatoris, qui Iosepho narrante, cum de Iudæis, Hierosolymsa capta, se victorem videret, admiratus tantam urbem, tamque munitam fuisse superatam, dixit: *Planè Deo adiuvante pugnavimus, & ut addit Philostratus, propter illam victoriam coronari noluit, quia divina virtute opus illud perfectum esse videbat, non sua. Rectèque dicere potuit D. Augustinus. O Homo, idèd non viciisti, quia de tuo præsumisti: qui præsumit ac viribus suis, antequàm pugnet, prosternitur.*

- 7 Et talis ac tanta vis in eiusmodi preceationibus inest, ut vel ea sola Moyses victoriam ab Amalechitis obtinere meruerit, plus levatis ad cælum manibus, quàm exercitus stricis mucromibus consequens, & ut Divus Chrysostomus addit, *Occulta pugna, manifesta victoria, latenter dimicans, ut evidenter deumcat.* Et David, eodem testante Chrysostomo, plus semper in illis, quàm in suis phalangibus, aut legionibus fiderit, & plures hostes orando, quàm pugnando fugaverit, ut ipse de se ipso prædicat inquitens, in tribulatione ad Dominum clamasse, illumque pro se pugnantem, & sagittas suas, fulgura, terramotus, aquarumque inundationes in hostes suos misisse. Quem locum, non tantum

Xenoph. in Cyri. præ.

Virg. Eclog. 3. versu 60. Valer. Maxim. in præfat.

Onosand. lib. 1. de re milit. in princ. Reutner. lib. 1. artis stratag. c. 17.

Osee 12. 5. Zach. 1. 3. 4. & 4. 6. Isai. 4. Ezer. 1. & 2. Paralipo. 16. Ptal. 19. 8 late plures apud me tom. 1. lib. 2. c. 4. n. 78. & seqq.

Sophoc. in Aiæce. Statius 2. & 10. Thebaid. Virg. 10. Æneid.

Ioseph lib. de bell. Iudaic. c. 16.

Philost. lib. 6. de vita Apoll.

D. Aug. in Serm. de verb. Apost.

Exod. 17. 8 Deut. 25. 17. cap. si quis vult. 36. dist.

D. Chryf. in Serm. de Moif. 1. tom.

Idè lib. 1. de oran. Deum.

Psal. 17. 7. & sequent.

Geneb. in Psal. 17.
Mendoza 1. Reg.
c. 7. vers. 14. anno-
tat. 27. sect. 3. n. 3.

metaphoricè accipiendum Genebrardus, & Mendoza arbitrantur, sed etiam ad litteram, quia Deus seruo suo, ob meritum orationis, miraculosè cœlestibus armis, & auxilijs succurrere voluit.

8

Non secus, atque Magnus Theodosius ob similem pietatem promeruit, ut venti pro eo contra Eugenium Tyrannum, apud Aquileiam pugnarent, & tela ab hostibus nussa, in eisdem acriter retorquerent, ut post D. Ambrosium, & Augustinum, plures Auctores enarrant, & Claudianus vates, licèt Christianus non fuerit, illis versibus refert, & effert, quæ, & alia, supra in alio Syntagmate posui.

Idem, ante Theodosium, Marco Aurelio Imperatori, licèt Ethnico, ob preces legionis Christianorum, dictæ *Melitina*, quam secum ducebat, contigisse, fulminibus de cœlo in Marcomanos hostes contortis (unde & ipsi legioni deinceps, *Fulminatrix*, nomen inditum fuit, apud Nos *Lanza Rayos*) satis constat ex Epistola, quam ad Senatû Romanum scripsit, cuius post Iustinum Martyrem, Tertullianum, Orosium, & alios, mentionem facit Baronius, & his verbis concepta erat.

9

Eramus quippe in hostili solo, ex quo aqua carere cœperamus, obsessi. Confestim autem, ut procubuerunt Christiani in facies, & preces fuderunt ad ignotum mihi Deum, descenderunt de cœlo, in nos quidem frigidissimus imber, in nostros verò hostes grandis mixta fulminibus, ut sine mora sentiremus, pressò esse inuictam opem Dei Potentissimi.

Luculētius ad hoc, & certius exemplum ex Sacra Iosue historia discere possumus, quo, cum populo, per septem dies orante, & urbem Iericho, quam obsederant, cum Arca fœderis religiosè circumeūte, illius muri ad solam eiusdem populi vociferationem, & tubarum clangorem illicò corruerunt, *Porque no haze la Artilleria tan gran bracha como la oracion*, ut Saavedra Noster, benè, eandem historiam in hoc expendens, animadvertit.

10

Cui, alia, relatu digna, profana licèt, adijci potest, de Augusto Cæsare, qui, ut Dion, & Suetonius referunt, ad bellum Philippense pro patris ultione profecturus, post preces Marti ultori fusas, ei templum vovit, & victoria potitus exolvit. Quò respiciens Ovidius sic cecinit.

11

*Mars ades, & satia scelerato sanguine ferrum,
Vorverat, & fuso latus ab hoste redit.*

Plura similia exempla victoriæ, orationum piarum meritis impetratæ, plures passim libri suppeditant, & præcipuè Hispani, qui toties divinas apparitiones Beatæ Virginis, Sanctæ Crucis, Divi Iacobi, & Emiliani, aliorumque Sanctorum pro nobis pugnantium, referunt, & extollunt. Et pro multis illud Vvambæ sufficiat, qui, ut ex Luca Tudensi Baronius, & alij recensent, anno 674. reparatæ salutis, contra Ildericum, & Paulum, sibi perduelles, tyrannosque pugnaturus, non prius acies committere voluit, quam exercitum suum ab omni adulterorum facinorosorumque militû face penitus expurgaret, & cum reliquis, licèt numero paucis, pijs prius precibus, & expiationibus præcedentibus, alacriter prælium inivit, & Angelos super castra, cornesca volitatione sibi suppetnas ferentes, videre promeruit. Quod & rerum decla-

12

ravit

D. Ambros. Psalm.
36. vers. 15 D. Aug.
ust. de civit. Dei
lib. 5. c. 26. Oros.
lib. 7. c. 35. Euseb.
lib. 11. hist. Eccles.
c. 33. Baron. an.

Sup. Emb. 10.

Iustin. Mart. apol.
2. in fine, Tertul. in
apol. cap. 5. Euseb.
Oros. Niceph. Cal-
list Paul. Diacon.
& alij apud Baron.
an. Christi 176. fol.
192.

Iosue c. 6.

Saaved. Emp. 25.
pag. 170.

Dion in August.
Suet. in oct. c. 29.

Ovid. 5. Fast.

Theat. vitæ huma.
verb. Oratio, Ta-
masus Salazar in
Triumph. B. Virg.
Mariæ.

Baron. & Sponda.
ad ann. Christ. 674
Coriolan. in bre-
viar. Chronolog.
eod. anno.

ravit eventus, & æquè certum, ac pium esse demonstrat, illud Monitum, quod Alfonso Rex Aragonum I. apud Bartholomæum Facium Ferdinando Filio dedit, his verbis. *Tunc denique tibi militares artes profuturas scito, cum Deum tibi pietate, ac iustis factis reddideris propitium. Eum igitur, si vincere expetis, pura mente colito, speinque omnem victorie in eo reponito.*

Barth. Facius lib. 1. hist.

13

Quam disciplinam, licet Catholici, & gloriosi Hispaniæ nostræ Reges, veluti hæreditariam præferant; & qui nunc regnat, & diutius ò utinam regnet, Philippus III. Rex, ac Dominus noster Optimus, Maximus, pijsissimis, frequentissimisque suis in hanc rem actionibus, & precationibus, posteris commendatiorem reliquerit. Adhuc tamen ad eam magis adhortandam, & suadendam, operæ pretium duxi hoc Emblemata superioribus addere, ex Romanorum moribus sumtum, qui ubi se ad externa bella suscipienda, vel inferenda parabant; non solum vanos suos Deos consulebant, & varijs sacrificijs placare curabant, verùm & indictis publicis rogationibus, ad Iani Templum Populus concurrebat, eiusque apertis foribus, & ante ipsas suppliciter provolutus, pro bono eventu pias preces fundebat, prius tamen maxima cura habita, ut ab omnibus sceleribus expiaretur; sed ita tamen divinum auxilium invocantes, & promereri studentes, ut interim nihil ex militari cura, & bellico apparatu detraherent.

14

Quod Templum, iam inde à Numæ temporibus, ut in eius vita tradit Plutarchus, duabus erat ianuis instructum, quæ Belli Portæ dicebantur, statutumque, ut quando bellum gerendum esset, aperirentur, pace verò reddita, clauderentur, ut præter Livium, & alios eleganter ostendit Poëta, sic canens.

Plut. in Numa.

Liv. lib. 1. Varro. de ling. Lat. lib. 4. Plin. lib. 34. c. 7. Rosin. lib. 2. c. 3.

*Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus urbes
Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, cum prima morvent in prælia Martem,
Si ve Getis inferre manu lachrymabile bellum,
Sunt Geminae belli portæ (sic nomine dicunt)
Religione Sacræ, & sævi formidine Martis:
Certum ærei claudunt vœctes, æternaque ferri
Robora: nec custos absistit limine Ianus,
Has ubi certa sedet Patribus sententia pugnae,
Ipse Quirinali trabea, cinctuque Gabino,
Insignis, referat stridentia limina Consul,
Ipse vocat pugnas: sequitur tum cætera pubes,
Aeræque assensu conspirant cornua rauco.*

Virg. Æneid. 7.

15

Intraque ipsam Templum, Furorem Bellicum vincum, & catenatum, armisque insidentem Pacis tempore coerceri, & bello indicto dimitti, ipse idem Poëta non minus eleganter ostendit, his verbis.

 Dire ferro, & compagibus arctis
 Clauduntur intus belli portæ. Furor impius intus,
 Sæva sedens super arma, & centum vinctus ahenis
 Post tergum nodis, fremit horridus ore cruento.

His in locis alia similia aliorum Poetarum, Virgilij Commentatores adducunt, Templique huius usque ad Iustiniani tempora descriptionem, & quoties clausum fuerit, latè ex Procopio, & alijs Dempsterus recenset, & Petrus Ligorius cæremonias, quibus aperi soleret, adiungit. Et Alexander ab Alexandro, ut ostendat, non solum in eis, & in precationibus, Romanos suam spem collocare, signanter scribit, præter eas, & Templi apertionem, in Martis Sacrario, aut in Curia Salliorum, Ancilia (idest rotunda illa scuta, Numæ tempore Romanis è cælo demissa) prius moveri solita fuisse. Quasi eo motu Martem è sua sede excirent: eoque propitio, & volente, arma expediri, legiones conscribi, exercitus parari, atque omnia hostilia esse, designarent.

Certò enim certius est, Deum ipsum, qui valdè nostris votis, ac precibus gaudet, æqua lance desiderare, ut non ita se totum Princeps, vel quivis alius, pietati concedat, quin sua ex parte rei gerendæ se aptet, & ita in divinis auxilijs speret, ut humana disponere pro viribus curet. Scitum est enim illud Ovidij.

Ignavis precibus fortuna repugnat.

Et ut Sallustius sub persona M. Portij Catonis prudentissimè monuit, *Non votis, neque supplicationibus muliebribus, auxilia deorum parantur, vigilando, agendo, benè consulendo, prosperè omnia cedunt. Vbi discordia te tradideris, ne quicquam Deos impleres, irati offerisque sunt, quod adeò verum reputat Livius, ut dicat, stultitia est, sedendo aut votis debellari credere posse. Armari copius oportet, & deducere in equum, ut vir cum viro congruatis.*

Qui etiã alibi Ducè quendam acriter reprehedit, quia sperabat, nihil agenti, de cælo sibi victoriam insinui devoluturam, vel dormienti, ut Terentius ait, hæc confecturos Deos, ut de Timotheo Atheniensium Imperatore olim referebatur, cui, quòd multa feliciter obtingerent, magis commoditate fortunæ, quam ipsius opéra dictum fuit, dormienti ei urbes in rete intrare. Quod Adagio locum fecit, *Dormienti rete trahit*, ubi Erasmius aliã congestit, & Emblemati Batillij, quod sic habet.

*Huic urbes captas fortuna in retia cogit,
 Dum iacet, & molli membra quiete levat.
 Sic multis mens læva, quibus sit numina dextra,
 Et malè res cæpta, res, benè semper eat.*

Tendit quoque in idem aliud Lacedæmoniorum Proverbium. *Ad mota manu Fortunam esse invocandam*, quo significabant, orandum simul, & operandum, & nihil ignavis votis Fortunam concedere, ex

Dempster. ad Rosin. d. c. 3. p. 102.

Petr. Ligor. in lib. de circis.

Alex 1. Gen. c. 26. ubi Tiraq.

Ovid. 8. Metam.

Sallust. in Catilin.

Livius lib. 2. Decad. 3.

Idem lib. 6.

Terent. in Adelph. act. 4. Scen. 5.

Erasmi in Adag. p. 265.

Batill. Emb. 30.

Erasmi in Adag. pag. 203.

16

17

18

19

quo Schoonhovius hoc Emblemata formavit, sub figura fortunæ, sic supplicibus, ante te positis, respondentis.

*Rebus in humanis nostrum solamen operaque,
Nil inuvat ignava sollicitare prece;
Audentes fortuna in voto: conamina vestra
Iungite, & hoc nostrum præstèrit auxilium.*

20 Et apud Græcos, secundum Erasnum, & Iunium, aliud percerebuit, *Non omnia per bovem obtinebis, vel ne contra bovem opta.* Quo pariter indicare volebant, non tantum sacrificijs, aut litationibus, votisque pro arbitrio omnia cessura, sed laborandum quoque nobis esse, si com-potes voti evadere cupimus, & Aetchylï illud mente versandum.

*Quisquis laborat, huic manum prabet Deus:
Laboranti debetur divinitus gloria, laboris proles.*

21 Neque aliud monere voluerunt Avienus, & Faernus, fabulam confingentes, de quodam auriga, sive bubulco, qui vullis crinibus, & ten-sis ad coelum palmis, *invo Jupiter, vel inuva Hercules*, frustra clamabat, cum ipse manus non admoveret equis, sive bobus, & curru, qui in fo-veam, vel paludem inciderant, & desuper ei responsum fuit *Inuva te ip-sum*, quod etiam in Adagium pertransiit, & apud Nos hoc carmine commendatur, *A Dios rogando, i con el mazo dando.* Avieni carmina hæc sunt.

*Per ge laborantes stimulis agitare inuencos,
Et manibus pigras disce inuare rotas.
Tunc quoque congressus, maior aqve viribus ausus,
Fac superos animis conciliare tuis.
Disce tamen pigris, non flecti iumina votis,
Præsentisque adhibe, cum facis ipse, Deos.*

22 Ex qua Fabula, vel simili, agafonis in lapsu asini ociosè Herculem invocantis, symbolum quoddam exhibuit Achilles Bocchius, sic ex illo deducens.

*Fac ergo, quisquis es, aliquid tu te interim,
Deinde inuocato numina.*

23 Et Batilius hoc.

*Alcidem lapsò rogat, ut succurrat asello,
Nec se se ipse, sedens, segnis agaso mo-uet:
Cui Deus. Ad primum tu hæc otia tollere debes,
Primus, & ad partes ipse venire tuas.*

Sic postea in eiusdem Emblematis notis subiiciens, *Nihil boni parat otium inane, neque Deus otiantibus assistit. Terram limosam nemo fortuna relinquit, ut ex illa lateres conficiat, neque corium possidens, aut lanam otiosus sedet, fortunam precibus fatigans, ut ex hac materia togam, &*

Schoonhov. Emb. 5.

Erasm. in Adag. p. 335. & 731.

Avien. fab. 32. Faern. fab. 91. Caussin. in Polit. symb. lib. 1. c. 9 pag 73. Vide de hoc Hist. Adag. Covaru. in Theol. singul. Cast. verb. Mazo.

Boch. lib. 2. symb. 52.

Batil. Emb. 15.

Idem in notis.

Vide de hac fabula Clem. Alex. in exhort. ad gent. pag. 1.

Plutarch. in vita Paul. Æmil.

L. pupillus, D. que in fraud. cred. cum similibus.

Ego 1. tom. de Indiar. iur. lib. 2. c. 3. ex n. 67.

Ambr. Moral. discurs. 3.

Tilman. in Aule Tyrocin. cap. 6. n. 19 pag. 21.

Ferret. in tract. de iust. bello. c. ult. de victoria Deo tribuen.

Plutar. in Paul. Æmil.

Judith 16. 22.

Deuter. 27. 6.

D Chrysoftom. in Pfal. 131. vers. 1.

carceos parat. Nempe ars non expectat fortunam, sed labor, cum Minerva manus ad movenda, laborantem Deus pariter adiuvat. Sic olim Sagittario invocanti Deus affuit, & telum una direxit; sic Cytbaredo Orbium canenti, cum nervus defuerat, Apollo ipse cicada specie respondit.

Nihil autem ad hanc rem aptius me legisse memini, eo, quod Plutarchus recenset, Perseum Macedonum Regem increpans, quod commisso pralio, cum Paulo Æmilio, in quo de suo Regno, imò & de capite periclitabatur, in oppidum Pydnam se magna ignavia subduxit, per causam sacrificij Herculi faciendi, *Trepida à trepidis* (ut Plutarchus addit) *non recipienti sacra, nec vota admittenti nefanda. Neque enim fas est, ut qui non iaculatur, destinatum feriat, neque qui locum non tenuit, is ferat palmam: neque ut habeat socors successum, neque ut sit malus beatus. Sed Pauli precibus volens, propitiusque annuit Deus, quippè petebat victoriam belli, & palmam, hastam tenens, pugnantisque, opem implorabat Dei.*

Et hoc quidem est, quod Iurisperiti dicere solent, *Vigilantibus non dormientibus iura subveniunt*, & Theologi, *facienti quod in se est, Deus suam non denegat gratiam*. Qui etsi omnipotens sit, miracula tamen, ubi illis non est opus, excusat, & divinis suis manibus, atque operationibus, nostras quoque ad misceri desiderat, ut Ego alibi ostendi, & integro discursu in hanc rem edito, ex tribus locis, & exemplis Sacrae Scripturae, benè Ambrosius Moralius evincit. Quibus adijci potest, quod Tilmanus memorat, Sanctum quendam virum, quem multi hac ætate noverunt, ad Regem Magnum dixisse, *Rexes, non tantum, ut ores, sed ut regas: ne per orationes, & pietatem tuã gebenam mereare.*

Illud planè, & pium, & securum, omnique iure, & ratione ab omnibus Principibus observandum, consulimus, ut Deum, quem suis votis, & precibus ante bella, aliaque res arduas, sibi adesse præoptant, eundem, adeptis demum victorijs, vel prosperis potiti successibus, æqua pietate agnoscant, & revereantur, ipsiusque potentie, quicquid pro votis contigerit, tribuant, cum ipse verè victoriarum omnium auctor, & Dominus sit, ut ex superioribus patet, & latè prosequitur Iulius Ferretus, Agesilai exemplum adducens, qui, ut Xenophon in libro de eius laudibus tradit, quoties fortuna utebatur prospera, Dijs immortalibus habebat gratias: & fiducia plenus, plures mactabat hostias, quàm rebus suis metuens, ac diffidens voveret. Cui similis Paulus Æmilius apud Plutarchum, non tam sibi, quàm Dijs, partam insignem, illam de Perseo Rege victoriam, acceptam ferre voluit, & in eius gratiam plures victimas immolavit.

Idemque Sacra pagina de Israelitis agens, commendat, dum post debellatos Afsyrios, & Bethuliam, egregio Judithæ facinore, ab obfidione liberatam, *Omnis populus venit in Hierusalem, adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones*. Et rursus, dum Iosue de Haithis triumphans, ex præcepto Domini Altare construxit, & super eo hostias pacificas obtulit, & mactavit. Davidis quoque exemplum idem ostendit, passim in suis Psalmis, sed præcipuè in Cêtesimo tricesimo

- septimo, pro victorijs, quas a Domino acceperat modulantis. Cuius pietatem ibidem D. Chryfostomus his verbis extollit. *Non quemadmodum nonnulli molles, ac dissoluti, qui antequàm quidem accipiant, sunt vebementes: postquàm autem acceperint, elanguescunt; sed hic quidem, & antequàm acceperit, agit, & postquàm acceperit, perstat, agens assiduè gratias.*
- 28 Et pariter Divus Ambrosius, Theodosium Magnum ob eandem virtutem collaudans, sic ait. *Alij Imperatores in commemorationem victoriae, arcus triumphales parari iubent, aut alia insignia triumphorum. Clementia turbastiam Deo parat oblationem, & gratiarum actionem per Sacerdotes celebrari Domino desiderat.*
- 29 Qua etiam in parte, quantum semper Catholicorum nostræ Hispaniæ Regum, & Augustæ Austriacæ domus, Religio, & Pietas emicuerit, satis ostendunt exempla à me supra in alijs commentarijs relata, & ab Antonio Panormitano de suo Rege Alfonso verba faciente. Et tot ob hanc gratiarum actionem anniversariæ commemorationes indictæ, tot insignia Tempa, & Cœnobia ex voto constructa, & amplissimis simul redditibus, pretiosisque donarijs dotata, & tota Hispania Divo Iacobo, glorioso eius Patrono, pro victoria de *Clavijo*, veluti in tributum obnoxia. De quibus Ego alibi aliqua dixi, & plura, vel de solo Belgio loquens, Aubertus Miræus congestit, & Noster Saavedra, post Marianam, eandem pietatem extollens, eique pro premio ingentem, qua hodie fruitur, Monarchiam, datam fuisse considerans.
- 30 De pietate autem Romanorû, Dijs, etiam pro adversis, litantibus, iam supra cum Valerio Maximo memini, & nunc huic commentationi verbis Senecæ finem impono. *Hoc conditio humana, vel pessimum habet, quod fortuna quos miseros fecit, & supersticiosos facit, diligentius dij coluntur irati;*

D. Chryfostom. in Psalm. 131. vers. 1.

D. Ambros. lib. 8. ep. 58.

Sup. Emb.

Panorm. lib. 4. sub finem.

Miræus ego 2. tom. lib. 3.

Saav. Miræus in Codice donationum Piarum.

Saaved. Emp. 25. ex pag. & Emp. 97 pag. 718.

Sup. Emb.

Vulgi latratus spernendi.

EMBLEMA XCVII.

*En Zephiro genitore satus, velocior Euro
Fertur, nec sistit quaque latrante cane.
Ovaeque tolluntur, quamvis gallina reclamet,
Et rauco strepitu personet ipsa diu.
Quidquid iners vulgus resonet clamore, latratu,
Rex insta, propera, quodque agis, illud age.*

COMMENTARIUS.

Cassiodor. lib. 5.
cp. 17.

QUOD Cassiodorus scripsit, *Alacriter incumbendum esse incubatis, cum iam vicinitas perfectionis arriserit; quando spes effectus, tadium laboris excludit, & magnum genus incitamenti credere desiderata compleri. Animosiorem me reddit, ad pauca, quae iam restant, Emblemata capeffenda, & breviori, qua possim, commentatione, illustranda. Praesens autem eò tendit, ut Princeps, quem Perfectum, & undique Constantem desidero, & Caput, Patrem, Pastorem, & Tutorem sui Populi esse, in superioribus dixi, ubi prudenti maturoque consilio aliquid, vel Paci, vel Bello conducere senserit, id sedulo exequi curet, neque vanis eiusdem populi vocibus, aut latratibus terreatur, vel abincepto cursu desistat, nisi fortè eò prorumpat audacia, ut gravis aliqua commotio timeri possit, cui sedanda parem se esse non sentiat. Tunc enim prudentius erit, tempori deservire, &*

Sup. Emb. 11. &
sequent.

meliorem rei bene gerende occasionem expectare, ut iam supra in
 2 alio Emblématique monui.

Et hoc est, quod iura Nos docent, vanas voces populi non audien-
 das, sed contemnendas esse; docerique illum, non sequi deberet, & si
 nesciat quid liceat, quid non liceat, commoneri, non autem illi assen-
 sum præstare oportere. Idemque videtur sentire Seneca, inquit. *Non
 tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant, argu-
 mentum pessimi turba est, Cicero, Sed tamen non gravissimum est testimo-
 nium multitudinis. In omni enim arte, vel studio, vel quavis scientia, vel
 in ipsa virtute, optimus quisque rarissimum est, & apertius Ælianus, con-
 fulens, ut qui unum quodque ritè gerunt, & administrant, non multitudi-
 ni, sed ijs tantùm qui rei scientiam habent, placere procurent.*

3 Etenim ut Solon, testante Plutarcho, dicere solitus erat,

Omnibus in magnis difficile est placeas.

Et sic se hodie mores hominum habent, ut omnes sapere, omnes cense-
 re præsumant, & audeant, fiatque plures eorum, sinistra quos in lucem
 natura extulit, qui nec quicquam possint, nisi meliores, melioraque
 carpere, & pro captu arbitrioque suo omnia metiri moderarique ve-
 lint, ad quos fortè respexit Plinius Junior, cum dixit, *Nihil esse, aut pi-
 grius delicatis, aut curiosus ociosis.* Quorum vota si in quolibet nego-
 tio exquirenda, exaudienda ve essent, tot sententiæ quot capita repe-
 riantur, in quibus tamen nullum caput conspici posset, ut bene infi-
 nuavit ille, qui hanc vulgi naturam hoc Disticho clausit.

Bellua multorum capitum cur nominor? atqui

Cordatis nullum credor habere caput.

4 Quapropter Cleantes, a Clemente Alexandrino relatus, hoc ipsum
 nostrum monitum his carminibus clausit.

Ne spectes famam dum vis sophos esse repente;

Terreat amentis nec te sententia vulgi.

Iudicium sapiens, & iustum non habet ullum

Vulgus, & in paucis vix hoc reperire licebit.

Et magis sententiosè, ac breviter Comicus.

Pulchra in tumultu iudicare non decet.

5 Et D. Basilus apud Philippum Camerarium, sic inquit, *Nihil aequè
 cavendum sapienti, atque illud, ne ad aliorum opinionem vivat, neve quid
 populus probet circumspiciat, sed rectam rationem potius ducem, & gu-
 bernatricem vitæ statuendam esse.*

Et non in elegantius Divus Cyprianus, admonens *Graves viros, &
 semel supra petram robustam solida stabilitate fundatos, non dico aura le-
 vi, sed nec vento, nec turbine commoveri: ne animus dubius, & incertus va-
 rii opinionibus, vult quibusdam ventorū incurfantium flatibus, frequen-
 ter agitetur à proposito suo, & quadam levitatis reprehensione mutetur.*

A iacharis etiam Scythia, qui inter septem sapientes cõnumeratur,
 ut post Plutarchum Petrus Crinitus commemorat, Atheniensium sta-
 tum inde brevi interiturum prædixit, quod populi imperio agebatur,

Sup. Emb 43.

L. Decurionum fi-
 lij, C. de pœnis, l.
 constar, D. de ap-
 pel. c. 2. de elect.
 textus optimus in
 c. docendus dist.
 62.

Senec. de vita bea-
 ta c. 11.

Cic. lib. 2. de sim-
 con. & mal.

Ælian. de var. hist.
 lib. 2.

Plutarch. in Solo-
 ne.

Plin. Jun. lib. 5. ep.
 23.

Ioan. Oventus in
 Epigram.

Clem. Alex. lib. 5.
 Strom.

D. Basil. apud Ca-
 mer. cent. 2. c. 51.

D. Cyprian. in ep.

Petr. Crinitus lib.
 1. de hon. disc. c. 4.

Cui videlicet proprium sit, & in minimis maximè formidare, & in maximis minimè prospicere.

Et proinde Charondas, qui leges eisdem Atheniensibus condidit, in hunc modum de populo concludebat. *Qui se populo committit, fortunam non rationem sequitur: qui fortuna favet periculo, & a se se dedit: qui in ales est, ad ruinam, & cladem inclinat.* Et Tacitus, *Plebi (inquit) non iudicium, neque veritas, & Demosthenes, Populus sanè turba est, & res omnium instabilissima, ac imprudentissima, ut in mari fluctus, fluctuabilis, & inquietus, qui ut contingit agitur: alius venit, alius recessit, ac nemo Republicæ curam gerit, imò ne meminit quidem.*

Quæ addere licet aliam vulgi diffinitionem, sive descriptionem à D. Hieronymo traditam, quæ sic habet, *Vulgus habet os barbarum, procaax, & in convicia semper armatum: quidquid novum insonuerit, aut auetor, aut exaggetator est fame.* Ad quod alludens Ioannes Roman. Pontifex xxij, rogatus quid esset à vero remotius, *Vulgi (inquit) sententia, quidquid enim laudat, vituperatione dignum est: quidquid cogitat, vanum, quidquid loquitur, falsum; quod improbat bonum est, quodque approbat, malum: & quidquid denique extollit, infame.*

Vnde Pythagoras volens idem, quod Nos nunc facimus, insinuare, inter sua symbola hoc posuit, *Popularibus vix ne mœdæto*, quo, ut exponit Athenæus significavit, multitudinis sententiam, non esse sectandam (nam unusquisque temerè, ut fors tulit, & prout sibi visum fuerit, responder ac statuit) sed potius rectam viam insistendam, menteque mentem gubernatrice. Pythagoræ sequax, Diogenes Cynicus, ut in eius vita Laertius enarrat, quodam die theatrum ingressus, ipse adversus populum nitens ingrediebatur. Interrogatus autem, quam ebriem id faceret? *Hic (inquit) in omni vita fasere studeo.* Sentiens, hoc sapientis esse viri, in omnibus actionibus à multitudine dissidere, & ut Attius dicebat, *Paucis probatus potius quam multis esse*, propterea quod vulgus hominum cupiditatibus agitur, non ratione.

Cœlius autem Rhodiginus symbolum, aliud deducit ex Iovis simulacro, iam supra ad aliud relato, quod inquit apud Cretenses, absque auribus confingi, exculpi vè, aut ex ære duci solitum fuisse, hoc pacto docere volentes, *Principem virum, & omnibus latè dominantem, cadere aut decere neminem: sed id demum persequi, quod à stat rationis examen, & iustitia nusquam prætorata integritas.*

Petrus Costalius pariter, non pendendum à iudicio imperitæ multitudinis ostendere tentans, Antigenidam pingit, discipulum his carminibus alloquentem.

Cum tua non placeat tunicato Musa popello,

Respuat, & numeros publica turba tuos.

Tene insulsa morvent queruli fastidia vulgi:

Multum est, & Musis, & placuisse mihi.

Iudicium indocti Sapiens contemnere vulgi

Debet, & ad-versa sedulus ire via.

- 12 In quod recidit illud Hippomachi tibicinis, apud Ælianum, qui cum discipulus suus aberraret ab arte inier fistuladum, & nihilominus plausum auditorum assequeretur, baculo eum percussit, dicens: *Perperam fistula secernisti, nam alioquin hi tibi, non aplauderent.* Ælian. lib. 14. de var. hist. c. 8.
- 13 Saavedra Noster, sub conchæ symbolo, quæ impolita exterius, interius tersum, & pretiosum margaritum abscondit, Principem monet, *Nec se qua siverit extra, nec vanis populi opinionibus, vel rumoribus deserat, quod ratione dictante perceperit, & hæc ad rem nostram conducentia verba subnectit, & varijs exemplis illustrat. No pendæ la verdad de la opinion. Despreciela el Principe, quando conoce que obra conforme a la razon. Posa cosas grandes en pensera, si las consultasse con su temor a los sentimientos del vulgo,* quod etiam ipsum prius elegantissime monuit Mag. Marquez concludens, *Que no desista por la contradiccion de sus vassallos.* Saaved. Emp. 32. ex pag. 215.
- 14 Aptius Alciatus, cæteris palmam præripiens (licet ad alium finem) lunam depinxit, quæ quamvis ei canes ad latrent, cursum semel initum, nec flectit, nec deserit, hoc à se factum, & à prudentibus viris faciendum edocens, licet invidorum, & obrectantium convicijs, & latratibus impetantur. Cuius vestigia sequuti Iacobus Bruck. Et Ioachinus Camerarius, alia similia Emblemata commenti sunt, quæ brevitatis causa non refero. Marq. in Gubern. Christ. lib. 2. p. 62. Alciat. Emb. 162.
- 15 Ego autem, si hæc pictura, iam ab his occupata non esset, ea quidem, & aptius, ut arbitror, ad admonendos Principes uterer, ne vanis, ut tradimus, vulgi vocibus à prudentibus consilijs exequendis desistant. Sed quoniam occupatam, licet ad aliud, invenio, eius loco Sonipedem pingo, cuius clara fuga ante alios, & magnus in æthere pulvis. Qui licet dum currit, a canibus oblatretur, illos tamen spernens, suum cursum prosequitur, & ob hoc ipsum fortè velocior, & concitator, tãquam si frigida suffunderetur. Addo & mulierem, ova, quicquid galli, & gallinæ glocitent, garriant, & reclamant, intrepidè ab ipsarum oviparis, nidis ve fumentem, & extrahentem. Quod sumsi ex Patre Ioanne David in suo veridico Christiano, qui eadem similitudinibus utitur, ad Christianos suadendos, ut salutem animæ suæ omnimodò curent, neque ab hac via sequenda, ob auram popularem absterreantur, hoc Disticho usus. Videli. de iniur. vocand. & Erasmi. in Adag. pag. 342. Verid. Christ. cap. 37.
- Virtutis ne via populari absterreat aura?
Urge iter usque tuum: discerpant cætera venti.*
- 16 A quibus non multum discrepat Seneca, qui docens à constantibus, & prudentibus viris iniurias sperni, non vindicari debere, sic dixit, *Ille magnus, & nobilis est, qui more magna fera, latratus minutorum canum securus exaudit.* Et Socrates, qui ut Laertius, & Agellius referunt, rogatus ab Alcibiade, quomodo Xantipem uxorem adeo rixosam ferre posset? respondit, *Qui ovis vesci vult, glocitantiũ gallinarum strepitu offendi non debet. Equidem sic domi patientiam deseo, ut foris melius exercere queam.* Epitectus quoque apud Stobæum, idem insinuat, inquiens, *Sicut neque strepitu anser, nec balatu ovis percellit: it.* Senec. lib. 2. de ira c. 32. Laert. in vita Socratis, Agell. lib. 1. c. 17.

neque discordis multitudinis vox terreat, utque multitudo temere aliquid suum postulans, te non perturbat; sic tu, nec populum inique obturbantem tibi, reformidato.

Dion. Cas. lib. 9.

Et herclè cum illud Dionis Casii, tam obvium, quàm certum omni seculò fuerit, *Res gestas, vel gerendas, taxare facillimum cuilibet. At res Egregias gerere, perdifficile, paucisque datum, si ad quoslibet vulgi latratus, sive glocitus Princeps Heroicarum, quas molitur, actionum executionem suspendere deberet, parum & sibi, imò & ipsi vulgo consuleret, quod ut vetus Monasticum habet,*

Ex opinione indicat, veri inscium.

Et postea rebus prosperè gestis, gemit, & gaudet, & quod antea exprobarat, extollit, ut tempore Catholici Regis Ferdinandi vidimus contigisse, quem populus, quòd tot bellis intentus, cum tributis onerabat, multis querelis, & satyris imperavit, quas demum in laudes, ob gloriam Hispanæ Monarchiæ, eximia eius prudentia, & virtute, additam, convertit, & posteris Regibus exemplar optavit.

Panorm. lib. 3.

Et hoc intelligens Alfonso Rex Aragonum I. referente Panormitano, per optare solebat, ut popularium suorum unusquisque Rex extitisset, quo demum illi, utpotè experti, cognoscerent Principum curas, & quàm difficile esset Imperanti, omnibus satisfacere, cum tam diversa sint hominum ingenia, opiniones, & voluntates, & ut ait Horatius.

Horat. lib. 2. ep. ad ad floruna.

----- *Renuas tu, quod iubet alter:
Quod petis id sanè est in visum acidumque duobus.*

Cleomenes apud Stob. ser. de vulgo

Proverb. 25. 2. ubi Cayetan. & Salazar.

Neque quicquam superioribus obstat, quòd Cleomenes apud Sto-
bæum dixerit, *Vulgi arbitrium supra Principes esse, & Salomon, gloriâ Regum investigare sermonem.* Id est ut Caietanus exponit à Nostro Salazario relatus, iudiciorum factorumque suorum rationes, multitudini compentas esse, in magna gloria ponere debere. Hæc enim ad communem vulgi conditionem referenda sunt, qui iudicio suo de Principibus, ut diximus, pro suo modo ac captu iudicare audeat: cui interdum convenit rationes indicare, ut eius calumnijs: & obreætationibus occurratur, non autem ut vanis eius vocibus, rumoribus, aut timoribus, à recta sua sententia desistat, vel pedes capiti imperare permittat, quod quàm sit periculosum, & ab omni prudentia alienum, satis ex superioribus patet.

(§ * §)

Virtus invidiam gignit, & superat.

EMBLEMA XCIIIX.

*Quàm rutilans à Sole viges; ast imminet umbra,
Non lux sola datur; nam datur umbra comes.
Armula virtutum fulgores umbra sequetur,
Temne at Rex umbram, qua nihil intus habet.
Te scopulum decet esse Potens, detractio, probrum
Impetat, ardescat, dum ruit, ipse mane.*

COMMENTARIUS.

ICET Seneca, & alij, qui rectè de humanis actionibus iudicant, gloriam Virtutis umbram appellant, quæ præclara gerentes, etiam inuitos comitari debeat. Unde Haærianus Iunius iustissimè dixit.

*Gloria continuos numquam moritur a labores
Sequitur, virensque in ore vivit perpetim,
Gloria debetur studijs, atque a secla merces.*

Et Petrus Costalius, eam, non aliter virtutem sequi, quàm ignis Naphtham, bituminis genus (ut tradit Plinius) etiam longiusculè positum, ex quo hoc Pegma deduxit.

Senec. epist. 79.
Erasm. in simil. folio 42.

Iun. Emab. 3. & 31.

Costal. in Pegm. pag. 335.

*Insequitur Nabtam longè quam senserit, ignis,
Et necis, & vitæ scelus uterque ferit.*

*Sic & virtuti comitem se gloria prabet,
Et præclara solet laus benefacta sequi.*

Nescio tamen quo malo humani generis fato, huius umbræ vicem invidia, calumnia, & detrectatio frequentius sortiatur, quibus egregij, & præstantes quique viri, & maximè Principes, expositi sunt. Ita ut M. Tullius prudenter dicere potuerit, *Virtutis comitem invidiam, plerumque bonos insectari*, Plutarchus, *in civium invidiam plerisque Duces nimia honorum, & potentia cupiditate provocatos, impingere*. Polybius, *præclara facinora, & res à quopiam viro egregie gestas, magnam plerumque invidiam, & graves calumnias, ubique constare solere*. Valerius Maximus, *nullam tam modestam felicitatem esse, qua malignitatis dentes vitare possit*. Tacitus, *cuncta magnis imperijs obiectari solita*. Dion Cassius, *omne id, quod communem sortem excellit, emulationi invidiaque aliorum obnoxium est*. Hinc illud eorum, quorum conditio est inferior, contra se superiores, bellum perpetuò existit. Et absolutius Ovidius.

Summa petit livor, perflant altissima venti.

Et Seneca, *Habet virtus quoque præcedentem causam ad invidiam, multis enim propter sapientiam, multis propter iustitiam invidetur, & Iustus Lipsius, idem ipsum hac similitudine exprimere, Arbores, qua iuxta vias sunt, saxis, & fastibus sapius impetuntur, sic homines linguarum bis telis, qui in limine melioris fama.*

In eandem rem plura alia loca, & exempla adducere possem, quæ videri poteram, apud varios Auctores a Me alibi latè congestos, sed contentus ero Philippi Cominæ verba subnectere, qui aulæ, & cæterarum rerum experientissimus, Principes (ut & Nos præsentem Emblemate nitimur) adhortatur, ut patienter invidiam, & calumnias sustineant, sciantque has, Magnarum Potestatum affectas, vel pedisequas esse. *Ita, ut qui vult suaviter vivere in hac vita, sine calumnia, & invidia, is perinde faciat, ac qui vult in clarissimo Sole, sine umbra versari.*

Quæ quidem verba, ut & Nostro Emblemati ansam, ita & illustrationem præstare poterunt, & veritatem illius sententiæ Taciti comprobare. Non mirus periculum ex magna fama, quam ex mala, Cassiodori, qui molestant invidiam, rebus maximis amicam appellat, & Ciceronis, qui rebus quibus elegantius huius malæ umbræ affectus, & effectus miseram facere Principum conditionem, his verbis proclamat, *O miseræ conditiones administrandarum civitatum, & provinciarum, in quibus diligentia plena simultatum est, negligentia vituperationum: ubi severitas periculosa est, liberalitas ingrata: sermo insidiosus, assentatio pernicioza, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundia occulta, blanditiæ aperta, venientes Prætores expectant, præsentibus inserviunt, abeuntes deserunt*. Cui consonat Quintilianus, iniquiens. *Hunc esse conditionem omnium, qui administrationem Reip. aggre-*

Tull. 4. ad Heren.

Plutare. in Timot.

Poiyb lib. 1. hist.

Valer. Max. lib. 4. c. 7.

Tacit. 4. hist. Dion lib. 58.

Ovid. de remed. amor. lib. 1.

Senec. epist. 88.

Lipf. in cent. ad Belg. ep. 14.

Ego 1. tom. lib. 1. c. 16. n. 94.

Tacit. in Agric.

Cassiod. lib. 2. ep. 23.

Cicer. in orat. pro Flacio cõsonat illud Friderici III. Imper. Principes. quasi signum ad fagittas expositos esse, ut per Æneas Sylv. lib. 1. c. 37.

Quint. declamat. 138.

- ditantur, ut ea quæ maxime pertinent ad salutem communem, cum quadam sua invidia effocere coguntur. Et illud Themostoclis apud Plutarchum, qui cum adhuc adolescens esset, nihil à se fieri splendidum dicebat, cum neminem adhuc sibi invidum sensisset.
- 5 Quod etiam idem Plutarchus notavit in libro, quem de silentio Pythiæ oraculi scripsit, commemorans, Corinthi in Oceo, inter templi anathemata extitisse palmam æneam, cuius ad radices viscebantur ranae, & serpentes, quibus significabatur, à vitilitigatoribus, obstreperis ac maledicis invidorum linguis, exitiali veneno armatis, impeti illorum vitas, qui non obliqua, sed recta ratione ad dignitatis, rerumque fastigia emergunt. Ex quo Hadrianus Iunius Emblema confecit, sub titulo *Invidia integritatis affecta*, & his carminibus.
- Palma caput tollit cælo ardua, cuius ad ima
Rana loquax, stabulantur & hydri.
Opugnant Proceres, quorum via consona recto est,
Degeneres, atque invida lingua.*
- 6 Quem referens, & sequens Ioachimus Camerarius, ita in quodam ex suis Emblemate habet.
- Quantum Palmæ hydri possunt ranceque nocere,
Tantumdem invidiæ virtus obesse potest.*
- 7 Et est etiam dignum relatu, illud aliud Iani Boifardi, invidiam, quæ anguibus plena, virtutem insequitur, depingentis, à qua tamen hæc, se ipsam, suæ innocentiae scuto defendit, magisque confirmat, & exerit, cum hoc carmine.
- Umbram habet omne suam corpus; sequiturque præitque.
Sic secum virtus atrahit invidiam.
Invidiam sine qua virtus torpescit: at illi
Ad laudem stimulos suggerit invidia.*
- 8 Et iterum araneam, quæ ex eisdem floribus venenum conficit, ex quibus apes suavissima mella constupant, & ita inquires.
- Toxica ab hoc carpit sublimis aranea flore,
Dulcia quo parvæ mella parantur api.
Sic quoque virtutem, scelerata calumnia carpis:
Et quod in hac damnes, improbe liquor, habes.*
- 9 Huic autem umbræ se illi subtrahere solent, qui iam sæpius cum ea colluati, ad summum gloriæ fastigium atcenderunt: nam uti Sol, si imminet hominis vertici, aut prorsum tollit umbram, aut minimam reddit: & ut ait Tertullianus, *Postus in bypsomate, & domicilio suo eclipsim pati non potest*: sic ingens gloria extinguit invidiam. Vel illi, qui nihil faciunt, vel habent, quod invidiam parere possit: nam quemadmodum ubi nullum lumen, ibi nulla umbra: ita ubi nulla felicitas, ibi nulla invidia, quæ etiam si Tacito credimus, *In mediocritate fortune pauciora pericula præstari.*

Plut. id Them.

Idem in orat. Pythiæ.

Hadria. Iun. Emb. 9.

Ioachim. Camera. cent. 1. Emb. 24.

Boifar. Emb. 14.

Idem Emb. 15.

Tert. lib. 4. ad scapulam vide omnino similia verba, Saaved. Emp. 9. p. 59.

Tacit. 14. an.

Saaved. Emp. 9. p.
58. & seqq. & pag.
68.

Cuius dictum recolens noster Saavedra, & eadem, qua de agimus, umbræ similitudine utens, sic inquit. *Sombra es la envidia de la virtud, haya su luz quien la quisiere evitar. Desconozcase a la fama, a las dignidades, a los oficios, el que se quisiere desconocer a la envidia. Con la igualdad no ay competencia. En creciendo la fortuna de uno, crece la envidia del otro. En la fortuna mediana son menores los peligros. Peligra la gloria en las propias virtudes, i en los vicios agenos, &c.*

Horat. lib. 2. Saty.
3.

Sed Ego hoc ultimum damnans, quia non debet virtus ob vitandam invidiam relinquere, iuxta illud Horatij.

*Invidiam placare paras virtute relicta?
Contemnere miser: vitanda est improba Siren
Desidia: aut quicquid vita meliore parasti,
Ponendum æquo animo.*

Cicer. in Catilin.

Et Ciceronis, qui de invidia, & periculis loquens, in qua ob detectam parricidalem Catilinæ coniurationem inciderat, subdit, *Se tan en eo semper animo fuisse, ut invidiam virtute partam, gloriam, non invidiam putaret.*

Præstantius aliud Consilium meis Principibus, meo hoc Emblemate præsto, nempe, ut si invidiam, calumnias, & detractiones, quibus sedum recta via incedunt, imperi sentiunt, vincere velint, easdem spernant, & nauci faciant, sibi que constantes, facti virtute, eisdem, quibus cœperunt, itineribus, ad gloriam, & præclara quæque facinora totis viribus aditantur; sciantque, propriam, ac genuinam Regalium mentium virtutem esse, causæ, conscientia quæ suæ iustissimæ fidere, & quibuscumque oblati casibus, calumnijs, vel detractionibus, semper sibi similes permanere.

M. Aurel. Imper.
lib. 7. de sui ipsi. in-
stit.

Quemadmodum sapientissimus Imperator M. Aurelius in sui ipsius institutione his verbis scriptum reliquit. *Quidquid alij loquantur, aut faciant, me quidem oportet esse Bonum; baud aliter quàm si aurum, vel smaragdus, vel purpura, semper ita diceret, quidquid alij dicant, aut faciant, aurum, smaragdum, vel purpuram esse me oportet, & colorem servare meum.*

Amian. lib. 22.

Parem laudem, ob eandem animi constantiam, & susurrorum contemptum, Amianus Marcellinus, Iuliano Imperatori (in alijs pessimo) tribuit, inquit, nihil magis illum commotum fuisse blatterorum iniurijs, latratibus ac disterijs, quàm Hercules Pygmaeorum affultibus exterritus fuerit, imò ea contempsisse nisseque, velut Thiodamantis Lindij probra, conviciaque Hercules inultus neglexit, quem locum Erasmus in Adagijs adducit, & explicat.

Erasm. in Adag.
Pygmaei, vel Thio-
damus cum Her-
cule pag. 259.

Macrobi. 6. Satyr.
c. 15,

Virg. 6. Æneid.

Et ad hanc constantiam indicandam frequentissima esse solet, & proverbialis, ut Macrobius docet, similitudo scopuli, in quem marini fluctus allidunt, sed illisi, & irrisi demigrant, qua etiam Nos in ultimo huius Emblematis Disticho utimur, Ciceronem sequuti, qui ea sæpè usus reperitur, & Virgilium, qui primò, de Didonis in suo proposito constantia agens, sic dixit.

*Nec magis incepto vultum sermone movetur,
Quàm si dura silex, aut stet Marpesia cautes.*

- 16 Et iterum sic agens de constantia Regis Latini, in non exaudiendis populi vocibus, ac rumoribus iniquum bellum exoptulantibus. Idem lib. 7.

*Ille velut pelagi rupes immota resistit:
Ut pelagi rupes magno veniente fragore,
Quæ sese multis circum latrantibus undis,
Mole tenet: scopuli ne quicquam, & spumea circum
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.*

- 17 Quibus in locis Cerda Noster alia plura similia congescit, inter quæ illud Nazianzeni, de constante homine, ita loquentis. *Non aliter opinor, ac rupes, quæ ventorum fluctuumque impetu, non modo, non concutitur, sed etiam incurstantes unans, circa se frangit, atque absorbit.* Omisit tamen Senecam, qui multum ad rem de qua agimus, Socratem, ob invidiam carceri traditum, & multis iniurijs, & convicijs affectum, sic loquentem inducit. *Illustrata est virtus mea, per ea ipsa, per quæ pecebatur produci enim illi, & tentari expedit: nec ulli magis intelligant quanta sit, quàm qui vires eius laceffendo senserunt. Duritia silicis, nullis magis, quam ferientibus, nota est. Præbeo me non aliter, quàm rupes aliqua in undoso mari destituta, quam fluctus non desinunt undecumque moti sunt verberare: nec idè, aut loco eam movent, aut per tot ætates crebro incursu suo consumunt. Assilite, facite impetum: ferendo vos vincam. In ea, quæ firma, & in superabilia sunt, quidquid incurrit, malo suo vim suam exercet. Proinde querite aliquam mollem cedentemque materiam in quam tela vestra figantur, &c.* Quibus cum etiam consonat illud Imperatoris M Antonini Philosophi se ipsum sic docentis, & admonentis. *Debes esse similis promontorij, ad quem assidui fluctus alliduntur, illud autem inconcusum perstat, undequè astuantes, circa ipsum coercentur.*

- 18 Neque abest nobile Decastichon Conradi Rithershusij, à Philippo Camerario relatum, quo suadere intendens, vulgi sermones, & de- tractiones, fiducia rectæ conscientiaè sperni debere, sic dixit. Camer. 3. subcif. c. 59. pag. 215.

*Nescia mens fraudum, inculpatæque integra vitæ,
Scommata nullius, nullius arma timet:
Omnia contemnit, ventis velut obvia rupes,
Mendacesque sonos unius assis habet.
At quibus interno improbitas præcordia puncta
Rodit, & infandum pilluit ora scelus:
Perpetuis animi curis agitantur, & omnes,
Quæ suavit scelerum sarcina, scire putant.
Qui sapit, ad vitam sapiat: gere conscia recti
Pectora, nec strepitu commovere levi.*

Schoonh. Emb.
63.

Erasm. in simil. fo-
lio mihi 2.

Corn. à lapide in
Ecclef. c. 27. part.
2. ex pag. 204.

Saav. Emp. 9. p.
58.

Boifard. Embl. 19.

Anton. Burg. in vi-
tius mala lingua
2. p. Emb. 41. pag.
181.

Theat. vitæ huma.
Claud. Tolomeus
in peculiari tract.
Scip. Gent. in ora-
tio. de maled. in
Princip. post tract.
de coniurat. ex p.
287. Menoch. cas.
377. Valenc. conf.
164.

Reg. 2. c. 16.

Laert. & alij apud
Valenc. dict. conf.
164. n. 3. & 10.

Panor. de dict. &
fact. Reg. Alfonf.
lib. 3. c. 37.

Florētius etiam Schoonhoyus in id ipsum respiciens, & invidiam, 19
sive invidentiam, ipsis dumtaxat invidiosis nocivam esse solere, often-
dere volens, alia similitudine, quæ in superiorē incidit, nititur, sagitta-
rium depingens, in durum silicem iaculantem, in quem, sagittæ ab ip-
so missæ, resiliunt. Quod, licet dissimulet, ab Erasmi similibus sumsit,
ubi ita habet, *Iaculum, si insolidam aliquid incidit, nonnumquam in-
mittentem retorquetur: ita conviciam in fortem, & constantem virum tor-
tum, recidit in conviciam facientem.*

Idemque, Cornelius à Lapide pluribus locis, & exemplis illustrat, 20
& novissimè Saavedra Noster, sub duorum canum symbolo, qui fer-
ratam cuspidatamque Herculis clavam dentibus impetunt, quos ipsa,
nihil damni passa, confringit atque cruentat.

Et Iacobus Boifardus sub famæ pictura, per æthera convolantis, 21
humi interim invidia, vipereis linguis conitata, iacente, & seipsam
acriter dilaniante, cum lemmate, *Vir bonus invidia securus*, & his car-
minibus.

*Fama per ingenuas quasita laboribus artes,
Lucida, neglecta, sidera tangit, humo.
Qui colis imatenes, comes, in-vide livor, honesti,
Illæsa à telis et volat alta tuis.*

Quæ omnia satis ostendunt, invidiam, ut diximus, calumniam, & 22
obtreccationem ex aliorum virtutibus, & felicitatibus generari, hæc
tamen, quæ in se nihil solidum continent, nullo melius modo, quam
per contemptum, & dissimulationem à Magnis Principibus, & corda-
tis sibi que constantibus viris elidi. Quod novissimè; ultra supra rela-
tos, Antonius Burgundia hoc Emblemate significavit.

*Importuna latrat catulorum turba molossum;
Mox tamen, hic contra quod nihil hiscat, abit.
Scilicet hæc animi generosus despicit. Ora
Vis de te silcant improba? Sperne, silent.*

Et exemplo suo magno animo, Magnos Reges, & Imperatores do- 23
cuisset, apud plures probatos Scriptores comperimus. Inter quos pri-
mas tulit David, ad gravia Semci convicia dissimulans, ut in libro Re-
gum habetur. Et Alexander Macedo, qui, ut in eius apophthegmatis
tradit Erasmus, cum obtreccari sibi audisset, constanter respondit *Re-
ginne esse benè facere, & malè audire*, quod Scipio Gentilis oratione
ligata sic retulit.

----- *Sed Regia res est,
Post benè facta pati terras loligine linguas.*

Licet hoc dictum Diogenes Laertius, & alij Antistheni tribuant, eo-
que sæpè usum Alfonso Regem Panormitanus scribat.

Eadem prudentia, & comitate eiusdem Alexandri Pater Philip- 24
pus, sive ut alij malunt Pyrrhus Epirotarum Rex, consentibus ami-

cis, ut quemdam, qui de ipso malè erat loquutus, relegaret, non te facturum dixit, *ne stilo profectus, peiora de me loquatur, & coram pluribus.*

25 Caius etiam Iulius Cæsar præclaras alias animi dotes, quibus fuisse præditus legitur, hac patientia, & indulgentia exornavit, contumeliosissimos C. Calvi, & Catulli, & Auli Cæcinæ sermones cõtemnens, ut Suetonius enarrat. Et eius successor Augustus, consilium, circa hanc tolerantiam, sibi à Mæcenate datum, de quo nobilem mentionem, apud Dionem reperio, ita benè observavit, ut eodem Suetonio narrantes, Aliano Cordubensi de se malè opinanti, & scribenti pepercit, dixisse contentus, *Faciam sciat Alianus, & me linguam habere, plura enim de eo loquar.* Et Tiberio de eadem re sedulo, apud se per epistolam conquerenti, ita rescripserit, *Ætati tuæ, mi Tiberi, noli in his re indulgere, & nimium indignari, quemquam esse: qui de me malè loquatur. Satis est enim si hoc habeamus, ne quis nobis malè facere possit.* Ex qua benignitate, ei benè Parentis nomen convenisse, Seneca, omnino legendus, scripsit.

Suet. in Caio.

Dio. lib. 52. Valen. sup. n. 17.

Suet. in Aug. c. 31.

Senec. lib. 1. de Clem. c. 10.

26 Idem Tiberius tandem idem consilium inivit, & ut Tacitus refert, convitia, & probra fæditissima in se coniecta, nec verbis modò, sed & scriptis, carminibusque procacissimis, moderatissimè tulit, atque contempsit. Adèd quidem, ut etiam Senatui vehementer roganti, ut in Authores, tam atrocium libellorum, atque sermonum inquiri, atque animadverti vellet, restiterit, generosa illa voce edita, *Non sibi tantum atq; superesset ut huiusmodi negotijs se se implicaret. In civitate libera, liberas linguas esse oportere: nec sapientis Principis esse, hanc Ianuam civibus patefacere, quo malignitatem, atque acerbitatem animorum suarum, solore vindicanda dignitatis Principum, exatiarent.*

Tacit.

27 Eadem tolerantiam Scipio Gentilis in Germanico eiusdem Tiberij filio, in Hierone Syracusano, in Flavio Vespasiano, & quod magis mireris, in Nerone commendat, qui cum esset insigni crudelitate, nec facilè, vel minimo peccato veniam daret, fuit tamen ad has contumelias moderatissimus, atque mitissimus. Fortè ea ratione ductus, *Quòd & talia spreta exolescunt, si irascere agnita viderentur,* ut Tacitus ait, eòque plures, more ingenij humani, ad idem audendum exacuuntur, & excitantur.

Gentil. ubi sup.

Tacit.

28 Sed nullus hac in parte magis enituit, quàm Adrianus, & Aurelius Severus Imperat. Romani, qui, ut Spartianus, & Lampridius in eorum vitis enarrant, Dicacibus, & Satyricis versiculis impetiti, satis habuerunt, eisdem, alijs non minùs lepidis respondere, Theodosius Magnus Imperator, qui non contentus propria, quàm semper habuit, moderatione, constitutionem nobilissimam de ea observanda, suo, & filiorum Arcadij, & Honorij nomine, in posterum promulgavit, his verbis. *Siquis modestie nescius, & pudoris ignarus, improbo petulantique maledicto nomine nostra crediderit laceffenda, ac temulentis turbulentis obtrectator temporum nostrorum fuerit, cum pœna volumus subingari, neque durum aliquid, neque asperum volumus sustinere: quoniam si id ex levitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si ab iniuria remittendum.*

Spartian. in Adr. Lamp. in Alex. Se vero, vide etiam Erasmi. in Adag. le. pore non edit. pag.

L. unic. c. si quis Imp. maled.

L. ult. tit. 2. par. 7-

Cui legi similem aliam Alfonso Rex Noster inter suas septem Partitas statuit. Et in utraque mirabile est, quod etiam iniurias obtreccationes, & ex malitia procedentes, contemnant, si quis forrè in eas aliquo dolore motus proruperit, *De algun grande tuerto, q̄ oviesse recibido del Rey, por mengua de justisia que le non quisiesse cumplir, ò por grande maldad, que toviesse en su coraçon raigada con mal querencia contra el Rey.*

29

L. unic. C. de famos. libel. ubi DD.

Quibus non adversantur aliæ constitutiones, quæ de famosis libellis contra Principum, imò & privatorum honorem vulgatis, acriter inquiri præcipiunt, & malè, & iniuriosè de Principibus obloquentes, perinde delinquere, ac si eos occiderent, docent; vel saltem ex indulgentia lingua mulctandos, *De manera, que nunca con ella fablen.* Nam in hoc, ut & in alijs, Prudentiæ sale opus est, & ut Martianus, I. C. ait, nec aut severitatis, aut clementiæ gloria affectanda, sed perpenso iudicio, prout quæque causa expostulaverit, statuendum.

30

L. 4. tit. 13. part. 2.

L. respiciendum
11 D. de poen.

Nos enim, qui Principem vulgi latratus, & obtreccationes spernere commonemus (quod ut Calsiodorus ait, *Vociferatione pascitur*) non ideò eiusdem libidini omnes maledicendi frenos laxamus; satis enim cognoscimus, nihil magis Principibus, quam sui contentum esse cavendum, & res eas omnes, quæ sui existimationem minuere possint, & in huius conservatione verissimum, ac potissimum cuiusque Imperij, & Dominationis fundamentum consistere, summaque inisconfundi, ut Tacitus ait, ubi eius reverentia animos excessit. Maxinè, cum iuxta Sidonij Apollinaris sententiam, *Improborum probra æquè, ac præconia bonorum immortalia maneat*, & Daphidam apud Suidam, & alios, in monte Thorace laqueo suspensum legamus, quod in rem nostram Emblema quoddam construxit, & pluribus ornavit Don Ioannes Horoscus Covarruvias, *Sub lemmate Principibus non maledices*, quod sic habet.

31

Tacit. & plures
apud Canonher.
1. tom. aph. Polit.
pag. 439.

Sidon. lib. 5. ep. 3.

Suid. in dict. verb.
Daphid.Horos. lib. 3. Emb.
25.

*Daphidas el Gramatico atrevido,
En el monte Thorax veis ahorcado,
Porque con libertad ha pretendido
Dezir mal de los Reyes, y fue osado
En sus per-versos versos desmedido,
Contar quanto mal de ellos ha soñado:
Tal castigo mandaron se le diesse,
Porque esto à los demas exemplo fuesse.*

Clementem igitur, non Dementem in similibus causis Principem cupimus, & qui ex personæ, loci, temporis, scõmatum, obtreccationum, libellorum ve qualitate, mentem animumque obtreccantium dignoscere possit, & an quæ dicta scriptave esse compererit, in grave Regiæ dignitatis, vel Regni detrimentum vergere possint, & Maiestatis lætæ nomen, ac supplicium mereri. Prout aperè illæ ædem Sanctio-

nes ostendunt, quæ Imperatores, & Reges ad eammodi iniurias dissimulandas, vel remittendas hortantur; cum tandem in calce concludant. *Integris omnibus, hoc ad Principis scientiam referri debere, ut ex personis hominum dicta pensentur, & utrum pratermitti, an exequi debeat censere possit.*

32

Vnde merito Iacobus Menochius post longam, & doctam huius articuli tractationem. Arbitrarium esse resolvit, & Scipio Gentilis eleganti de eodem, ad utramque partem oratione habita, eandem distinctionem admittit. Vellemque; ut omnes Principes pari confidentia; ac Titus Imperator apud Xiphilinum, de se dicere possent. *Verum me iniuria aspicere, vel insequi contumelia potest, propterea quod nihil ago, quod reprehendi mereatur. Es verò qua falsò de me dicuntur, prorsus negligo, vel illud Senecæ memoriæ mandarent, qui inter alias plures similes sententias, sic habet. Magnam fortunam, magnus animus decet, cuius est proprium placidum esse, tranquillumque, & iniurias, atque offensiones semper despiciere. Et iterum alio in loco, Magni animi est iniurias despiciere. Utionis contumeliosissimum genus est, non esse visam dignum ex quo petatur ultio. Multi leves iniurias altius demisere, dum vindicant, &c.* Cum quo mirè consonant Philemonis Comici versus, quos Gregorius Bersmanus, ita Latinos fecit.

Menoch. de arbit. casu 377.

Scip. Gen. ubi sup.

Xiphil. in Tit.

Senec. de Clem. lib. 1. c. 6.

Idem lib. 2. de ira, c. 32.

*Haud auribus contentus est iucundior,
Quam de vorare criminantis iurgia.
Nam mussitando si quis hæc redarguat,
Ipsium refutant criminantem crimina.*

Beatus ante obitum nemo;

EMBLEMA XCIX.

*Dum Cressus memorat moriturus dicta Solonis,
Mittior in captum, vivere Persa iubet.
En Geminos una hac docuit sententia Reges,
Felix ante obitum nullus habendus erit.
Disce hinc qui laudas, Fata expectare Potentis,
Ne Mors condemnet, quæ sua vita prebat.*

COMMENTARIVS.

VITAM Nostram Mimum, & velut Scenam theatralem esse, Mortem autem ultimum huius Scenæ actum, sive catastrophem, quæ aperit, an in comædiam, vel in tragædiam Fabula desinat, veterum circumfertur Adagijs. Et ad hoc alludens Licinius meritò dixit.

*Scena est hæc vita, ludus: vel vivere disce
Abijciens curas, vel tua damna pati.*

Et Augustus Cæsar, Duan paulò ante obitum, auctore Tranquil-
lo, amicos percunctatus, est, *Esquid his videretur Mimum vita com-
modè transigisse?*

Sueton. Tranq. in
Aug. c.

Et Seneca inquitens, *Quomodo fabula, sic & vita; non quoadiu, sed quàm
benè acta sit refert. Nihil ad rem pertinet, quo loco desinas, quocumque vo-
les desine, tantùm bonam clausulam impone. Neque aliud sensit Aeneas
Sylvius dum dixit, vita nostra revera, nihil aliud quàm comædia, cuius
ultimus actus, de morte agitur, & magis in rem nostram Ludovicus Vi-
ves, sic inquitens. Comædia est vita humana. Est enim ceuludus quidam,
in quo unusquisque agit personam suam. Danda est opera, ut moderatis
affectibus transigatur: ne cruenta sit catastropha, aut funesta, qualis es-
se solet id Tragedijs, sed læta, qualis in Comædijs.*

Sen. epist. 78.

Æn. Sylv. in notis
ad Panorm. lib. 3.

Vives in Satellit.

2 Valerius quoque maximus eandem disciplinam nobis exhibens,
inquit, *Humana vita condicionem præcipuè primus, & ultimus dies
continet: quia plurimum interest, quibus auspicijs incobetur, & quò fi-
ne claudatur. Ideoque eum demum felicem fuisse iudicamus, cui, & ac-
cipere lucem prosperè, & reddere placidè contigit. Medijs temporis cur-
sus, prout fortuna gubernaculum rexit, modò aspero, modò tranquilo-
motu peragitur, &c.* Et in idem tendens Iustus Lipsius, sic, non minùs
elegantè scripfit. *Nihil hic diuturnum, in fabulis prodeant Reges,
Satrapæ, alia officia, & quidam satellites; ac personæ in speciem, & mul-
tæ. Hæc alij diutius ex ijs hærent in Scena, & loquuntur: alij ostendunt
se tantùm, & nec vocem edunt: simile nobis est, varro munere, aut digui-
tate in Theatrum hoc. Vniuersi mittimur; alij silentio transimus, aut of-
tendimur tantùm. Nihilò tamèn deterior ille, qui vili veste, qui non dia-
habet, quàm ille, qui Regem, aut longum carmen egit. Apud Deum vita lon-
ga, non optima, sed innocentissima.*

Valer. Max. lib. 9.
c. 12.

Lips. in cent. Miscel.
ep. 29.

3 Quod quidem, idèd præmittere volui, ut intelligant Principes, &
cæteri, qui clavum Reipublicæ tenent, parum se profecisse, si initio,
vel medio suæ gubernationis, virtutibus, & præclaris documentis,
de quibushucusque egimus, quibusque præditos, & instructos esse de-
sideramus, sedulam operam navent, nisi & hanc in ultimum quoque
vitæ actum pari cura, & studio deducant, qui palmam in fabulis pos-
cit; & æquabili cursu ad candidam illam metam decurrant, in qua
qui usque in finem legitimè certaverint, secundùm Apostolum coro-
nantur.

D. Paul. 2. ad Ti-
moth. 3. 5. D. Mat-
thæ. 24. 14.

4 Sunt enim plures, qui; ut Tacitus ait, *Acribus initijs, in curioso ta-
men sine se in his numeribus habent, & merita atque ornamenta præ-
cedentis ætatis, quæ singillatim, diuque optimis moribus, & actioni-
bus collegerunt, postmodum, in ultimis eiusdem periodis, in vitia,
vel desidiâ prolapsi, malo exitu universa subvertunt, & quidquid
gloriæ, quidquid laudis pararunt, hac catastropha obruunt, ut in Sau-
le, Salomone, & alijs, Sacræ literæ notant, & Profanæ in Annibale,
Tiberio, Nerone, Vitellio, Galba, Lucullo, Merello Pio, & alijs, pas-
sim ostendunt. Simul significantes, paucos esse, quorum virtus sciat,
cum felicitate iuctari, plurimos autem, qui in felicitate positi, ab ipsa
demum felicitate vincuntur.*

Tacit. an. 4. Bran-
tius de Senat. lib.
2. cap. 24. Ego 2.
tom. lib. 4. cap. 4.
n. 6.

Tacit. 1. histor. &
15. annus vide Ra-
derum ad Curtiū.
pag. 27.

Erasm. in his Adag.
pag. 116. & 574.

Ovid. 3. Metam.

Quod causam præstitit Tacito, ut absolute dicere potuerit, solum Vespasianum, omnium ante se Principum, in melius post imperium mutatum.

Cum tamen qui rectè sapiunt, animadvertere debeant, in virtutibus, & gloriosis actionibus, non progredi, regredi esse, hasque ab exitu iudicari. Indeque, vel in Adagium transiisse, *Finem vite expectandum*, hic est enim, qui totam vitam honorat, *Et ante mortem neminem Beatum* dici posse, ut de Actæone loquens dixit Ovidius.

-----
*Sed scilicet ultima semper
Expectanda dies homini est, dicitque beatus
Ante obitum nemo, supremaque funera debet.*

Quam etiam sententiam Aufonius sic carmine Trochaico expressit.

Dico tunc vitam beatam, fata cum peracta sunt.

Sophoc. in oedip.
& in Trachin.

Et in eandem tendens Sophocles, iam suo tempore proverbialem fuisse ostendit, sic inquit.

*Vetus inter homines extat hoc Pro-verbium,
Haud posse quemquam, quem piam cognoscere,
Bonus an malus sit, antequam fatalibus
Defunctus annis, ultimum obierit diem.*

Eurip. in Andron.
Heraclid. in Troa-
dib. Dionys. Ty-
ran. in Leda.

D. Ambros. lib. 1.
de bon. mort. c. 9.

Similia passim Euripidis, Heraclidis Diphili, & aliorum Græcorum, & Latinorum Poetarum carmina extant, sed omnia superant verba Divi Ambrosij dicentis. *Silaudari ante gubernator non potest, quàm in portum navem deduxerit: quomodo laudabis hominem, prius quàm in stationem mortis successerit? Et ipse sui est gubernator, & ipse vita buius iactatur profundo. Quamdiu in salo est, tandiu inter naufragia. Dux ipse, nisi confecto pralio non sumit lauream, nec miles arma depont, nec stipendij mercedem adipiscitur, nisi hoste superato. Mors igitur stipendiorum plenitudo, summa mercedis, gratia missionis est.*

D. August. in ep.
D. Paul.

D. Paul. 2. Timot.
2. 5.

Præclare quoque, & magis ad intentum nostrum, Divus Augustinus, illud Apostoli, quod iam citavimus, explicans, ubi non posse coronari docuit, nisi qui legitime certaverit, inquit. *Nullus legitime certat, nisi qui in campo, usque ad finem certat: & si certat usque in finem, ideò meritò coronatur: non est igitur magnum bonum incubare, quod bonum est; sed consummare, hoc solum perfectum est: multi enim aggrediuntur magna, sed desunt in via, multi exeunt in desertum, sed pauci perveniunt in terram promissionis.*

Schoonhov. Emb.
44.

Ovid. ep. 2.

Et eandem doctrinam Emblematicè insinuare volens Florentius Schoonhovius, sub lemmate *Exitus acta probant*, quod ex Ovidij carmine sumit, capram depingit, quæ lac, quod ubertim in mulctram infuderat, pedibus postea inverfis, humi refundit, his versibus additis.

*Discento petulans lac quod dedit ubere capra,
 Calcibus in-vertens mulctra refundit humi:
 Sunt similes caprae, qui turpi crimine vita
 Postmodò denigrant, quæ benè cepta prius.*

Huius rei duas causas statuens; Primam, ingenium humanum, quod à labore proclive est ad otium; Secundam, Honoré, & Potentiã, quæ sæpè impotentiam creant, & à veteri illa via, & vita seducunt, sicut coeli inferiores à supero illo abripiuntur, & quamquam contra nitentes, tamè obsecundant.

10 Saavedra autem Noster, metas proponit, sive lapides terminales, quibus stadium distingui solebat, in quorum medio Corona conspicitur, cum titulo, *Qui legitime*, sic Principes instruens, ut antea actæ vitæ laudabilem cursum ad metam, usque mortis continuent, si debitum sibi famæ, & gloriæ bravium consequi velint. *Porque no se corona sino al que legitivamente llegò a tocar las ultimas metas de la muerte; i la cuna no florece, basta que ha sfrecido la tumba, i la fama es el ultimo espiritu de las operaciones, las quales reciben luz, i hermosura della.* Quod idem valet, atque illud Antagenis. *Ita vivendum esse hominibus, ut vivi laudabiles sint; mortui autem Beati iudicentur.*

Saaved. Emb. 100 pag. 730.

11 Ego autem, huic documento, illud etiam coniungere volens, ne quis dum vivit, prosperis rerum successibus superbiat, & efferatur, Beatum ve se prædicet, aut existimet, cum ut noster Seneca ait, *Nominem illa sum fata transmittant*, & tunc demum extra iectus fortunæ constituamur, cum anima nostra hoc corporis carere emissa, in coelum, unde dixit originem, evolarit, vulgatam quidem, sed omni ævo ab omnibus summe celebratam, & commendatam Cressi, & Cyri historiam ob oculos pono, quam iam pupugi supra, & latè Herodotus, Plutarchus, Aufonius Gallus, & alij passim Scriptores enarrant. Etenim cum Cressus Lydorum Rex, ardentis sibi fortunæ ventis inflatus, & multis divitijs onustus, à Solone rogasset, an ne eum beatum existimaret? Hicquæ, eius pariter superbiam, ac gazas despiciens, liberè respondisset, se eos solos Beatos felicesque reputare, quibus Deus ad mortem, usque felicem vitam tribuisset, & ob hoc responsum, tunc Cressi erga se animum irritasset, postea, cum à Cyro victus fuisset, & pyræ cremandus imponeretur, veritatem dicti Solonis proprio infausstoque experimento cognoscens, exclamare cœpit, *ò Solon, Solon*. Quo audito, cum Cyrus causam talis exclamationis interrogasset, ut verbis Aufoni iutar.

Antag. apud Antonium in Mellisa part. 2.

Senec. de remed. fort.

Sup. Emb. 6.

Herod. lib. 1. Plut. in Solon. Aufon. in Lud. Sep. Sap. in Solon.

Aufon. ubi sup.

*Seriem per omnem cuncta Regi edisserit:
 Miseratur ille: vimque fortunæ videns,
 Laudat Solonem, Cressum in amicis habet,
 Vincitumque pedicis aureis secum iubet
 Reliquum quod esset vitæ, totum degere;*

Iuvenal. Satyr. 10.

12 Ad quam historiam alludens, etiam Invenalis, dixit.

*Quem vox iusti facunda Solonis
 Respicere extremæ iussit spacia ultima vitæ.*

D. Sebast. Covarr.
cent. 1. Emb. 98.

Et Noster Don Sebastianus Covarruvias ex eodem aliud Emblema simile nostro, & à me post hæc scripta visum, formavit, cum lemmate ultima semper expectanda dies, & hoc carmine non indigno relatu.

*Ninguno por mas rico, i poderoso
Que sea en esta vida, no se atreva
A usurpar el nombre de dichoso,
Pues de razon no ay a quien se deba.
Antes que el desdichado, ò venturoso
Dia postrero, que à la fin nos lleve,
Declare, i asegure con la muerte,
De cada qual, la buena, ò mala suerte.*

Eiusque certitudinem, paulò post, & adhuc infelicius, ipse Cyrus in se ipso cognovit, ubi trans Araxem fluvium, cum ducentis millibus Persarum, à Scytharum, sive Massagetarum Regina Tomyri, tam fæda occisione occisus est, ut ne nuntius quidem tantæ cladis superfuerit: capite deinceps eius in dolium sanguine plenum demerso, & hoc inter mergendum elogio addito, *Satis te sanguine, quem fitisti*, ut post Herodotum, & alios Sabellicus memorat. Vsq̃ adeò illud Lyrici, & aliorum obtinet, cum quibus supra probavi.

Fortunam nunquam perpetuò esse bonam,

Ad Solonis autem monitum respiciens Epaminondas, ut Plutarchus enarrat, interrogatus, quem arbitraretur Ducem præstantissimum, se ipsum ne, an Chabriam, an Iphicratem? *Id* (inquit) *iudicatu difficile est, donec vivimus.* Et idem, ipse idem Plutarchus refert, de Agatilaò, qui audiens quendam, Persarum Regis, adhuc Iuvenis, admirari felicitatem, respondit. *Nondum vita finis adest, vir optimè. Nam ne Priamus quidem, cum eius esset ætatis erat infelix, qui tamè miserè, iam senex in Troiano incendio ultimam clausit diem.* Et Ælianus narrat Simonidem Ceum, superbienti Pausaniæ Lacedæmonio dixisse, *Quod homo esset, meminisset, quod cum tunc parum curasset, postea fame moriens, magnis vocibus inelamavit, ò Cæc hospes, magnum quidam in tuo sermone inerat. Ego verò inani persuasione eram adductus, ut eum nullius momenti putarem.* Fridericò etiam Imperatori frequentem hæc fuisse sententiam. *Id demum esse bonum, cuius finis, aut exitus bonus est.* Eaque ferocientem, & nimium superbientem quendam Ducem Vvitembergensem compescuisse, Æneas Sylvius, & Philippus Camerarius recensent.

Nam ut prudenter Tragicus, inquit.

*Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies fugiens vidit iacentem,
Nemo confidat nimium secundis.*

Et Ovidius, istud idem exemplis declarans, sic optimè canit à nostro Cresso incipiens.

*Di-vitis audita est cui non opulencia Cressi?
Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.*

Sabell. Enea: 6. c. 5.
Horat. & alij apud
Me, sup. Emb. 5.

Plut. id apoph.

Idem; ibid.

Ælian. de var. hist.
lib. 9. c. 41.

Æneas Sylv. in notis
ad Panorm. lib.
4. Camer. 2. sub-
cel.

Sen. in Agam. act.
1. scet. 3.

Ouid. de Pont. lib.
4. eleg. 3.

Ille Syracusia modò formidatus in urbe,
 Vix humili duram repulit arte famem.
 Quid fuerat Magno maius: tamen ipse rogavit,
 Summissa fugiens voce clientis opem.
 Cuique viro totus terrarum paruit Orbis,
 Indigus effectus omnibus ipse magis.
 Ille Iugurthino Clarus, Cymbroque triumpho,
 Quo victrix toties Consule Roma fuit.
 In cæno Marius iacuit cannaque palustri,
 Pertulit, & tanto multa pudenda viro.

15 Et ob hanc morum, vel fortunæ mutabilitatem, quæ dum quis vivit contingere solet, & potest, ita ut ex bono in pravum degeneret, vel ex summa felicitate, in summam miseriam prolabatur, iuste monemur in Ecclesiastico. *Ante mortem ne laudes hominem quamquam.* Quò ultimi nostri Emblematis versus spectant, & vetus illud Chilonis, qui fuit unus ex septem Græciæ sapientibus, monitum, *Defunctum lauda*, cuius mentionem facit Volaterranus.

16 Cui rationi illa etiam adijci solet, quòd secundum Aristotelem, vi- ventes, & Potentes laudare, adulationis periculo subest, vel laudati modestiam offendit, quod in inortuis timeri non potest, ut Divi Augustinus, & Ambrosius docuerunt, dicentes, *Ibi esse à vanitate remotà laudationem, ubi etiam vituperatio ab offensione secura est, & nec laudantem adulatio movet, nec laudatum tentat elatio.* Et Pescennius Niger, de quo memorat Spartianus, quòd cum ei Imperatori creato, quidam Pa- negyricum recitare vellet, Imperator respondit. *Scribe laudes Marij, vel Annibalis, vel alicuius Ducis optimi, vita functi, & dic quid ille fecerit, ut eum nos imitemur. Nam viventes laudare irriso est; Maximè Imperatores, & maximè de quibus speratur, qui timentur, qui prestare publicè possunt, qui possunt necare, qui proscribere, se autem vivum placere velle, etiam mortuum laudari.*

17 Vnde, & Ammianus Marcellinus scripsit, *Ea demum laus grata esse debet excelsæ potestati, cum interdum, & vituperationi secus gestorum pa- tet locus.* Quod prorsus convenit cum aliò Agesilai, apud Plutarchum apophthegmate, & Nostro Ioanne de Mena, dum cecinit.

*Mas de presentes hablar no me toca,
 Verdad lo permite, temor lo de-vieda.*

Vbi eius Còmentator alia congescit. Et Trajanus Boccalinus tantum in hanc partem inclinat, ut Appollinem in Parnasso, ita statuentem inducat. *E per esterminar dal mondo il nefando vizio deli' adulatione, à la quale con infinito dolor nostro veggiamo i nostri virtuosi multo inclinati, espressamente comandiamo, che à Scrittore alevno non sia lecito publicare vita di qual si voglia Heroe, anchor che presulgeffe à Imperatoria ò Real dignità, prima che egli sia morto. Contentando ci che de gli huomini viv. solo si possa far mentione nell' historie universali, ò in un breve elogio particolare.*

Eccles. 11. 30. vide alium Adagium sapientia in exitu canitur, ex Salviano inter Adag. Erasim. pag. 609.

Plat. lib. 7. de Rep. Arist. 2. Rheth idem videtur sentire Tacit. 1. ann. Arrian. in princ. suæ hist.

D. Aug. in epist. ad Dioscor. D. Amb. in nat. 5. Euseb.

Spart. in Pescen.

Ammian. lib. 15.

Plut. in Lacon.

Ioan. de Mena in triumph. Mercur. copla 92.

Trajan. Boccalin. centur. 1. Ragualli 54 pag. mihi 245.

Quæ quidem rationes, & auctoritates me superioribus annis ancipi-
 tem reddiderunt, à Magno quodam, mihiq; amicissimo viro consul-
 tum, an ei licitum, & honestum videri posset, de gravissimo alio, & in
 magno fastigio posito, historiam, rerumve, quas gerebat, diariam, heb-
 domadarianve relationem, typis excusam, in vulgus emittere? Quam-
 vis non ignorem Regium Psaltem dixisse, *Rectos decet collaudatio*, &
 nec novum, nec intolens esse, ut benè gerentibus; etiam vivis, & præ-
 sentibus, laudis tribuatur assensus, cum vel iura ipsa, *Iustissimos, & vi-
 gilantissimos indices, publicis acclamationibus collaudandi, omnibus de-
 derint facultatem*, & Plurarchus, huius moris utilitatem commendans,
 has laudes, duces, & auctrices benevolentia Magistratum esse tradat,
 & tanquam lumen, & nitorem aliquem gaudio de virtute concepto su-
 per adijcere.

Et quod magis ad rē facit, in nobili illo Panegyrico, quæ Plinius Tra-
 jano dixit, & in quo seipsum, & omnes alios huius generis Scriptores
 superavit, ut Iustus Lipsius, Jacobus Cuiacius, & Aldus Manutius tes-
 tantur, quàm sit utile, & necessarium, Principes, etiam viuos & præsen-
 tes, laudibus, quas merentur, extollere, & eisdem, suoque exemplo alios,
 ad virtutem sectandam hortari, elegantissimis verbis ostendit.

Et plane, si quæ de vivis adhuc Principibus, & Potentatibus scribun-
 tur, vel collaudantur, veris falsa non misceant, neque adulationi, sed
 regulis historiae deserviant, quæ ut idem Plinius ait, *Non ostentationi,
 sed fidei veritatisque compenditur, quæ sola in honestis factis sufficiens est*,
 non usque adeo succensendus videri debet, qui hunc in te laborem
 susceperit. Cum plures Magni viri suæ ipsi vitæ libros scripserint, ut
 Cicero, & Spartianus ostendunt, & Tacitus, Soceri sui Agricola simile
 studium his verbis excusans, *As plerique suam ipsi vitam narrare, fidu-
 ciam potius morum, quam arrogantiam arbitrati sunt. Neque id Rutilio,
 aut Scanro citra fidem, aut obtreclationi fuit*. Et ea solum collaudatio à
 Platone reprehendatur, *In qua ut curiosa, & maxime præferantur, falsa
 proferantur*. In quod incidit illud Democriti, apud Stobæum, qui rectè
 facta collaudare honestum esse dicebat, mala verò laudibus vehere,
 adulterini, & impostoris animi esse indicium. Et Horatij præclarè mo-
 nentis.

*Qualem commendes etiam, atque etiam aspice, ne mox
 Incutiant tibi aliena peccata pudorem.*

Estque apud Tacitum, Plinium Iuniorum, Mamertinum, & reliquos
 Panegyristas, hæc protestatio, cessantis in suis laudationibus adulationi-
 nis, admodum frequens, & præcipuè apud Latinum Pacatum, quorum
 verba, ut & plura alia, quæ in rem eandem adduci possent, brevitati
 consulens, nulla facio, cum Moderno Epigrammatario concludens.

*Mortis honos est. scire mori, cuiusque Beata,
 Exitus est testis, qui sine labe fuit.*

Psal. 32.

L. & virtutum, C.
de stat. & imagin.
I. iustissimos, C.
de off. rect. pro-
vinc.Plut. in lib. anfeni
sit ger. Resp.Lipsius ex Sidon.
in eleg. eiusd. Pan.
Cuiac. in l. 2. §. Im-
perator de iure fil-
ci, Manut. in epist.
ad Alois. Mocen.Plin. Iun. lib. 6. ep.
16. & lib. 5. ep. 8.Cicer. lib. 5. fam.
epist. 12. Spart. in
Adriano.Tacit. in Agric. in
prine.

Plato de amor.

Stobæus serm. 14.

Horat. lib. 1. epist.
18.Oven. in Monost.
Epig. 66.

18

19

20

21

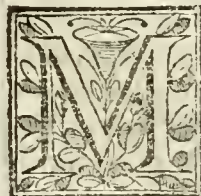
Munimentum ex Monumento.

EMBLEMA C.

*Suspice Pantheon, Regum immortale sepulchrum,
 Plusquam mortali culmina ducta manus.
 Cælo certat humus; certant laquearia cælo,
 Hispanos auro, qua tegit urna Duces.
 Te maus, nihil Orbis habet, nihil astupet Æther,
 Tu nihil Austriadum funere maius habes.
 Hoc opus ingentes non explevere Philippi,
 Exples Maior Avis, Magne Philippe, tuis.
 Donavit cælo Manes Deus, Ossa Philippus,
 Quis neget è vobis nil retinere solum?
 Quis ve sepulchralem molem cum spectat, ad astra,
 Regia, qua ducit, non parat ire, via?*

COMMENTARIUS.

MAGNIFICVM Templum à Catholico pariter, ac
 Potenti, & Prudenti D. Philippo I I. Rege Nostro
 Divo Laurentio ex voto constructum, atque sacra-
 tum, prope pagum, qui vulgò dicitur: *E. Esorial*, Hie-
 ronymianum, que cœnobium, & Palatium iuxta illud
 ædificatum, inter omnia opera, que nostra, & antiqua
 secula viderunt, & admirationem mereatur, longè emnere, atque

Petr. Bertius, & Ortel. in tab. Geogra. Lanſius in oratio. pro Hiſp. Pet. Matth. lib. 1. narr. 4. Beſſol. de incremen. Imp. cap. 2. pag. 11.

adeò iure, ac meritò Octavum Mundi Miraculum appellari poſſe, in eoque pluſquàm viginti auri milliones inſumptos fuiſſe, non ſolùm Noſtri, verùm Exteri etiam Auctores, uno ore teſtantur, & lato carmine extulit Michael Vander Antuerpianus, quod ſic incipit,

Cæsareas Moles, atque alta Palatia Regum

Ne poſt hac Latium, aut Græcia iactet oſtians:

Pyramides, & Aquæductus, mira Amphitheatra,

Et Circos veteres inclyta Roma premat.

Prisca fides ſileat vaſti Miracula Mundi,

Nam faciunt noſtra ad ſecula, priſca nihil.

Vnus enim Hæſperia Rex Maximus ille Philippus,

Miracula exuperans omnia, condit opus:

Non opus, at Molem, qualem neque tota vetuſtas

Vidit, & hæc ætas non habitura parem, &c.

D. Sebaſt. Covarr. Emb. 36. cent. 1.

Quod carmen imitatus Noſter Don Sebaſtianus Covarruvias, in hunc Hiſpanum Phythmum contraxit.

El Ephesino Templo, la muralla

De la gran Babylonia, i del Egipto

Las Piramides altas, i la talla

Del Mauſoleo de Caria, i quanto eſerito

De ſoberanas fabricas ſe halla,

Que el tiempo ha conſumido, i ha preſcrito,

Son cifra del Milagro raro al Mundo,

Sepulcro de Filipo Rey Segundo.

Hoc in Templo, ſub Altare, quod Maus appellant, idem Rex Magnus, Caroli Maximi Parentis ſui votum ſequutus, ſacellum fieri deſtinavit, quod ipſorum, antecedentiumque, & poſteriorum Hiſpania Regum Manibus ſacraretur, & in quo eorundem cineres, aut oſſa pro dignitate reconderentur, Reges Ægyptios, & alios annulatus, qui ſimiles pyras, & Mauſolea magno ornatu, & incredibili ſumtu, in ſimilem finem, conſtruxiſſe leguntur. Piam, egregiam, ac verè Regiam, tanti Patris deſtinationem, Pius ipſius Filius D. Philippus III. in effectum deduxit, & exquisito opere Ovatum, ex Pario Onychinoque marmore jaſpide, & alijs pretioſis lapidibus multis coloribus variegatis, Reſpoſitorium condere cœpit, adeò fabrè factum, ut nihil illic ad ſummam perfectionem peritiſſimi artifices requirere poſſint. Quod tandem D. Philippus IV. Rex, ac Dominus Noſter, Paternæ, & Avitæ Pietatis æquè, ac Regnorum ſucceſſor, ultima, & excellentiori adhuc manu donavit, elaboratiſſimis urnis, quæ ſingulos Reges capere poſſint, ex Porphyretico lapide fabricatis, bracteatiſque, & auratis æneis laminis circumplexis, & gradatim in gyrum miro ordine collocatis, tanta arte, talique Maieſtate, ut materia ibi cum opere, & opus cū materia contendere videatur, & illa ra-

4

rius nihil, hoc nihil perfectius, & exactius inveniri possit, vel cogitari. Huius facello Pantheonis nomen inditum est, non tam quòd Regum corpora condant, qui Divorum appellatione, ut alibi dixi, donari solent, hos enim Titulos Pietas Nostrorum abhorret, quàm quòd in Sanctorum omnium honorem dicatum sit. Et cum ei, ita perfecto, & absoluto, inscriptiones expeterentur, quæ hoc omne, quod diximus, paucis, pro ipsius Pantheonis foribus, denotarent, Nos, utcumque, hoc Epitaphicum Carmen, quod hic lector, cernis, elaboravimus, ultimoque nunc Disticho addito, nihil planè aptius excogitari posse censuimus ad Emblemata formandum, quod hucusque exhibitis colophonem imponat, & Nostrorum Catholicorum Regum exemplo, reliquos Reges, ac Principes moneat, virtutum omnium firmitatem, ac munimentum in memoria, & consideratione Monumenti, sepulchrique consistere, nihilque aliud ad Regium tumorem deponendum, quàm Mortis timorem prodesse, à qua nulla Diademata, opes nullæ, nec ulla imperia possunt eripere possidètem. Nam ut ait Ovidius.

*Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam,
Omnia sub leges mors vocat atra suas.*

Et quæ, ut pulchrè dixit Horatius.

----- *Æquo pulsat pede,
Pauperum tabernas, Regumque turres.*

Et eum sequutus Claudianus:

*Sub tua purpurei venient vestigia Reges,
Deposito luxu, turba cum paupere mixti,
Omnia mors æquat.*

Hæc enim, ut benè Alter.

----- *Sola ultricibus armis,
Elatos frenans animos, communia toti
Genti sceptratenens, æternaque fœdera servans,
Et magnos parvosque terit: nam fortibus æquat
Imbelles, populisque Duces, seniumque iuventæ.*

Vnde vulgaris, sed digna relatu hominum, cum calculis ludi Scacorum, postquàm sacro includuntur, similitudo, ex qua Noster Don Sebastianus Covarruvias, hoc Emblemata confinxit.

*El Rey, la Dama, Arfil, Roque, Cavallo,
Cada qual destos tiene en el tablero
Su casa, su poder, y en el mudallo
Se guarda orden, y concierto entero.
Al fin del juego, por mi cuenta hallo,
Que en el saco el Peon entra primero,
I al rematar los bienes, y los males
De aquesta vida, todos son iguales.*

Sup. Emb. 2. & 8.

Ovid. ad Liviam
de morte filij.

Horat. 1. Carm.
Od. 4.

Claud. 2. rapt. Pro
serp.

De hoc ludo, qui
apud Nos dicitur
Axedrez, vide cõ
gesta à Pantoja in
tract. de Aleat. ex
pag. 126.

D. Sebast. Covarr.
cent. 1. Emb. 23.

Panom. lib. 4. Iu-
ven. Satyr. 10.

Panorm. lib. 4. c.
26.

Iuven. Satyr. 10.
vers. 173.

Quod benè agnoscens Alfonso Aragonum Rex, apud Panormitanum, requirenti, quæ nam res Principes, ac privatos, divites, ac pauperes exæquaret, respōdit, *Cinis*, significās, quod paucis habet Iuvenalis.

----- Mors sola fatetur,
Quantula sint hominum corpuscula.

Et quod licèt quis se attollat in vita, manus, & spes ab Oriente in Occasum mittat: illa contrahet, & te intra te coget.

Eccles. 7. 40.

Et hac propter Ecclesiasticus docet. *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Quem locum, qui illustrant, plura alia similia Sanctorum Patrum, & bonorum Auctorum adducunt. Sed pro multis valet ille D. Augustini, inquentis. *Consideratio huius sententia, æstructio est superbia, extinctio invidia, medelamalitiae, effugatio luxuria, evacuatio vanitatis, & iactantia, constructio disciplina, perfectio sanctorum, preparatio salutis æternæ.*

D. Aug. in tractat.
de sp. pec. c. 1.

Idem sermo. 1. ex
25. var. tom. 5.

Et iterum, in specie de Regibus agens. *Egredere ad sepulchra: obsecro videamus ibi mysteria, videamus diapsam naturam, effa corosa, corpora putrefacta: considera ibi quis sapiens, & quis prudens? Dic mihi, quis illic Rex, & quis privatus, quis generosus, & quis servus, quis sapiens, & quis insipiens? Vbi pulchritudo præsens, ubi frons radians? an non omnia favilla? non omnia vermis? non ne omnia putredo, & fetor? Hac animis inferentes, dilecti, & extremum diem in animo collocantes, dum habemus, convertamur ad Dominum.*

D. Gregor. lib. 12.
Moral.

Augustino similis Divus Gregorius, *Qui considerat (inquit) qualis in morte, semper pauidus erit in operatione, atque inde oculis sui conditoris videt. Nil quod transcat appetit: cunctis vita præsentis desiderijs contradiscit, & penè mortuum se considerat: quia moriturum se minime ignorat. Perfecta enim vita est, mortis Meditatio, quam dum iusti sollicitè peragunt, sulphuram laqueos evadunt.*

Idem lib. 6.

Et rursus. *Quæ enim sit carnis substantia, testantur sepulchra, quis paratum, quis amicorum fidelium, quamlibet dilecti sui tangere carnem scaturientem vermis potest? Caro itaque cum concupiscitur, pensetur quia sit exanimis, & intingitur quid anctur. Nihil quippe sic ad demandum desiderium carnalium valet, quàm ut unusquisque hoc quod vitium diligit, quale sit mortuum, penset. Consecrata enim corruptione carnali citius cognoscitur, quia cum illicitè caro concupiscitur, tales desideratur. Benè ergo de luxuriosi mente dicitur, dulcedo illius vermis, quia is, qui in desiderio carnalis corruptionis astat, ad factorem putredinis anbelat.*

D. Hier. in epist. ad
Heliod.

Plat. in Phed.

Cant. 1. 11.

Tuff. in Eccles. c.
7. vers. 40. p. 256.
& 258.

Divus etiam Hieronymus addit, Platonis sententiam esse, omnem sapientum vitam, meditationem esse mortis; debereque nos præmeditari, quod aliquando futuri sumus, & quod velimus, nolimus, abesse longius non potest. Hosque vermes mortis, esse illas muræ nulas aureas vermiculatas argento, quas sponlus sponsæ auribus appendere parat, benè Octavianus Tuffus animadvertit, addens, talem profectò cogitationem B. Franciscum à Borgia, conspectis in corpore Imperatricis vermis, cedere mundo fecisse, & Societatis-Iesu Religionem

ingredi, in qua adeo virtutibus, & miraculis claruit, ut iam inter Beatos habeatur, & brevi solemnè Ecclesiæ more in sanctorum numerum referendus speretur. Eique frequenter secundùm Ribadeneiram, & Beierlinchium, hæc vox frequens esse solebat, *Augusta mors mihi vitam attulit*. Et verè nam ut ijdem subiungunt.

*Si cupis adversus scelerum sædissima quæque
Vulnera, perfacilem dem tibi promptus opem:
Cum te turpe aliquid tentat, fac illicò mentis,
Sese mors oculis offerat atra tuæ.*

10 Salomon etiam, qui Regum omnium Sapientissimus habitus fuit, exemplo suo omnes Reges admonuit, hæc eadem mortis consideratione superbiam retundere, cum sciant, vel scire debeant, quòd et si in ortu, & progressu vitæ aliquid à cæteris distent, & nobilitate, potentia, sapientia, rerumve affluentia præcellant, in occasu tamen (ut iam dixi) nihil differre, & tunc harum rerum omnium vanitatem cognosci. *Didici* (inquiens) *quòd unus utriusquè sit interitus, moritur doctus similiter, ut indoctus, & idcirco tædium me vitæ meæ, videntem mala uni veris esse sub Sole, & evanescere vanitatem, & a s'p'itionem spiritus.*

11 Et Iobus in eadem memoria, & sepulcrorum, dum quis vivit, constructione, & contemplatione, prudentes homines magnum reperire thesaurum, his verbis infiruat, iuxta explicatione, D. Thomæ ibidem à Nostro Pineda relata. *Qui expectant mortem, & non venit, quasi effodiens thesaurum, gaudent que vehementer, cum invenerint sepulchrū.* Quem fortè thesaurum indicare Semiranius voluit, cum referente Plutarcho, loculo, quem sibi contraxit, hanc inscriptionem apposuit. *Siquis Rex pecunia indigerit, is recluso hoc monumento, sumet quantum volet.* Quod cum Darius post Regiæ mortem tentasset, nihil in eo aliud invenit, quàm eius Cinerem, & ossa, in gentem sanè thesaurum, si eo uti scijset, & quales quantæque divitiæ ex memoria, & contemplatione sepulchrorum colligi possint, animadverteret.

12 Huc quoque illud Agathonis Philosophi, apud Sto bæum referendum existimo, dum ad Reges, & Magistratus maximè pertinere dixit, horum trium meminisse. *Primum quòd imperant hominibus secundum, quòd secundum leges imperant. Tertium quòd non semper imperabunt.* Ad quod sanè Apophthegma, omnis gubernantium institutio redigi potest, ut Fulvius Pacianus latè profequitur, & præcipuè Regum, qui cum nullum in terris, dum vivunt, syndicatum sui mali regiminis subeant, si hac mortis memoria, & ultimi divini iudicij, quod ipsos, sicut & cæteros manet, non coerceantur, & omnia sibi licere putent, in Tyrannos degenerabunt. Unde valdè expedit, ut precarium sibi imperium, & brevis transiturum agnoscant, ut alibi Tacitus dixit, & alto sibi peccatore figant illud Galfridi ab Eusebio Nonembergenfi Nostro relatum, *Non semper eris Princeps, sed summo Principi rationem reddes,* cum quo convenit, illud Ecclesiastici, *Omnis Potentatus brevis vita: sic & Rex hodiè est, & cras morietur. Cum enim morietur homo hereditabit serpentes, & bestias, & vermes.*

Ribaden. lib. I. vitæ eius, c. 9. Beyerlinch. in apophth. pag. 485.

Salom. Ecclesiast. 2. 16 & 17. Conducit Epitaph. de quo post Deirium Causin. in Polist. symb. pag. 235.

Iob 3. 21. 22.

Plutarch. apoth. 165.

Stob. serm. dc magistratib.

Pacian. de probat. lib. 2. c. 44.

Tacit. i. hist. Galfrid. apud Euseb. in Theoph. p. 340.

- Ælian. de var. hist. lib. 8. c. 15. 13
 Quod antidotum contra Regalis superbiæ venenum, & ad debitam totius vitæ continentiam servandam, ita præsens, & proficuum esse iudicavit Philippus Macedo, ut secundum Ælianum, cuidam ex suis Aulicis pueris iniuxerit, quotidie hoc ei manè in memoriam revocare. *Memento Philippe quòd homo es*, Neque ipse antea foras prodiret, vel quemquam ad se adendum admitteret, quàm hoc ter ab ipso puero proclamaretur. Quæ verba, quid aliud sonare volunt, nisi, *Memento Philippe, quòd non semper imperabis?*
- Plut. in vita Alex. 14
 Curtius lib. 8.
 Callisthenes etiam Philosophus moriens, ut tradit Plutarchus, Alexandro Magno, eiusdem Philippi filio, qui post subactum Orientem, perniciofa dulatione (perpetuo Regum malo, ut ait Curtius) seductus, vix se mortalem, & cæteris hominibus moriendi necessitate persimilem, iudicabat, his verbis loquutus narratur, *Si Deus es, beneficia largiri mortalibus, non sua eripere debes; Si Homo, id quòd es, semper te esse cogita.*
- Arist. apud Stob. ferm. 96. 15
 Nempe secundum Aristotelis finitionem, imbecillitatis exemplum, temporis spoliolum, fortunæ lusum, inconstantia imaginem, invidia ac calamitatis trutinam, reliquum verò pituitam, ac bilem. Addo & umbram vanam, citòque transiuram, quod Hispanum idioma veluti profert, dum homo in eo *Hombre* vocatur, simili voce, similem ferè umbram adumbrans, ut non incitè Cardanus animadvertit. Quem iuvat illud Æschylli apud Stobæum, hominem umbram, & quidem fumi, his versibus appellantis.
- Cardan. lib. 1. de consol. 16
 Stob. ferm. de homine.
*Caduca molitur genus mortalium,
 Neque certa res est ulla, nec tuta, haud magis,
 Quàm umbra fumi.*
- Lucian. in Charont. 16
 Et Luciani, qui vitas hominum bullis in aqua surgentibus, similes facit, quarum alia simul atque natæ sunt, protinus evanescent, alia paulò diutius durant, & omnes brevissimis quibusdam intervallis alia alijs succedunt. Quæ similitudo fecit locum Adagio, *Homo Bulla*, in cuius illustratione Erasmus plura congescit, & plurima alia, summam hanc vitæ humanæ brevitatem, & vanitatem, etiam in Regibus, de notantia, Philippus Camerarius, Franciscus Mendoza, Aloisius Novarinus, & Iustus Lipsius, qui & illum morem ab Ægyptijs ductum exponunt, mortis simulacra in convivijs circumferendi, ut huius brevitatis convivæ admonerentur, quod in Trimalcionis cœna, quam Petronius refert, factum cum esset, ipse Trimalcio in hanc vocem prorupit.
- Erasm. in hoc Adagio pag. 712.
 Camer. centur. 1. subces. c. 12. Mendoza in 1. Reg. c. 1. nu. 27. sect. 1. ex pag. mihi 132. Novarin. in elect. sacris excursu 7. & 9. ex p. 190. Lips. in Saturn. c. 19.
 Pet. in Satyr.
*Heu heu nos miseros, quàm totus homuncio nihil est,
 Sic erimus cuncti postquam nos auferet Orcus,
 Ergo vivamus dum licet, est què benè.*

17

Hinc & M. Varro, moris apud Romanos fuisse inquit, sepulchra circa vias publicas extrui, ut prætereuntes admonerentur, & se fuisse, & illos esse mortales. Et Philippus Camerarius latè recenset, multis Regibus, & Imperatoribus Mortis insignia ante se deferri, usitatum fuisse, ut dignitatis superbiam retunderent. Et Græcis, eo ipso die, quo coronabatur, sedētibus in Regio throno, Cæmentarium aliquot lapidum genera proponere solitum, ut deligeret unum ex his, ex quo sibi tumulum fabricari vellet, sub hac formula.

*Elige ab his saxis, ex quo Augustissime Cæsar,
Ipse tibi tumulum me fabricare velis.*

18

Et ibidem addit, qualiter Maximilianus I. Imperator, sibi vivus sarcophagum, & omnem suppellectilem funeri suo necessariam paraverit, sibi construxisse inquit, quæ maximè sibi placeret. De Alexandro quoque Severo, Dion Nizeus, & Xiphilinus enarrant, quòd senio iam confectus, cum urnam sibi præparasset, ut in ea mortuus sepeliretur, paulò antequàm decederet è vita, eandem ad se perferri iussit, manibusque contrectavit. *Tu* (inquit) *virum capies, quem totas Orbis terrarum capere nunquam potuit.* Quos, in simili pietate, & salubri præventione, adhuc superavit D. Imperator Noster Carolus V. dum in cœnobio Divi Iusti, in quod se, abiecto Imperio, receperat, vivens adhuc & sanus, tanquàm iam mortuus, in tumulo poni iussit, & officio pro defunctis fieri solito, mortualique sacro mæsto Monachorum cantu commendari. Exequiale carmè ipse funeri suo superstes exaudiens, simulque cum ipsis, & reliquis, qui ex suis stabant, lachrymantibus famulis, placidam sibi quietem beatas inter sedes implorans, ut latius post plures Auctores, qui de eius gestis scripserunt, novissimus Petrus Ostermanus recoluit.

19

Sed his relictis, ut filium, mentemque nostri Emblematis repetamus, & quàm sit mortis memoria potens, ad animum contra omnia vitia, & dæmonis incursiones dum vivimus præmuniendum, elegans alia similitudo potest adduci ex Apum natura, quæ etiam si inter se tumultuetur, & bellum conferere velint, modico pulveris iactu illico quiescunt, ut præter alios Virgilius tradit, sic de eis in Georgicis inquit.

*Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta,
Pulveris exigui iactu compressa quiescunt.*

Quæ extremi finis, & pulveris cogitatio, si Reges omnes invaderet, ut benè Tuffus animadvertit, *Nec Regno, nec Regijs opibus efferrentur: cessarent bella, & quisque suo contentus quietè ageret.*

20

Idem ipsum munimentum ex monumento, aptius adhuc & elegantius ex similitudine Ichneumonis colligi potest, parvi quidem Ægypti serpentis, sed ea astutia præditi, ut cum Cerastis, & alijs validioribus aspidibus pugnaturus, se, (Plinio, Ælianoque referentibus) limo sapius immergat, ac siccat Sole, mox ubi pluribus eodem modo se corijs lorica vit, indimicationem pergit. In ea caudam attollens, ietus irritos oblimi crustras averfus excipit, & hostem interficit. Ex quo

M. Varro lib. 5. de ling. Latin.

Camer. d. c. 12. & cent. 2. c. 53. ex p. 226. & cent. 3. c. 32. ex pag. 112.

Dion & Xiphil. in eius vita.

Osterm. in Palladio Pacis exulant. lib. 1. c. 2. pag. 14. Sandov. in carolea 2. tom. p. mihi 826. Virgil. in Georg. lib. 4.

Tuffus in Eccles. 7. 40. pag. 257.

Plin. lib. 8. c. 24. p. 180. Ælian. de hist. anim. lib. 7. c. 15.

ultra Ioachimi Camerarij Emblema, hoc Ego in rem nostram non ineptè confici posse putavi.

Ichneumon corpus tetro cur pulvere turpas?

Serpentum vires pulvere vincio letui.

Vt coluber cedat, non ensis, mucro, sagitta,

Sed satis est coram pulveris atra dies.

Vincent. histor. in speculo.

D. Antonin. in hist.

Causin. in Polist. Simb. lib. 5. cap. 4. pag. 235. Camer. ubi sup.

Mach. 2. 13. 29.

Filefac. 2. tom. Select. in Eurip. huius sæculi c. 2.

Causin. in Polist. Simb. lib. 12. c. 46 quem etiam vide alia de mortis memorie utilitate ad ducentem lib. 3. c. 38. & 39.

Boet. lib. 3. met. 11. & vide Emb. 25. D. Sebal. Covar. cent. 1. del me son de la muerte.

Senec. lib. 6. nat. quæst. c. 2.

Ovenus lib. unic. Epig. 115. p. 113.

Et eodem luto se dum ad pugnam cum Tartaris parant, ut eorum sagittis resistent, Seres solitos ob armari, ex Vicentio Historiali, & Divo Antonino colligimus. Ethodie Ætiopiæ Regem, quem Præbyterum Ioannem vocamus, nunquam foras prodire, quin ei Crux, & vas terræ præferatur, Nicolaus Causinus ex alijs recoluit, & ad nostri Emblematis mentem aptavit.

In libro quoque Machabeorum, aliud symbolum ad nostrum, etiã pertinens, reperitur, dum Simon, patris, fratrumque suorum tumulto, *Circum posuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternam, & iuxta arma, naves sculptas.* Sic indicans, totam vitam nostram fluctuanti navigio, sive navigationi, similem esse, & in felicem securumque mortis portum, statim atque nascimur contendendum, in quo demum quies, & Beatitudo nostra consistit. De quo simili, integrum caput Ioannes Filefacus scripsit. Et Nicolaus Causinus aliud, de Ægyptijs Pyramidibus, agens, in quarum summitate præsepia erant, urnarum Nostri Pantheonis similitudinem referentia, ad quæ denique Reges, tot laboribus exantlatis, tot curis abiectis, & ablegatis, æterna requie fructuri conscenderent.

Quam nos etiam Nostris, post longam, & bene actam vitam, supplices exoramus, & cum Boetio ad supremam hanc laborum metam, atque mercedem his carminibus invitamus.

Huc omnes pariter venite capti,

Quos fallax ligat improbis catenis,

Terrenas habitans libido mentes,

Hic erit vobis requies laborum,

Hic portus placida manens quiete,

Hoc unum miseris patens Asylum.

Et illud, quod legimus apud Senecam, memoria mandare consulimus, *Nullum est maius solatium, quam ipsa mortalitas.* Et Epigrammatarij Angli.

Quod Reges audire timent, ac dicere serui,

Ipsa tibi dicit Fama, memento mori.

F. I. N. I. S.

INDEX LOCORVM SACRÆ

SCRIPTURÆ, QUÆ IN HOC OPERE
CITANTVR, ET ILLUSTRANTVR.

Prior numerus Paginam, sequens Paginae numerum signat.

Ex Genesi.

- Capit. 1. Spiritus Domini ferebatur super
aquas, pag. 2. num. 5.
Eod. cap. v. 26. Faciamus hominem, &c. 349. 12.
Cap. 2. Fecit Deus hominem, &c. 615. 17.
Eod. cap. v. 17. Nō comedetis de arbore vitæ,
&c. 560. 5.
Cap. 13. v. 17. Perambula terram, &c. 511. 14.
Cap. 15. v. 1. De protectione Dei erga Abraham,
175. 17.
Cap. 30. v. 34. De virgibus Iacob circa canales,
219. 2.
Cap. 4. v. 46. De Ioseph visitante Ægyptum,
511. 13.

Ex Exodo.

- Capit. 4. v. 10. De excusatione Moysis, 207.
28.
Cap. 7. v. 31. De eod. recusante legationem ad
Pharaonem, 396. 28.
Cap. 17. v. 8. De Oratione Moysis in pugna,
809. 7.
Cap. 18. v. 22. Partito in alios onere, 458. 13.
Ibid. De eodem Moysi graues causas sibi refer
uante, 539. 22.
Capit. 22. v. 23 & 23. Viduz, & pup. nō nocetis,
534. 5.
Cap. 28. v. 30. De veritate in veste Sacerdotis,
391. 7.
Cap. 34. v. 6. Deus misericors clemens, 632. 21.

Ex Numeris.

- Capit. 11. v. 1. Cur afflixisti seruum tuum, &c.
116. 9.

Ex Deuteronomio.

- Cap. 1. v. 16. De populo audiendo, & iudican
do, 413. 6.
Capit. 10. v. 17. & 18. De æqualitate iustitiæ,
529. 20.
Cap. 17. v. 14. De officio boni Principis, 163. 9. &
704. 9.
Ibid. v. 15. De exteris ad Reipub. officia non ad
mittendis, 160. 20.
Ibid. v. 17. De Thesauro Regum, 302. 17. & 304.
27.
Ibid. v. 18. De libro legis à Sacerdote portan
do, 552. 5.
Cap. 21. v. 20. De nimio vino vitando, 289. 41.
Cap. 25. v. 3. Pro mensura peccati, &c. 601. 1.
Cap. 27. 6. De holocaustis pro victoria, 814. 27.
Cap. 28. 44. Ipse erit in caput, 801. 1.

Ex Libro Iosue.

- Capit. 13. & 20. Deus pro vobis pugnabit,
82. 13.
Capit. 6. De muris Ierycho, ad orationes ruen
tibus, 810.

Ex Libr. Iudicum.

- Cap. 3. 31. & 32. De victoria in vomere Aod, &
Saugar, 594. 13.
Capit. 7. De Gedeone Reges victos calcante,
794. 26.

Ex Libris Regum.

- Lib. 1. cap. 1. v. 17. De Saule superbiante, 35.
11.
Cap. 2. v. 7. Dominus pauperem dirat, 50. 19.
Eod. v. 31. De punitione Heli, ob filios male
educatos, 183. 27.
Cap. 3. v. 9. & seqq. de Salomone petente cor
audiens, 493. 4.
Cap. 7. & 28. de Secretarijs Davidis, & Salomo
nis, 376. 29.
Cap. 8. v. 20. & c. 9. v. 16. De Rege pugnate pro
populo, 779. 3.
Cap. 10. in fin. De dissimulatione Ioab, 334. 30.
Cap. 12. De Samuele se coram populo syndican
te, 403. 61.
Cap. 18. De descriptione Regis Tyranni, 162. 8.
Cap. 18. De Abdia Prophetas alente, 315. 2.
Cap. 28. v. 37. & 39. De Dauide Deū orate, 55. 14.
Lib. 2. c. 3. v. 13. & 20. De dissimulatione Abs.
16. 334. 30.
Cap. 8. v. 5. De Rege ad populū iudicandum ele
cto, 505. 39.
Cap. 15. De Absalonis promissione in populo
facile audiendo, 493. 15.
Cap. 21. v. 6. De Dauide despiciēte iniurias Se
mci, 826. 23.
Cap. 21. v. 17. De Rege, ne exeat ad bellū, 781. 9.
Cap. 22. v. 44. Custodiet me in caput gentium,
101. 1.
Cap. 24. De peste ob peccatum Davidis, 167. 6.
Lib. 3. capit. 1. v. 9. De voto Salomonis pro Sa
pientia, 172. 5.
Cap. 3. De Ædificatione Templi Salomonis
Deo grata, 306. 2.
Eod. c. v. 28. & seqq. De Iudicio Salomonis in
ter mulieres, 505. 40.
Ibid. in fin. De laude Salomonis ob hoc iudiciū,
192. 24.
Cap. 11. v. 35. De Rege, lucernæ cōparato, 96. 2.
Cap. 12. De damno Consilio iuvenū ad Roboa
mum, 387. 37.
Cap. 22. De veritate Regibus odiosa, 395. 24.
Cap. 22. v. 4. & 8. De excusatione Micheæ, & Eli
sei in legatione ad Regem, 396. 29.

SACRÆ SCRIPTVRÆ.

Lib. 4. cap. 8. v. 19. De Regis, & lucernæ comparatione, 96. 2.
 Cap. 11. De bono Regimine Ioas Regis ob cōsilia Ioiade, 355. 39.
 Cap. 20. v. 16. De punitione superbia Ezequiaz, 35. 11.

Ex Libris Paralipomenon.

Libr. 1. cap. 15. De damno populi ob defectum Principis, 151. 17.
 Cap. 19. De Iosaphat suum Regnum visitante, 511. 13.
 Cap. 15. v. 3. De torta panis in populum distributa, 273. 8.
 Cap. 23. De lege Deuter. Ioa in manibus data, 552. 5.
 Cap. 24. v. 3. De veritate Regibus odiosa, & punita, 395. 24.
 Eod. cap. 24. & 26. De punitione Ioas, & Ozias propter elationem, 35. 11.
 Lib. 2. cap. 1. De Asa à Deo derelicto, 55. 14.

Ex Libris Esdra.

Libr. 3. cap. 3. & 4. De vi veritatis, 391. 9.

Ex Libro Esther.

Cap. 5. De Artaxerxis severitate, 495. 17.
 Cap. 13. & 16. De superbis titulis Artaxerxis, 64. 2.
 Cap. 15. v. 10. De oculis Assueri ardentibus, 99. 15.

Ex Libro Iudith.

Cap. 1. De locustis agros vastantibus, 149. 8.
 Cap. 16. v. 21. De holocaustis ob victoriã, 814. 27.

Ex Libro Iob.

Cap. 18. v. 6. De luce, pro Principatu, 96. 2.
 Cap. 20. v. 15. Divitias quas devoravit, evomet, 721. 50.
 Cap. 3. v. 21. & 22. De Thesauro ex memoria mortis, 841. 11.
 Cap. 5. v. 12. & 13. Apprehendit sapientes in consilijs suis, &c. 55. 16.
 Cap. 9. v. 13. Reges qui portant orbem, 116. 8.
 Cap. 12. v. 18. & cap. 36. v. 7. De Deo Reges humiliante, 50. 20.
 Cap. 21. De præmuntione Iobi, dum Reges alloqui voluit, 396. 28.
 Cap. 24. v. 3. De tutandis miserabilibus, 334. 4.
 Ibid. v. 4. Subverterunt pauperes, 537. 15.
 Cap. 25. v. 2. & 3. Potestas, & terror apud eum, 99. 15.
 Ibid. v. 2. Qui facit concordiam in sublimibus, 803. 2.
 Cap. 26. v. 5. De Gigantibus gementibus sub aquis, 145. 21.
 Ibid. vers. 7. De Principe cum Sole surgente, 169. 16.
 Cap. 27. v. 16. & seqq. De divitijs iniuste paratis, 698. 15. & 721. 10.
 Cap. 29. v. 7. De Iobo summo mane surgente, 131. 11.
 Ibid. v. 11. Oculus fui cæco, & pes claudus, 101. 11.
 Cap. 34. v. 30. De Regno hypocritæ, 161. 2.

Cap. 41. v. 6. De securis Iquanis præmentibus, 805. 12.

Ex Libro Psalmorum.

Psal. 1. v. 9. De submissione Regum ad Deum, 6. 19.
 Ibid. v. 10. Erudimini, qui indicatis terram, 192. 23. & 172. 3.
 Ibid. v. 2. & Psalm. 39. v. 9. In campo & frano, &c. 529. 20. & 543. 13.
 Psal. 6. v. 1. Ne in furore tuo arguas me, 612. 3.
 Psal. 7. v. 2. & 3. Libera me à persequentibus me, 56. 17.
 Psal. 9. v. 1. & Psal. 10. v. 5. Tibi derelictus est pauper, 534. 5. & 536. 10.
 Psal. 17. v. 7. & seqq. De Deo pro Davide pugnante, 809. 7.
 Ibid. v. 29. De lucerna, pro Rege, 96. 2.
 Ibid. v. 44. De Capite, pro Rege, 101. 1.
 Psal. 18. v. 1. Cœli enarrant gloriam Dei, 8. 28.
 Psal. 22. v. 5. & simil. Calix tuus inebrians, &c. 290. 43.
 Psal. 16. & alij, In quibus David agnoscit, se peculiari auxilio à Deo fuisse protectum, 175. 17.
 Psal. 32. v. 1. Rectos decet collaudatio, 336. 18.
 Ibid. v. 10. Deus dissipat consilia Principum, 55. 16.
 Psal. 36. v. 14. De gladio in pauperes evaginato, 537. 16.
 Psal. 40. v. 2. Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem, 534. 5.
 Psal. 41. v. 8. Abyssus abyssum invocat, 598. 2.
 Psal. 45. v. 10. Scuta comburent igne, 798. 74.
 Psal. 57. v. 5. & 6. De serpente obturante aures incantatoribus, 410. 28.
 Psal. 71. per tot. De Rege iudicâte populû in iustitia, 529. 20.
 Ibid. v. 11. & 12. De gloria Dei in protectione pauperum, & humilium, 539. 24.
 Psal. 72. v. 1. Mihi adharere Deo bonum est, 53. 11.
 Psal. 80. v. 8. Ibunt de virtute in virtute, 597. 1.
 Psal. 81. Deus sterit in Synagoga Deorum, 89. 4.
 Ibid. v. & 6. Ego dixi Dijs estis vos, 14. 19.
 Psal. 82. v. 14. Pone illos ut rotam, 49. 16.
 Psal. 98. vers. 3. Honor Regis iudicium diligit, 430. 28.
 Psal. 100. v. 1. Misericordiam, & iudicium cantabo tibi, 628. 4.
 Ibid. v. 6. Oculi mei ad fideles terræ, 425. 30.
 Psal. 102. v. 7. Notas facit vias suas filijs suis, 171. 3.
 Psal. 103. v. 23. Excât ad opus suum, &c. 96. 4.
 Psal. 105. v. 3. Beati qui faciunt iustitiam omni tempore, 586. 25.
 Psal. 109. v. 2. Virgam virtutis, &c. 220. 5.
 Psal. 112. v. 2. Oculi servorum, &c. 213. 9.
 Psal. 131. v. 16. De Incerna pro Regno, 96. 1.
 Psal. 138. v. 7. Quò ibo à spiritu tuo, 2. 5.
 Psal. 144. v. 6. Et implet omne animal benedictione, 314. 1.
 Ibid. v. 9. Misericordia eius, super omnia opera eius, 631. 21.
 Psal. 145. v. 3. Nolite confidere in Principibus, 487. 2.
 Psal. 46. v. 4. Subiecit populum nobis, 760. 26.

Ex Libro Proverbiorum.

Cap. 1. v. 5. Audiens sapiens, sapientior erit, 195. 37.

SACRÆ SCRIPTURÆ.

Ibid. v. 10. De non acquiescendo adulatoribus, 410. 31.
 Ibid. v. 32. Prosperitas stultorum perdet illos, 33. 2.
 Cap. 2. v. 7. Roboratur clementia tronis eius, 633. 28.
 Cap. 3. v. 3. & cap. 29. v. 12. De veritate, & mē dacio, 392. 10.
 Cap. 6. v. 6. Piger vade ad formicas, 643. 19.
 Cap. 8. v. 13. & capit. 20. v. 8. & cap. 16. v. 10. Quod Deus Reges adiuvat, dum iudicant populos, 507. 50.
 Cap. 10. v. 10. Divinatio in labijs Regis, 198. 50. & seqq.
 Ibid. vers. 9. & 10. De magistratibus exteris, 460. 2.
 Ibid. v. 19. De Multiloquio, 210. 35.
 Ibid. v. 40. Vbi non est Gubernator populus corruet, 148. 3.
 Cap. 11. v. 13. De revelante arcana, 376. 27.
 Cap. 13. v. 41. Noli Regibus dare vinū, 284. 10.
 Cap. 14. v. 23. Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas, 385. 31.
 Ibid. v. 21. Qui miseretur pauperi beatus est, 534. 5.
 Ibid. v. 34. Iusticia elevat gentes, 523. 1.
 Cap. 15. v. 2. De lingua sapientum, 208. 29.
 Ibid. v. 12. & cap. 20. v. 18. & cap. 24. v. 6. De necessitate, & vilitate consilij, 353. 29.
 Ibid. v. 17. & cap. 16. v. 6. & cap. 11. vers. 3. De operibus, & effectibus misericordix, 315. 4.
 Cap. 16. v. 14. & cap. 19. v. 2. De Principibus qui libenter vera non audiunt, 396. 26.
 Ibid. v. 7. Non decet Principem labium mendax, 216. 23.
 Cap. 17. v. 6. Gloria filiorum patres eorum, 254. 4.
 Cap. 18. v. 19. De fortitudine mutui auxilij, 807. 20.
 Cap. 19. v. 17. De eo, qui miseretur pauperi, 315. 15.
 Cap. 20. v. 3. De fugiente lites, 568. 31.
 Ibid. v. 1. & cap. 31. v. 4. De damno nimij vini, 289. 41.
 Ibid. vers. 8. De Rege sedente in solio iudicij, 505. 40.
 Ibid. v. 10. Pontus, & pondus, &c. 501. 12.
 Ibid. v. 21. & cap. 23. v. 11. De bonis, & honoribus festinatis, benedictione carentibus, 465. 20.
 Ibid. v. 28. Misericordia, & veritas custodiunt Reges, 99. 17.
 Cap. 21. v. 1. Cor Regis in manu domini, 172. 4. & 452. 33.
 Ibid. Cor Regis simile divisioni aquarum, 657. 24.
 Ibid. v. 22. Civitates fortium ascendet sapiens, 204. 14.
 Cap. 22. v. 1. Super argentum gratia bona, 681. 16.
 Ibid. v. 6. & c. 23. 13. & 14. De bona educatione puerorum, 181. 17.
 Ibid. v. 16. De calumniantē pauperem, vt augeat divitias suas, 698. 15.
 Ibid. v. 20. Ne transgrediaris præcepta Patrū, 412. 31.
 Cap. 25. v. 1. Gloria Regis investigare sermonem, 397. 23. & 820. 19.

Cap. 27. v. 4. De bono Principe, 159. 21. & 160. 1.
 Ibid. vers. 6. Meliora sunt unicorum verbera, 406. 11.
 Ibid. v. 4. Ira non habet misericordiam, 612. 3.
 Cap. 28. v. 1. Iustus quasi leo, 527. 14.
 Cap. 29. v. 1. Melior est vir correctionis, 592. 5.
 Ibid. v. 2. Dans munera, animam aufert accipiens, 719. 16.
 Cap. 30. v. 14. De iniuriantibus, & comedentibus pauperes, 537. 16.
 Ibid. v. 15. De sanguifugis filiabus, 712. 4.
 Ibid. v. 27. Regem locusta non habet, 146. 6.
 Ibid. v. 28. Stellio nititur manibus, & c. 405. 7.

Ex Libro Ecclesiastes.

Capit. 1. v. 7. Ad mare flumina revertuntur, 728. 7.
 Cap. 2. v. 16. & 17. De memoria mortis, 84. 1. 10.
 Cap. 5. vers. 7. Excelsus excelsior est alius, 1. 1.
 Cap. 6. vers. 2. Extraneus vorabit divitias eius, 693. 37.
 Cap. 8. v. 6. De temporis opportunitate, 332. 17.
 Cap. 9. v. 11. Vidi sub sole, tempus casumque in omnibus, 43. 44.
 Ibid. vers. 15. Sapiens liberabit urbem, 109. 29.
 Ibid. v. 18. Melior est sapientia, quàm arma bellica, 360. 14.
 Cap. 10. v. 1. De parva ad tempus stultitia, 134. 3.
 Ibid. v. 14. Sapientia non consistit in multiloquio, 385. 29.
 Ibid. v. 17. De Rege Nobili, 254. 4.
 Ibid. v. 18. De Rege simili contignationi, 104. 11.
 Ibid. v. 29. Pecuniz obediunt omnia, 685. 10.

Ex Cantico Cantiorum.

Cap. 1. vers. 11. De Murænullis aureis, 840. 9.
 Cap. 5. v. 1. Vinum cum lacte, 627. 2.
 Ibid. vers. 2. Ego dormio, & cor meum vigilat, 132. 15.

Ex Libro Sapientie.

Cap. 1. v. 1. & seqq. De Regibus, qualiter iustitiam querere debeant, 172. 2.
 Ibid. v. 6. & cap. 6. v. 8. Spiritus Domini replevit orbem terrarum, 8. 28.
 Cap. 2. v. 10. Opprimamus pauperes, 537. 15.
 Cap. 5. v. 6. Ergo erravimus a via veritatis, 399. 45.
 Cap. 6. v. 1. De virtute sapientix, 360. 14.
 Ibid. v. 1. & seqq. De facili audientia Regum, 493. 3.
 Ibid. v. 16. De sapientia à Salomone petita, 159. 21.
 Ibid. De necessitate sapientix in Regibus, 192. 23.
 Ibid. v. 16. & seqq. De cogitatione pro scientia, 557. 18.
 Cap. 7. v. 15. De eloquentia Salomonis, 172. 5.

INDEX LOCORVM

Ibid. v. 10. & seqq. de voto Salomonis in Con-
silijs, 356. 46.
Ibid. v. 12. de Sermonē Salomonis, 209. 33.
Ibid. v. 8. de scientia furu. orum 199. 55.
Cap. 10. v. 20. iusti tulerunt spolia impiorum,
29. 25.
Cap. 12. v. 12. de potestate Dei, in destruendis
operibus, quæ ipse fecit, 169. 15.
Cap. 15. v. 3. de scientia iustitiæ, 419. 12.
Cap. 18. v. 24. de Regum nimio onere, 116. 8.

Ex Ecclesiastico.

Cap. 1. v. 5. audiendo sapiens, &c. 352. 24.
Cap. 3. v. 20. quanto magis humiliare in om-
nibus, 25. 20.
Ibid. v. 24. ne labores in supervacuis, 229. 6.
Cap. 4. v. 28. nec retineas verbum in tempore
salutis, 401. 55.
Cap. 6. v. 34. de diligente audire, 493. 4.
Capit. 2. v. 25. & cap. 30. v. 12. & 13. de filijs
a pueritia benè iustituendis, & castigandis,
181. 17.
Cap. 7. v. 6. de stultorum adulatione, 406. 11.
Ibid. v. 33. pauperi porrige manum, 315. 4.
Ibid. v. 40. memorare novissima tua, 840. 5.
Cap. 8. v. 21. de exteris Magistraribus, 460. 20.
Cap. 9. v. 18. de fugiendis habentibus potesta-
tem, 482. 14.
Ibid. v. 14. de laude eloquentiæ in Principe,
208. 29.
Cap. 10. v. 14. & seqq. de vtili Rectore, & sta-
bilitate Regni per eum, 125. 6. 159. 21. &
161. 1. & seqq.
Ibid. v. 8. de Regni translatione propter iniu-
sticiam, 29. 25. & 143. 11.
Ibid. v. 9. Avaro nihil est scelestius, 299. 5.
Ibid. v. 11. omnis potentatus brevis vita, 841.
12.
Ibid. v. 16. & 17. de Principe qui mane comē-
dit, 278. 31. & 284. 21.
Cap. 11. v. 30. ante mortē ne laudes quemquā,
835. 15.
Cap. 13. v. 12. advocatus à potentiore, &c. 484
20.
Ibid. vers. 23. Pascua divitum, pauperes 1537.
15.
Cap. 14. v. 19. generatio advenit, generatio
præterit, &c. 470. 3.
Cap. 19. v. 1. de correctione fraterna, 594. 15.
Ibid. vers. 4. qui citò credit, levis est corde,
499. 2.
Cap. 26. v. 16. vir sensatus contemptus, 443. 14
& 654. 13.
Cap. 18. v. 10. abstine a lite, 567. 29.
Ibid. v. 15. & seqq. de Sufurronibus, 500. 6.
Cap. 31. v. 15. & seqq. de vino modicè sumpto
286. 29.
Ibid. v. 39. & 40. de damnis ebrietatis, 282. 8.
Cap. 45. v. 14. de corona aurea super myihra
Moyis, 66. 12.
Cap. 46. v. 11. & seqq. de ossibus bonorum iudi-
cum, 444. 22.

Ex Isaiã.

Cap. 1. v. 17. & 27. de subveniendis pauperi-
bus, & miserabilibus, 535. 5.

Ibid. v. 23. & seqq. de miseria populi, qui Re-
ges non habet, vel malos habet, 151. 19.
Cap. 2. v. 24. constabunt gladios in vomeres,
799. 16.
Cap. 3. v. 12. de adulantibus populo, 406. 11.
Ibid. v. 15. ex a flores spoliaverunt, &c. 714. 10.
Ibid. v. 6. Princeps malus, ruina populi, 160. 1.
Cap. 5. v. 11. de ebrietate, 289. 41.
Cap. 6. & 8. ecce ego, mitte me, 435. 51.
Cap. 11. v. 3. quod Deus iuvat Reges populum
iudicantes, 507. 50.
Cap. 19. v. 16. lutum contra figulum superbiat,
620.
Cap. 26. v. 12. & cap. 32. v. 18. de pace, & eius
bonis, 795. 2.
Cap. 30. v. 8. loquimini nobis placentia, 396.
29.
Cap. 32. v. 1. in iustitia regnabit Rex, 523. 1.
Ibid. v. 17. & erit opus iustitiæ pax, 534. 3.
Cap. 44. v. 25. sapientiam eorum stultam fa-
ciens, 55. 16.
Cap. 45. v. 1. Christo meo Cyro, 174. 13.
Cap. 49. v. 6. & cap. 62. v. 1. Deus lux, & lam-
pas, 96. 3.
Cap. 56. v. 11. Pastores ignoraverunt, &c. 91. 14.
Cap. 60. v. 12. Regnum, quod non servierit
Deo, peribit, 82. 16.

Ex Ieremia.

Cap. 1. v. 11. Vigam vigilantem ego video,
162. 5. & 220. 5.
Cap. 17. v. 5. maledictus homo, qui confidit in
homine, 488. 2. & 3.
Cap. 23. v. 24. cælum, & terram ego impleo,
2. 2.
Ibid. v. 1. & cap. 27. v. 18. v. Pastores, qui di-
lacerant gregem, 698. 15.

Ex Ezechiele.

Capit. 1. v. 16. rota in medio rotæ, 49. 16.
Cap. 16. v. 49. de otioso domorum, 649. 3.
Cap. 34. v. 8. & 10. de malis Pastoribus, 91. 14.

Ex Daniele.

Cap. 1. v. 10. de Angelis provinciarum, 176. 22.
Cap. 3. de Blasphemia, & Superbia Nabuco-
donosor, 2. 4.
Ibid. v. 3. & non est in tempore hoc Princeps,
151. 17.
Cap. 4. v. 16. de mora Danielis in respondendo
Regi, 396. 29.
Cap. 6. v. 12. de more Persarum in non mutan-
dis legibus, 419. 16.
Cap. 10. v. 11. de arbore succissa, 488. 4.
Cap. 13. v. 45. de iudicio Sufanæ, 507. 52.
Cap. 14. v. 6. de Idolis intrinsecus lateis, 121.
5.

Ex Osea.

Cap. 4. v. 8. Qui comedunt peccata populi,
583. 15.
Cap. 15. v. 7. Ventum feminabunt, & turbines
metent, 764. 8.
Ibid. v. 12. scribam ei multiplices leges meas
De damno mulrarum legum, 560. 3.

Ex Ioseph.

Cap. 2. v. 3. Luna convertetur in sanguinem,
712. 2.

SACRÆ SCRIPTVRÆ

Ex Amos.

Cap. 1. v. 6. De vendentibus iustitiam pauperum, 534. 4.
Cap. 5. v. 12. de iudicibus pravis, & sordidis, 429. 24.

Ex Michaa.

Cap. 3. v. 3. comederunt carnes populi mei, 537. 16.
Capit. 4. v. 3. de gladijs in ligones conflatis, 799. 16.
Cap. 7. v. 3. Princeps postulat, & index in vendendo est, 711. 3.
Ibid. v. 5. ad ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui, 378. 38.

Ex Habacuc.

Cap. 1. v. 14. de damno populi sine Principe, 151. 19.
Ibid. v. 13. de impio devorante iustiores se, 539. 23.

Ex Zacharia.

Cap. 3. v. 5. Ponite cidarim super caput eius, 116. 7.
Ibid. v. 9. super lapidem vnum centum oculi, 213. 9.
Capit. 11. v. 17. O Pastor, & Idolum derelinquens gregem, 91. 14.

Ex Libris Machabæorum.

Libr. 1. cap. 2. vers. 52. de memoria egregie factorum a maioribus nostris, 258. 17.
Cap. 13. v. 29. de navigijs positris in sepulchris, 844. 21.
Libro 2. capit. 9. vers. 12. iustum est hominem sub esse Deo, 19. 10.
Capit. 4. v. 38. de Andronico occiso, vbi ipse Oniam trucidari insit, 624. 7.
Cap. 15. v. 17. orantes prostraverunt triginta quinque millia, 81. 9.

Ex Evangelio D. Matthæi.

Cap. 2. v. 13. de angusto calle virtutis, 243. 14.
Cap. 5. v. 14. vos estis lux mundi, 96. 4.
Ibid. v. 15. neque accendunt lucernam, 96. 2.
Ibid. v. 40. derelinquendo pallium ob non litigandum, 568. 31.
Cap. 7. v. 12. quod tibi non vis, alteri ne facias, 560. 5.
Cap. 12. v. 25. omne Regnum divisum assolabitur, 29. 25.
Cap. 13. v. 7. & seqq. Intrate per angustam portam, 143. 11.
Cap. 14. v. 10. de Divo Ioanne ob veritatem decollato, 395. 24.
Cap. 15. v. 16. non oportet panem filiorum dare canibus, 252. 20.
Cap. 18. v. 14. & seqq. de correctione fraterna, 594. 15.
Cap. 21. v. 43. auferetur a vobis Regnum Dei, &c. 143. 11.
Cap. 22. v. 20. cuius est imago hæc, &c. 684. 5.
Ibid. v. 21. reddite ergo, quæ sunt Cæsaris Cæsari, 698. 16.
Cap. 24. v. 43. de necessitate vigilandi, 132. 15.

Ex Divo Luca.

Cap. 1. v. 79. de Christolucis vices fungente, 96. 3.

Cap. 6. v. 29. de non litigando, 568. 31.
Ibid. v. 3. quod tibi non vis, &c. 560. 5.
Ibid. v. 36. & cap. 16. v. 9. de faciente eleemosynam, 315. 40.
Cap. 11. v. 12. nunquid porriget scorpionem, 94. 26.
Cap. 19. v. 17. quia in modico fuisti fidelis, 431. 33.
Cap. 21. v. 34. de ebrietate fugienda, 289. 41.
Cap. 22. v. 25. benefici vocantur, 657. 27.
Cap. 23. v. 4. & nos quidem iuste patimur, 531. 33.

Ex Divo Ioanne.

Cap. 6. v. 5. vnde ememus panes, 349. 11.
Cap. 10. v. 14. Ego sum Pastor bonus, 91. 13.
Cap. 14. v. 6. & in Epistol. 1. Deus veritas est, 217. 26.

Ex Actibus Apostolorum.

Capit. 1. v. 7. non est vestrum nescire tempora, &c. 158. 53.
Cap. 10. v. 13. de sindone D. Petri, 58. 3. 25.
Cap. 17. v. 23. & 24. de ignoto Deo, 632. 24.

Ex Epistolis D. Pauli.

Epistol. ad Romanos, c. 1. v. 8. à Deo principium, 135. 1.
Ibid. c. 3. v. 4. vindex in iram, &c. 583. 15.
Ibid. c. 12. v. 37. ex ipso, in ipso, & per ipsum, 2. 5.
Ibid. c. 15. v. 13. de fugienda ebrietate, 289. 41.
Ibid. c. 14. v. 15. vnusquisque abundat in sensu suo, 381. 9.
Epistol. ad Corinthios, c. 1. v. 10. qui arat, in spedebet arare, 615. 11.
Ibid. c. 6. v. 10. de fugienda ebrietate, 282. 41.
Ibid. v. 17. qui adhæret Deo vnus spiritus est cum ipso, 53. 11.
Ibid. c. 12. v. 25. pro corpore sollicita sint membra, 107. 22.
Ibid. Epist. 2. c. 11. v. 29. quis infirmatur, & ego non infirmor, 109. 3.
Epistol. ad Galatas, c. 5. v. de damnis ebrietatis, 281. 41.
Ibid. c. 6. de correctione fraterna, 495. 5.
Ibid. v. nos autem gloriari oportet, &c. 85. 31.
Epist. ad Ephesos, c. 1. v. 18. & seqq. de angusto ad virtutem itinere, 243. 14.
Ibid. c. 5. v. 16. redimentes omne tempus, 132. 15.
Ibid. c. 6. v. 20. de legationis munere, 69. 6.
Epistol. ad Philippenses, c. 3. v. 19. quorum Deus venter est, 273. 8.
Ibid. c. 1. vers. 10. vt in Nomine Iesu omne genu flectatur, 6. 20.
Epistol. ad Timotheum, c. 7. v. de vicio avaritia, 297. 5.
Ibid. c. 6. v. 16. lucè habitat inaccessibilem, 22.
Ibid. c. 5. v. 3. vt ere modico vino propter stomachum, 286. 29.
Ibid. c. 5. v. 8. de cura in educatione filiorum, 182. 24.
Ibid. Epist. 2. c. 2. v. 5. qui legitime certa verit, &c. 831. 3. & 832. 8.
Epist. ad Hebræos, c. 13. v. 17. ipsi autem pervigilant, 152. 15.

INDEX LOCORVM

Ibid. cap. 5. v. 8. Didicit ex his que passus est, obedientiam, 123. 11.

Ex Epistola D. Iacobi.

Cap. 2. v. 6. De oppressione pauperum, 537. 15.

Ex Apocalypsi.

Cap. 2. v. 28. De Stella Marucina Regibus promissa, 172. 7.
 Cap. 18. v. Tantum date illi tormentum, 601. 1.
 Cap. 21. v. 23. Claritas Dei illuminat omnia.
 Cap. 19. v. 16. Rex Regum, & Dominus Dominantium, 6. 17.

INDEX LOCORVM VTRIVS- QUE IVRIS, ET REGII, QUÆ IN HOC OPERE CITANTVR, EXPENDVNTVR, ET ILLUSTRANTVR.

Ex Digesto Veteri.

L. 1. In princip. de iust. & iur. 651. i. & seqq.
 Ead. l. vers. ius est, 517. 12.
 L. vt vim eod. tit. 749. 29.
 L. 2. §. deinde cum esset, de orig. iur. 687. 18.
 Ead. l. §. post originem, 552. 1.
 L. 1. de legibus, 549. 30.
 L. 2. eod. tit. 541. & 542. 3.
 L. Princeps legibus eod. tit. 574. 61.
 L. minimè eod. tit. 417. 6.
 L. neque leges eod. 550. 31.
 L. in rebus nouis, de const. Princip. 417. 6.
 L. nam salutem 3. de off. præf. vigil. 131. 11. & 552. 2.
 L. congruit, de off. præf. 579. 2. & 581. 60. & 587. 27.
 L. Præses eod. tit. 58. 7.
 L. obseruandum, eod. tit. 491. 1. & 619. 37.
 L. illicitas, eod. tit. 705. 13.
 L. 1. §. 1. de eo per quem fact. erit. 499. 2.
 L. diuis de ferijs, 621. 42.
 L. 1. & per tot. quod quisque iuris, 560. 5.
 L. isti quidem, quod mer. causa, 609. 29.
 L. 4. de alien. iud. mut. caus. 567. 30.
 L. 3. §. tamen, de Arbitris 567. 30.
 L. vetus, de vsufruct. 615. 17.
 L. si vsufruct. D. quibus mod. vsuf. 2. mir. 28. 24.
 L. ita vulneratus, ad leg. Aquil. 585. 23.
 L. ad exhibendum 19. ad exhibend. 517. 2.
 L. 1. de contrah. empt. 683. 1. & seqq.
 L. ex cõducto 16. §. si vero, de locat. 766. 16.
 Ead. l. §. si vis, & l. si merces, §. vis maior, Eod. tit. 149. 7. & 8.
 L. 4. de præscript. verb. 564. 18.
 L. in pecudum, de vsuris, 615. 17.

Ex Digesto Infortiato.

L. Iuris peritos, de excus. tut. 504. 36.
 L. in suis, de lib. & posthum. 710. 31.
 L. si quis filio, §. quid tamen, de iniust. rupt. 620. 38.
 L. penult. de hered. instit. 710. 31.
 L. filius 11. de condit. instit. 709. 30.
 L. proximè, de his que in testam. del. 505. 42.
 L. cū pater 79. §. dulcissimis, de leg. 1. 709. 17.
 L. ex imperfecti 23. de leg. 3. 575. 7.

Ex Digesto Nouo.

L. Atilius Regulus, de donat. 194. 34.
 L. licitatio, §. quod illicitè, de pub. & vect. 580. 5.
 L. qui duos, §. vltim. de manum. test. 710. 34.
 L. pupillus, §. quæ in fraudem, quæ in fraud. cred. 814. 25.
 L. 6. §. fin. de acq. rerum dom. 615. 17.
 L. rerum mixtura, de vsucap. 380. 4.
 L. 2. quod vi aut clam, 580. 4.
 L. seruus 9. de obligat. & act. 567. 30.
 L. si ita 44. de fideiuss. 683. 1.
 L. si à reo, §. fin. eod. tit. 580. 5.
 L. vestem sord. de iniurijs, 589. 33.
 L. merito, §. quinque, de adulterijs 588. 31.
 L. vltim. de parricid. 588. 31.
 L. 1. §. nullum patris, & l. crime, de pœnis, & simil. 169. 15. & 608. 16.
 L. respiciendum 11. eod. 517. 2. 604. 11. 627. 2. 818. 30.
 L. capitalium, §. famosos, eod. 518. 11. 585. 23. 607. 21. 624. 7.
 L. aut damnum, §. solent, eod. 589. 34.
 L. aut facta, §. fin. eod. 624. 7.
 L. si diutino 25. eod. 588. 31.
 L. penult. eod. 604. 11.
 L. cum ratio 7. de bon. præscript. 710. 31.
 L. si constat, de appellat. 19. 503. 24. 817. 2.
 L. non tantum 25. eod. tit. 749. 29.
 L. Imperatores, de iur. fisc. 580. 4.
 L. non puto 9. eod. 723. 17.
 L. non omnes in princ. de re milit. 595. 19.
 L. omne delictum, §. qui in acie, eod. 624. 9.
 L. 1. vers. non ramen, de var. cogn. 581. 6.
 L. vt gradatim, l. honor. §. gerendorum, & si miles, eod. tit. 431. 35.
 L. & qui originem, §. præses, eod. 699. 21.
 L. nepos Proculò, de verb. sign. 709. 30.
 L. & si nihil, de reg. iur. 417. 6.
 L. fraudis 79. eod. 368. 50.
 L. in omnibus 90. eod. 517. 2. 28. 17.

Ex Codice Iustin.

L. 1. C. de nouo, C. faciend. 567. 30.
 L. inter claras, C. de Summ. Trin. 172. 4.
 L. 3. C. eod. 86. 6.
 L. 1. C. de Sacros. Eccles. 710. 33.

VTRIVSQUE IVRIS.

L. hi qui Sanctam, de Apolt. 141. 4.
 L. nullus ad Iudis, 549. 28.
 L. 4. C. de Paganis, 239. 28.
 L. vnic. C. nemini licere, &c. 85. 30.
 L. 1. & vlt. C. de legib. 517. 4.
 L. digna vox, eod. 574. 5.
 L. humanum, eod. 350. 17.
 L. 2. vers. sed neq; C. de ret. iur. enucl. 369. 54
 Ead. leg. vers. quia in eo 422. 35.
 L. & virtutu, de stat. & imag. 441. 6. & 836. 18.
 L. 1. in princ. de off. præs. Africæ 437. 61.
 L. vltim. de modo multar. 503. 23.
 L. Iustissimos, de off. rect. prov. 441. 6. & 836. 18
 L. advocati, de advoc. div. ind. 565. 25.
 L. restituendæ, eod. tit. 427. 14.
 L. placuit, de iudicijs, 517. 2.
 L. properandum, eod. 565. 25. & 567. 29.
 L. 1. in fin. de his qui veniam ætat. 94. 27. &
 419. 25.
 L. 2. quando liceat unicuiq. 620. 40.
 L. vnic. quand. imp. inter pup. & vid. 506. 47.
 & 538. 18.
 L. vnic. C. ne vxor pro marit. & ne filius pro
 patre, 609. 27.
 L. vlt. C. de alim. pup. præstand. in fine, 440. 4.
 & 709. 28.
 L. bene azenone, de quadr. præscript. 703. 5.
 L. 1. & per tot. nova vect. imp. nõ poss. 705. 13.
 L. pen. si cert. petat. 437. 61.
 L. damnum, de locato, 149. 8.
 L. 1. & per tot. quæ res export. 692. 34.
 L. 2. C. de commerc. & mercat. 692. 34.
 L. testamentum 18. de testam. 418. 9.
 L. omnium, eod. tit. 35. 19.
 L. ex imperfecto, eod. 575. 76.
 L. 16. eod. 94. 27.
 L. hac consultissimæ, qui rest. fac. pos. 353. 30.
 L. penult. de his quæ vt indig. 350. 19.
 L. fin. C. de fideicom. 353. 30.
 L. vltim. de edict. D. Adrian. 708. 25.
 L. vnic. in princip. de caduc. toll. 701. 28. &
 709. 29.
 Ead. l. vers. & quod communiter 700. 25.
 L. cum multa, de bon. quæ lib. 314. 10.
 L. meminerint vnde vi, 64. 27. & 429. 25.
 L. fin. de accusation. 500. 5.
 L. 2. de crim. sacrileg. 430. 28.
 L. sancimus, ad l. Iul. repet. 433. 46. & 437. 62.
 L. quisquis, §. filijs verò, ad l. Iul. maieft. 609.
 29. & seqq.
 L. querela 12. de falsis, 588. 31. & seqq.
 L. vnic. si quis Imp. maled. 827. 28.
 L. vnic. de famos. libel. 828. 30.
 L. 1. & 2. de fals. monet. 684. 3. & 687. 16.
 L. nemo, de malef. & mathem. 198. 53.
 L. 1. & per tot. de crim. stel. 405. 7.
 L. sancimus, de pœn. 601. 1. 608. 26. & 167. 4.
 L. decurionum filij, eod. tit. 817. 2.
 L. si vindicari, eod. tit. 616. 21.
 L. cum reis 18. eod. tit. 621. 43.
 L. omnes 23. eod. tit. 589. 34.

Ex Volumine.

L. nemo, C. de exact. tribut. lib. 10. 714. 11.
 L. vni. ne operæ coll. exig. eod. lib. 705. 13
 L. cum humilioribus, de suscep. & arcar.

L. 2. quand. & quid. quart. pars. 709. 27.
 L. quidam ignaviæ 26. de decurion. 646. 33.
 L. vnic. de impon. lucrat. descrip. 708. 20. &
 710. 32.
 L. 1. C. de medic. valid. lib. 11. 319. 20. & 646. 33.
 L. fin. C. de veter. num. potest. eod. lib. 515.
 34.
 L. 1. C. de naufragijs, 709. 29.
 L. 1. & 5. de spectacul. 239. 16.
 L. vnic. C. de maiuma, 239. 26.
 L. fin. C. de mancip. & colonis, 729. 18.
 L. si apparitores, de cohorrat. lib. 12. 584. 17.
 L. fin. vers. cum per absurd. eod. lib. 661. 42.
 L. vnic. de quæstoribus. 441. 7.
 L. vnic. vers. illud, de primicer. 431. 35. & 504.
 25.
 L. contra publicam, de re. militar. 433. 46.
 L. vnic. pub. lætitæ nuntiat. 514. 33. & seqq. &
 684. 5.

Ex Codice Theodos.

L. in qualibet, de Sacrof. Eccles. 85. 6.
 L. 6. lib. 1. tit. 1. 432. 39.
 L. 3. tit. 11. lib. 1. 557. 19.
 L. per omnes, de defens. ciuit. 584. 18.
 L. 4. de accusation. 397. 34.
 L. 1. vnde vi, 620. 40.
 L. 23. de ann. & tribut. 700. 26.
 L. 1. & 23. de bon. præscrip. 700. 26.
 L. 2. de maiuma, 239. 26.
 L. penult. de fals. monet. 684. 3.
 L. vltim. de appell. 575. 7.

Ex Authent. & Novelis.

A Vth. de non alien. reb. Eccles. §. vt autem
 lex, 55. 14. & 423. 33.
 Ibid. §. si minus, 306. 4.
 Auth. de nuptijs, §. nos autem, 423. 37.
 Auth. hæc constituit, l. no. 559. 2.
 Auth. vt iud. sine quoq. suff. in princ. 705. 23.
 Ibid. §. eos etiam, & §. ideoque, 425. 5. & 7.
 Ibid. §. constitutio, 695. 6.
 Auth. de collat. §. iubemus, 522. 22.
 Auth. vt nulli iud. lic. 624. 7.
 Novel. Theod. & Valen. de Iudis, 80. 6.
 Novel. eorund. de bon. decurion. 317. 13.
 Novel. eorund. 356. 44.
 Novel. 8. Iustinus. Imp. 131. 11. & 437. 61.
 Novel. 42. de Episc. & Cler. 80. 6. & 300. 4.
 Novel. de iurani. quod præst. ab his, 529. 23.
 Novel. 80. de quæstore, 319. 20. & 646. 33.
 Novel. 24. de Præs. Pfdix.
 Novel. 113. contra otiosos, 646. 33.
 Novel. 86. c. 3. de off. venalib. 437. 61.
 Novel. 52. 128. & 134. 609. 27.
 Novel. de remiss. trib. 726. 2.
 Novel. Tiber. Imp. 161. cap. 2. 722. 16.
 Novel. Leon. Imp. 163. de releuat. tribut. 701.
 30.
 Novel. eiusdem. 671. 24.
 Novel. Antemij, de bon. vacant. 575. 7.
 Novel. Imp. Martiani, tit. 5. 422. 35.
 Novel. eiusd. tit. 1. 433. 46.

INDEX LOCORVM

Ex Vsbis Feudorum.

- C**ap. 1. de pace constantiz, 631. 18.
Cap. 1. quæ sint Regalia, 418. 19.

Ex Institut. Iustin.

- P**rooem. instit. Imp. Maieft. & c. 632. 187. 2. & 549. 18.
 §. fed & maior, de his qui sunt. ful. 603. 9.
 §. in pecudum, de rer. divis. 615. 17.
 §. fin. quib. mod. testam. infirm. 575. 7. & 710. 31.
 Princ. de oblig. quæ ex delict. 580. 41
 §. interdum, eod. tit. 25. 13.
 §. Atrox, de iniurijs, 518. 11.
 §. fin. de Noxal. 609. 29.

Ex Decreto Gratiani.

- C**ap. his itaque, dist. 6. 161. 2.
Cap. si quis nesciat, dist. 11. 420. 21.
 Cap. unū oratoriū, §. in nomine, dist. 25. 595. 19.
 Cap. si quis vult, distinct. 36. 809. 7.
 Cap. quando 9, dist. 44. 286. 31.
 Cap. 1. & 2. c. discipl. cum siml. dist. 45. 594.
 Cap. constitueretur, dist. 50. 615. 13.
 Cap. 1. & per torum, dist. 56. 608. 26.
 Cap. miramur, in fin. dist. 61. 424. 49.
 Cap. dicandus, dist. 62. 817. 2.
 Cap. bene quidem, dist. 96. 388. 43.
 Cap. dispensationes, 1. q. 7. 333. 24.
 Cap. quod pro remedio, 1. q. 7. 701. 28.
 Cap. non est cuiquā, & c. merito, 5. q. 1. 580. 4.
 Cap. cum apud Thessalonic. 11. q. 3. 626. 11.
 Cap. nemo peritorum 11. q. 3. 401. 55.
 Cap. gloria 12. q. 2. 314. 1.
 Cap. finali 17. q. 4. 710. 32.
 Cap. sanctimus 17. q. 7. 434. 46.
 Cap. maiores 17. q. 7. 467. 29.
 Cap. quid culpatur 23. q. 1. 763. 23.
 Cap. si ea 10. 23. q. 4. 584. 17.
 Cap. ordinatio 23. q. 4. 625. 13.
 Cap. regum officium, & c. administratores, 23. q. 5. 535. 6.
 Cap. iustitiz 25. q. 1. 420. 24.
 Cap. si ea 4. 25. q. 5. 410. 21.

Ex Decretalibus.

- C**ap. 1. de constitut. 350. 19.
 Cap. 1. de electione 428. 19. & 817. 2.
 Cap. prudentiam, de offic. deleg. 353. 30.
 Cap. cum sit ars, de extat. & qual. 89. 5.
 Cap. quanto, de iur. iurand. 690. 17.
 Cap. finem litibus, de dol. & cont. 565. 25.
 Cap. 1. de donation. 658. 30.
 Cap. magnæ, de voto, 365. 34.
 Cap. novit, de his quæ sunt a prælat. 369. 56.
 C. fin. de Relig. domib. 421. 19.
 Cap. quod dilectio, de cõsang. & affin. 420. 31.
 Cap. non debet, eod. tit. 422. 31.
 C. penul. de pœnis, 94. 27. & 429. 25.

Ex Sexto Decretalium.

- C**ap. 1. de sent. & re iud. 501. 11.
Cap. vnic. de Relig. domib. 421. 29.

- Cap. cum secundum leges, de hæret. 609. 29.
 Cap. 2. de verb. signif. 567. 30.
 Cap. in pœnis 49. de reg. iur. 604. 11.
 Cap. non debet, eod. tit. 167. 4.

Ex Clement. & Extravag.

- C**lem. exivi de Paradis. §. volumus, 313. 36.
 Extravag. Ioann. 22. de privilegijs in princ. 420. 21.
 Extravag. de pœnis, 585. 25.

Ex Concilio Trident.

- S**ess. 13. de reform. cap. 1. 594. 15.
Sess. 24. de reform. c. 9. 94. 27. & 429. 25.

Ex Legibus Septem Partitis.

- P**rooem. harum Partitarum, 255. 6. & 563. 15. & seqq.
 L. 3. tit. 1. part. 1. 593. 12.
 Eadem lex in fine, 658. 30. & 652. 4.
 L. 11. tit. 1. part. 1. 517. 3. & 422. 35.
 L. 18. tit. 1. part. 1. 418. 6.
 L. 43. & 51. tit. 5. part. 1. 403. 61.
 L. 11. tit. 18. part. 1. 430. 28.
 L. 5. tit. 1. part. 2. 103. 7.
 L. 9. tit. 1. part. 2. 703. 3.
 L. 10. tit. 1. part. 2. 163. 11.
 L. 12. tit. 1. part. 2. 445. 1.
 L. 3. vers. E otiosi, tit. 2. part. 2. 449.
 L. 11. tit. 1. part. 2. 237. 20.
 L. 12. tit. 2. part. 2. 449. 22.
 L. 3. tit. 3. part. 2. 744. 6.
 L. 4. tit. 3. part. 2. 301. 16.
 L. 5. & 6. tit. 3. part. 2. 554. 7.
 L. 1. tit. 4. part. 2. & l. 5. eod. 109. 34.
 L. 3. tit. 4. part. 2. 216. 23.
 L. 2. tit. 5. part. 2. 278. 32. & 284. 23. & 286. 29.
 L. 4. tit. 5. part. 2. & l. 6. eod. tit.
 L. 9. 10. & 11. tit. 5. part. 2. 295. 18. & 297. 23.
 L. 10. tit. 5. part. 2. 614. 12. & 710. 6.
 L. 14. tit. 5. part. 2. 695. 7.
 L. 16. tit. 5. part. 2. 190. 17.
 L. 18. tit. 5. part. 2. 664. 5. & 724. 20.
 L. 20. tit. 5. part. 2. 248. 6. & 8.
 L. ult. tit. 5. part. 2. 131. 14.
 L. 2. tit. 7. part. 2. 134. 4.
 L. 4. tit. 7. part. 2. 184. 55.
 L. 1. & 2. tit. 9. part. 2. 351. 23.
 L. 3. tit. 9. part. 2. 404. 14.
 L. 5. tit. 9. part. 2. 351. 27. & 359. 5. & 447. 12.
 L. 18. & 11. tit. 9. part. 2. 425. 5.
 Eadem lex 18. in fine, 440. 4.
 L. 12. tit. 9. part. 2. 512. 21.
 L. 2. tit. 10. part. 2. 617. 3. & 696. 7.
 L. 3. tit. 10. part. 2. 546. 15. & 656. 12.
 L. 2. tit. 13. part. 2. 502. 13.
 Ead. l. 2. & 8. tit. 13. part. 2. 500. 6.
 L. 4. tit. 13. part. 2. 828. 30.
 L. 9. tit. 13. part. 2. 103. 7.
 L. vltim. tit. 13. part. 2. 103. 8. & 375. 24. & seqq.
 L. 1. tit. 16. part. 2. 518. 11.
 L. 3. tit. 19. part. 2. 94. 27. & 429. 25.
 L. 19. tit. 19. part. 2. 784. 23.
 L. 4. tit. 20. part. 2. 647. 33.

VTRIVSQVE IURIS.

L. 1. tit. 21 & L. 17. tit. 13. & L. 6. tit. 22. part.
2. 431. 135.
L. 2. tit. 23. part. 2. 744. 9.
Ead. l. 2. & 3. tit. 23. part. 1. 529. 23.
L. 1. & per totum, tit. 27. part. 2. 658. 30.
L. 1. tit. 27. part. 2. 652. 24.
L. 3. tit. 30. part. 2. 672. 88.
Procem. p. 3. tit. 1. 187. 3. & 524. 3. & 546. 18.
L. 5. tit. 3. part. 5. 538. 19.
L. 3. tit. 4. part. 3. 425. 5.
L. 2. tit. 10. part. 3. 581. 7.
L. fin. tit. 19. part. 3. 375. 24. & seqq.
L. 20. tit. 14. part. 3. 506. 46.
L. 57. tit. 18. part. 3. 654. 14.
L. 20. tit. 23. part. 3. 506. 46. & 538. 19.
L. 6. tit. 24. part. 3. 695. 2.
L. 5. tit. 27. part. 3. 621. 43. & 624. 8.
L. 11. in fin. tit. 23. part. 3. 695. 2.
L. 5. & 8. tit. 9. part. 5. 375. 24. & seqq.
L. vltim. tit. 2. part. 7. 828. 29.
L. 1. tit. 3. part. 7. 550. 32.
L. 5. tit. 28. part. 7. 85. 30.
L. 9. tit. 31. part. 7. 608. 26.
L. 1. & per totum, tit. 23. part. 7. 636. 38.
L. 3. in fin. tit. 32. part. 7. 522. 26.
L. fin. tit. 34. part. 7. 624. 8.
L. fin. tit. fin. part. 7. 417. 6.

Ex Legibus Fori, & Tauri.

L. 1. tit. 5. lib. 1. for. leg. 306. 5.
L. 1. & 3. tit. 5. lib. 1. for. leg. 306. 5.
L. fin. Taur. 564. 20.

Ex Nova Recopilat.

L. 3. tit. 1. lib. 1. Recopil. 85. 30.
L. 7. tit. 1. lib. 1. Recopil. 85. 31. & 513. 35.
L. 5. tit. 2. lib. 1. Recop. 306. 5.
L. 6. tit. 2. lib. 1. Recop. 306. 6.
L. 9. tit. 2. lib. 1. Recop. 312. 28.
L. 11. tit. 12. lib. 1. Recop. 647. 33.
L. 1. & 3. tit. 2. lib. 2. Recop. 500. 47. & seqq.
L. 2. tit. 1. lib. 2. Recop. 565. 23.
L. 7. tit. 1. lib. 2. Recop. 556. 25.
L. 5. tit. 2. lib. 2. Recop. 513. 22.
L. 18. & 33. tit. 2. lib. 2. Recop. 384. 26.
L. 5. tit. 4. l. 82. tit. 5. lib. 2. 375. 24. & seqq.
L. 41. tit. 5. lib. 2. Recop. 388. 42.
L. 5. & vlt. tit. 6. lib. 3. Recop. 512. 22.
L. 22. tit. 5. lib. 3. Recop. 450. 27.
L. 15. tit. 10. lib. 5. Recop. 450. 27.
L. 6. tit. 7. lib. 6. Recop. 706. 18.
L. 8. tit. 11. lib. 6. & l. 10. tit. 28. lib. 8. Recop.
638. 48.
L. 7. & per tot. tit. 18. lib. 6. Recop. 694. 34.
L. 7. tit. 7. lib. 7. Recop. 627. 11.
L. 2. tit. 12. lib. 8. Recop. 647. 33.
L. 7. tit. 10. lib. 9. Recop. 450. 27.

INDEX ABSOLVTISSIMVS RERVM, POLITICORVM SENTENTIARVM, ET APHORISMORVM MEMORABILIVM, QVAE IN TOTO HOC OPERE CONTINENTVR.

A.

A Despenfa concertada, no pñede faltar na-
da, Adag. Hisp. 725. 26.
A Dios rogando, y con el mazo dando, Adag.
Hisp. 813. 21.
A Iove principium, vnde, & alia de hoc, Adag.
3. 9. & seqq.
A paucis accipit, quinimum quaerit ex Calsio-
dor. 715. 14.
Ab aure reuinctos ducit, Adag. & quid signifi-
cet, 202. 7.
Abolitio criminum, siue Amnestia, & qui de
ea egerint, 635. 37.
Abraham cur iussus fuerit à Deo terram, quam
ei dabat, perambulare, 511. 14.
Abscondat Solem, qui vult abscondere Regem,
ex Guntero, 214. 15.
Abstemia, & sobria sacra, qualiter Memoria,
Mulsis, & Nymphis Athenienses offerret, &
quare, 288. 38.
Abstinentium à Potentioribus, quo symbolo
indicaerit Schoonhovius, 481. 8.
Absurdum est, spondere munitiones, & dare po-
pulis vastitates, ex Calsiod. 707. 19.
Abyfus abyfum invocat, Adag. 598. 2.

Academicorum schola in nullius magistri ver-
ba iurabat, 384. 23.
Acclamaciones publicæ, quibus olim à Romanis
dari, vel fieri permitterentur, 441. 6. & 7.
Acerbitas vlciscēda maleficij, est disciplina be-
nè vivendi, ex Sexto Cecil. & alijs, 585. 22.
Achab, qualiter Nabuthum, ob eius vineam de
prædandam, occiderit, ex D. Ambros. 538. 17.
Achilles à Chirone, qualiter Leonum visceri-
bus, & aliarum ferarum medullis enutri-
tus fuerit, 236. 14. Qualiter ab eodem, &
quare, non armis tantum, sed musicis illiru-
tus, 235. 12. & seqq. Magni eius nomen a ve-
teribus habitum, 241. 4.
Achilleum spirare, Adagiū, & eius vsus, 241. 4.
Actronis a liuis canibus occisi, fabula, & ad
quid ab Alciato, ad quid ab Authore, & alijs
applicetur, 448. 9. & seqq. & 250. 15.
Actiones Christianorum debent eorundē no-
mināi respondere, 87. 37.
Actum est, & actum agere, Adag. & formulæ iu-
diciales, & de eorum vsu, & significatio-
ne, 388. 42.
Aculeus militaris qualis fuerit, & synbolum

INDEX RERVM

- ex eo sumptum à D. Seb. Covar. 340. 16.
- Accusare si sufficiat, ne mo erit innocens, 500. 4.
- Adamas qualiter mallei ictibus infractus resistat, & ex hoc ad Principes Emblemata Batillij, 331. 11.
- Ad aurem referre, Adag. 502. 13.
- Adolphus Rex Suecus, & infaustus eius exitus, 778. 1.
- Adolescentum mores, qualiter studijs severioribus informandi, ex Horat. & alijs, 179. 8. & seqq.
- Administri veri, & fidi, quam sint Principibus necessarij, ex Arist. Themistio, & alijs, 445. 1. & seqq. & 448. 16. & seqq.
- Administri iurium Regum, & eorum gratia qualiter ex divina dependeat, 451. 33.
- Administros probos pro suis Regnis Gubernandis, qui habuerint, & optaverint, 450. 25. & seqq.
- Administorum proborum utilitates, & damna improborum, 454. 40. & seqq.
- Administri intimi Principis, qualiter eorum gratia uti debeant, 453. 28.
- Administri interiores, & strictiores Principum, quando, & quare apud Nos *Privados* dici ceperint, 450. 27.
- Administros intimos Regum, ceteri sequi, & colere solent, 451. 31.
- Administorum Principum cura quo tendere debeat, ex Sene, & alijs, 461. 1. & seqq.
- Administer iatinus, & optimus Principis qualiter describatur, & se habere debeat, ex Casiodor. 452. 35. & seqq.
- Administri prudentes Principum, quid facere, & pati debeant, ut a suo statu non facile deiciantur, 479. 2. & seqq. & 481. 12.
- Administri, & amici Principum, qualiter se cum alijs Aulicis gerere debeant, 455. 19.
- Administri prudentes suaque egressa facta, & consilia, ad suum Principem referre debent, & suam lucem, tamquam ad solem, ex Tacit. & alijs. 479. 1. & seqq. & 465. 20. & seqq.
- Administri interiores Principum an plures, an vnus tantum esse debeat? 455. 1. & seqq.
- Administros intimos Carol. V. & Philip. II. & alij Imp. plures habuerunt, 456. 3.
- Administro vni, si omnia negotia committantur, multa damna orientur, 458. & multis seqq.
- Administri interiores Principum an ex exteris, & peregrinis eligi possint, 459. 20.
- Administri, si subdole Regum gratia, & favore prealij potiri procurent, prodicionis crimen committunt, & quare, 463. 13.
- Administri periclitantur, si se Regibus sapientiores, vel prudentiores ostentent, 466. 23.
- Administri tumidi Principum describuntur, & reprehenduntur, 461. 1. & seqq.
- Administri ambitiosi, Principes, quos fulcist, saepe premere, & deturbare solent, & symbola ad hoc, ex Seneca, Eras. & alijs, 462. 6. & seqq.
- Administri Principum, qualiter suam fortunam tentant, & ei se opportunè subtrahere debent, 477. 18. & seqq.
- Administri Principum, quò elius, & fortunatius creverint, in casum proniores sunt, 473. 13.
- Administis maxime formidolosum esse debeat, supra Principes attoli, ex Tacit. & alijs, 465. 20. & seqq.
- Administri aliqui referuntur, qui suorum Principum gratia impotenter, & impudenter usus exciderunt, 463. 12.
- Administros ferè omnes Principum cecidisse, & de huius lapsus rationibus, ex Senec. & alijs, 469. 1. & seqq.
- Administri plures referuntur, qui etiam sine causa, gratia suorum Principum lapsi, perierunt, 474. 20. & seqq.
- Administorum lapsus, & casus, quibus symbolis Delius, Sconhiovius, Saavedra, & Auctor designaverint, 481. 6. & seqq.
- Administri gratia suorum Principum moti, qualiter ab omnibus deserantur, & symbola, seu exempla, quæ hoc ostendunt, 490. 17. & seqq. Et qualiter etiam omnium iniurijs, & spolijs pateant, 468. 34.
- Administri Regis defuncti, raro in eius successoris gratia perdurant, 450. 11.
- Admissionales, & hostiarij Principum, quam soleant esse superbi, & iniurij, ex Salisber. & Blesensi, 498. 29.
- Admonitiones Principum qualiter laudationibus temperari debeant, ex D. Chryl. 403. 60.
- Adonidi puero, qualiter, & quare Venus, apud Ovid. ferarum venationem prohibeat, 249. 14.
- Adrianus IV. Marcel. II. & Innoc. VIII. P. M. quid senserint, & dixerint de curis, & laboribus Summi Pontificatus, 122. 7.
- Adriani VI. P. M. symbolum cum lemmate tibi derelictus est pauper, & eius intentum, 536. 10.
- Adrianus Imp. Venationi nimis deditus, & ob eam sanctius, sed sine intermissione curæ Rei publ. 151. 17. Eiusdem in Pop. Rom. eximia liberalitas, & numismata hoc ostentantia, 718. 11. Epistola notabilis de Christianis Alexandrinis agens, & qualiter eosdem etiã infirmos, & luxatos, in varijs laboribus occupari præceperit, 319. 12. & 647. 35. Qualiter inhumanitate in Principibus nihil de eorum Maestate detrahere, dixerit, ex Spartianus, 497. 12.
- Adriani Iunij, Emblemata de Vigilij studioforum, earumque laude, 95. 1.
- Adrianæ publicanorum, portæ mortis dicuntur, & quare, 714. 12.
- Adversa ex secundis nasci solent, & contrà, ex Plin. Iun. & alijs, 15. 15. & seqq.
- Adversorum levamen vade petendum, 45. & seqq.
- Adversa maiori animo tolerari debent, quam relinqui ex Tacit. 337. 5.
- Adulationis Etymologia, & damna, 404. 1. & seqq.
- Adulatores fugiendi, & de eorum damno, & periculis, 404. 1. & mult. seqq.
- Adulatores corvis, & omnibus feris animalibus peiores, & qualiter corvis, apud Græcos etiam in nomine similes sint, 406. 12. & seqq.
- Adulatorum proprietates, vitia, & damna, ex Tacito, & alijs, 405. 3. & multis seqq.
- Adulatorum varia symbola, & qualiter Chameleonti, Polypo, Striis, Spingi, Echo, Cro-

SENTENTIARVM.

codilo, Mercurio, & alijs assimiletur, 407.
14. & seqq.

Adulatorum varia, & ridicula signèta pro suis Principibus lenocinandis, 406. 10.

Adulatores purpuram magis quàm Deos colere, qualiter dixerint Theonistius, & alijs, 405. 7. & seqq.

Adulatoribus; naturali hominum malo multùm semper deferri solet, ex Seneca, & alijs, 410. 29. & seqq.

Adulatores non minùs puniendos, quàm moneat, aut falsi testimonij, eos, quis dixerit, 412. 36.

Adulationem; & adulatores insigni carmine profèquitur est Urban. VIII. P. M. quod refertur, 412. 42.

Advocatus impiobus, lues est legibus, 566. 26.

Advocatos, iudices, & procuratores solos ex libris vivere, & ditari, 568. 33.

Advocatorum malorum, & aliorum, qui ex libris vivunt, imposturæ, fraudes, & thecæ, 569. 35.

Advocatos malos, qualiter, & quare sartoribus compararet Lud. XII. Rex Galliar, 569. 36. Idem etiam ab alijs forenses tabulæ, & togati vultures appellari. Ibidem.

Advocatos, & causarum actores, & procuratores, qualiter, & quare Lacedæmonij, Trapobanenses, & alij a suis provincijs eliminaverint, & Columellæ, Senecæ, & aliorum quærelæ de eisdem, 570. 38. & 39.

Advocati notantur, qui legibus patrijs, & Romanis relictis, nihil, in foro, nisi Doctorum allegationes, & opiniones adducunt, 565. 24.

Ægyptij post Osirim, eum pro symbolo sceptrum oculatum gestare solerent, 546. 16. Et quid per hoc significare voluerint, 128. 1.

Ægyptij qualiter, & quare singulis morbis singulis medicos deservire statuerint, ex Herodoto, 458. 12.

Ægyptij suorum Regum temulentiam qualiter punirent, 284. 22.

Ægyptij qualiter punirent secreta Reip. revelantes, 374. 19.

Ægyptiorum mos in suis Regibus post mortem sydicandis, & puniendis, 141. 5.

Ægyptiorum monasteria qualiter, & quare suos cœnobitas corporalibus laboribus exeruerint, ex D. Bernard. 646. 19.

Ænæ Sylvij apophthegma, & similitudo de foro, & legibus, eorumque damnis, & aucupijs, 567. 28.

Æqualance, Adagium, 529. 23.

Æqualitas est, & esse debet prima pars iustitiæ, & æquitatis, & quod inæqualitas excludit iustitiam, ex Cicerone, Seneca, & alijs, 528. 18. & seqq.

Æquitas prima est, à se præfules incohare disciplinam, ex Cassiod. 223. 18.

Æquitas habet mixturam rigoris, & benignitatis, & alta de ea, & qualiter definiatur, 517. 6. & seqq.

Æquitas paribus in causis paria iura desiderat, ex Cicer. & alijs, 528. 16. & seqq.

Æquitatis nomen sæpe sumitur pro æqualitate, 528. 17. & seqq.

Æquitatis sceptro impies esse domandos, & frangendos, quo symbolo ostenderit, Adria-

nus Iunius, 529. 22.

Æquitatis prætextu leges interpretari ad quos spectet, 517. 4. & 5.

Æsopi apophthegma de hominum ludo, sive ludibrio, 232.

Æstimatio plurimorum, non rerum merita, sed fortuna spectat eventum, ex Boetio, 367. 42.

Ætas tenera ceræ similis, & tunc dirigenda, & bonis moribus inbuenda, 178. 2. & 180. 11. & seqq.

Ætas est condimentum sapientiæ, ex Plauto, 387. 38.

Ætatis vnius sunt, quæ fortiter sunt, sed quæ præciara de aliquo scribuntur, æterna manent, ex Sen. & Vegetio, 578. 14.

Ætas nostra multa quoque laudis, & artiù iunctanda, & laudanda, postea tradere poterit, ex Cassiod. 423. 39. & 676. 41.

Æthiopes, quanti Regum suorum, etiam claudorum imitationem fecerint, 125. 26.

Æthiopiæ Reges, qualiter, & quare ante se deferant crucem, & vas terræ, 844. 20.

Agamemnon, qualiter, & quare optaverit magis unum Nestorem, id est bonum consiliariù, quam plures Aiaces, 349. 15. & 442. 17.

Agamemnonis ob culpam inruptu Chryseidæ, qualiter ab Apolline eius exercitus punitus legatur, 168. 7.

Agriho Philosophus, qualiter Regi cuidam veritatem diciturus, eius prius animus pertentaverit, 396. 30. Eiusdem apophthegma ad moderandam elationem Principum, & magistrarum, 841. 12.

Agesslaus qualiter cum pueris arundine equitaret, 237. 18. Eiusdem nobile apophthegma, de officio boni Imp. in bello, 787. 3. Aliud ad legatos Persarum, 66. 14. Aliud de bonis præcepto. ibus, & pedagogis filijs dandis, 184. 34. Aliud de nemine beatum indicando ante mortem, 834. 13. Idem, quàm fuerit facilis aditu, & colloquio suorum ex Xenophonte, 497. 13. Qualiter Thasij responderit, eum Deum facere volentibus, 7. 24. Eiusdem edictum depuniendis indicta causa Reip. impressionem facientibus, ex Eliano, 620. 30.

Agis Lacedæmoniorum Rex, qualiter fuerit ab Ephoris iudicatus, & strangulatus, 28. 22.

Agrestis ingenio nil importunius vsquam, ex Mich. Hospit. 766. 17.

Agri, si non arentur, & exercentur, sterilefcunt, ex Ovid. 641. 9.

Aiacis, Capangi, & Mecentij superba voces, de se Solis in bellicis confictibus præfamentium, notatæ, & reprehensæ, 808. 5.

Alacriter insistendum est incohatis, quando finis operis arripet, ex Cassiod. 810. 1.

Alaricus Gothorum Rex laudatus, quod in Romæ devastatione a sacris abstinuit, 310. 22.

Alardes, sive militares exercitationes, etiam in pace fieri debent, & quare, ex Sen. Vegetio, Cassiod. & alijs, 649. 40. & seqq.

Alcadas Rex Babyloniar, qualiter vitæ tranquillitatem maximo Imperio præruerit, 739. 35.

Alcades del Rastro cur olim diceretur, qui Regis Curiani, quocumque ieret, sequebatur, 513. 23.

Alexander Magnus, quanti Achillem fecerit, & eius iustitator, 441. 3. Qualiter sui ei omni-

INDEX RERVM

eidem Achilli in viderit, quod Homerum habuit laudatorem; 81. 18. Eiusdem optio inter Ilyram Achillis, & Paridis, & huius historiae applicatio, 741. 2. Quanti fecerit Aristotelem, & eius libros de historia animalium, 570. 20. Quid responderit Philippo patri circa assimilationem librorum Homerum, 241. 5. Qualiter somnum capere solet, & Emblemata Batillij de hoc, 130. 8. Eiusdem apophthegma circa otium vitandum, 641. 8. Laus in continentia erga filias Darij, ex Curtio, & alijs, 116. 11. Qualiter, & cur Befum in eodem loco vbi Darium occidit, puniri iusserit, ex eod. Curt. 624. 7. De victo eodem Dario, & Poro, quam secum illis humaniter habuerit, 791. 20. Qualiter audiens plures mundos esse collachrymaverit, ex Iuven. & alijs, 638. 22. Qualiter se Deum credens, fuerit ab Anaxarcho reprehensus, & à Lacedaemonijs derisus, 20. 14. Qualiter se deum non esse, & ab adulatoribus in hoc, & in alijs deceptum cognoverit, & doluerit, 7. 25. & 412. 37. & 40. Eiusdem temeritas in expugnatione oppidi Oxidraci, à Curtio, & alijs relata, & reprehensa, 784. 14. Quomodo nihil magis Regum Eloquentia iudicaverit, 204. 16. Quid responderit Parmenioni, consulenti, vt pro liberandis filijs Darij, in gentem pecuniam sibi oblatam acciperet, 357. 47. Qualiter, & quare in iudicando, alteri exauribus manum admovere solet, 501. 14. Qualiter, & quare annulo signatorio Ephelitionis os clausit, & Achillis Bochiij symbolum hinc sumptum, 373. 12. Quam graviter iracundiae vitio laboraverit, & quam ex illo damna pertulerit, 296. 21. Quam maxime vino deditus fuerit, & mala, & mores, quae ei ob hoc vitium evenerunt, ex Seneca, & alijs, 282. 11. & 12. Qualiter, & quare Callisthenem, & Clitum occidit, ex Seneca, & alijs, 394. 21. & seqq. Qualiter ob ambitionem, & invasionem alienorum Regnorum, latronis, & praedonis nomine à multis donetur, ex D. Aug. & alijs, 743. 2. Qualiter moriens, optimo ex suis ducibus Regna sua dari praecipit, 66. 14.

Alexander Severus Imp. qualiter recusaverit Magni cognomen sibi oblatum, 67. 16. Eiusdem eximia cura in benemeritis inquirendis, & remunerandis, 662. 46. Eiusdem apophthegma de beneficijs praestandis, 659. 35. Aliud circa ineptos sumptus, & largitiones Imperatorum, ex Lampridio, 723. 10. Qualiter à suis assessoribus, prius de negotio, quod tractandum erat, praemonitis, consilium capere solet, 365. 32. Qualiter, & quare amaret, & reformidaret viros literatos, ex Lampridio, 682. 19. Qualiter, & quare se muscae aliquando dare, & ea oblectare solet, 237. 19. Professorius Palatii sui, Christi legem apponi fecit, quod tui non vis, alteri ne feceris, 560. 5. Eiusdem gravis sententia circa nundinationes officiorum publicorum, 435. 58. Qualiter vnam sui sepulchri vivens fecerit. amaverit, & oraverit, 843. 18.

Aliena, laudat, qui genus laudat suum, 256. 11.

Alienas regiones affectantes, & rapientes, pro-

ptas amittunt, 738. 31. & 740. 42.

Alphonso I. Arag. & Neap. Regis apophthegma de virtute clementiae in Regib. commendanda, 634. 32. Aliud in quendam, qui ipsum ex maioru titulis commendabat, 257. 15. Aliud circa clementiam invictos exercendam, 793. 21. Aliud contra Reges sua sorte non contentos, 740. 38. Aliud de cura, & protectione Dei erga Regum salutem, & tutelam, 175. 19. Aliud de legibus, & virtutibus à Regibus observandis, 576. 12. Aliud de conditione Aulicorum, 490. 14. Aliud de Regibus, & iudicibus illiteratis, 193. 26. Aliud de memoria mortis, & cineris, in Regibus maxime necessaria, 840. 4. Item Rex, quod consiliu dederit filio, circa belli spem, & bonum exitu in Dei auxilio collocandum, 811. 12. Idem qualiter aegrotans, lecta Quinti Curcij historia, convalescit, 196. 41.

Alphonso Enriquez Rex I. Lusit. quod praecipit dedit filio circa aequalem administrationem iustitiae, 535. 29.

Alphonso VII. Aragonum Regis infelix exitus ob res Ecclesiae usurpatas, 310. 21.

Alphonso VII. Rex Castellae, qualiter ipse ad punishmentem cuiusdam Infantionis Gallici perrexit, 513. 24.

Alfonso IX. Rex Castellae, gloriam solam sibi servavit ex praeda belli de las Navas de Tolosa, 742. 1.

Alphonso X. Regis Castellae mala moneta, quantum damni Regno eius intulerit, ex Mariana, 688. 25.

Alphonso XI. Rex Castellae, qualiter pepercit Mauro, qui eum in obsidione Algecirae occidere tentavit, 635. 37. Eiusdem Sanctio de consilij Regum, 351. 25.

Alvari de Luna Escalonense Palatium, qualiter fulmine tactum, & combustam, eius ruinam significaverit, 481. 7. Eiusdem à gratia sui Regis Ioannis II. miserabilis lapsus, & excidium, 475. 11.

Amelasia Italica Regina, qualiter ob brevis loquentiam laudetur à Cassiodoro, 216. 39.

Amalthea Cornu, unde nomen trahat, & quid apud veteres designaret, ex Isocrate, & alijs, 643. 17. Aureum, vel argenteum fuisse, qualiter, & quare Philemon Comicus tradat, 686. 12.

Ambientes non sunt ad Reip. administrationem eligendi, sed inviti querendi, & cogendi, ex Platone, & alijs, 433. 4. & seqq.

Ambitio nimia in appetitione Magistratum, & officiorum publicorum, quam turpis, & damosa sit, & alia de ea, & quod est nutritiva avaritiae, 433. 44. & 437. 61. Et quod fuit causa bellorum civilium inter Romanos, ex Luciano, 437. 63.

Ambitio modica in dicta appetitione, non est reprehensibilis, & quare, 434. 48. & seqq.

Ambitionis felix successus, ceteros homines facit sperni, ex Seneca, 465. 18.

Ambitio laudabilis in Principibus quae sit, vel esse debeat, ex la Nove, & Boccacino, 740. 41.

Ambrosij de Morales, Discursus de necessitate bonae educationis filiorum, laudatur, 183. 17.

ET SENTENTIARVM.

Amædens Sabaudia Dux, nimis in pauperes largus, & eos magis, quàm canes venatico alere volens, 252. 21. & 317. 12.

Amici plures, felici tempore numerantur, secus in infelici, ex Ovid. & alijs, 491. 16.

Amicorum inter homines necessitas, & officium, ex D. Ambr. & alijs, 451. 19.

Ante amicitiam iudicandum est, post amicitiam credendum, ex Sen. 389. 46.

Amicitia vinculum in cõsistorum unitate, seconformitate consistere, quo sensu Cicero dixerit, 281. 18.

Amicitia Principum, qualiter eius privati uti debeant, ex Plin. Iun. & alijs, 453. 38.

Amnestia lex, sive oblivionis, & abolitionis criminum, & qui de ea egerint, & quando necessaria, 588. 32. & sequentibus, & 636. 37.

Amor, longè valentior ad obtinendum; quod velis, quàm timor, ex Plinio Iun. 99. 16.

Amphionis, & Orphei fabulæ, homines trahendi, & vivendi suæ citharæ, sive vocis modulatione, quid significarent, ex Pet. Costalio, & alij, 251. 4. 805. 10.

Amyntas, quid responderit Alexandro Magnæ, ei obijcienti Philotæ amicitiam, 451. 31.

Anacharsis, & alij, qualiter, & cur, leges, Araneæ telis similes esse dixerint, 527. 15. & seqq. Aliud apoph. eiusdem de tribus borris vitis, 286. 30.

Anathasij Imp. pijsimum rescriptum, circa effusionem humani sanguinis excusandam, 638. 48.

Anaxagoræ Clazomenij Philosophi historia, & apophthegma contra Periclem, qui eum, dum vixit, nullis præmijs affecerat, 441. 8. & seqq.

Anaxarchus Eudemonis, qualiter Alex. Magn. se Deum mentientem, irriserit, 20. 14.

Anaxarchi Philosophi lenocinatio, ad Alex. Magn. quod in suis factis, & sententijs errare non posset, 520. 15.

Anchora sacra, quæ diceretur, & Adagium de hoc, & eius usus, 361. 18.

Anchoras non ante iaciunt nautæ, quàm maris fundum bolide tentent, 361. 17.

Anchoris duabus fultus, & bonum est duabus nisi anchoris, Adagium, 360. 15.

Anchoræ officium, seu vicem, Reges suis populis præstare debere, & Alciat. Embl. ad hoc, 361. 18.

Andronici Imp. miserabilis casus, & mira patientia, 17. 21.

Andronici, quid responderit Themistocli, dura, & nova tributa Imperanti, 716. 21.

Angeli Custodes Regum, duo, & plures esse dicuntur, & qui de hoc tractent, 176. 22.

Angeli, qualiter, & cur apud Hebræos, & alios, Regibus iudicantibus adfistere putarentur, & eis sedes vacuas in Tribunalibus relinquere, 20. 18.

Angerona Dea, & eius simulacrum, apud Romanos, in silentij symbolum, 373. 10.

Angerona os cohibeat, Adagium, ibidem.

Angh, in more habent, proprios Reges depone, & occidere, 28. 21.

Anglorum veram defensionem, & munitionem, in quibus cõstituerit Ioannes Oventus, 807. 18.

Angliæ quidam Rex, valdè ægrotans, qualiter a suis in prælium delatus fuerit, & hostes fugaverit, 784. 22.

Angliæ in Regno, qualiter omnes omnino lupi consumpti fuerint, 587. 28.

Anguillas, qui piscari vult, cœnum stagni subvertit, ex Aristoph. 709. 1.

Animadversio, quo gravior, eò lentius exequenda, ex Calsiod. & alijs, 615. 18. & 618. 36.

Animadversiones, severiores delinquentium, exempla vocantur, & cur, 624. 6.

Animalia, natura ventri indulgentia finxit, 172. 3.

Animalium brutorum exempla, quantum conferant ad vitæ humanæ rectam institutionem, ex Arill. 148. 5.

Animus, qualiter regendus, & frenandus sit, ut rationi obediat, ex Horat. & alijs, 216. 21.

Animus æquus, ærumnarum condimentum est, ex Plauto, 337. 4.

Animus generosus calumnias despicit, & Emblem. Burgundia ad hoc, 826. 22.

Animus viri prudentis, & fortis, qualiter adversus sinistros casus sit præsumendus, ex Sen. & alijs, 345. 42. & seqq.

Animus noster, ad verum percipiendum calligat, ex Sen. 17. 16.

Annalium præcipuum munus est, ne virtutes, aut vitia sileantur, ex Tacito, 308. 12.

Annæ Prophetisæ dictum, de mutatione fortunæ, 50. 19.

Annus præducit, non ager, Adagium, 180. 15.

Annus bonus, non tam ex fructibus, quàm ex bonis Magistratibus estimandus, ex Sionio, & alijs, 429. 26.

Anserum, qui Capitolium Romanum custodierunt, historia, & de ijs locus D. Ambrosij, 132. 14.

Anus, cranias hominum incollem ducentis, lepida fabella, & Emb. Sambuci ex ea, 381. 10.

Anthemius, qualiter fulgura, & tronitrua effungebat, 133. 3.

Antigenidas musicus, cur discipulum reprehenderit, quia in canendo vulgo placebat, 818. 11.

Antigonus Imp. quid responderit filio, ob patris merita munus, & salarium eius ambientri, 257. 16. & 444. 22. Quid etiam responderit offerentibus sibi Coronam Regiam, 114. 4. & 117. 13. Eiusdem apophthegma in eum, qui illum Deum esse prædicabat, 19. 13. Aliud de necessitate præsentis Regum in bellis, 783. 19. Aliud circa alienorum Regnum raptos, 747. 19. Aliud de præcipua vrbis munitione in civium benevolentia, & concordia constituenda, 806. 17.

Anthiochiæ, quod spectrum visum, in nocte, tempore Theod. Magni, 764. 7.

Anthiochus Magnus, qualiter, & quare Hermeam, sibi prius valdè dilectum, & omnes eius famil. occiderit, ex Polyb. 468. 34. Qua-

INDEX RERVM

- liter summa animi moderacione gratias egerit Senatui Romano, pro Asia Imperio, sibi erepto, 138. 19. & 739. 36. Qualiter interuenandum perditus, & a rustico exceptus, ab eo se primū veritatem audisse testatus fuerit, 397. 36. Alterius Antiochi, ob superbiam, & blasphemiam in Deum punitio, & fera poenitentia, 19. 10.
- Antiquis moribus, & institutis, quantum, & quare Romani detulerint, ex Tacito, 332. 18.
- Antiquitas tradita, & observata, pro se recti presumptionem habent, ex eod. Tacito, & alijs, 417. 3. & seqq.
- Antiquos Scriptores solum laudare, & modernos despiciere in more esse solet, & de eius errore, ex Horat. & alijs, 576. 42.
- Antisthenis apophthegma, circa puerorum institutionem, 180. 12.
- Anton. Caracalla Imp. quā improbē, improbam monetam Resip. dederit, 691. 30.
- Antonius Faber, quid de legibus, & litibus breuiandis senserit, & scripserit, 571. 43.
- Aod, & Sagar, qualiter Philistheos vicerint in vomere, & aratro, 594. 13.
- Apelles Administer Philippi Macedonij, qualiter ab omnibus desertus fuerit, vbi a gratia eius excidit, 491. 16.
- Apis, apud Gothos, Regum symbolum erat, & quare, ex Olao Magno, 629. 11. Qualiter Apes melle vngant, & aculeo pungant, & symbolum hinc sumptum, 624. 10. Se mulctant, & mactant, si suo Regi non obedierint, & de miro earum in illum amore, & observantia, ex Virg. Sen. & alijs. 150. 12. & seqq. & 149. 10. & seqq. Quia Regem habent, sunt operosa, & fructuosa, ibidem. Minimum more Reges habent, & an hic aculeum habeat, 529. 12. & seqq. Sunt exemplū, & Hieroglyphicum eorum, qui nimium suis Regibus obsequuntur, ex Pier. Valer. 780. 8. Numquam, nisi suo Rege præcedente, in bellum prodeunt, & Emb. hinc sumptum, ex Plin. Virg. & alijs, 780. 7. Qualiter, & quare fucos interficiant, mellis furta iterantes, ex Plin. Aliano, & alijs, 599. 10. Qualiter flores, & fructus, sine aliquo ipsorum detrimento, delibent, & Emb. hinc sumptum, pro tributorum impositione, ex Plin. & alijs, 697. 12. & seqq. Quanta cura alvearia sui mellis, occultet, & quibus modis aliqui eadem alvearia inspicere tentaverint, & symbolum hinc sumptum, 373. 14. Qualiter rixantes inter se, modico pulveris tactu sedentur, & symbolum hinc sumptum ad fructum memoriæ mortis, 843. 19. Apis ex capite Vvambæ Regis, dum vngebatur, evolavit, & quid portenderit, 630. 16.
- Apollo, qualiter, & cur a Lacedæmonijs, cum quatuor aariis, totidemque manibus effigietur, 447. 8.
- Apollonij Thyaneï oratio, qua in Deorū aris vti solebat, 334. 2.
- Apologus Ælopi, de columbis accipitrem, contra nistuum, in auxilium vocantibus, & eius applicatio, 776. 15.
- Aquam hausisti, puteum corona, Adagium, & eius vsus, & significatio, 442. 10.
- Aquarum divisionibus, cur Regis, cor assimilet Salomon, 657. 24.
- Aquæ elementum, quā sit præstans, & plura de aqua, & eius vtilitatibus, 956. 23.
- Aquæ, ni moveantur, vitiosa noxiaque reddantur, motæ autem salubriores, & symbolum hinc sumptum, 641. 11. & seqq.
- Aquila, Trochilum, siue Regalielū, sibi æquari non patitur, ex Plin. & alijs, 466. 25. Eiusdem, & Cybindi pugna, & emblemata inde sumptum, 771. 8. Cur Aquila in vexillis Romanorum fulmen aureum vnguibus ferret, 686. 13. Biceps Aquila in signe D. Imp. Caroli V. & quid significet, secundum Achillem Bochium, 174. 10.
- Araganes, apud Nos otiosi, & ignavi dici solent, & de huius vocis origine, 647. 33.
- Arcanearum telas texere, Adagium, & eius significatio, 229. 7.
- Arbitristæ, qui dicantur, & eorum mores, & damna, 416. 1. & seqq.
- Arbor nulla est solida, nisi quam frequens ventus incurfat, ex Sen. & alijs, 344. 35.
- Arbores, quæ se ventis aduersis flectunt, illorum vim effugiunt, 330. 8. Annosæ flectere, vel revellere, difficile est, & periculosum, 322. 9. Magnæ diu in cresunt, vna hora extirpantur, ex Q. Curtio, 468. 34.
- Arborum ramos altos, qui petunt, sæpè cum ipsis decidere solent, ex Q. Curtio, 741. 42. Non esse Arbores radicibus succidendas, qualiter, & quare lex Hispana statuerit, 697. 11.
- Arcana, qui reuelat, ambulat fraudulenter, ex Prov. Salom. 376. 2. & seqq.
- Arcana, de quibus in bello consultitur, quantum occultari, & in secreto esse debeant, 372. 2. & seqq.
- Arcana Regis, ipsi produunt satellites, quo sensu Livius scripserit, 376. 27.
- Arcus semper tensus, mollior redditur, 134. 4.
- Ara Consi Dei, quæ, & vbi apud Romanos, & quare sub terram condita, 373. 15. & seqq.
- Areopagita taciturnior, vel subiectior, Adagium, & eius causa, & vsus, 375. 21.
- Areopagita, quam maxime suorum consiliorum secreta seruaverint, 375. 21.
- Argentæis hastis pugna, & omnia vinces, Adagium, & eius origo, ex Erasim. & Emb. Battillij, 685. 10. & 686. 14.
- Argos centoculus, qualiter fuerit à Mercurio somno sopitus, & Adulatorum symbolum hinc sumi solitum, 409. 24.
- Argumentum pessimi turba est, ex Seneca, 817. 2.
- Ariofanis Regis Thraciæ, in ardua causamrandum iudicium, 507. 51.
- Aristus omnino legendus, qualiter dolet Poetas, & litteratos viros à Principibus non æstimari, 674. 33. & 682. 20.
- Aristotelis libri de Historia animalium, plurimi habitus, 670. 20. Qualiter idem, eloquentiæ, & Rhetoricæ curam, Alexandro Magno commendaverit, 204. 16.
- Arma non seruant modum, ex Sen Trag. 759. 20.
- Arma foris parua sunt, nisi sit cõsiliū domi, & vivatur ex legibus, 546. 28. & seqq.

ET SENTENTIARVM.

Armīs, & litteris simul iunctis Remp. gubernari, qui dixerint, 190. 18.

Armorum potentia vana, nisi sapiētia, & prudentia gubernetur, & varia apophthegmata ad hoc, 190. 19. & seqq.

Arma movere tunc solum vtile, cum apud adversarium iustitia locum invenire non potest, ex Casiod. 768. 21.

Armatus Armatus timere debet, & quare, 761. 23.

Armonia in musicis, qualiter ex diversis vocibus ad unum tendentibus conficit, & perficitur, 380. 5.

Armuzij, qualiter, & quam crudeliter Reges suos male gubernantes, deponerent, & punirent, 141. 6.

Ars bene regendi cives, difficilius est, quam vincendi hostes, ex Livio, 740. 39.

Artes bonæ honore nutriuntur, ex Symmach. 676. 40.

Artes ingenū, quantum omnibus, & maximè Regibus præstet, & necessariæ sint, ex Ovid. & alijs, 189. 10.

Artes divinatrices, & Magicæ, quales permittantur, & an Regibus necessariæ, 198. 53.

Arthabani ad Xerxem optimum consilium, de audiendis Consiliarijs, etiam sententiæ, & voluntati suæ adversantibus, 382. 15.

Artaxerxis superbia in suis titulis, 54. 21.

Asinius Celer, & alij, qui incredibili pretio mullos emerunt, & ederunt, referuntur, & reprehenduntur, 275. 19.

Asinus semper symbolum imperitiss. hominis præstat, & alia de Asino, & de Adagio Asinus ad Lyræ, 428. 11.

Asinus in meridie, qualiter Pistoia sella Magistratus in federit, & quid hoc portenderit, ex Aniano Marcel. & Auctoris Emblemata hinc sumptum, 428. 18.

Asini cantare rudes, fistulas præbent ad canendum aptissimas, & Emblemata Schoonhovij de hoc, 668. 13.

Asini laudes, quis prosequutus fuerit, 230. 10.

Aspides, & Serpentes, qualiter, & quare aures incantatoribus obturent, & cur surdæ appellentur, 410. 28.

Asielli marini natura, & quod habet cor in ventre, & Emb. Authoris hinc sumptum, 272. 7. & seqq.

Assentatio nemini perniciofa, nisi ei, qui eam gratanter excipit, ex Cicer. 414. 47.

Assuerus Persarum Rex, qualem librum habuerit, de meritis, & servitijs suorum vassallorum, 662. 46.

Astære Consiliorū, & silentij Dea, apud Charchinenses, qualiter coleretur, & alia eius officia, 374. 18.

Attiages Rex Persarum, cur Harpago filium necaverit, & patri edendum obtulerit, ex Seneca, Herodoto, & alijs, 394. 20.

Astrum novum, & valde comūm Christo nascente in Hispania visum, & an fuerit illud idem, quod Magis apparuit, 11. 5.

Astrum Dioneum, qualiter Iulio Cæsari præfulsisse a Virgilio dicatur, 173. 7.

Athenodorus Philosophus, quod Consilium de-

derit Augusto Cæsari, ad iram cohibendam, 297. 24.

Athalarici Regis Gothorum summum studium infovendis, favēditque, & salarandis litteratis, ex Casiod. 76. 39. & 671. 24.

Alterius Athalarici miserabilis exitus, & obspertam Amalasuente matris rectam educationem, 193. 30.

Athenagoras Philosophus, qualiter prælijs titulis in Imper. Antoino Pio laudaverit, quod Philosophus esset, 193. 29.

Athenienses, quam varios, & sapē infaustes bellorū exitus sortiti fuerint, 760. 27. Qualiter se, inspecta æquitate in absolvendo Polievito habuerint, qui ut patri succurreret, legem transgressus fuerat, 521. 21.

Athenienses, & alij, qualiter, & quare otiosos punierint, & contra eos publicam accusationem instituerint, 645. 26. & sequentibus.

Atheniensium Alexandrinorum mos, in fabulis, ex plaustris agendis, & convicijs, ex illis in cives iactandis, 398. 42. & seqq.

Atheniensium sapientes, qualiter, & cur omnium difficillimum iudicaverint, disentiētēs hominum animos conciliare, 204. 15.

Atheniensium fatua consilia, & quare eis prospera fuerunt, & Adagium, Atheniensium in consultatione temeritas, 366. 40.

Atheniensium interitum, ex quo prædixerit Anacharsis, 817. 5.

Athetæ, qualiter se præmunirent ad pugnandum, & quid ex hoc deducat Agellius, 339. 15.

Atlas, qualiter, & quare cælum in humeris Herculis eclinasse dicatur, 448. 16.

Attila Hunorum Rex, qualiter reprehenderit M. Calabrum Poetam, quod ipseus originem à dijs deduxisset, 20. 16.

Avara manus portum claudit, ex Casiod. 715. 14.

Avari Principes, qui maximè fuerint, & eorum damna, 302. 17. & seqq. Et qualiter tales noventur, 297. 1. & seqq. Et quod nullū in eis vitium esse possit detestabilis, 302. 12. & seqq.

Avari, qualiter Tantalo comparentur, 300. 9.

Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet, 300. 8. & seqq.

Avaritia nemini benefacit, & alia cōtra eam, 302. 21.

Avaritia corpus hominū est seminari, quo sensu, & ratione dixerit Sallust. 299. 3.

Avaritia omnem affectum iustitiæ excludit, ex D. Leone Papa, 461. 1.

Avaritia vitium viciosissimum, & plura alia in eius detestationem, & quod omnia vitia in se contineat, 298. 1. & multis sequentibus.

Avaritiæ Potentiorum, subiecti ubique inferiores sunt, ex D. Basil. Amb. & alijs, 537. 14.

Avaritiæ Romanorum, qualiter orbem vastaverit, ex Ovid. Petron. & alijs, 302. 21. & seqq.

Auctor in votis habet tractatam de mirandis, & extraordinarijs Regni iudicij, scribere, 507. 52. Epitaphium eiusdem ad

INDEX RERVM

- Panteonem D. Laurentij, & Emblema inde sumptum, 839.4. Quid confulerit circa levamen Indicorum negotiatorum in regestis, portarijs, & cõmissis, 715.16. Eiusdem adhortatio ad pacem inter Reges Christianos, 801.23. Qualiter fuerit consultus an liceret, & deceret de laudibus magni, & potentis viri, adhuc viventis, scribere, 836.18.
- Auctores antiquos, & exteros, multi solum mirari solent, & videntes, vel indigenas despiciere, qui reprehenduntur, ex Horat. & alijs, 676.42.
- Audiendo sapiens, sapientior erit, 352.28.
- Auditorum, & aliorum iudicum vitium in prolixitate votandi, qualiter notet Rebuffus, 385.28.
- Aveni pro actu, & insidijs bellorum, Ægyptij vsurpabant, 757.10.
- D. Augustini insignis locus expenditur, de recognitione, & submissione maiestatis humanæ ad divinam, 15.22. Et plura alia eiusdem sancti loca, & sententiæ per totum librum sparsæ reperiuntur.
- Augustus Cæsar cur, & quando se Dominum appellari vetuerit, & quãdo non solum hoc nomen, sed divinos alios honores admisserit, 11.6. & seqq. Fuit censor urbis Romanæ, & acerrimus legum custos, 554.6. Qualiter à Virgilio ob curam iuris dicendi commendetur, 511.16. Qualiter a Suetonio laudetur ob æqualem omnibus in omnibus iustitiæ administrationem, 530.26. Et ab Horatio de hac, & alijs virtutibus, 187.3. Qualiter eundem, reducem in urbem optet Horatius, ut leges eo præsentem virent, 552.6. Quam patienter aliquorum in se calumnias, & iniurias tulerit, & despexerit, ex Suet. 827.25. Quo temperamento vltus fuerit implectendis, aut placandis reis, 594.17. Qualiter se haberet etiam in parricidarum damnatione, 619.33. Qualiter ob lenitatem etiam in hostes, ab Horatio, & Propertio laudetur, 788.6. & seqq. Et à Seneca, quod bellum aliorum pace mollius gesserit, 788.6. Quam blandè Senatores sibi contradicentes audierit, 399.47. Qualiter se habuerit cum suis fidis consiliarijs Agripa, & Mecænate, ex Senec. 396.27. Quid senserit de insatiabili Alexandri dominandi cupiditate, 740.39. Qualiter, & cur magis optaverit videre sepulchrum Alexandri Magni, quam Regum Ptolemaeorum, 141.6. Eiusdem prudentia in non mutandis vno ictu moribus civitatis, 324.15. Multum detulit libris Sybillinis, & qualiter à Tiburtina de Christo recens nato edoctus fuerit, 9.1. & sequentibus. Qualiter bellum Philippense initurus Marti vltori preces tulerit, & templum sacraverit, ex Ovidio, 810.11. Qualiter alex operam dederit, 237.17. Qualiter à Populo obiurgatus, quod se Apollinem finxerit, 19.11. Quid moriens de sua, dum vixit, mimica figura, sive fabula, dixerit, 831.1.
- Aula Principum, cur noverca, & Senæ similis à quibusdam dicatur, 471.11. & sequentibus.
- Aula exeat, qui vult esse pius, qualiter, & quare dictum à Lucano, 484.18. & sequentibus.
- Aulæ Regum, qualiter lenocinijs abundant, & quid de eis dicat Blefens. 403.61. & 404.1. & seqq.
- Aulas Principum, & Aulicorum assentationes, & conditionem, & periculum, qui bene depingant, 411.33. & sequentibus. & 474.19.
- Aulas Principum, qui sequuntur, mendacijs semper inservire solere, & naturalis huius rei causa, ex Galeno, 393.16.
- Aularum culmina lubrica sunt, & qui, & quare eas hoc epiteto donaverint, 474.17.
- Aulis in Principum, per pericula pervenitur ad grandius periculum, 474.18. & sequentibus.
- Aulica vita, splendida est miseria, 474.19.20.
- Aulica in vita, quo pacto se conservasse, & perdurasse, veteranus quidam apud Senecam dixerit, 479.2.
- Aulicæ occupationes, an viros Ecclesiasticos deceant, 460.21. & seqq.
- Aulici cuiuslibet potentia, fato raro sempiterna, & quare, ex Tacit. 466.26.
- Aulici quantum invidere soleant recenti aliorum felicitati, ex Tacit. 456.2.
- Aulicis tutum non est, nimis gratia, vel opibus impinguari, & intumescere, & exempla ad hoc, 467.30. & seqq.
- Aulicos tumentes, & ambitiosos, qualiter notet, & reprehendat Filescus, 464.17. & seqq.
- Aulicos nimis crescentes, qualiter, & quare calculis, quibus utimur in expendendis rationibus, comparaverint Seneca, & alij, 471.9.
- Aulicorum mores in differendis beneficijs, qualiter Seneca referat, & refellat, 731.18.
- Aulicorum amicitias, temporarias appellat Seneca, & quare, 490.15.
- Aulicum favorem à fortuna discriminatum, qualiter pinxerit Apelles, 476.26.
- Aurelianus Imper. apud Vopiscum, ex defectu clementiæ notatus, 334.29. Eiusdem nobile factum in expugnatione Tyri, ex Vopisco, 792.20.
- Aures Regum, qualiter suorum audientijs, & querelis semper patere debeant, 492.1. & seqq.
- Aures quatuor, simul cum aquila, qualiter, & cur Lacedæmonij suo Iovi tribuerint, 494.12.
- Auris, & Bilanx in sacra pagina idem sonant, & alia de officio, & iudicio aurium, & Emblema inde sumptum, 501.10. & sequentibus.
- Aurum ex stercore colligere Adagium, 129.6.
- Aurum Tolosanum quid, & Adagium de eo, 308.14.
- Aurum quod ex lachrymis oritur, atrum, & sordidum reputari debet, ex Apol. Thyauço, 698.17.

ET SENTENTIARVM.

Auri nulla vis fatis est Principi, cui sit alendus exercitus, 697. 2.
 Auri ballistam omnia convellere, & revellere, ex Emblemate Barillij, 686. 14.
 Auri nobilitas quomodo ex manu artificis cognoscatur, & detegatur, ex Etnodio, 183. 29.
 Auum subtili ingenio à barbaris, & extraneis extorqueri, iura suadent, & quam malè hoc in Hispania observetur, 692. 34. & sequentibus.
 Aurum ex provincijs P. R. subiectis, Ierosolymam transportari, qualiter Romani veterint, ex Cicerone, 692. 36.
 Auscultatio, & secretorum publicorumque inquisitio, teterrimum vitium, ex Seneca, & alijs, 398. 40.
 Austriaca domus, & eius origo, & encomia, 70. 1. & sequentibus. Et quod fuerit à Deo electa veluti in oppositionem Hottomanæ Turcarum, 74. 11.
 Austriaci omnes Imperatores, qualiter à virtute clementiæ comendantur, ex Vernuleo, & alijs, 595. 18. & 636. 37. Similiter comendantur à liberalitate, & remuneratione in suos vasallos benemerentes, 660. 38.
 Austriacus sanguis, quomodi Hispano iunctus, 71. 5.
 Autonomiam, hoc est, libertatem conscientiarum, & Religionum, in Christiana Rep. permitti non debere, reprobatis sectarijs, contrarium suadentibus, 83. 17.
 Auxilia divina quibus modis in bellis, & alijs precanda sint, 81. 17. 1.

B.

Bachi picturam, & ebrietatis danina, qualiter Alciat, & alij expresserint, 287. 35. & sequentibus. Eiusdem apud antiquos pictura, & cur eius curus lyncibus, vel tygribus veheretur, & Auctoris Emblema hinc sumptum, 280. 1. & sequentibus. Thyrsus eiusdem, cuius mucro hederæ folijs tegebatur, quid denotaret, ex Macrob. 611. 5.
 Bacchum Palladi, & Musis, qui iungant, & quare, 285. 27.
 Baleares, qualiter pueros excernerent, & laboribus affluerent, 646. 29.
 Baptismum, & fidem Catholicam facillè plures populi ad suorum Regum imitationem receperunt, 226. 31.
 Bartolus qualiter erraverit, in reo quodam ex indicijs damnando, & eius crudelitas in iudicij criminalibus, & poenitentia, 618. 30.
 Basilus Imperator, quo pacto, Dei exemplo, filium suum ad clementiam hortatus fuerit, 634. 29.
 Beata Theresia à Iesu documentum de adhesionem in Deum, 54. 12.
 Beatus dici nemo ante obitum potest, 831. 13. & mult. seqq.
 Beatus quilibet, ante vesperam potest esse miserimus, ex Ann. Marcel. 49. 12.
 Bellerophonis fabula chimæram superantis, quid significet, ex Emblemate Alciati, 360. 14.

Bellona flagellum, iunguicem dicitur a Poetis, & quare, 757. 11.
 Bellum unde dictum, & Hebraicè quid sonet, & quis primus bellum in mundum induxerit, ex Cassiod. & alijs, 735. 12. & 754. 2.
 Bellum dulce inexperitis, Adagium, & plura de eo, 756. 7.
 Bellum tunc sumendum, cum pax aliter haberi non potest, ex Arist. & alijs, 734. 7.
 Bellum facillè suscipi, & egerrimè desinere solet, etiam eo, qui incepit, volente, ex Polybio Paul. Emil. & alijs, 759. 20. & seqq.
 Bellum nunquam esse licitum, qui tradiderint, & alia de hoc, 756. 8.
 Bellum per furias infernales agitari, qualiter Virgilius, & alij Poetæ describant, 763. 5. & seqq.
 Bellum non servat leges, neque statuta, & natura iura corrumpit, & in contrarium mutat, ex Curtio, & alijs, 766. 15.
 Bellum pro sola gloria vanum, aut invidia movere, iniustum, & in gloriosum est, & Auctoris Emblema ad hoc, 742. 1. & seqq.
 Bellum frustra contra hostes geritur, si intra urbis mœnia leges, & iura non observantur, ex D. Ambros. 547. 10.
 Bellum an sit melius intra proprias provincias suscipere, vel in alienis, & hostilibus exercere, & qui de hoc agant, 761. 31.
 Bella delectat cruor, ex Senc. Trag. 759. 20.
 Bella sunt Dei flagella ob peccata hominum, ex Paul. Oros. 768. 20.
 Bella, & pestes qualiter, & quare scopas, & purgamentum excrecentis generis humani appellet Tertul. 768. 20.
 Bella in id tantum suscipi debent, ut in pace vivamus, ex Cic. August. & alijs, 734. 6.
 Bella, quæ proflus culpam debeant, ex. en. & D. August. 763. 2.
 Bella, superbia, & superbiam, Regnantium opulentia produxit, ex D. Thom. 735. 13.
 Bella iniusta excitantes, qualiter, & quantum, ab Homero, & alijs execrentur, 763. 3. & sequentibus.
 Bella Regum, populos quassant, & Emblema Auctoris circa hoc, 761. 1. & mult. seqq.
 Bella, ob gravia eorum damna, qui Imp. & Principes exhorruerint, 759. 19.
 Bella civilia Romanorum, eorundem excidium generant, ex Sallust. Lucano, & alijs, 770. 3. & 4.
 Bella finitimis sine causa inferre, latrocinium nominatur, ex D. August. & alijs, 734. 7.
 Bella ubi in aliquo ultra necessitatem deserviunt, iniusta sunt, 786. 1.
 Bella, & bellorum exitus, ex iusta eorum movendorum causa regulari, & à Deo iuari solet, ex Lucan. & alijs, 744. 7.
 Bella illa feliciter proveniunt, quæ iuste, & moderato sine peracta sunt, ex Cassiod. 792. 18.
 Bella consilij, & gubernaculis sunt tractanda, ex Salom. & alijs, 353. 29.
 Bella, nunquam sine invocatione, & precatione divini auxilij ineunda, & blasphemæ voces aliquorum de se solis præsumptium, 608. 4.

INDEX RERVM

Bella quomodo ineunda, & exequenda, ex Thucyd: 736. 1.

Bella an melius exerceantur per milites externos, & peregrinos, quàm per indigenas, 758. 22.

Bella plura feliciter, & miraculosè ab Hispanis, ob Religionem confecta, recensentur, 81. 12.

Belli comites fames, & pestis, ex Hesiodor. & alijs, 757. 10. Et quam sint similia damna belli, & damna pestis, ex Canonh, 765. 13. Et plura alia de bellorum damnis, & eorum destructione, 753. 1. & multis seqq. 756. 8. & seq. 758. 13. & seqq. 762. 1. & seqq. 765. 13. & 14.

Belli damna, sæpe graviora à proprijs militibus, quàm ab hostibus inferuntur, & plura de hoc, 766. 16. & seqq.

Belli inter finitimos Reges periculum, & Emblemata Auctoris ad hoc denotandum, 769. 1. & seqq.

Belli artes quàm sint Principibus necessariae, & quòd soleant raro in aliquo simul cum Pacis artibus reperiri, 732. 1. & seqq.

Belli in Ducibus turpis vox dicere non putarà, 615. 17.

Belli tempore agricultura deferitur, & eius instrumenta in gladios, lanceas, & scura constantur, ex Virg. & alijs, 798. 15. & seqq.

Bellicis laboribus, & disciplinis, etiam tempore pacis cives exerceri debent, & quare, ex Seneca, Vegetio, Cassiodoro, & alijs, 649. 40. & seqq.

Bellis an, & qualiter opus sit, quòd Reges personaliter intersint, & Emblemata Auctoris ad hoc, 778. 1. & seqq. & 785. 26.

Bello in, quanto sibi quisque minus parcat, vel prospicit, tanto magis tutus est, ex Sallust. 785. 25.

Bello plures sunt boni, qui in pace, & consilio non præstant, & exempla, 733. 3.

Bellorum temerè gestorum, quæ sunt pedisseque, 747. 21.

Bellorum feliciter gestorum solam famam, & gloriam, qui Principes, & duces sibi affectarint, & quando hæc gloria licita sit, 742. 1. & 2.

Benefacere plenum est bonarum expectationum, ex Planudo, 727. 5.

Benefici, & Beneficium Sydus Reges appellantur, & quare, ex Seneca, & alijs, 657. 27.

Beneficentia est proprium Principum character, 658. 19.

Beneficentia est inexhausta opulencia, ex Pachymiro, 727. 5.

Beneficentia imperium melius custoditur, quàm armis, ex Seneca, & alijs, 727. 4.

Beneficentia vna est, quæ moram nõ admittit, ex D. Gregor. Nacianc. 731. 18.

Beneficium fecisse, etiam ingratum, pulchrum est, 77. 21.

Beneficium sæpe dare, docere est reddere, ex Pub. Svir. 27. 5.

Beneficia sunt, quæ Regna, & Reges ipsos sublimant, ex Cassiod. 657. 25. & 721. 11.

Beneficia sua optare debent Principes vbi que pullulare, ex Cassiod. 727. 5.

Beneficia fecisse parum est, nisi foveantur, &

& conseruentur, ex Seneca, & alijs, 661. 41.

Beneficia aliqua, vel ideo præstamus, quia iam alia præstitimus, ex Seneca, 661. 14.

Beneficia citò, & hilariter facta, maiorem gratiam secum afferunt, 730. 18. & seqq.

Beneficij in rependendis, debemus agros fertiles imitari, qui multo plus reddunt, quam acceperunt, ex Cicero, 659. 34.

Benevolentia inter cives, & eorum dominos, est optimum præsidium, ex Symmacho, 807. 18.

Benevolentia, & liberalitate plura, quàm armis Reges conficere solent, ex Patricio, 729. 16.

Benevolentia tanta in victos, & supplices vti debemus, quanta pervicacia in hostes, ex Tacit. 792. 18.

D. Bernardus, qualiter laudet quendam Eboracensem Archiepisc. opum, ob curam, & zelum in pauperibus defendendis, 539. 25. Idem qualiter Eugenio IV. R. P. consuluerit, ut causas pauperum, & miserabilium personarum ipse sibi reservaret, 539. 23.

Bianctis apophthegma, & lachrymæ in damnatione cuiusdam scelerati, 619. 36.

Bionis apophthegma de damnis adulatorum, 606. 12.

Blanditiæ, quàm facilè, & pronè ab hominibus accipiuntur, ex Seneca, & alijs, 410. 29. & sequentibus.

Bolis, quid? & qualiter ea nante maris firmum pertentent, ante quàm navium anchoras solvant, 361. 17.

Bochyrus five Bochorus Rex Ægyptiorum, quàm frequens, & rectus fuerit inferendis iudicijs inter suos, & Adagium de hoc, 505. 43.

Boethius Severinus mirabilis in omnibus artibus liberalibus, & mechanicis eruditio, ex Cassiodoro, & alijs, magis aduersam, quàm prosperam fortunam opravit, & cur. 40. 34. Carmen eiusdem in aduersa fortuna, 61. 37. Idem, & Symmachus eius Socer, qualiter, & quàm iniuste sub Theodor. Rege perierint, 414. 48.

Bollonia Valesiæ Angliæ Regiæ symbolum ad significandum constantiam in aduersis, 340. 17.

Bona desideria suspendere, idem est, quòd illicita perpetrare, ex Cassiod. 730. 18.

Bona omnia subditorum Principis esse, qualiter sit accipiendum, ex Seneca, Gunthero, & alijs, 703. 5. & seqq.

Bonitas, in Principibus, magis commendatur, quàm prudentia, & potestas, ex Imp. Iuliania 40, 716. 2.

Bonum summum, & firmum in quo consistat, ex D. August. 53. 12.

Bonum id demum est, cuius finis aut exitus est Bonus, 834. 13.

Bonum magnum est incohare, quòd bonum est, sed consummare perfectius, ex D. August. 832. 8.

Bonus dici non potest, qui ne in malos quidem acerbus est, 599. 8.

Bonus odor ex re qualibet Adagium, & eius origo, & usus, 704. 11.

Bonis, & strenuis magna desperatio inest, cum videat se à malis, & inertibus in pramij postponi, ex Xenop. & alijs, 654. 12.

Bonos iusticia conciliat, malos clementia, ex

ET SENTENTIARVM.

Alph. Rex Neap. 634. 32.
 Bonifacius Vanocius historiarum cognitione Principibus damnosam censens, reprehenditur, 176. 4. 7.
 Bonus Imperator, tantum mingebar, quantum bibebat, & quid de eo dictum, 283. 13.
 Bornei Regis, quem morem in audientijs præstandis habere dicantur, 496. 19.
 Bos in civitate, Adagium, & eius vsus, 428. 19.
 Brevitas in dicendo qualis esse debeat, & in quo consistat, ex Plin. Iun. Quin. & alijs, 386. 33. & seqq.
 Bruti Facinus in Iulij Caesaris occisione à Lucio Floro commendatum, & Alciat. Emb. ex eo sumptum, 52. 4.
 Brutidium qualiter præcipitem egerit, velle per saltum ad maiores dignitates ascendere, ex Tacit. 432. 18.
 Bulla in Cœna Domini, qualiter damnet novorum tributorum, & vestigalium impostores, & exaxores, 705. 13.

C.

Caduceus Mercurij qualis, vnde dictus, & eius vires effectus, & symbola, 90. 8. & 203. 11.
 Cæci, & Claudij se mutuo iuvantium fabula, quid designet, & Alciat. Emb. de ea, 109. 29.
 Cæde abstinere, & elementia vtri, Regia est virtus, & ad cœlum via, ex Senec. Trag. & alijs, 632. 25. & seqq.
 Cælestis Aacus, & alia signa, quæ Christi Nativitatem præcesserunt, & denotarunt, 10. 3. & seqq.
 Cælum nulli mutationi obnoxium, quia in continuo motu est, 641. 10.
 Calamitas, aliam semper vocat calamitatem Adagium, & eius vsus, 598. 2.
 Caligula Imp. qualiter voluerit omnem iuris, & legum scientiam abolere, & ad suum arbitrium reducere, 542. 2. Eiusdem vecordia in Lunæ amplexu, 35. 12. Varia vicia, & avaritia insurribilis, 310. 10. Qualiter super auroreorū acerbos recubuerit, & Auctoris Emb. inde sumptum, ibid. Eiusdē in superfluis prodigalitas, & infanda vox, qua eam comitari solebat, 303. 23. & 724. 22. Testamenta eorū rescindebat, qui nihil sibi relinquebant, 710. 33.
 Calimachi hymnus de Panacæa ex Apollinis capillis in homines irrorante, & Auctoris Emb. hic sumptum, 154. 2.
 Callipides Adagium, quid significet, 511. 17.
 Callithenes Philosophus qualiter fuerit monitus, ab Aristot. de modo quo se in Alexandri colloquijs, habere deberet, 483. 16. Qualiter cruciatus, & occisus, ab eod. Alex. ore excessum, & libertatem in consultando, & gravis Senecæ huius facti deploratio, & detestatio, 794. 21. Idem Callithenes moriens, quæ monita eidem Alexandro reliquerit, 842. 14.
 Callynici nomen, quid significet, & eo plures ex antiquis Heroibus vsos, 763. 3.
 Calvitiij laudes scripsit Synefius, 230. 40.
 Calumniæ sicut sagitta in silicem missa, in ca-

lumniæntem resilit, & symbolum hinc sumptum, 829. 19.
 Calumnias, & latratus vulgi, qui Imperatores contemplerint, 826. 23. & seqq.
 Calumniantium iurgia devorare iucundum auribus concentum præstat, ex Philemone, 820. 32.
 Calumniantium maledicta, boni Principes, bonis factis diluere debent, 398. 41.
 Cambyfes Persarum Rex, qualiter, & quare filium in Sella ex corio patris fordidi iudicis facta, sedere iusserit, 580. 2. Eicem incestas sororis suæ nuptias optanti, quid sui Satrapæ responderint, 25. 17. Qualiter Prasfibi filium occiderit, quia eius pater libere sibi veritatem dixerat, ex Senec. & alijs, & Emblema hinc sumptum, 194. 18. & seqq.
 Camilli oratio de non admittenda victoria Faliscorum malis artibus sibi oblata, 748. 25.
 Campanæ perfractæ symbolum, in eos, qui sua se voce demonstrant, ex Persio, & alijs, 209. 34.
 Cancerdum ostrea captat, qualiter ab ijs capi solet, 251. 19.
 Canis famelicus, quam sit ad rapinam intētus, ex Senec. 462. 8.
 Canes quos, sibi gratos, & aptos, dixerit Amadeus Dux Sabaudix, 252. 21.
 Canum in victum erogantes, quod pauperibus dare possent, qualiter reprehensi, 271. 12.
 Canuti Anglorum Regis historia, & in Deum pietas, 7. 26.
 Capillos, quæ nationes rotonderit ob solam suorum Regem imitationem, 225. 27. An laudari eorum prolixitas possit, & alia de eis, ibidem, & infra verbo coma.
 Caput humanum, & eius excellentia, officium, & nomina, 102. 2. & 104. 12. Et Reges cur caput suorum dicantur, 101. 1. & seqq.
 Caput qualiter se habet ad corpus, ita, & Rex ad Remp. & Emblema Auctoris, hinc sumptum, 102. 4. & seqq.
 Caput est mentis sedes, & tribunal, & qualiter, & quare inter duas aures fuerit à natura collocatum, & Emblema Auctoris hinc sumptum, 501. 8.
 Caput si benè valet, & suum manus exercet, reliqua membra subsistunt, & manent in officio, 106. 19. 109. 30. 150. 14.
 Caput sine lingua, pedaria sententia est, 584. 24.
 Capita civium ad tributa censere, captivitatis genus est, ex Tertul. 706. 16.
 Capitalia iudicia non nisi cum maxima deliberatione, & cunctatione exequi debent, & quare, 611. 2. & 614. 13. & seqq.
 Capræ symbolum mulctram lactis, quam infuderat, inversis pedibus refundentis, 832. 9.
 Caracallæ infanda vox, de pecunijs à Populo sub gladij timore parandis, 724. 21.
 Carcer, & eius descriptio, & grave tædium sive supplicium, ex Casiodoro, & alijs, 589. 34.
 Carcer non ad puniendos, sed ad custodiendos homines haberi debet, ex Vlp. 1. cap. 589. 34.
 Carceris diuturni tædium an ad poenam deli-

INDEX RERVM

Et temperandam attendi possit, 589. 33.
 & 34.
 Carceratorum miseriam, qualiter dolere, & sublevate Principes debeant, ex Libanio, & alijs, 589. 34.
 Cardinalis Ioan. Taveræ apophthegma, de præcisa observatione in puniendis delictis, 581. 30.
 Carmen amat quisquis Carmine digna gerit, ex Claudiano, 520. 17.
 Caro nostra, qualiter domanda, ne ferociat adversus spiritum, ex D. August. 179. 34.
 Carolus Magnus Imp. & Rex Galliarum, Magni nomen promeruit, ob curam Religionis, & donaria in Ecclesias, & eius apophthegma de hoc, 307. 8. Eiusdem pietas, & cura in multis pauperibus alendis, 316. 8. Qualiter, & quare gladius sui capulo, suas leges, & edicta signabat, 576. 11.
 Caroli Burgundiæ Ducis, animi demissionem, & confertationem inadversis, qualiter reprehendat Phil. Cominatus, 245. 41.
 Carolus Brabantiarum Dux infeliciter pugnans, post res Ecclesiæ usurpatis, 310. 19.
 Carolus VI. Franc. Rex, qualiter, puer adhuc, cassidæ coronæ prætulit, & virtutis eius indicium ex hoc, 241. 7.
 Carolus VIII. Rex Galliarum quare dixerit Reges paucos Sanctos esse posse, 397. 35.
 Caroli Francorum Regis ob malam patris educationem damna, ex Comin. & Carroceto, 194. 30. & 31.
 Caroli Friderici Ducis Cliviamontium Symbolum ex plurimorum cordium coniunctionum, ad concordiam effectum significandis, 807. 19.
 Carolus V. Imp. & Rex Hispaniarum, puer adhuc ad imperium, & Regnum erectus, 355. 42. Eiusdem insignia, cum aquila bicipiti, quid significarent, ex Achille Bochio, 174. 10. Qualiter, si voluisset, universam Europæ Monarchiam sui appropriare posset, ex Tho. Campanella, & alijs, 751. 35. & seqq. Eiusdem, & Francisci I. Regis Galliarum disteria, sup. symbol plus ultra, 31. 33. Quam clementer se habuerit cum eodem Francisco, & alijs hostibus victis, & captis, 793. 24. & seqq. Quid responderit eide. n. Francisco eunem invitanti ad diripiendum statum Ecclesiæ, & Venetiæ, 752. 38. Eiusdem Francisci, & Caroli inter se morum comparatio, & dissimilitudo, 335. 36. Qualiter, & quoties miraculose à Deo in magnis periculis servatus fuerit, 175. 17. & 18. Qualiter dixerit, quod Cesarum nemo arcis tormētis interierit, 785. 25. Eiusdem constantia in non admittenda in Germania autonomia, sive libertate conscientiarum, 83. 18. Modesta responsio in eum, qui ipsum Lutheræ eximia oratione laudaverat, 411. 44. Qualiter voluerit in bello adversus Ducem Saxoniarum, & in obsidione Tuneti personaliter interesse, 383. 20. & 784. 15. Eiusdem laudes, & cum Regno relicto, se in cœnobium D. Iulii receperit, 41. 36. Qualiter vivus in eodem cœnobio sui mortua alia suffragia, & officia in tumulo, tamquam iam mortuus, positus, recitari fecerit, 843. 18.
 Caroli Stuarti Regis Angliæ novissimi, mirabilis, & lamentabilis casus, & mertis histo-

112, 20. 22.
 Casiodorus qualiter Tolonicum, Regis Theodorici amicum, ob gratas audientias collaudet, 494. 9. Eiusdem elegans epistola de amore, quo se Reges finitimi prosequi debent, 749. 29. Innumera alia eiusdem loca per totum opus inserta reperies.
 Castra sequentibus, nulla fides pietasque, ex Lucano, & alijs, 738. 14.
 Casus sinistri qualiter ferri, & corrigi debeat, 336. 1. & seqq. & 34. 1. 2. & Emblemata Auctoris ad hoc.
 Cato maior, quam se facilem omnibus eum adire volentibus præstiterit, 497. 15. Quam infracti animi se in adversis ostenderit, ex Lucano, & alijs, 345. 39. Quia nimis rigidas in formanda Rep. Ciceton, & alijs reprehenditur, 323. 10.
 Causa iusta movendi bellum, quantum ponderis habeat, & qualiter ante illud expendi debeat, 744. 7. & seqq.
 Causarum in cognitione, solet coætingere, ut alius iure, alius æquitate superior sit, ex Sym. 518. 10.
 Celeritas valde inimica consilij, & quando secus, 363. 26. & seqq.
 Ceres dealegifera, & frugifera, & de festis Theophorij, sive legi feralibus, ei fieri solitis, 543. 7. & 8. Cnt Turrata dicta fuerit, 545. 14.
 Cervi qualiter musica deliniantur, & capiuntur, & symbola inde sumpta, 409. 25. & seqq. & 415. 52. Demissis auribus nihil audiunt, arrectis audientissimi sunt, & Emblemata Auctoris ex hoc, 492. 1. & seqq. Qualiter cum colubris, & serpentibus pugnent, & eos ex suis cavernis educant, & symbolum ab Auctore inde sumptum pro inquirendis, & puniendis malefactoribus, 582. 11. & 12.
 Chamæleontis natura qualis, & adulatori similis, ex Alciat. & alijs, 407. 14.
 Chaganus Rex Persarum, qualiter, & quare suis successoribus statuerit, ne ad bella proderent, 781. 9.
 Chænicem super non esse sedendum, quo sensu dixerit Pythag. & Alciati Emblemata de hoc, 643. 18.
 Charonda Regis Thuriarum lex, de liberis probe educandis, & instituentis, 181. 20.
 Chosroes Persarum Rex, quam machinam finxit, in cœlestis amulationem, 17. 3.
 Christiani nomine qui gloriantur, opera nomi ni congruentia facere debent, ex D. Ambros. 87. 33.
 Christianus dicit non poterit, qui Christum non imitatur, ex D. Paulino, 746. 18. Qualiter Christiani ab Ethnicis, sacrilegi, & impossibiles vocari solent, 581. 6. Eos non inquit, puniri tamen si deferrentur, mandavit Trajanus, & eius ob hoc elegans Tertuliani reprehensio, 581. 2.
 Christiani, an, & quando possint Turcas, vel alios infideles in auxilium vocare, vel cum eis factus inire, 775. & seqq.
 Christi Domini Nativitatem, quæ cœlestia signa præcesserint, & indicaverint, 10. 3. & 4. Ipsum Iohanni Domini appellationem mereri, 15. 25. Omnis eius actio debet esse no-

ESSENTENTIARVM.

Itra institutio, 79. 3. Eiusdem passionē prorsus in Codri Regis morte designatam vide ri, 100. 13. Medici officio Christus fungens. idem officium Regibus insinuavit, & commendavit, ex D. Crisost. 108. 28. Quia Rex erat, Crucem pro sceptro, & spinas pro Corona portavit, ex D. Augustino, 119. 22. & 113. 11. Quo compendio suam omnem legē clausit, 500. 5. Quiliter Apostolos consuluerit ad emendos panes pro turbis alendis, 349. 12.

Christi sepulchrum, & Hierosolymitanū Templum à Christianis Regibus Turcis non eripi, qualiter doleant Pet. Costalius, & alij, 773. 15. & seqq.

Cicero, au nobilis fuerit, & qualiter respōderit Sallustio, qui cum novum hominem appellavit, 256. 12. Qualiter Quintum fratrem, qui irasci solebat, admonuerit, 612. 3. Qualiter se habuerit in Senatu cum Casare, & alijs à sua sententia discordantibus, 383. 19. Qualiter Caium Casarem ad parcendum Quinto Ligario, sua oratione pellexerit, 631. 22. Eiusdem innumera loca toto in opere reperientur.

Ciconiæ natura, in noxijs reptilibus specularis, & deglutiendis, & symbola hinc sumpta in punitionem sceleratorum, 582. 10.

Cingari, qui apud nos Gitani dicuntur, & plura de eorum origine, conditione, & fraudibus, 647. 36.

Cingulum magistratum nescit, sine morte deficere, ex Calsiod. 504. 36.

Circumstantiæ quæ, & qualiter in qualibet causa exquirendæ, & expendendæ sint, ex Quintil. & alijs, 518. 11.

Citharedi, vel lyricines, qualiter prius cordas temperent, quàm abiciant, vel rumpant, & Emblemata Auctoris hinc sumptum, 592. 8.

Civiles honores minimè hominibus eorum cupidis conferri debent, ex Senec. & alijs, 433. 45. & seqq.

Civem unum servare se malle, quàm mille hostes perdere, dixit Imp. Antonin. Pius, 759. 19.

Cives omnes, Imperatorij, Regijve fastigij colatione, se deprimere debent, ex Plin. Iun. 464. 16.

Cives quilibet in suo statu debent rectam dispositionem servare, ex D. Thom. & alijs, 107. 22. & seqq.

Cives non minùs debent pugnare pro legibus, quàm pro manibus, & quare, ex Herac. 545. 13.

Civitas sine legibus, non magis constare potest, quàm corpus sine mente, 548. 14.

Civitatis legibus conservatis, salva est populi dominatio, ex Æschil. & alijs, 547. 21.

Civitas etiam sine manibus, ex civium concordia inexpugnabilis redditur, ex Agesilao, & alijs, 806. 15.

Civitatis communis sponso, cur à Papiniano lex dicatur, seu definiatur, 549. 30.

Civitatibus non minùs eunoniã, quàm euporiam conducere, ex Rhodig. & alijs, 548. 25. & seqq.

Clades nulla, aut pestilentia, ita potest affigere

re Reimp. ac mala moneta, 690. 29.

Clava, Herculis proprium in signe, & gestamè, & plura de ea, & eius repullulatione, 255. 7. & seqq.

Clavæ Herculis, quàm canes mordent, symbolum, quid significet, ex Saav. 826. 20.

Claudij Imperatoris edicta ad salutem corporalem suorum respicientia, 154. 4.

Cleatis Lucerna, Adagiũ, & eius origo, 134. 2.

Clemès VIII. P. R. quo symbolo usus fuerit, ad ostendendam suam temperantiam in fontibus plectendis, 592. 7.

Clemètia, & eius definitio, ex Seneca, & alijs, 605. 13. & 628. 5. & seqq. Eiusdem Hieroglyphica, 628. 7. & seqq.

Clementia est dos prima Regnantium, & Regia virtus, & via, ex Sen. Vopisco, & alijs, 634. 29. & 632. 25. & seqq. Et qui Reges in hac virtute excelluerint, 634. 32. & seqq.

Clementia est eximium Deorũ munus, & qualiter cum victis exercèda, ex Senec. & alijs, 788. 8.

Clementia uti, est victoriã virtutis, vindicta verò potestatis, ex Themistio, 635. 33.

Clementia sola Deos nobis æquat, & quare, ex Claudian. 631. 20.

Clementiæ ob usum, & commodum, licet Regibus, aliquando transire terminos æquitatis, ex Calsiod. 633. 27. Et eadem, & liberalitas eorum, non habet legem, nec debet intra angustos terminos circumscribi, ex eod. 659. 33.

Clementia, & amor civium, est Regum inexpugnabile munimentum, ex Sen. 633. 28.

Clementiæ, & misericordiæ, ita regulariter Reges deferre debent, ut iustitiæ moderamen non transgrediantur, ex eod. Sen. Aug. Calsiod. & alijs, 637. 41. & seqq.

Clementia scæva est sceleratis ignoscere, ex Senecã, 585. 21.

Clementiam Imp. Constantini, & Theodos. Mag. & aliorum, qualiter extollat Pacatus, & Nazarius, 595. 17. & seqq.

Clementiæ Ara celebris, apud Athenienses, & plura de ea, ex Pausan. Statio, & alijs, 632. 23. & seqq.

Cleonis Atheniensis mira in suos Populos lenitas, & largitas, ex Arist. Athenæo, & alijs, 729. 13. & 14.

Clysthenes Siciliæ Tyrannus, quãtum honoraverit Cõsiliarium sibi vera dicentẽ, 423. 18.

Cleopatrx, & Antonij luxuries, prodigalitas, & sumptuosa convivia, & unionis immentis valoris prodiga consumptio. Eiusdẽ, & Cleopatrx in alijs incredibilis avaritia, 276. 20. & 303. 24.

Clodovæi Regis Franciæ exemplum, qualiter, & quàm facilè suos ad Fidem Christianam permoverit, 226. 31.

Clotarius Rex Francorum, qualiter à suis in prælium suggès matris vbera prælatus fuerit, 784. 22. Qualiter idem per iram luetotũ occiderit, & eius sera poenitentia, 196. 22.

Clypœi antiquorum Ducum, qualiter, & quare solerent terrificis animalibus insigniri, ex Virg. Alciar. & alijs, 789. 9.

Codri Atheniensium Regis, pro suis custodiendis, mirabile factum, 100. 18.

INDEX RERVM

Cogitationes hominum consilijs roborantur, ex Salomone, 353.29.

Collectas duas qui vult, det duas messes, ex Hybicæ apophthegmate, 706.14.

Colossi apud antiquos, quales, & eorum vsus, 121.2.

Colossis intus spinosis, qualiter Reges comparaverint Lucian. Plutarch. & alij, 121.2. & seqq. & malè intus libratis Plato Principibus in eruditis, 189.3.

Coluber, dum Infantis sanguinem suggit, qualiter illum de mulceat, & Emb. Auth. hinc sumptum, 713.8.

Comas prolixas alere, & crispare, quæ nationes in more habuerint, & an licitum, 215.27. & seqq. Eandem laus, & reprehensio, ex D. Amor. ibid. n. 28.

Comedix Theatrales an locis, & populis permittendæ, & qui de hoc agant, & Authoris, de eisdem iudicium, 239.27.

Comes malignus, cui vis rubiginem suam affricat, ex Sen. 412.38.

Comitas, & gravitas, qualiter in Principibus concurrere possint, 497.29.

Comitissæ Mathildæ donatio de modica terra, ex Accurs. & alijs, 660.38.

Commodus Imp. qualiter, & quare homines tortuosos pedes habentes, sagittis conficere soleret, 473.14. Eiusdem nimia ebrietas, & ingluvies, & spurca cœnatio, 183.16.

Commodum debet esse cum modo, ex Cassiod. 730.17.

Companionis materia solet excitare discordias, 709.27.

Compendium vnius, ceterorum dispendium esse non debet, 664.52.

Conatus, quando ad pœnam, vel ad laudem consideretur, ex Apuleio, & alijs, 368.47. & seqq.

Concionatores verbi divini, qualiter se in corripendis Regibus habere debeant, & cur in lege Partitæ in hoc excedentes dicantur, *Feridores de palabr.*, 403.6.

Concordia, & eius boni effectus, quibus symbolis à veteribus designati, ex Alciat. & alijs, 804.7. & seqq. Emblem. Authoris de eadem, 806.14. & aliud Pierij, ibid. 18.

Concordia res parvæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur, ex Fallust. 770.3.

Concordia fulciuntur opes, etiâ exiguæ, Adagium, 807.21.

Concordia commune periculum propulsatur, ex Tacit. & alijs, 807.21.

Concordia, quos vnit munit, & plura de ea, & eius vtilitatibus, ex Prudentio, Alciaro, & alijs, 802.1. & seqq. & 803.6. Quanti eam fecerint Athenienses, 803.2. Qualiter eandem Micissa, & Severus Imp. filiis suis commendaverint, & Scylurus Scythis, & Sertatorius Lusitanis, 803.3. & seqq.

Concordia discors, quomodo depiugatur, & boni eius effectus, & insignis locus Apollonij, & Authoris Emblemata ad hoc, 739.1. & seqq. & 382.16.

Concordiam totam mundi, ex discordiis constare, qualiter, & quo sensu Seneca dixerit, 381.21.

Conditio inferiorum, contra superiores in

bello perpetuo existit, ex Dion. Cass. 812.11.

Contidentia in Principibus, quàm soleat esse fallax, & caduca, & Authoris Emb. ad hoc, 487.1. & seqq.

Considerare in secundis nemo debet, nec in adversis diffidere, 749.26.

Congi Rex, qualiter leges Lusitanorum, ob earundem multitudinem, despexerit, & abiecerit, 560.3.

Coniuncti pollut, etiam vehemèter inertes, Adagium, ex Homero, & alijs, 807.31.

Conscientia bona, vbi perditur, nihil bene acquiri putatur, ex Cassiod. 713.7.

Consilium unde dicatur, & quomodo definiatur, 347.4. Et eius vtilitas, & necessitas, imò & divinitas, ex Arist. & alijs, ibid. n. 5. Et qui de hoc scripserint, & Symbola ad idem, 360.15. & seqq.

Consilium in omni prætat negotio, Adagium, & alia similia, 347.5.

Consilium, & Consultor, res sacra, Adagium, & eius vsus, 361.18.

Consilium serum capere miserum est, 620.41.

Consilium stolidum, aut erroneum, & effectu vacuum, fraude cessante, neminem luere debere, & quare, 368.49.

Consilium bonum dare videtur, qui alteri suadet, quod ipse facturus esset, ex Livio, & alijs, 357.49.

Consilium probum, ab improbo cive prolatum, qualiter per alium bonum repeti iusserint Spartani, 369.55.

Consilium aliorum Deorum, qualiter, & quando Iupiter sumpsisse fingatur, ad fulmina iaculanda, 348.7. & seqq.

Consilium apud Hebræos, idem sonat, ac valet, quod fundamentum, & quid inde sequatur, 352.18.

Consilio, qui cuncta agunt, reguntur sapientia, ex Tullio, & alijs, 360.12. & seqq.

Consilio, & bello, quem esse bonum copulara est, ex Auson. & alijs, 732.2. & seqq.

Consilia, qui de rebus magnis suscipiunt, quid æstimare, & prævidere debeant, ex Tacito, & alijs, 365.34. & seqq.

Consilia omnia, qualiter Princeps, sine discrimine audire, & discernere debeat, 369.52. & seqq.

Consilia non ex Consulentiis numero, sed ex ratione censenda, & quare, 369.53. & seqq.

Consilia bona an præmiunda, & mala præmiunda, & conciliatio Lipsij, & aliorum, qui in hoc dissentiunt, 369.51. & 439.1. & sequentibus.

Consilia, qualiter rebus, & temporibus aptari debeant, ex Senec. & alijs, 363.25.

Consilia festinata, & præcipitata, quàm sint damnosa, & quòd bona mora valescunt, 362.20. & 21. & 363.28. Et quando non oporteat consilia cunctari, sed accelerare, ibid. n. 22. & seqq. & 621.44.

Consilia callida, & astuta, tandem eventum tristia, ex Livio, 365.35. & seqq.

Consilia, vsque ad eorum executionem secreta esse oportere, 371.1. & 2. & multis seqq. & Emb. Auth. ad hoc.

Consilia Regis, qui protulit, Regem derulit, & perdidit, 372.3.

ET SENTENTIARVM.

Consilia in bellis nulla meliora, quam quae
 non avertit adversarius, ex Livio, & Vege-
 rio, 17. 2. 3.
 Consilia si recta sint, & rectè petita, ex eventu
 iudicari, vel reprehendi non debent, 366. &
 seqq. Et qualiter Meccas Augusto consu-
 luerit, Consiliatorum mentem, non ab erratio-
 nem inspicere debere, 368. 49.
 Consilia militaria, non nisi impate facta, murari
 debent, & Emb. Bruchij ad hoc, 373. 13.
 Consilia Regia, & Consiliarij Regum Hispa-
 nia, & de eorum praesentia, & varijs clas-
 sibus, 370. 20. & seqq.
 Consiliorum, & Consiliatorum de materia,
 qui scripserint, 378. 1.
 Consiliorum unitas, & societas, qualiter, &
 quo sensu a Cicer. vinculum amicitiae dica-
 tur, 383. 18.
 Consiliorum omnium lex divina, gubernacu-
 lum esse debet, ex Divo Cyp. & alijs, 365.
 35. & seqq.
 Consilij firmis haerendum, & Authoris Emble-
 ma ad hoc, 358. 1. & multis seqq.
 Consilij bonis Regum stare, malis corrumpi,
 ex Sallust. & Tullio, 360. 11. & seqq.
 Consilij, & auspicij bonis, plura, quam bel-
 lis, & manu, geri solent, ex Tacito, & alijs,
 360. 13.
 Consilij, & officij publicis, an, & quomodo
 Sacerdotes praefici, & interesse possint, 460
 22.
 Consiliarij fidi, & prudentes, sunt veluti can-
 nes Regum, & eorum certiora praesidia, 443.
 16. Et solent appellari Parres, & Partes ipso-
 rum, 378. 1.
 Consiliarios fidos, graves, & prudentes, qui
 Imperatores elegerint, & amaverint, 349.
 14.
 Consiliarios bonos, qualiter P. Rom. suis Prin-
 cipibus precari, seu vivere soleret, ex Ter-
 tial. 359. 6.
 Consiliatorum honorum, partes quae esse debent,
 & qui tali nomine digni sunt, 359. 2. & seqq.
 Consiliatorum filiorum, & verorum filij, sunt
 etiam a Principibus honorandi, 444. 19. &
 seqq.
 Consiliarios, vel Magistratus suos non debent
 facile Principes, pro suspectas habere, 389.
 45. & seqq.
 Consiliarius vnus omnia sapere, vel omnibus
 intendere non potest, & quod ideo plures
 eligi debent, ex Nut. Com. & alijs, 458. 16.
 & seqq.
 Consiliarij, & Administrj Principum, quali-
 ter, & cur oculis in quadam lege Partitae
 assimilantur, 447. 12.
 Consiliarios, quos sibi charissimos dixerit Al-
 phonus V. Rex Neap. 401. 56.
 Consiliarios suos, quos in ingressu sui Palatij
 deponere optaverit idem Rex, 405. 3.
 Consiliarij, Reges, ex Rex Consiliarios, quali-
 ter se mutuo fovete, & iuvare debeant,
 371. 1.
 Consiliarios suos, etiam dissidentes in suffra-
 gijs, qualiter audire, & tolerare Principes
 debeant, 382. 1. & seqq.
 Consiliarij, qualiter veritatem praesentibus
 amare, & in suis suffragijs laetè dicere

debeant, 390. 1. & sequentibus.
 Consiliarij, in suffragando coram Rege, & eius
 menti contrariando, quae prudentia, & mo-
 destia uti debeant, 402. 58. & seqq.
 Consiliarij, quod verè sentiant, liberè dicere
 debent, etiam si sciant solos, in sua senten-
 tia permanuros, 402. 56.
 Consiliarij prudentes, qualiter se habere de-
 beant, cum socijs diversam ab ipsis senten-
 tiam habentibus, ex Cicer. & alijs, 382. 18.
 & seqq.
 Consiliarij, qui nisi, quod ipsi dicunt, vel sen-
 tiunt, nihil rectum putant, reprehenduntur,
 ex Plin. Iun. & alijs, 383. 21.
 Consiliarij veri, & prudentes, verum, & rectum
 iudicium sequi debent, etiam si ab emulis
 suis in Senatu feratur, 384. 23. & seqq.
 Consiliarij, & Senatores Regum, an, & quan-
 do bonum sit, ut inter se disideant, maxi-
 me in suffragijs ferendis, 379. 1. & seqq.
 Consiliarij, aliorum similitudines, & contrarie-
 tates in suis suffragijs, ob solam amulatio-
 nem affectantes, eam non, & reprehensibiles, &
 exempla de ijs, 384. 22. & seqq.
 Consiliarij, ubi iam res à maiori parte decisa
 fuerit, etiam si contrarij sentierint, eius execu-
 tionem iuvare debent, 388. 41.
 Consiliarij semper, sed maximè, ubi coram Re-
 ge perorant, breviter in suffragando,
 qualem rei qualitas permiserit, curare de-
 bent, 386. 32. & seqq.
 Consiliarius nemo bonus, si non & bonus Se-
 cretarius, 372. 2. & 377. 33.
 Consiliarios iuvenes, cum senibus admiscere,
 & inter eosdem varias animi, & corporis
 affectiones esse, an, & quomodo expediat,
 & alia de Consilij iuvenum, 366. 55. & se-
 quentibus.
 Consiliatrix virtus, qualiter sit Regibus velut
 connata, ex Homero, & alijs, 349. 15. &
 seqq.
 Constantiam in adversis, quo symbolo Regi-
 bus suadeat Achilles Bochijs, & Adr. Iun.
 340. 15. & 18. Et alia de eadem constantia,
 335. 1. & mult. seqq.
 Constantij Clori Imp. apophthegma, de divitijs
 in iudicis habendis, & quid de eo ce-
 sendum, 721. 8. Eiusdem Historia, qua hoc
 comprobavit, & Emblemata Authoris inde
 sumptum, 722. 13. & seqq.
 Constantinus Magnus Imp. quati fecerit Chri-
 sti Crucem, & eius cultum, 84. 25. Victoria
 insignis ab eodem Crucis signo apparente
 coequeuta, 81. 10. Eiusdem Donatio Ecclesiae
 Rom. facta, & à calumnijs Laurentij Vallae,
 & aliorum haereticorum defensa, 682. 23.
 Eiusdem clementia in hostes, iam debella-
 tos, 792. 21. Eiusdem lex suaesorja, ut omnes
 de se, & alijs Palatinis, quae sentirent, vel
 audirent, verè, & liberè nuntiarent, 397.
 34. Eiusdem Numisma, in quo homo caelum
 adorans cernebatur, & Emblemata Authoris
 hinc sumptum, 686. 15. Et cur monetas, suas
 appellare, soleret, ibidem.
 Consuetudinem diu receptam, & observatam
 facile mutare non expedit, & quare, ex D.
 Aug. & alijs, 418. 12. & seqq.
 Contulendum in arduis, 346. & seqq.

INDEX RERVM

Consulto opus est prius, quã incipias, & postquam consulueris mature, facto opus est, ex Sallust. & alijs, 361. 20. & 621. 44.
 Consules Romani, qualiter, & quare, ante se deferrent secures, fascibus virgarum alligatas, & Emb. Auth. hinc sumptum, 611. 7. & seqq. Cur etiam iidem Consules, initio anni, ab Imperatoribus nominari solerent, & boni, & optimi appellacione donari, ex Plin. lun. & alijs, 430. 7.
 Consultationes, ad quas sæpè repenti, & imparati Consiliarij vocantur, quàm sint damnosæ, & excusandæ, & quare, ex Tho. Moro, & alijs, 364. 30. & seqq.
 Consultationes officiorum, vel aliarum rerû, an meliùs, & liberiùs, per libellos, & vota secreta, quàm viva voce, & apertè Regibus proponantur, 370. 61. & seqq.
 Confus Deus, apud Romanos. Cõsilijs præpositus, 373. 15. & seqq. Et qualiter, & quare in occulto veneratus, & de eius Aris, sub terram positus, & Emblemata Authoris hinc sumptum, ibidem.
 Contendere cum pari, anceps est, cû superiore furiosum, ex Sen. & Baldo. 567. 30.
 Contrario uni, eadem est disciplina, 45. 1.
 Continacijs loqui, non est tutum, apud aures superbas, & offensionem proniores, ex Tacito, 402. 58. & seqq.
 Convalli Regis Scotorum, mira erga Crucem, pietas, & veneratio, 85. 29.
 Conversorum primordia, blandis refõvenda sunt modis, ex D. Isid. 325. 24.
 Convivia valdè lauta, & sumptuosa aliquorû Imp. referuntur, & execrantur, 276. 10.
 Copiam mercium facit, qui eas portantes iuste pertractat, ex Cassiod. 715. 14.
 Cor Regis in manu Domini est, & quo sensu hoc dicatur à Salom. & symbola de eo, 172. 4. & mult. seqq. & 452. 33.
 Corda paucis victibus expedita, meliùs Deû recipiunt, ex Prud. 179. 34.
 Cornelij Severi, de laudibus, & morte Ciceronis, aurea Carmina, 206. 27.
 Cornices sunt symbolum concordia, 804. 7.
 Correctio accelerata, remediabile bonum, ex Cassiod. 583. 16.
 Coronæ in Regibus, aculeatæ, vel turratæ, qualiter eorum curas, & anxietates demonstrat, & Emb. Auth. hinc sumptum, 114. 3. 116. 6. 7. & 118. 21.
 Coronam Regiam, sibi oblatam, qualiter, & quare Antigonus, & alij suscipere recusaverint, 114. 3. & 4.
 Coronæ variæ, varijs virtutibus, & facinoribus à veteribus destinatæ, 655. 15.
 Corona nulla maior in Regibus, quàm illa ob cives servatos, ex Seneca, 758. 18.
 Coronarum, & diadematum in dijs, & Regibus usus, qualis, & quã antiquus, 114. 1. & 2.
 Coronari non meretur, nisi qui in hac vita, vique ad finem legitime certaverit, ex Apostolo, 831. 5. & 833. 10.
 Credulitas nimia, non solum in Regibus, verum, & in cæteris est culpabilis.
 Cresci historia, & apophthegma à Solone acceptum, super inconstancia Fortunæ, & Emb. Sed. Cov. & Authoris hinc sumptum,

ex Sen. Plurarch. Aufonio, & alijs, 49. 14. & 833. 10. & seqq.
 Crentes, cur suum Iovem sine auribus, & cû tribus oculis finerint, & Emb. Iunij de hoc, 446. 5. & 494. 10.
 Crimen qualecumque, donari meritis, & virtutibus potest, ex Quintil. 396. 21.
 Crimina impunitate coalescere non sinenda, 584. 17. & seqq.
 Criminum infantiam cohibere expedit, ne invenescat augmentis, ex Cassiodoro, 639. 1.
 Criminalibus in causis, quando liceat procedere ex abrupto, 620. 38.
 Crispus Senator, quantum adulationi Principum detulit, & ita ad logam ætatem pervenerit, ex Iuven. 401. 53.
 Cristata cohors, apud Apulleium, galli gallinacei vocantur, & quare, 746. 15.
 Crocodili, qualiter ex parvis, magni breviter fiant, ex Plut. & alijs, & symbolum, ex hoc ad nimis prope crescentes, ex humili fortuna, 471. 8. Eorundem natura, & lachrymæ, & Adagium, & symbolum inde sumptum, 408. 22. & seqq. Qualiter Crocodili in Nilo, à Tentiritis pusionibus domari soleat, ex Plin. & alijs, & Emb. Auth. hinc sumptum. 680. 11. & seqq.
 Crudele, nihil efficit, qui sequitur leges, ex Cassiod. 604. 12. & 615. 18.
 Crudelitas, qualiter à Seneca definiatur, 605. 13.
 Crudelitas, quæ trahit pœnam, acerbissima, ex Seneca, & alijs, 607. 23.
 Crudelitas, cuiusdã questoris criminalis, qualiter à Martiali referatur, & increpetur, 606. 18.
 Cruditates omnes excedit, Jivitem, quem fieri velle, de exiguitate mendici, ex Cassiod. 698. 18.
 Cruditatis genus est, ultra naufragium vellem desevire, ex Cassiod. 715. 15.
 Crux, etiam ante Christum fuit vexillum Romanorum, & eis uiraculosas victorias paravit, 84. 27.
 Crux Christi, qualiter Principatum ostendat, ex D. August. 86. 33.
 Crux Christi optimum, & præstantissimum sceptrum Imperatorum, & Regum, & Emb. Auth. ad hoc.
 Crux Christi, cœlitus missa, quoties Regibus Hispaniæ apparuerit, & quas victorias, per eam adepti sint, 86. 32.
 Crux adventantibus Regibus, & Imperatoribus deferri solita, & qualiter hoc in Hispaniæ prohibitum, 85. 30. & 31.
 Crucem Christi, quantum coluerint Constantinus, & Theodos. Imp. Mag. & alij, 84. 25. & seqq.
 Cruces humi pingere, aut insculpere, qui Imper. & Reges prohibuerint, 85. 29. & 30.
 Crucis supplicium Romanis, ante Christum, frequens, & post in furcam mutatum, 607. 21.
 Crucis laudes, & encomia, ex D. August. Iustin. Martyr. & alijs, & egregio carmine à Murero, 85. 31. 86. 33. & 87. 38.
 Cuius potest accidere, quod cuiquam potest, ex Pub. Mim. & Sen. 476. 27.

ET SENTENTIARVM.

Culpa insultare non debet, legibus impunita
ex Cassiod. 596. 23.
Culpa iterata, grauius punienda, & quare, &
Auth. Emb. ad hoc, 597. 1. & seqq.
Culpa favoribus nutrita, incessanter crescit,
ex D. Greg. Magn. 410. 31.
Cunctatio, quam sic utilis in consilijs, & rebus
arduis, & quando in eisdem accelerandum,
362. 22. & seqq.
Cunctatio nulla longa est, vbi agitur de salute
hominis, & quare, 611. 2. & 614. 13. &
seqq.
Cunctandum in poenis irrogandis, & quare,
& Authoris Emb. ad hoc ostendendum, 611.
1. & seqq.
Cunei, militum Romanorum, suis se clypei,
inunctis protegentiū, & eorum vis, ex Lips.
& alijs, 805. 13.
Cupido dominandi, cunctis affectibus flagra-
tior, ex Tacito, 752. 40.
Circuliones, & Onocrotali, cur dicantur ni-
mis Edaces, & Alciat. Emb. de eis, 272. 5.
Curia Senatorum Romanorum, qualiter ob
extimiam secreti obseruationem, à Val. Max.
collaudetur, 374. 18.
Curia casus, qualiter, & cur illi dicantur, qui
personas miserabiles tangunt, 538. 19.
Cures Piezeningorum Princeps, quid scripse-
rit in cranio Suetisla, 749. 42.
Cura dicitur, quasi cor urat, ex Fest. Pomp.
120. 1.
Cura peculij, & alia domesticæ, solent sæpe
litteratos homines, ab studijs auocare, ex
Horat. Plin. Iun. & alijs, 675. 37. & seqq.
Curam, & studium in rebus supervac. & inuti-
libus, poni non debere, & Embl. Auth. ad
hoc, 229. 6. & seqq.
Cursatores publicos, cur petasis pinnulatis, &
venrorum nominibus, ab Imp. Ælio vero
donati, 510. 9.
Custodis Ecclesiæ officium, & attentio in alé-
dis lampadibus, quale esse debeat, ex qua-
dam glossa iuris Canonici, 564. 52.
Cyathos vini tres, ijs qui Gratijs sacrificant,
qualiter, & quare permittat Horatius, 286.
32.
Cybina avis, qualis, & eius, cum aquila
pingna, & Embl. hinc sumptum, ab Authore,
771. 8.
Cygnus avis, non nisi flante Zephiro cantare
dicitur, & Embl. Pet. Cost. ex hoc, 668.
10.
Cyllenius, cur dictus Mercurius, & cur sine
manibus fingi soluit, 88. 1. & 203. 10.
Cyneas, Pyri hilegatus, quantum eloquentia
præstiterit, & effecerit, 204. 13.
Cytharedo O: thium canenti, qualiter cicada
in locum ruptæ chordæ succurrerit, ex
Clem. Alex. 814. 23.
Cyrus, Rex Persarum, cur ab Isaia Christus
Domini vocetur, cum malus esset, 174. 15.
Quæ fuerit in suos liberalis, & eius apoph-
thegma, de amicis comparandis, 729. 15.
Almid, circa sobrietatem, quam ipse sum-
me observabat, 276. 28. Eiusdem venationis
studium, & ob eam pericula, 249. 13.
Qualiter, & quare Chrylaram collauda-
vent, 786. 2. Qualiter consulent Clear-

cho, ne se temere bellorum periculis expo-
neret, ex Polieno, 784. 25. Qualiter à Tami-
ra victus perierit, 836. 12.

D.

Dagobertus, Rex Francorum, qualiter com-
minatus fuerit sus filijs, si eius facta, aut
iussa immutassent, 420. 23.
Damoclis, & Dionysij Tyranni, historia, de gla-
dio, ex filio, super eius caput pendente, 117.
16.
Danaes fabula, à Iove, sub imbre aureo com-
pressa, & eius mytologia, ex Horat. Petr.
& alijs, 665. 11.
Daniel, cur in respondendo, ad quaesita Na-
buedonosoris, longam traxerit moram, 396
29.
Dapes lautas, & plenas, qui nimis sectantur,
buitis peiores, & quando Romani eis se de-
derint, & qui de hoc eos reprehendat, 274.
12. & seqq.
Daphidas grammaticus, ob maledicentiam, in
Principes, laqueos suspensus, ex Suida, &
alijs, 828. 31.
Darius, qualiter ex tributis mediocribus, ad
huc dimidio contentus fuerit, 717. 26. Quæ
Dona ei miserint Reges Scytharum, & quæ
eorum significatio, 757. 9. & seqq.
Datum omne, celeritatis causa transit ad be-
neficium, ex Cassiod. 739. 18.
David, qualiter sæpe peculiarem in se Dei
protectionem referat, & agnoscat,
Qualiter curaret de bonis iudicibus, suis
populis dandis, 425. 3. Qualiter coronâ, ex
Idolo Amonitarum sumptam, sibi impulerit,
& an in hoc peccaverit, 115. 2. Qualiter
Deo, semper gratias egerit, pro victorijs
partis, & D. Chryst. verba, de eius in hoc
laude, 814. 27. Dum in Deo confidit, semper
victor, dū in se, & suis viribus, victus, 55.
14. & 56. 17. Pluries hostes, orando, quâ prælia-
do fugavit, 809. 7. Qualiter iniurias Semeci
despexerit, & vicerit, 826. 23. Eius ob pecca-
tū, qualiter populus peste afflicus, 267. 6.
Debitum etiâ, quod cito redditur, tali Gratia
munus putatur, ex Cassiod. 730. 18.
Decimationis supplicium, apud Romanos,
quale esset, & quare introductum, ex Cice-
rone, & alijs, 624. 10. & seqq.
Dedali, & Icati cereis alis volantium, fabula,
& eius mytologia, ex Ovid. & alijs, 481.
10. & 485. 15. & 28.
Defunctū lauda, apophthegma Chilonis, 835.
15.
Delatores, ab aulis, & auribus Principum eli-
mandos, & plura de eorum officijs, & vi-
tijs, & qualiter a Titō, & Traiano puniti,
414. 48. & seqq.
Deliciae nimix Remp. perdunt, & Embl. Au-
thoris ad hoc, 268. 21. & seqq.
Deliberare utilis, tutissima nota est, 362. 21.
Deliberandum est diu, quod nō nisi semel lig-
ri statimve potest, 262. 20.
Delicta, quibus de causis, & quo animo, & me-
te, à Regibus, & iudicibus puniri debeant,
585. 23.

INDEX RERVM

- Delicta, & peccata gravia condonare, idem est, quòd illa committere, 638.45. Et quòd delicto se obstringere videtur, qui eius punitionem impedit, 530.28.
- Delicta, si non inquirantur, & puniantur, increfcent, ex D. Cyp. & alijs, 584.17.
- Delicta nulla puniri debere, qua ratione impius Lucianus dixerit, qui reprobatur, 580.3
- Delicta, quæ iterantur, gravius puniri debent, & quare, ex Cassiod. & alijs, 598.6.
- Delicta, ad maiora, citò quis non progredietur, si etià parva formidet, ex D. Hier. 639.1.
- Delicta graviora, si absque animadversione relinquantur, cœlum, & terra offendi videntur, ex Lucian. Seneca, & alijs, 532.34.
- Delicta antiqua, an, & quatenus in punita relinqui possint, 588.31. & seqq.
- Delicta, & eorum pœnæ, suos tatum Authores tenere, & persequi debent, 608.16. & seqq.
- Delicta aliorum, quamvis gravia, quando, & qualiter possint, ob virtutes antecessores, maiorum merita, aut alijs de causis mitius puniri, 595.19. & seqq.
- Delicta omnia, licet sciri, & puniri non possint, non tamen idè in hac cura desisti debet, 583.14.
- Delictis, etiam levibus, qualiter obviandum sit, ex D. Hier. 586.24.
- Delictis primis, quando, & qualiter conuivere Principes debeant, & Emb. Auth. ad hoc, 590.1. & seqq.
- Delicto pro vltimò, solet quis anteriorum, etiam supplicium pati, 600.12.
- Delinquentes, qualiter, & quare in pœnas, ob delictum impositas, cõsentire videatur, 580.4.
- Delinquentes, qualiter, & quare, etiam absentes, & fugientes, à bonis Regibus, & Magistratibus, inquiri, & puniri debeant, 571.1. & seqq. & 581.9. & seqq. & 586.27. licet Turcæ, & alij contrarium servent, 580.5.
- Delinquentes, in loco delicti, vel in alijs publicis, puniri debent, & quare, 624.7.
- Delinquentes, suo facto Remp. lœdüt, & publicè expedit, vt puniatur, ex Paulo l. C. 580.5.
- Delinquentes hodie, etiam cremandi, vel culeo infuendi, prius strangulantur, & quare, 607.12.
- Delinquentes, an magis expediat ad metalla, vel triremes, aliavè opera publica, quam ad mortem damnare, 638.46.
- Delphinus anchoræ implicitus, vel Remora sigitta, lentam festinationem indicat, & symbolum de hoc, 362.23. & 263.26.
- Deus, qualiter ad Empedocle, & alijs definitur, 5.16.
- Deus, qualiter mundum formaverit, 1.1.
- Deus, qualiter rerum omnium cœtrum sit, 5.17. & seqq.
- Deus ubique totus, & omnia complens, videns, regens, & fovens, latè ex San. Paul. & alijs, 3.6. & seqq.
- Deus, Rex Regum, & Dominus Dominantiũ, 14.10. & 21.
- Deus adando nomen accepit, & quantum hoc nomine gloriatur, ex Chryl. Isid. & alijs, 657.27. & seqq.
- Deus, quo sensu animus, à Dionis. Catone vocetur, 4.12.
- Deus, qualiter indefinitus, in Regendo oibè exerceatur, 136.2.
- Deus, ita de minimis curat, vt vtiliora non omittat, 228.40.
- Deus solus, alieno auxilio, ad Regendum orbem non eget, 450.24.
- Deus solus liber est, ex Esquillo, 2.3.
- Deus, qualiter, & quare, & cum quibus, in Genesi, ad hominum formationem consilium sumpsisse dicatur, 349.12.
- Deus, quomodò, & quàm aptè anni tempora disponat, & ex vna ad aliam tẽperiem deducat, ex Virg. & alijs, 322.12.
- Deus, qualiter, & cur, hominum animos, per vices ex hilareret, & contristet, ex D. Chryl. 238.24.
- Deus, semper largitor, semper donator est, & propter hoc ab hominibus colitur, ex Ovid. & D. Hieron. 657.28.
- Deus, ex quibus metallis Regum, & aliorum hominum mentes formare soleat, ex Plat. & alijs, 183.29.
- Deus, cum sit omnium Dominus, omnia pro suo solo arbitrio mutare, invertere, & evertere potest, 27.20.
- Deus, quos amat, aduersis exercet, & probat, 40.31.
- Deus, qualiter oblectari videatur, in patientia, & constantia aduersorum, per fortes viros, ex Sen. 344.35.
- Deus, qualiter soleat vrbes, & Regna, ob ipsorum contrarietates, & amulationes multoties sustentare, ex Niceph. Call. & alijs, 381.13.
- Deus si velit, absque alia causa potest destruire gentes, quas ipse fecit, 169.15.
- Deus, cur soleat Regũ peccata in populis punire, & exempla de hoc, 167.4. & seqq. & 169.15.
- Deus, qualiter se habeat in hominum sceleribus vindicandis, ex D. Chryl. 593.11.
- Deus veluti coactus, ad homines puniendos accedit, ex Sen. 622.11. & seqq.
- Deus, qualiter, & quare, à plurius dictus fuerit vivens iustitia, & hæc eius filia, 519.12.
- Deus, qualiter iuvet, & dirigat eos, quos Reges constituit, & Embl. Authoris ad hoc, 171.1. & seqq.
- Deus, qualiter florentissimas reddere soleat Respublicas Principum, qui de pauperum, & miserabilium personarum protectione solliciti sunt, 529.25.
- Deus, in bellis, quid soleat spectare, ex D. August. Salvian. & alijs, 760.26.
- Deus, etiam pro Ethnicorum Religione, multa miracula operatus olim fuit, & cur, 308.14.
- Dei nomen, Græce Theos, quid significet, & vnde sumatur, 5.16.
- Dei omnia sunt, & ipse in omnibus est, & omnia implet, & alia plura de eius ubique itate, 1.1. & seqq. & 2.5. & seqq.
- Dei bonitas, præcipuè in eius misericordia, & clementia ostenditur, ex Oleastro, 631.21.
- Dei super eminentia, silentio magis, quàm verbis extollitur, & quòd de eo, cum grandi metu loquendum, ex D. August. & Salvian. 8.29.

ET SENTENTIARVM.

Dei æmulatores, vel contemptores, semper
puniti, 18.7. & 20.18. & seqq.

Dei, quanta sit maiestas, & potestas, qualiter
ex mundi fabrica, & gubernatione deducat
Munus felix, 6.21.

Dei nomen, sæpè Regibus, & Magistratibus
tribui, & quare, 419. & 89.4.

Deo soli fidendum, ex D. Cypriano, 487.3.

Deo, quod non hæret facile labitur, & Emb.
Auth. ad hoc, 51. & seqq. & 53. 10. & se-
quentib.

Deo, qualiter magis placeat, cor humile, in
humili Ecclesia, quam in splendida elatum,
& ab eâ abstractum, 313.36.

Deo, post parvas victorias, qualiter Pij Prin-
cipes gratias agere debeant, & exempla ad
hoc, 814.26.

Deo in dando, & largiter suos beando, quali-
ter Principes similes esse debeant, 657.18.
& 659.33.

Deum, magna solum curare, & reliqua fortunæ
relinquere, dixit Euripides, qui repre-
henditur, 131.18.

Deum, etiam in minimis animalculis, & iudi-
cio nostro frivolis, & inutilibus, mirabilem
esse, ex Theodor. & Tert. 218.4. & 5.

Deum, qualiter, & in quibus, Reges æmulari
debeant, ex Plutarch. 17.4.

Deum adoraturis, & precaturis, plures por-
ta, & intercessores patere debent, 456.4.

Deos, ab ijs maximè coli, qui oppressos, & pau-
peres tuentur, qualiter dixerint Plutarch.
& alij, 535.7.

Dei iriti, diligentius coluntur, ex Senec. 815.
30. Cum dijs pugna aduim non esse, Adag.
7.4.

Demiaratus, Xerxi Consilium daturus, quid
prius ab eo quaesierit, 396.30.

Democriti apophthegma contra prodigum,
664.51. Idem, qualiter se ad aspectum cly-
pei lucentis, contra solem oppositi, exca-
uerit, ex Agel. 482.11.

Demoniacis, & Apollonij apophthegmata, de
modo corrigendorum vitiorum, 594.16.

Demothenis apophthegma, de secreto servan-
do, 377.35. Idem, qualiter doleret, si quan-
do ab artificibus ante lucana victus esset
industria, 134.21.

De Plastro loqui, Adagium, & eius causa, &
usus, 398.42.

Deprecatio, quæ dicatur, & eius usus, & lo-
cus, apud Rhetores, ex Cic. & Quintil. 596.
21. & 22.

Desidia, & damnorum eius, elegans descrip-
tio, ex Bap. Mantuano, 138.12.

Desidiam, ab omnibus, sed maximè à Regibus
fugiendam, 137.6.

Detrahentes audire, & facile credere, quæ
malum est, ac detrahere, ex D. Bern. & alijs,
500.7.

Dextrarum coniunctio, signum fœderis, & con-
cordiæ, ex Alciat. Embl. de hoc, 804.7.

Diadema Regum, in quo debeat consistere,
iuxta dictum Alex. Sev. Imp. 172.4.

Diademata Regum, qualia olim essent, & cur
Coronis Regum, supponerentur, 116.7.

Diana, cur Cupidinis expers, ab Ethnicis di-
ceretur, & Schoonhoyj Emb. de hoc, 643.2.

Didacus Covarruorias Castellæ Senatibus, quales,
qualiter se haberet in tentandis Candidatis,
ad Magistratus publicos aspirantibus, 430.34.

Dicta, sine factis, in docentibus, vel inudentibus
frigent, & erubescunt, 223.17. & seqq.

Dictatoribus Romanis, an, & qualis potestas
fuerit, in audios damnandi, ex Cic. & alijs,
502.16. & seqq.

Dies vltima, semper hominibus expectanda
est, ex Ovid. & alijs, 832.6. & seqq.

Difficillimum est, prælio quin strenuum esse,
& præstare consilio, ex Sallust. & alijs, 733.
1.

Dignitates omnes, & Magistratus à Princi-
pe, tanquam à fonte dimanant, 428.19.

Dignitas, apud indignum, loco ignominia est.
426.10.

Dignitas indignis collata, eos potius detegit,
quam immutat, & quare, ex Boeth. 426.8. &
seqq.

Dignitates Reip. si immeritis conferantur, vis
animorum in benemeritis hebetatur, ex
Agath. & alijs, 427.14. & seqq. Et quod
tunc ipsæ vilescunt, & decolorantur, 427.
15. & seqq.

Dignitas ab officiali, non verò officialis, prop-
ter dignitatem illustrari debet, ex Æneæ
Sylvio, 416.12.

Dignitas venalis sublimium, est proscriptio
civitatum, & quare, ex Saluano, 436.56.

Dignitate mortis, quodammodo mortuus vi-
detur, 504.25.

Dignitatum duarum, gloriofa quidem, sed la-
boriosa custodia est, ex Cassiod. 458.15.

Dignum laude virum Musa verat mori, ex Ho-
rat. Ovid. & alijs, 678.5. & seqq.

Digno, quidquid creditur, ab omnibus, pro vo-
to collatum esse sentitur, ex Iustiniano, &
alijs, 427.14.

Dignioris habendam semper considerationem
in electione officiorum publicorum, qui di-
xerint, & qualiter accipi debeat, 438.65.

Dignioris electio, locum habere non potest,
ubi officia publica nundinantur, 438.65.

Diligentia in parvis, maiorum observatio est,
ex Libanio, & alijs, 639.11.

Diligentiam in supervacuis affectare non de-
bemus, 229.6. & seqq.

Dimidium plus toto, Adagium, & eius usus, ex
Erasmo, 717.26.

Diocletianus, qualiter, & quare se Imperio
abdicaerit, 359.7. Eiusdem, & Maxi-
miani, in Mediolanensem urbem ingressus,
quam hilariter receperat, ex Mamertin. 514.
29.

Diogenes Cynicus, qualiter de fortuna triu-
phaverit, 603.4. Qualiter semper contra po-
pulum gradiebatur, & quare, 818.9. Eiusde-
vel Antisthenis apophthegma, circa modum
quo Regum calor suscipi debet, 482.12.

Dionedes, cur socium sibi ad rem ardua, petierit
Vlysem, ex Homero, & Alciato, 353.31.

Dionis orationes, ex quò potissimum com-
mendaverit Philostratus, 402.60.

Dionysij Catonis carmen, exponitur, 4.12.

Dionysius Siciliæ Tyrannus, quantis premijs,
& honoribus Platonem affecerit, 442.11.
& Qualiter suis tributa remisit, dum eos ad

INDEX RERVM

novorum impositionem ridere conspexit, 716. 24. Qualiter filium illiberale n. reprehenderit, ex Plur. 729. 16. Quam semper suspectu, vixerit, de infidijs, sibi paratis, 124. 15.

Dionysij II. responsum ad Philippum Anintra filium, 39. 27. Eiusdem notabile factum, in vindicta à Dione sumenda, eius filium male, & perveris motibus à teneris imbuendo, 185. 39.

Disciplina cautelam, indulgentia audaciam creat, 59. 7.

Disciplinis in discendis, & exercendis, quibus modis, maxime à Regibus, servare debeat, 230. 13.

Discitur ex numis, quam se mala tempora mutant, 689. 26.

Discordia civium, est hostium præda, ex Tacit. 770. 3.

Discordia inter cives, & maxime inter Senatores, semper cohibenda, 380. 3.

Discordia, & seditionis elegas descriptio, ex Petronio, & alijs, 763. 6. & seqq.

Dispensium cunctorum evitandum, etiam cum amissione aliquorum, 333. 24.

Dissimulandi Ars, quando licita, & utilis sit, 324. 27.

Dissimulare, qui nescit, nescit regnare, quis dixerit, & quare, & qualiter hoc iam sit verum in Adagium, 333. 25. & seqq.

Dissimulatione, qui Principes vni legantur, in puniendis suorum. Procerum excessibus, 335. 32.

Divi, quando, & quomodo Imp. Rom. ferret, & dicerentur, & qui hanc appellationem admississent, qui respuerint, 13. 14. & seqq.

Divorum appellationem in Imp. & Regibus, qui reprobandi, & qui defendant, 13. 17. & seqq.

Divinatrix scientia, quæ, & an Principibus necessaria, & permilla, 193. 50. & sequentibus.

Divinum præsidium semper, etiam in minimis, invocandum, & ab eo auspiciandum, ex Plat. Val. Max. & alijs, 808. 1. & seqq.

Divitem iuxta pauperem nullus tutus, aut intactus est, ex Salvia, 57. 25.

Divites se magis imperare velle, quam divites esse, qui dixerint, 719. 2.

Divitum, quam sit proprium aliena, etiam pauperum, concupiscere, ex D. Ambrosio, 538. 17.

Divitiarum magnæ, quomodo colligantur, ex Meæcenate, 72. 19. & seqq.

Divitiarum Hispaniarum, ex novo orbe adductarum, quam magnæ fuerint, & quotidie sint, contra Turcos, & alios, qui eas negant, & floccifaciunt, 91. 34. & seqq.

Divitiarum Hispaniarum, qualiter, & cum quanto damno, ad extraneos, earum sanguisugis, per incuriam nostram, transferantur, 691. 34. & seqq.

Divitijs, sibi à Deo datis, quomodo Principes, & alij uti debeant, ex D. Cyprian. 304. 3.

Divitijs nostris hostes potiri, duplex est malum, & quare, ex Xenoph. & Veget. 693. 38.

Divitias quales, qui iuste regnant, magni fa-

cti esse debeant, ex Apollon. & Cassiod. 698. 17. & seqq.

Divitiarum fructum, qualiter, & quam absurde Nero, in sola eorum abusione, & profusione collocaverit, 276. 21.

Docilitas, quam sit in Regibus, & Magistratibus necessaria, 493. 6.

Doctis, & litteratis hominibus Principes viros favere debere, & quare, & Emp. varia ad hoc, 665. 1. & 687. 9. & seqq.

Doctrinæ encomia, ex Platone, & qualis in Principibus commendetur, 191. 19.

Dominari, & sævire, tendit ad noxam, ex Divo Leone, 628. 6.

Domina sua, etiam ultra mare extendere volentes, quantum errant, ex Sen. 739. 33.

Domini, & Dei appellationem, qualiter Caligula, Domitianus, & alij ambierint, & admississent, 12. 11.

Domini vox, sive appellatio, an in Regibus hodie tolerabilis sit, 13. 17.

Domitianus Imp. qualiter à Plin. Jun. notetur, ob ademptam Senatoribus suffragandi libertatem, 400. 48. Eiusdem, & Commodi, inutilis occupationes, & in sagittando peritia notata, 230. 11. Qualiter Senator è quondam Senatu moverit, ob saltandi, & gesticulandi nimium studium, 231. 17. Qualiter id è ab infidijs servatus, Iovi Custodi templi constituerit, 176. 21. Eiusdem Tyrannis, dum omnia subditorum bona sua faciebat, ex Plin. Jun. 703. 2. Avaritia, & qualiter super aureos ambulare, in delicijs habuerit, & è cotrario eius in superfluis prodigalitas, 302. 20. & 21.

Dona sua Principes differre debere, ut lætiora, & optatiora accipientibus fiant, ex Xenoph. & Cassiod. 730. 28.

Donationes Principum in remuneratione servitorum, nunquam immodicas videri debere, & plura de eis, & qualiter facta recta servari debeant, & quod sint reales non personales, 658. 31. & seqq. & 660. 39. & seqq. & 662. 44.

Dormiens, nemo vlla redignus est, 132. 15.

Dormienti rete trahit, Adagium, & eius origo, & usus, 812. 18.

Draconis, & Elephantis pugna, qualis, & utriusque exitialis, & Batalij, Emb. de ea, 768. 19.

Drusus Tribuni plebis, qualiter domum, sibi fabricari optaverit, omni populo vnde quaque patentem, 199. 44.

Ducem exercitus, quale in optet, & describat Claudianus, 362. 21.

Ducem belli, quæ artes præcipue ornent, secundum Agesilaum, 356. 46.

Ducem exercitus turpe, solidam noctem dormire, 130. 8. & seqq.

Duces, consulendo, & providendo, plus profunt, quam festinata temeritate, ex Tacito, 363. 27.

Duces, nisi confecto prælio, non sumunt lauream, ex D. Ambrosio, 832. 7.

Duces, qui ob suum munus valde vigilijs assueverunt, referuntur, 131. 13.

Dulce bellum in expertis, Adagium, vnde sumptum, & alia de eo, 756. 7.

Dulce, vbiicumque est, ibi, & accidit invenies, ex Petron. & Claud. 631. 17.

ET SENTENTIARVM.

S. Dunstanum Angliæ Archiepiscopum, qualiter imago Christi Crucifixi, ad iusticiam faciendam, spretis Regijs precibus hortata fuerit, 638.45.
 Derum est paupertatis detegit vilitatem, vel invidiæ exponere divitias, 709.18.
 Dynnosophistarum legati, anchoræ insigni, simul cum Mercurij caduceo vtebantur, & quare, 361.17.

E

Ebrietas, quàm turpe vitium sit, & qui de eius detestatione scripserint, & Emb. Auth. ad hoc, 180.1. & seqq.
 Ebrietas, omnes Regias virtutes obscurat, 282.11.
 Ebrietatis vitio, qui Reges, & Impi, se confurpauerint, ibid. 11. & seqq.
 Ebrietas, an omnino, & in omnibus habenda sit probrosa, & quid apud Germanos, 181.41.
 Ebrietatem fugiet, quisquis se ebrium in speculo contempletur, ex Platone, 291.1.
 Ebrietatem, qualiter describant, & reprehendant D. Basil. Aug. & alij, 189.40. & seqq.
 Ebrietas bona in sciendo, & sentiendo Deo, ex D. Augustino, 29.43.
 Ecclesia tunc stat, cum superari videtur, ex D. Hilar, 74.11.
 Ecclesia Catholica, qualiter totum mundum, sibi subdiderit, 86.34.
 Ecclesiæ Catholicæ, veritas, & commendatio, ex Lact. Firmiano, 84.24.
 Ecclesia Catholica, qualiter se habuerit in retinendis, vel temperandis aliquibus antiquis ludis, & moribus Paganorum, 315.22.
 Ecclesiæ Catholicæ, in omnibus hærendum, & quod in ipsa sola verus Dei cultus servatur, & retinetur, & alia de ea, ex Lactant. & alijs, 411.30.
 Ecclesiæ res sacræ, & donatæ, qualiter à Pijs Principibus servari, & augeri debeant, 306.3. & seqq.
 Ecclesiæ rebus, & redditibus, quædo, & sub quibus conditionibus se iuvare possint Reges, in extrema necessitate constituti, 312.27. & 28.
 Ecclesias, & Ecclesiasticos pluribus divitijs abundare, an expediens sit, & qui de hoc agant, 312.31.
 Ecclesiastici viri, an ad intimam Regum familiaritatem admitti, vel in aula eorum morari debeant, ex Blesens. & alijs. Et quid in alijs civilibus officijs, & Magistratibus, aut Senatibus, 460.11. & seqq.
 Ecedolius Sophista, & eius perfidâ adulatio, & Religionis muratio, 406.10.
 Eephanis Philosophi notabile dictum, de protectione Dei, erga Reges, 176.21.
 Edendum est, ut vivamus, non autem vivendum, ut edamus, 272.2.
 Eduardi Portugalix Regis symbolum, de armis, & litteris, 189.14.
 Educatio puerorum, qualiter agrorum cultura comparetur, ex Erasmo, 180.16.
 Educationis filiorum, quantam curam habuerint Persæ, & Athenienses, 81.21.
 Educationis cura neglecta, quanta mala in-

Rep. consequantur, 178.3. & seqq.
 Educationis bonæ, & mala contrarios effectus, qualiter I ycuignus Sparticus ostenderit, & Emb. Auth. hinc sumptum, 178.6. & seqq.
 Educationis vis quanta sit, & quantum oporteat bonæ, à teneris annis curam habere, 177. & seqq. & 180.11. & seqq.
 Educationis filiorum curam, suo tempore neglectam, qualiter doleat M. Tull. 182.23.
 Educationis prævæ prævæ, qualiter etiam in parentibus iam mortuis augeantur, 183.27.
 Eleemosyna, quid sit, & vade dicta, & eius bona, & Emblem. Auth. de ea, 314.1. & sequentibus.
 Eleemosyna, quantum in sacra pagina, & à Sanctis Patribus commendetur, 315.4. & seqq.
 Eleemosynæ in virtute, qui Reges, & Impi. excelluerint, ibidem.
 Eleemosynæ causa, quantum Probus Consul, à Claudiâno Poeta commendetur, 317.12.
 Eleemosynâ erogare, impie, aliqui impij, damnarunt, qui referuntur, & reselluntur, 315.2. & 3. & seqq.
 Eleemosynis in largiendis, qualiter se habere debeant Principes, & eorum eleemosynarij, 316.17. & seqq.
 Eleemosynæ profusæ, aliquando nocere solent, & quare, 319.19.
 Elegancia apud Antiquos, & elegantes homines, pro examinatis, & luxui deditis, ex Agellio, 370.23.
 Elephas, qualiter capi soleat, & Emb. Auth. hinc sumptum, contra confidentes in viris Principibus, 488.1. & seqq.
 Elephantis natura, & an sit verum, quod cura flexibilia non habet, 889.7. & seqq.
 Elephas, an proprie cornutus appellari poterit à Plin. & Martiali, 489.9.
 Elephas, qualiter, & quare boni, & vigilantis Regis, vel iudicis symbolum sit, 583.13.
 Elephas, qualiter soleat ad murum adventum, graviter concitari, & quare, & Emb. Burg. de hoc, 680.15.
 Eligentes, non salvant conscientiam suâ, probos probatosque Magistratus, non querendo, & præficiendo, ex Abb. Panorm. 426.13.
 Electio bonorum iudicum, & Magistratum, quantum curari à Regibus debeat, & damna contrarij, & Emb. Auth. ad hoc, 424.1. & multis seqq.
 Eligere si velis, consensu monstratur, qualiter, & quo sensu dixerit Galba Imp. 430.30.
 Eligendorum ad Magistratus, pro prima vice maior debet esse inspectio, & cunctatio, & quare, ex Cassiod. & alijs, 425.7. & sequentibus.
 Elisabetha Regina nostra Catholica, quâ plures lites Hispali, per se ipsam facile dissolverit, & decidit, 513.24.
 Elisabetha Regina Angliæ, apophthegma de Regni honore, & onere, 116.6.
 Eloquentia Principes ornat, & plura de eius laudibus, & symbolis, & Auth. Emb. ad hoc, 100.1. & multis seqq.
 Eloquentiæ Deus, Mercurius, & qualiter in hoc, pictus, 102.9. & seqq.
 Eloquentiæ fortitudo, vobis prævaler, feriata est dirrictio, ex Cassiod. 106.23.

INDEX RERVM

Eloquencia sola, quanta, & qualia Magor Reges perfecterint, & quanti eam duxerit Alexand. I. Magnus, 204. 16. & seqq.

Eloquentia, iustae ratione, & sapientia, solet esse nociva, ex Cic. 210. 39.

Eloquentia, qualiter aequè consistat in bene loquendo, & bene tacendo, 210. 37. & sequentib.

Empedocles, & alij, quare Deum sphaeram dixerint, 5. 16.

Enormitas tributorum, semper dispendiosa est, & fugienda, & quare, ex Cassiodor. & alijs, 62. 4.

Ensis se nē ad bellum strictus, facile temperari, & reprimi nequit, ex Sen. Tragen. 79. 20.

Enses, & gladij, qualiter pacis tempore in vomeres, & ligones conuari, à varijs Authoribus dicatur, 799. 16.

Epaminondas, qualiter ex bono, & aequo a lege, quā transgressus erat, fuerit absolutus, 522. 23. Eiusdē apophthegma celebre, de instabilitate fortunæ post partem apud leuocraticas victoriam, 40. 32. Aliud de nemine, ante mortem beati iudicando, 874. 13.

Ephialtis, & Orrifratrum, nimis crescentiam, & lucidè cauentium, fabula, refertur, & id superbas administras accomodat, 472. 12. & seqq.

Ephori, apud Lacedaemonios, qualiter Reges suos syndicare, & punire solerent, 131. 7.

Epicharmi Cantilena, esto sobrius, & hemini credas, qualiter à Cicero, Alcibi, & alijs laudetur, 500. 3.

Epicuri sectam, in se voluptatibus tantum tradendo, qui describant, & reprehendant, & eius doctrina, 263. 3. & seqq.

Episcopi, cur petasis, veluti pinnulatis, & scapulis, siue in iectis, vntur, 510. 10.

Episcopi, qualiter visitationi suae Diocesis intendere debeant, ibid. 11.

Episcopi, cuiusdam venatoris, miserabilis exitus, 252. 21.

Episcopus, an decens, & licitum sit, pro delinquentium remissione, apud seculares iudices intercedere, ex D. August. 637. 43.

Episcopis, & Clericis, tres tantum vini potationes in prandio, vel coena permittunt iura Canonica, & quare, 286. 31.

Epicteti Philosophi tota doctrina, qualiter duobus his verbis clauderetur, sustinens, & abstinens.

Epulae laetae, & sumptuosae, qualiter notentur, & honoratum sterces appellentur à D. Nazianz. & alijs, 275. 17. Et cur etiam ferales, & sepulchrales, à Seneca dicantur, ibid. 19.

Equestris ordo, galli gallinaei in Gallia, & eius causa, & origo, 746. 16.

Equos, qui dormire volunt, leniter se tunc, cum illis habere debent, 322. 10. & 324. 19.

Erasmii in scribendo libras, 64. 4. & plura eius loca, pia, & lectu digna, per totum librum reperies.

Erchimbaldi de Barban Austriaci, insignis zelus in administratione iustitiae, 530. 8. Et quod, ob hunc zelum, miraculum Deus, cum eo operatus fuerit in susceptione Eucharistiae, 73. 8.

Est quoddam prodire tenus, si non datur ultra, ex Horatio, 583. 14.

Esther ad Regium aspectum Artaxerxis, qualiter, & quare conterrita fuerit, 99. 15. & 495. 17.

Eucharistiam sacram, qualiter veneratus fuerit Rudolph. Austriacus, & praemia quae obinde promeruit, & Authoris Emblem. hinc sumptum, 71. 2. & seq. Eiusdem Eucharistiae venerario, quam semper maximè in Hispaniae Regibus enituerit, ibid.

Eventus varios res novā semper habet, 418. 11.

Evēnius pastor ovium Solis, qualiter punitus, ob earum malam custodiam, 92. 15.

Eumenis Rex egrotans, qualiter à suis leucica in praelium delatus fuerit, ex Plutarch. 784. 22.

Eutropius, qualiter à Claudio ob facilem ad se aditum, & audientiam commendetur, 498. 31.

Exactores, & publicani, praeda se praeponi arbitrantur, 714. 10.

Exactores tributorum, tributa ipsa graviora reddunt, & plura de eis, 711. 2. & seqq. & 714. 10. Et quod in lingua sacra, à liquesfaciendis, siue exuggendo, dicantur, 711. 2.

Exactorum, ob crudelitatem, solent Provinciarum reddi desertae, ex Cic. 714. 9.

Exactorum crudeles vexationes, qualiter à Constantino Imp. relatae, & damnatae, 714. 11.

Exactorum depraedationibus, quam caute Hispaniae Reges, & leges, & alij Principes obviam ire curaverint, 716. 20.

Exactorum, quam ingens numerus in Hispania, nostris temporibus, & eorum damna, ex Salviano, & Ravenare, 714. 13.

Exactores olim nobiles esse solebant, & hodie esse deberent, & non ex fecce populi, ex Lipsio, & alijs, 716. 18.

Excelso excelso est alius, 1. 1. & 14. 20.

Executio rerum in Consilij decissarum, quibus committi debeat, 388. 44.

Exemplum sumi non debet à legibus abrogatis, ex Synimach. lib. 10. ep. 709. 29.

Exempla omnia mala, à bonis initijs orsa, ex Sallust. 370. 62.

Exempla non ibi consistunt, vnde caperunt, sed ad peiora extenduntur, 31. 29.

Exempla Regum, quantum in populos influant, ex Claud. & alijs, 226. 6. & seqq.

Exemplis, quae hodie tueimur, posteris forsitan inter exempla erunt. Et quod non omnia ad exemplum fiunt, ex Tacit. 423. 39. & sequentib.

Ex lex Grex, ubi non est rex, & Emblem. ad hoc, 147. 1. & seqq. & 151. 20.

Exercitus transeuntis lascivia, & damna, quae facere solet, & qualiter locustis in sacra pag. assimiletur, 149. 8. & 766. 16.

Existimatio bona prima, & omnium deserit infelices, ex Boerh. 367. 42.

Exitus acta praebant, Adagium, ex Ovid. & alijs, & qualiter accipi debeat, & Emblem. Schoonhovij de hoc, 367. 42. & 860. 32. 9.

Experientia, optima rerum inagistra, 151. 15.

ET SENTENTIARVM.

Expertis honos debetur ingenijs, ex Ennod. 425.7.

Extranei, siue exteri à Regno, an ad intima Regum consilia, & Magistratus publicos eligi debeant, 38.67. & 459.30.

Extrema remedia, non nisi extremis morbis adhibenda, ex Ovid. & alijs, 590.2.

F

Fabula bubulci, per se ignavi, & Deum invocantis, & Emblemata inde sumpta, 813.21.

Facienti, quòd in se est, Deus non denegat gratiam, 814.25.

Facinus omne Authores solos insequitur, ex Liban. Calsiod. & alijs, 609.27. & seq.

Facinorosi, etiam parte non perente, ex officio bonorum Regum, & iudicium, inquiri debent, & quare, 80.5. & seq.

Fama haud semper errat, aliquando eligit, ex Tacit. 430.30.

Fama aliorum incumbere, miserum est, ex Iuven. 432.42.

Fama, & bonæ opinionis, in eligendis ad Magistratus, ratio, qualiter haberi debeat, 430.30.

Famam multi, conscientiam pauci verentur, ex Plin. Iun. 370.62.

Fascès, cur alligatæ securibus lictorù, Consul. Iun. Rom. ex Plutarch. & alijs, 612.72. & sequentibus.

Fascès, ex fascibus nasci debent, ex Calsiod. & alijs, 431.34. & seq.

Fastuosos solet Namè plerumque deprimere, 473.15.

Fatum, quid sit, & eius, & Fortunæ nomè, apud Christianos, qualiter accipiendum, 42.40. & seq.

Fatum ab Stoicis, quomodo definiatur, 53.5.

Fato omnia Regi, & à nemine vitari posse, qui dixerint, 52.5.

Fatum, qui esse affirmant, vel ei aliquid deficiunt, à Christiana Fide prævaricant, ex D. Chryl. & alijs, 53.7. & seq.

Fatum nihil esse, nisi Dei præordinationem, qui ex Ethnicis, & Christianis edoceant, 53.6. & seq.

Fato, prudentia maior, 340.17.

Fata regunt fatos, præclare dictum, 62.39.

Favilæ Regis moræ, ab usu inter venandum occisi, & verba Marianæ de hoc, 250.16.

Favoris Aulici, & caduci, optima similitudo, ex P. Pinto, 490.11.

Felices solèt appellari, quos fortuna ad magnos honores evertit, & quàm hoc secus sit, 474.16.

Felices efficere posse, & facere egregium in Regibus, ex Pacato, & Calsiod. 657.25. & seq.

Felicissimi cuiusque, delicatissimus sensus, & periculosus status est, ex Boetio. 477.28.

Felicitas perfecta, & conitans, soluma Beatis in cælo possidetur, 523.

Felicitas Regibus, ob Religionem promissa, 77.

Felicitate in summa plures positi, ab ipsa demum felicitate vincuntur, 831.4.

Felicitate corrumpimur, & superbia est indiscrèta pedisse qua felicitum, ex Tacit. Pacato, & Salviano, 464.17. & seq.

Felicitatis magnæ est, à felicitate non vincit, ex D. Augustino, 347. & seq.

Felicitate, ad tuendam felicitatem opus est, 31.34.

Ferdinandus I. Austriacus, falsò dicitur permittere voluisse Germanis libertatem conscientia, 83.18.

Ferdinand. I. Rex Neap. qualiter libellum haberet, indicem eorum, qui Magistratibus publicis digni essent, ex Matth. de Afflict. 431.32.

Ferdinandus Legionis Rex, qualiter à Mariana, tâquam nimis suorum ministrorum suspiciosus, taxetur, 289.45.

Ferdinand. III. Hispaniæ Rex, qualiter suum Regnum visitare solet, 512.22.

Ferd. III. Hisp. Regis cognomine sancti, pia vox, circa non spoliandas Ecclesias, 310.23.

Ferdinandi V. Regis Hisp. Catholici, symbolum denodo Gordiano, & quid eo significare voluerit, 109.29. Aliud de iucude, & malleo, & eius intentum, & defensus adversus impug. Horosè. Covari. 331.12. & seq.

Eiusdem integritas, in administranda iustitia adversus Marchionem de Priego, 530.27. Et adversus quendam Regulum Mon. Leonensem, 513.24. Idem Rex, quod Consilium acceperit à Ioan. Rege patre, circa dissimulationem, cum aliquibus, ex suis Proceribus, 335.36. Et circa bonos Consiliarios quærendos, & consulendos, 351.25. Qualiter, etiam intervenandum, curis publicis intendebat, 251.17. Qualiter ob tributa nimia, licet bene expensa, minus populus gratus, 718.26.

Eiusdem apophthegma, circa necessitatem, quam Reges habent bonorum Administratorum, 447.11. Qualiter à suis desertus fuerit, per adventum Regis Philip. I. 491.17.

Ferdinandi Gomez de Ciudad-Real apophthegma, de lapsu omnium Primorum Regis Administratorum, 475.22.

Ferentinus, M. Aurelij Imp. Consiliarius, qualiter ab eo fuerit honoratus, & statua donatus, 442.12.

Fermentum animi, iram esse, & Adagium in fermento iacere, ex Plaut. & alijs, 293.7.

Ferum, si eo non utaris, rubigine obducitur, usu splendescit, ex M. Catone, & alijs, 642.15. & seq.

Ferum à Magnete tactum, & tractum, qualiter aliud ad se attrahat, donec virtus languescit, 555.1. & seq.

Festina lætè, Adagiù, & summa illius utilitas, ex Erasmi. & alijs, 321.5. & 362.22.

Festinati honores, & opes, in novissimo benedictione carent, ex Salom. & alijs, 465.20.

Festinatio, improvida est, & cæca, ex Livio, & alia de ea, 362.20. & 363.27. & seq.

Fidem fallere, quâ grave in omnibus, & præcipuè in Regibus sit, 218.29.

Filium verum, etiam mortuo patre, ei manus inferre, natura non patitur, ex Val. Max. 597.51.

Filium suum, qualiter pniédum Rhaco Perfa

INDEX RERVM

Araxerxi tradiderit, & nobile eius apophthegma, 588. 30.

Filij fidorum, & verorum Magistratum, & Consulariorum, qualiter debeant à Principibus honorari, 444. 19. & seqq.

Filij à teneris imbuendi, & corrigendi, 181. 18 & seqq.

Filij pro delictis parentum, regulariter puniri non debent, & quare secus in crimine Malestatis, 609. 29. & seqq.

Filij non semper maiorum virtutibus respondent, & huius rei exempla, & rationes, 160. 30. & seqq.

Filios suos, si a fini ad Lyram essent, qualiter quidam, suo testamento exheredaverit, 448. 21.

Finis vitæ expectandus, & spectandus, Adag. ex Ovid. & alijs, & Emb. Auth. ad hoc, 832. c. & seqq.

Fiscus mundabit, si Princeps habeat vassallos locupletes, ex Imp. Iust. 720. 5.

Fisci stabilis utilitas in quo consistat, ex Casiod. 695. 4.

Fiscum crescere, & subditos nulla damna perferre, impossibile est, ex Casiod. 721. 11.

Fiscum, qualiter, & cur heni, sive spleni comparare soletet Trajan. Imp. & Alc. Emb. de hoc, 711. 12.

Fiscus tandem rapit, quod non capit Christus, Adagium, & Emblem. Alciati de eo, 467. 29.

Fisci in litibus, qualiter superari magis, quam vincere Optimi Imp. optaverint, ex Modest. I. C. Plin. Iun. Cas. & alijs, 713. 17.

Fisco in causis compendij, numquam favit M. Antonino Imp. 723. 16.

Fama ad mota proprius vrit, at remota illuminat, 481. 13.

Flumina omnia ad mare, vnde exierunt, revertuntur, 728. 7.

Fœdera, cum Fidei hostibus facientes, semper infelices exitus habuerunt, 776. 23. Et aliquando permitti possint, 775. & seqq.

Fons ille est optimus, qui suas lymphas, per plures canales derivat, 456. 4.

Fontinalia sacra, quæ Romæ essent, & quid denotarent, 442. 10.

Forcipes, qualiter, & cur validius secant, quod circa clavum apprehendunt, 557. 16.

Fornicatio lapidum, & qualiter alij alios obstantes sustentent, ex Sen. & Emblem. Auth. hinc sumptum, 379. 1. & 381. 12.

Eortes, & constantes in adversis viri, qualiter fortunam superare dicantur, ex Livio, Val. Max. & alijs, 343. 29.

Fortis est viri fortiter ferre, quæ fata ferunt, 329. 3.

Fortiter ille facit, qui miser esse potest, ex Ovid. 337. 3.

Fortitudinis definitio, & laus, 336. 1. & 2. Et eiusdem varia symbola, 338. 10. & seqq.

Fortitudinis, & prudentiæ virtutem, qualiter per Sphingem Antiqui significarent, 346. 1.

Fortuito, quod obvenit, instabile est, si ex Seneca, 470. 3.

Fortuna, & eius nomen, & numen, cur ab hominibus constitum, ex Plin. & alijs, 43. 42. & seqq. Et qualiter apud Christianos for-

tuna, & rati nomen accipi debeat, 41. 40. & seqq.

Fortuna, vel in sui nominis etymologia, suam instabilitatem ostendit, 41. 35. Et plura alia de eius volubilitate, & inconstantia, 32. 1. & seqq. Et elegans descriptio, ex Pacuvio, 37.

Fortuna, quam varijs picturis, & symbolis, à varijs Auctoribus depingatur, 36. 15. & multis seqq.

Fortuna vitæa est, & lubrica, & alia eius epiteta, & Auth. Emb. ex hoc, 32. 1. & seqq. & 36. ex num. 11.

Fortuna, numquam perpetuò est bona, & plura de ea, 23. 3. & 834. 12.

Fortuna sæpe, sine causa blanditur, & sine ratione destituit, ex Boet. & alijs, 470. 4.

Fortuna, quos subito in summa provexit, statim relinquit, ex Plut. & alijs, 473. 15.

Fortuna, quo quis altius se proVectum videat, eò magis se submittere debet, 464. 15.

Fortuna, ex Regibus servos, & ex servis Reges facere solet, 48. 9. & seqq.

Fortuna prospera, magis nocere solet, quam adversa, 33. 4. & seqq.

Fortuna, quicquid in altum tulit, ruitura levat, ex Sen. Trag. 26. 18.

Fortuna prospera, quare dicatur in Nemesin verti, 36. 13.

Fortuna eos, queis favet, superbos, & insolentes reddere solet, 33. 3. & seqq.

Fortuna abundare, & indigere arrogatia, vix cuiquam contigit, 464. 17.

Fortuna in maxima, minima licentia esse debet, & quare, ex Sallust. & alijs, 215. 6. & seqq.

Fortuna magna, servitus magna, ex Seneca, 117. 11.

Fortuna ubique, sed in bellis plurimum dominatur, 41. 36. & seqq. Et reiecta contraria opinio Onofandri, 759. 21. Et qui hac de causa fortunam bellicam, sæpius têtare, recusaverint, 41. 36.

Fortuna, qualiter soleat bona cõsilia corrumpere, & frustrare, ex Plauto, & alijs, 366. 39.

Fortuna, quicquid cuique mortalium datum velit, Regum ore pronuntiat, ex Senec. 657. 26.

Fortuna minor, Principem quærit, ex Casiodoro, 529. 23. Et fortunæ adversos casus, per Principes mederi, qui dixerint, 157. 15. & seqq.

Fortuna, cum virtute bellat perpetim, 56. 19. Et quod raro maximis virtutibus parcat, 41. 37.

Fortuna, tandem virtutem sequitur, & ei cedit, ex Livio, & alijs, 58. 28. Et quod solus virtutis clavus, eius volubilitatè sistere potest, 42. 40.

Fortuna manens, quæ à veteribus dicta, & qualiter picta, 59. 32. & seqq.

Fortuna omnis, superanda ferendo est, 337. 3. & seqq.

Fortunæ, nascendo colla submittimus, & ei parere debemus, ex Sen. Boet. & alijs, 342. 27. & seqq.

Fortunæ vicissitudo, solatium adversæ præ-

ET SENTENTIARVM.

stat, 45. 1. & sequentib. vbi Auth. Emb. ad hoc.

Fortunæ nullæ minus fidendum, quā n optima, 31. 34.

Fortunæ aduersæ sarcinā, quæ sit, secundum Boethium, 500. 5.

Fortunæ bonæ, & malæ optioe sibi data, quā maluerit Boethius, 40. 34.

Fortunæ dona ampla, quantū metum, & periculum in se habeant, ex Apollod. 485. 23.

Fortunæ incurfus, quæ res fugiant, ex Valerio Max. & alijs, 55. 13.

Fortunam, qui sibi viscatam, & sine pennis, & quam vanè confinxerint, 52. 2.

Fortunam sedentem, cur Apelles pinxerit, 37. 19.

Fortunam Romanorum, qualiter eisdem propitiam, & manentem sinxerit Plutarch. 51. 2.

Fortunam auream, augustam, & hæreditariā, & tralaticiam, qui Imp. se habere presumpserint, & quam vanè, 34. 24. & sequentib. & 51. 1.

Fortunam, qualiter despexerint, & superaverint, Iobis, & David, & alij, Deo coherentes, 61. 38.

Fortunam magnam, magnus animus decet, ex Seneca, 338. 7.

Fortunam, ad nota manu esse invocandam, Lacedæmoniorum proverbium, & eius vsus, 812. 19.

Fortunam intra suam, quisquis manere debet, ex Ouidio, 481. 10.

Fortunam, sibi adridentem, qui cum timore exceperint, 40. 32. & seqq.

Fortunam extra est, quicquid donatur amicis, ex Martiali, 318. 15.

Fortunam, & faustitatem, atque vberitatem publicam, ex bonis Principibus auspicari, qui dixerint, 155. 9. & seqq.

Fortunati dici non possunt, qui in sublimibus positi sunt, 27. 18.

Forus iudicum, & alij fori, qui in Hispania visitantur, qualiter, & sub quibus Regibus cæperint, 562. 12. & seqq.

D. Franciscus de Paula, qualiter miraculosè ostendit Regi Franciæ duritiem graviorum tributorum, 712. 3.

Franciscus I. Rex Galliæ, bellorum avidus, & eius captivitas, 747. 22. Eiusdem execrandum foedus, cum Turcis initum, & tremendum iuramentum super eo, 774. 20.

D. Francisc. Ramus del Mançano, Regius Senator laudatur, & eius filius, 709. 29. & 716. 17.

Franciscus Bellonus, Senator Montis Ferrati, qualiter ob leuè secreti violationem fuit punitus, 375. 23.

D. Francisci à Borgia conversio, ob conspectū foetidū corpus Imperatricis, & eius apophthegma circa hoc, 340. 9.

Friderici I. Imp. apophthegma, circa parcendum victis, 793. 23. Idem, quā seuerè se habuerit in quēdam malefactorem veniam petentem, ex Gunth. 588. 26. Quā large egregium facinus, cuiusdam plebei remunerare voluerit, ex cod. Gunthero, 659. 36.

Friderici II. Imp. ob vsurpatus res Ecclesiæ diuina punitio, 309. 18.

Friderici III. Imp. Austriaci apophthegma, circa misericordiam in subditos, 636. 37.

Eiusdem symbolum, de libro aperto, cum gladio super eum, 195. 15.

Friderici Neapol. Regis exemplum, ad cives, vt sine armis incederent, tuadendos, ex Sannaz. 224. 25.

Frugalitas, & parsimonia Antiquorum hominum, etiam Romanorum, in cibis, & edulij, 276. 25. & seq.

Frugalitatis bona, & quantum in Regibus requiratur, 272. 2. & seqq.

Fucus, otiosum, & damnosum animal, & ignavorum symbolum, ex Virg. & alijs, & de Adagio, Fucus, 645. 25.

Fuente ovejuna lo hizo, adagium, & eius origo, 626. 16.

Fugitiva est, successuum repentinorum felicitas, ex Latino Pacto, 471. 6.

Fulgmina Iouis, qui superbe imitari voluerint, 17. 3.

Fulgmina plus terrent, quā nocent, 623. 3. & seqq.

Fulgmina sapius solent alta, quā humilia ferire, ex Ouid. & alijs, 480. 3.

Fulgminibus ignitis, cur Iupiter ad puniendos homines vltus singatur, ex Seneca, 622. 1. & seqq.

Fundamentum civitatum, magis consistit in legibus, quā in lapidibus, 546. 18.

Furentes, & irati iusta non sentiunt, & quare, ex Cassiod. 195. 16.

Futurorum cognitio, soli Deo reservata, & quantum peccent Principes eam affectantes, & qualis permessa, 159. 53. & seqq.

G.

Doctor Gabriel Henriquez Salmanticensis Primarius, Auctoris Magister, laudatur, 515. 33.

Galba, cur Imperium perdidit, & dignus eo visus, si non imperasset, 325. 20.

Gálarдон, vox Hispana, sumpta à Gallica Guírdon, quid significet, 661. 43.

Gallæ militum, qualiter, & quare cristatæ gestentur, 746. 15.

Gallia, & Galliæ Reges, qualiter se, non solū de Regno Hierosolym. verum; & Imperij Constantinopolitani dominos iactent, 774. 17. & seqq.

Gallia, & Galliæ Reges, qualiter hodie talionem pendant, pro rebellibus Regni Hispani, quos foeverunt, 749. 27.

Galliæ Reges, post Franciscum I. qualiter, & quā turpiter, cum Turcis foedus inierint, 774. 20.

Galliæ Reges, qualiter omnia officia Reip. vendere consueverint, & qui de hoc agant, pro, & contra, 435. 54. & seqq.

Gallorum superbia, & gloriatio, de victorijs contra Hispaniam, ex Dadingo, & Marifoto, 748. 23. & seq.

Gallorū, & Hispanorū naturalis antipathia, & inde inter eosdem æternum bellum, 478. 23.

INDEX RERVM

- Gallis, semper fuit moris, alienis invidere, ex Saluiano, & alijs, 747. 2.
- Galli, quàm iniuste Hispano Austriacos Reges vocent Catholicos deestudo, 74. 12. & seqq.
- Galli, quàm parum grati se ostendant, de superijs varijs temporibus à nostris Regibus habitis, 76. 20. & seqq.
- Gallus Cæsar, qualiter soleret homines, per Provincias mittere, vt audirent, & ad eum referrent, quæ de ipso dicebantur, 397. 39.
- Gallus gallinaceus, pugnantium pro gloria, vel leuibus causis, antiquissimum symbolū, ex Pier. & alijs, & Emb. Auth. hinc sumptū, 745. 1. & seqq.
- Gallorum pugnax natura, & de varijs eorum in theatris certaminibus, apud varias nationes, ex Plin. & alijs, 744. 10. & seqq.
- Gallorum ex pugnis, qui duces, milites suos accenderint, 744. 11.
- Gallum gallinaceum, pro cruentis victorijs Spartani immolabant, & cur, 745. 14.
- Gallorum ciuitas, & plura de eis, 746. 15.
- Gallum, loco hasta, qualiter, & cur Romani, ad bellum indicendum, per Feciales mittere solerent, 746. 14.
- Galli lapides, homines, eum secum portantes, fortiores reddit, & pugnatior, 745. 13.
- Galli gallinacei in Hispania, cur carnis priujs tempore agitari soleant, 745. 12.
- Gaudium solidum, leuiter est, 40. 31.
- Gaudia, quomodo, & quando crisis interponenda, ex Horat. & alijs, & Emb. Auth. ad hoc, 235. 1. & seqq.
- Gedeonis nimia crudelitas in Reges debellatos, refertur, & excusatur, 794. 26.
- Gelonis, apophthegma contra musicæ peritos, vel ei valde deditos, 238. 23.
- Genionis tricorporis fabula, qualiter concordia vires significauerit, ex Alciato, & alijs, 804. 7.
- Genus proprium laudare, quando, & quomodo, & quibus licitum sit, 256. 11. & sequentib.
- Genere bono nati si degenerent, maiorem culpam, & labem contrahunt, 260. 26. & sequentib.
- Germani, quàm sint, & semper fuerint, ebrietas dediti, & an hoc in eis tolerari, vel daminari debeat, ex Tacit. & alijs, 289. 41.
- Germanici humanitas, & facilis a litus, à Tacito commendatur, 497. 26.
- Gigantes an fuerint, & qualiter semper ab antiquis tortuosis pedibus fingerentur, 473. 14.
- Gilimeris Vandalorum Regis historia, & qualiter ab Imp. Iustiniano victus, & habitus fuerit, 476.
- Gladium, in insigne potestatis, & meri Imperij, quo pacto ante se gestare Principes soleant, & suis Praefectis pratorio concedere, 573. 4.
- Gladium, per cuspidem, cur suis Magistratibus Gorhæ, & Suetia Reges præbere soleant, ex Olao, & Causino, 573. 4.
- Gladio ignem ne fodito, Adagium, ex Pythagora, & eius significatio, 297. 26.
- Gloria est, & esse debet virtutis comes, & vultu vmbra, ex Sen. 821. 1.
- Gloria debetur studijs, atque affecta merces, ex Iunio, & alijs, 666. 2. & seqq.
- Gloria filiorum, patres eorum, 254. 4.
- Gloria, qualiter relinquat, & auersetur eos, qui se nimio luxui, & voluptatibus dedunt, ex Iunio, & alijs, 267. 18.
- Gloria quæque eximia, sæpius fortunæ, quàm virtutis est beneficiū, ex Q. Curtio, & alijs, 434. 49.
- Gnei Pisonis eximia crudelitas, qualiter à Seneca referatur, & increpetur, 606. 18. & 617. 25. Qualiter ob eundem à Magnis delictis Cicero, sua eloquentia liberaverit, 595. 20.
- Godefridi Ambianensis Episcopi factum notabile, ad tollendam in suis nimiam capillamæri prolixitatem, & curiositatem, 226. 30.
- Gordianus nodus, in Rege, & Regno, qualiter adfit, 109. 29.
- Gordianus Imp. qualiter doluerit miseriam Imperatorum, apud quos semper vera reticentur, 397. 33. Idem bene gubernauit consilio Mithithæ soceri fultus, 355. 40.
- Gothorum Reges, qualiter suos Aulicos, & ministros eligerent, & iurare facerent, ex Olao Magn. 471. 10.
- Gradus, in ascensione ex alijs dignitatibus ad alias, qualiter seruari debeant, 431. 33. & seqq.
- Gratia, quæ tarda est, ingratum reddit id ipsum, quod præbet, ex Ouid. Aus. & alijs, 730. 18.
- Gratia, & favor Principum, quàm sit instabilis, & quod maris fluctibus comparetur, 475. 23.
- Gratiam pro beneficijs, pauci rependunt, 77. 21.
- Gratiam, non minorem merentur, qui præstanda suggessit, quàm qui suggesta concedit, 356. 44.
- Gratiæ, quæ iustitiam transgrediuntur, hoc nomen non merentur, ex Sospat. 518. 9.
- Gratiæ, qualiter, & quare, aduersa vnâ, & duobus aspicientes, à veteribus pingrentur, ex Alex. ab Alex. 659. 35.
- Gratiarum Imp. in sagittando peritia mirabilis, 230. 11.
- Grues, dū dormiunt, qualiter exubias agant, ex Plin. & alijs, 130. 7. Et quod ob hanc vigilantiam solent, pro symbolo seduli Regis sumi, & quare, 129. 6. & seqq.
- Gubernator, vbi non est, populus corrumpit, 148. 34.
- Gubernator navis laudari non potest, antequam eam importunè deducat, ex D. Amb. 822. 7.
- Gubernandi in arte, quis sapietior videri debeat, 353. 31.
- Guillelmi Hesijs Emblema, de Deo omnium rerum centro, 15. 18.
- Gula, & gulosorum nomina, & symbola, & de restatio, & gula nimia damna, 272. 4. & sequentib.
- Gulam ingeniosam, appellat Petronius, & quare, 175. 16.

ET SENTENTIARVM.

Gula nimia; opes, etiã magnas parvo tempore in ventrem demergit, 178. 30.
 Gulositas, & Edacitas nimia Apicij, Afnij, & aliorum plurium refertur, & carpitur, 275. 18.
 Gulo, animal voracissimum, & qualiter egerat, quæ voravit, 276. 22.
 Gundisalvo à Corduva, quod consilium dederit Mondogno. Episcopus, circa non tentandũ sæpius bellum, 12. 38.
 Gymnosophistæ, qualiter Alexandro Magno dixerint, & ostenderint, vastum, & dissipatum Imperium difficilè retineri, 557. 17.

H.

Hæreditas, nulla melior filijs relinqui potest, quàm recta educatio, & institutio, ex Plat. & Isocr. 182. 22.
 Hæretici nostri temporis, quàm impie, & frequenter templa conspurcent, profanent, & spoliunt, & sacra convassent, & lamentatio de hoc, & divinæ vindictæ comminatio, 311. 25. & seqq.
 Hannibal, & eius exercitus; qualiter otio, & delicijs Campanis marcerit, ex Val. Max. Sen. & alijs, 268. 20. & 21. & 649. 39.
 Haridæ, quæ essent, & qualiter à Poetis descriptæ, 401. 9.
 Hedera, & eius proprietates, siue natura, dum arbores, quibus hæserit, enecat, 462. 3. & seq.
 Hederæ sequaces Poetæ dicuntur, & quare, 670. 16.
 Hegesij Cyrenaici, tanta vis in dicendo fuit, ut homines sua sola oratione, ad voluntariam mortem impelleret, ex Cicer. & alijs, 206. 26.
 Helioabalus Imp. quia Tyrannus, semper de morte violenta suspectus, & quid ad eandem paraverit, 124. 17. & 268. 21. Eiusdem, se Deum facientis, punitio, 188. 8. Nimijs luxus, & luxuria, & Senatus mulierũ, & qualiter hæc ei excidium generaverint, 268. 22.
 Nimia avaritia, & in superfluis, & edulij, & lauticijs, prodigalitas, & quod nimios in hoc sumptus, orexim melsarum dicebat, 276. 24. & 303. 25. Qualiter, & quare omnes Romanæ vrbis araneorum telas congerere, & ad se deferri mandaverit, 230. 11.
 Heliotropij floris natura, in sole, etiã sub nubilo, sectando, & symbolum Authoris ex ea, contra Aulicos secus se habentes, 491. 18. & seq.
 Helvidij Prisci Senatoris Romani, mira constantia, in contradicendo voris Imp. Vespasiani, & eius mors ob hoc, 401. 54.
 Henricus Goriciæ Comes, valde ebrietati deditus, & qualiter filios suos recens. natos, ad vini hantus exploraret, 284. 19.
 Henrici III. Castellæ Regis gubernatio, & quid de eo, & de ea dicat Ferd. Pulgarius, 356. 43. Eiusdem apophthegma, circa timorem vexandi vassallos, in tributis immoderatis, 700. 27.
 Henrici IV. Reg. Hisp. cõtinentia in nõ admittendo Comitatu Caralonix, sibi oblato, 751. 37.

Henricus III. Rex Gallix, qualiter de legibus sui Regni, in breviarium recludendis, tractaverit, & de eius Codice Henriciano, 571. 41.
 Henricus IV. Gallix Rex, qualiter se laudare soleret de divitijs, quas singulis annis ab Hispania, ad se transferebat, 693. 37. Qualiter idem in Regibus musicam, & alia humilia oblectamenta, damnaverit, 238. 23. Eiusdem violenta mors, & detestatio, & punitio parricidæ, 144. 17.
 Hephæstion, ob modestiam, qua se Alex. Magni consilij opponebat, summè laudatus, 402. 58.
 Heraclitus, cur dictus Schotinus, siue tenebricolus, & celebre eius apophthegma, ad seditionem populi compescendam, 279. 36.
 Hercules in Lydia, Adagium, & eius origo, 268. 19. Eiusdem labores, & quod sola clava eos superaverit, 255. 7. Qualiter eorum gloriam Omphalis amore in Lydia superaverit, ex Ovid. & alijs, 268. 19. Qualiter propria magis clava gloriari voluerit, quàm alijs armis, sibi à dijs donatis, 255. 7. Et quod ob hoc semper cum ea, & exuvio lecnis fingi, & pingi soleat, 256. 8. Musageres, siue multorum custos, vel protector, cur dictus, & symbola hinc sumpta, 520. 17. & 670. 18. Malorum etiam depulsor dictus, & cur æstrum, oriosum animal, & damnosum, clava persequi, & fugare dicatur, & Embl. Authoris hinc sumptum, 644. 21. Miagus, etiam dictus, & cur, & quod templum eius musæ intrare non audebant, 644. 24.
 Herculis Ogmij pictura, homines suæ linguæ catenulis attrahentis, ex Alciat. & alijs, 201. 6. & seqq.
 Herculis Prodicij, fabula, de bivio virtutis, & voluptatis, & eius significatio, 241. 8. & sequentio.
 Herodis Agripæ, ob admissam Dei appellationem, mirabilis punitio, 189.
 Heroum filij noxæ, Adagium, 160. 29.
 Harnes, qualiter apud Danos, ob solum vnum epigramma, Regno donatus fuerit, 671. 25.
 S. Hidelgardis, quod consilium dederit Philippo Comiti Flandriæ, circa equalem administrationem iussit, 353. 30.
 Hierosolymitani Regni, qualiter se Reges esse iactent, Catholicus, & Christianissimus, 774. 17.
 Hieronis, Siciliæ tyranni formidines, & anxietates, 124. 14. Qualiter idem, seditionem populi sua interventione, & oratione, sedaverit, 103. 12.
 Hipparchus, quanti fecerit Homerum, Anacreontem, & Simonidem, 671. 23.
 Hippias Atheniensis, quo astu omnem populi pecuniam ad se attraxerit, ex Aristot. 691. 30.
 Hispani, multoties in bellis divinum auxilium experti sunt, & qui de hoc agant, 810. 11.
 Hispania est, & esse poterit omnium monetarum arbitra, si lais divitijs uti sciret, & eius incuria in hac parte, ex Carol. Scriban. 688. 21. & seqq.
 Hispania nostra, auro argento, & alijs divitijs abundat, & qualiter miretur, & carpat Scri

banus, quod cuprea moneta se obrui patitur, 639. 20.

Hispania, & Gallia, quæ hodie damna sentiunt ob bella, quæ inter se habent, & eorum deploratio, 109. 13.

Hispania divitiarum, ex Indijs allata, quam magna sint, & quam pessime, ob nostrorum incuriam, ad externos transeant, 692. 34. & seqq.

Hispania Monarchia augmenta, quæ vaticinentur Lipsius, & Aichingerus, 31. 30. & seqq.

Hispania Monarchia Regnorum unio, quam sit, & fuisset utilis, & necessaria, 741. 44.

Hispania res, licet aliquando male se habeat, Deo tamen dante, statim respirant, 31. 32.

Hispania, & Hispanorum Regum Catholicam Fidem, & Religionem, plures, etiam Galli Authores laudant, qui referuntur, 75. 14. & seqq.

Hispania Reges, quantum semper Eucharistiâ venerati sint, & leges, de hoc lata, & exempla varia, 72. 5. & seqq.

Hispania Reges, quam largi in aedificandis, dotandis, ac ditandis Ecclesijs, fuisse reperiantur, 307. 10.

Hispania Reges, quam Pij, semper fuerint in agendis Deo gratijs, & voris reddendis, pro victorijs à se partis, 815. 29.

Hispania, in habendis, ac ferendis legibus antiquitas, cura, & per varia tempora discursus, 561. 19. & seqq.

Hispania ruina, & per Mauros vastatio, ob nimium luxum, & alia peccata vitia, & Ruder. Regum, & eius deploratio, ex Salviano, Archiep. Tolet. & alijs, 168. 12. 166. 12. 765. 11.

Hispano Austriacos Reges, quam iniuste gallice vocare soleant, Catholicos de estado, 74. 12. & seqq.

Historia, quid, & eius laudes, & utilitates, ex Claudiano, & alijs, 195. 38. & 197. 45. & seqq.

Historia, non ostentationem, & adulationem, sed fidem veritatis sequi debet, ex Plin. Jun. 836. 19.

Historiam suæ vitæ, & gestorum, qui scripserint, 836. 20.

Historia cognitio, quam sit utilis, & necessaria in Principibus, contra Vannozium, 195. 38. & seqq.

Historicorum, proprium officium, quale esse debeat, ex Tacito, 678. 4.

Homerus, tanquam pater totius eruditionis, à Iustin. Imp. laudatur, 173. 8. Qualiter commeteretur, Reges, Iovis discipulos esse, & ab eo erudiri, & dirigi, & Emb. Costalij, & Authoris hinc sumptum, 173. 8. & seqq. Qualiter inducat Deos, Græcorum prælijs interessentes, & iuvenes militantes suo robore impletos, ex Synesio, 782. 16. Eiusdem verus, de vera verbis defensione, ex unione, & concordia civium, & alia similia, & Auth. Emb. hinc sumptum, 806. 14. & seqq. Eiusdem Batrachomyomachia, 330. 10.

Hombredad, poca es menester en los Reyes para gobernar bien, ex Ferd. Pulgaro, & qualiter hoc accipi debeat, 356. 43.

Hominis demitio, ex Aristot. & alijs, 22. 1. & seqq. & 842. 15.

Homo, vniuersa summi, ex Æschilo, & Pindaro, 794. 10. & inde Hispanè *Ombe*, quasi vniuersa, dici, ex Cardano, & alijs, 842. 15.

Homo bulla, Adagium, ex Luciano, & alijs, 842. 16.

Homo, Dei ludibrium, Adagium, quod late illustratur, & ab Henr. Steph. impugnatione defenditur, 23. 2. & seqq.

Homo, nulla in parte proficere potest, si innocentiam probatus fuerit amisisse, ex Casiodoro, 713. 7.

Hominis animus opere pasci debet, non minus, quam cibo, & potu, ex Plin. 640. 6.

Hominem solum in cœlum erectum creavit Deus, & quid inde attendere debeat, 274. 12.

Homine imperitò, nihil iniustius, & quare, 352. 28.

Homines Deus habet, quasi pilas, ex Men. & Plaut. & Emb. Auth. hinc sumptum, 22. 1. & seqq.

Homines larvis Comædiarum similes, ex Nazianz. 23. 6.

Homines, qualiter post mortem calculis ludiscachorum, in bursam missis, assimilentur, & Emb. Seb. Covarr. ex hoc, 839. 4.

Homines regere, & pascere, difficilius quam pecudum greges, & cur, 90. 11. & seqq.

Homines inter, natura cognationem, quandâ instituit, 749. 29.

Homines terrenis intenti, talpis similes, & quare, 733. 21.

Homines sumus, non dii, nemo nostrum non peccat, ex Petronio, 368. 49.

Homines omnes, ex dijs esse, attenta origine, dixit Plato, & quare, 261. 31.

Homines, nec perfecte boni, nec mali nascuntur, & qualiter à teneris irouerdi, ex Apuleio, & alijs, 180. 15.

Homines natura sua, quam sint varij in suis opinionibus, & sententijs, ut & in vultu, voce, & scriptura, ex Cic. & alijs, 380. 5. & seqq.

Homines sapè solent, ad rationem eorû, que accidunt, animum accommodare, ex Heliodoro, 367. 41.

Homines natura sua, in ferè omnia ferarum vitia degenerant, maxime si Regem nò habeant, ex Casiodoro, 157. 17. & 18.

Homines procliviores ad vitia, quam ad virtutes sunt, & quare, ex Nazianz. Senec. & alijs, 223. 16. Et quòd citius hauriunt magnorum vitiorum copiam, quam paululum immense virtutis, 640. 1.

Homines, nihil agendo, male agere discunt, ex Catone, & alijs, 640. 4.

Homines, quam sint faciles in credendis adulatoribus, & laudatoribus suis, ex Sen. & alijs, 410. 29. & seqq.

Homines, si possent sibi sortem nascendi sumere, nemo esset humilis, ex Senec. 258. 20.

Homines, nisi inter se locentur, & mutuò iuvent, prædæ animalium patent, ex Seneca, 77. 21.

Homines, an hodie minori statura, quam antiquitus procreentur, 555. 12.

ET SENTENTIARVM.

Hominum genus, initio dissipatum, qui, & qualiter, ad civilem vitam, & societatem perduxerint, 201. 4.
 Hominum Regimen Deos poscitur, & Emb. Author. ad hoc, 88. 1. & seqq.
 Hominum omnium origo, siue clara, siue turbida, vna est, & qualiter in Christo omnes æqualiter nascamur, 261. 32.
 Hominum ingenia, frenis, leniter, & prudenter motis, quolibet flecti poterunt, ex Plin. Quint. & alijs, 326. 27.
 Hominum cordatorum gradus, seu classes, qualiter composuerint Hesiod. & alijs, 354. 35. & seqq.
 Hominum dona, vel mala consilia, non ex successu, sed ex merito, æstimari debent, 366. 39. & seqq.
 Hominum sensus, Deus aliquando hebetari, & obtundi permittit, & quare, 354. 33.
 Hominum mentes, noctu clariore, & sapientiores haberi, ex Plaut. Plin. Iun. & alijs, 134. 20.
 Hominum cupiditas, vix toto orbe satiabilis, & apophthegmata, circa hoc, 737. 21.
 Honestas, & ex eo laus, & gloria, propria, & præcipua dos, seu possessio Regum esse debet, ex Polyb. 678. 2.
 Honor à paucis emittitur, vt cunctorum vastatione solvatur, ex Salsian. & alijs, 436. 56. & 59.
 Honos alit artes. Adagium, & alia similia, ex Cicer. Cassiod. & alijs, 652. 7. & sequentibus.
 Honos is est homini pudico, meminisse officium suum, ex Plauto, 260. 26.
 Honorem esse præmium virtutis, quibus symbolis ostenderint Bochijs, & alijs, & Auth. Emb. ad idem, 655. 17. & seqq.
 Honores vltro, & etiam inuitis dati, magis æstimari debent, ex Plin. Iun. Claud. & alijs, 434. 46. & seqq.
 Honores, non debent esse fortuiti muneris, & qualiter honor, Regis iudicium diligat, ex David. Selone Chryl. & alijs, 430. 28.
 Honorum gradus, tumorem pariunt in animo imprudentis, 35. 11.
 Honorius Imperator, qualiter officiorum venerationem, quam pro tempore permiserat, postea revocaverit, 437. 62. Eiusdem recta, & providam à parente educationem, quam eleganter describat, & laudet Claudianus, 185. 37. Qualiter idem Pater Honorij, ob clementiam in hostes iam victos, ab eodem Claudiano extollatur, 193. 21. & 791. 17.
 Horologium, qualiter conitet, & consonet, ex rotis in contrarium nitentibus, & Embl. Schoonh. hinc sumptum, 387. 36.
 Hostis, etiam occidendus non est, nisi summa, & ea legitima necessitas adigat, 786. 2.
 Hostes, nostris divitijs præpotiri, duplex est malum, & quare, 593. 38.
 Hostibus, nihil maius præstare fortuna potest, quam adversariorum discordia, ex Tacit. 770. 3.
 Hostibus, cum iam devictis, benignitas est habenda, & quando eis iuste præci non debeat, ex Tacito, & alijs, 794. 26. & seqq.
 Humana vita, qualiter negotia, & ocia requi-

rat, & hæc inter dividi debeat, 234. 4. & sequentibus.
 Humanitas in Regibus, eorum Maiestatem non minuit, sed auget, ex Plin. Iun. Pacato, & Cassiod. 496. 20. & seqq.
 Humilitas in Principibus, & eorum Administris, solet esse gloriola, ex Cassiod. 464. 14. & 75.
 Humiliores, semper ex conditione naturæ humana, veluti in escam potentioribus cedunt, ex Varrone, & alijs, 536. 13. & seqq.
 Humili in altum surgenti, nihil asperius, & damnosius, ex Claud. & alijs, 463. 10.
 Hyppomachus tibicen, quid de vulgi approbatione iudicaverit, 819. 12.

I.

Iacob; Historia de Virgibus decorticatis, circa ovium canales appositis, & eius expositio, & Emb. Authoris hinc sumptum, 219. 2. & seqq.
 Iacobi Trenzij, ad Philippum II. nobile dictum, 134. 21.
 Ianus bifrons, & quadrifrons, cur ab Antiquis pingi soleret, 106. 17. & seqq. 203. 11. & 446. 6. Idem, cur sine manibus multoties depingeretur, 203. 11. Eiusdem ten plura, quale apud Romanos, & quando, & quibus ceremonijs aperiri soleret, 111. 14. & seqq.
 Iassonis, & sociorum, pro quarædo aureo vellere, ad Cholchidem navigatio, 789. 11.
 Ichneumon, qualiter se præmuniat, cum serpentibus pugnaturus, & Emb. Authoris hinc sumptum, 843. 20.
 Idola, qualia essent intus, & foris, & qualiter ijs Reges assimilentur, 121. 5.
 Iesus Nave, qualiter à Maurijs fuerit latronis nomine donatus, ex Procop. & alijs, 743. 3.
 D. Ignacij, ad bestias damnati constantia, 61. 38.
 Ignavia fugienda, & fuganda, & Authoris Emb. ad hoc, 639. 1. & seqq.
 Ignavis precibus fortuna repugnat, ex Ovid. 812. 17.
 Ignis natura est in verticem surgere, & quid ex hoc deduxerit Seneca, 622. 1.
 Ignis, qualiter ex duobus lignis inter se collisis, extrahi solet, & Emb. Camerarij de hoc, 764. 8.
 Ignem lingua retinere, facilius esse, quam secretum, qui dixerint, 377. 34. & seqq.
 Ignoscencia, potior est pœnitencia, ex Pyth. Mytol. 605. 15.
 Ignoti Dei Ara, de qua in actibus Apostolorum, quæ esse dicatur, 632. 24.
 Ilex bipenni tonsa, vires maiores capit, & est symbolum fortis, & constantis animi, ex Horatio, 339. 14.
 Imaginatio, quantum conceptionis, & maxime tempore conceptionis, 120. 3.
 Imaginibus fumosis Maiorum, se tantum gloriantes, qualiter Cic. notet, 260. 29.
 Imperare, officium est, non Regnum, ex Sen. 135. 1.
 Imperare benè, qui velint, Dei mundum Impe-

INDEX RERVM

rantis, & temperantis, imitatores esse debent, 323.13.

Imperandi recta disciplina est, amare, quòd multis expedit, ex Cassiod. 716.25.

Imperatoriam maiestatem benè æstimanti, nõ tam id suum videri debet, quod abstulit, quàm quod dedit, ex Lat. Pacato, 727.76.

Imperatoriam maiestatem, quid utroque tempore reddat exornatam, ex Iustin. Imper. 732.1.

Imperatoria in loquendo breuitas, quãdo, & qualiter à Tacito, & alijs, commendetur, 209.34.

Imperanti rectè, & recta, omnes rectè obediunt, 107.22.

Imperator, tunc magnus erit, cum Deo se minoreni reputaverit, ex Tertul. 20.18.

Imperator munificus, & rei, & famæ suæ benè consulit, & quare, ex Lat. Pacat. 727.6.

Imperator miser est, apud quem vera reticentur, 397.33.

Imperator in bello interfens, quantum milites accendat, & quòd sit anima exercitus, 783.20.

Imperatoris belli, quòd sit officium, ex Agesilao, 787.3.

Imperatorem, stantem mori oportere, dixit Vespasianus, & quare.

Imperatorem vigilem, nihil latere, ex Niceta, Cassiod. & alijs, 587.27.

Imperatores Pij, & Cordati, divinas appellationes, & honores recusarunt, 13.13.

Imperatores, se Deos putantes, vel appellantes, qualiter reprehendat Tertul. 13.14. & seqq.

Imperatores Constantinopolitani, qualiter ante se Crucem, & sindonem, quam dicimus *Mantia*, præferrent, 85.31.

Imperatores, & Reges iusti, qualiter se suis legibus, in defensionem viduarum, & pupillorum, adstringere voluerint, 538.18. & sequentib.

Imperatores, & Reges, cur dicantur habere omnia iura in scinio pectoris, 350.19.

Imperatores plures referuntur, & reprehenduntur, qui pro sola vanagloria, & inani fama, bella moverunt, 743.2. & 4.

Imperatores referuntur, qui non vno tantum, sed pluribus Administris vti fuerunt, 456.3.

Imperatores plures, qui impensè literis dediti fuerunt, 193.29.

Imperatores, qualiter convicia in ipsos dicta, contemnere debeant, ex Sen. 399.44.

Imperatores crudeles, & Tyranni, quibus formulis Romæ vincti trahi, & particidæ vocari solerent, 605.17.

Imperatorum Romanorum, plures benè ceperunt, & malè finierunt, solus Vespasianus in melius, post Imperium mutatus fuit, ex Tacito, 831.4. & 832.5.

Imperatorum Romanorum, & aliorum, vani, & superbi tituli referuntur, & notantur, 64.3. & seqq.

Imperatoribus Græcis, camentarius in die suæ coronationis, sepulchri lapides ostendebat, 843.17.

Imperatoribus Romanis, quid vovere, sive optare pop. soleret, ex Tertul. 359.6.

Imperatoribus Romanis, & Græcis, & Persarum Regibus, foras euntibus, semper lumen prælatum, & quare, 98.12. & seqq.

Imperatoria virtutes quæ sint, ex Cicero. 137.5.

Imperiales liberalitates, culmen præcipuum habere debent, 658.30.

Imperium omne à Deo est, & pendet, 14.20.

Imperium, sine Religionis cura, stare non potest, 73.10.

Imperium, melius beneficijs custoditur, & augetur, quàm armis, ex Sen. & Iloc. 678.30. & 31.

Imperium tenere, non solum est dignitas, sed & ars, ex D. Chryso. 89.5.

Imperium, curam esse salutis alienæ, ex Marcel. 123.10.

Imperium intercidit, si, qui iussis parere debent, de iussorum ratione perquirant, ex Tacit. Agel. & alijs, 388.43.

Imperium partum, benè gubernare, difficilius est, quàm comparare, 740.39.

Imperium, purpuream mortem appellavit Iulianus Imp. & quare, 112.9.

Imperium mediocre, magis optari debet, quàm magnum, & quare, 738.32.

Imperium maximum habet, qui sibi Imperare scit, ex Sen. 739.35.

Imperij ratio, non aliter constare potest, quàm si vni reddatur, ex Tacito, 455.1.

Imperij, benè administrati, quòd esse argumentum Isocræ dixit, 720.7.

Imperio cum ipso, licentia maior, in dies fieri solet, 183.28.

Imperio sub suo degentes, bonus Princeps, bonis plurimas cumulare debet, ex Xenoph. 698.17.

Imperia, iniustis bellis, aut modis parata, non possunt esse diuturna, 748.26.

Imperia securiora, & diuturniora, ex Regum clementia, & lenitate redduntur, ex Senec. & alijs, 633.29.

Imperia magna, & vasta, difficile gubernari, & conservari possunt, & quare, 557.17.

Imperia magna, signavia non continentur, ex Tacit. 456.3.

Imperia, à virtutibus pendere, contra Machiavell. 65.11.

Imperia, qualiter obsequio mitigari Q. Curtius scribat, 145.29.

Imperijs magnis, cuncta obiectari solita, ex Tacito, & alijs, 322.2.

Impius, ubi interficitur, Christus infunditur, ex D. Amb. & alijs, 585.22.

Impossibilia, quæ videntur, tempore facillima redduntur, 741.44.

Impostores, qui dicantur, & quòd hoc nomine solebant Christiani, ab Ethnicis appellari, 581.6.

Improborum probra, æquè ut præconia bonorum, immortalia manent, ex Sid. Ap. 680.11. & 828.31.

Impunitatis spes, gignit illecebram peccandi, & est ferociæ parens, ex Cicero. & alijs, 599.7. & seqq. & 603.6.

Inauditos, & indefensos, iudicari, & damnari,

ET SENTENTIARVM.

quàm sit omni iuri, & rationi contrarium, 502.16. & seqq.

Incauum Peruanorum Regum cura, in mendicantibus validis, ad laborem cogendis, 647.35.

Incitia, quidam & Adagium, ad incitas redigere, ex Erasmo, & alijs, 780.6.

Incitamentum magnum genus est, credere desiderata compleri, ex Casiodoro, 816.1.

Indi Occidentales, omnibus gentibus miserabiliores sunt, atque adeo à Regibus maxime protegendis, 539.25.

Indi Mexicani, quòd iuramentum à suis Regibus, dum inaugurarantur exigerent, 156.14.

Indi, dicti Pedalij, qualiter, & quare à Deo solùm præcarentur, iustitiam iustitiæ administrationem, hinc impertiri, 34.2.

Indiarum Occidentalium accessionem, Hispaniæ, magis damnosam, quàm vtili fuisse, qui tradant, & cur? 206.13.

Indiarum in Provincijs, cur iusta Regum, & legum, liguidis operentur, & Selectiores, Governatores, & Magistratus requirant, 558.14. & seqq.

Indijs in Occidentalibus, qualiter, & cur, Colombo postulante, Advocati, & Procuratores litium, legibus ad id latis, admisi non fuerint, 570.38.

Indicium est imminentis exitij, maturitas, 470.4.

Indicij, ex solis, vel præsumptionibus, iudicari non debet in causis capitalibus, & quare, & exempla huius erroris, 617.26. & sequentibus. Et quid in crimine Maiestatis, 618.31. & seqq.

Indigentiam, à Principibus fugiendam, quo sensu moneat Casiodoro, 304.29.

Indulgentia Tributorum temporalis, futurorum quæstus est, ex Enno, 699.10.

Indulgentijs, crimina sublevari non debent, 584.17.

Infelix est, cui nihil adversi accidit, 40.11.

Infelices ij, quibus negatur, mori dulciter, & perire iuvavit, 714.8.

Infortunium vagans, ex alijs ad alios transit, 749.16.

Ingenium, res adversæ nudare solent, celare fecerunt, ex Horatio, & alijs, 343.32.

Ingenium nullum tam felix, quòd sine adiutore, & commendatore emergere valeat, ex Plinio, 434.49.

Ingenium, studio si non acutur, hebescit, ex Oveo, 643.16.

Ingenium in languore hæret, cui melior aura non aspirat, ex Plinio, Lipsio, & alijs, 666.4. & 668.10. & 11.

Ingenium volare tentans, nisi paupertate præpediretur, qualiter Alciar, & Boissard. Emblematicè figuraverint, 674.35.

Ingenij proprii meritis satis eminet, qui fuerit fœtus alieni, ex Siderio Apollonio, 354.14. & 384.25.

Ingenium infirmi est, lapsu aliquo summæ rei desperare, ex Egesippo, & alijs, 337.5. & seqq.

Ingenij eiusdem est, & aciem, & conviviur influere, 232.20.

Ingenio, qui velit cedere, rarus erit, ex Martiali, & alijs, 466.

Ingenia coacta, malè respondent, ex Seneca, 389.44.

Ingenia, melius recta se in laudes ferunt, ex Seneca, 670.17.

Ingenia, etiam magna, nisi rectè instituantur, deteriora alijs evadunt, & quare, ex Platone, 183.28.

Ingenia sæpè summa, in occulto iacent, Adagium, 369.53.

Ingenia, & voluntates hominum, quàm sint diversa, ex Horatio, & alijs, 210.18.

Ingeniorum bonorù sterilitas, ex quibus caulis dimanet, ex Filefaco, & alijs, 673.31.

Ingenijs novis, & vacuis, quidlibet facilè imprimi possè, 180.11. & 12.

Ingenia gubernacula, facilius mergunt, quàm regunt, ex Apuleio, 480.3.

Ingluvies, ac erapula, plures peremit, quàm ensis, & inedia, 273.9. & seqq.

Ingluvies, in Regibus vituperabilis, & Emblem. Authoris ad hoc, 271.1. & 199.

Inglaviosi, & nimis edaces, quibus nominibus notari solent, & ingluvies vnde dicatur, 272.4.

Inimicorum, pessimum genus, Adulatores, & quare, ex Tacito, 413.43.

Iniuria Principum est, laesa iustitia, ex Casiodoro, 580.3.

Iniuria speræ, exolefcunt, si irascere, agnita videntur, ex Tacito, 827.27.

Iniuria, maiores, vbi ab illis proveniant, qui eis obviare, ex munere debent, vel à quibus carere remediù sperabatur, 542.27. & 429.25.

Inurias aliorum, qualiter alij sentire, & punire debeant, ex Meandro, 749.28.

Insigne, Torquis aurei scintillaris, cum Leone, & agno, vnde capessit in Regibus Hispaniæ, & quid deperet, 789.9. & 10. & Authoris Emblemata hinc sumptum, ibidem.

Insignia, inter militaria Romanorum, Præcones erant, & cor Carthagenenses, in suis, locustas apposuerint, 757.12.

Initijs acerbis, sed in curioso sine, plures se in Imperijs, & officijs habere solent, & exempla multorum, ex Tacito, & alijs, 831.4.

Intelligendi natura, indulgentius patet, & etiam ad impares venit, ex Symmacho, 357.48.

Inventioni suæ, quisque favet, ex Plinio, 388.44.

Invidia superbix comes est, & eius descriptio, ex Ovidio, 735.13.

Invidia in vicino, non versatur, ex Seneca, 456.2.

Invidia, Virtutis comes, & velut ymbra, esse solet, ex Tullio, & alijs, 822.2.

Invidia, & eius ymbra, carere nõ possunt, qui in hac vita splendēt, sicut nec corpus à Sole tactum, cum iuculus est, ex Cominao, 822.3.

Invidia, que virtutes insequitur, qualiter à Boissardo Emblematicè depingatur, 823.7.

Invidia efficere solet, ne magna Imperia diuturna esse sinantur, ex Tito Livio, 752.46.

INDEX RERVM

- Invidiam, qualiter tandem superent viri iusti, & gloriosi, & supra aliorum emularionem iam constituti, postquã sæpè, cum ea eluctantur, 823.9.
- Invidiã subiacet, quidquid communem sortem excellit, ex Dion. Cass. Sen. & alijs, 822.2.
- Invidiã, nõ subiacent infelices, vel in mediocri fortuna positi, ex Tacito, & alijs, 423.9. & seqq.
- Invidiosum est vnum hominem, optare omnes honores intercipere, ex Seneca, & Arnob. 465.19.
- D. Ioannes eleemosynarius, quã fuerit patiens, in querelis suorum audiendis, 495.15.
- Ioannis Orientis Imp. notabile dictum, de manibus ad Imperium administrandum necessarijs, 449.23.
- Ioannis I. Regis Castellã apophthegma, circa optatam à se vassallorum sublevationem, 700.25.
- Ioannes II. Rex Castellã, qualiter, ob nimium musicã, & poesim studium, notarus fuerit, 230.12. Idem, quantum se Alvaro à Luna dederit, & submisserit, 452.32.
- Ioannis I. Aragon. Regis, dictum notabile, de Regum cura, & anxietate, 119.20.
- Ioannes II. Lusitanã Rex, quanti fecerit Consiliarium, sibi fidem, & vera loquentem, 443.18. Eiusdem sententia, de reis non occidendis, sed ad bella, vel alia opera publica cõdemnandis, 638.47.
- Ioannis Samoscij, Poloniã Cancellarij, pia, & imitanda clausula testamenti, de Ecclesiã fide, & gremio, in quo mori velle protestatus fuit, 81.14.
- Ioannes de Mena, Poeta noster, laudatur, 257.14.
- Ioannis Bodini iudicium, de litteris, & studijs, in Regibus damnosis, relatum, & reprobatum, 194.32. & seqq.
- Ioannes Borerus, quam bellè apum, in libandis floribus, innocuam naturam expresserit, 697.13.
- Ioannis Barclaij iudicium, de Regibus, qui Anicis, & Adminitris vtuntur, 454.42.
- D. Ioannes Suarius de Mendoza, Regius Hispanensis Senator, laudatur, 768.22.
- Ioas puer adhuc, Regnũ benè administravit, cum Ioiadã consilio, 355.39.
- Iohannes, quia Rex, qualiter summo manè se surgere dicat, 121.12. Idem, qualiter in memoria mortis thesaurum constituerit, 841.11. Cur Reges alloqui, & eis verã dicere intendens, tot se cautionibus præmunierit, 396.28.
- Iosaphat Rex, qualiter in sacra pagina, ob eam visirandi sui Regni, laudetur, 511.13.
- Iosèph, dum Ægyptijs præfuit, qualiter vni versam terram visitaverit, 511.13.
- Iosue moriens, qualiter suos ad Religionem horratus, 82.13.
- Iovis nomen, cur antiquitus omnibus Regibus datum fuerit, 89.3.
- Iovis simulachrum, cur sine auribus finxit
- 11nt Crætenfes, ex Coel. Rhod. 818.10.
- Iovis curas, in orbe Regendo, qualiter referat, & subfannet impius Lucianus, 112.6.
- Iovi Positorio Aram, ante ingressum Senatus, qui posuerint, vel poni debere censuerint, 521.19. & seqq.
- Iovem, qualiter, & quare Opt. Max. vocaverit antiquiras, 64.6. & seqq.
- Iovem, ob vanas in pingendis papilionibus, & nubibus curam, qualiter Lucianus, & Thyanæus, subfanaverit, 228.2. Vide alia verò. Iupiter.
- Iphicratis apophthegma, de laudibus scientiã, & prudentiã, in gubernatione Reip. 105.15.
- Ira, sive iracundia, qualiter definiatur, ab Aristotele, 294.12.
- Ira furor brevis est, & ebrietati similis, 291.1. & seqq. Et qui eam appellant animi fermentum, & quare, 293.7.
- Ira Animi Lutum movet, & vomit, & Embl. Auth. ad hoc. 291.1. & seqq. & 292.6.
- Ira Animum impedit, ne possit cernere verũ, ibidem.
- Ira, in expugnabilis, invictaque est; & alia de ea, 294.11. & seqq.
- Ira, in Regibus, non potentia, sed impotentia signum est, & eius damnum, ex Seneca, & alijs, 295.14. & seqq.
- Ira furor, memento temporis se dari solet, & consilium Athenodori, & Livij Philosophi ad hoc, & Emb. Lunij, 613.10. & seqq.
- Ira, varij effectus, & animi commotiones, & alia damna, ex Pers. & alijs, 291.4. & seqq. & 295.17.
- Ira, sive iracundiã, maximum remedium est dilatio, ex Sen. & alijs, 297.23.
- Ira cohibendã remedium est, quod irarus se in speculo contempletur, 291.2. & sequentibus.
- Iram, qualiter describat Cicero, & Quint. fratrem, ad eam cohibendam suadeat, & Aristoteles, Alexand. Magn. 296.20. & 21.
- Iracundiã virio, qui Reges, & Imp. laboraverint, & quæ ex inde damna pertulerint, 296.21. & seqq.
- Isaacij Angelij, Imp. Constantinopolitani, auidacia, in vsurpandis rebus Ecclesiã, & divina ob id punitio, 309.17.
- Isaï Sophistã, nobile apophthegma, de vicivium inter se vitiorum, 806.14.
- Isaïas, qua plaga Egyptum delendum; & subvertendum bellis in rebus vaticinetur, 770.5. Et qualiter, & quare se offerre Deo potuerit, ad legationem ad populum, 435.51.
- Israelitã, qualiter Deo Gratiã egerint, pro victoria contra Assyriõs, & Arthax. 814.27.
- Israelitarum lex, quod Rex ad bella nõ exeat, qualiter accipiendã, 781.9.
- Iudæorum, ab Hispania expulsionem, tempore Sisebuti, & Ferdin. Regis Catholici, 83.20.
- Iuototus Gallus, qualiter à Clothario Rege, per iram occisus, & qua satisfactione eius posteris donati fuerint, 296.22.
- Iudicans, vel istacuens aliquid, paribus, nõ au-

ET SENTENTIARVM.

ditis, reprehenditur, ex Sen. & alijs, 502. 16. & seqq.

Iudicantes in criminalibus, ex præsumptionibus, vel iudicijs, saepe errare, & falli solent, & exempla ad hoc, 617. 26. & seqq.

Iudicantium trutina; qualis esse debeat, ex Epirecto, & alijs, 501. 9. & seqq.

Iudex, is optimus, qui citò intelligit, & tardè iudicat, ex Democrito, & huius dicti illustratio, 612. 4.

Iudex, nihil sibi aliud velle debet, quàm quòd non potest vniversitas sustinere, ex Casiod. 575. 9.

Iudex, non solum res, sed & tempora rerum querere debet, ex Ovid. 3. 5. 25.

Iudices, dii aliquando appellari solent, 14. 19.

Iudices, ad iustitiam æqualiter ministrandam, & pauperes protegendos, qualiter hortentur D. Augusti, & Leo Imp. 539. 26. & sequentibus.

Iudices, ex Novel. Imp. Iustiniani, qualiter iurare compellantur se æquè pauperibus, ac potentibus, ius seruaturus, 529. 23.

Iudices, hortari debent partes, ad concordiam, non ad litigandum, ex Nevizanz. 568. 34.

Iudices, qualiter vigorem ex legibus sumere debeant, & in sceleratos procedere, ex Casiod. 584. 16.

Iudices palam, & animosè in supplicijs, de fontibus sumendis regulariter, procedere debent, 624. 8. & seqq.

Iudices, & Magistratus, in plectendis fontibus, qualiter debeant Deum imitari, ex D. Chryt. 593. 11.

Iudices in plectendis fontibus, quo se vultu animo, ex ratione habere debeant, ex Sen. & alijs, 585. 21. & seqq.

Iudices, quando cum dolore capitales poenas, etiam iniuste inflictas exequi debeant, ex Ovid. Senec. & alijs, 619. 34. & seqq. Et quando eis permissum, cum calamitosiss collachrymere, 619. 37.

Iudices, & Magistratus, qui putant ex crudelitate se famam consecuturos, notantur, & verba Mondogn. Episcopi, de quodam tali, 606. 19. & 10.

Iudices iustos, qualiter, & quare laudari, & publicè acclamari, iura permittant, 836. 18.

Iudices, iniuria afficiuntur, si de negotijs ad eos spectantibus, alij consulantur, & quare, 369. 58.

Iudices, iura solent vendere, vbi Rex vendit iudicia, ex Petr. Blesens. 4. 37. 64.

Iudices Bacchos, vel Baccho similes, hodie in Tribunalibus postos, qualiter queratur Pet. Costalius, 427. 16.

Iudicium certum, ex collatione, & contradictione diversorum, de eadem re suffragantium, sumi solet, 381. 13.

Iudicium, nihil est, nisi publica merces, qualiter dicat Petron. 568. 33.

Iudicia veluti divina, aliquorum Regum, qui per se, suorum causas iudicarunt, 507. 51.

Iudicia capitalia, qui Imp. præcipitater ex-

quati fuerint, & eorum reprehensio, 616. 24. & seqq.

Iudicia præcipitata, quàm sint damnosa, maxime in criminalibus, 611. 2. & seqq.

Iudiciorum damna, quæ ex sola auditione vnus partis fiunt, 502. 15.

Iulianus Imp. Apostata, sibi delatam purpuram mortem appellavit, & quare, 112. 9. Idem, qualiter suis dixerit, vt fidenter ei vera cõfulerent, 592. 12. Quantum delixerit vulgi iniurias, & calumnias, 814. 14. Eiusdem sapiens responsum, circa non credendum facile delatoribus, & accusatoribus aliorum, 500. 4. Quàm difficilis, & crudelis se adire volentibus fuerit, ex Nazianz. 497. 28. Morientis, in Christum blasphemiam, & divina punitio, 15. 24.

Iulianus II. Imp. valdè, ob auaritiã notatus, 302. 19.

Iuliz, novercæ Caracallæ, vox incestuosa, & in veteranda, notatur, 215. 17.

Iulius Cæsar I. Rom. Imp. & alij, qualiter cogitaverint, de iure civili reformando, 560. 7. & seqq. Eiusdem apophthegma, de suo more in iudicando, 615. 19. Eiusdem convivium stupendum, toti pop. Rom. datum, & nimium in eo sumptus, ex Sen. 276. 20. & 724. 21. Qualiter idem Quintum Ligarium absoluerit, Ciceronis oratione pernotas, 521. 25. Eius necem, qualiter præfagierit fulmen, quò eius statua conflagravit, 481. 7. Statua eius, cum fulmine, reprehensa, 18. 6.

Iulij Pollucis, notabilis locus, de Epithetis Boni Principis, 157. 19. Et mali, 165. 14.

Iupiter olim, in nominativo Iovis dicebatur, 65. 9. Cur dictus Tonans, & Archiceranus, & fulminans, 347. 6. Ad sava fulmina Deos in consiliu vocare dicebatur, & quos, & quare, 348. 7. & 8. & ibi Authoris Emb. de Hoc.

Ius civile Romanorum, ex quibus constari, & constare caperit, & alia de eo, 560. 7. & seqq.

Ius, inscripitiõ pectoris habere, cur dicantur Imp. & Reges, 350. 19.

Iuris ars, qualiter à Plut. & alijs divina fuerit appellata, 519. 12. & seqq.

Iuris ars, & legalis peritiã, Regia à Socrate dicta fuit, & quare, 504. 39.

Iuris civilis libri, quantum hodie mole, & cõfusione laborent, & Babylonicam turrim excedant, 561. 9.

Iurisprudentiam, non esse scientiam, nec artem, neque hoc nomine dignã, qui dixerint, & qualiter convineantur, 519. 13. & seqq.

Iuris publici tutela, ad quid instituta, 549. 28.

Iure civili Romanorum, qualiter Hispania, & aliz nationes vsq̃ reperiantur, 561. 10. & seqq.

Iura minuuntur, quoties gliscit potestas, ex Tacito, 530. 24.

Iura, qui alijs præscribant, absurdum erit, si ipsi in culpa hæreant, ex Philone Iud. 576. 11.

Iusti viri animus, qualiter imaginem valdè divinam, & Deo similem esse, dicat, & ducat Clem. Alexand. 533. 1.

INDEX RERVM

Iusti Lipsij, gravissima verba, de Regnorū rerumque humanarum inconstantia, 30. 30.
 Iustinianus Imp. qualiter ius civile Romanorum compilaverit, & alij glossas addiderint, 561. 9. Idem, quas leges, & quā severas, contra otiosos promulgaverit, 646. 33.
 Iustinianus II. Imp. quæ damna passus fuerit, ob non petita suorum consilia, 354. 37.
 Iustitia in se, virtutes continet omnes, 524. 2. & 3. Et in quibus versetur, & quod sine ea; nihil conservari potest, ibidem, & num. sequentib.
 Iustitia est radix immortalitatis, ex Salviano, & alijs, 519. 12.
 Iustitia est fundamentum perpetuæ commendationis, & famæ, 523. 1.
 Iustitia remota, regna, nihil aliud sunt, quàm latrocinia, & quod etiam inter latrones est necessaria, ex Cic. & alijs, 524. 3. & sequentib.
 Iustitia Regis, pax fit populorum, & alij boni eius effectus, ex Isaia, D. Cyp. 533. 1. & sequentib.
 Iustitia, quibus votis, & orationibus, expeti à Deo solet, per Apollon. Thianæum, 524. 2.
 Iustitia, post Chrysum, qualiter, & quare duos pueros lactans, pingi solet, & Petri Costalij, pegma de hoc, 548. 17. & sequentib. Et quibus alijs symbolis, figuris, & Emblematis, à varijs Authoribus fuerit delineata, 525. 7. & multis seqq. & depictura Authoris, 527. 14.
 Iustitia, qualiter omnibus potentibus, & humilibus, æqua esse debeat, & alia de ea, 523. 1. & multis seqq. & 528. 17. & seqq.
 Iustitia, ubi iuste, & recte administratur, etiā ipsis, qui per eam damnantur, grata est, & exempla ad hoc, 531. 33.
 Iustitia non putatur, quidquid non discutitur, ex Calsiod. 615. 18.
 Iustitia nimia; incurrit peccatum, temperata facit perfectos, ex D. August. & alijs, 518. 9.
 Iustitia, quā graviter, ex pluribus legibus, & litibus, forique versutijs, lædatur, & vulneretur, 567. 29.
 Iustitiæ partes, & proprietates, quæ sint, ex Platone, & Lactantio, 747. 19.
 Iustitia, sine fundamento, nihil potest esse laudabile, ex Cic. & alijs, 365. 35.
 Iustitiam, qualiter, & quare, plures Dei filiam fecerint, & appellaverint, 519. 12.
 Iustitiam Regnantium, esse utiliorē populis, quā temporis fertilitatē, dixit Aristot. & quare.
 Iustitiam rectam, etiam in suos, qui Imp. administraverint, 577. 16.
 Iustum, ab iniquo secernere, quā difficile sit, secundum Horat. & cur, 518. 11.
 Iustus dici nun potest; qui alienas Regiones infestat, ex Herodoto, 746. 18.
 Iustus ex dimidio, Libanio dicitur, qui præmia, & pœnis æqualiter non dispertit, 652. 5.
 Iuva te ipsum, Adagium, & eius origo, & vsus, 813. 21. Et quod, qui se non iuvat, divinum auxilium nō meretur, latè, 814. 25. & seqq.

Iuvenem, in suis solis sensibus regere Principatum, difficile est, ex Calsiod. 355. 17.
 Iuvenes, in Senatu senibus mixti, senes esse debent, ex Calsiod. 388. 40.
 Iuvenes, & maximè plures, non debent facile consilij gravibus adhiberi, & de damnis contrarij vsus, 387. 37.
 Ixionis fabula, rotæ alligati, & eius inytologia, ex D. Fulgentio, 49. 13.

L.

Labarum, Crucem Christi præferens, qualiter, ex vexillis Romanis ademerit Iovianus Apostata, & restituerit Iovianus, 84. 28. & seq.
 Laborandum non est temerè, in ijs, quæ nihil profunt, 119. 7. & seq.
 Laboranti, debetur divinitus gloria, laboris proles, ex Æschyllo, & alijs, 813. 20. Et quod laborantes Deus adjuvat, ibid.
 Labor, amoris domitor, & Emb. Schoonh. ad hoc, 643. 20.
 Labor, ac periculum, eò impenditur, vbi præmium speratur, ex Livio, & alijs, 652. 7.
 Laboris assiduitas, quæ damna in agris, animalibus, & hominibus generet, ex Ovid. Sen. & alijs, 234. 6. & seqq.
 Laboris sui pretia recipere debent, qui publicis utilitatibus obsecundant, ex Calsiodoro, 441. 5.
 Laborem, qui fugit, fugit felicitatem, ex Philone, & alijs, 137. 6.
 Lacedæmonij, cur prius, quā prælia iniret, Musis sacrificare solerent, ex Eudamide, 682. 19. Idem, & Romani, qualiter permiserint, pueros à Senioribus emendari, 182. 21. Et qualiter, & quare, arduas causas, in nocturnum tempus decidendas, reiicerent, 173. 20.
 Lachrymis egerit dolor, & flere quædam voluptas, seu aliquod calamitatum oblectamentum est, ex Ovidio, & Latino Pacato, 123. 9. & 716. 22. & seqq.
 Lædendi, quā commodandi, facilior est via, ex Nazario, 620. 41.
 Læisionis genus est, pro futura tardare, 730. 18.
 Lapidum insula Cæladicæ, mirabilis natura, ex Plinio, & alijs, 803. 5.
 Latuit qui bene, bene vixit, ex Ovid. 482. 20.
 Laudanda, postquā facere desimus, laudare quoque ineptum putamus, ex Plin. Iun. 632. 19.
 Laudabilis vena servat originem, ex Calsiod. & alijs, 134. 2. & seqq. & 259. 22.
 Laudare viventes, & potentes, adulationis periculo subest, 835. 16. Et quomodò id permitti possit, ex Platone, & alijs, 836. 20.
 Laudari nemo, ante obitum debet, & quare, 833. 10. & seqq. & 835. 15. & seqq.
 Laudari bonum est, sed præstantius esse laudabilem, 413. 45.
 Laudari se, cur non fuerit passus Pecennius Niger, ex Spartiano, 835. 16.
 Laudatio, ibi à vanitate remota est; ubi est

ET SENTENTIARVM.

- etiam secura vituperatio, ex D. Amorol. & alijs, 835. 16. & seqq.
- Landis veræ, qui sint hostes Capitales, 267. 18.
- D. Laurentij, in craticula, aduersus tormenta, mira constantia, 61. 38.
- Laurentius Valla, qualiter, & cur, contra do nationem Constantini Imp. Ecclesiæ factâ, scripserit, 682. 23.
- Dom. D. Laurentius Ramirez de Prado, Regius Consiliarius, quo simbolo vsus fuerit, ad significandam constantiam in aduersis, 342. 26. Et laudatur, ibidem, & 25. 13. 514. 31. & alibi sæpè.
- Lautities nimia in eduljijs, notatur, ex Naziaz. & alijs, 172. 6. & 275. 17.
- Leonæ, & apri pugnantium, & vulturis spectantis apologus, & Emb. Alc. & Schoonh. ex eo, 770. 6. & 7.
- Legio Christianorum, dicta Melitina, & fulminatrix, qualiter Dei auxilium in bello, sub M. Aurelio, promeruit, 810. 9.
- Legati Regum, an aliquando mendacio vti possint, 217. 27.
- Lenitas, qualiter cum severitate misceri debeat, ex D. Greg. & alijs, 627. 1. & sequentibus.
- Leonis Imp. lex celebris, & comminatio nota digna, in iudices inique iudicantes, 540. 27.
- Leonis IV. Imp. Constant. supplicium divinû, ob usurpatam Christi Crucifixi coronam, & suo capiti impositam, 309. 16.
- Leopardus, musica efferari vrgentius solet, & quod sic debent efferari Reges, contra aduatores, 413. 43.
- Leopina pellis, si non satis sit, vulpinam indue, Adagium, & eius significatio, 332. 17.
- Leonis, in humiles, & prostratos clementia, ex Plin. Ovid. Claud. & alijs, 790. 14. & sequentibus.
- Leonis de spelunca, quid dicat Horatius, & eius applicatio ad tributa, 701. 29.
- Leonem, cur plures, Regum symbolum fecerint, 128. 2. & seqq.
- Leonem frenatum, cur iustitia ducere, & in federè dicatur, 527. 14.
- Leones, qualiter à culicibus infestentur, & Emb. Schoonh. de hoc. 680. 14.
- Leones, qualiter epoto simiarum sanguine, à febre conualeant, & Iunij Emb. hinc sumptum, contra aduatores, 407. 17. & sequentibus.
- Leones, templorum foribus, tâquam custodes apponi solebant, & cur, & Emb. Alc. de hoc, 119. 3. & 4.
- Leonum vigilia, qualis, & cur apertis oculis dormire dicantur, 119. 2. & 3.
- Lesbia Regula, Adagium, & de eius causa, & significatione, 519. 11.
- Lescus Albus, Polonorum Rex, qualiter Gotrovitiani, bonum Consiliarium, Regno prætulit, 423. 15.
- Lex, est Antidotum virtorum, vitiosaque vita venenum, ex Salviano, & alijs, 543. 5.
- Lex, cur à Papiniano definiatur civitatis communis sponso, 539. 30. Et alia definitiones, ex Demosthene, & alijs, 542. 4.
- Lex, quod non vetat, hoc fieri vetat pudor, ex Sen. & alijs, 215. 18.
- Lex armata sedet, sed nescit crimè occultum, ex Prudentio, 586. 27.
- Lex viva est, sanctus honoratus, & flagitiosus supplicio affectus, ex D. Aug. & alijs, 579. 2.
- Lex nulla, pœnis sobrios sales premit, 398. 41.
- Lex horrendi carminis, apud Romanos, qualis, 615. 17.
- Lex vetus, vt innovetur, vel corrigatur, quæ requirantur, ex D. Thom. & alijs, 417. 8. 13. & seqq.
- Lex Gabinia Tabellaria, apud Romanos, qualis, & ad quid lata, 370. 61.
- Legislatores varij, qualiter, & cur, pro dijs habiti fuerint, vel leges suas, à dijs acceptas, commenti sint, 543. 6. & seqq.
- Legem, qui imperare iubet, Deum iubet imperare, ex Arist. & alijs, 542. 3.
- Legem vnam, cuique negotio satis esse, qualiter dixerit Solon, 560. 3.
- Lege quadam, condiendis legibus opus esse, dixit Androcles, & quare, 518. 10.
- Leges bonæ, & prudenter latæ, quàm sint vtilis, & necessaria, & plura de eis, & earum causis, & effectibus, 541. 1. & seqq. & 544. 10. & seqq. Et quo simbolo earum utilitas, ab Authore, & alijs designetur, 545. 13. & seqq. Et quod sine eis, nulla Respub. bene gubernari possit, ex Arist. Cic. & alijs, 542. 3. & seqq.
- Leges, & earum necessitas, qualiter post corruptum nequitia hominum aureum sæculû, cæperint, ex Ovid. & alijs, 542. 1.
- Leges, sunt oculi Reip. ex Novel. Leonis Imp. & quare, 544. 11. Et ibi Emb. Auth. ad hoc.
- Leges, aligando, vel à legendo dicuntur, & quare, 544. 12.
- Leges, qualiter olim ligneis, vel æreis tabulis, lapideisvè, scribi, & proponi soleant, 544. 11.
- Leges, à Regibus, qualiter, & quare, summo cum consilio, & maturo iudicio, ferri debeant, 549. 31. Et qui Imp. non aliter eas edere voluerint, & quod ita latæ, Pragmaticæ appellantur, 350. 17. & seqq.
- Leges, sine Rege, qui eas observari curret, languescunt, vel de nihilo serviunt, 552. 3. & seqq.
- Leges, absque probatissimis Magistratibus, qui earum executionem curent, mortuæ sunt, ex Platone, & Pomp. I. C. 551. 1. & 558. 12. Et quod idem est, quod non sint, vel quod non observentur, 554. 7. & seqq.
- Leges, languidius se habent, & operantur, in Provincijs, à suis Regibus valdè remotis, & quare, & exemplum in legibus Indiarû, & bonam Indorum tractationem concernentibus, 555. 10. & seqq.
- Leges, non de omnibus casibus, sed de frequentibus, sint ferendæ, 550. 31. & seqq. Et quod solum de rebus gravibus ferendæ essent, & reliqua iudicum arbitrio remittenda, ex Arist. & alijs, 550. 3.
- Leges silent inter arma, & alia similes sententiæ, ex Cic. & alijs, 766. 15.

INDEX RERVM

Leges ipsæ cupiunt, vt iure, & æquitate regantur, 517.1.

Leges, ex æquitate interpretari, ad solos Reges, quando, & quo sensu spectare dicatur, 517.4. & 5.

Leges plures, in civitate esse, pro maledictione, apud Oseam habentur, 560.3.

Leges, quàm multæ, tam nullæ, ex Oueno, 560.4.

Leges vbi multæ, ibi etiam & multæ lites, & alia damna, 550.32. & 559.1. & 566.26. & seqq. Et qualiter, de multis legibus rescandis, à multis tractatum sit, & tractari debeat, 570.40. & seqq. & ibi Authores Emb. ad hoc.

Leges Moysi, à Deo datæ, quàm pauca fuerint, & compendiosæ, 560.5.

Leges 12. Tabularum, quàm fuerint pauca, & à Cicerone laudatæ, & qualiter postea à Romanis, alijs latis obscurari cæperint, 560.6.

Leges, semel latæ, non nisi, ex magna causa abrogandæ, vel mutandæ sunt, & quare, ex Nat. Comite, & alijs, 550.34. & 35. Et veteres, & observatæ, quoad fieri possit, retinendæ, & quare, ex Cæsiod. & alijs, 417.4. & seqq.

Leges, à se latæ, ne in posterum mutantur, qualiter caverit Lycurgus, 419.18.

Leges, qualiter, & cur Anacharis, & alij, atænearum telis similes dixerint, 527.15. & sequentibus.

Leges confenscere, & occasum pati solent, & quando sine reprehensione mutari possint, 422.32. & seqq.

Leges Iulij, Papij, & alijs caducarijs, qualiter, & quare sublata fuerint, 709.29. Et de lege Iulia, de viceßima, ab Augusto lata, & qualis esset, & alia plura, circa eam, & eius derogationem, & abrogationem, 707.23. & seqq.

Leges, quæ exulare iubent causidicos, & procuratores, & alios litium concinatores, qualiter, & quare, à Boccalino laudentur, 570.38.

Leges iuris civilis Romanorum, an, & qualiter, & quando in nostra Hispania, ad decisionem causarum allegari, & observari debeant, 565.24.

Leges, quàm antiquæ in Hispania fuerint, & variaz illarum in eadem, per varia tempora, ad hæc vsque nostra, lationes, & mutationes, 561.10. & seqq.

Leges Partitarum Hispaniaz, laudantur, & quorum opera, ab Alfonso X. compositæ fuerint, 563.16. & seqq.

Leges styli, Partitarum, Ordinamenti, & novæ demum collectionis, Tauri, & aliz, qualiter, & quo tempore, & à quibus Regionibus, in Hispania editæ fuerint, 563.15. & sequentibus.

Leges novæ Recopilationis, qualiter nunc demum reformatæ, additæ, & ab Authore glossari, iussæ fuerint, 564.13.

Leges plures Hispaniaz, contra otiosos vagantes, & signiter se habentes, referuntur, & querimonia Authoris, quod malè servantur, 647.33.

Legum munia, vrbium munia, 541.1. Vbi Authoris Emblema ad hoc, & 549.29. & seqq. Et quod sunt armis validiora, 545.13. & sequentibus.

Legum causa, & præstantia, & in quo earumvis consistat, 529.21.

Legum bonarum norma, ex Christi legibus, & exemplis desumi debet, ex D. Paulino, & alijs, 551.36.

Legum, in exacta observatione erranda, nunquam nimis excedi potest, ex Cæsiod. & alijs, 549.28.

Legibus, tantum de novo severitatis addendum est, quantum flagitia creverunt, ex Sym. 583.14.

Legibus parere debet, qui eas tulit, si earum stabilitatem optat, 223.17. & seqq. & 572.1. & multis sequentibus. & ibi Embl. Auth. ad hoc.

Legibus bonis, & simplicibus, vti debemus, & ab earum calumnijs cavere, 566.26.

Legibus, qui nimium strictè vtuntur, Sycophantæ dicuntur, ex Menandro, 517.3.

Legibus ne, an gubernatorum arbitrio, melius Respub. gubernetur, antiqua quaestio, & qui de ea agant, 542.2.

Legum, Custodes, parcos in somno Plato requirit, 131.13.

Leuco, quo pacto, & causa populi monetam corraserit, alia eidem viliori pro tempore tradita, ex Plinio, 692.32.

Libellorum famosorum in Principes, materia, & poena, arbitrio iudicis, vt plurimum relinquuntur, ex Menoch. & alijs, 829.32.

Libellis satyricis, quàm Salsæ Adrianus, & Severus Imp. responderint, 187.28.

Liber, non videtur Ciceroni, qui non aliquando, nihil agit, 234.6.

Liberalis non est, pecuniaz suæ iratus, ex Sen. 730.17.

Liberalitas, ita exercenda, ne in prodigalitate virium degeneret, 730.17.

Liberalitas in Principibus, non prodigalitate commendatur, & eius detestatio, ex Senec. & alijs, 664.51.

Liberalitate, qui vtuntur, benevolentiam sibi conciliant, & alia de laudibus liberalitatis, ex Cic. & alijs, 727.4.

Liberalitates imperiales artari, & strictè interpretari non debent, ex Imp. Atan. 662.42.

Liberas linguas, in civitate libera esse oportere, quis dixerit, 827.26.

Liberius emendare, non est admonere, sed offendere, ex Sen. 402.58.

Libertas, libertate perire solet, 83.20.

Libertas pauperis, qualis sit, ex Iuvenali, 537.15.

Libertas, in suffragijs, in senatu ferendis, qualis, & quanta esse debeat, 400.49.

Liberti Tiberij, egregia carmina, contra retardantes beneficia, quæ facere debet, 731.18.

Libones rustici, à nobilibus durissimè habiti, qualiter, & cur maluerint, in antiquo statu manere, quàm novitatem induci, 420.20.

Libri, qualiter, & quare sint optimi aucti, & Concialirij Principum, 195.36. Et qui hoc

ET SENTENTIARVM.

dixerint, & plura alia, de librorum commedatione, 414. 46.

Libri aperti, & gladij ei innixi, symbolum, qui Principes, & ad quid designandum, portasse legantur, 190. 15.

Licenter, qui nihil facit, cum potuit, numquam voluit, ex Pacato, 575. 7.

Licet, si libet, Tyrannorum vox, & quod eam horrere debent iuste regnantes, 574. 6.

Licinius Imperator, quam infensus litteris fuerit, 192. 25.

Ligna duo inter se collissa ignem, emittunt, & Emb. Camerar. hinc sumptum, 764. 8.

Ligna disserta, omnia bona cumulat, ex Cassiod. 206. 13. Et omnes scientias ornat, 208. 29. & seqq.

Linguae continentiae, & secreti servandi difficultatem, quibus symbolis Modernus quidam ostenderit, 378. 37.

Linguae, ventri, & pudicis, temperandum, docuit Anacharis Scythae, & quare, 273. 11.

Linguae, victimarum loco, olim Mercurio Sacratae, & cur, 203. 12.

Lis genuit leges, & legum lis filia, ex Oveno, 566. 28.

Lis litem ferit, & noxa noxam parit, Adagiū, 566. 28.

Litem longam, & dubiam, qui prosequitur, demens à Martiali appellatur, & quare, 567. 36. & seqq.

Lites, quam sint hominibus damnosae, & exitiales, & de inscriptione Palatii Mediolanensis, ubi hoc denotatur, & loca, Cassiod. ad idem, 567. 29. & seqq. & 569. 34.

Lites, qualiter, & quare, pulvinar diaboli, & peccatorum Seminarium dicantur, 567. 29. & seqq.

Lites breviori, quantum semper omnia iura desideraverint, & ex quibus causis earum prorelatio procedat, 565. 25. & seqq.

Lites, qui execrantur, verecundi, & cordati homines in iure appellantur, 567. 30. & sequentibus.

Litium immortalitatem, qualiter veteres pingere solere, & Pegma Costalij ad idem, 566. 27.

Litium, & legum plurimum, damna, quo simili expresserit Aeneas Sylvius, & Authoris Emol. inde sumptum, 567. 28. & 29.

Litiosus, quia abstulit, qualiter Aufonius Galias, suam patrem, & Lipsius, Ortelium commendat, 570. 37.

Littera Pythagore, Y, & eius symbola, 243. 14. & seqq.

Litterae donec, hodie frigent, & quare, ex Erasmo, 667. 7.

Litteras scire, an Principibus expediat, 192. 25. & seqq. Et Bodini iudicium circa hoc, relatum, & reprobatum, 194. 32. & seqq.

Litteras, in hominibus plebeis argentum, in nobilitate aurum, in Principibus Gemmas esse, ex Hen. Sylv. 193. 26.

Litterati homines, Principibus suscipiendi, & suscipiendi, & quare, & Emblem. Auth. ad hoc, 677. 1. & seqq.

Litteris, & disciplinis, meliores homines reddi, non peiores, contra Bodinum, ex Comingo, & alijs, 194. 33. & seqq.

Livor summa petit, ex Ovid. & alijs, 480. 3.

Loco; Hispanum verbum, unde originem trahat, 385. 30.

Locrenses, qualiter novarum rerum suasores audirent, & eis non probatis, punirent, & Emb. Auth. hinc sumptum, 419. 15.

Locustae, & earum natura, & damna, quia Regem non habent, & alia de locustis, & Emb. Authoris de hoc, 148. 6. & seqq.

Locustarum plaga, an sufficiat, ad petendam remissionem mercedis, fundi locati, & qui de ea tractent, 149. 7. & seqq.

Locustas, processu formato, excommunicandi, & abigendi mos, an probandus, & qui de eo agant, 149. 7.

Locustas, cur in suis militaribus vexillis posuerint Carthaginenses, 757. 12.

Locustae, quibus Divus Ioannes in Eremita vestebatur, quales fuerint, ex Pelusota, 149. 9.

Longus, in dicendo, vel scribendo, dici non potest, qui materiae immoratur, 386. 33. & seqq.

Loquacitas nimia in Regibus, quando vituperabilis, ex Legibus Partitarum, 209. 34. & seqq.

Loqui bene, idem est, quod operari, 208. 30.

Lorica, suis squamis unitis, septemcentibus, qualiter concordiam significet, ex Iob, & alijs, 805. 12.

Lubrici sunt humanorum Gradus ascensuum, ex Sen. & alijs, 474. 17.

Lucerna, qualiter lucem suam diffundat, & communicet, 98. 14.

Lucerna, symbolum Regum, & cur, & Embl. Auth. hinc sumptum, 96. 2. & seqq.

Lucernam alat, qui luce opus habet, Adagiū, & Emb. hinc sumptum, 439. 1. & 441. 8. & seqq.

Luciani mordacitas, atheismus, & interitus, 228. 1. Et ibidem, qualiter Iovem, in nugis occupatum, subsannaverit, & Embl. hinc sumptum.

Lucij Syllae crudelitas, in quatuor legionibus contrariae partis, sibi iam submissis, obruncandis, ex Val. Max. & alijs, 625. 12.

Lucius Piso, qualiter ob humilitatem, qua veniam sui delicti postulavit, à Senatu Romano fuerit absolutus, 522. 24.

Lucra iusta, ubique tuta, etiam in naufragio, 721. 10.

Lucrum gratissimum, quod quis ex volentis aedibus ferat, ex Pindaro, 713. 8.

Ludibriū, vel lusum Dei, omnes homines esse, 23. 2. & multis seqq.

Ludi aliqui, & festivitates publicae, populis permittendi, & quare, & quod hoc iurispergentium esse videatur, 239. 25. & sequentibus.

D. Ludovicus, Rex Galliae, cognomine Sanctus, quod consilium dederit filio, circa vestigium impositionem, 706. 17. Eiusdem apophthegma, circa necessitatem animadvertendi in facinorosos, 586. 25. Et pietas, & cura in multis pauperibus alendis, 316. 19.

Ludovici Craesi Gallorum Regis monitum, ad filium, de Regni successione, 97. 9.

Ludovicus XI. Rex Galliae, ob bellorum cupi-

INDEX RERVM

dicatem, à Comingo notatus, 747. 21. Idem, qualiter tractaverit, de legibus, & libris suo in Regno breviandis, & refecandis, ex eod. Comingo, 571. 41. Qualiter de veritate, sibi à suis non parata, conquestus fuerit, 393. 17. Qualiter, & quare vetaverit Carolum filium, alias latinas litteras discere, præter nescit regnare, qui nescit dissimulare, 193. 25. Et quantum hoc filio nocuerit, ex Comingo, & alijs, ibidem, num. 30. & 31. Eiusdem apophthegma, de beneficijs Principum, & eorum effectu, & qualitate, ex eod. Comingo, 659. 35.

Ludovicus XII. Galliarum Rex, quam frequenter, in causis suorum audiendis, & decidendis, 504. 45. Eiusdem integritas in puniendo Subpræfecto Aurelianensi, valde alias, sibi amicitia coniuncto, 530. 27. Apophthegma nobile, de damnis bellorum, 758. 15.

Ludovici XIII. proclamatio, sive manifestum iniustum, contra Hispaniam, dum ei bella movere instruit, 750. 31.

Ludovici Hungariae, Regis symbolum, ex speculo sumptuum, 212. 4.

Ludovici Sylveira apophthegma, de periculo eorum, qui se, Regibus sapientiores, ostendunt, 466. 23.

Ludus Tesserarum, sive tabule Palamedis, qualis fuerit, & Emb. Auth. ex eo, ad ferendos, & corrigendos sinistros casus, ex Terentio, & alijs, 341. 19.

Lumen, ante Imp. Rom. & Reges Persarum foras exeuntes, desciri solitum, & quare, 98. 12.

Luna, etiam cum Solis radijs deficitur, ei terra non vertit, 344. 37.

Luna crescens, ostrea implet, & Emb. Camerarij, ex hoc, ad ingenia litteratorum, 668. 12.

Luna, ob canes, qui ei fulgenti ad latrare solent, cursum non tardat, & Emb. Alciat. & aliorum, de hoc, 819. 14.

Lunatis calceis, cur Romani vterentur, 39. 29.

Lic. Lupus de Deza, tempore D. Phil. II. qualiter, pro legibus Hispaniae refecandis, & breviandis, insulaverit, 571. 42.

Lupus à Vega laudatur, & eius querela elegas, de suis Musis nullo favore iuvatis, 674. 34.

Lupus, asellum, quem devorare parat scalpens, adulatoris symbolum, ex Batillo, 415. 52.

Lupi nulli, hodie in Anglia reperiuntur, & qualiter extincti fuerint, 587. 28.

Lusus facium ardentium, quas alij alijs curretes tradebant, apud Athenienses, & eius applicatio, ex Lucretio, 30. 28.

Lutum, & eius laudes, Maioragius scripsit, & quam vanè, 230. 20.

Lutum non fit testa, nisi tundatur, Adagium, & quid significet, 181. 25.

Luxuriam nimiam, & eius damna, qualiter describat, & reprehendat Claud. 269. 22.

Luxus immoderati descriptio. & detestatio, ex Nazianz. & alijs, 263. 2. & seqq. Et quibus excidij, & aliarum calamitatum causa fuerit, 265. 8. & seqq.

Lycurgus, qualiter, & quare, post leges datas Lacedæmonijs, Dei nomen meruerit, ex Themist. 546. 18. & 547. 22. Idem, quanto studio curaverit, ne legum suarum vlla in posterum mutaretur, 419. 18. In Hispaniam advèrtaffe, & Valconibus Latinam linguam, qua hodie vtruntur, communicasse, quis dixerit, 419. 19. Eiusdem mira clemètia in parcendo ei, qui ipsi oculum effoderat, 634. 33. Et Historia de Cæcibus, quibus Spartanos, bonæ, vel malæ educationis, effectus demonstravit, 178. 6. & seqq.

Lyra, apud nos *Harpa*, pro symbolo cõcordiæ sumpta, & bene ordinatæ civitatis, & quare, ex Pierio, Costalio, & alijs, 804. 9. & 10. & Authoris Emblemata de hoc, 592. 9.

Lyra, vel cirharæ inventio, & plura alia, de miranda huius instrumenti concordia, ex Castod. 805. 11.

Lysandri turpe dictum, quod Reges fidè frangere possent, refertur, & refellitur, 217. 28. & seqq.

Lysippus, qualiter, & quare reprehenderit Appellem, quod Alexandrum Magnum fulmina contorquentem, depinxerit, 256. 10.

Lysiteles, apud Plautum, qualiter reprehenderit iuvenem, à Maiorum virtute degenerantem, 260. 26.

M.

Machareosii Regibus, in Vtopia Thomæ Mori, qualiter, & quare prohibitum esset, thesauros habere, 721. 9.

Macedones, qualiter, & quare, adversus Illyricos pugnaturi Regem suum, ante exercitum in cunis protulerint, ex Iustino, 784. 21.

Machiavelli delirium, quod Christiana Religio Imperijs noceat, damnatur, 71. 4. Et aliud impium eiusdem, & Bodini, dogma, quod Reges, ex suo tantum consilio procedere debeat, 352. 28.

Magistratus, sæpe dii in S. Scriptura vocantur, & quare, 89. 4.

Magistratus, & officia omnia Reip. à Principe, tanquam à fonte dimanant, & an semel data possint sine causa, & citatione adimi, 503. 24. & seqq.

Magistratus creati ad beneplacitum Principis, censentur perpetui, ex Castod. Acc. & alijs, 504. 36.

Magistratus, quibus concedendi, ex Plat. & Arist. 433. 42. Et eorum delectus, qualiter à Principe faciendus, 430. 19. & seqq.

Magistratum ineptorum electio, quam sit damnosa Reip. ex Cic. & alijs, 429. 22. & sequentibus.

Magistratus, & iudices, queri, & eligi debent, non probandi, sed iam probati, ex D. Bernard. & alijs, 425. 6. & seqq.

Magistratus vltro, & non ambientibus, etiam in vitis dari debent, & tunc magis æstimari, ex Plin. Lun. & alijs, 434. 46. & seqq.

Magistratus mali si eligantur, peiores, post electionem evadunt, & quare, ex Boeth. 426. 8. & seqq.

ET SENTENTIARVM.

Magistratus boni, faciunt annum bonum, & magis felicem, quam multi, & boni fructus, eiusdem anni, ex Sidon. & alijs, 29. 26.

Magistratus iniqui, & sordidi, furibus sunt peiores, & quare, ex Sarisb. & alijs, 429. 24.

Magistratus multi, acribus initijs, incurioso tam non sine, se habent, ex Tacito, 426. 8.

Magistratus te inebriantes, qualiter a Platone, & Solone puniti, 285. 24.

Magistratus pauperes, olim opulentam Remp. habebant, ex Salviano, 723. 18.

Magistratus, habentes Reip. & iustitia administrationem, vendi non possunt, nec decet, & quare, 435. 53. & seqq.

Magistratum gerere, quilibet facile putat, & est difficillimum, 89. 6.

Magistratus, magistratu honos, honore petendus est, ex Plin. Iun. 431. 33.

Magistratus, si de vno ad aliud tribunal promouendus sit, quid attendi debeat, ex Casiod. & alijs, 431. 33. & seqq.

Magistratus legibus subdi, non leges Magistratibus, quam sit conueniens, & necessarium, 543. 5.

Magistratus, non possunt legibus esse mitiores, Reges possunt, & cur, ex Sym. & alijs, 517. 4.

Magistri litterarum honorandi, quia Palatij fecunda nutriunt ingenia, ex Casiod. & lege Partic. 671. 14. & 18.

Magna res, magnis abstinuisse fuit, ex Albionov. 477. 29.

Magna negotia, magnos apparatus desiderat, ex Heliod. 430. 29.

Magna repente ruunt, summa cadent subitò, ex Claud. & alijs, 470. 4.

Magna fortunam, magnus animus, & placidus, etiam in calumniantes, decet, ex Sen. 829. 32.

Magnanimitas, & magnificentia in Principibus, valde necessaria, & Imperij Corona est, ex Iamblico, 660. 37.

Magnetis lapidis, mirabilis virtus, in attrahendo ferrum, & plura de eo, ex D. August. & alijs, 555. 11.

Magni animi est, magna contemnere, ex Sen. 695. 3. Et iniurias despiciere, ex eod. 829. 32.

Magni animi, magnis honoribus sunt, ex Livio, 652. 7.

Magni cognomen, qui iuste mereantur, & ob quas causas tribui debeat, & soleat, 68. 17. & seqq. Qui Imp. illud habuerint, & qualiter illud recusaverit Alex. Sev. Imperator, 67. 16. Et quòd Magnus idem solus dici potest, qui & bonus, ex Seneca, 55. 8.

Magnos, in magnis occupari debere, 227. 1. & seq. & Auth. Emb. ad hoc, ibidem.

Magnus versator in rebus illa, Adagium, & eius significatio, 229. 7.

Magnificentia Regum, in tuendis oppressis, & pauperibus, consistit, ex Seneca, & alijs, 535. 7. & seqq.

Magnitudo, quando non possit crescere, ex Sen. 67. 17.

Magnitudinis est, velle quantum possis, ex Plin. Iun. & alijs, 216. 19. & sequentibus.

Magnitudini modus, aliquis esse debet, ex Seneca, Rhetore, 739. 33.

Maiestatis læsa in crimine, cur, & quomodo filij, & posterij, plesti soleant, 609. 29. & sequentibus. Et qualiter in eodem, vel ex folijs somnijs, aut iudicijs, procedi debeat, 618. 31. & seqq.

Maiestati Imperatorum, & Regum, qualiter humanitas, & affabilitas non prædicet, 496. 20. & seqq.

Maiestate Regnantis digna vox est, profiteri se legibus alligatum, ex Theod. Imp. Gunthero, & alijs, 574. 5.

Maior suis incrementis, quis dici mereatur, 6817.

Maiorem vitato virum, Adagium, & eius causa, & vsus, 480. 5.

Matorum gloria, & nobilitas, quos debeat simulos, in eorum posteris generare, 258. 17. & seqq. & 259. 23. & seqq.

Maiorum ad gloriam confugere, est veluti propria defectum fateri, ex Philostr. Ioan. de Mena, & alijs, 257. 14. & seqq.

Maius dedecus est parva amittere, quam omnino non paravisse, ex Sallust. Casiod. & alijs, 740. 40.

Mahometus, Turcarum Imperator, qualiter moriens doluerit, quòd extraordinem suis populis tributa imperasset, 707. 20.

Mali Granati, dulcis, & acris, symbolum, Regis Henr. IV. & eius significatio, 628. 7.

Malius Theodorus, qualiter à Claud. laudatur, quòd in a deposita indicabat, 616. 23.

Malum cum perseverat, augetur ex Casiod. 583. 16. Et quòd malis nascentibus occurri debet, & quare, ex Ovid. & alijs, 620. 39.

Mala prævisita, minus feriunt, 476. 27.

Malos, qui non puniunt, bonis iniuriam inferunt, & eos perditum eunt, ex Pythaco, & alijs, 585. 22. & 599. 7.

Malorum extremum, inde nasci vulnera, vnde sperabantur medicamenta, ex Casiod. & alijs, 429. 25.

Manasses, Rex Hebræorum, cur statuam, quincuplici ornatam facie, sibi apponi fecerit, 446. 7.

Mandata sua, qui in posterum observari cupit, qualiter se debeat habere, cum mandatis suorum prædecessorum, 420. 24.

Manus, non est debilior, quòd in plures digitos sit divisa, 457. 11.

Manus multæ, ad regendum Imperium sunt necessariz, ex Themist. & Autheris Emblemata hinc sumptum, 446. 23.

Manus multæ reddunt onus leuius, Adagium, 448. 18.

Manibus multorum, quæ peraguntur, commodius, & facilius expediuntur, 457. 12.

Marchionis de Cusano, casus, & causa referatur, & eius Pater collaudatur, 636. 40.

Marcus Aurelius Imp. quantam curam, & diligentiam, etiam in rebus minimis adhibuerit, 113. 11. Eiusdem Monitum, de contemnendis ab Imperatoribus, vulgi invidijs, & calumnijs, 824. 13. Et in arduo bello victoria, ob orationes Christianæ legionis, & epistola, quam de hoc, ad Senatû scripsit, 810. 5.

INDEX RERVM

Marci Antonini Imp. Philosophi apophthegma, de civibus conservandis, 759. 19. Eiusdem oblectamenta, ad graviore curas leniendas, 237. 19. Et qualiter ad bellum cōficiendum, ex suo patrimonio providit, ne populum gravaret, 700. 24.
 Marcus Terentius, qualiter se, apud Tyberium Cæsarem excusaverit, de amicitia, & obsequijs in Sciamum, 451. 31.
 Marci Tullij Cicer. quanta fuerit eloquentia, & vis in dicendo, & de eius ob eam morte, & laudibus, 200. 27.
 Marci Curij, & Quinti Fabij, circa contemptum divitiarum, 719. 2.
 Marci Craffi delicta, qualiter à Pop. Rom. in coniuratione Catilinæ dissimulata fuerint, 334. 31.
 Marco Horatio, qualiter, & cur, sororis cruenta cædes remissa fuerit, 522. 24.
 Mare, aquas terris, & fluminibus præstitas, rursus in se recipit, & Emb. Auth. hinc sumptum, 728. 7. & seqq.
 Mare placidum damnat, qui vndas cupiditatis exaggerat, ex Cassiod. 715. 14. & seqq.
 Mare mortuum, continuus vaporibus aerē inficit, & quare, 641. 11.
 Mare ventis agitatū, quis pro symbolo sumpturū, ad significandam gloriam, quam consequimur, ex constantia in adversis, 344. 35.
 D. Maria Virgo, quòd iuste Domina vocari possit, & debeat, & quòd eius nomen hoc significet, ex Arnol. & D. Hieronymo, 15. 25.
 D. Mariannæ Austriacæ, Reginae Hisp. felicissimæ, & latissimæ in Matritensem cuiam introitus, An. M. DC. LI. 514. 31.
 Marius, apud Sallustium, quàm esse veram nobilitatis maiorem laudem, ac gloriam duxerit, 259. 25.
 Martialis Poeta, qualiter laudet Prisci Patrom sui, erga se benevolentiam, 671. 22. Eiusdem Epigrammata, de pilis tauris obijci solitis explicantur, 24. 11. & seqq. Et alia per totum opus referuntur, & illustrantur.
 Martis alea, quàm sit anceps, 759. 22.
 Martem, qualiter bonarum, etiam artiū Deum faciat Ovidius, 187. 4. Eundem, quia bellis faverit execratur Homerus, 755. 6. Eundem & Christum pari disciplina colere, difficultimum, 758. 15.
 Matres, quæ proprio lacte filios non alunt, à quibus reprehensæ, 182. 24.
 Maximi Tyranni crudelitas, in imponendis, & exigendis tributis, qualiter à Latino Patro describatur, 712. 5.
 Maximilianus I. Imperator, qualiter loca supplicij destinata, nudato capite salutare solerit, 586. 25. Eiusdem apophthegma, circa favendos homines literatos, 672. 28. Idem, qualiter vivus, omnia mortis, & sepulture suæ instrumenta, sibi paraverit, 843. 18.
 Mæcenæ, quòd Consilium dederit Aug. circa Agrippam nimis elatum, ex Dione, 459. 26. Et ut bonos Cōsiliarios remuneraret, 440. 3. Idem, & Crispus, qualiter gratia Augusti exciderint, 466. 27. Eiusdem nomen in Ada-

gum transiens, pro insigni, quolibet Doctorum fautore, 666. 4.
 Medicina, quæ morbis non congruit, damnosa est, & periculosa, 603. 6. & seqq.
 Medici præsentia, ægrotes reficit, & exhilarat, 763. 20.
 Medici mali est, facile de ægri salutæ desperare, ne curet, ex Sen. 571. 43.
 Medico, secundum artem curanti, imputari non debet, si æger moriatur, ex Quintil. 368. 46.
 Medici, licet, & prudenter contrarijs remedijs uti solent, quando priora, nihil proficere vident, 423. 38.
 Medicis, quam sit difficile, absentes infirmos per epistolam vellè curare, ex Seneca, 550. 33.
 Medio tutissimus ibis, ex Ovid. & alijs, 481. 8.
 Mediocritatis in rebus omnibus utilitas, & laudes, ex Apollodor. Hor. & alijs, 485. 23. & seqq.
 Meliora, non solent pluribus placere, ex Sen. & Cic. 817. 2.
 Melius est bene Imperare, quàm Imperiū ampliare, 740. 40.
 Melius est in tempore occurrere, quàm post vulneratam causam remediū querere, 620. 40.
 Mellis, & fellis coniunctio in omnibus reperitur, ex Apulcio, 25. 16.
 Membra, qualiter capiti subdi debeant, & eius gubernationem admittere, & damna quæ ex contrario resultant, 106. 20. & multis seqq.
 Membrum in cutabile recidendum, & quare, 599. 8.
 Mendacium, quantum à veritate distare scitè, dixerit Tales Milesius, 509. 2.
 Mendacium quodlibet, quantum Persæ, Indi, & alij horruerint, 117. 27.
 Mendacium in Regibus, sæpè necessariū esse, qualiter docuerint Plato, & alij, qui repobantur, 217. 26. & seqq.
 Mendacium, etiam leve, quantum excusari debeat, maxime à Regibus, & Principibus, ex lege Patitæ, D. Thom. & alijs, 216. 24. & seqq. Et quòd mentiri non licet, etiam pro totius mundi salutè, 217. 27.
 Mendicantes validos, qualiter Plato, & alij, suis in legibus prohibuerint, & punierint, & alia de eis, & quibus ministerijs applicari possint, 319. 20. & seqq. Et quòd licet de hoc sæpè tractatum fuerit, & plura remedia ad eorum damnosa examina cohibenda, prudenter excogitata, numquam tamen executioni mandata fuerint, 647. 34. & sequentibus.
 Menebrates Medicus, se Deum mentiens, qualiter fuerit à Phil. Macædone derisus, 20. 15.
 Menebij Agrippæ Apologus, quo plebem Romanam sedavit, 106. 20.
 Mensarum Syracusarum lautitiem, & luxuriam, qualiter reprehenderit Plato, 278. 30.
 Mens vna Sapiens, plurium vincit manus, 360. 13.

ET SENTENTIARVM.

Mentem humanam, cur inter duas aures Deu-
collocaverit, & Embl. Auth. hinc sumptum,
501.10.

Mentibus duris, simul omnia abscindere vellè,
impossibile est, 325.23.

Mercatores cuncti refugiant, quæ sibi dispen-
diosa cognoscunt, ex Casiod. 715. 14. &
seqq.

Mercatoribus ad nos adventantibus, quantum
favere debeamus, ex Casiodoro, 715. 14. &
seqq.

Mercum taxatio, solet sæpè maiorem rei: um
caritatem causare, & quare, 689.26.

Mercurius quis, & eius nomina, & officia
apud Gentiles, & qualiter, & cur hominum
Pastor, & Nominus dictus fuerit, & Embl.
Auth. hinc sumptum, 58. 1. & seqq. & 90.7.

Dictus quasi Medicurrius, sive medius eu-
rens, & quare, 509. 6. Qualiter, & quare
alutus, & petasatus, & iter agens a Veteri-
bus fingeretur, & Auth. Embl. hinc sumptum,
509.6. & sequentib. Elloquentia, etiam
Deus habitus, & qualiter sine manibus, ore
aperito, ad hoc significandum, effigiari so-
leret, & Emb. Auth. hinc sumptum, 202.9.
& sequentib. Simulachrum Mercurij ge-
minum, iuvenis scilicet, & senis, cur Ægyp-
tij, & alij confinxerint, 188.9. & seqq. &
321.3.

Merita, & meritorum prærogativa, ex quibus
perire dicantur, & quòd magis, quàm pecu-
nia, in electione officiorum publicorum attèdi
debeant, ex D. Gregor. 132.39. & 438.55.

Merovei Antiqui, & legitimi Reges Galliarum, ob
ignaviam Regnum amiserunt, 138. 10. &
11.

Merum Imperium, cur dicatur, quod in ple-
ctendis fontibus exercetur, 604.12.

Metæ, quæ in stadijs ponebantur, quales, &
earum symbolum, apud Sævedram, 83.3.10.

Metas mutuas, facit societatem fidelem, Ada-
gium, & eius significatio, & usus, 382.
13.

Michael, Græcorum Imp. Imperium amittere
maluit, quàm ob illud recuperandum, huma-
num sanguinem fundere, 759.19.

Michaelis Hospitalis carmina, de damnis bei-
lijs, 754.5.

Midas, quos Corycæos, per Regnum dispositos
habuerit, ad cognoscendum, quid de se subdi-
ti loquerentur, 398.39. Et cur dictus fuerit
asini aures habere, ibidem, & 447.10.

Militaris ordo *de la Vanda*, qualis, & cur abo-
litus, 603.50.

Militarium ordinum insignia, quanti in Hispa-
nia fuerint, & quid cavendum, ne sui numero-
sitate vilescant, 663.49. & seqq.

Militaris disciplina, quam sit hodie corrup-
ta, & de severitate in ea servanda, 766.
16.

Militaribus in casibus, & delictis, qualiter, &
quare, ex abrupto procedi debeat, ex Val.
Max. & alijs, 671.42.

Milites, & alij subditi, quantum accendantur,
suo Regis conspectu militantes, vel quid
aliud facientes, 781.12. & seqq.

Milites, non excarnificari, sed puniri oportet,
ex Val. Max. 607.23.

Mites propij, sæpè plus damni inferunt po-
pulis, quàm extranei, & hostes, & qui de hoc
querantur, & qualiter reprimi debeat, 766.
16.

Militibus, nulla fides pierasvè, qui castra se-
quantur, ex Lucano, & alijs, 753.14.

Militibus, initio minus virtutis se habentibus,
qualiter, & quare indulgere solent Roma-
ni, ex Cicer. & alijs, 592.6.

Miltiadis comitas, & humanitas cum suis, ex
Æmil. Probo, 427.24.

Milium celebrare, Adagiù, & eius usus, 229.7.

Minerva, cur Iovi, de hominum criminibus iu-
dicanti, ad sibi fingatur, 637.43.

Minimum debet licere, cui minimum licet, ex
Seneca, & alijs, 215.19. & 574.6.

Ministerialium exactorum multitudinem, pul-
chrè loculis comparari à Petro Ravenate,
715.13.

Minos Cretensium Rex, cur Iovis discipulus,
ab Homero dicatur, 174.11. Et quanta cu-
ra suum Regnum visitare soleret, 512.18.

Minotaurum, & eius laberynthum, cur pro in-
signi bellico portaverint Romani, & Alcia-
ti Emblemata de hoc, 372.9.

Miracula, Deus, ubi illis non est opus, excusat,
814.25.

Mirmillois, apud Senecam querela, quòd
bellam ætatem in occulto, & sine aliquo
Reip. officio transgesserit, 435.52.

Miseria, est comes litium, & aris alieni, ex Chi-
lone, 568.33.

Misser, qui esse potest, fortiter facit, 337.
3.

Miseri, & infortunati, quòd perferunt, merui-
sse creduntur, ex Boeth. 500.5.

Miseros, quos Deus facit, etiam superstitiosos
facere solet, 815.30.

Misericordia, magna virtus, & cui alia cedere
non reculant, ex Casiod. 633.27. Et quali-
ter Regibus commenderetur in quaquam lege
Partitæ, 636.39.

Misericordia, & clementia Romanum Impe-
rium esse regendum, dixit Imp. Frider. 1. &
quare, 631.18.

Misericordia ad virtutem, quibus verbis Ci-
cero, Iulium Cæsarem moverit, 631.22.

Misericordiam, & non mentes proclives esse de-
bent, ex Casiod. 604.12.

Misericordiam genus est, citò occidere, ex Sen.
607.23.

Mithridatis historia, & cur veneno vivere
assuescerit, 124.16.

Mobile mutatur, semper cum Principe vulgus,
Adagium, 221.7.

Moderatio provida est, quæ gentes servat, ex
Casiod. 768.21.

Moderationem in subditos, quo Emblemata
suadeat Pet. Costalium, 696.9.

Moderatori rerum, mellis, & fellis mixtura
convenit, ex Am. Marcel. 629.11.

Modestæ fama, præcambibus, à Regibus expe-
tenda, ex Tacito, 743.4.

Modus, in omnibus est tenendus, & extrema
fugienda, 323.12. Et maximè in poemis tro-
gandis, 503.25.

Modum, quid quid excessit, pendet instabili
loco, ex Sen. Tragico, 486.26.

INDEX RERVM

Modum, ex sapientia continere, difficile est, ex Tacito, 466. 23.

Monarchiarum quatuor casus, & mutationes, ex Claudiano, 738. 31.

Monarchomachi, idest, Regiam gubernationē impugnantes, & contradicentes, reprobantur, 152. 23.

Moenia urbium firma, in civium concordia, & bonis moribus consistunt, & Authoris Emblemata ad hoc, 807. 20.

Moneta, unde ita dicta, & de Iunone Moneta, 684. 4.

Moneta, cur, & à quibus primū instituta, & de eius materia, & forma, 683. 1. & seqq. Et qualiter, & cur Monetis, Principum vultus, imprimi solerent, ex Casiod. & alijs, 684. 5. & 687. 16. & seqq.

Monetari, quantam probitatem, & venerationem requirat, & quantum hoc à Principibus curari debeat, & Authoris Emblemata ad hoc, 683. 1. & seqq.

Moneta cuprea, obrui Regnum Hispaniæ, cum divitiarum totius Orbis dominium possiderat, qualiter miretur, & carpat Carol. Scribanus, 693. 39.

Monetæ, qualibet mutatio insolita, quā magna damna, & omnium rerum, atque etiā morū mutationem, in Rep. generet, & quare, ex Oresmio, Bodino, & alijs, 689. 24. & seqq.

Monetæ legem, & valorem non mutare, nec violare, qualiter, & ex quo tempore iurent Reges Navarra, & Aragoniæ, 690. 27.

Monetæ, qualiter, & cur, apud Romanos, in sola æde Iunonis Monetæ cudi solerēt, 687. 18. & seqq. Et quid aliæ nationes in hoc observent, & in constituendis triumviris Monetæ libus, ibidem.

Monetam eudere, est, de præcipuis Principum Regalibus, 684. 2.

Monetam, quomodo libet adulterare, Maiestatis est crimen, & eius poenæ, 684. 3.

Monetam probam, qui suis lucris intetæ Principes, absque causâ gravissima mutant, graviter peccant, 691. 31.

Monetam, pro tempore, etiam adulterinam, cudi posse, qui consulunt, vel iubent, reprobantur, & exempla huius doctrinæ, 691. 30.

Monetam pravam, suis Regibus suadentes, non sunt Contiliarij, sed deceptores ipsorum, & quare, 690. 27.

Monetarum prava mutatio, quæ damna attulerit in Regno Bohemiæ, & elegans carmē de eis, 690. 29.

Monetarū frequētes, in Hispania nostro tempore mutationes, quæ damna attulerint, 691. 30.

Monetarū omnium Arbitra esse possēt Hispania, si suis divitijs sciret vi, & de eius inertia in hoc, & in alijs, ex Scrib. & alijs, 688. 21. & seqq.

Monetis, ex vilissimis materijs factis, qualiter, & quare Romani, & alij imminentibus, publicis necessitatibus vsi fuerint, 692. 32. & seqq.

Monotapensis Regis insignia, quæ sint, & symbola ex ijs, in otiosos, & rebelles, 643. 21.

Morbus, qui à capite diffunditur, ut in corpore, ita, & in Imperio gravissimus esse solet, ex Plin. Jun. 167. 4.

Mores plures, Reges aliquos, suo tactu curare solere, qui tradant, 155. 7.

Murbis in aliquibus, vnum est remedium, remedia omittente, ex Tacito, 756. 8.

Mores, leges perduxerūt in potestatem suam, ex Plauto, 544. 11.

Mores malos in Rep. dominari, arguit prava moneta, in eadem admittit, 689. 22.

Moribus antiquis res stat Romana, viresque, 422. 31.

Morus Arbor, & symbolum ex ea, pro prudenti cunctatione, ex Camerario, 363. 26.

Mors est laborum meta, & qualiter ad eam omnes tendamus, ex Boeth. 844. 22.

Mors, qualiter Reges pauperibus æquet, & alia de hoc, ex Ovid. Horat. & alijs, 839. 4.

Mortis memoria, & timor, quantum præstet, ad mores comprimendos, & fastus deprimendos, 839. 4. & seqq.

Mortis articulus, vitæ, potiusquā mortis, à Iuriconsultis tribuitur, 710. 34.

Mortis honos est, scire mori, ex Oveno, 836. 21.

Mortis simulachrum, qualiter, & quare, in civijs Veterum ostenderetur, 842. 16.

Mortis variæ definitiones, sive appellationes, ex D. Amb. 832. 7.

Mortuo similis est, qui à suo dominante nescitur, ex Casiod. 484. 21.

A mortuo tributum, Adagium, & eius causa, & vsus, 710. 35.

Mortale est, omne mortalium bonum, & lubricum, & incertum, ex Seneca, & alijs, 470. 3. & 474. 17.

Mortalium nulli, cum Deo contendere, fas est, 14. 20.

Mortalium conditio mutabilis, & incerta, 25. 15. & 18. & seqq.

Mortalitate, nullum solatium maius, ex Seneca, 844. 22.

Mos fidelissimæ vetustatis retineri debet, 418. 9.

Mossanici, qualiter Reges suos custodirent, & male, vel ignavè regentes, punirent, & Emb. Authoris hinc sumptum, 140. 1. & sequentibus.

Moyser, cur litteris Ægyptijs instructus, in Pagina sacra dicatur, 592. 25. Quare, & quare à Deo insus fuerit munus, sibi iniunctum, per plures expedire, 458. 13. Cur his non delegaverit causas miserabilium personarum, ex Phil. Iud. 539. 22. Quare iudices, quos populo dedit, audire, & iudicare præceperit, 495. 6. Ad Pharaonem missus, cur se ob linguæ tarditatem excusaverit, 396. 28. Qualiter, propter peccatum idololatriæ viginti duo millia hominum occiderit, 626. 17. Qualiter orando, magis, quā alij pugnando, in debellandis Amalechitis perfecit, 809. 7. Cur suspenderit legere populo idolatrantem, tabulas legis, si à Deo traditas, 323. 15.

Mulier nulla muta, reperta est vlllo sæculo, ex Plauto, 378. 39.

Mulierum loquacitas, & garrulitas, & de secretis eis non fidendis, 378. 38. & seqq.

Mullus piscis, valde à Romanis in luxu, & convivijs habitus, & plura de eo, 275. 19.

ESENTENTARVM.

Multa non audemus, quia difficilia, & sunt
difficilia, quia non audemus, ex Seneca, 571.
53.
Multi exeunt in desertum, sed pauci perueniunt,
ad terram promissionis, ex D. Aug. 832. 8.
Multiloquium, qualiter notetur, & damnetur,
ab Apuleio, & alijs, 385. 30. & seqq. Et quod
in omnibus est culpabile, & maxime in Re-
gibus, & alia de eo, 269. 34. & seqq.
Multitudini placere, curandum non est, sed ijs
tantum, qui rei scientiam habent, ex Alia-
no, 817. 2.
Multitudini delinquentium, vel parcendum,
vel minus faciendum, ex Sen. & alijs, &
exempla, 625. 13. & seqq.
Munia, sive officia plura in Rep. non sunt vni
committenda, 458. 12. & seqq.
Munimentum, ex Monumento, & Emb. Auth.
ad hoc, 837. 1. & seqq.
Munus, ex suis oblati, quod pretiosius Princi-
pes putare debeant, ex Salom. Isocr. & alijs,
681. 17. & seqq.
Munera parva, diutina, locupletia, non pro-
pria esse consueverunt, 467. 31.
Munificenti a Principibus, quod indulget, in ævū
vivit, ex Cassio d. 657. 25.
Muri cincti, sunt cives inter se concordēs, &
mutuo se iurantes, ex Homero, & alijs, &
Emb. Authoris hinc sumptum, 806. 14.
Mus in hieroglyphicis Ægyptiorum, quid de-
notet, 757. 10.
Musæ, de laudibus Lucianus scripsit, 230.
10.
Musæ, non audebant Herculis templum in-
trare, & quare, 644. 24.
Musæ, otiosi, & gulosi homines, à Plauto di-
cuntur, & quare, 640. 23.
Musæ, iudicijs, & reliquis virtutibus sociæ,
à veteribus pingebantur, & quare, 520.
17.
Musis, qualiter, & cur, ante præliorum discrimina,
sacrificare solent Lacedæmonij, 520. 17.
Musis manet intermina vitæ, ex Festo Avieno,
682. 23.
Musice, & Poesis laudes, & quando, & quomo-
do Principes ei vacare, licite possint, 337.
21. 24. & seq. Et nimium harū studiū in Ioane
Rege Castellæ II. reprehensum, 130. 12.
Musicis concentibus, quæ animalia demulceantur,
& facile capiantur, & Emb. Auth. ex
hoc, 409. 25. & seqq.
Mutationi, omnis rerum humanarum status
subiacet, ex Iust. Imp. & alijs, 423. 37.
Myricæ nomen, quid significet, apud Ieremiã,
488. 3.

N.

Nabuchodonosoris supplicium, quale, & qua-
re, 24.
Naphtha, bituminis genus, qualiter ad ignem,
etiam longè positum, advolet, & Pegma P.
Costalij, de hoc, 821. 2.
Narcissi fabula, qui sui amore captus interiit,
& Alcibiades, ex ea Emblemata in Philantos, 883. 21

Natalium splendorem, qualiter obumbrent,
qui à Maiorum virtute desciscunt, 260. 26.
& seqq.
Natio nulla, præter Thracæ, & Tybaritæ, in
otiosas leges non intulit, 46. 29.
Natio nulla armis prævalida, inter se consen-
tiens, & bellis civilibus se ipsam prius non
extenuant, vinci potest, ad externo hoste,
quamvis præstanti, ex Paul. Æmil. 759. 1. &
803. 2.
Nationes varix, ab alijs bello superatæ, recen-
sentur, 760. 27.
Natura omnibus dedit semen, fundamentum
que virtutis, ex Seneca, 180. 11.
Natura, nihil magnum edit, longo nisi tempo-
re adultum, ex Lucretio, 365. 32.
Natura, novas quotidie, properat edere for-
mas, ex Imp. Iustiniano, 564. 18.
Natura, semper curat, sed non semper efficit,
vt filij parentum virtutibus respondeant,
260. 30.
Natura, nihil perfectum esse finit, ex Thucyd.
470. 2.
Natura, qualiter non solum facies, vocem, &
scripturam, verum etiam animos hominum
dissimiles finerit, 380. 8.
Natura, parvo est contenta paratū, & quod fa-
ciare potest, dives ministrat, 276. 24. & seqq.
Natura humana, laboribus instruitur, otio fa-
tuatur, ex Cassiod. 64. 18.
Natura humana, valde ad labendum, & cadē-
dum proclivis est, & proava, ex Basl. Imp.
634. 22.
Naturæ humanæ est, vt humiles, semper potē-
tioribus in prædam pateat, ex Var. & alijs,
536. 13. & seqq.
Naturam expellas furca, tamen vsque recur-
rit, Adagiū, ex Horatio, 180. 11.
Navem servare qui vult, eam aliquando, pre-
tiosius etiam mercibus, exonerat, ex D. Cy-
priano, 333. 24.
Navis prudens gubernator, qualiter eam à
contrarijs ventis salvam efficiat, 330. 9. &
seqq. & 333. 23.
Navis, duabus anchoris, ex puppi, & prora re-
ligatæ symbolum, & eius significatio, 360.
15. & seqq.
Naves, vt magnæ, ita magna Imperia, difficil-
limè gubernantur, 557. 18.
Nautas, seu navigantes, plus frequenter assi-
gunt portuum damna, quam solent nudare
naufragia, ex Cassiod. 715. 15.
Nautarum ars, & virtus, qualiter in tempesta-
tibus exerceatur, & deregatur, ex Plin. Iun.
Cassiod. & alijs, 344. 34.
Necessitas facit licitum, quod non est licitum
in lege, 312. 29.
Necessitas summa vassallorum, à tributis sol-
vendis excusat, 716. 21.
Necessitatis causa introducta, tantisper ac
illa, durare debent, ex Halicarn. & alijs, 701
28.
Neoburgensis Comitum historia, se excusan-
tis, quod urbem sitam muris non cinxisset,
806. 16.
Negligentia, nulla maior, & peior, quam ne-
glecta proba educatio filiorum, ex Aristæa,
& alijs, 182. 24.

INDEX RERVM

Negligitur, quod communiter possidetur, 709. 18.
 Negotia plura sunt, quam vocabula, 564. 18.
 Negotio, quilibet in suo, habetior est, quam in alieno, ex Q. Curtio, 354. 34.
 Nemo, ad omnia est idoneus, nec in omnibus sapit, ex Nat. Com. 458. 16.
 Nemo, sine crimine vivit, aut omnibus horis sapit, Adagium, 575. 19.
 Nemo omnes, neminem omnes fefellerunt, ex Plin. Iun. 430. 30.
 Nemo repente fit summus in virtutibus, nec in vitijs, nec in doctrinis, 597. 1. & seqq.
 Nemo, debet confidere nimium secundis, ex Ovid. & Sen. Trag. 834. 14.
 Nemo vnus, ita eminere debet, vt legibus interrogari non possit, ex Livio, 530. 24.
 Nemini omnes artes, vel dotes, simul habere natura concessit, ex Claud. 733. 2.
 Nequid nimis, Adagium, 251. 19.
 Nero Imp. Rom. bene gubernavit, dum consilijs Burrhi, & Senecæ paruit, 355. 40. Qualiter eiusdem, pueri adhuc, institutionem Senecæ commiserit Agripina, & boni eius effectus in sui Imperij principio, 184. 36. Qualiter idem Nero notatus, quod orationem in Senatu dicendam, à Seneca petierit, 205. 20. Clemens, eiusdem in pueritia ingenium, & nobile apophthegma in subscríbenda, quadam sententia capitali, ex Seneca, 615. 19. Eiusdem, ob nimium, in Musica studium, reprehensio, 130. 11. Et ob nimios sumptus in venatione, & aucupijs, 151. 17. Et in convivio valde sumptuoso, 276. 20. Idem, divitiarum usum in quo poneret, & imprudens prodigalitatís laudatio, & affectatio, 724. 23. Qualiter in rebus obscenis, & turpibus, noctes transigere soleret, & eius nota, 134. 22. Quid ad corrogandas pecunias, in verecundè dicere soleret ijs, quos ad regendas Provincias mandabat, 725. 23.
 Nerva Cocceius Imp. qualiter suis populis laborantibus, ex proprio patrimonio subvennerit, 700. 14.
 Nicocles Rex, qualiter ab Isocrate hortatus, ad veritatem amandam, & libenter audiendam, 392. 12.
 Nicolaus Vernuselius laudatur, in Apologia, pro Augustissima familia Austriaca, 74. 13.
 Nihil est, aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosus, ex Plin. Iun. 817. 3.
 Nihil tam firmum, cui aliquod periculum non sit, etiam ab invalido, & exempla, ex Q. Curtio, & a ijs, 680. 13. & seqq.
 Niloxeni Philosophi apophthegm. de utilitate boni Regis in Rep. 148. 3.
 Nimium omne, in omnibus vitandum, 251. 19.
 Nimium properantes, serius absolvent, Adagium, 362. 22.
 Nimium Emungens, elicit sanguinem, Adagium, & eius usus, 716. 25.
 Ninus Assyriorum Rex, fuit primus, qui bella finitimis intulit, 735. 11. & seqq.
 Niobes, apud Libanum querela, quod pro suo delicto liberi plecterentur, 609. 28.

Noctes, se forùm Maiorum virtutibus commendantes, Silenis Alcibiadis cõparati ab Erasmo, & quare, 259. 21.
 Nobilium, & ignobilium, an debeat esse aliqua differentia, & qualis, in pœnarum, pro delictis irrogatione, 532. 35.
 Nobilium contentiones, & factiones, qualiter semper prohibere Principes debeant, ex Tacito, & alijs, 380. 7.
 Nobilibus ex parentibus nasci, Dei donum maximum, & fortunæ munus est, ex Diogenè, 255. 6. & seqq.
 Nobilitas, semper in Regibus commendatur, & quare, & eo maior, quo antiquior, 253. 1. & seqq.
 Nobilitas Maiorum, quos debeat stimulos, & effectus in posteris generare, 258. 17. & seqq. & 259. 23. & seqq.
 Nobilitatis contemplatione ornare laudandos, Rhetorum disciplina est, & quare, ex D. Hieron. & alijs, 254. 5.
 Nobilitatis lex est, vt nisi in beneficijs suis creverit, nihil se præstitisse puret, ex D. Greg. 558. 30.
 Nobilitatis altius ratio, an, & qualiter habenda sit in electione, ad Magistratus, 432. 41. & seqq.
 Nobilitatis privilegium, an, & pro quibus delictis amittatur, & quod in Francia nobiles furcis altioribus suspenduntur, & Carmina Hospitalij ad hoc, 532. 35. & seqq.
 Nobilitate duplici, qui vigere, & florere dicantur, ex Nazianz. & alijs, 158. 21.
 Nocentes, qui absolvit, innocentes tradit exitio, ex Sall. & alijs, 585. 22.
 Noctem, consortem sapientiæ, appellavit Scopelianus, & quare, 134. 20.
 Noctu virgenda consilia, & in Noctè Consiliù, Adagia, & alia Hispana; dormit sobre el negocio, & consulta le con la almocada, 134. 21.
 Noctua in Constantini numo cussa, quid signaret, 129. 5. Et quod sit symbolum Principù, & ducum vigilantium, & quare, ibidè. Eiusdem Nocturæ Apologus, de bono consilio, quod cæteris avibus dedit, 363. 55.
 Nomen actioni, & actio nomini respondere debet, ex D. Ambros. & Cassiod. 87. 37.
 Nomina, sæpè suis rebus conveniunt, 746. 17.
 Nomina, & appellationes divinas, quas, & qui Imp. vsurpaverint, vel recusaverint, 13. 16. & seqq.
 No sabe la vulpeja con quien trebeja, Adag. Hisp. & qualiter à Ranimiro, Rege vsurpatum, 335. 34.
 Non reget, qui non teget, Adagium, 133. 26.
 Non omnia per bovem obtinebis, Adagium, & eius significatio, & usus, 813. 20.
 Noctè te ipsum, & ne te quæsieris extra, Adagia, 399. 44.
 Nevercæ nomen Tragicum est, ex Ennodio, 471. 11.
 Novatores, qualiter, & quare appellari soleat hæretici nostri temporis, 421. 31.
 Novum omne suspectum, & cavendum, 416. 1. & multis seqq. vbi Authoris Emblemata ad hoc, & 417. 8. & 418. 14. ex Tertull. & alijs.
 Nova, media, seu arbitria corrogandarum pecuniarum Principibus suadères, eisdè suspecti

ET SENTENTIARVM.

esse debent, & alia de his hominibus, 416.
1. & seqq.

Nova Mutæ forma in Rep. facile admitti nõ debet, & quare, 418. 14.

Nova, quæ hodiæ sunt, vel sunt, posteris in exemplum erunt, ex Tacito, 423. 39.

Novarum rerum studium, sæpè Rempublicam labefactat, 421. 28.

Novi sancti, novæ reliquiæ, novæque institutiones, aut fundationes Religioforum facile permittendæ non sunt, 421. 29.

Novitas omnis, mala præsumitur, parit discordias, & est filia diaboli, ex Bald. Nevizano, & alijs, 417. 7.

Novitas Regis, novitas legis, sive Novus Rex, nova lex, Adagium, & eius sensus, & causæ, 420. 25. & seqq.

Novitates omnes, in materia Religionis, cavendæ, 421. 29.

Novitates, & Novatores, quanto odio persecuti fuerint Persæ, Locreenses, Cretenses, & Aginetæ, 415. 1.

Nox Græcis, à venè sapiendo nomen accepit, & quare, 133. 20.

Noxæ sit æqua poenitio, & Authoris Emblemata ad hoc, 601. 1. & seqq.

Nugas difficiles habere, turpe est, & varia exempla eorum, qui in his se occuparunt, 229. 7. & multis seqq.

Nuila magis omnibus displicet, quàm quæ sic fiunt, ut omnibus placeat, ex Plin. linn. 40. 55.

Numeri adest iustis, & fortia facta secundat, 171. 1.

Nunus quid, & vndè dicatur, & quòd loco Numinis esse debeat, & quare, & Emb. Authoris ad hoc, 684. 5. & seqq.

Numorum substantia, & an, & quatenus, ex forma, vel iusti Principum, vel ex materis valore, & pondere, æstimari debeat, 691. 31.

Numis novis, & pravis, nihil nequius, & Reip. damnosius excogitari potest, & quare, ex P. auto, & alijs, 689. 26. & seqq.

Nu. nis, in aliquibus Romanorum, fulmen impressum reperitur, & quid hoc significet, 686. 13.

Nundinatione officiorum publicorum esse damnosam Reip. qualiter, & quare agnoverint, aliqui Reges Galliæ, & alia de hoc, 436. 57. & seqq.

Nux Arbor, & eius etymologia, & proprietates, & umbra fata lædès. & Auth. Emb. hinc sumptu, ad umbram mali Regis, 161. 4. & 5.

O.

Obedientiæ legu, hoc est costume prior, 542. 5

Occisores Caroli, Comitæ Flædiæ, & Henr. IV. Rex Galliæ, quàm raros, & crudelibus poenis affecti fuerint, 608. 25. & 610. 32.

Ocum inane, nihil boni parat, nec Deus ociatibus asistit, 813. 23.

Ocium, & ociositas, multa mortalibus affert mala, ex Menand. 640. 3. & seqq.

Ocium Reges prius, & beatas perdidit vrbes, ex Catullo, & exempla ad hoc, 137. 6. & 648. 37. & seqq.

Ocia dant vitia, Adagium, 640. 7.

Ocium, semper belli metum, & periculum communctum habet, ex Thucyd. 801. 22.

Ocium, sine litteris, mors est, & vivi hominis sepultura, & alia contra ocium, & ociosos, ex Sen. & alijs, 646. 30. & seqq.

Ocium, quando bonum, & vtilè dici possit, 648. 37.

Ocium industriæ, & labori, qualiter, & quare subnecti debeat, ex Val. Max. & alijs, 235. 9. & seqq.

Ocium possessionum omnium esse optimam, dixit Socrates, & quare, 236. 15.

Ocium sedentarium studioforum, reprehendi non debet, & Emb. D. Seb. Cavari, ad hoc, 650. 45.

Ocio, qui Maximi & Principes viri, aliquando se dederint, 236. 14. & seqq. & 237. 17. & seqq.

Ocio, qui nescit vti, plus negotij habet, & quare, secundum Ennium, qui exponitur, 237. 16. & 17.

Ociosum esse, satius est, quàm in rebus inutilibus vexari, Adagium, 229. 7. & seqq.

Ociosum se, numquam minus esse, quàm cum esset ociosus, qualiter, & quare, & avertit Scipio, 236. 16.

Ociosi, & ignavi homines varie, à varijs nationibus inquiri, & puniri iusti, & quare, & Emb. Auth. contra eos, 645. 26. & seqq.

Oculus, apud Ægyptios, qualiter, & quare pro Deo, & quolibet alio legum, & iustitiæ servatore, pingi solet, 546. 16.

Oculi, & sensus nostri, sæpè falli solent, & falsa pro veris percipere, ex Seneca, & Petronio, 617. 26.

Oculis, quæ videntur, magis in animum penetrant, quàm quæ audiuntur, 508. 2.

Oderant peccare boni virtutis amore, &c. ex Horatio, 651. 1.

Odiu, quòd veritas parit, non est durabile, & quare, ex D. August. 402. 57.

Odia professa, perdunt vindictæ locum; ex Sen. Trag. 333. 27.

Oestium, vulgò, *el Mofcardon*, & eius damnosa, & exitiosa natura, 644. 23.

Officium, olim erat Imperare, non Regnum, ex Seneca, 575. 9.

Officium officialium, quæ hodie esse dicat Pet. Blesensis, 426. 11.

Officium, Memorabile Antiquis dictum, sive regestum benemeritorum in Regno, qualiter hodie suscitari desideret Pet. Rebuff. 662. 47

Officia, bonos facilius recipiant, quàm faciunt, ex D. Bernard. 425. 7.

Officia, melius est dari bonis, & non peccatoris; quàm damnare eos cum peccaverint, ex Tacit. 425. 7.

Officia Reip. qui in immeritos cõferunt, qualiter à Persis, & alijs notentur, 426. 13.

Officia concessa, ad beneplacitum Principis cõsentur perpetua, & sine mortalitate, 504. 36

Officia, etiã habètia administratione iustitiæ, sunt qui vèdi posse Regibus consulant, qui reprobandur, 438. 66. Et qui Imp. ea vendunt, & eorum detestatio, 435. 53. & seqq.

Officia publica, qui emit, necesse est, ut ea vendat, iux apoph. Alex. Severi Imp. Rom. 436. 58. & seqq.

INDEX RERVM

Officiorum Reip. venalitas, quam sit damno-
sa, & odiosa, & quæ vendi ex consuetudine
possiat, 435. 53. & seqq.

Olea Palladi dicata, Pacis solum, & alia
de ea, 798. 12.

Olitorem odi, qui radicibus herbas excidit,
quo sensu, & ratione dixerit Alex. Magnus,
696. 8.

Omnis res anterior, posteriori nomen præmi-
nistravit, ex Tacit. 423. 40.

Omnes hodie sapere volunt, omnes censere
817. 3.

Omnia quæ crescunt, decrescunt, ex Thucyd.
470. 2. & 471. 7.

Omnia prius experiri verbis, quam armis, sa-
pientem decet, ex Teren. Alciat. & alijs,
734. 7.

Omnibus, in Magnis, difficile est placeas, ex
Solone, 817. 3.

Ovus longis temporibus portandum, sine que-
rela debet imponi, ex Casiod. 713. 7.

Opes, tunc possidentur, cum bene distribuuntur,
ex Mart. & alijs, 318. 15.

Opportere, condere pecus, non deglubere, Ada-
gium, & Emb. D. Seb. Covarr. de eo, 718.
26.

Oppiani Poetæ laudes, & Carminum eiusdè,
agens remuneratio, 671. 11.

Oppidum, ab ope mutua dictum, & quare, 807.
19.

Oppida, quando dici possint bene munita, ex
Plauto, 545. 14. & seqq.

Optimus, quis esse debet, si Maximus esse am-
bit, & Emb. Auth. ad hoc, 63. 1. & sequen-
tib.

Optimi cognomen, quibus datum, & quare,
95. 7.

Optimum quemq; nobilissimum esse, ex Velleio
Pateri, 433. 42.

Optimos appellandi Consules, in initio anni
electos, usus, & ratio, ex Plin. Iun. Casiod.
& alijs, 430. 27.

Opus omne, cum Dei auspicijs incohandum,
qualiter Xenophon Cyrum monuerit, 809.
3.

Operis cuiusque boni structura, in quibus vir-
tutibus consistat, ex D. Greg. 524. 2.

Opera laudant Authorem, Adagium, 208.
19.

Oraculorum defectus, qualiter Christo nato
contigerit, & ab ipso sermone Augusto Cæ-
sari responsum fuerit, 10. 2.

Orandum, & operandum, & Authoris Emble-
ma ad hoc, 808. 1. & sequentib. & 812. 17.
& seqq.

Oratio blanda, secum venenum habet, ex Se-
neca, 406. 11.

Orationis prolixitas, multa mala secum ha-
bet, 210. 35.

Orationes præ ad Deum, quantum ad felices
bellorum exitus conducere soleant, 810.
10. & seqq.

Orationes graves Principum, in Senatu habi-
tæ, qualiter olim laudari, & servari sole-
rent, 205. 22.

Oratores, & populorum Rectores, Demio-
gogi olim dicti, & quare, ex Agell. 203.
11.

Oratoria ars, cæteras ornat, & coronat, ex
Casiodoro, & alijs, 208. 30.

Ordo est, in aliquibus casibus ordinem non
servare, 620. 38.

Ordinis equestris Velleris Aurei institutio,
& insignia, & qualiter hodie, ad Hispaniæ
Reges eius Magisterium pertineat. 789. 11.
& 12.

Orientem Solem plures adorant, quam Oeci-
dentem, Adagium, & eius ratio, & usus,
491. 17.

Ostræ, cum luna crescunt, & decrescunt, &
solum Camerati hinc sumptum, ad Au-
licos, 489. 6.

Osualdi Anglorum Regis notabilis historia,
in pauperibus sublevandis, & de eius manu
vsque adhuc, propter hoc, incorrupta, 317.
11.

Otho Imp. qualiter dixerit, se magis mori
vellè, quam regnare, 145. 21.

Ova gallinarum, etiam illis glocitantibus ex-
trahuntur, & Emb. Authoris ex hoc, 819. 15.
& seqq.

Ozimon herba, cuius sit naturæ, & solum
ex ea ad lenitatem, cum subditis exercen-
dam, ex Ioan. Maiore, 629. 9.

P.

Palatia, & Palatiorum adulationes, qualiter
describat Pet. Ravenas, 411. 34.

Pallantis, Claudij Cæsaris Liberti, & Admini-
stri, eximie opes, & eius elatio, & historia,
ex Plin. Iun. 467. 32.

Pallas, cur tibias in animum abiecerit, 292. 3.
Eadem nascente, cur aureos umbres, de cœ-
lo pluisse Poetæ confingant, 154. 5. Eiusdè
Iconem, quibus modis Veteres effinxerint,
186. 1. Et qualiter eius insignia, artes pacis,
& belli significarent, 187. 4. & seqq.

Palinuri cura, in navis gubernatione, elegan-
ter à Virg. relata, & commendata, 111. 5.
Eiusdè somnus navim submersit, 133.
17.

Palma, qualiter adversus pondera surgat, &
eius pro constantia solum, 338. 10. &
seqq.

Palma Ænea, apud Corinthios in Ozeo, ad
cuius radices, ranæ, & hydri coarant, quid
significet, ex Plutarch. Iunio, & alijs, 823.
5. & 6.

Panaxia herba, qualis, & cur, ab Apolline, de
cœlo in populos mitti, tradat Poetæ, 154.
2. & 3.

Panegyricæ orationes, qua sine institutæ, &
Imperatoribus recens electis, recitari soli-
tæ, ex Plin. Iun. 402. 59. & 835. 19.

Panthæa proprietates, in fugandis noxijs, &
venenatis animalibus, & qualiter eam, pro
insigni sumperit Lucensis Resp. 83. 13.

Pantheon, sive Conditorium sepulchrale Re-
gum Hisp. in templo D. Laur. a quibus cou-
structum, & eius descriptio, & laudatio,
838. 3. & 4.

Papiniani I. C. invictum, ad Caracallam Imp.
responsum, 60. 35.

Parasiti eos deserunt, quos res deserit, 490. 14.

ET SENTENTIARVM.

Parcæ tres, & eorum officium, & nomina, 111.
2.

Parcere subiectis, quàm proprium in Regibus esse debeat, & Emb. Auth. ad hoc, 786.1. & seqq.

Parcendo, Reges faciunt, vt Parcæ tollantur, ex Calsiod. 633.27.

Parnasi aspera iuga, qualiter facillè scâdi possunt, ex Symmachiano Afro. 667.8.

Parentes, omnia liberis, ex voto parât, & nulla inter eos videtur hæreditas esse, 710.
32.

Parentes, non curantes, de bona educatione filiorum, à Divo Nazianz. appellati luti parentes, 182.25. Et qualiter curantes laudètur, ab Arist. Plauto. & alijs, 184.33.

Pareto legibus, quisquis legem tuleris, & Emblem. Auth. ad hoc, 572.1. & seqq.

Pars melior in iudicando, & consulendo, sæpè accidit, vt à maiori vincatur, 369.53.

Partem suam corrumpi, aliqui pati solent, dū invident alienæ, 709.28.

Parfimonia, quid sit, & eius in Regibus, & privatis commendatio, & quòd est optimum vectigal, 304.26. & 723.19.

Parfimoiaæ vtilitates, qualiter quidam Philolophus Theodosio Imp. commendaverit, 724.20.

Parthi, quomodo suos, laboribus assuefaceret, 645.29.

Parva, tanquam talia contemni non possunt, ex quibus magna proveniunt, ex D. Hieron. 232.19. & 639.1.

Parvula quæque, habere solèt, quo magna perimantur, & Embl. Schoonh. ad hoc, 680.
14.

Pasquillorum, sive Pasquinorum, & famosorū libellorum, vñm, populis concedere, an oporteat, 393.41. & seqq.

Pastoris boni est, tondere pecus non deglubere, Adagium, & eius vsus, & explicatio, & Pægma Costalij ex eo, 91.13. & 696.8. & seqq.

Pastoris nomen, Regibus datur, & cur, 90.9.

Pastoris munus, & cura pro ovibus, qualis esse debeat, 92.15. & seqq.

Pastores, & Reges, oves suas malè curantes, qualiter in sacra Pagin. comminentur, 91.
24.

Patientia fit levius, quicquid corrigere est nefas, 329.4.

Patientiæ definitio, laus, & vtilitas, ex Lact. & alijs, 328.1. & seqq.

Patris appellatio, divina est, & cur Iovi, & Regibus data, & Patres patriæ dicti, ex Themist. & alijs, 92.19. & sequentib. & 94.
25.

Patres pro filijs, & è converso, regulariter nõ tenentur, nec puniuntur, & quid in crimine Maiestatis, 609.27. & seqq.

Patroni, clientibus fraudes inferentes, qualiter ex lege 12. Tab. puniti, 94.2.

Paucis, quis probari, potius, quàm multis cupere debet, ex Attio. 80.9.

Paulus Æmilius, quanti fecerit historiarū lectione, & cognitionè, ex Plotar. & alijs, 196.43. Elegans eiusdè oratio, & admonitio, de instabilitate fortunæ, 50.19. Et qualiter

Deo gratias, retulerit, pro victoria in Regem Persæ, 814.26.

Pauper præcisè est, quisquis avarus est, ex Apuleio, & alijs, 300.8. & seqq.

Pauperi, qui miseretur, fræneratur, 315.5.

Pauperis manus, Gazophilacium Christi, 318.
74.

Pauperes, gravius à pravis iudicibus, quàm à cruentissimis hostibus deprædantur, & quare, ex D. Isid. & alijs, 429.23. & sequentib.

Pauperum tutamen, in recta iustitiæ administratione consistit, & quare, 533.1. & mult. seqq.

Pauperum Patres, Principes esse debent, & qualiter Deo, per hanc professionem coniungantur, 317.13.

Paupertas, est comes, & noverca bonorum ingeniorum, & artium, ac litterarum, ex Ennio, Petronio, & alijs, 675.36.

Paupertatem, ad se trahit, qui egentium pecunias non repellit, ex Calsiod. 698.28.

Pavonis, elegans descriptio, & cur ei fuerit Regnum, à cæteris avibus denegatum, ex Tertull. 136.

Pausaniæ Lacedæmonij interitas, ob contèptum monitum Simonidis, quòd se hominem esse meminisset, 834.13.

Paxilli, non sumiter parieti hærentis, comparario, ad hominem, qui Deo benè non hæret, ex D. Cypr. 53.10. & seqq.

Pax, & eius bona, effectus, & variæ picturæ, & Emblemata, & novum Autheris, 797.9. & seqq.

Pax alit colonum, etiam in faxis benè, ex Menandro. 800.20. Et elegans eius encomium, & descriptio, ex Ravif. Text. 800.21. & ex D. Aug. & alijs. 795.1. & multis seqq.

Pax bello magis confirmatur, ex Thucyd. 801.22. Et est veluti præmium, & merces belli, ex Arist. & alijs, 795.1.

Pacem, qui desiderat, de ea armatus, & paratus ad bellum, pertractet, ex Veget. & alijs, 801.22.

Paci, vbertatem fructuum, & rerum omnium abundantiam, omnes Authores tribuere solent, 799.20. & seqq.

Pacis tempore, arma, in ligones, & vomeres converti solere, ex Daniele, & alijs, 798.14. & seqq.

Paci bellum præferre, stultum est, ex Martiano imp. 801.23.

Pacem habere, voluntatis est, bellum debet esse necessitatis, ex D. Aug. 734.6.

Pacis, & belli tempora, qualiter in hominum vita, ab Arist. & alijs considerentur, 546.18.

Pacis, & belli artibus, Principes institui, & ex his commendari debent, 187.1. & sequentib.

Pace, quidam boni, bello non æquè, & exemplis, 733.3.

Peccantium multitudo crescit, cum redimendi spes datur, 584.1.

Peccare, qui non verat, cum possit, iubet, ex Sen. & alijs, 584.19. & seqq.

Peccatum, semper solet homines consequi, sicut umbra corpus, 634.29.

INDEX RERVM

Peccatum nullum, quod in Dei contemptum admittitur, leve potest iudicari, ex D. Hieron., 586. 24.

Peccata suos solent tenere Authores, & satisfactio, ad querelam Theognidis, 167. 4. & 169.

Peccata gravia, etiam pro prima vice, graviter quoque puniri debent, & quare, ex Plutarco. Q. Curt. & alijs, 600. 14. & 15.

Peccatis, par vir veniam dare Principem convenit, ex Tacito, & Emb. Auth. ad hoc, 593. 10.

Peccata vetera novis, impunè cumulanda non sunt, ex Demosth., 600. 12.

Peccata omnia stoici, æqualia esse censebant, qui rejiciuntur, 601. 2.

Peccator recidivus, se præcedenti absolutio- ne reddit indignum, & quare, ex D. Greg., 600. 13.

Pecunia, apud omnes gentes, pro dea habita fuit, & quare, ex Menandro, Juven. & alijs, 687. 6. & seqq.

Pecunia, quod expugnari non possit, nihil est, ex Cic. & alijs. Et Adagium Hebraeorum, quod pecuniæ obediunt omnia, Et pecuniã esse animam mortalibus, & alia de ea, & eius potestate, 485. 9. 10. & seqq.

Pecus pingue pastori prædest, 711. 7.

Pedarij Senatores, qui dicerentur, 384. 24.

Pedetentium, Adagium, 321. 4.

Pedicoli deserunt moribundos, 490. 14.

Pelecanus Avis, Regium symbolum, & cur, 98. 10.

Pelei gloriatio, de Achille filio à Chirone, & Phænice præceptoribus instituto, 184. 32.

Periculis Atheniensium Tyranni, quanta fuerit vis in dicendo, & quod ob eam Regnum adeptus fuerit, & Achil. Boch. Emb. hinc sumptum, 206. 24.

Persei, Regis Macædonum, nimiam ignaviam, & secessum, ad orandum in templum Herculis, tempore belli, qualiter referat, & increpet Plutarchus, 814. 24.

Perse, qualiter, & quare, post aliquot dies à mortuo Rege, populum legibus solverent, 151. 16. & 547. 21.

Perse, Reges suos, Magnos, ex more appellabant, 66. 14.

Perse, legum suarum retinentissimi, & qualiter nova suadentes audirent, & punirent, 419. 16.

Perse, quantum curaverint secretorum consiliorum custodiam, & quibus poenis detectores affecterint, 374. 20.

Perfarum lex, ne cui liceret Regiæ sententiæ contradicere, vt stulta damnetur, 400. 48.

Perfarum Reges, quantam cautionem adhibuerint, in bona, & exacta Regum suorum educatione, 183. 30. Qualiter, & qua formula, summo mane, a somno, per cubicularium excitarentur, & Emb. Authoris hinc sumptum, 139. 9. Idem, qualiter, & cur suos Satrapas, & Consiliarios, oculos ipsorum Principum appellaverint, ex Xenoph. & alijs, 447. 3. & seqq. Et quod multi ex dictis Satrapis, eisdem in iuribus erant, ex eod. Xenoph. 457. 7. Quam difficiles suis, ad se adi-

tos dare solerent, 495. 17. Qualiter in ple-ctendis reis, virtutes, cum vitijs ponderare, aut temperare solerent, 596. 23. Qualiter solerent suas regiones visitare, 511. 18. Qualiter, & cur, eisdem foras euntibus, Ignis, & Solis imago prælat, 98. 13. Qualiter sci-entia divinatrix, & Magia studuerint, 198. 52. Et quod semel in anno eisdem permis- sum esset, vt se inebriare possent, 284. 12.

Pertinax Imp. Rom. dum Imperium vno actu corrigere tentat, ilud amisit, 325. 21. Eiusdem apophthegma, de lucris licitis tantum, ab Imperantibus affectandis, 799. 30.

Pescenij Nigri Imp. Rom. apophthegma, de Potentatibus non laudandis, dum vivunt, 835. 16.

Pessis, & Belli damna, qualia, & quam similia, ex Canonher. 765. 13.

Petalus, apud Romanos, qualis, & quid signifi- ficaret, & de illo Mercurij, 510. 8.

Pato Trafeas, qualiter a Tacito, ob rigidam in suffragando libertatem, notetur, 401. 60.

Petri I. Regis Castellæ infelicitas, ei à Mauro prædicta, ob id quod res Ecclesiæ vsurpa- bat, 310. 10. Idem, cur ita male in Chroni- cis Petri Lupi ab Ayala tractetur, 682. 22.

Petrus II. Rex Arag. qualiter ob pravam mon- etam, in suum Regnum inductam, à R. P. Inn. III. reprehensus, 690. 17.

Petrus de Vincis, qualiter se de Friderico II. Imp. vindicavit, malo ei consilio dato, de vsurpandis rebus Ecclesiæ, 309. 18.

Petri Fabri laus, 333. 26.

Phasiana avis, veteribus in luxu, & vnde dic- ta, & ducta, 274. 13. & seqq.

Phidias, cur Iovi Antarcidis nomen in diderit, 450. 24.

Philautæ vitium, quale sit, & maximè in Sen- atoribus reprehenditur, & Emb. Alciat. de eo, 383. 11.

Philippi Cominai historia, quantum à Lipsio, laudetur, 194. 31.

Philippides, qualiter, & quare petierit à Ly- simacho Rege, ne ipsi sua arrata crederet, 377. 34.

Philippus Macedonum Rex, qualiter se quoti- die præmunierit, ex memoria, quod homo erat, 841. 13. Qualiter idem, animi elatione moderari curaverit, 19. 12. Eiusdem Timor, ex bonis nuntijs, sibi allatis, 40. 33. Parta, apud Cherezam victoria, qua moderatio- ne se habuerit, 792. 20. Quod non minus elo- quentia, quam vi, & armis vicit, & effecit, & quod illud pluris faciebat, 204. 13. Eius- dem gaudium, de Alexandro filio, sub Ari- stotele nato, & eius disciplina imbuto, & epistola de hoc, 184. 31. Et qualiter se ha- buerit cum anu, quæ ab eodem audientiam petebat, 495. 15. Et cum Macherata, de eod. ad eundem appellante, 502. 15. Et qualiter somnum suum excusaverit, 133. 17. Eiusdem querela, de labore Regum, quia etiam de asinis curare debet, 118. 19. Et apophtheg- ma, de inani in Regibus plurium Regnorum cupiditate, 739. 35. Et aliud, de secretis bel- licis occultandis, 372. 6.

D Philippus II. Hisp. Rex Catholicus, quali-

ET SENTENTIARVM.

ter se Deo vivens, & moriens submisserit, 15. 23. Et de revelatione, quòd à Purgatorio exierit, ibidem. A Pio V. Clemente VIII. & alijs, de Fidei Catholicæ, & Religionis zelo valde laudatus, 76. 18. Eiusdem morientis pia verba, de sua in fidem, & Religionem constantia, 82. 14. Qualiter cuidam homicidæ, ad furcam damnato, pepercerit, matris eiusdem, lachrymis, & oratione permotus, 522. 26. Qualiter aliquando alea luserit, 237. 17. Qualiter, & quare necari iusserit accipitrem, qui aquilam occiderat, 466. 25. Mirum eiusdem apophthegma, de defectu potestatis in Regibus, circa inauditòs damnandos, vel ab officijs removendos, 503. 22. Aliud, de alienis Regnis, à se nunquam affectatis, 752. 39.

Philippi III. Hisp. Regis, ad Salmanticensem, Academiam accessus, 515. 33. Eiusdem Pietas in expellendis, ab Hispania Maurorum reliquijs, 83. 20.

D. Philippus IV. Rex, ac Dom. noster, nunc feliciter Regnans, qua ætate Regni habenas adeptus, & dictum eius memoria dignum, 355. 42. Qualiter suos Consiliarios monuerit, ut Dei legem, præ omnibus, in suis consilijs attenderent, 366. 38. Aliud, eiusdem decretum, ob zelum Religionis laudatur, 80. 6. Qualiter ob eundem, & alia præclara gesta, Magai cognomen adeptus fuerit, 68. 19. & seqq. Musica deditur, sed in negotijs expediendis, & audiendis præbendis, facilis, & assiduus, 237. 20. & 506. 49. Frequens in orationibus, & Dei invocationibus, antequam bella committat, 811. 13. Qualiter, aliquibus bellis, & quam magno cum fructu interfuerit, 785. 27. Qualiter, & quam iuste abrogari fecerit regitum introductum, de Regij, remunerationibus, 662. 44. Qualiter, & quam enixè suis Consiliarijs præcepit, ut eam veritatem in omnibus dicerent, 392. 3. Insignis, eiusdem pietas, & clementia, cum aliquibus reis, & plurima indulta criminosis concessa, 595. 19. & 636. 37. Quam maximè, semper Eucharistiam veneratus fuerit, 72. 6. & seqq. Quam enixis verbis, quæ referuntur, secreti observationem suis Consiliarijs iniunxerit, 375. 26.

Philippus, Rex Galliarum, qualiter, & quare noluit, filium suum, alias litteras scire, quam sufficientes, ad sua edicta firmanda, 162. 25.

Philippus Pulcher, Fraciarum Rex, cur dictus fuerit *Monedero falso*, 691. 31. & seqq. Eiusdem notabile iudicium, contra quendam Præpositum, 567. 52.

Philippus Valesius, Rex Galliarum, quantum damni suo Regno, ob depravatam monetam attulerit, 688. 24.

Philiscus, quæ monita dederit Alexandro Magno, circa suavem, & salutarem suorum gubernationem, 170. 17.

Philosophum esse debere bonum Principem, qualiter Plato, & Thes. ist. affirmant, 159. 25.

Philotas, qualiter ab Alex. Magn. inter media gratiam occisus, 483. 14.

Philoxenus Philosophus, qualiter à Dionys.

Tyranno habitus, quia eius tragædiam non laudavit, 395. 23.

Phocionis, celebre apophthegma, de brevi loquentia, quam optabat, & in Senatu affectabat, 210. 36.

Pici Mirandulani dictum, & iudicium, de divitibus litteras ab heremibus, 193. 27.

Pietas, homini maxima, & tutissima virtus, ex Petr. & Claud. 631. 20.

Pietas est fulcrum Imperiorum, ex Synes. 80. 5.

Pietas, & Religio, Imperijs prodest, non nocet, contra Machiab. 71. 4.

Pietas est, in peccata quæ iterantur, insurgere, ex Cassiod. & alijs, 598. 6. & 7.

Piger à Salomone, cur ad formicas amâdetur, & Barilij Emb. de hoc, 643. 19.

Pij V. Pontificis Maximi apophthegma, circa obligationem Principum, in suis subditis benignè audiendis, 495. 16.

Pilatus, qualiter se cum Iudæis gesserit, in nõ admittenda Cæsaris statua pertinacibus, 323. 14.

Pilæ lusus, & Pilarii differentia, & descriptiones, 24. 9.

Pilæ, quæ tauris obijci solebant, & Pilæ competitales, 24. 11.

Pisces magni, qualiter minores in prædam, & partem accipiunt, & Alciat. Emb. de hoc, 536. 13. & 14.

Piscium vita, & Pisces magni parvulos comedunt, Adagia, & eorum usus, ibid.

Pisces, stagnatis in aquis innutriti, damnosi sunt, & quare, ex Sen. 641. 12.

Pisistrati Atheniensis, mira in suos populos largitas, 729. 15. Idem, propter eloquentiam Regnum adeptus fuit, 266. 25.

Pisonis adulatio, in suffragando in Senatu, coram Tiberio, à Tacito relata, & reprehensa, 400. 49.

Pisonis laus, apud Lucanum, quòd scientiam belli, & pacis haberet, 733. 4.

Pistoria, qualiter asinus fellam Magistratibus deputatum, in federit, & quid hoc portendit, ex Am. Marcel. 428. 18.

Pitaneæ urbis Græciæ historia, & Adagium ex ea, 48. 12.

Pitheus Atheniensium Rex, quis fuerit, & cur Musas, circa proprium Tribunal possuerit, 518. 7.

Pittacus Mytilenæus, qualiter occisori sui filij pepercerit, & eius apophthegma, circa hoc, 605. 15. Qualiter, & cur neglexerit ingentes divitias, sibi à populo oblatas, 467. 31. Eiusdem apophthegma, de legum utilitate, 544. 11.

Placidia monitum, ad Theodosium Imp. conjugem suum, 37. 11.

Platina, qualiter, & cur Paulum II. R.P. suis scriptis lacefferit, 681. 22.

Plato, quanti habitus, & remuneratus à Dionys. Sicilia Tyranno, 442. 11. Qualiter, & quare, à Charamandri accusatione fuerit absolutus, 521. 12. Quam enixè vitium ebrietatis rectoribus civitatum prohiberit, & quare, 285. 24. Lex ab eodem lata, de modo sumendi somnum, per Magistratus, & alios, 133. 19. Alia notabilis, contra otiosos, 645. 28.

INDEX RERVM

Plauti locus de pilis, quibus homines comparat, explicatas, 22. 1.

Plebs, non iudicium, neque veritas, ex Tacito, 818. 7.

Phlegias à Virgilio, qualiter alios sceleratos, in medijs supplicijs admonere fingatur, 579. 2.

Plinius Iunior, qualiter se varijs negotijs implicari queratur, 112. 7. Qualiter se haberit in audiendis litigantibus, cū iudex erat, 494. 8.

Plis terrendum, quàm torrendum, & Embl. Authoris ad hoc, 622. 1. & seqq.

Privata privata permitti, quam Principi, 710. 31.

Pluteum cedere, Adagium, & quid significet, 188. 5.

Plutonis galeati Proserpinam rapientis, pictura, quid signaret, apud Rom. ex Pier. 373. 11.

Poeta olim, qualiter fuerint in cura Regum, & Ducum, ex Ovid. Iuven. & alijs, 667. 5.

Poetarum variorum querela, de Musis desertis, & paupertate, quàm patiebantur, ex Statio Pap. & alijs, 573. 31. & seqq.

Pœna, & Beneficium, qualiter, & quare ab Aflyrijs, & alijs, pro dijs colerentur, 651. 2.

Pœna omnis, non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum, ex Quint. & alijs, 624. 7.

Pœna, quæ iniuste inferitur dolenda venit. secus si ex merito, ex Ovid. 532. 33. & seqq.

Pœna, ad paucos, terror autem, ad multos per venire debet, 623. 6.

Pœna, peccatis debet esse conformis, & Embl. Authoris ad hoc, 601. 1. & seqq.

Pœna, quanto gravior & vehementior fuerit, tanto cunctantius irroganda, & exequenda, 611. 1. & 2. & 615. 18. & 618. 33.

Pœna nulla maior, quam esse inter homines, & hominum carere suffragijs, 141. 4.

Pœna ibi esse debet, ubi noxia est, 608. 26.

Pœna iusta peccati est, ut quis in se recipiat, quod in alterum protervus exercuit, ex Casiod. 749. 27.

Pœna delictorum, quoad fieri possit, molienda sunt, potius quàm exasperanda, 604. 11.

Pœna, an, & qualiter, hodie arbitrariæ effectæ sint, ex Aiciato, & alijs, 604. 11.

Pœnarum capitulum executioni, quod interstitium ab antiquis, & novioribus Imperatoribus fuerit assignatum, 615. 19. & sequentio.

Pœnarum, & suppliciorum communes formæ, quæ sint, & quod novas, crudelles, & inuitatas Principes introducere non debeant, 607. 21. & seqq. & 608. 24.

Pœnas, pro delictis, qui Impm. temperaverint, & qui auxerint, 615. 16. & 17.

Pœnali legi, non derogatur, ignoscendo ei, qui alias multum meruisse, & servisse cõperitur, 596. 23.

Polypi natura, & symbola, & de Adagiõ Poly-
-pimentem obtine, & alijs, & eorum illu-
-stratio, 329. 6. & 407. 15.

Pompeius Magnus, ob modestiam, ab Atheniẽ-
-sibus pro Deo habitus, 18. 5. Et qualiter

honoraverit Possidonium Philosophum, 442. 12.

Pontifices aliqui Romani, quid de curijs, & anxietatibus, tanti muneris senserint, & dixerint, 122. 7. & 8.

Populus, æqui, & boni observantior, magis ex Principibus imitatione, quàm ex legi præscriptis efficitur, ex Claud. & alijs, & Embl. Authoris ad hoc, 572. 1. & multis seqq.

Populæ sues, ut aliquando Reges fuissent, qualiter, & quare desiderare se dixerit Alphons. Rex Neap. 820. 18.

Populus est docendus, & ducendus, non sequendus, nec vanæ eius voces audiendæ, 817. 2.

Populus, qualiter se habere debeat in Principe amando, & obediendo, 109. 29.

Populum, turbam appellavit Demosthenes, & alia de eius levitate, & varietate, 818. 7.

Populi, ab in veteratis moribus, ad alios novos, & contrarios, quomodo deducendi, 321. 4. & seqq.

Populi, ut gaudeant, aliquando Reges desipere convenit, ex Casiod. 324. 21.

Populorum salus, & fortuna, qualiter ex bonis Principibus auspiciari, à multis dicitur, 155. 10. & seqq.

Populorum Rectores, Medicorum instar, se eorum morbis acomodari debent, 323. 13.

Populis, semper est aliquid condonandum, si maius damnum, ex novis statutis timetur, ex Plutarch. & alijs, 324. 17. & seqq.

Popularibus vijs non incidendum, dixit Pythagoras, & quare, 818. 9.

Portæ, ad Principes plures patere debent, & Embl. Auth. ad hoc, 455. 1. & seqq.

Portus navis veniens, non debet pavescere, & quare, ex Casiod. 715. 15.

Porus, Rex Indiæ, ab Alexandro Magn. captus, quid ei responderit, 47. 7.

Possessio ferro qualita, per brevis est, ex Tacito, 752. 40.

Possidonius Philosophus, quantum honoratus fuerit à Pompeio Magn. 442. 12.

Posthumio Tuberto, ob prælium, sine cuncte gestum, triumphus apud Romanos donatus, ex Plinio, 735. 6.

Potentatus omnis, brevis vita, ex Ecclesiast. 841. 12.

Potentiores, frequenter plus obsunt, quàm profunt, ex Ovid. 480. 5. Et qualiter quis se in eorum familiaritate habere debeat, 483. 14. & seqq.

Potentiores scire debent, nõ fas posse fieri, quod nefas, 574. 6.

Potentiores, quidquid in humiliorum damnum excedunt, super Principes cadit, 539. 23.

Potentioribus, præsertim infidelibus, qui se protegendos committunt, ab eisdem, semper in servitorem redigi solent, 776. 15.

Potentissimi, & in altum elati, quàm soleant sæpè vitam privatam, & medicam optare, ex eneca, 145. 22. & 477. 30.

Potentia Regis, supra homines est, & manus prælonga, ex Herod. & Ovid. 555. 10.

Potentia nimia, & vi sua non nixa, nunquam

ET SENTENTIARVM.

· fatis fida, & stabilis fuit, ex Tacito, & alijs, 471.6. 474. 17. 475. 25.

Potentia, ea tuta, quæ cupiditatibus modum imponit, ex Val. Max. 7. 41. 42.

Potentia, & prudentia, rarò iuxta stabulantur, 688. 22.

Potentiam magnam ambit in expers, sed odit expertus, 477. 29.

Potestas tranquilla, peragit sæpè, quòd violenta nequit, ex Claud. 593. 10.

Potestas, quæ ihibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari, ex Salvia. & alijs, 584. 19. & 20.

Potestatem occidendi habentes, qualiter, & quare sua feri, vel admoneri debeant, ex Ecclesiast. & alijs, 482. 14. & seqq.

Potestates venales, sunt pauperum vastationes, & quare, ex Salvia. & alijs, 436. 56. & 59.

Pragmaticæ Sanctiones, quæ leges dicantur, & quare, 350. 19.

Precatio Authoris ad Deum, pro Pace, & Concordia Regum Hisp. & Gallia, & alia Barbarum, 777. 27. & 28.

Præceptoribus bonis, quantum honoris, & præmij deferre debeamus, & quales hi que-ri, & eligi debeant, ex Plut. & alijs, 184. 24.

Præcipitantia pictura, & damnosus eius effectus, 364. 29.

Præcipitatio, noverca infamia, & alia de eius damnis, 611. 2. & seqq.

Præclara vendunt bona, laboribus dii, 650. 42.

Præfecti Prætorio, qualiter gladio ab Imperatoribus Rom. donari solent, 573. 4. & seqq.

Præfecti prætorio Imperatoris Iustini Curpalatis, notabilis historia, circa iusticiam administrandam, 577. 15.

Præjaspis filium, qualiter, & quare Cambyses occiderit, ex Sen. & alijs, 394. 18. & seqq.

Prælati, in castigandis subditis, qualiter se habere debeant, ex D. Greg. Leon Papa, & Concil. Trid. 594. 12.

Præmium sudoris, quitollit, frangit studia dimicandi, ex Ennod. 654. 11.

Præmium clementiæ verum, vix aliquod.

Præmia virtutes nutriunt, artes sustentant, & egregios mores invitant, ex Seneca, Claud. Casiod. & alijs, 440. 2. & seqq. & 652. 6. & seqq. & 666. 3.

Præmia, quot, & qualia, Antiqui ludis Agonalibus statuerint, ex Vitruv. 655. 15.

Præmia, idem præstant in Regnis, quòd aquæ in hortis, ex lege Partitæ, & Authoris Emb. ad hoc, 656. 22.

Præmia Hispanè dicuntur, *Galardones*, & quid hæc vox significet, & qualiter de eis peculiaris Titulus extet, in legibus Partitarum 658. 30 & 661. 43.

Præmiorum fructuumque expectatio, qualiter omnium laborantium vires accendat, ex Chrysolog. 655. 16.

Præmiorum distributio, equalitatem requirit, & ne vni dentur, quæ multos beatos efficerent possent, 664. 52.

Præmiorum distributiones, qualiter, & quare, sibi reservare prudentes Principes debeant, & supplicia per alios exequi, ex Bodino, & alijs, 660. 39. & 40.

Præmij honorarijs, magis quàm pecuniarijs, quàm multa, & præclara facinora soleant Reges à suis subditis consequi, & exempla eorum, 663. 48. & seqq.

Præmij, omnia florent, & Emb. Auth. ad hoc designandum, 651. 1. & seqq.

Præsentia nulla sunt, quia nunquam stantia, ex D. August. 55. 15.

Præsentia, & interessentia Principis, quàm conferat ad suarum rerum, & Provinciarum gubernationem, ex Tacit. 509. 3.

Prætextatus Puer, quibus thetris matrem deluserit, ab eo fecerit Senatus extorquere conantem, 378. 38.

Prævaricatio est, in negotijs gravibus transire dicenda, ex Plin. Iun. 386. 33.

Principalis gloriæ materia est, delinquentium reatus, & quare, ex Sen. & Casiod. 636. 38.

Principalis propositi esse debet, benemerentes remunerare, ex Casiod. & alijs, 442. 13.

Principatus præmia, quæ sint, ex Tacito, 113. 10.

Principatus sapientis, & sensati Regis, stabilis erit, & è contrario, 559. 21. & 160. 1.

Principatus firmi, nullum maius vinculum, quàm amor subditorum, 719. 1.

Princeps Imperio Magnus, maior exemplo est, ex Paterculo, 22. 12.

Princeps, beneficium Sydus appellatur à Seneca, & cur, & quod Principes debent esse benefici, sive beneficiales, 657. 27. & 658. 33.

Princeps, tunc populi Dominus, cum beneficus, & quòd hoc est proprium Principum character, 558. 29.

Princeps, à Salomone, cur contignationi adiu assimilatur, & quòd in sua Rep. caput, manus, pes, & omnium membrorum instar esse debet, 104. 11.

Princeps, non debet se extra querere, hoc est in vulgi iudicijs, & opintonibus, 819. 13. Sed ita vivere, tanquam ab omnibus iudicandus, 399. 44.

Princeps, qualiter quotidie suos mores, tanquam ad speculum componere, & comparare debeat, 212. 6.

Princeps prodigus in egentes Rep. facinus detestandum, ex Salvia. 715. 25.

Princeps, qualiter, & quibus legibus solutus dicatur, & divi directiva rationis, & lege divina, quæ ei dominari debet, ex Cic. Plut. & alijs, 574. 6. & seqq.

Princeps, non debet putare Remp. esse suam, sed se Reip. 93. 23.

Princeps, nullus est, qui non erret, aut labatur aliquando, & qualiter Deum, pro sua directione rogare debeat, ex Cominæo, 175. 15. & 368. 51.

Princeps, debet habere vnum calamus, & vnâ linguam, & esse immobilis in promissis, 218. 29.

Princeps, magis debet dolere ob subditorum

INDEX RERVM

calamitates, quam obitus, ex D. Chryf. 91. 13. & 92. 16.

Princeps malus, & insipiens, Ruina populorū, 160. 1. Et è contrario sapiens, & prudens, quam sit pop. salutaris, 153. 1. & seqq. vbi Emb. Auth. ad hoc.

Princeps, an possit, & quando, subditos inuitos ad bella compellere, 768. 22.

Princeps, quos Amicos, ad Reip. gubernandam adsciscere debet, 449. 19. & sequentib.

Princeps cordatus, Prothei exemplar in mutandis pro tempore suis consilijs, & actionibus, sequi debet, 330. 7.

Princeps quidam, se extollens, ob insigne ædificium, qualiter à quodam faruo de risus, 8. 27.

Princeps, qualiter se in luxu, & superfluis dabitibus, & epulis temperare debeat, 179. 34.

Princeps non est, qui succedit in Principatu, sed qui ita se gerit, vt Principatu natus videatur, 260. 29.

Princeps, beneficia conferens, magis letari debet, quā ij, quibus collata sunt, ex D. Chryf. 727. 3.

Princeps malus, minùs nocet Reip. quàm eius mali Magistratus, & Consiliarij, & quare ex Lampr. & alijs, 359. 6.

Princeps is tunc maior, cum ipsum sublimitas parti honoris inclinat, 371. 1.

Princeps, quamvis magnus, si maior, & prudēs haberi vult, cuncta debet ad Senatū vocare, 371. 1.

Princeps est fons, & origo omnium Magistratuū, & dignitatum, 428. 19.

Princeps, qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet impios, ex Salom. 322. 10.

Princeps, in adversis, qualiter debeat lunam imitari, 344. 37.

Principis veri, & boni vota, qualia esse debeant, 65. 7.

Principis iniusti, gens omnis crimina præstat, 168. 4. & seqq.

Principis inexpugnabile Munimentum, Munimento non indigere, ex Plin. Iun. & alijs, 127. 26.

Principis in aliqua Rep. defectus, inter maximas calamitates populū in sacra Pag. nomenclator, 151. 17. & seqq.

Principis boni est, cum virtutibus amare famam, ex Emod. 699. 20.

Principis magnitudo, in quibus consistere debeat, 99. 10.

Principis est virtus, maxima nosse suos, 513. 26.

Principis optimi officium est, non solū resistendi, sed cedendi tempus prospicere, ex Polyb. 332. 19.

Principis boni, & recti partes, seu ideam, qui scripserint, & aliqua de eius præcipuis dotibus, 157. 1. & seqq.

Principi aurum contemnere, præstat fortuna fastidium, ex Imp. Iustiniano, 726. 2.

Principi, non minùs turpia sunt multa supplicia, quàm Medico multa funera, 634. 30.

Principem omnia scire, non omnia exequi cõvenit, ex Tacito, 593. 10.

Principem videre, munus est, ex Cassiod. 284. 21. & 513. 26. & 514. 30.

Principem armis, quàm munificentia vincimur, minus flagitiosum, ex Sallust. 658. 30. & 659. 33.

Principem magis commendat doctrina, & sapientia, quàm pompa Regia, ex Æn. Syl. 191. 19.

Principe sub malo degere, melius est, quàm sub nullo, ex D. Chryf. & alijs, 148. 3. & sequentib.

Principem bonum, quæ prædicent, ex Cassiod. 796. 6.

Principes, quando, & quomodo Musica operam dare possint, 237. 20. & seqq.

Principes in exercitatione muneris sui, qualiter, & quare Athletis à Seneca comparentur, 113. 10.

Principes curare debent, ne fiat vexatio ijs, quibus imposta contributio, 718. 26.

Principes cum omnia possint, credere debent, solum sibi licere laudanda, ex Cassiod. 575. 7.

Principes viri, qualiter ex se iudicare debeant, ex Cæl. Rhodig. 818. 10.

Principes, quantum oporteat bonis esse artibus eruditos, & quibus ineruditi comparentur, 189. 12. & 13.

Principes viri, qua moderatione litteris imbui, & illis dare operam debeant, 195. 36. Et quòd ad aliquibus indubium vocatur, vtrum Principibus vtile sit litteras scire, 192. 25.

Principes, non possunt soli suis sensibus omnia complecti, & de Administris, quibus idè egerit, ex Tacit. Theñist. & alijs, & Emb. Authoris ad hoc, 445. 1. & seqq. & 448. 16. & seqq.

Principes, benè suis vellè debent, vltra quàm possint, ex Iustin. Imp. 726. 2.

Principes, quantum debeant, eos, qui sibi benè seruiunt, & consulunt, remunerari, ex Cassiod. & alijs, 440. 5. & seqq.

Principes, quò subditis excellentiores, eò probriores, & prudentiores esse debent, 89. 2.

Principes, verorum Consiliorum, & Consiliatorum offores, & puniores, notantur, & Emb. Auth. ad hoc, 390. 1. & multis sequentib.

Principes, quantum honorare debeant Consiliarios, sibi vera loquentes, & eorum etiam filios, 443. 18. & seqq.

Principes plures, plus solent Placentiā, quàm Veronam amare, 396. 26.

Principes viri, in ferendis adversis, qualiter Olympo comparentur ab Hect. Pinto, 339. 15.

Principes esse debent pauperum Patres, & quòd hoc titulo, & professione Deo maxime continguntur, 317. 13.

Principes viri, quibus artibus imbuendi, & laudandi, 187. 1. & seqq.

Principes, non sibi tantum, sed toti Reip. peccant, & cur, ex Cic. & alijs, 222. 13. & sequentib.

Principes, peccata populi comedentes, & im-

ET SENTENTIARVM.

panita relinquentes, qualiter à Deo, per Oseam committentur, 583. 15.

Principes, quæ iubent, suis factis comitari debent, 223. 17. & seqq.

Principes, suis veluti speculum, & vndique illatos esse debere, & tanquam argentum, & aurum vndique versatum, ex Plur. Nazianz, & alijs, 211. n. 1. & seqq. vbi Authoris Emb. ad hoc.

Principes, cum adulteribus se habere debent, tanquam leo cum simia, dum eius sanguine, à sua febris curae, 403. 18. & 411. 35. & sequentib.

Principes aliqui, vassallos subiectos habent, tanquam suos, & viles, tanquam alienos, 716. 20.

Principes bonos, esse supra casus aduersos, & fortuitos, superiores, qui dixerint, 157. 15. & seqq.

Principes lani bicipitis imitatores esse debent, & cur, 106. 17. & seqq.

Principes, maiora præstare debent, quam accepisse videantur, ex Calsiod. & Iamblico, 658. 33. & 660. 37.

Principes, animo, non alia arte obstringi possunt, ex Æn. Syl. 218. 29.

Principes, paucorum supplicio, pluribus metu injicere debent, ad Iovis fulminantis iritationem, ex Sen. & alijs, 623. 3. & 4.

Principes, magis decet ad clementiam, quam ad severitatem propendere, ex Sen. & alijs, 631. 19.

Principes, ab æstionibus bene cõsultis, ob vgilatratu desistere non debent, & Autho- ris Emb. ad hoc, 816. 1. & seqq.

Principes, etiam cum iuste in sceleratos animadvertunt, id tanquam inviti, & coacti facere debent, ex Sen. & alijs, 619. 34. & sequentib.

Principes, nullos meliores consiliarios, & amicos habere possunt, quam libros, & quare, 195. 36.

Principes, inter illiteratos, & marmoreã statuan, nihil interest, ex Æn. Sil. 189. 13.

Principes, qui putant eorum dignitati, & excellentiæ licteras nocere; qualiter notet Erasim. & alij, 191. 20. & seqq.

Principes in docti, sunt causa malorum publicorum, 192. 22.

Principes, litteratorum, & Poetarum amatores, & fautores, enumerantur, 670. 19. & seqq. & 681. 18.

Principes se ipsos inspicere debent, & plus de se, sibi ipsi, quam adulantibus credere, 414. 47.

Principes, qui subditos, quos pascere debent, exhauriunt, qualiter a Calsiodoro increpentur, 692. 18.

Principes, qualiter Soli comparatur à Plutarcho, Agap. & alijs. Et quod debent illum in regendis suis populis imitari, 321. 4. & multis seqq. vbi Auth. Emb. ad hoc, & 587. 28.

Principes, qui absque causa gravissima mutãe probam moneram, & viliozem substituunt, graviter peccant, 691. 31. & seqq.

Principes, quantum curare debeant, à se, & à suis otium, & ignaviam, fugare, ex Tacito, & alijs, 649. 43.

Principes, quantum debeant à tributis infolitis abstinere, & ea consulentes cavere, & Auth. Emblem. ad hoc, 702. 1. & sequentib.

Principes, culmina sine Maiestatibus subditos affabiliter tractando, sublimant, ex Ennod. 730. 16.

Principes, oportet esse beneficiales. & etiam cum excessu liberales, ex Calsiod. 726. 1.

Principes, non poena semper, sed sapius poenitentia contenti esse debent, ex Tacito, 593. 10.

Principes, quantum, & qualiter debeant inquirendis, & puniendis facinorosis invigilare, & Emb. Auth. ad hoc, 579. 1. & multis seqq.

Principes a liberalitate, non à prodigalitate commendari debent, & de huius detestatione, ex Seneca, & alijs, 364. 51.

Principes prodigi, per scelera suplent, quæ auctores exhausterunt, ex Tacito, & alijs, 724. 12.

Principes viri, senris, & morionibus donantes, quod doctis viris, melius præstare deberent, qualiter ad Alciato notentur, & reprehendantur, 667. 5. & à Petronio, Barclatio, Lippio, & alijs, 672. 29. & seqq.

Principes prodigi, qualiter, & quare, à multis, dolijs perforatis comparentur, 724. 21.

Principes, qualiter in quiete, & commodis vassallorum, suum gaudium ponere debeat, ex Calsiod. & lege Partica, 703. 3.

Principes, qualiter debeant, triouta quæ imponuntur, suaviora reddere; 713. 8. & seqq.

Principes, in suis subditis puniendis, vel oburgandis, debent bonos parentes imitari, ex Senec. & alijs, 593. 10.

Principes, qualiter se habere debeant in imperandis, vel exigendis novis tributis, ex Inop. Iustin. 705. 14. Et quod aliqui subditos tractant peius, quam asinos, ex Erasim. 705. 16.

Principes, ex sententia Comina, ius nullum habent, imponedi populis onus aliquod, eis invitis, 707. 20.

Principes, in allevandis, vel remittendis tributis, se admodum benignos præstare debent, 726. 1.

Principes, tunc discedunt, cum tributa remittunt, ex Tib. Imp. 722. 14. & seqq.

Principes, non possunt sua scientia cuncta cõplecti, ex Tacito, & alijs, & qualiter multos, qui sibi bene, & verè consulant, habere, & audire debeant, ex Hom. & alijs, 382. 15. & seqq. & 347. 2. & seqq. & 351. 26.

Principes, non debent lucrum sectari, ex luctuosis subditorum calamitatibus, 709. 29.

Principes, quid facere debeant, vt invidiam, vel calumniis suarum virtutum effugiant, vel fugent, 824. 12.

Principes, longe, à suis Palatijs adulationem, & Adulatores amandare debent, & Emb. Auth. ad hoc, 404. 1. & seqq.

Principes, super omnia munera, historias, & carmina, de suis gestis bene, & verè scripta, æstimare debent, ex Salom. hoc. & alijs, 681. 16. & seqq.

Principes, quo prudentiæ sale uti debeant, in despiciendis, vel vindicandis famosis li-

bellis, vel maledictis; contra eos sparsus, 328.
30. & seqq.

Principes, quantam curam famæ, & posteritatis habere debeant, ex Sen. Tacito, & alijs, 677. 2. & seqq.

Principes, qualiter errent, dum putant, presentipotentia extingui posse sequentis ævi memoriam, ex Tacito, 680. 11.

Principes plures, ob scriptores sui temporis malè habitos, malè quoque ipsi, apud potiores audiunt, & eorum exempla, 682. 22.

Principes, qualiter, & quare debeant viros literatos, & Poetas suscipere, & suscipere, & Emb. Authoris ad hoc, 667. 1. & seqq. & 681. 16. & seqq.

Principes Solis instar, omnia suorum Regnorum loca, si possibile esset, lutrare deberent, 509. 4. & 5. & 511. 12. & seqq. & 512. 19. & sequentibus.

Principes, qualiter in Deos evadere possint, 18. 5.

Principes, qualiter possint scrijs curis, aliquas honestas obsecrationes miscere, ex Cominæo, 231. 15.

Principes, qualiter, & cur, in medio sui Regni habitare debent, Politici tradant, 54. 9.

Principes prudentes, aliquando delictis, & erroribus suorum, pro tempore connivere debent, ex D. Isid. & alijs, 333. 20. & seqq.

Principes, vel ex eo à peccatis abstinere debent, quòd quæ committunt, in occulto esse non possunt, ex Iuv. & alijs, 214. 12. & sequentibus.

Principes, qui laudem, & famam non curant, in Tyrannos evadent, ex Arist. & alijs, 742. 2.

Principes cavere debent, ne quid in Consilio Status decidatur, quin prius in alio consilientis, examinatum sit, ex Botero, & alijs, 366. 38.

Principes, à quolibet mendacio, & levi macula vacare debent, contra Platonem, & alios, 216. 23. & seqq.

Principes, Imperium à Deo habent, & instar Dei sunt, ex Tacit. & Tert. 147. 1.

Principes, qualiter à prædicatoribus admoneri, & corrigi debeant, ex Pelusiotæ, & alijs, 403. 61.

Principes, non debent facile suos Consiliarios, aut Ministros suspectos habere, & quare, 389. 45. & seqq.

Principes, etiam in rebus ludicris, ad decorem, & honestatem attendere debent, 240. 1. & seqq.

Principes apud, plus iustitia, quam licentia valere debent, & voluntatem suam, de ratione metiri, ex Calsiod. 574. 7.

Principes peccate, si plura officia vni tantum Magistratum committant, & quare, ex Petr. Greg. & alijs, 459. 18. & seqq.

Principes, in Sacra Scriptura, habent nomē ab Elevando, & quare, 104. 11.

Principes plures, habitum mutant, & senatibus Plebeiorm in se invicem, ut de se veritatem audiunt, 397. 37. & seqq. Et an hoc sit conveniens, 393. 40.

Principes, facile innovantes gesta, & consuetudines suorum Antecessorum, reprehendunt,

& quod rationem timere debent, 420. 22. & seqq.

Principes mali, in supplicium populi à Deo, venturi coadto, dari solent, & quare, & eorum damna, 166. 22. & seqq.

Principes in pluma, & umbra agentes, quædam sequantur, ex Lud. Vives, 139. 12.

Principes, qualiter soleant suos Anticos deturbare, & etiam inauditos damnare, ex Plutarcho, & alijs, 480. 4.

Principes, armorum instar, se aliquando, adversis ventis resstantibus, flectere debent, ex Iunio, & alijs, 330. 8. & seqq.

Principes Christiani, an, & quando possint, cum in fidelibus sociari, & tædera inire, 775. 21. & seqq.

Principes finitimi, & Christiani, inter se pugnantibus, vel se invicem non iuvantes, Turcis, vel alijs potentioribus hostibus, se capiendos exponunt, & carmina, & Emblemata ad hoc, 471. 9. & seqq. & 776. 24.

Principes potius iuri suo cedere, quam belliam tentare debent, & quare, 701. 30. Et quando demum debeant, ad bella procedere, 753. 1.

Principes non decet, bella non necessaria, ob solam rerum alienarum cupiditatem, movere, ex Haliæ & alijs, 741. 42.

Principes, res bellicas scire debent, sed non amare, ex Isocrate, & alijs, 733. 5.

Principes, Deo ratione reddituri sunt, de subditis, ob iniusta bella petentis, ex revelatione D. Brigittæ, 788. 21.

Principum, nulla maior felicitas, quam alios felices, facere posse, ex Pacato, & Calsiod. 657. 25. & seqq. & 727. 6.

Principum de gratia, & remuneratione clientum, quid senserit Lud. XI. Rex Galliarum, apud Comin. 484. 19.

Principum in vituperationem cedit, si pauperes ab eisdem non protegantur, ex Calsiod. 539. 23.

Principum lenis oratio, & in suos benevolentia, plus rebus cæcæ operatur, 498. 32.

Principum filij, qualiter, & cur maiori cura quam alij, à teneris educari, & institui debeant, 183. 18.

Principum auctoritas, & bonæ gubernationis cura, ex quibus præcipue cognoscatur, 690. 28.

Principum potentiam, & omnes Regias doctes, misericordia supergredi debet, ex Imp. Iustiniano, 726. 2.

Principum imagines, & numismata, qualiter ad populos deferri, & ab eisdem excipi solerent, 515. 14.

Principum Maiestas, & auctoritas, non in superfluis sumptibus, sed in virtute, & moderatione consistit, 725. 24.

Principum dona, suis populis præstita, in eisdem, ut aqua in mare, cumulatissime redeunt, ex Pacato, Calsiod. & alijs, & Emo. Authoris ad hoc, 727. 4. & seqq.

Principum largitiones, & remunerationes, freno subiaccere non debent, & plenissime sunt præstandæ, 658. 32.

Principum arcana consilia, aut nullis, aut paucis cognita esse oportet, 372. 7. Et qui-

ET SENTENTIARVM.

bus sua secreta committere debeat, ex Cal-
siod. 1. 78. 31. & seqq.

Principum peccata, grauiora, & magis priu-
da, & quare, ex Xenoph. Cominxo, & alijs,
102. 6. & seqq.

Principum, in bonis monetis populis dandis,
summa cura esse debet, 683. 2. & sequen-
tib.

Principum vigilantium à calore, nullus de-
linquens tunc evadet, ex Gunthero, 587.
18.

Principum dona, lubrica & periculosa esse.
quo symbolo Reges Gothorum ostenderet
ex Oïao Magn. 471. 10.

Principum Palatii inservicibus, mendacium
connaturale esse, dixit Galenus, & quare
393. 15.

Principum voluntas, semper esse censetur, ut
suis gratijs, & beneficijs, eorum prerogati-
va cumulata servetur, 661. 41.

Principum vis, circa exemplum, & imitatio-
nem subditorum, varijs locis, symbolis, &
exemplis ostenditur, 111. 9. & seqq.

Principum commodum est, supplicantium ac-
ceptus, ex Caliod. 717. 5.

Principum, & iudicium animi, magis ad cie-
mentiam, quam ad severitatem inclinari
debent, 605. 64.

Principum dona, sunt servitutis authoramen-
ta, ex Demosth. 727. 4.

Principum amicitiam, & negotia gerentes,
qualiter se cum illis habere debeant, ex Co-
minxo 482. 19.

Principum ornatus, quies, & securitas popu-
lorum, ex Caliod. 911. 3.

Principum, graves orationes in Senatu habi-
tas, quanti olim estimari, venerari, & serva-
ri solere ut, ex Tacit. Caliod. & alijs, 205.
22. & seqq.

Principum magna fortunæ, quid proprius in-
cumbat, 66. 11.

Principum ignavorum reprehensio, & puni-
tio, & Emb. Auctoris ad hoc, 140. 1. & seqq.
& quod eis non licet esse dormitabundos,
132. 6.

Principum, vigilia, omnium domos defendere
debet, ex Seneca, 131. 11. & 232. 15. & seqq.

Principum non est, ab omnibus omnia legata
capere, & bonorum secta non paritur alien-
nis hereditatibus invidere, & qui contra
hoc fecerint, 710. 31. & 33.

Principum, precipuum opus, amicos para-
re, & quales, ex Plin. Iun. & alijs, 454.
39.

Principum partes, & partes, Consiliarij, &
Senatores eorum vocati solent, & quare,
358. 1.

Principum munus, & precipua Mæstas, in
protectione miserabiliū personarū consistit,
& denotatur, ex Caliod. & alijs, 538. 10.

Principum gratia, ita suis communicanda ne
vilescat, 457. 10.

Principum verus thesaurus, & potens exerci-
tus est, pauperes alere, & sublevare, 18. 14.
& seqq.

Principum adornatum pertinet, aptas digni-
tatis personas eligere, & quare, ex Cal-
siod. 424. 2.

Principum, in votibus parum fidendum, & quare,
& Emblema Auctoris ad hoc, 487. 1. &
seqq. Et eorundem amicitiam parum fidam
esse, qui dixerint, 475. 24. Et nimiam fami-
liaritatem timendam, & fugiendam, qui no-
ncant, 480. 5.

Principum gloriæ, nihil detrahit, quod res be-
nè gerant aliorum Consilio, 356. 44.

Principum thesauris accrescit, quod in aleu-
dis viris doctis, & literatis impendunt,
676. 40.

Principum vita, suis tanquam speculum esse
debet, ad quam suos mores componat, 213.
9. & seqq.

Principum ad spectu, solent populi adversus
fortuita reverteri, ex Tacito, 783. 21.

Principum inclinatio, in hos, vel illos ex Au-
licij, fatò elicitur, ex Tacit. & alijs, 451.
30.

Principum curas, & quod nihil arbitrio suo
eis facere liceat, qualiter consideret Seneca,
& alijs, 111. 7. & seqq.

Principum nulla dignior corona, quam illa, ob
cives servatos, ex Senec. 703. 3.

Principibus in egregijs, quæ præcipue requi-
rantur, ex Aurelio Victorino, 109. 36.

Principibus succensendum non est, si aliqui
bus horis sibi vacent, & à suis audientibus ab-
stineant, ex Seneca, 498. 12.

Principibus insatiabiliter paranda est, sui,
& suæ famæ memoria, ex Tacito, 742.
1.

Principibus viris libros dicare, quam fuerit
antiquum, & quare, ex Vegetio, 672.
27.

Principibus cum, aut modicè, aut iudicandè
loquendum, quis dixerit, 396. 31.

Principibus bonis, illud crescit, quod benigna
possunt largitate præstare, ex Caliod. 657.
23. & 727. 5.

Principibus, ova, & in solita tributa suaden-
tes, quantum puniri debeant, 703. 4.

Principibus parum sua egregia facta proficiunt,
nisi à Poetis, & historicis posteritati tradan-
tur, ex Barchaio, & alijs, 682. 11.

Principibus, nihil apertius, vel optatius cōtin-
gere potest, quam bonus Poeta, & historio-
graphus, ex Ovid. & alijs, 678. 6.

Principibus humilis, ubique itatem, qualiter
Aufonius, & alij adulanter tribuerint, qui
reprehenduntur, 622. & seqq.

Principibus, quo sensu dixerit Plin. Iun. ne fle-
re quidem licere, 123. 9.

Principibus pluribus, Deus sanandi varios
morbos virtutem concessit, qui referuntur,
157. 7.

Principibus bonis, liberalitas debet esse con-
generita, & nullum in eis peius vitium, quam
avaritia.

Principibus, qualiter ad cuncta, etiam longin-
qua Imperij, ex Tacito, 511. 15.

Principibus, quasi fatale est, quosque sibi cha-
rissimos tandem occidere, ubi eos timere
ceperunt, 467. 28.

Principibus bonis, nihil amplius licet, quam
privatis, 575. 7.

Principibus in subditos, non est tradita servi-
tus, sed tutela, 604. 10.

INDEX RERVM

Principibus, bonis, magis preces, quam prædæ
 creditorum placere debent, 703. 3.
 Principibus, nihil magis convenit, quàm veri-
 tates, & fides auctoritatis, & promissorum, 218.
 29. & seqq.
 Principibus, divinatricem scientiam, necessa-
 riam esse, qui dixerint, & qualiter intelligi
 debeant, 198. 50. & seqq.
 Vide alia de Principibus, supra verb. Impera-
 tor, & infra verb. Rex.
 Principijs obita, sero medicina paratur, ex
 Ovid & alijs, 620. 40.
 Privados, cur hoc nomine, apud Nòs dicatur,
 interiores Principum Administrati, 450. 27.
 Probus, apud Claudianum, quantum a libera-
 litate commendetur, 719. 12.
 Prodigalitas, quàm sit in Regibus reprehensi-
 bilis, & damnosa, ex Sen. & alijs, 664. 51.
 Prodigalitas, in nia, & instructa, aliorum
 Imp. 714. 21. & seqq.
 Prodigum Principem, semper egestas, & alia
 damna sequuntur, 724. 22.
 Prohibita, si impune transcendimus, neque
 metus vitæ, nec pudor est, ex Tacito, 530.
 14.
 Prophetæ plures à Deo ad Reges missi, non
 nisi post moras, & circuitus, eis veritate ma-
 nifestarunt, & quare, 396. 29.
 Prora, & puppis, Adagium, 361. 16.
 D. Prosperi Aquitanici, carmen de Deo, 6.
 20.
 Prosperitas iucunda illis potius blanditur,
 qui austeritate nimia rigeſcunt, ex Calſtod.
 792. 18.
 Protectioni, & clientelæ alienæ se committē-
 tes, quæ pericula sapè incurere soleant,
 776. 25.
 Provinciæ, à suis Regibus valdè remotæ, &
 maxime recens partæ, lectiores Proreges,
 aut Magistratus requirunt, & quare, 557. 14.
 & seqq.
 Provincias retinere, difficilior est, quàm face-
 re, ex Lucio Floro, 740. 39.
 Proximus Iovi proximus Iulmini, Adagium, &
 eius vsus, 480. 4.
 Prudens nemo punit, quia peccatum est, sed
 ne peccetur, ex Seneca, 585. 23.
 Prudentia virtus, equalis, & quam utilis, & ma-
 xime in Reip. gubernationibus, & plura de
 eius distinctio, & laudibus, 104. 13. &
 multis sequentiis, & 320. 1. & 2.
 Prudentia præpopera, periculosa est, ex So-
 phocle, 302. 21.
 Prudentia sola, ex senectute perficitur, ex
 Plin. Iun. 387. 38.
 Prudentia partes, in gubernatore Reip. quo
 symbolo Barbari quidam significarent, 447.
 9.
 Prudentiæ pars, docilitas est, & in quo hæc
 consistat, 447. 9.
 Prudentis est, parum prosperos casus, in me-
 lius convertere, ex Heliod. 342. 25.
 Prudentis est, mediocria malle, quam nimia,
 ex Seneca, 695. 3.
 Ptolomæus Rex Ægypti, qualiter inter Iudæ-
 dū, de fontibus puniendis delibaret, 616. 24.
 Ptolomæi Philadelphi, Regis Ægypt. poda-
 gra laborantis, apophthegma, 140. 23.

Publicani, & portitores Ordem tenent, ex D.
 Chryſ. 7. 4. 12.
 Publicanorum descriptio, & crudelis natu-
 ra, ex D. Augult. & alijs, 714. 12. & 716.
 17.
 Pulchra, in tumultu iudicari non decet, ex
 Comico, 817. 4.
 Pulchri nulla unquam satietas, & reperitum
 placet, ex Horat. 348. 11.
 Pulmonis curatio, si ægrotare cæperit, cui dif-
 ficilis sit, 556. 14.
 Pungere, & vngere, quo pacto Principes de-
 beant, & Emblem. Author. ad hoc, 627.
 1.
 Puniendus est quis, in eo in quo deliquit, ex
 Cic. & alijs, 602. 3. & seqq.
 Puniens cum excessu, qualiter peccet, ex Sen.
 & alijs, 601. 2.
 Punire nimis, & punire citò, qualiter æqui-
 parer, & reprehendat Seneca, 611. 1. & se-
 quentiis.
 Purpura, iuxta purpuram iudicanda, Adagium,
 & eius origo, & vsus, 259. 22. & 382.
 14.
 Pygmei, vel Theodamus, cum Hercule, Ada-
 gium, & eius explicatio, & vsus, 824.
 14.
 Pyramides Ægyptiorum, in summitate, quæ-
 dam veluti præſepia habebat, & symbolum,
 Causam ex hoc, 844. 21.
 Pyramidum origo, & descriptio, & symbolum
 ad Reges, quibus docti adhiberi, significan-
 dos, ex Pietro Iunio, & Emblemate Autho-
 ris ad idem, 669. 15. & seqq.
 Pythagoræ, littera, Y, & eius symbolum, 243.
 14. & seqq.
 Pythagoras, qualiter, & quare, cythara se, ubi
 evigilasset, excitare solebat, 236. 14.

Q.

Quæstiones, qui olim dicerentur, & eorum mu-
 nus in Principum responsis profectis, 108.
 31.
 Quies nimia, quàm sit noxia corpori humano,
 ex Bapt. Mant. 641. 10.
 Quies, aliquando periculosior est, quàm teme-
 ritas, ex Sallust. & Tacito, 620. 38.
 Quietem deam, qualiter, & quare Romani, ex-
 tra urbem templo donarint, Agenorix, Sti-
 mulæ, Strenuæ, & alijs, intra, ex D. Augult.
 & alijs, 650. 45.
 Qui eminent cadunt, Adagium, & plura de
 eo, & Embl. Authoris ad hoc, 469. 1. & se-
 quentiis.
 Quidquid ad summum venit, in crepenti lo-
 cum non relinquit, ex Senec. Rhetore, 739.
 33.
 Quintus Fabij, maximi in bello cunctatio, &
 eius laus, 362. 22.
 Quintus Metellus Macedonicus, quid respon-
 derit roganti, quid nam in bello acturus
 esset, 372. 5.
 Quod tibi non vis, alteri ne feceris, lex Chri-
 sti, omnes alios comprehendens.
 Quot homines, tot sententiæ, Adagium, ex Te-
 rentio, 350. 6.

ESENTIARVM.

R.

Racōnis Perfæ nobilæ exemplum, & apophthegma, circa vtilitatem puniendorum delictorum, 588.30.

Ranæ a. ber, quia spinosa Regnum accepit, & Reges significat, 113.21.

Rana Nilotica, qualiter se à maioribus piscibus tueatur, ex Eliano, 530.11 & seqq.

Rana, sitis symbolum præferat, & quare, 757.10.

Ranæ aquam infundere, Adagium, ibidem.

Ranimius, Rex Hispaniæ, qualiter se, post dissimulationem, a suis proceribus, qui eum irriterant, vindicaverit, 335.34.

Ratio, & Consilium, sunt propria Ducis artes, ex Tacito, 356.46.

Ratio, quem in iudicando movet, & non ira, eius proximus est, ex Claud. 616.23.

Rarisbanensis curiæ in vestibulo, quæ inscriptio posita reperitur, 521.20.

Ravenensis belli, utriusque parti exitus exitialis, & alia de eo, 767.17.

Reatus nomine, quid apud Iuricons. significetur, 589.33.

Rea à tramite, ubi semel deviat, in præceptis, 531.29.

Rectores civitatis, non debent facile recedere à consuetis temporis antecessorum suorum, 421.28.

Regale iudicium est pompa meritorum, & quare, ex Casiod. 424.1. & seqq.

Regale, nihil æquè est, quàm Crucem, & Fidem Catholicam colere, & venerari, 87.35. & seqq.

Regales largitiones, & favores, qui intercepti, infames sunt, ex glossa Iuris Canonici, 661.42.

Regales Mensæ, Adagium, & eius expositio, 271.1.

Regalis virtus est, iram frænare, ex Casiod. 295.16.

Regesta, sive libros servitorum, sibi factorum, & subditorum benemeritorum, Principes habere, & frequenter legere debent, 662.45. & seqq.

Regesta donationum, & remunerationum legalium, quæ nostro tempore introducta fuerant, qualiter, & quàm piè, ac iustè, fuerint abrogata, 662.44.

Regendi cuncta onus, arduum valdè, & subiectum fortunæ, ex Tacito, 477.28.

Regendi homines manus, est ars artium, & scientia scientiarum, 89.5.

Regia Potestas, est quasi quædam domestica gubernatio, ex Aristot. & Themist. 93.14. & 25.

Regia res est, succurrere lapsis, ex Ovid. 658.28.

Regiæ dignitatis non est, Imperium in mendicos exercere, & exempla ad hoc, 712.1.

Regia dona, quasi semen, sparsa in segetem coalescunt, ex Casiodoro, 657.25.

Regias mensas lautities, & mandities, non inguies, & crapula decet, 272.7.

Regio cuius est, eius, & Religio, Adagium, 226.31.

Regijs de ingenijs, quò plus fidere liceat, eò maior cura in illis bene destitucendis haberi debet, 182.28.

Regium sceptrum, apud Ægyptios, cur occultum haberet, 166.18.

Regium quàm sit, oratione propria se adeuntes alloqui, & solent, 209.23.

Regium est, honoribus magis, quàm pecunijs excellere vellè, ex Arist. 677.1.

Regium esse impune, id succè quòd libuerit, qui dixerint, & de huius dogmatis detestatione, 215.17. & seqq.

Regium esse benefacere, & malè audire, apophthegma Alex. Magn. & aliorum Regum, 826.23.

Regium magis est, addere, quàm auferre, & ditare, quàm ditescere, ex Eliano, & alijs, 659.33. & 720.7.

Regium maximè est, laborare, ex Alex. Magn. 641.8.

Regnantis ad laudem trahitur, si ab omnibus pax ametur, ex Casiod. 796.6.

Regnantis sententia, iudicium de solis actibus sumit, & alia de eius integritate, ex Casiod. 538.20. & seqq.

Regnantis facultas tunc dicitur, cum minus populum gravat, ex Casiod. 695.4.

Regnantium gratiam invenisse, magnum meritum est, ex Casiod. 451.34.

Regnare nescit, qui nescit dissimulare, quis dixerit, & qualiter intelligendum, 193.25.

Regnum est splendida servitus, ex Antigono, & alijs, 97.7. & 117.12. & seqq.

Regnum in poenam, & supplicium à dijs dari Seneca dixit, & cur, 116.10. & sequentibus.

Regnum nullum, cui casus, & carnifex nõ imminet, ex Seneca, 28.23.

Regnum instabile, quæ vitia facere soleant, ex Seneca tragico, & alijs, 143.11. & seqq.

Regnum, sine cura iuris, & virtutis, instabile est, ex Seneca, & alijs, 547.20. & sequentibus.

Regnum, qui perdere maluerint, quàm ob illud recuperandum bella moveat, & humanum sanguinem fundere, 759.10.

Regnum, simile est horto, ex quadam lege Particæ, 656.22.

Regnum, fallax bonum, appellatur à Seneca, & quare, 114.5.

Regnum totum, est vnus homo, ex Thoma Moro, 108.27.

Regni, nullum præsidium firmius, quàm civium benevolentia, & concordia, ex Antigono, & alijs, & Authoris Emb. ad hoc, 806.17.

Regno dignus, quis vnus fuit Sigismundo Imperatori, 337.6.

Regna, & Imperia, suas mutationes, & periodos habent, & quæ earum cause reddi soleant, 29.25. & seqq.

Regna omnia, qualiter in bonis Consilij vixisse, & se contempsisse, Cicero, & Salustius scribit, 200.12. & seqq.

Regna florentissima, qualiter ob malam mortem pessum icrunt, 688.13.

INDEX RERVM

Regna ab alijs ad alios, cur Deus transterre
 soleat, ex Ecel. & alijs, 143. 11. & seqq.
 Regna magna, vt & magnæ naves, difficillimè
 gubernantur, ex Eralm. 739. 37.
 Regna plura adeptus, tanto magis sub lubrico
 est, ex Tacito, 741. 42.
 Regnorum plarium appetitionem, & commu-
 lationem, qualiter improbet D. August. &
 alij, 739. 37.
 Regnorum eadem, & excidium, ex immode-
 rato luxu, semper processurū, qui dixerint,
 166. 14.
 Reguorum Provinciæ, quanta qualiaque in-
 commoda patiantur, si frequenter a suis Re-
 gibus non laitentur, 521. 19. & seqq.
 Regnorum, & Consiliorum gubernaculum, de-
 bet esse lex divina, 79. 4.
 Regnorum, sub Rege novo, mitissima fors est,
 325. 21.
 Regnorum plurium in eodem Rege coeuntiū,
 vniū, & cōformitas in moribus, & legibus,
 quàm sit vtilis, & necessaria, 741. 44.
 Regnis alienis, qui invident, iusto Dei iudi-
 cio, propria sæpè perditum eunt, 740. 42.
 Regula lesbia quæ? & quod infinitæ rei, infi-
 nita sit Regula, 519. 11.
 Religio est sequela iurisdictionis, 226. 31.
 Religionis præmia à Deo pijs Regibus tribui
 solita, & Authoris Emb. ad hoc, 70. 1. & se-
 quentib.
 Religionis ergò, qui Regis Magni cognomen
 promeruerint, 69. 20. & seqq.
 Religionis cultum, & obseruatiam, quibus
 exemplis Regis discere debent, 82. 15.
 Religionis, & Fidei Catholicæ in materia,
 nullæ novitates permitti debent, 421. 29. &
 421. 31. & seqq.
 Religionis vniformitatem, vel Ethnici in suis
 Imperijs agnoverunt, & lege sanxerunt, 83
 21.
 Religionis Catholicæ omnimodam observa-
 tionem, qualiter iurare cogatur Reges His-
 panicæ, per Concilium Toletanum sextum,
 83. 2.
 Religionis libertatem, & diversitatem, Reges
 permittere non debent, neque in eius mate-
 rijs connivere, 82. 16.
 Religionis libertas, vel diversitas, aut verius
 perversitas, Regna pessundat, 84. 23.
 Religionem in Rep. & Rempub. in Religione
 esse oportere, ex Opt. Milevit. 84. 24.
 Religionem esse Regnorum fulcrum, etiam
 Gentiles agnoverunt, qui referuntur, 80. 7.
 & seqq.
 Religione, pro vera pugnantes, quàm insignes
 victorias reportaverint, 81. 9. & seqq.
 Religiones plures habere, est nullam habere,
 83. 20.
 Remedia tardiora solent esse, quàm mala; ex
 Tacito, 620. 41.
 Remedia, non debent ipsis morbis esse pericu-
 losiora, ex Tacito, 753. 1.
 Remedij genus abominandum, sanitatem de-
 bere morbo, ex Sen. 751. 1.
 Remedij causi introducta, non nisi ea duran-
 te, persistere debent, 701. 28.
 Remedij extremis, & asperis, quando vten-
 dum, ex Ouid. & alijs, 590. 2. & seqq.

Remedijs, in em. penivis, delicta acceduntur,
 ex Tacito, 593. 10.
 Remora piscis, sagittæ complicati, symbolum
 lentæ festinationis, & Alciat. Emol. hinc
 sumptum, 363. 26.
 Remunerario, benemeritorum, omni iure de-
 betur, & apud omnes gentes invaluit, ex
 Sen. & alijs, 654. 13. & seqq.
 Remuneratio benemeritorum, iustum domina-
 ris, prodit Imperium, & pulchra gratia vo-
 catur, ex Cassiod. lege Partita, & alijs, ibi-
 dem.
 Remuneratio servitorū causa, quæ à Prin-
 cipibus conceduntur gratiæ, vel largitio-
 nes, reales, non personales esse censentur,
 662. 44.
 Remuneratio Principum, quàm plenæ, &
 largæ esse debeant, & ad tuncinam nō pen-
 sandæ, ex Cassiod. Iamblico, & alijs, 658.
 32. & seqq. & 660. 37.
 Requie alterna, quod caret, durabile non est,
 ex Ouid. & alijs, 234. 3. & seqq.
 Res Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum, quando à
 Regibus sumi possint, & in quibus præci-
 pue vrbibus erogari debeant, 312. 18. & se-
 quentib.
 Res angusta domi, quibus obstat, haud facile
 emergunt, ex Iuven. & alijs, 675. 37. & se-
 quentib.
 Res gestas taxare, facillimum est, at egregias
 getere, difficilimum, ex Dione Cass. 820.
 17.
 Res humanæ, scalis similes sunt, ex sententia
 Philon. Iudæi, & quare, 50. 17.
 Res paravæ, vbi ad maiorum conservationem,
 vel ornatum pertinent, contemni non de-
 bent, 231. 18. & seqq.
 Rebus, & favoribus humanis parum fidendū,
 & quare, ex D. August. & alijs, 490. 10.
 Rebus, ab vtilibus, non debemus abstinere, ob
 apparentem earum difficultatem, 741. 44.
 Rebus inutilibus studentes, in serijs sæpè defi-
 ciunt, 230. 13.
 Rebus omnibus, vt nascendi, & crescendi, ita
 & pereundi, & decrescendi natura inest,
 29. 17.
 Rebus in conservandis, nō minor cautela de-
 bet haberi, quàm in parandis, ex Ovidio, &
 alijs, 740. 40.
 Respublica nulla est, vbi leges non tenent Im-
 perium, ex Arist. & alijs, 542. 3. & seqq. Et
 quod non nisi ex bonis legibus salva esse po-
 test, ex Solone, & alijs, 545. 13. & 548. 26.
 Respublica, in qua nec Magistratibus, nec le-
 gibus honor habetur, diu salva esse non po-
 test, ex Pontano, & alijs, 548. 26.
 Respublica, semper iure æquitatis eger, ex
 Cassiodoro, 715. 15.
 Respublica, sine æqualitate in administratio-
 ne iustitiæ, regi, & conservari non potest,
 ex Aug. Lips. & alijs, 531. 3.
 Respublica funditus everteretur, si delicta in pu-
 nica sinantur, ex Tacito, Sen. & alijs, 585.
 11.
 Respublica nulla, publico Consilio orbata, in
 columnis esse potest, ex Tito Livio, 373. 15.
 Et quod ruet, si eius Rex, sine Consilio, & ho-
 nis Consiliarijs procedat, & exempla, 352. 27.

ET SENTENTIARVM.

Respublica melius, malis, & immoets, quam
 mutabilibus, & variantibus legibus guber-
 natur, ex Thucy. 1. 41. 7. 4.
 Respublica nulla vnquam floruit, quin alterius
 armis superata fuerit, ex Emdr. Jacobi Bru-
 chij, 70. 1. 28.
 Respublica nulla vnquam, delinquentibus, &
 sceleratis hominibus caruit, & quare, 583.
 14.
 Respublica, non talis, qualis fingi, sed qualis
 practicè esse possit, consideranda est, 323.
 10. & l. 99.
 Respublica præmijs, & pœnis sustinetur, ex
 Arist. Cic. & alijs, 565. 1. & seqq.
 Respublica, ob nimia tributa, viris, & viribus
 destituitur, & quare, ex Vlpiano I. C. 699.
 25.
 Respublica nulla, benè gubernari potest, si in
 ea alij, aliorum laboribus, & artibus nõ iu-
 ventur, ex Ossorio, & alijs, 648. 38.
 Respublica, multum soliditatis accipit, si tri-
 butariorum facultas illi sola constiterit, &
 quare, ex Casiod. 717. 25.
 Respublica omnis, quantumvis bonis legibus
 temperata, ob improborum temeritatem
 violari solet, 556. 15. 4. 1. 1. 1.
 Respublicæ gubernatio, qualiter navis guber-
 nationi assimilanda, 457. 12. & 458. 15.
 Respublicæ munera, ad quæ se aprum cense-
 bat, qualiter sibi non oblata, doluerit Mir-
 millon, apud Senecam, 435. 52.
 Respublicæ medicina, est equalitas in admi-
 nistratione iustitiæ, ex Apuleyo, 530. 24.
 Respublicæ nulla maior clades contingere po-
 test, quam defectus Doctorum virorum, aut
 bonorum Ducum, Gubernatorum, vel Consi-
 lliariorum, & quod hic defectus portendit
 finem mundi, 676. 41.
 Respublicæ, minus nocet malus Princeps, quàm
 mali eius Magistratus, & Consiliarij, ex La-
 prid. & alijs, 359. 6.
 Respublicæ corpus, vnum esse debet, & vnius
 animo regi, ex Tacito, & alijs, 106. 19.
 Respublicæ administrandæ artes, in pacis, &
 belli tempora dividi solent, 187. 3.
 Respublicæ florentis specimen est, quod litte-
 ratis viris, præmia opulenta tribuantur, ex
 Sym. 676. 40.
 Respublicæ conservandæ ratio est, neminem
 ornare supra modum, ex Aristot. 431. 35.
 Respublicæ ad Cõsiliũ capeffendum, neces-
 sarium prius est, nosse Respublicam, ex Ci-
 cerone, & alijs, 459. 20.
 Respublicæ salutem tueri, nullis magis quàm
 Regibus, & Magistratibus competit, 552.
 12.
 Respublicæ cuiusque, optimum, & præstantif-
 simum patrocinium quod sit, ex Mindano,
 776. 26.
 Respublicæ nõ minus præfunt, & profunt to-
 gari, quàm qui belligerant, ex Cicer. Valer.
 Max. & alijs, 549. 18. & seqq.
 Respublicæ munia, plurius communicata, fa-
 cilius expediuntur, 457. 11.
 Respublicæ, quælibet immutatio peccamino-
 sa, si non curetur, tendit in corruptionem,
 ex Pet. Gregor. 584. 20.
 Respublicæ gubernandæ, nemo est, qui non se

apam iuaret, quamvis in alijs se imperitũ
 fateatur, ex Plat. & alijs, 473. 44.
 Respublicam emendare, non minus est ar-
 duum, quam ab initio constituere, 325. 21.
 Respublicam, qui non Christianè, & salva Re-
 ligione administrat, non potest Christianus
 censeri, ex D. August. & alijs, 366. 35. & se-
 quentib.
 Respublicam, qui administrant, qualiter sæ-
 pè debeant lenitate, & mansuetudine vti,
 ex Plutar. 628. 5.
 Respublicam qui curant, & gubernant, non
 debent facile, de eius malis curandis despe-
 rare, ex Seneca, 571. 43.
 Respublicam inopem, obrinere sanctus est,
 quàm divitem, cum dedecore, ex Ælio Per-
 ttiace, 709. 30.
 Respublicam, tunc beatam fore, cum aut Phi-
 losophi regnant, aut Reges Philosophan-
 tur, qualiter, & quare dixerim Diato, &
 alij, 188. 6. & seqq.
 Respublicam à veteribus institutis ad no-
 vam formam reducere vellè, difficile est,
 322. 9.
 Respublicam administrantium conditio, quæ
 sit misera, & quare, ex Tullio, & alijs, 822.
 4.
 Respublicam gubernantes, qualiter lyrici-
 nes, vel cytharedos cordas temperantes
 imitari debeant, 591. 8.
 Respublicam, non minuit, sed auget, flagitio-
 rum punitio, ex Horatio, & alijs, 587.
 29.
 Respublica mendicante, & egestuosa, Prin-
 cipum divitias stare posse, insana est, ex
 Salvian. 723. 18.
 Respublica in aliqua, si quis supra modum præ-
 reliquis fulgeat, quid de eo statuendum sit,
 ex Arist. & alijs, & alijs, 468. 33.
 Respublica in administranda, si quisque suum
 gradum non servet, omnia turbantur, 107.
 21. & seqq.
 Respublicæ plures pereunt, ob malam, & in-
 iustam præriorum distributionem, ex Eu-
 rip. Tacito, & alijs, 654. 13.
 Revelatio, de exitu a Purgatorio D. Regis Phi-
 lip. II. 15. 23.
 Reverentia Maiestatis Principalis, ubi animos
 excesserit, summa iuris confunduntur, ex
 Tacito, 828. 31.
 Reus, vel rei, iam ad mortem damnati, quali-
 ter illam properari desiderent, ex Pacato,
 621. 44.
 Rex Regnum, & Regnum Regem, qualiter se
 mutuo portare, & iuvare debeant, ad capi-
 tis, & corporis humani imitationem, ex
 Chris. Sen. & alijs, 107. 25. & seqq. & 109.
 30.
 Rex debet esse lex loquens, & lex mutus Ma-
 gistratus, 576. 12.
 Rex bonus, melior est quam bona lex, & est
 lex viva, ex Cic. & alijs, 516. 2.
 Rex Iupiter omnibus idem, Adagium, 529.
 23.
 Rex bonus, suis est, veluti beneficium Sydus, ex
 Seneca, 514. 27.
 Rex sapiens, stabilitum populi, 559. 21. &
 560. 1.

INDEX RERVM

Rex sapiens; sapientium commercio, 32. 29.
 Rex debet esse, sicut Deus in mundo, & in corpore anima, ex D. Thom. 102. 10.
 Rex est, & debet esse, pater orphanorum, & miserabilium personarum, & votum uniuersorum, 113. 13.
 Rex peccatis, & voluptatibus seruiens, efficiatur servus, ex D. Prosp. & alijs, 267. 15. & seqq.
 Rex, cur soli Deo peccare dicatur, 573. 8.
 Rex verus dici non potest, qui nescit suis vitijs, & affectibus dominari, ex Claud. & alijs, 216. 20. & seqq.
 Rex velit honesta, nemo non hæc eadem volet, ex Seneca, 223. 17. & seqq.
 Rex bonus, à Tyranno, in quo differat, ex Thom. Moro, Claud. & alijs, 163. 12. & 170. 18.
 Rex, qui non servat mandata, & statuta suorum antecessorum, non servat honorem eorum, & alia circa hoc, 420. 22. & seqq.
 Rex nullus, qui non ex servis, servus nullus, qui non ex Regibus, ex Platone, & alijs, 31. & seqq.
 Rex Apum, an habeat aculeum, ex Seneca, & alijs, 629. 12. & sequentibus. Et est clementiæ symbolum, ex Alciano, & Petra Sancta, 650. 15.
 Rex Catholicus Ferdin. V. vulgi latratibus impetitus, 820. 17.
 Rex Nolter D. Phil. IV. qualiter Regem Gallicæ iuvenit in Rupellana obsidione, & occupatione, 76. 20.
 Regis sui notitia, quem non defendit, sub aliquo honore non vivit, ex Casiod. 514. 30.
 Regis officium, officium capitis, & cur, & Emb. Auth. ex hoc, 101. 1. & multis sequentibus.
 Regis, & populi vinculum, quàm sit vtrisque vitale, & necessarium, 150. 15. & seqq.
 Regis in bellis præsentia, quantum suorum ducum, & militum animos accendat, 780. 5. & 781. 9. & seqq.
 Regis ius, & descriptio, quæ in Deuteronomio habetur, qualiter sit accipienda, ex D. Gregorio, & alijs, 704. 9.
 Regis prudentia, & Consilium, pro, & promissibus, subditis esse debet, 106. 19.
 Regis mali, & Tyranni, mali effectus, qualiter à Samuele, & alijs describantur, & boni in Deuteronomio, 162. 8. & seqq. & 163. 10. & seqq.
 Regi nulli, unum Regnum satis, & Rex nullus vni Regno satis, ex Thoma Moro, 73. 8.
 Regem illiteratum, qualiter, & quare asinum coronatum, vocaverit Alphons. Rex Neap. 428. 20.
 Regem, si ratio regat, multos reget, ex Seneca, 213. 20.
 Regem quendam orantem, & non operantem, qualiter vit quidam Sanctus increpaverit, 824. 25.
 Regem, ut causas suas indicaret, Israëlita à Deo petierunt, 505. 19.
 Regem avarum, qui expleri posse credit, fallitur, 301. 15.

Rege avaro, nihil damnoius Reip. contingere potest, & quare, 301. 12. & seqq.
 Rege bono, nil melius; malo, nil peius, 148. 3.
 Reges à Regendo dicti, & quod secundum nominis sui etymologiam vitare debent, & quando se hoc dignos ostendant, 135. 1. & 137. 7.
 Reges, qua sine olim creari ceperint, ex Iustino, 735. 11.
 Reges Basilei, & pertantes orbis, dicti, & quare, 116. 8.
 Reges, quàm sint populis vitales, & necessarij, & Emb. Anth. ad hoc, 151. 20. & seqq.
 Reges boni, & prudentes, sunt suis populis benificum Sydas, & Catori, & Polluci similes, & fortunæ publicæ auspices, 155. 8. & seqq.
 Reges, sunt medici suorum populorum, 154. 4.
 Reges, Patres suorum populorum dicti, & quare, 92. 18. & seqq.
 Reges, Pastores dicti, & cur, & in quo hæc officia convenient, 92. 13. & 92. 16. & sequentibus.
 Reges, non solum Præsides, sed & præsidium suorum esse debent, 142. 8.
 Reges aliqui, Evergetes, hoc est Benefici dicti, & quare, & eorum laus, 728. 10.
 Reges bonos, & vitales Deus populis in salutem concedit, 155. 6.
 Reges desides reprehensi, & Tragicis comparati, & Emb. ad hoc, 135. 1. & seqq. Et qualiter tales, à varijs nationibus puniti, 140. 1. & seqq.
 Reges, à victis gentibus nomina sumere solitos, 63. 21.
 Reges, qualiter se Deo submittere debeant, & Emb. Auth. ad hoc, 1. 1. & multis sequentibus.
 Reges, non possunt esse tuti, vbi nihil ab ipsis tutum est, ex Sen. 716. 25.
 Reges, qualiter se habere debeant cum ijs, qui sub eorum Imperio sunt, ex Arist. 703. 6.
 Reges, suis Pignis non contentos, qualiter notaverit Alphons. I. Rex Neap. 740. 18.
 Reges, ut tuti, & quieti regnare possint, & hoc nomine digni esse, qualiter se habere debeant, ex Claud. Sen. & alijs, 25. 19.
 Reges, qui favent aliorum per duellibus, suos, ad similes defectiones invitant, 749. 28. & seqq.
 Reges, quantum curare debeant, de bonis iustis, ac sanctis legibus ferendis, & observandis, 541. 1. & seqq.
 Reges, qualiter virtutibus deservire, & immoderatum luxum, & delicias cohibere debeant, ex Nazianz. & alijs, 262. 2. & sequentibus.
 Reges, suis bellis interefferentes, non solum suos accendant, verum, & contrarios extirpent, 782. 17.
 Reges prudentes, & Christiani, curare debent, non ut bello vincant, sed ne ut bella sint, ex Erasmo, 735. 10.
 Reges, potius habere debent apud se Regula servitorum, & benemeritorum, quàm remunerationum eisdem, eisdem factarum,

ET SENTENTIARVM.

& quare, 602.44. & seqq. præcipue, num. 47.

Reges Christiani, liberorum Domini sunt, Gétiam, servorum, ex D. Greg. 13. 13.

Reges, deoent putare se regnare, non vnus magis, quam omnium hominum gratiam, ex Dion. Chyfl. 727.3.

Reges, in subditorum correctione, qualiter Apes debeant imitari, & quibus hoc hiero glyphicum denotetur, & Emb. Authoris ad hoc, 627.1. & seqq. & 628.7. & seqq.

Reges domi minuunt tributa, augent mali, 70130.

Reges omnes bonos, vno anulo sculpi posse, quis dixerit, ex Vopisco 153.1. & 74.8.

Reges bene incipientes, & male desinentes, referuntur, & reprehenduntur, 831.3. & sequentib.

Reges, magis ob subditorum, quam ob proprias calamitates, dolere debet, ex D. Chryfost. 703.3.

Reges Israel, qualiter, & cur in sua inauguratione e hominum legis accipere, & per totam vitam seruire cogentur, 552.5.

Reges, ob vanam exigam terræ cupiditatem, qualiter incipient Bethus, & alij, 737.18. & seqq.

Reges, pro extendendis Regnorum suorum finibus, bella iniusta mouentes, reprehenduntur, & Emb. Auth. ad hoc, 732.1. & seqq.

Reges, in legibus consultandi, & promulgandis, quanta cura, & studio procedere debeant, 549.31.

Reges, qui leges suas, ab alijs seruari cupiunt, se ipsos ipsis subicere deoent, 572.1. & sequentio.

Reges, qui ad summa nascuntur, in summa quæque, tam belli, quam pacis tendere debent, 733.3.

Reges plures, a suis, domi, quam in bellis ab hostibus in erenti, ex Q. Curtio, 785.25.

Reges, debent honos Magistratus, & Consiliarios honorare, & præmijs afficere, & quare, & Emb. Auth. ad hoc, 491.1. & sequentio.

Reges, non solum per se, sed & in suis etiam domesticis peccant, si eos ad legum, & virtutum obseruantiam non compellunt, & quare, ex D. Prosp. & Cassiod. 570.13. & 64.

Reges, in vtroque foro, pro malefactis suis domesticorum, qualiter teneantur, ex Cic. & alijs, 576.14.

Reges, ad Provincias remotas, & maxime recens partas, lectores proreges, & Magistratus mittere debent, & quare, ex Cassiod. & alijs, 577.19. & seqq.

Reges proprios, legitimosque, sub quouis prætextu necari, qualiter prohibuerit Concil. Tolet. IV. & eius verba, 145.20.

Reges, qualiter, & quare non debeant suam gratiam, suis primis Admittitis, siue remperatione addicere, ex Pulgario, 454.41.

Reges, qui tributa suis populis condonarunt, & alijs congiarijs beaurunt, relati, & laudato, 728.10. & seqq.

Reges, quidquid deirant, plectuntur Achivi, Adagium, ex Homero, Horat. & alijs, & eius

100.0, ex D. Iuliano, 168.8. & 704.9. & sequentib.

Reges, quantum curam ponere debeant in legibus semel latis, obseruandis, & de lege Partitæ idem monente, 552.1. & seqq. & 554.7.

Reges plures referuntur, qui in sola arte dissimulandi totam Regnandi scientiam consistere putarunt, 33.25. & seqq.

Reges, novi Regni habenas suscipientes, magna prudentia egent, & quare, & qualiter se tunc habere debeant, 31.4.

Reges, & Principes, qualiter venationi dare operam possint, & qui ei nimis indulerint, 246.1.6. & seqq.

Reges, qualiter mandandis, & iudicandis suorum querelis, & causis se habere deoent, 499.1. & seqq.

Reges, & Imp. variarum Nationum, qui assidui fuerant, in causis sui populi iudicandis, 505.40. & seqq.

Reges, & Imp. alij antiqui, Callynici dicti, & cur, 763.3.

Reges, qualiter in suis iudicijs iustitiam cum aequitate facere debeant, & Emb. Authoris ad hoc, 510.1. & seqq.

Reges, qualiter in suis audiendis faciles, sine contemptu Maiestatis suæ, esse deoent, & Emb. Auth. ad hoc, 492.1. & seqq. & 496.20. & multis seqq.

Reges Persarum, unum, & alij, difficiles in conspectu, & auribus populis suis præstantis, referuntur, & reprehenduntur, 495.17. & seqq.

Reges, & Imp. humani, & aditu faciles, qui fuerint, & qualiter laudati, & qui ex aduerso notati, 497.22. & seqq.

Reges vires Regni primam intrantes, qualiter a populo, & Clero, cum Cruce, & cercis recipi solerent, & quando hoc sublatum, 515.35.

Reges, etiam si bellis inter sint, non debent se periculis tenere, obiectare, & quare, 779.4. & seqq. & 784.23. & seqq.

Reges, qualiter, & cur, eordi, & anima compositis humani, in quadam lege Partitæ, & à D. Thom. assimilantur, 554.7. & 8.

Reges, vt ante bellum a Deo victoriam peterent, ita post bellum, illa potius, eicem gratias agere debent, 814.26.

Reges, & Principes, qualiter tempori cedere, & aduersis se accomodare deoent, & Emb. Authoris ad hoc, 378.1. & multis sequentio.

Reges iratos, difficile est, ab ira flectere, & qualiter tunc cum illis procedendum, ex Seneca, & alijs, 297.21. & seqq.

Reges, magos, & ariolos consulentes, & diuinitatis scientiæ operam dantes, quam grauiter peccant, 199.56.

Reges, ex suo tantum Consilio omnia agere oportere, qualiter, & quare dicat Machiav. & Bodinus, qui reprobantur, 352.28. & sequentio. & 354.35.

Reges, qui nec per te consulere, nec bene consulentibus parere sciunt, taxantur, 350.44. & seqq.

Reges plures, qui per se non valde boni eva-

INDEX RERVM

Merent scientes, ob bonos Consiliarios, connumerantur, 359. 39. & seqq.
 Reges, tunc Beatos iudicavit Sigism. Imp. cū bonos assessores, & Consiliarios haberent, 359. 8.
 Reges, ob sua peccata, solet Deus in manu sui Consilij relinquere, 354. 33.
 Reges conari debent, inter bonos connumerari, 153. 1.
 Reges, quantum ab ebrietatis vitio fugere debeant, & quare, & Auth. Emb. ad hoc, 280. 1. & seqq.
 Reges plures, ob Regni anxietates, qualiter vitam quietam, & privatam optaverint, 146. 23.
 Reges, omni iure tenentur, ad benemeritos remunerandos, ex Casiod. & alijs, 654. 13. & seqq.
 Reges, quantum, & quare bella fugere, & desertari debeant, 758. 17. & seqq. & 761. 30.
 Reges, qualiter debeant sumptus, suis rediri quis adiaceri, & quare, ex Arist. & alijs, 725. 24. & seqq.
 Reges victos proculcare, vincire, & pro pedito sumere, frequens olim fuit, 47. 5.
 Reges, non possunt esse pauperes, si vassallos divites habeant, ex Alphonf. Reg. Neap. 721. 8. Et quod tunc crevit, cum subditos ampliant, ex Casiod. 721. 11.
 Reges, & Principes, præceteris, ab immoderato luxu, & luxuria abstinere debent, & quare, ex Senec. & alijs, 269. 23. & sequentib.
 Reges, magis proprijs dotibus, & virtutibus, quam maiorum nobilitate, & fumosis imaginibus commendantur, & Emb. Auth. ad hoc, 253. 1. & multis seqq.
 Reges maturi, quos viros in solatium curarum suarum querere debeant, ex Casiod. & alijs, 449. 21. & seqq.
 Reges, qui Administratos habent, reprehendi non debent, sed qui ab Administris habentur, 448. 17. & seqq.
 Reges, & Imp. plures referuntur, qui Administratorum ope in suis Regnis gubernandis vti sunt, 450. 25. & seqq.
 Reges tandem, nunquam patiuntur, suos sibi Administratos Imperare, imò nec æquari, aut opibus excedere, ex Tacito, & alijs, 465. 20. & seqq.
 Reges, quantum egeant veris, & fids Administris, & Magistratibus, & quod hi, eorum oculi, & manus dicantur, ex Themist. & alijs, & Auth. Emb. ad hoc, 446. 2. & seqq.
 Reges, an vnum tantum, vel plures Administratos intimos habere debeant, & Emb. Auth. ad hoc, 455. 1. & multis seqq.
 Reges, sine ratione gubernantes, Polyphemo cæco similes sunt, 279. 29.
 Reges, non debent ex solo folio, vel purpura indicari, vel æstimari, sed ex virtutibus, ex Agathia, 136. 4.
 Reges omnes, qualiter, & eut in suis inaugurationibus, de legibus Patrijs observandis iuramentum præstare soleant, 552. 6.
 Reges, in ferijs occupari debent, & quare, & Emblem. Authoris ad hoc, 227. 1. & se-

quentio, & 229. 8. & sequentib.
 Reges, & Prelati, qualiter debeant suis subditis præluere, ex Nazianz. 99. 17.
 Reges, & Principes, quibus potissimum artibus, & disciplinis instrui debeant, 188. 1. & seqq. & præsertim in historijs, 195. 37. & seqq.
 Reges, plus institunt, & accendunt historiæ, & exempla rerum gestarum aliorum Regū, quam eorundem statua, & imagines, ex Sallust. 196. 43.
 Reges, etiam quoad corporalia, & temporalia Deus, in sua peculiari protectione habet, & loca, & exempla de hoc, 175. 16. & seqq.
 Reges, quæ præcipue virtutes custodiant, & magnos faciunt, 99. 17.
 Reges, & Imp. qui inauditos, & inderosos damnant, & quod semper notari fuerint, ex Curtio, Tacito, & alijs, 502. 18.
 Reges, duos Angelos custodes, imò, & plures, habere, qui tradant, 176. 22.
 Reges alij, qui, difficulter à sua sententia remouentur, qui taxantur, 353. 33.
 Reges Athenienses, vbi in Areopago condebant, cæteris iudicibus se exæquabant, 595. 41.
 Reges, qualiter debeant se in aduersis habere, & quod Regium est aduersa constantia ferre, & emendare, 337. 3. & multis sequentib.
 Reges, qualiter, & quare teneantur populis suis aliquos ludos, & hilaritates indulgere, ex Casiod. & alijs, 239. 26.
 Reges, quantum debeant avaritiæ vitium fugere, & plura de hoc, & Emb. Authoris ad idem, 298. 1. & seqq.
 Reges, & Imp. qui nimis Avari fuerunt, referuntur, & notantur, 302. 17. & seqq.
 Reges tributa, semel sibi à vassallis concessa, raro remittunt, & quando id de iustitia facere debeant, 701. 29.
 Reges æquam, de longinquis Prouincijs, ac de propinquis, quoad possiat, curam habere debent, ex Ægesip. & alijs, 111. 5. & seqq. & 555. 10.
 Reges, quantum curare debeant, de bonis iudicibus, & Magistratibus eligendis, & Emb. Authoris ad hoc, 424. 1. & multis seqq. & 418. 19. & 430. 29.
 Reges, litteratos homines fulcire, & fovere debent, & loca, & exempla, & Auth. Emb. ad hoc, 665. 1. & multis seqq.
 Reges, ad Regni pondus, caput incurvare non debent, ex Seneca, 113. 15.
 Reges, qualiter debeant interdum, iustitiam cum misericordia temperare, ex D. Ambros. & alijs, 522. 26.
 Reges in ipsos, Imperium est Iovis, & quod scire debent se Deo subiectos, ex Horatio, & alijs, 2. 3. & 14. 20. & 21.
 Reges, qui se Deo humiliarunt, semper laudati, & exaltati fuerunt, 21. 20.
 Reges, qualiter præmunire, & se Deo submittere in aduersis debeant, ex Seneca, 44. 43.
 Reges, quæ subditis præbent, ab eisdem cumulatissimè capiunt, ex Pacato, Gunthero, & alijs, 727. 6. & seqq.
 Reges, in puniendis primis delictis suorum

ET SENTENTIARVM.

vassallorum, non valde atrocius; qualiter se habere debent, & Em. Auth. ad hoc, 590. 1. & multis seqq.

Reges, qualiter cavere debeant à sursurionibus, & lingua tertiarum hominibus, 500. 6.

Reges, & Principes, largos in pauperes esse debere, & Emb. Authoris ad hoc, 314. 1. & multis seqq.

Reges Prudentes, dimidium, plus quam totum amare debent, ex Erasmo, 717. 20.

Reges, ad, & quando, ob intercessionem aliorum Regum, vel Magnatum, criminum indulgentiam, vel remissionem facere possint, 636. 20.

Reges, omnium virtutum cumulo splendere, & suis subditis prestare debere, 211. 1. & seqq.

Rege, an oporteat pauca se aduentibus verbis, vel plura proferre, & qualiter se in hoc habere debeant, 298. 31. & seqq. & 498. 30.

Reges, secundum Regid Romanum, debent se aliquando, sub pannosis vestibus oculere, & vulgo miscere, ut quid de ipsis dicatur, cognoſcere possint, 509. 5.

Reges, quando, & qualiter, iudicandi munere, inter suos uti debeant, & quod hoc olim eorum esset officium, ex Hesiodo, Cic. & alijs, 504. 37. & seqq.

Reges legitime regnantes, etiam si iniuste, aut tyrannice impieat, non posse à suis deponi, vel occidi, verior, & securior opinio est, & Auctores, qui eam tenent, 144. 16. & sequentibus.

Reges, pro salute sui Regni servanda, & entiri, & fidem datam frangere posse, qui dixerint, & eorum nota, 217. 28. & seqq.

Reges, nihil bene discere, prater artem equitandi, quis dixerit, & quare, & Alciat. Emb. de hoc, 43. 45.

Reges, & alios Reip. Magistratus, eloquentia polleere debere, & symbola hinc denotari, & Authotis Emb. ad idem, 201. 5. & seqq.

Reges, an possint Magistratus suos, semel creatos, inauditos, & indefensos, officijs privare, 563. 24.

Reges, fortuna manus dicuntur, & quare, ex Seneca, 227. 1.

Reges, qualiter Jovis alumnos, & discipulos, sive Oristas faciat Homer. & Emblemata Pet. Costalij, & Authotis, hinc sumptum, 173. 8. & seqq.

Reges, Philosophos esse debere, vel ex Philosophis, ligendos, qualiter dixerint Plato, & alij, 188. 6.

Reges, etiam de Agna curare debere, & meliorem esse vitam Agnorum, quam Regum, qui dixerint, 118. 19.

Reges, quantum debeant, ab immoderatis epulis, & crapulis abstinere, & Emb. Auth. ad hoc, 271. 1. & seqq.

Reges, quibus de causis, & rationibus abstinere debeant, à venditione publicorum officiorum, & quod in illi venditione sacrilegium committant, 17. 34. & seqq.

Reges, & Principes Christiani, Deo se, & sua omnia, adhærere procurent, 33. 9. & 55. 15. & seqq.

Reges, cur attrahere soleant super vacua, & iniusta bella, & qualiter ob hoc à Seneca, & alijs notentur, 76. 37. 11.

Reges, qualiter, & quare debeant, aures suas, ad inter se perentium, adulterorum, incantationibus obstruere, & eos fugare, 416. 29. & 411. 35.

Reges, cur, se, Dei gratia regnare dicant, 63. 1. & seqq.

Reges facientes officia superflua, vel alios in superis voluptuosos, ex tribus Reip. qualiter, a D. Thom. & alijs notentur, 725. 26.

Reges, & Principes, qualiter veritatem amare, & eam sibi dicentes, & consulentes, audire debeant, & Emb. Authoris ad hoc, 590. 1. & multis seqq.

Reges, & P. incipere, habent podagram in aure, & idcirco leniter corripit, & ammoneri debet, 401. 61.

Reges scire debent, non sibi, sed populis natos, & ditos, 97. 7. & seqq.

Reges, an, & qualiter sua Regna visitare debeant, & Emb. Authoris de hoc, 508. 1. & seqq. & 511. 12. & seqq. & 512. 19. & sequentibus.

Reges duos, inter se certare parantes, qualiter, & quam eleganter, ad pacem horretur, Casiod. 765. 27.

Reges subditi, tum in omnibus, tum maxime in vestibus imitantur, 225. 26.

Reges, non debent facile ad unum Senatuum, vel Tribunal pertinentia, ad aliud evocare, & remittere, & quare, 309. 56. & sequentibus.

Reges, an debeant externos homines ad Magistratus, & secretiora sua consilia admittere, 438. 67.

Reges, qualiter debeant pro Regnis, quæ sibi obtigerint bene gubernandis, & ornandis, non pro alienis invidendis, certare, ex Erasmo, 731. 9. & seqq.

Reges plures, quam in iuste Regiam laudem in certando, pro alienis posuerint, ex Tacito, Sallustio, & alijs, 735. 12. & seqq.

Reges, artificijs divinis, tum in alijs, tum maxime in bellis fovegi solent, & sine illis inauspicata sententia, 778. 24.

Reges, & Principes, quantum debeant à rebus sacris, & Ecclesia donatis, abstinere, & Emb. Authoris ad hoc, 305. 41. & multis sequentibus.

Reges, quibus Regna iustus titulis coaluerunt, qualiter eadem conservare, gubernare, & vniere debeant, 741. 45. & seqq.

Reges bene morati, non tam ab amicis, & bellis, quam à virtutibus, & modestia, gloria laudem petere debent, 741. 4.

Reges, de suo officio, & laboribus ei invidentis, qualiter D. Nazianzenus commonefaciat, 19. 23.

Reges, sua Regna defendere, & gubernare necessitates, illi privata posse, qui dixerint, & qualiter hoc accipi debeat, 143. 15. & sequentibus.

Reges, in vigilando, debent Argum centoculim imitari, 33. 10. & seqq.

Reges, qualiter suis Anshoræ officium, & vi-

INDEX RERVM

tem praestare debeant, & Alciati Embl. ad hoc, 36. 1. 18.

Reges, ab alijs Regi, turpe esse, quo sensu dicitur Alphonsi, Rex Neap. 356. 4. 4. & sequentibus.

Reges, Soli, & Planetis comparati, & cur, ex Sen. & alijs, 96. 5.

Reges, medicis, & magistris navium comparati, & cur, 93. 2. 2. & seqq.

Reges, sunt, vel esse debent, depositarij, & custodes honorum sui populi, ex Themist. 727. 5.

Reges, Textoribus comparati, & quare, & Emb. Authoris de hoc, 110. 1. 3. & seqq.

Reges, suos cives male tractantes, qualiter in sacra Pagina reprehendantur, & comminentur, 91. 1. 4. & quantum a nominibus, & officijs suis ab errent, 94. 26.

Reges, in prospera fortuna insolere non debent, 72. 30. & seqq.

Reges, & Inapp. ubi in augurabantur, qualiter saluari solerent, 92. 19.

Reges, non solum gloriari debent de Titulis Catholicis, Christianiss. Religios. sed eos suis operibus, & virtutibus decorare, ex D. Greg. 87. 36. & 37.

Reges, & Magistratus, dijs saepe appellantur, & quare, 89. 4.

Reges, apud Graecos, qualiter, & cur Henachos, sive Medella dicitur.

Reges, qualiter possint, & debeant, iniurias, sibi illatas, & al. quando etiam dissimulatas, sine peccato postea retaliare, & vindicare, 331. 19. & seqq.

Reges, quid rependere subditis debeant, ob sibi praestitam obedientiam, & reverentiam, 123. 10.

Reges, si prudentes esse, aut videri volunt, qualiter teneantur Consilium aliorum, in causis arduis requirere, & Authoris Emb. ad hoc, 346. 2. & multis seqq.

Reges, qualiter ad Solis imitationem, sua Regna regere debeant, & Authoris Emb. de hoc, 320. 1. & seqq.

Reges, quod aliquando fuissent sui subditi, qualiter, & quare desideraverit Alphonsi, Rex Neap. 113. 14.

Reges superbi, solent esse Dei emulatores, 7. 4.

Reges a quae pacis, & Belli artes scire, & exercere debent, si laudabiles esse cupiunt, 732. 1. & seqq.

Reges, non debent in his, quae audiunt, credere, faciles esse, nec cum calamitosi collachrymari, 459. 1. & seqq.

Reges, qui tunc consulunt, & si postea eventus frustrantur, satis suo muneri faciunt, 366. 39.

Reges, nullam maiorem iacturam facere possunt, quam si venientibus ad se, vizam intercludant, 399. 44. & seqq.

Reges, & Principes, quantum, & qualiter, & quare, debeant iram frangere, & se ipsos, & suos affectus regere, ex Sallust. & alijs, 294. 12. & seqq.

Reges, & Principes norantur, qui se totos, & omnia pacis, & belli munia, ex alienis proprijs Consilijs gubernant, 136. 3. & 138. 10.

& 356. 45. & sequentibus. & 779. 5.

Reges, qualiter, & quare debeant a suis Palatijs eliminare homines Novatores, quos Arbitritas dicimus, & Authoris Emblema circa hoc, 416. 1. & f. qq.

Reges, qualiter vassallos suos, tum ab alijs, tum praecipue a se ipsis, servare debeant, ex lege Partitae, 696. 7.

Reges, ubi Optimi, tunc Maximi, & Emb. Authoris ad hoc, 63. 1. & multis seqq.

Reges, quomodo, & tempore, scrijs voluptuosa miscere possint, & Emb. Authoris ad hoc, 233. 1. & multis seqq. & 240. 1. & sequentibus.

Reges, quanti sint apud Deum, & quod hoc ipsum eos probiores, & rectiores facere debent, 175. 14.

Reges Antiqui, cur Ioves appellati, 89. 3.

Reges, Deum habet quasi filias, & quod sunt Iudibrium Dei, 11. 1. & multis seqq.

Reges ignavi, vel iniuste regnantes, qualiter saepe divinis, & humanis iudicijs puniti reperiuntur, 147. 10.

Reges litteras, abhorrentes, vel ignorantes, qualiter ab alijs asini, & boves vocati fuerint, 193. 25. & seqq.

Reges, vel eos ad nos, iustitiam suis populis ministrare debere, qualiter tradat Petrarcha, cuius notanda verba referuntur, 142. 9.

Reges, causis orphanorum, pupillorum, viduarum, & miserabilium personarum per se audivere, & decidere debent, 56. 47.

Reges, quae animalia habeant, & sequantur, ex Seneca, 150. 11.

Reges, in sua inauguratione, cur super scutum poni, & in altum elevari solerent, 535. 9.

Reges alij, aliorum veluti fratres esse debent, & quod sic olim appellabantur, 749. 29.

Reges, an oportet suas largitiones suspendere, vel cito praestare, 730. 18.

Reges, neque in prosperis superbire, neque in adversis animo cadere debent, 50. 18.

Reges boni, curare debent, Regnum quod sortiti sunt, non amplius, sed melius, successoribus tradere, ex Erasmus, 735. 10.

Reges, ita debent liberalitatem exercere, ne in contrarium prodigalitatibus vitium incurrant, 730. 17.

Reges Magi, quod Astrum, sub nascente Christo, conspexerint, & an Hispani fuerint, 11. 5.

Reges Christiani, quando, & quomodo sumere possint res Ecclesiae, ob urgentes necessitates, 312. 27.

Reges Catholici Ferdinandus, & Elisabeth, quam legem sanxerint, de causis suorū, per se ipsos die Veneris audiendis, & iudicandis, 506. 48.

Reges Catholicus, & Christianissimus, ut arma deponant, & ad pacatiora Consilia redeant, qualiter Deus rogandus sit, 763. 2.

Reges Castellae Ioan. I. & Henr. II. qualiter, & quibus de causis ex plumbo, & papyro monetas eudere iusserint, 692. 33.

Reges Hispaniae, olim fixa Curia non habebant, sed per Regni visitationem, & lustrationem, ut res posceret, ferebantur, 513. 24.

ET SENTENTIARVM.

Reges Hispaniæ, Regna quæ habent, iustis, & hereditarijs titulis possident, & aliena non invadunt, & mirabilis eorundem continentia in hoc, 750. 32. & seqq.

Reges Hispaniæ, qualiter, & quare supremum Senatum in die Veneris, ad consultationem secretiorem admittant, 506. 48.

Reges Hispaniæ, qualiter, & quare vtantur in signibus Leonis, & Agni extorque aureo scintillanti pendentis, & Emb. Auth. hinc sumptum, 789. 4.

Reges Hispaniæ in zelo Catholicæ Fidei, & Religionis, à multis laudantur, qui referuntur, 75. 14. & seqq.

Reges Hispaniæ, præcæteris, Administris sibi fidelissimis egent, & de Lara eorum Monarchia, 351. 28.

Reges Hispaniæ referuntur, qui per se sæpè suorum vassallorum causis audiebant, & decidebant, 506. 46.

Reges Hispaniæ, quando, & quare cœperint concisis, & conceptis veluti formulis, inaudientijs publicis se adeuntibus respondere, 209. 32.

Reges Hispaniæ, quantum excellent in suis Consilijs, & Consiliarijs, 350. 20.

Reges Hispaniæ laudantur, ex cura, & studio provehendibonõs iudices, & Magistratus, 438. 66.

Reges Hispaniæ, qualiter omnimodam observantiam Fidei, & Religionis Catholicæ iurare cogentur per Concil. Tolet. VI. 83. 21.

Reges Hispaniæ, & Franciæ, qualiter si proprias vires iungerent, Turcas, & Infideles subvertere potuissent, 771. 10. & seqq.

Reges Galliæ, qualiter iurent, tributa, necessitatis causa indicta, illa cessante se remissuros, & quam malè hoc ab illis, & alijs impleatur, 701. 29.

Reges Galliæ, Crifati dicti, & quare, & quòd sunt similes gallis gallinaceis, 746. 16. & seqq.

Reges Galliæ, & Hispaniæ, & Angliæ, quos morbos curare dicantur, 155. 7.

Reges Galliæ, qualiter, & quam iniuste, ad bella nostris Regibus inferenda, eos affectare univèrsalem Monarchiam prætaxant, 750. 31.

Regum autoritas, & maiestas non minuitur, sed augetur, ex submissione ad divinam, 14. 21. & seqq.

Regum nomen in lingua Hebræa, à pascendo descendit, 90. 10.

Regum pestis, & malum, Adulatores, & alia de eis, & eorum damnis; & quòd sunt hostes, vermes, & corvi, 405. 5. & seqq.

Regum securitas, magis in Populi opibus, quàm in suis, sita est, & quare, ex Thom. Moro, 720. 3.

Regum, & Imperatorum exèpla, qui ipsi, per se ipsos bella gesserunt, & eorum se periculis exposuerunt, 781. 10. & seqq.

Regum cor, cur in manu Dei esse dicatur, & quantum eisdem, etiam si malis, assistet, 172. 4. & seqq. & 174. 11. & 13.

Regum corda, cur Salomon aquarum divisionibus similet, 657. 24.

Regum Consiliarios, aut Reges esse debere, aut Regium animù habere, qualiter, & quo sensu dixerit Alphons. Rex Neap. 357. 47. & seqq.

Regum, vt manus, ita, & pedes longi sunt, & omnia pervadunt, & de Adagio, *El coche del Rey alcanza las liebres*, 586. 27.

Regum opinio, ex subiectionum securitate difflaminatur, 700. 26.

Regum cumularissimum scœnus, ex rebus Ecclesiæ donatis, & qualiter debeant eas largiri, & custodire, 305. 2. & seqq.

Regum officium, durissimum dicitur, & cur, 113. 12.

Regum munus, & curas, qualiter Vtopienfes significarent, 98. 11.

Regum corda, quor sint curis, & anxietatibus plena, ex Sen. & alijs, 122. 6. & seqq.

Regum officia, ardentis populi meritis, & necessitatibus, licet sint magna, vincuntur, ex Cic. & alijs, 113. 9.

Regum multa aures, atque oculi, Adagium, & eius vsus, & significatio, 447. 10.

Regum optimus Typus, Ianus biceps, & quare, 106. 17. & 18.

Regum præcisior observatio, in administratione institit, & præcipæ, circa miserabiles personas, consuit, & quare? 534. 4. & multis seqq.

Regum creatio, vt iustitiam administrarent facta fuit, ex Hesiod. & Cic. 42.

Regum ex lustratione, & visitatione, quàm magnum gaudium sui populi vrbesquè recipiant, 13. 25.

Regum oculi sunt, & dicuntur, veri, & fidi Administris, & Consiliarijs, 446. 4.

Regum nomen, & officium, qualiter à Deo institutum videri possit, & a natura commune, ex Seneca, 147. 1. & seqq. & 150. 11.

Regum error, sicut & Solis, populis exitialis, & Emb. Auth. ad hoc, 166. & seqq.

Regum in bellis præsentia, an, & qualiter sit necessaria, & Authoris Emblemata ad hoc, 778. 1. & seqq. & 785. 26.

Regum officium est, pro suis pugnare, sed non temere se periculis offerre, & loca, & exèpla, & Auth. Emb. ad hoc, 779. 3. & seqq.

Regum gratiam mereri, donum fortunæ est, 451. 31.

Regum, quàm plurium, & præcipuè Hispanorum miserabiles casus, 17. 20.

Regum præcipua gloria, in recta, & æquai iustitiæ administratione consistit, & Emb. Authoris ad hoc, 523. 1. & multis seqq. & 530. 25. & seqq.

Regum gloriam esse, investigare sermonem, quo sensu Salomon dixerit, 820. 19.

Regum bella populos quassant, & Authoris Emblemata ad hoc, 762. 1. & seqq.

Regum, verus Theaurus, in quo consistat, & Authoris Emb. ad hoc, 719. 1. & multis sequentibus.

Regum, virtus propria, in Parfimonia consistit, & in quo hæc consistat, & plura de ea, 304. 26.

Regum, & aliorum exèpla, qui ob superbiam in Deum, puniti fuerunt, & Emb. Auth. ad hoc, 18. 1. & 7.

INDEX RERVM

Regum bona, & mala, ad Remp. pertinent, ex Tacito, 167. 4.

Regum, & Imp. sine Consilio, & Consiliarijs procedentium, miserabiles casus, 25. 27. & 355. 38.

Regum Consilia, solos decet scire gravissimos, ex Celsiod. 377. 32.

Regum præcipuus thesaurus, & præsidium, consistit in bonis Consiliarijs, & amicis, ex Salust. & alijs, 443. 16. & 17.

Regum boni, & sinceri Consilij, sunt libri, & quare, & plura de eorum commendatione, 414. 46.

Regum, quam plurimum exempla, qui suis se legibus submiserunt, 576. 10.

Regum animos, minimè privato, cuius piam arbitrio Regi, quo sensu dixerit Alphons. Rex Neap. 452. 33.

Regum, quanta sit vis erga suos, in ijs, quæ spectant ad Religionem, 226. 31.

Regum vigilia, qualis esse debeat, & Authoris Emb. ad hoc, 128. 1. & seqq.

Regum intimi administri, qualiter describantur, & instruantur à Celsiodor. 452. 35. & seqq.

Regum peccata, in occulto esse non possunt, 214. 12.

Regum casus, omnes norunt, Adagium, 215. 15.

Regum, qui ob felices successus superbierunt, & perierunt, exempla, 35. 11. & seqq.

Regum divinario, à Salomone requisita, qualiter accipienda sit, 199. 54.

Regum nudum verbum, idem valere debet, quod iuratum in alijs, ex Gunthero, & alijs, 218. 29. & seqq.

Regum præcipua victoria, & laus, in quo consistat, 216. 21.

Regum, ad exemplum, qualiter omnes subditi componantur, ex Claudiano, & alijs, 219. 1. & 6. & multis seqq. Vbi Authoris Emblemata ad hoc.

Regum symbolum, ex lucerna deductum, & vtriusque munus, & comparatio, & Authoris Embl. hinc sumptum, 95. 1. & 2. & multis seqq.

Regum, & Magistratum, summa est felicitas, suo tempore pauca peccata fuisse, quæ gravia supplicia requirant, ex Cic. & alijs, 634. 30. & seqq.

Regum divitiæ, sine temperantia, & iustitia stare non possunt, ex Platone, & alijs, 723. 19.

Regum, à teneris educatio, & bona institutio, quantum curari debeat, & exempla, & Emb. Authoris ad hoc, 177. 1. & seqq. & 183. 18. & seqq. & 185. 37. & seqq.

Regum calor, quomodo suscipiendus, & Authoris Emb. ad hoc, 479. 1. & seqq. & 482. 12.

Regum, peccata, populi luere solent, & quare, ex D. Iustino, & alijs, & exempla huius punitionis, 167. 4. 5. & seqq.

Regum, & gubernatorum navium dissimilitudo, ex Plutarch. 1.

Regum pauci, Auroræ statibus, & commodis fruuntur, & quare, 134. 21.

Regum clementia, aut severitas, multoties ex

Iudiciorum pendet ingenijs, ex Q. Curtio, 145. 19.

Regum balteus à Deo dissolvi, & mutari, quo sensu à Iobo dicitur, 50. 21.

Regum splendor mendax, & quod colicis assimilentur, ex Luciano, & alijs, & Emb. Authoris hinc sumptum, 120. 1. & seqq.

Regum vita, quantis sit molestijs subiecta, ex D. Chryst. 118. 18. & 120. 1.

Regum variorum exempla, qui arduas, & dubias causas per se, fere divinitus, deciderunt, 507. 51.

Regum Hispaniæ immensa pietas, largitas, & Religio in ædificandis, dotandis, & orandis Ecclesijs, 307. 10.

Regum Hispaniæ, quanta semper fuerit venerationis S. Eucharistiæ, & multorum exempla, 72. 6.

Regibus, etiam pueris, Deus assistit, & eorum consilia, & actiones dirigere solet, 174. 12.

Regibus gloriosis, gratiosiora sunt præconia, quam tributa, ex Celsiod. 711. 1.

Regibus longæ sunt manus, Adagium, ex Ovidio, 443. 151 & 555. 10.

Regibus, an, & quomodo expediens sit, Theuros congerere, & servare, 720. 4.

Regibus præpetiri vellè, non minùs proditorium est, quam Regnis ipsorum, & quare, 463. 13.

Regibus sibi adversantibus, populus Regni vexatur, ex D. Chryst. & alijs, 764. 8. & sequentibus.

Regibus, multum proderit cogitare, quod non semper sunt regnaturi, ex Agathone, & alijs, 841. 12.

Regibus, se immoderato luxui, & voluptati tradentibus, quanta semper clades imminet, 366. 15.

Regibus, nulla merces vilius constat, quam quæ spè præmiorum à subditis emittitur, ex Xenoph. 663. 48.

Regibus iudicantibus, Deum, & Musas adesse, qui dixerint, 507. 50. 519. 14. & seqq. & 520. 18.

Regibus, in historijs, & libris, ea ponenda sunt, quæ fugere, vel facere debeant, ex Capitolino, & alijs.

Regibus, qui proximiores sunt, eo in maiori periculo existunt, ex Cass. & alijs, 484. 21.

Regibus, qui familiariter inserviunt, qualiter cum eis conversari debeant, 483. 16. & sequentibus.

Regibus succenseri non potest, quod sibi amicos intimos deligant, & quare, 451. 29. & 453. 38. & sequentibus, ex Barlaam, & alijs.

Regibus iustis, solum lucra licita placere debent 709. 30.

Regibus est, & esse debet Consiliatrix virtus, velut connata, ex Hom. & alijs, 349. 15. & seqq. & 351. 26.

Regibus, quam ob causam, à subditis tributa pendantur, 437. 64.

Regibus, cur deesse soleant, qui vera dicant, & consulant, ex Sen. & alijs, 392. 14. & sequentibus.

Regibus, sacra cõvasantibus, quanta mala cõ-

ET SENTENTIARVM.

tigerint, & aliquorum exempla, 306.7. & seqq. & 308.13.

Regibus aliquibus, tam nostris, quam exteris, esse summa in delinquentes lenitas nocuit, 637.44.

Regibus, natura manus otiosas non dedit, ex Alphonsi. I. 112.9.

Regibus bonis, solum libet, quod licet, & contraria voces notata, 215. 17. & sequentibus.

Regibus Magis, Stella apparet, qualiter denotet, Regum actione caelitus dirigi, & symbola de hoc, 177.6.

Regibus, an expediat, Senatores, & Consiliarios suos invicem dissidentes, & adversantes habere? & Emb. Authoris ad hoc, 379.1. & seqq.

Regibus, & Imperatoribus multis, qualiter moris fuerit, insignia mortis ante se deferre, 843. 17.

Regibus Hispaniae, qualiter per Concilium Toletanum iniungatur necessitas procedendi cum Consiliariis in rebus arduis, 351.21.

Regibus Hispaniae, quam enixe cura sui muneris commendetur, in Concilio Toletano X. 138.8.

Regum, plura alia vide, supra verbo Imperator, & verbo Princeps.

Ridica vitem sefellit, Adagium, ex Aristophana, & eius usus, 770.25.

Roboan, qualiter perierit, ob Consiliarios in venes, quos habebat, 387.37.

Roma, quoties varijs hostibus in praedam cesserit, 761. 27.

Romana Clementia, & Romana Mansuetudo, qualiter a Tacito, & Curtio praedicetur, 788. 8.

Romani, qualiter encomio parcendi subiectis, praeteris vsu fuerint, ex Virg. & alijs, 787. 4 & seqq.

Romani, plus penè parcendo victis, quam vincendo Imperium auxerunt, ex Livio, 787.5.

Romani, in lunatis calceis, quid ostendere voluerint, 392.9.

Romani Senatores, quantam curam in secreto Senatus observando, adhibuerint, ex Valer. Max. 374.18.

Romani, simul cum precibus, quas pro auspicijs bellorum fundebant, nihil ex sua parte, quod ad idem conducere posset, omittent, 812.16.

Romani, etiam pro adversis successibus, suis dijs litabant, & gratias agebant, 815. 30.

Romani, qualiter, & quare, ad Venerem sua primordia referrent, & Victricis nomine coluerint, ex Numatiano, & alijs, 788.7.

Romani Antiqui Consules, & Dictatores, proprijs manibus agriculturam exercuerunt, & qualiter ob hoc a Latino Pacato laudentur, 550.44.

Romani, in primo bello Punico, quo pacto vilissimam monetam populo dederint, 692. 33.

Romani olim, qualiter ad motis flagris Sparta cum, & alios servos rebellantes, coercuerint, ex Pacato, 783.18.

Romani, qualiter templum Iani aperire, &

preces ante illud fundere solerent, prius quam in bellis exirent, & Emb. Authoris hinc sumptum, 311.13.

Romani, cur non renovarent spolia hostium templis dicata, ex Plutarcho, 789. 8.

Romani Imperij excidium, unde, & qualiter timuerit, & praesagierit Sallustius, Lucanus, & alij, & praesertim, ex bellis civilibus, 770.3. & seqq.

Romani, qualiter tandem, ob immoderatum luxum perierint, ex Sallustio, & alijs, 265. 10 & seqq. & 641.7.

Romano populo, qualiter, & quare negotium magis, quam otium optaverit Scip. Afric. & Apianus Claudius, 641.8. & 650.45.

Romanorum Imperium auctum, ob Sacrorum Religionem, & conservationem, ex Valer. Max. & alijs, 306.3.

Romanorum, insatiabilem dilatandi Imperij cupiditatem, qualiter apud Tacitum Dux, quidam Britannus expendat, 738.30.

Romulus, cur ita acriter in Remum, ob transgressionem legis animadverterit, 548. 27.

Romuli venabulum, in aprum contortum, in Palatino monte radices egit, 256.9.

Rota Fortuna, & eius instabilitas, 49. 12. & seqq.

Rota, semper fuit symbolum instabilitatis, 49. 15. & seqq.

Rota Ezechielis Prophetae, capite r. exponitur, 49.16.

Rudericus Lopez Davalos, primoris Administris Regis Henr. III. ab eius gratia lapsus, 475.31.

Rudericus Gomez de Sylva apophthegma, de privatis Regnum, 465.12.

Rudolphi I. Imperatoris Austriaci virtutes, qualiter ad Imperium ascenderit, ob illius renuntiationem a nostro Rege Alph. nro X. factam, 78.1. & sequentibus. Pietas, & historia, de veneratione Eucharistiae, & Emb. Authoris hinc sumptum, 71.1. & seqq. Qualiter idem in sua coronatione Crucem, pro Sceptro sumpsit, & Emblem. Authoris ex hoc, 79.1.3. & multis seqq. Eiusdem apophthegma, de Regno bene administrando, potius quam ampliando, 740.40. Aliud de subditis a suo conspectu, & audientia non arcedendis, 445.14.

Ruffini calum, & lapsum, qualiter exponat Claudianus, 476.17.

Rupis, in pelago sita, & fluctus despicientis, symbolum constanti, & fortis viri, 338. 12.

Rustici, qualiter saepe militum iniurijs affecti, & irritati, & peiores ipsis fieri soleant ex Mich. Hospit. 766.17.

S.

Sacerdotes aurei, qualiter olim calicibus lignis vterentur, & quid nunc, ex Bonif. Marty. 313.35.

Sacram anchoram solvere, Adagium, & eius usus, 361.18.

Sacrilegium, quando, & qualiter fit, de Principu decretis, & electionibus disputare. 430.28.

INDEX RERVM

- Sacrilegium maius committunt Reges vendētes officia iustitiæ, quam si præbendas venderent, 437. 64.
- Sacrilegi, & impostores vocari solebāt, olim Christiani ab ethnicis, ex Prudencio, 581. 6.
- Sacris rebus, & Ecclesiæ donatis, quantum Principes parcere debeant, 305. 1. & multis seqq.
- Sæpè est holitor, valdè opportuna loquutus, Adagium, 369. 55.
- Sagittæ, in durum silicem Missæ, in iaculantem resiliunt, & calumniæ in calumniantē, 826. 19.
- Sagittæ, apud Scythas in vsu erant, & quid per eas significarent, 757. 10.
- Salmones, quis fuerit, & eius superbia, & puniatio, & Embl. Authoris, ex eadem sump-tum, 16. 1. & seqq.
- Salmones alter, Adagium, & eius vsus, 16. 1. An fulmina, quæ iaciebat Salmones, fuis-sent ex pulvere pyrio, ibidem.
- Salomon, quàm gratus Deo fuerit, quòd sa-pientiam ad regendum præ omnibus opta-verit, & petierit, 171. 5. Eiusdem vorum, pro corde docili, & audiente, 493. 4. Qua-liter se à suis consiliarijs audiri, & mirari optaverit, 356. 46. Eiusdem iudicium, in-ter mulieres de puero contendentes, & quantam gloriam, & famam, ob illud con-sequutus fuerit, 192. 24. & 505. 40. Qua-liter idem, & si sapientissimus fuerit, do-nos Consiliarios, sibi contingere sumnis à Deo precibus postulat, 349. 11. & 415. 4. Astrologiæ, & iudicariæ, valdè peritus fuit, 198. 52. Qualiter ipse, se ipsum com-mendet, ob eloquentiam, & affabilitatem alloqui in subditos, 209. 33. Non minùs, ob sapientiam, quàm ob eloquentiam Deo gra-tias egit, 208. 29. Qualiter omnes Re-ges, de mortis memoria commouerit, 841. 10.
- Samostrachæ, vexilla sua, duobus gallis pugna-tibus insignibant, & quare, 746. 14.
- Samuel, cur se ipsum purgauerit, vel syndica-uerit, vbi Saulem in Regem vngere voluit, 403. 6.
- Samuelis, descriptio Regis, quàm fecit, an ad verum, vel ad Tyrannum referri debeat, 163. 9. & seqq.
- Sanctius Crassus, Rex Castellæ, quòd monitum filio dederit, circa luxuriam epularum vi-tandam, 278. 33.
- Sanctius, Aragonum Rex, qualiter ob vsurpa-tionem reddituum Ecclesiæ, etiam in gravi necessitate, poenitentiam egerit, 310. 21.
- Sanctum, nihil ita est, quòd hominum fraudare non possit audacia, ex Sallust. 370. 61.
- Sanguis profluens, ex corpore occisi, ad ad-ventum occisoris, an præstet sufficiens in-dicium, ad illum torquendum, 618. 29.
- Sanguis optimus, quis esse dicatur, 261. 32.
- Sanguisuga, sive hirudo, qualis naturæ sit, & quòd eius nomen, ad acerbos exactores tri-butorum translatum est, & quare, 712. 4.
- Sapiens, dominabitur Astris, Sapiens fortuna-tus, & alia similia, Adagia, 59. 29.
- Sapiens, non vno semper it gradu, sed tempo-ri se aptare debet, ex Seneca, 330. 10.
- Sapiens, nihil improvvisum habere debet, sed animum in omne præmittere, ex Seneca, 31. 34.
- Sapientem, solùm liberum esse, ex Cic. & alijs, 59. 30.
- Sapientes, soli fortunam tenent, & calcant, 59. 33. & seqq.
- Sapientes viri, qualiter semper erecti, contra adversos fortunæ casus stare debeant, & symbolum ad hoc, 342. 26. & seqq.
- Sapientium ferè nemo est, quem secunda non mutent, ex Seneca, 465. 18.
- Sapientibus, non est vivendum ad aliorum, & præsertim vulgi, opinionem, ex Diphilo, & alijs, 817. 5.
- Sapientia, & prudentia, quàm sit in omnibus, sed maxime in Regibus necessaria, 104. 13. & seqq.
- Sapientia gubernator navim regit, non valen-tia, ex Titinio, 191. 18. & 321. 5.
- Sapientia, cù eloquētia cōiuncta, nihil fortius, & admirabilius, 104. 13. Et quòd etiam, sine eloquētia, aliquādo multū prodest, 110. 34.
- Sapientia Principis, Salus populis, & Embl. Au-thoris ad hoc, 153. 1. & seqq.
- Sapientia esse solet sub sordido pallio, Ada-gium, 369. 53.
- Sapientia nulla perfecta, si vi dicendi, & ora-tionis luce destituitur, ex Cic. & alijs, 208. 28. & 109. 30.
- Sapientia melior est, quàm arma bellica, 360. 14.
- Sapientia, & prudentia Regum, arma dirigit, & commendat, 190. 16. & seqq.
- Sapientia, non consistit in multiloquio, sed brevis est in sermionibus sapiens, 385. 29. & seqq.
- Saporis Regis vanitas, in divinis titulis vsur-pandis, 64. 2.
- Sardanapalus, Adagium, pro quolibet nimis luxuriæ, & voluptati dedito, 265. 8. Et de nimio eiusdem luxu, & luxuria, & ob hoc damna, excidium, & epitaphia, 265. 8. & 9. & 267. 17.
- Satius est initio mederi, quàm fini, Adagium, & alia similia, 620. 40.
- Saturnus, primus Italiæ vrbibus leges dedit, 543. 6.
- Saturnini Imperatoris dictum notabile, vbi ad Imperium electus fuit, 117. 15.
- Saul, ob affectatam Phitonis divinationem, per necromantiam, qualiter punitus, 199. 53.
- Scacorum ludus, & qualiter in eo Rex suum officium exerceat, 779. 6.
- Scala Pitaci Mitylenæ, & Scala Iacob, quid significarint, 50. 17.
- Scelera impetu, bona consilia mora valescunt, ex Tacit. 362. 20.
- Scelera, in ipsis cunabulis sunt refecanda, ex Cass. 620. 41.
- Sceleratorum punitio, & extirpatio, non mi-nuit, sed auget Remp. ex Cic. & alijs, 587. 29.
- Sceleratum qui tangit; etiam contagionem sentit, ex Synesio, 599. 8.

ET SENTENTIARVM.

Scena, siue theatrum humanæ vitæ, quomodo peragatur, ex Iusto Lipsio, 831. 12.

Scenæ theatricali, qualiter, & cur Aula, & Auditorum vita comparatur, 71. 11.

Scenæ seruire, Adagium, 322. 10.

Sceptum Regum, qualiter in protegendis humilibus, suas vires ostendere debeat, 336. 12.

Sceptum aliud esse, aliud plectrum, quis, & cur dixerit, 233. 1.

Sceptri, pluribus oculis adornati, symbolû, & eius significatio, ex Did. Saaved. 47. 11.

Sceptroium imitatio, potentissima, & Auctoris Emb. ad hoc, 219. 1. & seqq.

Scævola, qualiter per errorem Porcenæ Regis Secretarium occiderit, 376. 29.

Schisma, si detur in politico corpore Reip. totum peribit, 107. 22.

Scientiæ votum ac opus, quod esse debeat, ex Hippocrate, 613. 9.

Scientiæ, & prudentiæ est, ex præteritis futura cognoscere, 199. 55.

Scilurus Scythæ, quo exemplo filijs suis, concordiam inter se commendaverit, & Barlij Emblema de hoc, 803. 5.

Scipio Nasica, optimus à Seneca appellatus, 65. 7.

Scipio, & Lælius, qualiter otiosi, & conchas maris legere, soliti fuerint, 236. 16.

Scipio Africanus, qualiter, & eversum Carthaginem videns, lacrimas fuderit, 39. 28. Eiusdem continentia, cû Indibilis sponsa, 216. 22. Constantia in adversis, à Livio laudata, 345. 38. Notabilis censura, de non precando amplius pro extensione Imperij Romani, ex Valer. Max. 739. 34. Apophthegma apud Livium, de damnis otij, & ignavia, 449. 39.

Scopæ, quibus nobilitatis curia mundabatur, floruerunt, & quid hoc portederit, ex Amiano, Marcelli. 428. 17.

Scopuli, maris fluctibus resistentes, symbolum viri fortis, ex calumnia despicientis, ex Cicer. Virg. & alijs, 824. 15.

Scribentes, favor Potentiam iuvat, & laborem minuit, ex Ovid. Iuven. & alijs, 666. 4.

Scriptores librorum, longi non sunt, si materiæ immorantur, ex Plinio Iuniore, & alijs, 386. 34.

Scutum maximum, est virtus mortalibus, ex Menandri, & alijs, 56. 23.

Scutum, Regibus in sua inauguratione dari solitum, & elevatio super illud, quid significaret, 535. 9.

Secretum, & de eius utilitate, & observatione, & poenis revelantium, qui scripserint, 375. 23.

Secretum, apud Hebræos, eade vocé, qua Consilium, aut Concilium, significatur, & quare, 376. 27.

Secretum, difficilius multo est servare, quam ignem lingua retinere, 377. & seqq.

Secretû, & eius observatione, quâ enixis verbis, suis Consiliarijs, iniunxerit D. Phil. IV. Rex Noster, quæ referuntur, 376. 26.

Secretû, in rebus, & Consilij militaris, quâ magnum esse debeat, & qui Duces hoc suis dictis, & factis ostenderint, 372. 3. & seqq.

Secretum, quanta cura observarint Senatores Romani, 374. 18.

Secreta Senatus, & alia gravia, qui suis vxoribus communicant, quantum errent, & exempla de hoc, 378. 28. & seqq.

Secreta, in Aulis, & Consilij Principû tegere, quàm sit difficile, ex Petron. & alijs, 377. 36.

Secreta suorum Consiliorum, maxime gravium, nulla fuit natio, quæ observate non curaverit, & revelantes puniret; & exempla de hoc, 374. 19. & seqq.

Secretariorum munere, qui funguntur in Consilij Regijs, quantum ad secretum observandum teneantur, & quare, & plura de eorum nominibus, & honoribus, 376. 23. & seqq.

Securitas, securitate mutua pacificanda est, ex Seneca, 716. 25.

Seditiones populares, qualiter lingua viri differti compescere soleat, ex Virgil. 207. 12.

Seditiones Hispaniæ, tempore D. Imp. Caroli V. dictæ *las Comunidades*, & quomodo sedatae, 626. 16.

Semel malus, semper præsumitur malus, Adagium, & eius usus, 598. 4.

Semiramis sepulchrum, qualiter aperuerit Darius, & quid in eo invenerit, 841. 11.

Senatoris boni, quæ sint præcipua iussa, siue requisita, & de brevitate indicendo, 385. 31. & seqq.

Senatores antiqui, apud Romanos, quales, & quantæ prudentiæ, ac virtutis essent, ex Salust. & alijs, 359. 9.

Senatores Romani, in ingressu officij, quid iurare solerent, 360. 10. & 11.

Senatores Romanos, qualiter ante ingressum Senatus sacrificare, & proprios affectus depouere, Augustus Cæsar statuerit, 521. 19. Et de more licendi, ante eundem ingressum, 366. 37.

Senatores inter Romanos, qui faciles, & qui asperi, & liberi in suffragijs ferendis fuerint, 401. 53. & seqq.

Senatores Romani, qualiter à secreti observatione, & privatorum affectuum depohitione, à Val. Max. commendentur, 274. 18.

Senatores in suffragando, qualiter se habere debeant, & proximitatem, & repetitionem vitare, 384. 26.

Senatores, qua prudentia, & modestia in suis suffragijs uti debeant, maxime vbi se Regijs Consilij, aut mandatis opponunt, 402. 58. Et qualiter aliqui, ob non servatam modestiam perierint, ex Tacito, 402. 59. & seqq.

Senatores diversorum ordinû, seu Senatuum, facile ad negotia quavis coadunari nõ debent, & quare, 370. 59. & seqq.

Senatus, apud Romanos, ex se ipsis constabat, & de nomine, atate, & alijs, quæ in Senatoribus requirebantur, ex Cic. Ovid. & alijs, 387. 38. & seqq.

Senatus mulierum Heliogabali, 268. 22.

Senatus consulta Romæ, qualiter, & quare, nõ nisi in templis ad hoc consecratis fieri possent, ex Agel. & alijs, 521. 19.

Senatui vnicuiq; negotia, ad eum tãgentia relinqui, & remitti debere, & damna, ex Ilylo contrario, 369. 56. & seqq.

Senatum Romanum in omnibus consulere, cur Tiberius Cæsar excusaverit, 371. 1.

INDEX RERVM

- Senatum Romanum, qua de causa mirificum app. Haverit Plin. l. un. 388. 41.
- Senatum, & Senatorum prima lex est, vt qui vis liberè suam sententiam proferre possit, & alia circa eius praxim, 383. 2. & 399. 46. & seqq.
- Seneca, à divo Paulo divinis instructus, & eius familiaris fuisse dicitur, 342. 28. Idè, quamvis valdè dives, summè sobrius in edendo, & bibendo, maximè post auditam Attali, circa hoc orationem, 277. 19. Qualiter tandem sub Nerone, ob obiectam sibi tot opum potentiam, perierit, 366. 27. Idem moriens, qualiter de fortuna triumphaverit, 60. 35.
- Sents Veronenfis, totam vitam in proprio rurè transegit, & carmen Cludiani, de eius ob hoc laudibus, 478. 32.
- Sententias aliorum, semper cæcis oculis sequentes, reprehenduntur, & quare, 384. 24. & seqq.
- Sepulchra Romanorum, cur circa vias publicas construi solerent, ex Varrone, 843. 17.
- Sermo differtus, ferro potentius, 203. 10.
- Sermo, qui non iuvatur exemplo, auctoritatem habere non potest, ex Calsiod. 224. 20.
- Serò sapiunt Phryges, Adagium, & alia similia, 620. 40.
- Serpens, qualiter ipsqs, qui eum fovent, perimere soleat, ex Sen. 462. 7.
- Serpentis fabula, quæ caudæ sui corporis regimen dedit, & eius a fabulatio, ex Plutarch. 107. 21.
- Sertorius, concordia vim, quo exemplo suis aperuerit, 803. 5.
- Servientium imminutio est, novarum illationum accessio, ex Calsiod. 705. 14.
- Servi Tullij delirium, se cum fortuna consuetudinem habere fingentis, & ei obsequenti templum dedicantis, 51. 1.
- Servij Sulpicij, elegans epistola consolatoria ad Ciceronem, in obitu filia, 392. 8.
- Servus est, quisquis fœdis peccatis, & voluptatibus in se Imperium concedit, 287. 16. & seqq.
- Servus, an impunè occidi possit, 604. 9.
- Servorum conditio, qualis, & quòd homines, & humanæ naturæ, & elementorum capaces censendi sint, ex Plut. Macrob. & alijs, 603. 9. & seqq.
- Sesoftris, Regis Ægypti historia, victos Reges, suis curibus alligantis, & quid ei vnus ex vincis dixerit, & Emb. Authoris hinc sumptum, 46. 4.
- Sigismundus Imp. qualiter se adversus adulatorem habuerit, 413. 43. Eiusdem symbolù, cum lemmate, qui nescit dissimulare, &c. 333. 26. Et apophthegma, de Regum in adversis tolerantia, 337. 6. Quid responderit obiurgantibus, quòd hostes victos, & fugatos non insequeretur, & deleret, 793. 23.
- Si liber licet, vox, & alia similes, Tyrannorum sunt, magis quam Regum, 215. 17. & seqq.
- Silentij symbolum, apud Romanos Angerona dea, & quare, & qualiter picta, & alia symbola, & Authores de silentio, 373. 10. & seqq.
- Similitudo natura, & cur sit symbolum adulatium, 497. 16. & seqq.
- Simonidis, ad Pausaniam consilium salubre, 35. 12.
- Sinèses Reges, qualiter suos, & externos, serpente æneo inclusi audire, & eisdè respondere solerent, 449. 18. Et qualiter eisdè ad Tartariæ muros refectos facinorosos cõdenent, 638. 46.
- Singula, quæ facta sunt, initium semel habuerunt, ex Tacito, 423. 40.
- Sinistri fortunæ casus, qualiter ferri, & corrigi debeant, & Auth. Emb. ad hoc, 335. 1. & multis seqq. & 341. 17. & seqq.
- Sirenes, & earum cantus, adulatoris significabant, 409. 24.
- Smindarides Sybarita, etiam in lecto rosarum dormiens, de eius duritie conquirebatur, 264. 5.
- Sobrietas, & elegans eius descriptio, & laudatio, & magna comoda, ex D. Aug. & alijs, 271. 3. & 290. 43.
- Sobrietate in populorum, vnicum remediũ esse, ad compescendas eorũ seditiones, qualiter ostenderit Heraclitus, 279. 35.
- Societas hominũ, qualiter exigat, vt alij aliorum laboribus, & artibus adiuventur, ex Cic. & alijs, 648. 38.
- Societatem hominum, qualiter, & quare lapidum fornicationi Seneca similem faciat, 381. 12.
- Socordia, qui se dedit, nec quicquam Deum implorat, ex Sallust, 812. 17.
- Socrates, qualiter domi patientiã, vxoris contumelias perferens, dilceret, vt eam foris exercere possit, 819. 16. Rogatus, an Rex Persarum felix esset, quid responderit, 122. 6. Qualiter cũ pueris ludere soleret, 236. 14. Eiusdè constantia, & æquantitas, in prosperis, & adversis, & in fractis adversus fortunã animus, 60. 35. & 344. 38. Et apophthegma, de ridèdis hominũ cupiditatibus, 737. 2.
- Sodomorum ad punitionem, quàm, veluti coactus, Deus processerit, ex Salviano, 622. 2.
- Sol esse solet, & debet verum Hieroglyphicũ Principũ, qui prudenter gubernant, ex Plut. & alijs, 327. 29. Et quàm sit frequens, apud varios Authores, Solis ad Principes comparatio, 169. 16. & 96. 5. & 6. ex Sen. & alijs.
- Sol, qualiter, & cur nõquam media sui zodiaci viam excedat, ex Clauo. & alijs, 554. 9.
- Sol, cum est in zodiaco, tardissimè mictus est, 464. 15. Et qualiter cœlorum adversum motum rectat dei, ex Plut. & alijs, 321. 6. & seqq.
- Sol, dum patitur eclipsem, plures habet spectatores, 166. 1.
- Sol positus in hypsomate, & domicilio suo, eclipsem pati non potest, ex Tertul. 823. 9.
- Solis eclipses, multa & gravia mala hominibus generant, & qui de eis agant, & Auth. Emb. hinc sumptum, 167. 2.
- Sol, tunc solum cum splendet, umbram comitem habet, ex Ovid. 488. 6.
- Soles duos mundus non capit, Adagium, & similia, 456. 2.
- Soles tres in Hispania, qualiter nascete Christo conspecti fuerint, 10. 4.
- Soldani notabile dictũ, de veritate, etiã inter Principes Christianos valdè ex Ossa, 396. 31.

ET SENTENTIARVM.

Solimani, Iulicarū Imperatoris, barbara oratio de bello, ob solam vanam gloriam Rhodiensibus militibus illato, 743. 5.

Solvere, quæ debemus, tutius, & fatius est, quàm pro his litigare, & quare, ex Martiali, Ovidio, & alijs, 508. 32.

Somni immoderati damna, & incommoda, 132. 15. & seqq.

Sorte in qualibet, pericla latent, 751. 28.

Spartani, cur veterint populares litteras scire, 106. 19. Cur vrbes suas manibus non cingerint, ex Agesilio, & alijs, 806. 15. Eorum Reges, primi in bellum prodire, & postremi redire solebant, ex Herodo, 784. 24.

Speculum, cui muscæ non hærent, Emblemata boni Principis, ex Authore, 212. 4. & sequentibus.

Speculum, veluti explorationis signum est, & quare, & alia de speculis, & ad quid inducenda fuerint, 212. 7. & seqq.

Spes est cæcis, stadiū laboris excludit, ex Cassiodoro, 816. 1.

Spes melior, siue sperare meliora, qualiter debemus, 337. 4.

Sphinx, monstrum trifarmè, & eius pictura, & significatio, ex Sinesio, & alijs, 345. 1.

Statéra Regum, in suis audiendis, & iudicandis, qualis esse debeat, & Emblemata Authoris de hoc, 499. 1. & seqq.

Statuæ veræ, & duraturæ Principum, inanimis benevolis subditorum parandæ sunt, ex Mecanate, 722. 15.

Statuas Maiorum, ad quem finem in vestibulis domorum suarum, Romani, & alij, collocare solerent, ex Plinio, Seneca, & alijs, 258. 18. & seqq. & 259. 25.

Status omnis hominum in perpetuo motu consistit, ex Iustiano, & alijs, 423. 37.

Statuta diripiantur sunt, quidquid non liceat, tunc licere, ex Ennodio, 766. 15.

Stellæ, Coronam dirigentis symbolo, qui, & quo sensu vsi fuerint, 172. 6. & seqq.

Stellionis lacerti natura, & symbolum, 405. 7.

Stellionatus crien, quale, & unde dictum, 405. 7.

Stiliconi, qualiter consulat Claudianus, ut numquam iratus, ad puniendum accederet, 614. 12.

Stratonici musici, ad Ptolomeum liberum dictum, 233. 1.

Studijs, qui etiam maximè pollent, laudantur, si aliorum etiam minora complectantur, ex Sidonio, 384. 25.

Stultitia omnis, laborat fastidio sui, ex Seneca, 352. 28.

Stultitiam simulare loco, prudètia summa est, 329. 5.

Stultus labor est, ineptiarum, 219. 7. & sequentibus.

Sua quemque possidere, & tueri, præstantius est, quam pro alienis occupandis periclitari, ex Procopio, 741. 42.

Suadeo, quod ipse facturus essem, Adagium, 357. 49.

Subditis, qualiter Reges consulere debeant, ex Alex. Severo, 108. 28.

Suffragia Senatorum in consultandis officijs, an melius per schedulas secretas, quàm publicè, & viva voce proferantur, 370. 61. & seqq.

Sulponis vox, adversus faventem in se fortunam, à Seneca relata, & laudata, 61. 36.

Sultani Agarenorum Regis historia, 47. 8.

Summa petit livor, perfiant altissima venti, ex Ovidio, 852. 2.

Summa omnia nocent, sed moderata iuvant, ex Nazianzo, 485. 2.

Summis, diu stare negarum, ex Luciano, & alijs, 26. 18. & 459. 1. & seqq. & 470. 5.

Summius, fama Crux, siue iniuria, Adagium, 517. 3.

Sumptuarias leges, cur olim renovare Tiberius Imperator ausus non fuerit, & an hodie idem expediat, & quomodo facillè consequi possit, 270. 25.

Superbia, quod se magis erigit, maiorem lapsum disponit, & alia de ea, 482. 10.

Superbia, est pedisequa indiscreta felicitum, ex Pacato, & alijs, 33. 3. & seqq.

Superborum Principum Typus, & divina punitione, & Auth. Emblemata de hoc, 16. 1. & multis seqq. vsque ad pag. 21.

Superior, sanctè, vel propter suorum exemplum, vivere debet, ex D. Prospero, 576. 14.

Supinare verbum, quid significet, 34. 6.

Supplicia, non debent extendi ad alios, quàm ad eos, qui deliquerunt, 608. 26. & sequentibus.

Supplicium reorum, iam damnatorum consulto iudicio, differri non debet, 621. 43.

Supplicia capitalia, quo temporis interstitio mediante, exequi iubeantur, 616. 21. & sequentibus.

Supplicia sceleratorum, non clanculariè, nisi ex magna causa, sumenda sunt, 624. 8. & seqq.

Suspiciosi, non debent facillè esse Reges, de Ministrijs, & Consultarijs, qui eis deserviunt, & quare, ex Sen. Cassiodoro, & alijs, 389. 45. & seqq.

Suspectus habendus est omnis, qui palam aliquid dicere veretur, ex D. Bernardo, 399. 43.

Suffragones, & linguæ tertij homines, qui dicantur, & qualiter à Principibus sint cavendi, 500. 6.

Sustine, & abstine, compendium doctrinæ Epicteti, & Adagium de ea, & de eius intelligentia, 279. 36.

Sybaris vrbs, ubi, & qualis, & de varijs Adagijs, eius delicias, & luxuriam denotantibus, 264. 4. 5. & seqq.

Sybaritæ, quantum luxui, & delicijs se dederunt, & eorum excidium ob hoc, 263. 4. & seqq. Et quod fodientes, & laborantes spectare non poterant, 264. 5. Et qualiter equos saltare, & choreas agere docuerint, ob quod perierunt, & Auth. Emblemata hinc sumptū, ibidè.

Sybilla Tiburtina historia, de offensione Christi in medio Solis, Aug. Cassiodoro facta, & Emblemata. hinc sumptum, 9. 1. & seqq.

Sylvarum prædo, præda canū esse solet, 251. 9.

INDEX RERVM

Symmachus, ob solam novitatis suspitionem, Religionem Christianam impugnavit, 418. 10.
Symmachus alter, focer Boethij, iniuste à Theod. occisus, & qualiter eidem in spectro apparuerit, 414. 48.
Sympathia, quid sit, & quòd in Regibus maxime dominatur, 40. 29.
Syphacis Africani Regis casus, & infortunij, ex Val. Max. 48. 9.

T.

Tabaciusus, quomodo libet sumpti, non solum in Regibus, sed & in quibuslibet, detestandus, & alia de eo, 289. 42.
Tabese, Hispanè quid significet, & de Adagio, *Ordenar hasta el Tabese*, 718. 26.
Tabellarij, & cursores publici, cur Pegasi, & Petasati dicerentur, 510. 8. & seqq.
Tabellionatus, Decurionatus, & similia Reip. officia, an, & qualiter vendi possunt, 435. 53.
Tacere secretum, cui grave, nihil ei fidere posse Persæ censebant, ex Curt. & alijs, 374. 20.
Tacere, licet secundum Tacitum in nostra sit potestatis, sæpè tamen valdè est difficile, ex Aristot. & alijs, 377. 33.
Taciturnitas, optimum rerum administrandarum vinculum, ex Val. Max. 372. 3.
Taciturnitas, est quasi thesaurus Consiliorum, 371. 4.
Tacitus Imp. qualiter ob solam litteraturam, ad Imperium evectus fuerit, 193. 28.
Tali Iovis, soli semper feliciter cadunt, Adagium, 345. 43.
Talionis lex à quo instituta, & de eius iustificatione, 601. 4. & seqq.
Talpa cæcior, Adagium, & de Talpæ natura, 737. 21.
Tantum, quantum vult potest, qui se, nisi quòd debet, non putat posse, ex Seneca, 575. 9.
Tauri, colore rubro excitari, & abigi solent, 25. 13.
Tauri, qualiter vino epoto inebriantur, & resuscitant, & quid sentiendum de Tauro, qui in oppido de *las Brozas*, in die divi Marci manufactus ad Ecclesiam, & processionem accedit, 282. 2. & 10.
Tela prævisa minus feriunt, ex Senec. & alijs, 345. 42.
Temperandum prius, quàm puniendum, & Autheris Emb. ad hoc, 590. 1. & multis sequentibus.
Temperantia, cum diligitur, velociter profutura succedunt, ex Cassiod. 715. 15.
Templum, sive Aræ Dei Consi, ubi & quales, apud Romanos, 373. 15. & seqq.
Templi Salomonis ædificatio, quàm grata Deo fuerit, 305. 2.
Templi D. Laurentij, vulgò del Escorial, laudes, & descriptio, ex Ortcl. & alijs, 837. 1. & seqq.
Templa, hodie esse lucida, & corda Christianorum oblectata, quis queratur, 313. 35.
Templorum magna ædificia, hodie Religiosi

affectant, & an id, licitum, & conveniens, ibidem, & num. seqq.
Templis Deorum, cur plures portæ apponi solita, 455. 4.
Templis, & rebus sacratis, vel etiam profanis, custodiæ causâ depositis, quanta olim Religio servaretur, 309. 15.
Tempus, quàm sit pretiosum, & eius iactura, quantum vitari debeat, ex Sen. & alijs, 231. 13.
Tempus, qualiter omnia temperet, & perficiat, & alia de eo, ex Ovid. & alijs, 326. 26. & 332. 16.
Tempus omnia revelat, & invenit, & quòd ob hoc sapientissimum à Thalete appellatur, 423. 39. & seqq.
Tempori cedere, qualiter prudentes, & potentes Principes debeant, & Authoris Emblemata ad hoc, 328. 1. & seqq.
Temporibus medicina valet. Et quòd sit attendendum in corrigendis Principum vitijs, ex Ovid. & alijs, 197. 26. & seqq.
Temulentia in Regibus, quam sit damnosa, & vituperabilis, & qualiter in aliquibus nationibus punita, 284. 21. & seqq.
Tenedia bippenis, Adagium, & eius origo, & usus, 529. 23.
Tenuitas in Imperate, perniciofa res est, 304. 29.
Tentiritæ, pussilli homines, qualiter in gentes crocodilos frænare, & domare soleant, ex Plin. & alijs, & Emb. Authoris hinc sumptum, 680. 11. & seqq.
Terra omnis habitabilis, extentæ clamydi similis, ex Macrob. 736. 8.
Terra omnis, globi cœlestis comparatione, est veluti punctus quidam, aut gratum synopsis, ex Plin. Sen. & alijs, 736. 14. & seqq.
Terra, quos vapores nubibus præstat, longo imbre ab eadem recipit, 728. 8.
Terra, pro exiguo puncto partim capiendum, qui certant, quantum delirent, ex Plin. Seneca, & alijs, & Emb. Authoris ad hoc, 736. 15. & seqq.
Terra onus, qualiter, & cur otiosi appellentur, 646. 13.
Terrulliani querela, quòd soli Christiani, à Romanis, inauditj, & indefensi damnari solerent, 503. 20. & 619. 31.
Tesserarum ludus, sive Tabulæ Pallamedis descriptio, & Authoris Embl. ex eo, ad ferendos, & corrigendos sinistros casus, ex Terentio, & alijs, 341. 20.
Testa diu servat odorem, quo primitus imbuta, ex Horatio, 779. 8.
Testa collisa testæ, Adagium, & eius usus, ex Brasino, & Emb. Battilij, 767. 18.
Testamenti factio, omnimodam libertatem requirit, 710. 33.
Testudinis in altum, ab aquila sublata fabula, & qualiter Aulicis, & eorum catibus applicetur, 472. 11.
Texendi, ac nendi ars, qualis, & à quibus inventa, 110. 1. & seqq.
Thaletis Milesij apophthegma, de Deo, omnia vidente, & omnibus interessente, 546. 17.
Tharandus, Scythiæ fera, qualiter in varios colores mutetur, & Reges representet, 330. 7.

ET SENTENTIARVM.

Themis, cur Iovis filia, & eius Aditrix, se-
gun, & iulicorum custos dicatur, 519.15.
Themisthus Græcus Philosophus, & Orator,
& alia de eo, & quid senserit, de Admini-
stris, Principibus necessarijs, 416.2.
Themistocles, qualiter suos milites, gallorum
gallinaceorum exemplo, ad pugnam accé-
derit, 745.11. Idem, vir factus, qualiter adole-
scentiæ mores mutaverit, ex Plutarcho,
180.14. Eiusdem apophthegma insigne, de
odio, & aversione Iulian, & Tribunalium,
567.29.
Theodorus, qualiter Caiantum Hunnorum Re-
gem captivum, deliniverit, 47.6.
Theodosius Magnus Imperator, qualiter se
habuerit in corrigendis, & emendandis ma-
lis moribus sui Imperij, 324.20. Qualiter
idem à Pacato laudetur, ob humanitatem
in suis audientis, 496.11. Et ob observatio-
nem legum, 575.7. Et a divo Amb. & alijs,
ob pietatem in agendis Deo gratijs, pro
partis victorijs, 815.28. Et ob temperantiã,
& clementiam in hostes subactos, 792.21. Et
etiam cum Maximino Tyranno, 635.34. &
sequ. Qualiter bella instituit, Crucem, &
Evangelium secum portabat, & in bellis
Apostolos, sibi apparentes habuit, 84.26.
Qualiter ob suã pietatem, Deum, pro se
pugnantem, contra Eugenium Tyrannũ ag-
novit, 810.8. Eiusdem, & alterius Theodo-
sij Junioris, mirabilia ob Religionem vi-
ctoia, & Claudiant carmen de ea, 81.10.
Qualiter in bellum profecturus, ad prome-
rendam Dei gratiam, tributa remisit, 700.
26. Quod ira virio flagrabat, 613.10. Et hi-
storiam in punitione Thealoniorum, 616.
21. Quam legem tulerit, pro maledictis in
Principem despiciendis, 827.28. Eiusdẽ mo-
nentis pia verba, de Religione servanda,
82.13.
Theognis querela ob id, quẽd aliquando divi-
na vindicta, ultra ipsos Authores scelerum
extendatur, & eius satisfactio, 169.15.
5. Theresia a Iesu, quod Consilium, de sola
confidentia in Deum, suis monialibus dede-
rit, 54.12. & 490.10.
Thesaurus Principum, non est Fiscus, sed sub-
diti bene se habentes, ex Baldo, & quadam
lege Partiz, & alijs, 720.6.
Thelauri veri Regum, quales, & an eis expe-
diens, thesauros congerere, 720.1. & sequ.
& 304.27. & sequ.
Thesauri veri Principum, in sublevandis, &
aleandis pauperibus consistunt, 317.14.
Thomas Morus, Angliæ Cancellarius, ob ve-
ritatem martyr, & eius laus, & epitaphium,
395.25. Eiusdẽ apophthegma, & epigram-
ma, de periculosa Regum familiaritate, 483.
18. & sequ. Quam anceps idem fuerit, in
probando quovis popularũ Regimine, & Epig.
super hoc, 152.22.
Thouas Raviliacus, ob patricidium Henr. IV.
Regis Galliæ, qualiter plexus, 608.25. &
610.32.
Tiberius Cæsar Imp. Rom. qualiter aliquando
se ludicris oblectaret, 237.18. Qualiter in
eligendis Magistratibus, nobilitatem, cum
virtutibus, & industria requireret, ex Ta-

cito, 433.43. Ob crudelitatem, quibus no-
minibus donatus fuerit, 505.16. Qualiter,
& quã crudeliter, delinquentium mortem
in supplicijs differret, 607.23. Qualiter, &
quare, novæ aliquas leges, iam receptis cõ-
trarias, edere recusaverit, 324.16. Qualiter
Senatores, sibi nimium adulescentes, despex-
erit, & togata mancipia compellaverit, ex
Tacito, 400.50. Qualiter, & quare aliquan-
do iniurias, sibi factas, vel dictas dissimula-
verit, ex Tacito, 827.26. Cur semper recu-
saverit, vrbe Romana excedere, & ob id
Callipides vocatus fuerit, ex Tacito, 511.
17. & 555.18. Qualiter apud Tacitum fa-
teatur se solum Imperio Romano Regendo,
sitis non esse, 449.20. Quam modestiam in
respuenda Domini appellatione, & alijs si-
milibus titulis, & honoribus ostenderit, 11.
17. Et quando secus, 12.10. Qua de causa
Hortalo inveni largitionem, quã ab neri-
ta suorum maiorum petebat, negandã cẽ-
suerit, 319.19. Cur noluerit cuncta, ad Se-
natum vocare, 371.1. Quod fuit nimis vino
deditus, & nomina ei ob hoc in dicta, 283.
14. Quod tempus indulgisse dicatur, ad exe-
quẽta iudicia capitalia, ex Tacito, & alijs,
615.19.
Tiberij II. Imp. Constantinopolitani mirabilis
historia ob largitatem, quã in pauperes
exercebat, 315.5.
Timotheus Milesius Musicus, sive, vt alij dicũt
Ecperpes, qualiter, & quare punitus, quod
novam chordam veteri citharæ addiderit,
418.14.
Timothæo Atheniensium Duci, qualiter etiam
dormienti, fortuna felices victorias con-
cesserit, & Adagium de hoc, & Emblemã Ba-
tilij, 812.18.
Titulos vanos, & superbos, qui Imp. & Re-
ges affectaverint, & eorum reprehensio, 64.
3. & sequ.
Tirus Quinctius Flavius, cur ex quaestura, ad
consulatũ ascendere à Trib. plebis prohi-
bitus, ex Livio, 432.36.
Titus Cæsar Imp. Rom. & eius benignitas, &
apophthegma, circa eam exhibendam, 497.
14. & 15. Et quod diem perdidisse dicebat,
in quo aliquod alicui beneficium non con-
tulisset, 664.47. Aliud, de calumnijs contẽ-
nendis, ex securitate suã conscientia, 829.
32. Qualiter, & quare, idem, ob bellum He-
rosolymitanum ad eodẽ feliciter gestũ, trium-
phare noluerit, ex Ioseph. Iud. 809.6.
Tollat te, qui te non novit, Adagium, de Coro-
na humilitercente dictum, 114.5. & 4.
Tolonicum, qualiter, ob libertatem, & verita-
tem in Consilijs, suo Regi præstantis, Cas-
siod. collaudet, 409.52.
Tondere pecus, non deglubere, Adagium, &
eius usus, & explicatio, & Pegma Costalij
de hoc, 596.8. & sequ.
Tot mala sunt bello, rutilo quot sydera cælo,
elegans, & verum Monostichon. 761.29.
Torilæ, Gothorum Regis, notabile dictum, &
factum, circa necessitatem æqualis admini-
strationis iustitiam, 510.28. & 638.45.
Tragicus Rex, Adagium, & eius causa, & sig-
nificatio, 136.3.

INDEX RERVM

Traianus Imp. Rom. qualiter à Plinio, & Martiali laudetur, quod Domini, & divini nomen respuerit, 12. 12. Et oo facilem aditum, & gratas aures populo datas, 494. 8. Et ob iustam praediorum distributionem, 653. 8. Et ob sui Imp. visitationem, seu Iustrationem, 511. 15. Et ob a qualem aptitudinem, ad res pacis, & belli, 733. 3. Et ob brevem seminum, 731. Et ob curam in bona Magilratuum electione, 331. 40. Et ob libertatem Senatoribus relictam, ad sua susfragia ferenda, 460. 50. & seqq. Et ob mansuetudinem, qua se ipsam commendavit, 788. 6. Idem, qualiter, & quare Optim. nome promeruerit, 67. 15. Quanto gaudio, & plausu Romæ exceptus fuerit, 514. 28. Qualiter, & quare delatores punierit, 415. 51. Eiusdem referiptum, de nõ inquirendis Christianis, sed delatis puniendis, & qualiter ob hoc à Tertul. notetur, 581. 8. Nobile dictum, cum Praefecto Praetorio gladium traderet, vt etiam contra ipsum, si peccasset, illum distringeret, 573. 2. & seqq. Notabilis virtus, circa zelum & qualis administrationi iustitiæ, 577. 16. Qualiter eiusdem virtus, & felicitas, à Pop. Rom. in successoribus exoptata, 577. 17. Quid optaverit, in successore sibi designando, 66. 14. Ob ebrietatem noratus, & qualiter hoc in eo vitium Lipsius excuset, 283. 15. Quibus alijs virijs, suas virtutes foedasse dicatur, & eius defensio, & laus, 578. 18. An, & qualiter sustineri possit vulgaris historia, quod precibus D. Gregorij saluatus fuit, & qui de hoc scripserint, 577. 17.

Trapobanenses, Reges suos malè administrantes, qualiter punirent, 141. 4.

Tribunal Regium, qualiter, & à quibus immediate, pro suis litibus, interpellari possit, 538. 19.

Tributum de vicefima hereditatum, quale, & an tolerabile, ex Plin. Iun. & alijs, 707. 23. & seqq.

Tributi novi propositio, super bonis, & hereditatibus defunctorum refertur, & quid de ea Author consultus responderit, 707. 22. & seqq. & 710. 35.

Tributa, qua de causa Regibus à populis praesententur, ex Casiod. & alijs, 437. 64.

Tributa sunt nervi Reip. & hinc eis sustineri non potest, ex Tacito, & alijs, 694. 2. & sequentib.

Tributa, qualiter sine gravi subditorum lesione, imponi debeant, 694. 1. & seqq.

Tributa, ex vmbra, fumo, aere, farina, & multis alijs rebus similibus, qualiter aliqui Reges corrogaverint, & Authoris Emblem. de hoc, 704. 10. & seqq.

Tributa gravia, & in consueta, qualiter notet, & doleant Salvia. Boet. Brasmus, & alij, 705. 12.

Tributa à mortuis exigente, semper inuisum, & de Adagio, *A mortuo Tributum*, 710. 35.

Tributa, non sunt in dicenda, vt Princeps augeatur, sed vt populus defendatur, 698. 14.

Tributa, qua ab aequitate, aut pietate deviant, non sunt Caesaris, sed Diaboli, ex D. Chryl. 698. 16.

Tributa, non debent à iustis exigi, & illa grata, qua potest latus possessor offerre, ex Casiodoro, 713. 7.

Tributa gravia, & insueta, seditiones progenerant, 718. 26.

Tributa insueta, vbi exiguntur, consueti solent amitti, ex Sym. & Casiod. 705. 14.

Tributa insueta, semper exossa, & qui ea proponunt, vel suadent, 702. 1. & seqq.

Tributa, ex bonis, & hereditatibus defunctorum, qualiter Romanis cognita, & hodie apud Turcas, & alios variè observata, 707. 23. & seqq.

Tributa, & legata, ex morietium bonis, & hereditatibus, qui Imp. recusaverint, 702. 30.

Tributa moderata, vt iustiora, & salubriora sunt, quam superflua, & quare, ex Sen. D. Greg. Casiod. & alijs, 695. 3. & seqq.

Tributa, qua indicuntur, sub praetextu publicæ necessitatis, cum talis non suosistit, qualiter carpat Casiod. 707. 19.

Tributa nova, causa bellorum indicta, illa cessante cessare debent, 701. 28.

Tributa, qui suis populis remisissent Principes, referuntur, & laudantur, qui auxerunt, execrantur, 716. 20. & 728. 10. & sequentib.

Tributa remisit Theod. Magn. Imp. in bellum profecturus, & quare, 700. 26.

Tributa si alleventur, parentes magis filiorum procreationi, & educatori intendunt, ex Sen. Plin. Iun. & alijs, 699. 21. & seqq.

Tributa per se gravia, qualiter exactorum crudelitate graviora reddantur, 713. 2. & seqq. & 713. 6. & seqq.

Tributorum, non tam causas, quàm damna populi attendere solent, 718. 26.

Tributorum Fiscalium crementa, iustissimo sunt pensanda iudicio, & quare, ex Casiod. 699. 19.

Tributorum ad novorum impositionem, an, & quatenus totius Regni consensus requiratur, & quid apud Nõs, & de sententia Barclaij, circa hoc, 706. 18. & seqq. Et quas habeat utilitates, quod hic consensus exigatur, 707. 21.

Tributorum duplicium exactio, quàm sit intolerabilis, ex D. Greg. & alijs, 705. 14.

Tributorum damna idonei vix sentiunt, pauperes levi dispendio vulnerantur, ex Casiod. 707. 21.

Tributorum exactio, commodius ipsi populis, qui contribuunt, committi posse videtur, ex Barcl. & alijs, 716. 18.

Tributis, populi dilaniandi non sunt, sed vt vites putandi, & Emb. Horatij, & Sav. de hoc, 696. 11.

Tributis à solvendis, qualiter subditos summa paupertas, & necessitas excuset, 716. 21.

Tributis potiora, Adagium, & eius vsus, ex Erasmo, 715. 14.

Tributarij, qualiter ab exactorum venalitate vexentur, & ab ea liberari debeant, ex Casiod. & alijs, 713. 7. & seqq.

Troianum bellum aequè exitiale victis, & victoribus, 767. 18.

Trinitas officium, & significatio, & adiudicia

ET SENTENTIARVM.

diuinus translatio, & Auth. Emb. de hoc, 501. 8. & seqq.

Tyrus Tyrannus, qualiter à suis, quos nec lachryam parteciat, discerptus fuerit, 716. 22.

Turcæ soli, parum curant, de maiorum nobilitate, 253. 1. In delinquentes non inquirunt, nec animadvertunt, nisi parte petente, & instante, 580. 5. Parci sunt in remunerandis benemeritis, 660. 38. Deliria Imp. Turcæ, in saorule Regnorum titulis, 64. 2. Eorum institutum, circa admonendos suos Reges, ut Imperium virtute bellica partum, iustitiæ administratione conseruent, 31. 3. 1. Quam eximie curent, de bona, & proba moneta, & de facultate eam cudendi, nemini concedenda, 687. 20. Qualiter Turcæ, & alij fidei hostes debellari potuissent, si bella quæ inter se Reges Christi ani gerunt, in illos conuerterent, 771. 9. & seqq.

Turpiter è manibus, res male parca fluit, ex Emb. Carlij, 721. 10.

Turtures, & cervi, qualiter musica deliniti, ab aucupibus, & venatoribus capiuntur, & Authoris Emb. hinc sumptum, contra Adulatores, 409. 25.

Tyrannice Regnum invadentes, vel vsurpantes, impune à quo vis occidi possunt, 144. 16. & seqq.

Tyrannum, qualiter defnuerit Socrates, & Tyrannorum miserie, & pericula, ex Tacito, & alijs, 24. 12. & seqq.

Tyranni, quot intrinsecus curis, & anxietatibus pleni, 121. 2. & seqq. & 123. 12. & 125. 18. & 19.

Tyranni, tandem poenas pendunt, & gladio succumbunt, 127. 25 & seqq.

Tyranni, cur in sacra Pagina dicantur Masso-reta, hoc est Emunctores, 712. 4.

Tyranni Regis proprietates, & mali effectus, & qui de eis agant, 163. 10. & seqq.

V.

Valentiniani Iunioris Imp. exemplum, in quadam pulchra foetina despicienda, 224. 24.

Vallis Tellina occupatio, & restitutio, quomodo, & zelo à Magno nostro Rege facta fuerit, 76. 20.

Varia sunt hominum iudicia, & voluntates, ex Plin. Iun. & alijs, 380. 8. & seqq.

Variatio, & inconstantia, quam sit damnosa, & vituperabilis in omnibus, qui Reipublicæ agunt, 550. 34. & 35.

Varietas temporum, qualiter, & quando legum varietatem admittat, & plura de hoc, 422. 32. & seqq.

Varia, apud Senecam, ob studium solitudinis, & vitæ privatæ, qualiter commédetur, 478. 32.

Varum labor, omnia fato eripit, ex Lucano, & alijs, 679. 7. & seqq.

Varum, stimulat pectora dives honos, ex Costalio, & alijs, 668. 10.

Vbamba Rex, qualiter in bellis, ob suam pietatem, & orationem, divinum auxiliû pro mernerit, 810. 12.

Vbi vber, tot tuber, Adagium, 25. 16.

Vbiqueitas, siue interessentia Dei in rebus omnibus, late probatur, 2. 5. & multis seqq.

Vbiqueitatem, Principibus humanis, qualiter aliqui Authores, per adulationem tribuerint, qui referuntur, & reselluntur, 622. & seqq.

Vedigal omnium, & omnibus optimû, Parsimonia, ex Sen. & alijs, 723. 19. & seqq.

Vedigalia omissa, & abolita, Reges renovare non debent, 709. 29.

Vedigalia nova, & insueta, semper damnosa, & inhibita, 705. 13.

Vedij Pollionis historia, & crudelitas. Servum, ob fractum vas, ad marinas abijcere iubentis, 603. 8. & seqq.

Velleris auri equestris Ordinis institutio, & significatio, & quod hodie Hispaniæ Regibus eius Magisterium competat, 789. 11. & 12.

Venalia suffragia, pro eligendis iudicibus, qualiter, & quare sustulerit Iustin. Imp. 695. 6.

Venalitas officiorum, tangentium Reip. administrationem, quam sit damnosa, & odiosa, & quæ vendi soleant, 435. 53. & sequentibus.

Venalitas cuncta dissolvitur, si victualia metalla vitiantur, ex Casiod. 789. 25.

Vencislai, & Boleslai Regis Poloniæ filiorum, contrarij mores, ex diversa apueris educatione, 185. 38.

Vencislai Imp. Germaniæ, quantum vino indulserit, & quid de eo dixerit, 284. 18.

Vendere, ut quis possit, quæ emerit, gentium ius esse, quorsum à Seneca, & alijs dictum, 437. 60.

Veneræ Reip. laus, & conservatio, quod suis sit finibus contenta, ex Paruta, 740. 39.

Veneti, quantum curent, de monetarum probitate, & integritate, 687. 19.

Venatorum Resp. & Senatus præ omnibus alijs, a secreti observatione laudatur, ex Boccalin. & alijs, 375. 22.

Venatorum Duces, cur ante se gladium, vagibus aurea penè tequm, portent, & non dimittunt, & evaginatum, ut alij Reges, 612. 6.

Venatorum, & Genensium, de Consilijs, lepida historia, 397. 1.

Veneticæ Capitale est, si quis referat, de congerendo thesauro, 304. 27.

Veneticæ, cur Episcopis, & Clericis in iure prohibita, & non piscatio, 252. 20.

Venationis immodicæ studium, & exercitium, & nimis in ea sumptus, improbat, & eius damna, & pericula, late à Sarisberienf. commemorantur, & Authoris Emb. ad hoc, 146. 1. & seqq. & 248. 9. & seqq. & 251. 19.

Venationis moderatæ laudes, & commodæ, & qui Reges ei nimium indulserint, 246. 1. & seqq.

Venatorem quendam, valde in hoc sumptuosum, qualiter lunaticus quidam irrissit, 252. 22.

Venatorum nimij sumptus, prodigalitatæ vitio, & charitatæ defectu, notati, 252. 22.

Veniæ locum habere non debet, qui delinquit admonitus, ex Casiod. 598. 6.

INDEX RERVM

Ventis contrarijs resstantibus, mare concutitur, 764.8.

Ventis adversis, non est resstantum, nec resistendum, 330.8. & 9.

Venter, pluma, Venus, laudem fugienda sequenti, 167.18.

Ventris damna, & ægritudines, ex nimijs cibis, ex Plinio, 274.13.

Ventrem, qui pro Deo habent, qualiter notentur, & condemnentur, 273.8. & 9.

Verbum, non est retinendum in tempore salutis, &c. 401.55.

Verba, ubi sunt plurima, ibi frequenter egestas, 385.31.

Veritas quid, & de eius laudibus, & picturis, & in Principibus, & eorum Cõhliarijs summa necessitate, 391.2. & seqq.

Veritas, & fides, eadem ab ipsis laudatur, quibus primò invisa fuit, ex Plin. Iun. 402.57.

Veritas, qualiter, & quare à Regum aulis, & auribus exulet, ex Sen. & alijs, 392.14. & seqq.

Veritatis Principibus exoffa, & ab eis puniæ, plura exempla, ex sacris, & prophanis litteris, 395.24. & seqq.

Veritatis ferculum, paucos Ministros Regibus suis afferre aulos, qualiter dicat, & doleat Pet. Gregor. 397.32.

Veritatis vis, quanta sit, & de magna eius in Rep. necessitate, ex Elfra, Plutarch. & alijs, 391.8. & seqq.

Veritatis causa, melius est supplicium pati, quàm pro adulatione beneficium, 401.55.

Veritatem, qualiter, præ omnibus, à Regibus amandam, Septuaginta, interpretes Ptolomeo Regi consulerint, 392.11.

Veritatem de se vt inquirerent, qui Reges mutato habitu se turbis plebeiorum miscuerint, miscuerint, 397.37. & seqq.

Veritatem in puteum profundum demersam, dixit Democritus, & quare.

Veritatem, qualiter Sacerdotes Ægyptij, & Hebræi, in suis vestibus appenderent, & significarent, 391.7.

Vespasianus Imp. solus, post Imperium melior effectus, ex Tacito, 831.5. Qualiter idem, ex stipibus meretricum, & medicantium, tributa collegerit, 704.11. Eiusdem nimia avaritia, & alia turpia vestigalia, 302.18. Fiducia, & dictum, in confidendo cum eis, quos in se conspirasse cognoverat, 176.20. Quid à dijs, pro bono Imperio suo exoptarit, 359.8. Qualiter vigilaret, & quod ex hac vigiliæ cura, Imperium ei prædixit Apollonius Thyaneus, 133.18.

Vestem Deam Romani, pro Religionis fulcramento colebant, 81.9.

Vestes obscenæ, & indecentes, & carnes denudantes, quæ hodie à mulieribus vsitatur, referuntur, & reprehenduntur, 270.28.

Veteranorum in manibus, enses in ligones mutari, dixit Sidon. Apoll. & quare, 799.18.

Victoris verè in bellis censendus, qui seivictoria moderatè, & clemeter vti, ex Æmil. Probo, Sen. & alijs, 787.3. & 788.8. & 792.18. & 19.

Victores in bellis, sepe statim victos esse con-

tingit, ex Virg. & alijs, 759.22. & sequenti.

Victi, & Victores, æqualem Martem, & mortè perpeti solent, & exempla, 767.17.

Victus, tenuis, & moderati, laus, ex Horat. & alijs, 271.10.

Victoria, sepe fortunæ potius munus est, quàm virtutis; & laus Ducis, qui ea scit vti, 791.19. & 793.12.

Victoria, cur pennata, apud antiquos Romanos pingeretur, ex Pacato, & alijs, 760.23.

Victoriæ gloriam captare, vel cantare nõ debet, qui malis artibus ea potitur, 748.25.

Victoriæ spes, & pernamionem, unde Principes prudentes expectare possint, & debeant, 760.16.

Victoriam, nihil agendo sperare, stulticia est, ex Livio, 812.17.

Victoriam satis citò cõsequi videtur, qui provicit ne vinceretur, ex Livio, & Seneca, 367.41. & 45.

Victoriam, cur sine pennis finxerint, & catenulis alligaverint Athenienses, & Luni Emblem. de hoc, 760.25.

Vigilando, agendo, benè consulendo, omnia eveniunt, ex Sallust 17.1.

Vigilantibus, & non dormientibus iura subveniunt, 814.15.

Vigilia Agelilai, Epaminundæ, & aliorum Ducum, refertur, 132.13.

Vigiliæ laus, & commendatio, 132.15. & sequenti.

Vigiliæ studiosorum laudatæ, 95.1.

Vincere, qui velit, discat pati, 329.4.

Vindicta in bello, quado sit licita, etiam post hostes iam superatos, ex Livio, Tacito, Gunther. & alijs, 794.16. & 27.

Vindicta, non debet superare peccata, ex Casiod. 596.23.

Vindictam gravem, pro prima culpa Cordati Principes non imponunt, ex Casiodor. & alijs, 592.5.

Vinolentia, Principibus fugienda, & Authoris Emb. ad hoc, 280.1. & multis seqq.

Vinum immoderatè sumptum, quos esse elus in hominibus generet, 281.3. & seqq.

Vinum, dictum etiam Temetum, & quare, 181.6.

Vinum multum, metem vincire, quo sensu dixerit Propertius, qui & illud execratur, 288.40.

Vinum, Poetis, & alijs scientiarum amatoribus, parè sumendam, qui consulant, & quare, 287.32. & seqq.

Vinum, cum lacte bibere, quid significet in Canticis Salomonis, 627.2.

Vinum, nimium Elephantes etiam, & Tauros infatuare, & manufacere solet, 281.9.

Vini laudes, qui decantaverint, & eo prudentiam, & ingenium acvi dixerint, & qualiter intelligendi, 285.15. & seqq.

Vino sapientia obumbratur, Adagium, & eius ratio, 288.20.

Vino, & crapulæ, qui Imperatores, & Reges se nimis dederint, 283.13.

Vino prorsus abstinentiam, qualiter senserint, & sanxerint Manes hæreticus, & Mahoma, qui reprobantur, 288.29.

ET SENTENTIARVM.

Vires in bellis, non solent valere, sed causa, ex Salvia, 760. 17.

Virga, pro sceptro, & Regio munere, seu symbolo potestatis, & iurisdictionis sumi solet, 220. 5. & 536. 12.

Virga Ieremiæ, & Aaronis, ex nuculo fuisse dicitur, & quare, 162. 5.

Virga, dum virga est, facile in quamlibet partem flexi potest, secus ubi crevit, & induit, ex Ovid. & alijs, 179. 9.

Virgilius, qualiter se in gratiam Augusti intrudere curaverit, 434. 50. Et qualiter duobus suis carminibus et famam promissit, & praestiterit, ex Seneca, 679. 10.

Viriatus Lusitanus, praeliandi artem ex venatione didicit, 147. 4.

Vir bonus, invidiam securus, & Emb. Boissardi ad hoc, 826. 21.

Vir per se bonus, is nobilis dici poterit, & quare, ex Eurip. Seneca, & alijs, 257. 12. & seqq.

Vir vnus, nullus vir, & vir vnus, haud videt omnia, Adagium, & eius vsus, & significatio, 448. 18. & 353. 29.

Vir senatus deficiens proxiopia, contristat corda sapientium, ex Eccles. 443. 14.

Virum inertem, nunquam laus sequitur, 650. 43.

Viri magni, & valde felices, postea infeliciter pereuntes, referuntur, ex Ovid. & alijs, 831. 14.

Viri multi apti, & docti, ad munia publica, cur hodie in occulto lateant, ex Barclayo, 676. 40.

Virorum Magnorum vestigia sequi, aut cineres intueri, magni momenti est, 241. 3.

Virorum fortium pectus, nunquam ob calamitates languescere debet, 344. 36.

Viros, foeminis nimis prope iungi non oportere, quo symbolo ostendit D. Seb. Covarr. 482. 13.

Viros iunmos, & magna exempla duros, quolibet aetas, & quolibet terra producit, ex Iuven. & Caesiod. 676. 41.

Viribus, de suis, & non de divino auxilio confidens, antequam pugnet prosternitur, ex D. August. 809. 6.

Virtus, qualiter definiatur à Cicer. Horatio, & alijs, 56. 21. & seqq. & 262. 1.

Virtus sola, viventi, & mortuo stabilis, & firma possessio, 27. 18. & 57. 23. & seqq.

Virtus in omnium animos lumen suum penetrat, & repulsa ne scia sordida, & sui pretium, ex Horat. & alijs, 57. 23. & seqq. & 77. 21. & 435. 53.

Virtus, in infirmitate perficitur, ex D. Paulo, & alijs, 343. 31. & seqq.

Virtus, sibi met pulcherrima merces, & qualiter hoc accipiatur, 653. 11. & seqq.

Virtus, sine premio, & laude, nomen inane esse videtur, & quare, ex Horat. Iuven. & alijs, 443. 14. & 653. 11.

Virtus, sudore paranda, & per aspera, ad laudem tendit, ex Hesiod. Plin. Claud. & alijs, 243. 11. & seqq. & 343. 32. & seqq.

Virtus, gaudet testes sibi iungere musas, ex Claudian. 520. 17.

Virtus invidiam gignit, & superat, & Antho-

ris Emblem. ad hoc, 821. 1. & sequentib.

Virtus vnica, valentior est se ipsa dispersa, 804. 8.

Virtus, maior putatur, quam quærere, parta tueri, ex Ovid. & alijs, 740. 40. & seqq.

Virtus propria, in Principibus commedatior, quam hereditaria, & à Maioribus sumpta, & quod ad illam precipue contendere debent, & Authoris Emblemata ad hoc, 253. 1. & multis seqq. & 257. 22. 13. & seqq. & 260. 28.

Virtutis occasio, calamitas, Adagium, 343. 31.

Virtutis laus, & quod in caelum ducat, ex Ovid. & alijs, 244. 17.

Virtutis robur, labore pascitur, ex Verino, 640. 7.

Virtutis gloriam, non intercipit fortuna aliorum foelicitas, & honorari debet, etiam si eam exitus fallat, ex Seneca, 368. 47.

Virtutis, & voluptatis biviium, & qualiter primum elegisse fugatur Hercules Prodicus, 241. 8. & seqq.

Virtutis victoria contra fortunam, ex D. Chrysof. 61. 35. Et quod licet aliqui dixerint, quod fortunæ cedit, qui referuntur, contrarium tamen verius est, 54. 4. & seqq. & 56. 20. & seqq. Et qualiter Lucianus confingit virtutem, à fortuna vapulantem, 56. 19.

Virtutis, & honoris Tempora, Romanis coniuncta, & cur, 241. 13. & seqq.

Virtuti, & benemeritis iniuria inferitur, si præmia eis debita, in ignavos, & immerentes conferantur, 654. 13.

Virtutem incolumen odimus, & sublata ex oculis, quærimus, ex Horatio, 585. 21.

Virtutem Maiorum suorum, qui non æquat, propriam decolorat, 259. 1. & seqq.

Virtutem, qualiter semper invidia, & calumnia, tanquam umbra sequatur, & Auth. Emb. ad hoc, 822. 2. & multis seqq.

Virtutem, non debet quis deserere, ob metum invidiæ, quæ eam sequitur, ex Horatio, & alijs, 824. 11.

Virtutes omnes, inter se, mirabili nexu concētuve iunguntur, 137. 5.

Virtutes omnes, esse quædam medietatem moderatam, dixit Cic. & quare, 485. 22.

Virtutes magnorum virorum, sepulta iacent, si Poetis, & historicis desituantur, qui eas posteritati commendent, ex Pind. Horat. & alijs, 678. & seqq.

Virtutum præmia, & publicas laudationes, deberi bonis iudicibus, & Magistratibus iura proclamant, 441. 6.

In virtutibus non progredi, regredi est, 832. 6.

Virtutibus vitia, qualiter sint confinia, & nomina eorum inverti, sine mentiri soleant, ex Seneca, 730. 17.

Vis Consilij expertis, mole ruit sua, ex Horat. 188. 9.

Visitandi sui Regni cura, quibus modis, & legibus Hispaniæ Regibus iniungatur, 512. 22.

Visitatio Regnorum per Reges, quantæ sint utilitatis, & lætitiæ populorum, & Emblem. Authoris ad hoc, 512. 22. & 513. 25. & seqq.

INDEX RERVM

Visu, que percipiuntur, certiora sunt, & magis penetrant animum, quam quæ audiuntur, 508.2. & 3.

Vita mimus, fabula, & ludus, & plura de hoc, ex Licio, Sen. & alijs, 830.1.

Vita hominum, qualiter ab Aristotele, in duco tempora dividatur, 546.18.

Vita nostra, in omnibus vigilia est, 132.15.

Vita nostra, qualiter frequentius in nobis labatur, ex Sen. 23.1.13.

Vita omnis Sapientium, debet esse mortis meditari, ex D. Hier. 840.9.

Vita humana, qualiter, & quare ferro assimilatur à Catone, & alijs, 642.15. & seqq.

Vita nostra, est perpetua navigatio, 844.11. Et non solum navigatio, verum, & naufragium, & quare, ex Sen. & alijs, 361.19.

Vita, non ante potest dici beata, quam facta perfecta sint, ex Anson. & alijs, 832.6. & sequentiâ.

Vita longa, non est optima apud Deum, sed innocentissima, 831.2.

Vita beatæ, bonus testis est exitus sine labe, ex Oveno, 836.21.

Vita humanæ conditionem, præcipue primus & vltimus dies continet, ex Val. Max. 831.2.

Vita omnis ratio, & institutio, ad incrementa hominum inter se desiderat, ex Cic. & alijs, 448.19.

Vita munera sibi mittit, qui moderatur oblata, ex Cassiod. 715.14.

Vita mediocris, fortunæ quietæ, & privatæ laudes, & votum multorum pro ea, 146.24. & 25. & 477.31. & seqq. & 480.5.

Vitam bene ceptam, pauci sunt, qui in prosperitate positi, non denigrent, & quare? 833.9.

Vitellius Cæsar, qualiter talis iusserit, & intercludendum, de maximis rebus Imperij, prout fors tulisset, deliberaret, 375.43. Eiusdem summa ingluviæ, & ebrietas, & qualiter vorata evomeret, ut se novis edulijis satiare, 276.22.

Vitium in domesticis Principum, ipsorum celebratur opprobrium, ex Cassiod. 576.13.

Vitia, ne ex remedijs ipsis nascantur, verendum est, ex Plin. Iun. 370.62.

Vitia, cum profunt, peccat qui recte facit, ex Pub. Syro, 654.12.

Vitia, citius, quam virtutes ab hominibus hauriuntur, & quare? ex Nazianz. 598.3.

Vitia, ubi ceperunt non consistunt, sed in deterius labantur, 598.2.

Vitia, semper fuerunt, & erunt inter homines, & quare? ex Tacit. Sen. & alijs, 583.14.

Vitia, qui carpit, vitio carere debet, 223.17. & seqq.

Vitia, plures sequaces, & imitatores habent, quâ virtutes, & quare, ex Nazianz. & alijs, 223.15.

Vitia hominum, qualiter corrigenda, ex Demonacis, & Apollon. sententia, 594.16.

Vitia, an cum hominibus nascantur, & quam diffidenter rescindantur, quæ nobiscum creverunt, ex Seneca, 180.13.

Vitiorum, & voluptatum, nigram esse caudam, qui dixerint, & quare? 247.18.

Vitijs antiquis, etiam in populi mores cõver-

sis, qualiter se parem esse non posse, Tibertius Imp. timuerit, ex Tacito, 587.27.

Vitis Arbor, sæpè ab alijs, quibus applicitur, præfatur, 462.6.

Vitis, & hedera, qualiter alienis fulcimentis, ad surgendum indigeant, & Auth. En. b. hinc sumptum, pro fautoribus litterarum, 669.14.

Vites, diligenter putatæ, meliores, & vberiores fiunt, ex Horatio, & alijs, 587.29.

Vtrum flexibile, & infractum, quis fecerit, 3824.

Vitruvij querela, de desertis artibus, & artificibus, & præmijs, ad ludentes translatis, 672.26.

Vivens, quis moritur, 710.24.

Vivere, unusquisque debet, iuxta sui nominis, vel officij etymologiam, 135.1.

Vladislai, Regis Poloniæ baptisimus, & qualiter eum sui omnes statim sequuti fuerunt, 226.31.

Vlpianus I. C. quanti fuerit habitus ab Alex. Severo Imp. Rom. 442.12.

Vltio, quæ de legibus venit, impoenitenda est, ex Cassiod. 604.12.

Vlysses, quanta mala, virtute, & prudentia duce superaverit, 244.17.

Vmbra mali Principis, quam sit suis populis exitialis, & Auth. Emb. ad hoc, 160.1. & sequentibus.

Vmbra, & fumus nihil, & qui adhuc, ex his tributa corraferint, 704.10.

Vna Fides, Pondus, Mensura, Moneta sit vna, ut status Reip. illa salus conservetur, 690.18.

Vnus ubi accipit, quod multis sufficeret, invidiam concitat, ex Saluai. 6, 664.52.

Vni incaute creditur, quod eum à pluribus asserendum, ex Cassiod. & alijs, 458.12. & seqq.

Vniuersitatem mundi, varietas ipsa commendat, ex Plin. Iun. 380.4.

Vniuersis redditur, quod pro toto omnium benemeritis indulgetur, ex Iustin. Imp. & alijs, 427.14.

Vnio, in pluribus Regnis, in eodem Rege coalentibus, quam sit vtilis, & qualiter procuranda, 741.44.

Vnius, & deterioris sententia, alios sæpè plures, & doctiores superare solet, 369.54.

Voces vanæ populi, non sunt audiendæ, 817.2.

Voluptatis, mæror est comes, ex Plauto, & alijs, 15.16.

Voluptatum titillantium, nutrix est culitra, 139.12.

Voluptatibus, & nimio luxui deservientes, qualiter à Nazianz. & alijs reprehendantur, 263.2. & seqq.

Voluptuosa, ita admittenda, ut per ea seria compleamus, ex Cassiod. 232.21. & 235.9.

Volusius Moerianus Consiliarius Imp. Marci, & Veri, qualiter ab eisdem fuerit honoratus, & statua donatus, 442.12.

Vrbs, dicitur ab vrbo aratri, quo eius moenia delineari solebant, 807.19.

Vrbem vrbi iungis, qualiter Val. Max. dixerit, ad concordiam alludeus, 807.21.

Vrbes, an inceniis citagi expediens sit, & qui

ET SENTENTIARVM.

de hac quaestione tractaverint, 807. 19. & seqq.

Vrbes, & ædificia, & omnia mortalia, mutationi, & interuentioni subduntur, & exempla de hoc 28. 24. & 28.

Vrbium fecerit, & magis in legibus, quam in armis consistit, & quare, ex Agefil. Plauto, & alijs, 545. 13. & seqq. & 546. 18. & sequentibus.

Vrbium, veri, & inexpugnabiles muri, qui esse dicantur, ex Agefil. & alijs, 806. 15. & seqq.

Vrraca, Regina Hisp. historia, & punitio, ob res, Ecclesia factas, & serpatas, 307. 11. & 12.

Vrfa, qualiter lambendo filios informet, & eius symbolum, pro bona educatione filiorum, 182. 26. & seqq.

Vrtilitas sua, cuique, pessimum veri affectus, & iudicij venenum, ex Tacito, 365. 34.

Vtilitatis publicæ evidens ratio, facit, ut recedi possit, ad Antiquis legibus, & consuetudinibus, ex Pelusota, 422. 35. & seqq.

Vtiliora sunt mediocria triouita, quam nimia, & quare, ex D. Greg. Casiod. & alijs, 695. 3. & seqq.

Vvritia, animi demissionem in aduersis, & blasphemias, qualiter Deus punierit, 345. 40.

Vulgus habet os barbarum, & alia de eius descriptione, siue diffinitione, ex D. Hieronym. 818. 8.

Vulgus, ex opinione iudicat, veri inscium, 819. 17.

Vulgus, non habet vllum iudicium sapiens, aut iustum, nec eo Regi debemus, ex Cleante, 817. 4.

Vulgus, nullum caput habet, & in eo tot sunt sententiæ, quod capita, ex Oueno.

Vulgi mos est, fortuita ad culpam trahere, ex Tacito, 367. 42.

Vulgi arbitrium, supra Principes esse, qualiter dixerit Cleomenes, 820. 19.

Vulgi latitatus spernendi, 816. & seqq.

Vulgi, proprium est, in minimis maxime formidare, & in maximis minime prospicere, ex Anacharsi, 817. 6.

Vulgo, nihil est a vero remotius, ex Ioan. Pont. XXIII. 818. 8.

Vulgi sermones, & detractiones, fiducia recte conscientie, qualiter sperni debeant, 825. 18.

Vulpinam pellem fumendam, vbi Leonina non sufficeret, quis dixerit, & quare 332. 17.

Vultures, cadaveribus bellantium pascuntur, & inhiant, & Emb. Schoon. de hoc, 769. 2.

Vxores, pro maritis, vel è contrario, non teneri, nec plecti debere, ex Casiod. & alijs, 609. 27.

Vxoribus, secreta Senatus, vel alia gravia communicantes, quantum errent, & exempla de hoc, 378. 38.

X.

Xerxis vesaniam, storum Consilium despicientis, qualiter notet Valer. Max. 353. 32.

Xiphia piscis magnus, qualiter soleat ab exiguo alylo necari, & Emblem. Camerarij de hoc, 980. 14.

Z.

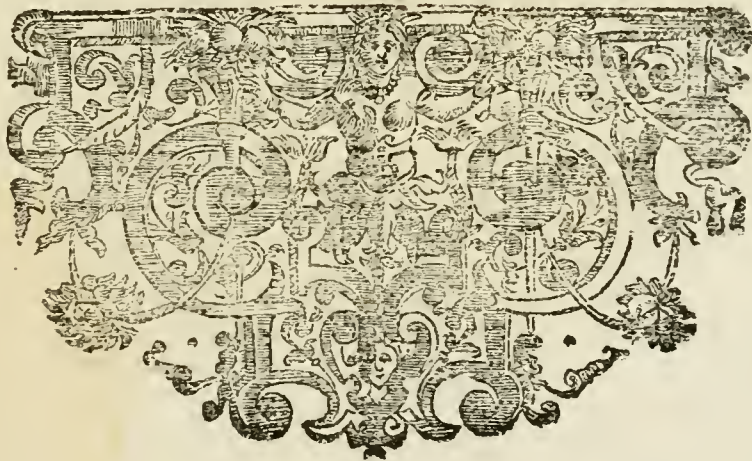
Zaleuci Locrensijs Regis, & aliorum exemplum, qui legibus à se latis se submiserunt, 576. 10. Idem, quam paucas, & laudabiles leges Thurijs dederit, 566. 26.

Zeno Imp. Constantinopolitanus, propter eleemosynas, divinam vindictam evasit, 317. 10.

Zenonis Imp. Historia, & casus, 27. 19.

Zenonis Imp. Orientalis ebrietas, & miserandus eius exitus, ob hanc causam, 283. 17.

F I N I S.

THE HISTORY OF THE

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

1711

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

SPECIAL 93-B

8348

